Stampato con il contributo della Regione Siciliana - Assessorato dei Beni Culturali ed Ambientali e della Pubblica Istruzione

GIROLAMO CARACAUSI

LESSICO GRECO DELLA SICILIA E DELL'ITALIA MERIDIONALE

(secoli X-XIV)

PALERMO
1990

Ai miei figli Ebe e Lucio,
con Maurizio e Lucia
e i nipoti carissimi.

PREMESSA

Con questo volume prende avvio, all'interno della collana «Lessici siciliani» del Centro di studi filologici e linguistici siciliani, diretta da G. Ruffino, un gruppo di dizionari della Sicilia medievale. Infatti sono già in preparazione anche il *Lessico arabo della Sicilia* di A. De Simone, fondato sulle pergamene dei secoli XI-XIII pubblicate dal Cusa, ma da ricontrollare sugli originali, e, con una prospettiva di realizzazione più tarda, data la quantità ingente di materiale dei secoli XI-XV, il *Lessico latino della Sicilia*, alla cui redazione attende L. Melazzo. Oserei sperare che a questi venga presto ad aggiungersi un lessico del volgare siciliano per il quale costituiscono già una base assai utile i «glossari» che chiudono quasi tutti i volumi della «Collezione di testi siciliani dei secoli XIV e XV», editi dallo stesso Centro, nonché il materiale di *Volgare nostro siculo* dell'indimenticabile E. Li Gotti.

Nell'affidare alla stampa il suo *Dizionario storico dei cognomi della Sicilia orientale*, volume con cui si apriva questa collana, G. Rohlfs, già nonagenario, ne concludeva la «Premessa» con parole commosse e commoventi: «Con questo nuovo *Dizionario* chiudo la mia attività di ricerche e di studi sul siciliano e passo agli studiosi della nuova generazione la fiaccola della scienza che per sessant'anni con amore ed entusiasmo mi ha guidato nelle mie peregrinazioni in Sicilia». In un'età non troppo lontana da quella del grande Maestro e con amore ed entusiasmo non minori, presento questo mio ulteriore, ma spero non ultimo contributo ad una conoscenza sempre più ampia della storia linguistica e culturale della mia terra.

ABBREVIAZIONI BIBLIOGRAFICHE

ACAgr	P. Collura, *Le più antiche carte dell'Archivio capitolare di Agrigento*, Palermo, 1961.
ActAth	*Archives de l'Athos*, dir. da G. Millet e P. Lemerle: [III] J. Bompaire, *Actes de Xéropotamou*, Paris, 1964; [IV] N. Oikonomidès, *Actes de Dionysiou*, Paris, 1968; [V] P. Lemerle, A. Guillou, N. Svoronos, *Actes de Lavra*, I, Paris, 1970; [VI] J. Lefort, *Actes d'Esphigménou*, Paris, 1973; [VII] D. Papachryssanthou, *Actes du Prôtaton*, Paris, 1975; [VIII] P. Lemerle, A. Guillou, N. Svoronos, *Actes de Lavra*, II, Paris, 1977; [IX] N. Oikonomidès, *Actes de Kastamonitou*, Paris, 1978; [X] P. Lemerle, A. Guillou, N. Svoronos, *Actes de Lavra*, III, Paris, 1979; [XI] Idd., *Actes de Lavra*, IV, Paris, 1982; [XII] P. Lemerle, G. Dragon, S. Ćirković, *Actes de Saint-Pantéléèmôn*, Paris, 1982.
ActAth²	*Actes de l'Athos*: [III] *Actes d'Esphigménou*, a cura di L. Petite e W. Regel, Amsterdam, 1967.
Agnello	S. L. Agnello, *Silloge di iscrizioni paleocristiane della Sicilia*, Roma, 1953.
Andriotis	N. Andriotis, *Lexicon der Archaismen in neugriechischen Dialekten*, Wien, 1974.
ArMed	G. Caracausi, *Arabismi medievali di Sicilia*, Palermo, 1983.
B	E. Brighenti, *Dizionario greco moderno-italiano e italiano-greco moderno*, Milano, 1972².
BAS	*Biblioteca arabo-sicula*, raccolta da M. Amari. Versione italiana, Roma-Torino, 1880-1881.
«Bollettino»	«Bollettino» del Centro di studi filologici e linguistici siciliani, Palermo, 1953 e segg.
Brühl	C. Brühl, *Rogerii II regis diplomata Latina*, Köln-Wien, 1987.
Buturas	A. X. Μπούτουρα, τὰ νεοελληνικὰ κύρια ὀνόματα ἱστορικῶς καὶ γλωσσικῶς ἑρμηνευόμενα, ἐν 'Αθήναις, 1912.
C	S. Cusa, *I diplomi greci ed arabi di Sicilia*, I, Palermo, 1868-1882.
Cañellas	J. N. Cañellas, *Los documentos griegos del Archivo de la Corona de Aragón*, in «Anuario de estudios medievales» XIII, 1983, pp. 149-178.
Cannizzaro	M. G. Cannizzaro, *I volgarismi nel testo greco delle Costituzioni di Federico II*, in «Atti dell'Accademia di scienze, lettere e arti di Palermo» ser. IV, XV, 1954-1955, fasc. II, parte II, pp. 175-182.

Caruso — S. Caruso, *Una pergamena greca del tempo di Federico II*, in «Byzantion» XLVI, 1976, pp. 308-329.

Caspar — E. Caspar, *Roger II (1101-1154) und die Gründung der normannisch--sicilischen Monarchie*, Innsbruck, 1904.

CDAm — *Codice diplomatico amalfitano*, a cura di R. FIlangieri Di Candida, I, Napoli, 1917.

CDBa — *Codice diplomatico barese* (voll. I-XIX) e *Codice diplomatico pugliese* (voll. XX-XXIX): [I] G. B. Nitto De Rossi, F. Nitti Di Vito, *Le pergamene del Duomo di Bari (952-1264)*, Bari, 1897; [II] Idd., *Id. (continuazione, 1266-1309)*, Bari, 1899; [III] F. Carabellese, *Le pergamene della Cattedrale di Terlizzi (971-1300)*, Bari, 1899; [IV] F. Nitti Di Vito, *Le pergamene di S. Nicola di Bari. Periodo greco (939-1071)*, Bari, 1900; [V] Id., *Id. Periodo normanno (1075-1194)*, Bari, 1902; Id., *Id. Periodo svevo (1195-1266)*, Bari, 1906; [VII] F. Carabellese, *Le carte di Molfetta (1076-1309)*, Bari, 1912; [VIII] F. Nitti Di Vito, *Le pergamene di Barletta. Archivio capitolare (897-1285)*, Bari, 1914; [X] R. Filangieri Di Candida, *Pergamene di Barletta del R. Archivio di Napoli (1075-1309)*, Bari, 1927; [XI] E. Rogadeo, *Diplomatico aragonese. Re Alfonso I (1435-1458)*, Bari, 1931; [XII] A. Giannuzzi, *Le carte di Altamura (1232-1502)*, Bari, 1935; [XIII] F. Nitti Di Vito, *Le pergamene di S. Nicola di Bari. Periodo angioino (1266-1309)*, Bari, 1936; [XIV] G. I. Cassandro, *Le pergamene della Biblioteca comunale di Barletta (1186-1507)*, Trani, 1938; [XV] F. Nitti Di Vito, *Le pergamene del Duomo di Bari (1309-1819)*, Trani, 1939; [XVI] Id., *Le pergamene di S. Nicola di Bari. Periodo angioino (1309-1343)*, Trani, 1941; [XVII] D. Morea e F. Muciaccia, *Le pergamene di Conversano*, Trani, 1942; [XVIII] F. Nitti Di Vito, *Le pergamene di S. Nicola di Bari. Periodo angioino (1343-1381)*, Trani, 1950; [XIX] R. Filangieri Di Candida, *Le pergamene di Barletta dell'Archivio di Stato di Napoli (1309-1672)* a cura di J. Mazzoleni, Trani, 1971; [XX] G. Coniglio, *Le pergamene di Conversano*, I. *(901-1265)*, Bari, 1975; [XXI] J. M. Martin, *Les Chartes de Troia*, I. *(1204-1266)*, Bari, 1976; [XXII] F. Magistrale, *Le pergamene della Cattedrale di Terlizzi (1266-1381)*, Bari, 1976; [XXIII] J. Mazzoleni, *Le pergamene di S. Nicola di Bari (1280-1414)*, Bari, 1977; [XXIV] AA. VV., *Pergamene angioine di Terra di Bari*. I. *Altamura (1277-1309)*, II. *Terlizzi (1382-1435)*, Bari, 1981; [XXV] A. Frascadore, *Le pergamene del Monastero di S. Chiara di Nardò (1292-1508)*, Bari, 1981; [XXVI] J. Mazzoleni, *Le pergamene di S. Nicola di Bari (1329-1439)*, Bari, 1982; [XXVII] P. Cordasco, *Le pergamene del Duomo di Bari (1294-1343)*, Bari, 1984; [XXVIII] M. Cannataro Cordasco, *Id. (1343-1381)*, Bari, 1985; [XXIX] A. Frascadore, *Id. (1382-1399)*, Bari, 1985.

CDBr — A. De Leo, *Codice diplomatico brindisino*, I. *(492-1299)*, a cura di G. M. Monti ed altri, Trani, 1940; II., a cura di M. Pastore Doria, Trani, 1964.

CDCajet — V. De Bartholomaeis, *Contributi alla conoscenza de' dialetti dell'Italia meridionale nei secoli anteriori al XIII. II. Spoglio del 'Codex diplomaticus Cajetanus'*, in «Archivio glottologico italiano» XVI, 1902, pp. 9-27.

CDCv — *Codex diplomaticus Cavensis*, a cura di M. Morcaldi, M. Schiani, S. De Stefano, I-VIII, Milano-Pisa-Napoli, 1873-1893; *Id.*, IX, a cura di S. Leone e G. Vivolo, Badia di Cava, 1984.

DCLo — L. Bertini, *Indice del Codice diplomatico longobardo. Spoglio elettronico di carte latino-italiane dal sec. VIII al XII*, Bari, 1970.

CDVerg — P. M. Tropeano, *Codice diplomatico verginiano*, Montevergine, 1977 e segg.

CMG — *Codex Messanensis Graecus 105*, a cura di R. Cantarella, Palermo, 1937.

Cohen — H. J. Cohen, *The economic background and the secular occupations of muslim jurisprudents and traditionists in the classical period of Islam (until the middle of eleventh century)*, in «Journal of the economic and social history of Orient» XIII, 1970, pp. 16-61.

Collura — [I] P. Collura, *Appendix al regesto dei diplomi di re Ruggero compilato da E. Caspar*, in *Atti del convegno intern. di studi ruggeriani*, Palermo, 1955, pp. 545-625; [II] Id., *Un sigillo del gran conte Ruggero per il monastero di Lipari*, in «Atti dell'Accademia di scienze, lettere e arti di Palermo» ser. IV, XV, 1954-1955, parte II, pp. 321-333.

Cozza Luzi — G. Cozza Luzi, *Per la Martorana. Documento greco dell'anno 1146*, in «Archivio storico siciliano» n. ser., XV, 1890, pp. 322-332 [= C 71-73].

CSS — *La cronaca siculo-saracena di Cambridge*, con doppio testo greco... per G. Cozza-Luzi, con accompagnamento del testo arabico pel can. B. Lagumina, Palermo, 1890 [a. 999?].

D — Δ. Δημητράκου, Μέγα λεξικὸν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, Ἀθῆναι, 1933-1950.

Dauzat — A. Dauzat, *Dictionnaire étymologique des noms de famille et prénomes de France*, Paris, 1951².

Dauzat-Rostaing — A. Dauzat e Ch. Rostaing, *Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France*, Paris, 1963².

DCC — G. Rohlfs, *Dizionario dei cognomi e soprannomi in Calabria. Repertorio storico e filologico*, Ravenna, 1979.

DCG — C. Du Fresne dom. Du Cange, *Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis*, Lugduni, 1688.

DCI — E. De Felice, *Dizionario dei cognomi italiani*, Milano, 1978.

DCL — C. Du Fresne dom. Du Cange, *Glossarium mediae et infimae Latinitatis*, Niort, 1883-1887.

DCS — G. Rohlfs, *Dizionario storico dei cognomi salentini (Terra d'Otranto)*, Galatina, 1982.

DCSO — Id., *Dizionario storico dei cognomi nella Sicilia orientale. Repertorio storico e filologico*, Palermo, 1984.

De Citella — [I] P. Burgarella, *Le imbreviature del notaio Adamo De Citella a Palermo (1286-1287)*, Roma, 1981; [II] P. Gulotta, *Id. (2° registro: 1298-1299)*, Roma, 1982.

DEI — C. Battisti e G. Alessio, *Dizionario etimologico italiano*, Firenze, 1950-1957.

De Simone — A. De Simone, *Spoglio antroponimico delle giaride* (garā'id) *arabo--greche dei* Diplomi *editi da S. Cusa*, I, Roma, 1979.

Dieterich — K. Dieterich, *Untersuchungen zur Geschichte der griechischen Sprache von der hellenistischen Zeit bis zum 10. Jahrh. n. Chr.*, Leipzig, 1898.

Di Matteo I. Di Matteo, *Una pergamena inedita in greco, del 1338*, in «Archivio storico siciliano» n. ser., XXVIII, 1903, pp. 460-469.

DN C. A. Garufi, *I documenti inediti dell'epoca normanna in Sicilia*, I, Palermo, 1899.

DNI E. De Felice, *Dizionario dei nomi italiani*, Milano, 1986.

DON *I documenti originali dei re normanni di Sicilia*, a cura di A. Stefano e B. Bartoloni, in «Archivio paleografico italiano» XIV, fasc. 60-61. Tavole 1-39, Roma, 1954; si citano dalle trascrizioni di V. De Donato, in «Bullettino dell'*Archivio paleografico italiano*» n. ser., I, 1955, pp. 143-186.

Dozy R. Dozy, *Suppléments aux dictionnaires arabes*, Leyde-Paris, 1967^{3}.

DSCL G. Rohlfs, *Dizionario storico dei cognomi di Lucania. Repertorio onomastico e filologico*, Ravenna, 1985.

DTOC Id., *Dizionario toponomastico della Calabria. Prontuario filologico-geografico della Calabria*, Ravenna, 1974.

DTS Id., *Dizionario toponomastico del Salento. Prontuario geografico, storico e filologico*, Ravenna, 1986.

EG [Introd.] G. Alessio, *L'elemento greco nella toponomastica della Sicilia*, in «Bollettino storico catanese» XI-XII, 1946-1947, pp. 16-63; [I] Id., *Id.*, Firenze, 1954 (anche in «Bollettino» I, 1953, pp. 65-106 e III, 1955, pp. 223-261); [II] Id., *Id.*, II, Firenze, 1956 (anche in «Bollettino» IV, 1956, pp. 310-356).

EL N. Π. Ἀνδριώτη, Ἐτυμολογικὸ λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, Θεσσαλονίκη, 1983^{3}.

ElBiz G. Caracausi, *Elementi bizantini nel greco medievale della Sicilia e dell'Italia meridionale*, in «La Memoria» III. Annali della Facoltà di lettere e filosofia dell'Università di Palermo, 1984 [1986], pp. 23-54.

EnciclIt *Enciclopedia italiana di scienze, lettere ed arti*, fondata da G. Treccani, edizione 1949, Roma, 1949.

EugPan Eugenii Panormitani, *Versus iambici*, a cura di M. Gigante, Palermo, 1964 [secolo XII].

Falkenhausen [I] V. von Falkenhausen, *Die Testamente des Abtes Gregor von S. Filippo di Fragalà*, in «Harvard ukrainian studies» VII, 1983 (= AA. VV. *Okeanos. Essays presented to I. Ševčenko on 60th birthday)*, pp. 174-195; [II] Id., *Un'inedita singrafe dotale calabrese del 1208/09*, in «Rivista storica calabrese» n. ser., VI, 1985, pp. 445-456.

Festa N. Festa, *Una pergamena greca dell'Archivio di Stato di Roma*, in «Rendiconti R. Accademia dei Lincei» VIII, fasc. 6°, Roma, 1904, pp. 171-197 [= GSJ 271-274].

FEW W. von Wartburg, *Französisches etymologisches Wörterbuch*, Bonn, poi Berlin, poi Basel, 1928 e segg.

Flutre L. F. Flutre, *Tables des noms propres avec toutes leurs variantes figurant dans les romans du moyen âge*, Poitiers, 1962.

Förstemann E. Förstemann, *Altdeutsches Namenbuch. I. Personennamen*, München, 1966^{2}.

Frasca S. Frasca, *Glossario greco-siciliano del sec. XIV*, in «Cultura neolatina» IX, 1949, pp. 129-135.

Freytag G. W. Freytag, *Lexicon Arabico-Latinum*, Halis Saxonum, 1830-1834.

Gamillscheg E. Gamillscheg, *Romania germanica*, I-II, Berlin, 1934-1936.

GD A. Guillou, *Saint-Nicolas de Donnoso (1031 - 1060/1061)*, Città del Vaticano, 1967.

Georgacas D. J. Georgacas, *A graeco-slavic controversial problem reexamined: the -τσι- suffixes*, Atene, 1982.

GK A. Guillou, *Saint-Nicodème de Kellarana (1023/1024 - 1232)*, Città del Vaticano, 1968.

GL Id., *Saint-Elie près de Luzzi en Calabre. Monastères byzantins inconnus du X siècle*, in «Rivista di studi bizantini e slavi» II, 1982 (= AA. VV., *Miscellanea A. Pertusi*, II), pp. 3-11.

GM Id., *Les actes grecs de S. Maria di Messina, Enquête sur les populations grecques d'Italie du Sud et de la Sicile (XII-XIV siècles)*, Palermo, 1963.

G-McD D. J. Georgacas e W. A. McDonald, *Place names of southwest Peloponnesus. Register and indexes*, Athens, 1967.

GO A. Guillou, *La Théotokos de Hagia-Agathè (Oppido, 1050-1064/1065)*, Città del Vaticano, 1972.

GR Id., *Le Brébion de la Métropole byzantine de Règion (vers 1050)*, Città del Vaticano, 1972 [si citano le righe del testo, omettendo la datazione].

Grégoire H. Grégoire, *Diplômes de Mazara (Sicile)*, in «Annuaire de l'Institut de philologie et d'histoire orientales» 1932-1933, Bruxelles, 1932, pp. 79-107.

GSDI G. Rohlfs, *Grammatica storica dei dialetti italogreci (Calabria, Salento)*, München, 1977.

GSJ S. G. Mercati, C. Giannelli e A. Guillou, *Saint-Jean-Théristès (1054-1264)*, Città del Vaticano, 1980.

GT A. Guillou e W. Holtzmann, *Zwei Katepansurkunden aus Tricarico*, in «Quellen und Forschungen» XLI, 1961, pp. 1-28.

Guccione M. S. Guccione, *Le imbreviature del notaio Bartolomeo de Alamanna a Palermo (1332-1333)*, Roma, 1982.

Holtzmann W. Holtzmann, *Die ältesten Urkunden des Klosters S. Maria del Patir*, in «Byzantinische Zeitschrift» XXVI, 1926, pp. 328-351.

IGM Istituto Geografico Militare, *Carta d'Italia*, alla scala di 1:25.000, Firenze.

IL Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Ἱστορικὸν λεξικὸν τῆς νέας ἑλληνικῆς, Ἀθῆναι, 1933 e segg. (Α-γλωσσωτός).

ILEIKI Α. Καραναστάση, Ἱστορικὸν λεξικὸν τῶν ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων τῆς Κάτω Ἰταλίας, Ἀθῆναι, 1984 e segg. (Α-Μ).

K Ε. Κριαρά, Λεξικὸ τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς δημώδους γραμματείας (1100-1669), Θεσσαλονίκη, 1971 e segg. (Α-μεγαλυνάριον).

Kahane *Gräkan.* H. e R. Kahane, *Zum Gräkanischen*, in «Zeitschrift für romanische Philologie» XCIV, 1978, pp. 83-92.

Kahane *Greek* [I] Idd., *Greek in southern Italy*, in «Romance Philology» XX, 1967, pp. 401-435; [II] Idd., *Id. II. Etymological notes*, in AA. VV., *Italia linguistica nuova ed antica. Studi linguistici in memoria di Oronzo Parlangeli*, Galatina, 1976, I, pp. 319-335; [III] Idd., *Id. III. Byzantine notes*, in «Byzantinische Zeitschrift» LXVI, 1973, pp. 1-37.

Kaibel — *Inscriptiones Graecae*, XIV: G. Kaibel, *Inscriptiones Italiae et Siciliae*, Berolini, 1890.

Kazimirki — A. de Biberstein Kazimirski, *Dictionnaire arabe-français*, rist. Paris, 1960.

Kehr — K. A. Kehr, *Die Urkunden der normannisch-sicilischen Könige*, Innsbruck, 1902.

Kölzer — Th. Kölzer, *Constantiae imperatricis et reginae Siciliae diplomata (1195-1198)*, Köln-Wien, 1983.

Krekukias — Δ. Α. Κρεκούκια, Φυτώνυμα τοπονύμια Τριφυλίας, in «Πλάτων» XI, 1959, pp. 425-445.

L — G. W. H. Lampe, *A patristik greek lexicon*, Oxford, 1961.

Langlois — E. Langlois, *Table des noms propres de toute nature compris dans les chansons de gestes imprimées*, Paris, 1904.

Latham — R. E. Latham, *Revised medieval latin word-list*, London, 1965.

LG — G. Rohlfs, *Lexicon Graecanicum Italiae inferioris. Etymologisches Wörterbuch der unteritalienischen Gräzität*, Tübingen, 1964.

LibVis — M.-H. Laurent e A. Guillou, *Le 'Liber visitationis' d'Athanase Chalkeopoulos (1457-1458). Contribution à l'histoire du monachisme grec en Italie méridionale*, Città del Vaticano, 1960.

LingCont — G. Caracausi, *Lingue in contatto nell'estremo Mezzogiorno d'Italia. Influssi e conflitti fonetici*, Palermo, 1986.

L-S — H. G. Liddell, R. Scott e H. S. Jones, *A greek-english lexicon*, con [suppl.] E. A. Barber, *Supplement*, Oxford, 1973. Anche traduzione it. ridotta: H. G. Liddell - R. Scott, *Dizionario illustrato greco-italiano*, a cura di Q. Cataudella, M. Manfredi e F. Di Benedetto, Firenze, 1975.

Manni Piraino — M. T. Manni Piraino, *Iscrizioni greche lapidarie del Museo di Palermo*, Palermo, 1973.

Ménager *Inv.* — L. R. Ménager, *Inventaire des familles normandes et franques émigrées en Italie méridionale et en Sicile (XI-XII siècles)*, in AA. VV., *Relazioni e comunicazioni nelle prime giornate normanno-sveve (Bari, 28-29 maggio 1973)*, Roma, 1975, pp. 261-390.

MénC — Id., *Notes et documents sur quelques monastères de Calabre à l'époque normande*, in «Byzantinische Zeitschrift» L, 1957, pp. 7-30, 321-361.

MénM — Id., *Les actes latins de S. Maria di Messina (1103-1250)*, Palermo, 1963.

Mikl-M — N. Henkelmann e A. Ludat, *Namenregister zu* Miklosich-Müller, *Acta et diplomata Graeca medii aevi*, voll. IV-V, Stuttgart, 1986.

Minuto — D. Minuto, *Ricordi basiliani tra Reggio e Locri*, estratto da AA. VV., *Studi per il 150° anno scolastico del Liceo-ginnasio «Tommaso Campanella» di Reggio Calabria (1814-1964)*, Reggio Calabria, [1964].

Mirazita — I. Mirazita, *Documenti relativi all'epoca del Vespro, tratti dai manoscritti di D. Schiavo della Biblioteca comunale di Palermo*, Palermo, 1983.

Mirto — C. Mirto, *Rollus rubeus. Privilegia ecclesiae Cephaluditanae a diversis regibus et imperatoribus concessa...*, Palermo, 1972.

MNE — Γ. Ν. Χατζιδάκη, Μεσαιωνικὰ καὶ νέα ἑλληνικά, ἐν Ἀθήναις, 1905-1907.

Morea — D. Morea, *Il* Chartularium *del Monastero di S. Benedetto di Conversano*, I. *Byzantina, Normanna, Sveva*, Montecassino, 1892.

Moritz — H. Moritz, *Die Zunamen bei den byzantinischen Historikern und Chronisten*, Landshut, 1896-1898.

Morso — S. Morso, *Descrizione di Palermo antico*, Palermo, 1827^{2}.

Mosino *Origini* — F. Mosino, *Le origini del volgare in Calabria*, Reggio Calabria, 1981.

Mosino *Storia* — Id., *Storia linguistica della Calabria*, I, Cosenza, 1987.

Mosino *Testi* — Id., *Testi calabresi antichi (sec. XV)*, Cosenza, 1983.

Müller — G. Müller, *Tre carte greche dell'Italia meridionale*, in «Archivio storico italiano» ser. III, VII, parte I, pp. 3-27.

NDDC — G. Rohlfs, *Nuovo dizionario dialettale della Calabria (con repertorio italo-calabro)*, Ravenna, 1977.

Niermeyer — J. F. Niermeyer, *Mediae Latinitatis lexicon minus*, Lejden, 1954-1964.

Nissen — H. Nissen, *Italische Landeskunde*, II, 2, Berlin, 1902.

P-B — W. Pape e G. E. Benseler, *Wörterbuch der griechischen Eigennamen*, Braunschweig, 1863-1870^{3}.

Pellegrini — G. B. Pellegrini, *Gli arabismi nelle lingue neolatine, con speciale riguardo all'Italia*, Brescia, 1972.

Perin — G. Perin, *Onomasticon totius Latinitatis*, Padova, 1913-1920.

Perrone Capano — A. M. Perrone Capano Compagna, *Testi lucani del Quattro e Cinquecento*, I. *Testi*, Napoli, 1983.

Pirri — R. Pirri, *Sicilia sacra*, Panormi, 1733.

Pratesi — A. Pratesi, *Carte latine di abbazie calabresi, provenienti dall'Archivio Aldobrandini*, Città del Vaticano, 1958.

Psaltes — Stam. B. Psaltes, *Grammatik der byzantinischen Chroniken*, Göttingen, 1913.

P-W — *Paulys Realencyclopädie der classichen Altertumswissenschaft*, nuova ediz. a cura di G. Wissowa, Stuttgart, 1894 e segg.

R — [I] G. Robinson, *History and cartulary of the greek Monastery of S^{t}. Elias and S^{t}. Anastasius of Carbone*, II, 1. *Cartulary*, in «Orientalia Christiana» XV/II, 1929, pp. 121-275; Id., *Id.*, II, 2, ib. XIX/I, 1930, pp. 3-199.

RatDecAprut — P. Sella, *Rationes decimarum Italiae. Aprutium-Molisium. Le decime dei secoli XIII-XIV*, Città del Vaticano, 1936.

RatDecSic — Id., *Rationes decimarum Italiae nei secoli XIII e XIV. Sicilia*, Città del Vaticano, 1944.

REW — W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1935^{3}.

RRS — *De rebus regni Siciliae (9 settembre 1282 - 26 agosto 1283). Documenti inediti estratti dall'Archivio della Corona d'Aragona e pubblicati dalla Sovrintendenza agli archivi della Sicilia*, Palermo, 1882, con *Appendice* a cura di G. Silvestri (rist. anast. Palermo, 1982).

S — E. A. Sophocles, *Greek lexicon of the roman and byzantine periods*, New York, 1900.

Sciascia — *Acta curiae felicis Urbis Panormi*, VI. *Registri di lettere (1321-1322 e 1335-1336)*, a cura di L. Sciascia, Palermo, 1987.

Schneider — F. Schneider, *Mittelgriechische Urkunden für San Filippo di Gerace* in «Quellen und Forschungen» X, 1907, pp. 258-274.

Schulze — W. Schulze, *Zur Geschichte lateinischer Eigennamen*, Berlin, 1904.

SElia — *Vita di Sant'Elia il giovane*, a cura di G. Rossi Taibbi, Palermo, 1982 [aa. 930-940?; si citano le righe].

Senisio — A. Marinoni, *Dal "Declarus" di A. Senisio. I vocaboli siciliani*, Palermo, 1955 [a. 1348?].

SLuca — *Vita di S. Luca, vescovo di Isola Capo Rizzuto*, a cura di G. Schirò, Palermo, 1954 [aa. 1116-1120; si citano le righe].

SMS — M. Amari, *Storia dei Musulmani di Sicilia*, 2° edizione, a cura di C. A. Nallino, Catania, 1933-1939.

Sola — G. Sola, *Una carta greca di Gerace del 1067*, in «Archivio storico per la Calabria e la Lucania» I, 1931, pp. 531-539.

Souter — A. Souter, *A glossary of later latin to 600 a. D.*, Oxford, 1957².

Sparti — A. Sparti, *Il registro del notaio ericino G. Maiorana (1297-1300)*, Palermo, 1982.

Spata — [I] G. Spata, *Le pergamene greche esistenti nel grande Archivio di Palermo*, Palermo, 1862; [II] Id., *Diplomi greci inediti ricavati da alcuni manoscritti della Biblioteca comunale di Palermo*, in «Miscellanea di storia italiana» IX, Torino, 1870, pp. 373-512; [III] Id., *Diplomi greci siciliani inediti (ultima serie)*, ib. XII, 1871, pp. 5-112.

STC — G. Alessio, *Saggio di toponomastica calabrese*, Firenze, 1939 [si citano i lemmi].

Strazzulla — V. Strazzulla, *Museum epigraphicum seu inscriptionum Christianarum quae in Syracusanis catacumbis repertae sunt corpusculum*, Palermo, 1897.

StrTopSic — G. Caracausi, *Stratificazione della toponomastica siciliana*, in AA. VV., *La toponomastica come fonte di conoscenza storica e linguistica*. Atti del Convegno della Società italiana di glottologia (Belluno, 31 marzo - 1° e 2 aprile 1980), Pisa, 1981, pp. 107-144.

T — F. Trinchera, *Syllabus Graecarum membranarum*, Neapoli, 1865.

TabBelm — E. Mazzarese Fardella, *Il tabulario Belmonte*, Palermo, 1983.

TabFrag — G. Silvestri, *Tabulario di S. Filippo di Fragalà e S. Maria di Maniaci*, I. *Pergamene latine*, Palermo, 1887.

TabMalf — D. Ciccarelli, *Il tabulario di S. Maria di Malfinò*, I. *(1093-1302)*, Messina, 1986.

Tagliavini — C. Tagliavini, *Un nome al giorno*, Bologna, 1972.

TCI — Touring Club Italiano, *Indice della Carta d'Italia del T. C. I. alla scala di 1:250.000*, a cura di L. V. Bertarelli, Milano, 1916.

ThG — H. Stephanus, Θησαυρὸς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. *Thesaurus Graecae linguae*, Paris, 1865.

TNC — *Testi neogreci di Calabria*, parte I. Introduzione, prolegomeni e testi di Roccaforte, a cura di G. Rossi Taibbi; parte II. Testi di Rochudi, di Condofuri, di Bova e indici, a cura di G. Caracausi, Palermo, 1959. Generalmente se ne citano le voci da *Testi neogreci di Calabria. Indice lessicale*, a cura di G. Caracausi, Palermo, 1979.

Traina — A. Traina, *Nuovo vocabolario siciliano-italiano*, Palermo, 1890².

Triandaphyllidis — M. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακὰ-μας ὀνόματα, Θεσσαλονίκη, 1982.

VDS — G. Rohlfs, *Vocabolario dei dialetti salentini (Terra d'Otranto)*, München, 1956-1961.

Vendola — D. Vendola, *Rationes decimarum Italiae nei secoli XIII e XIV. Apulia-Lucania-Calabria*, Città del Vaticano, 1939.

VES — A. Varvaro, *Vocabolario etimologico siciliano*, con la collaborazione di R. Sornicola, I. (A-L), Palermo, 1988.

VLibVis — Id., *Capitoli per la storia linguistica dell'Italia meridionale e della Sicilia*, IV. *Il* Liber visitationis *di Atanasio Calceopulo (1457-1458)*, in «Medioevo romanzo» XII, 1986, pp. 55-110.

VS — *Vocabolario siciliano*, I. (A-E), a cura di G, Piccitto, Catania-Palermo, 1977; II. (F-M), a cura di G. Tropea, ib., 1985.

Wehr — H. Wehr, *A dictionary of modern written arabic (Arabic-english)*, edited by J. Milton Cowan, Wiesbaden, 1979⁴.

White — L. T. White jr., *Il monachesimo latino nella Sicilia normanna*, Catania, 1984 [traduzione it. di Id., *Latin monasticism in norman Sicily*, Cambridge, Mass., 1938].

Z — Σπ. Ζαμπελίου, Ἰταλοελληνικά, ἤτοι κριτικὴ πραγματεία περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Νεαπόλεως ἀνεκδότων ἑλληνικῶν περγαμηνῶν, Ἀθῆναι, 1864.

ZTPa — Touring Club Italiano, *Carta delle zone turistiche d'Italia. Palermo, la Conca d'Oro e dintorni, scala 1:50.000.*

ALTRE ABBREVIAZIONI

a., aa.	anno, -i
abruzz.	abruzzese
a. C.	avanti Cristo
acc.	accusativo
accr.	accrescitivo
AG	prov. di Agrigento
agg.	aggettivo
agion.	agionimo
ant.	antico
aor.	aoristo
app.	apparato critico
ar.	arabo
arc.	arcaico
art.	articolo
At.	Atene
att.	attico, attivo
aus.	ausiliare
avv.	avverbio
bil.	bilingue
biz.	bizantino
bov.	bovese
BR	prov. di Brindisi
brind.	brindisino
ca.	circa
cal.	calabrese
Cal.	Calabria
camp.	campano
catanz.	catanzarese
celt.	celtico
cfr.	confronta
cg., cgg.	cognome, -i
cgt.	congiuntivo
cit., citt.	citato, -i
CL	prov. di Caltanissetta
coll.	collettivo
comp.	composto
compar.	comparativo
comun.	comunemente
cong.	congiunzione
cos.	cosentino
crist.	cristiano
CS	prov. di Cosenza
CT	prov. di Catania
CZ	prov. di Catanzaro
dat.	dativo
dep.	deponente
der.	derivato
des.	desinenza
dial.	dialettale
dim.	diminutivo
dimostr.	dimostrativo
dispreg.	dispregiativo
doc., docc.	documento, -i
dor.	dorico
ebr.	ebraico
ecc.	eccetera
eccl.	ecclesiastico
EN	prov. di Enna
encl.	enclitico, -a
ep.	eponimo
epit.	epiteto, soprannome
escl.	esclamazione
etn.	etnico
f.	femminile
fr.	francese
franc.	francico
freq.	frequente
fut.	futuro
gen.	genitivo
germ.	germanico
giur.	giuridico
gloss.	glossario, -i

got.	gotico
gr.	greco
Gr.	Grecia
ib.	*ibidem* (nello stesso doc.)
ibid.	*ibidem* (nella stessa pagina)
id.	*idem*
imper.	imperativo
impers.	impersonale
impf.	imperfetto
ind.	indicativo
indecl.	indeclinabile
indef.	indefinito
inf.	infinito
interr.	interrogativo
intr.	intransitivo
invar.	invariabile
ion.	ionico
ipocor.	ipocoristico
iscr.	iscrizione, -i
it.	italiano
It.	Italia
lat.	latino
l. c.	luogo citato
LE	prov. di Lecce
lecc.	leccese
lg.	si legga, sta in luogo di
lig.	ligure
ll. cc.	luoghi citati
locuz.	locuzione
lomb.	lombardo
long.	longobardo
luc.	lucano
Luc.	Lucania
m.	maschile
malt.	maltese
ME	prov. di Messina
med.	medievale
merid.	meridionale
mess.	messinese
mod.	moderno
mscr.	manoscritto
MT	prov. di Matera
n.	neutro
n°	numero
napol.	napoletano
ngr.	neogreco
norm.	normanno
N. T.	*Nuovo Testamento*
occid.	occidentale
or.	orientale

otr.	otrantino
ott.	ottativo
p.	pagina
PA	prov. di Palermo
pap.	papiro, -i
part.	partitivo
pass.	passivo
Pel.	Peloponneso
perifr.	forma perifrastica
pers.	persiano
pf.	perfetto
picc.	piccardo
piem.	piemontese
pl.	plurale
pp.	pagine
ppf.	piuccheperfetto
pr.	prenome, nome personale
prec.	precedente
pref.	prefisso
prep.	preposizione
pres.	presente
priv.	privativo
prob.	probabilmente
pron.	pronome
prov.	provincia
provenz.	provenzale
ptc.	participio
pugl.	pugliese
PZ	prov. di Potenza
r.	riga
RC	prov. di Reggio Calabria
regg.	reggino
rel.	relativo
RG	prov. di Ragusa
rifl.	riflessivo
rr.	righe
s.	sostantivo
SA	prov. di Salerno
sal.	salentino
Sal.	Salento
scol.	scolio, -i
s. d.	senza data
sec.	secolo
seg., segg.	seguente, -i
serv.	servile
sett.	settentrionale
sg.	singolare
Sic.	Sicilia
sign.	significato
sinon.	sinonimo

sott.	sottinteso
sp.	spagnuolo
SR	prov. di Siracusa
suff.	suffisso
superl.	superlativo
s. v.	*sub voce*
t.	toponimo
TA	prov. di Taranto
tar.	tarentino
ted.	tedesco
tosc.	toscano
TP	prov. di Trapani
tr.	transitivo
tt.	toponimi
v.	vedi

var.	variante
vb.	verbo
voc.	vocativo
volg.	volgare
°	voce del greco antico
*	forma ricostruita
...	*omissis*
[...]	lacuna del testo
[	inizio di lacuna
]	fine di lacuna
=	corrisponde a
<	derivato da
>	diventato
?	indicazione o ipotesi dubbia.

INTRODUZIONE

Sono trascorsi diversi anni da quando, nel 1975, davo notizia di due lavori lessicografici ai quali avevo posto mano. Si trattava della redazione «di un glossario del dialetto grecanico di Bova in Calabria e di un indice dei neologismi, volgarismi, barbarismi reperibili nei documenti medievali in lingua greca dell'Italia meridionale e della Sicilia»[1]. Col primo di essi (TNC, *Indice lessicale*[2]), che fu condotto a termine non molto più tardi, nel 1979, intendevo rendere più immediatamente accessibile all'analisi linguistica, attraverso uno spoglio elettronico, il materiale assai interessante raccolto nel «corpus» dei TNC (volume ormai esaurito) e al tempo stesso, grazie alla registrazione di tutte le varianti locali, della serie completa delle forme flessionali attestatevi, di locuzioni di particolare interesse, integrare sotto qualche aspetto la già ricca trattazione fonetica e morfologica dataci dal Rohlfs in una grammatica storica in lingua tedesca[3], alla quale poco dopo sarebbe seguita un'edizione italiana rielaborata (GSDI). Inoltre, novità di non poco rilievo, l'*Indice* avrebbe accolto tutte le forme di provenienza romanza più o meno recente, sì da offrire agli studiosi — che a tale aspetto non avevan ritenuto di dedicare la meritata attenzione — materia abbondante di riflessione sull'intensità e le modalità della pressione esercitata per parecchi secoli sul bovese dall'adstrato alloglotto.

Col secondo lavoro, strettamente connesso col primo, intendevo soddisfare l'esigenza di colmare il salto diacronico tra lo stato attuale dei dialetti grici[4] e le condizioni remote dalle quali essi presero avvio, fornendo uno strumento idoneo a datare in qualche modo le tappe di un'evoluzione assai lunga e complessa: esigenza la quale, pur nell'intenso fervore di studi e di dibattiti che per decenni hanno avuto per oggetto l'origine magnogreca o bizantina delle isole linguistiche griche, non pare sia stata sensibilmente avvertita. È infatti strano davvero che all'attenzione rivolta da studiosi quali Hatzidakis, Dieterich, Psaltes alle testimonianze medievali reperibili nella silloge del Trinchera (T) non sia corrisposto pari interesse da parte di studiosi più recenti, sebbene frattanto la mole dei documenti disponibili in edizioni a stampa si sia molto

---

[1] G. Caracausi, *Due ricerche lessicografiche in corso*, in AA. VV., *Miscellanea neogreca*. Atti del I Convegno nazionale di Studi neogreci (Palermo, 17-19 maggio 1975), Palermo, 1976, pp. 1-9.

[2] Per la soluzione di questa e delle altre sigle e abbreviazioni che saranno d'ora in poi adoperate si vedano le pagine che precedono. Le citazioni dai TNC non seguite da indicazione della pagina s'intendano tratte dall'*Indice lessicale*.

[3] G. Rohlfs, *Historische Grammatik der unteritalienischen Gräzität*, München, 1950.

[4] Sull'uso del termine «griko» per una designazione congiunta dei grecofoni della Bovesia e del Leccese cfr. LingCont 56, nota 87.

accresciuta[5]. Anche in opere che esplicitamente si dichiarano «storiche»[6] ci accade di cogliere solo citazioni sporadiche di forme medievali. Eppure dalle attestazioni documentarie i sostenitori della tesi megaloellenista avrebbero potuto trarre validi punti di appoggio nella presenza di elementi arcaici, i fautori della tesi bizantinista trovarvi a lor volta elementi di sostegno nei numerosi aspetti innovativi.

Ma l'interesse per la lingua dei nostri documenti non resta certo limitato a questo singolo settore di ricerca, per quanto importante lo si voglia giudicare. Insieme con i documenti del monte Athos, di cui sono coevi, essi rompono il lungo periodo di silenzio che intercorre nella documentazione linguistica tra il V secolo d. C. e il IX-X secolo. Senonché, a differenza di quelli, la cui forma è fortemente vincolata dalla tradizione, i nostri documenti ci presentano, a volte all'interno di uno stesso testo, uno strano miscuglio dello stile alto e solenne o rigidamente formulare, proprio degli ambienti curiali e notarili, e di un linguaggio assai più libero e sciolto, espressione dell'uso colloquiale. Pertanto essi, in parte anticipando aspetti della lingua comune volgare che troverà in Grecia espressione nei poemi prodromici, in parte riflettendo tratti dialettali assai spiccati, propri di una zona caratterizzata da forte promiscuità etnica ed interazione linguistica[7], possono offrire un ausilio non trascurabile allo storico della lingua greca per la ricostruzione delle condizioni geolinguistiche medievali, non meno che al dialettologo per la datazione dei fenomeni che caratterizzano il particolare assetto degli attuali idiomi grici e che almeno in parte, compreso il bilinguismo, affondano le loro radici nell'età medievale.

In verità ben pochi paesi possono aver vissuto condizioni di così intenso e vivace plurilinguismo quali furono quelle riscontrabili in Sicilia e nell'estremo Mezzogiorno della penisola italiana in seguito alla conquista normanna. Se negli atti ufficiali, anche della corte, il greco, l'arabo e il latino godevano di pari dignità e venivano adoperati alternativamente, un'importanza non minore dovette avere presso la classe dominante l'uso del francese, la lingua dei conquistatori, mentre si può ragionevolmente presumere (e i documenti stessi, specialmente gli atti privati, ce ne danno indizi gradualmente crescenti) che nei rapporti fra la gente comune andassero occupando spazi sempre più ampi i nascenti dialetti romanzi. Finito il dominio bizantino, il greco, già per secoli egemone nonostante, in Sicilia, la forte concorrenza araba, da un lato va incontro a un processo di rapida evoluzione per la rottura dei rapporti con la madrepatria e la conseguente perdita di modelli regolatori, dall'altro subisce un duplice processo di erosione: dall'esterno, con la riduzione graduale delle zone ellenofone, all'interno, con un progressivo imbarbarimento lessicale. Della forte mescidanza linguistica, propria di quest'epoca, dan la prova non solo gli atti bilingui, ma anche gli atti che

[5] Per analoghe espressioni di rammarico si veda A. G. Tsopanakis, *Elementi grammaticali di lingua greca medievale*, in AA. VV., *Italia linguistica nuova ed antica. Studi linguistici in memoria di Oronzo Parlangeli*, I, Galatina, 1976, pp. 361-383 (precis. pp. 361 s.). Questo articolo contiene l'unica analisi sistematica a me nota — pregevole, ma limitata ai documenti di GM — condotta su testi medievali regionali. La stessa trattazione è ripresa dallo Tsopanakis nell'articolo *Echi classici nel greco della Magna Grecia bizantina*, in *Atti del decimosettimo Convegno di Studi sulla Magna Grecia* (Taranto, 9-14 ottobre 1977), Napoli, 1978, pp. 175-192.

[6] Si vedano, per esempio, i titoli di GSDI, DCC, DCSO, DSCL del Rohlfs.

[7] Cfr., su queste caratteristiche dei testi regionali, Tsopanakis, *Echi classici*..., pp. 178-179; sulla loro «modernità» e rapida evoluzione dal XII al XIV secolo, i giudizi espressi dai due autorevoli editori di GM (p. 32) e di CMG (p. XXIII). Si noti, ad esempio, quanto di nuovo e di diverso dai modelli tradizionali vi sia in una breve frase che, aggiunta in calce all'atto d'acquisto di un terreno, stilato in arabo, l'egumeno acquirente indirizza evidentemente ai propri confratelli: δότε τὸ τὰ γίδια ἠπάγετε μεθ' αὐτῶ νεδσας (da emendarsi certo in νά σας) δίξι τὰ σινόρια «Dategli il suo, andate con lui, affinché vi mostri i confini» (C 506, aa. 1100-1200?).

recano sottoscrizioni in lingua diversa da quella in cui sono redatti e gli atti stilati da scribi che, essendo di madrelingua romanza, rivelano la loro scarsa familiarità col greco.

In una situazione tanto singolare, non v'è da stupirsi che nel patrimonio linguistico regionale coesistano termini di rango elevato, probabilmente riservati solo all'uso scritto, e termini volgari, che si constati la presenza di assai numerose varianti fonetiche e morfologiche e di slittamenti semantici, che alle voci propriamente greche si affianchino o si sovrappongono arabismi, francesismi e dialettismi romanzi, forse più ancora che latinismi[8]. Né può far meraviglia che all'area di più tenace conservazione dell'uso del greco — che viene identificata in Sicilia nel triangolo nord-orientale, oltre la linea Taormina-Naso, e sul continente nella Calabria meridionale fino alla linea Sant'Eufemia-Catanzaro, in Terra d'Otranto nel triangolo Lecce-Otranto-Gallipoli[9] — i documenti superstiti contrappongano un'area di estensione assai più vasta, che copre l'intera Sicilia e, con la Calabria tutta, anche una parte cospicua della Lucania, fin forse a congiungersi con la grecità del Salento, stendendo qualche propaggine verso il Salernitano[10].

Della gran massa di documenti greci superstiti, molti giacciono, difficilmente o per nulla accessibili, in archivi italiani e stranieri. Mi è dunque sembrata produttiva di risultanze più celeri, anche se meno complete, l'utilizzazione dei soli documenti, circa 800, fin qui disponibili in edizioni a stampa, dalle più antiche e meno affidabili del secolo scorso (Z, T, C[11], ecc.) a quelle più rigorosamente fedeli dei nostri tempi, moltiplicatesi negli ultimi decenni, specialmente grazie all'intensa operosità del Guillou. Di questioni di autenticità non ho tenuto gran conto (pur segnalando, al caso, dubbi o certezza di falso), convinto che chiunque, per interessi economici o motivi di prestigio, operasse una falsificazione, dovesse sforzarsi di imitare con attenzione massima la lingua di modelli genuini preesistenti. Dai testi letterari, programmaticamente esclusi perché sospettabili di forti influssi non regionali[12], sono state tuttavia citate forme chiaramente volgari o interessanti per mancato riscontro nel greco

[8] Parecchi dei latinismi giuridici non registrati dai lessicografi potrebbero essere stati mutuati nel greco dell'età tarda, al pari di quelli dello stesso ambito registrati da essi, piuttosto che rappresentare esclusivi prestiti regionali.

[9] Questa è appunto l'area che il Rohlfs (LG p. XII) assegna alla grecità dei secoli XII-XIV, probabilmente riferendosi alla zona allora totalmente ellenofona.

[10] Per la posizione di prestigio tenuta dal greco nella Sicilia normanna, cfr. A. Várvaro, *Lingua e storia in Sicilia*, I, Palermo, 1981, p. 175 e *passim*. In quanto all'esistenza di forti centri di cultura greca nell'area latinofona cosentino-lucana ed oltre e agli effetti linguistici di essa, cfr. LingCont pp. 140 s. e l'annessa cartina. Di quest'area ci sono noti documenti greci redatti con certezza o con grande probabilità nei centri seguenti: Cerchiara 21, Aieta 15, Colobraro 4, Oriolo 3, Laino 2, Mormanno 2, Cucullo 1, Luzzi 1, Rossano 1, Torano Calabro 1 (CS); Noepoli 10, Cersosimo 5, Chiaramonte 4, Acerenza 3, Senise 2, Calavra 1, Carbone 1, Rotonda del Mare 1, Tegana 1, Viggiano 1 (PZ); Tricarico 2, Valsinni 2, Pollicoro 1 (MT); Oletta 17, Caggiano 6 (SA); Taranto 29. Un numero ingente, a confronto con quelli superstiti della zona grecofona otrantina: Gallipoli 11, Alliste 2, Aradeo 1, Nardò 1 (LE).

[11] Come già annunziavo nel mio articolo *Le edizioni dei documenti medievali in lingua greca della Sicilia e dell'Italia meridionale*, Palermo, 1988, estratto da AA. VV., *Miscellanea in onore del Prof. Giusto Monaco* (in corso di stampa), a p. 3 dell'estratto, nota 1, «I testi mal pubblicati dallo Spata, con traduzioni e note in cui abbondano gli errori, e ripresentati dal Cusa, ora con acritica fedeltà, ora con emendamenti parziali, non sempre felici, saranno presi in considerazione solo a scopo di confronto».

[12] Sono stati parimenti esclusi, perché non regionali, i documenti XVII-XIX dell'*Appendix* del Trinchera (T 533-539) e, perché di età moderna, il documento XIX dell'*Appendice* del Cusa (C 685-686).

comune[13]; e non è stato oggetto diretto di esame, in quanto fuori dei limiti cronologici del lessico, il materiale delle iscrizioni siciliane tardogreche, al quale però si fa non raro riferimento a titolo di confronto.

La redazione di questo lessico, iniziatasi già nel 1972 con la schedatura manuale[14], effettuata da me personalmente e tenuta costantemente aggiornata fino al 1986, è stata ripresa solo in questi ultimi anni, con un ritardo causato sia dalla preparazione del ricordato *Indice lessicale* dei TNC, sia da impegni accademici e dall'applicazione ad altre tematiche di ricerca. Debbo però precisare che proprio per effetto delle nuove esperienze in merito ai rapporti interliguistici e al rilievo della presenza araba in Sicilia e nell'Italia meridionale[15], sento di poter presentare un'analisi più chiara e completa degli elementi del greco medievale nei lemmi, dei quali passo subito ad illustrare la struttura.

Ogni lemma è formato di due parti, divise dal segno ||, destinate rispettivamente alla presentazione del vocabolo con i relativi dati documentari e ad un breve commento storico-etimologico. La prima parte consta dell'esponente, accompagnato da sigle di qualificazione della categoria grammaticale[16] e, se si tratta di termine lessicale, dal significato; seguono, dopo il segno :, le attestazioni, costituite dalle varie forme tratte dalle fonti, con l'indicazione della sigla e della pagina di queste, nonché, tra parentesi, dell'anno o del secolo del documento.

Contestualmente ai termini lessicali e onomastici sono stati introdotti articoli dedicati a prefissi, suffissi, caratteri morfologici giudicati degni di particolare attenzione per la loro capacità di produrre forme nuove o comunque non registrate dai lessicografi, o perché anticipano aspetti divenuti peculiari del bovese e dell'otrantino, in consonanza o meno col neogreco. Tali articoli recano in esponente l'elemento su cui s'intende richiamare l'attenzione, seguito dalla indicazione della funzione che assolve e dall'elenco di tutte le voci regionali, non reperite nel greco comune (dall'antichità al Medievo), che lo recano. Nella seconda parte dell'articolo si danno brevi dati bibliografici ed eventualmente un cenno sull'origine dell'elemento in questione.

Anche le parti costitutive di composti estranei al greco comune hanno avuto adeguata trattazione, ma con modalità variabili a seconda dei casi: ora insieme con la voce primitiva, se attestata anch'essa, ora in articolo proprio, ora all'interno del lemma stesso dedicato al composto.

Al duplice fine di rendere più agevole la consultazione del lessico e di evitare inutili ripetizioni di dati, si sono inseriti sistematicamente rinvii a lemmi contenenti attestazioni citate fuori dell'ordine alfabetico e tra lemmi relativi a varianti della medesima voce o a voci diverse, ma strettamente correlate. A dare rinvii si è rinunciato solamente nei casi, che sarebbero stati eccessivamente numerosi, di oscillazioni grafiche tra αι ed ε per *e*, ει, η, ι, οι, υ per *i*, ο e ω per *o*, β e υ per *v*.

Lemmi e rinvii si susseguono in rigoroso ordine alfabetico. Nel caso di omografi,

[13] Con «greco comune» mi riferisco alla lingua usata nelle varie epoche nel mondo ellenico in genere, in opposizione al «greco regionale» della Sicilia e dell'Italia meridionale, quale ci è noto dalle epigrafi tardogreche e dai documenti e testi medievali.

[14] Ho infatti ritenuto che la registrazione delle varianti, numerose e spesso bizzarre, mediante l'uso di un calcolatore avrebbe comportato costi tecnici superiori ai vantaggi.

[15] In quest'ultimo ambito mi è stato prezioso l'aiuto della collega arabista Adalgisa De Simone, alla quale son debitore anche di numerosi suggerimenti relativi a etimologie semitiche accolte nel lessico.

[16] Degli aggettivi della I classe non è stato indicato se abbiano 2 o 3 terminazioni, un dato che non sempre si può desumere dalle attestazioni.

gli affissi precedono le voci piene; per gli uni e le altre vale la successione di proparossitoni, parossitoni o properispomeni, ossitoni o perispomeni. In caso di identità assoluta i nomi comuni precedono i nomi propri e gli aggettivi. In estrema istanza gli omografi recano appositi numeri progressivi in esponente.

Parole derivate e alterate sono trattate in lemmi autonomi, al pari del maschile e del femminile di sostantivi mobili e di nomi propri che non siano alfabeticamente contigui. Si è dato luogo invece a divisione del lemma in sottolemmi, contraddistinti dai numeri in grassetto **2**, **3** (l'1, omesso, s'intende riferito alla prima parte) nei casi di pluralità di funzioni (per es. di appellativo, toponimo ed eponimo); e, all'interno di essi, dalle lettere **b**, **c**, ecc., nei casi di appartenenza a più di una categoria grammaticale (per es. vb. tr., intr., serv.), di polisemia, di polimorfismo (purché questo non sia tale da interrompere l'esatto ordine di successione alfabetica). A seconda delle circostanze, il commento può riferirsi a ciascun sottolemma o all'intero lemma.

Parole o coppie di parole almeno apparentemente incomprensibili, perché gravemente corrotte nella forma, sono state lemmatizzate in modo particolare, facendo cioè seguire ad esse (scritte in carattere tondo), dopo il segno :, quel tanto di contesto che è stato giudicato indispensabile per trarne una possibile interpretazione. L'emendamento motivato che nella maggior parte dei casi se ne può suggerire (ma alcune sequenze sono rimaste purtroppo inesplicabili) viene poi presentato nella parte riservata al commento. Solo in rari casi (e limitatamente al materiale del Cusa) mi è stato possibile procedere a controllo sulle fotografie degli originali; pertanto gli emendamenti sono in genere frutto di personale congettura[17].

L'esponente, stampato in neretto e rientrato di due spazi all'inizio di ogni articolo, deve intendersi sempre ricostruito, secondo criteri analogici, quando non risulti direttamente attestato; il che non implica la convinzione che la forma, da assumersi come semplice punto di riferimento, sia stata sicuramente in uso. Per le voci di origine greca la forma di esso coincide con quella del greco comune, se è nota. Quando invece questa è ignota, o si tratta di voce allogena, l'esponente coincide con la variante che si presume più fedelmente corrispondente all'etimo, se è stato identificato, o è senz'altro costituito dall'unica forma attestata. L'uso dell'asterisco, che convenzionalmente suol premettersi alle voci ricostruite (e così appunto è usato nel successivo commento) è stato riservato in quest'opera ad esponenti di voci la cui esistenza nel greco regionale si è potuta dedurre solo da emendamenti ipotizzati per forme greche corrotte o da isolate attestazioni in documenti latini od arabi.

Non sempre, in mancanza di un corrispondente nel greco comune, le attestazioni disponibili han permesso di dare all'esponente una forma certa o totalmente definita. In esse intanto lo spirito è talora omesso, o vacillante tra le due diverse forme, o addirittura sovrapposto una o più volte a vocali interne. Omissione o confusione tra tipi diversi, collocazione in sede impropria e assurda duplicazione in una stessa parola si riscontrano anche per l'accento. Pertanto esso, indicato in genere secondo le comuni regole, non è segnato quando non è stato possibile definirne con certezza la posizione, sia perché questa manifesta oscillazione nella stessa voce originaria, sia perché l'etimo risulta ignoto o dubbio e, nell'un caso o nell'altro, le attestazioni non ne permettono una sicura collocazione; ma casi storicamente accertati di spostamento d'accento hanno avuto adeguata trattazione in distinti sottolemmi.

Da lacune assai frequenti nella documentazione delle diverse forme paradigmati-

[17] Ad una più ampia illustrazione di poco meno che duecento forme corrotte per varie cause o fraintese dagli editori ho dedicato l'articolo citato nella nota 11.

che d'una parola dipende a volte l'incertezza sull'uscita in -ον od -ος e sul genere grammaticale di nomi della II declinazione. Pertanto non può affatto escludersi che qualcuno dei nomi prediali di origine latina, ai quali ho assegnato di norma un genere neutro e un'uscita in -ᾶνον o -ανόν, sia riportabile ad un nominativo maschile in -ᾶνος o -ανός, dal tipo latino (a g e r) - ā n u s invece che da (r ū s) - ā n u m. Così ancora, per motivo analogo, aoristi in -ησα o -ισα (cioè in *-isa*) possono corrispondere con uguale plausibilità a presenti, in άω o -ίζω, aoristi in -ωσα a presenti in -ώνω piuttosto che in -όω. Per i nomi propri con genitivo in -ου è ipotizzabile, e talvolta accertata, un'alternativa tra nominativo in -ας, -ος o -ης, e per quelli in -ίου un nominativo in -ιος o in -ης, uscita, quest'ultima, alla quale ho accordato in entrambi i casi la preferenza per i nomi greci, in quanto è la più frequente nel neogreco, anche quando, insieme con -ου o -ίου, non risulta cooccorrente un'uscita in -η del genitivo. Per nomi di provenienza latina o germanica ho invece ritenuta più idonea un'uscita in -ος, -ίος.

Il significato indicato è quello che risulta dal contesto documentario; esso pertanto può essere diverso da quello che nel greco comune è proprio del vocabolo trattato. L'eventuale diversità viene poi messa in evidenza nel successivo commento. Qualche problema han dato in proposito termini non sicuramente definibili, per i quali s'è aggiunto alla traduzione, o alle traduzioni ritenute possibili, un punto interrogativo, rimasto risorsa unica nei pochi casi di oscurità assoluta, non diradata dal contesto. Per i concetti obsoleti, in mancanza di un corrispondente termine moderno, s'è ricorso alla pura italianizzazione della parola, ad una definizione generica, o ad una succinta perifrasi, riservando poi al commento eventuali chiarimenti ulteriori.

Le attestazioni constano delle singole forme rinvenute nei documenti, con l'indicazione della fonte e della data relativa. Nella maggioranza dei casi si è riscontrata l'esistenza di varianti, a volte anche numerose, non soltanto grafiche, ma anche fonetiche, in conseguenza di fenomeni di geminazione o degeminazione consonantica, di nasalizzazione o denasalizzazione, di sonorizzazione postnasale, di monottongazione, ecc. L'ordine di successione di forme e varianti attestate è stabilito sulla base della sequenza delle categorie flessive se trattasi di voci variabili (numero, caso, genere; tempo, modo, persona). In subordine a questo, le attestazioni sono elencate secondo il grado decrescente di approssimazione grafica e fonetica all'esponente. Tutte le forme sono state riprodotte esattamente nella grafia datane dall'editore (unico mutamento apportato è quello dell'accento grave in acuto), benché, questa risulti spesso inesatta, sia per le accennate oscillazioni grafiche, sia per incuria degli antichi scribi, per lesioni del materiale pergamenaceo, per cattiva lettura imputabile all'editore stesso, per refusi tipografici. Ogni tentativo di normalizzazione avrebbe comportato, come purtroppo si può costatare avvenuto in taluni casi nelle edizioni dei testi, possibilità di errori o inopportuna soppressione di qualche importante indizio di effettiva alterazione subita dal vocabolo[18].

Anche nella citazione dei contesti ho rispettato la grafia datane dall'editore, inserendo fra parentesi, nei casi necessari per una più immediata comprensione del passo, la grafia corretta di forme che sarebbero altrimenti risultate oscure od equivoche. Solo sulla punteggiatura ho a volte operato qualche intervento correttivo; ho inoltre indicato con ... l'omissione di parole ritenute non indispensabili.

[18] Con uguale criterio, mi sono attenuto alle fonti editoriali nell'uso delle maiuscole, di solito omesso nel rispetto degli originali, ma talora applicato impropriamente, in conseguenza di fraintendimenti. Di forme sicuramente lessicali che sono state ritenute nomi propri dagli editori ho trattato nel citato articolo *Le edizioni...*, p. 31-32 dell'estratto; si vedano nel lessico (emendate, ma non discusse) le forme Ἔγείρη, Ἐνχόριγον ed Ἐνχρίγου, Καβουκολίου, Κουντούρας, Μυρόσμας.

Un trattamento particolare è stato riservato alle voci del greco antico, parte delle quali erano certamente ancora in uso nell'età medievale, mentre altre (ma una discriminazione è pressoché impossibile, non costituendo criterio sufficientemente valido le non costanti sopravvivenze nei dialetti grici) potevano costituire il mero riflesso di una tradizione letteraria e cancelleresco-notarile. Di esse ho registrate quelle che sono apparse meritevoli di segnalazione per la rarità o unicità di attestazione nelle antiche fonti, per dubbi eventuali avanzati dai lessicografi in merito alla loro esistenza o al loro preciso valore semantico o ancora per un accertato mutamento di significato[19]. Sono state inoltre accolte nel lessico tutte le numerose voci antiche di cui ho reperito varianti non meramente grafiche, alle quali appunto si è limitata la documentazione. Agli esponenti di tutti i termini risalenti al greco antico è stato preposto il segno °.

Le fonti delle attestazioni sono indicate da una sigla o da una abbreviazione, per il cui valore rimando alla bibliografia. Segue di solito l'indicazione della pagina, ma per alcune delle fonti (GR, SElia, SLuca) si fa riferimento alla riga del testo; delle forme tratte da documenti arabi si danno pagina e riga, o pagina e colonna (*a*, *b*). Per le forme del tutto identiche che siano risultate attestate più volte ho ritenuto sufficiente dare non più di due o tre di tali riferimenti.

Quasi tutti i documenti che sono stati sottoposti a spoglio sono datati secondo la cronologia bizantina, nella quale l'anno aveva inizio, com'è noto, il 1° settembre e termine il 31 agosto. La conversione della data nell'era cristiana avrebbe comportato l'uso di due numeri (per es. 1088-1089 in luogo di 6597); per semplicità tipografica ho preferito indicare, fra parentesi, solo il secondo di questi. Le forme tratte dai pochi documenti non datati recano l'indicazione (s. d.). La notazione della data è stata omessa per le forme tratte dai testi letterari (CSS, SElia, SLuca, EugPan) e da GR; per l'informazione relativa si veda la bibliografia. È appena il caso di soffermarsi sul valore puramente indicativo delle date, le quali tuttavia concorrono a far percepire, certo però meno della lettura diretta dei testi, il rapido processo evolutivo al quale andò soggetto il greco regionale nell'arco di tempo non lungo intercorso fra il X e il XIV secolo. Va però sottolineato il fatto che a volte le attestazioni dei nostri documenti risultano coeve, o addirittura anteriori a quelle degli stessi paesi di origine.

Dopo attenta considerazione ho rinunziato a segnalare la localizzazione delle forme attestate, sia perché spesso è ignoto il luogo di redazione del documento corrispondente e solo in una parte dei casi, e in maniera mal certa, sarebbe possibile desumerlo dalla ubicazione di toponimi menzionati nello stesso documento, sia perché non è raro che diplomi redatti nelle cancellerie si fondino su materiali di atti o relazioni provenienti da zone diverse e quindi potenzialmente contenenti forme linguistiche (non eponimi o toponimi soltanto, il che è ovvio, ma anche lessemi, quali arabismi) ignote agli scribi, ma da essi più o meno fedelmente riprodotte. Mi conforta in questa decisione la scelta operata dagli editori, anche i più recenti ed avveduti, i quali, mentre han quasi sempre indicato con scrupolo la datazione, anche dubbia, dei documenti, hanno costantemente omesso (tranne in parte il Trinchera) la menzione del luogo di redazione. Del resto, per quel che concerne il patrimonio linguistico propriamente greco, è mia convinzione che esso non presentasse ancora quelle nette differenze diatopiche che oggi distinguono la zona bovese da quella otrantina e, all'interno di queste, i vari idiomi locali. Sono infatti convinto che, rottosi con la conquista normanna ogni possibilità d'influsso normalizzatore da parte della madrepatria, si siano affer-

[19] Base costante per la loro menzione è il dizionario di Liddell-Scott (L-S), mentre la rispettiva traduzione è tratta dall'edizione italiana dello stesso. Di entrambi le opere è stata omessa, in quanto superflua, la citazione.

mate dovunque, in quelli che erano stati i domini occidentali di Bisanzio, tendenze innovatrici molteplici, tali da comportare, nella medesima zona, la coesistenza di più varianti di uno stesso termine o morfema o l'uso di più sinonimi[20], e che solo in seguito siano state operate localmente quelle scelte che son divenute oggi caratterizzanti per i singoli centri delle attuali isole linguistiche neogreche d'Italia[21].

Nella seconda parte di ogni articolo, il commento contiene semplicemente il richiamo della voce corrispondente del greco comune registrata dai lessicografi o riscontrata in documenti della madrepatria; ovvero, se trattasi di voce che non risulti direttamente nota in questa, l'indicazione degli elementi costitutivi. Vengono inoltre segnalate eventuali divergenze dal significato regionalmente accertato; in mancanza di ciò, si sottintende una sostanziale coincidenza. Nella periodizzazione del greco comune in antico, tardo, medievale e neogreco mi sono adeguato all'uso dei lessicografi greci (D, K), i quali estendono il greco tardo dagli inizi dell'età ellenistica (tra il IV e il III sec. a. C.) all'epoca di Giustiniano (VI sec. d. C.) e protraggono il greco medievale fino al sec. XVII; quando è stato possibile, ho precisato l'autore o il secolo della prima attestazione ed eventualmente la natura (iscr., pap., gloss.) della fonte non letteraria di essa[22].

Nel caso, per nulla raro, di vocaboli di origine non greca, ne ho indicato, se possibile, l'etimologia, e comunque ho segnalato termini di confronto della lingua di provenienza. Considerata la finalità precipuamente documentaria del lessico e la funzione solo sussidiaria della parte riservata al commento, non ho ritenuto essenziale la discussione su etimologie presentate da precedenti studiosi. Nei casi più frequenti, la mia adesione alla proposta altrui è implicita nella citazione stessa della fonte, pur se a volte cautamente limitata da «prob(abilmente)», «forse», «?». Solo di raro, e soprattutto in presenza di più proposte, ugualmente plausibili o discutibili, ho espresso un giudizio personale. S'intende che va attribuita a me la responsabilità di indicazioni etimologiche non seguite dalla menzione di altri autori. Seguono poi, qualunque sia

20 Si pensi a coppie sinonimiche come προκουράτωρ καὶ μουνδουάλδος, ovvero οὖμβρος ἤτε μάργιον.

21 I documenti ci mostrano che non pochi vocaboli, i quali oggi sono peculiari di una sola zona grica e perciò appunto vengono citati tra le prove che sosterrebbero una diversa origine ed antichità del bovese e dell'otrantino, avevano nell'età medievale una diffusione assai più ampia. Nonostante le limitate capacità di controllo inerenti alla scarsezza dei documenti che provengono dalla zona otrantina, ho raccolto in ElBiz 50-52 un certo numero di esempi, dei quali basterà qui ricordare soltanto qualcuno: per il concetto di 'cavallo', otr. *ampári*, bov. *álogo*, cfr. ἱππάριν in un documento calabrese (Piscopio, CZ?) e in uno di Palermo, accanto ad ἄλογον, anch'esso attestato in Calabria e in Sicilia; per 'vacca', otr. *ajeldda*, bov. *vuθulla*, cfr. ἀγελάδα in Lucania (?) e in Calabria, accanto a βουθήλεια in Calabria (Luzzi) e in Sicilia; per 'scrofa', otr. *rèkka*, bov. *kúna*, cfr. il t. Ῥέκκαι in un documento calabrese (Torano, CS?). Per i nomi dei mesi di 'giugno' e 'luglio' appaiono attualmente caratteristiche del solo bovese le forme *protojúni* e *storojúni*, mentre documenti privati di Palermo in lingua araba ci autorizzano a pensare che *πρωτοϊούνης e *ὑστεροϊούνης fossero di uso pressocché generale nella lingua colloquiale. Ed ancora ad un documento arabo-greco siamo debitori della ricostruzione di un termine *ζαβάτης, attraverso il suo riflesso arabizzante ζαμπάτι. Sull'importanza dei documenti siculo-arabi per l'attestazione concomitante o esclusiva di forme greche regionali si vedano i miei scritti *L'elemento bizantino ed arabo*, AA. VV., *Tre millenni di storia linguistica della Sicilia*. Atti del Convegno della Società Italiana di Glottologia (Palermo, (25-27 marzo 1983), Pisa, 1984, pp. 55-103 (in particolare pp. 78-84); *Un hapax medievale greco in veste arabo-sicula*, in «Bollettino» XVI, 1990, pp. 5-18.

22 Le forme tratte da DCG e DCL, che in genere mancano di datazione, sono attribuite al greco e, rispettivamente, al latino medievale; ma non va esclusa la possibilità che una parte di esse risalga al greco e al latino tardo.

l'origine della voce, dati eventuali, tratti da epigrafi tardogreche della Sicilia, che possano attestarne la preesistenza nella regione, o dati medievali non greci, idonei a confermarne l'esistenza nell'area e l'origine o provenienza prossima propostane, a precisarne la forma, a chiarirne il significato e la diffusione. Infine si fa menzione della sopravvivenza nelle attuali isole linguistiche bovese ed otrantina, nelle zone romanze meridionali o italiane in genere ed anche, se ciò par presentare particolare interesse, nel neogreco comune o dialettale[23]. Anche nel commento l'uso delle virgolette semplici ' ' è stato riservato alla traduzione o definizione di termini, mentre altre citazioni sono state racchiuse tra virgolette uncinate « ». Dati e citazioni hanno semplicemente scopo esemplificativo, senza pretesa di completezza. Nei non molti casi in cui su forme corrotte o nomi propri non è stato possibile fornire alcun dato o ipotesi, il commento non esiste.

Con una procedura non comune, sono stati raccolti insieme, in unico ordinamento alfabetico, termini lessicali e nomi propri di persona e di luogo. Ciò non è senza motivo. Certo non poteva rimanere negletto un patrimonio onomastico nel quale confluiscono, insieme con gli elementi propri delle etnie più massicciamente stanziate nell'area, cioè la greca, la latina, l'araba, pure apporti più recenti, quali quelli francesi o più caratteristicamente normanni, di origine latina o germanica, e quelli provenienti, in numero alquanto più limitato, dall'adstrato longobardo o da regioni più settentrionali d'Italia, in una commistione non meno varia di quella riscontrabile nel lessico. E come dall'analisi di questo, anche dall'esame dell'onomastica risulta un quadro fedele dell'assai complesso stato linguistico dei tempi. Anche in essa infatti si rivelano con estrema chiarezza, attraverso varianti innovative e ipercorrettismi, le multiformi tendenze fonetiche destinate a stabilizzarsi più tardi; anche qui affiorano segni non rari dei dialetti romanzi che solo in testi più tardi troveranno un'espressione autonoma. Non è poi affatto infrequente che l'esistenza regionale di un termine lessicale trovi convalida in un nome proprio corrispondente, sicché di volta in volta può riuscire non facile distinguere se trattasi di appellativo, di epiteto semanticamente trasparente o di nome di famiglia, se si ha a che fare con un sostantivo adoperato nella pienezza del suo significato o con un nome di luogo ormai divenuto inespressivo. Altre volte ancora un lessema, non presente nella documentazione ampia, ma certo non esaustiva, si manifesta con evidenza non minore sotto forma di eponimo o di toponimo. Estromettere dunque, non senza difficoltà di distinzione, i nomi propri dal lessico, confinandoli in una sezione a parte, o, peggio ancora, non tenerne conto affatto, avrebbe costituito un pregiudizio assai grave per quella visione unitaria e quanto più possibile completa del greco regionale del Medioevo, che costituisce il fine di questo lessico. Debbo solo precisare che, mentre ho registrato i non pochi nomi propri arabi di persona e di luogo inseriti in un contesto greco, ho tralasciato le circa duemila traslitterazioni di nomi propri di servi reperibili in documenti bilingui, limitandomi a qualche citazione nel commento.

Motivi d'incertezza si sono presentati nell'apporre all'esponente del nome proprio la sigla designante la sua funzione, non riuscendo sempre netta la distinzione tra l'epiteto o soprannome (epit.) e l'eponimo (ep.)[24], cioè patronimico, matronimico,

23 Per la traduzione delle voci neogreche presenti nel dizionario del Brighenti (B) si sottintenda il riferimento a questo.

24 La distinzione tra epiteto ed eponimo è sostanzialmente affidata alla presenza dell'articolo, che, premesso al primo, ne palesa il riferimento al valore lessicale. Ma non è raro che anche l'eponimo sia preceduto dall'articolo, specialmente se non lo accompagna il prenome (pr.), cioè il nome personale.

etnico, ecc., ma anche indicazione di mestiere o di qualità, ora soltanto personale, ora estesa a tutti membri della famiglia[25]. E talora non è chiaro se un nome proprio indichi persona o luogo (t.)[26], se un nome di località formato con Ἅγιος sia da definire toponimo piuttosto che agionimo (agion.), in assenza di rapporti con luoghi di culto.

Nella trattazione degli eponimi di origine non greca ho cercato di individuarne, oltre l'etimologia, anche la zona di provenienza[27]. I cognomi moderni citati nel commento sono tratti, quando non ne sia indicata la fonte, dagli elenchi ufficiali degli utenti telefonici di Palermo, di Parigi, di Atene, nei quali essi, purtroppo non recano regolare accento[28].

Ci si chiederà perché mai una serie di dizionari della Sicilia medievale si apra con un «Lessico greco della Sicilia e dell'Italia meridionale». Il motivo è che nessuna isoglossa, per quel che mi risulta, differenzia il greco insulare dal greco peninsulare, che fra le attestazioni di qua e di là dello stretto di Messina, tolte le differenze determinate dalla diversa incidenza di elementi lessicali ed onomastici esogeni, regna una così intima solidarietà e coerenza, che un lessico dedicato soltanto ad una delle due aree ne avrebbe dato un'immagine mutila ed imprecisa. Se poi il lessico che ora affido alla stampa sia riuscito tale da soddisfare, com'era mio proposito, le esigenze di linguisti e dialettologi, unitamente a quelle degli storici, per i quali vorrei sperare di aver predisposto l'ausilio per una fruizione più agevole dei documenti, è un quesito al quale spetta ai lettori rispondere. A me resta solo il compito gradito di esprimere la mia viva gratitudine al Centro di studi filologici e linguistici siciliani per il sostegno morale e il non lieve impegno economico con cui ha voluto sostenere un'impresa certamente non facile[29].

---

[25] Proprio tale incertezza circa l'estensione all'intero casato ha suggerito di applicare il termine «cognome» solamente alle forme moderne.

[26] È il caso di attestazioni del tipo χωράφιον τοῦ... o di certe forme in -ᾶς, -έας.

[27] In questo compito, indubbiamente non facile, nel quale omografie ed assonanze possono indurre in facili errori, ho posto particolare attenzione agli uniti prenomi, più facilmente riconducibili ad una o ad altra etnia. Con l'aiuto di questi, risulta, per esempio, incredibile che l'eponimo di un certo ἄλεν δεμαλάρβε, il quale sottoscrive un documento con parecchi altri francesi, derivi da ar. m a g r a b ī 'occidentale, magrebino' (così in STC 2288b) e si sfugge al rapporto paretimologico di quello di οὐαλτέρης δελουμάνσου (nello stesso documento) con Μάνσος; mentre, d'altra parte, non si cade nell'errore di intendere come 'dominio' (ingl. *demesne* nella traduzione della Robinson) l'eponimo di ῥογεριου τοῦ κονησταύλου ἡμῶν δεμουνς. Nella citazione di nomi propri di origine germanica raccolti da Förstemann ho usato l'abbreviazione ant(ico) ted(edesco), adeguandomi al titolo dell'opera (*Altdeutsches Namenbuch*), nella quale tuttavia confluiscono, per lo più indistintamente, forme di varia provenienza (francica, nordica, longobardica, ecc.).

[28] Nella determinazione di questo mi sono avvalso per le forme palermitane della mia competenza personale, per le forme ateniesi ho potuto usufruire del gentile ausilio della dottoressa Eleftheria Giakoumaki, di Atene, alla quale rinnovo i miei ringraziamenti. Nei casi incerti l'accento è stato omesso.

[29] Rendo cordialmente grazie alla dott.ssa Amalia Contino, la quale, dopo avere dattiloscritto il testo, ha collaborato con sagace diligenza alla revisione delle bozze di stampa.

LESSICO

A

°**α-** privativo: v. ἀβελτίωτος, ἀκαμάτευτος, ἀκάματηρος, ἀκάρπιμος, ἀναγγάρευτος, ἀνακωλύτος, ἀνεκφαύλιστος, ἀνεκωλύτως, ἀνιερούργητος, ἀπερέαστος, ἀπερίσφιγκτος, ἀφοδίαστος. || Cfr. ILEIKI.

ἀ- = μονο-: v. ἀχμαραΐνου, ἀχνεῖλος. **b.** = πρωτο-: v. ἀνωβελεσσιμάτου, ἀριθεντα, πρωτοπαπᾶς, πρωτοφαμιλιάριος. || Abbreviatura fondata sul valore numerico 'uno', 'primo' di α; per l'uso di esso nei cronografi bizantini cfr. Psaltes § 251.

ἀ- immotivato: v. ἀκοντίζω, Ἀλεούνης, ατινουσαν, Ἀραβενίσια.

-α- invece di -ο- in antichi aoristi forti: v. ἄγω, ἀναλαμβάνω, ἀπέρχομαι, ἀπολαμβάνω, ἀφαιρέω, γίνομαι, εἰσάγω, εἰσέρχομαι, ἐπιφέρω, ἔρχομαι, εὑρίσκω, καταλαμβάνω, καταλείπω, λαμβάνω, λέγω, μανθάνω, ὑφαιρέω, φέρω. || Per analogia con gli aoristi deboli asigmatici. L'innovazione, già ben attestata nel greco tardo, cfr. Dieterich 237-238, si è affermata in bov. e otr.: cfr. *írta* (ἔρχομαι) GSDI § 195, *èkama* (κάμνω) ib. § 201, ecc. **b.** in impf.: v. ἔχω. || Sul modello degli aoristi; cfr. bov., otr. *íχa* GSDI § 174 e regolarmente *ípiga* (ὑπάγω), *èlega* (λέγω), ecc. ib. § 143.

°**-α, -ά** des. di avverbi di modo: v. ἀένναα, ἀπεγνωσμένα, ὄρδις, πλαγινά, συνακόλουθα, συχνά. || Da -α, -ά del pl. n. degli aggettivi. Questa desinenza subentrò gradualmente nel gr. tardo e med. all'antico -ως, -ῶς (che nei nostri docc. è ancora di gran lunga più frequente), per la omofonia di questo con -ος, -ός dell'aggettivo. Cfr. Psaltes 341, LG, GSDI § 232, ILEIKI.

-α nel nom. di sostantivi passati dalla III alla I declinazione: v. ῥόπα, Σπίλιγγα, Σφάλαγα. || Dall'acc. in -α(ν); cfr. EL, GSDI § 95 e v. -αν.

ἀ prep. 'a', con toponomi: α λη αρνακῆ T 272 (1181), α λου βαλλουνε δὲ ληκειφερι T. 274 (1181); con eponimi: αλλβωναδια T 272 cit. || Da it., anche merid., *a*.

Ἀβαδίτζης ep. m.: Νικόλαος Ἀβαδίτζης Pratesi 376 (1233). || Da ἀββαδ- (v. ἀββᾶς) + -ίτζης. Cfr. *Avadicius* Pratesi 445 (1269).

Ἀβα-**Καλέτο**: v. ἀββᾶς, Καλέτης.

Ἀβαλλάντιος ep. m.: πετρο υιος αβαλλαντιοῦ R I 229 (1120), ...ὁ υἱὸς αβαλλεντίου R I 233 (1110). || Dal fr. ant. *(H)abillant* Flutre, *Abilant* Langlois? Cfr. *Avellandus* Pratesi 18 (1096) e i cgg. *Bellante*, *Billante* (RC, Sic.), *Belland* (Parigi); ma anche gr. med. ὁ **Ἀβαλάντης** ActAth VI 163 (1365), ecc., Mikl-M.

ἀβανέλλης: v. Ἀβενέλλης.

Ἀβαρία t. f.: εἰς τὴν Ἀβαρίαν GO 113 (1053). || Da Ἄβαρος. Cfr. *Petrus de Avaria* RRS II 658 (1283) e forse il cg. *Avarotti* (CT; da *Ἀβαριώτης etn.?).

Ἀβαρινές t. f. pl.: Ἕτερον τόπιον Αἱ Ἀβαρινές GR 92. || Etn. da Ἀβαρία? Cfr. *Avarino* cg. (CT, SR) DCSO, Ἀβαρίνος t. G-McD.

Ἄβαρος etn. m.: λέοντος τοῦ αὐαρου T 45 (1049). || Gr. med. *Id.* 'Àvaro' P-B, S; cfr. il cg. *Avaro* (CT)?

ἀββᾶς s. m. 'abate, superiore di un convento': ἀββᾶς R I 143 (1041), GR 380, αββας πρεσβυτερος R I 144 (doc.

cit.). ἀυαπρεσυυτερος T 23 (1029), μοναχος καί αυυὰς T 134 (1127); gen. αυυά καὶ πριόρε T 120 (1122); dat. 'Αβα-Καλέτο GO 86 (1053?; v. Καλέτης). ‖ Gr. tardo (IV sec.) e med. ἀββᾶς L, D; v. 'Αβαδίτζης.

'Αββατίσσα t. f.: τὸ φρέαρ τῆς ἀββατίσσης T 49 (1052); εἰς τὴν ἀββατίσσαν ib. 48. ‖ Da lat. tardo (VI sec.) *abbatissa* 'badessa' REW. Cfr. *monasterium Abbatisse* DN 13 (1115), *Nicolaus de Abbatissa* CDBa VIII 211 (1191).

'Αββοῦτος o **-ον** t.: gen. ἀββούτου C 345 (1146) = GM 76, ἀμβούτου C 631 (1183), GM 210 (1189). ‖ Da ar. ʿA b b ū d pr. = ἀββοῦτ C 570*b* (1145), ἀπβοῦτ ib. 574*a*. Cfr. *in Abuto* DN 88 (1163); v. 'Ραχαλβούτα.

'Αβδ- in nomi di persona (teofori) arabi. ‖ Da ar. ʿ a b d 'servo (di)', seguito da un epiteto di Allāh. Si trova nelle forme seguenti, per la maggior parte indeclinabili: **2. 'Αβδελγαφάρ** pr. m.: ἀβδελγαφάρ ὁ φικής C 516 (1133). ‖ Da ar. a l - Ġ a f f ā r 'il Misericordioso' Wehr; cfr. ἀβδελγαφφάρ = ar. *Id.* C 257*a* (1183). **3. 'Αβδελκηρίμ** pr. m.: acc. ἀβδελκηρίμ C 471 (1123). ‖ Da ar. a l - K a r ī m 'il Generoso' Wehr; cfr. SMS III 938. **4. 'Αβδελλαζήζ** pr. m.: ἀβδελλαζὴζ υἱὸς ἰωάννου ἐνδούλσι = ar. *ʿabd al-ʿazīz* C 669 (1185). ‖ Da ar. a l - ʿ A z ī z 'il Potente' Wehr; cfr. ἀβδελαζήζ = ar. *Id.* C 131 (1151), BAS II 730, SMS III 938. **5. 'Αβδέλλας** pr. m.: ἀβδέλας C 616 (1145), ὁ 'Αβδαλλᾶ Grégoire 83 (1124), 'Αβδέλλος Morso 304 (1143); ἀβδέλλα τοῦ γεωργοῦ C 32 (1153). ‖ Da ar. ʿ A b d - A l l ā h 'servo di Allāh'; cfr. ar. *Id.* BAS II 728-730, SMS III 937-938, *Abdella stultus* DN 26 (1136) e i cgg. *Vadalà, Badalà* (Sic., Cal.) Pellegrini 235, DCSO. **6. 'Αβδελμέλλας** pr. m.: νοταρίου ἀβδελμέλλα C 109 (1183). ‖ Da ar. a l - M a w l à 'il Signore' Wehr (v. Μουλέ), o a l - M a l ī ' 'l'Opulento', cfr. ὁ 'Αβδελμουλά Grégoire 83 (1124), o, rispettivamente, ἀβδελμέλι = *ʿabd al-malī'* C 164*a* (1178). **7. 'Αβδελμενέμ** pr. m.: αὐδελμενέμ C 303 (1142). ‖ Da ar. a l - M u n ʿ i m 'il Benefattore' Wehr; cfr. ar. *ʿabd al-munʿim* = ἀβδελμένγιμ C 156*b* (1178), BAS II 731. **8. 'Αβδελμηάηχ** pr. m.: ἀβδελμηάηχ υἱὸς μαρτίνου πισάνου C 123 (1184) = T 288. **9. 'Αβδελχάκ** pr. m.: ἀβδελχὰκ ἔπεν ἐρίχ = ar. *ʿabd al-ḥaqq (i)bn ar-rīḥ* C 23 (1141?). ‖ Da ar. a l - Ḥ a q q 'la Verità' Wehr; cfr. C 136*a* (1178), BAS II 731, SMS III 938. **10. 'Αβδερραχμέν** pr. m.: C 115 (1136?), 663 (1172), ecc., ἀβδεραχάμ C 320 (1154), αὐδεραχαμέ C 303 (1142), ἀβδεχαραμέν C 319 (1154). ‖ Da ar. a r - R a ḥ m ā n 'il Misericordioso' Wehr; cfr. BAS II 731-732, SMS III 939. **b.** t.: μίνζηλ ἀβδεῤῥαχμέν C 252 (1183). ‖ V. Μίνζηλ. **11. 'Αβδεσσέϊτ** pr. m.: βουσσίτ = ἀβδεσσέϊτ C 76 (1169), 123 (1184) = T 288, τοῦ ἀβδισσέϊτ C 32 (1153). ‖ Da ar. a s - S a y y i d 'il Signore' Wehr. **b. 'Αβδεσσέϊτης**: κάϊτος ἀβδεσσέϊτης C 551 (1102). **12. 'Αβδιλάλε** t.: χωρίου ἀβδιλάλε = *raḥal ʿabd al-aʿlā* C 256 (1183). ‖ Cfr. ar. *id.* C 223, r. 5 (1182) = *casale abdellale* ib. 191, r. 11, dal pr. ʿ A b d a l - A ʿ l ā 'servo dell'Altissimo' = ἀβδελεάλε C 176*b* (1178).

ἀβδισσέϊτ: v. 'Αβδεσσέϊτ.

ἀβελτίωτος agg. 'non migliorato': χωραφιαίων τόπων υελτιωμένων... ἢ ἀβελτιώτων T 36 (1035). ‖ Da ἀ- priv. + l'agg. verb. di βελτιόω.

'Αβενέλλης pr. m.: ἀβινέλλης C 317 (1154), ἀβανέλλας τῆς πετραλίας C 74 (1166); gen. ἀβανέλλου ibid., ἀβανέλη C 361 (1155), κυρίου ἀβινέλλας C 653 (1173). **b.** ep.: ῥανάλδος ἀβενέλλα C 515 (1133); τὸν ῥουμπέρτον ἀβανέλλη C 303 (1142). ‖ Da fr. ant. *Avenel* ('mercante d'avena') Dauzat; cfr. *Avanellus* DN 57 (1145), *Avenellus de Petralja* MénM 92 (1159) e il t. *Avanella* TCI 50 F 4 (torrente presso Petralia).

'Αβένια pr. f.: ἀβένια R I 210 (1102); gen. αβένvιας ib. 207; acc. [ἀ]βένια R I 204 (1100). ‖ Da lat. A v e n i a Schulze; cfr. i cgg. *Avenia* e, da *'Αβένης m. (lat. A v e n i u s Schulze), *Aveni* (Sic.).

'Αβεράρδος pr. m.: κυροῦ ἀβεράρδου τῆς λουτέρας = *berardus de littera* C 376 (1196), κόμητος ἀβηράρδου T 200 (1154). ‖ Cfr. *Averardus* DN 77 (1156); v. ἀβερνάρδον e Βεράρδης.

ἀβέρας: v. 'Αβέρσα.

ἀβερνάρδον: πρὸς τὸν περιέποντα καὶ διακυβερνῶν ταύτην (τὴν ἀρχιεπισκοπὴν μεσήνης) ἀβερνάρδον C 339 (1192), πρὸς σὲ τὸν θεοτίμιτον ἀρχιεπίσκοπον ἀβερνάρδον ib. 340. ‖ Lg. 'Αβεράρδον e v. Βεράρδης, 'Εβεράρδης.

'Αβέρσα t. f.: gen. ἀβέρσας C 86 (1191), 378 (1206), ecc., ἀβέρας C 325 (1172) = Spata III 66, ἰωάννης τῆς ἀβέσσας C 327 (1173) = ἀβέρσας Spata III 70. ‖ Ora *Aversa* (prov. di Caserta); cfr. *Johannes de Aversa* DN 83 (1159).

'Αβέρσας ep. m.: ἰωάννης ἀβέρσας C 328 (1173). ‖ Dal gen. di 'Αβέρσα; cfr. *Petrus Adversa* DN 64 (1156) e il cg. *Aversa* (It. merid.) DCC.

ἀβέσσας: v. 'Αβέρσα.

ἀβηράρδου: v. 'Αβεράρδος.

'Αβιλλᾶνον t. n.: σέρε αλεξάνδρου τοῦ αυιλλανου T 134 (1127). ‖ Da lat. A v i l l i u s o A b e l l i u s Schulze + - ā n u m; cfr. *Clerus Avellianus* Vendola 2157 (1310) e *Avilianum* ib. 2199 (1324), *Avigliano* TCI 27 A 6, 37 F 2 e *Vigliana* STC 429, DTOC 368. V. Δαβηλλιάνου.

ἀβινέλλης: v. 'Αβενέλλης.

ἄβλεπος agg. 'cieco': εμε δὲ τον γεροντα [...] αβλεπον καὶ μόνον T 16 (1015). ‖ Gr. tardo *id.* 'invisibile', 'indegno di essere visto' D; ma ngr. dial. anche 'cieco' IL.

'Αβοῦ: v. Βου-.

"Αβουκκοι t. m. pl.: εἰς τοὺς 'Αβούκους GR 438, εις τοὺς αυουκκους ανω T 81 (1097?). ‖ Da lat. s a b ū c u s; cfr. bov. *sávuk(k)o* 'sambuco' LG 445 e v. Σαβουκία. Per l'aferesi di σ- v. Caracausi, in «Bollettino» XIII, 1977, 402-404.

ἄβουλος s. m. 'avo': gen. αυουλου T 7 (981). ‖ Da lat. a v ŭ l u s.

'Αβραάμ: v. 'Αβράμιος.

'Αβράμιος pr. m.: C 73 (1146), 'Αβράμιως C 33 (1153), 494 (1186); gen. ἀβραμίου C 123 (1184) = T 288. ‖ Gr. med. 'Αβράμης, da gr. tardo 'Αβραάμ (anche med. *Id.* SElia 157, SLuca 273), a sua volta da ebr. A b h r ā (h ā) m, Tagliavini I 344-345, DNI s. v. *Abramo*; v. Βραχήμος.

'Αγάθη pr. f.: C 655 (1172?); νῖκολαον τῆς ἀγάθης R II 34 (1144), Βασιλείου τῆς 'Αγάθης GM 163 (1264). ‖ Da lat. A g a t h a, a sua volta da gr. ant. 'Αγαθή, Tagliavini I 37. Cfr. il cg. *Agàti* (Sic., Cal.) DCC, DCSO e i tt. *Agate* TCI 49 F 3, *Agati* ib. 56 D 5. **2.** agion.: ἡ ἁγία ἀγάθη CSS 46; τὸ κάστρον τῆς ἁγίας ἀγάθης ib. 42, 'Αγίας 'Αγάθης GSJ 178 (1165); ἀπὸ τῆς χώρας 'Αγίας 'Αγάθης GM 106 (1175) e εἰς τὴν 'Αγίαν 'Αγάθην ib. 107, ἡ ὁδὸς τῆς ἁγίας ἀγάθας T 555 (s. d.), ecc. ‖ Cfr. i tt. *Agasi* DTOC, *Sant' Agata di Militello* (ME) e il cg. *Santagàti* DCC, DCSO.

°'Αγαθή agion. f.: τὴν... μεγαλομάρτυρα ἀγαθήν C 549 (1102), τὴν ἁγίαν ἀγαθήν C 557 (1141). ‖ Cfr. 'Αγάθη.

'Αγάθης pr. m.: παῖδες ἀγάθου T 297 (1188). ‖ Dal f. 'Αγάθη.

ἀγαθοεργέω vb. tr. e intr. 'beneficare, fare del bene': pres. inf. ἀγαθοεργεῖν GSJ 227 (1214). Pass. aor. ind. αγαθωεργήθημεν T 277 (1182). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) *id.* L-S.

°ἀγαθοεργία s. f. 'miglioria': ἡ (lg. εἰ) θελῆσωσι οἱ ἀδελφοὶ ἀνακενήσε τὸν αυτὸν οἶκον καὶ ποιῆσε τῒ αγαθοἐργίαν T 392 (1232). ‖ Gr. ant. 'buona azione', cfr. λήψει ἀγαθοεργίας μισθόν CMG 135 (1334).

'Αγαθόνικος pr. m.: ἀγαθόνηκος C 666 (1173). ‖ Gr. tardo *Id.* P-B.

ἀγαθοποιός agg. 'benefico': T 467 (1269). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) *id.* L-S, D.

°ἀγαθός agg. 'buono': superl. dat. m. ἀγαθωτάτω T 247 (1176). ‖ Gr. tardo (I sec. a. C.) ἀγαθώτατος L-S, D; v. αγαθοτητων.

αγαθοτητων: σιγιλλιον... πολλην

εξκουσειαν και υλάυευσιν αγαθοτητων εργων T 33 (1034?). || Lg. ἀγαθωτάτων, da gr. tardo (I sec. a. C.) -ώτατος, superl. di ἀγαθός.

ἀγαθοτριβεία s. f. 'buon modo di agire': τας τουτου ιχνηλατουντες αγαθοτριυείας T 33 (1034?). || Da gr. ant. ἀγαθός + *τριβεία; cfr. gr. ant. τριβή 'pratica', gr. tardo (pap. II sec.) 'occupazione' L-S.

᾿Αγαθων pr. m.: ὁ πρεσβίτερος ᾿Αγάθων GD 30 (1036), ὁ ἀγαθόν e gen. ἀγαθώνος C 348 (1183-1222?). || ᾿Αγάθων P-B, Strazzulla n° 4, ᾿Αγαφῶνος gen. ib. n° 170; cfr. it. *Agatóne* DNI.

᾿Αγαλλάν pr. m.: Σίγνω χειρὸς ᾿Αγαλλὰν υἱοῦ Γεωργίου GSJ 106 (1141). || Lg. ᾿Αγαλλιανοῦ?

᾿Αγαλλιανός pr. m.: ᾿Αγαλλιανοῦ του Πελλουρου Sola 535 (1068). || Gr. med. ᾿Αγαλιανός Mikl-M, Moritz I 49 (da ᾿Αγαλλίας P-B?). Cfr. *Gaglianò* t. (Cal.) e cg. DTOC, DCC (se non risale a Γαλλιανόν) e v. il prec.

°**ἀγανάκτησις** s. f. 'sdegno': gen. ἀγανεκτήσεως R I 260 (1126); acc. ἀγανάκτησι C 644 (1099). || Per -α- > -ε- nella prima forma cfr. gr. med. ἐγανέχτησεν aor. K I 18.

°**ἀγάπη** s. f. 'pace': ἀγάπη CSS 44, ἀγάπη ib. 107. || Gr. ant. 'amore', gr. med. anche 'pace' D; bov., otr. *agápi* 'amore' LG, ILEIKI.

ἀγαπητικός agg. 'amichevole, pacifico': αγαπητικὴν σύνεσιν T 408 (1243). || Gr. tardo *id.* 'affettuoso' L-S; otr. *agapitikò* 'amoroso' LG, s. 'amato' ILEIKI. Avv. **ἀγαπητικῶς**: καλοθελῶς καὶ ἀγαπητικῶς T 121 (1122), φϊλιτικῶς καὶ ἀγαπητικῶς T 464 (1269). || Gr. tardo (III-II sec. a. C.) *id.* L-S.

᾿Αγαπητός pr. m.: gen. αγαπιτου T 179 (1144). || *Id.* P-B, da gr. ant. ἀγαπητός 'amabile, amato'; cfr. otr. *agapitò* 'amato' LG. **b.** ep.: παπᾶ βασιλεῖου ἀγαποιτοῦ T 419 (1251). || Cfr. *Capitò* (RC, Sic.) DCC, Αγαπητός (At.).

῎Αγαρ: v. ἀγαρηνός.

᾿Αγαρηναῖος ep. m.: θεοδώρου ἀγαρηνέου..., ἀγαρινέου T 133 (1127). || Da ᾿Αγαρηνός + -αῖος.

ἀγαρηνός s. m. 'Musulmano', 'Arabo', molto spesso 'servo della gleba': C 81 (1172); gen. ἀγαρινοῦ C 32 (1153), 48 (1190), ecc.; acc. ἀγαρινόν ibid. Pl. ἀγαρινοί C 303 (1142); gen. ἀγαρινων T 91 (1106); acc. ἀγαρηνοῦς T 9 (999?), ecc. || Gr. tardo ᾿Αγαρηνός etn. 'Agareno, Arabo, Saraceno', da **῎Αγαρ**, madre di Ismaele progenitore degli Arabi, P-B, S, gr. med. 'musulmano' D, τῶν τῆς ῎Αγαρ ἀπογόνων SElia 1459, C 397 (1105); cfr. il t. *Agareni* IGM 266 IV N. O.

᾿Αγαττηλέων ep. m.: ανδρέας αγαττηλεων T 426 (1265); ἀνδρέου ἀγαττηλέοντος ib. 425. || Cfr. *Gattoleo* cg. (CZ) DCC, ngr. dial. *γαττολέος 'gatto', da γάττος (anche γάττης) + λέος, IL; v. Γάττος, Λέων.

ἀγγαράριος s. m. 'soggetto ad ἀγγαρεία': pl. ανγγαρᾰρι R II 88 (1173). || Da lat. med. *angararius* 'angariis et operis obnoxius' DCL.

ἀγγαρεία s. f. 'angaria, imposta dovuta al feudatario sotto forma di lavoro o di prodotti agricoli': ἀγγαρείας παροχήν T 54 (1054?), ἀπό τε δόματος καὶ πάσης ἀγγαρίας... ἐλεύθερον C 438 (1192); τέλλει δόμα καὶ ἀγγάριαν του ῥηγός R 559 (s. d.); ἀπαίτει αὐτοὺς δόματα καὶ ἀγγαρίας καὶ καννίσκια T 300 (1188), ecc. || Gr. tardo *id.* 'ufficio di corriere' L-S, gr. med. (*Suda*) 'servizio coatto' D. Cfr. *angariam* T 22 (1024), lat. med. *angaria* DCL; bov., otr. *angaría* 'lavoretto residuo, che non si mette in conto', cal. *id.* 'piccolo e noioso lavoro' LG, ILEIKI. V. ἀγκάρι, ἐγγαρεία.

ἀγγαρεύω vb. tr. 'sottoporre ad ἀγγαρεία': pres. inf. ἀγγαρεύειν C 410 (1112), ἀγγεύειν (v.). Aor. inf. ἀγγαρεῦσε C 643 (1099). || Gr. tardo (iscr. II sec. a. C.) e med. *id.* L-S, K. Cfr. *dicto Capitanio non possa angariare citatino alcuno senza paga* Mosino *Testi* 155 (1486).

°**ἀγγεῖον** s. n. 'conca, concavità del terreno': βουνοῦ καὶ ἀγγείου Müller 15 (1359). || Gr. ant. 'vaso', otr. *angí* 'id.' LG, ILEIKI. Per l'accezione geomorfica cfr. il t. (Rodi, Siro) ᾿Αγγειό IL.

῾Αγγείου Εὔπλου: v. Εὔπλος.

᾿Αγγέλικα pr. f.: ἡ κηρα αγγέληκα T 258 (1179); τὴν κυρὰν αγγελικαν T 261 (1180). || Da lat. crist. *Angelicus* (da gr. ἀγγελικός); cfr. ᾿Αγγέλικα Buturas e *Angelica* pr. e cg. (Sic.).

ἀγγελικός agg. 'monastico': αγγελικον σχύμα T 93 (1106), τὸ σχοῖμα τὸ ἀγγελικόν GSJ 137 (1154); ἀγγελικοῦ σχῆματος CMG 12 (1328). || Gr. tardo e med. *id.* 'angelico', 'monastico' L, K.

°**ἄγγελος** s. m. 'angelo': δια πρεσβειας... τῶν ἁγίων ἀρχαγγέλων καὶ αγγελων T 45 (1050). || Gr. tardo (*Settanta*) 'id.', gr. ant. 'messaggero' L-S; cfr. bov., otr. *ángelo* LG, ILEIKI. **2.** ῎Αγγελος pr.: αγγελος T 194 (1149); Κυροῦ ᾿Αγγέλου Cañellas 168 (1230). **3.** **῎Αγγελος** agion.: εἰς τὴν διὰκράτησιν τοῦ ἁγίου ἀγγέλου T 30 (1033), 36 (1039), ὁ ῞Αγιος ῎Αγγελος τοῦ Κυρίου Οὐριήλ GR 88, εἰς ᾿Αγγέλους GR 371, ἡγούμενος τοῦ ῾Αγίου ᾿Αγγέλου GD 60 (1061), μονὴ ἁγίου ἀγγέλου C 527 (1142), 529 (1188?), τοῦ τιμίου ὄρους ἁγίου ἀγγέλου C 458 (1257), τὸν ποταμὸν τοῦ ἁγίου ἀγγέλου C 526 (1142), ecc.; τῶ ἁγίω ᾿Αγγέλω τῶ τοῦ Λιζικοῦ Collura I 610 (1142); εἰς τὸν ἅγιον ἄγγελον T 15 (1015); Φίλιππον τῶν ᾿Αγγέλων Z 152 (1086). || Gr. med. *Id.* Mikl-M.

᾿Αγγέρης pr. m.: acc. ἀνγγέριν C 549 (1102), C 552 (1103), ecc. || V. ᾿Αντζέρης.

᾿Αγγέσα pr. f.: κυρᾶς αγγαίσσας e κυρᾶς αγγέσσα T 366 (1214); acc. αννἔσαν T 377 (1226). || Da lat. tardo A g n é s, a sua volta da gr. crist. ῾Αγνή (v.), Tagliavini I 22, DNI s. v. *Agnese*; cfr. *Angessa* Pratesi 348 (1226), *Agessa* ib. 265, 266 (1217), *Agnessa* CDVerg III 354 (1146), CDBa II 5 (1266), *Annesi* cg. e t. (CZ) DTOC, *Annese* cg. DSCL.

ἀγγεύην: μήται ἀγγεύην αὐτοὺς μήται ζυμιοῦν ἢ ἐρβατίζην ἢ ἀνακρένην ἐν δικαστερίω C 395 (1101). || Lg. ἀγγαρεύειν; cfr. μήται ἀγγαρεύειν αὐτοὺς μήται ζημιοῦν, ecc. C 410 (1112).

᾿Αγγηλημέρος pr. m.: T 486 (1272); gen. ἀγγηλημέρου ib. 484. || Cfr. ted. ant. *Angilmar* da germ. *A n g i l m ā r i Förstemann 115, STC 226, *Angilmerius* T 547 (s. d.), *Angelmerius* Pratesi 68 (1170), i cgg. *Angimeri*, *Augimeri* DCC, DCSO, e i tt. *Angelimeri*, *Angimeri* DTOC; v. ᾿Ακιλμέρης. **b.** **᾿Αγγιλλημέρις**: T 334 (1198).

᾿Αγγλόνιον t. n.: gen. ἀγγλονίου R II 35 (1144), ανγλωνιου R II 119 (1193). || Da *a n g u l o n e, a sua volta da lat. a n g u l u s incrociato con ἀγκών, LG 6 (ma VES I 29 esclude l'incrocio con la voce greca). Cfr. i tt. *anglone* CDCv I 54 (856), *Aglonis* e *anglonis* gen. R I 200 (1093), *Angroni*, *Agnone*, *Agnuni* DTOC.

᾿Αγγούρας ep. m.: κώνστας ἀγγούρας C 460 (1269) = ἀγγουρας Spata I 350. || Lg. ᾿Αγγουρᾶς. Cfr. ngr. (Ponto) ἀγγουρᾶς 'venditore di cetrioli' e (Chio) t. IL, ᾿Αγγουράς cg. (Atene) e *Angherà* cg e t. STC 4243, DTOC.

᾿Αγγρουλλίνα pr. f.: κυρᾶς ἀγγρουλλίνης τοῦ κουρτήσου T 400 (1233).

ἀγέδωκας: v. συμβουλήν.

᾿Αγείουπλου: v. Εὔπλος.

ἀγελάδα s. f. 'vacca': CMG 103 (1332); acc. αγελαδαν e αγελαδην T 171 (1141), ἀγαιλαδαν T 306 (1192), αγελαδαν T 337 (1199). || Gr. med. *id.* da ἀγελάς K; cfr. otr. *ajeláda* LG, ILEIKI.

ἀγελάδιον s. n. 'animale bovino': pl. ἀγελάδια Caspar 633 (1098); gen. ἀγελαδίων R II 14 (1134). || Gr. med. *id.* da ἀγελάς S, K.

ἀγελάς s. f. 'vacca': acc. ἀγελάδα R I 154 (1049), T 229 (1169), ἀγελαδὰ ἐπίμοσχον 'vacca che ha avuto un vitello' GSJ 67 (1102). Pl. acc. ἀγελάδας CMG 99 (1332). || Gr. tardo (scol.) *id.* L-S suppl. V. ἀγελάδα.

᾿Αγελλιτᾶνος ep. m.: ἰωαννης

ἀγελλιτάνος T 391 (1232); gen. ἀγελλιτάνου ibid. || Etn. da lat. *Agellum* (= *Ajello Calabro*) Vendola p. 304 (1324).

αγετριον: τελλη το αγετριον τοῦ ῥηγος T 558 (s. d.). || Lg. *ἀλέτριον 'tassa sulla molitura': cfr. gr. ant. (III sec. a. C.) ἄλετρον 'id.' L-S suppl., ἀλέτριος 'molam spectans, molitorius' ThG.

Ἄγζιμος epit. m.: ὁ ἄγζιμος C 3 (1095). || Da ar. a l-'a ǧ a m ī 'lo straniero', 'il Persiano' Wehr; cfr. ar. *id.* = ὁ γάτζιμις C 142*a* (1178), ἄτζμη C 257*a* (1183), ἐλάγζημι C 583*b* (1145) e v. Ἄκημης.

Ἁγιομηνίτης etn. m.: λέων νοτάριος ὁ καὶ ἁγιωμηνίτης C 553 (1103). || Da Ἅγιος Μηνᾶς; cfr. i cgg. *Menniti, Minniti* (Cal., Sic.), se non derivano da Δεμεννίτης.

Ἁγιοπαυλίτης ep. m.: Ἰωάννην Ἀγιωπαβλήτην GSJ 98 (1128). || Etn. da Ἅγιος Παῦλος; v. Παυλίτης e cfr. Ἁγιοπαυλῖται Mikl-M.

Ἁγιοπετρίτος etn. m.: ῥικκάρδος ἁγιοπετρίτος T 208 (1159). || Da Ἅγιος Πέτρος; cfr. Αγιοπετρίτης cg. (Atene), otr. *ajapetríta* f. 'donna di Galatina' VDS III 872.

°**ἅγιος** agg. 'santo' in agionimi: si veda sotto il nome proprio del santo. || Cfr. bov. *ájo*, otr. *a(s), an* dinanzi al nome del santo LG, ILEIKI. 2. agion.: μονὴν τῶν ἁγίων πάντων T 147 (1131), C 435 (1183).

Ἁγιφλῶρος ο -ον t.: Λέων τοῦ Ἁγιφλῶρου Z 173 (1099). || Da *Ἅγιος Φλῶρος, a sua volta da lat. F l o r u s Schulze; cfr. *San Floro martire* Tagliavini I 402 e il t. *San Floro* (CZ) DTOC.

ἁγιωσύνη s. f. 'santità': gen. ἁγιωσύνης C 680 (1259); dat. ἁγιοσύνη R II 124 (1195); acc. ἁγιωσύνην R II 48 (1145). || Gr. tardo *id.* L-S, gr. med. ἁγιοσύνη K.

ἄγκα: v. Ἄγκουα.

Ἀγκαβούρης ep. m.: ιωαννου τοῦ ἀγκαβουρη T 247 (1176). || Da κάβουρος (v.). Cfr. gr. med. Καβούρης Mikl-M, ngr. καβούρι D, e i cgg. Κάβουρας, Καβούρης (At.) Per la prostesi di Ἀγ- cfr. Ἀγκιναρήσης; per una corrispondente aferesi v. Ἀγκυτᾶνοι, Ἀκιλμέρης.

°ἀγκαλίζω vb. tr. 'abbracciare': aor. ptc. ἠγκαλισάμενος GSJ 176 (1165).

Ἄγκαρ epit. m. indecl.: Ὅμουρ ὁ Ἄγκαρ Grégoire 83 (1124). || Lg. Ἀγκάρ, da ar. 'a q q ā r, prob. 'speziale'; cfr. ar. *id.* 'medicinale' Wehr e gli epiteti *al-'aqqār* = ἐλαγκάρ C 577*b* (1145), ἐλγακάρ C 156*a* e ἐλακάρ ib. 172*b* (1178).

ἀγκάρι s. n. 'angaria, imposta dovuta al feudatario sotto forma di lavoro o di prodotti agricoli': στρέφη δόμαν καὶ ἀγκαρι T 558 (s. d.). || Da gr. med. ἀγγάριον K; cfr. lat. tardo *angarium* Souter. V. ἀγγαρεία.

Ἀγκαρία pr. f.: μαϊμούνης υἱὸς ἀγκαρίας C 660 (1185), μαϊμοῦν ἀγκαρίας C 681 (1196-1200?). || Da ar. 'a q q ā r i y y a h, f. di 'a q q ā r (v. Ἄγκαρ). Ma cfr. anche *Maurus de Angaria* Pratesi 95 (1191), prob. da ἀγγαρεία.

Ἀγκηναρίεσνα ep. f.: ελένη μοναχη ἡ αγκηναρίεσνα T 64 (1086). || Lg. Ἀγκιναρήσαινα, f. di Ἀγκιναρήσης.

Ἀγκιάρδος pr. m.: ἀγκιάρδος τοῦ αγιου αρχαγγελου R II 36 (1144). || Da fr. ant. *Achard,* a sua volta da germ. A g h a r d, Dauzat; cfr. *Acciardus* CDBa I 118 (1187) e i cgg. *Achiardi* (PA), *Acciardi* (CS). V. Ἀκκάρδος.

Ἀγκιναλίτης etn. m.: νικολαος ανκιναλίτης T 117 (1121). || Da Ἀκινᾶλος, Ὀγκινᾶλος; cfr. *Ancinalitu* t. DTOC.

Ἀγκιναρήσης etn. ed ep.: εὐφήμιος τρουμαρχης ο αγκηναρίσις T 65 (1086); ιωαννου ἀγκϊνάρησι e αγκϊναρῖσι T 231 (1170), ῥωμπέρτου ἀγκιναρήση T 327 (1196). || Da gr. med. ἀγκινάρα 'carciofo' D, a sua volta da gr. ant. κινάρα, + -ήσης. Cfr. i tt. *Ancinarra* DTOC, *Ancinarea* DTS, Ἀγκινάρα G-McD; v. Ἀγκηναρίεσνα.

ἀγκινδύνου: v. Ἀκίνδυνος.

Ἀγκινέλλος ep. m.: θεοδώρου ἀγκινέλλου R I 243 (1123), θεδώρου τοῦ ἀγκινελλόυ R II 51 (1145). || Cfr. it. merid. **ancinellu*, dim. di *ancinu* NDDC, napol. *ancinë*, da lat. u n c ī n u s REW.

Ἀγκοργέτζια t. f.: ἄρχεται ἀπὸ τὸν ῥίακα τῆς Ἀγκοργέτζιας GSJ 206 (1186). || Forse anche pr., da *a c c o r g e n t i a 'accorgimento, avvedutezza' deverbale da lat. volg. *a d c o r r (i) g e r e DEI s. v. *accòrgere*; cfr. *eius divinum cultum ad accorgendum omni posse dediti* DN 44 (in un transunto del 1309 da doc. greco del 1144).

Ἄγκουα f. in tt.: τῆς ἄγκουας σάλτζας T 146 (1131); ης τὴν ανγκα βυβ R I 216 (1108) = εἰς τὸν νερὸν τὸν ζωντᾶ R I 227 (1120) e εἰς τὸ ὕδωρ τὸ ἀένναον R I 231 (1110). || Cfr. it. *acqua,* da lat. a q u a, *Aque vive* Pratesi 182 (1131), *Vivacqua* (CS) DTOC. Si notino i due diversi calchi di questi toponimi romanzi.

Ἀγκουήσσα t. f.: πλησιον των χωραφιων τῆς αγκουήσσας T 392 (1232).

αγκουμάνδεύσιν: v. ἀκκομανδεύω.

Ἀγκοῦρον t. n.: γουλιάλμου τοῦ ἀγκούρου T 441 (1268), 469 (1270), ecc., χωριον αγκουρου T 470 (1270), ὁ ποταμὸς ἀγκουρου T 484 (1272). || V. Ἀκκουάριον e cfr. *rogerius de aquario* T 471 e *Guillelmus, Raimundus de Aguaro* T 486 (docc. citt.). 2. **Ἀγκοῦρος** ep.: αγγηλημέρος αγκοῦρος T 486 cit.; κυρου ὅτου ἀγκουρου T 454 (1269), κυρου όδδου ἀγκουρου T 484 cit..

ἀγκτρου: v. ἄρκτος.

Ἀγκυτᾶνοι t. m. (?) pl.: εἰς τὴν βαθείαν τῶν ἀγκυτάνων T 127 (1125). || Da lat. *a l n i c ē t ā n u s, cfr. cal. *citanu* 'ontano' STC 4252, a sua volta da lat. a l n u s 'id.' REW.

°**ἀγκών** s. m. 'cubito' (misura lineare): τουβαλλου αγκονας ιβ' T 494 (1283). || Gr. ant. *id.* 'gomito', 'braccio'. Cfr. ngr. dial. ἄγκωνας 'cubito' IL. b. 'angolo, canto': εἰς τὸν αὐτὸν ἀγκόνα τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας θεοτοκοῦ T 95 (1110), τό ἀμπέλη ἐκ τὸν ἀγκῶνα τοῦ λανοῦ C 616 (1145). || Gr. ant. 'curva'; cfr. ngr. dial. 'angolo (di un edificio)' IL I 154, sic. or. *ngòna* 'angolo', regg. *id.* 'angolo di casa' LG, VES I 29.

ἀγκωνάριον s. n. 'cubito (misura lineare)': εστὶν δὲ μετρος οργίες του αυτοῦ αμπελιου· μέρος ανατολικον οργίες κζ'· δύσι οργιες λθ' καὶ β' αγκονάρια· μεσυμυρύα οργιες ιε' καὶ β' αγκονάρια T 190 (1147), τοῦ βάλλου (lg. τουβάλλου) ἀγκωνάρι τριάκωντα T 436 (1267). || Gr. med. *id.* 'angolo', 'pietra angolare' D, da gr. ant. ἀγκών 'gomito', 'braccio' + -άριον[1].

Ἀγκωνιτᾶνος etn. m.: ἄττου αγκονητάνου T 372 (1219). || Da lat. A n c ō n ī t ā n u s; cfr. invece gr. tardo Ἀγκωνιτανός da Ἀγκών, lat. A n c ō n a, P-B.

Ἀγλαός ep. m.: ιωάννης ἀγλάος T 101 (1115?); τοῦ Ἀγλάου GSJ 41 (1054). || *Id.* P-B, da gr. ant. ἀγλαός 'splendido'.

ἀγλαοφεγγῶς avv. 'con splendida luce, splendidamente': τις (lg. τοῖς) αγαπωσὴν των θεον παντα συνεργι εις αγαθον αγλαοφεγγῦς περιεπόν T 80 (1097?). || Da gr. tardo (I sec. a. C.) ἀγλαοφεγγής agg. L-S, L, D.

ἀγλαοφόρος agg. 'splendido': τω αγλαώφορον ναόν T 448 (1268). || Da gr. ant. ἀγλαΐα + -φόρος.

ἀγμήν: v. ἀκμή, ἀκμήν.

ἀγνεοστοῦ: v. ἐγνεοστοῦ.

ἄγνες: v. Σιντάγνη.

ἄγνη s. f. 'agnocasto': τιν αλώνη ὅπου οἴσειν (lg. εἰσίν) οἱ αγναις R II 97 (1174). || Da gr. ant. ἄγνος m. e f.; cfr. bov. *ánno* m., cal., luc. *ángula, ángina* f. LG, ILEIKI.

Ἁγνή pr. f.: gen. ἁγνῆς C 71 (1146), 341 (1215), Ἅγνης GSJ 146 (1154). || *Id.* P-B; cfr. *Agnes* CDBa I 184 (1248). V. Ἀγγέσα, Σιντάγνη.

°**ἀγνοέω** vb. serv. 'non sapere, essere incapace di': ptc. indecl. ἀγνοοῦντα γράφειν GM 190 (XIV sec.), 191 (1322), ecc. || Gr. ant. 'ignorare'.

ἀγνόημα s. n. 'fallo, peccato': δι

ἀφέσεως τῶν τοῦ ἡμετέρου πατρὸς ἀγνοημάτων T 290 (1186). || Gr. tardo (*Settanta*, *N. T.*) *id.* L-S.

ἀγογγύστως avv. 'senza protesta, di buon grado': ἀγογγιστός C 531 (1111?). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, S.

°**ἀγορά** s. f. 'compra, acquisto': ἀγωρά T 112 (1118); gen. ἀγορᾶς C 369 (1176), ἀγωρᾶς GM 145 (1195), ecc. || Gr. ant. 'mercato'; cfr. otr. ἀgορὰ 'l'intero villaggio' ILEIKI. **b.** 'bene comprato': ἐπὴ δισμὰς ἐστην ἡ ἀγωρὰ τῶν ἑτέρων ἀνπελήων GM 60 (1123); συγκλῖ εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ πρεσβυτέρου 'Αετίου GR 114, τὸ ἅπερ ἔχω ἀγορὰν ἀπὸ τοῦ Οὔρσου GO 170-171 (1065), τὸ ἀμπέλιον [...], τὸ ἔχη ἀγωρὰ ἐκ τοῦ Μαγαρισθάνη GSJ 152 (1156); τὰ κρατούμενα ἀμπέλια ἀγορά τε καὶ γονηκά GD 49 (1042). || V. ἀγορασία.

°**ἀγοράζω** vb. tr. 'comprare': pres. ind. ἀγορράζω Frasca n° 335 (XIV sec.). Aor. ind. 1. ηγορασάν T 547 (s. d.), ἀγόρασα C 48 (1130), ἀγώρασα C 601 (1155), ecc., 2. ἀγόρασας C 350 (1178) = GM 111, ἀγώρασες C 331 (1176), 3. αγωρασε T 225 (1179), ἀγώρασεν GD 46 (1042), pl. 1. ἀγοράσαμεν GO 68 (1051-1057?), 2. αγοράσατε C 117 (1140); inf. ἀγοράσι C 369 (1176). Pf. ind. 1. ἀγώρακα T 23 (1029), 2. ἀγώρακας C 87 (1196), 3. ἀγόρακε C 471 (1123); perifr. ἔχω ἀγωρασμενον T 13 (1005). || Cfr. bov. *borázo*, *gorázo*, otr. *(a)vorázo*, *aforazo* LG, ILEIKI. **2.** ptc. pf. sostantivato 'compratore': ἀγορακατος T 342 (1202), ἀγωρακότι T 96 (1110), αγωρακοτα T 164 (1140), ἀγωρακότας T 280 (1182).

°**ἀγοραῖος** agg. 'attestante un acquisto': ἀγωρέος χάρτη, ἀγωρέον χαρτίον T 23 (1029); αγωραίους χαρτόους GD 46 (1042), ἀγοραίους χάρτας GSJ 116 (1144), ecc. || Gr. ant. ἀγοραῖος, -ον e -ος, -η, -ον 'del mercato'. Cfr. gr. med. ἀγοραῖα 'forensia et publica instrumenta' DCG. **2.** s. m. 'compratore': ἡμῖς ἡ πράταις πρὸ σὰς τοὺς ἀγωρέους..., ἀγωραίους C 380 (1221). || Gr. ant. s. 'merciaio'.

°**ἀγορασία** s. f. 'cosa comprata': ἀγορασίαν ἔσχεν GSJ 142 (1154). Pl. ἀγορασίαι GM 210 (1189); ἀγωρασίας ἔχω GD 44 (1042), ὅσα καὶ παρ' αὐτῶν ἐκρατοῦντο γονηκὰ καὶ ἀγωρασίας ib. 49. || Gr. ant. 'compra', cfr. C 59 (1138), GO 68 (1051-1057?), ecc.; gr. med. anche 'cosa comprata' D; v. ἀγορά, ηγορασιες.

ἀγοραστή s. f. 'compratrice': σοῦ της αγώραστης T 422 (1256). || Dal seg.? Ma cfr. σοῦ της ἀγῶρασάσης ibid.

°**ἀγοραστής** s. m. 'compratore, acquirente': ἀγορασθῆς C 632 (1183); gen. ἀγορασθοῦ e ἀγοραστοῦ C 350 (1178) = GM 111; acc. αγωρασθην T 345 (1202), αγορασθην T 503 (1303). **b.** f.: βενουτα αγωραστης Di Matteo 465 (1338).

°**ἀγοραστός** agg. 'acquistato': τὸν ἅπερ ἦχε ἀγωραστὸν ἐκ τὸν ὀσβέρνον C 523 (1142?). **2.** s. m. 'acquirente': πρὸς σὲ τὸν ἀγωραστῷ C 348 (1149) = ἀγωρακῶτα GM 82. || Lg. ἀγοραστήν?

ἀγοράστρια s. f. 'compratrice': gen. ἀγῶρᾶστριᾶς T 364 (1213); acc. ἀγωρᾶστριαν ib. 365. || Gr. tardo (II sec.), ngr. *id.* L-S, D.

'Αγοράτης t. m.: χωράφιον εἰς τὸν 'Αγοράτην GR 522. || Prob. nome di persona; cfr. gr. ant. 'Αγόρατος P-B.

ἀγορευτικός agg. 'relativo ad una compravendita': ὁ ἀγορευτικὸς χάρτης C 662 (1160). || Sta per gr. ant. ἀγοραστικός.

ἀγορράζω: v. ἀγοράζω.

'Αγουέ: Γεώργιος 'Αγουέ Z 158 (1096) = γεοργιος ἀδελφός T 77. || Lg. 'Αγροῦε.

ἀγούλια s. f. 'obelisco': μεταξὺ τῆς ἀγουλίας καὶ τοῦ βουτζένοι C 488 (1172) = *a... turre lapidea quae vocatur agulia* ib. 487; εἰς τὴν γούλληαν T 321 (1194). || Da fr. ant. *aguille* FEW I 24-25; cfr. lat. med. *agulia* 'obeliscus', *aculea* 'cuspis campanaria, pyramis, obeliscus' DCL, *Aguglia* t. TCI 55 C 5 e cg. (PA).

ἀγουστάλιον s. n. 'agostaro (moneta)': pl. αγουσταλια T 407 (1242). || Da αὐγουστάλιον.

'Αγουστῖνος pr. m.: νικόλαος ἀγουστήνου C 433 (1183). || Da lat. A u g u s t ī n u s (da A u g u s t u s) Tagliavini I 289-290, DNI s. v. *Agostino*; *Agostinus* CDBa VII 5 (1083), CDVerg III 388 (1150).

"Αγουστος agg. 'agosto': μηνὶ 'Αγούστω GO 109 (1053). || Da Αὔγουστος; cfr. bov., otr. *águsto* LG, ngr. dial. "Αγουστος IL.

ἀγραγαντίνης: v. 'Ακραγαντῖνος.

'Αγρακάντον: v. 'Ακρακανθός.

ἄγραν: υάλωμεν εἰς αμάχην ὁλα τα χωραφια... καὶ τὸ ἄγραν T 251 (1178). || Lg. τὴν ἄγραν '(diritto di) caccia'?

'Αγραππιδᾶς t. m.: τοῦ ἀγραππιδᾶ C 453, 454 (1245), τοῦ γραππιδᾶ C 435 (1183), του γραππιδα Spata I 387 (1182), του αγραπιδα ibid. (s. d.); χωράφιον τοῦ ἀγραππιδοῦ T 298 (1188), τὸ ἐρβατικὸν τοῦ ἀγραππιδοῦ CMG 99 (1332), εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ γραππίδου... καὶ κατέρχεται κατὰ δησμὰς τὸ ἀπὸ κατωμέρος τοῦ γραππιδᾶ C 435 (1183) = γραδυου Spata I 299. || Da ἀγριαπιδέα + -ᾶς[3]; cfr. *Agrappidà*, *Grappidà* (Sic., Cal.) LG s. v. ἀγριάπιδον, DTOC, EG I 54, e v. ἀγραππιδία, ἀγραππιδός, ἀπιδέα.

'Αγραππίδης ep. m.: Θεόδορος πρεσβύτερος ὁ 'Αγραππίδις GO 62 (1052?). || Da gr. med. ἀγριοαπίδιον 'pera selvatica' S, D; cfr. il cg. Αγραπίδης (At.).

ἀγραππιδία s. f. 'pero selvatico': εκ τῆν ἀγραππηδιᾶν T 102 (1115?). || Da ἀγριαπιδέα; cfr. bov. *(a)grappidía* LG, ILEIKI e il t. *Grappedía* (CZ) DTOC, gr. med. 'Αγραπιδίας Mikl-M.

ἀγραππιδός s. m.: 'macchia di peri selvatici': ὁ ἀγραππηδὸς κυμβαλες καρπῶν γουμαρια ιγ' CMG 34 (1328). || Ricostruito dal gen. ἀγραππιδοῦ, var. di ἀγραππιδᾶ, o addirittura lg. ἀγραππιδᾶς.

ἀγραππίς s. f. 'pero selvatico': τῆς ἀγραππίδος C 412 (1116). || Cfr. gr. med. (IX sec.) ἀγριάππις Kahane *Greek* III 8, ngr. dial. *ἀγριάπις IL; v. ἀγριαπιδέα, ἀππίς.

ἀγράριον s. n. 'imposta sul terreno coltivato': ἀγράριον σίτου μόδια μ' GR 421, ἀγράριν R II 34, 35 (1144); gen. ἀγραρίου GR 10, 132, ecc. Pl. ἀγράρια CMG 99 (1332); gen. ἀγραρίων GR 72, CMG 103 (1332). || Da lat. med. *agrarium* 'tributum seu vectigal, quod ex agris penditur' DCL; distinto da gr. med. ἀγράριον «navis qua utebatur Imperator» DCG, S. **2.** 'Αγράριον t. n. e 'Αγράρια pl.: χωράφια του αγραρίου T 409 (1243); τῶν ἀγραριων ibid. e 408. || Cfr. *Nicolaus de Agrario* T 434 (1266).

'Αγράχτας epit. m.: Βασίλειος ὁ Μουσαρᾶς μετὰ τοῦ ἀδελφιδοῦ, ὅστις 'Αγράχτας ἐπονομάζεται Z 178 (1102). || Lg. 'Αγραχτᾶς; cfr. ngr. (Cipro) ἀγραχτᾶς 'fabbricante di fusi' IL s. v. ἀδραχτᾶς, da gr. med. ἄγρακτον 'axis, telum' DCG, gr. tardo (Esichio) ἄδρακτος = gr. ant. ἄτρακτος L-S suppl., bov. *agrásti*, otr. *aráfti* 'fuso' LG s. v. ἀτράκτιον, ἀγράθτι ILEIKI e i cgg. *Grattà* (anche t.), *Rattà* DTOC, Αδρακτάς (At.)

ἀγριάδα s. f. 'albero selvatico': χωράφιον ἔχον καὶ ἀγριάδαν GR 242-243. || Gr. med. *id.* 'gramigna' D, 'terreno incolto' K; v. ἀγριάς.

ἀγριακός agg. 'incolto': ἐκ τὰ ἀγριακά C 533 (1130-1140?). || Da gr. ant. ἄγριος, con influsso delle forme in -ακός.

'Αγριάνη t. f.: Νηκολαος της αγρηανης R I 149 (1044). || Da lat. *A g r i ā n a (v i l l a), da A g r i u s Schulze.

ἀγριαπιδέα s. f. 'pero selvatico': μέχρι τῶν δύο ἀγριαπιδέων T 19 (1019). || Da ἄγριος + ἀπιδέα; cfr. bov. *agrappidèa*, *-ía* LG, gr. med. τῆς 'Αγραπιδέας t. Mikl-M, τῆς 'Αγροπιδέας ib., ngr. dial. ἀγριαπιδεά IL e v. ἀγραππιδία.

ἀγριάς s. f. 'albero selvatico': ἀπὸ τῶν χοραφίον, ανπελίων, ἡμεροδεν-

δριον, ἀγριάδον GO 134 (1054), ...ὑμεροδενδρίον καὶ ἀγριάδων GO 146 (1055).|| Da gr. tardo **ἀγριάς**, f. di ἄγριος agg. 'incolto', L-S, D; cfr. ἀγριάς 'vite silvestre' ThG e v. ἀγριάδα.

°**ἀγριελαία** s. f. 'oleastro': ὅπου ἠσὶν ἡ αγριέλαιας R I 225 (1120). || Cfr. ἀγριελαίας acc. pl. GSJ 45 (1089); prob. lg. ἀγριελαίες.

°**ἀγριέλαιος** s. m. 'oleastro': τοὺς ἀγριελλαιους T 304 (1190). || Cfr. bov. *agriḍḍèo* LG, ILEIKI e v. ἄγριλλος. **2.** 'Αγριέλαιος t. m.: εἰς τόπον ἐπιλεγώμενον ἀγριαίλεον C 437 (1189). || V. 'Αγριλλέος. **b.** f.: εἰς τὸν βουνὸν τῆς ἀγριελαίου T 127 (1125).

ἀγριελαιών s. m. 'macchia di oleastri': τὸν ἀγριελαιόνα T 161 (1139) = ἀγριελαιῶνα GK 52. || Da ἄγριος + ἐλαιών; cfr. ngr. dial. ἀγριελαιῶνας IL.

ἀγρικός agg. 'selvatico': ἐπάνω τῆς συκίας τῆς 'Αγρικῆς Collura II 332 (1101), τῆς ἀγρικῆς ἀππίδας T 554 (s. d.); τα δενδρια... ημερὰ καὶ ἀγρικά T 100 (1114). **b.** 'incolto': τὸ ἀγρηκὸν χωράφιον C 653 (1173). || Gr. tardo (pap. III sec.) *id.* L-S, da gr. ant. ἄγριος o ἄγροικος. Cfr. bov. *agrikò* 'selvatico' LG e i cgg. *Agricò, Aricò* (Sic., Cal.) *Arricò* DCSO.

'Αγριλλά: v. 'Αγριλλέας.

'**Αγριλλέα** t. f.: εἰς 'Αγριλέαν GR 335, ἧς τῆν αγρὶλλεαν Spata I 366 (1328). || Da ἀγριελαία; cfr. bov. *agriḍḍèa* LG, ILEIKI, ngr. ἀγριλαιά IL, e i tt. *Agrillèa, Grillèa* DTOC, *Aralè* EG I 31.

'**Αγριλλεᾶνον** t. n.: τοπον λεγόμενον αγριλλεάνον T 409 (1243). || Da lat. Agrilius Schulze + -ānum; cfr. *Arigliano* TCI 44 F 6 e cg. (RC) DTOC 389.

'**Αγριλλ(ε)ᾶς** t. m.: Νικήτα τοῦ 'Αγριλλέα GSJ 45 (1089), τὸ χωρίον 'Αγριλλέα GSJ 213 (1198), χορίου τοῦ 'Αγριλλά GSJ 160 (1156). || Da ἀγριελαία, ἀγριλλέα + -έας[3]; cfr. *Agriḍḍà* DTOC, gr. med. τοῦ 'Αγρίλλα Mikl-M.

'**Αγριλλέος** t. m.: ἧς τόπον λεγώμενον ἀγριλλέων C 468 (1331-1335?). || Da ἀγριέλαιος; cfr. *Agriḍḍèi, Agriḍḍè* DTOC, 'Αγριλαῖος G-McD, ngr. ἀγριελαιός IL.

ἀγρίλλιον s. n. 'oleastro': τὸ λιθάρι σου σὺν τὸ ἀγρίλλιον GSJ 267 (1093) = T 74. || Da ἄγριλλος; cfr. ngr. dial. ἀγρίλι IL s. v. ἀγριέλι e i tt. *Agrilli, Agrelli* STC 83, DTOC, τὰ 'Αγρίλια G-McD.

ἄγριλλος s. m. 'oleastro': ὁ ἄγριλλος ὁ μέγας GK 52 (1139) = T 161; τοῦς αγρυλλ R I 215 (1108). || Da ἀγριέλαιος; cfr. otr. *ágriḍḍo* LG 7, ngr. dial. ἄγριλος, ἄγρελλος IL s. v. ἄγριελος. **2.** '**Αγριλλος** t.: τὴν βαθείαν τοῦ ἀγρίλλου C 290 (1096), πλησίον του αγριλλου T 125 (1125), εἰς τὰ μέσα 'Αγρίλλου GSJ 248 (1223). || Cfr. *Ágriḍḍu* DTOC e v. "Αργιλλος.

ἀγριμηλία s. f. 'melo selvatico': ἀπο την ἀγριμιλιαν... εἰς την προγραφεισαν σαγριμιλιαν T 81 (1097). || Da gr. ant. ἄγριος + μηλέα, gr. med. ἀγριομηλέα K; cfr. bov. *agromilía* LG e i tt. *Agromelía, Agromulía* DTOC. La forma con σ- per geminazione fonosintattica in *τῆς, *τὰς ἀγριμιλίας; cfr. Caracausi, in «Bollettino» XIII, 1977, 402-404.

'**Αγρίμοι** ep. m. pl.: οἱ αὐτάδελφοι, τοῦνομα αγρήμοι T 544 (s. d.). || Da gr. med. ἀγρίμι 'equus agrestis, indomitus' DCG, 'animale selvatico' K. Cfr. *Agrimius de Leone* CDBa XII 26 (1282), *Andreas de Agrimio* Vendola 1626 (1373) e i cgg. *Agrimi* DCC, DCS, Αγρίμης (At.).

ἀγριοαππίδα s. f. 'pero selvatico': εἰς τὴν αγριοἀππῖδαν T 197 (1154). || Da ἄγριος + ἀππίδα.

'**Αγριοθήρα** t. f.: χώρας ἀγριοθήρας T 360, 361, 362 (1213). **b.** pl. n.: των ἀγριοθηρων T 323 (1194), 363, 364 (1213). **c.** sg. n.: χῶρας αγριόθέρου T 397 (1232?). || Più tardi *Agrettaria* Vendola p. 237 (1324), *Agruttaria, Gruttaria* ib. 3489 (1328), *la Grotteria* (XVI sec.) DTOC. Da gr. tardo

κρυπτηρία (IV sec., 'covo, antro') τῶν ἀγριοθήρων (da gr. ant. ἄγριος + θηρίον 'bestia selvatica') Kahane *Greek* II 326-327.

ἀγριοσυκία s. f. 'caprifico': pl. ἡ αγριοσηκηες T 161 (1139) = οἱ ἀγριοσυκίες GK 52. || Da gr. tardo (IV sec.) e med. ἀγριοσυκῆ L-S, DCG, K; cfr. bov. *agrosućía* LG, ILEIKI ngr. ἀγριοσυκεά IL.

'**Αγρισταῦλος** t. m.: τὸν ἅγιον Θεόδωρον τὸν ἐπάνω τοῦ 'Αγρισταύλου MénC 327 (1107). || Da ἄγριος + στάβλος.

°ἄγροικος: v. ἀγρικός.

ἀγρõνα: ἐτίμιζε εἰς τὶν ἔξοδον τὰ ἔργα σου καὶ παρασκευάζου εἰς τὸν ἀγρõνα (τοῦ θανάτου) GD 58 (1061; ἀγρῶνα in app.). || Lg. ἀγῶνα, da gr. ant. ἀγών 'prova, cimento'.

°ἀγρονόμος: v. Στραβογρονόμος.

'**Αγρός** t. m.: Μονὴ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ "Ανω 'Αγροῦ GR 217. || Da gr. ant. ἀγρός 'campo'; cfr. *Agrò* t. EG I 31, 'Αγρός in Grecia LG. **b.** ἐν τοῖς προαστείοις πόλεως πανόρμου εἰς τὸν ἀγρὸν μαρίας C 107 (1165), 118 (1164), 120 (1177). || Calco di ar. *faḥṣ māriyah* C 7, r. 6 (1132) 'podere di Maria', forma cristianizzata da faḥṣ al-Amīr 'podere del principe' o 'di Amir' SMS III 893, nota; cfr. ArMed 108, nota 159.

'**Αγροῦε** ep. m.: του νικόλα αγρούε T 264 (1180). || Cfr. cal. *agròi, grua, grui* 'gru' NDDC, da lat. grus, gruis, REW, DEI, e i cgg. *Groe* (CS) DCC, *La Grua* (PA). V. 'Αγουέ.

αγταβιᾶνος: v. 'Ατταβιᾶνος.

"**Αγχιλος** pr. m.: ἀγχίλου τοῦ εὐριτίτου C 57 (1143-1145?). || Cfr. *Angilus* CDBa IV 110 (1031), da gr. ant. ἄγγελος, o "Αγκυλος P-B? .

°**ἀγχόνη** s. f. 'capestro': acc. ἀγχούνην C 414 (1122), αχονην T 293 (1187).

ἀγχόνιν s. n.: τὸ ἀγχώνην τοῦ 'Ιούδα GK 24 (1024). || Da ἀγχόνη + -ι(ο)ν.

ἀγχών s. m.: τὸν ἀγχώνα ἰοῦδα T 147 (1131). || Ricostruito da ἀγχόνιν.

°**ἄγω** vb. tr. 'condurre': aor. ind. pl. 1. ἠγαγαμεν T 121 (1122); inf. ἄξαι R I 142 (1041); ptc. ἀγἀγῶτες T 57 (1059?), pass. ἀχθέντος δὲ αὐτῆς T 73 (1093) = GSJ 265. **b.** ἤγαγέν με ἐνώπιον αὐτοῦ 'mi fece chiamare al suo cospetto' GSJ 93 (1128).

°**ἀγωγή** s. f. 'conduttura, acquedotto': ἡ ἀγωγὴ τοῦ ὕδατος..., τὸν ἐξαγοράσαντα τὰς ἀγωγὰς τοῦ ὕδατος τούτου C 609 (1103). || Gr. tardo (iscr.) 'id.', gr. ant. 'trasporto' L-S. **b.** 'azione legale': κατὰ τὶν διλωσὶν τῆς αγωγῆς..., τὸ αμπελιον τῆς αγωγῆς T 413 (1244); ἀγωγην ζητῶν T 8 (984). || Gr. tardo (VI sec.) e med. 'id.' L-S, K; v. ἀνταλλαγωγή.

ἀγωδιάν: εἰς τὸ διηνεκαὶς ἀγωδιάν τείνυν ἐπιδεδώκοτες καὶ ὡρωθεσμίας λαβῶντες C 628 (1137). || Lg. ἀγωνιᾶν, da gr. ant. ἀγωνιάω 'contendere animosamente'.

°**ἀγών** s. m. 'emulazione': σπουδὴν καὶ ἀγονα ἐπιδειξάμενος ἐν τοῖς τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίαις CDBa IV 67 (1046). || Gr. ant. 'gara, competizione'. V. ἀγρõνα.

°ἀγωνιάω: v. ἀγωδιάν.

ἀγωραστώ: v. ἀγοραστός.

'**Αγῶρον** t. n.: γάλτου του αγωρου Di Matteo 464, 465 (1338). || Da gr. tardo 'Αγύριον, 'Αγούριον P-B, lat. tardo Agurium P-W; ora *Agira* (EN) EG Introd. 28, II 6.

-άδα suff. sostantivale f.: v. ἀγριάδα, κυλάδα, ὁμάδα, σελλάδα. || Dall'acc. in -άδα(ν) di antiche forme in -άς, -άδος; cfr. EL, LG, GSDI § 242, ILEIKI.

"**Αδαδος** pr. m.: gen. ἀδάδου T 474 (1270). || *Id.* P-B.

'**Αδάμ** pr. m. indecl.: C 615 (1145), 434 (1183), ecc. || Gr. tardo *Id.* da ebr. Ādām P-B. **b.** '**Αδάμος** decl.: T 117 (1121), 'Αδάμος Cañellas 158 (1167); gen. ἀδάμου C 330 (1176). || Cfr. it. *Adamo* DNI (anche cg. DCI), ngr. Αδάμ, Αδάμης, -ος.

ἀδαμιαῖος agg. 'adamitico, umano':

τοῦ ἀδαμιαίου γένους CMG 57 (1329). || Gr. tardo (V sec.) *id.* S.

'Αδαυλίτης ep. m.: Νικηφόρον 'Αδαυλίτην Z 151 (1086).

αδδεγαβιας: v. 'Ανδεγάβια.

°**ἄδεια** s. f. 'consenso, beneplacito': μετα την αδιαν του αυτου ιωαννου ανῆρος αυτης Di Matteo 464 (1338). || Gr. med. 'id' D, gr. ant. 'impunità'. Cfr. otr. *(a)ssadía* 'adagio', 'lentamente', da ἐξ ἀδείας, LG, ILEIKI. **b.** 'facoltà': ἔχειν σε ἐπ' ἀδείας πωλεῖν T 23 (1029); τοῦ ἔχειν ὑμας άδιαν τοῦ άραι ἀπ' εμοῦ τὴν ἐκκλησίαν R II 126 (1195), ecc.

'Αδελάσια pr. f.: ἀδελάσια C 394 (1101-1113?), 402 (1109), ecc.; gen. ἀδελασίας C 405 (1110), ἀδελασῆας C 558 (1141); acc. ἀδελάσιαν C 401 (1105). || Da germ. *A t h a l - h e i d u Tagliavini I 441-442, DNI s. vv. *Adelaide, Adelasia*. Cfr. ted. ant. *Adalhaid*, *Adelaida*, *Adeletia*, *Adelascia* Förstemann 169-170, *Adelegia* ib. 174; *Adelasia* C 511 (1111), *Adelaida* C 417 (1125?) *Adelicia* DN 76 (1156), *Adelizza* CDBa III 121 (1164), *Adelizia* Pratesi 138 (1199), *Adelascia* CDBa I 74 (1218), *Adelecta* DN 16 (1123). V. 'Αδελίτζια, 'Αδηλήτζηα, 'Αδιλάγια, 'Αδιλάσια, 'Αδιλίτζα, 'Ασδηλήτζηα.

'Αδελγίσης pr. m.: 'Ιωάννου τοῦ 'Αδελγίση GR 218. || Da long. A d e l g i s Tagliavini I 342, DNI s. v. *Adalgisa*; cfr. *Adelghisius* CDLo 15 (772), *Adelgisi* Morlicchio 25 (858), *adelghisus* Morea 21 (917), *Adelgisi* CDBa III 5 (1ª metà XI sec.).

'Αδελίτζια pr. f.: gen. ἀδελήτζης T 386 (1228); acc. ἀδελίτζιαν C 417 (1125?), 130 (1151). || V. 'Αδελάσια.

ἀδελφᾶτον s. n.: εὗρον καὶ τὴν μονὴν καὶ τὰ ἀδελφᾶτα πολυορκουμένην καὶ στασιώδη καθεκάστην ὑπομένουσαν GSJ 66 (1102). || Il sign. del termine non è sicuro: cfr. gr. med. ἀδελφάτον ActAth III 193 (1349) "pension viagère, comportant logement et entretien, servie par les convents, en échange ou en reconnaissance de donations importantes" ib. 192, *id.* IV 61 (1374), forse "subside annuel pour le monastère" ib. 59, 99 e 100; ngr. *id.* 'confraternita', 'congregazione' D.

°**ἀδελφή** s. f. 'sorella': μὲ τὴν ἀδελφί μου GD 58 (1061). || Cfr. otr. *aderfí* LG, ILEIKI. **b.** 'suora, monaca': ἵνα ὑπάρχω ἀδελφὴ εἰς τὴν ὁσίαν μονήν GSJ 133 (1154); τὰς ἀδελφάς GM 76 (1146). || Gr. tardo (IV sec.) 'id.' L.

ἀδελφιδός s. m. 'cugino': gen. ἀδελφιδοῦ C 439 (1192). || Gr. tardo *id.* 'fratello, caro' D. Qui è riferito a Guglielmo II, appunto cugino di Tancredi. Invece ἀδελφιδοῦ 'fratello' Z 178 (1102).

ἀδέλφιον: v. ἀδελφός.

ἀδελφόθεος s. m. 'fratello in Dio': ἀδελφοθέους πτωχοῦς CMG 83 (1330). || Gr. tardo (III sec.) 'fratello di Dio' (detto di S. Giacomo apostolo) L.

°**ἀδελφός** s. m. 'fratello': pl. ἀδέλφια GM 60 (1123), T 280 (1182). || Gr. med. ἀδέλφιον D. Cfr. bov. *t'aδèrfia* (sg. *leḍḍè* da *λελλές, altro pl. *leḍḍíδia*), otr. *t'adèrfia* (sg. *aderfò*) LG, ILEIKI. **b.** 'frate, confratello': πνευματικὸς ἀδελφός GSJ 227 (1214); dat. ἀδελφῶ ἡμῶν GM 76 (1146). Pl. gen. ἀδελφῶν GSJ 106 (1141), 137 (1154), ecc.; dat. πατράσιν καὶ ἀδελφοῖς GSJ 172 (1162); acc. ἀδελφούς GSJ 67 (1102), 76 (1114), ecc., ἀδελφοὺς καὶ πατέρας GK 36 (1181). || Gr. tardo (pap.) 'id.' L.

ἀδελφότης s. f. 'fratellanza, amore fraterno': acc. ἀδελφότηταν C 557 (1141). || Gr. tardo (II sec.) e med. 'id.' L, K. **b.** 'confraternita': ἀδελφότης C 54 (1143-1145?); gen. ἀδελφότητος C 556 (1125), GM 173 (1304), ἐν χριστῶ ἀδελφότητος C 31 (1153), ecc., ἀδελφότιτος GSJ 241 (1222); dat. ἀδελφότητι C 554 (1125), -ότιτι T 141 (1130). || Gr. tardo (IV sec.) e med. 'id.' L, K.

ἀδελφόω vb. intr. 'darsi alla vita monastica, monacarsi': εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἐμῆς τελευτῆς κηδεύειν με, ὡς καθὰ καὶ ἡ συνήθεια τρέχει ταῖς ἀδελφωσάσαις GM 120 (1189). || Cfr. ngr. dial. ἀδερφώνω 'affratellare' IL.

'Αδερνόν o **-ος** t.: ἀδερνοῦ CMG 133 (1334). || Cfr. *ad divisionem Adernionis* DN 71 (1154), *castrum Adernionis* RatDecSic 75-76 (1308-1310), *Adernò* (CT) fino al 1929, ora *Adrano*. V. 'Αδρανός.

°**-ᾶδες** des. m. pl. di sostantivi in -τής: v. ἐγγυητής, ἐκδιηγητής, ἐξουσιαστής. **b.** di eponimi in -ᾶς e di toponimi che ne derivano: v. Βηλλᾶδες, Βουθνησιᾶδες, Γλαψᾶδες, Κουριᾶδες, Κρεβαττᾶδες, Κυνηγᾶδες, Μανδιλᾶδες, Μαυρᾶδες, μεσινιδον, Νιβλᾶδες, Οὐρσινᾶδες, Οὐρσουλᾶδες, Πουγγᾶδες, Σγουρᾶδες, Σκορδᾶδες, Φαρρουνᾶδες, Φλογειᾶδες. || Cfr. Psaltes § 280, LG, GSDI §§ 90, 225.

'Αδηλήτζηα pr. f.: κυρας αδηλὴτζηας R II 91 (1173). || V. 'Αδελάσια.

ἄδηλος: του δουλεύσαι μϊ ὁ υιος σάρκὴκὼς, ἄδηλος, άκλωπος T 189 (1146). || Lg. τοῦ δουλεύσαι μοι ὡς υἱὸς σαρκικῶς, ἀδόλως, ἀκλόπως.

"Αδηλος ep. m.: τοῦ κουράτωρος 'Ιωάννου τοῦ 'Αδίλου GR 226-227. || Gr. med. *Id.* Mikl-M, da gr. ant. ἄδηλος 'sconosciuto', 'segreto'.

°**ἀδημονέω** vb. intr. 'disdegnare': ὁ μοισόκαλλος καὶ πονηρώτατος ἐχθρὸς εἰς ακηδιαν καὶ ραθυμίαν τοῦ πράγματος θείγη ἡμὰς· καὶ ἀδιμονοῦμεν τῆς του θεού οἰκειώσεως T 175 (1142). || Gr. ant. 'essere profondamente turbato'; cfr. ngr. dial. 'sdegnarsi', 'imprecare' IL.

ἀδιάζευκτος agg. 'inseparabile': ἡ εὐχὴ ἀπὸ τῆς μονῆς ταύτης ἔσται ἀδιάζευκτος C 400 (1105). || Gr. tardo (I sec.) *id.* L-S, D.

ἀδιάθετος agg. 'imprevedibile': φοβουμένη τὸ τοῦ θανάτου ἄορον (lg. ἄωρον 'prematuro') καί ἀδιάθετον τέλος T 511 (1112). || Gr. tardo (scol.) 'non disposto in ordine' L-S. **2.** 'intestato, che non ha fatto testamento': ἄπαιδα καὶ ἀδιάθετον C 72 (1146). || Gr. tardo (I-II sec.) 'id.' L-S. **b.** 'non indicato in un testamento': τὰ πρόσοντά μι ἀδιάθετα GSJ 212 (1198).

ἀδιαλείπτως avv. 'incessantemente': ἀδιάλύπτως T 88 (1101), ἀδιαλείπως T 530 (1227). || Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S.

ἀδιάρρηκτος agg. 'inviolabile': σιγίλλου... ὀχυροῦ καὶ ἀδιαρρήκτου καὶ βεβαίου R I 256 (1126). || Gr. tardo *id.* 'infrangibile' L-S, D.

ἀδιάσειστος agg. 'saldo, inconcusso': δωρεὰν βεβαίαν καί αδιάσειστον T 141 (1130). || Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S.

ἀδιαχωρίστως avv. 'senza divisione, in proprietà indivisa' T 424 (1257). || Gr. tardo (Esichio) *id.* L-S, D.

'Αδιγαβίας: v. 'Ανδεγάβια.

ἄδιεος: ἡ δέ της φοραθῆ της ἐκ τοῦ καθ' εἰμῶν μέρους ἢ ἄδιεος ἢ ἴδιος ἐνωχλός σε C 347 (1149) = ἄδιεος Spata II 394, ἀδελφὸς GM 82. || Lg. *ἀείδιος per ἀΐδιος 'non proprio', 'estraneo', da ἀ- priv. + ἴδιος, diverso da gr. ant. ἀΐδιος 'eterno'?

°**ἀδίκως** avv. 'ingiustamente': ἀδικῶς GSJ 264 (1093) = ἀδίκος T 73. || Cfr. ἀδίκως GSJ 272 (1121).

'Αδιλάγια pr. f.: ἐν τοῖς καιροῖς της κῶμϊτῖσσας ἡμῶν ἀδίλαγϊα T 251 (1178), ...της κωμητισσης ἡμῶν ἀδηλάγια T 256 (1179). || V. 'Αδελάσια.

'Αδιλάρδος pr. m.: MénC 322 (s. d.), 324 (1076). || Cfr. ted. ant. *Adilhard* Förstemann 171, *Hadelardus* CDCv I 24 (843); *Adalardus* Pratesi 4 (1065?) e *Adelardus* ib. 8 (1065?), *Adhelardus* DN 62 (1147), *Franciscus de Alardo* Vendola 1228 (1325) e i cgg. *Adilardi*, *Adelardi*, *Ilardi*, *Pappalardo* (< παπᾶς). V. 'Αϊλάρδος.

'Αδιλάσια pr. f.: GM 55 (1111); gen. ἀδιλασίας C 464 (1280?), ἀδηλασίας κομητήσσης C 409 (1112), κομητήσσης ἀδιλάσιας ib. 410, κομητήσση ἀδιλάσιας C 395 (1101). || V. 'Αδελάσια.

ἀδίλειπτος agg. 'incessante': ἀδίληπτας εὐχάς C 395 (1101) = ἀδιλήπτας Spata I 192. || Gr. tardo (pap.) ἀδίλιπτος, da gr. ant. ἀδιάλειπτος Dieterich 67.

'Αδιλῆνα pr. f.: ἀδιλῆνα ἡ σύμβιος ἄδαμ C 115 (1136?) = T 156. || Cfr. ted. ant. *Adalina*, *Adelina* Förstemann 160;

Adelina DN 29 (1136), fr. ant. *A(d)eline* Langlois.

'Αδιλίτζα pr. f.: 'Αδιλίτζα e gen. 'Αδιλύτζας GSJ 181 (1166), ἀδιλίτζα T 101 (1114?), 118 (1121). ‖ V. 'Αδελάσια.

'Αδιλίτη pr. f.: 'Αδιλίτη e gen. 'Αδιλήτης Cañellas 157 (1167). ‖ Cfr. ant. ted. *Adleyta*, *Adeleta* Förstemann 170, it. *Adelaide*, da germ. *A t h a l a h e i d*, DNI.

'Αδιμάρης, -άριος pr. m.: ἀδῆμάριος R 249 (1177); gen. ἀδημαριού R II 28 (1143); κυρõν ἀδημάριν T 279 (1182). **b.** ep.: ἰωάννης ἀδιμάρης C 621 (1148), 658 (1178). ‖ Cfr. fr. *Adhémar* da germ. *A d e m a r i Dauzat, ted. ant. *Ademar*, *Adimar* Förstemann 156, long. *Ademari* Morlicchio 26 (855); *Johannes Alimari* Vendola 2429 (1325), *Adimari* cg. (CS) DCC, it. *Ademaro* pr. DNI.

-άδιον suff. sostantivale n.: v. νομάδιον, ὀνάδιον. ‖ Gr. tardo e med. *id.*, da antichi sostantivi in -άς, -άδος + -ιον; cfr. Psaltes § 406, LG, GSDI § 243, -άδι ILEIKI.

°**ἀδιόρθωτος** agg. 'non ricostruito': (μοναστήρια) ἐρημομένα καὶ ἀδιώρθωτα T 91 (1106). ‖ Gr. ant. 'non regolato, non assestato'.

°**ἀδίστακτος** agg. 'risoluto': ἀδιστάκτω ψυχῆι Falkenhausen I 193 (1097). ‖ Gr. ant. 'indubbio'.

ἀδόλωτος agg. 'sincero, senza inganno': ἀδώλωτος πρασις T 256 (1179); τὴν παρούσαν εγγραφον... αδόλοτον T 262 (1180). ‖ Gr. med. *id.* 'id.' D, gr. tardo (IV sec.) 'incorrotto' L.

°**ἀδόλως** avv. 'senza inganno': v. ἄδηλος.

'Αδουάλδος pr. m.: ἀδουάλδος e gen. -άλδου T 147 (1131). ‖ Da long. A d w a l d Gamillscheg II 83; cfr. *Adualdu* CDLo 17 (763), *Aodoaldo* CDCv 96, 97 (872).

'Αδουήσα pr. f.: τὸν μαρτίνον ἀδουήσας C 432 (1183). ‖ Cfr. ted. ant. *Aduis* m. Förstemann 158, *Aduysa* f. GM 75 (1146), *Andoysiam filiam Baylardi* e *Andoysa* CDBr I 61 (1196).

ἀδοῦρας s. m. 'picco': καὶ ἀναβαίνει τὴν χαίτην χαίτην εἰς τὸν ἀδοῦραν τοῦ φαρτζιένης C 319 (1154), εἰς τὸν ἀδοῦριν τῆς ὄλιθας τῆς ἄσπρης ib. 320. ‖ Relitto di sostrato; cfr. lat. med. *adula*, *aduria* 'mons avium' DCL, ὁ 'Αδούλας τὸ ὄρος Strabone IV 6, 6 = *Adula* (Alpi Lepontine) TCI 3 A 4, *Bruncu su Adulu* (Sardegna) ib. 46 C 4. V. Caracausi in «Bollettino» XIII, 1977, 404-406.

'Αδραγμόνιτος ep. m.: βασιλειον ἀδραγμόνιτον T 447 (1268).

ἀδραϊνῶν: φίλιππος συνεσκάλκου ἀδραϊνῶν C 306 (1142). ‖ Lg. 'Αδριανῶν.

'Αδρανῖται pl. m. in t.: ἡ ὁδὸς τῆς βίνας τῶν ἀδρανίτων C 294 (1131?). ‖ Gr. tardo (I-II sec.) *Id.* etn. P-B, dal seg.

'Αδρανός t. m.: τὸν ἀδρανόν CMG 159 (1336). ‖ *Id.* e 'Αδρανόν P-B, EG Introd. 26, I 31 s. v. *Adernò*, II 6. V. 'Αδερνόν, 'Αδριανόν.

ἄδρεα: ἐκεῖθεν ἡ χαίτη χαίτη ἄχρι τοῦ ἄδρεα C 294 (1131?) = ἀδρεα o ἀδρέα Spata II 470. ‖ V. αδρὲἀ pr. s. v. 'Ανδρέας.

'Αδριανόν t. n.: gen. ἀδριανοῦ C 320 (1154), 533 (1130-1140?), ἀδριάνου C 303 (1142); acc. ἀδριανόν C 559 (1143), CMG 21 (1328). **b.** m.: τὸν ἀδριανόν CMG 111 (1332). ‖ Da 'Αδρανός, con influsso del pr. 'Αδριανός. **c.** pl. τῶν ἀδριανῶν C 319 (doc. cit.). ‖ V. ἀδραϊνῶν.

'Αδριανοπολίτης etn. m.: νικέτου τοῦ ἀδριανοπολίτου C 57 (1143-1145?). ‖ *Id.* da 'Αδριανούπολις P-B.

'Αδριάνος pr. m.: Αδρηανος Pratesi 433 (1261); gen. ανδρηανου Di Matteo 466 (1338). ‖ Da lat. H a d r i ā n u s o gr. 'Αδριανός, 'Αδριανός P-B. **2.** agion.: τὴν τοῦ ἁγίου ἀδριάνου μονήν T 68 (1091?).

'Αδωνήσης ep. m.: χωραφιον των παίδων αδονῆσοι T 386 (1228). ‖ 'Αδωνίσιος P-B, STC 40, 1186, o etn. dal seg.

'Αδώνιον t. n.: gen. ἀδωνίου C 320 (1154). ‖ Da germ. *A i d o, - ō n i s EG I 16-17, S. Trovato in «Bollettino» XIII, 1977, 466-467.

ἀεί avv. 'sempre': ες αιι Di Matteo 466 (1338); ἀπό γε καὶ ἔς τ' ἀεὶ GM 112 (1178), ἀπό γε τοῦ νῦν καὶ ἐπ' ἀεί GM 117 (1188). ‖ V. εἰς 6.

ἀείδηλος agg. 'sempre illustre': μέμνωνος τοῦ ἀοιδίλου T 42 (1045). ‖ Da gr. ant. ἀεί + δῆλος 'chiaro'.

°**ἀείμνηστος** agg. 'da ricordare sempre': τοῦ ἀειμνήσθου καὶ μακαρίου καὶ ἁγιου ρηγός T 200 (1154).

ἄειν, ἄην, ἄϊν, ἄοιν, ἐν s. m. in toponimi: v. i segg. e 'Αηνουλλίκ, Αϊνδεμούς, 'Εδοκιάρα, 'Ελχάναις, Μούκταρης. ‖ Da ar. ' a y n s. m. e f. 'fonte, sorgente' ArMed. 114-115, nota 166. Cfr. in Calabria tt. in *Donna-*, quali *Donnachiara*, *Donnacalda*, ecc. DTOC; in Sicilia *Donnadolce* IGM 276 IV N.E., *Donnalucata* (RG, v. Λαχουάτ), ecc. e cfr. Pellegrini 285-287, con numerose testimonianze di toponimi arabi della Sicilia formati con ' a y n. **2. 'Αεινησσεουττω** t. indecl.: Grégoire 84 (1124). ‖ Da ar. ' a y n a s - s a w d ā n 'fonte dei negri', con s a w d ā n, s ū d ā n pl. di a s w a d Wehr. Cfr. ar. *ġadīr as-sūdān* C 221, r. 2 = lat. *gadyr seuden* ib. 190, rr. 5-6 (1182). **3. 'Αεινηλβακάρ** t. indecl.: C 18 (1141). ‖ Da ar. a l - b a q q ā r: 'fonte del bovaro'. V. βήν. **4. "Αειν Μελέχ** t. indecl.: ἕως τοῦ μεγάλου βουναχαρίου τοῦ ἄειν μελέχ C 18 (1141). ‖ Da ar. m a l ī ḥ: 'fonte salata'. **5. "Αειν Σελέμ** t.: ἐπάνω ἄειν σελέμ C 320 (1154), τὸ πηγάδιν τὸ λεγόμενον ἀϊνσελέμε C 304 (1142). ‖ Da ar. s a l ā m: 'fonte della pace'.

°**ἀειπάρθενος** s. f. 'sempre vergine' (riferito alla Madonna): gen. ἀειπαρθένου Falkenhausen I 192 (1097), C 16 (1141), ecc., αηπαρθενου μαριας T 81 (1097?), 91 (1106), ecc.

ἀείποτε avv. 'per sempre': στέργομεν καὶ δωροῦμεθα αἰωνίως... ἀείποτε C 21 (1144), αποτε R I 134 (1007). ‖ Cfr. ngr. *id.* 'sempre' D. **b.** '(da) sempre': καθότι ἐδεσπόσαμεν αὐτὸ καὶ ἐπεκρατήσαμεν ἀείποτε GM 65 (1135).

ἀένναα avv. 'perennemente': πηγῆς ἀένναα ῥεούσης SElia 990. ‖ Da gr. ant. (ion.) ἀένναος. **b. ἀεννάως** 'id.': ἀὲννάος T 68 (1091?). ‖ Gr. ant. ἀενάως.

'Αέτης pr. m.: ἀέτης υἱὸς χαλκέως C 319 (1154), ἀέτης μουσουνούτης ib. 320; τοῦ 'Αετίου GR 113, 114. ‖ 'Αέτης, 'Αέτιος P-B, A e t i u s Schulze 205; cfr. 'Αε[τ]ίου Strazzulla n° 24, it. *Èzio* DNI.

'Αετός t. m.: καστέλλου ἀετοῦ T 167 (1141), 545 (s. d.), ἄστεος e χόρας ἀετοῦ T 328 (1198), χώρας ἀετοῦ T 233 (1171), 431 (1266), ecc. ‖ Da gr. ant. ἀετός 'aquila'; cfr. *Punta d'Atò* STC 53, DTOC. **b.** f.: ἐκ την ἀεταν T 558 (s. d.). ‖ Cfr. *Castrum Ageti*, *Agita* Vendola p. 187 (1324); ora *Aieta* (CS).

ἀζάρι s. n. 'dado': πέξαι εἰς ἀζάρια CMG 158 (1336). ‖ Gr. med. *id.* DCG, da ar. a z - z a h r (a h) 'il fiore' ArMed 111-113.

'Αζαρίας pr. m.: του βουνοῦ του αζαρία..., του λάκκου τοῦ αζαρία R I 147 (1044). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) *Id.*, da ebr. ' A z a r i ā h Perin, DNI s. v. *Azarìa*. **b.** ἀζαρίος R II 64 (1154).

°**ἀζήμιος** agg. 'indenne': τὴν αγιαν ἐγκλησίαν ἀζημιαν διαφιλάττειν R II 99 (1174); εἶναι ὑμᾶς ανενόχλητο καὶ ανενπόδιστο καὶ ἄζημο T 379 (1227). ‖ Gr. ant. ἀζήμιος, -ιον.

ἀζημίωτος agg. 'indenne': acc. m. αζημιωτον T 305 (1191), αζυμίοτον T 541 (s. d.). ‖ Gr. med. *id.* D.

'Αζούζ pr. m. indecl.: nom. ἀζούζ C 488 (1172). ‖ Da ar. ' A z z ū z pr., ipocor. di ' A z ī z ('potente', 'amato'); cfr. C 135*b* (1178).

°**-άζω** suff. verbale: v. ἀναβλάζω, ἀπετινάζω, ἀποτάζομαι, ἐξοικιάζω, καλιεργάζω, συμμειράζω, συνοριάζω, τερμονιάζω. ‖ Cfr. Psaltes § 465, LG, GSDI § 163, -άdζω ILEIKI.

'Αηνουλλίκ t. indecl.: εἰς τὴν πηγὴν τὴν λεγομένην σαρακηνιστὴ 'Αηνουλλίκ Grégoire 82 (1145), τὸ μάνδρι τοῦ ἄοιν λουλήκα C 616 (1145). ‖ Da ar. ' a y n (v. ἄειν) a l - ' u l l a y q (a h) 'fonte del roveto' ArMed 114, nota 166. Cfr. ar.

Id. C 219, r. 12, 232, r. 1, 237, r. 3 (a. 1182) = *fontis rubeti* ib. 189, *fontis ullica* ib. 195, *ad fontem rubbet* ib. 198.

°**ἀήρ** s. m. 'area edificabile': **μετὰ** πὰντων αὐτοῦ δικαιωμάτων εἰσόδου ἐξόδου ἀέρος αὐτοῦ C 110 (1183), σὴν τοῦ περιβολίου γῆς καί ἀέρος C 340 (1192); σὺν πάντα δικεώματα αὐτῶν καὶ ἠσόδους ἐξόδους καὶ ἀέρσι C 121 (1177) = T 250. ‖ Gr. ant. 'aria', gr. med. (VII sec.) anche 'area' S; cfr. bov. *áero* n., otr. *ajèra* f. 'aria', 'cielo' LG, ἀγέρα ILEIKI.

'Αθανάσης pr. m.: τοῦ ἀθανάσι T 124 (1124). **b. 'Αθανάσιος**: GR 282, GSJ 97 (1128), ecc., 'Αφθανάσηος GL 11 (fine X sec.). ‖ *Id.* P-B. **2.** agion.: Θεοτόκου τοῦ "Ανω 'Αγροῦ ἤτοι τοῦ 'Αθανασίου GR 217.

ἀθέντρας: v. αὐθέντρα.

°**'Αθηνάγορας** agion. m.: ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὸν ἅγιον ἀθηνάγοραν T 297 (1188). ‖ Gr. ant. *Id.* pr. P-B.

°**'Αθηνογένης** agion. m.: πρεσβυτερος του αγίου αθινογενους T 163 (1140), τοῦ 'Αγίου 'Αθηνογένου e τὸν "Αγιον 'Αθηνογένην GSJ 40 (1054). ‖ Gr. ant. *Id.* pr. P-B.

ἀθλητή s. f. 'lottatrice', 'martire': τῆς ἀθλητῆς EugPan 104. ‖ Da gr. ant. ἀθλητής m.

ἀθληφόρος agg. 'vittorioso': τοῦ ἁγίου καὶ ἀθληφώρου μάρτυρος T 222 (1166). ‖ Gr. tardo (IV sec.) *id.* L, gr. ant. ἀθλοφόρος.

°**ἀθόλωτος** agg. 'limpido': τὸν νοῦν ἀθόλωτον GM 124 (1193) = ἀθόλουτον C 351. ‖ Gr. ant. 'non intorbidato (di acqua)'.

°**ἀθρόως** avv. 'improvvisamente': μῆ πως... αθρόως ἐπέλθοι μοι θάνατος R I 139 (1041). ‖ Gr. tardo (VI sec.) e med. 'id.' L-S, L, K, gr. ant. 'in massa'.

αἰ-, -αι-: v. anche ἐ-, -ε-.

αιάρπάζεσθαι: πώσω γαὶ μᾶλλον τὰ παρ' ἑταίρων αἰν αὐταῖς (ἐκκλησίαις) ἀπωτιθέμενα μὴ αιάρπάζεσθαι παρά τινων λίχων ἐξεταστῶν δικαιόν C 456 (1257). ‖ Lg. ...μὴ ἂν ἁρπάζεσθαι παρά τινων (ὀ)λίγων ἐξεταστῶν (o meglio ἐξουσιαστῶν) δίκαιόν (ἐστι).

°**αἰγιαλός** s. m. 'spiaggia, riva': τὸν αἰγίαλον T 147 (1131); τὸ αἰγιαλὸν αἰγιαλόν 'lungo la riva' C 14 (1134). ‖ V. γιαλός.

αἰγίδα o **αἰγίς** s. f. 'capra': ἐγίδες CMG 26 (1328); gen. ἐγίδων e acc. ἐγίδας CMG 21 (1328). ‖ Da αἰγίδιον; diverso da gr. ant. αἰγίς 'egida'. Cfr. ngr. γίδα D, EL.

Αἰγιδάρης ep. m.: Θεοδότης τοῦ 'Εγιδάρι GO 174 (s. d.). ‖ Da αἰγίδα + -άρης; cfr. ngr. γιδάρης 'capraio' D e i cgg. *Gidaro, -i* DCC.

°**αἰγίδιον** s. n. 'capretto': ἐγήδιον T 167 (1141); pl. gen. εγηδιων T 170 (1141); acc. εγηδια T 171 (1141). **b.** pl. 'animali caprini': αἰγίδια e αἰγιδίων ἐρίφια GM 120 (1189), ἐγίδια GSJ 218 (1198). ‖ Cfr. bov. *jíδi* 'capretto' e *jíδia* pl. 'caprini' LG, ILEIKI.

αἰγίς: v. αἰγίδα.

αιγῖς: v. ἐγγύς.

αἰδέσιμος agg. 'rispettabile': n. θεῷ ευαπόδεκτον καὶ αγγέλοις εδεσιμον T 129-130 (1126), ἄξιον θεῷ καὶ ἀνθρώποις ἐδέσιμον C 22 (1141?). ‖ Gr. tardo *id.* L-S, D.

Αἴδνον t. n.: τὸ ἀπόριν τοῦ αἴδνου· ὅπερ ἐπίκράτει ὁ πέτρος ἀρκλάς T 546 (s. d.). ‖ Da gr. ant. ἀϊδνός 'invisibile', 'buio'.

ἀϊέζη: v. Γιεζί.

αιι: v. **ἀεί**.

Αἰκατερίνη pr. f.: 'Εκκατερίνα GR 258; gen. κατερίνης C 681 (1196-1200). ‖ *Id.* P-B, incrociato con lat. C a t h a r i n a, Tagliavini I 133, DNI s. v. *Caterina* cfr. otr. *Caterìni* LG. **2.** agion. f.: gen. ἁγίας ἐκατερίνας T 324 (1194), ecc., αγίας εγκατερίνης T 221 (1165), 'Αγίας 'Εγκατερήνης GSJ 107 (1141), ἁγίας ἐγκατερίνας T 128 (1126), ἁγίας εκατερίνας ed ἐκκατερίνας T 353 (1206); τῆς εὐδόξου μαρτυρος ἐκατερύνης R I 217 (1108); ἁγίαν ἐκκατερίνην C 533 (1130-1140?). ‖ Cfr. *Santacatrini* t. TCI 56 C 4.

αἰκεία: ὑπεγράψα αἰκεια χειρί R I

156 (1049). ‖ Lg. οἰκεία, da gr. ant. οἰκεῖος 'proprio'.

αἰκμάλωτον: v. Αἰχμάλωτος.

'Αϊλάρδος pr. m.: ἀϊλάρδος ὀνοκέφαλος C 551 (1102). ‖ V. 'Αδιλάρδος.

Αἰλία t. f.: μαχάλδας θυγατρος νικολαου της αιλιας T 483 (1272). ‖ Cfr. gr. med. Αἰλία (vescovato) Mikl-M. O piuttosto 'Ελία pr. f., da 'Ηλίας.

αἱματοχυσία s. f. 'spargimento di sangue, massacro': pl. gen. αἱματοχυσιῶν Falkenhausen I 191 (1097). ‖ Gr. med. *id.* D.

-αινα suff. f. in eponimi: v. 'Αγκηναρίεσνα, Βάτρενα, Γρούδαινα, Κακοτάρενα, Κόνδενα, Κοτίστενα, Κουλουτζέστρενα, Κουμέρκενα, Κρίτενα, Μάσσενα, Μητζήστρενα, Μουτάρενα, Περιστέρενα, 'Ράπενα, Σγούρενα, Σκαλίττενα, Σκαρπατέρενα, Σκλάπενα, Στέρβενα, Φακιόλαινα. ‖ Da gr. ant. -αινα in sostantivi, da maschili in -ν (sul tipo di λέων: λέαινα). Cfr. MNE II 71-72, Psaltes § 394, bov., otr. *-ena* LG, GSDI 158-59, § 245, ILEIKI e v. -ινα.

'Αϊνδεμούς t. indecl.: = ar. *'ayn addāmūs* C 261 (1183). ‖ Da ar. *'ayn* (v. ἄειν) + d ā m ū s, d a m m ū s 'edificio a volta'; cfr. sic. *dammusu* 'volta', 'stanza a pianterreno con ammezzato' ArMed 203-204.

αἴν ἐπινμουχτάρι: v. Μούκταρης.

°**αἶνος** s. m. 'lode': acc. αἰνόν CMG 35 (1328), 85 (1330).

ἀϊνσελέμε: v. "Αειν Σελέμ.

αιομου: (τὸ σύνορον) ἄρχεται ἀπὸ τὸν ποταμὸν τοῦ ἁλμυροῦ καὶ ἐκ τοῦ ἄσπρου αιόμου C 319 (1154) = ἀσπρουαἴομου Spata III 52. ‖ Lg. ἄρμου; cfr. nello stesso doc., poco oltre: κατέρχεται... εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ ἁλμυροῦ καὶ ἀνεβαίνει πρὸς δύσιν ὁ ποταμὸς ἄχρι εἰς τὸν ἄσπρον ἄρμον ἔνθα τὴν ἔναρξιν ἐποιήσαμεν (ib. 320).

°-αῖον suff. n., in t.: v. **'Αραταῖον**. ‖ Cfr. Psaltes § 419.

°**-αῖος** suff. etn.: v. 'Αγαρηναῖος, 'Αμαντιναῖος, **Βαρέοι**, **Βρείσσεος**, **Λατιναῖος**, **Μεσσηναῖος**, **'Ραγουσαῖος**, **Συρακοσαῖος**, **Τραβλησαῖοι**. **2.** *id.* suff. di sostantivi e aggettivi: v. γονικαῖος, ἐγγωναῖος, λιβαδιαῖος, ὁμοταῖος. ‖ Per estensione analogica del prec.; cfr. -αῖοι MNE II 20-21, EL, -αῖος LG, GSDI § 244.

αἱρεσίαρχος s. m. 'eresiarca': σχει δὲ καὶ το ἀναθοιμα ὅπερ εκληρωνόμησε ἄριος καὶ νεσθῶριος καὶ πὰν ερσιαρχον T 234 (1171); τῶν αἱρεσιάρχων GSJ 67 (1102). ‖ Gr. tardo (VI sec.) *id.* L, S.

°**αἵρεσις** s. f. 'dissenso': χωρῖς τῆς ἧας οὐν αιρεσέος καὶ φιλονηκείας T 206 (1159), αιρεσεως 207 (1159). ‖ Gr. ant. 'scelta', gr. tardo (*N. T.*) 'setta', 'eresia' L-S, cfr. ἐκ πάσης αἱρέσεως ἀκανθολογήσας SElia 456-457.

αἱρετίζω vb. tr. 'scegliere': aor. ind. 1. sg. ηρετησάμην T 449 (1269). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) *id.* att. e medio L-S.

αἱρίνην: v. **Εἰρήνη**.

°αἴρω: v. ἄρον ἄρον.

αἱσἀεί: v. εἰς 6.

Αἴσαρος: v. "Εσερι.

αἰσεψιώνα s. f. 'eccezione (giuridica)': gen. αισεψιωνας e acc. αισετζίωνας e ἀπψετζιῶναν T 412 (1244). ‖ Da lat. e x c e p t i o, - ō n i s.

°**αἰσθάνομαι** vb. tr. 'sentire, provare': fut. τὴν ἡμετέραν ἀναμφιβόλως χολὴν αισθανθήσεται T 202 (1154?).

°**αἴσθησις** s. f. 'consapevolezza': v. ἔστισιν.

αἰσχροκερδία s. f. 'avidità di guadagno': acc. αἰσχροκερδίαν GSJ 42 (1054). ‖ Gr. tardo (IV-III sec. a. C.) *id.* da gr. ant. αἰσχροκέρδεια L-S.

°**αἰτέω** vb. tr. 'chiedere': aor. ind. 2. ἐτήθης μοι τοῦ δούναι σοι T 161 (1139) = αἰτήθης GK 51. ‖ Pass. con valore di medio: 'mi chiedesti'.

°**αἴτησις** s. f. 'motivazione': ἀφηρέθη τῇ μονῇ δίχα εὐλόγον αἰτίσιν Kehr 438 (1168). ‖ Gr. ant. 'richiesta'.

°**Αἰτναῖος** agg. 'etneo': ἧς τὸ ἐτνήεων ὥρων C 560 (1143). ‖ *Id.* P-B, da Αἴτνη.

°αἰφνίδιος agg. 'improvviso': ἀφνηδίω καὶ πηκρῶ θανάτου C 425 (1182) = εφνηδίω... Spata I 281.

αἰχμαλωσία s. f. coll. 'prigionieri': ἐξῆλθεν ἡ αἰχμαλωσία τῆς συρακούσης CSS 34, 104. ‖ Gr. tardo (*Settanta*) *id.* 'cattività', 'gruppo di prigionieri' L-S.

αἰχμαλωτεύω vb. tr. 'catturare': aor. ind. ἠχμαλώτευσαν αἰχμαλωσίαν CSS 40. ‖ Gr. tardo (*Settanta*) *id.* L-S.

°αἰχμάλωτος s. m. 'prigioniero': τον αββαν πρεσβιτερων μηναν των υπω αγαρηνων υπαχθεντα εκμαλωτων R I 166-167 (1059). **2. Αἰχμάλωτος** ep.: Αἰχμάλοτος GR 278; gen. Αἰχμαλότου GR 30, 83, ἐχμαλώτου T 238 (1173), ευχμαλώτου T 239 (1173), Ἐγκμαλωτοῦ GSJ 106 (1141), Ἐμμαλότου GSJ 224 (XII sec.); acc. ἐχμάλωτον T 284 (1183), αἰκμάλωτον C 393 (1101-1113?). ‖ Cfr. gr. med. Αἰχμαλώτου gen. Mikl-M.

αἰώρττης: v. εορτή.

αἰωτήν: οἱ... μονάζοντες... τὴν εαυτõν † αἰωτὴν † διανίωσιν GSJ 205 (1186). ‖ Lg. βιωτὴν (?) ibid. in app.; v. βιοτή.

Ἀκάθαρτος ep. m.: ·ιωαννου ακάθαρτου T 212 (1160). ‖ Da gr. ant. ἀκάθαρτος 'sudicio'.

ἀκαινοτομήτως avv. 'immutabilmente, senza innovazione': ἀκενοτομητῶς παρὰ τεῖς ἁγίας ἐκλεισείας GO 117 (1053?), ἔχειν αὐτὰ ἡ ἁγία μονὴ ἀβιάστως ἀταράχως καὶ ἀκινοτομήτως C 361 (1155), ecc. ‖ Gr. med. (VII sec.) *id.* 'senza innovazioni' L, da gr. tardo (gloss.) -όμητος, -ον 'inlibatus', (VI sec.) 'libero da innovazioni' L-S; v. καινοτομία.

ἀκαλλιέργητος agg. 'incolto, trascurato': ἀπλῆς καὶ ἀκαλιεργήτου κειμένης χώρας T 66 (1087). ‖ Cfr. ngr. *id.* D; v. καλιεργέω.

ἀκαμάτευτος agg. 'incolto': τα τοιαῦτα χωράφια... εἰνε μικρὰς χρίζεος καὶ ἀκαμάτευτα T 467 (1269). ‖ Cfr. ngr. dial. *id.* IL.

ἀκαματέω vb. intr. 'oziare, stare inoperoso': εἰ μὲν ἀκαματήσομεν, ἵνα ὡς ἀκαμάται διωκώμεθα GK 43 (1232) = T 396. ‖ Gr. med. ἀκαματεύω 'id.' K, D.

ἀκαματηρος agg. 'infruttifero, improduttivo': τὰ χῶράφια καματηρα καὶ ἀκαματηρα T 366 (1214). ‖ Cfr. ngr. ἀκαματερός IL, Kahane *Greek* III 18.

ἀκαμάτης s. m. 'pigro, infingardo': pl. ἀκαμάται (v. ἀκαματέω). ‖ Gr. med. *id.* DCG, K; cfr. catanz. *kamátrja* 'terreno sterile' (dal f. *ἀκαμάτρια, ngr. *id.* e ἀκαμάτρα IL) STC 4247, LG.

"Ακανθα t. f.: εἰς τὴν ἀκανθὰν T 545 (s. d.). ‖ Da gr. ant. ἄκανθα 'spina'. Ma prob. lg. εἰς τὸν ἀκανθᾶν 'al Roveto', da ἀκάνθιον + -ᾶς[3]; cfr. i tt. *Akaθθá*, *Acattá* STC 114, DTOC, *Cattèa* da ἀκανθέα 'pianta spinosa' DTS, o meglio da *ἀκανθέας 'roveto'. V. Ἀκανθόν.

°ἀκάνθιον s. n. 'cespuglio spinoso': ἀπὸ τὸ ἀκάνθιν τὸ ἐπονομαζόμενον ῥάμνος T 556 (s. d.). ‖ Gr. med. 'id.', gr. ant. dim. di ἄκανθα, gr. tardo 'cardone' L-S. Cfr. bov. *akáθθι*, otr. *(a)kátti* 'spina' LG, ILEIKI e *Acatti* t. DTOC. V. ἀκανθωτόν.

ἀκανθολογέω vb. intr. 'raccogliere spine': ἐκ πάσης αἱρέσεως ἀκανθολογήσας SElia 456-457. ‖ Cfr. ngr. *id.* e il s. gr. tardo ἀκανθολογία D.

Ἀκανθόν t. n.: εἰς τὸ ἀκανθόν T 546 (s. d.). ‖ Prob. anche qui, come per τὴν ἀκανθάν dello stesso doc. (v. "Ακανθα), la giusta lettura è τὸν ἀκανθᾶν.

Ἀκανθῶσα t. f.: ὁ ὄχθος τῆς ἀκανθόσας R II 32 (1144); εἰς τὴν ἀκανθῶσαν R II 151 (s. d.), ἀκανθώσαν ib. 152. ‖ Da gr. ant. ἄκανθα + -ῶσα. V. Καθθοῦσα.

ἀκανθωτὸν s. n. 'spineto': ἀπὸ τὸ ἀκανθοτὸν τὸ ἐπονομαζόμενον Ῥάδαμνον GR 150. ‖ Gr. tardo (iscr.) ἀκανθωτός agg. 'decorato con ἄκανθαι, ἧλοι' L-S suppl.; ma ngr. 'spinoso' D. Prob. è lezione diversa della frase citata s. v. ἀκάνθιον; v. ῥάμνος.

ἀκάρπιμος agg. 'infruttifero': δενδρων καρποιμων και ακαρποιμων

T 497, 498 (1290). ‖ Da ἀ- priv. + gr. ant. κάρπιμος.

ἀκατάλυτος agg. 'indissolubile': διᾶταξις ἀκατάλυτος T 334 (1198). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, L, D.

ἀκαταμάχητος agg. 'invincibile': τὴν ἀκαταμάχητον ἐκκλησίαν T 42 (1045). ‖ Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S, D.

ἀκαταπαύστως avv. 'incessantemente': T 25 (1032). ‖ Gr. tardo (scol.) *id.*, da ἀκατάπαυστος agg. L-S, D.

ἄκβετ s. indecl. 'salita': ἄρχεται ἐκ τοῦ ἄκβετ Λέου Ῥουσου Grégoire 84 (1124). ‖ Da ar. 'aq(a)bah 'id.', in unione sintagmatica 'aq(a)bat; cfr. ArMed 209, note 228 e 230, e v. ἀκπετεττουροῦς.

ἄκερα s. f. 'acero': μέχρι τῆς ἀκέρας καὶ ὑποκάτω τῆς συκέας GR 519. ‖ Da lat. acer, -ĕris n. 'acero'; cfr. *ácina* f. 'id.' NDDC.

"Ακερα t. f.: κάστρου ἀκέρας T 280 (1182), ακέρου ib. 281. ‖ Da gr. ant. ἄκρα 'rocca' STC 121; cfr. *tenimentum Acri* Pratesi 125 (1197), *castrum Acrii* Vendola p. 334 (1324), ora *Acri* (CS) DTOC.

Ἀκερέντζα t. f.: gen. Ἀκερέντζας GT 18 (1002). ‖ Ora *Acerenza* (PZ), da lat. Acerentia. Cfr. ar. (Edrisi) *ğaransah* Pellegrini 463. **b.** Ἀκερεντία: κάστρου ακερέτιας T 231 (1170), ἀκερεντείας T 326 (1196), ἀκερεντίας ib. 327. ‖ Ora *Cerenzía* (CZ) DTOC. V. Κηρέντζα.

"Ακημης ep. m.: λεων ακημις T 345 (1202). ‖ Da ar. 'ağamī 'straniero', 'Persiano'; cfr. ἄκημης ἔπεν ἀϊέτ = ar. *'ağamī ibn 'ayyād* C 132*b* (1151), *Achimus* Vendola 2802 (1326), *de frate Achimi* LibVis 149 e v. "Αγζιμος.

-άκης, -άκιος suff. ipocor. m.: v. Ἀλεκτοράκης, Βαλενάκης, Βασιλάκης, Βονάκης, Γεννάκης, Ἰαννάκης, Ἰωαννάκης, Καστελλάκης, Κοράκης, Κορμάκης, Κορτάκης, Κουρβάκης, Λαμπάκης, Λιβάκης, Λιμνάκης, Μαστουλιστιάκης, Μελισσάκης, Παυλάκης, Πετράκης, Πρασινάκης, Ῥουσάκης, Σαμβατάκης, Σικοτάκης, Σκαμνάκης, Σκαρδακός, Σπαθαράκης, Σταυράκης, Φιλιππάκιος. ‖ Gr. med. *id.*; cfr. Moritz I 49, Psaltes §§ 220, 408, it. merid. *-áci* DCC, DTOC.

Ἀκιλμέρης pr. m.: gen. ακιλμέρι τοῦ καστέλλου T 546 (s. d.) = *Angilmerius deremis* ib. 547, κηλμέρου T 207 (1259). ‖ Cfr. *Cimieri* cg. e *Cimeri* t. DCC; v. Ἀγγηλημέρος, Κίλμαρος.

Ἀκινᾶλος t. m.: τοῦ Ἀκινάλου GR 203. ‖ Da Ὀγκινᾶλος; cfr. *Ancinale* (Fiume) STC 4053 e v. Ἀγκιναλίτης.

Ἀκίνδυνος ep. m.: GR 267. ‖ *Id.* P-B, Moritz I 11, da gr. ant. ἀκίνδυνος 'sicuro'. **2.** agion.: πρεσβύτερος τοῦ ἅγιου ἀγκινδύνου R I 161 (1053). ‖ Cfr. gr. med. ναὸς τῶν ἁγίων Ἀκινδύνων Mikl-M.

°ακίνητος agg. e **-ον** s. n. '(bene) immobile': εἰς ἄλλο τί κίνητον ἢ ἀκίνιητον R I 241 (1121-1141?); τῆς ὑπὸστάσεως ἀυτου ἀκκηνίτων καὶ αὐτὸκκηνίτων R I 234 (1121).

ἀκινοτομήτως: v. ἀκαινοτομήτως.

-άκιον suff. dim. n. in sostantivi: v. ῥυακιάκιν, τραπεζάκιον. ‖ Gr. tardo e med. *id.*, da antichi termini in -αξ, -ακος + -ιον; cfr. Psaltes § 407, LG, GSDI § 246, -áci ILEIKI. **2.** *id.* in toponimi: v. Δονάκιν, Μανδράκια, Πετρωνάκιν, Πηγαδάκια. ‖ Dal prec.

-άκιος: v. -άκης.

Ἀκκάρδος pr. m.: ο κυρ γηραρδου υιος του κυρου ακκαρδου T 320 (1194). ‖ Cfr. norm.-picc. *Ac(c)ard*, corrispondente a fr. *Achard* (v. Ἀγκιάρδος), Dauzat; *Accardo* cg. (It. merid.) DCC, DCSO, DSCL.

ακκηκοῶτων: v. ἀκούω.

ἀκκομανδεύω vb. tr. 'porre sotto la propria tutela, accogliere al proprio servizio': aor. inf. att. εἰς τὸ αγκουμάνδεύσιν T 546 (s. d.). Pf. pass. ptc. ακκομαντευμενος T 558 (s. d.), ακουμανδεμμενοι T 559 (s. d.); ind. perifr. εχουν ακοῦμανδευθὴν ησε σας T 78 (1097). ‖ Da incrocio di lat. med. *accomodare* «de servis qui in alienum servitium *commodabantur*» DCL e *commen-*

dare se 'tutelam seu protectionem alicuius advocare' ib.; cfr. *qui in vestris monasteriis subditi vel commenditi sunt* T 3 (892?).

'Ακκουάρα t. f.: εἰς ἀκκαυάραν T 103 (1116). ‖ Da lat. a q u ā r i a REW; cfr. lat. med. *aquara* CDCv I 133 (893), pugl. *acquara* 'scolo d'acqua piovana aperto nei campi' e il t. *Acquara* TCI 42 A 4.

'Ακκουάριον t. n.: T 371 (1217). ‖ Da lat. a q u ā r i u m 'acquario' REW; cfr. *Aquarium* Vendola 3967 (1310), 4089 (1325), lat. med. *aquarium* 'canalis, rivus' DCL, i tt. *Acquaro* TCI e v. 'Αγκοῦρον.

ἀκλόπως avv. 'senza frode': ἀκλωπος T 189 (1146). ‖ Da gr. tardo ἄκλοπος, -ον agg. L-S, D.

ἀκμαιότης s. f. 'vigoria': τῆς σῆς σπουδῆς καὶ ἀκμαιώτητος CMG 85 (1330). ‖ Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S suppl.

°**ἀκμή** s. f. 'soddisfacimento': πολλάκης ὑπὲρ τούτου ἐγκαλέσαμεν καὶ ἀγμὴν δικαίων ἐξ αὐτοῦ οὐκ ἐλάβομεν GSJ 97 (1128). ‖ Gr. ant. 'culmine'.

°**ἀκμήν** avv. 'ancora': Falkenhausen I 191 (1097), CMG 80 (1330). **b.** ἀγμήν GSJ 121 (1149), T 323 (1194), ecc. ‖ Cfr. bov. *akomí, akomíne* LG, ILEIKI.

ἀκοίμητος agg. 'acceso perennemente': pl. ἀκοίμητα φάτλια CMG 5 (s. d.); λαμπάδων φαινουσῶν καὶ ἀκοιμήτων CMG 29 (1328); κανδήλας ἀκημήτους CMG 157 (1336). ‖ Gr. tardo (I-II sec.) *id.* L-S. **2.** s. n. 'lume perenne': CMG ἀκήμητον ἓν 135 (1334). ‖ Gr. med. *id.* DCG.

°**ἀκολουθία** s. f. 'uffizio sacro': τῆς ὀρθρινῆς ἀκολουθίας ἐπιτελουμένης SElia 746-747, τὴν ἐμὴν ἐκκλησίαν σὺν τῆς ἀκολουθείας αὐτῆς GSJ 102 (1138?). ‖ Gr. med. (VII sec.) 'id.' S, L, gr. ant. 'séguito'.

'Ακόνη t. f. εἰς τὴν 'Ακόνιν GR 455-456. ‖ Da gr. ant. ἀκόνη 'cote'; cfr. bov. *akòna* LG; i tt. *Acona, -e, -i* DTOC, *sir Andreas Aconiti* Vendola 3354 (1324), 'Ακόναι e 'Ακονίτης P-B.

ἀκοντίζω vb. intr. 'avvicinarsi': τὸ σύνορον... ἀκοντίζει εἰς τὸν ποταμὸν T 124 (1124). ‖ Lg. *κοντίζω da κοντός; cfr. gr. med. κοντεύω 'id.', bov. *kondò* 'vicino' e *kondà* avv. 'vicino', 'presso', aor. *ekóndie* 'si è accorciato' TNC s. v. *kondénno* (da *κοντίζω), *ekóndae* 'si avvicinò' ib. s. v. *kondáddzo* (da *κοντάζω). V. ἀ- immotivato.

-άκος suff. ipocor. m.: v. 'Αρκουδάκος. ‖ Cfr. ngr. *id.* suff. di sostantivi diminuitivi, da -άκιον, EL.

-ακός suff. aggettivale indicante pertinenza: v. ἀγριακός, ἐκκλησιακός. ‖ Cfr. ngr. -ιακός (da -ια + -κός) EL.

'Ακόσης pr. m.: gen. ἀκόση R I 252, 255 (1126). ‖ Da gr. ant. ἀκούσιος agg. 'nolente'; cfr. lat. A c u s i u s Schulze.

'Ακουβᾶτος ep. m.: ἀπωδίδι εἰς τὼ τοῦ 'Ακουβάτου GD 24 (1031). ‖ Da lat. med. *accubatus* 'morbus caducus' DCL, *accuvatus* 'epilettico' Guillou (in GD 22); o da cal. *accuvari* rifl. 'accovacciarsi' NDDC?

'Ακουλιανός agg. 'aquiliano, di Aquilio': κατὰ 'Ακουλιανὴν ἐπερώτησιν GM 209 (1189). ‖ Cfr. 'Ακουλιανὴ (sott. *stipulatio*) P-K suppl., *Aquiliana stipulatio* DCL.

ἀκουμανδεύω: v. ἀκκομανδεύω.

ἀκουτίζομαι vb. tr. 'avere notizia di': τὴν τῶν ταυρομενιτῶν ἅλωσιν ἀκουτίζονται SElia 1098-1099. ‖ Gr. tardo (*Settanta*) e med. ἀκουτίζω 'faccio udire a' L-S, D.

°**ἀκούω** vb. tr. 'udire': ptc. aor. εἰκουσάντων GL 11 (fine X sec.), pf. τῶν τοιούτων ἐγγράφων τῇ κορτη ακκηκοῶτων 'essendo stati uditi' R II 33 (1144). ‖ Cfr. bov., otr. *(a)kúo*, bov. *kúnno* LG, ILEIKI.

"Ακπε pr. m. indecl.: τῶν παιδίων ἄκπαι C 60 (1138), θυγατρὸς ἀβδερραχμὲν ἄκπε C 663 (1172). ‖ Cfr. ar. *'Uqbah* pr. = ὄκπβε C 565*b* (1145).

'Ακπετεττουροῦς t. indecl.: εἰς τὴν ῥύμην τὴν ἐπιλεγομένην ἀκπετεττουροῦς C 95 (1239). ‖ Da ar. 'a q (a) b a t a ṭ - ṭ u r ū š 'salita del sordo', ArMed note 228, 230; v. ἄκβετ.

°**'Ακραγαντῖνος** etn. m.: ἀγραγαντίνης χώρας C 80 (1172). ‖ Etn. da gr. ant. 'Ακράγας; v. 'Ακρακανθός.

ἀκραδράντως avv. 'irremovibilmente': ἀκραδράντως καὶ ἀδιασίστως C 372 (1176). ‖ Gr. tardo (II sec.) e med. ἀκραδάντως L-S, D.

'Ακρακανθός t. f.: ἡ ἀκρακανθός CSS 44 = ar. *ğ·rğ·nt* ib. 45, r. 5, ἡ κρακαντ[CSS 106, 'Αγρακάντον (n.?) GM 52 (XII sec.). ‖ Da gr. ant. 'Ακράγας, da cui lat. A g r a g a s (cfr. *Punta Agragas* TCI 55 C 1), A g r a g a n t u m, più comunemente A g r i g e n t u m P-W, ar. *Karkint* Pellegrini 486; v. Γεργέντιον.

ἀκρεφνέσει: ἀποδείδι ἐπάνω χετήτζα ὅπου τὸ ἀγρηκὸν χωράφιον καὶ ἕως χανδάκιον καὶ τὸ αὐτὸ χανδάκιον ἄχρι ἀκρεφνέσει καὶ τὰ ἴσα ἴσα ἄχρι ἑτέρου ξυρορύακος C 653 (1173). ‖ Lg. ἄχρι ἄκρ(ον) ἐφθέση 'finché ne raggiunge l'estremità'; v. φθέζω.

"Ακρι t.: ὁ ποταμος ἀκρϊ T 145 (1131). ‖ Da gr. ant. "Ακιρις P-B. Ora *Agri* (Luc.).

ἀκρίδιον s. n. 'altura': ἐκατήρπαξέν μοι χωράφιον τὸ ἐπηλεγώμενον τῆς βαχαρίας σὴν τῶν χωραφίων καὶ ἡμεροδενδρίων τῶν ὤντων ἐκεῖ ἀκριδίων C 367 (1095). ‖ Dim. da gr. ant. ἄκρα 'vetta' o ἄκρις (Omero) 'cima, altura'; cfr. *Rocca Cridi* STC 122.

ἀκρόβουνον s. n. 'cima di monte': MénC 323 (1076), Caspar 633 (1098); ἀκρωβουνοῦ C 368 (1095). ‖ Da *ακροβούνιον (gr. ant. ἄκρος 'estremo' + βουνίον); cfr. ngr. dial. ἀκροβούνι 'id.' IL.

ἀκρόμυτον s. n. 'punta estrema': ἀπὸ τοῦ ζευξορύακος τοῦ ἐπονομαζομένου τὸ βαθὺ ῥυάκιν ἀρχόμενον ἐκ τὸ ἀκρόμιτον C 328 (1173). ‖ Da *ἀκρομύτιον, formato da gr. ant. ἄκρος 'estremo' + gr. med. μύτη 'naso' D, *μύτιον; cfr. bov. *mítti* f. e n. 'naso', ngr. dial. (Cipro) μούττη 'naso' e 'cima di monte' LG s. v. μύττη. V. Κοντομύττης.

ἄκρος s. n. 'estremità': ἧς τὸ "Ακρος (lg. ἄκρος, non t.) GM 60 (1123), τὸ ἄκρος του κάμπου T 554 (s. d.), τὸ ἄκρος τοῦ ἀνωτέρου σκυνίου C 623 (1161), το άκρος του βουνου Schneider 273 (1200). ‖ Gr. med. *id.* K, da gr. ant. ἄκρον. Per il metaplasmo cfr. GSDI § 104.

'Ακροφιλί[t. (?): τὸ ἀκροτίριον τοῦ 'Ακροφιλί[GR 380.

'Ακρῦς ep. m.: Γεώργιος πρεσβύτερος 'Ακρθς GSJ 186 (1166). ‖ Da gr. ant. ἀκρίς 'cavalletta'?

°**ἀκρωτήριον** s. n. 'estremità': εἰς τὸ ακροτίρην τῆς κασαμόνας T 554 (s. d.), εἰς τὴν ἀκροτίρην τοῦ ποταμοῦ C 550 (1102). ‖ Gr. med. ἀκρωτήρι(ν) K; cfr. ngr. dial. *id.* Andriotis.

ἄκτον s. n. 'atto notarile': pl. gen. ἄκτων CMG 45 (1329); dat. ἄκτοις CMG 34 (1328). ‖ Gr. tardo (V sec.) *id.* L, da lat. a c t u m.

ἄκτος s. n. 'atto notarile': pl. τὰ ἄκτη CMG 3 (1328). ‖ Da ἄκτον; per il metaplasmo cfr. ἄκρος.

ἄκτρος: v. ἄρκτος.

ἄκτωρ s. m. giur. 'attore (di una contesa)': ἄκτωρ T 412 (1244); gen. ἄκτορος e ἄκτωρος ibid. ‖ Gr. tardo (VI sec.) *id.*, da lat. a c t o r S, DCG **2.** ἄκτωρας e ἄκτορας T 413 (doc. cit.). V. -ας.

ἀκτωρεύω vb. intr. 'muovere causa': ptc. pres. ἀκτωρεύωντος T 398 (1233). ‖ Da ἄκτωρ.

ἀκτωρία s. f. 'autorità': nom. ακτωρία e acc. ἀκτωριαν T 398 (1233). ‖ Da lat. a u c t o r. Cfr. *actoritas* e *actorizare* Pratesi 20 (1100).

°**ἀκυρόω** vb. tr. 'annullare, abrogare': pres. ind. pass. ἀκυρῶται e ptc. ἀκυρομένην GO 144 (1054-1056?); inf. att. ἀκειρήν T 180 (1145).

ἀκύρωσις s. f. 'annullamento': εἰς ἀκύρωσειν ἀποκατάστασιν, ἡ μετατραπὴν τῆς παρούσης πράσαιως T 442 (1268), 452 (1269). ‖ Cfr. gr. med. ἀκυρωσία 'id.', dal prec.

°**ἀκώλυτος** agg. 'non ostacolato, libero': ὅλον καταλιμπάνω τὸ ὀσπήτιόν μου... ὡς ἔστι μετὰ τῆς σκάλης τῶν

ὀκτῶ σπιθαρμῶν καὶ ἐξοδοεξόδον ἀκωλύτου R I 181 (1076). || Lg. ἐξοδοέξοδον ἀκώλυτον.

°**ἄκων** agg. 'nolente': ἄκω σιωπάν T 101 (1114?), 135 (1129), ecc., ακῶ σιωπαν T 120 (1122); άκον συχάσε T 122 (1123), ἄκον συχαση T 154 (1134), ecc., συόπαν άκον καὶ μη νουλων T 190 (1147). || V. ἡσυχάζω.

ἀλ(ά): v. ἀλλά.

ἀλάδιν: v. ἐλάδιον.

ἀλαιώνος: v. ἐλαιών.

"**Αλακος** t. m.: ἄπο τον ποταμὸν ἀλάκου R 369 (1214). || Ora *Àlaca* (fiume, CZ), da gr. ant. ἁλυκός 'salso' (ἄλυκος STC 182; ma v. 'Αλυκή con accento immutato). Cfr. "Αλυκος (Sic.) P-B.

'**Αλαμάννος** ep. m.: ραϊναλδ ἀλαμάννος R II 55 (1148), γερουΐκος ἀλαμάννος T 327 (1196); ὁ οἰκος αλαμάννου γαμβροῦ αμανδου T 495 (1283). || Da lat. A l a m a n n u s Perin, long. A l a m a n Förstemann 53. Cfr. *Alamannus* CDAm 221 (1127), *Alamanus* DN 56 (1145?) *Alamannus de Alamannino* e i cgg. *Alamanno* (Cal., Sic.). *Allamandi* (CT), *Manno, Mannino* (Sic.); anche in Grecia Αλαμάνος Triandaphyllidis. V. Λαμάννος.

"**Αλàμος** ep. m.: γουλιάλμου τόστουκα ἀλάμου C 316 (1157?) = γουλιάλμου τοτου κα άλαμου Spata III 46.

'**Αλαννάτης** ep. m.: λέων ο ευτελης διακονος αλαννατης T 226 (1167).

'**Αλαπρι** t.: απὸδιδι εις τὴν ὁδὸν του αλοπακαρι εις τον [αλαπρι] καὶ εις το ψευδορυακην R I 135 (1007). || Cfr. *monasterium S. Johannis de Alebra* Vendola 3494 (1328; ma questo presso Gerace, RC, mentre αλαπρι è presso Teana, PZ), *Petrus Alebri* ib. 3485.

'**Αλάρης** pr. m.: παῖδες τοῦ ἀλάρι T 297 (1188). || Da 'Ιλάριος. Cfr. il f. *Alaria* MénM 134 (1220) e il cg. *Alario* DTOC. Poco probabile una derivazione da sic. *alàriu* 'heraldus', 'ciascuno degli appartenenti al corpo di guardie della corte vescovile' DCSO.

"Αλαρος: v. "Αλλαρος.

'**Αλβαβήρα** pr. f.: βασιλείου γαμβροῦ ἀλβαβήρας R II 81 (1171). Cfr. ted. ant. *Albuera* f., *Albuuar, Albwer* m., da germ. *A l f i - v a r, Förstemann 72; anche long. *Aluara* (v. 'Αλοάρια); *Albabeira* CDVerg II 144 (1118).

'**Αλβᾶνον** o **-ος** t.: τοῦ μούντου ἀλβάνου C 533 (1130-1140?). || Ora *Montalbano Elicona* (ME). Cfr. 'Αλβανὸν ὄρος P-B e v. Μονταλβᾶνον.

'**Αλβέννης** ep. m.: ἰωσφρὲς ἀλβέννης C 630 (1162). || Cfr. fr. *Alvergne, Auvergne* cgg. (da t.) Dauzat.

'**Αλβερέδα** pr. f.: ἡ 'Αλβέρεδη MénC 325 (1097); τῆς κυριας ἀλβερηδας R I 263 (1125), τῆς κυρας αλβερέδας T 126 (1125), ἀλβερέδης R I 274 (1132). || Cfr. ted. ant. *Alferada, Alverada* f., *Alf(e)red, Alvered* m., da germ. *A l f i - r a d i, Förstemann 70-71, *Alberuda* e *Averuda* R I 220 (1112), *Alberada* DN 70 (1154-1166), *Alboreda* CDBr I 202 (1292).

ἀλβερενγιτάν: λέγω δὴ ῥουβέρτον τὸν φηλραοῦ καὶ ἀλβερενγιτάν καὶ ῥουκέριον δελιζίου στρατηγὸν μηλύτου C 357 (1099?). || Lg. 'Αλβέρην Γιτών o Γιτόν; cfr. fr. *Giton*, var. di *Gidon*, da germ. G i d o, -o n e, Dauzat.

'**Αλβέρης** pr. m.: ὁ πρεσβύτερος 'Αλβέρης GSJ 279 (1133) = ἀλβερῖς T 153. **b.** 'Αλβέριος της σαπονναρ R II 36 (1144). || Cfr. ted. ant. *Alfher(i), Albher(i), Aluier, Alfar*, da germ. *A l f i - h a r j a, Förstemann 69. V. 'Αλβήρης, 'Αλβίρα, 'Αλφάρα, 'Αλφέρης.

'**Αλβέρτος** pr. m.: R I 239 (1121), 269 (1131), ἀλπέρτος C 600 (1112); ἀλβήρτος C 448 (1224); acc. ἀλπέρτον C 526 (1142). || Da lat. eccl. *Albertus*, a sua volta da germ. *A d a l b e r h t, Dauzat; cfr. ted. ant. *Albert, Alpert* Förstemann 163, *Alpertus* CDCv VI 43 (1035). Le forme con -π-, *-p-* vanno forse con 'Αλιπέρτος.

'**Αλβήρης** pr. m.: ἀλβήρης ὁ δεσποτικὸς χαρτοφόρος C 33 (1153). || V. 'Αλβέρης.

ἀλβήρτος: v. 'Αλβέρτος.

"**Αλβια** t. (?) f.: γουάρινος τῆς ἄλβιας R II 35 (1144). || Da a l b a 'altura, monte', relitto di sostrato DEI? Cfr. il cg. *Alvia* (Terrasini, PA), "Αλβία ἡ χώρα 'la zona alpina' P-B.

'**Αλβιδονίτζι** t. n.: ἀλβιδονιτζι R I 231 (1110), αλβιδονίζη R I 226 (1120), αλκιδονήζτην (lg. ἀλβιδονήτζην) R I 216 (1108). || Da 'Αλβιδών + -ίτζι(ον).

'**Αλβιδών** t. m.: αὐθέντης τοῦ ἀλβιδῶνος..., τὴν ἀρχοντείαν ταύτην τοῦ ἀλβιδῶνος C 643 (1099). **b.** 'Αλβιδώνιον n.: τοῦ 'Αλβιδωνίου C 644 (doc. cit.). **c.** εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἀλυηδῶνε T 109 (1117). **d.** 'Αλβιδῶνα f.: χῶρας αλβιδονας T 347 (1202). || Ora *Albidona* (CS), da lat. a l b ĭ d u s 'bianco', *albēdo* 'bianchezza', STC 142. Cfr. *Albedona* Pratesi 239 (1209), *castrum Albidone* Vendola p. 181 (1324), *terra Albidone* ib. p. 351 (1326); v. anche DTOC.

'**Αλβικέτον** t. n.: gen. 'Αλβικέτου GR 142 = αλυικήτου T 556 (s. d.), ολβηκαιτου R II 137 (1198). || Da lat. *a l b ū c ē t u m 'campo di asfodeli', da a l b ū c u s, STC 147. Cfr. i tt. *Arvicitu, Orbiceto* DTOC.

'**Αλβίρα** pr. f.: τῆς ἁγίας ῥηγένης ἀλβίρας C 561 (1143). || V. il m. 'Αλβέρης. Cfr. *regina Alviria* CDVerg III 172 (1137), 265 (1140), *Albira* Brühl 255 (1150), *Elvira* ib. 136 (1140), *Elviria* ib. 149 (1142), *Albira* Sciascia 271 (1336).

ἄλβος agg. 'bianco', in t.: πριονία της πετρας ἄλυας T 60 (1063). **2.** "**Αλβος** ep.: πλησίο του λέο αλυου..., τού άλυου λέο T 119 (1122). || Da lat. a l b u s; cfr. i tt. *Arbi, Arvo, Pietralba*, ecc. STC 148, DTOC, e v. Καπτάλβος.

'**Αλγέρης** e **-ιος** pr. m.: ὁ ἀλγέρης C 534 (1130-1140?), ο αλγερής T 542 (s. d.), ἀλχέρης C 654 (1173), 'Αλκέριος Collura I 611 (1142); gen. ἀλγέρη C 526 (1142), ἀλκέρι C 535 (doc. cit.), ἀλγερίου C 537 (1143?). || Cfr. fr. *Aug(i)er*, da germ. *A d a l - g a r i, Dauzat, ted. ant. *Adelger, Alger, Alker*, Förstemann 166, *Alcherius* Brühl 8 (1112), *Alkerius* DN 226 (1188) e i cgg. *Algheri, Algeri* (PA); v. 'Αλτζέρης.

'**Αλδιπράνδος** pr. m.: R II 77 (1169), άλδιπρανδος T 241 (1175), 'Αλδηπράνδος GM 90 (1152), C 33 (1153); gen. ἀλδιπρανδού R I 269 (1131); acc. ἀλδιπρανδον R I 77 (1169). || Cfr. long. *Aldeprandus* Tagliavini II 274, ted. ant. *Aldeprand* Förstemann 58, *Aldeprandus* Morea 11 (901), *Aldiprandus* CDVerg III 338 (1145). V. 'Αλτεμπράντος.

'**Αλδουίνος** pr. m.: ἄλδουινος e κυρου αλδουινου T 324 (1194). || Cfr. fr. *Audoin, Audouin*, da germ. *A l d o w i n, Dauzat; *Aldoinus* Pratesi 241 (1209?), MénM 124 (1210), *Alduinus* ib. 158 (1239), e il cg. *Alduino*, (PA).

'**Αλδρήρης** pr. m.: ἀλδρήρις δεμηνδικίνου C 600 (1112). || Cfr. sic. *Alderio* (PA), cal. *Aldieri* da germ. * A l - d i g e r DCC.

ἀλεζανδρινοῦ: v. 'Αλεξανδρινός.

ἀλέθω vb. tr. 'macinare': impf. ἄλεθεν C 440 (1217). Aor. cgt. ἵνα ἀλέσι C 618 (1146); inf. αλεσαι R II 121 (1193). || Gr. med. *id.* S, K; cfr. bov. *alèθo*, otr. *(a)lèso* LG, ILEIKI.

ἀλειτούργητος agg. 'privo di messe': ἡ ἁγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία κεχάλασμικός ἔκειτο καὶ ἀλητούργητος T 50 (1053). || Gr. crist. *id.* 'id.' L, gr. tardo 'libero da pubblici servizi' L-S.

'**Αλεκτοράκης** ep. m.: τοῦς παῖδας τοῦ αλεκτοράκη T 85 (1099). || Dal dim. del gr. med. ἀλέκτορας 'gallo' DCG; cfr. ngr. (Citera) ἀλεχτοράκι IL, bov. *alèstora, alèttora* 'id.', *alettoráći tis ošìa* 'upupa' LG, ILEIKI.

°**ἀλεκτοροφωνία** s. f. 'canto del gallo': gen. ἀλεκτοροφονίας 'al canto del gallo, all'alba' GSJ 66 (1102).

"**Αλεν** pr. m. indecl.: ἄλεν δεμαλάρβε C 551 (1102). || Cfr. fr. *Alain*, da lat. crist. *Alanus*, Dauzat.

'**Αλεξανδρία** pr. f.: dat. νύμφη ονοματι ἀλεξάνδρια T 324 (1196), ἀλεξανδρία ibid. || Da 'Αλέξανδρος.

'**Αλεξανδρινός** etn. ed ep.: νικολαος ἀλεξανδρινός C 637 (1227); νικολάου του ἀλεζανδρινοῦ ib. 638. ||

Gr. tardo *id.* e -ίνος da 'Αλεξάνδρεια D. **b.** 'Αλεξανδρῖνος: 'Αλέξανδρος τοῦ Αλεξανδρῖνου GM 188 (1255).

°'**Αλέξανδρος** pr. m.: C 638 (1223); gen. ἀλεξάνδρου C 430 (1182), 644 (1099), αλεξαντρου T 230 (1170); acc. ἀλέξανδρον C 97 (1243). || V. 'Αλήσσανδρος.

'**Αλέξης** pr. m.: εἰς ἐμφύτευσιν τοῦ 'Αλέξι GR 336. **b.** '**Αλέξιος**: GR 375; acc. ἀλέξιον C 526 (1142). || Da lat. A l e x i u s STC 155 o da 'Αλέξιος, ipocor. di 'Αλέξανδρος, Buturas; cfr. it. *Alèssio* DNI. **2.** t.: εἰς τὴν ποταμίαν τοῦ ἀλέξι C 655 (1172?). || Cfr. *fons de Alexi* T 87 (1101), *rogerius de alexio* C 329 (1173), *Alesci* t. e cg. (anche *Alescio*) DTOC.

'**Αλεξιτᾶνος** etn. m.: νικολάου τοῦ ἀλεξιτάνου C 328 (1173). **b.** '**Αλεξίτης**: νικολάου τοῦ ἀλεξίτου C 336 (1185). || Da 'Αλέξης t.

'**Αλεούνης** ep. m.: Ουρσος τοῦ 'Αλεοῦνη Pratesi 368 (1230). || Prob. sta per Λεούνης; v. Λεοῦνος e ἀ- immotivato.

ἄλεσμα s. n. 'pagamento della molitura': ἵνα καὶ τὴν μονὴν... ἐξει αδειαν του χωρῆσαι και αλεσαι χωρις ἀλεσματος καὶ μεθωματος τοῖς εμοῖς μύλοις R II 120-121 (1193). || Gr. med. *id.* 'molitura' D, ngr. dial. 'quantità di farina che il mugnaio prende come prezzo della molitura' IL.

ἀλεστικόν s. n. 'pagamento della molitura': ἐκδίδομεν... τὴν δεκάτην τῶν μύλων καὶ μὴ δοῦναι ἀλεστικόν MénC 323 (1076). || Gr. med. *id.* D; cfr. bov. *lestikò* 'id.' LG, ἀλεστικὸ ILEIKI.

*ἀλέτριον: v. ἀγέτριον.

'**Αλεύρης** ep. m.: gen. αλεύρη T 555 (s. d.), 'Αλεύρι GSJ 156 (1156), 255 (1245). || Da gr. med. ἀλεύριν 'farina' K; cfr. bov., otr. *alèvri* LG, ILEIKI, Αλεύρης cg. (At.). V. Καλοαλεύρης.

ἀλεύσει: v. ἁλιεύω.

'**Αλεφάντος** pr. m.: CDBa V 16 (1086), Αλεφαντος ib. 18 (1087), 87 (1107). || Da lat. e l e p h a n t u s, a sua volta da gr. ant. ἐλέφας 'elefante', 'avorio'. Cfr. *Alefantus filius Guinanti* CDBa IV 98 (981), *Alafantus* ib. V 15 (1086), CDCv VI 125 (1040), Αλεφαντος e Αλεφαντης cgg. (At.).

'**Αληγώτης** ep. m.: ιακοβού του αληγωτου Di Matteo 466 (1338). || Etn. di *Alì* (ME), da ar. ' A l ī (v. "Αλης pr.)? Cfr. il cg. *Alioto* DCSO e v. ἁλιώτης.

°**ἀλήθεια** s. f. 'verità': ἀλλήθια e ἀλήθια C 306 (1142?). || Cfr. bov. *alíθia*, otr. *alísia*, ma bov. (Cardeto) *alliθinú* da ἀληθινός 'vero' LG.

ἀληθηνάερος agg. 'di lana rossa': σκαραμάγγιν ἀληθηνάερον GR 247. || Da ἀληθινός + gr. ant. ἔριον 'lana'.

°**ἀληθής** agg. 'vero': τοῦ χριστοῦ ἀληθοῦ θεοῦ ἡμῶν C 16 (1141).

°**ἀληθινός** agg. 'rosso': τῶ ἐμὸν μαντίλλιον τῶ ἀληθινον T 376 (1226), εις το αρμον το αληθινον· καὶ ἀπο του αληθινου αρμού T 99 (1114); καλσούνια ἀληθινά T 512 (1112). || Gr. med. *id.* 'id.' S, K, Kahane *Greek* I 417; cfr. bov. *aliθinò* 'id.' LG, ILEIKI e v. ἀληθηνάερος. Ma anche αληθινα 'cose veraci' R II 40 (1144), ecc., come in gr. ant.

°**ἀληθῶς** avv. 'sinceramente': ἀληθέος CMG 73 (1330), ἀλιθεῖς CMG 53 (1329).

ἄληκτος agg. 'incessante, perpetuo': εἶναι εἰς μνήμην ἄληκτον T 53 (1054?). || Gr. tardo (iscr., III-II sec. a. C.) *id.* L-S, D.

ἀλημβέρτου: v. 'Αλιπέρτος.

ἀλημπράνδ: v. 'Αλιπράνδος.

"**Αλης** pr. m.: κάϊτ ἀλὴς ἐπενμούμεν C 303 (1142); ἄλη κάϊτου C 471 (1123), ἄλι ἔπβην μέτζηρι C 488 (1172), ἄλη υἱοῦ βουννίτζει C 623 (1161); κάϊτον ἄλιν υἱὸν βιλλιένε C 48 (1190). || Da ar. ' A l ī pr. BAS II 741-742.

"**Αλης** t. f.: εἰς τὸν ξιροπόταμον τῆς "Αλης GR 462, τῶν προαστείων τῆς "Αλης GR 474. || *Id.* e "Αλεις, -εντος P-B; ora *Alli* TCI 48 E 2.

'**Αλήσσανδρος** pr. m.: ἀλήσανδρος C 309 (1142?), αλισσάνδρος T 274 (1181); gen. αλησσανδρου e

αλησάνδρου ibid. || Da 'Αλέξανδρος, con influsso di it. *Alessandro.*

'**Αλήφ** ep. m. indecl.: ἰωάννης δὲ ἀλήφ C 120, 121 (1177) = T 249, 251. || Da ar. a l ī f 'amico, compagno, familiare' Wehr.

αληῶτον: v. ἁλιώτης.

ἀλίας: v. 'Ηλίας.

'**Αλιάτζης** ep. m.: τοῦ ἀλιατζίου C 290 (1096). || Da 'Ηλίας + -άτζης. Per 'Η- > 'Α- cfr. l'ipocor. lat. *Alioctus* Pratesi 27 (1118), coi cgg. *Liotti, -a* DCC.

'**Αλιγίστης** ep. m.: νικόλαος ἀλιγίστης T 299 (1188). || Da gr. tardo (IV sec.), gr. med. ἀλύγιστος 'inflessibile' L, K. **2.** agion.: αγιου νικολάου τῶν αλιγιστων T 238 (1173), 241 (1174). || Cfr. *S. Nicolaus de Aligisto* Vendola 3782 (1310); ora *San Nicola de Legistis* DTOC.

ἁλιευτής s. m. 'pescatore': τῶν ἐμῶν προπιων αληῶτον T 147 (1131). || Gr. tardo (III sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D. Ma v. ἁλιώτης.

°**ἁλιεύω** vb. tr. e intr. 'pescare': fut. ind. 3. ἀλεύσει R I 227 (1120). || Cfr. ngr. (dial.) ἀλεύω IL I 442.

ἀλιθεῖς: v. ἀληθῶς.

'**Αλικ[** t. n.: εἰς τὸ 'Αλικ[GR 261. || Lg. 'Αλυκόν, da gr. ant. ἀλυκός 'salato'?

αλϊμβερτου: v. 'Αλιπέρτος.

'**Αλιμβούργα** pr. f.: gen. ἀλημβούργας C 521 (1137), ἀλημβούργης MénC 321 (s. d.), ἀλυμβουργ[e ἀλυβουργας R I 230 (1110), αλουμβουργα R I 224 (1120). || Da long. A l i p e r g a Förstemann 80, CDLo 28 (748); cfr. *Alimberga* CDBr I 139 (1260), *Lemburga* ib. II 63 (1322).

ἀλιου: v. 'Ηλίας.

'**Αλιπέρτος** pr. m.: R II 152 (s. d.); gen. αλϊμβερτου T 475 (1270), αλημβέρτου T 405 (1239). || Da long. *Alipert* CDLo 28 (738), *Alapert* ib. 23 (769); cfr. *Alipertus* CDCv I 6 (803), *Alipertus* CDBa IV 4 (939), *Alibertus* CDAm 167 (1102) e i cgg. *Aliberti* (Cal., Sic.), *Aliperta, Aliverti* (RC). V. 'Αλβέρτος.

'**Αλιπράνδος** pr. m.: nom. ἀλημπράνδ C 512 (1111); dat. ἀλιπράνδω R II 148 (s. d.). || Da long. A l i p r a n d Förstemann 81. Cfr. *Alaprand(u)* CDLo 23 (761), *Alibrandus Theotonicus* CDBr I 82 (1231), *Aliprandus* Vendola 4352 (1324), *Alebrandus* ib. 3485 (1328), *Johannes de Aliprado* ib. 4262 (1310) e i cgg. *Alibrandi* (Cal., Sic.) DCC, (Luc.) DSCL, *Brandi* (PA).

'**Αλισέα** pr. f.: της κυρᾶς αλϊσεας T 429 (1265). || Da 'Ελισαῖος m.; cfr. *Alisei* CDLo 29 (740) e il cg. *Aliseo* (PA).

'**Αλίτζη** t. f.: εἰς τὴν αλίτζη T 119 (1122). **b.** n.: ιωαννου τοῦ αλητζη T 82 (1098), ...τοῦ αλύτζη T 84 (1099). **c.** pl.: ἐν τῇ χώρα ἀλίτζων τῇ ἐν τῇ διακρατήσει καλλιπόλεως T 504 (1331), 506 (1331). || Da gr. ant. 'Αλητία, 'Αλήτιον P-B, lat. *Aletium* = *S. Maria della Lizza* o *dell'Alizza* Nissen II 885; cfr. *Alicium* Vendola p. 372, *de Alicia* ib. 2438 (1325), *Iohannes Licia* ib. 4126 (1325) e il cg. *Alizzi* (RC, ME, PA). Ora *Alezio* (LE).

'**Αλιτζῖνος** etn. m.: τῶν 'Αλιτζίνων GR 25. || Da 'Αλίτζη.

ἁλιώτης s. m. 'pescatore': μηδείς ἔστω ἀλεύων ἐκείσαι... ἀνεῦ μὲν τῶν ἐμῶν προπιων αληῶτον T 147 (1131). || Da gr. ant. ἁλιεύω + -ώτης; cfr. il cg. *Alioto* (se non è etn. da *Alì*, v. 'Αληγώτης). Ma v. ἁλιευτής.

ἀλκάδιος s. m. 'giudice (nelle contese tra Musulmani)': ὁ ἀλκάδιος πανόρμου C 471 (1123). || Da ar. a l - q ā ḍ ī 'il giudice' ArMed 98-99. V. ἐλκάδης, κάδης.

'Αλκέρης, -ιος: v. 'Αλγέρης.

αλκιδονήζτην: v. 'Αλβιδονίτζι.

°**ἀλλά** cong. 'ma': ἄλλα Schneider 266 (1119), ἀλά C 379 (1221), ἀλ' GM 60 (1123), C 370 (1176), αλ ὲ πρότις T 254 (1179; lg. ἀλλ' ἐν πρώτοις).

°**ἀλλαγή** s. f. 'bene ricevuto in permuta': acc. ἀλλαγίν GD 58 (1061), ἀνλἀγειν T 247 (1176). || Gr. ant. 'scambio'. **b.** 'corredo sacerdotale, muta di vesti': acc. ἀλλαγήν CMG 127 (1334), αλλαγεῖν CMG 131 (1334). Pl. gen.

ἀλλαγῶν CMG 40 (1328); acc. ἀλλαγές GSJ 102 (1138?). || Gr. med. ἀλλαγαί pl. 'id.' DCG, K.

ἀλλαγίζω vb. tr. 'dare in permuta': ὁ κύπος ὅπερ σου ἴλλὰγισε T 293 (1187). || Da ἀλλαγή; cfr. ngr. dial. ἀλλαγιάζω IL.

ἀλλαγικός agg. 'riguardante una permuta': ἀλλαγικὸν χαρτίον GM 130 (1194). || Da ἀλλαγή + -ικός.

ἀλλάγιον s. n. 'scambio (di prigionieri)': ἐγένετο ἀλλάγιον CSS 104 = ...ἀλλάγην ib. 34. || Gr. med. *id.* D.

°**῎Αλλαρος** t. m.: αγιου ϊωαννου αλάρου T 399 (1233); εἰς τὸν ῎Αλαρον GR 197, T 183 (1145), τὸν ποταμὸν τὸν ῎Αλαρον GR 175. || Ora fiumara *Állaro* (dial. *Álaru*) STC 161, DTOC 8, 388; v. Αὐλάρης.

ἀλλαττόω vb. tr. 'cambiare': aor. inf. ἀλλὰττῶσαι R I 142 (1041). || Da ἀλλάττω.

°**ἀλλάττω** vb. tr. 'permutare': aor. ind. 1. sg. ἄνλαξαν T 288 (1184), pl. ἀλλάξαμεν C 437 (1189). || V. ἀνταλλάττω, μεταλλάττω e cfr., con gr. ant. -σσ-, bov., otr. *aḍḍásso* LG, ILEIKI.

°**ἀλλαχοῦ** avv. 'altrove': ἀλλαχοῦν T 308 (1192).

᾿Αλλβωναδία ep. m.: gen. βουνη αλλβωναδια T 272 (1181). || Lo stesso individuo appare in altri documenti come Βόνος δὲ Βωναδία (v.). Qui errata lettura o concrezione di *al* (v. ἀ prep.)?

᾿Αλλειμάτης ep. m.: λέοντος ἀλλειμάτι C 627, 629 (1137). || Da gr. tardo ἀλειμμάτιον, dim. di gr. ant. ἄλειμμα 'grasso', L-S, D; cfr. *Constantinus Alimati* Vendola 2449 (1325).

ἀλλεξίδιος agg. 'impediente': οὐκ ἔκ τηνος ἀνάκκις ἢ βίας ἢ φάκτου ἀγνίας ἢ ραδηουργήας ἢ τῆς ἠασοῦν περιστάσεος ἀλλεξιδήας κόσμου GO 61 (1052?). || Da gr. ant. ἀλέξω; cfr. gr. ant. ἀλεξητήριος 'che è in grado di difendere', gr. med. anche 'che respinge' D.

ἀλληγορία s. f. 'discrepanza': πάσης αφορμῆς ἐτίας καὶ αλληγορίας CMG 7-8 (1328); κατὰ της αγωγης απολογιας, ριμάτων τῶν μαρτύρων, αλληγοριῶν παντὸς δικαὶοματος T 413 (1244). || Gr. tardo *id.* 'allegoria' L-S, D.

ἀλλήθια: v. ἀλήθεια.

ἀλλήλεγνῶς: τὴν παρουσαν ἔγγραφην σῦνυειυαστηκὴν ἀσφάληα ἀλλήλεγνῶς καὶ τελήαν ἀποκῶπην φενὼμεθα ποιῶντες T 7 (984). || Lg. gr. tardo (V sec.) ἀλληλεγγυῶς 'con reciproca garanzia' L-S.

᾿Αλλίους pr. m.: βουλκάσιμ ἔπεν ἀλλίους C 516 (1133). || Cfr. γαλλής = ar. *'allīs* C 154*b*, o γαλλούς = ar. *'allūš* C 176*b* (1178).

ἀλλόγενος s. m. 'estraneo': ἵνα μηδεῖς των ἀλλογένων ἡγουμενεύει ἐν τῆ αὐτῆ μονῆ ει μῆ ἀπὸ των γρεκῶν T 89 (1101). || Forma metaplastica da gr. tardo (*Settanta*, iscr.) ἀλλογενής; o lg. ἀλλογενῶν, direttamente da questo.

°**ἄλλος** agg. 'altro': ἄλος R I 165 (1056), C 298 (1136), τἄλο GO 125 (1054), n. ούτε ἄλλότι τῶν ἐκ τῶν φιλευευῶν νόμων το υοηθον (lg. οὔτε ἄλλο τι τῶν ἐκ τῶν φιλευσεβῶν νόμων τὸ βοηθοῦν) T 383 (1228), ἄλλον ῥῆμα GM 88 (1152). || Cfr. bov., otr. *áḍḍo* LG.

°**ἀλλότριος** agg. 'estraneo': πασης θεηκης αρετης οντα αλοτρηων R I 167 (1059), απο παντõς ανθρωπου ηδίου καὶ αλοτρίου T 254 (1179).

῾Αλμυρός t. m.: μὲ τὸν μέγαν ποταμὸν τοῦ ἁλμυροῦ C 304 (1142), 318 (1156); εἰς τὸν ποταμὸν τὸν ἁλμυρόν C 290 (1096), εις τὸν αλμιρόν T 130 (1126). || Da gr. ant. ἁλμυρός 'salato'. V. ἁρμυρός.

᾿Αλοάρια pr. f.: ἰωάννου ἀλοαρίας C 333 (1182). || Cfr. long. *Aloari* m. CDLo 30 (730), *Aluara* ib. 35 (766), *Aloara* CDCv I 261 (959), II 29 (966), ecc., CDAm 117 (1077); anche ted. ant. *Aluera* f., *Aluuar* m., da germ *A l f i - v a r Förstemann 72. V. ᾿Αλβαβήρα.

ἀλογίαν: v. εὐλογία.

ἄλογον s. n. 'cavallo': C 417 (1125), GM 211 (1189), ecc. Pl. gen. ἀλόγων T 174 (1142). **b.** 'animale (in genere?)': πρόβατα, βόϊδια, χοιρίδια, ὀνικά, καὶ ἄλογα πάντα Z 150 (1086). || Gr. tardo *id.* 'cavallo', da gr. ant. ἄλογος, -ον 'irragionevole', τὰ ἄλογα 'bruti, animali' L-S, D; cfr. bov. *álogo* 'cavallo' LG, ILEIKI. **2.** in t.: ἐπάνω τοῦ πέραν τῶν αλόγων T 174 (1142), εἰς τόπον λεγόμενων γείρος τῶν ἀλόγων C 48 (1190).

᾿Αλοΐσιος pr. m.: λὼϊσιος R II 108 (1185), ᾿Αλοῦζου Müller 16 (1359). || Cfr. ted. ant. *Alawis* Förstemann 55 e i cgg. *Aloisi*, *Alois(i)o* (It. merid.) DCI; anche in Grecia Αλοΐσιος Triandaphyllidis. V. ᾿Αλουίσα, ᾿Αλούσης. Per l'aferesi cfr. *Notare Loysio* Mosino *Testi* 139, *Loyse de Arena* 16, 146 (1466) e i cgg. *Loìsi*, *Luìsi* DCC.

ἀλοκοπέω vb. tr. 'diboscare': aor. ind. 3. ἀλοκόπισεν GSJ 83 (1127). || Da ὑλοκοπέω.

῾Αλονήτζη t. n.: τοῦ ἁλονήτζη T 340 (1200). || Da gr. med. ἁλωνίτζιον DCG, dim. di ἁλώνιον.

᾿Αλοπακάρι t. n.: τὴν ὁδὸν του αλοπακάρι R I 135 (1007). || Forse 'luogo di volpi, volpaia', da *ἀλωπάκι 'volpiciattola' + -άριον[2], cfr. ngr. dial. ἀλουπάκι 'id.' IL I 421, gr. med. ᾿Αλωπάκης ep. ActAth VIII 204 (1321).

ἄλος: v. ἄλλος.

ἀλότριος: v. ἀλλότριος.

᾿Αλοῦζου: v. ᾿Αλοΐσιος.

᾿Αλουίσα pr. f.: gen. ἀλουεῖσας e ἀλουείσης T 400 (1233); acc. ἀλουῖσαν R I 258 (1126), ᾿Αλουήσαν GM 88 (1152). || Cfr. il m. ᾿Αλοΐσιος; *Aluysa* CDVerg III 194 (1138), *Aloisia* DN 353 (1193), fr. ant. *Eluys*, *Heluïs* m. Langlois.

αλουμβουργα: v. ᾿Αλιμβούργα.

᾿Αλούσης ep. m.: νικολάου τοῦ ᾿Αλοῦσι GM 180 (1306). || Lg. ᾿Αλοῦσι, da ᾿Αλοΐσος.

᾿Αλούφ pr. m. indecl.:] ἔπεν ἀλούφ C 516 (1133). || Nome arabo, da a l ū f 'familiare, intimo' Wehr.

ἀλοχόν: ἀμπελιον τῶν παίδων δρογωτὸς εἰς τὸ ἀλοχὸν τοῦ κακκα[T 518 (1181).

᾿Αλπεργαρία t. f.: τῆς ἀλπεργαρίας πανόρμου C 680 (1259). || Da lat. med. *albergaria* 'hospitium' DCL, a sua volta da got. *h a r i b e r g o REW. Cfr. *alipergum* 'albergo', 'ricovero' CDCv III 47 (996), *Sanctus Stephanus de Arbergaria* Pratesi 283 (1219), *Avirgaria* ib. 173 (1202), *ecclesia S. Nicolai de Albergaria* RatDecSic 52 (1275-1280). Ora *Albergherìa* (dial. *Briarìa*), quartiere di Palermo.

ἀλπέρτος: v. ᾿Αλβέρτος.

Αλρος: πρωτοπρεσβυτερος Αλρος ευεσηπε Pratesi 438 (1265). || Lg. ᾿Αλβέρτος o ᾿Αλέξανδρος εὐσεβής.

°**ἀλσώδης** agg. 'selvoso': pl. acc. ἀλσόδους κριμνώδους τόπους GSJ 41 (1054). **b.** s. n.: pl. ἀλσώδη Schneider 263 (1119). **2.** t.: τὰ ἐπιλεγόμενα ψιλὰ ἀλσώδην C 406 (1110).

ἀλσώσης agg. 'selvoso': ἀμπελότοπα ἀλσώση T 186 (1145). || Lg. ἀλσώδη?

῎Αλτα t. f.: εἰς τὴν ῎Αλταν GR 249. || Da lat. a l t u s.

᾿Αλταβίλλα ep. m. indecl.: μαλγέριος e μαλγερίου ἀλταβήλλα T 180 (1145), μαλγερίου αλταβίλλα T 181 (1145), 368 (1214). || Cfr. fr. *Hauteville* t. e cg. Dauzat, *Malgerius de Altavilla* Pratesi 218 (1204).

᾿Αλτεμπράντος pr. m.: ᾿Αλτεμπράντος Πισσερ Cañellas 158 (1167). || Cfr. ant. ted. *Adalbrand*, *Adalprand*, da germ. * A t h a l - b r a n d a, Förstemann 164.

᾿Αλτζέρης pr. m.: gen. ἀλτζέρι C 617 (1145). || V. ᾿Αλγέρης.

᾿Αλτούρδα pr. f.: ᾿Αλτοῦρδα MénC 340 (1128); gen. ᾿Αλτούρδης ibid. e 339. **b.** **᾿Αλτρούδα**: της ἀλτρουδας T 113 (1118), αλτρουδ R I 213 (1108); acc. ἀλτροῦδαν C 98 (1160-1200). || Cfr. ted. ant. *Alitrud*, *Alletruta* Förstemann 81, long. *Alitroda*, *-uda* CDLo 29 (771), *Altruda* ib. 35 (771); *Id.* CDCv I 198 (934), CDBa V 23 (1089).

ἀλυβουργας: v. ᾿Αλιμβούργα.

῾Αλυκάρης ep. m.: νικόλαος ἁλυκάρις C 303 (1142). || Gr. med. ἁλυκάρης 'salinaio' K. Cfr. il cg. *Lícari*

(Cal., Sic.) DCC, DCSO, da *ἀλύκαρης (v. -αρης[1]).

ἀλυκή s. f. 'salina': ἁλικῆς ἀρχομένης ἀπὸ τὸν ποταμὸν τὸν Ἄλαρον GR 174. ‖ Gr. med. *id.* D, K, ἁλική DCG, da gr. ant. ἁλυκός 'salato'. **2.** ***Ἀλυκή*** t.: gen. Ἀλυκῆς GR 513, χωράφιον της παλαιᾶς αληκῆς T 130 (1126). ‖ Cfr. *Alíca* DTOC; v. Ἄλακος.

°**ἅλυσις** s. f. 'catena': ἀλησιν (f. o n.?) σίδηρου T 436 (1267). ‖ Cfr. anche gr. tardo (IV-III sec. a. C.) ἁλύσιον, dim. di ἅλυσις, ngr. dial. ἀλύσι n. 'catena' IL e gr. med. ἀλήση f. 'id.' DCG, ngr. dial. ἅλυσι f. IL. V. λυσίδα.

ἀλφάβητος s. m. 'alfabeto': τὸ παρὸν ὁμολογοέγγραφον ποιήσαντε ἀπεδώκαμεν... ἔχοντος ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ ὕφους τὸ ἥμισυ τοῦ ὁρισθέντος ἀλφαβήτου καὶ [...] GK 43 (1232) = T 396; πιηθῦναι πεπίηκα τὰ ῥιθέντα δυὸ ἔγγραφα ἐκκομιαστικὰ γεγραμμένα κατὰ ἀλφάβητον GM 175 (1304). ‖ Gr. tardo *id.* L-S. Nella redazione degli *instrumenta per alphabetum divisa*, tipo a cui appartengono i documenti sopra richiamati, si scrivevano su un unico foglio di pergamena due copie esatte dello stesso testo (v. ὁμολογοέγγραφον), separate da una legenda, qui appunto costituita dalla serie alfabetica; un taglio condotto proprio su di questa, sì da troncarne a metà le singole lettere, separava poi le due copie, destinate a entrambi i contraenti. Cfr. *hanc cartam... formatam, necnon et tiparia sigilli nostri corroboratam, per manus notarii Petri per albafetam fieri fecimus* MénM 128 (1213).

Ἀλφάνος pr. m.: T 347 (1202), ἀλφάννος C 630 (1162); gen. ἀλφάνου C 628 (1137). ‖ Sicuramente da germ. *a l f i-, cfr. long. *Alfani* gen. Morlicchio 29 (799) 159-160, ted. ant. *Alfan* Förstemann 65, nonostante una diversa ipotesi di provenienza dall'arabo (si veda la posizione dubbia di Pellegrini 228, 375, con varie testimonianze più tarde). Cfr. *Alfanus* DN 41 (1141), *Alfanus de Alfano* RRS 384 (1283), col f. *Alfana* De Citella I 159 (1287), e anche il cg. *Alfano* (It. merid.) DCC.

Ἀλφάρα pr. f.: GSJ 265 (1093) = T 73. ‖ Cfr. ted. ant. *Alfar* m., variante di *Alfher(i)*, Förstemann 69. V. Ἀλβέρης, Ἀλφέρης.

Ἀλφαράνα pr. f.: gen. ιωαννου πρωτοσπαθαριου του της ἀλφεράνας T 18 (1018); dat. τοις αὐταδέλφοις ἀλφαράνα καὶ ῥῶσα ταῖς θυγατρᾶσι λέοντος τοῦ της κυρᾶς τζίτας R I 243 (1123); acc. πᾶρ εμοῦ υασιλιου προς τὴν εκ θεοῦ δῶθεντα μοὶ συνγενοισσα ὀνοματι αλφαρανα T 79-80 (1097). ‖ Nome longobardo. Cfr. *Alfarana* CDCv I 28, 29 (845) e v. il seg.

Ἀλφεράνας pr. m.: ἀλφερανας T 191 (1147). | Cfr. long. *Alperini* e *Halpareni* gen., *Alparenum* acc., da germ. *A l f i - h a r j a, Förstemann 69; *Alfaranus* CDBa I 24 (1028), *Alfarano* cg. (It. merid.) e t. DCC, DTOC; v. il prec. e Ἀλβέρης, Ἀλφέρης.

Ἀλφέρης pr. m.: C 436 (1183), ἀλφέρις R I 206 (1100); gen. ἀλφέρη T 192 (1148), ἀλφέρι C 419 (1136?, 1151?). **b.** ιωαννην δε αλφερι T 274 (1181). **c.** **Ἀλφέριος**: gen. ἀλφερίου R II 33 (1144), κυροῦ ἀλφερίου T 523 (1203). **d.** ἀλφερος R I 212 (1102). **e.** ep.: κυπριανοῦ ἀλφέρου CMG 10 (1328). ‖ Cfr. ted. ant. *Alfher(i)*, *Albher(i)* (v. Ἀλβέρης); *Alferus* CDCv I 143 (901), *Alferius* CDBa I 24 (1113), Pratesi 47 (1152) e i cgg. *Alferi* (PA), *Alfieri*, *Aufiero* DCC, DCS, DSCL.

Ἀλφόγγος pr. m.: C 378 (1206). ‖ Il nome ha prob. origine longobarda; il personaggio è figlio di un campano, στέφανος τῆς ἀβέρσας.

ἀλχέρης: v. Ἀλγέρης.

°**ἅλων** s. m. 'aia': τοῦ ἅλωνος R II 150 (s. d.); τὸν ἅλωνα (e τῆς ἅλωνος) R II 45 (1145), 145 (s. d.). ‖ Gr. ant. ἅλων f.

ἅλωνα s. f. 'aia': εἰς τὴν ἅλωναν Collura II 332 (1101). ‖ Gr. med., ngr. dial. *id.*, da ἅλων K, IL.

ἀλώνη s. f. 'aia': ἕως τὴν ἀλόνην T 50 (1053), R I 187 (1080), τιν αλώνη R II 97 (1154). ‖ Gr. med. *id.* K.

Ἀλωνίαι t. f. pl.: ἧς την περιὀχὴν των αλωνιών T 122 (1124). ‖ Da gr. tardo (iscr.) ἀλωνία 'aia' L-S; cfr. *Lonía* DTOC.

ἀλώνιον s. n. 'aia': ἀλώνην GSJ 41 (1054), 76 (1114), ἀλῶνην T 112 (1118), 203 (1155), ἀλόνιν GR 47, αλόνην R I 197 (1092), ἀλόνι GR 441, GSJ 205 (1186), ἀλώνον C 408 (1112); gen. ἀλονίου GSJ 247 (1223), ἀλονίου GR 218. ‖ Gr. tardo *id.*, dim. di ἅλων L-S, gr. med. ἀλώνιν K. Cfr. bov., otr. *alòni* LG, ILEIKI. **b.** 'mietitura': μέλλω ἔχην τὴν σπόραν εἰς τὸν κερὸν τοῦ ἀλωνίου GSJ 218 (1198).

ἄλωτοι: ὅροι ἄλωτοι γενίσωνται CMG 36 (1328). ‖ Ἄλυτοι nell'indice, da gr. ant. ἄλυτος 'indissolubile'. Per un più ampio contesto v. ἀπετηθήσεται.

°**ἅμα** prep. 'insieme': ἀμ δὲ συν του ἐμοῦ υιοῦ T 378 (1226). ‖ Cfr. ngr. dial. ἅμ IL.

Ἀμαλφανός ep. m.: Ἰωάννην Ἀμαλφανόν Z 153 (1086). ‖ V. Ἀμαλφινός.

Ἀμάλφη t. f.: τὴν Ἀμάλφην SElia 1090, 1097. ‖ Ora *Amalfi* (prov. di Salerno).

Ἀμαλφινός etn. m.: Λέοντος νοταρίου τοῦ Ἀμαλφινοῦ GM 213 (1189). ‖ Da Ἀμάλφη; v. Μαλφηνός. Cfr. gr. med. τὰ δίκαια τοῦ Ἀμαλφηνοῦ ActAth V 140 (1010), ecc., ma ἡ Ἀμαλφιτῶν πόλις SElia 1052, 1125. V. Ἀμαλφανός.

Ἀμάνδος pr. m.: αμανδου τοῦ κυρου λαμβαρδου T 495 (1283). ‖ Da lat. a m a n d u s 'amabile'; cfr. *Amandus* CDCv II 93 (975), CDBa VII (1175), X 215 (1284).

Ἀμαντεινικός agg., in t.: εἰς τώπον λεγώμενον ἀμαντιονικοῦς..., χωράφια ἀπὸ τὼ πηγάδη τοῦ ἁγίου νικολάου ἀμαντεινικοῦ C 627 (1137). ‖ Cfr. Ἀμαντινική etn. da Ἄμαντοι P-B.

Ἀμαντιναῖος etn. m.: Νικολάου τοῦ Ἀμαντινέου GSJ 103 (1138?); Νικηφόρον Ἀμαντιναῖον Z 151 (1086). ‖ Da Ἀμαντινή; cfr. *Mantineo* cg. (PA).

Ἀμαντινή t. f.: προάστειον τῆς Ἀμαντινῆς GR 176. ‖ Da Ἀμαντινός.

Ἀμαντινός ep. m.: Ἰωάννης καβαλλάρης ὁ τοῦ Ἀμαντινοῦ GSJ 121 (1149). ‖ Etn. da *Amantea* (CS); cfr. Ἀμαντινοί 'popolo della Pannonia' P-B.

ἀμαντιονικοῦς: v. Ἀμαντεινικός.

ἀμαξική s. f. 'strada carraia': ἡ ἀμαξηκή e τὴν ἀμαξηκήν GSJ 206 (1186), η αμαξηκει e την αμαξηκήν R I 147 (1044), τὴν ἀμαξικήν C 627 (1137). ‖ Ngr. dial. *id.* IL, da gr. ant. (Teofrasto) ἀμαξικός, -ή, -όν 'per carro' L-S; cfr. (τὸ σκεῦος τὸ) μικρότερον ὁ λέγεται ἀμαξικόν R I 154 (1049).

Ἀμαρρός pr. m.: ριγκάρδος υἱὸς ἀμαρρου R II 36 (1144), ...αμαρρού ib. 37. ‖ Prob. di origine francese. Cfr. *ammarri filius Riccardi* R II 91 (1173); *Amarù* cg. (PA, CT) DCSO.

°**ἁμαρτία** s. f. 'peccato': επι πολλεῖς αμαρτιές περιπεσῶντος R II 97 (1174). ‖ Cfr. bov., otr. *id.* LG, ILEIKI.

Ἀμᾶτος pr. m.: Ἀμάτου Z 177 (1102), C 377 (1206), T 401 (1233), ecc. ‖ Da lat. a m ā t u s; cfr. *Amatus* CDCv II 4 (962), ecc. (freq.), CDBa I 11 (981), CDAm 73 (1036) e i cgg. *Amato, D'Amato* (It. merid.). **2.** t.: τοῦ ἀμπέλου ὅπερ ἐστὶν ἐν τῇ διακρατήσει κροτώνης εἰς τὸν κυρõν ἀμάτου T 401 (1233; lg. ἀμάτον).

ἀμάχιν s. n. 'pegno, ipoteca': υάλωμεν εἰς αμάχην ὅλα τα χωραφια..., μήδὲν ἔχουν ἐξουσιαν ουδὲ πουλῆν, οὐδὲ υάλῆν εἰς αμάχην εἰς αλλων ἀνθρωπων T 251 (1178). ‖ Gr. med. αμαχί 'pignus' DCG, ἀμάχι(ν) K.

ἀμάχιος agg. 'inetto alle armi': τὰ ἐλθόντα μεταῦτοῦ ἀμάχια δέδωκεν αὐτὰ εἰς τοὺς χριστιανούς CSS 40. ‖ Da gr. ant. ἄμαχος, -ον 'che non combatte'.

°**ἀμβλύνω** vb. tr.: aor. inf. ἀμβρύνασθαι C 361 (1155).

Ἀμβόλτος pr. m.: ὁ ρουκέρης ὁ υἱὸς ἀμβόλτου C 358 (1099?). ‖ Cfr. fr. *Amelot*, ipocor. di *Amelin* m., *Amelinus*

CDVerg II 308 (1128), da *Amélie* f.? V. 'Αμυλώττας.

ἀμβοῦτου: v. 'Αββοῦτον.

'Αμβρής ep. m.: τὸν κυρον ροπερτον τοῦ αμυρί T 309 (1192). ‖ Cfr. long. *Ambri* Förstemann 98.

ἀμβρύνασθαι: v. ἀμβλύνω.

'Αμβρώσιος pr. m.: κύρος ἀμβρώσιος C 509 (1097) e acc. ἀμβρώσιον ib. 510; dat. **ἀμβρωσίω** C 531 (1111?). ‖ Gr. tardo *id.* P-B.

'Αμγιένος ep. m.: γιράλδος ἀμγιένος T 124 (1124). ‖ Cfr. il cg. fr. *Amien(s)* (Parigi), da *Amiens* t. (IV sec. *Ambianum*) Dauzat-Rostaing.

ἀμείωτος agg. 'irremovibile, non diminuibile': τὰ ἐντελλόμενα ἀμείοτα φυλαχθῆναι ἕως συμπληρῶσεος κόσμου R II 23 (1141). ‖ Gr. tardo (III-II sec. a. C.) *id.* 'non diminuibile' L-S.

ἀμεληθόντες: ἔχομεν μοναστίριον... ὅπερ ἀμεληθόντες ἐν τὲς ἡμέραις ταύταις τῶν φράνκων καὶ πῶς κρατῶμεν αὐτὸν φράνκον καὶ ἐλεύθερον T 50 (1053). ‖ Lg. ἀμεληταὶ ὄντες, da gr. tardo (II sec.) -ητής 'chi trascura' L-S.

ἀμεριμνία s. f. 'tranquillità, sicurezza': ἀνεπάφου **ἀμεριμνήας** R II 20-21 (1141). ‖ Gr. tardo (I-II sec.) *id.* L-S.

'Αμεριμνιώτης etn. m.: νικολάου τοῦ ἀμεριμνιότου C 380 (1221). ‖ Da un t. *'Αμεριμνία; cfr. il prec. e 'Αμεριμνιανός P-B.

°**ἀμέριστος** agg. 'indiviso': (τὸ χωράφιον) ὡς ἀμέριστει υπάρχεται T 278 (1182).

ἀμετάθετος agg. 'immutabile': ἀμετάθετον... δορεαν T 267 (1180). ‖ Gr. tardo *id.* L-S, D.

ἀμεταμελήτως avv. 'senza futuro pentimento, irrevocabilmente': T 363 (1213). ‖ Gr. tardo (IV sec.) e ngr. *id.* L-S, D, da gr. ant. ἀμεταμέλητος agg. (v. il seg.).

ἀμετάστρεπτος agg. 'irrevocabile': ἀμετάστρεπτον ἀμεταμέλητον καὶ ἀναλλοίωτον διάπραξιν C 47 (1190). ‖ Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S.

°**ἀμετάτρεπτος** agg. 'immutabile': dat. ἀμετατρέβτω C 462 (1279), ἀμετατρεύτω T 439 (1267); acc. f. αμετάτρευτον T 238-239 (1173), ἀμετρευτον T 270 (1181).

ἀμήν esclamazione 'amen, così sia!': ἀμήν T 424 (1257), 426 (1265), ecc., ἀμῆν T 421 (1256), 435 (1267), ecc. ‖ Gr. tardo (*N. T*) *id.* L-S, dall'ebr. ā m ē n 'vero, certo, sicuro' DEI s. v. *amen*.

ἀμήρ s. m. 'emiro', 'comandante, capo': ἀμὴρ τῶν ἀμήρων C 72 (1146); gen. ἀμήρου ib. 71. ‖ Gr. med. *id.* DCG, da ar. a m ī r ArMed 102-105. **2.** **ἀμηράς**: CSS 38, ἀμμηράς Grégoire 85 (1124), C 80 (1172), ecc., ἀμηρὰς τῶν ἀμηράδων C 117 (1140); gen. ἀμηρά CSS 36, ἀμμηρᾶ Grégoire 82 (1124), C 418 (1136), ἀμιρά C 306 (1142?), ἀμηράδος C 23 (1141?), 81 (1172); dat. ἀμηρᾶ SElia 283; acc. ἀμηράν C 307 (doc. cit.). ‖ Gr. med. *id.* DCG. **b.** νικολάου τοῦ ἀμμήρα C 47 (1190).

'Αμηστράτιστος ep. m.: ἰωάννην ἀμιστράτιστον C 513 (1117). ‖ Etn. da 'Αμήστρατος. Ma 'Αμηστρατῖνος P-B; prob. lg. 'Αμιστράτιτον per 'Αμιστρατίτην.

'Αμήστρατος t. m.: ἰωάννου νοταρίου ἀπὸ ἀμιστράτου C 524 (1142?), ματθέως τοῦ ἀμιστράτου C 413 (1122), λέοντος ἀμειστράτου C 629 (1137), ecc. ‖ Gr. tardo *Id.* P-B, ora *Mistretta* (ME) EG Introd. 32, 47, II 30, con -α- > *-e-* per tramite arabo (cfr. 'Ριμάτα). V. Μιστράτης.

'Αμιγδαλία t. f.: περὶ τὸν διαχορισμὸν βοὸς καὶ ἀμιγδαλίας..., κατὰ ῥικάρδον τῆς ἀμιγδαλίας C 357 (1099?); γουλιέλμος τῆς ἀμιγδαλήας T 333 (1198). ‖ Da gr. ant. (Eupoli, V sec. a. C.) ἀμυγδαλέα 'mandorlo' L-S. Cfr. bov. *amiddalìa*, otr. *amiddalèa*, *mendulèa* e il t. *Amiddalia* = *Amendolea* (RC) LG, ILEIKI; gr med. τῆς 'Αμυγδαλέας Mikl-M.

'Αμίκης pr. m.: dat. ἀμίκη e acc. ἀμίκην C 359 (1116). **b.** **'Αμῖκος**: C 530 (1188?), ἀμκω e αμίκω R I 222 (1114). ‖ Da lat. a m ī c u s; cfr. *de Amico* T 493 (1281) e i cgg. *Amico*, *D'Amico* (It. merid.).

'Αμιρίγος pr. m.: αμμιριγος T 393 (1232); gen. ἀμιρίγου T 406 (1239). **b.** ἀμμιρίκος T 405 (doc. cit.). ‖ Da germ. H a i m i r i c h Tagliavini I 234-235; cfr. ted. ant. *Id.* e *Aimiric* Förstemann 733, *Americus* Vendola 2682 (1324) e i cgg., *Americo* (PZ, PA), *Amerigo* DCC, DSCL. V. 'Αρρίγος, Χενρής.

αμκλειδιον εν· ὅπου ησιν τα πὰννηα T 171 (1141). ‖ Lg. ἀρκλίδιον 'cassa', da ἄρκλα o ἀρκλίον + -ίδιον.

ἀμκω: v. 'Αμίκης.

'Αμμάρης pr. m.: ἀμμάρης = ar. *'ammār* C 254*b* (1183), ἀμάρ = ar. *id.* C 151*b*, 157*b* (1178), ecc., ἀμμάρ C 248*a* (1183 cit.); acc. ἀμμάριν C 524 (1143). ‖ Da ar. ' A m m ā r pr. BAS II 742, SMS III 948; cfr. il cg. *Amari* (Sic.). **2.** t.: χωρίου ἀμμάρ = ar. *raḥl 'ammār* C 285 (1183). ‖ Cfr. ar *id.* C 208 r. 10 (1182) = *casale amarii* ib. 183.

ἀμμετζατόρας = *admezatores* Cannizzaro 181. ‖ Lat. med. *id.* «arbitri ex privatorum consensu electi, ad decidendas supremo iure quaestiones et lites» DCL.

ἀμμηρᾶς: v. ἀμηρᾶς.

ἄμμινος agg. 'sabbioso': ὑψῆ ἕος ληθάριον στερεὸν ἀμμήνου C 653 (1173). ‖ Lg. ἄμμηνον, da gr. tardo ἄμμινος L-S? Cfr. bov. *ròkka amminí* 'pietra arenaria' LG, ἀμ-μινὸ agg. ILEIKI.

αμμιριγος, ἀμμιρίκος: v. 'Αμιρίγος.

'Αμμίτζιν t. n.: ἀπὸ τον ἀμμίτζην T 102 (1115?). ‖ Da gr. ant. ἄμμος 'sabbia' + -ίτζιον (τὸν lg. τὸ).

'Αμνός pr. m.: κυρου αμνοῦ ϊερεως T 210, 211 (1159). ‖ *Id.* P-B, da gr. ant. ἀμνός 'agnello', gen. ἀρνός, ma gr. tardo anche ἀμνοῦ L-S suppl. Cfr. 'Αρνός.

°**ἀμοιβαδόν** avv. 'scambievolmente': T 487 (1273). ‖ Gr. ant. 'a turno'.

ἀμοιράστως avv. 'senza divisione, in proprietà indivisa' T 424 (1257). ‖ Da gr. tardo ἀμοίραστος agg. 'indiviso' D.

ἀμοίριστος agg. m. 'indiviso': βουλήματα κοινὰ καὶ ἀμοίριστα C 48 (1190). ‖ Gr. tardo ἀμοίραστος 'id.' D; v. il prec.

'Αμόλια pr. f.: ἀμολήας θυγατρὸς ἀδάμου C 330 (1176). ‖ Cfr. ted. ant. *Amalia*, *Amola*, *Amula* Förstemann 89.

'Αμοριάνη epit. f.: Κωνσταντῖνος ἔγγον τῆς 'Αμοριάνης GSJ 40 (1054). ‖ Etn. da 'Αμουρέα; cfr. i cgg. Αμοριανός, Αμουριανός Triandaphyllidis.

°**ἄμορος** agg. 'immortale': ἔστω ἐπάρατος καὶ ξένος τῆς ἀμόρου καὶ καθαρᾶς πίστεως C 602 (1155). ‖ Gr. ant. 'non partecipe', 'privo', 'libero' (anche 'dal fato'; μόρος 'fato, morte') L-S.

'Αμουρέα t. f. 'Morea': πρῆντζης της αμοῦρεας T 491 (1281), ...της αμούρεας T 497 (1290), αμουρέας T 499 (1291). ‖ Gr. med. ἡ 'Αμουρέα e ὁ Μορέας EnciclIt s. v. *Morea* (= *Peloponneso*). V. μορία.

'Αμοῦσα t. f.: τῆς 'Αμούσης GR 248. **b.** n. pl.: τὰ 'Αμοῦσα GR 363. ‖ Da gr. ant. ἄμμος 'sabbia' + -οῦσα, -οῦσον, o gr. ant. -όεσσα; cfr. ngr. dial. ἀμμοῦσα 'luogo sabbioso' IL I 523 e i tt. *Ammusa*, *Amusa*, *Musa* STC 203, DTOC 10, 206, 388, gr. med. ἀμπέλιον τὸ λεγόμενον τῶν 'Αμ(μ)ουσῶν Mikl-M.

ἀμπέλη s. f. 'vigna': την αμπελην την γέρα T 136 (1129), την αμπελην T 137 (1129). ‖ Da gr. ant. ἄμπελος f.

°**ἀμπέλιον** s. n. 'vigna': T 23 (1029), C 14 (1134), τὸν ἀμπέλιον C 412 (1116), τὸν ἀνπέλιον GD 64 (1051-1053?), ἀπέληον T 254 (1179), απαιλλιον T 289 (1184), ἀμπέλιν GK 24 (1024), C 311 (1142?), ἀμπέλην T 15 (1015), GSJ 146 (1155), ecc.; gen. ἀμπελίου C 14 cit., ecc., ἀπελίου GSJ 226 (XIII sec.). Pl. ἀμπέλια e gen. ἀμπελίων GD 44 (1042), ἀνπέλια GM 60 (1111), ecc. ‖ Gr. ant. *id.*, dim. di ἄμπελος 'vite' L-S, gr. med. e ngr. 'vite', 'vigna' K, IL. Cfr. bov. *ambèli*, otr. *ampèli* 'vigna' LG, ILEIKI. V. ἀμτλίσι, ἐξαμπέλιον, ἐρημαμπέλιον, χαμαμπέλιον, Κοψαμπέλης.

ἀμπελόκηπος s. m. 'orto con vigna':

pl. acc. **ἀμπελοκύπους** T 519 (1191). || Cfr. ngr. *id.*, gr. med. ἀμπελοκηποπεριβόλιον IL.

ἄμπελον s. n. 'vigna': T 23 (1029), CMG 30 (1328), **ἀμπέλον** T 201 (1154), 219 (1164). Pl. **ἄμπελα** GSJ 265 (1093) = T 73, **ἀμπελα** GMG 21 (1328), ecc., απελα T 329 (1198). || Gr. med., ngr. dial. *id.* IL, prob. da ἀμπέλιον. V. ἐξάμπελον, ἐρημάμπελον.

°**ἄμπελος** s. m. 'vigna': ὁ προρηθεὶς ἄμπελος C 121 (1177), **τοῦ ἀμπέλου** (n.?) C 339 (1192), T 493 (1283); ἐκ τὸν (lg. τοῦ) αμπέλου CMG 110 (1332). || Gr. ant. *id.* f. 'vite', gr. tardo (II-III sec.) 'vigna' L-S, gr. med., ngr. dial. *id.* m. IL. V. Κυριάμπελος.

ἀμπελοτόπιον s. n. 'terreno coltivato o adatto a vigneto': R II 154 (s. d.). Pl. ἀμπελοτόπια R II 145 (s. d.). || Gr. med. *id.*, ngr. ἀμπελοτόπι D, IL; v. il seg.

ἀμπελότοπον s. n. 'terreno coltivato o adatto a vigneto': T 52 (1054), ἀμπελώτοπον GSJ 90 (1128); gen. ἀμπελοτόπου GSJ 164 (1159). Pl. ἀμπελότοπα R I 182 (1076), *id.* e ἀμπελοτόπων T 51, 52 (doc. cit.). || Da ἀμπελοτόπιον.

ἀμπελότοπος s. m. 'terreno coltivato o adatto a vigneto': τὸν ἡμέτερον ἀμπελότοπον τὸν ὄντα... C 341 (1218; ma τὸ τοιοῦτον ἀμπελότοπον ib. 342). || Gr. med., ngr. dial. *id.* D, IL.

°ἀμπελουργός: v. 'Απελουργός.

ἀμπελοφυτεία s. f. 'vigna giovane, piantata di recente': acc. ἀμπελοφυτείαν ὑδροποτιστικήν GR 416, 426, ἀμπελοφυτίαν GR 227, 434. || Da ἄμπελος + φυτεία.

ἀμπελόφυτον s. n. 'vigna piantata di recente': GR 7, 54, ecc. (freq.). || Gr. med., ngr. dial. *id.* 'id.' IL, da gr. tardo (I sec. a. C.) ἀμπελόφυτος, -ον 'piantato a viti' L-S; v. φυτοαμπέλιον.

ἀμπελοχώραφον s. n. '(campo coltivato a) vigneto': C 561 (1143). || Cfr. ngr. dial. *id.* IL, gr. med. ἀμπελοχώραφα pl. K.

ἀμπελόω vb. tr. 'coltivare a vigneto': ἀμπελούμενον χωράφιν T 373 (1223). || Gr. med. ἀμπελῶ, ngr. ἀμπελώνω IL, bov. ἀμbελών-νω ILEIKI.

ἀμπελωνίτζα s. f. dim. 'piccolo vigneto': φυτεύσαι ἀμπελόνειτζας R II 125 (1195). || Da gr. ant. ἀμπελών + -ίτζα. Cfr. ἀμπελωνίδιον (III sec. a. C.) L-S.

"Αμπενα t. f.: εἰς τὴν "Αμπεναν GR 46.

'Αμπιδάλλου: v. 'Αππίδαλλος.

ἀμπίδαν: v. ἀππίδα.

ἀμπιδία: v. ἀππιδία.

ἀμπληκεύω: v. ἀπλικεύω.

ἀμπρός: v. ἐμπρός.

ἀμτλίσι: ἀπὸ μὲν ἀνατολᾶς ὁ ρύαξ... καὶ ἀντικρὺς τὰ ἀμτλίσι τοῦ ἀγωραστοῦ..., ἐκ δὲ νότου τὰ ἀμπέλιά συ τοῦ ἀγωραστοῦ C 370 (1176). || Lg. τὰ ἀμπέλιά σι (= **σοι**, per σου).

ἀμυγδαλᾶς s. m. 'mandorleto': ἀμυγδαλάς CMG 110 (1332); acc. ἀμηγδαλάν CMG 21 (1328). || Da gr. ant. (Eupoli) ἀμυγδαλέα 'mandorlo' L-S + -ᾶς[3]. Cfr. ngr. (Chio) *id.* IL e i tt. *Amiddalá* STC 210, DTOC, *Midalá* EG I 63; v. 'Αμιγδαλία.

'Αμυλώττας ep. m.: ὁ ἀμπελὼν ἀμυλώττα C 339 (1192). || Cfr. fr. *Amelot* (v. 'Αμβόλτος), *Nicolaus Amalotus* MénM 197 (1261), *Amelotti* (PA), *Armillotta* (BR).

ἀμφιάζω vb. tr. 'indossare': τὸ τῶν μονοτρόπων σχῆμα βουληθῆς ἀμφιάσασθαι GSJ 176 (1165). || Gr. tardo *id.* L-S, D.

ἀμφιβολέω vb. intr. 'disputare': εἰς ταῦτα ἠμφιβολόν (lg. -όλουν) οἱ ημέτεροι ανθρωποι, καὶ ἡμεῖς μετ αὐτῶν, δωκοῦντες αὐτοὺς ἀληθεύειν R II 45 (1145). || Gr. med. (XII sec.) *id.* 'essere in dubbio' L-S; ma v. ἀμφιβολή.

ἀμφιβολή s. f. 'contestazione', 'disputa': ἀμφιβολὴ ἐγέγνυτο ἐκ τοὺς 'Ερμῖτας πρὸς τοὺς μοναχοὺς 'Αγίου 'Ιωάννου τοῦ Θεριστοῦ ἐκ τὰ χωράφια τοῦ Βουτουραύλου GSJ 115 (1144); λογον αὐτῶν (χωραφίων) ἀφήρπασαν εἰς ἀμφιβολὴν τοίνυν

μετὰ τοῦ ἡγούμενου... εἰσὲλθόντες R II 44 (1145); τοῦ διαχωρίσαι καὶ καταπαῦσαι ἐν δικαιοσύνη τὴν ἀμφιβολὴν τῶν διαχωρισμῶν C 317 (1154). || Gr. tardo (III sec.) *id.* 'lancio (di una rete)' L-S, 'disputa, controversia' L; v. ἀναμφιβολήν, -όλως.

°**ἀμφιβόλως** avv. 'con disputa': συνἕτρεχεν αμφιβόλως μέσων τῶν μἕρων 'sorse controversia tra le parti' T 408 (1243).

ἀμφιερόω: v. ἀφιερόω.

ἀμφιέρωμα: v. ἀφιέρωμα.

ἀμφιέρωση s. f. 'dono votivo, donazione': τῆς τηαύτης ἀμφιερώσης GSJ 106 (1141; acc. ἀμφηέροσην ibid.). || Cfr. ngr. ἀφιέρωση 'id.', da ἀφιέρωσις.

ἀμφιερών(ν)ω: v. ἀφιερών(ν)ω.

ἀμφιέρωσις: v. ἀφιέρωσις.

ἀμφιερωσύνη s. f. 'dono votivo, donazione': τῆς ἀμφιὲρωσύνης ἔγγραφον T 375 (1225). || Cfr. ἀφιέρωσις.

'Αμφιλίωνας ep. m.: τὸ σύνορον τοῦ 'Αμφιλίονα GR 69.

°**ἄμφοδον** s. n. 'casa isolata (?)': προάστειον..., εἰς ὃ ἐστιν καὶ κῆπος, ἐξ οὗ ὑπὸ ἄμφοδον ταρία δέκα, ἔχει ἀμπέλιον καὶ καλαμόφυτον GR 414-415; πράσχωντες το αμπέλην μετὰ ἄνφοδον με το μέρος μας τῶν ὑμεροδενδρίων καὶ ἀγρίων T 192 (1148); προσαφϊεροῦμεν σοι τὰ ἡμέτερα δῦο ἄμφοδα τὰ εἰς τὴν διακράτησϊν ἀραταίου διακείμενα T 525 (s. d.). || Gr. ant. 'strada', 'sentiero', 'blocco di case cinto da strade' L-S.

ἀμφοινιᾶσας: v. ἀφηνιάζω.

°**ἀμφότεροι** agg. pl. 'tutti quanti': κρεβάγτωστρωσια γ' ἔχοντα ανφοτερα σάγκους φραγκικους γ' T 224 (1166), κρεββατοστρώσια τρια ἔχοντα ἀμφωτέρα το μὲν τῆλο..., τα δὲ σάγκους β' T 325 (1196). || Gr. ant. 'ciascuno dei due'.

'Αμφοῦσα pr. f.: T 531 (1251). || Dal seg.

'Αμφοῦσος pr. m.: κόμητος ἀμφούσου T 341 (1201), κυρου αμφούσου T 531 (1251), κυροῦ ἄμφουσου T 437 (1267). || Da fr. ant. *Amfos*, *Anfous* Flutre, fr. *Anfous* cg., var. occitanica di *Alfonso*, Dauzat, ted. ant. *Adalfuns* Förstemann 166; cfr. *Amfusus* DN 12 (1115), Pratesi 155 (1200), *Anfus(s)us* DN 76 (1156) e il cg. *Anfuso* (Cal., Sic.) DCC.

°**ἄμφω** pron. 'ambedue': m. ἄμφωι GSJ 54 (1098).

ἀμφωμαίμων s. n. 'consanguineo': ὑμᾶς τοῦς ἄμφωμέμωνας T 403 (1238). || Da gr. ant. ἄμφω + ὁμαίμων.

ἀν- privativo: v. ἀ-.

-αν per -α des. di acc. in sostantivi maschili: v. κρατήρ. **b.** in femminili: v. ἀδελφότης, νύξ, προίξ, σάρξ. || Per influsso dei sostantivi della I declinazione, già in iscrizioni attiche, cfr. Dieterich 159 e v. -α f. e -ας m.

-αν des. di aor. e pf. ind. 1. sg.: v. ἀγοράζω, ἀνταλλάττω, ἀντιδωρέω, ἀφαιρέω, ἀφιερόω, γράφω, δίδω, δίδωμι, κρίνω, κυρόω, λέγω. || Prob. per influsso dell'aor. forte.

ἄν prep. 'da': ἂν μέρος τῆς ἡγουμένης GM 49 (1095), ἂν τὴν βαγιάδαν Grégoire 97 (1126), ἀντὰ σαλήκηα C 618 (1146). || Da *ἀμ(φ)' < ἀφ' < ἀπό. Cfr. gr. med. ἀπ', ἀφ' dinanzi a τ- K III 2 , ngr. dial. ἀμ', 'μπέ IL II 414, bov. *ándon*, ecc., otr. *átton*, ecc. LG s. v. ἐξ; v. Caracausi in "Bollettino" XIII 1977, 406-408.

-ᾶνα, -άνη suff. f. in toponimi: v. 'Αγριᾶνα, Βεντρισιᾶνα, Βετεράνη, Βετρᾶνα, Γαρκινιέναι, Καπιένε, Σκανσάνη, Σκαντζᾶνα, Ταυριᾶνα. || Da lat. (v i l l a) - ā n a; cfr. *-ana* DTOC e v. -ᾶνον. **b.** in etnici: v. -ᾶνος.

"Ανα: v. "Αννα.

°**ἀναβαίνω** vb. intr. 'salire': pres. ind. ἀναβαίννει C 412 (1116), αναυεννει T 50 (1053), ἀναβέννει GO 182 (s. d.), T 554 (s. d.), ἀνναβαίνει C 388 (1092); ptc. ἀναβέννον C 49 (1190), ἀναυεννουσαν T 98 (1113). || V. ἀνεβαίνω. Per -νν- cfr. bov., otr. *guènno* da ἐκβαίνω, *embènno* da ἐμβαίνω LG.

ἀναβλάζω vb. intr. 'scaturire': αἱ τοῦ ἡλίου μαρμαρυγαὶ... ποταμηδὸν ἀναβλάζουσιν C 509 (1097). || Da gr.

ant. ἀναβλύζω 'far sgorgare', intr. 'straripare'. Cfr. ngr. dial. ἀναβλυάζω tr. IL.

ἀναγαμμαδίζω vb. intr. 'piegarsi ad angolo retto': ἀναγαμμαδίζει πρὸς ἀνατωλάς GSJ 138 (1154), ἀναγαμαδίζει ἐκ τὸ σύνορον T 207 (1159), αναγαμμαδῆζη τῶ αυτο σῦνορον κατὰ δησμάς T 209 (1159). ‖ Dalla forma del γάμμα (Γ). Cfr. gr. med. ἀναγαμμίζω K, γαμματίζω 'avere la forma di un γάμμα' D.

ἀναγγαλέω: v. ἀνεγκαλέω.

ἀναγγάρευτος agg. 'esente da ἀγγαρεῖαι': διοριζόμεθα τοὺς τῆς μονῆς ἀνθρώπους εἶναι καὶ αὐτοὺς ἅπαντας ἀδιασείστους καὶ ἀναγγαρεύτους MénC 14-15 (1119) = Schneider 265. ‖ Da ἀν- priv. + *ἀγγαρευτός da ἀγγαρεύω.

ἀνάγγειος agg. 'che è al piano superiore' o 'con doppia elevazione': τὰ δύο ὠσπίτια ἀναγγῆα GSJ 218 (1198). ‖ Cfr. gr. tardo (*Vangeli*) ἀνάγαιον = ἀνώγεων 'piano superiore di una casa' L-S. V. ἀνώγειος.

ἀναγγελίζω vb. tr. 'proclamare': fut. o aor. cgt.]ἀναγγελίσωνται[CMG 67 (1329),]ἀναγγελίσονται[CMG 116 (1332). ‖ Da gr. tardo (iscr.) ἀναγγελία 'proclamazione' L-S, (IV sec). 'proclama' L.

ἀναγείρω vb. tr. 'edificare': aor. ind. 1. ἀνέγηρα T 91 (1106); cgt. 3. sg. αναγύρη GSJ 206 (1186); inf. ἀναγῖραι ibid., ἀναγίρε T 467 (1269), ἀναγύραι CMG 167 (1336); ptc. ἀναγίραντα C 22 (1141?). ‖ Da gr. ant. ἀνεγείρω; cfr. ngr. dial. ἀναγείρω IL II 16.

ἀνάγερσις s. f. 'edificazione': ὅπως... σπεύσης εἰς ἀνάκτησιν καὶ ἀνοικοδομὴν ἀναγέρσεως τῶν οἰκοιμάτων CMG 61 (1329). ‖ Da gr. ant. ἀνέγερσις, con influsso di ἀναγείρω, o direttamente da questo.

°**ἀναγιγνώσκω** vb. tr. 'leggere': aor. inf. αναγνωσε e ἀναγνῶναι R II 77 (1169); ptc. ἀναγνώσας C 450 (1225), ἀναγνώσαντες C 446 (1224); pf. ἀνεγνόμενος 'conosciuto, noto' C 634 (1192).

°**ἀναγκαῖος** agg. 'necessario': ετέρας ανακαιας δουλαίς T 398 (1233).

ἀναγκαιώδης agg. 'necessario': πάντα ὅσα ἕτερα ἀναγκαιῶδη CMG 41 (1328). ‖ Cfr. gr. tardo (scol.) ἀναγκαιωδέστερα L-S.

ἀναγκαλέω: v. ἀνεγκαλέω.

°**ἀνάγκη** s. f. 'necessità': gen. ἀνάκκης GM 60 (1123), ἀνάκκις GO 61 (1052?), ἀνάκης T 195 (1152), 254 (1179), ἀνάκγις GO 55 (1052), εκ τινος αναγκη T 34 (1034), ανακκη T 251 (1178), ἔκ τινος τὸ παρὰπανάγκης R I 235 (1121) = ἔκ τινος τὸ παράπαν ἀνάγκης R I 238 (1121), C 659 (1185); acc. εἰς ῥηγικὰς δουλείας καὶ ἀνάγκαις T 472 (1270).

°**ἀναγνώρισμα** s. n. 'riconoscenza': T 370 (1217). ‖ Gr. ant. (Ippocrate) *id.* L-S.

°**ἀναγνωρισμός** s. m. 'riconoscenza': δοῦναι κατ' ἔτος ὑπὲρ τοῦ τοιούτου ἐρειπίου πρὸς ἀναγνωρισμὸν τῆς μονῆς λίτραν μίαν λιβάνου R II 82 (1171). ‖ Gr. ant. 'riconoscimento'; cfr. πρὸς δὲ ἀναγνωρισμὸν ἀκριβέστερον 'per una identificazione più sicura' C 664 (1172).

ἀναγνωστήριον s. n. 'segreteria': τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀναγνωστηρίου κληρικός C 50 (1190). ‖ Gr. tardo (Esichio) *id.* 'leggio'; cfr. gr. ant. ἀναγνώστης 'lettore', ma anche (iscr.) 'segretario pubblico' L-S.

°**ἀναγνωστικός** 'riservato al frate lettore': βιβλήα ἀναγνωστικά GSJ 102 (1138?). ‖ Gr. ant. 'adatto alla lettura'. Gli ἀναγνώσματα ('passi della Scrittura') non comprendono il Vangelo, la cui lettura è riservata al diacono o al prete.

ἀναγράφος: πάππος e μάμμη τῆς ἀναγράφος κόρης C 637-638 (1223). ‖ Lg. ἀναγράφου, da gr., med. (IX-X sec.) ἀνάγραφος, -ον 'registrato' L, o ἀναγραφέντος = ἀναγραφείσης, da ἀναγράφω: qui 'suddetta, menzionata'.

°**ἀναγράφω** vb. tr. 'scrivere, elencare prima': τὸν... σωτῆρα τοῦ γένους ἡμῶν... ἀναγράψαι Cañellas 157 (1167); ζωτὴ καὶ μάμμη τῆς ἀναγράφος κόρης... στέργω τὰ ἀναγραφέντα ('quel che precede') ἐν πᾶσιν C 638 (1223). ‖ Gr. ant. 'iscrivere, registrare'.

ἀναγύρευσις s. f. 'ricerca': εἰς ἀναζήτησιν καὶ ἀναγύρευσιν CMG 95 (1330). ‖ Gr. med. *id.* K.

ἀναγυρίζω vb. tr. 'ricercare': aor. inf. ἀναγυρήσε CMG 67 (1329). ‖ Gr. med., ngr. dial. *id.* 'girare cercando' K, IL.

ἀναγύρω vb. tr. '(ri)cercare': ὅπως ἀναγύρης ἑτέρους μοναχούς CMG 23 (1328). ‖ Gr. med., ngr. ἀναγυρεύω 'id.' D, IL.

ἀνάγω vb. intr. 'muovere accusa': Οἱ δὲ ἀνάγωντες ἐδϊϊσχυρίζωντο λέγωντες GD 44 (1042); ἀναγώντων ib. 46, ecc. ‖ Da ἐνάγω.

ἀναγωγή s. f. 'accusa, reclamo': acc. ἀναγωγήν GD 30 (1036). ‖ Da gr. tardo (IV sec.) e med. ἐναγωγή L-S, D, K.

ἀναδείχνω vb. tr. 'rivelare' pres. ind. 3. pl. αναδῖχνυν (lg. ἀναδείχνουν) T 408 (1243). ‖ Cfr. ngr. *id.* D, IL, da gr. ant. ἀναδείκνυμι. V. δείχνω.

°**ἀναδέχομαι** vb. tr. 'accogliere': aor. inf. pass. αναδηχθῆναι R II 124 (1195).

ἀναδίδω vb. intr. 'risalire, dirigersi in sù': αναδίδει εἰς τὴν αρίαν R I 197 (1092), ἀναδίδη εἰς τὴν χέτην C 412 (1116). ‖ Gr. med. *id.* K, D. Per il sign. v. δίδω.

ἀνάδοχος s. m. 'padrino (di battesimo)': τοῦ ἐμοῦ πνευματικοῦ πατρὸς καὶ ἀναδόχου C 17 (1141). ‖ Gr. med. *id.* 'id.', gr. tardo (I-II sec.) 'garante' L, L-S.

ἀναζωοποίησις s. f. 'ripristino, recupero': ἵνα τὰ ἀπολωλότα εὑρέθης διὰ σοῦ ἀναζωοποίησιν CMG 85 (1330). ‖ Cfr. ngr. *id.* 'rianimazione', 'rinascita', da gr. tardo ἀναζωοποιέω 'riporto in vita' L.

°**ἀνάθεμα** s. n. 'maledizione': ἀνάθεμαν GO 78 (1052?), T 117 (1121), ἀνάθαμαν GK 24 (1024), ἀννάθεμα C 467 (1100-1130?).

ἀναθεματίζω vb. tr. 'maledire': pres. inf. ἀναθεματίζειν C 393 (1232); pf. ptc. ἀναθεματιμένος T 329 (1198), ἀναθεματισμένος R I 238 (1121), T 132 (1127); imper. perifr. ἔστω ἀναθεματισμένος T 46 (1050). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, K.

ἀνάθρεπτος s. m. 'figlio adottivo': Πέτρος ὁ μικρὸς ὁ ἀνάθρεπτός μου GL 10 (fine X sec.). ‖ Gr. tardo (II sec.) -ος, -ον 'nato, nutrito in casa (detto di schiavo)' L-S, D.

°**ἀναίμακτος** agg. 'incruento': εν τι αγῖα ανεμακτῶ θυσία T 149 (1132). ‖ V. ἀνεύμακτος.

ἀνακάθαρσις s. f. 'ripulitura': acc. ἀνακάθαρσην Caruso 322 (1234). ‖ Gr. tardo (II sec. a. C.) e ngr. *id.* L-S, D.

ανακαιας: v. ἀναγκαῖος.

ἀνακαινίζω vb. tr. 'restaurare' aor. inf. ἀνακαινῆσαι C 386 (1091?); ptc. ανακενισας R I 167 (1059), pass. ανακαινισθεν T 18 (1019). ‖ Gr. tardo (I-II sec.) 'rinnovare' L-S, D.

ἀνακαίνισις s. f. 'restaurazione, ricostruzione': GM 75 (1146) = C 345; acc. ἀνακαίνησιν GSJ 56 (1098). ‖ Gr. med. *id.* D.

ἀνακαινόω vb. tr. 'rinnovare': πεποιήκαμεν τουτὶ τὸ σιγίλλιον τῇδε ἀνακαινῶσαι C 394 (1101-1113?). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) *id.* L-S, D.

ἀνακάλεσις s. f. 'recupero': ὅπως ταχύνης εἰς ἀνακάλεσιν ἀποξενησθέντων κακῶς ὑποστατικῶν καὶ ἀκινήτων πραγμάτων CMG 85 (1330). ‖ Da ἀνακαλέω 2.

°**ἀνακαλέω** vb. tr. 'chiamare in cielo': πρὸς τὸ ἅγιον φώτισμα ἀνακαλεσθεῖς C 16 (1141). ‖ V. ἀνώκλησις. **2.** 'recuperare': pres. ἀνακαλοῦμεν CMG 28 (1328), aor. ἀνακάλεσεν CMG (1336). ‖ Gr. ant. 'chiamare su' o 'indietro'. V. ἀνακάλεσις.

°**ἀνακάμπτω** vb. intr. 'volgersi all'indietro': καὶ ἀποδίδη εἰς τὸν δρόμον καὶ ἀνακάμπτη τὸν δρόμον MénC 322 (s. d.). ‖ Lg. ὁ δρόμος; cfr. ἀνακάμπτη ἡ στράτα ibid.

°**ἀνάκαμψις** s. f. 'restituzione': ὅταν οἱ χρόνοι συμπλιροθήσονται τῆς

ἀνακάμψεως τῶν κτημάτων GR 163; τὴν ἀνάκαμψιν τῶν αὐτῶν κτημάτων GR 165. || Gr. med. (XIII sec.) *id.* 'id.' K, gr. ant. 'ripiegamento, curva all'indietro' L-S.

ἀνάκγις: v. ἀνάγκη.

°**ἀνακηρύσσω** vb. tr. 'proclamare': ἐξαπλώσας καὶ... ἀνακηρώξας C 289 (1096).

ἀνάκης, ἀνάκκη: v. ἀνάγκη.

°**ἀνάκλησις** s. f. 'remissione, cancellazione': ὅπως ἂν εὐμενὴς γένηται χριστὸς ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν καὶ ἐπόψηται τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐπὶ ἀνακλήσει τῶν κακῶν αὐτοῦ C 398 (1105). || Gr. ant. 'appello', 'ritirata'.

ἀνακόμισις s. f. 'traslazione': τὴν ἀνακόμισιν τοῦ ὁσίου SElia 1608. || Gr. med. (*Suda*) *id.* 'innalzamento' D.

ἀνακρένω vb. tr. 'inquisire, sottoporre a giudizio': ἀνακρένην C 395 (1101), ἀνακρένην ἐν δικαστηρίῳ C 410 (1112). || Cfr. ngr. *id.* D, da gr. ant. ἀνακρίνω. V. κρένω.

ἀνακτίζω vb. tr. 'ricostruire': aor. cgt. ἀνακτίσης GM 76 (1146) = C 346. || Gr. tardo (Strabone) *id.* L-S, D.

ἀνακωλύτως avv. 'immancabilmente': αἳ συνησφοραὶ τῶν αυτῶν σπορήμων τὴ αὐτῇ μονῇ ἔσονται καὶ απὸδωθήσονται ἀνακολύτως T 472 (1270). || Da ἀν- priv. + gr. ant. ἀκωλύτως 'senza ostacolo, liberamente'. Il Trinchera (l. c.) traduce «sine impedimento», omettendo poco sopra la traduzione dell'affine ἀναμφιβόλως 'indiscutibilmente'; v. ἀνεκωλύτως.

°**ἀναλαμβάνω** vb. tr. 'assumer(si)': ἀναλαμβάννω πάσαν ὄχλησιν ἀδελφῶν T 384 (1228), αναλαμβαννωμεν πάσαν ὄχλησιν ἀδελφων ἠδίων κληρονώμων και συνκληρωνωμων T 285-286 (1184), ecc. **b.** 'rappresentare legalmente': pres. ind. αναλαμβάννομαι καὶ τοῦς εμοῦς αδελφους T 257 (1179), ἀναλαμβάννομεν GSJ 199 (1177); ptc. ἀναλαμβαννόμενος e ἀναλαμβανόμενοι GSJ 39 (1054), ἀναλαυαννομενος T 141 (1130), αναλαυανομενη T 204 (1155), ecc. **c.** 'ricevere in pagamento': aor. ind. 1. ἀνάλαβα C 462 (1279), pl. ἀναλάβομεν C 435 (1183), ἀναλάβαμεν GSJ 252 (1236), T 446 (1268), ecc.; cgt. 3. pl. ἀναλάβουν R I 140 (1041). **d.** 'riprendere, recuperare': aor. ind. 1. sg. ανελαυῶμην T 130 (1126), pl. ανελαυομεθα T 11 (1000); ptc. ἀναλαβότος C 471 (1123).

°**ἀναλίσκω** vb. tr. 'spendere': aor. ind. 2. pl. ἣν ἀναλώστε εἰς αὐτὰ βελτιοῦντες καὶ φυτεύοντες T 187 (1145).

ἀνάλλακτος agg. 'immutabile': αναλλακτος... αφήερωσις R I 175 (1061). || Gr. tardo e ngr. *id.* L-S, D.

°**ἀνάλωμα** s. n. 'spesa': pl. gen. ἀναλλωμάτων GD 44 (1042). **b.** ἐκ τῶν προσόντων ἀναλωμάτων καταβαλῆν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις δίκαιον C 456 (1257) = ἀναλῶματα καταβάλλην Spata I 341. || Lg. ἀναλώματα καταβάλλειν.

ἀναματούριον s. n. 'ampolla per il vino della messa': ἀναματούριον ἄργυρον CMG 148 (1334); pl. ἀναματούρια CMG 127 (1334). || Cfr. ngr. dial. ἀναματήρι e ἀναματερό 'id.', da ἀνᾶμα 'vino rosso prelibato per la messa', gr. ant. νᾶμα 'acqua corrente', 'sorgente', IL.

ἀναμερία s. f. 'parte, porzione': τὰς ἀναμερήες GO 62 (1052?). || V. ἀναμοιρία, μερία.

ἀνάμερος s. n. 'parte, porzione': το ανάμερος του αμπελίου T 167 (1141). || Da ἀνά distributivo + gr. ant. μέρος 'parte'. Cfr. ἀνάμοιρον.

ἀναμέσον prep. 'in mezzo a': μικρᾶς ὁδοῦ μεσιτευούσης ἀναμέσων τῶν χωραφίων C 14 (1134). || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.*, da ἀνὰ μέσον L, D, K. **b.** 'tra': εἰς τϊμὴν τὴν ἀναμεσόν ἡμῶν συμφωνηθεῖσαν T 520 (1195). || Cfr. gr. med. ἀναμεσά 'mutuo, invicem' DCG.

°**ἀναμεταξύ** prep. 'tra': ἀνὰμεταξὺ ὑμῶν (lg. ἡμῶν) T 51 (1054), αναμεταξὺ ημῶν καὶ ὑμῶν T 61 (1063), αναμεταξη των δενδρων R I 164

(1056), ecc., εἰς τημῖν τῆν ἀναμεταξῦ συμφωνηθήσαν T 292 (1187), 302 (1189). || Gr. tardo e med. *id.*, gr. ant. avv. 'nel mezzo' L-S, D.

ἀναμετρία s. f. 'rimisurazione, valutazione': ανατασσωμαι... τὶν ανᾶμετριαν των ηριμενων ταριων T 503 (1303). || Cfr. gr. ant. ἀναμετρέω 'rimisurare'.

°**ἀναμιμνήσκω** vb. tr. 'ricordare': pres. ind. 3. pl. ἀναμνΐσκοῦν T 408 (1243); aor. ind. 3. sg. ανήμνησε T 464 (1269).

ἀναμνηστικόν s. n. 'promemoria, memoriale': συνήδωμεν ποιῆσαι τὸ παρὸν ἀναμνηστηκὸν πρὸς τὴν ῥηθεῖσαν ἁγίαν ἐκκλησίαν C 448 (1224). || Da gr. ant. ἀναμνηστικός agg. 'capace di richiamare alla mente con prontezza'.

ἀναμοιρία s. f. 'parte, porzione': acc. ἀναμοιρίαν C 349 (1178), GM 210 (1189), ecc., αναμυρίαν T 56 (1058); pl. ἀναμοιρίας C 338 (1188). || Gr. tardo e med. *id.* S, D; v. ἀναμερία.

ἀνάμοιρον s. n. 'parte, porzione': GO 68 (1051-1057?), ἀνάμειρόν μου GO 86 (1053?), ἀνάμυρον C 601 (1155) = ἀνάμερον (Spata) III 56, ἀνάμυρόν μου C 660 (1185), ἀνάμηρόν μας GSJ 199 (1177); gen. ἀναμοίρου GO 128 (1054). || Da ἀνά distributivo + *μοίριον (dim. di μοῖρα o da gr. ant. μοίριος agg.). Cfr. ἀνάμερος.

°**ἀναμοχλεύω** vb. intr. 'macchinare': οὐ παραβλέψαι ἔκρινον δαίον ἀλλ' ἐρευνοίσαντες κατ' αὐτὶν καὶ ἀναμοχλεύσαντα (lg. -ες) C 457 (1257). || Gr. ant. 'sollevare con una leva, forzare'.

ἀναμπνοῆς: v. ἀναπνοή.

ἀναμφιβολήν avv. 'senza discussione, decisamente': ἵνα μὴ εἰσακουόμεθα ἀλλὰ ἀποδιοκέσθωμεν ἀναμφιβολήν C 683 (1196-1200?). || Cfr. il seg. e ἀμφιβολή. **b.** ἀναμφιβολῆς C 482 (1156).

ἀναμφιβόλως avv. 'senza ambiguità, indiscutibilmente': T 202 (1154?), R II 78 (1169), ecc. || Gr. tardo (II sec.) *id*, L-S.

°**ἀνανεόομαι** vb. dep. tr. 'rinnovare': inf. ἀνανεοῦσται Müller 15 (1359). **b.** att.: aor. inf. ἀνανεῶσαι T 63 (1084), 182 (1145). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. anche att. L-S, D.

Ἀνανίας pr. m.: ἀνανιας λεώντος τοῦ κονδοῦ R I 272 (1131); τὸν τοῦ ἀνανίας υἱόν C 667 (1179); τὸ χονδρὸν σινόρον του ανανίου T 124 (1124). || Gr. tardo (*N. T.*) *Id.* P-B, da ebr. Ḥ a n a n ī y ā h, Tagliavini I 32, DNI s. v. *Ananìa*. Cfr. i cgg. *Ananía* e *Nanía* (It. merid.) DCC, DSCL. **2.** agion.: τοῦ Ἁγίου Ἀνανίου GR 515, T 91 (1106), *Id.* e τον ἅγιον ἄνανίαν T 15 (1015), εἰς τον αγιον ανανίαν T 419 (1251). || Cfr. *Sant' Ananía* t. DTOC, TCI 56 B 4, *Santalanèa* EG I 32.

ἀναντίλογον s. n. 'docilità': τὸ ἄδολον, τὸ ἄτυφον, τὸ ἀναντίλογον SElia 174. || Gr. tardo ἀναντίλογος, -ον 'che non contraddice' S, L.

ἀναντιρρήτως avv. 'indiscutibilmente': GSJ 55 (1098). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* L-S.

ἀναξιότης s. f. 'indegnità': της ἡμετέρας ἀναξιότητος T 115 (1121); τὴν ἐμὴν ἀναξιότητα C 345 (1146). || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L, D.

ἀναπάλε avv. 'viceversa': ἀναπαλαι T 368 (1214). || Da ἀναπάλιν; cfr. gr. med., ngr. πάλε D, EL, da gr. tardo πάλι, gr. ant. πάλιν, otr. *páli, pále* 'di nuovo', bov. *metapále* 'id.' LG.

°**ἀνάπαλιν** avv. 'in passato': ὥσπερ δὴ τὸ ἀνάπαλιν C 55 (1143-1145?). || Gr. ant. 'all'indietro', 'di nuovo'. **b.** 'viceversa': εἴπερ ποτὲ καιρῷ ἢ χρόνῳ... φιλονεικήσομεν ἀφελεῖν, μὴ τὴν ἀνταλλαγωγὴν δυσωπούμενοι..., μὴ τὴν κατάκρισιν τὴν ἐκ τοῦ νόμου εὐλαυούμενοι, καὶ οὐχὶ τὸ ἀνάπαλιν T 43 (1047). || Gr. tardo 'id.' L-S, gr. ant. 'all'indietro', 'di nuovo', 'inversamente'.

°**ἀναπαύομαι** vb. intr. 'aver quiete, refrigerio': αἱ ψυχαὶ τῶν ἡμετέρων γονέων καὶ ἰδίων ἔστωσαν ἀναπαυμέναι καὶ διασωσμέναι C 28 (1145). || Gr. ant. *id.* 'riposarsi', da ἀναπαύω 'far riposare'.

ἀναπαυσιμάρι s. n. 'libro di preghiere

per i defunti': GSJ 102 (1138?). ‖ Da gr. med. ἀναπαύσιμος agg. 'conveniente al riposo' L-S, D + -άριον²; cfr. ngr. ἀναπάψιμο s. 'pezzetto di pane benedetto che si distribuisce con i κόλλυβα dopo l'ufficio dei defunti' D, IL.

°**ἀνάπαυσις** s. f. 'requie (dei defunti)': ύπερ μακαριας καὶ αναπαῦσεος R II 88 (1173), ὑπὲρ ἀναπαύσεως T 248 (1177), ecc. ‖ Gr. ant. 'riposo', 'sollievo'.

°**ἀναπέμπω** vb. tr. 'cedere (in vendita)': pres. ind. ἀναπέμπομεν GSJ 76 (1114). ‖ Gr. ant. 'mandare in su' o 'indietro'.

ἀναπερέαστος agg. 'indisturbato': καὶ ἔχειν αὐτὰ ἀναπερέαστος ἀπὸ πάσης ζητήσεως C 624 (1161). ‖ Da ἀνεπερέαστος, con influsso di ἀνα-.

°**ἀναπετάννυμι** vb. tr. 'sollevare': τὴν ἀμπεχόνην ἀνεπέτασε μέχρι γονάτων αὐτοῦ SElia 1053-1054. ‖ Gr. ant. 'distendere, spiegare'.

ἀναπετασμός s. m. 'sollevamento': τῷ τῆς ἀμπεχόνης ἀναπετασμῷ SElia 1069. ‖ Dal prec.

°**ἀναπληρόω** vb. tr. 'eseguire': inf. τοῦ ἀναπληρεῖν εἰς ἅπασαν κρίσιν ὅπερ δικαιόν ἐστιν C 312-313 (1144?). **b.** 'esaudire': inf. τὰς τούτων αἰτήσεις εἰκότως ἀναπληρῆν C 389 (1094). **c.** 'adempiere': διεκδήκησιν αναπληρῶμεν T 278 (1182); ἀναπληρήν τὰ ἐντάλματα του θεού T 175 (1142). **d.** 'ripagare': τας βελτιόσεις αναπληρούμεν σοι T 263 (1180). ‖ Gr. ant. 'riempire', 'compiere'.

°**ἀναπνοή** s. f. 'respiro': gen. ἀναμπνοῆς C 553 (1103).

°**ἀναποδίζω** vb. intr. 'tornare indietro': pres. ind. ἀναποδίζη T 328 (1198). ‖ Gr. tardo (II sec.) e med. 'id.', gr. ant. 'far tornare indietro' L-S, D.

°**ἀναργυρία** s. f. 'mancato pagamento': ἀναργυρίαν προβάλλεσθαι C 73 (1146), ἀναργυρῖαν προφασϊσθῆναι T 521 (1195), ecc. ‖ Gr. ant. (V sec. a. C.) 'mancanza di denaro', gr. tardo (VI sec.) ἡ τῆς ἀναργυρίας παραγραφή '*non numeratae pecuniae*' L-S.

ἀναργύριος agg. 'non pagato': πλάνην ἀναργυρίου τιμήματος T 505 (1331). ‖ Da gr. ant. ἀνάργυρος; v. il seg.

᾿Ανάργυροι (῞Αγιοι) agion. m. pl. 'Santi Anargiri (SS. Cosimo e Damiano)': ἐν ὀνόματι τῶν πανσέπτων ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ GSJ 67 (1102), μονὴ τῶν ῾Αγίων ᾿Αναργύρων ib. 68, ecc., λείψανα... ἀφιερώσαντι, τῶν τε ἁγίων ἀναργύρων τοῦ μὲν ἁγίου κοσμᾶ τὸν ὦμον τοῦ δὲ ἁγίου δαμιανοῦ τῆς κάρας τὸ πρὸς τῇ κορυφῇ C 299-300 (1141); τοὺς ἁγίους ᾿Αναργύρους Caspar 633 (1098). ‖ Da gr. ant. ἀνάργυρος, -ον 'senza argento, senza denaro'; epiteto dato ai due Santi perché prestavano gratuitamente le loro cure mediche. Cfr. gr. med. μονῆς τῶν ἁγίων ᾿Αναργύρων ActAth V 233 (1081), ἅγιοι ᾿Ανάργυροι Κοσμᾶς καὶ Δαμιανός Mikl-M. **2.** t.: λέων κριτὴς ναργύρον C 364 (1171). **b.** sg.: τὸν ῞Αγιον ᾿Ανάργυρον GSJ 137 (1154). ‖ Cfr. i tt. *Anargari*, *Sant'Anarghia*, *Sant'Anarghirio* DTOC.

ἀναρύακος e **-ον** s. 'la parte alta del ruscello': καὶ ρίκτει προσκέφαλα τὸ αναρύακον τοῦ μάρκου, καὶ ὡς κατευἔννη ὁ αυτὸς ἀναρύακος T 105 (1116). ‖ Da ἀνα- (per ἄνω) + ῥύακον, -ρύακος.

ἀνάρχως avv. 'senza autorizzazione, arbitrariamente': ταύτην ἀνάρχως καὶ κατὰ βίαν κρατεῖ R II 25 (1143). ‖ Da gr. ant. ἄναρχος 'senza capo'.

°**ἀνασκάπτω** vb. tr. 'estirpare': inf. ἀνασκάπτειν (φυτίαν) C 666 (1173). ‖ Gr. ant. (IV-III sec. a. C.) 'id.' L-S, D.

᾿Ανάσοσμα t. n. sg.: GSJ 40 (1054). ‖ Da gr. med. (XII sec.) ἀνάσωσμα 'rivalsa' L-S, D; ma cfr. ngr. dial. *id.* 'orlo (di un indumento)' IL.

ἀνασταίνω vb. tr. 'rimettere in rigoglio': ἐσύκοσεν καὶ ἀνάστυσεν τὸ αὐτὸν ἀμπέλιον GSJ 83 (1127). ‖ Gr. med., ngr. *id.* e ἀναστένω, ἀναστήνω (da ἀνίστημι) 'far risuscitare', ngr. dial. anche 'dissodare un terreno rendendolo fruttifero' D, IL; invece otr. *anastènno* 'allevare' LG, ILEIKI.

᾿Αναστάσης pr. m.: ᾿Αναστάσις GSJ 143 (1154), ἀναστάς T 288 (1184); gen. ἀναστάσι C 629 (1137), *Id.* = ar. *an-nasṭāsī* C 578*a* (1145; quasi fosse un etnico ar. in -ī). **b.** ᾿Αναστάσιος: T 67 (1089), C 123 (1184); ἀναστάσιος καλαφάτου C 96 (1243). ‖ Gr. tardo *Id.*, da ἀνάστασις 'resurrezione', Tagliavini I 160-161, DNI s. v. *Anastàsio*; cfr. i cgg. *Anastasi*, *Nastasi* DCC, DCSO e v. ᾿Αναστός. **2.** agion.: το αγιου μάρτυρος αναστασηου R I 164 (1056), τοῦ ἅγιου ἀναστασου τοῦ καρβῶνε R I 207 (1102), εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου ἀγγέλου τοῦ ἀναστάσι T 109 (1117).

᾿Αναστασία pr. f.: gen. ἀναστασίας C 341 (1218). ‖ Gr. tardo (crist.) ᾿Αναστασίη P-B. **b.** ep.: νικολάου τῆς αναστάσιας T 412 (1244). **2.** agion.: μονὴ ἡ ῞Αγία ᾿Αναστασία τοῦ ᾿Ασηεστοῦ GR 245; τὴν μονὴν τῆς ἁγίας ἀναστασίας C 413 (1122) e τὴν ἁγίαν ἀναστασίαν ib. 415, τὸν πέραμον τῆς ἁγίας ἀναστασίας C 550 (1102). ‖ Cfr. *Sant'Anastasía* DTOC, *Robertus de S. Nastasia* Vendola 2465 (1325) e v. il prec.

ἀναστάσιμα s. n. pl. 'troparii che glorificano la Resurrezione': GR 482. ‖ Gr. med. *id.* D. **b.** ἀναστάσιμος agg. 'della Resurrezione' o 'domenicale': σὺν ταῖς ἀναστασίμοις ἡμέραις C 398 (1105). ‖ Gr. med. *id.* D.

ἀναστασιμάρι s. n. 'raccolta di ἀναστάσιμα': GSJ 102 (1138?). ‖ Gr. med. ἀναστασιματάριον D.

᾿Αναστάσιος: v. ᾿Αναστάσης.

ἀναστωρήσαι: v. ἀνιστορέω.

ἀναταλᾶς: v. ἀνατολή.

ἀνατάσσω vb. tr. 'scrivere prima': ὁ ἀνατεταγμενος 'il soprascritto, il sopracitato' T 62 (1084), οἱ ἀνατεταγμένοι T 41 (1045), 51 (1054), ecc. ‖ Gr. tardo *id.* 'contrordinare', 'riordinare' L-S; qui con ἀνα- 'sopra'. Diverso il sign. di bov. *anatásso* 'scuotere', 'rompere il guscio (detto dei pulcini)', 'vagliare (il grano)' LG, ILEIKI.

°**ἀνατίθημι** vb. tr. 'incaricare di': αὐτῷ τὴν αὐτὴν ἐξέτασιν ἔνθεν ποιῆσαι ἀνάθεσα C 459 (1269).

°**ἀνατολή** s. f. 'oriente': τῆς ἀνοτολῆς C 483 (1156), ἐξ ανατό T 347 (1202). Pl. acc. απο αναταλᾶς T 240 (1174), κατὰ ἀνατολλάς C 368 (1095); gen. ἀνατολλῶν C 375 (1196), αναταλων Di Matteo 465 (1338).

᾿Ανατόλης pr. m.: T 174 (1141), ανατολης μουσουρης T 236-237 (1173). ‖ Da ᾿Ανατόλιος P-B, gr. tardo (IV-V sec.) ἀνατόλιος 'orientale' L-S; cfr. it. *Anatòlio* DNI, i cgg. *Natoli* (Cal., Sic.) DCC, Ανατόλης (At.) e v. ᾿Ανατολός.

ἀνατολικός agg. 'orientale': απὸ ανατολικος μερος T 119 (1122). ‖ Gr. tardo (I sec.) *id.* L-S. Avv. **ἀνατολικά** 'ad oriente': GR 511, 524, ἀνατοληκά T 555 (s. d.). ‖ Gr. med. *id.* K. **2.** **᾿Ανατολικός** etn. m.: κονσταντίνου τοῦ ἀνατολικοῦ C 57 (1143-1145?).

᾿Ανατολός ep. m.: ιωάννης ανάτολός T 332 (1198), νϊκολαος τοῦ ανατολοῦ T 185 (1145). ‖ V. ᾿Ανατόλης.

᾿Αναφαγᾶς ep. m.: ᾿Ιωάννην ᾿Αναφαγᾶν Z 151 (1086). ‖ Cfr. ngr. ἀνάφαγος agg. 'senza appetito', 'che mangia poco' D e v. Φαγᾶς.

°**ἀναφαίρετος** agg. 'che non può essere tolto': ης αναφερεστον σου δεσποτίαν T 16 (1015). ‖ Gr. ant. (IV-III sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D. Avv. **ἀναφαιρέτως** 'senza che si possa togliere': αναφαιρετώς R I 162 (1053). ‖ Gr. tardo (III sec.) e med. *id.* L-S, D.

αναφερεστον: v. ἀναφαίρετος.

ἀναφέρνω vb. tr. 'rievocare', 'menzionare': καὶ αναφερνειν ἡμᾶς εν τι αγΐα ανεμακτῶ θυσία καὶ εν τοῖς ιεροις διπτυχοῖς T 149 (1132). ‖ Da gr. ant. ἀναφέρω 'portare su', ma anche 'rievocare'; cfr. ἀναφέρεσθαι ἡμὰς ἐν τοῖς ἁγίοις δυπτύχιοις Holtzmann 340 (1083), ngr. ἀναφέρνω 'citare, menzionare' D.

°**ἀναφέρω** vb. tr. 'innalzare': ἀκεικοὼς... τὰς πρὸς θεὸν εὐχὰς καὶ

δεήσεις διὰ παντὸς ἀνεφερούσας τῷ δεσπότῳ θεῷ C 395 (1101). **b.** ἀναφερόμενος 'sopra indicato, sunnominato: ἡμεῖς ὁι ἀναφερόμενοι T 35 (1035).

ἀναφή: v. ἀναφύω.

°**ἀναφορά** s. f. 'compenso, ricompensa': ἀλλὰ μόνην ἀναφορὰν ἡμᾶς ἔχειν τοῦς προαπεληλυθότας μακαριωτάτους γονεῖς ἡμῶν μνημονεύεσθαι GM 212 (1189). || Gr. ant. 'ascesa', 'ripresa, sollievo'.

'Αναφοράριον t. n.: ἐν τῷ τόπῳ ἀναφοραρίῳ T 514 (1149), ἐν τῷ ἀναφοραρίῳ καλλιπόλεως T 523 (1203), 525 (s. d.), ecc. || Da *ἀναφοράριος agg. 'ascendente, in salita', der. da gr. ant. ἀναφορά 'salita'

ἀναφορικά avv. 'in salita': ἀναβέννη ἀναφορικά T 554 (s. d.). || Da gr. tardo ἀναφορικός agg. 'relativo' L-S; ma per il sign. cfr. 'Αναφοράριον.

°**ἀναφύω** vb. intr. 'levarsi, farsi avanti': εἰ δέ ποται καιρῷ ἢ χρόνῳ ἀναφύει τις τοῦ ἐνοχλεῖν σε GSJ 259 (1264), αναφή ἐναντιόνην T 399 (1233). || Gr. ant. 'produrre nuovamente, far crescere' gr. tardo (IV sec.) 'sorgere' L, L-S.

ἀναφωνέω vb. tr. 'dichiarare': aor. ἀνεφώνησα T 387 (1228). || Gr. tardo (II sec. a. C., *N. T.*) *id.* 'esclamare', 'proclamare' L-S, D.

ἀναφώρου: v. ἀνήφορος.

°**ἀναχωρέω** vb. intr. 'ritirarsi': aor. ind. ἀναχώρησαν GSJ 116 (1144).

ἀναχωρητής s. m. 'anacoreta': pl. gen. αναχωριτων T 247 (1176). || Gr. tardo (pap.) e med. *id.* L, D.

ἀναψηλαφάω vb. tr. 'escogitare: 'O ἐνεστὸς καιρὸς... τρόπους ῥαδιουργιῶν ἀναψιλαφᾶ T 367 (1214). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* 'ritentare' L-S, D.

ἀναψηλάφησις s. f. 'riesame': ἀναψηλάφησιν ποιουμένη τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐγγράφων δικαιωμάτων GM 75-76 (1146) = C 345. || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L-S, D.

ἀναψήφω vb. tr. 'calcolare': εἰσωδιάζονται ἀπὸ τῆς μασσαρίας τῆς μονῆς ἀναψίφονται τὸν ἓν χρόνον εἰς τὸν ἕτερον καρπὸν γουμαρια ρ' CMG 132 (1334). || Cfr. gr. tardo (Esichio) ψηφῶ· φροντίζω, gr. med., ngr. 'calcolare', da gr. ant. ψηφίζω 'id.' D.

ἄναψις s. f. 'accensione': acc. ἄναψην GO 121 (1053?). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* L-S, D.

ἀνγζά: v. 'Αντζᾶς.

ἀνγκα: v. ἄκκουα.

'Ανδεγάβια t. f.: gen. ἀνδεγαβίας T 433 (1266), 471 (1270), ἀνδεγαβήας T 431 (1266), 441 (1268), ecc., ἀνδαιγαβήας C 464 (1280?), ἀνδεγάβιας T 464 (1269), ἀνδεγάβηας T 468 (1269), ανδαιγαυιας T 486 (1273), ανδεγγαυίας T 499 (1291), αδδεγαβιας T 493 (1283), 'Αδιγαβίας Müller 16 (1359). || Da lat. med. *Andegavia*, lat. (da celt.) A n d e c ā v i etn. Perin. Ora fr. *Anjou* **b.**: gen. ἀνδεγάβιου T 439 (1267), 488 (1277).

'Ανδόλφος pr. m.: δοδάτος υἱὸς ἀνδόλφου C 600 (1112). || Da long. A n d u l f Gamillscheg II 84; cfr. ted. ant. *Andulf, Andolf* Förstemann 105 e il cg. *Andolfi* (TA, Sic.).

"Ανδρα t. f.: εἰς τὸ χωρίον ἄνδρας = *in villam... que cognominatur andra* T 11 (1000), εἰς τὸ χωριον τὸ καλούμενον ἄνδρας = *in loco andre* T 25 (1032; entrambi docc. bil.). || Ora *Andria* (prov. di Bari).

'Ανδρεάμος ep. m.: εις σε κηρειν υασιλιον ανδρεαμον T 550 (s. d.). || Cfr. ted. ant. *Anderam* (in Italia: long.?) Förstemann 104.

'Ανδρέας pr. m.: GO 156 (1056), GSJ 103 (1138?), ecc.; gen. 'Ανδρέου GO 121 (1053?), T 59 (1086), ecc., 'Ανδραίου GM 60 (1123), 'Ανδρέα GSJ 116 (1144), C 374 (1176), ecc., νοταρίου ἀνδρέας C 486 (1168), του μαστρὸ αδρὲἀ T 172 (1141); acc. ἀνδρέαν C 416 (1125?), 513 (1117), πρὸς τὼν κῦρ ἀνδρέα τὸν στρατηγόν C 369 (1176). || *Id.* P-B; v. ἄδρεα, 'Ανδρίας. **2.** agion.: ὁ "Αγιος 'Ανδρέας τὸ μετόχιον GR

245, τὸ γειροκομεῖον ὁ "Αγιος 'Ανδρέας GR 280; μονὴ τοῦ 'Αποστόλου 'Ανδρέου GD 48, 49 (1042), τοῦ 'Αγίου 'Ανδρέου GSJ 279 (1133), 'Αγίου 'Ανδρέου GM 173 (1304), ecc.

°**ἀνδρεῖος** agg. 'virile, forte': superl. ἀνδρωτάτην T 237 (1173).

ανδρηανου: v. 'Αδριάνος.

'Ανδρίας pr. m.: gen. ἀνδρίου C 672 (1192). || Da 'Ανδρέας; cfr. sic. *Andrìa, Nnirìa.*

'Ανδρόνη t. f.: ο ρίαξ ο κατερχωμενος εκ την Ανδρονήν Schneider 273 (1200) = *in vallonum descendentem ab Androna* Schneider 260 (1101; doc. falso). || Da gr. ant. ἀνδρῶν 'appartamento degli uomini' DTOC (?); cfr. *Androni* (CS) ib.

ἀνδρῷος agg. 'maschile': ἀνδρῷα μονή Schneider 263 (1119); ἀνδρῷαν μονήν ib. 262. || Gr. tardo (I sec.) e med. *id.* L-S, D.

ἀνδρωτάτην: v. ἀνδρεῖος.

ἀνεβαίνω vb. intr. 'salire': ἀνεβαίνει C 307 (1142?), 318 (1154), ἀνεβένη e ἀνεβέννη T 146 (1131), ἀνεβέννη R I 147 (1044), ecc. || Gr. med. *id.* D, da ἀναβαίνω; cfr. bov., otr. *anevènno* LG, ILEIKI, ngr. ἀνεβαίνω e dial. ἀνεβαίννω IL.

ἀνεγκαλέω vb. 'citare in giudizio, accusare'; pres. ptc. ἀνεγκαλῶν κατὰ ῥουπερτόν R I 202 (1100), ἐνεγκαλῶν T 8 (984), ἀναγκὰλῶν T 241 (1175). Aor. ind. 3. sg. ἀναγγάλεσέν με C 377 (1206). || Gr. med. ἀναγκαλῶ K, da ἀνα- + gr. ant. ἐγκαλέω.

ἀνέγκλημα s. n. 'accusa': νὰ μὴ ἔχειν ἀνέγκλημα GSJ 267 (1093) = T 74. || Da ἀνα- + gr. ant. ἔγκλημα.

ἀνεδοιάστως: v. ἀνενδοιάστως.

ἀνεκποίητος agg. 'inalienabile': τὰ ἀφιερωθέντα... ἀνεκποίητα μένειν ἕως συντελείας αἰῶνος C 70 (1143). || Gr. tardo (VI sec.) *id.* L-S, D.

ἀνεκφαύλιστος agg. 'non trascurato, non passato sotto silenzio': ἀνεκφαύλιστος (γαστήρ) EugPan 65. || Da ἀν- priv. + ἐκφαυλιστός 'disprezzabile' ThG, da gr. tardo ἐκφαυλίζω L-S.

ἀνεκωλύτως avv. 'immancabilmente': ἵνα τέλλης τάριν ἕναν ἀλάδιν τὸν καθέννα χρόνον ἀνεκολύτως δίχως τινὸς προφάσεως GM 157 (1227-1250), ποιειν... τῆν εκβοῦλησιν καὶ επιτυμιαν αυτων ανεκωλυτως T 479 (1271). || Da ἀνακωλύτως. È possibile un influsso di ἀνεμποδίστως, ἀνενοχλήτως, ecc.

ἀνελαύνομαι vb. dep. tr. 'riportare (in altro documento)': ἔστιν δὲ καὶ χαρτίον τοῦ μητροπολίτου..., ὃ ἀνελάτη (= ἀνηλάθη) ὁ αὐτὸς Νικόλαος πρωτοσπαθάριος καὶ κριτής GR 162; ἐν ᾗ (ἀσφαλείᾳ) καὶ τὴν ἀνάκαμψιν τῶν αὐτῶν κτημάτων... ἀνελάτη ib. 165. || Da gr. ant. ἀνα- 'ri-' + ἐλαύνω 'condurre'. Cfr. ἐξελαύνομαι.

ἀνεληκά: v. ἀνήλικος.

ἀνελλιπής 'completo, non mancante': sg. acc. τιμὴν... τελείαν καὶ ἀνελλιπήν C 522 (1137), 620 (1148). Pl. σῶα καὶ ἀνελλυπᾶ CMG 13 (1328), σῶα τε καὶ ἀνελληπά CMG 162 (1336), ecc., νομίσματα... σόα καὶ ἀνελοιπῆ C 379 (1221), ἀνέλυπη T 259 (1179), σῶα καὶ ἀνενλυπες T 403 (1238). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D. Avv. **ἀνελλιπῶς** 'integralmente': ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου μεταγράψας ἀνελλιπῶς R I 156 (1049).

ἀνέλλιπος agg. 'completo, non mancante': ταρία... ὧλα τέλημα καὶ ἀνέλλυπα καὶ καλõς σιζηγιασμένα GM 180 (1306). || Cfr. ngr. *id.*, D, IL, dal prec.

ἀνεμακτῶ: v. ἀναίμακτος.

ἀνεμεν: v. ἄνευ.

'Ανεμός ep. m.: λέοντος τοῦ ἀνεμοῦ C 57 (1143-1145?). || Da gr. ant. ἄνεμος 'vento'?

ἀνεμποδίστως avv. 'senza ostacolo': T 109 (1117), R I 249 (1124), ecc., ἀνέποδίστως R II 111 (1185). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.*, da gr. ant. -ιστος, -ον L-S.

ἀνενδοιάστως avv. 'indubitabilmente': ἀνεδοιάστως τὰ αὐτοῦ πάντα καταλιπὼν εἰς τὴν ἐμὴν ἐξουσίαν καὶ

κυριότητα GM 209-210 (1189). ‖ Gr. med. *id.* D, da gr. tardo (II sec.) ἀνενδοίαστος, -ον L-S.

ἀνενλυπες: v. ἀνελλιπής.

ἀνενόχλητος agg. ‘indisturbato’: nom. n. ἀνενώχλητον C 5 (1097); acc. m. ἀνενόχλητον C 296 (1139), f. *id.* C 404 (1109). Pl. ἀνενόχλητα C 14 (1134), 384 (1117), ecc. ‖ Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S, D. Avv. **ἀνενωχλήτως**: C 628 (1137), ανοχλητος T 413 (1244).

ἀνεξάγγελτος agg. ‘segreto’: ἀνεξάγγελτος (γαστήρ) EugPan 65. ‖ Gr. med. *id.* ThG, D, da ἀν- priv. + gr. ant. ἐξάγγελτος ‘svelato’.

ἀνεξετάστως avv. ‘senza indagine’: ανεξεταστὸς καὶ ακριτος Holtzmann 342 (1164). ‖ Gr. tardo (III-II sec. a. C.) *id.* L-S.

ἀνεπαρέαστα: v. ἀνεπερέαστος.

ἀνέπαφος agg. ‘intangibile, intoccabile’: αφιέρωσιν... ανεπαφον καὶ ελευθερον καὶ χωρῖς τινὸς δουλίας R II 120 (1193); pl. ανεπαφούς T 81 (1097?), ανεπάφα R I 241 (1121?, 1141?). ‖ Gr. tardo e med. *id.* L-S, D, L. Avv. **ἀνεπάφως** ‘intangibilmente’: T 202 (1154?). ‖ Gr. med. (*Suda*) *id.* ‘senza essere toccato’ L-S, D. V. ἀνετάφως.

ἀνεπέραστος agg. ‘indisturbato’: τοῦ εἶναι αὐτῆν τὴν ἀγίαν ἐγκλησιάν ἀνενόχλητον καὶ ἀνέπαφον καὶ ἀνεπέραστὸν εἰς τὸ διηνηκές R I 251 (1124). ‖ Dal seg. Avv. **ἀνεπεράστως**: ἔχειν αυτὰ ἡ αυτὴ αγιοτάτη μονὴ αἰωνιως..., γενικὸς καὶ ἀνεπεράστος T 468 (1269).

ἀνεπερέαστος agg. ‘indisturbato’: nom. f. ανεπεραίαστη R II 90 (1173); acc. κατάστασιν ἀτάραχον καὶ ἀνεπερέαστον T 55 (1058), τὸ ἀνεπερεαστόν τε καὶ ἀφρόντιστον T 126 (1125) = ἀνεπηρεάστον... R I 247 (1124). Pl. n. ανεπάφα καὶ ἀνεπαρέαστα R I 241 (1121?, 1141?), ἀνενόχλητα καὶ ἀνεπερέαστα καὶ ἀζήμια R I 247 (1124). ‖ Dal seg. Avv. **ἀνεπερεάστως**: C 556 (1125), R II 36 (1144), ecc.

ἀνεπηρέαστος agg. ‘indisturbato’: ἀνεπηρεάστου διαγογῆς Schneider 266 (1119); acc. n. ἀνεπηρεάστον καὶ ἀφρόντιστον R I 247 (1124). ‖ Gr. tardo (I sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D; v. ἀναπερέαστος, ἀνεπέραστος, ἀνεπερέαστος, ἀνηπερέαστος, ἀπερέαστος.

ἀνεπιθόλωτος agg. ‘incontaminato’: ἀνεπιθολῴτω λογισμῶ GSJ 205 (1186). ‖ Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S.

°**ἀνεπίληπτος** agg. ‘privo di difetti’: ταρία... ἀννεπίληπτα C 656 (1172). ‖ Gr. ant. ‘esente da colpa’.

ἀνεπίμεικτον s. n. ‘purezza, incontaminatezza’: δαιον εστην τους τὶς ενκλησιας τροφιμοῦς επαγριπνῖν και φιλατγην ανεπιμὶκτὸν πασις ακαθαρτου επινηας T 80-81 (1097?). ‖ Gr. tardo (Strabone) *id.*, da gr. ant. ανεπίμεικτος, -ον ‘non esposto ad attacchi’ L-S.

ἀνεπιφωνήτως avv. ‘senza reclami’: T 28 (1032?). ‖ Da gr. med. ἀνεπιφώνητος agg. D.

ἀνέποδίστως: v. ἀνεμποδίστως.

ἀνερμήνευσις s. f. ‘questione’: οὐδὲ ἐγὼ αὐτὴ ἡ ἐκδοῦσα ἔξω ἄδειάν ποτε... λέγειν τι ἢ περὶ ἐσόδων ἢ περὶ ἐξόδων ἢ περὶ γεωργημάτων καὶ εἰσφορῶν καὶ περὶ τινος ἄλλης ἀνερμηνεύσεως τῆς μονῆς GM 212 (1189). ‖ Cfr. gr. ant. ἀνερμήνευτος ‘inesplicabile’? È poco probabile un rapporto con gr. med. ἀνερμηνεύω = ἑρμηνεύω ‘tradurre’ S.

°**ἀνέρχομαι** vb. intr. ‘salire’: ptc. pres. τὸν ἀνερχάμενον Grégoire 97 (1126).

ἀνετάφως: ἵνα τὰς τοιαύτάς μὸνας... ἀνετάφως ἀνεπερεάστως ἀπειραστως θητήματος παντὸς... τῆ σεβασμία μονῆ τῶν καρβούνων διαμείνωσι R II 36 (1144). ‖ Lg. ἀνεπάφως.

°**ἄνευ** prep. ‘eccetto, senza’: ἄνευε τῶ κράτει T 333 (1198), ἄνεμεν R I 216 (1108), ἀνεμε, ανεμεν ib. 218 = ἄνευ μέν. ‖ Cfr. ngr. dial. ἄνευα IL.

ἀνεύμακτος agg. ‘incruento’: εν τι ανευμακτω καὶ θεια λειτουργια T 276 (1181), εν τι ανευμακτα καὶ θύα λυτουργια R II 106 (1183). ‖ Da ἀναίμακτος incrociato con ἄνευ.

ἀνεφερούσας: v. ἀναφέρω.

°**ἀνεψιά** s. f. ‘cugina (?)’, ‘nipote’: dat. ἀνεψία T 306 (1192); acc. ἀνεψίαν GL 11 (fine X sec.). ‖ Gr. ant. ‘cugina’; cfr. bov. *anittsía*, *anispía*, *anespía*, otr. *anettsía*, *anefsía* ‘nipote (dello zio)’ LG.

°**ἀνεψιός** s. m. ‘nipote (dello zio o del nonno)’: ἀνεψιός C 363 (1171), *id.* = ar. *(i)bn aḫī* ‘figlio del fratello’ C 178*b* (1178), *(i)bn uḫt* ‘figlio della sorella’ C 591*b* (1145?), ανεψιος T 142 (1130); gen. ἀνεψιοῦ GR 464, R II 15 (1134), GSJ 227 (1214), ecc.; acc.; ἀνεψιόν GSJ 273 (1121). Pl. gen. ἀνεψειõν GO 62 (1052?); acc. ἀνεψιούς C 329 (1173). **b.** **ἀνέψιος**: T 241 (1175); gen. ἀνεψίου GL 10 (fine X sec.). **c.** **ἀνεψεός**: pl. dat. ἀνεψεοῖς R I 151 (1049; anche ἀνεψιῶν, ἀνεψιῶ ibid.). ‖ Gr. ant. ἀνεψιός ‘cugino’. Cfr. bov. *anizzío*, *anispío*, *anespío* ‘figlio del fratello’, otr. *anefsío*, *anezzío*, *anifsío*, *anissío* ‘figlio del fratello’ e ‘nipote del nonno’ LG, ILEIKI; per la posizione dell’accento cfr. ngr. dial. ἀνιψίος IL. V. ἀνιψιός.

ἀνζά: v. ᾿Αντζᾶς.

-άνη: v. -ᾶνα, -ᾶνος.

ἄνηβον s. n. ‘età immatura’: διὰ τὸ ἄνηυον αὐτῆς Cañellas 161 (1175). ‖ Da gr. ant. ἄνηβος, -ον ‘impubere’.

ἀνηκοΐα s. f. ‘ignoranza’: ἡμεῖς τοῦς μόλοπας τῆς ἀνοικωῆας CMG 7 (s. d.). ‖ Gr. tardo (I-II sec.) e med. *id.* L-S, D.

ἀνήλικος agg. ‘minorenne’: ἀδελφῶν... ἀνιλίκων C 338 (1188). ‖ Gr. tardo *id.* L-S; cfr. ngr. dial. *id.* IL. **b.** ἀνέλικος: τὰ ἀνεληκά μου τέκνα T 249 (1177).

ἀνηπερέαστος agg. ‘indisturbato’: κατάστασιν... ἀνηπερέαστον T 97 (1113). ‖ V. ἀνεπηρέαστος.

°**ἀνήρ** s. m. ‘servo della gleba’: pl. ἄνδρες C 2 (1059?), 128, 1145, ecc. ‖ Gr. ant. ‘uomo’ **b.** ‘marito’: gen. παρα τοῦ ἀνήρ μου GM 82 (1149), ανῆρος Di Matteo 464 (1338); acc. τὸν ἐμὸν ἀνῆρ T 376 (1226). ‖ Cfr. bov., otr. *ándra*, gen. *andrú* ‘id.’ LG, ILEIKI.

ἄνης: v. ῎Αννα.

ἀνήφορος s. m. ‘salita’: ἀπὸ τὸν ἀνήφορον GR 380, ἀναφώρου Minuto 95 (1191). ‖ Da gr. tardo ἀνώφορος, -ον = gr. ant. ἀνωφερής, -ές ‘che sale’ L-S. Cfr. bov. *anèforo* n. ‘salita’ LG, ILEIKI, ngr. ἀνήφορος m., dial. ἀνέφορος IL.

᾿**Ανθέμιος** pr. m.: θεοδώρου τοῦ ἀνθεμίου R I 49 (1145). ‖ Gr. tardo *Id.* P-B.

῎**Ανθιμος** pr. m.: ο ἄνθιμος T 557 (s. d.); gen. ανθειμου μαρτυρ υπεγραψα T 277 (1181); ᾿Ανθίμου GR 170, τοῦ κυρου ανθύμου R I 197 (1092). ‖ Gr. tardo e med. *Id.* P-B, Moritz I 45; cfr. it. *Àntimo* DNI.

°**ἀνθίστημι** vb. tr. ‘presentare’: aor. ἀνθέστικεν ἀλδιπρανδον τὸν καβαλλαρίον ὡς γουαρέντην R II 76-77 (1169). ‖ Gr. ant. ‘opporre; cfr. ανθιστάμεθα ‘ci opporremo’ R II 89 (1173).

᾿**Ανθοῦσα** pr. o t. f.: Λεόντιος ὁ ᾿Ανθούσας GR 533. ‖ Dal ptc. di gr. ant. ἀνθέω ‘fiorire’; cfr. *Id.* pr. f. P-B, ngr. dial. ἀνθοῦσα nome di varie piante IL, ᾿Ανθοῦσα t. PPE 116, 147.

ἀνθρωπήριον s. n. ’servo’: ἀνθρωποίρια, τοῦ δουλέυεῖν προς τῆν παρούσαν ἐκκλησιαν T 101 (1115?). ‖ Da ἄνθρωπος; cfr. gr. ant. ἀνθρωπάριον ‘omiciattolo’, ngr. dial. -άρι(ο) *id.* ‘id.’ IL, otr. *antroparúna* ‘omaccione’ LG s. v. ἄνθρωπος.

°**ἄνθρωπος** s. m. ‘servo della gleba’: GSJ 191 (1169), ὁ ἄνθρωπος τοῦ κουράτορος = ar. *rāǧil al-wakīl* C 266*b* (1183); acc. ἄνθρωπον GSJ 93 (1128), ecc. Pl. ἄνθρωποι C 143, 146 (1178), ecc.; gen. ἀνθρώπων C 131 (1145), 134 (1178), ecc., ἀνθρώπον C 143, 149 (1178), τῶν ἀνθρώπων τῶν μαχαλλὲτ καὶ τῶν ἐξωγράφων C 286 (1183); dat. ἀνθρώποις C 515 (1133), ecc. ‖ Gr. ant. ‘uomo’ e ‘schiavo, servo’; cfr. bov. *áθropo*, otr. *ántrepo*, *ántropo* ‘uomo’ LG, ILEIKI.

᾿**Ανθρωπόφαγος** ep. m.: πέτρον ἀνθρωπόφαγον C 432 (1183). ‖ Da gr.

ant. ἀνθρωποφάγος 'antropofago'; cfr. ngr. 'id.', dial. anche 'uomo rozzo e duro' IL.

ἀνθύπατος s. m. 'proconsole': ἀνθύπατος πατρίκιος καὶ κατεπάνω ἰταλίας T 5 (975). || Gr. tardo (II sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D; v. ἀντύπατος. **2.** 'Ανθύπατος ep.: ο ανθήπατος T 101 (1115?).

ἀνιερούργητος agg. 'che trascura l'ufficio divino': CMG 146 (1334). || Da ἀν- priv. + gr. ant. *ἱερουργητός da ἱερουργέω.

'Ανίκητος pr. m.: 'Ανήκειτος GM 60 (1123), 'Ανήκητος e gen. 'Ανηκίτου ib. 61. || *Id.* P-B. V. Νικήτος. **b.** ep.: χειρὶ μϊχαηλ ανικήτου T 268 (1180).

-άνικος suff. aggettivale indicante proprietà: v. Πρεσβυτεράνικος, Σακριτάνικος. || Da -ᾶνος + -ικός.

'Ανικος pr. m.: ανικος ειερομοναζων T 410 (1243). || Cfr. 'Ανίκιος P-B, Manni Piraino n° 9, da lat. A n i c i u s Schulze; o ted. ant. *Annico* Förstemann 99.

ἀνιστορέω vb. tr. 'investigare, accertare': προς τὸ ἀναστωρήσαι τα σύνορα T 152 (1133) = ἀνιστορῆσαι GSJ 279. || Gr. med., ngr. dial. ἀναστορῶ IL II 220-221, da gr. ant. ἀνιστορέω. **2.** 'dipingere': τῆς μονῆς, ἣν αὐτὸς κἀγὼ ἀνοικοδόμησα καὶ ἀνιστόρησα ἐν εἰκόσι τιμίαις κατακοσμήσας GSJ 67 (1102). || Gr. med., ngr. dial. 'id.' D, IL l. c.

ἀνίσχυρος agg. 'non valido': τὸ παρὸν ἡμῶν σιγιλλὸν ἀνίσχυρον καὶ ἄκυρον ἀποδεῖξαι R I 255 (1126). || Gr. tardo (Strabone) e med. *id.* L-S, D.

ἀνιψιός s. m. 'nipote (dello zio o del nonno)': ἀνιψυός GSJ 90 (1128), ἀνιψιος T 34 (1034), ο νιψιος T 395 (1232); gen. ἀνιψιοῦ T 558 (s. d.). Pl. acc. ανηψιούς T 139 (1130). || Gr. med., ngr. *id.* IL; v. ἀνεψιός. **b.** ἀνιψεός: pl. ἀνιψέοι R I 141 (1041).

ἀνλάγειν: v. ἀλλαγή.

ἄνλαξαν: v. ἀλλάττω.

"Αννα pr. f.: ἄννη T 454 (1269), "Ανα GO 140 (1054-1056); gen. ἄννας C 528 (1188?), 620 (1148), ecc., "Αννης GSJ 146 (1154), C 323 (1172), ecc., "Ανας GO 140 cit., GM 60 (1123), ἄνης C 373 (1176). || Gr. tardo (*N. T.*) *Id.* P-B, da ebr. Ḥ a n n ā h Tagliavini II 248, DNI s. v. *Anna.*

ἀνναβαίνει: v. ἀναβαίνω.

ἀννάθεμα: v. ἀνάθεμα.

'Ανναστός pr. m.: νικολα υιου ανναστοῦ R I 145 (1044). || Da 'Αναστάσιος; cfr. ngr. 'Ανάστος Buturas, *Nasta, Nasti*, cgg. (It. merid.) DCC.

ἀννεπίληπτα: v. ἀνεπίληπτος.

αννἔσαν: v. 'Αγγέσα.

ἀννοτέρως: v. ἀνωτέρως.

°**ἀνοίγω** vb. tr. 'aprire': aor. cgt. pass. ἀνοιγῆ CMG 44 (1329). || Cfr. invece bov. *anífti* aor. ind. pass. 3. TNC, da -χθη; pres. bov. *anígo*, otr. *anío* LG, ILEIKI.

°**ἀνοικοδομέω** vb. tr. 'edificare': τοῦ ναοῦ ἀνωκοδομηθέντος C 289 (1096).

ἀνοικοδομή s. f. 'costruzione, edificazione': εἰς ἀνοικοδομὴν της αὐτῆς μονης T 88 (1101); ναῶν ἀνοικοδωμάς GSJ 171 (1162). || Gr. tardo (pap. I sec.) *id.* L-S, D.

ἀνοικοδομίζω vb. tr. 'edificare': inf. ἀνοικοδομήζειν Caruso 323 (1234). || Da ἀνοικοδομέω, tramite l'aor. -δόμησα.

ἀνομβρητός agg. 'che sgorga': τὸ ὕδωρ... τὸ ἀνομβριτόν C 386 (1091?), 429 (1188), τὸ ἀνομβρητῶν νερῶν C 561 (1143). || Da gr. tardo (III-II sec. a. C.) ἀνομβρέω 'sgorgare' L-S.

ἀνομυλία: v. ἀνωμαλία.

-ανον, pl. **-ανα**, suff. n. in toponimi: v. Βιτινίανον, Γαλικίανον, Κιντίανα, Παρδακίανα, Παρδιλίανα, Τιμινίανα, Φανίανα. || Come il seg., con spostamento greco dell'accento.

-ᾶνον suff. n.: pl. -ᾶνα, in toponimi: v. 'Αβιλλᾶνον, 'Αγριλλεᾶνον, Βελβασᾶνον, Βιγγιᾶνον, Βισινιᾶνον, Βουντηλληᾶνον, Βουτζᾶνον, Βουτζινιᾶνον, Βρουτζᾶνον, Γαλλιᾶνον, Γαλλούννιον, Καγιᾶνον, Καμιλιᾶνον, Κανοιᾶνον, Κασινιᾶνον, Κασσιᾶνον, Κελλαρᾶνα, Κερβᾶνον, Κησᾶνα,

Κορετζᾶνον, Κοριλιᾶνα, Κουπεριᾶνον, Κουρτζᾶνον, Λακουτζᾶνα, Λαννιᾶνον, Λατινιᾶνον, Λιβιᾶνον, Μαρτουρᾶνον, Μετηλειᾶνον, Οὐλλᾶνον, Οὐνιᾶνον, Παβιλλᾶνον, Παλβετζᾶνον, Παυληᾶνον, Πελαγιᾶνον, Πιλλικιᾶνον, Ποντινιᾶνον, Πουλβετζᾶνον, 'Ραβιᾶνον, 'Ρουσιᾶνον, 'Ρουστικιλιᾶνον, Σατριᾶνον, Σισινηᾶνο-, Σκειλλειᾶνον, Σουρβιᾶνον, Σουριᾶνον, Σπητητζᾶνον, Στινιᾶνον, Στοριᾶνον, Φλακιᾶνον, Φουλιᾶνον, Φριγουριᾶνα. || Dai nomi latini di antichi proprietari terrieri + - ā n u s, - a, - u m suff. di appartenenza, secondo il modello (r ū s) - ā n u m; cfr. *-áno* DTOC e v. -ᾶνα, -ανον, -ανόν.

-ανόν suff. n. in toponimi, pl. -ανά: v. Αὐλιανόν, Κομνιανόν, Σκριπιανόν, Στολιανόν, Φλακιανόν, Φλατζανόν, Χειριανά. || Come il prec., ma con spostamento greco dell'accento; cfr. LG sotto -ανός, GDSI § 247 e, per lat.- i ā n u s > gr. tardo e med. -ιανός in nomi di persona, Psaltes § 449. V. -ανός.

-ᾶνος suff. di sostantivi indicanti ambito di attività o appartenenza: v. Βελλᾶνος, καππελλᾶνος, παγᾶνος, πλεβᾶνος. **2.** *id.* di etnici: v. 'Αγελλιτᾶνος, 'Αμοριᾶνη, 'Αρμεντᾶνος, Βενεβεντᾶνος, Βουκισιᾶνος, Γαλλικλᾶνος, Δαφνιᾶνος, Καϊτζᾶνος, Κανναβουτζᾶνος, Καννιτιᾶνα, Καπᾶνος, Καπουᾶνος, Κειλειβιτζᾶνος, Κηλεντᾶνος, Κουνάβιαννος, Λακερᾶνα, Λιβερᾶνος, Μαλιτᾶνος, Μαλιτιᾶνοι, Μεσιτᾶνος, Μιλιτᾶνος, Μοντᾶνος, Μουδικᾶνος, Πισᾶνος, Πλαγιτζᾶνος, Πολιτιᾶνος, Πρεβεντζᾶνος, Πρεσβυτερᾶνοι, Προβεντζᾶνος, 'Ρηγιτᾶνος, 'Ριτζᾶνος, 'Ριττᾶνος, 'Ροδιᾶνος, 'Ρωμᾶνος, Σακριτᾶνος, Τουρρησιᾶνος, Τουσκᾶνος, Τραμουντᾶνοι, Τροπιᾶνος. || Da lat. - ā n u s, - ā n a, - ā n u m; cfr. ngr. -άνος, anch'esso in sostantivi ed etnici, EL. V. -ησᾶνος, -ιτᾶνος. **3.** *id.* di eponimi: v. Κουριλλᾶνος, Κουρλᾶνος, Μαγισᾶνος. || Da toponimi con lat. - ā n u m (v. -ᾶνον).

-ανός suff. m. etnico o di appartenenza: v. Κωρασιανός, Μουσσανός, Παυλιανός, 'Ρωμανός. || Come il prec., con spostamento greco dell'accento; v. -ανόν.

ἀνοσιουργότροπος agg. 'scellerato': ἡ ἀνοσιουργότροπος ἐκείνη καὶ μιαρὰ μοιχαλίς SElia 258-259. || Da gr. ant. ἀνοσιουργός, -ον 'che fa cose empie' + τρόπος 'indole'.

ἀνοτολῆς: v. ἀνατολή.

ἄνου avv. 'sopra': C 415 (1122), T 125 (1125), ecc. || Gr. med. *id.*, da gr. ant. ἄνω, K; cfr. bov., otr. *ánu* LG, ILEIKI.

'Ανούφριος pr. m.: gen. ἀνουφρίου C 379 (1221). || Da 'Ονούφριος.

°**ἀνοχή** s. f. 'tolleranza': καταφρονῶν ἀνοχῆς θεου T 32 (1033), ἀνοχὴν καὶ ἔλεος ἐν ἡμέρα κρήσεως T 317 (1192). || Gr. tardo (*N. T.*) 'id.', gr. ant. 'tregua' L-S, D.

ανοχλήτος: v. ἀνενοχλήτως.

'Ανσάλδος pr. m.: κυροῦ ἀνσάλδου C 121 (1177) = T 250, 'Ανσάλδου τοῦ Βητάλου GM 180 (1306); acc. κῦρ ἀνσάλδον C 74, 75 (1166). || Da long. A n s w a l d Tagliavini I 60, Gamillscheg II 85; cfr. *Ansuald* CDLo 47 (720), *ansaldus* DN 16 (1127), it. *Ansaldo* pr. DNI e i cgg. *Ansaldi, Anzaldi* (Sic.).

'Ανσέλμος pr. m.: ανσαλμος T 347 (1202); gen. ἀνσέλμου C 486 (1168). || Da germ. A n s h e l m Tagliavini I 124; cfr. ted. ant. *Ansehelm, Anselm* Förstemann 128, *Anselmus* Pratesi 310 (1222) e mod. *Anselmo* pr. DNI, anche cg. DCSO.

ἀντά: v. ἄν.

ανταβιάνου: v. 'Ατταβιᾶνος.

ἀνταλάγτω, ἀνταλάντω, ἀνταλάτω: v. ἀνταλλάττω.

ἀνταλλαγή s. f. 'permuta': λόγου ἀνταλλαγῆς Sola 535 (1068); acc. ἀνταλλαγήν T 419 (1251), Müller 21 (1401), ανταλαγίν T 379 (1227). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, L, D. V. αὐταλλαγήν.

ἀνταλλαγικός agg. 'riguardante un contraccambio': το παρὸν ανταλλαγικόν χαρτῆον T 278 (1182). || Dal prec.

°ἀντάλλαγμα s. f. 'permuta': ἀνταλλαγγμαν T 419 (1251), ἀντίλλαγμαν GM 131 (1194). || Cfr. ngr. dial. ἀντάλλαγμαν, αdίλλασμα, ἀντιλλάγμιν IL.

ἀνταλλαγωγή s. f. 'permuta': gen. ἀνταλλαγωγῆς R II 67 (1156); acc. ἀνταλλαγωγήν ibid., T 58 (1061), 247 (1176), 401 (1233), ἀνταλλαγογήν e -αγωγήν T 43 (1047). || Da incrocio di ἀνταλλαγή con ἀγωγή; cfr. ngr. dial. ἀλλαγωγή IL I 448 s. v. ἀλλαγή e v. ἀντικαταλλαγωγή, καταλλαγωγή.

ἀνταλλακτικός agg. 'concernente una permuta': ἀνταλλακτηκον χαρτόων T 226 (1167). || Cfr. ngr. *id.* D, da ανταλλάττω.

°ἀνταλλάττω vb. tr. 'permutare': pres. ind. 3. sg ἀτταλλάττη T 416 (1245); inf. ἀνταλλάγτειν GSJ 188 (1167), ἀνταλλάγτην GD 24 (1031), ανταλλαγτιν T 122 (1123), ἀντάλλάτην R I 239 (1121), ανταλλανττην T 135 (1129), ανταλλάτιν T 263 (1180), ἀτταλάγτειν MénC 340 (1128), ἀνταλάγτην GM 46 (1077), T 93 (1106), ἀνταλάγτιν GM 168 (1266), ἀνταλὰτην T 205 (1155), C 370 (1176), ἀνταλλαττει T 143 (1130), ἀνταλάτι C 374 (1176), ανταλαντι T 293 (1183). Aor. ind. 1. sg. ἄνταλλαξαν T 288 (1184), medio ἀντελλαξάμιν C 32 (1153), pl. ἀνταλλαξάμεθα C 653 (1173?).

°ἀνταμείβομαι vb. tr. 'ripagare, ricompensare': pres. inf. ἀνταμίβεσται C 559 (1143).

ἀνταμειψία s. f. 'compenso': ἀνταμιψιαν T 9 (999?). || Da gr. tardo (*Settanta*) ἀντάμειψις L-S.

ἀνταμοιβή s. f. 'contraccambio': acc. sg. ἀνταμϊβῆν T 340 (1201); pl. ἀνταμηβάς T 244 (1175). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

ἀντανάκλασιν: τὰ μὲν πρὸ πολλῶν τῶν χρόνων δεσποθέντα καὶ κρατηθέντα, μάλλον δὲ εν εγκλησίαις... ἀφιεροθέντα..., χρεῖ μὴδεμίαν ἀντανάκλασιν δέχεσθαι R II 30 (1144). || Forma corrotta del seg.; escluso che si tratti di gr. tardo (I-II sec.) ἀντανάκλασις 'riflessione del suono' L-S.

ἀντανάκλησις s. f. 'contestazione (in giudizio)': ἀντανάκλησιν εἰσδέχεσθαι GSJ 271 (1121). || Da ἀντί + ἀνάκλησις; cfr. ngr. ἀντέγκλησις 'id.' D; v. il prec.

ἀνταποκρίνομαι vb. intr. 'replicare, controbattere': ἀνταπεκρίνατο λέγων T 296 (1188), GM 49 (1095), pl. ἀνταπεκρίναντο λεγοντες ib. 50; ptc. ἀνταποκρίναντες... λέγοντες T 295 (doc. cit.). || Gr. tardo (*N. T.*) *id.* 'rispondere nuovamente' L-S, D.

ἀνταπόκρισις s. f. 'replica': τῆς ἀνταποκρίσεως... ἐνοτισθέντες C 327 (1173). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, L, D.

ἀντάρτας s. m. 'ribelle': τοῦ ἀντάρτα Μανιάκη CDBa IV 67 (1046). || Gr. med. ἀντάρτης 'id.', (Esichio) 'τύραννος, ἐπιβαίνων βασιλεῖ' D, L-S.

°ἀντάω vb. intr. 'presentarsi': ἄντισεν ἢς τὸν ποταμὸν 'Ριμάτον 'Ρικκάρδος e ἀναζητίθησαν πάντες... ἢ ἄντισαί τις ἢς τὸν τόπον GM 163 (1264). || Gr. ant. 'imbattersi, incontrare'; non da ἀντηνῶ (così Guillou in GM 159).

ἀντεμβαίνω vb. intr. 'opporsi': ἢ... φοραθῇ... ἡμῶν τις ἐνοχλõντα ἢ ἀντενβένοντα ἢ ἀναγωγὴν ποιοῦντα GD 30 (1036). || Gr. tardo (II sec.) *id.* 'incastrarsi', L-S, D; ma cfr. ngr. ἐμβαίνω anche 'resistere' B.

ἀντεπιμέτρησις s. f. 'valutazione': ὅπως καὶ τὸν τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον ληψώμεθα καὶ τὴν πρὸς θεοῦ πολυπλάσιον ἀνταπόδωσιν..., κατὰ τὴν τελευταίαν καὶ μόνην ἐκείνην τῶν πρακτέων ἀντεπιμέτρησιν C 55 (1143-1145?). || Da gr. tardo (II sec.) ἀντεπιμετρέω 'assegnare con la stessa misura' L-S, D.

ἀντευθένγωντο: v. ἀντιφθέγγομαι.

°ἀντέχομαι vb. intr. 'governare, guidare': τοῖς τοῦ μοναστηρίου ἀντεχομένοις T 48 (1052). || Gr. ant. ἀντέχω, medio 'tenersi una cosa' (col gen.), gr. tardo (*N. T.*) 'stare vicino a, sorreggere' L-S, D.

ἀντζάριν s. n. 'ripiano sovrastante un dirupo': τῷ 'Αντξάριν MénC 322 (XI sec.); τὸ ἀντζαρὴν τῆς χαζάνας C 618 (1146). || Da ar. a n ğ ā r 'terrazza' (?) ArMed 105-106; cfr. regg. *anzara* 'luogo pianeggiante sull'orlo di un dirupo' NDDC e i tt. *Anzaru, -i* DTOC. V. però anche il seg.

'Αντζᾶς t. m.: καὶ αὐτὴ ἡ ὀνομασθεῖσα βαθεῖα ὑπάρχει μέσον β' χωρίων τῶν ἐπονομαζομένων τὸ ἐν λυζηκὸν καὶ τὸ ἄλλον ἀνγζά C 526 (1142), ἄχρι τῆς βαθείας τῆς λεγομένης μελισσάρας τὴν οὖσαν ἀνάμεσον β' χωρίων τῶν λεγομένων τὸ ἓν λυζηκὸν καὶ τὸ ἄλλον ἀνζά ib. 527, τὴν ταβέρνην τοῦ ἀντζά CMG 103 (1332). || Cfr. *Anza* Pirri 1021 (1093), *Casalis Anze* RatDecSic 574, *Capellani casalium S. Angeli de Bloro et Anze* ib. 733 (1308-1310), mod. *Anzà* IGM 253 III N.O., anche cg. DCSO. Un avvio alla spiegazione etimologica del toponimo potrebbe essere dato dal desueto termine peninsulare *anzo*: cal. ant. (XV sec., a Castrovillari, CS) *allo anzo rotundo, allo anzo de sassi, lo anzo de sancto Angelo, lo anzo di Civita* NDDC, luc. ant. *all'anzo dello Conte* Perrone Capano 20 (1421, a Viggianello, PZ). Purtroppo origine e significato di questo lessema ci sono ignoti, quantunque la posizione del χωρίον medievale e del moderno *Anzà* faccia supporre che esso indicasse una elevazione del terreno. Ciò non lascia prendere in considerazione, nonostante la verosimiglianza fonetica, un rapporto con la glossa a n c e a 'vallis' (CGlL II 566, 30, da gr. ant. ἄγκος, -εος), che l'Alessio (STC 1853a s. v. κατάγκιον) porrebbe alla base di Καταντζάριον = lat. med. *Cata(n)cium*, da lui ritenuto affine ad 'Αντζᾶς e ad 'Αντζάριν (cfr. STC l. c. e 253). Né pare semanticamente compatibile col nostro termine il gr. med. e ngr. ἄντζα, o il suo dim. ἀντζί(ον) 'polpaccio', 'garretto' D, IL, di origine controversa e privo, per quanto risulta, di accezioni geomorfiche. V. *Ατζον.

ἀντέρρησαν: v. ἀντιλέγω.

'Αντζέρης pr. m.: αντζέρις T 70 (1091). || Cfr. fr. *Anger(s)* da germ. *A n s - g a r i Dauzat, ted. ant. *Ansgar*, Förstemann 125, *Ansgerius* Brühl 5 (1110), *Angerius* DN 71 (1154-1166) e il cg. *Angeri* DCSO; v. 'Αγγέρης, 'Ασγέριος.

αντημνοϊστήν: κἀγό υ προγραφεισα ἱρίνοι αντημνοϊστήν τής σὴς χᾶροῖτος, καὶ ἀντιδὸρίσαν σε τα ανοτερα T 293 (1187). || Aor. pass. da ἀντι- 'in cambio' + gr. ant. μιμνήσκω, dep. pass. 'ricordare', qui 'ricambiai, ricompensai'. V. ἀντιμνηστεία.

°ἀντιάω: v. ἴναντηεῖς.

°ἀντιβολέω vb. tr. 'supplicare': προσῆλθεν μοι... παρακαλῶν καὶ αντϊβολοντά με λίαν R II 60 (1154).

ἀντιδηλόω vb. tr. 'mandare a dire in risposta': pres. ind. 3. sg. ἀντιδηλοῖ SElia 874. || Gr. tardo (IV-V sec.) *id.* 'ribattere' S, L.

ἀντιδωρέω vb. tr. 'donare in cambio': aor. ind. 1. sg. ἀντιδὸρίσαν σε τα ανοτερα T 293 (1187). || Gr. ant. ἀντιδωρέομαι.

ἀντίθετος s. m. 'avversario': τὰ παρὰ τῶν ἀντιθέτων λεγόμενα T 296 (1188). || Da gr. ant. e tardo ἀντίθετος, -ον 'contrastante, antitetico' L-S.

ἀντικαγκελλάριος s. m. 'vicecancelliere': gen. ἀντικαγκελλαρίου C 80 (1172), 422 (1171). || Da ἀντι- 'in sostituzione di' + καγκελλάριος.

ἀντικαθιστάω vb. tr. 'mettere in sostituzione, sostituire a': μεθιστᾶν τῆς ἡγουμενείας τὸν ὄντα καὶ ἐκδιώκοιν, καὶ ἕτερον ἀντικαθιστᾶν T 54 (1054?). || Cfr. ngr. *id.*, da gr. ant. ἀντικαθίστημι D, gr. tardo (III sec. a. C.) καθιστάω L-S.

ἀντικαταλλαγωγή s. f. 'permuta': τὸν τοιοῦτον μήλον (lg. μύλον) ἀντικαταλλαγωγὴν έχω ἀυτών T 57 (1059?). || Da incrocio di ἀνταλλαγωγή e καταλλαγώγη.

ἀντικαταλλάττω vb. tr. 'permutare': pres. inf. ἀντικαταλλάττειν T 290 (1186), ἀντικαταλλάτειν T 186 (1145), R II 66 (1156). Aor. ind. 2. sg. ἀν-

τικατήλλαξας ἐμοί T 58 (1061). || Gr. ant. ἀντικαταλλάσσομαι, -άττομαι; gr. tardo ἀντικαταλλάσσω D.

ἀντικομίζομαι vb. medio tr. 'ricevere in cambio': inf. ἀντικομίζεσθαι (ποινήν) C 684 (1178). || Gr. tardo *id*. 'id.', att. 'riportare come risposta' L-S.

°**ἄντικρυς** prep. 'di fronte a': ἀντήκρις τοῦ χωρίου Grégoire 97 (1126), ἀντικρὺς γαλιάνου C 308 (1142). || Gr. tardo (*N. T.*) e med. *id*. e ἀντίκρυς K, gr. ant. ἀντικρύ e ἄντικρυς avv.

ἀντιλαβόομαι vb. pass. con significato medio tr. 'prendere su di sé, assumersi la rappresentanza legale di ': τοῦτον τὸ ἀμπέλιον γύνεται μέρι δ'· μέρον Νικόλαος... καὶ μέρον ὁ Ἰωάννης..., τοῦτον δὲ τὸν Ἰωάννην ἀντιλαβόθη αὐτὸν ὁ Λέων ὁ ἐξάδελφος αὐτοῦ GSJ 90 (1128). || Cfr. gr. ant. ἀντιλαμβάνω 'prendere le parti di, assistere, soccorrere'.

°**ἀντιλέγω** vb. tr. 'replicare': aor. ind. οὐκ ἄλλον ῥῆμα ἀντέρρησαν GM 88 (1152). || Forma costruita sul pass. ἐρρήθην.

°**ἀντίληψις** s. f. 'sostegno, protezione': διὰ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ... υασιλεως T 45 (1050). || Gr. tardo (*N. T.*) 'id.', gr. ant. 'scambio, baratto' L-S.

*****Ἀντιλίας** ep. m.: τὰ παιδία τοῦ Ἀντιλία GR 155 = ἀντιλήα T 556 (s. d.).

ἀντίλλαγμαν: v. ἀντάλλαγμα.

ἀντιμέριμον s. n. 'parte opposta': τὸ ἀντῆμέρῆμον του αυτου χωραφιου T 205 (1155). || V. ἀντιμέρισμον.

ἀντιμέρισμα s. n. 'parte opposta': ἀντειμέρισμαν GO 159 (1056), ἀντίμέρισμαν T 237 (1173). || Da ἀντι- 'di fronte' + gr. tardo (III sec. a. C.) μέρισμα 'parte' L-S.

ἀντιμέρισμον s. n. 'parte opposta': τὸ ἀντειμέρισμον GO 128 (1054). || Da ἀντι- 'di fronte' + gr. ant. μερισμός 'divisione'; v. ἀντιμέριμον.

*ἀντιμιμνήσκομαι: v. ἀντημνοῖστήν.

ἀντιμνηστεία s. f. 'ricompensa': καὶ ἡμεῖς ἕξωμεν ἀντιμνηστήαν ἔλεος παρὰ κυρίου θεοῦ παντοκράτορος T 185 (1145). || Da ἀντί 'in cambio' + gr. ant. μνηστεία, qui non 'richiesta di matrimonio', ma 'ricordo', da μιμνήσκω, dep. pass. -ομαι 'ricordare'; v. αντημνοῖστήν.

ἄντινα: v. ὅστις.

*****Ἀντιόχεια** t. f.: γεώργιος ἀντιοχίας C 310 (1142). || *Id*. P-B. **2.** pr. f. ἀντιῶχια T 436 (1267); gen. ἀντιὅχειας T 364 (1213), ἀντυῶχειας T 435 (doc. cit.). || Dal m. Ἀντιόχειος P-B; cfr. Ἀντιοχίας gen. Strazzulla n° 15.

*****Ἀντιοχένος** etn. m.: κυρῷ θεοδώρῳ ἀντιοχένω C 22 (1141?). || V. i segg.

*****Ἀντιοχεύς** etn. m.: γεώργιος ἀντιοχεὺς C 556 (1125). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *Id*., da Ἀντιόχεια, P-B.

*****Ἀντιοχίτης** etn. m.: κυροῦ Γεωργίου Ἀντιοχίτη Grégoire 97 (1126), γεωργίου ἀντιοχείτου C 310 (1142). || Da Ἀντιόχεια t.

*****Ἀντίοχος** pr. m.: κυρ ἀντὶόχου T 58 (1059?). || *Id*. P-B.

ἀντίπερα prep. 'dalla parte opposta': τῶν δένδρων τῶν ἀντίπερα τοῦ Λυκοσύρια GR 512, Ὄρος τοῦ ἀντίπερα τοῦ Καριάτι GR 529, ecc. || Gr. tardo e med. *id*., (I sec.) ἀντιπέρα 'sulla sponda opposta' L-S, K.

ἀντιπίπτω vb. intr. 'contrastare, resistere': pres. inf. ἀντϊπίπτειν T 543 (s. d.). || Gr. tardo (*N. T.*) *id*. 'id.' L-S.

ἀντιπροίκιον s. n. 'donazione nuziale allo sposo, contraddote': T 435 (1267), 493 (1283). || Cfr. ngr. dial. ἀντιπροίκι IL e v. προίκιον. **b. ἀντίπροικον**: T 224 (1166), αντίπροικων T 366 (1214), ἀντίπροικόν T 377 (1226). || Gr. tardo (pap.) *id*. D. **2. ἀντίπροιξ** s. f. 'id.': Falkenhausen II 449 (1209), C 637 (1223). || Da ἀντί + προίξ.

ἀντιπροσωπῶν s. m. 'rappresentante, sostituto': στεφανου του αντιπρωσωπουντος του πάνβασιλικου πρωτοσπαθαρίου T 58 (1059?). || Da incrocio di gr. med. (IX sec.) ἀντιπροσωπέω 'volgere lo sguardo verso' S e ἀντιπρόσωπος 'sostituto' (VI sec.) L, DCG (gr. ant. 'che sta di fronte').

ἀντίρρησις s. f. 'disputa': μὶπὼς μετὰ τὴν ἐμὶν ἄφηξϊν λόγομαχύε καὶ ἀντιρρύσις... γίνωνται T 333 (1198). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id*. L-S, D.

ἀντίσηκον s. n. 'contraccambio': ἀπολάβομεν... τὸν οἶκον τῆς ἁγίας μονῆς εἰς ἀντίσηκον C 32 (1153). || Gr. med. (XII sec.) ἀντίσηκος, -ον 'compensativo, equivalente' L-S.

ἀντιστάτωρ s. m. 'procuratore': T 103 (1106), 524 (s. d.), αττειστατορ ibid., ἀττοιστάτωρ T 523 (1203); gen. ἀντιστάτορος T 530 (1227); dat. ἀντιστάτορι T 526 (1203). || Cfr. lat. med. *antistator et defensator* CDBa VIII 53 (1112), da *antistare* 'tueri', 'tutum praestare' DCL, CDCv I 12 (821).

ἀντίστομον s. n. 'contraddittorio (?)': ἐκ τοῦ μέρους τοῦ αρχιμανδριτου δια τοῦ ἀντιστομου ἀπεκρινατο ἤτοι νικόλαος R II 76 (1169). || Gr. tardo (I sec. a. C.) ἀντίστομος, -ον 'faccia a faccia', (Esichio) *id*. 'ἡ ἐξ ἑκατέρου μέρους τάξις' L-S, D.

°**ἀντιστρέφω** vb. tr. 'restituire': ἵνα... ἀντιστρέφη τὸ... χαρτίον GR 163; ἀντιστρεψαι... τὸ ἄμπελον T 121 (1122); μη ἔχωντα ἡμοΐς τι ἀντηχάρητα αντηστρέψε T 277 (1182). **b.** 'pagare': ὅταν ἀντηστρέψουν τὴν ἐκταγήν GO 62 (1052?). || Gr. ant. 'girare dalla parte opposta'. V. στρέφω.

ἀντισύνορον s. n. 'confine in comune': GSJ 267 (1093) = T 74. || Da ἀντι- + σύνορον.

°**ἀντιτάσσω** vb. tr. 'contrastare, opporsi': ὅστης δε φανὴ αντιτασσὸν τὴν αἰνδιαθέσιν T 171 (1141). || Gr. tardo (II-I sec.) 'id.', gr. ant. 'contrapporre' L-S.

ἀντίτυπον s. n. 'copia': τοῦτο τὸ ἀντίτυπον R I 232 (1110). || Gr. tardo e med. *id*. L-S, D.

°**ἀντιφθέγγομαι** vb. intr. 'replicare': impf. ἀντευθένγωντο λέγοντες GSJ 272 (1121).

ἀντίχαρις s. f. 'contraccambio di favori': λόγω ἀντιχάριτος T 142 (1130); acc. ἀντηχάρητα T 277 (1182), ἀντιχάριν T 337 (1199). Pl. acc. ἀντιχάριτας C 300 (1141). || Gr. tardo *id*. L-S, D.

ἀντιχάρισμα s. n. 'contraccambio di favori': αντηχαρισμα T 93 (1106). || Da gr. ant. ἀντιχαρίζομαι.

Ἀντξάριν: v. ἀντζάριν.

ἀντολή: v. ἐντολή.

ἀντοπίων: v. ἐντόπιος.

ἀντύπατος s. m. 'proconsole': Ἀργυρὸς προνοία θεοῦ πατρίκιος ἀντίπατος βέστις CDBa IV 92 (1071). || Da ἀντί + ὕπατος; v. ἀνθύπατος.

*****Ἀντώνιος** pr. m.: Ἀντόνιος GO 136 (1054?), GSJ 256 (1245), ecc.; gen. Ἀντωνίου GR 466, GK 58 (1190), Ἀντονίου GL 11 (fine X sec.), GM 98 (1163), ecc. || *Id*. P-B, da lat. A n t ō n i u s; cfr. it. *Antonio* DNI.

°**ἀνύπαρκτος** agg. 'irreale': πάντα φθαρτὰ καὶ ἀνύπαρκτα τὰ ἐνταῦθα διαμένουσιν GSJ 132 (1154). || Gr. ant. e tardo *id*. L-S, D.

ἀνυπερθέτως avv. 'senza indugio': SElia 1589. || Gr. tardo (iscr. I sec., *Settanta*), gr. med. *id*. L-S, S, D.

°**ἀνύτω** vb. tr. 'effettuare, realizzare': οὐκ ἀποπέμψαμεν οὐδ' ἀποκρούσαμεν, ἀλλὰ... νυττόμενοι... ἤξαμεν τῇ αἰτήσει C 555 (1125).

ἀνωβελεσσιμάτου: Ἀξίωμα... ἀνωβελεσσιμάτου Morso 300. || Si tratta di un'annotazione in calce a doc. del 1139, non riportata in C 58 (1079?; sono improbabili entrambe le letture della data, poco chiara nell'originale). Nel doc. si legge: σὲ Χριστόδουλον τὸν ἀμήραν τιμᾶ ἐκ θεοῦ βασιλεία ἡμῶν... τῶ μεγαλεπιφανεστάτω τῶν πρωτονοβελισσίμων ἀξιώματι. Pertanto lg. πρωτονοβελεσσιμάτου; v. ἀ-.

ἀνωγαιοκατώγαιον s. m. 'casa a due piani': φαινόμεθα πιπράσκοντες ὅλον ἅπαν τὸ ἡμέτερον ἀνογαιοκατόγαιον C 629 (1162). **b. ἀνωγοκατώγαιον**: τὸ μὲν ἀνογωκάτογεὸν ματερίων τριῶν T 515 (1167?). || Da gr. ant. ἀνώγαιον + κατώγαιον. Cfr. ngr. dial. ἀνω(γο)κάτωγο IL. **2. ἀνωγαιοκατώγαιος** agg. 'a due piani': τοῦ ἀνωγαιωκατωγαίου οἴκου GM 124

(1193). || Da ἀνώγαιος + κατώγαιος. **b. ἀνωγοκατώγαιος**: ανωγω κατόγεων ἥκοιμα T 11 (1000) = ἄνωγο κάτως οἴκημα T 25 (1032), ἀνωκατόγεος[GO 181 (s. d.) **c. ἀνωγεοκάτωγος**: οἶκον... ἀνωγεοκάτωγον Falkenhausen II 450 (1209). **d. ἀνωγοκάτωγος**: ἀνωγοκάτωγον ὀσπήτιον R II 65 (1156), ἀνωγοκατώγου ὀσπητίου ib. 66. || Cfr. gr. med. οἴκημα ἀνωγεοκάτωγον ActAth VI 74 (1301).

ἀνώγαιος agg. 'situato al piano superiore': ἀγόρασεν... οἶκον ἀνώγεον καὶ κατόγεον CMG 125 (1334), ὀσπήτιον ἀνώγε T 356 (1211). || Gr. tardo *id.* D; ma già gr. ant. ἀνώγαιον s. 'locale rialzato da terra', cfr. κελλία καὶ ἀνώγεα C 397 (1105). **b. ἀνώγειος**: τῶν οἰκημάτων τῶν ἀνωγείων καὶ τῶν κατωγείων GM 111 (1178) = C 350. || Gr. tardo *id.* D; cfr. Kahane *Greek* III 5, bov. *anòji* s. 'piano superiore' LG, da gr. ant. ἀνώγειον.

ἀνῶγον s. n. 'piano superiore': ἀνώγον CMG 176 (1336). || Lg. ἄνωγον? V. sopra.

ἀνωκάστελλον s. n. 'castello superiore': gen. ἀνωκαστέλλου C 74 (1166). || Da ἄνω + καστέλλιον. Designa la residenza dei re normanni a Palermo, dentro la Γάλκα, in opposizione al κατωκάστελλον della stessa città.

ἀνωκειμένην: τὴν χώραν μου τὴν πρὸς τὰ ἀνωκειμένην τῆς παδούλας T 59 (1061). || Lg. τὴν πρὸς τὰ ἄνω κειμένην.

ἀνώκλησις s. f. 'chiamata in cielo': ὡς ἂν καὶ αὐτὸς ὑπαντήσας ἐν τῆι μεγάληι δευτέρα ἐπιδημία τοῦ σωτῆρος ἡμῶν λήψεται τὸ βραβεῖον τῆς ἀνωκλήσεως C 399 (1105). || Da gr. ant. ἀνάκλησις (per il sign. cfr. ἀνακαλέω), con influsso di ἄνω.

ἀνωκοδομηθέντος: v. ἀνοικοδομέω.

°**ἀνωμαλία** s. f. 'disordine (politico)': τῆς ἀνομαλίας αὐξούσεις καὶ χρονησασης R I 173 (1061); dat. ἀνομυλία καιρῶν R I 142 (1041); διὰ τὴν ἀνομαλίαν τοῦ καιροῦ ('ingiuria del tempo') Holtzmann 340 (1083); σπουδὴν καὶ ἀγονα ἐπιδειξάμενος ἐν ταῖς τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίαις CDBa IV 67 (1046); διὰ τὰς ἀνωμαλίας ἐδέσπωσεν τὴν ὑπόστασιν ἀδίκως GSJ 272 (1121). || Gr. ant. 'irregolarità'; cfr. gr. med. διὰ τὴν τοῦ καιροῦ ἀνωμαλίαν ActAth IV 106 (1418), V 175 (1024), ecc.

°**ἀνώτερος** agg. 'precedente, suindicato': ἱ ἀνότεροι ἄνδρες..., τῶν ἀνωτέρων ὀνομάτων C 3 (1095?), οἰμοῖς οἱ ανώτεροι προγεγραμμαινοι T 266 (1180). || Gr. ant. 'più alto'. Avv. **ἀνωτέρω** 'per l'innanzi, in futuro': εστω ανωτερω ως εκ παλε των καιρων T 33 (1034?). || Gr. ant. 'al di sopra, al di là', 'in passato'. **b. ἀνωτέρως** avv. 'più sopra, in precedenza': ἀνοτέρως C 31 (1153), 620 (1148), ἀνοτέρος GO 121 (1053?), T 162 (1140), ecc., ἀνοταίρος GD 30 (1036), ἀννοτέρως GSJ 85 (1127), οἱ νωτερω πρὸγεγραμμενοι T 215 (1163), τα νοτερος (lg. τἀνωτέρως) TabMalf. 218 (1283). || Da gr. ant. ἀνωτέρω. V. προάνω.

ἀξἀδελφός: v. ἐξαδελφός.

αξῆναρα: αφιο αξῆναρα· καὶ ϊνον· καὶ σκὲπαρνον καὶ τρὶπανον καὶ τα παντα ὀλα τα εσωπίσια T 171 (1141). || Lg. *ἀξίναρον o ἀξινάριν, da ἀξινάριον.

᾿Αξίαρχος pr. m.: ιωαννου αξιαρχου T 58 (1059?); ιωαννην ἀξίαρχον ib. 57. || Lg. Ταξίαρχος? Cfr. Ιωανης ταξιαρχης T 16 (1015), da gr. ant. ταξιάρχης, ταξίαρχος 'comandante di un reparto'.

ἀξιάω vb. tr. 'stimare', pass. 'valere': ἵνα κατὰ χρόνον... νόμισμα ἕν δουλεύσωμεν τῆ μονῆ ἢ ὅσον ἀξιάται νόμισμα ἕν T 144 (1131). || Iscr., gr. med. *id.*, da gr. ant. ἀξιόω, L-S, D.

ἀξινάριον s. n. 'zappa': αξϊναρήν T 542 (s. d.). Pl. αξιναρια R I 136 (1007). || Gr. tardo (I sec.) e med. *id.* 'ascia', dim. di gr. ant. ἀξίνη, L-S, D. Cfr. otr. *(a)fsinári*, ecc. 'zappa' LG, ILEIKI, *Azzinaro*

t. (CS) DTOC. La preferenza per il nuovo sign. 'zappa' anche per il termine med. è suggerita dal contrasto tra αξῆναρα (v.) e σκέπαρνον 'ascia'.

ἀξιογέραστος agg. 'degno di premio, meritorio': pl. n. ἀξιογέραστα GSJ 132 (1154). || Gr. med. *id.* D.

ἀξιοπρεπῶς avv. 'rispettosamente': τῶ προδηλωθέντι προεστῶτι τῆς ῥηθείσης μονῆς ἀξιοπρεπῶς ἐγκεχειρίκαμεν T 66 (1087). || Gr. tardo (III sec.) *id.* 'con particolare dignità' L, D, da gr. ant. ἀξιοπρεπής 'degno di eccellere', 'appropriato'.

°**ἀξιόω** vb. tr. 'chiedere': aor. ind. 3. sg. αξιοσέν με πλοίστα ἵνα... T 467 (1269).

ἀξόννω vb. intr. 'valere': ἐρευνήσαμεν ἐκ τὸ τιοῦτον χωράφιν... τὸ τὴ ἀξόννη τὸν σωδίον τούτου τοῦ χωραφίου GM 157 (1227-1250). || Gr. med., ngr. dial. ἀξώνω, da ἀξιώνω, K, IL.

ἄοιν: v. ᾿Αηνουλλίκ.

°**ἀόκνως** avv. 'con decisione': ἀούκνος καὶ ἐπιμελῶς GO 96 (1053?).

ἀοφθαλμός: καὶ ταὐτὸ φάσκον ῥιτὸν ἀοφθαλμὸς οὐκ ἶδεν καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέυει ἅ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν GSJ 132 (1154). || L'editore (p. 130) interpreta ἀοφθαλμός come "aveugle". Invece lg. καὶ ταὐτὸ φάσκον ῥιτόν· «ἅ (rel.?; forse va espunto) ὀφθαλμὸς...» cioè «pronunziando il noto detto: "Occhio non vide e orecchio non udì..."», reminiscenza biblica: cfr. ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε, καὶ ὦτα ἔχοντες οὐκ ἀκούετε (Marco VIII, 18), ecc.

°**ἀπαγορεύω** vb. tr. 'vietare': pass. pf. ptc. ἀπηγωρεμμένου T 157 (1138), ἀπιγωρεμμένου T 234 (1172), ἀπηγωρευμμένης T 237 (1173), ἀπιγορεωμένης C 657 (1178).

ἀπάγω vb. intr. 'andare, dirigersi (di strada, confine, ecc.)': pres. ind. 3. sg. ἀπάγη T 147 (1131); ptc. ἀπάγουσα C 49 (1190), T 308 (1192), 492 (1181), ecc., ἀπαγουσῶν C l. c. || Da ὑπάγω. **b.** medio 'id.': απᾶγετε = ἀπάγεται T 115 (1121).

απαιλλιον: v. ἀμπέλιον.

°**ἀπαιτέω** vb. tr. 'richiedere': impf. 3. sg. ηπαιτει T 28 (1032?). V. ἀπαιτρύμενοι.

ἀπαιτητής s. m. 'esattore': acc. sg. απετιτην e pl. απετητὰς τεὶς πλατειας T 220 (1165), πρακτώρων ἢ ἀπετειτῶν C 445 (1123). || Gr. tardo (pap. II sec.) *id.* L-S.

ἀπαιτρύμενοι: θέλομεν χυλωήνειν οἱ μοναχοὶ ἐλεύθερα χοιρίδια πεντακόσια καὶ ἀπαιτρύμενοι παρά τινος τῶν ἡμετέρων ἐξουσιαστῶν διὰ τοῦτο τὸ οἶον οὗ C 294 (1131?). || Lg. ἀπαιτούμενοι.

ἀπαλαρέα s. f. 'piatto', 'vassoio': τὰς δύο ἀπαλαρέας R I 155 (1049). **b. ἀπαλαρία**: ἀπαλαρίας κύπρινας γ′ GM 210 (1189). || Gr. tardo e med. ἀπαλαρία, da lat. e p u l a r i a n. pl. D, anche gr. med. -έα K; cfr. lat. tardo (VI sec.) *appallarea* Souter, *apallarea* Niermeyer.

ἀπαμφινιάζω: v. ἀπαφηνιάζω.

ἀπάναντι: v. ἀπέναντι.

ἀπανδίδω vb. intr. 'deviare': pres. ind. 3. sg. ἀπανδίδει T 60 (1063), C 408 (1112), ecc., ἀπανδίδι T 34 (1034), GSJ 267 (1093) = T 74, ecc., ἀπανδίδη T 124 (1124). || Cfr. ngr. dial. ἀπανδίδω tr. 'dare, offrire', da gr. ant. ἀπό + ἐνδίδω, IL s. v. *ἀπενδίδω.

ἀπάνου prep. 'sopra': απανου του αππιου T 34 (1034), ἀπάνου τοῦ μήλου C 468 (1331-1335?). || Gr. med. *id.* avv., da ἀπάνω (v.), D, K; cfr. bov., otr. *apánu* LG s. v. ἐπάνω, ILEIKI.

°**ἀπανταχοῦ** avv.: ἔχειν με διήκισιν τὸν ἀπανταχοῦ τῆς ζωῆς μου χρόνον 'averne l'usufrutto per l'intera durata della mia vita' C 340 (1192). || Gr. ant. 'dovunque'.

απαντοῦ: αυτῶ καὶ τοῖς απαντοῦ μέχρι τερματος κατα ακολουθιαν διαδωχοις κληρονόμοις R I 174 (1061). || Lg. ἀπ' αὐτοῦ.

ἀπάνω avv. 'sopra': εἰς τὸ ἀπάνω μέρος GD 46 (1042), ἐκ τὴν ἀπάνω

μερέαν GR 525. **2.** prep. 'sopra, su': ἀπάνω του βαρβουτζούλου T 15 (1015), ἀπάνω τῆς αγίας θεοτόκου τῆς μᾶσσα νοβας R I 204 (1100), απάνο τοῦ αγίου αγγέλου T 71 (1092); απάνω τὴν στράτα καὶ κατων τὴν στρατα T 135 (1129). **b.** 'di fronte' (?): εκάθι ό κομης ρουγγερης απάνο τῆς κάπουας T 83 (1098). **c.** 'contro': ζιτουντα η εγκαλουντα ει δικωλογοῦντα ἀπάνο του γ′ ἀδελφούς T 190 (1147). || Gr. med. *id.*, da ἐπάνω, D; v. ἀπάνου.

ἀπάνωθεν avv. 'sopra': επι απανωθεν μερος T 93 (1106). **2.** prep. 'sopra, su': ἀπανωθεν τοῦ ἀγίου παύλου T 97 (1113), ἀπανῶθεν τοῦ καστελλου T 149 (1132). || Gr. tardo (*Settanta*) ἀπάνωθεν, ngr. *id.* L-S, IL; cfr. bov. *apánotte* LG s. v. ἐπάνωθεν (v.), ἀπάνωτθε ILEIKI.

ἀπαράθραυστος agg. 'incrollabile': (πρόσταγμα) ἀπαράθραυστον C 360 (1116). || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L-S, L, K.

°**ἀπαράκλητος** agg. 'inospitabile': πρὸς ἀπαρακλήτους τόπους προσκαρτερούντων ὡς τὰς ἑαυτῶν ψυχάς C 13 (1134). || Gr. ant. 'non chiamato in aiuto'.

ἀπαραλλάκτως avv. 'senza cambiamento': C 459 (1269), ἀπαρλλάκτως R I 183 (1076). || Gr. tardo e ngr. *id.* L-S, D.

ἀπαραποίητος agg. 'genuino': ἀπαραποίητον... συμφωνίαν GM 209 (1189). || Gr. tardo e med. *id.* D.

ἀπαρασάλευτος agg. 'inconcusso, irremovibile': f. υευαια καὶ ἀπαρασελεπτος... ἀφιέρωσις T 124 (1124), ἀπαρασάλευπτος T 204 (1155), ἀπαρασάλευστον R II 18 (1135), παρασαλέυτος T 282 (1182), ἀπαρασάλευτα R II 90 (1173), acc. ἀπαρασάλευτον GM 65 (1135); n. ἀπαρασάλεπτον GO 86 (1053?), ἀπαρασέλευτον T 67 (1089). Pl. χαρτόους... ἀπαρασαλεύτους GD 46 (1042). || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L, D. Avv. **ἀπαρασαλεύτως**: GO 68 (1051-1057?), 80 (1053?). || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L, D. **b.** θέλο ἔχην αὐτὰ τὴν ἁγίαν ἐκκλησήαν ἀπαρασάλευτος καὶ ἀπήκραντος GO 58 (1052?). || Lg. ἀπαρασαλεύτως καὶ ἀπικράντως.

ἀπαρασέλευτον: v. ἀπαρασάλευτος.

ἀπαρεμποδίστως avv. 'senza impedimenti, liberamente': R I 162 (1053). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, K.

ἀπαρκάς: v. ἀπαρχή.

ἀπαρλλάκτως: v. ἀπαραλλάκτως.

°**ἀπαρρησίαστος** agg. 'privato della parola': ἡ αὐτῶν (τῶν ἀνθρώπων) τόλμη ἐν δικαστιρίοις δικαιολογίας ἀπαρρισίαστός ἐστι καί ἄλογος GSJ 160 (1156). || Gr. ant. e tardo *id.* L-S, D.

ἀπάρτι avv. 'd'ora in poi': ἀπάρτι καὶ εις τό δηηνεκές T 267-268 (1180), 286 (1184). || Gr. tardo (*N. T.*) e med. *id.* L-S, K.

°**ἀπάρχομαι** vb. intr. 'cominciare, avere inizio': Καθως απαρχεται ἡ καμάρα τοῦ ἁγίου ελευθερίου T 19 (1019). || Gr. ant. trans. 'dare inizio'. V. anche ἀπέρχομαι.

°**ἀπαρχή** s. f. 'inizio': pl. acc. ἀπαρκάς C 20 (1144).

απατάξασθαι: v. ἀποτάσσομαι.

᾿Απάτε ep. m.: ουρσου του απατε T 137, 138 (1129). || Cfr. it. *abbate*, da lat. eccl. a b b ā s, - ā t i s, gr. ἀββᾶς.

ἀπαυτόθι avv. 'di là': απαυτωθι εστην υσοδος εξοδος Di Matteo 465 (1338). || Da gr. ant. ἀπό + αὐτόθι.

ἀπαφηνιάζω v. intr. 'resistere al morso, riluttare': pres. ptc. ἀπαμφινιάζων CMG 70 (1330), 124 (1334). || Da ἀπο- + ἀφηνιάζω.

ἀπαφίω vb. tr. 'lasciare': ἀπαφίω ἐπιτροπεύουσαν τὴν ἐμὴν σύνβιον GSJ 214 (1198). Aor. ἀπάφηκεν τὴν ῥηθῆσαν δουλίαν C 377 (1206). || Da ἐπαφίω; cfr. med. ἀπαφήνω K e v. ἀφίω.

ἀπε-: v. anche ἀπο-.

ἀπέ: v. ἀπό.

ἀπεγγονίσση s. f. 'pronipote': ἀπεγγονισση T 252 (1179). || Da gr. tardo ἀπεγγόνη S, D + -ισσα. V. ἐγγόνισσα.

ἀπέγγονος s. m. 'pronipote': ἐγγόνους ἀπεγγόνους GSJ 93 (1128). || Gr. tardo e med. *id.* D.

ἀπεγδῆσατο, ecc.: v. ἀπεκδύω.

ἀπεγνωσμένα avv. 'senza speranza': SElia 1317. || Cfr. gr. tardo (I sec. a. C.) e med. ἀπεγνωσμένως L-S, D.

ἀπεδήδωμι: v. ἀποδίδωμι.

ἀπεδιδί: v. ἀποδίδω.

ἀπεθαίνω vb. intr. 'morire': pf. ptc. εκ τῶν ψυχῶν τους πρω ἐξ ημῶν απεθαμένους συνγενη ημων T 256 (1179). || Cfr. gr. med. ἀπεθαίνω K, ngr. ἀπεθαμ(μ)ένος B, ἀποθαίνω, ἀποθαμένος D, bov. *(a)peθèno*, *peθammèno*, otr. *apesèno*, ecc., *apesammèno* LG s. v. ἀποθαίνω.

ἀπείθυσα: ἡ ὁδὸς ἡ ἀπείθυσα ἀπὸ τοῦ Παλτερνοῦ εἰς Δραΐνας Cañellas 157 (1167). || Lg. ἀπιθύνουσα 'che si dirige', ptc. di gr. tardo (VI sec.) ἀπιθύνω tr. = gr. ant. ἀπευθύνω 'dirigere' L-S, D.

ἀπειράστως avv. 'senza subire tentativi': ἄπειραστως θητὴματος παντός R II 36 (1144). || Da gr. tardo (*N. T.*) ἀπείραστος 'non tentabile' L-S, D.

ἀπε(ι)σβουκολέω vb. intr. 'uscire dal gregge', 'smarrirsi': pres. ptc. ἀπεσβουκολόν CMG 124 (1334), ἀπησβουκολõν CMG 70 (1330), απησβουκουλον CMG 132 (1334). Aor. ind. ἀπέσβοκούλησεν CMG 7 (s. d.). || Cfr. gr. ant. e med. ἀποβουκολέω 'lasciare smarrire' L-S, D.

ἀπεκδύω vb. tr. 'spogliar(si del possesso di)': aor. ind. 3. sg. rifl. απεγδῆσατω T 465 (1269), pl. 1. ἀπεγδήσαμεν e ptc. rifl. ἀπεγδηθέντες T 479 (1271), att. απεγδοίσαντες T 439 (1267). || Gr. tardo (*N. T.*) ἀπεκδύομαι 'spogliarsi' L-S, (V sec.) ἀπεκδύω 'spogliare' L.

ἀπεκεῖ avv. 'di là': T 19 (1019), ἀπ' ἐκῆ C 414 (1222?) = ἀπεκη Spata I 256. || Gr. med. e ngr. *id.* D, IL.

ἀπεκεῖθεν avv. 'di là': T 19 (1019), 105 (1116), ecc., απεκήθεν T 264 (1180). || Gr. tardo (VI sec.) e ngr. *id.* L-S, D, IL.

απελα: v. ἄμπελον.

᾿Απελάτης epit. m.: GR 239; τοῦ ᾿Απελάτου GR 275, γαλατου παπα του ἀπελατου T 142 (1130). || Da gr. tardo (II sec.) ἀπελάτης 'ladro di bestiame' L-S, gr. med. *id.* 'soldato di frontiera' D; cfr. ᾿Απελάτης ep. Moritz I 52, II 55. **b.** pr.: απελατου T 56 (1058). || Cfr. *Apelati* Pirri 98 (1159).

ἀπέλησν: v. ἀμπέλιον.

᾿Απελουργός ep. m.: τον ιωαννην απελουργον T 329 (1198). || Da gr. ant. ἀμπελουργός 'vignaiuolo'.

°**ἀπεμπολάω** vb. tr. 'vendere': pres. inf. ἀπεμπολήν T 260 (1180). Aor. ind. medio απενπουλυσαμεθα T 264 (1180); ptc. απεμπουλισασης T 287 (1184).

ἀπέναντι prep. 'di fronte a': ἀπάναντι αὐτοῦ διὰχώματος..., ἀπέναντι τῆς καλύβης R I 152 (1049), ἀπέναντι τούτων C 19 (1141), ecc. || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, K.

ἀπεναντίαν prep. 'contro': ελθῆναι απεναντῖαν τοῦτῶν T 465 (1269). || Cfr. gr. tardo ἀπεναντίας D, L.

ἀπεντεῦθεν avv. 'da questo momento': ἀπεντεύθεν MénC 340 (1128), T 291 (1187), ἀπεντεῦθεν ηδει T 13 (1005), ἀπεντεῦτεν GM 180 (1306). || Gr. tardo (II sec. a. C.) e med. *id.* L-S, K.

ἀπέξαι: ἵνα μου βοηθήσεται εἰς τὰ κέντρα καὶ † ἀπέξαι † τὸν τόπον καὶ εἰς ἐμφάνειαν ποιῆσαι GK 58 (1190) = T 304. || Da gr. ant. ἀμπέχω 'cingere', qui 'recintare'. Cfr. ἕξαι aor. inf. di ἔχω.

ἀπέξου prep. 'fuori': ὑπάρχει ἀπ' ἔξου τῆς ἐκλησίας C 557 (1141). || Da ἀπέξω; cfr. ἔξου.

ἀπεξουσιόω vb. tr. 'privare del possesso, spossessare': aor. inf. ἀπεξουσιόσε την αγίαν εκκλησίαν T 116 (1121). || Da ἀπο- intensivo + gr. tardo (III-II sec. a. C.) ἐξούσιος agg. 'privato del potere' L-S, o meglio da ἀπο- priv. + gr. ant. ἐξουσία 'potere'.

ἀπέξω avv. 'fuori': ἐν τῶ ἀπέξω κάστρω C 629 (1162). || Gr. med. *id.* K. **2.** prep. 'fuori da': ἀπέξω τοῦ κάστρου T 64 (1086). || Cfr. ngr. *id.*, bov. *apòttsu*, otr. *(e)ttupèttsu* 'da qui fuo-

ri' (< αυτοῦ-), *ićapèttsu* 'da lì fuori' (< ἐκεῖ-) LG s. v. ἔξω; v. ἀπέσω.

ἀπέξωθεν prep. 'fuori da': ἀπέξωθεν τοῦ φραγμοῦ T 198 (1154). ‖ Da ἀπέξω + -θεν. Cfr. ἀπέσωθεν.

ἄπερ: v. ὅσπερ.

ἀπέραν: ἔχειν αὐτὰ ἡ ἁγία μονή... εἰς ἀπέραν τὸν αἰῶνα αἰῶνος διηνεκεῖν C 361 (1155). ‖ Lg. ἀπέραντον αἰῶνα, da gr. ant. ἀπέραντος, -ον 'infinito'.

'Απέρατο- t.: νϊκολαος τοῦ απερατου T 558 (s. d.), λέου ἀπερὰτου T 476 e λέου ἀπέρατου ib. 477 (1270), 435 (1267). ‖ Da gr. ant. ἀπέρατος 'non traversabile, non guadabile'. Cfr. 'Απέρατος t. in Grecia IL 391, forse anche *Pirato* (CS) DTOC (dal gen.?).

°**ἀπεργάζομαι** vb. tr. 'compiere': αὐτὸς δὲ ὁ τὸν ἰὸν ἔχων ἐν κραδίη καὶ τὰ ἄσεμνα ἐπεργαζόμενος καὶ παντελῶς ὀκλάζων ἀνταπεκρίνατο λέγων GSJ 54 (1098; ἀπεργαζόμενος in app.). ‖ Non da gr. ant. ἐπεργάζομαι 'occupare abusivamente, usurpare'.

ἀπερέαστος agg. 'non molestato': ἵνα ἔστω ἀνενόχλητον καὶ ἀπερεαστόν C 558 (1141). ‖ Da ἀ- priv. + gr. tardo (V sec.) ἐπηρέαστος D; v. ἀνεπερέαστος. Avv. **ἀπερεάστως**: ἀπερεάστος Cañellas 164 (1202).

ἀπερικόπως avv. 'ininterrottamente': T 9 (999?), GD 48 (1042), ecc. ‖ Gr. med. (XII sec.) *id.* L-S.

ἀπερίσφιγκτος agg. 'non costretto': pl. acc. ἀπερισφίκτους Schneider 265 (1119). ‖ Da ἀ- priv. + *περίσφιγκτος, a sua volta da gr. tardo (I sec. a. C.) περισφίγγω 'legare attorno' L-S. Cfr. ngr. σφιχτός, bov. *spistò*, otr. *sfiftò* 'stretto', da gr. ant. σφιγκτός LG.

ἀπέρχετον: εἰς τὴν προριθήσαν ὁδὸν τὴν ἀπέρχετον εἰς τὸν ἅγιον παῦλον T 112 (1118). ‖ Lg. τὴν ἄπερ ἔρχετον; cfr. ibid. τὴν ἄπερ ἔρχετον ἀπε τὸν ἅγιον πέτρον τῆς μαλλιας εἰς τὴν δρίν.

°**ἀπέρχομαι** vb. intr. 'andare': pres. ind. ἀπάρχεται C 618 (1146); ptc. ἠπερχομένη ibid. Aor. ἀπήλθαμεν T 354 (1206), C 453 (1245); inf. ἀπελθειναι T 354 cit., ἀπελθεῖν... περιορίσαι 'andare a...' C 404 (1109).

°**ἀπερχόμενος**, ptc. del prec., 'defunto': ἐμοῦ ὁλοῦς γυναικὸς τοῦ ἀπερχομένου νοταρίου φιλίππου C 637 (1223). ‖ Gr. ant. 'andar via' e anche 'andarsene dalla vita'; cfr. ἀπεχόμενος.

ἀπεσβουκολέω: v. ἀπεισβουκολέω.

ἀπεσομέρος: τὸ ἀπεσομέρος τοῦ ἀμπελίου C 377 (1206). ‖ Lg. τὸ ἀπέσω μέρος.

ἀπέσου avv. 'dentro': ὑπάρχουσι ἀπ' ἔσου C 557 (1141). ‖ Gr. med. ἀπέσω (v.) e ἀπέσου K.

ἀπεστημιμεν: v. ἀποτέμνω.

απέσχόμην: τὴν καλύβην ἣν ἀπέσχόμην ἐγγράφως πετρῴ τῷ ἀνδρὶ οὐλίτας, ἐχετῶ οὗτος R I 153 (1049). ‖ Da ὑπισχνέομαι.

ἀπέσω avv. 'dentro': εἰς τὸ απεσομέρος C 377 (1206). **2.** prep.: ἀπέσω τῆς διακρατήσεως..., ἀπέσω τῆς μάνδρας T 38 (1040), ἀπέσω... του ἄστεως T 352 (1204), ἀπέσω ἐν τῷ ἄστι T 356 (1211). ‖ Gr. med. *id.* D; v. ἀπέσου.

ἀπέσωθεν avv. 'dentro': σὺν τοῦ ἀπέσωθεν ἀργοῦ χωραφίου T 199 (1154). ‖ Gr. med. *id.* K.

ἀπετηθήσεται: ἡ χεὶρ ἔστω δαψιλῶς χωριγοῦσα ἵνα μὴ οἱ τοῦ χριστοῦ λάτραι καὶ μησθότοῖ ἕνεκεν λημοῦ διασπαρῶσιν καὶ ὅροι ἄλωτοι γενίσωνται καὶ παρ ἡμῶν ἡ ἀρηθμῆς καὶ τὸ αἷμα ἀπετηθήσεται CMG 36 (1328). ‖ La forma, non registrata nell'indice, sta per *ἀποτεθήσηται = ἀποτεθῇ, da gr. ant. ἀποτίθημι 'allontanare, stornare'. Il senso del passo è dunque: «La mano (del priore) distribuisca copiosamente, affinché i servi e mercenari di Cristo non si disperdano a cagione della fame, si creino regole inviolabili e siano rimossi da noi il disordine e il sangue». V. ἄλωτοι, ἀρηθμῆς.

ἀπετημίθη: v. ἀποτέμνω.

ἀπετινάζω vb. tr. 'scrollare via': ἵνα... ἀπετηνάζονται CMG 113 (1332). ‖ Cfr. ngr. dial. ἀποτινάζω, 'πετινάζω IL, da gr. ant. ἀποτινάσσω.

απευρεθεντων: ἔστερξα κατενοπιον των απευρεθεντων εν τοῦτοις χρισιμον ανθρώπων T 129 (1126). ‖ Lg. παρευρεθέντων; del tutto da escludere un rapporto con gr. tardo (pap. III sec. a. C.) ἀφευρίσκω, pf. ἀφεύρηκα 'essere insufficiente' L-S.

ἀπεχόμενος s. m. 'defunto': gen. ἀπεχομένου T 217 (1164), 349 (1203), ecc., ἀπαιχωμένου GSJ 181 (1166), ἀπεχουμένου C 436 (1189). ‖ Da ἀποιχόμενος incrociato con gr. ant. ἀπέχω 'tener lontano', 'esser distante'.

ἀπηγορεύω: v. ἀπαγορεύω.

ἀπίδας: v. ἀππίδα.

ἀπιδέα s. f. 'pero': εἰς τὴν μίαν ἀπιδέαν T 19 (1019); τὰς ἀπιδέας GR 445. ‖ Gr. med. ἀπ(π)ιδέα L-S, ἀπιδέα K, ἀπιδία DCG, D. Cfr. otr. *appidèa*, bov. *appiδía* LG, ILEIKI e v. ἀππιδία, 'ππίδεως, ἀγριαπιδέα. **2. 'Απιδέα** t.: τῆς ἀπιδεας R I 191 (1086); εἰς τὴν 'Απιδέαν GR 105. ‖ Cfr. gr. med. τῆς 'Απιδέας Mikl-M, *Appidè* (Sal.) LG e v. 'Αππιδῆ.

ἀπιδίας: v. ἀππιδία.

ἀπικάτω avv. 'sotto': εἰς το απικατω μερος T 146 (1131). **2.** prep.: ἀπικάτω του τιμηου σταυροῦ T 146 (1131), ἀπικάτω τοῦ χωρίου GSJ 218 (1198). ‖ Da ἐπικάτω. Cfr. bov. *apikatu* LG s. v. ἐπικάτω; v. anche ἀποκάτω.

ἀπίκραντος agg. 'privo di amarezza, sereno': ἀπήκραντος GO 58 (1052?). ‖ Gr. tardo e ngr. *id.* D, IL. Ma qui lg. ἀπικράντως avv.; v. ἀπαρασαλεύτως.

ἀπιλογέομαι vb. intr. 'rispondere': impf. ἀπηλογῖτο, ἀπηλογοῦντο GD 44 (1042). ‖ Gr. med. *id.*, da gr. ant. ἀπολογέομαι K II 69.

'Απιταχωρίον t.: 'Η 'Απιταχωρίον καὶ τὰ κρατήματα αὐτῆς GR 342. ‖ Lg. 'Η 'Απίτα χωρίον; cfr. cal. *apita* f. 'abete' NDDC e il t. *Apita* (RC) DTOC.

ἀπλίκεμα s. n. 'alloggio, rifugio per viandanti': ὡς ιδι έχει παλεαν ἀπλήκεμα T 187 (1145). ‖ Gr. med. *id.* K, da ἀπλικεύω. Cfr. gr. med. ἀπλίκιον 'domus, diversorium' DCG, bov. *amblići*, *amblićía* 'capanna' LG s. v. ἀπλίκιν, ILEIKI, lat. med. *dua applicta de casa* CDVerg I 72 (1001), *dua applectora* ib. 103 (1022), *duo amplectora de casa tua* ib. VI 114 (1171).

ἀπλικεύω vb. tr. 'dare alloggio': impf. 1. sg. ἀππλήκευα C 1 (1095); inf. ἀπλικεύειν Z 180 (1102), T 185 (1145). Aor. inf. ἀπληκεῦσαι C 509 (1097), T 147 (1131), ἀμπληκεῦσαι T 546 (s. d.), ἀπληκέψε C 559 (1143). ‖ Gr. med. ἀπληκεύειν e ἀπλικεύειν 'applicare, divertere', 'castra locare, metari' DCG, S, Kahane *Greek* II 321-322, da lat. a p p l i c a r e, 'giungere' REW, lat. med. *applicare* 'divertere, hospitari' DCL; v. ἀπλίκεμα.

°**ἀπλότης** s. f. 'estensione, ampiezza': τὴν μονὴν... μὴ ἔχωντα ἀπλῶτιτα χωραφίων, ἀλλὰ στενὴν ὑπάρχουσα T 200 (1154). ‖ Gr. ant. 'semplicità', ma ἁπλόω 'distendere, dispiegare'.

°**ἀπλόω** vb. tr. 'esporre (verbalmente)': επὶ τοὺτο τα μέρη εδιωρίθησαν απλοθήναι ενώπιον αυτῶν τα ρήματα τῶν μαρτυρων... ουτως δε αποταξαμένων των μερῶν, τα ρήματα των μαρτυρων απλόθησαν T 413 (1244). ‖ Gr. ant. 'distendere, dispiegare'; cfr. bov., otr. *aplònno* 'stendere', bov. anche 'vado in campagna' LG, ILEIKI.

απο: ρηκτη εις το καστελλητζην απο εστην το λιθαριν R I 164 (1056). ‖ Lg. gr. ant. ὅπου 'dove' e cfr. οπου, οπο R l. c.

°**ἀπό** prep. 'da': ἀπὸ τὴν στράταν T 71 (1092), ἄπο τὴν καρίαν... ἄπο τὴν σήμερον ἡμέραν T 200 (1154), ecc. ‖ Gr. ant. con gen.; gr. med. anche con acc. K. **b.** 'di': ἐστὶν δὲ ὁ χορισμός απο όλου του χοραφίου T 122 (1123), σὺν τῶν δένδρων ἀπό ται σικέων καὶ ἀγροιελέων καὶ ἀππίδων C 663 (1172). **2. ἀπού** 'da': αποῦ τὸ ρυακην R I 215 (1108), απου τὸ χανδακην T 125 (1125), ἀποὺ τὴν σίμερον ἡμέραν καὶ ὥραν GM 104 (1169), ecc. ‖ Gr. med. *id.* DCG, K. Cfr.

otr. *apú*, bov. *apu-* LG, ILEIKI. **3. ἀπέ** 'da': ἀπε τὴν μῶνην R I 146 (1044), απε τὴν δρήν T 112 (1118), ἀπὲ τὸν σκάφον C 315 (1144?), ecc. || Gr. med. *id.* DCG, K; v. ἄν, ασέ.

ἀποβιόω vb. intr. 'cessare di vivere, morire': aor. cgt. ἀποβιώσω R II 11 (1134). || Gr. tardo (II-III sec.) e ngr. *id.* L-S, D.

ἀποβίωσις s. f. 'morte': τῇ ἐμῇ ἀποβιώσει R I (1134), II 125 (1195); εις την αποβιωσιν μου T 194 (1149), ἀποβίωσην C 25 (1144). || Gr. tardo (I-II sec.) *id.* L-S.

ἀποβραβεύω vb. tr. 'decidere': ἀπεβραβέψατο τὼ παρὼν σιγίλλιων C 561 (1143). || Da ἀπο- intensivo + gr. ant. βραβεύω.

°**ἀπόδειξις** s. f. 'ricevuta, quietanza': acc. ἀπόδειξιν T 17 (1016?). || Gr. ant. 'dimostrazione, prova'.

°**ἀποδέχομαι** vb. tr. 'accogliere': aor. ἀποδέξατω C 349 (1183-1222?).

°**ἀποδημέω** vb. intr. 'decedere': τοῦ πατρός μου ἀποδημνίσαντος R I 172 (1061). || Lg. ἀποδημήσαντος; gr. ant. 'esser lontano da casa, espatriare'; ma cfr. gr. tardo ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον 'morì' D.

ἀποδίδω vb. intr. 'giungere, andare a finire': pres. ind. 3. ἀποδίδει GT 18 (1002), T 19 (1019), ecc., ἀποδίδη R I 147 (1044), C 14 (1134), ecc., ἀπωδίδι GD 24 (1031), καὶ ποδιδι T 125 (1125), ἀποδιδί C 534 (1130-1140?), 537 (1143?), ἀπεδιδί ibid., pl. ἀποδίδουσιν C 81 (1172); ptc. ἀποδιδῶν C 555 (1125). **b.** tr. 'raggiungere': ἀποδίδει τὸν ρύακα GR 368. || Gr. med., ngr. *id.* tr. e intr. K, IL.

°**ἀποδίδωμι** vb. tr. 'assegnare, concedere', 'restituire': pres. ind. 1. ἀπεδήδωμι T 203 (1155), pl. ἀποδιδόαμεν R I 255 (1126), ἀποδιδούμεθα C 316 (1157?); ptc. ἀποδηδόνταν nom. sg. T 123 (1024), ἀποδηδοῦντες CMG 70 (1330). Aor. ind. sg. 1. ἀπόδοκα C 488 (1172), ecc., 3. ἀπόδωκε T 147 (1131), pl. 1. ἀπεδώκαμεν GSJ 57 (1098), 2. ἀπεδώκατε T 530 (1227), 3. ἀπαίδωκαν T 472 (1270), ἀπόδωκαν T 113 (1121); imper. 3. ἀποδοσάτο R II 11 (1134); ptc. αποδόσας R I 134 (1007), ἀποδώσαντες C 430 (1182).

°**ἀποδιώκω** vb. tr. 'scacciare': ἵνα μὴ εἰσακουόμεθα ἀλλὰ ἀποδιοκέσθωμεν ἀναμφιβολήν C 683 (1196-1200?); ἵνα ἔχουν αὐτὰς παροῦσαι αδελφαι τὸν σειμιόνα καὶ τοὺς αὐτοῦ ἀδελφοὺς ἀπεδϊόξοντα αὐτοὺς εκ τῆς τιαῦτης ὑπόστασεως T 73-74 (1093). **b.** 'separare': pres. ind. pl. 3. ἀποδιώκουν τὼ ἄδικον ἔκ τοῦ δικαίου C 627 (1137). **c.** 'escludere': ἀκιρῶ καὶ ἀποδειοκῶ τοῦτον ἀπὸ τεῖς γονικῖς μου εἰποστάσεως GO 131 (1054). || Gr. ant. 'inseguire'; ngr. ἀποδιώκω, -ώχνω 'cacciare, bandire', 'respingere' B.

ἀπόδοκα, ecc.: v. ἀποδίδωμι.

°**ἀπόδοσις** s. f. 'ricevuta': ποιούντες τὴν παρουσίαν (lg. παροῦσαν) πλειρευτάτην ἀπόδοσιν... περὶ των ὀνοθυλίων ὧν ὁ... κυρ ρωπέρτος εἰς τὴν ἐγκλησίαν περιβλεψιν περιέθηκεν e ποιούμεν σοὶ τὴν παρουσαν απόδοσιν τῆς ἐγλύσεως ('ricevuta liberatoria') R II 54-55 (1148). || Gr. ant. 'restituzione', 'pagamento'.

ἀποδοτικόν s. n. 'atto di concessione': διὰ τοῦ παρόντος ἀποδωτικοῦ GM 173 (1304). **b. ἀποδοτικός** agg. 'che concerne una donazione': ἀποδοτικὸν ἔγγραφον T 311 (1192), ἀποδοτικὸν ἔγκραφον C 323 (1172). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* agg. L-S.

°**ἀποδοχή** s. f. 'ricevimento, riscossione': τὴν μη ἀποδῶχὴν τῶν χρημάτων 'la mancata riscossione del denaro' T 496 (1283). || Gr. ant. 'il ricevere in restituzione', gr. tardo (II sec. a. C.) 'accettazione' L-S.

ἀποδραῖνας: υασιλείου τοῦ ευτελοῦς τοῦ ἀποδραῖνας T 285 (1183). || Lg. ἀπὸ δραῖνας e v. Τραΐνα.

ἀποθεραπεύω vb. tr. 'trattare con riguardo': ἀποθεραπεύει τοῦτο χαρίσμασι C 115 (1136?). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* L-S, D.

'Αποθήκη t. f.: τὰ χωράφια τοῦ

Κουκουτζήου καὶ τοῖς 'Αποθήκης GSJ 247 (1223). || Da gr. ant. ἀποθήκη 'deposito, magazzino' (freq. anche nei nostri docc.). Cfr. gr. med. χωράφιον τῆς 'Αποθήκης Mikl-M.

°**ἀποιχόμενος**, ptc. m. di ἀποίχομαι, 'defunto': gen. ἀπιχωμμένου R II 98 (1174), ἀπιχουμένου C 426 (1182). || V. ἀπεχόμενος.

ἀποιχῶν ptc. m. 'defunto': υἱὸς τοῦ ἀποιχοῦντος συμεῶν C 638 (1223). || Cfr. gr. med. ἀποιχούμενος = ἀποιχόμενος D.

ἀποκαθισμός s. m. 'deposizione, rimozione (da una carica)': εἰς ποινὴν ἀποκαθησμοῦ CMG 62 (1329). || Da ἀπο- + gr. ant. καθίζω 'far sedere'.

ἀποκαθιστάω vb. tr. 'restituire': pres. ind. 1. ἀποκαθιστῶ SElia 1212, pl. ἀποκαθιστῶμεν R I 249 (1124). Aor. ind. (da °ἀποκαθίστημι?) 3. ἀπεκατέστησεν SElia 288, 392, ἀπεκατέστησε ib. 1168, pass. εἷς ἕκαστος απὲκατεστάθη εις τὸ ἴδιον αὐτοῦ T 121 (1122). || Gr. ant. *id.* (?) da ἀποκαθίστημι L-S, gr. med. *id.* K.

ἀποκάτω prep. 'sotto': ἀποκάτο τοῦ αγιου παύλου T 129 (1126), ἀποκάτω τῆς μεσάσης ὁδοῦ C 429 (1182), ecc. || Gr. tardo *id.* L-S, gr. med. anche ἀπουκάτω, da ἀπὸ + κάτω o da ὑποκάτω; v. questo e ἀπικάτω. **b. ἀποκάτου** τοῦ δρόμου T 124 (1124). || Cfr. bov., otr. *apukátu* LG 46, 226, TNC, ILEIKI I 278; v. κάτου. **c.** ἀποκάτω avv.: τὸ ἀπὸ κάτω μέρος Cañellas 157 (1167); v. κατωμέρος.

ἀποκάτωθεν prep. 'al disotto di': ἀποκάτοθεν του αρμου Spata I 188 (1094) = ὑποκάτοθεν C 392. || Gr. tardo (VI sec. e pap.) e med. *id.* 'da sotto', da ἀπὸ + κάτωθεν o da gr. ant. ὑποκάτωθεν, L-S, K; cfr. bov. *apukáotte* LG s. v. κάτω, ἀποκάουτ-τε ILEIKI e v. ἐπικάτωθεν.

°**ἀποκείρω** vb. tr. 'tonsurare', pass. 'prendere la tonsura, farsi monaco': ἀπωκηρῶμαι C 465 (1280?) = ἀπὼκήρωμαι Spata I 360. Aor. ind. ἀπεκάρην C 397 (1105), ἀπεκάριν GO 117 (1053?); cgt. ἀποκαρῆ T 16 (1015); ptc. ἀποκαρείς T 53 (1054?), ἀποκαρέντας C l. c. || Gr. tardo 'id.' L, gr. ant. 'tosare'.

°**ἀποκενόομαι** vb. tr. medio 'spogliarsi, privarsi': inf. ἀποκενώσθαι τῆς σῦς προεδρίας CMG 121 (1334). || Gr. ant. ἀποκενόω 'svuotare'.

ἀποκλερονόμος s. m. 'erede': ἀφελεῖν ἀφ' ὑμῶν ἢ ἀποκλερονόμων ὑμετέρων, ἡμεῖς ἢ κληρονόμοι ἡμέτεροι R I 244 (1123). || Da ἀπο- indicante discendenza + κλερονόμος da κληρονόμος; diverso da gr. tardo (II sec.) ἀποκληρόνομος 'diseredato' L-S, con ἀπο- privativo.

ἀποκόμητος s. m. 'ex conte': ιωαννου ευτελους νοταριου υιου νικολάου κηλεντανου αποκομητος αγιου γριγοριου T 272 (1181). || Cfr. gr. med. ἀποκομήτων «*ex comitibus*, qui Comitis Dignitate antea functus erat» DCG s. v. κόμης.

°**ἀπόκομμα** s. n. 'cottimo': ἀνελάβετο εἰς ἀπόκομαν τοῦ ποιῆσαι πούτζον C 377 (1206). || Gr. ant. 'frammento', bov. *apókomma* 'scheggia' LG, ILEIKI. Cfr. gr. med. ἀπόκομα(ν) K e, per il significato, ngr. κατ' ἀποκοπήν 'a cottimo' B.

°**ἀποκοπή** s. f. 'partizione': τελήαν ἀποκῶπεν φενὼμεθα ποιῶντες... του υειωαρηου T 7-8 (984). || Gr. ant. 'amputazione'. **b.** 'id.' (di feudi): ἐπετάξαμεν τῷ πρωτωκαμπέρι καὶ φαμελλιαρίῳ ἡμῶν τῷ ἐπὶ τοῦ σεκρέτου τῶν ἀποκοπῶν Kehr 438 (1168); 'Ο ἐπὶ τοῦ μεγάλου σεκρέτου καὶ ἐπὶ τοῦ σεκρέτου τῶν ἀποκοπῶν C 490 (1180) = *magister regie duane de secretis et duane baronum* ib. 489; σεκρετικοῦ τῶν ἀποκοπῶν Cañellas 164 (1202).

ἀποκοπτικός agg. 'escluso, eccettuato (?)': 'Ετέλει δὲ καὶ τὸ μοναστήριον τοῦ Σούπεσα, ἀποκοπτικὸς ὁ "Αγιος Νικόλαος, ιβ' GR 453. || Gr. tardo *id.* 'adatto al taglio' L-S, gr. med. 'che cagiona un taglio' D.

ἀποκόπω vb. tr. 'troncare': pres. ind.

ἀπὸκόπω R II 61 (1154). || Da gr. ant. ἀποκόπτω.

°ἀποκρούω vb. tr. 'respingere': τὸ τοῦ κράτους ἡμῶν πρόσταγμα ἀπόσκρουσασθαι ἢ ἀθετεῖσαι Kehr 438 (1168); οὐκ ἀποπέμψαμεν οὐδ' ἀποκρούσαμεν C 555 (1125). || Gr. ant. 'spingere o cacciar fuori', medio 'respingere da sé, ricacciare (un attacco)'.

°ἀποκτείνω vb. tr. 'uccidere': πολλάκης τὴν ἰδίαν ψυχὴν ἀποκτένει καὶ οὐδεὶς τῶν παρακουσάντων διὲσώθη ποταί CMG 7 (s. d.). || Lg. ἀπόκτεινε per ἀπέκτεινε?

ἀποκυρόω vb. tr. 'annullare': aor. inf. ἀποκυρόσε T 115 (1121). || Gloss. *id.* L-S.

°ἀπολαμβάνω vb. tr. 'ricevere in pagamento': aor. ind. 1. sg. ἀπέλαβα R I 169 (1059), C 667 (1179), ἀπόλαυα T 327 (1196), pl. ἀπολάβομεν C 32 (1153), ἀπελάβαμεν T 201 (1154), ἀπολάβαμεν GD 30 (1036), GSJ 90 (1128), ecc., απαίλαβεν T 379 (1227), 3. ἀπόλαβον T 125 (1125); ptc. ἀπολαβώτες T 173 (1141), 521 (1195).

'Απολινατζάρης ep. m.: τοῦ 'Απολινατζάρη GR 233.

ἀπολλέω vb. tr. 'cancellare': εἰ μὲν ἐγράφη πρᾶγμα ὅπερ οὐ διαφέρει αὐτὴν ἵνα ἀπολλεῖ αὐτό C 131 (1151); δάβις τοῦ ζαμμάρι ὑπῆρχε ξησμένος καὶ εἰ μὲν εὑρεθῇ εἰς ἡμετέραν πλατεῖαν εἴτε τεῤῥερίων ἵνα ἀπόλλυτο αὐτόν C 27 (1145). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.*, da gr. ant. ἀπόλλυμι, L-S, K.

'Απολλινάριος agion. m.: ἐν ᾧ ἐποιήσατο τὸν ἅγιον 'Απολληνάριον T 139 (1130). || 'Απολλινάριος pr. P-B. Cfr. *Serra Apollinare, Ajo Tambulinari* DTOC.

°ἀπόλλυμι vb. tr. 'perdere': ἦνα ζημηούμεθα..., ἀπόλλη ημας καὶ το ὕμηση τοῦ... υειυαρίου T 8 (984); μὶ πῶς ἐρημόθη καὶ ἀπολέσθη παντελῶς C 369 (1176). || V. anche ἀπολλέω.

°ἀπολογέομαι: v. ἀπιλογέομαι.

°ἀπολογία s. f. 'asilo, ricovero': δέδωκα δὲ ὑμὴν του ποιήσαι καὶ ἀπληκεύσαι χωρήων..., του μη στρέφειν τοινὺ ἀνθρώπω ἀπολογίαν ἀνεῦ τῶν ἐμῶν δικαίων τῆς μέσης T 147 (1131). || Gr. ant. 'discorso di difesa', 'difesa'.

ἀπόλοιπος agg. 'rimanente': σῶζον καὶ τᾶ απόλοιπα 'facendo salvo il rimanente', 'senza pregiudizio degli altri diritti' T 398 (1233). || Gr. tardo (*Settanta*, iscr.) *id.* L-S, D.

ἀπομένω vb. intr. 'restare': τὰ σπήτια ἀπόμειναν τοῦ κόμητος C 557 (1141). || Gr. tardo (V sec.) e med. *id.* L-S, D. Il bov. *apomèno* 'sopportare' LG risale a ὑπομένω; ma ἀπομένω sussiste molto prob. nell'accezione di 'durare' ILEIKI.

ἀπόμηκες prep. 'lungi da': τὸν ὑδρόμυλον... τὸν ὄντα καὶ διακείμενον εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ 'Αγίου Φιλίππου τὸν ἀπόμικες τῆς Μεσίνης GM 140 (1195). || Cfr. gr. med. (XIV sec.) ἀπομήκης, prob. = ἐπιμήκης, L-S; gr. tardo (IV sec.) ἀπομήκοθεν 'da lontano' L, gr. med. ἀπόμηκα avv. 'lontano' K.

ἀπομικρύνω vb. tr. 'rendere piccolo, umile': ἀπομικρήθησαν ἵνα γένονται μοναχοί C 416 (1125). || Da ἀπο- + gr. ant. (IV sec. a. C.) μικρύνω 'rendere piccolo' L-S, cfr. ngr. ἀπομικρένω IL.

°ἀπονέμω vb. tr. 'tributare': τῆς τιμῆς ἧ ἐκείνη ἠγάπησεν ἀπενεῖμαι R I 181 (1076). || Gr. ant. 'assegnare'.

ἀποξενίζω vb. tr. 'alienare': ἀποξενησθέντων... πραγμάτων CMG 85 (1330). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* 'separare' L.

ἀποξενόω vb. tr. 'alienare': ppf. perifr. τὰ χωράφια... ἦσαν αποξενωμένα CMG 98 (1332). **b.** pass. 'privarsi': ἀναλάβαμεν τὰ προλεχθέντα δέκαεξ ταρία..., ἀπεξενώθημαν ἀπὸ τοῦ τιούτου ἀμπελίου GSJ 252 (1236), ως αποξενοθεντα με απ αυτού T 259 (1179). || Gr. tardo *id.* 'estraniare, bandire', pass. 'estraniarsi' L-S.

ἀποξεχωρισμένος ptc. pf. 'riservato, esclusivo': τοῦ εἶνε ἀπτὸν (τὸ

ἀμπέλιον) ἀποξεχορισμένον καὶ ἀπαρασάλευτον GO 105 (1053). || Cfr. ngr. ἀποχωρίζω e ξεχωρίζω 'separare' IL, otr. *fsehorizo*, ecc. 'dividere, separare' LG s. v. ξεχωρίζω.

'Απόξοστος ep. m.: Κωνσταντῖνον τοῦ 'Αποξόστου GSJ 272 (1121). || Lg. 'Αποζώστου, da gr. med. ἀπόζωστος 'discinto' D, ngr. dial. anche 'scalzo' IL?

ἀπόπαυσις s. f. 'cessazione (di cose avverse)', 'ritiro da una contesa': χάρτιν ἀποπαύσεως C 364 (1171); acc. ἀπόπαυσιν GSJ 57 (1098), 117 (1144), ecc. Pl. ἀποπαύσεις GSJ 83 (1127). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, K.

°ἀποπαύω vb. tr. 'far desistere': aor. ind. ἀποπαύσαμεν T 220 (1165).

°ἀποπέμπω vb. tr. 'rimandare': aor. ind. ἀποπέμψαμεν C 555 (1125).

°ἀποπίπτω vb. intr. 'cader giù': aor. inf. ἀποπεσῖναι GSJ 160 (1156).

°ἀποπληρόω vb. tr. 'completare': ind. pass. 3. sg. καὶ ἀπὸπληρουτε τὼ ὀρωθεσίον T 15 (1015). || Gr. tardo (pap. III sec.) 'id.', gr. ant. 'colmare' L-S.

ἀπόπρασις s. f. 'vendita': acc. ἀπόπρασιν GM 140 (1195). || Gr. tardo (iscr. III sec. a. C.) *id.* L-S suppl.

°ἀπορέω vb. tr. 'mancare di': απόρισεν απὸ παντὸς δικαίου T 242 (1175); ἵ δὲ ἀπορίσουν μάρτυρας C 628 (1137). || Gr. ant. col gen. **b.** serv. 'non potere, non essere capace di': ἀπόρησε (ὑποσχέσθαι μάρτυρας) C 363, 364 (1171); ἀπορούντων αὐτῶν καὶ μὴ δυναμένων τὸ οἱονοῦν ὑποδείξαι GSJ 272 (1121).

ἀπόρθεσις s. f. 'buona condizione fisica': περὶ τῶν ὀνοθυλίων... ἅτινα ὕστερον ἀφ ὑμῶν ἐδεξάμεθα μετὰ καλὴς ἀπορθέσεως κεφαλϊκὴ καὶ ὁλοκληρα R II 54 (1148). || Cfr. gr. med. ἀπόρθωσις 'il rimettere in sesto' D.

ἀπόριον s. n. 'terreno coltivato in proprio dal servo della gleba': T 334 (1198), απορίω T 254 (1179), ἀπώριον T 259 (1179), ἀπόριν T 545 (s. d.). || V. πορίτζηον. **b.** 'rendita, censo': τοῦ μερους μοῦ τῶν ἀποροιῶν τῆς ἐλαίας T 233 (1171); τα δὲ ἄποροια τοῦ μέρους ἡμῶν ἧσιν ταύτα του μουλου σκώρδου καὶ ἰωαννου ἀδελφοὺ αὐτού ibid. **2. ἀπόριος** agg. 'coltivato in proprio dal servo della gleba': ἐπαφιερῶ... τὸ ἀμπέλιον τὸ ἀπόριον τοῦ ἐμοῦ ἀνθρώπου Μιχαὴλ GSJ 227 (1214), τὸ ῥηθὲν χωράφιον... ὑπάρχει ἀπὸ τῶν ἀπορίων χωραφίων τοῦ κοτθούνι C 460 (1269). || Voce del gr. med. regionale, da ἀπό + gr. ant. ὅριον = ὅρος: 'fuori del confine (del feudo?)'; cfr. '*villanos seu filios vel descendentes eorum necnon excadentias et ipsorum aporia..., villanos ipsos et eorum aporia* Kölzer 91-92 (1196, Palermo); *incensuali et aporj* Mosino *Testi* 90 (1466).

ἀποσημειόω vb. tr. 'sigillare': aor. pass. ind. ἀπεσιμιωθή R II 111 (1185). || Da ἀπό + gr. tardo σημειόω 'segnare', 'sigillare'.

'Αποσκεπης agion. m.: τοῦ αρχιστρατηγού τοῦ αποσκεπι λεγομένου R II 33 (1044). || Da gr. tardo (II-III sec.) ἀποσκεπής 'scoperto' L, o piuttosto dal seg.; cfr. 'Ασώματος, altro epiteto degli ἀρχιστράτηγοι Michele e Gabriele. L'epiteto è spiegato (nota in R II 158) con la preghiera, che i fedeli rivolgono all'arcangelo, di proteggerli ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν θείων πτερύγων.

'Απόσκεπος ep. m.: παπα νηκολαος δηακονου οτου (lg. ὁ τοῦ) αποσκεπου T 100 (1114). || Cfr. ngr. ἀπόσκεπος 'coperto, segreto' D (ma anche 'scoperto' IL), gr. med. ἀπόσκεπον s. n. 'riparo, rifugio' K. *Aposcipo* (torrente, RC), 'Απόσκεπος (Tessaglia) STC 208, DTOC.

°ἀποσκιρτάω vb. intr. 'essere restio': pres. ptc. ἀποσκηρτῶν GO 89 e 92 (1053). || Gr. ant. e tardo 'recalcitrare' L-S.

ἀπόσκρουσασθαι: v. ἀποκρούω.

ἀποστάτης s. m. 'infedele', 'saraceno, servo della gleba': pl. acc. ἀποστάτας Z 175 (1102). || Gr. tardo (II sec. a. C.) 'disertore', eccl. 'apostata' L-S, D.

°ἀποστέλλω vb. tr. 'inviare': aor.

ind. 1. sg. ἀπόστιλα C 417 (1125?), pl. ἀποστείλαμεν GD 46 (1042); ὑπάρχων ἀποστάλην Sola 534 (1068); ἀπεσταλμένοί ἐσμεν C 428 (1182).

ἀποστολικός agg. 'apostolico': τοῦ ἀποστολικοῦ πάπα C 291 (1096); τῶ μακαρίω πέτρω καὶ τη ἀγία αυτοῦ ἀποστολικη ἐκκλησια T 90 (1101); ἀποστολυκὴν καθέδραν T 408 (1243), τὸ ἀποστολικὸν ἔνταλμα τοῦ μακαρίου παύλου C 324 (1172). || Gr. tardo e med. *id.* 'appartenente ad un apostolo' L, D.

°**ἀπόστολος** s. m. 'apostolo': pl. gen. ἀποστόλων T 6 (981), 67 (1089), ecc. || Gr. ant. ἀπόστολος 'inviato, messaggero', gr. tardo (*Settanta*) 'apostolo' L-S. **2. Ἀπόστολος** s. m. 'Libro degli Apostoli': GR 272, GM 210 (1189). **b.** 'Vangelo': ἀπόστολοι β′ GSJ 102 (1138?). **2.** agion.: χωρίον τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου GM 156 (1227-1250); μονὴ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων GR 212, ecc. || Cfr. gr. med. ἐκκλησία τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Mikl-M; it. *Apòstolo* pr. DNI.

°**ἀποστρέφω** vb. 'rimborsare': ἀποστρέψειν μοι εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ τόπου ταρία τέσσαρα (in compenso delle migliorie apportate) GK 58 (1190) = T 304. || Gr. ant. 'volgere indietro'. V. στρέφω.

°**ἀποστροφή** s. f. 'ripensamento, revoca (di una donazione)': acc. ἀποστροφήν Schneider 263 (1119), C 683 (1196-1200?). || Gr. ant. 'giravolta', 'avversione'. V. προστρόφῆν e δοκιμάζω.

°**ἀποσώζω** vb. intr. 'giungere, andare a finire': pres. ind. 3. ἀποσώζει εἰς τὴν ἁγίαν ἱερουσαλήμ C 533 (1130-1140?), ...εἰς ταὶς ῥήζες ib. 534, ἀπόσῶζη ἄχρι τοῦ βελλβήδρού R II 71 (1168). || Gr. med. 'id.' K, gr. ant. 'salvare da', 'preservare'.

ἀποταγή s. f. 'rinunzia': ἀποταγήν, ἀποχὴν καὶ τελίαν ἀμφιαίροσιν τίθειμοι GD 58 (1061), τὴν παροῦσαν ἔγγραφον ἁπλῆν ἀποχήν, ἀποταγὴν καὶ τελείαν διάπρασιν τηθέμεθα καὶ ποιῶμεν GM 103 (1169). || Gr. tardo (pap. VI sec.) e med. *id.* L-S, D.

ἀποτάζομαι vb. tr. 'rinunziare, rimuovere': ἀποταζόμενος ἐξ ἐμοῦ πᾶσαν ἐξουσίαν GM 112 (1178) = *id.* Spata II 402, ma ἀποταξόμενος C 350. || Cfr. ngr. ἀποτάζω, da gr. ant. ἀποτάσσω; v. ἀποτάσσομαι.

ἀπόταξις s. f. 'rinunzia': μετα τη αποτᾰξη..., αποταξεων T 413 (1244). || Gr. tardo (V sec.) *id.* L; v. ἀποταγή.

ἀποτάξομαι: τουτο δὲ αφειερόνω καὶ απὸταξομε T 155 (1135). || Lg. ἀποτάζομαι.

ἀποτάσσομαι vb. tr. e intr. 'rinunziare': pres. ptc. ἀποτασσώμενοι GM 174 (1304). Aor. ind. ἀπεταξᾰμειν τῇ παραγραφῇ τοῦ μὴ ζυγισμένου χρησοῦ T 479 (1271); inf. απατάξασθαι T 262 (1180), C 599 (1112); ptc. ἀποταξαμένη ἀπ᾽ ἐμοῦ πᾶσαν ἐξουσίαν C 331 (1176), ecc. || Gr. tardo (*N. T.*) *id.*, da gr. ant. ἀποτάσσω. **b.** pass., con sign. medio 'staccarsi': aor. ind. 1. sg. ἀποτάγιν τõ κόσμω GO 117 (1053?).

αποτε: v. ἀείποτε.

°**ἀποτέλεσμα** s. n. 'pagamento': ἕτερον δὲ μήτε μικρὸν μήτε μέγα ἀποτέλεσμα τέλλειν C 5 (1097). || Gr. ant. 'compimento'; cfr. gr. tardo (I sec. a. C.) e med. 'denaro pagato o da pagare' L-S, K.

°**ἀποτελέω** vb. tr. 'finire di pagare, completare il pagamento': σὺ ἀποτελῶν πρὸς ἡμᾶς τὰ ἐναπομένοντα ταρία τέσαρα GSJ 168 (1159). || Gr. ant. 'pagare o compiere il dovuto'.

°**ἀποτέμνω** vb. tr. 'staccare': aor. pass. καὶ ἀπετημίθη ὁ προριθεὶς συνοριασμός C 485 (1168) = ἀπεστημιμεν Spata I 439. || Gr. ant. 'tagliar via', aor. pass. ἀπετμήθην.

ἀποτίθημι: v. ἀποτηθήσεται.

ἀποτιμόω vb. tr. 'valutare': ἔστερξας τὸ ἀπελθεῖν καὶ ἀποτυμῶσαι αὐτά, ὅθεν ἀπήλθωμεν καὶ ἀποτιμώσαμεν αὐτὸ εἰς ταρία πεντίκοντα τέσσαρα GSJ 168 (1159). || Cfr. gr. ant. ἀποτιμάω 'deprezzare', medio 'valutare'; (iscr.) τιμόω = τιμάω L-S.

ἀποτίμωσις s. f. 'valore': ζημιούμε... δηπλην την ἀποτημωσιν T 286 (1184). || Dal prec.; cfr. gr. tardo (VI sec.) e med. ἀποτίμησις 'valutazione' L-S, D.

ἀπότις cong. 'da quando': ἀπὸ τῆς ἐπείασεν τὴν χώραν T 150 (1133?). || Gr. med. *id.* e ἀφότι(ς) K III 389; cfr. otr. *apoti(s)*, ngr. dial. ἀπότις LG s. v. ἀφότου.

°**ἀποτροπή** s. f. 'sconfessione': acc. ἀποτροπήν C 336 (1185), 350 (1178), ecc. || Gr. ant. 'rimozione', 'dissuasione', gr. med. anche 'disapprovazione, rigetto' D. Per i contesti v. δοκιμάζω.

ἀποτροφέω vb. tr. 'sostentare': pass. αποτροφουμαι μέχρι υίου (lg. βίου) ζωείς μου T 16 (1015). || Gr. tardo *id.* D.

°**ἀποτυγχάνω** vb. intr. 'morire': aor. ptc. αποτυχόντος T 450, C 455 (1269), ecc. || Gr. ant. *id.* intr. 'non riuscire', 'essere sfortunato'.

ἀπού: v. ἀπό.

Ἀπουλία t. f.: gen. ἀπουλίας T 441 (1268), 453 (1269), ecc., ἀπουλιας T 469 (1270), ἀπουληας T 433 (1266). || Gr. tardo (Strabone) *Id.* P-B. **b.** Ἀπούλια: gen. ἀπούλιας T 439 (1267), 458 (1269), ἀπούλῃας T 491 (1281), ἀποῦλιας T 494 (1283), ἀποῦλειας T 464 (1269), 478 (1271), ecc. || Da lat. A p u l i a; v. Πούλλια.

ἀποφάγησις s. f. 'azione di mangiare': διὰ τὴν τοῦ πρώτοπλάστου αποφάγησιν T 333 (1198). || Da gr. ant. ἀποφαγεῖν, aor. inf. di ἀπεσθίω 'finir di mangiare' L-S.

°**ἀποφαίνω** vb. tr. 'dichiarare': aor. ptc. ἀποφάναντες CMG 7 (s. d.)

ἀπόφλησις s. f. 'estinzione (di un debito)': εν τὴ αποφλῦσι του ριθεντος καρποῦ T 408 (1243); ὅπως σπεύσης εἰς ἀπόφλησιν τοῦ χρέους τῆς μονῆς CMG 104 (1332). || Gr. tardo *id.* L-S.

ἀποφλήω vb. tr. 'estinguere un debito, pagare': τὲς αὐταὶς ὀγκίας... ἀπόφλησεν..., τῆς κατετουσίου δεκατήας τοῦ μούστου ἀποφληομένης... καθάτη καὶ οἱ ἕτεροι ἄνθρωποι τοῦ ῥηθέντος χορίου ἀποφλήουσι C 640 (1291); pass. ἀποφλήουνται CMG 125 (1334); aor. ind. ἀποφληώθη C 466 (1280?); pf. ptc. ἀπόφλημενα T 437 (1267). **2.** ἀποφλίζω: pf. ptc. ἀποφλησμένον CMG 155 (1336). || Da ἀπ(ο)- priv. + gr. tardo ὤφλησα, aor. di gr. ant. ὀφλισκάνω 'essere debitore'.

ἀποφορέω vb. tr. 'spogliare, depredare': pres. ind. ἀποφωρουσιν τὴν μονῆν τῶν καρβούνων ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων R II 108-109 (1185); aor. αποφῶρεσε τὴν ηριμένην μονῆν T 389 (1233). || Iscr. *id.* 'portar via' (dubbio) L-S.

ἀποφωνέω vb. tr. 'mettere in evidenza': καθά ο ευαγγελήστης λοὺκὰς απὼφωνὸν λέγει T 170 (1141). || Iscr. *id.* L-S.

ἀποχαρίζομαι vb. tr. 'regalare': pres. ind. 1. sg. αποχαρίζομε T 85 (1099), ἀποχαρίζωμαι T 235 (1172), pl. αποχαριζόμεθα T 267 (1180). Aor. ἀπεχαρίσατο T 11 (1000). || Iscr. e ngr. *id.* L-S, D.

°**ἀποχή** s. f. 'cessione': ἀποταγήν, ἀποχὴν καὶ τελίαν ἀμφιαίροσιν τίθειμοι GD 58 (1061), τὴν παροῦσαν ἔγγραφον ἁπλῆν ἀποχήν, ἀποταγὴν καὶ τελείαν διάπρασιν τηθέμεθα καὶ ποιῶμεν GM 103 (1169). || Gr. ant. 'astinenza', gr. tardo (pap. II sec. a. C.) e med. 'ricevuta' L-S, D; ma 'rinunzia' ActAth V 213 (1077).

ἀπόχρεα s. n. pl. 'suppellettili': οἶκον σὺν ἀποχρέοις Falkenhausen II 449 (1209). || Gr. med. *id.* D.

ἀποχρεόω vb. tr. 'pagare (un debito)': aor. ἀποχρεόσαι τὰ χρέη αὐτοῦ C 85 (1191), ἐπεχρέοσα... ib. 86. || Cfr. ngr. ἀποχρεοῦμαι D; v. ἐκχρεόω.

ἀποχρεωστοῦμαι vb. intr. 'essere creditore': ταῦτα (ταρία) λαβόντες... καὶ μὴ ἀποχρεωστούμενοι C 296 (1139), ἅτινα (ταρία) λαβοντες αυτα ἥμεις οἱ πρατηρες ἀπο χειρῶν σου αγωραστοὺ... καὶ μηδὲν ἀποχρεωστοῦμενοι τί πρὸς ημας T 321 (1194). || Da ἀπο- + gr. tardo χρεωστοῦμαι

'avere diritto a', medio di χρεωστῶ 'essere debitore' L-S.

°ἀποχωρίζω vb. tr. 'separare': pres. ind. medio 3. sg ἀπεχορήζετε C 616 (1145). Aor. cgt. pass. 3. sg. ἀποχωριστή T 189 (1146).

ἀποχωρισμός s. m. 'separazione, distacco': μετα τόν αποχωρισμὸν τῆς αὐτῆς διὰκρατίσεως T 123 (1124). || Gloss. *id.* D.

ἀπόψει: v. ἐπόψει.

ἀππελίου: v. ἀμπέλιον.

'Αππετζούκλασος t. m.: εἰς τὸν ἀππετζουκλασον T 308 (1192).

ἀππίδα s. f. 'pero': τῆς ἀγρικῆς ἀππίδας T 554 (s. d.); acc. ἀμπίδαν T 354 (1206). Pl. acc. ἀππίδας T 197 (1154), αππιδαις T 363 (1213), εἰς τὲς ἀγρικαῖς ἀππίδαις T 554 cit., ἀπιδάς GK 58 (1190) = ἀππιδας T 304. || Da ἀππίς, attraverso il pl. ἀππίδες.

'Αππίδαλλος ep. m.: gen. 'Αππιδάλλου GSJ 76 (1114), C 468 (1331-1335?), 'Αμπιδάλλου GSJ 142 (1154).

'Αππιδῆ t. f.: ἕτερον χωράφιον λεγόμενον τῆς ἀππιδῆς T 298 (1188). || Cfr. ion. συκῆ 'fico', dor. συκέα e v. ἀπιδέα.

ἀππιδία s. f. 'pero': ἡ ἀμπιδία GSJ 267 (1093) = ἀμπίδια T 74. Pl. acc. ἀπιδίας GR 346, ἀππιδίαις C 290 (1096), ἀππιδίες T 360 (1213). || V. ἀπιδέα. Cfr. i tt. *Appedía, Pedía, Pidía* DTOC, 'Απιδιά, -ιές G-McD; gr. med. χωράφιον τοῦ 'Εμβόλου τῆς 'Αμπιδίας Mikl-M.

ἀππίδιον s. n. 'pero': ἐλαίας, συκάμινα, κιτρίες, ἀππίδια, μηλίες GSJ 122 (1149); τῶν αππιδίων καὶ καριδίων T 174 (1142), ἐπικάτου τõν ἀππιδίον GD 60 (1061). || Da gr. tardo ἀπίδιον, dim. di ἄπιον 'pera' L-S. Cfr. bov. *appíδi*, otr. *appídi* LG s. v. ἀπίδιον, ILEIKI.

'Αππιδοριάκης ep. m.: ἰωάννου, λέοντος, νικολάου, γρηγορίου ἀππιδοριάκου T 396 (1232?).

"Αππιον t. n.: απανου του αππιου T 34 (1034), εις τόπον λεγόμενον ἄππιον..., προς κεφαλου του κάνπου του αππίου T 60 (1063), εἰς τὸ ἄππoιον T 105 (1116), ἐπάνω τῆς πυγῆς τοῦ ἄππιου T 109 (1117). || Da gr. ant. ἄπιον 'pero' o lat. a p i u m 'sedano'; cfr. *Apium* (MT)) Vendola 1706 (1324).

ἀππίς s. f. 'pero': pl. gen. ἅμα και τον αππιδον ὅν υπάρχει μεσόν τῶ αμπελιω T 191 (1147), σικέων καὶ ἀγροιελέων καὶ ἀππίδων C 663 (1172), ἐλαίων καὶ ἀππίδων T 359 (1213); acc. αππιδαις ibid. || Cfr. ngr. dial. (Cipro) ἄπ-πις, pl. ἄπ-πιδες e ἄπ-πιες IL s. v. *ἄπις; v. ἀγραππίς, ἀππίδα.

ἀππληκεύω: v. ἀπλικεύω.

ἀπράξης: v. Εὐπράξης.

'Απρίλλιος agg. 'aprile': μηνὶ 'Απριλλίω GT 28 (1023), GSJ 117 (1144), ecc., ἀπρηλλίω T 42 (1045), 166 (1141); κατὰ τὸν ἀπρίλλιον μῆνα C 117 (1140). || Gr. tardo (IV sec.) *Id.* L = 'Απρίλιος, da lat. A p r i l i s. Cfr. bov. *apríḍḍi*, otr. *apríli* LG, ILEIKI.

ἀπρογνώστως avv. 'inaspettatamente': SElia 1492. || Da gr. tardo (II-III sec.) ἀπρόγνωστος, -ον 'che non prevede' S, D.

ἀπροσεξία s. f. 'disattenzione': διὰ ἡμετέρας ἀμελίας ται καὶ ἀπροσεξίας CMG 9 (1328). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, D.

ἀπταδέλφου: v. αὐτάδελφος.

ἀπτός: v. αὐτός.

ἀπψετζιῶναν: v. αἰσεψιώνα.

ἀπῶδε avv. 'da qui': ἀπ' ὅδε ὑπάγει ὀρθῶς T 109 (1117). || Gr. med. *id.* K; cfr. bov. *appòδe*, otr. *apòde* LG, ILEIKI.

-άρα suff. f. in sostantivi indicanti luoghi destinati a determinate produzioni o attività e in toponimi che ne derivano: v. ἀσβεστάρα, 'Ακκουάρα, καρράρα, Μελισσάρα, Νουκάρα, Παλουμβάρα, Σαποννάρ, Ταβιλάρα, Φασουλάρα, Φικάρα. || Dal m. -άρης LG, GSDI 161 § 251, o da lat. -ā r (i) a; cfr. -ᾶρος e v. -αρία.

°ἀρά s. f. 'maledizione': acc. ἀρραν T 100 (1114).

'Αραβαλλείστριος epit. m.: Ἰωάννης τοῦ 'Αραβαλλειστρίου GM 195 (1328). || V. 'Αρβαλιστέρης.

'Αραβενίσια t. n. pl.: GR 269, 'Ραβαινίσια GR 404, 480. || Ora *Ravagnese* (RC). || È possibile una base preindoeuropea r a v a, mentre resta escluso dalle attestazioni citate un etimo *o r g a n i u m 'strumento', da ὀργάνιον, suggerito in STC 2816 per la forma attuale.

'Αραβικός agg. 'arabico': ἀραβηκῆ διαλύκτω C 18 (1141). || Gr. tardo (II sec.) e med. *Id.* L-S, K.

'Αραβίτης ep. m.: αρραπίτης T 241 (1175); gen. 'Αραβίτη GSJ 273 (1121). || Da gr. ant. 'Αραβία o lat. A r a b i a. Cfr. *Arábbia* t. TCI 42 F 6; 'Αραβῖται P-B, *Arrabitus* CDBa VIII 75 (1139), *Arrabbitus* ib. 179 (1179), e i cgg. *Arabito* (RC, CT), *Rabbito* (Sic.), 'Αραβίτης (At.).

"Αραβος etn. m.: φίλιππον μοναχὸν ὁ ἄραβος C 512 (1117); ἰωάννου ἀράβου C 330 (1173), νικολάου ἀράβου C 339 (1192). || *Id.* P-B. Cfr. bov. *árabo* 'cattivo e brutto', 'sterile, incolto' ILEIKI, LG.

ἀραβῶναν: v. ἀρραβώνας.

ἀραγής: v. ἀρραγής.

ἀράθυμον: v. ἀρράθυμος.

'Αράκη t. f.: ἄχρι τῆς χέτης τῆς λεγομένης 'Αράκης Collura II 332 (1101). || Da gr. tardo (Esichio) ἀράκη = φιάλη 'coppa' L-S.

αράκλης: v. 'Ηράκλης.

'Αρανάλδος pr. m.: T 146 (1131). || Cfr. fr. *Arnaud* da germ. *A r n - w a l d Dauzat, ted. ant. *Arnoald, Arnald* Förstemann 140, it. *Arnaldo* DNI.

'Αρασία(ι): v. 'Ερασία(ι).

'Αραταῖον t. n.: gen. ἀραταίου T 514 (1149), 525 (s. d.). || Da "Αρατος P-B. Cfr. *Aradeum* Vendola 1637 (1373), ora *Aradeo* (LE); v. "Αρατοι.

'Αρατιγήτης ep. m.: καλοκέρου αρατΐγήτου T 515 (1167?).

"Αρατοι ep. m. pl.: γουλιέλμου τΐς πρεσβητερας τῆ επονομα τῶν αράτων T 501 (1303). || Da "Αρατος P-B; cfr. i cgg. *Aràto* (CT), *Arati* (LE). V. 'Αραταῖον.

'Αρβαλιστέρης epit. ed ep.: Ποῦντζος ὁ ἀρβαλιστέρης GM 88 (1152); ἰάκωνος Φρανκήσκος τοῦ 'Αρβαλλαστρίου GM 190 (XIV sec.), ... τοῦ 'Αρβαλλιστρίου GM 191 (1320). || Da fr. ant. *arbalest(r)ier* 'balestriere' FEW I 129; cfr. lat. med. *arbalestarius, arbalestrius, arcubalistarius* 'sagittarius' DCL, *Raoni Alvalesterii* gen. CDVerg IV 32 (1152), *Franciscus de Abalistrario* GM 195 (1328), gr. med. βαλλιστράριος DCG, *Balistreri* cg. (PA) e t. V. 'Αραβαλλείστριος.

"Αρβαραν t.: εἰς τὸν ξιροπόταμον ὃ λέγεται "Αρβαραν GR 329, εἰς τὸ ὄρος τὸ 'Αρβάραν GR 378. || Cfr. lat. med. (in doc. iberico) *alvara* 'luogo dove cresce il pioppo bianco' DCL, da lat. a l b ă r u s REW, cal. *árvanu* 'pioppo tremulo' NDDC, t. *Arvara* DTOC.

'Αρβάριον t. n.: τόπιον... ὃ λέγεται 'Αρβάριον GR 315. || Da lat. med. *herbarium* «locus ubi herbae abundant» DCL; cfr. otr. *arvári*, lecc. *arváru, erváru* 'aiuola di fiori', *Arvári* t. (RC) LG s. v. *ἐρβάριον, ILEIKI.

ἀρβατικοῦ: v. ἐρβατικόν.

'Αρβέρτος pr. m.: ρογέριος υιος πρεσβυτερου ἀρβερτου T 241 e 243 (1175). || Cfr. fr. *Harbert, Herbert*, da germ. *H a r i - b e r h t, Dauzat.

'Αρβῆς pr. m.: ἀρυῆς υριτούνης T 329 (1198); gen. ἀρβοῦ e ἀρβή T 555 (s. d.). || Cfr. fr. *Hervé* pr. e cg. bretone freq. Dauzat, *Herveus* Pratesi 36 (1142), *Erveus* ib. 12 (1065?).

'Αργαρίας ep. m.: βηράλδου ἀργαρία T 378 (1226). || Cfr. fr. *Arger*, da germ. *A r - g a r i, Dauzat, o *Argers* t., fr. ant. *Argerium* (1032), Dauzat-Rostaing?

'Αργέλου: v. "Αργιλλος.

'Αργέντης ep. m.: τοῦ ἀργεντι T 151 (1133?). || V. 'Αργέντιος.

'Αργέντια pr. f.: T 224 (1166). || Da lat. A r g e n t i a Schulze; cfr. *Argentia* R II 128 (1196), *Argencia* CDBr II 149 (1359). **2.** in t.: εἰς τὴν τοπωθεσίαν λεγομένην τῆς κυρας ἀργέντιας T 316 (1193).

'Αργέντιος pr. m.: 'Αργέντιος ὁ

μοναχός CSS 40. || Da lat. *A r g e n t i u s; cfr. i cgg. *Argenzio* (PZ), Αργέντης Triandaphyllidis.

'Αργέντος pr. m.: gen. αργεντου T 55 (1058), 221 (1165), ecc. || Da lat. a r g e n t u m; cfr. i cgg. *Argento* (It. merid.), Αργεντος (At.); it. anche pr. DNI s. v. *Argentina*.

ἀργεύω vb. intr. 'astenersi dal lavoro (nei giorni festivi)': ἀργεύειν... ἀπὸ παντὸς ἔργου Falkenhausen I 192 (1097). || Gr. tardo (pap. II sec.) *id.* e -εύομαι 'oziare', gr. med. e ngr. dial. ἀργεύω anche 'interdire, vietare gli uffici sacri a un religioso' D, IL; ma cfr. bov. *argía* 'festa', da gr. ant. ἀργία 'indolenza', 'riposo' LG, ILEIKI.

ἀργηρογάτανον s. n. 'fascia trapunta di argento': δωθητω τὼ ἐμὸν μαντίλλιον τῶ ἀληθινον καὶ την τζηπαν μετεαληστον καὶ τα αργηρογάτανα T 376 (1226). || Da ἀργυρός + γαιτάνιον.

"Αργιλλος pr. m.: πέτρος αργύλλος T 102 (1115?); η χηρα του αργιλλοῦ T 77 (1097) = 'Αργέλου Z 158. **2.** t.: εἰς τὸν ἄργιλλον Caspar 633 (1098), εἰς τὸν Κάτω "Αργιλλον Falkenhausen II 450 (1209); τὰ χωραφια... εἰς τὰ κεφαλωματα τῶν ἀργυλλων T 173 (1141). || Da ἄγριλλος; cfr. *Agrillo* cg. (Cal., Sic.), *Agrilloni* t. (da *'Αγρίλλωνες ep.) DTOC. Per -ργ- < -γρ- cfr. *Arghillá* t. (RC) da *ἀγριλλᾶς 'luogo di oleastri' STC 95a, 'Αργιλιές G-McD.

'Αργίσης pr. m.: ἀργίσης δεμηνδηκίνου C 600 (1112); ἀρηγήση CDBa I 15 (1001). || Cfr. *Arighis* CDLo 51 (748), *Arigis* ibid. (769); *Areghisi* CDCv I 95 (872), *Aregisius* CDBa VII 13 (1121), *Petrus Argisius* Pratesi 85 (1188), ted. ant. *Arigis, Aragis* Förstemann 136, *Argisi* CDVerg III 368 (1149), *Algisi* cg. (ME).

'Αργόλαβος epit. m.: ὁ 'Αργόλαβος GR 355. || Da gr. ant. ἐργόλαβος 'appaltatore, imprenditore'.

°**'Αργολικός** etn. m.: Βασίλειος ὁ 'Αργολικός Z 167 (1096) = Βασίλειος ἀρκόλυκος T 184 (1145).

°**ἀργός** agg. 'incolto': τὸ χωράφιον τὸ ἀργούν C 335 (1185), με τὴν χωράφην αργῶ T 143 (1130). **b.** 'inabitabile': τὸ οἰκοτόπιον τὸ ἀργὸν..., ἄνευ ὕλης στέγης τινός GM 116 (1188). || Cfr. bov. *argò* agg. 'incolto', s. n. 'campo non coltivato' LG, ILEIKI, TNC. V. ἄργωρ.

'Αργούκιας ep. m.: gen. 'Αργούκηα GSJ 247 (1223); τὸν 'Αργούκηαν e τὸν 'Αργούκια ib. 248. **b. 'Αργοῦκος**: τοῦ ρομβέρτου ἀργουκου T 558 (s. d.). || Cfr. fr. *Argouges* t. Dauzat-Rostaing.

'Αργοῦστος t. m.: τοῦ ἀργούστου T 301 (1188); τὸν ἀργούστου ib. 298. || Cfr. *Argustum* Vendola 3137 (1310), ora *Argusto* (CZ) DTOC, da gr. ant. "Αβρουστον STC 18.

αργτρω: v. ἄρκτος.

'Αργυθός pr. m.: 'Αργυθὸς ὁ τοῦ Λιπινάρη GR 199.

°**ἀργύριον** s. n. 'moneta d'argento': τελεῖν με... ἀργύριον ἕν GO 45 (1051). || Sinonimo di μιλλιαρίσιον (Guillou in GO 44, nota 5).

ἀργυρός agg. 'argenteo, di argento': ἀργυρός κρατήρ CMG 138 (1334); ἀργυροῦ CMG 11 (1328); ἀργυρὸν κρατήρα CMG 44 (1329), λαβίδα ἀργυρήν GM 210 (1189). || Gr. med. *id.*, da gr. ant. ἀργυροῦς D. **2. 'Αργυρός** pr. m.: T 28 (1032?), 55 (1054), ἀργύρος e ἀργυρου T 97 (1113), ἀργυροῦ R I 160 (1053), C 510 (1097), ecc. **b.** ep.: κωνστας αργυρος T 264 (1180). || Gr. med. 'Αργυρός Moritz I 11, 43; cfr. *Argirus* CDBa IV 85 (1065), con l'ipocor. *Argirizzius* Morea 329 (1234) e i cgg. *Arghirò* (LE), *Argirò* (Cal.) DCS, DCC. **3.** t.: ἁγίου φιλίππου τοῦ ἀργυροῦ C 510 (1097), ...ἀρχυροῦ C 302 (1142), ...ἀργυρίου C 400 (1105). || Cfr. *S. Filippo di Argirò* (CT) EG I 33.

ἀργυρωνήτης s. m. 'compratore con denaro, chi compra in contanti': ως αργυρωνήτου ἤδη ὄντος σου T 28 (1032?). || Cfr. gr. ant. ἀργυρώνητος, -ον 'comperato con argento'.

ἄργωρ: απο ἄκτρου τα ἄργωρ τοῦ ριγος T 261 (1180). || Lg. τὰ ἀργά 'i campi incolti'.

'Αρδαβάστος pr. ed ep. m.: R I 137 (1007), GSJ 57 (1098), ecc., αρδαβαστος e ἀρδαυάστος T 77 (1097); gen. 'Αρδαβάστου GSJ 89 (1128), ἀρδαυάστου T 279 (1182); acc. 'Αρδαβάστον GSJ 56 (doc. cit.), 98 (1128). || Cfr. ted. ant. *Ardavast* (906), da germ. *h a r d u, Förstemann 753, *de Ardavasto* CDAm 4 (922), gr. med. 'Αρτάβασδος Mikl-M, e i tt. ὁ 'Αδραβάστος PPE 136, οἱ 'Αδραβάστοι PPE 138. V. 'Αρδόβαστος. **b. 'Αρδαβάστωνες** ep. m. pl.: τῶν 'Αρδαβάστονων GSJ 90 (1128). || Dal prec. + -ωνες.

°**ἀρδεύω** vb. tr. 'irrigare': pres. inf. αρδυειν R II 120 (1193).

'Αρδιάβαστος pr. m.: ὁ 'Αρδιάβαστος GR 473. **b. 'Αρδίβαστος** ep.: γεώργιος αρδιυαστος T 36 (1094). || V. 'Αρδάβαστος.

'Αρδιτζούνης ep. m.: κατὰ 'Αρδιτζούνη GM 88 (1152), τὸν 'Αρδιτζούνην ib. 89. || Da germ. *h a r d u- 'duro' Förstemann 749; cfr. i cgg. *Ardizzone* (It. merid.), *Ardissone* (RC, TA).

'Αρδίτος ep. m.: οὔρσωνος αρδῆτου R II 150 (s. d.). || Cfr. it. *ardito, ardire*, da franc. *h a r d j a n 'render duro',. attraverso fr. *hardir*, o da long. *h a r d i a n DEI; it. *Ardito* cg. DCI e pr. DNI.

'Αρδόβαστος ep. m.: T 102 (1115?). || V. 'Αρδαβάστος.

'Αρδουίνος pr. m.: gen. ἀρδουίνου C 74 (1166). || Dal germ. H a r d u w i n Tagliavini II 266; cfr. *Harduin* Langlois, ted. ant. *Hardwin* Förstemann 759, *Arduinus* DN 59 (1147), Pratesi 402 (1240), it. *Arduino, Ardovino* pr. DNI e i cgg. *Arduino* (RC, PA), *Ardovino* (PZ).

'Αρδούρη t. f.: ἐν τῇ κόμῃ 'Αρδούρη περιχώρου 'Ιέρακος GSJ 259 (1264). || Ora *Ardore* (RC), da lat. a r d o r, -ō r i s 'vampa, calura' STC 309; cfr. *protopapa Arduri* Vendola 3402 (1324). **2. 'Αρδούρης** ep. m.: 'Ιωάννου 'Αρδούρη GSJ l. c. **b. 'Αρδούρωνες** pl.: ἐκ τὸ μέρος τῶν 'Αρδουρόνων ibid. || Da -ωνες.

αρδυειν: v. ἀρδεύω.

-αρέα suff. f., in toponimi: v. Καρβοναρέα, Μελισαρέα. || Da -αρία; cfr. -έα da -ία.

ἀρέα s. f. 'specie di quercia, cerro': οπου εστιν η αρεα R I 164 (1056). || Cfr. gr. tardo (iscr. III sec. a. C.) ἀρέϊνος L-S; *Vallis ubi solebat area esse ..., usque ad aream que est in valle* Pratesi 281 (1219), ngr. dial. ἀρέα IL III 61. V. ἀρία. **2. 'Αρέα** t.: τὸ μοναστήριόν μου τῆς 'Αραίας GL 11 (fine X sec.); εἰς τὰς 'Αρέας GR 242. || Cfr. gr. med. ἀμπέλι τὸ λεγόμενον τῆς 'Αρέας, τοποθεσία τῆς 'Αρέας Mikl-M.

'Αρέθας pr. m.: 'Αρέθα Κουρτζίλλου GSJ 128 (1153); ὁ ρίαξ τοῦ ἀρέθα T 286 (1184), τῶν χωραφίων τοῦ 'Αρέθου..., τὸ σύνορον τοῦ 'Αρέθου GSJ 267 (1093) = T 74. || *Id.* P-B, ora cg. (At.). **b. "Αρεθος**: άρεθος κοντζηλλιος T 129 (1126).

'Αρεθοῦσα pr. o t. f.: χωράφιον τῆς 'Αρεθούσας GR 194. || *Id.* t. P-B, EG Introd. 25; cfr. ἡ 'Αρεθοῦσα PPE 93. Anche pr. 'Αρεθούσηι dat. (II sec.) Manni Piraino 172, n° 131.

'Αρειανίτης agg. 'ariano, seguace di Ario': των αρειανιτων κομητων T 18 (1019). || Gr. tardo (VI sec.) *Id.* L.

"Αρειος pr. m.: το ἀναθοιμα ὅπερ εκληρωνόμησε ἄριος καὶ νεσθῶριος T 234 (1171). || *Id.* P-B.

ἀρεμβάστως avv. 'senza titubanza o distrazione': τοῦ αἴδειν ἀρεμβάστως τῶ θεῶ τὰς ᾠδὰς αὐτοῦ C 398 (1105). || Gr. tardo (IV sec.) ἀρ(ρ)εμβάστως L.

'Αρένα t. f.: βασιλειον του τοτε μαίστορος ἀρένας T 234 (1171). || Da lat. a r ē n a REW. **b. 'Αρέναι** pl.: ρωκέριος δὲ ἀρένες T 146 (1131). || Cfr. *Castrum Arenarum* Vendola p. 283 (1310), *terra Arenarum* ib. p. 289; ora *Arena* (CZ) DTOC.

ἀρένης: ὡς ἀρένης (ἀῤῥεγὴς e ἀῤῥενὴς in app.) γὰρ ἄνθεσιν παρείκασται καὶ λελόγισται ὁ παρὼν βίος GM 124 (1193). || Forse 'ineluttabile', cfr. gr. tardo (V sec.) ἀρρανής 'infrangibile (?)', da gr. ant. ῥαίω 'spezzare' L; o falsa lezione per ἀρραγής.

ἄρεσις s. f. 'gradimento' ἀρέσι (dat.) τοῦ πατρὸς του αρχιμανδρίτου CMG 3 (s. d.). ‖ Gr. tardo (iscr. II sec. a. C.) *id.* L-S.

'Αρεσκῆς pr. m.: ἀρεσκῆς κλήριξ T 7 (981). ‖ Cfr. gr. ant. **ἄρεσκος** 'amabile'.

°**ἀρέσκομαι** vb. intr., medio e pass. 'mettersi d'accordo, convenire': aor. ind. ειρεστησᾶμιν T 531 (1251) = ἠρεστήσαμεν Z 140, ηρεσθιμεν T 262 (1180); inf. ἀρεστεῖναι T 201 (1154), ἀρεστῖνε GO 121 (1053?), ἀρεστῖννε GO 177 (s. d.); ptc. ἀρεσθεντε GSJ 272 (1121), αρεσθοτες T 321 (1194). **b.** tr. pass.: δίδωμι αὐτῷ καὶ τὰ ἕτερα ἥμισυ τῶν τοιούτων κτημάτων... ἃ ἐρίσθησαν εἰς μοῖραν μου C 636 (1223); ὅσους ἂν θέλει καὶ ἀρεσθεῖ CDBa IV 68 (1046).

'Αρέστης pr. m.: gen. ἀρέστη R II 151 (s. d.). ‖ Da gr. ant. 'Ορέστης; cfr. *Aresti abbas* CDCv VI 17, 18 (1034), *Aresti* cg. (PA) e *Areste* t. DTOC, Ἀρέστης (At.). V. 'Ορίστης.

°**ἀρεστός** agg. 'gradito, accetto': n. nom. sg. ἀρευστῶν GSJ 83 (1127).

'Αρετή pr. f.: τῆς 'Αρετῆς GR 32; ἀρετήν C 59 (1138). ‖ *Id.* P-B, da gr. ant. ἀρετή 'virtù'. **b. 'Αρετῆς** pr. m.: ιωαννης αρετής T 184 (1145) = τῆς 'Αρετῆς Z 168 (1096). ‖ Dal f.; ma cfr. anche 'Αρέτης P-B e i cgg. *Id.* (At.) e *Areto* (ME).

ἀρευστῶν: v. ἀρεστός.

ἀρηγήση: v. 'Αργίσης.

ἀρηθμῆς: καὶ παρ ἡμῶν ἡ ἀρηθμῆς καὶ τὸ αἷμα ἀπετηθήσεται CMG 36 (1328). ‖ Lg. ἀρήθμησις = *ἀρρύθμησις 'disordine, eccesso', da gr. ant. ἀρρυθμέω 'esser fuori ritmo'. Cfr. ngr. ἀρρυθμία 'disordine' e v. ἀπετηθήσεται.

ἄρην: τὸ ἄρην ὅπερ ἤμελον δολέβην ἠς τὴ μεγάλη ἐκλησήαν C 434 (1183). ‖ Il passo è guasto; cfr. Spata I 297 e 300, nota 1.

-αρης[1] suff. m.: in eponimi derivati da nomi di mestiere: v. Βούλλαρης, Γούνναρης, Κόρδαρης, Κούμβαρης, Κούπαρης, Μάγκαρης, Πίτταρης, Πούλαρης, 'Ρούτταρης, 'Ρούχαρης, Σκούμβαρης, Σκύλλαρης, Σφούντζαρης. ‖ Da -άρης[1]; cfr. GSDI § 252, ElBiz 36-40. **b. -αρης**[2] id., in eponimi indicanti caratteristica fisica o morale: v. Κλαύσαρης, Κόξαρης, 'Ρούσαρης, 'Ρούφαρης. ‖ Da -άρης[2]; cfr. il prec. **c. -αρης** uscita di nomi propri di origine araba: v. Βούρχαρης, Μούκταρης, Φάζαλης. ‖ Per analogia con i precc., sebbene -αρη- (-αλη-) non sia suffisso.

-άρης[1] suff. m. in sostantivi indicanti mestiere, professione o carica e in eponimi derivati da questi: v. Αἰγιδάρης, 'Αλυκάρης, 'Αρμεντάρης, 'Ασβεστάρης, Βαρδάρης, Βερβεκάρης, Βερβηκάρης, Βεστεράρης, Βορδονάρης, Βουττάρης, Βρακάρης, Γαλλινάρης, Γερακάρης, Γριπάρης, δοχειάρης, Θυρηάρης, Κακκαβάρης, Καλδαράρης, Καλτζουλάρης, Καναβάρης, Καρδαλάρης, Κελλαράρης, Κοντακάρης, Κορτάρης, Κοσσιφάρης, Κουμπάρης, Κουρτάρης, Μελισσάρης, Μουντανάρης, Μυλινάρης, Πατητάρης, Περδικάρης, Σαγινάρης, Σακγάρης, Σκαμνάρης, Σκανδαλάρης, Σκαπάρης, Σκουλκάμην, Σουλάρης, Σουφραγάρης, Φουκατζάρης, Χαλινάρης, Χελανδάρης. ‖ Da lat. -ā r i u s (anche med.), direttamente o tramite gr. tardo **-άριος** (v.), gr. med. -άρις; cfr. -άρις LG, GSDI § 251, -άρη ILEIKI. **b. -άρης**[2]: id., in eponimi indicanti caratteristica fisica o morale: v. 'Αρκοφαγάρης, Γεμελλάρης, Τριχάρης. ‖ Da -άρης[1], come -έας[2] da -έας[1]; o da -άριος suff. aggettivale. **c. -άρης**[3] id., in toponimi: v. Σαγινάρης. ‖ Da -άριος suff. aggettivale.

-αρία suff. f. in sostantivi indicanti luoghi destinati a un certo uso e in toponimi che ne derivano: v. 'Αλπεργαρία, Κανναβαρία, Λαρδαρία, Πιστελλαρία, ταβουλαρία. **b.** id. in sostantivi indicanti carica o mansione: v. κελλαραρία, Λαμπαδαρία, Μηλι-

ναρία. ‖ Da -ία aggiunto ad -άρης[1], -άριος; cfr. -αρία EL, GSDI § 248 e v. -άρα, -αρέα.

°**ἀρία** s. f. 'specie di quercia, cerro': acc. ἀρίαν R I 135 (1007), 187 (1080), ἄριαν C 412 (1116) = ἀρίαν Spata I 242; ἐκ τὲς ἀροίες C 390 (1094). ‖ Dor. (IV sec. a. C.) *id.*, prob. per ἀρέα (v.), L-S. Cfr. bov., cal. *aría* 'elce' LG, ILEIKI. **2. 'Αρία** t.: εἰς τὸν κρεμνὸν τῆς ἀρίας T 109 (1117), ἡ πηγῆ τῆς ἀρίας C 414 (1122), T 131 (1127); εἰς τὴν 'Αρίαν GL 10 (fine X sec.). ‖ Cfr. i tt. *Aría*, *Aríjë*, *Ria* DTOC e il cg. *Aria* (Misilmeri, PA).

'Αριγγέρης ep. m.: αχρι του σταυρου αριγγέρη C 526 (1142). ‖ Da fr. ant. *harengier* 'mercante di aringhe' FEW IV 915; cfr. *Harenger* Dauzat.

ἄριθεντα: η μονη των καρβούνων εκρατισεν και εδεσποσεν τον ἄριθεντα ('summenzionato') λέοντα χαλκέα και τους παιδας αυτου επιτὰ ἀπὸ τοῦ καὶροῦ ἀλεξάνδρου, καὶ ἑτέραν αὐθεντίαν οὐκ είχον εἰ μὶ τῆς εὐαγοῦς μονής R II 109-110 (1185). ‖ Lg. πρωτορηθέντα (v. α-) per προρρηθέντα; o, più semplicemente, ρηθέντα.

-άρικος suff. di agg.: v. κουκουλλάρικος. ‖ Da -άριος + -ικός.

αρὶνπια: v. 'Ορίμπια.

'Αριόλφος pr. m.: 'Αριόλφου τοῦ ἐπισκόπου MénC 324 (1076). ‖ Cfr. ted. ant. *Hariulf*, *Hariolf*, *Ariolf*, da germ. *H a r j a - v u l f a, Förstemann 784.

°**-άρι(ον)**[1] suff. n. in sostantivi e toponimi: v. βουνακάριον, γιουγκάριον, ἐκτάριον, μουστάρι, Πυργάριν, τηλάριον, Τροκλάριον, Φολάριον, χαιτάριον. ‖ Nel gr. med. il suffisso ha perduto quasi del tutto l'antico valore diminutivo; cfr. Psaltes § 409, LG, GSDI § 250, ILEIKI. **2. -άρι(ον)**[2] id.: v. ἀγράριον, 'Ακκουάριον, 'Αλοπακάριον, ἀναπαυσιμάρι, ἀναστασιμάρι, Γρανάριον, δουδάριον, Δουλιάρον, δρουγγαραῖον, ἰδιάριον, Κατευχάρια, κονδακάριν, Κορνάρρον, κρεμαστάλιον, Πεττινάριν, Πομάρι, Προκλάριν, 'Ραπᾶρον, Σεμινάριον, Σουρβάριν, στιχηράριον, τινάριον. ‖ Gr. med. *id.*, da lat. -ā r i u m; cfr. **-άριο** [II] EL.

-άριος suff. m. in sostantivi indicanti mestiere, professione, carica o mansione e in eponimi che ne derivano: v. ἀγγαράριος, ἀντικαγκελλάριος, 'Αρκάριος, 'Αρκλάριος, Βοηττελλάριος, γρανατάριος, δευτεράριος, ἑβδομάριος, καβαληάριος, καντζελλάριος, Καπράριος, καρτουλλάριος, κελλεράριος, πλατηάριος, Σκουτάριος, Σκρινιάριος, σουφραγάριος, Σπαθάριος, Σχολάριος, φορεστάριος. ‖ Gr. tardo e med. *id.*, da lat. -ā r i u s; cfr. Psaltes §§ 378-379, -άρις LG, GSDI § 251 e v. -άρης[1], -άρος. **2.** *id.* suff. di aggettivi e di toponimi che ne derivano: v. 'Αναφοράριον, Κερβάριν, Κολοβράριος, πεντηκοντάριος, πεντηντάριος, πωμάριος, σαρακάριον, σαρακοντάριος. ‖ Come il prec. Cfr. *-ari*[1] TNC, ElBiz 30-31 e nota 30.

'Αριοῦσον t. n.: τὸ λιθακὸν τοῦ αριουσου R I 146 (1044), του προγεγράμμενοὺ αριϊουσοὐ ib. 147; εἰς τὸ 'Αριοῦσον GSJ 217 (1198). ‖ Da ἀρία + -οῦσον: 'querceto'; cfr. i tt. *Ariusu* DTOC 15, *l'Ariusu* ib. 389.

ἀρίπρεπτος agg. 'chiaro': καθαρᾶς καὶ ἀριπρέπτου πράσεος GM 180 (1306). ‖ Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* L-S.

'Αριστής pr. m.: υἱὸς ἀριστί C 617 (1145).

'Αρίφ ep. m. indecl.: πέτρου τοῦ ἀρίφ C 681 (1196-1200?). **b.** t.: τοῦ βουνοῦ ἀρήφ C 49 (1190). ‖ Da ar. ' a r ī f 'conoscitore, esperto' Wehr, 'capo di un villaggio' Cohen, 'maestro' Kazimirski II 227*a*; cfr. ἄλη ἔπιν ἀρήφ = *'alī (i)bn al-'arīf* C 591*b* (1145?) e i cgg. *Gariffo*, *Garifo*.

ἀριφεισμέτους: ὁ ἀριφεισμέτους μαρσατίνους C 533 (1130-1140?). ‖ Lg. ὁ ἀρίφεις μὲ τοὺς μαρσατίνους. V. il seg.

'Αρίφης ep. m.: ἀρείφις C 302 (1142), ἀρήφις C 317 (1154), ἀῤῥίφις C 305

(doc. cit.); gen. ἀρίφι C 681 (1196-1200?). || Da ἐρίφιον; cfr. bov. *(a)rífi* 'capretto' LG 157, gr. tardo **'Ερίφιος**· ὁ Διόνυσος (Esichio) L-S.

'Αρκαγκάβ pr. m.: C 524 (1142) = ἀνδρεας καγκαβου Spata III 30. || Lg. 'Ανδρέας Καγκάβου 'Andrea di Caccamo' e v. ***Κάκκαβος**.

'Αρκάδης pr. m.: 'Αρκάδις GK 38 (1181), GSJ 222 (XII sec.). **b.** **'Αρκάδιος**: T 512 (1112), C 535 (1130-1140?), 322 (1172), ecc.; gen. ἀρκαδίου C 681 (1196-1200?), ἀρκαδῖου T 129 (1126); acc. ἀρκάδιον C 432 (1183). || *Id.* P-B; cfr. *Archadius* Vendola 3370 (1324) e i cgg. *Arcadi* (RC, ME), *Arcadio* (BR, TA). V. il seg. e 'Αρκάλος, 'Αρκάριος.

'Αρκαδία pr. o t. f.: νικόλαος τῆς ἀρκαδίας T 299 (1188). || *Id* pr. e t. P-B; cfr. *Arcadia* cg. (CZ) e t. STC 339a.

'Αρκαδίτζης pr. m.: μονὴ τοῦ 'Αρκαδίτζη GR 72. || Da 'Αρκάδιος + -ίτζης.

'Αρκάλος pr. m.: αρκαλος πρεσβυτερος T 253 (1179). || Forse per 'Αρκάδιος. Cfr. *Alcaro* cg. (CZ, TA) e *Arcaro* t. (CZ) DTOC.

'Αρκάριος pr. m.: ἀρκάριος ὅ ποτε δουλευτής μύλων C 522 (1137). || Forse da 'Αρκάδιος, distinto da gr. med. ἀρκάριος 'tesoriere' DCG, lat. tardo a r c a r i u s 'id.' Souter, DCL (da a r c a) o 'arciere' DCL (da a r c u s), per il quale cfr. *Simonis Arcarii* T 477 (1270).

'Αρκᾶς ep. m.: 'Ροπέρτου 'Αρκᾶ GSJ 197 (1172). || Da gr. tardo ἄρκα, lat. a r c a D + -ᾶς[1]. Cfr. *Arcá* cg. e t. DTOC, Αρκάς (At.); v. 'Αρκέας, 'Αρκλᾶς.

'Αρκάτωρ ep. m.: θεωδώρου ἀρκάτωρος C 644 (1099?). || Cfr. lat. med. *arc(h)atores* 'sagittarii' DCL, *arcator* 'arciere' Niermeyer.

'Αρκέας ep. m.: νικολαος αρκεας R I 270 (1131). || Da gr. tardo ἄρκα, lat. a r c a 'cassa' D + -έας[1]; v. 'Αρκᾶς.

'Αρκέρης ep. m.: θεοδορου ἀρκερι T 502 (1303). || V. 'Αρτζέρης.

ἀρκεστός agg. 'sufficiente': τὴν ἀρκεστὴν ζωήν ('vitto') CMG 99 (1332). || Gr. tardo (*N. T.*) ἀρκετός L-S; per il -σ- cfr. gr. tardo (Esichio) ἄρκεσμα 'aiuto' L-S.

°**ἀρκέω** vb. intr. 'bastare': ptc. ἀρχούντα C 390 (1094).

'Αρκία t. f.: ροπέρτος τῆς ἀρκίας T 141 (1130). || Cfr. *Archía* t. (CZ) DTOC, forse ep. da un m. *'Αρκίας = 'Αρκέας, 'Αρκᾶς.

ἄρκλα s. f. 'cassa': τὴν πολιτικὴν ἄρκλαν 'la cassa comune, ordinaria' R I 154 (1049). || Gr. med. *id.*, da lat. a r c u l a, D. V. αμκλειδιον.

'Αρκλάριος ep. m.: λεων ἀρκλάριος T 382 (1227); τοῦ 'Αρκλάρου GR 121. || Da lat. med. *arcularius* 'arcarum opifex' DCL.

'Αρκλᾶς ep. m.: πέτρος ἀρκλάς T 546 (s. d.). || Da gr. med. ἀρκλᾶς 'arcularius' DCG, formato da ἄρκλα + -ᾶς[1]. Cfr. *Leo Arcla* Vendola 3758 (1310) e v. 'Αρκᾶς.

ἀρκλήκια δύο χαλκοῦ, βατζέλιον, λέβητα, τήγανον, πυροστάτην Z 135 (1273) = αρκλή, καὶ διὰ χαλκοῦ βατζίλιον, λέβητα, τήγανον καὶ πυροστάτην T 487. || Lg. ἀρκλί(ον), καὶ διὰ χαλκοῦ...

*ἀρκλίδιον: v. αμκλειδιον.

ἀρκλίον s. n. 'cassa': ἀρκλήν T 436 (1267), αρκλὴ T 487 (1273; v. ἀρκλήκια), ἀρκλόν T 356 (1211); pl. ἀρκλία δύο Falkenhausen II 450 (1209). || Da ἄρκλα D + -ίον; cfr. bov. *arklí* 'cassa' LG s. v. ἄρκλα, ILEIKI.

ἀρκλοσκάμνιον s. n. 'cassapanca': ἀρκλοσκάμνην R I 154 (1049). || Da ἀρκλίον + gr. med. σκαμνίον EL, dim. di gr. tardo σκάμνος, σκάμνον, lat. s c a m n u m L-S e suppl. Cfr. bov., otr. *skanní* 'sgabello, scanno' LG, ngr. σκαμνί D; lat. med. *archiscanorum* gen. pl. CDBr II 68 (1324), *arciscranna*, *archibancum* DCL.

'Αρκολέων pr. m.: GR 319; gen. 'Αρκολέοντος GR 167, ἀρκωλέοντος R I 236 (1121), 'Αρκουλέοντος GM 150 (1201) = C 353, ἀρκουλέω R II 147 (s. d.). || Da gr. tardo (*Settanta*) ἄρκος 'orso'

+ gr. ant. λέων 'leone'; cfr. *Archileus* CDBa VIII 39 (1072), *Arculei* gen. Pratesi 390 (1237) e i cgg. *Arcoleo* (PA, TA), *Arculeo* (CT, PA), lat. tardo *arcoleon* 'animale con caratteristiche di orso e di leone' Souter, gr. med. Αρκολεον δηακονος ActAth V 138 (1008). V. Οὐρσολέων, ἀρκουλες.

'Αρκολίνος ep. m.: τὰ παιδία τοῦ 'Αρκολίνου GR 200. || Lg. 'Αρκολύκου?

'Αρκόλυκος pr. m.: βασιλειος ἀρκόλυκος T 184 (1145) = 'Αργολικός Z 167 (1096). || Da gr. tardo ἄρκος (v. 'Αρκολέων) + gr. ant. λύκος. **2.** t.: ης την τόποθεσίαν τοῦ ἀρκολύκου T 107 (1117). || Cfr. *Arcolicu* t. (RC) DTOC, gr. med. βουνίου του Αρκολύκου Mikl-M.

ἀρκόμενος: v. 'Αρκούμενος.

'Αρκομέτης ep. m.: Βασίλειος 'Αρκομέτης GO 141 (1054-1056?); Βάρβαρος τοῦ 'Αρκομέτη GO 45 (1051). || Forse per *'Αρκομάτης, da gr. tardo (*Settanta*) ἄρκος 'orso' + gr. ant. ὀμμάτιον, dim. di ὄμμα 'occhio'. Cfr. ngr. (Cipro) ἀρκουδόμματος 'che ha occhi feroci come quelli dell'orso' IL.

'Αρκονιάκη epit. o t. f.: ἔμμης θυγατρὸς στεφανίτζης τῆς ἀρκονιάκης R II 65 (1156).

'Αρκουδάκος epit. m.: νικολαος... πρεσβυτερος κληρικὸς ο αρκουδακος T 226 (1167). || Cfr. ngr. ἀρκουδάκι 'orsacchiotto' IL, i cgg. *Arcuraci*, *Arcoraci* (ME), *Alcoraci* e *Archirafi* (PA), 'Αρκουδάκης e Αρκουλάκης, Αρκουδάκος (At.).

'Αρκούδης pr. m.: κυροῦ ἀρκούδη τοῦ δροφύλακος T 95 (1110). || V. 'Αρκούδιος.

'Αρκουδία pr. f.: ἀρκούδια C 27 (1145); gen. ἀρκουδίας R II 147 (s. d.). || Da gr. med. ἀρκουδία 'orsa' DCG, K, ngr. dial. *id.* IL, o dal seg. Cfr. *Arcodía* cg. e *Arcovía* t. DCSO, *Arcoría* cg. (CT).

'Αρκούδιος pr. m.: αρκουδιος γιτζο T 78 (1097), αρκουδοιος λαγοῦυαρδος T 289 (1184); 'Αρκουδίου τοῦ Στυλιτάνου GM 50 (1095). || Da gr. med. ἀρκούδιον K, ἄρκουδος 'ursus' DCG. Cfr. *Arcudius* CDBa X 27 (1150), Pratesi 91 (1188), *Archudi* Vendola 3878 (1325) e i cgg. *Arcudi* (RC, TA), *Arcuri* (It. merid.), *Alcùri* (PA), *Arcúti* (LE), Αρκούδης, Αρκουλης (At.). V. 'Αρκούρος.

ἀρκουλες: πλησίον τοῦ μεγάλου ἀρκουλες R II 145 (s. d.). || Lg. 'Αρκουλέοντος, da 'Αρκολέων? Cfr. 'Αρκωλός.

'Αρκουμάνος pr. m.: GO 149 (1055?); 'Αρκουμάνου πρεσβυτέρου GM 46 (1077), λέως νοταριος αρκουμανου T 532 (1251). **b.** ep.: Δανιὴλ τοῦ 'Ρωδοκάλλου ἐποινομία τοῦ 'Αρκουμάνου GSJ 106 (1141), ἐκ τὸ μέρος τοῦ 'Αρκουμάνου GSJ 128 (1153), τὰ χωράφια τοῦ 'Αρκουμάνου GSJ 197 (1172). || Cfr. ngr. dial. ἀρκουμάνης 'nome di un cane da pastore' (etimo incerto) IL, *Arcumannus* CDCv VI 22 (1034), *Leoni filio Arcumani* ib. VIII 263 (1063), *Iacobus de Arcumanno* T 446 (1268), e i cgg. *Accomàndo*, *Alcomànno* (PA), Αρκουμάνης (At.), t. *Arcomanno* DTOC. V. il seg.

'Αρκούμενος ep. m.: λέων ἀρκούμενος C 425 e 431 (1182), κώνστας καὶ νικήτας ἀρκόμενος T 299 (1188). σεργιος υιὸς τοῦ αρκουμενου = *Sergius filius arcumanni* T 77 (1097; doc. bil.). || V. il prec.

'Αρκούρης (?): εἰς τὸ αρκουρου υελλου T 135 (1129). || Da 'Αρκούδιος?

'Αρκοφαγάρης epit. m.: πρεσβυτέρου νϊκολαου τοῦ αρκωφαγαρου T 342 (1202). || Da 'Αρκοφαγᾶς incrociato con -άρης[2].

'Αρκοφαγᾶς ep. m.: Φήληπος 'Αρκοφαγᾶς GO 71 (1052). || Da gr. tardo (*Settanta*) ἄρκος 'orso' + gr. ant. (V sec. a. C.) φαγᾶς 'ghiottone': 'mangiaorsi'; v. il seg.

'Αρκοφάγοι ep. m. pl.: οἱ 'Αρκοφάγοι GR 339, 341. || Da gr. tardo ἄρκος 'orso'; cfr. gr. ant. ἀρτοφάγος 'mangiapane'; v. il prec.

ἀρκτινός agg. 'settentrionale': εις τοῦ αρκτινὸν μερος T 257 (1179), ἐπὶ

τὸ ἀρκτινὸν μέρος T 298 (1188). ‖ Per gr. ant. ἀρκτικός, con influsso di μεσημβρινός.

°ἄρκτος s. m. 'settentrione': gen. ἄκτρου T 34 (1034), ἄρκτρου T 50 (1053), GK 52 (1139), ἀρχτρου T 211 (1159), ἄρτρου T 133 (1127), ἀγκτρου T 332 (1198); dat. αργτρω T 243 (1175); acc. ἄκτρων GD 30 (1036), ἄκτρον T 100 (1114?), ἄρκτρον T 13 (1005), ἀρκτρο T 84 (1099), ecc.; κατα δυσμὰς και ἀρκτος και μεσύμβριας T 94 (1106).

°ἀρκτοῦρος s. m. 'settentrione': ἐκ τὸ μέρος τοῦ ἀρκτούρου C 14 (1134). ‖ Gr. ant. 'Arturo' (Orsa Maggiore) e 'id.'. Ma comunemente sono attestate le varianti del seg.

°ἀρκτῷος agg. 'settentrionale': απο ακτρῶου μερους T 127 (1125), ἀπο του ἀκτροῦ μερούς R I 147 (1044); εἰς τὸ ἄκτροον μέρος T 109 (1117); ἐπὶ τὰ ἀκτρῶα μέρει T 112 (1118), ecc.

'Αρκωλός pr. m.: ἀρκωλός e gen. ἀρκωλοῦ R I 270 (1131). ‖ Lg. 'Αρκολέος? V. 'Αρκολέων, Λέος e cfr. αρκουλες.

'Αρλείτας ep. m.: ιωαννης... αρλειτας T 226 (1167). ‖ Cfr. i cgg. 'Αρλέτης (At.), *Arlètti* (CL), forse *Allètti, Allètto* (PA).

ἀρμαζώντων: v. ἁρμόζω.

ἀρμακία s. f. 'muro a secco': ἡ ἐκεῖσε ἀρμακία C 341 (1218). ‖ Cfr. gr. tardo (Esichio) ἀρμακιάς· στοάς, da (II sec. a. C.) ἕρμαξ 'mucchio di pietre, tumulo' L-S; *per armachiam* TabMalf 208 (1278), bov., regg. *armaćia*, ecc. LG s. v. ἑρμακία, ILEIKI, ngr. ἀρμακιά, dial. ἀρμακία IL.

ἀρμαμέντον s. n. 'armata': ὁ λορικᾶτος καὶ πρωτομανδατωρ ἐπὶ τῶν βασιλικῶν αρμαμέντων T 27 (1032). ‖ Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* 'armata, arsenale', da lat. a r m a m e n t u m, DCG, S, L.

'Αρμάννος pr. m.: gen. αρμαννου T 382 (1228), acc. ἀρμάννον C 89 (1201). ‖ Cfr. fr. *(H)Armand*, da germ. H a r d m a n n, Dauzat, o it. *Armanno*, da germ. *Hariman(n)*, DCI; ted. ant. *Airmannus* Förstemann 774, *Armannus* Pratesi 71 (1171).

ἀρμάριον s. m. 'armadio' R I 154 (1049). ‖ Gr. tardo (IV-V sec.) e med. *id.*, da lat. a r m ā r i u m, DCG, S, L; cfr. bov., otr. *armári* LG, ILEIKI.

'Αρματών ep. m.: Στεφάνου τοῦ 'Αρματῶνος GO 166 (1057). Pl. μὲ τοῦς ἀρματῶνες GO 55 (1052), 58 (1052?). ‖ Cfr. gr. med. 'Αρμάτων Moritz I 48.

'Αρμένης ep. ed etn. m.: Γεοργίου 'Αρμένι τοῦ ζαγγάρι GO 82 (1053), ἐκ τοῦ 'Αρμένη GR 295, θεοδώρου τοῦ ἀρμένου C 673 (1192). ‖ Da gr. ant. 'Αρμένιος 'armeno' P-B, gr. med. (VI-VII sec.) 'Αρμένης D. Cfr. lat. *Armenius* Schulze, lat med. *Armenus* etn. CDBa IV 9 (990) e i cgg. *Armeni* (It. merid.), *Armeli* (ME), Αρμένης (At.), nonché *Arménia*, contrada di Bruzzano (RC), DTOC.

'Αρμεντᾶνος etn. m.: βασίλειος ὁ καὶ βλάσιος μετὰκληθεις ό τοῦ ἀρμεντάνου R I 138 (1041), ὁ λεος τοῦ αρμετάνου T 160 (1139), λέοντος τοῦ ἀρμεντάνου T 168 (1141). ‖ Da lat. *A r m e n t ā n u s (v. 'Αρμέντιον); cfr. i cgg. *Armentano* DCC, *-ani* (Luc., Cal.).

'Αρμεντάρης ep. m.: Φιλιππου διακονου του 'Αρμεντάρι Schneider 264 (1119). ‖ Da lat. a r m e n t ā r i u s 'bovaro'.

'Αρμέντιον t. n.: τό ριάκην τῆς περιὁρισμίας τοῦ ἀρμετιου T 222 (1166). ‖ Da lat. a r m e n t u m 'armento', lat. med. anche 'stabulum' DCL. Cfr. *Armentum* Vendola 2261 (1324), ora *Armento* (PZ).

αρμετάνου: v. 'Αρμεντᾶνος.

ἄρμετιου: v. 'Αρμέντιον.

"Αρμης ep. m.: υιων τοῦ ἄρμη T 216 (1164).

°ἁρμόζω vb. intr. 'spettare, appartenere': pres. ind. 3. sg. ἀρμώζει C 680 (1259), pl. ἀρμόζουν T 381 (1227), 464 (1269); ptc. παντὸς ἄλλου ἀρμόζοντός μοι T 248 (1177), ἀρμαζώντων R I 139 (1041), μὴ ἀρμωζώντων ἡμᾶς GK 36

(1181), ἐν χωραφίοις τοῖς ἀρμοζούσοις R II 47 (1145). ‖ Gr. ant. 'adattarsi, convenire', gr. tardo (VI sec.) e med. 'appartenere' L, K. Anche gr. ant. medio 'fidanzare', cfr. ὃν καὶ ἡρμοσάμην τῇ ἐμοὶ γνησία θυγατρί T 356 (1211), e 'fidanzarsi', cfr. ἣν καὶ ἡρμοσάμην ἐμαυτῷ ibid. e T 246 (1176). Cfr. anche otr. *armáźo* 'sposare' LG, ILEIKI.

'Αρμονῖται t. m. pl.: ἱ διμοσία ὁδὸς τῶν 'Αρμονιτῶν GR 128-129. ‖ Etn. da *'Αρμονία = 'Αρμενία (?); cfr. il cg. *Armenite* (CS) DCC 288.

ἄρμος s. m. 'altura, colle': ὁ ἄρμος GK 34 (1151), 58 (1190) = T 304, ὁ ἀρμός GK 52 (1139) = ὁ ἄρμος T 161, αρμος T 81 (1097?); gen. ἄρμου C 390 (1094); acc. ἄρμον ibid., R I 187 (1080), ecc., ἀρμον Sola 538 (1068), ἀρμόν GSJ 249 (1223), ἧς τὸν ἀντικρὶς βουνὼν ἤγουν τὼν ἄρμων, κακῆθεν τὼν ἄρμων ἄρμων ('lungo l'altura') C 390 cit., εις το αρμον το αληθινον καὶ ἀπο του αληθινου αρμού T 99 (1114), ἄρμον μέγα καὶ κρυμνούς C 314 (1144?). Pl. ἄρμοι T 161 (1139) = ἀρμοί GK 52 cit.; acc. ἀρμους R I 135 (1007), τοὺς ἄρμους ἄρμους C 18 (1141). ‖ Da gr. ant. ἁρμός 'giuntura' con influsso di lat. a r m u s 'spalla, braccio'. Cfr. *usque ad armos, hoc est rupes* Schneider 267 (1119), ngr. dial. ἀρμός 'altura, colle' IL III 93; luc. *ármë, ármu*, cilent. *ármu* 'roccia scoscesa' LG. V. αιομου. 2.

"Αρμος t.: του κυρ ἀσκηττινου ὁ επικληθεις τοῦ ἄρμου T 195 (1152); ἁγίας θεοτοκου τῶν ἀρμων T 307 (1192), εἰς 'Αρμούς GR 428. ‖ Cfr. *Casalis Armi* Vendola 3746 (1310) e i tt. *Armo* LG, *Li Armi*, ecc. DTOC 16, 389, STC 359, 4264, EG I 33.

'Αρμυρή t. f.: ἴς τον κάμπον της αρμϊρίς..., ο ξηροριαξ τῆς βῆνας τῆς αρμηρής T 209 (1159); ἡς τιν αρμηρη T 206 (1159), τὸν αρμιρί T 209 cit. ‖ Da gr. ant. ἁλμυρός 'salato'; cfr. *Armirá, Armará* DTOC e v. 'Αλμυρός.

ἀρμυρός agg. 'salato': τὸ ξηρὸν ῥήακα ἄχρι ἀπέρχεται ἧς τὶν ζεῦξην τοῦ ἑτέρου ῥηάκου τοῦ ἀρμιροῦ C 560 (1143). ‖ Da gr. ant. ἁλμυρός (v. 'Αλμυρός); cfr. *Armirum* Pratesi 29 (1118), *in magnum flumen Armiro* DN 119 (1170), *Armiró* DTOC e *Armarò* STC 170; bov. *armirò* 'adenite' LG.

ἀρνακη, αρνακῆ: v. Λαρνάκια.

'Αρνείσης ep. m.: οσβέρνου ἀρνεισι T 256 (1179). ‖ Cfr. ted. ant. *Arn(e)gis, Arnis* Förstemann 139, *Arnisius* (1180) DCS e il t. *Arnese* TCI 43 A 4.

ἀρνητής s. m. 'rinnegato': αρνητῆς καλείσθω... τοῦ σταυροῦ R I 174 (1061), αρνιτῆς του τημιου σταυρου T 61 (1063); ἤναι ἡμεῖς ἄρνητι του τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ T 50 (1053). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) e med. *id.* L, K.

'Αρνόλφος pr. m.: ἀρνόλφου C 619 (1146). ‖ Da long. A r n u l f Tagliavini II 239, DNI s. v. *Arnòlfo*; cfr. *Arnulf, Arnolf, Arnolfu* CDLo 53 (760), *arnulfus cusentinus* T 86 (1099), *Arnulfo* cg. (PA).

'Αρνός pr. m.: 'Αρννός GSJ 232 (1215); 'Αρνοῦ τοῦ Διένι MénC 324 (1076); κυρον ἄρνον T 204 (1155). ‖ Da gr. tardo ἀρνός 'agnello' L-S; cfr. *Arnò* cg. (It. merid.); v. 'Αμνός.

ἄρξεν: v. ἄρχομαι.

ἄρξις s. f. 'inizio': τὴν ἄρξην ἐπεκδεχόμενοι GSJ 171 (1162). ‖ Cfr. ngr. *id.* D. e v. ἔναρξις.

'Αρόγκιν t. n.: το χωρῖον τοῦ αρõγκιν = *casale arunciani* T 87 (1101; doc. bil.). ‖ Da lat. A u r u n c i, gr. tardo 'Αροῦγκοι (Dion. Alic. VI 32). Cfr. *casale quod dicebatur Arunco* Brühl 195 (1144) e i tt. *Runci, Rungi* DTOC; v. 'Αρουγχισάσσος, 'Ρούμκιν, 'Ρογκισᾶνος.

°ἆρον ἆρον: το μερος το λεγωντων αρον αρον σταύροσον T 34 (1034), το μερος τον κραζοντων ἄρων ἄρω σταυρωσον T 56 (1058), ἔχει μερος μετὰ τοὺς κράζοντας τὸ αρων αρων σταυρωσον T 76 (1093), ἡ μαιρῆς (lg. μερὶς) αυτου μετα τῶν κεκραγώτων τὴν ελεϊνην φωνην τὸ ἄρον σταύρωσον τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ R I 174 (1061). ‖ Aor. imper. di gr. ant. αἴρω 'sollevare', gr. tardo (*N. T.*) anche 'distruggere' L-S. L'espressione evangelica ἆρον

ἆρον, σταύρωσον αὐτόν 'tolle, tolle, crucifige eum' (Giovanni XIX, 15), grido col quale la folla incitava Pilato a condannare Gesù, riappare nei nostri docc. solo in formule di deprecazione. Cfr. però in bov., nella conclusione di una fiaba di Condofuri: *Náro, náro, o apeθamméno férri to ssáno* 'Suo malgrado il morto porta il sano' TNC 278 (la locuz. non è riportata nel LG); ngr. comune e dial. ἆρον ἆρον 'in fretta', 'violentemente, forzosamente' D, IL.

-ᾶρος suff. m. in eponimi: v. Βουρδονᾶρος, Πατηλᾶρος, Φερρᾶρος, Φουρνᾶρος. ‖ Cfr. it. merid. *-àro* da lat. -ā r i u s; v. -άριος.

᾿Αρούβαλλος ep. m.: τοῦ πρωτοσπαθαρίου τοῦ ᾿Αρουβάλλου GT 28 (1023), γουλιελμου αρουβάλλου T 467 (1269). ‖ Prob. da gr. ant. ἀρύβαλλος 'borsellino'. V. ῾Ρούβαλλος.

᾿Αρουγχισάσσος ep. m.: βαρθολομεος αρουγχισασσος T 345 (1202). ‖ Lg. ᾿Αρουγκισᾶνος, da ᾿Αρόγκιν? V. ῾Ρογκισᾶνος.

ἅρπαγμα s. n. 'usurpazione': ουτε μιαν δυναστείαν ουτε κατ αρπαγμα επι αυτῶν εἰς τα τηαῦτα χωραφια μενων ὁ πατήρ μου T 73 (1093). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* 'preda, bottino' L-S, K.

°**ἁρπάζω** vb. tr. 'rapinare': pres. ind. 3. pl. ἁρπάζουν C 627 (1137); ppf. perifr. εἶσαν ἁρπάξαντες 'avevano usurpato' C 424 (1182). ‖ V. αιάρπάζεσθαι.

᾿Αρπεδόνης ep. m.: Γεώργιος ᾿Αρπεδόνης Z 176 (1102). ‖ Cfr. ngr. ἀρπεδόνι n., gr. ant. ἀρπεδόνη f. 'corda' IL e il cg. *Arpidone* (CT).

ἀρραβῶνας s. m. 'caparra': ἔδωκεν ἀραβῶναν GM 163 (1264). ‖ Gr. med. *id.* K, da gr. ant. ἀρραβών, gr. tardo (pap. II sec.) anche ἀραβών L-S.

ἀρραγής agg. 'intatto', 'infrangibile': nom. m. ἀῤῥεγής C 351 (1193) = ἀρένης (v.), f. ἀραγής C 340 (1192); ἐμμενέτω ὑ παροῦσα πρᾶσις τοῦ ῥιθέντος χωραφίου... αἷς ἀῤῥαγὴ καὶ ἀπαρασάλευτος C 462-463 (1279) = ...αἷς ἀρραγϊς καί ἀπαρασάλευτος Spata I 355 (lg. ὡς ἀρραγὴς), αρραγεὶ και απαρασάλευτος T 284 (1182). ‖ Gr. tardo (I sec.) *id.* L-S.

ἀρράθυμος agg. 'ardente, entusiastico': ἄοκνον καὶ ἀράθυμον δοξολογίαν GM 211 (1189). ‖ Gr. med. *id.* D.

ἄρραν: v. ἀρά.

αρραπίτης: v. ᾿Αραβίτης.

ἀῤῥεγής: v. ἀρένης, ἀρραγής.

ἀρρεμαμπελον: v. ἐρημάμπελον.

ἀρρενοφρόνως avv. 'virilmente': EugPan 125. ‖ Da gr. med. (*Suda*) ἀρρενόφρων, -ον D.

᾿Αρρίγος pr. m.: gen. ἀῤῥίγου C 379 (1221); dat. ἀρρήγω CMG 38 (1328). ‖ Da germ. *H a i m r i c h Tagliavini I 234-235; cfr. *Arrigo* pr. e cg. V. ᾿Αμιρίγος, ᾿Ενρίκος, ᾿Ερρίγος, Χενρής.

*ἀρρύθμησις: v. ἀρηθμῆς.

᾿Αρσαφης ep. m.: ῾Ρουπερτος ᾿Αρσάφής Pratesi 262 (1217?) e Αρσαφης 353 (1227); τοῦ ᾿Αρσάφη GR 70. ‖ ᾿Αρσαφής P-B; cfr. *Arsafius* Pratesi 261 (doc. cit.).

᾿Αρσαφία pr. e t. f.: τὸ σύνορον τῆς ᾿Αρσαφίας GR 150, τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς ᾿Αρσαφίας GR 151, ecc., εις τον μηλον της αρσαφιας T 58 (1059?), εκ τιν διακρατησιν τις αρσαφιας T 77 (1094), ecc.; acc. ᾿Αρσαφίαν GSJ 41 (1054), 125 (1151), ecc. ‖ Dal prec.; cfr. *Arsafía* t. DTOC.

᾿Αρσάφιος pr. m.: του πρεσβυτερου αρσαφιου T 319 (1194). ‖ V. ᾿Αρσαφης.

᾿Αρσέναι t. f. pl.: εἰς ᾿Αρσένας GR 430. ‖ Cfr. il t. *Arzanisi* (*Arsanise*, CZ; dall'etn.?) DTOC.

᾿Αρσένης t. m.: τὸ ῥυάκιον τοῦ ᾿Αρσένι GO 182 (s. d.). ‖ Dal seg.; cfr. ᾿Αρσένης pr. Buturas e cg. (At.).

᾿Αρσένιος pr. m.: GSJ 68 (1102), GM 212 (1189), ecc.; acc. ᾿Αρσένιον ib. 209. ‖ *Id.* P-B, da gr. tardo (iscr. III sec.) ἀρσένιος 'maschile', o (II sec.) ἀρσένιον 'maschio' L-S. Cfr. *Arsenius* Schulze, *Arsenio* pr. DNI.

᾿Αρτεβόνα ep. m.: λέως ἀρτεβονα R I 271 (1131). ‖ Da 'arte buona', nome augurale.

᾿Αρτζέρης ep. m.: πλοισιον τοῦ χωραφιου τõν τοῦ αρτζέρει T 308 (1192). ‖ Da fr. ant. *archier* 'arciere'; cfr. cal. *arcèri* 'trafficante, procacciante' NDDC, sic. *id.* 'industrioso, procacciante' VS e i cgg. *Arceri* (CZ), *Arcieri* (Sic.), *Arciere* DSCL. V. ᾿Αρκέρης.

᾿Αρτζιμβάλδος pr. m.: ἀρτζιμβάλδου T 513 (1134). ‖ Cfr. fr. ant. *Archimbau(t)* Flutre, *Erchembaut*, *Archambault* Langlois, ted. ant. *Ercanbald*, *Archinbald* Förstemann 458, it. *Arcibaldo* DNI, *Zimbardo* cg. (CS, PA).

ἀρτῆον: καὶ ἀρτῆον ἔδοκεν ὑμᾶς (lg. ἡμᾶς) γ′ πρόυατα T 168 (1141). ‖ Lg. gr. ant. ἀρτίως 'ora, di recente'.

᾿Αρτικος pr. m.: ἐγω αρτικος πρωτοπαπα T 7 (981).

᾿Αρτιμάγγος pr. m.: καὶ πρεστεπαένος καὶ γαρένης καὶ ἀρτίμαγγος C 303 (1142) = ἀρτϊμάγγος Spata II 484. ‖ Cfr. ted. ant. *Hardman*, *Ardiman*, *Arteman* Förstemann 755, fr. *Hartmann*, *Harmand* Dauzat, it. *Ardemagni* DCI. Lg. ᾿Αρτιμάννος? Per un probabile influsso di lat. m a g n u s (> μάγνος in Strabone, LG), cfr. la var. *Russomagnus* s. v. ῾Ροσσιμάννος e il t. sic. *Artimagna* Pellegrini 329.

᾿Αρτιμένος ep. m.: ἰωάννην ἀρτιμένον C 432 (1183). ‖ Cfr. ngr. dial. ἀρτυμένος 'grasso, corpulento', da gr. ant. ἀρτύω 'condire' IL III 128*b*.

ἀρτισοῦς: ὅδε διωρισμὸς... κρούει εἰς τὸν ἀντικρὺς λύθον καὶ ἅρμον τῆς ἄρτισοῦς, κακεῖθεν ὑπάγη κατὰ δυσμάς C 308 (1142?).

°ἀρτίως: v. ἀρτῆον.

ἄρτρου: v. ἄρκτος.

ἀρτυσία s. f. 'grasso, sugna': ἐδῶσὲς μάς αρτησϊὰν λαγινας β′ και ελαδου λαγιναν T 293 (1187). ‖ Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, K; cfr. bov. *artisía* 'sugna' LG, ILEIKI.

ἀρύπωτος agg. 'immacolato': n. pl. καθαρὰ καὶ ἀρύποτα CMG 90 (1330). ‖ Gr. tardo (IV sec.) *id.* L, (scol.) L-S. Avv.: **ἀρυπώτος** CMG 95 (1330).

ἀρχάγγελος s. m. 'arcangelo': δια πρεσβειας... τὼν ἁγίων ἀρχαγγέλων T 45 (1050). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D. **2. ᾿Αρχάγγελος** agion.: ὁ ἅγιος ἀρχάγγελος C 401 (1105), ἡ κολτοῦρα τοῦ ἁγίου αρχαγγέλου T 297 (1188), εἰς πλάνον τοῦ ἀρχαγγέλου ib. 296. ‖ Cfr. it. *Arcangelo* pr. DNI. **3.** ep.: ἰωαννηκίου μοναχοῦ οὗ τὸ ἐπόνυμον ἀρχαγγελου T 516 (1172).

ἀρχαιόθεν avv. 'da tempi antichi': ἀρχαιώθεν C 440 (1217). ‖ Gloss. *id.* D.

ἀρχαιόστρατον s. n. 'strada antica': MénC 322 (s. d.), ἀρχεόστρατον T 557 (s. d.). ‖ Da gr. ant. ἀρχαῖος 'antico' + gr. med. στρατί '(piccola) strada' D.

ἄρχαντον: v. ἄχραντος.

᾿Αρχάρας ep. m.: ἰωάννου ἀρχάρας C 336 (1185). ‖ Gen. di *᾿Αρχάρα da *᾿Αλχάρα; cfr. *ioannes de arcara* ibid. e v. ᾿Αχάρα.

ἀρχεπισκόπου: v. ἀρχιεπίσκοπος.

ἀρχερατεύω: v. ἀρχιερατεύω.

ἀρχερατία: v. ἀρχιερατία.

ἀρχητικός agg. 'dotato di pubblici poteri': δεφενδεύειν... ἀπὸ παντὸς προσώπου ἐκκλησιαστικοῦ ἀρχητικοῦ τε καὶ ἰδιωτικοῦ καὶ ἀπ᾿ αὐτοῦ τοῦ δημοσίου C 72 (1146). ‖ Da gr. med. ἀρχηγετικός 'che appartiene o si addice al comandante supremo' D.

ἀρχήφωτος agg. 'che è origine di luce': τῆς αρχηφώτου τριάδος T 268 (1180). ‖ Gr. tardo e med. *id.* e ἀρχι-, ἀρχε- L, D.

ἀρχιδιακονᾶτον s. n. 'arcidiaconato, dignità di arcidiacono': C 321 (1172?). ‖ Gr. med. *id.*, da ἀρχιδιάκονος + -ᾶτον, K; cfr. lat. tardo (VI sec.) *archidiaconātus* Souter e il t. *Arcidiaconata* TCI 37 E 2.

ἀρχιδιάκονος s. m. 'arcidiacono': GR 404, Schneider 264 (1119), gen. αρχιδιακόνου GR 397, ἀρχιδιὰκωνου T 361 (1213). ‖ Gr. tardo (V sec.), e med. *id.* L, K. Cfr. lat. tardo (IV sec.) *archidiaconus* Souter. **2. ᾿Αρχιδιάκονος** ep.: υασιλειος ἀρχιδιάκονος T 184 (1145). ‖ Cfr. il cg. *Arcidiacono* (It. merid.).

ἀρχιεπισκοπή s. f. 'arcivescovato': C

321 (1172?); gen. ἀρχιεπισκοπῆς R I 253 (1126), C 17 (1141), ecc. || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id*. S, L, K.

ἀρχιεπισκοπικός agg. 'arcivescovile': ἀρχιεπισκοπικοῦ σταυροπηγίου GM 210 (1189). || Cfr. ngr. *id*., dal seg.

ἀρχιεπίσκοπος s. m. 'arcivescovo': gen. ἀρχεπισκότου R I 161 (1053; anche ἐπισκότου ibid.); acc. ἀρχιεπίσκοπον C 340 (1192), 341 (1218). || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id*. L-S, L, D.

ἀρχιεραρχέω vb. intr. 'essere vescovo': ἀρχιεραρχοῦντος... τοῦ θεοπροβλήτου ἀρχιεπισκόπου βεράρδου C 637 (1223). || Dal seg.

ἀρχιεράρχης s. m. 'vescovo': τῆς μονῆς τοῦ ἀρχιεράρχου νικολάου τοῦ χούρχουρη C 32 (1153), τὸν... ναὸν τοῦ ἀρχιεράρχου νικολάου τῆς ἀρχιεπισκοπῆς μεσήνης C 339 (1192), τὴν... ἐκκλησίαν τοῦ ἀρχιεράρχου νικολάου ib. 340. || Gr. med. (VII sec.) *id*. L, K.

ἀρχιερατεία s. f. 'pontificato': gen. ἀρχερατίας CMG 9 (1328). || Gr. tardo (IV sec.) *id*. L, (*Monumentum Ancyranum*) = *pontificatus maximus* L-S.

ἀρχιερατεύω vb. intr. 'essere pontefice': ἀρχερατεύοντος... ἰωάννου οἰκουμενικοῦ πάπα CMG 9 (1328), ἀρχιερατεύοντος τοῦ ἁγιοτάτου ἡμῶν πατρὸς... κυρίου Ἰννοζεντίου Müller 13 (1359). || Gr. tardo (pap., iscr.), e med. *id*. L-S, K.

°**ἀρχιερεύς** s. m. 'arciprete': nom. ἀρχιερέος T 244 (1175), αρχιερεος R II 100 (1174); gen. ἀρχιερέως GSJ 273 (1121), αρχηερεος T 43 (1047). || Gr. ant. 'gran sacerdote'.

ἀρχιερωσύνη s. f. 'pontificato': gen. ἀρχιεροσύνης Müller 13 (1359). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id*. 'sommo pontificato' L-S, K; ma τοῦ μεγάλου τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξιώματος 'episcopato' SLuca 80.

ἀρχίζω vb. serv. 'cominciare' aor. ind. 2. sg. ἄρχησης CMG 100 (1332). 1. pl. ἀρχίσαμεν T 112 (1118), R I 203 (1100). || Gr. med. *id*. D, K.

ἀρχιμανδρᾶτον s. n. 'carica di archimandrita': DON 181 e 182 (1195) = Kölzer 17, 18. || Forma aplologica per *ἀρχιμανδριτᾶτον, da ἀρχιμανδρίτης + -ᾶτον.

ἀρχιμανδριτεύω vb. intr. 'essere archimandrita': inf. ἀρχιμανδρητεύειν Müller 14 (1359) e ptc. ἀρχιμανδριτεύοντες ib. 15, ἀρχιμανδριτεύοντος C 640 (1291). || Dal seg.

ἀρχιμανδρίτης s. m. 'archimandrita': GSJ 66 (1102), 254 (1245), ecc., ἀρχιμανδρήτης R II 56 (1154); gen. ἀρχιμανδρίτου T 59 (1061), GM 214 (1189); dat. ἀρχιμανδριτω R II 119 (1193); acc. ἀρχιμανδρίτην GK 34 (1181), μεγάλον ἀρχιμανδρίτην GM 76 (1146), ἀρχιμανδρίτον R II 111 (1185). || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id*. L-S, L, K.

Ἀρχιμήδης pr. m.: τοῦ ἀρχιμήδου καστέλλου C 342 (1218). || *Id*. P-B.

ἀρχιποίμην s. m. 'capo dei pastori (di anime), Cristo': acc. ἀρχιποίμενα CMG 36 (1328). || Gr. tardo (III-IV sec.) e med. *id*. L-S, L, K. **b. ἀρχιποιμήν**: Falkenhausen I 192 (1097); gen. ἀρχιποιμένος CMG 70 (1328). || Cfr. ngr. anche *id*. D.

ἀρχιπρέβιτε s. m. indecl. 'arciprete': πρεσβυτερου ιωαννου αρχιπρευιτε T 134 (1127). || Da ἀρχι- + πρέβιτε; cfr. cal. *accipreviti* 'id.' NDDC e il t. *Acciprevitura* DTOC.

ἀρχιπρεσβύτερος s. m. 'arciprete': GO 68 (1051-1057?), 131 (1054), ecc. || Gr. tardo (V sec.) e med. *id*. S, L, K.

ἀρχιστράτηγος s. m. 'generalissimo' (detto di Dio): τοῦ θεοῦ... ἀρχιστρατήγου CMG 37 (1328). || Gr. tardo (*Settanta*) *id*. 'comandante in capo', (II sec.) *id*. (detto di Cristo) L. **b.** 'id.' (detto dell'arcangelo Michele): ἡ μονὴ τοῦ ἀρχιστρατήγου R I 140 (1041), τῆς μονῆς τοῦ ἀρχιστρατήγου μιχαήλ Grégoire 82 (1124). || Gr. tardo (II sec.?) e med. 'id.' L, K. **2. Ἀρχιστράτηγος** t.: ἄχρι τοῦ συνόρου τοῦ ἀρχιστρατηγοῦ τοῦ αποσκεπι λεγομένου R II 33 (1144); χωράφια εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον GD 60 (1061). ||

Cfr. *Archistraticum* o *Archistratigum* Pratesi 29 (1118).

°**ἄρχομαι** vb. serv. 'cominciare': pres. ind. 3. pl. ἄρχουνται C 81 (1172); aor. ptc. ἄρξεν C 618 (1146), ἤρξαντες C 304 (1142).

ἄρχον s. n. 'autorità': τὸ ἄρχον καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐμπεπιστευμενὸν ἁπάσης χώρας ἁγίας ἐκατερίνας T 353 (1206).

ἀρχοντ(ε)ία s. f. 'distretto di un ἄρχων': τὴν ἀρχοντείαν ταύτην τοῦ ἀλβιδῶνος C 643 (1099). || Gr. ant. (?; iscr.) L-S suppl., gr. med. (IX sec.) *id*. 'prefettura, principato' S, 'praefectura, districtus' DCG.

Ἀρχοντία pr. f.: CD 30 (1036); gen. Ἀρχωντίας ib. 29, αρχοντίας T 541 (s. d.). || Dal f. di ἄρχων. Cfr. gr. med. *Id*. ActAth VIII 101 (ca. 1300).

ἀρχοντικῶς avv. 'per costrizione di funzionari': οὐκ ἀρχοντικῶς καὶ ἐξουσία τιραννικῇ T 149 (1132). || Cfr. ngr. *id*. 'signorilmente', da gr. tardo ἀρχοντικός agg. 'proprio di un arconte' L-S, D.

ἀρχόντισσα s. f. 'moglie di un ἄρχων', 'signora, nobildonna': gen. ἀρχοντίσσης GM 213, 214 (1189), ἀρχοντίσσας GSJ 219 (1198); acc. ἀρχωντήσσαν T 287 (1184). || Gr. med. *id*. 'domina, hera' DCG. **2. Ἀρχόντισσα** pr.: gen. ἀρχωντήσσας C 528 (1188), T 421 (1256), ἀρχόντισα ὁμοζήγο αὐτοῦ C 31 (1153). || Cfr. *Archontissa* CDBa IV 21 (1011), Ἀρχόντισσα pr. Buturas. **3.** t.: Κώνστας Ἀνδρόνικος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, ὅστις ἐπικαλεῖται τῆς Ἀρχόντισσας Z 177 (1102), ἰωαννης τῆς αρχώντισσας T 328 (1198). || Cfr. *Arcontissa* CDBa II 295 (1382).

Ἀρχοντίτζης ep. m.: R II 27 (1143), T 187 (1145); gen. ἀρχοντίτζη R I 252 (1126). Gr. med. *Id*., ipocor. da ἄρχων, Milk-M, Moritz II 22; cfr. *Argondizzo* cg. e *Argondizza* t. (CS) DTOC, Αρχοντίτσης (At.).

Ἀρχούνης epit. m.: ἰωάννου τοῦ ἀρχούνι R II 148 (s. d.). || Ἀρχώνης P-B, da gr. ant. ἀρχώνης 'capo appaltatore' L-S; cfr. *Archionus* Vendola 606 (1310) e i cgg. *Arcone* (Vibo Valentia, CZ), *Arcuni*, *Accone* (PA).

ἀρχούντα: v. ἀρχέω.

ἀρχτρου: v. ἄρκτος.

ἀρχυροῦ: v. ἀργυρός.

°**ἄρχων** s. m. 'magistrato o notabile locale': ἄρχουντες ἴγουν βαρούνηιοι R II 40 (1144), οἱ ἐν τῇ κορτη ἄρχουντες R II 77 (1169); τοὺς ἐμοὺς ἄρχωντες Sola 534 (1068). || Cfr. i cgg. *Arconte* (RC), *Arcondo* (AG).

ἀρωγής s. m. 'soccorritore': τοῦ ἀρωγῆτος ἡμῶν χριστοῦ CMG 92 (1330); τῶ ἀρογέτι ἡμῶν θεῶ CMG 124 (1334). || Cfr. gr. ant. ἀρωγός e v. il seg.

ἀρωγήτης s. m. 'soccorritore': CMG 14 (1328); τοῦ ἀρωγήτη CMG 70 (1330). || Da gr. tardo (IV sec.) ἀρωγέω, gr. ant. ἀρήγω L. V. il prec.

Ἀρώντζος (**Ἅγιος**) t. m.: εις την ριάκην τὴν λεγωμενην τοῦ αγίου αρώντζου T 389 (1229). || Da lat. crist. O r o n t i u s, gr. ant. Ὀρόντης, Tagliavini I 286-287; cfr. *Oronzo* pr. (LE) e *Sant'Oronzio*, *-onzo* (PZ, LE) TCI. Forse *Oronzio* è alterazione di *Aronzio*, da lat. A r o n t i u s (a sua volta da A r u n s di origine etrusca), nome di un santo di Benevento, DNI.

-ας des. m. di sostantivi e nomi propri passati dalla III alla I declinazione: v. ἄκτωρ, ἀρραβῶνας, Γῦπας, δοῦκας, ἔγγωνας, ἱερέας, Καστελίωνας, κοράτωρας, μαΐστορας, μανδάτορας, μάρτυρας, μῆνας, παροχέας, πατέρας, Περιστερῶνας, πράκτορας, πρεκωνάτωρας, πρίγκιπας, ῥάχωνας, Ῥῆνας, ῥύακας, Σινάτορας, τέρμονας, Τορνάτορας, Φύλακας. || Già gr. tardo *id*., attraverso l'acc. in -α(ν); cfr. MNE II 92, EL e v. -αν.

-ᾶς[1] suff. m. in sostantivi indicanti mestiere, professione o carica e in eponimi che ne derivano: v. Ἀγγουρᾶς, Ἀγραχτᾶς, Ἀρκᾶς, Ἀρκλᾶς, Ἀτζουπᾶς, Βαρελλᾶς, Βελωνᾶς,

Βουτυρᾶς, Βραχιολᾶς, Βυλλιχᾶς, Γαλᾶς, Γαλατᾶς, Γαστρᾶς, Γιδᾶς, Δαμαλᾶς, Δέλλιας, Κάθηκας, Καϊᾶς, Καλαμᾶς, Καλτζαρᾶς, Κανατᾶς, Κανίτζας, Καρβουνᾶς, Καφαλλᾶς, Κεραμιδᾶς, Κηρυκᾶς, Κλιβανᾶς, Κομητᾶς, Κονταρᾶς, Κοσκινᾶς, Κουραδᾶς, Κοφινᾶς, Κρομμηδᾶς, Κτενᾶς, Κυμινᾶς, Μανδηλᾶς, Μεζυθρᾶς, Μεσιτᾶς, Μηλινᾶς, Μολοχᾶς, Μουσαρᾶς, Μυλωνᾶς, Νιβλᾶς, περιβολᾶς, Πηγαδᾶς, Πλασταρᾶς, Πλατζαρᾶς, Πλοῦμας, Πουγγᾶς, Ῥάκας, Ῥαυδᾶς, Ῥιακᾶς, Ῥοὺττας, Σακκᾶς, Σεργωνᾶς, Σκουλαρᾶς, Σουμερᾶς, Φαβατᾶς, Χρηματᾶς, Χρισονᾶς, Ψωμᾶς. ‖ Gr. tardo e med. *id.*, da -έας[1]; cfr. MNE I 420-21, II 176, Psaltes §§ 373-374, LG, GSDI § 254. Per i diversi valori di -ᾶς (v. anche i segg.) cfr. pure IL e ElBiz 31, nota 32. **b. -ᾶς**[2] id. in eponimi che esprimono una caratteristica fisica o morale: v. Ἀρκοφαγᾶς, Βαρβαράς, Γαϊδαροφαγᾶς, Γαρειλιας, Γαυρᾶς, Καϊλᾶς, Καρακαλλᾶς, Κατοφαγᾶς, Κελωνᾶς, Κεντουκλᾶς, Κουραδᾶς, Λειχουνᾶς, Λοιδορᾶς, Μαγουλᾶς, Μακρᾶς, Μαλλοφαγᾶς, Μερωπᾶς, Μιλέχας, Μουσαρᾶς, Μούστακας, Νιβλᾶς, Πιπιγγᾶς, Ῥιτζᾶς, Σαμβᾶς, Σκιμινᾶς, Σπηληγγᾶς, Φαβαρᾶς, Φαβατᾶς, Χαμιλλᾶς; in t.: v. Κεφαλᾶς. ‖ Gr. med. *id.*, da έας[2]; v. il prec. **c. -ᾶς**[3] id. in sostantivi indicanti luoghi nei quali crescono in prevalenza certe piante, o che hanno particolari caratteristiche, e in toponimi che ne derivano: v. Ἀγραππιδᾶς, Ἀγριλλ(έ)ᾶς, "Ακανθα e -ον, ἀμυγδαλᾶς, Ἀντζᾶς, Ἀσφοδιλᾶς, Βουχορτᾶς, Δονακᾶς, Ἐμβολᾶς, Θαλιᾶς, Θεριᾶς, Καρρᾶς, Κίσερος, Κοσσιφᾶς, Κριζᾶς, Μαραθᾶς, Μελικουκκᾶς, Μολοχᾶς, Μυγᾶς, πελλεκατά, πτελερᾶς, Ῥάμνας, Σιληπᾶς, Σπαρτᾶς, Σπλαθρᾶς, Σύμβλικας, Σχινᾶς, Φραξᾶς. ‖ Da -έας[3]; v. i precc.

ἄς cong. concessiva 'che': ἄς ἀναλάβονται GO 62 (1052?), ας εχη T 56 (1058), ας εχει T 171 (1141), ἀς ἔχουν T 251 (1178), ἀς εἴπη T 299 (1188); ἄς τοῦ εἰσεὶν χαρίσμενα GO 131 (1054), ecc. ‖ Gr. med. *id.*, dall'imp. ἄφες (ἀφίημι), DCG, D, K; cfr. bov., otr. *as* LG e v. ἀσέν.

ἀσάλευτος agg. 'incrollabile': acc. f. ἀσάλευτον T 52 (1054), 61 (1063), ecc. ‖ Gr. tardo (I-II sec.) *id.* L-S, D.

Ἀσάνης pr. m.: Κωνσταντίνου τοῦ Ἀσάνου GO 163 (1056). ‖ Gr. med. *Id.* Mikl-M, Moritz I 41, 49; cfr. *Id.* cg. (At.).

Ἀσβέρνος pr. m.: ιωαννου του ασβέρνου T 304 (1191). ‖ Cfr. ted. ant. *Ansbarn, Osbern* Förstemann 122 e il t. *Sberno* DTOC; v. Ὀσβέρνος.

ἀσβεστάρα s. f. 'calcara': εἰς τὴν παλεὰν ἀσβεστάραν T 554 (s. d.). ‖ Da ἀσβεσταρία.

Ἀσβεστάρης ep. m.: νϊκολαου ασβεσταρου T 162 (1139). ‖ Cfr. gr. tardo (Esichio) ἀσβεστήριοι L-S, gr. med. e ngr. ἀσβεστᾶς D, ngr. dial. ἀσβεστάρις 'fabbricante di calce' IL.

ἀσβεσταρία s. f. 'calcara': GR 141 = T 556; τῆς ἀσβεσταρίας R I 197 (1092); acc. ἀσβεσταρίαν CMG 97 (1332). Gr. med. *id.* D.

Ἀσγέριος pr. m.: R II 18 (1135). ‖ V. Ἀντζέρης.

Ἀσδηλήτζηα pr. f.: Ἀσδηλητζήα GSJ 255 (1245). ‖ V. Ἀδελάσια.

ασέ: μιλλιαρισια ς′ ασέ τὴν αγελαδην T 171 (1141). ‖ Lg. ἀπέ: 'sei monete d'argento dalla (vendita della) vacca'.

ἀσέν: καὶ την πουλαδη ὀνπερ καβἀλλικεῦσωμαι εις την αποβιωσιν μου, κελευσωμαι του ἀσὲν εις τον ἀγιον γεόργιον T 194 (1149). ‖ Lg. ἄς ἔν(ε) = ἄς εἶναι 'che sia'; cfr. bov. *áfimme c'as ène* (καὶ ἄς εἶναι) LG s. v. ἄς.

Ἀσηεστής t. m. (?): Ἁγία Ἀναστασία τοῦ Ἀσηεστοῦ GR 245. ‖ Lg. Ἀσείστου, da gr. tardo (II sec.) ἄσειστος, -ον 'inconcusso' L-S, gr. med. *id.* L, K?

ἀσηκρῆτις s. m. indecl. 'segretario, consigliere': Λεων σπαθαροκανδηδάτος ἀσηκρητὴς καὶ κριτής T 23 (1026). ‖ Gr. tardo (VI sec.) *id.*, da lat. a s ē c r ē t i s L; cfr. anche gr. med. ἀπὸ τοῦ πρωτασηκρῆτις ActAth X 24 (1342).

ἀσημένος agg. 'di argento': κρατύραν ἀσιμένον e ἀναματούρια ἀσιμένα CMG 131 (1334). ‖ Gr. med. *id.* ed -ένιος K; cfr. otr. *(a)simèño* LG.

Ἀσήμης pr. m.: Μιχαὴλ τοῦ Ἀσήμη Z 178 (1102). **b. Ἀσήμιος**: ασιμὴος καμαρδης T 199 (1154), ασιμιος T 338 (1199). ‖ Da gr. tardo (pap. IV-V sec.) ἄσημιν (lg. ἀσήμιν?) L-S, gr. med. ἀσήμιον 'argento' D; cfr. otr. *asími* 'id.' LG, ILEIKI.

Ἀσῆραι t. f. pl.: εἰς τόπον γνωριζόμενον ταῖς ἀσήραις C 49 (1190). ‖ Da ar. h a š ī r 'macchia fitta di arbusti' Dozy II 758*a*. Nessun rapporto con gr. tardo "Ασσωρος (ipotesi di Alessio, in EG Introd. 32).

ἀσθενότης s. f. 'debolezza': acc. ασθενότητα T 225 (1167). ‖ Da gr. ant. ἀσθενής 'debole'.

Ἀσίνιος pr. m.: μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀσινίου Z 176 (1102). ‖ *Id.* P-B, da lát. A s i n i u s Schulze.

Ἀσισκή pr. o t. f. (?): συμεῶνος τοῦ ἀσισκῆς T 59 (1061).

ἀσκανδαλίστως avv. 'senza scandalo': CMG 81 (1330). ‖ Gr. tardo (IV-V sec.) e med. *id.* L, K.

Ἀσκαράνος ep. m.: ὁ ἀσκαράνος C 334 (1185). ‖ Da σκαράνος (v.), con protesi di ἀ- o con influsso di ar. ' a s k a r ī 'soldato'.

Ἀσκέττας ep. m.: γουλιέλμος ἀσκέττας T 393 (1232). ‖ Cfr. "Ασκεπτος P-B, da gr. ant. ἄσκεπτος 'irriflessivo, sconsiderato', bov. *jinèka áskweto, ásketo* 'id.' LG, *Aspetti* cg. (PA), da *Ἀσκέπτης?

Ἀσκεττίνος pr. m.: C 620 (1148), ἀσκηττίνος C 551 (1102), MénC 341 (1128), Ἀσκητίνος GSJ 279 (1133; = ἄσκινος T 152), C 616 (1145), ecc., ἀσκιττίνος R I 237 (1121), Ἀσκηττήνος MénC 340 (doc. cit.) e Ἀσκηγτῖνος ibid. e 341, άσκυγτινος T 542 (s. d.), άσκηντινος R II 19 (1135), Ἐσκίττινος GSJ 68 (1102); gen. ἀσκειττήνου T 235 (1172), ασκιττινως R I 267 (1125), ecc. ‖ Da fr. ant. *Ansketil* MénM 62, nota 2, fr. (norm.) *Anquetil, Anguetin*, da germ. A n s k e t e l l, Dauzat. Cfr. *Ansketinus* Pratesi 18 (1096), *Asquietinus* ib. 57 (1163), *Anscretinus* MénM 70 (1122), ecc., e i cgg. *Schettino, -i* (It. merid.) DCC. Abbondante documentazione in Ménager *Inv.* 267-271.

Ἀσκημίτζης ep. m.: χωράφιον τοῦ ἀσκημίτζη C 660 (1185). ‖ Ipocor. da gr. ant. ἄσχημος 'brutto, deforme'; cfr. bov., otr. *ášimo* 'brutto, cattivo' LG 66 e i cgg. *Schimizzi, Schimicci* DCC.

Ἀσκηντῖνος: v. Ἀσκεττίνος.

°**ἄσκησις** s. f. 'ascesi': διατρίβωντα ἐν ἄγνεια καὶ ασκήσι καὶ σεμνὴ πολητεία R II 105 (1183). ‖ Gr. tardo e med. 'id.' L-S, D; gr. ant. 'esercizio, pratica'.

Ἀσκηττῖνος, ασκινος: v. Ἀσκεττίνος.

Ἀσκόνης pr. m.: gen. Ἀσκόνη CDBa IV 49 (1033), ασχουνυ T 27 (1032). ‖ Da lat. A s c ō n i u s Schulze, Morea 277 (1200); cfr. *Ascone* cg. (RC, PA), *Ascuni* t., gr. med. Ἀσκουνής Mikl-M, Ασκούνης (At.). Improbabile un etimo cal. *asklúni, askúni* '(ariete) castrato male', 'con un solo testicolo' LG s. v. ἀσκλούνι (così STC 383, DTOC, DCC; cfr. STC 377).

Ἀσκουλίτης etn. m.: ὁ μοσχάτος, ὁ του ρόττου, ὁ ασκουλίτης T 11 (1000), ...ασχουλίτης T 25 (1032). ‖ Dal seg.

"Ασκουλον t. n.: κάστρου ἀσκοῦλου T 11 (1100), 25 (1032). ‖ Da lat. A u s c u l u m P-W; cfr. *Asculum* CDBa VIII 88 (1147). Prob. è il mod. *Ascoli Satriano* (Foggia). V. Δάσκουλου.

άσκυγτινος: v. Ἀσκεττῖνος.

-άσμα: v. -μα.

-ασμός: v. -μός.

Ἀσμοῦνδος pr. m.: MénC 322 (s. d.), 327 (1107), C 617 (1145); gen. Ἀσμούνδδου GSJ 241 (1222), T 499 (1291). ‖ Cfr. ted. ant. *Ansemund*,

Asmund, *Osmund* Förstemann 130, da got. A n s i m u n d s o A u s m u n d s Gamillscheg II 7; *Asmundus* DN 226 (1188), ecc. (Ménager *Inv.* 271), *Asmundo* cg. (CT, ME, TA), *Villa Asmundo* t. (SR). V. 'Οσμοῦνδος.

"Ασος t. m.: χωράφιον εἰς τὸν Βοῦαν καλούμενον "Ασος GR 327; διὰ τῶν "Ασον GR 205. || Prob. voce del sostrato; cfr. gr. ant. ἄσις 'melma, fanghiglia (trasportata da un fiume)' STC 394, "Ασος (Creta) P-B, "Ασσος PPE 119, 157, *Asso* (canale, LE; torrente, in Toscana), *Assi* (fiumara, CZ-RC) TCI.

'Ασπραμάνος ep. m.: πέτρον ἀσπραμάνου T 192 (1187). || 'Biancamano', da ἄσπρος + cal. *manu*? V. Μανουμούσζας.

'Ασπρόμαλλος ep. m.: Χριστοδοῦλος 'Ασπρόμαλλος Z 178 (1102). || Da ἄσπρος + gr. ant. μαλλός 'lana', 'ciocca di capelli'; cfr. ngr. ἀσπρομάλλης 'canuto', dial. ἀσπρόμαλλος IL, Ασπρομάλλης cg. (At.).

ἄσπρος agg. 'bianco': τῆς ὄλιθας τῆς ἄσπρης C 320 (1154); τὸν ἄσπρον ἅρμον C 304 (1141), τὴν ἄσπρην ὄλιθαν GSJ 148 (1155), τὸ ἄσπρον χῶμα GR 476, τὸ ἄσπρον λιθαρινώλιν (v.). Pl. τοὺς ἄσπρους λίθους C 116 (1136) = T 156, τὰς ἄσπρας συκαίας GR 330. || Gr. tardo (II-III sec.) *id.* s. 'moneta minutior' più tardi agg. 'bianco', da lat. a s p e r L-S, L, DCG. Cfr. bov., otr. *áspro* 'bianco' LG, ILEI-KI. **2. "Ασπρος** ep.: κωνσταντινος του ασπρου T 384 (1228), ιωαννης τοῦρλυνα τοῦ ασπρου T 475 (1270). **3.** in t.: τὴν "Ασπρην Μυκκιοῦναν GSJ 218 (1198).

'Ασσέτιος pr. m.: πρεσβύτερον 'Ασσέτιον Σακάτην Z 152 (1086).

'Ασσιτάνικα t. n. pl.: GSJ 137 (1154).

ἄστατον s. n. 'instabilità': τὸ ἄστατον τοῦ κεροῦ CMG 166 (1336). || Gr. med. *id.* K, da gr. ant. ἄστατος, -ον 'instabile'.

ἀστερίσκος s. m. 'asterisco (oggetto liturgico a forma di croce, usato per tener sollevato il coperchio della patena, sicché questo non tocchi il pane benedetto)': GR 271. || Gr. tardo (III sec. a. C.) e med. *id.*, dim. di gr. ant. ἀστήρ 'stella' L-S, D, K.

ἄστζον: v. "Ατζος.

ἀστήσομαι: ἵνα ἥσταμαι καὶ δεφενδεύω αὐτῷ ἐκ παντὸς προσόπου· εἶ δὲ κἀγῶ ἀστήσομαι εἶς επαναστροφῆν πυραθῶ ἐλθεὶν ἧνα μϊ ἥσακούωμαι T 197 (1154). || Lg. οὐ στήσομαι?

°**-αστικός** suff. aggettivale indicante pertinenza: v. δεμοσιαστικός, ἐκκομιαστικός.

ἀστοχέω vb. intr. 'fallire, non avere successo': aor. ind. ἰστοχήσαμεν GSJ 54 (1098). **b.** 'fallare, essere manchevole': pres. ind. ἀστοχεῖ CMG 26 (1328), ἀστοχοῦσι CMG 15 (1328). Aor. cgt. ἀστοχήση CMG 6 (s. d.). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* L-S, D.

ἀστοχία s. f. 'fallimento', 'errore': CMG 88 e 91 (1330). || Gr. tardo (II sec. a. C.) e med. *id.* L-S, K.

ἀστρακοσ[: τὸ δὲ ἀνώγον ὅπερ καρτερεῖς ποιήσης αὐτὸ ἀστρακοσ[...] καὶ ὑποκάτω ποιήσης δωχων CMG 176 (1336). || Problematica l'integrazione della forma, ma abbastanza chiaramente definibile il suo significato, per l'indubbio rapporto con sic. *àstracu* 'terrazza', 'pavimento di coccio pesto', 'terrazzo reso impermeabile con coccio pesto e calce' VS, da gr. ant. ὄστρακον '(vaso di) coccio', con ὀ- > ἀ- dalla crasi del pl. τὰ ὄστρακα; cfr. ngr. dial. ἀστράκι e ὀστράκι IL, dal dim. ὀστράκιον. Il grecismo, ben diffuso in area romanza (v. VES), è attestato piuttosto presto; cfr. lat. med. *astracum* e *-us* Niermeyer, *astracum* CDCajet 19 (1002) e *astragum* ibid. (954), *astracum ad petre et calce et arenam* CDCv VI 8 (1034), in Sic. *astraci* gen. MénM 156 (1239), ecc.

'Αστροπήρος ep. m.: κώνστας αστροπήρος T 183 (1145) = 'Αστροπῆς Z 165 (1096). || Da *ἀστροπεῖρος (πειράω) 'astrologo'. Cfr. 'Αστραπήρης Moritz II 19.

°**ἄστυ** s. n. 'città': gen. τοῦ ἥσκι ἄστου T 173 (1141), ἄστοῦ ὀρζουλου R II 90 (1173), αστιος πισκώπω T 169 (1141), τοῦ αστης πισκωπίω T 178 (1143), του άστη νοῶν T 203 (1155), την αστη της ὀλιδας T 143 (1130).

ἀσύγχυτος agg. 'non confuso, distinto': τῆς μίας καὶ ἀσυγχύτου καὶ βασιλείου ἀρχῆς C 53 (1043-1045?), τῆς ὑπερφώτου καί ἀσυγχύτου τριάδος C 423 (1182), ἀσυγχείτου καὶ ἀχοριστοῦ ἀγίας τριἅδος T 377 (1226), ecc. || Gr. tardo (I-II sec.) e med. *id.* L-S, D, L.

"Ασυλα t. n. pl.: ἐν τῷ καστέλλω τῶν ἀσύλων T 146 (1131), τὸν ἅγιον Κωνστάντιον ἀσίλον T 140 (1130), τῆς ἐπὶσκοπῆς ἀσύλων T 407 (1242), ἐπισκόπου ἀσύλων C 402 (1105), Λουκᾶ ἐπισκόπου Σύλων Falkenhausen I 194 (1197); Λουκᾶ ἐπισκόπου 'Ασύλων SLuca (nel titolo), τῆς μεγάλης ἐκκλησίας 'Ασύλων ib. 81. || Da gr. ant. ἄσυλος, -ον 'inviolato', 'che assicura immunità, che offre asilo'? V. "Ησουλα.

°**ἀσφάλεια** s. f. 'assicurazione legale': GR 161; εἰς ἀσφάλειαν GR 162, τὴν παρουσαν ἔγγραφην σῦνυειωαστηκὴν ἀσφάλημα T 7 (984). || Gr. ant. 'assicurazione, certezza'.

°**ἀσφάλειος** agg. 'che dà assicurazione legale': τὴν παροῦσαν ἀσφάλιον (χάρτην) GO 89 (1053), 92 (1053), ecc. || Gr. ant. 'garante' (epiteto di Poseidone) L-S e gr. tardo ἀσφάλιος 'che dà assicurazione' D.

ἀσφαλίζω vb. intr. 'dare assicurazione legale': GO 89 (1053), ἠσφαληζομεν R I 222 (1114). Aor. ind. ασφαλησαμεν T 379 (1227); ptc. pass. ἀσφαλισομένων GO l. c., pf. ἀσφαλισμένα Grégoire 82 (1145). || Gr. tardo (II sec. a. C.) comunemente medio L-S.

ἀσφαλιστικός agg. 'che certifica': ἀσφαλιστικὸν ἔγγραφον GK 58 (1190) = T 304, ἀσφαλιστικὸν διβέλλιον Müller 16 (1359), σφαληστικὸν σιγίλλιον C 422 (1171); ομολογϊτοικοῦ καὶ ἀσφαλειςθικοῦ ποῦπλοικου ἐγγραφου T 419 (1251), ἀσφαλήστου ἐγγράφου C 364 (1171). || Gr. med. *id.* S, K.

'Ασφοδιλᾶς t. m.: 'Ο 'Ασφοδυλάς GR 446; τοῦ 'Ασφοδιλᾶ GR 440. || Da gr. ant. ἀσφόδελος + -ᾶς[3]; cfr. ngr. dial. anche *ἀσφόδιλος e *ἀσφοδιλέας IL.

'Ασφορδευέλης ep. m.: χριστοδοῦλος τοῦ ἀσφορδευέλη C 666 (1173). || V. 'Αφερδουέλης.

ασχουλιτης: v. 'Ασκουλίτης.

ασχουνυ: v. 'Ασκόνης.

'Ασώματος agion. m.: τὸ ἀνδρείων μοναστήριον τοῦ 'Ασωμάτου Caspar 632-633 (1098) e σύν τε τοῖς 'Ασωμάτου πεδίοις ib. 634; μονὴ τοῦ 'Αγίου Νικολάου τὸ Καλαμίτζαν, ἔχον εἰς τὸ κάστρον 'Ρήγιον τὸν 'Ασώματον εἰς τὸ ἐξόκαστρον GR 245-246; τῆς μονῆς τῶν ἁγίων ἀσωμάτων C 453 (1245). || Da gr. ant. ἀσώματος 'incorporeo', gr. tardo (IV sec.) e med. *id.*, detto degli Arcangeli Michele e Gabriele, DCG, L, K; cfr. gr. med. ναὸς τῶν 'Ασωμάτων Mikl-M.

-ᾶτα suff. f. in sostantivi e toponimi: v. (Πέτρα) Βουνᾶτα, καβαλλικᾶτα, Λικᾶτα, Ταλλᾶτα, τερρᾶτα. **b.** in ep.: v. Καρρικᾶτα. || Da lat. -ā t a; v. il m. -ᾶτος.

"Ατα pr. f.: ἀτα ἡ γυναίκα τὸ ἦτο του κυρ στεφάνος υἱος του κυρ ουβου υιος ρανερι T 177 (1143). || Cfr. it. *Ada*, ted. ant. *Ada*, m. *Ado* Tagliavini II 395, da germ. *a t h a l a- DNI.

°**ἄτερ** prep. 'senza': ἄτερ πάσης ῥάδιουργίας καὶ δολιότητος CDBa IV 94 (sec. XI). || Gr. ant. comun. poetico e posposto.

'Ατεσσᾶνος etn. m.: 'Ιωάννην Κάφαρον 'Ατεσσάνον Z 152 (1086). || Da *Atessa* (prov. di Chieti).

'Ατζαλίνος pr. m.: acc. ἀτζαλίνον σκυλλακίου C 357 (1099?). || Cfr. ted. ant. *Azilin*, *Azolin* Förstemann 221, da germ. A z z i l o Tagliavini I 163; *accilinus* C 298 (1136), *acelinus* Morea 25 (938), *Azzolino* CDVerg II 404 (1132), fr. ant. *Acelin* Langlois, i cgg. *Azzalini*, *Az-*

zolino (It. merid.) DCC, il t. *Ozzolino* (CS), dial. *Azzolino* DTOC. V. Ἀτζουλίνα, Ἀτουλίνος.

Ἀτζαμόρου: v. Ἀτζίμορος.

Ἄτζας ep. m.: ἀποδίδει εἰς τὸ σύνορον τοῦ Ἄτζα GR 478. ‖ V. Ἄτζος.

Ἀτζημάννας ep. m.: πετρος ατζημαννας T 77 (1097), ἰωαννης ατζημάννας T 248 (1176), πέτρος ἀτζήμαννας T 558 (s. d.); του ατζειμάννα T 551 (s. d.), ἰωαννου ατζημαννου T 77 cit. ‖ Cfr. ted. ant. *Azaman*, *Azeman*, *Aceman* Förstemann 222.

-άτζης suff. m. ipocor. o patronimico: v. Ἀλιάτζης, Βαλδάτζε, Βονάτζης, Κωράτζης, Μαλάτζης, Φαβάτζης, Ψεμάτζης. ‖ Da lat. -a c e u s, -a, -u m; v. -άτζιον, -ίτζιον.

Ἀτζίδων ep. m.: Λέοντος πρεσβυτέρου τοῦ Ἀτζίδονος GD 29 e 32 (1036), Νικολάου πρεσβυτερου τοῦ Ἀτζίδονος GD 60 (1061). ‖ Forma prob. rifatta su un pl. *Ἀτζίδ-ωνες; cfr. ngr. ἀτσίδα 'faina', da gr. ant. ἰκτίς, IL.

Ἀτζίμορος epit. m.: Λέων τουρμάρχης ὁ Ἀτζίμορος GR 431, Νικηφόρου τοῦ Ἀτζαμόρου GO 166 (1057). ‖ Cfr. gr. med. Ἄτζμωρος (senza sign.) DCG, prob. da Μαῦρος 'il nero' Moritz II 49. Il primo componente, che si ritrova in gr. med. μονὴ τοῦ Ἀτζιωάννου ActAth V 140 (1010), potrebbe essere connesso con Ἀτζούπας (v.), anch'esso 'negro'.

ἀτζιοῦντας = *adiunctos* Cannizzaro 181.

-άτζιον suff. n. dim.: v. ἐσχαράτζιον, Καρυάτζα, καστελλάτζιον. ‖ Da lat. -a c e u m; v. -άτζης, -ίτζιον.

ἀτζιώνη s. f. 'azione legale': πασῶν ἄλλων ἀτζιονõν GM 174 (1304). ‖ Da lat. a c t i ō, -ō n i s.

Ἄτζον t. (?) n.: ἕως τὴν κεφαλὴν τοῦ μεγάλου ἄτζου καὶ ἀπὸ τοῦ ἄτζου ὡς κρατεῖ τὰ εἶσα T 50 (1053). ‖ Dall'esito romanzo di Ἄππιον o di lat. A c c i u s STC 4239a? Cfr. *Accio* t. STC 271, DTOC. Non è escluso che il termine sia un appellativo, forma denasalizzata del più tardo *anzo* (v. Ἀντζᾶς).

ἀτζόπ: v. Ἀτζούπας.

Ἄτζος pr. m.: MénC 324 (1076), GM 65 (1135); gen. ἄτζου C 560 (1143); τὸν κυρ ἄστζον C 599 (1112). ‖ Cfr. ted. ant. *Azzo* Förstemann 219, *Atzoni notario* CDLo 75 (766), *Aczonis* gen. CDCv II 93 (975), *Azzo filius quondam Azzoni* ib. 90 (975), *Aczus* RatDecAprut 3434 (1308), it. *Azzo* DNI, V. Ἄτζας.

Ἀτζουλίνα pr. f.: gen. ἀτζουλήνας C 94 (1239) e ἀτζουλίνας ib. 95. ‖ V. il m. Ἀτζαλίνος e Ἀτρουλίνα; cfr. il cg. *Azzolina* (Sic.).

Ἀτζούπας ep. m.: Νικόλαος Ἀτζούπας GSJ 197 (1172). **b.** **Ἀτζούπης**: τοῦ Ἀτζοῦπι GSJ 83 (1127), Ἀτζούπου GSJ 90 (1128), T 365 (1213); τὸν Ἀτζούπην GT 27 (1023). **c.** ἀμίκος τοῦ ἀτζόπε C 530 (1188), τοῦ υἱοῦ ἀτζόπ C 107 (1165), νικόλαος τζόππ e νικολάου τζόμπ C 86 (1191); τὸ χωράφιον τῶν ἀτζούπων T 480 (1271). ‖ Gr. med. ἀτζυπᾶς S, ἀτζηπᾶς, ἀτζουπᾶς 'soldato mercenario usato come guardia del corpo' D, K. Cfr. il cg. *Zupo* e cal. *zupu* 'furbo' DCC, ngr. dial. ἀτσουπάς 'demone' ib. s. v. *Atzupos* e il t. *Zuppella* EG I 85; v. Ἀτζίμορος. **2.** t.: τὴν μῶνην τοῦ ατζῶπάν R I 146 (1044). ‖ Cfr. *Zopá* (RC) DTOC, *Dozzupá* (ME) EG I 48. Al pl. ἀτζουπᾶδες 'famuli ex Mauritania vel Aethiopia', 'nigri' DCG risalgono il t. *Azzuppata* (CS) DTOC e, con influsso dei nomi propri francesi (da germ.) in -(h) a r d, gli eponimi *Aczopardus* Pratesi 213 (1206), *Azupardus* ib. 356 (1228), *Maraldicius de Atzupardo* CDBa X 158 (1264), *Azunbardo* RRS I 392 (1283), *Aczuppardus* Vendola 2400 (1324) e i cgg. *Azzupardi* (CT), *Zuppardi* (PA), ecc.; cfr. anche fr. ant. *Achopart*, *Acopart* (gli Etiopi?) Flutre 191, Langlois.

Ἀτζουτίες t.: ἄχρι χανδακίου ἀτζουτίες C 49 (1190).

Ἀτῆ pr. f.: βονος υιος ατῆς T 294 (1187). ‖ Cfr. Ἄτη P-B e v. Ἄτα.

°**-άτης** suff. etn. m.: v. Ἀλαννάτης,

Δρακοναριάτης, Εὐριάτης, Καριάτης, Κασινιάτης, Κλισουριάτης, Νιβλάτης, Σεικεννάτης, Σταπουρνιάτης, Τρωιάτης. ‖ Cfr. Psaltes 250, § 365, LG, GSDI § 255a, ngr. -ιάτης EL.

-άτικον suff. n. in nomi di diritti e imposte feudali: v. γλανδάτικον, ἐρβατικόν, τερράτικον, φαλαλαγγάτικον. ‖ Da lat. med. -ā t i c u m, a sua volta da lat. -ā t i c u s suff. aggettivale. V. -οτικόν. **2.** *id.* in t., con sign. di appartenenza: v. Ῥαδιλάτικον. ‖ Cfr. gr. med., ngr. -άτικος in aggettivi Psaltes § 430, EL e v. -ίτικον.

ατινουσαν: ἀπο την ἀγριμιλιαν ατινουσαν εἰς το ἐπάνοθαὶν μερος τις ενκλισιας T 81 (1097?). ‖ Lg. τὴν ἀγριμιλίαν τὴν οὖσαν. V. ἀ- immotivato.

Ἄτοκος in agion.: τοῦ ναοῦ τῆς θεοτόκου τῆς ἐπιλεγομένης ἀτόκου T 519 (1191). ‖ Non da gr. ant. ἄτοκος agg. 'che non ha ancora generato', ma da εὔτοκος 'che partorisce facilmente', gr. tardo (III-IV sec.) anche 'che assiste nei parti' L (l'attestazione è ivi data come spuria), epiteto, quest'ultimo, che ben si addice alla Madonna. Per εὐ > ἀ- cfr. εὐπορέω, Εὐπράξης. Prob. di qui il t. *Atòca* DTS.

-ᾶτον suff. n. in sostantivi concreti: v. ῥηγᾶτον², σταγνᾶτον. **b.** in toponimi: v. Γαληᾶτο-, Μαλλιᾶτον, Σουβερᾶτον. ‖ Da lat. -ā t u m, n. di ptc. pf.; v. -ᾶτος. **2.** *id.* in sostantivi astratti e toponimi: v. ἀδελφᾶτον, ἀνωβελεσσιμάτου, ἀρχιδιακονᾶτον, ἀρχιμανδρᾶτον, δουκᾶτον, κομουδᾶτον, μανδᾶτον, μητᾶτον, Πραιτωριᾶτον, πριγκιπᾶτον. ‖ Da lat. -ā t u s, -ūs; cfr. Psaltes §§ 252, 418.

ἀτόπημα s. n. 'offesa, torto': τὰ τοιαῦτα ἀτοπήματα ἐχόμενος διεπράττετο GT 18 (1002). ‖ Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S, D.

-ᾶτος suff. m. in sostantivi ed eponimi: v. Ἀκουβᾶτος, Βαρβᾶτος, Γαλᾶτος, Γαντᾶτος, δελεγᾶτος, Δεσπολλιᾶτος, Καιλλᾶτος, Κακᾶτος, Καλτζᾶτος, Καρρικᾶτος, καστρᾶτος, Κουλλουριᾶτος, Κριᾶτος, Λορᾶτοι, Μανδικᾶτος, Μαριτάτου, Μουσχᾶτος, Παππᾶτος, Πεγτινᾶτος, Πεδε φερρᾶτος, ῥηγᾶτος, ῥωμανᾶτος, Σαγμᾶτος, σιγιλλᾶτος, Σκαλδᾶτος, σκυφᾶτος. ‖ Gr. tardo e med. *id.*, da lat. -ā t u s, -a, -u m del ptc. pf.; cfr. MNE I 422, Psaltes § 448, LG, GSDI § 256, ILEIKI. V. -ᾶτα, -ᾶτον.

ατοπροερέτω: v. αὐτοπροαίρετος.

Ἀτουλίνος pr. m.: gen. Ἀτουλίνου GSJ 54 (1098), 66 (1102). ‖ Lg. Ἀτζουλίνου? V. Ἀτζαλίνος.

-ατούρης: v. τούρης.

ἀτρέπτως avv. 'immutabilmente': στερρῶς και ατρεπτος T 498 (1290). ‖ Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* L-S, D.

Ἀτρουλίνα pr. f.: gen. ἀτρουλινας T 117 (1121). ‖ Lg. Ἀτζουλίνας?

Ἀτταβιᾶνος pr. m.: nom. ατταβιάνο T 228 (1168), ατταβιανου T 272 (1181), ανταβιάνου T 252 (1178); gen. αγταβιᾶνος T 274 (1181). ‖ Da lat. O c t ā v i ā n u s; cfr. *actavianus* C 672 (1186), *Attavianus* TabMalf 37 (1246), De Citella I 39 (1286).

ἀτταλλάγτω, ἀτταλλάττω: v. ἀνταλλάττω.

αττειστατορ, ἀττοιστάτωρ: v. ἀντιστάτωρ.

Ἄττος pr. m.: ἄττου αγκονητάνου T 372 (1219). ‖ Da long. *Atto* Gamillscheg II 82; cfr. *Attus* CDBa VII 16 (1126), Pratesi 179 (1202).

-άτωρ, -άτωρας: v. -τωρ, -τωρας.

ἀυαπρεσβυτερος: v. ἀββᾶς, πρεσβύτερος.

Αὐγερινός ep. m.: νικολαος ο αυγερινος T 517 (1172); gen. αὐγερηνοῦ T 163 (1140), αὐγερινοῦ T 516 (1167?), 527 (1203). ‖ Da gr. tardo αὐγερηνός, -ερινός agg. 'mattutino'. Cfr. gr. med. Ἰωάννης ἱεροδιάκονος ὁ Αὐγερηνός ActAth VIII 154 (1305), Αυγερινός cg. Triandaphyllidis.

αὐγούστα s. f. 'imperatrice, moglie dell'imperatore di Bisanzio': Ζωῆς αὐγούστας τῆς Πορφυρογενήτου GR 386, Ἑλένης τῆς θεοστέπτου αὐγούστης GR 467. ‖ Da αὔγουστος

s. **2.** pr. o t.: προάστειον τῆς Αὐγούστας GR 55. **b.** agion.: εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἁγίαν αὐγοῦσταν T 19 (1019).

αὐγουστάλιον s. n. 'agostaro (tipo di moneta)': pl. αὐγουστάλια T 399 (1233), C 93 (1236), ecc.; gen. αὐγουσταλίων T 487 (1273). **b.** αὐγουστάρια pl. C 95 (1239). ‖ Da lat. med. *augustalis*, *augustarium* DCL, lat. A u g u s t ā l i s 'di Augusto'. Cfr. gr. tardo (II-III sec.) τὰ Αὐγουστάλια '*ludi Augustales*', gr. med. αὐγουστάλιος 'titolo di autorità militari' D, K. V. ἀγουστάλιον.

αὔγουστος agg. m. 'augusto': ῥωμαίων βασιλεὺς καὶ ἀεὶ αὔγουστος C 443 (1223), Ῥωμαίων βασίλισσα, ῥήγαινα Σικελίας καὶ ἀεὶ αὐγούστα DON 181 (1195) = Kölzer 17 = αὐγουστὰ R II 142; gen. μεγάλου βασιλέως κέσαρος ἀεὶ αὐγούστου καὶ αὐτοκράτορος ῥώμης καὶ ῥηγὸς σικελίας C 92 (1236). ‖ Gr. tardo (II sec.) *id.*, anche s. 'imperatore' L-S, D, da lat. a u g u s t u s. **2. Αὔγουστος** 'agosto': μηνι αυγοῦστου T 190 (1147). ‖ Gr. tardo (I-II sec.) *Id.*, da lat. A u g u s t u s L-S. V. Ἄγουστος. **3.** pr.: τοῦ Αὐγούστου GR 32.

αὐδελμενέμ: v. Ἀβδελμενέμ.

αὐδεραχαμέ: v. Ἀβδερραχμέν.

Ἀυηρῶ pr. m. indecl.: ὼς δαθὰμ καὶ ἀυηρῶ καὶ κορέ οὓς χάνασαν ἡ γή κατεπιεν αυτούς T 76 (1093), 98 (1113). ‖ Propriamente Ἀβειρών, personaggio biblico (*Numeri* XVI).

°**αὐθαίρετος** agg. 'spontaneo': dat. ηκεια ημων γνόμην καὶ υουλην αυφθέρετον εχάρισαμεν... ἐν πέτζη χωράφιν T 119 (1122); οἰκια μου γνωμη και υουλη αὔφθερετω T 194 (1149), αὐθωερετώ προὲρεσει T 513 (1134).

αὐθεντεύω vb. intr. 'signoreggiare': pres. ptc. μεστοῦ αὐθεντέβοντος 'plenipotenziario' C 380 (1221), acc. αὐθεντεύων τïνά GK 36 (1181). ‖ Gr. med. *id.* D, K.

°**αὐθέντης** s. m. 'signore, padrone': nom. αὔφθέντας T 118 (1121); gen. αὐφθέντι T 101 (1114?), 120 (1122), ecc., αὐθεντός C 338 (1188). ‖ Cfr. otr. *aftènti*, *antèpti* 'signore', 'marito' LG.

αὐθεντία s. f. 'signoria, padronanza': acc. αὐθεντίαν C 430 (1182), GSJ 255 (1245), ecc., τι αυφεντία T 190 (1147), αφθὲτῆὰν R I 146 (1044). ‖ Gr. tardo (iscr.) e med. *id.* L-S, D; cfr. bov. *astendía*, otr. *aftendía* LG.

αὐθεντικός agg. 'autentico': ἀὐθεντηκὰ... σιγίλλια C 428 (1182). ‖ Gr. tardo (pap., I sec.) e med. *id.* L-S, D. **b.** 'appartenente al signore': ὁ ἐλέὸν το αυθεντηκόν T 269 (1181), χωραφίων τῶν αυθεντῐκῶν T 342 (1202). ‖ Gr. tardo (IV sec.) 'id.' D. Avv. **αὐθεντικῶς** 'da padrone': δεσπόζην κυρίος καὶ αυθεντικως T 257 (1179). ‖ Gr. tardo *id.* L-S.

αὐθέντος s. m. 'signore, padrone': acc. αὐθέντον C 535 (1130-1140?); pl. αὐθέντοι C 643, 644 (1099). ‖ Da αὐθέντης, tramite il gen. αὐθέντου.

αὐθέντρα s. f. 'signora, padrona': C 303 (1142); gen. αὐθέντρας GM 145 (1195), ἀθέντρας C 303 cit.; acc. αὐθέντραν C 401 (1105). ‖ Gr. med. *id.* D. **b. αὐθέντρια**: R I 185 (1080); gen. αὐθέντριας R I 217 (1108); acc. αὐθέντριαν GSJ 218 (1198). ‖ Gr. tardo (iscr.) e med. *id.* L-S, L, D.

αὐθέντρος s. m. 'signore, padrone': gen. αὐθέντρου C 401 (1105; ma αὐθέντης ib. 402). ‖ Ricostruito dal f. αὐθέντρα.

αὐθεντῶς avv. 'da padrone': κυρίως καὶ αυθεντῶς T 28 (1032?), C 404 (1109), T 133 (1127), ecc. ‖ Gr. med. *id.* D.

αὐθωερετώ: v. αὐθαίρετος.

°**αὐθωρόν** avv. 'immediatamente': αὐθώρον C 684 (1178).

Αὐκαρίενος ep. m.: Λέοντος τοῦ Αὐκαριένου GO 163 (1056?). ‖ Cfr. gr. tardo (II sec.) εὐκάρηνος agg. 'che ha una bella testa' D?

αὐλάκιον s. n. 'canale', 'fossato': T 342 (1202), καὶ υέννη το αυλακον τοῦ μίλου T 209 (1159), ης τὸ αὐλάκα τοῦ

μίλου ib. 208, τὸ αὐλάκιον αὐλάκιον 'lungo il canale' e τοῦ παλαιοῦ αὐλακίου C 14 (1134). ‖ Gr. tardo (scol.) e med. *id.* L-S, K; cfr. bov., otr. *avláći* 'solco' LG, ILEIKI.

Αὐλάρης t. m.: τὸν ποταμὸν τὸν ἀυλάριν T 557 (s. d.). ‖ V. Ἄλλαρος.

°**αὐλή** s. f. 'parco per animali': Müller 15 (1359); acc. αὐλήν GR 215. ‖ Gr. med. 'id.' K, gr. ant. 'cortile', 'reggia'; cfr. otr. *avlí* 'cortile', 'parco per animali', bov. *id.* 'vicinato' LG, ILEIKI; anche αὐλήν 'corte' acc. C 438 (1192). **2. Αὐλή** t.: ἡ ἕτερα μῦρα ἡ ἐπιλεγομένη ἡ Αὐλή GR 214-215, τῆς Αὐλῆς ib. 214.

Αὐλιανόν t. n.:]αυλιανοῦ T 356 (1211). ‖ Da lat A u l i u s Schulze + -ανόν; cfr. il cg. *Aglianò* (Sic.).

Αυλλα t. f.: Γουλυάλμος τῆς Αυλλας Holtzmann 341 (1083). **b.** ἀυλλα: v. μίλτζη.

αὐξαίνω vb. intr. 'crescere': pres. ind. 3. sg. αὐξένη CMG 127 (1334), pl. medio αὐξένονται ib. 128. ‖ Gr. med. *id.* K; cfr. otr. *afsènno*, *azzènno* 'cresco', 'allevo' LG, αὐσαίνω ILEIKI.

°**αὐξάνω** vb. tr. 'accrescere': aor. pass. ind. αὐξηνθησαν CMG 76 (1330). **b.** pass. = att.: ὅπως τὰ λογικὰ τοῦ χριστοῦ πρόβατα αὐξήνθης CMG 47 (1329).

Αὐξέντας pr. m.: προάστειον Αὐξέντα, ὃ λέγεται Πάλας GR 500. **b. Αὐξέντιος**: gen. αὐξεντίου R II 28 (1143). ‖ Αὐξέντιος P-B, Ἀξέντης Buturas.

αὐξέομαι vb. intr. 'crescere': pres. ptc. αὐξουμένης EugPan 113. ‖ Cfr. αὐξέω, αὐξουμένης ThG s. v. αὔξω.

αὐξητότης s. f. 'accrescimento': gen. αὐξιτότητος GSJ 205 (1186); acc. αὐξητότητα ib. 206. ‖ Da gr. ant. αὐξητός 'accrescibile', 'accresciuto'.

αὐστῆρος agg. 'severo': αὐστήρας ἀγανακτήσεως C 5 (1097); αὐστήραν ἀγανάκτησιν C 311 (1142). ‖ Da lat. a u s t ē r u s, a sua volta da gr. ant. αὐστηρός; cfr. αὐστειρὰν πεινήν C 406 (1110).

αὐταδέλφη s. f. 'sorella': απο παροῦσας αὐτάδελφαις T 73 (1093), παρὰ τῆς αὐταδέλφῆς T 516 (1167?). ‖ Gr. tardo (scol.) e med. *id.* L-S, K.

°**αὐτάδελφος** s. m. 'fratello': GR 189, 279; gen. αὐταδέλφου GR 465, ἀπταδέλφου C 384 (1117). Pl. αὐτάδελφοι GSJ 125 (1151), 271 (1121), ecc.: gen. ἐπταδέλφων C 558 (1141); dat. αὐταδέλφοις R I 180 (1076). ‖ Gr. tardo e med. *id.* L-S, L, D, gr. ant. agg. e s. **b.** f. 'sorella': ὑμῖν τοις αὐταδέλφοις ἀλφαράνα καὶ ῥῶσα R I 243 (1123).

αὐταλλαγήν: ἐδόξεν ἡμιν ἀλλήλοις αὐταλλαγὴν ἐκ τούτων ποιεῖσθαι R II 134 (1198). ‖ Lg. ἀνταλλαγήν; cfr. δίδωμι εἰς ἀνταλλαγήν ibid.

αὐτάρεσκος agg. 'soddisfacente': αὐταρέσκου συμφωνίας GM 212 (1189). ‖ Gr. tardo (IV sec.) *id.* 'gradito a sé' L-S, L, gr. med. 'egoistico' K.

°**αὐτάρκης** agg. 'sufficiente': ἔχοντες τὸ αὐταρχὲς αὐτῶν CMG 73 (1330), 113 (1332). ‖ Gr. ant. 'autosufficiente'. **b. αὔταρκος**: αὔταρκον (ἀνταλλαγήν) Müller 22 (1401).

αὐτεξουσία s. f. 'facoltà, libertà': τοῦ ἔχειν σε αὐτῶξουσίαν T 112 (1118). ‖ Gr. tardo (I-II sec.) *id.* D; v. il seg.

αὐτεξουσίως avv. 'liberamente': C 300 (1141), T 321 (1194), ecc., αὐτοξουσίως T 364 (1213). ‖ Gr. tardo *id.* L-S, ngr. dial. anche αὐτοξουσίως IL.

αὐτῆμου: v. αὐτός.

αὐτοβουλήτως avv. 'di propria volontà': CMG 89 (1330). ‖ Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, L, K.

αὐτοβούλως avv. 'di propria volontà': CMG 42 (1328). ‖ Cfr. ngr. *id.*, da gr. ant. αὐτόβουλος, -ον D.

αὐτοθελῶς avv. 'volontariamente': C 364 (1171). ‖ Gr. med. (XII sec.) *id.* L-S, D.

°**αὐτοκίνητος** agg. e s. 'che si muove da sé, semovente (detto di servi e animali)': τῆς ὑπόστάσεως ἀυτου ἀκκηνίτων καὶ αὐτοκκηνίτων R I 234 (1121). ‖ Gr. ant. agg.; gr. tardo (pap. VI sec.) e med. -ον 'animale', L-S, K.

αὐτόκλειστος agg. 'dotato di un re-

cinto proprio': ὁ μέγας ἀμπελῶν... αὐτόκλειστος καὶ περιορισμένος καὶ περιφραγμένος GM 210 (1189). || Cfr. ngr. *id.* 'che si chiude, si tappa da sé' D.

°**αὐτόκλητος** agg. 'non chiamato, volontario': αὐτὄκλητοι ἀναστάντες R II 27 (1143). || Gr. ant. *id.* (poet.).

αὐτονοκρατέω vb. intr. 'essere indipendente': aor. cgt. αὐτονοκρατήση CMG 32 (1328). || Da gr. med. αὐτοκρατέω incrociato con αὐτονομέω.

αὐτονυμία s. f. 'stesso nome, omonimia': ἐμοῦ νικολάου ζήκρῖ υἱοῦ λανγγουβάρδου τὴν αὐτονυμίαν ἔχοντος T 218 (1164). || Da incrocio di αὐτός e gr. tardo ὁμωνυμία.

αὐτοξουσίως: v. αὐτεξουσίως.

αὐτοπροαίρεσις s. f. 'autodeterminazione, scelta volontaria': dat. αὐτοπροαιρέσει T 548 (s. d.). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* D, L.

αὐτοπροαίρετος agg. 'di propria scelta': αὐτοποραίρετος f. T 44 (1049); dat. αὐτοπροαιρέτω βουλῆ C 334 (1185), 339 (1192), ατοπροερέτω μου βουλῆ Holtzmann 340 (1083). || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L-S, D, L. Avv. **αὐτοπροαιρέτως**: αὖτο προαιρέτως R II 133 (1198). || Gr. tardo (V sec.) *id.* L-S, L.

°**αὐτός** pron. 'egli': ἀπτός GO 130 (1054); gen. ἀπτοῦ GO 49 (1051); acc. m. αὐτό C 669 (1185), ἀπτόν GO 86 (1053?), f. αὐτή GD 44 (1042). Pl. nom. m. αὐτές T 470 (1270), f. *id.* T 484 (1272); acc. m. αὐτές T 81 cit.; dat. m. αὐτές ibid. || V. καυτός. **b.** pron. e agg. 'stesso': 'Ο ἑαυτὸς τίπος καὶ ὑπογραμμός GSJ 247 (1223), αὐτός μου περιόρισα e ὄντως μου αὐτῶς ἔσο εἰς τὴν μωνήν C 413 (1122), ἐγὼ αὐτή μου f. C 424 (1182) = αυτῆμου Spata I 280; αὐτῶ σύ C 525 (1142); εἰς τὸν αὐτωτόπον GO 101 (1053). **c.** epanalettico: τοῦτο τὸ χωράφιον πέπρακα αὐτό C 107 (1165); ὧν τὰ ὀνόματα αὐτῶν C 327 (1173); ἐξ ὧν λαμβάνει ἐξ αὐτῶν GR 283; οὓς χάνασαν ἡ γή κατεπιεν αυτούς T 76 (1093); ἅτινα καὶ παρέδοκαν ἀπτά GO 171 (1065?); τὰ τοιαύτα σήνορα οὐκ ἔδωκεν αὐτά C 312 (1144?), ecc. **2.** enclitico 'lui, lei', 'esso': τὰ δένδρια της T 119 (1122), καθηγουμένου τῆς CMG 5 (s. d.), τῶν εἰσωδίων τῆς CMG 125 (1334), ecc.; ἀνερύσας τὴν ὁ υἱὸς αὐτῆς Morso 121 (1149). || Cfr. bov. *ásto, áfto,* otr. αὖτο, ecc. LG, GSDI §§ 117, 118, TNC s. v. *áfto,* ILEIKI.

αὐτούργιος agg. 'produttivo (detto di piante adulte)': n. αὐτούργιον GR 178, 220, τὸ ἥμισυ αὐτούργιον καὶ τὸ ἥμισυ φυτόν GR 207. Pl. αὐτούργια GR 4, 6, ecc. (molto freq.); gen. αὐτουργίων GR 7, 11, ecc. || Cfr. gr. ant. αὐτουργός 'che lavora da sé', gr. med. -όν s. 'bene produttivo' D.

°**αὐτοχειρία** s. f. 'scrittura di propria mano': τῇ αὐτοχειρία τοῦ νοταρίου μου R I 250 (1124), τή αὐτοχειρία τοῦ ἥμετερου νοταριου R I 266 (1125). || Gr. ant. generalmente con 'uccidere'.

αὐτόχειρος agg. '(scritto) di propria mano, autografo': τῆ αὐτοχείρο μου ὑπογραφῆ πιστωθέν GD 49 (1042), τῆ αὐτοχείρω ὑπογραφή CDBa IV 68 (1046). || Gr. tardo (Esichio) *id.*, da gr. ant. αὐτόχειρ, L-S. Avv. **αὐτοχείρως**: C 637 (1223). || Gr. tardo (scol.) *id.* L-S.

αὐτοχερῶς avv. 'con le proprie mani, in mano propria': αὐτοχαιρῶς λαμβάνη τόσον ἐκ τὰ ἐμὰ πράγματα C 378 (1206). || Cfr. gr. ant. αὐτοχειρί e v. αὐτόχειρος.

αὐτοψεί avv. 'con i propri occhi': αὐτωψὴ θεάσάμενοι εὔρωμεν T 57 (1059?). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* L-S.

°**αὐτῶ** avv. 'ivi': ἀπεδώκαμέν σοι τὸ τιοῦτον χωράφιν τοῦ φυτεῦσε αὐτῶ ἀμπέλιον GM 157 (1227-1250). || Gr. ant. (dor.) αὐτῶ per αὐτοῦ o piuttosto tarda oscillazione ω/ου.

αὐτῶξουσίαν: v. αὐτεξουσία.

αὐτωτόπον: εἰς τὸν αὐτωτόπον GO 101 (1053). || Lg. αὐτὸν τόπον.

αυφεντία: v. αὐθεντία.

αὖφθέντας: v. αὐθέντης.

αὖφθέρετω: v. αὐθαίρετος.

αὐχένας s. m. 'collo': εἰς τὸν αὐχέναν C 533 (1130-1140?). || Gr. med. *id.*, da gr. ant. αὐχήν, D, K.

αὐχένιον s. n. 'gola (di monte)': T 19 (1019); τοῦ ἀυχενίου τοῦ ὑψηλοῦ ibid. || Gr. tardo *id.*, dim. di gr. ant. αὐχήν 'collo, gola', anche 'passo montano' L-S.

°**ἀφαιρέω** vb. tr. 'togliere': aor. ind. sg. 1. ἀφίλα T 242 (1175), ἀφεῖλαν C 311 (1142?), ἀφηλαν Holtzmann 341 (1164), 3. medio ἀφείλατο T 120 (1122), C 471 (1123), pl. 3. ἀφεῖλαν R II 61 (1154), medio ἀφείλαντω T 57 (1059?); ptc. μηδὲν ἀφελοῦντα ἕκαστος C 411 (1116), pass. ἀφαιρωθέντων R I 244 (1123).

°**ἀφανής** agg. 'diroccato, diruto': τὸν ὑδρόμυλον..., ὃς ὑπάρχει εἰς τὸ παντελές ἀφανεὶς ἕως ἐδάφου γῆς GM 140 (1195). || Gr. ant. 'invisibile, segreto'.

°**ἀφανίζω** vb. tr. 'distruggere': pres. inf. ἠφανίζειν CSS 40. Pass. pf. ind. 3. sg. ἤφανησθαι καὶ πυρίκαυστον γέγονεν, καὶ παντελος ἠρίμωται καὶ ἠφάνησθαι T 50 (1053).

°**ἀφανισμός** s. m. 'rovina': πάντα εἰς αφανιὴσμὸν τέλιον γέγωναν R I 173 (1061). || Gr. ant. 'scomparsa', gr. tardo (II-I sec. a. C.) 'eliminazione' L-S.

ἀφάντωσις s. f. 'rovina': πρὸς ἀφάντωσιν τελείαν C 53 (1143-1145?). || Gr. med. *id.* D.

ἀφαρμόζω: v. ἀφορμωζώντα.

°**ἀφαρπάζω** vb. intr. 'irritarsi': ἀφήρπασαν εἰς ἀμφιβολὴν... εἰσελθόντες R II (1145). || Gr. ant. *id.* 'trascinare'; gr. med. ἀφαρπάζομαι 'adirarsi' D, ngr. dial. anche att. 'id.' IL.

'Αφασανήτικον t. n.: τὸ χωραφιον της κρυψάνας το αφασανήτικον T 130 (1126).

'Αφερδουέλης ep. m.: βουττάϊπος ἀφερ δουέλη C 88 (1196). || Da ar. 'a f f ā r 'chi feconda le palme femmine col polline delle palme maschie' Kazimirski II 298*a* + d a w ā l ī pl. di d ā l i y a 'vite' ib. I 752*b*: 'vignaiolo'? V. 'Ασφορδευέλης.

ἀφέροσις: v. ἀφιέρωσις.

°**ἄφεσις** s. f. 'remissione, assoluzione': υπερ λύτρων καὶ αφευσεως τὼν πολλων μου αμαρτιων T 282 (1182).

ἀφηγούμενος s. m. 'designato a succedere nella carica di igumeno': nom. ἀφηγούμενος C 399 (1105), acc. ἀφηγούμενον ibid. e 398, 400. || Da ἀπό + ἡγούμενος.

ἀφηνιάζω vb. intr. 'recalcitrare, essere restio': aor. ptc. ἀμφοινιἄσας CMG 7 (s. d.). || Gr. tardo (II sec.) *id.* Cfr. ἀπαφηνιάζω.

"Αφης ep. m.: Βασίλειος "Αφης Z 177 (1102). || *Id.* (iscr.) P-B; cfr. gr. tardo (Esichio) ἀφῆς· ἀδύνατος, ἄλαλος e ἀφεύς· ἀδύνατος L-S.

'Αφθανάσιος: v. 'Αθανάσιος.

αφθὲτήἀν: v. αὐθεντία.

ἀφιααντaι: ἵνα εισέρχονται, καὶ κατοικούσιν ὅπου ἀν ετι εἰς ταχος ἀφιααντaι T 16 (1015). || Lg. ἀφίκωνται, da gr. ant. ἀφικνέομαι 'giungere'.

ἀφιερόννω vb. tr. 'dedicare, offrire in voto': pres. ind. 1. sg. ἀφιερόννω T 72 (1092), GO 184 (s. d.), ecc., ἀφιερώννω GSJ 102 (1138?), ἀμφιερόννω GSJ 185 (1166), ἀμφιερώννω MénC 323 (1076), GSJ 132 (1154), ἀφυαιρώννο GD 60 (1061), pl. 1. ἀφιερόννομεν T 34 (1034), ἀμφιερόννωμεν GSJ 80 (1125), ἀμφιερώννομεν GSJ 90 (1128); ptc. φαίνωμαι αφιὲρόννοντα, T 97 (1113), φαινῶμεθα ἀφιερόννωνταν T 104 (1116). || Dal seg. V. ἀφιερώνω.

ἀφιερόω vb. tr. 'dedicare, offrire in voto': pres. ind. sg. 1. αμφιερῶ e ἀμφηερῶ C 634 (1192), ἀμφὴαίρω T 71 (1092), medio ἀμφιεροῦμαι MénC 326 (1107), pl. 1. ἀφιερῶμεν Schneider 262 (1119), ἀμφιεροῦμεν T 290 (1186); inf. ἀφιερεῖν C 549 (1102), 679 (1259), ecc.; ptc. ἀφιέρωντες T 149 (1132), pass. ἀμφιερούμενα GSJ 185 (1166). Aor. ind. 1. sg. ἀμφιέρωσα MénC 325 (1097), αμφιαίρωσαν T 71 (1092), ηφηεροσαν R I 218 (1108), pl. 1. ἀφηρωσάμεν T 168 (1141), 3. ἀμφιέροσαν C 481 (1148), αφιερωσασιν T 60 (1063); inf. ἀφιερῶσααθαι T 168 cit., ἀφιερõσαν

GSJ 191 (1169). Ppf. perifr. ἦχεν ἀφιερώμενα T 97 (1113); fut. ἔσονται ἀφιερώμεναι C 340 (1192). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* L-S. V. προσαφιερόω.

ἀφιέρωμα s. n. 'offerta, dono votivo': ἀμφιέρωμα GSJ 142 (1154), ἀμφηέρωμα GSJ 93 (1128). || Gr. tardo e med. *id.* L, D.

ἀφιερώνω vb. tr. 'dedicare, offrire': pres. ind. 1. sg. ἀφιερώνω MénC 323 (1076); inf. ἀμφιερῶνειν Caruso 323 (1234), ἀφιερωνεῖν C 324 (1172); ptc. ἀφιερόνωντες T 56 (1058), ἀμφιερόνωντες GSJ 80 (1125), ομολογοῦμεν αφιερωνωντα T 60 (1063). || Gr. med. *id.* K, da ἀφιερόω. V. ἀφιερόννω.

ἀφιέρωσις s. f. 'dono votivo, donazione': ἀφιέροσις GR 258, ἀφέροσις R II 122 (1193), ἀμφηέρωσις T 234 (1171); gen. ἀμφιερώσης GSJ 106 (1141); acc. ἀμφιέρωσιν GO 45 (1051), GSJ 90 (1128), ecc., ἀμφιαίρωσιν MénC 322 (s. d.), ἀμφιαίροσιν GD 58 (1061), αφηεροσι Holtzmann 342 (1164), εφηερωσην R I 214 (1108). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* L-S; v. ἀμφιέρωση, ἀμφιερωσύνη.

ἀφιερώτης s. m. 'donatore, consacratore': αφιερώτις C 18 (1141). || Gr. tardo ἀφιερωτής D.

ἀφιερωτικόν s. n. 'atto di donazione': Schneider 271 (1140). || Dal seg.

ἀφιερωτικός agg. 'concernente una donazione votiva': χάρτην ἀμριεροτικόν GSJ 160 (1156), ἀφηεροτικῶν σηγίλλιον Sola 535-536 (1068). Pl. ἀμφϊερωτικοὶ χάρται GSJ 117 (1144). || Gr. tardo *id.* D.

ἀφίλα: v. ἀφαιρέω.

ἀφιλαργύρως avv. 'senza amor di denaro, disinteressatamente': T 46 (1050). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* L-S.

˚Αφιλιγμός t. (?) m.: Προάστειον ὅπερ κρατεῖ ὁ Φύλακας, τὸ ὂν ἄνωθεν τοῦ Γιασίου πλησίον τοῦ Ἀφιλιγμοῦ GR 234. || Lg. ἀ(μ)φ(ε)ιλιγμοῦ 'curva', da ἀμφι- + gr. ant. ἑλιγμός 'giravolta'? Cfr. gr. ant. ἀμφελίσσω 'avvolgere, avviluppare', ἀμφελικτός, -ον 'avvolto in spire'.

ἀφιλονείκως avv. 'incontestatamente, senza contestazione': ἴδωμεν τὴν ἐκκλησίαν δεσπόζουσαν καὶ ἐπικρατοῦσαν ἀφιλονίκως GSJ 116 (1144), ἀφιλονίκος καὶ ἀταράχως δεσπόζην GSJ 176 (1165). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* 'senza litigare' L-S, D.

°**ἄφιξις** s. f. 'partenza, distacco': μέλλει μὴ (lg. μοι) δουλεύσαι ἀπο της εμης εκ κωσμου αφήξεως ὑπερ ψυχηκής μου σωτηριας T 191 (1147); μετὰ δὲ τὴν αὐτῆς ἄφηξην C 352 (1193). || Gr. ant. 'arrivo', gr. tardo (*N. T.*) 'partenza' L-S.

ἀφίω vb. tr. 'lasciare': GSJ 212 (1198), αφίο e αφήο T 170 (1141). Aor. ἄφησεν GSJ 98 (1128), ὔφησεν C 374 (1176). || Gr. tardo e med. *id.* L, K; cfr. bov., otr. *afínno*, aor. *áfika* LG. V. ἀπαφίω, ἐπαφίω, ἄς.

˚Αφλαμᾶς ep. m.: βασίλειος e λέων ἀφλαμᾶς T 183 (1145). || Cfr. *Afrámoni* (da *Ἀφλάμωνες) t. DTOC, Αβλάμης cg. (At.).

ἀφνηδίω: v. αἰφνίδιος.

ἀφοδίαστος agg. 'privo di viatico': φοβούμενος μὴ... τοῖς ἐκεῖσε ἀποπέμψει (με) κενὸν καὶ ἀφοδίαστον C 401 (1105). || Da ἀ- priv. + gr. ant. ἐφόδιον, ἐφόδια 'viatico', ἐφοδιάζω 'fornire di vettovaglie'.

°**ἀφοράω** vb. tr. 'trascurare, non tener conto di': Εἰ δέ τις φοράσει ταῦτην μου διαθήκην CDBa IV 94 (sec. XI). || Gr. ant. 'guardare', raramente 'guardare dall'altra parte'.

°**ἀφορίζω** vb. tr. 'assegnare': aor. ind. ἠφόρισε SElia 1632. || Gr. tardo (IV sec.) 'id.' L, D, gr. ant. 'delimitare, definire'. **b.** 'mettere al bando': pres. inf. ἀφορῆζειν T 393 (1232); imper. perifr. έστω αφορισμενος ἐκ τῆς αγίας τοῦ θεοῦ κοινωνίας T 56 (1058). || Gr. tardo (*N. T.*) 'id.' L-S.

ἀφορμόζημεν: περι δὲ τοῦ κοινυτοῦ μου, ἐξ ὸν ἀφορμόζημεν 'circa i miei beni mobili, dai quali mi staccherò (morendo)' T 333 (1198). || Forma corrotta di gr. ant. ἀφορμάω tr. e intr. 'allontanare', '-arsi', con probabile influsso di ἀφορμίζομαι 'far salpare'.

ἀφορμωζώντα: τῶ ἀφορμωζώντα ἡμῶν μοιράδιον ἐκ τὸν τρίων ποδίων αἴλεων, ὀπερ έλαχεν ἠμήν T 469-470 (1270). || Lg. ἀφαρμόζοντα per ἀφαρμόζον, da ἀφαρμόζω *'spettare (da)' (v. ἁρμόζω), diverso da gr. tardo (II sec.) *id.* 'non conviene, non si adatta' L-S; o molto più prob. sta per ἐφαρμόζον.

῎Αφραι t. f. pl.: ἕτερον χωράφιον αἱ ῎Αφρε GR 286. || Da gr. ant. δάφνη 'alloro'; cfr. cal. *áfra*, *áfina* 'id.' LG, *Áfra*, *Áfri* tt. DTOC, ἡ ῎Αφρα (Corfú) PPE 108.

˚Αφρικᾶνος etn. m.: ἀλὴς ὁ ἀφρικάνος = ar. *'alī al-ifrīqī* C 262*b* (1183), κάϊς ὁ ἀφρικάνος = ar. *qays al--ifrīqī* ib. 277*b*. || Da lat. A f r i c ā n u s etn. di A f r i c a; cfr. i cgg. *Ficano, Firicano, Fricano* (PA).

῞Αφρικον t. n.: Ἀφρίκου GR 376, 381. || Da lat. A f r i c u s 'africano' STC 56; mod. *Áfrico*, villaggio ora distrutto (RC), DTOC.

῞Αφρικος etn. m.: pl. τῶν ἀφρίκων CSS 38. || Da lat. A f r i c u s. Nel testo indica gli Arabi stanziati in Africa, in opposizione ai "Siciliani", cioè agli Arabi stabilmente residenti in Sicilia.

ἀφρόντιστον s. n. 'tranquillità, assenza di preoccupazioni': τὸ ταύτης ἀνεπηρεάστον καὶ ἀφρόντιστον ὡς ἔδει ἀνεδεξάμεθα R I 247 (1124), τὸ ἀνεπερεαστόν τε καὶ ἀφροντιστον ὡς έδει παρ ἡμῶν προσδεξάμενοι T 126 (1125). **2.** °ἀφρόντιστος agg. 'trascurato, negletto': ἐπί τῶ ἀπομείναντι ἀφροντίστω ναῶ C 24 (1144). || Da gr. ant. *id.* 'sconsiderato, insensato'.

ἀφφιδάτους = *affidatis* Cannizzaro 181.

ἀχ- = μοναχ(ός): v. ἀχμαραῖνου, ἀχνεῖλος e cfr. ἀ- = μονο-.

°**˚Αχαΐα** t. f.: κάρουλου... πρίγκηπος ἀχαίας C 464 (1280).

ἀχαὶτη: v. χαίτη.

˚Αχάνης pr. m.: αχανυς υιος ασχουνυ T 27 (1032). || Cfr. *Cricori f. Achani armeni* CDBa IV 9 (990), *Boccus f. Achanis* ib. 25 (1012).

˚Αχάρα t. f.: τὸ καστέλλιον τῆς ἀχάρης C 290 (1096); τῆς διακρατήσεως ἀχαρίων C 312 (1144?), ἀχάρων ib. 314, χάρων C 416 (1125?); εἰς ἀχάραις C 314 cit. || Da ar. a l - q ā r a 'la collina'(?) Pellegrini 318, o meglio da a l - ḥ ā r a 'il quartiere'; cfr. *Alchares* (a. 1151), *Alcare* gen. (1211), *Alcharum* (1212), ecc., ora *Alcara Li Fusi*, *Lercara Friddi*, ecc., ArMed 52, nota 71. V. Ἀρχάρας.

ἀχείμαστος agg. 'non tempestoso': λυμὶν (lg. λιμὴν) ἀχύμαστος T 391 (1232). || Gr. tardo (I sec.) *id.* L-S.

ἀχειροποίητος agg. 'non creato dall'uomo': αφαγνιζον ἐν τὸ αγίο ναῶ της αχειροπειΐτου τα εἰερα καὶ θαυμάσια καὶ πολύτημα κόσμια T 225 (1167). || Gr. tardo (*N. T.*) e med. *id.* 'non fatto dalla mano dell'uomo' L-S, D.

ἀχερίων s. m. 'pagliaio': χαμόγαια ἑπτὰ σὺν τοῦ ἀχερίονος καὶ φρέατος καὶ τοῦ ἐν μέσω πεφυτευμένου παντός C 32 (1153). || Cfr. gr. tardo (iscr., III sec. a. C.) ἀχυρών, ngr. ἀχερίωνας e ἀχερώνας 'id.'; -υ- > -*e*- anche in bov. *áχero*, otr. *id.* (e *áχuro*, *áχiro*) LG, ILEIKI.

°**ἀχήν** agg. 'povero': εις παντα άνθρωπον αχὴν καὶ εξουσιαν T 406 (1242). || Forma dorica in Teocrito; cfr. gr. tardo (Esichio) ἠχῆνες pl. L-S. V. εξουσιαν.

°**˚Αχιλλεύς** pr. m.: Ἀχιλεύς GR 471.

˚Αχλάδια t. n. pl.: χωράφιον ὅ λέγεται Ἀχλάδια GR 413. || Cfr. *Id.* PPE 137, τὸ Ἀχλάδιον PPE 72, da gr. med. e ngr. ἀχλάδι 'pera selvatica', gr. ant. ἀχράς 'pero selvatico', IL.

ἀχλῆς: v. ὀχλή.

ἀχμαραῖνου: ὅπου ὑπάρχη τὸ μάνδριν ἀχμαραῖνου C 361 (1155). || Lg. μοναχοῦ Μαραῖνου; v. ἀχ-.

῞Αχμετ pr. m. indecl.: C 16 (1141); ῥογερίω ἄχμετ C 24 (1144). || Da ar. A ḥ m a d pr. BAS II 739, SMS III 944-945; cfr. *Id.* C 128*b*, 129*a* (1145), ecc.

ἀχνεῖλος: ὁ εὐτελης ἀχνεῖλος ὁ δοξάπατρος καὶ αὐτὸς μάρτυρ ὑπέγραψα C 73 (1146). || Lg. μοναχὸς Νεῖλος; v. ἀχ-, Νεῖλος.

αχονην: v. ἀγχόνη.

°**ἄχραντος** agg. 'puro, incontaminato': της αχρατος αυτοῦ (θεοῦ) μιτρός Holtzmann 342 (1164); ἄρχαντον εὐαγγέλιον R II 27 (1143). || Cfr. *Áfrundu* (*Áfrandu*) t. DTOC.

°**ἄχρι** prep. 'fino a': ἄχρι τέρμα τῶν αἰώνων Schneider 266 (1119); ἀχρι ἧς τὸν βηννημέρην C 414 (1122); ἄχριν τοῦ σπαρτίου T 112 (1118); ἄχρι οὗ τῆς πηγῆς e ἄχρις οὗ εἰς τοὺς τέσσαρας λίθους C 314 (1144?), ἄχρι οὗ εἰς τὸν λίθον ib. 315, ἄχρις αἰῶνος R I 151 (1049), ἄχρις οὗ ζωῆς μου C 5 (1097). || Gr. ant. poet. anche ἄχρις; ἄχρι οὗ cong. 'finché'.

°**-άω** uscita verbale: v. ἀντικαθιστάω, δεκρετάω, διασπαράω, διεκδικάω, ἐνοχλέω, ἐπιθυμέω.

B

β-, -β-: v. anche υ.

Βάβειοι t. m. pl.: εἰς τόπον ἐπιλεγόμενον τὰ ὑπὸ πλαγα (lg. ὑπόπλαγα) τῶν βαβείων T 326 (1196). || Da Βάβιος pr. P-B.

Βάβεσος ep. m.: προάστειον τοῦ Βαβέσου GR 170. || Cfr. *Id.* (At.).

Βᾶ Βούγκερ ep. m. indecl.: ἰοσφρὲς βᾶ βούγκερ C 653 (1173). || Da ar. (a)bā, acc. di (a)bū (v. **Βου-**), + (A)bū Bakr pr.: 'Padre di Buccheri'. V. Βουγκάρης.

Βαβυλώνα pr. f.: gen. βαβυλώνας T 376 (1226). || Cfr. ted. ant. *Babilo* m. Förstemann 224.

Βαγαλαβιτάρ pr. m.: θομᾶν τὸν υἱὸν βαγαλαβιτάρ C 107 (1165). || Da ar. ? + al-abtar 'il mutilato' Kazimirski I 82*b*, 'senza coda' e anche 'senza discendenza' De Simone 48; cfr. ἐλάπταρ = ar. *al-abtar* C 174*b* (1178).

Βαγελάρδος pr. m.: βαγελάρδου τοῦ βρενδησιού R I 260 (1126). || Cfr. long. *Bagelardus* Förstemann 231, *Baylardus* CDVerg III 163 (1137), DN 206 (1185), CDBr I 61 (1196), *Guillelmus de Bagilardo* Pratesi 285 (1220).

βαγένιον s. m. 'botte': των δῦο βαγενεῖων τοῦ οἴνου R II 61 (1154). || Gr. med. *id.* K, ngr. βαγένι IL.

βαγιάδαν: v. Βαϊάδα.

Βάγιας ep. m.: Λέων τοῦ Βάγια Z 177 (1102). || Cfr. ngr. βάγια 'palma' D, βάγιας cg. (At.), da βάϊς.

Βαγίτζα t. f.: τῶ ἀμπελίω τῆς βαγίτζης C 395 (1101). || Dim. da βάγια (v. sopra); cfr. Βάγια t. PPE 32, Krekoukias 427; gr. med. χωράφια τῶν Βαγίων Mikl-M.

Βάγκαρι t.: ἄχρι τοῦ ῥύακος βάγκαρι C 81 (1172) = ar. *ḫandaq al-baqqarī* ib. 82, r. 10. || Da gr. ant. βάκχαρις 'ciclamino', gr. tardo βάκκαρ, βάκχαρ 'asaro' L-S. Cfr. *Váccari* (RC) STC 444, EG II 8.

βάγκον s. n. 'panca': ἀρκλήν ἐν βούλϊ κενον βουττιον ἕν βᾶνκον ἕν T 436 (1267). || Gr. med. βάγκος 'bancus, seu sedes judiciaria' DCL, da lat. med. bancus, germ. bank, DEI s. v. *banca*; cfr. *bancu* 'panca' VLibVis 64, cal. *vancu* 'banco', 'panca' NDDC.

βάγτεπαίδε: v. Βαττεπέδες.

βαδεος: v. βάθος.

βάδης s. m. 'garante': υπὸ υάδην καὶ εγγιητήν T 252 (1178). || Da lat. med. *wadius* 'fidejussor, sponsor' DCL s. v. *vadium*.

βάδια s. f. 'malleveria': ἐν τῆ κόρτη βάδιαν δεδωκῶς R II 33 (1144). || V. γουάδια.

βαδιμόνιον s. n. 'pegno, garanzia': υπο βαδιμονιου T 190 (1147). || Da lat. med. *vadimonium* DCL; v. γουάδια.

βάδιον s. n. 'malleveria': βαδια δεδωκε R II 40 (1144). || Gr. med. *id.*, da lat. med. *vadium* DCG. Ma forse lg. βάδιαν.

βάδιος s. m. 'figlio': σιγνος χειρὸς ρουκέρου χαρέγιὰς, σίγνος χεῖρος ἀλουμβούργα συμβίου αὐτοῦ, σίγνος χειρὸς γιουσφριδὸς βαδίου αὐτών R I 224 (1120); καγὼ ρουκερός χαρέγιας συν τῆ εμῆ δάμαρ καὶ ἐμῶ βαδιω γιυσφριδι ibid.; τῶν δὲ ἐμῶν ἀντοπίων ἀνθρώπων ἀφιερώννω σοι ῖ, σὺν τοὺς βαδιούς αὐτῶν καὶ παν τὸ πράγμα αὐτῶν κηνητὸν καὶ ἀκήνῆτον ib. 227. || Prob. da βάδιον 'pegno', mutato in *βάδιος 'figlio'; la stessa metafora in lat. *pignus*.

βάδιος agg. 'di colore rosso bruno, baio': τὸ δὲ ἀλογόν μου τὸ βάδιον T 334 (1198). || Gr. med. *id.* D, da lat. med. *badius* DCL.

βάδος s. m. 'guado': εις τὸν βαδον τον περνούμενον της διμοσίας R I 135 (1007), απο τον βαδον του μίλου ibid. || Da lat. vadum; cfr. cal. *vadu* 'passaggio in una siepe', 'valico', 'guado' NDDC. **2.** in t.: τὸ ριάκην τοῦ υάδου μάλου T 71 (1092), ορος λεγομενον εις το υάδου μαλου T 100 (1114?). || Da lat. vadum malum; cfr. *Vadomalu* DTOC e v. il seg.

Βαδουλᾶτον t. n.: απετητὰς τεὶς πλατειας βαδουλατου T 220 (1165), χωρας υαδουλάτου T 366 (1214), ecc.; εἰς τὸ βαδουλάτον T 147 (1131), εις τὸν βαδουλάτον T 219 (doc. cit.). || Da lat. vadum latum 'guado largo' STC 4072; cfr. *Vadalatum* Vendola p. 229 (1324), *Badulatum* ib. p. 234 (1325), ora *Badolato* (CZ).

βαζήλον: v. βατζίλιον.

βαθέα: v. βαθεῖα.

βαθεῖα s. f. 'valle': GO 48 (1051?), C 537 (1142), ecc., βαθῦα MénC 323 (1076), **βαθύα** T 105 (1116), βαθέα R I 215 (1108), T 102 (1115?), βάθη R II 33 (1144); gen. βαθείας GR 43, C 425 (1182), ecc., βαθύας MénC l. c., βαθέας GSJ 125 (1151); acc. βαθεῖαν GR 256, C 550 (1102), ecc., βαθίαν Grégoire 84 (1124), βαθύαν MénC 322 (doc. cit.), βαθέαν GSJ 57 (1098), βαθαίαν C 300 (1141), τὴν βαθεῖαν βαθεῖαν 'lungo la valle' C 682 (1196-1200?), τὴν βαθῆαν βαθῆαν MénC 340 (1128). Pl. gen. βαθύων T 114 (1121). || Gr. med. βαθία e βαθέα 'profondità' K, da gr. ant. βαθύς, -εῖα, -ύ 'profondo'; cfr. bov. *vaθía* 'valle' LG. **2. Βαθέα** t.: χωράφιον 'Η Βαθέα GR 287. || Cfr. i tt. *Vasía* (RC), *Vasèa* (LE), *Basía* (ME) LG, ILEIKI.

βαθειούλη s. f. 'valletta': ἐστὶν εἰς τὸ ἐνθάδε μέρος τοῦ ρύακος· καὶ ἔστιν ἡ υαθείουλη T 358 (1211). || Dal prec.; cfr. bov. *vaθiúdda* LG, ILEIKI.

°**βάθος** s. n. 'valle': ως κατέρχετε το υαθος οὔλον T 336 (1199). || Gr. ant. 'profondità'. **2.** in t.: gen. βαθεος σιγνι e βαδεος σιγνι R II 38 (1144), βαθούς σηγνου R II 39 (1141), βάθους σιγνου ib. 41. || Ora *Valsinni* (MT); v. Σίγνος. Cfr. il t. *Vaso* STC 490, DTOC.

°**βάθρον** s. n. 'base', pl. 'fondamenta': gen. βαθρῶν CMG 81 (1330), βραθρων R I 169 (1059), βόθρων C 617 (1146). || V. ξυλοβαδιων.

°**βαθύς** agg. 'profondo', in t.: τοῦ ζευξορύακος τοῦ ἐπονομαζομένου τὸ βαθὺ ῥυάκιν C 328 (1173).

Βαϊάδα t. f.: τόπος λεγόμενος Βαιάδα..., ἀπέρχεται εἰς τὴν Βαιάδαν Grégoire 83 (1124), ἕως τῆς προρηθείσης Βαϊάτας ib. 84, ἂν τὴν βαγιάδαν Grégoire 97 (1126). || Da ar. bayāḍ(ah) 'biancore, landa desolata' Wehr. Cfr. *Baiata* t. TCI 49 E 1 e i cgg. *Baiada*, *Baiata* (PA).

Βαϊμάριος pr. m.: ἀπο του αυθεντου κυρου Βαϊμάριου T 308 (1192). || V. Γαϊμάρης.

Βαϊμοῦνδος pr. m.: βαϊμούνδος T 471 (1270), υαϊμούνδος T 295 (1188); gen. βαϊμούνδου T 126 (1125), βαϊμουνδού e βαιμουδού R I 246 (1124), Βαημούνδδου GSJ 242 (1222), βαϊμουντου T 321 (1194), υαιμουντου T 284 (1182), βαιμονδ R I 262 (1125). || Cfr. ted. ant. Boiamund, *Baiamund*, ecc. Förstemann 325, STC 536, *Boamontis* gen. Pratesi 70 (1171), e i cgg. *Baiamonte*, *Biamonte* DCC, DCSO, *Piamonte* (PA). V. il seg., **Βαμοῦντος**, **Βοαμοῦνδος**.

Βαϊμούντης pr. m.: gen. βαϊμούντι C 18 (1141). || V. il prec.

°**βαίνω** vb. intr. 'andare': pres. ind. 3. sg. υέννη T 209 (1159).

βάϊς s. f. 'ramo di palma': ἐν τῆ εορτῆ τῶν βαΐον T 178 (1143). || Gr. tardo (pap. I sec.) *id.* L-S. V. **Βάγιας**, **Βαγίτζα**.

Βακαδής pr. m.: nom. Βακαδεῖς GSJ 41 (1054); gen. **Βακαδῖ** ib. 39 e 40.

Βακαθάρης ep. m.: λεοντος βακαθάρη T 201 (1154).

Βακάλη t.: ο ποταμὸς βακάλη T 467 (1269). || Ora *Vacale* (Cal.), da lat. bacālis 'baccas ferens' STC 437.

Βακαλῶνες ep. m. pl.: ἔχουσι ἐκεῖσαι 'H (lg. οἱ) Βακαλῶνες καὶ μόνοι ὀλίγον τόπον GR 338. || Da *Βακαλος + -ωνες; cfr. i cgg. (ipocor.) Βακαλόπουλος, Βακαλούδης (At.).

Βακάρ: v. ἄειν, βήν.

Βακαρίτζα t. f.: gen. βακαρίτζας T 19 e 20 (1019). || Da lat. med. *vaccaritia* 'ager vel praedium vaccarum numero alendo idoneum' DCL; cfr. *Vaccareccia* TCI 37 B 3, ecc.

Βακαριτζίτης etn. m.: pl. gen. υακαριτζίτων T 33 (1034?). **b. Βακαριτζιώτης**: τοῖς βακαριτζιώταις e βακαρυτζιωτῶν T 20 (1019). || Dal prec.

Βακκαβαρέας ep. m.: νικόλαος βακκαβαρέας R II 144 (s. d.); dat. νικολάω βακκαβάρρα ib. 148. || Cfr. ngr. βακκαυρέα, βακκουαρέα 'specie di euforbiacea' D.

Βακκέρης ep. m.: Φιλιππος βακκέρης T 162 (1139). || Cfr. fr. *Vacher* ('vaccaio'), norm.-picc. *Vaquer* Dauzat.

°**βάλανος** s. m. 'quercia': ὄρος νομῆς καὶ βελάνων C 406 (1110), ορούς βελανούς και νομας ιδατον T 270 (1181). || Gr. ant. *id.* f. 'ghianda'. Cfr. ngr. dial. βέλανος IL s. v. βάλανος e bov., otr. *vélani*, da βαλάνιον, ma regg. *vállanu* da βάλανος LG; v. βελανίδι, βελάνιον. **2. Βάλανοι** t. pl.: εἰς τοὺς βαλάνους GR 516.

βαλάτα s. f. 'lastrone': περιορισμένον ἀπὸ βαλάταν ἕως βαλάταν GR 511, τὴν βαλάταν τῆς 'Αλυκῆς GR 513. || Da ar. balāṭ(ah) 'lastra di pietra'; cfr. sic., cal., *balata* 'id.' ArMed. 116-118, VES I 85-87. **2. Βαλάτα** t. pl.: ὑποκάτω τῆς ῥοχάλης Τὸ Βαλάτον (lg. τῶν Βαλάτων?) GR 528, τὸ ῥιάκην ὅπερ λέγεται τῶν βαλάτων C 116 (1136?) = T 156. V. Παλάτ.

Βάλγερος ep. m.: Φϊλιππος βάλγερος T 246 (1176). || Cfr. ted. ant. *Baldger* Förstemann 238, fr. *Bauger*, da germ. *Bald-gari, Dauzat.

Βάλδα pr. f.: Βάλδα μοναχή GM 173 (1304). || Cfr. ted. ant. *Balda* ipocor. Förstemann 235.

Βαλδάτζε pr. m.: Βαλδάτζε Πεγνηότης MénC 340 (1128). || Cfr. it. *Baldacci*, ipocor. di *Baldi*, *-o*, da germ. *baltha, DCI, Förstemann 235.

Βαλδερίκος pr. m.: βαλδερίκου χαλκοῦ C 485 (1168). || Cfr. ted. ant. *Baldarich*, *Balderich* Förstemann 240.

Βαλδινερβῖνος ep. m.: νικολαος υἱὸς ο τοῦ βαλδινερβίνου T 425 (1257). || Forse etn. da (*Val di) *Nervi* (TCI 16 B 4) o *Nervia* (Torrente, ib. 15 F 2) in Liguria.

Βαλδίνος pr. m.: του κυροῦ βαλδὶνου T 477 (1270). || Cfr. ted. ant. *Baldin* Förstemann 236, fr. *Baudin* Dauzat.

Βαλδουίνος pr. m.: Βαλδουῖνος Pratesi 55 (1157?), GSJ 227 (1214); gen. Βαλδουῖνου ibid., βαλδουίνου C 658 (1178), βαλδουῖνου T 420 (1251); acc. υαλδουῖνον T 151 (1133?). || Cfr. fr. *Baudo(u)in*, ted. ant. *Baldovin*, *Balduin*, da germ. *Bald-win, Dauzat, Förstemann 242, it. *Baldovino* DNI.

βαλεία s. f. 'balìa (circoscrizione amministrativa)': τῆς βαλείας καὶ βεισκομίας ἁγίου μαύρου C 628 (1137). || Da fr. ant. *baillie* 'signoria' FEW I 207-208, DEI s. v. *balìa*.

Βαλέλη t. f.: ἡ 'Αλβερέδη τῆς Βάλέλης (?) MénC 325 (1097). || Cfr. fr. *Bailleul* t. Ménager *Inv.* 353.

Βαλελόγγα t. f.: gen. βαλελώγγας e υαλελόγγας T 531 (1251), βαληλογγης T 431 (1266), 451 (1268), βαλυλόγγης T 432 (doc. cit.), βαληλονγγης T 433 (1266) e βαληλωνγγης ib. 434. || Da lat. Vallis longa; cfr. *Vallem longam* T 335 (1198) e il t. *Vallelonga* (CZ) DTOC.

βαλέρι: v. Βαλιέρης.

Βαληνάκης epit. m.: λέοντα πρεσυυτερον... τὸν υαληνάκην T 162 (1140). || Cfr. *Id.* (At.). Dim. da gr. ant. (Aristotele) βαλῖνος 'specie di carpa' L-S?

Βαλί epit. m.: νικόλου του βαλι R I 215 (1108), νικολάου τοῦ βαλῑ R I 225 (1120). || Da fr. ant. *bailli* DEI s. v. *balì*. **2.** t.: εἰς τόπον λεγόμενον βαλή C 510 (1097), 537 (1143?). || Cfr. *Robertus de Bali* CDVerg II 139 (1117).

Βαλιδάνος pr. m.: Βαλιδάνος τοῖς Πάγκροις GSJ 232 (1215). || Cfr. ted. ant. *Baldani*, da germ. *balda, Förstemann 236.

Βαλιέρης ep. m.: γουλιέλμου βαλιέρι e βαλέρι C 361 (1155). || Cfr. fr. *Valier*, *Valère*, da lat. Valerius, Dauzat.

βαλιό(υ ρουμ) = *bajulorum* Cannizzaro 181. || V. βάλλειος.

βαλκατοῦριν s. n. 'gualchiera': βαλκατούρην CMG 34 (1328); gen. βαλκατούρη CMG 99 (1332). Pl. βαλκατερα CMG 158 (1336). || Da lat. med. *balcatorium*, *valcatorium* 'molendinum, ubi panni tunduntur' DCL, a sua volta da franc. *walkan, DEI (s. v. *gualcare*), FEW XVII 491-492. Cfr. *balcatoribus* DN 5 (1092, da un transunto del 1328), *ad vallem Valcatoris* GSJ 110 (1144) e il t. *Varcaturo* DTOC. V. ArMed 119.

Βαλλαβίας ep. m.: γίδος βαλλαβήας T 416 (1245); ρογερίου βαλλάβεια ib. 415. || Cfr. il t. fr. *Bellevue* Dauzat-Rostaing e prob. il cg. *Bellavia* (Sic.).

Βαλλακάντα ep. f.: λέων της βαλλακάντας T 320 (1194), λεον βαλλακάντα T 178 (1143). || Da 'balla (e) canta'. V. Βαλλουκάντισσα.

Βαλλανάνος ep. m.: gen. υάλλανανου T 111 (1118).

βαλλάνους: v. βελλάνος.

Βάλλε t. f.: σέργι της βάλλες T 138 (1129), 154 (1134). || Da lat. vallis o cal. *valli* NDDC; v. Βαλλείσιος.

βάλλειος s. m. 'balio, funzionario amministrativo': ἐν τῷ ῥιγάτου σικαιλείας βάλλειος γενικός C 458 (1257). || Da fr. ant. *bail*, a sua volta da lat. bajulus FEW I 207-208. Cfr. i cgg. *Bàglio*, *Bagliòne*; v. βαλιό(υ ρουμ).

Βαλλείσιος ep. m.: ιωάννου βαλλεισηου T 435 (1267). || Cfr. *iohannes vallensis* T 421 (1251). || Etn. da Βάλλε.

Βαλλέμε ep. m. indecl.: ῥομυερτος υαλλεμε T 106 (1116), ράος βαλλέμμε T 241, 242 (1175). || Dal t. fr. *Balesmes*, *Bellème*, ant. *Balema*, *Belesma*, *Belima*, Dauzat-Rostaing. V. Βελέμ, Βελλέμε, Βελλίμης e Ménager *Inv.* 298; cfr. *Robertus de Balein* R I 178 (1074).

βάλλιον s. n. 'amministrazione': κρατὴ... ἧς βάλλϊον καὶ εἰς τὴν οἰκοδομίν T 333 (1198). || V. βαλεία, βάλλειος.

βάλλου: v. τουβάλλον.

Βαλλουκάντισσα t. f.: εἰς τὴν Βαλλουκάντισσαν GSJ 103 (1138?). || Ep. da Βαλλακάντα + -ίσσα. V. Γαλλοκάντισσα.

βαλλούνε s. 'burrone', 'torrente': α λου βαλλουνε δὲ ληκειφερι T 274 (1181). || Da cal. *vallune*, *vaḍḍuni* 'id.' NDDC.

°**βάλλω** vb. tr. 'mettere': aor. ind. 1. sg. ἔβαλα Falkenhausen I 184 (1107), pl. ἐβάλαμεν GM 180 (1306), Müller 14 (1359). || Gr. ant. 'gettare'; cfr. bov., otr. *váḍḍo*, aor. *èvala* 'mettere' LG, ILEIKI, TNC.

Βάλς t.: ῥοπέρτος δὲ υάλς T 110 (1117). || Cfr. fr. *Vaux-la-Campagne* Ménager *Inv.* 351, *Vaux Champagne* (ant. *Valles*, 1265-1270) Dauzat-Rostaing.

Βαλσάκιος pr. m.: ὁ βαλσάκιος CSS 34 = ar. *barṣās* ib. 35, r. 1, e Βαρσάκιος (v.) SElia 512, 545. || V. anche Βαρσάκιος.

Βάλσαμος ep. m.: 'Ιωάννου χαρτουλαρίου τοῦ Βαλσάμου GT 28 (1023). || Da gr. ant. βάλσαμον 'balsamo', cfr. *Bálsamo* DCC, Βάλσαμος e Βαλσάμης (At.).

Βαλσαμώ pr. f.: τῆς Βαλσαμοῦς GSJ 153 e 161 (1156). || Dal prec.

Βαλσωχέριον t. n.: Φουλκο τοῦ Βαλσωχερίου Holtzmann 341 (1083). || Cfr. fr. ant. *Fulcoy de Basongeris*, da *Bazougers* t., Ménager *Inv.* 368, fr. *Bazougers*, ant. *Basilgerie* (1065), da *basilica + -arium, Dauzat-Rostaing s. v. *Baroche*. V. Βασολζέρης.

Βαλτερίνος ep. m.: γουάλτεριος βαλτερινος T 189 (1146). || Cfr. fr. *Baudrin*, da *Baudier*, germ. *B a l d - h a r i, Dauzat s. v. *Baude*.

Βαμβάκης ep. m.: gen. υαμβάκου T 297, 300 (1188); dat. αρκάδιω βαμβάκω T 428 (1265). || Da gr. med. (*Suda*) βαμβάκιον 'cotone' L-S, D; cfr. cal., sic. *bambáci*, *bammáci* 'id.', otr. *vambáči*, ecc. LG, ILEIKI, *Stephanus Bambace* Pratesi 9 (1065?) e i cgg. *Bombaci* DCC, Βαμβάκης e Βαμβάκος (At.). V. Ἐλβάμβακ.

βαμβάκινος agg. 'bambagino': (σιγίλλιον) βαμβάκινον C 394 (1101-1113?). || Cfr. ngr. *id.*, da gr. med. (*Suda*) βαμβάκιον 'cotone', D; v. il seg.

βαμβίκινος agg. 'bambagino': χαρτίον βαμυίκινον T 295 (1188). || Da βαμβάκινος, con influsso di gr. ant. βόμβυξ. Cfr. τιπικὸν τοῦ αγίου Σάββα βανββήκηνον ActAth III 79 (ca. 1270-1274), ...βαμβίκινον ib. 84.

Βαμοῦντος pr. m.: gen. Βαμούντου GSJ 205 (1186). || V. Βαϊμοῦνδος.

βανδῆτος = *bannitus* Cannizzaro 181. || Cfr. lat. med. *bandire* e *bannire* 'notificare o convocare con un bando', coi sostantivi *bandum* e *bannum*, rispettivamente da got. *b a n d v j a e franc. *b a n n a 'segno, insegna' REW, le forme sic. in *bann-* (ma anche *band-* in centri della Sic. nord-or.) VS, gr. med. βάνδα e βάνδον 'insegna' D. V. anche il seg.

Βανδοφόρος epit. ed ep. m.: νικητου ο του υανδοφορου T 55 (1058), τοῦ Βαντοφόρου GR 111, Γαλατίου Βανδοφόρου MénC 321 (s. d.). || Gr. med. βανδοφόρος 'vexillarius, vexillifer' DCG; cfr. *Riccardus Bandiforus* Pratesi 418 (1248) e il t. *Vannefora* (CS) DTOC e v. il prec.

Βανολέων ep. m.: τοῦ Βανολέωντος GL 10 (fine X sec.). || Cfr. **Βαννος**, Βανος (At.), ngr. dial. βανόμηλο 'specie di mela' IL, da gr. tardo (Esichio) βανόν· λεπτόν ('fine, delicato') L-S. V. Λέων.

βαντιδέρια: v. βαπτινδέριον.

Βαντοφόρου: v. Βανδοφόρος.

Βαπτησθήριον t. n.: ο ρίαξ του βαπτησθηρίου T 263 (1180). || Da gr. tardo (I sec.) βαπτιστήριον 'bagno' L-S, (IV sec.) 'battisterio' S, L.

βαπτίζω vb. tr. 'battezzare': τοῦ Σγουροῦ τοῦ πεδίου, τὸ ἅπερ ἐβάπτισα GSJ 218 (1198); ἐβαπτίσθησαν οἱ ἐβραίοι CSS 32. || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* 'immergere', (*N. T.*) 'battezzare' L-S; cfr. bov. *vastízo*, otr. *vaftízo*, ecc. LG, ILEIKI.

βαπτινδέριον s. n. 'gualchiera': βαπτινδέρια ἵνα ἔχη τὸ νερὸν ἐλεύθερον Z 150 (1086) = βαντιδέρια DCG s. v. *batenderium*. || Da lat. med. *battanderius* (Piemonte), *batenterium* (Francia merid.), *batandus*, *batannum* (Francia), a loro volta da ar. b ā ṭ ā n o b a ṭ ṭ ā n 'id.'; cfr. cal. *vattenderi*, *battinderi* 'id.' ArMed 118-121; *battinderium* CDVerg IX 240 (1192), *bactinderi* Mosino *Testi* 83, *bactenderi* ib. 84 e *vactinderj* ib. 126 (1466), *bactinderium* VLibVis 64 e *baptinderium* ib. 99 (1457), anche quest'ultimo, come βαπτινδέρια, con influsso paretimologico di gr. ant. βάπτω 'immergere' o tardo βαπτίζω 'id.' e 'battezzare'.

βάπτισις s. f. 'battesimo': acc. βάπτισιν C 334 (1185). || Gr. tardo (I sec.) e med. *id.* L-S, D; cfr. bov. *vástisi* 'epifania' LG, βάτ-τιση ILEIKI.

βάπτισμα s. n. 'battesimo': gen. βαπτίσματος C 16 (1141); dat. βαπτίσματι C 97 (1243). || Gr. tardo (*N. T.*) e med. *id.* L-S, D; cfr. bov. *vástima*, *váttima*, otr. *váftima* LG, anche βάτ-τιμα ILEIKI.

Βαπτίστας pr. m.: οὖρσου τοῦ βαπτίστα C 535 (1130-1140?). || Da lat. crist. b a p t i s t a, gr. tardo (*N. T.*) βαπτιστής 'che battezza' Tagliavini I 204. **b. Βαπτιστής** agion.: τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ T 66 (1087), τοῦ προδρόμου καὶ υαπτιστοῦ ιωαννου T 69 (1091), ιωαννου τοῦ προφήτου προδρώμου καὶ υαπτησθοῦ T 198 (1154), ecc.; εἰς τὸν ἅγιον Ιωαννην τὸν υαπτηστήν T 117 (1121).

βάρα s. f. 'tributo': ἐδώκασιν οἱ τῆς σικελίας χριστιανοὶ τὰς βάρας CSS 40. || Da gr. ant. βάρος, -ους 'peso'?

Βαραλέος ep. m.: οἱ τοῦ βαραλέον T 174 (1142), πετρος δε βαραλεον ib. 175, λεον του βαραλέο T 212 (1160), λεο e βασιλειος δε βαραλεο T 273 (1181). || Da gr. ant. βαρύς 'pesante' + Λέος.

Βαράνος ep. m.: Πέτρος Βαράνος Z 178 (1102). || Cfr. *Id.* (At.), o *Varano*, comune lombardo.

Βαραχαλλᾶς ep. m.: βασιλειου βαραχαλλα T 437 (1267). || V. Βαρυχαλλᾶς e cfr. *Varacalli* DSCL.

Βαρβαγγενούκκηος ep. m.: οι του βαρβαγγενουκκηου T 272 (1181). || Da cos. *varva a jinucchiu* 'barba al ginocchio'; cfr. NDDC per questi termini.

Βαρβαθεόδωρος t. m.: εις τον βαρβαθεοδωρον R I 135 (1007). || Ep. da long. b a r b a, -a n e, 'zio', da cui otr. *vávro* LG s. v. *βάρβας; cfr. *barbanes* CDCv I 38 (848), CDVerg I 33 (985), *barbanus* Pratesi 140 (1199), *qui est thio et barbanem meum* CDCv III 13 (994), it. (specialmente sett.) *barba* DEI. Qui è probabilmente titolo rispettoso, come it. merid. *ziu*, *zu* 'zio' (v. NDDC); cfr. *Barbagirardus* TabMalf 187 (1270?) e v. Βαρβουτζουλου. Il secondo componente è Θεόδωρος.

Βαρβάρα pr. f.: τὰ πεδία τῆς Βαρβάρας GR 188, 191. **b.** ep. Στέφανος τῆς Βαρβάρας GR 471; λεοντος βαρβαράς T 409 (1243). **2.** t.: χωραφιον... τὸ επὸνοματι τῆς υαρυάρας T 120 (1122), εις την βαρβαραν T 308 (1192). **3.** agion.: ἡ Ἁγία Βαρβάρα GR 97, 338; ἱερεὺς τῆς ἁγίας βαρβάρας C 33 (1153), 73 (1146), ἐκ τὴν ἁγίαν βαρβάραν T 458 (1269), ecc. || Gr. tardo Βάρβαρος (v.) e Βαρβάρα P-B, da ant. βάρβαρος 'balbuziente', poi 'straniero, non greco'. Cfr. *Barbàra*, *Varvàra* DCC, *Santa Varvàra* DTOC, *Piano di S. Barbara* IGM 273 I N.O.; gr. med. εὐκτήριος οἶκος, μετόχιον e τοποθεσία τῆς ἁγίας Βαρβάρας Mikl-M.

Βαρβαρᾶς ep. m.: πρεσβυτερου λέοντος βαρβαράς T 409 (1243). || Lg. Βαρβάρας, gen. del prec., o cfr. Βαρβαρᾶς (At.), *Barbará*, *Varvará* DCC, prob. da βάρβαρος + -ᾶς[2].

Βαρβαρέλλος ep. m.: τοῦ νικολάου βαρβαρελλου T 542 (s. d.). || Ipocor. dal seg.

Βάρβαρος pr. m.: Βάρβαρος τοῦ Ἀρκομέτη GO 45 (1051); Βαρβάρου Τηληρικοῦ GO 68 (1051-1057?). || V. Βαρβάρα e cfr. *Bàrbaro*, *Bàrvaro*, *Vàrvaro* DCC. **2.** agion.: καθηγουμένω τοῦ ἁγίου βαρβάρου C 403 (1109), ecc.; ἅγιον βάρβαρον C 418 (1136?, 1151?).

Βάρβαρος etn. m. 'Berbero': pl. βάρβαροι CSS 36; gen. βαρβάρων ib. 34, 105 = ar. *al-barbar* ib. 35, r. 5. || Da ar. a l - b a r b a r coll. 'i Berberi', a sua volta da gr. ant. βάρβαρος 'barbaro, straniero'.

Βαρβᾶτος ep. m.: ἰωάννης βαρβάτος C 325 (1172), Γεώργιος Βαρβᾶτος GSJ 219 (1198). || *Id.* P-B, da gr. med. βαρβᾶτος, a sua volta da lat. b a r b ā t u s D, L; cfr. *Barbatus notarius* CDCv VIII 162 (1061), *Barbato* DCI, Βαρβάτος Triandaphyllidis.

Βαρβεδος ep. m.: ιωαννης υαρυεδος T 542 (s. d.).

Βαρβέρης ep. m.: ράος βαρβερη R II 19 (1135), ῥαος βαρβερ' R II 36 (1144), γουλλίελμος βάρβερες R II 58 (1154). || Cfr. fr. *Barbier* ('barbiere') Dauzat, *Barberius* CDBr I 126 (1252), anche it. *Barbèri* DCI, gr. Βαρβέρης Triandaphyllidis.

Βαρβλᾶτος ep. m.: λεων υιος ράου βαρβλάτου T 320 (1194). || Cfr. fr. *Barbelet* Dauzat; o *Petrus Barbalata* ('barba larga') Vendola 4282 (1310).

βαρβονι: v. Βαρβουτζόνε.

βαρβουζτη: v. Βαρβούτζης.

Βαρβουροῦσον: v. Βουρβουροῦσος.

Βαρβούτζης ep. m.: νικηφόρος βαρβούτζι R I 229 (1108), νικηφώρος ὦ βαρβουζτη R I 219 (1120). || Da lat. b a r b a + -ούτζης, o da B a r b u t i u s pr., cfr. STC 468; *Id.* (At.).

Βαρβουτζόνε ep. m. indecl.: ιωαννου

βαρβουτζόνε T 346 (1202) = ιωαννης βαρβονι ibid., νικολάου βαρβουτηῶνε C 644 (1099). || Cfr. i cgg. fr. *Brabanchon, Barbanchon* Dauzat s. v. *Brabant, Berbenzonus* T 355 (1206), e il t. fr. ant. *Barbençon, Barbenson* Flutre 203.

Βαρβουτζουλο- t. o ep.: ης τὸ ὀξῦν βουνὴν ἀπάνω του βαρβουτζουλου T 15 (1015). || Ipocor. da Βαρβούτζης? È però possibile intendere τοῦ βάρβα Οὐρτζούλου, con βάρβας titolo di riguardo; cfr. nello stesso doc., poco più sotto, εἰς τὸ αμπέλην τοῦ κυρ ουρσουλου e v. Βαρβαθεόδωρος.

βαρβουτηῶνε: v. Βαρβουτζόνε.

Βαρβουτίκον t. n.: εἰς τὸ Βαρβουτίκον GSJ 194 (1171). || Lg. Βαρβουτικόν e v. il seg. e -ικός.

Βαρβοῦτος ep. m.: νεικολας υάρυοῦτὸς T 550 (s. d.); βαρβουτου T 494 (1283). **2.** t. pl.: τῶν ἀμπελώνων Βαρβούτων GSJ 227 (1214); εἰς τοὺς Βαρβούτους GSJ 217 (1198), 227 cit. || Da lat. b a r b ū t u s. Cfr. Βαρβούτης (At.).

Βαργιούνης ep. m.: εἰς τὸ σύνορον τοῦ Βαργιοῦνι GR 350. || Cfr. fr. *Barjon* Dauzat s. v. *Barge* e v. Βαρζώνας.

βάρδα s. f. 'basto': ἔχει εἰς δούλευσην αὐτοῦ μούλους β′ καὶ ἕτερα β′ εἰς βαρδ[CMG 169 (1336). || Lg. βάρδαν, da ar. b a r d a ʿ a h o b a r d a ʿ a h 'id.', cfr. sic. *varda*, ArMed 122-125, ant. cal. *muli de barda* Mosino *Testi* 104 (1466). V. Βαρδάρης.

Βαρδαλαφος ep. m.: τοῦ βαρδαλάφου C 437 (1189). || Cfr. Βαρδαλαχος (At.)?

Βαρδάρης ep. m.: βούβκερ βαρδάρης = ar. *bū bakr al-barādiʿī* *C 279a* (1183). || Da βάρδα + -άρης[1], cfr. sic., cal. *vardaru* 'venditore di basti', ArMed 122-125, *Iohannes bardarius* Pratesi 185 (1202).

Βάρδας pr. m.: βάρδας ὑιὸς λέοντος τοῦ αὐαρου T 45 (1049), τῆς συγκλήτου ἀνὴρ ἔνδοξος, πατρικίου ἀξιώματι τετιμημένος, Βάρδας ὁ πολυθρύλητος SElia 1565-1567. || Cfr. gr. med. Βάρδας ep. Mikl-M, *Id.* (At.).

Βαρδέλλος ep. m.: ρανάλδον βαρδέλλον T 376 (1226). || Cfr. fr. *Bardel* Dauzat.

Βαρδίας pr. m.: Υαρδίου πρωτοσπαθαρίου Sola 535 (1068). || Cfr. Βαρδιας (At.). Da gr. tardo βάρδος 'poeta celtico, bardo' L-S, D + -ίας[1]?

Βαρδολος ep. m.: ιωαννης ευτελης πρεσυυτερος, καὶ κληρικὸς υαρδολος T 226 (1167). || Cfr. Βαρδούλης (At.) e v. il prec.

βάρδος s. m. 'bardotto (?)': ὑποζυγια αυτ[...] εν κτην[...] μουν[...] εισην βαρδ[...] β′ ὀνικὸν καὶ πουλοι β′ CMG 174 (1336). || Gr. tardo (III sec.) *id.* 'animale da soma' L-S.

Βαρδοῦχος epit. m.: Νικολάου τοῦ Βαρδούχου GR 431. || Da βαρδούκιον 'clava' DCG, D, incrociato con ἔχω ('clavigero, mazziere'), sul tipo di gr. ant. ῥαβδοῦχος.

Βαρέλλας ep. m.: οἱ παῖδες Βαρέλλα GSJ 224 (XII sec.). || Cfr. ngr. βαρελ(λ)άς 'bottaio' D, B, anche cg. (At.), o Βαρέλας Triandaphyllidis; *Antonius Barella* Vendola 3598 e *Iohannes Barila* ib. 3633 (1310), *Varela* t. IGM 253 II N.O., *Barilà* e *Barillà* cgg. (It. merid.) DCC. V. βαρίλλιον.

Βαρέλλης ep. (?) m.: διέρχεται ἐκ τοῦ βαρέλλου C 454 (1245). || Cfr. bov., otr. *vareḍḍi* LG, ILEIKI, ngr. βαρέλλι 'barile' (v. βαρίλλιον), Βαρέλ(λ)ης (At.) e i tt. *Varelli, Vareḍḍi* (Cal.) DTOC.

Βαρέοι ep. m. pl.: τῶν Βαρέων GR 450, 454. || Da Βαραῖος, etn. di Βάρις.

Βαρζάκλης ep. m.: ἰωάννου βαρζάκλη C 530 (1188?). || Cfr. fr. *Barsac*, merid. *Barsagol* (da t.), con la var. *Barsalon*, Dauzat; v. Βαρζελώνα.

Βαρζάνος pr. m.: βαρζανου καὶ ριναλδου κριτῶν συνεσίου R II 112 (1185). || V. Βαρζώνας.

Βαρζελώνα ep. f.: γουδέλμου τῆς βαρζελώνας C 643 (1099). **b.** **Βαρζηλόνας** m.: πέτρον υαρζηλόνα T 206 (1159). || Cfr. fr. *Barsalon*, dal t. *Barsac*, Dauzat; *Iohannes Varziloni* Vendola 3495 (1328) e i cgg. *Barsalona, Marsalona, Varsalona* (PA). V. Βαρζάκλης.

Βαρζώνας pr. m.: βαρζωνας καὶ ρέναλδος κριταῖ συνεσίου R II 108 (1185), βαρζωνᾶς κριτὴς συνεσίου ib. 111. || Cfr. *Barionas Iudex Sinesii* R II 80 (1170), *Barionas iudex* ib. 114 (1183) e fr. *Barjon* cg. Dauzat e t. (*Barjum* a. 1169) Dauzat-Rostaing; v. Βαργιούνης, Βαρζάνος.

Βαρθολομαῖος pr. m.: GSJ 66 (1102), C 372 (1176), ecc., βαρτολομμαίος R II 98 (1174), μπαρτολομαῖος C 298 (1136); gen. Βαρθολομαίου GSJ 54 (1098), C 80 (1172), ecc., Βαρθολομέου GSJ 224 (XII sec.); acc. βαρθολομαῖον T 31 (1033), 48 (1052), ecc., βαρτωλώμον C 369 (1176) = βαρθωλωμαίου ib. 370. || Gr. tardo (*N. T.*) *Id.*, dall'aramaico b a r T h a l m a y 'figlio di Thalmay' Tagliavini I 284. Cfr. *Bartolomeo* pr. e *Di Bartolo(meo)* cg. (PA). **2.** agion.: Ἁγίου Βαρθολομαίου GSJ 212 (1198), Βαρθωλομαίου τοῦ Ναίου GSJ 231 (1251); Ἅγιον Βαρθολομαίον GSJ 218 (1198); τοῦ ἁγίου βαρθολωμαίου C 482 (1156). || Cfr. *San Bartolomeo* EG I 34.

Βαρθολόττος ep. m.: πετρου του βαρθολοττου Di Matteo 464 (1338). || Ipocor. del prec.; cfr. *Petrus de Barthulotta* ib. 466 e i cgg. *Bartolotta, Bertorotta* (PA), dal f.

Βαρθοῦκκος pr. m.: βαρθουκκου του δεουδατου Di Matteo 464 (1338). || Ipocor. di Βαρθολομαῖος; cfr. *Barthucius de deodato* ib. 466, *Bartuchius Medicus* DN 164 (1177), *Barthuccius* De Citella I 21 (1286), 140 (1287).

βαρίλλιον s. n. 'barile': pl. βαρίλλια C 300 (1141). || Da lat. med. *barile, barillus* 'cadus, dolium, amphora' DCL, a sua volta da fr. ant. *baril* DEI s. v. *barile*; cfr. *barilia* DN 132 (1117), ngr. βαρέλιον D, βαρέλλι IL. V. Βαρέλλας, Βαρέλλης.

Βαρινός etn. m.: Βυζαντίῳ κριτῇ τῷ Βαρηνῷ CDBa IV 67 (1046). || Da Βάρις; Βαρῖνος P-B, ThG. V. Βαρυνός.

Βάρις t. f.: τοῦ κάστρου υάρεος T 28 (1032?), τῆς βάρεως R I 260 (1126), II 23 (1141); εἰς βάριν R I 180 (1076), εἰς τὸ κάστρον τῆς Βάρεος CDBa IV 67 (1046). || Da gr. tardo (*Settanta*, Esichio) βᾶρις 'palazzo', 'torre' LG; Βάριον P-B, ora *Bari*. V. Δεβάρι.

Βαρισᾶνος ep. m.: ο πρεσβυτερος βαρισάνος T 305 (1191); κυρ ιωαννην βαρισάνου T 221 (1165). || Etn. dal prec.; cfr. *Basilius de Barisana* R II 129 (1196), mod. *Barisano* t. (prov. di Forlì), cg. DSCL. V. Βαρσιάνος.

Βαρκεῖο- t.: τὸ μοναστήριον τοῦ Βαρκείου GL 11 (fine X sec.).

Βαρλαάμ pr. m. indecl.: ἡγούμενον κύρον βαρλαάμ T 88 (1101), C 681 (1196-1200?), ecc. || Gr. crist. (tardo o med., di provenienza indiana) *Id.* P-W, Mikl-M.

Βαρνάβας pr. m.: CMG 4 (s. d.), 35 (1328), ecc.; gen. Βαρνάβα GSJ 223 (XII sec.); acc. υαρνάυαν T 520 (1195). **2.** agion.: του αγίου γεωργίου τοῦ βαρναβας R II 32 (1144). || Gr. tardo (*N. T.*) *Id.*, di incerta origine aramaica, Tagliavini I 189, DNI s. v. *Bárnaba*. Cfr. i cgg. *Barnabà, Varnavà* DSCL, *Bàrnaba* (It. merid.) DCC.

βαρονίοις: v. βαρούνιος.

Βαρόνος ep. m.: νικολαος βαρόνος T 559 (s. d.). || V. βαρούνης.

Βαροπόδης ep. m.: Βασήλειος Βαροπόδεις GO 153 (1056). || V. Βαρυπόδης. **b.** **Βαροπόδος**: γρηγόριος υαροπόδος e νικόλαος καλάνδρος ἐκ τὸ (lg. τῶν) υαροπόδον T 300 (1188).

Βαρούνης ep. m.: ἡλίας υαρούνης T 96 (1110); τοῦ Βαρούνη GR 310, βαρούνου C 5 (1097). || V. Βαρόνος e il seg.

βαρούνιος s. m. 'barone, feudatario': ἄρχουντες ἤγουν βαρούνηοι R II 40 (1144); gen. βαρουνίων C 316 (1157?); dat. βαρουνείοις C 390 (1094), 392 (1094?), βαρονίοις R I 204 (1100); acc. βαρουνιούς R II 79 (1169). **b.** **βαροῦνος**: βαροῦνοι R II 36 (1144), βαρούνοι C 307 (1142); gen. υαρωνων T 294 (1188). || Da fr. ant. *baron* FEW I 254-255. V. προβαρούνοι.

Βαρσάκιος pr. m.: Schneider 264 (1119); gen. βαρσακίου T 90 (1101), 284 (1183), ecc. || Cfr. *Versace* DCC, Βαρσάκι

Mikl-M, e l'ipocor. *Versacopulus* Vendola 3649 (1310), **Βαρσάκης** e **Βάρσος** (At.); v. Βαλσάκιος.

Βαρσανούφιος pr. m.: βαρσανούφιος ἱερομόναχος C 372 (1176), ὁ ἀδελφός βαρσανούφιος CMG 39 (1328), ecc. || Gr. med. *Id.* ActAth IV 164 (1472). **b. Βαρσανούφριος**: GM 193, 194 (1325). || Cfr. *Barsonofrius Carrara* CDBr II 31 (1314), *Verzanofrus abbas* LibVis 59 (1457), Βάρσος (At.) e v. Ἀνούφριος, Ὀνούφριος.

Βαρσιάνος ep. m.: Ἰωάννην Βαρσιάνον GT 18 (1002). || Lg. **Βαρισιάνον**, prob. = **Βαρισᾶνον** ib. 14, nota 20.

Βαρτίλης ep. m.: ὁ βαρτίλις C 137 (1178). || Cfr. **Βάρτης** (At.), ngr. dial. βάρτι n. 'rosa' IL.

Βαρτολομαῖος: v. **Βαρθολομαῖος**.

Βάρτουλος pr. m.: τοῦ βαρτού[λου] τῆς κοτέρνης CMG 144 (1334). || Ipocor. di **Βαρθολομαῖος**. Cfr. *Bartolo* pr. e *Di Bartolo* cg. (PA).

Βαρτουλούτιος pr. m.: βαρτουλουτίου λόγγου CMG 124 (1334). || Ipocor. del prec., probabilmente per Βαρτουλοῦτζος; cfr. sic. *Vartuluzzu* e il cg. *Bartolozzi* (PA).

βαρτωλώμον: v. **Βαρθωλομαῖος**.

Βαρυκέλλος ep. m.: ἀναστασίου τοῦ βαρυκέλλου T 504 (1331), ...τοῦ βαρικέλλου ib. 505. || Da gr. ant. **βαρύς** 'pesante' + -ικέλλος?

Βαρυνός ep. m.: ἰωάννης βαρυνοῦ T 128 (1125) = R I 267, τοῦ βαρυνοῦ C 32 (1153), σεργίου βαρινοῦ T 518 (1181). || Da *βαρυνός per βαρύς 'pesante' EG I 84; cfr. *Barnà* DCSO da ***Βαρ(υ)νᾶς**, *Vernace* (PA) da ***Βαρ(υ)νάκης**. È voce diversa da Βαρινός (v.).

Βαρυπόδης epit. ed ep. m.: ἰωάννης ὁ υαρηπόδης T 555 (s. d.); κὺρ Ἐλπίδιος ὁ τῶν **Βαρυπόδων** GO 144 (1054-1056). || Da gr. ant. βαρύς 'pesante' + πόδιν. Cfr. il t. *Varapódio* (RC) DTOC, gr. med. **Βαρυπόδη** gen. Mikl-M. V. il seg. e **Βαροπόδης**.

Βαρύπους epit. m.: Ἰωάννης ὁ Βαρύπους GR 138, ὁ Βαρίπους ὁ Πάτζος GR 90. || Da gr. tardo (I sec.) e med. βαρύπους, -ύποδος 'che ha il piede pesante' L-S, D.

°**βαρύς** agg. 'grave': superl. ἐν ἀῤῥοστεία μαρυτάτη C 348 (1183-1222?).

Βαρυχαλλᾶς t. m.: του αποστολου πέτρου του βαρυχαλλα T 99 (1114), ταυουλαριος υαριχαλλα T 284 (1182). || Da gr. b a r a ḥ A l l ā h 'meraviglia di Allah' (b a r a ḥ 'res admiratione digna' Freytag I 104*a*), con influsso di gr. ant. βαρύς 'pesante'. Cfr. *Brahalla* Pratesi 54 (1157), *Braala* ib. 164 (1201), *castrum Brachalle* Vendola p. 184 (1324), ecc.; *Bragaddá*, *Bragalla*, *Baracalli* DTOC. V. **Βαραχαλλᾶς**, **Βραγαλλᾶς**.

Βαρχάβας ep. m.: Σελείμου κατὰ τοῦ Βαρχάβα GO 152 (1056). || Da B a r - h a b a, nome di origine aramea arabizzato (J. Ghanem in GO 151, nota 2).

Βασαβύλλιας ep. m.: ροπέρτου βασαβύλλια T 175 (1142). || Cfr. il cg. fr. *Basseville*, o il t. *Basville* Dauzat-Rostaing o *Vassonville* Ménager *Inv.* 349-351; *Basumvilla* ep. Morea 168 (1134).

Βασένδον t. n.: GT 19 (1002). || Da lat. C a s u e n t u s, lat. med. *Basentius* P-W; ora *Basento* (fiume, Luc.). V. **Βασσαντέλλος**.

βασενελλου: v. **Βασσαντέλλος**.

Βασιλάκης pr. m.: gen. **Βασιλάκη** GR 173, βασιλάκι C 339 (1192). || Biz. *Id.* e -άκιος, ipocor. di **Βασίλειος**. Cfr. i tt. *Basilasce*, *Masalace*, *Vasalace* STC 481, DTOC, e il cg. **Βασιλάκης** (At.).

°**βασιλεία** s. f. 'impero': **ἐπὶ την ε´ ὑπὸ** βασιλείας **Κωνσταντίνου** τοῦ Μονομάχου καὶ Θεοδόρας GO 55 (1052), τῆς βασιλείας **(Φρεδερίκου)** GSJ 254 (1245). || Gr. ant. 'regno'; cfr. ἐπὶ τῆς... βασιλείας Γουλιάλμου ῥηγός GSJ 178 (1165).

°**βασίλειον** s. n. 'impero': CMG 28 (1328). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* S, L; gr. ant. 'residenza reale'.

Βασιλειόπολλος ep. m.: gen. υασιλειοπόλλου T 297 (1188); acc. υασιλειόπολλον ib. 300. || Ipocor. da Βασίλειος + -πο(υ)λλος; cfr. i cgg.

Masapollo, *Vasapollo* DCC, *Arculeus Vasapollis* Pratesi 390 (1237), **Βασιλειόπουλος** (At.).

Βασίλειος pr. m.: T 67 (1089), C 60 (1138), ecc. (freq.), βασίλιος C 86 (1191), 338 (1188), βασύλιος C 627 (1137); gen. βασιλείου C 117 (1140), T 22 (1123), βασιλίου C 659 (1185), ecc. || Gr. tardo *Id.* P-B, da gr. ant. βασίλειος agg. 'regale'; v. **Βασίλης**, **Κονδοβασίλιος**. **2.** agion.: χωρίον ὁ Ἅγιος Βασίλειος GR 343, 379; τοῦ Ἁγίου Βασιλείου GR 408. || Cfr. *San Basilio*, *San Basile* DTOC, EG I 34.

°**βασιλεύς** s. m. 'imperatore': gen. βασιλέως Ῥωμαίων GSJ 254 (1245), βασιλαίεος C 458 (1257); acc. βασιλέαν T 9 (999?). Pl. gen. βασιλέων GD 24 (1031). || Gr. med. 'id.', gr. ant. 're' D; v. βασιλός.

°**βασιλεύω** vb. intr. 'regnare': pres. inf. βασιλεύβειν C 316 (1157?). **b.** 'essere imperatore': βασιλεύοντος τοῦ κυρίου ἡμῶν Φρεδερίκου GSJ 254 (1245). || Bov. (*o ilo*) *vasilègwi* '(il sole) tramonta' LG, ILEIKI.

Βασιλῆ pr. f.: gen. **Βασιλῆς** GM 120 e 121 (1189). || Dal seg.

Βασίλης pr. m.: C 371 (1176), Pratesi 350 (1226), βασίλις C 533 (1130-1140?), βασίλεις ib. 534; acc. βασίλειν C 303 (1142). || Da **Βασίλειος**; cfr. i cgg. *Vasile*, *Basile* (It. merid.) DCC, gr. med. Βασίλης Mikl-M, *Id.* (At.).

°**βασιλικός** agg. 'imperiale': εἰς τὸν βασιλικὸν τόπον GR 109, εἰς τὼ βασιλικὸν σαγκέλλιον GD 24 (1031), εἰς τὸ βασιλλεικὸν σακέλλιν C 340 (1192). || Gr. ant. 'reale'. **2. Βασιλικός** ep. m.: ἱερεὺς κόμιτος τῇ ἐπονυμία **βασιλικός** C 426 (1182). || *Id.* Mikl-M; v. il seg.

Βασιλικούς ep. m.: πέτρος βασιλικούς C 393 (1101-1113?). || Prob. lg. **Πέτρος τῆς Βασιλικοῦς**, da Βασιλικῶ, ipocor. f. di **Βασίλειος**, Buturas; o v. il prec.

Βασίλισσα pr. f.: τῆς Βασιλίσσης GSJ 116 (1144). || Da gr. med. βασίλισσα 'imperatrice' D, o dal m. **Βασίλης**.

βασιλλεικόν: v. βασιλικός.

βασιλός s. m. 'imperatore': ὁ μέγας βασιλός R II 71 (1168). || V. βασιλεύς.

Βασιλότατος pr. m.: βασυλοτάτου μανδανου T 444 (1268). **b.** ep.: λέων **βασιλότατος** T 450 (1269); λέοντος βασιλοτάτου ib. 449 e 460 (1269).

Βασιλοῦ pr. f.: βασιλοῦ T 77 (1097); τὰ πεδιὰ τῆς **Βασιλοῦς** GR 473. || *Id.* P-B.

Βασκέλλος ep. m.(?): οὖρσος χαλκεὺς τοῦ βασκέλλου T 317 (1193). || V. Κορνιβάσκελοι.

Βασολζέρης in ep.: τοῦ **Φουλκ** δὲ Βασολζερης T 139 (1130). || V. Βαλσωχέριον.

βασσάλλος s. m. 'vassallo': βασσάλλοις = *vassallis* Cannizzaro 181. **2. Βασσάλλος** ep. m.: τοῦ μαιστορος βασσάλλου T 428 (1265). || Da fr. ant. (XII sec.) *vassal*, cfr. it. *vassallo* 'possessore di feudo che dipendeva da un signore', 'suddito (di feudatario)', lat. med. *vassallus*, da *vassus* 'servo', voce di origine gallica, DEI; *Bassallus* CDCv II 127 (979), V 236 (1033), ecc., *Vassallo* cg. (It. merid.) DCC.

Βασσαντέλλος t. m.: R II 143 (1195) e gen. βασσατελλοῦ ibid. = *basentellum* ib. 141, βασεν[ελλου] R II 71 (1168) = *bisenellum* ib. 70. || Dim. di *Basentius* (v. Βασένδον); ora *Basentello*, affluente del Bràdano. Cfr. *Vasentellum* Brühl 231 (1151).

Βαστάλλος ep. m.: γουλίαλμου βαστάλλου C 558 (1141).

Βασταροῦχος ep. m.: λεων του υασταρούχου T 158 (1138), καλωκυρης τοῦ βασταχρουχου T 169 (1141). || Da gr. med. **βασταροῦχος** 'facchino' K; cfr. gr. med. Κώνστας ὁ **Βασταρούχης** ActAth IX 158 (1409) e il cg. **Βασταρούχας** (At.).

Βαστοῦν ep. m. indecl.: γουλιάλμος βαστοῦν C 562 (1143). || Cfr. fr. *Baston*, *Bâton* Dauzat.

Βατᾶτος ep. m.: βασιλείου βατάτου T 290 (1186).

*βατζιλέρης: v. Ἐλβατζιλέρ.

βατζίλιον s. n. 'bacile': T 487 (1273), υαζήλον T 356 (1211). Pl. βαζηλά T 532 (1251) = βατζήλια Z 140. || Da lat. med. (< fr.) *bacile* DCL; cfr. *baciles argenteos* DN 135 e 143 (1171), *bachile* VLibVis 64.

Βάτρενα ep. f.: τῆς Βατρένης GSJ 249 (1223). || Da un m. *βάτρας? Cfr. Βατρα (At.).

Βατταβαράλδος ep. m.: γουαλτῆρος βαττα βαράλδος R I 206 (1100). || V. Βαττεβαρᾶνον.

Βαττάλης epit. ed ep. m.: κώνστας ὁ βαττάλης C 453 (1245), κώνστας βαττάλης ib. 455; αἰρίνην τὴν τοῦ βαττάλου C 393 (1101-1113?), κώνσταν βαττάλην C 442 (1217). || Da gr. ant. βάτ(τ)αλος 'balbuziente' L-S.

Βαττάλλιας ep. m.: λέων βαττάλλιας T 368, 369 (1214). || Da lat. tardo *battuālia* n. pl., (VI sec.) f., it. *battàglia* DEI. Cfr. il cg. it. *Battaglia* DCI.

Βαττεβαρᾶνον t. n.: καστρου βαττεβαρανου R I 168 (1059), πέτρος τοῦ βαττεβαράνου R II 153 (s. d.). || Ora *Battifarano* (Luc.) TCI 42 D 5.

Βαττεπέδες ep. m.: βασηλησς βαττεπεδες T 205 (1155), νικόλαος του υαττεπέδε T 553 (s. d.). || Cfr. *Battipiedi* cg. e t. (PZ), *Battipèdoni* (RC, XVI sec., da -ωνες) STC 492, DCC. Probabile corruzione, per influsso paretimologico di 'batte (il) piede', di gr. med. Βατοπέδιον, monastero del monte Athos; cfr. Συμεὼν τοῦ Βατοπεδίου ActAth III 49 (1016), ἡγούμενος Βατοπεδίου V 132 (996), ecc. **2.** agion.: αγιου αγγελου του βάγτεπαίδε T 93 (1106) = *sancti angeli di battipede* R II 127 (1196).

βαττολογία s. f. 'esposizione, spiegazione': παρὰ τοῦ... ἐπισκόπου κῦρ Ἰωάννου ὑπόμνησης γέγονεν καὶ σαφῆς βαττολογία διεξελθὼν πολλά GSJ 56 (1098). || Gr. tardo (Esichio) *id.* 'ciarla' L-S.

βαυαία: v. βέβαιος.

Βαυκίας ep. m.: Ῥαιμούνδου τοῦ Βαυκίου Müller 22 (1401). || Da gr. ant. βαυκός 'lezioso, affettato' L-S + -ίας[2].

Βαφέας ep. m.: ιωάννην βὰφεα T 325 (1196). || Da gr. ant. βαφεύς 'tintore'. Cfr. *Id.* (At.) e i tt. *Bafà, Bafìa*, ecc. EL I 34; gr. med. τοῦ Βαφέου, τῶν Βαφίων Mikl-M.

Βαχαρία t. f.: ἐκ τῆς ἡμετέρας φορέστας τῆς λεγομένης βαχαρίας C 14 (1134). || Da ar. b a ḥ r i y y a h, f. di b a ḥ r ī 'marittimo' Wehr, 'settentrionale' Dozy I 53*b*; cfr. *raḥl al-baḥrī* C 204, r. 2 (1182) = lat. *rahalbahari* ib. 180, r.35. Ora *Bagheria* (PA). **b.** χωράφιον τὸ ἐπιλεγώμενον τῆς βαχαρίας C 367 (1095). || Ora *Bagheria*, contrada di Rometta (ME), IGM 253 I S.E.

ββελλου: v. Βέλλος.

βέαν: πρὸς περισσωτέραν καὶ βέαν ἀσφάλιαν καὶ πίστιν C 383 (1117). || Lg. βεβέαν, da gr. ant. βέβαιος 'saldo, sicuro'.

Βεατρίκια pr. f.: gen. βεατρίκιας C 521 (1137), βεατρικίας C 429 (1182). || Da lat. crist. B e a t r i x, -ī c i s Tagliavini II 23, DNI s. v. *Beatrice*. V. Βηατρίκια.

°**βέβαιος** agg. 'stabile': στέρξις τῆς αλλαγής... στεραια βαυαία καὶ απαρασαλευτος T 407 (1242). || Lg. βεβαία; v. βέαν, διαβέβαιος.

°**βεβαιόω** vb. tr. 'confermare': pres. ind. pass. στεργονται καὶ βεβουνται Di Matteo 464 (1338); inf. att. βεβαιεῖν R I 205 (1100), βαιβαιῆν GSJ 272 (1121), βεβαιείν C 24 (1144); ptc. υεων T 65 (1086).

Βεβαλῖνος t. m.: gen. υεβαλίνου T 295 (1188), βεβαλινου T 342 (1202), βεβαλήνου T 471 (1270); εἰς τὸν υεβαλίνον T 296 (doc. cit.). || V. Βουβαλῖνος.

βεβουνται: v. βεβαιόω.

Βεβρόνια agion. f.: εἰς τὴν Ἁγίαν Βεβρόνιαν GR 421. || V. Φεβρώνια. Per β- < *f*- cfr. Βρίγγιλος.

Βεγαλίνος ep. m.: μαρτίνον τὸν γαβαλύνον...., μαρτίνος ὁ βεγαλήνος..., ὁ μάρτυς βεγαλήνος C 363 (1171), τὸν μάρτυρα βεγαμήνον ib. 364. || L'eponimo, variamente alterato come il prenome (la persona in questione non è un teste, μάρτυς, μάρτυρα, bensì

un Μαρτῖνος) potrebbe derivare da gr. tardo (Esichio) γαβαλάν· ἐγκέφαλον ἢ κεφαλή L-S. Per la metatesi cfr. gr. tardo (Esichio) γάβενα· ὀξυβάφια ἤτοι τρύβλια L-S, ngr. γάβανο 'vaso tondo di legno chiuso ermeticamente con un coperchio' D, e gr. med. βαγένιον 'botte' (v.).

Βεελζεβούλ ep. m. indecl.: βασίλειος βεελζευούλ T 299 (1188). || Nome semitico; cfr. gr. tardo e med. βεελζεβούλ 'capo dei diavoli' D, it. *belzebù*, da ebr. B a ' a l - z e b ū b 'Dio delle mosche', DEI.

Βεζένε ep. indecl.: ἄλης ἔπεν βεζένε = *'alī (i)bn bazānah* C 23 (1141?).

Βείργα pr. f.: gen. βείργας T 415 (1245). || Da lat. v i r g a; cfr. il cg. *Virga* (PA).

Βεκάρδης ep. m.: θεοδώρου τοῦ υἱοῦ βεκάρδη C 664 (1172). || Cfr. fr. *Bécard, Béchard* Dauzat.

Βεκρήκ pr. m. indecl.: τοῦ βεκρὴκ τοῦ ἀγαρινοῦ τοῦ χαλκέος C 623 (1161) = ar. *al-b·krāk* ib. 625, r. 5.

Βελανίδι t. n.: GR 237. || Da gr. med. βελανίδι 'ghianda' DCG, dim. da gr. ant. βάλανος 'id.' (v.); gr. tardo (IV sec.) βαλανίδιον L-S.

βελάνιον s. n. 'ghianda': CMG 34 (1328), βελάνι CMG 125 e 134 (1334), βέλανιν CMG 20 (1328); gen. βελανίου CMG 26 (1328). || Da gr. ant. βάλανος (v.), dim. βαλάνιον L-S; cfr. bov. *veláni*, otr. *id.* e *valáni* LG, ILEIKI.

βελάνους: v. βελλάνος.

βελάνων: v. βάλανος.

Βελβασᾶνον t. n.: εἰς τὸ κράτος βελβασάνου, τῆς περιχώρου βουρελλου T 417 (1248). || Da lat. b e l l u s + *B a s s ā n u - < B a s s u s STC 486a.

Βελεβεντάνου: v. Βενεβεντᾶνος.

Βελέμ ep. m. indecl.: ρουμβερτος βελεμ R I 212 (1102). || V. Βαλλέμε.

βεληγειᾶνιον: v. Βελλειάνιος.

Βελίς t. indecl.: ἄχρι εἰς τὸ χαλίκιον τοῦ βελίς C 555 (1125). || Da ar. b a l ī s = i b l ī s 'diavolo' Dozy I 110*a*: 'canale del diavolo'; cfr. *casale de Belis* Brühl 12 (1116). In altro doc. latino lo stesso sito è detto *casale diauolii* White 387 (1101).

Βελκάσης ep. m.: βε̆λκᾰσυ gen. T 412 (1244).

***Βέλλα**: v. Δονναβέλλα, Βέλλος.

βελλᾶνος s. m. 'contadino, servo della gleba': gen. βελλάνου R II 78 (1169), GM 145 (1195). Pl. βελλάνοι ibid., Z 150 (1086), υιλλανη T 559 (s. d.); gen. βελλάνων C 115 (1136?), T 202 (1154?), ecc.; acc. βελλάνους Z 175 (1102), T 147 (1131), ecc., βελάνους T 270 (1181), βαλλάνους C 435 (1183). || Gr. med. βελλάνος, da lat. v i l l ā n u s, DCG (che cita solo documenti siciliani).

βελλβήδρού: v. Βελλουβηδέρε.

Βελλειανικός agg. 'Velleiano, di Velleio': βηλληανηκὸν δόγμα C 462 (1279), υελλιανικὸν δόγμα T 383 (1228); Βελλικιάνου νόμου GSJ 259 (1264). **2. Βελλειάνιος**: βελλειάνιον δόγμα GM 209 (1189); βελλιανήου C 466 (1280?), ἐβελλαγιάνοῦ T 496 (1283); βεληγειᾶνιον T 426 (1265), υελεάνειον T 544 (s. d.). || Da lat. V e l l e i u s.

Βελλέμε ep. m.: T 380 (1227), βελενμε ib. 379, υελλεμε T 395 (1232). || V. Βαλλέμε.

Βελλικιάνου: v. Βελλειανικός.

Βελλίμης ep. m.: βελλήμης GSJ 77 (1114), βηλλειμῆς GSJ 84 (1127); gen. Βιλλημῖ GSJ 90 (1128), Βιλλιμοῦ GSJ 221 (XII sec.) e Βηλλιμοῦ ib. 222; acc. Βιλλημίν GSJ 84 (1127). || Cfr. fr. *Belime* Dauzat; v. Βαλλέμε.

Βέλλος ep. m.: τοῦ Βέλλου Caspar 633 (1098), υελλου T 135 (1129), ββελλου R II 151 (s. d.). || Da lat. b e l l u s; cfr. it. merid. *Lo Bello*, DCC, DCI, ngr. Βέλλος Triandaphyllidis. V. Δονναβέλλα, Κουτζουβέλλος.

Βελλόττης ep. m.: οὔγου βελλόττη C 630 (1162). || Dim. del prec.; cfr. it. *Bellotti* DCI.

Βελλουβηδέρε t. n. indecl.: DON 174 (1167) = βελλβήδρού R II 71, Ββελλουβιδδερε DON 182 (1195) = *bellum videre* ibid. || Da lat. b e l l u s + v i d ē r e. Ora *Belvedere Marittimo* (CS); cfr. *Belluvideri* gen. Vendola 5265 (1327).

Βελλούτζης ep. m.: τοῦ βελλούτζι GSJ 129 (1153). || Da Βέλλος + -ούτζης; cfr. Βελλούτσος (At.).

Βελλωπράνδος pr. m.: βελλωπράνδος φραγκέλλος C 635 (1192). || Cfr. ted. ant. *Willibrand* Förstemann 1596, long. *Walprand* CDLo 364-365; *Rogerius de Belprando* Pratesi 363 (1230), *sir Velprandus* Vendola 5028 (1324). È probabile un influsso di lat. b e l l u s.

Βελούχης ep. m.: λέοντος βελούχου T 312, 313 (1192). || Cfr. gr. med. βελούχιν t., ngr. dial. βελούχι 'fonte d'acqua abbondante' IL.

βελτιόω vb. tr. 'recare migliorie': pres. inf. βελτιοῦν T 186 (1145), υελτιοῖν T 30 (1033), 37 (1039). Aor. ind. pass. ἐβελτιώθησαν CMG 70 (1330); cgt. att. 2. sg. βελτιώσης CMG 6 (s. d.), pass. 3. sg. βελτιωθῆ CMG 88 (1330), pl. βελτιωθῶσι CMG 78 (s. d.). || Gr. tardo (III-II sec. a. C.) *id.* L-S.

βελτίωσις s. f. 'miglioria': τὴν βελτίωσιν T 291 (1186), εἰς βελτίωσιν τε καὶ ἐμφάνιαν CMG 50 (1329). Pl. τὰς βελτιώσεις C 48 (1130), 671 (1186). || Gr. tardo (III-II sec. a. C.) e med. *id.* L-S, K.

βελτιώτερος agg. compar. 'migliore': acc. f. βελτιὸτέραν T 88 (1101), n. βελτιώτερον CMG 126 (1334). || Prob. già gr. ant. *id.* = βελτίων L-S. Avv.: βελτιῶτερως CMG 57 (1329).

Βελώ ep. m.: ἀνδρέας βελώ T 558 (s. d.). || V. il seg.?

Βελωνᾶς ep. m.: ἰωάννης βελωνᾶς R II 34 (1144); gen. βελωνα T 474 (1270). || Cfr. ngr. βελονᾶς 'venditore o fabbricante di aghi' D, *Basilius Velona* Vendola 3398 (1324) e i cgg. *Velonà* DCC, Βελονάς (At.), ὁ Βελονᾶ (Bova) ILEIKI.

βεναγίου: v. **Βενέγιο-**.

Βενεβεντᾶνος ep. m.: gen. βενεβεντάνου GSJ 222 (XII sec.), Βελεβεντάνου GSJ 247 (1223). || Etn. da lat. B e n e v e n t u m, da cui gr. tardo Βενεβεντός, Βενεουέντον P-B.

Βενεγιο- t.: νικολάου του βενέγιου R I 196 (1092), το ρυάκιν του βενεγιόυ..., βενεγίου..., βεναγίου ib. 197; τοῦ ὁσιου πατρος ημῶν νϊκολάου τοῦ βενέγια R II 57 (1154).

Βενεγκάσα pr. f.: τῆς Βενεγκάσας e Βενεγκάσαν GM 88 (1152). || Cfr. il cg. *Benincasa* (It. merid.) 'bene in casa' DCI, *Benencasa iudex* TabMalf 11 (1214), *notarius benencasa* Di Matteo 466 (1338).

Βενεδίττος pr. m.: βενέδιττος T 253 (1179), βενεδίττος T 353 (1206), πενεδίτος C 482 (1148), βενεδίκτος C 681 (1259); gen. υενεδήττου T 253 cit. βενεδίκτου C 678 (doc. cit.), βενεδήττου C 668 (1179), CMG 153 (1336), ecc. || Da lat. crist. *Benedictus* 'benedetto' DNI s. v. *Benedétto*; cfr. f. Βενεδίκτα Strazzulla n° 306. **b.** ep.: τοῦ τουμασίου βενεδίττου T 433 (1266). **2.** agion.: μονῆς τοῦ ἀγίου υενεδίττου τοῦ μοῦντε κασσίνου T 10 (1000).

Βενενᾶτος pr. m.: οὖρσου τοῦ υενενάτου T 26 (1032). || Cfr. il cg. merid. *Benenati*, da lat. tardo B e n e n a t ū s 'nato bene', DCI; *Benenatus* CDCv I 50 (855).

βένες: v. Βένης.

Βενετικός ep. m.: Καλωκίρης Βενετικός GD 25 (1031); Ἰωάννης τοῦ Βενετηκοῦ GD 32 (1036). || Gr. med. βενέτικος K, ngr. βενετικός D, da lat. V e n e t i c u s, etn. di V e n e t i a. Cfr. il cg. Βενέτικος (At.) e il t. *Venètico* (ME).

βενεφίκιον s. n. 'beneficio': βενεφῖκειον T 419 (1251); dat. τὸ βενεφικίω T 503 (1303). || Gr. tardo e med. *id.*, da lat. b e n e f i c i u m S, DCG, L. **b.** βονοφικίου = *beneficii* Cannizzaro 181.

Βένης pr. m.: γέρων βένης C 442 (1217), κῦρ βένες C 455 (1245); βένην C 441 (doc. cit.). || Cfr. i cgg. it. *Bène, Bèni* 'bene', nome augurale, o ipocor. da composti con *Bene-* DCI.

Βενιαμήν pr. m. indecl.: βενιαμεν στρατιωτης R II 123 (1193), βενηαμῆ νοταριος R II 137 (1198); τοῦ... πατρὸς βενιαμήν R I 133 (1007). || Gr. tardo (*Settanta*) Βενιαμίν, da ebr. B i n y a m ī n Tagliavini I 96-97, B i n y ā m ī n DNI s. v. *Beniamino*. Cfr. it. *beniamino* 'prediletto, preferito' DEI. **b.** in agion.: την μονὴν τοῦ ἁγίου φίλλιππου τοῦ βενιαμη R I 186 (1080), ...αγιου φίλιπποῦ τοῦ βενιαμήν R II 44 (1145).

βενϊσου: v. βενοῦσα.

βενίστη: v. Βότης.

Βεννεροῦσον t. n.: gen. Βεννερούσου GSJ 218 (1198). || Cfr. i tt. *Venerosa* IGM 268 IV N. E., *Vénnera* (torrente, RC), *Campo Vénere* (RC), *Petra Vénere* (CZ) DTOC, se derivano da lat. *(h e r b a) V e n e r i s (cfr. it. *capelvenere*) + -οῦσον, piuttosto che essere in rapporto con *Santa Vénera*, da s a n c t a V e n e r i s (d i e s), calco di ἁγία Παρασκευή, STC 4097, DTOC.

Βενοῦσα t. f.: gen. βενούσας R I 204 (1100), T 161 (1139), βενουσης T 558 (s. d.). || Da lat. V e n u s i a; cfr. gr. tardo Βενουσία P-B, ora *Venosa* (PZ). **b.** ἐκ τοῦ βενϊσου T 557 (s. d.). || Cfr. *Venusium* Vendola 1361 (1324).

Βενοῦτα pr. f.: C 94 (1239); gen. βενούτας e βονούτας ibid.; acc. βενουταν Di Matteo 464 (1338). || F. di Βενοῦτος.

Βενοῦτος pr. m.: acc. υενουτον T 379 (1227). || Cfr. il cg. *Venuti* (It. merid.), ipocor. di *Benvenuto* 'venuto, nato a proposito' DCI. **b.** ep.: λεοντος του βενουτου Di Matteo 465 (1338).

Βεντάγιας ep. m. (?): ἕως τῶν χωραφίον ῥηγητάνου... καὶ εἰς τὰ χωράφια βεντάγια C 386 (1091?), τα χωράφια τοῦ ῥηγητάνου καὶ βεντάγια C 429 (1182).

Βεντήρης ep. m.: βασίλιον βεντήρη C 632 (1183). || Cfr. *Id.* (At.).

Βεντίας ep. m.: gen. μουλου βεντίας T 120 (1122). || Cfr. Βέντης (At.)?

Βεντιβένιας pr. m.: ἐγῶ βεντιβένιας υιὸς νοταριου ιωαννου του σαμιατορος T 486 (1272). || Cfr. il cg. *Bentivegna* (Sic., *Bencivènga* altrove) 'ti venga bene' DCI, *presbiter Benetevenga* Vendola 3089 (1324), *Johannes Benehavinni* Pratesi 366 (1230).

Βεντοῦρα(ς) pr. m.: βεντούρας τῆς μάγιδας T 443 (1268), 452 (1269), βεντουρα T 455 (1269); gen. μαϊστορος βεντουρας μάγιδας ib. 466. || Cfr. it. *ventura* 'sorte favorevole, fortuna' e il cg. *Ventura* DCI, *dompnus Ventura* 4222 (1325); gr. med. τοῦ Βεντοῦρα ActAth X 25 (1342).

Βεντρισιᾶνα t. f.: μοναχοῦ τῆς Βεντρισιάνης Schneider 262 (1119). || V. Βετρισᾶνος.

Βεντρόσα t. f.: Κωνσταντίνω τῆς Βεντρόσης GT 27 (1023; Βετριόσης in app.). || Per *Βετρόσα, da lat. *v e t e r ō s a 'sodaglia'; cfr. *v e t e r ā l e e v e t e r ē t u m 'id.' STC 4112, 4113 e v. Βετερίτον.

βεπελφάρ: v. Πιπελφαρά.

Βεπτερίτου: v. Βετερῖτον.

Βεράρδης pr. m.: βεράρδης μανεσκάλκου C 303 (1142) = *berardus marescalcus* ib. 305; ἀρχιεπισκόπου βεράρδου C 637 (1223), υεράρδδου Cañellas 168 (1230); ἀρχιεπίσκοπον (μεσσήνης) κῦρ βεράρδην C 341 (1218). **b. Βεράρδος**: GM 189 (1263), βυράρδος T 211 (1159); κυρὸν βεράρδον C 658 (1178). || Da fr. ant. *Berard*, germ. *B e r - h a r d, Dauzat. Cfr. it. *Berardi, Verardi* DCI; v. ἀβερνάρδον, Ἐβεράρδης.

Βεράριος ep. m.: τοῦ Βεραρίου GR 451. || Cfr. ted. ant. *Berarius, Berar* Förstemann 262.

Βερβεκάρης ep. m.: νικολαος βὲρβὲκἄρης T 222 (1165). || Cfr. *Nicolaus Varbacari* Vendola 3488 (1328) e v. Βερβηκάρης.

Βερβεκῶνες ep. m. pl.: τοὺς δύο ἀδελφοὺς τοὺς βερβεκώνας C 447 (1224). || Da lat. v e r v e x, -ē c i s 'montone' + -ωνες?

Βέρβερης ep. m.: Ἰωάννης Βέρβερις GR 187, ὁ βέρπερης = ar. *al-barbarī* C 139*a* (1178). || Da ar. b a r b a r ī 'Berbero'. Cfr. gr. med. τοῦ Βέρβερι Mikl-M, Βέρβερης (At.) e v. Βάρβαρος etn.

Βερβηκάρης epit. ed ep. m.: Λέον Βερβηκάρις GO 65 (1051-1053?); Νικόλαος κόμης ὁ Βερβεικάρι GO 49 (1051), Θεόδωρος τοῦ Βερβικάρι GO

62 (1052?), παῖδες τοῦ υερυικάρου T 297 (1188). ‖ Da lat. med. *vervecarius* 'pecoraio, pastore' DCL, a sua volta da lat. v e r v e x, -ē c i s 'montone'. V. Βερβεκάρης. **2. Βερβηκάριοι** t. pl.: εἰς Βερβεικαρίους GO 170 (1065). ‖ Cfr. *Verbicaro* (CS) DTOC, *Verbumcaudo* (paretimologico dal biblico "Verbum caro factum est" e sic. *caudu* 'caldo') TCI 50 F 3.

Βεργέριος ep. m.: Μιχαὴλ Βεργέριος Z 177 (1102). ‖ Cfr. fr. *berger* 'pastore'.

Βερδίσκα t. f.: ἐν τῇ τωποθεσία τῆς υερδείσκας e τὸ χετάριον τῆς υερδίσκας Cañellas 168 (1230). ‖ Cfr. sic. *virdisca* Traina, it. *verdésca* 'torre di legno con feritoie per saettare dall'alto delle fortificazioni', da ant. fr. *bretesche*, prov. *bertresca*, lat. tardo b r i t t i s c a (da B r i t t u s, v. Βρίττιος); *Verdesca* TCI 51 C 6, IGM 253 I S.E., (Contrada) 248 II N.O.

Βερεγγέρης pr. m.: υερεγγέρης T 186 (1145) = *Beringerius* ib. 185. ‖ Cfr. fr. *Béranger*, *Bérenger*, da germ. *B e r e n - g a r i, Dauzat; *Berrengnerius* CDCv II 333 (992), *Berengnerius* ib. V 175 (1029), *Beringerius de Latronico* R II 130 (1197), *Beringerius* Pratesi 54, 55 (1157?), *Berrengerius* Vendola 4615 (1324).

Βέρεσος ep. m.: ουρσου βερεσο R I 219 (1108), κονσταντεινος ευερεσος ib. 218.

Βέρετης ep. m.: μετὰ τῶν παιδίων τοῦ Βέρετι GR 187.

Βερζενα t. f.: εἰς τὴς ὁμαλίαν τῆς βερζένας Grégoire 83 (1124), τοῦ ὁμαλίου τῆς βερζένας ib. 84. ‖ Prob. dall'arabo.

Βέριδα t. n. pl.: εἰς τὰ Βέριδα GR 285.

Βερλάης ep. m. indecl.: ῥοπέρτον βερλάης C 303 (1142). ‖ Cfr. i tt. fr. *Berle*, *Berlise*, da lat. b e r u l a 'crescione di fontana', Dauzat-Rostaing s. v. *Berlats*.

Βερνάλδης pr. m.: C 327 (1173). **b. Βερνάλδος**: μαίστωρ βερνάλδος T 148 (1131); gen. Βερνάλδου MénC 325 (1097), T 255 (1179). ‖ Cfr. fr. *Bernaud*, da germ. *B e r n - w a l d, Dauzat, o var. di Βερνάρδος; *Bernaudo* cg. (Napoli) e *Bernalda* t. (MT) DCC s. v. *Bernardo*.

Βερνάρδος pr. m.: βερνάρδος νοτάρος C 328 (1173) = βερνάλδης καί νοτάριος ib. 327, βερνάρδος ῥάπτης C 654 (1173); κυροῦ βερνάρδου T 359 (1211); βερνάρδον T 144 (1131). ‖ Cfr. fr. *Bernard*, da germ. *B e r n - h a r d, Dauzat. V. Βερνάλδος, Βρενάρδος, Περνάρδος. **b.** ep. m.: γουλλιάλμου βερνάρδου T 546 (s. d.).

Βέρος ep. m.: Ῥενάλτου δὲ Βέρο Collura II 332 (1101). ‖ Cfr. ted. ant. *Bero*, molto freq., da germ. *b e r a 'orso', Förstemann 260.

βέρπερης: v. **Βέρβερης**.

Βερρῆ ep. m.: λέοντος τοῦ βερρῆ R II 151. ‖ Cfr. il t. fr. *Berry* Dauzat-Rostaing, fr. ant. *Berri* Flutre 206.

Βερσέος ep. m.: ὁ τοῦ Βερσέου Μαρτῖνος GR 177. ‖ V. **Βυρσέος**.

Βέρτα pr. f.: οἱ κυρα βέρτα κομητησση T 146 (1131). ‖ Cfr. ted. ant. *Bertha*, *Berta*, da germ. *b e r h t a-, Förstemann 282.

Βέρτος pr. m.: βέρτου CMG 3 (s. d.), βέρτου παγκάλδου CMG 144 (1334). ‖ Cfr. ted. ant. *Berht*, long. *Berto*, da germ. *b e r h t a-, Förstemann 281.

Βερυτράμος pr. m.: νικόλαος κυροῦ βερυτράμου T 393 (1232). ‖ Cfr. fr. *Bertrand*, fr. merid. *Bertram*, da germ. *B e r h t - h r a m n, Dauzat, *Berahtram*, ecc. Förstemann 290-291; *Berteraimus* CDCv VII 193 (1052), *Bertheramus* T 547 (s. d.), *Verteramus* Pratesi 46 (1152), *de Bertramo* De Citella II 263 (1299) e i cgg. *Beltrame*, *Berteramo*, *Verderame*, ecc. DCC, DCS, DCSO.

Βεσένος ep. m.: πέτρου βεσένου C 364 (1171) = βεσέντιου Spata II 428.

βεσκομεύω vb. intr. 'essere visconte': pres. ptc. βεσκωμεύοντα GSJ 115 (1144). ‖ Dal seg.

βεσκόμης s. m. 'visconte': GSJ 57 (1098), 274 (1121), C 81 (1182) = ar. *disqūmī* ib. 82, r. 14; gen. βεσκόμητος

GSJ 57 e 274 citt., βεσκόμιτος GSJ 83 (1127), Θεοδούλῳ, βεσκόμτ στείλου Müller 6 (1359). Pl. gen. βεσκομήτων MénC 14 (1119); acc. βεσκόμητας C 393 (1101-1113?), βεσκόμιτας C 410 (1112). ‖ Da βισκόμης, forse con influsso di fr. ant. *vezconte* (v. il seg.). Cfr. gr. med. βεσκόμις K IV 121. **b. βεσκόμητος**: acc. βεσκόμητον C 386 (1091?). ‖ V. βισκόμητος.

Βεσκόντης ep. m.: acc. ῥομβέρτον βεσκόντης C 512 (1117). ‖ Cfr. fr. ant. *vezconte*, *visconte*, da lat. med. *vicecomes* 'vicarius comitis' DCL, *Nicolai Biscontis* gen. Pratesi 27 (1118); anche gr. med. βισκούντης K, *Bisconti* cg. (PA). V. Βισκοντέλλος.

βεσταρίῳ: v. βεστιάριον.

βεστεράρης s. m. 'tesoriere': τω βεστεράρου νϊκολαου T 251 (1178). ‖ Da lat. med. *vesterarius*, *vestararius* 'qui vestium vel thesauri curam habet' = *vestiarius* DCL. V. i segg.

βέστης s. m. 'tesoriere': μαγιστρος βέστης T 55 (1054?) e μαγίστρου υέστου ib. 53 = R I 160, 162 (1153), βέστις CDBa IV 92 (1071). ‖ Gr. med. βέστις «*Vestes*. Dignitas aulica cujus munus non indicatur a Scriptoribus, tametsi Vestas eosdem esse cum Vestiaritis liceat conjicere» DCG; cfr. Ἰωάννης βέστης βασιλικός ActAth V 222 e 223 (1079), τοῦ βέστου Πέτρου ib. 258 (1086). V. πρωτοβέστης.

βεστιάριον s. n. 'fisco': T 42 (1045), C 660 (1185), ecc., υεστιάριον T 32 (1033), υεστηάριον T 27 (1032), υιστηάριον T 16 (1015), τὸν βεστιάρην C 117 (1140), υεστιάρι T 41 (1042); dat. βεστιάριω R I 249 (1124), βεσταρίῳ R I 255 e 260 (1126). ‖ Gr. med. βεστιάριον 'vestiarium' DCG, (X sec.) 'tesoreria' S.

βεστιαρίτης s. m. 'guardarobiere': μοναχὸς καὶ βεστιαρήτης C 372 (1176). ‖ Gr. tardo (VI sec.) βηστιαρίτης 'id.' L-S, gr. med. βεστιαρίτης, πρωτοβεστιαρίτης (v.) 'dignitas palatina' DCG. **2.** ep.: φίλιππος βεστιαρίτης C 304 (1142), γρεγόριος υιστιαρίτης T 110 (1117).

βεστίον s. n. 'fisco: τὸ βασιλικὸν βεστίον C 73 (1146). ‖ Lg. βεστιάριον? Gr. tardo (pap. IV sec.) βεστίον 'veste', da lat. v e s t i s, L-S, gr. med. βέστιον 'id.' DCG; ma cfr. βέστης.

Βετεράνη t. f.: εἰς τὸ καστέλλιν βετεράνη Grégoire 84 (1124). ‖ Da lat. v e t e r ā n u s 'vecchio'; ora *Castelvetrano*, cfr. *a castro vitrano* Grégoire 89, nota 8 (1201). V. Βετράνα.

βέτερε agg., in t.: τὸ... τόπιον ὅπερ λέγεται μούρου υέτερε T 22 (1026?). ‖ Da lat. v e t u s, -e r i s 'vecchio'. V. βέτερος, Μασαβέτερς, Μουρουβέτερε.

Βετερῖτον t. n.: gen. βετερίτου GR 439, Βεπτερίτου GR 509, τοῦ ὄρους τοῦ καλουμενου βιωτηρήτου SLuca 352, 467, ἐν τῷ προλεχθέντι ὄρει Βυτεωρύτου ib. 400, χωριον... βουτούρητ R I 141 (1041). ‖ Da lat. v e - t e r ē t u m 'sodaglia' (falsamente inteso come *βιοτηρήτης 'custode della vita'). Cfr. *Vitarito* (RC), *-i* (CZ) DTOC; *Bittheriti* Pratesi 276 (1219).

βέτερος agg., in t.: καστελλου βέτερου T 152 (1133), 253 (1179). ‖ Da lat. v e t u s, v e t e r i s 'vecchio'; cfr. *Castelvetere*, antico nome di Caulonia DTOC. V. βέτερε.

Βετρᾶνα t. f.: οὐρλάνδος τῆς βετράνας C 633 (1183). ‖ Da lat. v e t e - r ā n a 'vecchia'. Cfr. *Iohannes Vetrana* CDCv 362 (1034), *Serra Vetrana* IGM 273 II S.O. V. Βετεράνη.

Βετρισᾶνος ep. m.: T 235 (1172), 244 (1175); gen. βετρισάνου T 192 (1147), βετρησάνου R II 63 (1154). ‖ Probabile etn. Cfr. *Vetrisano* (RC) DCC e v. Βεντρισιάνη.

Βή t.: ὁ ρίαξ... ὁ λεγώμενος βή C 510 (1097). ‖ Lg. βήνα. Corrisponde a τὸ σύνορον τῶ λεγόμενον βήνας C 537 (1143?).

Βηατρίκια pr. f.: C 423 (1182). **b. Βηατρίτζε**: R II 91 (1173). ‖ V. Βεατρίκια e cfr. *cum Biatrice* CDVerg V 152 (1164).

Βήζης pr. m.: βήζου χαρέρι C 486 (1168). ‖ Da ar. b ā z 'falcone' Wehr? Cfr. ἐλπέζ = ar. *al-bāz* C 145*a* (1178).

βηλάριον s. n. 'tendaggio, cortina': pl. υηλάρια T 130 (1126). || Gr. med. *id.*, da lat. v ē l ā r i u m, K.

Βηληγγης ep. m.: ρρογερίου τοῦ βηληγγου CMG 166 (1336). || Cfr. ted. ant. *Biling, Billing,* da germ. b i l i - i n g, Förstemann 304.

Βηλλᾶδες t. m. pl.: εν τω χωριω βηλλάδων T 552 (s. d.). || Cfr. *Constantinus de Villadi* Vendola 3260 (1325). Originario eponimo, da gr. tardo βιλλᾶς, di sign. dubbio, L-S, ma prob. connesso con βίλλος 'pene', ngr. dial. βιλλᾶς e βιλλαρᾶς 'che ha un grosso pene' IL; cfr. i cgg. *Billà* (PA), *Billa, Billè* (da -έας²) DCSO, Βιλλάς (At.); *Bartholomeus Billia* (da -ίας²) TabMalf 222 (1288) e il cg. *Bellìa* (PA).

βηλληανικόν: v. Βελλειανικός.

βηλληκός s. m. 'contadino, servo della gleba': ὅσους δὲ βηλληκοὺς δήνεται συναθρίσαι C 643 (1099). || Da lat. v i l l i c u s, con influsso di -ικός.

Βηλλήχης ep. m.: στεφάνου του βηλληχου στεφανου T 271 (1181). || Da gr. tardo (Esichio) βυλλίχης 'danzatore' L-S; v. Βιλληχία, Βυλλιχᾶς.

βηλόθυρον s. n. 'cortina della porta del santuario' GR 272. || Gr. tardo *id.* 'portiera' L-S.

βῆλον s. n. 'velo': βῆλον ἕνα GM 210 (1189). **b.** 'cortina': pl. βῆλα R I 155 (1049). || Gr. tardo (iscr.) βῆλον, (pap. II sec.) οὐῆλον L-S suppl., L, da lat. v ē l u m, gr. med. βῆλον D.

°**βῆμα ποδός** 'palmo di terra': μὴ φυλάξαντες εἰς τὴν ἐξουσίαν ἡμῶν ἐκεῖ οὐδ' ὅσον βῆμα ποδὸς R II 67 (1156), 94 (1177). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* 'misura di lunghezza' L-S suppl.

βημόσιαν: εἰς τὸ βημόσιαν R I 122 (1193). || Lg. εἰς τὸ βημόσιον e v. βιμώσιον.

βήν s. m. indecl. 'figlio (di)'. || Da ar. (i) b n 'id.', comunemente traslitterato con ἔπιν (v.). **2.** in tt.: εἰς τὸ διάβαμα τοῦ βὴν ἐλ Βακάρ Grégoire 84 (1124). || Da ar. b a q q ā r 'bovaro' Wehr. **b.** εἰς τὸν Γαδὴρ βὴν Σαβαρ Grégoire l. c. || Ar. Ṣ a b a r pr. ib. 89, nota 6 (ma cfr. ṣ a b b ā r 'perseverante' Wehr).

βῆνα s. f. 'vena d'acqua, sorgente': acc. υῆναν T 557 (s. d.). || Da lat. v ē n a. Cfr. sic. *vina* 'canaletto sotterraneo naturale dove corre l'acqua' Traina, cal. 'piccola sorgente d'acqua' NDDC. **2. Βῆνα** t.: τῆς Βίνας GL 11 (fine X sec.), GR 456, βήνας C 537 (1143?), τῆς βίνας τῶν ἀδρανίτων C 294 (1131), ξηρορύαξ τῆς βήνας τῆς ἁρμυρῆς T 208, 209, 211 (1159), Πέτρον τῆς Βήνης Z 152 (1086); εἰς τὴν βίναν C 534 (1130-1140?). || V. Βή.

βηνέλλα s. f. 'vicolo': ἀπο δὲ βορρᾶς η βηνέλλα ποῦ ὑπάρχει ης το ὤπησθεν μέρος του γιάννουτου T 338 (1200). || Da fr. ant. *venelle,* a sua volta da lat. v ē n e l l a REW; cfr. Varvaro in "Bollettino" XII, 1973, 100-101, cal. *vinella, vanedda,* ecc. NDDC.

Βηννημέρης t. m.: τοῦ βουννημέρη C 415 (1122?), τὸν βηννημέρην C 413, 414 (1122). || Cfr. ar. b a n n a 'fare sosta in un luogo' Kazimirski I 166*a*, da cui forse *b u n n 'sosta' + m a r i ' 'salubre' ib. II 1085*b*.

Βηράλδης pr. m.: υιραλδου καβαλλαριου T 234 (1171), βηράλδου ἀργαρία T 378 (1226). || Cfr. fr. *Bérard,* it. *Beraldi,* da germ. *B e r - w a l d, Dauzat; o var. di Βεράρδος, cfr. DCI s. v. *Berardi.*

Βηργουνηούν ep. m. indecl.: πέτρου βηργουνηοῦν C 558 (1141). || Cfr. fr. ant. *Berguignon* Flutre 206, fr. *Bergougnon* ('Borgognone') Dauzat s. v. *Bergogne; Andreas Burgunonius* TabBelm 9 (1195), *Anzolinus Burgugnonus* De Citella II 275 (1299). V. Βιργούννιας.

Βησέρ: v. μίνζελ.

βηστιαρίτης: v. βεστιαρίτης.

Βία pr. f.: τῆς μητρος ἀυτου τῆς βιας T 251 (1178). || Dal m. Βίος.

Βιάνος pr. m.: βιανου στρατιοτης R II 19 (1135).

Βιάτζος ep. m.: ασκιττινου τοῦ ἐπονομαζομήνου βιάτζου R I 237 (1121), οὗβος τοῦ βιάτζου ib. 239, ἀσκηντινος βιατζου R II 19 (1135). || Cfr. it. (tosc.) *Biàgio,* da lat. *Blasius,* pr. DNI. V. Βλάσιος.

βιβάριον s. n. 'vivaio (di pesci)': υιυαριον e gen. υιυαρίου T 6 (981), βιυαριν T 25 (1032); gen. υηυαριου, υειυαρηου T 8 (984), βιυαρίου T 66 (1087). Pl. υιυάρια T 9 (999?). || Gr. med. *id.*, da lat. v ī v ā r i u m, K.

Βιβέντης ep. m.: τοῦ Βιβέντι GSJ 39 e 40 (1054). || Cfr. it. *Vivenzio,* da lat. V i v e n t i u s, DNI.

Βιβιᾶνος pr. m.: R II 42 (1144), T 299 (1188), βιβηάνος R II 34 (1144); gen. βιβιάνου T 402 (1238); acc. βιβιάνον T 404 (1239). || *Id.* P-B, da lat. V i v i ā n u s Schulze; it. *Viviano, -a* DNI.

Βιβίλλος ep. m.: gen. υιυίλλου T 184 (1145) = Βιβλήκη Z 167 (1096), βηβίλλου T 474 (1270), βηβηλλου T 552 (s. d.).

Βιβινῶν t. gen. pl.: μέχρι τῆς στρατάς τῶν βιβινῶν T 19 (1019) = *usque ad stratam bivini* T 21 (1024). || Prob. mod. *Bovino* (prov. di Foggia); cfr. il pr. ted. ant. *Bivinus, Buuinus, Pipin* Förstemann 300 e v. Πιπῖνος.

Βιβλήκη: v. Βιβίλλος.

Βιβόνα t. f.: gen. βιβόνης T 495 (1283). || Da lat. V i b ō n a STC 4120; cfr. *Vibona* e *Vibo Valentia* (CZ) DTOC.

Βίβουλος ep. m.: υιβουλος T 136 (1129); ιωαννου δε βιβουλου T 229 (1169). || *Id.* P-B, da lat. B i b u l u s; cfr. *Sergius de Bibulo* CDBr I 140 (1260) e *Vivoli* (PA).

Βιγγιανίτης ep. m.: ιωαννης βινγγϊανίτης T 223 (1168); νικολαος του βιγγιανητου T 159 (1138). || Etn. dal seg. V. Βιζανότης.

Βιγγιᾶνον t. n.: βιγγιάνου R I 149 (1044). || Da lat. *V i b i ā n u m, da V i b i u s Schulze. Ora *Viggiano* (PZ); cfr. STC 4119.

Βιγγιάρρα t. f.: εις τον τοπον τὴς βιγγιάρρας T 308 (1192). || Cfr. cal. *vinciarra* 'vitalba', 'salsapariglia' STC 4132a.

βίγλα s. f. 'torre di vedetta, osservatorio': C 386 (1091?), 429 (1182); τῆς... βίγλας C 81 (1172) = ar. *al-nāẓūr* ('l'osservatorio') ib. 82, r. 12. || Gr. med. *id.*, da lat. v i g i l i a (e), L, D.

Βίδδα t. f.: ἰωάννου τῆς βιδδας R II 145 e 152 (s. d.).

Βιδέλης ep. m.: ρωκέριος του υιδελει T 151 (1133?). || Da fr., ant. *V i d e l; cfr. fr. *Vi(d)al, Viel, Videau,* da lat. crist. *Vitālis,* Dauzat 593 e il t. *Videli* (RC) DTOC.

Βιζάλων pr. m.: CSS 42.

Βιζανότης ep. m.: βιζανότης... καστελλανος σκυλλακος T 522 (1202). || Lg. Βιτζανώτης e cfr. *Bizanum* (= mod. *Brienza,* PZ) Vendola p. 173 (1310), da lat. B i t t i u s Schulze + -ā n u m.

Βιζέλης ep. m.: φιλίππου βιζέλι C 430 (1182). || Cfr. *Id.* (At.).

βιζζηδύσου: v. Βιτζιοῦσος.

Βιζῆας epit. m.: Ἰωάννην τὸν Βιζῆαν GSJ 98 (1128). || Da gr. med. βυζίον 'poppa, mammella' D + -ίας²: 'popputo, grasso'; cfr. Βυζάς (At.).

βικάριος s. m. 'vicario': ἱερεὺς καὶ βικάριως GM 126 (1193) = C 352, βϊκάριος T 475 (1270), ecc. Pl. acc. βικαρίους = *vicarius* Cannizzaro 181. || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.*, da lat. v i c ā r i u s, L-S suppl., DCG, L.

Βικέντιος (῞Αγιος) agion. m.: GR 393; τοῦ Ἁγίου Βικεντίου GR 396; τὸν ῞Αγιον Βικέντιον GR 396. || Da lat. crist. V i n c e n t i u s STC 4133. V. Βιτζήτζιος.

Βίκηρις: v. Βοϊκον.

Βικκηοῦσα t. f.: εἰς τόπον λεγόμενον Βικκηοῦσα GK 34 (1181). || Da lat. v i c i a 'veccia' + -οῦσα; v. Βίτζοσον.

βικόμης s. m. 'visconte': εν ταις ημερες αυφθεντι ρουπερτος και υικομης νικολαου κουσεντίνου T 120 (1122). || V. βισκόμης.

Βιλάρης ep. m.: ρικκάρδου βιλαρου T 558 (s. d.). || Cfr. fr. *Vilar,* da lat. tardo v i l l a r e, dim. di v i l l a, Dauzat.

βιλλάνος: v. βελλάνος.

Βιλλαρίτης ep. m.: T 224 (1166), βηλλαρήτης T 235 (1172); gen. βιλλαριται T 223 (doc. cit.). || Etn. da Καστροβίλλαρης.

Βιλληχία pr. f.: ἀπο της γυνὴς βιλληχεΐα T 277 (1182), βιλληχίας ib. 278. || Dal m. Βηλλήχης.

Βιλλιέν(ες) t. ed ep. m. indecl.: τὸ ἡμίσεον τοῦ ὅλου βουνοῦ ὃν ἀγόρασα ἐκ τὸν ἀγαρινὸν κάϊτον ἅλιν υἱὸν βιλλιένε, κεῖμενον ἐν τοῖς προαστοίοις πόλεως πανόρμου εἰς τὸ βόριον μέρος γνωριζόμενόν ποτε βιλλιέν G 48 (1190); τῆς ὁδοῦ βιλλιένες... μέχρι τοῦ αὐτοῦ χωρίου βιλλιένες C 516 (1133) = ar. *ṭarīq bi-'l-liyānah..., raḥl bi-'l-liyānah* ib., rr. 2-3. || Da ar. *liyān, dalla radice lāna 'essere morbido, gentile, calmo' Wehr, Kazimirski II 1050*b*, con concrezione di bi < (a)bī, gen. di (a)bū 'padre' (v. Βου-) e dell'art. 'l, al (v. ἐλ-). Cfr. *'ayn al-liyān* ('fonte calma') C 38, r. ultima (1169), *ḥağar ibn* (lg. *abī*) *liyānah* C 232, r. 9 (1182) = *petram billienem* ib. 195, r. 36.

Βιλλιμής: v. Βελλίμης.

βιμώσιον s. n. 'fisco': ζημιούσθω μας εις τω βἱμώσιον του κραταιου ρηγός νομισματα λσ' T 278 (1182). || Da δημόσιον, con il supposto δι(σ)- influenzato da lat. bis-; cfr. βημόσιαν, βισουρία e, per bis > δισ-, δισκόμης.

βινιάλιον s. n. 'vigna': βιννιάλιν R II 153; πεντηταρίου βινιαλίου T 37 (1039); χώραν υινιαλίων δυῶν τῶν ἀνα πεντήκοντα ὀρδίνων τετραχῶς..., χώρας υινιαλίων πεντηνταρίων T 30 (1033). || Da lat. vineālis (terra) 'vigna' REW, lat. med. *vineale* 'id.' DCL; cfr. *biniale quinquantale* CDBa IV 9 (990), *vinealis quadragenalis* ib. III 68 (1138).

Βινιούρα t. f.: GR 379.

βιννιάλιν: v. βινιάλιον.

Βιόλα pr. f.: Νικόλαος υἱὸς Βιολᾶς GO 131 (1054; Βιόλας nell'indice). || Da lat. crist. *Viola* pr., a sua volta da lat. viola Tagliavini I 141, DNI s. v. *Viola*.

°**βίος** s. m. 'vita': μέχρι βίου ζωῆς αὐτῆς C 352 (1133), 70 (1143), ἄχρι βίου ζωῆς αὐτῶν C 531 (1111?), μεχρι υιου ζοις σου T 81 (1097?). **2. Βίος** ep.: κωνσταντινου βίου T 267 (1180), ἰωάννης του βήου T 532 (1257). || Calco di lat. *Vita* pr., *De Vita* ep. V. Βία.

°**βιοτή** s. f. 'tenore di vita': τὸν θεον δὲ τουαύτη βιωτῆ ἵλεων ἐμαυτῶ ἀπεργάσασθαι R I 191 (1086). || Gr. tardo (II-III sec.) e med. 'id.' L, K, gr. ant. 'vita', 'sostentamento'. V. αἰωτήν.

Βιργούννιας e **-ος** ep. m.: Ῥοπέρτος Βιργούννιας MénC 322 (s. d.) e Βιργούννιος MénC 324 (1076). || Cfr. fr. *Bergogne*, var. merid. di *Bourgogne* cg. ('Borgognone'), Dauzat. V. Βηργουνηοῦν.

Βιρημβίρ ep. m. indecl.: παρὰ τοῦ πέτρου βιρηνβίρ C 677 (1238). || Nome arabo?

Βισάντιος pr. m.: βισαντιος e gen. βισαντίου e βισαντιού R II 9 (1134), βισαντός nom. R I 161 (1053). || Da lat. Bisantius T 20 (1019), a sua volta da Βυζάντιος.

βισικομητος: v. βισκόμης.

Βισινιᾶνον t. n.: ἰωάννης δὲ βισιννιάνου C 600 (1112), ρογέρις βισινιάνου C 482 (1148), παιτρος υισιννηανου T 284 (1182), **Βισουνιάνου** SElia 1599. || Da lat. Visinius STC 4152 o Bisinius Schulze. Ora *Bisignano* (CS) DTOC; *Bisinianum* Vendola p. 331 (1324). **2. Βισιννιᾶνος** ep. m.: λέων βισιννιάνος e λέοντος βοσινάνου C 31 (1153). || Cfr. *Bisinianus* CDCv VI 69 (1037), *Leo filius quondam Bisinianisi* ib. 125 (1040).

Βισκάρδος pr. m.: C 522 (1137). **b.** ep.: τοῦ μακαρίτου βασιλείου ῥουπέρτου βϊσκιάρδου τοῦ λαμπροτάτου δουκός R I 273 (1132). || Cfr. βισκάρτ = ar. *biškard* C 271*a* (1183), *magister guiscardus* C 425 (1182), *Viscardus* CDAm 163 (1102-1108), *Robertus Wiscardus* Pratesi 31 (1122), *Robbertus Biscardus* DON 171 (1154), cal. *biscardu* 'astuto, scaltro, falso', *Biscardi* t. (dial. *Viscardi*) e *Biscardo* cg., fr. *Guiscard*, da fr. ant. *guiscart*, nord. ant. wiskr DTOC, DEI.

βισκόμης s. m. 'visconte': T 138 (1129), 143 (1130), βισκώμης R I 231 (1131), βεισκώμης C 629 (1137), ἐν τὲς ἡμέρες υισκόμης νικολαου κονσεντίνου T 119 (1121; v. βικόμης); gen. βισκόμητος T 137 (1129). Pl. acc. βισκόμητας Z 158 (1096). || Da lat. med. *vicecomes* 'vicarius comitis' DCL, con influsso di fr. ant. *visconte*; v. βεσκόμης, Βεσκόντης, βισκοῦμος, δισκόμης. **b.** βισκόμητος: υισκόμητος T 110 (1117), βισικομητος T 108 (1117). || V. βεσκόμητος, Κόμητος.

βισκομία s. f. 'viscontato': gen. βεισκομίας C 628 (1137). || Da βισκόμης.

Βισκοντέλλος ep. m.: θεοδώρου βισκοντέλλου R II 151 (s. d.). || Ipocor. di Βεσκόντης.

βισκοῦμος s. m. 'visconte': βισκούμος e gen. βισκούμου C 367 (1095). || Da βισκόμης.

Βισουνιάνου: v. Βισινιᾶνον.

βισουρία s. f. 'ritenzione urinaria, difficoltà di urinare': ἦν πιεζόμενος... τῷ πάθει τῆς βισουρίας SLuca 94. || Da gr. ant. δυσουρία 'id.'. Per βισ- < δυσ- cfr. βιμώσιον.

Βισσιτούνης ep. m.: νηκόλαος βισσητούνης C 415 (1122?) e βισσιττούνης C 413 (1122).

Βιτάλες pr. m.: ο κυρ βίταλες R II 19 (1135). **b. Βιτάλης**: T 136 (1129), 170 (1141), βιτάλις C 124 (1191); βιτάλη T 193 (1148); gen. υιταλη T 556 (s. d.), βιτάλι T 230 (1169), βιτάλου C 6 (1097), GM 180 (1306). || Da lat. crist. *Vitālis* Tagliavini II 12-13. Cfr. Βιτάλης (At.), f. Βιτάλα Manni Piraino n° 2, e il cg. *Vitale* (PA). V. Βιτάλιος.

Βιταλιᾶνος pr. m.: gen. βιταλειάνου T 342 (1201), τὰ παιδία τοῦ Βιταλιάνου GR 149 = υιταλη T 556 (v. il prec.). || Da lat. tardo *Vitāliānus*, da *Vitālis*; cfr. it. *Vita(g)liano* DNI, anche cg. DCI, Βιταλιανός P-B.

Βιτάλιος pr. m.: T 248 (1177), R II 95 (1177), βιτάλιως T 116 (1121), υεινταλιος T 34 (1034); gen. υιταλίου T 136 (1129). || Da Βιτάλης; cfr. Βιταλίου gen. Strazzulla n° 81. **2.** agion.: τὸ ρυάκιν τοῦ ἁγίου υιταλίου T 109 (1117).

βιταλλῖνος agg. 'di frumento': βιταλλίνου σίτου ρν', καὶ ἄλλο τοσοῦτον κριθαρίου C 1 (1095?). || Da fr. ant. *vitaille* 'nourriture, provision' o *vitalle* 'id.' FEW XIV 418; meno prob., da lat. victuālia.

Βίτας pr. m.: χωράφιον τοῦ βίτα T 229 (1169). || Dal f. *Βίτα; v. Βίτος e cfr. *Vita* pr. m. TabMalf 286 (1299).

Βιτζήτζιος pr. m.: γρὴγωρἵου του βἱτζητζήου T 171 (1141). || Da lat. crist. *Vincentius*; v. Βικέντιος.

Βιτζιοῦσος epit. ed ep.: νικολάου του βιτζιοῦσου T 137 (1129), νικολαου βιτζιούσου T 154 (1134), νικολαου βιτζιούσος T 228 (1168), ανταβιἀνου του βιζζηὀύσου T 252 (1178). || Da lat. tardo vitiōsus 'deforme' Souter; cfr. it. merid. *vizziusu* 'vizioso'.

βίτζιον s. n. 'vizio': dat. βιτζίω = *vitio* Cannizzaro 181. || Da lat. vitium

Βίτζοσον t. n.: εἰς τὸ Βίτζοσον GR 252. || V. Βικκηοῦσα.

Βίτικα t. f.: GR 342. || Da lat. vitex, -icis f. 'vetrice, specie di salice' REW 9389; cfr. *Vitica* (RC) DTOC, *ad lacum Vitecusum* Brühl 71 (1133).

Βιτιλιᾶνος ep. m.: προάστειον τοῦ Ὀργίου Βιτιλιάνου GR 182. || Cfr. il t. *Vitigliano* (LE) e lat. Vitillianus Schulze. V. Βουντηλληᾶνον.

Βιτινία t.: εἰς τὸ Βιτινία GR 233, εἰς τὸν Βιτινίαν GR 304. || V. Βιτινίανον.

Βιτινίανον t. n.: GR 92, 261, 398. || Da lat. Bithynius Schulze + -ānum. Cfr. *Vitignano* (prov. di Forlì).

Βιτίνιοι ep. m. pl.: προάστειον τῶν Βιτινίων GR 191.

Βίτος pr. m.: ἰωάννης τοῦ βήτου C 512 (1117). || Dal f. lat. crist. *Vita*, a sua volta da lat. vita, Tagliavini I 193-194, in origine riferito anche a maschi: cfr. *dompnus Vita* Vendola 5190 (1324), *presbiter Vita* ib. 5266 (1327), ma anche *dompnus Vitus* ib. 792 (1310), *Bitus* CDCv V 208 (1031). V. Βίτας, Μαστροβήτου. **2.** agion.: Ἁγίου Βίτου GR 451, τοῦ ἁγιου βητου T 307 (1192).

βίωσις s. f. 'vita': τῶ τέλει τῆς ἐμῆς

βιωσεως R II 10 (1134). || Gr. tardo (*N. T.*) *id.* 'tenore di vita' L-S.

Βιωτηρήτου: v. Βετερῖτον.

βλάβας: v. βλάρα.

Βλάγκα pr. f.: gen. βλανκας T 429 (1265). || Cfr. ted. ant. *Blanca* Förstemann 310, *Blanca* pr. TabMalf 131 (1261) e cg. (ME, CT); v. Βλάγκος.

Βλαγκάρδος pr. m.: ὁ τοῦ βλαγκαρδου ευγενὴς υἱὸς ἰωάννης T 263 (1180). || Cfr. fr. *Blanchard*, norm.-picc. *Blancard* da germ. *B l a n c-h a r d, Dauzat; ted. ant. *Blankard* Förstemann 310.

Βλάγκος pr. m.: υλάγκου γενουΐτου T 530 (1227). || Da lat. med. *blancus* 'bianco' DCL, a sua volta da germ. *b l a n k DEI s. v. *bianco*, ted. ant. *Blancho* Förstemann 310; cfr. it. (specialmente in Toscana) *Bianco* DNI.

Βλάκος ep. m.: Δημητρίου πρεσβυτέρου τοῦ Βλάκου GR 465-466. || Dall'etn. Βλάχος 'Valacco' GR 74, nota 5; cfr. Βλάκος (At.) e Βλάχος Triandaphyllidis.

Βλακτέρης ep. m.: Ἰωάννου Βλακτέρου GSJ 194 (1171). || Cfr. fr. *Blatier* da fr. ant. *blaetier* 'granaiolo' Dauzat, o lat. tardo (gloss.) *blattearius* 'battiloro' DCL.

Βλαμμένος ep. m.: χωράφια υλαμμένου T 546 (s. d.). || Da gr. ant. βεβλαμμένος, pf. ptc. di βλάπτω; cfr. ngr. βλαμμένος 'menomato, invalido' D, Βλαμένος cg. Triandaphyllidis e forse *Varmeni* t. STC 528.

βλάρα: ἵνα… ἔξει ἡ ἁγία ἐκκλησία ἐς ἀεὶ εἰς τὸν νάσον ἀπὸ μὲν τῆς βλάρας τὸ ἱμείσυον ὁμοίως καὶ ἀπὸ εἰσόδων τῆς μέσης τὸ τρίτον μέρος C 520 (1134) = βλάβας Spata III 22. || Cfr. it. merid. *biava* 'biada' da franc. *b l ā d (> *biaa*) DEI s. v. *biada*, ant. cal. *blava* Mosino *Testi* 15 (1422).

Βλάσιος pr. m.: C 109 (1183), Pratesi 433 (1261), ecc., Βλάσυος Pratesi 282 (1219), Βλάσηος GSJ 256 (1245), ecc.; gen. βλασίου T 120 (1122); dat. βλασίω T 32 (1034?); acc. βλάσιον Falkenhausen I 192 (1097), C 398 (1105). || Forse di origine dialettale italica e connesso con lat. *blaesus* Tagliavini I 35-36. Cfr. bov., otr. *Vlási*, sic. *Brasi* 'Biagio' LG. **2.** agion.: ἅγιον υλάσιον T 128 (1126), εἰς τὸν Ἅγιον ἱερομάρτυρα Βλάσιον GK 34 (1181).

°**βλαστάνω** vb. intr. 'germogliare': pres. cgt. 3. pl. βλασταννον T 81 (1097?).

Βλάτας ep. m.: ὁ βλάτας e τοῦ βλάτας C 56 (1143-1145?). || Da gr. tardo (IV sec.) βλάττα 'porpora' L-S, lat. b l a t t a 'blatta', 'porpora'. Cfr. bov. *vlátta*, *flátta* 'blatta' LG, ngr. dial. βλάττα 'id.' IL, e i cgg. **Βλάτης** Βλάττας (At.); *de domno Blattu* CDCv II 63 (969), *mulier nomine Blactu* ib. 228 (986), *Blacta* m. ib. 277 (989). V. Βλάττος.

βλαττίον s. n. '(indumento color) porpora': pl. βλαττία GM 210 (1189). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* 'porpora', da βλάττα, D, K. V. il prec.

βλαττίτζιν s. n. 'tessuto porporino': ψαλτήριον κατὰ βλαττοίτζιν ἐνδεδυμένον GSJ 177 (1165). || Gr. med. βλαττίτσιν K, da βλαττίον.

Βλάττος ep. m.: πέτρος βλάττος C 415 (1225); acc. βλάττον ib. 450. || V. Βλάτας.

Βλάττων pr. m.: υλαττωνος ὀφφουλου T 179 (1143); τοῦ βλάττωνος T 518 (1181).

βλέβειος agg. 'azzurro': κουττέλλαν πράσινην ειται βλεβειων T 435 (1267). || Da fr. ant. *blef*, f. *bleve* LG 87; cfr. *mantellum blevi* CDBa VII 38 (1154), *tunicam et guarnaciam de bleve* ib. II 4 (1266), *mantellum unum blivetti* CDVerg IV 80 (1154). V. βραῖβος.

°**βλέπω** vb. tr. 'vedere': pres. ptc. ἡμεῖς υλέποντά σοι τοιούτον ἶναι T 9 (999?). || Cfr. bov. *(a)vlèpo*, otr. *vlèpo* LG, ILEIKI.

Βλεφάρης ep. m.: Νικόλαος Βλεφάρης GSJ 249 (1223). **b.** **Βλέφαρος**: κώνστα βλέφαρος T 551 (s. d.); μὲ τὸ Βλέφαρων GSJ 248 (doc. cit.). || Da gr. ant. βλέφαρον 'palpebra'; cfr. *Basilius Bleverus* e *Flerarus* Pratesi 171, 175 (1202), *Basilius Bleferi* Vendola 2462 (1325), *Bléfari* DCC.

βλῆσις s. f. 'moneta d'oro': τελεῖν… σόλδια ἀπο υλησίων ὀκτώ T 530 (1227). || Gr. tardo (pap.) βλῆσις 'pagamento' D; ma cfr. gr. med. βλησίδι e ngr. βλυσίδι 'moneta d'oro' K, IL.

Βλόρον t. n.: gen. Βλόρου Collura I 610 (1142), CMG 37 (1328), 123 (1334), βλοροῦ C 533 (1130-1140?). || Cfr. sic. *bbrolu* 'verziere', 'orto e giardino attiguo alla casa' VS. Voce galloitalica, come it. *brolo* 'parco, orto, giardino', lat. med. *broilum* (847, in Lombardia), DEI. Ora *Brolo* (ME), cfr. *Id.* TCI 2 E 6 (Piemonte).

Βλοῦνδος ep. m.: σάρουλλος βλοῦνδος T 124 (1124). || Cfr. lat. med. *blundus*, *blondus* DCL, it. *biondo* prob. di origine germ. DEI; *Brundi*, *Brunno* DCC.

βοάζω vb. intr. 'gridare': pres. imper. βόαζε EugPan 62. || Gr. med. *id.* ThG, D, da βοάω.

Βοαμοῦνδος pr. m.: T 471 (1270) = βαϊμούνδος ibid.; gen. βοαμουνδου T 65 (1087), βοαμουνδού R I 252 (1126). || V. Βαϊμοῦνδος e cfr. *Boamundus* Pirri 933 (1147), DON 161 (1200), *Boamontis* gen. Pratesi 70 (1171).

Βοᾶνα t. n. pl.: τόπιον τὰ Βοάνα GR 93. || Cfr. i tt. *Boiano*, *Buiano* (CS), da lat. *B o i ā n u m 'villa di un Boius' DTOC?

°**βοάω** vb. intr. 'gridare': pres. ind. 3. sg. βωῇ CMG 23 (1328). || V. βοάζω.

Βοβόγγες t. pl.: εἰς Βοβόγγες, ἃ κρατοῦσιν τὰ πεδία τοῦ Καλαβρέτου GR 199. || Ora *Bivongi* (RC), sec. XVI *Bofongi* DTOC, *Bubungi* Vendola 3340 (1325). Da un der. di lat. b ū b o, b ū f o 'gufo', forse *B ū b ō n i c u s, *B ū f ō n i c u s STC 612.

Βοβούρης ep. m.: ἰωαννου βοβούρου T 212 (1160). || Cfr. l'ipocor. Βουβουράκης (At.).

βοδδάου pr. m. indecl.: τοῦ κάϊτου βοδδάου C 427 (1123). || Da ar. (A) b ū a ḍ - ḍ a w' SMS III 941; ar. ḍ a w' 'luce, splendore' Wehr. V. Βου-.

βόδιον: v. βοΐδιον.

βοέθός: v. βοηθός.

Βοέτης ep. m.: ἀρρίγου ἰωάννης βοέτου C 379 (1221). || Cfr. fr. *Bo(u)et* Dauzat.

βοζτήτ ep. m. indecl.: χριστόδουλος υἱὸς βοζτήτ C 108 (1165).

βοήδιν: v. Βουβαλῖνος.

°**βοηθέω** vb. tr. 'aiutare': pres. cgt. 3. sg. βωιθοῦ C 628 (1137); ptc. n. υοηθον T 383 (1228).

βοηθήλεια s. f. 'vacca': pl. βοὴ θιλῆες C 616 (1145). || Da βοῦς θήλεια (v. βουθήλεια). Secondo Kahane *Greek* III 27 lg. βουθηλίες.

°**βοηθός** s. m. 'ausiliatore, difensore': Ῥωγέριος… ῥὴξ καὶ τῶν Χριστιανων βοέθός Pratesi 40 (1144); ma normalmente βοηθός, cfr. C 15 (1134), 19 (1141), ecc.

βοηττελλάριος s. m. 'cantiniere': βοηττελλάριος τοῦ κραταιοῦ ῥηγός C 122 (1177) = T 251. || V. Βουττελλέρης.

Βοθέρος ep. m.: ὁ κώνστας υοθέρος, ὁ υοθέρος e ὁ βοθήρος T 300 (1188); ἰωάννου βοθέρου T 280 (1182).

βοθήλεις: v. βουθήλεια.

βοθήρ: v. Βουθέρα.

βοθήρος: v. Βοθέρος.

Βόθος ep. m.: ματθαίου υόθου T 417 (1248). || Cfr. ngr. βόθος 'specie di pesce' D?

βόθρων: v. βάθρον.

Βοϊανός pr. m.: τοῦ υοϊανοῦ T 25 (1032). || V. Βοϊωάννης.

βοϊδία s. f. 'vacca': βοϊδίαν μίαν C 342 (1218). || Da βοΐδιον.

°**βοΐδιον** s. n. 'bue, animale bovino': MénC 323 (1076), βοηδιον T 224 (1166), βωοιδιον T 428 (1265), βόδιον C 417 (1125?), βοΐδιν GSJ 218 (1198), βοΐδην GL 10 (fine X sec.), GSJ 217 (doc. cit.). Pl. βοΐδια Z 150 (1086), C 1 (1095?), ecc., βοήδια CMG 99 (1332), βωίδια CMG 4 (s. d.), βωείδια GM 163 (1264), υοϊδηα e υοϊδια T 151 (1133?); gen. βουδίων T 540 (s. d.). || Gr. ant. βοίδιον dim. di βοῦς, gr. ant. e tardo (III sec.) βούδιον, (Esichio) βῴδιον L-S,

gr. med. βοΐδι(ον) e βόδιον K. Cfr. bov. *vúδi*, otr. *vúdi* 'id.' LG, ILEIKI. V. Βουδοφάγας, Βραζοβούδης. **2.** t.: v. Βουβαλῖνος.

Βόϊκον t. n.: C 4 (1097); gen. βοΐκου C 115, 116 (1136) = T 156, βωήκου C 95 (1239). **b.** Βόϊκος m.: ἐκ τὸν βόϊκον C 116 cit. ‖ Ora *Vicari* (PA); cfr. ar. *byqū* C 208, r. 6 (1182) = lat. *biccarum* ib. 183, r. 18 e forse l'etn. ar. *al-b.k.rī* = ὁ βίκηρις C 141*b* (1178).

βοΐτου: τῆς κυρας αλβερέδας τῆς ἡμετέρας θείας· καὶ τοῦ πετρου βοΐτου καὶ λαμπροτάτου αυθέντου, κυρου βαΐμουνδου T 125 (1125) = ...περιβοιτου καὶ λαμπρου ταυτού... R I 263. ‖ Lg. περιβοήτου καὶ λαμπροτάτου 'rinomato e splendidissimo' in entrambi i passi.

βοιῶ: v. il seg.

Βοϊωάννης ep. m.: GT 28 (1023), ὁ βοιῶ T 28 (1032?); τοῦ υοϊανοῦ T 25 (1032), του βοιῶ T 29 (doc. cit.).

βολαμβές: v. Βουλαμβές.

Βοληιμένος pr. m.: ὁ κάϊτης βοληιμένος C 319 (1154). ‖ Da ar. b ū (v. Βου-) + 'l-a m ā n 'la lealtà' Kazimirski I 57*a*: 'padre dellla lealtà', 'il leale'.

βολκάσιμος: v. βουλκάσιμος.

Βολλουανδάρι ep. m. indecl.: ματθαῖος βολλουανδάρι C 93 (1236). ‖ Da 'voglio andare'.

Βόλος t. m.: εἰς τὸ χωρίον βόλου C 295 (1139). ‖ Ora *Bolo*, presso Cesarò (ME), da gr. ant. βόλος 'lancio' EG I 35. Meglio però da gr. ant. βῶλος 'zolla, gleba'; cfr. gr. med. κῆπος τοῦ Βώλου Mikl-M e v. Βούλαις.

βολώμενος: v. βούλομαι.

Βομβέλλος ep. m.: ὁ βομβέλλ R I 271 (1131). ‖ Da lat. b o n (u s e t) b e l l u s; cfr. *bombellus* C 298 (1136) e i cgg. *Bombello*, *Bumbello* (PA), nonché *Bellebonus* De Citella I 213 (1287).

Βόμβλης ep. m.: gen. χαιρρὴ βόνβλη C 316 (1157?) = χαρρη βονβλη Spata III 46. ‖ Lg. βομβλή e cfr. *Bomblé*, *Bombled* ('che vende frumento buono') Dauzat s. v. *Blé*. V. Βούβλης.

Βομφίλλιος ep. m.: βονφιλλίου CMG 4 (s. d.). ‖ Cfr. *Bonfiglio*, da 'buon figlio' DCI, *Bonfilius* TabMalf 37 (1246). V. Βονοφύλλος.

Βόνα pr. f.: gen. Βόνας MénC 340 (1128), βῶνας T 478 (1271), βονης R II 104 (1183). ‖ Da lat. b o n a; cfr. i cgg. *Bona*, *Di Bona* (PA) e v. Βόνης, Βόνος, Καραβούνα.

Βοναβίτης pr. m.: gen. βοναβήτου T 470 (1270); acc. βοναβίτην C 363 (1171). ‖ Da lat. b o n a v ī t a; cfr. *Bonavita* cg. (PA), *Bonaventura de Bonavita* TabMalf 46 (1252), *Iohannes de Bonavita* RRS I 395 (1283), *andreas de bonavito* ib. 333. V. Βοναλίτας.

Βοναγιοῦντος pr. m.: υοναγιούντος λαμπουρίκκος T 384 (1228); gen. υοναγιούντου λαμπουρίκκου ib. 382. ‖ Da tosc. *Bonagiunta di Lamporecchio*; cfr. *Bonaiunta* Pratesi 366 (1230), *Iacobus de Bonaiunta* Vendola 2723 (1325), da 'buona giunta, buon arrivo', o meglio 'buona aggiunta (alla famiglia)' Tagliavini II 284-285. V. il seg.

βοναγρουντα: ο οἶκος βοναγρούντα τοῦ κοφήνου C 379 (1221). ‖ Lg. βοναγιούντα, nom. -ας; cfr. il prec.

Βοναδώννα ep. f.: κωνσταντίνου τις βοναδωννας Di Matteo 464 (1338). ‖ Da lat. b o n a d o m i n a; cfr. *Bonadonna* (PA). V. δόννα.

Βονακάοσας pr. m.: gen. βονακαοσα T 371 (1217). ‖ Da lat. b o n a c a u s a 'cosa buona'. Cfr. *Bonacosa* CDBr I 169 (1273) e il cg. *Bonacasa* (PA).

Βονάκης pr. m.: υονάκη τοῦ προφητου T 133 (1127). ‖ Da Βόνος + -άκης.

Βονακουίς pr. m.: βονακουίς πιονκεφάλδος C 124 (1191) = T 315. ‖ Lg. Βονακουίστος Κεφάλδος; cfr. *Bonaquistus* ('buon acquisto') De Citella II 66 (1298), CDBr II 53 (1318).

Βοναλίτας ep. m.: ἰωάννης τοῦ βοναλίτα C 375 (1176). ‖ Prob. lg. Βοναβίτα; cfr. Βοναβίτης.

Βονάτζης ep. m.: ἀλέξανδρος βονάτζου T 303 (1189), τοῦ βονάτζου T 308 (1192). ‖ Da Βόνος + -άτζης. Cfr. *Bonazzi* DCI s. v. *Boni*, Βονάτσος (At.).

Βονατο- t.: περι πολεως υονατου T 80 (1097?).

Βοναχάϊα pr. f.: τὸ χωράφιον υόναχάϊας T 500 (1291). ‖ Cfr. cal. *bona chiaia* 'buona piaga', anche *caja* NDDC.

Βονέλλης e **-έλλος** pr. m.: Βονέλλος T 281 (1182), Βόνελος GR 471; gen. υουνελλη e βονέλλου T 184 (1145), βουνέλλου C 116 (1136?) = T 156. ‖ Da Βόνος + -έλλης, -έλλος; cfr. i cgg. it. *Bonelli*, *-o* DCI s. v. *Boni*.

βονή: v. βουνίν.

Βόνης pr. m.: nom. βώνη T 232 (1170); gen. βονι T 143 (1130), βουνη T 272 (1181), υονιου T 36 (1035). ‖ V. Βόνος.

βονηφαζήου: v. Βονουφάτζ(ι)ος.

βονίκολον s. n. dim. 'collinetta': C 527 (1142). ‖ Da *βουνίκιον, dim. di βουνίν, + -ο(υ)λον?

Βονιφάτιος pr. m.: GR 130, C 372 (1176). ‖ *Id*. P-B, da lat. crist. (IV sec.) *Bonifatius*, lat. tardo (gloss.) b o n i f a t u s = gr. εὔμοιρος 'fortunato' (lat. b o n u s + f a t u s 'fato, destino') Tagliavini I 153-154, DNI s. v. *Bonifàcio*. Cfr. Βονιφατίου Agnello n° 47, Βονιφάτις Strazzulla n° 29, *bonusfacio* C 633 (1183) e il t. *benefatum* C 187 (1182) = ar. *bū nifāṭ* (quasi 'padre di *Nifát') ib. 215, rr. 10, 14, ora *Monte Bonifato* TCI 49 E 4, i cgg. *Bonifazio* e *Fazio* (PA), il t. *Bonifati* DTOC. V. Βονουφάτζ(ι)ος.

Βοννίκιος ep. m.: τοῦ ἀλωνίου βουνικοῦ C 435 (1183) = υοννικίου Spata I 299. ‖ V. Βουνίκης, Βουνίτζης.

Βονοδουνια t. f.: ἐπάνω τῆς ὀξήας βονοδουνίας C 485 (1168).

Βονομάνος ep. m.: ἰωαννης... διακονος και δευτερευων βονομάνος T 386 (1228). ‖ Prob. lg. Βονόμανος. V. Βονόμινε.

Βονομάτης ep. m.: ῥωπέρτου βονομάτη T 278 (1182).

Βονόμινε ep. m.: υειντάλιος μοναχος του υονομιναι T 34 (1034). ‖ Da lat. b o n u s h o m o; cfr. *in loco dicto Bonohomine* T 96 (1112), *Bonushomo* CDBa IV 85 (1065) e il cg. *Bonomo* DCI.

Βόνος pr. m.: GK 38 (1181), Βῶνος Z 180 (1102), υονος T 17 (1015), ecc.; gen. Βόνου T 35 (1035), GR 487, Βώνου GSJ 124 (1151), υονιου T 36 (doc. cit.); dat. βόνῳ C 443 (1223). ‖ Da lat. b o n u s; v. Βόνης.

Βονοσος ep. m.: gen. Βονόσου GR 474. ‖ Da Βόνος + -οῦσος?

βονούτας: v. Βενούτα.

Βονουφάτζ(ι)ος pr. m.: gen. Βονουφάτζου T 436 (1267), βονηφαζήου C 559 (1143). ‖ V. Βονιφάτιος.

βονοφικίου: v. βενεφίκιον.

Βονοφύλλος pr. m.: χωράφιον τοῦ βονοφύλλου C 677 (1238). ‖ Da lat. b o n u s f ī l i u s. Cfr. *Andrea de Bonofilio* Pratesi 364 (1230), *Bonofilius* Vendola 2410 (1324); v. Βομφίλλιος, Βωνοφίλης.

Βονσιγνόρος pr. m.: βονσιγνόρος λουκκήσης T 486 (1273) = *Bonsignorus Lucensis* ib. 448. ‖ Cfr. *Bonsignore*, da 'buon signore', DCI; *Bonsinorius de Aveto* TabMalf 62 (1253).

Βόξη t.: ἄχρι τῆς κεφαλῆς τῆς σκάλας βόξη C 526 (1142). ‖ Da ar. b ū š 'bottaccio' Kazimirski I 178*a*? Per -ξ- < ar. -š cfr. Ἐξαμάρ e ArMed 68, nota 113.

βοολφουτούχ: v. Βουλφουτούχ.

Βοράλλος ep. m.: τοῦ βοράλλου C 71 (1146) = βαζαλλο, βοζαλλο ο βυζαλλο Cozza-Luzi 324, 329, nota 10.

βοργήσης, βοργίων: v. βουργίσης.

βορδονάνι: v. Βουρδονάνι.

Βορδονάρης ep. m.: νϊκολαου τοῦ υορδονάρι T 558 (s. d.). ‖ V. Βουρδονάρος.

βορδόνις: v. Βουρδόνης.

Βορδουνάρου: v. Βουρδονᾶρος.

°**βορέας** s. m. 'settentrione': ἐκ βορέου R II 134 (1198). ‖ Gen. *id*. (iscr.) L-S. ‖ Cfr. bov. *vorèa(se)* LG, TNC, otr. βορέα ILEIKI.

°**βόρειον** s. n. 'settentrione': πρὸς τὸ βόριον C 682 (1196-1200?); ἀπὸ βορίου C 655 (1172?). ‖ Gr. ant. 'vento di settentrione'.

βορινός s. m. 'settentrione': ἀπὸ δὲ βορινοῦ T 417 (1248), βορινου T 441 (1268). ‖ Da gr. tardo (pap. II sec.) *id.* agg. 'settentrionale', anche βορεινός L-S, D.

Βοροδουνος t. m. (?): εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ βοροδούνου C 636 (1223).

Βορριέρης ep. m.: ῥάος βοῤῥιέρης C 414 (1122). ‖ Cfr. fr. *Bourrier* ('spazzaturaio') Dauzat; v. Βουρρέρι.

Βός pr. m.: ὁ κυρὸς βὸς ὁ ἐπίοκοπος (lg. ἐπίσκοπος) τοῦ κεφαλούδου C 484 (1168). ‖ Cfr. fr. *Bos*, caso soggetto, e *Boson*, caso dipendente, da germ. *B o s o-, Dauzat; *Voso* CDCv I 61 (856), *Boso* ib. II 57 (968), *Bosoni* gen. ib. 327 (992), *petrus bom* C 98 (1243), *bosonis primi episcopi chephaludi* C 487 (1172), *Bosonis* gen. Pratesi 45 (1150), *Bosone* cg. DCC, DSCL.

βοσινάνου: v. Βισινιᾶνον.

Βοσίνης ep. m.: ερεδου ποτε βοσινι τοις ουρσινης Di Matteo 465 (1338). ‖ Cfr. ant. ted. *Bosin* Förstemann 330, ipocor. di *Boso* (v. Βός).

Βοσκο- t.: του αγιου πρωτομάρτυρος στεφάνου του βώσκου T 146 (1131), ...του υόσκου T 208 (1159), ecc. ‖ Da lat. med. *boscus, -um* 'silva, foresta', voce di origine incerta (gallica o germanica) DEI s. v. *bòsco*; cfr. *Santo Stefano del Bosco* DTOC.

Βοσκός ep. m.: Οὗρσος Βοσκός Z 167 (1145) = T 184. ‖ Da gr. tardo βοσκός 'pastore' L-S.

βοσσίδ: v. Βουσίδ.

Βόταvα t. n. pl. τῶν Βοτάνων καὶ τοῦ Βλόρου Collura I 610 (1142). ‖ Cfr. ngr. βότανο 'erba' D, da gr. tardo βοτάνιον, dim. di βοτάνη. V. Βοτάνια.

°**βοτάνη** s. f. 'prato': ἐκ μὲν ἀνατολῆς ἔχει βοτάναν ὁ οἶκος μέχρι τοῦ τρίτου χαμογαίου C 32 (1153).

Βοτάνια t. n. pl.: ἀπὸ τὰ βοτάνια C 533 (1130-1140?); τοῦ ποταμοῦ τῶν βοτανίων C 526 (1142), 534 (doc. cit.). ‖ Da gr. ant. βοτάνιον, dim. di βοτάνη, L-S; cfr. otr. *gotáni, kotáni* ' specie di timo più basso (*Thymbra striatus*)' LG, *Batana* (Torrente) EG I 35.

Βότης ep. m.: θεοδότου πρεσβυτέρου τοῦ βότι T 184 (1145) = Θεοδώρου τοῦ βενίστη Z 166 (1096). ‖ Cfr. *Id.* e **Βόττης** (At.), da gr. tardo βοῦτις o βοῦττις 'botte' o da gr. ant. βούτης 'bovaro'.

βοττία: v. βουττίον.

Βου- in nomi di persona arabi. ‖ Da ar. (a) b ū, gen. (a) b ī, acc. (a) b ā 'padre (di)', oppure 'quello del, caratterizzato dal'. Oltre le forme che seguono, v. Βουγκάρης, Βουδίκερ, Βουλαμβές, Βουλήπτις, Βουλκάσιμ, Βουλκεράμης, Βουλλέθ, Βουλλόκουμ, Βουλφάδλης, Βουλφάρακος, Βουλφουτούχ, Βουλχάσενης, Βουλχούσεν, Βουμαδάρης, Βουμέζης, Βουννίτζης, Βουρρίπχ, Βούρχαρης, Βουσέχελ, Βουσημέζ, Βουσίδ, Βουτζετάτης, Βουττάϊπος, Βοφκέρας, Πουκενένε. **2. Βουαβδίλλας** ep. m.: ἔπιν βουαβδίλλα e μβουαβδίλλα (lg. [ἔπι]μ βουαβδίλλα) C 3 (1095?). ‖ Da ar. (A) b ū ' A b d - A l l ā h BAS II 733, SMS III 940; v. 'Αβδέλλας. **b. Βουαβδίλλε** indecl.: C 516 (1133). **c. Βουαμδελλέ**: CSS 106. **d.** ὁ Βουαβδαλλᾶ Grégoire 83 (1124). **3. Βουάλης** ep. m.: ῥογέριος βουάλη C 309 (1142?). ‖ Da ar. (A) b ū ' A l ī pr. BAS II 733, SMS III 940; cfr. βουάλη gen. = ar. *Id.* C 580*b* (1145). V. Βουγάλης.

Βουβαλῖνος t. m.: παρελήφθη ἡ ἁγία κυριακὴ καὶ τὸ βοήδιν (βουβαλίνος in margine nel mscr.) CSS 48; gen. Βουβαλίνου SLuca 187. ‖ Da lat. b u b a l ī n u s 'di bufalo' STC 611, o da gr. ant. βούβαλος 'antilope', gr. tardo (VI sec.) anche 'bufalo' L-S, cfr. βουβάλια καματερά ActAth III 80 (ca. 1270-1274). Ora *Bovalino* (RC); cfr. *in tenimento Bubalini* MénM 123 (1210), *Bubalinum* Vendola 3452 (1324). V. Βεβαλῖνος.

Βούβλης ep. m.: χαρὴς βούβλης C 309 (1142?). ‖ V. Βόμβλης.

Βούβλιτον t. n. (?): ὅρος τοῦ βουβλίτου GR 528. ‖ Da gr. βόλβιτον 'letame'?

Βουγάλης pr. m.: βουγάλις τοῦ πιπιτόνι C 683 (1196-1200?). ‖ Da ar. B ū ' A l ī. V. Βουάλης.

Βουγῆτον t. n.: τὸ Βουγήτον GT 18 (1002). ‖ V. Βούκητα.

Βουγιᾶνος ep. m.: ρουβυερτος βουγιανος T 179 (1144), ρομυὲρτος υουγιάνος T 117 (1121); γυράλδη βουγιάνου C 303 (1142). ‖ V. Βουτζᾶνον.

Βουγκάρης ep. m.: τὸ σύνορον τοῦ Βουγκάρη GSJ 146 (1155). ‖ Da ar. A b ū B a k r pr. BAS II 734, SMS III 941; cfr. ar. *Id.* = βουγκέρης C 128 (1145) ed ἐβούβκερ C 138 (1178), *Basilius Buccari* Vendola 3849 (1325), *Buccheri* cg. (It. merid.) DCC. V. **Βᾶ** Βούγκερ.

βουγκαφουρνος: v. Βουκκαφοῦρνος.

Βουγκιαρδο- t.: ἀνναβέννη ὁ πωταμõς ἄχρι τοῦ βουνκιάρδου T 180 (1145). ‖ Cfr. il cg. fr. *Bouchard*, norm -picc. *Boucard*, da germ. *B u c c- - h a r d, Dauzat.

Βουδίκερ pr. m. indecl.: C 471 (1123). ‖ Cfr. βουελδίκερ = ar. *Abū 'd-ḍikr* C 156*a* (1178), βουδδίκερ = ar. *Id* C 128*a* (1145), ecc.

βούδιον: v. βοΐδιον.

Βουδοφάγας ep. m.: 'Ιωάννου Βουδοφάγα GSJ 222 (XII sec.). ‖ Da *Βουδοφάγος, o lg. Βουδοφαγᾶ, da βούδιον + gr. ant. φαγᾶς: 'Mangiabue'; cfr. gr. med. τοῦ Βοϊδοφάγου Mikl-M. V. la coppia 'Αρκοφαγᾶς, 'Αρκοφάγοι, e cfr. Μαγγιαβόες.

Βοῦε t. indecl.: ποταμίτζην τοῦ βούε R II 32 (1144). ‖ Da it. merid. *vúe* 'bue'. Cfr. Μαγγιαβόες, Μαουρουοῦε. **2. Βοῦες** ep. m.: γουλιέλμος βούες T 514 (1149). Cfr. i cgg. *Lo Bue, Lo Voi* (PA), *Bertheramus bove* T 547 (s. d.).

βουζήκ: v. Γαδήρ.

Βούζικας ep. m.: Παπᾶ Λέοντος Βουζίκου Z 167 (1145) = υύσικου T 184. ‖ Cfr. *Id.* (At.), forse da ngr. dial. βύζικας, βυζίκι 'agnellino allevato in casa', 'specie di erba parassita' IL.

Βουθέρα t. f.: ἡ βουθήρ CSS 101; gen. βουθύρας C 560 (1143) e βουθέρας ib. 561; acc. βουτέραν C 18 (1141). **b. Βοθήρ** m.: ὁ βοθήρ CSS 28 = ar *b.ṭīrah* ib. 29. ‖ Ora *Butera* (CL), di etimo oscuro, EG I 36; forse termine del sostrato preindoeuropeo. Cfr. *in Buterio* Brühl 102 (1134).

βουθήλεια s. f. 'vacca': sg. acc. βουθειλίαν GL 10 (fine X sec.). Pl. βουθύλιαι CMG 134 (1334), βοθήλεις C 618 (1146), βουθλες CMG 132 (1334). ‖ Gr. tardo (I-II sec.?) βοῦς θήλεια, gr. med. βουθήλεια Kahane *Greek* III 27; cfr. bov. *vuθulía* 'vacca' LG, ILEIKI. V. βοηθήλεια.

βουθλες: v. βουθήλεια.

Βουθνησιᾶδες t. m. pl.: εις την βαθειαν ἡ λεγομενη βουθνησιάδων T 389 (1229).

Βουκάλ t. indecl.: τοῦ χωρίου βουκάλ = ar. *ḥağar* ('rupe') *al-būqāl* C 281 (1183). ‖ Da ar. b ū q ā l 'boccale', forse in senso geomorfico di 'dolina' Pellegrini 291, a sua volta da gr. tardo βαυκάλις, lat tardo *baucālis* DEI s. v. *boccale*; cfr. ar. *raḥl al-būqāl* C 226, r. 8 = lat. *casale bucal* ib. 192, r. 31 (1182), ar. *id.* ib. 218, r. 14 = lat. *rahalbucal* ib. 189, r. 1. **b.** τῆς πηγῆς υἱοῦ βουκάλ C 623 (1161) = ar. *'ayn* ('fonte') *al-būqāl* ib. 624, r. 11.

βουκαλούππης: v. Βουκκαλούπης.

Βουκάρης ep. m.: Πέτρος Βουκάρης GO 122 (1053?). ‖ V. Βουγκάρης.

Βουκαρινός ep. m.: Πέτρον τὸν Βουκαρινῶν GO 131 (1054).

Βουκάτισα ep. f.: μαρία υουκατισα = *bucutilla* T 77 (1097; doc. bil.) = ἡ Νουκάτισσα Z 158. ‖ Lg. Βουκούτισ(σ)α, dal m. Βουκούτιας.

Βουκέλλα t. f.: εἰς Βουκέλλαν GR 268, 274. ‖ Da gr. tardo (I sec.) βούκελλα = lat. *buccella*, 'pagnottella' L-S. Cfr. *Iohannes Bucella* Vendola 4913 (1326). V. Βουκίας.

Βούκητα t. n. pl.: gen. υουκήτων T 91 (1106), Βουκήτων Schneider 262 (1119), GK 38 (1181). ‖ Da lat. b ū c ē-

t u m 'pascolo', pl. anche b ū c ĭ t a, STC 616; cfr. i tt. *ubi dicitur a Bucitu* CDVerg VI 363 (1176), *Búcita, Vúcita* (RC), *Vucítu* (CS) STC 616, DTOC. V. Βουγῆτον.

Βουκίας ep. m.: gen. βουκία T 344 (1202), 412 (1244), βουκήα T 474 (1270); 552 (s. d.), βούκια T 413 (doc. cit.). || Da gr. tardo (pap. I sec.) βουκία o βούκιον 'pagnotta' L-S suppl., D. Cfr. *Rao buchia* T 553 (s. d.), Βουκας (At.) e v. Βουκέλλα.

Βούκιλα t. f.: Ἡ Βούκιλα Ὀβορέως GR 450.

Βουκισιᾶνος ep. m.: κώνστου υουκισιάνου T 297 (1188). || Etn. dal seg.; cfr. *Vucisano* cg. e t. DTOC.

Βουκίσιν t. n.: GR 450. || Da *βουκίσσιον 'cisto marino'; cfr. bov. *vućíssi, fućíssi,* regg. *vućíssi,* ecc., ngr. dial. βούκισσο n. 'id.' LG s. v. *βούκισσος e il t. *Vucissá* (< -ᾶς[3]) STC 570, DTOC. V. il prec.

Βουκκαλούπης ep. m.: γέρων βουκαλούππης C 317 (1154); νικόλαον βουκκαλουμπι T 57 (1059?) e νικολαου υουκαλουμπι ib. 58. || Da lat. b u c c a l u p ī. Cfr. *heredes Ursi Boccalupi* CDCv IV 217 (1012), *bocalupo* ib. V 143 (1028), e il t. *Boccalupo* (CS) DTOC 390.

Βουκκαφοῦρνος ep. m.: λεων βουγκαφουρνος T 522 (1202); ἀρκαδίου βουκκαφούρνου T 298 (1188). || Da lat. b u c c a f u r n i. Cfr. *Costa Buccafurnus* Brühl 275 (1151), *Andreas Bucafurnus* Pratesi 437 (1265), *Matheus Buccafurnus* De Citella II 38 (1298) e i cgg. *Buccafurni, Buccafurri* DCC. V. Κουκκαφούρνης.

Βουκκιφέρας ep. m.: GSJ 273 (1121). || Da lat. b u c c a f e r a 'bocca feroce' o f e r a e 'di fiera'; cfr. *Uccaferra* Vendola 3549 (1325).

Βουκολικόν t. n.: GR 103. || Da gr. ant. βουκολικός agg. 'pastorale'; cfr. κυριότιτα ποιμαντικὴν εἴτε καὶ βουκολικήν 'diritto di far pascolare pecore e buoi' C 623 (1161).

°**βουκόλιον** s. n. 'mandra, cascina, recinto per buoi': ἐπάνω τῆς γρούτας τοῦ λιβαδίου ἔνθα τὸ μέγα βουκόλιον C 318 (1154). || Gr. ant. 'armento'. V. Καβουκολίου.

Βουκολούμενος ep. m.: βασίλειος ὁ βουκολουμένου C 336 (1185), βασίλιος ὁ βυκουλούκνου C 338 (1188) = ... Βουκουλουμένου GM 117. || Dal ptc. di gr. ant. βουκολέω, -οῦμαι 'pascolare'.

Βουκόττας epit. m.: νικολαος ο υουκοττας T 76 (1094). || V. Βουκουτιας.

Βουκουλουμένου: v. Βουκολούμενος.

Βουκουνένε: v. Πουκενένε.

Βουκουτίας ep. m.: υουκούτιας T 77 (1097) e υουκουτίας ib. 78 = Βουκουτίας Z 157, 158, Βουκοττηας T 102 (1115?), Βουκουττίας GSJ 91 (1128). || Cfr. Βουκουτάς, Βουκουτής (At.). V. Βουκάτισα, Βουκόττας.

Βούλαις t. f. pl.: οἱ Βούλαις GR 375. || Da *βῶλα, *βοῦλα, gr. ant. βῶλος 'zolla di terra'; cfr. bov. *búla, gúla* 'id.' LG e v. Βολο-.

Βουλαμβές pr. m.: ὁ βουλαμβές e βολαμβές CSS 38 = ar. *Abū 'l-'Abbās* pr. ib. 39, BAS II 733; ὑπὸ Βουλαμβὲς τοῦ Ἰσμαηλίτου SElia 847.

βουλαρ, βούλαρὶ: v. Βούλλαρης.

Βουλβουτούχ pr. m. indecl.: κέτος βουλβουτούχ C 303 (1142). || V. Βουλφουτούχ.

Βούλγαρης ep. m.: Νικόλαος Βούλγαρις Περατικός Z 176 (1102). **b. Βούλγαρος**: ροκαὶρις βουλγαρος T 202 (1154). || Gr. med. Βούλγαρος 'Bulgaro' S, K; cfr. *Búlgari, Avúlgari, Vúlgaro* tt. DTOC 391, *Bùlgari* cg. DCI, Βούλγαρης, Βούλγαρος Triandaphyllidis.

Βούλγης ep. m.: Ἰωάννου Βούλγου Z 153 (1086). || Da gr. med. βουλγίον, a sua volta da lat. b u l g a 'borsa', K.

Βουλεντος pr. m.: υουλεντος υἱος σισηνη = *volentas* T 77 (1097; doc. bil.). || Cfr. βουλεντής = ar. *Bū Nantīr* C 266*b* (1183)?

βούλη: v. βούλλα.

°**βούλημα** s. n. 'volontà': acc. sg. των βουλημα T 394 (1232).

Βουλήπτις ep. m. indecl.: μουχάμμουτ υἱὸς ἀβδεῤῥαχμὲν βουλήπτις C 115 (1136?) = T 156. || Da ar. b ū (v. Βου-) + 'l- ' A b d?

°**βουλητόν** s. n. 'volontà, volere': ποιεῖν τὸ βουλητὸν ὑμῶν C 660 (1185). || Gr. ant. 'oggetto del desiderio'.

βούλι κενον: ἀρκλὴν ἐν βούλϊ κενον βουττιον ἓν βᾶνκον ἓν T 436 (1267). || Lg. βουλίκιν ἓν 'una trave' o 'un tronco'? Cfr. gr. med. e ngr. dial. βολίκιν 'trave del tetto', 'trave', 'tetto', da fr. *volige,* IL, cos. *vulice, -ci* 'tronco d'albero per farne tavole' NDDC, LG.

Βουλκαράμη: v. Βουλκεράμης.

Βουλκάσιμ pr. m. indecl.: κάϊτος βουλκάσιμ C 484 (1168); κάϊτου βουλκάσιμ ib. 485. || Da ar. A b ū a l - Q ā s i m pr. BAS II 736, SMS III 942-943; cfr. *Id.* = βουελκάσιμος C 143*a* (1178), βουλκάσημ C 128*b* (1145). **b. Βουλκάσιμος** decl.: ὁ κάϊτης βουλκάσιμος C 319 (1154), 516 (1133), βολκάσιμος CSS 109; gen. βουλκασίμου C 303 (1142).

Βουλκεράμης ep. m.: τοῦ Βουλκαράμη Caruso 322, 323 (1234), Ἰωάννου Βουλκεράμου GM 214 (1189). || Da ar. B ū 'l - k a r r ā m; cfr. κεράμ = *karrām* ('vignaiolo') C 162*a* e v. Βου-.

Βουλκῖνο- t.: γουδέλμου... κομης του υουλκίνου T 122 (1123). || Cfr. *Iacobus de Bulcino* Vendola 3896 (1310).

Βουλκούψ t. indecl.: εἰς τοὺς λίθους βουλκούψ C 116 (1136?) = T 157. || Cfr. ar. q a b ṣ 'terreno molto sabbioso' Kazimirski II 660*b*, A b ū Q u b a y s nome di una città presso la Mecca ib. 660a.

βούλλα s. f. 'sigillo': dat. βουλλα T 33 (1034?), υουλλα Collura II 332 (1101), βούλλη C 388 (1092), GSJ 57 (1098), ecc., βούλη T 9 (999?). || Gr. tardo (pap.) βούλλα, da lat. b u l l a, LS, L, gr. med. *id.* 'sigillum diplomati apprensum' DCL; v. κηροβούλλα.

Βούλλαρης t. m.: το ρυάκης του βούλλαρη R I 187 (1080), εις την αρίαν του βούλαρὶ R I 135 (1007), ἀπὸ τῆς πέτρας τοῦ βουλαρ R II 44 (1145). || Da gr. med. βουλλάριος D, a sua volta da lat. med. *bullarii* 'Bullarum seu diplomatum confectores' DCL s. v. *bulla.*

Βουλλέθ t. indecl.: τὸν λάγκον βουλλέθ C 550 (1102). || Da ar. B o ū 'l - L a y ṯ pr.; cfr. A b ū a l - L a y ṯ a s - S i q i l l ī ('il Siciliano') BAS II 735, SMS III 704-705, *bū 'l-layṯ* = βουλλένηθ C 573*b* (1145); l a y ṯ 'leone' Wehr. V. Βου-.

Βουλλήσης ep. m.: Βασιλείου τοῦ βουλλήσου C 376 (1196).

βουλλίζω vb. tr. 'suggellare, sigillare': aor. βουλλησαμεν T 324 (1194). || Da βούλλα + -ίζω.

Βουλλόκουμ t. indecl.: τοῦ χωρίου βουλλόκουμ = *raḥl Bū 'l-luqm* C 278 (1183).

βοῦλλον s. n. 'sigillo': dat. τω δια μολυβδω μου βουλλω Z 158 (1096). || V. βούλλα, διέβουλλον.

βουλλόω vb. tr. 'sigillare': aor. ind. 1. sg. ἐβούλλωσα C 291 (1096); pass. ptc. βουλλωθέντα GM 50 (1095), βουλλωθέν GT 19 (1002), C 19 (1141), ecc., βουλωθεν R II 23 (1141). || Gr. med. (VII sec.) βουλλόω L, βουλλώνω DCG, D; cfr. bov. *vuḍḍònno* 'io otturo', aor. *evúḍḍoa* LG, ILEIKI.

βουλλωτήριον s. n. '(matrice del) sigillo': dat. υουλλοτηριο T 12 (1000), υουλλωτηριο T 69 (1091?), υουλοτηρίω T 9 (999?). || Gr. med. *id.* DCG, D.

°**βούλομαι** vb. tr. e serv. 'volere': pres. ind. 2. sg. βούλεσε T 202 (1154), C 342 (1218), υουλεσε T 194 (1149), βύλεσε T 263 (1180); cgt. υούλης T 285 (1183), ἐβούληται GM 181 (1306), υουληθουμεν T 278 (1182); ptc. βολώμενος C 523 (1142?), βουλούμενος C 425 (1182), υουλλομενος T 82 (1097?), βολώμενοι GSJ 84 (1127), συόπαν ἄκον καὶ μη υουλων T 190 (1147). Aor. ind. ειβουληθην T 391 (1232); cgt. βουλεθώμεθα C 93 (1236), υουληθουμεν T 278 (1182). **b.** βουλόμεθα τοῦ ἔχειν αὐτά Grégoire 84 (1124).

Βουλόττας pr. m.: υουλοττα gen. e οὐυουλόττα nom. T 379 (1227);

βουλόττα T 394 (1232). ‖ Cfr. i cgg. fr. *Boulot, Boulet* Dauzat, *Boloctus* Vendola 5068 (1324); o forse è ipocor. di Οὖβος.

Βουλπῖνος ep. m.: χωράφιον βουλπίνου T 546 (s. d.). ‖ Da lat. *Vulpīnus, da vulpīnus 'della volpe' STC 4173.

Βουλταίλλα ep. m. indecl.: νικόλαος υουλταίλλα e ιωαννην υολταίλλα T 190 (1147).

Βουλφάδλης pr. m.: gen. βουλφάδλου C 87 (1196). ‖ Da ar. Abū al-Faḍl BAS II 734, SMS III 941; cfr. ar. *bū 'l-faḍl* = βουελφάδλ C 166*b*, βουλφάδλ ib. 163*a* (1178) e v. Βου-.

Βουλφάρακος pr. m.: Z 180 (1102) = T 185 (1145). **b. Βουλφαράτζης**: gen. βουλφαράτζει C 49 (1190). ‖ Cfr. βουλφάρατζ = ar. *bū 'l-farağ* ('padre della gioia') C 257*a* (1183) e v. Φαράκης; cfr. ArMed 134-135.

Βουλφουτούχ pr. m. indecl.: C 320 (1154), βοολφουτούχ C 88 (1196), βουλφιτούχ C 14 (1134). ‖ Da ar. (A)bū al-Futūḥ BAS II 734, SMS III 941, con futuḥ pl. di fatḥ 'vittoria' Wehr; cfr. ar. *Id.* = ὁ βουελφουτούχ C 174*a* (1178), ὁ βοῦ ἐλφουτούχος C 142*a* (1178), ecc. V. Βου-, Βουλβουτούχ.

Βουλχάηρ: v. μίνζελ.

Βουλχάσενης pr. m.: CSS 44, βουλχάσεν ib. 36. ‖ Da ar. Abū al-Ḥasan pr. BAS II 735, SMS III 942; cfr. ar. *Id.* = ἐβοῦ ἐλχάσεν C 156*b* (1178), *Abī* (gen., v. Βου-) *'l-Ḥasan* = ἐπὶ ἐλχάσεν ib. 144*b*. V. Χάσεν.

Βουλχούσεν pr. m. indecl.: C 516 (1133). ‖ Da ar. Abū 'l-Ḥusayn BAS II 735, SMS III 942; v. Βου- e Χουσέϊν. Prob. da qui anche πρεσβύτερον Μουλκούσην Z 152 (1086); cfr. *Perrus Bulguseni* Vendola 4404 (1325), *Georgius* e *Andreas Vulcuseni* ib. 4397, 4398 (1324).

βουλωθεν: v. βουλλόω.

Βουμαδάρης pr. m.: βουμαδάρης C 471, 472 (1123). ‖ Cfr. βουμάδαρ = *abū maḍar* C 473*b* (1145) e v. Μάδαρης.

Βουμβασσάλλος pr. m.: Βουνβασσάλλου Βουρέλλη GM 152 (1201) = C 354 = *Bonovassallo Burrellus* ibid. ‖ Cfr. *bonus vasallus burellus* C 633 (1181) e i cgg. fr. *Vassal, Bonvalet* e simili Dauzat. V. βασσάλλος.

Βουμέζης ep. m.: νικολάου βουμέζι C 295 (1139). ‖ Da ar. bū + mizz 'merito'; v. Βου-.

Βοῦμος epit. m.: 'Ανδρέας ὁ Βοῦμος Z 176 (1102).

βουνακάριον s. n. dim. 'collinetta': C 18 (1141), βουνακάρην C 559 (1143); gen. βουνακαρίου C 404 (1109), βουναχαρίου C 18 cit. ‖ Da gr. med. βουνάκι (v. il seg.) + -άριον. V. βουνάκρια.

Βουνάκιν t. n.: τὴν ἥμισον κουλτούραν τὴν ἐπονομαζομένην βουνάκην T 380 (1227). ‖ Da gr. med. βουνάκι 'collinetta' K. Cfr. i tt. *Vonace, Vunace* DTOC.

βουνάκρια: ἀποδίδει εἰς τὰ τρία βουνάκρια C 294 (1131?). ‖ Lg. βουνακάρια; cfr., in un doc. che riporta i medesimi dati topografici, *refundit ad tria vunacaria, id est tres monticulos* Kölzer 71 (1196).

Βουνάν t. n.: Τὸ Βουνάν GR 222. ‖ Lg. Βουνόν?

βουνάριον s. n. 'collina': gen. βουναρίου Spata I 217 (1109) = βουνακαρίου C 404. ‖ Gr. med. βουνάρι(ν) K.

Βουνᾶτα f. in t.: βεραρδος δε πετρα βουνατα T 211 (1159). ‖ Cfr. cal. *abbunare* 'innaffiare abbondantemente i campi' NDDC?

βουναχαρίου: v. βουνακάριον.

βουνέλλου: v. Βονέλλος.

βουνη: v. Βόνης.

Βουνήτης ep. m.: συμεῶνος βουνήτου C 419 (1136?, 1151?). ‖ Da gr. tardo βουνίτης 'montanaro' o βωνίτης 'bovaro' L-S. Cfr. *Boniti* (RC) DCC e v. Βουνίτη.

Βουνίκης ep. m.: πέτρος βουνίκης C 437 (1189). ‖ Lg. Βουννίκης e v. Βοννίκιος, Βουννίτζης.

Βουνικόσα t. f.: εἰς τόπον λεγόμενον Βουνικόσα GD 58 (1061). ‖ Da

*βουνίκιον, dim. di βουνίν, + -ῶσα; cfr. *Buonecose* (PZ) GD 54, nota 5, *Bonicosi* (CS) DTOC.

βουνίν s. n. 'colle': βουνίν T 19 (1019), GR 257, ecc., βουνήν T 15 (1015), 161 (1139), ecc., βονή C 618 (1146); gen. βουνίου GSJ 40 (1054), βονίου C 616 (1145). Pl. βουνία C 331 (1176); gen. βουνίων GSJ l. c. ‖ Gr. tardo (II sec. a. C.) βουνίον, dim. di gr. ant. βουνός L-S (freq. anche questo), gr. med. βουνίν K; v. ἀκρόβουνον, ποδοβούνιν. **2. Βουνίν** t.: GSJ 89 (1128), Βούνην GSJ 40 cit.; gen. Βουνίου GSJ 90 (doc. cit.). ‖ Cfr. *Vuní* (nome greco di Roccaforte) LG, ILEIKI.

βουνίτζιν s. n. dim. 'collinetta': T 19 (1019), 58 (1059?), 74 (1093) = GSJ 267. Pl. βουνίτζια T 152 (1133) = GSJ 279. ‖ Gr. med. βουνίτζιον DCG, da gr. ant. βουνός o da βουνίν + -ίτζιον.

Βουνίτη ep. f.: χωράφιον τῆς Βουνίτης GR 194-195. ‖ Dal m. Βουνήτης.

Βουνιτήρης ep. m.: ἰωάννης βουνιτήρη C 380 (1221) = βουνιτής Spata II 458. ‖ V. Βουνήτης o cfr. fr. *bonnetier* 'magliaio'.

Βουννερᾶς ep. m.: Νεοφύτου Βουννερά GM 50 (1095).

βουννημέρη: v. Βηννημέρης.

Βουννίτζης pr. m.: gen. βουννίτζει C 623 (1161) = ar. *abī 'n-nagā'* ib. 624, r. 12. ‖ Cfr. ὁ βουννίτζε = ar. *bū 'n-nağā'* C 267*a* (1183), βουννήτζε = ar. *id.* C 477*a* (1145), da ar. nağā' 'salvezza' Wehr; *Bennici* cg. (PA). V. Βοννίκιος, Βουνίκης.

βουνόν s. n. 'colle': τὸ δυτικὸν βουνόν GR 477, τὸ βουνὸν τῶ μέγα C 368 (1095), ecc. ‖ Gr. med. *id.*, da βουνός K; v. Βουνάν.

°**βουνός** s. m. 'colle': υουνός T 236 (1173); gen. βωνου T 502 (1303), τοῦ βουνός C 408 (1112), T 149 (1132); acc. τὸν βουνὸν βουνόν 'attraverso il colle' C 49 (1190).

Βουντηλληᾶνον t. n.: εἰς τὸ Βουνττηλληάνων GSJ 248 (1223). ‖ Cfr. Βιτιλιᾶνος.

βουπτάϊπου: v. Βουττάϊπος.

Βούρα ep. m.: ῥογέρις βούρα C 305 (1142) = βοῦρα Spata II 490. ‖ Cfr. i cgg. fr. *Bouras, Bourras* Dauzat, o Βουρας (At.).

Βουραβήθης ep. m.: λεων βουραυηθης T 185 (1145).

Βουράνιος ep. m.: Λέων Βουράνιος Z 180 (1102). ‖ Cfr. Βουράνης (At.).

Βουρβουροῦσος t. m.: του βουρυουροῦσσου, καὶ ανερχεται ταύτος ὁ ρίαξ του βουρυουρουσσου T 129 (1126); εἰς τὸν Βαρβουροῦσον GSJ 218 (1198). ‖ Da gr. ant. βόρβορος 'melma, pantano' + -οῦσος. Cfr. *Borboruso* (CS) DTOC.

Βουργένσια t. f.: αστεως βουργένσιας R II 13 (1134).

Βουργινήσεμ t. indecl.: τὰ συγκεκολλημένα τρία χωρία τὰ λεγόμενα βουργινήσεμ ῥαχαλιώβ καὶ ῥασγαδέν C 17 (1141), βουργηνίσσεμα ῥαχαλιὼβ καὶ ῥασγαδὲν τὰ ὄντα καὶ διακείμενα ἔσω τῶν περιχωρίων τοῦ νάρου καὶ τῆς ὀλυμπιάδος τῆς λεγομένης λεκάτας C 24 (1144). ‖ Da ar. burğ an-nisām 'torre delle brezze' ArMed 135. Ora *Borginissimo* TCI 55 C 3.

βουργίσης s. m. 'proprietario di terre', 'borghigiano, cittadino': ὁ τῆς Μεσίνης βουργίσης GM 140 (1195). Pl. βουργίσιοι R II 36 (1144); gen. μαΐστρου βουργισίαν τραΐνας... μαΐστρου τῶν βοργίων C 302 (1142), μάϊστρος τῶν βοργίων ib. 303, μάϊστρος τῶν βουργίων ib. 304; acc. υοργισίους T 297 (1188), βουργέσεις C 640 (1291). ‖ Da lat. med. *burgenses* pl. DCL, *burgensis* DN 39 (1140), ecc.; cfr. sic. *bburgisi* 'chi dà a coltivare poderi a conto suo', 'contadino agiato', 'cittadino' VS. **2.** ep.: πρεπερὴς βοργήσης C 483 (1156); ῥογερίου βουργίσι C 623 (1161) = ar. *ruğīr al-burğīsī* ib. 625, r. 4. ‖ Si noti nella forma araba la pronunzia affricata di *-g-*, contro il *-γ-* del greco (varianti con -τζ- non risultano attestate).

βουργισία s. f. coll. 'proprietari di ter-

re': τῆς βουργισίας τῆς λούμας τοῦ μύρτου CMG 98 (1332). || Da lat. med. *burgesia* 'corpus vel jus civitatis' DCL. V. βουργίσης.

βουργίων: v. βουργίσης.

βοῦργος s. m. 'borgo': **ἐκ τοὺς** βούργους CMG 20 (1328). || Gr. med. βοῦργος D, βοῦργον DCG, K, da lat. tardo b u r g u s, a sua volta da germ. b u r g s, DEI s. v. *bórgo*.

Βουρδῆλα t. f.: χωράφιον, εἰς τὴν περίχωρον ἄστεως τροπίας, εἰς τὴν υουρδηλαν T 236 (1173), τοῦ ἁγίου νικολάου τῆς υουρδήλης ibid. || Da lat. *b u r d ī l e 'stalla per i muli' STC 626. Cfr. *Burdila* (CZ) DTOC.

Βουρδόνα t. f.: τὰ χωράφια τὰ εἰς τὴν υόρδοναν T 296 (1188), χωράφιον εἰς τὴν υουρδόναν ib. 298. || Da gr. med. βορδόνη S, f. di βουρδών (v. Βουρδόνης).

Βουρδονάνι epit. m.: ὁ υἱὸς βουρδονάνι = ar. *(i)bn al-burdunānī* C 273*a* e 275*b* (1183), τοῦ βορδονάνι = ar. *al-burdunānī* C 578*b* (1145), ecc. || Forma arabizzata di Βουρδονάρος; cfr. φουρνάνι. Il termine è estraneo all'arabo comune.

Βουρδονᾶρος epit. m.: σελλὲμ βουρδονάρος = ar. *sallām al-ḥammār* ('l'asinaio') C 285*a* (1183). || Da gr. tardo βουρδωνάριος, βορδονάριος L-S, L, a sua volta da lat. (editto di Diocleziano) b u r d ō n ā r i u s ThL, lat. tardo *bordonarius* Souter. Cfr. sic. *(bb)urdunaru* 'mulattiere' VS, cal. *vurdunaru* anche 'asinaio' NDDC, VES I 111-112. V. Βορδονάρης, Βουρδονάνι. **2.** t.: τοῦ ποταμοῦ Βορδουνάρου GM 210 (1189), μονὴν τοῦ σωτήρος τοῦ βουρδονάρου πόλεως μεσήνης CMG 9 (1328). || Cfr. *Monasterium Sancte Marie de Burdunario* e *ad flumariam Bordonariorum* DN 88 (1163), *S. Maria de Burdunaro* DN 167 (1177). Ora *Bordonaro* (ME).

Βουρδόνης ep. m.: ἰωάννης βουρδόνης C 327 (1173), ὁ βορδόνις C 319 (1154). || Da gr. tardo (IV sec.) βουρδών L-S, gr. med. βουρδόνιον, βορδόνιον 'mulo' DCG, D, a sua volta da lat. b u r d ō, -ō n i s 'id.', più tardi 'trave di sostegno' DEI s. v. *bordóne*, VES I 109-111. Cfr. Βορδώνης (At.), *Burdone* Pratesi 42 (1145). V. Βουρδόνα.

Βουρέλλο- t.: χώρας βουρέλλου T 418 (1248), υουρέλλου T 356 (1211). || Da Βουρρέλλος ep. Cfr. *Burrello* t. Mosino *Testi* 29 (1450), *Laureana di Borrello* (RC). V. Βουρρελίτης.

Βουρέτας ep. m.: Βασίλειος Βουρέτας Z 176 (1102).

Βουρζωνοῦτος ep. m.: τοῦ βουρζωνουτου T 308 (1192).

Βουρλίε t. indecl.: = ar. *burlīyah* C 150 (1178). || Da ar. *b u r u l l ī y a h, f. di *burull* = βουρούλλη C 476*a* (1145)?

Βουρμέλλης ep. m.: ραχερου βουρμελλου T 558 (s. d.).

Βουρνικέλλος ep. m.: gen. βουρνϊγκέλλου, βουρνηκελλου, βούρνικαίλλου T 256 (1179). || Cfr. fr. *Bourniquel* (da t.) Dauzat.

Βουρρε ep. m. indecl.: ρικκαρδος βουρρε T 154 (1134). || Cfr. fr. *Bour* Dauzat? Più prob. lg. βουρρέρι.

Βουρρελίτης ep. m.: νικόλαος ἐπονημια βουρρελήτου T 552 (s. d.). || Etn. da Βουρέλλο-.

Βουρρέλλος ep. m.: ρουμπέρτος βουρέλλους C 511 (1111); gen. βουῤῥέλλου C 384 (1117), 657 (1178), Βουρέλλου GSJ 267 (1093) = T 74, υουρελλου T 87 (1101?), ecc. || Da fr. ant. *Borel*, *Bourell* Flutre; cfr. fr. merid. *Borrel*, var. di *Bourreau*, Dauzat; *borrello* T 78 (1097); *burrellus* C 354 (1201) e i cgg. *Borrello*, *Borello* DCC. V. Βουρέλλο-.

Βουρρέρι ep. m.: ρικκαρδος βουρρέρι T 193 (1148). || Cfr. il cg. fr. *Bourrier* Dauzat. V. Βούρρε, Βορριέρης.

Βουρρίπχ pr. m. indecl.: βουσέχελ τοῦ ἰουδαίου ὑιοῦ βουῤῥίπχ C 73 (1146). || Da ar. b ū + r i b ḥ 'guadagno' Kazimirski I 802*b*; v. Βου-.

Βουρρονέρης ep. m.: ὁ ῥάος ὁ βουῤῥονέρης C 415 (1122?). || Cfr. i cgg. fr. *Buron*, *Burnier*, forse contrazione di *buronier* 'chi abita in una baita (*buron*)', Dauzat.

Βουρρουκέτης ep. m.: χωράφιον τοῦ υουρρουκέτι T 284 (1183).

Βουρσίλλας ep. m.: ἱερέα Βουρσίλλαν Z 152 (1086). || Prob. da *Οὐρσίλλος, ipocor. di Οὖρσος.

βουρτζάνον: v. Βρουτζᾶνον.

Βούρτζις ep. m.: ὁ βούρτζις = ar. *al-burǧī* C 137 (1178). || Etn. da ar. b u r ǧ 'torre', cfr. *Burgio* t. (AG) ArMed 134-136.

Βουρχανίτης ep. m.: Θεόδωρος Βουρχανίτης Z 176 (1102).

Βούρχαρης ep. m.: ὁ Βούρχαρης GR 355. || Da ar. *bū 'l-ḫayr* pr. = βουλχέϊρ C 260*a*, βουλχάϊρ ib. 262*a*, βουλχάρ ib. 277*a* (1183), anche βούλχερ C 473*a* (1145)? Per la ritrazione dell'accento v. -αρης c.

Βοῦρχος ep. m.: Νικόλαος πρεσβύτερος ὁ Βοῦρχος GSJ 46 (1089), πλησιον τοῦ γουρροῦφι καὶ του βούρχου T 551 (s. d.), λέων βούρχος ibid. || Cfr. ngr. βούρυχο n. 'graspo' D (?), *Georgius de Borco* e *de Burcha* Pratesi 171, 175 (1202).

Βοῦς t. m.: gen. βοός C 357 (1099?), Βωός e Βῶα GR 334; acc. Βοῦαν GR 327, Βόαν GR 288. || Ora *Bova* (RC), cfr. *Id.* Vendola 3560 (1310), ma bov. *o Vúa* LG, ILEIKI.

Βουσέχελ pr. m.: ἕως οἴκου βουσέχελ τοῦ ἰουδαίου C 73 (1146). || Da ar. b ū + S a h l pr. C 572*a* (1145); v. Βου-.

Βουσημέζ t.: = ar. *bū s.māǧ* C 143 (1178). || Cfr. ar. *id.* pr. = βουσεμέτζ C 173*a* (1178); da ar. b ū + s i m ā ǧ, pl. di s a m ī ǧ 'brutto, laido' Kazimirski I 1135*a*; v. Βου-.

Βουσίδ pr. m.: C 609 (1103), βοσσίδ ib. 610, βουσσίτ C 663 (1172). || Da ar. B u 's - S ī d ('Padre di Signore' o 'del signore'); cfr. ar. *Id.* = gr. Βουσήτ e Βουελσήδ C 145*a* (1178), βουσσίτ C 274 (1183), ecc.

Βούσικον t. n.: προάστειον τὸ ἐπιλεγόμενον Βούσικον GR 316. || Da gr. ant. βοῦς + σηκός 'recinto per buoi'.

Βουσιλινος ep. m.: ἕως οἴκου τοῦ ὑιοῦ βουσιλίνου C 73 (1146). || Cfr. ant. ted. *Bosilin*, *Bosolenus*, Förstemann 330, dim. di *Boso* (v. Βός); *Busolino* (Monte) in Calabria STC 559.

Βουσκηβάτος ep. m.: πετρον βουσκηβάτον C 316 (1157?).

βουσσίτ: v. Βουσίδ.

βούσταυλος s. m. 'stalla per buoi': τὸν βούσταυλον GR 45. || Da gr. ant. βοῦς + στάβλος.

Βούταμος ep. m.: βασιλειος υουταμος T 289 (1184). || Da gr. ant. βούτομον 'biodo, giunco fiorito' L-S; cfr. bov. *vútomo*, catanz. *vútamu*, ecc. LG, ngr. anche βούταμος IL.

Βουτᾶνος ep. m.: γληγοριος e νικητης βουτάνος T 559 (s. d.). || Etn. di Βοῦς; cfr. *vutáno* 'bovese' LG s. v. βοῦς, ILEIKI e i cgg. *Vutano*, *Utano* DCC, DCSO.

βουτελλερία: v. βουττελλερία.

Βουτέλλος ep. m.: ματθαῖος βουτέλλος C 88 (1197). || Cfr. il cg. Βοῦτος (At.), ngr. dial. βοῦτος 'specie di uccello' IL.

βουτέραν: v. Βουθέρα..

Βουτζᾶνον t. n.: GO 45 (1051), 101 (1053), ecc.; τοῦ Βουτζάνου GO 64 (1051-1053?), 70 (1052), ecc. || Da lat. B u c (c) i u s Schulze + -ā n u m. Cfr. *casalis Buzani* Vendola 3512 (1310), *in casali Buciani* ib. p. 276 (1325). V. Βουγιᾶνος.

Βουτζέλης ep. m.: ἰωάννης βουτζέλη C 437 (1189). || Da Βούτζης + -έλ(λ)ης.

Βουτζένοι t. indecl.: μεταξὺ τῆς ἀγουλίας καὶ τοῦ βουτζένοι C 488 (1172) = *in termino bigeni* ib. 487. || Lg. βοιτζένου, da ar. *biǧānū*, ora *Biggemi* TCI 56 D 5. V. Πιτζένου.

βουτζέρης s. m. 'macellaio': ὁ βουτζέρης "Bollettino" I, 1953, p. 109 (XII sec.). || Da fr. *boucher* 'id.'; cfr. *buccerius* CDBa I 98 (1167), it. merid. *vucceri*, *bucceri*, it. ant. *buccière* DEI, *la Miraglia Buzzeri* t. Mosino *Testi* 95 (1466).

Βουτζετάτης ep. m.: πέτρος βουτζετάτης C 319 (1154). || Da ar. b ū + z a ṭ ṭ ā ṭ 'ozioso' Dozy I 591*a*? V. Βου-.

Βούτζης ο -ιος ep. m.: λεοῦ βουτζίου C 376 (1196). ‖ Da βουτζίον; cfr. Βούτζης (At.) e v. Βουτζέλης.

Βουτζίνεον t. n.: GR 190.

Βουτζινιᾶνον t. n.: Βουτζιννιάνον GSJ 214 (1198), Βουτζηνιάνων GSJ 248 (1223). ‖ Da lat. B u c c i n i u s Schulze + -ā n u m.

βουτζίον s. n. 'botte': pl. gen. βουτζίων C 340 (1192). ‖ Cfr. gr. med. βαγενίων τῶν καὶ βουτζίων λεγομένων ActAth V 352 (1196), ngr. βουτσί, da βουττίον.

βούτην: v. βουττίον.

Βουτήραις ep. m.: υουτήραις T 183 (1145). ‖ V. Βουτυρᾶς; o lg. **Βουτέρης**, cfr. lat. med. *boterius* 'bottaio' o *bottarius*, fr. *bottier* 'stivalaio, calzolaio' DCL?

Βουτῖνος ep. m.: gen. βουτίνου C 76 (1169). ‖ Da gr. ant. βούτης 'mandriano, bovaro' L-S?

Βουτουράβλον t. n.: GSJ 76 (1114), Βουτουραύλον GSJ 80 (1125), 103 (1138?); gen. Βουτουραύλου e dat. Βουτουραύλω T 115 (1144), Βουτράβλου GSJ 197 (1172). ‖ Ora *Muturávulu* DTOC; cfr. *De Muturaulo* (XIV sec.) GSJ 74.

βουτουρήτ: v. Βετερῖτον.

Βουτράβλου: v. **Βουτουράβλον**.

Βούτρονος ep. m.: χωράφιον βοὺτρονου T 470 (1270).

Βουττάϊπος pr. m.: C 81 (1172), 88 (1196); gen. βουπτάϊπου C 76 (1169). ‖ Da ar. A b ū a ṭ - Ṭ a y y i b SMS III 321, cfr. ar. *Id.* = βουττάϊπ C 667 (1179), βουελτάϊπ C 150*a*, 169*b* (1178); sic. *taìbbu* 'vino perfetto' e il cg. *Taìbbi*, da ar. ṭ a y y i b 'buono, gradevole' Pellegrini 217, Wehr. V. Βου-.

Βουττάρης ep. m.: οἶοῖ (lg. υἱοὶ) του βουττάριν T 137 (1129). ‖ Da lat. med. *buttarius* 'bottaio' DCL.

Βουττελλέρης ep. m.: gen. υουττελλέρη T 326 (1196), βουττελλιέρει R II 150 (s. d.), βουτελλιέρη ib. 151, βουττιλλέρι T 174 (1142). ‖ Cfr. i cgg. fr. *Bouteiller*, *Boutillier* Dauzat, da fr. ant. *boteillier* 'incaricato del vino in una casa principesca', 'coppiere' FEW I 660-661; *iohannis botelleris* DN 97 (1167), lat. med. *boittellerius*, *buttelarius*, *buttilgerius*, *buticularius* DCL, e i cgg. *Bottiglieri*, *Buttiglieri* (PA). V. βοηττελλάριος.

βουττελλερία s. f. 'cantina': βουττελλερία C 350 (1178) = βουτελλερία GM 111; acc. βουττελλαρίαν μετὰ βουττίων C 637 (1223). ‖ Da βουττελλέρης o da prov. ant. *botelharia* 'luogo in cui stanno le bottiglie' FEW I 660-661. Cfr. *buttellaria* DN 134 e 139 (1171), *buttillaria* ACAgr. 309 (s. d.); i tt. *Buttigghiaria*, *Bottiglieria* StrTopSic 126-127.

βουττίον s. n. 'botte': T 436 (1267), βοῦττην GSJ 218 (1198), υουττι T 532 (1251); gen. βουττίου GSJ 67 (1102). Pl. βουττία R I 136 (1007), βούττια C 557 (1141), υουττια T 64 (1086), βοῦτηα T 171 (1141), βοττία GK 24 (1024). ‖ Gr. tardo (VI sec.) βουττίον, βοττίον, da lat. tardo *buttis* (*Buttin* epit. CIL IX 147). Cfr. *buttem* DN 46 (1144), bov. *vuttí* LG, ILEIKI. V. βουτζίον. **2. t.**: Βούτην GR 56; τοῦ ῥίακος των βούττων C 406 (1110) = τοῦ ῥύακος τῶν βουττίων C 454 (1245).

Βουτυρᾶς ep. m.: Z 166 (1145) = υουτήραις (v.) T 183. ‖ Da βούτυρον + -ᾶς[1]. Cfr. ngr. βουτυρᾶς, 'mercante di burro' D, Βουτυράς cg. (At.).

°**βούτυρον** s. n. 'burro': GM 120 (1189).

Βουφάρδος ep. m.: λεον υουφάρδος T 160 (1138), βουφάρδος T 178 (1143); gen. βουφάρδου T 159 (1138). ‖ Cfr. il cg. fr. *Boufard* ('ghiottone') Dauzat.

Βουχάβελετ ep. m. indecl.: τὰ χωράφια βαρούνου καὶ βουχάβελετ C 5 (1097). ‖ Prob. da ar. b ū ḥ a b l a h 'quello della corda, cordaio'; v. Βου- e cfr. ḥ a b l a h 'corda' Dozy I 246*b*, πουχάπλ = ar. *bū ḥabl* ep. C 255*b* (1183).

Βουχείλης ep. m.: Ἰωάννην Βουχεῖλην Z 153 (1086). ‖ Da gr. ant. βοῦς + χεῖλος: 'Labbra di bue'.

Βουχορτᾶς t. m.: εἰς τόπον λεγόμενον τοῦ υουχορτά T 133 (1127), 172 (1141), βουχόρτα T 547 (s. d.). ‖ Da *βούχορτον 'una pianta' STC 568 + -ᾶς[3]. Cfr. *Bufurtá* (RC) DTOC.

Βοφκέρας pr. m.: κάϊτης βοφκέρας C 319 (1154). ‖ Da ar. b ū + f a q r 'povertà' Kazimirski II 619*b*. V. Βου-.

Βοχομάκης ep. m.: χριστοφόρω... βοχομάκη T 9 (999?).

Βραγαλλᾶς t. m.: ἁγίου πέτρου τοῦ βραγαλλᾶ T 108, 110 (1117). ‖ V. Βαρυχαλλᾶς.

βραγκουνέρης, βραγκούνης: v. Βρακκονέρης.

Βραγχελίας ep. m. νικολάου βραγχελίου T 195 (1152). ‖ Da βραγχός (v. Βραχός) + *Ἐλίας var. di Ἠλίας (v.).

Βράδανος t. m.: βραδάνου R II 71 (1168) = *bradanum* ib. 70; τὸν βράδανον R II 143 (1195). ‖ Da lat. tardo B r a d a n u s P-W.

Βραζοβούδης epit. m.: Νικολάου τοῦ Βραζοβούδου GSJ 177 (1165). ‖ Da gr. tardo (III-II sec. a. C.) βράζω 'bollire' (cfr. bov., otr. *vrażo* 'id.' LG) + βούδιον.

βραθρων: v. βάθρον.

βραῖβος agg. 'azzurro, bleu': μαντέλλον υραίυον T 519 (1191). ‖ V. βλέβειος.

Βρακάρης ep. m.: τοῦ Βρακάρι GSJ 102 (1138?). ‖ Da gr. tardo (I sec. a. C.) βράκαι 'brache', a sua volta da lat. b r a c a e, L-S + -άρης[1]; o direttamente da lat. tardo b r a c (c) a r i u s 'chi fa brache' DCL. V. Χαλαβράκας.

Βρακῆμος pr. m.: βρακήμος υἱὸς ἰοσήφ C 77 (1169). ‖ V. Βραχῆμος.

Βρακκονέρης ep. m.: βραγκούνης C 441 (1217) = βραγκουνέρης ib. 442; gen. βρακκονέρη C 455 (1245). ‖ Da fr. ant. *braconier* 'bracconiere' FEW I 493; cfr. *Braconerius* Vendola 2758 (1310), *Braccunerius* ib. 2838 (1326) e il cg. *Bracconèri* (PA).

Βραμβούννης ep. m.: βασιλείου βραμβούννη T 322 (1194).

Βρατζαλλόγγης ep. o t. m.: εἰς την ὀδὸν τοῦ βρατζαλλόγγη T 542 (s. d.). ‖ Da it. merid. *vrazza longhi* 'braccia lunghe'. Cfr. Βράτζης Κοῦρτος.

Βρατζάρια t. n. pl.: ης τα υρὰτζάρια T 329 (1198); gen. βρατζαρίων T 451 (1269), βροτζαρίων T 433 (1266), ecc. ‖ Da lat. b r a c h i a a u r e a 'braccia d'oro' STC 4283 (?). Cfr. *Bracciara*, dial. *Brazzara* DTOC, molto più prob. da lat. med. b r a c i a r a «mensurae agrariae species, quantum scilicet brachia extendi possunt» DCL (a. 1033, in doc. marsigliese).

Βράτζης Κοῦρτος ep. m.: τοῦ Βράτζη Κούρτου GSJ 106 (1141). ‖ Da it. merid. *vrazzu curtu* 'braccio corto'. Cfr. βρατζαλλόγγης.

Βραχέρης ep. m.: T 176 (1142). ‖ Lg. Βραγέρης? Cfr. fr. *Braguier* (Parigi), *Brayer* ('bracaio') Dauzat.

Βραχῆμος pr. m.: CSS 106. ‖ Da ar. I b r a h ī m = βραχήμ C 131*b* (1151), βράχιμος C 128*b* (1145), ἐβραχίμ C 575*b* (1145), ἀβράμιος (v.) C 138*b* (1178), ἀβράχιμος ib. e 143*b*, ἐβράμιος ib. 163*a*. Cfr. Βράχιμος SElia 1123, 1465; Βραχίμου ib. 1005, Βράχιμον ib. 1048, *gaitus brahim* C 488 (1172) e i tt. *Braemi*, *Bremi*, *Bruemi* EG I 35. V. Βρακῆμος, Ἐβραχέμ.

Βραχιολᾶς ep. m.: τοῦ Βραχιολᾶ GSJ 161 (1156). ‖ Da gr. tardo (VI sec.) e med. βραχιόλιον 'bracciale' L-S, D + -ᾶς[1]. Cfr. *Id.* (At.).

Βράχιον t. n.: GR 244. ‖ Da gr. ant. βράγχιον 'pinna, branchia' L-S? O v. il seg.

βραχιόνιον s. n. 'podere suburbano': τὸ μέρος αὐτοῦ ὅλον τῆς τάρας, ἀπό τε χωραφίων, κήπων, βραχιόνων τὲ καὶ τῆς κατῦνας T 66 (1087). ‖ Gr. med. *id.* 'bracciale' D, ma anche βραχιάλιον, βραχιόλιον, βραχιόνιον «*propugnaculum*, quod Tactici nostri *Braye* dicunt» DCG (lat. med. *braida* 'campus vel ager suburbanus' DCL). Invece bov. *vrahòni* n. 'braccio' LG.

Βραχός epit. ed ep. m.: βασίλειος υραχός T 182 (1145); gen. ῥάου τοῦ βραχοῦ R II 146, 147 (s. d.). ‖ Da gr. tardo (VI sec.) βραγχός 'rauco' L-S. Cfr. i cgg. *Bracò*, *Brag(h)ò* e il t. *Bracadi* (CZ; < -ᾶδες) DTOC, DCC, *Iacobus de Bra-*

gadi Vendola 4100 (1325). V. Βραγχελίας.

°**βραχύς** agg. 'corto, basso': ὅπως ἐπιδώσεται... μοναχοῖς... ἐνδυσίαν τόσον τοῖς μίζωσι ὅσον τοῖς βραχεύσην 157 (1336). **b.** 'piccolo, poco esteso': superl. το υραχιτατον ἐκί πορίτζιον T 225 (1167).

βρεβελέγιον: v. πριβιλέγιον.

*βρεβεύς: v. εὐρευής.

βρέβιον s. n. 'inventario (di beni ecclesiastici o monastici)': βρέυιον T 57 (1059?); dat. βρεβείω C 70 (1143). Pl. gen. βρεβίων C 441 (1217). ‖ Gr. tardo (iscr. IV sec.) *id.* 'elenco, inventario', da lat. b r e v i s, L-S, L; cfr. lat. med. *due cartule et unum brebe* CDVerg I 10 (948).

βρεβόω vb. intr. 'donare, registrando nell'inventario': μοναστήριον... ό (lg. ὅ) ἐβρέβοσεν Γρηγορίω μοναχῶ... ὁ ἐκκτίστης GR 383; μονὴ... ὁ ὢν ὑπὸ τὸ Νεόκαστρον, ἐβρεβόθη δὲ... GR 324-325; ἐβρεβόθη δὲ ἡ τοιαύτη μονή GR 385; μονὴ οἱ Ἅγιοι Τεσαράκοντα, τὸ ὂν καὶ ὑπὸ τὸ Νεόκαστρον, ἔστιν δὲ καὶ αὐτὸ βρεβομένον εἰς τὴν μητρόπολιν GR 326. ‖ Cfr. fr. med. βρεβωθέντα ptc. pl. 'le cose donate ad un monastero ed annotate nei registri' D.

Βρείσσεος epit. m.: Γριγόρειος ὁ Βρείσσεος GSJ 77 (1114). ‖ Lg. Βρυσ(σ)αῖος, etn. da *Βρύσις (v. βρύσις)?

Βρενάρδος pr. m.: τὸν γέροντα βρενάρδον C 441 (1217), ma γέρων βερνάρδος (v.) ib. 442.

Βρενδήσιον t. n.: βαγελάρδου τοῦ βῥένδησιού R I 260 (1126). ‖ Gr. tardo *Id.* e Βρενδέσιον, Βρεντέσιον, Βρεντήσιον P-W. Ora *Brìndisi.*

Βρέτζης ep. m.: τω χωραφιω του βρέτζη T 264 (1180). ‖ Cfr. fr. *Brécy* cg. e t. Dauzat?

Βρῆχος t. m.: εἰς τὸν Βρῆχον GR 378 (τὸ Βρῆχον nell'indice). ‖ Cfr. gr. tardo (Esichio) βρυχός = βρύκος 'locusta' L-S? V. βροῦχος.

βριατικόν: v. Εὐριατικόν.

Βρίγγιλος epit. m.: νικόλαος ὁ βρίγγιλος C 416 (1125?). ‖ Da lat. f r i n g u i l l a 'fringuello' REW? Cfr. sic. *fringellu* VS, cal. *fringillu* 'id.' NDDC e v. Φριγγίλος. Per β- < f- cfr. Βεβρόνια.

Βριένη ep. f.: καθηγουμένη... κυρὰ Βριένη Grégoire 82 (1145). **b.** **Βριένης** t. m.: ῥογέριος τοῦ βριένει C 467 (1280?). ‖ Cfr. il t. fr. *Brienne* Dauzat-Rostaing e *Brienus comestabulus* (1090), nome di origine celtica (Bretagna), Ménager *Inv.* 373.

βρῖκα s. f. 'tamarisco': ἐξέρχεται ἄχρη εἰς τῆς βρίκες (pl.) καὶ ἀνέρχεται τὸ συνορων ἄχρη τῆς ἄλλης βρίκας C 523 (1142?); ἄχρι τῶν βρύκων C 555 (1125). ‖ Da gr. ant. μυρίκη; cfr. lat. (Plinio) m y r i c e s e u b r y a, mess., *bríka*, cal. *id.* e *vríka*, bov. *vríka* LG, ILEIKI. **2. Βρῖκα** t.: ὁ Οὔμβρος τῆς Βρίκας GSJ 41 (1054); τὸ ῥυάκην τῶν Βρικῶν GR 525. ‖ Cfr. i tt. *Brica, Vrica* DTOC, *Brica* TabMalf 250 (1294). V. i sgg.

Βρικῶσα t. f.: προάστειον τῆς Βρικόσας GR 233. ‖ Da βρῖκα + -ῶσα; cfr. *ad vallonem Brucusi* Pratesi 337 (1225).

βρῖξ s. f. 'tamarisco': δένδρον βρικός, ἥτις ἐστὶ χονδρὰ καὶ παλαιά Grégoire 84 (1124). ‖ Ricostruito da βρίκα, tramite le forme βρῖκες, βρικῶν. Cfr. μοῖρ e v. ArMed 412.

Βριτζιανήτης ep. m.: λέοντος νοταρίου βριτζιανήτου C 553 (1103). ‖ Etn. di *Βριτζιᾶνον, da lat. B r i c c i u s o B r i t t i u s Schulze + -ā n u m.

Βριτούνης ep. m.: ἀρυῆς υριτούνης T 329 (1198). ‖ Da fr. ant. *Brit(h)ones, Briton* Flutre; cfr. fr. *Breton* Dauzat; *Milo Brictone* T 96 (1112), *Goffredus Bretun* (1021) e *Goffredus Britannus* (1068) Ménager *Inv.* 374.

Βρίττιος ep. m.: ῥομβερτος βριττιος R II 35 (1144) = *Robertus Brittios* ib. 37. ‖ Etn. 'Bretone' Ménager *Inv.* 376; cfr. *Britius* Vendola 677 (1310).

Βροντιμένη t. f.: τῆς βροντιμένης C 390 (1094), 392 (1094?). ‖ Dal ptc. pf. di gr. ant. βροντάω: 'colpita dal fiume'; cfr. Βροντισμένη PPE 95, *Vrondimeni, Grandimeno* STC 600, DTOC, *Frantumeli* EG I 51, *Fruntimeni* ib. 52.

βροτζαρίων: v. Βρατζάρια.

Βρούις ep. m.: κυροῦ γουλιέλμου υροῦϊ T 300 (1188), δεβρούι ib. 294; acc. βρούϊν ib. 296. ‖ Da fr. (*de* +) *Brouy* t. Dauzat-Rostaing s. v. *Brouay.*

Βρουλίτζης ep. m.: προάστειον τοῦ Βρουλίτζι GR 124. ‖ Da Βροῦλλος + -ίτζης.

Βροῦλλος ep. m.: Ἰωάννου Βρούλλου GSJ 176 (1175). ‖ Da gr. tardo (scol.) e med. βροῦλλον 'giunco' D; cfr. otr. *vrúḍḍo*, cal. *vrúḍḍu* 'id.' LG, ILEIKI.

Βρουμήν t.: εἰς τὸ χωρίον βρουμήν R I 180 (1076). ‖ Prob. da gr. tardo (*Settanta*) βρῶμος 'puzzo, odore nauseante' D; cfr. otr. *vròmo*, cal., sic. *bròmu* 'id.' LG.

Βροῦνος pr. m.: βρούνος ο κελλεράριος T 153 (1133) = GSJ 279, βρούνος γαμβρὸς τοῦ δισκόμητος C 75 (1166), υρούνος T 70 (1091), 85 (1099), ecc.; dat. υρούνο T 69 (1091), 85 (1099); acc. υρούνον T 76 (1094). ‖ Cfr. fr. ant. *Brun* Langlois, ted. ant. *Bruno* Förstemann 338, it. *Bruno*, da germ. *b r u n- DNI.

Βρούπτολος epit. m.: μοῦλε ὁ βρούπτολος C 27 (1145).

Βρουτζανήτης ep. m.: νικόλαος βρουτζανήτης T 560 (s. d.). ‖ Etn. dal seg. Cfr. *Bruzzaniti* cg. e t. DTOC.

Βρουτζᾶνον t. n.: χωρίον Βρουτζᾶνον GR 337, βουρτζάνον CSS 42 ≐ ar. *b. r. sān.h* ib. 43, r. 4; gen. βρουτζάνου T 558 (s. d.). ‖ Da lat. B r u t t i u s Schulze + -ā n u m. Cfr. *Brottianum* Vendola p. 237 (1324), *Bruzzano Zefirio* (RC) DTOC.

Βρουτζᾶνος ep. m.: ῥωκέριος βρουτζάνος T 281 (1182), 327 (1196); gen. υρουτζάνου T 358 (1211). ‖ Dal prec.

βροῦχος s. 'locusta, cavalletta: ἔπεσε ὁ βρούχος εἰς σικελ[CSS 26, ἔπεσεν τὸ βροῦχος ἐν σικελία ib. 99. ‖ Gr. tardo (*Settanta*) *id.* m., gr. ant. βροῦκος L-S. V. Βρῆχος.

βρύσις s. f. 'sorgente': ἡ βρύσις τοῦ γοργάνου T 19 (1019). ‖ Gr. med. (*Suda*) *id.* L-S, D. Cfr. cal. sett. *vrisi* 'vena di acqua che scaturisce' e i tt. *Brisi, Vrisi* LG. V. Βρείσσεος.

Βρυτόν t. n.: τὸν ποταμὸν τὸ Βρῦτον Ῥυάκην GR 251, εἰς τόπον ἐπιλεγόμενον υρυτόν e ὅ ῥύαξ τοῦ υρουτοῦ T 357, 358 (1211). ‖ V. βρυτός, Οὐμβρητόν. Cfr. *Brittó* (torrente e contrada, CZ) DTOC, gr. med. πηγάδιον τῶν Βρυτῶν Mikl-M.

βρυτός agg. 'pluviale': τὸ πηγάδιον τὸ βρυτόν T 19 (1019), ὅπου τὸ υρυτὸν ὕδωρ ὑπαρχει T 557 (s. d.). ‖ Per aferesi da ὀμβρητός (v. ὀμβρίτος).

°**βρῶσις** s. f. 'nutrimento': εἰς βρώσι CMG 146 (1334).

βυβ in t.: ης τὴν ανγκαν βυβ T 216 (1108) = εἰς τὸν νερὸν τὸν ζωντᾶ R I 227 (1120). ‖ Lg. εἰς τὴν ἄγκαν βῖβαν, da lat. v ī v u s. Cfr. απὸ ὕδωρ ζῶης T 118 (1121) e i tt. *Acquaviva* TCI; v. Ἄγκουα.

Βυγκονάλ(ιν?) t.: λεον υιος υονη του βυνκοναλου T 24 (1029).

Βυζαντία pr. f.: dat. υυζαντία T 53 (1054?). ‖ Dal seg.

Βυζάντιος pr. m.: CDBa I 24 (1028), IV 68 (1046); gen. βυζαντίου T 52 (1054), R I 192 (1086), ecc., Βηζαντίου C 486 (1168); dat. Βυζαντίω e voc. Βυζάντιε CDBa IV 67 (doc. cit.). ‖ *Id.* P-B. Cfr. *Bisanti* cg. (It. merid.) DCC e t. EG I 34. V. Βισάντιος.

Βυζητήνιος ep. m.: ὁ Βυζητήνιος MénC 325 (1097).

°**βυθός** s. m. 'profondità': βύθως ὑδάτων καταπίη αὐτόν C 425 (1182) = βυθῶς Spata I 281.

βυκουλούκνου: v. Βουκολούμενος.

βύλεσε: v. βούλομαι.

Βυλλιχᾶς ep. m.: στεφανος υυλλιχας T 173 (1141); στεφάνου του βηλληχου T 271 (1181). ‖ Da gr. tardo (Esichio) βυλλίχης 'danzatore' L-S + -ας[1]. V. Βηλλήχης.

Βυνέττος ep. m.: ριγκαρδου βυνέττου T 401 (1233). ‖ Cfr. fr. *Binet* Dauzat.

βυράρδος: v. Βεράρδος.

Βυράσος ep. m.: τὰ παιδία τοῦ Βυράσου GR 172. ‖ Cfr. il t. fr. *Biras* Dauzat-Rostaing.

Βυρσέος epit. ed ep.: Βασίλειος ὁ Βυρσέως GR 360; Βασίλειος τοῦ Βυρσαίου GR 200, οἱ παῖδες Βυρσέου GSJ 223 (XII sec.). **b.** pl.: οἱ Βυρσαῖοι GR 182, οἱ Βυρσέοι GR 401; τῶν Βυρσέων GR 311, 403. **2.** t.: προάστειον Ὁ Βύρσεως GR 262. ‖ Da gr. tardo (II sec.) βυρσεύς 'conciapelli' L-S. V. Βερσέος.

Βύσικος ep. m.: λέωντος υύσικου T 184 (1145).

Βυταυρον t. n. (?): ἐν τῇ τοποθεσια βυταύρου T 385 (1228). ‖ Voce prelatina STC 524a (?).

Βυτεωρύτου: v. Βετερῖτον.

Βῶα, βωός: v. Βοῦς.

βωήκου: v. Βόϊκον.

Βωναδία ep. m.: νικολαος βωναδία T 215 (1163); νικολάου βώναδια T 212 (1160), βώνη δὲ βώναδία T 232 (1170), βονος δε βωναδια T 273 (1181). ‖ Da lat. b o n a d i e s 'buon giorno'; cfr. *Bonadies* ep. RatDecAprut 2460 (1309). V. Ἀλλβωναδία.

βῶνας: v. Βόνα.

βωνου: v. βουνός.

Βῶνος: v. Βόνης.

Βωνοφίλης pr. m.: Βωνοφίλην GM 46 (1097). ‖ V. Βονοφύλλος.

Βωρωνήτης epit. m.: τοῦ δωρωθέου του υωρωνήτου T 13 (1005). ‖ Etn. da *Borone* (prov. di Nuoro)?

Γ

γαβαλύνον: Βεγαλίνος.

Γαβαρρέτας ep. m.: Πέρης Γαβαῤῥέτας Z 177 (1102). ‖ Da un sostantivo di origine oscura, molto prob. francese, e di sign. ambiguo; cfr. *gavarettus* «Officium in Aula Regum Siciliae sub Normannis Principibus, penes quem non modo Cura et Custodia Palatii sub castellano incumbebat, *sed et illius erat eos, qui per diversos Palatii carceres tenebantur inclusi, frequenter inspicere, eorumque statum mitius, asperiusve, prout et visum erat, commutare, et prout vellet, custodes singulis designare carceribus*», «*Magistri Justitiarii, Bajuli Imperiales, qui Cavarreti vocantur...*» DCL, *rogerius frances gavarretta castelli maris panormi* C 86 (1191), *vassallus gavarretta* C 672 (1186), *Gualterium Gavarrectam* DN 11 (1115), *Robberto Curchio gavarrecto equorum nostrorum* TabBelm 44 (1322?), *pezzo de terra ad Gavarretto* Mosino *Testi* 99 (1466), e i cgg. *Cavarrètta* (PA), *Gabaret*, *Gavaret* (Parigi). **b. Γαβαρρέττος**: νικόλαος γαβαρρέτος T 313 (1192); γαλτερίου γαβαρρεττου T 435 (1267).

γαβεροῦ: v. γαμβρός.

Γαβριήλ pr. m. indecl.: γαβριὴλ πιπιγγᾶ C 638 (1223). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) *Id.*, da ebr. G a b r ī ' ē l, DCI s. v. *Gabrièle.* **b. Γαβρίλης** ep. decl.: ανδρεου γαβριλου T 255 (1179), γαβρίλου T 545, 546 (s. d.). ‖ Da Γαβριήλιος P-B. Cfr. Γαβρίλης e Γαβρίλος cgg. (At.).

γαβρός: v. γαμβρός.

Γάγγας t. m.: τοῦ ἁγίου νικολαου τοθ γάγγα CMG 158 (1336). **b.** Γάγγε indecl.: ἐν τῇ διακρατήσει πετραλῇ ἐν τῇ περιχώρου γάγγε C 361 (1155). ‖ Ora *Gangi* (PA).

Γαγιᾶνον t. n.: T 392 (1232); gen. γαγιανοῦ ibid. ‖ V. Καγιᾶνον.

Γαγιοῦσος ep. m.: νικολάου e νικιφόρου γαγιούσου R II 152 (s. d.). ‖ Cfr. cal. *gáuju*, *gávju* 'gaudio, allegrezza' NDDC; *Petrus Gaiosi* CDVerg V 252 (1167), *Guilielmus lu Gaio* e *S[t]ephanus Gaviosa* ib. 262 (1167), *Eustasius de Gavioso* CDBr II 148 (1359), *Gauigiosis* CDLo 147 (772, Bergamo), *Bartholomeus de Caiusu* DN 56 (1145). V. Γαυδιόσης.

Γαδελέτος, γαδηλέτος: v. Γαϊδηλέτος.

Γαδήρ in agion. e t.: τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου καὶ ἀεὶ παρθένου μαρίας τῆς ἐπονομαζομένης καὶ γνωριζομένης ἐλγατδὴρ ἤτοι τῆς λύμνης C 650 (1134?) = ar. *māriyyah... al-ġadīr* ib. 651, rr. 3-4; θεοτόκου γατήρας C 656 (1172?), 658 (1178), θεοτόκου γαδήρας C 660 (1185). ‖ Da ar. ġ a d ī r 'stagno, palude' Pellegrini 297. V. Γατήρας, Κατήρι. **2. Γαδὴρ Βουζήκ** t. indecl.: C 49 (1190). **3. Γαδὴρ Ἐλαλάκ** t. indecl.: εἰς τὸ γαδὴρ ἐλαλάκ C 555 (1125). ‖ Da ar. ġ a d ī r a l - ' a l ā q 'stagno delle sanguisughe'; ' a l ā q pl. di ' a l a q Wehr, ' a l ā q a h Dozy II 162*a*. **4. Γαδηρελκούκ** t. indecl.: τοῦ προαστείου πόλεως πανόρμου εἰς τὸ γαδηρελκούκ C 90 (1217). ‖ Da ar. ġ a d ī r a l - q ū q 'stagno della civetta'; cfr. Dozy II 420*a*.

Γαδουρήκη t. f.: ης τοπὸν λεγόμενον της γαδουρηκεις T 550 (s. d.). ‖ Da *γαδουρίκιον, dim. di gr. med. γα(ϊ)δούριν 'asino', cfr. ngr. dial. γαϊδουρίκι 'discorso sconveniente, triviale' IL.

Γάζη t. n. indecl.: ἐκ τὸ γαζη CMG 21 (1328); νικόδημος τοῦ γάζη ib. 22, ἁγίου νικολάου τοῦ γάζει CMG 77 (1330). ‖ Da ar. ḥ ā ǧ ǧ (v. Χάτζης), con - ǧ ǧ - ellenizzato in *-ddz-* (-ζ- = -τς-); ora *Gaźźi* (ME).

Γαϊδαροκριτής ep. m.: τοῦ Γαϊδαροκρητοθ GSJ 164 (1159), Ἀρκαδίου Γαϊδαροκριτοῦ GSJ 171 (1162). ‖ Da γάϊδαρος + gr. ant. κριτής: 'giudice degli asini', epiteto dispregiativo.

γάϊδαρος s. m. 'asino', in tt.: τὶν ῥάχην τοῦ γαϊδάρου C 294 (1131?); ὁ ποταμός τῶν γαϊδάρων Grégoire 97 (1126). ‖ Gr. med. γά(ϊ)δαρος D, gr. tardo γάδαρος e γαϊδάριον L-S; cfr. bov. *gáđaro*, otr. *gádaro* LG, ILEIKI.

Γαϊδαροφαγᾶς ep. m.: Z 177 (1102); acc. **Γαϊδαροφαγάν** GM 48 (1095). ‖ Da γάϊδαρος o gr. tardo γαϊδάριον L-S + φαγᾶς: 'mangiaasini'.

Γαϊδερίσης pr. m.: γαυδερυσυ Morea 64 (992). ‖ Cfr. long. *Gaideris* GDLo 138 (759, Brescia), *Gaderis* ibid. (769, Pavia), *Gaiderisi* Morea 60 (992).

Γαϊδηλέτος pr. m.: γαυδιλέτος T 170 (1141), πρηόρης ὁ εστὶν ηγουμενος... γαδηλέτους T 154 (1134); τοῦ πριόρε γαϊδιλέτου T 101 (1114?), δόννου γαδελέτου T 120 (1122). ‖ Cfr. *Gaidelaito clericus* CDBr I 4 (981), certo di provenienza longobarda, *Kadelaytus* CDCv VI 92 (1038), *Gaydeletus* CDBa III 242 (1229), *Gadeletus* ib. 68 (1138), 175 (1189), ecc., e i cgg. *Gadaleta* DCS, *Gadaleda* DSCL.

Γαϊμάρης pr. m.: γαϊμάριν τῆς φικάρας C 526 (1142). ‖ Cfr. fr. *Gaimar*, *Gaymar*, da germ. *G a i d - m a r o *W a i d - m a r, Dauzat, ted. ant. *Gaidemar* Förstemann 566; *Guaimarus* CDCv I 212 (940), Pratesi 8 (1065?), *Gaimarus filius Alfani* DN 41 (1141), *Guaimarius* ib. 62 (1147), *Gaimàri* cg. DSCL. V. Βαϊμάριος.

Γαϊρούνης ep. m.: Ἰωάννης Γαϊρούνης Z 177 (1102). ‖ Cfr. fr. *Géron* (caso dipendente), da germ. *G e r o, Dauzat, ted. ant. *Gairo*, *G(h)ero* Förstemann 573 e il cg. *Geròne* (PA).

γάϊτα s. f. 'fascia di stoffa da cingere tra la vita e il seno, corsaletto': ριτικελλας γαϊτας· ἰσπάνια, ζωννάριον τῆς σαλερινῆς, κάλτζας· συν τοῖς φελλοκαλλίγοις, καὶ μέλχαφεν τῆς πανορμου T 487 (1273). ‖ Da lat. med. *gayda* 'limbus, fimbria' DCL, a sua volta da long. *g a i d a 'punta della freccia', REW, DEI. Cfr. cal. *gada* 'piega della gonna' NDDC. V. γαϊτάνιον.

Γαϊτάνης ep. m.: ἰωάννην γαϊτάνην C 513 (1117). ‖ Cfr. it. *Gaetani*, etn. di *Gaeta*; o da lat. C a i e t ā n u s DCI.

γαϊτάνιον s. n.: 'fascia': γατάνια σπάνικα Falkenhausen II 449 (1209), γλύμπια γαϊτάνια σπάνηκα ζωνάρια T 356 (1211). ‖ Gr. med. *id.* DCG; cfr. lat. tardo g a i t a n u m 'zona, cingulum' DCL, lat. med. *gaytanello* Morea 324 (1226). V. ἀργηρογάτανον, γάϊτα.

Γαΐτζα t. f.: τοθ βιυαρίου τοῦ λεγομένου τῆς γαΐτζας T. 66 (1087). ‖ Dim. da lat. g a j u s, g a i a REW + -ίτζα? Cfr. *Gaezza* cg. (CT, SR) DCSO e v. Καϊτζᾶνος.

°**γάλα** s. n. 'latte': τὸ γάλας T 472 (1270). ‖ Anche gr. med., ngr. dial. γάλας Kahane *Greek* III 10, IL s. v. γάλα. Cfr. bov., otr *gála*, gen. bov. *galátu* LG. ILEIKI.

Γάλα t. f.: τῆς γάλας CMG 42 (1328); μονη τῆς Γάλας GM 210 (1189),

θεοτόκου της γάλας C 529 (1188?), CMG 41, 43 cit., 63 (1329), ecc. || Ora *la Gala* TCI 51 D 5; ma cfr. anche ib. 33 E 2 (Sardegna), 37 C 2, 3, F 4 (Puglia).

Γαλαβέτας ep. m.: ῥοπέρτου γαλαβέτα C 302 (1142). || Cfr. fr. *Galabert*, da got. *G a i l j a n - b e h r t, Dauzat?

γαλαία s. f. 'comando navale, ammiragliato': τὸν... κόμητα γαλαίας μεσήνης..., τῶς πεντήντι τῆς αὐτῆς γαλαίας μεσήνης C 369 (1176), κομιτο γαλαίας μεσήνης ib. 370, πεντίτι γαλαίος μαισήνης ib. 371; εἰς τῆ γαλαία μεσήνης ib. 369; οἱ κώμητες τῶν γαλαίων μοιλήτου T 220 (1165). || Gr. med. (VII sec.) γαλαία 'gale(r)a' DEI, anche γαλέα, γαλία D; cfr. *galeas* acc. Brühl 23 (1128).

Γαλαΐς t. indecl.: εἰς τὸ ῥυάκιν τὸ λεγόμενον γαλαΐς C 318 (1154), ἡ μίξις τοῦ ῥιακύου γαλαΐς εἰς τὸν ῥηθέντα ποταμὸν (ἁλμυρόν) ib. 319. || Da ar. ġ ā l ī ṣ 'cardo lattiginoso' Kazimirski II 492*a*.

Γαλάνης pr. m.: Γαλάνης Χαλκός Z 180 (1102). || Cfr. *Id.* cg. (At.), da ngr. γαλάνης 'che ha gli occhi azzurri' (gr. ant. γαλήνιος, dor. γαλάνιος) D, dial. 'biondo, detto di animali, dal colore del pelo' (da gr. ant. γάλα) IL.

γάλας: v. γάλα.

Γαλᾶς ep. m.: acc. νικόλαον γαλᾶς C 513 (1117). || Cfr. ngr. dial. γαλᾶς 'lattaio' IL, da γάλα + -ᾶς[1].

Γαλάτα t. f.: τον επιλεγωμενον τωπον τῆς γαλατας R II 106 (1183). || Dal f. di Γάλατος. Ora *Galate* (CS) DTOC. V. Γαλάτη.

Γαλατᾶς ep. m.: gen. Γαλατᾶ GM 130 (1194). || Cfr. ngr. γαλατᾶς 'lattaio', da gr. tardo γαλατ- + -ᾶς[1], D, IL, Γαλατάς cg. (At.), *Galatà* (Sic., RC) DCSO.

Γαλατέρα ep. f.: μέχρι τοῦ συνόρου τῆς Γαλατέρας GSJ 247 (1223). || Cfr. ngr. γαλατερός 'lattifero', 'latteo', Γαλατερή t. IL, Γαλατερός cg. (At.), *Calaterì* t. EG I 37.

Γαλάτη t. f.: ὁ ἡγούμενος τῆς γαλάτης C 533 (1130-1140?). || Dal m. Γαλάτης. Ora *Galati Mamertino* (ME). V. Γαλάτα.

Γαλάτης pr. m.: GO 131 (1054), GSJ 146 (1155), ecc., γαλατις T 185 (1145); acc. γαλάτην C 450 (1225). || *Id.* P-B. **b.** ep.: λέοντος γαλάτι C 412 (1116). || Cfr. Γαλάτης (At.). V. i segg. e Κονδογαλάτης. **2.** t.: ὁ ὁδὸς τοῦ γαλάτι C 392 (1094?), τοῦ γαλάτι C 395 (1101), ἄστεως γαλάτι e τοῦ ἁγίου πέτρου καλάτι C 411 (doc. cit.). || Cfr. *Galati*, *Galate* EG I 52; *Galátone* t. (LE) e cg., da *Γαλάτ-ωνες DCS.

Γαλάτιος pr. m.: Γαλατίου Βανδοφόρου MénC 321 (s. d.). || V. il prec.

Γαλᾶτος pr. m.: γαλάτος T 334 (1198), γαλατος T 76 (1094); gen. γαλατου T 234 (1171), 329 (1198), ecc. || Prob. da *γαλᾶτος da γάλα + -ᾶτος, IL s. v. γαλάτη dial., agg. 'lattifera' e s. 'specie di uccello bianco simile all'aquila', nel nostro caso 'bianco latteo'. Cfr. Γαλάτος e Γαλατόπουλος cgg. (At.).

Γάλβας ep. m.: σέργιος κομης γαλβας T 239 (1173). || Cfr. fr. *Galba*, *Galbe* (da t.) Dauzat, *Galba*, *Galbo* (It. merid.) DCS.

Γαλγάνα pr. f.: C 617 (1146). || Cfr. fr. *Galgan* t. Dauzat-Rostaing, *Galgana* MénM 76 (1133), Pirri 933 (1151), Sparti 116 (1299), *Galgana filia Gervasii* CDVerg V 352 (1169), *Galgana filia Sicilgayte* Pratesi 145 (1200); *galganus de oleta* T 341 (1201), ecc., e il cg. *Galgano* DCS, anche t. in Lucania, TCI 37 F 5.

Γαλεγρίτης ep. m.: τὰ χωράφια τοῦ γαλεγρίτη C 386 (1091?), τὰ κέντρια τοῦ γαλεγρίτη C 429 (1182). || Etn.; cfr. gr. med. ἡγούμενος τῆς Γαλεάγρας ActAth IX 29 (1047), τῆς μονῆς τῆς Γαλαιάγρας ActAth[2] III 3 (1051), gr. tardo (*Settanta*) γαλεάγρα 'gabbia per animali' L-S.

Γαληᾶτο- t.: τῆς κουλτοῦρας αγίας παρασκεβὶς τοὺ γαλὴάτου T 337 (1199). || Da lat. g a l e ā t u s? Ora *Gagliato* (CZ) DTOC.

γαληκέσιος s. m. 'membri della γαλαία': πεντίντι γαληκεσίων C 375 (1176).

γαληναῖος agg. 'calmo, tranquillo': τῶ γαληναίω τόπω CMG 91 (1330); εἰς γαληναῖον τόπον CMG 86 (1330). || Gr. tardo *id.* L-S.

γαληνηκῶς: v. Καλληνηκή.

γαληνιαῖος agg. 'calmo, tranquillo': ἰθύνειν ἐπὶ λιμένας γαληνιαίους C 398 (1105). || Gr. med. *id.* D.

γαλήνιος agg. 'tranquillo': τὴν γαλίνιον καὶ θεοστήρικτον πρόσταξιν C 317 (1154), τὸ βασίλειον εἰρινικὸν καὶ γαλίνιον CMG 40 (1328). Avv. γαλινίως δέσπουσα C 430 (1182), εὐσταθῶς καὶ γαληνίως τὸ βασίλειον ἐπικρατήσωσι CMG 24 (1328). || Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S, gr. med. anche γαλήνειος, -ον D.

γαληνιότης s. f. 'tranquillità': gen. σταθηρᾶς γαλινιότητος CMG 27 (1328). | Cfr. ngr. *id.* da γαλήνιος, gr. tardo e med. γαληνότης L-S, D.

γαλιανος: v. Γαλλιᾶνος.

γαλιάνου: v. Γαλλιᾶνον.

Γαλίδ t. indecl.: χωρίου γαλίδ = ar. *raḥl al-ġalīṭ* C 257 (1183). || Da ar. ġ a l ī ẓ 'grande, grosso' Wehr. Cfr. ar. *ġaliẓ* C 214, r. 1, 219, r. 15 = *casali galid* ib. 186, r. 25, *rahalgalid* ib. 189, r. 18.

Γαλικίανον t. n.: GR 377. || Per *Γαλλικιανόν, ora *Gallicianò* (casale grecofono, RC), da lat. *G a l l i c i ā n u m, da G a l l i c i u s Schulze, con influsso di -ανόν.

Γάλικον: v. Γάλλικον.

Γαλιῶτος ep. m.: γαληοτος T 218 (1146); gen. γαληότου T 146 (1131), 229 (1168), γάληῶτου T 491 (1281), γαλιωτου T 497 (1290). || Da γαλία (v. γαλαία) + -ώτης. Cfr. *Henricus Galiocta* Vendola 2075 (1310), it. *galeòtto* DEI e i cgg. *Galeotta*, *Gagliotti*, *Galeotti*, *Galioto* DCC, ngr. γαλιότος 'marinaio di una galea' D, Γαλιώτης e Γαλιώτος (At.).

Γάλκα t. f.: ἐν τῶ ἐξωτικῶ μέρη τῆς γάλκας C 31 (1153), εἰς τὸ ἐξαμέρος τοῦ τείχους τῆς γάλκας C 662 (1160), ἐν τῆ πόλει πανόρμου ἐντὸς τῆς γάλκας C 74 (1166), ἐντὸς τῆς μεγάλης γάλκας C 92 (1236). || È il nome della zona che circondava la reggia normanna di Palermo. Deriva dall'ar. ġ a l q a h 'recinto', 'giardino circondato da un muro' Dozy II 224*b*, ancora a Pantelleria *garca* 'appezzamento di terreno di forma quadrangolare con più di mille viti, recintato da muri a secco' VS, piuttosto che da ḥ a l q a h (così si ritiene a partire da Amari SMS III 138-139) 'cerchia' e 'recinto' Dozy I 317*a*; infatti questa seconda voce, semanticamente affine, avrebbe dato gr. *χάλκα. Sulla questione si vedano ulteriori dettagli in ArMed 234-237.

γαλκλου: v. Γαλκουλίνος.

Γαλκουλῖνος ep. m.: ῥάος ὑιός γαλκλου T 129 (1126); τὸν Ῥάον Γαλκουλίνον GSJ 115 (1144). || Cfr. fr. (picc.) *Gauquelin*, dim., da germ. *w a l k a n 'gualcare, follare' o *W a l k - l i n, Dauzat.

Γαλλάνδος ep. m.: ἰωάννης γαλλάνδος T 184 (1145) = Γουλιάρδος Z 168 (1096). || Cfr. fr. *Gal(l)and* ('galante', ant. 'vivace, giocoso') Dauzat; *Antonius de Guallanda* Sparti 107 (1299).

Γαλλέν ep. m. indecl.: εἰς τὸ σάρφ τοῦ γαλλέν C 669 (1185). || Da ar. 'A l l ū n pr., ipocor. di 'A l ī, De Simone 45; cfr. ar. *Id.* = γαλλούν 154*b* (1178), ἀλλοῦν C 128*a* (1145), ecc. Qui però forse in una var. *'A l l ā n.

Γαλληκλᾶνος ep. m.: τοῦ νικόλα γαλληκλὰνου T 340 (1299). || Lg. γαλληκιάνου e v. Γαλικίανον; o forse etn. da *Γάλλικλον (v. Γάλλικον).

Γαλλιᾶνον t. n.: gen. γαλλιάνου C 306, 307 (1142), γαλιάνου C 302, 303 (1142), 318 (1154), ecc., γαλληανου T 502 (1303), καλιάνου C 307 cit. Anche pl. gen. γαλλιάνων C 317, 319 (1154), γαλιάνων ib. 317, 318, ecc. || Da lat. G a l l i u s Schulze + -ā n u m; cfr. i tt. *Gagliano* DTOC, *Galliano* STC 1504, *Galianum* Vendola p. 220 (1324), *Benedictus de Galiano* CDBa XIII 170 (1301).

Γαλλιᾶνος ep. m.: πανταλέων γαλιανος T 77 (1097); γαλλειανου T 386 (1228); ἰωσφρὲν γαλιάνων C 303

(1142). || Dal prec. Cfr. i cgg. *Gagliano* (It. merid.), *Galiano* (Puglia) DCS.

Γαλλιάρδος pr. m.: T. 101 (1115?), 300 (1188); gen. γαλλιάρδου T 546 (s. d.). || Cfr. fr. *Gaillard* ('gioioso' o 'audace') Dauzat; *Gallardus* Vendola 3030 (1324), *Galliardus* ib. 1515 (1373), *Galhardus* CDBr II 120 (1348), e il cg. *Gagliardi* (It. merid.) DCS, DSCL. V. Γουαλληάρδον.

Γάλλικον t. n.: τὸ Γάλικον GR 68, 131, ecc., τὸ Κάτω Γάλικον GR 312, χωρίον τὸ Γάλικον GR 388; τὸν ποταμὸν τοῦ Γάλικου GR 90, ... τοῦ γαλλίκου T 120 (1122), μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Γάλικου GR 53. || Cfr. Γάλλικος da lat. G a l l i c u s ep. P-B. Ora *Gállico* (fiume e fraz. di Reggio) DTOC; cfr. anche *Gallicum* Vendola 2262 (1324), ora *Gallicchio* (PZ), forse da *Γάλλικλον (v. Γαλληκλᾶνος). V. Κάλικον.

Γαλλινάρης ep. m.: Περέτας Γαλληνάρης Z 177 (1102). || Da lat. med. *gallinarius* 'venditore di galline' DCL. Cfr. il cg. *Gallinari* DCI.

Γαλλοκάντισσα t. f.: εἰς τὴν Γαλλοκάντισσαν GSJ 148 (1155). || Ep. f. da it. merid. *gallu canta*? Cfr. *S. Nicola di Gallocanta*, monastero presso Vietri sul Mare, in provincia di Salerno (*foris hanc Salernitanam civitatem in loco ubi Gallucanta et Petralena dicitur* CDCv IX 4, a. 1065); *ecclesiam sancti Nicolai de Gallocanta* CDBa II 102 (1291). Ma più probabilmente, data l'ubicazione in Calabria, lg. Βαλλο(υ)κάντισσα.

Γαλλομένε: βαρθολομαῖος γαλλομένε C 371 (1176). || Forma corrotta per (κόμης) γαλαίας Μεσήνης; cfr. ib. 369, 370.

Γάλλος ep. m.: κωνστας γαλος T 239 (1173); νικήταν γάλλον C 513 (1117). || Da lat. g a l l u s o da gr. tardo (II sec. a.C.) Γάλλος sacerdote di Cibele P-B, (I sec.) γάλλος 'eunuco' L-S. Cfr. it. *Gallo*, gr. Γάλλος (At.). **2.** t.: εἰς τὸν Γάλλον C 49 (1190). || Ora *Capo Gallo*, presso Palermo. **3. Γάλλου** ep. m. indecl.: λεον δε λου γάλλου T 272 (1181), λεοντος τοῦ γαλλου ibid.

Γαλλούνης pr. m.: ὁ γαλλούνης e τοῦ γαλλούνη = ar. *al-ġallūnī* C 137*b* (1178). || Cfr. fr. *Gallon*, da germ. *W a h l o n e, Dauzat, o it. merid. *Gallone* 'grosso gallo' DCS.

Γαλλούννιον t. n.: χωρίου Γαλλουννίου e Γαλλουννίω Müller 21 (1401); χωριω Γαλλουνίω ib. 20, 23. || Sta certo per *Γαλλουνιᾶνον, da lat. G a l l ō n i u s Schulze + -ā n u m; ora *Galugnano*, centro nei pressi di Sternatia e di Zollino (LE), di cui lo stesso documento fa menzione (v. Στερναδία, Τζουλλῖνον).

γαλος: v. Γάλλος.

Γαλτέρης pr. m.: C 304 (1142), 520 (1134), ecc.; gen. γαλτέρη C 519, 520 cit. **b. Γαλτέριος** MénC 327 (1107), C 426, 431 (1182), ecc., Γαλτήριος C 442 (1217), γαρτεριος T 271 (1181); gen. γαλτερίου R II 59 (1154), C 80 (1172), γαρτερίου T 271 (1181); acc. γαλτέριον C 347 (1149); voc. σι ὁ κύριος γαλτέριε C 347 cit. = Γαλτέριος GM 82. || Cfr. fr. *Galtier*, *Gautier* Dauzat, ted. ant. *Walther*, *Gualter*, *Galter* Förstemann 1507; *Galterius* DN 84 (1159), 103 (1168), ecc., it. *Gualtieri*, da germ. *W a l d - h a r i, DCI, anche *Galtieri* DCSO, DSCL. V. Γουαλτέρης, Οὐαλτέριος, Χαλτέρης.

Γάλτος pr. m.: μαιστρος γαλτου του αγωρου Di Matteo 464 (1338). || Cfr. i cgg. fr. *Gaud*, *Gaut*, da germ. *W a l d o, Dauzat.

Γαλφρὲς pr. m.: κυρος γαλφρές T 124 (1124). || Cfr. fr. *Gaufré* Dauzat s. v. *Gaud*, ted. ant. *Galafred*, *Walafred* Förstemann 1517.

γαμαρίων: v. γουμάριον.

γαματῆς: v. γαμετή.

Γαμβαγρῶσσας ep. m.: γεωργίου γαμβαγρῶσσα R II 147 (s. d.), γαμβαγρῶσα 153 (s. d.). || Da 'gamba grossa'. V. Καμβαγρῶσα(ς).

Γαμβαρέλλος ep. m.: παίδων τοῦ γαμβαρέλλου T 207 (1159). || Cfr. *Gammariello* (LE) e cal. *gammariellu* 'gambina', 'gamba stecchita' DCS, NDDC (con *-mm-* < *-mb-*); o cal. *gámbaru*, *gàmmaru* 'gambero' NDDC.

γαμβρή s. f. 'nuora': T 177 (1143), C 347 (1149); gen. γαμβρῖς GM 82 (1149); acc. γαμβρήν GL 11 (fine X sec.), T 366 (1214). || Dal m. γαμβρός; cfr. gr. tardo (pap. II sec.) γαμβρά L-S; bov., otr. *grambí* LG, ILEIKI.

°**γαμβρός** s. m. 'genero': γραμβώς T 172 (1141), γαβρός T 380 (1227), 395 (1232), γαβρώς GD 25 (1031); gen. γραμβοῦ R II 21 (1141), γαβροῦ GR 54, GSJ 146 (1155), γαβεροῦ T 271 (1181); acc. γαυρον T 493 (1283). || Cfr. bov. *grambò*, otr. *gambrò* e *grambò* LG, ILEIKI. **b.** f. 'nuora': πρὸς τὴν ἐν θεῷ γεγονυῖαν μοι γαμβρὸν καὶ σύνευνον C 636 (1223).

γάμε: v. Γάμμε.

°**γαμετή** s. f. 'sposa': γαμέτη T 40 (1042), γαμετη T 285 (1184); gen. γαματῆς R II 92 (1177), ma γαμετῆς R II 51 (1145), 65 (1156), γαμέτης 40 cit.

Γαμικός ep. m.: Νικολάου Γαμικοῦ GM 152 (1201) = γαμίκου C 354. || Iscr. *Id.*, da gr. ant. γαμικός 'matrimoniale' L-S, gr. tardo 'in età da sposarsi', 'soggetto alla moglie' D.

Γάμμαρι t. n.: εἰς τὸ ποταμιτζην τοῦ γάμμαρι R II 32 (1144). || Da una var. di gr. ant. κάμμαρος 'specie di pianta velenosa, aconito' L-S; cfr. bov. *kammàri* 'Euphorbia dendroides' (da *καμμάριον) LG, *Gámmari* t. TCI 49 F 5 (PA; prob. da κάμμαροι). V. Γάμμειρι, Κάμαροι.

Γάμμε t. f.: χωρίου γάμμες = ar. *al-ġām(m)ah* C 269 (1183), ἀπὸ τῶν μαχαλλὲτ γάμε ib. 270. || Cfr. ar. ġ ā m m 'fosco', 'afoso' Wehr.

Γάμμειρι t. n.: καθήγουμενος τοῦ γαμμειρη R I 144 (1041). || V. Γάμμαρι.

Γάμμος t. m.: εἰς τὸν Γάμμον GR 196. || Cfr. (iscr.) Γάμος t. L-S, pr. P-B.

Γανδόλος pr. m.: γανδόλος παρής C 325 (1172). || Cfr. ted. ant. *Gantalo*, *Cantolo*, da germ. *g a n d i, Förstemann 595, o fr. *Gand*, da germ. *W a n d o, Dauzat.

Γάνεα t. f.: εις την ὁδὸν τῆς γάνεας R I 187 (1080). || Cfr. gr. tardo (Esichio) γάνεα· κήπους L-S, ngr. γανιά 'terra grassa e fertile di un terreno rivierasco' IL?

Γανής ep. m.: Ἰωάννου Γανί GM 186 (1181).

Γανναδέος pr. m.: ὁ Γανναδαῖος GSJ 265 (1093) = ο γανναδεον T 73, Γανναδαῖος GM 214 (1189); gen. Γανναδαίου GSJ 45 (1189), GM 61 (1135), Γανναδέου GSJ 222 (XII sec.), 264 (doc. cit.) = T 72, ecc. || V. Καναδέοι.

Γαννουλοῦτον t. n.: εἰς τὸ ρυάκιν τοῦ γαννουλούτου T 50 (1053).

Γαντᾶτος ep. m.: νικόλαος γαντατος T 337 (1199). || Da lat. med. g (u) a n t u s 'guanto' DCL o fr. ant. *gant* 'id.', da franc. *w a n t h, DEI s. v. *guanto*, + -ᾶτος.

Γαπατούρης ep. m.: τῆς κυρᾶς βενεδίττας τοῦ γαπατοῦρι ἀπο της μεσύνης T 377 (1226), εἰς τὴν ρροῦγαν του γαπατοῦρι..., κυροῦ ἐνρρίκου τοῦ γαπατοῦρι ib. 378. || Cfr. lat. med. *gabator* 'jocosus' DCL, sic. *iabbaturi* 'che o chi inganna', *gabbari* 'ingannare' VS, it. *gabbare*, da fr. ant. *gaber*, DEI; *Perronus de Gabbatore* TabMalf 63 (1253), *Thomas Gubbatoris* MénM 145 (1226).

Γάραμος ep. m.: Νικήτα τοῦ Γαράμου GR 474.

Γαρδαβάλλιν t. n.: εἰς τὸ παλεὼν Γαρδαβάλλειν GSJ 248 (1223). || Da fr. **garde-val* 'guarda-valle', germ. *w a r d ō n 'guardare' STC 4200a, + lat. v a l l i s 'valle'. Cfr. *Peregrinus de Guardavalle* Vendola 3295 (1325); *Guardavalle* (CZ), *Guardavagli* (RC) DTOC e i cgg. *Guardavaglia*, *Guardaguaglia* DCC.

Γαρδαλός ep. m.: ιωαννης γαρδαλός T 352 (1204).

Γαρδίλις ep. m.: ὁ Γαρδίλις GD 24 (1031). || Cfr. ngr. γαρδέλι 'cardellino' IL e il cg. Γαρδέλης (At.), da lat. c a r d u ē l i s REW. V. Καρδῆλλος.

Γάρδος t. m.: τὸ κάστρον τοῦ Γάρδου GR 377. || Cfr. ngr. dial. γάρδος, gr. med. περιγάρδι 'orticello recintato', prob. da franc. g a r d o, IL, lat. med. (849) *gardin(i)um* DCL, anche got. *garta*

'chiusura, recinto', DEI s. v. *giardino* (v. γιαρδῖνον).

Γαρεδδούκι t. indecl.: τοῦ σπυλαίου λεγομένου γαρεδδούκι C 671 (1186). ‖ Da ar. ġ ā r 'caverna, grotta' Pellegrini 297-298 + a d - d u q q ī (v. Δούκκη); cfr. *ad algara* (a l - ġ ā r) *que dicitur Cripta* DON 163 = Brühl 47 (1131) e v. ArMed 95.

Γαρειλιας ep. m.: βασίλειος γαρειλιας R II 34 (1144). ‖ Prob. lg. Γαριλιᾶς; cfr. ngr. dial. γαρίλης, γαρίλλης 'cipresso', γαριλιάρης 'id.', da gr. ant. γάρος 'salsa di pesce' IL, *Garìlli* cg. (PA).

Γαρέλαιος ep. m.: τὸ σύνορον τοῦ Γαρελαίου GR 297. ‖ Prob. da gr. tardo (II sec.) γαρέλαιον 'misto di salamoia e olio' L-S; cfr. il prec.

Γαρένης pr. m.: C 303 (1142). ‖ V. Γαρίνος.

γαρέντα s. f. 'garanzia': ἔνγραφον καὶ ἄγραφον ὑπέδειξεν ἡμῆν ἐξ αὐτοῦ γαρέντα GSJ 160 (1156). ‖ Cfr. lat. med. *garendia, garandia* 'cautio' DCL e v. il seg.

γαρεντεύω vb. tr. 'garantire': inf. pres. γαρεντεῦην T 479 (1271), aor. γαρεντεύσε T 440 (1267). ‖ Da lat. med. *garanti(a)re* DCL, fr. ant. *guarantir*, da got. *w e r j a n, *w a i r j a n, FEW XVII 563-564; cfr. *ut guarentiscamus* e *guarentire* Pratesi 77 (1179). V. γουαρέντης.

Γαρζήφας ep. m.: ὁ τοῦ νικολάου γαρζήφα υἱός C 77 (1169), νικολάου υἱοῦ πρωτοσπαθαρίου τοῦ γαρζήφα C 384 (1117), τὸν Γαρζίφαν Falkenhausen II 450 (1209). ‖ Cfr. *Basilium Garsipham* Schneider 267 (1119?); v. Γαυζιφᾶς.

Γαρίνος pr. m.: C 481 (1148); gen. Γαρίνου GSJ 42 (1054), C 32 (1153), Γαρήνου GSJ 117 (1144), γάρήνου T 145 (1131), γαρηνου T 546 (s. d.). ‖ Cfr. fr. ant. *Garin* Langlois, fr. merid. *Id.*, da germ. *G a r i n- o *W a r i n-, Dauzat, ted. ant. *Warin* Förstemann 1540; *Garino* cg. DCC. V. Γαρένης, Γουαρίνος. **2.** t.: εἰς τόπον λὲγώμενον γαρήνον T 454 (1269). ‖ Cfr. *Garino* t. DTOC.

Γαρίπει t. indecl.: ἐκ τὴν πυγὴν γαρίπι C 623 (1161) = ar. *'ayn* ('fonte', v. ἄειν) *bi- 'l- ġarībah* ib. 625, r. 11. ‖ Cfr. ar. ġ a r ī b 'straniero' Wehr, o ġ a r ī b a h, 'mulino a braccia' Kazimirski II 452*a*.

Γαρισήνδα t. f.: φε͂νσος τῆς γαρϊσηνδάς T 476 (1270), τῆς γαρισεῖνδας ib. 477. ‖ Cfr. Torre della *Garisenda* a Bologna, long. *Garisindus* pr. CDLo 145 (727, Treviso), *Garisindi* gen. ibid. (768, Lucca).

Γαρκινιέναι t. indecl.: C 5 (1097). ‖ Da ar. ġ ā r 'grotta' (v. Γαρεδδούκι) + ğ i n y ā n a h t. C 240, r. 19 (1182) = lat. *cinianam* ib. 200, r. 27, da C i n n i u s Schulze + -ā n a, ora *Giuliana* (PA). Cfr. *Valle Cignana* TCI 55 C 2.

Γαρνέρης ep. m.: νικόλαος γαρνέρης C 434 (1183); acc. γαρνέρην ib. 432, 654 (1173). **b. Γαρνέριος**: νικόλαον γαρνέριον C 410 (1112). ‖ Cfr. fr. *Garnier* da germ. *W a r i n - h a r i Dauzat, ted. ant. *Werner, Guarner* Förstemann 1544; *guarnerius* C 417 (1125?), 483 (1156), *de Guarnerio* RRS I 63 (1283), De Citella II 106 (1298), *dompnus Guarnerius* Vendola 2586 (1325) e i cgg. it. *Guarneri, Guarnieri* DCI.

Γαροῦφος epit. m.: Ἀναστάσιος Ἀρχιμανδρίτης, ὅστις Γαροῦφος παρονομάζεται Z 178 (1102). ‖ Cfr. il cg. *Garufi* (sic., cal.), da ar. q a r ū f 'duro, crudele' Pellegrini 231, DCSO, o da ' a r ū f 'costante, perseverante' Kazimirski II 227*a*, ' a r ū f (a h) 'conoscitore' ib., Dozy II 116*b*.

Γαρραμούνε ep. m. indecl.: ιωαννης γαρραμούνε T 145 (1131). ‖ Cfr. cal. *garramune* 'burrone, precipizio', da χάραγμα, o *carramune, cammaruni* 'euforbia' da κάμμαρον, κάμμορον NDDC, e il cg. *Garramone* (It. merid.) DCC, DCS.

Γαρρείωσης ep. m.: των παῖδων γαρρεῖωσει T 477 (1270). ‖ V. Γαρρέσης.

Γαρρέρα pr. f.: gen. γαρρέρας T 421 (1256).

Γαρρέσης ep. m.: ματθαῖου γαῤῥαίσι C 456 (1257). **b.** ματθαῖος

γαῤῥαίσιος ib. 457. ‖ Cfr. fr. *Garès* (< t.) Dauzat, *rogerius* e *simon de garresio* C 458, *Petrus garrisius* Vendola 1513 (1310), *Garrisi* DCS. V. Γαρρείωσης.

γαρτεριος: v. Γαλτέριος.

Γάσκος ep. m.: πέτρον γάσκον C 630 (1162). ‖ Cfr. fr. *Gasc* ('guascone') Dauzat.

Γαστενέλ ep. indecl.: gen. χαμίλι γαστενὲλ C 481 (1148); acc. Χαμιλὶν Γαστινελλ[Collura I 611 (1142). ‖ Cfr. fr. *Gastinel* Dauzat s. v. *Gâtine*; *Amelinus Gastinellus* (1094) Ménager *Inv.* 362.

Γαστρᾶς epit. m.: ἡ σύνζυγος ἰωάννου τοῦ γαστρά T 511 (1112). ‖ Gr. med. γαστράς 'vasaio', da gr. ant. γάστρα + ᾶς[1] K. V. Γραστέλλος.

γατάνια: v. γαϊτάνιον.

Γατήρα: v. Γαδήρ(α).

Γατήρας ep. m.: ἰωαννου γατήρα C 616 (1145) = ἰωάννου ἡλγατδήρ C 618 (1146). ‖ Da ar. ġ a d ī r 'stagno', ma anche 'perfido' Kazimirski II 439*b*. V. Γαδήρ.

γάτος: v. Γάττος.

Γατούριος ep. m.: προάστειον τοῦ Γατουρίου GR 106.

Γάττος ep. m.: T 334 (1198), 531 (1227), γατος T 329 (1198); gen. γάττου T 234 (1171). ‖ Cfr. it. *gatto*, merid. *gattu*, da lat. c a t t u s, *Guido Gactus* T. 503 (1303) e i cgg. *Gatto* DCI, Γάτος (At.). V. Ἀγαττηλέων.

Γαυδιλας ep. m.: τοῦς υιοῦς γάυδιλα T 85 (1099) = Γαυδίλα Z 173. ‖ Cfr. ted. ant. *Gaudila*, da germ. *G a u t a-, Förstemann 612.

γαυδιλέτος: v. Γαϊδηλέτος.

Γαυδιόσης ep. m.: τὸν οσποίτιον του γαυδίοσι T 373 (1223). ‖ Da lat. med. *gaudiosus* 'lieto, gioioso' DCL; cfr. *Iacobus de Gaudiosis* Vendola 4435 (1324) e il cg. *Gaudioso* DCC. V. Γαγιοῦσος.

Γαυζιφᾶς ep. m.: τοῦ Γαυζιφά GR 236 (Γαυσίφας nell'indice). ‖ V. Γαρζήφας.

Γαυρᾶς ep. m.: εἰς τοῦ γαυρᾶ C 342 (1218); νικόλαν γαυράν C 316 (1157?). ‖ Da gr. ant. γαῦρος 'orgoglioso, altezzoso' + -ᾶς[2]; cfr. gr. med. Γαυρᾶς Mikl-M, Γαβρᾶς Moritz I 46 e il cg. Γαύρος (At.).

γαυρον: v. γαμβρός.

γεηπονέω vb. intr. 'lavorare la terra': pres. inf. γέηπονήν T 84 (1099), γέην πονήν T 100 (1114?). ‖ Gr. tardo (IV sec.) *id.* L-S. V. γεωπονέω. **2.** tr. 'coltivare': pres. inf. τὸ αὐτὸ χωράφιον γεηπονῆν T 71 (1092), τὰ χηράφια γεὴν πονειν T 118 (1121).

γεηρᾶ: v. γέρος.

Γειζεῖ: v. Γιεζῆ.

Γειροκόμιος epit. m.: ὁ Γειροκόμιος GR 364. Pl. οἱ Γειροκόμιοι GR 344. **b.** Γειροκόμος: ὁ Γειροκόμος GR 353. Pl. οἱ Γειροκόμοι GR 311. ‖ Da gr. ant. γηροκόμος 'che assiste nella vecchiaia'.

γειτνιάζω vb. intr. 'essere vicino, confinare': pres. ptc. τὸν ἀμπελῶνα σὴν τῶ ἐκεῖσε γειτνιάζοντι C 322 (1172). ‖ Esopo, gr. med. *id.* L-S, K, gr. ant. γειτνιάω.

°**γειτονία** s. f. 'paraggi' o 'contrada': κατὰ τὴν τοῦ γυρίου γειτονίαν C 54 (1143-1145?), εἰς τὴν γειτονίαν τοῦ ἁγίου βαρθολομαίου R II 82 (1171). ‖ Gr. ant. 'vicinanza'; bov. *jitonía*, otr. *jetonía* 'vicinato' LG, ILEIKI.

γειτονικός agg. 'vicinale': ὡδὸς γιτονική GM 180 (1306); γητονικῆς ὁδοῦ Müller 21 (1401). ‖ Cfr. ngr. *id.* 'vicino' D, IL.

Γελάνιος ep. m.: τόπιον τοῦ Γελανίου GR 504. ‖ Prob. da gr. ant. γελανής 'ilare'.

γελαψός s. m. '?': τοῦ γελαψοῦ τεμμέμ, τοῦ γελαψοῦ σέβα τοῦ ἰουδαίου C 71 (1146). ‖ V. Γλαψίας. Cfr. *Philipus Gilapzo* TabMalf 173 (1267).

Γεμελλάρης ep. m.: Ἰωάννης Γεμελλάρης GO 71 (1052), Στέφανος Γεμελλάρις GO 113 (1053). ‖ Da lat. tardo g e m e l l ā r i s 'gemellare' DEI, 'gemellus, geminus' DCL. Cfr. il cg. *Gemmellaro* (PA), Γεμελιάρης (At.). **2. Γεμελλάρα, -αρία** t. f.: οὖρσωνος τῆς γεμιλλάρας R II 146 = οὖρσου τῆς γεμελλαριας 153 (s.

d.). **b. Γεμελλάριοι** t. m. pl.: τεὶν... ὑπόστασειν, τὴν λεγομὲνην τõν Γεμελλαρίον GO 159 (1056).

Γέμελλος ep. m.: gen. γέμελλου T 441 (1268), 451 (1269), γὲμήλλου T 159 (1139), γεμιλλου T 56 (1058), 157 (1138). || Gr. tardo Γέμελλος da lat. g e m e l l u s P-B, cfr. bov. *jèmeḍḍa* n. pl. 'gemelli', regg. *jèmellu*, ecc. LG, ngr. γέμελος D, cg. Γέμελος (At.). **2.** t.: gen. γέμηλλου T 168 (1141), γεμίλλου T 222 (1166), γεμέλλου T 376 (1226), γέμιλλου T 157 (1138).

Γεμιλλάρα t. f.: τῆς γεμιλλάρας R II 146, 149 (s. d.), γεμιλλάρρας ib. 147. || V. Γεμελλάρης 2.

Γεμιλλας ep.: λεως γεμιλλας e οὔρσος γεμιλλίζ R I 272 (1131). || Lg. Γεμίλλας, Γεμίλλης, gen. di *Γέμιλλα, f. di Γέμιλλος. Cfr. gr. tardo Γέμελλα pr. P-B.

Γέμιλλος v. Γέμελλος.

Γέμμα pr. f.: nom. γέμμα T 23 (1029), 215 (1163), R I 150 (1049); gen. γέμμας C 110 (1165), 661 (1160), ecc., γέμμης R II 101 (1182). || Da lat. crist. *Gemma*, lat. g e m m a Tagliavini II 121-122. Cfr, *Gemma* CDCv VI 48 (1035), *Iemma* ib. VII 61 (1047), ecc., e i cgg. *Gemma*, *Jemma* (It. merid.) DCC, DCS, DCSO.

Γέμμος pr. m.: ο κηρης γεμμος T 548 (s. d.). || Dal f. Γέμμα.

γεμόω vb, intr, 'essere pieno': pres. ptc. διδών σοι γεμοῦσαν καὶ τελείαν ἐξουσίαν C 17 (1141). || Gr. tardo (pap.) e med. *id.* K. Cfr. bov., otr. *jomònno* LG, Kahane *Greek* III 19-20.

Γεναρόπολλος: v. Γενναρόπουλλος.

°γένειον s. m. 'mento', 'barba': v. κατωγένυν, Κορεψογένης.

Γενέπιος ep. m.: κομιττὸς γενεπιος T 131 (1126). || Lg. Γενέσιος?

Γενέσης pr. m.: GSJ 181 (1166), γενέσις R I 161 (1053); gen. γενέση R I 252, 255 (1126), Γενέση GSJ 103 (1138?), Γενέσι GSJ 221 (XII sec.). **b. Γενέσιος**: GSJ 53 (1098), T 221 (1165), Γεναίσιος GSJ 126 (1151); acc. γένεισον T 220 (doc. cit.). || Gr. tardo *Id.* da γενέσιος 'natalizio'; cfr. *Genise* cg. DCC, DCS.

γενεσοπαροιμία s. f. 'raccolta contenente la Genesi e i Proverbi': GR 272. || Da Γένεσις e Παροιμίαι, titoli di due libri della Bibbia.

Γενέτας pr. m.: γενετας τῆς τουρράκας R II 35 (1144). **b. Γενέτης:** νικολάου γενέτι C 379 (1221). **c. Γενέτος:** γενετος υἱὸς γαλτεριου R II 59 (1154). || Cfr. fr. *Ginet*, ipocor. di *Eugène*, Dauzat.

γενεώτατος: v. γενναῖος.

γενήματα: v. γεννήματα.

γενητόρων: v. γεννήτωρ.

Γεννάδης pr. m.: Βασιλείου τοῦ Γενναδη Z 176 (1102). **b. Γεννάδιος:** τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ γενναδίου C 620 (1148). || Gr. tardo *Id.* P-B. Cfr. Γεννᾶδης Strazzulla n° 117 = Agnello n° 13, *S. Maria de Genadi* Vendola 3961 e *Rao de Ginadi* ib. 4045 (1310); Γεννάδης e Γεννάδιος cgg. (At.).

°**γενναῖος** agg. 'nobile': superl. γενεώτατος C 385 (1117).

Γεννάκης pr. m.: τοῦ κῦρ Γεννάκη GSJ 146 (115), του κυρ γεννακει T 123 (1124), θεοδωρος του γεννάκου T 185 (1145), γεννάκου C 81 (1172) = ar. *yannāğ* ib. 82, r. 15, μουλὲ τοῦ ἐπονομαζομένου γεννακη R I 234 (1121) = τοῦ μουλὲ τοῦ γεννακίου R II 152 (s. d.). || Da Ἰωαννάκης. Cfr. il t. *dove si dice Gennachi* Mosino *Testi* 129 (1466) e i cgg. *Iannaci* DCC, *Gennaci* DCSO, Γιαννάκης (At.); v. Γιαννάκε, Ἰαννάκης.

Γενναρόπουλλος ep. m.: GSJ 68 (1102), Γεναρόπολλος GSJ 279 (1133) = γενναροπωλλος T 152; dat. γενναροπούλλω GSJ 55 (1098). || Da lat. *I e n a r i u s, I a n u ā r i u s (dal nome del mese, v. Ἰανουάριος) Schulze + -πουλος. Cfr. *Gennaro* pr. (It. merid.) DCC, Γεννάρης, Γενναρόπουλος (At.), nonché γεννά (lg. γεννάρ) = ar. *yennār* pr. C. 479*a* (1145).

°**γεννάω** vb. tr. 'partorire': aor. inf. γεννήσι T 194 (1148). Pass. ptc. ονάδιον α′ γεννομένον CMG 132 (1334). || Cfr. bov. *jennào*, otr. *jennò* LG. **b.** **γεννάομαι** 'id.': φοράδας β′ ἡ μία απ' αὐτῶν γεννημένη καὶ ἡ ἑτέρα ηγγυομένη CMG 174 (1336).

°**γεννήματα** s. n. pl. 'cereali': Z 150 (1086); ἐκ πάντων τῶν συκαμίνων καὶ γενημάτων καὶ οἴνου ταρία πεντήκοντα GR 52-53. || Gr. ant. γέννημα 'prodotto'; ngr. pl. 'cereali' B.

γεννήτρια s. f. 'genitrice, procreatrice': CMG 44 (1329). || Gr. tardo (II sec.) e ngr. *id.* L-S, D.

°**γεννήτωρ** s. m. 'genitore': pl. gen. γενητόρων C 313 (1144?), γενμητόρων C 300 (1141).

γένομαι vb. intr. 'diventare, farsi, rendersi': pres. ind. 1. sg. γένωμε T 175 (1142). **b.** 'accadere': εαν γάνηται πραθῆναι ἡ γὴ φυτεία T 103 (1116). || Gr. med. *id.* K, dall'aor. di γίνομαι (v.). Cfr. bov., otr. *jènome* LG, γένομαι ILEIKI.

Γένουα t. f. 'Genova': τῶ κούνσολω γένουας C 359 (1116). || Gr. tardo *Id.* P-B.

Γενουίσης etn. m.: τὸ καράβι τῶν γενουΐσων T 146 (1131). || Da lat. G e n u e n s i s.

Γενουίτης ep. m.: υλάγκου γενουΐτου T 530 (1227). || Etn. da Γένουα.

Γεντζάνος ep. m.: λεοντος γεντζάνου T 388 (1228). || Cfr. Γεντιᾶνός iscr. P-B e i tt. *Genzano*, *Genzana* TCI, da lat. G e n t i u s STC 1548 + -ā n u m.

Γεντίλιος pr. m.: γεντιλίου ἱερέως T 370, 371 (1217), 388 (1228). || Da lat. med. *gentilis* 'nobilis, ingenuus', 'formosus, elegans, urbanus', fr. *Gentil* DCL; cfr. *Ientilis* Vendola 5238 (1327), it. *Gentile*, merid. anche *Ientile* cgg. DCI. V. Τζεντήλ.

Γεοδγᾶς ep. m.: ἰωάννης τοῦ γεοδγά C 638 (1223).

Γέορμφρεδ pr. m.: R I 223 (1114). || Cfr. ted. ant. *Gaimfrid* Förstemann 571; *Gianfreda* cg. DSCL.

γέρα: v. γέρος.

Γερακάρης ep. m.: Z 176 (1102), T 165 (1141); gen. γερακαρη T 407 (1242). || Da gr. tardo ἱερακάριος s. m. 'falconiere', gr. med. ἱερακάρης L-S, D. Cfr. gr. med. Γερακάρης Mikl-M, i cgg. *Jeracá* DCC, Γερακάρης, Γερακάς (At.) e i tt. *Geracari*, *Gerocarne* (CZ; da *Γερακάρ-ωνες) DTOC, *Jerocarnj* Mosino *Testi* 91 (1466).

Γεράκιον t. n.: ἐν τῶ ἄστει γερακίου C 532 (1130-1140?). || Da gr. tardo ἱεράκιον 'falco' L-S. Ora *Geraci Siculo* (PA); cfr. i tt. *Gerace*, *-i* EG I 53. V. Ἱέραξ.

Γερακιτᾶνος ep. m.: γερακητανος T 559, 560 (s. d.); acc. γερακιτάνον C 532 (1130-1140?). || Etn. da Γεράκιον o da Ἱέραξ; cfr. *Geracitano* (SR) DCSO. V. Γιρεκιτᾶνος.

Γεράρδης pr. m.: γεράρδου ρούσσου C 557 (1141). || V. **Γιράρδης**.

Γεράσιμος pr. m.: Sola 535 (1068), T 185 (1145), ecc.; gen. γερασίμου Falkenhausen I 194 (1097), GSJ 66 (1102), ecc., Γερασήμου Pratesi 433 (1261). || *Id.* P-B.

Γερβάσης ep. m.: οτου γερβάσι T 235 (1172), ότου του γερβάσει T 245 (1175), γουλιέλμου... του γερυάσου T 264 (1180). **b. Γερβάσιος** pr. ed. ep.: γερυασιος T 277 (1181); gen. Γερβασίου GK 42 (1232). || Cfr. fr. *Gervais*, it. *Gervasi*, da lat. tardo *Gervasius* di probabile origine germanica, Dauzat, DCI; *Gervasius* Pratesi 182 (1202), gr. med. Γερβάσιος Mikl-M, it. *Gervàsio* pr. DNI.

Γεργέντιον t. n.: gen. γεργεντίου C 599, 600 (1112), 601 (1155). || Da lat. A g r i g e n t u m, tramite ar. ğ · r ğ · n t Pellegrini 484-488. Cfr. *Girgenti*, dal 1927 *Agrigento*. V. Ἀκρακανθός.

Γεργέντιος etn.: ὁ οἶκος γέμμας τῆς γεργεντίας C 662 (1160). || Da Γεργέντιον.

Γερμανῖτον t. n.: θεοδωρος του γερμανίτου T 425 (1257). || Da it. merid. *jermanu* 'segala', lat. (t r i t i c u m) G e r m ā n u m DEI s. v. *germano*[4], + -ῆτον. Cfr. *Germaneto* STC 1555.

Γερμᾶνος agion. m.: ραϊνάλδος τοῦ αγίου γερμὰνου T 287 (1184). || Da lat. G e r m a n u s etn. o *germanus* 'fratello'

Tagliavini I 346-347, DNI s. v. *Germano.* Cfr. i tt. *San Germano* TCI.

Γερμανός pr. m.: ὁ κῦρις Γερμανός GSJ 160 (1156); gen. Γερμανοῦ GSJ 129 (1153), 161 (1156), ecc.; acc. Γερμανόν GSJ 152 (1156), 160 (doc. cit.), ecc. ‖ *Id.* P-B.

Γέρμας ep. m.: Νικόλαος τοῦ Γέρμα Z 177 (1102).

γεροθροφῆσασα: v. γεροτροφέω.

Γερόνιμος pr. m.: γερόνιμος CMG 134 (1334), Γερόνημος GSJ 256 (1245), CMG 171 (1336), ecc. ‖ Da Ἱερώνυμος.

γέρος s. m. e agg, 'vecchio': τὸν γέρων χρυσάφιν... τὸν γέρων νοτάριον νικόλαον... τὸν γέρων σούρικα... τὸν γέρω ῥουσακήν C 307 (1142), τὸν γέρον Νιλόκαον GSJ 84 (1127). F. dat. γεηρᾶ καὶ ἀδυνατῆ CDBa IV 93 (sec. XI); την αμπελην την γέρα T 136 (1129). ‖ Gr. med. *id.* D; cfr. bov. *jèro* LG. V. γερουκηκαλας. L'esistenza di un f. γέρα è confermata da Schneider 267 (1119): *in loco vocato tis geras piccinias, hoc est vetule piccinie,* cfr. catanz. *nannòjara* 'bisnonna', f. di *nannòjaru*, ναννο-γέρος, LG s. v. νάννος e v. γιέαν.

Γερός ep. m.: πέτρου γεροῦ C 377 (1206). ‖ Lg. Γέρου, da γέρος; o da gr. med. γερός agg., da gr. ant. ὑγιηρός 'sano', K.

γεροτροφέω vb. tr. 'assistere nella vecchiaia': aor. ptc. γεροθροφῆσασα CDBa IV 93 (sec. XI). ‖ Da gr. ant. γηροτροφέω, con influsso di γέρος.

Γερουίκος pr. m.: γερουΐκος ἀλαμαννος T 495 (1283). ‖ Cfr. ted. ant. *Gariko*, da ger, *G a r v a-, Förstemann 602.

Γερουκηκάλας ep. m.: ιωαννης... γερουκηκαλα T 559 (s. d.). ‖ Da γέρος + Κηκάλας (v. Τζικάλας). Cfr. Γερογιάννης, Γερογιόργης, ecc. (At.).

°**γερουσία** s. f. coll. 'anziani': ἡ γερουσία κιμίννων... ἐμαρτύρισαν C 472 (1123). ‖ Cfr. ngr. 'id.' (in senso ironico, propriamente 'senato') D, gr. ant. 'consiglio degli anziani', 'ambasceria'; bov. *jerusía* 'vecchiaia' LG, ILEIKI.

Γέρτζηος ep. m.: κηροῦ Ἰωάννου Γέρτζηου GM 163 (1264). ‖ Cfr. *Philippus de Guerciis* TabMalf 67 (1253), *Perronus Guercius* ib. 113 (1257), *Puccius ... dictus Guercius* De Citella I 98 (1287), it. *guercio* 'cieco da un occhio', 'strabico' e *Guercio* cg., da got. t h w a i r h s 'storto', DEI, DCI.

Γέρων epit. m.: ἄχρι τοῦ Δυνάμη τοῦ Γέροντος GR 256. ‖ Da gr. ant. γέρων 'vecchio'.

γεστέρνα: v. γιστέρνα.

Γετζολῆνος ep. m.: οὔβου γετζολήνου C 653 (1173). ‖ V. Γιοσζουλίνος.

Γετζούλανος pr. m.: Γετζούλανος υἱὸς Πέτρου GSJ 143 (1154). ‖ V. Γιοσζουλίνος.

°**γέφυρα** s. f. 'ponte': τὴς γέφειρας T 126 (1125).

γεφύριν s. n. 'ponte': γεφήρειν Grégoire 84 (1124). ‖ Gr. tardo (II-III sec.) e med. γεφύριον, da γέφυρα L-S, D. V. γιοφύριν. **2.** t.: διὰ τῶν δένδρων τοῦ Γεφυρίου GR 19.

γεφυρίτζι s. n. dim. 'ponticello': τοῦ γεφιρίτζι T 143 (1130). ‖ Da γεφύριν + -ίτζι(ον).

γεωπονέω vb. tr. 'coltivare': pres. inf. περιβόλιον γεοπονεῖν C 679 (1259). ‖ Gr. tardo (III-II sec. a. C.) *id.* L-S. V. γεηπονέω e cfr. γιοσπορίζω.

Γεώργης pr. m.: Γεόργης GD 61 (1061), γεώργη G 431 (1182); gen. γεὄργη T 157 (1138). ‖ V. Γιόργης. **b. Γεώργιος**: GL 10 (fine X sec.), GD 60 (1061), ecc., γεόργιος C 425 (1182), γεόργηος C 421 (1167), gen. Γεωργίου GO 74 (1052), T 374 (1223), ecc., Γεοργίου GO 82 (1053), C 347 (1149), ecc. ‖ *Id.* P-B. V. Κοντογεώργιος. **c. Γεώργιους**: C 378 (1206); acc. γεώργιουν C 669 (1185). **2.** agion.: ἁγίου γεωργίου C 46 (1110), T 222 (1166), ecc., ἁγίου γεοργίου T 160 (1139), 429 (1245), ecc., ἁγίου γεωργίου τῶν κρατήρων C 360 (1155), τοῦ αγιοῦ μάρτυρος γεοργίου τῆς πισκωπης T 177 (1143); τὸν ἅγιον γεώργιον τοῦ ἀγραππιδά C 453 (1245), ecc.

Γεωργίτζης pr. m.: GR 268,

Γεωργίτζις GR 265, 268. ‖ Dal. prec. + -ίτζης. Cfr. Σιμεὼν τοῦ Γεωργήτζη ActAth III 71 (ca. 1270-1274).

Γεωσφρές pr. m.: gen. Γεωσφρέ GM 50 (1095). ‖ V. Γιοσφρέ(ς).

Γζήτα pr. f.: gen. γζήτα θυγατρὸς αὐτῶν C 528 (1188?). ‖ V. Τζίτα.

Γζωέλης pr. m.: τοῦ γζωέλη C 620 (1148). ‖ Da gr. tardo (*Settanta*) Ἰωήλ, a sua volta da ebr. Y o ' e l Tagliavini II 227-228, Y ō ' ē l DNI s. v. *Gioèle*; cfr. *Iohelis* gen. CDBa V (1134) e i cgg. *Gioele, Joele* (It. merid.) DCC.

°**γῆ** s. f. 'terra, terreno': nom. ἡ γῆς GD 32 (1036), εἰ γίς T 82 (1097?); gen. ἡ γὴ φυτεία 'piantagione' T 103 (1116). ‖ Cfr. bov. *ji*, otr. *gi* 'terra' LG, ILEIKI.

Γηάκοπος pr. m.: T 284 (1182). ‖ V. Ἰακώβ.

Γηέξη: v. Γιεζί.

Γηληβέρτος: v. Γιλιπέρτος.

Γημάκλης ep. m.: λέως γημάκλης C 426 (1182). ‖ V. il seg.

Γημάρκα pr. f.: ἰωάννου τῆς γημάρκας T 462 (1269). ‖ Dal bretone *Guimarc'h*, da cui fr. *Guimard* Dauzat. Cfr. *Giamarga* R I 176 (1074), *dominae Gimarchae* T 96 (1112; in traduzione del XVII sec.), *Gimarca* (figlia di Usberno, v. Ὀσβέρνος), Pratesi 349 (1226), *soror Gimarca abbatissa S. Georgii* Vendola 2805 (1326) e il t. *Gimarca* (dial. *Jumarca*, CS) DTOC. V. Γυουμάρκα, Ζημάρχης.

Γημοῦντος: v. Γιμοῦνδος.

Γηορδάνος pr. m.: C 617 (1145). ‖ V. Ἰορδάνος.

Γηπέρτος pr. m.: γηπέρτος πιρολλίου C 306 (1142) = *gibertus de perollio dominus galiani* ib. 310. ‖ V. Γιλιπέρτος.

Γήρεν Ἐλακάτ t.: εἰς τόπον λεγώμενον γήρεν ἐλακάτ C 550 (1102). ‖ Da ar. ġ i r ā n, pl. di ġ ā r 'caverna' Pellegrini 297-298, + ʽ a q q ā d 'cordaio' Wehr. V. Γαρεδδούκι, Γαρκινιέναι.

γηροκομεῖον s. n. 'ospizio per i vecchi': γειροκομεῖου GR 244, 274, ecc.; gen. γηροκομείου GO 182 (s. d.), γειροκομείου GR 229, 450, ecc., γειροκομίου GR 271. ‖ Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L, D.

γῆρος s. n. 'vecchiaia': ἐν βαθυτάτω γύρι GD 58 (1061), εν γήρι καὶ ἀδυναμία R II 32 (1144), ἐν τῷ γήρει GM 125 (1193). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) *id.* L-S; cfr. bov. *yéro* 'id.': *me tu yéru yendónni apokondría* 'colla vecchiaia acquisti malinconia' TNC 317, 16.

Γητζέλμος pr. m.: ἰωάννου γητζέλμος τοῦ ἠπωψυφίου C 618 (1146). ‖ V. Τζοτζέλμος.

Γιάκην t. n.: CSS 48; gen. γιακίου C 541 (1095) = ar. *l.yāǧ* ibid., r. 1. ‖ Ar. l i y ā ǧ da sic. ant. *li Jaci* pl. Amari SMS II 106 nota 2. Prob. voce del sostrato sicano, cfr. Ἄκις ποταμὸς (Teocrito; con Ἄ- da *J a-?), *Aci Castello*, *Aci Trezza*, ecc. (dial. *Jaci*) EG 31-32, II 5-6.

γιάκονος s. m. 'diacono': γιάκονου μαράλδου T 83 (1098), τοῦ γιακοντου ιωαννου T 283 1182). ‖ V. ἰάκονος.

γιαλός s. m. 'spiaggia, riva': τὸ γιαλον T 209 (1159), τον γίαλον γίαλλον 'lungo la spiaggia' ibid. ‖ Da αἰγιαλός; cfr. bov. *jalò* m. LG, ILEIKI, ngr. γιαλός IL.

Γιανέλλος pr. m.: ὁ ρύακης τοῦ γιανέλλου T 229 (1169). ‖ Ipocor. di Ἰωάννης.

Γιαννάκε pr. m. indecl.: μουλὲ τοῦ γιαννακε R II 147 (s. d.). ‖ Da ar. Y a n n ā ǧ, a sua volta da gr. *Γιαννάκης; cfr. ar. *Id.* = γιανάτζ C 581*b* (1145) e v. Γεννάκης, Ἰαννάκης.

Γιαννήτζης: v. Ἰαννήτζης.

Γιαννούλης pr. m.; C 177 (1140); gen. γιαννούλη ibid. ‖ Ipocor. di Ἰωάννης; cfr. *Id.* cg. (At.).

Γιαννοῦς: v. Ἰωαννοῦ.

Γιαννοῦτος pr. m.: γιάννουτου e γϊαννούτου T 388 (1200). ‖ Cfr. fr. *Jeannot*, dim. di *Jean*, Dauzat e i cgg. *Giannotta, Jannotta* (It. merid.) DCC.

Γιαννούτουλος ep. o t. m. (?): εἰς τὸν γιαννούτουλον R II 146 (s. d.), εἰς τὸν γιανούτουλον ib. 150, εἰς τὸ γιαννούτουλον ib. 147, εἰς τὸ γιαννούτολον ib. 149. ‖ Ipocor. del prec.?

Γιανωγκαρος ep. m.: ἔρρυγου

γιὰνωγκαρου T 483 (1272), γιὰννόγκαρου ib. 484. || Cfr. fr. (prov.) *Jeancard*, da *Jean-*, Dauzat, o piuttosto Γιαννάκαρης (At.); *Ioannoccarus* CDBa II 68 (1093), *Jannoccarus filius Calopetri* Morea 154 (1115), *Ioannocarus Botontinus* DN 36 (1145), *Giannòccari, Jannòccaro, Giannàccaro* DCC. Di qui certo l'ipocor. *Iohannicius Nuncaro* CDBr II 67 (1324).

γιαρδῖνον s. n. 'giardino': γιαρδῖνον R II 153 (s. d.). || Da fr. *jardin*, a sua volta da franc. *g a r d o, DEI s. v. *giardino*. V. Varvaro in «Bollettino», XII, 1973, 82-83 e cfr. Γάρδος.

Γιάσιο- t. (?): ἄνωθεν τοῦ Γιασίου GR 234. || Cfr. *Jassa* (torrente, CZ) DTOC.

Γιάτον t. n.: gen. γιάτου C 1 (1095?), 516 (1133). || Da lat. J e t a e EG II 23, tramite ar. *ǧāṭū* C 203, r. 5 = lat. *iatum* ib. 180, r. 26 (1182), ecc. Ora *Jato* (Fiume, Monte) TCI 49 E 5.

Γιβέλλος pr. m.: γιβελλος λωριας R II 38 e 39 (1144); γιμβελλου δε λωρίας R II 31 (1144). || Cfr. ted. ant. *Gabilo, Gebel*, da germ. *g a b a, Förstemann 561-562, *Gibellus de Tigana* R II 132 (1197). V. Κηβέλλος.

°**γίγνομαι** vb. intr. 'avvenire': impf. 3. sg. ἐγέγνυτο GSJ 115 (1144). || V. γένομαι e γίνομαι.

Γιδᾶς ep. m.: Πέτρος e Κώστας Γιδᾶς Z 165 (1145) = καπράριος T 183. || Cfr. ngr. γιδάς, γιδάρης 'capraio'. V. Αἰγιδάρης e, per l'assurda discordanza tra i due editori, cfr. καπτίβα.

Γιδέλ pr. m. indecl.: γιδέλ υἱοῦ καπριούλου C 531 (1111?). || Cfr. fr. *Gidel*, der. da *Gide*, germ. *G i d o, -o n e, Dauzat.

Γιδέλμος pr. m.: τοῦ Γιδέλμου Ῥομανίας GSJ 57 (1098). || Cfr. ted. ant. *Withelm* Förstemann 1570; *Widelmus* Pratesi 31 (1122); v. Γουιδέλμος.

Γιδέττας pr. m.: GM 156 (1227-1250). || Cfr. i cgg. fr. *Guiet, Guyet*, ipocor. di *Guy* (v. Γίδος).

γίδιος: v. ἴδιος.

Γίδος pr. m.: γιδός C 619 (1146); gen. γίδου MénC 327 (1107), γυΐδου R II 65 (1156), 79 (1169). || V. Γουίδος.

γιέαν: αποδίδει εις τους αρμους του ρίακος τοῦ κατερχομένου ἐκ την γιέαν πιτζηννην Schneider 273 (1200). || Lg. γρέαν = γραῖαν o γέραν (v. γέρος).

Γιεζί pr. m. indecl.: λέπραν Γειέζη τοῦ παιδαρίου GL 11 (fine X sec.), τὴν λέπραν γιέζη του... πεδαριου T 56 (1058), τὴν λλέπραν Γείζεῖ τοῦ πεδαρίου GM 46 (1077), ...ἐζεκοίου τοῦ παιδαρίου C 644 (1099), ...γιαιζὶ τοῦ παιδαρίου R I 235 (1121), ...Γιεζῆ GM 125 (1193) = ἀϊέζη C 352, Γηέξη R I 148 (1044), Ὀζήου GM 77 (1146) = C 346. || Gr. tardo (*Settanta*) *Id.*, nome ebraico (*Re* IV, 12, 14, ecc.); attestato nei nostri docc. solo in formule di deprecazione.

γιήνους: τὴς ἐκλισίαν... μετὰ παντὸς τοῦ γιήνους C 552 (1103). || Forse 'con tutto il terreno'; cfr. gr. ant. γήϊνος agg. 'di terra'.

γιληππέρτος: v. Γιλιπέρτος.

Γιλιᾶνος pr. m.: γιλιάνος e acc. γιλιάνον C 327 (1173) = *iulianus* ib. 330, γιλιάνος υἱὸς οσβέρνου άρνεισι T 256 (1179). || Cfr. fr. *Julien*, merid. *Julian*, da lat. J u l i ā n u s, Dauzat.

γιλίας: v. Γίλλια.

Γιλιβέρτος: v. Γιλιπέρτος.

Γιλιέλμος pr. m.: nom. Γιλιέλμος GM 196 (sec. XIV); gen. Γιλιέλμου GM 190 (1320). || V. Γουλιάλμος.

Γιλιπέρτος pr. m.: γιληππέρτος T 145 (1131); gen. γιλιπέρτου C 373 (1176), γϊλειπε̃ρτου T 435 (1267), γιλιυέρτου T 151 (1133?), γηληβέρτου C 437 (1189). || Cfr. fr. *Gil(i)bert, Gibert*, fr. ant. *Gilebert* (da germ. *G i l- o G i s i l - b e r t h) Dauzat, ted. ant. G i l t b e r t (da *G i l d-) Förstemann 640, *Gislebert, Gillebert* (da *G i s i l-) ib. 651, *Gisbert, Gislebert, Gispert* (da *G i s-) ib. 645; *Gildeibertus* C 244 (1182), *gilbertus* C 681 (1259), *gibertus* C 310 (1142), *Gilbertus* Pratesi 187 (1202) = *Gilibertus* ib. 181 (1202), 249 (1211), it. *Gilbèrto* DNI e i cgg. *Giliberto, -i, Ciliberto, Celiberto* DCC, DCS, DCSO. V. Γηπέρτος.

Γιλλάρης ep. m.: Ῥωγέρης

Γιλλάρης GM 175 (1304). || Cfr. fr. *Gille, Gillard*, da lat. E g i d i u s, Dauzat.

Γίλλια pr. f.: gen. γιλλιας R II 149 (s. d.), γιλίας C 74 (1166). **b. Γίλλιος** m.: R II 31 (1144), γίλιος R II 39 (1144); gen. γιλλίου τῆς καλαβρὰς δεσπότου R II 30, 31 cit.; γυλλιου R II 66 (1156). || Prob. di origine francese, dato il ceto sociale; cfr. fr. *Gille, Gile*, da lat. *Egidius*, Dauzat. A lat. l ī l i u m invece, come it. *Gigli, -io, -ia* (DCI), è possibile che risalga *Gilius* CDBa IV 100 (993), C 603 (1242), ma non *Gilio filius Rofrit* CDCv VI 268 (1044), *Gilio diaconus* CDBr I 9 (1059), che prob. hanno provenienza longobarda.

γιμβελλου: v. Γιβέλλος.

Γιμοῦνδος pr. m.: γιμούδος C 317 (1154); gen. γημούντου C 535 (1130-1140?); acc. γημούνδον C 526 (1142). || Cfr. fr. *Gimond, Gimont*, da germ. *G i n n - m u n d, Dauzat s. v. *Gimard*, Förstemann 642; *Guimundus filius Pipini* CDVerg III 84 (1135), *dominus Fol. Gimundus* DN 119 (1170), *Gimundus* GDBr II 27 (1314), e i cgg. *Gimondo* (Cal., TA) DCC, DCS, *Giamundo* (PZ) DSCL.

°**γίνομαι** (< γίγνομαι) vb. dep. 'cominciare', 'essere', 'avvenire', 'esser fatto': pres. ind. 3. sg. γίνεται GSJ 46 (1089), 213 (1198), γήνεται GSJ 115 (1144), γύνεται GSJ 90 (1128), γύνετε GSJ 106 (1141); inf. γίνεσθαι C 54 (1143-1145?), 359 (1116), γινεσται Di Matteo 465 (1338), γίνεστε T 189 (1146); ptc. γινόμενος GSJ 227 cit., ecc. (freq. anche con valore di aor.). Aor. ind. 3. sg. ἐγίνετον T 124 (1124), ἐγήνετον C 557 (1141), pl. 1. τελεῖαν νομὴν καὶ δεσποτίαν... ἐγείναμεν 'abbiamo fatto' T 521 (1195); inf. γενέστε MénC 340 (1128); ptc. γενάμενος 'defunto' T 40 (1042); ἡ γεναμένη ἀφιαίροσις GD 60 (1061), n. γενάμενον GSJ 267 (1093) = T 74, C 359 (1116), ecc., f. γενασμένην C 377 (1206), γειναμένην T 7 (981), γιναμένης T 465 (1269), pl. n. γενασθέντα C 320 (1154). Pf. ind. pl. 3. γέγωναν R I 173 (1061), C 520 (1134); ptc. f. γεγωνῶσαν κρῆσιν GSJ 116 (1144), γεγωνώτα... διάπρασιν GSJ 46 (1089), dat. pl. γεγονότοις C 559 (1143). Ppf. 3. sg. ἐγεγόνυν C 445 (1223). || V. γένομαι, γίγνομαι. Per l'-α- dell'aor. v. Kahane *Greek* III 10.

γινώσκω vb. tr. 'conoscere': pres. ind. sg. 1. γινόσκω GSJ 242 (1222), 3. γινόσκει CDBa IV 93 (sec. XI), pl. 1. γιγινόσκομεν C 307 (1142?). 3. γινόσκουν ibid. Impf. sg. 1. ἐγίνωσκον C 418 (1136?, 1151?). Aor. ind. 1. pl. ἐγνώσαμεν T 114 (1121); ctg. pass. 3. sg. γνωστή CMG 24 (1328). || Gr. med. *id.*, da gr. ant. γιγνώσκω D.

γιόδηκος s. m. 'giudice': C 327 (1173). || Da lat. j u d e x.

Γιολλέν pr. m. indecl.: τοῦ Γιολλέν GM 55 (1111) = ar. *ḥalīq* ib. r. 2. (lg. *ǧ.līn*). || Cfr. fr. *Jollen*, ipocor. di *Joli*, Dauzat.

γιόππαν: v. γιούππα.

Γιόργης pr. m.: gen. Γιόργου GO 144 (1054-1056?). || V. Γεώργης. **b. Γιόργιος:** γϊοργιος R II 88 (1173). **2.** agion.: τὸν ἅγιον γιόργην κατάνης C 557 (1141).

Γιοσζουλίνος pr. m.: νικόλαος ἀδελφὸς του γιοσζουλίνου R I 270 (1131); κυρου γιοτζουλὶν δὲ δϊναντ T 176 (1142). || Cfr. fr. *Jocelin, Jo(u)sselin*, da germ. *G a u z - h e l m, Dauzat, fr. ant. *Gocelin, Goscelin* Langlois, ted. ant. *Gecelin, Gozelin* Förstemann 626; *Jozulinus* DN 77 (1156), *Jezelinus* ib. 164 (1177), *Jocelinus* ib. 59 (1145), 60 (1147), *Guzellinus* CDBa III 146 (1178), il cg. *Juzzolino* DSCL. V. Γετζολῆνος, Γετζούλανος, Γοτζουλίνος, Γουτζουλίνα e cfr. Τζοτζέλμος.

Γιοσπέρτος pr. m.: κῦρις γιοσπέρτος C 471 (1123); γιοὺσυὲρτου δε λοὺτζι = *iosberto de luciaco* T 87 (1101?; doc. bil.), υἱοσπέρτου δεπαρόλλια αὐθεντὸς γαλιάνου C 318 (1154). || Cfr. fr. *Jaubert, Jobert*, da germ. *G a u t - b e r h t, Dauzat, ted, ant. *Gautbert, Gozbert, Jospert* Förstemann 614-615, long. *Ghispert* CDLo 153 (762, Lucca),

Gospert ib. 157 (772, Lucca), *Gosbertus de Licia* Brühl 5 (1110), it. *Gioberti.*

γιοσπορίζω vb. tr. 'seminare': γιοσπόρησε τὰ ῥηθὲν χωράφια C 560 (1143). ‖ Da *γεω- (cfr. γεωπονέω 'coltivare' L-S) + σπόρος 'semina' + -ίζω.

Γιοσφρέ pr. m.: GSJ 103 (1138?), γιοσφρές C 80 (1172) = ar. *ǧāfrāy* ib. 81, r. 4. **b. Γιοσφρέδας**: gen. γιοσφρέδα C 384 (1117) = *gofridus* ib. 385. **c. Γιοσφρέδος**: C 551 (1102), γιωσφρέδος T 243 (1175); gen. γιοσφρέδου C 5 (1097). **d. Γιοσφρίδος**: MénC 322 (s. d.), γιουσφριδ R II 23 (1141); gen. γιουσφριδός e dat. γιυσφριδι R I 224 (1120). ‖ Cfr. fr. *Geoffroy, Geoffrey, Geoffrit,* da germ. *G a u t f r i d, Dauzat, ted. ant. *Gautfred, Gauzfred, Gausfrid, Gosfrid, Joffred* Förstemann 616; long. *Gausfrid* CDLo 148 (720, Lucca); *Goffredus* C 603 (1242), *goffridus* C 310 (1142), *Gottofredus* Pratesi 28 (1118), *Gosfredus* ib. 82 (1183), *Gosfridus* ib. 95 (1191) e i cgg. *Giuffrè, Giuffrida, Iofrida* DCC, *Giaffreda, Giofreda* DSCL. V. Γεωσφρές, Γοσφρέδος, Γοττοφρέδος, Γωσφρέ, Ἰοσφρές, Ἰουφρίδος, Ἰωσφρέδα, Τζεφρές, Τζηουφρέ e il f. Σφρίδα. Le varianti con *Gau-*, *Go-* sono di tradizione longobardica, quelle con *Ge-*, *Gi-* (Γι-, Ἰ-, Τζ-) sono di provenienza francese; cfr. DNI s. v. *Goffredo.*

Γιότζος pr. m.: κύριος γιότζος C 557 (1141). ‖ Cfr. il cg. fr. *Joz*, da germ. *G a u z, Dauzat s. v. *Joson*, ted. ant. *Gozo, Jozo* Förstemann 611; *guillelmus juzu* C 93 (1236), *Jozzo* cg. e t. (CZ) DTOC. V. Ἰοτζοῦλλος.

γιοτζολίν: v. Γιοσζουλίνος.

Γιουγγίνα t. f.: Μονὴ ὁ Ἅγιος Νικόλαος ὅ καλεῖται τῆς Γιουγγίνας GR 370. ‖ Ora *Spiaggia dei Giunchi* (presso Reggio Calabria) GR 62, nota 1; da lat. *j u n c ī n u s 'di giunco'.

γιουγκάριον s. n. 'giunco', in t.: τῆς κοιλάδος τῶν γιουνκαρίων C 14 (1134). ‖ Da γιοῦγκος + -άριον[1]. Cfr. bov. *jongári* 'id.' e i tt. *Jungári, Juncári* LG, ILEIKI, *Jungari* EG I 54.

Γιουγκιῶσον t. n.: γιουνκιώσον R II 145 (s. d.). ‖ Da *γιοῦγκος 'giunco' + -ῶσον.

Γιοῦγκος t. m.: εἰς τω ἐπιλεγώμενον τώπων του γιοῦγκου T 264 (1180). ‖ Da lat. j u n c u s 'giunco'; cfr. *Junchi* (RC) DTOC.

Γιουλιᾶνος ep. m.: gen. περρουνου γιουλιανου T 453 (1269). ‖ Da lat. J u l i ā n u s Tagliavini I 10-11; cfr. it. *Giuliano,* merid. *Iuliano,* DNI, DCI, fr. *Julien,* merid. *Julian*, Dauzat. V. Ἰουλιανός.

γιούππα s. f. 'lunga veste muliebre, tunica': T 376 (1226); acc. γιουππαν ἐκ μετάξου μίαν... γιόππαν μίαν τζανδάτην καὶ φοφόδην Falkenhausen II 450 (1209), γϊούππαν τζηνδάτον T 356 (1211), γιοΰππαν μΐαν λυνῆν T 532 (1251), γίππαν καθαρειομέταξον T 519 (1191). Pl. gen. γιουππῶν εκ μετάξου T 532 cit.; acc. γυόππας T 487 (1273). ‖ Da ar. ǧ u b b a h 'veste di cotone'; cfr. sic. *giubba* 'veste lunga imbottita, giubbino imbottito' ArMed 258-261.

γιοὺσυὲρτου: v. Γιοσπέρτος.

γιουσφριδ(ός): v. Γιοσφρέ.

Γιουτζέλμος pr. m.: gen. Γιουτζέλμου GM 88 (1152). ‖ V. Τζοτζέλμος.

γιοφύριν s. n. 'ponte': γιόφηρην C 555 (1125). ‖ Gr. med. *id.* K, da γεφύρι(ο)ν. **2.** in t. εἰς τόπον λεγόμενον γϊόφηρίου τῶν ἐρημίτων T 356 (1211).

Γιόφφος pr. m.: ογοιοφος T 202 (1154; lg. ὁ γιόφος), ιοφος T 331 (1198); γιοφφου σάντανέλλου T 338 (1200), σιμιούνη του γιόφου T 263 (1180). ‖ V. Τζόφφος. Cfr. *Algerius filius Cioffi* CDVerg III 206 (1139), IV 66 (1153), *Ciofu filium Andree* ib. VI 206 (1173), il cg. *Cioffi* (It. merid.) DCC, DSCL.

γίππαν: v. γιούππα.

Γιράρδης pr. m.: C 312 (1144?); gen. γιράρδη e γιράρην C 316 (1157?); acc. γιράρδην C 313 (doc. cit.), 320 (1154), γυράρδην C 305 (1142). **b. Γιράρδος**: gen. Γιράρδου C 74 (1166), GM 117 (1188); acc. γιράρδον R I 254 (1126), C 332 (1182). ‖ Cfr. fr. *Gérard, Girard,* da

germ. *G e r - h a r d, Dauzat, *Geràrdo* DNI e i cgg. *Gerardi, Girardi* (It. merid.) DCC, DCI s. v. *Gherardi,* t. *Jerardo* DTOC. V. Γεράρδης, Ῥηράρδης.

γιράρην: v. il prec.

Γιρεκιτᾶνος ep. m.: κώνστας γιρεκιτάνος C 367 (1095); κώνσταν τὸν γιρεκιτάνον ib. 368, κώνσταν γιρεκιτάνου (lg. -ᾶνον) ib. 367. ‖ V. Γερακιτᾶνος.

Γιρόλδος pr. m.: C 551 (1102); acc. γηρόλδον C 555 (1125). ‖ Cfr. fr. *Giroud,* da germ. *G e r - w u l f, Dauzat s. v. *Geroul*; *Giroldus* DN 13 (1115).

Γισάει ep. m.: ῥωγεριος γισάει R II 35 (1144). ‖ Cfr. il t. fr. *Gisay* Dauzat-Rostaing.

Γισάνδος pr. m.: ιωαννην ὁ υιος γισάνδου T 216 (1164). ‖ Cfr. ted. ant. *Wisant, Guisand*, da germ. *W i s-, Förstemann 1623; *Guisandus monachus* Morea 55 (977), certo longobardo.

γιστέρνα s. f. 'cisterna': gen. γιστέρνας GR 456; dat. κεινσέρνη (lg. κεινστέρνη) R I 192 (1086); acc. γηστέρναν C 320 (1154). ‖ Gr. med. κιστέρνα, γιστέρνα, da lat. c i s t e r n a S, K. Cfr. bov., cal. *jistèrna*, otr. *kristèrna* LG, ILEIKI, *gisternam unam aque* LibVis 117 (1458). **2. Γιστέρνα** t.: γεστέρνα C 18 (1141); εἰς ταῖς γιστέρνες C 560 (1143). ‖ Cfr. Δετζηστέρνα. **b.** ἐχ τόπον λεγώμενον Γιστέρνηα MénC 339 (1128).

Γιτάλα t. f.: τῆς μονῆς τῆς Γιτάλας GM 211 (1189), τῆς γητάλας CMG 18, 20 (1328), ecc., τῆς γυτάλας CMG 110 (1332). ‖ Ora *Itala* (ME) TCI 51 D 6. Da lat. *A e g y t h a l u s, a sua volta da gr. tardo Αἰγίθαλλος, cfr. gr. ant. αἰγίθαλλος, αἰγίθαλος 'cinciallegra', verosimilmente relitto del sostrato, EG Introd. 34, 49, II 23.

Γίτζος ep. m.: γίτζος T 101 (1115?), 212 (1160), ο γιτζος = *gicius* T 77 (1097; = ὁ Γύτζος Z 157), γιτζο ib. 78 = Κίτζος Z 158, όγιτζους T 76 (1094). | Da lat. a e g y p t i u s 'nero'; cfr. sic. ant. *gizo* 'schiavo', cal., sic. *jizzu* 'falco, gheppio' REW, DEI s. v. *ghezzo, giczius* CDCv III 72 (997), *Giccius canonicus Brundusinus* CDBr II 42 (1314) e i cgg. *Gizzi, Izzo* (It. merid.) DCC, DCS, DCSO.

γιυσφριδι: v. Γιοσφρέ.

Γκιγτηκαίλλης ep. m.: Νικόλαου τοῦ Γκιγτηκαίλλη GM 50 (1095). ‖ Forma certo alterata: cfr. *Nicolaum Gantecaelle* nella traduzione latina del documento (White 384). Forse lg. Γαιντηκαίλλη t.; cfr. *Centocelle* TCI 27 C 3, 36 A 3, *Cento Celle* 28 E 1.

Γλανδάριτον t. n.: GR 444. ‖ Da lat. *g l a n d a r ē t u m < g l a n d e- 'ghianda'. Cfr. cal. *gghiandara* 'quercia' NDDC.

γλανδάτικον s. n. 'ghiandatico, escatico': χωρις ερβατίκου καὶ γλανδάτικου και ἄλλης τινος δωσεως Holtzmann 340 (1083). ‖ Da lat. med. *glandaticum* ND 125 (1170), Holtzmann 343 (1196), *glandaticus* Niermeyer, *glandacium* DCL, *glandachium* e *glandagium* Pratesi 369 (1231). Normalmente nei documenti greci è usato χιλοτικόν.

Γλαύκη pr. f.: σύνορον τῆς Γλαύκης GR 95. ‖ Dal f. di gr. ant. γλαυκός 'celeste, grigio'.

Γλαυκήας ep. m.: λεοντος γλαυκήα T 260 (1179). ‖ Da gr. ant. γλαυκός 'celeste', 'grigio' + -ίας[2].

Γλαψᾶδες t. m. pl.: ἧς χωρίων γλαψάδον T 259 (1179). ‖ Da un sg. *Γλαψᾶς ep. (v. il seg.); mod. *Glassadi* (CZ) DTOC.

Γλαψίας ep. m.: nom. γλαψίας T 241 (1174), gen. γλαψία ibid., 240 e 258 (1179). ‖ Da *γλαψός (v. γελαψός) + -ίας[2]? V. il prec.

Γληγορηάκι t. n.: εἰς τὸ Γληγορηάκι GSJ 248 (1223). ‖ Da γλυκο- (gr. ant. γλυκύς 'dolce') + ῥυάκι(ον), con influsso di *Γληγοράκης ipocor. di Γληγόριος. Cfr. il cg. Γρηγοράκης (At.) e i tt. *Gligoraci, Gregoraci* (anche cg.) DTOC. V. Γριγωράκιον.

γληγόριος: v. Γρηγόριος.

Γλιβάρδος ep. m.: Κωνσταντῖνος τοῦ Γλιβάρδου GR 200. ‖ Cfr. fr. *Grim-*

baud (Parigi), *Grimbaut*, da germ. *G r i m - w a l d, Dauzat s. v. *Grimard*, ted. ant. *Grimbald* Förstemann 670.

γλϊκῶμάχρου: v. Γλυκομαχαίρης.

Γλιμάρδος pr. m.: ὁ Γλιμάρδος GSJ 40 (1054); τοῦ Γλιμάρδου ibid. e 41. ‖ Cfr. fr. *Grimard*, da germ. *G r i m - h a r t, Dauzat, ted. ant. *Grimhard* Förstemann 671; o v. Γριμάλδης.

γλίμπια s. f. 'velo (per il capo)': μανδήλια τρία, τὰ δύο τοῦ τόπου, καὶ γλημπίαν Falkenhausen II 449 (1209; non appare accento sulla fotografia del documento). ‖ Da fr. ant. *guimple, glimpe* 'ornamento per il capo', a sua volta da franc. *w i m p i l, DEI s. v. *glimpa*. Cfr. sic. ant. *glimpas duas* De Citella I 178 (1278), ant. cal. *glimpa una de auro* VLibVis 71; v. il seg.

γλίμπιον s. n. 'velo (per il capo)': μανδύλια πέντε, ἀπ' αὐτῶν γλημπία δύο Falkenhausen II 450 (1209), γλύμπια T 356 (1211). ‖ V. *γλίμπια*.

Γλυκερός ep. m.: Ιωαννου τοῦ Γλυκερού Schneider 261 e Ιωάννου Γλυκέρου 262 (1119). ‖ Γλυκερός P-B, da gr. ant. γλυκερός 'dolce'.

Γλυκομαχαίρης ep. m.: ὁ Γλυκομαχαίρης Z 182 (1145) = γλυκομαχέρης C 27*b*; γλϊκωμάχρου T 428 (1265). ‖ Da gr. ant. γλυκύς 'dolce' + μαχαίριον 'coltellino'; forse epiteto di un barbiere.

γλυτόνω: v. ἐγλυτόνω.

γλωσσόκομον s. n. 'sarcofago': SElia 1576, 1615. ‖ Gr. tardo (*N. T.*) 'cassetta' L-S, S (Esichio) 'feretro' D.

γνωριμή s. f. 'riconoscimento, ammissione': η γνωριμί T 468 (1269); ὀνόματι ἐγνωρημης τοῦ αὐτου κράτους T 472 (1270). ‖ Cfr. gr. med. γνωριμία. ἀγν-, ἐγν-, da gr. ant. γνώριμος 'ben noto' + -ία; bov. *agronimía* 'conoscenza' LG s. v. *γνωριμία, ILEIKI. V. ἐγνώρισις.

°γνώρισις: v. ἐγνώρισις.

°**γνώρισμα** s. n. 'contrassegno, dato': τὰ δὲ γνορίσματα τῶν διαπραθέντων ἀκινήτων ἔχουσιν οὕτω C 73 (1146). ‖ Gr. ant. 'segno di riconoscimento'.

Γόγγης ep. m.: εἰς τὸ σπήλ(αιον) τοῦ γόγγυ R II 44 (1145). ‖ Cfr. l'ipocor. Γογγάκης (At.).

γογγύζω vb. intr. 'brontolare': pres. ind. γωγγίζει ἐκ τὴν τροφήν CMG 80 (1330); imperf. εγονγγειζεν ἀπὸ τῶν καταπάνων R II 108 (1185). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D; cfr. otr. *gongízo* 'id.' LG, ILEIKI.

γογγυσμός s. m. 'brontolio': ἄνευ γωγγισμοῦ CMG 73 (1330). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D.

Γοδίγου: v. Γοδίνος.

Γόδινης pr. m.: γόδινης T 100 (1114), 150 (1132); gen. γόδινης R II 28 (1143). ‖ Cfr. i cgg. *Gòdino, Gòdano* DCC, DCS, DCSO, prob. il t. *Gúdina* (RC) DTOC, Γοδινόπουλος cg. (At.); v. Κόδινης.

Γοδίνος pr. m.: γουνδίνος T 337 (1199); gen. γουνδινου ibid., Γοδίνου GK 38 (1181), Γωδίνου T 108 (1117), GSJ 124 (1151), Γοδίγου ib. 126, γουδινο R I 194 (1086). ‖ Cfr. fr. *Godin*, da germ. *g o d- 'dio', Dauzat, ted. ant. *Godin, Gudin* Förstemann 660-661; *Godinus* CDCv I 9 (819), CDBr I 16 (1095), *dominus Godinus Aloda* Vendola 2794 e *Godinus Stefanicius* ib. 2795 (1326).

γοζτου(λν): ραναλ(δ) γαμβρὸς γοζτου(λν) R I 219 (1108). ‖ Lg. Γοτζουλίνου.

Γοΐδος pr. m.: C 562 (1143); gen. γοΐδου C 488 (1172). ‖ V. Γουίδος.

Γοινάνδος pr. m.: acc. Γοϊνάνδον GT 18 (1002). ‖ Cfr. fr. ant. *Guinant* Flutre, Langlois, fr. *Guinand* (Parigi), ted. ant. *Winand*, da germ. *W i n o-, Förstemann 1611; *Guinandus* CDBr I 50 (1191).

γοιυπετῶς: γοιυπετῶς προσελθόντες καὶ ἱκετεύοντες Collura I 610 (1142). ‖ Lg. γονυπετῶς 'in ginocchio', da gr. ant. γονυπετής.

Γοληάμος pr. m.: Γωληάμος e gen. Γοληάμου GSJ 191 (1169). ‖ V. Γουλιάλμος.

Γολιάλμος, Γολλιέλμος: v. Γουλίαλμος.

γονάτιον s. n. '? (indumento sacerdotale)': τὸ επητραχίλησν καὶ τὸ γονὰτιον καὶ τα υπομάνϊκα T 225 (1167).

Γοναφρήδες pr. m.: R II 35 (1144). ‖ Cfr. ted. ant. *Gunfrid, Gunfred*, da germ. *G u n d i - f r i t h u, Förstemann 701.

γονέοι s. m. pl. 'genitori': τοῦς γονέους T 99 (1114). ‖ Gr. med. *id.* D; cfr. bov. *gonèo* 'antenato', 'parente' LG, ILEIKI.

Γονηδάρης pr. m.: τα χωράφια του γονηδαρω κλεπτού R I 147 (1044). ‖ Cfr. ted. ant. *Gundar, Gontar* Förstemann 702.

γονικαῖος agg. 'avito': τὸν ἡμέτερον γονυκαῖον τόπον C 435 (1183). ‖ Da γονικός; v. il seg.

γονικόν s. n. 'patrimonio avito': ἐν τὸ κατασκηνώσην μας ἐν τὸ γωνηκό μας C 348 (1183-1222?). ‖ Da gr. ant. γονικός agg. 'genitale", gr. tardo (pap.) 'avito' L-S, D.

*γονυπετῶς: v. γοιυπετῶς.

Γοράπ t. indecl.: τοῦ κριμνοῦ λεγομένου γορὰπ C 49 (1190), εἰς τοὺς λίθους λεγομένους σαρακινηστὶ χάγαρ ἐλγουράπ C 116 (1136?) = ar. *ḥağar al-ġurāb* C 133, r. penultima (1151); τοῦ τζόρφου κουρούπου C 616 (1145), ἀπὼ τοῦ κρίμνου τῶ λεγομένου κυρόβ C 618 (1146). ‖ Da ar. ġ u r ā b 'corvo' Wehr. Cfr. βουαβδήλλα ἐλγουράπ ep. C 514*b* (1132), ar. *nāṭūr* (lg. *nāẓūr*) *al-ġurāb* t. 'vedetta del corvo' C 232, r. 10 (1182) = lat. *nadurelgurab* ib. 195, rr; 36-37. V. Τζούρφ, Χάγαρ.

Γοργᾶνον t. n.: ἡ βρύσις τοῦ γοργανου = *fluvius Gorgani* T 19 (1019), *fluvius qui vocatur burganum* T 21 (1024). ‖ Da lat. g u r g a 'gorgo' REW, o da gr. med. βοῦρκος 'fango' IL, con influsso di p a n t ā n u m, παντᾶνον (v.); cfr. gr. med. βουρκανός = βοῦρκος DCG, τὸ Βουρκάνο G-McD. L'ubicazione del t. in provincia di Foggia rende più plausibie l'etimo latino.

Γοργομάλα t. f.: καταβέννει εἰς τὴν Γοργομάλαν GSJ 185 (1166). ‖ Da lat. volg. g u r g a m a l a. V. Γωργή.

γοργούνης: v. Γουργούνης.

γορίσματα: v. Γυρίσματα.

Γόρκ t. indecl.: χωρίου ἔπιν γόρκ = ar. *raḥl ibn ġurk* C 278 (1183). ‖ Cfr. ar. *id.* C 243, r. 2 = lat. *casale filii goroc* ib. 202, r. 2, che certo corrisponde ad ar. *raḥl bayān diğurğ* ib. 242. r. 10 = *casale pagani de gorgia* ib. 201, r. 25. Il luogo trasse nome da *Payanus* de *yorgis* ACAgr 7 (1092), *paganus de gorgusio* C 385 (1090), cioè dal fr. *Payan* (v. Παέν) *de Gorges* (t.) Ménager *Inv.* 315-316. Si trovava forse nei paraggi del casale il *fons qui dicitur Ayn* (v. ἄειν) *Iorg* ACAgr 58 (1171).

Γοσφρέδος pr. m.: gen. Γοσφρέδου GSJ 57 (1098). **b. Γοσφρίδας**: gen. γοσφρίδα = *Gosfredus* R II 28 (1143). ‖ V. Γιοσφρέ.

Γοτζουλίνος pr. m.: gen. γοτζουλίνου T 100 (1114). ‖ V. Γιοσζουλίνος, γοζτου(λν).

Γοττοφρέδος pr. m.: γοττωφρεδος T 76 (1093), κοττοφρέδος T 395 (1232), κοττοφρες T 369 (1214). ‖ Nome longobardo (v. Γιοσφρέ). Cfr. *Gottofridus filius Yvum* Pratesi 28 (1118), *Sancta Maria de Goctofrido* TabMalf 203 (1275?).

γουάδια s. f. 'malleveria': δοὺς γουὰδιαν R II 77 (1169). Da lat. med. *guadia, wadia, vadium, wadium* 'pignus, fidejussio' DCL, a sua volta da franc. *w a d d i FEW XVII 446; cfr. *guadia* CDCv I 12 (821), Pratesi 66 (1170), R II 85 (1171), ND 165 (1177). V. βάδια, βαδιμόνιον e il seg.

γουάδιον s. n. 'malleveria': γουάδια ἔδωκεν καὶ ἐνγγιητοῖς τέθηκεν R II 39 (1144). ‖ V. il prec.

Γουαλληάρδον t. n.: εις το γουάλληάρδον T 307 (1192). ‖ V. Γαλλιάρδος e cfr. *Johannes Guaillardus* DN 174 (1181), *Gardus Guallardus* Pratesi 145 (1200) e il cg. *Guagliàrdo* (PA).

Γουαλτέρης pr. m.: R I 234 (1121). **b. Γουαλτέριος**: gen. γουαλτερίου R I 260 (1126). **c. Γουαλτήρος**: R I 206 (1100). ‖ V. Γαλτέρης e cfr. *Gualterius* DN 10 (1113), 61 (1147), ecc. e il cg. *Gualtieri* (It. merid.) DCI.

γουαρέντης s. m. 'garante': γουαρέντης e acc. γουαρέντην R II 76, 77

(1169). || Da lat. med. *guarentus*, a sua volta da fr. ant. *guarant*, franc. w ë r e n t o, FEW XVI 563-564. Cfr. *guarentes* pl. Pratesi 165 (1201) e v. γαρέντα, γαρεντεύω.

Γουαρίνος pr. m.: R II 35 (1144); gen. γοῦαρίνου T 118 (1121). || Cfr. fr. *Guérin*, da germ. *W a r i n o, Dauzat, ted. ant. *Varin*, *Warin*, *Guarin* Förstemann 1540; *Warinus* ACAgr 29 (1108), *Guarinus* Pratesi 21 (1100), DN 26 (1136), CDVerg III 206 (1139) e il cg. *Guarino* (It. merid.) DCC, DCSO. V. **Γαρίνος**.

Γουβίτζης ep. m.: T 343 (1202), γουβῆτζις T 324 (1194); gen. γωβήτζου T 466 (1269), γουβτζη T 324 cit. || Da gr. med. γουβᾶς 'fossa', 'caverna' Georgacas 360 (ngr. γούβα) + ίτζης.

Γουδέλμος pr. ed ep. m.: T 72 (1092), 122 (1123), R I 270 (1131), ecc., ὁ βεσκόμης κῦρ Γουδέλμον GSJ 57 (1098); gen. γουδέλμου C 643, 644 (1099), 655 (1072?), ecc.; acc. γουδέλμον R II 145 (s. d.). || Cfr. ted. ant. *Godohelm*, *Gothelm* Förstemann 681.

Γουδέλης ep. m.: ἀρκαδίου γουδέλου C 655-656 (1172?), 658 (1178), νικολάου γουδέλου ib. 657. || Gr. med. *Id.* Mikl-M.

Γουδίλης ep. m.: ιωάννου γουδιλή T 392 (1232). || Cfr. Γουδέλης e Γουδης (At.).

Γουιδέλμος pr. m.: γουϊδέλμος R I 253 (1126), γουήδέλμος T 71 (1092); gen. γουϊδέλμου T 513 (1134). || Cfr. ted. ant. *Withelm* Förstemann 1570 e v. Γιδέλμος.

Γουιδέμης pr. m.: τανκριδ ὁ τοῦ γουϊδέμι υἱός R II 67 (1156). || Cfr. fr. ant. *Guidam* Flutre.

Γουίδος pr. m.: Γουΐδος GSJ 279 (1133) = T 153; gen. γουίδου R II 76 (1169), C 653 (1173), ecc.; acc. γουΐδον R I 254 (1126). || Cfr. ted. ant. *Wido*, *Guido*, *Gido* Förstemann 1563, da cui it. *Guido*; *Gido* DCDv II 13 (963), ecc., *Widonis* gen. DON 168 (1133), fr. *Guy*; v. Γίδος, Γοΐδος.

Γουίσος pr. m.: gen. γουΐσος R I 270 (1131). || Cfr. fr. *Guise*, da germ. *W i s o, Dauzat s. v. *Guize*.

Γουκεροι ep. m. pl.: σηλυεστρου των γουκερων T 353 (1204).

Γουλιάλμης pr. m.: gen. γουλιάλμι C 316 (1157?). **b. Γουλιάλμος** (freq.): GSJ 68 (1102), C 554 (1103), ecc., Γουλιέλμος GSJ 98 (1128), C 303 (1142), ecc., Γουληέλμος GSJ 126 (1151), γουλλιέλμος C 455 (1245), γουλιήλμος (e γουλιέλμος) R II 43 (1145), γουλλελμος R II 54 (1148); gen. γουλιάλμου C 558 (1141); T 226 (1167), ecc., γουλλιάλμου C 316 (1157?), Γουληάλμου GSJ 242 (1222), γουλληάλμου C 116 (1136?) = T 155, Γολιάλμου GSJ 205 (1186), Γουλιέλμου GSJ 97 (1128), C 313 (1144?), ecc., Γουληέλμου GSJ 98 (doc. cit.), GM 82 (1149), γουλλιέλμου R II 54 cit., Γολλιέλμου GSJ 146 (1155); acc. Γουλιάλμον GSJ 205 (1186), 240 (1222), Γουλιέλμων GM 163 (1264). || Cfr. fr. *Guillaume*, da germ. *W i l - h e l m, Dauzat, ted. ant. *Willhelm* Förstemann 1602, it. *Guglielmo* Tagliavini I 41-42, DNI. V. Γιλιέλμος, Γολημάμος.

Γουλιάρδος epit.. m.: Ἰωάννης ὁ Γουλιάρδος Z 168 (1096) = γαλλάνδος T 184 (1145). || Da lat. med. *goliardus* 'bufo, joculator' o fr. ant. *Goliard*, it. sett. ant. *goliardo* 'ghiottone', fr. *Goul(i)ard* DCL, Dauzat, DEI s. v. *goliardo*.

γουλλελμος: v. Γουλιάλμος.

γούλληαν: v. Ἀγούλια.

Γουλλίας t. m.: ἐν τῷ ναῷ τῆς θεοτόκου τοῦ γουλλίας C 407 (1112) = τῆς γουλλίας Spata I 229, εἰς τὸ κράτος τοῦ γουλλία C 440 (1217); εἰς τὸν γουλλίαν C 437 (1189). || Da *γοῦλλος (v. sotto) + -ίας [2]; cfr. i tt. *Gollía*, *Vaḍḍuni Culè* EG 54, e i cgg. *Gulìa* (CZ) DDC, *Gulì* (PA), *Gullì*, *-e*, *-a* DCSO, Γουλέας, Γουλάς (At.); *in flumen Gullie* Brühl 165 (1143).

Γουλλιέλμος: v. Γουλιάλμος.

Γοῦλλος t. m.: τοῦ γούλλου CMG 99 (1332); εἰς τὸν γούλλον CMG 58 (1329). || Da un eponimo. Cfr. bov. *gúḍḍo* agg. m. e f. 'senza corna', diffuso nei dialetti meridionali, da gr. ant. κόλος

'tronco, mozzo', 'privo di corna', incrociato con gr. tardo (I sec.) γάλλος 'eunuco'; ngr. dial. κριάρι γοῦλο, *Gullo* cg. e t. LG s. v. κόλος, DTOC, EG I 55, Γούλης, Γούλος (At.), *Antoni de Gullo* Mosino *Testi* 94 (1466).

γουμάριον s. n. 'salma (unità di capacità e agraria)': σῖτος γουμάρια δέκα C 300 (1141), ὀπου εχη γουμαρια ι' T 171 (1141), γουμάρια (καρπῶν, κρασί) CMG 3 (s. d.); ἔστιν δὲ ἡ πωσώτης αὐτῆς (κουλτούρας) γουμαρίων ὀκτώ C 424 (1182); κουλτούραν γουμαρίων ὠκτώ C 429 (1182); βουττελλαρίαν μετὰ βουττίων γαμαρίων ϸ' C 637 (1223). || Gr. tardo (pap. III sec.) γουμάριον, dim. di gr. ant. γόμος 'carico, portata di nave', 'soma' L-S; cfr. bov. γουμάρι 'soma, normale carico di una bestia da soma' ILEIKI.

Γοὺναρης: v. Γούνναρης.

γουνδίνος: v. Γοδίνος.

Γουνέλλος ep. m.: ῥητζάρδου γουνέλλου C 380 (1221). || Cfr. fr. *Go(u)nel*, ipocor. di *Hughes*, piuttosto che der. da fr. ant. *gonne*, Dauzat; distinto perciò (si noti il prenome francese) da Γουνελας (At.).

Γούνημας ep. m.: τὸν κῦπον τοῦ Γούνημα MénC 325 (1097).

Γούνναρης ep. m.: Γούναρης Z 177 (1102); gen. γούναρη T 407 (1242), γουναρη T 559 (s. d.); acc. Γουννάρην GSJ 213 (1198). || Da gr. med. γουνάρης, ngr. anche γούναρης 'pellicciaio' D, a sua volta da γούνα (lat. g u n n a) + -άρης [1] (qui > -αρης [1]). Cfr. i tt. *Gúnnari*, *Gúrnari* (anche cg.) DTQC, Γούναρης (At.).

Γουννούρα pr. f. ed ep.: Γουλιέλμου τῆς Γουννούρας GM 116 (1188); dat. Γουλιέλμω Γουννούρα ib. 117. || Cfr. fr. (norm.) *Gounord*, da germ. *G u n n- (var. di *G u n d-) -v o r, Dauzat, ted. ant. *Kundwar*, f. *Gunduara*, *Cundwara* Förstemann 710: *Gunnora sacrista* CDBr I 73 (1218), *Gumnora filia Petri Grassi* CDBa XV 20 (1341), *domina Gunnora* TabMalf 44 (1252).

Γουράφος ep. m.: ρωπέρτος γουραφος T 124 (1124).

Γούργιλλα t. f.: τῶ ὄντα εἰς τὴν γούργιλλαν T 146 (1131). || Dal dim. di lat. g u r g a 'gorgo'. V. Γωργή.

Γουργούνης ep. m.: νικόλαος γοργούνης C 455 (1245); τοῦ Γουργοῦνη GR 502; φίλιππον γουργούνην C 441 (1217). || Cfr. fr. *Gourgon*, ipocor. di *Gourgue* (occit. 'baratro, voragine') Dauzat; o piuttosto, considerati i prenomi greci, il ngr. Γοργονία pr. f. Buturas, da gr. tardo (II sec.) Γοργόνη = gr. ant. Γοργώ 'Gorgone' L-S; cal. *Gorgone* DCC, sic. *Id.*, (PA).

Γουρδίτζης ep. m.: gen. Γουρδίτζη Z 176 (1102). || Da lat. g u r d u s 'sciocco, stolto' REW + -ίτζης; cfr. ar. *al-ġurṭū* = ἐλγόρδο C 566*a* (1145), cal. *gurdu* 'sazio', 'poco socievole', *urdu* 'cupo, pensoso, taciturno' prob. anche *zaguordu*, *zavuordu*, *ź*a(*v*)*urdu*, *zaúrdu*, *zaúrru* 'bestione, cafone, zotico', sic. *zagurdu* 'id.' NDDC (per *ζαγόρδος da *διαγόρδος cfr. *ζαμπάτι).

Γούρη ep. f.: Γριγορίου τῆς Γούρις GSJ 223 (XII sec.). || Dal seg.?

Γουρός ep. m.: gen. Γουροῦ GSJ 152, 153 (1156). || Da gr. ant. γυρός 'curvo', ngr. anche 'gobbo' D? Cfr. i cgg. Γυρας, Γυρούκης, Γουρος (At.).

Γουρραέφ t. indecl.: ἄχρι τοῦ ῥίακος τοῦ λεγομένου γουῤῥαέφ C 361 (1155). || Lg. γουῤῥάεφ, da ar. *ġ u r r a y f, dim. di ġ a r r ā f 'noria', 'canale di acqua corrente, ricco di acqua' ArMed 237-238; cfr. *lu Gurraffi* (feudo) TabBelm 216 (1399), *Hugolinus de Gurafi* TabMalf 236 (1289).

Γουρρίσης pr. m.: γουῤῥίσιν τὸν μαχεράν C 350 (1178) = GM 111. || Cfr. i cgg. fr. *Goris*, *Gueris* (Parigi), sic., cal. *Guerrisi* DCSO, DCC, ted. ant. *Werinzo* Förstemann 1541.

Γουρρούφης ep. m.: Z 180 (1102) = T 185 (1145); πλησιον τοῦ γουρρούφι T 551 (s. d.), Λέον Γουρρούφι GSJ 223 (XII sec.).

Γουρτοῦτος ep. m.: κυρὸν νικόλαον τον γουρτουτον T 114 (1121).

Γούσης ep. m.: Νικόλαον τοῦ Γούσου Z 152 (1086). || Cfr. *Id.* e Γοὺ-

σιος (At.), anche Γοῦσος pr., ipocor. di Γεώργιος, Buturas.

Γούσσιας ep. m.: Πέτρος Γούσσιας GSJ 279 (1133), Πέτρον τοῦ Γούσσιας ibid. = T 152. || Cfr. Γουσιας (At.).

Γουστάβιλε ep. m. indecl.: ϊοϊ του γουστάυιλε T 122 (1123), τῶν υιῶν τοῦ γουσταβιλε T 214 (1161). || Da lat. med. *con(e)stabulus* DCL (v. κονηστάβλος); cfr. *Costabile* DCC.

Γούστανος pr. m.: φρέρι γούστανος πεττευίνου T 208 (1159). || Cfr. fr. *Gustan* o *Gunstan*, ant. *Gulstanus*, nome di un santo benedettino della Vandea morto verso il 1009, Tagliavini I 405.

Γοῦτζος epit. m.: βασιλείου τοῦ γούτζου R II 146 (s. d.). || Cfr. cal. *guzzu* 'cagnolino' NDDC, sic. *id.* 'botolo, cane piccolo ma di indole litigiosa e rabbiosa', 'piccolo di statura, corto, basso' VS; *Petrus guzus* DN 187 (1183), *Roberto de guzzo* Mosino *Testi* 89 (1466), e i cgg. *Guzzo* (It. merid.) DCC, *Uzzo* (PA), Γούτσος (At.).

Γουτζουλίνα pr. f.: γουϊδέλμου τοῦ τῆς γουτζουλίνης λεγομένου T 513 (1134). || Dal m. Γοτζουλίνος.

Γουτός ep. m.: πετρὸν τοῦ γουτοῦ T 375 (1225). || Cfr. Γούτος (At.), gr. med. γοῦτος 'specie di ampolla' D? V. Γῶττος.

Γοφφῶνοι t. m. pl.: εἰς τοπον ἐπιλεγώμενον γοφφώνους T 64 (1086). || Cfr. long. *Iffoni* CDLo 176 (752), caso retto *Iffo* Förstemann 947 (764)?

Γραβῆς ep. m.: τὸ ἄμπελον τοῦ γραβῖ CMG 30 (1328). || Cfr. Γραβιας, Γραβος (At.).

Γραβίνα t. f.: τὸν ἅγιον ἄγγελον τῆς γραβίνας T 186 (1145), ρογεριος τῆς γραβίνας R II 123 (1193). || Cfr. it. *gravina* 'ghiaieto, greto del torrente', merid. 'burrone, canale di erosione, precipizio', da *g r a v ē n a, der. di *g r a v a, relitto del sostrato ampiamente diffuso nel lessico e nella toponomastica merid. DEI, STC 1581, TCI, ngr. dial. γράβα 'burrone, voragine' LG, gr. tardo (Esichio) γραβάν· σκάφιον, βόθρον L-S.

Γραβούνης ep. m.: γραβούνου T 147 (1131). || Prob. originario t. da *g r a v a (v. Γραβίνα); cfr. *Gravone* (fiume) in Corsica TCI, *Gravòne* cg. (PA), il cg. (da etn.) Γραβουνιώτης (At.).

Γραγιούλης ep. m.: τοῦ Γραγιοῦλη GR 496.

Γράγκας ep. m.: νικολαος του γρὰνκα T 137 (1129). || Cfr. cal. *granca*, *vranca* 'branca, artiglio' NDDC, it. *branca* da lat. tardo b r a n c a DEI.

Γραδαλῶνες pr. m.: ὃ κυρ γραδάλάνες T 306 (1191), ο κυρ γραδαλώνε τῆς μιανδρας T 320 (1199). || Cfr. il cg. *Gradilone* DCC, fr. *Grad*, da germ. *G r a d o, Dauzat, *Gradelet* (Parigi).

γραδυου: v. Ἀγραππιδᾶς.

γραικιστί avv. 'in greco': γραικιστὶ καὶ σαρακηνιστί C 516 (1133). || Da Γραικός.

°**Γραικός** agg. 'greco (di lingua o di rito)': Λέοντος Δουναδδαίου γραίκου Müller 20 (1401); τὰ μοναστὴρια τῶν γρεκῶν καὶ λατίνων C 316 (1157?), τῶν ἐκκλησιῶν ὄντων εἰς τὴν ἐπαρχίαν Γραικῶν καὶ Λατίνων Z 150 (1086), κριτὴς τῶν γρεκῶν C 336 (1185); τοῖς (μετοχίοις) ἔχουσιν τὴν μεν πολιτηάν γρέκον· τὴν δε δίαλεκτον λάτϊνον R II 71 (1168). || Gr. ant. Γραικός etn. (denominazione di una tribù; a volte incrociato con lat. G r a e c u s). V. Γρέκια, γρῆκος. **2.** ep. m.: ιωαννης γρεκος T 224 (1166), ρὰος του γρεκου T 347 (1202), βασιλείου γρεκου T 495 (1283).

γραμβώς: v. γαμβρός.

Γραμιννιούνης ep. m.: Πέτρος Πλασταρᾶς υἱὸς Γραμιννιούνη GSJ 178 (1165).

Γραμμακαῖος ep. m.: gen. γραμμακκέου C 627 (1137), γραμμακαίου ib. 629; acc. γραμμακκαίον ib. 628.

Γραμμανέδα pr. f.: gen. γραμμανέδα τῆς ἐμοῖς συνεύμνος C 644 (1099). || Nome di origine germanica. Il marito è γουδέλμος τῆς μεδάνας, signore di Albidona.

Γραμματικός epit. m.: σεβαστὸς ὁ γραμματικός T 524 (1203). || Gr. tardo (II sec. a. C.) γραμματικός s. 'letterato', (I-II sec.) 'maestro di scuola' da gr. ant. *id.* agg. L-S, D. Cfr. il cg. *Grammàtico* (PA).

Γρανάριον t. n.: GR 211. || Da lat. g r a n ā r i u m.

γρανατάριος s. m. 'sovrintendente alle granaglie': ὁ κατά τὸν κερὸν γραναταριος φραγκηκας T 263 (1180), γρανητεριος κατα την ημεραν T 326 (1196); μαϊστορος γρανετήρου δεμέννων C 449, 451 (1225). || Da lat. med. *granatarius*, *granetarius* DCL, fiamm. ant. *grènetier*, prov. ant. *granatier* FEW IV 229*a*. Cfr. *dixit se vidisse magistros granetterios Agrigenti solventes eidem domino episcopo et canonicis suis de mandato curie... frumentum et ordeum* ACAgr 186 (1264?), *li granitteri censualoti et baglii quali rescoteranno la rasone della regia Corte* Mosino *Testi* 154 (1486). V. Γρανητήρης.

Γρανδεδίο ep. m.: λεοντος γρανδε διώ T 276 (1181). || Da 'Grande Dio'.

Γρανδεμανίλ ep. m. indecl.: nom. γρανδεμανῆλ T 139 (1130); gen. γραντεμανι T 99 (1114), γραντεμανήλ T 108 (1117). || Da fr. ant. *Grandmesnil* t. Ménager *Inv.* 316-318; cfr. *Guillelmus de Gratamanilla* Pratesi 34 (1130).

Γράνδες ep. m.: ῥωγέριος γράνδες T 327 (1196); γουλιέλμου γράνδου T 388 (1228). || Cfr. fr. *Grand* ('di alta statura') Dauzat.

Γρανέρης pr. m.: ἡερέος γρανέρη C 434 (1183). || Cfr. fr. *Granier*, *Grenier*, da *grénier* 'granaio', o con possibile metatesi da *Garnier* (v. Γαρνέρης), Dauzat; *Gran(i)eri* (It. merid.) DCC, DCS.

γρανετήρου, γρανητεριος: v. γρανατάριος.

Γρανητήρης ep. m.: λέοντος γρανητήρη C 310 (1142?). || V. γρανατάριος.

Γρανίτης ep. m.: νικήταν γρανίτη C 307 (1142). || Cfr. *Id.* (At.), ngr. γρανίτης 'granito', di persona 'incrollabile, costante' D. lat. med. *granitum* DCL, *Graniti* cg. DCC.

Γρανοῦλλος ep. m.: λούπου λεγομένου γρανούλλου T 186 (1145). || Ipocor. da lat. g r ā n u m 'grano, granello'.

γραντεμανι: v. Γρανδεμανίλ.

Γράντζα t. f.: εἰς τὴν Γράντζαν GR 242. || Cfr. sic. *granza* 'cruschello' VS, cal. *granźa* 'id.' NDDC, da lat. g r a n d i a REW, e il t. *Granza* TCI 50 E F 3, cg. *Id.* (ME) DCSO.

Γραπαδίνα t.: χωράφιον... ὅ λέγεται Γραπαδίνα GR 398.

γραππιδᾶ, γραππίδου: v. Ἀγραππιδᾶς.

Γράσσα epit. f.: gen. τῆς γράσσας R I 271 (1131), R II 104 (1138), 148 (s. d.), τῆς Γράσας GR 167. **b. Γράσσος** ep. m.: Θεόφιλος Γράσσος Z 178 (1102), του γρᾰσσου T 393 (1232), νικόλαος τι ἐπινομία τοῦ γράσσου T 404 (1238), 439 (1239). || Cfr. it. *grasso* agg. da lat. c r a s s u s, DEI; *petrus crassus* C 86 (1191) e i cgg. *(Lo) Grasso*, *(La) Grassa*, ecc. DCI, Γράσσος (At.). V. Καπηγράσας, Κάπου γρασσᾶς.

Γραστέλλος ep. m.: βασιλείου γραστέλλου C 296 (1139); βασίλειον γραστείλον C 419 (1136?). || Ipocor. di *Γάστρας da gr. ant. γάστρα 'parte inferiore di un vaso slargantesi in pancia', 'vaso panciuto' L-S. Per la metatesi cfr. sic. *grasta* 'vaso di terracotta per coltivarvi fiori' VS e il cg. *Gràsta* (PA). V. Γαστρᾶς.

Γρατζανίτης etn. m.: νικόλαος... ο γρατζανητις T 268 (1180). || Da lat. *G r a t i ā n u m (da G r a t i u s Schulze) + -ίτης; cfr. *Grazzano* (CZ) DTOC, Γρατσανίτης (At.).

Γρατζηᾶνος pr. m.: γρατζηάνου μαϊστρου καστελλίου τραΐνας C 320 (1154). || Da lat. G r a t i ā n u s Tagliavini I 424-425. Cfr. il cg. *Graziano* DCI.

Γράτος t. m.: τοῦ Γράτου GR 527, τὴν βαθίαν τοῦ Γράτου T 139 (1130), βαθείας Γρατου Pratesi 55 (1157?), βαθέος γραττας R II 108 (1185). || Cfr. *Gratis* Pratesi 42 (1145), *Vallis Grati* ib. 61 (1169), ecc.; ora *Crati* DTOC. V. Κράτος.

γραφέα s. f. 'scrittura, scritto': pl. αἱ γραφαίε C 676 (1238). || Da gr. ant. γραφή + -έα < -ία.

Γραφέος ep. m.: 'Ιωάννου τοῦ λεγομένου Γραφέου Grégoire 84 (1124), ἰωάννου γραφέου C 432 (1183). || Dal seg. Cfr. i cgg. *Graffèo* DCSO, Γραφιος, Γραφίου (At.).

Γραφεύς epit. m.: τῆς Θεοτόκου Γραφέως GM 126 (1193), 'Ιωαννου τοῦ Γραφέως GM 208 (1189). || Da gr. ant. γραφεύς 'scrivano'.

γραφίδιον s. n. 'scrittura, documento': τὸ παρὸν γραφίδιον τοῦ ἀφιερώματος C 325 (1172). || Dim. da γραφή, indipendente da gr. tardo γραφείδιον, dim. di gr. ant. γραφεῖον 'penna', 'pennello' L-S.

°**γράφω** vb. tr. 'scrivere': κἀγὼ... ἀγνοοῦντα γράφειν ἐγράφει διὰ χειρὸς εἰακώνου Φρανκήσκου GM 190 (XIV sec.), ἀγνοοῦντες γράφειν ἐγράφειμεν διὰ χειρὸς... GM 191 (1320). Aor. ind. 1. sg. ἔγραυσα GM 164 (1264), ἔγραψαν C 456 (1245), 3. γράψεν R II 58 (1154), pass. ἐγεγράφη CMG 86 (1330), ἐγγράφη R I 205 (1100), II 111 (1185), pl. 3. pass. ἐγράφησαν GD 24 (1031), ma con sign. att. οἵτινες κατοτέρω ὁ καθὴς ἐγράφησαν τὸν τίμιον σταυρόν C 660 (1185); ptc. att. γράφονταν C 535 (1130-1140?), pass. γραφτείς C 49 (1190), γραφηθέντες GSJ 171 (1162). Pf. ptc. pass. γαίγραμενοῦ e γεγραμενὸι T 172 (1141), γεγραμένη (= -οι) T 217 (1164), γεγραμένοι GM 60 (1123), ecc. || V. προιξιγράφω.

γρεγόριος: v. Γρηγόριος.

Γρέδδα t. f.: gen. Γρέδδης Sola 534, 538 (1068). || Ora *Gredda* TCI 52 E 3. Origine oscura. Una base ἀγρέλαιος 'olivo selvatico' proposta in STC 83, presupporrebbe un passaggio λ(λ) > *ḍḍ* (=δδ) troppo precoce; cfr. LingCont cap. V.

Γρέκια t. n. pl.: εἰς τὰ Γρέκια GR 313. || V. Γραικός.

Γρεμηδοῦλος ep. m.: 'Ιωάννου Γρεμηδούλου GR 185.

γρηγορέω vb. intr. 'vegliare': pres. imper. γρηγορεῖτε GSJ 66 (1102). Aor. ind. ἐγρηγόρησεν T 252 (1179). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.*, da gr. ant. ἐγρήγορα, pf. di ἐγείρω, L-S, D.

Γρηγορία pr. f.: τῆς Γρηγορίας GSJ 223 (XII sec.). || Gr. tardo *Id.* P-B. **b. Γρηγόριος** m.: GSJ 122 (1149), ecc. (freq.), Γριγόριος GSJ 222 (XII sec.), γληγόριος T 559 (s. d.), γρεγόριος T 110 (1117). || Gr. tardo *Id.* P-B. V. Γριγόρις, Κροικόριος. **2.** agion.: ὁ Ἅγιος Γρηγόριος GR 423; τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου GR 522, 523, T 410 (1243), πρωτοπαπα αγιου γρηγωρίου T 263 (1180), ὁ ποταμὸς τοῦ ἁγίου γρηγορίου C 631 (1183), ecc. || Cfr. *San Gregorio* DTOC, EG I 54.

Γρηκέλος ep. m.: T 389 (1228). || Ipocor. del seg. Cfr. *Nicolaus Grecellus* Vendola 4167 e *Grecello* ib. 4184 (1325).

Γρῆκος agg. 'greco (di lingua o di rito)': Γρίζαντος Πανόρμου κληρικὸς γρήκος καὶ λατίνος Morso 121 (1149), ψάλλιν γρικο και λατυνον T 252 (1179); τοις ιερευσιν γρίκους τε καὶ λατινους T 307 (1192). || Da Γραικός; cfr. otr. *gríko*, bov. (Chorio di Rochudi) *id.* LG, ILEIKI, l'ep. Γρίκος. Per -αι- > -η- v. LingCont 47. **b.** in agion.: τῆς μαρίας τῆς γρῆκος (lg. γρήκας?) ὀσπιτοτόπιον R II 151 (s. d.).

Γρῆλλος ep. m.: πέτρου γρήλλου C 677 (1238). || Cfr. *ioannes grillus* C 93 (1236) e il cg. it. *Grillo* DCI, da lat. grillus 'grillo' DEI; o Γρύλλος (At.), da gr. tardo (I-II sec.) γρύλος, (Esichio) γρύλλος 'porco', 'grongo' L-S.

Γρημούλδης pr. m.: gen. Γρημούλδου e acc. Γρημούλδην C 331 (1176). || V. Γριμάλδης.

Γρήσας ep. m.: θεοδωρου τοῦ γρήσα T 143 (1130).

Γριγόρις pr. m.: C 317 (1154). || V. Γρηγόριος. Cfr. i cgg. sic. *Grègoli*, *Grìcoli* DCSO, con accento ritratto.

Γριγωράκιον t. n.: GSJ 213 (1198). || V. Γληγορηάκι.

Γριέτης: v. Τριέτης.

Γρίζαντος: v. Χρύσανθος.

Γρίκος ep. m.: ιωαννης γρίκος T 147 (1131), πρεσβύτερος Πέτρος Γρίκος Pratesi 350 (1226); τοῦ καστανίτου τῶν Γρίκων GR 377-378. || Da γρῆκος; cfr. gr. med. Μανουὴλ τοῦ Γρίκου ActAth IV 96 (1415).

Γριμάλδης pr. m.: gen. γρημάλδου T 371 (1217), γροιμάλδου T 29 (1032?). **b. Γριμοάλδος**: gen. γρϊμοάλδου T 181 (1145). || Cfr. *Grimoaldus rex (Langobardorum)* CDLo 159 (666), *Grimoalt* CDAm 27 (997), *Grimoaldus* CDBa IV 17 (1003), ecc.; ma anche fr. *Grimaud*, *Grimould*, da germ. *Grim-wald, Dauzat, ted. ant. *Grimoald*, *Grimalt*, *Grimuld* Förstemann 673; it. *Grimaldi*, *Grimàudo*, *Grimòldi* DCI. V. Γλιμάρδος, Γρημούλδης.

Γριμφοῦχνος pr. m.: μαΐστωρ γρινφουχνος πελλητερος T 326 (1196), μαιστὼρ γρινφουλανος T 338 (1199). || Cfr. il cg. fr. *Greffoulhe* (da lat. acrifolium) Dauzat.

Γριννιοῦν ep. indecl.: νικόλαος γριννιοῦν C 600 (1112). || Cfr. fr. *Grignon* ('scontroso') Dauzat s. v. *Grignard*.

γρινφουλανος: v. Γριμφοῦχνος.

Γριπάρης ep. m.: πέτρος γρηπάρης C 425 (1182) e γριπάρι ib. 430; πέτρον γριπάριν ib. 428. || Cfr. ngr. γριπάρης 'pescatore' D, da γρῖπος + -άρης[1]; gr. med. Γεωργίου τοῦ Γριπάρη ActAth VIII 164 (1317) e il cg. Γρυπάρης (At.).

Γριπόνης epit. m.: βασίλιον τὸν γριπόνη C 6 (1097). || Cfr. fr. *Gripon* ('uomo rapace') Dauzat, o, più prob., trattandosi di servo della gleba, gr. tardo γρίπων 'pescatore' L-S.

°**γρῖπος** s. m. e γρῖπον n. 'barca da pesca': ο γρύπος R I 217 (1108); τὸ γρίπον R I 227 (1120), τὸ γρῦπον R II 232 (1110), ἔχειν γρύππον ἐλεύθερον C 293 (1131?). || Gr. ant. γρῖπος e γρῖφος 'nassa', 'rete', gr. med. anche γρῖπον L-S, D. Cfr. *gripus* DN 68 (1154-1166).

Γρίτζαντος: v. Χρύσανθος.

Γρίτζης ep. m.: τοῦ Γρίτζη Z 182 (1145) = C 27*b*. || Cfr. Γρίτσης (At.).

Γριτζότος ep. m.: κωσμᾶς του γριτζότου T 558 (s. d.). || Ipocor. del prec.

Γρίφος ep. m.: CDBa I 51 (1073), R I 243 (1123), Γρήφος CDBa IV 64 (1044), T 213 (1161); gen. γρίφου R I l. c., II 51 (1145). || Cfr. ngr. γρύφος 'grifone' (e il cg. Γρυφάκης, At.), da gr. ant. γρύψ, D, da cui lat. grȳp(h)us DEI; *Grifo* CDBa III 8 (1040), *Grifus* ib. IV (1065), *Fabianus de Griffo* Pratesi 372 (1232?), *Grifus Tusscanus* ib. 423 (1251), *Griffo* cg. (It. merid.) DCC, DCSO.

Γρόσσος pr. m.: γροσσος ηερεός T 72 (1092), γρόσσος υιος τοῦ κυρ οὐρσίνου T 111 (1118). || Cfr. fr. *Gros* Dauzat, it. *Grosso*, da lat. grossus, DCI, DEI. V. Γαμβαγρῶσσας.

γρόνφουλι: v. Γρόφφουλης.

Γρουβαλίτης ep. m.: 'Ιωάννου Γρουβαλίτου Z 152 (1086).

Γρούδαινα ep. f.: χῶραφιου ἐρῆνης γροῦδαινας T 419 (1251). || Da un m. *Γρούδας; cfr. il t. *Gruda* (RC) DCC.

Γρουεῖνος ep. m.: Θεόδορος Γρουεῖνος GO 153 (1056).

Γρούνισσος ep. m.: προάστειον τοῦ Γρουνίσσου GR 166.

Γροῦσα pr. f.: τῆς κυρας γρουσας T 441 (1268) = *de domina Grusa* ib. 443, γρουσης T 456 (1269); acc. γρούσαν T 433 (1266). || Cfr. *te puella nomine grusu filia iohannis* CDCv I 212 (940), *mulieri nomine grusu* ib. 241 (954), *Grusa* CDCv VI 182 (1042).

γροῦττα s. f. 'grotta': gen. γρούτας C 318 (1154); acc. γρούτταν C 388 (1092), 550 (1102), γροῦτταν C 555 (1125). || Cfr. sic. *grutta* 'grotta' VS, cal. *id.* NDDC. **2. Γρούττα** t.: εἰς τοπον λἐγώμενον γρούττας T 451 (1269), θεοτόκου τῆς γρούττας C 679 (1259), 681 (1196-1200?), τῆς γρούττας C 674 (1194).

Γρουττικέλλα t. f.: εἰς τὴν γρουττικέλλαν R II 147 (s. d.). || Dal dim. di *grutta*, γροῦττα. V. Κρουτουκέλλα.

Γρουττισᾶνος ep. m.: ἰωάννου γρουττησανου R II 151 (s. d.). || Etn. da Γροῦττα.

Γρόφφουλης ep. m.: ιωαννης του γρόνφουλι T 122 (1123), τοῦ ιωαννου γρόφφουλη T 214 (1161), τὰ ἔρημα αμπελια, ὅπερ εισαν πωτὲ τοῦ ιωαννου τοῦ γρόφφουλου, ... οἱ τοῦ

γρόφφουλη, ... οἱ αὐτοῖ τοῦ γρόφφουλη..., χωραφη τοῦ αὐτου γρόφφουλοῖ T 227 (1168). **2.** t.: εἰς τὸν τόποντωθεσίαν τῆς ἁγίας θεοτοκου τοῦ γρόφφουλου T 227 cit.

Γρυζανίτης etn. m.: Πέτρος τοῦ Γουρδιτζη, ὁ καὶ Γρυζανίτης ἐπικαλούμενος Z 176 (1102). ‖ Etn. da *Γρυτζᾶνον (da G r i t t i u s Schulze); cfr. *Grizzana* TCI 18 C 5.

γρύππον: v. γρῖπος.

Γυάβυκος t. (?) m.: χωραφια... εις τον γυάυυκου T 308 (1192). ‖ Forse pr. da Ἰάκωβος, con metatesi; cfr. it. merid. *Jàpicu* 'Giacomo' DCC, *Jabichino* (SR) DCSO.

γυῖδο: v. Γίδος.

°**γυμνὸς** agg. 'nudo', in t.: εἰς τὰ ἐπιλεγόμενα ψιλὰ ἤγουν τὰ γυμνά C 406 (1110), 454 (1245); τὸ μερος..., τὸ τῶν κολονίων τῶν γυμνῶν T 66 (1087). ‖ Cfr. il t. τὸ Γυμνό G-McD; bov. *jinnò, gwinnò*, otr. *junnò, gjunnò* LG, ILEIKI.

γυναῖκα s. f. 'moglie': γυναίκα T 177 (1143); acc. γηνέκαν T 125 (1125). ‖ Gr. tardo *id.*, dall'acc. di γυνή, EL. Cfr. bov., otr. *jinèka* 'donna', 'moglie' LG, ILEIKI.

γυναικάδελφος s. m. 'cognato, fratello della moglie': gen. γυναικαδέλφου Z 176, 177 (1102), γυναικοαδελφοῦ GSJ 45, 46 (1088). Pl. acc. γυναικοαδέλφους GSJ 121 (1149). ‖ Gr. tardo e med. *id.* D.

Γυναικόκαστρον t. n.: Γυναικοκάστρου Pratesi 257 (1215), 366 (1230), γινεκοκάστρου T 408 (1243). ‖ Da γυναικο- + κάστρον: 'castello delle donne'. Già *Genicòcastro*, ora *Belcastro* DTOC; cfr. *Genococastrum* Pratesi 210 (1207) e *Genicocastrum* ib. 256 (1215), Παλαιὸν e Νέον Γυναικόκαστρον PPE 114.

γύνδος s. m. 'esercito', 'classe militare': ἐγένετο πόλεμος μέσων τῶν γύνδον καὶ τῶν βαρβάρων CSS 34, ἐπανέστησαν οἱ βάρβαροι κατὰ τῶν γύνδων ib. 36 = ar. *al-ğund* ib. 35 r. 5, 37 r. 5. ‖ Da ar. ğ u n d 'esercito' Wehr, 'cavaliere' (in Egitto) Dozy I 224*a*, 'la classe dei guerrieri' SMS I 256-257.

°**γυνή** s. f. 'moglie': gen. γυναικο T 113 (1121), γυνακός R II 153 (s. d.), γυνῆς R I 274 (1132), C 120 (1177), ecc., γυνεῖς GM 60 (1111); acc. γυνήν C 363 (1171), T 246 (1176), ecc. ‖ Gr. ant. gen. γυναικός. V. γυναῖκα.

γυόππας: v. γιούππα.

Γυουμάρκα pr. f.: R I 185 (1080). ‖ V. Γημάρκα.

Γύπας epit. m.: ὁ Γύπας GR 243; Λέοντος τοῦ Γύπα GR 422. ‖ Cfr. ngr. γῦπας 'avvoltoio' B, dall'acc. di gr. ant. γύψ, e il cg. Γύπας (At.).

Γυράλδης pr. m.: C 303 (1142) = *giraldus* ib. 305. ‖ Cfr. fr. *Géraud, Giraud*, da germ. *G e r - w a l d, Dauzat e i cgg. *Giraldi, Giraudo* (It. merid.) DCC.

γυρεύω vb. tr. 'tentare di avere': ἐὰν γηρέψει αὐτὸ (τὸ χωράφιον) ὁ Θεόδωρος GSJ 160 (1156). ‖ Gr. tardo (Strabone) *id.* 'correre in giro, chiedere' L-S; cfr. bov. *jirègno* 'cercare', 'tentare', 'chiedere' LG, ILEIKI.

γυρίζω vb. intr. 'girar(si)': γυρίζει GR 442, C 555 (1125), ecc., γειρίζει e γιρίζη MénC 323 (1076). ‖ Gr. med. *id.* tr. e intr. D; cfr. bov. *jirízo* 'tornare', 'girar(si)', otr. *juríżo, gjuríżo* LG, TNC, ILEIKI.

Γυρινός ep. m.: Βασίλειος τοῦ Γυρινοῦ Z 177 (1102). ‖ Da gr. ant. γυρῖνος o γύρινος 'girino'?

Γυριο- t.: κατὰ τὴν τοῦ γυρίου γειτονίαν C 54 (1143-1145?). ‖ Da gr. med. (*Suda*) γύριος agg. 'rotondo' D.

Γυρίσματα t. n. pl.: εἰς τὰ γηρύσματα R II 147 (s. d.), εις τὰ γορίσματα R II 153 (s. d.). ‖ Da gr. med. γύρισμα 'girata, giro' D; cfr. bov. *jírimma* 'giramento', 'orlo' LG, ILEIKI.

γύροθεν prep. 'intorno a': τὸ γύροθεν αὐτῆς Kehr 438 (1168). ‖ Gr. tardo (IV sec.) e med. γυρόθεν 'in cerchio' L-S, D.

γῦρος s. n. 'giro': εἰς τὸ γύρος τὴν ἐκκλησία 'intorno alla chiesa' T 118 (1121). ‖ Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* m. 'cerchio, giro' L-S; cfr. bov. γῦρο 'id.' ILEIKI. **b.** m. 'id.': v. ἐγείρον. **c.** m. 'perimetro': ὁ γῦρος αὐτοῦ σχοινία εἴκοσι ὀκτὼ GM 131 (1194). **2.** t.: εἰς τόπον λεγόμενον γείρος τῶν ἀλόγων C 48 (1190).

Γυψέας t. m.: Ἁγίου Νικολάου τοῦ Γυψαία GR 449, τὴν ἐνορίαν τοῦ Γυψία GR 451. ‖ Cfr. ngr. γυψᾶς 'gessaiuolo' D.

Γύψος t. f. e m.: ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῇ ἐπονομαζομένῃ τῆς γείψου C 337 (1188), ἁγίου γρηγορίου τῆς γύψου C 631, 632 (1183); τὴν χέτην τοῦ γίψου C 561 (1143), ἁγίου γριγορίου τοῦ γύψου CMG 10 (1328), 65 (1329). ‖ Da gr. ant. γύψος f., gr. tardo *id.* m. 'gesso'. Ora *Gesso* (ME).

γωβήτζου: v. Γουβίτζης.

Γωμάνης ep. m.: γουληέλμου γωμανη T 197 (1154). ‖ Cfr. fr. *Goumain* (Parigi).

Γώνατον t. n.: εἰς τὸν ἅγιον κοσμᾶν τὸν καλούμενον τοῦ γωνάτου C 310 (1142?). ‖ Cfr. *Gónato* IGM 260 IV S.E. e S.O., bov., otr. *gònato* 'ginocchio', ngr. γόνατο 'id.' e 'nodo', da gr. ant. γόνυ, γόνατος.

Γωργή t. f.: της υπεραγίας θεοτόκου τῆς γωργῆς T 102 (1115?). ‖ Da lat. g u r g a (g u r g e s) 'gorgo' REW; cfr. cal. *gurga, vurga* 'pozza' NDDC, sic. *gurga* 'gora del mulino ad acqua' VS, e i tt. *Vorga, Vurga*, ecc. STC 1612, DTOC. V. Γοργομάλα, Γουργίλλα.

Γωσφρέ pr. m.: ὁ γωσφρὲ δίσης C 415 (1122). ‖ V. Γιοσφρέ.

Γῶττος ep. m.: ματθέου γώττου T 378 (1226). ‖ Da gr. med. γοῦτος 'ampolla' D, a sua volta da lat. g u t t u s. V. Γουτός.

Δ

Δαβηλλιάνου ep. m.: γουλιάλμου δαβηλλιάνου C 486 (1168). ‖ Da δὲ Ἀβηλλιάνου. V. Ἀβιλλᾶνον.

δαβίθ: v. Δαυείδ.

Δάβις pr. m.: δάβις τοῦ ζαμμάρι C 27 (1145). ‖ Cfr. ar. d a b i š 'grosso' Dozy I 423*b*?

Δαγέλλος pr. m.: νικολαος πρεσβυτέρου δαγέλλου T 184 (1145). ‖ Ipocor. da *Δάγος; cfr. Δαγόπουλος (At.).

Δαδίν t. n.: εἰς τὸ Δαδεὶν GO 159 (1056). ‖ Da gr. tardo (I sec.) δαδίον 'scheggia di pino', (VI sec.) e gr. med. 'piccola torcia', a sua volta da gr. ant. δαΐς, δᾷς L-S, D, K. Cfr. bov. *daδí* 'fiaccola', 'legna per fiaccole' LG, ILEIKI.

Δαζῆς ep. m.: πέτρου καὶ νικολάου δαζῆ C 412 (1116). ‖ Cfr. Δαζέας (At.).

Δαθάμ pr. m. indecl.: ὡς δαθὰμ καὶ ἀυηρῶ καὶ κορὲ οὓς χανασαν ἡ γῆ κατεπιεν αυτούς T 76 (1093). ‖ Propriamente Δαθάν, personaggio biblico (*Numeri* XVI); cfr. *partem habeat cum datham et habizan, qui cum corpus et anima descenderunt in infernum* CDCv I 29 (845).

δαὶ δωμενου: Di Matteo 464 (1338). ‖ Lg. δεδομένου.

δαιμονικός agg. 'demoniaco, ispirato dal demonio': dat. ἀπάτῃ δαιμονικῇ C 400 (1105); κατά τινα τρόπον δαιμονικῷ GSJ 138 (1154). ‖ Gr. tardo (I-II sec.) e med. *id.* L-S, D.

Δαιμοννίτου: v. Δεμεννίτης.

Δαιώδοτος pr. m.: κυρον δαιωδοτον T 417 (1248). ‖ Da Δεοδᾶτος incrociato con Θεόδοτος.

δακτυλίδιον s. n. 'anello': δακτηλίδια τέσσαρα, τὰ δύο χρυσᾶ καὶ τὰ ἕτερα ἀργυρά Falkenhausen II 449 (1209), δακτυλίδια τέσσαρα, τὰ μὲν δυο χρυσᾶ, καὶ τὰ ἄλλα ἀργυρά T 487 (1273). ‖ Gr. tardo (iscr. III sec.) e med. *id.*, dim. di δακτύλιος L-S, D, K. Cfr. bov. *δastilíδi*, otr. *daftilídi* 'id.' LG, ILEIKI.

δακτύλιον s. n. 'anello': pl. δακτύλια δύο ἀργυροῦ T 356 (1211). ‖ Gr. tardo (pap.) e med. *id.* L-S, D, da gr. ant. δακτύλιος.

Δαλκαμούριν t. n.: εἰς τὸ Δαλκαμούριν GSJ 45 (1089).

Δάλφιος ep. m.: νικολάου δάλφιου T 169 (1141), 227 (1168); ιωαννου δάλφίου T 273 (1181). ‖ Cfr. *dalfius imperialis spatharius* Morea 33 (954), *grimoaldo imperiale spathario candidato et filio*

dalfioni ib. 12 (945); ted. ant. *Dalfia* f. Förstemann 400.

Δαμαλᾶς ep. m.: R I 245 (1123). || *Id.* Mikl-M, da gr. ant. δαμάλη o δάμαλος 'giovenca' + -ᾶς¹. Cfr. i tt. *Domalá, Domulá* LG s. v. δαμάλη, Δαμαλάς cg. (At.).

Δαμαλῖνος ep. m.: gen. Δαμαλίνου GO 113 (1053), 170 (1065). || Cfr. gr. med. δαμαλίνα s. f. 'piccola vacca' K.

δάμαλον s. n. 'vitello': ἀγελαδα α' συν β' δαμαλα CMG 103 (1332). || Da gr. tardo (pap. III sec.) δαμάλιον L-S, o da δάμαλος.

δάμαλος s. m. 'vitello': ἐχέτω τὴν δὲ ἀγελάδα καὶ τὸν δάμαλον R I 154 (1049). Pl. gen δαμαλων CMG 154 (1336). || Gr. tardo (II sec.) *id.* 'vitello' (?) L-S.

δαμαλοτόκος s. f. 'mucca che ha partorito': τῆς δαμαλοτόκου SLuca 92. || Da δάμαλος + -τόκος (τίκτω).

°**δάμαρ** s. f. 'moglie': συν τῇ εμῇ δάμαρ R I 224 (1120). || Gr. ant. (poetico) *id.*

δαμασκηνία s. f. 'susino, prugno': ἔρχονται ἧς τὶν δαμασκηνίαν C 618 (1146); ἔχω τὰ συκάμηνα καὶ συκηαὶς καὶ δαμασκηνίαις GSJ 249 (1223). || Da gr. tardo (II-III sec.) δαμασκηνόν 'susina damascena' L-S. Cfr. bov. *ðamašinía* LG, ILEIKI, ngr. δαμασκηνέα D.

Δαμασκηνός ep. m.: βιβλίον τοῦ Δαμασκηνοῦ GM 210 (1189), ἥλια δαμασκινού T 174 (1141). || Gr. tardo *Id.*, etn. da Δαμασκός P-B.

Δαμιᾶνος pr. m.: δαμιάνου τοῦ μαλοχείρου C 56 (1143-1145?). || Da lat. tardo D a m i ā n u s = gr. tardo Δαμιανός Tagliavini II 91, DNI s. v. *Damiàno.*

Δαμινοῦ t. (?): πλησίον τοῦ δαμινοῦ βουνός C 408 (1112). || Cfr. l'ep. Δαμῖνος P-B?

δανεικῶς avv. 'in prestito': ἐκρατούμεθα δὲ καὶ φαιδὸν δανικῶς... ἐστερέωσεν ἡμῖν κρατεῖν αὐτὸ οὐ δανικῶς, ἀλλ ὡς ἡ γραγῆ δειλῶσαι ἔχει R II 14 (1134). || Cfr. gr. tardo (VI sec.) δανειακός 'concernente prestiti' L-S, gr. med. δανεικός D, K, otr. *dío danikò* 'io do in prestito' LG, ILEIKI, ngr. δανει(α)κός 'prestato', 'd'interesse' B.

Δανηστής ep. m.: θεόδωρος δανηστής C 395 (1101). || Da gr. tardo (iscr., *Settanta*) δανειστής 'chi presta denaro', 'creditore' L-S, gr. med. *id.* D, K.

Δανιήλ pr. m. indecl.: GL 11 (fine X sec.), GK 58 (1190), ecc. || Gr. tardo (*Settanta*) *Id.* da ebr. D a n ī e l Tagliavini I 242, D ā n i y ' ē l o D ā n i ' ē l DNI s. v. *Danièle.* **b.** Δανιήλης decl.: gen. δανοιὲλου T 481 (1271).

δάνος s. m. 'prestito': εἰς δάνον ἐξωδιασθήσονται CMG 111 (1332); ανάλαβεν... εἴς δάνους χρυσοῦν ὀνκειᾶν μίαν T 476 (1270). || Da gr. ant. δάνος, -εος n. 'id.'. V. δόνος.

Δαπιδάλβον t. n.: GO 156 (1056), Δαπιδάλβων GO 174 (s. d.), Δαπηδάλβων GO 61 (1052), 176 (s. d.). || Ora *Pedavoli* (RC), cfr. *Casalj Ape Dauli* Mosino *Testi* 128 (1466), *duve se dice davolu* ib. 89. Le forme greche attestate escludono una derivazione del t. da lat. p a r a b ŭ l a 'bosco bandito' STC 2914 o da gr. *ἐπίδαυλος 'molto folto' DTOC. Più verosimilmente da gr. ant. δάπεδον + αὔλιον: 'ovile, stalla in pianura' (Guillou in GO 30).

δάρα s. f. 'casa': gen. δάρας C 670 (1186); acc. δάραν ib. 671. || Da ar. d ā r (a h) 'casa'. Cfr. ar. *dār yāsīn* C 205, r. 2 (1182) = lat. *daryesin* ib. 181 (*Yāsīn* pr.); sic. *ddieri* 'grotte adibite ad abitazione' dal pl. ar. d i y ā r ArMed 204-205.

°**Δάρδανος** ep. m.: σεργίου του δάρδανου T 143 (1130). || Cfr. il pr. *Dardanus* Morea 36 (958), CDBa I 11 (981) e i cgg. *Dàrdano* (CZ) DCC, Δάρδανος, Δαρδάνης (At.).

Δάρια t.: ὅρος τοῦ Πύργου ὀνομαζόμενον Δάρια GR 528-529. || Da gr. tardo (Esichio) δάριν· σπιθαμήν, Ἄρκαδες L-S?

Δάριος pr. m.: nom. κυρ δάριου T 252 (1178), 272 (1181), του κῦρ δάριος T 216 (1164), κυρ δαριος T 275 (1181).

|| Da lat. tardo *Dárius*, lat. D a r ī u s, da gr. ant. Δαρεῖος, pers. D ā r a y a v a (h) u s h Tagliavini I 435-436, DNI s. v. *Dàrio.* Cfr. il cg. *Addario* DCC.

δάρπος s. m. 'vicolo': εἴσοδος καὶ ἔξοδος ἐκ τῆς ῥύμης καὶ ἐκ τοῦ δάρπου C 93 (1236). || Da ar. d a r b 'id.' ArMed 205-208, con numerose attestazioni latino-romanze, tutte siciliane, nel sign. anzidetto e in quello che unico sussiste nel mod. *darbu* 'misura di acqua' (v. anche VES I 287-288).

Δάρτζε t. f.: δάρτζε = ar. *dar(a)ğah* C 248 (1183); τῆς δάρτζες ib. 249. || Da ar. d a r (a) ğ a h 'pendio terrazzato'. Cfr. ar. *id.* C 221, r. 1 e 231, r. 17 (1182) = lat. *ad scalam* ib. 190 e 195, e i tt. *Dárgia, Tárgia* ArMed 368-369.

Δάσκουλου ep. m.: τοῦ ῥενάλδου δάσκουλου C 95 (1239). || Da δὲ Ἄσκουλου.

δάσος s. m. 'boschetto': χωράφια, ὤρη, πεδιάδας, ὅλας, δάσους, κομᾶς (1g. κώμας), μηλιά τε, καὶ παροίκους T 140 (1130). || Da gr. ant. (IV-III sec. a. C.) δάσος, -εος 'id.' L-S; cfr. otr. *dáso* n. LG, ILEIKI, ngr. δάσο n. D. V. Κοψοδάσης.

Δαυείδ pr. m. indecl.: τοῦ διακόνου Δαυίδ GR 428, νοταρίου δαυίδ T 317 (1193), ecc., τοῦ κυροῦ δαβίθ R I 232 (1110), τοῦ δαυῖτη T 65 (1087). || Gr. tardo (*Settanta*) *Id.*, da ebr. D a w ī d h Tagliavini I 448, D ā w ī d DNI s. v. *Dàvide*; cfr. il cg. *Daví* DCC, DCSO.

Δαυκανάρος ep. m.: ὁ Δαυκανάρος GR 239.

Δάφνη pr. f.: gen. δάφνης T 55 (1058). || *Id.* P-B.

Δάφνι t. n.: εἰς τόπον λεγόμενον Δάφνι GR 364. || Da *δάφνιον, dim. di gr. ant. δάφνη f. 'alloro'; cfr. bov. *ðáfri, ðáfli* n. 'id.' LG, ILEIKI e il t. *Dafri* presso Bova DTOC, ngr. dial. δάφνι e δαφνί Andriotis.

Δαφνιάνος ep. m.: ὁ Δαφνιάνος GR 358. || Etn. dal prec.?

δαφνοστεφής agg. 'coronato d'alloro': τὸν... Δελφικὸν... δαφνοστεφῆ τρίποδα EugPan 91. || Cfr. ngr. *id.* D.

Δαχαμέν pr. m. indecl.: δαχαμὲν υἱὸς ῥεπίαις C 320 (1154). || Da ar. D a ḥ m ā n pr.; cfr. δαχμέν C 158*a* (1178).

δέ, δέ- prep. 'di' in eponimi. || Da it. o fr. ant. *de*, precede, con eventuale aggiunta dell'articolo (v. λου), patronimici, etnici o toponimi di origine non greca. V. Ἀλήφ, Ἀλφέρης, Βελβάς, Βιτάλβα, ecc.

Δεβανγία ep. m.: νικόλαος δεβανγία C 93 (1236). || Da δε- + *Βάγια t. (v. Βαγίτζα) o fr. *Baye* (cg. e t.) Dauzat.

Δεβάρι ep. m.: σκιάβου δεβάρι C 362 (1171). || Da it. ant. *de-* + *Bari* t. (v. Βάρις).

Δεβελβάς ep. m.: ῥαούλ δεβελβάς C 303 (1142). || Da fr. *de* + **Belvals*? Cfr. il cg. fr. *Belvaux* (Parigi).

Δεβιτάλβα t. f.: ἰωάννης δεβιτάλβα C 450 (1134?); ἰωάννη δεβιτάλβα ib. 451. || Cfr. i tt. *Vitarba* (RC), *Vitalba* (CS) 'vitalba' DTOC.

Δεβρούϊ: v. Βρούϊς.

Δεγαρρές ep. m.: τοῦ γαλτέρη δεγαρρές C 519 (1134). || Da fr. *de* + *Garès* t. Dauzat.

Δεγεσίν t. indecl.: C 95 (1239). || Da ar. d a y y ā s ī n pl. di d a y y ā s 'colui che lavora o vende il *dīs* (sic. *disa* 'ampelodesmo', da ar. d ī s, d ī s a h 'giunco'), cfr. ἐλδεϊές = ar. *al-dayyās* C 163*b* (1178), ArMed 209-212.

Δεδισερτήτι ep. m.: ἠλίας δεδισερτήτι C 616 (1145). || Da *de* + ?.

δέδρον: v. δένδρον.

δεῖκατόν: v. δέκατος.

°**δείκνυμι** vb. tr. 'mostrare': pres. inf. δεικύειν R II 35 (1144). Aor. ctg. δείξουν C 329 (1173); inf. δίξι C 506 (1100-1200). || V. δείχνω.

Δειμιλίον t. n.: το ἐμόν χωρᾶφιον, ὁ κτῶμαι... εις το δειμιλίον Schneider 270 (1140). || Da διμυλίος.

°δεῖνα: v. ὁδεῖνα.

δείχνω vb. tr. 'mostrare': pres. cgt. ινα διχνης τὸ χαρτιον T 271 (1181). || Cfr. ngr. *id.* D, bov. *ðíχo, ðífo*, otr. *dífno, dínno, dífo* LG, ILEIKI; v. ἀναδείχνω, δείκνυμι.

Δέκα t. f.: τοῦ ἁγίου πέτρου τῆς

δέκας CMG 64 (1329), 102 (1332), ecc. ‖ Cfr. *Santa Deca* e *San Deca* (CS), corruzione di Ἅγιοι Δέκα (Creta, Corfù) DTOC; *Deca*, casale presso Messina, Pirri 974 (1131).

δεκαδύο num. 'dodici': δεκαδίο C 93 (1236). ‖ Gr. ant. (pap. III sec. a. C.) e tardo (iscr. II-I sec.) *id.* L-S.

δεκαεννέα num. indecl. 'diciannove': δεκαέννέα T 92 (1106), δέκα ἐννέα C 151 e 158 (1178). ‖ Gr. tardo (pap. III sec. a. C.) *id.* L-S; cfr. bov. *ðekannèa*, otr. *dekannèa* LG, ILEIKI.

δεκαέξε num. 'sedici': δὲκαέξε T 321 (1194), δέκα ἕξ T 216 (1161), δέκα ἑξ T 261 (1180), δέκα ἕξε C 660 (1185). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) δεκαέξ L-S. Cfr. bov. *ðekáttse*, otr. *dekáfse*, ecc. LG, ILEIKI; v. ἕξ.

δέκα ἑπτά num. 'diciassette': C 660 (1185). ‖ Gr. tardo (pap. III sec. a. C.) δεκαεπτά L-S. Cfr. bov. *ðekastá*, otr. *dekaftá* LG, ILEIKI.

δεκαὶβριῶν: v. Δεκέμβριος.

Δεκάν epit. m. indecl.: μαρτίνου τοῦ δεκάν C 57 (1143-1145?). **b. δεκάνης** s. m. 'decano': κῦρ Ἰακώβου δεκάνη καὶ κῦρ Ἰωάννου κάντωρος GSJ 241 (1222). ‖ Cfr. gr. tardo (IV-V sec.) e med. δεκανός id.' L, K, da lat. d e c ā n u s.

δεκαοκτώ num. indecl.: R I 232 (1110), δεκαοκτῶ T 7 (981). ‖ Gr. tardo e med. *id.* D; cfr. bov. *ðekastò*, otr. *dekaftò, dekoftò* LG, ILEIKI.

δεκαπέντε num. 'quindici': T 422 (1256), CMG 120 (1334), δέκα πέντε C 152 (1178), δεκαπένται C 462 (1279). ‖ Gr. tardo (III sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D; cfr. δεκάπεντε Strazzulla n° 10, δεκαπέντε Agnello n° 40, bov. *ðekapènde*, otr. *dekapente* LG, ILEIKI.

Δεκαπές ep. m.: ῥικάρδου δεκαπές C 523 (1142?). ‖ Da fr. *de* + ?; cfr. gli antichi toponimi **Capatium*, *Cabacia*, dal pr. lat. C a p a t i u s, Dauzat-Rostaing s. v. *Cabas*.

Δέκαρχος ep. m.: Λέων Δέκαρχος Z 167 (1145), Ἀρκάδης δέκαρχος GK 38 (1181); τοῦ Δεκάρχου MénC 325 (1097), GSJ 185 (1166), ecc. ‖ Da gr. tardo (II sec. a. C.) δέκαρχος = lat. *decurio* L-S; gr. med. *id.* D.

Δεκαστρονώβω: v. Καστρονόβον.

δεκατέσσαρες num. 'quattordici': λαγηνας δεκατέσσαρα T 397 (1232?). ‖ Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* L-S; cfr. ἡμέρας δεκατέσσερες Strazzulla n° 119, bov. *ðekatèssari*, otr. *dekatèssara* LG, ILEIKI.

°**δεκάτη** s. f. 'decima': pl. acc. δεκάταις CMG 21 (1328).

δεκατία s. f. 'decima': gen. δεκατῆας C 640 (1291); acc. δεκατίαν R II 14 (1134), C 309 (1142), ecc. ‖ Gr. tardo (V-VI sec.) e med. *id.* L, D.

δεκάτισμα s. n. 'decima': Z 150 (1086). ‖ Gr. med. *id.* K.

δέκατον s. n. 'decima': δεκάτον T 70 (1091; δέκατον nell'indice). Pl. τῶν δεκάτων CMG 39 (1328). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D, K; cfr. bov. *ðèkato* n. 'gruppo di 10 fili nel telaio' LG, ILEIKI.

°**δέκατος** agg. 'decimo': επι δεῖκατὸν αὐγούστου μηνός T 219 (1165).

Δεκέμβριος agg. 'dicembre': μηνὶ δεκεμβρίω C 86 (1191), ἐν μηνι δεκεμβριω T 188 (1145), μηνὴ δεκεμβρια R I 199 (1092); κατὰ τὸν δεκέμβριον μῆνα GT 18 (1002), C 554 (1125), ecc., τῶν δεκαὶβριῶν μην Holtzmann 341 (1164), δεκεβριω T 260 (1179). ‖ Gr. tardo e med. *id.* D, K, da lat. D e c e m b e r. Cfr. bov. *ðićèmbri*, otr. *dećèmbri* LG, anche bov. *ðećèmbri*, otr. *dićèmbri* ILEIKI; v. Δικέμβρης.

Δεκορέτζιος (Ἅγιος) agion. m.: εἰς τὸν τόπον του ἁγίου δεκουρετζίου = *in locum qui dicitur sancto decurentio* T 11 (1000), ...τοῦ ἁγιου δεκορετζίου = *in sancto decoritie* T 25 (1032).

Δεκρεούν ep. m. indecl.: ματθαίου δεκρεούν C 414 (1122?), ματθαίου... σηριχοῦ δεκρουούν e χοῦ δεκριούν C 413 (1122); ματθαίω δεκρουών C 555 (1125). ‖ Da fr. *de* + *Créon* t. Dauzat-Rostaing, o da *Craon*, ant. *Castrum Credonense* Ménager *Inv.* 369-370; cfr. *Matheus de Creona* Brühl 20 (1126), *Willelmus de Creun* ib. 266 (1142).

δεκρετάω vb. intr. 'decretare': pres.

ptc. ἴσχῦν του νόμου δεκρετώντος T 422 (1256). ‖ Da δεκρέτον + -άω.

δεκρέτον s. n. 'decreto': δεκρετον GMG 8 (s. d.); gen. δεκρέτου Cannizzaro 181. Pl. δεκρετα T 473 (1270), δαικρέτα C 466 (1280?). ‖ Gr. tardo δέκρετον da lat. d e c r ē t u m L, (V sec.) δεκρέτον S, DCG, D.

Δελατζάλλα ep. m.: ῥανάλδος δελατζάλλα C 415 (1122?), ...δελατζηάλληα C 414 (1122). ‖ Da fr. ant. *de la Chala* Dauzat-Rostaing s. v. *Challes*; cfr. *Delachal* cg. (Parigi).

δελεγατζίων s. f. 'delegazione': δελεγᾶτζίωνος = *delegationi* Cannizzaro 181. ‖ Dal lat., con pronunzia affricata di - t j -; cfr. invece gr. med. δελεγατίων DCG.

δελεγᾶτος s. m. 'delegato': δελεγᾶτος = *delegatus* Cannizzaro 181.

Δελεχάι ep. m.:]λειήσιος Δελεχάι Müller 20 (1401). ‖ Cfr. il t. fr. *Légé* Dauzat-Rostaing s. v. *Lège*?

Δελήτου ep. m.: στεφάνου δελήτου C 350 (1178) = GM 111.

Δελιζίου ep. m.: ῥουκέριον δελιζίου C 357 (1099?). ‖ Da fr. *de* + *Lucy* t. Ménager *Inv.* 322-323. V. Λητζής, Λουτζής.

Δελιμίτου ep. m.: τοῦ Δελιμίτου GR 32. ‖ Da *de* + *Límitu* t. (CZ), da cal. *lìmitu* 'limite' DTOC?

Δελιμογζ[: v. Λιμότζια.

Δέλλιας ep. m.: Σέργιος Δέλλιας, ὅς καὶ Σκουτέλλης παρονομάζεται Z 178 (1102). ‖ Lg. Δελλιᾶς da δέλλις 'porco' (iscr.) L-S + -ᾶς[1]? Cfr. Δέλλης, Δέλλιος e Δελλιάς (At.).

Δελοπότζου ep. m.: Πούντζος Δελοπότζου GM 88 (1152). ‖ Da sic. ant. *de lu puzzu*. V. Ποῦτζον.

Δελουμάνσου ep. m. indecl.: οὐαλτέρης δελουμάνσου C 551 (1102), ὅτου δελουμάνζου C 558 (1141). ‖ Da fr. *Le Mans* t. Ménager *Inv.* 380, con influsso di sic. *lu mansu, manzu* 'mansueto' Traina.

Δελούτζη ep. m.: δομίνικος δελούτζη C 524 (1142?). ‖ Da *de Luzzi* (v. Λοῦτζοι) o da δὲ Λουτζής (v.).

δελφάκα v. δέλφαξ.

°**δέλφαξ** s. m. 'porco': ἀφίω... σκροῦφαις δῦο, δελφάκα ἐν T 429 (1265). ‖ Lg. δελφάκιν, da gr. ant. δελφάκιον 'porco lattante', dim. di δέλφαξ L-S, D. Cfr. bov. *ðerfáći* 'porcellino di un anno' LG, ILEIKI.

Δελφήνας pr. ed ep.: ὁ Δελφήνας GSJ 223 (XII sec.), Ιωαννης Δελφηνα Pratesi 430 (1260) = *Delfina* ib. 429, *de Alfina* ib. 428. ‖ Da gr. med. δελφίνας 'delfino' DCG, a sua volta da gr. ant. δελφίς; cfr. ngr. δελφίνας 'id.' D.

Δεμαλάρβε ep. m. indecl.: ἄλεν δεμαλάρβε C 551 (1102). ‖ Da fr. *de* + **Maleherbe*? Cfr. *Malesherbes* t. Dauzat-Rostaing.

Δεμάντα ep. m. indecl.: ῥομπέρτος δεμάντα C 93 (1236). ‖ Da fr. *de* + *Manthes* t. Dauzat-Rostaing? Cfr. il cg. *Demant* (Parigi).

δεμεγενήτης: v. Δεμεννίτης.

Δεμελληριούν ep. m. indecl.: οὔκος δεμελληριούν C 413 (1122), δεμιλλερούν C 415 (1122?). ‖ Da fr. *de* + *Melleran* t. Dauzat-Rostaing?

Δεμέλφης: v. Μέλφη.

Δέμεννα t. n. pl.: τὰ δέμενα C 290 (1096); gen. δεμέννων C 317 (1154), 389 (1094), ecc., δεμέννον C 413 (1122), δεμένον, δεμέννον, δεμένων C 449 (1225), δαιμέννων C 456 (1257), δαιμαίννων C 466 (1280?); dat. δεμέννοις C 396 (1105). ‖ Cfr. *in valle demine* C 384 (1117), ar. *d.m.naš* C 403, r. 7 (1109) e l'etn. δημεννίτι = *d.m.n.šī* C 157*b* (1178). Accento iniziale e suff. - n n a sono indizi di voce del sostrato preindoeuropeo. Inattendibile un confronto con ngr. Δήμαινα f. di Δῆμος, da Δημήτριος, EG I 48, dove si citano i tt. *Dìmina*, *Lìmina* (ma v. Λίμνη).

Δεμεννίτης etn. m.: C 455 (1245), δεμεννήτης C 442 (1217), δεμεννῆτης T 560 (s. d.), δεμμενϊτης T 557 (s. d.), δεμεγενήτης T 183 (1145) = τοῦ Μενουίτου Z 166 (1096); gen. Δεμεννίτου GM 82, 83 (1149), Δαιμοννίτου GM 65 (1135), δημεννίτι = ar. *ad-d.m.n.šī* C 157*b* (1178), παιδες δε μεννήτου T 559 (s. d.), forse anche

κώνστα μενέτου C 368 (1095); acc. δεμεννήτην C 441 (1217). ‖ Da Δέμεννα + -ίτης. Cfr. *Menniti, Minniti* cgg. DCC, DCSO, *Menniti, Dimin(n)iti* tt. DTOC, prob. anche *to ddío Minniti* (per *tu δiminniti*) in un canto bovese TNC 322, 26; ma v. anche Ἁγιομηνίτης.

Δεμέτριος (Ἅγιος) agion. m.: βασιλ. ἱέρευς τοῦ ἁγίου Δεμετρίου CDBr II 9 (1307). ‖ Da lat. crist. D e m e t r i u s, a sua volta da gr. Δημήτριος Tagliavini I 439, DNI s. v. *Demètrio*. V. Δημήτρης.

Δεμηνδηκίνου ep. m.: ἀργίσης δεμηνδηκίνου C 600 (1112). ‖ Da *de* + *Mendicino* t. (CS) DTOC; v. Μενδικίνον.

δεμμενίτης: v. Δεμεννίτης.

Δεμοντεσάρκι ep. m.: ῥογέρις δεμοντεσάρκι C 325 (1172). ‖ Da δε- + *Montesarchio* t. (prov. di Benevento).

δεμοσιακός agg. 'pubblico, erariale': μὴ ὂν ἐκ δεμοσιακὸν τέλος T 417 (1248). ‖ Gr. med. *id.* e δημοσιακός K.

δεμοσιαστικός agg. 'pubblico': δεμωσιαστικὸν ἔγγραφων..., δεμωσιαστικοῦ νοταρίου..., δεμωσιαστικὸς νοτάριος GM 164 (1264). ‖ Dal prec., con influsso di -αστικός.

δεμόσιον s. n. 'erario, fisco': GSJ 90, 91 (1128), C 654 (1173), ecc.; εἰς τὸ δεμώσιω T 197 (1154). ‖ Gr. med. *id.* K, da gr. ant. δημόσιον.

δεμόσιος agg. 'pubblico': εις τὴν στράτα δεμοσίαν T 71 (1092). ‖ Gr. med. *id.* K, da gr. ant. δημόσιος.

Δεμουλβέντι ep. m. indecl.: γουλιέλμος δεμουλβέντι C 551 (1102). ‖ Da fr. *de* + ?.

Δεμοῦνς ep. m. indecl.: ῥογεριου τοῦ κονησταύλου ἡμῶν δεμοῦνς R I 260 (1126). ‖ Cfr. fr. *Demons* (Parigi; 'originario di Mons') e v. Μοῦνσος.

Δεμουντζέλ ep. m. indecl.: γουλιέλμου δεμουντζέλ C 549 (1102). ‖ Da fr. *de* + *Mouchel*, ant. *Moncels* Ménager *Inv.* 331.

Δεμουρίτζη: v. Μαυρίτζης.

δένα: v. οὐδείς.

°δένδρειον s. n. 'albero': pl. δένδρια T 100 (1114?), 119 (1122), ecc. ‖ V. ἡμεροδένδριον, μονοδένδριον.

δενδρολίβανον s. m. 'rosmarino', in t.: ἀπὸ τὴν βαθεῖαν τον δενδρολιβάνων GSJ 248 (1223). ‖ Gr. tardo (II sec a. C.) *id.* L-S; cfr. *dendrontívolo* 'cespuglio sempreverde' LG.

°δένδρον s. n. 'albero': δέδρον C 616 (1145). ‖ Cfr. gr. tardo (pap. V-VI sec.) δέδρον Dieterich 112; bov. *dendrò* 'quercia' LG, ILEIKI. **b.** δένδρον ἐλαία 'ulivo': nom. δενδρῶ ἐλαία e acc. δένδρον ἐλαίαν T 420 (1251). ‖ Gr. ant. δένδρον ἐλάας L-S. V. ἐλαιόδενδρον.

°δένδρος s. m. 'albero': pl. n. δένδρη C 370 (1176), δένδρι T 11 (1000), 453 (1245), δένδρί T 532 (1251).

δενφενσιῶνος: v. δεφενσίων.

°δεξιός agg. 'destro, bravo': τοῖς δεξίοις πρωβάτοις CMG 32 (1328). ‖ Cfr. bov. *dettsío, dešío*, otr. *defsío*, ecc. da *δεξεῖος, ngr. δεξύς, f. δεξειά LG, ILEIKI, gr. med. f. δεξία K.

Δεοδᾶτος pr. m.: δαιώδατος T 339 (1200); δεοδάτου T 500 (1291). ‖ Da lat. *a deo datus* DNI s. v. *Adeodato*; cfr. Ἀδεύδατα Strazzulla n° 7, *Deodatus* CDCv I 36 (848). V. Δαιώδοτος, Δεουδᾶτος, Δοδᾶτος.

Δεομιλουδέδε pr. m.: δδέομιλουδέδε T 499 (1291 = *deumiludede* ib. 501. ‖ Da cal. *Ddèu mi lu dède* 'Dio me lo ha dato', cfr. *Deusdede* CDCv I 23 (842), 86 (869), *in loco dove se clama dio in celo dedi* ('Dio ce lo diede') Mosino *Testi* 89 (1466).

δεόντος: Διαμερίζεται δεόντος Cañellas 168 (1230). ‖ Lg. δὲ οὕτως: 'E confina così'.

δέου: v. Δωνᾶτος δὲ Δέου.

Δεουδᾶτος pr. m.: gen. δεουδατου Di Matteo 464 (1338). ‖ V. Δεοδᾶτος.

Δεουλουνέλτζ ep. m.: ἐκ ὠρᾶς χωραφίου τῆς ῥηθείσης μονῆς ὁ ἦν ποτε τοῦ δεουλουνελτζ C 91 (1217) = Δεουλουντζ Z 126. ‖ Da ar. d a w l 'giro' + a n - (v. ἐλ-) - n a y l a ǧ 'indaco' Kazimirski II 1377*a*. Cfr. Δουλελουρζένι.

Δεουσάλβος pr. m.: δεουσάλβος

χαλκεύς C 655 (1173?). ‖ Cfr. i cgg. *Diotisalvi* DCI, *Dionesalvi* DCC.

Δεπαρόλλια: v. Πιρόλλιος.

Δεποῦμα ep. m. indecl.: ῥαϊμούνδου δεπούμα C 486 (1168). ‖ Da δε- + sic. *puma*, pl. di *pumu* 'mela' Traina. Cfr. i cgg. *Puma, Li Puma*. V. Ποῦμος.

Δεπουτζόλ ep. m. indecl.: γουληέλμου δεπουτζούλ C 313 (1144?); χοῦν δεπουντζόλ C 303 (1142), γουλιέλμον δεπουτζόλο C 526 (1142), οὔγω δὲ πουτζώλω C 512 (1111). ‖ Da fr. *de* + *Pucheuil* t. Ménager *Inv.* 340-341.

Δεράνα ep. m. indecl.: ῥουπέρτου δεράνα C 560 (1143). ‖ Dal cg. fr. (norm.) *Derain* o *Deraine* Dauzat.

Δεράρδης ep. m.: ματθαῖος δεράρδης C 325 (1172). ‖ Da fr. *de* + *(H)erard* pr., germ. *H e r i - h a r d, Dauzat.

Δέρας t. m. (?): ἕτερον τόπιον καὶ ὅρος ὁ Δέρας GR 99. ‖ Da gr. ant. δέρας n. 'pelle'?

Δερδόριν t. n.: CSS 44.

Δέρμα t. n.: κατὰ τὴν ῥύμην τοῦ δέρματος T 519 (1191). ‖ Da gr. ant. δέρμα 'pelle, cuoio': 'via dei pellai'; cfr. bov. *dèrma*, otr. *dèrma* 'id.' LG, ILEIKI.

δερπανα: v. δρέπανον.

Δερρές ep. m.: ἀγγιλλημέρις δδὲρρές T 334 (1198). ‖ V. Φιλδερρές.

δέρω: v. ἐδηρανόμας.

Δεσαλέρνου: v. Σαλέρνον.

Δεσαλτζές ep. m.: ῥάος δεσαλτζές C 551 (1102). ‖ Da fr. *de* + *Saulgé* t. (*eccl. Salgiacensis*, a. 1090 circa) Dauzat-Rostaing s. v. *Salviac*.

Δεσαρτέλλη ep. m. indecl.: γαρνέρης δεσαρτέλλη C 516 (1133). ‖ Da *de* + fr. ant. *Sartelli* (a. 1190), ora *Essarteaux*, Dauzat-Rostaing s. v. *Essards*.

δεσιρδρόγου: γυράλδης δεσιρδρόγου C 303 (1142). ‖ Lg. δὲ σὶρ Δρόγου.

δεσκώμης s. m. 'visconte, sostituto del conte': T 175 (1142), 212 (1160), ecc. ‖ Da βεσκόμης; per β- > δ- v. δισκόμης.

δεσμαί s. f. pl. 'occidente': κατὰ δεσμάς Grégoire 97 (1126), κατα δέσμας T 172 (1141). ‖ Da δυσμή.

°δεσπόζω vb. tr. 'dominare, possedere': pres. (o impf.?) 2. sg. ἐδεσπόζεις R II 21 (1141); inf. δεσπώζη C 643 (1099); ptc. f. δέσπουσα C 430 (1182), gen. δεσπόζουντος R I 263 (1125). Impf. 1 sg. ἐδέσποζα T 111 (1118).

°δέσποινα s. f. 'padrona': δεσποίναν CMG 18 (1328). ‖ Cfr. gr. med. δεσποίνη K. **2. Δέσποινα** pr.: ὑμῖν κώνσταντι καὶ δεσποίνη R I 252 (1126).

Δεσπολλιᾶτος epit. m.: πέτρου τοῦ δεσπολλιάτου T 111 (1118). ‖ Da lat. d e s p o l i ā t u s 'spogliato'.

δέσπομα s. n. 'dominio': κτημάτων καὶ δεσπομάτων T 368 (1214). ‖ Da δεσπόζω.

δεσπόνω vb. tr. 'possedere': impf. εδέσπονεν T 408 (1243). ‖ Da δεσπόζω.

°δεσποτεία s. f. 'proprietà, dominio': acc. δεσπότειαν CMG 5 (s. d.), 9 (1328).

δεσπότη s. f. 'signora, padrona': τῆς δεσπότης ἡμῶν T 310 (1192); τὴν δεσπότην ibid. ‖ Dal m. δεσπότης.

δεσποτήριος agg. 'appartenente al signore, demaniale': ὀσπίτιον... δεσποτήριον C 74 (1166).

°δεσπότης s. m. 'padrone': dat. sg. δεσπότω C 395 (1101), pl. δεσπότοις C 7 (1160), 622 (1160), ecc., δεσπόσιν C 384 (1117), δεσπότε T 159 (1138).

δέσπουσα: v. δεσπόζω.

Δετζηστέρνα ep. m. indecl.: χοῦ δετζηστέρνα C 616 (1145). ‖ Da δε- + *Cisterna* t. (CS, ecc.), o fr. *Cisterne* o *Citerne* (ant. *Cisterna*) Dauzat-Rostaing.

Δετρές ep. m. indecl.: γοΐδος δετρές C 562 (1143). ‖ Da fr. *de* + *Etraye* t. (a. 1300 *Ettrées*) Dauzat-Rostaing; cfr. i cgg. *Detré(e), Detrez* (Parigi).

°δεύτερα s. n. pl. 'vicariato', 'veci': τὰ δεύτερα τοῦ μαΐστορος κελλαρίου τῆς μεγάλης μονῆς... φέρωντος GK 42 (1232), ὁ τὰ δεύτερα τοῦ στρατηλάτου φέρων SElia 549-550. ‖ Gr. ant. 'secondo posto'.

δευτεράριος s. m. 'vicario, sostituto': Sola 539 (1068); acc. δευτεράριον ib.

537. || Gr. tardo (V sec.) e med. *id.* L, DCG.

δευτερεύος s. m. 'vicario': τοῦ πρεσβυτέρου 'Ανδρέου τοῦ δευτερεύου GSJ 148 (1155). || Cfr. i segg.

δευτερεύω vb. intr. 'fungere da vicario, da sostituto': Βασήλειος πρεσβύτερος ὁ δευτερέβον GO 78 (1052?), πρεσυυτερος και δευτερευων T 65 (1086). || Gr. tardo (II sec.) *id.* 'essere secondo, inferiore' L-S, gr. med. 'essere vicario D, K.

°**δεύτερος** s. m. 'vicario, sostituto': πρεσβύτερος καὶ δεύτερος T 92 (1106), Schneider 270 (1141). || Gr. ant. *id.* agg. 'secondo'.

Δεφαλές ep. m.: ῥωκέριος δεφαλές C 23 (1141?). || Da fr. *de* + *Falaise* t. Dauzat-Rostaing.

Δεφασάνα ep. m.: ἀλτζέρι δεφασάνα C 617 (1145). || Da δε- + *Fasana* t. TCI 47 E 6, 48 C 4-5, ecc. V. Φασανήσης.

δεφενδεσίονα: v. δεφενσίων.

δεφένδευσις s. f. 'difesa': acc. δεφένδευσιν C 5 (1097), τὴν διεκδίκησιν εἰτ' οὖν δεφένδευσην C 25 (1144). || Pap., gr. med. *id.* D, K s. v. διαυθέντευση.

δεφενδευτής s. m. 'difensore': pl. δεφενδευταί C 95 (1239). || Dal seg.

δεφενδεύω vb. tr. 'difendere': pres. cgt. sg. 1. δεφενδεύω T 197 (1154), διευφὲνβό T 172 (1141), pl. 1. διφενδεύγωμεν GSJ 90 (1128), δηεφενδεύωμεν GM 104 (1169), ecc.; inf. δεφενδεύειν C 72 (1146), 296 (1139), διφενδεύειν GSJ 46 (1089), δυφεντεύειν T 403 (1238), διαφενδεύειν C 550 (1102), διηφενδευειν T 360 (1213), διεφεντεύην T 343 (1202), δεφεντευδεύειν T 94 (1106), διὐφένδειν Schneider 263 (1119) δηεφενη R I 217 (1108). Fut. ind. pl. 1. διὐφενδεύσωμεν Schneider 263 cit., 2. δεφενδεύσετε C 680 (1259). Aor. cgt. sg. 1. δεφεντεύσω T 279 (1182), διέφενδεψό T 172 (1141), διεμφενδεύσω GM 46 (1077), pl. 1. δηαφενδεύσωμεν T 8 (984). || Gr. med. δεφενδεύω D, διαφενδεύω DCG, διαφεντεύω K s. v. διαυθεντεύω.

δεφενσίων s. f. 'difesa': gen. δεφενσίονος C 295 (1139), δεφενσιόνος R I 174 (1061), δενφενσιῶνος GD 32 (1036), δυφεσίονος T 402 (1238); acc. δεφενσίονα C 72 (1146), GM 112 (1178), ecc., δεφενσίωνα T 174 (1141), δεφενσιὄνα T 278 (1182), δεφενδεσίονα C 660 (1185). || Gr. tardo *id.* da lat. d ē f ē n s i ō L.

δεφένσωρ s. m. 'difensore': T 401 (1233). Pl. nom. δεφένσορες T 521 (1195); dat. δεφενσῶρσι Cannizzaro 181. || Gr. tardo e med. *id.* da lat. d ē f ē n s o r L, D, K.

Δεχαδάκ ep. m.: ἀσμοῦνδος δεχαδάκ C 617 (1145). || Dal fr. *de* + *Cadéac* t. Dauzat-Rostaing.

°**δέχομαι** vb. intr. 'andare a finire': καταβαννη η βαθεία, καὶ δεχεται ης το ρυακηζτην R I 216 (1108). || Gr. ant. 'ricevere'; cfr. ngr. *id.* 'continuare, confinare' D, ma otr. *dèhome* 'accogliere', impers. 'giova' LG, ILEIKI.

°**δέω** vb. tr. 'legare': τὰς χεῖρας αὐτοῦ ὀπισθάγκονα ἔδευσαν C 440 (1217).

δηεφενη: v. δεφενδεύω.

Δήκουρος epit. m.: 'Ιωάννου πρεσβυτέρου τοῦ Δηκούρου e ὁ Δήκουρος GO 78 (1052?). || Da gr. tardo e med. δίκορος agg. 'che ha le pupille di colore diverso' D; Δίκορος Moritz I 22, Δίκουρος ib. 48.

δηλατζίων s. f. 'dilazione': gen. δηλατζίωνος = *dilationis* Cannizzaro 181.

δηλοποιέω vb. tr. 'render chiaro, manifesto': pres. ind. sg. 3. δηλωποιεῖ C 494 (1186), pl. 1. δηλοποιοῦμεν Müller 21 (1401), δειλωποιοῦμεν T 471 (1270) διλωποιοῦμεν T 478 (1271); ptc. διλοπιοῦντα GSJ 240 (1222). Aor. inf. δηλοποιῆσαι T 299 (1188). || Gr. tardo e med. *id.* D, L, K.

Δηλόποιος epit. m.: Πέτρος ὁ Δηλόποιως GR 344. || Cfr. ngr. δηλοποιός agg. 'che fa manifesto' D.

°**δηλόω** vb. tr. 'mostrare': pres. ind. sg. 3. δειλῆ C 423 (1171), διλεῖ T 428 (1265), pl. 3. δηλοῦν T 139 (1130), C 307 (1142), ecc.; inf. δηλεῖν C 459

(1269); ptc. acc. m. διλούνταν GM 163 (1264). Impf. sg. 3. ἐδείλη C 422 (doc. cit.), C 433 (1183), pl. 3. ἐδείλουσαν C 535 (1130-1140?), ἐδεδήλουσαν C 308 (1142?). Fut. perifr. ind. 3. ἔχει δειλῶσαι R II 14 (1134). Pass. pres. ind. 3. δηλοῖται C 33 (1153); aor. ptc. δηλουθείς R I 161 (1053), τῇ ἐκκλησια τῇ δηλοθησομένη R I 182 (1076), τὲς δηλωθήσες ἐλαίες T 360 (1213).

°**δημαγωγέω** vb. intr. 'parlare in pubblico' o 'parlare contro qualcuno': κατὰ τῶν παίδων ζηγλάρει ἐδιμαγώγει καὶ ἔλεγεν T 353 (1206). || Gr. ant. 'conciliarsi il popolo'.

Δημεννίτι: v. Δεμεννίτης.

Δημήτρης pr. m.: διμετρις νοτάριος T 313 (1192); 'Ιωάννην τοῦ Διμήτρι GSJ 98 (1228), τοῦ Διμύτρι GSJ 247 (1223). **b. Δημήτριος**: GR 483, C 110 (1183); Δημητρίου GR 170, Διμιτρίου GSJ 221 (XII sec.), ecc. || Da gr. ant. Δημήτριος agg. 'di Demetra'. Cfr. i cgg. *De Mitri, Dimitri, Mitra* DCC, DCS. **2.** agion.: ἱερεὺς τοῦ ἁγίου Δημητρίου C 73 (1146); τὸν "Αγιον μεγαλομάρτυρα Δημήτριον..., τοῦ 'Αγίου Δημητρίου GR 384-385, ecc. || Cfr. *San Demetrio* in vari luoghi DTOC.

Δημητρῶνες ep. m. pl.: μιράζω αὐτὰ μετὸν Πάνδολφον καί τοὺς Διμιτρõνες GSJ 213 (1198). || Lg. Δημήτρωνες, da Δημήτριος + -ωνες.

δημοσιακός agg. 'pubblico, erariale': ελευθερον απο παντος δημοσιακοῦ τελεσματος T 33 (1034?), ἐγκλησιαστηκοῦ ται καὶ διμοσιακοῦ C 462 (1279); dat. ζημήἀ... διμοσιἀκῆ T 313 (1192). || Scol. e gr. med. *id.* D.

°**δημόσιον** s. n. 'erario, fisco': διμούσιον GO 58 (1052?), τόν δειμόσειον GO 48 (1051), 131 (1054). || V. δεμόσιον, βιμώσιον.

δηνάριον s. n. 'denaro (tipo di moneta)': GSJ 164 (1159), T 282 (1182), ecc. Pl. δυναρια T 111 (1118), κενα διναρια δῶδεκα 'dodici denari coniati di recente' T 306 (1192). || Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S, (iscr. II sec. a. C.) δινάριον L-S suppl., da lat. d ē n ā r i u s, gr. med. δηνάριον D, K. **b.** 'denaro (in genere)': δοῦλον... ἐκ τῶν ἡμετέρων δηναρίων ἐκτησάμεθα C 97 (1243). || Cfr. bov. *δinèri*, con influsso di fr. ant. *denier* LG, Kahane *Greek* I 425, ILEIKI.

Δηπλομούννης ep. m.: πρεσβυτερος λεων δηπλομοῦννης T 387 (1228).

δι- prep. 'di' in eponimi. || V. δέ, Διλαβάρβα, Διπαρναβείλλιας.

-δία, da lat. d i e s f. 'giorno': v. Βωναδία.

°**διαβαίνω** vb. intr. 'passare oltre': διἀβέννει T 554 (s. d.), διαυεννη T 264 (1180). || Gr. med. *id.* e διαβαίννω K; cfr. otr. *diavènno*, *javènno*, bov. *ejá(vi)na* aor. di *páo* 'andare' (da ὑπάγω) LG, ILEIKI.

διάβαμα s. n. 'attraversamento, passaggio': τὸ διάβαμα τῆς ὁδοῦ Grégoire 83 (1124), τὸ διάβαμα τοῦ βὴν ἐλ Βακάρ ib. 84. || Da διαβαίνω.

Διαβατιάνος pr. m.: Νικολάου τοῦ Διαβατιάνου Σκηλλακιότι GSJ 199 (1177). || Cfr. Διαβατηνός Mikl-M.

διαβέβαιος agg. 'netto, reciso': διἀβέβέαν πιστωσιν καὶ ισχύν T 116 (1121). || Da διά + βέβαιος; cfr. gr. ant. διαβεβαίοομαι 'affermare recisamente, confermare'.

διαβή: ὁ θεὸς ἡμῶν εἰς τᾶς ὁδοῦς καὶ θελήσης αὐτοῦ ἡμᾶς καθόδηγήσι καὶ τὰ διάβὴ κατευθύνη CMG 31 (1328). || Lg. τὰ διαβή(ματα) κατευθύνη o τὰ διαβήματ' εὐθύνη, da gr. tardo (*Settanta*) e med. διάβημα 'passo' L-S, L, D: '...ci guidi e indirizzi i (nostri) passi'.

διαβολικός agg. 'diabolico, demoniaco': ὡς ἐκ διαβοληκῆς μεθωδίας πυρούμενοι C 627 (1137). || Gr. tardo e med. *id.* D, L.

°**διάβολος** s. m. 'diavolo': gen. διαβόλου GSJ 65 (1102). || Gr. tardo (*N. T.*) *id.*, ant. 'calunniatore' L-S, D; cfr. bov. *δiávolo*, otr. *diávolo* LG, ILEIKI. **2. Διάβολος** epit.: βασιλείου τοῦ Διαβόλου Z 152 (1086).

διαγκειας: διδομη αυτου... διαγκειας χρεισας τεσσαρας R II 138 (1198). || Lg. δίδωμι αὐτοῦ διὰ ὀγκίας χρυσᾶς τέσσαρας.

°**διαγορεύω** vb. tr. 'esporre': aor. ind. διεγώρευσα R II 109 (1185); inf. διαγωρησαι T 368 (1214).

°**διάγω** vb. intr. 'vivere': pres. ptc. pl. gen. διαγούντων C 412 (1116), acc. διάγουντας R I 224 (1120); μηλος διαγώντα ('abitante') του κῦρ Ζωσίμου T 94 (1113).

°**διαγωγή** s. f. 'via che porta a, passaggio verso': σταυρίζει τὴν διἀγωγὴν τῶν δύο μυλῶν R I 203 (1100). || Gr. ant. *id.* 'vita, divertimento', cfr. τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀνεπηρεάστου διαγωγῆς MénC 15 (1119); gr. tardo (Esichio) 'distribuzione', gr. med. 'passaggio' D.

διάδαχον: v. διάδοχος.

°**διαδέχομαι** vb. tr. 'ricevere': aor. ptc. διαἰδεξάμενοι R I 142 (1041).

°**διάδοχος** s. m. 'successore': acc. διάδαχον T 144 (1131); pl. nom. διαδόχοις R II 18 (1135). || V. καταδιάδοχος, προδιάδοχος.

Διάζειν t. n.: ἕτερον προάστειον τὸ καλούμενον Διάζειν GR 324.

°**διάθεσις** s. f. 'testamento': T 171 (1141), ἐσχάτη διάθεσις 'ultima volontà, testamento' GSJ 249 (1223). || Gr. ant. 'disposizione'. V. ἐνδιάθεσις.

διαθύω vb. tr. 'consacrare': aor. inf. μελλοντων διαθύωσαι τον της αρχιεπησκοπης θρόνον T 225 (1167). || *Id.* ThG.

διαἰδεξάμενοι: v. διαδέχομαι.

διαιροῦμαι: v. διῆρμι.

διακαλέω vb. intr. 'lagnarsi': pres. ptc. διακαλοῦντες ὡς ἐνοχλοῦνται T 5 (975). || Cfr. ἐγκαλέω, διεγκαλέω.

διἀκατέ: v. διάκειμαι.

διακάτολον: μὲ κολυόμενος παρά τινος τῶν ἐμοὶ διαφερόντων κληρονόμον διάδοχον ἢ παντοίων διακάτολον CDBa IV 93 (sec. XI). || Lg. μὴ... κληρονόμων, διαδόχων ἢ... διακατόχων.

διακάτοχος s. m. 'successore, erede': διάδοχος καὶ διακάτοχος GM 60 (1123); κληρονόμοι καὶ διακάτωχοι Müller 14 (1359); διὰδωχοις κὲ παντοίοις διακατωχοις T 235 (1172); acc. διακατόχους ib. 13, ecc. || Gr. tardo (gloss., pap. V sec.) e med. *id.* 'possessore' L-S, D, K; v. il prec.

διάκειμαι vb. intr. 'trovarsi': pres. ptc. ἐλαίες... ὄντες καὶ διακίμενες T 484 (1272). **b.** serv. (+ ptc.) 'trovarsi a': pres. ind. διἀκατέ αναλάβουν R I 140 (1041). || Lg. διάκειται ἀναλαβών.

διακελεύω vb. intr. 'ordinare, prescrivere': pres. ind. 3. pl. διακαὶλεύουν T 189 (1146). || Gr. med. (*Suda*) *id.* L-S, K da gr. ant. διακελεύομαι.

διάκηρος agg. 'di cera': τῆς διακήρου βοῦλλης R II 23 (1141); επιτεθεκαμεν βουλλην τῇ διακύρω R I 205 (1100), τῇ... διακήρω βούλλη C 414 (1122), τῇ ἐμοῖ διακηρωβούλλη C 533 (1130-1140?). || Da διὰ κηροῦ; cfr. διαμόλυβδος, διάχρυσος.

Διακολινός ep. m.: ἀπὸριων διακολινοῦ T 259 (1179).

°**διακονέω** vb. tr. 'adoperare, utilizzare': τὰ τοῦ κόσμου ἀγαθὰ πρόσκερά εἰσι καὶ μάταια... εἰ μὶ αὐτὰ διακονίσιεν τίς... εἰς τὴν τῶν πτοχῶν... ὑπηρεσίαν C 16-17 (1141). || Gr. ant. 'servire, prestar servizio'. V. διηκονέω.

°**διακονία** s. f. 'tenuta, proprietà agricola di un diacono': GR 449; gen. διακονίας GR 452. || Gr. ant. 'servizio', 'ufficio' L-S, gr. med. 'funzione del diacono' D. **2. Διακονία** t.: εἰς τόπον λεγόμενον ἡ Διακονία GR 344. || Cfr. *Giaconìa* EG I 53, anche cg. (PA).

°**διάκονος** s. m. 'diacono': GR 71, 275, ecc. (freq.); gen. διακόνου Sola 538 (1068). || Gr. ant. 'servitore', gr. med. 'diacono' D, K; v. ἰάκονος, κατωδιάκονος, πρωτοδιάκονος.

διάκος s. m. 'diacono': δηακος R I 149 (1044); gen. διάκου T 85 (1099). || Gr. med. *id.* K, DCG *Appendix*. **2. Διάκος** ep.: Ἰωάννου Διάκου MénC 322 (s. d.). || Cfr. Διάκος (At.), *Diaco* (It. merid.) DCC, DCS.

διακοῦντες: v. διοικέω.

διακράτεια s. f. 'territorio': sg. gen. διακρατείας Müller 13 (1359); pl. dat. διακρατεῖαις ib. 14. || Dal seg.

°**διακρατέω** vb. tr. 'possedere': pres.

inf. διἀκραττεῖν R I 141 (1041); ptc. διακρατοῦσα GR 372. Pass. aor. cgt. δἰἠκρατηθῇ R I 251 (1124). || Gr. ant. 'mantenere', 'sostentare', gr. tardo (II sec.) e med. 'tenere in possesso' L-S, D, K. V. προδιακρατέω.

διακράτημα s. n. 'possedimento': sg. διακρατίμα R I 217 (1108), 225 (1120). Pl. διακρατήματα GR 472; gen. διακρατημάτων T 304 (1190) = GK 58; dat. σῦν πασῆς τῆς διακρατημάσιν R I 251 (1124). || Pl. *id.* 'id.' ThG; sg. gr. tardo (II sec.) 'farmaco orale' L-S, D.

διακρατῆσαι; ἤλθομεν εἰς τὸ διακρατῆσαι τοῦ ὄρους λιναρίων C 312 (1144?). || Lg. εἰς τὴν διακράτησιν 'al possedimento'.

διακράτησις s. f. 'potestà': εἶ κελέυεις ἥ τιαῦτη μωνή εἰς τὴν ἐμεἰν διακράτησιν ὑπἀρχειν R I 209 (1102). || Gr. tardo (scol.) e med. *id.* 'id.' L-S, K. **b.** 'possedimento, bene': ναὸν... σὺν καὶ της διακρατίσεως αὐτοῦ T 11 (1000); ἀμπελίων καὶ χωραφίων καὶ ἑτέρων διακρατήσεων R II 75 (1169). V. διακρατῆσαι. **c.** 'distretto, circondario': ἐν τῇ διακρατίση πατερνοῦ C 560 (1143), ἐν τῇ διακρατίσει πόλεως Ἱέρακος GK 34 (1181), ecc.; εἰς τὴν διακράτησιν Κεντουρύπη Cañellas 157 (1167).

διακτάομαι vb. tr. 'acquistare': οἷα ἐκτήσατο καὶ διεκτήσατο ὁ εμὸς υιός T 532 (1251). || Da gr. ant. διά + κτάομαι.

διάκων s. m. 'diacono': διἄκων Schneider 264 (1119), δειάκον GO (1059). || Pap. (I sec.), gr. med. *id.* L-S, D, K.

°**διαλαλέω** vb. tr. 'mettere all'asta, all'incanto': μετὰ τὸ διαλαληθῆναι ταῦτα καὶ σταθῆναι καὶ δίκεα τιμὴ αὐτῶν ταρία πεντακόσια, ἀνελάβωμεν αὐτὰ C 623 (1161). || Gr. ant. 'discorrere' L-S, ngr. anche 'bandire' D.

°**διαλαμβάνω** vb. tr. 'descrivere, esporre': καθῶς τοῦτο διαλαμβάνει τὸ ἔγγραφον R II 25 (1143); καθὼς καὶ οἱ χάρτες τοῦ καθηγουμένου ἐδιελάμβανων GD 46 (1042); σιγιλλιον... πολλην εξκουσειαν και υλάυευσιν αγαθοτητων εργων διαλαμυανον τη αυτου μονη T 33 (1034?). || Gr. ant. 'prendere o ricevere separatamente', 'distinguere' L-S, gr. med. 'dire', 'riferire' D, K. **b.** tr. 'oltrepassare', intr. 'passare oltre': διαλαμβάννει χωράφιον C 48 (1190); διαλαμβάννει καὶ διέρχεται καὶ φθάννει ἕως... C 671 (1186). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* 'attraversare' L.

διαλγέω vb. intr. 'pentirsi': aor. cgt. η (=εἰ) διαλγίσομεν Cañellas 168 (1230). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* 'soffrire troppo' L-S, D.

°**διαλέγω** vb. tr. 'dire, rispondere': διελεγεν ὅτι T 57 (1059?). || Gr. ant. *id.* 'scegliere', διαλέγομαι 'conversare, discutere' L-S.

Διαλεκτή pr. f.: gen. Διαλεκτῆς Falkenhausen II 449 (1209), Δειαλεκτεῖς GO 104 (1053). || Dall'agg. verb. di gr. ant. διαλέγω 'scegliere'; cfr. it. *Eletta*.

διαλιμπάνω vb. serv., col part. 'cessare, desistere': ἀἐννάος λατρέυῶντες ου διαλῆμπανοῦσιν T 68 (1091?). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, D, L.

°**διαμένω** vb. intr. 'permanere': pres. cgt. διαμενείη T 127 (1125), ἵνα διαμενέτω T 307 (1192).

°**διαμερίζω** vb. tr. 'spartirsi': aor. ind. ἐδηεμερίσαμεν T 47 (1051). || Gr. ant. 'dividere'; medio, gr. tardo (*N. T.*) e med. 'spartirsi' L-S, K. **b.** intr. 'confinare': διαμερίζεται δεόντος Cañellas 168 (1230). || Gr. ant. διαμερίζομαι pass. 'essere separato'.

διάμεσον s. n. 'mezzo, linea mediana': δια τω μη ἔχην μας εις το διαμὲσων συνόριν ὡς ἀμέριστει υπάρχεται T 278 (1182). || Gr. med. (VII-VIII sec.) *id.* 'differenza' L, 'intervallo di tempo' K, da gr. tardo (Esichio) διάμεσος agg. 'che sta in mezzo' L-S.

διαμοιράζω vb. tr. 'dividere': pres. ind. 3. διαμοιράζει C 516 (1133). Aor. inf. διαμοιράσαι C 303 (1142). || Gr. tarso (V sec.) *id.* 'dividere in parti uguali'

L-S, gr. med. 'dividere' D, K; gr. ant. διαμοιράω 'dividere', 'spartire'.

διαμόλυβδος agg. 'plumbeo, di piombo': ἐσφραγίσθη τὴ διαμουλιυδο μου υουλλη T 77 (1094). || V. μόλυβδος e cfr. διάκηρος.

διανοέω vb. serv. 'avere intenzione di': διανωοῦμεν τὰ κατ εμὲ διὰτάξασθαι T 333 (1198). || Gr. tardo (II-III sec.) *id.*, ant. διανοέομαι L-S.

Διανός ep. m.: ἰωάννου τοῦ διανοῦ T 519 (1191). || Cfr. *Dianò* (CZ) DCC.

διὰ παντός locuz. avv. 'per sempre': ἵνα ἔχεις αὐτὴν τὴν κάλαβραν... διὰ παντός R II 18 (1135). || Cfr. ngr. διαπαντός 'id.' D, B, da gr. ant. διὰ παντός τοῦ χρόνου.

διαπείρως avv. 'espertamente': ἵνα τῶ αὐτῶ θεῶ ἡμῶν διαπείρως καθ' ὑπουργίσωσιν πρωσηνῶς εἰς δοξολογίαν CMG 57 (1329), ὅπως ὁ καθῆς ἐξ αὐτῶν φροντίσῃ νηφαλαίος τῆς αὐτοῦ διακονίας καὶ διὰπείρος CMG 87 (1330). || Cfr. gr. ant. διαπειράομαι 'avere esperienza di' e ἄπειρος 'inesperto'.

διαπερνάω vb. tr. 'oltrepassare, varcare': διαπερνᾶ τὸν δηλωθέντα πόρον C 290 (1096). || Gr. med. *id.* 'porto, conduco', da gr. ant. διαπεράω 'attraversare' K. **b.** intr. 'passare oltre': διὰπερνὰ τα ἴσα καὶ δῆδη εἰς τὴν μικρὰν καριδίαν T 114 (1121).

διαπιπράσκω vb. tr. 'vendere': aor. ind. sg. 1. διὰπράσα T 186 (1145), pl. medio 1. ἐδιεπρασάμεθα αὐτὰ... εἰς τὴν αὐτὴν ἁγΐαν ἐκκλησίαν ('le vendemmo alla chiesa') GK 36 (1181), 3. διέπρασαν GR 471-472. || Gr. tardo (pap. II sec. a. C.) 'svendere' L-S, gr. med. 'vendere a vari compratori' D, '(s)vendere' K.

διαπλησιον: καὶ υπάγει διαπλησιον τοῦ πουληθὲντος αρρέμαμπελου T 305 (1191). || Lg. διὰ πλησίον 'nei pressi'.

διαποιέω vb. tr. 'compiere': τὴν πρόβλεψιν... διαποιούμενος C 554 (1125). || Gr. tardo (pap. I sec. a. C.) *id.* L-S, D.

διάπραξιν: ἀμετάστρεπτον ἀμεταμέλητον καὶ ἀναλλοίωτον διάπραξιν C 47 (1190). || Lg. διάπρασιν.

διάπρασις s. f. 'vendita': T 41 (1052), 258 (1179); gen. διὰπρασεως T 292 (1187), διαπράσεος GD 30 (1036); acc. διάπρασιν T 12 (1005), GT 45 (1089), GK 36 (1181), ecc. || Gr. tardo (II-I sec. a. C.) *id.* 'vendita', 'vendita all'asta' L-S, gr. med. 'vendita a diversi compratori' D, 'vendita' K; v. il prec.

°**διαπράττω** vb. tr. 'eseguire, compiere': διὰπράτγουσιν φυλάττωνται πάντα τά... τοῦ κανόνος CMG 25 (1328). **b.** medio 'commettere, perpetrare': διὰπρατγονται ἄτοπα καὶ τοῦ κανόνος ἀλλότρια ibid. Aor. inf. διαπράξαισται T 225 (1167).

°**διαρρήγνυμι** vb. tr. 'sfondare': aor. cgt. 3. διὀρρήξῃ CMG 17 (1328).

°**διασαφέω** vb. tr. 'precisare, elencare': τὰ λοιπὰ ἅπερ καταλεπτῶς διασαφεῖ GM 210 (1189). || Lg. διασαφεῖται pass.; gr. ant. 'chiarire, dimostrare chiaramente'.

°**διασείω** vb. tr. 'turbare, disturbare': ἵνα μηδεὶς ἐξ αὐτων τολμῇ φερόμενος διασίσιε τὰ παρ' ἡμῶν δώθεντά σοι C 15 (1134).

διασκέπασμα s. n. 'riparo, luogo per ripararsi': ἔχωντες τροφᾶς καὶ διασκεπάσματα CMG 70 (1330). || Da gr. tardo (II-III sec.) διασκεπάζω 'riparare, proteggere' L-S.

διασκέπτομαι vb. tr. 'esaminare attentamente': aor. ptc. διὰσκεψάμενος T 88 (1101). || Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S, D.

διασκορπίζω vb. tr. 'spendere': τὴν ἐξαῦτῶν τιμὴν ὑπὲρ ψυχικῆς μου σωτηρίας διασκορπῖσαι R I 154 (1049). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* 'disperdere', 'dissipare' L-S, D; v. σκορπίζω. **b.** 'distribuire': τὸ τίμημα διασκορπισθήτω πτωχοῖς R I 155 (doc. cit.).

διασπαράω vb. tr. 'disperdere': rifl. ἡ ποίμνη διασπαράται καὶ λημένετο CMG 60 (1329). **b.** διασπαρέω rifl. 'disperdersi': τὰ λογηκᾶ πρώβατα

διασπαροῦσι CMG 37 (1328). **c.** °διασπείρω: aor. pass. cgt. διασπαρθῇ CMG 23 (1328).

διασπεύδω vb. serv. 'adoperarsi con zelo': aor. ind. την αὐτὴν μονην ἀνοίκοδομηθήναι διέσπευσα T 88 (1101). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* L-S.

°**διάστημα** s. n. 'distanza': ὑπάγει ἡ ὁδὸς αὐτὴ διάστημα ὀλίγον GR 135 = T 555. || Gr. tardo (I sec. a. C.) e med. 'id.' L-S, D, gr. ant. 'intervallo in musica o di tempo'.

°**διαστροφή** s. f. 'ripensamento': προς διαστροφην σινχρησωμαι T 244 (1175). || Gr. ant. 'pervertimento'; qui sta per ἀναστροφή (v. δοκιμάζω).

°**διασώζω** vb. tr. 'salvare': αἱ ψυχαί... ἔστοσαν ἀναπαυμέναι καὶ διασωσμέναι C 28 (1145). || Gr. ant. 'id.'. **b.** intr. 'andare a finire': διασώζη ἧς τὸ σίνορων C 560 (1143). || Gr. tardo (IV sec.) 'giungere salvo in un luogo' S.

διάταγμα s. n. 'editto': προνόμια καὶ ἐγκλησιακὰ καὶ βασιληκὰ διατάγματα GSJ 205 (1186). || Gr. tardo (I sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

°**διάταξις** s. f. 'disposizione testamentaria': διαταξης T 192 (1147); gen. διατὰξεως ib. 191; acc. διαταξιν GL 11 (fine X sec.), GM 125 (1193), διάταξη GO 140 (1054-1056?). || Gr. tardo (II-III sec. a. C.) e med. 'id.' L-S, K; gr. ant. 'disposizione', 'comando'.

°**διατάσσω** vb. tr. 'disporre, comandare': aor. ind. incrociato col pf. καθὰ διορήσθη καὶ διετετάχθη CMG 94 (1330), καθὰ διετετάχθω CMG 59 (1329). **b.** 'disporre per testamento': fut. ind. 1. sg. διετάξωι GSJ 67 (1101). Aor. ind. medio 3. sg. ἐδιὲτάξατω T 46 (1050), ἐδιατάξατω C 601 (1155).

διατί cong. 'perciò': διατὶ καὶ 'perciò appunto' GM 88, 89 (1152), διά τοι καί C 622 (1160?) = δια τοί Spata II 398, διά τοι C 17 (1141), δίατοῖ τοῦτου T 130 (1126). || Gr. tardo e med. *id.* D, K.

°**διατίθημαι** vb. tr. 'disporre': aor. ind. sg. 1. ἐδιεθέμην R I 191 (1086), 3. ἐδιέθετω C 349 (1183-1222?). || Gr. ant. *id.*, medio di διατίθημι. **b.** διατίθομαι: C 401 (1105). || V. τίθομαι.

διατίμησις s. f. 'valutazione, valore': τὴν αὐτοῦ στοιχιθήσαν διατήμισι C 376 (1196). || Gr. tardo *id.* L-S, D.

°**διατρίβω** vb. intr. 'trattenersi, soggiornare': pres. ptc. διατριβῶν R II 60 (1154).

διατυπόω vb. tr. 'stilare (un documento)': ἵνα ἔχω εγῶ ἐξουσίαν διατυπῶσαι ἐκ τοῦ εμοῦ κατὰ τὸ ἔθος τῆς χώρας T 232 (1170); τὸ παρὸν ἰσοτυπον διατυπώσαν ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου ἀπαραλλάκτως R I 183 (1076). || Gr. tardo e med. *id.* 'modellare' L-S, D.

°**διατύπωσις** s. f. 'testamento': acc. διατύπωσιν Falkenhausen I 184 (1107). || Gr. ant. 'configurazione'; gr. tardo (VI sec.) e med. 'disposizione testamentaria' L-S, L, K.

διαφανερόω vb. tr. 'esibire': διαφανερῶσαι τὸν παρόντα δίβελλον ἔγγραφον Müller 16 (1359). || Da διά + φανερόω.

διαφενδεύω: v. δεφενδεύω.

διαφέρνω vb. intr. 'spettare': ἀπετάξατε εωνιῶς πρὸς ημὰς... πᾶσαν αγωγὴν τῆν πῖαν ποτε εδιὰφερννεν καὶ μέλλον διαφέρνυν πρὸς σὰς T 409 (1281). || Gr. med. *id.* 'appartenere' K s. v. διαφέρω.

°**διαφέρω** vb. intr. 'spettare': πάσαν ημων δῖκαῖωσυνῖν ῆν εχωμαι καὶ μέλλει ημων διαφέρι T 492 (1281); το μερος μου τῶν τρίων ελεων των μεδιαφερροντων (lg. με διαφ- 'che mi appartengono') T 329 (1198). || Gr. ant. intr. 'differire'; gr. tardo (III-II sec. a. C.) e med. 'appartenere a' L-S, D, K.

°**διαφορά** s. f. 'diritto, pertinenza': acc. διαφορὰς αὐτοῦ (χωραφήου) GM 180 (1306), ἐμεταιδώκαμεν αὐτὸ τὼ προριθὲν χωράφηον σὺν τοῖς διαφορᾶς αὐτοῦ ib. 181. || Gr. ant. 'differenza', 'vantaggio, profitto'.

°**διάφορος** agg., pl. 'parecchi, un certo numero di': καλλία τε διάφορα ἀνοικοδομήσαμεν GM 210 (1189). || Gr. ant. 'differente'; gr. tardo (IV sec.) pl. 'parecchi' S.

°διαφυλάττω vb. tr. 'conservare, osservare': pres. ind. pl. 1. διαφυλάτομεν R II 121 (1193); inf. διαφυλάχτειν T 33 (1034), διαφυλαγτειν T 60 (1063), διαφυλάγτεσθαι T 94 (1106), διφηλάττην R II 90 (1173). Aor. inf. διαφυλακτῆναι Müller 23 (1401).

διαχάραγμα s. n. 'conio, zecca': ταρία... σικελικοῦ διαχαράγματος C 110 (1183); χρυσια διαχαραγματα νομισματα T 17 (1016?), χρυσίου διαχαράγματα νομισματα T 27 (1032), 39 (1040), ecc. || Da gr. ant. διαχαράσσω 'incidere, marcare'.

°διαχράομαι vb. intr. 'abituarsi': ὅπως τῶ ζυγῶ ἐν ὧ ὑπεκλήθησαν τὸν ἴδιον αὐχένα ἐκείσε τὸ τὲλος διαχρησινται CMG 36 (1328). || Gr. med. 'id.' D, gr. ant. 'servirsi continuamente'.

διάχρυσος agg. 'aureo, di oro': σκολαρίκια διάχρυσα T 519 (1191). || Da διὰ χρυσοῦ; cfr. διάκηρος.

διάχωμα s. n. 'argine' (?): πρὸφθασάσα... καὶ τὸ οἴκημα τὸ ἐκ γονέων μου καὶ τὸ ἀπαναντι αὐτοῦ διὰχώματος κατασκευασμένον τοπίον την σκάλαν τὲ καὶ τὸ ἥμισυ τῆς πάσης αὐλῆς ἐπαπέδωκα R I 152 (1049). || Gr. tardo (pap. III sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

διαχώρησις: v. il seg.

°διαχωρίζω vb. tr. 'delimitare, fissare i confini di': pres. ptc. pl. απήλθον διαχωρίζων τὸν τόπον T 354 (1206). Aor. ind. sg. 1. ἐδιὲχῶρησα T 355 (doc. cit.), 3. ἐδιεχώρισε e ἐδιχώρισε C 328 (1173), ἐδιεχώρησε C 514 (1132), pl. 1. ἐδιαχωρίσαμεν C 319 (1154), ἐδιαχορίσαμαι T 354 cit., 3. ἐδιαχώρησαν C 534 (1130-1140?), ἐδιεχώρησαν GD 46 (1042), ἐδιαχωρίσασυν C 433 (1183). Ppf. perifr. ἦν διαχώρησις Collura II 332 (1101), lg. ἦν διαχωρίσας ibid. Pass. aor. ind. 3. sg. ἐδιεχωρίσθη C 304 (1142), διεχωρίστη GSJ 267 (1093) = T 74, ecc. Pl. ἐδιαχωρίσθησαν T 199 (1188). || Gr. ant. 'separare'.

°διαχώρισις s. f. 'confine': ἡ διαχώρησης T 286 (1184), ἡ διαχώρησις T 298 (1188); pl. gen. διαχωρισαίων C 318 (1154). || Gr. ant. 'separazione'.

διαχώρισμα s. n. 'confine': ἔσοθεν δὲ τῶν τοιούτων διαχωρισμάτων C 290 (1096). || Gr. tardo (II sec.) *id.* 'fenditura, spacco' L-S.

διαχωρισμός s. m. 'confine': C 315 (1144?), 386 (1091?), GSJ 106 (1141), ecc.; τὸν διαχωρισμόν C 329 (1173), τῶν διαχωρισμῶ C 415 (1122?). || Gr. tardo (I sec.) 'separazione' L-S, S.

διβέλλιον s. n. 'documento, contratto': λαμβάνειν ἕτερον διβέλλιον ἰσότυπον τούτου καὶ ἐκ νέου πεποιημένον..., μὴ θέλοντες τὸ παρὸν διβέλλιον ἀνανεοῦσται, τὸ παρὸν διβέλλιον μενέτω στερεὸν καὶ ἀπαρασάλευτον εἰς αεί Müller 15 (1359). || Gr. med. *id.* DCG, dal sg.

δίβελλος s. m. 'documento, contratto': διαφανερῶσαι τὸν παρόντα δίβελλον ἔγγραφον Müller 16 (1359). || Da lat. libellus 'piccolo scritto'. V. λίβελλος.

Δίβουλης ep. m.: ὁ αὐτος Δίβουλης e εἰς τοῦ Δίβουλη GR 366. || Cfr. gr. tardo (Esichio) διάβουλοι 'διπλοῖ, δίβουλοι' L-S, bov. *divòli* 'bisaccia', ngr. dial. διβόλι 'id.' LG, ILEIKI; v. **Καλοδιβόλης**.

Δίγτωρ ep. m.: ιωαννης δὶγτωρ T 194 (1149). || V. Διττούρης.

δίδεμε, δίδιμε: v. δίδωμι.

Διδηκήση: v. Δικήζης.

°διδράσκω vb. intr. 'fuggire': τῶν δὲ ἐμῶν ἀνθρώπων οὓς ἔδράσασιν ἔκ των εμῶν ἀστεών, εἴ δυνασει ἀγαγεῖν αὐτοὺς πρὸς σὲ, ἔχε αὐτοὺς ἀκωλύτως R I 227 (1120) = ἔδρασαν R I 232 (1110). || Gr. ant. aor. (ἀπ)έδραν L-S, gr. tardo (pap. IV sec.) δοῦλον δράσαντα L-S, (IV-V sec.) ἔδρασεν S.

δίδω vb. tr. 'dare': pres. ind. sg. 1. δίδω R I 136 (1007), 224 (1166), διδό T 532 (1251), δυδου T 87 (1101?), δείδω C 17 (1141), 3. δίδει CMG 120 (1334); cgt. sg. 2. δίδις T 230 (1170), 3. να εδῖδεν T 408 (1243); inf. δίδειν T 7 (981), δίδιν GSJ 168 (1159), δίδην GR 199, GM 145 (1195), δείδειν GO 159 (1056). Aor. ind.

sg. 1. ἔδωσαν T 288 e 289 (1184), 2. ἐδῶσες T 420 (1251), 3. εδωσε ibid., ἔδωσεν T 289 cit., ἔδοσεν GSJ 98 (1128), pl. 1. εδόσαμεν T 117 (1121), 3. ἔδωσαν GSJ 191 (1169); inf. δώσῆν T 252 (1178), δόσι GM 163 (1264). Pass. εδωσατο ημήν δῦο δενδρα T 406 (1242). Ppf. perifr. 1. sg. ἤμον δώσοντας MénC 326 (1107). || Gr. tardo (pap. III sec.) δίδω L-S, S; gr. med. δίδω, διδώ, aor. ἔδωκα, ἔδωσα K. Cfr. otr. *dínno*, ngr. δίνω LG s. v. δίδωμι. **b.** 'giungere a, raggiungere': δίδη κὰτο τοῦ λάγκου... δίδη άλλη λίθον στερέον· καὶ δῆδι εἰς τὸν λίθον μέγα T 82 (1098), δήδη εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν τεσσάρων καναλείων Grégoire 97 (1126). || Gr. med. anche intr. con vari significati K. V. δίδωμι, δοδέω.

διδῶ: v. δίδω.

°δίδωμι vb. tr. 'dare': pres. ind. sg. 1. δίδιμε e δίδεμε C 616 (1145), δυδουμί T 77 (1094); cgt. pl. 3. δίδουν GM 212 (1189); ptc. διδών C 17 (1141), f. nom. διδοῦντα T 374 (1225), gen. διδούντος T 245 (1175), διδούμενοι C 467 (1100-1130?). Aor. ind. sg. 1. εδουκα T 86 (1101?), ἐδωκάν T 84 (1099), ἔδωσαν T 289 (1184), pl. 3. ἔδωκαν CMG 128 (1334), ἔδοκαν CMG 15 (1328); cgt. να εδῖδεν T 408 (1243); inf. δῶνε T 230 (1170), δόσαι Caruso 323 (1234); pass. ind. 3. sg. καί δώθη GSJ 191 (1169), cgt. δοθήει C 425 (1182). Pf. ind. 1. sg. δεδουκα T 76 (1094); ptc. δεδόμενου C 17 (1141). || V. δίδω.

διέβουλλον: διέβουλλον τϊμίον γενόμενων παρ εμοῦ T 256 (1179). || Lg. διὰ βοῦλλον τίμιον 'per privilegio onorifico'.

διεγδικάω, διεγδικέω: v. διεκδικάω, διεκδικέω.

διεγείρω vb. tr. 'suscitare': aor. ind. 1. διέγειρα ὄχλησιν Cañellas 164 (1202). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D.

διεγκαλέω vb. intr. 'esporre i motivi di un'accusa': οὕτω τοῦ ηγοὺμένου διὲγκαλοῦντος R II 25 (1143). || Gr. tardo e med. *id.* 'accusare' D. Cfr. διακαλέω.

δίειμι vb. intr. 'essere, trovarsi': τοὺς μετὰ σὲ μὲλλοντας διεῖναι ἐν τῆ τοιαύτη ἁγία μονῆ C 384 (1117). || Gr. med. *id.* (raro) D, da εἰμί.

διείς: v. διίημι.

διεκάν: v. διεκδικάω.

διεκδικάω vb. tr. 'difendere, sostenere i diritti di': pres. inf. διἔκδικάν T 123 (1124), διεκδηκάν R I 148 (1044), διεγδικᾶν GSJ 138 (1154), T 332 (1198), διεγδηκάν T 258 (1179), διεκάν e διεκδικαν T 479 (1271). || Dal seg.

διεκδικέω vb. tr. 'difendere, sostenere i diritti di': pres. cgt. διεκδικοῦμεν T 268 (1180); inf. διεκδικεῖν Schneider 263 (1119), C 334 (1185), διεκδικῆν C 435 (1183), 450 (1225); ptc. διεκδικοῦντες C 334 cit. Aor. cgt. 1. pl. διεκδικήσωμεν Schneider l. c., δηἔγδηκήσωμεν T 8 (984). **b.** 'rivendicare per sé': ὅπερ ἐδιεκδίκησα τοῦτο... παρὰ τῆς μεγάλης κόρτης C 90 (1217). || Gr. tardo (VI sec.) 'rivendicare' L-S, gr. med. 'id.' e 'difendere' DCG, K.

διεκδίκησις s. f. 'difesa, sostegno assicurato al compratore': ἁπλὴν ἀποχὴν καὶ τελείαν διάπρασιν μετὰ καὶ διεκδικήσεως τίθημοι καὶ ποιῶ GSJ 45 (1189); τὴν διεκδίκησιν εἶτ' οὖν δεφένδευσην C 25 (1144), τὴν νομικὴν διεκδίκησιν GM 151 (1201), 181 (1306), ecc. || Gr. med. *id.* 'poenae irrogatio' ThG, ngr. 'rivendicazione' D.

διεκδικητής s. m. 'rivendicatore, chi sostiene l'altrui diritto di proprietà': pl. διεκδικηταί GSJ 116 (1144), διεγδοικηται T 490 (1277). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* = *defensor* L-S, S, K.

διεμφενδεύσω: v. δεφενδεύω.

Διένης ep. m.: Ἀρνοῦ τοῦ Διένι MénC 324 (1076). || Da gr. med. διγενής 'ermafrodito', 'nato da due razze' D; cfr. *Dieni* (RC) DCC.

διενοχλέω vb. tr. 'molestare': pres. ptc. διενοχλῶν T 360 e 361 (1213), δηενοχλῶν T 363 (1213). || Gr. tardo (III-II sec. a. C.) *id.* L-S, D.

διεντέλλομαι vb. tr. 'prescrivere, imporre': pass. ppf. οὕτω διετέταλθω ἐν πάσι τοῖς ἡμῖν ὑποκειμένοις μοναστηρίοις CMG 67 (1329). || Gr. med. (X sec.) *id.* D.

διερευνάω: v. διεὑρεθέντες.

°**διέρχομαι** vb. tr. 'esporre minutamente': aor. ptc. πολλὰ περὶ τούτου διελθῶτες GSJ 56 (1098).

διετάξωι: v. διατάσσω.

διετέταλθω: v. διεντέλλομαι.

διετετάχθη, -τάχθω: v. διατάσσω.

διεὑρεθέντες: εἰδῶτες τοίνυν ὡς προείπομεν τοῖς συνόροις διεὑρεθέντες, εὕρομεν τὰ σύνορα τῆς ἐγκλησίας... R II 44 (1145). || Grafia corrotta per διερευνηθέντες, ptc. dep. di gr. ant. διερευνάω 'investigare'.

διευφὲνβό, διευφενδεύω, διεφενδεύω: v. δεφενδεύω.

διηκονέω vb. intr. 'celebrare messa, officiare': pres. ind. impers. ψάλλεται καὶ διεικονίται CMG 69 (1330), διηκονήται CMG 152 (1334). Aor. cgt. pass. διεικονηθῆ CMG 90 (1330); ptc. διοἱκόνισας CMG 17 (1328). || Gr. ant. (ion.) *id.* = διακονέω 'servire'; gr. med. διακονῶ e δικονῶ K, (VI-VII sec.) διἠκονῶ S.

διηκονητής s. m. 'officiante': διἄκων καὶ διοἰκονητης Schneider 264 (1119), διηκονητης T 307 (1192). || Cfr. gr. tardo e med. διακονητής 'servitore di un monaco anziano' L, D. **b.** 'amministratore': ἐπίτροπον καὶ διηκονητήν GSJ 218 (1198). || Dal prec.

διηνεκός agg. 'perpetuo': ι διεινεκεὶ καὶ... ἀκατάπαυστος προσευχή CMG 57 (1329); ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ διηνεκοὺς πάντοτε χρόνους GSJ 106 (1141). || Da gr. ant. διηνεκής, -ές 'id.'.

διῆρμι: τὰ σκεύη δὲ τοῦ οἴνου διῆρμι οὕτως. τὸ ἕν σκεύος ὃ ἐν τῶ οἰκήματι αὐτοῦ ἔχει ὁ λέων, αὐτῶ ἐκείνω ἀφιήμι, τὸ ἄλλο δὲ κυριακῶ... R I 154 (1049). || Lg. διαιροῦμαι 'distribuisco', da gr. ant. διαιρέω 'dividere'.

°**διίημι** vb. tr. 'cedere': ptc. aor. f. διεὶς ἐν ἀληθεία ὁλομψύχος ἐν καθαρᾶ φρέσι καὶ ἀμετατρέβτω νωεί, πέπρακα... τὼ ἐμὸν χωράφιον C 462 (1279). || Gr. ant. 'lasciar passare', 'congedare'.

διθύνω vb. tr. 'pilotare, dirigere': ἐπροχειρήσαμέν σοι τοῦς ὕακας τῆς τοιαύτης ἐπισκοπῆς διακυβερνᾶν ταύτην καὶ τὸ ποίμνιον διηθήνειν C 290 (1096). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D; cfr. ἰθήνειν καὶ διακυβερνᾶν C 291 (doc. cit.).

°**διισχυρίζομαι** vb. intr. 'insistere': impf. 3. pl. ἐδιϊσχυρίζωντο GD 44 (1042).

δικαιοδότης s. m. 'giudice': pl. acc. δικαιοδότας T 294 (1188). || Gr. tardo (Strabone) e med. *id.* L-S, D.

δικαιοκρισία s. f. 'giusto giudizio': τῆς δικαιοκρισίας λαβεῖν τὸ εὐάρεστον R II 31 (1144). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, L, K. **b.** 'giurisdizione': οἱ ὑπω τὴν ημετεραν δικαἱοκρισιαν ἄρχουντες R II 40 (1144).

δικαιοκρίτης s. m. 'giudice giusto': pl. ι δικεωκριταί e τῶν δικαιωκριτῶν C 627 (1137), δικαιοκρίτων R II 30 (1144). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D, K; v. κριτοδίκης.

Δίκαιος pr. m.: ὁ κώτος τοῦ δικαίου T 387 (1228). || *Id.*, da gr. ant. δίκαιος 'giusto', P-B, Buturas.

°**δικαιοσύνη** s. f. 'diritto, spettanza': σὺν... πασῶν των δικαιῶματων αυτου και δικαἱωσεινῶν επρασαμεν αυτό T 502 (1303). || Gr. ant. 'diritto, giustizia'.

°**δικαιόω** vb. tr. 'giudicare': pres. inf. δικεῆν GSJ 271 (1121), δίκαιὴν T 353 (1206), δικαιεῖν T 368 (1214).

°**δικαίωμα** s. n. 'sentenza, decreto': acc. δικαίωμαν GD 49 (1042), GSJ 84 (1127), ἔγγραφον δικαίομα T 296 (1188). || Gr. ant. 'atto di giustizia', gr. tardo (*Settanta*) 'decreto'; gr. med. δικαίωμα(ν) K. **b.** pl. 'diritti': σῶον τὸ στάθμιμα καὶ δικαιώματα τῆς ἁγίας ἐκκλησίας GM 157 (1227-1250); gen. δικαιωμάτων GM 173 (1304), 180 (1306).

δικαιωτής s. m. 'giudice': R II 38 (1144), δικαἱωτης e δκαιωτης R II 41 (1144). || Gr. tardo (I-II sec.) *id.* L-S.

°**δικαστήριον** s. n. 'tribunale': ἐν δικαστερίω C 410 (1112).

Δίκελλοι t. m. pl.: εἰς Δικέλλους GR 197. || Da. gr. ant. δίκελλα f. 'bidente, zappetta a due denti'; gr. tardo (Esichio) δίκελλον 'id.' L-S.

Δικέμβρης agg. 'dicembre': μηνι δικεμβρηι R II 122 (1193). || Gr. med. δικέμβριος e δεκέμβριος K. V. Δεκέμβριος.

Δικήζης pr. m.: παίδες τη (lg. τοῦ) δικηζη βασιλειος και ἰωάννης T 183 (1145) = Οἱ παῖδες τοῦ Διδηκήση Z 166 (1096). || Cfr. Δικιζας (At.).

Δίκητα t.: ὕδωρ ὃ λέγεται Δίκητα GR 430.

Διλαβάρβα ep. m. indecl.: ῥοβέρτος διλαβάρβα C 616 (1145). || Da δι- + ?. Poco verisimile cal. *di la varva* 'della barba'.

διμετρις: v. Δημήτρης.

Δίμης ep. m.: 'Αρκούδιος Δίμης Z 176 (1102). || Ipocor. di Δημήτρης? Cfr. Δῆμος Buturas.

δίμιτον s. n. 'vestito di stoffa a due licci, veste pregiata': pl. δήμιτα Falkenhausen II 449 (1209). || Da gr. med. *id.* 'tessuto di due licci', dall'agg. δίμιτος D. Cfr. it. ant. *dìmito* 'tessuto di seta', 'specie di fustagno', venez. *lìmito* 'guarnello, tessuto di accia', ingl. *dimity* DEI.

διμυλίος agg. 'a due macine': οἱ ὁδὸς οἱ ἀπάγουσα εις τους μύλους δοιμηλίους Schneider 270 (1140). || Da δι- 'doppiamente' + gr. ant. μυλίας, -ου agg. e s. '(da) macina' o gr. tardo (I sec. a. C.) μυλαῖον 'macina' L-S. V. Δειμιλίον.

Δινάντ ep. m. indecl.: κυρου γιοτζουλὶν δὲ δϊναντ T 176 (1142). || Da fr. ant. *Dinant* Langlois, cfr. *Dinan* t., da **Divonantos*, nome di origine celtica, Dauzat-Rostaing, Ménager *Inv.* 375; *Thoma de Dinante* Pratesi 54 (1157?).

°**διό** cong. 'perciò': διοῦ T 239 (1173), 389 (1229). || Gr. med. διό e διού K.

°**διοικέομαι** vb. intr. 'abitare': πάντας τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς οἰκοῦντας καὶ μέλλοντας διοικεῖστε εἰς τὴν μονήν C 383 (1117); διακοῦντες R II 87 (1173). **b.** °**διοικέω** vb. tr. 'amministrare': inf. διοικοῦν C 291 (1096).

διοικητής s. m. 'tesoriere': βασιλειος διακονος και διοικητης T 90 (1101), ὁ διηκητὶς τῶν πραγμάτων τῆς καθ' ἡμας ἁγίας μονῆς GM 76 (1146) = C 346. || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* 'id.' L-S.

°**Διομήδης** pr. m.: διομίδης T 41 (1045).

°**διονομασμένος** 'noto come': διονομασμενος δικαἱωτης βάθους σιγνου e οἱδιονομασμενος δκαιωτης βαθους σιγνου R II 41 (1144). || Ptc. pf. di gr. ant. διονομάζω 'distinguere con nome', pass. 'essere largamente noto'.

Διονύσιος pr. m.: C 55 (1143-1145?), GM 194 (1325); κυρίου διονυσίου T 377 (1226), 390 (1229), διονησίου T 385 (1228), C 97 (1243), ecc. || Da gr. ant. Διονύσιος agg. 'di Dionisio'; cfr. ngr. *Id.* Buturas.

διορία s. f. 'termine, scadenza': διὁρία CMG 42 (1328); gen. διορίας T 242 (1175), C 441 (1217); acc. διορίαν T l. c., διωρίαν C l. c., ecc. || Gr. tardo (I sec.) *id.* e διωρία 'spazio o intervallo fissato' (da ὅρος), 'tempo stabilito' (da ὥρα) L-S, L. **b.** 'confine': ἔστην δὲ ἱ δυορία τõ ἀμπέλου καὶ χωραφίου ὅτος C 523 (1142?). || Da ὅρος.

°**διορίζω** vb. tr. 'stabilire': aor. ind. ἐδιορίσαμεν GM 50 (1095), GSJ 84 (1127), medio εδηορησατο R I 163 (1056), pass. ἐδιὁρίσθη CMG 18 (1328).

°**διορισμός** s. m. 'limite, confine': GR 248, GM 157 (1227-1250), ecc.; gen. διορισμοῦ CMG 79 (1330). Pl. ταῦτα τὰ σύνορα γινόσκωμεν ἡμεῖς ὅτι εἰσὶν ἱ διορισμοὶ τῆς ἐκκλησίας C 307 (1142?). || Gr. ant. 'divisione, distinzione', gr. med. 'id.' D, K.

διοριστικός agg. 'delimitativo, che indica i confini': σιγίλληον διὁριστικõν T 102 (1115?). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* L-S.

διὁρρήξη: v. διαρρήγνυμι.

°**διορύσσω** vb. intr. 'scassinare': (ἐν οὐρανῶ) ὅπου οὗται κλέπται οὐ

διορρίσσονται οὗται κλέπτουσιν GSJ 152 (1156).

διότις cong. 'perché': διῶτις T 262 (1180), διὄτης T 376 (1226), διότης CMG 157 (1336), διό τοις C 536 (1143?). || Gr. ant. διότι, gr. med. anche διότις K.

διοῦ: v. διό.

Διπαρναβείλλιας ep. m.: ῥογέριος διπαρναβείλλιας C 512 (1111). || Da fr. *de* + *Barneville* t. Dauzat-Rostaing, Ménager *Inv.* 353-354; cfr. *Rogerius de Barnavilla* Brühl 256-266 (1142).

δίπλα s. f. 'doppio': ζημιοῦσθαι... εἰς τὸ δημόσιον νομισματα ιβ' καὶ εἰς σέ τὸν ἀγωρακώτα τὴν δίπλαν GSJ 46 (1089), 76 (1114). || Gr. med. *id.* 'piega', da διπλώνω, D, K. Cfr. bov. *dípla* 'piega', 'seconda zappatura' LG s. v. διπλόω, ILEIKI.

διπλόννω vb. tr. 'raddoppiare': pres. cgt. 3. δυπλοννη T 136 (1129). || Gr. med. διπλώνω 'id.' da gr. ant. διπλόω D, DCG. Cfr. bov. *diplònno* 'piegare', 'avvolgere', otr. *diplònno* 'piegare', 'spandere' LG, ILEIKI.

διπλός agg. 'doppio': δοῦναι τὸ προγραφὲν τίμημα τοῦ διπλοῦ GK 36 (1181), τοῦ πλοῦ T 271 (1181), τὸ αὐτὸ τοίμιμα ἐν διπλῖς πωσώτιτι GD 24 (1031); εις ποινην τοῦ (lg. τὴν?) διπλῖν T 503 (1303). || Gr. tardo (II-III sec.) e ngr. *id.* L-S, D; cfr. bov. *diplò*, otr. *diplò* LG, ILEIKI. Avv. **διπλῶς** 'in misura doppia': πρὸς σὲ τὼν άρχωντα διπλὸς το τὶς αλλαγίς T 263 (1180).

διπλοῦς: v. πλοῦ.

διπρόσωπος agg. 'a due facce': τὸ διπρόσωπον σαγίον R I 154 (1049). || Gr. tardo e med. *id.* 'id.', 'ambiguo', 'falso' L-S, D.

°**δίπτυχα** s. n. pl. 'libri, registri': ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτήχοις T 50 (1053), ecc., ...διπτυχοῖς T 149 (1132). || Gr. ant. δίπτυχος, -ον 'piegato in due', δίπτυχον δελτίον 'dittico'. Nel gr. eccl., tardo e med., i δίπτυχα erano i libri su cui si registravano i nomi di vivi e di defunti che il prete officiante commemorava al momento dell'eucarestia D, L.

δισάκκιον s. n. 'bisaccia': pl. δισάκηα GL 11 (fine X sec.). || Gr. tardo (pap. II sec.) e med. *id.* L-S, S, D, δισάκι(ον) K, DCG. Cfr. otr. *visáćći* n. 'bisaccia' (con influsso di lecc. *visazza*) LG s. v. *δίσακκος, ILEIKI e v. Ξηροδισάκκης.

Δίσης ep. m.: ὁ γωσφρὲ δίσης C 415 (1122?). || Cfr. fr. *Dissais* t. Dauzat-Rostaing s. v. *Dicy*?

Δισίσε t.: gen. δισίσε = ar. *d.sīsah* C 257 (1183), δισίσες = ar. *id.* ib. 258. || Cfr. ar. *id.* C 213, rr. 5 e 12 (1182) = lat. *desyse, disise* ib. 186, rr. 12 e 19, ecc.; ora *Disisa* (Vallone) TCI 49 E 3.

δισκόμης s. m. 'visconte': C 75 (1166), GM 157 (1227-1250), ecc., δισκόμητης GSJ 260 (1264; δισκόμης nell'indice); gen. δισκόμητος C 75 cit., GM 132 (1194). Pl. gen. δισκομίτων C 643 (1099). || Da βισκόμης, incrociato con δισ-. Di qui la forma ar. regionale *disqūmī* C 82, rr. 14 e 15 (1172), 605, r. 5 (1242) in docc. bilingui; ad essa corrisponde βεσκόμης ep. nel testo greco del primo, *vicecomes* s. in quello latino del secondo. V. παραδισκόμης. **2. Δισκόμης** ep.: γίδος δισκώμης C 619 (1146); βασιλείου δυσκόμητος T 425 (1257).

δισκοποτήριν s. n. 'calice con patena': GSJ 102 (1138?). Pl. δισκοποτήρια GM 210 (1189). **b. δυσκοπότηρον**: GR 271, 483. || Gr. med. δισκοποτήριον e δισκοπότηρον DCG, D, K.

δίστρατον s. n. 'bivio': δίστρατον GR 438, MénC 323 (1076), ecc., δύστρατον T 298 e 301 (1188); gen. δυστράτου T 555 (s. d.). || Gr. med. *id.* DCG, K.

Δίστωμος f., in agion.: ης την υπεραγίαν θεοτοκον της διστωμου T 107 (1117). || Da gr. ant. δίστομος, -ον 'dalla doppia entrata', 'biforcato', 'a due tagli', gr. tardo 'con due foci'; o da gr. tardo δύστομος 'duro di bocca', 'difficile a pronunziarsi' L-S.

Διττούρης ep. m.: φιλιππου διττούρι R II 145 (s. d.). || V. Δίγτωρ.

διϋφένδειν, διφενδεύω: v. δεφενδεύω.

διφηλάττην: v. διαφυλάττω.

Δίφλε t. indecl.: εἰς τὸν ποταμὸν δίφλε C 81 (1172) = ar. *wādī ad-diflah* ib. 82, rr. 8-9. || Da ar. d i f l à 'oleandro' Wehr, d a f l a h e d a f l à Dozy I 450*a*, a sua volta da gr. ant. δάφνη.

διφούρκιον s. n. 'diramazione': τὸ διφούρκιον τοῦ ρυακίου T 109 (1117). || Da δι- + φοῦρκα. Cfr. ngr. διφούρκι 'strumento di ferro, con cui si getta la legna nella calcara' D.

°**δίχα** prep. 'senza': δίχα εὔλογον αἰτίσιν Kehr 438 (1168). || Gr. ant. con gen.; gr. med. con gen. o acc. K.

διχαλός agg. 'biforcuto': ἕως τῆς διχαλῆς δρυός T 19 (1019). || Gr. ant. (dor.) δίχαλος = δίχηλος (v.); gr. med. δίχαλος e διχαλός K.

διχάλωτος agg. 'biforcuto': ἄχρι του δυχαλῶτου λῖθου T 200 (1154). || Cfr. ngr. διχαλωτός 'id.' D, da gr. ant. (dor.) διχάλα 'forca'.

°**δίχηλος** agg. 'biforcuto': ἡς τὸν ἄρμων τὸν δίχηλων C 561 (1143). || Gr. ant. δίχηλος 'che ha l'unghia bisulca', 'che ha due chele'; v. δίχαλος.

διχονοέω vb. intr. 'discordare': ὁμονοοῦντες, οὐχὶ διχονοοῦντες T 51 (1054). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, D.

δίχως prep. 'senza': δίχως τινὸς προφάσεως GM 157 (1227-1250). || Gr. med. *id.* D.

°**διώκω** v. tr. 'scacciare': inf. διώχεσθαι GSJ 138 (1154). || Gr. med. διώκω e διώχω K.

διώχνω vb. tr. 'scacciare': ἵνα καὶ εἰδιόχνετε GM 174 (1304). || Gr. med. *id.*, da gr. ant. διώκω, D, K, DCG.

δκαιωτης: v. δικαιώτης.

Δοδᾶτος pr. m.: δοδάτος C 600 (1112). || Da Δεοδᾶτος.

δοδέω vb. tr. 'dare': inf. δοδῆν C 532 (1130-1140?). || Cfr. gr. med. δούδω K s. v. δίδω, bov. *dònno*. V. ἐπιδόδ(έ)ω.

°**δοκέω** vb. tr. 'sembrare', impers. 'sembrare opportuno': aor. ind. ἔδοξεν ἡμᾶς Cañellas 157 (1167); cgt. κρατήσει ταῦτα οὗ ἂν αὐτῇ εἰδοκήσει R I 244 (1123).

°**δοκιμάζω** vb. serv. 'tentare': fut. ind. 1. sg. εἰ δὲ καὶ εἰς ἀποτροπὴν ἐλθῆναι δοκιμάσω GM 65 (1135), εἰ καὶ εἰς ἀποτροπὴν ἐλθῆναι δοκιμάσαι ἐξ ὧν νῦν ἐποιήσαμεν C 336 (1185) e ...δοκιμάσε C 350 (1178; lg. -άσω), ἀλλ' εἰ καὶ εἰς ἐπιτροποὺς (v.) ἐλθεῖν δωκιμάσω C 364 (1171), εἰ δὲ... πρὸς ἀποτροπὴν δοκιμάσωμαι C 296 (1139), pl. εἰ δὲ... εἰς ἀποστροφὴν δοκιμάσωμεν ἐλθεῖν Schneider 263 (1119). Aor. cgt. 1. sg. ἐὰν καὶ εἰς ἀποτροπὴν ἐλθῆν δοκιμάσε (lg. -άσω) ἐξ ὧν νῦν πεποιήκαμεν C 374 (1176), ἴδέ (lg. εἰ δὲ) καὶ πρὸς ἀποστροφὴν δοκημάσειμεν C 683 (1196-1200?). || Gr. med. 'id.' S, D, gr. ant. 'saggiare, esaminare'. V. il seg.

δοκίμενα: ἀλλ' εἰ εἰς ἀποτροπὴν ἐλθῆναι δοκίμενα ἐξ ὧν νῆν πεποιήκαμεν C 338 (1188) = ...δοκϊμέν ά ἐξ ὧν... Spata III 92. || Lg. δοκιμάσωμεν.

δολιεύομαι vb. tr. 'ingannare': ptc. δολιευόμενος GO 89 (1053), 92 (1053). || Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S.

δολιότης s. f. 'inganno, astuzia': ἄτερ πάσης ῥαδιουργίας καὶ δολιότητος CDBa IV 94 (sec. XI). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* L-S.

°**δόμα** s. n. 'tributo': ἀπαιτησις... δόματος CDBa IV 68 (1046), τέλλει αὐτοῦ δόμα..., στρεφη δόμαν καὶ ἀγκαρι..., στρέφη δόμας..., τελλι τὸ δόμα, ecc. T 558 (s. d.), τέλλει δόμα καὶ αγγάριαν του ῥηγός ib. 559; τοὺς δὲ ἀγαρηνοὺς ἀπλήκευα... καὶ ἵνα παρέχουν τῇ ἁγία θεοτόκω λόγου δόματος... C 1 (1095?), ἦναι αὐτὸν... ἀνεπερέαστον καὶ ἀνενώχλειτον ἀπὸ πάσης ἐπυρίας δώματος καὶ ἐγγαρίας καὶ χειλωτικὸν καὶ ἐρβᾶτικὸν C 643 (1099), τὸ δηλοθὲν μοναστήριον... ἀπό τε δόματος καὶ πάσης ἀγγαρίας ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ πάσης δουλείας ἐπιγείων δεσποτῶν ἐλεύθερον ὑπάρχειν C 438 (1192), ἵνα ὑπάρχει ἐλεύθερος παντελεύθερος

ἀπο τὲ δῶματος, ἀγγαρίας καὶ παντõς ἐπυρίας, ὡς φράγγοι ἄνθρωποι T 334 (1198), ἀπαίτει αὐτοὺς δόματα καὶ ἀγγαρίας καὶ καννίσκια T 300 (1188). ‖ Da gr. ant. e tardo (*Settanta*) δόμα 'dono', (pap. III sec. a. C.) 'pagamento', meno prob. gr. ant. (poetico) δῶμα 'casa', gr. tardo (I sec. a. C.) δόμα 'id.' L-S. V. δώρημα.

δομανδου: v. Δομνάνδος.

δομάω vb. tr. 'costruire, edificare': καταγογηα τε των αδελφων δωμησαμενος R I 167 (1059). ‖ Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S. Ma v. anche δομέω.

δομένικην: v. Δομίνικα.

Δομένικος pr. m.: Pratesi 368 (1230), Δουμένικος e gen. Δουμενίκου Müller 21 (1401), δομήνικος C 630 (1162), 654 (1173), δομίνηκος C 88 (1196), Δωμίνικος C 524 (1142?); gen. δομίνικου T 83 (1098). ‖ Da lat. crist. D o m i n i c u s ('del Signore') Tagliavini I 263, DNI s. v. *Doménico*.

δομέστικος s. m. 'dignitario civile ed ecclesiastico': nom. δομέστικο CDBa IV 12 (991); gen. μαραγδου δομεστίκου τοῦ θεματος T 18 (1019), τοῦ δομεστίκου τῆς καθολικῆς GR 475. Pl. gen. δομεστίκων τῆς τάξεως T 54 (1054?). ‖ Gr. tardo e med. *id.*, da lat. d o m e s t i c u s DCG, D, L. **2. Δομέστικος** epit.: Γρηγορίου τοῦ Δομεστίκου Z 167 (1145), ιωαννης του δομεστικου T 252 (1178). **b.** ep.: κωνσταντϊνου δομεστίκου T 37 (1039), δομεστικου T 151 (1133?); οἱ δομέστικοι GR 479. ‖ Gr. med. *Id.* Moritz I 43.

Δομετης ep. m.: βασίλειος δομετής T 268 (1180); νικολάου δομέτη ib. 267. ‖ Da *δομετής 'costruttore (da δομέω), o da Δομέτιος = Δομίτιος P-B (da lat. D o m i t i u s).

δομέω vb. tr. 'edificare, costruire': κυρίω ἐπὶ γῆς δόμον δομοῦσι CMG 6 (s. d.). ‖ Gr. tardo (Esichio) δομέοντι = οἰκοδομοῦντι L-S, gr. med. δομέω L; v. δομάω.

Δομίνικα pr. f.: GM 152 (1201) = C 354; gen. δομίνικας C 637 (1223), GM 179 (1306); acc. δομένικην T 486 (1273). ‖ Da Δομένικος.

Δομίνικος: v. Δομένικος.

δόμινος s. m. 'signore': μαξιμίλλα ῥιγενι σόροp δόμινι ρετζι T 299 (1188). ‖ Traslitterazione imperfetta di lat. *Maximilla regina soror domini regis*.

Δομμάλδα pr. f.: dat. δομμάλδα C 413 (1122), δωμάλδα C 415 (1122?). ‖ Cfr. ted. ant. *Domuald*, *Domald* m. Förstemann 417.

Δόμνα pr. f.: T 60 (1063); gen. δόμνας T 55 (1058), τῆς κυρας δόμνας R II 146 (s. d.). ‖ Da gr. tardo (iscr.) δόμνα 'signora', anche pr., da lat. d o m i n a, S, D. Cfr. Δόμνα Manni Piraino n° 141, Δομνῖνα Strazzulla n° 42, *Donnizza* ipocor. Morea 365 (1257); v. δόννα, Δούμνα.

Δομνάνδος pr. m.: καλοῦ υἱοῦ δομνάνδου T 104 (1116), καλου υἱοῦ δομανδου R I 245 (1123). ‖ Cfr. *Domnandus* CDCv I 259 (959).

Δομνέλλα pr. f.: ἡ μοναχεῖ δωμνέλλα T 8 (984). ‖ Ipocor. di Δόμνα; cfr. *Dumnella* Morea 35 (958), ecc.

Δομνέλλος pr. m.: μέλητου ὑιοῦ δομνέλλου T 58 (1061), του πρευιτε λεο του δουνελλου T 136 (1129). ‖ Ipocor. di Δόμνος; cfr. *Domnellus* CDCv I 259 (958), *Dumnellus* Morea 29 (941), CDBa I 17 (1021), ecc.

δόμνος s. m. 'signore': ὁ δόμνος μάτθέος e τὸν δόμνον ματθεον T 464, 465 (1269), τω δόμνω γουλιέλμω T 478 (1271). ‖ Gr. med. *id.*, da lat. d o m i n u s, S; cfr. *domni leonis* gen. T 3 (899?). V. δόν, δόννος. **2. Δόμνος** pr. m.: ο κυρ δουμνος T 202 (1154); μηχαὴλ τοῦ δόμνου C 96 (1239). ‖ Gr. med. Δόμνος Mikl-M, Dieterich 38; cfr. *de dummo, de dompno* C 680, 681 (1259).

δόν s. m. indecl. 'signor': λεοντος τοῦ δον ῥουπέρτου R II 150 (s. d.). ‖ Cfr. it. *don* 'signor', come titolo di rispetto. ‖ V. δόμνος, δόννος.

δόνα: v. δόννα.

δοναδδά: πρὸς σὲ τὸν δοναδδὰ τὸν τῆς ῥαβαίνας C 374 (1176). ‖ Lg. τὸν

δοναδδαῖον τῆς ῥαβαίνας 'Donadeo di Ravenna'. V. Δωναδδέος.

Δονακᾶς t. m.: τὸ ἀμπέλιον υμῶν τὸ ἅπερ ἔχομεν εἰς τὸ δονακάν T 166 (1141). ‖ Lg. τὸν Δονακᾶν ('il Canneto'), da gr. ant. δόναξ 'canna' + -ᾶς[3]. Cfr. *Donacá* LG, DTOC.

Δονάκιν t. n.: χωράφιον... ἐπιλεγόμενον Δονάκιν GR 243. ‖ Cfr. ngr. δονάκιον, dim. di gr. ant. δόναξ 'canna' D; bov. *donáći* 'specie di canna', ILEIKI, *Danaci* EG I 47.

Δονακοῦσον t. n.: εἰς τὸ χετάριν τὸ Δονακοῦσων GR 445. ‖ Da gr. ant. δόναξ 'canna' + -οῦσον. Cfr. *Donacusa* t. (presso Roccaforte) LG 130, DTOC.

Δονανδὲος: v. Δωναδδέος.

Δονάτα pr. f.: δονάτα e gen. δονάτας T 42 (1047), δονάτης T 526 (1203). ‖ V. Δωνᾶτος.

δόννα s. f. 'signora': τὴν δόνα e τὴν δόναν σπέτζιαν C 364 (1171). ‖ Cfr. it. *donna* 'signora', titolo di deferenza, da lat. d o m i n a (I sec. *domna*), DEI. V. Βοναδώννα. **b. Δονναβέλλα** pr. f.: λέων τής δόνναβελλας T 291 (1186). ‖ Da Βέλλα, f. di Βέλλος. **c. Δωνναλέα** pr. f.: ἰωαννης τῆς δωνναλεας T 186 (1146). ‖ Da Λέα, f. di Λέως. **2. Δόννα** pr. o t. f.: τὸν ἅλωνα τῆς δόννας R II 151 (s. d.), ἰωσὴφ τῆς δόννας C 380 (1221). ‖ V. Δόμνα, Δούμνα.

δοννακληρικόν: πλησίον τοῦ οἴκου δοννακληρικόν,... ἀπὸ νότου δοννακληρικοῦν C 629-630 (1162). ‖ Lg. Δοννα(δδέον) κληρικόν... Δοννα(δδέου) κληρικοῦ. V. Δωναδδέος.

δοννέλλου: v. Δομνέλλος.

Δόννεμα pr. f.: gen. δόννεμας θυγατρός αὐτῆς T 312 (1192). **2. Δόννεμα(ς)** m.: nom. κυρος δονναιμα υιος κυρου ραναλδου T 179 (1144).

δόννος s. m. 'signor': αυφφεντι αυυά καὶ πριόρε πρεσβυτερου καὶ μοναχοῦ δόννου γαδελέτου T 120 (1122). ‖ Cfr. ant. it. *donno* 'signore', anche come titolo di rispetto, da lat. d o m i n u s, volg. d o m n u s, DEI. V. δόμνος.

δόνος: μηδεῖς τῶν μοναχῶν τολμήσιεν μαρτηρήσαι ἔγγραφον οὔτε δόνος παρά τινος λαμβάνην οὔτε ὀβληγατιόνην ποιήσαι CMG 160 (1336). ‖ Lg. gr. ant. δάνος (v.) n. 'prestito'.

Δοξαπατρής epit. m.: Θεοφάνους τοῦ Δοξαπατρί GR 79, τοῦ Δοξαπατρὶ Θεοφάνους GR 80. ‖ Gr. med. *Id.* Moritz I 12. **2. Δοξάπατρος**: ἀχνεῖλος ὁ δοξάπατρος C 73 (1146).

Δοξιώτης ep. m.: ιωαννης δοξιώτης T 192 (1147). ‖ Da gr. med. δοξ(ι)ώτης = τοξότης 'arciere' D, K.

δοξολογέω vb. intr. 'esaltare, magnificare Dio': pres. ind. 3. pass. impers. ὑμνῆτε καὶ δοξολογεῖτε κατὰ τὰ τετυπωμένα τυπηκᾶ τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων CMG 19 (1328); cgt. 3. pl. δωξολογοῦσιν T 16 (1015). ‖ Gr. tardo (III sec.) e med. *id.* L, S.

δοξολογία s. f. 'esaltazione, magnificazione': CMG 29 (1328), ἡ πρὸς θεὸν δοξολογία C 345 (1146) = GM 75; πρὸς δοξολογίαν καὶ αἶνον Θεοῦ GM 209 (1189), ἀράθυμον δοξολογίαν καὶ φωταψίαν καὶ πάντα τῶ Θεῶ ἀρέσκοντα ib. 211, δοξολογίαν CMG 5 (s. d.). ‖ Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L-S, DCG, L, D.

δοξολογικός agg. 'relativo all'esaltazione': ἐν πάση τῆ δοξολογικῆ ὑμνωδία GM 213 (1189). ‖ Gr. tardo (IV sec.) *id.* L, D.

δός: v. ὁδός.

δόσιμα s. n. 'regalo': στέργω καῖ επικυρῶ τὴν δῶραιαν ἐν ὦ ἐδωσα ἐν λόγω δῶσίματος θεοδωτη, θυγατρι της καλῆς, καθῶς ἡ προὶξ αὐτης διλεῖ T 428 (1265). ‖ Gr. med. δόσιμον 'ciò che si dà', pl. δοσίματα D, gr. med. e ngr. dial. 'tributo' DCG, K, da gr. tardo (II sec. a. C.) δόσιμος agg. 'che può essere ceduto come alloggiamento militare (detto di case)' L-S.

δουάνα s. f. 'ufficio delle imposte': σοζομένων τῶν συμφώνων τοῦ εἰρημένου ἐγγράφου τῆς δουάνας C 494 (1186). **b.** 'gabella': ἡ δουάνα τῶν δύω χωρίων CMG 125 (1334); ἐκ

ταῖς δουάνες τῶν δύω χωρίων CMG 39 (1328). || Da ar. (< pers.) dīwān 'registro', 'ufficio dove si tengono i registri'; cfr. sic. *duana* 'dogana', sic. ant. anche 'gabella' ArMed 213-214.

δουδάριον s. n. = lat. *dotario* Cannizzaro 182. || Cfr. lat. med. *dodarium* 'donazione matrimoniale' CDBa XVIII (nell'indice), *Daddeus vir meus... dedit mihi dodarium de terris suis* CDVerg III 183 (1137), *constituit et fecit eidem uxori sue dodarium, quod donatio super nuptias dicitur* MénM 166-167 (1239).

δουέλλουμ s. n. = lat. *duellum* Cannizzaro 182.

δοῦκας s. m. 'duca': C 312 (1144?), T 475 (1270), ὁ δουκ T 140 (1130); acc. δοῦκαν C 535 (1130-1140?). || Gr. med. δούκας D; v. δούξ.

δουκᾶτον s. n. 'ducato, giurisdizione di un duca': gen. δουκάτου C 90 (1217), 677 (1238), T 431 (1266), ecc. || Gr. tardo (VI sec.) *id.*, da lat. ducātūs, S, D. **2.** 'ducato, tipo di moneta': pl. δουκάτα T 186 (1145), 290 (1186). || Da lat. med. *ducatus* 'id.' (prime attestazioni aa. 1181, 1186) DCL, gr. med. δουκάτον 'id.' K. **3. Δουκᾶτον** t. n.: τὴν πηγὴν τὴν λεγομένη δουκᾶτον R I 249 (1124).

Δουκιανός ep. m.: gen. Δουκιανοῦ MénC 321 (s. d.). || Cfr. pap. δουκιανός = gr. med. δουκικός 'ducale' D.

Δούκκη t. indecl.: gen. δούκκη = ar. *duqqī* C 283 (1183). || Cfr. ar. *id.* C 205, r. 21 (1182) = lat. *ducki* ib. 182, r. 3, ecc. V. Γαρεδδούκι, Τούκκης.

δουλαγωγέω vb. tr. 'servire, dare assistenza a': ἦνα με δουλαγωγῦ εἰς τὸ γῦρας καὶ ἀδειναμείαν μου καὶ γεροτροφῖ με GO 131 (1054). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* 'rendere schiavo' L-S.

δουλαγωγία s. f. 'servigio': δια τᾶς πολλᾶς χάριτας, αμιβᾶς, δουλαγογίας καὶ κηβερνίσεις T 267 (1180). || Gr. tardo (iscr., pap. I sec.) *id.* 'riduzione in schiavitù' L-S.

°**δουλεία** s. f. '(prestazione di) lavoro': ὅπου θέλει ἡ δουλεία C 513 (1117), εἴς ετέρας ανακαιας δουλαίς T 398 (1233); διὰ τὸ τελιῶσαι τὴν ἅπασαν δουλίαν τοῦ πούτζου C 377 (1206); ecc. Pl. δηά τὲς καλὲς δοῦλήες ὥπερ καὶ ἧς αἱμὰς ἐπίησες T 325 (1196). || Gr. ant. 'schiavitù, servitù'; gr. med. δουλεῖαι 'servitutes praediorum' DCG. Cfr. bov. *dulía* 'lavoro' LG, ILEIKI. **b.** 'ufficio, mansione, compito': εἰς τᾶς δουλείας τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας T 9 (999?), τὰς τοῦ θεοφρουρίτου Σεκρέτου δουλείας ἐπιμελούμενοι GM 140 (1195). **c.** 'tributo in natura': τὴν δουλείαν τῆς μονῆς ὑπὲρ τοῦ φυτευθέντος παρ' ἐμόυ T 178 (1143), δουλείαν τούτων τῶν ὀκτὼ λίτρων τοῦ κηροῦ T 187 (1145). **d.** 'tributo in denaro': ἡ τιαῦτη μωνὴ ἐις τὴν ἐμεὶν διακράτησιν ὑπάρχειν, καὶ θέλω ἐξαῦτην ἔχειν δουλείαν R I 209 (1102). **e.** 'ammenda': την δουλειαν εις το διμόσιον ριγατα τριακοντα εξ R II 138 (1198). **f.** 'servo': ὅτε μὲν χρεία τινα μι ἐσθαι ἐπ αναγκες τῶν ἀπὸ τῶν ἐμων δουλειῶν R I 241 (1121-1141?).

Δουλελουρζένι t. indecl.: μέχρι τῆς ὁδοῦ δουλελουρζένι C 305 (1142). || Da ar. dawl 'giro' Kazimirski I 752*a* + al 'del' (v. ἐλ-) + ?. Cfr. Δεουλουνέλτζ.

δούλευσις s. f. 'servizio, prestazione di lavoro': ϊ δὲ δούλεψις ἠπάρχει τον παντα μηνα ημερων β' T 325 (1196); τὴν δούλευσιν GM 145 (1195). || Gr. tardo (III a. C.) *id.* 'schiavitù' L-S; gr. tardo e med. = δουλεία S, D, anche δούλεψις K.

δουλευτής s. m. 'famiglio addetto alla riscossione dei tributi': ο δουλευτης T 220 (1165). Pl. gen. τὸν δουλευτῶν τοῦ κόμητος ibid., τὸν δουλευτόν ib. 219, ὅστης δὲ βουληθῇ διασήσε αὐτὸν ἢ ἐνωχλῆσαι αὐτὸν ἐχ τηνα δουλείαν, ἢ μὲν ἔστην ἐκ τῶν ἐμῶν δουλευτάδων C 643-644 (1099); acc. ἠγάγωμεν πάνταις τοῦς δουλευτὰς καὶ ἀπετητὰς τεὶς πλατειας βαδουλατου e ἀποπαυσαμεν τοῦς δουλευτᾶς μοῖκέτι πλέων ζητεῖν η ενωχλὴν αυτοῦς T 220 cit. || Gr. med. *id.* 'servitore' L, D, pl. δουλευτάδες 'famuli, servi' DCG. **b.** 'servo della gleba': μαχλοὺφ δουλευτὴς τζιλουέν = ar. *maḫlūf rāğil ğ.lbān* C 266*b* (1183).

°**δουλεύω** vb. intr. 'essere servo della gleba': aor. cgt. δουλεύσουσιν R I 234 (1121). || Gr. ant. 'essere schiavo', 'servire'. Cfr. otr. *dulèguo* 'servire' LG, anche bov. *id.* ILEIKI. **b.** 'rendere un servigio': aor. ind. δηά τὲς καλὲς δουλείες ὥπερ εδοῦλεψες αυτον (lg. -ῶν) T 325 (1196). || Gr. tardo (pap. VI sec.) 'id.' L-S, gr. med. 'laborare' DCG. **c.** trans.: 'pagare come canone enfiteutico', 'dare come tributo in natura': ἵνα κατὰ χρόνον δουλεύσω αὐτῇ... λίτραν μίαν λιβάνου ἐν τῇ εορτῇ τῶν βαϊων· εἰ μὴ τὴν λίτραν τοῦ λιβάνου δουλεύσομεν καταχρόνον τῇ μονῇ... T 178-179 (1143); ἵνα... δουλέυσωμεν τῇ ἐκκλησίᾳ τέσσαρας καννάτας ἐλαίου R II 52 (1145); δουλεῦσαι ὑπέρ τοῦ δηλωθέντος ἐρειπίου... μίαν λίτραν λιβάνου R II 82 (1171). **d.** 'pagare un tributo in denaro': fut. νόμισμα ἐν δουλεύσωμεν T 144 (1131). || Per la varietà dei significati cfr. δουλεία.

Δουλιάρον t. n.: προάστειον ὃ λέγεται Τὸ Δουλιάρον GR 391. || Da lat. dolium 'botte'. Cfr. lat. med. *Doliaria* «vicus Parisiis, ab officina doliariorum sic dictus», *doliarium* 'apotheca, hypogeum' DCL, *in locum duliaria amalfitane finibus* CDCv II 68 (972), *Robbertus de Duliara* Pratesi 384 (1236) e gli idronimi *Duglia* TCI 42 E 5, 46 A 5-6 (PZ, CS), da dolia.

Δουλοσκέλος ep. m.: θεόδωρος δουλοσκέλος T 300 (1188).

δουμάνιον s. n. 'patrimonio': ἐκ τὸ δουμάνιον τῆς ἐκκλησίας C 308 (1142?); δουμανίῳ = lat. *demanii* Cannizzaro 182. || Da lat. med. *domanium*, fr. *domaine* DCL.

Δουμένικος: v. Δομένικος.

Δουμίνικου ep. m.: ρωπέρτος δὲ δουμίνικου T 257 (1179). || Da Δομένικος, cal. *Dumínicu*.

Δοῦμνα t. f.: τῆς Δούμνας CMG 102 (1332). || V. Δόμνα.

δουμνος: v. δόμνος.

Δουναδδαίου: v. Δωναδδέος.

Δοῦνας pr. m.: ὁ εὐτελὴς δοῦνας νοτάριος C 529 (1188?). || Gr. med. Δούνας Mikl-M, ngr. *Id.* cg. (At.).

δουνάτου: v. Δωνᾶτος.

δουνελλου: v. Δομνέλλος.

δούξ s. m. 'duca': Müller 16 (1359); gen. δουκός Grégoire 102 (1129), C 310 (1142?), ecc., δουχός T 65 (1087). || Gr. tardo (pap. IV sec.) e med. *id.* L-S, D, da lat. dux; v. δούκας.

δούπου: δέδωκα δὲ καὶ τὴν ἀγωραῖον χάρτην τοίου δούπου C 91 (1217) = ...ἀγωραίην χάρτην τοῦ τόπου Z 126. || Lg. τοιούτου τόπου?

Δούρα pr. f.: ἕτερον λασίδιν πλησίων τοῦ Καλοκύρι τοῦ λεγωμένου τῆς Δούρας GD 58 (1061), Καλοκύρης υἱὸς Λέοντος πρεσβυτέρου ὁ τῆς Δούρας GD 61 (1061). || Dal m. Δούρας (At.), a sua volta da lat. med. Durans, -antis (v. il seg.); per il mutamento di flessione cfr. Κλήμης.

Δουράντης pr. m.: δουραντης της νουκαρας T 188 (1145); πρεσβυτερου δοὺραντη T 192 (1147), δουράντη ib. 191. || Da lat. tardo Durans, -antis, dal ptc. di durāre: 'fermo, perseverante (nella fede, nel bene)' DNI, DCI s. v. *Durante*.

Δουρέλον ἐδένι t. n.: ἔνθα τὸ δουρέλον ἐδένι C 320 (1154).

Δούρρης ep. m. indecl.: Νικόλαος Δούρρης GSJ 280 (1133) = δουρρίς T 153; Νικόλαον Δούρρης ib. 279 = T 152. || Dal fr. *Douris*, var. di *Dur(r)y* Dauzat.

Δουρρούνης ("Αγιος) agion.: εἰς τὸ ἅγιον δουρρούνη C 677 (1238). || Cfr. fr. *Durond*, *Duron* cgg. Dauzat, *Dour(r)on* (Parigi), fr. ant. *Doron*, *Droon* Langlois; v. Δρογών.

Δουρωτᾶς ep. m.: τὸν πῶλον τῆς ὄνου ἀφίημι τῷ δουρωτᾶ R I 154 (1049).

Δουσκάνα t. f.: εν τῇ δουσκάνα T 475 (1270). || Da it. *Toscana*; v. Τουσκάνια.

δουχός: v. δούξ.

δοχειάρης s. m. 'tesoriere': μοναχὸς καὶ δοχειάρης τῆς μεγάλης μονῆς C 301 (1141). ‖ Gr. med. δοχειάριος DCG, da δοχεῖον + -άριος; cfr. ngr. δοχειάριος, -άρης 'dispensiere' D, K.

δοχεῖον s. n. 'ricettacolo dei beni ecclesiastici': gen. δοχείου CMG 176 (1339); acc. δωχων ibid. ‖ Gr. tardo (II-III sec.) *id.* 'recipiente' L-S, gr. med. 'alloggio per i viandanti in un monastero' S, 'arca in qua monasterii pecuniae reponuntur' DCG.

δοχειτής s. m. 'tesoriere': φιλάρεστος δοχιτίς C 372 (1176). ‖ V. sopra.

Δράγας ep. m.: τοῦ Δράγα GR 66. ‖ Cfr. Δραγας (At.).

δραήνα, δραΐνα: v. Τραΐνα.

Δρακοκέφαλος ep. m.: οἱ παῖδες Δρακοκεφάλου GSJ 223 (XII sec.). ‖ Cfr. gr. tardo (pap. I sec.) e med. (*Suda*) δρακοντοκέφαλος 'testa di drago' L-S e v. δράκος.

Δρακοναριάτης in agion. m.: μοναστήριον ὁ Ἅγιος Νικόλαος ὁ Δρακοναριάτης..., ὁ ἐκκτίστης Ἰωάννης ὁ Δρακοναριάτης GR 382-383. ‖ Cfr. Δρακουνέρα.

Δράκος ep. m.: λεοντος δράκου T 458 (1269). ‖ Da gr. med. δράκος 'drago' DCG, K, gr. ant. δράκων. Cfr. bov. *δráko* 'id.' LG, ILEIKI, Δράκος cg. (At.).

Δρακουνέρα t. f.: το προάστιον τὴς δράκουνερας T 225 (1167). ‖ Da lat. d r a c o, -ō n i s, gr. ant. δράκων, -οντος. Cfr. sic. *ḍḍragunara* 'tempesta, *ḍḍragunera* 'tromba marina' VS, cal. *śdragunara* 'acquazzone' NDDC, ant. camp. *inundatio aquarum ibi superabundavit fuit et dragonavit* CDCv IV 144 (1009), it. *dragone* 'tromba marina' DEI, VES I 294-295, nonché i tt. *Tragunara*, *Dragunara* (CS) DTOC, *Dragunara* (Sic.) EG II 18, ἡ Δρακονέρα (Isole Ionie) PPE, *Dragonera* (isola presso Maiorca). V. Δρακοναριάτης.

δραμή s. f. 'fretta': ληθε δὲ παρα δραμην R 90 (1173). ‖ Cfr. gr. ant. δράμημα 'corsa' L-S.

Δρελλίπης ep. m.: Γρηγορίου τοῦ Δρελλίπου Z 152 (1086).

°**δρέπανον** s. n. 'falce': δύο δερπανα θεριστικὰ καὶ δύο κλαδευτ R I 136 (1007).

Δριάνα t. f.: μαυρικις δριανας e ροῦκεριος στρατιγος δριανας T 176 (1142). **b. Δριένη**: ἁγίας μονῆς των ἐραιμήτων δριἔνης... ὄντα τὴ αὐτῆ χώρα δριϊένης ibid.

Δριοῦσον t. n.: τὸν ἀμπέλιον τὸν ὄντα εἰς τὸν ἅγιον ἱππόλιτον εἰς τὸ δριούσον C 412 (1116). ‖ Da *δρυοῦσον 'querceto' (δρῦς + -οῦσον).

Δριῶνες in agion.: εἰς τὸν ἅγιον νικόλαον δριόνων T 296 (1188). ‖ Da *δρυών 'querceto'; cfr. Monte *Drione* (RC) TCI 52 D 2.

Δρογγάρης ep. m.: nom. δρογγάρης T 184 (1145); gen. δρογγάρη GM 50 (1095), T 172 (1141), δρογγάρι T 142 (1130), δρουγαρι R I 145 (1044). Pl. τῶν Δρογγαρίων GR 530. ‖ Δρουγγάρης Mikl-M, da gr. med. (VII sec.) δρουγγάριος 'comandante di un δροῦγγος', lat. d r u n g u s, S, L; anche δρογγάριος K.

Δρογγάρος ep. m.: βαρθολομαιος δρονγγαρος T 440 (1267). ‖ Dal prec.

δρόγγου: v. δροῦγγος.

Δρόγος pr. m.: Δρόκος Morso 124 (1154); δρόγου τοῦ κόμητος T 127 (1125); γυράλδης δεσιρδρόγου C 303 (1142; lg. δὲ σὶρ δρόγου). **b. Δρογών**: gen. Δρογώνος κουκουλλουμενου T 265 (1180). ‖ Cfr. fr. *Drogue*, da germ. D r o g o (caso soggetto), *D r o g o n, (caso dipendente; fr. ant. *Droon*) Dauzat, Förstemann 420-421; *Drogo* nom. CDCv I 55 (856), *Drogoni* gen. ib. 125 (883), *cum Adelchisio filio Drogoni* CDVerg I 30 (1982). V. Δουρρούνης.

Δρογωτός ep. m.: ἀμπέλιον τῶν παίδων δρογωτός T 518 (1181). ‖ Lg. Δρογώνος?

Δρόκος: v. Δρόγος.

°**δρόμος** s. m. 'strada maestra': acc. δρόμον Caspar 633 (1098), C 315 (1144?), δρόμων C 308 (1142), ecc.; τὸν δρόμον δρόμον 'seguendo la strada' C 315 cit. ‖ Gr. ant. 'corsa, corso', gr. med.

'via, platea' DCG. Cfr. bov. *δròmo*, regg., mess. *dròmu*, 'corso', 'via principale' LG, ILEIKI.

Δροσέρης ep. m.: νικολάου e θεοδώρου δρωσερι R II 147 (s. d.), θεοδρωσερι ibid., τοῦ αὐθεντόυ του θεοδωρου δροσέρι R II 152 (s. d.). ‖ Da gr. ant. δροσερός 'rugiadoso', gr. med. 'delicato, bello' K. Cfr. Δρόσερος P-B. **2.** t. n.: ἐρημάμπελον εἰς τὸ δροσέριν R II 148 (s. d.), εἰς τον ἐπὶλεγωμενον τόπον δροσέρι T 269 (1181). **b.** t. m. (?): ἀμπελοτόπιον εἰς τὸν δρωσέριν R 145 (doc. cit.).

Δροσεώς ep. m.: νικολαος γαμβρὸς τοῦ δροσεώς R I 271 (1131). ‖ Lg. δροσέρη?

Δρόσος pr. m.: παπᾶς Δρόσος ὁ Χαμιλλᾶς GSJ 90 (1128). ‖ *Id.* P-B, da gr. ant. δρόσος f. 'rugiada', gr. med. m. 'fresco, frescura' D, K. Cfr. il cg. Δρόσος (At.).

δρουγαρι: v. δρογγάριος.

δρουγγαραῖον s. n. 'imposta distrettuale' (?): ἀπαίτησις συνηθείων ἢ δόματος ἢ καπνικιοῦ ἢ στρατίας ἢ δρουγγαραίον ἐπάγειν CDBa IV 68 (1046). ‖ Forma dubbia: lg. δρουγγαραρίων? Cfr. gr. med. δρουγγάριος «qui *Drungo*, seu Turmae militari praeest» DCG e v. Δρογγάρης, -άριον[2].

δροῦγγος s. m. 'distretto': ἐν τῆ διακρατήση τοῦ δρούγγου τοῦ Βουτζάνου GO 64 (1051-1053?), ἐν τοῖς συνώρις δρούγγου Βουτζάνου GO 84 (1053), εἰς τὴν διακράτησιν τοῦ δρόγγου Βουτζάνου GO 108 (1053); εἰς τὸ δρούγγον χωρείου Βουτζάνου GO 149 (1055?). ‖ Gr. med. *id.* 'reparto di fanteria' S, D, L, anche 'circondario' (?) K; δρόγγος Psaltes 93.

δρύετον s. n. 'querceto': δρυετά GR 155, δρίετα T 556 (s. d.). ‖ Da δρῦς + -ετον.

δρυῖνον s. n. 'querceto': ἔχει καὶ ἀμπέλιον καὶ ὄρος πολὺν καὶ δρυῖνα GR 101. ‖ Da gr. ant. δρύϊνος, -η, -ον 'di quercia' L-S; ngr. *id.* D.

Δρύλλον t. n.: εἰς τὸ Δρύλλον GR 435.

δρύμεον s. n. '?': κῆπον ὅπου τὸ ἀπίδιον τὸ δρύμεον καὶ ἡ καρέα R II 153 (s. d.). ‖ Cfr. gr. ant. δρυμός 'boschetto' L-S? V. il seg.

δρυμόν s. n. 'bosco': εἴσι δὲ μέσον τῶν χωραφίων συκάμινα δ′ καὶ δρυμόν GR 479. ‖ Da gr. ant. δρυμός 'id.', pl. (Omero) δρυμά, o piuttosto lg. gr. tardo (II sec.) e med. δρυμών 'id.' L-S, K.

δρυμῶδες s. n. 'luogo boscoso': ἀλσώδη, δρημώδε, περιβολαί Schneider 263 (1119). ‖ Gr. tardo (I sec. a. C.) δρυμώδης 'boscoso' L-S, ngr. *id.* D.

°**δρῦς** s. f. 'quercia': gen. δρῖς C 368 (1095); acc. περὶ τὴν δρίει T 84 (1099), τὸ δρίε T 82 (1098). Pl. nom. δρύαι C 341 (1218); gen. δραίων GO 174 (s. d.); acc. ταὶς δρείαις C 534 (1130-1140?), τοὺς τρεῖς δρῦς T 19 (1019).

Δρῶλος ep. m.: τὰ χωράφια τοῦ Δρώλου GSJ 41 (1054).

δυδουμί: v. δίδωμι.

°**δύναμαι** vb. serv. 'potere': pres. inf. δίναστε GO 121 (1053?). Impf. ἠδύνατο T 242 (1175). Aor. ind. 3. pl. εἰδυνίθισαν GR 139; cgt. 1. pl. δυνήθωμεν GSJ 168 (1159). ‖ V. δύνομαι.

Δυναμάριον t. n.: τοῦ δυναμαρίου CMG 152 (1334). ‖ Da gr. med. δυναμάρι(ο)ν 'rocca, castello' D, K, DCG. Cfr. bov. *δinamári* 'dirupo', 'precipizio' e *Dinnamare* monte presso Rometta (ME) LG, ILEIKI.

Δυνάμης pr. m.: ἄχρι τοῦ Δυνάμη τοῦ Γέροντος GR 256, οἱ υἱοι τοῦ Δυνάμη GR 300. ‖ Da gr. tardo Δυνάμιος ('il potente') P-B. **b.** ep.: ανδρέου δυνάμου T 546 (s. d.).

Δύναμις (Ἁγία) t. f.: τῆς ἁγίας δυνάμεως T 89 (1101), δυνάμεος Sola 536 (1068). ‖ Da gr. ant. δύναμις 'potenza'. Cfr. *Dinámi* t. (CZ) DTOC, dal gen.

°**δυναστεία** s. f. 'coercizione': οὐκ ἔκ τινος δυναστείας ἢ βίας ἢ φόβου C 109 (1183). ‖ Gr. ant. 'potere, signoria', gr. med. anche 'coercizione' K.

δύνομαι vb. serv. 'potere': pres. ind. sg. 1. δίνωμαι R II 40 (1144), 3. δήνεται C 643 (1099), pl. 3. δίνονται C 490

(1180), δυνωνται CMG 76 (1330); ptc. δυνόμενος e δυνομένην GSJ 255 (1245). || Pap., gr. med. *id.* D, per δύναμαι.

Δύνος ep. m.: κῦρ τοῦ δύνου T 374 (1225), 394 (1232).

°**δύο** num. decl. 'due': τὰ δυσὶν μέρη T 414 (1244); ὀγκίων χρυσοῦ δύων Müller 22 (1401), τῶν δείον στρατῶν GO 105 (1053), τõν δείον λουρίον GO 159 (1056). || Cfr. bov. *dío* otr. *dío* LG, ILEIKI (indecl.).

δύση s. f. 'occidente': gen δύσης T 6 (981), 280 (1182); acc. δύσι T 221 (1165). || Cfr. ngr. *id.* da gr. ant. δύσις.

δυσικὰ avv. 'a occidente': GR 511, 524, T 555 (s. d.), ecc. || Gr. med. *id.* K, da gr. tardo (pap.) e med. δυσικός 'occidentale' L-S, D.

δυσκοπότηρον: v. δισκοποτήριν.

°**δυσμή** s. f. 'tramonto': ἐκ δυσμῆς C 95 (1239); κατὰ δυσμήν C 90 (1217); ἀπὸ δυσμῶν C 336 (1185); κατὰ δυσμάς GL 10 (fine X sec.), ecc. || V. δεσμαί.

°δυσουρία: v. βισουρία.

δυστικόν: ἀπὸ τὸ δυστικὸν μερός R I 225 (1120). || Lg. δυσικόν μέρος; cfr., in doc. quasi identico, ἀπὸ τοῦ δυσικοῦ μερούς R I 231 (1110).

δυτικός agg. 'occidentale': τὸ δυτικὸν μέρως T 200 (1154). || Gr. tardo (I sec.) e med. *id.* L-S, L, D, K.

δυφεσίονος: v. δεφενσίων.

°**δύω** vb. intr. 'scendere': pres. ptc. διὸν τὰ ἶσα ἄχρι τῆς θαλάσσης C 555 (1125).

°**δωδέκατος** agg. num. 'dodicesimo': περὶ δὲ τῶν δοδεκάτων νομισμάτων T 306 (1192). || Qui certamente 'dodici'; lg. τῶν δώδεκα τῶν...?

δωλδάνου: v. Σωλδάνος.

δῶμα: v. δόμα.

δωμάλδα: v. Δομμάλδα.

Δωναδδέος pr. m.: δωναδδέος T 213 (1161), 257 (1179), δονανδὲος T 207 (1159); gen. Δουναδδαίου Müller 20 (1401), Δουνναδδαίου ib. 21. || Cfr. *Donadèo, Donadìo,* 'dono di Dio', 'dono fatto da Dio' DCI; *Donasdeus* CDCv I 35 (848), *Donadeus* ib. 81 (868). V. δοναδδά, δοννακληρικόν, Δωνᾶτος δὲ Δέου.

Δωνᾶτος pr. m.: τὸν κύριν δωνάτον C 120 (1177). || Da lat. tardo D o n a t u s, da d ō n ā t u s 'dato in dono (da Dio)' DNI s. v. *Donàto.* Cfr. Δονᾶτος Strazzulla n° 183 e v. Δονάτα. **b.** ep.: ράως δονατως R I 267 (1125), πέτρου τοῦ δωνάτου T 229 (1169), ἰωάννου δὲ δουνατου T 275 (1181). || Cfr. it. *Donato* pr. e cg. DCI. **2.** agion.: τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου δωνατου T 26 (1032), εἰς τὸν Ἅγιον Δονᾶτον GR 75, 306; τοῦ αγιου ηἐρομαρτιρος Δονατοῦ Holtzmann 342 (1164).

Δωνᾶτος δὲ Δέου pr. m.: πρεσβυτερου δωνατου δε δέου, ὁ υιος πρεσβυτερου ιωαννου δάλφίου..., πρεσβυτερος δωνατος δε δέου T 273 (1181). || Da it. merid. *donatu de Deu* 'donato da Dio'. Cfr. i cgg. *D'Addio, Dedèo* DCC, *Di Dio* (PA) e v. Δωναδδέος.

δῶνε: v. δίδωμι.

Δωνιβαζελ pr. m.: μαρτυρ δωνϊβαζελ T 272 (1181).

δωνναλέας: v. δόννα.

°**δωρεά** s. f. 'dono': acc. δωρεάν GR 517, C 14 (1134), δῶραιαν T 428 (1265). **2.** t.: χωράφιον τῆς Δώραιᾶς GR 231.

°**δωρέω** vb. tr. 'regalare': aor. medio 1. sg. ἐδωρισαμάν (lg. -άμην) C 553 (1103).

°**δώρημα** s. n. 'canone, censo': εἰς τὴν ἁγίαν μονὴν τὴν ὑμετέραν δίδην κατετούσιον τὸ ἡμέτερον δώ(ρη)μα ταρία τέσσαρα καὶ τὰ ὠρνίθεια καὶ τὴν δούλευσιν GM 145 (1195). || V. δόμα.

δώρησμα s. n. 'dono': το τιουτο πενιχρῶν δωρησμα του αμπελιου T 93 (1106). || Cfr. gr. ant. e med. δώρημα 'id.' L-S, D.

δωροδοτέω vb. tr. 'regalare': pres. ptc. δοροδοτοῦντες GSJ 54 (1098). || Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S.

°**Δωρόθεος** pr. m.: Müller 13 (1359), Θορόθεος ib. 12; δωρωθεου του υωρωνήτου T 15 (1005). || Da δῶρον + Θεός: 'dono di Dio'; gr. ant. *Id.* P-B.

Δωρφῆς ep. m.: τοῦ ἀλωνίου τοῦ δωρφῆ C 386 (1091?), τοῦ δορφῆ C 428 (1182). || Da ar. * Ẓ a r f ī, nome di mestiere in -ī, tratto da ẓ a r f 'vaso' Kazimirski II 133*a*?

δώς s. f. 'dote': χωράφιον... ὁ ἔσχικα ἧς δῶτα T 439 (1267); ἔλαβα αυτον εις δῶτὲς T 411 (1244). || Da lat. d ō s, d ō t i s.

δωχων: v. δοχεῖον.

E

ἐ-, -ε-: v. anche αι-, -αι-.

°**-έα** suff. f. in fitonimi e in toponimi che ne derivano: v. ἀρέα, Καλακαρέα, καρέα, καρυδέα, Παμπινέα, περγουλέα. **b.** in altre voci: v. γραφέα, Καρβοναρέα, Μελισαρέα, Σουλαρέα, Σπαθαρέα, χρονέα. || Cfr. gr. tardo e med. *id.* MNE II 197-199, 268-271, Psaltes §390. Attualmente predomina *-èa* nel Salento, *-ía* (anche da -έα) in Calabria; cfr. LG, GSDI § 257, ILEIKI. V. -τρεα.

-έας[1] suff. m. in eponimi derivati da nomi di mestiere: v. Ἀρκέας, Βαφέας, Γυψέας, Μαλλέας, Μανωρέας, Παννέας, Ῥιζέας, Σπαθέας, Χαλκέας. || Dalla uscita in -έας di antichi sostantivi in -εύς; cfr. EL e v. -ας, -ᾶς[1], -ίας[1], -ές. **b.** **-έας**[2] id., in eponimi che esprimono una caratteristica fisica (o morale): v. Καλλέας, Μαλαγενέας, Μαλλέας, Μαυρέας. || Da -έας[1]; v. -ᾶς[2], -ίας[2]. **c.** **-έας**[3] id., in toponimi indicanti luoghi ricchi di certe piante: v. Ἀγριλλ(έ)ᾶς. || Da -έας[2]; cfr. MNE II 273-275 e v. -ας[3], -ίας[3].

°**ἑαυτοῦ** pron. rifl. 'di se stesso': αυτος καθ' εαυτός T 411 (1244); εαυτούς 'noi stessi' R II 13 (1134), 'voi stessi' R I 252 (1126). || V. αὐτός.

°**ἐάω** vb. tr. 'lasciare': aor. ind. 3. sg. αἴασαν T 465 (1269).

ἑβδομάριος s. m. 'ebdomario, religioso addetto ai servizi ecclesiastici per una settimana': πρεσυυτερος καὶ ευδομαριος T 65 (1086), 226 (1167); ευδομαριου και υπομνηματογραφου ibid. || Gr. tardo (IV sec.) *id.* L, D, K.

°**ἑβδομηκοστός** agg. num. 'settantesimo': εν ετει ϛψ´ ευδομῖκονστω εξ T 438 (1267), 441 (1268).

ἑβδομήντα num. 'settanta': εὐδωμιντα T 158 (1138). || Cfr. gr. med. 'βδομήντα K, ngr. ἑβδομήντα D, otr. *avdomínta* LG, da gr. ant. ἑβδομήκοντα.

ἐβελλαγιάνοῦ: v. Βελλειάνιος.

Ἐβεράρδης pr. m.: τον... ἀρχιεπίσκοπον μεσσήνης κῦρ ἐβεράρδην C 342 (1218), μεσσήνης... ἀρχιεπίσκοπον κῦρ Βεράρδην ib. 341; τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βεράρδου C 637 (1223). || Cfr. fr. *Eberhard,* da germ. I d., Dauzat; *Eberardus* C 179 (1178) e 244 (1182), *Eurardus* DN 61 (1147); v. Ἀβεράρδος, ἀβερναρδον, Βεράρδης.

ἔβην s. m. indecl. 'figlio (di)': ἀβδεῤῥαχμὲν ἔβην μουχούμμετ C 488 (1172). || Da ar. i b n 'figlio'; v. ἔπιν.

ἐβλογύαν: v. εὐλογία.

ἐβούληται: v. βούλομαι.

Ἔβουλον t. n.: τοῦ Ἐβούλου Kölzer 18 (1195) = ἐβουλου R II 143, ἐβουλου T 338 (1200), ἔβουλη T 215 (1163); τὴν εὐοῦλον R II 71 (1168). || Da lat. e b u l u m 'sambuco basso' REW, DEI s. v. *èbbio.* Ora *Èboli* (prov. di Salerno).

Ἑβραϊκή t. f.: εἰς τὴν Ἑβραϊκήν GR 257. || Da gr. tardo (*N. T.*) Ἑβραϊκός agg. 'ebraico' P-B. **b.** εἰς τὴν κατάβασιν τῆς πόρτης τῆς ἑβραϊκης R II 93 (1177), ...τῆς ἑβραϊκῆς πυλης R II 133 (1198). || Si tratta della porta del ghetto, prob. di Taranto.

Ἑβραῖος etn. m.: acc. ἑυραῖον T 36 (1039); τὸ γένει τῶν ἑυραῖων T 30 (1033). || *Id.* P-B, da ebr. 'E b h e r, presunto capostipite di Abramo, DEI s. v. *ebrèo.*

Ἐβραχέμ pr. m. indecl.: ἐβραχὲμ ἐπενχέσε C 303 (1142). || Da ar. I b r a h ī m; v. Βραχῆμος.

εγ: v. ἐκ.

ἐγγαρεία s. f. 'angaria, imposta dovuta al feudatario sotto forma di lavoro o di prodotti agricoli': gen. ἐγγαρίας C 643

(1099); acc. ἐγκαρίαν C 512 (1117). || Gr. med. e ngr. dial. anche *id.* K, IL, da ἀγγαρεία, con influsso di ἐν-, MNE II 313. Cfr. lat. med. *angaria*, *engaria* DCL.

ἐγγαστρομένη ptc. f. 'gravida': (γυνὴ) ενγὰστρὸμένη T 170 (1141). || Gr. med. *id.* DCG, K, da gr. tardo (VI sec.) ἐγγαστρόνω L, D, gr. med. ἐγγαστρώνω K; cfr. bov. (Cardeto) *ngrastumèni* LG.

°**ἐγγίζω** vb. tr. 'toccare ostilmente, maltrattare': μὶτὶς πος ενοχλύσι μὶτε ενγγισι μιτε παρασαλευσι T 76-77 (1094). || Gr. ant. 'avvicinare' e 'avvicinarsi'; cfr. ἐγγίζει εἰς τὸ μονοδένδρι MénC 322 (s. d.); bov., otr. *engízo* 'toccare' LG, ILEIKI. **b.** intr. 'toccare, spettare': pres. ind. 3. εγγεΐζη T 474 (1270). || Cfr. ngr., bov. 'id.' D, LG, TNC, ILEIKI. **c.** serv. 'tentare': aor. cgt. ἐγγίσομεν ελθὶναι εξ εναντιας... αλλαγίς T 410 (1243). || Cfr. ngr. 'id.' D.

'Εγγλήσης etn. m.: μαϊστρο γουλιελμου τοῦ ἐγγλήσου T 358 (1211); γαλτέρυν εγγλύσει T 206 (1159). || Da fr. ant. *angleis*, a sua volta da lat. tardo A n g l i s c u s DEI s. v. *inglése*; cfr. lat. med. *Englesius* 'Anglicanus' DCL, *Iohannes de Inglisio* RRS I 337 (1283), v. 'Ωγγλήσκος.

ἐγγόνη s. f. 'discendente', 'nipote (del nonno)': gen. ἐγγόνης T 64 (1086), 267 (1180), ἐνγγόνης T 531 (1251); τῷ ἡμετέρῳ γαμβρῷ μαΐστρο νικολάῳ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ κωνστάντζα τῇ ἡμετέρα ἐγγόνη καὶ θυγατρί C 92 (1236). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D. **b.** ἐγγονή: gen. ἐνγωνῖς GO 104 (1053). || Cfr. ngr. *id.* D, da ἐγγονός.

ἐγγόνιν s. n. 'nipote': Πέτρου ἐγγόνην τῆς Τέφρας GSJ 39 (1054). || Da gr. tardo (VI sec.) e med. ἐγγόνιον, dim. di ἔγγονος, L, D. Cfr. bov. *angòni* LG, ILEIKI.

ἐγγόνισσα s. f. 'nipote (del nonno)': gen. ἐγγονίσσας GSJ 146 (1155), ενγγονήσας T 532 (1251); acc. εγγώνησα CDBa IV 93 (XI sec.). || Gr. med. *id.* K, da ἔγγονος + -ίσσα. Cfr. bov. *angònissa* ILEIKI e v. ἀπεγγονίσση.

°**ἔγγονος** s. m. 'nipote (del nonno)': ἔνγονως GSJ 113 (1053), ἔνγγωνος GSJ 165 (1159).

ἔγγος s. m. 'nipote (del nonno)': εγγο Pratesi 280 (1219); τὸν ἔγγον GSJ 90 (1127), ἔνγον GM 98 (1163). || Gr. med. *id.* D.

ἐγγοῦ: v. ἐγγύς.

ἔγγραφην: v. ἔγγραφος.

ἔγγραφον s. n. 'documento': ἐγγραφο T 136 (1129), ἐγγράφον R II 32 (1144), ἔγραφον GD 58 (1061), C 618 (1146), ecc., ἔγκραφον C 308 (1142), 323 (1172); ἔγγραφω C 616 (1145). Pl. ἔνγκραφα C 309 (doc. cit.); gen. ἐγράφων GK 36 (1181). || Gr. tardo (iscr.) e med. *id.* L-S, D, K; v. ἔνγραφωντα, ὁμολόεγγραφον.

ἔγγραφος agg. 'messo per iscritto': ἔγγραφη... συμμερισία R I 181 (1076); ἔγραφον ἐπιστολην R II 31 (1144), ἔγραφον διάπρασιν GK 36 (1181), ἐγγραφην... ἀσφάλημα T 7 (984). || Gr. tardo (II sec. a. C.) ἔγγραφος, -ον L-S, anche -ος, -η, -ον D.

ἐγγραφοφραγκία s. f. 'atto di affrancamento': T 513 (1134). || Da ἔγγραφος + lat. med. *franchia* = *franchisia* 'libertas, manumissio' DCL, dall'etn. *Francus*, anche 'liber' ib. Invece gr. med. Φράγκος 'Franco', 'occidentale', 'cattolico' D.

°**ἐγγράφω** vb. tr. 'scrivere, redigere': ἐγράφω Sola 539 (1068). Pass. aor. ind. (ὁ κανὼν) ἐγεγράφη CMG 86 (1330). Pf. ind. ἔγγραπται C 73 (1146); ptc. τὰ ἐγεγραμαίνα C 464 (1280), gen. ἐγγεγραμαίνων ib. 465. || Gr. ant. 'scrivere, registrare'.

ἐγγράφως avv. 'per iscritto': T 278 (1182), ἐγράφως R I 141 (1041), 173 (1061), ecc. || Gr. tardo (iscr.) *id.* L-S, D.

°**ἐγγυητής** s. m. 'mallevadore, garante': pl. nom. ενγγήϊτάδες T 189 (1146); acc. ενγγιητοῖς R II 39 (1144).

ἐγγυοῦμαι vb. tr. 'dare in pegno': εγγηούμε T 442 (1268), εγγιουμε T 454 (1269). || Cfr. ngr. *id.* D, da gr. ant. ἐγγυάω.

°**ἐγγύς** avv. e prep. 'vicino': αιγῖς T 288 (1184), τοῖς ἐγγοῦ καὶ τοῖς πόρω C 58 (1079?).

ἔγγων s. m. 'nipote (del nonno)': GO 104 (1053), ἔνγγων GSJ 168 (1159), εγγών T 271 (1181); 'Ιωάννου Θεριοφθάλμου πρεσβυτέρου ἔγγου τοῦ Πιτζηιωάννου GSJ 39 (1054), Θεοδώρου πρεσβυτέρου κατὰ τοῦ Καρακαλλᾶ ἔγγονες τοῦ Θεοπίστου ibid. || Gr. med. (VIII-IX sec.) *id.* m. e f. L, D, da ἔγγονος, cfr. Psaltes § 288.

ἐγγωναῖος s. m. 'nipote (del nonno)': εγγωναιου T 355 (1206). || Da ἔγγονος (con influsso di γονέος?).

ἔγγωνας s. m. 'nipote': Σεργωνᾶς ἔνγγωνας Διμιτρίου GD 25 (1031). || Cfr. ngr. ἔγγονας D, da ἔγγωναν, acc. volg. di ἔγγων.

ἐγδίδομαι vb. tr. 'donare', T 81 (1097?). || Da gr. ant. ἐκδίδωμι.

ἔγδικος s. m. 'rappresentante legale': κληρίκου, χαρτουλαρίου, ἐγδίκου, καὶ ταβουλαρίου αγίας σευερίνης T 268 (1180). || Da ἔκδικος.

ἐγεγραμαίνα: v. ἐγγράφω.

'Εγείρη: v. ἐγείρω.

ἐγείρον: καταβαίνει εἰς τὴν ἐγείρον εἰς τὸ σίνορον τῶν μοναχῶν πάκτων C 533 (1130-1140?). || Lg. τὸν ἐγεῖρον = γῦρον? V. γῦρος n. e m.

°**ἐγείρω** vb. intr. 'innalzarsi, sollevarsi': καταβαίνει ἐκ τὸ σύνορον τοῦ [...] πολυάκτου καὶ 'Εγείρη καὶ περνᾶ εἰς Φάρνους GR 252 (ὁ Εγείρης nell'indice). || Gr. ant. tr. 'destare', 'innalzare' e intr. (Esopo) 'smuoversi' L-S, D; v. il seg. Qui s'intende: '(il limite del campo) s'innalza e passa verso le farnie'.

ἐγέρνω vb. intr. 'innalzarsi, sollevarsi': pres. ind. 3. sg. εγερνη T 60 (1063), ἐγέρνει, ἐγέρνι R I 215 e 216 (1108), 226 e 227 (1120), 231 (1110). || Gr. med. ἐγέρνειν tr. 'excitare' DCG, γέρνω intr. 'alzarsi' K, da ἐγείρω. Cfr. bov. *jèrro*, otr. *jèrno* tr. 'alzare', 'levare', bov. *jèrrome*, otr. *jèrnome* 'alzarsi' LG, TNC, ILEIKI s. v. γέρ-ρω.

'Εγίδιος ep. m.: Λεωντος Εγιδιου Sola 536 (1067). || Cfr. it. *Egidio*, da αἰγίδιον, Tagliavini I 295, DNI, Αἰγίδης Moritz I 51.

'Εγίδος ep. m.: μαργαρίτος εγίδος T 121 (1122); νικολάου, τῇ ἐπωνημία τοῦ ἐγίδου T 356 (1211). || V. il prec.

ἐγκαθαροῦ: λαβόντες αὐτὰ (ταρία) ἀπο σοῦ... σώα δικαια καὶ ἀνέλληπη ἐγκαθαροῦ χρυσίου, ἐν δίκαιω σταθμῷ T 433 (1266). || Prob. sta per gr. ant. καθαροῦ 'puro'.

ἐγκαινίζω vb. tr. 'inaugurare, consacrare': aor. inf. ἐγκαινῆσαι Grégoire 82 (1124). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. L-S, D.

°**ἐγκαλέω** vb. tr. 'accusare': pres. ptc. ἐκγαλõν C 367 (1095), ἐγκαλωντες T 354 (1206). Aor. ind. 3. sg. ἐγκάλεσεν T 114 (1121), ἐγκάλεισε C 363 (1171).

ἐγκαλία o **ἐγκάλεια** s. f. 'accusa': pl. gen. ἐγκαλιῶν C 358 (1099?). || Dal prec. + -ία o -εια.

ἐγκαρδίως avv. 'cordialmente, con tutto il cuore': ἐγκαρδίως ἐπόθησα C 674 (1194). || Pap. *id.* L-S, D.

ἐγκαρίαν: v. ἐγγαρεία.

°**ἐγκαταλείπω** vb. tr. 'lasciare': pass. aor. ind. 3. sg. ἐγκατελήφτην εἰς κληρονομίαν C 352 (1193).

ἐγκατάλειψις s. f. 'abbandono': μὴ ἀφήσουσιν εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν C 402 (1105). || Gr. tardo e med. *id.* L, K.

°**ἐγκαταλιμπάνω** vb. tr. 'lasciare': pres. ind. ἐνκαταλιμπάννωμεν T 498 (1290). **b.** 'lasciare in eredità': inf. ἐγκαταλιμπάνειν Grégoire 102 (1129), ἐγκαταλημπάην C 380 (1221) = ἐγκαταλημπάειν Spata II 456. **c.** 'trascurare': inf. ἐγκαταλημπάνειν CMG 60 (1329).

'Εγκατερίνη: v. Αἰκατερίνη.

ἐγκάτοχος s. m. 'detentore': καὶ δίαδοχόν μου καὶ ἐγκάτοχον T 44 (1049). || Diverso da gr. tardo (II sec.) ἐγκάτοχος 'sacerdote che vive in clausura' L-S.

°**ἔγκειμαι** vb. intr. 'stare in': πριούρου ἁγΐου ϊωαννου τοῦ ἅλαρου, τοῦ εκκοιμενου ἐν τη διακρατησει καστελλου υετερου T 397 (1233).

°**ἐγκεντρίζω** vb. tr. 'innestare': aor.

ind. 1. sg. ἐγκέντρισα T 359 (1213). || V. κεντρίζω.

ἐγκεντρό(ν)ω vb. tr. 'innestare': aor. inf. ἐνκεντρόσε T 161 (1139) = ἐγκεντρῶσαι GK 52, ἐκκεντρῶσαι GSJ 45 (1089). || Da ἐν + κεντρόω o κεντρώνω.

ἐγκληρονόμος s. m. 'erede': μετὰ τοῦς εγκληρονόμους μου T 7 (981). || Da κληρονόμος, con influsso di gr. tardo (*Settanta*) ἐγκληρονομέω D.

ἐγκλησι-: v. ἐκκλησι-.

ἐγκλησία[1] s. f. 'querela, accusa': ἐγκλησίαν ἐποιήσατο C 362 (1171), ἐκκλησίαν ἐποιήσατο C 357 (1099?). || Gr. tardo *id.* 'biasimo' L-S, 'accusa in tribunale' D.

ἐγκλησία[2]: v. ἐκκλησία.

ἔγκλησις s. f. 'accusa': gen. ἐγκλήσεως R II 25 (1143); acc. ἔγκλησιν T 10 (1000), 47 (1059?), C 363 (1171), ecc.; ἔνκλησιν C 306 (1142). || Gr. tardo (I sec. a. C.) e med. *id.*, L-S, L, D.

ἐγκλοῦντα: v. ἐνοχλέω.

Ἐγκμαλωτοῦ: v. Αἰχμάλωτος.

Ἐγκουμβρές ep. m.: ροβέρτος ἐκοῦυρῖς T 176 (1142); γουλιάλμου ἐνκουμβρέ ibid. || Cfr. fr. *Combré* (da t.) Dauzat.

ἔγκραφον: v. ἔγγραφον.

ἐγκρεμνός s. m. 'precipizio, dirupo, strapiombo': gen. ἐγκρεμνοῦ e ἐκγρεμνοῦ GSJ 90 (1128); ἐκρεμνόν C 318 (1154). || Gr. med. ἐγκρεμ(ν)ός DCG, γκρεμνός K. Cfr. bov. *(a)ngremmò* LG s. v. κρημνός, ILEIKI.

ἐγκρημνός s. m. 'dirupo, strapiombo': τὸν ἐγκρυμνό T 156 (1136) = C 115. || Da gr. ant. κρημνός incrociato con ἐγκρεμνός.

ἐγκυοῦμαι: v. ἠγγυομένη.

Ἐγλαμέρταις t.: προάστειον Ἐγλαμέρταις GR 78.

ἐγλήω: v. ἐκλύω.

εγλλειχθήσωνται: v. ἐξελέγχω.

ἐγλογάδιν s. n. 'evangelistario, raccolta di brani dei quattro evangelisti': τὸ σαββατίκην εὐαγγέλιον ἐγλογάδιν GR 483. || Gr. med. ἐκλογάδιον D, ἐκλογάδιν = ἐκλογή DCG.

ἔγλυσις s. f. 'liberazione': ποιούμεν σοὶ τὴν παρουσαν απόδοσιν τῆς ἐγλύσεως 'ricevuta liberatoria' R II 54-55 (1148). || Da gr. ant. ἔκλυσις 'id.'.

ἐγλυτώνω o γλυτώνω vb. tr. 'liberare': aor. ind. 3. sg. ἐγλυτοσε ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ χρέους C 324 (1172). || Gr. med. (ἐ)γλυτώνω D, K, da *ἐκλυτώνω.

ἐγνεοστοῦ avv. 'di sana pianta': αναγίρε καὶ ποιΐσε εν αυτοῖς αγνεοστοῦ τινὰ ϊδρόμυλων T 467 (1269). || Corretto (T 629) in εγνεοστοῦ, da ἐκ νεοστοῦ; v. νεοστός.

ἐγνωμόνος: v. εὐγνώμων.

ἐγνωρημης: v. γνωριμή.

ἐγνώρισις s. f. 'conoscenza': ὁμωλογῶ διὰ τοῦ παρόντος διμοτικοῦ ἐνγράφου καὶ πιοῦμεν ἐγνόρεισιν, ὥσουν εἰς τοὺς ἀναγνόντας τώσον εἰς τοὺς μέλλοντας C 456 (1257). || Da gr. ant. γνώρισις 'id.'; cfr. bov. *(a)nnorízo*, otr. *id.* e *ennorízo* da γνωρίζω, bov. *agronimía* da γνωριμία LG. V. γνωριμή.

εγουμενος: v. ἡγούμενος.

ἐγραστήριον s. n. 'officina': Spata I 445 (1186) = gr. ant. ἐργαστήριον C 494.

ἐγραφ-: v. ἐγγραφ-.

ἐγχαράσσω vb. tr. 'incidere': εἰς τοὺς τρεῖς δρῦς, οὓς εἰσιν ἐγκεχαραμμένοι σταυροί T 19 (1019). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

°**ἐγχειρίζω** vb. tr. 'prendere in possesso': aor. inf. ἐγχειρίζεσε C 402 (1109); pass. ind. ἐνχειρίσθη T 40 (1042). || Gr. ant. 'mettere nelle mani, affidare'.

ἐγχείριον s. n. 'fazzoletto': pl. ἐγχείρια Falkenhausen II 450 (1209), T 356 (1211). || Gr. tardo (V sec.) e med. *id.* L, D. **b. ἐγχέριον**: pl. ἐγχέρια τῶν χειρῶν T 487 (1273). || Cfr. bov. *aχχèri* 'id.' LG.

ἐγχόρηγος agg. 'costruito con pietre grezze, sabbia e calce': τὸ κτίσμα Τὸ Ἐνχόριγον GR 521; ὑποκάτω τῆς ἀρχέας χαμοκέλλας τῆς Ἐνχρίγου GR 530 (Ἐγχώρηγον, Τό e Ἔγχριγος, ἡ nell'indice). || Gr. med. ἐγχόρηγος, -ον e ἐγχώρηγος, -ον 'co-

struito con calce', da ἐν + χορήγιον (VII sec.) 'calce' D, K, 'cementato, con cemento', opposto a ξηρόλιθος 'con muri a secco' S.

ἐγχρόνιον s. n. 'messa per un defunto, nell'anniversario della morte': εἰς δὲ τὰ τριτοέννατα καὶ τεσσαράκοντα καὶ ενχρόνιά μου T 511 (1112). || Da gr. tardo (V sec.) ἐγχρόνιος, -ον 'temporale', con l'evoluzione semantica di gr. tardo (I sec. a. C.) χρόνος 'anno' LS; cfr. gr. med. ἐγχρονία f. 'annata'.

ἐγχωρίως avv. 'localmente', 'volgarmente': περὶ τὴν ἐγχωρίως λεγομένην κάυαν T 62 (1084). || Gr. tardo (scol.) *id.* L-S.

°**ἐγώ** pron. 'io': πρω ουμου T 325 (1196), ὄντως μου αὐτὼς ἔσο C 413 (1122); dat. δέδωκεν δέ μοι ἐμοί C 552 (1103), ἦλθε μοι εἰς προῖκα ἐμίν C 672 (1192); acc. ἐμέν GO 131 (1054), C 535 (1130-1140?), ἐμμέν T 551 (s. d.). || Cfr. le forme del gr. med. e moderno in Dieterich 189-192 e le forme bovesi e otrantine in LG 135 e TNC 76-78, ILEIKI. V. ἡμεῖς, καγώ.

°**ἔδαφος** s. n. 'suolo': (ὑδρόμυλος) ἀφανεὶς ἕως ἐδάφου γῆς GM 140 (1195).

Ἐδέμ s. f. indecl. 'Eden, Paradiso terrestre': τῆς Ἐδέμ CMG 7 (s. d.). || Gr. tardo (Esichio) *Id.* P-B, D.

ἐδηρανόμας: ἀνακαλοῦντα... ὅτι οἱ μοναχοὶ... ἐδηρανόμας διὰ τὸ χόρτον C 416 (1125?) = ἐδηρανομὰς Spata I 261. || Lg. ...ἔδειραν νομὰς διὰ τὸ χόρτον '...avevano sfruttato i pascoli per l'erba'. Per δέρω 'sfruttare, saccheggiare' cfr. gr. med. γδέρνω 'id.' (da gr. ant. ἐκδέρω 'scorticare') K.

ἐδικόν: v. εἰδικός, ἔδικτον b.

ἔδικτον s. n. 'editto': dat. ἐδίκτῳ = lat. *edicto* Cannizzaro 182. || Gr. tardo *id.* L, D. **b.** εν του ι′ ονοματους τους προεγραψα τοῦς δ′ ἡναι εντοπιους· και τοῦς ς′ ξενοῦς· καὶ τοῦς ἐπιτοπήους με ὅλον το εδικτον κηνήτον καὶ ακηνητον R I 217 (1108). || Lg. μὲ ὅλων τῶν ἐδικῶν κινητῶν καὶ ἀκινήτων 'con tutti i propri averi mobili e immobili'; il τ, letto sopra il κ dalla Robinson, che intende appunto ἔδικτον 'proprietà' (R II 170), è solo l'accento di ἐδικõν = -ῶν.

ἐδιχώρισε: v. διαχωρίζω.

Ἐδοκιάρα t. indecl.: ἄχρι τοῦ ἄειν ἐδοκιάρα C 319 (1154), μέχρει τῆς πηγῆς ἐνεδουκιάρα C 304 (1142; ἐν- per ἄειν = πηγή). || Da ar. ʻ a y n (v. ἄειν) a ḍ - ḍ u k k ā r a h 'fonte del caprifico'. Cfr. ar. ḍ u k k ā r C 235, r. 27 = lat. *caprificus* pl. **ib.** 197 (1182), ar. *bāb aḍ-ḍukkārah* ib. 240, rr. 9-10 = lat. *portam caprificus* ib. 200; sic. *ducchiara*, *duccara*, ecc. 'caprifico' ArMed 114 (nota 166) e 216.

ἐδόξων: v. εὔδοξος.

ἐδράσασιν: v. διδράσκω.

ἐδριάζω vb. intr. 'sedere con, tenere adunanza': σὺν τοῖς ἐδριάζουσιν ἡμῖν GSJ 121 (1149). || Da gr. tardo (*Settanta*) συνεδριάζω 'id' L-S.

ἐζἀποτίωμεν: v. ἐξαποτίνω.

ἐζεκοίου: v. Γιεζί.

ἐζεμβούτζ: v. Ζεπούτζε.

ἐζεουμένων, ἐζευμένων: v. ζεύγνυμι.

εζοῦσίαν: τοῦ έχης εζοῦσίαν τὴν εκκλῆσίαν T 118 (1121). || Lg. τοῦ ἔχ(ειν) εἰς ἐξουσίαν, da gr. ant. ἐξουσία 'potere'.

ἐζώγραφοι: v. ἐξώγραφοι.

ει-, -ει-: v. anche η, ι, οι, υ.

εἰδικός agg. 'proprio': f. ἰδηκη CMG 14 (1328); n. τὸ εδικὸν σου T 201 (1154). || Gr. tardo *id.* e, anche gr. med., ἰδικός L-S, D. Cfr. bov. *dikòmmu*, *dikòssu*, ecc., otr. *dikòmmu*, *dikòssu*, ecc. LG s. v. ἰδικός, ILEIKI s. v. δικὸ. V. ἔδικτον b. Avv. **εἰδικῶς** 'espressamente': οιδικός T 478 (1271). || Iscr. 'specialmente' L-S.

εἰδιόχνετε: v. διώχνω.

εἰδοκήσει: v. δοκέω.

°**εἶδον** vb. att., aor. 'vidi': ind. 1. sg. εξετασὰν... καὶ ηδαν Holtzmann 341 (1164). || Cfr. otr. *ída* LG s. v. εἶδα.

°**εἶδος** s. n., 'specie': πᾶν ἤδο καρπῶν CMG 34 (1328).

εἰδουχί avv. 'altrimenti, se no': C 86

(1191), 95 (1239). || Da εἰ δ' οὐχί; cfr. ἰ δ' οὐχί GSJ 57 (1098), ι δ ουχεί T 170 (1141), ἰ δ' οὔχω GSJ 168 (1159).

εἰθούτω(ς) avv. 'così pure, inoltre': εἰθούτω GM 65 (1135), ἠθούτως GD 24 (1031), GSJ 80 (1125), ecc. || Da εἶθ' οὕτως T 94 (1106), GM 89 (1152), εἰθ ουτο T 30 (1033), ecc., ηθ' οὗτο C 348 (1149), ἰθ' ὥτος C 523 (1142?).

εἰκονικῶς avv. 'dettagliatamente': σιγίλλιον εἰκονικῶς περιέχον τούς τε τόπους καὶ μετόχια T 24 (1032). || Gr. tardo (V sec.) *id.*, da εἰκονικός agg. 'raffigurativo', L-S, D.

°**εἰκοσιτέσσαρες** num. decl. 'ventiquattro': n. εἰκοσιτέσαρα GR 281. || V. τέσσαρες.

εἰκουσάντων: v. ἀκούω.

εἴλεος: v. ἔλεος.

εἰληθώς: λαμβάνω.

εἰλικρινός agg. 'genuino': πίστην ὀρθὴν καὶ εἰληκρηνήν CDBa IV 67 (1046). || Cfr. ngr. *id.*, da gr. ant. εἰλικρινής, -ές.

εἰμί vb. intr. 'essere, trovarsi': pres. ind. 1. sg. ημῆν R II 99 (1174), 3. ἶνε C 559 (1143), ἔνε MénC 325 (1097), C 616 (1145), ἔνε C 561 (1143), έναι T 118 (1121), έστε τιαύτην αμπελον T 379 (1227), pl. ὅπου ἤσιν τοὺς σχήνους R I 226 (1120); cgt. pl. 3. ἵνα εἰσιν GL 11 (fine X sec.); inf. ἔσται e ἤμεσθεν C 380 (1221), τοῦ ἔστιν αυτόν GL 11 cit.; ptc. n. τὸ ὄντα T 95 (1110), GM 150 (1201), ecc., τὸ ώντα T 117 (1121). Impf. sg. 3. ἦτον MénC 323 (1076), ἦτον C 481 (1148), 534 (1130-1140?). Fut. ind. 3. sg. ἔσεται CMG 50 (1329), pl. ἐ καρδιαί ἡμῶν ἔσται GSJ 231 (1215). Inf. εσεστὲ T 329 (1198). **2.** copula 'essere': pres. ind. 1. sg. ἦμαι T 336 (1199), 3. ἶνέ T 412 (1244), ἦναι Müller 14 (1359), εἶν C 464 (1280), ἐνικαλόν (v.), pl. ἤμεσθα C 380 (1221), 3. ὅσαις καὶ ἦαις ἐστήν GSJ 217 (1198); impf. 3. sg. έσθω R I 222 (1114), T 164 (1140), εστο με αλλότριος T 155 (1135); inf. τοῦ ἦν με δοῦλος, τοῦ ὒν... (e ἶναι, ἶνε, ἦνε, ἧινε) C 56 (1143-1145); ptc. gen. ὄντο C 618 (1146). Impf. 1. sg. ἠμήν R II 34 (1144), εγὼ ήμον ἐνδεδυμένην απὸ ενοὺ αμπελίου T 241 (1175). **b.** 'essere di', 'appartenere a': pres. cgt. 3. sg. ἴνε GO 163 (1056?), υτο ανάθεμα 'abbia la maledizione' T 270 (1181), pl. ἤσιν C 643 (1099), ησιν R I 222 (1114), ἐστίν GL 11 (fine X sec.), ἔνε Falkenhausen I 184 (1107); inf. ἔστεν C 534 (1130-1140?), ἵνα ἔστε C 412 (1116). Impf. 3. sg. ήτον T 82 (1098), 84 (1099), ecc. **3.** aus., con ptc.: εἰμῖν ζητῶν... καὶ ἀγμὴν ζητῶν οὐ παύομαι 'ho chiesto...' GSJ 121 (1149), ἦμον δώσοντας 'avevo dato' MénC 326 (1107), ἦν πρῶἀφεἰἐρωσασα 'aveva offerto' T 8 (984), ἦν πιπρᾶσας... ἦν δωρήσας 'aveva venduto... aveva donato' R II 148 (s. d.), ἦν ποιήσας 'aveva fatto' C 454 (1245), υτον πρὀούδοσον 'aveva prima donato' T 179 (1144), εἶσαν ἁρπάξαντες 'avevano rubato' C 429 (1182); σύ ἐστης κρατημένος 'tu sei obbligato' GSJ 255 (1245), ἀπεσταλμένοί ἐσμεν 'siamo stati mandati' C 428 (1182), ἐσῶμεθα κρατημένοι 'saremo obbligati' T 423 (1256), ἔστο τολμῶν 'osi' GSJ 206 (1186), ἔστω κεκατυραμένος 'sia maledetto' ibid., ἦνει ημας κατιρραμμενους R II 99 (1174), ἵνα ημέθα κατηράμενοι R II 18 (1135), ecc. || Gr. med. εἶναι, ἔναι = ἐστί DCG, (IX sec.) εἶσαι = εἶ S, Psaltes § 355, ecc. Per la flessione nel gr. tardo e med. si veda Dieterich 225-228; per le forme bovesi e otrantine LG 136-137, 159, TNC 117-122, ILEIKI s. v. εἶμαι.

-εῖν des. di inf. pres. di verbi in -άω, -όω: v. ἀκυρόω, ἀναπληρόω, ἀπεμπολάω, ἀφιερόω, βεβαιόω, ἐναντιόω, ἐπικυρόω. || Cfr. MNE I 430. Sulla confusione fra le tre classi di verbi contratti nel gr. tardo e med. cfr. Dieterich 228-231, Psaltes §§ 348-349. I nostri docc. ne danno sporadiche attestazioni anche per forme diverse dall'infinito.

εινεικα: v. ἕνεκα.

°**-εῖον** suff. n. in t.: Σωτηρεῖον. || Cfr. Psaltes § 420, LG.

-εῖος uscita di aggettivi, per -ος: v. Κύλληος. || Da gr. ant. -εῖα del f. degli aggettivi in -ύς, con estensione analogica a quelli in -ός; cfr. GSDI § 110, bov. *makrío* da μακρός, *pričío* da πικρός LG.

ειπάει: v. ὑπάγω.

εἶπαν, εἴρηκα: v. λέγω.

°**Εἰρήνη** pr. f.: 'Ηρίνι GM 167, 168 (1266), ἐρήνη T 196 (1154); gen Εἰρήνης GSJ 251 (1136), 258 (1264), ecc., 'Ηρήνις GM 167 cit.; acc. αιρίνην C 393 (1101-1113?). || *Id.* P-B, da gr. ant. εἰρήνη 'pace'. Cfr. 'Ιρήνα Strazzulla n° 57.

εἰρκιόλιον s. n. 'orciuolo': pl. εἰρκιόλια δύο T 511 (1112). || Da lat. u r c e o l u s (incrociato con gr. ant. ὄρχη 'orcio'?). Prob. lg. ὀρκιώλιον, ὀρκιόλιον DCG.

εἱρμολόγιον s. n. 'irmologio, libro liturgico' GSJ 102 (1138). || Gr. med. *id.* D, K.

°**εἰς** prep. con l'acc. 'a, in' (stato): εἰς διάφορα καστρα e εἰς το κάστρον λύσενα T 11 (1000), εἰς τὸ κάστρον τὰ λύσαινα T 25 (1032), στὰ (= εἰς τὰ) 'Ράγελα GR 93, εἰς τὴν πάνορμον C 1 (1095?), διατρίβοντός μου... ἐν τῆ χώρα δεμέννων εἰς τὸν ἅγιον μάρκον C 394 (1101), ecc. (freq.). || Indica moto a luogo in gr. ant., anche stato nel gr. tardo (*Settanta*) S. **b.** col gen. 'verso, a' (moto): καταυεννη... εἰς του ρουακει T 34 (1034), κατέρχεται... εἰς τοῦ βουνακαρίου C 404 (1109), ἄχρι εἰς τοῦ κλήσματος C 49 (1130), ecc. (freq.). **c.** col gen. 'a, in' (stato): ὅπερ κατέχομεν εἰς τοῦ Πετρίτζη GM 131 (1194). **2.** con l'acc. 'a' (termine): στέργω εἰς τὴν μονήν C 413 (1122), ἀμφιερόνωντες εἰς τὴν μονὴν... καὶ εἰς σὲ... καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς GSJ 80 (1125), ecc. (freq.); εισε τὸν ἀγοραστήν T 541 (s. d.), ησε σσαι T 15 (1015), ησε σσε ib. 16, ἧς σαί T 165 (1141), ἀφιερόννω εἰς ὑμῖν τὸν ευλαβεστατον μοναχõν κυρ μαῖον T 99 (1114). **3.** con l'acc. 'a' (appartenenza): εἶναι εἰς τὴν μεγάλην μονήν C 401 (1105). **4.** con l'acc. 'per' (prezzo): ὁμολογῶ πεπρακαῖνε... εις χρεισοθαρία δύο T 13 (1005), εἰς χρυσοῦ ταρία β' GSJ 45 (1189), ἧς ἓν νόμισμα MénC 340 (1128), ecc. (freq.). **5.** con l'inf. 'per, affinché': εἰς τὸ εἶναι..., εἰς τὸ... ἔχειν T 6 (981), εις τὸ ἰδεῖν T 152 (1133), ecc. (freq.). **6.** in locuzioni: ἐσσ' αεί 'per sempre' C 17 (1141), 86 (1191), αἰσἀεί CMG 67 (1329); εἰς τὸ σύνολον 'assolutamente' ibid. || Cfr. forme e accezioni bovesi ed otrantine in LG 137-138, TNC s. v. *se*, ILEIKI. V. ἐν.

°**εἷς, μία, ἕν** num. 'uno': εἰς καὶ εἰς 'uno per uno, singolarmente' T 412 (1244); gen. f. **μίας** C 53 (1143-1145?), CMG 144 (1334), ενὸς αἰλέας T 484 (1271), n. ενού T 241 (1175); acc. m. ἕναν GSJ 93 (1128), C 534 (1130-1140?), ecc., n. ἕνα C 22 (1141), ἕνα T 151 (1133?), ἕναν GM 157 (1227-1250), T 478 (1271). || Gr. med. ἕνας, ἕναν DCG. Cfr. le forme ngr. ἑνοῦ, ἕναν, ecc., quelle bovesi ed otrantine in LG 145-146, TNC s. v. *éna*, ILEIKI s. v. ἕνας. V. καθεῖς.

°**εἰσάγω** vb. tr. 'introdurre, immettere': aor. ind. 1. pl. εισυγάγαμεν καὶ τεθήκαμεν εἰς σωματικῆν εμφόρεσιν τõν ἠρημἔνον αγωραστῆν..., εισαγάγωμεν καὶ επεδωσαμεν T 479 (1271). || Cfr. ἄγω.

°**εἰσακούω** vb. tr. 'esaudire': pres. imper. 3. sg. εἰσσακουέσθω C 48 (1153), μοι (= μὴ) ησακουέστο μας T 254 (1179); cong. 3. sg. μὴ εἰσακούεται C 342 (1218), ὅστης δὲ καὶ φωραθείη..., ἵνα μηδὲν εἰσακούωντω C 662 (1160), μηδὲν εισακουεστωμε T 353 (1204), ἰσακοῦεσθωμαι T 492 (1281; lg. εἰσακουέσθω με); cgt. 1. pl. μῆ ἠσακόόμεθα T 313 (1192).

εισαν: v. ἴσος.

εἰσδύνομαι vb. intr. 'bastare': οὐκ εἰσδύνονται τοῦ ζῆσαι τὰ πράγματα τῆς ἁγίας μονῆς C 509 (1097). || Da εἰς + δύνομαι = δύναμαι.

εισε: ὑποστρεφην μας τὴν τιμην εισε τὸν ἀγοραστήν T 541 (s. d.). || Lg. εἰς σὲ.

εἰσέλευσις s. f. 'entrata': acc. εἰςέλευσιν... εἰς τοὺς λιμένας C 490 (1180). ‖ Gr. tardo e med. *id*. L-S, K.

εἰσεπιδής: εἰς ὃν ὁ παπας ιῶ βελωνᾶς κριτης σινεσίου και βιβηάνος εἰσεπιδής αυτης ἀντέφησαν αὐτῷ R II 34 (1144). ‖ Lg. εἰσπηδήσαντες, da εἰσπηδάω: 'fattisi avanti la contraddissero dicendogli'; cfr. ὧν εἰσπιδήσας βασίλειος... εἶπεν ibid.

°**εἰσέρχομαι** vb. intr. 'entrare': aor. ind. 3. pl. εἰσέλθον e εἰσέλτον Z 150 (1086), ησΰλθασιν T 408 (1243); ptc. εἰσελθώτες T 57 (1059?). Pf. ind. 2. ἠσὲληληθες T 419 (1251).

εἰσκομισμός s. m. 'saccheggio': πᾶσαν τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ ἣν ἐκέκτειτο... τελείω εἰσκομισμῷ παρέδωκαν R I 161 (1053), ἐν τῷ γενομένῳ εἰσκομισμῷ τῆς οἰκίας αὐτοῦ ib. 162. ‖ Da gr. ant. εἰσκομίζω 'portar dentro', medio 'portar dentro a proprio vantaggio'.

εἰσοδέομαι vb. intr. 'entrare': ἑτέρων πραγμάτων ἀπὸ τῶν ἐρχομένων εἰς τὴν μονὴν καὶ εἰσοδουμένων C 390 (1180). ‖ Cfr. gr. tardo εἰσοδεύω 'id.' S, L.

εἰσόδιον: v. σόδιον.

εἰσοδοέξοδος s. f. 'entrata e uscita': nom. C 32 (1153), R II 66 (1156), ecc., ησόδο ἐξόδος T 219 (1164), ὑσοδοέξοδος GM 180 (1306); dat. εισοδοεξόδο GO 171 (1065); acc. εἰσοδοεξόδον R I 151 (1049). Pl. nom. εἰσοδοέξοδοι C 73 (1146); acc. ἠσωδοεξώδους C 5 (1097). ‖ Gr. med. (IX sec.) *id*. S, D, K, da gr. ant. εἴσοδος + ἔξοδος; cfr. συν εσώδω και ἐξωδω T 274 (1181), σην σόδω καὶ εξῶδω T 190 (1147).

°**εἴσοδος** s. f. 'rendita': στρέψαι σοι αὐτὰ ἀπὸ τῶν εἰσόδων τοῦ Σεκρέτου GM 140 (1195). ‖ Gr. ant. 'entrata'; v. il prec.

°**εἰσπηδάω** vb. intr. 'farsi avanti': aor. ind. 3. sg. εἰσπίδισεν T 241 (1175). ‖ Gr. ant. 'saltare in', 'slanciarsi verso'. V. εἰσεπιδής.

εἰσπιπράσκω vb. tr. 'vendere': σωζωμένου τὸ εἰσπράσε εἰς μεγιστάνους C 640 (1291). ‖ Da εἰς + πιπράσκω.

εἰσσακουέσθω: v. εἰσακούω.

εἰσσέ: GM 140, 141 (1195). ‖ Lg. εἰς σέ.

εἰσστήκω vb. intr. 'opporsi': ἠστίκην μας καὶ διὲκδικάν σε ἀπο πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας T 240 (1174). ‖ Da εἰς + στήκω.

°**εἴσωθεν** avv. 'all'interno, dentro': ἔξωθεν τε καὶ εἴσωθεν μέρος R I 182 (1076). ‖ Gr. ant. (ion.) *id*., comun. ἔσωθεν.

εισωτάτην: v. ἴσος.

°**εἴτε** cong. 'sia': εἶτεν... ἢ CDBa IV 68 (1046).

°**ἐκ** prep. con l'acc. 'da' (moto da luogo, direzione): ἐκ τά ἀρχαία συκάμινα GR 201, ἐκ τὴν πούντην τοῦ καστελλακή Sola 536 (1067), ἐκ τὴν ἀπάνω μερέαν GR 525, ἐκ τὸ ἀνατωλικὼν μέρος C 413 (1122), ἐκ τὴν ὁδόν MénC 340 (1128), ecc. ‖ V. ἐξ. **b.** 'da, da parte di' (provenienza): εὐχὴν... ἐκ τοὺς πατέρας καὶ ἀδελφούς μου GSJ 102 (1138?), τὴν ἐκκλησίαν... τὴν ἔχω ἐκ τὸν Φιλομμάτιν ibid., εγ μέρους τῆς... μονής T 467 (1269). **c.** 'da' (agente): δεσποζώμενον ὑπὸ Λέοντος Καστελλήση... καὶ πρὸ τούτου ἐκ τὸν αὐτοῦ πατέρα GSJ 160 (1156). **d.** 'di' (appartenenza): ἦναι αὐτὸν σὺμ πάντων πρωσώντων αὐτω ἐχ τὸ διμοσίω C 644 (1099), ἵνα ὦσι... ἐκ τῆς μεγάλης μονῆς C 401 (1105). **e.** 'di' (partitivo): ἐχ τὸν ἅγιον φίλιππον... ἐχ τὴν ἐμὴν διακράτησιν C 415 (1122?), ἐάν τις εὑρέθη ἐχ τὰς ἐμὰς πλατείας ἤτε ἐχ τὰς πλατείας τῶν τερρερίων μου ἐκ τοὺς ἀγαρινοὺς τοὺς ὄντας γεγραμμένους ἐχ τὴν τοιαύτην πλατείαν C 548-549 (1095), ἐκ τὰς τοῦ δειμοσίου δουλήας C 643 (1099), ἐκ τοὺς γιτνηώντας GSJ 272 (1121), ἐκ τοὺς αἱμοὺς ἀδελφοὺς GSJ 93 (1128), ἐκ τὰ πρόβατα GSJ 98 (1128), ecc. **f.** 'di', 'riguardo a' (argomento): τὸ τί γινώσκουσι ἐκ τὸ χωράφιον τὸ

λέγει ἡ ἡγουμένη GM 50 (1095), ἀμφηβολὴ ἐγέγνυτο ἐκ τοὺς Ἐριμῖτας πρὸς τοὺς μοναχοὺς... ἐκ τὰ χωράφια τοῦ Βουτουραύλου GSJ 115 (1144). **g.** nelle date: τὸν φεβρουάριον μῆνα ἐχ τὰς ιβ' C 1 (1095?), τὼν φεβρουάριον μῖν ἐχ τὰς κ' C 541 (1095), μηνὶ αὐγούστου ἐχ τὰς κ' C 643 (1099). **2.** col dat. 'conformemente a, secondo': ἐκ τῆς ὁσίοις καὶ ἀχράντοις εὐαγγελίοις GSJ 271 (1121).

°**ἕκαστος** pron. m. 'ciascuno': εἲς ἑκαστους R I 171 (1061). ‖ V. καθεκάστην, καθέκαστος.

Ἐκασώπος epit. m.: λέων νικήτας καὶ ἐκασώπος C 358 (1099?). ‖ Lg. Ἐκασωπός 'che vede lontano, che ha la vista acuta', da gr. ant. ἑκάς + -ωπός? Cfr. ngr. ἀμβλυωπός 'debole di vista, ambliope', ἀχρωματωπός 'che non distingue i colori, daltonico' D.

°**ἑκάτερος** agg. 'ciascuno dei due': τῆς ἐκκατέρας... κηριότητος C 464 (1280?).

ἐκατερρεθέν: v. καταλέγω.

ἐκατήλαβα: v. καταλαμβάνω.

ἐκατηντήσαμεν: v. καταντάω.

ἐκατίκεν: v. κάθημαι.

°**ἐκβάλλω** vb. tr. 'portar via': pres. cgt. 3. pl. ἐκυαλλουν τὸν καρπῶν T 251 (1178). Aor. cgt. 2. sg. εὐγάλης πλήνθους CMG 176 (1336). **b.** 'esibire': aor. ind. 3. sg. ἔκβαλε... ἐγγράφον R II 32 (1144), pl. ἐξηυαλον τὴν διᾶθεσιν T 46 (1050); ptc. ἐκβάλας (τὰ ἔνγραφα) R II 40 (1144). ‖ Gr. ant. 'gettar fuori'. Cfr. gr. med. (ἐ)βγάλλω K, εὐγάλλειν 'ejicere, auferre, abstrahere' DCG; bov. *guáḍḍo, vgáḍḍo*, otr. *(e)guáḍḍo*, ecc. 'metter fuori, fare uscire' LG, TNC s. v. *gwáḍḍo*, ILEIKI.

°**ἐκβολή** s. f. 'contribuzione forzosa': χορτασμῶν ἐκβολεῖς (= -ῆς) CDBa IV 68 (1046). ‖ Gr. ant. 'gettito, espulsione'.

ἐκβούλησις s. f. 'volontà': ποιειν εξ αυτοῦ καὶ εν αυτῷ ἅπασαν τῆν εκβοῦλησιν καὶ επιτυμιαν αυτων ανεκωλυτως T 479 (1271). ‖ Da ἐκ + gr. ant. βούλησις 'id.'.

ἐκγαλῶν: v. ἐγκαλέω.

°**ἐκγεννάομαι** vb. intr. 'avere inizio': pres. ind. εκγενναται τὸ τέρμονα T 56 (1058). ‖ Da gr. ant. ἐκγεννάω 'generare'.

ἐκγρεμνοῦ: v. ἐγκρεμνός.

°**ἐκδέχομαι** vb. intr. 'aspettare come successore': aor. ind. 1. sg. ἐκδεχθην τοῦ ἀνηψιου μου Falkenhausen I 184 (1107). ‖ Gr. ant. 'ricevere come successore', 'aspettare'.

ἐκδήμησις s. f. 'dipartita': κατὰ τὸν καιρὸν τῆς αὐτῆς ἐκδημήσεως πρὸς κύριον C 525 (1142). ‖ Da gr. ant. ἐκδημέω; v. il seg.

°**ἐκδημία** s. f. 'distacco, dipartita': μετὰ τὴν ἐκ τούδε μου τοῦ σώματος ἐκδημίαν T 511 (1112). ‖ Gr. ant. 'viaggio all'estero', 'esilio', gr. tardo 'dipartita' L-S, L, K.

°ἐκδίδωμι: v. ἐγδίδομαι.

ἐκδιηγητής s. m. 'amministratore': ἐπαφιω δε επὶτρωπους καὶ ἐκδιὴγηταδους T 171 (1141). ‖ Per ἐκδιοικητάδους, pl. da gr. ant. διοικητής 'id.' (con influsso di ἐκδιηγέομαι 'esporre dettagliatamente'?).

ἐκδικέω vb. tr. 'punire': ἵνα τοὺς ὑπο κατάραν ἀντιλάβωμεν καὶ ἐκδικήσωμεν CMG 8 (s. d.). ‖ Gr. tardo e med. *id*. L-S, D.

°**ἔκδικος** s. m. 'rappresentante legale': λεων πρεσβυτερος εκδικος της εκκλησίας λοκρης T 90 (1101). ‖ Gr. tardo (iscr., pap. I sec.) e med. *id*. L-S, D; gr. ant. 'vendicatore, punitore'. V. ἔγδικος. **2.** **Ἔκδικος** ep. m.: κονσταντινος ἔκδυκος T 102 (1115?); πρεσβυτέρου Ἰωάννου τοῦ Ἐκδίκου GSJ 185 (1166), τὸ σύνορον τοῦ Ἐκδίκου GSJ 218 (1198).

ἐκδίκως avv. 'legalmente, secondo legge': ὁ πουλῶν ἐκδήκος πουλεῖ GM 104 (1169). ‖ Da gr. ant. ἔκδικος agg. 'che fa rispettare la legge'.

°**ἐκδιώκω** vb. tr. 'bandire': pass. fut. 3. sg. ἐκδιωκθήσεται C 60 (1138).

ἐκδοτικός agg. 'riguardante una donazione': ἐκδοτικὸν ἔγγραφον GM 77 (1146), ἐκδοτικὴν συμφωνίαν GM

209, 212, ecc. (1189), ἐκ τῆς ἐκδοτικῆς ἡμῶν συμφωνίας καὶ δωρεᾶς ib. 211. || Cfr. ngr. *id*. D.

°**ἔκδοτος** agg. 'donato': ἐκδότα ἀμπέλια T 556 (s. d.). || Gr. ant. 'consegnato'.

ἐκδουλεύω vb. intr. 'servire, lavorare': pres. inf. ἐκδουλεύειν C 531 (1111?), ἐκδουλεῦην T 85 (1099); ptc. ἐκδουλευόντων μοναχῶν T 54 (1054?). Aor. cgt. ἐκδουλεύσωσιν CDBa IV 68 (1046). || Gr. med. (VIII sec.) *id*. L, D, K; v. δουλεύω.

°**ἐκεῖσε** avv. 'là' (stato): T 37 (1039), ἐκεῖσαι C 319 (1154), GK 36 (1181), τὰ ὧδε καὶ τὰ ἐκεῖσαι R I 141 (1041), σὺν τοῦ ἐκήσου ληνοῦ καὶ ὑποληνήου Caruso 323 (1234). || Gr. ant. 'verso là'; gr. med. = ἐκεῖ Psaltes § 469.

ἐκζητέω vb. tr. 'richiedere': pres. inf. ἐκζητεῖν R I 238 (1121). || Gr. tardo e med. *id*. L-S, D.

Ἐκήτιρος pr. m.: ἐκητίρου μοναχοῦ C 56 (1143-1145?).

ἐκθέλημα s. n. 'volontà': περὶ εκθελήματος τοῦ αυθεντου μου R I 217 (1108). || Da ἐκ + gr. ant. θέλημα L-S.

ἐκθολόω vb. tr. 'turbare, scompigliare': pres. ptc. ἐκθωλῶν R II 11 (1134). || Gr. tardo (V. sec.) *id*. L-S.

ἐκκαινόω vb. tr. 'rinnovare': aor. ptc. pass. τὸ ἐκκενωθεν περιβόητον αἷμα τοῦ κυρίου ἡμων ἰησοῦ χριστοῦ CMG 44 (1329). || Gr. tardo (pap.) *id*. L-S, D.

ἐκκαταλιμπάνω vb. tr. 'abbandonare': pres. ind. ἀπωτασσώμεθα καὶ ἐκκαταλυμπάννωμεν πάσαν ημων δϊκαὶωσυνῖν T 492 (1281). || Da ἐκ + καταλιμπάνω; ma v. ἐγκαταλιμπάνω.

Ἐκκατερίνη: v. Αἰκατερίνη.

ἐκκατέρας: v. ἑκάτερος.

ἐκκεντρῶσαι: v. ἐγκεντρόω.

ἐκκλήον: κατα σε ἢ κατὰ των εκκλήον T 394 (1232). || Lg. τὴν ἐκκλησίαν.

°**ἐκκλησία** s. f. 'chiesa': εκλησία T 16 (1015), ἡ ἐκκλησίαν T 154 (1134); gen. ἐκλησίας R I 141 (1041), ἐκλισίας T 58 (1059?), ecc., ἐκλησήας GO 58 (1052?), ἐκλλησίας R I 185 (1080), ἐγκλησίας T 57 (1059?), GSJ 128 (1153), ecc., ἐνκλησιας T 80 (1097?), ενκλησιᾶς ib. 81, ἐγκκλησίας GO 101 (1053), ἐκκλησαιας R II 48 (1145), ἐκκλησέας (ed ἐκκλησίας) Sola 539 (1067); dat. ἐκλησία C 515 (1133); acc. ἐκλησίαν GSJ 160 (1156), ἐκλισίαν GD 24 (1031), T 117 (1121), ecc., εκλυσιαν T 76 (1094), ἐγκλησίαν GSJ 206 (1186), ἐκκλήσιαν C 316 (1157?). Pl. gen. ἐκκλησίων C 26 (1145), ἐγκλησιον DON 181 (1195); dat. ἐγκλησίαις R II 30 (1144); acc. εγκλησίες T 129 (1126). || Gr. ant. 'assemblea'. Cfr. bov. *anglisía*, otr. *aklisía*, *agglisía*, *inglisía*, ecc. 'chiesa' LG, ILEIKI, ngr. (Ponto) ἐγλησία Dieterich 281. **b.** 'monastero': acc. ἐκκλισίαν GK 24 (1024).

ἐκκλησιακόν s. n. 'bene ecclesiastico': ἀμπέλην ὅπερ ἔχωμεν μητρικόν μας ἐκ τὰ ἐκκλισιακά GSJ 146 (1155). || Dal seg. Cfr. i tt. *Clisacò*, *Clisacá* LG, DTOC.

ἐκκλησιακός agg. 'ecclesiale': ἐγκλησιακὰ... διατάγματα GSJ 205 (1186). || Da ἐκκλησία + -ακός.

ἐκκλησίαν: v. ἐγκλησία.

ἐκκλησιάρχης s. m. 'sagrestano': Schneider 270 (1140), C 301 (1141), ecc., ἐκλησιάρχης GSJ 256 (1245), Spata I 389 (1305); ἐκλησηάρχης GSJ 165 (1159); gen. ἐκκλησιάρχου GSJ 76 (1114), Schneider 263 (1119), ecc., ἐκκλισιάρχου GO 75 (1052), ἐκλησιάρχου C 94 (1239), κλησιάρχου GSJ 102 (1138), ἐγκλησιάρχου GSJ 164 (1159), ἐγκλισιάρχου GSJ 117 (1144); acc. ἐκκλησιὰρχην CMG 158 (1336). || Gr. med. *id*. D, L, K. Cfr. *Nicolaus Clisiarchi* Vendola 3364 (1324) e *Guillelmus Chisarchi* ib. 3852 (1325).

ἐκκλησιάρχισσα s. f. 'sagrestana': ἐκκλησιάρχισα C 341 (1218). || Gr. med. *id*. «in Sanctimonialium Monasteriis» DCG, dal prec.

°**ἐκκλησιαστικός** agg. 'ecclesiastico': gen. ἐγκλησιαστηκοῦ καὶ διμοσιακοῦ C 462 (1279); τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν T 55

(1058). Pl. acc. τὰ ἐκκλησιαστικὰ δαικρέτα e τοὺς ἐκκλησιαστηκοὺς κανώνας C 466 (1280?); sostantivato τὰ ἐκκλησιαστικά GR 459. || Gr. ant. 'dell'assemblea'.

εκκοιμενου: v. ἔγκειμαι.

ἐκκομιαστικός agg. 'divisibile, staccabile': πεπίηκα τὰ ῥιθέντα δυὸ ἔγγραφα ἐκκομιαστικὰ γεγραμμένα κατὰ ἀλφάβητον GM 175 (1304). || Da gr. ant. κόμμα 'taglio'.

°**ἐκκόπτω** vb. tr. 'tracciare, determinare': ptc. aor. pass. τῶν συνόρων... ἐκκοπέντων T 19 (1019). || Gr. ant. 'tagliare, recidere'.

ἐκκτίστης s. m. 'fondatore (di un monastero)': GR 383. || Da ἐκ + gr. ant. κτίστης 'fondatore'.

°**ἔκλαμπρος** agg. 'splendido': superl. τοῦ ἐκλαμπροτάτου ἡμῶν αὐθέντου C 440 (1217). || Gr. tardo (*Settanta*) *id*. 'luminoso', (iscr.) ἐκλαμπρότατος D, qui 'eccellentissimo'; v. il seg.

ἐκλαμπρότης s. f. 'eccellenza': ἐκλαπρῶτης C 446 (1224). || Gr. med. *id*. D, K.

°**ἐκλέγω** vb. tr. 'scegliere': aor. ind. ἔκλεξε T 88 (1101). **b.** medio 'scegliere per sé': aor. ind. ἐκλεξάμην Falkenhausen I 192 (1097); inf. ἐξελέξασθαι C 16 (1141).

°**ἐκλεκτός** 'eletto': εκλεκτος αρχιεπισκοπος T 70 (1091); ῥιγὸς ἐκλέκτου C 456 (1257). || Gr. med. anche ἔκλεκτος K, da lat. e l e c t u s.

ἔκλεξε: v. ἐκλέγω.

ἐκλησία: v. ἐκκλησία.

Ἔκληστος ep. m.: Νικόλαος κατὰ τοῦ Ἐκλήστου GSJ 94 (1128).

εκλητευοντα: τα δυσὶν μἔρη τὴν σκευσὶν (lg. σκέψιν) ακούσαντα, καὶ μηδὲν εν αυτη εκλητευοντα T 414 (1244). || Prob. 'eccependo', da gr. ant. κλητεύω 'citare in giudizio'. gr. med. anche 'intimare' D.

ἐκλίει, ἐκλίη: v. κλείω.

ἐκλιπαρέω vb. tr. 'pregare, scongiurare': pres. ptc. ἐκληπαροῦνταίς T 68 (1091?). || Gr. tardo (I sec.) *id*. L-S, D.

ἐκλογάδιον: v. ἐγλογάδιν.

°**ἐκλύω** vb. tr. 'pagare': pass. aor. cgt. 3. sg. ας ἐγληθει e άς εγλησι T 171 (1141). || Cfr. ngr. dial. ʼγλύω Andriotis. **b.** pass. 'ricevere un pagamento': aor. ind. 1. pl. εγληθημεν T 346 (1202); ptc. εγληθἔντες T 255 (1179). || Gr. ant. 'sciogliere, liberare', anche (Eroda) 'pagare'.

εκμαλωτων: v. αἰχμάλωτος.

°**ἐκμετρέω** vb. tr. 'terminare': ἐκμετρήσαντος δὲ καὶ τοῦ ῥούσου τὸν υἱον T 53 (1054?). || Gr. med. 'id.', gr. ant, 'misurare' L-S, D.

ἐκμηνύω vb. tr. 'annunziare': τῶν πρωτοτόκων τὴν ἐκκλησίαν ἐκμηνῦνται CMG 6 (s. d.). || Gr. tardo 'id.', gr. ant. 'denunciare' L-S, D.

Ἐκονσταντίνου: v. Κωνσταντῖνος.

ἐκόπτη: v. κόπτω.

ἐκουσία s. f. 'volontà': ἐγράφη... ἐκουσία τοῦ ὁσίου πατρὸς ὑμῶν νηκολάου C 619 (1146). || Cfr. gr. ant. ἑκούσιος 'volontario'.

°**ἐκουσίως** avv. 'spontaneamente': κουσίως T 363 (1213).

ἐκοῦυρῖς: v. Ἐγκουμβρές.

ἔκπαλαι avv. 'da lungo tempo': R II 21 (1141), GSJ 115 (1144), ecc.; ἔκπαλαι τῶν χρόνων GSJ 271 (1121), κατὰ τὴν ἔκπαλαι... συνήθειαν Müller 13 (1359). || Gr. tardo e med. *id*. da ἐκ πάλαι L-S, D.

ἐκπαντελῶς avv. 'completamente, totalmente': πλήρης ἐκπαντελὸς οὖσα μου δεσποίνης R I 185 (1080). || Lg. καὶ παντελῶς?

ἐκπελήφθη: v. ἐξαπολείπω.

ἐκπέστρεψεν: v. ἐξεπιστρέφω.

°**ἐκπληρόω** vb. tr. 'effettuare', 'esaudire': pres. inf. ἐκπληροῖν GSJ 54 (1098), R II 56 (1154), ecc., ἐκπληρεῖν R I 273 (1132), C 130 (1151), ἐκπληρῆν T 68 (1091?). Aor. inf. ἐκπληρώσασται GSJ 98 (1128). || Gr. ant. 'compiere'.

ἐκπλήρωσις s. f. 'compimento': ἔθεσεν εἰς ἐκπλήρωσιν CMG 6 (s. d.). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id*. L-S, D.

ἐκπληρωτής s. m. 'esecutore': τελεστὴν καὶ εκπληρωτὴν... πάντων ὧν ἐνετειλάμην R I 191 (1086). || Gr. tardo *id*. L-S, L, D.

ἐκπληρώτισσα s. f. ‘effettuatrice, esecutrice’: τού πράγματος ἐκπληροτήσα οἰκηωβούλως ολοψύχος γένωμε T 175 (1142). || Dal prec. + -ισσα.

°**ἐκποίησις** s. f. ‘edificazione’: τὸν τῆς ἐκποιήσεως τρόπον C 33 (1153). || Gr. tardo (II-III sec.) ‘id.’, ant. ‘emissione’.

ἐκπρόσωπος s. m. ‘vicario’, ‘rappresentante’: Νικολαος ἐκπροσοπο Βαρεος CDBa IV 94 (sec. XI); pl. gen. ἐκπροσώπων T 54 (1054?). **b.** ἐκπροσώπου indecl.: κἀγὼ στρατηγὸς κατεπάνω Βοϊωάννης καὶ ἐκ προσώπου GT 28 (1023), λεον εν προσοπου Morea 92 (1053), νικολάου... τοῦ ἐκ προσώπου T 62 (1084), 67 (1089). || Gr. tardo e med. ἐκπροσώπου L.

ἐκρεμνόν: v. ἐγκρεμνός.

ἐκριζόω vb. tr. ‘sradicare’: pres. ptc. ἐκριζῶν R II 143 (1195). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D.

ἔκροσεν: v. κρούω.

°**ἐκσφραγίζομαι** vb. tr. pass. ‘essere suggellato’: τῇ συνήθει βούλλῃ ἐξαφραγίσθη CDBa IV 68 (1046). || Gr. tardo (pap.) ‘id.’, gr. ant. ‘esser chiuso fuori’ L-S, D; v. σφραγίζω.

ἐκταγή s. f. ‘imposta fondiaria’ (?): acc. εκταγήν GO 62 (1052?), GSJ 41 (1054), ecc. || Gr. tardo *id.* ‘tassa, imposta’ L-S.

ἐκτάριον s. n. ‘misura agraria o di capacità’: Χωράφιον εἰς τὴν Θερμόχοσαν μοδίων β′ καὶ εἰς τὴν ‘Ρίτγαν ἀλόνιν ἐκταρίων β′ καὶ εἰς τὴν λίμναν ἐκταρίων β′ καὶ τὸν βούσταυλον ἐκταρίου καὶ εἰς τὸ Χάμα ἐκταρίων β′ καὶ εἰς τὸ Πλοῦπον τὸ Μεγάλο μοδίου ἥμισυ καὶ εἰς τὸν Λίτζιν ἐκτάριν καὶ εἰς τὴν Σιβίλαν τῶν Λιθερῶν ῥοῦβα καὶ εἰς τὸ Πλαγερὸν ῥοῦβα καὶ εἰς τὴν συκαίαν ἐκταρίου καὶ εἰς τὴν στράταν ἐκτάριν... ‘Ωσομοῦ πᾶσα εἴσοδος ἐκ πάντων τῶν συκαμίνων καὶ γενημάτων καὶ οἴνου ταρία πεντήκοντα GR 47-52, χοράφιον ὡς συγχορίσεος ἐκταρίων δύο GSJ 146 (1155). || Secondo Guillow (GR p. 23, nota 1) il termine, non attestato altrove, indicherebbe redditi in moneta, mentre nello stesso contesto esprimono redditi in natura μόδιος e, diversamente da quel che egli crede, anche ῥοῦβα (v.). Dopo avere giustamente escluso che un ἐκτάριον corrisponda a un sesto (ἕκτος) del ταρίον o ad ἕξ ταρία, egli lo ritiene una trascrizione metatetica di κεράτιον (da cui ar. q ī r ā ṭ) e gli attribuisce il valore di 2 tarì. Molto più prob. si tratta o di un calco di lat. s e x t a r i u s, misura di capacità ancora comune nel Medioevo (DCL; cfr. it. *stàio*, misura di capacità o di terreni, DEI), o di un derivato regionale di gr. ant. (iscr. VI sec. a. C.) ἕκτη ‘misura di liquidi’ L-S + -άριον[1] (cfr. ἀγκωνάριον da ἀγκών, γουμάριον da γόμος). Comunque il termine designa, come μόδιος e ῥοῦβα, una misura agraria e di aridi al tempo stesso.

ἐκτελείω vb. tr. ‘compiere’: pres. ind. 3. pl. ἐκτελείουσι CMG 25 (1328). || Da gr. ant. ἐκτελέω (cfr. ἐκτελοῦσι CMG 15, a. 1328) incrociato con ἐκτελειόω, o dall'epico τελείω.

ἐκτήριον: v. εὐκτήριον.

°**ἐκτίθημι** vb. tr. ‘stendere, mettere per iscritto’: aor ind. 3. ἐκτέθη T 58 (1059), 114 (1121); inf. εκθεστε R I 169 (1059). || Gr. ant. ‘esporre, dichiarare’. **b.** medio ‘abitare’: πᾶσι τοῖς φιλοθέοις, τοῖς ἐν αὐτοῖς τοῖς θεῖοις οἴκοις εκτετηθέμενοις T 391 (1232).

εκτομεθα: v. κτάομαι.

εκτοραυτας: εδουκα ἐγὼ κόμις ρουκέριος προς σε... το χωρῖον τοῦ αρõνγκὶν μετα τõν ανθρῶπων οὖν εγὼ εμοῦς εκυσε πλοοιμους και εκτοραυτας... εδουκα σας καὶ οσοι ἀνθρωποι μου κατοικον εις το χωριον μεταὺριν καὶ εις τὸ λιυιὰνον οσυ κατοικοῦν εκισε εμοι οικυα εις τὰ τιαὺτα χωρια πλοοιμους και εκτουριας T 86-87 (1101?). || Lg. ἀκτωρευτας, ἀκτωροὺς, ἀκτωρέας ‘contadini’ (opposto a πλόϊμους ‘marinai, pescatori’); cfr.

ἀκτωρούς· γεωργούς, ἢ φύλακας e ἀκτωρεῖ· τὰ παρὰ θάλασσαν φυλάττει (Esichio) S.

°**ἐκτός** prep. ‘tranne’: ἐκτὼς τὸ Οὗρας GR 340, ἐκτὸ Μουζούρη GR 406, ὑκτὸς τὸ ἀρεστõν αὐτοῦ R I 241 (1121-1141?). || Gr. ant. *id.* col gen.

εκτουριας: v. εκτοραυτας.

ἐκτραγῳδέω vb. tr. ‘descrivere con enfasi’: τὴν τῆς ἰδίας μονῆς... ἀπόλειαν καὶ ἀφανισμὸν ἡμῖν ἐκτραγοδιῶν C 404 (1109). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

°**ἐκτύπωμα** s. n. ‘segno’: τὸ ἐκτύπομα τοῦ...σταῦρου T 382 (1228). || Gr. ant. ‘figura a rilievo’.

ἐκτώμεθα: v. κτάομαι.

εκύκευσε: διότι εκύκευσέ με εις τὴν εμην αδιναμιαν T 191 (1147). || Lg. ἐκήδευσε, da gr. ant. κηδεύω ‘prendersi cura di’, ‘badare a’.

ἐκχρεόω vb. intr. ‘estinguere un debito’: aor. ind. 1. sg. ἐξεχρέοσα GO 71 (1052). || Da ἐκ- privativo + *χρεόω; cfr. ngr. ξεχρεώνω att. ‘pagare i debiti (di qualcuno)’, medio ‘sdebitarsi’ D, B. V. ἀποχρεόω.

ἐλ-, **'Ελ-** art. indecl. ‘il, la, i, le’. || Da ar. a l - ‘id.’; v. ἠλ-, ἰλ-.

ἐλαδᾶς s. m. ‘mercante d'olio’: acc. ἐλαδάν T 114 (1121). || Gr. med. (X sec.) *id.* D, K, da ἐλάδιον + -ᾶς[1]. **2.** **'Ελαδᾶς** ep. m.: ἐλλαδᾶς T 386 (1228), ἐλλάδας T 377 (1226); gen. ελαδα T 162 (1140). || Gr. med. *Id.* Psaltes § 237; cfr. Λαδᾶς (At.).

ἐλάδιον s. n. ‘olio’: ελαδιον Holtzmann 342 (1164), ἐλάδην T 161 (1139), Schneider 273 (1200), ecc., ἀλάδιν GM 156, 157 (1227-1250), ἐλάδη CMG 3 (s. d.); gen. ἐλαδήου CMG 144 (1334), ἐλάδου T 293 (1187), CMG 76 (1330), ἀπὸ τοῦ προρηθεντος ἐλάδης, κυρου (‘cera’) καὶ βοηθείας πεζῶν Schneider l. c. || Gr. tardo (III sec. a. C.) *id.*, dim. di ἔλαιον, ‘piccola quantità di olio’ L-S, D, gr. med. (ἐ)λάδιν EL s. v. λάδι; cfr. bov. *aláði*, otr. *aládi* LG, ILEIKI.

°**ἐλαία** s. f. ‘olivo’: pl. nom. ελει T 323 (1194); acc. ἐλαίες T 360 (1213), 546 (s. d.), ecc., ἐλαίς GSJ 217 (1198), ἔλαις ib. 218, ἐλαιες πόδα τρία..., αἰλεες πόδα πέντε T 484 (1271). **b.** ‘oliva’: λητουρβία ἐλῶν CMG 125 (1334). || Gr. ant. anche ἐλάα. Cfr. bov. *alèa*, *elèa*, pl. *alèse* LG, *alè* TNC, ILEIKI s. v. ἀλαία.

ἐλαιέδενδρα: v. ἐλαιόδενδρον.

°**ἐλαϊκος** agg. ‘di olivo’: δένδρα ἐλαϊκα ἐξ T 504 (1331); ἐλαϊκῶν δένδρων T 517 (1172). || Gr. ant. (VI sec. a. C.) e tardo *id.* L-S, D.

ἐλαιόδενδρον s. n. ‘ulivo’: pl. ἐλαιόδενδρα GR 322, ἐλεόδενδρα GR 323, ἐλαιέδενδρα GR 375. || Cfr. ngr. *id.* e λιόδεντρο D, da gr. ant. ἐλαιο-, ἐλαία; v. δένδρον.

ἐλαιοκοπέω vb. tr. ‘coltivare ulivi’: ἐλαιαις καὶ ἀππίδαις..., τὰ ἅπερ ἐλεοκωπησεν T 363 (1213). || Da ἐλαία + *κοπέω. Cfr. gr. ant. κοπόω ‘affaticare’, pass. = κοπιάω ‘lavorare intensamente, affaticarsi’.

ἐλαιοτριβεῖον s. n. ‘frantoio (per olive)’: ελαιοτριυίον T 63 (1084), ἐλεοτριβεῖον CMG 20 (1328); gen. ἐλαιοτριυίου T 63 cit., ἐλυοτηρβήου, ἐλεοτυρβου CMG 145 (1334), λητηρβίου CMG 144 (1334). Pl. λητυρβία CMG 125 (1334); gen. λητηρβίων ibid. || Gr. tardo (gloss.) *id.* e ἐλαιοτρίβιον L-S, D. **2.** t.: 'Ελαιοτρυβῖον GR 217, 317. || Cfr. *Litrivío, Lutrivío, Trivio, Trivíu* DTOC.

ἐλαιών s, m. ‘oliveto’: gen. αἰλαιώνος C 462 (1279), ἀλαιώνος CMG 98 (1332); acc. ἐλαιῶνα GR 283, 356, ecc. (freq.). || Gr. tardo (pap. III sec. a. C., *Settanta*) *id.*; v. ἀγριελαιών. **2.** **'Ελαιών** t.: χωράφιον εἰς τὴν 'Ελαιõνα GR 232. || Cfr. *Agliona* DTOC.

ἐλακάτ: v. Γήρεν.

ἐλαλάκ: v. Γαδὴρ.

ἐλαρήδι: v. Χάτζαρ.

ἔλασιται: v. ἱλάσκομαι.

ἐλαττονέω vb. tr. ‘render minore’: aor. ind. pass. ἐλαττωνήθησαν CMG 76 (1330), ἐλαττωνίθησαν CMG 70 (1330). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* ‘ricever

meno', 'dar meno' L-S, D; cfr. ngr. dial. 'λιαττώνω 'alleggerire' Andriotis 2174.

ἐλαττότερος agg. compar. 'di taglia minore': τὰ βωείδια τὲ καματηρὰ..., τὰ ἐλαττότερα κεφάλια δέκα ἐννέα e ἐκ τὰ ἐλαττότερα βωείδια καματηρὰ... καιφάλια δέκα ἐννέα GM 163 (1264). ‖ Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* 'più piccolo' S, Psaltes § 304.

°**ἐλάττων** agg. compar. 'minore': πέρας τῆς ελᾶττου ημήσιας τοῦ δικαιου τημήματος T 479 (1271). ‖ Forse *ἔλαττος (attraverso l'acc. pl. ἐλάττους).

'Ελαφικό- in agion.: μονῆς ἁγίου νικολάου τοῦ ἐλαφικοῦ C 458 (1269). ‖ Gr. tardo e med. ἐλαφικός agg. 'che riguarda il cervo, cervino' D, L, gr. tardo (I sec.) ἐλαφικόν s. n. = ἐλαφόβοσκον 'pastinaca' L-S; v. Λαφικόν.

'Ελάφουν (?) t. f.: εἰς τὶν 'Ελάφουν GD 58 (1061).

'Ελβάμβακ epit. m.: βραχὴν ἐλβάμβακ = ar. *ibrahīm al-banbaq* C 475*a* (1145). ‖ Forma arabizzata di Βαμβάκης.

'Ελβατζιλέρ epit. m.: ἀλὶ ἐλβατζιλὲρ = ar. *'alī al-bağilawr* C 171*a* (1178). ‖ Forma arabizzata di *βατζιλέρης o **bacilerius* 'venditore di bacili' (v. βατζίλιον), oppure di ant. fr. *bachelier* 'giovin signore' Dauzat.

ἐλγατδήρ: v. Γαδήρ(α).

'Ελγόρδο epit. m.: βούγκερ ἐλγόρδο = ar. *abū bakr al-ğurṭū* C 566*a* (1145). ‖ Forma arabizzata da lat. g u r d u s 'stolto, ottuso' REW. Cfr. cal. *gurdu* 'poco socievole' NDDC, sic. *ngurdu* 'rigido', 'rozzo' Traina. V. Γουρδίτζης.

ἐλγουράπ: v. Γοράπ.

'Ελδεμοῦν epit. m.: ἔπιν ἐλδεμούν = ar. *(i)bn al-dāmūn* C 138*b*, 141*b*, 144*b* (1178). ‖ Da gr. ant. δαιμόνιον 'dèmone', gr. tardo (III sec.) 'diavolo' L. Cfr. il cg. *Dammone* DCSO, anche *Damone* (PA).

'Ελεάζαρ pr. m. indecl.: ἐλεάζαρ υἱοῦ γωλιάλμου μαλλαβρέτ C 411 (1116), ελεαξάρης R I 229 (1120) = ἐλεάζαρ R I 233 (1110). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) *Id.*, da ebr. ' E l (è) ' a z ā r Tagliavini II 251; cfr. *Domno Eleazar* CDVerg II 407 (1132), *Eleazar* Brühl 181 (1144). Per la provenienza francese delle forme citate cfr. Λιαζάρης.

'Ελεγζήλ t. indecl.: εἰς τὸν ἐγκρυμνὸν τὸν γνοριζόμενον ἐλεγζήλ C 115 (1136?). ‖ Traslitterazione di ar. a l - ' a ğ ğ ā l 'carrettiere', 'mandra appartenente a varie persone, con unico bovaro' Dozy II 98*a*.

°**ἔλεγχος** s. m. 'confutazione': acc. ελλεγχον R I 214 (1108).

°**ἐλέγχω** vb. tr. 'confutare': pres. ptc. pass. ἐλλεγχώμενοι T 323 (1194).

°**ἐλεημοσύνη** s. f. 'elemosina': acc. ελεημοσίνι T 134 (1127). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) 'id.', gr. ant. 'pietà' L-S.

'Ελεήμων epit. m., in agion.: 'Αγίου Νικολάου τοῦ 'Ελεήμωνος GSJ 240 (1222). ‖ Da gr. ant. ἐλεήμων 'pietoso'. V. Παντελεήμων.

ελει: v. ἐλαία.

"Ελενα pr. f.: gen. ελενας R II 104 (1183). ‖ Da lat. H e l e n a, a sua volta da gr. 'Ελένη, Tagliavini I 278, DNI s. v. *Elena*.

°**'Ελένη** pr. f.: 'Ελένης τῆς... αὐγούστης GR 467, γεωργίου τῆς ἐλένης R II 148 (s. d.), αιλενης T 484 (1271). **2.** agion.: εἰς τὴν 'Αγίαν 'Ελένην GR 444, ἐπικατω μερος τῶ σπίλαιον τῆς αγιας ελενης T 191 (1147).

ἔλεος s. n. 'pietà, misericordia': T 185 (1145), R II 106 (1183), ἔλαιος T 105 (1116), εἴλεος R II 91 (1173); dat. ελεει, ελεη T 7 (981), ἐλεει T 52 (1054), ecc. Pl. τὰ ελεη T 80 (1097), 224 (1166). ‖ Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* n., gr. ant. ἔλεος, -έου m. L-S (anche questa forma è usata nei docc.).

°**ἐλεύθερος** agg. 'libero': nom. sg. m. ἐλεύθερω C 316 (1157?), n. ἐλεύτερων C 560 (1143). Pl. acc. f. ἐλεύθερες T 231 (1170). Avv. ἐλευτέρως C 560 cit.

ἐλευθεροτικός agg. 'liberatorio': ἐλευθερωτικόν σιγίλληων GSJ 232. ‖ Gr. med. *id.* 'riguardante i liberi' D.

°**ἐλευθερόω** vb. tr. 'liberare': pres.

ind. 1. pl. ἐλευθέραμεν C 316 (1157?). ‖ Prob. = ἐλευθεροῦμεν (ibid., più volte).

ἐλεύτερος: v. ἐλεύθερος.

'Ελεφλούκκα epit. m.: ἔπιν ἐλεφλούκκα = ar. *ibn al-afluqqah* C 141*a* (1178). ‖ Forma arabizzata di Φλώκκας.

'Ελζουγούνδε epit. m.: ἔπιν ἐλζουγούνδε = ar. *ibn al-zugundī* C 141*b* (1178), ἔπιν ἐλζγούνδι = ar. *id.* ib. 140*a*. ‖ Forma arabizzata da lat. i u c u n d u s.

ἐληλυφώς: v. ἔρχομαι.

'Ελήπην t. n.: τῶ ἀμπελίω τῆς Βαγίτζης ῥίζεια σ' καὶ τῶ ἐλήπη ῥίζεια σ' ὡσαύτος C 395 (1101) = τῶν ἀμπέλων τῆς βαγΐτζης ῥιζὲια σ' καὶ τῶν ἐρηπῖ ῥιζέια σ' ὡσαύτως Spata I 192. ‖ Lg. τῶν 'Ερειπίων ο τοῦ 'Ερειπίου e v. ἐρείπιον.

ἔλθεν: v. ἔρχομαι.

ελια: v. 'Ηλίας.

'Ελινά t. n. pl.: εἰς Τὰ 'Ελινά GR 312. ‖ Da gr. ant. ἐλεινός agg. = ἐλεεινός 'pietoso'?

"Ελισσα t. f.: εἰς τὴν "Ελισσαν τοῦ 'Αντονίου GR 97.

ἐλκάδης s. n. 'giudice (musulmano)': ἦλθεν ἐλκάδης ἀπ' αφρικήν CSS 40; ἐλκάδι = ar. *al-qāḍī* C 475*b*, ecc. (1145). ‖ V. ἀλκάδιος, κάδης.

ἐλκάϊδ: ὁ ἴβιν ἐλκάϊδ ἐσέμ C 609 (1103). ‖ V. ἐλ- e κάϊτ.

'Ελκασσάτι epit. m.: ἔπιν ἐλκασσάτι = ar. ibn *al-qassāṭī* C 136*b* (1178), ἔπιν ἐλκασάτη = ar. *(i)bn al-qaṣṣāṭī* ib. 144*a*, ἔπιν ἐλκασσάτι = ar. *ibn al-qaṣṣāṭī* ib. 145*b*. ‖ Forma arabizzata, da sic. ant. *cassata* 'panis cum caseo recenter commixtus' Senisio 42, ora 'torta dolce di pan di Spagna, con ricotta e canditi' VS; secondo VES I 184-186 questo termine sembrerebbe prestito due-trecentesco dall'Italia centrale.

ἐλκαστάνι: v. χάνδακ.

-ἔλλα suff. f. dim. in sostantivi: v. βηνέλλα, κουττέλλα. **b.** ipocor. in prenomi: v. Δομνέλλα, 'Υακινθέλλα, 'Υρθοδέλλη. **c.** id. in tt.: v. Βουκέλλα, Καννικέλλα, Πλαγέλα, 'Ρογκέλλα, Στρατέλλα. ‖ Da lat. - e l l a, in parte con tramite francese; cfr. LG, GSDI § 258 e v. -έλλης, -έλλος, -ικέλλα.

ἐλλαδᾶς: v. ἐλαδᾶς.

'Ελλάδιν t. n.: εἰς τὸ ἐλλάδιν CSS 32 = ar. *allāḏah* ib. 33 r. 8, (= εἰς τὸ μυλάς ib. 104).

ἔλλαμψις s. f. 'fulgore': ἡ τοῦ ἡλίου ἀνατολὴ... τῶν οἰκείων ἀκτίνων τὴν ἔλλαμψιν ἐπιδαψιλεύεται Morso 300 (1139) = C 58 (1079?). ‖ Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, D.

ἐλλαρίδι: v. Χάτζαρ.

-ἔλλας suff. m. in eponimi: v. Κουπουλέλλας, Φαβέλλας. ‖ Da -έλλος, attraverso il comune gen. -έλλου.

ἐλλεγχ-: v. ἐλεγχ-.

ἐλλερίδι: v. Χάτζαρ.

-ἔλλης suff. ipocor. m.: v. Βονέλλης, Βουτζέλης, Καρβουνέλλης, Κηκερέλλης, Μαβρέλλης, Μαγιουρέλλης, Μαγκανέλλης, Οὐγγρέλλης, Πατέλλης, Πιτζέλλης, Πορκέλλης, Πορτζέλλης, 'Ρουσέλλης, Σκουτέλλης, Ταγγαρέλλης, Χαλκέλλης, Χαρκέλλης. ‖ Da lat. - e l l u s; v. -έλλος.

-ἔλλιον suff. dim. n.: v. παννιδέλλιον, Πυργέλλιν, Φαβέλιν. ‖ Da lat. - e l l u m (v. -έλλος); cfr. Psaltes § 412, bov., otr. *-èḍḍi* LG, GSDI § 259, ILEIKI.

°**ἐλλιπής** agg. 'mancante (di una parte); sg. n. ενλυπες T 474 (1270). Pl. n. ἐλλοιπᾶ CMG 86 (1330).

ἔλλιπον s. n. 'resto, parte mancante': τὸ ἔλλιπον GSJ 121 (1149). ‖ Forma metaplastica da ἐλλιπής.

'Ελλιώτης ep. m.: λεοντος ἐλλιωτου R II 152 (s. d.).

-ἔλλον suff. ipocor. n. in toponimi: v. Βασσαντελλο-, Καλβέλλον, Λωριτέλλον, Μαρτζανέλλον, 'Ραβαρέλλον. ‖ Da lat. - e l l u m; v. -έλλος, -ικέλλον.

-ἔλλος suff. ipocor. m.: v. 'Αγκινέλλος, Βαρβαρέλλος, Βεσκοντέλλος, Βουτέλλος, Γαμβαρέλλος, Γιανέλλος, Γουνέλλος, Γραστέλλος, Γρηκέλος, Δαγέλλος, Δομνέλλος, Καρβέλλος, Καρβονέλλος, Καρκα-

ρέλλος, Καρκέλλος, Κηκερέλλος, Κορδέλλος, Κρισέλλος, Κωνσταρέλλος, Μανικέλλος, Μανσέλλος, Ματζαρέλλος, Νορμανδέλλος, Οὐρσέλλος, Παγέλος, Παυλέλλος, Τζοκέλλος, Τουφαρέλλος, Τρομαρχέλλος, Φαβέλλος, Φερουλέλλοι, Φραγκέλλος. ||Da lat. -ellus, -a, -um. V. -έλλα, -έλλας, -έλλης, -έλλιον, -έλλον, -ικέλλα, -ικέλλον, -ικέλλος.

Ἐλμαγούλη epit. m.: ἔπιν ἐλμαγούλη = ar. *(i)bn al-maġūlī* C 155*a* (1178). || V. Μαγούλης.

Ἐλμίτος t. m.: τοῦ ποταμοῦ τοῦ ελμίτου T 161 (1139), ὁ ποταμός ὁ ἐλμίτος e εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ ἐλμίτου T 557 (s. d.). ||Una derivazione da gr. ant. ἕλμινς, -ινθος 'tenia' (STC 1256) non convince, soprattutto perché richiede un passaggio -τ(τ)- < -θθ-, che nella nostra documentazione si vede solo appena accennato nella variante grafica κατθῶσαν di Καθθοῦσα da Ἀκανθῶσα.

Ἐλμούνδου epit. m.: ἐλμούνδου = ar. *al-mundū* C 138*a* (1178), ἔπιν ἐλμούνδου = ar. *(i)bn al-mundū* ib. 144*b*. || Forma arabizzata da lat. mundus agg.; cfr. it. *móndo* 'pulito, puro' REW, cal. *munnu* 'denudato' NDDC.

-έλος: v. -έλλος.

Ἕλος t. n.: προάστειον πέρα τοῦ ποταμοῦ, ὃ λέγεται Ἕλος GR 427. || Gr. tardo *Id.* P-B, da gr. ant. ἕλος -έος n. 'acquitrino'.

Ἐλπβεπβερίκ t. indecl.: ἕως τοῦ τόπου τοῦ λεγομένου ἐλπβεπβερίκ C 81 (1172) = ar. *bāb ar-rīḥ* ib. 82 r. 13. ||Da ar. bāb 'portella' + ar-rīḥ 'il vento' Wehr. Cfr. ar. *id.* C 230 r. 18 = lat. *portam venti* ib. 199 (1182) e l'ep. ἔπεν ἐρίχ = ar. *ibn ar-rīḥ* C 23 (1141?).

Ἐλπήρρι epit. m.: βραχὴμ ἔπεν ἐλπήρρι C 38*a* (1169). || Cfr. i cgg. Πύρρης (Atene), *Pirri* (Sic.), da gr. ant. πυρρός 'rosso'. V. il f. Πύρρα.

Ἐλπίδιος pr. m.: GO 144 (1054-1056?). || Gr. tardo *Id.*, da gr. ant. ἐλπίς, -ίδος 'speranza' Tagliavini I 297, DNI s. v. *Elpìdio*.

Ἐλπουτζοῦν ep. indecl.: ἀβδέλας ἔπιν ἐλπουτζοῦν C 616 (1145). || Dall'arabo; v. ἐλ- e cfr. forse ar. buġūn 'mazzapicchio' Dozy I 52a.

Ἐλτερίρε epit. m.: ἔπιν ἐλτερίρε = ar. *(i)bn al-tarrīrī* C 166*b* (1178). || Forma arabizzata da fr. ant. *terrier*. V. τερρέρης.

Ἐλτζελλέρη epit. m.: χάλεφ ἐλτζελλέρη = ar. *ḫalaf al-ğallārī* C 173*b* (1178). ||Forma arabizzata da lat. cellārius 'cantiniere, dispensiere'; cfr. κελλάρης, κέλλα e v. Τζελλάρης.

ἐλυοτηρβήου: v. ἐλαιοτριβεῖον.

Ἐλχάναις t. indecl.: εἰς ταῖς ἄειν ἐλχάναις C 318 (1154). ||Da ar. 'ayn (v. ἄειν) al-ḥānaš 'fonte del serpente', o al-*ḥanāš (ḥināš Dozy I 331-332) 'dei serpenti' ArMed 114, nota 166. **b. Ἐλχάνες**: τὸ ῥουάκην τοῦ χάνδακα ἐλχάνες C 415 (1122). || V. χάνδακ.

Ἐλχατζέμ pr. m. indecl.: σεμέτζης ἔπιν ἐλχατζέμ C 616 (1145). ||Da ar. al-ḥağğām; v. Χαγγέμης.

ἐμας, μας: v. ἡμεῖς.

ἐμβάτης s. m. '(luogo per il) bagno' (?): ἐκ τῶν [ἐ]μβάτων τοῦ Καφαλλᾶ Caspar 633 (1098). ||Gr. tardo *id.* 'fonte, vasca (per l'acqua benedetta)' L; cfr. gr. med. ἐμβάτη 'vasca da bagno' L, D.

Ἔμβληχον t. n.: λεων εκ τοῦ ἐμβλήχου T 557 (s. d.). || Cfr. gr. med. ἔμβλικιν 'emblicus, mirabolani species' DCG, it. *èmblica* '*phyllantus emblica*' DEI.

Ἐμβολᾶς t. m.: ἐν τῇ χώρα ἐμβολά C 532 (1130-1140?), τοῦ ἁγίου ἡλίου τοῦ ἐμβολά CMG 96 (1332), 98 (1332), ecc., ... τοῦ ἐμβόλου CMG 61 (1329), 75 (1330), ecc. || Da *ἐμβολᾶς 'zona di alberi innestati' a sua volta da gr. med. ἔμβολον 'innesto' L-S, D; cfr. il t. *Ambolà* IGM 261 IV S.E.; gr. med. χωράφιον τοῦ Ἐμβόλου Mikl-M.

ἐμεθοικήσαμεν: v. μετοικίζω.

ἐμεῖς: v. ἡμεῖς.

ἐμέν: v. ἐγώ.

ἐμένω: v. ἐμμένω.

°**ἐμετός** s. m. 'vomito': ὡς ὁ κύον εἰς τὸν οἰδίον ἐμετόν CMG 73 (1330).

|| Gr. med. (*Suda*) *id.* D, gr. ant. ἔμετος s., ἐμετός agg. 'vomitato' L-S.

ἐμίν: v. ἐγώ.

Ἔμμα pr. f.: κυρα ἔμμα T 125 (1124), ἔμμα e gen. ἔμμης R II 65 (1156), αἴμμα T 326 (1196); gen. ἔμμας C 482 (1156). ||Cfr. it. *Emma*, ted. ant. *Id.* e *Imma*, di origine germ. non chiara, forse un ipocoristico, Tagliavini I 121-122, DNI; *domna Emma* Brühl 17 (1124).

Ἐμμαλότου: v. Αἰχμάλωτος.

ἐμμέ γ(ὰ)ρ ἀγέδωκας GSJ 152 (1156). || Lg. εὐμένειαν ἔδωκας. Per il contesto v. συμβουλήν.

ἐμμέν: v. ἐγώ.

°**ἐμμένω** vb. intr. 'restare fedele o valido': pres. ind. 3. εμενη T 542 (s. d.); cgt. 3. ἐμένοι MénC 340 (1128); inf. ἐμένιν GO 62 (1052?), T 133 (1127), ἐμένην GSJ 107 (1141), 129 (1153), εμμεννην R I 165 (1056). Aor. cgt. (?) 3. sg. εμενὴσε T 172 (1141).

ἐμμέσω prep. 'tra, in mezzo a': ἐμμέσω τῶν κρατιμάτων GK 36 (1181). || Gr. tardo *id.* S, da ἐν μέσῳ.

ἐμόλτευσαν, ἐμόρτευε: v. μουλτεύω.

°**ἐμός** agg. 'mio': ὁ ἠμὼς πιστός C 443 (1223) = ημέτερος Spata I 316, ὦ ἐμὸν υἱός C 616 (1145). 2. = ἡμέτερος 'nostro': τὸ ἐμον ὄνομα CMG 8 (s. d.), ἀπολάβαμεν ἀπὸ χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὰς ἐμάς C 483 (1156), ἅτηνα λαυὸν ἐκ τᾶς χήρας τὰς ημετέρας (lg. ὑμ-) πρὸς τὰς χήρας τᾶς ἐμᾶς T 165 (1141), παρὰ τὰς σᾶς χεῖρας εἰς τας εμᾶς T 264 (1180), (τὰ χωράφια) ἐμινεν ἐμᾶ, καὶ τῶν εμῶν κληρονομων e τοῖς ἐμοῖς κληρονόμοις T 149 (1132), ecc.

ἐμουρδουννίας: ὅθεν καὶ [...] ἅγιε αὐθέντα ὅτι ὅπερ ἐμουρδουννίας φοβερὸς ὑπῆρχεν ἐν πάση τῇ γῇ καλαβρίας καὶ σικελίας C 534 (1130-1140?). || Lg. ἐμοῦ ὀρδηννίας 'del mio comando'? V. ὀρδινία.

ἐμπαγίζω vb. tr. 'inserire, fissare': aor. inf. ἐν σιγιλλοίοις αὐτῶν ἐμπαγίσαι C 457 (1257). || Da ἐν + gr. ant. πάγιος 'fermo, solido'; cfr. gr. tardo παγιόω 'rendere fermo, stabile' L-S, (VI sec.) ἐμπαγίως avv.. 'fermamente, integralmente' S, L. O piuttosto da gr. tardo (II-III sec.) ἐμπαγή 'garanzia' L-S, e quindi 'garantire'.

ἐμπάλλωμα s. n. 'distintivo di stoffa (che contrassegnava in Sicilia i Cristiani sotto il dominio musulmano)': ἐφόρεσαν οἱ χριστιανοὶ τῆς πανόρμου τὰ ἐμπαλλόματα CSS 34. || Gr. med. ἐμπάλωμα 'taccone, pezza' DCG. Cfr. bov. *(a)mbáddoma* 'pezza, toppa' LG, ngr. μπάλωμα 'id.' D. V. ῥάκος.

εμπαχθεντες: v. ἐπάγω.

ἐμπεζώμενοι: v. ἐμπιέζω.

ἐμπελλέρημόντου: ὁ εὐλαβέστατος ἀββᾶς ἱλαρίων καὶ τῆς ἐμπελλέρημόντου ἁγίου νικολάου προεστώς Kehr 438 (1168). ||Lg. ...ἀββᾶς ἱλαρίων καὶ [τῆς μονῆς] τῆς ἐν Πελλέρη μόντου Ἁγίου Νικολάου προεστώς '...Ilarione, abbate e superiore del convento di San Nicola a Monte Pelleri', cfr. *Péllare* (SA), *Péllaro* (RC). V. Πελλερίτος, Πέλλουρον.

ἐμπεριπατέω vb. intr. 'andare in giro': aor. ptc. ἐμπεριπατήσαντες καὶ διαχωρίσαντες C 429 (1182). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* 'passeggiare' L-S, D.

°**ἐμπιέζω** vb. tr. 'costringere': pass. pres. ptc. ἐμπεζώμενοι T 439 (1267). || Gr. ant. 'premere', 'schiacciare'.

ἐμπιστεύω vb. tr. 'affidare': pass. aor. ptc. ὅτι καλῶς τὸ ἐμπιστευθην σοι διοίκόνισας CMG 17 (1328), pf. τὸ ἄρχον καὶ τὴν ἐξουσίαν εμπεπιστευμένον T 353 (1206). || Gr. tardo (I sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

°**ἐμποδίζω** vb. tr. 'impedire, ostacolare': aor. inf. εμποδιὰδησαι T 75 (1093). Pass. ptc. pres. m. ἐποδηζόμενος T 166 (1141), f. ἐμποδιζόμενα C 313 (1144?). || Cfr. otr. *ampòdima* 'ostacolo' LG s. v. ἐμπόδισμα.

ἐμπόδιον s. n. 'impedimento': ἐμπόδιον ποιῶν C 401 (1105). || Gr. tardo e med. *id.* S, da gr. ant. ἐμπόδιος agg. 'impediente'.

ἐμπρός avv. 'in seguito', 'in futuro':

τον χρόνον τον εμπρος T 542 (s. d.), τὴν ἐμπρός GSJ 255 (1245). **2.** prep. di luogo, col gen., 'davanti': GO 48 (1051?), R II 153 (s. d.), ecc., ἀμπρός ed ἐνπρός C 618 (1146). ‖ Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* avv. e prep. L, cfr. bov., otr. *ambrò* ILEIKI, da gr. ant. ἔμπροσθεν LG, da ἐν + πρός S, EL.

°ἔμπροσθεν prep. 'davanti a': ἔνπροστεν τῆς ἐκκλησίας C 560 (1143). ‖ Cfr. bov. *ambròtte* LG, con accento spostato, forse per influsso di *ettútte* 'di costì' ib. s. v. αὐτοῦ, *ecítte* 'di là' ib. s. v. ἐκεῖθεν (ma l'origine di *-tten* non è del tutto chiara). Diversa spiegazione (-σθ- > -στ- > -ττ-) in ILEIKI s. v. ἄμbροτθε (ma ἀμbρότ-τε all'interno del lemma).

ἐμπρώτοις avv. 'anzitutto': GM 46 (1077), C 81 (1172), ἐμπρότις C 481 (1148), ἐπρότεις GO 71 (1052), ἐμπρώτης T 96 (1110). ‖ Da ἐν πρώτοις.

°ἐμφαίνω vb. intr. 'apparire': ει δε ἐμφενη τίς και μέλλι καθαλιθῆναι τὴν εμην ἀφιερωσιν T 194 (1149). ‖ Gr. ant. att. 'mostrare', medio 'divenir visibile'.

°ἐμφάνεια s. f. 'rigoglio': ἐξ ἠδίων ἡμῶν κόπον καὶ αναλ[ωμάτω]ν ἠγάγωμεν αὐτὰ (τὰ ἀμπέλια) εἰς ἐμφάνιαν GD 48 (1042); ἵνα... καθαίρωμεν καὶ ἐργάζωμεν καὶ κεντρώνωμεν καὶ εἰς ἐμφάνειαν ἐπιδεικνύωμεν GK 42 (1232), εἰς ἐμφάνειαν ποιῆσαι GK 58 (1190) = T 304. ‖ Gr. ant. 'evidenza'.

ἐμφόρεσις s. f. 'possesso, investitura': τὸ σιγίλλιον απὸδοτικον τῆς εμφορεσεως T 323 (1194), εἰς σωματικὴν εμφόρεσιν ἐν αὐτῷ ἐθέσαμεν GSJ 259 (1264), εἰς αἰώνίαν κρᾶτησιν καὶ δεσποτίαν καὶ ἐμφώρεσιν T 393 (1232), ecc.; εἰς ἀληθὴ καὶ σωματηκὴν ἐμφώρεσαν (lg. -σιν) C 465 (1280?). ‖ Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

°ἐμφορέω vb. tr. 'investire, immettere nel possesso': ἐμφορών σε σωματικῶς ἐξ αὐτῶν, καὶ διδών σοι γεμοῦσαν καὶ τελείαν ἐξουσίαν ἐπὶ τούτοις C 17 (1141); εμφόρεσε... τὴν αυτὴν αγίαν μονὴν ὑπὸ εγγραφου υπομνιστικου T 323 (1194). ‖ Gr. ant. e med. 'metter dentro, introdurre' L-S, D. Cfr. φορέω.

°ἐμφυτεία s. f. 'terreno coltivato, piantagione': ἔγγῦς τῆς εμφητήας τω απαιρ ἔχοι αγωραν T 288 (1184). ‖ Gr. ant. 'innesto'.

ἐμφύτευσις s. f. 'enfiteusi': nom. ἐμφύτευσης GR 214; gen. ἐμφυτεύσεως GR 259; acc. ἐμφύτευσιν GR 15, 213, MénC 327 (1107), ecc. ‖ Gr. tardo e med. *id.* L-S, D, K.

ἐμφυτευτής s. m. 'enfiteuta': GR 127; gen. ἐμφυτευτοῦ GR 128. Pl. ἐμφυτευταί GR 238. ‖ Gr. tardo (V-VI sec.) *id* L-D, D, K.

ἐμφυτευτός agg. 'di enfiteusi, che riguarda un'enfiteusi': ἐμφυτευτὸν ἔγγραφον GK 42 (1232) = T 395. ‖ Improbabile gr. tardo (gloss.) *id.* = ἔμφυτος 'innato' D. Piuttosto lg. ἐμφυτευτικόν, da gr. tardo (V-VI sec.) -ός agg. 'concernente un'enfiteusi' L-S, ngr. *id.* D.

°ἐμφυτεύω vb. tr. 'coltivare, iniziare a coltivare': ὑλοκοπεῖν καὶ καλιεργεῖν καὶ ἐμφυτεύειν αυτην (τὴν χώραν) καὶ εἰς δικαίαν καὶ ἱκανὴν ἐπικαρπίαν ἄγιν T 33 (1035). ‖ Gr. ant. 'piantare in, innestare'.

°ἐν prep. col dat. 'in' (stato): ἐμ παρουσία T 101 (1114?), 234 (1171). **b.** 'a, in' (moto): ἐν ἑαυτῷ προσκαλεσάμενος e ἐν ἐμοί... προσῆλθεν GSJ 54 (1098), ἀπελθόντος ἐν τῶ ναῶ GSJ 83 (1127), ecc. **2.** col gen. 'in' (stato): ἐν τοῦ προαστείου C 90 (1217). **b.** in loc.: ἐν τιούτου συμφώνου ἵνα GSJ 168 (1159). **3.** con l'acc. 'in' (stato): ἔχοντες ἐν τὸ χωρίον GO 134 (1054), τὸ ἅπερ μας λαχάνι ἐν τὸ ἀντειμέρισμαν GO 159 (1056), συλλέγειν καρποὺς ἐν τὸ τοῦ Στιννιάνου χωρίον GSJ 271 (1121), τὰ δένδρια της οὖσην εν αὐτήν T 119 (1122), ἐν τὸ κατασκηνώσην μας ἐν τὸ γονηκό μας... ἐν τοὺς ἰδίους μας..., ἐκατασκηνώσαμεν ἐν τὸ μοναστήριον C 348-349 (1183-1222?), ecc. ‖ Cfr. εἰς.

°ἐναβρύνομαι vb. intr. 'andar superbo, essere orgoglioso': impf. 3. sg. ἐναβρύνετο C 4 (1097), ἐνεμβρήνετο C 289 (1096). ‖ Gr. ant. 'vantarsi'.

ἐναγή s. f. 'accusa': τῖς ἐναγῆς ἀκικοῶς C 326 (1173). ‖ Dal seg.

°ἐνάγω vb. intr. 'muovere accusa': pres. ptc. ἡ ἐνάγουσα C 363 (1171). Impf. 3. sg. ἐνύγη κατὰ τοῦ Ἰωάννου Χαλαβράκα GSJ 83 (1127), pl. ἐνοῖγων κατὰ Κλήμη καθηγουμένου GD 44 (1042), ἡ ἐναγομένη ἐξὲ σοῦ 'la tua accusatrice' C 363 (1171). **b.** tr. 'accusare': ἐνάγωντες ἡμῖν τὴν θυγατέρα Γανναδέου GSJ 264 (1093) = T 72. ‖ Gr. ant. tr. 'incalzare', 'promuovere' L-S, gr. tardo (I sec.) 'accusare' S.

ἐνάμαρτος agg. 'colpevole': λογιζόμενος προφάσης ἐναμάρτους CMG 116 (1332). ‖ Gr. tardo (gloss.) e med. *id.* L-S, D, L.

ἐνανθρώπησις s. f. 'incarnazione, il farsi uomo': τῆς ἐνανθρωπίσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν ιησοῦ χριστοῦ T 404 (1239). ‖ Gr. tardo e med. *id.* S, L, K.

ἐναντι: v. ἐξέναντι.

ἐναντιόνω vb. intr. 'opporsi, resistere': pres. inf. ἐναντιόνην T 399 (1233); ptc. φανῆ ἐναντιόνων C 415 (1122?), φανῆ ἐναντιόνοντα C 417 (1125?), dep. ἀπο παντὸς ἐναντίμενου προσωπου R II 121 (1193). ‖ Gr. med. ἐναντιώνω 'id.', da gr. ant. ἐναντιόομαι K. **b.** **ἐναντιόω**: pres. inf. ἐναντοιεῖν T 383 (1228); ptc. ἐνατιῶν T 195 (1152).

°ἐναντίωσις s. f. 'opposizione': gen. ἐνἀντιῶσειος T 236 (1173).

ἐνάπας agg. 'tutto quanto': σὺν κληρονόμοις ἡμετέροις καὶ διαδόχοις ἐνάπασιν T 250 (1177) = C 121. ‖ Da ἐν- + gr. ant. ἅπας.

ἐναπογράφω vb. tr. 'inscrivere': προιξὶν ἐναπογράφειν T 23 (1029), 27 (1032), ecc. ‖ Gr. tardo e med. *id.* D.

ἐναποδείκνυμι vb. tr. 'dimostrare': fut. ἐναποδείξομεν T 52 (1054). ‖ Gr. tardo (II sec.) ἐναποδείκνυμαι 'id.' dep., (iscr.) pass.; gr. ant. 'distinguersi' L-S.

ἐναπομένω vb. tr. 'rimanere': pres. ptc. τὸ δὲ ἕτερον ἐναπομένοντα ἡμήσιον T 333 (1198), περὶ δὲ τῶ ἐναπομενοντων... νομισματων T 307 (1192). Aor. ind. 3. pl. ἐνἀπέμηναν T 91 (1106), ἐναπέμειναν GSJ 181 (1166); cgt. ἵνα ἐναπομίνη εἰς τὴν... μονήν ('a, di proprietà del convento') GSJ 217 (1198). ‖ Gr. tardo e med. *id.* 'rimanere in' L-S, D, K.

ἐνάρετος agg. 'virtuoso': εναρέτους ἀδελφούς T 393 (1232). ‖ Gr. tardo (III sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

ἔναρξη s. f. 'inizio': ἡ ἔνάρξη R II 71 (1168). ‖ Dal seg.

ἔναρξις s. f. 'inizio': T 554 (s. d.); acc. ἔναρξιν GSJ 279 (1133) = T 152, C 320 (1154), ecc., ἔναρξη GSJ 207 (1186). ‖ Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

ἔνας: v. εἷς.

ἐνατιῶν: v. ἐναντιόνω.

°ἔνατος agg. num. 'nono': τῆς ἐννάτης ινδικτιωνος T 431 e 433 (1266), ετους δεκάτου εννατου T 501 (1303).

ἐναυξάνομαι vb. medio tr. 'far sorgere, far costruire': ptc. pf. εκ τῆς εμης οὐσίας ται αναλῶματος καταγώγησον ται μοναστηρίου εν αυτη ενυξαμεννη R I 214 (1108). ‖ Gr. ant. e tardo ἐναυξάνω 'accrescere', 'crescere' L-S.

ἐνα χήρον: το ἀμπέλιον ἔχωμεν... καὶ ἤχασιν ἳ ἐρεμηται ἐνα χήρον· ὃς δηα ἳν νόμισμα ἄχρη τῆς ὧδε T 167 (1141). ‖ Lg. ἐνέχυρον gr. ant. (freq.): 'possediamo la vigna... e finora la tenevano gli eremiti in pegno di un nummo'.

ἔνγραφωντα: το σιγιλλιον... ἔνγραφωντα καὶ ἐνυπόγραφον ὑπο ἀξἰωλόγων ανδρῶν T 220 (1165). ‖ Lg. ἔγγραφόν τε.

°ἐνδελεχίζω vb. tr. 'render frequente': οἶδαν ἐνδελεχίζειν, μαλλὸν δὲ παμποικηλῶς περιεργάζειν ξένα τινά καὶ τερατώδη GSJ 53 (1098). ‖ Gr. ant. (Epicuro) intr. 'perseverare' L-S, gr. med. 'id.' K; ngr. 'frequentare' D.

ἐνδιάθεσις s. f. 'disposizione testamentaria': acc. αἰνδιαθέσιν T 171 (1141). ‖ V. διάθεσις.

ἐνδιαθήκως avv. 'per testamento': ἐπίτροποι παρ' αὐτῆς ἐνδιαθήκως καταλελοιπότες T 372 (1219). || Cfr. gr. tardo (Esichio) ἐνδιάθηκος, -ον 'messo per iscritto' L-S.

ἐνδιαιτάω vb. intr. 'dimorare': pres. ind. ἐνδιαιτᾷς SElia 1510. || Gr. ant. ἐνδιαιτάομαι 'id.'.

ἔνδικτος s. f. 'indizione': ἐνδίκτου C 464, 466 (1280?). || Iscr. *id.* Dieterich 13. V. ἴνδικτος.

ἐνδιορθόω vb. intr. 'comporre una lite': aor. inf. ἐνδιορθῶσαι R II 30 (1144). || Gr. tardo (III sec.) ἐνδιορθόομαι 'correggere' L-S, D; gr. ant. διορθόω 'raddrizzare', 'comporre (una lite)'.

ἐνδοξότης s. f. 'Signoria (titolo di rispetto)': τὰ ἐκ της σῆς ἐνδοξότητος ἀγαθὰ ἐργΐματα 'le buone opere di Vossignoria' T 277 (1182). || Gr. tardo (Esichio) e med. 'gloria' L-S, D; ngr. anche 'Signoria' B.

'Ενδούλσης etn. m.: 'Andaluso, Iberico': ἰωάννην τὸν ἐνδούλσιν C 494 (1186). || Da ar. a l - a n d a l u s ī = ἐνδούλσι C 247*b*, 275*b* (1183), ἐνδούλσις ib. 268*a*, λενδούλσι ib. 575*a* (1145), λεντούλσι ib. 580*a*, λινδούλσι C 252*a* (doc. cit.). V. Λινδουλσήν. **b.** in t.: τοῦ ἁγίου μηχαὴλ τῶν ἐνδουλσίων C 677 (1238). **2.** ep.: ἰωάννου ἐνδούλσι C 669 (1185).

ἐνδυμασία s. f. 'vestiario': acc. ἐνδυμασίαν T 487 (1273), CMG 155 (1336). || Gr. med. *id.*, da gr. ant. ἔνδυμα + -σία K; cfr. ἐνδυσία.

ἐνδυμενία s. f. 'vestiario': gen. ἐνδυμαινίας GL 10 (fine X sec.); acc. ἐνδυμενείαν C 70 (1143). || Gr. tardo ἐνδομενία, ἐνδυμενία 'beni domestici' L-S.

ἐνδυναμόω vb. tr. 'rafforzare': aor. inf. ἐνδυναμῶσαι T 182 (1145), C 26 (1145). || Gr. tardo (*Settanta, N. T.*) e med. *id.* L-S, D.

ἐνδυσία s. f. 'indumento': gen. ἐνδυσίας CMG 26 (1328); acc. ἐνδυσίαν CMG 11 e pl. ἐνδυσίας ib. 25 (1328). || Gr. med. (VIII sec.) *id.* 'abbigliamento' L.

ἐνδυτή s. f. 'abito (sacerdotale)': acc. sg. ἐνδυτὴν τοῦ κῦρ Πόθου, ἕτερον ἐνδυτὴν ἀλιθινήν GR 482-483. Pl. acc. ἐνδυτὰς λινὰς δύο, ἡ μία κεντητή καὶ ἡ ἑτέρα ἐκ μετάξου καὶ ἑτέρα λινή GM 210 (1189). || Gr. med. *id.* 'abito'; 'coperta d'altare' L, K s. v. ἐνδυτός, da gr. ant. ἐνδυτός 'indossato', [ἐσθὴς] ἐνδυτή Psaltes § 454.

°ἐνδύω vb. tr. 'investire, conferire il possesso': ptc. pass. εγὼ ἥμον ἐνδεδυμένην απὸ ενοὺ αμπελιου T 241 (1175), ο θείός μου κυρ ράος ενδεδυμένον υπηρχεν εκ τὸ τιουτο αμπελιον ib. 242. || Gr. ant. ἐνδύω 'indossare' e 'fare indossare, mettere addosso a un altro', gr. med. (IX sec.) 'investire di autorità' S, L. Cfr. otr. *(e)ndínno, indínno* 'vestire', da ἐνδύνω, LG, ILEIKI.

ἐνεγειοθέσιος agg. 'contiguo': ἔδωκας ἀπο τῶν σύνεγγυς ἀμπελώνων τῆς αὐτῆς μονῆς τῶν ἐνεγείοθεσίων ἀνακειμένων τῇ ἐκκλησία χώραν T 35 (1035). || Da gr. tardo (II sec.?) ἔνεγγύς = ἐγγύς L-S (con influsso di ἔγγαιος, ἔγγειος 'che è nel territorio'?) + -θέσιος (da τίθημι).

ἐνεγκαλῶν: v. ἀνεγκαλέω.

ἐνεγκαμένη s. f. 'patria': διὰ τὸ δόξαι μοι ἀνελθεῖν εἰς τὴν ἐνεγκαμένην T 28 (1032?), αὖθις εἰς τὴν ἐνεγκαμένην ἀνθυποστρέψας SElia 1213-1214. || Dall'aor. ptc. di gr. ant. φέρω 'produrre', riferito a un sott. γῆ.

ἐνέγκω vb. tr. 'offrire': pres. ind. 1. sg. ἐνεγκο T 136 (1129), 137 (1129), pl. ἐνέγκωμεν T 153 (1134). || Ricostruito dall'aor. ἔνεγκα (v. φέρω). Cfr. προσενέγκω.

ἐνεδουκιάρα: v. 'Εδοκιάρα.

°ἕνεκα prep. col gen. 'per': ἕνεκε σωτηρίας C 412 (1116), των εννικα 'per cui' T 89 (1101), στεργω ἕνεκα τοῦ ἔχειν σε Spata III 42 (1143), ειγεικα χριζε σε 'affinché tu usi' T 321 (1194), οἴνικα χρίζειν σε T 364 (1213). || Gr. ant. anche (ion.) εἵνεκεν, εἵνεκε.

ἐνεμβρήνετο: v. ἐναβρύνομαι.

ἐνετερόω vb. intr. 'essere estraneo':

pres. ptc. τον εμῶν κληρῶνωμων, ἴ δῆἀδόχων ἤ κατηόντων ἤ τε τὸν ἐναΐτερωόντον T 8 (984). || Da gr. ant. ἕτερος.

ἐνεὐλαβεῖα: τοῖς ἐνεὐλαβεῖα καὶ σεμνῇ πολϊτεῖα δϊάγουσι μοναχοῖς R II 60 (1154). || Lg. ἐν εὐλαβείᾳ.

ἐνευσεβής agg. 'pio': superl. τοῦ... ἐνευσεβέστατου γενομένου μεγάλου ριγὸς ημῶν R II 57 (1154). || Cfr. gr. tardo (IV sec.) ἐνευσεβῶ = εὐσεβῶ D.

ἐνεχεριάζω vb. tr. 'impegnare, ipotecare: aor. cgt. ὅπος ἐνεχεριάσωμεν τὸ χωράφιον ἡμῶν πρὸς σέ GSJ 167 (1159). || Da gr. tardo (IV-V sec.) ἐνεχυριάζω 'prendere in pegno' L, gr. med. 'impegnare' e 'prendere in pegno' D, K, gr. ant. ἐνεχυράζω 'prendere in pegno'.

ἐνέχησις s. f. 'possesso (temporaneo), affitto': δέδωκεν εἰς ἐνέχησιν. || Da gr. ant. ἐνέχω, pass. 'fermarsi, trattenersi in'; cfr. gr. tardo (III sec.) ἔχησις da ἔχω.

ενεχλοντα: v. ἐνοχλέω.

ἐνέχυρος: v. ἐνα χῆρον.

ἐνζυγίζω vb. tr. 'pesare monete': δι' ὀγκείας χρυσιου πέντε ἐν τω γενικῶ ζυγίω ἐνζυγισμένας T 472 (1270). || Da ἐν- + ζυγίζω.

ενησθερου: εαν δε φὰνῶ ἠτὲ ἐγῶ ητὲ ανῆρ μου ἦτε τῆς ενησθερου μου πιοντες παραλόγος R I 217 (1108). || Lg. ...τις ἐν ὑστέρω μου ('qualcuno dei miei successori') ποιοῦντες παραλόγως.

ἔνθεσμος agg. 'legittimo': θυγατέρα ἔνθεσμον C 636 (1223). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D.

ἐνθρονίζω vb. tr 'consacrare': aor. pass. ἐνθρονίστι ὁ πανσέβαστος ναός C 481 (1148). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* 'porre sul trono' L-S, L.

ἐνθυγχαν: v. ἐντυγχάνω.

ἐνιαύσια s. n. pl. 'preghiere o messe per un defunto nell'anniversario della morte', 'anniversario': εἰς τὰ ἐμὰ ἐνιαύσια μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτήν GM 212 (1189). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* L, D, da gr. ant. ἐνιαύσιος agg. 'annuale'.

°ἐνιαυσιαῖος agg. 'annuale': τῶν ενιαυσιέων συνάξεων GM 212 (1189). || Gr. ant. (Aristotele) e med. *id.* D, K.

°ἐνιδρύω vb. tr. 'insediare': aor. ptc. ἐνεδρύσας (f.) ς' παρύκοος (lg. παροίκους) R I 214 (1108).

ἐνικαλόν: τὸ πάντων ἄλλων τὰς αἰτήσεις πρὸς τέλος ἄγειν λίαν ἐνικαλόν C 517 (1134). || Lg. ἔνι (da εἰμί) καλόν.

ἐνικῶς avv. 'in breve, sinteticamente': η ἑτέραν τινὰ ἐνικῶς εἰπεῖν αἰτίαν T 507 (1331). || Gr. tardo (II sec.) *id.* 'singolarmente' L-S.

ενλυπες: v. ἐλλιπής.

ἔννατος: v. ἔνατος.

"Εννι t. n.: τὸ ἔννε CSS 28 = ar. *qaṣr yānnah* ib. 29 r. 5, τὸ εννιν ib. 101, ἐκ πόλεως λεγομένης "Εννη SElia 48, τοῦ "Εννη ib. 55. || Gr. ant. "Εννα, lat. H e n n a, voce del sostrato. V. Καστροιωάννης.

εννικα: v. ἕνεκα.

"Εννομος ep. m.: C 426 (1182). || *Id.* P-B, da gr. ant. ἔννομος 'giusto'.

εννοπιον: v. ἐνώπιον.

"Εννουρε pr. m.: σέρ ἔννουρε R II 28 (1143).

ἐνόθω: v. ἐνωθέω.

ἐνομοῦ avv. 'insieme': επέδωσε τοῦς αυτου μαρτυρας ενομου καὶ ἅπαξ T 412 (1244). || Gr. med. *id.* D.

ἐνονῆντα num. 'novanta': ενονηντα T 284 (1182). || Gr. med. ἐνενήντα da gr. ant. ἐνενήκοντα K. Cfr. otr. *annovínta, anoínta* (per influsso di it. *novanta*) LG s. v. ἐνενῆντα.

ἐνοπτρίζομαι vb. tr. 'avere la visione di': τὸ ἄδηλον τελὸς ἔνοπτριζόμενος R I 190 (1086). || Gr. med. 'id.', da gr. tardo ἐνοπτρίζω 'vedere come in uno specchio' L-S, K.

ἐνορία s. f. 'parrocchia': acc. ἐνορίαν GR 447, 451, GM 150 (1201), 156 (1227-1250), ecc. || Gr. tardo (IV sec.) *id.* 'distretto, circondario', (V sec.) 'parrocchia' L-S, K. **b.** 'diocesi': ἐν τῇ εμῇ ενωρία T 69 (1091).

ἐνοριασμός s. m. 'confine, delimitazione': C 421 (1167). || Cfr. gr. med.

ἐνορίζω 'determinare, fissare' D, K e v. συνοριασμός.

ἐνόρκως avv. 'sotto giuramento': GSJ 57 (1098), 161 (1156). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.*, da gr. ant. ἔνορκος agg., L-S.

ἐνοχή s. f. 'pena, condanna': τῆς θανατηφόρου παρ' ἐλπίδα ῥυσθεὶς ἐνοχῆς SElia 1400-1401. || Gr. med. (XI sec.) *id.* 'obbligo, soggezione alla legge' S.

°**ἐνοχλέω** vb. tr. 'molestare': pres. inf. καὶ νοχλᾶν C 619 (1146); ptc. indecl. ενοχλὄντα GD 24 (1031), ενοχλοντα T 163 (1140), ενεχλοντα T 337 (1199), ἐνοχλοῦνταν GO 156 (1056), ἐγκλοῦντα R I 238 (1121), ἐνοχλίων T 281 (1182), ὠνοκλῶντα C 616 (1145). Aor. inf. ἐνωχλῶσε GM 82 (1149).

ἐνοχοποιέω vb. tr. 'impegnare, obbligare': ind. pres. ενοχοποιοῦμεν ημᾶς καὶ τοὺς ειμετἔρους κληρονόμους T 479 (1271), aor. ενοχοποίησαν ἑαυτοῦς T 496 (1283). || Gr. tardo *id.* 'incolpare' L-S, D, (VI sec.) 'impegnare' L. **b.** 'dare in pegno': ἀπὸ δὲ τῶν εἰσωδίων τοῦ ταυρομενίου ἔφει ὅτι ἐνοχοπόησεν αὐτὸ ὁ πρώην αὐτοῦ ἡγούμενος CMG 154 (1336).

"**ἐνόω** vb. tr. 'unire, aggregare': τὸν δὲ προλεχθεντα ναὸν... ἐν τῇ ναιοστῇ μονῇ ἑνώσαμεν T 89 (1101). || Gr. ant. 'unificare', gr. med. 'congiungere' K. Cfr. otr. *(e)nònno, anònno* 'raccolgo', 'unisco' LG. s. v. *ἑνόνω.

***Ἐνρίκος** pr. m.: T 475 (1270); gen. ἐνρίκου T 514 (1149), ἐνρρήκου T 327 (1196). || V. Ἀρρίγος.

ἔνσαρκος agg. 'incarnato': τοῦ ἐνσἄρκου σωτηριώδου κυροῦ ἡμῶν ιησοῦ χριστοῦ T 432 (1266); ἔτει τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας GSJ 254 (1245), Müller 13 (1359). || Gr. tardo (III sec.) e med. *id.* 'di carne' L-S, 'incarnato' L, K.

ἐνσάρκωσις s. f. 'incarnazione': ἀπὸ τῆς αὐτοῦ (κυρίου) ἐνσαρκόσεος οικονομίας T 499 (1291). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* L; v. σάρκωσις.

ἔνταγμα: v. il seg.

ἔνταλμα s. n. 'ordine, ingiunzione': ἔντταλμα T 123 (1124), ἔνταλμαν C 426 (1182) = ἔνταγμα Spata I 286. || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D, K; gr. med. ἔνταγμα D. V. ἔντελμα.

ἔνταλσις s. f. 'ordine, ingiunzione': acc. ἔνταλσιν CMG 22 (1328). || Gr. med. (VIII-IX sec.) *id.* L.

ἐνταφιάζω vb. att. 'seppellire': aor. pass. cgt. ἐνταφιασθῶμεν T 38 (1040); inf. ενταφιασθειναι T 376 (1226). || Gr. tardo (*Settanta, N. T.*) e med. L-S, D.

ἐνταφίασις s. f. 'seppellimento': acc. ἐνταφίασιν T 43 (1047). || Gr. med. (*Suda*) *id.* L-S, D, L.

ἐνταφιασμός s. m. 'seppellimento': τὴν ἡμεραν του ενταφϊασμου μου T 428 (1265). || Gr. tardo (*N. T.*) *id.* L-S, L.

ἔντελμα s. n. 'ordine, comando': θραυνόμενος ἀνοήτως κατὰ τοῦ ἡμετέρου ἐντέλματος T 66 (1087). || Da gr. ant. ἐντέλλω 'comandare'; diverso da gr. med. ἔντελμα 'colpa' D. V. ἔνταλμα.

°**ἔντευξις** s. f. 'intercessione': διὰ τῆς πρὸς θεὸν ἐντεύξεως σου T 290 (1186). || Gr. tardo (I sec.) 'id.', gr. ant. 'incontro' L-S.

ἐντηχάννω: v. ἐντυγχάνω.

ἐντίμιος agg. 'onorato': ἐντιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ MénC 322 (s. d.). || Da gr. ant. ἔντιμος incrociato con τίμιος.

°**ἐντολή** s. f. 'comando, ordine': dat. ἀντολῆ T 220 (1165).

ἐντόπιος s. m. 'contadino indigeno, servo della gleba per motivo di nascita': ἀπὸ τῶν μαχαλλὲτ ἤτοι τῶν ἐντωπείων C 276 (1183), ἀντοπίων R I 227 (1120). || Gr. ant. *id.* agg. 'locale', gr. tardo (iscr. II-III sec.) ἐντόπιοι 'indigeni' L-S. D.

ἔντοπος s. m. 'servo della gleba nativo del luogo': ἀπὸ τῶν μαχαλλὲτ ἤτοι τῶν ἐντόπων C 255 (1183). || Gr. ant. ἔντοπος, -ον agg. 'del luogo', 'sul posto'.

ἐντρεχής agg. 'solerte': εὐπρόθυμοι καὶ ἐντρεχεῖς καὶ ἐπίπονοι T 35 (1035). || Gr. med. (*Suda*) *id.* D.

°**ἐντυγχάνω** vb. intr. 'toccare, spettare': pres. ind. ἐντηγχάννουσιν C 643 (1099); ptc. pl. gen. ἐντυγχαννόντων T 59 (1059?), C 405 (1109), ecc., ἐντυγχαννώντων C 395 (1101), ἐντηχαννώντων R I 265 (1125), GSJ 84 (1127), ἐνθυγχαν T 323 (1194; ma anche ἐντυγχαννώντων ibid.). || Gr. ant. 'imbattersi'. Cfr. gr. tardo (pap. III sec.) ἐντυχάνω Dieterich 116.

ενυξαμεννη: v. ἐναυξάνομαι.

ἐνυπόγραφος agg. 'sottoscritto, firmato': ἔγγραφον καὶ ἐνυπόγραφον... συμφωνίαν GM 209 (1189), ἐγγραφὴν (lg. ἔγγραφον?) καὶ ἐνυπόγραφον... διάπρασιν C 47 (1190), ecc. || Gr. tardo (VI sec.) -ος, -ον 'id.' D, L. **b.** s.: διὰ τοῦ παρόντος ἐγγράφου καὶ ἐνὑπογράφου T 372 (1219).

ἐνυπογράφω vb. tr. 'sottoscrivere, firmare': χαρτίον... ἐνυπογραμμένον καὶ βεβουλλομένον GR 162. || Gr. med. *id.* D.

ἐνυποκήσαι: ἵνα ἡ λογηκῇ ποίμνη τοῦ χριστοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἔξει ἐνυποκήσαι λογικὰ πρῶβατα εἰς νοσερᾶς πόας ἀγώμενα καὶ νεμώμενα καὶ τὸ ἀντιπάλω ἀντιτασσόμενα εἰς σωτηρίαν τῶν ἰδίων αὐτῶν ψυχῶν CMG 35 (1328). || Da *ἐνυποκέω 'tener soggetto'? Cfr. gr. tardo (I-II sec.) ἐνυπόκειμαι = ὑπόκειμαι ἔν τινι S.

Ἐνχόριγον, Ἐνχρίγου: v. ἐγχόρηγος.

ενω: ἔστω μένουσα ἡ τοιαύτη κέλευσις οὕτως καὶ απλῶς εἰς πᾶσαν τὴν διακράτησιν τῆς μονῆς ενω τε καὶ ἔξω R I 242 (1121?, 1141?). || Lg. ἔνω 'dentro', da ἐν, sul modello di ἐξ: ἔξω.

ἐνῶ avv. 'dove': μέχρι τῆς ἐκκλησίας, ἐνῶ καὶ τὸ ἅγιον ὕδωρ ἐστίν T 556 (s. d.) e κατέρχεται ὁ διαχωρισμὸς πρὸς τὸν ποταμὸν, ἐνῶ τὸ δυμόσιον λουτρὸν ὑπῆρχεν ib. 557 = ἐν ᾧ, ἐν ὃ GR 160, ἐνῶ ὑπάρχει ὁ σταυρός GSJ 205 (1186). **2.** cong. 'mentre' (avversativo): ἐνῶ ἐζῆτει ὑπὲρ τῶν ἀνπελίων καὶ οἰκημάτων καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἅπασαν τὴν τῆς μοιρὸς αὐτῆς κληροδοσίαν GM 89 (1149). **b.** 'quando': ἐνῶ οἱ ὑπο τὴν ημετεραν δικαἰοκρισιαν ἄρχουντες... σινηθρίστησαν R II 40 (1144). || Gr. med. *id.* D, da ἐν ᾧ.

ἐνωθέω vb. intr. 'congiungersi, andare a finire': ἐνόθει εἰς τὸ μεταξὺ ἡμῶν σύνορον καὶ χωραφίου ῥαϊνάλδου C 658 (1178), ἐνωθῆ μετὸν μέγαν ποταμόν C 318 (1154). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* tr. 'congiungere' L.

°**ἐνώπιον** prep. col gen. 'alla presenza di': ἐνώπιον ἡμῶν C 317 (1154), ἐνόπιον τοῦ κράτους ἡμῶν C 519 (1134), ἐνόπιον αὐτοῦ GSJ 218 (1198), ἐννόπιον τοῦ θεοῦ CDBa IV 94 (XI sec.), εννωπιον κριτου T 502 (1303). || Gr. ant. *id.* avv., gr. med. anche prep. K.

ἐνωταργύριον s. n. 'orecchino d'argento': pl. ενωταργυρια T 493 (1283). || Da ἔνωτον + gr. ant. ἀργύριον S = ἄργυρος; o, più prob., lg. ἔνωτα ἀργύρεια da gr. ant. ἀργύρειος agg. 'd'argento'.

ἐνωτίζω vb. tr. 'informare': aor. ptc. ἐνωτησάσης C 345 (1146); pass. ἐνωτισθείς C 418 (1136?, 1151?), f. ἐνωτισθεῖσα GM 76 (1146) = C 346, C 428 (1182), pl. ἐνωτισθέντες GSJ 54 (1098), ἐνοτισθέντες C 327 (1173). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. ἐνωτίζομαι 'porgere orecchio, ascoltare' L-S, D, K.

ἐνώτιον s. n. 'orecchino': pl. ἐνώτια T 487 (1273). || Gr. tardo (iscr. III sec. a. C.) L-S, e med. *id.* D, ἐνώτια 'vittae diadematis' DCG.

ἔνωτον s. n. 'orecchino': ἔν προτοις κουτέλλαν καὶ μαντήλλιον· ταρεῶν ἑκατόν· περὶ δε ενοτὄν σκουλαρικὄν· κεφαλοδεσμιον· ταρεῶν κ' T 531 (1251). || Dal prec. Cfr. gr. tardo (Esichio) ἐνωτάριον 'id.' L-S. V. ἐνωταργύριον.

°**ἐξ** prep. col gen. 'di': ἐξ ὧν ὁ εἷς..., ὁ δὲ ἕτερος C 18 (1141), ἐμφωρῶν... ἐξ αὐτῶν 'insignorendo di essi' ib. 17, παρουσία ἐξ ὀλίγων μαρτύρων 'in presenza di...' C 364 (1171), τὴν τιμὴν ἐξ αὐτοῦ 'il prezzo di esso' T 236 (1173), ὁμολογούμεν τοῦ εἰσὶν... ἐξ επασης αυτης εξουσιας '... di sua completa proprietà' T 105 (1116), ἡ ἐναγομένη ἐξὲ

σοῦ 'la tua accusatrice' C 363 (1171). **2.** con l'acc. 'da': καὶ θέλω ἐξαὺτην ἔχειν δουλείαν R I 209 (1102). **b.** 'di': ποιεῖν σε ἐξ αὐτὰ εἴ τι καὶ βούλεσαι GK 52 (1139), ποιεὶν εξ αὐτὲς καὶ ἐν αὐτὲς ὅσον βούλη T 435 (1272). ‖ Cfr. bov. *ázze, áše*, otr. *áfse, asse*, ecc. 'da', 'di' con l'acc., anche in sostituzione del semplice gen., LG, TNC, ILEIKI s. v. *éšše*. V. ἐκ, ἐξικαμουκά.

°ἒξ num. 'sei': ἕξε GO 130 (1054), C 256 (1183), ecc., ἕξι GSJ 218 (1198), T 360 (1213), ecc., ἕξαι T 180 (1145), 434 (1266). ‖ Gr. med. ἕξι, ἕξε K, iscr. ἕξι Dieterich 186; cfr. bov. *èttse, èše*, otr. *èfse*, ecc. LG, ILEIKI s. v. *éšše*.

ἐξαγοράζω vb. tr. 'riscattare': pres. inf. ἐξαγοράζειν C 87 (1196); aor. cgt. εξἀγωράση T 333 (1198). ‖ Gr. tardo (I sec. a. C.) e ngr. *id*. L-S, D.

ἐξαδέλφη s. f. 'nipote' o 'cugina': gen. εξαδελφης T 401 (1233). ‖ Gr. tardo (iscr.) e med. *id*. L-S, D. Ma forse lg. ἐξαδελφῆς; cfr. bov. *zzarfí, šeδerfí*, ecc., otr. *afsaderfí, afzaderfí* LG e v. il seg.

ἐξάδελφος s. m. 'cugino': ἐξάδελφος e acc. ἐξάδελφον GSJ 90 (1128), T 293 (1187), ἐξάδελφος = ar. *ibn 'amm* ('figlio dello zio') C 273*a* (1183); gen. ἐξαδέλφου GD 58 (1061), R I 140 (1041), ecc.; acc. ἐξάδελφον GSJ 218 (1198), ecc., τῶν ιμετερον εξαδελφον των ὑῶν τοῦ ὑμετερου θηου T 270 (1181). Pl. acc. εξαδελφους T 141 (1130). ‖ Gr. tardo e med. *id*. L-S, D. **b. ἐξαδελφός**: ἀξἀδελφός T 120 (1122; εξἀδελφου ibid.). Pl. gen. ἐξαδελφῶν T 37 (1039). ‖ Cfr. bov. *zzarfò, šeδerfò*, ecc., otr. *afsaderfò*, ecc., per influsso di ἀδελφός, LG. Per gr. med. -ός v. Kahane *Greek* I 417.

ἐξαδιαιρέτως avv. 'senza divisione, in proprietà comune': απο των οιμετέρων χωραφίων, ὅπερ κατἔχωμεν καὶ εξαδίἐρετος νομεῦωμεν T 478 (1271). ‖ Da ἐξ ἀδιαιρέτου (gr. ant. ἀδιαίρετος 'indiviso'), calco di lat. *ex indiviso*, con influsso degli avverbi in -ως.

ἐξαήμερον s. n. 'commentario sulla Genesi': ἀφιερώσατο δὲ καὶ βιβλία δ', εὐαγγέλιον α', ἐξαήμερα ββ' καὶ χρόνικον α' C 301 (1141). ‖ Gr. med. *id*. D, K, da gr. tardo ἐξαήμερος agg. e -ον s. '(periodo) di sei giorni' L-S.

°**ἐξακόσιοι** num. 'seicento': ῥιζία ἕξακόσι σαράκοντα τρία GSJ 121 (1149).

ἐξαλίλων: εἰσὶν καὶ ὑδρόμυλοι... σύνεγγυς ἐξαλίλων GR 198. ‖ Lg. ἐξ ἀλ(λ)ήλων: 'vicini tra loro'.

Ἐξαμάρ t.: ἕως τῆς κοιλάδος τῶν γιουνκαρίων ἥτις λέγεται σαρακινιστὶ χάνδεκ ἐξαμάρ C 14 (1134). ‖ Da ar. ḫ a n d a q (v. χάνδακ) a š - š a m ā r 'vallone dei giunchi' ArMed 68, nota 113. Cfr. ar. *'ayn aš-šamār* C 239 r. 21, 240 r. 1 'fonte dei giunchi' = lat. *fons simar* ib. 200 rr. 6, 7.

ἐξαμέρος: εἰς τὸ ἐξαμέρος τοῦ τείχους C 662 (1160). ‖ Lg. εἰς τὸ ἔξω μέρος.

ἐξάμες: v. 'Ράχαλ.

ἐξαμπέλιον s. n. 'vigna abbandonata, incolta': τα δϊλωθεντα ἀμπέλια... εἰς ερήμοσιν ἐκατήλιξαν καὶ ὑπαρχουσι ἐξαμπέλια T 390 (1129). ‖ Da ἐξ- privativo + ἀμπέλιον. **b.** ὑπέρ τῶν ἐξἀμπελίων τῶν εἰς μαρτζαννελλον R II 24 (1143). ‖ Lg. ἓξ ἀμπελίων; cfr. ἓξ ἀμπελια εἰς τὸ χωρίον μαρτζάνελλον, τρία πεντεκοντάρεια καὶ τρία σακοντάρεία R II 47 (1145).

ἐξάμπελον s. n. 'vigna abbandonata': T 267 (1180). ‖ Dal prec.; cfr. gr. med. ἐξάμπελα pl. ActAth X 29 (1346?), ἐξάμπελον ib. 169 (1415). Lo stesso sign. ha il gr. med. ἀπάμπελον ActAth VIII 248 (1321), ngr. dial. ἀπάμπελο IL; cfr. il t. *Apámbelo* (RC) LG.

°**ἐξαπλόω** vb. tr. 'spiegare': εἰς ἐμφάνειαν τὴν ὑπόθεσιν ἐξαπλώσας C 289 (1096). ‖ Gr. ant. 'svolgere' L-S, gr. tardo 'esprimere' L; gr. med. ἐξαπλώνω 'stendere', 'spandere', 'divulgare' K.

ἐξαπολείπω vb. tr. 'lasciare in eredità': pass. aor. ἐκπελήφθη... παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ C 369 (1176). ‖ Da ἐξ + gr. ant. ἀπολείπω 'lasciare dietro di sé, dopo la morte'.

°**ἐξαποτίνω** vb. tr. 'pagare': ἵνα τῶ μέρει τῆς ἐκκλησίας (νομίσματα) τριάκοντα ἔξαποτίσαμεν R II 49 (1145), ἐξἀποτίωμεν R II 53 (1145). ‖ Gr. ant. (Omero) *id*. 'soddisfare pienamente'.

ἐξάρχης s. m. 'capo del coro': βασιλειος ο ευτελης ιερευς και εξαρχης T 377 (1226). ‖ V. il seg.

Ἔξαρχος epit. ed ep. m.: Ἀνδρέας Ἔξαρχος GSJ 200 (1177); θεοριάνος ἱερευς καὶ ἔξαρχος; κυρον λεοντα τοῦ ἐξάρχου T 142 (1130). ‖ Da gr. tardo e med. ἔξαρχος 'capo, corifeo, ecc.' L-S, D, 'primate', 'arcidiacono' L.

ἐξασφαλίζω e **-ομαι** vb. tr. 'assicurare': pres. ind. 1. sg. ἐξασφαλίζομαι T 63 (1084), pl. ἐξασφαλιζόμεν T 35 (1035), dep. ἐξασφαλιζόμεθα T 54 (1054?), εξησφαλιζομεθα R I 233 (1114). Pass. inf. εξησφαλησθήναι T 262 (1180). ‖ Gr. tardo (I sec. a. C.) e med. *id*. e -ομαι L-S, D. Cfr. ἠσφαληζομεν s. v. ἀσφαλίζω.

ἕξε: v. ἕξ.

ἐξὲ: v. ἐξ.

Ἐξεδακτιλαῖος ep. m.: τὸν Ἐξεδακτιλαῖον GSJ 214 (1198). ‖ Da gr. med. ἑξαδακτυλαῖος agg. 'lungo sei dita' D, qui prob. = gr. tardo e med. ἑξαδάκτυλος 'che ha sei dita' L-S, K. Possibile anche un etn. in -αῖος da *Ἑξεδάκτυλον; cfr. *Monte Sedita* TCI 54 B 6 (*Sedita* e *Seidita* cgg.) e *Pentidàttilo* (v. Πεντεδάκτυλον).

ἐξέθης agg. 'consueto': τῆ εξεθη ημετερα βουλλη επεσφραγισθη τὸ ἡμετερω σιμίοματι καὶ τῆ εξεθει ημετερα βουλλησαμεν T 323 (1194). ‖ Cfr. gr. ant. ἐξ ἔθους 'secondo il costume'.

°**ἐξελαύνομαι** vb. tr. pass. con significato medio 'prendere per sé (un lotto di terra)': Τὸ Τραπέζωμα καθὼς ἐστὶν περιορισμένον, ὃ ἐξελάτη (= ἐξηλάθη) ὁ Κονδονικήτας GR 531. ‖ Gr. ant. ἐξελαύνω 'condurre, spingere fuori da'. Cfr. ἀνελαύνομαι.

°**ἐξελέγχω** vb. tr. 'convincere, confutare': εγλλειχθήσωνται CMG 29 (1328).

ἐξελέξασθαι: v. ἐκλέγω.

ἐξέλευσις s. f. 'uscita': acc. ἐξέλευσιν C 490 (1180). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id*. L-S, D, K.

ἐξείλωσις s. f. 'espiazione': pl. nom. ἐξειλώσεις GSJ 205 (1186). ‖ Cfr. gr. tardo (*Settanta*) ἐξίλασις, (scol.) ἐξιλέωσις L-S, D.

ἐξέναντι prep. col gen. 'contro': ἐξέναντι τοῦ ὅρκου CMG 52 (1329), ἐξ ἔναντι τῶν παρόντων 'in contrasto con i presenti (accordi)' T 473 (1270). **b. ἐξεναντίας**: ἐξεναντίας τῶν ἐλευθεριῶν καὶ δικαιωμάτων καὶ ἐπικρατειῶν αὐτοῦ C 443 (1223), εξεναντιας ἀπὸ τῆς ειριμενης καταθἔσεως T 476 (1270), ἐξ εναντιας μὴ παραγενέσθαι T 487 (1273). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) *id*. 'di fronte', ngr. anche 'contro' D. **c. ἐξενάντιον**: ελθείναι εξενάντιον της παροῦσης πράσεως T 479 (1271).

ἐξεόω vb. tr. 'scacciare': pres. ptc. pass. μὴ παρασαλεύμενον ἢ διωκόμενον ἢ ἐξεούμενον παρά τινος GSJ 67 (1102). ‖ Gr. tardo (VI sec.) ἐξεοῦται pass., ἐξεοῦν inf., ricostruito da ἐξέωσα, aor. di ἐξωθέω, L-S.

ἐξεπιστρέφω vb. intr. 'ritornare': πρὸς ἡμετέραν ἐξουσίαν καὶ ὑπηρεσίαν τοῦτο ἐκπέστρεψεν C 311 (1142?). ‖ Da ἐξ + gr. ant. ἐπιστρέφω 'volgersi, girarsi'.

ἐξέργου avv. 'di fatto': ὑπερ δε τὴς τηαύτης χάρητος καὶ τημῆς εις (lg. ἧς per ἣν) ἐξέργου πρὸς ἡμᾶς επιδίξατο T 225 (1167). ‖ Da ἐξ ἔργου.

"**ἔξεστι** vb. serv. impers. 'essere lecito, concesso': inf. ἐξιέναι T 285 (1183), εξιένε T 258 (1179), εξιενε T 348 (1203).

°**ἐξετάζω** vb. tr. 'interrogare': aor. ind. 1. sg. εξετασάν Holtzmann 341 (1164), pl. ἐξετάσαμεν C 317 (1154), 3. pass. εξετάστησαν T 413 (1244).

°**ἐξεταστής** s. m. 'ispettore': τὰ παρ' ἑταίρων αἰν αὐταῖς (ἐκκλησίαις) ἀπωτιθέμενα μὴ αιάρπάζεσθαι (lg. ἂν ἁρπάζεσθαι) παρά τινων λίχων (lg. ὀλίγων) ἐξεταστῶν δίκαιον C 456 (1257). ‖ Probabilmente lg. ἐξουσιαστῶν.

ἐξευμενίζω vb. tr. 'propiziare': ott. impers. ἐξευμενίζοιτο GM 209 (1189). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* L-S.

°**ἑξηκοστός** agg. num. 'sessantesimo': dat. ἑξικωνστῷ T 433 (1266).

'Εξηπολήτης ep. m.: θεωδωρος ἐξηπολητης T 166 (1141). || Da gr. med. (ἐ)ξυπόλιτος 'scalzo' K. Cfr. gr. med. (VII sec.) ἐξυπολύομαι 'togliersi le scarpe' L, K; otr. *(a)fsepòlito*, bov. *(a)ttsipòvlito*, ecc. LG, TNC.

εξησφαλιζομεθα: v. ἐξασφαλίζω.

ἐξηυαλον: v. ἐκβάλλω.

ἔξι: v. ἐξ.

ἐξικαμουκά: ἐπρόσθησεν εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν νεοστῆ κρατύραν ἀσιμένον καὶ ἀναματούρια ἀσιμένα καὶ ἀλλαγεῖν ἐξικαμουκὰ καὶ πιτραχύλην καὶ ὑπομάνικα CMG 131 (1334). || Lg. ἔξι καμουκά = ἐκ καμουχά, da gr. med. καμουχᾶς «pannus sericus, sive ex bombyce confectus, et more Damasceno contextus» DCG (a sua volta da ar. k a m ḫ ā, pers. k ä m ḫ ā 'veste damascata' ArMed 152-153). Per l'epitesi di -ι in ἔξι cfr. ἔξι, ἔξε 'sei', bov. *ázze, áše*, otr. *áfse, ázze* da ἐξ LG e v. il seg.

'Εξικάμπισμα t. n.: GR 331. || Cfr. ngr. ξεκάμπισμα 'uscita nella pianura', 'scampo' D. Per ἐξι- in luogo di ἐκ v. il prec.

°**ἐξιλάσκομαι** vb. tr. 'propiziare': τοῖς το θείον ξηλασκομένοις R I 172 (1061).

ἐξιλεόομαι vb. tr. 'placare, propiziarsi': pres. ind. ἐξιλεῦται CMG 72 (1330); cgt. εξιλεοῦσθε C 412 (1116), ἐξιλεῶσωνται CMG 17 (1328); inf. ἐξιλεοῦσθαι CMG 7 (s. d.); ptc. εξιλεομένοις R II 118 (1193). || Gr. tardo (Strabone) *id.* L-S.

'Εξιπτέρος pr. m.: GR 351. || Prob. lg. *'Εξίπτερος, da ἔξι 'sei' + gr. ant. πτέρον 'ala'. Cfr. gr. tardo ἐξαπτέρυγος, -ον 'che ha sei ali', gr. tardo (II-III sec.) e med. ἐξαπτέρυγος s. m. 'serafino' L, D, K, prob. calco di ebr. S e r ā p h ī m, cfr. DNI s. v. *Serafino*.

ἐξίσης avv. 'in parti uguali': ἐξήσης GM 60 (1123). || Da gr. ant. ἐξ ἴσης L-S s. v. ἴσος.

ἐξίσου avv. 'in parti uguali': μιράζωμεν αὐτὰ ἐξίσου GSJ 213 (1198). || Gr. med. *id.* K, da gr. ant. ἐξ ἴσου 'imparzialmente, egualmente' L-S, s. v. ἴσος.

ἐξίσως avv. 'in parti uguali': εμιράσαμεν εξησος συν σοῖ... τὸν αμπελώνα T 489 (1277). || Dal prec.

ἐξκουσᾶτος agg. 'esente da imposte': χωριον τὸ Γάλικον... ἐξκουσᾶτον GR 388. || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* S, K, da lat. e x c ū s ā t u s; cfr. lat. med. *excusatio* 'immunitas ab aliquo onere' DCL. **2.** s. m. 'servo della gleba': χωρίον 'Η Πτελέα ἐξολοκλήρου ἐξκουσάτοι τῆς μητροπόλεως GR 374; μοναστήριον τὸν ἅγιον πέτρον... μετὰ καὶ τοὺς ἐξκουσάτους αὐτοῦ T 9 (999?). || Cfr. lat. med. *excusati* «in Monasteriis, videntur ii qui ad Ecclesias vel ad Monasteria confugiebant, et maioris securitatis gratia iis se quodammodo in servos dabant» DCL.

ἐξκουσεία s. f. 'esenzione dalle imposte': acc. εξκουσειαν T 33 (1034?). || Gr. med. ἐξκουσσεία 'scusa, perdono' D, ἐξκουσεία (X sec.) 'clausola liberatoria', da ἐξκουσεύω, lat. e x c ū s o S, K; cfr. ἐξσκουσατίονα.

ἐξκουσεύω vb. tr. 'esentare': pres. inf. pass. ἐξκουσεύεσθαι CDBa IV 68 (1046). || Gr. med. ἐξκουσσεύειν 'excusare' DCG, εξκουσεύω e εκκουσσεύω L.

°**ἐξοδία** s. f. 'spesa': αἱ ἐξώδιες CMG 125 (1334). || Gr. ant. 'spedizione'; gr. med. anche 'spesa' K.

ἐξοδιάζομαι vb. intr. 'pregare (durante un funerale)': ἵνα εξοδιαζεται διὰ τὴν ἐμην ψυχην T 376 (1226). || Gr. med. (VII sec.) *id.* 'accompagnare un funerale'; cfr. ἐξόδιον, ἔξοδος 'exsequiae, pompa funebris' DCG.

ἐξοδιάζω vb. tr. 'pagare': pres. inf. ἐξωδιάζεσθαι αὐτοῖς νομισματα β΄ 307 (1192). Aor. ind. 1. sg. ἐξωδίασα GD 44 (1042), 3. ἐξωδίασεν CMG 120 (1334); pass. inf. ἐξοδιασθῆναι C 601

(1155). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D.

°**ἔξοδος** s. f. 'pagamento, spesa': ἢ περὶ ἐσόδων ἢ περὶ ἐξόδων ἢ περὶ γεωργημάτων καὶ εἰσφόρῶν GM 212 (1189); σὺν ησοδοις καὶ εξοδοις R II 138 (1198); πάσας τᾶς εξώδας T 434 (1266). || Gr. tardo (II sec.) 'id.' L-S. Ma è assai freq. anche nel sign. di gr. ant. 'uscita' (v. εἰσοδοέξοδος). **b.** 'morte': εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἐξόδου μου GM l. c.; μετα τὴν ἐξωδον τοῦ μακαριωτάτου ἀδελφοῦ μου T 46 (1050).

ἐξοικιάζω vb. tr. 'costruire': aor. ind. ἐξοικίασα ἔξοδον T 371 (1217). || Da ἐξ + gr. ant. οἰκία 'casa'.

ἐξολοκλήρου avv. 'completamente': GR 190, 338, ecc. || Gr. med. *id.* L, K, da ἐξ ὁλοκλήρου T 9 (999?).

ἐξολοκλήρως avv. 'completamente': C 330 (1176), 620 (1148), ἐξολοκλήρος GD 49 (1042), T 267 (1180), ὁλικῶς καὶ ἐξ ολοκληρῶς T 359 (1213), ecc. || Gr. med. (XII sec.) *id.* K, da ἐξολοκλήρου incrociato con ὁλοκλήρως.

ἐξομαλίζω vb. intr. 'appianarsi': έρχεται ἡ πρὸριθήσα στράτα ἄπε τὴν δρὴν ἄχρι ὅπου ὁ ἐξομαλίζει ὀλιγον T 112 (1118). || Gr. tardo (iscr.) e med. *id.* tr. 'appianare, lisciare' L-S, D, K.

ἐξομάλιμα s. n. 'pianoro': ἕως εἰς τὴν χέτην τῶν πλακῶν εἰς τὸ ἐξομάλιμα ἐπάνω C 453 (1245). || Dal prec.

ἐξόνομα s. n. 'cognome': τὸ δὲ ὁλος ὕφος τοῦ ονοματος καὶ ἐξονοματος ἡμῶν γραφέν T 548 (s. d.). || = κατόνομα; cfr. gr. tardo (Plutarco) ἐξονομάζω = κατονομάζω L-S.

εξοπιλου: v. ἐξώπυλον.

*ἐξοπλίσιον: v. εσωπίσια.

ἔξου prep. 'fuori da': ἔξου τῇ Κόρτη GM 181 (1306), εν κορτη υται εξου κορτης Di Matteo 465 (1338). || Da gr. ant. ἔξω, avv. e prep. col. gen.; gr. med. anche ἔξου K; cfr. bov. *òttsu, òšu*, otr. *èttsu, èssu* LG, TNC, ILEIKI; v. ἀπέξου.

'Εξουβίτης ep. m.: κωνσταντινος ἐξοῦυιτης T 317 (1193). || Da *εξκουβίτης 'guardia pretoriana'; cfr. ἐξκουβίτωρ 'id.', da lat. e x c u b i t o r DCG, ἐξκούβιτος Psaltes §§ 210, 249.

ἐξουθενέω o -όω vb. tr. 'disprezzare': pres. ptc. ἐξουθενοῦντα SElia 317. || Cfr. gr. tardo (*Settanta*) ἐξουδενέω, (*N. T.*) -όω L-S, S.

εξουσιαν: εις παντα άνθρωπον αχὴν καὶ εξουσιαν 'ad ogni uomo povero e spogliatosi dei beni (terreni)' T 406 (1242). || Lg. ἐξούσιον, da gr. tardo (III-II sec. a. C.) ἐξούσιος, -ον 'privato della proprietà' L-S, D. Il Trinchera, non intendendo che l'espressione si riferisce a monaci (ἀδελφούς), traduce "cuiuscumque hominis, magistratus ac officialis".

ἐξουσιαστής s. m. 'padrone': ὡς κύριος καὶ ἐξουσιαστῆς T 30 (1033), 37 (1039), ecc. || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D, K. **b.** 'funzionario locale, baiulo': ἐξουσιαστῆς τῆς καλαβράς R II 34 (1144); gen. ἐξουσιαστοῦ GM 140 (1195), εξουσιάστα T 190 (1147); acc. ἐξουσιαστήν T 310 (1192). Pl. nom. ἐξουσιαστάδες T 116 (1121); gen. ἐξουσιαστῶν GSJ 206 (1186); dat. ἐξουσιασταῖς C 443 (1223), *id.* = *baiulis* T 202 (1154?; doc. bil.).

*ἐξούσιος: v. εξουσιαν.

ἐξσκουσατίονα s. f. = *excusatio* Cannizzaro 182.

°**ἐξυφαίνω** vb. tr. 'svelare, esporre': aor. ind. 1. sg. ἐξύφανα C 418 (1136?, 1151?). || Gr. ant. 'tessere', gr. tardo e med. anche 'completare', 'tramare' e 'distessere' L-S, D.

°**ἔξω** avv. 'fuori': τελεῖν... μέτρα οἴνου καθαροῦ ἐξῶ παρὰ τὴν ληνὸν δεκαπέντε '...fuori dal palmento', '...prelevate dal palmento' R II 48 (1145). εἰς τὄξω τοῦ κελλήου μου GO 163 (1056?). || V. ἔξου.

ἐξώγραφος s. m. 'servo della gleba non nativo del luogo': pl. ἐξώγραφοι C 249, 250, ecc. (1183), ἐζώγραφοι (lg. -ξ-) ib. 247. || Da ἔξω + -γραφος (da γράφω).

'Εξωθήκας ep. m.: βασίλειος τοῦ ἐπονομαζομενου ἐξωθηκα R I 236 (1121).

ἐξωκάστελλον s. n. 'zona circostante al castello': ὁμοίως δὲ (ἀφηερούμεθα) καὶ τώ ριθεν καστέλλιον, ἵνα οἰκωδωμίσις, καὶ οἱ κοσμικοῖ μετα σοῦ, καὶ ἵνα έχουσιν το ἐξωκάστελλον καταφύγιον T 16 (1015). || Da ἔξω + -κάστελλον.

ἐξώκαστρον s. n. 'zona esterna al castello, sobborgo': ἐξόκαστρον GR 246. || Gr. med. *id.* D, K, da ἔξω + κάστρον.

ἐξωκατέρχομαι vb. intr. 'scendere fuori': pres. ptc. ὄρι (= ὄρη) ἐξοκατερχόμενα ἐκ τὸν Σπαρτανόν GK 34 (1181). || Da ἔξω + κατέρχομαι.

ἐξῶν cong. 'quindi': ἐξῶν καὶ διϊῶτι T 419 (1251). || Da ἐξ ὧν.

°**ἐξωνέομαι** vb. tr. 'comprare': aor. ind. 2. pl. ἐξωνήσασθαι T 47 (1051); pass. cgt. ἵνα μηδὲν ἐξεονήστη GSJ 206 (1186).

ἐξώπυλον s. n. 'suburbio': πρωτοπαπας του ἐξοπίλου T 90 (1101); ἐν τῶ ἐξωπύλω κροτώνης T 400 (1233). || Gr. med. *id.* D.

ἐξώπυλος agg. 'suburbano': πρωτοπαπᾶς τῶν ἐξωπύλων Ἱέρακος μερῶν GSJ 260 (1264). || Gr. tardo -ος, -ον 'fuori delle porte' L-S.

ἔξωστρον s. n. 'balcone': τὸν οἶκον... τὸν ἀνωγεοκάτωγον σὺν τῶ ἐξόστ(ρῳ) καὶ εἰσόδω Falkenhausen II 450 (1209). || Gr. tardo (III sec.) *id.* = *maenianum* (gloss.) L-S. Ma prob. sta per σὺν ἐξόδω καὶ εἰσόδω (poco chiaro sulla foto del doc.).

ἐξωφωνέω vb. tr. 'disfarsi di, alienare': μὴ μέν τοι ἔχειν ἄδειαν πωλεῖν ἢ χαρίζειν τι ἀπὸ τῆς τοιαύτης χώρας μηδὲ ἐξωφωνεῖν τὸ δὴ λεγόμενον ('come suol dirsi') αὐτήν C 300 (1141). || Gr. med. ἐξωφωνῶ 'gridare fortemente', da gr. ant. ἔξω + φωνέω, K VI 387. Qui prob. 'reclamizzare a gran voce', 'vendere all'incanto'.

°**ἑορτή** s. f. 'festa': τῆς τιμίας αἰώρττης GSJ 83 (1127). || Cfr. bov. *jortí* LG.

-έος uscita m. per -εύς: v. Βυρσέος, Γραφέος. || Cfr. -αῖος 2?

ἐπάγιον: v. πάγιος.

ἐπαγοράζω vb. tr. 'comprare': aor. ind. ἐπηγόρασα T 44 (1049). || Gr. tardo (iscr. III sec. a. C.) *id.* 'acquistare un titolo ecclesiastico' L-S.

ἐπαγρυπνέω vb. intr. 'vegliare': pres. inf. επαγριπνῖν T 80 (1097?). || Gr. tardo (pap. II sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

°**ἐπάγω** vb. tr. 'portare, far venire': aor. cgt. ἵνα ἐπιείξη μάρτυρας GD 46 (1042). **b.** 'costringere: ωθοῦμενοι ἢ εμπαχθεντες T 478 (1271). **c.** 'muovere contro': aor. inf. επάξε T 343 (1202), επαῦξει T 344 (1202).

°**ἐπαίρω** vb. tr. 'prendere': aor. ind. 3. sg. ἐπῆρεν e pl. ἐπίρασιν GM 60 (1123). || Gr. ant. 'alzare, sollevare'; gr. med. ἐπαίρνω 'prendere' K; cfr. bov. *pèrro*, otr. *pèrno* 'io porto via', 'io prendo', 'aor. *èpira* o *èpara* LG e, per il mutamento semantico, Kahane *Greek* III 32. V. ὑπαίρω, ἐφαήραμεν.

°**ἐπακολουθέω** vb. tr. 'conseguire, ottenere': τὸ μέρος αυτοῦ ὁπουδὰν φένεται κληρονομῶν ἐκ τῆς πατρικῆς αὐτοῦ ὑπόστάσεως επάκολουθῆν η τοιαῦτη μονῆ τὸ μέρος αυτοῦ T 130 (1126). || Gr. ant. 'seguire da presso'.

°**ἐπαλείφω** vb. tr. 'istigare': καγὼ αὐτὸς ἀγωνισάμενος καὶ ἑτέρους πολλοὺς ἐπαλείψας C 674 (1194). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* L-S, D.

°**ἐπανάγω** vb. tr. 'elevare, innalzare': aor. inf. ἐπαναγαγεῖναι ἐπὶ τὸ κρεῖττον C 26 e Grégoire 82 (1145), ...επι τὸ κρίττον T 182 (stesso doc.).

°**ἐπανακάμπτω** vb. intr. 'tornare indietro': ἐπειανακάμπτει GR 141.

ἐπανάκαμψις s. f. 'ritorno, restituzione': ἐξεδόθησαν εἰς χρόνους ἐπανακάμψη ἀμπέλια GR 147. || Gr. tardo (I sec. a. C.?) *id.* 'ritorno' L-S.

°**ἐπαναλαμβάνω** vb. tr. 'riprendere, recuperare': ἕξει ἐξουσίαν ἀκωλύτως ἐπαναλήψαι ταύτα εἰς ἐξουσίαν T 370 (1217). || Gr. ant. 'riprendere, ripetere, ricapitolare'.

ἐπαναστροφὴ s. f. 'ripensamento': εἶ δε... εἰς επαναστροφῆν πυραθῶ ἐλθεῖν T 197 (1154). || Gr. tardo (scol.) *id.* 'ritorno (del coro)' L-S, D. Cfr. sinonimi s. v. δοκιμάζω.

ἐπανατρέπω vb. tr. 'sovvertire': inf. ἐπανατρέπειν C 15 (1134). || Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S.

°**ἐπάνοδος** s. f. 'ritorno': ἐπάνοδον τὴν ἐπὶ τὸν τοῦ Κυρίου τάφον GSJ 55 (1098). || Gr. tardo (*Settanta*) 'id.', ant. 'ascesa' L-S.

ἐπανομέρος: εἰς τὸ ἐπανομέρος τοῦ κρεοπούλου C 373 (1176). || Lg. ἐπάνω μέρος.

ἐπάνου: v. ἐπάνω.

°**ἐπάνω** avv. e prep. 'sopra': ἐπάνω ἧς τὸν τόπον C 447 (1224), ις τὴν ἐπάνου μερίαν T 81 (1097?), 125 (1125), τὸν ἐπάνου ὀδεῖνα C 640 (1291). **b.** 'riguardo a': ἐρωτηθεὶς ἐπάνω τῶν προριθέντων κεφαλαίων ἔφει CMG 22 (1328), ἐπάνου ὧλης πρακματίας GM 163 (1264), ὑπῆν (lg. εἰπεῖν) ἐπάνου GSJ 241 (1222). || V. ἀπάνω e cfr. ἄνου.

°**ἐπάνωθεν** avv. e prep. 'sopra' (stato): εἰς τὸ ἐπάνοθαὶν μερος T 81 (1097?), ὁ χέτης ὁ ἐπάνωθεν τῆς ὁδοῦ C 392 (1094?). || Gr. ant. 'di sopra'; v. ἀπάνωθεν.

ἐπαποστέλλω vb. tr. 'inviare': aor. ind. 3. sg. ἐπαπέστειλεν C 471 (1123). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* L-S.

°**ἐπάρατος** agg. 'maledetto': ἐπάρωτον T 390 (1229). || La forma corretta è molto frequente.

ἐπαρδεύω vb. tr. 'irrigare': pres. ptc. ὕδατα... ἐπαρδεύοντα χωρίον GR 148. || Gr. tardo (IV-V sec.) e med. *id.* L-S, L, D.

°**ἔπαρσις** s. f. 'derivazione, presa d'acqua': ποιήσαι μίλους δύο... εἰς τὴν ποταμίαν τοῦ Ἔσερι..., ποιῆσαι ἔπαρσιν καὶ εχετῶν (lg. ὀχετὸν 'un condotto') καὶ μυλοστάσηα δύο Holtzmann 340 (1083). || Gr. ant. 'gonfiamento', gr. tardo (*Settanta*) 'il levare in alto' L-S.

ἐπαρχία s. f. 'turma, distretto': ἐν τῆ ἐπαρχεία GO 78 (1052?), ἐν τῆ ἐπαρχία Σαλινῶν GO 98 (1053); εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σαλινῶν GO 45 (1051), 108 (1053), ecc. || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* L-S.

ἐπάρωτον: v. ἐπάρατος.

επασης: v. πᾶς.

°**ἐπαυξάνω** vb. tr. 'accrescere': aor. cgt. pass. 3. sg. επαυξηνθή CMG 50 (1329).

επαῦξει: v. ἐπάγω.

ἐπαύριον avv.: τῆ ἐπαύριον πάλιν ἦλθεν 'l'indomani tornò' C 319 (1154). || Gr. tardo e med. ἡ ἐπαύριον (sott. ἡμέρα) 'domani' L-S, D.

ἐπαφιερόω vb. tr. 'dedicare, offrire': ἐπαφιερῶ GSJ 227 (1214). || Da ἐπί + ἀφιερόω.

ἐπαφίω vb. tr. 'lasciare': T 46 (1050), 191 (1147), ecc., ἐπαφιῶ CDBa IV 93 (sec. XI). Aor. ind. ἐπαφῖσα GD 24 (1031); inf. επαφηκεν R II 88 (1173). || Gr. med. *id.*, da ἐπί + ἀφίω, K; v. ἀπαφίω.

ἔπβην: v. ἔπιν.

ἐπεγκοτέω vb. intr. 'essere irato contro': pres. ptc. ἐπεγκοτοῦντες τῷ βροτησίω φὺλῳ EugPan 88. || *Id.* ThG, da gr. ant. ἐπί + ἐγκοτέω.

ἐπεδοθῶμεν: επεδωθῶμεν..., επεδοθώμεν δὲ καὶ μεταστὸν ζευγάρειν υουδιων και ὀνικῶν καὶ κεφαλεα χειριδιων θ′ T 540 (s. d.). || Lg. ἐπιδοδῶμεν, cgt. di ἐπιδοδέω, da gr. tardo (*N. T.*) ἐπιδίδωμι 'consegnare' L-S (v. δοδέω, ἐπιδοδέω). Il verbo reggente e ἵνα mancano a causa di una lacuna.

ἐπειανακάμπτει: v. ἐπανακάμπτω.

°**ἐπεισφρέω** vb. intr. 'sopraggiungere': χειμών τις σφοδρὸς ἐπεισφρήσας C 54 (1143-1145?). || Gr. med. (*Suda*) 'id.', gr. ant. tr. 'introdurre' L-S.

°**ἔπειτα** avv. 'dopo, poi': ἐπείται CMG 71 (1330), ἐπιτὰ ἀπο τοῦ καιροῦ αλεξάνδρου 'a partire da...' R II 109-110 (1185). || Gr. ant. anche (dor.) ἔπειτε(ν) L-S.

°**ἐπέκεινα** avv. 'in futuro': GD 24 (1031), 30 (1036). || Gr. tardo (*Settanta*) 'id.', gr. ant. 'di là, oltre' L-S. **b.** 'di più, in più': άλλα τ′ ριζες και

επεκυνα T 93 (1106). || Cfr. ngr. 'id.' D.

ἐπεκυρῶ: v. ἐπικυρῶ.

ἐπέλευσις s. f. 'arrivo': οὐδεὶς ἀσφαλῶς ἐπίσταται τὴν αὐτοῦ (τοῦ θανάτου) ἀθρόαν ἐπέλευσιν GM 124 (1193) = C 351. || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

ἔπεν: v. ἔπιν e i seguenti eponimi maschili indeclinabili: **2. Ἐπενμαουΐε**: κέτης βουλκασίμου ἐπενμαουΐε C 303 (1142). || Da ar. i b n M u ' ā w i y a h pr.; cfr. μααουΐε = ar *Id.* C 268*b* (1183). **3. Ἐπενμεχέτη**: σουλ̓ηεμὲ ἐπενμεχέτη C 303 (1142). **4. Ἐπενμούμεν**: ἀλῆς ἐπενμούμεν C 303 (1142). || Da ar. i b n + M u ' m i n pr.; cfr. ar. *Id.* = gr. μούμεν C 586*b* (1145).

ἐπεντίθημι vb. tr. 'interporre': aor. ptc. pass. ἀκριβοῦς ἐπιζητήσεως ἐπεντιθείσης T 505 e 507 (1331). || Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S, D.

ἐπενοχλέω vb. tr. 'infastidire, molestare': inf. pres. ἐπενοχλή T 82 (1098), 84 (1099), fut. επενωχλοισεν T 101 (1114?), 194 (1149). || Gr. med. *id.* 'continuare a molestare' D.

Ἔπεν Σέλου t.: τὸ πηγάδιον τὸ λεγόμενον ἔπεν σέλου C 516 (a. 1133) = ar. *ibn sālū* 'figlio di Sālū' ib. 517, r. 1.

Ἐπενχέσε ep. m. indecl.: ἐβραχὲμ ἐπενχέσε C 303 (1142). || Da ar. i b n (v. ἔπεν) + ' I s à pr.? (v. Ἴσες).

ἐπεξουσία s. f. 'potere, facoltà': acc. sg. ἐπεξουσίαν GM 65 (1135), επεξουσιαν R II 121 (1193), ἐπεξούσια T 244 (1175); pl. acc. ἐπεξουσίας GM 168 (1266). || Cfr. iscr. ἐπεξουσιάζω 'avere potere su' D.

ἐπεξουσίως avv. 'con pieni poteri' GM 46 (1075-1077), 151 (1201), C 331 (1176), ecc. || Cfr. il prec.

ἐπεργαζόμενος: v. ἀπεργάζομαι.

ἐπερεάζω vb. tr. 'molestare': pres. inf. ἐπερεάζειν T 126 (1125), R I 247 (1124), ecc., πέρεαζην C 558 (1141); ptc. ἐπερεάζων R II 22 (1141), φανῆ ἐπερεάζοντα C 414 (1122), pass. ἐπερεαζωμένην C 445 (1223). Aor. inf. ἐπερεᾶσαι GSJ 206 (1186). || Da ἐπηρεάζω.

ἐπερέασις s. f. 'molestia': acc. ἐπερέασιν T 327 (1196). || Da ἐπερεάζω.

°**ἐπέρχομαι** vb. intr. 'provenire': τὸ γάλας..., ὅπερ ἐπέρχεται ἀπὸ τῶν προβατων τοῦ αὐτοῦ μανδρίου T 472 (1270). || Gr. ant. 'sopraggiungere'.

ἐπευχιον: v. ὑπευχήν.

°**ἐπεύχομαι** vb. intr. 'pregare': τοῦ ἔφεχαισθαι ἤπερ εμῶν ἁπάντων T 233 (1171).

ἐπεχρέοσα: v. ἀποχρεόω.

ἐπηκηρῶς: Ἐγὼ ῥογέριος κώντης στέργω καὶ ἐπηκηρῶς C 511 (1111). || Lg. ἐπικυρῶ.

°**ἐπηρεάζω** vb. tr. 'molestare': pres. ind. pass. πυράζεται C 446 (1224). Aor. inf. πειρεᾶσαι C 430 (1182). || V. ἐπερεάζω.

ἐπηρεαστικός agg. 'molesto': χεῖρα ἐπηρεαστικήν T 54 (1054?) || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

°**ἐπήρεια** s. f. 'molestia': gen. εὐπηρείας C 32 (1153); acc. ἐπηρίαν C 390 (1094), R II 22 (1141).

°**ἐπιβάλλω** vb. tr. 'collocare': aor. ind. τρίτον τερμονιον ἐπεβάλαμεν T 354 (1206). **b.** 'mettere a capo': aor. cgt. ἵνα ἐπιβάλει ἡγούμενον GL 11 (fine X sec.). || Gr. med. 'id.' D.

ἐπίβασις s. f. 'salita': acc. ἐπίβασιν Caspar 633 (1098). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

°**ἐπιβουλεύω** vb. intr., medio 'consigliarsi': aor. ptc. επϊβουλεψάμενοι T 398 (1233). || Gr. ant. *id.* att. 'tramare', 'avere in animo di'.

ἐπιβραβεύω vb. tr. 'assegnare, concedere': pres. ptc. ἐπιβραβεῦωμενους R I 265 (1125). Aor. ind. pass. ἐπεβραβεύθη GM 211 (1189); ott. 3. sg. ἐπιβραβεύσιε τὸ ἡμέτερον κράτος... χωράφια C 13 (1134). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L, D, K, da επί + gr. ant. βραβεύω 'decidere in merito a'.

ἐπιβραδεύω vb. tr. 'prolungare nel tempo': τοῖς προδεσπόσασι τὴν κυριοτητα ἐπιβραδέυει R II 30 (1144). || Da gr. tardo (Esichio) ἐπιβραδύς 'lento' L-S; ἐπιβραδεύω 'concilio' ThG.

ἐπιγαμβρεύω vb. intr. 'diventare genero di': ἐπιγαμβρεύσας Νϊκολάω Μουσκάτω GSJ 121 (1149). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* L-S. **b.** medio 'sposarsi': εἶνα νομιμός (lg. ἵνα νομίμως) επιγαμβρἐύσεἰται T 367 (1214). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, K.

ἐπιγινώσκω vb. tr. 'riconoscere': pres. inf. ἐπιγινόσκην GSJ 255 (1245). || Gr. tardo *id.*, ant. ἐπιγιγνώσκω L-S, D.

°**ἐπιγραφή** s. f. 'firma preposta (ad un documento)': gen. ἐπιγραφῆς T 473 (1270). || Gr. ant. 'epigrafe', 'titolo'; cfr. ὑπογραφή.

°**ἐπιγράφω** vb. tr. 'scrivere, redigere': pres. inf. πρυξὶ τέκνων ἐπιγράφεσθαι C 600 (1112). Aor. ind. 1. sg. ἐπίγραψα T 396 (1232) = GK 43.

°**ἐπιδείκνυμι** vb. tr. 'esibire': aor. ind. 2. pl. τα σιγίλλια πρός με ἐπιδείξαται T 146 (1131).

ἐπιδέσπωσις s. f. 'proprietà': ἔσφαλε τῶν δικαιομάτων τῆς επϊδεσπῶσεως T 398 (1233). || Da gr. ant. ἐπιδεσπόζω.

°**ἐπιδέω** vb. intr. 'chiedere': αἰτοῦντες τὲ καὶ ἐπιδέοντες τοῦ... ἐπιδοῦναι ἡμῆν T 35 (1035). || Gr. tardo (pap.) 'id.', gr. ant. 'mancare di', dep. δέομαι 'chiedere' L-S.

°**ἐπιδίδωμι** vb. tr. 'dare in aggiunta o spontaneamente', 'pagare': pres. ind. ἐπιδήδω T 147 (1131), ἐπιδιδῶ ibid. e 329 (1198). Impf. 3. pl. επὲδίδον T 230 (1170). Aor. ind. 1. sg. επεδοκαν T 328 (doc. cit.), pl. 1. ἐπεδώσαμεν GSJ 255 (1245), 3. ἐποιδήδωσαν CMG 20 (1328), pass. 3. sg. ἐπὶδώθη R II 23 (1141), ἐπεδίθει T 70 (1091); cgt. 3. pl. επιδόσουν e inf. ἐποιδῶσαι T 334 (1198); ptc. pass. επεδωθέν C 385 (1091?), R II 46 (1145).

ἐπιδοδέω o **ἐπιδόδω** vb. tr. 'pagare': pres. ind. ἐπιδὄδὸ T 329 (1328). || Da gr. ant. ἐπιδίδωμι; v. δοδέω, ἐπεδωθῶμεν.

ἐπιδουλεύομαι vb. tr. 'obbligarsi, contrarre obbligo': pres. ind. ἐπιδουλεύεται GSJ 232 (1215). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* 'essere schiavo' L-S.

°**ἐπιζητέω** vb. tr. 'chiedere, pretendere': pres. ind. 3. pl. ἐπιζητοῦν C 472 (1123).

°**ἐπιθυμέω** vb. tr. 'desiderare': pres. inf. ἐπιθυμᾶν C 16 (1141).

ἐπικαρπεύω vb. intr. 'trarre nutrimento': aor. cgt. ἐπικαρπεύσωσιν T 472 (1270). || Cfr. gr. ant. ἐπικαρπίζομαι 'id.'.

ἐπικάμπτομαι vb. intr. 'essere affabile': εὐσπλάχνως ἐπικαμπτόμενος CMG 36 (1328), ἐπικαμπώμενοι εὐσπλάχνως CMG 60 (1329). || Gr. med. *id.* 'id.' K, da gr. ant. ἐπικάμπτω 'piegare ad angolo'. Cfr. κατακάμπτω.

ἐπικαρπεύω vb. intr. 'trarre frutto da': aor. cgt. ἐπικαρπεύσωσιν T 472 (1270); inf. ἐπικαρπεῦσαι C 680 (1259). || Da ἐπί + gr. tardo (II sec. a. C.) καρπεύω 'usufruire di' L-S. Cfr. gr. ant. ἐπικαρπίζομαι 'sfruttare'.

ἐπικαρπέω vb. tr. 'sfruttare': pres. inf. ἐπικαρπῆν GSJ 255 (1145). || Cfr. il prec. e gr. med. ἐπικαρποῦμαι 'trarre profitto' D.

ἐπικατάρατος agg. 'maledetto': T 49 (1052), R I 193 (1086), ecc. || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D.

ἐπικάτω avv. 'sotto': ἧς τὸ ἐπηκάτο μέρος C 421 (1167); εις την επικατου μερίαν T 125 (1125), τοῦ ἐπικάτου μέρους GSJ 185 (1166), ecc. **b.** prep. ἐπικάτω τοῦ στύλου T 74 (1033), ἐπικάτω τοὺ τιμίου σταυρου T 147 (1131), ἐπὶκάτω τῆς ὀδοῦ T 174 (1142); ἐπικάτου τὄν αππιδίον GD 60 (1061); ἐπικάτω τὴν φόσσα T 122 (1123); επικάτω τὰ αμπέλια T 154 (1134); ἐπικάτου εἰς τόν λάκκον T 160 (1139). || Gr. tardo (Esichio) *id.* L-S; v. ἀπικάτω.

ἐπικάτωθεν prep. 'sotto': ἐπὶκατωθεν τῆς μονῆς T 13 (1005). || Da ἐπικάτω + -θεν; cfr. bov. *apikátte* TNC e v. ἀποκάτωθεν.

ἐπικέρδιον s. n. 'profitto, guadagno': εις επικέρδιον της μονης T 407 (1242). || Cfr. gr. ant. ἐπικέρδια pl. L-S.

Ἐπικήγλης ep. m.: νικολάου του επικηγλη T 173 (1141). || Da gr. ant.

(Epicarmo) ἐπικύκλιος 'focaccia siciliana rotonda' L-S? Cfr. Κουλλούρας.

°ἐπίκλην s. indecl. 'cognome': πέτρος κριτὴς μυρομάννης, τῷ δὲ ἑτέρω ἐπίκλην πέτρος τοῦ παπα ἰῶ R II 124 (1195), Ἰουφρίδος στρατιλάτις, τὸν 'πίκλην Οὐρσέλλου Müller 13 (1359). || Gr. ant. *id.* avv. 'per nome', 'per soprannome' L-S, gr. med. *id.* s. n. K, Psaltes § 276 (in nota).

°ἐπίκοινος agg. 'comune': στένον ἐπίκεινος ὃν ἔχωμεν μετὰ τοῦ ἐξάρχου καὶ τὰ ὀσπίτϊα αὐτοῦ T 515 (1167?). || Lg. (τὸ) στενὸν ἐπίκοινον ὃ ἔχομεν... 'il vicolo che abbiamo in comune...'.

°ἐπικρατέω vb. tr. 'dominare': pres. ind. 3. pl. ἐπικρατῶσιν T 57 (1059?); impf. 3. sg. ἐπικράτει C 92 (1236), 444 (1223), pl. ἐπὶκράτουν T 359 (1213), ἐπικράτουσαν C 534 (1130-1140?; lg. ἐπικρατοῦσαν); inf. ἐπικράτη C 635 (1192). Aor. ind. 3. pl. ἐπικράτησαν T 230 (1170). || Cfr. bov. *ekratússa* impf. 3. pl. di *krató* TNC e v. κατακρατέω.

ἐπικράτημα 'proprietà, possedimento': pl. ἐπηκρατήματα R I 215 (1108). || Da ἐπικρατέω.

°ἐπικράτησις s. f. 'dominio': ἐκ τῆς παραλόγου ἐπικρατίσεος GSJ 84 (1127), του ἔχειν η ἐκλησία τῶσον τὴν ἐπικράτησειν, ὡς καὶ την ιδιὄκτησιν T 399 (1233). || Gr. tardo (II-III sec.) 'dominio, potenza', ant. 'vittoria su' L-S.

ἐπικύρο: ὑπεγράψα διὰ τοῦ σταυροῦ πρὸς ἐπικύρο R II 49 (1145). || Lg. ἐπικύρωσιν, da gr. ant. ἐπικύρωσις 'conferma'.

°ἐπικυρόω vb. tr. 'confermare': pres. ind. 1. sg. ἐπεκυρῶ C 5 (1097), πικηρο Pratesi 433 (1261), pl. ἐπεκυροῦμεν R I 264 (1125); inf. ἐπικυρῖν GSJ 273 (1121). V. ἐπηκηρῶς, προσεπικυρόω, ωκυρώθη.

°ἐπικύρωσις: v. ἐπικύρο.

ἐπικυρωτικός agg. 'confermativo': ἐπικυροτικὸν σιγίλλιον T 25 (1032). || Cfr. ngr. *id.*, da ἐπικυρόω, D.

°ἐπιλαγχάνω vb. intr. e tr. 'toccare, spettare': pres. ind. 3. sg. με ἐπιλαγχάνει GO 108 (1053); ptc. τὸ ἐπιλάχανόν μοι C 87 (1191), τὸ επιλαχάννωντά σε T 142 (1130), τὸ ἐπειλλαχχάνοντάν μου GO 130 (1054), την ἐπηλαχάνουσάν μου GO 61 (1052?), ἐπειλαχάνουσάν μου GO 124 (1054), τὴν ἐπιλανχάννουσάν μου GO 113 (1053), τά μοι ἐπιλαγχονὸντα Schneider 264 (1119), τὸ ἐπιλάγχανῶ μας GSJ 90 (1128). || Gr. tardo 'id.', gr. ant. 'toccare in sorte dopo' L-S.

°ἐπιλέγομαι vb. tr. 'scegliere': aor. ind. ἐπιλέγξαντο GSJ 273 (1121).

°ἐπιλογή s. f. 'clausola': απὸτασσῶμενοι οἱμεὶς πάσαν παραγραφὴν καὶ επιλογῆν ἢ αρωγῆν δικαίου T 480 (1271). || Gr. ant. 'scelta'; ma ἐπιλέγω 'scegliere' e 'aggiungere'.

ἐπιμάνικον s. n. 'manipolo (indumento liturgico)': pl. ἐπιμάνικα GM 210 (1189). || Gr. med. *id.* e ἐπιμανίκιον D; cfr. ant. cal. *pimanica* LibVis 83.

ἐπίμελος agg. 'pentito': ἦτε οἱμεῖς ἐπίμελη γενόμεθα ἦνα μὴ ἠσακδόμεθα T 313 (1192). || Sta per μετάμελος; da escludere un rapporto semantico con gr. ant. ἐπιμελής 'attento, sollecito'.

ἐπίμοσχος agg. '(mucca) che allatta un vitello': acc. ἀγελαδὰ ἐπίμοσχον GSJ 67 (1102). || Da gr. ant. ἐπὶ + μόσχος.

ἔπιν s. m. indecl. 'figlio (di)'. || Da ar. *ibn* 'id.', frequente nella formazione di patronimici. Anche βήν, ἔβην, ἐπβην, ἔπεν, ἴβιν. Spesso è tradotto con υἱός. 2. **Ἔπιν Γόρκ** t. indecl.: τοῦ χωρίου ἔπιν γόρκ = ar. *rahl ibn ġ.r.k.* C 278 (1183). || Cfr. ar. *id.* C 243, r. 2 (1182) = *casale filii goroc* (pr., Pellegrini 323) ib. 202. 3. **Ἐπινβαρνάκι** ep. m.: αὐδεραχαμὲ, επινβαρνάκι C 300 (1142). || Cfr. ἔπιν βαρνεκέζ = ar. *(i)bn barnakāš* C 568*a* (1145)?

ἐπινενοουμένων: πάντων τῶν ἐπινενοουμένων δουλευτῶν τε καὶ προαρχόντων C 384 (1117). || Lg. ἐπινοουμένων 'eventuali, immaginabili', da gr. ant. ἐπινοέω.

Ἐπινζήτ ep. m. indecl.: αὐδελμενὲμ ἐπινζήτ C 303 (1142). || Da ar. i b n (v. ἔπιν) + Z a y d pr.; cfr. ar. *Id.* = gr. ζέϊτ C 571*b* (1145), ζέϊδ ib. 529*b*. 2. **Ἐπινιακῶβ** ep. m. indecl.: ἰωσὴφ ἐπινιακῶβ C 81 (1172) = ar. *yūsuf (i)bn ya'aqūb* ib. 82, r. 19. || Cfr. Ἰακῶβ.

Ἐπίνικος (Ἅγιος) t. m.: τοῦ ἁγίου ἐπίνικος C 534 (1130-1140?); τὸν ἅγιον ἐπίνικον C 527 (1142). || Gr. ant. Ἐπίνικος pr. P-B.

Ἐπινλούς ep. m.: χουσὶν ἐπινλούς C 303 (1142). || Cfr. ar. *Allušah* pr. f. = ἠλοῦσσε C 565*b* (1145) e v. ἔπιν. 2. **Ἐπινμουχτάρι**: v. Μούκταρης. 3. **Ἐπινσυρακούσης** ep. m.: ὁ ἀγαρινὸς ἰωσὴφ ὁ ἐπινσυρακούσης C 81 (1172) = ar. *ibn as-siraqūsī* ib. 82, r. 16: 'figlio del Siracusano'. 4. **Ἐπινχάκ** ep. m.: ἰωάννης ἐπινχάκ C 81 (1172) = ar. *yānī ibn al-ḥāǧǧ* 'Giovanni figlio del pellegrino' ib. 82, r. 15. || V. χάτζης.

ἐπινοέω: v. ἐπινενοουμένων.

ἐπίνοιον s. n. 'eponimo, cognome': γυνὴ ῥομπέρτου ὁ τὸ ἐπίνοιον ἔχων πιτζόλος C 362 (1171), μαλεῖνου νοταρίου ο τω επίνιον πρωτοσπαθαριου T 287 (1184), νϊκολάου ὁ το ἐπίνιον μαγιδιὄτης T 389 (1229). || Forma dubbia, nonostante la plurima attestazione; cfr. ἐπωνυμία.

ἐπινομα: ἰωάννου... τῇ ἐπινομα τοῦ πασσαβαντου T 369 (1214). || Cfr. gr. ant. ἐπωνυμία 'soprannome'. || Prob. lg. ἐπινομία.

ἐπινομία s. f. 'eponimo, cognome': ἰωάννου τὶ ἐπινομία ἀγελλιτάνου T 391 (1232), νικολάου τι ἐπινομία του γρᾶσσου T 393 (1232), ἐποἰνομία T 403 (1238). || Per metatesi da ἐπωνυμία? Cfr. gr. med. ἐπινόμι(ον) D, K.

ἐπιπλάγιον s. n. 'fianco di un monte': pl. ἐπιπλάγια C 331 (1176). || Da ἐπὶ + πλάγιον.

ἐπίπλαγον s. n. 'fianco di un monte': pl. ἐπίπλαγα T 231 (1170). || Dal prec.

°ἐπιρρίπτω vb. tr. 'far ricadere': ἀσφάλειαν ἐξέθεντο τοῦ μὴ ἐπιρίπτειν τῆι τοιαυτηι ἁγια μονῆι πώποτε ἐπήρειάν τινα τῶι κάστρωι ἀυτῶν ἐπερχομένην T 54 (1054?). || Gr. ant. 'scagliare sopra'.

ἐπισημειόομαι vb. tr. 'segnare in alto (all'inizio di un documento)': aor. ptc. οἱ τοὺς τύπους τῶν... σταυρῶν σὺν τῶν ὀνομάτων ἐποισυμιοσάμενοι ἐν τῶδε τῶ ὕφει GK 34 (1181). || Scol. *id.* D.

Ἐπίσιπος ep. m.: Λέοντα τὸν Ἐπίσιπον (?) MénC 323 (1076). || Lg. Ἐπίσημος P-B?

ἐπισκέπτης s. m. 'visitatore': εὐεργέτης τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ ξένων καὶ ἐπισκεπτῆς τῶν ἐν φυλακῇ αἰχμαλώτων C 324 (1172). || Gr. tardo *id.* 'esaminatore' L-S, gr. med. 'ispettore', 'visitatore' D, L, K.

°ἐπισκέπτομαι vb. dep. tr. 'osservare': ptc. ἐπισκέπτοντες Caruso 322 (1234; incerte le ultime 6 lettere).

ἐπίσκεψη s. f. 'visita ispettiva, ispezione': ἐν τοῖς πάλαι ἐπισκέψαις CMG 64 (1329). || Cfr. ngr. *id.* D, da gr. ant. e med. ἐπίσκεψις L-S, D, K.

ἐπισκοπεῖον s. n. 'sede del vescovo, vescovato': ἐπἰσκοποῖον Spata II 464 (1096) = ἐπισκόποιον C 291. || Gr. tardo e med. ἐπισκοπεῖον L, D. Cfr. cal. *Piscopío*, sal. *Pescopío* LG 155, luc. *Episcopía* TCI 42 D 4-5 (PZ) e, da *επισκόπειον, *Episcópio* TCI 36 F 1-2 (SA), *Piscópio* (Sega di) TCI 52 D 3, ecc.

ἐπισκοπεύω vb. intr. 'essere vescovo': pres. inf. επησκοπευιν Holtzmann 342 (1164); ptc. gen. ἐπισκοπεύοντος MénC 324 (1076). || Gr. tardo e med. *id.* 'ispezionare', (II sec.) 'essere vescovo' D, L, K.

ἐπισκοπή s. f. 'diocesi': gen. ἐπισκοπῆς GL 11 (fine X sec.), GR 135, ecc.; acc. ἐπισκοπήν GL l. c., C 290 (1096), ecc., ἐπισκοωήν C 514 (1132); ἐλθόντος δέ μου ἐν τῇ ἐμῇ ἐπισκοπῇ GSJ 240-241 (1222). || Gr. tardo 'ufficio del vescovo', gr. med. anche 'diocesi' D, L, K. 2. **Ἐπισκοπή** t.: αστεως πισκωπης T 160 (1139); πολεως επισκοπης μηλητου T 271 (1181), βουφάρδος τῆς πισκωπης T 178 (1143). || Cfr. *Piscópi* (RC, CZ) DTOC.

ἐπισκοπία s. f. 'vescovato': acc. ἐπισκοπῖαν σκύλλακος T 182 (1145). ||

Gr. tardo (IV sec.) *id.* 'ufficio del vescovo' D, L.

ἐπισκοπικός agg. 'vescovile': τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαίου C 293 (1131?); ἐκκλησίαν... τὴν ἐπισκοπικήν GO 144 (1054-1056?). || Gr. tardo e med. *id.* D.

°**ἐπίσκοπος** s. m. 'vescovo': ηπησκῶπος Holtzmann 341 (1083); gen. ἐπισκόπου GSJ 56 (1098), 240 (1222), ecc. (freq.), ἐπισκότου R I 161 (1053; anche ἀρχεπισκότου ibid.); acc. ἐπίσκοπον GO 62 (1052?), 101 (1053) ecc. || Gr. tardo (*N. T.*) e med. 'id.', gr. ant. 'sorvegliante', 'ispettore' L-S, D. **2.** **'Επίσκοπος** t. m.: 'Ρωκέρης τοῦ 'Επισκώπου GSJ 94 (1128), Νικολάου τοῦ 'Επισκόπου GSJ 259 (1264), αστεος πισκωπου T 158 (1138), αστιος πισκωπω T 169 (1141). || Cfr. *Piscópu* t. DTOC.

ἐπισκοωήν: v. ἐπισκοπή.

°**ἐπισπάω** vb. tr. 'attirare': rifl. pres. imper. 3. ἐπισπάθω GSJ 206 (1186); fut. ind. ἐπισπήσεται T 41 (1042).

ἐπισταθοῦμεν: v. ἐφίστημι.

°**ἐπίσταμαι** vb. tr. 'sapere': pres. ind. 3. ἐπίσταται 'si sa' Di Matteo 464 (1338).

επιστάσθοσαν: v. ἐφίστημι.

ἐπιστασία s. f. 'imminenza': τὴν ἐπιστασίαν... τοῦ θανάτου προσδοκῶσα R I 150 (1049). || Gr. tardo *id.* 'autorità, dominio', (V sec.) 'attacco' L, gr. med. anche 'cura, pensiero'; ma cfr. gr. ant. ἐφίσταμαι 'sovrastare, incombere' L-S.

°**ἐπιστρέφω** vb. tr. 'restituire': aor. inf. ἐπιστρέψαι C 680 (1259); fut. ind. pass. ἐπιστραφήσεται ib. 679. || Gr. ant. 'girare', gr. med. anche 'restituire' K.

ἐπισυνάγω vb. tr. 'raccogliere': inf. ἐπισυνάγειν C 17 (1141); ptc. ἡ ἐζ (lg. ἐξ) αὐτῶν ἐπισυναγομένη τιμή R I 154-155 (1049). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* 'id.' L-S, D.

ἐπισυναρέσκομαι vb. dep. intr. 'accordarsi': aor. ptc. ἐπισυναρεσθέντες GM 130 (1194). || Da gr. ant. ἐπί + συναρέσκομαι 'id.'.

ἐπισωρεύω vb. tr. 'radunare': τρεις μοναχοῦς... επισωρευσας καὶ ἑτέρους ὁσίους ἄνδρας T 88 (1101). || Gr. tardo (*N. T.*) e med. *id.* 'accumulare, ammassare' L-S, D.

°**ἐπιταγή**: v. ἐπαγῆς.

ἐπιτηρητής s. m. 'ispettore, sovrastante': φιλόθεος μοναχὸς ὁ ψάλτης καὶ μέγας ἐπιτηρητής C 301 (1141). || Gr. tardo (pap. II sec.) e med. *id.* L-S, D. **2.** **'Επιτηρητής** ep.: gen. 'Επιτιριτοῦ GSJ 260 (1264), τοῦ ἐπιτιρίτι T 473 (1270).

°**ἐπιτίθημι** vb. tr. 'porre sopra': aor. ind. 3. sg. ἐπέθυκει τὸ ἅγιον εὐαγγελιον ἐπάνω τού τερμονίου 'fu posto (?)' T 354 (1206); pf. ἐπιτεθεκαμεν R I 205 (1100).

ἐπιτόπιος s. m. 'contadino indigeno, servo della gleba per motivo di nascita': τοῦς ἐπιτοπήους με ὅλον το εδικον κηνήτον καὶ ακηνητον R I 217 (1108). || Gr. tardo (scol.) ἐπιτόπιος, -ον 'locale' L-S, D.

ἐπιτοπίως avv. 'sul luogo': GD 46 (1042), C 428 (1182), ecc., ἐπιτοπίος Sola 536 (1067), ἐπιτοποίως GSJ 116 (1144), ἐπὶ τοπίος T 354 (1206). || Gr. med. (VIII-IX sec.) *id.* L, D. **2.** prep. col gen. 'nel territorio di': ἐπιτοπήως τοῦ ἀμηστράτου C 413 (1122).

ἐπιτραχήλιον s. n. 'stola': επητραχίληον T 225 (1167), πιτραχύλην CMG 131 (1334). Pl. ἐπιτραχήλια GM 210 (1189). || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L, D, K, dall'agg. -ιος, -ιον (*Suda*) 'sul collo' L-S, da ἐπί + gr. ant. τράχηλος 'collo'.

ἐπιτράχηλον s. n. 'stola': CMG 127 (1334). || Dal prec.

ἐπιτρικλίζω vb. tr. 'spostare dentro, far ricadere in': ὅσους ἀπὸ τότε ἐπετρίκλεισεν ὁ συνοριασμὸς τὸν τόπον ἔσωθεν ἱερεῖς C 290 (1096). || Da ἐπί + τρακλίζω.

°**ἐπίτροπος** s. m. 'curatore', 'tutore': pl. πιτροπι T 190 (1147; anche επιτροποι, ἐπίτρωπη ibid.). || Cfr. *pitropus* Pratesi 91 (1188?); v. κατεπίτροπος.

ἐπιτροπούς: ἀλλ'εἰ καὶ εἰς

ἐπιτροποὺς ἐλθεῖν δωκιμάσω C 364 (1171) = ἐπϊτρόπους Spata II 428. || Lg. ἐπιτροπήν, gr. ant. 'ricorso', o meglio ἀποτροπήν (v. δοκιμάζω).

'Επιφάνης pr. m.: επιφανης CDBa IV 12 (991), Επηφαν ib. 94 (sec. XI). **b.** **'Επιφάνιος**: ἐπιφάνιος e gen. ἐπιφανίου T 95 (1110), επὶφάνιος T 101 (1115?), ecc. || Entrambe le forme in P-B; cfr. il cg. *Pifano* (It. merid.) DCC. **2.** agion.: τοῦ ἁγίου ἐπιφανίου T 512 (1112); ἅγιον ἐπιφάνιον C 526 (1142).

°**ἐπιφέρω** vb. tr. 'infliggere': aor. ind. 1. pl. ποίνην ἐπεφέραμεν C 428 (1182). || Gr. tardo 'id.', gr. ant. 'imporre' L-S.

ἐπιφιλονικέω vb. intr. 'contendere': pres. ptc. (τὸ ἀμπέλιον) ἐπιφιλονικούμενον ἔστιν GR 138. || Gr. tardo *id.* 'continuare a disputare', 'disputare contro' D, (IV sec.) 'opporsi, contrastare' L.

'Επίφορος epit. m.: γρηγοριος ο ευτελης ἵερευς καὶ πρωτοπαπας ο επιφορος T 386 (1228). || Da gr. ant. ἐπίφορος agg. 'favorevole'?

ἐπιφορτόω vb. tr. 'caricare su, imbarcare': inf. ἐπιφορτοῦν καὶ εἰσκομίζειν ἐν τῇ λυπάρα C 518 (1134). || Gr. tardo (III-IV sec.) *id.* S, da gr. ant. ἐπί + φορτόω. V. φορτώνω.

°**ἐπιφωνέω** vb. tr. 'convocare': ἐπιφώνησα τοὺς γέρωντας C 432 (1183). || Gr. ant. 'chiamare per nome'.

°**ἐπιφωράω** vb. tr. 'sorprendere': aor. cgt. pass. επιφοραθη T 323 (1194). || Gr. tardo (V sec.) *id.* D, L; v. φωράω.

ἐποδηζόμενος: v. ἐμποδίζω.

ἐποιδήδωσαν: v. ἐπιδίδωμι.

°**ἐπόμνυμι** vb. tr. e intr. 'giurare': aor. ind. ἐπομόσασιν Sola 537 (1067).

ἐπόμψεσιν: v. ἐπόψεσι.

επονηα: ιωαννης τη επονηα του καφιρου T 129 (1126). || Lg. gr. ant. ἐπωνυμία 'soprannome'.

ἐπόνομα s. n. 'eponimo, cognome': pl. τàδè (lg. τὰ δὲ) ὑφοι τῶν ὀνομάτων καὶ ἐπονομάτων R I 236 (1121), συν τον ονοματον καὶ τι ἐπονομαιων (lg. -άτων) R II 97 (1174). || Deverbale da gr. ant. ἐπονομάζω 'soprannominare'.

°**ἐπονομάζω** vb. tr. 'soprannominare': pres. ptc. ἐπονομαζομμένου GO 101 (1053), ἐπονομοζομενου R I 236 (1121), ἐπονὁμαξομένου R I 230 (1110).

ἐπονομαιων: v. ἐπόνομα.

ἐπονόματον s. n. 'eponimo, cognome': σὺν τω ονοματήν μου καὶ ἐπονοματων T 177 (1143). || Ricostruito dal pl. di ἐπόνομα; o da επὶ + ὀνομάτιον.

ἐπονομία s. f. 'eponimo, cognome': λέωντος τῇ επὸνομία μάλαφέρα T 238 (1173), ιωαννου τῇ επονομηα του μαρὶονειτῇ T 550 (s. d.), γουλιελμου τῖς πρεσβητερας τῇ επονομα τῶ αράτων T 501 (1303). || Da gr. ant. ἐπωνυμία, con influsso di ὄνομα.

ἐπορίζομαι vb. tr. 'ordinare': aor. ind. επῶρισάμεθα τὸν σειμίον τοῦ ὑποδειξαι ἡμὶν μαρτυρας T 73 (1093). || Da ἐπί + ὁρίζομαι.

ἐποτίζει: v. ποτίζω.

°**ἐποφείλω** vb. intr. 'spettare': ὅσα οἰά ἡμεῖν ἐποφήλουν καὶ ἐν ημεῖν πρέπει εποφυλεῖν T 532 (1251). || Gr. ant. 'dovere ancora'.

ἐπόψει prep. col gen. 'al cospetto': ἐπόψει τῶν ὑπογραψάντων C 340 (1192), ἐπόψη τοῦ προειριμένου Sola 538 (1067), παρουσία καὶ ἀπόψει τῶν ὑπογραψάντων GM 151 (1201) = C 354. || Da ἐπ' ὄψει 'sotto lo sguardo'. **2.** **ἐπόψεσι**: ἐν παρουσίᾳ καὶ ἐπόψεσι τῶν... μαρτύρων C 660 (1185), ἐπόψεσιν GL 11 (fine X sec.), T 124 (1124), εποψαισι R I 175 (1061), ἐπόμψεσιν R I 236 (1121). || Da ἐπ' ὄψεσι 'sotto gli sguardi', cfr. παρουσίαν καὶ ἐπ' ὅμψεσιν GD 60 (1061). **3.** **ἐποψέων**: παρουσία μαρτύρων καὶ ἐποψέων ὑπογεγραμμένων παρακληθέντων μαρτύρων C 378 (1206).

ἐππαγῆς: ἐκθέσθαι τὴν τελευταίαν ἐπιταγήν..., ἔστι δὲ τὰ τῆς ἐππαγῆς μου ταύτης R I 190 (1086). || Lg. ἐπιταγῆς, da gr. ant. ἐπιταγή 'ordine, comando, prescrizione'.

ἐππόλητων: v. 'Ιππόλυτος.

'Επράξει: v. Εὐπράξης.

ἐπρότεις: v. ἐμπρώτοις.

επρωστεν: v. προστάσσω.

°**ἑπτά** num. 'sette': ευτᾶ T 415 (1245), ευπτά T 484 (1272). || Cfr. gr. med. ἔφτα DCG, bov. *eftá, está*, ecc., otr. *(e)ftá, ettá* LG, ILEIKI s. v. ἑτ-τὰ.

ἑπταδέλφων: v. αὐτάδελφος.

Ἑπταδένων ep. m.: Λέων πρωτοσπαθάριος ὁ Ἑπταδένον GD 60 (1061). || Lg. Ἑπταδεύων? Cfr. iscr. (III sec. a. C.) ἑπταδεύω 'essere un membro del consiglio dei sette' L-S.

ἑπταισμάτων: v. πταῖσμα.

°**ἑπτακόσιοι** num. 'settecento': n. ευτακοσια T 426 (1265). || Cfr. otr. *eftakòši* LG, anche ἑτ-τακόσ-σοι ILEIKI.

°**ἑπτακοσιοστός** num. 'settecentesimo': dat. n. εὐπτακωσιωστώ GM 162 (1264), T 441 (1268).

ἑπταπλοῦς agg. 'sette volte tanto': τιμὴν... ἐκταπλὴν καταυάλωμεν T 52 (1054). || Gr. tardo (*Settanta*) *id*. L-S, D.

Ἑπταποκάμιλλος ep. m.: κώνστα ὁ επωνωμαζώμενος του επτᾶποκαμιλλου T 276 (1181). || Lg. Ἑπταποκαμίσου, da επτά + gr. tardo e med. ὑποκάμισον 'camicia' D?

επτομερῶς: v. λεπτομερῶς.

°**ἐπωνυμία** s. f. 'soprannome': επονοιμια T 129 (1126). || V. anche επονηα e cfr. ἐπίνοιον, ἐπίνομα, ἐπινομία, επονηα, ἐπόνομα, ἐπονόματον, ἐπονομία, ἐπώνυμον, πωγίμι.

ἐπώνυμον s. n. 'eponimo, cognome': ἰωαννηκίου μοναχοῦ οὗ τὸ ἐπόνυμον ἀρχαγγέλου T 516 (1172), ιωαννου νοταρίου εὐτελοῦς οὕτω ἐπὸνημα βελούχου T 313 (1192; lg. οὗ τὸ ἐπώνυμον), λεων εκ τοῦ ἐμβλήχου ὑπάρχει τὸ ἐπόνυμον αυτου[T 557 (s. d.). || Gr. tardo (I sec.) e med. *id*. L-S, D.

ἐπωφελής agg. 'vantaggioso': εποφελὲς τοῦτο ἴδοτες T 310 (1192). || Gr. tardo (II sec.) *id*. L-S, D. **b.** 'che mira al vantaggio': οὐ δέον ἐκρίναμεν... ἐποφελεῖ μᾶλλον ψυχῇ τε καὶ σώματϊ ἀποκρινασθαι R I 274 (1132). Avv. **ἐπωφελῶς** 'vantaggiosamente': GM 125 (1193). || Gr. tardo (II sec.) *id*. L-S, D.

Ἑράκλης: v. Ἡράκλης.

ἐρανήσαντες: v. ἐρευνάω.

Ἐρασία t. f.: Ἡ Αἰράσια GR 344; τῆς Ἀρασίας GR 281; εἰς Ἐρασίαν GR 361, εἰς Ἐρασία GR 352. || Cfr. *Arasia* MénM 123 (1210), *Erasia, Arasi* (RC) Vendola 3752, 3753 (1310), *Arasí* t. e cg. DTOC; *Nicolaus Arasitanus* TabMalf 260 (1296). **2. Ἐρασίαι** pl.: αἱ Αἰρασίαι GR 349, αἱ Ἀρασίαι GR 401; χωρίου ερασιῶν T 424 (1257), κωμης ἐρασιων, διακρατησεως μεσῶν T 486 (1273); εἰς τὰς Ἄνω Ἀράσιας GR 389.

Ἔρασμος pr. m.: τοῦ Ἐράσμου GR 121. || Dubbio l'accento del nom.: Ἔρασμος (ma Ἐρασμός iscr. P-B), o Ἐράσμος, attraverso lat. Erasmus; cfr. gr. ant. ἐράσμιος 'desiderato, amato', da ἔραμαι, Tagliavini I 179, DNI s. v. *Erasmo*.

ἐραυνάω: v. ἐρευνάω.

Ἐραχιπεΐτ: v. Ῥαστζινέν.

ἐρβατίζω vb. tr. 'sottoporre ad erbatico': μήται ἀγγαρεύειν αὐτοὺς μήται ζημιοῦν μήται ἐρβατίζειν ἢ ἀνακρένην ἐν δικαστηρίῳ C 410 (1112) = ἐρβατίζην C 395 (1101). || Dal seg.

ἐρβατικόν s. n. 'erbatico, (imposta sul) diritto di pascolo o di taglio d'erba': ἐρβατικόν C 643 (1099), ἐρβατηκόν C 560 (1143); gen. ἐρβατικοῦ C 423 (1171), GSJ 206 (1186), ecc., ἐρβατηκοῦ C 413 (1122), ἀρβατικοῦ C 316 (1157?), T 329 (1198), ἐρβατίκου Holtzmann 340 (1083). || Da lat. med. *erbaticum* DCL: cfr. *absque ullo herbatico aut glandatico* DN 125 (1170). Sotto i Normanni il latinismo ha soppiantato νόμιστρον (v.). Per ἀ- < ἐ- cfr. otr. *arvári*, bov. *Arvári* t. da lat. herbārium LG s. v. *ἐρβάριον. **b.** 'foraggio' (?): ἔχει... ἀπὸ ἐρβατικοῦ ογγιαι β' CMG 98 (1332).

°**ἐργάζομαι** vb. tr. 'lavorare (la terra)': pres. inf. ἐργάζει T 138 (1129).

ἔργημα s. n. 'opera': αγαθα ἐργίματα T 277 (1182). || Cfr. gr. ant. ἔργμα 'id.'. V. καλοέργημα.

Ἐρεβίνθης ep. m.: nom. GSJ 274

(1121), Ἐρεβίνθις GSJ 165 (1159); gen. Ἐρεβίνθι GSJ 167 (1159), Ἐρεβήνθη GSJ 273 (doc. cit.), Ἐρεβήνθου GSJ 125 (1151), Ἐρεβίνθου GSJ 181 (1166). || Da gr. ant. ἐρέβινθος 'cece' o dal dim. gr. tardo (pap.) ἐρεβίνθιον L-S; cfr. bov., otr. *ruvitti* 'id.' e il cg. *Rivitti* DCC.

Ἐρέδης ep. m.: ο ηκος ερεδου ποτε βοσινι τοις ουρσινης Di Matteo 465 (1338). || Forse appellativo, da lat. heres, herēdis 'erede'.

°**ἐρείπιον** s. n. 'rudere': R II 81 (1171); pl. gen. ῥυπίων C 341 (1218). || Gr. ant. 'rovina', pl. 'ruderi' L-S. Cfr. gr. med. ὑπὲρ τῖς αγορᾶς του ῥιπίου ActAth V 138 (1008). V. Ἐλήπη.

ἐρείπιος agg. 'diroccato, diruto': f. nom. ριπιος CMG 50 (1329), gen. ἐρειπίου C 346 (1146) = GM 76; acc. ῥηπιον CMG 61 (1329). Pl. gen. n. ῥυπίων C 342 (1218). || Gr. tardo (II-III sec. a. C.) *id*. L-S. **b.** 'incolto, abbandonato': n. sg. ἐρείπιον GR 122, 229, ecc., ῥύπιον T 358 (1211). || Gr. med. (*Suda*) 'id.' L-S. Cfr. δέδωκεν... τόπον ῥίπιον ActAth V 188 (1037).

ἐρειπιοχωράφιον s. n. 'campo incolto': pl. ἐριπιοχωράφια GR 430. || Da ἐρείπιος + χωράφιον.

ἐρειπιοτόπιον s. n. 'luogo pieno di ruderi': gen. ἐρειπιοτοπεΐου C 71 (1146), ἐριποτοπεΐου ib. 72. || Gr. tardo (scol.) e med. *id*. L-S, D, K.

ἐρειπόω vb. tr. 'abbattere, demolire': aor. ptc. ἐρειποθέντων ναῶν C 345 (1146). || Gr. tardo e med. *id*. L, D; v. ῥειπιόω.

Ἐρεμάχας pr. m.: T 329 (1198).

ἐρεμίτης s. m. 'eremita': pl. nom. ἐρεμίτες T 125 (1125); gen. ἐρεμίτων T 85 (1099), GSJ 125 (1151). || V. ἐρημίτης. **b.** in t.: ναον τοῦ αγίου στεφανου τῶν ερεμίτων T 392 (1232).

ἔρεμνα: v. ἔρευνα.

ερεμνη μονος: εγω ροπερτος ηεροιος ὁ καὶ ερεμνη μονος R II 115 (1186). || Unica sottoscrizione greca, in un doc. latino; cfr. ibid. *Ego presbiter Iohannes Ierominimon*. Lg. ἱερομνήμων.

ερεμνήσαμεν: v. ἐρευνάω.

Ἐρετζογράφης ep. m.: ιωαννου ερετζογραφυ T 108 (1117).

ἐρευμνίσαντες: v. ἐρευνάω.

°**ἔρευνα** s. f. 'indagine': ἔρεμνα T 398 (1233); gen. ἐρεύνας C 367 (1095).

ἐρευνάδης s. m. 'inquisitore': ἱερεὺς καὶ ἐρευνάδης C 638 (1223). || Ricostruito da ἐρευνάδες, pl. di gr. tardo (VI sec.) ἐρευνάς, -άδος = lat. quaestor, quaesitor L-S.

°**ἐρευνάω** vb. intr. 'investigare, indagare': aor. ind. ερεμνήσαμεν T 398 (1233); ptc. ἐρευμνίσαντες T 11 (1000). **b.** tr. 'interrogare': aor. ind. 1. sg. ερευννησαν αυτοῦς Holtzmann 341 (1164). **c.** ἐρευνήσαντες GT 18, ma ἐρανήσαντες in app. || Da gr. tardo (*Settanta*) ἐραυνάω 'id.' L-S?

ἐρημάδον s. n. 'campo deserto, incolto': ἄμπελον καθὼς ἐστίν ἐρημάδον ὢν T 23 (1029). || Da *ἐρημάδιον, cfr. gr. med. ἐρημάδιν 'luogo deserto' K, da gr. tardo (IV sec.?) ἐρημάς, -άδος = gr. ant. ἐρήμη f. di ἐρῆμος, ἔρημος L-S, L.

ἐρημαμπέλιον s. n. 'vigna incolta': τὸ ἐριμωαμπέλιων GD 58 (1061). Pl. ἐριμαμπέλια e gen. -ίων C 14 (1134). || Da gr. ant. ἔρημος 'deserto' + ἀμπέλιον.

ἐρημάμπελον s. n. 'vigna incolta': ἐρημάμπελον R II 148 (s. d.), ἐρημάνπελον T 23 (1029), ἐριμάμπελον GR 241, ἐρημοάμπελον GSJ 142 (1154), ἐριμοάμπελον GSJ 164 (1159), δώσομέν σοί τινα χωράφιον ἐριμάμπελον GM 173 (1304), ἐν πετζην ἀρρεμαμπελον T 304 e 305 (1191); gen. ἐρημαμπέλου T 23 cit. Pl. ἐριμάμπελα T 11 (1000), GR 242. || Da gr. ant. ἔρημος 'deserto' + ἄμπελον o ἀμπέλιον; cfr. gr. med. του ἐρημωἀμπέλου ActAth V 90 (897). Per la forma con -ρρ- cfr. bov. *èrremo* LG, ἔρ-ρημο ILEIKI.

ἐρημίτης s. m. 'eremita': pl. nom. Ἐριμῆται GSJ 115 (1144); acc. ερυμιτας T 86 (1101?). || Gr. tardo (*Settanta*) *id*. '(asino) del deserto, selvaggio', 'eremita' L-S, L; v. ἐρεμίτης, ἱερεμίτης. **b.** in t.: μονὴν τοῦ ἁγίου στεφάνου των

ἐρημήτων T 372 (1219). || Cfr. τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Θεοτόκου τοῦ Ἐρήμου Z 175 (1102).

ἐρημοαμπέλιον: v. ἐρημαμπέλιον.

ἐρημοκάλαμον s. n. 'canneto incolto': ἐριμοκάλαμον GR 420. || Da gr. ant. ἔρημος 'deserto' + καλάμιον.

ἐρημοκαστέλλιον s. n. 'castello in rovina': τοῦ ἐρημοκαστελλίου GT 18 (1002). || Da gr. ant. ἔρημος 'deserto' + καστέλλιον.

ἐρημοχωρίον s. n. 'villaggio deserto': τὸ ἐριμοχωρίον CDBa IV 68 (1046). || Da gr. ant. ἔρημος 'deserto' + χωρίον.

°**ἐρημόω** 'abbandonare': ptc. 'diruto (di edificio)' ἐρυμώμενον C 74 (1166), pl. ἐρημωμένα T 91 (1106).

ἐρήμωσις s. f. 'abbandono, desolazione': ὡς εἰς πύλας ερημώσεως CMG 28 (1328); τα δϊλωθεντα ἀμπέλια... εἰς ερήμωσιν εκατήλιξαν καὶ ὑπαρχουσι ἐξαμπέλια T 390 (1229). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D, K.

ἐρήνη: v. Εἰρήνη.

ἐρηνοῦ:]ἐμῶν κληρονόμων καὶ διαδόχων του ἐρηνοῦ 'heredum meorum et successorum heredis' T 513 (1134). || Cfr. gr. med. ἔρνος, -ου m. 'discendente', da gr. ant. ἔρνος, -ους n. 'rampollo, progenie' K?

-έρης, -έριος suff. m. in sostantivi indicanti mestiere, professione o carica e in eponimi che ne derivano: v. Ἀρβαλιστέρης, Ἀρκέρης, Ἀρτζέρης, Βακκέρης, Βαρβέρης, Βεργέριος, Βλακτέρης, Βορριέρης, Βουνιτήρης, Βουρρονέρης, Βουτζέρης, Βουττελλέρης, Βρακκονέρης, Βραχέρης, Γρανέρης, Γρανητήρης, Ἐλβατζιλέρ, Καβαλλέρης, Καγκελλέρης, Καλπιέρης, Καππελλέρης, Καρβουνέρης, Καρνέροι, Καρπεντέρης, Κορβισέρης, Κουντζατέρης, Μηνέρης, Ὀλιβέρης, Παλμεντέρης, πανιτέριος, Πελλητέρης, Πορτέρης, Ῥαχέρης, Σικλέρης, Σκαγκέρης, Σκαλδιέρης, Σκαλτζέρης, Σκουτέριος, Σουμερέρης, Σπαλλέρης, Σπιταλέρ, Στριβέρης, τερρέρης, τρισορέρης, Φαυαστέρης, φορεστέριος, φοριστέρης, **Φρουστέρης**, φρουστέριος, χανουτέριος. || Da fr. ant. -e r, a sua volta da lat. -ā r i u s (cfr. -άρης[1]).

-ερία suff. f. per luoghi destinati a un certo uso: βουττελλερία. || Da fr. -e r i e; v. -έρης e cfr. -αρία.

Ἐριβήνθη: v. Ἐρεβίνθης.

Ἔρικος t. m.: εἰς τὸν Ἔρικον GR 105; ὁ Ἔριχος GR 238.

Ἐριμιτίτζης ep. m.: GR 177. || Da ἐρημίτης + -ίτζης.

ἐριμοάμπελον: v. ἐρημάμπελον.

ἐριμωαμπέλιων: v. ἐρημαμπέλιον.

-έριον suff. n.: σωλέριον[2]. || Da lat. -ā r i u m (v. -άριον[2]), attraverso il francese; cfr. -έρι LG, GSDI § 261.

-έριος: v. -έρης.

ἐρίσθησαν: v. ἀρέσκομαι.

ἐρίφιον s. n. 'capretto': pl. ἐρίφια GM 120 (1189). || Gr. tardo (*N. T.*) *id.* dim. di gr. ant. ἔριφος L-S, gr. med. *id.* D, ἐρίφι DCG. Cfr. bov. *(a)rífi* LG e v. Ἀρίφης.

Ἔριχος: v. Ἔρικος.

Ἔρκαν t.: ἐν τωποθεσίᾳ καλουμένη η ἔρκαν διακρατῆσεως χῶρας βαδουλάτου T 478 (1271). || Da lat. e r i c a REW; cfr. cal. *érga* 'erica' STC 1282.

Ἐρμαγγάρδος pr. m.: gen. ἐρμαγγάρδου R I 156 (1049). || Cfr. ted. ant. *Ermingard*, *Ermangart* Förstemann 478; *Ermegnardus* CDCv I 22 (842), *Ermengardus* ib. 170 (913), Morea 60 (992), 184 (1114), *Hermengardus* ib. 68 (1108), ecc., certo di area longobarda.

°**ἑρμηνεύω** vb. tr. 'tradurre': ερμηνέψαντες ἀυτὸ κατοθεν λατήνα T 12 (1000).

Ἐρμιγγάρης pr. m.: τοῦ Ἐρμιγγάρι GSJ 45 (1059), Ἐρμιγγάρη ibid. e 46; τὸν Ἐρμιγγάρην GSJ 265 (1093) = ἔρμιννων T 73. || Cfr. ted. ant. *Ermengar, Irmingar* Förstemann 477 ed *Ermin* ib. 474; *Ermengari* CDCv I 54 (856). Certo ha provenienza longobarda.

ἔρμιννων: v. Ἐρμιγγάρης.

ἔρνος: v. ἐρηνοῦ.

Ἐρνούς pr. m.: ἐρνοὺς ὁ κανονικός C 516 (1133).

Ἐρόλυχος ep. m.: νιερου τοῦ ἐρολύχου T 515 (1167?).

Ἐροτίκης ep. m.: Ἠλίου τοῦ ἐπιλεγωμένου τοῦ Ἐροτίκη GO 184 (s. d.). || Cfr. Ἐρωτική f. P-B, da gr. ant. ἐρωτικός agg. 'amoroso'.

Ἐρρεζούς ep. m.: ἕως χωραφίων τοῦ ἔπεν ἔρρεζούς C 667 (1179). || Da ar. a r - (< a l -, v. ἐλ-) + ?.

Ἐρρίγος pr. m.: gen. ἐρρήγου T 484 (1272). || V. Ἀρρίγος, Χενρῆς.

ἔρρως: καὶ οὕτως πιὸν ἔρρως C 450 (1223). || Gr. ant. ἔρρωσο 'statti bene!, addio!', imper. pf. medio di ῥώννυμι, L-S.

ερσιαρχον: v. αἱρεσίαρχος.

Ἐρτικοῦς t. n.: τόπιον τὸ Ἐρτικοῦς GR 108 (Ἐριτικοῦς nell'indice). || = εἰς τοὺς Αἱρετικούς, da gr. tardo (II-III sec.) αἱρετικός 'eretico' L; o meglio ancora da *Ἐρωτικοῦς, gen. di *Ἐρωτικώ pr. f., variante di Ἐρωτική (v. Ἐροτίκης).

ἐρυθραῖος agg. 'rosso': εἰς τὸν κρεμνὸν ερυθρέον T 109 (1117). || Gr. tardo e med. *id.* = ἐρυθρός L-S, D.

ἐρυμάτων: v. Ῥιμάτα.

°**ἔρχομαι** vb. dep. intr. 'andare', 'venire': aor. ind. sg. 3. ἔλθεν C 367 (1095), ἦρθε CMG 5 (s. d.), pl. 1. ἤλθαμεν R II 76 (1169), 2. ἤλταται T 146 (1131), 3. ἤλθασιν C 416 (1125?); cgt. pl. 3. ἤλθησην C 552 (1103); inf. ἔλθειν GSJ 46 (1089), ἐλθῆναι C 336 (1185), 338 (1188), ecc., ἐλθήναι T 348 (1214), ἐλεύσασθαι Caspar 632 (1098); ptc. ἐλθών = ἐλθόντα C 417 (1125?), ἐλθωτων = ἐλθών CSS 40, ἐρχαμένην C 682 (1196-1200?), T 414 (1244), ἐρχαμένους GSJ 252 (1236). Pf. ptc. ἐληλυφώς C 555 (1125), ἐληλακότος = ἐληλυκώς Falkenhausen I 192 (1097). **b.** **ἔρχω** att.: pres. ind. 3. sg. ἔρχι T 118 (1121), ἔρχετον T 112 (1118; v. anche ἀπέρχετον). || Gr. ant. (VI-V sec. a. C.) *id.* come barbarismo L-S; cfr. bov., otr. *èrko* = *èrkome* LG, TNC, ILEIKI.

ερωμενον: v. λέγω.

-ες des. f. pl. del nom. e acc. della I declinazione: v. ἀλλαγή, ἁμαρτία, ἀνάγκη, ἀναμερία, ἀππιδία, ἀρία, αὐτός, βοηθήλεια, βρίκα, διάκειμαι, δουάνα, δουλεία, ἐλαία, ἐλεύθερος, ἐξοδία, ηγορασιες, ἡμίσειον, θύρα, κάγια, Καμίνες, Κανάλαι, κανδέλα, καννίτζα, καρύα, κιτρία, λίμνη, Μηλέαι, μηλία, ὄλιθα, ὄργυια, ὀρδινία, Παλάτ, πλάκα, πόσος, ῥίζα, Σκάφαι, σκροῦφα, συκέα, φαμιλία, φενέστρα, φορεσία, φυτεία. || Dalla III declinazione, già nel gr. tardo; cfr. Dieterich 154-156, GSDI §§ 85, 95, bov. *dulíes(e)* pl. acc. < δουλεία, *zimíese* nom. < ζημία, *ecínese* nom., acc. < ἐκεῖνος, ecc. TNC.

-ές uscita m. per -εύς, -έας: v. ἱερές, Καλές, χαλκέες. || Da -έας, per assimilazione e contrazione; cfr. cal. *-è* in toponimi e cognomi, ngr. dial. -ές = lat. -ē t u m LG, GSDI § 263, ElBiz 34, nota 35, MNE II 274.

ἐσαεί avv. 'per sempre': T 133 (1127), 310 (1192), ecc. || Da gr. ant. ἐς ἀεί.

εσᾶς: v. ἐσεῖς.

ἐσβεννημένων: v. σβέννυμι.

ἐσεῖς pron. 'voi': nom. non attestato; acc. εις εσᾶς Z 158 (1096) = ησε σας T 78 (1097), πρὸ σάς C 380 (1221), πρὸς σάς C 557 (1141), T 181 (1145). **2.** **σας** atono = ὑμῶν: τῆς ἐκκλησίας σας T 396 (1232) = GK 42, λαβῶν αὐτὰ ἀπο τας σσᾶς χείρας εἰς τας ἐμᾶς χείρας T 197 (1154), εδουκα σας T 87 (1101?). **b.** *id.* = ὑμᾶς: τοῦ ἔχειν σας T 78 (1097) = Z 158, T 147 (1131), τοῦ ἔχειν ʽσάς C 117 (1140), ecc., τοῦ δοῦναι σας C 380 cit., τὸ ἡμᾶς δεφενδεύιν σας C 658 (1178). || V. ἡμεῖς e cfr. gr. med. ἐσᾶς, σᾶς 'vestrum, vos, vobis' DCG; bov. *esí(s)*, otr. *esí* LG, TNC, ILEIKI s. v. ἐσού.

Ἐσέμ pr. m. indecl.: ὁ ἴβιν καϊδ ἐσέμ..., ὁ ἴβιν ἐλκάϊδ ἐσέμ C 609 (1103). || Dall'ar. i b n a l - q ā ' i d ... 'figlio del gaito ...'; cfr. ar. *Hišām* o *'Iṣām*.

Ἔσερι t.: εἰς τὴν ποταμίαν τοῦ Ἔσερι..., τοῦ ποταμοῦ Ἔσερι Holtzmann 340 (1083). || Gr. ant. Αἴσαρος ora *Ésaro* DTOC.

ἐσήρ pr. m. indecl.: τοῦ υἱοῦ ἐσήρ C 49 (1190). || Da un nome arabo.

Ἐσκίττινος: v. Ἀσκεττίνος.

°**ἔσοδος** s. f. 'entrata, ingresso': dat. ἐσσοδω T 136 (1129), 143 (1130), σην σόδω καὶ ἐξῶδω T 190 (1147). || V. εἰσοδοέξοδος. **b.** 'incasso': v. ἔξοδος.

ἔσον: μετά... τῶν ἔσον μοναχῶν C 557 (1141). || Lg. ἐσῶν, da σός.

ἐσσιαράνη: v. Σαράνη.

ἔσσω: v. ἔσω.

εστἔργοντα: v. στέργω.

ἐσ[τ]ητήρια: ἐρρωμένα ἔχω τὰ τοῖς ψυχῆς ἐσ[τ]ητήρια ὡς καὶ ἡ παρόνταις τὼ σῶμα GSJ 247 (1223). | Lg. ἐσωτήρια per *ἐσωτέρια 'l'intimo dell'animo'?

ἔστισιν: εἰς ἔστισιν ἐλθοῦσα ἐπέγνω... Cañellas 164 (1202). || Lg. αἴσθησιν: 'venuta a consapevolezza, riconobbi...'.

ἐστριγεύθη: v. στεργεύω.

ἐσφαγίσα: καί τη διάμολυβδω βουλλη συνήθη ἐσφαγίσα τὸ παρὸν ἐκδοτηκον χαρτίον ἐπιδέδωκα T 90 (1101). || Lg. gr. ant. ἐσφράγισα 'sigillai'.

ἐσχαράτζιον s. n. 'piccolo braciere'(?): ἐσχαράτζια δύο Falkenhausen II 450 (1209). || Da gr. ant. ἐσχάρα 'focolare', 'braciere' + -άτζιον. Secondo l'editrice (nota 28) il sign. è 'graticola', come per ngr. ἐσχάρα.

°**ἔσω** avv. e prep. 'dentro': ἔσσω τῆς χώρας C 560 (1143), ἔσσω ἧς τὸ ἀμπέλιον C 618 (1146). || Cfr. otr. *èssu*, bov. *òssu* LG, ILEIKI. **2.** in t.: ἀμπέλιον... Ἔσω μερῶν λεγόμενον Müller 21 (1401).

εσωπίσια: αξῆναρα· καὶ ἴνον· σκὲπαρνον· καὶ τρὶπανον· καὶ τα παντα ὅλα τα εσωπίσια T 171 (1141). || Lg. ἐξοπλίσια, da *ἐξοπλίσιον 'strumento'; cfr. gr. tardo e ngr. ἐξοπλισμός 'suppellettili', 'attrezzi' D, gr. med. *id.* 'instructum, instrumentum rusticum' DCG.

Ἑταιρειώτης ep. m.: τοῦ παραπορτίου τοῦ λεγομένου τοῦ ἑταιρειώτου T 67 (1089). || Da gr. tardo e med. ἑταιρειώτης, -ώτου 'membro di una compagnia (ἑταιρεία)' L-S, D; v. Ἑτεριάρχης.

ἕταρα: v. ἕτερος.

ἐτελής: v. εὐτελής.

Ἑτεριάρχης epit. m.: ἐν κερῶν τοῦ ἀμυρᾶ ἰωάννου τοῦ ἑτεριάρχου C 318 (1154). || Da gr. med. (X sec.) ἑταιρειάρχης 'comandante di una compagnia (ἑταιρεία)' S, D; v. Ἑταιρειώτης.

°**ἕτερος** agg. indef. 'altro (fra due)': ετὲρρος R II 71 (1168). Pl. f. nom. ἑτέραις CMG 15 (1328), ἑτέρες CMG 145 (1334), 169 (1336), n. ἕταρα GO 125 (1054), ετερα τοσσα 'altrettanti' R II 99 (1174), ἕτερα τοσοῦτα 'id.' R II 102 (1182).

-έτζης suff. ipocor. m.: v. Μουλέτζης. || Per analogia con -άτζης, -ίτζης, -ούτζης.

ἐτνηέων: v. Αἰτναῖος.

°**ἑτοιμάζω** vb. tr. 'preparare': imper. 2. sg. ἑτίμιζε GD 58 (1061).

-έτον suff. n. in sostantivi indicanti luoghi ricchi di certe piante e in toponimi che ne derivano: v. Ἀλβικέτον, δρύετον, καστανέτον, Λαυρέτον, Ὀλιβέτον, Φιλικέττον. || Da lat. -ē t u m; v. -ῆτον.

ἔτος s. m. 'anno': ἐν τῶ... ἔτο C 411 (1116), ἐπὶ ἔτο GSJ 152 (1156). || Da gr. ant. ἔτος, -ους n.

ἐτοῦτος pron. dimostr. 'questo': n. ἐτούτω GSJ 205 (1186). || Gr. med. *id.* da τοῦτος D, con ἐ- per influsso di ἐκεῖνος; cfr. *etúto* e *túto* LG, TNC, ILEIKI. V. οὗτος.

-έττα suff. ipocor. f.: v. Ἰουδέττα, Λαουρέττα, Ῥαμέττα. || V. il m. -έττος.

Ἐττάϊν: v. Οὐετεττάϊν.

-έττας suff. ipocor. m.: v. Γιδέττας, Κομέττας, Νικολέττας, Οὐρσέττας, Φιμέττας, Φρασκέτας. | Da -έττος, attraverso il comune gen. -έττου.

-έττος suff. ipocor. m.: v. Βυνέττος, Μαρκέττος, Οὐρσέττος, Περρέττος, Φερέττος. || Cfr. fr. *-et*, it. *-etto*; v. -έττας e il f. -έττα.

°**εὐαγγέλιον** s. n. 'vangelo': GR 483, Falkenhausen I 192 (1097), ecc. Pl. εὐαγγέλια GSJ 102 (1138?), ἐβαγγέλια C 451 (1225), dat. ἐβαγγελίοις GSJ 151 (1156). || Gr. tardo (*N. T.*) 'id.' D, K, gr. ant. 'buona novella'.

Εὐαγγελισμός s. m. 'Annunciazione': εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ εὐαγγελισμοῦ C 322 (1172). || Gr. tardo (III sec.) e med. *Id.* L, D.

εὐαγγελιστής s. m. 'evangelista': ο ευαγγελήστης λοὺκάς T 170 (1141); gen. pl. εὐαγγελιστῶν MénC 325 (1097). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D, L. **2.** agion.: τοῦ ἁγίου ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ C 120, 121 (1177) = T 250. || Cfr. il t. *Vangelistrì* EG I 84.

°**εὐαγής** agg. 'puro, immacolato': superl. τῆς εὐαγεστάτης μονῆς T 58 (1061), 110 (1117); τὴς ευανγεστάτην μονήν T 168 (1141), εις τὴν... ἐυανγεστάτη μονη T 177 (1143). || V. εὐβαγός.

εὐάγιος agg. 'pio': ἐυαγιου κλήρου T 225 (1167). || Dal prec. incrociato con ἅγιος.

ἐυανγεστάτη: v. εὐαγής.

εὐαπόδεκτος agg. 'bene accetto': τῆς ἱερᾶς καταστάσεος εὐαπόδεκτον C 387 (1092), ὑμῖν... εὐαπόδεκτον R I 254 (1126), ecc. || Gr. tardo (II sec.) 'accettabile', gr. med. 'bene accetto' D, K.

εὐαρεστέω vb. intr. 'essere gradito, bene accetto': aor. inf. εὐαρετῆσαι θεῶ R I 179 (1076); ptc. dat. pl. εὐαρεστῆσασιν T 56 (1058), 60 (1063). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D.

εὐαρέστησις s. f. 'compiacimento': acc. εὐαρέστησιν CMG 70 (1330). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* L-S, D.

εὐάρεστος agg. 'gradito': τῆς δικαιοκρισίας λαβεῖν τὸ εὐάρεστον 'il gradito giudizio' R II 31 (1144). || Gr. tardo (*Settanta*, *N. T.*) e med. *id.* L-S, D.

εὐαρετῆσαι: v. εὐαρεστέω.

εὐβαγός agg. 'santo, venerabile': τῆς εὐβαγῆς μονῆς T 397 (1232?). || Da εὐαγής.

ευβρεθη: v. εὑρίσκω.

Εὐγαδῆς t. m.: εἰς τὸν Ἀγοράτην καὶ Εὐγαδύν GR 522. || Cfr. iscr. ἐκβάτης = ἡνίοχος ἐκβιβάζων ('che porta alla meta') L-S, D?

εὐγάλλω: v. ἐκβάλλω.

εὔγαμα s. n. 'uscita': αχρις τὸ εὔγαμα τοῦ χωρίου T 262 (1180). || Da *ἔκβα(σ)μα. Cfr. gr. med. εὔγασμα 'exitus, egressus' DCG; v. εὐγένvω.

Εὐγένης pr. m.: GSJ 224 (XII sec.). || Gr. tardo *Id.* P-B, iscr. Εὐγένις = Εὐγένιος S.

Εὐγενία pr. f. GD 46, 47 (1042); gen. Εὐγενίας ib. 49, Εὐγενείας GR 392. || *Id.* P-B, dal m. Εὐγένιος; o da gr. ant. εὐγενία = εὐγένεια 'nobiltà di nascita' Tagliavini I 232.

εὐγενικός agg. 'nobile': τῶν εὐγενικῶν ἀρχόντων C 451 (1225). Superl. ευγενικωτατου αρχοντος T 277 (1182). || Gr. tardo (scol.) e med. *id.* D.

Εὐγένιος pr. m.: C 400 (1105), GM 140 (1195); gen. Εὐγενίου ib. 141, C 432 (1183), 533 (1130-1140?), ecc. || *Id.* P-B; cfr. gr. ant. εὐγένειος = εὐγενής 'ben nato'.

εὐγένvω vb. intr. 'uscire': pres. ind. 3. sg. εὐγένvη T 146 (1131), εὐγένει T 209 (1159), εὐγένη R I 163 (1056), C 618 (1146). || Gr. med. ἐβγαίνω, da gr. ant. ἐκβαίνω D, cfr. εὐγαίνειν DCG, bov. *vjènno* e *guènno* LG, ILEIKI s. v. γουαίν-νω. V. εὔγαμα.

°**εὐγνώμων** agg. 'saggio, prudente': ἐγνωμόνος... δουλοσύνης Morso 300 (1139). Avv. εὐγνωμόνως: T 44 (1049), 225 (1167), ecc. || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* L-S.

-εύγω: v. -εύω.

εὐδαπάνητον s. n. 'caducità': τὸ εὐδαπάνιτον τῆς ζωῆς C 411 (1116). || Da gr. tardo εὐδαπάνητος, -ον 'che si spende presto, che si sciupa' L-S; cfr. gr. tardo (IV sec.) εὐδαπανητός 'facilmente consumato' e -όν s. L.

εὐδεδυμένον: μαντέλλον σκαρουλλάτον εὐδεδυμένον τζανδάτον Falkenhausen II 449 (1209). || Lg. εὖ δεδυμένον 'bene indossato', quindi 'di buon taglio'.

εὐδιάκριτος agg. 'perspicace': dat. εὐδιακρίτω προνοία R II 142 (1195). ||

Gr. med. *id.* 'id.', gr. tardo 'che si distingue facilmente' D, L-S. Avv. εὐδιακρίτῶς R II 143 (doc. cit.).

εὐδοκέω vb. tr. 'compiacersi che, stabilire': γενέσθαι εὐδοκοῦμεν T 20 (1019). || Gr. tardo (II sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

εὐδοκία s. f. 'benevolenza': εἰ εὐδοκία τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ C 54 (1143-1145?). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, L, D. **2. Εὐδοκία** pr.: Ευδοκία e gen. ευδοκίας T 64 (1086). || Gr. med. *Id.* Mikl-M, dal m. Εὐδόκιος ('benevolo') Tagliavini II 75, DNI s. v. *Eudòssia.*

Εὐδόκιμος pr. m.: τὸν κόμητα κόρτης εὐδόκϊμον T 22 (1026?). || *Id.* P-B, da gr. ant. εὐδόκιμος 'famoso'.

εὐδοκούτως avv.: 'con compiacenza'; θεοῦ ευδοκούτος R I 214 (1108). || Incrocio di εὐδοκητῶς D e di gr. tardo εὐδοκουμένως L-S, D.

°**εὔδοξος** agg. 'onorato': τῶν εὐγενικῶν ἀρχόντων καὶ ἐδόξων κατεπάνων C 451 (1225).

Εὐδουμάς ep. m.: ἰωάννου εὐδουμά C 465 (1280?). || Da gr. med. ἑβδομάς 'categoria di subdiaconi' DCG, gr. ant. ἑβδομάς, -άδος 'gruppo di sette'. V. Κακοεβδόμαδος.

εὔειστατζου: v. Εὐστάτζος.

εὐεπήκοος agg. 'disposto ad ascoltare': οὖς εὐεπίκοον τῶ αἰτῆματι ὑποκλίναντες R II 21 (1141). || Gr. med. *id.* D.

°**εὐεργετέω** vb. tr. 'beneficare': pres. inf. εὐεργετᾶν C 559 (1143).

ευερεσος: v. Βέρεσος.

Εὐέρηπ pr. m. indecl.: τῆς θυγατρὸς εὐέρηπ C 667, 668 (1179). || È un pr. maschile arabo, prob. * W ā r i b.

ευεσηπε: v. 'Αλρος.

εὔεστάτζου: v. Εὐστάτζος.

°**εὐήκοος** agg. 'cedevole alle preghiere': οὖς (lg. οὖς) εὐίκουον ἔκλινα C 22 (1141?), ἐγὼ γὰρ ὑπὲρ τοῦ τοῦτο παρήκοος οὐ γέγονα ἀλλ' εὐοίκοος C 311 (1142?).

°**εὐημερία** s. f. 'sanità, salute': διὰ υημερίαν τοῦ εμου σόματος T 328 (1198). || Cfr. gr. med. βημερία DCG.

εὐθειασμένως avv. 'ordinatamente': καὶ ταύτα πάντα ὧν ἡμεῖς επεδοθῶμεν (v.) αυτῶν ἵνα έσται ευθηασμένως T 540 (s. d.): 'e che tutto ciò che noi consegniamo loro sia in buone condizioni'. || Dal ptc. pf. di gr. med. εὐθειάζω, ἐφθιάζω (v.).

°**εὔθετος** agg. 'adatto': n. εὔθητον CMG 71 (1330). || Gr. tardo (II sec. a. C.) 'id.', gr. ant. 'facile da collocare' L-S.

εὐθίασα: v. ἐφθιάζω.

Εὐθύμιος pr. m.: Ευθίμιος μοναχός Schneider 274 (1200): gen. Εὐθυμίου GR 475, εὔθυμιου R II 15 (1134), ecc. || *Id.* P-B; cfr. gr. med. (XII sec.) εὐθύμιος agg. 'piacevole, soave' D, gr. ant. εὔθυμος 'gentile'.

°**εὐθύτης** s. f. 'rettitudine': εν αλιθεια και ευθειτιτι T 93 (1106), ἐν ἀληθεῖα καὶ εὐθυθιτη T 160 (1139), εν αληθεια καὶ ἔυθητητα T 177 (1143), ecc. || Gr. tardo (*Settanta*) 'id.', gr. ant. 'linearità' L-S.

εὐκτήριον s. n. 'oratorio, cappella': εὐκτήριον Morso 121 (1149), ἐκτήριον GSJ 185 (1166), ευκτηριω R I 168 (1059); gen. ευκτηρηου T 161 (1139). || Gr. tardo (III sec.) *id.* L-S, L, D, K, dal seg.

εὐκτήριος agg. 'destinato alla preghiera': τὸν εὐκτήριον οἶκον GM 210 (1189). || Gr. tardo (III-IV sec.) L-S, D, L, da gr. ant. εὔχομαι. **b.** ευκτηριωνϋκον: ετερων ευκτηριωνϋκον ης ονωμα του ωσιου λουκα ανεγηρας R I 167 (1059). || Lg. εὐκτήριον οἶκον.

εὐλάβεια: v. ἐνευλαβεῖα.

***εὐλάβευσις** s. f. 'rispetto, riguardo': σιγιλλιον... πολλην εξκουσειαν και υλάυευσιν αγαθοτητων εργων διελαμυανον τη αυτου μονη T 33 (1034?). || Più propriamente *εὐλάβησις, da gr. ant. εὐλαβέομαι 'rispettare'; cfr. nello stesso doc. το καθαρον καὶ σεμνον του ανδρος ευλαυηθεντες.

Εὐλάμπιος pr. m.: GR 472; gen. Εὐλαμπίου GR 476, 478. || *Id.* P-B, da gr. tardo (I sec.) εὐλαμπής 'luminoso' L-S. Cfr. it. merid. *Alampi* cg. DCC.

Εὐλάμπος ep. m.: νικόλαος ευλάμπος T 439 (1267); gen. εὐλάμπου ib. 438. || V. il prec.

°**εὐλογέω** vb. tr. 'benedire': ptc. pass. ἐυλογουμένον T 206 (1159), pl. εὐλογούμενα T 208 (1159). || Gr. ant. 'lodare', gr. tardo (*Settanta*, *N. T.*) 'benedire' L-S. Cfr. bov. *vlogáo*, otr. *vloò* LG, ILEIKI.

°**εὐλογία** s. f. 'donazione': παρὰ τοῦ πατρός μου ἔλαβον ἐβλογύαν, ὅτει ὑ βαθεῖα GO 48 (1051), ἀφίημι εἰς λεγᾶτον καὶ ἀλογίαν R I 180 (1076). **b.** 'donativo, simbolico, in cambio di una donazione': ἀπελάβωμεν... διά χάριν εὐλογίας χρυσοῦ νομισματα ἕξ GSJ 80 (1125), μικρὰν εὐλογῆαν ἔλαβον... νομίσματα ι' GSJ 93 (1128), χάριν εὐλογίας T 514 (1149), ecc. || Gr. ant. 'lode', gr. tardo (*Settanta*) 'benedizione', (*N. T.*) 'benevolo dono spontaneo' L-S, D. Cfr. bov. *vlojía*, otr. *avloía* 'benedizione' LG, ILEIKI.

εὐλόγιμος agg. 'benedetto': superl. ευλογημοτάτων μοναχων T 225 (1167). || Gloss. *id.* = *benedictus* L-S. **b.** 'rispettabile': μετὰ καὶ ἑτέρων υαρώνων καὶ εὐλογίμων ἀνδρῶν T 294 (1188).

Εὐλόγιος pr. m.: εὐλόγιος εὐτελὴς μοναχός C 301 (1141). || Gr. tardo *Id.* ('che parla bene', poi 'benedetto') P-B, Tagliavini II 300-301, DNI s. v. *Eulògio.*

Εὐνίκη pr. f.: πλησίον τοῦ ἀμπέλου τῆς εὐνΐκης T 372 (1219). || *Id.* P-B, da gr. ant. εὖ 'bene' + νίκη 'vittoria': 'che vince facilmente' DNI s. v. *Eunìce.*

Εὐνοῦχος ep. m.: Στέφανος τοῦ Εὐνούχου GR 299. || *Id.* P-B, da gr. ant. εὐνοῦχος 'eunuco'; cfr. μοναχὸν Παγκράτιον εὐνοῦχον GSJ 54 (1098); bov. *munuhári* 'maiale' LG.

εὐοδίευσις s. f. 'prosperità': gen. εὐ[οδιεύσ]εως GM 77 (1146) = C 346. || Da incrocio del seg. con gr. tardo εὐοδία 'successo'.

εὐόδωσις s. f. 'prosperità': gen. ἐυοδόσεος Morso 306 (1143) = εὐοδῶσεως C 69. || Gr. med. *id.* D.

εὐοΐζω vb. intr. 'gridare': aor. ind. ευόησα κατενόποιον λέγων T 46 (1050). || Da gr. ant. εὐοῖ 'evoè!'.

εὐοῦλον: v. "Εβουλον.

εὐπηρείας: v. ἐπήρεια.

Εὔπλος pr. m.: τοῦ Εὔπλου GR 452. || Da Εὔπλοος P-B, gr. ant. εὔπλοος agg. 'che naviga felicemente'. **2.** agion.: gen. τοῦ 'Αγίου ἱερομάρτυρος Εὔπλου GM 49 (1095), 'Αγίου Εὔπλου GM 130 (1194); "Αγιον Εὔπλον GM 50 (doc. cit.). || Cfr. *sancti Opli* gen. MénM 51 (1112), *sancti Opuli* ib. 61 (1115), *sancti Eupli* ib. 123 (1210), *monasterium sancti Opuli monialium de Mileto* MénC 51 (1112). **b.** t.: ἁγίου εὔπλου T 187 (1145), 221 (1165), ecc. 'Αγγείου Εὔπλου MénM 197 (1261), 'Αγείουπλου GM 188 (1261). || Cfr. *Joppolo, Sant'Ópolo, Santópolo* DTOC, EG I 76, II 23.

εὐποιΐα s. f. 'beneficenza': τῆς εὐποιεῖας C 361 (1155). || Gr. tardo (*N. T.*) e med. *id.* L-S, D.

°**εὐπορέω** vb. serv. 'potere': οὐκ υπώρισεν ἐν τούτου ποιῆσαι τότε σύστασιν T 97 (1113). || Gr. ant. 'abbondare di', 'essere in grado di', aor. εὐπόρησα ed ηὐπόρησα. Cfr. bov. *aporáo, aporénno* 'apprendere' LG, TNC, ILEIKI, ngr. dial. (Ponto) ἐπορῶ 'potere' Andriotis.

Εὐπράξης pr. m.: gen. Εὐπράξη Z 152 (1086), 'Επράξει GO 71 (1052?), 'Επράξι GO 148 (1055?). || Cfr. *Eupraxi grecus* CDCv V 10 (1019), *Apraxius monachus et abbas* ib. VIII 38 (1058). **b.** ep.: στέφανος ἀπράξης C 468 (1331-1335?); λέου εὐπράξη C 437 (1189). **2.** t. e agion.: ης τόπον λεγῶμενον του ευπραξη T 342 (1202), τὴν μονὴν... τὴν ἁγίαν θεοτόκων Σκαλίτων, ἤγουν τοῦ 'Απράξη T 140 (1130). || Da Εὐπράξιος. Cfr. il t. *Apracci* DTOC. Per εὐ- > 'A- cfr. ἄτοκος.

Εὐπραξία pr. f.: τῆς κυρὰς εὐπραξίας T 380 (1227). || *Id.* P-B, dal seg. Cfr. *Heupraxia* CDCv VI 90 (1038), *Praxia* TabMalf 9 (1214) e forse il cg. *Paxìa* (CT, EN) DCSO.

Εὐπράξιος pr. m.: gen. Εὐπραξίου

GO 68 (1051-1057); acc. Εὐπράξιον GO 144 (1054-1056?). || *Id.* P-B, Moritz I 12, II 21; cfr. gr. ant. εὐπραξία 'felicità', 'buona condotta'.

Εὐπρέπεια pr. f.: Γρηγόριος τῆς Εὐπρεπείας GR 376. || Da gr. ant. εὐπρέπεια 'bellezza, decoro' o Εὐπρεπία, dal m. Εὐπρέπιος P-B.

°**εὐπρεπής** agg. 'conveniente': n. pl. τὰ βέλτιστα καὶ εὐπρεπαῖς CMG 31 (1328).

εὐπροαιρέτως avv. 'spontaneamente': ευπροαιρετως T 18 (1019), εὐπροαἰρέτω R I 238 (1121). || Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S, D, L.

εὐπρόθυμος agg. 'zelante': εὐπρόθυμοι καὶ ἐντρεχεῖς καὶ ἐπίπονοι T 35 (1035). || Gr. tardo e med. *id.* D.

ευπτά: v. ἑπτά.

Εὐπτακάλλης ep. m.: ευπτακαλλης T 48 (1051). || Prob. lg. *Ἑπτακάλλης ('Settebellezze'); v. Κάλλης.

ευπτακοσια: v. ἑπτακόσια.

εὐπτακωσιωστώ: v. ἑπτακοσιοστός.

εὗρα: v. εὑρίσκω.

εὑρεσιλογία s. f. 'pretesto': gen. εὑρεσιλογίας Grégoire 84 (1124), 98 (1126); acc. εὑρεσιλογίαν C 15 (1134). || Gr. tardo (II sec. a. C.) e med. *id.* 'abilità nel trovare argomenti' L-S, D, 'argomento plausibile' L, anche 'sofisma' K; v. εὑρησιλογία.

εὑρησιλογία s. f. 'pretesto': acc. ευρισιλογείαν T 467 (1269). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* L-S, D; v. εὑρεσιλογία.

Εὔρια t. f.: ηπησκῶπος (lg. ἐπίσκοπος) Ευριας..., την ἐποισκοπὴν Ἐυριας Holtzmann 341 (1164). || Nelle sottoscrizioni dell'atto (ib. 342) l'etn. *Humbriacensis.* V. i segg.

Εὐριάτης ep. m.: nom. εὐριάτης C 628 (1137), υριάτις T 124 (1124); εὐροιάτης T 372 (1219); gen. εβρηατι T 232 (1170). || Etn. da Εὔρια.

Εὐριάτικον t. n.: gen. ευριατικου T 532 (1251), ευρηατικοῦ T 437 (1267), ευρηάτικοῦ T 447 (1268), Εὐριατίκου GM 107 (1175), βριϊατικοῦ T 318 (1193), πόλεως βριατίκου SLuca 499. | Dal prec.; cfr. *Briatici castrum* Vendola p. 288 (1325), ora *Briatico* (CZ) DTOC.

°**εὑρίσκω** vb. tr. 'trovare, scoprire': aor. cgt. pl. 1. εύρημεν T 385 (1228). Pass. cgt. 3. sg. ευβρεθη R I 218 (1108), ὥς τις ἄν ἐχει ευρεθή T 46 (1050). **b.** 'vedere': aor. ind. sg. 1. εὗρα Spata 246 (1117) = εὗρον C 381, pl. 1. εὕραμεν C 25 (1144), 3. ηὕρασιν R II 78 (1169); ptc. ευρόντες T 58 (1059?), εὑροντες R II 78 (1169). **c.** pass.: aor. ptc. τῶν εὑρεθέντων... μαρτύρων 'dei testimoni presenti' T 24 (1029), 27 (1032), ecc. || V. **παρευρίσκω** e cfr. otr. *(i)vrísko,* aor. *ívrika,* mentre bov. *ívra* supplisce l'aor. di *vlèpo* (βλέπω) e di *θorò, horò,* (θεωρῶ), LG, TNC, ILEIKI s. v. βρίσκω.

Εὐριτίτης ep. (etn.?) m.: ἀγχίλου τοῦ εὐριτίτου C 57 (1143-45?).

Εὐσέβεια pr. f.: το κύπος τῆς ἐυσέυιας T 239 (1173). || *Id.* P-B, da gr. ant. εὐσέβεια 'pietà'.

°**εὐσεβής** agg. 'pio': σίμιον χειρος τοῦ ενδόξου καὶ κλιμὲ καὶ εὐσιυε καὶ υψιλὲ... αυφθέντι ημῶν T 194 (1149).

εὐσεβοφρόνως avv. 'piamente, con animo pio': κυβερνᾶν καὶ διοικεῖν εὐσεβοφρόνως καὶ θεοφοβῶς R I 260 (1126). || Gr. med. *id.* L; da εὐσεβόφρων, -ονος (iscr.) D.

ευσείστατζου: v. Εὐστάτζος.

εὔσπλαχνος agg. 'compassionevole': παρα τοῦ ἐυσπλαχνου καὶ ἐλἐύμονος θεου T 124 (1124). || Gr. tardo (*Settanta*) εὔσπλαγχνος 'id.', gr. ant. 'di viscere sane' L-S. Avv. **εὐσπλάχνως**: CMG 36 (1328), 60 (1329). || Gr. tardo (IV sec.) e med. εὐσπλάγχνως L, D.

Εὐστάθης pr. m.: Εὐστάθις GO 141 (1054-1056?). **b. Εὐστάθιος**: GR 59, 202, GSJ 200 (1177), Εὐστάθηος GO 153 (1056), Ἐφστάθηος GD 49 (1042); gen. Εὐσταθίου CDBa IV 67 (1046), GSJ 40 (1054), C 368 (1095), ecc. || *Id.* P-B, da gr. ant. ευσταθής, -ές 'calmo, tranquillo'; v. Εὐστάτζος. **2.** agion.: Νικόλαος τοῦ Ἁγίου Εὐσταθίου GM 126 (1193) = C 352, πλησιω. τοῦ ἁγίου ευσταθίου T 332

(1198). || Cfr. *Sant'Eustazio* DTOC; v. Κακοστάθης.

εὔσταθμος agg. 'di giusto peso': χρυσοῦ σϊκελϊκῶν ταρίων εὐσταθμῶν T 543 (s. d.). || Gr. tardo (VI sec.) *id.* 'id.', (II sec. a. C.) 'ben pesato' L-S.

Εὐστάκιος pr. m.: gen. εὐστακίου C 435 (1183). || Da lat. tardo *Eustachius* o direttamente da gr. tardo Εὐστάχιος P-B, a sua volta da εὔσταχυς agg. 'che dà buone spighe', quindi 'fruttifero' Tagliavini I 318, DNI s. v. *Eustàchio.*

Εὐστάτζος pr. m.: gen. εὔειστατζου, εὔεστάτζου R II 87 (1173), ευσείστατζου ib. 91, υἱοῦστάτζου R I 229 (1120), 233 (1110). || Da lat. med. *Eustathius,* a sua volta da Εὐστάθιος Tagliavini I 318.

Εὐστράτιος pr. m.: GR 71, R I 239 (1121), GSJ 242 (1222), ecc.; gen. Εὐστρατίου GR 411, C 375 (1196). || *Id.* P-B; cfr. gr. ant. στράτιος agg. 'guerresco'; *Sire Eustracius* CDBr I 119 (1248). V. Κακοστράτιος.

ευτᾶ: v. ἑπτά.

°**εὐτέλεια** s. f. 'umiltà', in t.: τὸ πηγάδιον τῆς εὐτελίας R I 203 (1100), εις τόν λάκκον τῆς ἐυτελέας T 160 (1139).

°**εὐτελής** agg. 'umile' (freq.): ἐτελής C 56 (1143-1145?).

εὐτιώχου: ἀπὸ τας σᾶς χεῖρας τοῦ εὐτιώχου ὠνησαμένου εἰς τὰς ἐμᾶς χεῖρας T 95 (1110). || Lg. εὐτύχου e cfr. ngr. εὔτυχος 'felice, beato', da gr. ant. εὐτυχής, D; il termine è qui riferito ad un abbate.

εὐτρεπισμός s. m. 'comodità': τα πουλαδιτζια... πἰάσωμαι δια ευτρεπισμον του σωματὸς μου T 194 (1149). || Gr. tardo (VI sec.) e med. (*Suda*) *id.* 'preparazione' L-S, D.

°**εὐτυχῶς** avv. 'felicemente': εὐτύχους T 451, 453 (1269), ecc., ευτύχου T 450 (1269). || Per l'agg. *εὔτυχος v. εὐτιώχου.

Ευυτρος ep. m. (o t.?): νικόλαος τοῦ ευυτρου R II 12 (1134).

εὔφηβος agg. 'giovane, adolescente': κόρη ἐυφήβον οὔση τε καὶ παρθενευούση Falkenhausen II 449 (1209). || Gr. tardo (iscr. III sec.) *id.* per gr. ant. ἔφηβος s. m. 'adolescente, efebo'; ma (Esichio) anche f. 'ragazza' L-S.

°εὐφημέω: v. φημων.

Εὐφήμης pr. m.: Ἐφίμις GO 171 (1065); gen. εὐφιμι C 426 (1182), εφημη R II 148 (s. d.), ἐφίμι R II 152 (s. d.); acc. εὐφήμιν C 307 (1142). || *Id.* Mikl-M; v. Εὐφήμιος.

Εὐφημιανός (Ἅγιος) agion. m.: ης τὸν ἅγιον ευφυμιανόν R I 216 (1108), εἰς τον ἅγιον εὐφιμιανόν R I 226 (1120). || Gr. med. *Id.* P-B.

Εὐφήμιος pr. m.: εὐφίμιος C 486 (1168); gen. εὐφημίου ib. 484, Εὐφιμίου GR 178, ἐφιμίου C 559 (1143). || *Id.* P-B; cfr. gr. ant. εὔφημος 'religiosamente silenzioso'. V. Ἐφημία.

°**εὔφημος** agg. 'lodevole': ἄξιον ἐστήν ἔφημον καὶ πρέπων T 340 (1201). || Gr. tardo (II sec. a. C.) 'id.', ant. 'augurale'.

ἔυφορος: v. ἔφορος.

°**Εὐφροσύνη** pr. f.: gen. εὐφροσύνης C 341 (1218). || *Id.* P-B, da gr. ant. εὐφροσύνη 'letizia, gioia'. Cfr. i cgg. *Frisina* (Cal., Sic.) e *Frosina* (Cal., anche pr.) DCC, *Basilius de Efrosina* GM 189 (1261).

εὐχαίρως avv. 'con grazia': ποτῆσαι εὐχαίρως C 679 (1259). || Cfr. gr. tardo εὐχαρής = ant. gr. εὔχαρις 'grazioso, amabile' L-S.

°**εὐχαριστία** s. f. 'eucaristia, comunione': CMG 90 (1330); gen. εὐχαριστίας CMG 6 (s. d.); acc. εὐχαριστίαν CMG 22 (1328). Pl. acc. εὐχαριστίας CMG 70 (1330). || Gr. tardo e med. *id.* 'id.' L, D, gr. ant. 'gratitudine'.

εὐχάτωρ s. m. 'orante, chi prega': sg. acc. εὐχάτωρα C 17 (1141); pl. gen. ευχατόρῶν R II 60 (1154). || Da εὔχομαι + -άτωρ; cfr. invece gr. med. εὐχέτης 'id.' D.

εὐχερία s. f. 'facoltà, permesso': εδωθη αυτοῦ ευχερία T 411 (1244), ετισασιν ευχερίαν ib. 413. || Da incrocio di gr. ant. εὐχέρεια 'tolleranza' e gr. tar-

do (II sec. a. C.) εὐχερία 'abilità' L-S, D.

ευχμαλώτου: v. Αἰχμάλωτος.

εὐχολόγιον s. n. 'breviario': GM 210 (1189). Pl. εὐχολόγια GSJ 102 (1138?). || Gr. med. (VIII sec.) *id.* D, L, K. Cfr. *ecchologia duo* Mosino *Testi* 73 (1458).

°**εὔχομαι** vb. intr. 'pregare': pres. inf. ὑπὲρ εὔχεσθεν C 384 (1117). || Lg. ὑπερεύχεσθαι.

°**-εύω** uscita verbale: v. ἀκκομανδεύω, ἀκτωρεύω, ἀπλικεύω, ἀρχιμανδριτεύω, βεσκομεύω, γαρεντεύω, ἐπικαρπεύω, ἡγουμενεύω, καθηγουμενεύω, κηκληπτεύειν, λιβερεθω, ὀγγαδεύω, ὀπλικεύω, ὀτριγεύω, πλατεύω, προκυρεύω, ῥηγεύω, ῥιγατεύω, στεργεύω, συνδεσμεύω, τραδιτεύω, φροστεύγω, || L'alternativa del gr. med. tra l'uso di -εύω e -ίζω nei prestiti (Psaltes § 459) s'è risolta in bov. e otr. a esclusivo vantaggio del primo; cfr. LG, GSDI § 169, *-eggwo* TNC.

ἐφαήραμεν: ἐγὼ δὲ ὁ πράκτορας ἄδαμ καὶ γεώργιος μοδίου... ἐφαήραμεν τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, καὶ ὑπομόσασυν C 433 (1183). || Da gr. ant. (ion.) ἐπαείρω = ἐπαίρω. Per ἐφ- da ἐπ- v. Psaltes § 217.

°**ἐφαρμόζω** vb. intr. 'spettare': pres. ind. (?) ὅπερ ἐμὶ ἐφὰρμόζην (lg. ἐφαρμόζουν?) ἅπασαν δικαϊοσύνην T 366 (1214); ptc. ἐφαρμόζουσάν μοι μοῖραν GO 41 (1050-1055). || Gr. ant. 'adattarsi'. V. ἁρμόζω, ἀφορμωζῶντα.

°**ἐφαρμόττω** vb. intr. 'spettare': pres. ptc. την ἐφαρμόττουσάν μου μεῖραν GO 163 (1056?). || Da gr. ant. ἁρμόττω = ἁρμόζω.

'Εφαρούκης ep. m.: Γριγόριος 'Εφαρούκης GSJ 219 (1198). || Da ar. a l - (v. ἐλ-) + f a r r ū ğ 'pulcino' Wehr; cfr. ἐλφαρούτζ = ar. *al-farrūğ* C 140*a* (1178) e i cgg. *Farrùggio, Ferrùggia* DCSO, *Farrùggia, -io* (PA).

°**ἐφεξῆς** avv. 'dopo': εις τοὺς ἐφευξῆς χρώνους T 343 (1202).

°**ἐφευρίσκω** vb. tr. 'trovare': aor. ind. rifl. ἐφεύραντο GM 209 (1189). Pf. ptc. ἐφευρότες T 11 (1000).

ἔφεχαισθαι: v. ἐπεύχομαι.

εφηερωσην: v. ἀφιέρωσις.

ἐφήκριμνα: ἀποδίδει τὰ ἦσα ἧς τὸν ἅρμον εἰς τὴν τουργουνίαν τὰ ἐφήκριμνα καὶ ὑποκάτω τῆς βροντιμένης καὶ ἀπὸ κάτοθεν τοῦ ἅρμου τοῦ ἁγίου νικολάου τὰ ὑπόκριμνα C 390 (1094). || Da gr. ant. (V sec. a. C.) ἐπίκρημνος, -ον 'dirupato, scosceso' L-S; quindi sinonimo di ὑπόκριμνα 'dirupi'.

'Εφήμης: v. Εὐφήμης.

'Εφημία ('Αγία) t. f.: της αγίας Εφιμιας Schneider 264 (1119). || Gr. tardo Εὐφημία, da gr. ant. εὐφημία 'religioso silenzio', gr. tardo 'acclamazione di grazia rivolta a Dio' Tagliavini I 84, DNI s. v. *Eufèmia*. V. Εὐφήμιος.

ἔφημον: v. εὔφημος.

*εφθέζω: v. ἀκραφνέσει, φθέζω.

ἐφθιάζω vb. tr. 'sistemare, mettere in ordine': pres. inf. ἐφθιάζειν T 311 (1192). Aor. ind. εὐθίασα T 371 (1217); pass. 3. εὐθηαστή T 16 (1015); inf. ἐφθηᾶσαι, ἐφθηᾶσε C 369 (1176). || Gr. med. (IX sec.) εὐθειάζω D, L, K, da εὐθύς (εὐθει-) + -άζω; cfr. bov. *ftiáso, stiażo, θtiażo*, otr. *ftiażo, stiażo* LG s. v. φθειάνω.

ἐφίσης avv. 'imparzialmente': (ὁ θάνατος) ἐφῖσης πάσιν ἐπέρχεται Falkenhausen I 192 (1097). || Cfr. ngr. *id.* D, da gr. ant. ἐπ' ἴσης.

ἐφόλκιον s. n. 'fardello': τοῦτο τῆς ψυχῆς ἐφόλκιον SElia 1282. || Gr. tardo *id.* L-S, D.

°**ἐφίστημι** vb. tr., pass. 'esporsi': aor. cgt. ἐπισταθοῦμεν T 240 (1174); imper. επιστάσθοσαν R I 266 (1125).

ἐφοραθῆ: v. φωράω.

°**ἔφορος** s. m. 'osservatore, scrutatore': ὁ ἔυφορος τῶν καρδιῶν Κύριος CDBa IV 93 (sec. XI). **b.** 'priore': τὴν εὐαγεστάτην μονὴν..., ἐν ῇ ἔφορος καὶ προεστὼς ὁ κύρις ἰωάννης τυγχάνει T 67 (1089).

'Εφραΐμ pr. m. indecl.: Εφραιμ προτοσπαθαριος και [...] μαγγλαβιτης CDBa IV 46 (s. d.). || Gr. tardo (*Settanta*) *Id.*, da ebr. ' E f r a ī m Tagliavini II 81-82, E f r a y ī m DNI s. v. *Efrem*.

'Εφστάθηος: v. Εὐστάθης.

ἐφυδρομύλιον s. n. 'mulino ad acqua': μετὰ τοῦ ἐκεῖ ὄντος ἐφυδρομυλίου Caspar 633 (1098). || Da *ὑδρομύλιον (v. ὑδρόμυλος), con influsso di gr. ant. ἔφυδρος 'abbondante d'acqua'.

ἐχ: v. ἐκ.

ἐχαίτη: v. χαίτη.

ἐχάσεν: v. χαόννω.

ἐχετῶν: v. ὀχετός.

"Εχινος ep. m.: ἔχεινος C 425 (1182), ἔχηνος ib. 428, ἔχυνος C 448 (1224); acc. ἔχηνον C 428 ed ἔχυνον C 447 (docc. citt.). || Da gr. ant. ἐχῖνος 'riccio, porcospino'.

°**ἔχω** vb. tr. 'avere': pres. ind. pl. 1. ἔχομε GO 166 (1057), 3. ἔχοσιν GR 238, ἔχωσιν GR 239, ἔχουν R I 218 (1108), GSJ 218 (1198), ἐχοῦν T 413 (1244); imper. 2. sg. εχε T 111 (1118); cgt. sg. 3. ἔχωη C 533 (1130-1140?), ἔχιν C 415 (1122?), ἐχης T 134 (1127), τοῦ ἔχης T 118 e 119 (1121), T 119 (1122), 325 (1196), pl. 2. τοῦ ἐχεται T 82 (1098), 84 (1099), 3. ἔχουν GO 117 (1053?), GSJ 265 (1093) = T 73, ecc., εχουσιν Falkenhausen I 184 (1107), ἔχων C 532 (doc. cit.); ptc. ἔχον = ἔχοντας GSJ 206 (1186). Impf. sg. 1. ἔχον C 326 (1173), ἧχαν R I 209 (1102). ἧχα 'ebbi' C 679 (1259), pl. 1. εἴχαμεν Müller 13 (1359), ηχαμεν 'avemmo' T 406 (1242), 2. ἔχεται T 47 (1051), 3. εἴχασιν GR 140, ἧχασιν T 167 (1141), 413 (1244). Fut. ptc. pass. τῶν αὐτοῦ ἀγαθῶν... ἐχομενων καὶ ἐξομενων T 487 (1273). Aor. cgt. sg. 2. ἐξης R II 138 (1198), 3. σχήει C 291 (1096), σχίει T 89 (1101), σχείη Falkenhausen I 185 (1107), GSJ 133 (1154), σχύει C 384 (1117), σχηεῖ GSJ 93 (1128), ησχη R I 218 (1108), σχίοι e σχείεν C 25 (1144), σχεῦ T 145 (1131), σχύτο C 644 (1099), pl. 1. ἔξομεν R II 135 (1198); inf. σήχήν T 205 (1155; lg. σχεῖν), ἔξαι T 487 (1273), ἔξε C 415 (1122?), ἔξασθε T 466 (1269). Pf. ind. ἐσχηκαίναμεν... ἔσχωμεν ἴ ἐσχηκαίναμεν ἢ ἐδυνάμεθα ἔχυν GM 180 (1306). **2.** aus.: οἷα δὲ ἔχει ποιήσας GL 11 (fine X sec.), εχουν ακοῦμανδευθήν T 78 (1097), τὰ χωράφια τὰ ἧχεν κρατῶνταν ὁ πατρας μου T 97 (1113); τὸ ἅπερ καὶ ἔχω ἀγωρασμενον T 13 (1005), ἧχεν αὐτὰ ἀφιερωμενα T 97 cit., ἥνπερ ἧχεν παραδωμένην R I 209 (1102), ecc. || Cfr. Psaltes § 345. **3.** serv. con inf. = fut.: δειλῶσαι ἔχει R II 14 (1134), ἔχει κρίνην T 242 (1175). || Cfr. Psaltes § 333. **b.** con cgt. 'dovere': εἰσὶ εἰκόνες... ἃς ἔχει ἵνα ἔσονται ἐκεῖσαι ἀφιερωμέναι C 340 (1192). **4.** impers. 'esserci': ἔχει δὲ καὶ χωράφιον GR 16, ἔχει καὶ ὑδρομύλους δύο, ἔχει συκάμινα... καὶ ἀμπελοφυτόν, ἔχει ἐλέας καὶ ἀπιδιάς GR 346, ὁπου έχει τον λεντίσκον T 71 (1092), ὥς ιδι έχει παλεαν ἀπλήκεμα T 187 (1145), εἰσὶ εἰκόνες μεγάλαις δέκα καὶ ἑπτά ἃς ἔχει C 340 (1192), τό ἥμισυ τοῦ οἴκου ὅπερ ἔχε εἰς τὴν χάλασαν πόλεως πανόρμου C 98 (1160-1200); ἔχεται καὶ καρέας... ἔχεται μύρα GR 515. **5.** in espressioni temporali: ἔχει... χρόνους μδ' καὶ εἶδον '44 anni or sono vidi' C 304 (1142). || Cfr. le forme e le accezioni bovesi ed otrantine in LG, TNC, ILEIKI.

°**-έω** uscita verbale: v. ἀκαματέω, ἀρχιεραρχέω, διασπαρέω, δοδέω, εἰσοδέομαι, ἐκπληρόω, ἐλαιοκοπέω, καθολκέω, καλοεργέω, καταλέω, λυχνοφωτέω, μοιρέω, παραθαρρέω, πιστέω, ῥηγέω, στερεμνέω. || V. -εῖν.

°**ἕως** prep. 'fino a': ἕως τῆς μεγάλης πέτρας GR 270, ἕως τὴν πέτραν τὴν μεγάλην GR 264, ἕως οὗ εἰς τὰς κόγκας C 307 (1142?). **b.** 'per la durata di': ἕως τῆς ζωῆς μου T 232 (1170), ἕως βίου ζωῆς GSJ 67 (1102), ἕως τῶ βίω τούτω C 24 (1144).

Z

*ζαβάτης: v. ζαμπάτι.

ζαγγάρι: v. τζαγγάρης.

Ζαῆ pr. m.: ζαῆ υιος ευστρατιου T 132 (1127). || Lg. Ζωή? Per l'uso maschile di un nome prettamente femminile cfr. lat. crist. *Vita* s. v. Βίτος.

Ζάκινθος pr. m.: Βασιλείου ἠοῦ Ζακίνθου GO 82 (1053). || Cfr. gr. ant. Ζάκυνθος t., Ζακύνθιος etn. P-B.

Ζαμμάρης ep. m.: ἰωάννης e δάβις τοῦ ζαμμάρι C 27 (1145). || Da ar. z a m m ā r ī 'pifferaio'; cfr. *az-zammārī* = ἐλζεμέρι C 156*b*, ArMed 403.

ζαμούρ: v. Μίνζηλ ζαμούρ.

ζαμπάτι epit. m.: μουχούμουτ ὁ ζαμπάτι = ar. *muḥammad al-raḥḥāl* ('Maometto il viaggiatore') C 247*b* (1183). || Da *z a b (b) ā t ī o *z a b (b) ā ṭ ī, forma arabizzata di gr. med. *ζαβάτης, a sua volta da gr. ant. (Aristofane *Framm.*) διαβάτης 'chi traghetta o attraversa' L-S, ngr. *id.* 'passante' B, dial. anche 'viandante' IL (archivio), qui forse nel sign. di *'vagabondo'. Per ζ- da δι- v. EL e LingCont 146-147.

Ζαρβόν t. n.: εἰς τοπον λεγώμενον τοῦ ζαρβοῦ T 158 (1138), εἰς τόπον λὲγωμενον τοῦ ζερβοῦ e ϊ ὁδὸς ζερβοῦ T 433 (1266). || Dall'ep. seg. o dall'agg. ζαρβός, qui '(terreno) esposto a bacìo' (v. Μαγκῶσα); cfr. *Źerbi*, *Źerbó*, *Źarvó* DTOC, τὸ Ζερβό PEE 105, τὸ Ζερβόν ib. 157.

Ζαρβός ep. m.: μετοὺς παῖδες Ζαρβ[GSJ 213 (1198). || Da gr. med. ζαρβός, ζερβός 'sinistro', 'mancino' DCG, a sua volta da ζαβός 'id.' K, EL. Cfr. i cgg. *Zerbi* DCC e *Zarbo* DCSO, gr. med. Ζερβός Mikl-M, *Id.* (At.).

Ζαρκάτου t.: τὸ χωρίον ζαρκάτου C 49 (1190). || Da gr. z a r q 'colore blu' Wehr + -ᾶτος (v. Ζαρκός); o piuttosto da ar. *z a r q ā t (ī) 'lanciere', da z a r q ā t, pl. di z a r q a h 'colpo di lancia' Dozy I 587*b*, prob. anche 'lancia' (dalla radice z a r a q a 'lanciare'), forse con l'aggiunta di - ī proprio dei nomi di mestiere (cfr. χαρβᾶτος).

Ζαρκός ep. m.: Ἰωάννης τοῦ ζαρκοῦ R I 271 (1131). || Cfr. sic. *źárcu* 'livido, smorto', dall'ar. z a r a q 'azzurro', 'livido, pallido' Kazimirski I 986*b* o gr. med. ζαρκός, ζορχός 'nudo' D, Ζαρκος cg. (At.).

ζαρκούν: v. Μίνζηλ ζαρκούν.

Ζαρομάγιστρος ep. m.: Z 177 (1102). || Cfr. ngr. ζαρός 'strabico' D e i cgg. Ζαρος, Ζαρογιάννης, ecc. (At.); v. μάγιστρος.

Ζάσιτα t. (?) f.: τῶν δένδρων τῆς Ζάσιτας GR 41.

Ζαφαραρρος ep. m.: μιχὰὶλ του ζαφὰραρρὸυ T 171 (1141).

Ζαφείριος ep. m.: Z 177 (1102). | Da gr. med. ζαφήρη s. n. 'zaffiro' DCG, gr. ant. σάπφειρος. Cfr. il cg. Ζαφείρης (At.).

Ζαχαρίας pr. m.: gen. Ζαχαρίου GR 126, ζαχαρίου υἱοῦ σολομόντος C 665 (1173), ecc.; acc. ζαχαρίαν T 267 (1180). || Nome biblico, da ebr. Z e k h a r y ā h P-B, Tagliavini I 78, DNI s. v. *Zaccarìa.* **b.** ep.: ιωαννου ζαχαρια T 492 (1281). || Cfr. il cg. *Zaccaria* DCI. **2.** agion.: τοῦ ἁγίου ζαχαρίου C 390 (1094), 392 (1094?); Ἅγιον Ζαχαρίαν GSJ 249 (1223). || Cfr. *San Źaccaría, Santa Sagaría* DTOC.

°**ζάω** vb. intr. 'vivere': pres. ptc. ζῶντος... τῆς μητρος T 47 (1051), ζουσῶν λαμπάδων CMG 24 (1328).

Ζεμινίτος ep. m.: Γρηγόριον τὸν ἐπιλεγόμενον Ζεμινίτον GK 58 (1190) = T 304. || Prob. per Ζεμινίτης etn.; cfr. i tt. *Źóminu*, *Źómini*, da ὀζόμενο- (v.) DTOC.

Ζενδούπε t. indecl.: ἕως τοῦ ὑψιλοῦ βούνου ἐξ οὗ φένεται ἡ ζενδούπε C 115-116 (1136?) = T 156. || Cfr. *Djenduba* in Tunisia.

ζέξη s. f. 'confluenza': μέχρι τοῖς ζέξης τῶν δύον ῥηακήων GSJ 247 (1223). || Da ζεῦξις.

ζέξος s. m. 'confluenza': ἀπὸ τὸν ζέξον τõν δύον ῥιακήον GSJ 247 (1223). || V. il prec. e ζευξορύακον, -ρύαξ.

Ζεπούτζε t. indecl.: εἰς τὴν τοποθεσίαν ἐπιλεγομένην ζεπούτζε τὴν ἐλληνιστή λεγομένην ἀγριέλαιον C 675 (1194), ἄχρι τοῦ ἐπιλεγομένου οὐκοὺτ ἐζεμβούτζ C 550 (1102). || Da ar. z a b b ū ğ a h, z a n b ū ğ 'oleastro' ArMed nota 318; v. Οὐκούτ e cfr. *usque ad illud flumen quod dicitur Oedezebuchi* DN 83 (1159?), da ar. w ā d ī a z - z a b b ū ğ 'fiume dell'oleastro' ArMed 207, in nota.

ζερβόν: v. Ζαρβόν.

Ζερμονιώτης ep. m.: παπᾶς νικολαος ζερμονιωτης T 362 (1213); gen. ζερμονιώτου T 359 (1213). || Da ζέρμων, -ονος 'specie di nave da guerra', anche σέρμων D (σέρμιον 'navigii genus' DCG, ma più esattamente acc. pl. σέρμονας DCL s. v. *germundus*) + -ιώτης.

Ζέτε ἠλήτζη t.: εἰς τὶν μοῤῥίαν καὶ φραγζηκὴν ὀνόματι ζέτε ἠλήτζη C 618 (1146).

°**ζευγάριον** s. n. 'coppia (di buoi)': ζευγάρειν υουδίων T 540 (s. d.), ζευγάρι βοϊδίων καματηρῶν GSJ 102 (1138?); μετὰ ἴδια ζευγάρια C 513 (1117). || Gr. ant. *id.*, dim. di ζεῦγος. **b.** 'paio': ζευγάριν ληστες T 376 (1226); σιδόνων ζυγάρια τρία T 487 (1273). || Cfr. bov. *śovgári*, otr. *źogwári* 'coppia', 'paio' LG, TNC s. v. *dzoggwári*, ILEIKI. **2.** 'iugero': ζευγάρι e pl. ζευγάρια CMG 20 (1328); gen. ζευγαρίου C 484 (1168). Pl. gen. ζευγαρίων GR 193, T 64 (1086), ecc., ζευγαρίων ἕξ ἤγουν μοδίον ἑκατὸν ὀγδοήκοντα C 361 (1155). || Gr. med. 'id.' K; cfr. ζεῦγος 'iugerum' DCG. **b.** 'campo dell'estensione di un iugero': ἡ δὲ κατασπορὰ τοῦ ζευγαρίου T 512 (1112). || Gr. med. *id.* 'praedium rusticum' DCG.

Ζευγίτης epit. m.: Λέων ὁ Ζευγίτης GR 472, ο θεοφυλακτης ζευγίτης T 558 (s. d.). || Da gr. ant. ζευγίτης 'appaiato', 'zeugita', gr. tardo (scol.) 'rematore della fila mediana' L-S suppl., gr. med. 'contadino' D. Cfr. il cg. Ζευγίτης (At.).

°**ζεύγνυμι** vb. tr. 'accoppiare, sposare': pf. ptc. τὰ ὀνόματα τῶν ἐζευμένων παιδῶν τῶν ἀνθρώπων C 146, 150, ecc. (1178), ἀπὸ τῶν ἐζεουμένων ib. 154. Cfr. νεόκαμοι.

°**ζεῦγος** s. n. 'paio': ένα ζέυγη υοῶν T 134 (1127); μετα... ζεύγων υοῶν δῦον T 64 (1086).

°**ζεῦξις** s. f. 'confluenza': ἠς τὶν ζεῦξην τοῦ ἑτέρου ῥηακου τοῦ ἁρμιροῦ C 560 (1143). || Gr. ant. 'aggiogamento, congiungimento con un ponte'; v. ζέξη, ζέξος.

ζευξορύακον s. n. 'confluenza di torrenti o burroni': εἰς τὸ ζευξορύακον C 307 (1142). **b.** **ζευξορύαξ**: ἀπὸ τοῦ ζευξορύακος τοῦ ἐπονομαζομένου τὸ βαθὺ ῥυάκιν C 328 (1173). || Da *ζεῦξος (v. ζέξος) + ῥύακον, ῥύαξ. Ma forse sono forme corrotte per ξερορύακον, -ρύαξ.

Ζηγλάρης ep. m.: κατὰ τῶν παίδων ζηγλάρει T 353 (1206).

Ζημάρχης ep. m.: ασκηντινος ζημάρχης T 131 (1126). || V. il f. Γημάρκα. Meno verosimile, dato il prenome francese, una var. di Ζήμαρκος, Ζίμαρκος P-B.

°**ζημία** s. f. 'multa': acc. κληρονόμος δὲ ἐμὸς... αὐτῇ ζημία καὶ κατάραν γοναίων ἐφ ἑαυτῶ ἐπισπήσεται T 41 (1042). || Gr. ant. 'id.' e 'danno'; cfr. bov. *źimía* 'danno' LG, ILEIKI. **b.** **ζήμιον** n.: μη παθὸν ζήμιον λυθαργησεως T 408 (1243). Lg. ζημίαν 'danno'?

ζημιόννω vb. tr. 'multare': pres. inf. pass. ζημιόννεσθαι C 437 (1189). || Gr. med. ζημιώνω 'id.' D, K, dal seg.

°**ζημιόω** vb. tr. 'multare': pass. pres. cgt. 3. sg. ζιμιοῦτε GO 65 (1052?), ξημιοῦται C 342 (1218), pl. 1. ζημιούμεθα C 664 (1172), T 248 (1176), ζημιούμεσταν R I 223 (1114); imper. ζημιουστω T 330 (1198), ζιμιούστω GD 32 (1036), ζημιούστο T 167 (1141), 234 (1171), ζημειούστο GO 62 (1052?), ζημηουστωμε (lg. ζημιούστω με) T 353 (1204); inf. ζημοΐουστε T 339 (1200). Aor. cgt. 1. pl. ζυμιωσθωμεν T 235 (1172); imper. ζημιωθήθω T 219 (1164) = C 119, ζημιοθήτω T 214 (1161), ζηοθήτω T 213 (1160). Fut. ind. 1. pl. ζημιοσθήσομαι C 666 (1173), ζημιοῦσθησομαι Spata III 56 (1155) = ζημιοῦσθε με C 602; perifr. 3. sg. ἵνα ζημιούμενος ἔσεται T 405 (1239).

ζηοθήτω: v. ζημιόω.

ζηροριάκα: v. ξηρορύαξ.

ζητάω vb. tr. 'cercare', 'domandare', 'esigere': pres. inf. ζητάν T 112 (1118); ptc. ζητοντα T 170 (1141). Impf. 3. pl. ἐζητοῦσαν GD 48 (1042). Pf. perifr. εἰμῖν ζητῶν GSJ 121 (1149). || Da gr. ant. ζητέω; gr. med. -άω ed -έω K; cfr. bov. *zitáo* 'chiedere', 'mendicare' LG, ILEIKI.

°**ζήτημα** s. n. 'spettanza': τὼ μέρος μου τοῦ ἀμπελονος... μετὰ πάντων αὐτοῦ τῶν δικαιωμάτων καὶ ζητημάτων GSJ 177 (1165). || Gr. ant. 'ricerca'.

Ζητοῦν pr. m. indecl.: C 616 (1145). || Da ar. Z a y d ū n pr.; cfr. ar. *Id.* = ζεϊδούν C 128*a* (1145), ζειδούν C 132*a* (1151), 144*a* (1178), ζεητοῦν ib. 145*a*, ζεϊτούν C 260*a* (1183).

ζιζάνιον s. n. 'zizzania, discordia': πᾶν ζηζάνιον ἐξ ἡμῶν ἐκκαθαίρων C 55 (1143-1145). || Gr. tardo e med. *id.* 'loglio, zizzania' L-S, D, anche in senso metaforico L.

Ζίκρης ep. m.: τῶν χωραφίων ζίκρι C 682 (1196-1200?), ἰωάννου ζήκρι C 472 (1123), νικολάου ζήκρι C 118 (1164) = T 118; τὸν ζικρίν C 5 (1097). || Da ar. Z i k r ī pr.; cfr. ar. *bū* (v. Βου-) *zikrī* = βουζήκρι C 584*a* (1145), ar. *bū Zikrīr* (lg. *zikrī*) = βουζίκερι C 175*a* (1178) e il cg. *Zìcari* (PA).

ζμύγνιται: v. σμίγνυμαι.

Ζόμερα Χοστάδια t. n. pl.: εἰς τὸ ἀδρὸν ἕλος τὰ ἐπονομαζόμενα Ζόμερα Χοστάδια GR 521.

Ζομουρροταίσι t.: ἕως τοῦ χωραφίου λεγομένου ζομουῤῥοταίσι C 668 (1179).

Ζοροβάβελ pr. m. indecl.: ζορουαυελ T 241 (1175). | Gr. tardo (*Settanta, N. T.*) *Id.* e Ζοροβάβηλος, dall'ebraico, P-B, Ζοροβάβελ Mikl-M.

Ζουκέρης ep. m.: Ἰωάννης Ζουκέρης Cañellas 158 (1167).

Ζούρρας ep. m.: ιωαννης ζούρρας T 314 (1192). || Cfr. i cgg. Ζούρας, Ζώρας (At.).

Ζουρρήκας ep. m.: ὁ τοῦ βασιλείου ζουῤῥήκα υἱὸς πέτρος C 431 (1182). || Cfr. *Zórrica* t. STC 4215a?

Ζόχτης pr. m.: μέχρι ἀμπελῶνος γνωριζομένου τοῦ ζόχτη υἱοῦ φερνένι C 664 (1172). || Dall'arabo; forse *Z u h d ī, connesso con z u h d 'ascetismo'. Kazimirski I 1019*a*.

ζυγαῖον s. n. 'vincolo': καθὰ ἐφαρμόζει καὶ τῷ ζυγαίῳ τῆς αὐτῆς (sott. μονῆς) CMG 70 (1330). || Da gr. tardo ζυγαῖος agg. = gr. ant. ζύγιος 'da giogo' D.

ζυγάριον: v. ζευγάριον.

ζυγίζω vb. tr. 'pesare (monete)': pf. ptc. ταρaία... σωῶς ζυγισμένα T 479 (1271). || Gr. med. (*Suda*) *id.* L-S, K.

ζύγιον s. n. 'peso di moneta': εἰς χρυσοῦ ταρία διακόσια κόκκου ἑνὸς εἰς τὸ ζύγυον δραΐνας στάμενα C 296 (1139); δι' ὀγκείας χρυσιου πέντε ἐν τω γενικῶ ζυγίῳ ενζυγισμένας T 472 (1270). || Gr. tardo e med. 'giogo', dim. di ζυγός L-S, D, 'bilancia' S, 'misura di peso' K.

°**ζυγός** s. m. e -ον n. 'peso di moneta': ἐν δικαίῳ ζηγõ C 462 (1279); εἰς τον γενικον ζυγῶν T 479 (1271), εἰς τὸν ζυγὸν τῆς πανόρμου C 48 (1190), εἰς τὸ ζυγὸν πανόρμου C 95 (1239); ταρία ἐν ζυγοῖς τοῦ ριγάτου Caruso 323 (1234), ἐν τοῖς γενικοῖς ζυγοῖς χρυσοῦ ταρία GSJ 259 (1264). || Gr. ant. -ός e -όν 'bilancia'.

ζυγοστατέω vb. tr. 'pesare (monete)': pf. ptc. ταρία... καλὰ ζυγοστατημένα C 435 (1183). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, D, K.

Ζυγούνια t. n. pl.: ὡς ἀπέρχονται τὰ λεγόμενα ζυγούνια τα μέτοπα εις τὸν ποταμὸν T 127 (1125). || Da gr. ant. ζυγία 'acero' LG 171 e 582 s. v. -ωνία?

ζυρωπόταμον: v. ξηρωπόταμον.

-ζω: v. -άζω, -ίζω.

ζωαρχικός agg. 'creatore di vita, vivifico': τῆς ὑπερφώτου καὶ ζωαρχικῆς... τριάδος C 636 (1223). || Gr. tardo e med. *id.* S, D.

Ζωγράφος ep. m.: Θεόδωρος ζογράφος GR 535. || *Id.* P-B, da gr. ant. ζωγράφος 'pittore'.

Ζωή pr. f.: GSJ 164 (1159), C 354 (1201), ecc.; gen. Ζωῆς C 72 (1146), GSJ

247 (1223), Ζοῆς GSJ 132 e 142 (1154), Ζώης T 267 (1164); acc. Ζωήν C 72 cit., 331 (1198). || Nome precristiano da gr. ant. ζωή (ion. ζόη) 'vita', P-B, Tagliavini II 219, DNI s. v. *Zòe*; cfr. *Zoy* e *Zoe* Tab-Malf 289 (1300) e v. Ζαῆ.

ζῶην: v. βυβ, ζωός.

ζωηφόρος agg. 'vivificante': τὸν τύπον τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ GSJ 259 (1264); τὸ ζωηφόρον (sott. σίγνον) τοῦ σταυροῦ C 339 (1192). || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L-S, S, D.

ζωνάριον s. n. 'cintura': ζωνάριον τῆς Σαλερινοῦ Falkenhausen II 449 (1209), ζωννάριον T 487 (1273). Pl. ζωνάρια T 356 (1211). || Gr. tardo e med. *id.*, dim. di ζώνη, L-S, D. Cfr. otr. *źunári* 'cintura dei pantaloni', bov. *źonári*, ecc. 'dirupo, balzo' LG, ILEIKI.

Ζωνκαλᾶς: v. Τζουκαλᾶς.

ζωννάριον: v. ζωνάριον.

ζωογονία s. f. 'sostentamento': ἐτίθημεν δωρήσασθέ σοι πρὸς τὴν ζωογωνίαν καὶ τὸν (lg. τῶν) μετὰ σοῦ τί C 311 (1142?). || Gr. tardo (II-I sec. a. C.) *id.* 'produzione di animali', 'generazione' L-S; cfr. gr. ant. ζωογονέω 'generare', ma gr. tardo (*Settanta, N. T.*) 'mantenere in vita' L-S.

°**ζωός** agg. 'vivo': ἀπὸ ὕδωρ ζῶην T 118 (1121).

°**ζωσηφώνος** agg. 'dotato di viva voce': αὐτὸς ζῶσυφώνος ὑπάρχη T 411 (1244). || Da ζώσῃ φωνῇ 'a viva voce'; cfr. διὰ ζώσης φωνῆς C 328 (1173).

Ζώσιμας pr. m.: Γριγώριος υἱὸς Ζώσιμα ταξιάρχου GD 61 (1061). **b. Ζώσιμος**: τῶν παίδων πάπα ζωσίμου T 208 (1159). || *Id.* P-B, da gr. tardo (II sec.) ζώσιμος 'vitale' L-S; cfr. it. *Zòsimo* DNI. **2.** agion.: μονης του ζοσημου T 34 (1034), μονὴ τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἤτοι τοῦ Ζοσίμου GR 352. V. Κῦρ Ζώσιμος.

Ζωτή pr. f.: Ζωτὴ καὶ μάμμη τῆς ἀναγράφος κόρης C 638 (1223). || Da gr. ant. (iscr. IV sec. a. C.) ζωϊτός ο ζῳτός di sign. dubbio L-S, prob. 'vitale', da ζάω; cfr. gr. med. ζωΐζω 'vivere' K e il pr. Βιτάλης.

Ζωυγρητᾶνος ep. m.: θεόδορος ζωυγρητανος T 205 (1155). || Lg. Ζωγγριτᾶνος? Cfr. il t. *Zungri* (CZ), etn. *Zungritani* DTOC.

H

η-, -η-: v. anche ει, ι, οι, υ.

-η uscita f. per -ις: v. ἀμφιέρωση, ἀφιέρωσις, δύση, ἔναρξη, ἐπίσκεψη, ζέξη, πράξη, πράση, ῥάχη. || Gr. tardo (iscr., pap. III sec.) e med. *id.* Dieterich 160, Psaltes § 290. Il mutamento di declinazione, nato dalla omofonia degli acc. -ιν ed -ην, si è esteso in bov. e otr. a tutti i sostantivi in -σις; cfr. GSDI § 96.

-ῆ suff. f. in pr.: v. Βασιλῆ.

ἡατοισηνης: v. οἰοστισοῦν.

Ἡβλάτου t. indecl.: μέχρι τῆς φαβάρας τῆς διαγνωριζομένης ἡβλάτου C 516 (1133) = ar. *fawwārah iblāṭū* ib. 517, r. 3. || Cfr. *ḫandaq* (v. χάνδαχ) *iblāṭah* (prob. lg. *iblāṭuh*) C 505, r. 5 (1100-1200?). Verosimilmente è forma prearaba; l'ubicazione corrisponde a quella di *Platti* (Monte e Fosso) TCI 49 D 5, IGM 249 III S.E. (presso Partinico, PA). Secondo Alessio, EG Introd. 33, è forse etn. in -άτης da Ὕβλα, lat. H y b l a.

ἡγγουομένη agg. 'gravida': ἡ ἕτερα (φοράδα) ἡγγυομένη CMG 174 (1336). || Ptc. pf. di gr. med. ἐγκυούμαι 'concepire', da ἐν + gr. ant. κυέω 'essere incinta' K.

Ἡγίτης epit. m.: ὁμάλδος κουτέμης καὶ ἡγίτης παρακληθείς τοῦ ἄρχοντος C 635 (1192). || Da gr. ant. ἡγέτης 'guida', ἡγητής 'id'.

Ἡγνάτιος pr. m.: CMG 59 (1329); gen. Ἡγνατίου GR 410. || Gr. tardo Ἰγνάτιος P-B, da lat. I g n a t i u s, E g n a t i u s, Tagliavini I 33, DNI s. v. *Ignàzio*.

ηγορασιες: διδῶντα τα χοραφηα μοῦ..., ηγορασιες πετζηὰ διο T 547 (s. d.). || Sta per ἀγορασίες, da ἀγορασία.

ἡγουμενεύω vb. intr. 'essere egumeno': pres. inf. ἡγουμενεύειν GSJ 66

(1102), C 33 (1153), ecc., ηγουμενεύει R II 99 (1174), ἡγουμενεβην ἡ ἠκονομέβην T 162 (1139); ptc. ἡγουμενεύωντος T 337 (1199), ἡγουμενεύοντα C 550 (1102), ἡγουμενευουσῶν C 54 (1143-1145?). Aor. inf. ἡγουμενεῦσαι Holtzmann 340 (1083); ptc. f. ἡγουμενεύσασαι GM 76 (1146). Cfr. ngr. *id.* D, da ἡγούμενος.

ἡγουμένη s. f. 'badessa': nom. ἡγουμένη e acc. ἡγουμένην GM 50 (1095). || Gr. tardo e med. *id.* S, L, K.

ἡγουμενία s. f. 'egumenia, priorato': GT 27 (1023), GM 211 (1189); acc. ἡγουμενίαν R I 235 (1121), ἡγουμενήαν GSJ 54 (1098), ηγουμε[νίαν] R I 210 (1102). || Gr. tardo (IV-V sec.) *id.* S, L.

ἡγουμενικός agg. 'appartenente all'egumeno': Ἕτερα χωράφια... Τὰ Ἡγουμενικὰ GR 527. || Gr. med. (VIII-IX sec.) *id.* S, L. **b.** 'che fa da guida': τοῦ... ἡγουμενικοῦ ἡμῶν πατριάρχου ('il Pontefice') T 45 (1050). || Prob. sta per οἰκουμενικοῦ, da gr. tardo (III sec.) e med. -ός 'universale' L-S, D.

ἡγούμενος s. m. 'egumeno, abate': freq., con flessione regolare, ma εγουμενος T 72 (1092). || Gr. tardo (pap. I sec.) 'capo dei sacerdoti', (VI sec.), gr. med. 'abate' L-S, D, dal ptc. pres. di gr. ant. ἡγέομαι; cfr. μοναχὸς και γουμενος ActAth V 186 (1035). V. ἀφηγούμενος. **2.** t.: το χωρίον ὃ λέγεται Ἡγούμενος GR 396. || Cfr. i tt. *Gúmano* e, dal gen., *Guméno* DTOC.

°**ἤγουν** avv. 'cioè': ήγω T 308 (1192).

ἠδίω περιόδιστον: v. ἰδιοπεριόριστος.

ἦδο: v. εἶδος.

ἠέκημα: v. οἴκημα.

Ἡεπακτρής ep. m.: Κωνσταντίνος χαμαλὸς νοτάριος τοῦ ἡεπακτρὴς τοῦ πεδείσου T 142 (1130). || Cfr. gr. ant. ἐπακτήρ 'cacciatore', 'pescatore', gr. tardo (Esichio) ἐπακτρεύς 'id.' L-S.

ηεροιος s. m. 'sacerdote': R II 115 (1186). || Lg. *ἰερήος, da ἱερεύς.

ἡευρεύς, ἡ εὐρευής: v. ἱερεύς.

°**ἠθμός** s. m. 'filtro': δυσκοπότηρον χαλκόν, λαβής, ἤτμός, ἀστερίσκος, καλύματα GR 271. || Durante la messa ricopre il calice perché non vi cada nulla di estraneo, cfr. L s. v. ἠθμός; ἀστερήσκου καὶ ἤτμοῦ ActAth XII 74 (1142).

Ἡκαρίλια t. n.: προάστειον Τὸ Ἡκαρίλια GR 532. || Lg. ἡ Καρίλια, da lat. *k a r r i l i a 'bosco di cerri'. Cfr. i tt. *Cariglio, Cariglione*, gr. tardo (Esichio) κάρρος· φυτόν, bov. *kárro* 'cerro', termine del sostrato, STC 1834-1835. V. Καριλλιώνην.

ηκεῖοχειρό: v. οἰκειοχείρως.

Ἠκονών agion.: ὁ... ναὸς τοῦ μεγάλου καὶ ὁσίου μάρτυρος ηκονόνως C 481 (1148). || V. Κόνος.

ἠκώ: v. οἰκοτόπος.

ἠλ-, Ἠλ- art. indecl. || Lo stesso che ἐλ-.

Ηλασοέλαδος ep. m.: λέων ηλασοέλαδος T 184 (1145) = Κλεψολάδης Z 168 (v.).

Ἠλβέϊφαρε epit. m.: μουχούμμετ ἔπιν ἠλβέϊφαρε = ar. *muhammad (i)bn al-bayfarah* C 587*b* (1145). || Cfr. sic. *bbìfara* 'varietà di fico che fruttifica due volte l'anno' VS, da lat. (f i c u s) b i f e r a, VES I 91-92?

ἠλγατδήρ: v. Γατήρας.

ἠλγατήρ: v. Γαδήρ.

ἠλήτζη: v. Ζέτε ἠλήτζη.

ἦλθα, ἦλθον: v. ἔρχομαι.

Ἠλίας pr. m.: ἠλίας C 668 (1179), Ἠλήας GSJ 189 (1167), Ἰλίας GSJ 200 (1177), ελία T 71 (1092), 83 (1098); gen. Ἠλίου GSJ 189 cit., ἄλιου CMG 158 (1336); dat. ἤληα T 339 (1200). **2.** agion.: τῶν πάνσευτον ναῶν τοῦ προφίτου ηλιοῦ T 328 (1198), ἑορτὴ τοῦ ἁγίου προφήτου ἰλιοῦ R II 125 (1195). || Nome biblico, dapprima (*Settanta*) indecl. nella forma Ἠλιού, da ebr. E l i y ā (h ū) Tagliavini I 47; la forma ελία da lat. crist. *Elias*. Cfr. i cgg. *Lìa, De Lìa, D'Alìa* DCC e v. Ἀλιάτζης, Αἰλία, Κουρτουλίας. **3.** t.: πλησίον τοῦ Ἁγίου Ἠλίου Caspar 633 (1098); ἐκ τὸν ἅγιον ἠλίαν T 298 (1188). || Cfr. *Sant'Elia, Sant'Alia, Jennulia* (da εἰς τὸν ἅγιον Ἠλίαν) DTOC, *Santa Lia* TCI 52 B 5.

Ἡλικην t.: εἰς την Ἡλίκην GSJ 40 (1054), εἰς τόπον ἐπιλεγώμενον Ὕλικην GSJ 128 (1153), ...Ἡλίκιν GSJ 199 (1177). || Da lat. ī l e x, - i c i s 'elce, leccio'. Cfr. cal. *ìlica* 'specie di quercia', *ìlice, ìlicia* 'elce' NDDC e *Ìlici* t. TCI 50 E 5-6, 51 E 2, *Ìlice* (Monte) 56 A 4.

Ἠλκάπρι epit. m.: ἔπιν ἠλκάπρι = ar. *(i)bn al-qabrī* C 591*b* (1145?). || Forma arabizzata da gr. ant. κάπρος 'verro' o da lat. c a p e r 'becco'; cfr. *filius capre* DN 26 (1136), ar. *'alī (i)bn al-qabrī* C 547*b* (1095). V. Κάπρος.

Ἠλπετήτ epit. m.: ἀβδέλλα ἔπιν ἠλπετήτ = ar. *'abd allāh (i)bn al-bitīt* C 589*b* (1145?). || V. Πιτίττος; cfr. ar. *bitīt* C 545*b* (1095).

ἦλται: v. ἔρχομαι.

ἡμεῖς pron. 'noi': nom. ημείσϊ T 416 (1245), υμὴς πρὸς υμάς 'noi a voi' T 409 (1243), ημοισί T 448 (1268), 461 (1269), εμεις T 149 (1132), 179 (1144), εμῆς T 16 (1015), ἐμοῖς C 307 (1142), ὑμῖς C 468 (1331-1135?); gen. ἀναμεταξὺ ημῶν καὶ ὑμῶν T 61 (1063), ὑμῶν τῆ βουλῆ 'di nostra volontà' C 468 cit., ἰμῶ GD 24 (1031), ὑμῶν T 75 (1093), 225 (1167), ecc.; dat. εμᾶ T 149 cit., ὑμᾶς T 168 (1141); acc. εμας T 34 (1034), 56 (1058), ecc., αιμας T 464 (1269). || Gr. med. ἐμεῖς DCG, con ἡ- > ἐ- per influsso di ἐγώ, ἐμοῦ, ecc. L'omofonia di ἡμεῖς e ὑμεῖς ne ha causato la differenziazione e favorito la creazione di *ἐσεῖς. **2. μας** atono = ἡμῶν: πεδήν μας GD 30 (1036), τῆ ἴδια μας βουλη R I 222 (1114), κτῖμάν μας GSJ 83 (1127), ψυχηκῆς μας σωτηρίας GSJ 89 (1128), εἴδιός μας GSJ 129 (1153), το μερος ἐμας T 217 (1164), ecc. **b.** *id.* = ἡμᾶς: στίκειν μας C 550 (1102), ζημιοῦσθε μας R I 222 (1114), δίδιν μας GSJ 168 (1159), ζημιοῦσθαί μας GM 132 (1194), ecc. Per le forme bovesi e otrantine v. LG, TNC s. v. *emí*, GSDI §§ 115-116, ILEIKI s. v. ἐγὼ.

°**ἡμέρα** s. f. 'giorno': απο της σημερον ημερα και ωρας τοῦ νῦν T 394 (1232); τὴν μέραν GM 98 (1163), ἤμεραν εξ ημέραν 'giorno dopo giorno' T 354 (1206), μίαν νύκταν καὶ μίαν ἡμέραν 'ininterrottamente' R I 237 (1121), απο τής σημερων ἱμερα T 72 (1092). || Gr. med. (ἡ)μέρα K; cfr. bov. *(i)mèra*, otr. *(e)mèra* LG, ILEIKI, bov. *níftan iméra*, *nífta će méra* 'continuamente', 'assiduamente' TNC, *meroníθti* s. n. 'un giorno e una notte' ILEIKI s. v. ἡμερονύθτι. V. Καλιμέρα.

Ἡμέρης pr. m.: πρεσβυτερου ημερι T 172 (1141). || Cfr. Ἥμερος o Ἱμέριος P-B, da gr. ant. ἵμερος 'desiderio, brama'; anche it. *Imèrio* DNI.

ἡμεροδενδρήεις s. m. 'albero fruttifero': τῶν ἡμεροδενδρηέντων GM 124 (1193) = C 352. || Da gr. ant. ἥμερος + δενδρήεις 'selvoso'.

ἡμεροδένδριον s. n. 'albero fruttifero': pl. ἡμεροδένδρια GR 216, GSJ 132 (1154), T 224 (1166), μερδενδρηα T 289 (1184), μιροδένδρια e ἡμεροδενδρια T 283 (1182); dat. σην τε ημεροδενδρηης καὶ αμπελοσιν καὶ χοραφιης ημερης τε καὶ αγρηης R I 168 (1059). || Da gr. ant. ἥμερος + δένδριον.

ἡμερόδενδρον s. n. 'albero fruttifero': pl. ἡμερόδενδρα C 622 (1161), ἡμεροδένδρα T 454 (1269); gen. ἡμεροδένδρων C 48 (1130), υμεροδενδρων T 245 (1175), εἰμερωδενδρων T 434 (1267). || Gr. med. *id.* D.

ἡμερονύκτιον s. n. 'giorno e notte': ἡμερονήκτιον ('ininterrottamente') ἐδέσποσα C 17 (1141). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.*, dall'agg. -ος, -ον, L-S, D. Cfr. bov. *meronìsta* 'un giorno e una notte' LG s. v. ἡμέρα.

°**ἡμέτερος** agg. 'nostro': φενωμεθὰ ὑμεὶς... πουλῶντα τω ὑμετερον απέληων T 254 (1179). || L'omofonia con ὑμέτερος giustifica l'uso di ἐμός (v.) per ἡμέτερος.

ἥμιον s. n. 'metà, mezzo': ἡμέρας ε′ καὶ ἥμιον CMG 133 (1334). || Lg. ἥμισον?

ἡμίπρασις s. f. 'semivendita, vendita non perfezionata': τὴν παραγραφῆν τῆς ἡμυπράσεως T 496 (1283). || Da gr. ant. ἡμι- 'mezzo' + πρᾶσις 'vendita'.

ἡμίσειος agg. 'mezzo'; τὸ ἡμίσιον R

II 153 (s. d.), ἡμύσιον C 329 (1173), ἡμείσιον GSJ 249 (1223); gen. ἡμισείου GM 210 (1189). Pl. f. ἡ ἡμισίες GSJ 102 (1138?), n. ἡμίσια GSJ 181 (1166?), ἡμίσεια GM 210 cit., τᾶλο ἥμεισει καὶ τὰ ἕταρα είμείσει GO 125 (1054). || Da gr. ant. ἡμίσεια, f. di ἥμισυς; cfr. otr. *(i)mísio* LG s. v. *ἡμίσιος.

ἡμίσεον s. n. 'metà': C 48 (1190); gen. sg. ἡμισέου e pl. -έων ibid. || Dall'agg. ἡμίσεος, -α, -ον D, rifatto su gr. ant. ἡμίσεα, f. di ἥμισυς, L-S.

ἡμισιότης s. f. 'mezzadria': ἐκατεφύτευσεν επῒ εἰμυσιὄτιτος T 228 (1168). || Da gr. ant. ἥμισυς.

ἥμισος agg. 'mezzo': ἡ ἥμισος θεὄρετρον T 333 (1198), τὴν ἄλλην ἑτέραν ἥμησιν χῶραν ibid., ἥμισαν ποινὴν..., τὴν ἄλλην ἥμισαν ποινήν Müller 22 (1401). || Gr. tardo (iscr.) e ngr. *id.* L-S, D, K; cfr. bov., otr. *ímiso* LG, ILEIKI, TNC. **2.** ἥμισον s. n. 'metà': τὸ ἥμισον τῶν χιλίων ριζίων T 381 (1127), το οιμησόν R I 218 (1108). || Gr. ant. (iscr. V sec. a. C.) e tardo *id.* L-S, S, K. V. καθήμισυ.

Ημίστρης ep. m.: λέων υἱὸς κόνστα ημιστρη R I 199 (1092). || Forse da un epit. ἡ μύστρα 'il mestolo'; cfr. bov. *místra* 'id.' da gr. med. μύστρα Kahane *Greek* I 418, gr. tardo (III sec. a. C.) μύστρον L-S.

ἡμώς: v. ἐμός.

-ῆναι des. di inf. aor. forte, per -εῖν: v. ἀπέρχομαι, ἀποπίπτω, ἔρχομαι, κατέρχομαι, κρατέω, λαμβάνω. || Per influenza dell'aor. pass. e del pf.

°**ἡνίοχος** s. m. 'guida': φροντισταῖ καὶ οἰνιουχοι τῶν ἡμῖν πασῶν ὑποκειμένων CMG 36 (1328). || Lg. ἡνιοῦχοι, sul modello di gr. ant. δᾳδοῦχος?

ἥνσχησαν: v. ἰσχύω.

ἡντερέσσι s. n. indecl. 'interesse': ὑς ἄπαν ἀζήμιον ἔξοδον καὶ ἡντερέσσου GM 181 (1306), απαν αζῆμιαν εξοδον και ηντερεσσιν γενομενα εν κορτη υται εξου κορτης Di Matteo 465 (1338). || Da lat. med. *interesse* 'usura, foenus' DCL.

Ἠουανναρίο: v. Ἰανουάριος.

ἤπαι: v. ὑπάγω.

ηπαιτει: v. ἀπαιτέω.

ἠπέγγραφα: v. ὑπογράφω.

ἠπερχομένη: v. ἀπέρχομαι.

ηπησκῶπος: v. ἐπίσκοπος.

ἠπιτήν: τὰς δύο ἀμπελούς ἃς τῆ καλῆ μου θυγατρὶ ἄννη κατέλιπον κατὰ τὴν περίληψιν τῆς πρώτης μου διατάξεως ὡς τὴν μὲν μίαν ἐξ αὐτῶν οὖσαν ἐμὴν, τὴν δὲ ἄλλην οὖσαν..., λέοντι καὶ μαρία τοῖς ἀνεψιοῖς μου, τὴν μὲν μίαν ἠπιτὴν ἐμὴν, εἰς αὐτὴν τὴν θυγατέρα μου ἄνναν ἀφίημι, σὺν καὶ τῶ μουρσίω· τὴν δε ἑτέραν τῶν ἀνεψιῶν μου αὐτοῖς πάλιν ἀποκαθίστημι σὺν καὶ τῆ κεινσέρνη R I 192 (1086). || Assurda la nota "i.e. hospitium" ibid.; lg. ἤτοι τὴν ἐμὴν 'cioè la mia'.

Ἤπουρος t. m.: χωρίον ὁ Ἤπουρος GR 343.

Ἡράκλης ep. m.: αράκλης T 258 (1179), 345 (1202), ιράκλεις T 131 (1126); gen αρᾰκλη T 344 (doc. cit.), ερακλϊ ib. 345; acc. ἐράκλην T 413 (1244). || Da gr. ant. Ἡράκλειος agg. 'di Eracle', cfr. Ἡράκλιος pr. Strazzulla n° 198, *araclius* ep. Pratesi 400 (1240), *Aracli* Vendola 2456 (1325) e i cgg. *Arachi, Arachio, Aracri* DCS, *Araco, Aracri* DCC. Anche gr. med. Ἡ- > Ἁ- in Ἀράκλειον t. Mikl-M. V. Ῥάκλης.

°**Ἡρακλῆς** in t.: ἕως τὴν φαβάραν τὴν ἐπονομαζομένην τοῦ ἡρακλῆ C 516 (1133) = *fawwārah raqlah* ib., r. ultima. || Cfr. ar. *id.* C 205, r. 7 (1182) = *favaria heraclii* ib. 181, *ad magnum fontem qui vocatur de Iracli* Brühl 67 (1133).

Ἠρεβόλτα t.: εἰς τωπον λεγωμενον ηρεβολτα τοῦ μέλει T 145 (1131). || Lg. ἡ ῥεβόλτα 'la svolta (del fiume Sinni)' presso Policoro; cfr. *sanctus petrus de revolta* R II 128 (1196) e *Rivolta* (Bosco di) TCI 43 D 2, col vicino San Pietro; lat. med. *revolta* 'curva' CDVerg I 212 (1051), VI 96 (1171).

-ηρης: v. -έρης.

ἦρθε: v. ἔρχομαι.

-ήριον suff. dim. n.: v. ἀνθρωπήριον. || V. -άριον.

-ήριος suff. aggettivale: v. δεσποτήριος.

ἦρξαντες: v. ἄρχομαι.

Ἠρόγκα t. f.: τὰ δύο χωράφια τὰ γνωριζόμενα χάπελ καὶ ἠρόγκα τὰ ἀργά C 623 (a. 1161). || Con riferimento a questi campi, cfr. τὰ δύο χωράφια τὰ ἥμερα καὶ ἔστιν πέτζη καὶ σκήνη ib. 622, r. 8 = ar. *ruq'ah wa ǧabal* (lg. *ḥabl* e v. χάπελ) ib. 624, r. 8, πετζίου ib. 623, rr. 6 e 13 = ar. *ruq'ah* ib. 624, r. 14 e 625, r. 4. Dunque ora prestito, con nasalizzazione tipica del greco (ἠρόγκα, lg. ἡ ῥόγκα), ora traduzione (πέτζη) da ar. r u q ' a h 'pezzo di terra' Wehr. Cfr. ar. *id*. C 211, r. 7 (1182) = lat. *cultura* ib. 185, r. 7.

-ηρον: v. κρίθηρον, σίτηρον.

Ἡρρόν t.: τόπιον τὸ καλούμενον Ἠρρόν GR 319. || Cfr. iscr. ἡρῴν, -ῶνος 'luogo di eroi' D.

Ἡρώδης pr. m.: χωράφιον..., ὃ κρατεῖ Ἱρώδης GR 68 (Ἡρώδης nell'indice). || *Id.* P-B, nome biblico (*N. T.*), ma da gr. ἥρως 'eroe' DNI s. v. *Eròde.*

-ησᾶνος suff. etnico m.: v. Βαρισᾶνος, Βετρισᾶνος, Γρουττισᾶνος, Καρυσᾶνος, Καστρισᾶνος, Κορνισᾶνος, Κουκουλησᾶνος, Λογκισᾶνος, Μουρισᾶνος, Πτελισᾶνος, Ῥογκυσᾶνος. || Da fusione di lat. - ē (n) s i s con - ā n u s; v. -ήσης, -ᾶνος.

Ἤσαρης t. m.: ὁ ἤσαρης e εν τι περιχόρο κροτώνος πλησίον του ἤσαρι T 312 (1192). || Ora Fiume *Ésaro*, da lat. A e s a r , - ă r e STC 50, gr. ant. Αἴσαρος.

-ήσης suff. etnico m.: v. Ἀγκιναρήσης, Ἀδωνήσης, Γενουίσης, Ἐγγλήσης, Κανικίσης, Καστελλήσης, Κουμμαρίσης, Μακρίσης, Μαρκήσης, Μυτζικήσης, Παλουδίσιαι, Παραλείσης, Πικκαρίσης, Ποτομίσονες, Πουλλείσης, Πουμαρίσης, Ῥεμματίσης, Σαλινίσης, Σκαλοίσης, Ταβερνῆσε, Φασανήσης, Χελιδονίσης. || Da lat. - ē (n) s i s; cfr. it. *-ése* DEI e v. -ήσιος.

ησθαρωμέταξος agg. 'di seta ricamata': pl. n. ησθαρωμέταξα βηλάρια T 130 (1126). || Da gr. med. ἱστορέω 'pingere' DCG o da gr. ant. (IV-III sec. a. C.) ἱστάριον (dim. di ἱστός 'telaio') + μετάξιον.

-ήσιος suff. etn. m.: v. Βαλλείσιος, Ὑδρουντήσιος. || Gr. med. *id.* Psaltes §§ 224, 297, 450, da lat. - ē (n) s i s; v. -ήσης.

Ἤσκα t. f. (?): ανδρέαν τὸν τοῦ ἤσκι ἄστου T 173 (1141). || Da cal. *isca* 'zona boscosa lungo il corso di un fiume' (da **iscla*, lat. i n s u l a)? Cfr. *Isca* DTOC.

ησκήν: v. ἰσχύς.

Ἤσουλα t. n. pl.: μετοίκησις εἰς Τὰ Ἤσουλα GR 473. || Ora *Isola Capo Rizzuto* (CZ), διοίκησις τῶν Ἀησύλων (sec. IX), *Insula* Vendola 2900 (1310), cfr. ἀήσυλος 'criminale' DTOC (incrociato con lat. i n s u l a; direttamente da qui secondo STC 1684). Ma v. Ἄσυλα.

ἡστερηθίσεται: v. στερέω.

ἠστίκην: v. εἰσστήκω.

°**ἡσυχάζω** vb. intr. 'stare tranquillo': aor. συχαση T 154 (1134), συχασι T 170 (1141), συχάσε T 122 (1123), σιχάσε T 136 (1129), 143 (1130), συχήση T 213 (1160). || Tutte le forme (cgt. o inf.) dopo ἄκων.

ἡσυχαστής s. m. 'anacoreta, eremita': τὸν ἰσιχαστὴν κύριν μιχαὴλ πριόριν C 13 (1134). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L-S, D.

Ἡσύχιος pr. m.: gen. Ἰσηχύου GSJ 194 (1171); acc. Ἰσίχιον GSJ 213 e Ἰσύχιων 217 (1198). || Gr. tardo *Id.* P-B, da gr. ant. ἡσύχιος, -ον 'tranquillo, quieto'.

ἠσφαληζομεν: v. ἀσφαλίζω.

ἠταουήλ agg. in t.: πορεύεται εἰς τὶν ῥάχα ἠταουήλ C 618 (1146). || Da ar. a l - (v. ἐλ-) + ṭ a w ī l 'alto', 'lungo' Wehr; cfr. ar. *aṭ-ṭawīl* = μακρής C 153*a* (1178), ταουήλ ib. 138*a*, ἐτταουίλ C 571*b* (1145), ταυίλ ib. 584*b*, e il cg. *Attaguile* (CT). V. ῥάχαλ 2.

ἤτιδαν: εἰς ἤτιδὰν τρόπον CMG 111 (1332). || Agg. indef. indecl. da ὅστις δ' ἄν 'chiunque', 'qualunque'.

-ητικός suff. aggettivale: v. καθομολογητικός. || Cfr. gr. med. e ngr. *id.*, da -ήτης + -ικός, Psaltes 293, § 429, EL.

ἠτμός: v. ἠθμός.

-ῆτον suff. n. in sostantivi indicanti luoghi ricchi di certe piante e in toponimi che ne derivano: v. Βετερῖτον, Βουγῆτον, Γερμανῖτον, Γλανδάριτον, Καλμῖτον, Καπραρῖτον, κασσανῆτον, καστανῆτον, Κορνῆτον, Κουμερῖτον, Μαλβῖτον, Μαλῖτον, Παμπινῆτον, Πύριτον, Ῥαγῖτον, Ῥουσῖτον, Ῥούσκιτον, Φάρνιτον, Φερουλλῆτον, Φραξενιτόν. || Prestito regionale da lat. -ē t u m; cfr. LG e v. -έτον.

ηὗρασιν, ηὗρον: v. εὑρίσκω.

ἠφανίζειν: v. ἀφανίζω.

ηφηεροσαν: v. ἀμφιερόω.

ἠφόρισε: v. ἀφορίζω.

ἦχα, ἦχαν: v. ἔχω.

Θ

°**θάλασσα** s. f. 'mare': gen. θαλάσης C 314 (1144?), θαλάσσας C 86 (1191), 670 (1186); acc. τὴν θάλασσαν θάλασσαν 'lungo il mare (la costa)' R II 71 (1168). || Cfr. bov. *θálassa, θálassi*, otr. *tálassa* LG, ILEIKI. **2. Θάλασσα** t.: προάστειον... τὸ λεγόμενον Θάλασσα GR 270; καστέλλου τῆς θαλάσσης T 372 (v. μάρη).

Θαλασσή pr. f.: Σεργιου υἱοῦ Μελιτας θυγατρὸς Θαλασσίς e Νικολάου τῆς Θαλασσῆς Schneider 262 (1119).

Θαλασσιανός pr. m.: T 182 (1145).

θαλελέος v. Θαλλελαῖος.

Θαλιᾶς t. m.: τοῦ Θαλιᾶ GR 440. || Da gr. tardo (I sec.) θαλλία 'cappero' L-S + -ᾶς³.

Θαλλελαῖος agion. m.: ὁ μάρτυς θαλλαιλαίος C 401 (1105), ὁ ἅγιος θαλελέος CMG 34 (1328); τοῦ ἁγίου θαλλαιλέου C 387 (1091?), 448 (1224), θαλλελαίου C 397 (1105), θαλλελέου C 427 (1182), ecc., θαλλαιλέω C 386 (doc. cit.), θαλλιἐλαίου CMG 98 (1332); acc. θαλλελέον C 424 (1182), θελλελαῖον C 457 (1257). || Θαλ(λ)έλαιος P-B.

Θαμβός ep. m.: περεγρῖνος θαμβὸς T 423 (1256). || Da gr. med. θαμβός 'stupito', 'abbagliato' L-S, D.

°**θάνατος** s. m. 'morte': ἀφνηδίω καὶ πηκρῶ θανάτου C 425 (1182). **2.** t.: τοῦ ῥυακίου τοῦ Θανάτων GR 13.

θανή s. f. 'morte': gen. θανῆς T 97 (1113), 111 (1118); acc. θανήν R I 191 (1086), T 73 (1093) = GSJ 265, C 552 (1103), ecc. || Gr. med. *id.* D, L, (IX sec.) Kahane *Greek* I 417. Cfr. bov. (Cargeto) *i θaní* TNC, ILEIKI.

°**θάπτω** vb. tr. 'seppellire': pass. aor. cgt. θαφῶ GSJ 133 (1154).

θαρσοποιία s. f. 'incoraggiamento': acc. θαρσοποίαν C 440 (1217). || Cfr. gr. tardo θαρσοποιέω 'incoraggiare' D, L.

Θαυμαστή pr. f.: gen. θαυμὰστης T 550 (s. d.). || Cfr. il m. Θαυμαστός P-B.

Θαυματικός ep. m.: gen. θαυματικοῦ GSJ 214 (1198); acc. Θωματικόν ib. 213. || Da gr. ant. θαῦμα, -ατος (ion. θῶμα) + -ικός: 'meraviglioso'. Cfr. il cg. Θωματζικός (At.)?

°**θαυματοποιία** s. f. 'miracolo': acc. sg. θαυματοποιείαν C 395 (1101-1113?), 409 (1112), pl. θαυματοποιείας C 389 (1094). || Gr. ant. 'prestidigitazione', 'impresa meravigliosa', gr. tardo (IV sec.) 'miracolo' L.

Θαυματουργός epit. m.: μονης αγιου γρηγοριου του θαυματούργου T 406 (1242), 408 (1243), θαυματουργοῦ ib. 410, ecc. || Da gr. tardo e med. θαυματουργός 'che fa miracoli' D, L.

°**θεάομαι** vb. dep. tr. 'vedere': aor. ptc. θεᾶσαντες CMG 61 (1329). || Gr. tardo θεάω L-S.

θεάρεστος agg. 'gradito a Dio': θεώρεστον κράτος C 360 (1155); τὰς θεαρέστους ἐκκλησίας C 450 (1225). Avv. **θεαρέστως** R I 258 (1126), GM 212 (1189). || Gr. tardo (III sec.) e med. *id.* L-S, L, D.

θεαυγής agg. 'che splende di luce divina': τὰς θεαυγεῖς ἀκτείνας C 360 (1155). || Iscr. *id.* D.

Θέγνης ep. m.: τὼν κῦρ Πάνκαλλον τῖ ἐπονιμία τοῦ Θέγνι GSJ 155 (1156). || Da gr. ant. Θέογνις P-B; v. Θεογνία.

Θεδόσης pr. m.: gen. θεδόσι T 101 (1114?), 118 (1121), ecc. || Da Θεοδόσιος.

Θέδωρος pr. m.: gen. θεδώρου R II 51 (1145). || *Id.* = Θεόδωρος P-B.

Θεκτίστη pr. f.: gen. θεκτιστης T 77 (1097) = Θεοκτίστης Z 158.

Θελέτης ep. m.: θεόδωρος θελέτι C 302 (1142). || Cfr. gr. tardo (*Settanta*) θελητής agg. 'volenteroso' e s. 'mago' L-S?

θέλημα s. n. 'volontà': τῶ θελημα μου T 189 (1146); pl. τα θεληματα T 379 (1227). || Gr. tardo (*Settanta, N. T.*) *id.* L-S.

θέλησις s. f. 'volontà': gen. θελήσεως T 290 (1186), θελίσεως 466 (1269); acc. θέλησιν T 305 (1191), ὅσον τὸ καταθέλησιν (lg. κατὰ θέλησιν) T 186 (1145), ecc. || Gr. tardo (*Settanta, N. T.*) *id.* L-S.

θελλελαῖον: v. Θαλλελαῖος.

°**θέλω** vb. tr. e intr. 'volere': pres. cgt. 3. sg. εἴ τι δ' ἀν θέλης καὶ υούλεσεν T 100 (1114?), pl. θέλουσιν... θέλουν T 251 (1178), θέλουν ib. 252, θελουν καὶ υούλωνται C 383 (1178); inf. τοῦ θέλι ποιήν T 134 (1127). Costruzioni: θέλο ἔχην αὐτὰ τὴν ἐκκλησίαν GO 58 (1052?), ecc.; θέλω... τοῦ ἔχειν GL 10 (fine X sec.), θέλομεν τοῦ μὴ ἔχειν Grégoire 84 (1124), ecc.; θέλω ἵνα ἔχουν GL 10 cit., θέλω καὶ βούλωμε ἵνα ἔχουν ibid., ecc. || Per la formazione non rara di futuri perifrastici mediante θέλω cfr. Psaltes § 333; cfr. inoltre bov. *θèlo*, otr. *tèlo* LG, ILEIKI.

°**θέμα** s. n. 'circoscrizione territoriale': του θέματος ἰταλίας T 11 (1000), μαραγδου δομεστίκου τοῦ θεματος T 18 (1019), θέματος λαγουαρδίας T 24 (1032); ἐν τω θέματη κἀλἀβρίας T 57 (1059?), ecc. || Gr. med. 'id.' D, L; gr. ant. 'deposito', 'tema', bov. *θèma* 'lavoratore', 'uomo (in genere)' LG, ILEIKI.

θεμένων: v. θούμενον.

°**-θεν** in avverbi di luogo: v. ἀπέξωθεν, ἐπικάτωθεν, τετραμερωθέν, ὑπεράνωθεν, ὑποκάτωθεν.

θεογεννήτρια s. f. 'madre di Dio': gen. θεογεννητρίας C 68 (1143). || Gr. med. *id.* D, L.

Θεογνία pr. f.: θεογνεῖα μοναχή e μοναχῆς θεογνοίας C 341 (1218). || Dal m. Θεόγνιος P-B; v. Θέγνης.

Θεόγνοστος pr. m.: του μυχαηλ του θεογνοστο R I 215 (1108). || Da gr. tardo θεόγνωστος agg. 'noto a Dio' L-S, D.

Θεογνώ pr. f.: θεογνῶ e gen. θεογνοῦς T 129 (1126). || Come Θεογνία.

Θεοδίκης pr. m.: ἠλήας υἱὸς θεοδήκι C 421 (1167). **b. Θεόδικος**: C 73 (1146); gen. θεοδίκου C 89 (1201). || Da gr. ant. θεός + δίκη: 'giudizio divino'.

Θεοδοσία pr. f.: gen. Θεοδωσίας Cañellas 164 (1202). || Dal seg.

Θεοδόσιος pr. m.: GSJ 68 (1102), C 372 (1176); gen. Θεοδοσίου GSJ 223 (XII sec.), θεοδωσίου T 517 (1172). || *Id.* e Θεοδώσιος P-B, da gr. tardo θεοδόσιος 'dato da Dio' D. V. Θεδόσης.

Θεοδότη pr. f.: Θεοδότη e gen. Θεοδότης GM 82 (1149) = θεοδότα e θεοδότας C 347; Θεοδότης GSJ 222 (XII sec.), GO 174 (s. d.), ecc.; acc. Θεοδώτην GSJ 264 (1093) = T 73. || *Id.* P-B, dal seg.

Θεόδοτος pr. m.: Θεώδωτος GD 25 (1031); gen. Θεοδότου GR 102, 103. || *Id.* P-B, da gr. ant. θεόδοτος, -ον: 'dato da Dio'.

Θεοδούλη pr. f.: gen. Θεοδούλης GSJ 272 (1121), C 341 (1218). || *Id.* P-B, dal seg.

Θεόδουλος pr. m.: GSJ 68 (1102), C 50 (1190), ecc.; gen. θεοδούλου C 676 (1194); acc. Θεόδουλον GK 34 (1181). || *Id.* P-B; cfr. gr. med. θεόδουλος 'servo di Dio' D, Θέδουλος Agnello n° 50.

θεοδρωσερι: R II 147 (s. d.). || Lg. θεοδώρου δρωσέρι (ibid., poco più sotto).

Θεοδώρα pr. f.: GR 427; gen. Θεοδώρας GO 41 (1050-1055), Θεοδόρας GO 55 (1052). || *Id.* P-B, dal

m. Θεόδωρος. Cfr. *Tidoris filie Ciriaci* gen. CDBa VII 118 (1229).

Θεοδώρητος pr. m.: θεοδώρετος εὐτελὴς καὶ καθηγούμενος C 529 (1188?). || *Id.* P-B, da gr. tardo (IV sec.) θεοδώρητος, -ον 'dato da Dio' L-S, D, L.

Θεόδωρος pr. m.: GR 362, 392, ecc., θεόδορος C 463 (1279), 562 (1143), Θεώδωρος GD 25 (1031); gen. Θεοδώρου GR 103, 227, T 327 (1196), ecc. || *Id.* P-B, da Θεός + δῶρον: 'dono di Dio'. Cfr. il cg. *Tòdaro* (It. merid.) DCC e v. Βαρβαθεόδωρος, Θέδωρος, θεοδρωσερι.   **2.** agion.: τοῦ ἁγίου θεωδώρου T 182 (1145), C 418 (1136?, 1151?), ecc.

°**θεοειδής** agg. 'simile a Dio': gen. pl. θεοειδειον αγγελον T 82 (1097?). || Gr. ant. 'simile a un dio'.

θεοκάπηλος agg. 'che fa mercimonio delle cose divine, sacrilego': θεοκαπήλων Ἰουδαίων Falkenhausen I 193 (1097). || Gr. tardo e med. *id.* D, L.

Θεοκτίστη pr. f.: GR 403, 503; acc. Θεοκτίστην GL 11 (fine X sec.). || *Id.* P-B, dal seg.; v. Θεκτίστη.

Θεόκτιστος pr. m.: θεόχθηστος C 638 (1223); gen. θεοκτίστου GR 112, 356. || *Id.* P-B, da gr. ant. θεόκτιστος, (-η), -ον 'creato da Dio' L-S, L; cfr. *Thecistu* e *Thestitu* Vendola 3137, 3168 (1310), *Theccistu* e *Feecistu* ib. 3284, 3317 (1325).

θεόλεκτος agg. 'eletto da Dio': θεόλεκτον ποίμνην Falkenhausen I 193 (1097). || Gr. tardo (VI sec.) *id.* D, L, K.

°**θεόληπτος** agg. 'ispirato da Dio': dat. θεολήπτω R I 246 (1124), T 126 (1125), θεολῦπτο R I 262 (1125). || Gr. ant. (Aristotele) e tardo *id.* L-S.

Θεολόγος epit. m.: Κωνσταντῖνος τõ Θεολόγου GSJ 178 (1165), τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, ὁ Θεολόγος GM 210 (1189). || *Id.* P-B, da gr. ant. θεολόγος 'che discorre degli dei', gr. tardo 'teologo' L.   **2.** t.: μονὴ ὁ Θεολόγος GR 18, 379, 414.

θεομήτωρ s. f. 'Madre di Dio': gen. θεομήτορος R I 247 (1124), 263 (1125), GM 210 (1189), ecc., θεομείτορος C 674 (1194), θεὀμήτορως e θεόμητρος R I 263 (1125). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D, L.

Θεόπεμπτος ep. m.: ὁ Κατικέλλος Θεόπεμπτος GR 448. || Gr. med. *Id.* Mikl-M, da gr. ant. θεόπεμπτος, -ον 'mandato dagli dei' L-S, gr. tardo e med. 'mandato da Dio' D, L, K.

θεόπιστος agg. 'fedele a Dio': θεοπίστου πρωτομανδάτωρος GR 475. || Gr. tardo (pap.) *id.* L-S, D.   **2.** **Θεόπιστος** pr.: Θεόπιστος e gen. Θεοπίστου GSJ 40 (1054). || *Id.* P-B.

θεοπρέπης ep. m.: νικολαος του θεοπριπου T 425 (1257), νικόλαος του θεοπρέπου T 486, 488 (1273). || Da gr. ant. θεοπρεπής agg. 'conveniente a un dio'. || Cfr. i cgg. *Tripepi* (Cal., Sic.), *Tropepi* (Cal.) DCC, DCSO.

θεοπρόβλητος agg. 'preposto da Dio': ὁ θεοπρόβλητος ἡγούμενος R II 20 (1141), ἡ θεοπρόβλητος βασιλεία C 58 (1079?); τοῦ θεοπροβλήτου ἀρχιεπισκόπου C 637 (1223). || Gr. tardo (V sec.) e med. *id.* L, D, K.

θεόρετρον: v. θεώρητρον.

Θεοριανος pr. m.: θεοριάνος T 520 (1191), θεὼριανός T 530 (1127). || Cfr. i cgg. *Torano, Turano* (It. merid.) DCC; v. Θεριανος.

°**θεόσεπτος** agg. 'venerato come un dio': τοῦ θεοσεύτου μεγάλου ῥηγός C 354 (1201).

θεόσκεπτος agg. 'considerato da Dio': τοῦ θεωσκεπτου... ρηγος R II 122 (1193). || Da θεός + *σκεπτός (gr. ant. σκέπτομαι); ma meglio lg. θεοστέπτου.

θεόστατος agg. 'insediato da Dio': τοῦ ἁγίου ἡμῶν αυθεντου καὶ θεοστάτου ρηγός R II 62 (1154). || Da gr. ant. θεός + στατός (da ἵστημι).

θεόστεπτος agg. 'coronato da Dio': τοῦ θεοστέπτου... κράτους C 16 (1141), τοῦ θεοστέπτου... ῥηγός C 362 (1171), τῆς θεοστέπτου αὐγούστης GR 467; τὴν θεόστευτον βασιλείαν σὺν τοῖς θεοστεύτοις αὐτοῦ βλαστήμασιν GSJ 115 (1144). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L, D, K.

θεοστεφής agg. 'coronato da Dio': ὁ θεοστεφὴς καὶ φιλόχριστος δεσπότης C 345 (1146) = GM 75; θεοστεφοὺς... βασίλεως R I 162 (1053); σοὶ τῶ θεοστεφητος ἀρχιμανδριτω R II 119 (1193). || Gr. tardo (III-IV sec.) e med. *id.* L, D.

θεοστήρικτος agg. 'sostenuto da Dio': τῶ θεοστηρίκτω... παλατὶω e τῆς θεοστηρίκτου δεσποτίας C 16 (1141); τὴν... θεοστήρικτον πρόσταξιν C 317 (1154); των θεοστερικτων βασιλειων T 15 (1015). || Gr. tardo (IV-V sec.) *id.* L-S, L, D.   **2.** **Θεοστήρικτος** pr. m.: θεοστήρικτος εὐτελὴς ἱερομόναχος C 372 (1176). || Gr. med. *Id.* Mikl-M.

θεοσύλλεκτος agg. 'raccolto da Dio': τοῦ θεωσιλλẽκτου αὐτοῦ καποΐτουλου T 419 (1251); θεοσυλλέκτων ἀδελφῶν C 322 (1172). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L, D.

θεόσωστος agg. 'affidato a Dio salvatore': τοῦ θεοσώστου στόλου C 293 (1131?); ἐν τω θεωσόστο κάστρον στύλου T 57 (1059?), ἐν τõ θεοσόστω τοπω το καλουμένου τούρρες T 69 (1091), ecc. || Gr. med. (VIII-IX sec.) *id.* L, D, K.

θεοτήρητος agg. 'custodito da Dio': τοῦ θεοτηριτου κάστρου νοῶν T 75 (1093). || Gr. med. *id.* D.

θεότης s. f. 'divinità': τῆς τρῑσὺποστατου παντοδυνάμου θεότητος μιᾶς εξουσίας T 15 (1015). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D, L.

Θεότιμος pr. m.: gen. θεοτίμου T 326 (1196), Θεοτήμου GD 61 (1061). || *Id.* P-B, da gr. ant. θεότιμος 'onorato dagli dei'.

Θεοτόκος s. f. 'Madre di Dio, Deipara, Madonna': assai freq., con flessione regolare, compreso il voc. θεοτοκε T 79 (1097), 324 (1196), ecc. || Gr. tardo e med. *Id.* L-S, L, D.   **2.** t.: προάστειον Ἡ Θεοτόκος GR 174; Θεοτόκου τῆς ἐπονομαζομένης Σπαθαρέα Στρατοῦ GR 290; ὑπεραγίαν Θεοτόκον εἰς Τὸ Τέρεντον GR 246, ecc.

Θεοφάνης pr. m.: GR 180, GO 98 (1053); gen. Θεοφάνους GR 79, 80, C 342 (1218), ecc., θεοφανου T 61 (1063). || *Id.* P-B; cfr. gr. med. θεοφανής 'rivelato da Dio' D e v. Τεφάνης.   **b.** **Θεοφάνιος**: gen. θεοφανίου T 80 (1097), 401 (1233); acc. θεοφανιων R I 167 (1059). || *Id.* P-B. Cfr. *Theodorus de Thefanio* Pratesi 401 (1240), ...*Tefani* ib. 261 (1217?) e i cgg. *Tofano, Tufano* DCC.

Θεοφανώ pr. f.: Θεοφανοῦς μοναχῆς τῆς Σικελῆς GR 170. || *Id.* P-B, dal prec.

θεοφιλάρετος agg. 'amante della virtù divina': ὁ θεωφιλάρατος ἐπίσκοπος C 541 (1095). || Da gr. ant. θεός + φιλάρετος.

Θεοφίλητος pr. m.: gen. θεοφυλητου T 208 (1159). || Da Θεός + gr. ant. φιλητός: 'amato da Dio'; cfr. gr. ant. θεοφιλής 'caro agli dei'.

Θεόφιλος pr. m.: gen. Θεοφίλου GSJ 274 (1121), GM 157 (1227-1250), ecc. || *Id.* P-B, da gr. tardo (III sec.) θεόφιλος, -ον 'caro a Dio', gr. ant. θεοφιλής, -ές 'id.' L-S.

θεοφίλως avv. 'in modo caro a Dio': C 24 (1144). || Da gr. tardo (III sec.) e med. θεόφιλος, -ον 'caro a Dio' L-S, L, D.

θεοφόβως avv. 'con timore di Dio': θεοφοβώς R I 260 (1126). || Gr. med. *id.* D, L.

Θεόφορος pr. m.: θεοφωρος ἴερεύς καὶ δευτερεύων T 336 (1199). || Da gr. ant. e med. θεόφορος 'posseduto, ispirato da Dio'.

θεοφρούρητος agg. 'protetto da Dio': ἡ θεοφρούρητος... κόρτη C 363 (1171); τοῦ θεοφρουρήτου κάστρου GO 121 (1053?), θεοφρουρίτου... παλατίου C 120 (1177); τῆ θεοφρουρίτω πόλη C 16 (1141), τῆ θεοφρουρίτη πόλει C 21 (1144), τῆ θεοφροφήτω κούρτη C 362 (doc. cit.); τὸ θεοφρούριτον σέκρετον T 310 (1192). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L, D, K.

θεοφύλακτος agg. 'protetto da Dio': τῆς θεοφυλάκτου κόρτης C 424 (1182). || Gr. tardo (pap.) e med. *id.* L, D.   **2.** **Θεοφύλακτος** pr. m.: GSJ

224 (XII sec.), Θεοφείλακτος Pratesi 269 (1218); gen. Θεοφυλάκτου GR 162, 532, θεοφηλάκτου C 600 (1112); acc. θεοφύλακτον C 531 (1111?), θεοφύλακτον τὸ γένει τῶν ἐυραῖων T 30 (1033), T 36 (1039). || *Id.* P-B, da gr. tardo (pap.) e med. θεοφύλακτος, -ον 'protetto da Dio' L, D. Cfr. *Theofilati* Vendola 3467 (1328) e v. Τεφύλακτος.

θεοφυτία s. f. 'natività di Dio': ἀπὸ τῆς θεοφυτίας αρλθ′ Morso 300 (1139) = ἀπὸ τῆς θεοῦ φυσιποιήματος ςφπζ′ C 58 (1079?). || Lettura incerta, termine dubbio; da gr. ant. θεός 'dio' + φυτεία 'generazione'.

θεοχάρακτος agg. 'tracciato da Dio': εἰς τῆν θεόχάρακτον πολιν στύλου T 101 (1115?). || Gr. tardo e med. *id.* L, D, K.

Θεόχαρις pr. m.: θεόχαρις C 352 (1193) = Θεοχάρις GM 126, 132 (1194). || Da gr. tardo (gloss.) θεόχαρις = *deo gratus* L-S; o Θεοχάρης, -ους P-B.

Θεοχάριστος pr. m.: ἱερεὺς θεοχάριστος C 325 (1172); gen. Θεοχαριστοῦ GM 145 (1195), ecc. || *Id.* P-B, da gr. med. (VII sec.) θεοχάριστος, -ον 'favorito da Dio' L, D; cfr. *Theocaristus* Pratesi 422 (1251).

θεόχθηστος: v. Θεόκτιστος.

Θέπεντης ep. m.: λεον υιος τοῦ θέπεντε T 151 (1134); λεοντος θέπεντη T 170 (1141), νικολάου τοῦ θέπεντου T 212 (1160), 214 (1161), 251 (1178). **b.** **Θέπετ** indecl.: gen. ἰούδα θέπετ C 119 (1164) = T 219. || Da ar. Ṯābit pr. = gr. θέπητ C 161*a* (1178), θέπιτ C 249*a* (1183).

°**θεραπεύω** vb. tr. 'onorare': pass. pres. cgt. ὡς ἄν τὸ θεῖον θεραπεύητο καὶ δοξάζηται C 289 (1096).

Θεριανος pr. m.: θεριανος καθητζανης T 281 (1182). || Cfr. *Id.* (At.); v. Θεοριανος.

Θεριᾶς t. m.: εἰς τόπον λεγόμενον Θεριάν GR 351. || Da gr. med. θεριόν, θηρίον, dim. di θήρ 'fiera, animale selvatico', D, DCG (anche θερίον K) + -ᾶς[3]; v. Θήριος.

Θεριόφθαλμος ep. m.: Ἰωάννου Θεριοφθάλμου GSJ 39 (1054), οἱ παῖδες Θεριοφθάλμου GSJ 223 (XII sec.). || Da θερίον (v. sopra) + gr. ant. ὀφθαλμός: 'occhio di fiera'.

Θεριστής epit. m., in agion.: Ἰωάννου τοῦ Θεριστοῦ GSJ 53 (1098), τοῦ Θεριστοῦ GSJ 133 (1154), 191 (1169), ecc., ἁγιου ἰωαννου του θερίστου T 247 (1176). || Da gr. ant. θεριστής 'mietitore'. Cfr. *terre que dicuntur de Maria Theristena* (<-αινα) Pratesi 437 (1265).

Θερμά t. n. pl.: τῆς... ὁδοῦ τῆς ἐπαγούσης εἰς τὰ θερμά C 14 (1134). || Da gr. ant. θερμά s. n. pl. 'sorgenti termali, terme' (θερμός agg. 'caldo'). Ora *Termini Imerese* (PA); gr. tardo Θέρμα e Θερμά P-B.

Θέρμης epit. m.: ἀλὶς ὁ θέρμης = ar. *'alī aṭ.ṭ.rmī* C 142*b* (1178). || Etn. di forma araba da Θερμά.

Θερμός ep. m.: θωμᾶ θερμοῦ C 94 (1239). || Da gr. ant. θερμός agg. 'caldo'.

Θερμόχοσα t. f.: εἰς τὴν Θερμόχοσαν GR 47.

θέττω vb. tr. 'porre': pres. ind. 1. sg. θεττω T 502 (1303; anche τηθωμαι ibid.); cgt. 3. sg. θέττη, pl. θέττωσιν e inf. θέττην C 520 (1134); ptc. θέττοντες CMG 54 (1329). || Gr. med. θέτω, da gr. ant. τίθημι, D, K, θέττειν DCG; v. προσθέττω.

θεώρεστον: v. θεάρεστος.

θεώρητρον s. n. 'dono che lo sposo fa alla sposa, quando la vede per la prima volta a viso scoperto; donazione nuziale': τὴν προ γαμοὺ δωρεὰν, ἧτι το θεόρετρον T 246 (1176), θεώρετρον GSJ 164 (1159), GM 107 (1175), θεόρετρον C 363 (1171), T 493 (1283), ecc., θεόριθρον C 347 (1149) = GM 82, θεῶρετρος e ἧμησος θεδρετρον T 333 (1198); gen. θεορέτρου T 80 (1097), GSJ 132 (1154), ecc., θεορέτρω R I 214 (1108), θεορίθρου GR 260. || Gr. tardo e med. θεώρητρα e θεώρετρα pl. L-S, L, D, θεώρητρον e θεώρετρον DCG.

Θηλάκης ep. m.: τῆς τοῦ θηλάκη γυναικός T 114 (1121). || Da gr. ant. θυλάκιον, dim. di θύλακος 'sacco, borsa'; cfr. Θύλαξ P-B.

θῆλος agg. 'femminino': βωοίδιον ἐν, ἤτε ἄρρεν, ἤτε θυλον T 428 (1265). || Da gr. med. θήλη, f. di θῆλυς, K.

θημῶν: τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου θημῶν C 54 (1143-1145?). || = τοῦ ἡμῶν.

Θήριος epit. m.: ιωαννης ἀνεψιος θεοδώρου τοῦ θηριου T 27 (1032). || Da gr. ant. θήρειος agg. 'ferino', o da gr. med. θηρίον 'fiera' (v. Θεριᾶς).

θήτημα s. n. 'obbligo': θητήματος καὶ ἐνοχλήσεως ἄνευ R II 36 (1144). || Cfr. gr. ant. θητεύω 'essere servo, prestare servizio'.

θίγω vb. tr. 'stimolare': pres. ind. ὁ μοισόκαλλος καὶ πονηρώτατος ἐχθρὸς εἰς ακηδιαν καὶ ραθυμίαν τοῦ πράγματος θείγη ἡμάς T 175 (1142). || Gr. tardo, ngr. *id.*, da gr. ant. θιγγάνω D, EL.

Θλιβερός epit. m.: Στεφάνου διακόνου τοῦ Θλιβεροῦ GR 413. || Da gr. tardo e med. θλιβερός agg. 'afflitto' L-S, L, D, K. Cfr. i cgg. *Trivèri* (Cal.) DCC, Θλιβέρης (At.).

°**θλίβω** vb. tr. 'affliggere': pass. aor. ptc. θερμανθὴς καὶ θλιβηθὴς διὰ τῶν πολλῶν δακρύων C 512 (1117). || Gr. ant. θλιβείς.

Θορόθεος: v. Δωρόθεος.

θούμενον s. n. 'tomolo (misura di aridi e agrari)': pl. θούμενα C 420 (1167); gen. θουμένων C 437 (1189), θεμένων C 677 (1238). || Da ar. ṯumn 'ottava parte', 'misura di capacità', cfr. sic. *tùmminu*, bov. *θúmeno*, *túmeno* ArMed 383-385, otr. *túmeno* ILEIKI s. v. θούμενο.

Θράντζει t.: ἄχρι τοῦ σπιλαίου λεγομένου θράντζει C 49 (1190). || Cfr. ἐτδορόνγζι = ar. *at-t.r.ngī* C 580*b* (1145; etn. De Simone 18)?

θρηνίδιος agg. 'lugubre': ἐν τούτοις λυπηροῖς καὶ θρινηδίοις λυποῖς GSJ 137 (1154). || Cfr. gr. ant. θρηνῳδία 'canto funebre', θρηνώδης 'lamentoso'.

θρησκία: v. φρησκία.

θρονιάζω vb. tr. 'consacrare': aor. ind. pass. ὅταν ἐθρωνιάσθη ὁ πάνσεπτος ναὸς... παρὰ τοῦ ἐπισκόπου MénC 325 (1097). || Gr. med. *id.* 'porre sul trono' D, K.

θροφήν: v. τροφή.

θρώστομῆς: πτωουμενοι τῆς τοῦ θανάτου θρώστομῆς R II 119 (1193). || Lg. *χρωστομή 'debito'? Cfr. ngr. χρωστημιό 'id.' D, gr. tardo (Esichio) χρεώστημα L-S.

°**θυγάτηρ** s. f. 'figlia': nom. θυάτηρ CDBa IV 92 (sec. XI), ηλθεν μαβηλιας θὺγἀτέρα πὶρρεττα T 241 (1175), μαρία θυγατερα αυτῆς T 291 (1187); gen. θηγατέρος C 76 (1169), θυγάτηρ GM 82 (1149), θιγάτιρ GM 167 (1266), θηγάτηρ GD 29 (1036); acc. θυγάτρα Morso 312 (1146) = θυγατρά C 72, θυγατέραν T 232 (1170), 356 (1211). || Cfr. bov. *δiχatèra*, otr. *kjatèra* LG, TNC.

°**θυμίαμα** s. n. 'incenso': τὸ διλωθὲν θημίαμαν GSJ 255 (1245; ma il doc. enuncia in precedenza l'impegno di fornire solo κερὴν λύτρας δύο καὶ πλέον οὐδέν); gen. θυμαιάματος Morso 306 (1143) = θυμιάματος C 69.

°**θύρα** s. f. 'porta': pl. nom. θύραις C 350 (1178) = GM 111.

θύρει: ὁρίζομεν ἵνα ποιηθῆ τὰ ἅγια θύρει CMG 74 (1330). || Lg. θύρη, pl. di *θύρος, -ους, da lat. tūs, tūris n. 'incenso'? (CMG p. 215, nell'indice).

Θυρηάρης ep. m.: πέτρος θυρηάρης C 27*b* (1145). || Da gr. ant. θύριον, dim. di θύρα 'porta' + -άρης[1]. Per la forma antica cfr. νικόλαος ὦ ποτε θηρωρώς C 108 (1165), da θυρωρός.

θυριάλων agg. 'smarrito, errante': ἵνα μὲ τὰ ὑμέτερα λογικὰ πρόβατα διὰ τὴν ὑμετέραν ἀπουσίαν θυριάλοντες γύνονται CMG 100 (1332). || Cfr. gr. tardo (*Settanta*) θηριάλωτος, -ον 'catturato dalle bestie feroci' L-S, L; o lg. *θηριαλῶντες 'erranti tra le fiere'?

Θύρσος pr. m.: T 165 (1141), Θήρσος GSJ 153 (1156), ecc.; gen. Θύρσου T 196 (1154), GSJ 218 (1198). || *Id.* P-B, da gr. ant. θύρσος 'tirso'. V. Παπαθύρσος.

θυσιαστήριον s. m. 'altare': T 46 (1050); gen. θησιαστηρίου T 248 (1177); dat. θυσιαστηρῖω GSJ 227 (1214). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D.

°**θύω** vb. tr. 'sacrificare': aor. ptc. pass. θυτέντος CMG 90 (1330).

Θωμᾶς pr. m.: GM 191 (1321), 195 (1342), Θομᾶς GM 196 (13..); gen. Θωμᾶ GSJ 194 (1171), 241 (1222), ecc., τοῦ ἱερέως θωμᾶς C 653 (1173); acc. Θωμᾶν GSJ 199 (1177). || Gr. tardo (*N. T.*) *Id.*, dall'aramaico T ō ' m ā ' Tagliavini I 437-438, DNI s. v. *Tommaso*; v. Τωμᾶς.

Θωμασία pr. f.: gen. θωμασίας C 558 (1143). || Dal prec.

Θωματικόν: v. Θαυματικός.

I

ι-, -ι-: v. anche ει, η, οι, υ.

-ι: v. -ιον.

-**ια** suff. f. di nomi propri; v. Ἀβένια, Ἀγκοργέντια, Ἀδελάσια, Ἀμόλια, Ἀργέντια, Ἀρχόντια, Βεατρίκια, Βεβρόνια, Κερίτζηα, Λάρια, Λιτίτζια, Μαβίλα, Μάϊα, Μαρσίλια, Μεδάνια, Ὀρίμπια, Ῥεμέδια, Ῥιγάλημα, Σιβίλια, Σικίλια, Σουπέρκια, Σπέτζια, Φεβρώνια, Φίλλια, Φλάβια, Φλόρια, Φολκαλκέρια. || Da lat. - ĭ a.

°-**ία** suff. f. in nomi di azione e di carica: v. ἀκτωρία, ἀναμετρία, βισκομία, ἐγκαλία, ἐκουσία, ἐπεξουσία, θαρσοποιία, καλοεργία, λαμπροφανία, ὀλιγοκαρπία, περιορισμία, σεργεντία, συναυλία. || V. anche -σία e cfr. MNE II 225-226. **2.** *id.* in fitonimi: ἀγραππιδία, ἀγριμηλία, ἀγριοσυκία, ἀππιδία, δαμασκηνία, καρυδία, Καστανία, κιτρία, μηλία, μορία, σουρβία, συκία. || Cfr. LG, GSDI § 265, -ιά EL, ILEIKI e v. -έα. **b.** in zoonimi: v. βοϊδία. **3.** *id.* in termini geomorfici: v. ἀρμακία, πλαγία, ποδαρία, ποταμία, πριονία, Συρία. **4.** *id.* in toponimi: v. Ἀβαρία, Ἀμιγδαλία, Διακονία, Κατουσία, Λαμακανικία, Μαρκασία, Μεστρία, Ῥιακήα, Χεμμουνία. **5.** *id.* in nomi di persona; v. Ἀλεξανδρία, Ἀναστασία, Ἀρκουδία, Ἀρσαφία, Ἀρχοντία, Βία, Βιλληχία, Βυζαντία, Εὐδοξία, Θεογνία, Κεριτζήα, Κορδονία, Μηλιναρία, Μορφία, Πανευφιμία, Πατία.

ἰάκονος s. m. 'diacono': ἰάκωνος GM 190 (XIV sec.); gen. ιακονου T 259 (1179), εἰακώνου GM l. c. (anche διάκονος ibid.). || Cfr. sic. *iàcunu* 'id.' VS, da διάκονος e i cgg. *(Lo) Iacono, Iacona, Giaconia*, lat. med. *Ieconias* DN 226 (1188; da διακονία), *Iaconus Iohannes de Alferi* CDVerg IV 31 (1152), *Nicolaus de Loiacono* Pratesi 52 (1155).

Ἰακώβ pr. m. indecl.: ἰακώβ C 81 (1172) = ar. *ya'qūb* ib. 82, r. 19; ϊακῶβ υιος μαϊμουνη T 256 (1179); gen. ἰακὼβ στρατιότοι C 488 (1172). || Gr. tardo (*Settanta*) *Id.*, da ebr. Y a ' a q ō b b Tagliavini I 246-247, DNI s. v. *Giàcomo*. **b.** **Ἰάκωβος** decl.: C 553 (1103), Ἰάκοβος C 600 (1112), GSJ 256 (1245); gen. Ἰακώβου GSJ 241 (1222); dat. ἰακώβω C 552 (doc. cit.), 465 (1280?); acc. ἰακόβον C 462 (1279), οἰακώβων C 465 (1280?). || *Id.* P-B. V. Γηάκοπος, Γυάβυκος. **2.** agion.: τοῦ ἁγίου ἰακώβου C 69 (1143), του αγιου ιακουου T 284 (1182).

-ίανα: v. -ανον.

Ἰαννάκης pr. m.: μαιστορος ιαννακου T 343 (1202). || Ipocor. da Ἰωάννης; v. Γιαννάκε, Γεννάκης, Ἰωαννάκης.

Ἰαννήτζης pr. m.: gen. ιαννητζη T 6 (981), υιαννητζη R II 107 (1183). || Da Ἰωαννίτζης P-B, dim. di Ἰωάννης; cfr. i cgg. *Iannizzi* DCC, Γιαννίτζης (At.).

Ἰαννικέλλος: v. Ἰωαννικέλλος.

Ἰαννοῦ: v. Ἰωαννοῦ.

Ἰαννῖνος pr. m.: τον ϊαννινον σκάνναπαίκον T 330 (1198). || Ipocor. di lat. *Iohannes*.

Ἰαννουάριος: v. Ἰανουάριος.

-ίανον: v. -ανον.

Ἰανοῦ: v. Ἰωανοῦ.

Ἰανουάριος agg. 'gennaio': gen. Ιαννουαρίου Falkenhausen I 185 (1107); dat. Ιανουαρίω GSJ 133 (1154), Ιαννουαρίω T 8 (984), GSJ 125 (1151), ecc., ιουαννουαρίω C 629 (1137), Ἠουανναρίο GO 71 (1052); acc.

ἰαννουάριον T 72 (1093), C 471 (1123), ecc. || Gr. tardo (pap.) *Id.* D, L.

-**ίας**[1] suff. m. in eponimi derivati da nomi di mestiere: v. Βαρδίας, Βουκίας, Κλωσταρίας, Κουκκίας, Κουρίας, Πούγιας, Ῥακίας, Στρακίας, Τζάμπιας, Τοξίας, Φιτίας, Χαλκίας. || Da -έας[1], per influsso di gr. ant. -ίας; cfr. MNE II 271-272, ngr. -ίας EL. **b.** -**ίας**[2] id. in eponimi esprimenti una caratteristica fisica o morale: v. Βαυκίας, Βιζήας, Γλαυκήας, Γλαψίας, Γουλλίας, Καρσίας, Λαλίας, Μακρίας, Μαλλίας, Μωνίας, Πικίας, Τρογιᾶς. || Da -έας[2]. **c.** -**ίας**[3] id. in toponimi indicanti luoghi ricchi di certe piante: v. Οὐμβριλλίας, Πτερύας, Σαβουκίας, Φηληκήας. || Da -έας[3].

ϊασι: v. οἱοσοῦν.

Ἰατρός ep. m.: στεφάνου ἰατροῦ C 384 (1117), σεργιος ἱερευς τοῦ ϊατρου T 525 (s. d.), κωνσταντινου ἰατροῦ T 387 (1228). || *Id.* P-B, da gr. ant. ἰατρός 'medico'; cfr. bov. *jatrò* LG, γιατρὸ ILEIKI.

ἴβιν s. m. indecl. 'figlio (di)': ὁ ἴβιν ἐλκάϊδ ἐσέμ C 609 (1103). || V. ἔπιν.

Ἰβούν pr. m. indecl.: τοῦ κυρ ἤυοῦν στρατηγου T 113 (1118). **b.** **Ἰβούνης** decl.: κύρου ἤβούνη R I 269 (1131), ἰβούνι e ἰβοῦνη R II 43 (1145). || Cfr. fr. *Yvon*, caso dipendente di *Yve* pr. e cg., dal gallico e germ. i v - 'tasso', Dauzat, Tagliavini I 159-160; *Gottofridus filius Yvum* Pratesi 28 (1118), *liber Ivonis* CDBa XVI 48 (1313), XVII 167, 169 (1361), *Ego Ibo de Marcileo* CDVerg I 334 (1088), il f. *Iveta* Brühl 8 (1112).

ἰγδίν s. n. 'mortaio': ἤγδήν Falkenhausen II 450 (1209). || Gr. med. ἰγδίον, da gr. ant. ἴγδις, -εως 'id.' L-S, D.

-**ίδα** suff. f. sostantivale: v. ἀγριοαππίδα, αἰγίδα, ἀππίδα, λυσίδα, νασίδα, σελλίδα. || Da antichi sostantivi in -ίς, -ίδος, attraverso l'acc. in -α(ν); cfr. EL, LG, GSDI § 266, ILEIKI.

-**ίδης** suff. m. in eponimi: v. Ἀγραππίδης, Κορμίδης, Κουλλουρίδης, Μελίδης, Σκεπείδης, Σταφίδης. || Da -ίδιον.

ἰδιάζω vb. tr. 'essere particolare, distinto': ἐν ἰδιάζοντι βρεβείω 'in un inventario a sé' C 70 (1143). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* L-S, D, L.

ἰδιάριον s. n. 'pezzo di terreno (assegnato a religiosi)': ἰδιάριον τοῦ Λέοντος ἀρχιδιακόνου GR 397, ...ὃ κρατεῖ Γεώργιος ο Λαοσυνάκτης GR 407, ecc.; gen. ἰδιαρίου τοῦ Ἁγίου Πέτρου GR 44; ἰδιάρια τῶν κληρικῶν. Ἰδιάριον τοῦ πρωτοπαπᾶ GR 388. || Da ἴδιος + -άριον[2].

ἰδιαυτος agg. 'proprio': τοις υουλωμένοις προσφέρι καὶ αφιερῶσασθαι αυτοῖς απο των ιδιαυτον πραγματων T 276 (1181). || Da ἴδιος + αὐτός.

ἰδικός: v. εἰδικός.

ἰδιόβουλος agg. 'autonomo, spontaneo': ϊδϊοβουλης... δϊἀπράσεως T 174 (1141). || Cfr. gr. ant. ἰδιοβουλέω 'decidere per proprio conto', ngr. ἰδιόβουλος 'volontario, arbitrario' D, gr. med. (VIII-IX sec.) ἰδιοβούλως avv. L.

ἰδιοκτάω vb. tr. 'possedere': aor. inf. ἰδιοκτῆσαι GM 107 (1175). || Da ἴδιος + κτάομαι. Cfr. gr. tardo (II sec. a. C.) ἰδιοκτήμων 'privato possessore' L-S e v. il seg.

ἰδιόκτησις s. f. 'proprietà': τὰ δικαιδματα τῆς ἐκλησίας ὥς καθοτι καὶ η ηδιόκτησιν αὐτὴν διαφέρει 'i documenti della chiesa, in base ai quali la proprietà spetta ad essa' T 398 (1233); δικαιδματα ϊδιοκτήσεως ibid.; acc. ιδιόκτησειν ib. 399. || Da gr. ant. ἴδιος + κτῆσις o dal prec.

ἰδιόκτηστος agg. 'privato, posseduto in proprio': τὸ... ἰδιόκτηστον γονικὸν τόπον GM 210 (1181), οἴκιον ἰδιοκτηστον CMG 15 (1328). || Cfr. gr. tardo (II sec. a. C.) ἰδιόκτητος 'id.' L-S.

-**ίδιον** suff. dim. n.: v. ἀκρίδιον, αμκλειδιον, γραφίδιον, λαχίδιον, σελίδιον, σολίδιον, φεγγήδιον. || Gr. tardo e med. *id.* Psaltes § 405, da sostantivi in -ίς, -ίδος + -ιον; cfr. EL, LG, GSDI § 267, ILEIKI.

ἰδιοπεριόριστος agg. 'con un suo

proprio confine': n. ἰδιοπεριόριστον GR 7, 73, ecc. (freq.), ἠδίω περιόδιστον T 556 (s. d.) ‖ Gr. med. (*Suda*) *id.* L-S, L.

ἰδιοποιέω vb. tr. 'appropriarsi, usurpare': pres. ptc. ἰδιοποιοῦντε GSJ 83 (1127), medio εἰδιοποιούμενο nom. m. GM 174 (1304). Aor. ind. ἰδιοποιήσαντο T 53 (1054?); inf. ἰδιοποιῆσαι GT 27 (1023). ‖ Gr. tardo e med. *id.* L-S, L, K.

-ίδιος suff. aggettivale: v. ἀλλεξίδιος, θρηνίδιος.

°**ἴδιος** agg. 'proprio': τό γίδιον αὐτῆς C 118 (1164) = T 218; εἰδίω χερί C 456 (1245); δότε τõ τὰ γίδια 'dategli il suo, quel che gli spetta' C 506 (1100-1200?). **b.** s. m. 'parente': τοῦ ἡμετέρου ἰδίου Γουλιέλμου τῆς Γουννούρας GM 116 (1188). ‖ Pap. 'id.' D.

ἰδιοχείρως avv. 'di propria mano': GD 22 (1031), C 73 (1146), ecc. (freq.), ἠδιοχείρως GL 11 (fine X sec.), C 413 (1122), οἰδιαχήρος GM 192 (1324), ιδιοχειρõς GSJ 40 (1054), ἰοχείρως C 358 (1099?), ἴδίος χειράς T 177 (1143), ειδυοχειρον μου T 190 (1147), ἰδιοχείρως λουκᾶ τοῦ νομιζταβουλαρίου C 610 (1103). ‖ Gr. med. *id.*, da gr. tardo (VI sec.) ἰδιόχειρος, -ον 'autografo', L-S, D, L.

ἰδρώτης s. f. 'sudore, azione del sudare': ἐν ειδρῶτητι τῆς ναιῶτητος T 333 (1198). ‖ Da gr. ant. ἰδρόω 'sudare'.

Ἱέραξ t. m.: ὁ Ἱέραξ GR 387; τοῦ Ἱέρακος Sola 535 (1067), T 295 (1188), ecc.; ιερακõς T 324 (1194), Ἱερακου Schneider 274 (1200). ‖ Ricostruito, su gr. ant. ἱέραξ 'falco', da gr. med. ἱεράκιον per Ἁγία Κυριακή, *Santa Ciriáca* STC 1134, o direttamente da ἱέραξ; ora *Gerace* (RC) DTOC, LG. V. Γεράκιον e cfr. Σκύλλαξ.

ἱεράρχης s. m. 'patriarca': τὸν μέγα ἱεράρχιν τοῦ χριστοῦ νικόλαον C 23 (1141?); μαρτύρων καὶ δικαίων ἱεραρχῶν ὁσίων T 45 (1050). ‖ Gr. tardo 'id.' L, (iscr.) 'capo dei sacerdoti' L-S.

ἱερέας s. m. 'sacerdote': C 309 (1142?), 442 (1217), ecc.; acc. ἱερέαν C 459 (1269). ‖ Cfr. gr. med. γερέας K s. v. ἱερεύς, iscr. ἱερέαν Dieterich 159, da ἱερεύς.

Ἰερεμίας pr. m.: τὸν μοναχὸν ἱερεμίαν C 559 (1143). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) *Id.*, da ebr. Y e r m e y ā h ū, Y e r m e y ā h P-B, Tagliavini II 145, DNI s. v. *Geremìa*.

ἱερεμίτης s. m. 'eremita': pl. gen. Ἰερεμίτων GSJ 125 (1151). ‖ Gr. med. ἱερεμίτας K, da ἐρημίτης (con influsso di ἱερός?).

ἱερές s. m. 'sacerdote': nom. εἱερές C 56 (1143-1145?), ιερες Pratesi 280 (1219). ‖ Dal seg.

°**ἱερεύς** s. m. 'sacerdote': ἠευρεύς C 56 (1143-1145?), ἱερεύ C 108 (1165), λέος ἡ ευρευὴς τῆς ἁγίας κυριακῆς C 433 (1183). ‖ V. ηεροιος.

ἱεροάζυγος s. m. 'prete celibe': τοῦ ἵεροἀζήγου βλασιου T 120 (1122), ἱεροἀζύγου υλασίου ib. 121. ‖ Da ἱερός + gr. tardo (II sec.) e med. ἄζυγος 'celibe' L-S, D.

Ἱερόθεος pr. m.: ἵερῶθεος... καθηγούμενος T 225 (1167); οἱ παῖδες Ἱερωθέου GSJ 222 (XII sec.). ‖ *Id.* P-B.

ἱεροκουβουκλείσιος s. m. 'dignitario ecclesiastico': Νηκόλαος καὶ ἱεροκουβουκλήσιος e Νηκολάου ἡεροκουβουκλισίου GM 168 (1266). ‖ Da ἱερός + κουβουκλείσιος.

°**ἱερομνήμων** s. m. 'archivista (ecclesiastico)': ἱερομνήμων T 300 (1188), εἱερομνήμων GO 113 (1053), ἱερομνίμων GO 122 (1053?), ecc. ‖ Gr. med. e ngr. 'id.' D, gr. ant. 'archivista' L-S. V. ερεμνη μονος.

ἱερομονάζων s. m. 'monaco': GSJ 83, 84 (1127), R I 169 (1131), ecc., ηερομονάζῶν Pratesi 282 (1219), ηερομοναζοντος ib. 433 (1261); gen. ἱερομονάζοντος GSJ 67 (1102), ἡερωμωναζοντος GM 98 (1263). Pl. gen. ἱερομοναζόντων C 555 (1125). ‖ Ptc. da ἱερός + μονάζω.

ἱερομόναχος s. m. 'monaco consacrato': GM 214 (1189), Schneider 274 (1200), CMG 4 (s. d.). Pl. dat.

ἱερομονάχοις CMG 13 (1328); acc. ἱερομονάχους CMG 127 (1334). ‖ Gr. med. *id.* D, K. Cfr. il cg. *Jeromònaco* DCC.

Ἱερόνυμος pr. m.: ἱερονιμον μοναχõν R II 110 (1185). ‖ Gr. tardo *Id.* Tagliavini I 241; cfr. it. *Gerònimo*, *Giròlamo* DNI.

Ἱεροσόλομων pr. m.: T 315 (1192) = C 124.

Ἱεροσόλυμα t. n. pl.: ης ηεροσωλιημα R I 169 (1059), τὴν ἐπὶ τὰ Ἰεροσόλυμα πορίαν GSJ 55 (1098), χαριν εὐχῆς τὰ ἵεροσῶλυμα καταλαβεῖν R I 258 (1126); ῥηγὸς σικελίας καὶ τῶν ἱεροσολήμων C 92 (1236). ‖ *Id.* P-B, ora *Gerusalemme*. V. Ἱερουσαλήμ.

ἱερουργέω vb. tr. 'celebrare la messa (in)': pres. ind. pass. ἱερουργεῖται (v. il seg.); inf. ἱερουργεῖν αὐτὴν (τὴν ἐκκλησίαν) GSJ 102 (1138?); ptc. τους ἀδελφους τους ἱερουργοῦντας καὶ θαλποντας την ἁγίαν εκκλησίαν T 115 (1121). ‖ Gr. tardo (iscr.) *id.* L-S, D, K.

°**ἱερουργία** s. f. 'messa': ἱερουργεῖται καὶ μυσταγωγεῖται ἡ θεία καὶ ἄμωμος ἱερουργία CMG 91 (1330). ‖ Gr. ant. 'servizio sacro', 'sacrificio'.

ἱερουργός s. m. 'officiante': ἵερουργου τῶν ἁγίων μ' μαρτύρων T 403 (1238). ‖ Gr. tardo e med. *id.* L-S, D, L.

Ἱερουσαλήμ t. f.: τῆς Ἡερουσαλὴμ καὶ Σικελίας ῥιγός GSJ 254 (1245), ῥιγὸς ἱερουσαλὴμ σικαιλίας δουκάτου πουλίας C 464 (1280?), ecc. ‖ *Id.* P-B, v. Ἱεροσόλυμα.

ἱεροφάντης s. m. 'ierofante, insegnante delle sacre verità': ἱεροφάντης βασίλειος C 638 (1223). ‖ Gr. tardo e med. *id.* D, L.

ἱερωμένος s. m. 'religioso, sacerdote': οἱ ὑερωμένοι GO 125 (1054). ‖ Gr. med. *id.* K, dal ptc. pf. di gr. ant. ἱερόω 'consacrare'.

°**-ίζω** uscita verbale: v. ἀκοντίζω, ἀλλαγίζω, ἀναγαμμαδίζω, ἀναγγελίζω, ἀνοικοδομίζω, ἀποφλίζω, βουλλίζω, γιοσπορίζω, ἐμπαγίζω, ἐπιτρικλίζω, ἐρβατίζω, εὐοΐζω, κουφίζω, μεγγλαβίζω, ὀγγαδίζω, παιδίζω, πρεκωνίζω, προυχίζω, σκελλίζω, σταυρίζω, στερεμνίζω, στερίζω, συγκλείζω, συλίζω, συνδεσμίζω, τετραχυλίζομαι, υἱοθετίζω. ‖ Cfr. Psaltes §§ 463-464, LG, GSDI § 164, -ídζω ILEIKI; v. -εύω.

°**ἵζω** vb. tr. 'fondare': aor. ind. ἅπερ (μοναστήρια)... ἵζησας καὶ ᾠκοδόμησας ἐκ βάθρων Caspar 632 (1098). ‖ Aor. gr. tardo (II-III sec.) ἵζησα, gr. ant. εἶσα 'collocai', εἰσάμην 'fondai' L-S.

Ἰησοῦς pr. m.: gen. ιησου T 404 (1239), 426 (1265), ecc. ‖ Gr. tardo (*N. T.*) *Id.* P-B, da ebr. Y e s h ū a', Y e 'h ō s h ū a' DNI s. v. *Gesù*.

ἰθυτενῶς prep. 'direttamente verso': ἰθυτενῶς τῆς χελάνδρης R I 248 (1124). ‖ Gr. tardo (V sec.) *id.* avv. 'direttamente' L.

ἱκανόομαι vb. intr. 'bastare': pres. inf. ἱκανοῦσθε CMG 51 (1329). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) e med. ἱκανόω 'rendere sufficiente' L-S, K.

ἱκανοποιέω vb. tr. 'soddisfare, pagare': inf. τὰς ἐξώδους πᾶσας ἡκανωπηεῖν C 466 (1280?). ‖ Gloss. *id.* L-S, D.

ἱκάνωσις s. f. 'sufficienza': κατὰ τὴν τῶν προσόδων ἱκάνωσιν καὶ ποσότητα C 69 (1143). ‖ Gr. med. (XIII-XIV sec.) *id.* D.

-ικέλλα suff. dim. f. in sostantivi e toponimi: v. Γρουττικέλλα, Κρουτουκέλλα, Πετρικέλλα, πορτικέλλα, ῥιτικέλλα. ‖ Da lat. tardo - (i) c e l l a, sul modello di *navis*: *navicula*: *navicella*; v. -έλλα. **b.** **-ικέλλας** m. in ep.: v. Κουρτζικέλλας. ‖ Da -ικέλλος, tramite il comune gen. in -ου. **c.** **-ικέλλης** m.: Ῥαπηκέλλης, Ῥαπτικέλλης, Φουνικέλλης. ‖ Come il prec.

-ικέλλον suff. ipocor. n. in toponimi: v. Κουλικέλλον, Τραβικέλλον. ‖ Da lat. - i c e l l u m; v. -ικέλλα.

-ικέλλος suff. ipocor. m.: v. Βαρυκέλλος, Ἰωαννικέλλος, Κατικέλλος. ‖ Da lat. - i c e l l u s; v. -ικέλλα.

Ἱκέσιος ep. m.: θεοδωσίου ἱκεσίου T 527 (1203). ‖ *Id.* P-B, da gr. ant. ἱκέσιος 'supplice'.

-ίκη suff. dim. f. in t.: v. Γαδουρήκη. || Cfr. -ίκης.

-ίκης suff. ipocor. m.: v. Κουρτίκης, Μαβρήκης, Σαβατήκης. || Gr. med. *id.* Psaltes 110, Moritz I 49; v. -ίκη, -ίκιος.

-ίκιος suff. ipocor. m.: v. Ἰωαννίκιος, Σαμβατίκιος. || Da -ίκιον, der. da antichi sostantivi in -ιξ, -ικος + -ιον (sul tipo di gr. ant. περδίκιον dim. di πέρδιξ), in modo analogo ad -άκιος; cfr. Psaltes § 411 e v. -ίκης. **2.** *id.* suff. aggettivale: v. κοκουλλίκιος, σαββατίκιος. || Da lat. -ī c i u s. Di qui molto prob. il raro bov. *-íci* suff. n. sostantivale, per il quale cfr. -ίκιον LG, GSDI § 268, -ικι ILEIKI.

°**-ικός** suff. aggettivale, indicante pertinenza o appartenenza: v. ἀγορευτικός, ἀλλαγικός, ἀμαξική, ἀνταλλαγικός, ἀνταλλακτικός, ἀρχιεπισκοπικός, Βαρβουτίκον, Βελλειανικός, βηλληκός, γειτονικός, ἐκδοτικός, Θαυματικός, καματικός, κεχαλασμικός, Κλαβιτικόν, Πατρηκόν, Πιστηλληκόν, πλομικόν, σκουλαρικός, φραγκικός. || Cfr. Psaltes §§ 428-429, LG, GSDI § 269, ILEIKI e v. -αστικός. Per l'aggiunta ad altri suffissi, con ritrazione dell'accento, cfr. Psaltes § 430 e v. -άνικος, -άτικον 2, -ίτικον.

Ικουκζμένη: η ϊκουκζμενη, nome di una serva della gleba, T 559 (s. d.). || Forma sicuramente corrotta.

ἰλ- art. indecl.: v. ἠλ-, ἐλ-.

Ἱλάριος pr. ed ep.: τοῦ κηροῦ Ἱλαρίου GSJ 189 (1167), τοῦ κυροῦ νικολάου ϊλαρίου T 356 (1211); Ἱλάριον μοναχόν GSJ 76 (1114). || *Id.* P-B, da lat. H i l a r i u s; v. Ἀλάρης.

Ἱλαρίων pr. m.: μοναχος Ἱλαρίων GSJ 57 (1098) e Ἱλαρίονα μοναχόν ib. 56, ὁ πρεσβύτερος Ἱλαρίων e τὸν πρεσβύτερων Ἱλαρίων GSJ 242 (1222), Ἱλαρίον ἱερωμόναχος GSJ 247 (1223); Ἱλαρίονα GSJ 67 (1102), ecc. || *Id.* P-B.

°**ἱλάσκομαι** vb. tr. pass. 'essere benevolo': aor. cgt. ἔλασιται CMG 68 (1330) ma ιλάσιται ib. 17 (1328). || Gr. tardo (*Settanta*) 'id.', gr. ant. 'placare, propiziare' L-S.

ἱλασμός s. m. 'misericordia': ἱλασμὸν παρὰ θεοῦ τύχη T 290 (1186). || Gr. tardo (*Settanta, N. T.*) *id.* 'espiazione', 'propiziazione' L-S.

-ίλης: v. -ίλλης.

-ίλλα suff. ipocor. f.: v. Βουρσίλλα, Γουργίλλα. || V. -ίλλος.

-ίλλας suff. ipocor. m.: v. Βουρσίλλας, Παρρίλλας. || Prob. da -ίλλος, attraverso un comune gen. in -ου.

-ίλλης suff. ipocor. m.: v. Βαρτίλης, Κουρίλλης. || Da gr. ant. -ύλλιον; cfr. -ίλλιον LG, GSDI § 270.

-ίλλος suff. ipocor. m.: v. Καπρίλος, Κατίλλος, Κουρτζίλλος, Μιλίλλος, Φαβεῖλλος. || Da lat. -ī l l u s, - a, - u m. V. -ίλλα, -ίλλας.

ἰλλούστριος agg. 'illustre': τοῖς ἰλλουστρίοις m. GSJ 45 (1089). || Gr. tardo (pap.) e med. *id.*, da lat. i l l u s t r i s, D, L.

-ίλος: v. -ίλλος.

Ἰλπούπου epit. m.: ἰλπούπου = ar. *al-būbū* C 272*b* (1183). || Cfr. sic. *pupu* 'fantoccio', 'bamboccio' Traina, da lat. p ū p a 'bambola' REW.

°**ἱμάτιον** s. n. 'vestito': δια τω ιματον T 171 (1141). || Cfr. bov. *máti* 'gonnella', otr. *id.* 'camicia' LG, ILEIKI.

-ιν: v. -ιον.

-ινα suff. f. in eponimi: Κηρβύνα, Μάκρινα, Πετραλάτινα, Τηφλήτινα, Τιμουσκάττινα. || Da -αινα (v.); di qui bov., otr. *-ina*, che si alterna nell'uso con *-ena*. L'uso di *-ina* è ancora regolare anche in prov. di Messina; cfr. G. Rohlfs, *Soprannomi siciliani*, Palermo, 1984, pp. 18-19.

°**ἵνα** cong. 'affinché', 'che', spesso con modo diverso dal normale congiuntivo: con ind. ἵνα... ημί R I 136 (1007), ἵνα ψάλουσιν καὶ δοξολογούσιν καὶ ὑπερεύχωνται T 16 (1015), εἶνα ὑσείν GO 117 (1053?), ecc., ἵνα ἔσονται Schneider 265 (1119); con inf. ἵνα ἔσται R I 151 (1049), ἵνα ἔστε C 412 (1116),

ἵνα... κατέχειν C 322 (1172), ινα πουλειν, χἀρίζὴν, ανταλλαττειν T 332 (1198), ecc.; con l'imper. ἵνα ἔστω C 425 (1182), ἵνα ἐχέτωσαν C 21 (1144). **b.** con altra cong.: ἵν' ὅπως τοὺς ἄλλους πάντας τροπώσωμαι GSJ 54 (1098), ἵν' ὅπως... ἔξω τὴν τοῦ δικαίου ἐκδίκησιν GM 88 (1152); ὅπως ἵνα μηδεῖς... ἀπέλθη CMG 158 (1336). **c.** **νά**: λέγων μοι ὅτι νὰ ἀπέλθω C 313 (1144?), καὶ ταῦτα νὰ ἔσονται εἰς αὐτὸν ναόν C 484 (1168), να ὑποδέχεσθαι ἡμᾶς T 231 (1170). || Cfr. bov., otr. *na* LG.

ἵναντηεῖς: εποὶ δὲ ὁ ριθὴς κυβερνητης καὶ ηγουμενος ἵναντηεῖς καὶ εκκλησίαν ης τὸ ἀυτῶ καστελλιον T 16 (1015). || Lg. ἵνα αντιῆς, da gr. ant. ἀντιάω 'andare in cerca di' (col. gen.).

ἰνδικτίων s. f. 'indizione': gen. ἰνδικτιῶνος GT 18 (1002), GM 49 (1095), ecc. (assai freq.), ἠνδικτιῶνος GM 55 (1111?); dat. ινδικτιωνι T 74 (1093). || Gr. tardo e med. *id.* D, L.

ἴνδικτος s. f. 'indizione': gen. ἰνδίκτου C 448 (1224), 456 (1257), ecc.; dat. ἰνδίκτω C 461 (1269). || Gr. tardo e med. *id.* L, D; v. ἔνδικτος.

Ἰννοζέντιος pr. m.: κυρίου Ἰννοζεντίου... πάπα Ῥώμης Müller 13 (1359). || Da lat. tardo *Innocentius*, lat. i n n o c e n s, Tagliavini II 87-88, DNI s. v. *Innocènzo*; cfr. Ἰνοκέντιος P-B.

ϊνον: αφιο αξῆναρα και ϊνον· καὶ σκὲπαρνον· καὶ τρὶπανον· καὶ τα παντα ὁλα τα εσωπίσια T 171 (1141). || Lg. gr. tardo (IV sec.) ὕνιον, dim. di ὕνις 'vomere' L-S? Cfr. ngr. ὑνίον D, bov., otr. *aní* 'id.' LG.

°**-ινος** suff. aggettivale indicante materia: v. βαμβάκινος, πάννινος. || Cfr. Psaltes § 432, LG, GSDI § 272, ILEIKI.

-ῖνος suff. aggettivale, indicante derivazione o pertinenza: v. βιταλλῖνος, Βουβαλῖνος, Καναπῖνον, κομπαλατζῖνος, Λαΐνη, παλατῖνος. || Da lat. -ī n u s, - a, - u m. **2.** *id.* suff. ipocor.: v. Βουλπῖνος, Βουτῖνος, Γαλκουλῖνος, Δαμαλῖνος, Ἰαννῖνος, Κατελλῖνος, Κοντῖνος, Κορβουλῖνος, Λανδρῖνος, Μαρκελλῖνος, Ὀβαλδῖνος, Ὀπαζῆνος, Ὀρφανῖνος, Ὀττῖνος, Οὐρσῖνος, Πασχαλῖνος, Παταλῖνος, Ποπουλῖνος, Πορκῖνος, Προβατῖνοι, Σαβαρῖνος, Φραγκεῖνος, Χριστῖνα, -ῖνος. || Come il prec. **3.** *id.* suff. etn.: v. Ἀλιτζῖνος, Βαλδινερβῖνος, Κονσῖνα, Κουσεντῖνα, -ῖνος, Λακῖνα, Λεμωκῆνος, Μαλεῖνος, Μεσῖνος, Νεπιτῖνοι, Ῥαδικῖνα, Σαβοκῆνα, Σαρακῆνος, Σουβερῖνοι, Τερρατῖνος, Φλορεντῖνος. || Da lat. -ī n u s e forse (ma solo qualcuno) da gr. ant. -ῖνος; cfr. Psaltes § 436, LG.

°**-ινός** suff. etn.: v. Ἀβαρινές, Ἀμαλφινός, Βαρινός, Λουτζινός, Μαζαρινός, Μαλφηνός, Μηστρακορνηνός, Νερετινός, Ῥηγινός, Σαλερινός. **2.** suff. aggettivale: v. πλαγινός. || Cfr. Psaltes § 295, LG, GSDI § 273.

ἰνσόλιδουμ avv. 'congiuntamente, in solido': ἐκ συμφώνον καὶ ἐπερωτήσεως ἰνσόλιδουμ T 424 (1257). || Da lat. i n s o l i d u m.

ἴντλα: γεωργίου ἱερεως ἴντλα πρωτοπαπᾶ κεραμίου C 316 (1157?) = ἰν τλά Spata III 46.

°**-ι(ον)** suff. n. nominale, in sostantivi e toponimi: v. Ἀγγλόνιον, ἀγρίλλιον, ἀγχόνιν, Ἀδώνιον, ἀντιπροίκιον, Ἀρμέντιον, βραχιόνιον, γλίμπιον, Δάφνι, Δονάκιν, εἰρκιόλιον, Καστελλιόνιν, κλάσμιον, κοπέρτιον, Κουρτάλιον, κυκλίον, Λάκιον, μαντέλλιον, μέριον, μήλια, μονοδένδριον, μουρσίον, μυλοστάσιον, νομάδιον, παρεκκλήσιον, Πετροχελιδόνια, ῥαχώνιον, σαλίκιον, φουνδάκιον, χοχλάκιον. || Nel gr. tardo e med. il suffisso ha perduto l'antica funzione diminutiva; cfr. Psaltes § 399-404, -ίον, -ιον LG. Nei docc. si presenta nelle forme -ιον, -ιν, -ι; ma v. -ον.

Ἰορδάνης pr. m.: T 235 (1172), 303 (1189), ηορδάνις C 482 (1148); gen. ἰωρδάνει C 318 (1154), ἰορδάνου C 1 (1095?), 384 (1117), ecc., Οἰορδάνου GSJ 103 (1138?), Υἱορδάνου GSJ 171

(1162). || Gr. tardo (*N. T.*) *Id.*, da ebr. Y a r d ē n, nome del fiume palestinese nelle cui acque fu battezzato Gesù, P-B, Tagliavini I 300-301, DNI s. v. *Giordano*; gr. med. *Id.* Mikl-M. V. Γηορδάνος. **b. Ἰωρδάνος**: T 214 (1161); gen. v. sopra. || Cfr. *Iordanus presbiter* Pratesi 44 (1150). **2.** t.: μέγας κριτὴς πασης καλαβριας, σίγνου καὶ λαίνης καὶ χωρας ϊορδάνου T 322 (1194).

°-ιος suff. aggettivale: v. ἀμάχιος, ἀναργύριος, αὐτούργιος, ἐντίμιος, ἰσοστάθμιος, παραθαλάττιος, πρατήριος.

Ἰοσφρές pr. m.: C 483 (1156), 488 (1172), 490 (1180; = *goffridus* ib. 489), 80 (1172; = ar. *ǧ.ffrāy* ib. 81, ultima r.). ecc., ἰωσφρές C 446, 448 (1224), Pratesi 71 (1171), ἰωσφραίς C 75 (1166); gen. ἰωσφρέ C 558 (1141), T 220 (1165), ἰοσφρές C 653 (1173). || V. Γιοσφρέ.

Ἰοτζοῦλλος pr. m.: Ἰοτζοῦλλος GSJ 149 (1156), Ἡότζουλλος GSJ 126 (1151); gen. Ἰωτζούλου GSJ 133 (1154), Οἰωτζούλλου GSJ 161 (1156). || Ipocor. di Γιότζος.

Ἰουάδ pr. m. indecl.: ἰουάδ ἔπεν βίσιερ = ar. *'iwad (i)bn bišar* C 23 (1141?), οἀύδ (v.). || Cfr. il pr. ' I w a d = γιούαδ C 128*b* (1145).

ἰουαννουαρίω: v. Ἰανουάριος.

Ἰουδαῖος etn. m.: χρεοστῆμαι σάπατω ϊοῦδαιος T 428 (1265). || Gr. tardo (*Settanta*) *Id.* 'Giudeo, Ebreo' L-S, dal seg.

Ἰούδας pr. m.: τὸ ἀγχώνην τοῦ Ἰούδα GK 24 (1024), τὴν ἀγχόνην Ἰούδα τοῦ προδότου GK 53 (1139), τὴν ἀγχώνην Ἰούδα τοῦ Ἡσκαριώτου GD 26 (1031), ecc. (assai freq.), τὴν κατάκρισιν ϊουδα του ϊσκαριωτου T 7 (981), τοῦ προδότου Οἰοῦδα GSJ 152 (1156). || *Id.*, nome biblico, P-B, da ebr. Y e h ū d ā ('celebrato, famoso'), DEI s. v. *giuda*. **b.** ἰούδαν ἰακώβ τὸν υἱὸν τοῦ γεροντος φαλλοῦν C 622 (1161), γέροντα νικόλαον ἰουδά T 412 (1244). || Lg. Ἰουδαῖον.

Ἰουδέττα pr. f.: σιγνὸ χειρος ιουδεττα συνεύμνου αὐτοῦ T 104 (1116). || Cfr. fr. *Joudet* m., dim. di *Jodeau*, da germ. * J o d o (radice oscura), o *Jaud*, *Gaud* da germ. * G a u d o, Dauzat, ted. ant. *Gauda* f. Förstemann 611, *Iudetta* Morea 301 (1209).

Ἰουλιάνα agion. f.: τὴν μονὴν τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἰουλιάνης GSJ 205, 206 (1186). || *Id.* P-B, da lat. I u l i ā n a.

Ἰουλιανός agion.: τοῦ ἁγίου ἰουλιανοῦ C 637 (1223), τοῦ ἁγίου ϊουλιάνου τῶν καλογερων T 394 (1232); ης τον αγίον ϊουλιανόν R I 216 (1108), τοῦ ἁγίου ιουλιανου T 307 (1192). || *Id.* P-B, da lat. I u l i ā n u s; v. Γιουλιᾶνος.

Ἰούλιος agg. 'luglio': gen. ἰουλίου C 512 (1117), ἰουλλίου C 380 (1221); acc. ἰούλιον C 317 (1154). || Gr. tardo (IV sec.) *Id.*, da lat. I u l i u s, L; v. *ὑστεροιούνης.

Ἰούνιος agg. 'giugno': dat. ἰουνίω C 338 (1188); acc. ἰούνιον T 187 (1145), C 443 (1223). || Gr. tardo (IV sec.) *Id.*, da lat. I u n i u s, L; v. *πρωτοιούνης.

Ἰοῦστος pr. m.: acc. ἰούστον C 665 (1173). || *Id.* P-B, da lat. crist. I u s t u s, lat. i u s t u s 'giusto', Tagliavini I 375, DNI s. v. *Giusto*.

Ἰουφρίδος pr. m.: Müller 13 (1359), Ἰούφριδος e Ἰουφρίδας, gen. Ἰουφρίδου ib. 14. || V. Γιοσφρέ.

ιοφος: v. Γιόφφος.

ἰοχείρως: v. ἰδιοχείρως.

ἰπᾶρε: v. ὑπαίρω.

ἱππάριν s. n. 'cavallo': ἱππάριν C 22 (1141), ἡππάρην T 158 (1138). || Gr. med. ἱππάρι(ον) 'id.', gr. ant. ἱππάριον dim. di ἵππος, D, L-S. Cfr. otr. *ampári* LG, ILEIKI, ngr. dial. (Cipro) ἀππάριν Andriotis.

°Ἱππόλυτος agion. m.: Ἁγίου Ἱππολύτου GSJ 178 (1165), ἁγίου ἠππολήτου C 390 (1094); τὼν ἅγιων ἐππόλητων C 560 (1143), ecc. || *Id.* P-B. Cfr. *Sant'Ippolito* DTOC, EG I 56.

Ἵππος ep. m.: βασίλειος τοῦ ἥππου C 426 (1182), ...ὁ τοῦ ἥππου C 431 (1182), βασιλείου τοῦ ἵππου ib. 430. || *Id.* P-B, da gr. ant. ἵππος 'cavallo'.

ιράκλεις: v. Ἡράκλης.

Ἰρμυνδος pr. m.: ιρμυνδο Morea 107 (1081). || Prob. longobardo; cfr. ted. ant. *Irmunt* Förstemann 968.

-ις, gen. -εως, per -η della I declinazione: v. κῶμις, μέσις, πολίχνις, ὕλις. || Ipercorrettismo; cfr. -η per -ις.

°ἶσα: v. ἶσος.

Ἰσαάκιος pr. m.: Ἰσαάκιος... μοναχός GM 193, 194 (1325); εἰσαᾴκιου ιοῦ πρεσβυτέρου ἰσαᾴκι T 349 (1203). || Da gr. tardo (*Settanta*) Ἰσαάκ, ebr. Y i z h ā q (Y i s h ā q) Tagliavini I 113, DNI s. v. *Isacco*. V. Ἰσάκκιος, Ἰσάκος, Ἰσχάκ.

ἰσάγγελος agg. 'caritatevole (come un angelo)': ὁ δὲ ἅγιος πατὴρ ἡμῶν καὶ ἰσάγγελος (ἀρχιεπίσκοπος) C 324 (1172). || Gr. tardo *id.* L.

Ἰσαΐας pr. m.: GO 144 (1054-1056); gen. Ἡσαΐου GD 22 (1031), GM 193 (1325). || Gr. tardo (*Settanta*) *Id.* e Ἡσαΐας, da ebr. Y s h a ' y ā h (ū) Tagliavini I 224, DNI s. v. *Isaìa*. Cfr. i cgg. *Isaía*, *Saja* DCC.

ἰσαῖος agg. 'uguale, equivalente': ἀνταλλαγὴν πεποιήκατε διὰ τῶν ἰσαίων μέρων τῶν ἑτέρων μου χωραφείων C 677 (1238). || Gr. tardo (III sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

Ἰσάκης pr. m.: dat. κυρω οἰσάκει T 259 (1179). || V. i segg.

Ἰσάκκιος pr. m.: ὁ εὐτελὴς ἰσάκκιος τῆς ἁγίας παρασκευῆς C 529 (1188?). || Ἰσάκιος P-B; v. Ἰσαάκιος.

Ἰσάκος ep. m.: ρικκάρδου ϊσάκου T 278 (1188). || *Id.* P-B; cfr. il cg. *Sacco* DCC, DCS (anche PA). V. Ἰσαάκιος.

Ἴσες pr. m.: C 115 (1136?) = T 155. || Da ar. ' I s à pr.: cfr. ar. *Id.* = ἶσε C 128*a* (1145).

Ἰσίδωρος pr. m.: τοῦ παπᾶ Ισηδόρου GD 48 (1042), Ἰσιδώρου GSJ 142 (1154). || Gr. tardo *Id.* ('dono di Iside') P-B, Tagliavini I 105, DNI s. v. *Isidòro*.

ϊσκανακίου: v. Ἰσχανάκιος.

Ἰσκαριώτης ep. m.: ϊουδα τοῦ ϊσκαριωτου T 7 (981), 96 (1110), ἰσκαρηώθου C 352 (1193), Ἡσκαριώτου GD 24 (1031), Σκαριώτου MénC 322 (s. d.), T 116 (1121), C 619 (1146), σκαριώτι C 616 (1145). || Gr. tardo (*N. T.*) *Id.* P-B, da ebr. ' i š Q e r i y ō t h 'uomo della città di Carioth' (gr. tardo ἀπὸ Καριώτου) DEI s. v. *iscariòta*.

ισκηρα: v. ἰσχυρός.

°-ίσκιον suff. dim. n.: v. Παλίσκιν.

Ἴσκοφι t.: μέχρι χανδακίου χάσσεν γνωριζομένου ἴσκοφι C 49 (1190). || Da ar. i s k ā f ī 'calzolaio' Wehr, o u s q u f ī 'vescovo' ib.

Ἰσμαήλ pr. m. indecl.: gen. ἠσμαήλ R I 183 (1076). || *Id.* P-B, da ebr. Y i s h m ā ' ē ' l, Y i s h m ā ' ē l, nome di un figlio di Abramo, DNI s. v. *Ismaèle*.

Ἰσμαηλίτης etn. 'Ismaelita, Arabo': ὑπὸ τῶν κρατούντων Ἰσμαηλίτων Falkenhausen I 191 (1097). || Gr. med. *Id.* S, K, dal prec.

Ἰσνάρδ(ης) pr. m.: nom. ἠσναρδ e gen. υσναρδ R I 223 (1114), ισνάρδου T 122 (1124). || Cfr. fr. *Isnard* da germ. * I s a n - h a r d Dauzat, DNI s. v. *Isnardo*; *Isenardus* CDCv II 2 (961), 53 (968) e il cg. *Isnardi* DCC.

ἰσοδύναμον s. n. 'trascrizione, copia (di un doc.)': τὸ κατὰ πάντα ἰσοδύναμον τοῦ χρυσοβούλλου T 138 (1130), ἀναγνοὺς τὸ κύριον τὸ παρὸν ἰσοδύναμον ἰδιοχείρως ὑπέγραψα Holtzmann 346 (1196), ...τῳ ἰσοδυναμῳ ἰδιοχειρως ὑπέγραψεν T 141 (1130). || Da gr. tardo (*Settanta*) e med. ἰσοδύναμος agg. 'equivalente' L-S, D.

ἰσομερία s. f. 'parte uguale': εἰσομερίαν GSJ 177 (1165). || Da gr. tardo (pap. I sec. a. C.) ἰσομερής 'diviso egualmente' L-S, o da incrocio di gr. ant. ἰσομοιρία e gr. med. μερία.

ἰσομοιράζω vb. tr. 'dividere in parti uguali': pres. inf. οισομοιράζην e aor. ind. οισομυράσαμεν T 489 (1277). || Gr. med. *id.* K.

°ἶσος agg. 'uguale', n. e avv. 'direttamente, in linea retta': τὸ ἶσον GSJ 279 (1133) = τὸ ἶσω T 152, ἶσον ἶσον C 14 (1134); τὰ εἶσα C 390 (1094), T 81 (1097?), εισαν T 71 (1092), τὰ ἶσα ἶσα C 485 (1168), 653 (1173); τὴν εἰσωτάτην

R II 120 (1193); ἶσα τοῦ ὁσπητίου 'rasente la casa' T 26 (1032). ‖ Gr. ant. 'egualmente'. Cfr. otr. *íso* 'uguale' ILEIKI, bov. *id.* 'diritto', otr. *ísa ísa sto tíbo* 'rasente il muro' LG; v. λιθαρίσσον.

ἰσοστάθμιος agg. 'di giusto peso, di buon valore': τὰ ἰσωστάθμια καὶ ἀξιογέραστα GSJ 132 (1154). ‖ Gr. med. *id.*, da gr. tardo ἰσόσταθμος 'id.', con influsso degli agg. in -ιος, K.

°**ἰσότης** s. f. 'linea marginale, linea d'incontro con': καθὼς ἐστιν ἡ ἠσότης τοῦ ἀνωτέρω ἀμπελίου GR 511, ὡς ἔρχεται ἡ ἰσότης τοῦ ἁλμυροῦ νεροῦ δεξιὰ καὶ ἀνατολικά GR 514, ecc.; τῆς ἰσότητος τῆς καρέας GR 515; κατὰ τὴν ἰσότητα αὐτῆς (τῆς ἐκκλησίας) T 19 (1019). ‖ Gr. ant. 'uguaglianza'; v. ἶσος.

ἰσότυπον s. n. 'copia (di un documento)': τὸ παρὸν ἰσότυπον τῆς τυπώσεως ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου μεταγράψας R I 156 (1049), τὸ παρὸν ἰσοτυπον διατυπώσας ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου ἀπαρλλάκτως R I 183 (1076). ‖ Gr. tardo (VI sec.) *id.*, da ἰσότυπος, -ον 'duplicato' L-S.

ἰσπάνιον s. n. 'specie di indumento': ριτικελλας γαΐτας, ἰσπανια T 487 (1273). ‖ Da gr. tardo Ἱσπανία 'Spagna' L-S. V. σπάνηκον.

°**-ισσα** suff. f. di sostantivi e nomi propri: v. Βαλλουκάντισσα, Βασίλισσα, Βουκάτισα, Γαλλοκάντισσα, ἐκπληρώτισσα, Ναυπακτίτισσα, Παναρέτισα, Ῥάπτησσα, Ῥουσιανίτισσα, Σκριβόνισσα, συγγένισσα, Τηγάνισσα, Φάντισσα, Χιότισα; cfr. MNE II 73-74, LG, GSDI § 275, ILEIKI e v. -ίσση.

-ίσση suff. sostantivale f.: v. ἀπεγγονίσση, κατεπανίση. ‖ Da -ισσα, attraverso il gen. -ίσσης.

ἰστέον: v. οἶδα.

°**ἵστημι** vb. tr. att. e dep. 'stare (accanto)', 'assistere (in giudizio)': pres. ind. είσθαμαι T 258 (1179), 1 pl. (= fut.) στάμεθα T 350 (1203), 351 (1204), 442 (1268), (= cgt.) ισταμεθα T 350 cit.; inf. ἥσθᾶν R I 217 (1108), σταναι T 498 (1290), στάνε T 503 (1303), ἵστασθω Schneider 263 (1119), ησταστε T 223 (1166). Fut. σταθήσεται C 296 (1139). Aor. ind. 1. sg. ἔστησαν C 415 (1122?); cgt. ἡσταθῶμεν GK 36 (1181), ἐστώσαμεν T 336 (1199); inf. ἐστῶσαι T 147 (1131). Pf. inf. ἐστάνην C 660 (1185). ‖ V. στημένον. **b.** 'pesare': pf. ptc. νόμισμα ἓν σκυφάτον καλὸν στάμενον καὶ ἀρεστόν T 51 (1054), χρυσοῦ ταρία διακόσια κόκκου ἑνὸς εἰς τὸ ζύγυον δραΐνας στάμενα καλῶς C 296 (1139). ‖ Gr. ant. 'id.'.

°**-ιστί** suff. avverbiale: v. γραικιστί, σαρακηνιστί.

Ἰσχάκ pr. m. indecl.: βουλχούσεν ἔπεν ἰσχάκ C 516 (1133). ‖ Da ar. I s ḥ ā q pr.; cfr. Ἰσαάκιος.

Ἰσχανάκης pr. m.: ϊσχανακης κομης T 31 (1033); ϊσχανακίου e ϊσκανακιου ib. 29, ϊσχανακίου κόμητος κάστρου ταραντου T 38 (1040).

°**ἰσχυρός** agg. 'valido': ισκηρὰ καὶ βεβέα... αφηέρωσις T 211 (1159); χαρτόους κυρίους καὶ ἰσχυροὺς GD 46 (1042). ‖ Cfr. ngr. 'id.' D; gr. ant. 'potente'.

°**ἰσχύς** s. f. 'forza': acc. ησκήν T 210 (1159).

°**ἰσχύω** vb. att. con l'inf. 'potere, essere in grado di': aor. ind. 3. pl. ὕσχεισαν τοῦτο οὗται διὰ χάρτου οὗται διὰ μαρτύρων ὑποδεῖξαι GSJ 272 (1121), οὐκ ἤνσχησάν τι κατὰ ἀλιθὸς[C 628 (1137). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) 'aver potere di', gr. ant. 'essere potente' L-S.

Ἰταλία t. f.: τοῦ θέματος ἰταλίας T 11 (1000), δουκὸς ιταλίας καλαβρίας σικελίας παφλαγονίας R I 160 (1053) = T 53, ῥουκερι δουκός ϊταλίας καλαβριας καὶ σικελίας T 68 (1091), κόμιτος ἠταλίας, καλαβρίας καὶ σικελίας C 554 (1125), ῥογέριος... ῥὴξ ἠταλίας καὶ δοῦκας τῆς πουλλίας C 312 (1144?), ῥηγὸς σικελίας καλαβρίας ἰταλίας καὶ πουλλίας C 360 (1155); οὐκ ὀλίγας τυραννίας καὶ κομιδὰς ὑπῆρχε πεποιηκὼς ἐν ὅλη τῇ Ἰταλίᾳ GT 18 (1002). ‖ *Id.* P-B. Sotto il

dominio bizantino il nome indicò, come già in epoca antica, l'attuale Calabria e, con essa, almeno una parte della Lucania, finché non fu soppiantato da Καλαβρία (v.).

Ἰταλικός agg.: κόμητος ρωγερίου καλὰβρίας καὶ σικελείας, καὶ πάσης ἠτὰλικεῖς χωρας T 101 (1115?). ‖ Gr. tardo (I-II sec.) e med. *Id.* L-S, D.

-ιτᾶνος suff. etn.: v. Ἀγελλιτᾶνος, Ἀγκωνιτᾶνος, Ἀλεξιτᾶνος, Βουτᾶνος, Γερακιτᾶνος, Ζωυγρητᾶνος, Μαλφιτᾶνος, Μαυριτᾶνος, Μεσιτᾶνος, Μουριτᾶνος, Νεαπολιτᾶνος, Ὀριτᾶνος, Πλαγιτᾶνα, Ῥηγιτᾶνα, -ᾶνος, Σεβηριτᾶνος, Στυλιτᾶνος, Τερρακιτᾶνος, Φουρκιτιᾶνος, Φραξιτᾶνα, -ᾶνος. ‖ Da lat. - ī t ā n u s, formato da gr. -ίτης + - ā n u s; cfr. LG, GSDI § 276a, it. *-itano* DEI.

-ίτζα suff. dim. f.: v. ἀμπελωνίτζα, Βαγίτζα, χαιτίτζα. ‖ Da lat. - ī c e a; v. -ίτζιον.

-ίτζης suff. m. ipocor. o patronimico: v. Ἀβαδίτζης, Ἀρκαδίτζης, Ἀρχοντίτζης, Ἀσκημίτζης, Βρουλίτζης, Γεωργίτζης, Γιαννίτζης, Γουβίτζης, Γουρδίτζης, Ἐριμιτίτζης, Ἰαννήτζης, Καλογερίτζης, Καρφίτζης, Κυρίτζης, Λεοντίτζης, Μανδατορίτζιοι, Μηστρήτζενα, Μιχαλίτζης, Πετρίτζης, Ποταμίτζης, Ῥομανίτζης, Σκαλτζατίτζος, Σκριβίτζης, Σπαθίτζης, Στεφανίτζης. ‖ Da lat. - ī c i u s; v. -ίτζιον.

-ίτζι(ον) suff. dim. n. in sostantivi: v. βουνίτζιν, γεφυρίτζι, κακκαβίτζιν, καστελλίτζιν, κηπουρίτζι, μονοπατίτζιον, ὀρίτζι, παντανίτζιον, περιβόλιτζον, πορίτζιον, ποταμίτζιον, πουλαδίτζιον, πραγματίτζιον, ῥυακίτζιν, χωραφίτζιον, ψαλτηρίτζιν. **b.** in toponimi: v. Ἀλβιδονίτζι, Ἀλονήτζη, Ἀμμίτζιν, Καλαμίτζια, Καμπίτζιν, Καρυάτζα, Μαχαιρίτζι, Μεδιμίτζην, Πετρίτζι, Πλαγιτζᾶνος, Τυρίτζιν. ‖ Nonostante differenti opinioni, pare probabile che i diminutivi in-τζ- abbiano avuto origine dai suffissi aggettivali latini - a c e u -, - ī c i u -, - u c e u -, assunti in ambiente greco con valore derivativo e diminutivo-ipocoristico e con adattamento fonologico di - c -, ormai palatalizzato, in *-ts-*; cfr. sull'argomento, dopo l'ampia monografia di Georgacas, ElBiz 41-50. V. anche -άτζης, -άτζιον, -έτζης, -ίτζα, -ίτζης, -ούτζης, ούτζιον. Per le scarse sopravvivenze di questi suffissi in Calabria e nel Salento cfr. -ίτσιον, -ούτσι LG, -ίτσιον GSDI § 278.

°**-ίτης** suff. m. in sostantivi indicanti pertinenza: v. ἐξουβίτης, Κλαβίτης, κοινοβίτης, ὁμοκορίτης, πεντίτης, συγκαστρίτης, συγκελλίτης, συνορίτης. **b.** in etnici: v. Ἁγιομηνίτης, Ἁγιοπαυλίτης, Ἁγιοπετρίτος, Ἀδαυλίτης, Ἀλεξίτης, Ἀμηστράτιστος, Ἀντιοχίτης, Ἀρμονῖται, Ἀσκουλίτης, Βακαριτζίτης, Βιγγιανίτης, Βιλλαρίτης, Βουρρελλίτης, Βουρχανίτης, Βριτζιανίτης, Βρουτζανήτης, Βωρωνήτης, Γαλεγρίτης, Γενουίτης, Γρατζανίτης, Γρυζανίτης, Δεμεννίτης, Εὐριτίτης, Ζεμινίτος, Καμινίτης, Καμπλήτης, Καναλίτης, Καρονήτης, Κασανίτης, Κασσιανίτης, Καστανίτης, Κατατζαρίτης, Κηρκλαρίτας, Κλατζανίτης, Κουκουλλίτης, Κουκουμίτης, Κουτζανίτης, Κρηνίτης, Κρουπουλλιανίτης, Κυμεννήτης, Λαγκονίτης, Λακουγγιανίτης, Λαρδίτρης, Λατερνίτης, Λατρονικίτης, Λεβίτης, Λοκρίτης, Λουπουλίτης, Μαγιδίτης, Μαλαβεντρίτης, Μαραλδίτης, Μαρδανίτης, Μαρκανίτης, Μασαρίτης, Ματερίτης, Μαυρομηνίτης, Μενταυρίτης, Μεσαρδωνίτης, Μεσοσπορήτης, Μονοπολίτης, Μορενίτης, Ναονίτης, Νασίτης, Νεοκαστρίτης, Νογάριτος, Νουκαρρίτης, Παγανίτης, Πατερνῆται, Πατρωνίτης, Παυλίτης, Πεδιαδίτης, Πελλερίτης, Πετραλίτης, Πιγαδίτης, Πιλλικκιανῖται, Πλαγήτης, Πλατανίτης, Πορταρίτης, Ῥαχίτης, Σαληνῆτος, Σειβερήτης, Σκαδίτης, Σκαλῖται, Σκαρωνίτης, Σκλαβίτης, Σκουπαλλήτης, Σουριανίτης, Σου-

τριανίτης, Σπαρνήτης, Σπαρτανίτης, Σπετζανίτης, Στρογγυλίτης, Στυλίτης, Ταβερνίτης, Τριγκελλίτης, Τρογκελλίτης, Τρωαδίτης, Φιταλίτης, Φουλκουρίτης, Φουρνίτης, Χαννίτης. || Cfr. Psaltes § 365, LG, GSDI § 276, ILEIKI.

-ίτικον suff. m. in toponimi, con sign. di appartenenza: v. Ἀφασανήτικον, Κλαβίτικον, Χαλαβρακήτικον. || Da -ίτης + -ικός; cfr. ngr. -ίτικος EL e v. -άτικον[2].

ἰχνηλατέω vb. tr. 'investigare': pres. ptc. τας τουτου ιχνηλατουντες αγαθοτριωείας T 33 (1034?). || Gr. tardo (III-II sec. a. C.) e med. *id* L-S, D.

Ιψαντος pr. m.: T 13 (1005).

Ἰωακὶμ pr. m. indecl.: Ἡοακὶμ... μοναχός GM 193 (1325). || Gr. tardo (*Settanta*) *Id.*, da ebr. Yōhāqīm, Tagliavini I 305, DNI s. v. *Gioacchino*; Ἰωακείμ P-B, Mikl-M. **b. Ἰωακεῖμος** decl.: τοῦ κυροῦ ἰωαχειμου T 417 (1248).

Ἰωάνα pr. f.: πλησίον Ἰωάνα GR 532. || Ἰωάννα P-B, da Ἰωάννης.

Ἰωαννάκης pr. m.: τοῦ Ἰωαννάκης CDBa IV 92 (1071). || Ipocor. di Ἰωάννης; cfr. *Iohannacius* CDCv I 6 (801), *Iannaci* dat. ib., II 174 (982) e i cgg. *Jannace* DCC, *Gennaci* DCSO, *Giannace* DSCL. V. Γεννάκης, Ἰαννάκης.

Ἰωάννης pr. m.: GR 200, 463; gen. Ἰωάννου GR 169, 191, ecc. (assai freq.), τοῦ σπαθαρίου ἰωάννι T 556, 557 (s. d.). || Gr. tardo (*Settanta*) *Id.*, da ebr. Yōḥānān, P-B, Tagliavini I 204, DNI s. v. *Giovanni*. V. Βωιωάννης, Καλοϊωάννης, Μακροϊωάννης, Μαυροϊωάννης, Πιτζιωάννης, Φιλιωάννης. **2.** agion.: εις τοπον λεγόμενον τοῦ ἁγίου ιωαννου T 375 (1225), εις την βαθειαν του αγιου ιωαννου T 493 (1283).

Ἰωαννικέλλος pr. m.: Ἰαννικέλλος GR 166; gen. Ἰωαννικέλου GR 172. || Ipocor. dal seg.; cfr. il cg. *Jannicelli* DCC.

Ἰωαννίκιος pr. m.: C 323 (1172), Tabmalf 285 (1298), Ἰωαννήκιος GM 194 (1325); gen. ἰώάννηκιου T 406 (1242); acc. Ἰωαννίκιον GSJ 242 (1222). || *Id.* e Ἰωαννήκιος P-B, ipocor. di Ἰωάννης; cfr. i cgg. *Jannice, -i, Giannice, -i* DCC.

Ἰωαννοῦ pr. f.: Ἰωανοῦ GO 176 (s. d.), Ἰαννοῦ GM 167, 168 (1266); gen. Ἰωαννοῦς ibid., Οἰωαννοῦς e Οἰωάννους GO 113 (1053), Ἰαννοῦς Z 150 (1086), Ἰανοῦ GO 176 cit., Γιαννοῦς GSJ 224 (XII sec.) || Dal m. Ἰωάννης.

Ἰωὴλ pr. m. indecl.: Ἡοὴλ ἱερωμονάζων GSJ 256 (1245). || Gr. tardo (*Settanta*) *Id.* da ebr. Yō'ēl P-B, Tagliavini II 228, DNI s. v. *Gioèle*; cfr. *Iohelis* gen. Pratesi 159 (1200) e i cgg. *Gioele, Ioele* DCC, *Juele* DSCL.

Ἰωνάς pr. m.: Ἰωνᾶ μοναχοῦ GD 48 (1042), λουκηφέρου τοῦ ἰωνά T 324 (1196). || Gr. tardo (*Settanta*) *Id.*, da ebr. Yōnāh, P-B, Tagliavini II 309, DNI s. v. *Giòna*; cfr. i cgg. e tt. *Joná* e *Jonadi* (da οἱ Ἰωνᾶδες) DTOC, *Ginadi* e *Ionadi* Vendola 4045, 4046 (1325).

Ἰωσαφάτ t. indecl.: ὁ κύπος τῆς μαγδαληνῆς τῶν ἱεροσολύμων τοῦ ἰοσαφάτ C 374 (1176), μονῆς θεοτόκου τοῦ ἰωσαφάτ C 377 (1206), τοῦ κῦρ καθηγουμένου ἀμάτου τοῦ υἱωσαφάτ ibid., μονὴν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τοῦ ἠωσαφᾶ C 634 (1192). || Da gr. tardo (*Settanta*) *Id.*, a sua volta da ebr. Yehōshāphaṭ pr.; cfr. εἰς τὴν κοιλάδα Ἰωσαφάτ 'nella valle di Giosafat' (ma propriamente, nel testo ebraico della Bibbia, 'nella valle del giudizio di Yahvé') Tagliavini II 370-371, DNI s. v. *Giosafatte*.

Ἰωσὴφ pr. m. indecl.: nom. ἰωσὴφ C 380 (1221); gen. *Id.* GR 482, C 672 (1192), ιωσίφ T 287 (1184), ἀβράμιως υἱὸς ἠωσίφ C 494 (1186); dat. Ἰωσῆφ GSJ 54 (1098); acc. ἰωσήφ C 375 (1196). || Gr. tardo (*Settanta*) *Id.*, da ebr. Yōsēph, P-B, Tagliavini I 82-83, DNI s. v. *Giuseppe*. **b. Ἰωσῆφος** decl.: gen. ἰωσήφου C 143 (1178).

Ἰωσφρέδα pr. m.: nom. ἰωσφρέδα R II 91 (1173). || V. Γιοσφρέ.

-ιώτης: v. -ώτης.

K

κα: κα μὲν ἀνατολάς T 312 (1192). || Lg. κατὰ e v. κατῆν.

καάϊτ: τοῦ καάϊτ ἰωσήφου C 143 (1178). || V. κάϊτ.

Κάβα t. f. in agion.: τὸν ναὸν τῆς ἁγίας τριάδος τῆς ἐπιλεγομένης κάυας T 97 (1113), τῆς μονῆς τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος τῆς κάυας T 108 (1117), την αγία τερνίτάτε τῆς κάυα T 118 (1121), τὴν ἐγχωρίως λεγομένην κάυαν T 62 (1084), ecc. || Da lat. cavus agg.; lat. med. *cava* s. f. 'fossa, valle' DCL; cfr. *una caba unde per imber aqua decurrit* CDCv V 251 (1034).

καβάλα s. f. 'gabella': C 556 (1125), CMG 20 (1328); gen. καβάλας T 472 (1270). Pl. καβάλαι CMG 4 (s. d.); acc. καβάλες CMG 3 (s. d.). || Da ar. qabālah 'canone di affitto di un terreno'. Cfr. sic. (> it.) *gabella*, sic., cal. *cabbella* ArMed 143-144, Καβάλα t. in Grecia PPE 101; v. καββέλλα. **b. καβάλον** n.: pl. τὰ καβάλα CMG 52 (1329); gen. καβάλων CMG 21 (1328).

Καβαλέρα ep. f.: Πέτρος τῆς Καυαλέρας Cañellas 168 (1230). || Dal m. Καβαλλέρης.

καβαληάριος: γρηγόριος υἱὸς σχολάρου καβαληάριος C 685 (1178). || Lg. καβαλλάριος?

Καβαλλάρης ep. m.: Καβαλλάρης GSJ 117 (1144), 138 (1154), C 320 (1154), ecc., καβαλλάρι C 535 (1130-1140?); gen. καβαλλάρη C 486 (1168), καβαλλάρι C 628 (1137), ecc.; acc. καβαλλάρην C 451 (1225). || Da gr. med. (VII sec.) καβαλλάρης, a sua volta da lat. caballārius, L; cfr. *Id.* (At.).

καβαλλάριος s. m. 'cavaliere': καβαλλάριος T 221 (1165); gen. καβαλλαρίου T 99 (1114), R II 9 (1134), ecc. Pl. gen. καβαλλαρίων T 106 (1116), 127 (1125), ecc., καβαλλαροιων T 234 (1171), τουρμάρχης τῶν καβαλλαρεί[GO 153 (1056). || Gr. tardo *id.* L-S suppl. **b.** ὁ ἐμὸς πατὴρ φίον ἐπεκράτει καυαλλαρίου ἑνός T 296 (1188). || Trattasi di un feudo per il cui godimento il barone doveva fornire al re un cavaliere. **2. Καβαλλάριος** ep.: καβαλλάριος T 145 (1131), C 654 (1173), ecc. || Gr. tardo *Id.* P-B, gr. med. Καβα(λ)λάριος Moritz I 13, 50. V. καβαληάριος.

Καβαλλέρης ep. m.: γουίδος καβαλλέρης T 305 (1191), βασιλείου καυαλλέρι T 118 (1121). || Cfr. fr. merid. *Cavalier* ('cavaliere') Dauzat.

καβαλλικᾶτα s. f. coll. 'cavalcature, animali da cavalcare': της καβαλλικάτας αὐτῆς (τῆς μονῆς) φοράδα α' σὺν τοῦ πούλου καὶ ὀνάδιον α' γεννομένον CMG 132 (1334). || Da lat. med. *cavalcata* DCG s. v. *caballus*.

καβαλλικεύω vb. tr. 'cavalcare': ind. pres. 3. καβαλλικεύη CMG 134 (1334); fut. καβἀλλικεῦσωμαι T 194 (1149). || Gr. tardo *id.* L; cfr. bov. *kavaḍḍićègwo*, otr. *kaḍḍikèo* 'id.' LG, TNC, ILEIKI.

Καβάλλος t. m.: ἀπέρχεται ἀπὸ τοῦ καβάλλου C 294 (1131?). || Da lat. caballus; cfr. Καβάλος cg. (At.).

Καβάλλων ep. m.: γουλιάλμος καβάλλων C 309 (1142?). || Cfr. fr. *Chevalon* ipocor. di *Cheval* ('cavallo'), fr. merid. *Caval* Dauzat.

καββέλλα s. f. = lat. *gabellam* Cannizzaro 182. || V. καβάλα.

Καβετζοῦλα t. f.: ἄμπελον τῆς καβετζοῦλας T 66 (1087). || Dim.; cfr. it. *cavezza* da lat. capitium DEI?

καβλράπαχ: v. ῥάχαπ.

Καβουκολίου: πλησίον Ἰωάνα Καβουκολίου λου Πουλ[GR 532. || Lg. πλησίον Ἰωάνα[ς] καὶ βουκολίου λου Πουλ['presso Giovanna e la mandra il Pul['. Cfr. gr. ant. βουκόλιον 'armento' in C 318 (1154).

Κάβουρος t. m.: ἧς το καυουρο ρήαξ T 165 (1141). || Lg. τοῦ Καβούρου o τῶν Καβούρων, da gr. med. (XII sec.) κάβουρος 'granchio', gr. tardo (Esichio) κάβειρος; cfr. bov. *kávuro* 'id.' LG e v. Ἀγκαβούρης.

Καβρέδης ep. m.: ἀνδρέας καβρέδης C 426 (1182). || V. Καλαβρέδας.

Καβρηνός ep. m.: πέτρος καβρηνός C 562 (1143). || Etn. dal seg.

Κάβριας t. m.: θεοτοκου τοῦ κάυρια T 231 (1170), ναὸν... του θεοτοκοῦ τοῦ λεγομένου τοῦ κάυρια T 280 (1182). ‖ Cfr. il t. *Cabría* DTOC?

Κάγγαριν: v. Κάγκαρης.

καγγιάνου: v. Καγιᾶνον.

κάγια s. f. 'cuffia': λάργα τρια, μανδυλια τρία, κάγιες τρια, χειρομανδυλια τρία T 325 (1196). ‖ Cfr. *una caia cum serico* CDVerg I 276 (1067), *kaviam ad rammos cum listis de seta* CDBa II 4 (1266), *due caie bone cum masuli* IV 83 (1065), *caia bona cum masuli* ('frangia'?) *et faciolo* V 18 (1088), *faciola quatuor..., gaiole due* DN 130 (1171), cal. *cájula* 'cuffia dei neonati', *cájola* 'berretto da uomo' NDDC, sic. *càjula* 'reticella di seta o di filo usata dalle donne greco-albanesi per adornarsi il capo', 'sottocuffia per neonati' VS, da lat. c a v e a VES I 333-334. Proprio l'intervento greco potrebbe spiegare la differenza formale e semantica tra *caia* (con -γ- epentetico in κάγια, ma non in Καϊᾶς) e it. merid., sic. *gàggia* 'gabbia', anch'esso da lat. c a v e a.

Καγιᾶνον t. n.: gen. καγιάνου T 170 (1141), καγγιάνου T 174 (1142), 195 (1152), κακιάνου T 71 (1092), 118 (1121), ecc., κακηάνου T 134 (1127). ‖ Da lat. C a d i u s, G a v i u s, o G a b b i u s Schulze; cfr. *Caggiano*, *Gaggiano* STC 1530. V. Γαγιᾶνον, Καυκιγιᾶνο-.

Κάγκαρης ep. m.: Νικόλαον Κάγκαριν e Ἰωάννην Κάγγαριν Z 153 (1086). ‖ Da gr. tardo (Esichio) κάγχαλος 'anello della porta' D; cfr. sic., cal. *kánkaru* 'cardine', ngr. dial. τὸ κάγκαρο 'chiavistello' LG, Kahane *Greek* I 423, e i cgg. *Càncaro* (PA, CT, EN), *Cancarè* (Piazza Armerina; da -έας[1]), Καγκαράς, Καγκαρης, (At.).

καγκελλάριος s. m. 'cancelliere': μαιστωρ καγκελλάριος T 221 (1165); gen. καγκελλαρίου C 123 (1191). ‖ Gr. tardo (VI sec.) *id.* L-S, da lat. tardo c a n c e l l a r i u s Souter; v. ἀντικαγκελλάριος, καντζελλάριος.

Καγκελλέρης ep. m.: παιδων κἀνκελλέρου T 444 (1268), παίδων κἀνκελλὲρου T 460 (1269). ‖ Da norm.-picc. *Cancelier* (fr. ant. *chancelier*) Dauzat; cfr. il cg. *Cancelliere*. V. καντζηλλάριος.

Καγκελλον t. n.: gen. κάνκελλου T 101 (1114?), Κανκέλλου GSJ 212 (1198), ecc., γριγοριου του κανγγελλου T 94 (1106), τὸ ριάκη τοῦ κάνκελλου T 100-101 (1114?). ‖ Da gr. tardo e med. κάγκελλον, a sua volta da lat. c a n c e l l u m, o direttamente da questo; cfr. bov. *kánćeḍḍo*, regg. *kánćiḍḍu*, ecc., *Cánćeḍu*, *Cánćelo* tt. LG, ILEIKI ma anche *Cancello* STC 709, DTOC.

καγώ = ἐγώ (assai freq.): GT 28 (1023), T 59 (1061), C 23 (1141?), ecc.; gen. κἀμοῦ T 72 (1093), R I 202 (1100), C 417 (1125), ecc., καθεζομένου μοῦ κἀμοῦ C 509 (1097), T 241 (1175), ecc.; dat. καμοί T 242 (1175); acc. κἀμέ GSJ 116 (1144). ‖ Da καὶ + ἐγώ. V. καυτός.

καδημούτ: ἀναβένη τὴν χέτην χέτην ἕως τοῦ καδημούτ, ὅπερ ἐστὶν ἐπάνω τῆς χέτης Grégoire 84 (1124). ‖ Traslitterazione di una parola, o meglio di un sintagma arabo non precisabile.

κάδης s. m. 'giudice (nelle contese tra Musulmani)': κάδη C 273a (1183) e κάδι ib. 252b = ar. *al-qāḍī*, τοῦ κάδη πανόρμου C 69 (1143). ‖ V. ἀλκάδιος ἐλκάδης.

καθά avv., cong. 'come', 'secondo che': GR 161, T 59 (1061), C 411 (1116), ecc. (assai freq.), καθᾶ MénC 327 (1107), ὡς καθά GM 120 (1189), ὃς καθα T 117 (1121). ‖ Gr. tardo *id.*, da καθ' ἅ L-S. **b.** καθάγε T 90 (1101). ‖ Lg. καθά γε. **2.** prep.: καθὰ βουλεσιν 'a volontà' R II 121 (1193). ‖ Da κατά, con influsso di καθ'ἅ.

καθαλιθῆναι: v. καταλύω.

καθαρειομέταξος agg. 'di seta pura': γίππαν καθαρειομεταξον T 519 (1191). ‖ Da gr. ant. καθάρειος + μέταξον.

Καθάριος ep. m.: θεοδωρος τοῦ καθάριου T 185 (1145) = Z 180. ‖ Da gr. ant. καθάρειος 'puro'; cfr. *Id.* (At.).

°καθαρμόζω: v. καθορμούζουσαν.

°**καθαρός** agg. 'puro, schietto, genuino': compar. ἐπησά σι τὴν παροῦσαν καθαροτέραν διάπρασιν C 420 (1167).

‖ Qui con valore di positivo. V. ἐγκαθαροῦ.

°**καθαρπάζω** vb. tr. 'usurpare': pres. ind. καταρπάζωνται GSJ 271 (1121). Aor. ind. 3. sg. ἐκατήρπαξε C 306 (1142; cfr. ἥρπασα ibid.), C 312 (1144?), ἐκατήρπαξεν T 73 (1093) = GSJ 26, pl. ἐκατήρπαξαν C 311 (1142?), ἐκατήρπασαν T 354 (1206); ptc. pass. καταρπαχθέν C 427 (1182). Ppf. perifr. ἦτον καταρπάσοντα GSJ 160 (1156). ‖ V. κατάρπαγμα.

καθάτι cong. 'come': T 146 (1131), 201 (1154), ecc. ‖ Da καθότι incrociato con καθά.

καθαφένομαι vb. tr. 'tracciare': ο τον τημήον καὶ ζωοπήον σταυρων ὕδια χύρυ καθαφένομαι T 72 (1092). ‖ Cfr. gr. tardo (*Settanta*) καθυφαίνομαι 'intessere'; per il sign. particolare cfr. gr. ant. ὑφή 'tela' L-S, gr. tardo (IV sec.) 'linea (di una lettera)' L e v. ὕφος.

°**καθέδρα** s. f. 'sede': ἐν τοῦτο τὸ περιορισμοῦ ὑπάρχει καὶ ἡ καθέδρα τῆς μονῆς T 556 (s. d.); σὺν τῆς καθέδρας τῆς μονῆς GR 146-147. ‖ Gr. ant. e tardo *id.* 'seggio, posto' L-S, ma gr. ant. ἕδρα 'id.' e 'sede, dimora'.

°**καθέζομαι** vb. intr. 'sedere': ptc. καθεζομένο μου T 120 (1122).

καθεἰκονομήσης: v. κατεικονομέω.

καθειργάζομαι: v. κατεργάζομαι.

καθεῖς pron. 'ciascuno': ὁ καθείς T 299 (1188), ὃ καθεῖς T 484 (1272), ὁ καθής C 534 (1130-1140?), 660 (1185), κατα εἱς CMG 133 (1334); τοῦ καθενὸς T 334 (1198), τοῦ καθενός CMG 11 (1328); τὸν καθὲν ενιαυτόν CMG 79 (1330), τὸν καθέννα χρόνον GM 157 (1227-1250), τὸν καθὲν μηνός CMG 81 (1330), τὴν καθὴν τρήτην CMG 24 (1328), τὸ καθὲν βωείδιον GM 163 (1264). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.*, ricostruito da ἕν καθ' ἕν L-S, D. Cfr. bov. *káθa èna* 'ognuno' LG, ILEIKI, *kaθaénase* TNC s. v. *káθa*, e di qui *káθa* agg. 'ogni', sul modello di *pása* 'id.' Kahane *Greek* III 28.

καθεκάστην avv. 'quotidianamente, giornalmente': τῆς ἐλεημοσύνης τὴν καθεκάστην γυνομένιν (lg. τῆς καθεκάστην γινομένης) R II 124 (1195). ‖ Da gr. ant. καθ' ἑκάστην τὴν ἡμέραν.

καθέκαστος agg. 'ciascuno': τὴν καθεκάστην τρίτην CMG 14 (1328). ‖ Cfr. gr. ant. καθ' ἑκάστην τὴν ἡμέραν 'ogni singolo giorno', καθ' ἕκαστον 'singolarmente' L-S s. v. ἕκαστος.

καθενιαυτός agg. 'annuale': ἤνα δίδις τέλος τὸν καθὲνιαυτόν T 230 (1170). ‖ Da gr. ant. κατ' ἐνιαυτόν, forse con influsso di καθεῖς.

καθέννα: v. καθεῖς.

καθέρχεται: v. κατέρχομαι.

καθηγεμωνεύω vb. tr. 'guidare': οὐκ ισχύω καθηγεμωνεύσαι τούς ἀδὲλφούς T 46 (1050). ‖ Da gr. ant. καθηγεμών 'duce, capo, guida'; cfr. gr. med. καθηγεμωνιῶ, -άω D.

καθηγητής s. m. 'egumeno, abbate': καθυγετην R I 215 (1108). ‖ Gr. tardo (I sec. a. C.) e med. *id.* 'insegnante, maestro' L-S, D.

καθηγουμενεύω vb. intr. 'essere egumeno': pres. ptc. ἐν τῶ ἐν αὐτῆ καθηγουμενεύοντι κῦρ γρηγορίω C 408 (1112). ‖ V. ἡγουμενεύω e i qui segg.

καθηγουμένη s. f. 'badessa': GM 49 (1095), C 345 (1146); gen. καθηγουμένης GM 131 (1194); acc. καθηγουμένην GM 120 (1189). ‖ Dal seg.

καθηγούμενος s. m. 'egumeno, abate': GD 44 (1042), C 422 (1171), ecc.; gen. καθηγουμένου GD l. c., C 31 (1153), καθηγωμένου GSJ 191 (1169); dat. καθηγουμένω GSJ 125 (1151); acc. καθηγούμενον C 90 (1217). ‖ Gr. med. *id.* D.

Κάθηκας epit. m.: σοὶ θεοδώρω τῶ κάθηκα T 518 (1181). ‖ Prob. da *καθηκᾶς, *καθοικᾶς 'orinalaio'; cfr. ngr. dial. καθήκι 'orinale' D s. v. κατοίκι(ν).

°**κάθημαι** vb. intr. 'dimorare': aor. ind. εκατίκεν εἰς τὸν καστροιωάννη CMG 77 (1330). ‖ Lg. *ἐκαθῆκεν, distinto da καθῆκα, ion. κατῆκα, aor. di καθίημι.

καθημέρην avv. 'quotidianamente': τὴν μονὴν πτοχὴν καὶ ὑστερουμένην τὴν καθημέρην τροφήν C 395 (1101). || Cfr. gr. ant. e med. καθημέραν 'id.' D, L.

καθημερινός agg. 'giornaliero': τὸ ἱματίον μου τὸ καθημερινόν T 511 (1112). || Gr. tardo (I-II sec.) e med. *id.* L-S, D. Di qui otr. καταπερνὴ s. f. 'giornata lavorativa' LG, ILEIKI.

καθημερούσιον avv. 'giornalmente': CMG 69 (1330), κατημερούσιον CMG 82 (1330). || Cfr. ngr. καθημερούσιος agg. 'giornaliero' B.

καθήμισυ s. n. 'metà': acc. καθύμησοι T 8 (984), καθήμυσι GO 121 (1053?). || Da κατά + gr. ant. ἥμισυ.

καθηρής: v. Καφίρης.

Καθητζάνης ep. m.: θεριανος καθητζανης T 281 (1182).

Καθθοῦσα t. f.: ρήκτει εἰς την μεγαλην τύνπαν τῆς καθθοῦσα· καὶ ἀπὸ τῆς καθθούσα σκελλήζει τὸν υουνόν T 50 (1053), εἰς την κατθώσαν R II 146 (s. d.). || V. 'Ακανθῶσα e cfr. *Cattusu* t. (CZ) DTOC.

°**καθικνέομαι** vb. intr. 'tornare': aor. ott. εἰ δὲ οὐ καφιχθείη C 399 (1105).

κάθισμα s. n. 'residenza': εἰς τὸ κάθησμα πουζήρ C 49 (1190). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L-S, D; cfr. bov. *káθima* 'atto di sedere', 'sedia, scanno' LG s. v. καθίζω, 'sedere, deretano', 'lo stare in ozio' ILEIKI.

°**καθίστημι** vb. tr. 'mettere, porre': aor. ind. 1. sg. κατάστησα T 440 (1269), ἐκατέστησα T 47 (1051), C 465 (1280?), ἐκατέστησαν GL 11 (fine X sec.), 3. pl. ἐκατάστησαν T 413 (1244). **b.** 'stabilire': aor. inf. καπιστῆσαι... κατὰτῆσαι R II 109 (1185).

Καθιτζοῦνον t. n. (?): την αγίαν θεοτοκον του καθιτζούνου T 429 (1265). || Cfr. i tt. *Catizóne, Catizzone* DTOC; da καθίζων 'sedente' STC 1868 (?).

καθοδηγέω vb. tr. 'guidare': aor. cgt. 3. sg. καθοδηγήσι CMG 31 (1328). || Gr. tardo (I-II sec.) e ngr. *id.* L-S, D.

καθολική agg. f. '(chiesa) cattedrale', '(chiesa) madre': τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας Λόκρης T 91 (1106), Schneider 263 (1119), τῆς καθολεικῆς ἐκλεισίας ἄστεως 'Οππήδου GO 64 (1051-1053?), τεῖς καθολιηκῖς ἐκλησίας GO 125 (1054), τὴν καθοληκοὶν ἄστεος 'Οπήδου GO 70 (1052). || Gr. tardo (II sec. a. C.) καθολικός 'generale, universale' L-S.

καθολκέω vb. tr. 'fare approdare': καθόρμὴ καὶ καθόλκεῖ εἰς γαλιναίον τόπον ἀνέσεως CMG 86 (1330). || Da gr. ant. καθέλκω 'tirar giù'.

καθομολογητικός agg. 'che concerne un accordo': Οὕτως καθομολογοῦντες καὶ στέρξαντες ἐποιήσαμέν σοι τὸ παρὸν καθομολογιτικὸν ἡμῶν ἔγγραφον GM 145 (1195). || Da gr. ant. καθομολογέω.

καθορμέω vb. tr. 'fare ormeggiare': pres. ind. καθορμῆ τῶ γαλιναίω τόπω CMG 102 (1332), καθόρμὴ καὶ καθόλκεὶ εἰς γαλιναίον τόπον ἀνέσεως CMG 86 (1330). || Cfr. gr. ant. ὁρμέω 'essere ancorato'.

καθορμούζουσαν:]ἐκτὸς τῆς ἁγίας Τριάδως καὶ τὴν καθορμούζουσαν μοῖραν[GO 177 (s. d.). || Lg. καθαρμόζουσαν 'opportuna, giusta', da gr. ant. καθαρμόζω 'adattare'.

°**καθότι** cong. 'come': καθότης ἐστὴν περικαὶκλησμένον GO 71 (1052), οὕτω καθότι ἐδεσπόσαμεν GM 65 (1135), ecc.

καθυγετην: v. καθηγητής.

καθυποβάλλω vb. tr. 'assoggettare': pass. ind. fut. pl. 1. καθυποβληθησώμεθα T 268 (1180), 3. καθηποβληθείσονται T 385 (1228), 390 (1229); aor. cgt. καθειποβλιθομεν T 374 (1223). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D. **b.** 'violare': ἀνατραπῆναι ἢ καθυποβληθῆναι (ἔγγραφον) GM 209 (1189).

καθυπογράφω vb. tr. 'tracciare, scrivere sotto': aor. ind. sg. 1. καθυπέγραψα R I 196 (1092), 3. καθυπέγραψεν C 31 (1153); inf. καθ' ὑπογράψε CMG 27 (1328); ptc. καθυπογράψας T 12 (1000), καθηπογράψας R I 163 (1056), ecc. || Gr. med. (XII sec.) *id.* D.

καθυποκρίνω vb. tr. 'fingere (?)':]καθυποκρίνωμεν CMG 27 (1328). || *Id.* ThG = gr. ant. καθυποκρίνομαι.

καθυποτάσσω vb. tr. 'sottomettere': aor. cgt. καθὕποτάξει CMG 32 (1328). || Da κατά + gr. ant. ὑποτάσσω 'id.'.

καθυπουργέω vb. intr. 'prestare servizio (in chiesa)': pres. inf. καθυπουργεῖν CMG 54 (1329). Medio impers. ind. καθυπουργεῖται CMG 33 (1328), inf. καθυπουργεῖσθαι CMG 66 (1330), καθυπουργήσασθαι CMG 168 (1336). || Gr. tardo (II sec.?) e med. *id.* L, D.

°**καθώς** cong. 'come': ὡς καθὸς ἐδωρισαμάν αὐτήν C 553 (1103).

°**καὶ** cong. 'e': πέποιθα καὶ πιστεύω καὶ τὴν ἐλπίδα ἔχω καὶ ('come') πὰς χριστιὰνός T 49 (1050); ἔστερξας τὸ ἀπέλθειν καὶ ἀποτυμῶσαι αὐτά '... andare a stimarli' GSJ 168 (1159); μοναχὸς κη κλεπτης πολλάκης τὴν ἰδίαν ψυχὴν ἀποκτένει CMG 7 (s. d.). || Cfr. bov. *eyávi će éklespe* 'andò a rubare' TNC s. v. *će* 5a. V. καγώ, καυτός.

Καϊᾶς ep. m.: νικολαου καϊα T 45 (1049), βασιλείου τοῦ καϊᾶ R I 152 (1049). || Cfr. **Καϊάς, Καγιάς** (At.), da κάγια + -ᾶς[1]: 'fabbricante o venditore di cuffie'.

Καιδέρας ep. m.: τοῦ μαγίστρου φρεδερίγου καιδέρα CMG 144 (1334).

καίκο: v. τζίμαρο καίκο.

Καϊλᾶς ep. m.: γουλιέλμος καιλάς T 181 (1145). || Cfr. **Καϊλάς** (At.), da gr. med. καήλα; ngr. anche καΐλα 'calore, ardore' D + -ᾶς[2].

καιλεύγη: v. κελεύω.

καιλήου: v. κελλίον.

Καιλλᾶτος ep. m.:]τοῦ ἱερέος τοῦ Καιλλάτου[C 628 (1137). || Da κέλλα + -ᾶτος.

Κάϊν pr. m. indecl.: ὁ τρόμος τοῦ Καΐν GM 77 (1146) = κάϊν C 346. || Gr. tardo *Id.*, dall'ebraico, P-B; cfr. it. *Caìno.*

καινολογία s. f. 'innovazione': ἐν καιρῷ τῆς ὑμνωδίας ἵνα μὴ ἔστω πρόφασης εἰς κενολογίαν CMG 60 (1329). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* L-S, D.

καινοποιέω vb. tr. 'innovare': pres. ptc. κανοποιῶν T 367 (1214). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* L-S.

°**καινότης** s. f. 'innovazione': acc. ἀηδίαν ἢ βλάβην ἢ κενότητα ἐπάξειν..., κενότητα μικρὰν ἢ μεγάλην ἐπάξειν Caspar 633 (1098). || Gr. ant. 'stranezza', gr. tardo 'novità' L-S.

καινοτομέω vb. tr. 'perpetrare': impf. λείαν ὑπό τινων... τῆς ὑποστάσεως ἐκαινοτομεῖτο R I 258 (1126). || Gr. tardo e med. 'innovare', 'introdurre novità' L-S, D.

καινοτομία s. f. 'innovazione': gen. καινοτὼμιάς T 81 (1097?); acc. καινοτομίαν R I 152 (1049), T 140 (1130), κενοτομίαν CDBa IV 68; pl. κενοτομίας ib. 67. || Gr. med. *id.* D; cfr. *cenotomiam* DN 24 (1131). Propriamente 'innovazione dannosa, danno'; cfr. ἀντὶ τῆς γενομένης φθορᾶς καὶ καινοτομίας..., τῆς γενομένης κατατριβῆς καὶ καινοτομίας ActAth III 188 (1346), μηδένα τῶν ἀπάντων ἐπάγην ἐπείριαν ἢ ἀγγαρίαν ἢ ἀπλήκτον ἢ μιτάτου κενοτομίαν ἢ ζημίαν παρασκευᾶσαι V 110 (974?), ecc.

°**καιρός** s. m. 'tempo': ἐκ πολλοστοῦ καιροῦ 'da molto tempo' R II 14 (1134); ἐτία τοῦ καιροῦ 'a causa del maltempo' CMG 76 (1330); ἐὰν δὲ φανῆ πωτὲ καὶρως τίς ανθρωπος T 212 (1160), ποτε κερίς C 380 (1221). || Gr. med. 'id.' D, gr. ant. 'occasione'; cfr. bov. *kjerò*, otr. *ćerò* 'tempo' LG. **b.** 'anno': ὀφείλοσιν καθ' ἕκαστον κερὸν δίδην ἀνὰ ταρία ς' GR 199. || Cfr. bov. *kjerò*, otr. *ćerò* 'tempo (cronologico e meteorologico)' LG, ILEIKI. V. Καλόκαιρος.

κάϊτ s. m. indecl. 'gaito, maggiorente di una comunità araba': C 303 (1142). || Da ar. q ā ' i d 'comandante, condottiero'; anche nell'indicazione di servi della gleba, cfr. C 132*b* (1151), 156*b* (1178), ecc. V. καάϊτ. **b. κάϊτας, κάϊτης, κάϊτος** decl.: nom. κάϊτας C 311 (1142?), κάϊτης e κέτος C 303 (1142), κάϊτος C 89 (1201), ecc.; gen. κάϊτι C 488 (1172), κάϊτου C 664 (1172), καϊτοῦ T 148 (1132); acc. κάϊτην C 304 (doc. cit.),

κάϊτον C 48 (1130), 663 (doc. cit.), ecc. Pl. οἱ κάϊτες τῶν τοξότων C 81 (1172). || Nell'età normanna il termine fu usato come titolo onorifico anche in riferimento ad alti dignitari di corte, non solamente arabi: cfr. *gaitus maimon... gaitus hamur* C 488 (1172), *Gayti Bingalir* DN 30 (1136), *Caytus Genecii* DN 17 (1127), *gaytus cosmas* 82 (1159?), *Gaiti Riccardi regis magistri camerarii et Gaiti Martini regis camerarii* DN 111 e 112 (1169). Di qui sic. *càjitu* 'caporione, capopopolo' VS, Ar-Med 238-240. V. ἐλκάϊδ.

Καΐτζᾶνος ep. m.: το χòραφιον πλησιον τοῦ καητζανου T 125 (1125). || Etn. da Γαΐτζα?

καΐτσεούτ: v. κάϊτ, Σεούτ.

Κακαβέρης: v. Κακκαβάρης.

Κακάβουλλος ep. m.: κώνστα υἱοῦ κακαβούλλου C 659 (1185). || Cfr. Κακαβούλης (At.), Κακόβολος Triandaphyllidis, prob. da gr. ant. κακόβουλος, -ον 'mal consigliato', 'dissennato'.

Κακαλούπουδος ep. m.: αρκαδιος κάκαλουπουδος T 559 (s. d.). || Cfr. *Johannes qui dicitur Cacalupu* (1049) e il t. *Cacalupo* (CZ) DCC. Da κακός + Λουπούδης (cfr. Λουπούδη At.), ipocor. da gr. tardo (I-II sec.) λούπης 'nibbio' L-S, D.

Κακᾶτος ep. m.: τοὺς δύο παῖδας τοῦ Κακάτου MénC 326 (1107). || Da lat. c a c ā t u s.

κακηάνου, κακιάνου: v. Καγιᾶνον.

Κακκαβάρης epit. m.: Λέων ὁ Κακκάβαρις· Z 176 (1102); τοῦ Κακαβέρη GR 20. || Da gr. ant. κακ(κ)άβη L-S + -άρης[1]: 'calderaio'. Cfr. gr. med. Κακαβᾶς e -άδες Mikl-M e il cg. Κακκαβάς (At.), con -ᾶς[1], *Caccavari* cg. e t. DTOC.

κακκαβίτζιν s. n. dim. 'calderotto, paiolo': T 511 (1112). || Da gr. ant. κακκάβη + -ίτζι(ο)ν.

***Κάκκαβος** t. m.: *καγκάβου (v. 'Αρκαγκάβ). || Il t., la cui unica attestazione in documenti greci ci sarebbe data da questa forma nasalizzata, corrisponde prob. all'attuale *Càccamo* (PA) IGM 259 IV N.E.; ma cfr. anche *Id.* IGM 249 III N.E., 254 III N.O., *Grotta del Cáccamo* ZT Pa B 4, *Mannara* e *Pizzo Cáccamo* ib. B 1, forse anche *Cácchiamo* IGM 260 II S. O., 268 I N.O., *Caccamolitti* IGM 261 IV N.E. (se da *κακκάβου λίθοι). Come il sic. *cáccamu* 'bagolaro, *Celtis australis* (albero e frutto)', che ha riscontri limitati e dubbi nei dialetti peninsulari, e verosimilmente come il gr. med. χωράφιον τοῦ Κακάβου Mikl-M, esso risale a un gr. tardo κάκκαβος 'nome di un albero' (cfr. ngr. dial. κακκαβιά 'bagolaro, pianta' e κάκκαβο 'id., frutto') a sua volta da ἁλικάκαβον '*Physalis Alkekengi*' (I sec. a. C., L-S) LG, VES I 125-126 (quivi una più ampia trattazione della questione). Per il passaggio non isolato (v. per esempio Βουτουράβλον) di -β- (= *-v-*) a *-m-*, cfr. ar. (Edrisi) *Qaqabus* BAS I 89 o *Qaqabuš* Pellegrini 473, lat. *Caccabum* Pirri 141 (1211) e *Caccamum* ib. 771 (1094), *Caccabum* DON 178 (1173), DN 154 (1193), fino a *Caccabi* gen. in «Archivio Storico Siciliano» ser. IV, III, 1977, p. 25 (a. 1564-1565), tutti corrispondenti al cit. *Càccamo.*

Κακοδαπάνης ep. m.: gen. Κακωδαπάνου GM 60 (1123). || Da gr. ant. κακός + δαπάνη 'spesa'; v. Καλοδαπάνης.

Κακοεβδόμαδος epit. m.: ἀρκάδιος ὁ κακοεβδόμαδος C 322 (1172). || Da κακός + gr. ant. ἑβδομάς; v. Εὐδουμάς.

Κακόκοσμος ep. m.: βασίλειος τοῦ κακόκοσμου T 185 (1145). || Da gr. ant. κακός + κόσμος 'mondo'.

κακομαγγανεία s. f. 'malvagio sortilegio': ταῖς αὐτῶν κακομαγγανίαις παιδίζουσιν GSJ 53 (1098). || Da gr. ant. κακός + μαγγανεία 'trucco'.

Κακονήκτης ep. m.: Καλοκύρης πρεσβύτερος Κακονήκτις GSJ 77 (1114). || Da κακός + gr. med. νύκτα 'notte' D. Cfr. *Leonem Caconitti* Pratesi 29 (1118), Κακονύκτη (At.) e v. Καλονύκτης.

Κακονίκητος ep. m.: ούρσου κακονικητου T 183 (1145) = Κακωνή-

του Z 166 (1096). || Da κακός + Νίκητος.

Κακὸν ῥυάκιν t. n.: το κακὸν ῥϊάκην T 206, ...ρυάκυν T 207 (ambedue 1159). || Da gr. ant. κακός 'cattivo' + ῥυάκιον. Cfr. *Cacariaci* (CZ) DTOC.

Κακοστάθης epit. m.: Εὐστάθιος Κοντός, ὁ καὶ Κακοστάθης παρονομαζόμενος Z 176 (1102). || Da κακός + Εὐστάθιος, modellato su gr. tardo κακοσταθής 'instabile, incostante' D.

Κακόστρατος ep. m.: χριστοφόρου κακοστράτου T 296, 297 (1188). || Da κακός + gr. ant. στράτιος 'guerresco'. V. Εὐστράτιος.

Κακοτάρενα pr. f.: gen. κακοταρένας T 376 (1226). || Da un m. *Κακοταρής, da κακός + *Ταρής; cfr. Ταρή cg. (At.).

Κακούρης pr. m.: κακουρης νομηκησης T 384 (1228). || Cfr. *Id.* cg. (At.) e i tt. *Caccuri, Cacuri* (CZ) in Calabria, Κακούρι in Grecia DTOC.

Κακωνήτης ep. m.: οἱ παῖδες Οὔρσωνος Κακωνήτου Z 166 (1145). || Da κακός + ὠνητός 'comprato'. Cfr. *Oneto* DCSO (anche PA), *Onetti* (RC) DCC. Ma v. Κακονίκητος.

Καλά pr. f.: gen. καλᾶς γυνῆς αὐτοῦ C 659 (1185). || V. Καλή.

Καλαβρά t. f.: τῆς καλαβρᾶς R I 210 (1102), 269 (1131), καλαβράς R II 75 (1169), κάλαβρας e acc. κάλαβραν R II 17 (1135), κάλαυρας T 50 (1053) e καλαυρας ib. 51; τὴν καλαβράν R I 209 (doc. cit.); ma Καλάβραν lg. Καλαβρίαν R II 70 (1168). || Ora *Calvera* (PZ). Prob., insieme con ngr. χαλάβρα 'rupe crollata', gr. med. χάλαβρο, ngr. anche χάλαυρο 'rocce cadute dal monte', ngr. χάλαρον 'rovina, frana' D, è da ricondurre a gr. ant. χαλαρός 'allentato, sciolto, rilassato, con tramite latino per K- < χ-. V. Καλαβρομαρία, Καλαβρός.

Καλαβρέδας ep. m.: ἀνδρέας καλαβρέδας C 431 (1182). || V. Καβρέδης.

Καλαβρετος ep. m.: τὰ παιδία τοῦ Καλαβρέτου GR 171, 199. || Da καλὰ εὑρετός 'ben trovato'? Ma cfr. *Calabretta* (It. merid.) DCC e il t. *Calabretto* TCI 52 C 3-4 (RC), ecc.; *Elyseus de Calabreto* CDBr I 204 (1294), *Calabretta* Mosino *Testi* 126 (1466), da lat. *c a l a b r i c t u m (< c a l a b r i x, - ī c i s 'alaterno' REW) STC 659a.

Καλαβρία t. f.: gen. Καλαβρίας GR 372, 373, ecc., 'Ρουκέριος κόμης Καλαβρίας καὶ Σικελίας GSJ 265 (1093) = T 74, καλαυριας T 294 (1188), 368 (1214), καλàυροΐας T 270 (1181), μέγας κριτῆς πασης καλαβριας, σίγνου καὶ λαίνης καὶ χωρας ϊορδάνου T 322 (1194). || In età bizantina il nome designò dapprima, come nell'antichità, la penisola del Salento. Esso poi si estese a tutti i domini dell'estrema Italia peninsulare, finché, con l'espansione della potenza longobarda in Puglia, si restrinse alla sola Calabria attuale, soppiantando il termine 'Ιταλία (v. le testimonianze sotto questa voce). Per il periodo di massima estensione del toponimo cfr. ἦλθον η φράγγι εἰς λαγουβαρδίαν καὶ κατῆλθον εἰς καλαβρίαν CSS 46.

Καλαβρίτις agg. f. 'calabrese': Καλαβρίτιδος χώρας GSJ 56 (1098).

Καλαβρίτος ep. m.: κωνστας καλᾶβρίτος T 393 (1232). || Corrisponde alla persona chiamata Καλοβρίτος in altro documento. Prob. sta per Καλαβρίτης, etn. di Καλαβρός.

Καλαβροί t. m. pl.: ὁ πρίον τοῦ Καλαυρῶν GR 134, τοῦ χωρίου τῶν Καλαβρῶν GR 175. || Da Καλαβρός.

Καλαβρομαρία agion. f.: τα χῶραφια τῆς μονῆς καλαυρομαρίας T 385 (1228). || Da *χαλαβρός 'rovina, frana' (v. Καλαβρά) e il gen. di Μαρία. Cfr. *Calauromaria* Kölzer 176 (1198), *monasterium Calabro Marie* Vendola 2771 (1310), *abbas Calabromarie* ib. 2851 (1326).

Καλαβρός etn. ed ep.: GSJ 107 (1141), C 303 (1142), ecc., καλαυρός T 382 (1227); gen Καλαβροῦ GO 98 (1053), C 33 (1153), 510 (1097), ecc.; acc. καλαβρόν C 620 (1148). V. καλ-

βροῦ **2.** t.: κάλαυρου e καλαυρου T 191 (1147), καλβροῦ R II 58 (1154). || *Id.* etn. P-B. Cfr. *Calabrò* cg. (It. merid.) DCC e *Calabrò*, *Calavrò* tt. DTOC, EG I 36, Καλαβρός cg. (At.) e t. PPE 138. Per il toponimo v. anche Καλαβρά, Καλαβρομαρία.

Καλαβροῦνης ep. m.: ἰωάννου καλαβρούνου C 408 (1112). || Cfr. it. *calabrone*, da lat. crābrō, -ōnis, gloss. cārabrō, -ōnis, DEI; *heredum Calabruni* CDVerg IX 78 (1189).

Καλακαρέα t. f.: εἰς Καλακαρέαν GR 197. || Da καλός + καρέα.

Καλαμᾶς epit. m.: βασιλείου τοῦ καλαμα T 486 (1273). || Da gr. ant. κάλαμος 'canna' + -ᾶς[1]; cfr. Καλαμάς cg. e t. Triandaphyllidis (ma il t. presumibilmente da -ᾶς[3], rispettivamente 'venditore di canne' e 'canneto').

Καλαμάτης ep. m.: τοῦ καλαμάτου T 545 (s. d.). || Cfr. il t. Καλάμαι, Καλαμάτα (Messenia) B.

καλάμιν s. n. 'canna': καλάμην C 532 (1130-1140?); τοῦ καλαμίου C 561 (1143). Pl. καλάμια GSJ 57 (1098). || Gr. tardo καλάμιον, dim. di gr. ant. καλάμη e κάλαμος, gr. med. καλάμι L-S, D. Cfr. bov., otr. *kalámi* 'id.' LG, ILEIKI. V. ἐρημοκάλαμον. **2.** in agion.: τὸν ἅγιων νικόλαον τοῦ καλαμίου C 560 (1143).

Καλαμίν t.: σὰρφ τοῦ γαλλὲν γνωριζόμενον καλαμίν C 669 (1185). || Lg. Καλάμιν?

Καλαμίτζαν: v. il seg.

Καλαμίτζια t. n. pl.: μονὴ Καλαμιτζίων Minuto 57 (X-XI sec.), μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τὸ Καλαμίτζαν GR 245. || Da καλάμιν + -ίτζιον. Cfr. *monasterium S. Nicolai de Calomitio* Vendola 3710 (1310), *Calamizzi* (rione di Reggio Cal.) DTOC; anche in Grecia πρεσβύτερος τῶν Καλαμιτζίων ActAth V 188 (1037), Καλαμίτσιον PPE 61, 182.

καλαμιφυτόν s. n. 'giovane canneto': καλαμηφυτόν GR 406. || Da καλάμιν + -φυτόν. V. καλαμόφυτον.

καλαμιών s. m. 'canneto': καλαμϊων T 145 (1131); acc. καλαμιῶνα Grégoire 102 (1129). Pl. nom. καλαμιώνες T 262 (1180). || Gr. med. *id.* D; cfr. i tt. *Calamiuni*, *Galamione* DTOC. **b. καλαμιῶνας**: ὁ καλαμιώνας GM 131 (1194). || Gr. med. *id.* DCG. **c.** καλαμϊώνος: T 145 cit.. || Lg. καλαμιῶνας.

καλαμοφυτεία s. f. 'canneto': acc. καλαμοφυτείαν GR 66, 76, 78. || Da gr. ant. κάλαμος + φυτεία.

καλαμόφυτον s. n. 'giovane canneto'; GR 415. || Da gr. ant. κάλαμος + φυτόν; v. καλαμιφυτόν.

καλαμών s. m. 'canneto': καλαμῶν C 622 (1161); gen. καλαμõνος GO 163 (1056?); acc. καλαμõνα GR 64, 124, ecc., ἔχει καὶ καλαμὸν καὶ ἀμπελοφυτόν GR 360. Pl. gen. καλαμόνων GR 174. || Gr. med. *id.* D. Cfr. bov. *kalamòna* 'canneto' e *Calamona* t. (Cal., Sic.) LG, ILEIKI, DTOC, EG I 37.

Κάλανδρος ep. m.: γρηγόριος ἱερεὺς ὁ κάλανδρος C 56 (1143-1145?), νικόλαος καλάνδρος T 300 (1188); λέοντος καλάνδρου T 184 (1145). || Da gr. tardo κάλανδρος 'specie di allodola' L-S, ngr. *id.* D e Κάλανδρος cg. (At.); cfr. il t. *Cálandru* (CZ) DTOC. Da qui lat. *calandra, it. merid. *calandra* REW, DEI, anche cg. DCC; cfr. *Nicolaus Calandra* Vendola 2810 (1326).

Καλάννα pr. f.: gen. καλαννα θυγατρος αυτου T 541 (s. d.). || Da καλὴ Ἄννα. Cfr. *Calianna* cg. (sec. XVIII) DCS.

Καλάννας ep. m.: πέτρος καλάννας C 451 (1225). || Dal gen. di un t. *Καλάννα, da una base preindoeuropea *kalanna 'scoscendimento', STC 1762a. Cfr. *Calanna* Mosino *Testi* 29 (1450), ora *Id.* (RC), anche in Sicilia *ecclesia S. Salvatoris de Calanna* DN 112 (1169), *Calanna* TCI 51 F 5, *Calannino* ib. 55 D 3, EG Introd. 48.

Καλαπρίσα pr. f.: gen. καλαπρῖσας T 544 (s. d.). || Da 'Cara-presa', 'Caro-acquisto', con -λ- < -ρ- per dissimilazione o influsso di καλός. Cfr. *Carapresa* pr.

Morea 365 (1257), *Caraprisa* TabBelm 234 (1402).

Καλατατράζη t. indecl.: C 134 (1178) = ar. *qal'at aṭ-ṭirazī* ib. 135 r. 3, 165, 177 (1178), χαλατατράζη = ar. *qal'ah ṭirazī* C 261 (1183). || Da ar. qal'ah 'castello, cittadella' Pellegrini 316, 318 + aṭ-ṭirazī 'il ricamatore' Cohen; cfr. ar. *id.* C 204, rr. 3, 6 = *kalatatrasi* ib. 180, 181 (1182). Ora *Calatatrasi* TCI 49 E 4-5.

Καλάτι: v. Γαλάτης.

Καλατουβουθούρ t. indecl.: ὀτάρτος τοῦ καλατουβουθούρ C 482 (1148). || Da ar. qal'at abī ṯawr 'la rocca di quel dal toro' Pellegrini 317. Cfr. *petrus de calatabuturo* DN 154 (1173); ora *Caltavuturo* (PA).

Καλαφάτης ep. m.: GR 184; gen. καλαφάτου T 372 (1219), C 96 (1243). || Da gr. med. καλαφάτης s. m. 'calafato', a sua volta da lat. calefacere (da cui gr. med. καλαφατίζειν DCG) o da ar. qalfāṭī 'calafato', cfr. *al-qalfāṭī* = ἐλκαλφάτι C 569*b* (1145) da qalafa 'calafatare' ArMed 149-150. Cfr. anche i tt. *Calafáto* EG I 36, *Calafátoni* (CZ; da Καλαφάτης + -ωνες) DTOC. V. Χαλφάτης.

Καλβέλλον t. n.: εἰς τὸ ἐπάνω μουντεκαλβέλλον T 19 (1019). || Dim. da lat. calvus, cfr. *Calvello* (Monte) TCI, in varie zone.

Καλβίκος ep. m.: γεώργιος καλυύκος T 184 (1145) = Γεώργιος ὁ υἱὸς Καλλινάκου Z 167 (1096).

Καλβίνος: v. il seg.

Καλβίσης ep. m.: Ἰωάννης Καλβίσης GSJ 160 (1156) = Καλβίνος ib. 161. || Cfr. il t. *Calvisi* (CS) DTOC.

καλβροῦ: νοταρίου νικολαου τοῦ καλβροῦ R II 58 (1154). || V. Καλαβρά, Καλαβρός.

Καλδαράρης epit. ed ep. m.: γεωργίου τοῦ καλδαράρη T 58 (1061), νικολάου καλδαράρου C 92 (1236). **b. Καλδαράριος**: λέω ὁ τε γαμυρος τοῦ καλδαραριου T 41 (1045). || Da lat. med. *caldararius* 'calderario' DCL. Cfr. *Caldararo* (PA) e v. Καρδαλάρης.

Καλεβρής ep. m.: γουλιέλμος υἱὸς καλεβρή C 551 (1102).

Καλέκας pr. m.: gen. παπα καλεκα T 312 (1192). || Cfr. i cgg. *Caleca* DCSO, Καλέκης (At.).

Καλέλ t. indecl.: τοῦ ἑτέρου βουνοῦ γνωριζομένου καλέλ C 48 (1190). || Da ar. qallāl 'vasaio' Dozy II 387*b*; cfr. ar. *id.* = ὁ χαλλέλ C 136*b* (1178).

Καλές ep. m.: gen. καλέ T 145 (1131), C 602 (1155), ecc., καλαί C 437 (1189). || Cfr. *Callè* DCC, Καλλές (At.), per contrazione da Καλλέας o (At.) Καλέας, *Calé* t. DTOC.

Καλέτης ep. m.: θεοφύλακτος ἡερεὺς ὁ καλέτης T 56 (1143-1145?). || Gr. med. *Id.* Mikl-M. **b. Καλετος**: dat. πετρω καλετω T 271 (1131), Ἀβα-Καλέτο GO 86 (1053).

°**καλέω** vb. tr. 'chiamare, denominare': χαλεῖτε = καλεῖται C 307 (1142). || V. καλωμιν.

Καλή pr. f.: τῆς Καλῆς GR 14, 55, ecc., της καλλης Schneider 262 (1119; v. Κάλλη); τὴν Καλήν GR 323. || Cfr. i cgg. *Calà*, *Calì* (It. merid.) DCC, DCSO, Καλής (At.); v. Καλά, Καλώ.

Καληγράφος ep. m.: πρεσβυτέρου καληγράφου T 166 (1141). || Da gr. tardo e med. καλλιγράφος 'calligrafo', se non è direttamente l'appellativo.

Καλημένης ep. m.: κωνσταντίνου καλημένι C 677 (1238). || V. Καλουμένος.

καληνηκή: v. Καλληνηκή.

καλιάνου: v. Γαλλιᾶνον.

Κάλιβοι t. m. pl.: ἐκ τοὺς βούργους τῶν καλίβων τῆς γητάλας CMG 20 (1328), ἀπὸ τοῦ ὑδρομύλου τῶν καλίβων CMG 158 (1336). || Da κάλυβος 'capanna' (iscr.) D, καλυβός 'id.' L-S.

καλιεργάζω vb. tr. 'apportare migliorie': pres. inf. καλιεργάζει T 136 (1129). || V. καλιεργέω.

καλιεργαθής s. m. 'chi opera il bene': διὰ τὴν ἀναγκαίαν τῶν ἐκεῖσε καλιεργαθῶν... τροφήν C 361 (1155). || Cfr. ngr. καλλιεργητής 'chi coltiva bene' D.

καλιεργέω vb. tr. 'apportare migliorie

a’: pres. inf. καλιεργεῖν C 362 (1155); ptc. καληεργούντων GSJ 152 (1156). Aor. cgt. ϊνα καλιεργήσουσιν την ἐκκλησίαν T 75 (1093); ptc. καλιεργήσας GSJ 45 (1089). ‖ Gr. tardo (II sec.) καλλιεργέω L-S, D; v. καλοεργέω.

καλιέργοις: v. καλλίεργον.

καλιέργως avv. ‘con migliorie’: καλιέργως γεοπονεῖν καλῶς καὶ ἐπιμέλως αὐξάνειν C 679 (1259). ‖ V. καλλίεργον.

Κάλικον t. n.: Δημητρίου πρεσβυτέρου τοῦ Καλίκου GR 293. ‖ V. Γάλλικον.

καλίκυρης: v. Καλοκύρης.

Καλιμέρα t. f.: κονσταντίνου τῆς καλίμερι T 143 (1130). ‖ Lg. Καλημέρης, da καλὴ ἡμέρα ‘buon giorno’ ILEIKI. Cfr. *Calimera* t. (CZ, LE) e cg. (Cal.), *Calimeri* DCC, DCSO, Καλημέρης (At.), cgg. anche questi.

Καλίμης ep. m.: Ἰωάννης ἱερεὺς ὁ τοῦ Καλίμης Falkenhausen II 450 (1209).

Κάλιν t. n.: εἰς τὸ Κάλιν GSJ 214 (1198).

Καλίπαρος: v. Καλλίπορος.

καλιπόλεως: v. Καλλίπολις.

Καλιπόρου: v. Καλλίπορος.

Καλίσονας ep. m.: ὁ Καλίσονας GR 414. ‖ Lg. Καλλίστωνας, *da* Καλλίστων, -ωνος P-B?

Καλίστου: v. Κάλλιστος.

Καλιωνάς ep. m.: νικότας καλιωνάς C 416 (1125?). ‖ Cfr. gr. med. Καλλωνᾶς Moritz I 13, ngr. *Id.* e Καλωνάς (At.), da gr. ant. καλλονή ‘beltà’ L-S + -ᾶς². V. Καλλόνιος.

Καλκένης ep. m.: οἱ παῖδες Καλκένη GSJ 222 (XII sec.), νϊκολάου καλκένου T 362 (1213); ἰωάννην καλκένη T 181 (1145). ‖ Cfr. Καλκίνης (At.).

καλκος: v. χαλκός.

Καλλέας ep. m.: βιτάλη του καλλέο T 122 (1123), 138 (1129), ecc. ‖ *Id.*, gen. -ου, P-B; cfr. gr. med. Καλλίας Moritz I 13, *Calleas senex* DN 82 (1159), *Nicolaus Challea* Pratesi 459 (1377), e i cgg. *Callèa* DCC, Καλέας, Καλλάς (At.).

Καλλεντος t. m.: εις τον καλλεντον T 308 (1192). ‖ Cfr. Καλλέντιος, Καλέντιος P-B.

Καλλέρη t. f.: ἡ βαθεῖα τοῖς Καλλέρης GSJ 248 (1223). ‖ Cfr. il cg. Καλλέρης (At.).

Κάλλη pr. f.: κυρας κάλλης T 456 (1269), Δανηηλ τῆς Καλλης Schneider 262 (1119), καλλης e καλλής T 552 (s. d.), κάλλης 559 (s. d.). ‖ V. Κάλλης, Καλή.

Καλληνηκή t. f.: τὴν ὡδὸν τὶν λεγομένην τὸ καλληνηκή,..., ἀπὼ τὴν ὡδὸν ἤστιν ἤπερχομένη ἧς τὶν καληνηκή C 618 (1146); ἄχρι ἧς τὴν ὁδὸν τῆς γαληνηκῶς C 616 (1145). ‖ Da gr. ant. καλλίνικος agg. ‘dalla gloriosa vittoria’. Cfr. *Gallìnica* EG I 53 e, per la posizione discutibile dell’accento, v. Καλοινικός.

Κάλλης ep. m.: γρηγοριου καλλη T 183 (1145). ‖ Cfr. *Calli* DCC, Κάλλης e Κάλλος (At.), da gr. ant. κάλλος ‘bellezza’. V. Εὐπτακάλλης, Καλοκυρικάλλης.

καλλίγιον s. m. ‘scarpa’: pl. καλλιγια T 80 (1097). ‖ Da gr. tardo (IV sec.) e med. καλίγιον, dim. da lat. c a l i g a, L-S, D. V. φελλοκάλλιγον.

καλλίεργον s. n. ‘miglioria’: σὺν τοῖς καλιέργοις δι᾿ ἐμοῦ πεποιημένοις C 680 (1259). **b.** ‘terreno ben coltivato (?)’: δορούμεθα καὶ ἀφιεροῦμεν τὸν (= τὸ?) καλλίεργον τῶν ἐκεῖσαι πάντων δένδρων C 93 (1236). ‖ Cfr. gr. tardo (I sec.) καλλίεργος, -ον ‘ben coltivato’, falsa lezione per καλεῖ ἔργον, L-S; v. καλιεργέω, καλιέργως.

Καλλινάκου: v. Καλβίκος.

Καλλιοῦσος ep. m.: Βασίλειος Καλλιοῦσος GSJ 214 (1198); gen. Καλλιούσου GSJ 207 (1186). ‖ Da gr. tardo (III sec. a. C.) καλλίας, -ου = ἀνθεμίς (‘fiore’ e ‘camomilla’) L-S, καλλιάς, -άδος D + -οῦσος (o -οῦσον t.?). Cfr. *Cagliuso* cg., *Cajuso* t. DCC, DTOC.

°**Καλλίπολις** t. f.: gen. καλλιπόλεως T 517 (1172), 519 (1181), ecc.,

καλιπόλεως R II 92 (1177), 101 (1182), καλλιουπόλεως T 512 (1112); acc. καλῖπολιν 515 (1167?). ‖ Ora *Gallìpoli* (LE); cfr. *Garipoli* in Sicilia EG Introd. 32; gr. med. Καλλιούπολις Mikl-M.

Καλλίπορος t. m.: gen. Καλιπόρου GR 203, καλληπόρου T 381 (1227), καλυπάρου T 439 (1267); εἰς τὸν Καλίπαρον GR 189, εἰς τὸν κάλλιπορον T 381 cit. ‖ Da gr. ant. καλλι- ‘bello’ + πόρος ‘guado’. Ora *Gallíporo*, dial. *Gallípparo* (CZ) DTOC.

Κάλλιστος pr. m.: gen. Καλλίστου GSJ 223 (XII sec.), Καλίστου GO 146 (1055); εἰς τὸ ῥυάκιον τοῦ Καλλίστου GR 456. ‖ Gr. med. *Id.* Mikl-M, Moritz I 13, da gr. ant. superl. κάλλιστος ‘bellissimo’; cfr. il t. *Cállistru* DTOC.

καλλιώτερον avv. compar. ‘meglio’: C 517 (1134). ‖ Da gr. med. καλλιώτερος ‘migliore’ D s. v. κάλλιος.

Κάλλοια pr. m.: nom. GM 46 (1077). ‖ Cfr. gr. ant. e med. Καλλίας P-B, Moritz I 13.

Καλλόνιος ep. m.: ἰωάννου τοῦ καλλονίου C 370 (1176). ‖ Da gr. ant. καλλόνη ‘bellezza’, o da Κάλλων, -ωνος epit. di Dioniso, L-S suppl. e pr. P-B. Cfr. gr. med. Καλλωνᾶς Mikl-M, Moritz I 13, *Clementus Callona* TabMalf 236 (1289) e v. Κάλων.

Καλλούτζης e **-ούτζιος** ep. m.: ὁ καλλούτζιος, ὁ καλλούτζις T 114 (1121), κωνσταντινος καλλοὺτζη T 145 (1131); τοῦ καλλούτζη T 113 (doc. cit.), τω καλλοὺτζι ib. 115. ‖ Cfr. Καλλούτσης (At.), ipocor. di Κάλλος (v. Κάλλης).

καλλώπισις s. f. ‘abbellimento’: εἰς ἐμφάνιαν καὶ καλλόπησιν ψυχῆς ται καὶ σώματος CMG 13 (1328). ‖ Da gr. ant. καλλωπίζω; cfr. anche εἰς ἀνάκτησιν καὶ καλλωπισμὸν τῆς... ἐκκλησίας CMG 165 (1336), gr. ant. -ισμός ‘id.’.

Καλμῖτον t. n.: ὁ πρίον τοῦ καλμίτου T 555 (s. d.). ‖ Da lat. tardo c a l a m ē t u m ‘canneto’ Souter; cfr. *Calamiti* DTOC, *Calamita* EG II 11.

Καλοαλεύρης ep. m.: Πέτρος Καλοαλεύρης Z 177 (1102). ‖ Da καλός + ᾿Αλεύρης.

καλοβράρος: v. Κολοβράριος.

Καλοβρίτος ep. m.: κώστας καλοβρίτος T 405 (1239); κωνστα καλοβρίτου ib. 406. ‖ Da καλός + gr. tardo (Esichio) βρίτος ‘anno’, cfr. it. *Bonanno*? Ma v. Καλαβρίτος.

Καλογερίτζης ep. m.: T 76 (1094), GSJ 116 (1144), καλογέριτζης T 77 (1097); τοῦ Καλογερίτζη GSJ 115 (doc. cit.) e τὸν Καλογερίτζην ib. 116. ‖ Da Καλόγερος + -ίτζης. Cfr. gr. med. καλογερίτζιν, dim. di καλόγερος, καλόγηρος s. D, *Caloirizzi* t. (RC) DTOC.

Καλογερόπολλος ep. m.: κωνστας καλογεροπολλος T 218 (1164), 230 (1170). ‖ Da Καλόγερος + -πολλος; cfr. Καλογερόπουλος (At.).

καλόγερος s. m. ‘monaco’, in tt.: χωρίον... ὅ καλῖται Καλόγεροι GR 343, τὸ ῥυάκιν τὸ λεγόμενον τῶν καλογέρων T 25 (1032), τοῦ ἁγιου ϊουλιάνου τῶν καλογερων T 394 (1232). ‖ V. καλόγηρος e cfr. *Calójero*, *Calojéro* DTOC. **2. Καλόγερος** ep.: πετρος καλόγερος T 329 (1198), λέων καλόγερος T 369 (1214). ‖ Gr. med. *Id.* Mikl-M. **b.** χουσέην ἄνθρωπος τοῦ καλογέρου = ar. *ḥusayn rağul al-rāḥib* C 163*b* (1178).

καλόγηρος s. m. ‘monaco’: pl. gen. καλωγίρων T 123 (1124); acc. καλογήραις 16 (1015). ‖ Gr. tardo e med. *id.*, gr. med. anche καλόγερος D. **2. Καλόγηρος** pr. m.: τοῦ Καλογήρου τοῦ Χρυσίου GR 336. **3.** t.: εἰς Καλογήρους GR 336.

καλογραῖα s. f. ‘monaca’: pl. gen. καλογραιῶν GM 76 (1135), C 521 (1137), καλογρέων C 117 (1140); dat. καλογραιαις T 306 (1192); acc. καλογραιας T 81 (1097?), ταῖς καλογρέαις C 118 (1140). ‖ Gr. med. *id.* D. **2.** in agion.: Θεοτόκου Μεσίνης τῶν Καλογραιῶν GM 145 (1195), Θεοτόκου τõν Καλογρεõν Μεσσίνης GM 163 (1264), ecc.

Καλοδαπάνης ep. m.: κὺρ

Θεοφανου Καλωδαπανου Pratesi 280 (1219). || Da καλός + gr. ant. δαπάνη 'spesa'. V. Κακοδαπάνης.

Καλοδιβόλης ep. m.: βασιλείου καλοδιυόλου T 236 (1173). || Da καλός + Διβόλης (At.); v. Δίβουλης.

καλοεργέω vb. intr. 'arrecare migliorie (a un terreno)': pres. inf. καλοεργεῖν Caruso 323 (1234). || Da gr. tardo (IV sec.) καλοεργός, -όν 'che fa bene' L-S. V. il seg. e καλιεργέω.

καλοέργημα s. n. 'miglioria': pl. gen. καλοεργημάτων Müller 15 (1359). || Da καλός + ἔργημα (v.); cfr. gr. tardo e med. καλλιέργημα 'id.' D. O piuttosto da καλοεργέω.

καλοεργία s. f. 'miglioria': dat. καλοεργία Caruso 323 (1234); acc. καλοεργίαν ib. 322. || Da καλοεργέω.

καλόηθος agg. 'gentile': καλοήθω γνόμη ἐδωρήσατό μοι τὸν τόπον GSJ 67 (1102). || Da gr. tardo (II sec.) καλοηθής 'id.' L-S.

καλοθέλεια s. f. 'buona volontà': gen. καλοθελήας T 142 (1130). || Gr. tardo (gloss.) *id.* L-S, D.

καλοθέλης agg. 'volontario, spontaneo': τῆς καλοθέλους... καθιερώσεως C 340 (1192); καλωθέλη... προερέσει C 90 (1217). || Gr. tardo (gloss.) e med. καλοθελής 'benevolo' D. L. **b. καλόθελος**: ἡ... καλοθέλη χαριστηκῆ T 142 (1130), ἡ καλωθελῆ... διάταξις T 334 (1198). Avv. **καλοθελῶς**: GSJ 103 (1138?), 280 (1133) = καλωθελῶς T 153, ecc., καλῶς θελῶς T 375 (1225). || Gr. tardo (VI sec.) *id.* D.

Καλοιμένος ep. m.: Ἰωάννης πρεσβύτερος Καλοιμένος GSJ 117 (1144). || V. Καλουμένος.

Καλοινικός pr. m.: καλοινικοῦ C 624 (1161). || Da Καλλίνικος P-B, Moritz I 13; v. Καλληνηκή.

Καλοϊοάννης pr. m.: CDBa IV 59 (1039). || Da καλός + Ἰωάννης. Cfr. Καλογιάννης (At.), *Kaloiohannes* CDCv II 22 (965), *Caloiohannes* CDBa I 16 (1017), IV 8 (990); *Colajanni*, *Colianni* DCS, DCSO.

Καλόκαιρος pr. m.: καλόκερος C 414 (1122), 554 (1103), ecc.; gen. καλοκέρου C 79 (1170), 662 (1160). || Gr. tardo e med. *Id.* e Καλόκερος P-B, Moritz I 13, da gr. tardo (gloss.) ὁ καλόκαιρος = lat. *bonum tempus* L-S.

καλοκέλαδος agg. 'armonioso': τὸν προφήτην τὸν καλοκέλαδον Falkenhausen I 192 (1097). || Da καλός + gr. ant. κέλαδος; cfr. εὐκέλαδος 'id.'.

Καλοκης pr. m.: μαΐστορος καλοκ(ής) R I 271 (1131); Καλόκην Κουσάτον Z 151 (1086). || Lg. Καλοκύρης.

Καλοκιούρης pr. ed ep. m.: καλοκνοῦρης (lg. καλοκυοῦρης) τοῦ ποῦλαρη T 165 (1141). || Da Καλοκύρης. Per -υ- > -ιου- cfr. bov. *ćúri* 'padre' da κύρης, *o ćúrio, o Júro* 'il Signore', da κύριος, contro otr. *Círio* 'Id.' LG; *Calochuri* CDBa II 29 (1267), *Nicolaus Calo Churi* Vendola 3246 (1325), gr. med. τοῦ Κολοκούρου Act-Ath IV 149 (1430), e v. κυουρά. **2.** in agion.: τοῦ ἁγίου νικολάου τοῦ καλοκιούρι CMG 42 (1328).

καλοκνοῦρης: v. il prec.

Καλόκρισπος ep. m.: καλοκρίσπου R I 145 (1044). || Da καλός + Κρίσπος Triandaphyllidis, da lat. c r i s p u s 'ricciuto'; cfr. *Crispo* (It. merid.), *Crispi* (Sic.) DCC, DCSO, Κρίσπης (At.).

Καλοκτενίστης ep. m.: νϊκόλαος καλῶκτένιστης T 423 (1256), νϊκολαοῦ καλῶκτένιστου ib. 422. || Da gr. med. καλοκτένιστος agg. 'ben pettinato' D.

Καλοκύρης pr. ed ep. m.: T 39 (1040), GSJ 77 (1114), ecc., καλοκηρης R I 149 (1044), Καλοκίρις GO 134 (1054), καλίκυρης C 415 (1122?), Καλωκίρης GD 22 (1031); gen. Καλοκύρου GO 134 (1054), T 219 (1164), ecc., καλοκυρου T 8 (984), Καλοκυροῦ GR 84, καλοκύρι R I 271 (1131); acc. Καλοκύρην GSJ 98 (1128). || Gr. med. *Id.* Mikl-M, Moritz I 13, in Sicilia però prob. anche con -κ- palatalizzato: cfr. φίλιππος υἱὸς καλοκύρου = ar. *fīlīb (i)bn qalağūrī* C 479*a* (1145) e i cgg. *Calaciuri*, *Caliciuri*, *Caligiuri* DCC, anche *Calaciura*, *Calafiura*, *Calafiore* DCSO (con influsso di sic. *ciura* f. 'fiore' VS e it. *fiore*). V. Καλοκης, Καλοκιούρης, Καλοκύριος.

Καλοκυρικάλλης ep. m.: Νικόλαος Καλοκυρικάλλης Z 165 (1145) = καλοκυρίκαλλος T 183. || Da Καλοκύρης + Κάλλης ο Κάλλος (At.), cioè 'Κάλλης figlio di Καλοκύρης'.

Καλοκύριος pr. m.: Z 167 (1145), GSJ 161 (1156). || Da καλός + κύριος: 'buon signore'. Cfr. Καλόκυρος P-B e v. Καλοκύρης. **b. Καλόκυρος** pr. m.: καλοκύρος κριτής T 110 (1117); dat. καλοκυρῶ T 6 (981). || Gr. med. *Id.* Act-Ath V. 110 (974?).

Καλολέων pr. m.: σάσσων ὁ τοῦ καλολέοντος τοῦ μονοπολίτου T 53 (1054?). || Da καλός + Λέων. Cfr. *Kaloleo* nom. CDCv I 11 (821), *Caloleo* ib. VI 93 (1038), *caloleo iudice* Morea 49 (964), *Kaloleonem iudicem* ib. 50 (965), *Kaloleone imperiali domestico* CDBa IV 69 (1047), *Rogerius de caloleis* Vendola 4944 (1326) e i cgg. *Carolèo, -lèi* DCC, *Carlèo* (It. merid.) DSCL. V. Καραλέα.

Καλόν t. n.: GR 190, GSJ 247 (1223). || Da καλός.

Καλονύκτης ep. m.: τοῦ Καλονύκτι GSJ 214 (1198). || Cfr. Καλονύκτη, Καληνυκτάκης (At.), da καλὴ νύκτα 'buona notte'; v. Κακονήκτης.

Καλοπράγμων ep. m.: καλόγερος πρεσβύτερος ὁ καλοπράγμο C 55 (1143-1145?). || Da καλός + -πράγμων; cfr. gr. ant. κακοπράγμων 'malefico'.

Καλοράδης ep. m.: Κονσταντῖνος Καλοράδης GO 65 (1051-1053), Κωνσταντεῖνος Κολοράδης GO 134 (1054), Ἠλίας σπαθαροκανδιδᾶτος ὁ Καλορα[GO 141 (1054-1056?). || Da καλός + Ράδης (At.).

°**καλός** agg. 'buono', frequentissimo. || Gr. ant. 'bello', anche spiritualmente, gr. tardo e med. 'buono' L-S, D, L; cfr. bov., otr. *kalò* 'id.' LG, ILEIKI. **2. Καλός** pr. m.: GSJ 223 (XII sec.), T 48 (1052), ecc.; gen. καλοῦ T 104 (1116), ecc., μαϊμοῦ ὁ υἱὸς καλοῦ C 79 (1170). || Cfr. *Calò* (It. merid.) DCC, Καλός (At.). Per καλο-, Καλο- quale primo elemento di composti v. Καλοαλεύρης e segg.

Καλούβης ep. m.: Ἰωάννης Καλούβης GM 157 (1227-1250). || Κολούβης nell'indice: lg. Κολούμβης?

Καλουμένος ep. m.: τοῦ Καλουμένου GR 12, C 50 (1190). || Cfr. *Id.* (At.), dal ptc. di καλέω; v. Καλημένος, Καλοιμένος, Καλωμένος.

καλουνος: v. Κάλων.

καλουραρου: v. Κολοβράρος.

Καλοχάρης pr. m.: Καλοχάρης τοῦ Κάμπιο Z 178 (1102). || Da καλός + Χάρης.

Καλπιέρης epit. m.: θωμὰς εἰερὲς ὁ καλπιέρης C 56 (1143-1145?). || Da gr. tardo κάλπη 'specie di recipiente', dim. κάλπιον L-S, D + -έρης?

καλσούνια s. n. pl. 'pantaloni, brache': καλσουνια ἀληθινά T 512 (1112). || Cfr. lat. med. *calsonus* DCL, it. *calzone*, accr. di *calza*, DEI; v. κάλτζα.

κάλτζα s. f. 'calzone': pl. κάλτζας σὺν τῶν φελλοκαλλήγων Falkenhausen II 449 (1209), κάλτζας σὺν τῶν σουλερίων ib. 450, κάλτζας συν τοῖς φελλοκαλλίγοις T 487 (1273). || Gr. med. *id.* 'tibiale' DCG, da lat. c a l c e u s, lat. med. (ca. IX sec.) *calcea*, cfr. it. *calza* DEI, cal. *cauzi*, *cazi* pl. 'calzoni, pantaloni' NDDC; *va cum li calci solti per la plaza* LibVis 25, *paro unu de calci de cindato* ib. 155. Nella prima e nella terza testimonianza greca l'indumento è destinato ad una sposa. **b.** 'forma di pagamento': ἔδωσεν μου τας ἔμας καλτζας ταρια ιβ′ T 289 (1184). || Cfr. lat. med. *calceus* 'tributum in calceis, vel pro calceis solvendum' DCL.

Καλτζαρᾶς ep. m.: νικόλαος καλτζαρας C 451 (1225), πέτρος καλτζαράς C 460 (1269); acc. καλτζαράν C 450 (doc. cit.), πέτρον καρτζαράν C 316 (1157?). || Da *καλτζάριον, derivato da lat. med. *calciarium* (v. κάλτζα) DCL, + -ᾶς[1]; cfr. *uno pario de calzari* CDVerg I 68 (994), it. *calzare* s. 'scarpa, stivale' DEI, *Guilielmus Calzararius* CDVerg IX 326 (1193).

Καλτζᾶτος ep. m.: Σέργιος Καλτζᾶτος MénC 324 (1076). || Da lat. c a l c e ā t u s. V. Σκαλτζατίτζος.

Καλτζουλάρης ep. m.: Βασίλειος Καλ[τζουλάρης] e Βασιλείῳ Καλτζουλάρη Caruso 322 (1234). || Da lat. med. *calzularius, calzolarius* 'sutor' DCL.

καλύβιον s. n. 'capanna': καλύβιν T 28 (1032?), καλύβον R I 153 (1049). Pl. καλίβια GSJ 133 (1154). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.*, dim. di καλύβη, L-S. Cfr. bov., otr. *kalìvi* 'capanna', 'tettoia' LG, ILEIKI e v. κάλυβον.

Καλυβίτης epit. m.: τοῦ ὁσίου πατρος ημῶν ιωάννου του καλυυήτου T 130 (1126), ...του καλημίτου T 225 (1167). || Da gr. tardo (Strabone) e med. καλυβίτης 'chi vive in una capanna' L-S, D. Cfr. *monasteria Sancti Iohannis de Caloveto* Kölzer 215 (1198), *Sanctus Iohannes Calovite* Pratesi 194 (1205), *abbas Caleviti* ib. 209, 210 (1207), *Nicolaus de Calivito* Vendola 2476 (1325) e il t. *Caloveto* (CS) DTOC; Καλυβίτης cg. (At.).

καλύβον s. n. 'capanna': τὸ καλύβον ἐν ᾧ μένει ἡ ρίσα R I 153 (1049). || Sta per καλύβιον; ma cfr. Κάλιβοι.

°**κάλυμμα** s. n. 'velo per coprire il calice e la patena': καλύματα GR 271. || Gr. ant. 'cuffia o velo per coprire il capo'.

καλφούνή: v. Χαλφούν.

καλχους: v. χαλκός.

Καλώ pr. f.: gen. Καλοῦς GR 87, Καλλοῦς GSJ 188 (1167). || Da Καλός; v. Καλή.

Καλώγιρος: v. καλόγηρος.

Καλωκίρης: v. Καλοκύρης.

Καλωμένος ep. m.: Z 178 (1102), GSJ 197 (1172). || V. Καλουμένος.

καλωμιν: συνοροῦνται καλωμιν κινούρον T 545 (s. d.). || Forse lg. (τὸ) καλούμενον ('nominato') κινούρον (χωρίον). V. Κινοῦργος.

Κάλων ep. m.: ἰωάννης σπαθαροκανδιδατος υἱὸς καλουνος ταξιαρχου R I 171 (1061). || Cfr. Καλωνάς (At.) e v. Καλλόνιος.

°**καλῶς** avv. 'bene, rettamente': οὐ καλῶ ἔλεγεν C 326 (1173). || V. καλός.

Καμάρα t. f.: ἡ καμάρα τοῦ ἁγίου ἐλευθερίου e καμάραν... = *camera Sancti Eleuterii* T 19 (1019), cfr. 21 (1024). || Da gr. ant. καμάρα 'camera a volta'. Cfr. gr. med. εἰς τὰς Καμάρας ActAth IV 148 (1430), *Camára* DTOC e v. Καμέρων.

Καμαρατᾶ t. f.: κυουρᾶ λουκία τῆς καμαρατᾶς C 615 (1145), κυρᾶ λουκῆα καμαρατᾶ C 617 (1146). || Da gr. tardo καμαρωτός (v. Καμαροτόν)? Ora *Cammarata*. Cfr. l'etn. ar. *qammaratī* = καμμαράτη C 591*a* (1145); e i tt. *Cammarata* e *Camerata* DN 65 (1153).

Καμάρδα t. f.: ρωπέρτου τῆς καμάρδας ..., εις την χῶραν καμάρδας T 366 (1214). || Da gr. med. (VII sec.) καμάρδα 'tentorium, tabernaculum, camerata' DCG; cfr. bov. *kamárda* 'gruppo di alberi spinosi', regg. *id.* 'spineto', ecc., *Camarda* t. LG, ILEIKI, DTOC, EG I 38, *Clerus Camarde* Vendola 2054 (1310).

Καμάρδης ep. m.: ασιμηος καμαρδης T 199, 201 e 202 (1154). || Dal gen. del prec.; cfr. *Camarda* cg. (It. merid.) DCC.

Κάμαροι m. pl., in t.: τὸν ποταμὸν τῶν καμάρων C 332 (1182). || Da gr. ant. κάμ(μ)ορος 'specie di pianta velenosa, aconito' L-S. Ora *Camaro* (ME); cfr. EG I 38 s. v. *Cammari* (da *καμμάριον). V. Γάμμαρι.

Καμαροτόν t. n.: τὸ ποτάμιν τοῦ Καμαροτοῦ GR 453, 496. || Da gr. tardo (I sec.) καμαρωτός 'a volta, coperto da volta' L-S. Cfr. i tt. *Camarota* (CS), *Cammarató* (CZ) DTOC e il cg. Καμαρωτός (At.); v. Καμαρατᾶ, Καμμαρῶτον.

καμάστρα s. f. 'catena (per appendere recipienti sul focolare': T 542 (s. d.). || Da gr. med. (XII sec.) κρεμάστρα, gr. ant. κρεμάθρα L-S, D. Cfr. *camastras duas gabatas* CDBa III 69 (1138), *parum unum de camastris* ib. 230 (1223), ant. cal. *camastra* VLibVis 66, otr. *kamástra* LG, ILEIKI. V. κρεμαστάλιον.

καματερός s. n. 'lavoro': ὅπως στρέψῃ αὐτὸν καματερὸν εἰς τὸν

αὐτὸν ἀμπελῶνα GM 50 (1095). || Da καματερός; cfr. bov. *kánno kamaterò* 'fare lavoro agricolo' LG s. v. καματηρός, anche bov. *kamaterò* n. 'pietra per trebbiare' ILEIKI.

καμάτερος agg. 'fruttifero': χωράφια καμάτερα C 616 (1145). **b. καματερός** '(bue) da lavoro': βοήδια καματερά CMG 103 (1332). || Gr. med. *id.* K, da καματηρός. Cfr. bov. *kamaterò* 'uomo laborioso', ecc. LG, ILEIKI. **2. Καμάτερος** ep. m.: τοῦ Καματέρου GR 21. || Cfr. Καματερός ep. K; v. Καμάτηρος.

καμάτευσις s. f. 'coltivazione': ἐναπομένει εἰς τὰς ἡμετέρας χεῖρας εἰς καμάτευσιν..., ἐπικράτουν εἰς καμάτευσιν T 359 (1213). || Dal seg.

καματεύω vb. tr. 'lavorare (nei campi)': pres. ptc. καματευόντων C 14 (1134). Aor. cgt. 3. pl. καματεύσουν T 546 (s. d.); inf. καματεῦσαι C 14 cit. || Gr. tardo (Esichio) e med. *id.* D, K.

Καμάτηρος epit. m.: θεοδώρου τοῦ καματήρου C 57 (1143-1145?). || Dal seg.; cfr. Καματηρός P-B, Moritz I 45 e v. Καμάτερος.

°**καματηρός** agg. '(bue) da lavoro': pl. n. καματηρά C 300 (1141), GM 163 (1264), ecc.; gen. καματηρῶν GSJ 102 (1138?). **b.** '(campo) coltivato': τὰ χῶράφια καματηρα καὶ ἀκαματηρα T 366 (1214). || Gr. ant. 'faticoso, penoso'. V. καμάτερος.

καματικός agg. 'coltivabile': καματικῶν χωραφίων C 13 (1134). || Da κάματος + -ικός.

°**κάματος** s. m. 'lavoro, opera': ἀπολαύσουσι γὰρ οἱ... μοναχοὶ τοῦ καμάτου μου T 31 (1033). || Gr. ant. 'fatica', 'pena'.

Καματῶ: μονῆς τοῦ σοτηρίου πατρος ἡμῶν νῖκολάου τοῦ καματῶ T 180 (1145). || Lg. Καματηροῦ? V. Καμάτηρος.

Καμαύκιος ep. m.:]τοῦ Καμαυκίου καὶ τῆς Καλῆς GR 14.

Καμβαγρῶσα(ς) ep. m.: γεώργιος καμβαγρωσα R I 270 (1131). || V. Γαμβαγρῶσσας.

καμβου: v. κάμπος.

καμβριλίγγας s. m. 'camerlengo': καμβριλίγγας C 556 (1125), καμβρηλήνγγας C 414 (1122). **b. καμβριλίγγος**: καμβριλίγγος T 116 (1121), 128 (1125); gen. καμβριλίγγου MénC 327 (1107), R II 75 (1169), καμβριλλίγου T 181 (1145), καμπριλλίγγου T 219 (1165), 334 (1198), καμυρηλλιγου T 196 (1152). || Da picc. ant. **cambreleng* Dauzat s. v. *Camberlin*, contro fr. ant. *chamberlenc* (da germ. k a m e r l e n c 'addetto alla camera del re', incrociato con fr. *chambre*). Cfr. lat. med. *camerlingus, camberlingus* DCL, *canberlario* T 87 (1101), da incrocio di *camberlingus* e *cam(b)erarius*. V. καμμερλίγγος, καπρελίγγας, καπριλίγγας, καπριλίγγουας, καπριλλίγγος, Κοσπιλλίγγος, πρωτοκαμβριλίγος.

Καμβρίλλος ep. m.: πετρως καμβριλλως R I 268 (1125). || Lg. Καμβριλλίγγος e cfr. πέτρος καμββιλλιγγος T 128 (1125).

καμεράριος s. m. 'alto dignitario di corte, camerlengo': C 439 (1217); gen. καμπεραριου T 322 (1194); dat. καμμεραρίῳ C 440 (doc. cit.). Pl. gen. καμμεραρίων Cannizzaro 182. || Gr. med. καμεράριος DCG, da lat. med. *camerarius, camberarius* DCL (con influsso di fr. *chambre*). Cfr. *archiepiscopi camerarii* gen. DN 65 (1153), *Regii magistri camerarii* ib. 111 (1169); v. πρωτοκαμπέρι.

Καμέρων: εἰς τὸν ἐγιαλὸν τῶν Καμέρων GR 518. || Di lettura incerta l'-έ-; Καμερῶν nell'indice. Forse lg. Καμαρῶν e cfr. Καμάρα e il t. *Camári* (CS) DTOC; o da gr. med. κάμερα, a sua volta da lat. c a m e r a, K s. v. κάμαρα.

***καμηλάριος** s. m. 'cammelliere'. || Questo termine gr. tardo (V sec.) L-S e suppl., a cui corrisponde lat. med. *camelarius* DCL, è attestato nei nostri documenti solo indirettamente, attraverso l'ar. *yānī al-kāmīllārī* 'Giovanni il cammelliere' C 648, r. 3 (1213). Cfr. i cgg. *Camilleri* (Sic., Cal., Malta) DCSO, Καμηλάρης (At.).

Καμιλιᾶνον t. n.: μονὴν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου του Καμιλιάνου Holtzmann 340, 341 (1083). ‖ Da lat. C a m e l (l) i u s Schulze + - ā n u m. Ora *Camigliano* (CS) DTOC.

Καμίνες t.: χορίον λεγόμενον Καμίνες GSJ 155 (1156), εἰς τὸ ὄρος Καμίνες GSJ 242 (1222). ‖ Dal plurale di gr. tardo (pap. VI sec.) καμίνη = gr. ant. κάμινος f. 'fornace'. Cfr. *Camini* t. (RC) DTOC, *Id.* Pratesi 439 (1265).

καμίνιον s. n. 'fornace': GR 37, 38. ‖ Gr. med. *id.*, da gr. ant. κάμινος D. 2. **Καμίνια** t. pl.: GR 45.

Καμινίτης ep. m.: φίλιππον καμινήτην C 532 (1130-1140?). ‖ Etn. da Καμίνες o Καμίνια. Cfr. *Caminiti* DCSO, DCS, DSCL.

Καμμαρῶτον t. n.: τὸ μοναστήριον καμμαρῶτου T 464 (1269), τῆς μονῆς καμμαροτας T 368 (1214). ‖ V. Καμαροτόν. Ma è anche possibile una ascendenza all'ep. Καμαριώτης (At.) STC 1783.

καμμεραρίων: v. καμεράριος.

καμμερλίγγος s. m. 'camerlengo': pl. gen. καμμερλίγγων = *camerarii* Cannizzaro 182. ‖ Da germ. k a m e r l i n c 'addetto alla camera (del re)'; v. καμβριλίγγος e cfr. il t. *Camerlengo* TCI 48 D 3.

καμνάκος: v. Σκαμνάκος.

°**κάμνω** vb. tr. 'lavorare': ἵνα κάμνουν τα χωραφια T 251 (1178); ptc. κάμνοτος T 161 (1139). **b.** 'fare': ἵνα ἐκάμνωμεν χαρτης T 154 (1134); ὅπου ὑπάρχει καμωμένος ὁ σταυρός C 526 (1142). ‖ Gr. med. 'id.' D, gr. ant. 'lavorare, fabbricare', intr. 'sforzarsi'. Cfr. bov., otr. *kánno* 'fare' LG. ILEIKI.

καμοῦ: v. καγώ.

Καμούλιας ep. m.: κατάλδου Καμούλια GM 140 (1195). ‖ Cfr. *Camùglia* DCSO, fr. *Chamouille* t., fr. ant. *Camolia* (1151), da lat. * C a m u l i a (v i l l a), a sua volta dal nome gallico C a m u l i u s, Dauzat-Rostaing; *Petrus de Camugla* Brühl 34 (1129), *Marinus de Camulia* TabMalf 27 (1242).

*καμουχάς: v. ἐξικαμουκά.

Κάμπα n. pl., in agion.: Μονὴ ὁ Ἅγιος Ἄγγελος Τὰ Κάμπα GR 375.

Καμπάνα t. f.: τῆς Καμπάνας GO 182 (s. d.), ὁ Ἅγιος Νικόλαος τῆς Καμπάνας GR 283. ‖ Da lat. c a m p ā n a; cfr. *Campana* TCI in varie regioni.

Καμπάνια t. f.: gen. καμπάνειας e καπανίας T II 118 (1193), καμπιάνης ib. 122. ‖ Da lat. C a m p ā n i a.

καμπᾶνον s. n. 'statera': ταρία... σταθμωμένα εἰς τὸ μέγα καμπάνον C 117 (1140). ‖ Cfr. gr. tardo (gloss., pap. VI sec.) κάμπανος 'id.' L-S, καμπανός DCG, da lat. c a m p ā n a.

καμπεραρίου: v. καμεράριος.

Καμπέρνας ep. m.: Πέτρος τοῦ Καμπέρνα Z 176 (1102).

Καμπερροῦνος ep. m.: ἴωσφρὲς καμπερρουνος T 387 (1228). ‖ Cfr. fr. *Cambron*, *Cambronne* tt. (fr. ant. *Camberona*) Dauzat-Rostaing.

Καμπία t. n. pl.: τόπος Τὰ Καμπία GR 335. ‖ Da *καμπίον, dim. di κάμπος. Cfr. ngr. dial. καμπί LG e i topp. *Cambía* DTOC, *Campí*, *Campía* DTS; gr. med. τὰ Καμπία Mikl-M.

Καμπιάνης: v. Καμπάνια.

Καμπιλία: v. Καπίλιον.

Κάμπιο t.: Καλοχάρης τοῦ Καμπιο Z 178 (1102). ‖ Cfr. il t. *Campio* (CS) DTOC.

Καμπίτζιν t. n.: εἰς Τὸ Καμπίτζιν GR 438. ‖ Da κάμπος + -ίτζι(ο)ν. Cfr. i tt. *Campizzu*, *-i* DTOC e il cg. Καμπίτσης (At.).

Καμπλήτης ep. m.: Ἰωάννης Καπλήτης e τοῦ Καμπλήτου GSJ 197 (1172). ‖ Da *Καμπ(ου)λίτης, etn. da Κάμπουλος; cfr. *Campoliti*, etn. pl. di *Cámpoli* (RC), DCC, DTOC. **b.** **Καμπλήτωνες** ep. m.: γριγοριος ο κανπλήτονες... ἐκηνη ἡ (= ἐκεῖνοι οἱ) κανπλήτονες T 230 (1170). ‖ Da Καμπλήτης + -ωνες.

Καμπογρόσσο- t.: τῆς μονῆς θεοτόκου τοῦ καμπογρόσσου C 13 (1134). ‖ V. Κάπον γρόσσον.

Καμποιγζίων: v. Καπίτζη.

Καμπολόγγος t. m.: gen. Καμπολόγγου GR 372, καμπουλογγου T

135 (1129); εἰς τὸν Καμπολόγγον GR 341. ‖ Da lat. c a m p u s l o n g u s. Cfr. *Campolongo* TCI 47 E 6, *Iohannes Campulongi* Vendola 5190 (1324).

κάμπος s. m. 'campo': gen. κάνππου T 60 (1063), κάμπου C 386 (1091?), κάμππου C 428 (1182); τὸν κάμπον GR 50, T 114 (1121), ecc. Pl. gen. κανπων T 170 (1141). ‖ Gr. tardo e med. *id.* D, L, da lat. c a m p u s. Cfr. bov. *kámbo*, otr. *kámpo* LG, ILEIKI. **2.** **Κάμπος** t.: ὁ Κάμπος GR 399; του καμβου T 409 (1243); εἰς τὸν κάμπον T 207 (1159), ecc. ‖ Cfr. gr. med. *Id.* Mikl-M; v. Μεσώκαμπος.

Καμποσύρτης t. m.: την μονην τοῦ ἁγίου ὀνουφρίου τὴν ἐπονομαζομενην τοῦ κανποσύρτου T 75 (1093). ‖ Da κάμπος + gr. tardo (Esichio) σύρτης 'corda per guidare, rèdine' L-S, qui prob. nel sign. di σχοινίον 'terreno della misura di una corda' (v. Σκηνη).

καμπουλογγου: v. Καμπολόγγος.

Κάμπουλος t. m.: Πέτρος τοῦ Καμπούλου GR 290, Πέτρος τοῦ Καπούλου GR 506. **2.** ep.: βασιλείου κάμπουλου T 454 (1269). ‖ Da lat. tardo e med. *campulus* 'piccolo campo' Souter, DCL; cfr. *Cámpoli* t. DTOC e *Cámpolo* cg. (It. merid.) DCC.

Καμποφωρᾶνος t. m.: θεοτόκου τοῦ καμποφωράνου T 467 (1269). ‖ Da lat. c a m p u s + * f o r ā n u s 'di fuori' REW, lat. tardo f o r a n u s Souter; cfr. *Lagoforano* TCI 42 E 6, STC 1434.

καμπριλίγγου, καμυρελλιγου: v. καμβριλίγγας.

Καμφούτης ep. m.: λέων καμφούτης C 658 (1178). ‖ Cfr. ar. *q.nfuḏ* = καμφότ C 570*a* (1145) e q u n f u ḏ q u n f ū ḏ 'porcospino' Dozy II 413*b*.

Καναβάρης ep. m.: τοῦ Καναβάρη GR 300. ‖ Da gr. med. κανναβάριος 'stupparius' DCG, a sua volta dal gr. tardo (I sec.) καννάβιον o (II sec.) κάνναβος (gr. ant. κάνναβις 'canapa') L-S + -άρης[1]; cfr. Καναβάρης (At.) e v. Κανναβαρία.

καναβατζουλος: v. Κανναβάτζουλος.

Καναβοῦτζα: v. Κανναβοῦτζα.

Καναδέοι ep. m. pl.: οἱ Καναδέοι GR 175. ‖ V. Γανναδέος; cfr. *Canadèo* (PZ) DSCL.

Κανακάρης ep. m.: τοῦ Κανακάρι GSJ (1149), T 280 (1182). ‖ Da gr. med. e ngr. κανακάρης agg. 'favorito, amato', '(figlio) unico' K; cfr. Κανακάρης (At.), *Canacari* (CZ) DCC e v. Καννωχάριον.

Κανάκης pr. m.: πρεσυιτερος κανάκι μοναχός και αυυάς T 134 (1127). **b.** **Κάνακος** ep. m.: βασίλειος κανακος T 558 (s. d.); του κανακου T 108 (1117). ‖ Cfr. gr. med. e ngr. dial. κανάκι 'moina, vezzo' K, B, Κανάκης, Κανακόπουλος (At.).

Κανάλαι t. f. pl.: εἰς Κανάλαις GR 452. ‖ V. i segg. e cfr. ngr. κάναλα 'canale, conduttura' D.

κανάλιον s. n. 'canale per le acque, conduttura d'acqua': pl. κανάλοια T 102 (1115?); τῶν τεττάρων καναλίων Grégoire 83 (1124), τῶν τεσσάρων καναλείων Grégoire 97 (1126). ‖ Gr. tardo *id.* 'canale, fossa' L-S suppl., da lat. c a n ā l i s.

Καναλίτης ep. m.: τοῦ Καναλίτου GSJ 58 (1098), Γρηγοριου Καναλιτοῦ Schneider 262 (1119). **b.** **Καναλιώτης**: Γρηγόριος Καναλιώτης GSJ 200 (1177); Βασίλειον Καναλιότην GSJ 213 (1198). ‖ Etnici da *Κανάλιον o simili. Cfr. Καναλιώτου cg. (At.).

Κάναλοι t. m. pl.: τῶν Κανάλων GR 29, 30. ‖ Da gr. med. (XI sec.) κάναλος 'canale', 'conduttura d'acqua' DCG, D; cfr. bov. *kánalo*, *kánolo* 'fontana', 'becco di una sorgente', *Kanálu* t. LG, ὁ Κάναλος G-McD. V. κάνηλος.

Κανάντζης ep. m.: παπὰ λέων καναντζις T 300 (1188). ‖ Forse da gr. med. κανάκι (v. Κάνακος); cfr. ngr. dial. (Cipro) τὸ κανάτσιν 'il prediletto', *Cananzi* (RC) DCC, DCSO.

Καναπῖνον t. n.: τὸ ξηροποτάμιν τὸ καλούμενον Καναπῖνον GT 18 (1002). ‖ Da lat. c a n n a b ī n u s 'di canapa'.

Κανάρδος pr. m.: Κανάρδος ὁ σελέος C 378 (1206). ‖ Cfr. il cg. fr. *Canard* ('anitra') Dauzat.

Κανατᾶς ep. m.: Ἰωάννης Κανατᾶς Z 177 (1102). || Cfr. gr. med. *Id.* Mikl-M; ngr. κανατᾶς 'vasaio', Κανατάς cg. (At.), *Cannatá* (RC) DCC. V. καννάτα.

κανγγελλου: v. Καγκελλον.

κανδάς s. m.: ἀπὸ μὲν ἀνατολὰς ὁ κανδὰς καὶ ὅρϊ GK 34 (1181). || Prob. sta per gr. med. χάνδαξ 'fossa, vallum' DCG, qui 'burrone'. V. χανδάκιον.

Κανδέδινα t. n. pl.: εἰς Κανδέδινα GR 428, εἰς Κανδέτινα GR 287, 289. || Foneticamente poco chiaro un rapporto (Guillou in GR 69, nota 9) con *Candídoni* (RC), da Κάνδιδος + -ωνες DTOC.

κανδέλα s. f. 'lampada': pl. acc. κανδέλες CMG 166 (1336). || Da κανδῆλα (v.), lat. c a n d ē l a.

Κανδέτινα: v. Κανδέδινα.

κανδῆλα s. f. 'lampada': pl. gen. κανδήλων CMG 59 (1329); acc. κανδήλαις ib. 60. || Gr. tardo *id.* L-S, L, da lat. c a n d ē l a; v. κανδέλα e cfr. bov., otr. κανδήλα ILEIKI.

Κανδηλας ep. m.: ἰωαννου κὰνδηλα T 104 (1116). || Lg. Κανδῆλας, da κανδῆλα, o cfr. ngr. κανδηλᾶς 'fabbricante di lampade' B, Κανδηλάς (At.).

Κάνδιδα pr. f.: τῆς μονακῆς κάνδιδας T 5 (956). || Dal m. Κάνδιδος; cfr. *Cándida* cg. DCSO.

Κανδιδᾶτος ep. m.: Νικολάου Κανδιδάτου GM 157 (1227-1250). || Da gr. tardo (iscr. II sec.) κανδιδᾶτος, a sua volta da lat. c a n d i d ā t u s, L-S suppl., L, gr. med. *id.* 'dignitas palatina aeque ac militaris' DCG; v. σπαθαροκανδιδᾶτος.

Κάνδιδος pr. m.: T 49 (1053); gen. Κανδίδου GR 465, T 17 (1015), R II 153 (s. d.); acc. Κάνδιδον MénC 327 (1107), κανδδηδων R I 163 (1056). || *Id.*, da lat. C a n d i d u s, P-B. Cfr. *Cándido* cg. DCS (anche PA) e il t. *Candídoni*, da Κάνδιδος + -ωνες DTOC.

Κανδος pr. m.: τοῦ κυροῦ κανδού R I 270 (1131), μηχαηλ του κανδου T 308 (1192). || Cfr. il cg. Κάνδης (At.), *Nicolaus Candi* De Citella I 111 (a. 1287) e i cgg. sic. *Candio* (ME), *Cannio* (CT).

Κανδράμ ep. m. indecl.: gen. τὸν υἱον κανδρὰμ ἤγουν τὸν ἰωάννην C 5 (1097).

κανείς pron. indef. 'qualcuno', 'alcuno': GM 140 (1195), 173 (1304), ecc., κανής T 413 (1244), GM 163 (1264); dat. εν κανῆ κερῶ T 465 (1269). || Gr. med. *id.* D, L, da κἂν εἷς, cfr. κἂν ἵς C 653 (1173); bov., otr. *kanèna* LG, ILEIKI.

Κανελλοβέτζι t. n.: ἄχρι τοῦ βουνοῦ τοῦ λεγομένου Κανελλοβέτζι GSJ 125 (1151). || Cfr. ngr. κανέλα 'cannella', da lat. med. *cannella* DCL e gr. med. βίτζα 'verga, bacchetta flessibile' D?

Κάνη o Κανή t. f.: χρησαφηος της κανης T 61 (1063). || *Id.* P-B. Cfr. *Canni* (RC) DTOC e v. Χαννίτης.

κάνηλος s. m. 'canale, conduttura d'acqua': εν το μεσον αυτων εστιν τιχος και κανηλος κυνος Di Matteo 465 (1338). || Lg. κάναλος κοινός (v. Κάναλοι).

Κανικίσης ep. m.: ὁ Κανικίσης ὁ γέρων GR 454; τοῦ Κανικίση GR 449. || Etn. da *Καν(ν)ίκιον? Cfr. Καννικέλλα.

Κανινέου ep.: η ἐμὴ πνευματικὶ θειγάτηρ κυρὰ κωστάντζια τι ἐπονιμηα κανινέου T 373 (1223). || Cfr. Κανινιας (At.)?

Κανῖνος ep. m.: νικολάου κανίνου T 295, 297 (1188). || Cfr. Κανίνη (At.); o forse *Canino* (PA), ant. it. *acanino* (Boccaccio; dal sic.), da ar. ḥ a n ī n 'bello' ArMed 77, nota 126. V. Χανινούς e, per ar. ḥ- > K-, v. Χαγγέμης, Χάτζης.

°**κανίσκιον** s. n. 'dono': ἀπαίτησις συνηθείων ἢ δόματος ἢ καπνικιοῦ ἢ στρατίας ἢ δρουγγαραίον CDBa IV 68 (1046); δια κανήσκυα ἃ δηενημεν R II 39 (1044), ἀπαίτει αὐτοὺς δόματα καὶ ἀγγαρίας καὶ καννίσκια T 300 (1188). || Gr. ant. e tardo *id.*, dim. di κάνεον 'canestro, paniere' L-S, gr. med. κανίσκι anche 'regalo' D, K.

κανίτζαις: v. καννίτζα.

Κανίτζας epit. m.: Λέων ὁ Κανίτζας Z 157 (1097) = κανήτζας T 77. || Da καννίτζα; o lg. Καν(ν)ιτζᾶς 'fabbricante di cannicci' (v. καννίτζιον).

Κανίτζης ep. m.: Νικηφόρος ὁ τοῦ Κανίτζη GR 188. || Da καννίτζα o καννίτζιον. Cfr. il cg. (It. merid.) *Cannizzo* DCC.

Κανναβαρία t. f.: Κανναβαρεῖα GO 134 (1054); τῆς κανναυαρίας T 298 (1188); τὴν κανναβαρέαν R II 145 (s. d.). || Da gr. ant. κάνναβις 'canapa' + -αρία. Cfr. *Cannavarè(a), -marèa, -varíu*, ecc. STC 1803, DTOC; lat. med. *cannabaria* (1250) Latham; v. Καναβάρης.

Κανναβάτζουλος ep. m.: ουρσος κανναβατζουλος T 238 (1173), ούρσος καναβατζουλος T 259 (1179). || Ipocor. da lat. med. *cannabazium* (1236) Latham, o da *cannavacius* agg. 'color canapa' DCL.

Κανναβοῦτζα t. n. pl.: τὴν (lg. τὰ) Καναβούτζα GSJ 248 (1223), τὰ Κανναβοῦτερα GSJ 194 (1171); τῶν Κανναβούτζων GSJ 41 (1054). || Da lat. c a n n a b i s, lat. med. *cannava* 'canapa', o gr. tardo καννάβιον, κάνναβος (v. Καναβάρης), + -u c e u s. Cfr. il cg. Καναβούτζης (At.) e v. Κανναβούτζια.

Κανναβουτζᾶνος ep. m.: Ἰωάννης Κανναβουτζάνος GSJ 223 (XII sec.); τοῦ Κανναβουτζάνου GSJ 58 (1098); Κανναβοτζάνον GSJ 191 (1169). || Etn. da Κανναβοῦτζα.

Κανναβούτζια t. n. pl.: gen. Κανναβουτζήων GSJ 249 (1223). || V. Κανναβοῦτζα.

Κανναβοῦτζον t. n.: GSJ 213 (1198). || V. qui sopra.

Κανναδάρης ep. m.: λανδόλφον κανναδάρι R II 35 (1144).

Καννακίτας pr. m.: καννακίτας κουρδοάνης C 375 (1176).

Καννάτας ep. m.: τὸν Καννάτα GD 58, 59 (1061). || Dal seg.; cfr. *Cannata* DCC e v. Καννάτος.

καννάτη s. f. 'brocca (misura di liquidi)': acc. καννάτην ἐλάδιν T 161 (1139), ἥμηση καννατης ἐλαδιν ibid. Pl. τέσσαρας καννάτας ἐλαίου R II 52 (1145). || Gr. med. κανάτα 'cadus', 'amphora' DCG, da lat. * c a n n ā t a REW. Cfr. bov., cal. *kannáta* 'quantità di liquido di circa 2 litri', it. merid. *id.* 'specie di boccale' LG, VES I 146-148.

Καννάτος ep. m.: λεον καννάτον T 412 (1244). || V. Καννάτας.

Κάννα φλάκα t. f.: εις τοπον λεγομενον καννα φλακα T 347 (1202). || Da gr. ant. κάννα 'canna' + gr. tardo φάκλα 'verbasco', ngr. dial. 'specie di fiaccola', 'legno resinoso per fiaccola', bov. *fláka*, cal. *fráka* 'fiaccola' LG. s. v. *φάκλα. Cfr. *Cannaflada* (CS) DTOC.

Καννικέλλα t. f.: εις τοπον λεγωμενον της καννικέλλας T 93 (1106). || Dal dim. di lat. med. *cannicia* 'iuncina, locus palustris' DCL; cfr. *Gilbertus de Cannecella* Pratesi 187, 188 (1202), *Cannicella* DTOC.

καννίσκια: v. κανίσκιον.

καννίτζα s. f. 'cannicciata, tramezzo di canne': pl. nom. καννίτζες GM 150 (1201) = κανίτζαις C 353. || Cfr. sic. *cannizza, -u* VS, da lat. c a n n ī c i u s 'di canna' REW.

καννίτζιον s. n. 'canneto': T 542 (s. d.). || Da lat. c a n n ī c i u s (v. il prec.); cfr. cal. *cannizzu* 'canniccio', 'canneto' NDDC e il t. *Cannizzu* DTOC.

Καννιτιᾶνα ep. f.: λεο της καννιτιάνας T 57 (1058). || Etn. da *Καννίτιον (v. καννίτζιον).

Καννῶσα t. f.: αμπελοτόπιον ἐπι τὴν καννῶσαν R II 146 (s. d.). || Da lat. c a n n ō s u s 'di canna'; cfr. *Cannosa* (CS) STC 729, DTOC.

Καννωχάριον t. n.: εις το καννωχαριον T 493 (1283). || Cfr. *Cannacari* (CZ) DTOC e v. Κανακάρης.

Κανοιᾶνον t. n.: τολομεος ἐκ τὸ κανοιᾶνον, *andrea de canniano* T 393 (1232). || Da lat. C a n i u s Schulze + -ā n u m; cfr. *Cagnano* TCI 41 C 4 (prov. di Salerno), ecc.

κανονάρχης s. m. 'cerimoniere' o 'capo del coro' T 65 (1086). || Gr. tardo (IV-V sec.) *id.* L, D.

κανονίζω vb. tr. 'sottoporre a regola monastica': pass. aor. ptc. κανονισθέντων Falkenhausen I 193 (1097), C 399 (1105). || Gr. tardo *id.* D, L.

κανονικός s. m. 'canonico': T 387

(1228), κανωνηκός C 93 (1116), κανωνηκώς GSJ 139 (1154); gen. κανονίκου C 302 (1142), κανωνοϊκου T 364 (1213). Pl. κανωνικοί T 182 (1145); gen. κανονικῶν C 312 (1144?). || Gr. med. κανονικός e κανόνικος, da lat. c a n o n i c u s D, L.

κανοποιῶν: v. καινοποιέω.

Κανούσιον t. n.: T 11 (1000); κάστρον κανουσίου T 25 (1032). || Gr. tardo *Id.*, da lat. C a n u s i u m, P-B.

κανστρίσιος s. m. 'castrense (?)': Νικόλαος πρεσβύτερος καὶ κανστρίσιος GO 96 (1053), μιχαηλ ο ἑυτελης διάκονος καὶ κανστρίσιος T 226 (1167). || Gr. tardo (pap.) καστρήσιος, da lat. c a s t r e n s i s, gr. med. anche καστρήνσιος e καστρίνσιος 'addetto alla guardia del castello', eccl. 'dignità conferita ai chierici inferiori' D, κανστρίσιος 'castrensis, dignitas ecclesiastica', forse 'addetto all'incenso' DCG.

Κανταλούπου ep. m.: ἀλχέρης κανταλούπου C 654 (1173). || Cfr. i vari tt. *Cantalupo* TCI, *Pandolfum... olim dominum Cantalupi* Brühl 44 (1130), *clerici castri Cantalupi* RatDecAprut 3542 (1308), *clerici de Cantalupo* ib. 4355 (1326), *Rogerus de Cantalupo* Vendola 2399 (1324).

καντάριον s. n. 'cantàro (unità di peso)': τυρ[...] κανταρ [...] β′ CMG 174 (1336). || Lg. τυρίον καντάρια β′, da ar. q i n ṭ ā r 'peso di 100 o 120 libbre' ArMed 155-156. Cfr. *pro cantario cuttonis* DON 150 (1157), *unum cantare casei* DN 132 (1171), ecc., it. merid. *cantaru*, gr. med. τυρὶν καντάρια τρία ActAth IV 63 (1382), 127 (1425), ecc.

Καντατόρες t. m.: τὸ ρηάκη μεγα τοῦ καντατορες T 100 (1114?). || Cfr. il cg. *Cantatore*, da lat. c a n t ā t o r, - ō r i s 'cantore' e il t. *Cantatore* TCI 56 C 2.

Καντερρης t. m.: τοῦ ρυακίου τοῦ κάντερρη T 229 (1169). || Cfr. il cg. Καντερής (At.).

καντζάνας: v. Σκαντζᾶνα.

καντζηλλάριος s. m. 'cancelliere': GM 90 (1152). || Da lat. tardo c a n c e l l ā r i u s o fr. ant. *chancelier* FEW II 173; cfr., da quest'ultimo, ar. *ǧansalīr* C 81, r. 3 (1172) e gr. med. καντζιλέριος S, K. V. καγκελλάριος, Καγκελλέρος.

καντούρης s. m. 'cantore': δσφὲ καντοὺς δραΐνης C 313 (1144?); gen. κυροῦ ἰωσφρὲ τοῦ καντούρι τραΐνας C 302 (1142), ἰουφρὲ καντρί C 316 (1157?), τοῦ ἰωσφρὲ καντούρι τραΐνας C 320 (1154). || Cfr. sic. *canturi*, da lat. c a n t o r 'cantore'; v. κάντωρ.

καντούς, καντρί: v. καντούρης.

κάντωρ s. m. 'cantore': κῦρ Ἰωάννου κάντωρος GSJ 241 (1222). || Da lat. c a n t o r, cfr. *id.* DN 104 (1168), C 97 (1243); v. καντούρης.

°**κανών** s. m. 'regola monastica': τῷι ἐκκλησιαστικῷ κανόνι T 54 (1054?); acc. κανόνα Falkenhausen I 192 (1097), Kölzer 18 (1195). Pl. dat. κανδνοις e acc. κἀνώνας R II 71 (1168), τοὺς θείους κανώνας GSJ 67 (1102). || Gr. ant. 'riga', 'regola'; ma cfr. gr. med. τὸν κανόνα καὶ τὸν τύπον καὶ τὴν ὑποταγὴν καὶ τὸ κοινόβιον τῆς μονῆς διατηρεῖν ActAth IV 61 (1374).

καπανίας: v. Καμπάνια.

Καπᾶνος ep. m.: του καπανου T 125 (1125). || Da lat. C a p u ā n u s? Cfr. *Capano* cg. (It. merid.) e t. (CZ) DCC, DSCL. V. Καπουᾶνος.

Καπαντονᾶς ep. m.: λέοντος καπάντονα T 133 (1127), παπα νηκολαος του κάπὰντονάν T 172 (1141), παπα νηκολαου του καπαντονᾶ T 547 (s. d.). || Cfr. Καπαντόνη (At.).

Καπαρικοῦ: Προάστειον Τὰ Καπαρικοῦ GR 189. || Lg. τοῦ Καπαρικοῦ ep.?

Καπασίνος ep. m.: οὔγος καπασίνος C 440 (1217); οὔγου καπασίνο ib. 439.

Καπεδεχωρίου ep. indecl.: υασίλειος καπεδεχορίου T 86 (1099) = Καποδεχωρίου Z 173. || Da *capo de* χωρίου 'capo-villaggio'?

καπέλλαν: v. καππέλλα.

καπελ(λ)άνος: v. καππελλᾶνος.

Καπηγράσης epit. m.: κονσταντινος τοποτηρητης ο καπηγρασης T 17 (1015). **b. Καπιγράσσας**: πασχαλιος τοποτηρητης ο καπιγρασσας ibid. || Da it. merid. *capu grassa* 'testa grossa' (*capu* f. da lat. c a p u t REW). Cfr. *capicrassus* CDBa V 125 (1126), *Bonachium Capudgrassam* Pratesi 181 (1202) e il cg. *Capogrosso* (RC) DCC. V. Καπου γρασσᾶς.

Καπηνδούρα t.: τὸ λιθόστρωτον ὁ χαλεῖτε καπηνδούρα C 307 (1142), τοῦ ποταμίου καπινδούρι C 318 (1154).

καπητάλιον s. n. 'capezzale': pl. καπητάλια T 487 (1273). || Da lat. tardo c a p i t a l e 'guanciale' Souter, lat. c a p i t ā l i s agg. 'relativo al capo'; cfr. *capitale* CDCajet 20 (1028), ant. cal. *capitale* VLibVis 66, otr. *capetale, capitale* VDS.

Καπητῆνος pr. m.: λεο ανηψιος του καπητηνου T 61 (1063).

Καπιένε t.: = ar. *qabiyyānah* C 159 (1178), καππιένες = ar. *id.* C 265 (1183), entrambi genitivi. || Prob. nome prediale in - ā n a da lat. G a b b i u s Schulze, con tramite arabo.

Καπίλη pr. f.: καπίλη e gen. καπίλης C 120 (1177) = T 249. || Dal m. Καπίλλος?

Καπίλιον e **Καπιλίον** t. n.: τὸ Καπίλιον GR 438. Pl. ὅρος τὰ Καπιλία GR 507, τόπιον τὸ Καμπιλία GR 491; ὅρος τῶν Καπιλίων GR 288. || Da gr. ant. καπηλεῖον, καπήλιον 'taverna'.

Καπίλλος ep. o t. m.: του ριακείου του καπιλλου T 115 (1121). || Da lat. c a p i l l u s 'capello'. Cfr. *Capillo* cg. DCC e t. (fontana) TCI 42 D 6.

καπινδούρι: v. Καπηνδούρα.

Καπιστᾶνος pr. m.: Καπιστάνως Φουκουνκούλος GSJ 165 (1159); gen. Καπιστάνου Z 177 (1102). || Cfr. ngr. καπιστράνα 'cavezza', gr. med. Καπιστρανός Moritz I 49? V. il seg.

Καπίστρης ep. m.: Λέον ὁ Καπήστρις GL 10 (fine X sec.); τοῦ ιωαννου κἀπίστρη T 98 (1113). || Da gr. tardo (Esichio), gr. med. καπίστριον 'cavezza', a sua volta da lat. c a p i s t r u m, L-S, D, K.

Καπίτζη t. f.: gen. καπίτζης e καπίτζη C 485, 486 (1168); τὴν καπίτζην ib. 484, 486. **2. Καπίτζιον** n.: καπιτζίου C 316 (1157?). || Da gr. tardo (Tolomeo) Καπύτιον, cfr. lat. C a p i t ī n u s etn. (Cicerone). Ora *Capizzi* (ME), prob. da voce del sostrato EG 32, 44, II 13; *Capitium* DN 119 (1170), *Capicium* ib. 150 (1172). **b.** pl.: χωρίον τῶν Καμποιγζίων GM 46 (1077).

καπίτουλον s. n. 'capitolo (eccl.)': καπίτουλον GSJ 240 (1222), καπήτουλον CMG 44 (1329); gen. καπεῖτουλου T 419 (1251). Pl. καπήτουλα CMG 8 (s. d.). || Gr. med. καπήτουλον DCG, da lat. tardo c a p i t u l u m Souter, lat. med. *id.* DCL.

Καπλήτης: v. Καμπλήτης.

καπνικιοῦ: v. κανίσκιον.

Καποδεχωρίου: v. Καπεδεχωρίου.

Καπολούς t.: κατέρχεται εἰς τὸν ποταμὸν καπολούς C 319 (1154) = καπολοῦς Spata III 50.

Καπο- γροσσο- ep. o t.: ἡ ταβέρνα τοῦ κάπου γρόσσου CMG 110 (1332). || Da 'capo grosso'; cfr. Torre di *Capogrosso* IGM 250 III S.E. V. Καμπογρόσσο-.

Κάπουα t. f.: gen. κάπουας C 312 (1144?), 464 (1280?), ecc. κάπουης T 11 (1000), Καπούας Müller 16 (1359). || Da lat. C a p u a, gr. Καπύη P-B; cfr. καπυίτης gen. T 486 (1273).

Καπουᾶνος ep. m.: γαλατος καπουανος R II 108 (1185). || Da lat. C a p u ā n u s etn. del prec.; cfr. *Capuano* (PA). V. Καπᾶνος.

Κάπουας ep. m.: ἰωάννης κάπουας C 554 (1103), φιλίππου κάπουας C 74 (1166). || Dal gen. di Κάπουα.

Καπουγαλιάν ep. m.: Ἰωάννην τὸν Καπουγαλιάν Z 153 (1086).

Καπου γρασσᾶς ep. m.: του απιχωμμενου πετρου καπου γρασσᾶς R II 98 (1174). || Lg. Καπουγράσσας e v. Καπηγράσης; cfr. *Petrus Caput Crassum* CDVerg III 96 (1135), *Capudcrassa* Pratesi 181 (1202).

Καπούλου: v. Κάμπουλος.

Καποῦρρον t. n.: τῆς υπεραγιας θεοτοκου του καποῦρροῦ βωνου T 502 (1303). || Cfr. *Capurru* t. (CZ) DTOC e cg. (It. merid.) DCC.

Καποῦτος ep. m.: τοῦ περροῦνου κἄπουτου T 478 (1271) = *perronus caputus* ib. 480. || Cfr. cal. *caputu* 'uomo dalla testa grossa' NDDC, *Guilielmus, qui me vocor Caputum* CDVerg III 200 (1138), e il cg. *Caputo* (It. merid.) DCC.

Καππαδόκιος etn. m.: εὐσεβίου τοῦ καππαδοκείου C 57 (1143-1145?). || *Id.* P-B, da gr. ant. Καππαδοκία. **b. Καππαδωκᾶς** ep.: τοῦ Καππαδωκᾶ GO 134 (1054).

Καππακειμένης ep. m.: Οὖρσος Καππακειμένης Z 167 (1096). || V. Τζαππακούννης.

Καππακουάρι t.: ἀμπελοτόπια σὺν χωραφίοις ἀπὸ τοῦ καππακουἄρι ως τῆς ἐκκλησίας τῶν ἀναργύρων R II 150 (s. d.). || Da lat. caput aquarii. V. Ἀκκουάριον.

καππέλλα s. f. 'cappella': C 447 (1224); gen. καππέλλας C 92 (1236), 109 (1183), ecc.; acc. καππέλλαν C 515 (1132), CMG 6 (s. d.), ecc., καπέλλαν C 340 (1192). || Da lat. med. *capella* DCL, *cappella* DN 98 (1167), ecc. **b.** 'il necessario per la messa': ὅπως ὀνησης ἤ ἀγοράσης καππέλλαν μίαν ἤγουν ἀλλαγὴν ἐπιτραχηλον καὶ ὑπομάνικα χρηστὰ κρατέραν ἀργυρὸν καὶ ἀναματούρια χρηστὰ CMG 127 (1334). || Cfr. lat. med. *capella* 'ministeria ac vasa sacra, quae Sacerdoti ad sacra peragenda necessaria sunt' DCL.

καππελλᾶνος s. m. 'cappellano': πρεσβύτερος καὶ καππελλάνος T 110 (1117), καπελάνος T 288 (1184); gen. καππελλάνου C 384 (1117), R II 148 (s. d.), T 304 (1190), καππελλάνου της καπέλλας νικοτέρας T 338 (1200), καπελλάνου T 134 (1127), C 662 (1160), ecc. || Da lat. med. *capellanus, cappellanus* DCL, *cappellanus* DN 15 (1123), 40 (1140), ecc.

Καππελλέρης ep. m.: ἐκ τὸν κουμπάννιαν καππελλέριν T 402 (1238). || Cfr. fr. *Capelier*, forma normanna o merid. per *Chapelier* ('cappellaio'), Dauzat; *Cappelleri* (Cal.), *Cappilleri* (Sic.) DCC.

Καππέλλος ep. m.: πρεσβυτερου νικολαου καππελλου T 215 (1163); ἡ ὁδὸς ἀπὸ τοῦ καππέλλου T 298 (1188); πρεσβυτερου νικολαου δὲ καππέλλου T 233 (1170). || Da lat. med. (gloss. IX sec.) cappellus, dim. di cappa, DEI s. v. *cappèllo*; cfr. *Cappello* (It. merid.) DCSO.

Καππιένες: v. Καπιένε.

Καππομάλλος epit. m.: Γρηγοριός Μακαρῶνος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἐπιλεγομένου Καππομάλλου Z 176 (1102). || Lg. Καπομόλλου? Cfr. *Capomolla* (Cal., Sic.; 'testa molle') DCC.

Καπράριος ep. m.: T 183 (1145; v. Γιδᾶς). || Da lat. caprārius 'capraio' V. Κραπάρης.

Καπραρῖτον t. n.: τοῦ Καπραρίτου GR 196; τῶν Καπραρίτων GR 205. || Da lat. caprāria STC 755 + -ῆτον; cfr. lat. med. capraritia 'stabulum caprarum' DCL.

καπρελίγγας s. m. 'camerlengo': C 33 (1153). **b. καπριλίγγας**: C 81 (1172) = ar. *al-farrās* ('il cameriere') ib. 82, r. 18, ὁ παλατῖνος καπριλίγγας C 490 (1180); gen. καπριλίγγα C 399 (1105). **c. καπριλλίγγος**: gen. καπριλλίγγου T 251 (1178). || Da καμπριλλίγγας, -ος, (v. καμβριλλίγγας), con -μπ- ipercorretto in -π-. **d. καπριλίγγουας** s. m. 'camerlengo': gen. καπριλίγγουα C 384 (1117). || Da καπριλίγγας, con influsso di lat. lingua; cfr. i cgg. *Caporlingua* (Sic.), *Capolingua* (Cal.) DCC.

Καπριλος ep. m.: γεόργιος καπριλος T 124 (1124). || Prob. ipocor. di Κάπριος.

Καπριολου: v. Καπριοῦλος.

Κάπριος epit. m.: πέτρου τοῦ κάπριου R II 24 (1143), 47 (1145), του καπριου T 104 (1116). || Da gr. ant. (Omero) κάπριος = κάπρος 'verro'. Di qui ἠλκάπρη = ar. *al-qabrī* C 591*b* (1145?).

Καπριοῦλος ep. m.: γιδὲλ υἱοῦ

καπριούλου C 531 (1111?), τοῦ κυρίου Ροπερτοῦ Καπριολου Holtzmann 341 (1164); γουῖδον καπρϊοῦλον R I 254 (1126). || Da lat. caprĕolus 'capra selvatica', 'travicello di sostegno' REW, forse tramite gr. med. καπριόλιον S, καπρίολος 'id.'; cfr. *willelmus capriolus* C 385 (1117) e i cgg. *Capriola, Caprioglio* DCC, ngr. dial. καπρούλι, otr. *krapúli, kravúli* 'regolo di legno', 'corrente da tetto' LG. Ma i prenomi francesi richiamano di preferenza il cognome fr. merid. *Cabrol* ('capriolo' e 'capretto') Dauzat.

Κάπρος ep. m.: σεργίου κάπρο C 426 (1182), νικόλαον κάπρον C 419 (1136?, 1151?). || Da gr. ant. κάπρος 'verro'. **2.** t.: εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Κάπρον GR 198.

Καπτάλβος ep. m.: νικολαος ἀναστασιος καπτάλβος T 521 (1195). || Da lat. caput album; cfr. *Johannes Capoalbo* Pratesi 68 (1170), *Iacobo dicto Capudalbo* CDBa VI 163 (1260), *Jacobus capialbus* ib. 173 (1262), ecc., e i cgg. *Capalbo, Capialbi* DCC, il t. *Capalbo* (CS) DTOC. V. ἄλβος.

καπτίβα s. f. 'vedova': Ἡ Καπτίβα τοῦ Σκληροῦ Z 168 (1145) = ἡ χῆρα τοῦ σκληροῦ T 184. || Cfr. cal., sic. *cattiva* 'id.', da lat. captīva 'prigioniera' NDDC, VS. Per la discordanza fra i due editori cfr. Γιδᾶς.

καπυίης: v. Κάπουα.

κάρα s. f. 'testa': τῆς κάρας..., τὴν τε κάραν C 300 (1141). || Gr. tardo gen. κάρης, acc. κάραν, da ant. κάρα, κάρητος n., L-S.

Κάρα ep. f.: πέτρος τῆς κάρας T 222 (1165), Ἰωάννης τῆς Κάρας GT 18 (1002). || Da lat. cārus -a, -um 'caro'; cfr. *mulier nomine Cara* CDCv V 142 (1028), i cgg. *Di Cara, La Cara* (PA) e v. Καραβούνα, Καραμούλτα, Καρατζήτας, Καροφύλος.

καράβιον s. n. 'imbarcazione, nave': καραβιον R I 217 (1108), καραβην R I 227 (1120), καράβι T 146 (1131). Pl. καράμια CSS 28, 32, 38, καράβια ib. 101, 104. || Gr. tardo (Esichio) e med. *id.*, dim. di κάραβος 'imbarcazione' L-S, D; cfr. bov. *karávi* 'bastimento', *karáfi* 'barca a vela' LG, ILEIKI.

Καραβόνα: v. Καραβούνα.

°**κάραβος** s. m. 'imbarcazione': ἐὰν συγκλασθῆ ἐκεῖ καραβός R I 232 (1110). || Gr. ant. 'granchio', gr. med. 'imbarcazione leggera' L-S; v. il prec. e πρωτοκάραβος.

Καραβούνα pr. f.: καραβουνα e gen. καραβούνας T 374 (1225), Καραυόνης Cañellas 168 (1230). || Da lat. cāra (et) bona 'cara e buona'; cfr. *Karabona Bassallise* m. Pratesi 167 (1202).

Καρακαλλᾶς epit. m.: ὁ Καρακαλλᾶς GSJ 40 (1054); τοῦ Καρακαλλᾶ ib. 39. || Da καράκαλλον o -άλλιον (v. il seg.) + -ᾶς^2; cfr. Καρακαλᾶς (At.), gr. med. μονῆς τοῦ Καρακαλᾶ ActAth III 131 (1314).

Καρακάλλης ep. m.: κόστας του καρακαλλη T 205 (1155). || Da gr. tardo καράκαλλον o dal dim. καρακάλλιον 'cocolla, cappuccio che copre la testa e gli omeri' L-S, D, a sua volta da lat. Caracalla. Cfr. il t. *Caracalli* (CZ) DTOC e i cgg. Καρακαλάς, Καράκαλλος (At.), gr. med. τοῦ Καρακάλλου μονῆς ActAth^2 III 21 (1316).

Καρακλης ep. m.: ιωαννης καρακλης T 269 (1181). || V. sopra?

Καρακούας t. m.: εἰς τὸν Καρακούαν GR 400.

Καραλέα t. (?) f.: του παπα νικολαου της καραλεας T 191 (1147). || Cfr. il t. *Carolea* (CZ) e bov. *karolèa*, cal. anche *kolarèa, kalurèa* 'specie di oliva grossa e dura', da *καρυελαία 'oliva grossa come una noce' LG; v. anche bov. *alèa* da ἐλαία. Ma potrebbe essere il f. di Καλολέος, Καλολέων.

Καράμαλλος ep. m.: T 101 (1115?), GSJ 219 (1198), καραμαλος T 77 (1097) = Καραμάλλου Z 157; gen. Καραμάλλου T 197 (1154), GSJ 222 (XII sec.), καραμάλου C 368 (1095). || Gr. tardo (V sec.?) e med. *Id.* ('testa lanosa') P-B, Moritz I 13, da gr. ant. κάρα 'testa' + μαλλός 'lana'. Cfr. il t. *Caramállini* (RC), da Καράμαλλος + -ωνες, DTOC.

Καραμελλο- t.: του όρους τοῦ καραμελλου R II 119 (1193), τῶν δυό φορέστων τοῦ καραμελλου ib. 121. || Cfr. i tt. *Caramelle* TCI 42 A 6, *Carámola* (Monte) ib. 42 D 5, *Carámolo* (Monte) ib. 42 F 4.

καράμια: v. καράβιον.

Καραμούλτα pr. f.: τὸν ἀμπελῶνα ὅν ἠγόρακα παρὰ μιχαὴλ καὶ καραμούλτης τῶν γνησίον ὁμοζύγων C 675 (1194). || Da lat. cāra multa 'cara ammenda' cfr. DCL, DEI s. v. *multa* e il cg. *Caramuta* (PA).

Καρατέρης ep. m. ο Καράτερον t. n.: ἀφίω καὶ τὸ κῦπος τοῦ Καρατέρου GSJ 218 (1198).

Καρατζήτας ep. m.: ιωαννης καρατζητα T 312 (1192). || Da lat. cara + Τζίτα.

κάρατρος, ο **-ον** s. 'letto (di un corso d'acqua)': ἀποδείδη εἰς τον κάρατρον T 58 (1059?), ἄρχεται ἀπὸ τὸ κάρατρον τοῦ ποταμοῦ T 556 (s. d.); κατέρχεται ἕως τοῦ προριθέντος Καράτρου ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ GR 153 = ...καρἀτρου τοῦ ποταμοῦ T 556 cit. || Da gr. ant. Χάραδρος (nome di torrenti), gr. tardo (iscr. II sec. a. C.) χάραδρος 'letto di un torrente', 'torrente' L-S, attraverso il lat. regionale; cfr. il t. *Galatro* STC 899, *Cálatri* (CZ) DTOC.

Καρβανέλλος ep. m.: πελεγρίνος υἱὸς του καρβανελλου τῆς ταρσίας R II 37 (1144). || Lg. Καρβονέλλος.

Καρβέλλος ep. m.: ιωαννης καρβελλου R II 108 (1185) = *tibi Iohanni carvello* R II 114 (1183). || Cfr. i cgg. *Carvelli, -ello* (It. merid.) DCC, Καρβέλλης (At.), ngr. καρβέλι s. n. 'forma di pane, diverso dalla κουλλούρα' D.

Καρβοναρέα t. f.: GR 419. || Da gr. med. καρβωνάριος DCG, lat. carbōnārius, + -έα. Cfr. ngr. καρβουναριά 'carbonaia' B; *Carbunaria* Vendola 3976 (1310).

Καρβονέλλος ep. m.: Τοῤῥαλδος Καρβονέλλος Z 179 (1102), χαρρῆς e ρογεριος καρβουνελλος T 522 (1202), γουλιέλμος καρβοναίλλος T 220 (1165). || Cfr. fr. *Carbonel*, ipocor. di *Carbon*, forma norm. -picc. o merid. di *Charbon* ('carbone'), Dauzat; *Carbonellus de Tarsia* Pratesi 46 (1152). V. Καρβανέλλος, Καρβουνέλλης.

Καρβουνᾶς epit. m.: Ἰωάννου Μάϊ τὸ ἐπιλεγόμενον τὸν Καρβοῦνα GM 157 (1250). || Lg. τõν (= τῶν) Καρβούνων ibid. in app.; ma meglio τὸν Καρβουνᾶ. **b.** ep.: Βασίλειος Καρβουνᾶς GSJ 224 (XII sec.). || Cfr. Καρβουνάς (At.), da gr. tardo (pap. VI sec.) κάρβων, a sua volta da lat. c a r b o, L-S + -ᾶς[1].

Καρβουνέλλης ep. m.: ρωγέριος καρβουνέλλης T 342 (1201). || V. Καρβονέλλος.

Καρβουνέρης ep. m.: γουλλιάλμος καρβουνε̃ρις T 123, 124 (1124); gen. καρβουνεριου ib. 124. || Cfr. norm. -picc. o fr. merid. *Carbonnier*, var. di *Charbonnier* ('carbonaio'), Dauzat.

Καρβούνης ep. m.: Καρβούνης GSJ 98 (1128), T 152 (1133), ecc.; gen. Καρβούνη GSJ l. c., 122 (1149), καρυοῦνι T 137 (1129). || Nonostante la comune origine da lat. c a r b o, - ō n i s 'carbone', il diverso ambito etnico-sociale dei rispettivi prenomi (Θεόδωρος, Λέων, Πέτρος, Γουλιέλμος) lascia supporre anche mediazione del gr. tardo κάρβων, cfr. bov., otr. *kárvuno* 'carbone' LG e gr. med. Καρβώνης Mikl-M, ngr. Καρβούνης (At.), o del norm.-picc. *Carbon*, var. di fr. *Charbon*. V. Καρβονέλλος.

Καρβοῦνι t. n.: εἰς τω καρβουνι T 126 (1125); gen. καρβουνη R I 164 (1056), 166 (1059), ecc., καρβῶνη R I 207 (1102), καρβοῦνιν R I 237 (1121), κἀρβουνίου R I 214 (1108), καρβου R I 222 (1114). Anche pl. τῶν καρβούνων R I 196 (1092). || Da lat. c a r b o, - ō n i s o gr. med. καρβώνιον 'carbone' S. Ora *Carbone* (PZ); cfr. τὸ Καρβούνι G-McD.

Καρβουφέριος ep. m.: Θεόδωρος Καρβουφέριος Z 177 (1102). || Lg. Κορβουσέριος? V. Κορβισέρης.

Καρδαλάρης ep. m.: ἰωάννης καρδαλάρις C 335 (1185). || Da lat.

med. *caldararius* 'calderario' DCL; cfr. ngr. καρδαρᾶς 'chi fabbrica zangole o altri arnesi da lattai' D, Καρδαράς (At.) e v. Καλδαράρης.

Κάρδαμοι t. m. pl.: εἰς Καρδάμους GR 520. || Da gr. ant. κάρδαμον 'crescione'; ngr. anche κάρδαμος m. D.

Καρδῆλλος ep. m.: σέργιος καρδήλλος e νικηφόρος γαμβρὸς καρδήλλου C 27 (1145) = Καρδέλλου Z 182. || Cfr. *Dominicus... qui dicitur Cardillum* CDVerg III 338 (1145), *Cardillo* DCC, DSCL, sic. *cardiḍḍu* 'cardellino' VS, da lat. c a r d u ē l i s, c a r d ĕ l l u s REW. V. Γαρδίλις.

Καρδοπάτης ep. m.: βασιλειου καρδοπατου T 389 (1229). | Da *καρδοπράτης 'venditore di cardi'; cfr. il t. *Cardopatri*, e v. Ῥοδοπάτης STC 1828a. O cfr. ngr. κορδωπατῶ 'camminare impettito, altero' D, Κορδοπάτης (At.), *Cordopatri* cg. (It. merid.) DCC, DCSO.

Καρδοῦλος ep. m.: Λέον Καρδοῦλος GO 78 (1052?). || Ipocor. da gr. tardo κάρδος, lat. c a r d u u s 'cardo' L-S; cfr. *Cardullo* (It. merid.) DCC, Καρδούλης (At.).

Καρδυμάκης ep. m.: τὰ παιδία τοῦ Καρδυμάκη GR 175-176.

καρέα s. f. 'noce (albero)': ἡ καρέα R II 153 (s. d.); τῆς καρέας T 19 (1019); τὴν καρέαν GR 240, 254, ecc. Pl. acc. καρέας GR 302, 515. || Da καρύα, con influsso di -έα; v. Καλακαρέα.

Καρζαλεγάμβιος epit. m.: κοσταντινος τον καρζαλεγαμβιος CDCv 335 (1058). || 'Calza le gambe'?

Καρθαγένα t. f.: Στεφάνου καρθαγένης e Στέφανος ὁ ῥάπτης ὁ ἀπὸ Καρθαγένης Grégoire 101 (1129). || Gr. med. *Id.* P-B = *Cartagena* (Spagna).

Καριάτης t. m.: ἀντίπερα τοῦ Καριάτι..., εἰς τὸν Καριάτην GR 529. || Lg. Καρυάτης, etn. da Καρύαι, Καρύα P-B. Cfr. *Cariati* t. (CS) e cg. (It. merid.) DCC, Καρυώτης, Καριώτης cgg. (At.). V. Καριώτης.

Καριλλιώνην t. n.: εἰς τὸ καριλλιώνην R II 146 (s. d.) || Cfr. *Cariglione* TCI 42 C 5, anche in Cal. *Cariglione*, *Gariglione*, cal. *carigliu* 'cerro', 'specie di quercia' DTOC. V. Ἡκαρίλια.

Καρίσης ep. m.: Καλοκύρης τῖ ἐπονιμία τοῦ Καρίσι GSJ 164 (1159). || Cfr. ngr. Χαρίσιος, Χαρίσης pr. Buturas?

κάριτζα: v. κάρυατζα.

Καρίτζια agion.: κατέρχεται τὸ ρυάκιν τοῦ Ἁγίου Καρίτζια GR 368. || Prob. sta per Χαρισίου (Guillou in GR p. 61, nota 6), v. Καρίσης.

Καριώτης ep. m.: γρηγοριος καριοτης e βασιλείου καριότου T 184 (1145), Νικολάου τῇ ἐπονυμία τοῦ Καριώτου GO 44 (1051), τοῦ Καριώτου GO 108 (1053). || Etn. da Καρύα; cfr. *Carioti* t. e cg., cal. *carioti* 'abitanti di Caria' DTOC, Καριώτης (At.). V. Καριάτης, Καρυσᾶνος.

Καρκαρέλλος ep. m.: ανδρεου καρκαρελλου T 493 (1283). || Cfr. cal. *carcariellu* 'ranocchio verde' DCC (?).

Καρκέλλος ep. m.: ἰωάννου καρκέλλου T 236 (1173). || Cfr. *Carcello* (CZ) DCC; lat. med. *carcellus* 'cophinus vel canistrum' DCL, forse anche Καλκος, Καλκας, Καλκούλης (At.).

κάρλου: v. Κάρολος.

Καρνελεβάρης pr. m.: καρνελεβαρης αδελφου της ειρημενης καλης T 494 (1283). || Da lat. c a r n e m l e v a r e, cal. *carnelevare* 'carnevale', cioè 'persona grassa' DCC, lat. med. *carnelevarium* DCL. Cfr. *Carnilivarius* pr. TabMalf 260 (1196), *Donatus Carnelevare* Pratesi 390 (1237).

Καρνέροι ep. m. pl.: διὰ τῶν δένδρων τῶν Καρνέρων GR 27. || Cfr. fr. *Carnier*, var. norm.-picc. o merid. di *Charnier* ('macellaio'), Dauzat; *Carneri* DCC.

καρολλένος s. m. 'carlino (moneta)': καρολλένους ἀργυρίους e ταρία δέκα τῶν καρολλένων T 506 (1331). || Da lat. med. *caroleni* DCL; v. il seg.

Κάρολος pr. m.: gen. κάρολου C 461 (1279), κάρολλου T 450 (1268), κάρουλου T 464 (1269), C 458 (1269), ecc., κάρλου T 462 (1269), κάρουλλου T 431 (1266). || Da lat. med. *Carolus*.

Καρονήτης ep. m.: Ἰωάννου Καρονήτου GM 146 (1195). || Etn. da *Caronia* (ME), ar. *Qārūnīah* BAS I 214. Cfr. *Caroniti* cg. (RC, Sic.) DCC, DCSO, prob. distinto da *Caroniti* t. (CZ), che risale all'etn. di *Cároni* DTOC.

Καρούκιος ep. m.: γουλιέλμος καρούκιος T 110 (1117). || Cfr. fr. *Carouges*, da t. (lat. quadruvium), Dauzat, *Carucci* DCC.

κάρουλ(λ)ου: v. Κάρολος.

Καροφύλος ep. m.: Καροφύλος Ἰωάννης GM 187 (1226?); gen. Καρουφύλλου GM 151 (1201). || Da lat. carus filius 'caro figlio'; cfr. *Carofilius* CDBa I 78 (1119), VI 10 (1197), ecc., *Karofilius* Morea 193 (1149).

Καρπεντέρης ep. m.: Λέοντος καρπεντέρη C 465 (1280?); ἀλπέρτον καρπεντέρην C 526 (1142). || Da norm.-picc. *carpentier* (fr. *charpentier*) FEW II 389-399; cfr. lat. med. *carpentarius* 'qui facit carpenta' DCL, *id.* C 530 (1188) e i cgg. *Carpentieri*, *Carpinteri* DCSO.

καρπεύω vb. intr. 'fruttificare': ὅταν καλὸς καρπεύει CMG 132 (1334). || Gr. med. *id.* 'id.' D, gr. tardo (II sec. a. C.) 'usufruire' L-S.

καρποφορία s. f. 'produzione di frutti': acc. καρποφορείαν T 103 (1116). || Gr. tardo (I sec.) *id.* L-S, D. **b.** 'prodotto': gen. καρποφορίας T 465 (1269), 479 (1271).

Καρράνης ep. m.: ρογέριος καρρανης T 309 (1192). **b. Καρρᾶνος**: ρογεριος καρρανος T 244 (1175). || Cfr. *Carrano* cg. (It. merid.) e t. DCC, DTOC; *Carranus* CDBa I 105 (1171-1178 o 1179), *Petrus Carranus* Pratesi 338 (1225).

καρράρα s. f. 'strada carraia': εἰς τὴν καρράραν R II 149 (s. d.). || Da lat. carrāria REW 1718. Cfr. *Carrara* t. (CS) DTOC; *carraria* CDBa I 14 (1001), *carrara* CDCv II 335 (982), CDBr I 21 (1007), Pratesi 142 (1199).

Καρρᾶς t. m.: εἰς τὴν επίβασιν τοῦ Καρρά Caspar 633 (1098). || Da κάρρος + ᾶς[3]. Cfr. *Carrá* t. e cg. DTOC.

καρρέρα s. f. 'strada carraia': ἥμισυ μέρος τοῦ ποταμοῦ μοῦσε σὺν καὶ τῆς καρρέρας C 550 (1102), ἄρχεται ἀπὸ τὴν καρρέραν C 555 (1125). || Da picc. ant. *cariere* (fr. ant. *charriere*) FEW II 412-415, cfr. lat. med. *carrera* 'via, sed illa proprie per quam carrus transire potest' DCL; di qui anche gr. med. καρρέρα 'cursus' DCG.

Καρρηώττης ep. m.: ὀληβέρης... ᾧ τῖ ἐπονημία ἀνεγνόμενος καρρηώττου C 634 (1192). || Etn. da *Carrí* o *Carría* (RC); cfr. cal. *carría* 'specie di quercia', da κάρρος, DTOC; sic. *Carrí* EG I 40.

Καρρικάτα ep. f.: τῶ αμπελιω τῆς καρρικάτας T 191 (1147). **b. Καρρικᾶτος** m.: βασίλειος καῤῥηκάτος e κόνστας καῤῥηκάτου C 421 (1167); γουλλιάλμος του καρρικᾶτου T 150 (1132). || Cfr. sic. *carricatu* 'caricato', 'acciaccato' VS, cal. *carricari* 'caricare', 'addossare' NDDC, *Caricato* cg. DCC, *Carricatu* t. DTOC.

κάρρος s. m. 'cerro': αποκατο του αλονιου οπο εστην ο καρρος ο σφραγησμενος R I 164 (1056). || Cfr. gr. tardo (Esichio) κάρρος· φυτόν, bov. *kárro*, cal. *kárru* 'cerro', termine del sostrato STC 1835, LG, ILEIKI. **2. Κάρρος** ep. m.: υασίλειος κάρρος T 238 (1173); το χωραφιον καρρου T 447 (1268) = *andreas de charro* ib. 448, βασιλειου κάρρου T 460 (1269).

Καρσίας ep. m.: Ἰωάννου Καρσία Müller 21 (1401). || Da gr. tardo (Esichio) κάρσιος 'obliquo, di sbieco' L-S + -ίας[2]. Cfr. Καρσάς (At.).

κάρτα s. f. 'quarto (di oncia)': διαγκειας χρεισας (lg. δι' ὀγκίας χρυσᾶς) τέσσαρας καὶ καρτα μἠά... R II 138 (1198); ταρίων καρτην μίαν... ἐτέραν καρτην... ἐτέραν ταριων καρτην μίαν... T 376 (1226). || Da lat. med. *quarta* s. f. 'quarta pars' DCL; per *qu-* > κ- cfr. gr. med. καρτάνα da lat. quartāna (febris) DCG.

Καρτελλός ep. m.: παῖδες πρεσβυτέρου νοταρίου καρτελλοῦ T 297 (1188).

καρτζαράν: v. Καλτζαρᾶς.

κάρτη: v. κάρτα.

Καρτίρης ep. m.: πρεσβύτερος Θύρσος τῇ ἐπονιμήα τοῦ Καρτίρη GSJ 156 (1156). || Da Καρτέριος P-B (a sua volta da καρτερός 'forte, costante')? Cfr. *Carteri* (napol., cal.) DCC, Καρτέρης (At.).

καρτουλάριν: v. Χαρτουλάρης.

καρτουλλάριος s. m. 'archivista': ἱερομοναχος καὶ καρτουλλάριος Müller 17 (1359). || Da gr. med. χαρτουλάριος 'id.' DCG, καρτουλάριος Psaltes § 119. Lo stesso monaco è detto nel doc. ῥακινδίου καὶ χαρτουλαρίου ib. 16.

°**καρύα** s. f. 'noce': ἡ μεγάλη Καρία MénC 323 (1076); τὴν καρίαν T 200 (1154), καρύαν GR 392. Pl. acc. τες καρήες T 165 (1141). || Gr ant. e tardo *id.* L-S, D. **2. Καρύα** t.: τὴν κουλτούραν τῆς Καρύας MénC l. c. || Cfr. *Caría* DTOC, *Iohannes casalis Carie* Vendola 3147 (1310).

Κάρυατζα t. n. pl.: εἰς τὰ κάρυατζα..., εἰς τὸ πλησίον τὰ κάριτζα GR 51, 52. || Prob. forme corrotte del pl. di καρύα + -ίτζιον. Cfr. ἡ Καρίτζα, Καρύτζα G-McD.

καρυδέα s. f. 'noce (albero)': ἐν ποδα καριδέαν 'una pianta di noce' T 212 (1160). **b. καρυδία**: gen. καριδίας C 627 (1137); acc. καριδίαν T 114 (1121). Pl. καρίδιαι T 231 (1170); gen. καριδίων T 174 (1142). || Da gr. ant. (V sec. a. C.) καρύδιον, dim. di κάρυον 'noce', 'nocciola' L-S. Cfr. bov. *karidía*, otr. *karidèa* 'id.' LG s. v. καρύδιον, ILEIKI.

καρυερτος: v. Χαρβέρτος.

Καρυότζας ep. m.: οὐρσουλέοντος τοῦ καρυότζα T 49 (1052).

Καρυσᾶνος ep. m.: Βασίλειον Καρυσάνον Z 153 (1086). || Etn. da Καρύα; cfr. Καριώτης.

Καρυστής ep. m.: θεοδώρου καρυστί C 56 (1143-1145?). || Cfr. Χαριστός Buturas, anche cg. (At.), *Cáristo* DCC, e v. Θεοχάριστος, Χαριστός.

Καρφίτζης ep. m.: λέων κάρφιτζης T 287 (1184). || Da gr. tardo (I sec.) καρφίον, dim. di gr. ant. κάρφος 'fuscello, bruscolo', L-S, gr. med. *id.* 'chiodo' D + -ίτζης. Cfr. bov. *karfí* 'chiodo' LG, ILEIKI, ngr. anche καρφίτσα 'spilla', 'spillone' D, Καρφίτσας (At.) e il t. *Carfizzi* (CZ) DTOC; *Guillelmus Carfi* Vendola 2800 (1326).

καρφοπέταλον s. n. 'specie di moneta': τιοῦτω δὲ τρώπω καὶ συμφώνω, ἵνα σὲ καὶ τοὺς κληρονόμους τέλλην καὶ ἀπονέμην... καρφοπεταλα πεντῖκωντα, καὶ πλέων οὗ T 341 (1201). || Da gr. ant. κάρφος 'fuscello' o gr. med. καρφίον 'chiodo' (v. sopra) + gr. ant. πέταλον 'foglia', 'stelo', gr. med. 'ferro di cavallo', prob. in rapporto all'immagine impressa sulla moneta.

Κάς epit. m.: φιλάδελφος μοναχὸς ὁ κάς C 302 (1142), ὁ γέρων φίλιππος κάς ib. 303, 319 (1154). || Da ar. qass 'prete' Wehr.

Κασαμόνα t. f.: τὸ ἄκρος του κάμπου τῆς κασαμόνας T 554 (s. d.). || Da lat. casa bona; ora *Casabona* (CZ) STC 802 (?). Cfr. *Casamona* TCI 23 A 2 (prov. di Arezzo), *terre Casemone* (presso Stilo, RC) Kölzer (nell'indice, senza rinvio a docc.).

Κασανίτης ep. m.: Ἐφίμις Κασανίτης GO 171 (1065), νικίτας κασανητης T 131 (1126); τοῦ κασσάνήτι T 117 (1121; se non è da κασσανῆτον). || Etn. da Κασσᾶνον; cfr. il cg. *Cassaniti* (It. merid.) DCC. V. Κασσιανίτης.

κασάνου: v. Κασσᾶνον.

Κάσαρ pr. f. indecl.: κάσαρ ἡ γυνὴ τοῦ ἀποιχομένου ἰωάννου τῆς μονακῆς C 92 (1236); ἐμοῦ κάσαρ ib. 93.

Κάσης t. m.: τὴν χαίτην τοῦ Κάση C 315 (1144?).

κασιάνου: v. Κασσιᾶνον.

Κασίλλο- t.: εἰς τὸ Κασίλλον GSJ 214 (1198), εἰς τὸν Κασίλλον GSJ 248 (1223); ἀπὸ Κασίλλου ib. 247. || Cfr. lat. med. *casellum* 'casale, domus' DCL e *Casillo* TCI 35 C 3 (prov. di Napoli).

Κασινιᾶνον t. n.: τὸ Κασινιάνον CSS 48. || Da lat. Casinius Schulze

+ -ānum. Cfr. *Casignano, Casignana* DTOC.

Κασινιάτης ep. m.: τοῦ Κασινιάτου... ὁ Κασινιάτης GR 69-70. ‖ Da un etn. in -άτης o -ιάτης; v. il seg.

Κασῖνον t. n.: νικολαου νοταρίου ὁ τοῦ κασίνου T 223 (1166); γιαννήτζη τοῦ κασίνι R II 107 (1183). ‖ Forse forme alterate di Κασσᾶνον, alla cui area sembrano riferirsi i documenti; ma cfr. anche μονης τοῦ ἁγίου βενεδίκτου τοῦ μουντε κασίνου T 24 (1032), cioè *Montecassino* (prov. di Frosinone).

Κασίρης ep. m.: GSJ 41 (1054), Κασίροις GSJ 91 (1128), Κασίρις GSJ 172 (1162), Κασσήρης R II 76 (1169); gen. κασήρη C 430 (1182), κασήρι C 426 (1182), T 392 (1232), κασίρει GM 192 (1322), κασσιρει R II 148 (s. d.); acc. Κασίρην GSJ 84 (1127). ‖ Regolarmente associato con prenomi greci; da ar. qaṣīr 'corto, basso di statuta' Wehr, cfr. *qaṣīr* = gr. ὁ κόνδος C 146*b* (1178).

Κασούλλο: μονὴ Κασούλλο Müller 13 (1359). ‖ Lg. τῶν Κασούλων (monastero di S. Nicolò in Otranto) Müller l. c., nota 6. Cfr. in TCI i vari toponimi *Casola, -e, -i* da lat. casula 'capanna, casetta'.

Κασσάνη t. f.: κωνστα ϊερευς τῆς κασσανι R II 107 (1183). ‖ V. Κασσᾶνον.

κασσανῆτον s. n. 'cassaneto, querceto': ὀς καταυέννι το νερον εκ του κασσάνήτι T 117 (1121). ‖ Cfr. sic. or. *càssanu, càssinu* 'querciola' VS, da lat. *cassanus 'quercia', di origine gallica, REW. Ma v. anche Κασανίτης. **2. Κασσανῆτον**, in agion.: παναγια θεοτοκος του κασσανιτου R I 168 (1059). ‖ Cfr. *Cassaneto, Cassanita* (PZ) DTOC.

Κασσᾶνον t. n.: gen. κασσάνου R I 35 (1144), II 71 (1168), κασάνου T 33 (1034). ‖ V. Κασῖνον, Κασσάνη, Κασσιᾶνον.

Κασσιανίτης etn. m.: ὁ παπᾶς... κασσϊανήτης R II 64 (1154). ‖ Da Κασσιᾶνον. V. Κασανίτης.

Κασσιᾶνον t. n.: gen. κασσιάνου T 116 (1121), κασιάνου R I 189 (1080), SLuca 441. ‖ Da lat. Cassius Schulze + -ānum. Ora *Cassano Jonio* (CS). V. Κασσᾶνον.

Κασσιᾶνος pr. m.: τὸν Κασσιάνον οἰκονόμων GSJ 242 (1222). ‖ Da lat. Cassiānus; cfr. Κασσιανός P-B.

Κασσῖνος epit. m.: Λέων ὁ Κασσίνος Z 178 (1102).

Κασσίρης: v. Κασίρης.

°**κασσιτέρινος** agg. 'fatto di stagno': δισκοποτήρια β', τὸ ἓν ἀργυρὸν καὶ τὸ ἕτερον κασσιτέρινον GM 210 (1189). ‖ Anche gr. tardo e med. D.

κασσούλαν: v. Κατασούλα.

Κάστανα t. f.: τῆς κάστανας = ar. *qaṣṭanah* C 152 (1178), κάστανε = ar. *id.* ib. 151, 266 (1183), τῆς κάστανα = ar. *qaṣṭanah* C 154 (doc. cit.). ‖ Da gr. tardo (Esichio) κάστανος f. 'castagno' L-S.

καστανέτον: v. καστανῆτον.

καστανεών s. m. 'castagneto': ὄρος καστανεὼν τὸ καλούμενον τοῦ Φλόρου GR 457. ‖ Gr. med. *id.* L-S, D.

καστανῆτον s. n. 'castagneto': καστάνιτον GR 363, 508, καστανίτον T 300 (1188), CMG 21 (1328), τον καστανέτον T 137 (1129); gen. καστανίτου GR 509, CMG 110 (1332), καστανέτου GSJ 205 (1186). Pl. καστάνιτα GR 104, 377, καστανίτα T 297 (1188); gen. καστανίτων GR 263, καστανιτῶν GO 74 (1052), 108 (1053), ecc., καστανιτõν GO 61 (1052). ‖ Da lat. castanētum. Cfr. il t. *Castaneto* (dial. *Castanitu*) DTOC, *Id.* EG II 13, *Castanetum* Vendola p. 264 (1310).

Καστανία t. f.: τῆς καστανϊας T 361 (1213); acc. Καστανίαν GSJ 248 (1223), Καστανήαν GSJ 213 (1198). ‖ Da gr. tardo e med. καστανέα 'castagno' L-S, D, con influsso di -ία. Cfr. bov. *kastanía*, otr. *kastanèa* LG, *Castanéa* e *Castanía* DTOC, *Otonus de Castanea* DN 259 (1194), *Arduinus de Castania* Pratesi 446 (1274), *Castanèa* e *Castanìa* EG I 41.

καστανίς s. f. 'castagneto': ὀρέων καστανίδων καὶ καλαμόνων GR 382. ‖ Cfr. gr. tardo (II sec. a. C.) Καστανίς t. L-S, P-B.

Καστανίτης ep. m.: γεόργιος καστανίτης T 559 (s. d.); γουλιαλμος καστανιτου T 238 (1173), ἐπάνω τοῦ καστανίτη C 290 (1096). ‖ Etn. da Καστανία. Cfr. il t. *Castaniti* (ME) LG.

κάστανον s. n. 'castagno': pl. κάστανα ῥίζας ζ' GR 305; gen. καστάνων CMG 103 (1332). ‖ Gr. tardo e med. *id.* L-S, D. Cfr. bov., otr. *kástano* LG, ILEIKI.

Καστέλιος ep. m.: πρεσβυτερου καστεληου T 275 (1181). ‖ Da καστέλλιον. Cfr. Καστέλης, Καστέλλης (At.).

Καστελίονας t.: τὸ ὄρος τὸ ἐπονομαζόμενον Καστελίονας GR 513-514. ‖ V. Καστελλιώνιν.

Καστελλάκης ep. m.: τὸν Καστελλάκην GSJ 213 (1198). ‖ Dal seg. Cfr. *Castellaci* (RC) DCC.

Καστελλάκιν t. n.: GSJ 218 (1198); gen. καστελλακίου C 300 (1141), καστελλάκι Sola 536 (1067), καστελλάκου ib. 537. ‖ Gr. med. καστελλάκι(ον), da κάστελλος (v. καστέλλιον) + -άκιον. Cfr. *Castellace, -i* (Cal., Sic.) TCI, STC 1848, DTOC, EG I 41.

καστελλᾶνος s. m. 'castellano, comandante di un castello': C 334 (1185), 670 (1186), T 312 (1192), ecc.; μαΐστορος καστελλάνου C 600 (1112). ‖ Gr. med. *id.* D, K, da lat. castellānus; v. κατωκαστελλᾶνος. **2. Καστελλᾶνος** pr. o ep.: καστελλάνος υἱὸς ἱερέως μελλούρι C 455 (1245), Λαμβέρτος Καστελλάνος GSJ 232 (1215).

καστελλάτζιον s. n. dim. 'castelluccio': ἐνόπιων τοῦ καστελλατζήου C 561 (1143). ‖ Da κάστελλος + -άτζιον. La sinonimia con καστελλοῦτζον nello stesso documento esclude un rapporto diretto con lat. *castell-aceus accr.-dispreg., sic. *castiḍḍazzu* VS. V. καστελλίτζιν.

Καστελλήσης ep. m.: ὁ Λέων Καστελλήσης GSJ 160 (1156). ‖ Da lat. Castellensis. V. Καστέλλον.

καστέλλιον s. n. 'castello': C 290 (1096), 297 (1136), καστέλλιν C 358 (1099?), T 128 (1126), καστέλλην GL 10 (fine X sec.); gen. καστελλίου T 15 (1015), C 357 (doc. cit.); dat. καστελλίω GT 18 (1002), R II 13 (1134). Pl. καστέλλια CSS 26; gen. καστελλίων C 405 (1109), καστελλήων T 102 (1115?). ‖ Gr. med. *id.* D, K, da gr. tardo (II sec.) κάστελλος, lat. castellum L-S suppl., + -ίον. Cfr. bov., otr. *kastèḍḍi* LG, ILEIKI. V. ἐρημοκαστέλλιον e, con -ιον > -ον e ritrazione dell'accento, ἀνωκάστελλον, ἐξωκάστελλον, κατωκάστελλον.

Καστελλιόνιν t. n.: εἰς τὸ καστελλιώνην R II 150 (s. d.); gen. καστελλιώνι R II 76 (1169), καστελλιώνου R II 145 (s. d.). ‖ Da lat. med. *castellio, -onis* 'piccolo castello' Niermeyer; cfr. il freq. *Castiglione* TCI. V. Καστελίονας.

καστελλίτζιν s. n. dim. 'castelletto': καστελλητζην R I 164 (1056). ‖ Da κάστελλος + -ίτζιον; v. καστελλάτζιον, καστελλοῦτζον.

καστελλο- s. 'castello': Ῥιγκάρδου μαΐστορος καστέλλου GSJ 98 (1128). ‖ Gr. tardo κάστελλος (v. καστέλλιον); o καστέλλον, direttamente da lat. castellum. **2. Καστέλλον** t. n.: τὸ Καστέλλον GSJ 102 (1138?); gen. καστέλλου C 295 (1139), GSJ 151 (1156), ecc. ‖ Da lat. castellum. **b.** καστελλου βέτερου T 152 (1133) = GSJ 279. ‖ Cfr. *Castelvetere* DTOC. **c.** καστέλλου τῆς θαλάσσης T 372 (1219). ‖ Calco del seg. **d.** καστελλου μάρης T 196 (1152). ‖ Cfr. i vari *Castellammare* TCI. **e.** ἐν τῶ καστελλω τοῦ φαράκλου R I 237 (1121). **f.** καστέλλου ἰωάννου C 304 (1142). ‖ V. Καστροιωάννης.

καστελλοῦτζον s. n. dim. 'castelluccio': C 560-561 (1143). ‖ Da gr. tardo (pap. II sec.) κάστελλος (da lat. castellum) L-S suppl. + lat. -uceum. Cfr. *Castellutium* RatDecSic 248 (1308-1310), ora *Castel di Lucio* TCI 50 E 6. V. καστελλάτζιον, -ίτζιν.

Καστίννιον t. n.: εἰς τὸ χωρίον καστιννιον T 248 (1177). ‖ Cfr. *Castigna-*

no (prov. di Ascoli Piceno), da lat. C a s t i n i u s Perin.

Καστῖνος ep. m.: Καστίνου Χάμελι Collura II 332 (1101). ‖ = *Amelinus Gastinellus* (1094) Ménager *Inv.* 362; v. Γαστενέλ. Anomala la successione del prenome all'eponimo.

Καστισάνος: v. Καστρισᾶνος.

Καστόλιος pr. m.: τοῦ καστόλιου ὁ υιος πρεσβυτερου νικολαου T 215 (1163), 229 (1169).

καστρᾶτος s. m. 'castrato, eunuco': πήθη (lg. πείθει) τοὺς μοναχοὺς ὡς τὸ τῶν καστράτων οἶδε ποιεῖν γένος GSJ 55 (1098). ‖ Gr. med. καστράτος D, K, da lat. c a s t r ā t u s.

καστρινός s. m. 'cittadino, abitante di un castello': pl. καστρηνοί T 54 (1054?). ‖ Gr. med. *id.* K, da καστρόν + -ινός.

Καστρισᾶνος ep. m.: Νικόλαος τοῦ Παπαλέου, ὁ λεγόμενος Καστισάνος, ἡ Καστρισάνός Z 178 (1102). ‖ Cfr. gr. tardo (pap.) e med. καστρήσιος 'soldato addetto alla guardia di un castello', (pap. VI sec.) καστρησιανός 'soldato di frontiera residente in un castello' L-S suppl., D.

Καστροβίλλαρης t. m.: ρογεριου τοῦ καστροβιλλαρης T 374 (1225). ‖ Ora *Castrovillari* (CS) DTOC, da κάστρον + *Βίλλαρης. Cfr. *Villari* cg. DCC, da lat. * v i l l a r i u s 'abitante della villa' STC 522, o da gr. tardo (II sec.) βίλλος 'pene' L-S (v. Βηλλᾶδες) STC 522a, o ancora, ma meno prob., da βῆλον (v.), + -αρης. V. Βιλλαρίτης.

Καστροϊωάννης t. m.: gen. καστροιωάννου C 319, 320 (1154), 433 (1183), κάστρου ἰωάννου C 303 (1142), καστρουιοάννου C 321 (doc. cit.); εἰς τὸν καστροιωάννην C 444 (1223). ‖ Da lat. c a s t r u m H e n n a e, gr. ant. Ἔννα (v. Ἔννι), attraverso ar. *qaṣryān(n)ah* CSS 29, r. 5, C 403, r. 6 (1109), 496, r. 3 (1193), mutato in q a ṣ r y ā n ī per influsso paretimologico di Y ā n ī (cfr. *Id.* C 82, rr. 15, 17, ecc., 1172) = Ἰωάννης, Pellegrini 244-245.

καστροκτισία s. f. 'aiuto nella costruzione di un castello': ἐπιῤίπτειν... καστροκτισίαν T 54 (1054?). ‖ Gr. med. *id.* 'costruzione di un castello' K, καστροκτησία D.

κάστρον s. n. 'castello': κάστρον C 69 (1143), T 152 (1133) = GSJ 279, ecc.; gen. κάστρου T 7 (981). Pl. κάστρα T 11 (1000); gen. κάστρων C 404 (1109). ‖ Gr. tardo (iscr., pap.) κάστρα e κάστρον L-S suppl., L, da lat. c a s t r a, c a s t r u m; v. Γυναικόκαστρον Παλαιόκαστρον. **2. Κάστρον** t.: εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ Κάστρου GR 197, διὰ τῆς φυλολογίας τοῦ Κάστρου GR 202-203.

Καστρονόβον t. n.: gen. καστρονόβου C 290 (1096), R II 34 (1144), καστρουνοβου R II 146 (s. d.), ecc., καστρονόβη C 667 (1179), ἐκ τῶ καστρωνώβω C 617 (1145); acc. τῶ κᾶστρω νόβω R I 209 (1102). ‖ Da lat. c a s t r u m n o v u m; ora *Castronuovo* (PZ e PA). **2.** in ep.: χαρέρι δεκαστρονώβω C 617 (1145). ‖ Cfr. *Castronovo* cg. (PA). **b. Καστρονόπος** ep. m.: πέτρου καστρονόπου C 76 (1169). ‖ Corruzione del prec.; cfr. la sottoscrizione *eo petrus de castro novo* ib. 77 e il t. *Castronuovo di Sicilia* (PA) sopra cit.

°**κατά** prep. con gen. o acc. 'per parte di, per rapporto di parentela o affinità con': κατὰ τοῦ Βαρχάβα GO 152 (1056), κατὰ τοῦ Ἀτουλίνου GSJ 66 (1102); κατὰ τὸν Λογαράν GSJ 39 (1054), ecc. ‖ V. anche σειρά.

°**καταβαίνω** vb. intr. 'scendere': pres. ind. 3. sg. καταβέννει C 408 (1112), 48 (1190), ecc., καταβέννι GSJ 185 (1166), καταβέννη T 34 (1034), 71 (1092), C 414 (1122), ecc., κατβεννι, καταβέννι e κατεβέννι R I 216 (1108), κατεβαίνει C 307 (1142), κατεβαίννει T 243 (1175), κατευέννη T 105 (1116), 112 (1118), κατάβη T 187 (1145), κατέυει e καταυέννη T 50 (1053); ptc. καταυαίνvουσα T 13 (1005). ‖ Cfr. bov., otr. *katevènno* 'id.' LG, ILEIKI.

κατάβλαττον s. n. 'specie di stoffa, porpora': ἐπιτραχήλια δ', τὸ ἓν

κατάβλαττον καὶ τὸ ἕτερον χάσδιον καὶ ἕτερον φουφούδιον καὶ ἕτερον ἔριον ActAth XII 69 (doc. cal., s. d.; in «Νέος Ἑλλ.» VII, 1910, p. 40, ed. Sp. Lampros). ‖ Da κατά + βλαττίον.

°**καταβοάω** vb. tr. 'gridar contro': impf. τοῖα δὲ κατέβουν καὶ ἔλεγον ὡς ὅτι... GM 88 (1152).

°**καταβολή** s. f. 'pagamento': μετα δε την του προστιμου καταυολην T 266 (1180), 282 (1182). ‖ Cfr. ngr. *id.* 'spesa, pagamento' B; gr. ant. 'deposito, cauzione'.

καταγογγύζω vb. intr. 'lagnarsi': impf. καταγούγγιζεν T 219 (1165). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) *id.* 'mormorare, brontolare' L-S.

καταγόμενος s. m. 'discendente': οἱ αυτοῦ καταγῶμενοι T 495 (1283); τους εξ αὐτῶν καταγωμένους ib. 496. ‖ Gr. med. *id.*, dal ptc. di gr. ant. κατάγω 'condurre giù', gr. tardo anche κατάγω γένος 'trarre origine' L-S, D; v. κατάγων.

καταγούγγιζεν: v. καταγογγύζω.

°**καταγράφω** vb. tr. 'assegnare (in dote) con atto scritto': καταγράψαντες ἡμῖν προικήμαια... ἐκατέγραψαν... δύο χιλιάδας ἀμπελίων GSJ 121 (1149), ἐκ των πραγματων το απερ σοι ἐκατέγραψα ἐκ τὸ πρικηον μαῒ συμβολαιον (v. προικοσυμβόλαιον) T 245 (1175), τὸ ἐμὸν θεὄρετρον ἅπαν; ὅπερ μοι ἐκατεγράψατο T 253 (1179), δενδρα ημερά τε καὶ ἄγρια ὅπερ καὶ η εμὴ μητηρ μοι εκατηγραψατο T 286 (1184); inf. καταγραφέστε MénC 340 (1128). ‖ Gr. ant. 'incidere, scalfire', gr. med. anche 'cedere per iscritto' D.

°**καταγώγιον** 'alloggio, locanda, luogo di sosta': καταγώγησον R I 214 (1108).

κατάγων: Ἰωάννης ὁ τῆς Θεοδούλης υἱος ὁ κατάγων ἐκ τοῦ Σισιννία GSJ 272 (1121) = καταγό(με)νος 'discendente' Festa 189. ‖ V. καταγόμενος. Ma non può escludersi una lettura *κατάγονος 'discendente', da gr. ant. κατά + γονος 'prole', 'figlio'; cfr. gr. med. καταγονικότης = γονικότης L, in cui prob. a torto si ritiene καταγονικότητος χάριν grafia errata per κατὰ γονικότητος χάριν.

καταδιάδοχος s. m. 'successore': τοῖς μετέπιτα καταδιαδόχοις C 445 (1223). ‖ Da κατά + διάδοχος; cfr. κατάδοχος.

°**καταδικάζω** vb. tr. 'condannare': fut. ind. pass. ἐσόμεθα καταδεδικασμένοι T 6 (981).

°**καταδουλόω** vb. tr. 'assoggettare': pass. pres. ind. καταδολουται T 373 (1223).

κατάδοχος s. m. 'successore, erede': τοῖς ἐμοῖς κληρονόμοις οἳ καταδοχοῖς T 149 (1132). ‖ Cfr. gr. ant. καταδοχή 'richiamo, riaccoglimento in patria', gr. med. anche 'il ricevere un'eredità' D; v. διακάτοχος.

Κατάδρυμος t. m.: Προάστειον εἰς τὸν Κατάδρυμον GR 354-355. ‖ Da gr. tardo (I sec.) κατάδρυμος, -ον 'boscoso' L-S.

καταδύναμην: καγὼ το καταδύναμην εργάζεσθαι 'io (incapace di) fare lavori faticosi' R I 136 (1007). ‖ Gr. ant. κατὰ δύναμιν 'secondo le proprie forze'.

καταζζαριου: v. Καταντζάριον.

καταζητάω vb. intr. 'investigare': pres. ptc. καταζειτοτα υπερ τα τιαυτα χοραφια και ενοχλουντα τον ευλαυεστατον θεοδορον T 34 (1034). ‖ Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L-S, D.

καταθέλησιν: v. θέλησις.

κατάθεμα s. n. 'maledizione': ἀνάθεμα καὶ κατάθεμα καὶ παντανάθεμα C 400 (1105), τὸ ἀνάθεμα καὶ τὸ κατάθεμαν R I 148 (1044). ‖ Gr. tardo (III sec.) *id.* L-S.

Καταθέντα ep. o t. f.: κῶνστας τῆς καταθέντας R II 144 (s. d.).

κατάθεσις s. f. 'convenzione'; κατάθεσιν καὶ τελίαν διάπρασιν T 27 (1032?), εἰς τιαῦτην καταθεσιν καὶ εις αγαπητικὴν σύνεσιν ησῦλθασιν..., εν τιοὺτῆ καταθέσυ εσυνενἔθημεν T 408 (1243), ecc. ‖ Gr. med. *id.* 'id.', gr. tardo (I sec. a. C.) 'disposizione' D, L-S.

Κατάκαλλος ep. m.: ἀρκούμενος

του κατάκαλλου T 142 (1130). || Cfr. gr. med. Κατακαλλός Mikl-M, Κατακαλος (At.), Κατακάλις f. (iscr.) P-B, gr. tardo e med. κατακαλλύνω 'ornare' L-S, L.

°**κατακάμπτω** vb. tr. 'piegare': pres. ptc. rifl. κατὰκαμπώμενοι CMG 31 (1328). || Cfr. ἐπικαμπώμενοι s. v. ἐπικάμπτομαι.

Κατάκης ep. m.: πρεσβυτερος κατάκι T 118 (1121). || Da κατάκι, dim. di κάττος (v. Κάττης), K; cfr. *Id.* (At.), *Catace* DSCL.

κατακληρόω vb. tr. 'designare quale erede': aor. ind. 1. sg. κατεκληρόσαν τεὶν τοῦ Θεοῦ ἀγύαν ἐκλησείαν ἀπὸ τεῖς πενιχρᾶς μου ὑποστάσαιος GO 117 (1053?). || Gr. tardo (pap. III sec. a. C.) *id.* 'assegnare come porzione' L-S.

°**κατακόπτω** vb. intr. 'far legna': pres. inf. κατακοπτειν T 75 (1093). || Gr. ant. (IV-III sec. a. C.) *id.* tr. 'abbattere (alberi)', 'tagliare a pezzi'.

κατακρατέω vb. tr. 'signoreggiare': pres. ind. 3. pl. κατακρατοῦσην ἀυτὰ τυραννικῆ χειρὶ T 11 (1000); ptc. κατακρατοῦντε καὶ δεσπόζωντε ibid. Impf. 3. pl. κατεκρατοῦσαν ibid. || Gr. tardo (II sec.) 'padroneggiare' L-S. Per la desinenza dell'impf. cfr. bov. *-ússa* GSDI 122 e v. ἐπικρατέω.

κατακρένω vb. tr. 'condannare': κατακρένοντες τὸν ἄκτωρα T 414 (1244). || Da gr. ant. κατακρίνω incrociato con κρένω.

κατάκριμα s. n. 'condanna': GM 76 (1146) = C 346. || Gr. tardo (I sec. a. C., *N. T.*) e med. *id.* L-S, K.

κατάκρισις s. f. 'condanna': acc. κατάκρισιν T 7 (981), 43 (1049), ecc., κατάκρησιν T 120 (1122). || Gr. tardo (*N. T.*) e med. *id.* L-S, D.

κατάκριτος agg. 'condannato': pl. nom. επίορκοι ἐσώμεθα καὶ κατάκριται T 418 (1248). || Gr. tardo (I sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

καταλαγχάνω vb. intr. 'toccare in eredità': τὸ μέρος ἐμας ὅπερ ἐκατέλαχεν ἡμας T 217 (1164). || Gr. tardo (II-III sec.) *id.*, forma dubbia, L-S, D; v. λαγχάνω.

καταλαλία s. f. 'maldicenza, diffamazione': acc. καταλαλίαν GO 89 e 92 (1053). || Gr. tardo (*N. T.*) *id.* L-S, D.

°**καταλαμβάνω** vb. tr. 'prendere': aor. ind. 1. sg. ἐκατήλαβα C 432 (1183), 3. ἐκατέλαβεν C 349 (1183-1222?); inf. τὰ ἱεροσώλυμα καταλαβεῖν 'raggiungere, recarsi a Gerusalemme' R I 142 (1226); ptc. τῆς τρίτης διορίας καταλαβούσης 'giunta la terza scadenza' GSJ 241 (1222), cfr. ἐλθούσης τῆς διορίας ibid. Aor. ind. pass. 1. τοῦ ἀπυγωρευμένου ξύλου ἀκέρος οὐ κατελήφθημεν 'non prendemmo' T 333 (1198), 3. ἐκατελείφθησαν GM 140 (1195); cgt. att. καταλήψαι αὐτὸν ὁ τρόμος τοῦ Καΐν GM 77 (1146) = C 346. || Gr. ant. 'prendere con la forza'. **b.** intr. 'giungere': ἐν ὧ ἐν τὸ τόπω ἐκατέλαβομεν T 354 (1206). || Gr. ant. 'sopraggiungere'.

Καταλᾶνος ep. m.: ὁ νοτἄριος ρωγέριος καταλάνος T 464, 465 (1269). || Dall'etn. *Id.* 'Catalano'. Cfr. *Catalano*, freq. soprattutto nel Sud, DCI.

Κατάλδος pr. m.: Κατάλδος e gen. Κατάλδου GM 140 (1195). || Dal nome di un santo di origine irlandese (VII sec.) DNI s. v. *Cataldo*; cfr. ted. ant. *Catualda* Förstemann 797 e il cg. *Cataldo* (It. merid.) DCC, DCS, DCSO. **2.** agion.: εἰς τὸν ἅγιον κατάλδον R II 76 (1169); συνεγγὴς τῆς ποταμίας τοῦ ἁγίου κατάλδι C 377 (1206). || Cfr. *San Cataldo Di Bella* (PZ), *San Cataldo* (CL).

°**καταλέγω** vb. tr. 'concordare per iscritto': διὰ... τοῦ μὴ ἔχειν σὲ δοῦναί μοι τὸ ῥηθὲν τίμημα ἐκατεῤῥεθὲν μετὰ σοῦ C 87 (1196). || Gr. ant. 'calcolare'.

°**καταλείπω** vb. tr. 'lasciare': aor. ind. 1. sg. κατέλειπα GO 117 (1053?), 3. ἐκατέλειπε GR 473, εκατέλειπεν T 289 (1185), pass. 3. pl. ἐκἀτελήφθησαν T 91 (1106); inf. καταλιμπειν Di Matteo 465 (1338).

καταλέω vb. tr. 'distruggere, annullare': pres. ptc. εἰ... φοραθῆ κὰν εἶς... καταστρέφοντα ἢ κατὰλοῦντα τα παροντα δηλοῦμενα ἀμφἰἐρόματα T 546 (s. d.). || Cfr. ngr. *id.* D, otr. *katalò*, bov. *kataláo* 'guastare' LG; v. καταλύω.

°**καταλήγω** vb. intr. 'finire': aor. ind. τα δϊλωθεντα ἀμπέλια... εἰς ερήμοσιν εκατήλιξαν T 390 (1129).

Κατάλης ep. m.: τοῦ Κατάλι GR 25.

°**καταλιμπάνω** vb. tr. 'lasciare': pres. inf. καταλυμπάννιν GM 180 (1306), καταλημπάννην C 653 (1173?) καταλενπάννην GSJ 164 (1159), καταλυπανειν T 379 (1227).

καταλιμπειν: v. καταλείπω.

καταλλαγωγή s. f. '(documento di) permuta': διὀρησώμεθα (lg. διωρισάμεθα) αὐτὸν ὅπος ἐπιδίξει ἡμῖν τὴν τοιαῦτην κατὰλλἀγωγήν T 57 (1059?). || Da incrocio di gr. ant. καταλλαγή e ἀγωγή. V. ἀνταλλαγωγή, ἀντικαταλλαγωγή.

°**καταλλάσσω** vb. tr. 'permutare': aor. ind. 3. sg. ἐκατήλλαξέν T 293 (1187).

κατάλυμα s. n. 'rovine, macerie', 'casa diruta': R I 135 (1007), κατάλυμα οἰκήματος T 25 (1032), κατάλυμμα C 32 (1153); του καταλοίματος οσπιτίου T 11 (1000). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* 'alloggiamento', gr. med. anche 'rovine' K, καταλελυμένη ἐκκλησία 'chiesa in rovina' Kahane *Greek* I 414 (1202), da gr. ant. καταλύω 'sciogliere' e, rispettivamente, 'distruggere'. Cfr. bov. *katálimma* 'guasto, danno', otr. *katálima* e i tt. *Katalímata* (RG), *Katalímita* (ME), Καταλύματα (Gr.) LG. ILEIKI.

καταλυμός s. m. 'demolizione', 'distruzione': εις τὸν καταλημὸν του κάστρου διὰ τον πιασμόν T 130 (1126). || Gr. med. *id.* D, K, da gr. ant. καταλύω + -μός. Cfr. otr. *katalimò* 'dissoluzione', 'aborto' LG s. v. καταλύω, ILEIKI; v. il prec.

καταλυπανειν: v. καταλιμπάνω.

°**καταλύω** vb. tr. 'distruggere': aor. ind. κατάλυσεν C 534 (1130-1140?). Pass. (con valore att.) ει δε ἐμφενη τίς και μέλλι καθαλιθῆναι τὴν εμην ἀφιερωσιν T 194 (1149). || V. καταλέω e cfr. bov. *kataláo*, otr. *katalò* LG, ILEIKI.

καταμερίαν: εἰς τὴν καταμερίαν ἰ οὐδῶς C 523 (1142?). || Lg. εἰς τὴν κάτω μερίαν ἡ ὁδὸς.

κατάμοιρον s. n. 'porzione': τὸ κατάμηρον R II 149 (s. d.). || Da κατά + μοῖρα + -ίον.

καταμονή s. f. 'monastero': ἔχειν σε ταύτην τὴν εἰρημένην ἁγίαν καταμονήν GM 211 (1189). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* 'fermata, sosta' L-S; qui sta per μονή.

κατανάγκη s. f. 'costrizione': acc. κατανάγκην C 643 (1099). || Gr. tardo (III sec.) *id.* L-S.

Κατανάγκης ep. m.: κατανάγκις C 367 (1095), κατανάκγης ib. 368; του καταναγκη T 246 (1175), τοῦ κατὰνάνκη T 554 (s. d.), καταναγκῆ R I 161 (1053), κατανάγκι C 367 cit.; acc. Κατανάγκη GSJ 267 (1093) = καταναγκη T 74. || Dal prec., anche nome di piante, L-S. Cfr. gr. med. *Id.* Moritz I 13 e i tt. *Catananci*, *Catenanzi* DTOC.

Κατάνη t. f.: gen. κατάνης C 541 (1095), 549 (1102), ecc. || *Id.* P-B; ora *Catania*, attraverso l'ar. *Qaṭāliyah*, *Qaṭānah* (Yāqūt), *Qaṭāniyah* (Edrisi) BAS I 70, 212, 224.

κατανοτίαν: ὑπὸ τὸν κατανοτίαν ἀμπέλιον GR 460. || Lg. ὑπὸ τὸ κατανοτιαῖον ἀμπέλιον, da κατανοτιαῖος (iscr.) 'meridionale' L-S.

καταντάω vb. intr. 'intervenire': aor. ind. ἐκατηντήσαμεν C 319 (1154); ptc. καταττήσας (e καταντήσας) C 463 (1279), καταντής C 426 (1182). || Gr. tardo (II sec.) *id.* 'pervenire', 'affrontarsi' L-S.

Καταντζάριον t. n.: κατανζάριν T 558 (s. d.); gen. καταντζαρίου T 181 (1145), 367 (1214), ecc., κάταντζαριου T 422 (1256), κᾶτανζαριου T 420 (1251), κατάντζαριου T 436 (1267), 491 (1281), καταντζάρου T 378 (1226), καταζζαριου T 503 (1303). || Regolarmente *Catacium* nei testi e nelle sottoscrizioni latine coeve, ora *Catanzaro*. Origine dubbia: *Catacium* per *Catancium*, **Catanciārium*, da κατά + ἄγκος, -εος 'gola di monte, convalle', ἄγκεα 'valle', 'stretto passaggio' STC 827, 1853a; o da regg. *anzara* STC 253, DTOC. V. ἀντζάριν, 'Αντζᾶς. **b.** Καταντζά-

ρον: ἀρσενίου τοῦ καταντζάρου CMG 58 (1329), 63 (1329), ecc., ἀρσενίου καταντζάρου CMG 25 (1328), 48 (1329), ecc. || Cfr. *Catanzaro* cg. (PA).

καταντής: v. καταντάω.

κατάνυξις s. f. 'compunzione': gen. κατανύξεως C 415 (1122?). || Gr. tardo (VI sec.) *id.* 'id.', (*Settanta*) 'stupefazione, sbigottimento' L-S, D.

κατανύσσομαι vb. intr. 'essere compunto': aor. ptc. κατανυγείς C 313 (1144?). || Gr. tardo (*N. T.*) e med. *id.* L-S, D, K.

καταπάνης s. m. 'funzionario locale': ἔλθεν πρὸς μὲ (βισκούμην ῥημάτου) κώνστας πρασινάκης ἐγκαλõν καταπάνην κώνσταν γιρεκιτάνου (lg. -ᾶνον) C 367 (1095). || Da κατεπάνος. Cfr. καταπάνου K s. v. κατεπάνω.

Καταπάνου ep. m.: νικόλαος καταπάνου T 194, 195 (1149). || Da κατεπάνω. Cfr. *Catapano* (It. merid.) e cal. *catapanu* 'ufficiale del Comune addetto al buon ordine del mercato' DCC, sic. *id.* VS; lat. med. *catapanus, catepanus, catipanus* 'praeses', anche *ecatapanus* Pratesi 48 (1130-1153).

°**καταπαύω** vb. intr. 'desistere': κατεσηγήσαμεν καὶ κατεπάψαμεν καὶ ἀπέστημεν ἀπὸ τῆς πεπλανημένης ὀχλήσεως καὶ ἐπηρίας C 448 (1224). || Gr. ant. 'far cessare'.

°**καταπίνω** vb. tr. 'arraffare': aor. inf. βουλώμενοι καταποιεῖν πάντα GSJ 272 (1121) = βουλόμενοι καταπιεῖν πάντα Festa 189. || Gr. ant. 'ingoiare'; cfr. bov., otr. *katapínno* 'inghiottire' LG, ILEIKI.

°καταπίπτω: v. κατέπτωσαν.

καταπιτροπός: v. κατεπίτροπος.

καταποιεῖν: v. καταπίνω.

καταπόταμον s. n. 'corso inferiore del fiume': καὶ καταυαίνει το καταπόταμον T 19 (1019). || Da κατά (= κάτω) + ποτάμιον.

καταράγκτον: v. Καταρράκτης.

Καταρακότης in t.: εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ καταρακότου C 637 (1223). || Cfr. gr. ant. καταρρακόω 'lacerare, fare a brandelli'? Forse ep.: 'lo Straccione'.

°**καταράομαι** vb. tr. 'maledire': pf. ptc. pass. ἔστω κεκατυραμένος GSJ 206 (1186), εἶναι κάτυραυμένων καὶ αναθεματῖσμένον T 132 (1127), ἧνει ημας κατιρραμμενους R II 99 (1174), εἶναι ημᾶς καταραμενους R II 121 (1193), ειναι με καὶ κατηρραμμενον T 375 (1225), ὑπάρκω χεικατοιραμένος GM 46 (1077), ἵνα... ἐσμὲν καὶ κατήραμένοι T 8 (984), ecc. || Cfr. bov. *kataráo*, otr. *katarèo* LG, ILEIKI.

Κατάρης ep. m.: κονστας e ιωαννης δε κατάρης T 559 (s. d.). || Cfr. *Id.* (At.). **b. Κάταρος**: κονστα e βασιλειος δε κάταρο ibid.

κάταρξις s. f. 'inizio': ἡ κάταρξης τοὺ πηγάδου T 417 (1248). || Gr. tardo (II sec.) e ngr. *id.* L-S, D.

κατάρπαγμα s. n. 'usurpazione': GSJ 265 (1093) = T 73. || Da καθαρπάζω. Cfr. gr. tardo (gloss.) καθαρπαγή = *direptio* L-S.

καταρπάζω: v. καθαρπάζω.

Καταρράκτης t. m.: τὸν ῥύακα τοῦ καταρράκτη C 620 (1148), εἰς τὸν Καταρράκτην GM 65 (1135), εἰς τοπὸν ἐπιλεγῶμενον καταράγκτον T 378 (1226). || Da gr. ant. καταρ(ρ)άκτης 'cateratta', 'saracinesca' L-S. Cfr. *Cataratttu, -i, Catarratti* DTOC, EG I 41, ὁ Καταρράκτης (Chio) PPE 188, *Id.* P-B, bov. *katarráfti* 'botola' LG, ILEIKI.

καταρτισμός s. m. 'allestimento': ἐν τῶ καιρῶ τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ θεοσώστου στόλου C 293 (1131?). || Gr. tardo (pap. II sec. a. C.) *id.* L-S, D.

Κατασείκας ep. o t. m.: ἕος τοῦ Κατασείκα GO 48 (1051). || Forse = Κάτω Συκᾶς; v. συκέας. Cfr. il t. *Catasucía* (RC) DTOC.

°**κατασκηνόω** vb. intr. 'istallarsi': aor. ind. ἐκατασκηνώσαμεν ἐν τὸ μοναστήριον C 349 (1183-1222?); inf. ἐν τὸ κατασκηνώσην μας ἐν τὸ γωνηκό μας ib. 348.

Κατασούλα t. f.: εἰς κατασούλαν e εἰς τὴν κασσούλαν R I 153 (1049).

Κατασπίτης ep. m.: Νικόλαος εὐτελὴς ἱερεὺς ὁ Κατασπίτης GO 70 (1052); τοῦ μακαρήτου πρεσβιτέρου

τοῦ Κατασπίτι GO 140 (1054-1056?). || Da *κατασπείτης 'chi asperge', o da *κατασπιτός 'asperso'? Cfr. gr. tardo (I-II sec.) κατάσπεισις 'aspersione' L-S, D.

κατασπορά s. f. 'seminagione': ἡ δὲ κατασπορὰ τοῦ ζευγαρίου ὅση δᾶν ἐστίν T 512 (1112). || Gr. tardo (scol., pap. II sec.) *id.* L-S, D.

κατάσπορον s. n. 'terreno seminativo': C 651 (1134?), 677 (1238), GSJ 218 (1198). || Prob. da un agg. -ος, -ον 'seminativo'; cfr. il prec.

καταστασία s. f. 'piena': εἰ μὲν διὰ τὴν ἀνομαλίαν τοῦ καιροῦ γίνεται καταστασία τοῦ ποταμοῦ καὶ καταλύει τοὺς πρωρηθέντας μύλους Holtzmann 340 (1083). || Deverbale da gr. ant. καταστασίαζω 'sopraffare un partito di opposizione', gr. tardo (*Settanta*) anche = στασιάζω 'ribellarsi' L-S.

Κατάστερος ep. m.: προάστειον τοῦ Καταστέρου GR 228. || Da gr. tardo (IV sec.) κατάστερος, -ον 'stellato' L, D.

Καταστημένος epit. m.: Ἰωάννης ὁ Καταστημένος Z 176 (1102). || Dal ptc. pf. di gr. ant. καταστίζω: 'punteggiato', quindi 'lentigginoso' o 'butterato'. Cfr. il cg. e t. *Catastimeni* DTOC.

καταστοχάζομαι vb. tr. 'esaminare': τον τοπον καταστοχασαμενοι, οὕτω τα συνορα καὶ τὴν τουτων διαιρεσιν ἐποιησάμεθα T 19 (1019). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* 'congetturare' L-S, gr. med. 'esaminare con attenzione' D, K.

κατασφαγή s. f. 'strage': καὶ ἐγένετο κατὰσφαγὴ τῶν σαρακινῶν πολλή CSS 109. || Gr. tardo (II sec. a. C.?) *id.* L-S.

°**κατάσχεσις** s. f. 'possesso': τὴν κατάσχεσιν T 40 (1042). || Gr. tardo (*N. T.*) 'id.', gr. ant. 'ritenzione' L-S.

Κατατζαρίτης ep. m.: οἱ παῖδες Κατατζαρίτου GSJ 222 (XII sec.). || Lg. Καταντζαρίτου, etn. da Καταντζάριον. Cfr. *Catanzariti* etn. pl. DCC.

°**κατατίθημι** vb. tr. 'proporre': aor. ind. pass. ἐκατετέθη GM 50 (1095).

κατατολμάω vb. serv. 'osare, avere l'ardire di': pres. inf. κατατολμᾶν μιτάτου υαρύτητα ἐπιῤίπτειν αὐτῆι T 54 (1054?). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* L-S, D.

κατατρύφησις s. f. 'godimento': ηβουληθην ης ηερωσωλιημα παραγενεστε εις κατατρηφησην των αγιων και προσκινουμενων τωπων R I 169 (1059). || Da gr. tardo (*Settanta*) κατατρυφάω 'dilettarsi di' L-S.

καταττήσας: v. καταντάω.

°**καταφύγιον** s. n. 'rifugio': T 16 (1015). || Gr. ant. *id.*, dim. di καταφυγή, L-S.

καταφυτεύω vb. tr. 'coltivare': pres. ind. pass. καταφυτεύηται T 231 (1170). Aor. ind. sg. 1 ἐκαταφήτεψαν GO 71 (1052), 3. κατεφύτευσεν GR 259, ἐκατεφύτευσεν T 288 (1168), ἐκατεφήτευσεν GSJ 214 (1198). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D, K.

κατβεννι, κατεβέννι: v. καταβαίνω.

κατεγκαλέω vb. tr. 'accusare': pres. ptc. τοῖς κατεγκαλοῦσιν GT 28 (1023). || Gr. tardo (V sec.) e med. *id.* L, D, K.

κατέλα s. f. 'cautela': acc. κατέλαν Müller 23 (1401). || Da lat. c a u t ĕ l a.

Κατελλῖνος ep. m.: τόπιον τοῦ Κατελλίνου GR 490. || Da lat. c a t e l l u s 'cagnolino'; cfr. Κάτελλος pr. P-B, Κατέλλα pr. f. Strazzulla n° 338.

κατέναντι avv. 'davanti': R I 231 (1110), Grégoire 83 (1124). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D, K.

°**κατεναντίον** prep. 'di fronte a': κατέναντιον τοῦ μεγάλου μάρτυρος γεοργίου R I 226 (1120). || Forse lg. κατέναντι.

κατενώπιον prep. col gen. 'alla presenza di': Falkenhausen I 194 (1097), C 384 (1117), ecc., κατενώποιον C 368 (1095), κατενοποι T 289 (1184), κατ' ἐνώπιον C 313 (1144?). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D, K.

κατεπανίση s. f. 'moglie del catepano': Θεοκτίστη κατεπανίση GR 403-404, πλησίον τῆς κατεπανίσης GR 419. || Da κατεπάνος + -ισσα.

Κατεπανίσιοι ep. m. pl.: οἱ Κατεπανίσιοι GR 354. || V. il prec.?

κατεπανίσταμαι vb. intr. 'insorgere contro': pres. ptc. κατεπανισταμένους T 43 (1049). || Gr. med. *id.* D.

κατεπάνος s. m. 'alto dignitario imperiale, governatore di una regione': βασιλικοῦ πρωτοσπαθαρίου καὶ κατεπάνου Ἰταλίας T 15 (1015), GT 27 (1023). || Dal seg. **b. κατεπάνω** indecl.: ἀνθύπατος πατρίκιος καὶ κατεπάνω ἰταλίας T 5 (975), βασιλικοῦ προτοσπαθαρίου καὶ κατεπάνω ἵταλίας, Εὐσταθίου κατεπάνω Ἰταλίας τοῦ παλατίνου CDBa IV 67 (1046), ecc. || Gr. med. *id.* e κατάπανου, καταπάνω avv. 'contro', 'in rapporto a' K; ma κατεπάνω, κατεπάνος 'capitaneus' DCL. **2.** κατεπάνος 'funzionario locale': κατεπάνος ὀλεττας T 216 (1164), κάτεπανος ἀκερετιας T 231 (1170); gen. κατεπάνου νοών T 241 (1175), καταιπάνου τῆς χωρας ὀλέττας T 251 (1171). Pl. βασιλικοὶ κατεπάνη e ἀρχόντων καὶ κατεπάνων C 449 (1225). || Cfr. *becatepanus* DN 34 (1136). **b.** κατεπάνω: τῶν παιδίων τοῦ κατεπάνω GR 172, Βασιλείου τοῦ κατεπάνω Σκύλακος GSJ 207 (1186), μιχαὴλ κατεπὰν κροτωνος T 208 (1159). || V. καταπάνης, Καταπάνου.

κατεπάρδω vb. tr. 'refrigerare': τούτοις γὰρ θεοπνεύστοις ῥήμασιν κατεπάρδων ἑαυτοῦ τὴν ψυχήν SElia 251-252. || Da κατά + gr. tardo (II sec.) ἐπάρδω 'irrigare' L-S.

κατεπάψαμεν: v. καταπαύω.

κατεπίτροπος s. m. 'intendente, amministratore': καταπιτροπός R I 206 (1100); gen. κατεπιτρόπου ib. 205, T 7 (981). || Da κατά + ἐπίτροπος.

κατέπτωσαν: τὰς οἰκίας αὐτοῦ μέχρι ἐδάφους κατέπτωσαν 'rasero al suolo le sue case' R I 161 (1053). || Da gr. ant. καταπίπτω intr. 'cadere', aor. ricostruito dal pf. καταπέπτωκα.

°**κατεργάζομαι** vb. dep. tr. 'eseguire': ὁ μησθοτὸς τοὺς ἀξίους πόνους καθεἰργάσασθαι CMG 5 (s. d.). **b.** intr. 'operare, lavorare': μὴ κατεργαζόμενος ὡς ὁ ὀκνηρὸς δοῦλος CMG 36 (1328). || Gr. ant. 'compiere' **2.** pass.: πῶς ἐκτελεῖται καὶ κατεργάζεται ἡ προσήκουσα ψαλμῳδία CMG 69 (1330), πῶς ἐκτελεῖται καὶ καθεἰργάζεται ἡ θεῖα τάξεις καὶ ἀκολουθία τῆς... ἐκκλησίας CMG 65 (1329).

κατερίνης: v. Αἰκατερίνη.

κατερρεθέν: v. καταλέγω.

°**κατέρχομαι** vb. intr. 'scendere': pres. ind. sg. 3. καθέρχεται T 145 (1131), κατέρχουνται C 81 (1172); ptc. κατερχαμένου C 445 (1223). Aor. inf. κατελθῆναι C 428 (1182).

κατέτος o -ως avv. 'annualmente': κατέτος T 387 (1228), 397 (1233), *id.* e κατέτως Caruso 323 (1234). || Da gr. tardo (*N. T.*) κατ' ἔτος 'id.' L-S s. v. κατά, gr. ant. κατὰ ἔτος ib. s. v. ἔτος.

κατετούσιον avv. 'annualmente': δίδην κατετούσιον τὸ ἡμέτερον δώρημα GM 145 (1195), τελλῆν ὑπὲρ αὐτοῦ ἧς ὑμᾶς τὸ κατετούσιον εἰς τὴν ὑμετέραν μονὴν χρυσοῦν ταρὶν ἕνα κοκκία δέκα... τελλεῖν δι' αὐτοῦ κατετούσιον... τὸ ῥιθὲν τέλος GM 173-174 (1304). || Da κατά + gr. tardo (IV sec.) ἐτήσιον 'anno' L, gr. ant. ἐτήσιον agg. 'annuale', prob. con influsso di gr. tardo (*N. T.*) ἐπιούσιος 'sufficiente per il giorno veniente, per domani L-S, o di καθημερούσιον.

κατέυει: v. καταβαίνω.

κατευόδωσις s. f. 'prosperità': acc. κατευόδωσιν R I 247 (1124), κατευόδωσειν T 126 (1125). || Gloss., gr. med. *id.* L-S, D, K.

Κατευχάρια t. n. pl.: ἀποδίδει εἰς τὴν τῶν κατευχαρίων ὁδόν T 19 (1019). || Da *κατευχάριον 'oratorio', formato da gr. tardo (iscr. II sec. a C.) κατευχή 'preghiera' + -άριον[2].

°**κατέχω** vb. tr. 'tenere': pres. ind. 3. pl. κατέχουν C 627 (1137).

Κατζάρης ep. m.: τοῦ Κατζάρι GO 128 e 136 (1054). || Da ar. ḥaǧǧār 'scalpellino, tagliapietre' ArMed 263. V. Χατζέρηνελ.

Κατζέας ep. m.: τοῦ Κατζέα GR 98. || Cfr. Κατζάκης, Κατζέα (At.).

Κατζέμιν t. n.: τὸ κατζέμι e τὸ κατζέμην C 308 (1142). || Da Χατζέμης ep. (v. Χαγγέμης).

κάτζη: v. Χάτζης.

Κατζινος ep. m.: αλεξανδρος κοτξίνος R II 37 (1144), ἀλεξανδρος κάτζηνος R II 41 (1144). || Cfr. Κατσίνης o Κοτσίνης (prob. ipocor. di Κουτζός) ad Atene.

κατῆ: εννωπιον... ἑταίρων κατῆ μαρτυρων εν τουτω παρὰκληθέντων T 502 (1303). || Lg. κάτου: 'sotto(scritti)'.

Κάτηκος ep. m.: νϊκολάου κάτηκου T 526 (1203). || Da gr. tardo (iscr. III sec.) κάτοικος 'colono militare', gr. ant. 'abitante' L-S. Cfr. Κάτοικος (At.).

κατημερούσιον: v. καθημερούσιον.

κατῆν: ὁ κατῆν ημεραν στρατηγός T 312 (1192). || Lg. κατὰ τὴν e v. κα.

Κατήρι t. n.: ἀπο του κατήρι CMG 42 (1328), ἐκ τὴν κοντούραν τοῦ κατήρη CMG 144 (1334). || V. Γαδήρ. Cfr. *S. Nicolaus de Catira* RatDecSic 953 (1308-1310).

κατηττάομαι vb. dep. e pass. 'cedere, essere sconfitto': μήπως διὰ ραθυμίας κατηττηθῶσιν CMG 5 (s. d.). || Da κατά + gr. ant. ἡττάομαι 'id.' L-S.

κατηχητής s. m. 'catechista': πρεσυυτερος καὶ κατιχητης T 226 (1167). || Gr. med. *id.* D.

κατθῶσαν: v. Καθθοῦσα.

Κατίκελλος ep. m.: ὁ Κατίκελλος Θεόπεμπτος GR 448. || Ipocor. di Κατικάς (At.).

Κατίλλος ep. m.: βασίλειος κατίλλος T 183 (1145). || Ipocor. di *Κάτ(τ)ος; v. Γάττος, Κατοφαγᾶς, Κάττης.

Κατίνα t. f.: Ῥενάλδου τῆς Κατίνας (στρατιγοῦ Μεσσήνης) GM 151 (1201) = C 354; τῇ μονῇ... τῇ λεγομένῃ Κατίνα SLuca 447. || Da gr. tardo (IV sec.) κατῆνα, a sua volta da lat. catēna, L; ma v. κατοῦνα, κατύνας.

κατιρραμμενους: v. καταράομαι.

κατιῶν: τῶν καὶ κατιῶν γεγραμμένων T 341 (1201). || = κάτω; dal ptc. di gr. ant. κάτειμι 'scendere'? V. παρακατιῶν.

°**κατοικέω** vb. intr. 'abitare': pres. ind. 3. pl. κατοικον e κατοικοῦν T 87 (1101?); ptc. κατοικῶντος GR 100. Impf. 3. pl. ἐκατοίκουν C 533 (1130-1140?). Fut. 3. pl. κατοικήσουν Schneider 265 (1119).

κατοίκημα s. n. 'abitazione': του πιεισε (= ποιῆσαι) εν αυτες κατικυμα τον μοναστῶν T 81 (1097?). || Da κατοικέω.

κατοίκησις: v. πατοίκησιν.

κατοικήτηριον s. n. 'abitazione, dimora': dat. τω κατηκητιρίω T 85 (1099); acc. κατοἰκητηρίον R I 198 (1092). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D, K.

κατοικητής s. m. 'abitante': gen. κατοικητοῦ T 552 (s. d.). || Da κατοικέω.

κατοικήτωρ s. m. 'abitante': κατηκήτωρ εις το χώριον αγίου λεωντίου T 478 (1271). || Da κατοικέω.

κατοικονομέω vb. tr. 'amministrare bene': ὅπως καθοἰκονομήσης εἰς τὴν αὐτὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν ἱερὰ CMG 87 (1330). || Gr. tardo (II sec. a. C.) e med. (iscr.) *id.* L-S, D.

Κάτοιτος ep. m.: τοῦ ἀμπελῶνος λεγάτου κατοίτου C 342 (1218).

κατόνομα s. n. 'elenco': T 76 (1091), C 130 (1151), ecc., κατόνομαν T 77 (1097), κατούνομα C 534 (1130-1140?). || Da κατ' ὄνομα 'nome per nome', piuttosto che da gr. ant. κατονομάζω 'denominare'; cfr. gr. med. μετα τῶν παριμῶν αγίων πατέρων κατόνομαν ActAth IV 185 (1496).

°κατοπάζω: v. κατουπάσαι.

*κατόρδινα: v. ὄρδις.

κάτου: v. κάτω.

Κατουβίνα t. f.: εἰς χωρίον κάτουβίνας T 495 (1283). || Lg. Κάτου Βήνας.

κατουκαστελλάνου: v. κατωκαστελλάνος.

κατοῦνα s. f. 'alloggiamento': ἀπό τε ἀγγαρίας καὶ ἀπό τε ξύλων τῶν μασκάλων καὶ ἀπὸ ἀνωρθώσεως τειχείων καὶ κτισμάτων καὶ ἀπὸ δουλεύσεως κατούνας καὶ ἀγγαρίας C 423 (1171). || Gr. med. *id.* «supellex,

impedimenta, sarcinae militares, tentoria, castra; interdum domus, aedes in qua quis habitat» DCG. Cfr. ngr. dial. *id.* 'albergo', ant. napol. *catone* 'casa' LG. DEI. **2. Κατοῦνα** t.: ἐν τῇ χώρα ἐμβολὰ οἱ λεγομένη κατοῦνα ἀντικρῆς τραγήνας C 532 (1130-1140?); τῆς κατούνας τοῦ μανιακή ib. 533, κατοῦνας Μανιάχου Collura I 596 (1111); χωράφια εἰς τὴν Κατούναν Falkenhausen II 449 (1209). || Cfr. *La Cathona* Mosino *Testi* 130 (1466), *la Catona de Strongulo* ib. 33 (1451), gr. med. Κατούνα (χωράφιον) Mikl-M, e i tt. moderni *Catona, Catuna* DTOC, *Catona* (LE) DTS, Κατοῦνα PPE 32 e τὰ Κατούνια ib. 128, οἱ Κατοῦνες, ἡ Κατώνα, Παλιοκατούνα e -ατούνι, prob. anche Παλιοκάτινο G-McD. V. Κατίνα, κατῦνας.

κατούνομα: v. κατόνομα.

κατουπάσαι: μηδαμῶς κοσμικοῖς προσώποις χρώμενος καὶ ἄρχουσι κατουπάσαι τὴν ἀξίαν ταύτην C 399 (1105) = καταπαίσαιεν Spata I 203. || Lg. κατοπάσας 'tenendo dietro a', da gr. ant. κατοπάζω 'inseguire da presso'.

Κατουσία t. f.: εἰς τὸν ποταμὸν τῆς κατουσίας C 319 (1154). || Da un der. di ar. qādūs 'secchio', sic. *catusu* 'canaletto, solco artificiale per addurre le acque piovane alla cisterna' ArMed 166-167.

Κατοφαγᾶς epit. m.: ὁ Κατοφαγᾶς GR 424. || Da gr. tardo (scol.) κάττος, lat. cattus + -φαγᾶς: 'Mangiagatto'. V. Κάττης.

κατοχυρόω vb. tr. 'fortificare': aor. ptc. pass. κατοχυρωθεν καστρον T 18 (1019). || Gr. med. *id.* L-S, D, L.

Κατρίκιον t. n.: ης το κατρίκιων T 329 (1198). | Cfr. *Catrica* (RC) e cal. *catrica* 'luogo angusto' DTOC.

Κατροβάρβας ep. m.: ἰωάννου κατροβάρβα C 302 (1142). || Da gr. tardo (Esichio) κατρός· κακός L-S + *βάρβα, da lat. barba? Cfr. Κάτρης (At.).

Κατρομέν ep. m. indecl.: ῥουπέρτος κατρομέν C 562 (1143).

Κάττης ep. m.: σήνετος κάττης C 451 (1225). || Da gr. tardo (scol.) κάττος, lat. cattus 'gatto'. Cfr. ngr. κάτης, κάτος 'id.' B, Κάττης (At.). V. Κατοφαγᾶς.

Καττής ep. m.: συμεὼν τοῦ καττή C 421 (1167), ἰωάννου καττή C 461 (1279). || Cfr. *Gattì* t. e Κατ(τ)ῆς cg. STC 1865.

Καττοβος ep. m.: πρεσβητερου κοστα καττοβου T 335 (1199).

Καττούς ep. m.: indecl.: ἰωάννου καττούς C 75 (1166). || Cfr. ar. *al-qaṭṭūs* = ἠλκαττοῦς ep. C 589 (1145?) e il cg. sic. *Gattuso*, da lat. cattus 'gatto' De Simone 52.

κατῦνας: τὸ μέρος αὐτοῦ ὀλον τῆς τάρας, ἀπό τε χωραφίων, κήπων, βραχιόνων τὲ καὶ τῆς κατῦνας T 66 (1087). || Toponimo, da gr. tardo (IV sec.) κατήνα, a sua volta da lat. catēna, L (v. Κατίνα); o piuttosto lg. κατούνας s. o t.

°**κάτω** avv. e prep. 'sotto': κάτο τὴν στράτα T 82 (1098), κατων τὴν στράτα T 135 (1129). || Cfr. gr. med. κάτων K. **b. κάτου**: T 112 (1118). || Cfr. bov., otr. *kátu* LG, ILEIKI. V. Κατουβίνα.

κατωγεγραμμένος ptc. pf. 'sottoscritto': κατωγεγραμμένου GSJ 128 (1153). || Cfr. ngr. (XVI-XVII sec.) *id.* K.

κατώγειος agg. 'posto a piano terra': acc. οἶκον ἀνώγεον καὶ κατόγεον CMG 125 (1334). Pl. τῶν οἰκημάτων τῶν ἀνωγείων καὶ τῶν κατωγείων GM 111 (1178). || Gr. med. *id* e κατώγεως L-S, D, gr. ant. κατάγειος 'sotterraneo'. Cfr. bov. *katòji* s. n. 'sotterraneo', 'pianterreno della casa', ant. camp. *catoiu* 'stanza terrena', CDCv V 208 (1031), ecc. LG, ILEIKI. Per la diffusione del sostantivo in area romanza, come grecismo diretto o attraverso il latino (anche con -γει- > -di-, cfr. *apothecas duas cum cathodiis tribus et cortile* DN 259, a. 1194); v. VES I 186-188. Di qui ἀνωγαιοκατώγαιος.

κατωγένυν: τὸ ὑπὸ τὴν κατωγένυν ὀστοῦν C 300 (1141) = κατωγένην Spata II 478. || Voce non attestata altrove,

da gr. ant. κάτω 'sotto' + γένειον 'mento, mandibola', gr. med. anche γένι n. DCG. Il termine indica certo la 'mandibola'.

κατωδιάκονος s. m. 'suddiacono': κατοδιάκονος Pratesi 350 (1226). | Da κάτω + διάκονος.

κατωκαστελλᾶνος s. m. 'comandante del castello inferiore': ὁ κατωκαστελλάνος τοῦ κατωκαστέλλου θαλάσσας πόλεως πανόρμου C 85 (1191); τοῦ κατουκαστελλάνου θαλάσσας πόλεως πανόρμου C 670 (1186). || Cfr. *Castellanus Castelli maris panormi quod inferius est* C 85 cit. V. καστελλᾶνος.

κατωκάστελλον s. n. 'castello inferiore (= castello a mare, a Palermo)': κατωκαστέλλου θαλάσσας C 85-86 (1191). || Da κάτω + καστέλλιον; v. ἀνωκάστελλον.

κατωμέρος s. n. 'parte inferiore': κατέρχεται κατὰ δησμὰς τὸ ἀπὸ κατωμέρος τοῦ γραππιδᾶ C 435 (1183). || Prob. lg. τὸ ἀποκάτω μέρος.

κάτων: v. κάτω.

κατωρύακον s. n. 'parte inferiore del torrente': καταυαίνει τὸ ρυάκιον... καὶ κατέρχεται τὸ κατωρύακον T 19 (1019). || Da κάτω + ῥυάκιον; cfr. gr. med. τὸ καταρύακον ActAth XII 35 (1034).

κατωτέρως avv. compar. 'più sotto': C 119 (1164), T 219 (1164), 391 (1232), ecc., κατοτέρος C 435 (1183), εἰς τὸ κατώτερως τοῦ ἅδου CMG 7 (s. d.). || Da gr. ant. κατωτέρω.

Κατωχωράφιον t. n.: εἰς τὸ πιγάδιν τῶ λεγόμενω τῶ κατωχωραφίου τοῦ μαχπόπ C 618 (1146). || Da κάτω + χωράφιον: 'campo inferiore'.

-καυκα: v. Πέτρακαυκα.

Καυκιγιᾶνον t.: γοῦήδελμος του καῦκιγιάνου καὶ αῦθὲντις τοῦ κακιάνου T 82. || Lg. Καγιᾶνου.

καυτός pron. 'stesso': ἐξ ὃ ἐνῆγεν καὐτὸς ὁ ἡγούμενος τοῦ Θεριστοῦ GSJ 241 (1222). || Da καὶ + αὐτός. Cfr. καγώ.

καυχάω vb. intr. 'vantarsi': καυχᾶ τε καὶ λέγει... ὅτι οὔκ ἔστιν ἐν τῶ καιρῶ τούτω ἄρχων ἵνα με ἀποβάλει C 535 (1130-1140?). || Da gr. ant. καυχάομαι; gr. med. καυχῶ 'inneggiare' K.

Καφαλλᾶς ep. m.: ἐκ τῶν ἐμβάτων τοῦ Καφαλλά Caspar 633 (1098). || Da *κάφαλλα/*κάβαλλα + -ᾶς[1]: 'Cruscaio'. Cfr. cal. *cáfaḍḍi* 'crusca d'orzo', bov. *ta kávaḍḍa*, otr. *ta káfaḍḍa*, salent. *le káfaḍḍe* LG 191-192. Prob. *κάβαλλα è pl. di *καβάλλιον (πίτυρον) 'crusca (cavallina)', da *καβάλλιος agg., gr. tardo (I-II sec.) καβάλλης, da lat. caballus, L-S, come lat. (hordeum) cantherinum 'orzo' da cantherius 'cavallo castrato', Kahane *Greek* II 325-326. Cfr. anche il t. *Cafaḍḍaru* (CS) DTOC.

Καφανής epit. m.: νικόλαος ὁ καφανής C 327, 328 (1173).

Κάφαρος ep. m.: τοῦ καφάρου CMG 76 (1330); 'Ιωάννην Κάφαρον 'Ατεσσάνον Z 152 (1086). || Var. di Κάφιρος. Cfr. il cg. *Càffaro* (Liguria, It. merid., Sic.) Pellegrini 229-230.

καφίζιον s. n. 'cafiso (misura di olio)': pl. καφίζια C 293 (1131?), 322 (1172), CMG 39 (1328); gen. καφυζίων C 323 (doc. cit.). || Da ar. qafīz 'misura per grani'; sic. *cafisu* 'misura di olio' ArMed 145-146, VES I 130-131. V. καφίσιον e cfr. ngr. καφίζιν D, καφίζι(ο)ν 'misura di aridi' K.

Καφίρης epit. ed ep. m.: φιλάδελφος νάσου καθηρής C 425 (1182), φιλάδελφος καφηρής e φιλάδελφον καφήριν C 428 (1182), φιλάδελφος νάσου καφίρη ib. 431. || Dal seg. Cfr. *Id.* (At.).

κάφιρος s. m. 'infedele, miscredente': ἐν τῶ καιρῶ Λουκᾶ τοῦ καφίρου τοῦ καὶ ἀποστάτου γεγονότος... ἅμα τῶν συνοικητόρων καὶ ὁμοφρόνων αὐτοῦ καφύρων GT 18 (1002). || Da ar. kāfir 'id.' ArMed 262-263. **2. Κάφιρος** epit. ed ep. m.: ροπερτου ὁ υιος νικολαου κάφιρος T 229 (1169); τοῦ Καφίρου T 129 (1126), GSJ 249 (1223), ecc., τοῦ Καφύρου T 55 (1058), GSJ 106 (1141), καφήρου T 165 (1141). V. Κάφαρος. **3.** *Id.* in agion.: μοναστήριον

τοῦ καφηροῦ... μωναστήριον τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τοῦ καφηροῦ ἐπιλεγώμενον C 643 (1099). || Il doc. è di Albidona (CS); cfr. ora, ivi e altrove in Calabria, il t. *Cáfaro* DTOC.

καφίσιον s. n. 'cafiso (misura per olio)': pl. καφίσια CMG 99 (1332). **b. καφίσος** m.: pl. καφισοι CMG 3 (s. d.). || Da ar. q a f ī z (v. καφίζιον), attraverso lat. med. *cafisium*, *cafisum*; cfr. *cafisa olei una* CDCajet 20 (1068), *cento gafisi de oglio* Mosino *Testi* 92 (1466), sic. *cafisu* 'id.' VS; per la diffusione del termine in area romanza v. VES I 130-131.

καφιχθείν: v. καθικνέομαι.

Καφούρνης ep. m.: μαΐστωρ αναστασιος καφουρνης T 345 (1202). Pl. gen. εις το μιλοστατον καφούρνον T 467 (1269). || Cfr. il t. *Cafurna* (RC) DTOC, da prelat. *k a b u r n o (da cui regg. *kavurro* 'fosso oscuro') STC 1744 (in cui si rinvia, a torto, anche a Βουκκαφοῦρνος), o lat. C a f u r n i u s (Schulze) ib. 655a; *Paulus Cafurni* Vendola 2685 (1324). *Petrus Cafurnus* ib. 3107 (1310).

καχλήξ s. m. 'pietruzza, ciottolo': μικροῖς κάχλησι C 115 (1136?) = T 156. || Gr. med. *id.* D.

καχλυλλ: R I 215 (1108). || Lg. ἀγρύλλ(ους). Per il contesto v. ρυαθαρια.

κεγκομμένος: v. κόπτω.

Κειλειβειτζᾶνος etn. m.: Λέοντος τοῦ Κειλειβειτζάνου GO 104-105 (1053).

κειμηλιάρχης s. m. 'custode dei cimeli': Βασιλίου πρεσβυτέρου καὶ κειμηλιάρχου GO 92 (1053). || Gr. tardo (VI sec.) *Id.* L-S, D.

κεινσέρνη: v. γιστέρνα.

*κείφερι: v. ληκειφερι.

κεκτῶμαι vb. tr. 'possedere': χωράφια γεωργούμενα ἅπερ κεκτῶμαι ἐκ πατρικῆς μου κληρονομίας T 326 (1196). || Da gr. ant. κτάομαι, con influsso del pf. κέκτημαι, se non sta appunto per questa forma.

κέλευσις s. f. 'ordine, comando': R I 242 (1121 o 1141?); dat. τη κὲλευσην T 190 (1147). || Gr. tardo (I-II sec.) e med. *id.* L-S, D.

°**κελεύω** vb. tr. 'comandare': pres. cgt. καιλεύγη GL 11 (fine X sec.); aor. ind. εκελήψαμεν R II 40 (1144).

κέλλα s. f. 'cella monastica': acc. κέλλαν CMG 17 (1328). Pl. gen. κέλλων CMG 81 (1330); acc. κέλλας CMG 36 (1328). || Gr. tardo (II sec.) *id.* 'cella', 'camera' L-S, da lat. c e l l a; cfr. otr. *céḍḍa* 'stanzetta' ILEIKI. **2. Κέλλα** t.: τῆς λίμνης τῆς λεγομένης κέλλας C 81 (1172) = ar. *ġadīr inğallah* (lg. *al-ğallah*) ib. 82, R. 9. || L'ar. *ğ-* indica una pronunzia palatale di κ-. Cfr. il t. ἡ Κέλλα PPE 179.

Κελλάρα ep. f.: τῆς αιλενης κελλάρας T 484 (1272). || F. di Κελλάριος, κελλάρης.

Κελλαρᾶνα t. n. pl.: τὴν εὐαγῆ μωνὴν τῶν Κελλαράνων GK 34 (1181). || Monastero ora scomparso, presso Mammola (RC) DTOC. Cfr. *Cellarano* TCI 24 C 3 (prov. di Macerata).

Κελλαράρης ep. m.: χάρβης κελλαράρης C 551 (1102). || Da κελλαράριος.

κελλαραρία s. f. 'carica di dispensiere': χάριν κελλαραρίας C 553 (1103). || Da κελλαράριος; cfr. lat. med. *cellera-ria* 'officium cellerarii' DCL.

κελλαράριος s. m. 'dispensiere': αδελφος γαλτεριος... κελλαραριος T 322 (1194); τοῦ μαΐστορος κελλαραρίου τῆς μεγάλης μονῆς GK 42 (1232) = T 395. || Gr. tardo *id.* L, da lat. tardo c e l l a r a r i u s = c e l l a r i u s Souter (*c e l l ā r i ā r i u s REW), lat. med. *id.* DCL; cfr. sic. *ceḍḍarariu*, *cillarariu* 'frate addetto alla dispensa del convento' VS. V. κελλεράριος.

κελλάρης s. m. 'dispensiere': ὁ ἀδελφός νήφων κελλάρης CMG 103 (1332). || Gr. med. *id.* D. **2. Κελλάρης** ep.: ῥυγὸν κελλάρην C 512 (1117). || Cfr. i cgg. *Cìllari* (PA), Κελλαρης, Κελλερης (At.). Per la pronuncia palatale di κ- cfr. τζελλάρι = ar. *al-ğallārī* C 279*b* (1183), ἐλτζελλέρη = ar. *id.* C 173*b* (1178). V. Κελλάρα.

κελλάριος s. m. 'dispensiere': ὁ

ἀδελφὸς ρωμανὸς κελλάριος CMG 46 (1329). || Gr. tardo (I sec.) *id.* L-S suppl., da lat. c e l l ā r i u s. Cfr. lat. med. *cellarius* «cui potus et escae cura est, qui Cellae vinariae et escariae praeest» (specialmente nei monasteri) DCL. **2. Κελλάριος** ep.: Ἀρκούδιος Κελλάριος Z 158 (1096) = καιλλάριος T 78 (1097).

κελλεράριος s. m. 'dispensiere': τὸν μαιστορα κελλεραριον τῆς αὐτῆς μονῆς T 396 (1232?). || Da lat. med. *cellerarius* Niermeyer, DN 60 (1147), ecc. V. κελλαράριος. **2.** epit.: Βροῦνος ὁ κελλεράριος GSJ 279 (1133) = T 153.

Κέλλης ep. m.: Ἰωάννου Κέλλου GR 156 = T 556 (s. d.). || Cfr. *Id.* (At.) e prob. gr. tardo (Esichio) κελλόν· στρεβλόν, πλάγιον; κελλᾶς· μονόφθαλμος L-S.

κελλίον s. n. 'stanzetta': pl. gen. κελλίων C 560 (1143), κελλείων C 95 (1239). || Gr. tardo (V-VI sec.) *id.* 'soffitta', dim. di κέλλα, L-S. **b.** 'cella monastica': gen. καιλήου e κελλήου GO 163 (1056?). Pl. κελλία C 397 (1105), GSJ 185 (1166), ecc., κέλλια T 88 (1101); gen. κελλίων GSJ 57 (1098), CMG 84 (1330), ecc. || Cfr. il t. *Cellía* DTOC.

Κελλιώτης ep. m.: βασιλείου κελλιώτη R II 149 (s. d.). || Cfr. gr. med. κελλιῶται 'monaci viventi in celle' D.

Κελοκάων in agion.: εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Ἁγίας Ἀγάθης τοῦ Κελοκάοντος GR 268.

Κέλσιος pr. m.: κέλσιος ὁ ὑποψίφιος σκύλλακος T 182 (1145). || Da lat. C e l s i u s Schulze.

Κελωνᾶς ep. m.; του κελωνά T 552 (s. d.). || Lg. Χελωνᾶς, da gr. ant. χελώνη 'testuggine' + -ᾶς². Cfr. otr. *χelòna* LG, *Celona*, *Cilona*, *Cialona* DCC.

κένσος s. m. 'censo (tributo)': κένσου e κένσος GSJ 255 (1145). || Da lat. c e n s u s 'censimento', 'censo, averi', lat. med. *id.* 'tributo, imposta' DCL. V. κῆνσος.

κεντητός agg. 'ricamato': ἐνδυτὰς λινὰς δύο, ἡ μία κεντητὴ καὶ ἡ ἑτέρα ἐκ μετάξου καὶ ἑτέρα λινή GM 210 (1189). || Gr. tardo (I-II sec.) *id.* L-S, D.

Κεντόρυπον t. n.: κεντούριπον C 290 (1096), 434 (1183); gen. κεντορύπου C 304, 305 (1142), 317 (1154), ecc., κεντοῤῥύπου C 302 (1142), κεντορήπου C 560 (1143), κεντουρύπη C 432 (doc. cit.). || Da gr. ant. Κεντόριπα n. e Κεντούριπαι f. pl. P-B; cfr. κεντουρύπων C 433 (1223). Ora *Centúripe* (EN).

Κεντουκλᾶς epit. m.: πρεσβυτερου ιωαννου και πρωτοπαπά του κεντουκλὰ και ταβουλαριου πόλεος ἀγιας σευειρηνης T 287 (1184). || Da gr. med. κεντήκλα, κεντούκλα 'feltro', a sua volta da lat. c e n t u n c u l u s, D, K, + -ᾶς².

κεντούριπον, κεντουρύπη: v. Κεντόρυπον.

Κέντρανας t. m. (?): τόπιον ὃ λέγεται Κέντρανας GR 411-412.

Κέντρια: v. κέντριον.

°**κεντρίζω** vb. tr. 'innestare': aor. ind. 3. pl. ἐκέντρήσαν T 304 (1190). || Cfr. ngr. *id.* 'id.' D, bov. *ćendrídzo* 'accoppiarsi con, fottere' ILEIKI, ma *ćèndrima* 'l'atto dell'innestare' LG s. v. κεντρῶ (gr. ant. 'pungere, spronare'). V. ἐγκεντρίζω.

Κεντρινα t. f.: ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος τῆς Κεντρίνης GR 206.

κέντριον s. n. 'albero innestato': ἐκ τὰ κέντρια C 429 (1182). || Gr. tardo (II sec.) *id.* 'strumento chirurgico', gr. med. (*Suda*) 'pungolo' L-S, D; cfr. bov. *ćèndri* 'innesto di un albero' LG. **2.** t.: τῶν χωραφίων... λεγόμενα τῶν κεντρίων T 417 (1248). || Cfr. *Cendri* DTOC, *Cénderi* ib. 394, *Centri* EG I 42.

°**κέντρον** s. n. 'albero innestato': τὰ κέντρα τὰ ἅπερ ἐκέντρησαν οἱ μοναχοί GK 58 (1190) = T 304. || Gr. ant. 'pungolo'.

°**κεντρόω** vb. tr. 'innestare': pres. cgt. ἵνα κεντρῶμεν τοὺς ἀγριελαίους GK 58 (1190) = T 304. || Gr. ant. 'fornire di pungolo'. Cfr. bov. *ćendrònno* 'id.' LG, anche 'fottere' (v. κεντρίζω) ILEIKI.

κεντρώμη s. f. 'innesto' o t.: ης τες κεντρωμαις T 264 (1180). || Cfr. ngr. κέντρωμα n. e κεντρωμάδα f. 'id.' D.

κεντρώνω vb. tr. 'innestare': pres. cgt. κεντρώννωμεν T 395 (1232) = -ώνωμεν GK 42. || Gr. med. *id.* K, da κεντρόω; cfr. bov. *céndrònno* LG.

κενωτωνήτω: καὶ τοῦτο ἔδωκα ἀμπέλιον καὶ τῷ ναῷ πάντι τῷ κτίσματη αὐτοῦ ἐν τῷ κενωτωνήτω καὶ ἀκηνύτων C 618 (1146). || Passo corrotto: lg. σὺν τῶν κινητῶν καὶ ἀκινήτων.

Κεορκήδον t. n.: εἰς τώπον καλούμενον κεορκήδον T 489 (1277). || Da gr. med. κερκίδιον, gr. ant. κερκίς 'spola' D, con κε- > κιο- come in bov. *ćofalí* da κεφαλή STC 1897. Cfr. il t. *Ciarcidu* (CZ) DTOC.

°**κεραία** s. f. 'riga (di scrittura)': ἐδηλώθη ἐν ταύταις ταῖς κεραίαις τὰ ὡροθέντα αὐτοῦ C 664 (1172). || Gr. ant. 'sporgenza', gr. tardo (*N. T.*) 'apice di una lettera' L-S.

Κεραμιδᾶς epit. m.: Λέοντος τοῦ Κεραμιδά GM 121 (1189); Λέοντα... τὸν κεραμιδήν GM 150 (1201) = C 353. || Da gr. ant. κεραμίς 'tegola', o da gr. tardo (iscr., scol.) κεραμίδιον dim. L-S +, -ᾶς¹. Cfr. il t. *Ceramidá* DTOC e ngr. κεραμιδάς 'fornaciaio' D, Κεραμιδάς cg. (At.) e, con diverso suffisso (-άρης¹) *Ciaramidaro, -itaro* DCSO.

Κεραμίδιον t. n.: καταυέννει ἀπὸ τοῦ κεραμίδι T 50 (1053). **b. Κεραμίδον** in agion.: νικολαος ηγουμενος του κεραμηδου T 51 (doc. cit.), τῇ μονῇ τοῦ αγίου πανκρατιου τοῦ κεραμίδου R II 32 (1144), τὸ ἀγράριν ἐδίδουν εἰς κεραμίδον ib. 34. || Da gr. tardo (iscr. IV sec., scol.) κεραμίδιον, dim. di gr. ant. κεραμίς 'tegola', 'vaso d'argilla' L-S, gr. med. κεραμίδι K. Cfr. bov. *ceramídi* LG, ILEIKI e i tt. *Ceramídi, Ciaramidu* DTOC; *figul de ollis de calamidis* DN 233 (1190), *domum unam copertam ceramilis* LibVis 28, cal. *ceramidi, ceramilu* NDDC.

°**κεράμιον** s. n. 'tegola': pl. τὰ στυλάρια βαστάζοντα τὰ οἰκεῖα κεράμια τοῦ ὠνηθέντος οἴκου C 521-522 (1137). || Da gr. ant. *id.* 'vaso di terracotta', incrociato con κεραμίς 'tegola'. Cfr. otr. *cerámi* 'tegolo', *ta cerámia* 'il tetto di tegoli' LG.

Κεράμι(ο)- t.: gen. κεραμίου C 307 (1142), 560 (1143), ecc., κεράμη C 467 (1110-1130?), κεράμεως C 534 (1130-1140?). || Da κεράμιον. Ora *Cerami* EG I 42, cfr. *de Cirame* DN 119 (1170).

Κεραμίτης ep. m.: σιμεὼν κεραμίτης C 460 (1269). || Etn. dal prec.

Κεραμοτόν t. n.: GR 86. || Da gr. tardo (I sec.) κεραμωτός 'coperto di tegole' L-S; cfr. *Ceramitó* (RC) DTOC.

Κερασία t. f.: τὸ χωράφιον τῆς κερασίας T 545 (s. d.). || Da gr. tardo e med. κερασία 'ciliegio' L-S, D; cfr. bov. *cerasía* 'id.', ILEIKI, *Cerasia* t. LG, DTOC.

Κεράσιον t. n.: προάστειον εἰς Τὸ Κεράσιον GR 116-117. || Da gr. tardo e med. κεράσιον 'ciliegia' L-S, D; cfr. bov., otr. *cerási* 'id.' LG, ILEIKI, *Cerasi* DTOC.

Κερβᾶνον t. n.: τοῦ ἐρημοκαστελλίου τοῦ καλουμένου Κερβάνου GT 18-19 (1002). || Da lat. * C e r v u s (C e r v i u s Schulze) + -ā n u m.

Κερβάριν t. n.: τὴν κεφαλὴν ποταμοῦ κερυάρι T 19 (1019). || Da lat. c e r v ā r i u s 'cervino', l u p u s c e r v ā r i u s 'lupo cerviero' STC 866; cfr. *Cervaro* (Torrente) TCI 36 C 5-6, ecc.

κέρδημα s. n. 'guadagno': ἐμῶν κερδιμάτων T 435 (1267). || Dal seg.

κερδίζω vb. tr. 'guadagnare': aor. inf. κερδίσαι T 366 (1214). || Scol. e gr. med. *id.* L-S, D.

°**κέρδος** s. n. 'guadagno, profitto': κερδὸς ἐπιζήμιον GSJ 42 (1054).

κερίον s. n. 'cera': T 468 (1269), κερίν GM 212 (1189), κερήν GSJ 255 (1245), κέρην C 309 (1142). Pl. ταῖς... βούλλαις τῶν κερίων ibid. || Gr. med. κερί(ν), da gr. ant. κηρίον, K; cfr. κηρίον λίτραν μίαν C 298 (1136), ma bov., otr. *cerí* LG, ILEIKI.

Κερίτζηα pr. f.: τὴν κυρὰν κερΐτζηαν T 364 (1213). || Prob. da un m. ipocor. *Καιρίτζης; cfr. Καίρης cg. (At.).

Κέρκερα t. f.: τῆς Κερκέρας GR 530. **b.** τόπιον τὸ Κερκερέα GR 80, τοῦ Κερκερέου GR 529. || Cfr. gr. tardo (pap. III sec.) κέρκηρις -εως m.(?) 'un uccello acquatico', (Varrone) '*querquedula cerceris*' L-S?

κερσίν: v. χείρ.

Κέρτος ep. m.: ῥογέριος κέρτος C 425 (1182). || Da lat. c e r t u s; cfr. *Nicolaus Certus* Vendola 3379 (1324).

Κερτούνης ep. m.: ῥωγερίου κερτούνη C 430 (1182). || Cfr. fr. *Certain, Certa, -an,* (da 'certo', nel senso di 'sicuro, deciso') Dauzat.

Κές t.: εἰς τὴν ῥύμην κές C 78 (1170). || Cfr. *in ruga que vocatur sucakilkesi* (1370), da ar. z u q ā q a l - k a ' s 'via della coppa' ArMed 159, nota 191.

Κέσαρ s. m. 'Cesare (titolo)': φρεδρῆκου μεγάλου βασιλέως κέσαρος ἀεὶ αὐγούστου C 92 (1236), 96 (1243), ecc. || Da lat. C a e s a r.

Κεσίνα t. f.: εις τον υουνὸν τῆς κεσίνας T 194 (1149). || Cfr. *Cesina* (CZ, CS) e cal. *cesina* 'disboscamento' (da lat. c a e s u s 'tagliato") DTOC.

κέτος: v. κάϊτ.

°**κεφάλαιον** s. n. 'sorgente': εἰς τὰ κεφάλεα τοῦ ποταμοῦ C 404 (1109). **2.** 'capo (di bestiame)': κεφάλεα πρόβατα GL 10 (fine X sec.), (υοιδια) καιφαλαια T 151 (1133?), κεφαλαια πρόυατα T 167 (1141), εγηδιων καὶφάλεα T 170 (1141), κεφάλαια χιρυδια T 542 (s. d.). **b.** 'individuo': τῶν ἀνθρωπων τοῦ χωριου κεφαλαια δ' T 151 cit. || Gr. ant. 'testa', 'somma', 'punto principale'. V. κεφαλή.

Κεφαλᾶς t. m.: τοῦ κεφαλᾶ C 482 (1148). || Da gr. tardo κεφαλᾶς 'che ha grossa testa' D. Cfr. bov. *cefalá* 'uomo che ha la testa grossa' LG, ILEIKI; lat. *chefala* C 180 (1182) = ar. *ğafalah* ib. 203, r. 15, lat. *cefala* ib. 184 = ar. *id.* ib. 209, r. 7; in Grecia (Creta) ὁ Κεφαλᾶς PPE 183. Ora *Cefalà Diana* (PA); anche in Calabria *Cefalá* t. e cg. DTOC, *Cifalà* cg. DCSO.

***Κεφάλδος** ep. m.: ἐγὼ βονακουίς πιονκεφάλδος T 315 (1192) = C 124. || Cfr. fr. *Chadafaud, Chafaud,* forma dial. di *échafaud* 'impalcatura', applicata anche agli operai che le costruivano, Dauzat; lat. med. *cadafalus, catafaltus,* it. *catafalco.* Per πιον- v. Βονακουίς.

°**κεφαλή** s. f. 'inizio': ἄχρι κεφαλῆς αὐτοῦ (τοῦ ποταμοῦ) C 290 (1096); εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς βαθείας GR 442, ρίκτι εἰς τὴ κεφαλη της σέτα... καὶ ἀπὸ τὴς σσέτα τη κὲφαλη T 118 (1121). **b.** 'cima': ἕως τῆς κεφαλῆς τῆς πριονίας R II 44 (1145), την κεφαλὴν τοῦ βουνοῦ GSJ 279 (1133) = T 152, ecc. **2.** 'individuo': ἐκ τοὺς ἡμετέρους βελλάνους κεφαλαὶ δέκα C 315 (1157?). || Gr. ant. 'testa', anche 'cima', 'estremità', 'sorgente'. Cfr. bov. *céfalí* 'testa' LG, ILEIKI. V. κεφάλαιον, κεφαληνά, κεφάλιον, κέφαλον, κεφάλωμα.

κεφαληνά: ἔκλεψαν του ἀνθρωπου του μωναστηριου... υοϊδια κεφαληνά T 151 (1133?). || Lg. βοΐδια κεφαλὴν α' 'un capo di bovini'.

κεφαλικός agg. 'principale': κεφαλικõς μαιστωρ καμπεραριου καὶ μέγας κριτῆς πάσης καλαβρίας, σίγνου καὶ λαίνης καὶ χωρας ϊωρδάνου T 322 (1194), ἀναστησω αὐτὴν κεφαληκὴν ἀμπέλον T 400 (1233). || Gr. tardo (I sec.) *id.* 'riguardante la testa' L-S. Avv. **κεφαλικί** 'individualmente': κεφαλϊκὴ καὶ ολοκληρα R II 54 (1148). || Da gr. tardo (VI sec.) κεφαλικός agg. 'appartenente ad un individuo' L-S.

κεφάλιον s. n. 'estremità': τὸ καιφάλην τοῦ σινορίου MénC 340 (1128). **b.** 'capo (di bestiame)': κεφάλια πρόβατα GL 10 (1002), GSJ 102 (1138?), χοιρίδια κεφάλια GM 120 (1189), προβάτων κεφάλια Müller 22 (1401), ecc.; προυάτων κεφαλίων T 64 (1086). || Gr. tardo (iscr.) *id.*, dim. di κεφαλή, L-S, D. V. κεφαλή, κέφαλον.

κεφαλόδη: κεφαλόδη δύο ἐκ μετάξου καὶ γλύμπια T 356 (1211). || Corruzione di κεφαλοδέσμια piuttosto

che da gr. ant. κεφαλώδης agg. 'simile a una testa' L-S.

κεφαλοδέσμιον s. n. 'benda per il capo': T 531 (1251); pl. καιφαλοδεσμια T 493 (1283). || Gr. tardo (scol.) *id.* L-S, L, D; v. κεφαλόδη.

κέφαλον s. n. 'estremità': προς κεφαλου του κάνππου T 60 (1063). || V. προσκέφαλον. **b.** 'capo (di bestiame)': πρῶβατων κέφαλα T 429 (1265). || Da κεφάλιον; cfr. gr. tardo ἐπὶ κέφαλα 'sulle teste' L.

Κέφαλος ep. m.: θεοδωρου κεφαλου T 309 (1192). || Da gr. ant. κέφαλος 'cefalo, muggine'. Cfr. *Cèfalo* DCC, DSCL, lat. med. *cephalus* 'stultus, ineptus' DCL.

Κεφαλούδιον t. n.: gen. κεφαλουδίου C 488 (1172), 615 (1145), 619 (1146), κεφαλούδου C 484 (1168), 490 (1180) = lat. *chefaludi* gen. ib. 487, 488, 489. || Da gr. tardo Κεφαλοίδιον P-B. Cfr. ar. *ǧ.flūdī* C 473, r. 3 (1145), 492, r. 1 (1183), ecc. Pellegrini 242, 463, con pronunzia palatale di K-. Ora *Cefalù* (PA).

κεφαλῶ: εἰς τὴν κεφαλῶ μετὰ τὸν ποταμόν C 332 (1182). || Lg. εἰς τὰ κεφαλώματα τοῦ ποταμοῦ.

°**κεφάλωμα** s. n. 'sorgente': ἕως τὰ κεφαλώματα τοῦ ῥίακος C 406 (1110). **b.** 'estremità': τὸ κεφάλωμα τοῦ βουνοῦ GSJ 181 (1166); εἰς τὰ κεφαλωματα τῶν ἀργυλλων T 173 (1141). || Gr. ant. (iscr.) *id.* 'somma, totale'. Cfr. bov. *céfáloma* 'parte superiore di un terreno in pendio' LG, ILEIKI. V. κεφαλή, κεφαλῶ.

κεχαλασμικός agg. 'diruto': ἡ ἁγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία κεχάλασμικός ἔκειτο καὶ ἀλητούργητος T 50 (1053). || Da gr. tardo χάλασμα 'rovine, macerie' L-S, D + -ικός, con influsso di κεχαλασμένος, ptc. pf. di χαλάω.

κη: v. καί.

Κήβειτα t. f.: κυρο͂ς ἰωάννης τῆς κηβείτης T 378 (1226). || Da lat. c i v i t a s. Cfr. *Cívita* (CS) DTOC.

Κηβέλλος pr. m.: ο κυρ κηβελλος T 312 (1192). || V. Γιβέλλος e cfr. il cg. *Civello* DCSO.

°κηδεύω: v. εκύκευσε.

Κηζότης ep. m.: ιωαννου τοῦ κηζότου T 268 (1181). || Prob. etn. in -ώτης.

Κηκάλας: v. γερουκηκαλα.

Κηκερέλλης ep. m.: ἀσμουνδου κηκερελλη T 269 (1181), τῶν οἰκοτωπων τῶν τοῦ κηκερελλου T 309 (1192). || Ipocor. da Κίκερες, o direttamente dal dim. di lat. c i c e r 'cece'; cfr. *Sygnore Cicerellus* Vendola 1148 (1310) e i cgg. *Ciciarello, -elli* DCC, *Cicirello* DCSO. **2. Κηκερέλλος** t.: ἔχω χωραφια εις τον κηκερελλον T 308 (doc. cit.).

Κηκήλης ep. m.: ιωαννης κηκηλις T 255 (1179). || Da lat. C a e c i l i u s. V. Κικιλία.

κηκλαρίου: v. Κηρκλάριον.

κηκληπτεύειν: ὅπως σοῖ ὁ καθηγοῦμενος σπανίσης σὸν πόδα τοῦ κηκληπτεύειν ἔνθεν κακείθεν φροντίζων πολλάκης εἰς ἃ οὐκ ἔξεστι ἐγκαταλημπάνειν τὴν κεφαλήν CMG 60 (1329). || Da *κυκλευτεύω 'fare girare velocemente, fare turbinare'; cfr. gr. tardo (pap. II sec.) κυκλευτής 'chi manovra il mulino ad acqua' L-S.

Κήκουλος ep. m.: τῶ χωραφιον κήκουλου T 431 (1266). || Ipocor. Cfr. Κίκκος, Κίκος (At.).

Κήλαβος ep. m.: ιωάννης κήλαυος T 182 (1145).

Κηλεντᾶνος ep. m.: νικολαου κηλεντανου T 272 (1182). || Etn. da Κυλέντον. Cfr. *Celentano* DCC, DCS, DCSO.

κηλμέρου: v. 'Ακιλμέρης.

Κηλούλς pr. f.: παρὰ τῆς ἐμῆς θυγατρος κηλούλς C 661 (1160). || Lg. Κηλούλης? Cfr. Κυλος cg. (At.).

Κηναπιάρης ep. m.: θεοδωρον τοῦ κηναπιᾶριν T 13 (1005).

κηνοβΐαν: τοῦς εν τῆ μονὶ τόσον τοῦς οντας τόσον τοῦς μἔλλοντας εἶνε εν αυτη προτεύειν καὶ κηνοβΐαν T 406 (1242), προτευειν καὶ κυνοβιαν πιην ib. 407. || Lg. κοινόβιον ποιεῖν 'fare vita monastica'.

κῆνσος s. m. 'censo (tributo)': dat.

κήνσω GM 173 (1304); acc. κήνσον C 293 (1131?), 460 (1269), κίνσον Müller 13 (1359). || Gr. tardo (*N. T.*) *id.* L-S, da lat. c e n s u s 'censimento, ricchezza', lat. med. *id.* 'tributum, pensitatio ex agris et praediis' DCL. V. κένσος.

κηπάριν s. n. dim. 'orticello': κηπὰρην T 283 (1182). || Gr. med. κηπάριον D, da κῆπος + -άριον[1].

°**κηπίον** s. n. dim. 'orticello': κειπίον T 144 (1131); pl. κύποια GSJ 213 (1198). || Gr. ant. (iscr. V sec.) e tardo *id.*, da κῆπος, L-S.

°**κῆπος** s. m. 'orto' (freq.): τὸ κῆπος, τὸ κῦπος GSJ 218 (1198). || Cfr. bov., otr. *cípo* 'id.' m. LG, ILEIKI. V. ἀμπελόκηπος. 2. κῆπος: κατὰ ἀνατολᾶς... στενὸν κῆπος, κατὰ δυσμὸν ὁ οἶκος... καὶ ἦν ὁμοῦ τοῦ οἰκοτοπίου καὶ τοῦ οἴκου στενὸν κειvὸν... C 379 (1221). || Lg. στενὸν κοινόν 'vicolo (di proprietà) comune'.

Κήπουλλον t. n.: εν τωποθεσία τοῦ κηπουλλου T 335 (1199). **b.** in agion.: του ὁσίου πατρὸς ὑμῶν νικολαου του κυπουλλου T 312 (1192), αγιου νικολάου του κηπούλλη T 372 (1219), ἁγίου νικολάου κηπούλλου T 383 (1228). || Da *κήπουλλον, lat. c e p u l l a 'cipolla' STC 1887, o da *κηπούλλιον, dim. di κῆπος, cfr. gr. med. κηπούλι K, bov., otr. *cípuḍḍo* LG, ILEIKI.

κηπούριον s. n. dim. 'orticello': T 293 (1187), το οληγοστον κυπορηῶν T 258 (1179); dat. τῶ κηπωρίω T 487 (1273) = κηπουρίω Z 135. Pl. κύποῦρηα T 330 (1198); gen. κυπουρίων T 245 (1175), κηπουρὶων T 249 (1177). || Gr. tardo (V sec.) κηποῦριν L, da κῆπος + -ούριον; cfr. bov., otr. *cipúri* LG, ILEIKI, Kahane *Greek* I 411; v. i segg.

κηπουρίτζι s. n. dim. 'piccolo orticello': GD 58 (1061). || Da κηπούριον + -ίτζι(ον).

κήπουρον s. n. dim. 'orticello': T 171 (1141). || Da κηπούριον.

Κηποῦρος ep. m.: φίλιππον τὸν κηπούρον C 5 (1097). || Da gr. ant. κηπουρός 'giardiniere' L-S, gr. med. Κηπουρός Mikl-M.

κηπωχώρα s. f. 'orto':]κήπωχώραν T 35 (1035). || Da κῆπος + χώρα. Ma prob. lg. κήπου χώραν 'terreno per farvi un orto'.

κήρα s. f. 'cera': gen. κήρας λίτρας ὀκτῶ T 89 (1101). || Gr. tardo (pap. IV sec.) *id.* 'tavoletta cerata', da lat. c ē r a L-S.

κηρᾶ: v. κύρα.

Κῆρβος pr. m.: κήρβου σιμίλιας C 78 (1170). || Da lat. c e r v u s.

Κηρβύνα pr. f.: κηρβύναν τὴν θυγατέραν κήρβου C 78 (1170). || Lg. Κήρβυνα, dal prec. + -ινα.

Κηρέντζα t. f.: Ρομπὲρτος *de* Κηρέντζας MénC 324 (1076). || V. 'Ακερέντζα.

Κηρίολος ep. m.: Πέτρος Κήριολος GM 66 (1135). || Ipocor. di Κύριος 'Signore'? Cfr. *Guillelmus Chiriolus judex Messanae* GM 112 (1178), *Riccardus Ciriolus* e *Chiriolus* TabMalf 24 (1236).

Κηρκλάριον t. n.: gen. κηρκλαρίου T 94 (1106), 131 (1127), ecc., κηρκλάρίου e κηκλάριου R II 60 (1154), κηκλαρίου ib. 61, κηρ(ι)κλαριου R I 210 (1102). || Ora *Cerchiara* (CS), da lat. med. *circlaria* 'ager muris vel sepibus cinctus' DCL, STC 972, DTOC; cfr. *Circlarium* Pratesi 61 (1169), *Cerclarium* ib. 61.

Κηρκλαρίτας ep. m.: ιωαννης κηρκλαριτας T 222 (1165). || Etn. dal prec.

κηροβούλλα s. f. 'sigillo di cera': gen. κηροβούλλης Morso 300 (1139); dat. κηροβούλλη GSJ 267 (1093) = T 74, GM 157 (1227-1250), κειρουβούλλει C 458 (1257). || V. διάκηρος, διακηροβούλλα. **b. κηρόβουλλον** n.: dat. κυρουούλλῶ T 329 (1198). || Gr. med. κηρόβουλλον DCG. V. βούλλα, βοῦλλον.

°**κηρός** s. m. 'cera': gen. κήρου C 293 (1131?), κύρου Schneider 273 (1200); τῆ... βούλλη τῆ διὰ κηρό GK 53 (1139). || La ritrazione dell'accento per influsso di κήρα? V. διακήρου.

Κηρουλᾶς ep. m.: Νικόλαος τοῦ Κηρουλά GR 264.

Κηρτός epit. m.: νικολάου του κηρτοῦ... του κηρτου T 254 (1179). || Gr. med. Κυρτός Moritz I 39, da gr. ant. κυρτός 'curvo (detto anche di spalle)' L-S.

Κηρυκᾶς ep. m.: Ἰωάννης Κηρικᾶς GSJ 117 (1144), Λέων ὁ Κυρικᾶς GSJ 122 (1149). **b. Κήρυκος**: Κύρικος ὁ μακελάρης GR 62. **c. Κῆρυξ**: πρεσβυτέρου Κήρικος GSJ 136 (1154), Λέου τοῦ Κύρηκος GSJ 164 (1159), Λέοντος τοῦ Κυροῦ ib. 165 (lettura incerta). || Da gr. ant. κῆρυξ 'araldo' (+ -ᾶς[1]). Cfr. Κήρυκος (At.), *dompnus Chiricus* Vendola 1439 (1324) e il cg. *Chirico* (It. merid.) DCC. **2.** agion.: ὁ Ἅγιος Κήρυκος τῆς Ἀμούσης GR 247; Ἁγίου κυρίκου GO 96 (1053?), ἁγίου κυρικοῦ T 241 (1175), T 543 (s. d.), ἁγίου κύρικου T 51 (1053). || Cfr. il t. *Sansiricú* (RC) DTOC.

Κησᾶνα t. n. pl.: εἰς τὰ Κησάνα GSJ 249 (1223). || Da lat. Cessius Schulze + -ānum. Cfr. il t. (da etn.) *Cessaniti* (CZ) DTOC, *Nicolaus de Cessanito* T 445 (1268), ecc.

Κησεράν: v. Κίσερος.

Κητζήννης ep. m.: λεοντος κητζήννι T 392 (1232).

Κηφέν t. indecl.: σὴν τõν χωραφήων τοῦ χορήου κηφέν C 559 (1143). || Da gr. ant. κηφήν 'fuco' EG I 42, o da ar. kaffān 'chi fa il mestiere di avvolgere i morti nel sudario' Dozy II 478*a*. Ma *Casalis Hiferi* nella traduzione di Pirri 1058.

Κηφήτα pr. o t. f.: ἧς τὰ χωράφια λέω τῆς κηφήτας C 433 (1183).

Κιανίδης ep. m.: μιχαὴλ τοῦ κιανίδου C 57 (1143-1145?). || Cfr. ngr. Κυανίδης (At.), da gr. ant. κυανοῦς, κυανοειδής agg. 'scuro', 'azzurro'.

κιβερτ: v. Κυβερτιώτης.

Κικεράλιν t. n.: τοῦ Κικεράλη GR 142 = -αλι T 556 (s. d.). || Da lat. *cicerālis, agg. da cicer 'cece'; cfr. *Cicerale* TCI 37 F 3, *Ciceralì* 44 A 1.

Κίκερες ep. m.: πέτρου του κυκερὲ T 136 (1129), του βιταλη του κίκερε T 153 (1134). || Da lat. cicer 'cece'; cfr. *Cicerus* CDCv I 206 (936), CDVerg I 106 (1023), *Cècere, Locècere* DSCL.

Κικίλια pr. f.: κικιλίας τῆς συμβίου αὐτοῦ R I 195 (1092). || Da lat. Caecilia Tagliavini I 399-400, DNI s. v. *Cecìlia*. V. Κηκήλης.

Κικώνιας ep. m.: νικολαου κικῶνια T 190 (1147). || Da lat. cicōnia; v. Τζικόνια.

Κιλιμούτζης ep. m.: προάστειον Νικηφόρου τοῦ Κιλιμούτζι GR 169.

Κίλμαρος pr. m.: Κόμης ὁ Κίλμαρος GR 359. || L' -α- è di lettura incerta: prob. lg. Κιλμέρος e v. Ἀκιλμέρις.

Κιμεκέλλας ep. m.: φιλίππου κιμεκέλλα R II 151 (s. d.). || Ipocor. da lat. cīmex 'cimice'.

Κίμιννα t. f.: εἰς τὴν κύμινναν C 5 (1097). **b.** n. pl.: τὰ κίμιννα C 471 (1123); gen. κιμύννων ibid., κιμίννων ib. 472. || Ora *Ciminna*, molto prob. voce del sostrato, cfr. EG Introd. 48, II 15.

°**κινέω** vb. tr. 'muovere', medio intr. 'recedere, deflettere': ὁ δε ἡγουμενος οὐ κινέσχετο T 121 (1122). **b.** pass. 'essere tentato': απὸ του διαβολου κινόμενος R I 136 (1007).

κινητόν s. n. 'insieme dei beni mobili': περι δὲ τοῦ κοινυτοῦ, ἐξ ὂν ἀφορμόζημεν, ἵνα ἔχει ἡ γυνή μου τὸ ἡμήσιον T 333 (1198). || Gr. tardo (pap. VI sec.) κινητὰ καὶ ἀκίνητα, da gr. ant. κινητός agg. 'mobile', L-S; v. κενωτωνῆτω.

Κινισίε t. indecl.: C 272 (1183) = ar. *kinīs.yah*. || Da ar. kinīs.yah, a sua volta da gr. ἐκκλησία; cfr. *Torre Chinícia* TCI 49 E 1, ArMed. 185-187. V. Πεπελκηνήσηα.

°**κιννάβαρι** s. n. 'cinabro': ἐποιήσαμεν... ἔνγκραφα σὺν ἀλφαβήτῳ μετὰ κυναβάρεως περὶ τῆς δωρεᾶς καὶ τῶν συμφώνων ἡμῶν C 309 (1142).

Κίνναμος pr. m.: πρὸς σε κίνναμον T 38 (1040), 40 (1042), ecc. || Gr. med. *Id.* Mikl-M, Moritz I 43, da gr. tardo κίνναμον = κιννάμωμον, lat. cinnamus L-S, D. Cfr. *Cinnamo* CDBa I 3

(952), *Cennamo* ib. IV 3 (939) e i cgg. *Cènnamo, Chìndamo* DCC, DCS, DSCL.

Κίννης t.: = ar. *q.nn.š* C 284 (1183). || Cfr. lat. *cannes* C 199, rr. 12-13 = ar. *q.nn.š* C 238, r. 14 (1182), prob. indicante la stessa località e risalente a un t. lat. *(ad) cannas.

Κινοῦργον, in t.: τὴν δεκατίαν τοῦ κινούργου χωρίου..., εἰς τὴν χωρίαν τοῦ κινούργου χωρίου..., σὐνοροῦνται καλωμιν κινούρον T 545 (s. d.). || Da gr. tardo καινούργιος, καινουργός 'fatto di recente, nuovo' L-S; cfr. bov. *ćinúrgjo, ćinurjo*, otr. *ćinúrio* 'nuovo' LG s. v. καινουργός, ILEIKI, τὸ Καινούργιο t. G-McD.

Κιντίανα t. n. pl.: εἰς τὰ Κιντίανα GR 514. || Da lat. Quinctius Schulze + -ānum.

Κιπναιος pr. m.: κιπναιος ταξιαρχης R I 189 (1080).

κίρης: v. κύριος.

κιρίστων: v. Μίνζηλ Κιρίστων.

Κίσερος t. m.: εἰς τὸν Κίσερον ἐκτάριν καὶ εἰς τὴν Κησερὰν ἐκτάρια β′ GR 51. || Lg. Κίσσερος... τὸν Κισσερᾶν, da gr. tardo (I sec.) κίσσαρος 'cisto' L-S (+ -ᾶς[3]). Cfr. i tt. *Cessaré, Cisseré, Cissaré* DTOC (< -έας[3]).

Κισοῦδον t. n.: εἰς τὸ Κισοῦδον GR 435.

κισσόπετρον s. n. 'roccia coperta di edera': C 533 (1130-1140?). || Da gr. ant. κισσός + πέτρα. Cfr. i tt. Γισσόπετρα (Gr.) LG 240, *Pietra del Cisso* DTOC, ἡ Κισσόπετρα G-McD.

Κίτζης ep. m.: πλισίον τῶν υἱῶν τοῦ κιτζι T 194 (1149). || Cfr. ngr. Κίτσος Triandaphyllidis. V. Γίτζος.

κιτρία s. f. 'cedro (albero)': ἐλαίας, σηκάμινα, κιτρίες, ἀπιδια, μηλιές GSJ 122 (1149). || Gr. med. κιτρέα L-S, D.

Κιτροῦνης epit. m.: Νικολάου τοῦ Κιτροῦνους GM 157 (1227-1250). || Cfr. fr. *Citron* ('venditore di cedri') Dauzat.

Κλαβίτης ep. m.: GSJ 129 (1153), Κλαβήτης GSJ 219 (1198); gen. Κλαβίτου GSJ 55, 57 (1098), Κλαβήτου GSJ 106 (1141). || Prob. da *κλαβίτης 'soldato armato di clava, clavigero' formato da lat. clava + -ίτης. V. Μαγκλαβίτης.

Κλαβίτικον t. n.: GSJ 58 (1098). || 'Campo appartenente a un Κλαβίτης'. **b.** pl.: ἐκ τὰ Κλαβήτηκα GSJ 128 (1153).

κλαδεύω vb. tr. 'potare': aor. inf. κλαδεῦσε T 190 (1147). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, D; cfr. bov. *kladèɣwo*, otr. *kladèo* LG, ILEIKI.

κλαθμῶ: v. κλαυθμός.

Κλᾶρος pr. m.: μέχρι ἀμπέλου κλάρου..., τὸ ἀμπέλιον μαΐστωρος κλάρου C 121 (1177) = T 250. || Da lat. clārus; cfr. Tagliavini I 271-272 s. v. *Chiara*.

κλάσμιον s. n. 'pezzetto (di terreno)': εκδιδωμεθα προς σε... ἕν κλασμοιον ὑπὸ των χωραφιαίων τῆς... μονῆς Schneider 273 (1200). || Dim. da gr. tardo (II sec. a.C.) κλάσμα 'frammento, pezzo' L-S.

κλαστανίτην: v. Κλατζανίτης.

κλαστὲι: v. κλάω.

Κλαστόπετρος ep. m.: Ἰωάννην τὸν Κλαστόπετρον MénC 325 (1097). || Da gr. tardo κλαστός 'rotto', (pap.) = κλαστόθριξ, prob. 'ricciuto' D, + Πέτρος.

Κλάτζα μάλα t.: εις τον ρυάκην τοῦ κλατζα μαλα T 75 (1093). || Da lat. platĕa mala; cfr. cal. *chiazza* 'piazza' NDDC.

Κλατζάνης ep. m.: Νηκολάου τοῦ Κλατζάνι GO 153 (1056). || Molto prob. da un t. *Κλατζᾶνον; cfr. il seg. e il t. *Chiazzano* (prov. di Pistoia), da lat. Clatius Schulze + -ānum; forse anche *Crazzano* (CS), che però più prob. risale a Crattius DTOC.

Κλατζανίτης ep. m.: ἰωάννης κλατζανίτης T 299 (1188); ἰωαννην κλαστανίτην ib. 297. || Etn. da *Κλατζᾶνον; v. il prec.

°**κλαυθμός** s. m. 'lamento, pianto': ἐν κλαθμῶ καὶ ἐν μεγάλη ταπινόση C 536 (1143?).

Κλαύσαρης ep. m.: ἀμπέλιον κλαύσαρει T 546 (s. d.). || Da gr. med.

κλαυσιάρης 'plorator, gemebundus' DCG, a sua volta da gr. ant. κλαυσι- 'pianto' (da κλαίω) + -άρης² (qui -αρης²); cfr. ngr. κλαψ(ι)άρης 'piagnucolone' D e Κλαψιάρης cg. Triandaphyllidis.

°**κλάω** vb. tr. 'rompere': aor. cgt. pass. κλαστὲι R I 217 (1108).

Κλείδου: v. Κληδᾶς.

κλεῖσμα s. m. 'recinto': T 523 (1203), κλῖσμα GR 220, κλῆσμα C 622, 623 (1161), κλεῖσμαν GO 170 (1065), κλήσμαν T 392 (1232), ecc.; gen. κλεῖσματος T 38 (1040), κλήσματος καὶ ὀνομαζομένου φούνδακος e τῶ κλήσματη C 32 (1153). || Gr. tardo e med. *id*. D. Cfr. otr. *klímma* 'recinto per maiali' LG, ILEIKI e il t. *Crísima* DTOC.

κλεισμόν: v. κλυσμόν.

κλεισούρα s. f. 'podere recintato': gen. κλεισούρας R I 182 (1076), II 101 (1182), κλησούρας Müller 13 (1359); acc. κλεισουραν R I 182 cit., κλισούραν GR 45. || Gr. tardo (IV sec.) *id.* 'gola, stretto passo montano', gr. med. anche 'campo recintato' L-S, DCG, D, da gr. ant. κλῆσις 'chiusura, sbarramento' con influsso di lat. c l a u s u r a, *clusura* CDCv I 35 (848), *Clusura* t. CDVerg I 34 (985). Cfr. lecc. *kisúra*, *ćisúra* 'fondo o podere circondato di muro a secco' LG. **2. Κλεισούρα** t.: ἕτερον τόπιον, ὃ λέγεται Κλισοῦρα GR 319; τὴν ἅπασαν σύνκλησιν κουλτούραν τῆς λεγομένης κλυσούρας T 262 (1180). || Cfr. gr. med. Κλεισοῦρα Mikl-M, ngr. Κλεισούρα PPE 132, 158, *Clisura*, *Crisura* DTOC, *Chisura* DTS.

κλεισούριον s. n. 'poderetto recintato': κλισούριον 515-516, κλισοῦριν GR 418; gen. κλισουρίου GR 201. || Gr. med. *id.*, dal prec., L. **2. Κλεισούριον** t.: εἰς τὸ Κλησούρειν GSJ 248 (1223).

°**κλείω** vb. tr. 'chiudere': pres. ind. ἐκλίει GR 401, ἐκλίη GR 345. Pf. ptc. pass. κλησμένον T 422 (1256). || Prob. ἐ- per influsso di ἐκλύω. Cfr. bov. *klimèno* 'chiuso', pres. *klívo* LG, ILEIKI e v. κλίννω.

°**κλέπτης** s. m. 'ladrone, predone': pl. κλεύται GSJ 142 (1154), κλέπταις nom. e acc., κλεπτῶν gen. T 151 (1133?). || Gr. ant. 'ladro'; cfr. bov. *klèfta*, otr. *klètti* 'id.' LG, ILEIKI. **2. Κλέπτης** epit.: βασίλειος τοῦ μιχαὴλ κλέπτης R I 272 (1131); βασιλείου τοῦ κλέπτη R II 151 (s. d.), κάνδιδου υἱοῦ τοῦ κλέπτη T 49 (1053), του γονηδαρω κλεπτού R I 147 (1044). || Forse 'combattente alla macchia, partigiano'; cfr. gr. med. κλέφτης da κλέπτης 'chi viveva sui monti, non sottomettendosi ai Turchi' D.

°**κλέπτω** vb. tr. 'rubare': pres. ind. 3. pl. κλεύτουσιν GSJ 142 (1154). Aor. ind. 3. pl. ἐκλέψασίν ed εκλεπψανσιν T 151 (1133?; anche εκλέψασιν ed εκλεψαν ibid.); inf. κλέψειν ib. 150. || Cfr. otr. *klèfto*, bov. *klèfo* 'id.' LG, ILEIKI.

Κλερεμόντης, -ος t. m.: άστεος κληρουμοντου T I 189 (1080), αυθέντου του κλερεμόντε T 104 (1116), Ἰωάννης νοτάριος ὁ τοῦ Κληριμουντου GK 58 (1190) = T 304, τῆς χοράς τοῦ κλερεμοντός R II 16 (1135). || Da fr. *Clermont* Dauzat-Rostaing; ora *Chiaromonte* (PZ). **b.**: οὔβου τοῦ κλερεμῶντος R I 208 (1102), ...τοῦ κλεριμοντίου R II 32 (1144), ...τοῦ κλεραμόντος ib. 33, τοῦ Χοῦν δε Κληρεμοῦντος T 139 (1130); ευστράτιος τοῦ κλερμοντου R I 239 (1121); αλεξανδρου ο του κλερεμοντε R I 262 (1125), κλερομοντου T 125, ἄλεξανδρος τοῦ κλερεμόντος R II 16 (1135). **2.** ep.: αλεξενδρου κληρομοντε T 75 (1093), ...κλερεμουντης R II 71 (1168), ...κλὲριμώντιου e κλεριμοντου R II 110 (1185).

κλερονομους: v. κληρονόμος.

κλετζῆς ep. m.: ρουβερτος κλετζῆς R II 39, ...κλετζης 38; gen. ῥουμβερτου κλετζή 31 (tutti docc. del 1144). || Cfr. fr. *Clécy* t. Dauzat-Rostaing.

κλεύτ-: v. κλέπτ-.

Κλεψολάδης epit. m.: Λέων ὁ Κλεψολάδης Z 168 (1145) = ηλασοἔλαδος T 184. || Da κλεψο- (κλέπτω) o da κλαψο-, κλαυσο- (v. Κλαύσαρης) + ἐλάδιον: 'Ruba-olio' o 'Piangi-olio'.

Κληδᾶς ep. m.: λέοντος κληδά C 351 (1193) = Κληδᾶ GM 124, ἱερέως λεγομένου Κλείδου Z 152 (1086). || Gr. med. Κλειδᾶς Moritz I 46, da gr. tardo (pap. II-III sec.) κλειδᾶς 'chi fa chiavi' L-S.

κλήζω vb. tr. 'chiudere': pres. ind. 3. sg. κλήζη 'termina' MénC 340 (1128), pl. 3. rifl. κλειζωντε T 115 (1121). || Gr. tardo κλῄζω da gr. ant. κλείω.

Κλημέντζα pr. f.: κλημέντζα T 376 (1226), κλιμεντζα T 547 (s. d.); gen. κλιμεντζης T 328 (1198). **b. Κλημέντζια**: gen. κλημέντζηας C 333 (1198); κυραν κλημέντζηαν T 366 (1214), κυουραν κλημεντζειαν T 428 (1265). || Da lat. c l ē m e n t i a; cfr. it. *Clemenza* DNI s. v. *Clemente* e il m. Κλήμεντζος (At.).

Κλημμηντήριν t. n.: εἰς τὸ Κλημηντήρην GSJ 41 (1054). || Forse da *("Αγιος) Κλήμης: 'chiesa di S. Clemente'. **b. Κλιμεντούριν**: ὅρος αὐτούργιον Τὸ Κλιμηντούριν GR 178.

Κλήμης pr. m.: Κλήμης e Κλίμις GD 46 (1042), κλημής e κλήμης R II 12 (1134), κλήμεις T 467 (1269); gen. κλῆμεντος R II 32 (1144), Κλίμεντος GD 30 (1036), Κλήμη GD 44 (1042); acc. Κλήμεντα ibid., Κλίμην GD 24 (1031). || Gr. med. *Id.* Mikl-M, da lat. c l ē m e n s, - e n t i s. **b.** ep.: gen. κλήμη T 181 (1145), 409 (1243), κλήμη e κλημῆ T 407 (1242). || Cfr. *Crimi* DCC, DCSO, anche t. DTOC, Κλήμης (At.).

κλῆρα s. f. 'lascito': μεὶ ἔχυν ἐξουσείαν ὓς τεὶν τειάπτειν κλεῖραν τὰ γνίσεια μου τέκνα GO 117 (1053?). || Cfr. ngr. *id.* 'erede', 'stirpe' D.

κλήρικος s. m. 'chierico': ῥωμάνος κλήρηκος T 52 (1054). || Da lat. med. *clericus* o lg. κληρικός.

κληρικός s. m. 'chierico': τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀναγνοστηρίου κληρικός C 50 (1190), ὁ κληρικὸς τῆς δεσποτικῆς καππέλλας C 109 (1183), λέτος κληρικός e ἰωάννης κληρικός T 299 (1188), κληρικὸς καὶ ταβουλάριος C 635 (1192), ἱερεὺς νικόλαος καὶ κληρικός T 527 (1203); τοῦ κληρικοῦ Λέοντος GR 422. Pl. τῶν κληρικῶν GR 388. || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* 'id.' L-S, D. Cfr. il cg. *Chiricò* DCC. DCSO. V. il prec. e κλῆριξ.

κληριμουντου: v. Κλερεμόντης.

κλῆριξ s. m. 'chierico': ἀρεσκῆς κληριξ T 7 (981). || V. κληρικός.

κληροδοσία s. f. 'cessione in eredità, legato': acc. κληροδοσίαν GM 89 (1152), κληροδωσίαν R I 179 (1076). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* 'assegnazione di terra' L-S, D.

κληροδοτέω vb. tr. 'assegnare un legato', pass. 'essere designato come legatario': pres. inf. κληροδοτεῖσθαι R I 180 (1076). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* 'assegnare terra' L-S, D.

κληροδότης s. m. 'chi fa un legato': τὸν κληροδότην R I 180 (1076). || Gr. tardo e med. *id.* 'id.' D.

κληρονήμοι: v. κληρονόμος.

°**κληρονομέω** vb. tr. 'ereditare': pres. ind. 1. sg. κληρονομοῦ GO 58 (1052?), κληρονομιῶ T 335 (1199), pl. κληρονομῶμεν T 267 (1180); aor. cgt. 3. pl. κληρονομησουν T 34 (1034); υἱοῦ καὶ κληρονόμενου 'erede' R I 246 (1124; lg. κληρονόμου?).

κληρονόμημα s. n. 'eredità': pl. κληρονομήματα GR 343. || Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S, D.

°**κληρονομία** s. f. coll. 'eredi': ποὶπρασκομεν το αμπελιον... τὶς σῆς κλὴρονομιας και διαδοχων T 283 (1182); επιδουναι προς εμε κατ ετος δηναριον α' και την εμην κληρονομιαν T 282 (1182). || Gr. ant. 'eredità'.

κληρονομικός agg. 'ereditario': τῆς ὑποστασεως κλοιρονομικης T 307 (1192). || Gr. tardo (pap., gloss. I sec.) *id.* L-S, D.

°**κληρονόμος** s. m. 'erede': sg. gen. κληρονόμενου R I 246 (1124). Pl. κληρονήμοι T 42 (1045; ma κληρονομων ibid.), gen. κληρουνόμων R II 99 (1174); acc. κλερονομους T 163 (1140), κληρονόμος CMG 32 (1328). || V. ἀποκλερονόμος.

κληρουμοντου: v. Κλερεμόντης.

κληρουνόμων: v. κληρονόμος.

κλησιάρχου: v. ἐκκλησιάρχης.

κλητεύω: v. εκλητευοντα.

κλητούριν s. n. 'vitto': Ἐλάβομεν δὲ ἀπὸ σοῦ... ταρία εἴκοσι διὰ κλητούριν τῶν μοναχῶν GK 52 (1139) = T 161. || Da gr. med. κλητώριον 'banchetto'; cfr. bov. *klitúria* 'dolci', 'leccornie, 'dolciumi' LG s. v. κλήτωρ, ILEIKI.

Κλιβανᾶς ep. m.: ιωαννου κλιβανάς T 231 (1170), ...κλιβανᾶ ib. 232. || Da gr. ant. κρίβανος, ion. e med. κλίβανος 'forno' L-S, D + -ᾶς¹.

Κλιλσουρίαρχης ep. m.: κοσμας νικολαου κλιλσουριαρχο υιος T 24 (1029). || Lg. Κλεισουριάρχου, da gr. med. κλεισουράρχης 'comandante della guarnigione di un passo montano' (v. κλεισούρα) D, Psaltes § 66.

κλιμέ: τοῦ ενδοξου καὶ κλιμὲ καὶ εὔσιυε καὶ υψιλὲ καὶ δυνατὸν καὶ αλιθινοῦ αυθέντι ημῶν ρουκερι τοῦ κακιάνου T 194 (1149). || Lg. κλυμένου da gr. ant. κλύμενος 'famoso' L-S.

Κλιμεντούριν: v. Κλημηντήριν.

Κλιμίνια t. n. pl.: προάστειον εἰς τὰ Κλιμίνια GR 497. || Cfr. gr. tardo κλύμενον, nome di varie piante, L-S, D?

Κλίμπκαμ ep. m.: Ῥαϋνάρδος τοῦ Κλίμπκαμ Z 179 (1102). || Forma graficamente sospetta. Cfr. il t. fr. *Climbach* (germ. k l e i n b a c h 'piccolo ruscello') Dauzat-Rostaing, o *Clinchamp* (lat. c l i n u s c a m p u s 'campo in pendio') ib.

κλινήρης agg. 'costretto a letto, infermo': κληνήρης ἔκειτο ὁ Κόμης Z 179 (1102). || Gr. tardo (III-II sec. a.C.) e med. *id.* L-S, D.

κλίννω vb. tr. 'chiudere': pres. ind. 3. sg. κληννει T 71 (1092), κλίννη T 84 (1099), κληννι R I 216 (1108). || Da gr. ant. κλείω; cfr. otr. *klínno*, bov. *klígo*, *klívo* LG, ILEIKI.

Κλισουριάτης ep. m.: ὅρος τοῦ Κλισουριάτου GR 110. || Etn. da Κλεισούρα.

Κλιστός ep. m. o **-ον** t. n.: ἰωαννης του κλιστού T 469 (1269), ἴωαννου τοὺ κλιστοῦ ib. 468. || Da gr. ant. κλειστός 'chiuso'. Cfr. *Clistí* nome di una fontana DTOC.

Κλιτουφών ep. m.: προάστειον ὁ κρατεῖ αὐτὸς Κλιτουφόν GR 192-193. || Da gr. ant. Κλειτοφῶν, -ῶντος P-B.

κλοπεία s. f. 'furto': εν κλωπια καὶ εν κακηα T 189 (1146). || Gr. tardo (Strabone) *id.* 'brigantaggio' L-S.

κλόστρα s. f. 'chiostro': τὰ δένδρη ἅπερ εἰσὶν ἔσω εἰς τὴν κλόστραν τῆς αὐτῆς (μονῆς) C 679 (1219). || Da fr. ant. *clostre* m. o prov. ant. *claustra* f. FEW II 752-754; cfr. anche gr. med. κλόστριν n. 'monastero' K.

Κλοῦκλους t.: εις τοπον λεγωμένον κλοῦκλούς T 500 (1291). || Da lat. c u c ū l u s 'cuculo', con propagginazione della *l*, STC 1107. Per lo spostamento dell'accento, anteriore alla sincope di *ū*, cfr. it. *cúculo/cuculo*, gr. tardo (gloss.) κούκουβλος = κούκουλος DEI; cfr. inoltre i tt. *Crúcoli* e *Crúcuḍu* (CZ) DTOC, *Nicolai Cruculliti* Pratesi 397, 398 (1239).

κλοῦσα s. f. 'podere recintato': καθῶς περιέχει την κλουσαν μου T 305 (1191). || Cfr. it. *chiusa* s. 'riparo, argine', ecc., anche 'luogo, terreno chiuso', da lat. med. *clūsa*, lat. c l a u s a n. pl. DEI. Ma v. anche κλεισούρα.

κλύμενος: v. κλιμέ.

κλυσμόν s. n. 'lavatoio': τὸ κλήσμον τοῦ ἁγίου κόνου C 560 (1143), οσπίτιον, εν ᾧ εστῆν κλεισμόν ἐν T 491 (1281). || Da gr. ant. κλύζω 'lavare'.

Κλωσταρίας ep. m.: Νικήτας Κλωσταρίας Z 166 (1096) = λήστουρος T 183. || Da κλωστήρ 'fuso' + -ίας¹?

κνίς, -ιδός s. f. 'ortica': βλαστισάτω ἡ γῆς αὐτοῦ ἀντὶ κριθαρίου κνίδα καὶ ἀντὶ σίτου βάτων GD 32 (1036). || Gr. tardo (III sec.) *id.*, da gr. ant. κνίδη, L-S, D; cfr. otr. *kinída* LG s. v. κνίδη.

°**κνύζα** s. f. 'pulicaria': pl. κνίζαι C 318 (1154); acc. κρίζας C 308 (1142). || Gr. ant. κόνυζα, dor. (Teocrito) κνύζα L-S; cfr. bov. *kliźa*, *kriźa*, cal. *kriźa*, ecc., ngr. dial. (Corfù) κρούζα LG, ILEIKI. V. Κριζᾶς.

Κόβιος ep. m.: τὸν νικόλαν κοβίου C 316 (1157?). || Cfr. Κοβιογιάννης e Κοβος (At.).

Κόγγης epit. ed ep.: Ἰωάννου τοῦ Κόγγη e Θεοδώρου Κόγγη GK 34 (1181), Θεοδώτης τοῦ Κόγγη e gen. pl. Κογκέντων ib. 27 (sul verso del doc., sec. XIII). || Cfr. *Congi*, *Conci* DCC.

κόγκη s. f. 'conca, concavità del terreno': καταβαίνει τὸν μέγαν ῥύακα ἕως οὗ εἰς τὰς κόγκας C 307 (1142), ἀπὸ ταῖς κόγκαις ib. 308. || Da lat. med. *concha* DCL, a sua volta da gr. ant. κόγχη 'conchiglia'. Cfr. i tt. *La Conca*, *Le Conche* EG II 16, *a vallone qui dicitur conqui* C 603 (1242) = ar. *ḫandaq al-ḫiwāḍ* ('i fossati') ib. 605, r. 7. Per l'accezione geomorfica cfr. otr. *cònca* 'conca, buca, pozza d'acqua, vasca d'acqua, conca di terreno' VDS.

κόγκου, -ους: v. κόκκος.

Κοδαλός ep. m.: ιωαννης κοδαλός T 183 (1145). || Cfr. gr. tardo (Esichio) κοδαλεύομαι 'essere poltrone, indolente' L-S.

Κοδέμα t.: εἰς τόπων λεγώμενον κοδέμα C 523 (1142?). || Cfr. στὸ Κόδεμα τη λάκκα G-McD.

κοδικέλλιν s. n. 'codicillo': κοδικέλλην R I 225 (1120). || Da gr. tardo κωδικίλλιον o κωδίκελλος 'scritto', 'codicillo', da lat. c o d i c i l l u s L, (pap.) κωδίκιλλος D.

κόδικος s. m. 'memoriale': οἱ κόδικοι καὶ αἱ γραφαίε πρὸς ἀνάμνησιν γενάμεναι C 676 (1238). || Cfr. gr. tardo (pap.) κώδικον = κώδηξ D.

Κόδινης ep. m.: κωνσταντινου τοῦ κοδίνου T 187 (1145). || V. Γόδινης.

κόδιξ: v. κώδηξ.

Κοδρίονες in agion.: πλησίον τοῦ ἁγίου νικολάου κοδριόνων T 298 (1188). || Da Κόδρος P-B? (così STC 1915).

κοιαίστωρ s. m. 'questore': ὁ σεκρετικὸς τῶν κοιαιστώρων C 675 (1194), κοιεστώρων = *quaestorum* Cannizzaro 182. || Gr. tardo *id.* e κουαίστωρ, κυαίστωρ L-S suppl., L, DCG; da lat. q u a e s t o r Psaltes §§ 216, 368.

κοιλάς s. f. 'vallata', in t.: ἕως τῆς κοιλάδος τῶν γιουνκαρίων C 14 (1134). || Gr. tardo *id.* 'cavità', 'vallone' L-S. Cfr. Κοιλάς t. PPE 38 e v. Κυλάδα, κυλάδον.

Κοιλιβρᾶνος ep. m.: πρεσβυτερου ιωαννου κοιλιβρανου T 271 (1181). || Cfr. il t. *Cilifranu* (RC) DTOC.

°**κοίμησις** s. f. 'eterno riposo, morte': ὑπὸ μακαρίας κοιμήσεως T 175 (1142), πὲρ μακαρίας κημίσεως C 485 (1168), ἀπὸ τῆς κυμήσεως τῆς αὐθεντρίας C 534, 535 (1130-1140?). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* 'il sonno della morte', gr. ant. 'il giacere a dormire' L-S, D.

°**κοιμητήριον** s. n. 'cimitero': gen. κοιμηθηρίου T 248 (1177). || Gr. ant. (iscr.) e med. *id.* L-S, D.

κοινοβιακός agg. 'cenobitico': τὴν κοινωβιακὴν ζωήν CMG 160 (1336). || Gr. tardo e med. *id.* L, D.

κοινοβιάρχης s. m. 'capo di un cenobio': gen. κοινοβίαρχου Z 175 (1102). || Gr. tardo (pap. VI sec.) e med. *id.* L-S, D.

κοινόβιον s. n. 'comunità monastica, cenobio': T 471 (1270), κυνῶβοιον T 465 (1269); gen. κοινωβίου CMG 10 (1328), κυνοβίου GSJ 255, 256 (1245). Pl. gen. κοινωβίων CMG 71 (1330). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L-S, D; v. κηνοβΐαν.

κοινοβίτης s. m. 'cenobita': σὶν τõν κοινωβίτων ὅλον μικρῶν καὶ μεγάλων GM 156 (1227-1250). || Da lat. tardo (IV sec.) c o e n o b ī t a, a sua volta da κοινόβιον, DEI s. v. *cenobita*; cfr. invece ngr. κοινοβιάτης D. Qui il termine è riferito a monache. **2. Κοινοβίτης** ep.: ιωάννης κηνωβητης T 558 (s. d.).

κοινοτέρως avv. 'in comune': καὶ μέσον αὐτῶν προαύληον καὶ ὡδὸς γιτονικὴ κυνοτέρως GM 180 (1306), τὰ ἅπερ καὶ ἔχωμεν κυνοτέρος GM 60 (1123). || Dal compar. di gr. ant. κοινός.

κοιρβόσκος: v. Χοιροβοσκός.

Κοιστάνης epit. m.: σέργιος ϊερεος ο κοιστανεις T 523, 524, ecc. (s. d.). || Cfr. Κιστάνης (At.).

Κοκίζων epit. m.: ὁ Κοκίζων Γρηγόριος GR 430. ‖ Da gr. κοκκύζω 'cantare come un cuculo'.

Κόκκαλος ep. m.: θεωδορου κοκκαλου T 314 (1192). ‖ Da gr. ant. κόκκαλος 'pinolo' o da gr. med. κόκκαλον 'osso' K; cfr. bov. *kúkkalo*, otr. *kòkkalo* n. 'cranio' LG, ILEIKI e anche Κόκκαλης (At.).

κοκκίον s. n. 'grano (moneta)': pl. κοκκῆα GM 163 (1246). ‖ Gr. tardo (I sec.) *id.*, dim. di κόκκος, L-S, D. Cfr. sic. *cuccìa* f. 'frumento bollito, condito con olio, o con miele, o con latte e zucchero, che si prepara in varie ricorrenze festive' VS, cal. f. e cos. *i cuccijë* pl. 'id.' NDDC. Invece sic., cal. *kòčču* 'chicco, acino' non è da *κόκκιον var. di κοκκίον (così LG s. v. κόκκος), bensì molto verosimilmente da lat. c o c c ī, pl. di c o c c u m, c o c c u s, da κόκκος; sulla questione si veda VES I 248-250.

°**κόκκος** s. m. 'grano (moneta)': gen. κόκκου C 59 (1138), 656 (1172?), ecc. (freq.), κόγκου C 601 (1155). Pl. acc. κόγκους GSJ 146 (1155), ecc. ‖ Gr. ant. 'granello, chicco'; cfr. otr. *kòkko* 'chicco' LG, ILEIKI.

Κοκλιμάρδης ep. m.: Προάστειον Κοκλιμάρδου GR 166.

Κοκονδρικλᾶτοι ep. m. pl.: τὰ τῶν Κοκονδρικλάτων δένδρα GR 31. ‖ V. Κορκόδιλλος.

Κόκος ep. m.: θεόδωρος τοῦ κόκου T 558 (s. d.), λέοντος τοῦ κώκου R II 145 (s. d.). ‖ Da lat. c o c u s, c o q u u s 'cuoco'. Cfr. *Id.* (At.).

κοκουλλίκιος agg. 'di seta': μανδυλια κοκουλλίκια T 487 (1273). ‖ Da gr. tardo (pap. II sec.) κουκούλλιον 'cappuccio' L-S suppl., ma ngr. anche 'bozzolo' D, bov. *kukúḍḍi* 'bozzolo di seta' LG. V. κουκουλλάρικος.

°**κόλασμα** s. f. 'azione penale': ελευθερον απο παντος βάρους... χρεους αγωγης κολασματος Di Matteo 464 (1338). ‖ Gr. ant. 'castigo'.

κολειούμενος, κολευειν: v. κωλύω.

κολζέστρας: v. Κουλτζέστρας.

Κολίμνη t. f.: Ἡ Κολίμνη GR 423 (Κολύμνη nell'indice).

Κόλιπος ep. m.: ὀνουφρίου μοναχοῦ καὶ ἐπισκόπου κόλιπος C 675 (1194); αρκαδιος υιος κολιπου μαρκελλινου T 285 (1183).

κόλλα s. f. 'colle, collina', in t.: εἰς τὴν κόλλαν τῆς παλουμυάρας T 109 (1117). ‖ Da lat. *c o l l a, c o l l i s STC 1008.

°**κολλάω** vb. tr. 'congiungere, attaccare': pf. ptc. pass. ἥμισυ φούνδακος πλησίον τῆς ῥάχαπ κολλυμένου τοῦ οἴκου νικολάου τοῦ χωλοῦ C 87 (1196).

Κολλουρίδης: v. Κουλλουρίδης.

κόλλυβα s. n. pl. 'piatto di frumento cotto': τὸ τραπέζην καὶ τὰς δύο ἀπαλαρέας ἐχέτω λέων ὁ ἀνεψιός μου πρὸς εὐτρεπισμὸν κολύβων καὶ τραπέζης τῆς μελλούσης προτίθεσθαι ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ ἁγίου βαρδολομαίου R I 155 (1049). ‖ Gr. tardo (scol., Esichio) *id.* 'piccola torta' L-S, gr. med. anche «grano cotto, spesso mescolato con chicchi di melograno, di uva passa, farina, zucchero in polvere, ecc., che si porta su un vassoio in chiesa alla fine di una messa di requie e si distribuisce ai presenti a glorificazione del defunto» D. Cfr. otr. *kòḍḍivo, ta kòḍḍiva* 'pappa di grano (o farina) cotto' LG, ILEIKI; gr. med. νὰ ἔνη χάρην κωλίβων τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸν λυτουργίων μοῦ ActAth III 81 (ca. 1270-1274), ib. 85.

Κολοβράριος t. m.: gen. κωλοβραριου T 122 (1124), κολοπράρϊου T 449 (1269). **b. Κολοβράρος**: κολουράρος T 368 (1214); gen. κολοβράρου T 145 (1131), καλοβράρου T 292 (1187), 305 (1191), ecc. ‖ Da lat. c o l ŭ b r a, c o l ọ b r a 'serpe' REW + -άριον[3]. Ora *Colobraro* (MT); cfr. *clerus Columbrarum* Vendola 2057 (1310), *Colavrari* (CZ) DTOC e il cg. *Colombraro* DCC.

Κολόκινθος ep. m.: κολούκινθος e gen. κολοκίντου C 533 (1130-1140?); τὸν κολόκινθον ib. 532; τοῦ Κολοκίνθου MénC 327 (1107). ‖ Da gr. tardo κολόκυνθος, gr. ant. κολοκύνθη, κολοκύντη 'zucca' L-S. Cfr. gr. med. Κολοκύνθης Mikl-M.

Κολοκρινῶν: εἰς βουνὸν τῶν Κολοκρινῶν GR 129.

κολδμυος: v. Κουλοῦμβος.

Κολόννα t. f.: το ρϊάκην της κωλωννας T 256 (1179); αἱ Κολόναι GR 122. ‖ Da lat. c o l u m n a 'colonna'.

Κολοντζέστρας: v. Κουλτζέστρας.

κολοπράρϊου: v. Κολοβράριος.

Κολοράδης: v. Καλοράδης.

Κολοργοί ep. m. pl.: τεὶν ὑπόστασην τεὶν λεγομένιν τῶν Κολοργῶν GO 125 (1054).

Κολόσιτος ep. m.: ὁ Κολόσιτος GR 347. ‖ Da καλός + gr. ant. σίτος 'grano'? Ma forse lg. Κολόσιρτος per Κωλόσυρτος; cfr. ngr. κωλοσυρτός, κωλοσούρτης 'che si trascina sui glutei', 'che cammina con difficoltà, lento, tardo' D e i tt. *Colasirti*, (dial. *Calosirti*), *Culusirti* DTOC.

κολούμβα: v. Κουλούμβα.

Κολοῦμβος: v. Κουλοῦμβος.

κολούμιον s. n. 'mucchio, cumulo (di pietre)': ἀναβαίνει... ἄχρι εἰς τὸ πέραμα τὸ κολουμίον C 319 (1154), ἀπέρχεται τὰ κωλλούμενα τῶν λίθων ἄχρι εἰς τὸν ῥύακαν τοῦ μιλτζεχίλφε εἰς τὸ πέραμα τῶν κολουμίων ib. 320 = τῶν κολουμὲνων Spata III 54. ‖ Da gr. med. κουμούλι 'mucchio', tratto da lat. c u m u l u s, D, K; cfr. otr. *kulúmi* 'id.' LG, ILEIKI, ngr. κουλούμι. V. Κουλουμεῖτες, ma anche κωλλούμενον.

Κολουμούρδονες ep. m. pl.: οἱ Κολουμούρδονες GR 509-510. ‖ Da *Κολουμούρδης + -ωνες.

Κολοφόσσης ep. m.: του κολοφόσση T 406 (1242). ‖ Cfr. Κολοφούσης (At.)?

Κολτζέστρας: v. Κουλτζέστρας.

κολτούρα: v. κουλτούρα.

κολύβων: v. κόλλυβον.

°**κολυμβήθρα** s. f. 'fonte battesimale': ἐν τῇ κοληµβηθρα του βαπτησματος T 308 (1192). ‖ Gr. tardo (pap. VI sec.) 'id.', gr. ant. 'piscina'. Cfr. il t. *Colombrita* EG I 44.

Κόλφος t. m.: το χωραφιον τού κολφου T 224 (1166), εἰς τὴν ὑποθεσιν τοῦ κόλφου T 302 (1189). ‖ Da gr. tardo (gloss.) e med. κόλφος, gr. ant. κόλπος 'seno', 'valle' L-S, D; cfr. bov., otr. *kòrfo* 'seno, grembo', 'corpetto, panciotto' LG, ILEIKI.

Κολωνίαι t. f. pl.: τὸ μέρος αὐτοῦ... τὸ τῶν κολωνίων τῶν γυμνῶν T 66 (1087). ‖ Da lat. c o l ō n i a 'fattoria'.

κομάτιον: v. κομμάτιον.

κομβεντίων s. f. 'convenzione': κομβεντζίονος = *conventionem* Cannizzaro 182.

Κόμβος ep. m.: ἡ θεία τοῦ Κόμβου GR 267, τοῦ λεῶ κόμβου R I 271 (1131), θεοδώρου τοῦ κόμβου R II 147 (s. d.). ‖ Cfr. *Cumbo* DCC, DCS, DCSO, *Andreas* e *Leo Combus* Vendola 2452, 2453 (1325). V. κόμπος.

Κόμβουλος pr. m.: κόνβουλος ἀδελφὸς αὐτοῦ C 27 (1145). ‖ Ipocor. del prec.?

κομέρκιον s. n. 'dazio, imposta doganale': κομέρκιον C 360 (1116), κουμέρκιον ἢ ἕτερόν τι δίκαιων C 490 (1180?). ‖ Gr. med. (VII sec.) κομ(μ)έρκιον, κουμ(μ)έρκιον 'tributo' L, DCG, da lat. c o m m e r c i u m 'commercio', lat. med. *id.* anche 'imposta doganale' DCL; ngr. dial. 'dazio', 'dogana' Andriotis s. v. κομμέρκιον.

κόμες: v. κόμης.

Κομέττας ep. m.: νικολαὸς υἱὸς κομεττα R II 38 (1144). ‖ Ipocor. da Κόμης?

Κομήνης ep. m.: Γρηγορίου Κομήνου GO 121 (1053?). ‖ Cfr. Κομηνος, Κομίνης (At.), *Comini*, *Cumino* DCC; v. Κούμενος.

Κομηρκηάρης ep. m.: Λαδιος μηρκηαρη CDBa IV 85 (1065; κομηρκηαρη nell'indice). ‖ Da gr. med. κομμερκιάριος 'esattore d'imposte' D, da κομ(μ)έρκιον.

κόμης s. m. 'conte': κόμης GO 49 (1051), 171 (1065), ecc., κόμις C 312 (1144?), T 522 (1202), κώμης GSJ 103 (1138?), κόμιτα T 73 (1093) = κόμης GSJ 264, κόμῆς Sola 536 (1068), κόμες Caspar 634 (1098); gen. κόμητος GSJ 158 (1056), C 1 (1095?), ecc., κόμιτος C

312 (1144?), 367 (1095), ecc., κώμητος C 315 (1157?), 453 (1245), κώμιτος C 661 (1185); dat. κόμητι GSJ 55 (1098), C 407 (1112); acc. κόμιτα γαλαίας C 369 (1176). ‖ Gr. tardo κόμης, da lat. c o m e s, L-S; gr. med. anche κόμις, -ιτος D. **b.** id.: gen. κομι T 522 (1202); acc. κόμην C 357 (1099?). ‖ Gr. med. κόμη gen. e κόμην acc. K. **2.** Κόμης ep. m.: GR 359; gen. Κόμητος GSJ 142 (1154), Κόμιτος GSJ 182 (1166), 200 (1177), Κώμητος GSJ 115 (1144). ‖ Cfr. *Comi*, *Comis* DCC.

κομηστάβουλος s. m. 'conestabile, ciambellano': κόμησταβουλως R I 267 (1125), κομισταῦλός R II 35 (1144); gen. κομισταύλου T 128 (1125); acc. κομησταῦλον R I 254 (1126). ‖ Da lat. med. *comes stabuli*, *comestabilis* «qui Regii stabuli, et equorum principis curam gerebat» DCL, cfr. *Regie private masnede Comestabulus* DN 206 (1187), *regius iustitiarius et comestabulus* ib. 263 (1194). V. κονησταῦλος, Κουσταῦλος, στάβλος.

Κομητᾶς ep. m.: Προάστειον τῶν παιδίων τοῦ Κομιτᾶ GR 167. ‖ Cfr. *Stephanus Comita* Pratesi 414 (1244), *Comità* (CZ), Κομητᾶς (Grecia, IX sec.) DCC, da κόμης o Κόμητος + -ᾶς[1].

κομητᾶτος o **-ον** s.: κομητάτου = *comitatu* Cannizzaro 182.

κομητίσσα s. f. 'contessa': κομητήσση C 395 (1101), κομητήσσα GM 55 (1111?). ‖ Gr. tardo κομητήσσα, -ίσσα L-S; cfr. *comitissa* DN 15 (1123). **2. Κομητίσσα** t.: γουλιέλμου τῆς κομιτείσσης C 628 (1137), περιβόλι πλισίων τῆς κομητίσσας GSJ 248 (1222).

κόμητος s. m. 'conte': Ῥωπερτος Σκαλλούνης κωμιτος καὶ αὐθεντης πόλεως Μαλβίτου Holtzmann 340 (1083), Ρωκεριος κωμιτος e Ράως Ρουτέλλιος κωμιτος ib. 341. ‖ Var. di κόμης, o da lat. med. *comitus* = *comes* DCL; cfr. it. *còmito* 'nostromo', it. ant. 'comandante di galea' DEI. V. ἀποκόμητος. **2. Κόμιτος** pr.: C 426 (1182), 431 (1182); gen. Κομήτου GR 168, Κομείτου GO 130 (1054), Κομοίτου GSJ 196 (1172). ‖ Cfr. *Còmito* cg. (It. merid.) DCC, DCSO.

Κομητώ pr. f.: Κωμητῶ μοναχή e Κομητοῦς μοναχή, γυνὴ Ἰωάννου GO 184 (s. d.), οἱ παῖδες τῆς Κομητοῦς Z 165 (1096) = οἱ παίδες κομιτοῦ T 183 (1145). ‖ Da Κόμητος o Κομητᾶς.

°**κομιδή** s. f. 'saccheggio': οὐκ ὀλίγας τυραννίας καὶ κομιδὰς ὑπῆρχε πεποιηκὼς ἐν ὅλῃ τῇ Ἰταλία GT 18 (1002). ‖ Gr. ant. 'assistenza', 'rifornimento'.

°**κομίζω** vb. tr. 'portare': ἐκώμησές σσοι 'ti portò' C 424 (1182); ἦναι αὐτὸν... κομιζεσθῶσα 'sia portato' C 644 (1099).

κομισκόρτης s. m. 'conestabile, ciambellano': R II 29 (1143). ‖ Gr. med. *id.* D, κόμης κόρτης «*Comes Cortis*: cui tentoriorum cura incumbebat, seu potius Imperatoris, vel Ducis exercitus in Tentorio versantis custodia» DCG, da lat. med. *comes cortis* DCL.

Κομιτάριος ep. m.: γουλιέλμος κομιτάριος C 562 (1143). ‖ Da lat. med. *comitas* 'societas, congregatio' DCL.

Κομιτολέων ep. m.: gen. κομιτῶλεοντος, κομιτõλεοντος, κομιτολεοντος, κομιτõλεοῦ T 148 (1132). ‖ Da κόμητος + Λέων.

κομμάτιον s. n. dim. 'pezzetto (di terreno)': κομάτιον τοῦ χωραφίου e dat. κοματίῳ C 667 (1179), κομματίου gen. ib. 668. ‖ Gr. med. *id.* D, gr. tardo (IV sec.) dim. di κόμμα L-S.

Κομνηνός epit. m.: ἀλεξίου μεγαλου υασιλειος του κομνινοῦ T 65 (1086), ιωαννου υασιλεως τοῦ κομνηνου T 131 (1126). ‖ *Id.* P-B.

Κομνιανόν t. n.: ὑπάρχει ἐκ τῆν μαγιδαν τοῦ κομνιανοῦ T 558 (s. d.). ‖ Da lat. C o m i n i u s Schulze? Cfr. *Comignano* TCI 29 A 1 (Abruzzo).

κομουδᾶτον s. n. 'comodato': κομουδάτου = lat. *commodato* Cannizzaro 182.

κομπαλατζῖνος s. m. 'compagno di palazzo, compalatino': κομπαλατζίνων

= lat. *compalatios* Cannizzaro 182. ‖ V. παλάτιον.

°**κόμπος** s. m. 'inganno': pl. dat. κόμποις GSJ 54 (1098). ‖ Gr. tardo e med. 'legame, vincolo', 'nodo' L-S, D, da gr. ant. κόμπος 'rumore', 'vanteria' EL. Cfr. bov., otr. *kòmbo* 'nodo', *kombònno* 'annodare', 'ingannare' LG, ILEIKI. V. Κόμβος.

Κομπόστα pr. f.: κομπόστα e gen. κομπόστας T 541 (s. d.). ‖ Da lat. c o m p o s i t u s 'sereno, moderato'; cfr. il cg. *Composto* (PA).

Κονᾶτος ep. m.: νοταρίου νικολάου τοῦ κονάτου C 337 (1188). ‖ Cfr. Γονάτος (At.)?

κονδακάριν s. n. 'raccolta di brevi inni': GSJ 102 (1138?). ‖ Da gr. med. κοντάκιον 'breve inno liturgico, che contiene in sintesi il soggetto della festa del giorno' D; cfr. però anche *ut scribatis me et Grimaldo socero meo in ipso condaci* CDBa I 16 (1017; qui evidentemente 'elenco dei defunti per i quali si doveva pregare'), *psalterium et isti chiro chatismatari* (= οἱ στίχοι τῶν χαθισμάτων 'versetti dei salmi che si cantano stando seduti' D) *et condacaro* ib. 31 (1032), *condacium unum* CDCv VIII 38 (1058).

Κόνδενα ep. f.: τῆς Κονδδένας GO 61 (1052?). ‖ Da Κονδός + -αινα; cfr. *Cóndena*, *Cóndona* tt., *Cóndina* cg. DTOC.

Κονδή ep. f.: τῆς κονδῆς C 393 (1101-1113?), T 284 (1183). ‖ Da Κονδός.

Κονδήλας ep. m.: λέων κονδήλας C 317 (1154). **b. Κονδίλης**: νικολαου κονδιλου T 165 (1141), γρηγοριου κονδίλου T 184 (1145). ‖ Da gr. ant. κόνδυλος 'pugno'; cfr. Κονδυλάς, Κονδύλης (At.).

Κονδιδος ep. m.: ἀπὸ δυσμὰς ἡλία κονδιδος T 247 (1176).

κονδίκιον s. n. 'patto': κονδικίω = lat. *condictione* Cannizzaro 182.

Κονδιτᾶς ep. m.: κυροῦ ἰωάννου κονδιτᾶ T 296 (1188).

Κονδο-: quale primo elemento dei seguenti eponimi, quasi tutti maschili, equivale all'epiteto κονδός, κοντός (v.) 'corto, basso (di statura)', determinante di nomi propri o appellativi. V. anche Κοντο-. **2. Κονδοβασίλιος**: gen. Κονδδοβασήλη GO 62 (1052?), Κονδοβασιλίου C 453 (1245). ‖ V. Βασίλειος e cfr. Κοντοβασίλης (At.). **3. Κονδογαλάτης**: gen. κονδογαλάτη C 416 (1125?), κονδογαλάτου C 314 (1144?). ‖ V. Γαλάτης. **4. Κονδοκοσμᾶς**: gen Κονδοκοσμᾶ GD 48 (1042). ‖ V. Κοσμᾶς. **5. Κονδολέων**: T 360 (1213), Κονδολέον GSJ 223 (XII sec.), Κοντολέων GR 354; gen. κονδολέοντος T 166 (1141). ‖ Gr. med. Κοντολέων Moritz I 13. V. Λέων e cfr. *Nicolaus Conduleo* Vendola 3727 (1310), *Condolèo* DCC, *Contolèo* DCS. **6. Κονδολίμης**: τοῦ Κονδολίμι GR 252. ‖ Da gr. ant. λαιμός 'gola', ma otr. *lemò* 'bocca' LG, ngr. λαιμός 'collo' B: 'Collocorto'. Cfr. Κοντόλαιμος (At.) e inoltre da μακρο- 'lungo' *Leo Macrolemus* TabMalf 177 (1267?), da χονδρο- 'grosso' *Iohannes de Contralema* Vendola 4420 (1324), *Iohannes Condrolumadi* ib. 4082 (1325). **7. Κονδολούκης**: Βασίλειος Κονδολούκης Z 168 (1102) = κονδολούκου T 184 (1145). ‖ V. Κοντολούκης. **8. Κονδομιχάνης**: gen. κονδομιχανου T 389 (1229). ‖ Lg. Κονδομιχάλου, da Μιχαήλ? **9. Κονδομύττης**: κονδομήττης CSS 28, κονδομίττης CSS 101. ‖ Gr. med. Κονδομύτης Moritz I 13, 24. Da gr. med. μύτη 'naso' D; cfr. bov., otr. *mìtti* 'id.' e il cg. *Condomitti* (RC, ME) DCC, DCSO. V. ἀκρόμυτον. **10. Κονδονικήτας**: GR 531, κοντονηκητας T 287 (1184); gen. Κοντονικήτου GSJ 125 (1151). ‖ V. Νικήτας. **11. Κονδονικόλαος**: gen. κονδολικολάου T 355 (1211). | V. Νικόλαος. **12. Κονδοούρσα** f.: οἱ υἱοὶ τῆς Κονδοούρσας GR 289 (Κονδοσούρα nell'indice). ‖ Da un m. *Κονδοῦρσος. V. Οὖρσος; cfr. *Condurso*, *Contursi* (It. merid.) DCC, DCSO. **13. Κονδοπέτρος** ep. m.: GSJ 242 (1222), κωνδοπετρος T 557 (s. d.); gen. Κονδοπέτρου GM 49 (1095);

acc. Κονδόπετρον ibid. e 50. || V. Πέτρος.

κόνδος, κονδός: v. Κοντός.

κονηστάβλος s. m. 'conestabile': ρογεριον τοῦ κονησταυλου ἡμῶν δεμοῦνς R I 260 (1126). ||Da fr. ant. *conestable* 'ufficiale preposto alla cura delle stalle', a sua volta da lat. med. *comes stabuli* (v. κομηστάβουλος). Cfr. la glossa sic. ant. (XIII sec.) φάλαγξ· λα κουνουσταβιλία, in "Cultura neolatina" IX, 1949, 134, n° 295. V. κονοστάβλος, Κοντοσταύλος, Κουνουσταῦλος, Κουσταῦλος.

Κονιάτης ep. m.: Γεώργιος Κονιάτης GR 322. ||Da gr. tardo κονιάτης 'intonacatore, imbianchino' L-S, D. Cfr. *Nicolaus Chuniati* Pratesi 402 (1240).

κονικόν: τὸ μοιράδιον αυτου ὃ εἶχεν μετα τὸν κονικόν T 120 (1122). || Lg. γονικόν 'paterno, avito'.

Κονόμος ep. m.: ἰωάννης κόνομος C 372 (1176) = κονόμος Spata II 442. ||Da gr. ant. οἰκονόμος 'amministratore della casa', 'economo'. Cfr. *Id.* (At.) e bov. *konomúso* 'economo' TNC, ILEIKI, regg. *cunumusu* NDDC.

Κόνος pr. m.: Κώνου μοναχοῦ GSJ 103 (1138?). || Da Εἰκόνιος P-B. Cfr. *Conus capellanus* Pratesi 36 e 38 (1142) e il cg. *Cono* (Aidone EN, Bronte CT, Galati Mamertino, ME). **2.** agion.: τοῦ ἁγίου κόνου Z 152 (1086), C 560 (1143). || Cfr. *ecclesiam Sancti Iconii de Gratera* Mirto 141 (1223), i tt. *Sancono, San Cono* TCI (in varie zone merid. e sic.), l'etn. *Santicunari* DTOC. V. Ἠκονών, Κοῦνα.

κονοστάβλος s. m. 'conestabile': ρικαρδος κονοστάβλὸς σκυλλακος T 201 (1154). ||V. κονηστάβλος; cfr. *Conostávoli* t. (RC) DTOC, *Contestábile* cg. DCC.

κονραδου: v. Κωρράδος.

Κόνσια t. f.: gen. κονσίας R II 143 (1195), κονσου R II 71 (1168) = *consiam* ib. 70, 141. || Cfr. *Consie comes* CDVerg VIII 194 (1185), *Theodorus de Consa* TabMalf 218 (1283). Ora *Conza della Campania* (prov. di Avellino).

Κονσίλιος ep. m.: Z 177 (1102), κοντζηλλιος T 129 (1126). ||Da lat. c o n s i l i u m 'prudenza, saggezza'; cfr. *Consiglio* (PA).

Κονσίνα agg. in t.: εμον μοναστήριν τόν λεγόμενών εις τὴν στράτα κονσίνα T 71 (1092), ἀπὸ τὴν στράταν κόνσίνα ibid. || Da Κόνσια.

κονσοπρίνος s. m. 'cugino': gen. κονσοπρίνου = lat. *consobrini* Cannizzaro 182.

κονσου: v. Κόνσια.

κόνσουλος s. m. 'console': pl. κόνσουλοι = lat. *consules* Cannizzaro 182. ||V. κούνσολος.

Κοντακάρης ep. m.: Βασίλειος Κοντακάρης Z 178 (1102). || Da gr. med. κόνταξ 'telum, iaculum' DCG + -άρης[1]. Cfr. *Basilius Condacari* Mirazita 153 (1097), Κοντακάς (At.).

Κονταρᾶς ep. m.: θεόδωρος κονταρας T 182 (1145); gen. κοταρᾶ T 447 (1268). ||Da gr. med. κοντάριον 'verutum, venabulum, telum, hasta' DCG + -ᾶς[1]. Cfr. Κονταράς (At.).

Κονταράτης ep. m.: λέων κονταράτης C 413 (1122). || Dal seg.

κονταρᾶτος s. m. 'soldato armato di giavellotto': κοντούρων καὶ κονταράτων ἐκυολήν T 55 (1054?). || Gr. tardo e med. *id.* D. V. Κονταρᾶς. **2. Κονταρᾶτος** ep.: κονταράτος T 184 (1145) = Κριθαρατος Z 168, κὸνταρατος T 78 (1097), κωνταρατος T 352 (1204), κοντάρατος T 241 (1174); gen. κονταράτου R II 148 (s. d.), T 351 (1204); acc. κονταράτον T 240 (1174), 257 (1179). ||Cfr. Κονταράτος (At.) *Cantoratus* CDBr I 142 (1260), *Contaratus* De Citella I 219 (1187) e i tt. *Cantorato, Canderato, Condorati* DTOC. V. il prec.

Κοντάριος ep. m.: λέων κοντάριος C 415 (1122?). || Da gr. med. κοντάριον (v. Κονταρᾶς); cfr. Κοντάρης (At.) e v. Μαυροκοντάρης.

Κονταχαίριοι ep. m. pl.: πλησίων τῶν Κωνταχαιρίων GR 520 (Κοντοχαίριοι nell'indice). || Gr. med. Κονδοχέρης Moritz I 13, da κοντός, κονδός + χέριν.

Κοντζαρία t. f.: ῥηγκάρδος τῆς κοντζαρίας C 325 (1172). ||Cfr. sic. *cunzaria* 'conceria' VS.

Κοντζήλλιος ep. m.: άρεθος κοντζηλλιος T 129 (1126). || V. Κονσίλιος.

*κοντίζω: v. ἀκοντίζω.

Κοντῖνος ep. m.: κοντίνου μάρτυρ gen. T 83 (1098). || Ipocor. di Κώντης.

Κοντο-, come Κονδο- (v.), nei seguenti eponimi maschili. V. anche Κονταχαίριοι. **2. Κοντογεώργιος**: Ἰωάννης ὁ Κοντογεώργιος Z 176 (1102). || *Id.* (At.); v. Γεώργιος. **3. Κοντολούκης**: Βασίλειος Κοντολούκης Z 168 (1145) = ...κονδολούκου T 184. || Da Λούκης (At.); cfr. *Condoluci* (RC, ME) DCC, DCSO. **4. Κοντομαῦρος**: ὁ Κοντομαύρος GR 176. || V. Μαῦρος. **5. Κοντοστέφανος**: GR 177. ||Gr. med. *Id.* Mikl-M, Moritz I 13; v. Στέφανος.

Κοντός epit. ed ep. m.: gen. τοῦ Κοντοῦ GT 18 (1002), Γεωργίου τοῦ Κοντοῦ GR 26, τοῦ κοντοῦ T 531 (1251), Ἰωαννοῦ Κοντοῦ GR 170; acc. Θεόδωρον e Μαρίαν Κοντόν Z 151 (1086). **b.** νικόλαος ὁ κονδός (v. Κονδονικόλαος) C 27 (1145); τοῦ Κονδοῦ GO 101 (1053), λέοντος τοῦ κονδοῦ R I 145 (1044). Pl. τῶν Κονδῶν GR 190. || Gr. tardo (II sec.) κοντός e κονδός 'corto' L-S, D. Cfr. otr. *kondò* 'corto, basso', bov. *kondò* 'vicino', ma *kondèno* (da κονταίνω) 'raccorcio' LG, ILEIKI, *Condò* DCS. V. Κόνδενα, Κονδο-, Κοντο-. **2. κόνδος** agg. 'breve', 'corto': οἱ ἀδικία τοῦ ὅρου τοῦ κόνδου C 535 (1130-1140?). **b. Κόνδος** epit. ed ep.: Λέον Κόνδος GSJ 222 (XII sec.), Νικοδίμου, ὁ τῖ ἐπονυμία Κόνδος GK 24 (1024); οἵ παίδες κόνδου T 183 (1145). || Lg. Κονδός? **c.** νικόλαος ὁ κόνδος = ar. *al-qaṣīr* ('il corto') C 146*b* (1178). || Cfr. *Iohannes Cundo* Vendola 3683 (1310). **3.** t.: Ἕτερον τόπιον εἰς Πτελέαν, ὃ λέγεται Κουντός GR 314; εἰς τὸ βουνὴν τὸ λεγόμενον τοῦ κονδοῦ C 526 (1142). || Cfr. i tt. *Condó, Condí* DTOC, *Connò, Cunnò* EG I 44. **b. Κόνδος**: ἐκ τὰ λεγόμενα τοῦ Κόνδου GM 173 (1304), ὁ ξεροριαξ ὁ λεγώμενος τοῦ Κόνδου ib. 175.

Κοντοσταῦλος ep. m.: Νικόλαος Κοντοσταύλος Cañellas 158 (1167). || Cfr. lat., med. *contestabilis*, *contestabulus* DCL e v. Κονηστάβλος.

κοντοῦμαξ s. m. 'contumace': κοντοῦμαξ = lat. *contumax* Cannizzaro 182.

κοντοῦρα: v. κουλτούρα.

κόντουρος s. m. 'cavallo con la coda mozza': κοντούρων καὶ κονταράτων ἐκυολήν T 55 (1054?). || Gr. med. *id.* D, anche κούντουρος, κό(ύ)νδουρος 'id.' DCG. Cfr. bov. *kúnduro* 'corto' LG, ILEIKI. **2. Κούνδουροι** t. pl.: εἰς Κουνδούρους GR 379. Cfr. *Condûri* TCI 51 D 6, *Cóndera, Condúrena* (da -αινα, ep.), ecc., *Cùndari* EG I 46, forse *Cundurí* DTOC, i cgg. *Cùndari* DCC, DCS, DCSO, Κοντούρης e Κουντούρης (At.). Prob. il toponimo designava una stazione di posta; cfr. Kahane *Greek* III 33.

Κόξαρης ep. m.: Κόξαρις Z 177 (1102); gen. κοξαρι T 337 (1199), κόξαρου ib. 338 e T 217 (1164). || Da gr. med. κόξα, a sua volta da lat. c o x a 'coscia', DCG, D, + -αρης[2]. Cfr. gr. med. Κόξης epit. ("a gravidiore forte coxa") DCG, *Rogerius Coxari* Mirazita 152 (1097), *Iohannes Cossari* Vendola 3172 (1310) e i cgg. *Còssari* DCC, Κοσσαράκης (At.).

Κόπαδρος epit. m.: σοτηριχὸς ἱερεὺς ὁ κόπαδρος C 56 (1143-1145?). || Forma dissimilata da gr. ant. κόπρος 'escrementi' + ἀδρός 'grosso'?

κοπάνα s. f. 'mazza': πελεκια γ′ αξιναρια β′ σίδηρα του ενὸς μίλου δύο δερπανα θεριστικὰ καὶ δύο κλαδευτ, κοπάναν R I 136 (1007). ||Cfr. ngr. *id.*, accr. di κόπανον 'maglio' D, B, otr. *kòpano* 'manganello, mazza' LG, ILEIKI. Ma forse è lettura inesatta per κόπανον.

Κόπας ep. m. (?): πλησίον τοῦ Κόπα GR 480. ‖ L' -ο- è di lettura incerta.

Κοπέροιον t. n.: GR 25 (ma Κοπέρσιον nell'indice).

κοπέρτα s. f. 'coperta': pl. acc. κοπέρτας T 325 (1196), κοῦπέρτας T 356 (1211). ‖ Da lat. med. *cuperta* DCL; cfr. it. *coperta*, da lat. c o o p e r t a, DEI.

κοπέρτιον s. n. 'coperta': pl. κοπερτια T 224 (1166). ‖ Dal prec. + -ιον. **b. κοπέρτον**: pl. κοπέρτα T 487 (1273).

°**κοπιάω** vb. intr. 'lavorare intensamente, faticare': pres. ptc. τοῦ κοποιῶντος T 307 (1192), κοπιῶντες T 35 (1035); pf. ind. κοπιᾰκαμεν R I 140 (1041). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) e med. 'id.', gr. ant. 'essere stanco, spossato' L-S, D.

κόππα s. f. 'coppa': pl. acc. κόππας = lat. *coppas* Cannizzaro 182. ‖ Da lat. tardo c u p p a, lat. c ū p a 'tino' DEI s. v. *còppa*, REW 2409.

Κόππολα ep. m.: πέτρος κοππολα T 264 (1180). ‖ Cfr. *Cóppola*, da cal. *coppula* 'berretto' DCC, *Franciscus Coppula* TabMalf 269 (1296). V. Κουππουλέλλας.

Κοπρισία t. f.: εἰς τὴν Κοπρισίαν GR 47. ‖ Cfr. gr. tardo (III sec. a. C.) κόπρισις 'concimazione' L-S, ngr. κοπρισιά 'id.' D, e il t. *Cropisía* (CZ) DTOC.

°**κόπτω** vb. tr. 'tagliare': κὲ ἐκόπτη C 560 (1143), lg. καὶ κόπτει 'e devia, passa per la via più breve'; καὶ ὁ σταυρὸς ὑπάρχη κεγκομμένος ('inciso') εἰς τὰ λιθάρια C 526 (1142). ‖ Cfr. bov., otr. *kòfto*, ecc. LG, ILEIKI.

Κοράκης ep. m.: καλωκυρις χωράκις T 151 (1133?); Μουλέβου Κουράκη GD 48 (1042). ‖ Da gr. tardo (pap. III sec.) e med. κοράκιον, dim. di gr. ant. κόραξ, 'corvo' L-S, D; cfr. *Corace, -i* DCC, DCSO, Κοράκης (At.).

Κόραξ t. m., da ep.: εἰς τοῦ Κόρακος GR 45. ‖ Da gr. ant. κόραξ 'corvo'; cfr. i cgg. *Còrica* DCC, DCSO, Κόρακας (At.), ngr. κόρακας 'corvo' D.

Κόρας ep. m.: καλωκυρος Κορας T 108 (1117). ‖ Cfr. *Id.* (At.) e v. Κόρη, Κωράτζης.

Κοράσιον t. n.: εις το κορασιον T 494 (1283). **b. Κοράσια** pl.: Εὐλαμπίου τῶν Κορασίων GR 476. ‖ Da gr. tardo e med. κοράσιον 'ragazza' L-S, D? Cfr. *Curaso* (CS), *Corasi* (CZ) e il cg. *Corasaniti* DTOC, otr. *korási* 'ragazza' LG, ILEIKI; v. Κωρασιανός.

Κορατούρης ep. m.: κορατούρις C 460 (1269); gen. κωράτορεος R I 272 (1131). ‖ Cfr. sic. *curaturi* 'curatore', 'medico' VS, da lat. c ū r ā t ō r, - ō r i s e v. κουράτωρ.

κοράτωρ: v. κουράτωρ.

κοράτωρας s. m. '(pro)curatore': T 398 (1233). ‖ Da κουράτωρ. **2. Κοράτορας** ep. m.: T 162 (1139); gen. κοράτορα T 395 (1232), τοῦ ἰωάννου κορατωρας T 398 (1233). ‖ Cfr. *Pauli curatora* gen. CDBa IV 13 (997). *Procuratoris Curie tamquam Curatulus* CDBr I 111 (1245) e i cgg. *Coratula, Curàtolo, Curatolànini* (da -ωνες), bov. *koràtora* 'capo dei mandriani', cal. *curàtulu* 'fattore' DCC, LG, ILEIKI.

Κορβίγκιος ep. m.: ὁ κορβίγκιος C 380 (1221).

Κορβισέρης ep. m.: gen. κορυισέρι T 134 (1127). **b. Κορβουσέρος**: T 256 (1179). ‖ Da fr. ant. *corvisier* 'calzolaio', lat. med. * c o r d o v e s a r i u s FEW II 1182. Cfr. *Carboserius* DN 77 (1156), *Corviserius* ib. 120 (1170), *Ionaffo corveserio* Pratesi 85 (1188), sic. *curviseri* 'calzolaio, ciabattino', 'conciapelli' VS, e i cgg. *Corvisieri, -o* (It. merid.), *Corbisiero* DCS. Improbabile un confronto con fr. *Corbisier, Corbusier* 'cestaio' Dauzat. V. Καρβουφέριος, Κορβοσεός, Κουρβουσέρης.

Κορβοσεός ep. m.: ῥάος κορβοσεός R I 271 (1131). ‖ Lg. κορβοσέρος, per Κορβισέρης?

Κορβουλῖνος pr. m.: κορβουλίνος καβαλλάριος T 211 (1159), κουρουλῖνος T 206 (1159); gen. κουρουλήνου ibid., κυρου κορβολίνου T 209 (1159). ‖ Cfr. fr. *Corbelin* Dauzat s. v. *Corbeau*, *Petrus corbolinus* DN 254 (1193).

κορβουσέρος: v. Κορβισέρης.

Κόρδαρης ep. m.: Λέοντος Κόρδαρη GM 131 (1194; Κορδάρης nell'indice). ‖ Da lat. med. *cordarius* 'cordaio' DCL; cfr. *Cordaro* (It. merid.) DCC, DCSO.

Κορδέλλης ep. m.: πλησίον τοῦ Κορδέλλη GD 58 (1061). ‖ Da lat. med. *cordella*, dim. di c h o r d a, DCL; cfr. ngr. κορδέλλα 'fettuccia, nastro' D, Κορδέλλης e Κορδελλάς (At.).

Κορδονία ep. f.: ὁ οἶκος κορδονίας C 32 (1155). ‖ Da un m. *Κορδόνης; cfr. *Cordone* (PA), Κορδονία (At.), it. *cordone*, da cui ngr. κορδόνι D.

Κορέ pr. m. indecl.: ὡς δαθὰμ καὶ ἀυηρῶ καὶ κορέ οὓς χάνασαν ἡ γῆ κατεπιεν αυτους T 76 (1093). ‖ Personaggio biblico (*Numeri* XVI).

Κορέτζανον t. n.: εἰς το Κορέτζανον GR 104. ‖ Lg. Κορετζᾶνον, da lat. C o r e t i u s Schulze + - ā n u m.

κορεύγειν: v. κουρεύω.

Κορεψογένης ep. m.: ἀρκάδιος κορεψογένης T 558 (s. d.). ‖ Da gr. ant. κουρεύω + γένειον: 'sbarbato'.

Κόρη pr. f.: θεωδορου τῆς κόρης T 469 (1270). ‖ *Id.* P-B; v. Κόρας.

Κοριλιᾶνα t. n. pl.: κάτοικος δὲ χώρας Κοριλιάνα Müller 13 (1359). ‖ Ora *Corigliano* (LE), da lat. C o r e l (l) i u s Schulze o * C o r i l i u s + - ā n u m.

κοριλλιούνη, κοριλλιωνίω: v. Κουρουλλιούνη.

Κορίνθιος etn. m.: στεφάνου τοῦ κορινθίου C 57 (1143-1145?). ‖ *Id.* P-B, da gr. ant. Κόρινθος.

Κορκόδιλλος ep. m.: γεόργης κορκοδιλλος T 560 (s. d.). ‖ Da gr. tardo (gloss.) κορκόδριλλος 'coccodrillo', gr. ant. κροκόδιλος L-S. Cfr. Κορκόδειλος, Κροκόδειλος (At.). V. Κοκονδρικλᾶτοι.

Κορκούας ep. m.: γέρων ἀρκόμενος κορκούας T 299 (1188). ‖ V. Κουρκούας, Κύρκας.

Κορμάκης ep. m.: τὰ χωράφια κορμάκι C 361 (1155). ‖ Ipocor. da Κόρμος; cfr. *Cormace, Curmaci* DCC, DCSO.

Κορμίδης ep. m.: λεωντος του κορμιδου T 142 (1130). ‖ Da *κορμίδιον, dim. di gr. ant. κορμός (v. il seg.) o di gr. med. κορμίον D, K.

Κόρμος epit. m.: ὁ κόρμος T 185 (1145) = Μοκώρμης Z 180 (1102). ‖ *Id.* P-B, da gr. ant. κορμός 'tronco, ceppo'; cfr. cos. *kúrmu* 'ogni pezzo di tronco d'albero tagliato in forma cilindrica' LG e i cgg. Κορμᾶς, Κόρμης, Κόρμος (At.).

Κορνάρρον t. n.: εις το κορναρρον T 309 (1192). ‖ Da lat. * c o r n ā r i u m per c o r n ē t u m 'bosco di cornioli' STC 1052.

Κορνῆτον t. n.: κορνητου T 71 (1092), 84 (1099), ῥουκαί τοῦ κωρνητος R I 270 (1131). ‖ Da lat. c o r n ē t u m 'bosco di cornioli'. Cfr. *Corneto* TCI (in varie zone), *Cornito* (CS) DTOC.

Κορνιβάσκελοι ep. m. pl.: προάστειον τῶν Κορνιβασκέλων GR 191-192.

Κορνιλός ep. m.: Ἰωάννην τὸν ἐπιλεγόμενον Κορνιλόν GM 65 (1135). ‖ Prob. sta per Κορνήλιος P-B, anche Κορνίλης (At.).

Κορνισᾶνος epit. m. (?): εἰς τὸν λέο υιος τοῦ μολεγάννι του κορνισάνου T 143 (1130). ‖ Prob. etn. in -ισᾶνος; cfr. i tt. *Cornia* (CS), *Cornó* DTOC.

Κόρνου φορμῶσος ep. m.: βασιλείου κόρνου φορμῶσου R II 145 e ῥοπέρτου κόρνου φορμώσου II 153 (s. d.). ‖ Da lat. c o r n u f o r m ō s u m 'corno bello'. Ma quasi certamente è forma scorretta per κυρου φορμῶσου R II 152.

Κορνοῦτος ep. m.: κόνστα κορνούτος T 559 (s. d.). ‖ *Id.* P-B, da lat. C o r n ū t u s.

Κορόνη t. f.: τὸ ῥυάκιν τῆς Κορόνης GR 437. ‖ Da gr. ant. κορώνη 'cornacchia'.

κοροπάππος s. m. 'bisnonno': ἀπὸ κοροπάππων πάππων τε (καὶ) πατέρων GK 36 (1181). ‖ Da leggersi προπάππων secondo l'editore (ibid., in app.; il termine manca nell'indice); v. προπάπους. Ma meglio intenderlo come una var. di κυροπάππων; cfr. bov.

kurupáppo 'bisnonno', da κύριος + πάππος, regg. *kurunònnu* 'id.' LG. s. v. κύριος, ILEIKI.

Κορόπνης t. indecl.: κορόπνης σούφλε = ar. *qurubniš as-suflà* C 284 (1183). ‖ Cfr. lat. *corupnis inferioris* C 186 (1182) = ar. *qurūbniš as-suflà* ib. 213 r. 14, ecc. (in questo doc. è sempre con -*ū*-), voce prob. prearaba. Ora *Cúrbice* TCI 49 E 4. L'ar. s u f l à è il f. di a s f a l agg. 'inferiore' Wehr.

κορρέδον s. n. 'corredo': gen. κορρέδου = lat. *corredo* Cannizzaro 182.

Κορτάκης ep. m.: Σέργιος Κορτάκης GM 132 (1194). ‖ Ipocor. di Κορτός.

Κορτάμ t.: ἕως τῆς βαθείας κορτάμ C 527 (1142). ‖ Da ar. q u r ṭ u m Wehr, da cui sic. *càrtamu* 'zafferano bastardo' Pellegrini 188.

Κορτάρης ep. m.: πέτρος εἰῶς κώνστας κορτάρη C 426 (1182) = πέτρος ἰῶς κώνστα κορτέρι C 431 (1182). ‖ Da lat. med. *curtarius* 'proprietario o affittuario di una fattoria' (*cortis, curtis*) DCL; cfr. fr. *Courtier* Dauzat e v. Κουρτάρης.

κορτέρι: v. Κορτάρης.

κόρτη s. f. 'corte', 'erario': κωρτη T 242 (1175), κουρτη T 296 (1188); gen. κόρτης T 11 (1000), C 13 (1134), ecc., κουρτης Müller 15 (1359); dat. κόρτη GSJ 56 (1098), κούρτη C 418 (1136?, 1151?); acc. κόρτην T 117 (1121), GSJ 168 (1159), κώρτην CMG 63 (1329), κούρτην C 327 (1173), CMG 144 (1334), κούρτιν GSJ 155 (1156). Pl. acc. κούρτας C 358 (1099?). ‖ Gr. tardo κόρτη L, da lat. c o h o r s. **2. Κόρτη** ep.: ιωαννης τῆς κώρτης T 196 (1152), 214 (1161), ...τῆς κόρτης T 252 (1178); νικολα. τῆς κώρτης T 229 (1169). ‖ Cfr. *La Corte* (Sic.) DCI s. v. *Corte*.

Κορτίκας pr. m.: κορτείκας υιος κυριτζη T 42 (1045). **b. Κορτίκης**: πρωτοπαπα κουρτίκη T 6 (981), κορτίκη ib. 7. ‖ Cfr. Κουρτίκης P-B, Κουρτίκη Psaltes § 279, *Curtici* gen. CDBa IV 79 (1060), *Id.* nom. ib. V 15 (1086); *Cortici* t., poco prob. da lat. c o r t e x (così STC 1059; cfr. anche 1060). **2. Κορτίκωνες** ep. pl.: ιωάννου τὸν κωρτίκονὄν T 331 (1198).

κορτίνα s. f. 'cortina, tenda (che cinge il letto)': acc. κορτίναν T 356 (1211), κορτήνην T 487 (1273), κουρτίναν T 436 (1267), κουρτήνα Falkenhausen II 450 (1209). ‖ Gr. tardo (pap. VI sec.) κορτίνη, gr. med. κορτίνα, κουρτίνα L-S suppl., D, K, da lat. tardo c o r t i n a Souter. Cfr. *unam cortinam ante lectum* CDBa III 137 (1171), *unam cortinam girantem lectum* ib. 153 (1180). V. κουρτης.

Κορτός epit. m.: μανουὴλ ὁ εὐτελὴς ἱερεὺς ὁ κορτός C 57 (1143-1145?). ‖ Cfr. Κούρτης (At.), prob. da lat. c u r t u s 'corto', da cui it. (specie merid.) *Curto, Lo Curto* DCI. V. Κούρτης, Κουρτρουλίας.

κορφή s. f. 'sommità': εις τιν κορφὴν ὅς ἐπὶ πλευράς (τοῦ ὄρους) Sola 538 (1068); ἀπέρχεται μέχρι βουνοῦ μεγαλου κορφων T 19 (1019). ‖ Da gr. ant. κορυφή 'id.' e 'sommità del capo', cfr. ἄραντες τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον ἐπάνω κορηφῆς αὐτῶν T 354 (1206). Per la sincope di -υ- cfr. bov. *šikorfízo* 'rammendare' LG s. v. ξεκορφίζω e il t. Κορφή G-McD.

Κοσκινᾶς ep. m.: Ἀνδρέας Κοσκινᾶς Z 166 (1096) = κοσχινος T 183 (1145). ‖ Gr. med. *Id.* Mikl-M, da κοσκινάς 'chi fa o vende crivelli' D, cfr. *Coscinà, Cuscinà* DCC, DCSO, Κοσκινάς (At.). Per gr. ant. κόσκινον 'setaccio, crivello' cfr. bov., otr. *kòšino* LG, ILEIKI, *quadraginta et quinque coscinas de grano* CDVerg III 90 (1135).

Κοσκυνώ ep. f.: τὸ ἀμπέλιον τῆς Κοσκυνοῦς GSJ 218 (1198). ‖ Dal prec. Cfr. ngr. κοσκινοῦ, f. di κοσκινάς 'crivellaio' D.

Κοσμᾶς pr. m.: GL 10 (fine X sec.), GR 187, 309, ecc.; τοῦ Κοσμᾶ GR 18, 19, C 403 (1109), ecc.; acc. κοσμᾶν C 453 (1245), κόσμαν C 6 (1097). ‖ *Id.* P-B, da gr. ant. κόσμιος 'modesto, mode-

rato', o gr. tardo κόσμιον 'ornamento', o ancora ipocor. di antico nome in Κοσμ- (p. es. Κόσμιππος) Tagliavini I 325-327. Cfr. *Cosma, Cusmà* cgg. DCC, DCS, DCSO e *Cosmano, Cusmano, Cusimano* tramite ar. Q u z m ā n (cfr. ar. *ṣant quzmān*, t. presso Mileto, C 479, 1145). V. Κονδοκοσμᾶς. **2.** agion.: ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας θεοτόκου του κοσμᾶ T 307 (1192), εἰς τὸν ἅγιον κοσμᾶν C 310 (1142?). ‖ Cfr. *San Cosma* TCI 49 E 3.

°**κοσμικός** agg. 'laico': ἀπὸ προσώπου παντὸς κοσμικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ C 19 (1141), C 293 (1131?); κατοίκητηρίον κοσμικῶν R I 198 (1092), κοσμικὴν τρίβην διαφυγόντων C 13 (1134); στέργω δὲ σοι συνέξειν λαηκοὺς καὶ χωρίον ποιῆσαι κόσμικῶν R I 227 (1120); κοσμικοῖς... ἄρχουσιν GSJ 67 (1102). ‖ Gr. tardo e med. 'id.', gr. ant. 'universale' L-S, D. **b.** s.: οἱ κοσμικοῖ μετα σοῦ T 16 (1015); τὰ ζῷα αμφώτερα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν κόσμικων τοῦ χωρίου R I 198 cit.

κόσμιον s. n. 'ornamento': κοσμια χρυσᾶ T 130 (1126), πολύτημα κόσμια T 225 (1167). ‖ Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.*, dim. di gr. ant. κόσμος, L-S.

κοσμοπόθητος agg. 'compianto da tutti': gen. m. κοσμοπωθήτου R I 173 (1061). ‖ Gr. tardo (IV sec.) *id.* D, L.

κοσμοσώτηρ s. m. e f. 'salvatore, salvatrice del mondo': τῆς παναχράντου θεογεννητρίας καὶ κοσμοσώτηρος C 68 (1143). ‖ Cfr. gr. med. κοσμοσωτήριος e f. κοσμοσώτειρα D, L.

Κοσόληθον t. n.: εἰς τὸ Κοσόληθον Falkenhausen II 450 (1209). ‖ Cfr. *Cosoleto*, dial. *Cosalitu, Cusulitu* (RC) DTOC.

Κοσπιλλίγγο- t.: εἰς τὸν πόδα τοῦ ὄρους κοσπιλλινγγου T 75 (1093). ‖ Prob. sta per καπριλλίγγου.

Κοσσιφάρης ep. m.: ἰωάννης κοσσιφάρης R II 153 (s. d.); του κοσσιφαρι R II 144, 149 (s. d.), κοσσιφορι R II 146 (s. d.). ‖ Da gr. ant. κόσσυφος 'merlo' + -άρης[1]; cfr. bov. *kòssifo* e *kòssifa* m. 'merlo' LG, ILEIKI.

Κοσσιφᾶς t. o ep. m.: ἰωάννης τοῦ κοσσιφᾶ R I 271 (1131). ‖ Da gr. ant. κόσσυφος 'merlo' + -ᾶς[3] o -ᾶς[1]. Cfr. *Cossifà* t. DTOC e v. il prec.

Κοσταντίνα pr. f.: Κοσταντείνας GO 130 (1054). ‖ V. Κωνσταντίνα.

Κοσταρέλλος pr. m.: πάνκαλλου καὶ ρουπέρτου καὶ κοσταρελλου T 100 (1114?). ‖ V. Κωνσταρέλλος.

κοσχινος: v. Κοσκινᾶς.

κοταρᾶ: v. Κονταρᾶς.

Κοτέρνα t. f.: τοῦ βαρτόλου τῆς κοτέρνης CMG 144 (1334). ‖ Da lat. q u a t e r n a. Cfr. lat. med. *feuda quaternana* o *quaterna* «magna Feuda, quae in quaternionibus doanae regiae inveniuntur inscripta» DCL (in docc. siciliani).

Κοτζοπόδος ep. m.: ἀρκάδιος κοτζοπόδος T 300 (1188). ‖ Da κουτζός + gr. ant. πούς, ποδός. Cfr. ngr. κουτσοπόδης 'zoppo' D, i cgg. *Cozzipodi, Cuzzopodi* DCC, i tt. *Cozzopodi, Cocipédoni*, dial. *Cuzzopódini*, e *Cozzapódini* (da -ωνες) DTOC.

Κοτζοχεγέρης ep. m.: βασιλίου κοτζοχεγέρου C 27*a* (1145). ‖ Cfr. gr. med. κουτσοχέρης 'che ha una mano mozza, monco' K, da κουτζός + χέριον. V. Κουτζοχέρης.

Κοτθούνης ep. m.: τοῦ κοτθούνι C 459, 460 (1269). ‖ Cfr. sic. *Cottone* cg., *cuttuni* 'cotone', da ar. q u ṭ n, q u ṭ u n 'id.', o meglio da una var. iberica q u ṭ ú n ArMed 198-199.

Κοτίστενα ep. f.: Προάστειον τῆς Κοτίστενας GR 118. ‖ Da gr. tardo (gloss., III sec.) e med. κοττιστής 'giuocatore di dadi' L-S e suppl., D + -αινα.

κοτζίνος: v. Κατζινος.

Κοτρος ep. m.: Ιωαννης κοτρος T 142 (1130).

Κόττας ep. m.: μαρτινου κόττα T 291 (1187). ‖ Da fr. ant. *cotte* 'cotta, veste' (v. κουττέλλα), lat. med. *cota, cotta* 'tunica clericis propria' DCL?

κοττέλλαν: v. κουττέλλα.

κοττοφρέδος, κοττοφρες: v. Γοττοφρέδος.

κουάρτα f. = lat. *quarta* Cannizzaro 182. ‖ Da lat. med. *quarta*, con vari significati, DCL. Forse 'quarta pars', misura di un'imposta.

Κουβέρνης ep. m.: ιωαννης κοῦβέρ-

νης T 365 (1213); βαρθωλομαιου κοῦβερνου T 419 (1251). || Da gr. tardo (gloss.) e med. κύβερνος 'timoniere' L-S, D.

κουβουκλείσιος s. m. 'specie di dignitario (cortigiano o ecclesiastico)': κουυουκλεισιος T 90 (1101), κουυουκλησιος T 512 (1112), κυβουκλεσιος R I 144 (1041), κουβουκλήσιος GO 171 (1065), Schneider 264 (1119); gen. κουυουκλεισίου T 22 (1026?), κουβουκλισίου GK 38 (1181), κουβουκλεισίου GR 466. || Gr. med. *id.*, dignitario con funzioni mal definite, DCG, da lat. **cubiculensis* 'cameriere'. Cfr. lat. med. *cubuclesius* = *cubicularius* DCL, *cubuclisius* CDBa I 44 (1067). V. ἱεροκουβουκλείσιος. **2. Κουβουκλήσης** ep.: ιωαννης ηερευς κουβουκλησης T 336 (1199); ιωσηφ ἵερεος του κουβουκλίσι T 373 (1223). **b. Κουβουκλήσιος**: Ἰωάννου Κουβουκλησίου GSJ 124 (1151). Pl. ἐκ τῶν Κουβουκλησίον GSJ 168 (1159). || Gr. med. Κουβουκλείσιος e -κλήσιος Mikl-M; cfr. *Cuboclisius* Vendola 3486 (1328).

Κουγκυπρέττας ep. m.: κυρου ρωκερίου κουγκυπρέττα T 124 (1124). || Cfr. fr. *Coquebert*, da fr. ant. *coquebert* 'scirocco', o fr. merid. *Colcombet* ('colle della piccola valle', da t.) Dauzat; *Nicola Conglubet* DCS (1481). V. Κουλκουμβρέττας.

Κούδιε t. f. indecl.: πλησιάζει τῇ κούδιε C 49 (1190). || Da ar. k u d y a h 'collina'; cfr. ar. *id.* C 203, r. 19 = lat. *monticellus* ib. 180 (1182), ecc., sic. *cúddia* 'avanzo di antico cono vulcanico' con vari toponimi, ArMed 263-264. **b.**: κούδιε τοῦ λοῦπ C 49 cit. || Da ar. k u d y a h a l - l u b b 'collina del lupo'. Cfr. ar. *ḫandaq al-lubb* C 205, r. 6 (1182) = lat. *ad vallonem lupi* ib. 181, ar. *kudyah al-lubūb* ib. 231, r. 5 = lat. *ad monticulum luporum* ib. 195.

Κουδουκήνης ep. m.: βασιλειος κοὺδουκήνης T 559 (s. d.).

Κουδρέν t. indecl.: εἰς τὸ κουδρέν C 672 (1192). || Da ar. ġ u d r ā n pl. di ġ a d ī r Wehr (v. Γαδήρ). Cfr. *al-ġudrān* C 605, r. 11 (1242) = lat. *guduranum* ib. 603; ora *Godrano* (PA).

κουιντζάνα s. f.: κουΐντζάνας = lat. *cavillationes* Cannizzaro 182.

κουιρήτης s. m. 'quirite': pl. κουϊρῆται = lat. *quirites* Cannizzaro 182.

Κουκαμάρας epit. m.: νικολάου τοῦ κουκαμάρα C 57 (1143-1145?). || Da gr. med. κούκα 'berretto' D + μαῦρος 'nero'?

Κουκκαφούρνης ep. m.: Μαρτῖνος Κουκκαφούρνης GO 177 (s. d.). || Prob. lg. Βουκκαφούρνης (v. Βουκκαφοῦρνος).

Κουκκίας epit. m.: λέοντος τοῦ κουκκία T 400 (1233). || Da gr. tardo o med. κουκίον 'fava' L (a sua volta da κοκκίον, κόκκος, v.) + -ίας[1]. Cfr. Κουκάς, Κουκέας, Κουκκάς (At.); bov., otr. *kuććí* 'chicco di grano, di fagiolo o di uva' LG s. v. κουκί, ILEIKI e il t. *Cucciadi* (CZ) DTOC, da Κουκκίας + -ᾶδες; prob. anche *Cucè* (da Κουκκέας) DCC, DCS, DCSO.

Κοῦκκος t. m.: γοναφρήδες τοῦ καστρο κουκκ' R II 35 (1144). || Da gr. med. (*Suda*) κοῦκκος 'cuculo' L-S, D; cfr. bov., otr. *kúkko* 'id.' ILEIKI, cal. *cuccu* 'id.' e i tt. *Cucco, Fiumara di Castrocucco* (CS) DTOC, *Cucco* EG I 46, ὁ Κοῦκκος PPE 103. V. Κοῦκον.

Κούκκουρον t. n.: μαράλδος τοῦ κούκκουρου R I 271 (1131), ῥάου τοῦ κούκκουρου R II 150 (s. d.) || Cfr. gr. med. e ngr. κούκουρον 'faretra', o v. Κοῦκκος.

Κοῦκον t. n.: εἰς το Κουκον τὸ ὄρος Sola 538 (1068). V. Κοῦκκος.

Κουκουβάγας ep. m.: ἰωαννης κουκουβάγας T 559 (s. d.). || Da κουκουβάγια; forse lg. Κουκουβαγᾶς (con -ᾶς[2]).

Κουκουβάγια t. f.: τὸ λιθάριον τῆς κουκουβάγιας C 81 (1172) = ar. *ququbayyah* ib. 82, r. 12. || Gr. med. *id.* 'civetta, gufo' K; cfr. sic. *cuccuvaja* 'civetta' VS, otr. *kukkubaša* ILEIKI ngr. κουκ(κ)ουβάγια D, e i tt. οἱ Κουκουβάγιες G-McD, *Cuccuvágghia*, *Cucuváglia* DTOC, *Cuccuvaia* EG I 46.

Κουκουλησᾶνος ep. m.: Ἰωάννης Κουκουλησάνος GSJ 153 (1156), Γριγόριος Κουκουλισάνος GSJ 219 (1198); γρηγορίου κουκουλισάνου T 200 (1154). || Etn. da Κουκουλλο-.

κουκουλλάρικος agg. 'fatto di filo di seta': πρωσώψια τέσσαρα, ἐν αὐτῶν ἐν μετάξου καὶ τα τρεῖα κοῦκοῦλλαρικα T 436 (1267). || Cfr. ngr. *id.* D. V. κοκουλλίκιος.

Κουκουλλίτης ep. m.: χρυσαφη κουκολλητου T 474 (1270). || Etn. da Κούκουλλο-. Cfr. il t. *Cocolliti* DTOC.

Κουκουλλομένος ep. m.: δρογώνος κουκουλλομενου T 265 (1180). || Dal ptc. pf. di gr. med. κουκουλ(λ)ώνω 'incappucciare' D.

κουκοῦλλος s. m. 'rupe': αποδίδει... εἰς τὴν χαίτην τοῦ κουκούλλου καὶ ἀπὸ τῶν κουκούλλων (lg. τὸν -ον) ἀποδίδει εἰς ἕτερον κουκούλλον ἀντυκρὶς... καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ πόδι τοῦ κουκούλλου C 313 (1144?). || Da lat. c u c u l l u s (< -a) 'cappuccio'. Cfr. gr. tardo (pap. II sec.) κουκούλ(λ)ιον L-S suppl., L, bov. *kúkuḍḍo* 'grandine', ngr. dial. (Nisiro) κούκουλλο 'roccia' LG. Poco evidente la connessione, sostenuta da Kahane *Gräkan.* 87, con gr. tardo κοκκάριον da gr. ant. κόκκος. **2. Κουκουλλο-** t.: gen. κουκουλου T 325 (1196), κουκκουλου e κουκούλου T 198 (1154), κουκοῦλοῦ T 179 (1144); dat. Κουκούλῳ GSJ 67 (1102); acc. τὸ κοὺκοῦλόν T 179 cit. || Cfr. i tt. *Cúcullo* LG, *Cucúllo* DTOC, *Cùcolo*, *Cucullo* EG I 46; gr. med. Κούκουλος (χωρίον) Mikl-M.

Κουκούμης ep. m.: χωραφίου Κουκούμη GR 527, τοῦ Κουκούμι GR 530. || Da gr. tardo (pap. V sec.) κουκούμιον, o (pap. II-III sec., gloss.) κούκουμος 'brocca', da lat. c u c u m a, L-S, D. Cfr. Κουκούμης (At.).

Κουκουμίτης ep. m.: Προάστειον τῶν πεδίων τοῦ Κουκουμίτου GR 184. || Etn. in -ίτης. Cfr. il prec.

Κουκουρβίτης ep. m.: οὖρσος κουκουρβίτης R I 272 (1131). || Da *κουκουρβίτιον, tratto da lat. c u c u r b i t a 'zucca'.

Κουκούτζης ep. m.: λεοντος κουκουτζου T 234 (1171); βασίλειον κουκώτζην T 412 (1244). || Cfr. it. merid. *cucuzza* da lat. tardo c u c u t i a 'zucca' DEI e il cg. merid. *Cocuzza* DCC, *dompnus Cucuza* Vendola 5190 (1324); o gr. med. κουκούτσος 'carciofo', pure da c u c u t i a, K; Κουκούτζης (At.).

Κουκούτζιον t. n.: τὰ χωράφια τοῦ Κουκουτζήου καὶ τοῖς Ἀποθήκης GSJ 247 (1223). || Da lat. tardo c u c u t i u m 'specie di cappuccio' DCL. Cfr. it. *cocùzzolo, cocuzzo* 'sommità del capo o di monte' DEI, cal. *cucuzzulu* 'estremità superiore della cima di un monte, monticello' NDDC, sic. *cucùcciu* 'cima, cocuzzolo' VS, e i tt. *Cocuzzo, Cucuzzo* DTOC.

κουκώτζην: v. Κουκούτζης.

Κουλαία t. f.: εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς κουλαίας C 49 (1190). || Da ar. q u l a y ' a h, dim. di q a l ' a h 'castello, cittadella' (v. Καλατατράζη, Καλαταβουτούρ); cfr. il t. *Culía* ArMed 264-265.

Κουλικέλλον t. n. (?): τοῦ ποταμοῦ τοῦ Κουλικέλλου Caspar 633 (1098). || Cfr. *Colicello* (contrada, CZ) DTOC. Da lat. tardo c o l l i c e l l u s 'piccolo colle' DEI s. v. *collicèllo*?

Κουλκουμβρέττας ep. m.: Γουλιέλμος Κουλκουμβρέττας MénC 324 (1076); Γουλιέλμου Κουλκουμβρέττα ib. 323 e 321 (s. d.). || V. Κουγκυπρέττας.

Κοῦλλα t. f.: τὸ σὸν χωράφιον καὶ φιτίαν ἵν ἔχεις εἰς τὴν κοῦλλαν C 653 (1173). || Da ar. q u l l a h 'cima di monte'; cfr. i tt. *Culla, Cuḍḍa* ArMed 265.

Κουλλητας ep. m.: νικόλαος ὁ κουλλητας C 327 (1173), νικόλας κουλλετάς ib. 328. || Cfr. Κωλέττης (At.)?

Κούλλικας ep. m.: πέτρος κούλλικας C 451 (1225). || Da gr. ant. (Ipponatte) κόλλιξ 'pagnotta di pane grossolano'; cfr. *Còllica* DCC, DCSO.

Κουλλούρας ep. m.: τοῦ λέο κουλλοῦρα T 118 (1121). || Da gr. tardo (pap.) κολλούρα 'forma di pane', gr. med. κουλλούρα 'id.', prob. da gr. ant. κολλύρα 'impasto, pasta' L-S, K. Cfr. bov., otr. *kuḍḍúra* LG, ILEIKI, sic. *cuḍḍura* 'pane a ciambella', 'filone di pane', 'focaccia' VS, cal. *id.* NDDC, *Collura* (It. merid.) DCC, DCSO, gr. med. Κουλλούρης Mikl-M, ngr. *Id* (At.).

Κουλλουριᾶτος ep. m.: νικολαος κουλλουριάτος T 559 (s. d.). || Da κουλλούρα (v. sopra) + -ᾶτος. Cfr. sic. *'ncudduriari* 'attorcigliare, avvolgere' Traina.

Κουλλουρίδης ep. m.: Ἰωαννης τοῦ Κουλουρίδου GO 131 (1054); Ἰωάννου Κολλουρίδου GO 137 (1054?), παγκάλλου κουλλουρίδου T 546 (s. d.); Βασίλειον Κουλλουρίδην Z 152 (1086). || Da *κολλουρίδιον, gr. med. κολλουρίς K, dim. di κουλλούρα (v. i precc.). Cfr. *Parisius Culluridi* Vendola 4411 (1324), *Colloridi* (It. merid.) DCC, DCSO, Κουλουρίδης (At.), τὸ Κουλουρίδι t. G-McD.

Κουλούμβα pr. f.: κολούνμυα T 56 (1058); gen. της κυριας κουλουμυας T 72 (1092), Λέων ὁ τῆς Κολούμβας Z 177 (1102), κωνσταντός τῆς κουλούμβης R I 271 (1131), γρηγόριος τῆς κουλούμβης T 185 (1145). || Da lat. columba 'colomba, -o; cfr. il cg. *Columba* (PA).

Κουλούμβος ep. m.: GR 340, κουλουμυος T 111 (1117), Κολοῦμβος SElia 1360, κολὸμυος T 207 (1159); gen. κουλοῦμβου T 209 (1159), κουλούμβου C 633 (1183). || Da lat. columbus 'colombo'; cfr. it. *Colombo* DCI.

Κουλουμεῖτες t. pl.: εἰς τόπον λεγόμενον κουλουμεῖτες T 280 (1182). || Ora *Collemeto* (LE), dial. *Culumitu*, da gr. med. κουμούλι, a sua volta da lat. cumulus 'mucchio' (ngr. κουλούμι), K, + -ίτης o -ētum VDS III 939, LG s. v. *κουμούλιον. V. Κολούμια.

Κουλουπάτζε t. indecl.: ἀπο τοῦ χώραφιου κουλουπάτζε T 544 (s. d.). || Originario eponimo, in forma alterata da pronunzia romanza, da *Καλο(ϋ)πάτιος, formato da καλός + Ὑπάτιος. Cfr. *casale Colopatii* VDS III 939 (1269), *Collepasso* (LE), dial. *Culupazzu, Culipazzu* VDS I 184, *Casino Collepazzo* TCI 43 B 5-6 (presso Taranto), *Michahel Culipatinus* (etn.) Pratesi 253 (1213).

Κουλουρίδου: v. Κουλλουρίδης.

Κουλουτζέστρενα ep. f.: τῆς κουλτουρας τῆς κουλουτζέστρενας T 554 (s. d.). || Da Κουλτζέστρας + -αινα.

Κουλτζέστρας ep. m.: Ῥωπέρτος Κολοντζέστρας e Ῥωπέρτου Κολοντζέστρα GSJ 93 (1128), Γουληάλμος Κολζέστρας GSJ 117 (1144), παπᾶς λέων τόρτου υπαρχει βέλλάνος τοῦ Κουλτζέστρα T 558 (s. d.). || Dal francese.

κουλτούρα s. f. 'podere': κουλτούρα Z 150 (1086), Κουντούρα GM 46 (1077), κούτλη (v.); gen. κουλτούρας C 373 (1176), GM 131 (1194), ecc., κολτούρας C 457 (1257), Κουντούρας GM 46 cit., κουντούρας T 318 (1193); acc. κουλτούραν C 314 (1144?), GM 131, ecc., κολτούραν C 12 (1182), 386 (1091?), ecc., κουντουραν T 128-129 (1126), 318 cit., κοντοῦραν CMG 144 (1334), κῶγκτουραν R I 216 (1108). Pl. gen. κουλτούρων GSJ 265 (1093) = κουλτουρων T 73; acc. κουλτούρας T 146 (1131). || Gr. med. κουλτούρα DCG, da lat. cultūra; cfr. lat. med. *id.* «ager cultus, saepe sumitur pro modo agri qui colitur et aratur» DCL. **2. Κουλτούρα** t.: ἧς τόπον λεγόμενον κουλτούραν C 420 (1167). || Cfr. *Contura, Cuntura, Cuttura, Cutura* DTOC, EG I 44, *alla contura de la Mathalena* Mosino *Testi* 126 (1466).

Κουμάϊτ t. indecl. = ar. *al-qumayṭ* C 252 (1183). || Da ar. qumayṭ, dim. di qimṭ 'striscia, fascia' Pellegrini 319-320; cfr. ar. *id.* C 227, r. 1 (1182) = lat. *elcumeit* ib. 193; ora *La Cometa* TCI 49 E 5.

Κούμβα t. f.: ἀνέρχεται ἕως οὗ ἧς τὴν λεγομένην κούμβαν ἀπὸ δὲ τῆς κούμβας ἀνέρχεται τὸ ψευδορίακον C 433 (1183), ὁ ῥίαξ τῆς κούμβας C 444 (1223). || Da lat. cumba 'valle' REW, lat. med. *id.* «Hispanis *comba*, est curvatura, Vasconibus locus declivis propensus, qui in vallem desinit» DCL, o da gr. tardo (II sec. a. C.) κύμβη 'cavità di un vaso' L-S. Per il sign. cfr. τὴν κούπαν 'la fossa (funebre)' Agnello 36, n° 60, da lat. cūpa 'coppa'.

Κούμβαρης ep. m.: πέτρος τοῦ κούμβαρη T 159 (1138). || Da gr. med. κομβίον, κομπίον, κουμπί 'bottone' K; o, molto meno prob., da *κούμβα (cfr. bov. *kumba* 'tasca', ngr. dial. πούγγα, πούγκα 'tasca', 'borsa', gr. med. πουγγίον 'id.', da got. puggs, LG 419-420) + -αρης[1]. Cfr. Κουμπαράς, Κουμπάρης (At.) e v. Σκούμβαρης.

κουμβουθηληκά s. n. pl. 'fermaglio', 'fibbia': ψαλτήριον κατὰ βλαττοίτζην ἐνδεδυμένον μετὰ σταυροῦ ἀργυροῦ καὶ κουμβουθηληκῶν GSJ 177 (1165). || Da gr. med. κομποθήλυκα pl. 'id.' L-S, D.

Κούμενος ep. m.: κουμένου Ἰωάννου MénC 321 (s. d.). || Cfr. *Id.* (At.).

Κουμερῖτον t. n.: εἰς τὸ Κουμερίτον GSJ 213 (1198). || Da gr. ant. κόμαρος 'corbezzolo' + -ῆτον. Cfr. *Comarà, Cummarà* (da -ᾶς[3]) DTOC.

Κουμέρκενα ep. f.: μαρία κουμέρκενα T 418 (1248); gen. κουμέρκενας ib. 417. || Da Κουμέρκης + -αινα.

Κουμέρκης ep. m.: νικολαου τῶ ἱἐρῆ τοῦ κουμέρκοι T 285 (1183). || Cfr. *Comerci* cg. e t., *Commerci, Cumerci, Comérconi* (da -ωνες) tt. STC 1985, DTOC, *Camércia* EG I 38. V. Κούμερκος.

κουμέρκιον: v. κομέρκιον.

Κούμερκος ep. m.: Βαρθωλομαίος κοῦμερκος T 390 (1229), νικόλας ἱερεὺς τοῦ κουμέρκου T 285 (1183). || V. Κουμέρκης. **2. t.**: τὸν ποταμὸν τὸν Κούμερκον GSJ 249 (1223).

Κούμηνος ep. m.: νικολαος κουμήνου T 192 (1147). || Cfr. Κομηνος, Κουμηνου (At.), *Comini, Cumino* DCC, v. Κομήνης.

Κουμμαρίσης ep. m.: τῶν χωραφίων Κουμμαρίση GSJ 80 (1125). || Prob. da un etn.; cfr. i tt. *Comarà, Cumbarà*, ecc., da *κομαρᾶς 'luogo di corbezzoli' DTOC.

Κοῦμνος ep. m.: νικηφώρος του κουμνου T 132 (1127). || Cfr. Κόμνος (At.).

Κουμπάννιας pr. m.: τὸν κουμπάννιαν καππελλέριν T 402 (1238). || Cfr. ant. it. *compagna* 'guida, scorta', 'compagno', da lat. tardo *compānia (-um) DEI. Ma prob. va letto Κουμπάννιον; cfr. *presbiterum Companionem* Pratesi 127 (1198), it. *compagno*, ant. *compagnone*, da lat. tardo (*lex Salica*) compāniō, -ōnis 'chi mangia lo stesso pane' DEI, e i cgg. *Compagno* (PA), Κουμπάνιος (At.).

Κουμπάρης ep. m.: τοῦ Κουμπάρη GO 71 (1052). || L'alta datazione del doc. fa escludere un rapporto con cal. *cumpare*, di tradizione settentrionale o francese, da lat. tardo compater REW, DEI, sebbene questa forma si ritrovi in gr. med. κουμπάρι DCG, κουμπάρος (anche ngr.) EL. Trattasi invece di var. nasalizzata di *κουππάρης (v. Κούπαρης), alla quale, piuttosto che a κουμπάρος (così STC 1986, DTOC) risale anche il t. *Comparni* (CZ), da *Κουμπάρ-ωνες.

Κοῦνα pr. f.: gen. κούνας C 332 (1182). || Prob. dal m. Κόνος. Da escludere un confronto con bov. *kúna* 'scrofa', ngr. dial. (Cappadocia) κούνα 'id.', (Cipro) 'cagna' LG, ILEIKI.

Κουνάβιαννος ep. m.: ὁ Κουνάβιαννος καὶ οἱ ἀδελφὴ αὐτοῦ GR 347. || Forse lg. Κουναβιᾶνος, etn. da *κουναβιᾶς 'luogo di faine'; cfr. ngr. κουνάβι, κουνάδι 'faina' D, gr. med. κουνάδι 'felis, catus' DCG, ipocor. dallo slavo kuna K, EL.

Κουνδουρους: v. κόντουρος.

Κουνδρίος ep. m.: νικολάου κουνδρίου C 368 (1095) = κόνδρου Spata II 432, Ἰωάννου Κονδροῦ GSJ 273 (1121) = Κουνδρίου in app. || Da gr. ant. χονδρίον, dim. di χόνδρος 'grano, chicco'. Ma v. il seg.

Κουνδρός ep. m.: Ἰωάννου Κουν-

δροῦ GSJ 273 (1121; v. il prec.); Ἰωάννην τὸν Κουνδρόν ib. 272. || Da χονδρός; per Κ- < χ- cfr. gr. med. κοντριάζω = χονδριῶ D. Cfr. poi *Condrò*, *Cuntrò* DCC, DCSO.

Κουνιγγάρης ep. m.: ιωαννης κουνιγγαρης T 223 (1166). || Etn. da *Κούνιγγας (?), ora *Cúringa* (CZ) DTOC (ma secondo STC 1965 il t. risale a *κώρυγξ, var. di gr. ant. κώρυκος 'sacco'); cfr. *Costa de Curinga* Vendola 4515 e ...*de Coriga* ib. 4490 (1324).

Κούννελλος ep. m.: παπα λεοντος κούννελλου T 447 (1268). || Cfr. gr. med. κουνέλι 'coniglio' K, κουνέλη DCG, ngr. κούνελ(λ)ος D, Κουνέλ(λ)ης (At.), lat. med. *mantellum meum brunum cum connillis* CDBa V 265 (1190).

Κουνουσταῦλος ep. m.: γουλιελμου κουνουσταύλου T 386 (1228). || V. Κονηστάβλος.

Κουνούτης epit. m.: ιωαννης ευτελης πρεσυυτερος καὶ ευδομαριος ο κουνουτης T 226 (1167).

κούνσολος s. m. 'console': τῶ κούνσολω τῆς γένουας C 379 (1116). || Da gr. med. (*Suda*) κόνσουλος S, κόνσολος, κουνσούλος K; v. κόνσουλος. **2. Κούνσουλος** ep. m.: Λέων τοῦ Κούνσουλου Z 180 (1102) = T 185 (1145). || Cfr. *dominus Cunsulus* Vendola 2912 (1310) e i cgg. *Cònsolo*, *Cùnsolo*, *Cùnzolo* DCC, DCSO.

Κουντάγιας: v. Κουτταΐα.

Κουντζατέρης ep. m.: πέτρου κουντζατέρου T 339 (1200). || Cfr. cal. *cunzature* 'conciapelli, conciatore' NDDC.

Κουντός: v. Κοντός.

κουντούρα, Κουντούρας: v. κουλτούρα.

Κούπαρης ep. m.: T 328 (1198); gen. κούπαρι ib. 329, κουπαρι R II 152 (s. d.). || Da gr. med. κοῦπα, κοῦμπα 'crater, catinus' DCG + -αρης. Cfr. *Cúppari* DCC, DCS, DCSO e *Cóppari* t. DTOC; *S. Nicolaus de casali Cupari* RatDecSic 877, ...*de Cupari* 880 (1308-1310). V. Κουμπάρης.

Κούπας ep. m.: τὰ ἀμπέλια τοῦ Κούπαντος GR 52.

Κουπεριᾶνον t. n.: ἀλεξάνδρου κόμητος του κουπεριανου R I 260 (1126). || Prob. lg. Κουπερσάνου; ora *Conversano* (prov. di Bari); cfr. *casale copersano* T 3 (899?).

κοῦπέρτα: v. κοπέρτα.

κουπερτοῦριν s. n. 'coperta (da letto)': κουπέρτούρειν T 428 (1265); κουπερτουριν λινουαμμακον T 519 (1191); pl. κουπερτούρια Falkenhausen II 450 (1209). || Da lat. c o o p e r t o r i u m, med. anche *cupertorium* (DCL); cfr. *copertorium* CDVerg IX 18 (1188), *copertorum unum cum listis de seta* CDBr I 105 (1245), bov. *kuvertúri* 'copriletto' LG, it. ant. *copertoio* DEI.

Κουππουλέλλας ep. m.: πλησίον κουππουλέλλα R II 146 (s. d.). || Ipocor. di Κόππολα.

°**κουρά** s. f. 'tonsura': ἀπὸ κουρᾶς μου τῆς τοῦ μοναχυκοῦ σχύματος GO 128 (1054). || Gr. ant. 'tosatura'.

Κουραδᾶς ep. m.: λεοντος κουραδοῦ T 392 (1232). || Cfr. bov. *kurádi* 'pane nero e grossolano', 'pane di grano misto' LG, ILEIKI, gr. med. e ngr. κουράδι(ον) 'sterco, merda' e κουραδάς 'vile', ma anche dial. (Creta) κουράδι(ν) 'gregge di pecore o di capre' e κουραδάρης 'proprietario di un gregge' D, K.

Κουράκη: v. Κοράκης.

Κουράτορες ep. m.: οὖρσου κουράτορε T 134 (1127). || Da κουράτωρ; v. anche κοράτορας.

κουράτωρ s. m. 'procuratore (privato o pubblico)', 'amministratore': GSJ 272 (1121), κοράτωρ T 145 (1131), κωράτωρ R II 59 (1154), κουράτορ μεγάλου τοῦ δικαστηρίου C 49 (1190); gen. κουράτορος GR 29, 34, C 117 (1140), ecc., κοράτορος T 395 (1232), κορατόρος R II 59 cit. Pl. gen. κουρατόρων T 66 (1087), MénC 14 (1119). || Gr. tardo e med. *id.*, da lat. c ū r ā t o r, L-S, D, L. V. κοράτωρας. **2.** epit.: θεόδωρος ὁ κουράτωρ = ar. *ṭawdur al-waqīl* C 146*b*

(1178), ὅ ἄνθρωπος τοῦ κουράτορος = ar. *rāğil al-wakīl* C 266*b* (1183), φίλιππος ό κουράτωρ T 219 (1164). **b.** ep.: gen. κουράτορος C 628 (1137), κωράτορος R I 271 (1131), Ληβέρης τοῦ Κωράτορος GM 181 (1306). Pl. gen. Κουρατόρων GSJ 205 (1186).

κουρατωρία s. f. 'curatela, procura': pl. gen. κουρατορίων GSJ 273 (1121). || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L-S, D, da κουράτωρ. **b.** 'terreno amministrato da un curatore': pl. αἱ κουρατωρεῖαι GR 449.

Κουρβάκης ep. m.: Νικόλαος Κουρβάκης Z 176 (1102). || Ipocor. da gr. med. κούρβα 'prostituta', a sua volta da lat. c u r v a, D, K; cfr. *Corvaci* DCS, DCSO.

Κουρβουλάτα pr. f.: gen. κουρβουλάτα συμβίου αυτου R I 234 (1121). || È moglie di Γουαλτέρης. Cfr. fr. *Corbelet* cg. m. Dauzat s. v. *Corbeau*.

Κούρβουλον t. n.: τόπιον τοῦ Κουρβούλου GR 501. || Cfr. gr. med. κούρβουλον 'ceppo di vite', da lat. c u r v u s, K, otr. *kúrvulo* LG, ILEIKI.

Κουρβουσέρης ep. m.: Γουλιέλμος Κουρβουσέρης Cañellas 158 (1167). || V. Κορβισέρης.

Κουρδοάνης ep. m.: καννακίτας κουρδοάνης C 375 (1176). || Etn. da gr. tardo Κόρδουβα 'Cordova' P-B.

Κουρελλούνιος ep. m.: gen. μέχρι οἴκου κουρελλουνίου C 75 (1166). || Cfr. ar. *al-qurullūnī* = gr. ἐλκουρουλλούνι C 137*b* (1178), etn. di Q u r u l l ū n (v. Κουρουλλιούνη): 'Corleonese'.

κουρεύω vb. tr. 'tosare': pres. inf. κορεύγειν C 532 (1130-1140?). || Gr. med. *id.* D; cfr. bov. *kurèggwo* 'id.' LG, ILEIKI. **b.** 'tonsurare': πλείους ἑτέρους μοναχοῦς κεκουρευμένους τῇ σῇ χειρί CMG 50 (1329). || Gr. tardo (VI sec.) *id.*, medio 'prendere la tonsura' L-S.

Κουρζαλέα f.: ιωαννης τῆς κουρζαλεας e ιωαννου της κουρζαλιας T 34 (1034). || Lg. Κουρτζαλέα, pr. da lat. *c u r t i u s, c u r t u s, cal. *cúrciu* 'basso, corto' NDDC, + Λεα f. di Λέος. Meno prob. t. dallo stesso *cúrciu* 'mozzo' + ἐλαία; cfr. nello stesso doc. λεα e λία μοναχή.

Κουρίας ep. m.: κλῆροι δύο Τὸ Κουρία καὶ τὸ Τραμούντανον GR 469. || Sta per τὸ (κλῆρος τοῦ) Κουρία..., da gr. ant. κουρεύς 'barbiere' + -ίας. Cfr. *Curía* DCC, DCSO, ngr. κουρέας, con i cgg. Κουρέας e Κουρίας (At.). **b. Κουριᾶδες** pl.: τῶν Κουριάδων GR 470.

Κουριλλᾶνος ep. m.: Περεγρῖνος Κουριλλάνος Z 177 (1102). || Etn. di *Corigliano* (*Calabro*, CS), da lat. C o r e l (l) i u s Schulze + - ā n u m; cfr. i cgg. *Crogliano*, *Crugliano* DTOC, DCC.

Κουρίλλης ep. m.: ἀνδρέας κουρίλλη C 630 (1162). || Ipocor. di Κουρίας?

Κοῦρκος, Κουρκούας ep. m.: Ἰωάννου τοῦ κουρκού R I 156 (1049), ...τοῦ κουρκούα R I 192 (1086), ...τοῦ κουρκίου ib. 194, κουρκου υἱοῦ ἰωάννου R II 49 (1145), 102 (1182). || Cfr. gr. med. Ἰωάννης ὁ Κουρκούας Psaltes § 277, *curcuas* CDBr I 5 (1011) e il t. *Curcúa* (RC) DTOC; gr. med. e ngr. κοῦρκος 'tacchino' D e l'ipocor. Κουρκάκης (At.). Per la varietà delle uscite cfr. gr. med. παππούς, παππούας, παππίας, da gr. ant. πάππος, EL. V. Κύρκας.

Κουρκούσιος ep. m.: τοῦ κουρκουσιου ιωαννου T 32 (1033), 42 (1045), κουρκουσίου υἱοῦ ἰωαννου T 179 (1143).

Κουρλᾶνος ep. m.: κουρλάνος ὁ πραγματευτής C 630 (1162). || Da Κουριλλᾶνος; cfr. *Corliano* e (dall'etn.) *Corianò*, *Corlianò* DCS.

κουρουλὶνος: v. Κορβουλῖνος.

Κουρουλλιούνη t. indecl.: gen. κοριλλιούνη C 1 (1095?), κοριλλιωνιω C 22 (1141?), κουρουλλιούνη = ar. *qurullūn* C 130, 131 (1151), κουρουλιούνη C 134 (1178) = ar. *id.* ib. 135, r. 10, κουρουλλούνη = ar. *id.* ib. 144, κουρουλλούν = ar. *id.* ib. 145, χορούλλουνη = ar. *id.* C 263 (1183). || Voce prearaba, ora *Corleone*. V. Κουρελλούνιος.

κουρούπου: v. Γοράπ.

Κουρσάνον: v. Κουρτζᾶνον.

Κουρσάρης ep. m.: του κυρ γουλιελμου κουρσάρης T 305 (1191), ...κουρσαρι T 320 (1194). || Da lat. med. c u r s a r i u s 'scriba, qui notis verba cursim expedit' DCL. Cfr. *Guillelmus Cursarius* Vendola 4314 (1310), *Corsaro* DCSO, *Coursier* ('messaggero') Dauzat. Ma anche gr. med. κουρσάρης 'corsaro' K, Κουρσάρης Mikl-M, ngr. *Id.* (At.).

Κουρτάλιον t. n.: τοῦ Κουρταλίου Caspar 633 (1098). || Da lat. c o h o r t ā l i s agg. 'da cortile'. Cfr. lat. med. *cortales* 'hortos, hortales' DCL, prov. *cortal* 'parco di animali'; *Curtalium* Pratesi 229 (1208), *Nicolaus de Curtalo* Vendola 4490 (1324), *Cortale* (CZ) DTOC, *venit... ad Curtaleas, que dicuntur de Thomay* CDBa XII (1243).

Κουρτάρης ep. m.: μαρτίνον κουρτάρην C 512 (1117). || V. Κορτάρης.

Κουρτζᾶνον t. n.: τὸ Κουρτζάνον GSJ 102 (1138?), Κουρτζάνων GR 462, Κουρσάνον GSJ 249 (1123), Κρουτζάνον GSJ 121 (1149); gen. Κουρτζάνου GR 463, 468, GSJ 102 cit., ecc. || Da lat. C u r t i u s Schulze + - ā n u m. Cfr. *Crozzano*, *Curzano* DTOC.

Κουρτζικέλλας ep. m.: gen. λεοντος κοῦρτζικἕλλα T 292 (1187); τοῦ κουρτζιτζελλου T 302 (1189). || Ipocor. da lat. * c u r t i u s da c u r t u s, cal. *cúrciu* 'basso, corto' NDDC + - i c e l l u s.

Κουρτζίλλος ep. m.: 'Αρέθα Κουρτζίλλου GSJ 128 (1153), ...Κουρτζίλλη ib. 129. || V. il prec.

κουρτζιτζελλου: v. Κουρτζικέλλας.

κούρτη: v. κόρτη.

κουρτης: σκεπασματα επτὰ ἐκ μετάξου, τουβᾶλλες πἕντε, κρευαττοστρὅσια πἕντε τα δυο εκ μετάξου καὶ τα ετερα λανα, κουρτης μετρον δὅδεκα T 532 (1251). || Lg. κουρτήνης gen. e v. κορτίνα.

Κούρτης ep. m.: πρεσβύτερος Κοῦρτίς Pratesi 368 (1230). || Cfr. it. *Curti*, *Curto*, da lat. c u r t u s 'corto, basso' DCI; ma anche Κούρτης (At.). V. Κορτός.

Κουρτήσης ep. m.: το χωράφιον κυρᾶς ἀγγρουλλίνης τοῦ κουρτήσου T 400 (1233). || Cfr. fr. *Courtais*, *-aix*, fr. ant. *Courteix* Dauzat, it. *Cortése* DCI, da lat. med. c u r t e n s i s 'familiaris, domesticus, vel *Curtis* habitator' DCL.

κουρτίκη: v. Κορτείκας.

κουρτίναν: v. κορτίνα.

Κοῦρτος: v. Βράτζης Κοῦρτος.

Κουρτούνης ep. m.: ἰωάννης κουρτούνης C 434 (1183). || Da Κροτόνη, per metatesi?

Κουρτρουλίας ep. m.: θεωδόρου τοῦ κουρτρουλίου C 57 (1143-1145?). || Forse da lat. c u r t u s 'corto, basso' (v. Κορτός) + 'Ηλίας.

Κουσᾶτος ep. m.: Καλόκην Κουσάτον Z 151 (1086). || Lg. Καλοκύρην 'Εξκουσᾶτον?

Κουσεγτίνας, Κουσενγτινοῦ: v. Κουσεντίνα, Κουσεντῖνος.

Κουσένσα t. f.: ραναλδός τῆς κουσένσας R I 271 (1131). || Ora *Cosenza*; cfr. il cg. *Cosenza* (PA) e v. Κουσεντία.

Κουσεντι: v. Κουσεντῖνος.

Κουσεντία t. f.: ἡ κουσεντία CSS 48; acc. Κουσεντίαν GSJ 267 (1093) = T 74. || Da gr. tardo Κονσεντία, lat. C o n s e n t i a, P-B; ora *Cosenza*. V. Κουσένσα, Κωνσταντία.

Κουσεντῖνα etn. f.: τῆς κουσηντήνοις T 252 (1178), Μαύρου τῆς Κουσεγτίνας MénC 340 (1128). || Dal seg.

Κουσεντῖνος etn. ed ep. m.: λέων ὁ κουσεντίνος C 421 (1167), ιωάννης κουσεντῖνος T 183 (1145), ecc.; ουρσου κουσεντι e ούρσου κοῦσεντίνου T 119 (1122), νικολαου κουσεντίνου ib. 120, Μαύρου Κουσενγτινοῦ MénC 340 (1128). || Da Κουσεντία. Cfr. *Cosentino*, *Consentino* DCSO. **b.** pl.: γουλιέλμου δὲ λη κουσυντίνη T 274 (1181). || Dal pl. di cal. *cusintinu* 'cosentino'.

κουσίως: v. ἑκουσίως.

Κουσκούνης ep. m.: νϊκολαος κουσκούνης T 359 (1211). || Cfr. bov. *kuskúni* 'porcellino', ngr. dial. *koškúni*, *kuskúni* 'id.' LG s. v. *κουσκούνιον,

ILEIKI, i cgg. *Cuscunà* (da ᾶς[1]) DCC, DCSO, Κουσκούνης e Κουσκουνάς (At.).

Κουστάντζος pr. m.: κουστάντζου T 145 (1131). || V. Κωνστάντζος.

Κουσταῦλος ep. m.: αμπελον το του κουσταύλου T 146 (1131). || Da κομηστάβουλος; cfr. *Costabile* DCC.

Κουστουνᾶνος ep. m.: νικόλαος ἱερεὺς ὁ κουστουνάνου C 57 (1143-1145?). || Etn. in -ᾶνος?

κουσυντίνη: v. Κουσεντῖνος.

Κουταλιστής epit. m.: θεοδώρου τοῦ κουταλιστοῦ C 336 (1185). || Cfr. ngr. κουταλίζω 'pettinare, cardare' B; gr. med. (*Suda*) κώταλις 'mestolo' e il f. κουταλίστρια 'cassetto per i cucchiai' K.

κουτέλλαν: v. κουττέλλα.

Κουτέμης ep. m.: ὀμάλδος κουτέμης C 635 (1192). || Da ar. K u t ā m ī etn. di K u t ā m a h, tribù berbera, SMS II 50, in nota; cfr. ar. *al-k.tāmī* = gr. ἐλκετέμη C 141*a* (1178).

Κοῦτζα t. n. sg.: εἰς τὸ Κοῦτζα GR 198. || Lg. Κοῦτζον? Cfr. *Cuzzo* (monte, RC), *Coste di Cuzzo* (CZ), bov. *kúzzo* 'mozzo, mutilo' LG s. v. κουτσός. V. Κουτζός.

Κουτζανίτης etn. ed ep. m.: φίλιππος ὁ κουτζανίτης C 317 (1154), ...κουτζανέτης C 335 (1185); λέοντος κουτζανίτου C 302 (1142); φίλιππον κουτζανίτης C 307 (1142?). || Etn. in -ίτης da *Κουτζᾶνον, formato da lat. C u t (t) i u s Schulze + - ā n u m; cfr. i vari *Cozzano* (It. centr.) TCI.

Κουτζηκάρης ep. m.: Κουτζηκάρις GR 230. || Da κουτζός + 'Ικάριος P-B, cfr. 'Ικάριος e "Ικαρος (At.).

Κουτζός ep. m.: γουδέλμου κουτζοῦ R II 146 (s. d.). || Da gr. med. κουτζός 'zoppo, storpio', κουτσός e κοτσός, tratto da gr. ant. κοψο- (da κόπτω) K. Cfr. bov. *kúzzo* 'mozzo, mutilo' LG, κοῦτσο ILEIKI, e i tt. *Cuzzo*, *Cuzzó*, *Cúzzena* (da -αινα) DTOC. V. Κοῦτζα, Μαυροκούτζης, Κοτζοπόδος e qui sotto, nonché i composti con Κοψο-. **b. Κουτζοῦδες** pl.: τῶν Κουτζούδων GR 39. || V. πουτζοῦδες.

2. Κουτζουβέλλος ep. o t. m.: κατὰ τὴν ῥύμην τοῦ κουτζουυέλλου T 520 (1195). || Da Βέλλος o da gr. ant. βέλος 'dardo'; cfr. Κουτσουβέλης (At.).

3. Κουτζουρίνης epit. m.: Γεωργίου τοῦ Κουτζουρίνου GSJ 40 (1054), τὰ χωράφια τοῦ Κουτζουρίνου GSJ 137 (1154). || Da gr. ant. ῥίς, ῥινός 'naso'. V. Κοψορίνος.

4. Κουτζοχέρης ep. m.: Βασίλειον Κουτζοχέρην Z 153 (1086). || Da κουτζός + χέριν: 'monco'. Cfr. Κουζζοχέρις Moritz I 13, *Cuczocherius* Pirri 77 (1095) e i tt. *Cozzofieri*, *Cozzojéroni*, dial. *Cuzziχerni* (da -ωνες) STC 2004, DTOC, il cg. Κουτσοχέρας (At.). V. Κοτζοχεγέρης.

Κούτηκας ep. m.: ἰωάννου κούτηκα C 599 (1112). || Cfr. ngr. κούτικας s. m. 'collo, nuca', it. *cótica* 'cotenna, pelle', merid. *cùtica*, da lat. tardo c u t i c a 'buccia d'un frutto' DEI.

κούτλη: ἡ κούτλη δεσποτικὴ C 374 (1176). || Lg. κουλτούρη; cfr. τῆς κουλτούρας τῆς δεσποτικῆς ib. 373.

Κουτταῖα t. f.: τὸν ῥύακα γνωριζόμενον τῆς Κουτταίας..., εἰς διακράτησιν τῆς Κουτταίας Grégoire 84 (1145), τὸν ῥίακα τῆς Κουντάγιας (?) Grégoire 97 (1126). || Da ar. q u ṭ ṭ a y a h, dim. di q a ṭ ā ṭ o q i ṭ ā ṭ 'cima di monte'; cfr. ar. *raḥl quṭṭayah* C 210, r. 12 (1182) = lat. *casale quod dicitur cuttaie* ib. 184, ecc., e i cgg. *Cuttàia*, *Cutàia* ArMed 266. Nella var. Κουντάγια (v.) si nota l'epentesi di nasale e -γι- per ar. -y-.

κουττέλλα s. f. 'gonna': acc. κουττέλλαν Falkenhausen II 449, 450 (1209), T 435 (1267), κοττέλλαν T 487 (1273), κουτελλαν T 376 (1226), 532 (1251). || Da fr. ant. *cot(t)ele*, dim. di *cotte*, a sua volta da franc. * k o t t a 'mantello, veste'; cfr. bov. *kuttèḍḍa* 'panno grossolano di lana', 'albagio' LG, ILEIKI, DEI s. v. *còtta*. V. Κόττας.

Κουττούφης t. ed ep.: ἧς τοπον λεγόμενον κουττούφιν..., τὰ χωράφοια περεγρινου κουττουφι T 373 (1223). || Da att. κόττυφος = κόσσυφος 'merlo'. Cfr. i cgg. Κουτούφαρης, Κουτουφάς (At.), *Cutufá* (CS) DCC.

Κουφάλιδος epit. m.: Νικόλαος ὁ Κουφάλιδος GR 304, ὁ Κουφάλιδος ib. 307. || Cfr. ngr. κούφαλος 'sordo' D.

κουφίζω vb. intr. 'essere sordo' (?): pres. ind. 3. κουφείζη GO 182 (s. d.; testo assai guasto). || Cfr. ngr. *id.* 'id.' da κουφός D e v. il seg.

Κουφός ep. m.: GR 187, Z 158 (1096) = T 78. || Da gr. med. κουφός 'sordo', gr. ant. κωφός 'muto', 'sordo' D, L-S. Cfr. ὁ κοφῶς = ar. *aṭ-ṭuruš* ('il sordo') C 263*a* (1183), τοῦ κοφοῦ = ar. *id.* ib. 250*b*; bov. *kufò* 'sordo' LG, ILEIKI.

Κοφατρίλας ep. m.: ἰωάννης ὁ κοφατρίλα C 455 (1245).

Κόφηνος t. m.: βοναγρούντα τοῦ κοφήνου C 379 (1221). || Da gr. ant. κόφινος 'cesta, paniere'; cfr. i tt. *Cófino, Cofinó* DTOC e v. il seg.

Κοφινᾶς epit. m., in agion.: ἀρχιερέως νικολᾶου τοῦ ἐπιλεγομενου τοῦ κοφινᾶ T 149 (1132), νικολάου τοῦ κοφηνᾶ T 316 (1193), ecc. || Da gr. ant. κόφινος 'cesta, paniere' + -ᾶς[1]. Cfr. otr. *kòfino* 'grande conca di creta in cui si fa il bucato', cal. *kòfinu* 'cesta' LG, ILEIKI, sic. *còfinu, còfanu, còfunu* VS, VES I 277-279; ngr. κοφινᾶς 'panieraio' D, B, Κοφινάς (At.). V. il prec.

Κοφούτης ep. m.: ιωαννου κοφούτου T 320 (1194). || Da κωφός (v. κουφός)?

Κοχαλλήτης ep. m.: λέος ἀνεψιὸς τοῦ κοχαλλήτη C 535 (1130-1140?).

Κοψαμπέλης ep. m.: Βασίλειος Κοψαμπέλης Z 178 (1102). || Da gr. ant. κοψο- (da κόπτω) + ἀμπέλιον: 'potatore di vigne'.

Κοψηνός epit. m.: χριστόφορος ὁ κοψηνός C 55 (1143-1145?). || Cfr. Κοψίνης (At.), prob. ipocor. di *Κοψός, Κουτζός. V. Κοτξῖνος.

Κοψοδάσης ep. m.: Νικόλαος Κοψοδάσης Z 178 (1102). || Da gr. ant. κόψο- (da κόπτω) + δάσος: 'tagliaboschi'.

Κοψορίνος ep. m.: gen. κοψορινου T 77 (1097); pl. τῶν κοψορίνων T 113 (1121). || Da gr. ant. κοψο- (da κόπτω) + ῥίς, ῥινός 'naso'. V. Κουτζουρίνης.

Κραβαρᾶς ep. m.: υιοι του κραυαρα T 151 (1133?). || Cfr. Κραβάρης (At.).

κραβαττοστρόσιον s. n. 'letto': ἐκ δὲ στρωμνῆς κραβαττοστρόσια τρία, ἔχοντα ματεράχια τρία, λεντζοῦλα ἕξ, προσκεφάλαια ἕξ, κουπερτούρια τρία Falkenhausen II 450 (1209). || V. κρεβαττοστρώσιον.

κραββαττόξυλον s. n. 'intelaiatura del letto', 'letto di legno': κραυυαττόξυλον ἔχον τηλάρι, προσκεφαλώδιον, σινδόνην ἓν καὶ κουπερτουριν λινουάμμακον T 519 (1191). || Da gr. tardo (pap., *N. T.*) κράβ(β)ατος L-S, gr. med. anche κράβαττος 'letto' D + ξύλον 'legno'. V. κρεβατοστρώμνιον, κρεβαττοστρώσιον.

°**κραδίη** s. f. 'cuore': ἐν κραδίη GSJ 54 (1098). || Ion. *id.* per καρδία, o tarda metatesi.

°κράζω: v. κραυγάζω.

°κραίνω: v. κρένω.

κρακαντ[: v. Ἀκραγανθός.

Κραοῦσα t. f.: εἰς τὸ πόδην τῆς κραούσης R II 151 (s. d.). || Da gr. tardo (Esichio) κράος 'vigna sarchiata' L-S + -οῦσα?

Κραπαρικά t. n. pl.: νοτάριον Νικόλαον τῶν Κραπαρικῶν GSJ 97 (1128). || Cfr. *Caprárica* (LE).

Κραπάρης, -άριος ep. m.: οτος κραπαρης T 224 (1166), οτος κραπαριος T 265 (1180). || Per metatesi da Καπράριος. Cfr. cal. *craparu* 'capraio' NDDC.

Κραπατούνης ep. m.: τὰ παιδία τοῦ υιτάλη καὶ τοῦ κραπατοῦνι T 556 (s. d.) = ...τοῦ Βιταλιάνου καὶ τοῦ Κρεπατοῦνι GR 149. || Cfr. fr. merid. *Crabe* ('capra'), *Crabette* Dauzat.

Κρασᾶς ep. m.: γέρον φήληππον κρασάν C 410 (1112). || Cfr. gr. med. Κρασᾶς Mikl-M, Moritz I 46, ngr. κρασάς 'mercante di vino, vinaio' D, da κρασί + -ᾶς[1]; *Crascí, Craxi, Craxí* (con ant. *-x-* + *-š-*) DCSO, da Κρασ-ίας piuttosto che dal semplice κρασί.

κρασιβούλων: v. κρασοβόλι.

κρασίν s. n. 'vino': κρασίν CMG 4 (s. d.), κρασῖ T 334 (1198), CMG 3 (s. d.); κρασή T 171 (1141); τοῦ κρασίου R II 78 (1169), τοῦ κρασήν CMG 134 (1334). || Gr. tardo κρασί(ο)ν, gr. med. κρασί(ον) D, K; cfr. bov., otr. *krasí* LG, ILEIKI.

κρασοβόλι s. n. 'produzione di vino (?)': ἔσχεν ἀπο κρασοβόλη κρασῖ γουμάρια... CMG 39 (1328); ἔχει ἀπο τῶν κρασιβούλων ἕως ογγιαι α' CMG 125 (1334). || Gr. med. κρασοβόλι(ον) 'vino', 'porzione di vino che si dà a ciascun monaco a pranzo' D, K.

κραταιόω vb. intr. 'dare forza': aor. cgt. 3. sg. ὅπως κραταιῶσι τῆς βασιλείας αὐτοῦ CMG 13 (1328). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* tr. L-S, D.

°**κραταιός** agg. 'potente': ἐκ την κρατιὰν κορτήν R II 108 (1185). || Cfr. κρατειότης.

κραταίωσις s. f. 'potenza': dat. κραταιώσι C 13 (1134); acc. κραταίωσιν C 300 (1141), κρατέωσιν C 430 (1182). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D.

κρατειότης s. f. 'potenza': dat. κρατειότητι R I 273 (1132). || Da gr. tardo (*Settanta*) e med. κραταιότης L-S, D.

κρατέρας, κρατέρον: v. κρατήρ.

κράτεσις s. f. 'distretto': εις τὶν κράτεσιν σκυλλακος T 408 (1243). || Da κράτησις.

°**κρατέω** vb. tr. 'detenere, possedere': pres. ind. pl. 1. κρατῶμεν T 50 (1053), 3. κρατόσιν T 556 (s. d.), κρατῶν ibid., κρατοῦν GR 155, 188, ecc.; inf. κρατῆναι C 643, 644 (1099), Müller 14 (1359); ptc. κρατῶντα C 304 (1141), κρατόντας T 304 (1206). Impf. pl. 1. εκρατουμαν T 117 (1121), 3. ἐκρατοῦσαν T 556 (s. d.), R II 45 (1145), ἐκρατοῦν ed ἐκρατοῦσαν Holtzmann 341 (1164). Aor. ind. sg. 1. ἐκράτισαν C 627 (1137), pl. 3. κράτησαν GR 344. Ppf. perifr. ἦχεν κρατῶνταν T 97 (1113). **b.** κρατέομαι pass. 'essere tenuto, essere obbligato a': pres. 2. sg. ἔστης κρατημένος... τοῦ δοῦναι GSJ 255 (1245); fut. 1. pl. εσῶμεθα κρατημένοι... εις ποινην T 423 (1256), 498 (1290). || Cfr. bov., otr. *kratò* 'tenere', 'trattenere', 'ritenere' LG, ILEIKI.

κράτημα s. n. 'possedimento': pl. κρατήματα GR 342, T 201 (1154), ecc.; gen. κρατιμάτον R I 146 (1044). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

°**κρατήρ, -ῆρος** s. m. 'calice: acc. κρατέραν CMG 127 (1334). Pl. ἕτερα κρατέρα ἀναματούρια CMG 155 (1336). **2. Κρατῆρες** (?) t. pl.: μονὴ τοῦ ἁγίου γεωργίου τῶν κρατήρων C 360, 361, 362 (1155). || Ora *Gratteri* (PA); poco prob. da gr. ant. κρατερός = καρτερός 'forte, possente' (così EG I 54).

κρατήσιμον 'imposta fondiaria, terratico (?)': οὔτε νόμιστρον οὔτε χυλοτικὸν ἀλλ' οὔτε κρατήσιμον ἀνελαβετό τις ἐξ ἡμῶν πώποτε GT 18 (1002). || Da gr. tardo (*Settanta*) e med. κράτησις 'potere, dominio' L-S, D + gr. ant. -ιμον, n. degli agg. in -ιμος; cfr. ngr. -ιμο- in nomi di azione EL.

κράτησις s. f. 'distretto': εἰς την κράτησιν κατάντζαριου T 428 (1265). || Da gr. tardo (*Settanta*) e med. κράτησις 'potere, dominio' L-S, D. V. κράτεσις.

Κρατίνιλα pr. f.: ἡ Κρατίνιλα GR 534.

κράτον s. n. 'distretto': εἰς τὸ κράτον χώρας βαδουλάτου T 380 (1227). || Da gr. ant. κράτος, -ους 'potenza'; cfr. gr. med. gen. κράτου K.

κρατορικός agg. 'sovrano, imperiale': ἐν τῇ κρατορικῇ αὐθεντίᾳ Cañellas 168 (1230). || Da gr. med. κράτωρ 'sovrano' D + -ικός.

Κράτος t. n.: τοῦ Κράτους Kölzer 17 (1195), βαθεος κραττας R II 208 (1185). || Da gr. tardo Κρᾶθις, -ίδος o -ίος P-B, lat. Crathis, ora *Crati* (fiume). V. Γράτος.

°**κραυγάζω** vb. tr. 'urlare, gridare': aor. ptc. μετὰ τῶν κραυξάντων ἄρον ἄρον σταύρωσον C 550 (1102), μετὰ τῶν κραζάντων... C 644 (1099). || Queste forme da incrocio di κραυγάζω e κράζω 'id.'; cfr. in contesti analoghi κραυγασάντων C 5 (1097), κραξα[ν]των GL 11 (fine X sec.).

°**κραυγή** s. f. 'lagnanza': acc. κραυγήν R I 204 (1100), II 31 (1144). || Gr. ant. 'schiamazzo'.

Κρεαπατζοῦ epit. m.: τῶν παιδίων τοῦ Κρεαπατζοῦ GR 182. || Lg. Κρεαπάτζου, da *Κλεοπάτζης (con influsso di κρέας 'carne'), ipocor. di gr. tardo (*N. T.*) Κλεοπᾶς, Κλωπᾶς (da cui it. *Clèofe* f.), a sua volta da Κλεόπατρος Tagliavini I 110-111. Cfr. *Cleopas notarium* CDVerg II 416 (1132), *Cleope iudicis* CDBa VIII 158 (1170) e il cg. *Cleopazzo* DCS.

κρεβάγτωστρωσια: v. κρεβαττοστρώσιον.

Κρεβαττᾶδες t. m.: χωρίου κρεβαττάδων T 441 (1268), 451 (1269). || Dal pl. di *κρεβαττᾶς 'venditore di letti', formato da gr. tardo κράβαττος + -ᾶς¹. Cfr. gr. med. τῶν κρεβατάδων Psaltes § 280, il t. *Crapatá* (RC) DTOC e il cg. Κρεββατάς (At.). V. i segg.

κρεβαττοστρώμνιον s. n. '(fornitura da) letto': κρευαττωστρόμνια δύο ἔχοντα σάκκους T 356 (1211), ἀπό τε στρωμνης κρεβαττοστρώμνια τρία, ἔχοντα μετράχους δύο T 487 (1273). || Da gr. tardo (II sec.) κραβάτιον L-S, o κράβαττος (v. κραββαττόξυλον), gr. med. anche κρεβάτιον K, + gr. ant. στρωμνή 'letto', ngr. anche 'coperta da letto' D. Per κρα- > κρε- cfr. bov. *krevátti* LG, ILEIKI.

κρεβαττοστρώσιον s. n. 'fornitura da letto': κρευαντοστροσιν εχοντα σαγιδας β' T 80 (1097), κρεβάγτωστρωσια γ' ἔχοντα ανφοτερα σάγκους φραγκικους γ' T 224 (1166), κρεββατοστρωσια τρια ἔχοντα ἀμφοτέρα τὸ μὲν τῆλο προσκεφάλαια καὶ ὑπευχήν, τὰ δὲ σάγκους β', πλαγιοῦνια δ', κοπερτας δύο T 325 (1196), το ἐμὸν κρεβαττοστρώσιον καθῶς ὑπάρχει με σάγκον ἐν, ματαρατζον ἐν, κουπέρτούρειν ἐν, καὶ ἐν ζευγαρι λεντζούλων T 428 (1265), κρευαττοστρῶσια πε̃ντε τα δυο εκ μετάξου καὶ τα ετερα λανα (= λάνηνα Z 131), κουρτης μετρον δόδεκα T 532 (1251). || Gr. med. κρεβατοστρώσι(ν), κραβατοστρώσιν K, da gr. tardo κραβάτιον o κράβατ(τ)ος (v. κρεβαττοστρώμνιον), anche (VI sec.) κράβακτος, + gr. tardo στρῶσις 'copertura' L-S. V. κραβαττοστρόσιον.

κρεδέντης s. m.: pl. acc. κρεδέντας = lat. *credentes* Cannizzaro 182. || Da lat. c r e d e n s, - e n t i s.

Κρειστός pr. m.: τοῦ βουνοῦ τοῦ ἀντὶ Κρειστοῦ Συληπα[GSJ 149 (1155). || Da Χριστός.

κρειττώτερος agg. compar. 'migliore': μονὴν βελτιὸτέραν καὶ κρηττοτέραν T 88 (1101). || Da gr. ant. κρείττων + -τερος; cfr. gr. med. κρειττοτέρᾳ καὶ μειζονοτέρᾳ Psaltes § 304. Avv.: **κρειττοτέρως** GM 211 (1189), CMG 10 (1328).

κρεμαστάλιον s. n. 'asta o catena di sostegno dei recipienti sul focolare': στεγνατον α' καὶ κρεμασταλιον α' καὶ τυγανην α' T 224 (1166), σταγνατον, τηγάνον, κρεμασταλην σηδερούν T 325 (1196). || Da gr. ant. κρεμάννυμι, κρεμάω + -άριον². Cfr. gr. tardo κρεμαστήρ, κρεμάστρα L-S, bov., regg. *kramastúri* 'legno a cui si appende la caldaia' LG, ILEIKI, ngr. κρεμαστήρι D. Per ρ-ρ> ρ-λ non può escludersi un influsso del sinonimo gr. med. κρεμαστάλυσις K. V. καμάστρα.

κρεμαστός epit. m., in agion.: αγιου πέτρου κρεμαστου T 374 (1223). || Da gr. ant. κρεμαστός 'appeso'; cfr. i tt. *Cremastó* (RC), Κρεμαστός in Grecia, DTOC, Κρεμαστός cg. (At.).

κρεμνός: v. κρημνός.

κρένω vb. tr. 'deliberare', 'stabilire': κρενην καὶ δικεῆν πάντα ἄνθρωπον εἰς τὸ δικαιον GSJ 271 (1121). || Gr. med. *id.* K, da gr. ant. κρίνω incrociato con κραίνω 'compiere', 'stabilire'. Cfr. ἀνακρένω, κατακρένω. **b.** 'assegnare in eredità, legare': μετὰ δὲ τῆς ἐμῆς ἀποβιώσαιος κρενω καὶ ἀφιω τὴν πατρικην μου κλῆρονομιαν T 366 (1214), κρένω της μιτρὸς αυτης της καλῆς βωοίδιον ἐν..., κρένω καὶ αφίω τῆς ειριμένης καλεῖς... το αμπέλιον..., κρένω ἀπ αυτῶν (πρῶβα-

των) κεφαλᾶ δῖακῶσια πέντηκοντα..., κρένω τῆς εἰριμένης καλῆς κέφαλα δέκα... T 414-415 (1244).

κρεόπουλον s. n. 'macelleria': εἰς τὸ ἐπανομέρος τοῦ κρεοπούλου C 373 (1176). || Da gr. tardo κρεοπώλιον, gr. med. κρεοπωλεῖον L-S, D. Ma potrebbe anche trattarsi del gen. di gr. tardo κρεοπώλης 'macellaio' ib.

Κρεπατζοῦνιν t. n.: τὸ ριάκη του κρεπατζουνου T 146 (1131). || Da cal. **crepazzuni*, lat. * c r e p a c e u s (da c r e p a) + *-úni* da - ō n e -, STC 1083. Cfr. sic. *cripazza* 'crepaccio' VS.

Κρεπατούνι: v. Κραπατούνης.

κρευαντοστροσιν: v. κρεβαττοστρώσιον.

°**κρημνός** s. m. 'precipizio, dirupo, strapiombo': κρεμνός e gen. κριμνου T 316 (1193); τοῦ κρίμνου ed ἧς τὼ κρέμνω C 618 (1146), τὸν κρεμνὸν τῆς αριας T 109 (1117), εἰς κρίμνον GMG 73 (1330). || Cfr. il t. *Grennì* EG I 54, gr. med. χωράφιον τοῦ Κρεμνοῦ Mikl-M; v. ἐγκρεμνός.

°**κρημνώδης** agg. 'scosceso, dirupato': ἀλσώδους κρημνώδους τόπους GSJ 41 (1054).

Κρηνίτης ep. m.: Γεόργις Κρηνίτης GD 61 (1061). || Etn. da gr. ant. κρήνη 'fonte'; cfr. *Criniti* DCC, DCSO, gr. med. τοῦ Κρηνίτου ActAth VIII 82 (1300).

Κρητόνης: v. Κρότων.

Κριᾶτος ep. m.: θεὸδωρου τοὺ κριατου T 170 (1141). || Da gr. ant. κρέας 'carne', gr. med. anche κρίας, κριάς D, K, + -ᾶτος. Cfr. *Crea* cg. e t. DTOC. **b. Κριᾶτοι** t. pl.: εις τοὺς κριατους T l. c.

κρίζας: v. κνύζα.

κριζᾶς s. m. 'terreno coperto da pulicarie': κατὰ δὲ δυσμοῦ τὸ χοχλακιν τὸ κατερχομενον ἐκ τὸ ὄρος καὶ ὁ Κριζᾶς GK 52 (1139) = κριζάς T 161. || Da κρίζα (v. κνύζα) + -ᾶς³.

Κριθαράτος epit. m.: Ὁ Θεόδωρος Κριθαράτος Z 168 (1145) = κονταράτος T 184.

κριθάρι s. n. 'orzo': C 316 (1157?); gen. κριθαρίου GD 32 (1036), C 1 (1095?). || Gr. tardo (II-III sec.) e med. *id.*, dim. di gr. ant. κριθή, L-S, D. Cfr. bov. *kriθári*, otr. *krisári*, ecc. LG, ILEIKI; v. κρίθηρον.

Κριθερά t. n. pl.: προάστειον Τὰ Κριθερά GR 127.

κρίθηρον s. n. 'orzo': σιταρίν ρούβες επτὰ καὶ κριθήρου ρούβες ἑπτά T 408 (1243), ἀπο του καρπου μοδια δέκα, το δυμιρον σιτιρου καὶ το τρειτον κριθιρου T 429 (1265). || Da gr. ant. κριθή 'id.', sul modello di σίτηρον.

κριθίν s. n. 'orzo': σιτάριν καὶ κριθὶν τὸ ἀρκοῦν T 511 (1112). || Gr. tardo (II sec.) κριθίον, dim. di gr. ant. κριθή, L-S. Cfr. bov. *agrókriθo* 'orzo selvatico' LG s. v. κριθή.

κριθός s. m. 'orzo': gen. κριθοῦ CMG 34 (1328), 146 (1334). || Cfr. gr. med. κρίθος K, da gr. ant. κριθή.

Κρίκελλος ep. m.: Κωνσταντῖνος Κρικέλλος GSJ 223 (XII sec.); Κωνσταντίνου Κρικέλλου GM 131 (1094). || Cfr. gr. tardo (gloss.) κρίκελλος = lat. c i r c u l u s 'anello' L-S, il cg. *Cricelli* e i tt. *Cricellini*, dial. *Cricéḍani* (da *Κρικέλλ-ωνες) DTOC, Κρίκελλος PPE 31, Κρίκελλον ib. 74, e cg. Κρικέλλης (At.).

Κρίκλον t. n.: τὸ κρικλον T 494 (1283). || Da lat. c i r c u l u s; cfr. il cg. *Cricchio* DCC. O da lat. o c r i c u l u m 'piccolo monte', dim. di o c r i s, STC 2769. V. Μουτζοκλ(')κης.

Κριμνοσῆς epit. m.: Πέτρος Κριμνοσῆ GSJ 242 (1227).

°**κρίνω** vb. tr. 'giudicare', 'decidere': aor. ind. sg. 1. ἔκριναν Sola 535 (1067), C 457 (1257), pl. 3. ἐκρίνασιν R II 36 (1144); η κορτη εκριθεν R II 40-41 (1144). Fut. perifr. καθως έχει κρίνην η κωρτη T 242 (1175).

Κρινώ pr. f.: τῆς κυρᾶς κρινούς R I 270 (1131). || Da gr. ant. κρίνον 'giglio'; cfr. *Crinò* DCC, DCSO e, dal m., *Crino* DCC, Κρίνης, Κρίνος (At.).

°**κριός** s. m. 'montone': acc. pl. κρίους T 180 (1145). || Per lo spostamen-

to dell'accento cfr. otr. *krío, grío* 'id.' LG, ILEIKI.

Κρισαροῦσκοι ep. m. pl.: gen. τον Κρισαρούσκον GM 46 (1077). || Ipocor. di *κρησαρᾶς (v. Κρισαρώ)?

Κρισαρώ ep. f.: τῆς Κρϊσαροῦς GM 104 (1169). || Da un m. *κρησαρᾶς 'fabbricante di stacci', da gr. ant. κρησέρα; cfr. bov. *krisára, klisára* LG, ILEIKI, ant. cal. *grisaria* VLibVis, i cgg. *Crisará, Criserá* DCC, DCSO, il t. *Crisárini* (da -ωνες) DTOC.

Κρίσελλος ep. m.: βασίλείος του κρισελλου R I 271 (1131). || Ipocor. di Χρύσιος? Cfr. il t. *Crisello* (RC) DTOC.

κρίσιμα s. n. 'atto giudiziale, sentenza': pl. κρισίματα Spata I 387 (s. d.; κρίσιμον sg. più volte nella stessa pagina, in vari docc.); τῶν κρισιμάτων C 321 (1154). || Cfr. il seg.

κρίσιμον s. n. 'atto giudiziale, sentenza': Sola 534 (1077), T 242 (1175), C 455 (1245), ecc., κρήσιμον R II 36 (1144). || Gr. med. *id.* 'processo, giudizio', da gr. ant. κρίσιμος agg. 'critico, decisivo', K.

°**κρίσις** s. f. 'giudizio': εν ιμερα κρισεας R I 169 (1059; lg. κρίσεως).

Κρισπῖνος ep. m.: ἰωάννης κρισπίνος T 469 (1269) e ιωάννου κρισπίνου ib. 467, αντονίου κρισπίνου ib. 468, ῥοπέρτου κρησπίνου C 313 (1144?), γουλιελμου κρησπήνου T 203 (1155). || Cfr. fr. *Crépin, Crispin* Dauzat, dal nome di *San Crispino* di Soissons, da lat. C r i s p i n u s, C r i s p u s Tagliavini II 10, *Crispino* DCS.

Κρίσπος epit. ed ep. m.: ιωαννης ω κρυσπος T 72 (1092), Ἰωάννης Κρήσπος MénC 327 (1107). || Da lat. c r i s p u s 'ricciuto'; cfr. *Crispo* DCC, DCSO, anche *Crispi* (PA), Κρίσπης (At.). V. Καλόκρισπος. **2.** agion.: τοῦ Ἁγίου Κρίσπου GR 292.

Κριστῖνα pr. f.: τῆς κριστίνης C 77 (1169). || Da lat. tardo (circa IV sec.) *Christina*, da Χριστός, Tagliavini I 245. Cfr. i cgg. *Cristina, Gristina, Di Cristina, Di Gristina* (PA). V. Χριστῖνα, Χριστίνος.

Κρίτενα ep. f.: πετρος της κριτενης T 65 (1086). || Dal seg. + -αινα.

Κριτής epit. m., in t.: τὶν φαουάρα τοῦ κριτῖ C 618 (1146). || Da gr. ant. κριτής 'giudice' (assai freq.). Cfr. *Cretì* DCS, *Crití* t. DTOC, Κριτής (At.). V. Γαϊδαροκριτής, πρωτοκριτής. **b.** ep.: κριτοῦ ὑιοῦ θεοφηλάκτου R I 27 (1143).

Κριτικός ep. m., in t.: ἕως τοῦ ῥίακως τοῦ κριτικοῦ C 386 (1091?), ἕως τοῦ ῥύακος τοῦ κριτικοῦ C 428 (1182). || Dall'etn. Κρητικός 'cretese' P-B.

κριτοδίκης s. m. 'giudice': οἱ κριτοδίκαι βαθοὺς σηγνου R II 39 (1144). || Da gr. ant. κριτής + δίκη; v. δικαιοκρίτης.

κρόη: v. κρούω.

Κροικόριος pr. m.: CDBa V 48 (1099). || V. Γρηγόριος e cfr. *Cricori* CDBa IV 9 (990).

Κροκλησιᾶνος ep. m.: ἰωάννου κροκλησιάνου T 396 (1232?). || Etn. da gr. ant. κόχλος 'conchiglia', 'chiocciola' L-S, o da gr. tardo e med. κοχλιός 'id.' D? Cfr. il t. *Crochi* (RC) DTOC.

κρομησά, κρομητά: v. Κρομμηδᾶς.

Κρομμηδᾶς ep. m.: νικολαος κρομμηδα T 129 (1126). || Da κρομμύδιον (v. il seg.) + -ᾶς[1]; cfr. Κρομμιδάς (At.), gr. med. Μιχαὴλ ὁ Κρομυδᾶς ActAth III 143 (ca. 1300), ecc. **2.** in t.: ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ κρωμιδᾶ R I 248 (1124), τὴν πηγὴν τοῦ κρωμιδᾶ ib. 249, ...του κρομητά R I 265 (1125), ...τοῦ κρομησά ibid., ...τοῦ κρομιδά T 127 (1125).

Κρομμύδης ep. m.: βασίλειος ο του κρομμυδου T 27 (1032?). || Da gr. tardo (scol.) e med. κρομμύδιον 'cipolla' L-S, D. Cfr. bov. *krommídi*, otr. *krimbídi* LG, ILEIKI, i tt. *Cromitum* (scomparso) STC 2022, *Crommídi, Crommidó* (RC) DTOC, l'ep. gr. med. Κρομμύδιος K.

Κροπανή t. f.: εις τοπον λεγόμενον κροπανην T 406 (1242), το χωραφιον της κροπανῆς T 409 (1243). || Cfr. gr. ant. κόπρανα 'escrementi' L-S, ngr. *id.* D e i tt. *Cropané, Crópani, Cropaní* DTOC, *Cropane* IGM 260 I N.E, *casale Cropanum* Vendola p. 222 (1324).

κροπηνή s. f. 'avvallamento, concavità': ἀποδίδει εἰς τὴν κροπηνὴν τῆς χαίτης C 318 (1154). || Cfr. gr. ant. (VI sec. a. C.) κρώπιον 'falce' L-S; forse anche il cg. *Crupi* DCC, Κρούπης (At.).

°**Κρότων** t. m.: gen. κρότωνος T 210 e 211 (1159), κροτώνος T 312 (1192), κροτόνος T 206, 207 (1159), 372 (1219), κροτόνου T 335 (1199), Κρότου T 140 (1130). **b.** **Κροτώνη** f.: gen. κροτώνης T 400, 401, 402 (1233), κροτονης T 114 (1121), τῆς Κρητόνης T 141 (doc. cit.). || Le diverse forme designano l'odierna *Crotone* (CZ), dial. *Cutronu, Cutruni* DTOC, gr. ant. Κρότων, anche Κροτώνη P-B, lat. C r o t o, - ō n i s STC 1094. **2.** ep. m.: γρηκελος κροτόνης T 389 (1228). || Dal gen. del prec. Cfr. *Cotrona* (Cal.), *Cutrona* (It. merid.) DCC. La metatesi già in *iudex Cotronis* T 402 (1233), *Cutronum* Pratesi 340 (1225).

Κροῦδος ep. m.: των παίδων νικολᾶου ποῦλλεῖσι καὶ του κροῦδου T 476 (1270). || Da lat. c r u d u s. V. Τζητζηκρούδης.

Κρούξης ep. m.: Λέων πρεσβυτερος Κρούξης Z 167 (1096) = T 184 (1145); Ἀρκούδιος τοῦ Κρούξη Z 176 (1102).

Κρουπιλλιανίτης etn. m.: Νικόλαος Πρεσβύτερος ὁ Κρουπιλλιανίτις GSJ 68 (1102). **b.** **Κρουπολλιανίτης** ep.: συμαιον κρουπολληανητης T 369 (1214). || Da un t. in -ᾶνον.

Κρουτζάνον: v. Κουρτζᾶνον.

Κρουτουκέλλα t. f.: acc. Κρουτουκέλλαν GR 330. || Da lat. med. *curtis* 'fattoria' DCL, cfr. *curticellam communem cum proprio pariete et ostiis et sciricidio* ('gocciolatoio di acqua piovana') *in eadem curticella* CDVerg. VII 334 (1182); o v. Γρουττικέλλα.

°**κρούω** vb. tr. 'radunare': ἐσώρευσεν τοὺς ἄρχοντας καλαβρίας καὶ σικελίας καὶ ἔκροσεν πρεκόνην C 532 (1130-1140?). || Gr. ant. 'battere, picchiare', 'pizzicare uno strumento a corda'. Qui prob. 'fece diffondere un proclama dal banditore'; cfr. bov. *krúnno* 'suonare', 'battere' LG, ILEIKI. **b.** intr. 'andare a finire': κρούει ἕως τῆς κοιλάδος τῶν γιουνκαρίων C 14 (1134), κρούει (parecchie volte) e κρόη C 559 (1143).

Κρυναρώ (?) ep. f.: λεοντα ὁ του ἐπιλεγῶμένου της κρυναρου T 131 (1127).

Κρυτζάρης ep. m.: Ἰωάννου Κρυτζάρη GM 131 (1321).

κρυφίως avv. 'di nascosto': Collura I 611 (1142), CMG 20 (1328), κριφίως CMG 30 (1328). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

Κρυψάνα t. f.: τὸ χωραφιον της κρυψάνας T 130 (1126). || Cfr. ngr. κρυψάνα 'nascondiglio' D; *Crizzaniti* t. (CZ) DTOC, prob. dall'etnico.

κρωμιδᾶ: v. Κρομμηδᾶς.

°**κτάομαι** vb. tr. 'possedere': pres. ind. 1. pl. χτῶμεν C 295 (1139), εκτομεθα T 415 (1245), ἐκτώμεθα T 443 e 445 (1268).

Κταρδίμων t. m.: εἰς τόπον λεγόμενον Κταρδίμονα GR 349.

Κτενᾶς epit. m.: ὁ Κτενᾶς GR 186, 346. || Gr. med. *Id.* Psaltes § 276, da gr. ant. κτείς o gr. tardo (II sec.) κτένιον 'pettine' + -ᾶς[1]; cfr. bov. *stèni, ftèni,* ecc. 'pettine', otr. *aftèni* 'pettine del telaio' LG e i cgg. *Attiná, Ottiná* DCC, ngr. χτενᾶς 'pettinaro' B e Κτενάς (At.), gr. med. τὸν Κτενέα ActAth III 124 (1310-1325?).

°**κτῆμα** s. n. 'possesso, bene': κτῖμαν GSJ 83 (1127).

κτῆνον s. n. 'bestia', pl. 'bestiame': τα ὑμετερα κτινά R I 187 (1080), εἰς ἐξώδια τῶν κτίνων CMG 146 (1334). || Da gr. ant. κτῆνος, -εος (τὰ κτίνοι R, doc. cit. 188). Cfr. otr. *ftinò, ttinò,* ngr. dial. χτηνό LG.

κτήτωρ s. m. 'possessore': ὡς κληρονόμος καὶ κτήτωρ GM 211 (1189); ὡς δεσπότας καὶ κτίτορας τῆς μονῆς ib. 213. || Gr. tardo e med. *id.* 'id.' L-S, D. Cfr. κτίτωρ. **b.** 'abitante': καλοκυρου κτειτωρος της ταραντος T 8 (984).

κτίσμα s. n. 'edificio': ἀποδίδει εἰς τὸ ἀρχαῖον κτίσμα GR 476, ἐν ᾧ

ἐστὶν καὶ τὸ κτίσμα Τὸ Ἐνχόριγον GR 521; μέχρι τοῦ ἀρχαίου κτήσματος GR 526. ‖ Gr. tardo *id.* 'fondazione', 'colonia', (pap. IV-V sec.) 'edificio' L-S, D. **b.** 'muratura': ἀπό ται κτήσματος καὶ ξήλων CMG 17 (1328); ἐν ται κτησμάτων καὶ σκεπασμάτων CMG 62 (1329).

°**κτίστης** s. m. 'muratore': gen. κτίστι C 377 (1206), τοῦ κτήστου = ar. *al-bannā'* C 155*b* (1178). ‖ Gr. tardo (pap. III sec.) 'id.', gr. ant. (Aristotele, frammenti) 'fondatore' L-S. V. ἐκκτίστης. **2. Κτίστης** ep.: Ἰωάννης τοῦ Κτίστη Z 178 (1102), ιωαννου κτείστι T 151 (1133?), προάστειον τοῦ Κτίστου GR 65. ‖ Cfr. gli ipocoristici Κτιστάκης e Κτιστόπουλος (At.).

κτιστικάτικος s. m. 'muratore': C 377 (1206). ‖ Da κτίστης.

κτιτότοπον s. n. 'costruzione, fabbricato': χωραφιων, καὶ ἤκων, καὶ αμπέλων, και καλαμιώνες, καὶ ἤτι δενδρων καὶ φιτὼν κτίτοτώπων, γίς τε καὶ ἤλης T 262 (1180). ‖ Da *κτιτός, agg. verb. di gr. ant. κτίζω 'costruire' + -τόπιον. È probabile che si tratti di edifici più modesti ('casupole') delle 'case' (ἤκων) menzionate nel medesimo passo.

κτίτωρ s. m. 'fondatore': τοῦ κτήτορος Caspar 633 (1098). Pl. οἱ ταῦτα μακαροίται κτήτοραις CMG 5 (s. d.); τῶν μακαρίων κτητόρων ib. 6. ‖ Gr. med. *id.* e κτήτωρ 'id.' D, gr. ant. κτίστωρ, da κτίζω.

°**κυβέρνησις** s. f. 'consiglio, suggerimento' o 'cura': δια τᾶς πολλᾶς χάριτας, αμιβᾶς, δουλαγογίας καὶ κυβερνίσεις ᾶς πρός ημᾶς πεπίηκας T 267 (1180). ‖ Gr. ant. 'pilotaggio, guida', 'governo'.

Κυβερτιώτης ep. m.: πετρος του κυυερτιώτου T 150 (1132). ‖ Etn. da gr. med. (*Suda*) κυβέρτιον, dim. di gr. tardo (Esichio) κύβερτον 'alveare' L-S, D. Cfr. bov. *ćivèrti* 'id.' LG, *Civerti* t. (RC) DTOC; κιβερτ β′ R I 136 (1007).

κυβουκλεσιος: v. κουβουκλείσιος.

*κυκλευτεύω: v. κηκληπτεύω.

κυκλίον s. n. 'matassa': τὰ ὀκτὼ κυκλία τοῦ νημάτος δοθήτωσαν ὑφάντη R I 155 (1049). ‖ Da gr. ant. κύκλος 'cerchio, giro' + -ίον; gr. med. κυκλίον 'concha altaris' DCG. Cfr. otr. *ćiklí, ćuklí* 'matassa', ngr. dial. κυκλί 'id.' LG, Andriotis.

κυκλώννω vb. intr. 'girare intorno': κατα μὲν ανατολας κύκλώννεἰ ὁ ποταμος ἀκρϊ T 145 (1131). ‖ Gr. med. κυκλώνω tr. 'circondare', da gr. ant. κυκλόω K; cfr. otr. *ćiklònno* 'io avvolgo', 'cingo' LG.

Κυλάδα t. f.: ἕτερον τόπιον εἰς τὴν Κυλάδαν GR 426. ‖ Da κοιλάς, -άδος. Cfr. il t. *Celadi*, da κοιλάδιον 'valloncino' DTOC. V. il seg.

κυλάδον: τὸν μίλον τοῦ φηληκήα, τὸν ωντα ης τὸν κυλάδον ποταμου τρϊεντου T 225 (1167). ‖ Lg. ...τὴν κοιλάδαν o τὸ *κοιλάδιον (τοῦ) ποταμοῦ e v. il prec.

Κυλέντον t. n.: ιωαννης του κυλεντου T 72 (1092). ‖ Ora *Cilento*. Da lat. a q u i l e n t u s 'di acqua' STC 283 (?). Il t. è attestato solo dal 963: *per qualiscumque rebus michi est pertinente per tota fine de cilento* CDCv II 13. V. Κηλεντᾶνος.

Κυλίστρα t. f.: τῶν δένδρων τῆς Κυλίστρας GR 25. ‖ Cfr. gr. med. χωράφιον τὸ καλούμενον τῆς κυλίστρας Mikl-M, da gr. ant. κυλίστρα 'luogo dove si fanno voltolare i cavalli, voltolatoio'. Cfr. otr. *ćilistári* 'id.' LG.

Κύλληος epit. m.: ἱερεὺς ϊοσφρὲς o κύλληος T 520 (1191). ‖ Lg. ***Κυλλεῖος**, da gr. ant. κυλλός 'curvo, storto', 'storpio'; cfr. bov. *k(j)iḍḍío* 'storto' LG, ILEIKI.

Κύμβαλες t.: ὁ αγραππηδõς κυμβαλες καρπων γουμαρια ιγ′ CMG 34 (1328). ‖ Cfr. *Cìbali* TCI 56 A 4, forse da lat. *Cybele*, gr. Κυβέλη EG II 15.

Κυμεννήτης ep. m.: ραος κυμεννητης R II 36 (1144). ‖ Etn. da Κίμιννα o da Κυμινᾶς.

Κυμινᾶς ep. m.: το σìνορον τοῦ κυμῆνα..., τοῦ κυμινα T 206 (1159), νικολαου κυμυνᾶ T 208 (1159). ‖ Da gr. ant. κύμινον + -ᾶς[1]. La stessa persona

è menzionata come Κύμινος (v. il seg.). Cfr. τῶ Κυμινᾶ t. (da -ᾶς[3]) ActAth III 228 (924), *Ciminá* (RC, CS) DTOC.

Κύμινος ep. m.: ϊωάννης κημινος T 382 (1227); νικολαου κημìνου T 356 (1211). ‖ Da gr. ant. κύμινον 'comino'. Cfr. *Címino* DCC, bov. *címino* 'comino' LG, ILEIKI.

κυναβάρεως: v. κιννάβαρι.

Κυνέδα pr. f.: ϊωαννου, o υιος βουρνϊγκέλλου, ἀμα σὺν τη γυνῆ αυτοῦ κυνέδα T 256 (1179). ‖ Cfr. il cg. fr. *Quinet*, f. *Quinette*, ipocor. di *Jacquinet, -ette*. Semanticamente escluso un rapporto con gr. ant. κίναιδος 'cinedo'; per l'origine francese v. Βουρνικέλλος.

Κυνηγός ep. m.: οὖρσος κινηγός C 33 (1153); εἰς τὸ κῦπος τοῦ Κυνιγοῦ GSJ 218 (1198); ἰωάννην κυνιγόν C 307 (1142). ‖ Gr. med. *Id.* Moritz I 43, da gr. ant. κυνηγός 'cacciatore'; cfr. *Chinigò*, *Cinicò* DCC, DCSO. **b. Κυνηγᾶδες** pl.: οἱ Κυνηγᾶδαις GSJ l. c.

Κυνηνία t. f.: τοῦμασιου κυνοινηας T 430 (1266); τοῦμάσις κυνηνίας ib. 431. ‖ Da gr. ant. κοινωνία 'comunione, società' STC 1916b (?).

Κυνηός ep. m.: o καλοκυρῆς κυνηõς T 542 (s. d.) = καλοκυρης κυνηγος Z 92. ‖ V. Κυνηγός.

κυνοῦ: οἱ παίδες κυνοῦ καλογέρου T 558 (s. d.). ‖ Lg. κυροῦ, da κύριος.

κυουρά s. f. 'signora': κυουρᾶ λουκία C 615 (1145); κυουραν κλημεντζειαν T 428 (1265). ‖ V. κυούρης, κυρά. Cfr. *Kura Maria* CDVerg III 336 (1145), *Churanna* Pratesi 421 (1251), *Ckuracza* (ipocor.) CDBa VIII 264 (1215), ngr. dial. (Chio) Κιουρά Dieterich 275.

κυούρης s. m. 'signore': τὸν ἐμὸν αὐθέντην κυοῦρι[ν... GM 104 (1169). ‖ Cfr. *ad fontem Churi abbatis* Pratesi 394 (1239). **b.** κυουριός ραναλδὸς T 179 (1144; κυρος più volte nello stesso doc.) **c.** κυουροῦ Γαλτερίου GM l. c. ‖ V. κύρης, κῦρος, κυούρα, Καλοκιούρης. Le forme documentano la fase di passaggio, non frequente, di υ ad ου, per il quale cfr. GSDI § 19.

Κυοῦρκος ep. m.: gen. κυούρκου T 352 (1204). ‖ V. Κύρκας, Κουρκούας. Per υ > ου v. Κυούρης.

Κυπριᾶνος pr. m. (solo di religiosi): Κυπριανός GSJ 256 (1245); gen. Κυπρειανοῦ GSJ 242 (1222), Κηπριανοῦ GSJ 197 (1172), Κηπριάνου GSJ 191 (1169); dat. Κυπριανῶ GSJ 177 (1165), Κοιπριανῶ ib. 176; acc. Κυπριανόν GSJ 136 (1154), 167 (1159), ecc. ‖ Gr. tardo e med. *Id.* P-B, lat. crist. *Cyprianus*, da Κύπριος 'Cipriota', DNI s. v. *Cipriàno*.

κύπρινος agg. 'fatto di rame': ἀπαλαρίας κύπρινας e [...] ἓν κύπρινον GM 210 (1189). ‖ Gr. tardo (pap.) e med. *id.* L-S, D, K.

Κυπρός ep. m.: ἰωαννου κυπροῦ T 361 (1213). ‖ Cfr. Κύπριος etn. 'Cipriota' o gr. tardo (pap.) κύπριος 'di rame' L-S; *Cipro* (It. merid.), *Ciprì* (PA).

κῦρ s. m. indecl. 'ser, don (termine di rispetto, con nomi propri)': κύρ Γεράσιμος Sola 535 (1067), κῦρ Λεόντιος GL 11 (fine X sec.), ecc.; κυρ αντìόχου T 58 (1059?), κυρ οὐρσίνου T 111 (1118), κῦρ Λέοντος GSJ 45 (1089), ecc.; κῦρ Νικοδήμω GM 76 (1146); κυρ νεῖλον R II 17 (1135), κῦρ ἰωάννην T 15 (1015), κῦρ ἀνδρέα C 369 (1176), ecc. ‖ Gr. med. *id.* D, K, da κύριος. Cfr. i cgg. in *Cer-*, *Cir-*, *Ciur-* DCC; anche ar. *al-qīr ǧansalir* 'il signor cancelliere' C 81, r. 3 (1172) = κυρίου γαλτερίου ib. 80.

κύρα s. f. 'signora (comun. dinanzi a prenomi): κῦρα R I 225 (1120); gen. κύρας GSJ 146 (1155). **b. κυρά**: κυρᾶ C 428 (1182), ecc., κηρᾶ C 457 (1257); gen. κυρᾶς T 88 (1101), GM 145 (1195), ecc.; acc. κυράν GM 120 (1189). ‖ Gr. tardo κύρα L-S, gr. tardo e med. κυρά L-S suppl., D, K, Psaltes § 74. Cfr. *churanna* pr. f. Pratesi 421 (1251), *Chura Anna* TabMalf 260 (1296) e *Churanna* ib. 261, *Ciranna* cg. DCSO e t. DTOC, da κυρὰ Ἄννα, ἡ Κυριάννα PPE 162. **c.** κυρά indecl.: v. il seg.

κυραρωδοῦς: τῆς κυραρωδοῦς T 113, 114 (1121). ‖ Lg. τῆς κυρὰ Ῥωδοῦς; cfr. ngr. κυρά, κερά indecl. dinanzi a nomi propri, *churam Rodiam* CDBa II

116 (1298), *Churarodia* ib. XV 7 (1309). Il nome ῾Ρωδώ da gr. ant. ῥόδον 'rosa'; cfr. Ρόδω e Ροδοῦ Buturas 141.

κυρεός s. m. 'padrone, proprietario': ἐκ τὸν κυρεὸν τοῦ λητηρβίου CMG 144 (1334). ‖ Sta per κυριόν? V. κύριος.

Κῦρ Ζώσιμος agion. m.: ταβουλαρίου τοῦ κυρ ζωσίμου T 194 (1149), 340 (1200). **2.** t. n.: διαγώντα του κυρ ζωσιμου T 98 (1113), εἰς την ἀγίαν θεοτοκε του κυρ ζωσίμου T 221 (1165); ὅπου διάγει εἰς τὸ κυρ ζῶσιμον T 111 (1118), ερχεται ἀπε τὸ κυρ ζῶσιμον ib. 112. ‖ Ora *Cersòsimo* (PZ); cfr. *Chursosimo* R I 201 (1093) e v. Ζώσιμος.

Κύρηκος: v. Κηρυκᾶς.

κύρης s. m. 'signore (comun. dinanzi a nomi propri di persone di riguardo, per lo più greche)': κύρης GL 11 (fine X sec.), κῦρις GO 89 (1053), GSJ 142 (1145), ecc.; acc. κῦρι GSJ 205 (1186), κύρι T 160 (1139), κίρην GD 24 (1031). ‖ Gr. tardo κύρις L-S suppl., da gr. ant. κύριος; cfr. bov. *ćúri* 'padre' LG, ILEIKI, e v. κῦρ, κυούρης, κῦρος. **2. Κύρης** ep.: παγανος ὁ τοῦ κυρη υἱός T 371 (1217); v. Καλοκύρης.

κυριακή agg. f. 'domenica': dat. ἡμέρα Κυριακῆ GSJ 103 (1138), T 136 (1129), ...Κιριακῆ GD 25 (1031), ecc. ‖ Gr. tardo (*N. T.*) *id.* L-S. **b.** s. 'id.': pl. acc. κυριακάς Falkenhausen I 192 (1097). **2. Κυριακή** agion.: ναον της αγίας... μαρτυρος κυριακης T 81 (1097?). ‖ Iscr. *Id.* P-B. **3.** t. ἡ ἁγία κυριακή CSS 48, τῆς ἁγίας κυριακῆς C 623 (1161), ...κυρηακῆς C 433 (1183); τὴν ἁγίαν κυριακὴν CSS 107, ...κυριακεῖν T 420 (1251), ...κυριακήν T 494 (1283), ... κυριακύ C 616 (1145).

κυριακός agg. 'del Signore, di Dio': ὁ κυριακὸς... λόγος CMG 8 (s. d.); τῷ ὅρκῳ κυριακῷ CMG 33 (1328); τὸν κυριακὸν λόγον CMG 17 (1328). ‖ Gr. tardo e med. *id.* D, K. **2. Κυριακός** pr. m.: gen. κυρηάκου R I 180 (1076), Κηριακοῦ GO 166-167 (1057); dat. κυριακῷ R I 152 (1049). ‖ *Id.* P-B. Cfr. *Chiriàco*, *Criàco*, *Creàco* DCC, DCSO, anche *Chirracò* DCS.

Κυριάμπελος ep. m.: Προάστειον ὃ κρατεῖ ὁ Κυριάμπελος GR 361. ‖ Da κύρης + Ἄμπελος?

Κυρικᾶς: v. Κηρυκᾶς.

κυριόλεκτος agg. 'espresso da Dio, della Sacra Scrittura': κατὰ τὴν κυριόλεκτον φωνήν C 398 (1105). ‖ Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L, D.

κύριον s. n. '(documento) originale': ἀναγνοὺς τὸ κύριον τὸ παρὸν ἰσοδύναμον ἰδιοχείρως ὑπέγραψα Holtzmann 346 (1196). ‖ Da gr. ant. κύριος agg. 'valido, legittimo (di cose)'; cfr. ibid., in altra sottoscrizione, *autenticum vidi, unde in hoc transcripto me subscripsi.*

°**Κύριος** s. m. 'Signore (riferito a Dio o a Cristo)': gen. Κυρίου GSJ 80 (1125), 84 (1127), ecc.; acc. Κύριον GSJ 142 (1154). ‖ Cfr. otr. *Ćírio* 'il Signore', 'Dio' LG; v. κυούρης, κῦρ, κυρεός, κύρης, Κυρίτζης, κύρος, κοροπάππος.

κυριότης s. f. 'dominio': gen. κυριότητος GSJ 259 (1264); acc. κυριότητα GO 121 (1053?), κυριῶτητα CMG 9 (1328), κυριωτιταν T 332 (1198). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) *id.* L-S, D.

κυριότοπος s. m. 'fondo padronale, privato': τοῦ κυριοτόπου τοῦ Νομικίσι GO 137 (ca. 1054). ‖ Da gr. ant. κύριος agg. + τόπος.

Κυρίτζης ep. m.: ανδρέας ειερευς κιρίτζης T 494 (1283); Κορτεικας υιος κυριτζη T 42 (1045). ‖ Da κύρης + -ίτζης; cfr. gr. med. κυρίτσης D, K, *domni Kyrizzi* Morea 143 (1109), *Kirizzius* CDBa V 112 (1119) e il t. *Chirizzello* (CZ) DTOC, Κυρίτσης (At.).

Κύρκας ep. m.: λέων κύρκας T 299 (1188). ‖ Da gr. med. κύρκας 'tacchino', che risale forse a gr. ant. κίρκος 'sparviero, falcone', D. Cfr. *Ansaldus Churca* RRS I 409 (1283) e i cgg. *Circo*, *Ciurco*, *Chiurco* DCC, *Ciurca* t. DTOC e cg., con *Ciúrcina* (da f. in -ινα), DCSO, Κύρκα, Κύρκος cgg. (At.) e Κιούρκα t. Triandaphyllidis. V. Κορκούας, Κουρκούας, Κυοῦρκος.

Κυρμέρκιος pr. m.: ὁ κύρις Κυρμερκιος Schneider 273 (1200). ‖ Lg. Κουμέρκιος? V. Κουμέρκης.

κυρόβ: v. Γοράπ.

°**κῦρος** s. n. 'potere': τὸ κῦρους C 483 (1156), τὸ κῦρο C 435 (1183).

κύρος s. m. 'signore (v. κύρης): κύρος Schneider 262 (1119); acc. κύρον C 32 (1153). **b. κυρός**: R I 246 (1124), GSJ 279 (1133) = T 152, κυρõς T 219 (1165), κυρος T 161 (1139); gen. κυροῦ GL 10 (fine X sec.), T 97 (1113), ecc., κηροῦ GM 163 (1264), κυρό T 155 (1135), κυρõ C 617 (1146); acc. κυρόν C 4 (1097), κιρόν C 22 (1141?). ‖ Gr. med. κυρός K, gr. tardo κυροῦ gen. L, da gr. ant. κύριος.

κυροτῆ: τῆ συνήθῃ κυροτῆ βούλλη ἡμῶν C 316 (1157?). ‖ Lg. κηροῦ. τῆ...

Κυροῦ: v. Κηρυκᾶς.

κυρούουλλον: v. κηρόβουλλον.

°**κυρόω** vb. tr. 'convalidare, confermare': aor. ind. 1. sg. ἐκίροσαν GSJ 85 (1127), εκηροσαν T 148 (1131); ptc. pass. κυρωσθε̃ν R I 266 (1125), κυρῶσθαι (lg. κυρωσθέν) C 298 (1136), κυρώσθήσαν T 126 (1125), κυριμὲνην T 286 (1184), κυρωμένην Cañellas 158 (1067).

κύρωμα s. n. 'convalida': τὸ σημίον τοῦ κυρώματος T 546 (s. d.). ‖ Gr. med. *id.* D; cfr. gr. ant. κύρωσις, da κυρόω.

κῶγτουραν: v. κουλτούρα.

κώδηξ s. m. 'documento': κόδιξ T 57 (1059?); gen. κόδηκος T 557 (s. d.); dat. κώδικι Caspar 632 (1098), κόδικη T 114 (1121); acc. κόδικα T 58 (doc. cit.). ‖ Gr. tardo κώδηξ 'codice, volume', da lat. c ō d e x, L, κώδιξ L-S suppl., D.

Κωδικηνός ep. m.: Ἰωάννης Κωδικηνός Z 176 (1102).

Κώκεινος ep. m.: πέτρου κῶκειvου T 419 (1251). ‖ Gr. med. Κόκκινος Moritz I 13, 23, da gr. tardo e med. κόκκινος agg. e -ον s. n. 'rosso purpureo (detto anche di chi ha rosso il colore del volto)' L-S, D.

κωλλούμενον s. n. 'mucchio': ἀπέρχεται τὰ κωλλούμενα τῶν λίθων τὰ τότε γενασθέντα ἀπὸ κωλλούμενον εἰς κωλλούμενον..., καὶ πάλιν ἀπέρχεται τὰ κωλλούμενα τῶν λίθων C 320 (1154). ‖ Prob. da κολλώμενον, ptc. di gr. ant. κολλάω 'congiungere', 'mettere insieme'. Ma v. anche κολούμιον.

°**κωλύω** vb. tr. 'ostacolare, impedire': ptc. o inf. att. φανὴ τις κολ(ευειν) R II 89 (1173); ptc. pass. κολῶμενοι ibid., κολειούμενος GO 58 (1052?). ‖ Cfr. bov. *koláo* 'id.', 'distogliere', 'danneggiare' ILEIKI, LG.

κώματος: v. χῶμα.

°**κώμη** s. f. 'villaggio': ἐν τῆ κωμή GSJ 259 (1264). ‖ V. κῶμις.

Κωμία t. f.: ἐν τῆ διακρατήσει Μεσήνης εἰς τόπον λεγώμενον τῆς Κωμίας..., εἰς τὸν ποταμὸν τὸν λεγώμενον τῆς Κωμίας GSJ 177 (1165). ‖ Le forme femminili citate inducono ad escludere l'etimo τὰ κωμία, pl. di *κωμίον, dato dal Rohlfs, per l'odierna *Cumía* (ME; anche cg. DCSO), già *Comia* "pagi duo prope Messanam" (C. Superiore e C. Inferiore) LG; inoltre è diverso l'accento di gr. tardo (I sec.) κώμιον, dim. di gr. ant. κώμη 'villaggio', ngr. dial. κώμιν, pl. κώμα̈ Andriotis. Errata l'accentazione *Cúmia* e quindi la connessione con *Kūmiyah*, nome di una tribù berbera, SMS II 55, in nota. Invece un rapporto con sic. *cummìa*, *chiummìa* 'benda, fascia del salasso', 'lenza' VS, ant. sic. *kyummia* (1279), *chumia* (1287), *chomiya* (1450), ecc., prob. un derivato di ar. ḫ ā m 'tessuto di seta o cotone non sbiancato' ArMed 191, non trova gravi ostacoli né nell'esito ar. ḫ- > gr. K-, che non è isolato, né nell'uso geomorfico del termine, per il quale cfr. it. *lenza* 'lista, fascia', ma anche 'striscia di terreno' DEI, lat. med. *lentia* 'ager in longum protensus' DCL e il t. *la Lenza* TCI 51 F 4.

κῶμις s. f. 'villaggio': τῶν κόμαιον Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ Ῥαπάνου..., τῆς αὐτῆς κόμεως Ῥαπάνου GM 173 (1304), κριτῆς κόμαιος Μοναστρίας GM 191 (1322), κόμεος ib. 192. ‖ Ipercorrettismo da gr. ant. κώμη 'id.'.

Κωνστάντζα pr. f.: DON 181 (1195) = Kölzer 17, T 306 (1192), ecc.; gen. κωνστάντζας C 87 (1196),

κωνστάνζας C 677 (1238), ecc. **b.** **Κωνστάντζια**: κωνστάντζηα C 463 (1279). || Dal m. seg. o da lat. c o n s t a n t i a 'costanza, fermezza'; cfr. *Costanza* pr. e (PA) cg.

Κωνστάντζος pr. m.: gen. κωνστάντζου C 95 (1239). || Cfr. Κωνστάντιος P-B, da lat. C o n s t a n t i u s Schulze, da c o n s t a n s; *Costanzo* pr. e cg. DCC, DCSO. V. Κουστάντζος.

Κωνσταντία t. f.: acc. Κωνσταντίαν SElia 1109; (ἐν Κωνσταντίᾳ τῆς Ἰταλίας ib. 1124). || Sta per Κουσεντία 'Cosenza'.

Κωνσταντίνα pr. f.: gen. κονσταντήνας T 166 (1141). || Dal seg.; v. Κοσταντίνα.

Κωνσταντῖνος pr. m.: Κωνσταντῖνος GSJ 40 (1054), 91 (1128), ecc., Κωνσταντῆνος GSJ 165 (1159), 186 (1166), κωνσταντήνος C 463 (1279), Κονσταντῖνος GL 10 (fine X sec.), GSJ 153 e 156 (1156); gen. Κωνσταντίνου GSJ 138 e 143 (1154), Κονσταντίνου GSJ 186 cit., Ἐκονσταντίνου GSJ 152 (1156), χωνσταντινου T 247 (1176). || Κωνσταντῖνος, -ῆνος, Κοσταντῖνος P-B. **2.** agion.: εἰς τὸν ἅγιον κωνσταντίνον C 526 (1142).

Κωνσταντινούπολις t. f.: τὴν Κωνσταντινούπολιν πορίαν ποιήσασθαι GSJ 55 (1098). || *Id.* e Κωνσταντίνου πόλις P-B.

κῶνσταντος: v. Κώνστας.

Κωνσταρέλλος pr. m.: gen. κωνσταρέλλου R II 149 (s. d.). || Ipocor. di Κώνστας; cfr. i cgg. *Costarello*, *-a*, *-i* DCC, DCSO e v. Κοσταρέλλος.

Κώνστας pr. m.: κώνστας C 367 (1095), 453 (1245), ecc., Κῶνστας GSJ 41 (1054), 80 (1125), ecc., παπᾶ Κώστας GM 164 (1264), κώστα C 467 (1110-1130?); gen. κῶνσταντος R II 149 (s. d.), κώνστα C 654 (1173), T 352 (1204), ecc., Κῶνστα GSJ 39 (1054), 117 (1144), ecc., Κῶστα GSJ 273 (1121), κώνστας C 655 (1172?), κώνστου R II 77 (1169), T 456 (1269), κυρου κωνστοῦς T 267 (1180); acc. κώνσταν C 368 (doc. cit.), 432 (1183), ecc., Κῶνσταν GSJ 84 (1127), 103 (1138?), κοστα T 234 (1172). || *Id.* P-B, da lat. c o n s t a n s. Cfr. i cgg. *Costa* e *Chiricosta*, *Cir(i)costa* (da κῦρ Κώνστας) DCC, DCS, DCSO. **b.** ep.: μανάρδος κωνστάντος R I 270 (1131).

Κωνστώ pr. f.: nom. κονστοῦ οἱ συμυῖος του μαυρικιου T 148 (1132). || Dal m. Κώνστας.

κώντης s. m. 'conte': ῥογέριος κώντης C 511 (1111). || Da fr. ant. *conte*, lat. c o m e s.

Κωρασιανός etn. m.: νϊκηφορος τοῦ στεφανου τοῦ Κῶρασιανοῦ T 557 (s. d.). || Da Κοράσιον.

Κωράτζης ep. m.: λεοντος κωρατζη T 222 (1166). || Da Κόρας + -άτζης.

Κωράτης ep. m.: ῥιγκαρδος κῶρατης T 241 (1175), τοῦ κοράτη C 342 (1218).

κωράτορ: v. κουράτωρ.

κωρνητος: v. Κορνῆτον.

Κωρράδος pr. m.: gen. κωρράδου T 418 (1251), C 456, 457 (1257), κονραδου T 423 (1257). || Da germ. K u o n r a d, lat. med. *Conradus* Tagliavini I 329. Cfr. *Corrado* pr., *Id.* e *Corrao* cgg. DCSO.

Κώστας: v. Κώνστας.

Κῶτος ep. m.: ὁ κώτος τοῦ δικαίου T 387 (1228). || Cfr. Κώττης, Κώττος (At.).

κωφός: v. κουφός.

Λ

°**λᾶας** s. 'roccia': ρίπτει εἰς τὰς λάας..., ρίττη εἰς τοὺς λάας τοὺς στεραιούς R I 225-226 (1120) = εἰς τοὺς λάας..., εἰς τοὺς λάας τοὺς στερεούς R I 231 (1110). || Gr. ant. m., gr. tardo anche f., L-S; cfr. bov. *Megalá* t. DTOC, da Στοῦ Μέγα Λᾶ ILEIKI s. v. λᾶ.

Λαβέλα t.: εἰς τὸ ῥυάκιον τὸ λεγόμενον λαβέλα T 19 (1019). || Cfr. *ad locum ubi lavella iungit se cum cervaro* T 21 (1024); ora *Lavella* (torrente in prov. di Foggia) TCI 36 C 6.

Λαβίδος ep. m.: ιωαννης λαυιδος T 285 (1183); του λαυίδου ib. 284. || Da gr. tardo λαβίδιον, dim. di λαβίς, L-S, D; cfr. Λαβίδης (At.).

Λαβίνα[: τοῦ Πριμικηρίου Λέοντος Λαβίνα[...] GR 15. || Da lat. l a b ī n a 'frana', it. merid. *lavina* REW; cfr. *S. Maria de Lavina* Vendola 3990, 3992 (1310), *Lavina* t. DTOC.

°**λαβίς** s. f. 'cucchiaio': δυσκοπότηρον χαλκόν, λαβής, ἡτμός, ἀστερίσκος GR 271; λαβίδα ἀργυρὴν α', ἀπαλαρίας κύπρινας γ', θυμιατήριον ἕν GM 210 (1189). || Gr. tardo *id.* 'pinza', 'smoccolatoio' D, gr. ant. 'impugnatura'; cfr. *lavida* CDBa I 31 (1032); forse anche *casale Labide* RatDecSic p. 119 (1308-1310). Fra i tanti oggetti liturgici menzionati, λαβίς designa il cucchiaio col quale il sacerdote porge al fedele il pane consacrato, nell'atto della Comunione; cfr. DCG.

Λαβοῦρζι t. n. (?): ὁ αὐθέντης τοῦ Λαβοῦρζι GM 55 (1111?). || Cfr. *Johannes de Labursi* ib. 53, nota 2 (1228), *Iohannes Laburzy* TabMalf 18 (1227), *Henricus de Laborzi* ib. 100 (1257).

Λαγγουβαρδία t. f.: gen. λανγγουυαρδίας T 165 (1141), λαγουαρδίας T 5 (975), 24 (1032), λωγγειυαρυίας T 150 (1133?); acc. λαγουβαρδίαν CSS 46. || Dal seg. Cfr. Λογγιβαρδία P-B, Λαγουβαρδία Psaltes § 87, *langobardia* T 2 (891?), *in tota thema langobardie* T 5 (956?), ecc.

Λαγγουβαρδος ep. m.: λαγγούβαρδος T 173 (1141), λαγγοβάρδος T 557 e 558 (s. d.), λανγουβάρδος T 559 (s. d.), Λαγουβάρδος GR 186, Λακουβάρδος T 559 cit., λαγοῦυαρδος T 289 (1184), λογγιβαρδός R I 270 (1131); gen. λανγγουβάρδου T 218 (1164), λογγουβάρδου C 302 (1142) = λεγουφάρδη nom. ib. 306. || Gr. med. Λαγγοβάρδος e Λαγγόβαρδος, anche Λογγιβάρδος P-B; cfr. i tt. Λαγγουβάρδος G-McD, Λαγκουβάρδος PPE 150. Con questo nome vennero indicati i Germani stanziatisi al confine dei domini bizantini in Italia (ducato di Benevento), mentre furon detti "Lombardi" (v. Λαμβάρδος, Λομβάρδος) i coloni galloitalici, affluiti in Sicilia dall'Italia nord-occidentale a partire dagli ultimi anni dell'XI secolo.

λαγήνα s. f. 'brocca, mezzina (unità di misura)': αρτεσϊαν λαγινας β'... ελαδου λαγιναν T 293 (1187). || Gr. med. *id.* K, da lat. l a g ē n a; v. il seg.

°**λαγήνιον** s. n. 'brocca, mezzina (unità di misura)': gen. στεγνατον ἕν λαγηνιου ενὸς T 436 (1267). Pl. οἴνου λαγύνια ἐξ T 103 (1116), ἴνου (lg. οἴνου) λ' λαγήνια T 170 (1141), κρασῖ λαγήνια χίλϊα T 334 (1198), οιναριν λαγύνια τ' R I 136 (1007), σαράκοντα λαγίνια τοῦ οἴνου R II 27 (1143). || Gr. ant. (IV-III sec. a. C.) e tardo *id.* e λαγύνιον, dim. di λάγυνος 'fiasco, bottiglia' L-S, D; gr. med. λαγήνιν, di uguale origine o da λαγήνα, K. Cfr. bov. *lajíni* 'brocca', 'recipiente in genere' LG, ILEIKI.

Λάγης ep. m.: διμίτρι τοῦ λάγι T 101 (1114?). || Da gr. ant. λάγιον 'leprotto', dim. di λαγώς, L-S; cfr. Λάγιος (At.), *a domino Lago* DN 89 (1163).

Λαγιτιᾶνος ep. m.: τὰ πεδία τοῦ Λαγιτιάνου GR 240.

λαγκάδα s. f. 'vallata, gola': ὡς ἀνέρχεται ἡ λαγκάδα πρὸς δυσμάς GT 18 (1002). || Gr. med. *id.*, da gr. tardo (VI sec.) e med. λαγκάς, K, λαγγάς DCG; cfr. otr. *langá*, *langatura* 'breccia in un muro' LG, ILEIKI, χωράφιον ἡ Λαγκάδα Mikl-M, Λαγκάδα t. PPE 31, 43, ecc.

Λαγκονίτης etn. m.: λέων ὁ Λαγκονιτης T 313 (1192). || Da un t. *Λακκωνία, formato di λάκκος + -ωνία: 'zona con pozze d'acqua, zona acquitrinosa'. Cfr. *Lacconia* Vendola 4512, *Laconia* ib. 4502, 4511, *Lanconia* ib. 4490, *Achonia* ib. 1443 (tutti a. 1324), *Acconía* (dial. *L'Accunía*), villaggio distrutto (CZ), DTOC, *Lacquaniti* (RC), *Acquiniti* (CS) ib., *Lacquaniti* cg. (ME) DCSO; anche in Sicilia *Laccanìa* IGM 261 II N.O.

λάγκος: v. λάκκος.

Λαγκοῦσαν: v. Λακκοῦσα.

Λαγοδρομίων t. n.: εἰς τόπον ἐπιλεγόμενον λαγοδρομίων T 64 (1086). ‖ Lg. *Λαγοδρόμιον ('luogo dove corrono le lepri'), da gr. ant. e med. λαγώς, λαγός 'lepre' + -δρόμιον? Per il secondo elemento cfr. gr. tardo e med. ἱπποδρόμιον = ἱππόδρομος. V. il seg.

Λαγοδρόμον t. n.: εἰς τὸ Λαγοδρόμον GR 528. ‖ V. il prec. Cfr. gr. med. λαγωοδρόμος agg. 'che corre come una lepre' K.

λαγουαρδίας, λαγουβαρδίαν: v. Λαγγουβαρδία.

Λαγουβάρδος: v. Λαγγουβαρδος.

Λαγούτζης ep. m.: μαμοῦνεις λαγούτζεις T 551 (s. d.). ‖ Da gr. ant. e med. λαγώς, λαγός 'lepre' L-S, K + -ούτζης; cfr. bov. *lagò*, otr. *ala(v)ò* LG, ILEIKI, e il cg. Λαγός (At.).

°**λαγχάνω** vb. intr. 'toccare, spettare': pres. ind. 3. sg. λαχχάνει GO 167 (1053), λαχάνι GO 86 (1053?), 159 (1056), pl. λαγχάνουν MénC 327 (1107); ptc. τελαγγανόντα (v.), f. λαχάννουσαν GO 159 (1056). Aor. ptc. υιυάριον τὸν ἐλαχῶτα T 7 (981), τοῦ λαχέντος μέρους μοι R II 11 (1134). ‖ V. λαχάντον, λαχόνταντου.

Λαγωδάρης ep. m.: υἱοὶ τοῦ ποτὲ γρηγορίου λαγωδάρη, κάτοικοι χωρῖου λαγωδαρῶν διακρατησεως μεσῶν T 424 (1257). ‖ Da gr. tardo (III-II sec. a. C.) λαγωδάριον, dim. di λαγώς 'lepre', L-S, D. Cfr. *Gregorius Lagudari* DN 201 (1185), *Lagadari* cg. (CZ) DCC.

Λαγωπάτης ep. m.: βἀσιλείου λἀγῶπάτου T 331 (1198); Νικόλαον Λαγωπάτην Z 152 (1086). ‖ Da *λαγόπατος 'passo di lepre' DCC; cfr. Λαγοπάτης (At.).

Λαδεπραυδο pr. m.: λαδεπραυδο μαρπυρ ευπγραψα Morea 75 (1013; Λαδεπρανδο nell'indice). ‖ Variante del tipo *Liudprand* CDBa IV 12 (997), nome del noto re longobardo; cfr. ted. ant. *Leutbrand*, ecc. Förstemann 1087-1088.

Λάδικος ep. m.: βαρθολομαιον λαδίκον T 497 (1290), λάδικον ib. 498. ‖ *Id.* P-B, ngr. (At.).

Λάδιος pr. m.: Λαδιος μερκηαρη CDBa IV 85 (1065). ‖ *Id.* ep. (At.).

Λάζαρος pr. m.: τοῦ Λάζαρου T 338 (1200). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) *Id.* P-B, da ebr. L ā ' z ā r, abbreviazione di E l ' ā z ā r (v. Ἐλεάζαρ); cfr. it. *Làzzaro* Tagliavini I 432-433, DNI.

Λαθαδάρης ep. m.: ματθαίου λαθαδάρη T 416 (1248).

λαϊκός s. m. 'laico, non ecclesiastico': pl. acc. λαϊκούς R I 232 (1110), λαηκούς 227 (1120), λαοικός 214 (1108). **b.** agg. 'id.': προσώπω τινὶ ἐκκλησιαστικῶ ἢ λαϊκῶ C 294 (1131?). ‖ Gr. tardo e med. *id.* agg. e s. D, L, K.

Λαΐνη t. f.: gen. λαίνης T 322 (1194). **b.** n.: ἄστεως λάϊνου R I 235 (1121). ‖ Ora *Laíno* (CS), dall'agg. Λαΐνος 'del fiume Lao' (che scorre nelle immediate vicinanze) DTOC; cfr. *in castro Laine* Vendola p. 185 (1324).

Λακερᾶνα ep. f.: Ἀρκούδιος τῆς Λακεράνας Z 176 (1102). ‖ Etn. da *Lacera* (SA) TCI 41 B 6.

Λακῖνα t. n. (?) pl.: πρεσβύτερος Εὐστάθιος τῶν Λακίνων GR 202, ἀναμοιρίαν τῶν χωραφίων τῶν Λακίνων καὶ χωραφίων τῶν Μύλων GM 210 (1189). ‖ Cfr. i tt. *Lacini* (RC), *La Lacína* (CZ), presso le sorgenti dell'Álaco, da *Ἀλακίνα, DTOC; v. Ἄλακος.

Λάκιον t. n.: Τὸ Λάκιον GR 221. ‖ Da λάκκος + -ιον; cfr. ἀμπελίου τοῦ Λακκίου e χωράφιον τῶν Λακκίων Mikl-M, ngr. dial. *λακκίον Andriotis.

°**λάκκος** s. m. 'pozza, stagno': GR 102, λάγκος C 526 (1142), λάγκως C 415 (1122?); gen. λάγκου T 82 (1098); acc. λάκκον GR 50, C 388 (1092), T 160 (1139), λάκον C 313 (1144), λάγκον C 412 (1116), 526 (1142), ecc., ες τῶ λλάκκον R I 147 (1044), εἰς τὸ λάκκον R II 33 (1144). ‖ Gr. ant. 'laghetto', 'cisterna'; cfr. bov., otr. *lákko* 'pozza d'acqua' LG, ILEIKI. **2.** in tt.: τόπιον ὃ λέγεται Λάκκος GR 219, ὁ λάγκος τοῦ τζήρου C 415 (1122?), τὸ λάκκον τοῦ τζήρι C 413-414 (1122); εἰς τὸν λάγκον τοῦ λιθαρίου C 526 (1142); ὁ ῥύαξ τῶν λάκκων C 429 (1188), τοῦ ῥύακος τῶν λάκκων C 386 (1091?). ‖ Cfr. *Lákku*, freq. come nome di fiume in Calabria e in Sicilia, LG, *Lacchi*, *Lacco* DTOC, EG I 56; gr. med. χωρίον Λάκκος, ἀμπέλι τοῦ Λάκκου, ecc. Mikl-M. **b.** λακκου νίουρου gen. R II 35 (1144). ‖ Ora *Lagonero* (PZ).

Λακκοῦσα t. f.: τῆς Λλακκοῦσας GSJ 217 (1198); τὴν Λαγκοῦσαν GSJ 152 (1156), 160 (1156), 214 (doc. cit.). ‖ Da λάκκος + -οῦσα.

Λακμούκα t. f.: gen. λακμούκας = ar. *raḥl laq.mūqah* C 260 (1183). ‖ Cfr. ar. *id.* C 217, rr. 1, 6, 11 = *divisa lacamucka*, *ad lamuckam*, *lacumucka* ib. 188 (1182). ‖ Ora *Cambúca* IGI 258 IV N.E., TCI 49 E 4, con discrezione del presunto articolo *la* e ipercorrezione di *-m(m)-* in *-mb-*; varianti medievali in ArMed 41, nota 27.

λάκον: v. λάκκος.

Λάκονος t. m.: προάστειον ὃ λέγεται Λάκονος GR 294. ‖ Gen. di Λάκων P-B; cfr. il t. *Laconi* DTOC.

Λακουβάρδος: v. Λαγγουβάρδος.

Λακουγγιανίτης ep. m.: τοῦ ἀμπελίου τοῦ Λακουγγιανίτου GSJ 40 (1054). ‖ Etn. da *Lacugnano* (presso Perugia) TCI 23 D 6? O piuttosto da Λακουτζάνα.

Λακουτζᾶνα t. n. pl.: εἰς τὸ Βουτζάνον, εἰς τὰ Λακουτζάνα καὶ εἰς τὸ Ὄππιδον GO 45 (1051), ἐν τὸ χωρείον Λακουτζάνα GO 149 (1055?). ‖ Prob. da un nome prediale in - ā n a pl.

°**λαλέω** vb. tr. 'dire': aor. ptc. pass. ταύτα δὲ πάντα τα ἀνοτέρω γραφεντα καὶ λαληθεντα πρὸς ἀσφάλειαν κήρωσίν τε καὶ υεβαίωσιν τῶν γραφέντων καὶ λαληθέντων T 90 (1101). ‖ Gr. ant. 'chiaccherare', gr. tardo (*N. T.*) 'dire' L-S.

Λαλίας ep. m.: νικόλαος λαλιας T 205 (1155). ‖ Da gr. ant. e med. λάλος 'loquace' L-S, D + -ίας[2]. Cfr. *thomasius de lalia* RRS I 394 (1283) e i cgg. *Lalìa* (CS) DCC, Λαλάς, Λαλέας, Λαλιάς (At.).

Λαμακανικία t. f.: τὴν ἄμπελον τῆς λαμακανικίας R I 153 (1049); τὰ ἀμπελότοπα τὰ εἰς λαμακανικίαν R I 182 (1076). ‖ Da lat. l a m a 'pantano' REW 4862, relitto mediterraneo, med. *lama* DCL, cfr. *lama* Brühl 85 (1133), Kölzer 46 (1195); it. *lama* 'terreno basso sul quale l'acqua s'impaluda; campagna allagata' DEI. Per l'ampia diffusione del termine nella toponomastica di tutta la penisola cfr. TCI. Il secondo elemento del toponimo è prob. lat. c a n n i c e u s 'di canna' REW; cfr. *Lamadicanna* TCI 37 E 4.

Λαμάννος ep. m.: ὁμουρ λαμάννου γνωριζομένου τοῦ μαυροῦ C 89 (1201). ‖ Da Ἀλαμάννος. Cfr. dal f. il cg. *Lamanna* (It. merid.) DTOC.

Λαμαρκον t. n. (?): ἀφίω... τὸ χωράφιν τοῦ Λαμάρκου GSJ 247 (1223).

°**λαμβάνω** vb. tr. 'prendere', 'ricevere': pres. ind. 3. sg. λαμβάννη C 653 (1173), λαμβάννι C 658 (1178), 3. pl. λαμβάνουν C 627 (1157); inf. λαμβάννειν T 322 (1194), λαμυάννειν T 500 (1291), λαμβαννήν T 503 (1303), ἴσχὺν λλαμυἄννειν T 365 (1213), λάβάννειν T 367 (1214), λαμβάνη C 378 (1206). Aor. ind. 1. sg. ἔλαβα GO 117 (1053?), C 370 (1176), ecc., ἐλάβειν GO 71 (1052), 1. pl. ἐλάβαμεν T 163 (1140), C 20 (1144), pass. ἐλήφθης 'ti prendesti' T 262 (1180); inf. λαβεῖνε C 632 (1183); ptc. f. λάβωσα CMG 20 (1328), pl. m. λαβότες C 620 (1148), λαβῶτες T 237 (1173), λαβώταις C 374 (1176), GSJ 259 (1264). Pf. ind. 3. sg. ηλεφε τέλος 'ebbe fine' T 355 (1206); ptc. sg. m. εἰληθώς C 600 (1112), ειλιφέίεσε T 123 (1124), f. εἰληφοῦσα T 130 (1126), εἰλεφοῦσαν acc. pass. T 35 (1035), pl. m. ηλίφοται T 82 (1098), ηλίφατε T 84 (1099).

Λαμβάρδα ep. f.: ραος της λαμυαρδας T 113 (1118). ‖ Cfr. *Lambarda* DN 225 (1188). **b.** Λαμβάρδος m. epit. ed ep.: ὁ λαμβάρδος C 27 (1145) = ὁ Λαμπάρδος Z 182, λαμπάρδος C 600 (1112); gen. λαμβάρδου T 495 (1283), λανβαρδίου C 421 (1167). ‖ V. Λομβάρδος e cfr.

Lambardi DCC, fr. ant. *Lanpar(t)* Flutre, *Lambardus* Pratesi 132 (1198), Vendola 868 (1275), ecc.

Λαμβέρτης pr. m.: gen. Λαμβέρτι GSJ 242 (1222). **b. Λαμβέρτος**: T 322 (1194), GSJ 232 (1215); gen. Λαμβέρτου GSJ 218 (1198), Λαμβέρδτου GSJ 227 (1214); acc. λαμβέρτον C 447 (1224). ‖ Da long. *Lampert, Landepertus, Lambertus*, germ. *l a n d a - *b e r t h a DNI s. v. *Lambèrto*, Tagliavini I 116, o da ant. fr. *Lambert* Flutre, Langlois; cfr. *Lambertus* ACAgr 78 (1177), Pratesi 167 (1202), ecc. e cg. *Lamberto* DCC, DCSO.

Λαμβίνος pr. m.: του κυρου λανυινου T 87 (1101?), Λανουίνου Z 175 (1102); dat. τὸ κυρῶ υρούνο καὶ λαμυήνους = *donno Brunoni et Lamvino* T 69 (1091; doc. bil.); κύρον λαυίνον T 91 (1106), 95 (1110). ‖ Cfr. ted. ant. *Lantwin, Landoin* Förstemann 1011, *magistro Lanuino* dat. Brühl 39 (1129).

Λαμίς t. indecl.: εἰς τόπον λεγόμενον λαμίς C 665 (1173). ‖ Da ar. l a m ī s 'morbido' Wehr?

Λαμπαδαρία t. f.: εἰς τὸν κῆπον τῆς συκῆς τῆς λαμπαδαρίας T 27 (1032). ‖ Da gr. tardo (I sec.?) e med. λαμπαδάριος 'portatore di fiaccola', 'chi si occupa delle fiaccole e delle candele dei templi (titolo ecclesiastico)' L-S suppl., D, K.

Λαμπάκης pr. m.: ὁ λαμπάκης C 436 (1183); εκ του λαμπακου T 406 (1242). ‖ Ipocor. di Λαμπάς; cfr. *Id.* (At.) e il t. *Lampaci* (ME) EG I 56. V. Λαναπάκης.

Λαμπάρδος: v. Λαμβάρδος.

Λαμπάς ep. m.: θεοδορος πρεσβυτερος λαμπας T 164 (1140). ‖ *Id.* Triandaphyllidis.

Λαμπάσης ep. m.: ὁ Λαμπάσης Z 182 (1145) = C 27, κυρος μουλες λανμπασης T 271 (1181); λέων τοῦ λαμπάσι C 348 (1149). ‖ Cfr. *Lampasi* cg. DCC e t. (CZ) DTOC, *Lampiasi* cg. (PA) e *Lampiassi* t. IGM 257 II N.O.

Λαμπήση t. f.: ὁ ρίαξ τῆς λαμπήσης T 400 (1233); ἐν τη διάκρατήσει κροτώνης εἰς τὴν λαμπησιν ibid. ‖ Cfr. *Lambisi* DTOC.

Λαμπουρίκκος ep. m.: υοναγιούντος λαμπουρίκκος T 384 (1228), λαμπουρίκκου ib. 382. ‖ Dal t. *Lamporecchio* (prov. di Pistoia).

λαμπροφανία s. f. 'luminaria': λαμπροφανίαις καὶ ὑμνῳδίαις... τετιμηκέναι SElia 1558-1560. ‖ Cfr. gr. tardo (IV sec.) λαμπροφανής 'che appare brillante' L-S, D.

λαμπρου ταυτού: v. βοΐτου.

Λαμυρός t. m.: εἰς τὸν Λαμυρόν GR 329. ‖ Da gr. tardo o med. λαμυρός agg. 'pieno di abissi', 'ghiottone, ingordo' L-S, D.

λανα: v. λάνινος.

Λαναπάκης ep. m.: Ἀρκούδιος Λαναπάκης Z 176 (1102). ‖ Forma corrotta di Λαμπάκης?

Λάνδης pr. m.: Πέτρος ἔνγγων Λέοντος κατὰ τοῦ Λάνδι GSJ 168 (1159). ‖ V. Λάνδος.

Λανδόλφος pr. m.: acc. λανδόλφον R II 35 (1144). ‖ Da long. *Landulf*, germ. *l a n d a - w u l f a - DNI s. v. *Landolfo*, Tagliavini II 185-186; cfr. *landolfus* T 1 (885), CDCv I 168 (912), ecc., *Landulfus* DON 143 (1132), ACAgr 229 (1275), *landulfo* T 315 (1192), *Landolfo* cg. (It. merid.) DCC, DCS.

Λάνδος pr. m.: gen. λάνδου R II 44 (1145), T 224 (1166), ecc.; acc. κυρ λάνδον T 177 (1143). ‖ Ipocor. di un nome da germ. *-l a n d a, o cfr. ted. ant. *Land, Lando* Förstemann 1003, it. *Lando* DNI. Qui è di provenienza longobarda: cfr. *Lando* CDCv I 83 (868), CDVerg I 10 (948), CDAm 82 (1040), ecc.; anche *Landus* Pratesi 64 (1170), DN 206 (1185), ora *Lando* DCC, DCSO. V. Λάντος.

Λάνδρα pr. f.: Φίλιππος τῆς λάνδρας T 221 (1165). ‖ Cfr. it. *Oleàndra*, f. di *Oleàndro* DNI e cal. *landru* 'oleandro' NDDC, col cg. *Landro* DCC, DCSO, *a presbitero Dominico Landri* Vendola 4417 (1324).

Λανδρῖνος pr. m.: κυρõς λανδρίνος T 219 (1165). ‖ Probabile ipocor. di *Λάνδρος (v. il prec.); cfr. *Landrinus* White 392 (1108), CDBr I 48 (1190).

Λανδρίς pr. m.: λανδρίς υιος ιωαννου του ρουγτούνδου T 151

(1133?). ‖ Da ant. fr. *Landri, Landris* Langlois, ora *Landry* cg., da germ. *L a n d - r i k, Dauzat.

°**λανθάνω** vb. tr. 'sfuggire all'attenzione': aor. ind. 3. ληθε R II 90 (1173).

λάνινος agg. 'di lana': κρευαττοστρõσια πε̃ντε τα δυο εκ μετάξου καὶ τα ετερα λανα T 532 (1251) = λάνηνα Z 131. ‖ Forse λανά, pl. di *λανός, sul modello di λινός.

Λαννιᾶνον t. n.: εἰς το χωρίον το καλοῦμενον λαννιάνον T 11 (1000), 25 (1032). ‖ Da lat. L a n i u s Schulze + - ā n u m; ora *Lagnano* TCI 37 C 2 (prov. di Foggia).

λανόν s. n. 'trappeto': το λανõν T 283 (1182). b. °**λανός** m.: T 354 (1206); gen. λανοῦ C 616 (1145), 318 (1154). ‖ Dor. λανός, att. ληνός (v.) 'tino per vino' L-S. Cfr. dat. λανῷ 'loculo' Strazzulla 109, nº 91 = Agnello 4, nº 6, bov. *landò* ILEIKI. **2.** t.: χωραφίου γινωσκωμένου τοῦ λανοῦ τοῦ γινωσκωμένου τοῦ καστρονόβη C 667 (1179). ‖ Cfr. *Lanó* (RC) DTOC e v. Ξιρουλανόν.

Λάντζα πέτρα ep. m.: εγγυς ιώ (lg. Ἰωάννου) λαντζα πετρα R II 154. ‖ Dall'epit. 'lancia-pietra'.

Λαντζαφάμενος ep. m.: πρεσβύτερος Πέτρος Λαντζαφάμ(ενος) MénC 327 (1107). ‖ Lg. Λαντζαφάμης e cfr. il cg. *Lanzafame* (It. merid.) DCC, DCI.

Λαντίτζης: v. Λεοντίτζης.

Λάντος ep. m.: Ἀρκάδιον υἱὸν Λάντου GM 98 (1163; l'α è di lettura incerta). ‖ Prob. ipercorretto da Λάνδος.

Λαοσυνάκτης epit. m.: Γεώργιος ὁ Λαοσυνάκτης GR 407-408. ‖ Gr. med. *id.* 'l'incaricato di invitare i parrocchiani alle funzioni sacre' DCG, D.

Λαουρέττα pr. f.: τῆς κυρας λαοὐρεττης T 499 (1291). ‖ Cfr. ant. fr. *Lauret(t)e* Flutre, it. *Laurètta*, ipocor. di *Làura*, da lat. l a u r u s 'alloro' DNI; *lauretta* CDVerg III 370 (1149).

Λαπέτρα ep. m.: ρουπερτος λαπετρα T 135 (1129). ‖ Dall'epit. 'la pietra'.

Λάπουσα t. f.: κυρον στέφανον τις λάπουσας T 254 (1179). ‖ Lg. Λαπούσας; cfr. ngr. λαπούσα, nome di pianta officiale, D, o da *ἀλαπία, ngr. ἀλαπιά, altra pianta officiale (*Digitaria sanguinalis*), ib., + -οῦσα.

λάργον s. n. 'camicetta, blusa' (?): ὀθόνια τρία, λάργα τρια, μανδυλια τρία, κάγιες τρια, χειρομανδυλια τρια T 325 (1196). ‖ Il termine, altrove non attestato, è chiaramente in opposizione con στρίττον (v.); cfr. ant. camp. *una larga* CDCv VII 61 (1047).

Λαρδαρία t. f.: ἀναβαίνει τὸν δρόμον μέχρι τῆς Λαρδαρίας, καὶ διαβαίνει τὸ ἀκρόβουνο διὰ χέτην μέχρι τῆς ἑτέρας Λαρδαρίας τοῦ Βέλλου Caspar 633 (1098); ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῇ λεγομένῃ λαρδαρίας C 322 (1172), εἰς τὸ κράτος λαρδαρίας C 324 (1172), ecc.; εἰς τόπον ἐπιλεγόμενον λαρδαρίαν T 95 (1110). ‖ Cfr. *Lardaréa, Lardaríu, Lardería* in varie località calabresi, da fr. ant. l a r d e r i e 'luogo dove si conserva il lardo', DTOC; anche in Sicilia *Larderìa* IGM 253 III S.O., 254 III N.O., ecc.; *Lardaria* CDAm 104 (1058), *in flomaria Lardarie* RatDecSic p. 50 (1308-1310). Nelle due prime testimonianze greche citate s'intravvede la funzione originaria di appellativo.

Λαρδίτρης ep. m.: κωνσταντίνος λαρδίτρης C 414 (1122), 415 (1122?). ‖ Molto prob. da *Λαρδαρίτης, etn. di Λαρδαρία.

Λαρδοφά[ep. m.: προάστειον τοῦ Λαρδοφά[GR 495. ‖ Lg. Λαρδοφάγου, da *Λαρδοφάγος 'Mangialardo'.

Λαρδοφόρος ep. m.: Κώστας Λαρδοφόρος Z 167 (1096) = T 184 (1145). ‖ Da gr. tardo λάρδος L-S, D + -φόρος: 'portatore di lardo'.

Λαρέντζης pr. m.: λᾶραΐντζης T 353 (1204). **b. Λαρέντζος**: λαρέντζος παιμτέρης T 261 (1180). ‖ Dalla pronunzia romanza di Λαυρέντιος.

λαρέτου: v. Λαυρέτον.

Λάρια pr. f.: gen. λάρηας C 631 (1183). ‖ Da Ἱλάρια; v. Ἀλάρης e cfr. Λάριος cg. (At.), *Laria* CDVerg VIII 17 (1182).

Λαρισαῖος etn. m.: Βασιλείου τοῦ Λαρισέου GR 173. || *Id.* P-B, etn. da Λάρισσα (Tessaglia).

Λαρνάκια t. n. pl.: εἰς τὰ λαρνάκια e τὰ χωράφια τῶν λαρνακίων T 296 (1188), χωράφιον εἰς τὰ λαρνάκια ib. 298. || Da gr. tardo (II-III sec., pap.) λαρνάκιον, dim. di gr. ant. λάρναξ 'cassa', 'urna cineraria', L-S, D. **b.** α λη αρνακῆ T 272 (1181), α λη άρνακη ib. 273. || Da una forma romanza del prec., **a li Arnaci*, con discrezione del presunto articolo *l-*. **c.** εἴς τοῦς λάρνακη T 251 (1178). || Riellenizzazione incompleta della forma precedente. Tutte le forme citate designano una stessa contrada (presso Oletta, RC). Cfr. gr. med. χωράφιον τὸ λεγόμενον τοῦ Λαρνάκη Mikl-M.

Λάρναξ t.: τοῦ ριακίου τῆς λάρνακος T 215 (1163), 275 (1181); εἰς τὸ τόπονπωθεσίαν τοῦ λάρνακος T 216 (1164). || Da gr. ant. λάρναξ f. 'cofano, cassa', 'urna cineraria'; v. il prec.

λασίδιν s. n. 'pezzo di terreno': ἔστιν δέ μοι χοράφια... καὶ ἕτερον λασίδιν GD 58 (1061). || Grafia errata per λαχίδι(ο)ν; va esclusa una interpretazione fonetica λαšίδιν (suggerita come dubbia da Guillou in GO 53), considerando la stabilità di χ ancora nel bovese.

Λάσκαρης ep. m.: Λέων τοῦ Λάσκαρη Z 180 (1102). || *Id.* e Λασκάριος P-B, Λάσκαρης Mikl-M, Λάσκαρις Moritz I 39, ngr. *Id.* (At.). *Làscari* cg. (PA) e t. IGM 50 E 3-4.

Λάσσικος ep. m.: χωράφιον τοῦ λάσσικου T 440 (1267).

Λατέον in agion.: εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον τõν Λατέον GSJ 213 (1198). || V. il seg. e lg. τῶν Λατερνίτων.

Λατερνίτης in agion.: κάτω τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Λατερνίτου GSJ 218 (1198). || Etn. di un t. *Λατερνο-, da lat. a l a t e r n u s REW 312; cfr. cal. *latiernë* 'alaterno, ilatro, ramno, arbusto sempreverde delle macchie' NDDC.

Λατζαπίττας ep. m.: Βασίλειος Λατζαπίττας GSJ 225 (XII sec.). || Prob. forma denasalizzata per Λαντζαπίντας; cfr. cal. *lanza* 'lancia' NDDC, sic., salent. *pintu* 'dipinto' Traina, VDS.

Λατζίτης ep. m.: ἰωάννης λατζίτης C 456 (1245).

λατιναῖος agg. 'latino': λατηναῖον σίγιλλιον MénC 325 (1097). || Da λατῖνος, con aggiunta di -αῖος.

Λατινιᾶνον t. n.: ἐν τῆ ἐπαρχεῖα τοῦ λατινιᾶνου R I 140 (1041). || Nome di un centro scomparso in prov. di Potenza, da L a t i n i u s Schulze + - ā n u m; cfr. *Latignano* in prov. di Pisa.

λατίνικος agg. 'latino': συγίλλιον λατίνικον T 182 (1145). || Gr. tardo e med. λατινικός ThG, K.

°**λατῖνος** agg. 'latino': λατῖνου ἐγγράφου R II 145 (s. d.); ἰωαννην πρεσβύτερον τὸν λατίνον C 304 (1142). Pl. δϊα γραμματων λατίνων καθυπωγραψαντος T 497 (1290); λατίνοις γράμμασι R I 253 (1126); δια γραμματα λατινα T 419 (1251). || Gr. ant. (IV-III sec.) e med. *id.* L-S, D. Avv. **λατίνως**: ξενωδοχίου, λατίνως δὲ σπιτάλου T 545 (s. d.). **b. λατίνα**: ἑρμηνέψαντες αὐτὸ κατοθεν λατήνα T 12 (1000). **2. Λατῖνος** ep. m.: ιωαννην λατίνον T 376 (1226). || Cfr. il cg. *Latino* (PA).

-λᾶτον: v. Βαδουλᾶτον. || Da lat. l a t u s agg. 'largo'.

λατρευτής s. m. 'servo': (χριστοῦ) λατρεπταῖ CMG 73 (1330); gen. λατρευτῶν ib. 71, λατρεπτῶν CMG 139 (1334). || Gr. tardo (II sec.) *id.* D, L.

λάτρης s. m. 'servo': οἱ λάτραι καὶ ἐργάται τοῦ χριστοῦ CMG 22 (1328), οἱ τοῦ χριστοῦ λάτραι ib. 32; τοῦ κυρίου λάτρας ib. 17. || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L, K.

Λατρίζ t. n.: εἰς τὸ Λατρίζ GR 436. || Lg. Λατρίον, dal seg. + -ίον?

λάτρον s. n. 'fango ': κατέρχετε ὁ πρίων ἄχρι τοῦ λάτρου T 557 (s. d.); διέρχεται τὰ ἴσα εἰς Τὸ Λάτρον καὶ ἀποδίδει εἰς τὸν ποταμόν GR 437, ἀποδίδει εἰς Τὸ Λάτρον καὶ ῥίπτει εἰς τὸ στενόν GR 441-442, εἰς τὸ ῥυάκιν

καὶ εἰς τὸ Ῥούσιον Λάτρον GR 331; διέρχεται ἀπὸ Τὰ Λάτρα GR 248. || Cfr. cal. *latrïari* 'sporcare', 'voltolare, rotolare', rifl. 'insudiciarsi, rotolarsi nel fango', *allatrari* 'rotolarsi nel fango' NDDC, mess. *latriḍḍu* 'fango, fanghiglia' VS e i tt. *Latro, Latru* (RC) DTOC. V. il prec.

Λατρονικίτης ep. m.: κοσταντινος λατρονικιτης T 61 (1063). || Dall'etn. del seg.

Λατρόνικον t. n.: χουάρδος τοῦ λατρονίκου T 106 (1116), νικωλάος τοῦ λατρονίκῆς R I 270 (1131). || Ora *Latrónico* (PZ); cfr. *Beringerius de Latronico* Kölzer 121 (1196). **2.** ep. νικολάου λατρώνικου R II 148 (s. d.).

λαττουάρια = lat. *electuariis* Cannizzaro 182.

λαυίνον: v. Λαμβίνος.

Λαυρέντιος pr. m.: GSJ 249 (1223), Müller 16 (1359); gen. κυρου λαυρεντου T 376 (1226), τριστιάνο παῖδα λαυρεντιον T 124 (1124). **2.** agion.: ὁ Ἅγιος Λαυρέντιος GR 387; τοῦ ἁγίου λαυρεντίου T 382 e 384 (1228); τὸν ἅγιον λαυρέντιον R I 134 (1007), T 128 (1126). || *Id.* P-B, da lat. L a u r e n t i u s. Cfr. fr. *Laurent* Dauzat, it. *Lorenzo* Tagliavini I 269-270, DNI; bov. *Lavrèndi*, otr. *Lavrènti* pr. e *Sallavrènti* agion. LG.

Λαυρέτον t. n.: εις τον ἅγιον αρχιστράτηγον του λαυρετου T 308 (1192), τον μερον (lg. τῶν μερῶν) τοῦ λαρέτου T 163 (1140). || Da lat. l a u r ē t u m 'macchia di allori'; cfr. *Laureto* (CS) STC 2132, DTOC, *iohannes de lorito* T 378 (1226).

Λαύριν t. n.: εἰς τὸν ποταμῶν τον καλοῦμενον λάυρην = *Lauri* T 11 (1000; doc. bil.), λάβριν = *in fluvio laurum* T 25 (1032; doc. bil.).

Λαῦρος agion. m.: τοῦ ἁγίου Φλόρου καὶ Λαύρου GO 121 (1053?). || Da lat. L a u r u s, a sua volta da l a u r u s 'alloro' Tagliavini I 355-356, DNI s. v. *Làura*.

Λαυρουφρέδης ep. m.: νικόλαος λαυρουφρέδη T 193 (1148). || Forma alterata di un nome germanico; cfr. ted. ant. *Laudefred, Leodofred, Leutfred*, da germ. *l e u d i - f r i t h u - Förstemann 1039, it. *Loffrédo* DNI.

Λαφικόν t. n.: εἰς τὸ βουνὴν τὸ λεγόμενον λαφικόν C 526 (1142). || Da gr. tardo (I sec.) ἐλαφικόν = ἐλαφόβοσκον 'pianta mangiata dai cervi come antidoto contro il morso dei serpenti, *Pastinaca sativa*' L-S, o dall'agg. ἐλαφικός 'di cervo' D; v. Ἐλαφικό-.

Λαχανᾶς epit. m.: ὁ Ἀθανάσιος ὁ Λαχανᾶς GR 282; τοῦ Λαχανᾶ GO 104 (1053). || *Id.* P-B, Moritz I 14, 25, da gr. tardo (II sec.) e med. λαχανᾶς 'erbivendolo' L-S, DCG, D; cfr. *Ciccus Laganas* LibVis 9 (1457), *Laganá* cg. e t., *Laganadi* t. (da -ᾶδες) LG, DTOC, DCS, DCSO.

Λαχάνης ep. m.: Βασίλειος Λαχάνης Falkenhausen II 450 (1209); gen. Λαχάνη ibid., λαχάνου T 356 (1211). || Da gr. ant. λάχανον 'ortaggio, verdura'; cfr. otr. *láhano*, pl. *ta láhana* 'id.', bov. *láhano* 'cavolo' LG, ILEIKI; *Lachanus* Pratesi 333 (1224), *Laganus* ib. 318 (1224), CDBr I 140 (1260) e i cgg. *Lagàni, -o* DCC, Λάχανος (At.).

λαχάνι: v. λαγχάνω.

λαχάντον: τὸ χωραφίτζιον τὸ λαχάντον R I 231 (1110). || Lg. τὸ λαχόντα (da λαγχάνω) e v. λαχόνταντου.

λαχίδιον s. n. 'pezzo di terreno, campicello': GR 516, T 357 (1211). Pl. λαχίδια ibid. e T 358, 307 (1192), GD 30 (1036); gen. λαχιδίων T 358 cit. || Da λάχος + -ίδιον; cfr. bov. *laχίδι* 'pezzo di corda' LG, ILEIKI, ma ngr. dial. λαχίδιον 'campicello' Andriotis, e il t. τὰ Λαχίδια G-McD. V. λασίδιν.

λαχοι: τὸ μὲν εν λαχοι T 308 (1192). || Lg. λάχος o λαχοίδιον e v. λαχίδιον.

λαχόνταντου: σὺν καὶ το χõ φύζτη (χωραφίτζην) τὸν λαχόνταντου R I 215 (1108). || Lg. τὸ λαχόνταν του 'che gli appartiene'; cfr. καὶ τὸ χωραφίτζην τὸν λαχοντά R I 225-226 (1120).

°**λάχος** s. n. 'pezzo di terreno': λαχίδιον... Ἕτερον λάχος GR 516. ||

Gr. ant. 'parte assegnata', 'porzione, quota' (cfr. λαγχάνω); v. λαχίδιον.

Λαχός pr. m.: ὁ λαχός R II 35 (1144) e ὁ λαχώ ib. 34, ὁ λαχός e τοῦ λαχώ R II 148 (s. d.), λαχῶ R I 236 (1121), λαχῶ ὁ κριτῆς R I 270 (1131); τοῦ λαχου R II 50 (1145).

Λαχουάτ t. indecl.: εἰς τὰ πηγάδια τὰ λεγόμενα λαχουάτ C 81 (1172) = ar. *'uyūn al-aḥwāḍ* ('fonti delle cisterne') ib. 82, r. 8. || Dal pl. di ar. ḥ a w ḍ 'cisterna' ArMed 114, nota 166. Cfr. *ḫandaq al-aḥwāḍ* C 605, r. 7 (1242) 'vallone delle cisterne' ('dei catini' Pellegrini 305).

Λαχύβαρος ep. m.: νικόλαος ἱερεὺς ὁ λαχύυαρος T 505 (1331), ἰωάννου λαχυυάρου ib. 504. || Cfr. Λαχουβάρης (At.).

λαχχάνω: v. λαγχάνω.

Λέα pr. f.: λεα μοναχη T 33 (1034), λια μοναχη ib. 34; gen. λέας T 131 (1127). || Da gr. tardo (*Settanta*) Λεία, a sua volta da ebr. L ē ' ā h Tagliavini I 177-178, DNI s. v. *Lìa*; probabile un influsso di Λέος. V. Δονναλέα s. v. δόννα, Καραλέα, Κουρζαλέα.

Λέανδρος ep. m.: ἰωαννου λεάνδρου T 424 (1257). **2.** t.: ιωάννου ἁγίου λεανδρου T 364 (1213). || Gr. tardo *Id.* P-B.

°**λεβήτιον** s. n. 'caldaia, paiolo': ἀπό τε χαλκώματος, σίτλαν, λευήτην, καὶ υαζήλον T 356 (1211). || Iscr. IV sec. a. C. *id.* L-S. V. λευίταν.

Λεβίτης ep. m.: σολομὼν λευίτης C 380 (1221); λέωντος λευίτη ibid. || 'Ebreo della tribù di Levi' DEI s. v. *levita*. Cfr. *petrus levita* T 59 (1061) e il cg. *Levita* (PA).

λεγᾶτον s. n. 'legato, lascito': R I 153 (1049), 180 (1076); gen. λεγάτου T 26 (1032). || V. ληγᾶτον.

λεγᾶτος s. m. 'legato': Ῥουκέριος κόμης καὶ λεγάτος Καλαβρίας καὶ Σικελίας Caspar 634 (1098); ἐξουσίαν ἔχειν με παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ῥώμης ἐμοῦ τοῦ λεγάτου ἀξιώματι ib. 632. || Gr. tardo (V sec.) ληγᾶτος L, gr. med. anche λεγᾶτος, da lat. l e g a t u s, K. **2. Λεγᾶτος** pr.: τοῦ ἀμπελῶνος λεγάτου κατοίτου C 342 (1218).

λέγου: v. λόγος.

λεγουφάρδη: v. Λαγγουβάρδος.

λέγω vb. tr. 'dire': pres. ind. 1. sg. λλέγω T 378 (1226), pl. 3. λέγουν GSJ 98 (1128), C 628 (1137); ptc. nom. sg. λέγοντας GSJ 97 (doc. cit.), λέγας T 120 (1122), C 418 (1136?, 1151?), λέγοντα 'detto' C 619 (1146), λεγομμένων C 49 (1130). Aor. ind. 3. pl. εἶπαν C 419 (1136?); ptc. pass. ὁ ριθὸς ποταμός Schneider 270 (1140), τῆς ρειτῆς μονῆς T 144 (1131), τῷ κλῆρω καὶ προτοπαπᾶ τοῖς ρηθήσοις Caruso 323 (1234). Pf. ind. 1. sg. ἤρικα αὐτόν 'gli dissi' R I 208 (1102), pl. 3. εἴρηκαν GT 28 (1023); ptc. ειριμμαινον R II 98 (1174), ηρϊμμένου T 416 (1245), ερωμενον 'che viene chiamato' T 307 (1192), ρημενης C 361 (1155). || Cfr. bov. *lègo*, otr. *lèo*, aor. bov., otr. *ípa* LG, ILEIKI.

°**λειτουργέω** vb. tr. 'celebrare la messa', pass. 'assistere alla messa': pres. cgt. λητουργίται 'si dica messa' T 16 (1015); aor. pl. 1. ελιτουργίθημεν GO 121 (1053?) con sign. att. **b.** 'assolvere, pagare': εἰ δέ κἀγὼ τὸ χρεος ('della morte') λειτουργήσω..., εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἐξόδου μου, ὅτε τῶν χρεῶν λειτουργήσω GM 212 (1189). || Gr. ant. 'prestare servizio', 'servire', gr. tardo (*N. T.*) e med. 'adempiere al servizio religioso' L-S, L, K.

λειτούργημα s. n. 'ufficio sacro': ἵνα ἐκπληρῶμεν τὸ λειτούργημα C 54 (1143-1145?). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* 'id.' L-S.

°**λειτουργία** s. f. 'messa': gen. λειτουργίας CMG 29 (1328); pl. gen. λειτουργιών T 512 (1112); acc. λειτουργήας T 307 (1192), λειτουργείας T 134 (1127). || Gr. tardo e med. 'id.' L, K, gr. ant. 'pubblico servizio'. Cfr. bov. *lutrujía*, otr. *lutría* LG, ILEIKI, gr. med. λουτουργία K.

λειτουργικά s. n. pl. 'cerimonie religiose': ἵνα δίδονται εἰς τὰ λειτουργικά μου νομίσματα μϊχαηλάτα τέσσαρα T 511 (1112). || Da gr. tardo (*Settanta*) λειτουργικός agg. 'ministrante'.

λειτουργός s. m. 'officiante': ἔσχατος τῶν ἱερέων... καὶ λειτουργός GM 214 (1189). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* 'id.' L-S.

λειωντος: v. λέων.

Λειχουνᾶς ep. m.: Ἰωάννην Λειχουνᾶν Z 152 (1086). || Da gr. ant. λείχω 'leccare', con -ας[2]: 'ghiottone'? Cfr. Λειχουνάς (At.).

°**λείψανον** s. n. 'salma': τὸ [ἐμὸν] λείψανον R II 11 (1134). || Gr. ant. *id.* 'avanzo', pl. 'resti, reliquie'.

λεῖψις s. f. 'mancanza': πρὸς λύψιν νοταρίου πουπληκοῦ C 640 (1291), τά δεόμενα ἔχουσιν... καὶ λήψης οὐκ ἔστιν CMG 11 (1328). || Gr. tardo *id.* L-S, D, gr. med. anche λείψη K.

λεκάτας: v. Λικάτα.

Λεκός ep. m.: ἀρκούδια τοῦ λεκοῦ C 27 (1145). || Da λαϊκός? Cfr. ἐν- per ἄειν, κέτος per κάϊτος.

Λεκουλος ep. m.: Ἀρκαδίου Λεκουλου GSJ 222 (XII sec.).

λεληθότως avv. 'occultamente': SElia 288. || Dal pf. ptc. di λανθάνω.

λεμετούνιον s. n. 'confine': ἀπὸ τοῦ λεμέτουνίου τῶν ἀμπελοτόπων T 371 (1217). || V. λιμητός e cfr. *ad limitonem* Brühl 74 (1133), *vadit per ipsum limitonem usque in predictum flumen* CDVerg III 138 (1136).

λεμότζιας: v. Λιμότζια.

λεμότου: v. Λιμότζια.

Λεμωκῆνος ep. m.: ἀνδρέα λεμῶκηνου T 460 (1269). || Etn. da Λιμότζια.

Λεντᾶς ep. m.: πασχαλιον λεντά T 314 (1192). || *Id.* (At.).

λεντζοῦλον s. n. 'lenzuolo': pl. λεντζοῦλα Falkenhausen II 450 (1209). **b.** λεντζοῦλος m.: pl. gen. λεντζούλων T 428 (1256); acc. λεντζούλους T 356 (1211). || Cfr. it. *lenzuolo*, da lat. l i n t e o l u m, DEI; bov. *lenzúli*, *denzúli* n. (con influsso di -ούλιον) LG, ILEIKI; *lenziolum* CDVerg VIII 65 (1183), *cum uno pario de lenciolis* CDBa VI 39 (1210).

Λεντῖνος ep. m.: τὸ κηπὰρην τοῦ λεντινου τοῦ πλατζαρριου T 283 (1182). || Etn. da Λεοντίνη, gr. ant. οἱ Λεοντῖνοι.

λεντίσκος s. m. 'lentisco': όπου έχει τον λεντίσκον T 71 (1092). || Da lat. l e n t i s c u s REW.

λεντιτζήος, λεντύτζης: v. Λεοντίτζης, Λετίτζιος.

Λεόναρδος pr. m.: C 619 (1146). **2.** agion.: εις την μωνὴν αγίου λεονάρδου T 429 (1265). || Cfr. fr. *Léonard*, it. *Leonardo*, nome di tradizione francone, da germ. * L e (w) o - h a r d h u Tagliavini I 380, DNI, ted. ant. *Leonard* Förstemann 1053.

Λεονόρα pr. f.: της λεονορας T 430 (1265). || Nome di etimo oscuro, forse germanico, la cui forma più antica è il provenzale *Alienor* (XII sec.); da qui it. *Eleonora*, *Leonora* Tagliavini II 62, DNI; cfr. *Alienor* Pirri 933 (1157), *Aleonora* DN 146 (1171), *Id.* e *Alionora* DN 271 (1194).

°**Λεοντίνη** t. f.: ἡ λεοντίνι CSS 26 = ar. *l.ntinah* ib. 27, r. 8, ἡ λεοντίνη ib. 100; gen. λεοντίνης C 555 (1125); τὴν λεοντίνην C 551 (1102). **b. Λεοντῖνον** n.: φίλιππος βισκόμης λεοντίνου C 551 cit. || Ora *Lentini* (SR), con probabile influsso della forma araba; v. Λεντῖνος.

Λεόντιος pr. m.: GR 533, GO 128 (1054); gen. Λεοντίου GR 465, κυροῦ Λεοντίου GL 11 (fine X sec.). || Cfr. it. *Leònzio* Tagliavini II 17-18, DNI. **2.** agion.: Ἁγίου Λεοντίου GR 133, GSJ 197 (1172), 267 (1093) = T 74, ecc., ἁγίου λεῶντιου T 57 (1059?); τὸν ἅγιον Λεώντιον GR 137. || Cfr. *San Leonzio* DTOC.

Λεοντίτζης pr. m.: λεοντῖτζης R I 183 (1076), λαντίτζης R I 194 (1086), λεντυτζις T 76 (1094); gen. λεοντίτζη T 62 (1084). || Ipocor. di Λεόντιος; cfr. *Id.* cg. (At.). **b.** ep.: λεοντίτζης T 103 (1116), λεντιτζήος T 78 (1097); v. Λετίτζιος.

Λεοντώ pr. f.: GL 10 (fine X sec.). || Iscr. *Id.* P-B, dal m. Λεόντιος.

Λεόπαρδος pr. m.: GR 408, R I 163 (1056), λεώπαρδος GD 32 (1036), C 27 (1145); gen. λεοπάρδου C 404 (1109), T 165 (1141), λεπάρδου T 254 (1179), λεπαρδ R I 270 (1131); acc. Λεόπαρδον Z 152 (1086), C 416 (1125?). || Da gr. tardo (II sec.) e med. λεόπαρδος 'leopardo'. Il ceppo greco delle persone a cui si riferiscono i nomi qui citati esclude per questi la confusione, possibile per l'it. *Leopàrdo* DNI, con un nome germanico; v. invece Λουπάρδος.

Λέος pr. m.: C 433 (1183), T 489 (1277), λέως C 427 (1182), λεο T 57 (1058); gen. λέου C 368 (1095), Λέου Grégoire 84 (1124) = Λέοντος ibid., λεοῦ C 375 (1196), λέω C 433 cit. || Cfr. ngr. *Id.*, da Λέων, Buturas. V. Βαραλέος, Μαστρολλέος, Οὐρσουλέος, Ταυρολέος. **2.** agion.: εις το βαθος του αγιου λεου T 497 (1290). || Cfr. *San Leo* e bov. *Ajeḍḍèo* DTOC.

Λεοτάρδος ep. m.: γουλιάλμου λεοτάρδου C 486 (1168). || Cfr. fr. *Léautard*, *Liotard*, da germ. *Liut-hard-, Dauzat, ted. ant. *leuthard*, *Leotard* Förstemann 1042; *Liotardus* CDCv I 148 (903), *liuttardu* ib. 137 (895).

Λέουκα t. f.: gen. λέουκας = ar. *al-lawqah* C 273 (1183). **b.** εἰς τὸ ρουάκιν τῆς λέουκας T 98 (1113). || Cfr. *Lévica* (*Léuca*, *Lévuca*, CS), cal. *liévuca*, *liéquia* 'pioppo bianco', da gr. ant. λεύκη, DTOC; anche in Sic. *Liequa* IGM 273 II S.O.

Λεοῦνος pr. m.: λεοῦνος πλαστᾶρος T 440 (1267), λεούνος πλασταρᾶς T 490 (1277); gen. λεούνου πλαστάρου ib. 488, παπὰ λέουνου T 495 (1283). || Da lat. leo, leōnis 'leone' Tagliavini I 220, DNI s. v. *Leone*. Cfr. *leuni* gen. CDCv I 10 (821), 54 (856) e *leoni* ib. 101 (873), *Leonus* Vendola 429 (1325), cal. *leune*, *liune*, 'id.' NDDC, e v. Αλεούνης, Λιούνης, Λέων.

λεπάρδου: v. Λεόπαρδος.

°**λέπρα** s. f. 'lebbra': τὴν λλέπραν GM 46 (1077).

λεπτομερῶς avv. 'dettagliatamente, particolareggiatamente': T 295 (1188), λευτομερῶς C 80 (1172), λεύτομερως R I 186 (1080), επτομερῶς R I 255 (1126). || Gr. tardo (scol.) e med. *id.* D, L, K.

Λέτα pr. f.: πετρου τῆς λέτας T 293 (1187). || Dal m. Λέτος; cfr. *Leta* CDVerg VIII 242 (1185), *Robertus de leta* T 436 (1267).

Λετημοῦσα t.: τοῦ μεγάλου ποταμοῦ τοῦ λετημοῦσα C 560 (1143). || Da ar. Wādī Mūsā 'fiume di Mosé' BAS I 71, 111, ecc., ora *Simeto*, con λ- dall'art. al- (v. ἐλ-) impropriamente anteposto. V. Μούσας.

Λετίτζιος ep. m.: Θεόδωρος Λετίτζιος Z 158 (1096) = Λεντιτζήος T 78. || Dal f. *Λετίτζια (v. Λιτίτζια); la sua formazione (cfr. anche il raro it. *Letìzio* da *Letìzia* DNI) è analoga a quella di Βίτας, Βίτος da *Βίτα. V. Λεοντίτζης.

Λέτος pr. m.: λέτος κληρικός T 299 (1188); gen. λέτου T 277 (1182), κυρου λέτου T 454 (1269). || Da lat. laetus; cfr. *Letus* Pratesi 46 (1152), ecc., *Leto* nom. ib. 22 (1112?) e il cg. (It. merid.) *Leto* DCC. V. Λέτα.

Λετοσκήτας pr. m.: MénC 340 (1128). || Prob. nome di origine germanica, come sono quelli degli altri sottoscrittori del documento; forse da *Leudiscildu ('scudo del popolo'), cfr. Förstemann 1030, 1307.

λευήτην: v. λεβήτιον.

λευίταν: ἀπὸ τοῦ χαλκοῦ λευίταν [...] ἐσχαράτζια δύο καὶ πυροστάτην σηδηροῦν Falkenhausen II 450 (1209). || La forma, mal leggibile nell'originale, è ritenuta dall'editrice (p. 446) equivalente a λεβίτανιν 'paiolo', voce non attestata e di struttura non convincente. Potrebbe trattarsi di λέβηταν, acc. volgare di gr. ant. λέβης 'caldaia', per il quale cfr. λέβητα T 487 (1273), oppure di un dim. di questo, λεβήτιον (v.) o gr. tardo (II sec.) λεβητάριον L-S, D.

Λευκά t. n. pl.: εἰς τὰ Λευκά GR 394. || Da gr. ant. λευκός 'bianco'.

Λεύκιος pr. m.: Λεύκηος GSJ 249 (1223); acc. Λεύκηων ib. 248. || *Id.*, da

lat. Lucius, P-B, o meglio da gr. ant. λευκός 'bianco splendente, luminoso' DNI s. v. *Lèucio*; cfr. *Leucius* CDBr I 22 (1107), IV 54 (1039), DN 206 (1185), ecc.

Λευκολου: θεόδορος το λευκολου T 553 (s. d.). || Cfr. Λεύκολλος, da lat. Lucullus, P-B.

Λευκός ep. m.: Γριγορίου Λευκοῦ GM 107 (1175), κυρου γριγοριου λευκου T 261 (1180). || Cfr. Λεῦκος P-B; da gr. ant. λευκός 'bianco splendente, luminoso'.

λευτομερῶς: v. λεπτομερῶς.

°**Λέων** pr. m.: GR 412, T 169 (1141), ecc.; gen. λέοντος T 18 (1019), C 368 (1095), ecc., λέοντου Schneider 262 (1119), λεύντος R I 270 (1131); acc. Λέονταν GD 46 (1042). || Gr. ant. e tardo *Id.* P-B, da λέων, λέοντος 'leone'. V. Ἀγαττηλέων, Ἀρκολέων, Βανολέων, Καλολέων, Κομιτολέων, Κονδολέων, Μακρολέων, Μουσουλέων, Οὐρσουλέων, Πιτζιλέων.

Λεώτας pr. m.: Λεώτας ὁ Πάγκαλος Z 176 e Λεώτας Φιλοκοντάρης ib. 177 (1102). || Lg. Λεώττας, ipocor. di Λέος o Λέων? Cfr. il cg. *Leotta* DCC, DCSO.

ληβτ: v. Ὀλιβέτον.

ληγᾶτον s. n. 'legato, lascito': ληγάτου = lat. *legati* Cannizzaro 182. || Gr. tardo (pap.) ληγᾶτον = lat. *legatum* L-S suppl. anche (IV sec.) λεγᾶτον L, gr. med. ληγᾶτον e λεγᾶτον K.

Ληγερός ep. m.: ο νικητας ληγερος T 559 (s. d.), νικολαος ληγερός ib. 560. || Gr. med. Λυγερός Mikl-M, ngr. *Id.* (At.), da gr. med. λυγερός, λυγηρός 'pieghevole, flessibile' D, K; cfr. il cg. *Ligarò* DCC.

λήγξη: v. λῆξις.

Ληγρός ep. m.: ράου τοῦ ληγροῦ T 400 (1233). || Da gr. ant. λυγρός 'funesto, dannoso', o forma sincopata da Ληγερός.

ληθάργησις s. f. 'dimenticanza': μη παθὸν ζήμιον λυθαργησεως δια μακροτητα κερου T 408 (1243). || Da gr. tardo (pap., iscr., scol.) ληθαργέω 'dimenticare' L-S, D.

ληθάρισσον: ἄχρι εις το ληθάρισσον εἰς το απικατω μερος του ἀλῶνος τρισταΐνου T 146 (1131). || Lg. εἰς το λιθάρι ἴσον ('direttamente').

Ληκειφερι t.: α λου βαλλουνη δε ληκειφερι T 274 (1181). || Lg. δὲ λὴ κείφερι, cal. *de li ciferi*, pl. di *cìfaru*, *cìferu* 'diavolo' NDDC, da lat. Lūcifer REW, con discrezione del presunto articolo; o v. il seg.

Ληκίφερος pr. ed ep. m.: nom. ληκοιφερις T 438 (1267); gen. λϊκείφερου T 419 (1251), ληκιφερου T 437 (1267), ληκοιφέρου T 447 (1268). || V. Λουκίφερος.

Λημάκης ep. m.: χριστόφορος λημακης R I 189 (1080). || Da gr. tardo (II sec.) λεῖμαξ 'prato' L-S, D, o da un dim. *λειμάκιον; cfr. il t. *Limàci*, con accento diverso da *Lìmaco*, DTOC.

λημβέλλου: v. λίβελλος.

λημόγζη: v. Λιμότζια.

Λήμπιδος ep. m.: κωνσταντίνος λημπιδος T 334 (1198). || Da lat. limpidus.

°**ληνός** s. m. 'palmento': gen. λίνου C 340 (1192); acc. τὴν ληνόν R II 24 (1143), 48 (1145). || V. λανός, λινούπολιν, ὑπολήνιον, ὑπόληνον. **2. Ληνός** t.: τοποθέσειον λινοῦ T 26 (1032). || Cfr. gr. med. Ληνός Mikl-M, ngr. *Id.* G-McD.

°**λῆξις** s. f. 'requie (di un defunto)': εν μακαρία τη λἶξη T 55 e 56 (1058), ...λήξη T 60 (1063), ...λήγξη T 147 (1131). || Gr. med. 'id.' DCG *Appendix*, gr. ant. 'cessazione', gr. tardo (pap. VI sec.) anche 'morte' L-S, D.

Ληπήπ ep. m. indecl.: τὸ ἀμπέλιον υἱοῦ ληπήπ C 107 (1165). || Cfr. ar *labīb* pr. = λεπβήπ C 583*b* (1145), da labīb 'prudente' Kazimirski II 955*b*.

Λήστουρος ep. m.: νικήτης λήστουρος T 183 (1145) = Νικήτας Κλωσταρίας Z 166 (v.).

Λητά t.: τοῦ βουνοῦ τοῦ λητά C 514 (1132). || Cfr. il cg. Λυτάς (At.)?

Λητζερία ep. m.: ῥιγκάρδος λητζερία C 616 (1145). || Cfr. fr. *Liger*, *Léger*, da germ. *Leud-gari, Dauzat?

Ληtζής ep. m.: nom. τζηουφρὲ λητζή C 414 (1122). ‖ V. Λουτζής.

λητηρβίον, λητυρβίον: v. ἐλαιοτριβεῖον.

λία: v. Λέα e il seg.

°**λίαν** avv. 'molto': λία CMG 37 (1328).

Λίανδρος pr. m.: τοῦ συνόρου... τοῦ Λιάνδρου T 33 (1034); GR 441, το ρουακιν του λιάνδρου... τα χοραφι του λιανδρου T 60 (1063). ‖ V. Λέανδρος e cfr. il cg. Λιανδρος (At.).

λιβαδιαῖος agg. 'tenuto a prato': τῶν χωραφίων αὐτοῦ καὶ λιβαδιαίων τόπων GR 270. ‖ Gr. med. *id.* K, da λιβάδιον + -αῖος.

λιβάδιον s. n. 'prato', 'prateria': T 19 (1019), GR 282, ecc., εἰς τὸ λιβάδι τῆς Μαγίδας GSJ 267 (1093) = λιυαδι T 74, διὰ ληβάδην καὶ προαύλιον τῶν κτηνῶν C 308 (1142); λιβαδίου C 318 (1154), T 556 (s. d.), ecc., εἰς τὸν ὀξὺν βουνὸν μέσον τοῦ μεγάλου λιβαδίου GR 157. Pl. τὰ λιβάδια GR 338, 524; gen. λιβαδίων GR 191. ‖ Gr. tardo e med. *id.* L-S, D, K; cfr. bov. *liváδi* 'prato', 'terreno a pascolo' LG, ILEIKI. V. παλαιολιβάδιον. 2. **Λιβάδιον** t.: Χωράφιον εἰς τὸ Λιβάδιον GR 196. ‖ Cfr. *Livathum* Vendola 3180 (1310), *Livadi* (CZ, RC) DTOC; gr. med. Λιβάδιον Mikl-M.

Λιβάδιος ep. m.: θεοδωρου λιβαδηου T 322 (1194). ‖ Da λιβάδιον.

Λιβάκης ep. m.: ἀναστασιος υιος Λεοντος τουρμαρχου λυυακυ T 59 (1061). ‖ Ipocor. di Λίβας.

Λιβάνης ep. m.: του ιωαννου του λιβάνι T 137 (1129). ‖ Da gr. tardo e med. Λιβάνιος P-B; cfr. ngr. Λιβάνης e Λιβάνιος (At.).

λιβάνιν s. n. 'enfiteusi': ἔλαβα καὶ ἦχα ἀπὸ σου... εἰς λιβάνιν τὸ περιβόλιον τῆς προριθείσης μονῆς C 679 (1259), τὸ ῥηθὲν λιβάνιν ib. 680. ‖ Da gr. med. λιβάνιν 'incenso', gr. ant. λίβανος, K. Con incenso infatti, come con cera, poteva essere pagato eventualmente il canone enfiteutico ad enti religiosi; cfr. ἀσφαλίζομαι τῇ μονῇ ἵνα κατὰ χρόνον δουλεύσω αὐτῇ... λίτραν μίαν λιβάνου T 178 (1143). Ma il significato del termine è divenuto più generico, se nel nostro documento il canone è fissato in denaro, nella somma di 20 tarì annui; cfr. lat. med. *incensum* 'vectigal' e 'prestazione di lavoro' DCL, ant. cal. *jncensi* 'censi' Mosino *Testi* 80, 82 (1466). V. 'Ολιβάνης.

λίβανος s. m. 'oriente' (?): βλέπει ἐπὶ λυβανον T 102 (1115?). ‖ Da gr. tardo e med. Λίβανος o Λίβανον, monte della Siria, P-B, da cui l'odierno *Libano*; ma v. il seg.

Λίβανος pr. m.: Προάστειον ὃ κρατεῖ Λίβανος, ὁ τοῦ Γεωργίου τοῦ Πίταρι GR 186. ‖ Da Λίβανος (v. il prec.), anche pr. P-B, ngr. *Id.* cg. (At.). 2. t.: διὰ τῆς φυλολογίας τοῦ Λιβάνου GR 203; εἰς τὸν Λίβανον GR 193.

Λίβας ep. m.: κονστας ληβάς T 77 (1097) = Λίβας Z 158, κονσταντινος λίβας T 332 (1198); gen. φιληππου ληβα T 240 (1174), ιωάννου του λίβᾰ T 332 cit. ‖ Cfr. *Id.* (At.), *Theophylus Liva* Vendola 3621 (1310).

λίβελλος s. m. 'documento, contratto': gen. λιβέλλου T 395 (1232) = GK 42, λημβέλλου T 412 (1244); dat. λημβελλω ib. 413; acc. λήβελλον Schneider 273 (1200). ‖ Gr. tardo (pap. III sec.) e med. *id.*, da lat. l i b e l l u s, L-S, D, K; v. δίβελλος, διβέλλιον.

Λιβερᾶνος etn.(?) m.: πρὸς σε τὼν Βασίλιον τῶν Μουνδὸν ληβερᾶνω MénC 339 (1128), πρὸς τὼν Βασίλιον τῶν Μουνδὸν Λιβερᾶνο ib. 340. ‖ Cfr. il t. *Líveri* TCI 36 E 1 (prov. di Napoli).

λιβερεύω vb. tr. 'consegnare': ἀπήλθον καγω ἱλαριων ἱερομονάζων εὐτελὴς εἰς τὸ παραλαβεῖν τὴν χώραν τῆς καλαβρᾶς, απελθόντος μου ἐλίβερευσεν ὁ κῦρ οὖβος... τὴν χώραν τῆς καλαβρᾶς R I 269 (1131). ‖ Da lat. med. *liberare* 'praebere, dare', cfr. fr. *livrer, délivrer,* DCL.

Λιβέρης pr. m.: χωραφιων λήβερι T 392 (1232); κύρην ληβέρη C 635 (1192), 'Ωληβέρι τοῦ Κοράτορος GM 179

(1306) = Ληβέρης... ib. 181. ‖ *Id.* P-B, da lat. L i b e r i u s; cfr. it. *Libèrio* Tagliavini II 423, DNI, 'Ιωάννης ὁ Λιβέρης ActAth VIII 164 (1317), Λιβέρης e Λιβέριος cgg. (At.). V. 'Ολιβέρης.

Λιβέριον t. n.: εἰς τὸ λιβέριον C 290 (1096). ‖ Sta per 'Ολιβέριον, *castrum Oliverii* RatDecSic 739 (1308-1310), ora *Oliveri* (ME), da fr. *olivier* 'olivo' o dal pr. 'Ολιβέρης. V. Λιβίριν.

λιβέτου: v. 'Ολιβέτον.

Λίβευς ep. m.: ἄχρει τῶν χοραφίων τοῦ Λίβαιως GSJ 148 (1155).

Λιβιᾶνον t. n.: εἰς τὸ λιυιὰνον = *olivianum* T 87 (1101?; doc. bil.). ‖ Da lat. L i v i u s + - ā n u m.

Λιβίριν t. n.: ἀπὸ τοῦ λιβίριν C 533 (1130-1140?); εἰς τὸ λιβίριν ib. 534. ‖ V. Λιβέριον.

Λίβρυκες t.: ἀναμεταξὺ λίβρυκες καὶ κιμύννων C 471 (1123). ‖ V. Λυβρίκιον.

Λιεζάρης pr. m.: λιεζέρις, ληεζάρης e gen. λιεζάρη C 303 (1142); acc. λιεζάριν, λιεζάρην ib. 304. ‖ Cfr. fr. ant. *Eliezar, -zer, Liezer* Flutre, da cui il cg. *Liézer* (Parigi); *Liezar* CDVerg IV 159 (1156), *Liazarius* ib. 364, 366 (1160), Pratesi 100 (1194). V. 'Ελεάζαρ.

λιθακόν s. n. 'terreno pietroso': R I 146 (1044). ‖ Da gr. ant. λιθακός agg. 'pietroso' L-S; v. il seg.

λιθακὸστὼν: ἐρχετὲ μέχρη του προγεγράμμενου αριουσοὺ ὁ εστὴ λιθακὸστὼν R I 147 (1044). ‖ Lg. λιθακόσων = -ῶσον, da λιθακόν 'pietroso' + -ῶσον. Lo stesso luogo è detto poco prima το λιθακὸν τοῦ αριουσου.

λιθαρινῶλιν: διδόμαιθα καὶ τὶν κουλτουραν τιν ἐχω εἰς τὸ ἀσπρον λιθαρινῶλιν T 117 (1121). ‖ Lg. ...τὴν κουλτοῦραν, τὴν (=ἣν) ἔχω εἰς τὸ ἄσπρον λιθάριν, ὅλην.

λιθάριον s. n. 'pietra, sasso, masso': λιθάριον C 81 (1172), ληθάριον C 368 (1095), λιθάριν R I 164 (1056), λιθάρι GSJ 267 (1093) = T 74, τὸν λίθαριν τὸν μεγαν τὸ διακήμενον καὶ ὀντα T 60 (1063), λιθάριον λιθάριον 'di pietra in pietra' C 682 (1196-1200?). Pl. λιθάρια GT 19 (1002), ληθάρια Sola 537 (1068), ρυαθαρια, ρυθαρια e λυθάρια R I 215 (1108); gen. λιθαρίων C 408 (1112), 514 (1132), ecc. ‖ Gr. med. *id.*, da gr. ant. (IV-III sec. a. C.) λιθάριον dim. di λίθος, L-S, K. Cfr. bov. *liθári*, otr. *lisari, litári* 'pietra' e 'macina del molino' LG, ILEIKI. V. ληθάρισσον, λιθαρινῶλιν. 2. in t.: εἰς τὸν λάγκον τοῦ λιθαρίου C 526 (1142).

λιθερόν s. n. 'terreno pietroso': εἰς τὸ λιθερὸν ἐγγὺς τοῦ Παταλίνου GR 50; εἰς τὴν Σιβίλαν τῶν Λιθερῶν GR 49. ‖ Il termine, non registrato nei lessici, pare connesso con λιθάριον, λίθος. Cfr. bov., otr. *liθarò* 'pietroso' ILEIKI, i tt. *Lisará, Liserá*, da *λιθαρᾶς 'luogo pietroso', *Lisarusa, Liθarúsa* (da *λιθαροῦσα) DTOC, gr. med. χωράφιον τῆς Λιθερῆς Mikl-M, ngr. τὸ Λιθαρό G-McD.

Λιθόκοπος t. m.: ἀποδίδει εἰς τὸν λιθόκοπον T 298 (1188). ‖ Da gr. ant. λιθοκόπος 'tagliapietre'.

°**λίθος** s. m. 'pietra': ἡ μεγάλη λήθος GSJ 247 (1223); τὸν λίθον μέγα την στρατα (lg. τῆς στράτας) T 82 (1098), τὸ έν λίθον κατὰ τὴν στράταν T 84 (1099), δίδη άλλη λίθον στερέον T 82 cit. ‖ Cfr. bov. *liθo* 'pietra, ciottolo' LG, ILEIKI.

λιθόστρωτον s. n. 'zona pietrosa': τὸ λιθόστρωτον ὁ χαλεῖτε (= ὅ καλεῖται) καπηνδούρα C 307 (1142?). ‖ Da gr. ant. λιθόστρωτος agg. 'pavimento con pietre'; cfr. gr. tardo (*N. T.*) λιθόστρωτον s. n. 'pavimento a mosaico' L-S.

Λιθόσυρον t. n.: χωράφια ἔνθεν τοῦ Γράτου εἰς τὸ λιθόσυρον GR 227 (λιθόσειρον s. nell'indice). ‖ Forse 'fila di pietre', da gr. ant. λίθος 'pietra' + σειρά 'corda', ngr. 'fila' B, + -(ι)ον. Ma potrebbe trattarsi di un *λιθόσωρον 'mucchio di pietre'; cfr. ὁ σωρὸς τῶν ληθαρίων T 266 (1180), εἰς τὸν σωρὸν τῶν λιθαρίων C 454 (1245) e gr. med. λιθοσωρεῖα ActAth VIII 79 (1300), λυσωθορείαν acc. ActAth VI 151 (1353-1356?). V. Λυκοσυρέας.

°**λιθώδης** agg. 'pietroso': δλιθόδη τόπος T 281 (1182). || Lg. ὁ λιθώδη(ς) τόπος.

Λίκαστος pr. m.: λίκαστος T 51 (1053), C 554 (1103), λύκαστος C 349 (1183-1222?); gen. λικαστου T 77 (1097), λίκαστου R I 270 (1131), ecc. λυκάστου R II 146 (s. d.), Λικάστου GSJ 200 (1177). || Cfr. *licastus* CDBa VI 18 (1034) e v. il seg.

Λικάστρου ep. m. indecl.: νηκολα δε λεικαστρου e λεο δε ληκαστρου T 190 (1147). || Dal prec. Cfr. *Leonem Licastrum* Schneider 268 (1119?), *Lícastro* cg. e t. DTOC.

Λικάτα t. f.: ἔσω τῶν διακρατησέων τοῦ νάρου καὶ ὀλυμπιάδος τῆς λεγομένης λικάτας C 17 (1141), ...λεκάτας C 24 (1144). || Da *'Αλυκάτη, gr. tardo (I sec.) ἁλυκᾶτος 'salato' L-S, D? Cfr. *Castrum Limpiado's quod est Catha* Pirri 618 (1093), *Alicata* ib. 703 (1198), «Alicas enim graece, salsum Latinis significat» ib. 739, *Licata* ACAgr 61 (1154-1171), 65 (ante 1177), *Lecata* ib. 149 (1252), ora *Licata* (AG), nonché il cg. *Alicata* (PA, CT, SR).

Λίκενα t. f.: μέχρι τῆς λικένας C 358 (1099?). || Da gr. ant. λύκαινα 'lupa' L-S. Ora *Pizzo d'Ucina* EG I 83; cfr. *Lícena* DTOC, bov. *líćena* 'lupa' LG, ILEIKI. V. λύκος.

Λικκάρδος pr. m.: Λικκάρδος ὁ ἴβιν ἐλκάϊδ ἐσέμ C 609 (1103), λικκάρδος ib. 610. || Cfr. fr. (norm. e merid.) *Licard* ('ghiottone') Dauzat, sic., cal. *liccardu* 'ghiotto, goloso' VS, NDDC, *Liccardo* cg. DCC, DCS, DCSO, *Dominicus de Licardo* CDAm 372 (1177). Dalla var. con *c* palatalizzata (fr. *Léchard*) dello stesso nome deriva il cg. (It. merid.) *Licciardi*. Non può escludersi tuttavia una dissimilazione da Ῥικκάρδος, sicura per il prenormanno *Lichardo* CDCv I 101 (873), Morlicchio 67, 140.

Λικοδία t. f.: τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς λικοδίας C 559 (1143). || Ora *S. Maria di Licodia* (CT). || Da λύκος + gr. tardo (II sec. a. C.?) ὁδεία 'viaggio', (pap. II sec.) 'processione' L-S, D; secondo Alessio, EG Introd. 57, da gr. ant. λυκώδης 'come un lupo' + -ία.

°**λιμήν** s. m. 'porto': ῥέξας εἰς τον ληµαίνω καὶ θλασθεῖς T 146 (1131). || Lg. ληµαίνα = λιμένα.

λιμητός s. m. 'limite, confine': τῷ δυσικῷ λιμητῷ T 506 (1331); κατὰ τὸν λιμητόν T 517 (1172). || Gr. med. (VI-VII sec.) λίμιτον '*limes*, frontiera' L-S suppl. Ma qui indica il confine di proprietà agrarie, come lat. med. *limita* f. DCL.

Λιμνάκης ep. m.: τοῦ Λιμνάκη GR 28. || Da *λιμνάκιον, dim. di λίμνη.

°**λίμνη** s. f. 'stagno': ρίκτι εἰς τὴν λίμνη ὅς (= ὡς) ιπάη την λήμνη T 118 (1121); ἐκ τὲς λίμνες Grégoire 97 (1126), ma ἐκ τὰς λίμνας 84 (1124). **2.** **Λίμνη** t.: εἰς τὴν λίμναν GR 47-48, T 298 (1188). || Cfr. *Límina, Límini* DTOC; gr. med. Λίμνη e χωράφιον τὸ καλούμενον τῆς Λίμνης Mikl-M. **b.** χωράφια τῆς λίμνας C 417 (1125?) = *terras de limina* ibid. (doc. bil.). || Ora *Límina* (ME).

λίμνος s. m. 'stagno': μέχρι τοῦ δάσους τῆς θαλάσσας, ἐν ᾧ καὶ ὁ λύμνος ἵσταται GR 522. || Gr. tardo (pap. IV sec.) ἡ λίμνος, forse = λίμνη, L-S.

Λίμο- t.: τὸ περιβόλιον τοῦ Λίμου GSJ 217 (1198), πλησίον τοῦ λίμου..., ἡ ὁδὸς τοῦ ληµου ἐπανου τοῦ πηγαδίου του ληµου T 555 (s. d.). || Da lat. l ī m u s 'fango'.

Λιμότζια t. f.: Πέτρου τοῦ τῆς Λημωτζίας GM 88 (1152), πέτρος τῆς λιμότξιας e λεμότζιας C 328 (1173), πέτρος λιμότζια ib. 327, πέτρος λημόγζη C 630 (1162), ἀνδρεας ὁ τοῦ λεμότου C 371 (1176). || Cfr. *andreas limogiis* C 350 (1178) = GM 112, *raynaldus limovicus* C 371 (1176) e *lemovicus* C 373 (1176); fr. *Limoge(s)* cg. Dauzat, da ant. fr. *Limoges* t. Langlois. V. l'etn. Λεμωκῆνος. **b.** Δελιμόγζ[: Πέτρος Δελιμόγζ[GM 65 (1135). || V. δέ.

Λιμπιδᾶνα t. f.: εἴς τῆν σέρραν της λιμπιδάνις T 137 (1129). **b.** pl. ἧς τοὺς ληνπιδανας T 274 (1181); εἰς τὸ

τόπονπωθεσίαν τὼν λιμπιδάνων T 212 (1160).

Λιμών t. m.: τῆς διακρατίσεως... λιμόνος C 1 (1095?), μέχρι τῆς στράτας λιμώνος C 119 (1164), ἄχρι τῆς στράτας λιμούνους C 121 (1177) = ληµουνους T 250. Pl. ὑπὸ τῶν λιμώνων C 107 (1165). || Da ar. l ī m ū n 'limone' ArMed 269-270, dove si esclude un rapporto di questi toponimi con gr. ant. λειμών 'prato'.

λινάριον s. n. 'lino': τῶν λιμνῶν ἐν αἷς βρέχεται τὸ λινάριν Grégoire 84 (1124), λιναρον T 549 (s. d.). || Gr. med. *id.*, gr. tardo (iscr. II sec. a. C.) dim. di λίνον L-S, D, K; cfr. bov., otr. *linári* LG, ILEIKI. **2.** in t.: τὸ ὄρος τῶν λιναρίων C 306 (1142), 312 (1144), 406 (1110), ...ληναρίων C 526 (1142). || Cfr. ngr. ἡ Λιναριά, οἱ Λιναριές G-McD.

Λιναρόπολλος ep. m.: acc. λιναρόπολλον T 300 (1188). || Da λινάριον o *λιναρᾶς 'mercante di lino' + -πουλλος, cfr. Λινάρης, Λιναράς (At.).

Λινάτζας ep. m.: ἰωάννου λινάτζα T 504 (1331). || Da it. merid. *linazza* 'capecchio di lino' NDDC, DEI, a sua volta da lat. l ī n a c e a.

Λινδουλσήν t. indecl.: = ar. *al-andalusīn* C 274 (1183). || Dalla pronunzia volgare del pl. di ar. a n d a l u s ī, etn. di a l - A n d a l u s 'la Spagna arabizzata' Wehr, con concrezione dell'articolo *'l* (v. ἐλ-). Cfr. lo stesso t. *al-andalusīn* C 214, r. 14, e 223, r. 2 (1182) = lat. *hendulcini* ib. 187, r. 5, *hendulsin* ib. 191, r. 8. V. Ἐνδούλσης.

λινός agg. 'di lino': ἐνδυτὴ λινή ed ἐνδυτὰς λινάς GM 210 (1189), γυόππας δύο, ἡ μία ἐκ μετάζου ἡ δ' ἄλλη λίνης T 487 (1273). || Gr. med. *id.* D, K, da gr. ant. λινοῦς; cfr. bov. *linò* 'id.' ILEIKI.

λινοβάμβακος agg. 'di lino e cotone': κουπερτουριν λινουάμμακον T 519 (1191). || Gr. med. *id.* K, da gr. ant. λίνον + gr. med. βαμβάκιον. Notevole, se la trascrizione della forma è corretta, l'assimilazione di -μβ- in -μμ- per precoce influsso romanzo; cfr. LingCont 77.

λινουπολιν: τὸ δὲ κατὰ τὸν λιμητὸν καὶ πρὸς ἐκῖσε λινουπολιν[T 517 (1172). || Lg. ληνοϋπολήνιον o ληνοϋπόληνον 'palmento col suo tino', composto da ληνός + ὑπολήνιον o ὑπόληνον.

Λιξάλ ep. m. indecl.: ἀνδρέαν λιξάλ C 416 (1125?) = λιξαλ. Spata I 262. || Forma monca di un nome prob. greco, come sono quelli degli altri notabili citati contestualmente.

Λιοπετρίς t. f.: τῖς λιοπετρίδας e τῆς λιὸπετρίδος T 149 (1132). || Da gr. ant. λεῖος 'liscio' + *πετρίς 'roccia'; cfr. gr. tardo (Esichio) λιοπέτριον 'roccia liscia', (iscr.) πετρίς = πετραῖον 'pianta di roccia' L-S e v. Πετραλία.

Λιοῦλος ep. m.: νικόλαος λιούλος T 389 (1228). || Cfr. Λιόλης, Λιοῦλης, Λιούλιος (At.); forse ipocor. di Ἠλίας.

Λιούνης pr. m.: nom. λιούνη C 107 (1065); acc. λιούνην ib. 108. || V. Λεοῦνος e cfr. Λιούνης (At.).

°**Λιπάρα** t. f.: gen. λυπάρας e λιπάρας C 515 (1133), λυπάρας ib. 517, 536 (1143?); dat. λυπάρα e acc. λυπάραν C 518 (1134) = ar. l ī b a r ibid. r. 5. **b.** **Λιπάρια**: gen. ληπαρίας C 523 (1142?), λυππαρίας C 621 (1148). **c.** **Λίπαρις**: gen. λυπάρεως C 512 (1117), 519 (1134), ληπάῤῥως C 509 (1097). || Gr. ant. Λιπάρα, lat. L i p ă r a e L i p ă r e, - e s, ora *Lìpari*. Cfr. *lippareos* gen. C 511 (1111).

Λιπινάρης ep. m.: Ἀργυθὸς ὁ τοῦ Λιπινάρη GR 199-200. || V. Λουπινάρης.

Λισαμβέττα pr. f.: gen. λισαμβέττης T 497 (1290). || Da gr. tardo (*Settanta*) Ἐλισαβέθ, (*N. T.*) Ἐλισάβετ, a sua volta da ebr. E l ī š e b a ' con influsso di š a b a t Tagliavini I 226-227, DNI s. v. *Elisabétta*. La forma citata riflette, con nasalizzazione anorganica, la var. it. *Lisabetta*. Cfr. il t. *Lisebetta* (CS) DTOC.

λίστα s. f. (?) 'banda, nastro': τζηππαν μετεαληστον..., ζευγάριν ληστες..., το έτερον ζευγαριν το ληστιν T 376 (1226). || Cfr. it. *lista* 'id.', di origine germanica, DEI; *casula cum lista auri-*

frisata, amictus duo cum listis DN 135 (1171), *duplem unam cum listis et iectatis de seta..., duples quattuor panni linei cum listis de seta..., kaviam* (v. κάγια) *ad rammas cum listis de seta* CDBa II 4 (1266), *dupla una nova cum listis de seta* VI 157 (1258).

Λίτζης t. m.: εἰς τὸν Λίτζιν GR 48. || Lg. τὸ Λίτζιν n.? **b.** Λίτζα n. pl.: προάστειον τὰ Λίτζα..., εἰς τὰ Λίτζα GR 115, 116. || Da lat. *iliceus REW; cfr. it. *leccio*, salent. *lizza* 'leccio' VDS e il cg. cal. *Lizzi* DCC.

λίτζιας: v. Λιτίτζια.

λιτηκατώρων = lat. *litigatoribus* Cannizzaro 182.

Λιτήτζης ep. m.: Θεόδωρος τοῦ Λιτήτζη GSJ 223 (XII sec.). || Dal seg.; v. Λετίτζιος.

Λιτίτζια pr. f.: λιτίζηα C 481 (1148); gen. κυρᾶς λιτίτζιας ib. 482, λιτζίας C 373 (1176). || Da lat. laetitia. Cfr. it. *Letizia* Tagliavini II 342-343, DNI; v. il prec. e Λετίτζιος.

°**λίτρα** s. f. 'libbra': τῆς λητρας ταριων καρτην μίαν 'un quarto di libbra di tarì' T 376 (1226); χρυσοῦ λύτραν μίαν ἤγουν νομίσματα οβ′ C 521 (1134), μίαν λίτραν κηρίου T 370 (1217). Pl. κερὶν λίτρας δύο καὶ θυμίαμα λίτρας δύο GM 212 (1189), ecc.

λίχων: lg. (ὀ)λίγων. || V. il contesto s. v. αἰάρπάζεσθαι e cfr. bov. *lígo* 'poco' LG 360.

Λιψός ep. m.: παῖδες τοῦ λιψοῦ T 297 (1188).

λλ-: v. λ-.

Λοβάρδος ep. m.: Ρουπέρτος Λοβάρδος Pratesi 262 (1217). || Da Λομβάρδος; cfr. *Iacobus Lobardus* RRS I 353 (1283).

Λογαρᾶς epit. m.: Βασίλειος ὁ Λογαρᾶς Z 176 (1102); gen. Λογαρᾶ GO 55 (1052), GSJ 40 (1054); acc. Λογαράν GSJ 39, 40 cit. **b.** ep.: γρηγοριου λογαρά T 392 (1232). || Da gr. med. λογαράς 'contabile', formato da λογάριον + -ᾶς[1], K. Cfr. *Logara* ep. Vendola 4390 e 4396 (1324), *Lugara* 3656 e 4310 (1310), *Lugará* cg. e t. *Lucaradi* t. (da -ᾶδες, RC) DTOC, DCC, Λογαρᾶς (At.).

°**λογάριον** s. n. 'denari, sostanze': ἐμὸν λογάριον ἐξωδίασα GD 44 (1042), τὴν δόσιν τοῦ λογαρήου 'la consegna del prezzo convenuto' GSJ 77 (1114). || Gr. ant. 'discorsetto', gr. tardo (pap. II sec. a. C.) 'calcolo, computo' L-S.

°**λογάς** s. f. 'schiera eletta': συγκαταλέγηναι τῇ λογάδι τῶν ἐν αὐτῇ μονῇ GSJ 176 (1165). || Da gr. ant. *id.* agg. 'scelto'.

Λόγγα epit. f.: νικολάου τῆς λόγγας R I 197 (1092). || V. Λόγγος.

Λόγγια t. f.: τὸν κυρ ὦτον τῆς λόγγιας R II 34 (1144). || Cfr. fr. *Loge*, da fr. ant. *loge* 'capanna coperta di foglie', Dauzat-Rostaing, it. *lòggia*, cal. *id.* 'loggia, pergolato', da germ. (franc.) laubja 'pergola' NDDC, DEI; *La Loggia* cg. (PA).

Λογγιβαρδικός agg. 'longobardo': κατὰ τὸν νώμων Λογγιβαρδδικόν CDBa IV 68 (1046). || *Id.*, titolo di Giustiniano, P-B, dall'etn. Λογγίβαρδοι ib.

λογγιβαρδός: v. Λαγγουβάρδος.

Λόγγοι t. m. pl.: ἰωάννης τῶν λόγγων C 442 (1217), 453, 455 (1245). || Da Λόγγος; ora *Longi* (ME). V. Λογκισᾶνος.

Λόγγος ep. m.: Λέον Λόγγος GSJ 153 (1156); ιωαννου λόγγου T 135 (1129); acc. Λόγγον GSJ 214 (1198). || Da it. merid. *longu* 'lungo', lat. longus, cfr. il diffuso cg. *Longo* DCI, piuttosto che da gr. tardo Λόγγος P-B. V. Λόγγα, Λόγγοι, Βαλελόγγα, Βρατζαλλόγγης.

λογγουβάρδου: v. Λαγγουβάρδος.

λογή s. f. 'specie, genere': μαντήλλια λογὴν μίαν T 356 (1211). || Gr. tardo e med. *id.*, spesso al gen., D, K.

°**λογικός** agg. 'ragionevole, dotato di ragione': ἡ λογικῇ ποίμνη τοῦ χριστοῦ μὴ λογικῶν προβάτων ἡστερηθῇ CMG 17 (1328), τὴν λογικὴν ταύτην ποίμνην CMG 44 (1329); λογικὰ πρόβατα CMG 23 (1328). || Gr. ant. 'riguardante la ragione, intellettuale'.

°**λόγιον** s. n. 'parola': τὸ κυριακὸν λόγιον C 411 (1116). Più freq., il pl. λόγια R I 172 (1061), λόγηα GSJ 176 (1165); λογίων R I 230 (1110), λογίων καὶ πράξεων SElia 889. || Gr. ant. 'annunzio, oracolo', gr. tardo (*N. T.*) τὰ λόγια τοῦ Κυρίου 'i detti del Signore' L-S, gr. med. λόγια, solo pl. 'parole, discorsi' D; cfr. bov. *lógo*, otr. *lò* 'parola', m. da λόγος, pl. *ta lòja* LG.

Λογκισᾶνος ep. m.: γεωργιος λογκισανος T 164 (1140). || Etn. da Λόγγοι.

Λογοδόμμισσα t. f.: εἰς τὴν Λογοδόνμισσαν GSJ 40 (1054).

λογοθέτης s. m. 'controllore dei conti', 'cancelliere': ὁ κύριος νικόλαος ὁ λογοθέτης C 81 (1172), τοῦ ἐνδοξοτάτου λέοντος τοῦ λογοθέτου C 400 (1105), τοῦ... κόμιτος λογοθέτης καὶ δοῦλος φίλιππος C 556 (1125), Λέοντος τοῦ Λογοθέτου Μεσσίνης GM 214 (1189). || Gr. tardo (pap. II sec.) e med. *id.* L-S, D, K. **2. Λογοθέτης** epit. ed ep.: ὁ λογοθέτης C 453 (1245), ὁ λογοθέτης Λέων TabMalf 62 (1253); ἰωάννης ἐπωνιμία τοῦ λογοθέτου λέοντος C 638 (1223), Νικολάου λογοθέτου Cañellas 157 (1167), τοῦ λωγωθέτου Λέον GM 187 (1220). || *Id.* P-B e ngr. (At.), *Logoteta*, *Loteta* DCC, DCS, DCSO. **3.** t.: ἀναυέννουσα ἀπὸ τὸ λογωθετου T 98 (1113).

λογομαχία s. f. 'contesa di parole, litigio': pl. nom. λόγομαχύε καὶ ἀντιρρύσις T 333 (1198). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D, K.

°**λόγος** s. m., in caso obliquo, 'per conto, in nome, a titolo di': gen. λόγου τιμίματος GD 30 (1095), λόγου δόματος C 1 (1095?), λόγου τῆς μονῆς C 13 (1134), GSJ 252 (1236); λέγου (lg. λόγου) τῆς... ἐκκλησίας C 293 (1131?); λόγω τῆς μονῆς CMG 125 (1334); λόγον (lg. λόγου) τῆς ἡμῶν μεγαλιότητος C 293 cit.

Λογχο- t.: εἰς τοὺς λίθους τοῦ Λόγχου Caspar 633 (1098). || Lg. Λόγγου, da Λόγγος?

Λοιδορᾶς ep. m.: λειδοράς C 425 (1182), ληδοράς C 446, 448 (1224); gen. λοιδωρά C 431 (1182). || Da gr. ant. λοίδορος agg. 'ingiurioso', sost. 'malèdico, detrattore' + -ᾶς[2].

λοιπόν cong. 'dunque, quindi': C 428 (1182), 509 (1097), ecc. || Gr. med. *id.* D, K.

Λοιχνο- t.: τοῦ Λοίχνου GO 113 (1053). || Da gr. ant. λύχνος 'lucerna'?

Λόκρη t. f. 'Locri': gen. Λόκρης T 87 e 90 (1101), Λόκρης e Λώκρης Schneider 263 (1119), Λούκρης GK 38 (1181), Λούκρις Sola 537 (1068). || Dal seg.

Λοκρίς t. f.: πόλεως Λουκρίδος e Λοκρίδος Schneider 270 (1140). || Gr. tardo *Id.* t. ed agg. P-B; ora *Locri* (RC) DTOC.

Λοκρίτης etn. m.: θεοφηλάκτου εὐτελοῦς λοκρίτου C 600 (1112). || Da Λόκρη.

Λομβάρδος ep. m.: μαρτίνος λομβαρδος T 310 (1192), Ἰωάννης Λουμβάρδος R II 270 (1131), GM 66 (1135), ecc.; gen. λουμβάρδου T 436 (1267), ecc. || Da Λαγγουβάρδος, Λογγιβάρδος. Indicò propriamente gli oriundi dell'Italia settentrionale; cfr. it. *Lombardo* DCI (da cui anche in Grecia Λομβάρδος, Λουμβάρδος) e v. Λαμβάρδος, Λοβάρδος, Λουμάρδος.

Λόναξ t. m.: τόπιον εἰς τὸν Λόνακα GR 130 (ὁ Λονάκας nell'indice). || Lg. Δόνακα, da gr. ant. δόναξ 'canna'? Cfr. Δονάκιν.

Λοντζής ep. m.: φιλίππον λοντζή C 320 (1154). || Cfr. il cg. *Longé* (Parigi). Fra altri notabili citati contestualmente ve ne sono di francesi.

Λοξευτῆ t. f.: πηγῆ ἡ Λοξευτῆ Schneider 263 (1119). || Dall'agg. verb. di gr. tardo λοξεύω 'rendere obliquo' L-S, D.

Λορᾶτοι ep. m. pl.: τὸ μὲν ἀνατολικὸν μέρος ἐστὶν τῶν Λοράτων GR 445. || Da gr. med. λῶρος "vestis Imperatoriae et Consularis species" DCG, lat. med. *lorum* 'id.' DCL, + -ᾶτος.

λου art. determ. 'il': m. καβουκολίου λου πουλ[...] GR 532, δε λου

γάλλου..., δε λου βιζζηουσου T 272 (1181), αλλβωναδια ibid., f. δε λα πωλλα T 274 (1181). Pl. m. α λου βαλλουνη δὲ ληκειφερι ibid. e f. α λη αρνακῆ T 272 cit., δε λη ρουββήόλη e α λη άρνακι ib. 273, δὲ λη κουσεντίνη T 274 cit. ‖ Da it. merid. *lu*, f. *la*, pl. m. e f. *li*.

Λουάρρης ep. m.: κύριος ἰωάννης τοῦ λουάρρου CMG 42 (1328), 137 (1334). ‖ Cfr. il cg. Λουβάρης (At.).

Λουγλέες ep. m.: γαλτέριος λουγλεές T 208 (1159).

Λουετρόν: v. λουτρόν.

Λουκανία t. f.: Ἐφστάθηος στρατηγὸς Λουκανήας GD 49 (1042). ‖ Gr. tardo *Id*. P-B, lat. L u c ā n i a.

Λουκᾶς pr. m.: GSJ 97 (1128); gen. λουκά T 321 (1194); acc. Λουκᾶν GM 76 (1146), C 441 (1217), ecc. ‖ Ipocor. di Λουκανός etn. o, meno prob., di Λούκιος Tagliavini I 354-355, DNI s. v. *Luca*.

Λουκέσης ep. m.: ἀγαρινοῦ ὀθμὲν υἱοῦ λουκέση C 32 (1153). ‖ V. Λουκκήσης.

Λουκία pr. f.: C 615 (1145), T 318 (1193); gen. λουκίας T 133 (1127), 231 (1170). ‖ Iscr. *Id*. P-B, da lat. L u c ĭ a, f. di L u c ĭ u s. Dalla forma greca l'it. *Lucìa*, subentrato a *Lùcia*, Tagliavini I 427-428, DNI. 2. t.: τῆς ἁγίας Λουκίας GR 58, C 441, 442 (1217), 455 (1245).

Λουκιανός pr. m.: gen. Λουκιανοῦ GR 464. ‖ Gr. tardo *Id*. P-B, da lat. L u c i ā n u s, dal quale it. *Luciano* Tagliavini I 9-10, DNI.

Λούκιδος ep. m.: gen. λουκίδου T 72 (1092), 246 (1176), λουκύδου T 542 (s. d.). ‖ Dal culto salernitano di *San Lucido* (XI sec.) DNI; cfr. Λουκίδης (At.).

Λουκίφερος pr. ed ep. m.: λουκίφερος T 141 (1130); gen. λουκηφέρου T 324 (1196); acc. λωκηφερον T 376 (1226), Λουκήφερον GSJ 259 (1264). Dal lat. l ū c ĭ f e r u - (l u c i f e r REW); cfr. *Alferius luciferus et archidiaconus* Pratesi 171 (1202), *Petrus Luciferus* ib. 212 (1207), it. *Lucìfero* DNI, anche gr. Λούκιφερ P-B, e i cgg. *Lucìfero, Nucìfero, Nucìfora* DCC. V. Ληκίφερος.

Λουκκήσης ep. m.: βονσιγνόρος λουκκήσης T 486 (1273) = *Bonsignorus Lucensis* ib. 488. ‖ Etn. da *Lucca* (Toscana); v. Λουκέσης.

Λούκρης: v. Λόκρη.

Λουκρίδος: v. Λοκρίς.

Λούκτου t.: ἀμπελίου λαχίδιον εἰς τὸν Λούκτου GR 516.

λουλήκα: v. Ἀηνουλλίκ.

Λουλουτζάτης t. m.: ἔνθεν τοῦ Λουλουτζάτη..., τοῦ ποταμοῦ τοῦ Λουλουτζάτι GR 524-525. ‖ V. il seg.

Λουλοῦτζος t. m.: απὸ τὸν ἀδρὸν ποταμὸν καὶ ὡς ἔρχεται ὁ Λουλοῦτζος GR 523, χωράφιον εἰς Λουλούτζους ibid. ‖ Da Λούλης cg. (At.) + -οῦτζος?

Λούμα t. f.: τῆς βουργισίας τῆς λούμας τοῦ μύρτου CMG 98 (1332). ‖ Da gr. ant. (iscr.) e med. λοῦμα, -ατος n. 'ruscello', med. anche 'bagno' L-S, D?

Λουμάρδος ep. m.: Νικόλαος Λουμάρδος e οἱ παῖδες Λουμάρδου GSJ 222 (XII sec.). ‖ Da Λουμβάρδος, con precoce assimilazione romanza di - m b - in - m m - e scempiamento in - m -? Cfr. ant. roman. *Lumardia* 'Lombardia' LingCont 83, nota 180.

Λουμβάρδος: v. Λομβάρδος.

Λουμβουλη t. f.: τὸ βόσκημα τοῦ μανδρίου τῆς λοῦμβουλής T 366 (1214). ‖ Cfr. *Lumbradi, Lombradi* (CZ), se da *Λουμβουλᾶδες, DTOC.

Λούνα pr. f.: γέρων παγάνος τῆς λούνας C 442 (1217), τὸν γέροντα παγάνον τῆς λούνας ib. 441. ‖ Da lat. l ū n a; cfr. *Luna de Pascalino* De Citella I 178 (1287), *Luna, mulier de Pullisio* Sparti 24 (1298) e il cg. *Luna* (PA).

λοῦπ: v. Κούδιε.

Λουπάρδος ep. m.: ἀλημπρὰνδ τοῦ λουπάρδου C 512 (1111). ‖ Nome di provenienza longobarda, cfr. *lopardus* CDCv I 31 (845), *Lopardo* CDLo 196 (752, a Lucca), *Lopardo* cg. DCS, che va distinto da *Leopardus* (v. Λεόπαρδος e cfr. Morlicchio 224-225), pur non escludendo

un'influenza reciproca. Cfr. anche ted. ant. *Leupard, Leobhart, Lupard*, da germ. * l e u b a - h a r d u -, Förstemann 1025 e, da esso, fr. ant. *Lupard* Flutre.

Λούπιανος ep. m.: ὁ Λούπιανος GR 202. ‖ Lg. Λουπιανός, etn. da gr. tardo Λουππίαι, Λουπίαι, ora *Lecce* LG? V. Λουτίανος.

Λουπίνο pr. m.: κατεπάνος ὀλεττας λουπίνο παππακαρβούνε οικκετωρ σαλερνου T 216 (1164). ‖ Ipocor. del seg.; cfr. *Lupinus* CDAm 5 (931), *Mattheus Lupinus* DN 83 (1159).

Λοῦπος pr. m.: Λοὺπος Χρὶτης CDBr I 115 (1245); λούπου λεγομένου γρανούλλου T 186 (1145). ‖ Da lat. L u p u s Tagliavini II 312, DNI s. v. *Lupo*; cfr. *lupus* CDCv I 3 (798), 90 (870), *lupo clericus* II 2 (960), ecc., anche in ambiente longobardo. 2. **Λοῦπος** ep.: τῶ ἀγγέλω λούπω CMG 49 (1329). ‖ Cfr. il cg. *Lupo* (PA).

Λουπουλίτης ep. m.: λέος λουπουλίτης, νικόλαος λουπολίτης, σέργις λουπολίτης, βασίλις λουπολλίτης C 535 (1130-1140?). ‖ Etn. da Λούππουλον; cfr. anche *Lúpoli* (Masseria) TCI 43 A 4, 43 A 6 (TA).

Λουπούνης, -ος ep. m.: γουλιελμος λουπούνος T 387 (1228); κυροῦ οὔβου λουποῦνει e κυρόν οὖβὸν λλουπουνον T 377 (1226). ‖ Cfr. long. *Luponi* CDLo 202 (756, a Cremona), dal caso indiretto di *Lupo* ib. 201 (640, ib.), da lat. L u p u s (v. Λοῦπος).

Λοῦππε epit. m.: χάσεν λούππε = ar. *ḥasan al-lubbah* C 277*b* (1183). ‖ Forma arabizzata di lat. l u p a. V. Ῥασελοῦππε.

Λουππινάρης ep. m.: ἰωάννης λουππινάρης e κωνσταντίνου λουππινάρου T 295 (1188), ἰωάννην λουππινάρον ib. 297. ‖ Da gr. med. (*Suda*) λουπινάριον 'lupino' e Λουπινάριος K; cfr. bov. *luppinári* 'id.' LG, ILEIKI e *Nicolaus Lupinarius* (prob. 'venditore di lupini') Vendola 4735 (1324), 4982 (1326). V. Λιπινάρης.

Λούππουλον t. n.: καταυαίνει ἀπὸ τοῦ λούππουλου T 109 (1117); στέφανος του μύρου τοῦ λούππουλου T 150 (1132), τὸ χείμαρρον τὸ κατερχόμενον ἀπὸ τοῦ λούππουλου T 290 (1186). ‖ Da lat. med. *lupulus* 'luppolo' DCL, ant. l u p u s 'id.'.

λουρίον: v. λωρίον.

Λούστρα t. f.: ἀποδίδει εἰς τὴν Λούστραν ὑποκάτω τοῦ Βέλλου Caspar 633 (1098). ‖ Forse è ancora l'appellativo λούστρα 'pantano' (v. il seg.); cfr. gr. med. ἀκουμβίζει εἰς τὴν κουκουδαίαν ὅπου ἔστι καὶ μικρὰ λούστρα ἡνωμένη μετὰ τῆς θαλάσσης ActAth V 235 (1081), πλησίον τῆς λούστρας ib. 308 (1110), χωράφιον λεγόμενον τῆς Λούστρας ibid., ἀκουμβίζει ἄχρι τῆς ἐκεῖσε λούστρας τῆς εἰς τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης εὑρισκομένης ActAth VIII 196 (1321), ecc., ngr. ἡ Λούστρα, οἱ Λοῦστρες G-McD, in Calabria *Lustra, Lustri* DTOC, *Lustra* nel Cilento CDCv IV 16 (994), VI 18 e 22 (1034).

Λοῦστρον t. n.: τόπιον, ὁ λέγεται Λοῦστρον GR 263. ‖ Da lat. l u s t r u m 'pantano'. Cfr. *Lustro, Lustru* DTOC e v. il prec.

Λουτέρα ep. f.: κυροῦ ἀβεράρδου τῆς λουτέρας καὶ στρατιγοῦ... μεσίνης C 376 (1196) = *berardus de littera* ibid.; v. Λυτέρας.

Λουτζής ep. m.: τοῦ ἐπισκόπου κυρίου Ἰωσφρὲ δὲ Λουτζῆ MénC 325 (1097). ‖ Da fr. *de Lucy* t. Ménager *Inv.* 322-323. V. Δελιζίου, Λητζής.

Λουτζινός ep. m.: κυρὸν βαρθολομαῖον λουτζινόν T 296 (1188). ‖ Etn. da Λοῦτζοι.

Λοῦτζοι t. m. pl.: σεργιου τῶν λουτζων T 367 (1214), ...τῶν λλουτζων T 365 (1213). ‖ V. il prec. Ora *Luzzi* (CS) DTOC; cfr. *Lucium* Pratesi 68 (1170), 87 (1188), ecc., *in castro Lutii* Vendola p. 335 (1324); prob. dal seg.

Λοῦτζος ep. m.: μαρινος λοῦτζος T 355 (1206), τοῦ Λούτζου GSJ 214 (1198). ‖ Da lat. l ū c i u s 'luccio'.

Λουτίανος epit. m.: Λέων ὁ Λουτίανος GR 173. ‖ La lettura del τ è incerta; lg. Λουπιανός?

λοῦτρον s. n.: 'assoluzione': δια

λοῦτροῦ καὶ αφέσεως τῶν αμαρτιῶν T 118 (1121). || Da gr. ant. λύτρον (v.). Per -υ- > -ου- cfr. λειτουργία.

°λουτρόν s. n. 'bagno': λουετρὸν δημόσιον GR 278. || Gr. med. anche λουετρόν K, Psaltes § 124. Cfr. τὸ δημόσιον λουτρόν GR 160, ecc. **2. Λουτρόν** t.: Ῥοκερίου δὲ Λουτροῦ GSJ 161 (1156). || Cfr. *Lutró* e (dal pl.) *Lutrá* DTOC.

Λουχέρης ep. m.: ρουμβέρτος λουχέρις C 358 (1099?). || Cfr. fr. *Lohier*, var. di *Loyer*, da germ. * H l o d - h a r i -, Dauzat.

Λουχουμέρης ep. m.: ἀναστάσι λουχουμέρη C 629 (1137).

Λοχομίμος ep. m.: νικολάω λοχομίμου νοταρίῳ e νικόλαον λοχομίμον T 506 (1331). || Cfr. λογόμιμος 'scrittore, attore o lettore di mimi' L-S, D.

Λυβρίκιον t. n.: gen. λυβρικίου C 512 e 513 (1117); ἐν τοῖς λυβρικίοις ib. 512. || Cfr. *Librizzi* TCI 50 F 4, 51 D 4; IGM 252 II N.E., 260 III S.E., 268 I S.O., *Libriges* DN 24 (1131), *Librizzi* Pirri 775 (1143), *terram delli Brizzi* ib. 781 e *Turrim Brizzorum* ib. 783 (1414), *Lubria* RatDecSic 317 (1308-1310), ecc. V. Λίβρυκες.

Λυζηκόν t. n.: μέσον β' χωρίον τῶν ἐπονομαζομένων τὸ ἐν λυζηκὸν καὶ τὸ ἄλλον ἀνγζά C 526, 527 (1142), ληζηκοῦ ibid., Λιζικοῦ Collura I 610 (1142). || Cfr. gr. med. Λυζικός (pr. o ep.) Moritz I 44, Βασιλείου τοῦ Λιζικοῦ ActAth VIII 110 (ca. 1300); *Lasicum* RatDecSic 577, 743, 801 (1308-1310), ora *Basicò* (ME).

Λυκοδόντης ep. m.: νικόλαος λυκοδόντης C 358 (1099?). || Da λύκος + gr. med. ὀδόντιον D: 'zanna di lupo'.

Λυκοδοῦς ep. m.: gen. λυκοδόντος T 297, 298, 300 (1188). || Da λύκος + gr. ant. ὀδούς. V. il prec.

Λυκοπέτζιν t. n.: τὸ πετζόπουλλον τῶν ἀμπελίων, ὃ ἤθισται ὀνομάζεσθαι λυκοπέτζιν T 372 (1219). || Da λύκος + gr. med. πετζίον, πετσίον 'pelle' D.

Λυκοπέτρος ep. m.: ὁ λυκοπέτρος C 393 (1101-1113?). || Da λύκος + Πέτρος; cfr. ngr. Λυκογιάννης (At.).

°λύκος s. m. 'lupo', in t.: ἐκ τὸ ῥίακον τοῦ λύκου C 433 (1183), τοῦ μεγάλου ῥίακος ὃς λέγεται τοῦ λύκου C 444-445 (1223). || Cfr. bov., otr. *líko* LG, ILEIKI e v. Λίκενα. **2. Λύκος** epit. ed ep. m.: τοῦ Ἀνδρέου τοῦ Λύκου GR 101, θεοφύλακτον τὸν τῖ ἐπονιμία τοῦ λύκου C 531 (1111?), γιλιπέρτου τοῦ γαμβροῦ λύκου C 373 (1176). || V. Ἀρκόλυκος.

Λυκοσυρέας t. m.: εἰς τὸν Λυκοσυρέα GR 513; ἀντίπερα τοῦ Λυκοσύρια ib. 512. || Cfr. Λιθόσυρον (+ -έας³)?

Λύλλα t. f.: Γουλυάλμος τῆς Λυλλας Holtzmann 341 (1083). || Dal fr. *Lille* Ménager *Inv.* 377.

Λυμβίον t. n.: ὁ ῥύαξ τοῦ Λυνβίου GSJ 128 (1153); εἰς τὸ Λυμβῆ GSJ 188 (1167), τὸ λὲγώμενον τόπον λὸμβήν T 451 (1269). Pl. ἀναβαίνει εἰς τὰ πηγάδια εἰς τὰ Λυμβία MénC 323 (1076). || Cfr. bov. *límba* 'catino', otr. *límbo* m., ngr. dial. λίμβα, *Monte Limba* t. LG s. v. λίμπα, gr. med. ἁρμακία τῶν Λυμπῶν e χωράφιον τῶν Λύμπων Mikl-M, ngr. ἡ Λύμπη, τὸ Λιμπί G-McD.

Λῦμβος ep. m.: λῦμβος T 349 (1203), λυμβός T 350 (1203), λῦμβος T 352 (1204). || V. il prec.

Λύπατος ep. m.: κυρού γοΐδου λύπατου T 383 (1228), ρωπερτου του λεῖπατου T 476, 477 (1270).

Λυπημένος ep. m.: γρηγόρις λυπημένος C 302 (1142), 317 (1154), ...λιπιμένος C 305 (doc. cit.). || Dal gr. med. λυπημένος K, pf. ptc. di gr. ant. λυπέω 'addolorare, affliggere'; cfr. bov. *lipiméno* 'disgraziato', otr. *id.* 'attristato', 'in lutto' LG.

λυποῖς: ἐν τούτοις λυπηροῖς καὶ θρινηδίοις λυ[λυ]ποῖς GSJ 137 (1154; τρηνηδίοις λελάποις in app.).

Λύπτας ep. m.: gen. νικηφόρου λύπτας C 658 (1178).

Λύσενα t. n. pl.: κάστρον λύσενα T 11 (1000), ...τὰ λύσαινα T 25 (1032); ...λυσένων T 11 cit. || Ora *Lèsina* (prov. di Foggia).

λυσίδα s. f. 'catena': ἵνα ἔχωη ἐξουσίαν ἡ ἐμοὶ δουλευταὶ τοῦ βάλλειν λισίδαν εἰς τὸν αὐτῶν αὐχέναν καὶ μου φέρνειν ἔμπροσθεν C 533 (1130-1140?). || Da gr. ant. ἅλυσις (v.) + -ίδα o dal dim. gr. tardo (II-I sec. a. C.) ἁλυσίδιον L-S.

Λυσσάρης ep. m.: Βασιλείου Λισσάρι GSJ 146 (1155), του λυσσάρου T 197 (1155?), το λησσαρη T 279 (1182). || Da gr. med. λυσσάρης 'arrabbiato' K; cfr. Λυσσάρης (At.).

Λυτέρας ep. m.: Βασιλείου τοῦ Λύτερα GR 475 (τοῦ Λυτέρα nell'indice). || V. Λουτέρα.

Λύτρης ep. m.: νικόλαος λύτρις C 535 (1130-1140?). || Cfr. Λυτρας, Λυτρίδης (At.).

°λύτρον s. n. 'espiazione': λυτρόν CMG 44 (1329). || Anche λοῦτρον (v.); ma è freq. il regolare λύτρον.

λύτρωσις s. f. 'espiazione': gen. λυτρώσεως T 523 e 526 (1203), ecc.; acc. λύτρωσιν C 324 (1172). || Gr. tardo (I-II sec.) *id.* 'riscatto', (*N. T.*) 'redenzione'; anche gr. med. in entrambi i significati D, K. Il termine si alterna spesso con λύτρον.

λυχναψία s. f. 'accensione di ceri': acc. λυχναψίαν C 69 (1143), T 530 (1227). || Gr. tardo (pap. II sec., iscr.) e med. *id.* L-S, D, K.

λυχνοφωτέω vb. intr. 'brillare': ἓ δὲ λοῖπαι λαμπάδες λαμψάτωσαν καὶ λυχνοφωτήτωσαν CMG 60 (1329). || Da gr. ant. λύχνος 'lume, lucerna' + *φωτέω; cfr. gr. ant. φωτίζω 'illuminare'.

°λύω vb. tr. 'abrogare': aor. inf. pass. λισθῆναι T 36 (1035).

λωγγειωαρυίας: v. Λαγγουβαρδία.

λὼίσιος: v. Ἀλοΐσιος.

λωκηφερον: v. Λουκίφερος.

λωποδυσία s. f. 'spoliazione, grassazione': pl. acc. λοπωδησηας R I 168 (1059). || Gr. tardo (I sec., gloss.) *id.* L-S, D.

Λωρία t. f.: εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Λορίας GR 461, γιμβέλλου δε λωρίας R II 31 (1144). || Cfr. *Lauria* (PZ). **2. Λωρίας** ep.: γιβελλος λωριας R II 38 (1144), γιβελλος λωριος R II 41 (1144).

λωρικᾶτος s. m. 'titolo di alto funzionario bizantino': ὁ λορικᾶτος καὶ πρωτομανδατωρ ἐπὶ τῶν βασιλικῶν ἁρμαμέντων T 27 (1032?). || Gr. med. *id.* 'loricatus, lorica armatus' DCG, Psaltes § 230.

λωρίον s. n. 'striscia di terreno': λωρίον της χώρας T 30 (1033), R I 191 (1086), λουρὴν... ρουβον πὲντε T 547 (s. d.). Pl. τῶν δείον λουρίον τοῦ ποταμοῦ GO 159 (1056). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* L, (iscr.) L-S; gr. med. *id.* D, K, da λῶρος 'cinghia'. Cfr. bov., otr. *lurí* 'cintura, correggia' LG, ILEIKI. **2.** t.: ἧς τώπον λεγώμαινον τοῦ λούρι C 465 (1280). || Cfr. τὸ Λούρι G-McD, τὸ Λουρί ib., *Luria* (RC; dal pl.) DTOC.

Λωριτέλλον t. n.: ῥάου του λωριτέλλου T 146 (1131). || Dal dim. di lat. l a u r ē t u m; per - a u - > *-o-* cfr. *de lorito* s. v. Λαυρέτον.

Λῶρος t. m.: εἰς τὸν λῶρον R II 148 (s. d.). || Da gr. tardo (scol.) e med. λῶρος, a sua volta da lat. l ō r u m 'cinghia' L-S, D, K, qui in accezione geomorfica, come in λωρίον. Cfr. ὁ Λοῦρος PPE 158.

Λωροτόμος ep. m.: λέων τοῦ λοροτόμου T 512 (1112), μιχαὴλ τοῦ ἐπιλεγομένου λωροτόμου T 519 (1191). || Da gr. tardo (Esichio, scol.) e med. *id.* 'cuoiaio' L-S, D, DCG, K.

M

°-μα suff. n. in nomi di azione: v. δέσπομα, διάβαμα, διασκέπασμα, διαχάραγμα, δόσιμα, Ἐξικάμπισμα, ἐξομάλιμα, ἐπικράτημα, θήτημα, κατάρπαγμα, κατοίκημα, κέρδημα, κρίσιμα, μέθωμα, στρέφωμα. || Cfr. Psaltes § 421, LG, GSDI § 279, ILEIKI. V. -μαν.

Μαβίλα pr. f.: κυρᾶς Μαβήλας GM 145 (1195); κυρίαν Μαβίλαν GM 130

(1194). **b. Μαβίλια**: T 242 (1175) e μαβήλιας gen. ib. 241, μάυιλια T 283 (1182); gen. μαβίλιας C 333 (1185), μαβήλιας T 108 (1117). || Da fr. ant. (XIII sec.) *Mabile*, a sua volta da lat. A m a b i l i s, Dauzat; cfr. *Mabilia* CDVerg II 92 (1128), CDAm 377 (1178), DN 166 (1177), 231 (1189), ecc., *Mavilia* CDVerg IV 67 (1153), *Mabbilia* CDVerg X 50 (1193), e i cgg. *Maviglia*, *Mavilla* DCC, DCS, DCSO.

Μαβρέλλης ep. m.: Ἰωάννης Μαβρέλλης GSJ 83 (1127). || Ipocor. di Μαῦρος; cfr. *Maurellu* CDVerg I 298 (1077), *Maurelli* (RC), *Marvello* DCC, Μαυρέλ(λ)ης (At.).

Μαβρηκής ep. m.: μουλὲς μαβρηκής T 205 (1155). || Lg. Μαβρήκης e v. Μαυρίκης.

Μαβρογέρης ep. m.: Μάβρογέρου Pratesi 262 (1217). || Lg. Μαβρογένης? Cfr. gr. med. μαυρογένης 'che ha la barba nera' K, da μαῦρος + gr. ant. e med. γένειον 'mento', 'barba' L-S, D; *Johannes Morogenus de Neapoli* CDBr II 150 (1359) e il cg. Μαυρογέν(ν)ης (At.).

Μαβροζούμης ep. m.: Νικολαου μαβροζουμι T 265 (1180). || Da μαῦρος + Ζούμης cg. (At.); cfr. Μαυροζούμης Moritz I 14, Μαυροζώμης Mikl-M.

Μαγάγη t. indecl.: μαγάγη = ar. *raḥl* ('casale') *al-maġāġī* C 281 (1183). || Dall'etn. di M a ġ ā ġ a h, tribù berbera, SMS II 55, nota. Cfr. ar. *id*. C 207, rr. 14 e 15, 209, r. 9, ecc. (1182) = lat. *magagi* ib. 183, 184.

Μαγαρισθάνης ep. m.: τοῦ Μαγαρισθάνη GSJ 152 (1156).

Μαγαριτζούλης ep. m.: τοῦ Μαγαριτζούλη GR 31.

Μαγαριτζοῦνος ep. m.: στεφανος μαγαριτζούνος T 546 (s. d.). || Gen. da μαγαρίζων 'che lorda, insudicia' secondo STC 2278, gr. med. μαγαρίζομαι, ngr. -ίζω, da gr. ant. μεγαρίζω 'recarsi ai pozzi sacrificali di Demetra' D, L-S; cfr. otr. *(e)maríźo* 'mangio grasso nei giorni di magro' LG. Ma è assai anomalo -τζ- per -ζ-.

Μαγαρίτης ep. m.: τοῦ Μαγαρίτου GR 32. || Da gr. med. μαγαρίτης 'empio', 'rinnegato' D, L, K.

Μαγαυράν t. n.: εἰς τὸ Μάνγο Μαγαυράν GSJ 213 (1198).

°μαγγανεία: v. κακομαγγανεία.

Μαγγιαβόες ep. m.: ιωάννου μαγγεαβόε T 164 (1140), μάνγγηαβώε T 273 (1181). || Epiteto dialettale, 'Mangiabue', da fr. ant. m a n g i e r + lat. b o v e - (V. Βοῦε); cfr. *Tomas Mangiabovem* CDVerg III 126 (1136), *Thomasii Maniabovis* ib. VI 64 (1170), *Guillelmus Manzaboe* Vendola 2306 (1324), *Maniabovem* Pratesi 454 (1344).

μαγγίπιον s. n. 'forno': gen. μαγγυπίου GR 390. || Gr. tardo (gloss.) μαγκίππιον 'pistrina' L-S, med. μαγκίπ(π)ιον D, L. Ad una variante μαγκιπεῖον (VI sec., L) va prob. ricondotto il t. *Mangiopio*, dial. *Mungipíu* (RC) DTOC. V. Μάγκιπος.

Μαγγλούφας ep. m.: νικόλαος ὁ μαγλουφας T 77 (1097) = Μαγλοῦφος Z 158; τοῦ Μανγλούφα GSJ 156 (1156), T 247 (1176). || Da ar. M a ḫ l ū f: v. Μουχλούφ.

Μάγγον t. n.: εἰς τὰ μέσα τοῦ Μάγγον GR 348; εἰς τὸ Μάνγο Μαγαυράν GSJ 213 (1198). || Da lat. m a g n u s 'grande', da cui gr. tardo (Strabone) μάγνος L-S, bov. *máño* 'bello' LG, ILEIKI. || Cfr. *Mango* t. (RC) e cg. in Sicilia, *S. Mango d'Aquino*, dial. *Sammangu* (CZ), corruzione di s a n c t u s M a g n u s, DTOC, Μάγγος cg. (At.).

Μαγδαληνή ep. f.: μονῆς τῆς ἁγίας μαρίας τῆς μαγδαληνῆς C 130 (1151); εἰς τὴν ἁγίαν μαρίαν τὴν μαγδαληνήν C 374 (1176). || Gr. tardo (*N. T.*) *Id.*, etn. di *Magdala*, P-B; cfr. bov. *Middaliní* TNC, it. *Maddalena*, tramite il lat. crist., Tagliavini I 243, DNI.

°**μαγεία** s. f. 'magia': ὅστις δ' αν ποιήσει μαγία εἰς τὴν μονὴν..., ἵνα εχει τὸ ἀνάθεμα Falkenhausen I 185 (1107). || Gr. tardo (*N. T.*) e med. 'id.', gr. ant. 'teologia dei Magi' L-S, D; cfr. bov. *majía*, otr. *maía* LG, ILEIKI.

μαγειρεία s. f. 'cibo, companatico':

τὴν πρέπουσαν ζωὴν ἀπο τοῦ καλοῦ ἄρτου καὶ οἴνου καὶ μαγιρίαν CMG 100-101 (1332). || Gr. tardo e med. *id.* 'cibo (cucinato)' L-S, D.

μάγειρον s. n. 'cibo, companatico': οὐκ ἔχουσην τὴν ἀρκεστὴν ζωὴν αὐτῶν οὔτε μάγιρον ἔχουσιν δὲ καὶ κακὸν οἶνον CMG 99 (1332). || V. il prec.

Μάγειρος ep. m.: γηακοπος μαγὴρος T 284 (1182); λέων ὁ τοῦ μαγείρου T 327 (1196). || Da gr. ant. μάγειρος 'cuoco'; cfr. *Màiro* DCS, DSCL. Ma in Ῥαβέλλου μαΐστορος τῶν μαγείρων GM 116 (1188) questo termine va letto Μαλφινῶν (v. Ῥαβέλλας).

*μαγερεῖον: v. μεγερεῖον.

Μαγηράνου ep. m.: gen. μαγηράνου C 33 (1153; manca l'indicazione del pr.). || Cfr. fr. *Mayran* (da t.) Dauzat.

Μάγης ep. m.: ὁ μάγης T 559 (s. d.); εἰς τὸν ῥύακα τοῦ μάγη C 314 (1144?), περεγρινος υιὸς μάγι T 399 (1233). || Da Μάϊος; cfr. *Magius* CDVerg II 103 (1113), *Madius* CDBr I 114 (1245), dalla voce latina.

μαγήω: v. Μάϊος.

Μάγιδα t. f.: Caspar 632 (1098); τῆς Μαγίδας ibid., GSJ 267 (1093) = T 74, T 294 (1188), τὸν ποταμὸν τεῖς Μαγύδας GO 48 (1051); τὴν μάγιδαν T 298 (doc. cit.), ἐκ τῆν μαγιδαν τοῦ κομνιανοῦ T 558 (s. d.). || Da gr. ant. μαγίς 'madia', latinizzato in m a g ĭ d a REW, qui nel sign. di 'bacino'; cfr. *Máida* (dial. *Májida*, CZ; ma anche RC) STC 2282, DTOC.

Μαγίδιον t. n. o **-ιος** epit. m.: Νικολάου πρεσβυτέρου τοῦ Μαγιδίου GO 98 (1053). || Da gr. tardo μαγίδιον, dim. di μαγίς 'madia', L-S; o forse ipocor. di Μάγης.

Μαγιδίτης ep. m.: γρηγόριος μαγιδίτης T 300 (1188). **b. Μαγιδιώτης**: ιωαννης μαγιδιότης T 389 (1229). || Etn. da Μάγιδα, o da Μαγίδιον (v. il prec.); cfr. ὁ Μαγιδιώτης ActAth VI 163 (1365).

Μαγιουρέλλης pr. m.: μαγιουρελλης πρωτοσπαθαριος υιος νικολαου T 63 (1084). || Cfr. *Maiorello* CDBa III 17 (1065), *Maiorellus* CDBa V 147 (1135), *Maiurellus* ep. TabMalf 100 (1257), *Maiorella* f. CDBa XX 262 (1171), tutti ipocoristici di *Maior* CDBa XX 142 (1099), da lat. m a i o r. V. Μαϊόρε.

Μάγιρε ep. m.: αλφάνου μάγιρε T 190 (1147). || Cfr. fr. *Mayr* Dauzat s. v. *Meyer.*

Μαγισᾶνος ep. m.: γεοργιος μαγισανος T 559 (s. d.). || Cfr. il t. *Magisano* (CZ), dial. *Majisanu*, da lat. M a g i s s i u s + - ā n u m STC 2284, DTOC, e i cgg. *Maesano*, *Maggisano*, *Maisano* DCC, DCS, DCSO.

μάγιστρος s. m. 'ammiraglio': νικήφορος ὁ μάγιστρος CSS 46. || Gr. tardo (pap. III sec.) μαγίστρος = lat. m a g i s t e r, L-S suppl., L, gr. med. μάγιστρος 'nauclerus' DCG. V. μάϊστρος. **2. Μάγιστρος** ep. m.: Γουλιάλμος μάγιστρος GSJ 68 (1102); Λέων τοῦ μαγίστρου T 114 (1121), ὁ τοῦ Μαγίστρου GM 107 (1175); υιος μαγιστρου T 521 (1195), ὁ ταβουλαριος μαγίστρος ibid.

μάγιστωρ s. m. 'don, mastro (termine di rispetto)': ὁ μάγιστωρ Κωνσταντῖνος GM 117 (1188). || Gr. tardo (V-VI sec.) μαγίστωρ L-S suppl. V. μαΐστωρ.

Μαγκανέλλης ep. m.: οὖρσος μαγκανέλλης C 325 (1172). || Da lat. med. *manganellus*, dim. di *manganus*, *manganum* 'macchina bellica iaculatoria' DCL, anche gr. med. μάγγανον 'id.' DCG e 'macchina per cilindrare i tessuti' K.

Μάγκαρης ep. m.: νικήτης μάνκαρης T 484 (1272); gen. μάνκαρι T 442 (1268), νικήτου μάνκου T 483 (doc. cit.; leg. μαγκάρου T 629). || Da gr. med. *μάγκα + -αρης[1]; cfr. ngr. μάγκα 'brigata, banda', da lat. med. *mango* 'praedo', 'famulus, pedisequus' DCL, EL; *Máncari* cg. e t. DTOC, anche *Màngari* cg. DCC, *Màncari* DCSO.

Μάγκιπος ep. m.: gen. Μαγκίπου GSJ 142. || Da gr. tardo (V sec.) e med. μάγκιψ, μάγγιψ o μάγκιπος 'fornaio', a sua volta da lat. m a n c e p s, L-S

suppl., D, L. Cfr. *Leo Mancippus* CDBa V 280 (1150-1200), *sire Leone mancippio* ib. 228 (1174), *Iohannes Manchipa* Vendola 4105 (1325), ...*Mancipu* ib. 3924, *Máncipa* t. (CZ; da *μάγκιπας) DTOC. V. μαγγίπιον.

μαγκλάβιον: v. μαγλαβίου.

Μαγκλαβίτης epit. ed ep. m.: Μαγκλαβίτης Z 176 (1102), μαγλαβητης T 174 (1141), μαγλαβετης R I 239 (1121), Μενγλαβίτης GSJ 222 (XII sec.), C 533 (1130-1140?), ὁ μενγλαβίτις C 530 (1188?); gen. μογγλειαμίτη C 437 (1189). || Da gr. med. μαγγλαβίτης, μαγκλαβίτης D, Psaltes § 248, cioè 'soldato armato di μαγκλάβιον (v. μαγλαβίου). Cfr. *Manglaviti* gen. CDBa V 4 (1075), 56 (1100) e i cgg. e tt. *Manglaviti*, *Mangraviti*, *Mangalavite* DTOC.

Μαγκόσον t. n.: R II 145, 147 (s. d.). || Cfr. cal. *mancusu* agg. 'esposto a tramontana, bacío', s. 'terreno a bacío, non soleggiato' NDDC, da lat. *m a n c- - ō s u s, e il t. *Mancusu* DTOC; v. Μαγκῶσα.

Μαγκοῦσος ep. m.: gen. Μαγκούσου GSJ 223, 224 (XII sec.), T 297 (1188). || Cfr. sic. *mancusu* 'mancino' Traina e il cg. *Mancuso* (It. merid.) DCC, da lat. * m a n c - ō s u s; *Mancusus* CDBa III 170 (1186), Pratesi 369, 370 (1231), *Mancuso* DCC, DCS, DCSO, Μαγκούσης (At.).

Μαγκῶσα t. f.: εἰς τὴν μανκώσαν R II 146, 147 (s. d.), μανκοσαν ib. 153. || Cfr. cos. *mancosa* 'terreno non esposto al sole' NDDC; i tt. *Mancosa*, *Mancusa*, ecc. STC 2341, DTOC. V. Μαγκόσον.

μαγλαβετης, -ητης: v. Μαγκλαβίτης.

μαγλαβίου: προτοσπαθαριος ἐπὶ τοῦ μαγλαβίου του[CDBa IV 92 (1071). ||Da gr. med. μαγκλάβιον 'clava, bastone di ferro' e 'corpo, reparto dei μαγκλαβίται' D, anche μαγλάβιν K. Questo termine risale a lat. tardo m a n (u) c l a v i u m «fustis est, quo caedebantur, qui fustuarium meruerant: quasi manualis clava» DCG; cfr. *Nos... imperiali spathari candidati et maglavio* CDBa IV 74 (1054).

μαγλουφας: v. Μαγγλούφας.

Μαγνούτζε t. indecl.: = ar. *magnūğah* C 282 (1183). || Cfr. ar. *id.* C 203, rr. 16 e 17 (1182) = lat. *magnuge* ib. 180, ar. *id.* ib. 205, r. 20 = *ad maganugem* ib. 182, ecc. Ora *Malanoce* TCI 49 E 5-6.

Μάγος ep. m.: τοῦ Μάγου GSJ 247 (1223), T 125 (1125). || *Id.* P-B.

Μαγουλᾶς ep. m.: κώνστας μαγουλας T 255 (1179). || Da gr. med. μάγουλον 'guancia' D + -ᾶς²; cfr. Μαγουλᾶς ActAth V 373 (1012), Μαγουλᾶδες pl. Mikl-M, ngr. μαγουλᾶς 'paffuto' B, Μαγουλᾶς cg. (At.) e t. PPE 136, *Magulá* (CZ, RC) DTOC.

Μαγούλης ep. m.: μαγούλη gen. = ar. *maġūlī* C 163*b* (1178). **b.** **Μάγουλος** epit. ed ep.: Νικόλαος Μάγουλος Schneider 270 (1140); gen. Μαγούλου ib. 269, νικολαοῦ του μαγουλου T 173 (1141). || Da gr. med. μάγουλον 'guancia', a sua volta da lat. m a g u l u m, D, EL. Cfr. *Magula* f. CDBa XX 184 (1135), *Maguli* t. (CZ), Μαγούλης (At.) e v. Ἐλμαγούλη, Μαγουλᾶς.

Μάγριος ep. m.: ῥογέριος μάγριος C 655 (1173). || Cfr. fr. merid. *Magre* ('magro') Dauzat s. v. *Maigre*.

Μάδαρης ep. m.: βασιλείου μάδαρι T 201 (1154). || Da ar. M a ḍ a r pr.; cfr. ar. *Id.* = μάδαρ C 164*b* (1178) e v. Βουμάδαρης, Μάταρ.

Μαδέλμος pr. m.: CDBa IV 101 (993). || Nome di area longobarda; cfr. ant. benevent. *Madelm*, da germ. *M a t h a - (+ * H e l m a -?) Förstemann 1110; *madelmo* CDCv I 128 (884), *Madelmus* Morea 43 e CDBr I 220 (962), CDBa I 11 (981), IV 7 (988), ecc.

Μαζάρα t. f.: τῆς Μαζάρας e τὴν Μαζάραν Grégoire 97 (1126). **b.** **Μαζάρρη** n.: ἐχ τὸ Μαζάρρη C 548 (1095). **c.** **Μαζάρια** n. pl.: τὰ Μαζάρια Grégoire 83 (1145), πόλιν τῶν Μαζαρίων ib. 82, C 422 (1171), μαζάρρων C 673 (1192). || Gr. tardo Μαζάρη (φρούριον Σελινουντίνων) e Μάζαρος ποταμός, lat. M a z a r a, EG Introd. 30; ora *Mazara del Vallo* (TP).

Cfr. ar. *māzar* C 204, r. 10 (1182) = lat. *mazaria* ib. 181.

Μαζάρας ep. m.: ἰωάννης μαζάρας T 339 (1200). || Dal prec.

Μάζαρης ep. m.: Μάζαρης e Μάνζαρης GSJ 107 (1141), μαζάρης T 331 (1198), Μαζάρις GSJ 129 (1153), T 261 (1180); gen. Μάζαρι GSJ 106 (doc. cit.), μᾰζαρι T 355 (1206). || Da ar. M ā z a r ī, etn. di M ā z a r (v. Μαζάρα); cfr. ar. *Id.* = ὁ μέζηρης C 248*a* (1183) e gen. μέτζηρι C 488 (1172; v.). Anche in Grecia Μιχαὴλ ὁ Μάζαρις ActAth VIII 169 (1317), Μαζαρης (At.). V. Μαζάριος.

Μαζαρινός etn. m.: μανουὴλ εὐτελοῦς νοταρίου τοῦ Μαζαρηνοῦ C 637 (1223). || Da Μαζάρα + -ινός; cfr. il cg. *Mazzarino* (PA).

Μαζάριος ep. m.: φίλιππος υἱὸς μιχαὴλ μαζαρίου C 110 (1183). || V. Μάζαρης.

Μαζαριώτης etn. m.: χασένι τοῦ Μαζαριώτου C 524 (1143). || Da Μαζάρια + -ώτης.

Μαζάρρη, -άρρων: v. Μαζάρα.

Μαζουλῆνος ep. m.: Γιοσφρίδος υἱὸς Μαζουλήνου MénC 340 (1128).

Μαθαρος ep. m.: θωμᾶς μαθαρος T 430 (1265).

Μαθθαῖος pr. m.: τον κύρον μαθθαίον T 338 (1200). || *Id.* P-B; v. Ματθαῖος e cfr. il cg. *Maffèo* DCC. **2.** agion.: του αγίου μαθθαίου νικοτέρας ibid.

Μάϊα pr. f.: κωνσταντῖνου δομεστίκου καί μαΐας.... συζύγων T 30 (1033). || Da Μάϊος; v. Μάγης.

Μαϊμοῦν pr. m. indecl.: μαϊμοῦν ὁ υἱὸς καλοῦ C 79 (1170), μαιμων T 148 (1131); κάϊτ μαιμοῦν τοῦ χριστιανοῦ C 623 (1161). **b. Μαϊμούνης** decl.: GSJ 223 (XII sec.), 129 (1153), ὁ κάϊτας μαϊμούνης C 311 (1142?), ecc.; gen. μαϊμουνη T 256 (1179), μαϊμούνι C 623 cit., μαϊμώνι e μαϊμόνου C 123 (1191) = T 315; acc. μαϊμούνιν C 307 (1142). || Da ar. M a y m ū n; cfr. ar. *Id.* = μαιμούνης C 145*a* (1178), μεϊμοῦν C 128*b* (1145); *maimondus* C 488 (1172), *Gaitus Maimon* DN 154 (1172), *Maimone* DCC, DSCL, anche *Maimonte* DCSO. V. Μαμούνης.

Μαϊόρε pr. m. indecl.: κυροῦ μαϊόρε T 543, 544 (s. d.). || Da lat. m a i o r e -; cfr. *Maior de Sammaro* CDVerg X 164 (1194), *Maiore* t. DTOC, *Maiuri* cg. DCC, *Maiore*, *Maiuri* DCSO.

Μάϊος agg. 'maggio': τοῦ μαίω μηνός CMG 155 (1336); μαγήω T 254 (1179); τὸν μάϊον μῆνα C 524 (1143), τὸν Μάϊο μῆνα GK 51 (1139) = T 161. || Da lat. M a i u s, - a, - u m; cfr. bov. *máji*, otr. *mái* LG. **2.** pr. m.: Μαΐος τοῦ Κασίρει GM 192 (1322); gen. μάϊω C 377 (1188); κυρ μαΐον T 99 (1114). || *Id.* (iscr.) P-B. V. Μάγης. **b.** ep.: νικόλαος μαιος T 224 (1166); Ἰωάννου Μάϊ GM 157 (1227-1250). || Cfr. i cgg. *Maio*, *De Maio* DCC, Μαϊόπουλος (At.).

Μαϊούαφας ep. m.: τοῦ Μαϊούαφα GR 233.

μαΐστερος s. m. 'don, maestro (titolo di rispetto)': gen. μαΐστορος GM 126 (1193) = μαΐστερου app. Pl. gen. μαϊστέρων κῦρ πέτρου καὶ σολωμόνος C 48 (1190). || Da gr. tardo (pap. V-VI sec.) μάγιστερ, a sua volta da lat. m a g i s t e r, L-S suppl., gr. med. μαγίστερ DCG. **2.** agg. 'maestro, principale': εἰς τὴν μεγάλην μαϊστέραν ῥῶγαν GM 116 (1188). || V. μαΐστηρ.

μαΐστηρ agg. 'maestro, principale', in t.: ἄχρι τοῦ κλήσματος γνωριζομένου μαΐστερος C 49 (1190). || V. μαΐστερος 2.

μαΐστορας s. m. 'capo': τῶν μαΐστορᾶν T 206 (1159), μαίστρα Spata III 56 (1155) = μαΐστορον C 601. || Da μαγίστωρ, μαΐστωρ. Cfr. bov., otr. *mástora* 'maestro', 'artigiano' LG s. v. μάγιστρος, ILEIKI.

μαΐστρος e **μάϊστρος** s. m. 'capo': μάϊστρος τῶν βουργίων C 303 (1142) e μαΐστρου Βουργισίαν (lg. in ambedue βουργισίων) ib. 302; Πέτρου τοῦ μαΐστρου Στύλου GSJ 279 (1133), μαεΐστρο ἐκ την αστη της δλιθας άργιρου T 143 (1130); μαΐστρον τοῦ

ἀνωκαστέλλου C 74 (1166). || Da μαγίστρος, μάγιστρος. **b.** 'don, mastro (titolo di rispetto)': τοῦ μαΐστρου Ἰωάννου GSJ 222 (XII sec.), τοῦ μαΐστρου γουλιάλμου C 622 (1161) = ar. *mast.rū ġulyālm* ib. 624, r. 5. || V. μάστρο.

μαϊστροφορεστέριος s. m. 'capo dei guardaboschi': μαϊστροφορεστέριος C 452, 454 (1245). || V. μαΐστρος e φορεστέριος.

μαΐστωρ s. m. 'capo': μαΐστωρ καστέλλου GSJ 126 (1151), 280 (XII sec.), μαήστωρ καστέλλου T 166, 167 (1141), μαιστωρ καγκελλάριος T 221 (1165), ὁ κατὰ τὴν ἡμέραν μαΐστωρ GM 186 (1181), μαΐστωρ ὁμώτης χώρας T 443 (1268), 452 (1269); gen. μαΐστορος τῶν μαγείρων GM 116 (1188), τοῦ μαΐστορος καστέλλου GSJ 98 (1128), του ενδοξου κομητος νικολαου καὶ μαϊστόρος της ολιθας T 154 (1134); dat. μαίστορι κελλαραρίῳ T 478 (1271). Pl. τοῖς μαΐστορσι φρουστερίοις C 443 (1223). || Gr. med. (*Suda*) *id.* L-S suppl., DCG, da μαγίστωρ, v. μάγιστωρ. **b.** 'priore, abbate': ὁ μαΐστωρ τῶν Ἐρημίτων GSJ 116 (1144), 279 (1133) = T 153; μαΐστορι τῶν Ἐριμίτων GSJ 116 cit.; σὺ ὁ προρηθεῖς εὐλαυεῖς καὶ μαΐστωρ ἤτι προὲστὼς κυρον νικόλαον μοναχον T 208 (1159). **c.** 'don, mastro (titolo di rispetto)': μαίστωρ βερνάλδος, μαιστωρ πέτρος T 148 (1131), μαΐστωρ Γουλιάλμος GM 121 (1189), ecc.; μαΐστορος πέτρου C 668 (1179), τοῦ μαΐστορος Θεοδώρου GSJ 247 (1223), ecc.; v. μάστωρ, παΐστορος. **2. Μαΐστωρ** ep.: ἰωάννης μαΐστωρ T 184 (1145) = ὁ Μάγιστρος Z 166.

μακαιρίτζη: v. Μαχαιρίτζι.

Μάκαρ agion. m.: Νίκον καθηγούμενος τοῦ κὺρ Μάκαρος GD 60 (1061). || Da gr. ant. μάκαρ 'beato, felice'; v. Μακάριος.

°**μακαρία** s. f. 'beatitudine (dei defunti)': ὑπερ μακαριας και αναπαῦσεος R II 88, 90 (1173).

°**μακάριος** agg. 'beato': εἰς μακάριαν μνήμην CMG 86 (1330); αἱ μακαρίαι... ψυχαῖ CMG 68 (1330). || Cfr. otr. μακάριο ILEIKI. **b.** 'defunto, (la) buonanima di': ὁ μακάριος τοῦ πατρός μου C 520 (1134), ὁ μακάρϊος τοῦ έμοῦ πατρός T 326 (1196), ὁ μακάριος τοῦ ἐμοῦ πενθεροῦ GM 210 (1189), ἡ μακαρία τῆς ἐμῆς μητρός GSJ 149 (1155). || Per la costruzione col gen., che si conserva in otr. *makaríommu* 'felice me!', *makaríottu* 'beato lui!' LG, v. anche μακαρίτης; ma cfr. τοῦ μακαρίου κώμιτος ῥωγερίου C 454 (1245), μετα τὴν ἔξωδον τοῦ μακαριωτάτου ἀδελφοῦ μου T 46 (1050), τῆς μακαριωτάτης ἀγάθης T 60 (1063). **2. Μακάριος** pr. m.: CMG 84 (1330), 103 (1332), ecc. || Gr. ant. e med. *Id.* P-B, Mikl-M; cfr. it. *Macàrio* Tagliavini I 58-59, DNI. **b.** ep.: ιωάννης μακαριος T 354 (1206).

μακαριστής s. m. 'beatificante': οἱ μακαρισταῖ δοτήραις ταύτης δοραιὰς καὶ εὐὲργεσίας CMG 31 (1328). || Gloss. *id.* L-S; cfr. gr. med. μακαρίστρια f. 'id.' D.

μακαρίτη s. f. 'defunta': τῆς μακαρίτης ρηγένης R I 274 (1132). || Dal seg.; gr. ant. μακαρίτις, -ιδος.

°**μακαρίτης** s. m. 'defunto, (la) buonanima di': ὁ μακαρίτης του πατρος μου T 147 (1131). || Normale la concordanza col nome del defunto; cfr. GM 214 (1189). Per l'unione col genitivo v. anche μακάριος.

Μακαρῶνος ep. m.: Γρηγόριος Μακαρῶνος Z 176 (1102); πεδες τοῦ μακαροῦνου T 560 (s. d.). || Cfr. it. *maccherone* 'lasagna o cannellone', ant. it. 'gnocco', 'stupido', voce d'origine napoletana, passata anche in altre lingue, DEI, anche gr. tardo (Esichio) μακαρία 'pietanza di brodo e orzo mondato' L-S; *nardus filius quondam mari, qui dicitur mackarone* CDCv VI 155 (1041), *Galderius maccarrone* DN 77 (1156), *Maccarone* DCC, *Macaronio, Maccarione, Maccarrone, Macherione* DCSO, Μακαρόνης, Μακαρώνας Triandaphyllidis.

Μακδίσης ep. m.: νικόλαος μακδίσης C 494 (1186). || Da ar. Maqdisī, etn. di Maqdis 'Gerusalemme' Wehr e anche 'pellegrino di Gerusalemme' Dozy II 315.

Μάκεδος etn. ed ep. m. 'Macedone': Νικόλαος ὁ Μάκεδος GSJ 40 (1054), Μάκαιδος GSJ 77 (1114); gen. τοῦ Μακέδου T 78 (1097), GSJ 90 (1128), 222 (XII sec.), ecc., Μακαίδου GSJ 189 (1167). **b. Μακέδων**: T 76 (1094), 111 (1115?), GSJ 222 cit.; gen. τοῦ Μακέδονος GSJ 39 (doc. cit.), T 263 (1180). || Gr. ant. Μακεδών; cfr. Μακεδος e Μακεδων (At.).

μακελλάρης s. m. 'macellaio': μακελλάρης Μεσσίνης GM 163 (1264). || Gr. med. *id.* D, gr. tardo μακελλάριος L-S, da lat. macellārius. **2. Μακελλάρης** epit. ed ep.: Μακελλάρης GR 497, Z 182 (1145), Μακελάρης GO 82 (1053), GR 62, Μακκελάρις GO 105 (1053), 159 (1056), Μακελάρις GO 134 (1054); gen. Μακελλάρη GO 49 (1051). || Cfr. *Macellari* DCC. **b. Μακελλάριος**: gen. μακελλαρίου C 27 (1145); acc. μακελλάριον C 303 (1142).

Μακήλημα ep. f.: θεοδωρος τῆς μακηλημας T 560 (s. d.).

Μακκελάρις: v. Μακελλάρης.

Μακλῆς ep. m.: γουλιέλμος μακλίς e gen. μακλί C 460 (1269). || Da μακρύς.

μάκλια s. f. 'macchia (di arbusti)': ἡ μάκλια τοῦ Μονολίθου GR 524; τῆς μακλίας τοῦ Σπιλέου GR 513. || Da lat. macula, lat. med. macla 'vepretum, dumetum' DCL. **2. Μάκλια** t.: Χωράφιον Ἡ Μάκλια τοῦ Μακαρίτου GR 512. || Cfr. *monasterium Sancte Marie de Macla* Brühl 190 (1144), *in casali de Macla* ib. 191, *in pertinentiis Maccle Rotunde* Pratesi 145 (1200), *Michael de Maccla* ib. 191 (1204).

Μακός ep. m.: τοῦ συνόρου τοῦ Μακοῦ GR 441.

°**μακραίων** agg. 'di lunga durata': εἰς μακρεώνας χρόνους T 514 (1149).

Μακρᾶς epit. m., in agion.: Ἁγίου Φιλίππου τοῦ Μακρᾶ GM 213 (1189), CMG 14 (1328). || Da Μακρός + -ᾶς[2]: 'spilungone'; cfr. il cg. Μακράς (At.).

Μακρήα ep. f.: πρεσβυτέρου γρηγορηου τής μακρήας T 166 (1141). || Lg. Μακρεῖα, dal m. Μακρύς.

Μακρίας ep. m.: λέων μακρείας C 655 (1173?), λέοντος μακρίας ib. 653. || Da μακρύς + -ίας[2]; cfr. *Macría* cg. e t. DTOC.

Μάκρινα ep. f.: Ἰωαννου της μακρινας Di Matteo 464 (1338). || Dal m. Μακρύς; cfr. *Màcrina* DCC, Μάκραινα t. G-McD.

Μακρίσης ep. m.: σεργιος μακρὶσης T 410 (1243). || Etn. di un t. da μακρύς; cfr. *Macréa*, *Macría*, *Macrí* tt. DTOC.

μακροβίωσις s. f. 'longevità': acc. μακροβΐωσιν R II 62 (1154). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* L-S.

μακροημέρευσις s. f. 'longevità': gen. μακροημερεύσεως R II 57 (1154); acc. μακροημέρευσιν GM 209 (1189). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* L-S, D.

μακροθυμέω vb. intr. 'indugiare, prendere tempo': ἐμακροθύμησα ἄχρις ὅτου ἐν τῇ κούρτη ἀπῆλθον C 418 (1136?, 1151?). || Gr. tardo (I-II sec.) e med. *id.* 'sopportare', 'perseverare' L-S, D.

Μακροϊωάννης ep. m.: ὁ μακρῶ ἰωαννης T 185 (1145). || *Id.* Moritz I 14, da gr. ant. μακρός + Ἰωάννης; cfr. Μακρογιάννης (At.).

Μακρολάτζι t. n.: ἡ ὁδὸς κατέρχεται ἐκ τὸ μακρολάτζι C 314 (1144?); εἰς τὸν ῥύακα τὸν κατερχόμενον ἐκ τῶν μακρολάτζων ib. 313. || Cfr. *Macrolacium* Brühl 161 (1143), *Macrollaceum* ib. 165, *Maulazzo* (Portella) TCI 51 E 2.

Μακρολέων ep. m.: gen. μακρολέοντος C 404 (1109). || Da gr. ant. μακρός + Λέων; cfr. *Macrolèo* DCC e il t. *Macroléu* DTOC.

Μακρονάρα t. n. pl.: τόπιον Τὰ Μακρονάρα GR 321.

Μακρός ep. m.: Οὐρσουλέων Μακρός GSJ 103 (1138?); ανδρέου

μακρού T 468 (1269). ‖ Da gr. ant. μακρός 'lungo'; v. μακρύς.

μακρύνω vb. tr. 'ampliare': ἵνα σπεύσης... εἰς τὸ αὐξῆσαι καὶ τοῦ μακρῆναι τὴν ἐκκλησίαν CMG 172 (1336). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) *id*. L-S, D.

μακρύς agg. 'lungo': τοῦ μακρὶ λιθαρίου C 386 (1091?). ‖ Gr. med. *id*., da gr. ant. μακρός. Cfr. bov. *makrío*, otr. *makrèo*, *makrí* LG 311. **2. Μακρύς** ep.: m. μακρής T 218 (1164), C 152 (1178), ecc., μακρίς T 77 (1097), 547 (s. d.); gen. μακρί T 85 (1099), 133 (1127), ecc., Μακρῦ GSJ 98 (1128), Μαχρῆ GSJ 138 (1154; Μακρής nell'indice). ‖ Cfr. Μακρής Moritz I 14, 47; *Macrì* cg. e t. DTOC, *Magrì*, *Macrì* cg. DCC, DCS, DCSO; v. Μακλής. **b.** ἀβράμιος μακρής = ar. *ibrahīm aṭ-ṭawīl* C 153*a* (1178), ἀβδάλλα ὁ μακρής = ar. *'abd allāh aš-šāṭṭ* ib. 170*b*. **3.** t.: εἰς τὸν μακρήν R II 146 (s. d.). ‖ Cfr. χωράφιον τὸ λεγόμενον Μακρὴν Ἀμπέλιν e Μακρὺ Λιθάρι Mikl-M.

Μάκρωνες t. m. pl.: εις χώριον μάκρωνον T 437 (1267), 447 (1268); ναόν αγίου νϊκολάου μακρώνον ib. 448. ‖ Dall'ep. Μάκρωνες, pl. di Μακρός o Μακρύς; ma già gr. ant. *Id*., popolazione del Ponto, da μάκρων 'persona dalla testa lunga' L-S, gr. tardo anche sg. Μάκρων P-B. Cfr. il t. *Mácroni* (CZ) DTOC.

Μάκτραι t. f. pl.: πλισίον τῶν Μακτρῶν GR 44. ‖ Da gr. ant. μάκτρα 'madia'; cfr. *matram unam* CDCv VIII 210 (1063), *bacile unum*, *mattram unam et uriam unam* CDBr II 81 (1330), bov. *mástra*, otr. e salent. *máttra*, cal. sett. *máttra*, *mattërë*, ecc., con *-tt-* dal latinizzato m a c t r a, LG.

Μάλα t. o ep. f.: τῶν δένδρων τῆς Μάλης GR 33. ‖ Dal m. Μάλος.

Μαλαβέντρι t. n.: τὸ χωρίον μαλαβέντρι C 433 (1183), 444 (1223). ‖ Da sic. *mala* 'cattiva' e *ventri* m. e f. 'ventre' Traina; cfr. *Malaventri* anche in Toscana, TCI 17 F 6. V. Μαλεμβέτρε.

Μαλαβεντρίτης etn. m.: νικόλαος μαλαβεντρίτης C 433 (1183). ‖ Dal prec.

Μαλαβράγκ ep. m. indecl.: Ῥωγέριος Μαλαυράνκ Cañellas 168 (1230). ‖ Da fr. ant. *mal* 'cattivo' e *branche*, prov. *branca* 'zampa', 'mano', lat. tardo b r a n c a REW.

Μαλαγγάρρας ep. m.: τοῦ μαλανγάρρα R II 146 (s. d.).

Μαλαγενέας ep. m.: τοῦ μάλαγενεα T 385 (1228). ‖ Prob. sta per Μαλογενέας, da μαλλός o μαλλίον + gr. ant. e med. γένειον 'mento', 'barba' L-S, D + -έας²: 'Barbariccia'. Cfr. Μαλογένης Mikl-M, *Andreas Mallogino* Vendola 3426 (1324), ...*Mallogeni* ib. 3488 (1328), *Petrus Malogenus* ib. 2516 (1325).

Μαλακιανός pr. m.: ὁ μαλακιανός CSS 107, μαλακηάνος πρεσβύτερος C 414 (1122), μαλακιάνος ib. 415; ἀλέξιον τοῦ μαλακιανοῦ T 114 (1121); τὸν μαλακιανόν CSS 44 = ar. *malğān* ib. 45, r. 7. ‖ Cfr. Μαλακηνός P-B.

Μαλακίας pr. m.: τόπιον τοῦ Μαλακίου GR 494. ‖ Cfr. gr. med. Μαλαχίας ActAth VIII 116 (ca. 1300), τοῦ Μαλαχίου ib. X 219 (1415), it. *Malachìa*, il cg. Μαλαχίας (At.), da ebr. M a l ' ā k ī, nome di un profeta biblico. Prob. da qui il t. *Malaχía* (RC), piuttosto che da *μαλαχία 'luogo di malve' DTOC.

Μαλακουβουνάττος ep. m.: ἰὸσφρες μαλακουβουνάττος T 148 (1131). ‖ Da fr. ant. *Malconvenant*, cfr. Ménager *Inv*. 364-365.

Μαλακουρούνας ep. m.: Πέτρος Μαλακουρούνας GM 46 (1077), βασιλειος μαλακουρούνας T 293 (1187); gen. Ῥαοῦλ Μαλακουροῦνα GM 83 (1149) = C 348. ‖ Cfr. fr. *Malcouronne* Dauzat, da lat. m a l a c o r o n a Ménager *Inv*. 303-304, e il t. *Malacorona* (CS) DTOC.

Μαλαματίνης ep. m.: ὁ ῥύαξ τοῦ μαλαματίνου C 453 (1245). ‖ Cfr. *Id*. (At.). da gr. med. μαλαματίνος, -ένιος agg. 'aureo' K, μαλαγματένιος D.

Μαλασαβέρης ep. m.: πἔρρι μαλασαβέρου T 364 (1213). ‖ Cfr. fr. *Maussabré* Dauzat 409*a* s. v. *Mal*.

Μαλατέρρα ep. m.: Ἰωάννης τοῦ Μαλατέρρα Z 177 (1102). ‖ Cfr. fr. *Malaterre*, *Maleterre* ('cattiva terra'), *Malterre* Dauzat s. v. *Mal*, e il nome di *Goffredo Malaterra*, cronista normanno delle imprese del gran conte Ruggero.

Μαλάτζης ep. m.: ιῶ μαλάτζής R I 236 (1121); gen. ιῶ μαλάτζη R II 150 (s. d.). ‖ Ipocor. da Μάλος.

Μαλαφέρας ep. m.: λέωντος τῆ επὸνιμοία μάλαφέρα T 238 (1173); gen. μουλὲ μαλαφέρα T 261 (1180); τὸν λεοντα μαλαφεραν T 258 (1179), 261 cit. ‖ Da lat. m a l a f e r a, cal. *id*. 'mala bestia selvaggia'.

Μαλβῖτον t. n.: gen. Μαλβίτου Holtzmann 340 (1083), μαλβίτου = ar. *malbīṭ* C 278 (1183). ‖ Da lat. * m a l v ē t u m 'campo di malve'; cfr. *malvitum* C 184, 185, ecc. (1182) = ar. *malbīṭ* ib. 210, r. 5, 211, r. 14, ecc., *Malvitum* Pratesi 5, 9 (1065?), ecc.

Μαλγέριος pr. m.: gen. Μαλγερίου Z 179 (1102), T 368 (1214). ‖ Cfr. fr. ant. *Malgier* Flutre, fr. *Mauger*, da germ. * A m a l - g a r i, Dauzat; *Malgerius* Brühl 117 (1136), C 632 (1183), *dominus Malgerius* Pratesi 218 (1204), TabMalf 37 (1246) e i cgg. *Malgeri*, *Maugeri*, *Maucieri* DCC, DCS, DCSO.

Μαλγρίννος ep. m.: ρουκάς μαλγριννου R I 271 (1131). ‖ Cfr. fr. *Malgrain* ('cattivo grano') Dauzat s. v. *Mal* o ant. fr. (XI sec.) *Malgrinus* DSCL.

Μαλδωτῆτος ep. m.: ἰωάννης μαλδωτήτος C 524 (1142?). ‖ Forse 'Maldotato'.

Μαλεῖνος pr. m.: μαλεῖνος πρωτοσπαθάριος T 268 (1180); μαλεῖνου... νοταριου ο τω επινίον πρωτοσπαθαριου T 287 (1184), κυροῦ Πέτρου υἱοῦ Μαλεΐνου GSJ 273 (1121). **b.** ep.: Νικόλαος Μαλαίηνως GSJ 165 (1159); στεφάνου μαλεΐνου T 57 (1059), ...μαλεῖνου T 152 (1133) = GSJ 279, ecc., Νικολάου τοῦ Μαλεΐνου GSJ 45 (1089). ‖ Cfr. gr. *Id*. Psaltes § 436, etn. da Μαλέα.

Μαλεμβέτρε ep. m.: Διμίτριος Χῶ Μαλενβέτρε Cañellas 165 (1202). ‖ V. Μαλαβέντρι.

Μαλένος pr. m.: Συνάτωρ Μαλένος T 141 (1130); κυρου μαλένου e κυρω μαλένω T 142 (1130). ‖ Da Μαλεῖνος.

Μαλεκούγιτος ep. m.: ὁ Μαλεκούγιτος GR 490. ‖ Cfr. fr. *Malcuit* ('mal cotto', soprannome di fornaio) Dauzat s. v. *Mal*.

Μαλεποῦντος ep. m.: περρέττου μαλεπούντου T 488, 490 (1277). ‖ V. Μαλουπούντου.

Μαλερός ep. m.: εἰς τὴν πηγὴν τοῦ μαλεροῦ C 315 (1144?). ‖ Da gr. ant. μαλερός agg. 'possente', 'violento'.

μαλεσκάλκος s. m.: 'sovrintendente alle scuderie, marescalco': τοῦ μαλεσκάλκου τῆς ἀρχιεπισκοπῆς γαρίνου C 32 (1112). ‖ Da lat. tardo (*Lex Salica*) m a r i s c a l c u s, lat. med. anche *malischalcus*, *marescalcus*, a loro volta da franc. m a r h s k a l k 'servo del cavallo' DCL, DEI s. v. *marescalco*. V. μανισκάλκος. **2. Μαλεσκάλκος** ep.: ἰωάννου μαλεσκάλκου C 656 (1172?), νικόλαον μαλεσκάλκου C 560 (1162) e νικόλαον οὗ τι ἐπονυμία μαλεσκάλκων C 599 (1112). ‖ V. Μαλισκάλκος, Μαρεσκάλκος.

Μαλέστρατος ep. m.: παῖδες κώνστου μαλεστράτου T 297 (1188). ‖ Parziale calco latino di Κακόστρατος?

Μαλέτ ep. m. indecl.: Ῥικκαρτου Μαλέτ Collura I 596 (1111). **b. Μαλέττας** decl.: Ῥολάνδος ὁ τοῦ μαλέττα C 427 (1182). ‖ Da fr. ant. *Malet* Ménager *Inv*. 366, cfr. *Malet*, *Malette* Dauzat s. v. *Mallet*; *Malletta* DCC, DCS, DCSO.

Μάλητη t.: ἄχρι τοῦ βουνοῦ λεγομένου μάλητη C 49 (1190). ‖ Da ar. m a l ṭ 'completamento nudo' Wehr.

Μάλθα t. o ep. f.: τω χωράφιον της μάλθας T 122 (1124). ‖ Da Μάρθα?

Μαλίας ep. m.: σηνορη της τοῦ μαλια T 34 (1034). ‖ Da Μαλλίας.

Μαλισκάλκος ep. m.: περρωνη μαλισκαλκου T 194 (1149). ‖ V. μαλεσκάλκος.

°**μάλιστα** avv. 'specialmente, in particolare': μάλλιστα T 88 (1101), C 48 (1130), ecc., μάλληστα GSJ 93 (1128), μάλλυστα GSJ 177 (1165).

Μαλιτᾶνος ep. m.: παῖδες νικολάου μαλιτάνου T 297 (1188). | Etn. da Μαλίτον.

Μαλιτιᾶνοι ep. m. pl.: τὸ σύνορον τῶν Μαλιτιάνων GR 114. || Etn. dal seg.

Μαλῖτον t. n.: τὸ Μαλίτον GR 108, 180; νικολάου νοταρίου τοῦ ἀπὸ μαλίτου T 280 (1182). || Da lat. malētum 'piantagione di meli'; cfr. *Malito* (CS) STC 2311, DTOC.

Μαλλαβρέτ ep. m. indecl.: γωλιάλμου μαλλαβρέτ C 411 (1116). || Da ant. fr. *Mallevrier* (1024; *Malum Leporarium* 1096), ora *Maulévrier* Dauzat-Rostaing, Ménager *Inv.* 327.

Μαλλάρδος: v. Μαλλιάρδος.

Μαλλέας epit. m.: χωράφιον πέτρου τοῦ μαλλέα T 198 (1154). || Da μαλλίον + -έας[1] 'venditore di lana', o -έας[2] 'ricciuto'; cfr. il t. *Maḍḍèa* DTS, i cgg. *Mallèa* DCC, *Mallèo* (PA), *Mallìa* (da Μαλλ-ίας) e il t. (anche soprannome) *Maḍḍá* (da Μαλλ-ᾶς) DTOC, ngr. μαλλᾶς 'mercante di lana' B. V. Μαλίας, Μαλλίας.

Μάλλια t. f.: τὸν ἅγιον πέτρον τῆς μαλλιας T 112 (1118). || Da lat. med. Malliae, ora *Maglie* (LE), otr. *Máḍḍie* LingCont 121-123. Cfr. *Constantinus Malli* Vendola 2460 (1325), *Nicolaus de Mallis* ib. 4879 (1326) e i cgg. *Malli* (CS), *De Maddis* (CS, RC).

Μαλλιάρδος pr. m.: Μαλλιάρδος καβαλλάρης Στύλου GSJ 117 (1144), Μαλλάρδος Στείλου καὶ καβαλλάρις Στίλου GSJ 186 (1166), μαλλιάρδος υιος δρογωνος T 282 (1182), μαλιάρδος καυαλλάριος τοῦ στύλου T 280 (1182). || Da ant. fr. *Maillard*, a sua volta da germ. *Magilhard, Dauzat; cfr. *Goffredus Malliardus* Brühl 191 (1144), *Magliardi* t. (CS) DTOC.

Μαλλίας ep. m.: το σύνορον του μαλλία R II 98 (1174). || Gr. tardo *Id.* ('crespo, ricciuto') P-B; v. Μαλίας, Μαλλέας.

Μαλλιᾶτον t. n.: εἱς την κεφαλὴν τοῦ ρυακίου μαλλιάτου T 298 (1188). || Cfr. ant. fr. *maille* (XIII sec.), da lat. macula, 'maglia nella rete' DEI s. v. *màglia*, dalle reti da pesca immerse nel torrente? Cfr. anche *Máglia* (Fiume) TCI 42 C 3 (PZ).

μαλλίον s. n. 'lana': τὸ τυρὶ καὶ μαλλὶ καὶ βούτυρον GM 120 (1189). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.*, da gr. ant. μαλλός 'bioccolo di lana', L, D; cfr. bov. *maḍḍí* 'pelo', 'lana', otr. *id.* 'pelo', 'capello', *ta maḍḍía* 'la lana' 'i capelli' LG, ILEIKI.

μάλλιστα: v. μάλιστα.

°**μᾶλλον** avv. compar. 'più', 'soprattutto': μᾶλον C 297 (1136), 359 (1116).

°**μαλλός** s. m. '(bioccolo di) lana', 'ciocca di capelli': v. Ἀσπρόμαλλος, Καράμαλλος, Μαλαγενέας.

Μαλλοφαγᾶς epit. m.: Ὁ Μαλλοφαγᾶς Z 165 (1096) = μαλοφάγος T 183 (1145). || Da μαλλίον o gr. ant. μαλλός + -φαγᾶς: 'Mangialana' o 'Mangiacapelli'.

Μαλλωτός epit. ed ep.: Ἰωσὴφ ὁ Μαλλωτός Schneider 264 (1119); gen. Μαλλοτοῦ ib. 262, Βασιλίου τοῦ Μαλλοτοῦ ibid. || Da gr. tardo μαλλωτός 'velloso'; cfr. ngr. *id.* 'lanoso', 'peloso' B.

μᾶλον: v. μᾶλλον.

μάλος agg. 'cattivo': v. Γοργομάλα, Κλάτζα μάλα, || Da lat. malus. **2. Μάλος** ep. m.: τοῦ Μάλου GR 399.

Μαλόσειρος ep. m.: γεώργιος ἱερεὺς ὁ μαλόσιρο C 56 (1143-1145?), ἰωάννης ἱερεὺς ὁ μαλόσειρος ib. 57. || Da μαλλός 'capello' + σύρω 'tirare': 'che (si) tira i capelli'?

Μαλουπίκτος ep. m.: γουλλιέλμου μαλουπίκτου Z 107 (1128) = μαλου ποῦνγτου T 151 (1133?). || Da lat. male pictus; cfr. cal. *pintu* 'butterato', ma v. il seg.

Μαλουποῦντος ep. m.: ιωαννης μαλουποῦντου T 340 (1200), γουλλιελμου μαλου ποῦνγτου T 151 (1133?) = μαλουπίκτου Z (v. il prec.). || Cfr. fr. (norm.) *Maupoint* Dauzat 408*a* s. v. *Mal.* V. Μαλεποῦντος.

Μαλοφάγος ep. m.: μαλοφάγος συν τῶν τέκνων T 183 (1145) = Μαλλοφαγᾶς Z 165. || Da μαλλίον o gr. ant. μαλλός + -φάγος.

Μαλοχείρης ep. m.: δαμιάνου τοῦ μαλοχείρου C 56 (1143-1145?). || Da gr. ant. μαλλός 'lana', 'capelli' o gr. tardo μαλλίον 'id.' + χείρ 'mano': 'Mani pelose'.

Μαλσᾶνα t. f.: εἰς τὸν τὸπον τῆς μαλσάνας = *in locum qui dicitur melessecna* T 11 (1000; doc. bil.), εἰς τὸν ποταμὸν τῆς μαλσάνας = *in amnem malsanam* T 25 (1032). || Da lat. malesāna 'malsana'.

Μάλτα t. f.: ὁ ἐπίσκοπος τῆς μάλτης C 484 (1168). || Da gr. ant. Μελίτη, lat. Melita, tramite l'ar. Mālṭah Wehr; ora *Malta*. Cfr. l'etn. *al-māltī* = ὁ μάλτης C 260*a* (1183) e v. Μελέτη.

Μαλτζέπελ ep. m. indecl.: ῥογέριος υἱὸς γουλιέλμου μαλτζέπελ C 123 (1184) = T 288.

Μαλτιούκλαστος ep. m.: ὁ Μαλτιούκλαστος GR 361.

Μάλφη t. f.: ῥοπέρτου τῆς μάλφης C 661 (1160). || Da Ἀμάλφη.

Μαλφηνός etn. m.: εἰς σὲ τὸν ῥαβέλλαν καὶ μαΐστορα τõν μαλφηνõν C 632 (1183). || Da Ἀμαλφινός. **b.** ep.: Νικολάου Μαλφήνου GSJ 223 (XII sec.).

Μαλφιτᾶνος etn. m.: του αγίου αγγέλου τῶν μαλφειτανων T 436 (1267). || Da Μάλφη + -ιτᾶνος. **b.** ep.:]μαλφιτανος T 224 (1166). || Cfr. *Martinus Malfitanus* DN 77 (1156), *Malfitano* e *Marfitano* DCC.

Μαλώμηνε ep. m. indecl.: βασιλειος μαλῶμήνε T 171 (1141). || Da lat. malu-homine-, cal. *malu uómmene, ómini* NDDC s. v. *omo*; cfr. *Malomo* DCC.

Μαλῶνης ep. m.: τόυ πρεσβυτερου ιῶ μαλῶνη R II 88 (1173).

Μάμαλος ep. m.: ὁ Μάμαλος GR 367; Θεοδώρου Μαμάλου GR 390, 394. || *Id.* P-B; cfr. *Mamalus* CDBa XX 170 (1122).

*μαμβλάκιον: v. Μομυράχης.

Μάμη ep. m.: φίλιππον τῆς μάμης C 513 (1117). || V. Μαμμή.

Μαμμάνα ep. f.: πέτρου τῆς μαμμάνας T 193 (1148). | Cfr. cal. *mammana* 'levatrice', *Mammana* DCC, DCS, DCSO.

Μαμμή ep. f.: Φίλιππος e Νικόλαος τῆς Μαμμῆς Z 166 (1145) = T 184, Ῥογέριος τῆς Μαμμῆς GSJ 260 (1264). || Da gr. med. μαμμή 'levatrice', ngr. *id.* D, EL; cfr. *Mammì* DCC, *Mamì* DCSO.

Μάμμουλα t. f.: ἡ μαμμουλα T 557 (s. d.); ῥογέριος τῆς μάμμουλας T 397 (1232?). || Da lat. mammula 'mammella', nel sign. di 'collina' STC 2333, DTOC; ora *Mámmola* (RC).

μαμονᾶς s. m. '(culto della) ricchezza': τὸ κυριακὸν λόγιον τὸ φάσκον κτήσασθαι ἐπὶ τῆς γῆς βαλλάντια τὰ μὴ παλαιούμενα ἐκ τοῦ μαμόνα τῆς ἀδικίας C 411 (1116). || Espressione evangelica, da Μαμονᾶς, dio della ricchezza, L-S, D; cfr. it. *mammóna* 'id.' DEI.

Μαμόρδης ep. m.: ἅμα τοῦ τοπίου τοῦ Μαμόρδι GR 451.

Μαμούνα pr. f.: gen. Μαμούνας GM 124 (1193) = C 351. || Dal m. Μα(ϊ)μούνης; cfr. *Nicolaus de Chura Maymona* TabMalf 207 (1278), *Mammona* cg. (PA).

Μαμούνης pr. m.: μαμοῦνεις T 551 e μαμουνης T 559 (s. d.). || Da Μαϊμούνης; v. il prec.

Μαμοῦρ ep. m.: Βασίλειος Μαμοῦρ GO 141 (1054-1056?). || Da ar. Ma'mūr.

Μαμούρακας t. m.: εις τον μαμούρακαν T 474 (1270).

Μάμουτος ep. m.: ὁ Μάμουτος GR 357. || Da ar. Maḥmūd, ipocor. di Muḥammad (v. Μουχούμμετ).

Μαμφρέδης pr. m.: gen. Μαμφρέδου GSJ 259 (1264), μανφρέδου T 426 (1265), μᾶνφρέδου T 423 (1257), μῶνφρείδου T 427 (1265), μαφραίδου C 458 (1257), μαφρείδου R II 137 (1198). || Cfr. ant. ted. *Manifred, Manfred* Förstemann 1091, anche ant. fr. (VIII sec.) *Manifred* Tagliavini I 27-28 s. v. *Manfredo*, DNI; *Manfredus* C 306 (1142), Pratesi 44 (1150), ecc.; *Manfredo, Manfreda, -ida* cgg. DCC, DCS. **b. Μαμ-**

φρές: μανφρές C 415 (1122), 562 (1143). || Cfr. fr. *Manfroy*, dal prec., Dauzat; *mafres* C 436 (1183); *Manfrè* cg. DCC, DCSO.

-μαν per -μα: v. ἀνάθεμα, ἀντάλλαγμα, ἀντιμέρισμα, ἀπόκομμα, κατόνομα, κτῆμα, ὄνομα, σκάλεμμα, ὑπόμνημα.

μανάλιον s. n. 'candelabro': μανάλια ζεύγη δύο μικρὰ καὶ μεγάλα κύπρινα GM 210 (1189). || Da μανουάλιον; cfr. ngr. μανάλι 'id.' D s. v. μανουάλιον.

Μανάρδος pr. m.: μάναρδός κωνστάντος R I 270 (1131); gen. μανάρδου C 654 (1173). || Da germ. *Magin-hard, con provenienza longobarda o francese; cfr. *Mainoaldus* CDCv I 40 (850), *Maienandus* ib. 100 (872), 102 (874), *Maghenardus* ib. II 276 (989), *Mainardus* ib. V 78 (1023), Morea 119 (1089), ecc., *Manardus* TabMalf 40 (1247), fr. *Ménard*, *Maynard* Dauzat, it. *Mainardo* Tagliavini I 179-180, DNI.

Μανασσῆς pr. m.: πρεσβυτέρου μαννασσῆ e μανασσῆ T 394 (1232). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *Id*. P-B, Mikl-M, da ebr. Menashesheh; cfr. it. *Manasse* DNI, *Manases* CDVerg V 192 (1165), *domino Manasse* Pratesi 194 (1204), *Raynerius de Manesseo* RatDecSic 1618 (1366).

μαναστηρίου: v. μοναστήριον.

Μαναχός pr. m.: μαναχῶς τοῦ φηγελλήτη C 57 (1143-1145?). || Da μοναχός; cfr. *Managò* cg. DCC, DCSO, DSCL, *Manahó* t. (CZ) DTOC.

Μάνγο: v. Μάγγον.

Μανδακας ep. m.: υασιλειος ο ευτελης πρεσυυτερος και ευδομαριος μανδακας T 226 (1167). || Cfr. *Id*. (At.), Μανδάκιος Mikl-M.

Μανδάλης ep. m.: του πόρου του μανδαλου R I 186 (1080), νικολάου τοῦ μανδάλου C 376 (1196). || Da gr. med. μάνδαλον o -ος 'chiavistello' D; cfr. *Id*. (At.), otr. *mándalo* m., bov. *mandáli* (da -ιον) LG, ILEIKI.

Μανδάνιον t. n.: τὸν τίμιον καθήγουμενον τοῦ μανδανίου CMG 55 (1329). || Cfr. ngr. μαντάνι 'macchina mossa da una cascata artificiale, usata per fabbricare tessuti di lana, tappeti e specialmente coperte' D. Forse corrisponde all'attuale *Mandanici* (ME) LG, *Mandanicium* DN 89 (1183); cfr. anche *Mandanici* in Calabria (RG), prob. da un dim. *μανδανίκιον.

Μανδάνος ep. m.: οὖγος υἱὸς μανδάνου C 380 (1221), λέοντος μανδάνου T 443 (1268), 460 (1269); λεοντα μανδανον T 449 (1269), βασιλειον μανδάνον T 481 (1271). **2.** t.: εἰς χωρίον μανδάνου T 481 cit. || V. il prec. e cfr. il cg. Μανδάνης (At.).

Μανδαράνης ep. m.: GSJ 57 (1098), 273 (1121), T 326 (1196), Μανδδαράνις GO 55 (1052); gen. Μανδαράνη T 77 (1097), 279 (1182), C 314 (1144?), Μανδδαράνη GO 49 (1051), 58 (1052). || Cfr. *Nicolai Mandaroni* Schneider 260 (1110), *Iacobus Mandarano* Vendola 4192 (1325), *Mandarano* cg. e t. DCC, DTOC. **2.** Μανδαράνοι t. pl.: χωρίον Μανδαράνον T 443 (1268), 460 (1269). || Cfr. *Mandarádoni* (CZ).

Μανδαρῖνος ep. m.: ἀρκάδιος μανδαρίνος T 101 (1115?), οἱ παῖδες Μανδαρίνου Z 158 (1096); κώνσταν μανδαρίν C 432 (1183). || È pensabile un confronto con *leonis, qui vocatus est mannarinus* CDVerg VIII 167 (1061), *Mannarino* CDAm 218 (1126), *in loco ubi Mannarinum dicitur* Pratesi 76 (1179), *Santorus Mannarinus* MénM 184 (1250), *Petrus Mannarinus* CDBa II 29 (1267), ant. luc. *mandarino* Perrone Capano 25 (1421) e *porco mannarino* ib. 124 (1510), cal. *mandarinu* 'maiale' e *mannarinu* 'allevato nella stalla' NDDC, *Mannarini*, *-o* DCC, DCS, da lat. manuārius, da cui anche ngr. μαν(ν)άρι 'maiale da ingrasso' DEI. Ciò tuttavia presuppone un ipercorrettismo alquanto precoce contro il fenomeno *nd* > *nn*, la cui espansione nell'estremo Mezzogiorno va posta intorno al sec. XV; cfr. LingCont 77, nota 153.

μανδᾶτον s. n. 'mandato, incarico': μανδάτον = lat. *mandatum* Cannizzaro 182. || Gr. tardo (V sec.) e med. *id*. DCG, L, anche μαντάτον K.

Μανδάτορας ep. m.: λεοντος του μανδάτορα T 166 (1141). || Da Μανδάτωρ.

Μανδατορίτζιοι ep. m. pl.: πλησίον τῶν Μανδατοριτζίων GR 512. || Da Μανδάτωρ + -ίτζης; cfr. il t. *Mandatoriccio* (CS), dial. *Mannaturizzu* DTOC.

Μανδάτωρ ep. m.: ρογεριος μανδάτωρ T 305 (1191); gen. μανδάτωρος T 95, 96 (1110). || Da gr. med. μανδάτωρ 'corriere, portatore di messaggi (dell'imperatore o dei capi militari)' DCG, D; v. πρωτομανδάτωρ.

μανδέλλιον s. n. 'fazzoletto per coprire la testa': φόρεσιν ανδριαν μιαν, καὶ φορεσεις γυναικιας β′, μανδελλια γ′ T 494 (1283). || Da μανδήλιον, con probabile influsso di μαντέλλιον; cfr. bov. *mandèḍḍi* 'tovaglia da capo' LG s. v. *μαντέλλιον, ILEIKI.

Μανδηλᾶς ep. m.: Μανδυλᾶς Z 173 (1099) = μανδιλάς T 85; acc. μανδδιλάν T 413 (1244). || Da μανδήλιον + -ᾶς[1]; cfr. Μανδυλᾶς Mikl-M, Μανδηλάς e Μανδυλάς (At.). **2.** **Μανδηλᾶδες** t. pl.: χωρίου αγίου ιωάννου μανδηλάδων τῆς περιχωρας ἀετοῦ T 458 (1269).

Μανδήλης ep. m.: μανδηλης T 360 e 362 (1213); gen. μανδήλη ib. 361, Μανδίλη Schneider 262 (1119), Μανδήλου GK 52 (1139) = μανδιλου T 161, 304 (1190); acc. μανδηλην T 361 cit. Pl. προάστειον τῶν Μανδίλων GR 212. || Da μανδήλιον; cfr. *Mandile* DCC, DCS. **b.** **Μάνδιλος**: T 390 (1229), 396 (1232).

μανδήλιον s. n. 'pezzetta', 'fazzoletto per coprire la testa': μανδύλιν Z 99 (1097) = μανδιλη T 80. Pl. μανδυλια τρία, κάγιες τρια, χειρομανδυλια τρια T 325 (1196), μανδήλια τρία, τὰ δύο τοῦ τόπου, καὶ γλήμπιαν, φακιάριον Falkenhausen II 449 (1209), μανδύλια πέντε, ἀπ' αὐτῶν γλήμπια δύο ib. 450, μανδύλια κοκουλλίκια δύο T 487 (1273). || Gr. tardo (gloss.) μανδήλιν, dim. di μανδήλη (iscr. V sec.) L-S, a sua volta da lat. mantēle 'tovagliolo', gr. med. μανδήλιον, μαντήλιον 'tovagliolo', 'fazzoletto', 'pezzuola per coprire il volto' D. Cfr. ant. cal. *mandile* VLibVis 73, cal. *mannile* 'tovaglia da capo', ecc. LG. V. Στραβομάνδιλος, χειρομανδήλιον.

Μανδικαπούλλης ep. m.: τω ριακη του μανδικαπουλλη T 394 (1232). || Da *mandicare* (v. il seg.) + cal. *pullu* 'uccello' NDDC.

Μανδικᾶτος ep. m.: ουρσος ο του μανδικατου T 203 (1155). || Cfr. ant. it. *mandicare* 'mangiare', da lat. mandūcāre, DEI, cos. *manëcá* 'id.' NDDC; v. il prec. e Μανδούκας.

Μανδίτης ep. m.: Βασίλειος Μανδίτης Cañellas 165 (1202).

Μανδουκας ep. m.: ὁ Μάνδουκας Pratesi 317 (1224), ιοσφρες μανδουκας e *Marcus manduca* T 384 (1228). || Da lat. mandūcāre 'mangiare'; cfr. *Manduca* Pratesi 376 (1233), *Mànduca* e *Mandùca* DCC, *Mandùca* DSCL.

Μανδούλφας pr. m.: τοῦ Μανδούλφα GR 399. || Da germ. *Mandwulf DCC; cfr. *Mandolfo* DCS, DCSO, DSCL.

°**μάνδρα** s. f. 'monastero': gen. μάνδρας T 38 (1040); acc. μάνδραν C 293 (1131?), CMG 4 (s. d.). || Gr. ant. 'spazio chiuso', 'recinto'; cfr. τὴν μάνδρην τῶν χοιριδίων C 555 (1125), bov., otr. *mándra* 'ovile', 'mandra' LG, ILEIKI.

Μανδράκια t. n. pl.: τῶν Μανδρακήων GSJ 247 (1223). || Da μάνδρα + -άκιον; cfr. cal. *mandràcchiu* 'piccola mandra' NDDC, sic. *id*. 'posto dove le pecore e le capre vengono raccolte per essere munte', ecc. DEI s. v. *mandràcchio*, il t. *Mantrachi* (RC) DTOC, il cg. *Mandracchia* (PA). Il sign. traslato di 'darsena' assunto dal termine *mandracchio* nei porti italiani (DEI l. c., XVI sec.) ha dato ngr. μανδράκι 'seno, caletta' (B; manca in D, EL); ma per l'accezione primitiva cfr. gr. med. ἀνέρχεται τὸ ῥαχώνιν καὶ καταντᾶ εἰς τοῦ Κολεκροῦ τὸ μανδράκιον ActAth VIII 144 (1304), X 77 (1361), Χωράφιων τοῦ Μανδρακίου e τῶν Μανδρακίων Mikl-M e prob. i tt. τὸ

Μανδράκι PPE 51, τὸ Μανδράκιον ib. 168, τὰ Μαντράκια G-McD.

μάνδριον s. n. 'mandra , stazzo, recinto per animali': GSJ 97 (1128), μάνδριν C 361 (1155), μάνδρι C 616 (1145). Pl. μάνδρια GSJ 207 (1186); gen. μάνδρων C 555 (1125), CMG 154 (1336, forse da μάνδρα). **b. μανδρίον**: T 525 (s. d.), gen. μανδρίου C 18 (1141), T 366 (1214), ecc. Pl. μανδρία C 5 (1097), 304 (1142), ecc.; gen. μανδρίων GSJ 207 cit. ‖ Gr. tardo (VI sec.) *id.*, dim. di μάνδρα, S, gr. med. μανδρίν K; cfr. bov. *mandrí* 'ovile', otr. *id.* 'piccolo recinto per animali' LG, ILEIKI.

*μανδρίτης: v. ἀρχιμανδρίτης, πρωτομανδρίτης. ‖ Gr. tardo (VI sec.) μανδρίτης 'monaco' L.

Μανεσήρα pr. m.: R I 212 (1102). ‖ Cfr. *Manisera* cg. 'da mane a sera' DSCL. Ma la somiglianza col t. *Manusera* (ME) IGM 253 II S.E. fa pensare ad un'origine diversa, prob. greca.

Μανεσκάλκος ep. m.: θωμάς μανεσκαλκος T 389 (1228); βεράρδης μανεσκάλκου C 303 (1142) = *berardus marescalcus* ib. 305; βαρθολομαιος τοῦ μανεσκάλκου T 436 (1267). ‖ V. μανισκάλκος.

Μάνζαρης: v. Μάζαρης.

Μάνης epit. m.: κωνσταντίνος ἱερεὺς ὁ μάνης e ἰωάννου τοῦ μάνης C 56 (1143-1145?). ‖ *Id.* P-B, Moritz I 25; cfr. *Manus clericus* DN 93 (1165), Μάνης e Μάνιος (At.).

°**μανθάνω** vb. tr. 'apprendere': aor. ind. 1. pl. ἐμάθαμεν GM 157 (1227-1250); inf. μαθῆναι C 364 (1171); ptc. μαθῶτες C 447 (1224).

Μανιάκης ep. m.: Γουΐδος Μανιάκης GSJ 279 (1133) = T 153, λέων μανιάκης T 249 e R II 95 (1177); τὰ χωράφια τοῦ Μανιάκους GM 210 (1189). ‖ *Id.* P-B, Moritz I 14. Cfr. μανιάτζ = ar. *manyāǧ* C 479*a* (1145); *dominus Maniachius filius Guidonis Maniachii* Pratesi 99 (1194). **2.** *Id.* e **Μανιάκιον** t.: gen. μανιακίου C 422, 423 (1171; = lat. *maniachii* ib. 421), 440, 441 (1217), μανιάκου C 397 e 401 (1105), Μανιάχου Collura I 596 (1111), μανιακή C 533 (1130-1140?). ‖ Cfr. ar. (Edrisi) M a n y ā ǧ BAS I 115, *Maniacum* RatDecSic 586 (1308-1310).

Μανικέλλος epit. m.: τὸν υἱὸν Βυζαντίου τοῦ μανικέλλο R I 192 (1086). ‖ Da lat. med. *manicella*, dim. di lat. m a n i c a.

-**μάνικον** s. n. 'manica': v. ἐπιμάνικον, ὑπομάνικον. ‖ Da gr. tardo (VI sec.) e med. μανίκιον L-S, D, K, dim. di gr. tardo (VI sec.) μάνικα, da lat. m a n i c a, S, K. Cfr. bov., otr. *maníći* 'manica', 'manico' LG, ILEIKI.

Μάνιλος pr. m.: μᾶνιλος σεργοτατος T 369 (1214).

μανισκάλκος s. m. 'sovrintendente alle scuderie, marescalco': ῥομπέρτον τὸν μανισκάλκον τοῦ τιμιωτάτου ὑποψιφήου τῆς σιρακούσης C 76 (1169). ‖ Da prov. *manescalc*, forse con influsso di *mano* su *mariscalcus* (v. μαλεσκάλκος), DEI s. v. *maniscalco*; cfr. *menescalcus* e *marescalcus* TabBelm 14 (1234). **2. Μανισκάλκος** ep.: γουλιέλμος μανησκαλκος T 278 (1182). ‖ Cfr. *Maniscalco* DCC, DCS, DCSO. V. Μανεσκάλκος.

μάνκου: v. Μάγκαρης.

Μάννας ep. m.: θεόδὼρος ἐυτελὴς πρεσυυτερος καὶ κατιχητης ο μαννας T 226 (1167). ‖ Da gr. tardo (*Settanta*) e med. μάννα 'manna' L-S, D.

μαννασσῆ: v. Μανασσῆς.

μαννου: v. Ῥουσσουμαννος.

Μαννουήλ: v. Μανουήλ.

Μανόλος pr. m.: T 393 (1232). ‖ Cfr. ngr. *Id.*, ipocor. di Ἐμμανουήλ Buturas; v. Μανουήλ.

Μανόπουλος pr. m.: τῶν παιδίων τοῦ Μανοπούλου GR 183. ‖ Cfr. *Id.*, ipocor. di Μανος, (At.).

μανουάλιον s. n. 'candelabro': μανουάλιν Falkenhausen II 450 (1209). ‖ Gr. med. *id.* D, L, K, da lat. m a n u ā l i s agg. 'che si può tenere in mano'; v. μανάλιον.

Μανουδά t. n. pl.: εἰς Μανουδά e ἐγγὺς τῶν Μανουδῶν GR 241. ‖ Cfr. ngr. μανουδιά f. 'iperico riccio (pianta)' D.

Μανουήλ pr. m. indecl.: ὁ Μανουήλ CSS 46; τοῦ Μαννουήλ GM 179 (1306). ‖ *Id.* P-B, anche Ἐμμανουήλ, da ebr. ' I m m ā n ū ' ē l; cfr. it. *Emanuèle*, *Manuèle* Tagliavini II 102, DNI.

Μανουμούσζας ep. m.: γουδελμός μάνου μουσζα R I 270 (1131). ‖ Da 'mano mozza'. V. Ἀσπραμάνος.

Μανουφρίδδας ep. m.: τοῦ μάνουφραδδα κονστάντίνου T 71 (1092), κοσταντίνου μανουφρίδδας T 100 (1114?). ‖ Da 'mano fredda'.

Μανσάμπράνδος ep. m.: γυιδός τοῦ μανσαμπρανδοῦ R I 270 (1131). ‖ Da germ. * - b r a n d a Förstemann 334; per il primo elemento cfr. ant. ted. *Masembold* ib. 1107.

Μανσέλλος epit. m.: γιράρδον τον μανσέλλον R I 254 (1126). ‖ Cfr. lat. med. *manselli* = *mansionarii* «*Hospites*, qui ratione *mansionis*, seu *mansi*, vectigal, aut censum, quotannis domino persolvebant»; *mansionarius* «custos et conservator aedis sacrae, aedituus, matricularius» DCL.

Μανσιλέρας ep. m.: σαμψὼν στρατιώτης μανσιλέρας T 514 (1149). ‖ Cfr. *Guillelmus de Mansellera* CDBr I 38 (1175), *Petrus Iohannis de Mansollerio* CDBa II 147 (1307).

Μάνσος pr. m.: GM 90 (1152), T 372 (1219); gen. μάνσου R I 243 (1123), Βασίλειος Μάνσου Cañellas 158 (1167), GM 126 (1193) = C 352. ‖ Da lat. m ā n s u s, ptc. di m a n ē r e; cfr. it. *manso* 'mansueto' DEI, *Mansu* CDVerg I 110 (1024), *Mansus* Morea 91 (1053), Pratesi 70 (1071), DN 226 (1188), ecc., e il cg. *Manzo* DCC (anche PA). Diverso da Δελουμάνσου.

Μαντειζωά ep. f.: Ἰωάννου τῆς Μαντεζωᾶς GO 158 (1056).

Μαντέλλης ep. m.: Νικολάου Μαντέλλου GM 120, 121 (1189). ‖ Dal seg.

μαντέλλιον s. n. 'mantello': μαντελλιον ταρια ιε' T 493 (1283), τὼ ἐμὸν μαντιλλιον τῶ ἀληθινον T 376 (1226), μαντήλλιον T 531 (1251). Pl. σολήδια καὶ μαντήλλια λογὴν μίαν T 356 (1211). **b. μαντέλλον**: μαντέλλον σκαρουλλάτον εὐδεδυμένον τζανδάτον Falkenhausen II 449 (1209), μαντέλλον υραιυον γιναῖκϊον T 519 (1191). ‖ Da lat. m a n t e l l u m; cfr. bov. *mantèḍḍi*, *-o* 'manto dei pastori' LG, ILEIKI.

Μαντζές ep. m.: ἰωάννης μαντζές C 530 (1188?). ‖ Cfr. fr. *Manchez* Dauzat.

μαντήλλιον: v. μαντέλλιον.

Μάντης ep. m.: τοῦ Μάντη GSJ 273 (1121). ‖ Cfr. *Id.* (At.), da gr. ant. μάντις 'profeta, indovino', otr. Μάντη ILEIKI.

Μάντιρης ep. m.: τοῦ Μάντιρι GR 44.

Μάντος ep. m.: Βασιλειος μαντος T 343 (1202). ‖ Da gr. tardo μάντος, a sua volta da lat. m a n t u m, L-S suppl.? Cfr. Μαντόπουλος, Μάντου (At.).

Μανωρέας ep. m.: εγγὺς ἀρκουλέω μανώρεα R II 150 (s. d.). ‖ Cfr. ngr. μανούρι 'cacio tenero' D, B e i cgg. Μανουράς, Μανούρης (At.); da -έας[1].

Μάξιμας ep. m.; γρηγοριος μαξιμας T 131 (1126). ‖ Da lat. m a x i m u s, - a, - u m, donde M a x i m u s, it. *Massimo* DNI.

Μαξιμίλλα pr. f.: μαξιμιλλα ῥιγενι σόρορ δόμινι ρέτζι T 299 (1188); κυρᾶς μαξιμίλλης e μαξιμίλλης ρηγένης ib. 296. ‖ *Id.* P-B, da lat. M a x i m i l l a; cfr. *Massimilla* cg. DCC, DSCL.

Μαοῦρος pr. m.: CDBa IV 6 (962); ὄμουρ λαμάννου γνωριζωμένου τοῦ μαυροῦ C 89 (1201). ‖ Da μαῦρος, con influsso di lat. M a u r u s.

Μαραβίλιας ep. m.: ἐυστάθιος μαραυίλιας T 64 (1086), νικολαος μαραυιλιας ib. 65; εὐσταθίου μαραυιλιας ib. 64. ‖ Cfr. it. *maraviglia*, *meraviglia*, da lat. m ī r ā b i l i a agg. n. pl., DEI; *Maraviglia* DCC.

Μαραβιότης ep. m.: παπας λεων μαραβιότης T 559 (s. d.). ‖ Forse lettura errata per Μαραθιώτης.

Μάραγδος pr. m.: μαραγδου T 18 (1019). ‖ Da μάραγδος (iscr.) = σμάραγδος L-S; cfr. *Maraçdus* CDCv III 52 (996), *Maraghdus* ib. VII 227

(1054), *Maragdus* CDVerg II 88 (1110), CDBa II 175 (1143), ecc.

Μαραθᾶς t. m.: τὸν Μαράθαν GSJ 248 (1223), τὸν Μαρανθάν GR 259, 260. || Da gr. ant. μάραθον 'finocchio' + -ᾶς³. **b.** εἰς τὸ Μαράθ[GSJ 213 (1198). || Lg. τὸν Μαραθάν?

Μαράθη t. f.: γουλιελμος τῆς μαράθης R II 36 (1144). || Prob. sta per *Μαραθία, *-έα, da gr. ant. μάραθον 'finocchio' + -ία, -έα; cfr. i tt. *Maratéa, Maratía, Marafía*, ecc. DTOC, LG s. v. μάραθον, ἡ Μαραθέα PPE 39, 76. V. Μαραιθή.

Μαραθιώτης etn. m.: Νηκόλαος μοναχὸς ὁ Μαραθιότης GL 11 (fine X sec.). || Da *Μαραθία (v. il prec.) + -ώτης; cfr. *Marafioti* cg. e t. DTOC e v. Μαραβιότης.

Μαραθῶσα t. f.: τῆν μαραθώσας T 56 (1058). **b. Μαραθῶσον** n.: τὸ τριόδιν τὸ μαραθόσονι R II 153 (s. d.). || Da gr. ant. μάραθον 'finocchio' + -ῶσα, -ῶσον; cfr. bov. *máraθo*, otr. *málatro*, ecc. LG, ILEIKI.

Μαραιθή ep. o t. f.: κώστας τῆς μαραιθῆς R I 270 (1131). || V. Μαράθη.

Μαραλδίτης ep. m.: ἰῶάννου νοταρίου υἱοῦ νικηφόρου μαραλδίτη καὶ ματαιρίτου R II 28 (1143). || Etn. da un *χωρίον Μαράλδου; v. il seg.

Μαράλδος pr. m.: nom. Μαραλδο CDBa IV 30 (1019); gen. μαράλδου R II 133 (1198), μαραλδου e μαραγδου T 18 (1019). || Da germ. * M a r u - a l d a -, con provenienza longobarda; cfr. ant. ted. *Maroald, Marald* (It. merid.) Förstemann 1105, *Maraldus* CDCv I 128 (884), III 8 (994), CDBa I 6 (959), IV 18 (1005), CDVerg I 79 (1006), II 78 (1007), ecc., anche l'ipocor. *Maraldizzius* CDBa I 116 (1187), *Meraldizzius* CDBr I 28 (1135).

μαραναθᾶ s. indecl. 'forma di imprecazione': σχῆ δαὶ καὶ τὸ ἀνάθεμα μαραναθᾶ GD 32 (1036), κληρονομῶν καὶ τὸ ἀνάθεμα Μαραναθᾶ GO 71 (1052), ἔστω μαραναθα R II 106 (1183). || Gr. tardo Μάραν ἀθά o Μαραναθά, dall'aramaico, propriamente 'nostro Signore è venuto' L; cfr. *anathema maranatha* Brühl 37 (1129).

Μάρανδος pr. m.: χωράφιον... τοῦ μαράνδου C 48 (1190). || Cfr. *Marandus* CDCv II 23 (965), V 232 (1033), CDVerg I 98 (1014), *iardinum qui dicitur marandi* DN 189 (1182), i cgg. cal. *Màrando* e Μάραντος (At.) DCC.

Μαρανέας ep. o t. m.: των δένδρων τῆς Κυλίστρας καὶ τοῦ Μαρανέα GR 25.

Μαρανθάν: v. Μαραθᾶς.

μαργαρίτα s. f. 'perla': ὑπὲρ... χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ λίθους τιμίους καὶ μαργαρίτας GSJ 196 (1172). || Da gr. ant. (IV-III a. C.) μαργαρίτης m. L-S, o da lat. m a r g a - r i t a 'id.' **2. Μαργαρίτα** pr. f.: Kehr 438 (1168), μαργαρίτη T 484 (1272); gen. μαργαρίτας C 330 (1176), 468 (1331-1335?), Di Matteo 464 (1338), μαργαρίτης C 75 (1166); acc. μαργαρίταν T 435 (1267). **3.** agion.: τῆς ἁγίας μαργαρίτης C 294 (1131?).

Μαργαρίτης pr. m.: ὁ Μαργαρίτης GR 470, 472. || *Id.* P-B, Mikl-M; v. il prec. e cfr. *Margariti* DCC. **b. Μαργαρίτος**: μαργαρίτος εγίδος T 121 (1122); gen. τω ημων κόμιτι μαργαρίτος T 319 (1194). || *Id.* P-B, Mikl-M; cfr. *Margaritus* CDBr I 54 (1193), 55 (1194), Pratesi 352 (1227).

μάργαρον s. n. 'perla': τα υπομάνϊκα διάφορα χρυσόπαστα καὶ δια μαργάρου σκεδιασμενα T 225 (1167). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

μάργιον s. n. 'pantano': ἕως τοῦ μεγάλου οὔμβρου ἦτε μαργίου C 18 (1141), εἰς τὸ μάργυν τὸ λέγοντα τοφὲχ καὶ τὸ λέγοντα μῆλον C 619 (1146). || Da ar. m a r ǧ 'prato', 'palude'; cfr. sic. *margiu* 'palude' ArMed 281-282. V. μάρτζον.

μαργτίῳ: v. Μάρτιος.

Μαρδανίτης etn. m.: Λέων ὁ Μαρδανίτης e Λέοντος τοῦ μαρδανήτου GO 80 (1053), Λέοντος τοῦ Μαρδανείτει GO 48 (1051).

Μαρδάρης ep. m.: μαρίας τῆς τοῦ μαρδάρου C 57 (1143-1145).

Μαρενίτης etn. m.: προάστειον Εὐσταθίου τοῦ Μαρενίτου GR 166. || V. Μαρωνίτης.

Μαρεσκάλκος ep. m.: τοὺς παῖδες Μαρεσκάλκου GSJ 214 (1198). || V. μαλεσκάλκος e cfr. *Marescalco, Mascalchi* DCC.

Μαρεσκόττος ep. m.: ὁ μαρεσκόττος e gen. τοῦ μαρεσκόττου T 297 (1188). || Cfr. *Maresca* DCC, DCS.

μαρζανέλλον: v. Μαρτζανέλλον.

μάρζη: v. μάρτζον.

μάρης: καστελλου μάρης T 196 (1152) = καστέλλου τῆς θαλάσσης T 372 (1219). || Da lat. m a r e, -i s n.

Μάρθα pr. f.: τῆς καλογραιας μάρθας T 306 (1192). || *Id.* P-B, Mikl-M, dall'aramaico M a r t ā; cfr. it. *Marta* Tagliavini I 252, DNI. V. Μάλθα. **2.** t.: κατελθῶντες ἀπὸ τὴν μάρθα C 348 (1183-1222?).

Μαρία pr. f.: T 40 (1042), GSJ 156 (1156), ecc.; gen. Μαρίας GR 26, C 78 (1170), ecc., Μαρῆας GO 144 (1054-1056?); acc. μαρίαν T 26 (1032). || *Id.* P-B e Μαριάμ indecl., dall'ebr. M a - r y ā m; cfr. it. *Marìa* DNI.

Μαριανός pr. m.: ὁ Μαριανός πατρίκιος CSS 44, 107. || *Id.* P-B; cfr. it. *Mariano* DNI.

Μαρίνα pr. f.: ἡ... μοναχὴ κυρὰ μαρίνα C 70 (1143), μαρίνη μοναχή T 551 (s. d.); μαρίνας μοναχῆς C 341 (1218); Μαρῆνας GO 166 (1057). || *Id.* P-B. **2.** agion.: Μονὴ τῆς Ἁγίας Μαρίνης GR 308, C 454 (1265), ...μαρινῆς Holtzmann 342 (1164).

Μαρῖνος pr. m.: μαρίνος T 125 (1125), μαρήνος T 154 (1134); gen. Μαρίνου GO 163 (1056?), T 263 (1180), C 93 (1236). || *Id.* P-B; cfr. it. *Marino*, lat. M a r ī n u s da M a r i u s, DNI.

Μαριονείτης ep. m.: ιωαννου τῆ επονομια του μαριονειτὴ T 550 (s. d.). || V. Μαρωνίτης.

Μάριος ep. m.: Νικόλαος Μάριος GM 107 (1175). || *Id.* pr. P-B, da lat. M a - r i u s; cfr. it. *Màrio* DNI.

Μαριτάτου ep. m. indecl.: λέων μαριτάτου C 316 (1157?). || Cfr. sic. *maritatu* 'sposato, ammogliato' e il cg. *Maritato* DCC.

Μαριτόνιος ep. m.: Πέτρου τοῦ Μαριτονίου e Πέτρος τοῦ Μοριτονίου Z 179 (1102).

Μαρκανίτης ep. m.: τοῦ Μαρκανίτου GD 60 (1061).

Μαρκασία t. f.: τὸ ἡμέτερον ἀμπελότοπον... τὸ λεγόμενον τῆς μαρκασίας C 341 (1218).

Μαρκελλῖνος ep. m.: λέωντος ἱερέως τοῦ μαρκελλίνου T 207 (1159), μαίστορος ρωπέρτου του μαρκελλίνου T 435 (1267). || Da lat. M a r c e l - l ī n u s; cfr. *Marcellino* DCC.

Μαρκέττος agion. m.: τοῦ ἁγίου μαρκέττου C 440 (1217). || Dall'ipocor. di Μάρκος; cfr. i cgg. *Marchetto, -a* DCC.

Μαρκῆσα ep. f.: καμοῦ σηκληγαΐτης μαρκησης καὶ γυνῆς του ἀπεχωμένου ὤτου μαρκήσου T 128 (1126), κυρας σηγληγαιτας μαρκῆσι ib. 129. **2. Μαρκήσης** m.: οτου μαρκησι T 80 (1097?), πέτρου μαρκῆσι C 22 (1141?), οὔβου μαρκησή R I 195 (1092), μαρκήσου T 128 cit. **b. Μαρκήσιος**: μαΐστωρ μαρκίσιος C 450 (1225), μαρκίσιος μουσκλῆς C 460 (1269), κυρίου μαΐστορος μαρκισίου C 449 (doc. cit.). || Da lat. med. *marcēnsis*, a sua volta da germ. m a r k a 'confine', DEI s. v. *marchése*.

Μάρκιος pr. m.: ὁ ἀδελφὸς μάρκιος CMG 126 (1334). || *Id.* P-B, da lat. M a r c i u s.

Μάρκος pr. m.: gen. Μάρκου GD 48 (1042), C 98 (1160-1200), ecc., τὸ αναρύακον τοῦ μάρκου T 105 (1116). || *Id.* P-B, Mikl-M, da lat. M a r - c u s. **2.** agion.: τοῦ ἁγίου μάρκου δεμέννων C 403 (1109), τοῦ ἁγίου μάρκου C 442 (1217); εἰς κράτησιν αστεὸς ευρηατικοῦ, εἰς χωριον αγίου μαρκου T 415 (1245); εἰς τὸν ἅγιον μάρκον C 314 (1144?). || Cfr. *San Marco d'Alunzio* (ME), *San Marco* (CZ).

Μαρκουάλδος pr. m.: βασιλικοῦ συνεσκάλκου κῦρ Μαρκουάλδου GM 140 (1195). || Cfr. ant. ted. *Marcoald, Marchwalt* Förstemann 1097.

Μάρμωρα t. n. pl.: εἰς τὰ μάρμωρα T 557 (s. d.). || Da lat. m a r m o r, - o r i s s. n. 'marmo', cfr. *Mármura* (RC) DTOC.

Μαρνικος pr. m.: μαρνικος υιὄς κυρου μιτζου T 346 (1202). || Cfr. Μαρνικας cg. (At.).

Μαρόλλος ep. m.: χἀληπερτὸς μαρολλός R I 206 (1100), ρουπερτος μαρόλλιος R II 31 (1144); χαρυερτος του μαρωλλου T 76 (1093). || Cfr. fr. *Mareuil*, ant. *Maroll* (1109), *de Marolio* (1267), Dauzat-Rostaing; *in loco qui dicitur de Marolio* R II 116 (1189), *Maroglio* t. (CS) DTOC, *Maroglio* (Fiume) TCI 55 CD 6, 56 C 1.

Μάρον ep. m.: εἰς τὸ σύνορον τοῦ Μάρον GR 352. || Lg. Μαρωνίτου?

Μαρόττα pr. f.: τὴν θυγατέραν τῆς γυναικός μου μαρίας, ὀνοματι μαρόττα T 232 (1170). || Cfr. fr. *Marotte*, ipocor. di *Marie*, Dauzat; *Marotta* CDVerg II 82 (1110), Pratesi 76 (1179), *Marocta* CDAm 185 (1112), 210 (1125), ecc., il cg. *Marotta* DCC.

Μαρούλλη t. f.: ὁ βουνὸς Μαρούλλη e του βουνου Μαρουλλης Schneider 273 (1200). || Prob. eponimo; cfr. il m. Μαρούλλης Mikl-M, Μαρούλιος K, *Marulli*, *-o* DCC, DCS, DCSO, da gr. tardo e med. μαρούλιον 'lattuga' L-S, D; *a vertice montis vocati Marulli* Schneider 267 (1119?), bov., otr. *marúḍḍi* 'lattuga' LG s. v. *ἀμαρούλλιον, ILEIKI.

Μαρρῆς ep. m.: τοῦ κυροῦ ρογερίου μαρρῆ e τὸν κυρόν ρογέριον μαρρῆ T 330 (1198), τὸν κυρὸν ρογεριον τοῦ μαρρῆν ib. 331. || Cfr. fr. *Marry* (da t.) Dauzat.

Μαρροσφάκτος ep. m.: νικόλαος πρεσβυτέρου μαρροσφακτου T 184 (1145). || Cfr. cal. *marra* 'membro virile', *marru* 'budellame di agnelli o capretti' NDDC, sic., cal. *sfattu* 'rammollito'.

Μάρρων ep. m.: Ἀθανασίου τοῦ Μάρρωνος Sola 535 (1068).

Μαρσατῖνος ep. m.: ὁ ἀριφεισμέτους μαρσατίνους C 533 (1130-1140?). || Prob. etn. da μαρσιτῖν (v. Μαρσίτουλον).

Μαρσιβέτες ep. m.: γιοσφρὲς μαρσὶβέτες R II 35 (1144).

Μαρσίλια pr. f.: μαρσιλια T 192 (1148); gen. μαρσίλιας C 652 (1173). || Cfr. fr. *Marsil*, *-ile* m., dal nome del re dei Saraceni *Marsilie*, a sua volta da lat. M a r c i l i u s, Dauzat; *Marsilius* ep. CDBa VII 107 (1214), *Marcilius* ib. XIV 109 (1507), it. *Marsilio* DNI, e i cgg. *Marseglia*, *Marsella*, *Marsiglio* DCS, *Marseglia*, *Marsilla* DCSO, *Marsiglio*, *-a* DCC.

Μαρσιλόμφου ep. m.: φρέρη πέρρη δὲ μαρσιλόνφου T 208 (1159).

Μαρσίτουλον t. n.: μέχρι τῆς ὁδοῦ ἐπιφερούσης εἰς τὸ μαρσίτουλον C 123 (1184) = T 288. || Lg. Μαρσιτῖν, da ar. m a r s ā a ṭ - ṭ ī n 'porto del fango', ora *Mondello*, sobborgo di Palermo, località paludosa fino all'inizio di questo secolo, ArMed 379. V. Μαρσατῖνος. **b. Μαρσιττάϊνον**: ἕων τῆς ὁδοῦ ἐπιφερούσης εἰς τὸ μαρσιττάϊνον..., ἡ ὁδος τοῦ μαρσιττάϊνου C 671 (1186). || Indica la stessa località. Per ar. ṭ a y n, pronunzia volgare di ṭ ī n, cfr. Οὐετεττάϊν.

Μάρσος ep. m.: Οὔρσου Μάρσου βάσιλικοῦ σπαθαροκανδιδάτου GD 49 (1042). || Da lat. M a r s u s etn. 'marsico'.

Μαρτέλλος ep. m.: Ἰωσφρὲς Μαρτέλλος MénC 324 (1076), μιχαηλ μαρτέλλος T 390 (1229), ρικαρδος ὁ μαρτελλος e ρικκαρδου μαρτέλλου T 544 (s. d.). || Cfr. fr. *Martel*, *Marteau* ('martello') Dauzat.

Μαρτζανέλλον t. n.: τὸ χωρίον μαρτζανέλλον R I 180 (1076), εἰς τὸ μαρτζάνελλον R I 191 (1086), ecc., μαρζανέλλον R I 181 (doc. cit.), μαρτιανέλλον R I 154 (1049), μαρτζαννελλον R II 24 (1143). || Dal dim. di lat. * M a r t i ā n u m, nome prediale da * M a r t i u s; cfr. *Marzanello* TCI 31 E 4, 35 C 5 e i vari *Marzano* ib.

μάρτζον s. n. 'pantano': διαμοιράζει ἐξ ἥσου τὸ μάρτζον C 516 (1133), τὸ μάρζη τὸ λεγόμενον ἰωάννου ἠλγατήρ C 618 (1146). || V. μάργιον e cfr. *per medium Lumarge, quod Pantanum, vel terra Silvestris Latine nuncupatur*, nella redazione latina del 1° doc. citato, Brühl 67. **2.** in agion.: ἄχρι τοῦ ἁγίου

φιλίππου τοῦ μάρτυρος C 294 (1131?). || Certo lg. μάρτζου; cfr. *usque ad Sanctum Philippum de Margi*, nella traduzione latina dello stesso doc., Pirri 973, e in altro doc. di conferma, Kölzer 71 (1196); ed ancora τὸν ἅγιον φήλιππον τῶν παντάνων C 560 (1143).

Μαρτῖνος pr. m.: μαρτίνος T 42 (1047), C 522 (1137), ecc.; gen. μαρτίνου T 128 (1125), C 123 (1184), ecc.; acc. μαρτίνον C 363 (1171), 432 (1183). || *Id.* P-B, da lat. M a r t ī n u s (da M a r s, M a r t i s); cfr. it. *Martino* Tagliavini I 385-386, DNI. **2.** agion.: τὰ χωράφια τοῦ ἁγίου μαρτίνου τοῦ σπηταλίου κροτώνῆς T 401 (1233).

Μάρτιος agg. 'marzo': μαρτύου μηνός C 322 (1172); μηνὶ μαργτίῳ MénC 340 (1128); μάρτιον μῆνα Kehr 438 (1168), T 182 (1145). || Gr. tardo (I-II sec.) e med. *Id.* L-S, D, da lat. M a r t i u s; cfr. bov., otr. *márti* LG, ILEIKI.

Μαρτουλος ep. m.: Ἰωάννης τοῦ Μαρτούλου Z 177 (1102). || Lg. Μαρτουλοῦ, da gr. ant. ἁμαρτωλός 'peccatore'? Cfr. Μαρτουλας (At.).

Μαρτοῦπ pr. m. indecl.: τοῦ Μαρτοῦπ Grégoire 83 (1124). || Da ar. M a r ṭ ū b pr. ib. 86.

Μαρτουρᾶνον t. n.: ροπερτος τοῦ μαρτουράνου = *robertu de marturano* T 210 (1159). || Da lat. * M a r t u r i u s + - ā n u m; cfr. *dominus Marturani* Brühl 35 (1129), *in civitate Marturana* Pratesi 357 (1228), *Petrus de Marturano* Vendola 3250 (1325); *Martirano* e *Marturana* tt. DTOC. V. Μαρτυράνα.

Μάρτυρ ep. m.: ιωαννης μάρτυρ T 558 (s. d.). || Da gr. ant. μάρτυρ 'testimonio', crist. 'martire'. **2. Μάρτυρες** in agion.: τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων μ′ μαρτύρων C 672 (1192).

Μαρτυράνα f., in agion.: μονῆς τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου πανόρμου τῆς μαρτυράνας C 90 (1217). || Ora chiesa della *Martorana* (di rito greco) a Palermo. V. Μαρτουρᾶνον.

μάρτυρας s. m. 'teste': C 298 (1136), 373 (1176), ecc. || Da gr. ant. μάρτυρ, attraverso l'acc. in -αν.

°**μαρτυρέω** vb. tr. e intr. 'testimoniare': pres. ind. 3. pl. μαρτύρουν C 417 (1125?) = μαρτυρούν Spata I 262; inf. μαρτυροῦν C 299 (1188); ptc. nom. μαρτυρω T 36 (1035). Pf. ptc. μαρτυριμένων R II 104 (1183). **b.** 'subire il martirio': aor. ἐμαρτύρησεν CSS 40.

μαρτυρογράφιον s. n. 'martirologio': μαρτυρογράφην GR 274. || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

μάρτυρος: v. μάρτζον.

μάρτυς: v. Βεγαλίνος, πρωτομάρτυς.

μαρυτάτη: v. βαρύς.

Μαρωνίτης epit. m.: Πέτρος πρεσβύτερος Μαρονήτις GSJ 94 (1128); τοῦ Μαρονίτου GSJ 80 (1125), Πέτρου τοῦ Μαρονήτου GSJ 168 (1159). Pl. τῶν Μαρονίτων GSJ 197 (1172). || Da gr. med. *μαρωνίτης; cfr. ngr. *id.* 'maronita, seguace della setta di Giovanni Marone' (Libano, VII sec.) D, DEI s. v. *maronita*, gr. med. μαρωνίζω (VIII sec.) 'praticare l'eresia maronita' L, il cg. *Moroniti* (CZ) DCC. V. Μαρενίτης, Μαριονίτης, Μάρων.

μας: v. ἡμεῖς.

μάσα s. f., nei toponimi segg. || Da lat. med. m a s s a, m a s a «certus agrorum modus..., conglobatio ac collectio quaedam possessionum ac praediorum» DCL 'podere' STC 2429; cfr. μασσαρία. **2. Μασαβέτερε** indecl.: ρίκτι τῆν στράτα τοῦ έρχι ἀπὸ μάσαυέτερε T 118 (1121). || Da lat. v e t u s, - e r i s 'vecchio'; cfr. *Massavétere* (CS) DTOC e v. βέτερε, βέτερος. **3. Μασακανίνα** f.: εἰς Μασακανίναν GR 508, εἰς τὴν αὐτὴν Μεσακανίναν GR 509. || Molto prob. da lat. * c a n n ī n u s 'di canna'. Cfr. *Mazzicanino* (CS) DTOC. **4. Μασανόβα** f.: Ἡ Μασανόβα τοῦ Γειροκομείου GR 450, τῆς μασσα νόβας R I 202 (1100), χωριου μασσοναβας T 321 (1194). || Da lat. n o v u s 'nuovo'; cfr. *Massanova* TCI 42 D 6, *Massa Nuova* DTOC.

Μασαρίτης etn. m.: Λέοντος τοῦ

Μασαρίτου GO 125 (1054). || Da un t. *Μάσαρα; cfr. cal. *mážara* 'grossa pietra che serviva da contrappeso nei vecchi torchi', sic. *màzzara* 'pietra pesante in generale', ecc., da ar. m a ' ṣ a r a h 'pietra da molino' ArMed 284.

Μάσκαλοι t. m. pl.: μασκάλων C 423 (1171) = lat. *mascali* ib. 422, μασχάλων C 555, 556 (1125). || Cfr. ar. m a ṣ q a l a h BAS I 116, ecc. *apud Mascalam* Brühl 12 (1116), ora *Màscali* (CT). Da gr. ant. μασχάλη 'ascella', gr. tardo (Strabone) 'baia, insenatura'?

Μασκούλιστος ep. m.: θεοφανίος του μασκούληστου = *theophani masculistius* T 77 (1097; doc. bil.) = Θεοφανὼ τοῦ Μασκουλήτου Z 158. || V. Μαστουλιστιάκης.

μασλογου: ἀπέρχεται μέχρι βουνοῦ μεγαλου κορφων τοῦ μασλογου ἀποδίδει εἰς τὸ ῥυακιον τὸ λεγόμενον λαβέλα = *vadit ad collem magnae summitatis, et tendit ad flumen dictum Lavella* T 19 (1019; doc. bil.). || Forma foneticamente poco convincente.

μᾶσσα νόβας: v. Μασανόβα.

μασσαρία s. f. 'masseria': μασσαρία CMG 34 (1328); gen. μασσαρίας CMG 132 (1334), 174 (1336); acc. μασσαρίαν CMG 4 (s. d.). || Da lat. med. *massaria* «collectio quaedam possessionum ac praediorum» DCL; cfr. sic. *id.* 'masseria, fattoria' VS. V. μάσα.

Μάσσενα ep. f.: νικολαου της μασσενας T 493 (1283). || Forma in -αινα; cfr. i cgg. Μασ(σ)ας, Μασ(σ)ιος (At.).

μασσοναβας: v. Μασανόβα.

Μασταλλος ep. m.: 'Αλέξανδρος υἱὸς τοῦ Μαστάλλου GM 146 (1195). || Cfr. ngr. Μασταλος (At.), *Mastalus* CDAm 1 (907), CDCv II 50 (967), V 19 (1019), ecc.

Μαστζαφόρτας ep. m.: τὸ ἀμπέλιον οὖρσος μαστζαφόρτα C 599 (1112). || Da lat. m a t t e a f o r t i s; cfr. ant. tosc. *mazzaforte* 'sagola morbida per il midollo di rinforzo alle vele maggiori' DEI.

Μαστηκόν t. n.: εις το μαστηκῶ T 308 (1192). || Forse è connesso con gr. tardo μαστίχη 'mastice, *Pistacia lentiscus*' L-S, D, da cui deriva l'ar. *maṣṭakā* 'id.' Kazimirski II 1116*b*.

Μαστοῦκας ep. m.: ἀρκάδιος μαστοῦκας C 535 (1130-1140?).

Μαστουλιστιάκης ep. m.: Βασίλειος Μαστουλιστιάκης GR 179. || Cfr. Μασκούλιστος.

μάστρο s. m. indecl. 'don, mastro (termine di rispetto, con nomi propri)': gen. του μαστρὸ αδρὲὰ T 172 (1141), μάστρο θωμᾶ C 313 (1144?). || Gr. med. μάστρο- 'capo' DCG, da μάγιστρος, μάϊστρος; cfr. ar. *mast.rū* C 624, r. 5 (1161) = μαΐστρου ib. 622, sic. *mastru* 'chi esercita arte manuale, maestro', 'fra gli artieri, quegli che tiene bottega da sé e sovrasta ai lavori, o insegna i garzoni, e simili' Traina. **2. Μαστροβήτου** ep. m. indecl.: ῥοπερτος μαστροβήτου C 630 (1162). || V. Βίτος e cfr. *Mastrovito* DCC, DCS. **3. Μαστρολλέος** ep. m.: ιωαννου ιου μαστρολλεου T 237 (1173). || V. Λέος e cfr. *Mastroleo* DCS.

μάστωρ s. m. 'don, mastro': μαστωρ ιακωβος T 382 (1227); μάστορος 'Ιωάννου GSJ 106 (1141). || Da μάϊστωρ.

Μασυρου ep. m.: Εγο μασυρου μάρτηρον υπεγραψα Morea 40 (960) = CDBa XX 31.

μασχάλων: v. Μάσκαλοι.

Ματαΐνον in agion.: εἰς τὴν ἁγίαν θεοτόκον τοῦ ματαίνου C 533 (1130-1140?). || Località presso Brolo (ME). Cfr. in Calabria *monasterium Sancte Marie quod de Matina dicitur* DON 146 (1144), *Matina* t. (CS) DTOC e v. Ματίνα.

ματαιοπονέω vb. intr. 'affaticarsi invano': pres. ind. 3. ματαιοπονεῖ SElia 1420. || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* L-S, D.

Μάταρ ep. m. indecl.: ἕως χωραφίου υἱοῦ μάταρ C 667 (1179). || V. Μάδαρης.

ματαράτζον s. n. 'materasso': ἀφίω... το ἐμõν κρεβαττοστρώσιον καθῶς ὑπάρχει με σάγκον ἐν· ματαράτζον ἐν, κοπέρτούρειν ἐν· καὶ ἐν ζευγάρι λεντζούλων T 428 (1265). || Da lat. med. *mataratium* DCL, a sua volta da ar. m a ṭ r a ḥ 'id.'; v. ματεράχιον, μέτραχος.

Ματέος pr. m.: κυρου ματέου T 329 (1198). || V. Ματθαῖος.

ματεράχιον s. n. 'materasso': κραβαττοστρόσια τρία, ἔχοντα ματεράχια τρία Falkenhausen II 450 (1209). || Incrocio di ματαράτζον e μέτραχος.

ματέριον s. n. 'trave': τὰ μεγάλα τράβατα ἐκ ματερίων καὶ σανιδίων καὶ σιδηρου T 371 (1217), τὸ ἀνογωκάτογεὸν ματερίων τρίων e τὸ ἕτερον χαμόγεον ματερίου ἑνός T 515 (1167?), ὀσπιτότοπον ματερίων πέντε T 519 (1191), ὀσπήτιον χαμόγαιον ματερῖων δύο T 520 (1195). || Da lat. m a t e r i a 'legname'.

Ματερίτης etn. m.: στεφάνου χαρτουλαρίου τοῦ ματερίτου T 18 (1019), ἰῶαννου νοταρίου υἱοῦ νικηφόρου, μαραλδίτη καὶ ματαιρίτου R II 28 (1143). || Da *Matera* (Luc.); cfr. *maroldus de matere* T 514 (1149), *Matera* CDBr I 47 (1190).

Μάτζα ep. m.: τὸ τοῦ μάτζα κῆπον R II 148 (s. d.). || Da lat. m a t t e a 'mazza'; cfr. *Mazza* DCC, DCS, DCSO. **2. Ματζ[.]καρώσα** t.: εἰς τὴν τοποθεσίαν Ματζ[.]καρώσα Falkenhausen II 450 (1209). **3. Ματζακοῦλος** ep. m.: τοῦ Ματζακούλου GR 531. **4. Ματζαρέλλος** ep. m.: κωνσταντίνου ματζαρελλου T 432 (1266). **5. Ματζαφέρας** ep. m.: Λέοντος Ματζαφέρα GSJ 107 (1141). || 'Ammazza fiera'.

Ματζίλας epit. m.: Λέων ὁ Ματζίλας GR 179.

Ματζοέζης ep. m.: κάϊτης χιλήδης υἱὸς ματζοέζη C 319 (1154).

Ματζόμμαρης ep. m.: το χωράφιον τοῦ ματζόμμαρι R II 152 (s. d.).

Ματζούκης ep. m.: βασιλείου ματζούκου T 401 (1233). || *Id.* Moritz I 47, Mikl-M, da gr. med. ματζούκιον 'mazza' S, K s. v. ματσούκιον, dim. di ματσούκα 'id.'. Cfr. lat. med. *matzuca, maxuca, mazuca* 'clava', da m a t t e a, e l'ipocor. *Mazucinus* CDBr I 61 (1196); *Mazzuca* DCC, DCS, DCSO, *Mazzucca* DSCL.

Ματζουκλοπόδης epit. m.: ὁ 'Ανδρέας ὁ Ματζουκλοπόδης GR 238. || Forse da *ματζοῦκλα o *-ον, lat. med. **mazuc(u)la*, dim. di *mazuca* (v. il prec.) + -πόδιον: 'Piede a clava, Piedone'.

Ματζούνης ep. m.: ῥωπέρτου ματζούνου C 558 (1141). || Cfr. norm-picc. *Machon*, fr. *Maçon* ('muratore') Dauzat; *Nicolaus Maczonus* CDBr I 164 (1269), *Machonus de Iacobo Longo* Guccione 224 (1333), *magister Machonus sutor* ib. 287 (1333), e i cgg. *Maccione, Mazzone* DCC, *Mazzone* DCS, DCSO.

Ματθαῖος pr. m.: Ματθαῖος CDBr I 103 (1245), ματθαίος T 333 (1198); gen. ματθαίου ibid. e 328 (1198), ματθέου T 246 (1176). **b. Ματθᾶς**: ματθάς C 328 (1173); acc. ματθάν ibid. e 327. **c. Ματθέας**: Ματθέας e gen. Ματθέα GM 163 (1264), ματθαίας R II 15 (1134). || Ματθαῖος, Ματθίας P-B, da ebr. M a t i t h y ā h; cfr. it. *Mattèo, Mattìa* DNI, anche *Maffèo* Tagliavini I 319, *Maffìa* DCC, DCS. V. Μαθθαῖος, Ματέος.

Ματίνα t. f.: τὸ ἀμπελιον τῆς ματίνας T 375 (1225). || Da * m a t a 'monte, bosco, selva', termine del sostrato; cfr. *la Mattina* STC 2434, *Matina* (CS) DTOC.

Ματίτον t. n.: εἰς τὸ Ματίτον GR 292, 408; εἰς τὸ ῥυάκιον τοῦ Ματίτου GR 420.

Ματρεμόνα t. f.: της ματρεμόνας T 129 (1126), 152 (1133) = GSJ 279, Ματρεμόνης GR 195, 205; εἰς τὴν Ματρεμόναν GSJ 103 (1138?). || Da lat. m a t r i m ō n i u m STC 2437a; più plausibilmente da lat. m a t e r m a t r ō n a = m a t e r m a g n a (Dea Cibele) DTOC; cfr. *tenimentum Matermonie* Kölzer 118 (1196).

Ματτήλδα pr. f.: C 670 (1186) = *mattelda* ibid. || Cfr. ant. fr. *Matilde* Flutre, fr. *Mathilde*, it. *Matilde, Matelda* Tagliavini I 77-78, DNI; v. Μαχάλδα.

Ματτόλλιος ep. m.: σαρλος του ματτολλιου καβαλλαριος T 116 (1121).

Ματυ t. n.: εἰς το ματυ T 307 (1192).

Μαύρα ep. f.: τοῦ νικολάου υἱοῦ της μαρίας μαύρεις T 428 (1265). || Dal m. Μαῦρος; v. anche Μαυρή.

Μαυρέας ep. m.: Λέον e Μαϊμούνης Μαυρέας GSJ 223 (XII sec.); Νικολάου e Πέτρου Μαυρέα ibid., τοῦ οἴκου Μαυρέα GSJ 248 (1223). ‖ Da μαῦρος + -έας[2]; cfr. *Id.* e Μαυρίας (At.). **b. Μαυρᾶδες** pl.: τοὺς Μαυράδες GSJ 248 cit. ‖ Da *Μαυρᾶς, -έας + -ᾶδες.

Μαυρή epit. f.: τοῦ νικολάου υιοῦ μαριας τῆς μαυρεῖς T 428 (1265). ‖ V. μαῦρος, Μαύρα.

Μαυρῆς epit. m.: τὸν λέων τον μαυρήν T 205 (1155). ‖ Cfr. Μαύρης (At.) e v. Μαῦρος.

Μαυριᾶνος ep. m.: μαυβριανος T 466 (1269); Μαβριάνου GR 441, Μαυρηάνου GK 38 (1181). ‖ Μαυριάνης Mikl-M. **b. Μαυριανός**: gen. μαυριανοῦ T 532 (1203). ‖ *Id.* P-B.

Μαυρίκης e **-ίκιος** pr. m.: Μαυρικιος e gen. Μαυρικη Holtzmann 342 (1164); τοῦ Μαυρίκη GR 474; Μαυρικίου T 148 (1132), GSJ 138 (1154), μαυρικου T 346 (1202), μαβρικου T 425 (1257). ‖ Μαυρίκιος P-B, da lat. Mauritius; cfr. i cgg. *Mafrici*, *Maurici*, *Mavrici*, *Morici* DCC, DCSO. V. Μαβρηκής, Μαυρίτζης.

Μαύρικος ep. m.: νϊκόλαος μαύρικος T 174 (1141). **b. Μαυρίκος**: γουλιέλμος μαυρίκος C 656 (1172?). ‖ *Id.* P-B, da lat. Mauricus.

Μαυρικώτερος ep. m.: πέτρος νοτάριος ὁ τοῦ μαυρικωτέρου T 299 (1188). ‖ Dal compar. di Μαυρίκης, inteso come μαῦρος.

Μαυριτᾶνος ep. m.: Γαλάτης Μαυριτάνος GSJ 146 (1155); το ριακι του μαυριτανου T 135 (1129), νικολάου τοῦ μαυρητάνου C 57 (1143-1145?). ‖ Etn. di Μαυριτανία P-B, o da lat. Maurētānus STC 2446.

Μαυρίτζης ep. m.: γουλιάλμον μαυρίτζη C 485 (1168), ...δεμουρίτζη ib. 484. ‖ Da fr. *Maurice* o *de Morice* (da lat. *Mauritius*) Dauzat. Cfr. μουρίζ = ar. *mūrīǧ* C 142*b* (1178) e v. Μαυρίκης.

Μαυροϊωάννης t. m.: κριτὴς χωρίων Ῥόκας καὶ Μαυροιωάννου GM 190 (XIV sec.), κριταὶ κωμῶν Μαυρωιωάννου καὶ Ῥώκκας GM 191 (1320). ‖ Da μαῦρος + Ἰωάννης; cfr. Μαυρογιάννης cg. (At.). Ora *Maurojanni* = *Valdina di Rometta* TCI 51 C 6, EG I 62.

Μαυροκοντάρης ep. m.: GO 141 (1055), Μαυροκοντάρις GO 131 (1054); gen. Μαυροκοντάρη GO 101 (1053). ‖ Da μαῦρος + Κοντάρης (At.); v. Κοντάριος.

Μαυροκούτζης ep. m.: λεων μαυροκούτζης T 559 (s. d.). ‖ Da μαῦρος + Κούτσης (At.); v. Κουτζός.

Μαυρολέος ep. m.: μαβρολεος T 115 (1121); gen. μαυρῶλεοῦ T 148 (1132), μαυρῶλεου T 435 (1267). ‖ Da μαῦρος + Λέος. **b. Μαυρολέων**: T 390 (1229); gen. μαυρολεοντος e acc. μαυρολεοντα T 114 (1121), μαυρολἔοντος T 148 (1132), μάυρωλεοντος T 235 (1172). ‖ Μαυρολέων Mikl-M, da μαῦρος + Λέων. Cfr. *Nicolaus Mabroleo* Pratesi 29 (1118), ...*Mabroleus* ib. 262 (1217?).

Μαυρομενίτης ep. m.: Οἱ παῖδες Μαυρομενίτου GSJ 224 (XII sec.). ‖ Etn. di un t. *Μαυρομηνᾶς, da μαῦρος + Μηνᾶς.

Μαυρόπηγος ep. m.: εἰς τόπον λεγόμενον τοῦ μαυροπήγου T 363 (1213), τοῦ μαυρωπήγου e λέοντα μαυρωπηγον T 181 (1145). ‖ Da μαῦρος + gr. ant. πηγή 'sorgente' DTOC, o piuttosto πυγή 'deterano'.

Μαυροράχης epit. m.: φίλιππος ὁ μαυροράχης C 327, 328 (1173). ‖ Da μαῦρος + ῥάχη 'schiena' (v.); cfr. Μαυρόραχος Mikl-M.

μαῦρος agg. 'nero': τοῦ μαύρου λίθου C 386 (1091), 428-429 (1182); τὸ ἀλογόν μου τὸ μαύρον T 334 (1198), τὸ μαυρὸν λιθάριον C 81 (1172). ‖ Gr. tardo (Esichio) e med. *id.*, da (II sec.) μαυρός = gr. ant. ἀμαυρός 'oscuro' L-S, D; cfr. bov., otr. *mávro* 'nero', 'misero' LG, ILEIKI. **b.** 'negro': ἔχει σκλάβους β′ μάβρους GMG 175 (1336). ‖ Cfr. ngr. 'id.' D. **2.** in tt.: μάβρος ποταμός T 451 (1269); μαύρου ποταμοῦ T 136 e 138 (1129),

143 (1130), ecc. ‖ Cfr. *Negro* o *Tanagro* (fiume, in Lucania), *Marepòtamo* (RC) TCI 52 A 4. **b.** τοῦ μαύρου χώματος e κώματος C 533 (1130-1140?), μουλὲ τοῦ μαυρουχούματος Collura I 611 (1142); εἰς τὸ μαῦρον χοῦμαν C 534 (doc. cit.). **c.** το ρυάκειν τοῦ μαύρουοῦε T 50 (1053). ‖ Da lat. bove-; v. Βοῦε. **3. Μαῦρος** pr. m.: T 10 (1000), C 554 (1125), GSJ 224 (XII sec.), ecc., Μάβρος GR 380; gen. μαυρου T 119 (1122), T 322 (1194). ‖ *Id.* P-B; cfr. il cg. *Màvaro* DCC, DCS, DCSO e v. Κοντομαῦρος. **4.** agion.: τοῦ ἁγίου μαύρου C 453 (1245), 627 (1137), ecc., μονῆς τοῦ σοτηρίου πατρὸς ἡμῶν μαύρου T 523 (1203), 525 (s. d.). ‖ Cfr. i vari *San Mauro* in TCI, *Santomagro* EG I 62.

Μαυρούτζωνες ep. m. pl.: οἱ Μαυρούτζονες GR 479. ‖ Da un sg. *Μαυρούτζης ipocor. di Μαῦρος; v. Μουρούτζης.

Μαυροχούματος: v. μαῦρος 2 b, χῶμα.

Μαυρών t. m.: τόπιον τοῦ Μαυρõνος GR 81, εἰς τὸν Μαυρονά GR 89. ‖ Prob. da un eponimo; cfr. *Mauro* CDAm 15 (971), *Mauronus* ib. 21 (987), *de Maurone* ib. 49 (1018), ecc., Μαυρωνας cg. (At.). **b. Μαυρώνης** in agion.: μονῆς τοῦ Μαυρώνη GD 48 (1042), Λέοντος καθηγουμένου τοῦ Μαυρώνη ib. 49.

Μαυχαίρε ep. f.: τοῦ υἱοῦ μαυχαίρες C 71 (1146). ‖ Da ar. Umm al-ḫayr ('Madre del bene'); cfr. ar. *Id.* = ἐμελκάηρ C 162*b* (1178), οὖμ ἐλχάϊρ C 477*a* e οὐμελχάηρ ib. 477*b* (1145), ecc.

μαφραίδου, μαφρειδου: v. Μαμφρέδης.

Μαχαιρᾶς epit. ed ep. m.: νηκηφόρος μάχαιρας C 448 (1224) e μάχαιραν acc. ib. 447; Βασιλείου Μαχερᾶ GM 146 (1195); Γουρρίσιν τὸν Μαχεράν GM 111 (1178) = C 350. ‖ *Id.* P-B, Moritz I 38, da gr. tardo (III sec.) e med. μαχαιρᾶς 'coltellinaio' L-S, D; cfr. *Majerá* cg. e t., *Maχerá* t. DTOC, τοῦ Μαχαιρᾶ t. Mikl-M, Μαχαιρᾶς t. PPE 12.

Μαχαιρίτζι t. n.: τὸ μαχαιρίτζην R II 148 (s. d.), το μαχαρίτζην e τοῦ μακαιρίτζη ib. 146, τὸν μαχαιρίτζην ib. 152, χωρίον τοῦ Μαχερίτζι e Χριστοφόρου τοῦ Μαχερίτζι GM 168 (1266). ‖ Dim. da gr. ant. μάχαιρα 'coltello' o μαχαίριον; cfr. da questo bov., otr. *maχèri* LG, ILEIKI e v. Γλυκομαχαίρης. È molto probabile che base dei toponimi sia un originario eponimo; cfr. Μαχερίτζωνες.

Μαχάλδα pr. f.: gen. μαχάλδας T 483 (1272), 552 (s. d.). ‖ Cfr. fr. *Mahaut* e *Mathilde*, da germ. *Math-hild- (da *Maht-), Dauzat, ant. ted. *Mahthildis*, *Mathilda*, *Mattilda* Förstemann 1083-1084, it. *Mafalda* DNI; *domine Macheldi* dat. DN 13 (1115), *Magalda* CDVerg III 44 (1133), *Mahalda* GSJ 232 (1215), *Machalda* TabMalf 132 (1261) e i cgg. *Mafalla*, *Mafodda* DCC, *Mafodda*, *Magàudda* DCSO, *Magaldi* DSCL. V. Ματτήλδα, Μιχάλδα.

μαχαλλέτ s. pl. indecl. '(servi della gleba) indigeni': ἀπὸ τῶν μαχαλλὲτ C 248, 249, 252, ecc. (1183), ἀπὸ τῶν μαχαλέτ ib. 283, ἀπὸ τῶν μουχαλλὲτ ib. 283, ἐκ τῶν χαλλέτ ib. 247, ἀπὸ τοῦ μαχαλλέτ ib. 275, 278, ἀπὸ τῶν μαχαλλὲτ ἤτοι τῶν ἐντόπων ib. 255, ἀπὸ τῶν μαχαλλὲτ ἤτοι τῶν ἐντωπείων ib. 276, ἀπὸ τῶν μαχαλὲτ... ib. 277, ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων μαχαλλέτ 284, τὰ ὀνόματα τῆς τοιαυτης πλατείας ἐκ τῶν μαχαλλὲτ ρξ′ καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐξωγράφων φξθ′ ib. 286, tutti = ar. *al-maḥallāt*, αἱ ὁμάδαι πάντων τῶν ἀνθρώπων τῶν μαχαλλὲτ καὶ τῶν ἐξωγράφων ib. 286 cit. ‖ Traslitterazione della pronunzia volgare di ar. maḥallāt, pl. di maḥall 'sito, posto' e di maḥallah 'quartiere', laddove 'indigeno' si direbbe maḥallī, pl. maḥalliyyūn, volg. e gen.-acc. -yyīn. Che però qui μαχαλλέτ = maḥallāt- regolarmente seguito, in questa lunga πλατεῖα nella quale unicamente si rinviene, da un no-

me di casale (χωρίον = ar. *raḥl*) e dall'elenco dei servi (ἄνθρωποι) assegnativi per ragioni di nascita - designa gli 'indigeni', appare evidente sia dalla occasionale traduzione con ἔντοποι ed ἐντόπιοι, sia dalla costante opposizione ad ἐξώγραφοι 'servi non nativi del luogo, ascrittizii' (v.).

Μαχαπούπης pr. m.: τὸν κάϊτην μαχαπούπην C 304 (1142). **b.** t.: ἔρχεται εἰς τὸ πιγάδιν τῶ λεγόμενω τῶ καταχωραφίου τὸ μαχπόπ C 618 (1146). ‖ Da ar. maḥbūb 'amato' Ar-Med 275; cfr. *Mohabup* DN 82 (1159).

Μαχερίτζωνες ep. m. pl.: τὸ δὲ δυσικὸν μεριτικὸν τõν Μαχεριτζόνον GM 168 (1266). ‖ Da un ipocor. *Μαχαιρίτζης (v. Μαχαιρίτζι), prob. attestato nello stesso documento, + -ωνες. Forse da qui anche in Calabria il t. *Maiorizzoni* DTOC.

°**μάχη** s. f. 'guerra': ἀστοχεῖ ἐτία τοῦ καιροῦ καὶ τῆς μάχης CMG 89 (1330). ‖ Gr. ant. 'battaglia'.

Μαχορρούφης epit. m.: Πέτρος τοῦ Παπακώστα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, ὅστις ἐπονομάζεται Μαχοῥῥούφης Z 178 (1102). ‖ Da ar. maḥrūf 'storto, sbilenco', o maḫrūf 'stupido, deficiente' rispettivamente participi di ḥarafa 'inclinare' e ḫarifa 'essere stupido'. Wehr.

μαχπόπ: v. Μαχαπούπης.

Μαχρῆ: v. Μακρύς.

μβουαβδίλλα: v. Βουαβδίλλας.

μέ = μετά prep. 'con': σεινμειράζο μὲ τοὺς 'Αρματῶνες GO 55 (1052), μερίζω μὲ τὴν ἀδελφί μου GD 58 (1061), ἔχω μὲ τὸν Καννάτα ibid., ἔχο μὲ τοὺς ἰδίους μου ib. 60, μετὰ τοῦ 'Ιούδα τοῦ 'Ησκαριώτου καὶ μὲ τὸν κραυγαζώντων τὸ Ἄρον ἄρον σταύρωσον ibid., σμίγεται με' τὸ ζυρωπόταμον R I 203 (1100), εσυμβουλευθὴν με' τοῦς ἀδελφοῦς ib. 204, με ὅλων το διάκρατημα R I 217 (1108), μὲ ταῖς β' πριονίαις Z 100 (1118), μὲ τοὺς ἀδελφούς GSJ 273 (1121), με το μέρος T 122 (1123), με τὴν γηνεκαν T 125 (1125), με τες σικέας T 136 (1129), ecc.; μετὸν μέγαν ποταμόν C 318 (1154), μετὸν Βασίλειον..., μετοὺς παῖδες GSJ 213 (1198), μετὸ μοναστήριον ib. 214, ecc. ‖ Gr. tardo (pap. II sec.) e med. *id.* L-S suppl., D, Dieterich 124; cfr. bov., otr. *me* LG s. v. μετά, ILEIKI.

μεγαλειότης s. f. 'maestà': C 441 (1217); gen. μεγαλιότιτος C 444 (1223), μεγαληώτιτος C 446 (1224); acc. μεγαλειότητα SElia 1206. ‖ Gr. tardo (*N. T.*) *id.* L-S, D.

μεγαλεπιφανέστατος agg. superl. 'arciragguardevolissimo': μεγαλεπιφανεστάτω τῶν πρωτονοβελισσίμων ἀξιώματι Morso 300 (1139) = C 58 (1079?); μεγαλεπιφανεστάτων καὶ θεοτιμήτων ἀρχόντων C 80 (1172). ‖ Gr. med. μεγαλοεπιφανέστατος ActAth V 350, 351 (1196), ecc.

μεγαλομάρτυς s. m. e f. 'gran martire': τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος T 34 (1034), 60 (1063), ecc., τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος T 11 (1000), Schneider 262 (1119), ecc.; τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα GR 384, τὴν ἁγίαν μεγαλομάρτυρα C 549 (1102). ‖ Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* m. e f. L, D.

μεγάλος: v. μέγας.

Μεγαλοῦ pr. f.: ἡ Μεγαλοῦ GR 533; τῆς Μεγαλοῦς GR 517, GO 166 (1057). ‖ Da gr. ant. μέγας; cfr. Μεγαλιώ Buturas.

μεγαλωπρεστούτου: εἰς ἔπενον καὶ κρατέωσιν τοῦ μεγαλωπρεστούτου καὶ κρατεοῦ αὐθέντου ἡμῶν C 430 (1182) = ...μεγαλωπρεπεστάτου καὶ κραταιοῦ... Spata I 290. ‖ Superl. da gr. ant. μεγαλοπρεπής 'magnifico, splendido'.

°**μέγας** agg. 'grande': nom. m. μεγαλος ἢ μικρός R II 71 (1168), μεγάλος οἰκονόμος GM 193 (1325); gen. m. μιγαλου πρωτοπαπα T 377 (1226), 385 (1228), ecc., μεγάλλου ῥηγός C 378 (1206), μηγάλω ῥιγός C 19 (1141); acc. m. τὸ πλοῦπον τὸν μεγάλο GR 48, μεγάλον ἀρχιμανδρίτην GM 76 (1146), τὸν λίθον τὸν μέγα C 315 (1144?), n. το ριἄκήν μἔγάλὸς T 221

(1165), τὸ ἀμπέλιον τὸ μέγαν T 356 (1211). Pl. nom. m. οἱ μειάλοι κριταί C 327 (1173), f. εἰσὶ εἰκόνες μεγάλαις δέκα C 340 (1192). ‖ Gr. med. anche μεγάλος, dal f. μεγάλη D, EL; ma bov. *mèga*, f. *megáli*, otr. *mèa*, f. *máli* LG, ILEIKI. V. μείζων, μειζώτερος, μεγίστως. **2. Μέγας** epit. m.: υἱὸς τοῦ ἀπιχομένου νοταρίου νικολάου ὁ μέγας T 301 (1189); νικολάου τοῦ μεγάλου T 299 (1187). ‖ Gr. ant. *Id.* P-B. Cfr. i cgg. *Mega, Mea, Meca* DCS. **3. Μεγάλος** t. m.: προάστειον ὁ Μεγάλος GR 82. **b.** χωράφιον εἰς τὸ Γάλικον..., ἐστὶν δὲ ὁ περιορισμὸς ἕως τῆς Μεγάλης Πέτρας GR 270, χωράφιον εἰς τὸ Γάλικον... ἕως τὴν Πέτραν τῆν Μεγάλιν GR 264.

μεγβράνων: v. μεμβρᾶνον.

μεγγλαβίζω vb. tr. 'percuotere con la clava': pres. ind. pass.]μενγγλαβίζεται C 534 (1130-1140?); inf. μενγγλαβίζειν ib. 532. ‖ Da μαγκλάβιον (v. Μαγκλαβίτης, μαγλαβίου) + -ίζω. Cfr. ngr. dial. (Creta) μαγκλαβίζω Andriotis.

Μεγγλαλάτης ep. m.: Κωνσταντίνου Μενγλαλάτι Sola 534-535 (1067). ‖ Da leggersi Μεγγλάτι, se «somiglia (Sola 534, nota 5) al nome di quell'Ibn Meklati, che fu signore saraceno della provincia di Catania». Più genericamente, l'ar. Maklātī è etn. della tribù berbera di Maklātah; cfr. SMS II 55, in nota.

Μεγδίε ep. m.: νικολάου τοῦ μεγδίε C 669 (1185). ‖ V. Μεχεδί.

μεγερεῖον: τὸ οἴκημα δὲ ὅπερ λέγεται τὸ μεγερεῖον, ὅλον ὅσον ἐστὶ μετὰ καὶ τοῦ σταύλου τῶ ἀνεψιῶ μου κυριακῶ καταλιμπάνω R I 151 (1049). ‖ Lg. μαγερεῖον, per gr. ant. μαγειρεῖον 'negozio del cuoco, rosticceria'.

μεγιστᾶνος s. m. 'signore, magnate': εἰς μεγιστάνους C 640 (1049). ‖ Gr. med. *id.*, da gr. tardo (*Settanta*) μεγιστάν, -ᾶνος D, L-S.

Μεγκάλαμον t. n. (?): ματθαῖος τοῦ μεγκαλάμου T 402 (1233).

Μεδάνα t. f.: γουλιέλμος τῆς μεδάνας καὶ αὐθέντου τοῦ ἀλβιδῶνος C 643 (1099). ‖ Cfr. fr. *Mayenne*, ant. *Meodena, Meduana* (IX sec.) Dauzat-Rostaing, *Robertus de Medana* Ménager *Inv.* 370. **2. Μεδάνια** pr. f.: κῶμιτισσα κυρα μεδάνια e μὲδανιᾶ κομιτῖσσα σκυλλακος T 522 (1202) = *Medina Comitissa Squillacii* T 341 (1201).

°**Μέδημος** t. m.: ἄχρει τοῦ Μέδημος MénC 323 (1076), τῆς Παραλίου Μεδίμου SElia 141; εἰς τον μέδημαν T 164 (1140). ‖ Gr. ant. Μέδμα, Μέσμα f., ora *Mésima* (fiume, RC) DTOC.

μεδιαφερροντων: v. διαφέρω.

Μέδικος ep. m.: ἰωάννης μέδικως C 328 (1173); acc. μέδικον ib. 327. ‖ Da lat. medicus.

Μεδιμίτζιν t. n.: στὸν Μεδιμίτζην ποταμόν Z 150 (1086). ‖ Dim. di Μέδημος, cfr. *Mesimizzí* (contrada, RC) DTOC.

Μεζυθρᾶς ep. m.: τοῦ Μεζυθρᾶ Z 167 (1145) = μηζηθερου e μηζηθηρος T 184. ‖ Cfr. gr. med. μυζίθρας λίτρας τριάκοντα ActAth VI 169 (1388), ngr. μυζήθρα 'sorta di formaggio fresco', 'ricotta' D, B, bov. *miźíθra* 'ricotta' LG, e i cgg. Μηζυθράς, Μυζηθράς (At.).

μεθημέρας avv. 'di giorno': νύκτωρ καί μεθημερας T 198 (1154). ‖ Da μεθ' ἡμέρας; cfr. gr. tardo (IV-V sec.) μεθημέραν 'id.' L.

μεθιστάω vb. tr. 'trasferire': pres. inf. μεθιστᾶν τῆς ἡγουμενείας T 54 (1054). Aor. cgt. 1. pl. μεταστõν (lg. μεταστῶμεν) T 540 (s. d.). ‖ Gr. tardo (I sec.) *id.*, da gr. ant. μεθίστημι L-S, L.

μεθοδεία s. f. 'inganno': ἐκ διαβοληκῆς μεθωδίας πυρούμενοι C 627 (1137). ‖ Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

Μεθόδιος pr. m.: CMG 95 (1330), Μεθώδιος CMG 46 (1329); μεθωδείου CMG 98 (1163); μεθώδιον C 310 (1142?). ‖ *Id.* P-B; cfr. it. *Metòdio* DNI.

μεθοχίω: v. μετόχιον.

μεθυπογράφω vb. tr. 'firmare': aor. ptc. μεθυπογράφαντες Cañellas 161 (1175). ‖ Da gr. ant. μετα- + ὑπογράφω 'sottoscrivere'. Ma le firme stanno all'inizio del documento.

μέθωμα s. n. 'pagamento con vino': ἐξει αδειαν του χωρῆσαι και αλεσαι χωρις ἀλεσματος καὶ μεθωματος τοῖς εμοῖς μύλοις R II 121 (1193). ‖ Cfr. gr. med. μεθάω 'bere vino, ubriacarsi', da gr. ant. μεθύω.

μειάλοι: v. μέγας.

μείγνω vb. tr. 'toccare': μείγνι τὸν ποταμὸν τῆς Μάγιδας GO 48 (1051). ‖ Da gr. ant. μείγνυμι 'mescolare'; v. μίγγω, μίγω.

Μεῖζος ep. m.: τὸ σύνορον τοῦ Μείζου GR 95. ‖ Dal compar. μείζων?

μειζότερος agg. 'maggiore', compar. di μέγας: μιζοτέρας χάριτος C 14 (1134), μειζοτέραν αὔξησιν Falkenhausen I 193 (1097), μιζωτέραν ἀνταλλαγήν C 677 (1238). ‖ Gr. tardo *id.* L-S, Dieterich 180; cfr. ἡ μιζοτέρα... ἡ μικροτέρα 'la maggiore... la minore (di età)' Strazzulla n° 125, Agnello n° 15, ngr. dial. μειζότερος 'più anziano, persona degna di riguardo' Andriotis. **2.** s. m. 'intendente': Λέοντος τοῦ μειζοτέρου GR 168, ιωαννης του μιζωτερου T 132 (1127). ‖ Cfr. regg. *mi-źòtaru* 'capo operaio nel trappeto' LG. **3.** ep. ἰωάννης μιζότερος T 551 (s. d.), το χωραφιον οι του μηζωτερου T 266 (1180). ‖ Cfr. il t. *Menzótero*, dial. *Miźòtërë* (CS) DTOC.

°**μείζων** agg. compar. 'maggiore': acc. υἱὸν τούτου μίζων ὑπάρχοντα GSJ 132 (1154). Avv. **μεῖζον** 'maggiormente, più': μιζὸν παρα του ημησυ T 502 (1303).,

Μεϊμοῦν pr. m.: C 18 (1141). ‖ Dalla pronunzia ar. volgare di M a y m ū n (v. Μαϊμοῦν).

μειόω vb. tr. 'diminuire, ridurre': ἐρωτηθεῖς περὶ τῶν εἰσωδίων... ἡ αὐξήνθησαν ἢ ὁμοιώθησαν CMG 83 (1330). ‖ Gr. tardo (II sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

μελανόω vb. tr. 'annerire': pf. ptc. pass. μεμελανομένος SElia 544. ‖ Cfr. gr. ant. (IV-III sec. a. C.) μελανέω, per il prec. μελάνω intr. 'divenire nero', L-S.

°**μέλας** agg. 'nero': ἕως εἰς τὸν μέλαν ῥύακα C 18 (1141).

Μελαχρινός ep. m.: Ὁ Μελαχρινός Z 151 (1086), πέτρος μελαχρινός T 218 (1164), C 393 (1101-1113?), μελαχρηνος T 559 (s. d.); τοῦ μελαχρινοῦ C 405 (1109), μελαχρίνου T 297 (1188). ‖ Μελαχρηνός Mikl-M, da gr. med. μελαχρινός 'che ha la pelle bruna' D; cfr. *Melacrinó*, *Melacrino*, *Melecrinis* DCC.

Μελαχυτῆς ep. m.: Νικόλαος Μελαχυτῆς Cañellas 158 (1167).

μελέας: v. πελέας.

Μελεδίττος ep. m.: γουληάλμου μελεδίττου C 302 (1142) = μαλεδίττου Spata II 484. ‖ Da lat. m a l e d i c t u s; cfr. *Guillelmus Maledictus* Brühl 66 (1133).

Μελετᾶς ep. m.: ὁ κῦρ ῥηγκέριος μελετάς C 317 (1154). ‖ Cfr. Μελιτᾶς ActAth III 118 (1310-1325?).

Μελέτη t. f.: ἡ μελέτη CSS 30 = *mālaṭah* ib. 31, r. 7, ἡ μελέτη ib. 102. ‖ Da gr. ant. Μελίτη, lat. M e l i t a, con influsso arabo; ora *Malta*. Cfr. ἐλθόντος μου εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπαρχίαν... νῆσον μελύτην εἰς τὴν πωλητίαν τῆς μάλτας C 685 (1155). V. Μάλτα.

Μελέτης pr. m.: gen. μελέτι C 302 (1142). **b.** **Μελέτιος**: C 56 (1143-1145?), GM 193 (1325), ecc., Μελέτηος Pratesi 280 (1219). ‖ Μελέτιος P-B, Moritz I 14, anche Μελέτις e Μελῆτης Mikl-M; cfr. it. *Melèzio*, tramite lat. tardo M e l e t i u s DNI. V. Μελήτης.

μελέχ: v. ἄειν μελέχ.

Μέλης pr. ed. ep.: μέλης κριτής T 222 (1166), ὁ κύριος μέλις C 533 (1130-1140?), μέλεις τοῦ τραπεζακίου T 325 (1196), πρεσβυτερου μέλε T 134 (1127); Στεφανίτζιος προτοβεστις ὁ του Μελη CDBa V 33 (1091), ἀργυρος... ὁ μέλης T 55 (1054?) e ἀργυροῦ... τοῦ μέλητος ib. 53 = ὁ μέλητος e τοῦ μίλητος R I 162 e 160 **b.** in t.: εις τωπον λεγωμενον ηρεβολτα τοῦ μελει T 145 (1131). ‖ *Id.* Mikl-M, Moritz I 14; cfr. *Mele* CDBa I 14 (1001), *Mel* ib. 24 (1028), *Mele* Pratesi 22 (1112?), CDBr I 7 (1059), ecc., *Melis* DN 34 (1136) e il cg. *Mele* DCS, DSCL, anche *Meli* DCSO.

Μελητηρόν t. n.: εἰς τόπον ἐπιλεγώμενον μελητυρῶ C 383 (1117), μονῆς ἁγίου φιλίππου μηλητηροῦ C 385 (1091?), τοῦ ἁγίου φιλίππου δεμέννων τῇ ἐπονοιμήα μηλητηροῦ ib. 386, μελητυρῶ C 409 (1112), μηλητυροῦ C 427 (1182), μιλητηροῦ C 437 (1189). ‖ Da gr. ant. μελιτηρός 'di miele' EG I 58 s. v. *Limitirò*.

Μελήτης ep. m.: νικόλαος... ὁ μὲλήτης T 226 (1167); μελητου ὑιοῦ δομνέλλου T 58 (1061). ‖ V. Μελέτης, Μελίτα.

Μελιγαῖοι ep. m. (?): Διὰ τῶν δένδρων τῶν αὐτουργίων τῶν Μελιγαίων GR 31.

Μελίδης pr. m.: τὸ αμπελιον μελίδου τοῦ αυθεντου T 546 (s. d.). ‖ Prob. ipocor. di Μέλης; cfr. il cg. Μελίδης (At.). **b.** ep.: στεφανος... ο μελιδα T 65 (1086).

Μελικάνα t. n. pl.: Προάστειον Ἡ Θεοτόκος, ὃ καλῖται Τὰ Μελικάνα GR 174.

Μελίκοκκος t. m.: εἰς τὸν μελίκοκκον T 298 (1188), εἰς τὸν μιλικοκκόν ib. 300. ‖ Cfr. bov. *melíkukko* '*Celtis australis*, bagolaro', LG, ILEIKI, ngr. μελίκοκκος 'id.' D, e i tt. *Melicúcco* (RC), *Melicúcchio* (CZ); v. Μελικουκκᾶς.

Μελικουκκᾶς t. m.: acc. Μελικουκκάν SLuca 59. ‖ Da *μελίκοκκος (v. sopra) + -ᾶς[3]; cfr *Melicuccá* (CZ, RC), *Cozzo di Minnicucà* EG I 63.

Μελιοῦσον t. n.: ἀπὸ τῆς διακρατήσεως μελιοῦσου C 509 (1097), μεληουσου C 537 (1143?). ‖ Da gr. ant. μελία 'frassino' + -οῦσον; v. πελέας.

Μελισαρέα ep. f.: προάστειον ὃ κρατεῖ ἡ Μελισαρέα GR 417; τόπιον τῆς Μελισαρέας ib. 418. ‖ Dal m. Μελισσάρης. Ma la seconda testimonianza sembra un toponimo, da μέλισσα + -αρία, 'luogo di api'; cfr. *usque ad collum armi de Melissaria* Schneider 260 (1100), *usque vallonem armi, id est timpe melissarias* ib. 267 (1119), *Melissaría* (RC) DTOC, bov. *melissaría* 'alveare' ILEIKI. V. Μελισσάρα.

Μελισσά t. n. pl.: προάστειον τὰ Μελισσά GR 315. ‖ Da μελισσός?

Μελισσάκης ep. m.: Γρηγόριος Μελισσάκης Z 178 (1102). ‖ Ipocor. di Μελίσσης (At.), da gr. ant. μέλισσα 'ape'.

Μελισσάρα t. f.: τῆς βαθείας τῆς λεγομένης μελισσάρα C 526 (1142), ...μελισσάρας ib. 527. ‖ V. Μελισαρέα.

Μελισσάρης ep. m.: μελησσάρης C 684 (1178); gen. μελησσάρη ibid., μελισσάρη T 96 (1110), 183 (1145) = Z 165. ‖ Da gr. ant. μέλισσα 'ape' + -άρης[1]; cfr. *Melissari* DCC, Μελισσάρης (At.). **2.** t.: εἰς τὴν τοποθεσίαν τοῦ μελισσάρη C 636 (1223); ἱ διμωσία ὁδὸς ἱ καλουμένη μελησσάρη T 441 (1268). ‖ Cfr. *in confinibus Milissarii* Tab-Malf 173 (1267) e v. il seg.

Μελισσάρωνες t. m.: εἰς το κρᾶτος χωρίου μελισσάρονου (lg. -αρονον = -αρώνων?) T 426 (1265). ‖ Da Μελισσάρης + -ωνες.

Μελίσσιον t. n.: εἰς τὸν λῆθον τοῦ μελησσίου C 560 (1143). ‖ Da gr. tardo (pap. III sec. a. C.) μελίσσειον s. n. 'alveare' L-S.

Μελισσιώτης ep. m.: Ιωάννης Μελισσηότης Pratesi 262 (1217?). ‖ Etn. di *Mélissa* (CZ) Vendola p. 199 (1325), DTOC, da gr. ant. μέλισσα 'ape'. **b.** λεον μελισσιοτος T 374 (1223). ‖ Cfr. *Andreas Melisiotus* Vendola 2664 (1325).

Μέλισσο- t.: εν το ριάκει τοῦ μέλισσου..., το ριάκειν του μέλισσου T 115 (1121). ‖ Cfr. *ad flumen Melixe* Pratesi 111 (1196), *Mèlissi* (fiume, CZ) DTOC; Μέλισσος pr. P-B.

μελισσός agg. 'di color d'ape, rossastro': βοΐδιν α' καματερόν, τὸ μελισσόν GSJ 218 (1198). ‖ Da gr. ant. μέλισσα 'ape'; cfr. bov. *melissò* 'color d'ape', cal. *vacca mèlissa*, bov. *vuθulla mèlissa* 'vacca di color rossiccio', ngr. dial. αἶγα μελισσή 'capra di color rossastro' LG, ILEIKI, gr. tardo (I-II sec.) μελισσός s., nome di uccello, L-S suppl.

Μελίτα pr. f.: Σεργιου υἱοῦ Μελιτας θυγατρὸς Θαλασσῆς Schneider 262 (1119). ‖ Μελίτα pr. f. (iscr.) P-B. Ma qui prob. da Μελήτης.

Μελίτινος pr. m.: εἰς τὸν κυρ μελίτινον e νικολάου τοῦ μελίτινου R II 146 (s. d.). ‖ Iscr. *Id.* P-B, da gr. tardo e med. μελίτινος agg. 'di miele', L-S, D, ngr. dial. *id.* 'dolce come il miele' Andriotis.

Μέλιτον t. n. (?): ἐν τῶ κάστρω μελίτου C 385 (1117), οὔρσου τοῦ μελιτοῦ T 193 (1148). ‖ Da gr. ant. μέλι, -ιτος 'miele'; ora *Mélito Porto Salvo*, cfr. Fiumara di *Mélito*, detta in arabo (Edrisi) W ā d ī 'l - ' a s a l ī 'fiume colore del miele', STC 2489, *Iohannes de Melito* Brühl 272 (1146).

Μελιτώ pr. f.: T 64 (1086). ‖ Dal m. Μέλητης; cfr. gr. med. τῆς Μελιτοῦς ActAth VIII 212 (1321) e v. Μελίτα.

Μελίχας ep. m.: Κώστας τοῦ Μελίχα Z 178 (1102).

Μελλάχ t. indecl.: εἰς τόπον λεγόμενον μελλάχ C 49 (1190). ‖ Da ar. m a l l ā ḥ a h 'salina' Wehr, o m a l l ā ḥ 'salinaio' Dozy II 611*a*.

Μελλούρης ep. m.: καστελλάνος υἱὸς ἱερέως μελλούρι C 455 (1245). ‖ Da lat. m e l i o r, - ō r i s; cfr. it. *Migliore* pr. DNI; *Migliorus de Liparo* Guccione 322 (1333).

°**μέλλω** vb. serv. 'stare per, essere sul punto di': pres. ind. 3. pl. μέλλουν T 291 (1187), GSJ 217 (1198), ecc.; ptc. μελοντες T 392 (1232), dat. μελοντῆ R I 148 (1044), pl. μελλόντοις R I 234 (1121), ρηγικοις γράμμασιν ἀνησαμενοις καὶ μελλοῦσοι ἀνῆσασθαι T 473 (1270). ‖ Il verbo indica frequentemente, come nell'ultima espressione citata, un futuro non prossimo; cfr. μέλλειν δίδειν τὴν καθ' ἓν ἐνιαυτὸν διὰ τὴν δωρεὰν... θύμιαμα C 309 (1142?), τὰ ἱερατικὰ ἃ μέλλω ὑποκτίσαι καὶ ἃ ὑπόκτισα C 340 (1192).

Μέλφη t. f.: gen. Μέλφης Kölzer 18 e R II 143 (1195) = *Melfia* ib. 141, C 85 (1191), 87 (1196); acc. Μέλφην DON 174, 175 (1167) = R II 71. ‖ Ora *Melfi* (PZ); v. Δεμέλφης.

μέλχαφεν s. n. 'mantello': μέλχαφεν τῆς πανόρμου T 487 (1273). ‖ Da ar. m a l ḥ a f (a h) o m i l ḥ a f (a h) 'id.' ArMed 286.

Μελχίσης pr. m.: gen. μέλχησι T 172 (1141), μελχισι T 269 (1181). ‖ Μέλχισος P-B, dall'ebr.; cfr. *Iohannis, qui cognominabatur Melichisa* CDVerg II 155 (1119), *Guidonis Milchisi* ib. 326 (1129), *Syri Melchisius* Vendola 2732 (1325).

μελώδης s. m. 'cantore': λεόντιος μοναχὸς καὶ μελόδης C 372 (1176). ‖ Da gr. ant. μελῳδός 'id.'.

μελῶνε: v. μόντος.

μεμβρᾶνον s. n. 'pergamena': σουρούρην ὅπου πυεῖ τὰ μεμβράνα C 551 (1102); ἡ μέρη τῶν μεγβράνων τῆς παρούσης πλατεῆας C 179 (1178). ‖ Gr. med. (*Suda*) μέμβρανον, μεμβράνα DCG, L, da lat. m e m b r ā n a; cfr. *membranum* CDBa XIII 90 (1294), XXVII 199 (1331).

μεμνοτικό: τὰ μὲν τριάκοντα ἐξ αὐτῶν (ταρίων) ἐάσαμεν περὶ ψυχηκῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας θυγατρὸς εἰς μεμνοτικὸ ἔγγραφον ἀείποτε ἐν τῆ σεβασμία μονῆ τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν φιλίππου C 435 (1183) = ...εἰς μεμνήτερον ἐγγράφου ἀεὶ ποτὲ «in memoria di una scrittura» Spata I 298. ‖ Forme corrotte per gr. tardo (III sec.) μνημονευτικός agg. 'di o per ricordare'.

Μέμνων agion. m.: εἰς τὸν ναὸν ἁγίου μέμνωνος T 38 (1040), τοῦ ὁσίου μέμνονος T 40 (1042), τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου μέμνωνος T 144 (1131). ‖ *Id.* pr. P-B.

Μεμπέτζης pr. m.: μεμπετζης υλαττωνος ὄφφουλου γόνος T 179 (1143).

Μένα pr. f.: το σύνορον του μαλλία καὶ λεγομενον της μένας R II 98 (1174). ‖ Dal m. Μένης.

Μενγλαβίτης, -ίτις: v. Μαγκλαβίτης.

Μενδικίνον t. n.: κῦρ Ἰωάννης τοῦ Μενδικήνου GSJ 255 (1245). ‖ Ora *Mendicino* (CS) DTOC; v. Δεμηνδηκίνου, Μινδιτζίνου. Foneticamente im-

probabile un rapporto con Μενεκίνη· πόλις Οἰνωτρῶν STC 2514.

Μένδικλα t. n. pl.: Τὰ Μένδικλα GR 450.

Μενερβῖνον t. n.: τοῦ κάστρου μενερυίνου = *de civitate minervine* T 11 (1000), τοῦ καστελλου μενερβίνου = *sub menerbino* T 25 1032; entrambi docc. bilingui). ‖ Ora *Minervini*, in provincia di Foggia.

μενέτου: v. Δεμεννίτης.

Μενζέλ: v. μίνζελ.

Μένης ep. m.: γουλιελμου του μενου T 262 (1180), τοῦ λέοντος μένου C 672 (1192). ‖ *Id.* P-B.

μεννήτου: v. Δεμεννίτης.

Μενσιαμέσας ep. m.: νικολάου μενσιαμέσα C 644 (1099). ‖ Cfr. Μετζαμέσας.

Μενσινᾶς ep. m.: λέων μενσινά R I 271 (1131).

Μενταύριον t. n.: gen. Μενταυρίου GR 182, Μενταβρίου GR 204, T 406, 407 (1242); εις το χωριον μεταὺριν = *ad mentaurum* T 87 (1101?; doc. bil.). ‖ Ora *Montáuro* (CZ), dial. *Mentrau* e *Mentravu*, da un nome prelatino * M e n t a u r u m, DTOC, connesso con la base * m e n t a / * m a n t a 'monte' + suff. - a u r o - STC 2519a; cfr. *casale quod dicebatur Metaurum* Brühl 195 (1144).

Μενταυρίτης ep. m.: λεων μενταυρητης T 559 (s. d.). ‖ Etn. dal prec.

Μεντεγίτλης ep. m.: Εὐστάθις τοῦ Μεντεγίτλη GO 141 (1054-1056?).

Μεντῖνον t. n.: εις το μεντῖνον T 19 (1019) = *ad aventinum montem* T 21 (1024). ‖ Cfr. *Mentino* (Monte) TCI 29 D 2-3.

Μέντος ep. m.: πέτρος μεντος T 336 (1199). ‖ Cfr. Μέντης (At.).

°**μένω** vb. intr. 'restare', 'durare': cgt. 3. sg. ἴθ ούτως μένην T 258 (1179), ἵνα μένην T 138 (1129), ηθ οὗτός εμενὴσε T 172 (1141); imper. 3. sg. μενέστω GSJ 249 (1223); inf. μεννιν T 385 (1228). Aor. ptc. ἐστάθην μανόν 'mi fermai' Sola 536 (1067). ‖ Cfr. bov., otr. *mèno* 'restare', 'aspettare' LG, ILEIKI.

μεράζω vb. tr. 'condividere': μεράζω αὐτὰς μὲ τοὺς Μαυράδες GSJ 248 (1223). ‖ Da μοιράζω, con influsso di μέρος; cfr. otr. *meráżo* 'dividere' LG s. v. μοιράζω.

μέραν: v. ἡμέρα.

μερδένδρηα: v. ἡμεροδένδριον.

μερέα s. f. 'parte, lato': ἐκ τὴν ἀπάνω μερέαν GR 525; τὰς δύο μερέας GSJ 41 (1054). ‖ Gloss. *id.* = μερία DCG; cfr. otr. *merèa* LG, ILEIKI. **b.** **μερία**: ἡ πέρα μερία GR 379; τὶν πέρα μερίαν GD 60 (1061), εἰς τὴν μερίαν C 290 (1096), εἰς τὴν κάτο μεριάν GR 231. ‖ Gr. med. *id.* DCG; cfr. bov. *mería* LG, ILEIKI; v. ἰσομερία, πενταμερία.

°**μερίζω** vb. tr. 'dividere': pres. ptc. ἔστιν δὲ καὶ Τὸ Ῥύγιντον εἰς τρία μεριζόμενα ('in tre lotti') χωράφιον GR 255. **b.** intr. 'fare le parti, la ripartizione': aor. ind. ἐμέρησεν GD 44 (1042).

μερικῶς avv. 'parzialmente': κολύοντες τὸ δειλοθὲν τέλος μερικõς ἢ ὁλὴκõς GM 174 (1304). **b.** 'dettagliatamente': ἔφει καθὰ εἰς τὰ ἕτερα ἄκτη ἐπιγεγραμμένα καὶ μερικῶς CMG 3 (s. d.). ‖ Da gr. ant. tardo e med. μερικός agg. 'parziale', 'particolare' L-S, D.

°**μεριμνάω** vb. tr. 'darsi pensiero di': ptc. pass. μερημνημένης σκοπῆς C 670 (1186).

μέριον s. n. 'parte': εἰς τὰ αρκτῶα μέρια T 47 (1051). ‖ Da gr. ant. μέρος 'id.'; cfr. Psaltes § 291, p. 179.

°**μερίς** s. f. 'parte' (freq. nelle formule di imprecazione): μέρις GSJ 103 (1138?), μέρης C 25 (1144); acc. μερίδα GSJ 152 (1156), μερήδαν GSJ 191 (1169). ‖ V. μέρος b.

Μερίτζος ep. m.: ρωμβερτος μερίτζος T 473 (1270). ‖ Cfr. it. *merìggio* 'mezzogiorno', da lat. m e r ī d i ē s, DEI e il t. *Meriggio* STC 2532.

μεριτικόν s. n. 'lotto, parcella di terreno': χωράφιων μεριτικὸν Ἰωαννοῦς GM 168 (1266), ἔχω δὲ καὶ μερτικόν GD 58 (1061). ‖ Gr. med. μεριτικόν e μερτικόν, da gr. tardo e med. μεριτικός

agg. 'riferito al partecipante (μερίτης)', L-S, D. Cfr. bov. *mertikò* 'parte, porzione' LG, ILEIKI.

Μερκούριος pr. m.: ὁ κυρῶς μερκούριος T 310 (1192), νοτάριος μερκούριος C 446, 448 (1224); gen. μερκουρίου T 8 (984). ‖ Iscr. *Id.* P-B, da lat. Mercurius; cfr. it. *Mercùrio* DNI. **2.** t.: κάστρου Μερκουρίου GD 46 (1042). ‖ Cfr. ἀμπέλιον τοῦ Μερκούρι e χωράφιον τοῦ ἁγίου Μερκουρίου Mikl-M.

μερογράφιον s. n. 'atto di divisione': εἰ δύνανται ὑποδεῖξαι εἰ διὰ χαρτῶν ἢ (η)μερογραφίου ταῦτα ἃ εἶπων GSJ 272 (1121). ‖ Da μοιρογράφιον, con influsso di μέρος.

μέρον s. n. 'lato', 'parte, porzione': nom. μέρον GSJ 90 (1128; così più volte, ma anche τὸ μέρος e pl. μέρι δ' ibid.); gen. μερου T 256 (1179), 272 (1181). Pl. gen. μέρων GSJ 42 (1054), 260 (1264). ‖ Per metaplasmo da gr. ant. μέρος, -ους (che è molto freq.). Ma in μερου potrebbe esservi stata omissione, grafica o anche fonetica, di -ς, come quasi certamente in ἀνατολικόν μερο συνορί T 136 (1129).

°**μέρος** s. n. 'parte' (freq.): ἀπο πασέου μερος T 112 (1118), ἐκ τοῦ κατ εμοῦ μέρος T 166 (1141). ‖ V. ἀναμέρος, ἐξαμέρος, ἐπανομέρος, κατωμέρος, περαμέρος e cfr otr. *mèro* n., pl. *mèri* e *merèata* ILEIKI. **b.** ἡ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν αἱρεσιάρχων καὶ τοῦ προδότου Ἰούδα GSJ 46 (1089). ‖ L' -o- è incerto; lg. μερίς, come in tutte le espressioni analoghe.

Μερούλης ep. m.: σύνορον τοῦ Μερούλου GR 278. ‖ Μερούλας P-B.

Μερούλια t. n.: τόπιον Τὸ Μερούλια GR 492.

μερτικόν: v. μεριτικόν.

Μέρτου t. indecl.: gen. μέρτου = ar. *mārtū* C 283 (1183). ‖ Da gr. μύρτον 'mirto'; cfr. ar. *id.* C 205, r. 10 (1182) = lat. *mertu* ib. 181, ecc. e v. Μύρτον b.

Μερωπᾶς ep. m.: Ἀρκούδιος Μερωπᾶς Z 177 (1102). ‖ Da gr. tardo (I-II sec.) μέροψ 'gruccione (uccello), *Meros apiaster*' + -ᾶς?

μέσα prep. 'in mezzo a': μεσα τον ανπελιων T 125 (1125), μαίσα τῶν δίον ἀμπέλων T 117 (1121). ‖ Gr. med. *id.*; cfr. bov., otr. *mèsa* LG, ILEIKI e v. μέσον. **b.** avv., con funzione attributiva, 'mediano': ἡ μέσα στράτα C 428 (1182), τὴν μέσα ὁδὸν ib. 429; ἐκ τοὺς μεσαλήθους (lg. μέσα λίθους) C 390 (1094), τὸν μέσαμύλον τοῦ κάστρου 'il mulino dentro la città' T 334 (1198).

Μέσα t. n. pl.: εἰς τὰ Μέσα GR 210, 211, 359. ‖ Cfr. *Villa Mesa* (RC) DTOC. V. Μέση.

μεσάζω vb. intr. 'stare nel mezzo': aor. ptc. ἀποκάτω τῆς μεσάσης ὁδοῦ C 424 (1182), εἰς τὸν μεσάσην τῆς μεγάλης ὠλῆθας C 388 (1092). ‖ Gr. tardo e med. *id.* 'id.' L-S, D. **b.** 'essere moderato, equilibrato': pres. ptc. μεσαζούσης τῆς σῦς φρωνήσεως CMG 135 (1334).

Μέσαι t. f. pl.: gen. μεσῶν T 87 (1101?), 120 (1122), ἄστεως μεσῶν T 174 (1141), χῶρα Μεσῶν Falkenhausen II 449, 450 (1209), ecc. ‖ Da μέση 'piazza'.

Μεσακανίναν: v. Μασακανίνα.

μεσαλήθους: v. μέσα.

μεσάλιον s. n. 'tovaglia da tavola': pl. μεσάλια δύο Falkenhausen II 450 (1209), μεσάλα T 356 (1211). ‖ Gr. med. *id.*, ngr. μεσάλι, da lat. mēnsālium EL, mēnsāle REW.

μέσαμύλον: v. μέσα.

μεσανβρῖας: v. μεσημβρία.

Μεσαρδωνίτης etn. m.: βασιλειου...κατεπανου ἰταλίας του μεσαρδωνίτου T 15 (1015), μεσαρδονίτου T 24 (1032).

μεσάρτη s. f. 'muro divisorio fra due case': κατα δὲ μεσημβρίας αυτοῦ εστῆν ἡ κῦνϊ (lg. κοινὴ) μεσαρτη εν ῷ εστῆν μετα τοῦ οσπιτίου νϊκολᾶου τῆς μαβῆλας T 422 (1256), η μεσαρτη τῶν ριθεντων οσπιτιων T 502 (1303). ‖ Cfr. bov. *mesárta*, cal. sett. *misárta*, luc. *mësárta* 'tramezzo nella stalla', bov. *mesárta* 'confine tra due proprietà con un albero sul confine', secondo

Alessio dal tema di gr. ant. ἄρτημα 'oggetto sospeso', LG. Per Kahane *Greek* I 431 il termine andrebbe riportato, insieme con gr. med. μεσάστης 'muro divisorio', ad una forma *μεσάκτης, da μεσάζω 'stare in mezzo'; ma nei documenti medievali non si trova ancora indizio di uno sviluppo di -κτ-, -χτ- in *-st-*, oggi presente solo a Bova e, irregolarmente, in centri otrantini (cfr. GSDI § 47), né in *-rt-*, effetto recente e sporadico di influsso romanzo (cfr. LingCont 174-177). Per l'ILEIKI il termine bovese deriverebbe da μεσάτα, f. dor. di att. μέσατος 'medio, mezzano', con una epentesi di -ρ- che non trova riscontro in altre voci medievali della regione. Forse si tratta del f. di un agg. *μέσαρτος 'costruito in mezzo', da μεσο- + *ἀρτός (da ἀραρίσκω).

μεσέμβριαν: v. μεσημβρία.

μέση s. f. 'tributo (per l'occupazione del suolo)': δέδωκα δὲ ὑμῆν του ποιῆσαι καὶ ἀπληκεύσαι χωρήων..., του μη στρέφειν τοινὺ ἀνθρώπω ἀπολογίαν ἀνεῦ τῶν ἐμῶν δικαίων τῆς μέσης T 147 (1131). ‖ Gr. med. μέση 'forum' DCG; cfr. otr. *mèsi* 'piazza pubblica', *Mèsa* piazza del mercato (RC) LG. Ma nel passo cit. è sinonimo di πλάτζα. V. μέσις. **2. Μέση** t.: τῆς Μέσης GSJ 178 (1165), T 255 (1179), τῆς μεσῆς T 436 (1267), τῆς Μέσις GSJ 207 (1186). ‖ Cfr. Μέση ActAth V 121 (991), III 62 (1081); *Mesa*, *Mesi* in Puglia e in Calabria, Μέση in Grecia ILEIKI, DTOC. V. Μέσα, Μέσαι.

°**μεσημβρία** s. f. 'sud': gen. μεσιυρηάς T 172 (1141), μεσειμβρέας T 122 (1123), μαισιβριας R II 137 (1198), μεσιβρια T 136 (1129), μεσένβρια T 286 (1184), μεσανβρῖας R I 216 (1108); acc. μεσέμβριαν T 327 (1196). ‖ Cfr. μεσέμβριον n. = μεσήμβριον L.

Μεσημέριος ep. m.: θεόδωρος... ὁ μεσιμέριος T 69 (1091); τὸν ἐπίσκοπον τὸν Μεσημέριον GSJ 265 (1093) = T 73. ‖ Da gr. tardo e med. μεσημέριον 'mezzogiorno' D, (Teocrito) τὸ μεσαμέριον 'a mezzogiorno' L-S; cfr. bov. *mesiméri* TNC, bov., otr. *misimèri* e t. *Mesimèri* LG, ILEIKI. L'eponimo è presente anche in ambiente arabo-siculo; cfr. χάσεν μεσιμέρι = *ḥasan al-māsimādī* C 589*a* (1145; lag. *-ārī*), ἔπιν μεσιμέρη = *(i)bn al-māsimārī* ib. 589*b*. Cfr. Μεσημέρης (At.).

Μεσηναῖος: v. Μεσσηναῖος.

Μεσήνη, Μεσίνη: v. Μεσσήνη.

Μεσιᾶνον t. n.: κυροὺ γουλιελμου τοὺ μὲσειανου T 277 (1182), δανοιὲλου τοῦ μεσίανου T 481 (1271). ‖ V. Μεσογιᾶνον.

μεσιβρία: v. μεσημβρία.

Μεσικοῦρον t. n.: εἰς τὸ μεσικοῦρον R I 181 (1076). ‖ Ora *Misicuro* (Masseria) presso Taranto TCI 43 B 6, o *Misicuri*, da lat. tardo (IV sec.) *Mesochoron* = Μεσόχωρον; cfr. Μεσοχῶρι in Grecia DTS.

Μέσιν t. n.: εις το μέσιν T 309 (1192). ‖ Cfr. Μέση.

μεσίν: ὄντος μου... ἧς μεσίν C 541 (1093) = ὄντος μου ἐχ τὴν μεσσίνην ib. 548.

Μεσίνη ep. f.: τὸ σύνορον τῆς Μεσίνης GR 277. ‖ Dal m. Μεσῖνος **b.** t.: ἔχει δὲ καὶ ἐν τῇ Μεσίνῃ λουετρὸν δημόσιον GR 278.

μεσινίδον: ἰωάννης γαλλιάρδος ἐκ τὸν μεσινίδον T 300 (1188). ‖ Lg. μεσινιαδον (più esattamente τῶν Μεσινιάδων), ora *Mesignadi* STC 52 C 4, da Μεσ(σ)ηναῖος + -ᾶδες, STC 2561 s. v. Μεσσηνεύς.

Μεσινον t. n.: εἰς μεσινον T 375 (1225). ‖ V. il seg.

Μεσῖνος etn.: ὁ μεσινὸς ιωάννης T 387 (1228); Λέων τοῦ Μεσίνου GR 279. ‖ Da Μέση o Μέσα(ι); v. Μεσίνη.

μέσις s. f. 'piazza': ἐν τῇ μεγάλη μέσι τοῦ ἀνοικοδομηθέντος νεοκάστρου μεσήνης..., ἡ μεγάλη ῥηθεῖσα μέσις C 521 (1137). ‖ Forma ipercorretta da μέση.

Μεσίσελας ep. m.: Λέου Μεσίσελα Z 152 (1086). ‖ Lg. Μεσίσκλα, dal seg.

Μεσίσκλης ep. m.: Λέοντος υἱοῦ μεσίσκλου T 392 (1232), μεσίσκληχου ibid. ‖ Cfr. *Mesisca* DSCL, *Misisca* (CS), Μεσισκλης (At.) e v. il prec.

Μεσιτᾶνος ep. m.: νικολαος μεσιτάνος T 230 (1170). || Etn. da Μέση; cfr. i cgg. *Misitano, Musitano* DCC.

Μεσιτᾶς epit. m.: Βασιλείου τοῦ Μεσιτᾶ GR 233. || Da μεσίτης (v. Μεσίτης) + -ᾶς¹.

μεσιτεία s. f. 'mediazione': μεσιτεία σου διεπώλησεν T 44 (1049). || Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S, D. **b.** 'intercessione': dat. μεσιτηα τῆς θεοτόκου R I 214 (1108). || Gr. tardo e med. 'id.' L.

μεσιτεύω vb. tr. 'fare da mediatore tra': ἐμεσίτευσαν αὐτοὺς ὅπως ποιήσει εἰς πρὸς τὸν ἕτερον συγκατάθεσιν C 358 (1099?). **b.** intr. 'interporsi, stare in mezzo': μικρᾶς ὁδοῦ μεσιτεούσης ἀναμέσων τῶν χωραφίων C 14 (1134). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

Μεσίτης ep. m.: GSJ 122 (1149), 133 (1154); gen. Μεσίτου GSJ 181 (1166). || *Id.* P-B, da gr. tardo (II sec.) e med. μεσίτης 'mediatore' L-S, D; cfr. *Mesiti, Misiti* DCC. **b. Μεσίτος**: acc. μεσίτον T 228 (1168).

Μεσοβιᾶνον t. m.: gen. Μεσοβιάνου SElia 784 (altre attestazioni agiografiche ib. p. 160-161). || Forse lg. Μεσουιάνου; v. il seg.

Μεσογιᾶνον t. n.: εἰς τὴν διακράτησιν Μηλήτου καὶ Μεσογιάνου T 140 (1130), Γαλτερίου Μεσοιάνου..., εἰς τὴν διακράτησιν Μεσογιάνου..., ἄστεως Μεσοιάνου GM 104 (1149), Γουλιέλμου Μεσοιάνου GM 107 (1175), Ἰωάννου... ταβουλαρίου Μεσουηάνου GM 60 (1123), ἄστεως Μεσουειάνου GM 46 (1077), εἰς τόπον λεγόμενον Ἄστι Μεσωιωάννου GR 82, 83 (1149) = C 347. || Le testimonianze citate, che corrispondono allo stesso luogo di Μεσιᾶνον e Μεσοβιᾶνον, ora *Mesiano* (CZ) DTOC, escludono un'origine da lat. M a e s i ā n u s (STC 2275) e lasciano dubbia quella da μεσο-Ἰωάννης (ib. 2547). V. anche Μισιάνη.

°**μεσόθεν** prep. 'dal mezzo di': μέσωθεν της πλαγίας T 152 (1133) = μεσόθεν GSJ 279. || Cfr. bov. *mèsotte* LG, ILEIKI, con ritrazione dell'accento sul modello di gr. ant. ἄνωθεν, ἔξωθεν, ecc., e v. μηκόθεν.

Μεσόκαμπος t. m.: του μεσωκάμπου T 130 (1126); τὸν Μεσόκαμπον GR 519. || Da μέσος + κάμπος; cfr. *Mezzocampo, Misocampo, Musocampo* DTOC, anche *Misòcampo* nel Salento DTS.

μέσον prep. 'tra': πόλεμος μέσων τῶν γίνδων καὶ τῶν βαρβάρων CSS 34, εἰρήνη μέσον τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν σαρακινῶν ib. 36; εἰς τιμὴν συμφωνηθῆσαν καὶ ἀρεσθῆσαν εἰς τὸ μέσον ἡμῶν C 74 (1166), διὰ τιμὴν ἀρεσθῆσαν μέσον ἐμοῦ καὶ σου C 665 (1173). || Da μέσος; v. μέσα, ἀναμέσον.

°**μεσονύκτιον** avv. 'a mezzanotte': ἔρχεται ὀψὲ ἢ μεσονύκτιον ἢ ἀλεκτοροφονίας GSJ 66 (1102). || Cfr. *mesaníθti* LG, ILEIKI, da gr. tardo (*N. T.*) μεσανύκτιον LG, ILEIKI.

Μεσοπόταμα t. n. pl.: Τὰ Μεσοπόταμα GR 448. || Da gr. tardo (*Strabone*) μεσοποτάμιος 'situato tra due fiumi' L-S.

μεσοπριόνι s. n. 'cresta mediana di monte': τὸ μεσοπριῶνι GSJ 247 (1223). || Da μέσος + gr. tardo (III-II sec. a. C.) πριόνιον, dim. di πρίων.

Μεσόραφα t. n. pl.: εἰς τὰ Μεσόραφα GR 294. || Una derivazione dal gr. med. μεσόχωρον 'spazio mediano' STC 2544, o da *μεσόχωρα (= χῶρα Μεσῶν) LG s. v. μέσος, è foneticamente dubbia, presupponendo, oltre la metatesi, un passaggio $\chi > \varphi$ estraneo al gr. med.; così come è semanticamente incerto un rapporto con gr. tardo ῥάφη 'specie di ravanello', o ῥάφυς· βουνιάς ('napo, navone') L-S. Cfr. *S. Maria de Mosoroffos* (RC) Vendola 3704 (1310), ora *Mosórrofa* DTOC, e l'etn. *Nicolaus Mesarafiti* Vendola 3505 (1310), con i cgg. *Musorrafiti, Misserafiti* DCC.

Μεσοράχων t. m.: gen. Μεσοράχονος Pratesi 269 (1218), Μεσοράχονος ib. 280, 282 (1219); acc. Μεσοραχονα ib. 430 (1261). || Da μέσος + ῥάχων (v. ῥάχωνας), ora *Mesoraca* (CZ). Cfr. gr. med. τὸ κάστρον τῆς Μεσοράχης ActAth X 73 (1360), Μεσορράχη PPE 42, ἡ Μεσοράχη G-McD. Le testimonianze citate escludono per il toponimo moderno un etimo *μεσορύακας 'ruscello di mezzo' STC 2554, o *μεσορύακο- 'tra i ruscelli' DTOC.

°**μέσος** agg. 'mezzo, mediano': δῆδι είς τα μέσος εις τὴν στρατα δεμοσίαν T 71 (1092). Superl.: ἄχρι εἰς τὸν μεσότατον τοῦ μεγάλου βουνός C 314 (1144?).

Μεσοσπορήτης ep. m.: Κωνσταντίνου Μεσοσπορήτου GSJ 274 (1121); Κωνσταντῖνον τὸν Μεσοσπορήτην ib. 272. || Dall'etn. di *Μεσοσπορία, cfr. bov., otr. *sporía* 'striscia di terreno, quanto un seminatore semina in un'andata', *Spuría* t. (ME) LG s. v. *σπορία, *Sporía* (RC) STC 3785.

μεσότοιχον s. n. 'muro divisorio': τοῦ χαιρίσαι τὸ μεσότυχον ὅπερ ἐστὴν μέσον τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ δοχείου CMG 175-176 (1336). || Gr. tardo (iscr.) *id.* e μεσότοιχος L-S.

Μεσσηναῖος etn. m.: Φίλιππος Μεσσηνέος GM 190 (1320); Ἰωάννου πρεσβυτέρου τοῦ Μεσηναίου GSJ 122 (1149). Pl. gen. κριτῆς Μεσινέων GSJ 178 (1165). || Da Μεσσήνη; cfr. il cg. *Messinèo* DCC, DCS, DCSO; v. μεσινίδον.

°**Μεσσήνη** t. f.: gen. Μεσσήνης GM 111 (1178), 120 (1189), ecc., Μεσσίνης GM 173 (1304), 210 (1189), ecc., Μεσήνης GM 65 (1135), C 297 (1136), Μεσίνης GM 140 (1195), ecc., Μεσύνης GSJ 116 (1144), T 378 (1226), μεσεινης T 491 (1281); acc. μεσίνην T 318 (1193), εἰς μεσηνη T 202 (1154?). Pl. ἐν τῇ μεσηνῶν πόλει C 291 (1096). || Ora *Messina*; cfr. bov. *Messíni* LG. V. μεσίν.

-μεσταν des. di pres. medio-pass. 1. pl.: v. ψεύδομαι. || Cfr. bov. *-mesta*, otr. *-mésta* GSDI § 149.

Μεστάρος ep. m.: πέτρος μεστάρος C 358 (1099?).

°**μεστός** agg. 'pieno': νικολάου τοῦ ἀμεριμνιότου καὶ ταβουλαρίου καὶ μεστοῦ αὐθεντέβοντος ('plenipotenziario') τοῦ κρατεοῦ βασιλαίως ἐν τῖ νήσω σικελλίας C 380 (1221).

Μεστρία t. f.: Ὁ ἀπὸ Μεστρίας ἱερεὺς Ἰωάννης GSJ 129 (1153).

°**μετά** prep. 'con': v. μέ. **b.** avv. 'dopo': μεθ' οὐ πολὺ GT 19 (1002; in app.).

°**μεταβολή** s. f. 'diporto, svago': ἤλθομεν εἰς τὸ διακρατῆσαι (lg. τὴν διακράτησιν) τοῦ ὄρους λιναρίων εἰς τὴν ἡμετέραν μεταβολὴν τοῦ κηνηγῆσαι C 312 (1144?); ὄντος ἐμοῦ... εἰς τὸ ὄρος τῶν λιναρίων εἰς μεταβολήν C 306 (1142). || Gr. ant. 'cambiamento, mutamento'.

°**μεταδίδωμι** vb. tr. 'consegnare': aor. ind. ἐμεταιδώκαμεν GM 181 (1306).

μετακαινόω vb. tr. 'rinnovare': aor. ind. pass. Ἐμετεκενώθη δὲ ὁ παρὸν χάρτης GSJ 42 (1054); inf. πεποιήκαμεν τουτὶ τὸ σιγίλλιον τόδε μετακαινῶσαι Spata I 238 (1114) = ...σιγίλλιον τῇδε ἀνακαινῶσαι C 394 (1101-1113?). || Cfr. gr. tardo μετακαινίζω L-S, D.

°**μεταλλάττω** vb. tr. 'cambiare, modificare': pres. ptc. μεταλάγτων T 176 (1142). **b.** 'trasferire': aor. ind. 3. sg. ἐμετήλλαξεν CMG 131 (1334), μεταλλάξετο Morso 121 (1149). || Gr. ant. μεταλλάσσω, att. -άττω 'cambiare, modificare', 'abbandonare'.

°**μεταλλοιόω** vb. tr. 'alterare, modificare': aor. inf. μεταλληῶσαι GM 181 (1306). || Gr. ant. e tardo *id.* L-S, D.

μεταμελετάω vb. tr. 'pentirsi': δίχα πάσης κακομιχάνου προφάσεως, μᾶλλον δὲ μεμεταμελετημένου σκόπου καὶ καθαρᾶς νοῆς καὶ θελήσεως T 520 (1195). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* (forma dubbia) L; ma cfr. in Esichio μεταμελητός agg. 'pentito di' L-S.

μεταμέλησις s. f. 'pentimento': εἰς μεταμέλησιν... τραπῆναι T 278 (1182). || Da gr. ant. μεταμέλει impers. 'pentirsi'.

μεταμέλιον s. n. 'pentimento': ἵ δὲ ἡμεῖς... εἰς μεταμέλιον εἴτε εἰς παρα-

κοπὶν φοραθῶμεν ποιοῦντες ὑπάρχειν T 109 (1117). || Lg. gr. ant. μεταμέλειαν? Cfr. εἰς μεταμελιαν επαναστροφὴς πειραθῶμεν τοῦ επανελθειν T 343 (1202).

μετάμελος agg. 'pentito': nom. m. μετάμελος T 46 (1050), 327 (1196), ecc., μετάμελως GM 46 (1077), f. *id.* T 40 (1042); acc. f. μετάμελον T 131 (1126). Pl. m. μετὰμελοί T 331 (1198). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* agg. 'id.', gr. ant. 'pentimento' s. L-S; cfr. ἧς μετάμελον ἐλθόν C 483 (1156).

°**μετανοέω** vb. intr. 'pentirsi': ptc. τοῖς μετανοῦσιν R II 97 (1174).

μετανομασθεντα: v. μετονομάζω.

μέταξον s. n. 'seta': τραπεζόφορα δύο, τὸ ἓν πάννινον καὶ τὸ ἕτερον ἐκ μετάξου GM 210 (1189), γιούππαν ἐκ μετάξου Falkenhausen II 450 (1209), κεφαλόδη δύο ἐκ μετάξου T 356 (1211). || Gr. tardo *id.* e μετάξιον L-S, L; cfr. bov. *metázzi*, *metáši*, otr. *matáfsi*, *matázzi* LG, ILEIKI. V. ησθαρωμέταξος, καθαριομέταξον.

Μεταξωτός epit. m.: Βλασίου τοῦ Μεταξοτοῦ GR 246, ἰωάννου τοῦ μεταξότου C 331 (1176). || Da gr. tardo (II sec.) e med. μεταξωτός 'di seta' L-S, D; cfr. otr. *matafsotò*, *matafsodò* 'serico' LG, ILEIKI, Μεταξωτός (At.).

μεταπυνθάνομαι vb. intr. 'essere informato, essere edotto': aor. ptc. μεταπευσάμενοι T 220 (1165). || Da μετά + πυνθάνομαι.

μεταπωλέω vb. tr. 'rivendere': pres. inf. μεταπωλεῖν C 98 (1160-1200), 666 (1173). || Gr. tardo (pap. I sec., iscr.) *id.* L-S, D.

μεταστõν: (ἵνα) ἐπεδοθῶμεν δὲ καὶ μεταστõν ζευγάρειν υουδιων καὶ ὀνικῶν... καὶ ταύτα πάντα ὧν ἡμεῖς επεδοθῶμεν αυτῶν ἵνα έσται ευθηασμένως T 540 (s. d.). || Lg. μεταστῶμεν 'trasferiamo' e v. μεθιστάω.

°**μεταστρέφω** vb. tr. 'alterare' o 'revocare': Ἠ... βουληθῶ μεταστρεῦσαι τὸ τιοῦτον ἀμφηέρομα GSJ 93 (1128). || Gr. ant. 'rivolgere, rigirare'.

μετὰτραπείν: πὰντὸς... δικαίου τοῦ δυνὰμένου ἡμῖν βοἡθησαι εἰς ἀκύρωσειν ἀποκατάστασιν ἠ μετὰτραπεὶν τῆς παρούσης πράσαιος T 454 (1269). Lg. μετατροπὴν, da gr. tardo (I-II sec.) μετατροπή 'mutamento', ant. 'ricompensa' L-S.

°**μετατρέπω** vb. tr. 'far cambiare, sovvertire': aor. inf. μετατρεῦσαι GSJ 232 (1215), GM 174 (1304), μετατρεῦσε T 164 (1140), 346 (1202).

μετατροπή: v. μετάτραπείν.

μεταύριν: v. Μενταύριον.

°**μεταφέρω** vb. tr. 'trasferire': aor. ind. ἐμεταφέραμεν καὶ ἐμεταιδώκαμεν αὐτὸ τὸ προριθὲν χωράφηον GM 180-181 (1306).

°**μεταφυτεύω** vb. tr. 'cambiare coltivazione (di un campo)': τὴν ἐξουσίαν παρ' ἐμοῦ εἰληφὼς μεταπωλεῖν ἀνασκάπτειν μεταφυτεύειν C 666 (1173). || Gr. ant. 'trapiantare'.

Μετάχειρ ep. m.: λέων ἱερεὺς καὶ κληρικὸς ὁ μεταχειρ T 521 (1195).

μετεαληστον: την τζηππαν μετεαληστον T 376 (1226). || Lg. τὴν τζίππαν μὲ τὴν λίστην 'il velo con nastro'.

Μετζαμέσας ep. m.: ρωυέρτον μετζαμέσαν T 151 (1133?). || V. Μενσιαμέσας.

Μετζαρούβας ep. m.: ιωάννην μετζαρούβαν Z 107 (1133?) = μετζαρούζαν T 151. || Da lat. m e d i u s, - a, - u m 'mezzo' + ῥούβα.

Μέτζηρης ep. m.: ἄλι ἔπβην μέτζηρι C 488 (1172). || Dalla pronunzia volgare di ar. m ā z a r ī (v. Μάζαρης). Per -τζ- (ar. -ǧ-) in luogo di -ζ- (ar. *z*), cfr. Τζανάτος.

Μετζονᾶς t. m.: τῶ πιγαδῆν τοῦ ἐπιλεγωμε̃νου τοῦ μετζονᾶ T 149 (1132).

Μετηλειᾶνον t. n.: έν τοπω ο και μετηλειᾶνον καλεῖτε T 68 (1091?). || Da lat. M e t i l i u s Schulze + - ā n u m.

Μετητος ep. m.: νϊκολαος μετητος T 402 (1233).

Μετίζζια t. o ep. f.: ἀντικρὺ τῆς παναγίας τῆς μετίζζιας T 28 (1032?).

°**μετοικίζω** vb. tr. 'copiare': διὰ τὸ εἶναι τὸ πρῶτον (σιγίλλιον) βαμβάκινον τοῦτο ἐνταυθὺ ἐμεθοικήσαμεν C 394 (1101-1113?) = ...ἐμπ' οἰκήσαμεν Spata I 238 (per ἐνεποιησαμεν, da ἐμποιέω, ib. 240). || Gr. ant. 'trasferire in altra sede'.

μετοίχίον: v. μετόχιον.

μετόν: v. μέ.

°**μετονομάζω** vb. tr. 'chiamare con un nuovo nome': aor. ptc. pass. μετονομαστεις Pratesi 280 (1219), μετανομασθεντα R I 167 (1059).

μετούς: v. μέ.

μετόχιον s. n. 'nucleo monastico dipendente da altro monastero, dipendenza': GR 185, 245, GSJ 206 (1186), ecc., μετοχειον T 464 (1269), μετοίχίον R I 134 (1007), μετόχην GSJ 242 (1222); gen. μετοχίου GR 194, T 383 (1228), ecc.; dat. μεθοχίω C 407 (1112). Pl. μετόχια T 24 (1032); gen. μετοχίων C 5 (1097), μετώχων CMG 134 (1334). || Gr. med. *id.* D; cfr. il t. *Mitoju* DTOC.

μέτρα s. f. 'misura, quantità': τοῦ στρέφην αὐτὸν ὁ ρηθεις πρεσβυτερος τὸ ἐφαρμόζον μέρον τῆς μέτρας τοῦ κρασίου εἰς τὴν ἐκκλησίαν R II 78 (1169). || V. μέτρος.

μέτραχος s. m. 'materasso': κρεβαττωστρώμνια τρία, ἔχοντα μετράχους δύο. σάκκον ἕνα λϊνόν T 487 (1273). || Da ar. m a ṭ r a ḥ 'id.'; cfr. bov. *mátraḥo* ArMed 287-290, LG, ILEIKI. V. ματαράτζον, ματεράχιον.

μέτρος s. n. 'misura': εστὶν δὲ μετρος οργίες του αυτοῦ αμπελιου... T 190 (1145). || Gr. med. *id.* D, gr. ant. μέτρον; cfr. otr. *mètro* 'misura', 'calcolo' LG, ILEIKI. V. μέτρα.

Μετσέτης ep. m.: Βασίλειος Μετσέτης Z 180 (1102) = Μιτζέτης T 185.

μετωπικεῖον s. n. 'lato frontale': ἀναυαίνει διὰ τοῦ μετοπικοίου εἰς τὸ πυγάδιον T 109 (1117). || Da gr. tardo μετωπιαῖος agg. 'frontale' incrociato con μετωπικός 'id.' L-S, D.

°**μέτωπον** s. n. 'lato frontale': ὑπάγει ὀρθῶς διὰ τοιοῦτου μετόπου..., αναυαίνει ὀρθῶς διὰ τὴν χέτην εἰς τὸ μέτοπον τῆς ροτοῦνδας..., ὑπάγει εἰς τό μέτοπον λευκὸν τοῦ σεγίας T 109 (1117), ὡς ἀπέρχονται τὰ λεγόμενα ζυγούνια τὰ μέτοπα εἰς τὸν ποταμόν T 127 (1125). || Gr. ant. 'fronte', 'facciata'.

Μέχδεπ ep. m.: ὁ [...] ὀνομαζόμενος τοῦ μὲχδεπ C 516 (1133) = ar. *waṭā'* ('pianura') *m.hd.b* ib. 517, r. 3; cfr. ar. h a d i b a 'avere lunghe ciglia' Wehr.

Μεχεδί ep. m.: τοῦ μεχεδί CSS 106. || Da ar. M a h d ī pr. *Kazimirski* II 1405*b*.

°**μέχρι** prep. 'fino a': μέχρη τερματα αἰωνῶν R I 189 (1080). || Gr. ant. col gen.

μηγάλω: v. μέγας.

μηδαμῆ: v. μηδεμή.

°**μηδείς** pron. indef. 'nessuno': μηδὲν ἄλλος ἔχων ἐκεῖσαι ὁδόν C 623 (1161); τοῦ μιδᾶν ἐστὴν τολμερὸς.... πιάσειν απο του πράγματος του μοναστηρίου τὸ ἡὸνοῦν T 329 (1198), διορίζομαι εἶναι αὖται αἱ δῦο μοναὶ τοῦ μηδεῖς 'autonome' R II 22 (1141).

μηδεμή: ὀχλουμένην παρά τινος τῶν πρακτώρων ἢ ἀπετειτῶν τῆς ἡμετερας αὐλῆς καὶ μηδεμὴ παρά τινος τῶν ἡμετέρων κωμίτων C 445 (1223). || Lg. gr. ant. μηδαμῆ avv. 'in nessun modo, niente affatto'.

Μηδιαπόρκας ep. m.: Ἰωάννης υἱὸς λέοντος τοῦ μηδιαπόρκα R I 156 (1049).

μηδόλως avv. 'nient'affatto, per nulla': SElia 69, 122, ecc. || Gr. tardo (III sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

Μηζελ: v. μίνζελ.

Μηζήθερος ep. m.: νϊκήφορος γαμυρος μηζηθερου e μηζηθηρος T 184 (1145) = Μεζυθρᾶ Z 167. || Cfr. il t. *Miziseri* DTOC e i cgg. *Mensitieri* DSCL, *Mensiteri*, *-tieri*, cal. *mensieri* 'mezzadro', bov. *mesateri* 'servo con paga servile' DCC (?).

°**μηθείς** pron. indef. 'nessuno': μηθὲν ακήνιτον πράγμα CMG 8 (s. d.; μηδεῖς ibid.). || Solo iscr. e pap., dal IV sec. a. C.; raro nell'era cristiana L-S.

μηθόλως avv. 'nient'affatto, per nul-

la': SElia 706, 1277, 1571. || Per μηδόλως; cfr. il prec.

μηκαλ: v. Μιχαήλ.

μηκέτις pron. indef. 'nessuno': μηκέτινα ἔχειν ἄδειαν R I 274 (1132). || Per influsso di ant. gr. μηκέτι, il cui -κ- proviene a sua volta da falsa analogia con οὐκέτι.

μηκόθεν avv. 'lontano': διὰ τὸ μήκοθεν πέλεσθαι R I 142 (1041). || Gr. tardo e med. *id.* 'da lontano' L-S, D. Per lo spostamento dell'accento cfr. μεσόθεν.

Μήλγια t. n. pl.: καταβένει τὸν ῥύακα διαμερίζοντα σὺν τῇ διακρατήσει τῶν μηλγίων C 18 (1141). || Forma ellenizzata di ar. m a l ǧ ā'; v. Μίλγζε.

Μηλέαι t. f. pl.: εις τόπον λεγώμενον τες μυλέες T 235 (1172). || Da gr. ant. μηλέα 'melo'. Cfr. *Miléa, Milía* tt. e cgg. DTOC, *Milèi* cg. DCC, *Milèa* t. DTS; gr. med. ἡ Μηλέα, χωράφιον τῆς Μηλέας e τῶν Μηλεῶν Mikl-M.

μηλητηροῦ: v. Μελητηρόν.

μήλια s. n. pl. 'animali minuti (pecore o capre)': T 139, 140 (1130); gen. μηλίων ibid. || Da gr. ant. μῆλος n. 'id.' + -ιον.

μηλία s. f. 'melo': pl. acc. μηλίες GSJ 122 (1149), μϊλιές GSJ 213 (1198). || Da gr. ant. μηλέα; per -ία cfr. eol. μαλία L-S suppl., otr. *milèa*, ma bov. *milía* LG, ILEIKI. V. ἀγριμηλία. **2. Μηλία** t.: εἰς τόπον λεγῶμενον μϊλίαν T 267 (1180). || Cfr. *robertus de milia* DN 69 (1154-1166), *Adam de millia* ib. 253 (1193). **3. Μηλίας** ep. m.: νικόλαον μιλήαν T 260 (1179). || Cfr. *Milìa* e *Milèa* DCC, *Milìa* DCSO.

Μηλιναρία epit. f.: βασιλείου τῆς μηλιναρίας R II 149 (s. d.). || Dal m. Μυλινάρης; cfr. ngr. μυλωναρά 'mugnaia' B.

Μηλίνας ep. m.: νικολαος μηλίνας R I 271 (1131). || Lg. Μυλινᾶς per Μυλωνᾶς e v. Μυλινάρης.

μηλλητου: v. Μιλιώτης.

Μῆλον t. n.: κατεβένει ἧς τὸ μάργυν τὸ λέγοντα τοφὲχ καὶ τὸ λέγοντα μῆλον C 619 (1146). || Da gr. ant. μῆλον 'mela'; cfr. bov., otr. *mílo* LG, ILEIKI e v. Τοφέχ.

Μῆλος pr. m.: T 98 (1113), σερεμήλος T 112 (1118). || V. σέρ.

°**μηλωτή** s. f. 'mantello di pelle di pecora': SElia 1626. || Gr. ant. (IV sec. a. C.) e tardo *id.* L-S, D.

°**μήν** s. m. 'mese': dat. μηννί C 388 (1092), αὐτῇ μηνὴ καὶ ἰνδικτιῶνι C 329 (1173); acc. μῆννα C 386 (1091?), μῆν C 559 (1143), μῖν C 541 (1095). || V. μῆνας.

Μήναιον t. n.: τὸ μήναιον CSS 24 = ar. *mīnāwh* ib. 25, r. 7, μηνεον ib. 99. || Da lat. M e n a e u s, etn. di gr. tardo (I sec. a. C.) Μεναί, Μέναινον, ora *Minèo* (CT) EG Introd. 31, 55, II 30. || Cfr. anche ar. M ī n ā w (Edrisi) BAS I 105, M ī n ā w e M i n ā w (Yaqūt) ib. 219 e 225; *castrum Minei* RatDecSic p. 96 (1308-1310). **b.** ep.: ανδρεου του επιλεγόμενου τοῦ μὶνεου, T 283 (1182). || Cfr. *Minèo* ep. DCSO.

μηναῖον s. n. 'libro degli uffici pei santi d'ogni mese': GR 481, GSJ 102 (1138?), GM 210 (1189); pl. μηναῖα GR 273. || Cfr. ngr. *id.*, da gr. tardo (VI sec.) μηναῖος agg. 'lunare', gr. med. 'mensile' L-S, D.

μῆνας s. m. 'mese': acc. μήναν R II 108 (1185), T 241 (1175), 427 (1265), ecc. || Cfr. bov., otr. *mína* LG, ILEIKI e v. μήν.

Μηνᾶς pr. m.: T 281 (1182), Μηνάς Pratesi 262 (1216); gen. Μηνᾶ GSJ 279 (1133) = T 152, μηνά R I 228 (1120), T 115 (1121). || Iscr. *Id.* P-B, prob. dal prec.; cfr. it. *Mènna* DNI; *Minà* DCC. **2.** agion.: gen. αγιου μηνα T 64 (1086), Ἁγίου Μηνᾶ GK 53 (1139) = T 162, Ἁγίου Μινᾶ GM 191 (1321), αγιου μεινα T 467 (1269), αγίου μηνου T 181 (1145), αγιου μεινου T 558 (s. d.); ἅγιον μηνα T 147 (1131). || Cfr. ναὸς e χωράφιον τοῦ ἁγίου Μηνᾶ Mikl-M. V. Ἁγιομηνίτης.

Μηνέρης ep. m.: Μηχαὴλ Μηνέρης GSJ 242 (1222). || Cfr. fr. *Mineur, Minier* ('minatore') Dauzat?

Μηνη[ν]: v. Μηννέν.

μηνιαῖος agg. 'mensile': τὴν μηνιαίαν στάσιν..., τὸ μηνιαῖον διάστημα C 54 (1143-1145?). || Gr. tardo (II sec. a. C., *Settanta*) *id.* L-S, D.

μῆννα, μηννί: v. μήν.

Μηννέν t. indecl.: Grégoire 83 (1124), Μινη[ν] id. 97 (1126). || Da ar. * M a n n ā n, a cui risale anche il t. (da etn.) *'ayn al-mannānī* 'fonte del nativo di M.' C 7, r. 4 (1132) e l'errato *ḥawz al-mabāni* 'tenuta del nativo di M.' C 203, r. 12 (1182); cfr. *casale Butont in contrata Menneni* Brühl 312 (1155).

Μηνουΐτου: Ἰωάννης e Λέων τοῦ Μηνουΐτου Z 166 (1096) = λέων δεμεγενήτης T 183. || V. Δεμεννίτης.

Μηντζηκίνης ep. m.: μηντζηκίνης C 309 (1142). || Da ar. M . ǧ k ā n ī, etn. di M . ǧ k ā n, o direttamente da questo, se è anche nome di persona; v. Μιτζηκένιον.

Μηντζηλχουσέειν: v. μίνζελ 16.

Μηνυτής ep. m.: Περατικός Μηνυτής Z 176 (1102). || Da gr. ant. μηνυτής 'rivelatore', 'delatore'.

μηρκηαρη: v. Κομηρκηάρης.

Μηστρακορνηνός epit. m.: Νικόδειμος μοναχὸς ὁ Μηστρακορνηνός GD 46 (1042). || Probabile etn. in -ινός.

Μηστρήτζενα epit. f.: gen. Οἰωάννους τῆς Μηστρήτζενας e Οἰαννοῦς τῆς Μηστρείτζενας GO 113 (1053). || Da un m. *Μυστρίτζης, ipocor. di *Μύστρης (cfr. Μύστρη cg. f., At.), a sua volta da gr. ant. μύστρον o gr. tardo e med. μυστρίον 'cazzuola, mestola' L-S, D; cfr. bov., regg. *místra* f. 'grande cucchiaio dei pastori' LG.

μητᾶτον s. n. 'accantonamento': μηδένα τῶν ἁπάντων κατατολμᾶν μιτάτου υαρύτητα ἐπιρίπτειν T 54 (1054?). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L-S suppl., D, da lat. (c a s t r a) m ē t ā r i 'accamparsi'.

μητρά: ἡ ἁγία αὐθέντρα ἡ μητρά σου C 534 (1130-1140?; gen. μητρός ibid.). || Forse lg. μητέρα, per μήτηρ; si tratta di Adelasia, 'madre' di Ruggero II.

μητρία s. f. 'matrigna': ἀγώρακας τοῦτον (τὸν φούνδακον) ἀπὸ τῆς ἐμῆς μητρίας C 87 (1196). || Da gr. ant. μητρυιά 'matrigna'. Cfr. it. merid. *matría, matrèa* 'id.' LG; ma il doc. fa pensare che si tratti della 'madre'.

μητροθεία s. f. 'zia materna': πασίμνης γνισίας μητροθείας T 267 (1180). || Cfr. gr. med. μητρόθειος m. D.

Μῆτρον t. n.: χωράφιον εἰς Τὸ Μήτρον GR 194.

°**μητρόπολις** s. f. 'cattedrale', 'chiesa madre': ἡ μητρόπολις Ῥηγίου GR 165; προιμηκέριος τῆς ϊερὰς μητροπόλεως T 377 (1226); εις την ϊερὰν μητρόπολιν ib. 376. || Gr. ant. 'città madre', 'capitale'; gr. med. anche 'sede e zona su cui si estende l'autorità del metropolita' D.

μητροπολίτης s. m. 'metropolita, vescovo': μήτε μητροπολίτης μήτε ἀρχιεπίσκοπος μήτε τις τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ C 5 (1097); gen. μητροπολίτου GR 162, T 377 (1226), 385 (1228); acc. μητροπολίτην GR 163. || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* 'id.' e già prima 'cittadino di una metropoli' L-S, D.

Μιάνδρα t. (?) f.: ο κυρ γραδαλώνε τῆς μιάνδρας T 320 (1194).

μιανώριος: καί τής ἐστιν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὤψαιται θάνατον κἂν μιανώριός ἐστιν ἡ ζωὴ αὐτοῦ; C 351 (1193) = ...μὴ ἄνωρός ἐστιν GM 124. || Da gr. ant. ἄνωρος 'prematuro' (lezione dubbia) L-S, o piuttosto da ἀν- priv. + ὥριος 'tempestivo', quindi μὴ ἀνώριος '(vita) non immatura', 'lunga'.

μίγγω vb. intr. 'giungere': μίγγει εἰς τὴν στράταν MénC 323 (1076). **b. μίγω**: μίγη εἰς τὸ σίνορον τοῦ κυροῦ ἀρκούδη T 95 (1110). || V. μείγνω.

Μικαιλ: v. Μιχαήλ.

°**μικρός** agg. 'piccolo': f. μικρὴ ὁδός C 465 (1280?), ἡ μικρὴ πυγή C 623 (1161); τῆς μικρῆς πηγῆς C 318 (1154); τὴν ῥυζίκαν τὴν μικρήν C 294 (1131?), τὴν σιλλίδην τὴν μικρίν C 314 (1144?). Compar. **μικρότερος** CMG 129 (1334). **2. Μικρός** pr. m.:

μὶκρος εὐτελὴς διάκονος καὶ δευτερεύων T 226 (1167); το πρεσυιτέρου μϊκροῦ T 281 (1182). || Cfr. *Id.* (At.).

μικύς agg. 'piccolo': ὁ ρύαξ ὁ μικί C 370 (1176). || Da gr. ant. μικός = μικκός, μικρός L-S. Per -ος > -υς cfr. μακρός > μακρύς.

Μιλάρρας epit. m.: ὁ μαΐστωρ Ἰωάννης ὁ Μιλάρρας GSJ 248 (1223).

Μίλγζε t. indecl.: εἰς τὸ πέραμα τὸ λεγόμενον μίλγζε C 81 (1172) = ar. *malǧā'* ib. 82, r. 9. || Da ar. m a l ǧ ā ' 'rifugio, asilo' Wehr, Pellegrini 310; cfr. ar. *id.* C 205, r. 5 (1182) = lat. *milge* ib. 181, *casalis Milichi* RatDecSic 764 (1308-1310), *Milith* ib. 414, *Milici* ib. 836, *Altavilla Milicia* (PA) e i cgg. *Mìlici*, *Mìlicia*, *Mìligi* DCSO. V. Μήλγια, Μίλτζε.

Μιλέτος t. m.: τοῦ Μιλέτου GM 90 (1152), 107 (1175). || Da lat. M i l ē t u s gr. Μίλητος (v.).

Μιλέχας ep. m.: acc. νικόλαον μιλέχας C 513 (1117) = μίλυχας Spata III 20. || Lg. Μειλιχᾶς, da gr. ant. μειλίχιος 'gentile, mite', 'benigno' + -ᾶς².

Μίλης ep. m.: νικόλαος μιλης T 326 (1196); ανδρεας του μυλε T 375 (1225). || Cfr. *enruinus mili* T 334 (1198). || Da gr. ant. μῆλον 'mela'? Cfr. Μίλης (At.) e v. Μίλλης.

°**Μίλητος** t. m.: gen. μιλητου T 263 (1180), 277 (1182), ecc., μηλητου T 271 (1181), 397 (1233), ecc., μηλιτου T 255 (1179), μιλίτου C 481 (1148), T 295 (1188), ecc., μηλύτου C 357 (1099?), μυλίτου C 533 (1130-1140?), μοιλήτου T 220 (1165). || V. Μιλέτος.

μιλιαρίσιον s. n. 'milliarisio (moneta)': μιλλιαρισια τρια... μιλλιαρισιον ἐν, ecc. T 171 (1141), ἑκατὸν μιλιαρίσια GM 210 (1189). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L-S, "dodicesima parte di un nomisma' DCG, da lat. m i l l i a r e n s e L, cfr. lat. med. *milliarensis*, *millarensis* 'moneta argentea minutior' DCL.

μιλικοκκόν: v. Μελίκοκκος.

Μιλίλλος ep. m.: λέον μιλίλλος C 621 (1148). || Ipocor. da Μίλης; cfr. *Milillus Cafarus* CDBa XXIII 55 (1385) e i cgg. *Melillo*, *Milìlli* DCSO, DCS, anche *Milello* DCC, *Milillo* DSCL.

Μιλιτᾶνος etn. m.: νικόλαον τὸν μιλιτάνων C 521 (1137), Ἰωαννήκιον τὸν Μιλίτανον GSJ 242 (1222). || Da Μίλητος + -ᾶνος; cfr. *Militano* cg. DCC, DCSO, ecc.

Μιλιώτης etn. m.: τῷ πρεσβυτερω ιωαννη τοῦ μιλιωτου T 307 (1192). **b.** ep.: ιωαννης μιλη ῶτης T 418 (1251); gen. ιῶ μηλληοτου R II 138 (1198). || Dal t. Μηλία ο Μηλέαι; cfr. *Miliòti* (CZ) DCC, Μηλιώτης (At.).

Μιλλαρᾶνος ep. m.: Νικόλαον Μιλλαράνον Z 151 (1086).

Μίλλης ep. m.: ἰωάννης ὁ τοῦ μίλλου φορεστερίου υἱός C 431 (1182). **b.** in agion.: εις τὸν ἅγιον νικόλαον μίλλη T 467 (1269). || V. Μίλης e cfr. *Milli* cg. DCS.

μιλλιαρίσιον: v. μιλιαρίσιον.

μίλλιον s. n. 'milliarisio (moneta)': χρυσίου διαχαραγματα νομίσματα πέντε καὶ ἑνὸς μιλλίου e τὰ πέντε νομίσματα λαβὼν παρὰ σοῦ καὶ τὸ ἓν μίλλιον T 40 (1042). || Gr. med. μίλιον 'minutior moneta' (= μιλλιαρίσιον?) DCG.

Μίλτζε t. f.: δέδωκά σοι εἰς τὰς τραΐνας τὴν μίλτζεν σὴν τῆς διακρατήσεως αὐτῶν C 290 (1096), καταπαῦσαι... τὴν ἀμφιβολὴν τῶν διαχωρισμῶν τῶν ἀναμεταξὺ γαλιάνων καὶ μίλτζες... καὶ διαχωρίσαι καὶ ἀναμεταξὺ μίλτζε ἀβδέλλα καὶ ῥαχαλφαρχοὺν C 317 (1154), περὶ τῶν παλαιῶν διαχωρισαίων τῶν ἀναμεταξὺ γαλιάνων καὶ μήλτζαις e ἐδωρήσατο... ταῖς μήλτζαις ib. 318, ἄρχεται τὴν διαχώρισιν μήλτζη ἀυλλα, καὶ μήλτζαις τῆς ῥηθήσης ἐπισκοπής ib. 318-319, ἀναμεταξὺ μήλτζαις τῆς ἐπισκοπῆς καὶ μήλτζαις ἀβτέλλα ib. 319. || V. Μίλγζε. **2. Μίλτζε Χίλφε** t.: εἰς τὸ ῥιάκιν μιλτζελχίφε C 304 (1142), ...μιλτζεχείλφε ib. 305, εἰς τὸ ῥυάκιν μήλτζε χήλφα C 319 (1154), ...τοῦ μίλτζεχίλφε ib. 320. || Da ar. Ḫi l f a h pr.; cfr. *Id.* = χίλφε C 144*a* (1178).

Μιμικος epit. m.: γεωργίου ἱερέως τοῦ μιμίκου T 515 (1149). || Da gr. tardo μιμικός agg. 'mimico' L-S, D?

°**μιμνήσκω** vb. tr. 'ricordare': pres. ind. μνησκώμεθα T 220 (1165).

Μινάδας pr. m.: μιναδα κριτης e τοῦ κριτου τοῦ μιναδα T 190 (1147). || Cfr. l'ipocor. Μηναδάκης e prob. Μηναΐδης (At.); *Minadus* CDBa XVIII 185 (1248), *Minado* ib. II 13 (1267), *Mynado* gen. ib. XIII 63 (1288).

Μινδιλοι ep. m.: προαστεῖον τῶν Μινδίλων GR 487.

Μινδιτζήνου ep. m.: στεφάνου μινδιτζήνου C 94 (1239). || Dal t. *Μινδιτζίνον, ora *Mendicino* (CS) DTOC; v. Μενδικίνον.

Μινέουι t. indecl.: τοῦ χωρίου μινέουι = *raḥl al-mināwī* C 264 (1183). || Dall'etn. ar. di M ī n ā w, M i n ā w (v. Μήναιον). Cfr. l'ep. ἐλμενέουι = ar. *al-mināwī* C 141*a*, μινέουι = ar. *id.* C 136*a*, ed anche, con erroneo scambio di *-n-* con *-t-* da parte dello scriba arabo, *raḥl al-mitāwī* C 234, r. 13 (1182) = lat. *casale meteuy* ib 197, r. 6.

μίνζελ, μίνζιλ s. indecl., nei tt. che seguono. || Dalla pronunzia volgare di ar. m a n z i l 'luogo di sosta' Wehr. **2. Μίνζηλ Ἀβδέλλα** = *manzil 'abd allāh* C 253 (1183). || V. Ἀβδέλλας e cfr. ar. *id.* C 212, r. 5, 224, r. 6, 242, r. 4 (1182) = lat. *miselabdella* ib. 185, *menzelabdella* ib. 191, *meselabdella* ib. 201. **3. Μίνζηλ Ἀβδεῤῥαχμέν** = ar. *manzil 'abd ar-raḥman* C 252 (1183). || V. Ἀβδερραχμέν e cfr. ar. *id.* C 226, r. 12 (1182) = lat. *mezelabderramen* ib. 192. **4. Μενζὲλ Βησέρ** Grégoire 97 (1126), Μηζελ Βησέρ ib. 83 (1124). || Da ar. B i š r pr. ib. 88, nota 1; cfr. *casale Bisir* Brühl 174 (1144). **5. Μηζελβουλχάηρ** Grégoire 83 (1124), Μιζηλβουλχάηρ ibid., Μίζελ βουλχάηρ ib. 97 (1126), Μηντζελβουλχάηρ ib. 84 (doc. cit.). || Cfr. ar. *bū 'l-ḫayr* pr. = βουελχάηρ C 146*a* e 162*b* (1178). **6. Μίνζηλ Ζαμούρ** = ar. *manzil zamūr* C 254 (1183), μίνζιλ ζαμμούρ = ar. *id.* ib. 255. || Prob. da ar. z u m ū r, pl. di z a m r 'strumento a fiato simile all'oboe' Wehr. Cfr. ar. m a n z i l z a m ū r C 223, r. 8 (1182) = lat. *mezelzamur* ib. 191. **7. Μίνζηλ Κιρίστων** = ar. *manzil kirišt* C 255 (1183). || Lg. ar. k i r i š t ī 'cristiano'; cfr. ar. *manzil kirištī* C 223, rr. 9-10, 16 (1182) = lat. *meselgresti* ib. 191. **8. Μινζιλκόρτ** = ar. *manzil q.rṭ* C 262*b* (1183), τοῦ χωρίου κόρτ = ar. *id.* ib. 262*a*. || Da ar. q u r ṭ 'erba medica', 'fieno, 'verbena nudiflora' Dozy II 330*b*. **9. Μινζηλκούρμου**: ματθαῖος μινζηλλκούρμου C 89 (1201). || Cfr. ar. q u r m a h 'ceppo d'albero' Wehr. **10 Μινζελλιμήρ**: τοῦ μινζελλιμὴρ οὕτω λεγομένου C 68 (1143), εἰς τὸ μινζηλμήρ C 80 (1172) = ar. *manzil al-amīr* ib. 82, r. 2. **b.** decl.: τοῦ μενζηλλημέρη C 668 (1179). || Da ar. a m ī r (v. ἀμήρ); ora *Misilmeri* (PA). V. Μισηλμέρι. **11. Μίνζιλ νικήτου** = ar. *manzil niǧīṭah* C 276 (1283). || Da gr. Νικήτας. **12. Μινζηλχανέν**: Λέων Μινζηλχανένου Grégoire 102 (1129). || Da ar. ḥ a n ī n agg. 'dolce, soave', cfr. ant. sic. *haninu*, ant. it. *acanino* ArMed 77, nota 126, e il cg. *Canino* (PA). **13. Μίνζιλ χαῤῥέζ** = ar. *manzil ḥarrāz* C 277 (1183). || Da ar. ḥ a r r ā z 'chi scrive amuleti' Dozy I 269*b*, cfr. ar. *id.* = ἐλχαῤῥέζ C 572*b* (1145). Ma prob. è lezione inesatta per ḫ a r r ā z 'calzolaio' Dozy I 361*b*, cfr. *id.* = ἐλχαρέζ C 141*b*, 145*b*, (1178), χαῤῥέζ C 253*b* (1183) e soprattutto ar. *manzil ḫarrāz* C 224, r. 4 (1182) = lat. *menzelcharres* ib. 191. **14. Μίνζιλ χενδούν** = ar. *manzil hindūn* C 283 (1183). || Da ar. * H i n d ū n pr. , ipocor. di H i n d ī 'Indiano' Wehr? Cfr. ar. *manzil hindūn* C 203, r. 3, 229, r. 4 (1182) = lat. *mezelhendun* ib. 180, *menzelhendun* ib. 194. **15. Μηντζηλχουσέειν** Grégoire 83 (1124). || Da ar. Ḥu s a y n pr. (v.Χουσέϊν).

μινούριος agg. 'minore': εις τούς αδελφους μινοῦρίους καταντζαριου T 429 (1265). || Gr. med. μενούριοι «Fratres Minores, ex Ordine S. Francisci» DCG; cfr. *Predicatorum et Minorum fratrum agmina* TabMalf 21 (1234).

μίντενα s. f. 'acqua sulfurea': εἰς τὸν ῥύακα τὸν κατερχόμενον ἐκ τὴν μηντήναν..., διὰ τοῦ ῥύακος τῆς μηντήνας C 18 (1141), ὅπου ἔστιν ὕδωρ λεγόμενον μίντενε..., τὸ ῥυθὲν ὕδωρ μίντενε C 116 (1136?) = T 156, τὸ νερὸν της μίττενας..., πλησίων τῆς μίνττενας C 561 (1143). || Da ar. m i n t i n 'puzzolente'; cfr. ar. *al-'ayn al-mintinah* C 233, r. 8 (1182) = lat. *fons fetidus* ib. 196 e i tt. *Méntina, Míntina* ArMed 292-293, EG I 63.

Μίξενος ep. m.:]ω Μίξενος GL 11 (fine X sec.).

°**μίξις** s. f. 'confluenza': ἕως τῆς μίξεως τῶς δύο ῥυακίων C 18 (1141). || Gr. ant. 'mescolanza'; ma cfr. ἕως τὸ σμύγμα τῶν δύο ῥυακίων ibid., τὴν μίξιν τῶν τριῶν ὁδῶν ActAth VIII 132 (1304), τὸν αὐτὸν ποταμὸν καταρέον ἕως εἰς τὴν μίξιν τῆς θαλάσσου ActAth IX 67 (1513).

μιροδένδρια: v. ἡμεροδένδριον.

Μισάμιτος ep. m.: ἱερεὺς ῥωγέριος μισάμιτος C 448 (1224). || Cfr. ar. *Maṣmūdī* = μοσμούτι C 248*a* (1183).

Μισηλμέρι t.: ὁ ποταμὸς ὁ λεγόμενος τοῦ μισηλμέρι..., ἡ γεφιρα ἡ λεγομένη τοῦ μισηλμέρι C 14 (1134). || V. Μινζελλιμήρ.

μισθαποδότης s. m. 'rimuneratore': του μισθαποδοτου χριστου T 107 (1117), τοῦ μησθαπαδώτου Θεοῦ GSJ 132 (1154). || Gr. tardo *id*. L-S, D; gr. med. *id*. ActAth VI 184 (1259).

Μισθαστόριν t. n.: εἰς Τὸ Μισθαστόριν GR 331.

Μισιάνη: Νικόλαον τοῦ Μισιάνη Z 152 (1086). || Nom. Μισιᾶνον per Μεσιᾶνον? Cfr. *Gualterius de Misiano* Brühl 275 (1151).

Μισίτ t. indecl.: εἰς τὴν ῥύμην μισῖτ τοῦ σιπένι C 31 (1153). || Da ar. volg. m a s ī d, class. m a s ǧ i d 'moschea' (dal secondo il gr. med. μασγίδιον D, K); cfr. in docc. siciliani *Misida* (1121), *quaedam missida diruta* (1179), ecc. ArMed 293-294.

μισόκαλος agg. 'nemico del bene': ὁ μοισόκαλλος καὶ πονηρώτατος ἐχθρός T 175 (1142). || Gr. tardo *id*. L-S.

μισταυρόν: ὑπέγραψα τὸν μιταυρόν GSJ 189 (1167). || Lg. ...τὸν τίμιον σταυρόν ibid.

Μιστράτης ep. m.: πέτρος γραῖκὸς ὑιὸς μοῦλε μιστράτης C 93 (1236). || Da ar. * M i s t r ā t ī etn. di * M i s t r ā t (a h), forma araba per 'Αμήστρατος.

Μίταλον t. n.: προάστειον εἰς τὸ Μίταλον GR 409. || Di lettura incerta -αλ-.

Μιτζέτης ep. m.: βασίλειος μιτζέτης...; ὁ μιτζετής T 185 (1145) = Μετσέτης Z 180 (1102).

Μιτζή ep. f.: βασιλειος υιος μιτζῆς T 285 (1183). || Dal m. Μιτζός.

Μιτζηκένιον t. n.: ἐπικάτο μιτζηκενήου C 560 (1143). || Cfr. l'ep. ar. *m.ǧkānī* (lg. *-ān?*) = μουτζικέν e *m.ǧkān* = μιτζικέν C 140*b* (1178), *tenimentum Michikeni* Brühl 181 (1144), *michiken* Spata I 452, 453 (1286, da doc. gr. -ar. del 1175), ecc., *Miccichè* (C.) IGM 258 IV N.E., 267 III S.O., anche cg. (PA). La traslitterazione greca con -τζ- del toponimo arabo attestato in Edrisi convalida la lezione ar. M i ǧ k ā n scartata dall'Amari, BAS I 99 e 101, in favore di M i ḥ k ā n. V. Μηντζηκίνης.

Μιτζινος ep. m.: προάστειον τῶν παιδίων τοῦ Μιτζίνου GR 171. || V. i segg.

Μιτζόλος ep. m.: Βασίλιος τοῦ μῦρτου τοῦ μιτζόλου C 451 (1225). || Ipocor. di Μιτζός; cfr. Μιτζόλης (At.).

Μιτζοπάππας ep. m.: χορίον... τὸ καὶ πλισιάζοντα τοῦ Μιτζοπάππου GSJ 155 (1156). || Da μιτζός 'piccolo' (v. l'ep.) + παπᾶς; cfr. *Mozzupappa, Muzzupappa* cgg., *Muzzopappa* t. (CZ) DTOC.

Μιτζός ep. m.: νηκόλαος υιος κυρου μιτζου T 345 (1202), μαρνικος υιὸς κυρου μιτζου ib. 346, νικολαος τι ἐπονιμια του μιτζού T 414 (1244). || Cfr. otr. *miććò, minćò* 'piccolo', bov. *miććuna*, ecc. LG s. v. μικιός,ILEIKI, *miććèḍḍa* 'fanciulla', 'ragazza' LG s. v. *μικκέλλα, ngr. dial. μικκιός, μιτζός Andriotis s. v. μικκός; *Miccus Petri de Miccio* CDBa XXIII 55 (1385), *Guillelmus Mizopulli* TabMalf 298 (1301), *Micciò* t. (RC) DTOC, ἀπὸ τοῦ Μίτζου ActAth X 18 (1334), Μιτζόπουλος Mikl-M, Μιτσός (At.). V. μικύς.

Μιτζουρίκης ep. m.: ιωαννου μητζουρικι T 119 e ἀνδρεου μιτζουρίκα T 120 (1122).

μίττενας: v. μίντενα.

Μίττικας ep. m.: στέφανος μίττικας T 299 (1188). || Ipocor. di gr. med. μύτη 'naso' D, *μύττη, da cui bov., otr. *mítti* 'id.' LG; cfr. *Nicolaus grecus Mitica* RatDecSic 438 (1308-1310), *Mìttica* DCC, Μύτικας (At.) e v. Κονδομύττης. O forse è un originario toponimo, con μύτη in senso geomorfico; cfr. ngr. dial. μύττικας 'colle', 'monte' LG l. c., *Míttica* (monte, RC) DTOC, ὁ Μύτικας PPE 32, 45, 73, ὁ Μύττακας ib. 126.

Μιχαήλ pr. m. indecl.: T 131 (1126), 155 (1135), C 668 (1179), ecc., μηχαήλ T 45 (1050), C 600 (1112), ecc., μιχαῖλ T 293 (1187), C 426 (1182), Μικαιλ Pratesi 280 (1219), μηκαλ R II 139 (1198). **b.** **Μιχαήλης** decl.: gen. μηχαήλη C 528 (1188?). **2.** agion.: τοῦ αρχυστρατιγου μιχαηλ T 72 (1092), 307 (1192), τοῦ ταξιάρχου μιχαήλ T 130 (1126). || Gr. tardo (*Settanta*) P-B, da ebr. M i k h a ' e l, nome di un arcangelo, Tagliavini I 328-329, DNI s. v. *Michèle*; cfr. i cgg. *Micale, Miceli* (It. merid.) DCC, DCSO e v. Κονδομιχάνης.

μιχαηλᾶτος agg. 'michelato, con l'effigie di Michele': νόμισμα μιχαηλάτον ἕν... νομίσματα μϊχαηλάτα τέσσαρα T 511 (1112), νόμισματα μιχαηλάτα πεντίκοντα T 513 (1134), νομίσματα τριάκοντα μιχαηλάτα T 514 (1149). || Gr. med. *id*. s. «Moneta aurea Michaëlis Ducae Imp. imagine signata» DCG; cfr. *michalotos* Brühl 83 (1133), *tres solidos michelatos* CDBa III 46 (1094).

Μιχάλδα pr. f.: gen. μιχάλδας T 376 (1226). || V. Μαχάλδα e cfr. *Michalda* CDBa XIII 35 (1273), *Migalda* ib. V 268 (1191), VI 139 (1249), ecc., e il cg. *Migaldi* DSCL.

Μιχαλίτζης ep. m.: περεγρίνου μηχαλίτζη T 425 (1257), ...μϊχαλίτζη T 487 (1273). || Ipocor. di Μιχαήλ + -ίτζης; cfr. *Micalizzi, Michelizzi, Migalizzi* DCC, Μιχαλίτζης Mikl-M.

Μιχίπης pr. m.: ὁ Μιχιπης Grégoire 83 (1124). || Da ar. M u h ī b pr. ib. 86; cfr. ar. *Id*. = μουχίπ C 148*b*, 158*a* (1178) e v. Μουχήβδης.

Μίχριζ pr. m. indecl.: ὁ κάϊτης μίχριζ τοῦ γιάτου C 516 (1133). **b.** **Μιχρίζης** decl.: εκ του μὴχρίζη T 386 (1228). || Da ar. M u ḥ r i z pr. SMS III 419; cfr. ar. *m.ḥriz* = μήχριζ C 136*a* (1178), μούχιριζ ib. 174*a*.

°**μνήμη** s. f. 'ricordo, memoria': ὑπὲρ λύτρου καὶ μακαρίας μνίμι GD 24 (1031).

μνημονευτικός: v. μεμνοτικό.

μνησθία s. f. 'ricordo (dei peccati)': καὶ ἡμεῖς ἕξομεν ἀντὶ μνισθήαν ἔλεος παρὰ κυρίου θεοῦ παντοκράτορος C 28 (1145). || Sta per *μνηστία, tratto da gr. tardo ἀμνηστία 'dimenticanza (spec. di un torto)' L-S.

μογγλειαμίτη: v. Μαγκλαβίτης.

Μοδάκ t. f.: ἰοσφρὲς τῆς μοδάκ C 490 (1180) = *Goffridus de moac* ib. 489. || Cfr. *Graufridus de Moach* DN 152 (1172), *Raynaldus de moac* ib. 194 (1183).

Μόδενα t. f.: τῆς Μόδενας Cañellas 161 (1175); εἰς τὴν Μόδενα GR 480. || Ora *Mòdena*, nome di un villaggio presso Reggio Cal., GR 77, nota 3.

μόδιον s. n. 'moggio (misura agraria e di aridi)': χωράφιον μοδίου γ'..., μοδίου ἑνώς C 435-436 (1183). Pl. μόδια GR 312, 313, σιτάρι μόδια εἴκοσι C 311 (1142?), σιτάρι καὶ κριθάρι μόδια με' C 316 (1157?), ecc.; gen. μοδίων GR 8, 56, ecc. || Gr. tardo (I sec. a. C.) μόδιος 'misura di aridi' L-S, da lat. m o d i u s, gr. tardo (VI sec.) e med. anche μόδιον L, D. Bov. *mundí*, ant. sic. *mundíu* 'id.', attraverso l'ar. m u d d, ma con -ίον, LG s. v. *μουνδίον. **2. Μόδιον** t.: γεόργιος ὦ τοῦ μοδίου C 425 e 430 (1182). || Cfr. Μόδιον τοποθεσία Mikl-M, τὸ Μόδιον PPE 174, 186, τὰ Μόδια G-McD.

Μοΐουν t. indecl.: Γουλιάλμος δε Μοΐουν Ménager *Inv.* 336 (1100-1120). || Da fr. *Moyon* ibid.

μοῖρ s. f. 'parte, porzione': τῆς ἐμῆς μοιρὸς ἐστέρημαι GM 88 (1152), τῆς μοιρός μου ἐστέρημαι ib. 89, ἤ τις ἐξ ἡμῶν διά τινα φιλονικίαν χαῶσι ἀπὸ τῆς μοῖρος † εἰς ἐπέλαχεν αὐτό †, ἵνα ἀνατρέχει πρὸς τὰς ἄλλας μοῖρας GSJ 41 (1054; lg. ...από τῆς μοιρός, ἧς ἐπέλαχεν αὐτῷ). || Ricostruito dalle forme del pl. di μοῖρα. V. Μυρόσμας e cfr. βρίξ.

°**μοῖρα** s. f. 'parte, porzione': pl. μοῖρες GSJ 40 (1054). μύρες C 349 (1183-1222?); επρασά σει τέταρτας μήρας ποδός ελαιας 'una quarta parte' T 484 (1272). || Cfr. bov. *míra* 'fortuna', otr. *id* 'porzione', 'parte' LG, ILEIKI.

μοιράδιον s. v. 'parte, porzione': C 672 (1192), T 462 (1269), ecc., μιράδιον GSJ 219 (1198), μυράδιον T 162 (1130), GM 145 (1195), ecc. Pl. μυράδια GD 44 (1042), C 601 (1155), ecc. || Cfr. gr. med., ngr. μοιράδιν EL, D.

μοιράζω vb. tr. 'dividere': μυράζω T 308 (1192), μιράζω GSJ 248 (1223), μοιράζεται GSJ 48 (1089); cgt. μηράζωμεν GO 113 (1053). Aor. ind. ἐμιράσαμεν T 489 (1277); cgt. μοιράσωμεν GK (1190). Ptc. pf. pass. μοιρασμένη T 114 (1121). **b.** 'dividere, prendendo una parte per sé': ptc. μυράζωντα GSJ 273 (1121). || Gr. med. *id*. D; v. ἰσομοιράζω, μεράζω. Cfr. bov. *miriázo* 'io divido' LG.

μοιρασία s. f. 'divisione': T 48 (1051), μοῖράσια T 125 (1025); τῆς μοιρασίας GSJ 42 (1054); acc. μειρασείαν GO 55 (1052). Pl. acc. μυρασίας T 489 (1277). || Gr. med. *id*. D.

μοιρασμός s. m. 'divisione': acc. μοιρασμόν GSJ 40 (1054). || Da μοιράζω; cfr. ngr. μοίρασμα D.

μοιραστής s. m. 'comproprietario, detentore di una parte': γιὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐκεῖσαι κληρονόμον ἕτερον ἢ μυραστὴν ἢ συνορίτην GK 36 (1181). || Da μοιράζω b; diverso da ngr. μοιραστής 'distributore' D, B.

μοιρέω vb. tr. 'dividere': pres. inf. μοιρεῖν C 336 (1185). || Da gr. ant. μοιράω.

μοίρησις s. f. 'divisione': acc. μοίρησιν GK 58 (1190) = μυρισιν T 304. || Da μοιρέω.

μοιρογράφιον s. n. 'atto di divisione': ἐμοιράσθη ἡ ἐπίκοινος αὐτῶν ὑπόστασιν, καὶ ἐν τῷ κόδικη τοῦ μοιρογραφίου ὀνόμασαν καὶ ἔγραψαν πρότην μοίραν... T 114 (1121). || Da μοῖρα + gr. tardo (I sec.) γράφιον 'prescrizione' L-S suppl., (pap.) 'elenco' D; v. μερογράφιον.

μοιχαλίς s. f. 'adultera': SElia 259. || Gr. tardo (*N. T.*) *id*. L-S, D.

Μοκώρμης ep. m.: Z 180 (1102) = ὁ κόρμος T 185 (1145).

Μολεγάννης ep. m.: λέο υιος τοῦ μολεγαννι T 143 (1130). || Cfr. il t. τὸ Μολογάνι G-McD, o il cg. Μολογιάννης (At.).

Μολέχωσα ep. m.: Γεωσφρὲ τοῦ Μολέχωσα GM 50 (1095).

Μόλορος epit. m.: ὁ Γρηγόριος ὁ Μόλορος GR 243.

Μολουγιότης ep. m.: χωράφιον τοῦ Μολουγιότου GR 519 (Μουλουγιότος nell'indice). || Etn. di *Molochio* (RC) DTOC, da *μολόχιον, dim. di gr. ant. μαλάχη 'malva'? Cfr. bov. *molòχi* 'malva' LG e il seg.

Μολοχᾶς ep. o t. m.: ἄχρι τοῦ ἀλωνίου τοῦ μολοχᾶ C 684 (1178). || Da gr. ant. μολόχη = μαλάχη 'malva' L-S, D + -ᾶς[1] o -ᾶς[3]; cfr. otr. *melòḣa, malòḣa* 'id.', i tt. *Maloḣá, Malaḣá* (RC), *Maraḣá* (ME) LG,. ILEIKI, Μολοχάς, Μολοχάδης cgg. (At.).

Μολυακος epit. ed ep. m.: θεοφυλακτος ὁ μολυακος T 32 (1033), Λέων... ὁ Μολυβακός Schneider 264 (1119).

°**μολύβδινος** agg. 'plumbeo, di piombo': τῇ μολυβδινῇ συνήθει βούλλῃ σφραγισθέν GT 28 (1023).

μολυβδοβούλλα s. f. 'sigillo di piombo': gen. μολυβδοβούλλης C 19 (1141), 424 (1182). || Gr. med. μολιβ(δ)όβουλλον 'bulla plumbea' DCG.

μολυβδόβουλλος agg. 'sigillato con piombo': πλατεῖαν μολυβδοβούλλην C 27 (1145), σιγίλλιον μοληβδόβουλλον T 182 (1145). || Da μόλυβδος + βούλλα.

°**μόλυβδος** s. m. 'piombo': τῇ... βούλλῃ τῇ διὰ μολύβδου GT 19 (1002), βουλλη μολήβδω T 147-148 (1131).

Μολυβενδος ep. m.: κατέρχεται ἕως τοῦ Μολυβένδου GR 394. || Cfr. il t. *Molivendri* (RC) DTOC.

Μομβέρτος pr. m.: μομβερτος κομησταῦλός R II 35, 37 (1144). || Cfr. ant. ted. *Muniperht* Förstemann 1136.

Μομβραΐ t. indecl.: ῥογέριν δὲ μονβραΐ C 303 (1142). || Da fr. M o n t b r a y Ménager *Inv.* 328.

Μομυράχου: ἀνακάμπτει ὁ πρίον ὀρθῶς πρὸς τὴν θάλασσαν ἕως τοῦ Μομυράχου καὶ ἀνακάμπτει τὸ ἐγιαλόν GR 144. || Quello che all'editore sembra un eponimo (ὁ Μομυράχης nell'indice), è più probabilmente un appellativo o toponimo. Cfr. infatti «ostenderunt etiam nobis in eodem vallone et non alio multas mamblachias propter quod vocatur ille vallo Mamblatu, que etiam a quibusdam mamblachium et a quibusdam tassum et a quibusdam landrum vocatur, quibus assumptis animalia moriuntur» Pratesi 395; ed ancora *per vallonem de Memblatu* ib. 61 (1169), 394 (doc. cit.), *cultura Mamblatu in tenimento Cassani* ib. 193, *membrachium* Pirri 1039 (1117), *Conradus de Menbrata* TabMalf 224 (1288). Dunque la parola, da leggersi μομβράχου o μαμβράκου, va connessa ad un termine per 'oleandro', prob. pregreco, attestato solo in antiche glosse come *biblace, viglace, lebracem*, che sopravvive in Calabria nelle forme bov. *plembáći, pilimbáći, plombáći, glimbáci*, regg. *limbáći*, cos. *valëmmákë, vaummákë*, LG. s. v. *βιβλάκιον.

μοναδικός agg. 'monastico':]τὸν μοναδικόν T 516 (1172); τοῖς μοναδικοῖς καὶ ἐν λόφοις ἐνκρυπτομένοις C 361 (1155). || Gr. med. *id*. D.

μονάζω vb. intr. 'essere o farsi monaco': pres. ptc. nom. μονάζω GSJ 189 (1167), f. μονάζουσα R I 259 (1126); acc. m. μονάζοντα Falkenhausen I 192 (1097), f. μονάζουσαν R I 258 (doc. cit.), pl. gen. m. μοναζόντων SElia 540, f. μοναζουσῶν C 70 (1143), dat. m. μονάζουσι C 396 (1105). Aor. inf. μονᾶσαι GSJ 149 (1155). || Gr. tardo e med. *id*. 'vivere in solitudine' L-S ed 'essere monaco' D. V. ἱερομονάζων.

μονακῆς: v. Μοναχή.

Μόνακος ep. m.: ο Μόνακος Pratesi 368 (1230); Μονακου ib. 433 (1261). || Da μοναχός, tramite lat. crist. m o n a c h u s; cfr. it. *mònaco* DEI e *Mònaco* cg. DCI.

μονάπλωμα s. m.: 'specie di indumento': οθωνιν και μοναπλωμα και σκουλαρικιον και καλλίγια και μανδύλιν Z 99 (1097) = ὀθωνὴν καὶ μοναπλω και σκουλαρικοιον... T 80. || Indumento femminile di natura imprecisata; cfr. gr. tardo ἄπλωμα 'velo' L.

μοναστήριον s. n. 'monastero, convento': T 5 (975), C 643 (1099), ecc. (freq.), μοναστήριν R II 32 (1144), μοναστιρην T 542 (s. d.), μωναστίριν GM 163 (1264), μοναστέριν T 138 (1129); gen. μοναστήρι T 118 (1121), 135 (1129), μαναστηρίου GSJ 194 (1171). Pl. μοναστήρια C 316 (1157?); dat. μονασθερίοις GSJ 152 (1156). || Gr. tardo e med. *id*. L-S, D.

μοναστής s. m. 'monaco': pl. gen. μοναστῶν T 81 (1097?). || Iscr. e gr. med. *id*. D.

Μονάστρεα ep. f.: ὁ Κοσμᾶς τῆς Μοναστραίας GL 10 (fine X sec.), ρῶκεριος της μὸναστρεας T 222 (1165). || Dal seg.

μονάστρια s. f. 'monaca': τῆς ἐμῆς ἀδελφῆς τῆς μοναστριας T 376 (1226). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id*. L-S, D, da μοναστής. **2. Μονάστρια** ep.: κωνσταντινου της μοναστρίας T 111 (1118). || Cfr. *Monastra* DCSO; v. Μουνάστρης. **3.** t.: χωρίου τῆς Μοναστρίας GM 163 (1264), κόμαιος (lg. κώμεως, per κώμης) Μοναστρίας GM 191 (1322), κόμεος Μωναστρίας ib. 192. Cfr. *de casale Monastri* RatDecSic 441 (1308-1310).

Μοναφακας ep. m.: ῥηκκάρδου τοῦ μοναφακα T 486 (1273). || V. Μουνάφακα.

Μονάφρης pr. m.: μονάφρις C 562 (1143). || Da *μονόφρυς 'monocolo, privo di un occhio', formato da gr. ant. μόνος 'unico, solo' + ὀφρύς '(soprac)ciglio', 'occhio'.

μοναχή s. f. 'monaca': μαρίνα μοναχή T 77 (1097), ἡ δὲ τιμιοτάτη μοναχὴ κυρὰ μαρίνα C 70 (1143), ecc.; Θεοφανοῦς μοναχῆς τῆς Σικελῆς GR 170, τὴς χῶραφι τὴς μοναχής T 118 (1121); ecc. || Gr. med. *id.*, dal m. μοναχός D. **2. Μοναχή** ep.: λέων τῆς μοναχῆς T 184 (1145), ἰωάννου τῆς μονακῆς C 92 (1236).

μοναχικός agg. 'monastico': τὸ μοναχικὸν ποίμνιον CMG 7 (s. d.); τοῦ μοναχικοῦ συλλόγου καὶ φροντιστηρίου T 49 (1052); βρῶματα μοναχικά CMG 133 (1334). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L-S.

μοναχός s. m. 'monaco': CSS 40, GO 128 (1054), ecc. (assai freq.); μοναχοῦ πρεσβυτέρου GSJ 84 (1127; v. ἱερομόναχος), μονοχοῦ R II 126 (1195). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D, dall'agg. **2. Μοναχός** ep.: ἀρσένιου μοναχου T 217 (1164). || Cfr. i cgg. *Minafò, Munafò* DCS, DCSO, *Monacò* DSCL.

°**μοναχός** agg. 'solitario, isolato': ἀποδίδει... εἰς τὸ μοναχὸν δένδρον GR 253. || Cfr. bov. *manahò*, otr. *manehò* 'solo' LG, ILEIKI. V. Μαναχός.

Μόνδος ep. m.: του κυρ αλεξανδρου του μονδου T 306 (1191). || V. Μοῦνδος.

μονείρονη: ὡς συκκλῆων (lg. συγκλείουν) ἱ δύο ┼ μονείρονη ┼ τοῦ ἐγκρεμνοῦ GSJ 90 (1128). || Forse lg. μουρρόνη 'pareti rocciose', da una base prelat. *murro 'pietra, roccia', *murrōne, a cui risalgono i tt. *Morrone, Murruni* STC 2661; v. Μορρώνης.

°**μονή** s. f. 'monastero, convento': μονή GR 18, 212, ecc. (assai freq., con flessione regolare). || Gr. tardo e med. 'id.', gr. ant. 'sosta', 'luogo di sosta, abitazione' D, L-S; cfr. bov. *moní* 'casa misera e sporca' LG, ILEIKI. V. παραμονή.

μονιμότης s. f. 'stabilità': πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ μονημότητα C 53 (1143-1145?). || Gr. tardo (V sec.) *id.* L-S, D.

μονῆτα s. f. 'zecca': τῆς μουνήτας καὶ χαρακτηρίσεως τοῦ... ῥηγός C 296 (1139), τῆς μονήτης C 98 (1160-1200), τῆς μονήτας C 665 (1173); acc. μουνήταν T 257 (1179), μουνίτην T 348 e 350 (1203). || Gr. tardo μονῆτα 'moneta', 'conio', da lat. monēta 'id.', L. **2. Μονῆτα** t.: εἰς τόπον ἐπιλεγόμενον Μονήτα GSJ 106 (1141), εἰς τὴν μουνίταν T 247 (1176). || Cfr. *Munita* (CZ) DTOC.

Μονόβραος ep. m.: χωράφιον τοῦ Μονοβράου GR 196.

μονοδένδριον s. n. 'albero isolato': ἀνακάμπτη ἡ στράτα καὶ ἐγγίζει εἰς τὸ Μονοδένδρη καὶ ἀποστρέφη εἰς τὴν βαθύαν MénC 322 (s. d.). **2.** in agion.: τοῦ ἁγίου νικολάου τοῦ μονοδενδρίου CMG 159 (1336). || Cfr. gr. tardo μονόδενδρος agg. 'che ha un solo albero' L e i tt. Μονοδένδριον Mikl-M, ActAth X 127 (1392), PPE 58, Μονοδένδριν ActAth X 18 (1334), τὸ Μονοδέντρι G-McD.

μονόδενδρον s. n. 'albero isolato': κάτοθεν τοῦ μονοδένδρου GR 455. || Da μόνος + δένδριον; v. il prec.

μονόκαιρος agg. 'semplice (?)': τροπαριολόγον παλεὸν μονόκερον GR 482. || Gr. med. *id.* 'di tessitura semplice', cfr. εὐαγγέλιον μονόκαιρον ὕφος D.

Μονόλιθος t. m.: ἡ μάκλια τοῦ Μονολίθου GR 524. || Da gr. ant. μονόλιθος agg. 'di una sola pietra'.

Μονομάχος ep. m.: gen.]Μονομάχου GO 41 (1050-1055), Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου GO 55 (1051-1052). || Da gr. ant. μονομάχος s. 'chi combatte da solo', gr. tardo (Strabone) 'gladiatore' L-S, D, anche μονομάχης L.

Μονόμματος epit. m.: φιλίππου τοῦ μονομμάτου C 636, 637 (1223). || Da gr. ant. μονόμματος 'che ha un solo occhio, monocolo'; gr. med. μονομάτης DCG.

μονοπάτιον s. n. 'sentiero': μονοπάτιον R I 135 (1007), T 74 (1093) = GSJ 267, μονοπάτην T 107 (1117), C 361 (1155), ecc., μονοπάτη C 616 (1145); gen. μονοπατήου T 146 (1131). || Gr. tardo e med. *id.* D, L. Cfr. il t. *Mulópata* (RC) DTOC, forse dal pl. di *μονόπατον.

μονοπατίτζιον s. n. dim. 'sentierucolo, viottolo': μονοπατίτζι T 118 (1121). || Dal prec. + -ίτζιον. **b.** μονοπατίτζον Spata I 425 (1132).

μονοπέλεκον 'scure (a un solo taglio': β' μονοπελεκα κε αξϊναρήν T 542 (s. d.). || Da μόνος + πελέκιον. Cfr. *pala una de ferro, marupelliche due, zappecta una* LibVis 28, *marapelago uno de ferro* Mosino *Testi* 109.

Μονόπολις t. f.: ἐν τῶι κάστρωι μονοπόλεως T 53 (1054?). || *Id.* P-B; ora *Monòpoli* (prov. di Bari).

Μονοπολίτης etn. m.: gen. μονοπολίτου e μονοπολιτῶν T 53 (1054?), μονοπολίτου R I 252 (1126); μονοπολῖται T 54 (doc. cit.). || Dal prec.

Μονοπούλια t. n. pl.: εἰς τὰ Μονοπούλια GR 529. || Da gr. ant. (IV sec. a. C.) e med. μονοπώλιον 'monopolio' L-S, D.

μονοπροσώπως avv. 'da solo, senza intervento di un notaio': τὸ παρὸν ἀποδοτικὸν ἔγκραφον μονοπροσώπως ἐποίησά σοι C 323 (1172). || Gr. med. *id.* 'in forma di monologo' L-S, D.

°**μόνος** agg. 'solo': μόνως μου 'da solo' GSJ 248 (1223); pl. nom. μουνοι CMG 32 (1328). || Cfr. bov. *monò* 'solo', 'singolo', otr. *id.* 'semplice', 'non piegato' LG, ILEIKI.

Μονόσκυλλος ep. m.: GSJ 138 (1154), 279 (1133) = T 152, Μονόσκηλλος GSJ 94 (1128); gen. Μονοσκύλλου GSJ 148 (1155), Μονωσκύλλου GSJ 138 (1154); acc. Μονόσκυλλον GSJ 116 (1144), 279 cit. || Da gr. tardo (Strabone) μονοσκελής 'che ha una gamba sola' L-S, STC 2608? Cfr. il t. *Minosciola, Minósciolo* DTOC.

Μονοτερᾶτον t. n.: ὑπὸ τὸ μονοτεράτον T 19 (1019) = *ad montem aratum* T 21 (1024), την τοποθεσιαν μονυτερατου T 32-33 (1034?). || V. μοῦντε.

μονοχοῦ: v. μοναχός.

Μοντάγνο ep. m.: ῥοπέρτος μοντάγνο C 524 (1142?). || Cfr. fr. *Montagne* Dauzat s. v. *Mont.*

Μονταλβᾶνον t. n.: ματθὰς τοῦ μονταλβάνου C 327, 328 (1173); ἡ διαχράτησης τοῦ μούντου ἀλβάνου C 533 (1130-1140?). || V. μοῦντε e 'Αλβάνον.

Μονταλτο- t.: ἰωάννης τοῦ μοντάλτου T 393 (1232). || Da lat. mons (v. μοῦντε) altus; cfr. *Montalto Uffugo* DTOC.

Μοντᾶνος ep. m.: διμίτρι τοῦ μοντάνου T 101 (1114?), 134 (1127), υιταλι του μοντανου T 136 (1129). || Da lat. montānus.

Μοντόρων ep. m.: ἀνδρέας μοντόρων C 524 (1142?). || Da un t. *Montoro* (cfr. TCI), composto tautologico di lat. monte- (v. μοῦντε) + prelat. tauro 'monte'. Cfr. STC 3880.

μόντος s. m. 'monte', in t.: τοῦ μοντος μελώναι R I 217 (1108), ...μελῶνε R I 232 (1110). || Da lat. mons (v. μοῦντε) + lat. mēlo, -ōne 'popone' STC 2506, o piuttosto prelat. *mala 'monte' ib. 2302a; cfr. *Melone, -i*, in vari luoghi, TCI, *Montemilone* (PZ). **2. Μόντος** ep.: γουδελμου του μοντου T 110 (1117). || Cfr. fr. *Mons, Mont* tt. Dauzat-Rostaing.

Μονώντης ep. m.: κωνστου μονωντου T 456 (1269).

Μορενίτης etn. m.: Εὐσταθίου τοῦ Μορενίτου GR 166. || Da *Morano Calabro* (CS), lat. Muranum, DTOC; v. Μουρᾶνον.

μορία s. f. 'gelso (albero)': acc. μορίαν T 27 (1032). || Da gr. tardo (II sec. a. C.) μορέα L-S, D; v. 'Αμουρέα.

Μοριᾶνος ep. m.: ἡ κολτοῦρα μοριάνου T 297 (1188), ...μοριάνων ib. 296. || Da lat. Mauriānus; cfr. Μαυριᾶνος.

μοριέλλα: v. Μουριέλλα.

°**μόριον** s. n. 'parte, porzione': ἵνα δοθήτω ὑπερ ψηχής μου σωτηριας τὼ

εμὸν μερος του αμπελιου... ὃν μοῖ ἔλαχεν μώριον T 191 (1147). || Gr. ant. dim. di μόρος.

Μορίτζης pr. m.: μορίτζης ὁ... ἐπίσκοπος κατάνης C 555 (1125); gen. μορίτζη ib. 554. || Cfr. fr. *Maurice* pr., da lat. *Mauritius*, Dauzat.

Μοριτονίου: v. Μαριτόνιος.

Μορκλῆς ep. m.: Βασίλειος Μορκλῆς e Ἰωάννης τοῦ Μουρκλῆ Z 180 (1102) = T 185 (1145).

Μορμέλλα pr. f.: τῆς κυρᾶς μορμέλλας C 530 (1188?). || Lg. Μοριέλλας? V. Μουριέλλα.

μορολλός: v. Μαρόλλος.

Μόρος t. m.: εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ μόρου T 120 (1122); εἰς τὸν Μορόν (GR 285; Μόρος nell'indice). || Da lat. mōrus 'gelso (albero)' REW; cfr. *(Fiumara di) Muro* DTOC, it. *móro* 'gelso' DEI e v. Μοῦρον.

μορουβέτερε: v. Μουρουβέτερε.

μορρία s. f. 'roccia, rupe': πορεύεται εἰς τὶν ῥάχα ἠταουὴλ καὶ πορεύεται ἄχρι εἰς τὶν μοῤῥίαν καὶ φραγζηκὴν ὀνόματι ζέτε ἠλήτζη T 618 (1146). || Forse da preindoeuropeo * murra 'id.', cfr. ar. *al-murrah* C 240, r. 17 (1182) = lat. *ad murram, que est in capite montis* ib. 200, sic. *murra* 'masso, roccia' ArMed 192. Ma non può escludersi che sia variante di μορία.

Μόρρος ep. m.: τοῦ Βιταλη μώρρου T 213 (1160), κωνσταντινος νοταριος ὁ του μορρου T 407 (1242).

Μορρώνης ep. m.: Κῶνστας Μορρώνης GSJ 80 (1125). || Cfr. *Morrone* cg. e t. (monte, CZ), da prelat. * murro 'pietra, roccia' + -ōne STC 2661, DTOC. V. Μουρούνης, μονειρόνη.

Μορσάτο: v. Μουρσάτος.

Μορτώ t.: τὸ πηγάδιον τὸ λεγόμενον μορτώ C 526, 527 (1142).

Μόρφης ep. m.: εἰς την τοποθεσιαν τοῦ μόρφί..., του ιωαννου μορφι, ...μõρφι..., μõρφί T 283 (1182). || Iscr. Μόρφος, f. Μορφώ P-B. Cfr. *Morfi* t. (CZ) DTOC, Μόρφης (At.). **b. Μορφία** f.: τοῦ ανδρίας τῆς μορφίας R II 57 (1154). || Cfr. *Marfía* (RC, Sic.), *Morfèa* DCC.

Μορχάρης ep. m.: Πέτρος ὁ τοῦ πρεσβυτέρου Γρηγορίου, ὃς καὶ Μορχάρης λέγεται Z 176 (1102).

°**-μός** suff. m. in nomi di azione: v. ἀναπετασμός, ἀποκαθισμός, εἰσκομισμός, ἐνοριασμός, καταλυμός, μοιρασμός, νυμφοστολισμός, παρακρυσμός, περνησμός, πιασμός, συμμερισμός. || Cfr. Psaltes § 377. Il -σ- proviene da -δ- di verbi in -ζω; cfr. -σμός EL.

Μοσάτος epit. m.: γριγοριος... ο μοσατος T 226 (1167). || Forse da ar. maššāṭ 'parrucchiere' De Simone 25; cfr. ar. *al-maššāṭ* = ἐλμοσάτ C 176*a* (1178).

Μοσουούτ pr. m. indecl.: Grégoire 83 (1124). || Da ar. Mas'ūd; cfr. ar. *Id.* = μουσούτι C 162*a* (1178), μουσούτ ib. 175*b*, μουσούγουδ ib. 152*a*.

μοσχάριον s. n. 'vitello': μοὺσχάρην T 171 (1141); gen. μοσχάρου T 337 (1199). Pl. gen. μουσχαρίων CMG 134 (1334). || Gr. tardo (pap. III sec. a. C., *Settanta*) e med. *id.* dim. di μόσχος, L-S, D. Cfr. bov. *muskári* LG, ILEIKI e i cgg. *Mùscari* (da *Μούσχαρης), *Muscarà* (da *Μουσχαρᾶς) DCC.

Μοσχᾶτος: v. Μουσχᾶτος.

μοτερος: v. Μούτερος.

Μουγκαράδα t.: του πορου του λεγομένου μουγκαράδα T 19 (1019).

Μουδίκ t. indecl.: ἄχρι χανδακίου μουδίκ C 49 (1130), μουδίκ (χωρίον) = ar. *al-m.ḍīq* C 275 (1183). || Da ar. maḍīq 'strettoia, passo, gola' Pellegrini 309; cfr. ar. *id.* C 213, r. 3, 214, r. 10 (1182) = lat. *ad locum strictum* e *strictum* ib. 186, ar. *id.* ib. 216, r. 10 = *ad mudicam* ib. 187, ecc., e il cg. *Modìca* (PA).

Μουδικᾶνος etn. m.: μουδικάνος = ar. *al-mūdiqānī* C 269*a* (1183). || Da lat. med. *Modica* (v. Μούτικα) o da Μουδίκ.

Μουέλης t. m.: τοῦ τριωδίου μουέλη C 390 (1094), 392 (1094?), τοῦ ἁγίου πέτρου καλάτι μουέλι C 411 (1116); εἰς τὸν μουέλην C 388 (1092), ...μουέλιν C 412 (doc. cit.).

Μουζικής ep. m.: τοῦ συνόρου τοῦ Μουζικῖ GSJ 41 (1054).

Μουζούρης ep. o t. m.: προάστειον... τὸ ἐπιλεγόμενον Μουζούρη GR 405, προάστειον ἐκτὸ Μουζούρη ib. 406. || Cfr. τοῦ Μουζούρη ActAth VIII 150 (1304), Μουζούρης cg. (At.).

Μουζώαι ep. m.: gen. χούσουν νηφώτη μουζώαι C 123 (1191) = T 315.

Μουκᾶτος ep. m.: νικητᾶς τοῦ μουκατοῦ T 150 (1132).

Μουκάταρος ep. m.: ιωαννης μούκαταρος T 559 (s. d.). || Cfr. l'ep. ἔπιν ἐλμουκέτερι = ar. *ibn al-m.k.tarī* C 140*a* (1178) e v. Μούκταρης.

Μουκούρης ep. m.: Γιόργου τοῦ Μουκούρη GO 144 (1054-1056?). || Cfr. ar. makūr e makkār 'astuto', 'impostore' Wehr.

Μουκταρης ep. m.: ιωαννης μουκταρης T 560 (s. d.). || Da ar. muktārī 'fattore', 'amministratore o esattore di gabelle' Dozy II 462*b*? Cfr. Μουχταρης, Μουχταρόπουλος (At.). V. Μουκάταρος. **2.** in t.: τοῦ αἲν ἐπινμουχτάρι C 318 (1154). || Da ar. 'ayn ibn Muktārī 'fonte del figlio di Muktari'; v. ἄειν, ἔπιν.

μοῦλα s. f. 'mula': acc. sg. μοῦλαν GM 120 (1189), pl. μούλας CMG 132 (1334), 164 (1336). || Gr. tardo (pap. IV sec.) μούλη L-S, gr. med. μούλα D, da lat. mūla; cfr. bov. *múla* LG s. v. μοῦλος. **2.** in tt.: εἰς τῆν βαθεῖαν της μούλας T 435 (1267), εἰς τὸ βαθος τῆς μοῦλης T 476 (1270).

Μουλάρης ep. m.: προάστειον... ὃ λέγεται τοῦ Μουλάρη GR 94. || Da gr. tardo (gloss.) e med. μουλάρι(ον), dim. di μοῦλος, L-S, D; cfr. bov. *muléri* 'figlio bastardo', *mulára* 'mulo' LG, ILEIKI.

Μοῦλε pr. m. indecl.: μοῦλε πιτζιλέων C 27*a* (1145); gen. μοῦλε C 93 (1236). **b. Μουλέ**: ὁ Μουλέ GR 119, μουλές C 533 (1130-1140?), κυρος μουλες T 271 (1181), μωλέ C 685 (1178); gen. μωλέ ib. 684, Μουλέ GO 104 (1053), GSJ 223 (XII sec.), T 85 (1099), ecc., μουλαί T 55 (1058). || Da ar. mawlà 'padrone'; cfr. i cgg. *Molè, Mulè* DCC, DCSO. V. Μουλός.

Μουλεάσεν pr. m.: C 115 (1136?) = T 156. || Da ar. Mawlà Ḥasan pr.; v. Μούλε.

Μουλέβης ep. m.: Μουλ[έβου το]ῦ Κονδοκοσμᾶ GD 48 (1042).

Μουλέτζης ep. m.: GD 30 (1036); gen. Μουλέτζι ibid., 24 (1031). || Ipocor. di Μουλέ.

Μουλίσση t. m.: γουλιελμου τοῦ μουλίσσης..., γουλιελμός ὁ προλεχθῆς τοῦ μουλισσῆς R II 60 (1154). || Cfr. fr. *Moulis* Dauzat-Rostaing s. v. *Moulins*, Ménager *Inv.* 332-336.

Μουλιταν t. (?): σανσῶνε του μουλιταν R II 37 (1144).

Μουλκούσην: v. Βουλχούσεν.

μοῦλον s. n. 'mulo': μουλον ἓν CMG 134 (1334), μουλον α' ὀνικον CMG 159 (1336). **b. μοῦλος** m.: pl. acc. μούλους CMG 151 (1334), 169 (1336), μύλους CMG 128 (1334). || Gloss. -ος DCG, da lat. mulus; cfr. bov. *múlo* LG, ILEIKI.

Μουλός pr. m.: μουλος βεντιας T 121 (1122); gen. μουλου βεντίας ib. 120, νικόλαος του μουλού R I 270 (1131), του μουλου σκώρδου T 233 (1171), μουλου T 238 (1173). || Prob. ellenizzazione di Μουλέ.

μουλτεύω vb. intr. 'ribellarsi': impf. 3. sg. ἐμόρτευε C 534 (1130-1140?). Aor. ind. 3. pl. ἐμόλτευσαν τῆς ἀφρικῆς CSS 36, ἐμούλτευσαν ib. 105. || Gr. med. *id.* DCG.

μοῦλτος o **-ον** s. 'ribellione': τοῦ μούρτου τῶν τερρερίων C 471 (1123), τοῦ μούρτου CMG 98 (1332). || Gr. med. (VIII-IX sec.) μοῦλτος L, μοῦλτον DCG, da lat. tumultus, per aplologia di τοῦ (του)μούλτου, Psaltes 107-108, 186.

Μουνάστρης ep. m.: νικόλαος μουνάστρης C 467 (1280?); gen. μουνάστρι ib. 466, του μουνάστρη ib. 465. || Ricostruito dal f. Μονάστρια.

Μουνάφακα ep. m.: γαλτερΐου μουνάφακα e ῥηκκαρδου τοῦ μουναφακα T 486 (1273). || V. Μοναφακα.

Μοῦνδα ep. f.: λέον τῆς μούνδας T 174 (1142); τοῦ ιωαννου μουνδα ib. 175. || Dal m. Μοῦνδος.

Μουνδαλήνης ep. m.: πέτρος μουνδαλήνης C 342 (1218).

Μοῦνδος epit. m.: Βασίλιον των Μουνδόν MénC 339 (1128). ‖ Da lat. m u n d u s, - a, - u m 'pulito, puro', 'elegante, raffinato'. Cfr. *Mundus* CDBa II 300 (990), Morea 74 (1013), ecc., e i cgg. *Mundo*, *Munno* DCC, DCS; v. Ἐλμούνδου, Μόνδος.

μουνδουάλδος s. m. 'tutore, procuratore': μουνδουάλδος C 460 (1269); προκουράτορος καὶ μουνδουάλδου T 467 (1269), C 465 (1280?); μουνδουαλδον T 415 (1245), προκουράτορα καὶ μουνδουαλδον T 531 (1251); μουνδουαλδώρων = *mundualdorum* Cannizzaro 182. ‖ Da lat. med. *mundualdus*, a sua volta da long. m u n d w a l d, FEW XVI 580, DEI s. v. *mondualdo*.

Μουνδούφας ep. m.: Ὁ Μουνδούφας GSJ 221 (XII sec.); τοῦ Μουνδοῦφα GSJ 91 (1128), 188 (1167).

μουνῆτα: v. μονῆτα.

μουνοι: v. μόνος.

Μουνσόρον t. n.: κατέρχεται ἐκ τὸ μουνσόρον C 314 (1144?).

Μοῦνσος ep. m.: κάϊτος τανκρὲς γαμβρὸς νοταρίου μούνσου C 89 (1201). ‖ Cfr. fr. *Mons* (da t.) Dauzat e v. Δεμοῦνς.

Μουντανάρης e **-ος** ep. m.: γριγοριος μούνταναρος T 496 (1283); gen. μουντανάρι ib. 495. ‖ Da lat. med. *montanarius* 'montanaro' DCL; cfr. *Montanari -o* DCC, Μοντανάρης (At.).

μοῦντε s. indecl. 'monte', nei tt. che seguono. ‖ Da lat. m o n s, m o n t i s. V. anche ἐμπελλέρημόντου, Μονοτερᾶτον, Μονταλβᾶνον, Μοντάλτο-, Μοντόρων, μόντος. **2. Μουντεκαλβέλλον**: εἰς τὸ ἐπάνω μουντεκαλβέλλον T 19 (1019). ‖ Cfr. Monte *Calvello* TCI (in prov. di Foggia), dal dim. di lat. c a l v u s. **3. Μοῦντε Κασσῖνον**: μονῆς τοῦ ἁγίου υενεδίττου του μοῦντε κασσίνου T 10 (1000), ...κασίνου T 24 (1032). ‖ Ora *Montecassino* (prov. di Frosinone). **4. Μουντεμέλιον**: ῥουμβέρτος τοῦ μουντεμελιου. **5. Μουντεπερσίγιον**: εἰς την στράταν τοῦ μουντεπερσιγίου T 19 (1019). **6. Μουντεσάρκος** ep. m.: βαρθολομαίου μουντεσάρκου T 439 (1267). ‖ Cfr. *Montesarchio* (prov. di Benevento). **7. Μουντεφρέση**: εἰς τὸ μέρος τοῦ μούντεφρεσε T 23 (1029).

Μούντη t. f.: ἰωάννης τῆς μουντης T 264 (1180).

Μουντίκλια t. n. pl.: εἰς τὰ Μουντίκλια GR 523. ‖ Da lat. m o n t i c u l u s; cfr. il diffuso *Montecchio* TCI.

μούντου ἀλβάνου: v. Μονταλβᾶνον.

Μουρᾶνον t. n.: αλβερτος τοῦ μουράνου R II 38 (1144). ‖ Da lat. M u r ā n u m, ora *Morano Calabro* (CS), dial. *Muranu* DTOC; v. Μορενίτης.

Μοῦρβοι t. m. pl.: διαμένη εἰς τοὺς μούρβους C 358 (1099?). ‖ Cfr. *Murba*, *Murfa*, ecc., prob. relitto del sostrato, da collegare col tarant. *mórbo* 'moriccia, quantità mista di terra e pietre uscita da' fabbrichi disfatti' EG Introd. 40, II 31.

Μουριέλλα pr. f.: μουριέλλα C 550, 551 (1102), Μοριέλλα GM 75 (1146) = C 345, Μωρέλλα Falkenhausen II 449 (1209), μουρέλλα R II 118 (1193); gen. μουριέλλας C 549 (doc. cit.), T 246 (1176), μωριέλλας C 471, 472 (1123), μοριέλλας ib. 471, μωρέλλας R II 43 (1145); acc. μουριέλλαν C 661 (1160). ‖ Cfr. fr. *Muriel*, *Murielle* Dauzat; *Muriel* e gen. *Murielis* Morea 143 (1109), *Muriellis* gen. DN 14 (1115), *Muriella* ib. 153 (1172), e i cgg. *Moriella* DCSO, *Moliella* (PA). V. Μορμέλλα.

Μουρικιώτης etn. m.: κυρον ζαχαρίαν τὸν μουρικηότην T 267 (1180). ‖ Da Μούριξ o *Μουρίκιον.

Μουρῖνοι ep. m. pl.: εχει αυτον αφειἐρωσιν ἐκ τῶν μουρίνων T 558 (s. d.). ‖ Cfr. il t. *Murínu* (CZ) e il cg. (etn.) *Muriniti* DTOC, DCC.

μούριξ s. m. 'murgia': διά τοῦ ποδὸς τοῦ ἐκεῖσε λεγομένου μούρικος R I 248 (1124); ἀποδίδει εἰς τὸν μούρικα R I 197 (1092). ‖ Termine del sostrato, da cui lat. m ū r e x 'pietra appuntita' REW, it. *mùrgia* 'roccia' DEI. Cfr. *in capite*

murice alte DON 166 (1133), *per muricem ipsam* Kölzer 46 (1195), *iuxta ipsa serra ad murice* CDCajet 24 (934) e i tt. *le Murge* (otr. *ta Múrika* LG s. v. *μούρικον), *Murge*, *Murgetta*, *Murici* (da *Μουρίκιον?) DTOC. V. Μουρικιώτης.

Μουρισᾶνος ep. m.: Λέων Μουρισάνος GSJ 146 (1155), περεγρίνος μουρισάνος T 490 (1277); gen. Μουρισάνου GSJ l. c., T 440 (1267) e 489 (doc. cit.). ‖ Da Μοῦρον.

Μουριτᾶνος ep. m.: ανδρεου μουριτάνου T 208 (1159). ‖ Da Μοῦρον.

Μουρκλῆ: v. Μορκλῆς.

Μούρμερον t. n.: κωνσταντινος νοτάριος ὁ του μουρμερου T 414 (1244), εις τον αγιον βασῖλειον του μούρμερου T 429 (1265), ρωγεριον τοῦ μουρμέρου T 491 (1281). ‖ Cfr. *Múrmuro* t. (RC), *Múrmura* cg. e t. DTOC, da lat. m u r m u r, - u r e - 'mormorio' STC 2660. **2.** ep.: βασιλεῖου μουρμερου T 476 (1270).

Μοῦρον t. n.: Τὸ Μοῦρον GR 75, 230, ecc.; τοῦ Μούρου GR 498, 499. ‖ Da gr. ant. μόρον 'mora, gelso'; cfr. bov. *múro* 'mora di gelso e di rovo' LG s. v. μῶρον, ILEIKI, cal. *muru* NDDC, ngr. μοῦρο 'id.' D e il t. *Muro*. Ma v. Μόρος, nonché Μουρισᾶνος, Μουριτᾶνος.

Μουρουβέτερε t. indecl.: τόπιον ὅπερ λέγεται μούρου υέτερε T 22 (1024), εἰς τὸ μουρουβέτερε R I 152 (1049), παρὰ τὴν τοποθεσίαν τοῦ μορουβέτερε R II 66 (1156). ‖ Da lat. m u r u - v e t e r e - 'muro vecchio'.

Μουρούνης ep. m.: Σεργίου Μουρούνη GM 111 (1178), ...Μουρούνου ib. 112 = C 349 e 351, κυροῦ [...] μουρρουνου T 400 (1233). ‖ V. Μορρώνης e cfr. *Alferio de Murrones* CDVerg II 384 (1131), *Lucas Morronus* CDBa XXV 105 (1430) e i cgg. *Morone*, *Murone* DCC.

Μουρούτζης ep. m.: τοῦ Μουρουτζι GR 471. ‖ Prob. sta per *Μαυρούτζης; v. Μαυρούτζωνες e cfr. *Muruzzus* CDBa XX 54 (992).

Μουρσάτος ep. m.: Πελεγρῖνος Μουρσάτος Falkenhausen II 450 (1209); Ῥικκάρδου στρατιώτη τῇ ἐπονυμία Μορσάτο ib. 449.

μουρσίον s. n. 'mirto': τοῦ μουρσίου R II 65 (1156); τῷ μουρσίω R I 192 (1086). Pl. τὰ μουρσία R I 182 (1076). ‖ Prob. ricostruito da μυρσίνη 'mirto', o μύρσινος 'di mirto'; cfr. gr. tardo (pap. II sec.) μούρσινος 'colore di mirto' L-S.

Μοῦρτζος ep. m.: Ἰάκωβος Μοῦρτζος GSJ 242 (1222). ‖ Cfr. Μουρτζος (At.).

μοῦρτος: v. μοῦλτος.

Μουρτουλίτης epit. m.: θεώριανὸς ἱερευς ὁ μουρτουλιτης T 530 (1227). ‖ Da μοῦλτος + -λύτης (da λύω); 'chi dissolve la ribellione'; cfr. ngr. λύτης 'solutore (di enigmi)' D.

Μουσαρᾶς epit. m.: Βασίλειος ὁ Μουσαρᾶς Z 178 (1102). ‖ Da gr. tardo (VI sec.) μουσάριον 'specie di ciambella' + -ᾶς[1] o -ᾶς[2].

Μοῦσας ep. m.: κωνσταντινου μοῦσα T 462 (1269). **b. Μοῦσες**: μοῦσες υἱὸς σωλιμέν C 115 (1136?); gen. ἔπβην μοῦσε C 488 (1172). ‖ Da ar. M ū s à pr.; cfr. ar. *Id.* = μοῦσε C 128*b* (1145), 157*a* (1178), ὁ μούσες ib. 157*b*. V. μοῦσιτρακλά. **2.** t.: τοῦ ποταμοῦ μοῦσε..., εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν μοῦσεν C 550 (1102). ‖ Da ar. W ā d ī M ū s à 'Fiume di Mosè', ora *Simeto*, Pellegrini 331. V. Λετημοῦσα.

Μουσελά t. indecl.: φιλήππου τοῦ μουσελά C 684 (1178). ‖ Da ar. m u ṣ a l l ā h 'oratorio', 'locus magnus sub Iove, ubi preces publicae quibusdam diebus ab incolis oppidi habebantur' Freytag II 517*a*; cfr. *Musalà* (RC) DTOC.

Μουσέρρας ep. m.: γεώργιος μουσσέῤῥας C 27a (1145); υασηλήου μουσερρα T 204 (1155), ιωαννου μουσέρρα T 259 (1179).

μούσζαοῦρσος: γουδελμός μάνου μούσζα-οῦρσος γουλελμου R I 270 (1131). ‖ Lg. γουδέλμος μανουμούσζα, οὖρσος γουλ[ι]έλμου.

μοῦσιτρακλά: περνὰ τὸν ποταμὸν καὶ ὑπάγει ἐκ τῶ επάνω μερος τοῦ μοῦσιτρακλά T 102 (1115?). ‖ Lg. τοῦ Μούση, τρακλά e v. Μοῦσας.

Μοῦσκας ep. m.: ιῶαννης μοὺσκας T 475 (1270); gen. μοὺσκα ib. 476, 477. || Da lat. m u s c a 'mosca'; cfr. *Mosca* DCC.

Μουσκιαρός ep. m.: νοτάριος νικόλαος μουσκιαρός C 433 (1183).

Μουσκλής ep. m.: μαρκίσιος μουσκλής C 460 (1269); ἰωάννης τοῦ μουσκλή C 426 (1182), ἰωάννου μουσχλή C 430 (1182).

Μουσκώ pr. f.: τῆς κυρὰς μουσκούς R II 146 (s. d.). || Dal m. Μοῦσκας.

Μουσουλέων t. m.: το χοράφηὸν τω ωντα ης τον μουσουλεοντα T 553 (s. d.). || Da μουσο- (cfr. Μουσούλης ipocor., At.) + Λέων.

Μουσουνούτης ep. m.: γέρων ἀέτης μουσουνούτης (ἀγαρινός) C 320 (1154).

Μουσούρης ep. m.: νηκολάου μοῦνσουρι T 7 (984), λέων ὁ μουσούρι T 236 (1173), μουσόρη e μουσουρη T 77 (1097), Μουσούρι GSJ 103 (1138?). || Cfr. Μουσούρης, Μουσουράδες Mikl-M, Μουσούρης (At.).

Μουσπάχ pr. m.: χωράφιον τοῦ μουσπάχ C 48 (1190). || Certo dall'arabo.

Μουσσανός t. m.: ἐκ τὸν μουσσανόν CMG 174 (1336). || Cfr. *Mussano* (CS) DTOC, da lat. M u s s i u s Schulze + ā n u m. Lg. ἐκ τὸ -όν?

μουσσέῤῥας: v. Μουσέῤῥας.

Μοῦστα t. f.: ἄρχεται ἐκ μεγάλου τινὸς ῥύακος ὅστις λέγεται μοῦστα..., ἐκ τοῦ ῥύακος τῆς μοῦστε C 18 (1141). || Da ar. m i s ṭ a h 'avvallamento con acqua stagnante' Kazimirski I 1105*b*; cfr. *Musta* TCI 55 B 3, ArMed 343.

Μούστακας ep. m.: Λέων Μούστακας GM 146 (1195). || Da gr. tardo *μούσταξ = ant. (dor.) μύσταξ 'mustacchio' L-S. Cfr. *Iohannem cognominatum mustaca* Schneider 261 (1100), ὁ Μούστακας t. PPE 163. Non è esclusa una lettura Μουστακᾶς; cfr. ngr. μουστακᾶς 'baffuto' B, con -ας², gr. tardo e med. μουστάκιον L-S, D.

μούσταξ s. m. 'spazio pianeggiante': ἀνέρχεται τὴν χαίτην χαίτην ἄχρι τοῦ μούστακος C 294 (1131?). || Da ar. m i s ṭ a ḥ 'id.' ArMed 63, nota 108. Cfr. *flomarella Mustach* Pirri 1042 (1145). **2. Μούσταξ** ep. m.: προάστειον τοῦ Μούστακος GR 63. || V. Μούστακας.

μουστάρι s. n. 'mosto': T 429 (1265). || Da μοῦστος + -άριον¹; cfr. bov. *mustári* 'id.' LG, ILEIKI. Invece gr. tardo (pap. VI sec.) μουστάριον 'misura di vino' deriva da μοῦστος + -άριον².

Μουστοξίδης ep. m.: Βασίλειος Μυστοξίδης GR 533; ἀπὸ Μεγαλοῦς τοῦ Μουστοξίδου GR 517. || Da μοῦστος + gr. tardo (pap. III sec. a. C.) ὀξίδιον, dim. di ὄξος 'vino ordinario', 'aceto', L-S? Cfr. Μουστοξύδης cg. B, *Mustuscidi* t. (RC), forse bov. *mustrošíði* 'acetosella' LG s. v. ὀξείδιον.

μοῦστος s. m. 'mosto': gen. μούστου T 397 (1232?), C 640 (1291); acc. οἶνον μοῦστον CMG 34 (1328). || Gr. tardo (pap. V sec.) e med. *id.* L-S, D; v. μουστάρι.

μουσχάριον: v. μοσχάριον.

Μουσχᾶτος ep. m.: GSJ 280 (1133) = T 153, Μοσχᾶτον T 11 (1000), Z 177 (1102); gen. Μοσχάτου GSJ 53 (1098), 122 (1149), ecc.; Μουσχάτον GSJ 279 (doc. cit.), Μοσχάτον GSJ 97 (1128). || Da μοῦσχος (gloss.) = lat. m u s c u s DCG + -ᾶτος; cfr. *Muscatus* CDCv I 162 (911), Morea 50 (965) CDBa I 86 (1035), Μοσχάτος Mikl-M.

μουσχλή: v. Μουσκλής.

Μουτάρενα ep. f.: τὸ ἀπόριν της μουτάρενης T 546 (s. d.). || Da Μούταρης + -αινα.

Μούταρης ep. m.: ιωαννου μουταρι T 278 (1182), τό χῶραφηῶν του μουταρή e η ωδὸς του μουτὰρη T 172 (1141). **b. Μούταρος**: πέτρος μούταρος T 293, 294 (1187); gen. μουταρου ibid., νοταριου ιωάννου σουφραγαρι του μουτάρου T 277 (1182). **2. Μούτερος** ep. m.: βονος μουτερος T 164 (1140), ιωαννης μουτερος e γαρτεριος μοτερος T 271 (1181); μουτερου ib. 272, 125 (1125), 133 (1127), ecc. **3.** t.: εις το χωρίον

μουτέρου T 164 (1140), ης χωραν μουτερου T 270 (1181). V. Μουκταρης.

Μούτζα t. f.: εἰς Τὴν Μούτζαν GR 356. || Da lat. * m u t i u s agg. 'mozzo' REW; cfr. *Muzza* (RC) DTOC. V. Μανουμούσζας.

Μουτζαῖος pr. m.: ὁ μουτζαῖος τοῦ σιμμακκας R II 135 (1198).

Μουτζαφάλλος ep. m.: γεοργιος μουτζταφαλλος T 559 (s. d.). || Da cal. *muzzare* 'mozzare', lat. * m u t i u s (v. Μούτζα) + gr. ant. φαλλός 'membro virile'.

Μουτζουκλ(')κης ep. m.: Προάστειον τοῦ Μουτζουκλ(')κη GR 169. || Da μοῦτζος 'mozzo' (v. il prec.) + lat. c i r c u l u s (v. Κρίκλον)? Cfr. cal. *cricchiu* 'ciocca di capelli arruffati, ciocca di capelli posticci, cernecchio' NDDC, sic. *cricchia* 'chierica, tonsura', 'capo, testa', 'cresta' VS.

Μούτικα t. f.: ὁ ἅγιος ἀνανίας τῆς μούτικας CSS 26 = ar. *mūdiqah* ib. 27, r. 4. || Da gr. tardo (II sec. a. C.) Μότυκα o Μότουκα, lat. *Mutycensis* etn. P-W, ora *Mòdica* (RG), prob. relitto mediterraneo EG II 30; cfr. *Raynaldus de Modica* DN 56 (1145) e v. Μουδικᾶνος.

Μοῦτος epit. ed ep.: Γουλιάλμος Μοῦτος GM 66 (1135); Πασχαλίου τοῦ Μούτου GM 111 (1178) = C 350. || Da lat. m u t u s; cfr. i cgg. *Lo Muto, Mùtolo* (PA).

Μουφᾶς ep. m.: Συνάτορα τοῦ Μουφᾶ GSJ 274 (1121).

μουχαλλέτ: v. μαχαλλέτ.

Μουχαμέτου pr. m. indecl.: ὁ κάϊτης μουχαμέτου C 303 (1142). || V. Μουχούμμετ. Cfr. bov. *mahamètta* 'diavolo' LG, dal nome del profeta.

μουχάνδιδα s. n. pl. 'cuscini': λεντζούλους τέσσαρα, κοῦπέρτας δύο ἐκ μετάξου, μουχάνδιδα δύο καὶ κορτίναν T 356 (1211). || Da ar. m a ḫ ā d i d, pl. di m u ḫ a d d a h 'id.', ArMed 298-299.

Μουχήβδης ep. m.: βασιλίου μουχήβδου C 465 (1280?). || V. Μιχίπης.

Μουχλούφ pr. m. indecl.: C 81 (1172) = ar. M a ḫ l ū f ib. 82, r. 18. || Cfr. ar. *Id.* pr. = μουχλούφ C 132*b* (1151), μαχλούφ C 141*a*, 148*a* (1178), ecc. V. Μαγγλούφας.

Μουχούμμετ pr. m. indecl.: ἔβην μουχούμμετ C 488 (1172), μουχούμμουτ C 516 (1133). || Da ar. M u ḥ a m m a d; v. Μουχαμέτου.

μοχθηρόν s. n. 'somaro' o 'mulo' (?): ὑποζύγια β' ὀνικᾶ δ' βοηδια καματερὰ δ'... μοχθηρα μικρά τε καὶ μεγάλα κεφάλαια ξ' CMG 103 (1332), μοχθυρά CMG 159 (1336); ἀπὸ πρωβάτων ἐγίδων κεφαλαίων λα' ἀπο μοχθερῶν ογγιαι β' CMG 26 (1328), ἐκ ταῖς δεκάταις τῶν προβάτων ἐγίδων καὶ μοχθρῶν ογγιαι α' CMG 21 (1328). || Gr. med. *id.* 'asinus' DCG, μουχτερόν 'id.' D. Ma si noti la presenza di ὀνικά nella prima attestazione.

Μόχθης ep. m.: Νηκόλαος Μόχθης GSJ 146 (1155), 168 (1159); Νικολάου ὁ τί ἐπονιμία τοῦ Μόχθου T 171 (1162). || Cfr. ὁ Μοχθής ActAth VIII 243 (1321).

μοχθρῶν: v. μοχθηρός.

μπαρτολομαῖος: v. Βαρθολομαῖος.

Μυγᾶς t. m.: ὁ μύλος τοῦ μιγά C 450 (1225), τινα μυλον τὸ λεγόμενον μυγάν ib. 499. || Da gr. med. μύγα 'mosca' (ant. μυῖα) + -ᾶς³? Cfr. bov. *míga*, otr. *mía* LS s. v. μυῖα, ILEIKI e il t. *Mujà* STC 2690, Μυγιᾶς cg. in Grecia DCC.

Μυγισινος epit. m.: νικολαου του μυγισινου Di Matteo 464 (1338).

Μυκκιοῦνα t. f.: εἰς τὴν Ἄσπρην Μυκκιοῦναν GSJ 218 (1198).

°**Μυλαί** t. f. pl.: εἰς μυλάς CSS 34 = ar. m ī l ā ṣ ib. 35, r. 7, εἰς τὸ μιλάς ib. 104; gen. μύλων C 439, 440 (1217), 552 (1137), 530 (1188?). || Di qui, tramite la forma araba, l'attuale *Milazzo* (ME) EG 27, 47, I 63; cfr. *milacium* C 528, 529 (doc. cit.).

Μυλαῖον t. n.: ὁ διαχωρισμός τῶν συνόρων μυλαῖου καὶ τῶν ἀχάρων..., εἰς τὸν μύλον τοῦ μυλαίου C 314 (1144?), τοῦ μιλέου ἀντιχρεὶς τοῦ

ἁγίου μάρκου..., ἀπὸ τοῦ λιβίριν ἄχρι τοῦ μιλέου C 533 (1130-1140?). || Da gr. tardo (I sec. a. C.) μυλαῖον 'mulino' L-S.

μυλαῖος s. m. 'mugnaio': ὁ μυλαῖος = ar. a l - ṭ a ḥ ḥ ā n C 168*a* (1178). || Gr. tardo *id.* agg. 'che lavora in un mulino' L-S.

μυλέες: v. μηλία.

Μυληναρόπολλος ep. m.: παῖδες καλοκῦρι μυληναροπόλλου T 297 (1188). || Ipocor. di Μυλινάρης.

Μυλινάρης ep. m.: βασίλειος μυλυναρις T 94 (1106); gen. οὔρσου μιλυνάρης T 174 (1142). || Da gr. tardo (VI sec.) μυλινάριος 'mugnaio' (con influsso di lat. m o l i n a r i u s) L; cfr. bov. *milinári*, otr. *mulinári* LG s. v. μυλωνᾶς. V. il prec. e Μηλίνας.

μύλος s. m. 'mulino': CMG 4 (s. d.); gen. μύλου GR 455, 488, CMG 99 (1332), ecc., μῆλο GO 58 (1052?); acc. μύλον GR 300, 411, ecc., τὸ μύλον C 5 (1097). Pl. gen. μύλων 244, CMG 103 (1332), μυλόν CMG 159 (1336); acc. μυλους CMG 125 (1334); ma v. anche μοῦλος). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D; cfr. bov., otr. *mílo* m. LG, ILEI-KI. **2. Μύλος** t.: τῆς ὑπεραγίας θεωτόκου τοῦ μύλου C 322 (1172); εἰς τοὺς Μύλους GD 46 (1042).

μυλοστάσιον s. n. 'mulino': GR 9, 91, ecc.; gen. μυλοστασίου C 404 (1109), μειλοστασίου GO 117 (1053?), μυλωστασίου R I 172 (1061). Pl. μυλοστάσια C 358 (1099?), μυλοστάσηα Holtzmann 340 (1083); gen. μυλοστασίων C 357, 359 (doc. cit.). || Cfr. gr. med. μυλοστασία 'id.' DCG *Appendix*, μοϊλοστάσια ActAth V 138 (1008), μυλοστάσιον ActAth IX (1310; anche μυλοθέσιον ib. 67, a. 1513).

μυλόστατον s. n. 'mulino': εις το μιλοστατον καφούρνον T 467 (1269).

°**μύλων** s. m. 'mulino': τοῦ ὑδραγογίου του μίλονος R I 198 (1092). || Gr. ant., tardo e med. μυλών, -ῶνος, ma talora anche μύλων L-S, D.

Μυλωνᾶς ep. m.: Μυλονάς GR 265, 299; gen. Μυλωνᾶ GK 42 (1232) = T 395, Μυλονᾶ GR 156, μηλονά T 556 (s. d.). || Cfr. gr. med. Μιχαὴλ μυλωνᾶς ActAth VIII 105 (ca. 1300), ngr. μυλωνᾶς 'mugnaio', da μύλων + -ᾶς[1], EL e il cg. Μυλωνάς (At.).

Μυλωνικός ep. m.: Γρηγόριον Μυλωνικόν Z 153 (1086). || Da gr. tardo (pap. II sec.) μυλωνικός 'mugnaio' L-S.

Μυνδόνια ep. f.: ιωαννην τόν υιον της μῦνδόνιας T 255 (1179).

Μυρεψός ep. m.:]μυρεψὸς υἱὸς ἄννας C 662 (1160). || Da gr. ant. μυρεψός 'profumiere' L-S, D.

Μυρμίκουδης ep. m.: Παῦλος καὶ Νικόλαος Μυρμίκουδις GR 415. || Lg. Μυρμηκούδης? Cfr. gr. tardo (I-II sec.) μυρμηκώδης 'simile a formica' L-S.

Μυρόλιος ep. m.: γουλιάλμι μυρολίου C 316 (1157?).

Μυρομάννα t. f.: χωρίον μυρομανα R I 214 (1108); gen. μυρομανας R I 219 (1108), μυρομάννης R II 124 (1195), μυρομαννᾶς T 72 (1092). || Ora *Mormanno* (CS), dial. *Murmannu*, *Murumannu* DTOC; cfr. *de Muromanna* R II 115 (1186), *castrum Maromandi* Vendola p. 185 (1324), *Murumanneḍḍa* (CS) DTOC, *Millimannu* (RC) ib. Da germ. *M a r i m a n n u s, *M e - STC 2396. Ma la forma greca fa pensare a un composto di gr. ant. μύρον 'profumo' + gr. tardo (I sec.) μάννα f. 'polvere o grani d'incenso, o (*Settanta*) n. 'manna' L-S.

Μύρος ep. m.: στέφανος του μύρου τοῦ λούππουλου T 150 (1132). || Da gr. ant. μύρον 'profumo'; cfr. Μυρίδης, Μυρογιάννης (At.)? Ma Μυροῦ, nello stesso doc., lascia il dubbio che si tratti di un toponimo.

Μυρόσμας: τὴν μῦραν τήν με ἐπιλαγχάνουσαν τοῦ μυλοστασίου..., καὶ ἥμυσι τῶν σαλίνων τῆς Μυρόσμας GO 140 (1054-1056?). || Lg. τῆς μοιρός μας 'della nostra porzione' e v. μοίρ.

Μυροῦ (?) t. gen.: τοῦ καστελλου τοῦ λεγωμενου τοῦ μυροῦ T 149 (1132). || Da prelat. *m u r r o 'pietra, roccia' (cfr. *Castromurro* TCI 47 A 3), o da lat. *m ū r u l u s dim. di m ū r u s

STC 2661. Lascia però dubbiosi -υ- < -u-. V. Μύρος.

Μύρτιλον t. n.: Τὸ Μύρτιλον GR 225; ὑπεραγίας Θεστόκου τοῦ Μυρτίλου GR 73, χωράφιον τοῦ Μυρτίλου ib. 80. || Cfr. ngr. μύρτιλλο 'frutto del mirto' D.

Μύρτον t. n.: gen. μύρτου C 418 (1136?, 1151?), 428 (1182), 450, 451 (1225), ecc., μήρτου C 436 (1183). || Da gr. med. μύρτον per gr. ant. μύρτος D; ora *Mirto* (ME). **b.**: τοῦ ὕδατος τοῦ μύρτου C 516 (1133) = ar. *mārtū* ib. 517, r. 2. || Casale scomparso; cfr. *Mirto* (Monte e Fiume) TCI 49 D 5 (presso Partinico, PA). V. Μέρτου. **c.**: ἄχρι τοῦ Μήρτου GSJ 125 (1151). || Cfr. *Mirto* DTOC. **d.** pl.: τὰ Μῆρτα GSJ 142 (1154). || Cfr. *Mirta* DTOC.

Μύρων pr. m.: Μύρονος τοῦ καὶ γεγονότος χαρτουλαρίου τῶν Σχολῶν GR 18 (1002). || *Id.* P-B.

μυσταγωγία s. f. 'cerimonia sacra, liturgia': ἐπιτελουμένης καὶ τῆς θείας μυσταγωγίας ἐν ταῖς ἑβδοματικαῖς περιόδοις κατὰ τετράδα τε καὶ παρασκευήν C 54 (1143-1145). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

μυσταγωγός s. m. 'prete iniziante, catechista': του μυσταγωγοῦ κυρ φάλκου T 111 (1118). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

μυστολέκτης s. m. 'depositario dei misteri': (τῶν μοναχῶν) τῶν τοῦ θεοῦ μυστολέκτων R II 60 (1154). || Iscr. e gr. med. *id.* D; v. il seg.

μυστολόγος s. m. 'depositario dei segreti': τοῦ κῦρ νικολάου τοῦ μυστολόγου τοῦ μακαρίου κόμιτος καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ νέου αὐθέντου συμεῶνος C 401 (1105) = μυστολέκτου Falkenhausen I 176, nota 12.

Μυστοξίδης: v. Μουστοξίδης.

Μυτζικήσης etn. m.: Ἀνδρέου ὁ Μυτζηκήσι GO 156 (1056), ...τοῦ Μυτζικύσει GO 163 (1056?). || Da Μιτζηκένιον?

Μώδιος ep. (?) m.: μωδιος ρουκερι T 136 (1129). || Da μόδιον?

μωλέ: v. Μουλέ.

Μώνιας ep. m.: νικολαου μώνια T 444 (1268). || Lg. Μονίας, da μόνος + -ίας[2]? Cfr. Μονιας (At.), *Monèa* DCC.

μῶνφρείδου: v. Μαμφρέδης.

Μωρέλλα: v. Μουριέλλα.

N

-ν-: davanti a consonante velare v. -γ-, davanti a labiale v. -μ-.

νά: v. ἵνα, νεῦσας.

Νάκατι t.: ἀργοῦ χωραφίου τοῦ λεγομένου νάκατι C 49 (1190). || Da ar. n a q a ṭ 'affrancato' Dozy II 715*a*; forse nom. Νάκατης ep.

ναμεν: ομολογουμεν... οσοτι αναλαβώμενοι και εχειν και ναμεν απο σου... πασας προηριμενας χρισουν ωγκηες Di Matteo 465 (1338). || Sta per gr. ant. νέμειν 'possedere'.

Νάμπαρος ep. m.: ιωάννης νάμπαρος T 440 (1267), 491 (1277); gen. ναμπάρου T 439, νάμπαρου T 488 (docc. citt.). || Cfr. *Iohannes Nappari* Vendola 3192 (1310), 3324 (1325), da lat. med. *nappa* 'poculum, crater, scyphus' DCL + - ā r i u s?

Ναναϊνάς ep. m.: ἰωάννου τοῦ ναναϊνά C 56 (1143-1145?).

Νανδόγερος pr. m.: σικονόλφου ἀδελφοῦ νανδόγερου T 144 (1131). || Cfr. ant. ted. *Nandgaer*, *Nandeger*, ecc. Förstemann 1150. Molto prob. è forma longobarda.

Ναονίτης etn. m.: διακείμενα ἔνδον καλῖπολιν ἐν τῇ ρύμη τῶν ναονήτων T 515 (1167?). || Cfr. lat. *populo empurii Naunae*, forse nella zona di Gallipoli (LE), DTS s. v. *Nauna*, LG s. v. ναός.

°**ναός** s. m. 'chiesa': GR 516, 531, ecc. (freq.), τω αγλαώφορον ναόν T 448 (1268); εἰς τὸν πανσεπτων νναόν..., εἰς τον τιουτὸν νναόν R II 97 (1174). || Gr. ant. 'tempio'; v. νεός.

ναπακτιτήσις: v. Ναυπακτίτισσα.

Νάπλος ep. m.: Ἰωάννου Νάπλου Müller 21 (1401).

ναπολιτάνου: v. Νεαπολιτᾶνος.

νάπτας: v. ναύτης.

ναργύρον: v. Ἀνάργυροι.

Νάρδων: ἀπὸ τῆς γονηκῆς μου ὑποστάσεως τῆς λεγομένις τοῦ Νάρδων GO 80 (1053). ‖ Il N- è di lettura incerta. È probabile un rapporto con gr. ant. e tardo νάρδος ο -ον 'nardo' L-S, D; cfr. i tt. *Nardi Paladina* e *Nardéa* (CZ; da -έας[3]) DTOC.

Νάρος t. m.: τοῦ νάρου C 17, 18 (1141), 24 (1144); ἐκ τὸν νάρον C 18 cit. ‖ Cfr. ar. N ā r ū BAS I 97, ora *Naro* (AG, anche fiume) *Petrus de Naro* De Citella I 229 (1187) e i cgg. *De Naro, Denaro, Dinaro* (PA).

Νάσαρ pr. m. indecl.: τοῦ Νάσαρ GR 183, 296, Νάσαρ στράτωρος GR 295; Βασίλειόν τινα, τὸν ἐπιλεγόμενον Νάσαρ SElia 481-482. ‖ È nome semitico di un personaggio bizantino (SMS I 556); cfr. ar. N a ṣ . r = νάσαρ C 138*a*, 162*a* (1178), *casale Nassari* e *Nasari* DN 17 (1127) e *Násari* cg. e t. DTOC.

Νάσαχ ep. m. indecl.: παρὰ χάσενη ὑιοῦ νάσαχ C 69 (1143), τοῦ ἔπεν νάσαχ C 471 (1123).

νασίδα s. f. 'terreno fertile lungo il letto di un fiume': ὅτι ἐκράτει χωρὶς τῆς νασύδας τῆς ὑποκάτω τὸν δρόμον..., ἕως οὗ εἰς τὸν μέγαν ῥύακον ἀντικρὺς νασύδαν C 308 (1142). ‖ Da *νᾱσίς 'isoletta'; cfr. gr. ant. e med. νησίς 'id.' L-S, D. Per -ᾱ- (dor.?) in luogo di -η- cfr. gr. tardo (dor., pap. III sec. a. C.) νᾱσῖτις agg. f. 'di, appartenente a un'isola' L-S; bov. *nasída*, regg. *nasida*, mess. *nasi(t)a* 'terreno fertile lungo il letto di un fiume' LG s. v. νησίς; *a Nasida dicta Apsicha* DN 11 (1115).

Νασίτης etn. m.: Λέον πρεσβύτερος... Νασίτης GK 24 (1024). ‖ Dal seg. Cfr. il f. Νοκερίας Νασειτεῖδος Strazzulla n° 94.

Νᾶσος t. m. e f.: χώρας νάσου C 423 (1182), τοῦ νάσου e τῆς νάσου ib. 425 e 430, 431 (1188), ecc., εἰς τὸν νάσον C 520 (1134). ‖ Da gr. ant. (dor.) νᾶσος = νῆσος f. 'isola', gr. tardo (pap. III sec. a. C.) anche 'terreno inondato dal Nilo', (nelle Tavole di Eraclea) 'terreno alluvionale' L-S; è assai poco verosimile un etimo lat. n ā s u s 'naso', donde 'punta, estremità' EL II 32. Ora *Naso* (ME); cfr. *Basilius de Naso* De Citella I 237 (1287), *Nasum* RatDecSic 563 (1308-1310). V. i precc. **b.** τόπος ὁ λεγόμενος Νάσος GR 435. ‖ Cfr. *Naso* (RC), contrada fra il fiume Amendolea e due ruscelli, DTOC.

Ναυπακτίτισσα etn. f.: τῆς θεοτόκου τῆς ναυπακτιτήσης, ναπακτιτήσις, νεπακτιτίσης, νεπακτιτήσης, νεπακτίτησησι C 55-56 (1143-1145?), ναπακτικτίσεις ib. 57; ἐν τῇ μονῇ τῶν ναυπακτιτησσῶν e -ησῶν ib. 54. ‖ Da gr. ant. Ναύπακτος P-B.

ναυτηγοῦ: πουλίτας θυγατρὸς μαράλδου ναυτηγοῦ R II 133 (1198). ‖ Lg. ναυπηγοῦ, da gr. ant. ναυπηγός 'costruttore di navi'.

°**ναύτης** s. m. 'marinaio': pl. acc. νάπτας T 220 (1165).

νδάρου λέοντος κουτζανίτου C 302 (1142) = νοταρίου Spata III 482. ‖ Lg. νοταρίου o νοτάρου.

Νεαπολιτᾶνος ep. m.: νικόλαος νεαπολιτάνος T 440 (1267); υαρθωλωμαιου ναπολιτάνου T 372 (1219). ‖ Etn. di Νεάπολις P-B, ora *Napoli*.

Νεῖλος pr. m.: ἡγούμενως κυρ νειλος e καθηγουμένου κυρ νειλει R I 262 (1125), ἡγούμενον τῆς μονης τοῦ ἁγίου ἀναστασίου τούνομα νεῖλος R II 13 (1134); Νήλου καθηγουμένου τοῦ Ἁγίου Ἠλήου τοῦ Σπηλαιώτου GM 98 (1163); acc. νίλον R I 222 (1114), νεῖλον ib. 225. ‖ Gr. tardo *Id.* e Νῆλος, Νῖλος P-B, Νεῖλος Mikl-M, dal nome del fiume *Nilo*; cfr. it. *Nilo* Tagliavini II 313-314, *frater Nilus* Vendola 3447 (1324). V. Ἀχνεῖλος. **b.** **Νίλων**: Νίλονος μοναχοῦ GD 48 (1042), Νιλο Pratesi 433 (1261). **2.** agion.: βιβλίον τοῦ ἁγίου Νίλου τὰ συγγράμματα GR 273.

νεκροτάφιον s. n. 'cimitero': ἕως τὰ νεκροτάφια C 481 (1148). ‖ Iscr. e gr. med. *id.* L-S suppl., D, L.

Νεκτάριος pr. m.: Νεκτάριος... ἱερομόναχος GM 193 (1325); Νεκταρίου ἡερωμωνάζοντος GM 98 (1163); κῦριν Νεκτάριον GSJ 252

(1236). ‖ *Id.* P-B; Mikl-M, da gr. ant. νεκτάρεος agg. 'nettàreo, fragrante'. V. Νηκτάριος.

Νέμες pr. m.: C 115 (1136?) = T 156. ‖ Da ar. N i ' m a h; cfr. ar. *Id.* = νήγμες C 132*a* (1151), νίγμε C 137*a* (1178), ecc.

°**νέμω**: v. νάμεν.

νεόκαμοι: οὗτοι εἰσὶν οἱ νεόκαμοι τῶν ἀνωτέρων ὀνομάτων C 3 (1095?). ‖ Lg. gr. ant. νεόγαμοι 'sposi novelli'. Sono figli e fratelli di servi della gleba, che vengono aggiunti ad un precedente elenco come capi di nuove famiglie; cfr. τὰ ὀνόματα τῶν ἐζευμένων παίδων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν C 150 (1178).

Νεοκαστρίτης ep. m.: πὰνκὰλλου νὲοκὰστρὶτου T 117 (1121), ιωαννης τοῦ νέωκαστρίτου T 201 (1154). ‖ Etn. dal seg.

νεόκαστρον s. n. 'castello nuovo': ἐν τῇ μεγάλῃ μέσι τοῦ ἀνοικοδομηθέντος νεοκάστρου μεσήνης C 521 (1137); ἐν τῷ ἀνοικοδωμιθέντι νεόκαστρον πόλεως μεσσήνης C 353 (1201) = νέω κάστρω GM 150; νέον κάστρον GM 116 (1188). ‖ Gr. med. *id.* D. **2. Νεόκαστρον** t. n.: GR 324, 326; gen. Νεουκάστρου GR 510. ‖ Ora *Nicastro* t. (CZ) e cg. (It. merid.) DCC; cfr. *Neocastro* Mosino *Testi* 40 (1452), *Necastro* ib. 137 (1466).

°**νέος** agg. 'nuovo', in agion.: μονῆς τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Νικολάου τοῦ Ναίου GSJ 252 (1236).

νεός s. m. 'chiesa': εἰς τὸν νεόν GSJ 58 (1098), εἰς τὸν σφὸν νεόν CMG 86 (1330), εἰς τὸν αὐτὸν ναῖον CMG 19 (1328; ma anche εἰς τὸν αὐτὸν ναόν ibid.). ‖ Da gr. ant. (att.) νεώς 'tempio'; v. ναός.

νεῦσας: δότε τõ τὰ γίδια ἠπάγετε μεθ' αὐτῶ νεῦσας δῖξι τὰ σινόρια C 506 (1100-1200?). ‖ Lg. νά σας δείξῃ: «Dategli il suo (la somma pattuita), andate con lui, affinché vi mostri i confini». La frase, che chiude un atto concernente la compravendita di un terreno e redatto interamente in arabo, è rivolta evidentemente ai confratelli dell'abate acquirente.

νεοστός agg. 'nuovo': ἐν τῇ ναιοστῇ μονῇ T 88, 89 (1101). ‖ Da gr. ant. νέος incrociato con νεωστί 'recentemente'; v. ἐγνεοστοῦ.

Νεόφυτον t. n.: χωράφιον ὃ λέγεται Νεόφυτον GR 293. ‖ Dal seg.

Νεόφυτος pr. m.: Νεόφυτος GSJ 161 (1156), Νεόφητος GSJ 153 (1156); τοῦ μοναχοῦ νεοφύτου C 684 (1259), προάστειον τοῦ Νεοφύτου GR 118, 120; acc. νεόφυτον C 441 (1217). ‖ *Id.* P-B, Mikl-M; cfr. *frater Neophitus* Vendola 3449 (1324). V. Νηαίφητος.

Νεοφωτίστης ep. m.: ἰωάννης νεουφωτίστης T 331 (1198); νεοφωτίστου C 87 (1196), νεοφώτου C 86 (1191). ‖ Dal seg.; cfr. Νεοφώτιστης Triandaphyllidis.

νεοφώτιστος agg. 'illuminato di recente dalla grazia divina, convertito di recente': νεόφῶτιστα πνευματικᾶ τέκνα..., τῶν αὐτῶν νεόφωτίστων CMG 17 (1328). ‖ Gr. tardo e med. *id.* L-S suppl., D, L.

νεπακτιτίσης: v. Ναυπακτίτισσα.

Νεπιτῖνοι t. m. pl.: εἰς τοὺς Νεπιτίνους GSJ 137 (1154). ‖ Ora *Nipitino*, presso Stilo, ib. 135, nota 4. Da gr. tardo (Esichio) νέπιτα 'nepitella' L-S, prob. un originario etnico; cfr. *Nipotino* STC 2724a e il cg. *Nèpita* DCC.

Νεργινοός t. m.: Χωράφιον εἰς τὸν Νεργινοόν GR 216.

Νέρεζα t. f.: τῆς πηγῆς λεγομένης νερέζας C 314 (1144?). ‖ Cfr. *Nereza, a fonte Neresa* Brühl 162 (1143), Vallone *Neresa* presso Alcara Li Fusi (ME) ibid.

νερεοῦ: πέτρος τοῦ νερεοῦ T 393 (1232). ‖ Lg. Νερετοῦ e cfr. νορετοῦ.

Νερετινός ep. m.: Θεώδωρον Νερετηνὼν GSJ 164 (1159). ‖ Etn. dal seg.

Νερετόν t. n.: νερετοῦ T 531 (1227), νερετου T 513 (1134), νερέτου T 514 (1149). ‖ Da gr. tardo Νήρητον, lat. *Neretini* etn., P-B; cfr. *in Neritone* Brühl 82 (1133), *Guillelmus de Nereto* Pratesi 217 (1204). Ora *Nardò* (LE) DTS, ma anche *Nardó* (torrente, CZ) DTOC. V. νερεοῦ, νορετοῦ.

νερόν s. n. 'acqua': GR 459, MénC 323 (1076), C 315 (1144?), ecc., νέρον GSJ 41 (1054), τὸν νερον Spata I 312 (1217) = τὸ νερόν C 441, τὸν νερὸν τὸν ζωντᾶ R I 227 (1120); gen. τοῦ νεροῦ T 200 (1154). Pl. νερά C 320 (1154), 550 (1102), T 174 (1142); gen. τον νερόν T 200 (1154). || Gloss., gr. med. *id.*, da gr. tardo (iscr., pap. VI sec.) νηρόν, a sua volta da gr. ant. νεαρός 'fresco' L-S, D, L; cfr. bov., otr. *nerò* LG s. v. νηρόν.

Νέσες t. indecl.: τοῦ χανδακίου σέϊτ καὶ νέσες C 49 (1190).

Νεσθώριος pr. m.: το ἀναθοιμα ὅπερ εκληρωνόμησε ἄριος καὶ νεσθῶριος T 234 (1171). || Da Νεστόριος P-B.

Νέτος t. m.: εις το εκείθε ποταμού νέτου T 389 (1229). || Da gr. ant. Νέαιθος, ora *Neto* (fiume, CZ) STC 2720, DTOC; cfr. *de salenis nostris Neti et Merchedusi* Pratesi 339 (1225). **2.** Νέτος n.: τὸ νέτος CSS 30, 101, 102 = ar. *an-nāṭus* ib. 31, rr. 1 e 4. || Da gr. ant. Νέητον, Νέαιτον o lat. N ē t u m; cfr. *Odo de Neta* DN 14 (1115). Ora *Noto* (SR), con influsso arabo; cfr. in Edrisi *Nūṭus* BAS I 73, *Mattheus de noto* DN 83 (1159?), *Torinus de noto* DN 151 (1172), *Henrici comitis Note* DN 152 (1172), *Tancredus de Notho* DN 56 (1145), *in terra Noto* RatDecSic 1618 (1366).

νεύβα s. f. 'turno (di acqua per irrigazione)': ἡ ἀγωγὴ τοῦ ὕδατος ἤτοι τὰς εἰρημένας δύο νεύβας C 609 (1103). || Da ar. n a w b a h 'turno' ArMed 305.

Νηαλάτης ep. m.: κονστας νηαλατης = *costa niblat* T 78 (1097; doc. bil.). || V. Νιβλάτης.

Νηκτάριος pr. m.: Νηκτάριος καθηγούμενος GSJ 241 (1222); acc. Νηκτάριον ib. 242. || V. Νεκτάριος e cfr. *Nictarius* Vendola 5275 (1327), *Nictarus* RatDecSic 578 (1308-1310).

νηφάλαιος agg. 'vigile, attento': ὡς νηφάλαιος ἀγαθὸς ἐργάτης CMG 13 (1328); νηφαλαίω τῶ φρωνίματι CMG 40 (1328). Avv. **νηφαλαίως**: νηφαλαίος... καὶ διὰπείρος CMG 87 (1330); compar. σπουδεώτερον καὶ νηφαλαιώτερον ib. 71. || Gr. tardo (IV sec.) νηφάλιος e νηφάλαιος 'id.' L, gr. ant. νηφάλιος 'privo di vino', (*N. T.*) 'sobrio' L-S.

νηφαλαιότης s. f. 'vigilanza, perspicacia': ἵνα... σπεύσης ἐν νηφαλαιῶτητι εἰς ἀνάκτησιν καὶ ἀνακαίνησιν τῶν δῦο κέλλων CMG 81 (1330). || Da gr. tardo (IV sec.) νηφαλιότης 'id.' L, (gloss.) 'sobrietà') L-S.

Νῆφος pr. m.: gen. νίφου T 305 (1191); acc. Νήφον GSJ 242 (1222), νίφον C 338 (1188). || *Id.* P-B. **b.** **Νήφων**: GSJ 227 (1214), 249 (1223), GM 192 (1325), Νίφων GSJ 76 (1114), T 311 (1192); gen. νῆφωνος R II 32 (1144), Νίφονος GD 48 (1042), GM 214 (1189), Νίφοντος GSJ 76 cit.; acc. κυροῦ νηφῶνα C 468 (1331-1335?). || Νήφων, -οντος P-B, Νήφων e Νίφων Mikl-M.

Νηφωτη ep. m.: gen. χούσουν νήφωτη μουζωαι T 315 (1192) = νηφώτη C 123.

Νιαίφητος ep. m.: γουλιελμος τοῦ νιαιφητου R II 139 (1198). || V. Νεόφυτος.

Νιβλᾶς ep. m.: Νικολάου Νιβλά Schneider 262 (1119). || Da lat. tardo (gloss.) n i b u l u s 'nibbio', prob. da lat. m i l v u s, DEI + -ᾶς[1] o -ᾶς[2]. **b.** **Νιβλᾶδες** pl.: τὸ σύνορον τῶν Νιβλάδων doc. cit. 263.

Νιβλάτης ep. m.: Κώνστας Νιβλάτης Z 158 (1096) = νηαλατης T 78. || Etn. da *Νιβλᾶς, *Νεβλᾶς, a sua volta da lat. e b u l u m, e b u l u s 'ebbio, sambuco selvatico', + -ᾶς[3]; cfr. it. *nìbbio, nébbio, lébbio*, lat. med. *niblum* (1347, a Parma) 'id.' DEI, regg. *névulu* 'ebbio, sambuco nano' NDDC e i tt. *Neblá* (dial. *Nevrá* o *Nervá*), *Negulá* (RC) DTOC.

Νιέλης, -ος pr. m.: ὁ κυρος νιέλης R I 209 (1102), νιελός R I 205 (1100), Νιέλ, καΐτες Κατάνες Ménager *Inv.* 284 (1103); gen. νιέλε R II 33 (1144), νιέλλου T 276 (1181); τὸν κυρον νιέλιν R I 208 (doc. cit.), νυλων R I 214 (1108). || Dallo scandinavo N i a l l Ménager *Inv.* 283; cfr. *Niele de Policastro miles* Pratesi 212 (1207). **b.** ep.: νικόλαν νιέλλην C 316 (1157?). || Cfr. *Nieli* DCC, DCSO, *Niella* DSCL. V. Φελνιέλης.

Νιερος pr. m.: ϊλαρίονος μοναχοῦ, υιοῦ νιερου ἑρολύχου T 515 (1167?).

Νίκαια t. f.: τῆν τιη΄ αγιων θεοφωρων πατερων των εν τι νηκαια υπογραψαντων T 282 (1182), νηκαε R II 99 (1174). || *Id.* P-B, Mikl-M, it. *Nicea*.

Νίκανδρος ep. m.: νικολάου νικάνδρου C 317 (1154); acc. τὼν Νήκανδρων GD 45, 46, (1042). || *Id.* P-B, Mikl-M. **2.** agion.: μετόχιον τοῦ ἁγίου νικάνδρου 294 (1131?), μονῆς τοῦ ἁγίου νηκάνδρου C 371 (1176).

Νίκας ep. m.: ιωάννου νήκου T 455 (1269). || Cfr. Νικᾶς P-B o Νίκας (At.)?

Νικάσης pr. m.: τοῦ κυροῦ Νικάσι GL 10 (fine X sec.), τοῦ κυρ νικάση R II 149 (s. d.). || Νικάσιος P-B.

Νίκης ep. m.: ριγκάρδος νίκης T 432 (1266) e ρικκαρδου νίκης ib. 431, ρικκαρδος νίκης T 434 (1266) e ρηγκάρδου νίκης ib. 433. || Cfr. il t. fr. *Nice* (*Nizza*), da gr. Νικαια, lat. *Nicaea*, Dauzat-Rostaing.

Νικήτας pr. m.: MénC 324 (1076), C 670 (1185), ecc., Νικίτας GO 125 (1054), GSJ 68 (1102), νηκητας T 360 (1213); gen. Νικήτα GR 474. **b.** Νικήτης: T 229 (1168), 393 (1232) e νικύτης ib. 396, Νηκητις Morea 74 (1009), νηκητεις T 8 (984); gen. νικήτου T 83 (1098), 84 (1099), νικέτου e νιχέτου C 57 (1143-1145?), Νικίτου GO 124 (doc. cit.). || Νικήτας e Νικήτης P-B, anche Νικέτας Mikl-M. Cfr. *Niceta* Pratesi 4 (1065), *Nicheta* ib. 91 (1188?), *Nichita* ib. 267 (1217), DN 56 (1145), *Nicetus* Vendola 3378 (1324) e i cgg. *Nicita*, *Nocita* DCC, DCSO, *Niceto* DCS. V. Κακονίκητος, Κονδονικήτας. **2.** agion.: ὁ Ἅγιος Νικήτας GR 335; τοῦ Ἁγίου Νικήτα GR 29; εἰς τὸν Ἅγιον Νικήταν GR 237. || Cfr. *Nicolaus de Sancto Nichito* De Citella I 67 (1287), *Santonocito* t. IGM 270 III N.O. e cg. (PA).

Νικητώ pr. f.: gen. νικήτου συνβίου νικολάου C 71 (1146), τῆς αὐτῆς νικήτω ib. 72, Νικητοῦ GO 64 (1051-1053?). || Dal m. Νικήτας; cfr. gr. med. Νικητώ ActAth VIII 244 (1321).

Νικηφόρος pr. m.: GL 10 (fine X sec.), C 73 (1146), ecc., νικηφώρως T 132 (1127), νικήφορος = ar. *niğifūr* C 145*a* (1178); gen. νικηφορου T 229 (1168), Νηκηφόρου GSJ 223 (XII sec.), νικιφόρου T 353 (1204), νικοφόρου R II 136 (1198), νικηφι R II 56 (1145). || *Id.* P-B, Mikl-M. Cfr. *Nichiforus* DN 163 (1177), Pratesi 394 (1239), ecc., e i cgg. *Nicefòro, Nicèforo, Nocìforo* DCC, anche *Nicifòrio, Nocifòra, Nucifòra* DCSO, DCS. **2.** t.: ἐκ τῆς διακρατησεως ρῶκκας νικηφωρου = *de Nichifola* T 85-86 (1099; doc. bil.); εἰς τον νικήφορον το επὶκάτω της μέσης T 255 (1179).

Νικόδημος pr. m.: GM 76 (1146) = C 346, νικοδημος e νικοδῖμος T 93 (1106), Νικόδειμος GD 46 (1042); Νικοδίμου GK 24 (1024); κυρ νϊκόδημον T 145 (1131). || *Id.* P-B, Mikl-M. Cfr. it. *Nicodèmo*, tramite lat. N i c o d ē m u s, Tagliavini II 419, DNI, *Nicodèmo* cg. DCC, DCSO, DSCL. **2.** agion.: τοῦ Ἁγίου Νικοδίμου GK 42 (1232) = T 395, GK 58 (1190) = T 303, 304, ecc.

Νικόλαος pr. m.: GK 24 (1024), 58 (1190), GR 51, 463, ecc. (assai freq.), *Id.* = ar. *niqūlah* C 479*a* (1145); gen. Νικολάου GO 74 (1052), GR 161, ecc.; acc. Νικόλαον GR 51, ecc. || *Id.* P-B, Mikl-M. **2.** agion.: ὁ Ἅγιος Νικόλαος GR 371, 387; τοῦ Ἁγίου Νικολάου GO 137 (s. d.), GR 143, ecc., τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Νικολάου GO 41 (1050-1055), GD 60 (1061), ecc. || *Id.* Mikl-M.

Νικολέττας pr. m.: πλησιον νικολέττα πελεγρινου..., ὡ προρηθεις νηκολαος πελεγρίνου T 203 (1155); gen. Νικολέττου GSJ 255 (1245). **b.** ep.: Λέων Νικολέττας Z 177 (1102); μαύρου νικολεττου T 322 (1194). || Ipocor. del prec.; cfr. Νικολέτης, Νικολέτος Triandaphyllidis, *Leo Nicoletta* Mirazita 152 (1097), *Nicolettus* De

Citella II 11 (1298), *Nicoletta*, *Nicoletti* DCC.

Νικοσαΐα t. n. pl.: τῶν νικοσαίων C 290 (1096), νικουσέων C 318 (1154). || Ora *Nicosia* (EN); cfr. ngr. Νικωσία (Cipro), da Λευκωσία, EG I 65.

Νικότας pr. m.: νικότας καλιωνάς C 416 (1125?). || Lg. Νικόλας ο Νικήτας.

Νικότερα t. f.: gen. ἐν τω ἄστει νικοτέρας T 318 (1193), 338 (1200), νικωτερας T 239 (1173), 331 (1198) e καστρον νικοτέρου ib. 330. **b.** n. pl.: ἐν τω ἄστει νικωτερων T 237, 238 (1173), 241 (1174). **c. Νικώτρα**: εἰς τὰ νικώτρα C 27 (1145). **2.** ep.: οἱ παῖδες νικώτρε = ar. a n - n i q ū ṭ - r a h C 249*b* (1183). || Ora *Nicótera* (CZ), da un nome di persona *Νικότερας 'prodigio di vittoria' (νίκη + τέρας n.) STC 2733, DTOC (?). Cfr. il cg. *Nicotra* (It. merid.) DCC.

Νικουριάκτης ep. m.: τὸ σίνορον τοῦ Νικουρίακτου GSJ 247 (1223).

νικοφόρου: v. Νικηφόρος.

Νίκων pr. m.: Νίκων νοτάριος GO 177 (s. d.), Νίκον καθηγούμενος GD 60 (1061). || *Id.* P-B, Mikl-M. **2.** agion.: ὁ ἅγιος νίκον CSS 48, ...νίκων ib. 108; τοῦ ἁγίου νικῶνος C 294 (1131?).

νικώτρε: v. Νικότερα.

Νίλεγ ep. m.: μαρτῖνος υἱος νιλεγ C 654 (1173). || Da ar. N ī l i ǧ pr.; cfr. ar. *ḥiṣṣah an-nīliǧ* C 210, r. 13 (1182) = lat. *ad culturam nilig* ib. 184.

Νίλων: v. Νεῖλος.

νίουρος agg. 'nero', in t.: ῥωπερτ λακκου νίουρου R II 35 (1144). || Da it. merid. *niuru*, lat. n i g r u - 'nero'.

Νιυκυτεύτε ep. m. indecl.: λέο τοῦ νιύκυτεύτε T 143 (1130).

Νιφάντα t. f.: τόπιον Ἡ Νιφάντα GR 320.

νιχέτου: v. Νικήτας.

νιψιος: v. ἀνιψιός.

-ννω: c. -ώννω.

Νοβητός t. m.: ὁ ποταμὸς Νοβητός Schneider 273 (1200); acc. νοβιτόν Schneider 270 (1140). || Da lat. * n o v ē t u m 'novale'; ora *Novito* (RC) STC 2749, DTOC.

νόβος agg. 'nuovo', in t.: v. Καστρονόβον, Μασανόβα. || Da lat. n o v u s.

Νογάριτος ep. m.: γεόργιον νογάριτον C 416 (1125?) = νογαριτον Spata I 262. || Lg. Νογαρίτην, etn. da *Nugaria* (XIII sec.), *Nohara* (a. 1146), ecc., ora *Novara di Sicilia* (ME), da sic. ant. *noara* 'piantagione di poponi, zucche, ecc.'. Il termine è di sicura origine araba, ma la base ne rimane incerta; cfr. ArMed 306-307.

Νοέμβριος agg. 'novembre': τοῦ νουεμβρίου μηνός C 96 (1243); μηνὶ Νοεμβρίῳ GD 49 (1042), T 154 (1134), ἐν μην νοεμβρίω C 610 (1103), μῆνι νωυέμβριω T 353 (1204); τὸν νοέμυριον μῆνα T 22 (1026?). || Gr. tardo *id.* L; cfr. bov. *novèmbri*, otr. *id.* e *noèmbri* LG.

°**νοθεῖος** agg. 'spurio': δορουμαι σι και τουτο οσσους δ αν εχυς νοθιους φερειν εκ τας περιεξυς χωρᾶς ανθρωπους λαϊκοὺς μοναχους ἱερις τε καὶ καλογραιὰς του ιναὶ αυτους ανεπαφοὺς εν τι αγια του θεου εκκλησια T 81 (1097?). || Si tratta del permesso di accogliere (ἀπλικεύειν) nel feudo ecclesiastico elementi 'non indigeni, non nativi del luogo' (νοθιους), in qualità di servi della gleba. V. ὀθνεῖος.

νοθετοῦμεν: v. νουθετέω.

νομαδία s. f. 'pascolo': σὺν τοῦ ἀμπελίου καὶ χωραφίου καὶ λιβαδίου καὶ νομαδίας καὶ χέρσων τόπων GR 325. || Gr. tardo *id.* L-S, D.

νομαδιαῖος agg. 'adatto a pascolo': νομαδιαῖοι τόποι GR 148 = T 556 (s. d.). Gr. tardo *id.* L-S, D; cfr. gr. med. τὴν νομαδιαῖαν γῆν ActAth V 160 (1016), γῆς νομαδιαίας ActAth VIII 131 (1304).

νομάδιον s. n. 'pascolo': χωράφιον ἀμπέλιον, νομάδια GR 255; gen. νομαδίων GR 372, 382, Schneider 263 (1119). || Da gr. ant. νομάς, -άδος; v. νομαδία.

Νομεσαγρίκας ep. m.: προάστειον τοῦ Νομεσαγρίκα GR 305.

°**νομεύω** vb. tr. 'possedere': ἔχειν ταῦτα καὶ νομεύειν κυρίως καὶ αὐθεντῶς C 404 (1109), απο των οιμετερων χωραφίων, ὅπερ κατἔχωμεν καὶ εξαδίἐρετος νομεῦωμεν T 478 (1271), αιωνῖως κρατῆ και νομευει αυτό T 479 (1271); τὴν συνησφορὰν τοῦ αυτοῦ αμπέλου ενώμευσας εἰς οἴδιον σοῦ κέρδος T 489 (1277). || Gr. tardo (sec. IV-V) e med. *id.* 'id.' L-S, D, diverso da gr. ant. 'condurre al pascolo'.

°**νομή** s. f. 'possesso': απόφλημεν οιμᾶς τῆς νομῆς καὶ δεσποτείας τοῦ αὐτοῦ χωραφίου T 479 (1271), τὴν των εἰρημένων δένδρων νομὴν καὶ δεσποτίαν τὴν ἀναφέρουσαν T 504 (1331), τραδιτεύομεν σοι... τὴν ἅπασαν νομὴν καὶ δεσποτίαν T 525 (s. d.); ἔχιν ταῦτα καὶ νομεύειν... πάντα... σὺν καὶ ταῖς τῶν ὑδάτων νομαῖς C 404 (1109). || Gr. ant. *id.* 'pascolo', gr. tardo (III sec.) anche 'possesso' L-S, D; cfr. gr. med. νομὴν καὶ κατοχὴν καὶ δεσποτείαν καὶ κυριότητα ActAth V 90 (897).

νομιζταβουλαρίου: γραφὲν ἰδιοχείρως λουκᾶ τοῦ νομιζταβουλαρίου C 610 (1103). || Lg. νομικοῦ ταβουλαρίου.

νομικής agg. 'pubblico': παένος, ευτελής νοτάριος ο νομικής T 331 (1198). || Lg. νομικός.

Νομικήσης ep. m.: GSJ 224 (XII sec.), ὁ Νομικίσης GR 236, νομηκησης T 384 (1228); τοῦ Νομικίσι GO 137 (1054?). || Cfr. *Numichise* Pratesi 320 (1224), *Namicisius* Vendola 2868 (1310).

νομικός s. m. 'notaio': πρωτοπαπᾶς καὶ νομικὸς Στύλου GSJ 117 (1144), κληρικὸς καὶ νομικός T 268 (1180); τοῦ νομικοῦ Στύλου GSJ 143 (1154), νομικου ακέρου T 281 (1182), ecc. || Gr. tardo (II sec.) *id.* 'id.', da gr. ant. νομικός agg. 'relativo alla legge', 'convenzionale' L-S; cfr. νὸμικὸς ταβουλάριος Pratesi 350 (1226), gr. med. νομικός 'notaio' ActAth V 151 (1014), ecc. V: νομιζταβουλαρίου.

Νομίκων ep. m.: Νικήτας τοῦ Νομίκονος GR 125.

°**νόμισμα** s. n. 'nummo (moneta)': νόμισμα GM 46 (1077), GSJ 76 (1114), *id.* e νομίσματα GL 10 (fine X sec.), νόμισμα μιχαηλατον... νομίσματα μιχαηλάτα... νόμισμαν T 511 (1112), νόμησμα T 133 (1127); νομίσματα GR 239, GO 74 (1052), ecc., νουμισματα T 117 (1121), χρυσια διαχαραγματα νομισματα T 17 (1016?), χρυσίου... T 27 (1032), χρυσίου διάχαράγματα νομίσματα πέντε ρομανάτα ὀλότραχα T 30 (1033), χρυσοῦ λύτραν μίαν ἤγουν νομίσματα οβ' C 521 (1134). || Gr. med. *id.* D, gr. ant. 'moneta (a corso legale)' L-S; v. μιχαηλᾶτος, ὀλότραχυς, ῥηγᾶτος, ῥομανᾶτος, σκυφᾶτος, σωτηρίκιος.

νόμιστρον s. n. '(imposta sul) diritto di pascolo': οὔτε νόμιστρον οὔτε χυλοτικὸν ἀλλ' οὔτε κρατήσιμον ἀνελάβετό τις ἐξ ἡμῶν πώποτε GT 18 (1002); λόγῳ νομίστρου = *herbaticum* T 20 (1019; doc. bil.). || In documenti posteriori subentra ἑρβατικόν.

Νομοθέτης ep. m.: νικόλαος νομοθέτης = ar. *niqūlah numūtātī* C 479*a* (1145). || Da gr. ant. νομοθέτης 'legislatore'; cfr. *Nicholaus de lo mocheti* DN 25 (1136).

°**νόμος** s. m. 'legge': παρὰ τοῦ νουμοῦ T 205 (1155).

Νομοφύλαξ epit. m.: πέτρος εὐροιάτης ὁ νομοφύλαξ T 372 (1219). || Da gr. ant. νομοφύλαξ 'custode delle leggi' L-S, ma gr. med. = anche χαρτοφύλαξ D; cfr. *Andreas... namofylatus* Pratesi 171, ...*nomofilata* ib. 175 (1202).

νορετοῦ: πετρου νορετοῦ T 406 (1239). || Lg. Νερετοῦ e cfr. νερεοῦ.

Νορμανδέλλος ep. m.: γουλιέμου νορμανδελλου T 255 (1179), τοῦ νουρμανδέλλου T 558 (s. d.). || Ipocor. di fr. *Normand* ('normanno'), da germ. * n o r t h - m a n -, Dauzat; cfr. *Normandi* Brühl 132 (1167), *Nordemannus* CDCv I 288 (990).

Νορρέ t. indecl.: ραος δε νορρέ T 110 (1117). || Cfr. *Norrey* (*Norreis* a. 1198) Dauzat-Rostaing s. v. *Nauroy*.

νοσοκόμος s. m. 'sovrintendente d'ospedale': Γεράσιμος... μοναχὸς καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν νοσοκόμος GM 193 (1325). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, D.

νοσφισμός s. m. 'appropriazione': επιχειρησαι προς νοσφησμὸν αδικεῖας εκ των του θεοῦ χειρων αφαρπασαι βουλωμενος T 388 (1228). || Gr. tardo (II sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

Νοτᾶνος ep. m.: γεωργίου νοτανου T 548 (s. d.). || Etn. da *Noto* (v. Νέτος 2).

Νοτάρης ep. m.: νοτάρις C 27*a* (1145) = Z 182; ἔπιν νοτάρη = ar. *(i)bn nuṭārī* C 574*a* (1145), ἔπιν νοτάρι = ar. *id.* ib. 576*b*. || Da νοτάριος; cfr. *Id.* (At.), *dompnus Notarius* Vendola 4858 (1326).

Νοταρια ep. f.: Βασίλειος τῆν Νοταρίας Pratesi 262 (1217), παρ' ἐμοῦ νοταρίας τοῦ φελλέκει T 531 (1251). || Dal m. Νοτάρης, -ιος, o da lat. n o t ā r i u s.

νοτάριος s. m. 'notaio': GD 177 (s. d.), C 5 (1097), 81 (1172) = ar. *nuṭārī* ib. 82, r. 18, ecc.; gen. νοταρίου T 119 (1122), ecc. (freq.), νοτάρου ibid.; acc. νοτάριον GD 46 (1042), ecc. Pl. gen. νοταρίων = lat. *notariis* Cannizzaro 182. || Gr. tardo e med. *id.* L-S suppl., D, L; v. νδάρου, πρωτονοτάριος. **2. Νοτάριος** epit.: Ἰωάννης ὁ Νοτάριος Z 166 (1096).

νοτερος: v. ἀνωτέρως.

Νουβελλήσιος ep. m.: νικολαος νουβελλησιος T 369 (1214).

νούβελλον s. n. 'contratto enfiteutico': μετὰ τὸ σιμπέρασμα τούτων... ἐτῶν ἀνατρέχειν τὸν κατὰ τὴν μέραν ἡγούμενον καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἀναλαμβάνειν ἕτερον νούβελλον GM 98 (1163). || Cfr. ngr. *id.* e νόβελλο(ν) 'id.' D, da lat. n o v e l l u s agg.

Νούδα t. f.: εις τὸ υουνὴν τῆς νούδας T 105 (1116), ναόν τοῦ αγιου νϊκολάου τῆς νοῦδας T 268 (1181). || Da lat. n u d u s agg. 'nudo' STC 2760; cfr. *valle d'a Nuda* DTOC.

νουεμβρίου: v. Νοέμβριος.

°**νουθετέω** vb. tr. 'ammonire': pres. 1. pl. νοθετοῦμεν CMG 97 (1332).

Νουκάρα t. f.: δουραντες της νουκάρας T 188 (1145), ιῶ τῆς νουκάρρας R II 144 e 149 (s. d.). || Da lat. * n u c ā r i a 'albero di noce' REW; cfr. cal. *nucara* 'id.' NDDC e *Nocara* (dial. *Nucara*, CS) DTOC; *clerus Nucarie* Vendola 2058 (1310).

Νουκαρρίτης ep. m.: ρικκαρδος νουκαρριτης T 222 (1165); ιωαννου νουκαρρήτου T 311 (1192). **b. Νουκαρρώτης**: ης σὲ ιωαννην νουκαρρωται T 122 (1124). || Etn. dal prec.

Νουκάτισσα: v. Βουκάτισα.

Νοῦκε t. f.: σιμεῶν απο νουκες T 374 (1223). || Cfr. *castrum Nucis Bisinianensis diocesis* Vendola p. 335 (1324), forse *Vallo della Nuca* (CS) DTOC, da lat. n u x, n u c i s 'noce'.

νουμισματα: v. νόμισμα.

νουμοῦ: v. νόμος.

°**νουνεχής** agg. 'assennato': ἀγαθός, σόφρων τε καὶ νουνεχίς GM 76 (1146) = νουνεχής C 346; ἄνθρωπον ὄντα νουνεχὶ εἰρινηκὸν καὶ ἀτάρακτον C 17 (1141). Avv. **νουνεχῶς**: GM l. c.

Νουρέδης pr. m.: κυροῦ νουρέδου T 357, 358 (1211).

νουρμανδέλλου: v. Νορμανδέλλος.

νοχλᾶν: v. ἐνοχλέω.

Νύκτα t.: χωράφια τὰ λεγόμενα Νύκτα GR 334.

Νύμφος pr. m.: Νυνφος ἱερομονάζων GSJ 68 (1102), νύμφος C 323 (1172); gen. Νίμφου GSJ 232 (1215); κύρον νίμφον T 329 (1198). || *Id.* P-B; cfr. *frater Ninfus* Vendola 3091 (1324), *Ninfo* cg. DCSO. **b. Νύμφων**: ὁ κῦρ Νήμφον GSJ 242 (1222; anche τὸν Νήφον ibid.). || Νύμφων, -ωνος P-B.

νυμφοστολισμός s. m. 'abbigliamento che si dona alla sposa': νυμφοστολησμόν Falkenhausen II 449 (1209), λλογω δὲ θεδρέτρου αὐτῆς ταρΐα χΐλοια..., νυμφοστολισμον ταρεῶν τροιάκωσοίόν T 377 (1226), νῦμφῶστολεισμόν αυτής ταριων δέκα T 435 (1267), τὰ δοθέντα μοι πρὸς αυτην δια νυμφοστολισμὸν αυτῆς T 531 (1251). || Da gr. tardo (V sec.) νυμφοστολία 'nozze' D, L, incrociato con gr. tardo (iscr. III

sec. a. C.) e med. στολισμός 'abbigliamento' L-S, D.

νυμφών s. m. 'chiesa': οὐδεὶς ἐν τῶ νυμφῶνι εἰσέρχεται τῶν λαμπάδων ἐσβεννημένων CMG 60 (1329). || Gr. tardo (*N. T.*) *id.* 'stanza nuziale' L-S, usato metaforicamente per 'chiesa' o 'battistero' L; cfr. τῆς ἐκκλησίας ὡς νύμφης οὔσης χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν CMG 31 (1328).

°**νύξ** s. f. 'notte': acc. νύκταν R I 237 (1121). || V. Κακονήκτης, Καλονύκτης.

Νύσσα t. f.: τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης GM 210 (1189). || *Id.* P-B.

°**νύσσω** vb. tr. 'pungere': aor. ptc. pass. εἰς την καρδίαν μου νυγίσασα R I 186 (1080). || Cfr. invece gr. tardo (III sec. a C.) νυγείς m. L-S.

νυττόμενοι: v. ἀνύτω.

νυχθήμερον avv. 'ininterrottamente': νυχθήμερον ἐκράτησαν καὶ ἐδέσποσαν T 127 (1125) = R I 249, νυχθημερον ἓν ἐκράτησε ταύτην καὶ ἐδέσποσε R I 259 (1126). || Gr. tardo (*N. T.*) *id.* 'una notte e un giorno' L-S; ma cfr. ngr. νυχθημερόν 'continuamente, con perseveranza' D e gr. tardo (pap. IV sec.) νυκτῆμαρ 'giorno e notte' L-S.

-νω suff. verbale: v. ἀναφέρνω, διώχνω, σπέρνω. || Gr. tardo e med. *id.* da gr. ant. -ω, sul modello di ἔκαμον: κάμνω, ecc. MNE I 291-292, GSDI § 168; v. -ώνω.

Νῶα t. f.: gen. νοας T 41 (1042), τῆς νωας R I 205 (1100), τῆς νόης ib. 206. **b. Νῶαι** pl.: gen. νωών T 75 (1093), 241 (1175), ecc., τῶν νωῶν T 98 (1113). **c. Νῶε**: gen. τοῦ νόαι R I 216 (1168), νῶε (e νωῶν) T 380 (1227), νωε̃ T 281 (1182). || Ora *Noèpoli* (PZ); cfr. *Noe* gen. Pratesi 19 (1100), Vendola 2280 (1310) e, nel Salento, *Noa* e *Noha* (LE), da lat. n o v u s agg. 'nuovo', n o v a n. pl. 'novali' DTS.

νωτερω: v. ἀνωτέρως.

Ξ

Ξανθή ep. f.: θεοδορος τῆς ξανθης T 560 (s. d.), παιδες ξανθεῖς ib. 559. **b. Ξανθός** m.: ξανθος T 121 (1122), 488 (1273), C 108 (1165). || Ξάνθος e f. Ξάνθη P-B, Ξανθός e Ξανθή Mikl-M.

Ξαρζυανίτης ep. m.: Ξαρζυανυτυς Morea 54 (969).

Ξαύχας ep. m.: ὁ Ξαύχας GR 315.

ξεναγωγία s. f. 'vita errabonda': οἱ ἐνδημοῦντες ξένοι καὶ ἀλῆται καὶ πένητες ἀνάπαυσιν ξεναγωγίας (ἂν) ἐφεύραντο GM 209 (1189). || Da gr. ant. ξένος 'straniero' + gr. tardo (III sec. a. C.) ἀγωγή 'condotta' L-S.

Ξένας ep. m.: ῥωμανὸς ὁ ξένας C 419 (1136?, 1151?). || Cfr. il t. *Azzena* TCI 49 E 1, EG I 33.

Ξένη pr. f.: GSI 46 (1089). || *Id.* P-B. **b. Ξενίας** m.: gen. Ξενήα GSJ 247 (1223), τοῦ κῦρ Ξενίου GSJ 103 (1138?). || *Id.* P-B, Mikl-M. **c. Ξενίων**: Ξενεῖον τρουμάρχης ὁ Μαυροκοντάρης GO 153 (1056); Ξενίον Μαυροκοντάρη gen. GO 101 (1053). || *Id.* P-B.

ξενοδοχεῖον s. e t. n. 'ospizio, alloggio per i pellegrini': δωθητω... εις το ξενὸδοχειον τοῦ ἁγιου βητου διναρια κ' T 307 (1192); εις τοπον λεγωμενον τοῦ ξενοδωχιου πλησιον τοῦ αμπελιου τοῦ αυτοῦ ξενοδωχειου T 243 (1175), τούτου τοῦ ἔσεσθαι ξενωδοχίου, λατίνως δὲ σπιτάλου T 545 (s. d.). || Gr. tardo (IV sec.), ngr. *id.* L-S, D, L. Cfr. *xenodochium de Ierusalem in receptione ac recreatione pauperum et infirmorum* Brühl 121 (1136).

°**ξένος** agg. 'estraneo, straniero': εκ τοῦ καθ ημõν μερους, υτε ξενο προσοπον T 270 (1181). **2. Ξένος** ep.: κώνστας ξένος T 359 (1211); κώνστα ξένου ib. 358. || *Id.* Mikl-M.

ξενοφωνέω vb. tr. 'cedere ad altri, alienare': Ἡ δὲ αὐτὴ (= -οἱ) φανῶσιν ξενοφονοῦντες ἡ ἰδιοποιούμενοι ἢ τὸ τέλεσμα ἀρνούμενοι GM 98 (1163), ξενοφωνοῦντες τὰς ῥηθήσας ὑποστάσεις εἰς ἕτερον ἄνθρωπον Müller 15 (1359). || Gr. tardo (III sec.) *id.* 'dire cose strane' L-S, D, L.

°**ξενών** s. m. 'locanda, ospizio': Ἰδιάριον..., ὅπερ ἐστὶν ὁ ξενών, ἤτοι ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου GR

397-398; τοῦ ξενõνως GR 33, 36, ecc. || Gr. tardo (iscr. III sec.) *id.* 'id.', gr. ant. 'stanza per gli ospiti' L-S, D, L.

Ξεροζάντης ep. m.: λεόπαρδον ξεροζάντην C 416 (1125?).

ξεροπόταμον s. n. 'fiumara secca': nom. το ξεροπόταμον T 347 (1202), τω ξεροποταμόν T 394 (1232). || Da ξηροποτάμιον; cfr. ngr. ξεροπόταμο 'id.' D.

ξερορυάκιον s. n. 'torrente secco': το ξέρω ριάκη T 187 (1145). **b. ξερορύακον**: C 406 (1110); gen. ξερορυάκου ibid. || Da ξηρορυάκιον, -ρύακον; cfr. i tt. *Salariaci, Sarriace* DTOC e v. ζευξορύακον, ψευδορυάκιον. **2. ξερορύαξ** m.: ὁ ξερορίαξ GM 175 (1304); εἰς τὸ ξερορίαξ T 208 (1159). || Da ξηρορύαξ; v. ζευξορύαξ, ψευδορύαξ.

Ξερός ep. m.: λέων ξερούς C 436 (1183); 'Ανης της Ξεροῦ Schneider 264 (1119), 'Ιωάννου τοῦ Ξέρου GM 179 (1306; 'Ιωάννης τοῦ Ξοίρου ib. 181); νικόλαον ξερόν C 420 (1167). || Da Ξηρός. Per -ε- < -η- cfr. gr. med. Ξερου Βουνου t. ActAth V 207 (1071).

ξερώδης agg. 'secco, asciutto': ὁ ρίαξ ὁ κατερχώμενος ἐκ τὸν ξερόδη Schneider 270 (1140). || Da ξηρώδης (*Etymologicum Magnum*) L-S, D.

ξηλασκομένοις: v. ἐξιλάσκομαι.

Ξηροδισάκκης epit. m.: ῥογέριος ὁ ξηροδισάκκη C 425 (1182). || Da gr. ant. ξηρός 'asciutto, secco' + δισάκκιον.

ξηροποτάμιον s. n. 'fiumara secca': τὸ ξεροποτάμιν GT 18 (1002). **b. ξηροπόταμον**: σμίγεται με' τὸ ζυρωπόταμον R I 203 (1100). || Da ξηρός + ποτάμιον. Cfr. ξηροπόταμον ActAth VIII 202 (1321) e v. ξεροπόταμον. **2. ξηροπόταμος** m.: τὸν ξιροπόταμον GR 251, 315, ecc. || Gloss. *id.* L-S, D; cfr. i tt. *Sciarapòtamo, Zarapòtamo*, ecc. LG, DTOC, Ξηροπόταμος PPE 113.

ξηρορυάκιον s. n. 'torrente secco': ξηρορουακη T 34 (1034), τὸ ξηρὸν ῥήακιν e τὸ ξηρὸν ῥήακα C 560 (1143). **b. ξηρορύακον**: τὸ ξυρορύακον C 454 (1245). || Da gr. ant. ξηρός 'asciutto, secco' + ῥυάκιον, ῥουάκιν. Cfr. gr. med. ξηρορυάκιον ActAth VIII 207 (1321) e v. ξερορυάκιον, -ρύακον. **2. ξηρορύαξ** m.: T 231 (1170), 392 (1232), C 331 (1176); gen. ξηρορύακος C 454 (1245), ξυρορύακος C 653 (1173). || Da gr. ant. ξηρός 'asciutto, secco' + ῥύαξ. Cfr. ξηρορρύαξ ActAth VIII 79 (1300) e v. ξερορύαξ.

Ξηρός ep. m.: Νικόλαος... ὁ Ξηρός Falkenhausen II 450 (1209); γεῶργιος τοῦ ξυροῦ T 425 (1257), 'Ιωάννης τοῦ Ξοίρου GM 181 (1306). || Gr. med. *Id.* Moritz I 44, Mikl-M, da gr. ant. ξηρός 'asciutto', 'secco, scarno'; cfr. Ξηρός (At.) e v. Ξερός, Ξιρουλανόν.

Ξιληστῆρι t. n.: τοῦ βουνοῦ Ξιληστηρι Schneider 270 (1140). || Da *εξε(ι)λιστήριον. Il nesso -στ- della forma medievale e l'uniforme *-st-* in bov. *zzilistíri, (a)šilistíri* 'aspo' LG s. v. ἐξέλικτρα mal s'accordano con la base *ἐξε(ι)λικτήριον quivi assunta, il cui -κτ- avrebbe dato *-st-* solo a Bova, ma *-ft-*, *-θt-* negli altri centri.

Ξιράφης ep. m.: Χριστόδουλος μοναχὸς..., οὗ ἡ ἐπονιμία τοῦ Ξιράφυ GO 162 (1056?). || Da gr. tardo (scol.) e med. ξυράφιον 'rasoio' L-S, D; cfr. ἐξάμπελον τὸ λεγόμενον τοῦ Ξυραφίου Mikl-M, Ξυράφης (At.).

Ξιρουλανόν: Χωράφιον εἰς τὸν Ξιρουλανόν GR 324. || Lg. εἰς τὸν Ξηροῦ λανόν.

ξύλινον s. n. 'zoccolo di legno': κάλτζας σὺν τῶν σουλερίων καὶ ξυλίνων Falkenhausen II 450 (1209). || Gr. med. *id.*, da gr. ant. ξύλινος agg. 'di legno', D.

ξυλοβαδιων: τὸν οἶκον ἐν ᾧ κατοικῶ συν των ξυλοβαδιων T 306 (1192). || Lg. σὺν τῶν ξυλοβάθρων 'con i pavimenti di legno', da gr. ant. ξύλον + βάθρον.

ξυλοκέρατον s. n. 'carrubo': σὺν πάντων τῶν δένδρων ἀμπελήον καὶ ξυλοκεράτων σικέων αμιγδαλέων ἐλαίων καὶ λοιπῶν C 48 (1190). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L-S, D; cfr. otr.

fselućèrato, ecc. 'frutto del carrubo', *(a)fselućerèa*, 'albero di carrubo' LG.

ξυράσυκεα: ἡ ξυράσυκεα C 374 (1176). || Lg. ἡ ξηρὰ συκέα 'il fico secco'. V. Ψερωσικήα.

°**ξύω** vb. tr. 'cancellare': δάβις τοῦ ζαμμάρι ὑπῆρχε ξησμένος καὶ εἰ μὲν εὑρεθῇ εἰς ἡμετέραν πλατείαν εἴτε τερρερίων ἵνα ἀπόλλυτο αὐτόν C 27 (1145). || Gr. ant. ξύω 'raschiare'; cfr. bov. *zzínno*, otr. *fsío* 'grattare' LG, ngr. ξύ(ν)ω 'grattare, raschiare, stropicciare', ptc. pf. ξυ(σ)μένος D, B.

O

ο-, -ο-: v. anche ω.

°**ὁ** art. 'il': καμοῦ Παπαθύρσου ὃς ἐκ τοῦ Χαγγέμι GSJ 83 (1127), το ηκο Di Matteo 465 (1338; ma ω ήκος = ὁ οἶκος ibid.), ὁ των ανθρωπων γενος T 170 (1141); ἀπὸ τὴν σήμερον ἥμερας T 8 (984), τη κομητίσσης T 220 (1165), τησὺς ἐμφυτεύσεως T 489 (1277; = τῆς σῆς); ὅλη μου τοῦ γνώμι C 465 (1280?); εἰς τὶ ταυρομένην C 374 (1176). Pl. οἱ ἀγριοσυκίες GK 52 (1139), οἱ προηριμέναι GM 168 (1266), 'Η προρηθῖσαι ib. 167; τοισῦς δοιαδώχοις T 490 (1277; = τοῖς σοῖς); τοῦ γ' αδελφοῦς T 190 (1147), ταῦτες τὲς ἁγίες... ἐγκλησίες T 129 (1126), ecc.

οἀύδ:]ἔπεν οἀύδ C 524 (1143). || Lg. 'Ιουάδ.

'Οβαλδῖνος pr. m.: τὸ φίον ὅπερ κρατεῖ ὀυαλδῖνος T 299 (1188). || Ipocor. di *Ubaldus*, it. *Ubaldo*, da germ. H u g i b a l d, H u b a l d, Tagliavini I 156 DNI, Förstemann 923.

ὀβληγατιόνη s. f. 'obbligazione': gen. ὀβληγατιόνης CMG 47 (1329); acc. ὀβληγατιόνιν ib. 54, ὀβληγατιούνην ib. 67. || Da lat. o b l i g ā t i o, - ō n i s. **b. ὀβληκατζιούνη**: acc. ὀβληκατζιούνην CMG 51 (1329).

"Οβολος pr. m.: ο κρ οβολος R II 19 (1135). || Ipocor. di Οὖβος?

'Οβορέως: 'Η Βούκιλα 'Οβορέως t. GR 450. || 'Οβορεύς nell'indice.

ὀγγαδεύω, -ίζω vb. tr. 'impegnarsi a, promettere': ὀνγάδευσε τοῦ ὑποδοῦναι μάρτυρας..., τοὺς μάρτυρας οὓς ἀνωτέρω ὀνγάδησεν C 327 (1173). || Prob. da lat. med. *inguadiare* 'impegnare (fr. *engager*)' DCL.

ὀγγία s. f. 'oncia (moneta)': gen. ὀγκείας T 376 (1226); acc. χρυσοῦ ταρίων οὐγκίαν μῖαν T 517 (1172). Pl. ὀγγίαι CMG 3 (s. d.); gen. ὀγκίων Müller 22 (1401); acc. χρυσίον ὀγγείας δυο..., ἔλαβε ταύταις ταῖς δύο ὀγκείαις τὸ χρυσίον C 364 (1171), οὔγκιας χρυσου ταρίων σικελων δῦο T 519 (1191), χρυσοῦν ὀγκίας ἑκατόν T 367 (1214), οὐγκείας T 473 (1270), ὀγκείαις T 358 (1211), ὀγκῆες T 286 (1184), ὀγκίες T 480 (1271), ecc. || Gr. ant. ὀγκία, οὐγγία, οὐγκία, da lat. u n c i a, L-S, L. Cfr. bov. *ongía, onćía, unćía* LG s. v. οὐγγία; v. διαγκειας.

'Ογγλόφαγος ep. m.: λέων ὀνγλόφαγος C 448 (1224). || Da *ὄγγλο- (lat. u n g u l a) + -φάγος: 'Mangiaunghie'? Cfr. *Basilio Anglofaga* dat. RRS I 414 (1283).

°**ὄγδοος** agg. num. 'ottavo': gen. ἰνδικτιῶνος ὀγκδώεις GM 162 (1264); ὄγδω (ἔτει) T 469 (1270), ὀγδω T 483 (1272).

'Ογέριος pr. m.: ὀγερίω τῶ κούνσολο γένουας..., τόν τε κύρον ὀγέριον C 359 (1116). || Cfr. fr. *Oger, Ogier*, da germ. * O d - g a r i, Dauzat, o piuttosto da ant. nordico H o l m g e i r r, Tagliavini II 297-298, DNI s. v. *Oggèro*; *Oggerius* CDBa V 270 (1191), VI 21 (1200), De Citella II 136 (1298).

όγιτζους: v. Γίτζος.

ὀγκία: v. ὀγγία.

'Ογκινᾶλος t. m.: εἰς τὸν 'Ογκινάλον GR 182. || Da lat. u n c ī n ā l i s, u n c ī n u s; cfr. gr. tardo (II sec.) e med. ὄγκινος L-S, D, ὀγκῖνος DCG. V. 'Αγκιναλίτης, 'Ακινᾶλος.

ογοιοφος: v. Γιόφφος.

'Οδάρδος pr. m.: κυρὸς ὀδάρδος e κυροῦ ὀδδάρδου C 482 (1156). || Cfr. ant. ted. *Authard, Othard, Odard* Förstemann 194-195; v. 'Οτάρτος.

"Οδδη pr. f.: κόστας τῆς οδδης T 270 (1181). **b. "Οδδος** m.: κυρου ὄδδου T 484 (1272). || Dalle forme latinizzate *Oddus, Odda* di un nome, prob. longobardo, da germ. * A u d a -, cfr. ant. ted. *Audo, Odo, Oddo, Hoto, Hotto* (caso soggetto), *Auttuni, Aottuni* gen., f. *Auda, Oda, Ota, Otta* Förstemann 186-187, it. *Oddone, Ottone* Tagliavini I 218-219, DNI; *Odus* CDCv I 99 (976), gen. *Ottoni* ib. II 24 (843), III 93 (999), *Otonis* CDVerg VII 15 (1176), *Odo* DN 14 (1115), 40 (1140), *Oddus* DN 150 (1172), *Oddonus* DN 210 (1186), *Otto diaconus* Pratesi 44 (1150), *de Oto* ib. 70 (1171), ecc. e il cg. *Oddo* (It. merid.) DCC. V. "Οδος, "Οτος e, dal caso dipendente in - o n -, "Οτων.

οδέ: κε εμενη ηπερ τιούτο στιχύμα οπως οδέ ης χρονον να μοῦ δυδϊ ἑν νομισματα και απο τον χρονον τον εμπρος να δυδυ ανα εκαστος χρονος β′ νομισματα T 542 (s. d.). || Forse lg. ὧδε εἰς χρόνον 'da qui ad un anno, al termine dell'anno'.

δδεῖνα agg. e pron. indef. indecl. 'tale': ὁδεῖνα οἰκόνομος... δδεῖνα κριτῆς..., τοῦ κριτοῦ δδεῖνα..., χωρίου δδεῖνα..., τὸ δδεῖνα μῆνα, ecc. C 639 (1291), τὸν δδεῖνα παῖδα SElia 134-135. || Da gr. ant. ὁ δεῖνα, τοῦ δεῖνος, con concrezione dell'articolo.

°**ὁδεύω** vb. tr. 'percorrere': τὴν ὁδὸν ἣν ὥδευσαν οἱ πρὼ ἐμοῦ αὐτὴν μέλλω καὶ ἄκοντα πορεύεσθαι GSJ 137 (1154).

°**ὁδηγέω** vb. tr. 'guidare': pres. ptc. θεοῦ ὁδηγοῦτος μοι R II 125 (1195).

'Οδηγήτρια agion. f., epit. della Madonna: τῆς μονῆς τῆς νέας ὁδηγιτρίας τοῦ πατρός T 138 (1130), τῆς μονῆς τῆς θεοτόκου καὶ Νέας 'Οδηγητρείας τοῦ ἁγίου Πατρός Müller 13 (1359). || Gr. tardo (scol.) ὁδηγήτρια, f. di ὁδηγητήρ (iscr.) 'guida', L-S, D. Cfr. *Madonna dell'Itria, S. Maria dell'Itria* DTOC.

'Οδιέρνα pr. f.: τῆς τοῦ ὀππίδου αὐθέντριας κυρᾶς ὀδιέρνας T 295 (1188). || Da lat. h o d i e r n u s agg. 'di oggi, dei nostri tempi, odierno'? Cfr. *Odierno, -a* cgg. (It. merid.) DCC.

"Οδος ep. m.: νικόλαος οδο T 61 (1063). || V. "Οδδος.

°**ὁδός** s. f. 'via, strada': οὐδῶς C 523 (1142?), η δος T 99 (1114); τὴν ὁδὸν ὁδόν 'lungo la strada' C 408 (1112), Grégoire 84 (1124), MénC 340 (1128), ecc.

δετω: ὁ τὸ ζυγῷ ἀπηθήσας δάμαλης πρὸς τὸ κρημνῶδες δετω CMG 7 (s. d.). || Cfr. δσιεν.

'Οζήου: v. Γιεζί.

'Οζόμενον t. n.: εἰς τὴν τοπωθεσιαν τοῦ ὀζομένου T 363 (1213). || Dal ptc. di gr. ant. ὄζω 'puzzare', medio 'id.'; cfr. *Ažžómanu, Žomaru, Zóminu* DTOC e v. Ζεμινίτος.

ὄζων: 'Επιόντος ἐμοῦ εἰς τὸ λιβάδιον Μαγίδας... ὄζων σὺ ὁ ῥηθεῖς μου σύνδικος τοῦ ἐξουσίαν ἔχειν με... καὶ ἀξίαν ἐλευθερίαν τοῦ ἐλθεῖν εἰς πάντα τὰ μοναστήρια... ἤτησάς μοι τοῦ ἐλεύσασθαι εἰς τὰ μοναστήρια τῶν γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν... Caspar 632 (1098). || Forse 'avendo sentore', da gr. ant. ὄζω 'mandare odore'?

'Οθμέν pr. m. indecl.: ὁ οἶκος ἀγαρινοῦ ὀθμέν C 32 (1153). || V. Ο ὐ θ μ έ ν.

°**ὀθνεῖος** agg. 'estraneo': ὅσους δὲ ξενους δυνηθῆς συναθροισιν ὀθνείους να μι εχειν ἀνεγκλημα εχιν σὲ καὶ αυτοῦς ακολίτως T 74 (1093). || Qui in opposizione a 'indigeni', cioè ai servi della gleba per nascita; cfr. ἐξώγραφοι e νοθεῖος.

°**ὀθόνιον** s. n. 'gonna' o 'tunica di lino': ὀθωνῆν καὶ μοναπλω καὶ σκουλαρικοιον καὶ καλλιγια T 80 (1097); ὀθόνια τρία, λάργα τρία, μανδύλια τρία T 324-325 (1196). || Gr. ant. e tardo *id.*, dim. di ὀθόνη, LS, ngr. *id.* D.

οι-, -οι-: v. anche ει, η, ι, υ.

°**οἴαξ** s. m. 'timone': τοὺς οὔακας (τῆς ἀρχιεπισκοπῆς) διακυβερνᾶν C 25 (1144). || Cfr. ὄακας C 290 (1096), οἴακας C 398 (1105).

Οἰγγουδουῆνος pr. m.: T 199 (1154).

|| Da germ. * I n g v i - + * D u b - Förstemann 431 (cfr. ant. ted. *Duuinus* ibid.), 959. Corrisponde certo a *Gondomus* (lg. *Gondoinus*) *de cuculo* T 201 (1154).

°**οἶδα** vb. tr. pf. 'sapere': ind. pl. 1. οἴδαμεν T 354 (1206), C 442 (1217), οἴδωμεν GSJ 272 (1121), ἤδωμεν T 170 (1141), 2 εἴδατε T 551 (s. d.); ptc. εἰδώς f. C 410 (1112), ἰδούς C 457 (1257); εἰδῶς ἔστω 'sappia' MénC 15 (1119). || V. ὁράω. **b. ἰστέον** agg. verb. 'cioè': τὰ δεόμενα αὐτῶν ἰστέον τροφας ἐνδυσίαν καὶ ὅσα ἕτερα δεόμενα εἰσίν CMG 11 (1328), τὰ δεδμενα αὐτῶν ἰστέον τὴν ἁρμόδιον αὐτῶν τροφῆν καὶ τὴν ἐνδυσίαν ib. 30.

οἰδιαχήρος: v. ἰδιοχείρως.

οιδικός: v. ἰδικῶς.

οἰδιονομασμενος: v. διονομασμένος.

οἰκειακός agg. 'della propria famiglia': παρύκους οἰκιακοῦς συνστήσας R I 214 (1108). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D. **b.** 'familiare, cortigiano': πρωτοσπαθαρίου ἐπὶ τοῦ χρυσο τρικλίνου τοῦ κοιτωνος κριτοῦ τοῦ βίλου τοῦ ἱπποδρόμου κατεπάνω 'Ιταλίας καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν CDBa IV 45 (1032).

οἰκειοβούλως avv. 'di propria volontà, spontaneamente': οἰκιοβούλως GO 184 (s. d.), οἰκειοβόλως C 364 (1171). || Gr. med. *id.* D.

οἰκειοθελῶς avv. 'di propria volontà, volontariamente': οικιὸθελως T 515 (1167?). || Cfr. ngr. *id.* D.

°**οἰκεῖος** agg. 'proprio': ἐκίροσαν εικίαν μου χιροί GSJ 85 (1127); gen. pl. τῶν οἱ ικείων ἀκτίνων τὴν ἔλλαμψιν C 58 (1079?). || V. αἰκεία.

οἰκειοχείρως avv. 'di propria mano': GSJ 45 (1089), 280 (1133), ecc., οἰκιοχείρως GSJ 68 (1102), ηκεῖοχειρό R II 97 (1174). || Gr. med. *id.* D.

°**οἰκειόω** vb. tr. 'far proprio di qualcuno, assicurare, garantire': pres. ind. medio οἰκειοῦμε σοι τὴν δεφενσίονα C 331 (1176), οἰκίοὐμεθα πρὸς ὑμὰς τὴν διὲκδηκησιν T 219 (1164); inf. ὁμολογῶ ἀποτάξασθαι καὶ ἀφιεροῦν καὶ οἰκειοῦν GSJ 137 (1154). || Cfr. anche ἀναλαμβανόμενος καὶ οἰκιούμενος ('facendo propria') πᾶσαν ὄχλησιν ἰδίων τε καὶ ξένων C 349 (1178) = GM 111.

οἰκειχερσίν: τὰ σίγνα τοῦ σταυροῦ οἰκειχερσίν ὑποτάξαντες C 663 (1172). || Lg. οἰκείαις χερσίν 'di propria mano'.

οἰκειωτής s. m. 'domestico': τοὺς οἰκειοτὰς..., τῶν οἰκειωτῶν GSJ 98 (1128).

Οἰκελλος ep. m.: 'Ιωάννου τῖ ἐπονιμία τοῦ κατὰ τοῦ Οἰκέλλου GSJ 106 (1141).

°**οἴκημα** s. n. 'casa': οἰκίμαν C 353 (1201); pl. ἠεκήματα CMG 59 (1329).

°**οἰκητήριον** s. n. 'casa (edificio)': R I 141 (1041), οἰκιτήριον R II 125 (1195). || Gr. ant. 'luogo di abitazione'.

°**οἰκία** s. f. 'casa': ἡμετέραν οικὶ T 514 (1149).

οἰκκέτωρ s. m. 'abitante': λουπίνο παππακαρβούνε οικκετωρ σαλερνου T 216 (1164). || Da gr. ant. οἰκήτωρ.

°**οἰκογενής** s. m. 'schiavo nato in casa': τοῦ οἰκογενοῦ T 5 (975).

οἰκογέννητον s. n. 'schiavo nato in casa': pl. οἰκογέννητα GL 10 (fine X sec.), οἰκογέννιτα GSJ 133 (1154). || Da gr. ant. οἶκος + γεννητός 'generato' (da γεννάω).

οἰκοδεσπότης s. m. 'padrone di casa': ὁ οικοδεσπότης T 252 (1179). || Gr. tardo (II sec a. C.) *id.* L-S, D; cfr. bov. *kodespòti* e il cg. *Codispòti* LG.

Οἰκοδόμος ep. m.: Νικόλαος Οἰκοδόμος GR 306. || Da gr. ant. οἰκοδόμος 'costruttore, architetto'.

οἰκοθέσιον s. n. 'edificio': οἰκοθέσιον e gen. οικοθεσίου T 255 (1179). || Da gr. ant. οἶκος + -θέσιον (da τίθημι).

°**οἰκονομέω** vb. tr. 'amministrare': pres. inf. ἡγουμενευειν ἢ ἠκονομεβην εἰς τὴν ρηθησαν μονήν T 162 (1139) = οἰκονομεύειν GK 53. **b.** 'disporre': οικονομηθη παρ' αὐτοῦ ὡς... T 19

(1019), ὡς ἡ θεία οἰκονομία ᾠκονομήσειεν C 399 (1105).

°οἰκονομία s. f. 'ordinamento', 'era': ἔτει τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας 'nell'anno dell'era cristiana' GSJ 254 (1245), Müller 13 (1359). || Gr. ant. 'amministrazione'. Per 'ordinamento' v. il prec.

°οἰκονόμος 'amministratore': acc. οἰκουνόμον R II 133 (1198). **2. Οἰκονόμος** ep.: gen. Οἰκονόμου GR 202. || V. Κονόμος.

°οἶκος s. m. 'casa': nom. το ηκο Di Matteo 465 (1338; anche ο ηκος ibid.); acc. απαν τηνα ημετερον ἡκόν ib. 464.

οἰκοσκευή s. f. 'suppellettile': τὴν οἰκοσκευεῖν R I 141 (1041). || Gr. tardo (pap. VI sec., gloss.) *id.* L-S, D; cfr. gr. med. *id.* ActAth V 202 (1071).

οἰκοτόπιον s. n. 'casa', 'edificio': ἅπαν τὸ ἡμέτερον οἰκοτόπιον τὸ ἀργόν..., ἄνευ ὕλης στέγης τινός, ὅπερ ἦν τὸ πρότερον οἴκημα καὶ... ἐκάη καὶ αὐτὸ τὸ σἰκοτόπιον GM 116 (1188); οἰκοτόπιον e gen. οἰκοτοπίου C 379 (1221), εἰκοτωπίου C 373 (1176); pl. οἰκοτοπίων T 325 (1196). || Gr. med. *id.* 'terreno edificabile' D. **b. οἰκότοπον**: τὸ... οἰκότοπον C 379 (1221), τῶ οικὸτοπων T 338 (1200), τõ... οἰκοτόπον T 352 (1204). Pl. οἰκότοπα T 296 (1188), 401 (1233), ηκωτοπᾶ T 502 (1303). **c. οἰκότοπος** m.: ἡκώτωπος ἰωάννου εὐδουμά C 465 (1280?) = ἡκώ πωτε... Spata I 360; τὸν... οἰκότοπον C 380 (1221). || Da gr. ant. οἶκος + τόπος.

οἰκουμενικός agg. 'universale, ecumenico': οἰκουμενικοῦ πάπα C 5 (1097); οικουμενικου πατριαρχου T 15 (1015); pl. οικουμενικὸν συνόδων T 268 (1180). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, L, D.

οἰκουνόμον: v. οἰκονόμος.

°οἴμοι esclam. 'ahimè!': οἴμμοι CMG 7 (s. d.).

οἰνάριον s. n. 'vino': οιναριν R I 136 (1007). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* L-S; cfr. gr. med. *id.* ActAth V 352 (1196).

οἵνικα: v. ἕνεκα.

οἰνιουχοι: v. ἡνίοχος.

°οἴομαι vb. tr. 'credere, ritenere': aor. ind. pass. 1. pl. ἠόθημεν T 225 (1167).

οἰοσδηποτοῦν agg. indef. 'qualsiasi': μὶ ἠποκίμενοι ἡαδίποτουν ὀχλήση GM 60 (1123). || Gr. tardo (II-I sec. a. C.?) e med. *id.* L-S, D.

οἰοσδήτις agg. indef. 'un qualche': καθ' οἱονδήτινα λόγον ἐν οἱωδήποτε χρόνῳ ἢ τρόπῳ GM 212 (1189). || Cfr. gr. tardo (iscr. III sec.) οἱσδητισοῦν L-S.

οἰοσοῦν agg. indef. 'qualsiasi': ἔκ τινος τὸ παράπανάγκης, ἢ βίας, ἢ ραδιδὺγειας ἡ φάκτου ἀγνειας ἢ τισδιας οὖν περινίας ἐκτός R I 235 (1121), ...ἡ τοις οἷας οὖν περινίας ἐκτος R I 238 (1121), ἐκ τινος τὸ παράπαν ἀνάγκης... ἢ τοιοῦν περινοῖας C 660 (1185), ...ἡ τίας οὖν περιστάσεως T 431 (1266), εκτος πασης ανάγκης ὑ βοῖας... ὕ τῆς ϊασι περοΐστασεος T 270 (1181), n. τὸ οἱοῦ C 311 (1142?), τὸ οἷον οὖν T 316 (1157?), τὸ ἥονοῦν T 329 (1198), ecc. || Gr. tardo (VI sec.) *id.* L-S.

οἰοστις agg. indef. 'qualsiasi': f. ζήτησις κύνϊσις εία της T 422 (1256). || Cfr. il seg.

οἰοστισοῦν agg. indef. 'qualsiasi': ἡατοισηνης περιστάσεως GO 84 (1053). || Gr. tardo (I sec., con diverse lezioni) *id.* L-S.

'Οκαίτης ep. m.: τοῦ λανοῦ τοῦ ὀκαίτου C 318 (1154).

'Οκανος ep. m.: Κονσταντῆνος υἱὸς χαρτουλαρίου τοῦ 'Οκάνου GO 122 (1053?). || Cfr. Δημήτριος 'Οκανῶα Mikl-M.

ὀκλάζων: v. ὀχλάζω.

'Οκλίος ep. m.: ροπερτος νοτάριος οκλίος T 208 (1159).

'Οκλιφάβας ep. m.: το συνόρι τοῦ ὀκλιφάυα T 82 (1098), ...τοῦ ὀκλοϊφάυα σέργι T 84 (1099), εἰς τον φραγμὸν τοῦ οκλιφάυα T 118 (1121). || Da 'occhio falvo' DSCL (v. φάλβος); o da 'occhio di fava'? Cfr. *Iohannes oclitisus* ('occhio teso') CDBa V 4 (1075).

ὀκνηρία s. f. 'pigrizia': ἵνα μὴ διὰ σῆς ὀκνηρίας ἀστοχία γενοίσεται CMG 88 (1330). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* L-S, D.

ὀκτάηχος s. f. 'ottoèco, libro liturgico': GR 274; acc. ὀκτάηχον GR 482. || Gr. crist. *id.* L, più comunemente ὀκτώηχος D; cfr. *octayco* CDBa I 18 (1032). È un libro liturgico contenente otto uffici domenicali disposti secondo la scala degli otto toni musicali.

'Οκτώβριος agg. 'ottobre': μηνὶ ὀκτοβρίῳ C 4 (1097), ὀκτουβρίῳ R II 143 (1195), ὥκτωμβριω T 438 (1167); τὸν ὀκτώβριον μῆνα C 80 (1172), τον οκτουρίον μηνα T 152 (1133), τὸν ὀκτώμβριον μῆνα C 446 (1124). || Gr. tardo (V sec.) *Id.* L, D, da lat. O c t ō b e r; cfr. bov. *ottòvri*, otr. *ottòbri* e *ottèmbri*, per influsso di *settèmbri* LG.

ολβηκαιτου: v. 'Αλβίκετον.

'Ολέττα t. f.: gen. ὀλέττας T 175 (1142), 228 (1168), ecc., ολεττης T 213 (1160). || Ora *Auletta* (SA); cfr. *Olepti* Schneider 260 (1100), *Olecta* CDVerg IX 90 (1189), *de oleta* T 341 (1201) e v. "Ολιθα b.

ὄλη: v. ὄλιθα.

ὀλί: μικρόν τη ὀλὶ τὸ ἄντικρυς τοῦ αὐτοῦ χωρίου GM 156 (1227-1250). || Lg. μικρόν τι ὀλίγο[ν] ἄντικρυς...

'Ολίβας ep. m.: ὀλίυας T 76 (1094); ρὸυερτος του ιωαννου του οληυα T 284 (1182). || Cfr. fr. *Olive* (da 'oliva', simbolo della pace) Dauzat, Tagliavini II 188-189 e DNI s. v. *Olivo*.

'Ολιβάνης ep. m.: παῖδες ὀλιυάνι T 297 (1188). || Da lat. med. o l i b a n u m 'incenso' DCL? Cfr. *Olivano, Olibano* CDAm 380, 381 (1179), *libram unam olibani et alteram cere nostro monasterio reddentes* Morea 175 (1137), *libram olibani* CDBa V 303 (1168).

'Ολιβέρης pr. m.: ὀληβέρης = *oliverius* C 634 (1192) e κύρην ληβέρη ib. 635; gen. 'Ωληβέρι GM 179 (1306). || Cfr. fr. *Olivier* (da 'olivo', v. 'Ολίβας) Dauzat, Tagliavini II 172, DNI s. v. *Olivo*; *Oliverius* DN 62 (1147), Pratesi 99 (1194), 155 (1200), Vendola 2421 (1310), ecc. e il cg. *Oliveri* (PA), *Olivieri* DSCL, *Oliverio* DCC. V. Λιβέρης.

'Ολιβέτον t. n.: λιβετου DON 174, 175 = ληβτ e ολῖβεττον R II 71 (1168), *Olivetum, Oliventem* ib. 70, 'Ολιβέτον Kölzer 18 (1195) e gen. 'Ολιβέτου ibid. || Ora *Oliveto Citra* (SA), da lat. o l ī v ē t u m REW.

ὀλιγοκαρπία s. f. 'scarsa produttività': ἐξ ὀλιγοκαρπίας (τῶν ἐλαίων) Müller 13 (1359). || Da gr. ant. (IV-III sec. a. C.) ὀλιγόκαρπος, -ον 'che dà pochi frutti' L-S.

°ὀλιγοστός agg. 'piccolissimo': ολιγοστον χωραφιον T 93 (1106), οληγοστος κυπορηῶν T 258 (1179), ολὴγαστον ἀμπελότοπον ib. 259, ὀλιγαστόν μας χωραφιν e ὀλιγαστον μας χωραφιον T 348 (1203); ἀξιὸτερα τῶν ὀλιγοστῶν CMG 8 (s. d.). Da ὀλίγος, con influsso dei superlativi in -ίστος.

ολιδας: v. "Ολιθα b.

ὄλιθα s. f. 'terreno pietroso, pietraia': ἡ ὄληθα C 653 (1173), εἰς τὸν λάκον τοῦ αὐτοῦ ταβερνίτου ὅπου ἐστὶν ἡ ὄλη C 314 (1144?); εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς ὥληθας τῆς μεγάλης C 388 (1092), τῆς ὄλιθας τῆς ἄσπρης C 320 (1154); τὴν ὄλιθα T 56 (1058). Pl. ἡς τὲς ὀλήθες C 616 (1145). || Da gr. tardo (Strabone) ὀλόλιθος, -ον 'di pietra massiccia' L-S; cfr. bov. *òlitho* 'terreno pietroso' LG. **2. "Ολιθα** t.: ἔχω δὲ καὶ ἄλλα χωράφια εἰς τὶν "Ολιθαν GD 58 (1061); εἰς τὰ πλάγια εἰς τὰς "Ολιθας..., τῶν ὑψιλῶν βουνίων τῶν 'Ολίθων GSJ 40 (1054). || Cfr. *Ólisi, Ólis(s)a*, ecc. DTOC. **b.** η σέτα τῆς ὀλιθας T 82 (1098), μαΐστορος τῆς ολιθας T 154 (1134), μάστωρ τῆς ολιθας T 170 (1141), εκ την αστη της ὀλιδας T 143 (1130). || Lo stesso centro è chiamato più freq. 'Ολέττα.

ὀλιθόδη: v. λιθώδης.

ὀλικός agg. 'totale, intero': ὀλικῶ τῶ θελήματι C 462 (1279); επρασαμεν... ολῆκὸν καὶ εξολοκληρὸν ἅπαν τηνα ημετερον ἡκόν (=οἶκον) Di Matteo 464 (1338). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L-S, D. Avv. **ὀλικῶς**: ὀλικῶς καὶ ἐξολοκλήρως C 330 (1176), 353 (1201) = GM 111, ὀληκῶς καὶ ἐξολοκλήρως GK 36 (1181), ὡληκῶς

καὶ ἐξολοκλήρος GM 180 (1306). || Gr. tardo (iscr. I sec.) e med. *id.* L-S, D.

Ὀλιοντέστας ep. m.: ιωάννης ολιοντέστας Z 107 = ὀλλιοντέστας T 151 (1133?). || Da 'olio in testa'.

Ὀλλῶως pr. m.: ὀλλῶως πραγματευτής C 334 (1185). || Dal f. Οὐλῶ?

ὁλοκλήρως avv. 'completamente': GK 36 (1181), T 359 (1211). || Gr. tardo (I sec.) e med. *id.* L-S, D.

ὁλοκότινος s. m. 'tipo di moneta': ὅτι ταφὴν οὔτε ὁλοκοτίνον ἧς ἐμὲ οὐχ ὑπά[ρχει GSJ 218 (1198). || Gr. tardo (V sec., a Siracusa) ὁλοκοτίνου Manni Piraino n° 112, ὁλοκόττινος 'solidus (moneta d'oro)', (VI sec.) ὁλοκόττινον L-S, da ὅλον + *κόττον, da lat. c o c t u m, Psaltes § 182.

ὁλομψύχως: v. ὁλόψυχος.

ὁλοπόλιος agg. 'completamente bianco, canuto': την ὑπήνην ἔχοντα βαθεῖαν καὶ ὁλοπόλιον SElia 1150. || Gr. tardo e med. *id.* D.

°**ὅλος** agg. 'tutto': το υαθος οὔλον T 336 (1199), τω δὲ ὅλως ὕφος T 291 (1187), λήσας (=λύσας) πρὸς σαὶ καὶ ὅλον ἐξ ὅλου ἐμαυτὸν καὶ τὰ ἐμαυτοῦ GSJ 176 (1165). Pl. acc. ολο τῆς δενδροις T 118 (1121). || Cfr. bov. *òlo*, (Gallicianò) *úllo*, gen. pl. *olò* LG, sg. **olú*, come *áḍḍo*, gen. sg. *aḍḍú*, pl. *aḍḍò* LG s. v. ἄλλος.

ὁλοσχερῶς avv. 'interamente': ὁλοσχερῶς... ἀφείλαντο R I 161 (1053). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

ὁλοτελῶς avv. 'totalmente': CMG 145 (1334). || Gr. tardo *id.* L-S, D.

ὁλότραχυς agg. 'ruvido (detto di νόμισμα)': νομίσματα δύο σωτηρίκια ὁλότραχεα T 23 (1029), νομίσματα πέντε ρομανάτα ὁλότραχα T 30 (1033). || Da gr. ant. ὅλος + τραχύς; cfr. «Latini *Asperos nummos* vocabant, recenter cusos, necdum usu tritos et leves» DCL s. v. *Asperi*.

ὁλόφωτος agg. 'illuminato, saggio': ἵν' ὅπως παρὰ τῶν ὑμῶν ὁλοφώτων ψυχῶν ἔξω τὴν τοῦ δικαίου ἐκδίκησιν GM 88 (1152). || Gr. med. *id.* 'che ha completa la luce' D.

ὁλόψυχος agg. 'con tutta l'anima, sincero': ὁλοψύχῳ προθέσει C 655 (1172?), ὁλοψύχῳ τῇ διανοίᾳ C 339 (1192). || Gr. med. *id.* 'id.', gr. tardo (I sec. a. C.) con sign. incerto L-S, D. Avv. **ὁλοψύχως**: R II 10 (1134), ὁλομψύχως C 462 (1279). || Gr. med. *id.* L-S, D.

Ὀλυμπιάς t. f.: ἔσω τῶν διακρατησέων τοῦ νάρου καὶ ὀλυμπιάδος τῆς λεγομένης λικάτας C 17 (1141), ἔσω τῶν περιχώρων τοῦ νάρου καὶ τῆς ὀλυμπιάδος C 24 (1144). || Da gr. ant. Ὀλυμπιάς, f. di Ὀλύμπιος, 'olimpica, dell'Olimpo'; cfr. *castrum Lympiados, quod est Catha* Pirri 618 (1093) = ACAgr 17, TabMalf 4, ar. (Edrisi) *L.nbīyādah* BAS I 76.

Ὀλφέας ep. m.: Λέων τοῦ Ὀλφέα GSJ 224 (XII sec.). || Da gr. ant. Ὀρφεύς? Cfr. il cg. (It. merid.) *Orfèo* DCC.

Ὀλῶ pr. f.: nom. ὀλῶ T 318 (1193); gen. ὀλοῦς ibid., T 238 (1173), C 637 (1223), ecc. || V. Οὐλῶ.

ὁμάδα s. f. 'somma, totale': αἱ ὁμάδαι πάντων τῶν ἀνθρώπων τῶν μαχαλλὲτ καὶ τῶν ἐξωγράφων C 286 (1183). || Da gr. tardo e med. ὁμάς, -άδος 'id.' L-S, D.

-ὁμαίμων.: v. ἀμφωμαίμων.

Ὁμάλδος pr. m.: ὁμαλδος κουτέμης C 635 (1192).

Ὁμαλή t. f.: τοῦ τοπίου τοῦ καλουμένου τῆς Ὁμαλῆς GR 11, προάστειον τῆς Ὁμαλῆς GR 209, εἰς τὴν Ὁμαλὴν ib. 208, Τόπιον εἰς Ὁμαλαίς GR 45. || Da ὁμαλός.

°**ὁμαλίζω** vb. intr. 'diventare piano': (ὁ περιορισμὸς) ὁμαλήζη C 653 (1173). || Gr. ant. *id.* trans. 'appianare', 'eguagliare', intr. 'essere o restare uguale' L-S, D.

ὁμάλιον s. n. 'piano, pianura': gen. ὁμαλίου Grégoire 84 (1124), T 298 (1188); εἰς τὸ ὁμάλην R I 203 (1100; εἰς τα ὁμᾶλια του χωρίου πουγγάδων T 277 (1182). || Gr. med. ὁμάλι 'id.' DCG, Kahane *Greek* I 412-413, da gr. med. ὁμαλία D + -ιον; cfr. bov. *málim-máli* 'piano piano', 'nel piano', *to máli* 'la pianura' LG. **2. Ὁμάλιν** t.: εἰς τὸ ὁμάλιν R II 154, εἰς τὸν ὁμαλιν R II 148 (s. d.).

°**ὁμαλός** agg. 'piano': χωράφια... ὁμελά τε καὶ πλαγινά C 337 (1188). || Cfr. bov. *amalò* LG e v. Ὁμαλή. **b.** s. m. 'piano, pianura': Ἔχω ἕτερον ἐλεῶνα εἰς τὸν ὁμαλόν GSJ 213 (1198), ἔχει εἰς τὸν ομάλον τὸν μυλὸν (lg. τῶν Μυλῶν) καβάλα γουμαρια ια' CMG 158-159 (1336).

ὁμάτζιον s. n. 'omaggio': gen. ὁματζίου = lat. *homagio* Cannizzaro 182. || Lat. med. *homagium* 'obsequium, cultus' DCL.

ὀμβρητός agg. 'pluviale': τὸ ὀνβρίτον πηγάδιν e τὸ οὔμβρίτον πηγάδιν GSJ 267 (1093) = ὀνβριτον e οὔμυριτον πιγάδιν T 74. || Da gr. ant. ὀμβρέω 'piovere', gr. tardo 'irrorare' L-S. V. βρυτός, Οὔμβρυτόν.

°ὄμβρος: v. οὔμβρος.

ὁμελά: v. ὁμαλός.

Ὀμένεια pr. f.: gen. ὀμενήας C 434 (1183). || Da gr. ant. εὐμένεια 'benevolenza'; cfr. il cg. *Megna* (It. merid.) DCC. Per il mutamento dell'iniziale cfr. le varianti con *Eu-* di Ὀνούφριος.

°**ὁμιλέω** vb. intr. 'parlare': ἐγὼ αὐτὸς ὁμίλησα περὶ τούτου κῦρ Ἀνδρέα GSJ 116 (1144). || Gr. tardo (II sec. a. C.) 'id.', gr. ant. 'avere rapporti con' L-S, D; cfr. otr. *omilò*, *(a)milò* 'parlare' LG.

°**ὄμνυμι** vb. tr. e intr. 'giurare': μετ ορκον ομώσαν T 413 (1244). || Cfr. bov. *omònno*, *mònno*, otr. *(a)mònno* 'id.' LG s. v. ὀμῶ.

Ὁμοδδέος pr. m.: ὁμοδδέος C 88 (1196). || Da lat. med. *Homodeus*, a sua volta da *homo Dei* 'uomo di Dio, consacrato a Dio' DCI s. v. *Omodèi*.

ὁμόζυγος s. m. e f. 'coniuge': gen. f. ὁμοζήγο C 31 (1153); pl. ὁμόζυγοι T 530 (1227). || Gloss. e gr. med. *id.* 'id.', da gr. tardo (I-II sec.) ὁμόζυγος, -ον 'aggiogato insieme' L-S, D.

ὅμοια avv. 'allo stesso modo': ὅμοια τῶν οἰκημάτων T 44 (1049). || Da gr. ant. ὅμοιος agg. 'simile', 'uguale'.

ὁμοιώθησαν: v. μειόω.

ὁμοκορίτης s. m. 'compagno di tonsura': ὅπως σοῖ ὁ ρηθεῖς καθηγούμενος ποιήσης καὶ προσθέσης πλείους ἑτέρους μοναχοῦς κεκουρευμένους τῇ σῇ χειρὶ καὶ ἵν ἔστω ἡ σφραγῆς καὶ ὁμολογία αὐτῶν... ἵν ὁμοκορίται κληθῶσιν CMG 50 (1329). || Da gr. ant. ὁμο- 'con-' + κουρεύομαι 'prendere la tonsura' (v. κουρεύω).

°**ὁμολογέω** vb. tr. 'ammettere': pres. ind. 1 pl. ὁμωλογῶμεν T 222 (1166); ptc. ὁμολογῦντες GO 101 (1053).

ὁμολογητής s. m. 'garante': θεοφυλακτος ομολογητης καὶ μάρτυρ T 59 (1061). || Gr. tardo (gloss.) e med. *id.* 'id.' L-S, D.

ὁμολογητικός agg. 'che ammette, che riconosce': δῖα τοῦ παροντος ομολογῖτοικοῦ καὶ ἀσφαλεισθικοῦ ποῦπλοικου ἐγγραφου T 419 (1251); το παρόν ὁμολογιτεικόν πούπλεικον ενγραφον T 477 (1270). || Gr. med. *id.* L-S, D.

ὁμολογοέγγραφον s. n. 'documento in copia conforme': ἡμεῖς τῇ ἁγία εκκλησία τὸ παρὸν ὁμολογοέγγραφον ποιησαντες ἐξεδώκαμεν T 396, 397 (1232?) = GK 43. || Da gr. ant. ὁμόλογος 'corrispondente, conforme' + ἔγγραφον. Per la natura del documento v. ἀλφάβητος.

ὁμοούσιος agg. 'consustanziale, identico nella sostanza': ἐν ονοματι τῆς ὑπερφότου καὶ ομωοῦσίου αγιας τριάδος T 123 (1124), ἐν ὀνόματι τῆς ὑπερφώτου καὶ ζωαρχικῆς ὁμοουσίου ἀδιαιρέτου τριάδος C 633 (1223), ecc. || Gr. tardo (III sec.) e med. *id.* L-S, D, L.

ὀμοταῖος agg. 'giurato': ἵνα... σαφεστέραν λύσιν δόσει ἡμῖν ἐν ὀμοτέῳ ὄρκῳ T 299 (1188). || Da ὀμότης + -αῖος.

ὀμότης s. m. 'giurato': μαϊστωρ ομώτης T 452, 455 (1269), C 466 (1280?), ecc. || Gr. med. *id.* 'chi giura', da ὄμνυμι L-S, D; cfr. lat. med. *juratus* 'sacramento adstrictus alicui domino..., ὀμοτής, ὁ ὀμνούς', 'qui de officio bene gerendo sacramentum praestitit' DCL. V. ὀμώτατος.

"Ομουρ pr. m. indecl.:]ὄμουρ λαμάννου γνωριζομένου τοῦ μαουροῦ C 89 (1201). ‖ Cfr. *Omor* DN 187 (1183), *alis filius omeri* C 511 (1111) e v. Οὔμουρ.

ὁμοφώνως avv. 'all'unisono': R II 27 (1143). ‖ Gr. tardo *id.*, da gr. ant. ὁμόφωνος, -ον L-S, D, L.

'Ομυρῶσα t. f.: τὸ χοράφιον τῆς ὀμυρῶσας T 18 (1145). ‖ Lg. 'Ομβρῶσας, da ὄμβρος (v. οὔμβρος) + -ῶσα.

'Ομφρές pr. m.: ὀμφρὲς υἱὸς τοῦ σαμφρέ C 414 (1122); τῶ κυρω ὀνφραί T 197 (1154). **b. 'Ομφρήδας**: τοὺς εμοὺς αδελφοὺς γουηδέλμος καὶ ὀμφρήδας T 71 (1092). ‖ Cfr. fr. *Onfroy*, *Onfray*, da germ. *Un-frid- Dauzat, ant. ted. *Unifrid*, *Unfrid* Förstemann 1479; *Umfreida ex genere Normannorum* CDBa III 9 (1041), *Umfridus* ib. V 69 (1105), *Onfridus* CDVerg V 134 (1164), VI 202 (1173), *Onfredus* CDBr I 140 (1260), ecc.

ὄμψεσιν: v. ἐπόψεσι.

ὄμωσις s. f. 'giuramento': ἀντέφησεν εἰρηκὼς ἐπ' ὀμώσει GSJ 56 (1098). ‖ Da ὄμνυμι.

ὁμώτατος: κατενόπιων πάντων τῆς κούρτης καὶ τῶν ὁμωτάτων καὶ ἑτέρων καλῶν ἀνθρώπων... ὁμώτατος μάρτης C 380 (1221) = ὁμωτάτων... ὁμωτάτος Spata II 458. ‖ Lg. ὁμότων... ὁμότης.

-ον suff. n. per -ιον: v. ἀκρόβουνον, ἀκρόμιτον, ἄμπελον, ἀμπελότοπον, ἀμπελοχώραφον, ἀνῶγον, ἀνωκάστελλον, βηλόθυρον, Βότανα, ἔνωτον, ἐξάμπελον, ἐξωκάστελλον, ἐπίπλαγον, ἐπιτράχηλον, ἐρημάμπελον, ἐρημοκάλαμον, ζευξορύακον, κατάμοιρον, καταπόταμον, κατωκάστελλον, κατωρύακον, κήπουρον, κισσόπετρον, κρεόπουλον, λιθόσυρον, Μεσοπόταμα, μονόδενδρον, μονοπέλεκον, οἰκότοπον, ὀσπιτότοπον, Παπάνλιθον, περιβόλιτζον, περίβολον, πήγαδον, πλάγον, ποδαχέταρον, ποδόβουνον, ῥιζόπλακον, ῥύακον, σπιταλον, ὑπόπλαγον. ‖ Dileguo di -ι-, con ritrazione dell'accento, specialmente nei composti, è fenomeno presente anche nel gr. med.; cfr. MNE II 171.

-ον des. n., gen. -ου, per -ος, gen. -εος: v. κράτον, κτῆνον, μέρον.

ὀνάδα s. f. 'asina': ὀνάδαν μίαν CMG 128 (1334). ‖ Da ὀνάς.

ὀνάδιον s. n. 'asino': CMG 105 (1332), 132 (1334); pl. οναδια CMG 144 (1334). ‖ Da ὀνάς.

ὀνάς s. f. 'asina': acc. ὀνάδα μίαν GSJ 218 (1198). ‖ Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S.

'Ονηλάτος ep. m.: ἀρκάδιον ὀνιλάτον C 432 (1283). ‖ Da gr. ant. ὀνηλάτης 'asinaio'. V. 'Ονολάτης.

ὀνικόν s. n. 'asino': GSJ 102 (1138?), T 215 (1163), ecc., ονοίκον T 429 (1265); gen. ονικοῦ T 64 (1086). Pl. ὀνικά Z 150 (1086), GM 120 (1189), ecc., ονοικά T 532 (1251). ‖ Dal seg.; cfr. gr. med. ὀνικά κτήνη 'asini' D.

ὀνικός agg. 'asinino, di asino': acc. f. πολάδα ὀνικήν Müller 22 (1401). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) *id.* L-S, D.

ὀνοθήλεια s. f. 'mula': pl. τῶν ὀνοθυλίων R II 54 (1148), ὀνοθυλίων ib. 55. ‖ Gr. med. (pap. VI-VII sec.), gloss. *id.* L-S, D, ActAth V 218 (1079).

'Ονοκέφαλος ep. m.: ἀσκηττίνος ὀνοκέφαλος C 551 (1102). ‖ Da gr. tardo ὀνοκέφαλος, -ον 'con testa d'asino' L-S.

'Ονολάτης ep. m.: ἰωαννης e ἀρκάδιος ὀνολάτης C 433 e 434 (1183); ζαχαρίου ὀνολάτου C 32 (1153). ‖ Cfr. ἐβοῦ ἐλφάδλ ὀνολάτης = ar. *abū al-faḍl al-ḥammār* ('l'asinaio') C 152*a* (1178) e v. 'Ονηλάτος.

°**ὄνομα** s. n. 'nome': ὄνομαν C 599 (1112), τὸοὔνομα T 531 (1251); ἐνωποιον τῶν κατ' οὔνομα ὑπὸγραψαντων... κληρικῶν T 92 (1106), ἔχων σεσημειωμένα κατ' ὄνομα ('dettagliatamente') τὰ τοῦ εἰρημένου φίου πράγματα T 295 (1188).

°**ὀνομάζω** vb. tr. 'chiamare, denominare': aor. ptc. pass. τῶ ὀνομαθέντι κυρῶ ἰακώβω C 466 (1280?), τὴν ὀνομαστὴν ἡμέραν 'il giorno stabilito' R II 75-76 (1169).

ὀνοματίζομαι vb. tr. medio 'chiamarsi': Z 150 (1086). ‖ Cfr. ngr. ὀνοματίζω = ὀνομάζω; gr. tardo (II sec.) 'discutere sui nomi' D, L-S.

ὀνομάτιον s. n. 'nome': σὺν τω ονοματήν μου καὶ έπονοματων T 177 (1143). ‖ Gr. tardo (III sec.) *id.* dim. di ὄνομα, (pap. III sec.) senza sign. dim. L-S.

ὀνόματος s. m. 'individuo, persona': Z 150 (1086). Pl. Ομως ὀνόματοι ριβ' T 184 (1145), ὁμοῦ ὀνοματοὶ κ' C 131 (1151), ὁμοῦ καὶ οὗτοι ὀνοματοὶ λ' ib. 133; οἱ νεόκαμοι τῶν ἀνωτέρων ὀνομάτων C 3 (1095?); εκ του (lg. τοὺς) ι' ονομάτους τους προεγραψα R I 217 (1108).

'Ονούφριος pr. m.: ὁ ἀρχιμανδρίτης ὀνούφριος C 372 (1176), ὁ ὑποδιάκονος ὀνούφριος CMG 134 (1334), ὁ ἀδελφὸς ὀνούφριος CMG 159 (1336). ‖ Da lat. Onuphrius, a sua volta da egiz. ant. Onnophris, copto *Uenofre*, Tagliavini I 190, DNI s. v. *Onòfrio*. Cfr. i cgg. *Onòfaro* DCSO, *Onufrio* (PA). V. 'Ανούφριος. **2.** agion.: μονην τοῦ ἁγίου ὀνουφρίου τὴν επονομαζομενην τοῦ κανποσύρτου T 75 (1093); ἅγιον ὀνούφριον T 256 (1179). ‖ *Id.* Mikl-M. Cfr. *monasterium S. Eunufrii* Vendola 3983 (1310), *ecclesia S. Heunofrii* ib. 3985 (1310).

ὀξεῖα s. f. 'montagna': ἡ 'Οξία e της 'Οξίας Schneider 263 (1119), τῆς ὀξείας C 357 (1099?), τῆς ὀξήας C 485 (1168), εἰς τὸν πώρον τῆς ὀξεῖας R II 148 (s. d.). ‖ Dal f. di gr. ant. ὀξύς agg. 'aguzzo'; cfr. μέχρι τοῦ ὄξὺν υουνῆν T 149 (1132), εἰς τὸν ὀξὺν βουνόν GR 156-157; bov. *ozzía*, *ošía* 'montagna boscosa' LG.

ὀξυκόρυφος agg. 'che ha la cima appuntita': εἰς τὸν ὀξηκόρυφον βουνόν T 557 (s. d.). ‖ Da gr. ant. ὀξύς 'acuto' + κορυφή.

'Οόγα t.: εις το λεγόμενον τοπον οόγα T 105 (1116).

'Οπαζηνος ep. m.: κωνσταντινος προξημος οπαζηνος T 29 (1032?). ‖ Cfr. forse *Opicinus* pr. Guccione 244 (1333), ipocor. di *Opizus* ib. 309 (1333), *Opizo* CDBa II 139 (1304), da cui il cg. *Obiso* (PA); lat. med. *Obitius* o *Opitius*, it. med. *Obizo* DNI, ant. ted. *Obizo*, *Opizo* Förstemann 1173-1174.

ὄπερα s. f. 'opera': εις τας ωπερας της επισκοπῆς T 429 (1265). ‖ Da lat. opera; cfr. gr. med. ὄπεραι, οἱ, 'operai, lavoratori' L.

"Οπιδον: v. "Οππιδον.

ὀπισθάγκωνα avv. 'dietro il dorso': τὰς χεῖρας ὀπισθάγκωνα αὐτοῦ ἔδευσαν C 440 (1217). ‖ Gr. tardo (pap.) *id.* L-S.

°**ὄπισθεν** avv. 'dietro': ὄπιθεν T 248 (1177), ὄπηστεν GSJ 248 (1223).

ὀπισθοποδέω vb. tr. 'tener dietro a, perseguitare': aor. inf. οπὶσθοπωδίσε καὶ αγωγην τὴν οἴαν οὖν ποιησέ R I 174 (1061). ‖ Gr. med. *id.* 'andare dietro a, seguire' D.

ὀπιστώσας τοῦτο καὶ ἐπικυρώσας τῆ ὑπὸγραφη μου R II 28 (1143). ‖ Lg. ὁ **πιστώσας** 'il quale confermo', da gr. ant. **πιστόω** 'rendere fedele', gr. tardo (II sec. a. C.) 'confermare, garantire' L-S.

ὀποδάν: v. ὀπουδάν.

ὀπλικεύω: vb. tr. 'obbligare, impegnare': pres. ind. medio ὀπληκευωμαι γὰρ ἐμαυτον T 500 (1291), συνδεσμούμεν ἤγοῦν οπληκευόμεθα ημεῖς T 410 (1243). Aor. cgt. pass. ὀπλὶκευθῆ T 476 (1270). ‖ Da lat. obligāre.

°**ὁποῖος** pron. rel. 'che, il quale': τὶν πωσότιν ὑπία ὑπάρχι C 457 (1257), γραφὴν (= -ειν) τα πια αναμΐσκουν τὰ παρεληληθότα T 408 (1243), πᾶσαν αγωγὴν τῆν πΐαν ποτε εδιὰφερννεν καὶ μἔλλον διαφἔρννυν πρὸς σάς..., αποτάξατε πρὸς ημὰς πάσαν σΐστασιν δεσποτιαν καὶ πασα δίκαιον τα πια λαγχάνοντα καὶ δύνονται λάχην ib. 408-409, τῆς ποινῆς... ὁπία ὁσακις ἐπιτι[Müller 22 (1401). **2.** interr. indir. 'chi': ἐρωτηθέντες... ὁποῖος γηνόσκει C 303 (1142).

°**ὁπότε** avv. 'un tempo, in passato': (χωράφιον) του νικολαου κλημῆ, και

οποτα μεν του φραγκου T 407 (1242). || Gr. ant. cong. 'quando'.

°**ὅπου** avv. rel. 'dove': ὅπου εστὶν ἐκεῖσε μέγας λίθος C 314 (1144?). || V. απο. **2.** pron. rel. indecl. 'che': sg. nom. m. κυρ γουδελμου γραντεμανῆ ὀπου... ὅτριγευσεν T 99 (1114), κυρ φάλκου ὅπου διάγει T 111 (1118), λίθος στρόγγιλος ὅπου κεῖται C 314 (1144?), τὸν λάκον ὅπου ὑπάρχει C 313 (doc. cit.), f. τὴν δρὶν ὅπου στέκει T 98 (1113), ἡ μεγάλη ὁδὸς ὅπου ἔρχεται C 559 (1143), τὴν χέτην... ὅπου ὑπάρχει C 561 (doc. cit.), ἡ ὡδὸς ὅπου τε βένη C 616 (1145), n. το χανδάκην ὀπου υπαρχει T 117 (1121), τὸ χωραφιον ὅπου ἐστίν C 459 (1269), ecc.; acc. τὸ μέρος ὅπου κρατοῦσιν GR 154, τό τόπιον... ὅπου διεχόρει GR 454, ecc. Pl. nom. m. μαρτύρων ὅπου ἶδον GSJ 217 (1198), τοὺς λίθους ὅπου εἰσὶ κατ' ὅρδινα C 314 cit.; f. acc. ταῖς ἐλαὶς ὅπου ἔχω GSJ 217 (1198). || Cfr. bov. *pu* pron. rel. e cong. 'che' LG s. v. ὅπου; v. ποῦ.

ὁπουδάν cong. 'dovunque': T 325 (1196), 532 (1251), ecc., ὁποδάν Holtzmann 340 (1083). || Gr. tardo (II-III sec.) *id.* L-S. **2.** pron. rel. n. indecl. 'qualsiasi cosa che':]καὶ ἁπλῶς ὁποῦ δ'ἂν ἔχο GO 78 (1052?), τὰ ὡσπίτια καὶ ἀμπέλια καὶ χωράφια καὶ ἡμεροδένδρια, ὅπου δ'ἂν ὑπάρχουσιν ἐν τούτω (χωρίω) καὶ ἀλλαχοῦ GSJ 148 (1155). || Da ὅπου δ'ἄν, gr. ant. ὅπου ἄν; v. οὗ πῆ δ'ἄν.

ὀποῦρα s. f. 'frutta': τὴν ὀποῦραν CMG 110 (1332). || Da gr. ant. ὀπώρα 'id.'.

"**Οππιδον** t. n.: GO 45 (1051): gen. 'Οππίδου GSJ 207 (1186), T 294 e 299 (1188), ὀπίδου T 129 (1126), 471 (1270), 'Οπήδου GO 74 (1052), 'Οπείδου GO 55 (1052). || Da lat. o p p i d u m; corrisponde a *Óppido Mamertino*, comune distrutto da un terremoto nel 1783 e ricostruito in sito più orientale, DTOC.

ὀπτασία s. f. 'visione': θεία τις ὀπτασία φαίνεται λέγουσα SElia 65-66. || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* D.

"**Οπτιμα** ep. f.: ιωαννου τῆς ὅπτιμας T 216 (1164), 227 (1168), e ιωαννης τῆς ὅπτιμας T 233 (1170). || Cfr. il m. "Οπτιμος, da lat. o p t i m u s, P-B; *Optimus* CDCv I 49 (855).

"**Ορα** ep. o t.: πετρου της ὅρα T 395 (1232). || Forse lg. "Ορίας.

°**ὁράω** vb. tr. 'vedere': pass. fut. ὀραθήσεται T 247 (1176), aor. ott. 1. pl. ὀφθείημε C 299 (1191). || V. οἶδα.

'**Οργίλα** t. n. pl.: Τὰ 'Οργίλα τοῦ Δράγα GR 66, τοῦ πρεσβιτερίου τῶν 'Οργίλων GR 411. **b.** ὀργίλου: v. il seg.

'**Οργίολον** t. n.: εἰς τὴν διακράτησιν οργηολου T 290 (1186), εἰς την διακρᾶτησιν του θεὸσῶστου αστεος ὀργίλου T 149 (1132). || V. 'Ορζοῦλον.

"**Οργιος** pr. m.: Προάστειον 'Οργίου Βιτιλιάνου GR 181-182. || *Id.* P-B.

°**ὄργυια** s. f. 'orgia, lunghezza delle braccia (unità di misura)': pl. acc. οργίας T 436 (1267), οργίες T 190 (1147), όργηες e οργηες T 255 (1179), ωργίες T 257 (1179), οργιαῖς T 243 (1175), ὀργυίαις C 359 (1116). || Nel gr. ant. il termine è ossitono o perispomeno in tutti i casi, tranne il nom. e acc. sg.

'**Ορδέολον** t. n.: ἄχρι τοῦ σταυροῦ 'Ορδεόλου Kölzer 18 (1195) = *ad crucem Ordeoli* ib. 17 (doc. bil.) e R II 143, 141. || V. 'Ορζοῦλον.

ὀρδινία s. f. 'filare (di viti)': pl. ὀρδινιες T 321 (1194). **b.** 'ordine monastico': gen. ορδυνιας T 546 (s. d.). **c.** 'comando': v. ἐμουρδουννίας. **d.** 'disponibilità, possesso': τὴν καταλαμβάνουσαν αὐτοῦ ὀρδηνίαν C 609 (1103). || Gr. med. *id.* 'ordine', 'disposizione' DCG; cfr. ἀμπέλιον τῆς 'Ορδινίας Mikl-M.

ὄρδινος s. m. 'filare (di viti)': pl. gen. ὀρδίνων T 30 (1033), 35 (1035), R I 180 (1076), ecc.; acc. ἀπὸ τῆς χώρας σου ὅσον ὀρδίνους ὀκτώ T 43 (1047). || Gr. tardo (VI sec.) ὄρδινος 'linea, filare' L; gr. med. ὄρδινον e -ος 'ordine' DCG, da lat. ō r d ō, - i n i s.

ὄρδις s. (?) 'fila': εἰς τοὺς τέσσαρας λίθους ὅπου εἰσὶ κατ'ὄρδινα C 314 (1144?). || Cfr. gr. med. κατορδίνως 'ordinatim' DCG, gr. tardo ὀρδίνως 'in fila' L. Potrebbe trattarsi di un avv. *κατόρδινα.

'**Ορέγγια** pr. f.: κυρας ορεγγιας T 124 (1124). || Cfr. il cg. *Oréngo*, con epicentro nella Liguria di Ponente, da lat. med. *Oarengus* (1226), adattamento di germ. * A u d h a r i n g, di tradizione gotica o forse anche burgundica, DCI, o ant. ted. *Autring*, *Odering* Förstemann 197; *Orenga* DSCL.

'**Ορζοῦλον** t. n.: gen. ορζούλου T 154 (1135), 316 (1193), οὐρζούλου T 99 (1114), 107 e 108 (1117), ουρτζουλου T 16 (1015), ἄχρι τοῦ σταύρου τοῦ ῥουζουλοῦ R II 71 (1168) = *ad crucem orzeoli* ib. 70 (doc. bil.). || Da lat. h o r d e o l u m 'granello d'orzo'; ora *Oriolo* (CS) STC 1649, DTOC. V. 'Οργίολον, 'Ορδέολον.

ὀρθόδοξος agg. 'ortodosso': τοῦ ὀρθοδόξου καὶ μεγάλου ῥηγός C 59 (1138), ἐπὶ τής ὀρθοδόξου βασιλείας C 94 (1239); πρεσβύτερον... πιστὸν καὶ ὀρθόδοξον T 46 (1050). || Gr. tardo e med. *id.* 'di giusta fede, ortodosso' D, L.

'**Ορθόλογος** t. (?) m.: 'Ο 'Ορθόλογος GR 450. || Da *ὀρθολόγος 'veritiero, che dice cose giuste'; cfr. gr. ant. ψευδολόγος 'bugiardo, che dice falsità'.

ὀρθόσυκος agg. 'che produce fichi commestibili': σικαίαν μίαν ορθώσικα T 191 (1147).

ὀρθοτομέω vb. tr. 'esporre rettamente': τὸν ὑποψήφιον... ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον C 17 (1141). || Gr. tardo (*N. T.*) 'insegnare rettamente' (*Settanta*) 'tagliare in linea retta' L-S.

"**Ορια** t. f. sg.: τῆς ὀρίας C 395 (1101). **b.** pl.: εἰς τὰ "Ορια GR 57, 65. || Da gr. ant. ὥριος 'nella stagione dovuta, tempestivo', ma cfr. ὡραῖος, gr. tardo (*Settanta*, *N. T.*), 'bello, grazioso' L-S, otr. *òrio*, *òrrio* 'bello' LG s. v. ὥριος. V. 'Ωρέα.

°**ὁρίζω** vb. tr. 'stabilire': aor ind. ὁρήσαμεν GD 48 (1042), pass. ὁρίστη ib. 46. || Cfr. otr. *(a)rízo*, *orízo* 'mandare' LG e v. ἐπορίζομαι.

'**Ορίμπια** pr. f.: αρὶνπια T 283 (1182); gen. ὀρίμπιας C 523 (1142?). || Da lat. O l y m p i a, a sua volta da gr. 'Ολυμπία DNI s. v. *Olìmpia*; cfr. *domina Olimpia* CDBa V 233 (1174).

ὅρισις s. f. 'decisione': ἄνευ ἡμετερας ὁρίσεως καὶ ἰδίσεως CMG 8 (s. d.). || Gr. tardo (II sec.) *id.* 'limite' L-S.

°**ὁρισμός** s. m. 'decisione': βασιλικοῦ ὁρισμοῦ GM 140 (1195); κατὰ τὸν αυτῆς ὁρισμον T 372 (1219), τὸν αὐτὸν ὁρισμόν CMG 6 (s. d.). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. 'id.', gr. ant. 'il segnare con confini, limitazione' L-S, D.

'**Ορίστης** pr. m.: gen. ὀρίστου T 29 (1032?). || Forma corrotta di gr. ant. 'Ορέστης; cfr. it. *Orèste* Tagliavini II 365-366, DNI. V. 'Αρέστης.

'**Ορυτᾶνος** ep. m.: ιωαννης ορυτανος T 241 (1174). || Etn. da *Òria* (BR), gr. tardo (Strabone) Οὐρία, antico centro messapico, cfr. *Godinus Uritanus* (1095) DTS.

ὀρίτζι s. m. dim. 'monticello, montagnola': GR 530. || Dim. da ὄρος + -ίτζι(ον).

ὁριώτης s. m. 'confinante': καὶ εἰσὶν οἱ ὁριὦτης T 340 (1200). || Da ὅρος, ὅριον 'confine' + -ώτης.

°**ὅρκος** s. m. 'giuramento': μεθ ὅρχου T 32 (1033).

°**ὁρκίζω** vb. tr. e intr. 'giurare': ὥρκισαν ἵνα ἡμῖν εἶπον τὴν ἀλήθειαν GSJ 265 (1093) = T 73. || Gr. ant. 'far giurare'.

°**ὁρκῶ** vb. tr. 'giurare': ὁρκῶ καὶ ἐπιφωνοῦμαι C 675 (1194). || Gr. ant. 'legare con giuramento'.

'**Ορλάνδος** pr. m.: acc. 'Ορλάνδον e voc. 'Ορλάνδε 'Ρεμίτ GM 140 (1195). || Da fr. *Roland*, con metatesi che compare dopo il sec. XI, Tagliavini I 173, DNI s. v. *Orlando*. Cfr. *magister Orlandus* CDBa VII 113 (1220), *Orlandus* RatDecSic 1239 (1308-1310), ecc., e v. Οὐρλάνδος.

°**ὀρνίθιον** s. n. 'uccello', 'pollo': δίδην κατετούσιον τὸ ἡμέτερον δώρημα ταρία τέσσαρα καὶ τὰ ὠρνίθεια καὶ τὴν δούλευσιν GM 145 (1195). || Gr. ant. *id.*, dim. di ὄρνις, L-S,

D; cfr. gr. med. *id*. 'pollo' ActAth V 223 (1080), XII 38 (1044?).

ὁροθεσία s. f. 'proroga, dilazione': ἔξ μηνῶν δὲ ὁροθεσίαν τούτοις ἐπιδώσαντες GT 28 (1023). ‖ Gr. tardo (iscr. II sec. a. C.) *id*. 'delimitazione di confini' L-S, D.

ὁροθέσιον s. n. 'confine': τω ὀρωθεσίον e gen. pl. τõν ὁροθεσίων T 15 (1015); ὁροθέσια C 109 (1183), 290 (1096), ecc., ὡροθέσια C 76 (1169); τοῖς ὁροθεσίοις GM 210 (1189), εν τουτοῖς δε τοῖς ορώθεσίν R II 71 (1168), DON 175. ‖ Gr. tardo (II sec.) e med. *id*. L-S, D.

ὁροθεσμία s. f. 'limite di tempo, scadenza': τῆς ὁρωθεσμίας ἔλθούσης GSJ 272 (1121), ὁρωθεσμήας δὲ αὐτοῖς δοθῖσις GSJ 98 (1128); ἐν τῆ ὁρωθεσμία R I 204 (1100); acc. ὁροθεσμίαν GSJ 168 (1159), pl. ὡρωθεσμίας C 628 (1137). ‖ Da ὁροθεσία, con influsso di gr. ant. προθεσμία (ἡμέρα) 'id.'.

ὁροθετέω vb. tr. 'delimitare, fissare i confini': pass pres. ind. ὁροθετῆται C 667 (1179), ὁροθετῖτε C 59 (1138). Aor. ptc. pass. ἕως τοῦ ὡροθετηθέντος ἀνωτέρω χωραφίου C 668 (doc. cit.), τοπικῆς ἐγγραφῆς εἰσιν δὲ τὰ ὡροθέντα τοῦ βουνοῦ οὕτως C 48 (1190). ‖ Gr. tardo (iscr. I sec.) e med. *id*. L-S, D.

°**ὅρος** s. m. 'regola': κατὰ τὸ θεῖον ὅρον τὸν ἀγίων πατέρων CMG 143 (1334; ma ὁ ὅρος ib. 66, a. 1329, ecc.).

°**ὄρος** s. n. 'monte (boscoso)': nom. ὄρσυς C 424 (1182) = ὄρους Spata I 280; τοῦ ὄρου T 95 (1110; τὸ ὄρος ibid.), 298 (1188); ἧς τὸ ἐτνήεων ὤρων C 560 (1143). Pl. gen. ἀπο τὸν πλησίον ὄρων CMG 144 (1334). **2.** in agion.: το κυνόβιον αγιου στεφάνου του ὄρους T 408 (1243). **3.** ep.: ράος τοῦ ὄρους T 124 (1124).

'Οροφύλαξ epit. m.: τοῦ κυροῦ ἀρκούδη τοῦ ὀροφύλακος T 95 (1110). ‖ Da gr. tardo (pap. III sec. a. C., iscr.) ὀροφύλαξ 'guardia di frontiera' L-S, D.

ὅρρεον s. n. 'granaio': (ὁ περιορισμὸς) σμοίγνοιτε εἰς τὰ ὅρρεα κατα δεξιὰς, και ἀπο τα ὅρρεᾶ καταβέννει την κἄτου T 115 e 629 (1121). ‖ Gr. tardo (iscr. V sec.) ὅρριον, da lat. h o r r e u m, L-S, D.

'Ορρήκος pr. m.: κώμης ὀρρήκος T 233 (1170). ‖ Cfr. fr. *Ulrich*, *Oury*, da germ. * O t h a l - r i c -, Dauzat, ant. ted. *Odalric*, ecc. Förstemann 1190-1191, e il cg. *Orrico* DSCL.

ὀρσουλέος: v. Οὐρσουλέος.

'Ορσῦνος pr. m.: τοῦ ὀρσύνου C 435 (1183). ‖ V. Οὐρσῖνος, 'Ωρσείνας.

ὄρσυς: v. ὄρος.

"Ορτε t. indecl.: εἰς τὴν τοποθεσίαν τοῦ ὅρτε T 186 (1145), εἰς τὸ ὅρτε T 370 (1217). ‖ V. "Ωρτοι.

'Ορφανῖνος ep. m.: κυρὸν γουλιέλμον ὀρφανήνον C 670 (1186). ‖ Ipocor. del seg.

'Ορφανός ep. m.: 'Ιωάννης 'Ορφανός e Νικολάου 'Ορφανοῦ GM 157 (1227-1250), στεφανος ὀρφανός T 514 (1149), λέοντος τοῦ ὀρφανοῦ T 102 (1115?). ‖ Da gr. ant. ὀρφανός 'orfano'; cfr. *Id*. (At.), *presbiter Orfanus* Vendola 4401 (1324), *Leo Orfanus* ib. 4281 (1310).

-ος des. m., gen. -ου, per -ος n., gen. -ους: v. δάνος, δάσος, ἔτος.

-ος des. n., gen. -ους, per -ον, gen. -ου: v. ἄκρος, ἄκτος, μέτρος. ‖ Per l'espansione di questo tipo in bov. e otr. cfr. GSDI § 104.

-ος des. aggettivale per -ής: v. ἀλλόγενος, ἀνέλλιπος, αὔταρχος, ἔλλιπον, εὐτιώχου, καλόηθος, πανεύτυχος, Μονόσκυλλος. **b.** **-ός** id.: v. ἀληθής, διηνεκός, εἰλικρινός, εὐβαγός. ‖ Cfr. gr. tardo *id*. Dieterich 175-176, EL, GSDI 83, § 108. **2.** **-ός** id. per -οῦς: v. τριπλός, χαλκός. ‖ Gr. tardo e med. *id*. Dieterich 179-180, Psaltes § 108.

°**ὅς** pron. rel. 'che, il quale', con confusione di forme, anche dell'articolo: nom. m. ὁ T 82 (1098), 84 (1099), 122 (1123), οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὃν ζήσεται GD 58 (1061), f. ἡ γυναίκα τὸ ἦτο T 177 (1143), τὴν ἀμπελον... τῆ εστίν T 379 (1227), τὴν μεῖραν... τὸ μου καὶ λαχάνι GO 86 (1053?), n. τὸ

χωράφιον τὸ ἦτον T 82, 84 citt., 122 (1123), τω ὁν εστι T 170 (1141); acc. f. τὴν ἐμὴν ἐκκλησίαν τὴν ἔχω GSJ 102 (1138?), ὑποστάσαιος, τὴν φένομε αἴχων GO 117 (1053?), n. τὸ δὲ ὀσπίτην τὸ ἔχω GL 10 (fine X sec.), τὸ χωράφιον τὸ ἐδώκαμεν C 368 (1095), τὸ χωράφιον τὸ λέγει GM 50 (1095), πὰν πραύμα ὃν ἀφιέρωσεν ὁ πατηρ ημων T 105 (1116), τοῦ πράγματος τὸ οἰκοδόμησα GSJ 102 cit., τὸ ἀμπέλιον... τὸ ἔχη ἀγορά GSJ 152 (1156). Pl. nom. m. ὁ καί ενγγήϊτάδες (εἰσίν) T 189 (1146), f. ἐλαίες... ἧς κεῖται GSJ 259 (1264); acc. n. τα χωραφια ὴν εχωμεν T 251 (1178), τα χωραφια τὰ ἦχεν κρατωνταν ὁ πατρας μου T 97 (1113); τῶν χωραφίων τõν ἔχις T 168 (1159); τοῦς τρεῖς δρῦς, οὓς ('su cui') εἰσιν ἐγκεχαραμμένοι σταυροί T 19 (1019), ecc. **b.** con epanalessi: οὓς χάνασαν ἡ γή κατεπειν αυτούς T 76 (1093), ἃ ἔλαβον ταῦτα C 48 (1130), 'Εξ ὧν λαμβάνει ἐξ αὐτῶν GR 283, ὧν τὰ ὀνόματα αὐτῶν C 327 (1173), ecc.

ὀσάπτος: v. ὡσαύτως.

'Οσβέρνος pr. m.: ὀσβέρνος τῆς ἀβέρσας C 86 (1191); τοῦ κυροῦ ὀσυέρνου T 298 (1188), ὀσβέρνου e τὸν ὀσβέρνον C 523 (1142?). ‖ V. 'Ασβέρνος e cfr. *Osbernus* CDCv IX 35 (1066), CDVerg II 322 (1129), DN 97 (1167), ecc. *Usbernus* e *Vusbernus* Pratesi 349 (1226); altre testimonianze del nome, che proviene dalla Francia, in Ménager *Inv*. 284-285.

'Οσγόττος pr. m.: gen. ὀσγόττου R II 66 (1156). ‖ Cfr. *Ansgotus*, *Arisgotus*, *Asgottus* (1063-1093) Ménager *Inv*. 267, *Asegottus* (1082-1110) ib. 269, *Angotius* Pratesi 413 (1243), *Angottus* ib. 415 (1244), fr. *Angaut*, *Angot*, da germ. * A n s - g a u t -, Dauzat, ant. ted. *Ansegaut*, *Ansgaud*, *Osogot* Förstemann 126 e i cgg. *Angotti*, *Sgotto* DCC.

ὀσέδιον s. n. 'assedio': εἰς τὸ χρόνον οτε εκάθι ὀσεδιου τοῦ σαντουνικανδρου T 119 (1121). ‖ Da lat. o b s e d i u m.

-όσης suff. m., in eponimo: v. Γαυδιόσης. ‖ Da lat. - ō s u s, - a, - u m; v. -οῦσος.

ὅσιεν: ἢ (lg. εἰ) πέλει τις ἐξ αὐτῶν ἢ απ' αὐτῶν (μοναχῶν) ἀποσκηρτὸν ἄνευ ὁρίσεως αὐτοῦ καὶ εἰς κριμνὸν ὅσιεν CMG 113 (1332). ‖ Forma corrotta di gr. ant. ὠθέω, medio intr. 'spingersi in avanti, avanzare'? Cfr. ὅετω.

ὁσιομάρτυς s. m. 'santo martire': τοῦ οσίο μάρτυρος αναστασιοῦ R I 215 (1108), τοῦ ὁσιομάρτυρος ἀναστασίου R I 249 (1124), 273 (1132). ‖ Gr. med. *id*. D, L.

'Οσμοῦνδος pr. m.: ὀσμουνδος δουλευτης T 98 (1113), γουλιέλμον υἱὸν ὠσμούνδου C 526 (1142). ‖ V. 'Ασμοῦνδος e cfr. *Osmundus* T 96 (1112), DN 36 (1138), 84 (1159); altre testimonianze in Ménager *Inv*. 286.

°**ὅσος** agg. e pron. rel. 'quanto': pl. acc. οσσους T 81 (1097?). ‖ Gr. ant. anche ὅσσος L-S. **2.** **ὅσον** cong.: ὅσον... ὅσον 'sia... sia' C 16 (1141), ὥσουν... τόσον 'id.' C 456 (1257), τόσον... ὅσον καὶ 'così... come pure' C 21 (1144), ὅσον... ὅσον καὶ 'id.' Caruso 322 (1234). ‖ Cfr. otr. *òssopu* 'quando', 'allorché' LG.

°**ὅσπερ** pron. rel. 'che, il quale', spesso con articolo, senza rapporto tra forma e funzione: ἡ οδῶς το ὅπερ απερχεται T 264 (1180), τὴν μονην... την ἅπερ κεῖται T 75 (1093), την ὁδον τὴν ἅπερ ερχεται T 112 (1118); τὸν ἀμπελῶνα... τὸν ἅπερ ἦχε ἀγωραστόν C 523 (1142?), τὸν κῆπον τὸν ἅπερ ἐδέσποσεν GM 98 (1163), τὴν ἐλαίαν ὅπερ ἔχω GSJ 218 (1198), τὴν ἀλλαγήν τὴν ἅπερ ἔχω GD 58 (1061), τὴν ἀρὰν τὴν ἅπερ ἔδωσαν GSJ 191 (1169), οἳ μοῖράσια την απερ καὶ απιοῖσασιν T 125 (1125), τὴν μύραν..., τὸ ἅπερ κληρονομοῦ GD 58 (1052?), τὴν ὡδὸν..., τὸ ἅπερ σινκλείει C 619 (1146), ανπελιον ἅπερ ἔχω T 155 (1135), τὸ χωράφιον τὸ ἅπερ ἔχωμεν GM 104 (1169), τὸ κῆπος τὸ ἅπερ ἔχω GSJ 218 cit., τὸ πράγματα τῶ ἅπερ ἐποίησεν T 150 (1133?), τοῦ σπηλαίου

οὗπερ ἀφιέρωσεν T 67 (1089); ἐλέες... ταὶς ἅπερ μεράζω GSJ 248 (1223), ἐλαίες ὅπερ κτώμεθα T 484 (1282), τὰ χωράφια ὅπερ ἔχω T 246 (1176), χανούτια... ὅπερ ἀγόρασας GM 111 (1178), τα χωράφια ὅπερ ἐπικρατῶ e δενδρα... ὅπερ... ἐκατεγράψατο T 286 (1184), χωράφια... τὰ ἅπερ ἔχω GD 58 (1061), τὰ χωράφια τὰ ἅπερ κρατεῖ T 105 (1116), ecc.

ὀσπιτάλιον s. n. 'alloggio per i pellegrini': τοῦ ὀσπηταλίου C 361 (1155). || Gr. med. *id.* '*Hospitale,* seu Xenodochium' DCG, *hospitale vel receptaculum infirmorum* Brühl 122 (1133). V. σπιτάλιον.

ὀσπίτζιον s. n. 'casa': T 401 (1233; ma ὀσπίτιον ib. 400). || Forma corrotta di ὀσπίτιον, piuttosto che direttamente da lat. med. *hospitium* 'Domus in quo consistunt *hospites,* seu Mansionarii', 'domus hospitum in Monasteriis' DCL.

ὀσπίτιον s. n. 'casa, dimora': GR 526, 533, ecc., ὀσπίτιον C 390 (1094), 74 (1166), ecc., ὀσπήτιον R I 181 (1076), ὀσπήτιον ἀνώγε 'casa a primo piano' T 356 (1211), ὀσπίτην GL 10 (fine X sec.), ὠσπιτήν R I 147 (1044); gen. οσπιτίου T 11 (1000), οσπητιου T 26 (1032), ecc. Pl. ὠσπίτια GSJ 148 (1155); gen. ὀσπιτίων GR 518, οσπιτίων T 81 (1097), 245 (1175). || Gr. tardo (pap. IV-V sec.) ὀσπίτιον, ὀσπήτιον, da lat. h o s p i t i u m, L-S suppl., gr. med. *id.* DCG, D. **b.** 'edificio (in genere)': το οσπιτιον τῆς πουτεκας T 436 (1267). || *id.* 'id.' L. **c.** 'fondaco, magazzino': ὀσπίτιον... οὗ τὸ μὲν πλάτος ὀργυίας δέκα τὸ δὲ μῆκος ἄχρι τῆς θαλάσσης C 359 (1116).

ὀσπιτότοπον s. v. 'casa', 'edificio': acc. ὀσπιτότοπον ματερίων πέντε T 519 (1191). Pl. ωσπιτότοπα R I 136 (1007), ὀσπητότοπα C 680 (1259). **b.** 'terreno edificabile': οσπιτιον σιν το ωσπιτοτοπον R II 137 (1198). || Cfr. gr. med. ὀσπητοτόπιον ActAth III 123 (1310-1325?), X 104 (1375).

οσσους: v. ὅσος.

°**ὅστις** pron. rel. 'chi', 'che, il quale' e indef. 'chiunque', 'qualunque', spesso senza rapporto tra forma e funzione: m. Ὅστει GO 105 (1053), ἥ της GM 163 (1264), f. εἶτι GSJ 94 (1128), άτινα T 305 (1191), n. εἴτις C 437 (1189); acc. m. εἰς ἥτιδὰν τρόπον CMG 111 (1332), n. οὗτινος C 422 (1171), ωντινυ T 264 (1180), ωντινυν T 282 (1182), ἥτι T 231 (1170), GM 156 (1227-1250), ἥ τι C 347 (1149), ἥ τι καὶ C 465 (1280?), ἥτι e Ἥτις GM 157 (doc. cit.) ἣ τι δ άν T 246 (1176), ἵ τι δ'ἄν GO 74 (1052), ἵ τει δ'ἄν GO 84 (1053), ὑ τι αν T 270 (1181), ὕ τι δ'ἄν GM 181 (1306), ὕ τει δ'ἄν GO 55 (1052). Pl. nom. m. ετινές T 412 (1244), n. ἥ τι δ'ἄν GSJ 186 (1166), ηντα R II 138 (1198); acc. n. ἥτινα T **416 (1245), 448 (1268),** ἥτοινα T 437 (1267), ἄντινα T 254 (1179), ecc. **b.** con epanalessi: ἅτινα... ταῦτα C 86 (1191), 95 (1239), ἅτινα... αὐτά C 98 (1160-1200), T 217 (1164), ἅτεινα... ἀπτά GO 171 (1065), ecc. **2.** n. 'che cosa', in interrogative indirette: εἶπον τὴν ἀλήθειαν τοτί γινώσκωσι T 73 (1093) = ὅτι GSJ 265, ἐρωτήσαμεν αὐτοὺς τὸ τί γινώσκουσι GM 50 (1095), πρὶν ἴδωμεν τώ τι δηλοῦν τὰ σιγίλλια C 307 (1142), ἐρευνήσαμεν... τὸ τή ἀξόννη τõν σωδίον τούτου τοῦ χωραφίου GM 157 (1227-1250), ecc. V. τοτί.

'**Οτάρτος** pr. m.: ὀτάρτος τοῦ καλατουβουθούρ C 482 (1148). || V. 'Οδάρδος.

°**ὅτε** cong. 'quando', con l'ind.: ὅτε ποτὲ καιρῷ ἢ χρόνῳ... φανῶ = ὅταν GM 212 (1189).

°**-ότης** suff. sostantivale f.: v. ἀσθενότης, αὐξητότης, γαληνιότης, ἡμισιότης, ἱδρώτης, στερρότης, Χριστιανότης.

-οτικόν suff. n., in nomi di diritto e imposta feudale: v. χιλοτικόν. || Analogo ad -άτικον 1.

-ότος: v. -όττος.

ὅτος: v. οὕτως.

Ὅ**τος** pr. m.: οτος κριτης T 277 (1182), 282 (1182), ὅτος R I 234 (1121),

ὅτος τοῦ νάσου C 425 e ὅτο... C 430 (1182); gen. ὅτου C 486 (1168), R II 100 (1174), ecc.; τὸν κύριν ὥτον C 428 (doc. cit.). || V. Ὅδδος.

ὀτριγεύω vb. tr. 'concedere': τον χωράφιον μου ὅτριγευσεν καὶ εδώκεν T 99 (1114), τουτο στεργομεν παλιν καὶ ὀτριγεύωμεν, ἵνα πάν πραύμα ὄν ὁ κῦρ οὔυος ἡ αφιέρωσεν ἢ οτριγευσεν... T 105 (1116). || Da fr ant. *otrier* 'id.', a sua volta da lat. med. *auctorizare,* FEW I 172*b*; cfr. Varvaro, in «Bollettino» XII (1973), 89.

-όττα suff. ipocor. f.: v. Μαρόττα. || Cfr. il m. -όττος.

-όττας suff. ipocor. m.: v. Λεώτας, Παγανόττας, Παπαρρῶττας. || Da -όττος, attraverso il comune gen. in -ου.

-όττης suff. ipocor. m.: v. Βελλότ-της. || Da -όττος.

'**Οττῖνος** pr. m.: ὀττινου τοῦ νοταριου νικολάου T 499 (1291). || Ipocor. di Ὅτ(τ)ος.

-όττος suff. ipocor. m.: v. Βαρθολόττος, Γριτζότος, Παγανόττος, 'Ρυσότο-, Τουρκόττος. || Cfr. it. *-òtto,* fr. *-ot* e v. -όττα, -όττας, -όττης.

Ὅ**των** pr. m.: ὅτων χαρβίτης C 122 (1177). || Da germ, * O t o n - (caso dipendente); v. Ὅδδος.

-οῦ des. di nomi propri femminili: v. Βασιλοῦ, 'Ιωαννοῦ, Μεγαλοῦ. || Cfr. MNE II 78-79.

οὔακας: v. οἴαξ.

Οὐαλτέρης pr. m.: οὐαλτέρης δελουμάνσου C 551 (1102). || V. Γαλτέρης.

Οὐασπάλλιας ep. m.: γιρόλδος οὐασπάλλιας C 551 (1102). || Dal t. fr. *Vascoeuil* (*Wascoilus* a. 875) Ménager *Inv.* 349.

Οὐβέρτος pr. m.: Οὐβέρτος τοῦ Σόλωνα Z 179 (1102), οὐπέρτος λαμπάρδος C 600 (1112). || Cfr. fr. *Hubert,* da germ. * H u g - b e r h t -, Dauzat, it. *Ubèrto* Tagliavini II 359-360, DNI. V. Χουβέρτος.

Οὔβος pr. m.: ὁ κῦρ οὔυος e κῦρ οὔυου τοῦ κλερεμόντε T 105 (1116), οὔβος τοῦ βιάτζου R I 239 (1121); gen. οὔβου R I 195 (1092), C 644 (1099), 653 (1173), ecc., οὔβω T 177 (1143). **b.** **Οὐβῶν**: τοῦ κυρ οὐβῶνος R II 62 (1154). || Cfr. fr. *Hue, Huon,* varianti di *Hugues, Ubo* CDVerg I 363 (1095) e v. Οὔγος.

Οὐγγρέλλης ep. m.: λαυρεντίου ἱερέως καὶ προτωπαπᾶ τοῦ οὐγγρέλλη T 530 (1227). || Ipocor. del seg. Cfr. *Ungrulus* CDBa V 52 (1099), VII 189 (1285).

Οὔγγρος ep. m.: προάστειον τοῦ Οὔγγρου GR 240. || Da lat. H u n g a r u s etn. 'Unghero'; cfr. *Nicola ungro* CDBa IV 10 (991), *Ungrus diaconus* ib. VII 33 (1148), i tt. *Ungri* (CZ), *Lungro* (CS) DTOC e i cgg. *Ùngaro* (It. merid.), *Ùngheri* DCC. V. Οὔγρος.

οὐγκία: v. ὀγγία.

Οὔγος pr. m.: οὔγος C 440 (1217), οὔκος C 415 (1122?), οὔκως C 413 (1122), οὔγω C 512 (1111); gen. οὔγου C 439 (doc. cit.), 630 (1162), οὔγο C 632 (1183). **b.** **Οὐγῶν**: gen. οὔγουν C 293 (1131?); acc. οὐγόνα C 20 (1144). || Cfr. lat. med. *Hugo, Hugonis,* fr. *Hugues* (merid. *Huc*), it. *Ugo,* da germ. * H u g o, Dauzat, DNI. V. Χοῦς, σïρουχου.

Οὔγρος epit. m.: κῦρην Κοσταντῖνον τὸν Στοιλειτάνον τῶ ἐπιλεγώμενω τοῦ Οὔγρου GM 46 (1077). || V. Οὔγγρος.

°**οὐδείς** pron. indef. 'nessuno': gen. f. οὐδεμίας CMG 111 (1332). || V. δένα.

οὐδεποσῶς avv. 'in nessuna maniera': CMG 6 (s. d.). || Da gr. ant. οὐδέ 'neppure' + gr. tardo (I sec.) ποσῶς 'in una certa misura' L-S, D.

°**οὐδέποτε** avv. 'giammai': οὐδέπωτε κερόν T 220 (1165).

-οῦδες suff. m. pl. di eponimi: Κουτζοῦδες. || Da gr. med. -ούδιον suff. dim. n. Psaltes § 405.

οὐδώς: v. ὁδός.

Οὐεδελχημήρ t. indecl.: εἰς τὸν ποταμὸν Οὐεδελχημὴρ τουτέστιν ὁ ποταμὸς τῶν γαιδάρων Grégoire 97 (1126); τοῦ ποταμοῦ τοῦ λεγομένου Οὐετελχεμήρ Grégoire 83, 84 (1145). || Da ar. w ā d ī 'l - ḥ a m ī r 'fiume degli asini' ArMed 207, in nota.

Οὐετεττάϊν t. indecl.: εἰς τὸν οὐετεττάϊν C 555 (1125), οὐὲτ ἐττάϊν C 550 (1102). || Da ar. wādī aṭ-ṭīn 'fiume del fango'; ora *Dittàino*, ArMed 207, in nota. Per ar. ṭīn > ṭayn cfr. Μαρσιττάϊνον e ArMed 379.

οὐθενία s. f. 'nullità, pochezza': της εμης ουθενηας και μετριωτητος R I 169 (1059). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* L.

Οὐθμέν pr. m. indecl.: οὐθμέν C 516 (1133). || Da ar. 'Uṯmān pr.; v. 'Οθμέν.

-ούκης suff. ipocor. m.: v. Παρούκης. || Gr. med. *id.* Moritz I 49, da -ούκιον.

-ούκιον suff. ipocor. n.: v. Περροῦκιν. || Cfr. il frequente bov. *-úći*, suff. dim., da lat. -ūceus LG, GSDI § 281, it. *-ùccio*. V. -ούκης.

οὔκος: v. Οὔγος.

Οὐκούτ s. indecl. in t.: ἄχρι τοῦ λεγομένου οὐκοὺτ ἐζεμβούτζ C 550 (1102). || Da ar. 'uqūd az-zanbūǧ 'macchie degli oleastri'; 'uqūd pl. di 'uqdah 'gruppo di alberi (?)' ArMed 401-402, nota 318. V. Ζεπούτζε.

-ουλα suff. dim. f.: v. Πουρτουλα. || Da lat. -ŭla (v. οῦλος) o -ulla (v. -οῦλλα).

-οῦλα, -ούλη suff. dim. f.: v. βαθειούλη, Καβετζοῦλα. || Da lat. -ulla; cfr. -ούλλα MNE II 306, -ούλα EL e il frequente bov. *-úḍḍa*, anche *-uḍḍa*, LG, GSDI § 282.

-ούλης suff. ipocor. m.: Γιαννούλης, Μαγαριτζούλης. || Da -ούλλος.

Οὐλίτα pr. f.: τῷ ἀνδρὶ οὐλίτας R I 153 (1049); τῇ οὐλίτα ib. 154. || Probabile ipocor. di Οὐλῶ.

Οὐλλᾶνον t. n.: ιωαννης τοῦ οὐλλάνου T 98 (1113), 116 (1121). || Cfr. *monasterium Sancti Benedicti de Ollano* CDBa II 103 (1291), Vendola 5118 (1324), ora *S. Benedetto Ullano* (CS), da lat. Aulius, Ollius, Ullius Schulze + -ānum (cfr. in Toscana *Ugliano* TCI 24 C 4-5), piuttosto che da Aulanius STC 420. Per l'insolito esito -lliānum > *-llano*, cioè -llį > *-ll-* invece che *-ł-*, cfr. regg. *ndulla*, *nduḍḍa* 'specie di salsiccia', accanto al più comune *ndúglia*, da fr. *andouille*, LingCont 124.

-οῦλλον suff. dim. n.: v. Σακκοῦλλον. || Da lat. -ullum (v. -οῦλλος); cfr. gr. med. -ούλιον Psaltes § 413, bov., otr. *-úḍḍi* n. da -ούλλιον (con -ιον) LG, GSDI § 283.

-οῦλλος suff. ipocor. m.: v. Γρανοῦλλος, 'Ιοτζοῦλλος, Κορδοῦλος, Λιοῦλος, Σκαφοῦλλος. || Da lat. -ullus, -a, -um. V. οῦλα, -ούλης, -οῦλλον.

-ούλον: v. ὅλος.

-ουλος suff. ipocor. m.: v. Κάμπουλος, Καπρίουλος, Κήκουλος, Κηρίολος, Κόμβουλος, Οὔρσουλος, Ὄφφουλος, Πίτζουλος, 'Ρούσουλος, 'Ρούφουλος, Τζούκουλος. || Da lat. -ŭlus, -a, -um; v. -ουλα.

Οὐλουπούτζης ep. m. o -ιν t. n.: τοῦ προαστείου τοῦ Πάκιπη καὶ τοῦ (Οὐ)λουπούτζη GR 397. || Certo è un dim.; cfr. Υλοῦπιν?

Οὐλῶ pr. f.: Οὐλῶ T 252 (1179), GM 209 (1189); gen. Οὐλῶς ib. 208, 213. || *Id.* P-B.

-οῦμαν des. di 1. pl. nell'impf. contratto: v. κρατέω. || Cfr. bov. *-úmma* id. nei verbi in *-áo* ed *-èo* GSDI § 170, 172.

Οὔμβρεκαι t.: εἰς τω ουμβρεκαι T 190 (1147). || Cfr. *Ombrece* e *Umbreciu* (CS) DTOC.

Οὐμβριλλίας t. m.: καὶ ὑπάϊ ἄχρι τοῦ οὐμβριλλια εἰς τὸ ρυάκυ T 124 (1124). || Da un dim. di οὔμβρος + -ίας[3]: 'luogo di piccoli stagni'.

οὐμβρίτον: v. ὀμβρητός.

οὔμβρος s. m. 'acquitrino, pantano', 'ricettacolo di acqua pluviale': ὁ Οὔμβρος GSJ 40, 41 (1054); gen. ὄμβρου C 390 (1094), τοῦ μεγάλου οὔμβρου ἦτε μαργίου C 18 (1141); acc. οὔμβρον T 114 (1121), 146 (1131), ecc. || Da gr. ant. ὄμβρος 'pioggia', 'acquazzone'. Cfr. *umbrum* Pratesi 281 (1219), *usque ad humectum* (lg. *humedum*) *locum, qui Graece dicitur Umbro* (a. 1131), *exinde pervenit recte ad umbram, idest, pantanicium... et ascendit inde umbrus idest pantanicium* (a. 1168), ecc., Mosino *Origini* 179; *Umbro*, *Umbricello* tt. STC 2833, DTOC. V. 'Ομυρῶσα.

Οὐμβρυτόν t. n.: εἰς τὴν τοποθεσίαν οὐμβρυτοῦ T 353-354 (1206). || V. ὀμβρητός e cfr. il t. *Umbritá* (CZ) DTOC.

Οὐμέλης t. (?) m.: ἐκτάριν εἰς τὸν Οὐμέλιν GR 50.

ουμου: v. προοῦ.

Οὔμουρ pr. m. indecl.: C 89 (1201), 516 (1133). **b. Οὔμουρης** decl.: C 138 (1178); gen. οὔμουρι C 303 (1142). || Da ar. 'Umar pr.; v. Ὅμουρ.

-ουν des. di 3. pl., per -ουσι: v. ἀναλαμβάνω, ἀναμιμνήσκω, ἀντιστρέφω, ἀποδιώκω, ἀπορέω, ἁρμόζω, ἁρπάζω, βλαστάνω, βοηθέω, γινώσκω, διακελεύω, δίδωμι, ἐκβάλλω, ἐπιζητέω, ἐπικρατέω, ἐποφείλω, ἔχω, θέλω, κατέχω, κατοικέω, κληρονομέω, κρατέω, λαγχάνω, λαμβάνω, λέγω, μαρτυρέω, μέλλω, πείθω, σηκώνω, σμίγω, στήκω, ὑπάρχω, ὑποστρέφω, φάσκω, φιλονικέω. || Gr. tardo (*Settanta*, *N. T.*) e med. *id.* Psaltes § 327; cfr. bov. *-usi*, raramente *-u(n)*, otr. *-une* GSDI § 142.

Οὐνιᾶνον t. n.: εἰς τὸ χωρίον οὐνιάνον T 26 (1032). || Da lat. *Un(n)ius + -ānum; cfr. in Toscana *Ugnano* TCI 18 F 5.

Οὔνικος epit. m.: τοῦ βασιλειου τοῦ οὔνικου R II 154 (s. d.). || Da lat. ūnicus.

οὐπέρτος: v. Οὐβέρτος.

οὗ πῆ δ'ἄν cong. rel. 'dovunque': τὰ ὄντα καὶ διακήμενα εἰς 'Ραδικήναν καὶ ἄλλα οὗ πῆ δ'ἄν εἰσιν GO 184 (s. d.). || V. ὀπουδάν.

οὐρανοδρομέω vb. intr. 'correre per il cielo': (ἐν ταῖς) ουρανοδρομεναις ὑμετέραις θείαις εὐχαις R I 188 (1080). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L, D.

οὐρανοπολίτης s. m. 'cittadino del cielo': SElia 71. || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D, L.

οὐρανοφάντωρ s. m. 'rivelatore delle cose celesti': ὁ πολὺς τὰ θεῖα καὶ οὐρανοφάντωρ Βασίλειος SLuca 283-284. || Gr. tardo e med. *id.* L, D.

Οὔρας: τὰ χωράφια τὰ ἁρμόζοντα ἐκτὼς τὸ Οὔρας GR 339-340. || Lg. ἐκτὸς τὸ Οὔρσας 'tranne quello di Orsa'?

Οὐρβᾶνος pr. m.: τοῦ ἁγιωτάτου πάπα κυροῦ οὐρβάνου ῥώμης C 5 (1097). || Da lat. Urbānus.

οὐρζούλου: v. 'Ορζοῦλον.

Οὔρης ep. m.: βασυλυος του ουρι R I 165 (1056). || Forse lg. Οὐριήλ.

Οὐριήλ agion. m.: ὁ Ἅγιος Ἄγγελος τοῦ Κυρίου Οὐριήλ GR 88, σίνορον τοῦ 'Αγίου Οὐριήλ GR 90. || Gr. crist. *Id.*, dall'ebraico. È il nome di un arcangelo, non contenuto nei libri canonici e perciò rimasto estraneo all'uso onomastico; cfr. Φανουήλ.

Οὐρλάνδος pr. m.: οὐρλάνδος τῆς βετράνας C 633 (1183), οὐρλάνδος δὲ πέκκηλο T 359 (1211). || V. 'Ορλάνδος.

οὔρος: v. Οὔρσος.

Οὔρσα pr. f.: τῆς Οὔρσας GSJ 223 (XII sec.), T 94 (1106), 222 (1166), Schneider 262 (1119). || V. il m. Οὔρσος e Κονδοούρσα, Οὔρας.

Οὐρσέλλος ep. m.: 'Ιουφρίδος στρατιλάτις, τὸν 'πίκλην Οὐρσέλλου Müller 13 (1359). || Ipocor. di Οὔρσος.

Οὐρσενάνδος pr. m.: οὐρσενανδος ἀναπρεσυυτερος T 23 (1029). || Forma ibrida, da lat. ursus (v. Οὔρσος) + germ. *-nanthi- Förstemann 1148.

Οὐρσέττας ep. m.: λεο ουρσεττα R II 100 (1174). **b. Οὐρσέττος**: ιωαννου ιερεος του ούρσεττου T 301 (1189). || Ipocor. di Οὔρσος.

οὐρσιλέον: v. Οὐρσουλέων.

Οὐρσιλέου: v. Ουρσουλεός.

Οὐρσῖνα pr. f.: gen. τοις ουρσινης Di Matteo 465 (1338). || Ipocor. di Οὔρσα.

Οὐρσινᾶδες t. m. pl.: εἰς τὴν τοποθεσίαν τῶν οὐρσϊνάδων T 356 (1211). || Originario eponimo, pl. di Οὐρσῖνος.

Οὐρσινάλδος pr. m.: πρὸς σὲ οὐρσινάλδον T 387 (1228). || Forma ibrida, da lat. ursus (v. Οὐρσῖνος, Οὔρσος) + germ. *-vald- Förstemann 1496; cfr. long. *Ursoaldo* Morlicchio 111, *Ursoaldus* CDCv I 9 (819), 24 (843).

Οὐρσινιᾶνος pr. m.: Οὐρσινιάνου ἄρχοντος GR 465. || Da lat. *Ursinianus (cfr. Ursinius Schulze).

Οὐρσῖνος pr. m.: κυροῦ οὐρσίνου C 384 (1117), τοῦ κυρ οὐρσίνου T 111 (1118), κωνστα τοῦ οὐρσινου T 217 (1164), ecc., οὐρσήνου T 188 (1145). || Ipocor. di Οὖρσος; v. Ὀρσῦνος, Οὐρσίνα e cfr. *Ursinus* CDBa IV 53 (1036).

Οὖρσος pr. m.: T 27 (1032), GR 8, 409, ecc., οὖσος καβαλλάρης C 426 e 431 (1182), οὖρος καβαλλάρης C 484 (1183), lg. Οὖρσος; gen. Οὔρσου GO 171 (1065), T 48 (1052), ecc.; acc. Οὖρσον GSJ 56 (1098), τὸν κύρον Οὖρσον CDBa IV 93 (sec. XI). || *Id.*, da lat. U r s u s, P-B, a sua volta da u r s u s 'orso' Tagliavini II 246, DNI s. v. *Orso.* Il nome ha avuto ampia diffusione anche in area longobarda; cfr. *Ursus* CDLo 353 (750, a Pisa), *Urso* ib. 354 (650, a Cremona), *Orsone* ib. 225 (774, a Bergamo), *Orsune* ibid. (722, a Lucca), ecc. Di qui gli ibridi Οὐρσενάνδος, Οὐρσινάλδος; v. anche Οὔρσων.

Οὖρσος Μάρσος pr. m.: Οὔρσου Μάρσου βασιλικοῦ σπαθαροκανδιδάτου GD 49 (1042). || Da lat. U r s u s e M a r s i u s Schulze. Di qui *castrum Ursi Marsi* Vendola p. 187 (1324), *Stephanus de Ursumartio* Pratesi 46 (1152), *Orsomarso* (CS).

Οὐρσουλᾶδες ep. m. pl.: Ἔχω ἐλέες... ἀπὸ τῶν Οὐρσουλάδων... Ἔχω περιβόλι πλισίον τῆς Κομητίσσας καὶ τῶν Οὐρσουλάδων GSJ 248 (1223). || Da Οὔρσουλος + -ᾶδες. Cfr. il t. *Orsigliadi* (CZ) DTOC.

Οὐρσουλέος pr. m.: ὀρσουλέος T 553 (s. d.); gen. Οὐρσουλέου GSJ 249 (1223), τοῦ κυρ οὐρσουλέω R II 145 (s. d.), Οὐρσιλεου Z 166 (1096), οὖρσου λέου T 162 (1140). || Da Οὖρσος + Λέος; v. il seg. e cfr. il t. *Urzuléu* (CZ) DTOC. Il nome è diffuso anche in area longobarda; cfr. *Ursileus* CDCv II 311 (990), CDBa IV 40 (1029), ecc.

Οὐρσουλέων pr. m.: GR 463, GSJ 85 (1127), ecc., οὐρσιλεον T 370 (1217); gen. Ουρσουλέοντος R I 145 (1044), GSJ 39 (1054), ecc., οὐρσιλέοντος T 49 (1052); acc. Οὐρσουλέοντα GSJ 97 (1128), ουρσον λέοντα T 152 (1133). || Da Οὖρσος + Λέων, o meglio da lat. u r s u s + l e o 'orso-leone'; v. il prec. e Ἀρκολέων. Per la diffusione del nome in area longobarda cfr. *Ursileo* CDCv I 64 (857), CDBa IV 6 (962), ecc.

Οὔρσουλος pr. m.: Ούρσουλου Schneider 262 (1119). **b.** ep.: ιωαννου ουρσουλου T 135 (1129). || Ipocor. di Οὖρσος. Di qui prob. il t. *Urzúlu* (CZ; dal gen,) DTOC. V. Οὐρσουλᾶδες.

Οὔρσων pr. m.: gen. οὐρσωνος R II 146 (s. d.); dat. οὔρσωνι ib. 147. || Da lat. U r s u s, con tramite longobardo; v. Οὖρσος.

ουρτζουλου: v. Ὀρζοῦλον.

-οῦσα suff. f. in toponimi relativi a luoghi ricchi di certe piante o animali, ovvero con determinate caratteristiche geomorfiche: v. Ἀμοῦσα, Βικκηοῦσα, Καθθοῦσα, Κραοῦσα, Λακκοῦσα, Λαποῦσα, Πτεροῦσα, Ῥιπνοῦσε, Ῥουβοῦσα, Σκαρδοῦσα, Σχινοῦσα. || Da lat. - ō s a (v. -ῶσα) o da gr. med. -οῦσα; cfr. LG, GSDI § 286, EL.

-οῦσαι: v. ὡσεί.

-οῦσαν des. di 3. pl. nell'impf. contratto: v. ἐπικρατέω, ζητάω, κατακρατέω, κρατέω, τελέω.|| Cfr. bov. *-ússa* GSDI §§ 170, 172.

-οῦσον suff. n. in toponimi relativi a luoghi ricchi di certe piante o animali o con determinate caratteristiche geomorfiche: v. Ἀριοῦσον, Βεννεροῦσον, Δονακοῦσον, Δριοῦσον, Μελιοῦσον, Ῥακιδικοῦσον, Σπαρτοῦσον. || Da lat. - ō s u s, - a, - u m; v. -οῦσα, -οῦσος, -ῶσα, -ῶσον, -ῶσος.

-οῦσος suff. m. in eponimi, indicante una caratteristica personale: v. Βιτζιοῦσος, Γαγιοῦσος, Καλλιοῦσος, Μαγκοῦσος, Παλιοῦσος, Ῥαβιοῦσος. || Da lat. - ō s u s, - a, - u m; v. -όσης, -ῶσος. **b.** *id.* in t. indicante una caratteristica geomorfica: v. Βουρβουροῦσος. || Cfr. -οῦσον.

οὖσος: v. Οὖρσος.

Οὐστοῦγκει t.: ἐν τη ενορὶα τοῦ δσίου πατρος ημων νϊκολᾶου του ουστοῦγκει T 422 (1256). || V. Ῥουστούγκει.

-ούτζας suff. ipocor. m.: v. Παβούτζας. || Cfr. -ούτζης.

-ούτζης suff. ipocor. m.: v. Βαρβούτζης, Βαρτουλούτιος, Βελλούτζης, Καλλούτζης, Λαγούτζης, Λουλούτζος, Μαυρούτζωνες, Μουρούτζης, Οὐλουπούτζης, Παρτελλούτζης, Σκλαβούτζης, Στραβούτζης. || Da lat. - ū c e u s; v. -ούτζιον, -ίτζιον.

-ούτζιον suff. dim. n.: v. Κανναβοῦτζα, -ούτζια, -οῦτζον, καστελλοῦτζον. || Da lat. - ū c e u m; v. -ούτζης, -ίτζιον.

-οῦτος suff. aggettivale indicante una caratteristica fisica: v. Βαρβοῦτος, Καποῦτος, Κορνοῦτος, πιζζοῦτος, Πιτζοῦτος, Ῥιτζοῦτος. || Da lat. - ū t u s, - a, - u m.

°**οὗτος** agg. e pron. dimostr. 'questo': nom. ταύτος ὁ ρίαξ T 129 (1126); acc. f. ταῦτήν CMG 24 (1328), τάπτειν τεὶν... ἀφιέροσιν GO 125 (1054), τάπτην... GO 131 (1054), τοῦτιν... ἀφιέρωσιν Holtzmann 340 (1083), n. τούτον CMG 81 (1330), τὸ χωράφην ταύτο T 320 (1194), τοῦτο τὼ χωράφιον πέπρακα αὐτό C 107 (1185). Pl. dat. οὗτοις CMG 141 (1334); acc. m. ταυτος τους ανθρωπους T 76 (1094), f. τούτες τες... ελαίες T 484 (1272). || V. ἐτοῦτος.

°**οὕτως** avv. 'così': ὅτος C 628 (1137), T 252 (1178), *id.* e ὧτος C 523 (1142?).

ούυουλόττα: v. Βουλόττας.

°**-οῦχος** suff. m.: v. Βαρδοῦχος, ἡνίοχος. || Cfr. ngr. *id.*, suff. aggettivale indicante il possessore (da ἔχω), EL.

°**ὀφείλω** vb. serv. 'dovere': pres. ind. ὀφείλοσιν... δίδην; cgt. ἵνα ὀφίλου ἔχειν GSJ 255 (1245); ptc. οἱ μετ εμοῦ ὀφείλοντες ἀρχειν T 24 (1029), τὰ ὀφιλοντα δοῦναι T 366 (1214), 377 (1226), 435 (1267).

ὀφθαλμοφανῶς avv. 'visibilmente': θεία χάριτι... οφθαλμοφανῶς ὑποδειχθείση μοι Z 175 (1102). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D.

Ὄφιδος t. m.: ὁ ποταμὸς τοῦ ὀφιδοῦ R II 143 (1195; *flumen Aufidi* ib. 141) = ὁ ποταμὸς τοῦ Ὀφίδου Kölzer 18. || Ora *Òfanto*, da lat. A u f i d u s.

ὀφφικιάλιος s. m. 'funzionario': pl. gen. ὀφφικιαλίων C 404 (1109), 14 (1134). || Gr. tardo (iscr. II sec., pap. III sec.) e med. *id.*, da lat. o f f i c i ā l i s, L-S suppl., L, D.

ὀφφίκιον s. n. 'ufficio, compito': τοῦ αὐτοῦ ἀρχιμανδρίτου ὀφφίκιον R II 143 (1195) = Kölzer 18. || Gr. tardo (iscr., pap. II sec.) e med. *id.*, da lat. o f f i c i u m, L-S suppl., L, D. **b.** 'ufficio sacro': CMG 9 (1328), 133 (1334), ecc.

Ὄφφουλος ep. m.: μεμπετζης υλαττωνος ὄφφουλου γόνος T 179 (1143). || Ipocor. di area longobarda; cfr. *Offulus* CDLo 224 (759, a Lucca), *Uffulus* ib. 352 (768-774, a Pisa), *Uffus* ibid. (761, a Lucca), *Hoffo* Morea 52 (967), *Offus* CDCv II 136 (979), 206 (984).

°**ὀχετός** s. m. 'conduttura d'acqua, condotto': ποιῆσαι ἔπαρσιν καὶ εχετῶν καὶ μυλοστάσηα δύο Holtzmann 340 (1083).

°**ὄχθη** s. f. 'argine': της... ὄχθας e τῆν οχθάν R II 106 (1183), τῆν ὄχθαν τοῦ ποταμου T 302 (1189).

ὀχλάζω vb. intr. 'essere molesto': τὰ ἄσεμνα ἐπεργαζόμενος καὶ παντελῶς ὀκλάζων ἀνταπεκρίνατο λέγων GSJ 54 (1098). || Gr. tardo (II sec.) *id.* 'essere in tumulto', ma gr. ant. ὀχλέω 'disturbare, importunare' L-S.

ὀχλή s. f. 'molestia': μὴ υποκειμένων ἐν δ ιαδίποτε ἀχλῆς T 158 (1138), ἀναλαμβανόμενος καὶ τα ἐμὰ τέκνα καὶ αδελφους καὶ ἑτέραν πάσαν οχλις Schneider 269 (1140). || Deverbale da gr. ant. ὀχλέω 'molestare'. È attestato anche l'ant. gr. ὄχλησις, L-S, acc. ὄχλησιν C 683 (1196-1200), ὄχλησιν C 33 (1153); prob. il citato οχλις sta per ὄχλησιν.

ὀχύρωσις s. f. 'conferma: τοῦ πράγματος τούτου στεραιὰν ὠχύρωσιν T 473 (1270). || Gr. tardo (pap. III sec. a. C., *Settanta*) *id.* 'fortificazione' L-S, D; ma cfr. gr. tardo (I sec. a.

C.) ὀχυρόω 'confermare', (III sec. a. C.) 'fortificare' L-S.

'Οψαρᾶς ep. m.: καλοκηρης του οψαρα R I 149 (1044). ‖ Da gr. med. ὀψαρᾶς 'pescatore'; cfr. Νικόλαος ὁ 'Οψαρᾶς ActAth VIII 21 (1284) e il cg. *Sarà* DCSO.

'Οψαριοπιάστης ep. m.: οἱ παῖδες τοῦ 'Οψαριοπιάστου GSJ 223 (XII sec.). ‖ Da gr. ant. ὀψάριον, dim. di ὄψον, gr. tardo e med. 'pesce' L-S, D, + *πιάστης 'chi prende' (v. πιάνω). Per il primo elemento cfr. bov. *azzári*, *aspári*, otr. *afsári*, *azzári* LG; per il secondo ngr. πιάστρα f. 'pezzuola per prendere recipienti caldi' D, gr. med. περδικοπιάστης 'venator' DCG.

ὀψέποτε avv. 'in seguito, in futuro': R II 67 (1156), T 249 (1177), ecc., ὀψεπότε R I 244 (1123), ὀψεποτέ R II 22 (1141). ‖ Da gr. ant. οψέ 'dopo molto tempo, tardi' + ποτε 'una volta o l'altra'.

'Οψιμάχης epit. m.: 'Ιωάννης ὁ 'Οψιμάχης Z 177 (1102). ‖ Cfr. *Iohannes Obsimachi* Mirazita 152 (1097).

°**-όω** uscita verbale: v. ἀδελφόω, ἀλλαττόω, ἀπεξουσιόω, ἀποτιμόω, βρεβόω, διαφανερόω, ἐγγυοῦμαι, ἐκχρεόω, ἐνετερόω, μελανόω, μετακαινόω, ποινόω, σιγιλλόω, τουρνόω. ‖ V. anche -ώννω, -ώνω.

Π

Παβιλλᾶνον t. n.: τοῦ κυροῦ γουλιαλμου παβιλλάνου T 398 (1233). ‖ Da lat. Pavillius Schulze + -ānum; cfr. *Pavillianum* (XVI sec.), *Pavigliana* (RC) e *Paviglianiti* (da -ίτης) t. e cg. DTOC.

Παβούτζας ep. m.: Λέων τοῦ Παβούτζα Z 178 (1102). ‖ Ipocor. di *Πᾶβος, da lat. pāvus 'pavone'; cfr. *Pai* gen. CDBa XX 351 (1221), *Pao* dat. ib. 350 e 71 (1013), sic. *pa(g)u* 'pavone' Traina, DEI, e i cgg. *Paucci* DCC, *Pau*, *Pauci* (PA). V. Παγέλος.

Παγαμολλ ep. m. indecl.: ὁ κῦρος νειλõς παγαμολλ R II 12 (1134). ‖ Cfr. *Constancia de Panemolle* (sec. XV, a Taranto) DCS.

Παγάνα pr. f.: gen. Παγάνας GM 116 (1188). **b.** Παγᾶνος m.: γέρων παγάνος τῆς λούνας C 442 (1217); κῶνστας πρεσβυτερος παγανου T 121 (1122); acc. παγάνον C 441 (doc. cit.). ‖ Da lat. pagānus 'campagnolo', lat. crist. 'pagano'; cfr. *Paganus* DN 46 (1144), CDVerg II 171 (1121), III 61 (1134), ecc., it. *Pagano* cg. DCI.

Παγανός t. m.: χωράφιον εἰς τὸν Παγανόν GR 323. ‖ *Id.* P-B, da lat. Pagānus.

Παγανόττας pr. m.: ἀνδρέου υἱῶ παγανόττου C 423 (1223) = *andreas de paganota* ib. 425. ‖ Ipocor. di Παγᾶνος.

Παγαρος ep. m.: βασιλείου παγάρου T 504 (1331).

παγγέραστος agg. 'molto ragguardevole': τὴν παγγέραστον δορεάν T 116 (1121). ‖ Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.*, detto di persona, 'onorato da tutti' L, D.

Παγέλος ep. m.: διὰ τοῦ Παγέλου Νικολάου GR 15. ‖ Ipocor. di *Πᾶβος, *Πάγος (v. Παβούτζας).

°**πάγιος** agg. 'fermo, saldo': χαρτίον... ἐπάγιον R II 78 (1169).

παγιόω vb. tr. 'fissare, stabilire': ind. pass. 3. δι' ἐγγράφου παγιῶται Cañellas 168 (1230). ‖ Gr. tardo e med. *id.* 'rendere stabile' D.

Παγκᾶλδος ep. m.: τοῦ κυροῦ βέρτου πανκάλδου CMG 144 (1334). ‖ Cfr. fr. *Painchaud* ('pane caldo') Dauzat s. v. *Pain*, it. *Pancaldi* ('id.') DCI s. v. *Pane*, *cappellanus casalis Paniscalidi* RatDecSic 759 (1308-1310). V. Πανεκάλδος.

Παγκάλης pr. m.: πρεσβύτερον Παγκάλην Z 152 (1086). **b. Παγκάλλιος**: gen. παγκάλλιου T 63 (1084). ‖ V. i segg. e cfr. Παγκάλης cg. (At.).

Παγκάλλος pr. m.: πανκάλλος C 414 (1122), 415 (1122?), πακαλλος R I 170 (1059); gen. παγκάλλου T 85 (1099), 546 (s. d.), πανκάλλου T 117 (1121), R II 91 (1173); acc. Πάγκαλλον GSJ 155 (1156). ‖ Da Πάγκαλος o da gr. ant. πᾶν + κάλλος 'bellezza'; cfr. *Pangallo* DCC, DCSO.

Πάγκαλος pr. m.: T 45 (1049); Πάγκαλος e Πάγκαλον Z 153 (1086). **b.** epit.: Λεώτας ὁ Πάγκαλος Z 176 (1102). ‖ *Id.* P-B, da πᾶν + καλός; 'Bellissimo' o 'Buonissimo'; cfr. *Pancalus* CDCv II 253 (988), Πάγκαλος cg. (At.).

°**παγκάλως** avv. 'bellissimamente': παγκάλω C 291 (1096).

Πάγκελλας pr. m.: R I 183 (1073).

Παγκράτης pr. m.: gen. Παγκράτι GSJ 221 (XII sec.). **b. Παγκράτιος**: SElia 1003, παγκράτιος C 422 (1121), *Id.* e acc. παγκράτιον ib. 424, πανκράντιος C 427 (1182). **2.** agion.: τοῦ ἁγίου παγκρατίου C 637, 638 (1223), 680 (1259). ‖ Παγκράτης e Παγκράτιος P-B, da gr. ant. παγκρατής 'che può tutto, onnipotente'; cfr. τοῦ ἁγίου Παγκρατίου Mikl-M, it. *Pancràzio* (attraverso lat. Pancratius) Tagliavini II 113-114, DNI. V. Πραγκάτιος.

Πάγκρη t. f.: Γαλτέρις Πάγκροις e Βαλίδανους τοῖς Πάγκροις GSJ 232 (1215). ‖ Cfr. *Galterius Pancres* GSJ 236 (1215).

Παγχάριος agion.: νοταριου λέοντος ἁγίου παγχαρίου T 353 (1206). ‖ Cfr. Παγχάρης, -ους, da χάρις 'grazia' P-B, *Pancaro* e *Páncari* cgg. DCC.

Παγχιῶτος ep. m.: βασιλειος παγχιωτος T 343 (1202).

Παγχούμιος: v. Παχούμιος.

Παγχτῶν: v. Πάκται.

Παδούλα t. f.: τὴν χώραν μου τὴν πρὸς τὰ ἀνωκειμένην τῆς παδούλας T 59 (1061), Βαμούντου τῆς Παδούλης GSJ 205 (1186), βαϊμουνδος τῆς παδουλης T 323 (1194). ‖ Da lat. palus, -ūdis 'palude'; cfr. *fine ipsa padule* CDVerg I 8 (948), *vadit ad Padulam rotundam* CDBr I 21 (1107), *Padula* t. CDCv I 78 (866, NA), CDAm 123 (1081), 125 (1084), *Padula* (CS) DTOC.

Παέν pr. m. indecl.: τὸν κῦρ παέν C 307 (1142). **b. Παένος** decl.: C 556 (1125), T 331 (1198), ecc.; gen. παένου T 120 (1122), C 660 (1185), ecc., παένω C 418 (1136?, 1151?); dat. παένω C 555 (doc. cit.). ‖ Da fr. ant. *pagien*, *payen* FEW VII 466, a sua volta da lat. pagānus (v. Παγᾶνος), *Paien* Langlois; cfr. ar. bayān C 242, r 10 (1182) = lat. *pagani* gen. ib. 201 (v. Γόρκ), il cg. *Paìno* (PA) e v. Παιάνος e Πρεστεπαένος.

Παζούνης ep. m.: νικόλαος παζουνης T 221 (1165); γεόργιον παζούνον ib. 220. ‖ Cfr. Παζιώνης (At.).

παθθεράνων: v. Πανθαρράνα.

Παθοί ep. o t. m. pl.: ἄρχετε τὸ χυτάριν, ὅπου στείκουν εἰ Παθεί GO 48 (1051).

Παϊάνος pr. m.: C 662 (1160). ‖ V. Παέν.

παιγοῦμαριον: υουττι παιγοῦμαριον εξῆκοντα T 532 (1251) = υουττία ἐξ αιροῦ υαρία Z 140. ‖ Lg. γουμαρίων, da γουμάριον 'salma' o meno prob. πεγουμαρίων, con influsso di lat. med. *peguarium* 'mensura vinaria apud Tolosates' DCL.

°**παιδάριον** s. n. 'servitore': gen. παιδαρίου GL 11 (fine X sec.), C 644 (1099), ecc., πεδαρίου GM 46 (1077), T 56 (1058), παιδιαρίου MénC 322 (s. d.). ‖ Gr. ant. 'ragazzo' e 'giovane schiavo' L-S. È attestato solo in formule deprecatorie, come riflesso biblico (v. Γιεζί).

παιδίζω vb. tr. 'imitare': τοὺς ἰσχυροτέρους ἐν φρονήσει ταῖς αὐτοῖς κακομαγγανίαις παιδίζουσιν GSJ 53 (1098). ‖ Da gr. ant. παιδιά 'giuoco fanciullesco' L-S.

°**παιδίον** s. n. 'figlio (anche adulto)': παιδίν C 600 (1112), παιδήν T 95 (1110), πεδήν GD 30 (1036), πεδείν GO 171 (1065). Pl. παιδία GL 11 (fine X sec.), παιδιά CMG 37 (1328). ‖ Gr. ant. e med. *id.*, dim. di παῖς, 'ragazzo', 'giovane', 'schiavetto', L-S, D. Cfr. παιδίν Agnello n. 49, p. 30, πεδίν Strazzulla n. 79, p. 304; bov. *peδí*, otr. *pedí* 'bambino', 'figlio' LG.

°**παιδόθεν** avv. 'da ragazzo': ἐκ παιδόθεν GSJ 66 (1102). ‖ Gr. ant. e tardo *id.* L-S, D.

Παιδοπουλῖται ep. m. pl.: Εὐλάμπιος τῶν Παιδοπουλίτων GR 472. ‖ Παιδοπολίτης P-B.

Παιμτερής ep. m.: λαρεντζος παιμ-

τερής T 261 (1180). ‖ Cfr. il cg. Πεντέρης (At.)?

°**παῖς** s. m. 'figlio (anche adulto)': μετοὺς παῖδες GSJ 213 (1198). ‖ V. παιδίον.

Παισιός pr. m.: Ὁ Παισιὸς ὁ μοναχός GSJ 165 (1159). ‖ Παΐσιος P-B, Mikl-M; cfr. *Paisio* DCS.

παΐστορος: πρὸς σὲ παΐστορον τζεντὴλ καὶ ὑποψήφιον ἐπίσκοπον C 601 (1155) = μαίστρα Spata III 56. ‖ Sicuramente è un refuso per μαΐστορος; foneticamente improbabile che sia un gen. di gr. tardo (II-III sec.) πάστωρ, da lat. pastor, L-S suppl.

πακαλλος: v. Παγκάλλος.

Πάκια epit. f.: Πέτρου τῆς Πάκιας Cañellas 168 (1230). ‖ Dal f. di sic. *pacciu, pazzu* 'pazzo' Traina. V. Πάτζος.

Πάκιπης ep. o t. m.: τοῦ προαστείου καὶ τοῦ Πάκιπη καὶ τοῦ Οὐλουπούτζη GR 397. ‖ Πάπικης, ὁ, nell'indice; cfr. Παπίκας (At.).

Πάκλες ep. m.: τανκρέδης υἱὸς πάκλε C 673 (1192).

Πάκται t. f. pl.: gen. τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Πακτῶν GSJ 252 (1236), Ἁγίου Νικολάου Παγχτῶν GSJ 255 (1245), πάκτων C 512 (1117), 513, 514 (1132), 517 (1134), ecc. ‖ Ora *Patti* (ME), forse relitto del sostrato EG II 36.

Πακτιώτης ep. m.: ἐκ τὰ ἐπιλεγόμενα τοῦ Πακτϊότη GM 104 (1169). ‖ Etn. da Πάκται.

πάκτον s. n. 'patto, accordo': συμφώνω μέν τοι καὶ πάκτω τιῶδε, ἵνα... T 472 (1270), κατὰ τῶ πάκτω καὶ συμφώνω T 489 (1277); εἰς πάττον Müller 21 (1401), εἰς ἐμφυτεύσεως πάκτον GR 406. ‖ Gr. tardo (pap. VI sec.) e med. *id.*, da lat. pactum, L-S, D, L. **b.** 'affitto, enfiteusi': προάστειον..., ὃ κρατεῖ Εὐσταθιος τουρμάρχης ἐπὶ πάκτον GR 59, 175, ecc. **c.** '(compenso per l') affitto, canone enfiteutico': Ἐξ ὧν λαμβάνει ἐξ αὐτῶν τό γειροκομεῖον πάκτον ταρία ο' GR 283, anche 286, 287, 288. ‖ Pap. 'id.' D.

Πακύφηκας pr. m.: πακύφηκας σαλέρνου C 621 (1148). ‖ Da lat. pacificus 'che ama, che difende la pace' Tagliavini II 311-312, DNI s. v. *Pacifico*; cfr. *Iohannes Pacificus* Vendola 5135 (1324).

Παλάδιοι t. m. pl.: τὸ χωρίον τῶν Παλαδίων GR 45. ‖ Παλλάδιος P-B.

Παλαιόκαστρον t. n.: gen. παλαιοκάστρου C 389, 390 (1094), 391, 392 (1094?), παλεοκάστρου T 401 (1233), Pratesi 350 (1226); εἰς τὸ παλαιόκαστρον GR 249. ‖ Cfr. ἐν τῶ παλεῶ κάστρο μεσίνης C 375 (1196), gr. med. Παλαιόκαστρον Mikl-M; παλαιόκαστρον 'castrum vetustate collapsum' DCG s. v. κάστρον, *Paglιócastro* DTOC. **b.** ep.: γουλιέλμου παλεουκάστρου C 74 (1166).

Παλαιολιβάδιον t. n.: εἰς τὸ παλεολιβάδιον C 388 (1092). ‖ V. λιβάδιον.

Παλαιολίμναι t. f. pl.: εἰς τὰς παλεολίμνας GR 441. ‖ V. λίμνη.

Παλαιόπολις t. f.: τῆς Παλαιοπόλεως GR 528. ‖ *Id.* P-B; cfr. *Paglιópoli, Paleópolo, Palópuli* DTOC.

°**παλαιός** agg. 'vecchio': το ριάκυν τὸ παλέον T 206 (1159), παλεαν απλήκεμα T 187 (1145). | Per l'accento cfr. παλεός, παλεά T 255 (1179), ma bov., otr. *palèo* LG.

Παλαιοχωρίον t. n.: του παλεωχωρίου T 225 (1167). ‖ Gr. med. παλαιοχωρίον 'casale vecchio' D. Cfr. εἰς τόπον λεγώμενον παλεον χωριον σουρίανου T 233 (1171); *cum terris Paleohuri* TabMalf 180 (1267), *Pagliaforío, Pallagorío* DTOC.

Πάλας t.: Προάστειον Αὐξέντα, ὃ λέγεται Πάλας GR 500.

Παλάτ t. indecl.: χωρίου παλάτ = ar. *raḥl al-balāṭ* C 266 (1183), **b.** **Παλᾶται** f. pl. decl.: εκ τὲς παλαταις T 171 (1141). ‖ Da ar. balāṭ(ah). V. βαλάτα e cfr. *molendini palate arcature et ferramentorum partem ipsius molendini* CDVerg X 154 e 162 (1194).

παλατῖνος agg. 'della corte, palatino': ὁ παλατῖνος καπριλίγγας C 490

(1180). ‖ Gr. tardo (V sec.) *id.* L, gr. med. παλατῖνοι 'magnates seu proceres palatii, seu qui in Palatio militant' DCG, D; cfr. gr. tardo (I sec. a. C.) Παλατῖνος 'del Palatino' L-S.

παλάτιον s. n. 'palazzo': gen. παλατίου C 48 (1130); ης το παλατιον T 286 (1184). ‖ Gr. tardo e med. *id.* DCG, L, D, da lat. palātium; cfr. *palatium* 'edificio privato' CDBa VII 37 (1154), otr. *paláti* 'palazzo' LG. **b.** 'reggia': gen. παλατίου C 120 (1177) = T 250, C 662 (1160); dat. παλατίω C 16 (1141), 554 (1125). ‖ Cfr. *Palatium* DN 20 (1131), ecc. **c.** 'corte': gen. παλατίου GSJ 205 (1186); acc. παλάτιον R I 204 (1100).

Παλβετζᾶνον t. n.: εἰς τὸ παλβετζάνον R I 181 (1076). ‖ Da lat. *Palvetius + -ānum.

πάλδον: v. Ῥοπάλδος.

Παλέρμου t. e pr.: πέτρος δὲ παλέρμου C 303 (1142); παλερμοῦ ἱερεως Morea 237 (1172). ‖ Da gr. ant. Πάνορμος t. (freq.), attraverso ar. Balarm BAS I 182, 220. Cfr. ar. *madīnah balarm* 'città di Palermo' C 7, r. 4 (1132), 84, r. 10 (1187?), ecc.; *Palermus* pr. CDVerg IV 106 (1154); *dompnus Palermus* Vendola 4867 (1326), *palarmita* t. (dall'etn., v. Πανορμίτης) CDBa VI 141 (1249), *Palermiti* Vendola 3274 (1325), *casale Palarmici* ib. 3146 (1310), *Palermiti* (CZ) DTOC, *Palermiti* cg. DCSO.

°**πάλιν** avv. 'di nuovo': πάλλιν C 367 (1095), 327 (1173), πάλλην GSJ 149 (1155). ‖ Cfr. otr. *páli* LG, gr. (iscr.) πάλι Dieterich 90.

Παλιοῦσος ep. m.: προάστειον..., ὃ κρατεῖ ὁ Παλιοῦσος GR 349. ‖ Cfr. *Pagliuso*, cal. *pagghiusu* 'imbrogliato' DCC, ο Παλλιώση gen. (At.).

Παλίσκιν t. n.: τὸ Παλίσκιν GR 380. ‖ Dim. da Πᾶλος.

Παλληκάριος ep. m.: Λέων Παλληκάριος Z 176 (1102). ‖ Da gr. tardo (pap.) e med. παλλικάριον 'seguace di campo, paggio' L-S, L, D; cfr. otr. *paḍḍikári* 'giovanotto', 'scapolo', 'giovane sposo' LG.

παλλιδάλλιον s. n. 'camicetta, blusa': ἐσθήταν..., στρίτταν καὶ παλληδάλλιον καὶ γϊούππαν T 356 (1211). ‖ Dim. da gr. tardo e med. πάλλιον L-S suppl., D, παλλίον DCG, L. Cfr. *tres pallidellas franciscas lini et duas bambacleas, et quinque camiseas et unam iuppam lini* CDBa V 178 (1191), *camiseas tres de lino, pallidellos tres lineos* ib. 178 (1191), *unum pallidellum meum de panno grisilei cum geronibus de orna* ib. VI 32 (1207), *pallidellum de xamito albo* ib. 60 (1219). V. παννιδέλλιον.

πάλλιν: v. πάλιν.

Παλμεντέρης ep. m.: οὔβου παλμεντέρη R II 146 (s. d.), λεο παλμενταίρι T 190 (1147). ‖ Cfr. fr. *Palmentier* (Parigi) 'che lavora nel palmento', da lat. med. *palmentum* 'locale e tino dove si pigia l'uva', voce di etimologia non sicura (prob. lat. tardo paumentum per pavimentum). DEI s. v. *palménto*; *Palminterius* CDAm 386 (1180), *Albertus Palmenterius* DN 232 (1189), *Thomasius Palminterius* ib. 198 (1205), *Palminteri* DCS, DCSO.

Παλοβοῦσα t. f.: εἰς τὴν Παλοβούσαν GR 207.

Πᾶλος t. m.: τὸ χωρίον Παλου CDBa IV 45 (1032). ‖ Da gr. tardo πᾶλος 'palo', lat. pālus L-S, D. **b.** **Πᾶλοι** pl.: ἐν τῇ τοποθεσία τῶν παλων T 47 (1051).

Παλουδίσιαι t. f. pl.: εἰς τὰς Παλουδίσιαις GR 360. ‖ Etn. di *Paludi* (CS) DTOC, da lat. palus, -ūdis 'palude' (cfr. Παδούλα).

Παλούκας: ξύλα... ἧς τά ται σποίτεια καὶ ἄρωτρα καὶ παλούκας ἧς τοὺς ἀμπελῶνας C 390 (1094) = παλούκα Spata I 189. ‖ Lg. παλούκια e v. il seg.

Παλούκια t. n. pl.: προάστειον... ὃ λέγεται Παλούκια GR 288. ‖ Da gr. med. παλούκι 'paletto', dim. di πᾶλος DCG, D; cfr. bov. *palúći* 'palo della vite' LG e *amplòpalo* 'id.', da *ἀμπελόπαλος ib., τὰ Παλούκια G-McD e v. il prec.

παλούκιον s. n. 'pulcino': pl. παλούκια GSJ 221, 222, 224 (XII sec.);

τῶν παλουκοίων ib. 221. || Forma con inspiegabile metatesi, ma di significato indubbio, da gr. med. πουλλάκι, dim. di πουλλίον, da cui ngr. πουλάκι 'uccellino', 'pulcino' EL, D, bov. *puḍḍáći* 'pulcino', otr. *id.* 'id.' e 'uccello' LG. Nello stesso documento i 'polli' son detti costantemente πουλλία.

Παλούμβα ep. f.: νικόλαος της παλούμβας T 393 (1232). || Da lat. p a l u m b a 'colomba' REW; cfr. il m. *Palumbus* CDAm 57 (1024), CDVerg I 160 (1038), ecc., *Palumbo* DCC.

Παλουμβάρα t. f.: εἰς τὴν σέρρα τῆς παλουμβάρας T 75 (1093), εἰς τὴν κόλλαν τῆς παλουμυάρας T 109 (1117). || Da lat. * p a l u m b a r i a 'luogo di colombi'; cfr. Παλουμβάριν P-B, *Aqua Palombara* CDCv III 27 (995), *Palombara* e *-aro* (freq.) TCI.

παμβασιλικός agg. 'imperiale': στεφανου του αντιπρωσωπουντος του πὰνβασιλικου πρωτοσπαθαριου στρατηγου καλαβριας T 58 (1059?). || Da gr. ant. e med. παμβασιλεύς 'sovrano assoluto' L-S, D.

°**πάμμεγας** agg. 'grandissimo': πανμεγάλου ῥηγός C 49 (1190). || Gr. ant. e tardo *id.* L-S, D.

Παμμολος pr. m.: πανμολος T 36 (1035).

Παμπινέα t. f.: ἐπὶ ταμέρη (lg. τὰ μέρη) παμπινέας R II 20 (1141). || Da lat. p a m p i n u s 'tralcio' + -έα.

Παμπινῆτον t. n.: χωράφιον τοῦ Παμπινίτου GR 196. || Da lat. p a m p i n u s 'tralcio' + - ē t u m; cfr. *Pampiniti* (RC) DTOC.

παμποικίλως avv. 'molto variamente': παμποικηλῶς GSJ 53 (1098). || Da gr. ant. παμποίκιλος agg. 'tutto screziato o ricamato', 'molteplice'.

°**πάμπολυς** agg. 'moltissimo, abbondantissimo': παμπόλην... τὴν ὑγιείαν καὶ αἴδιον C 299 (1141).

Πάμφιλος pr. m.: gen. παμφίλου T 67 (1089). || *Id.* P-B.

Παναγία agion. f.: χωρίον... Ἡ Παναγία GR 340; τῆς Παναγίας ib. 129, 360, ιωαννης πρεσβυτερος της παναγιας e σεργιος του πρεσυυτερου τις παναγιας T 48 (1051); εἰς τὸν ποταμὸν τῆς παναγίας C 395 (1101), 450 (1225), εἰς τὸν αὐτόθι ποταμὸν τῆς παναγίας λεγόμενον ib. 449, ecc. || È la denominazione consueta della Madonna; v. il seg. e cfr. *Panagia* t. Vendola 3944, 3978 (1310), *Panajía* o *Panaía* DTOC, *Panagìa* e *Bonagìa* EG I 67. Il nome di un quartiere periferico di Palermo, *Bonagìa*, e quello della zona attigua di *Falsomiele* traggono origine entrambi dall'esistenza di un ar. f a ḥ s a l - a m ī r 'podere del principe o di Àmir', cristianizzato in *faḥs māriyah* 'podere di Maria' C 7, r. 6 (1132) e εἰς ἀγρὸν Μαρίας C 107, 118, 120 (1164?), ArMed 108, nota 159. È pertanto probabile che l'alterazione della sillaba iniziale di Παναγία in *Bonagìa* sia dovuta ad influsso della pronunzia araba (Π- > *B*-), seguito da attrazione paretimologica di lat. b o n u s.

πανάγιος agg. 'molto santo', freq. anche nel voc.: παναγια τριας T 80 (1097), παναγια θεοτοκε ib. 79, Παναγία Θεοτόκε Falkenhausen II 449 (1209). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D, L. Superl. **παναγιώτατος**: τοῦ τε παναγιωτάτου καὶ πανευλαβεστάτου ἀρχιεπισκόπου C 80 (1172).

Παναγίτης ep. m.: φίλιππος παναγήτης C 425 (1182) e παναγίτης C 431 (1182), νικόλαος παναγήτοις C 468 (1331-1335?). || Etn. da Παναγία.

παναγίως avv. 'molto santamente': T 426 (1125). || Gr. tardo (III sec.) *id.*, da πανάγιος, L, D.

πάναγνος agg. 'purissimo, castissimo': τῆς πανάγνου καὶ θεομήτωρος T 126 (1125) = πᾶναγνοῦ R I 263; τῆς πανάγνου (θεογεννητρίας) C 69 (1143), τῆς πανάγνου δεσποίνης ἡμῶν CMG 18 (1328); τῷ θεῷ ἡμῶν καὶ εἰς τὴν παναγίαν καὶ πάναγνον αὐτοῦ μητέρα CMG 24 (1328). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D, L.

παναθνητόν: δια τῆς σωτηριας ψυχῆς τοῦ παναθνητόν μου υἱὸν κυρου βαρθολομαιου τοῦ μακαριοτάτου T 544 (s. d.). || Prob. è lettura in-

fedele per περιποθήτου, da gr. tardo (I sec.) e med. περιπόθητος, -ον 'molto desiderato, amatissimo' L-S, D.

Παναρέτισα pr. f.: προάστειον τῆς Παναρετίσης GR 107. || Dal m. Πανάρετος P-B, Moritz I 15, a sua volta da gr. tardo (I sec. a. C.) πανάρετος, -ον 'virtuosissimo, modello di ogni virtù' L-S.

Πανάριν t. n.: χωράφιον Τὸ Πανάριν GR 155 = T 556, εἰς τὸν ποταμὸν του στύλου τὸν πανάριν T 57 (1059?). || Da lat. p a n ā r i u m 'paniere'; cfr. gr. tardo (pap. I sec.) πανάριον L-S e suppl., otr. *panári* LG, *Panaro* t. DTOC.

πανάσπιλος agg. 'purissimo, illibatissimo': τῆς πανασπίλου αὐτοῦ μητρὸς ἁγίας θεοτόκου καὶ παρθένου μαρίας C 292 (1131?), τῆς πανασπήλου ὑπεραγίας ἡμῶν θεοτόκου CMG 81 (1330). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* L.

πανάχραντος agg. 'immacolato': τῆς παναχράντου... θεοτόκου T 15 (1015), τῆς παναχράντου θεογεννητρίας C 68 (1143), τῆς παναχράντου αὐτοῦ (θεοῦ) μητρός T 291 (1186); τὴν παναχραντον... θεοτοκον T 75 (1093). || Gr. tardo e med. *id.* L, D.

Πανδελφόνης pr. m.: πανδελφόνης ὑποτηρητής C 328 (1173) = πανδολαίνης ὁ ὑποτηρητής ib. 327. || Forme imperfette di un ipocoristico di Πανδόλφος, indicanti la stessa persona; cfr. *Pandolfini*, *-o* DCC, DCSO.

Πανδολαίνης: v. Πανδελφόνης.

Πανδόλφος pr. m.: nom. πανδουλφος R I 212 (1102), πανδόλφως C 431 (1122); gen. πανδόλφου C 370 (1176). **b.** ep.: gen. πανδόλφου C 436 (1183), T 331 (1198), πανδούλφου C 468 (1331-1335?); acc. Πανδόλφον GSJ 213 (1198). || Nome di provenienza longobarda: lat. med. (VIII sec.) *Pandulfus*, da germ. * b a n d w o + * w u l f a - DNI s. v. *Pandòlfo*. Cfr. *Pandulf*, *Pandolf* Förstemann 245, *Pandolfus* CDCv I 184 (925), CDBa XXI 112 (1083), ecc., *Pandulfus* CDVerg IV 149 (1156), VI 146 (1171), ecc.

Πάνδον t. n. (?): εις τõν δρόμον τοῦ πάνδου T 102 (1115?). || Cfr. il cg. Πάνδης (At.). L'antichità del documento e la zona presumibile del toponimo (Arsafia, CZ) rendono incerto un rapporto di questo, per il quale cfr. l'etn. *u Pannisi* (STC 2890 s. v. p a n n u s), con il pr. long. *Pando* Förstemann 245, CDCv II 8 (962), *Pandonis* gen. CDVerg I 15 (967), *Pandone* abl. Morea 4 (989). A questo risalgono certo i tt. *Pandum*, ora *Panni* (prov. di Foggia), cfr. *casale Pandi* Vendola 457 (1310), *clero de Pando* ib. 465, *clero Pandi* ib. 484 e *Pandi* (BR), coi cgg. *Pando, de Pandis* DTS, DCS, *Pando*, *Pandullo* DCC.

πανδοχεῖον s. n. 'ospizio, alloggio per i pellegrini': την αμπελον ἣ απαίλαβεν ανταλαγὶν απο του πανδοχιου του νωῶν T 379 (1227). || Gr. tardo (IV-III sec. a. C.) *id.*, da gr. ant. πανδοκεῖον, L-S, L, D.

Πανέβην ep. m.: acc. ῥάον πανέβην C 357 (1099?), τον κυρον γοῦληὰλμον πάνυι T 206 (1159). || Cfr. fr. *Painvin*, designante quelli che chiedevano pane e vino nelle locande, Dauzat; *Panis Vinus* TabBelm 9 (1195), *Panisvinum* Pratesi 348 e *Panisvinus* ib. 350 (1226), *Leo Pane et Vinum* Vendola 4205 (1325), *Panvino* DCC, *Panvini* DCSO. Cfr. anche lat. med. «Esse ad Panem et Vinum dicitur domesticus, qui est e familia alicujus, qui ex pane domini victitat» DCL s. v. *panis* 2 (VI 136*c*).

Πανεδῆς pr. m.: Λέωντος πρεσβυτέρου Πανεδῆ GD 25 (1031), 32 (1036), Ἀνδρῶνηκως υἱὸς πρεσβυτέρου Πανεδῆ ibid.

Πανεκάλδος ep. m.: ἰωάννης πανεκαλδος C 75 (1166). || V. Παγκάλδος.

πανένδοξος agg. 'gloriosissimo': τοῦ πανενδόξου καὶ ἀρχιστρατηγοῦ μιχαὴλ C 54 (1143-1145?), τοῦ πανενδόξου καὶ ὁσίου πατρός ἡμῶν φιλίππου C 406 (1110). || Gr. tardo (pap. VI sec.) e med. *id.* L-S, L, D. Superl.: τοῦ πανενδοξοτάτου ἄρχοντος GM 106-107 (1175), τῆς πανενδοξοτάτης καὶ τιμιωτάτης καθηγουμένης GM 131 (1194).

πὰν ερσιαρχον: το ἀναθοιμα ὅπερ εκληρωνόμησε ἄριος καὶ νεσθῶριος καὶ πὰν ερσιαρχον T 234 (1171). ‖ Lg. πᾶς αἱρεσίαρχος 'ogni eresiarca'.

πανευγενέστατος agg. superl. 'nobilissimo': ὁ πανευγενέστατος καὶ ἐνδοξότατος ἄρχων C 371 (1176); τοῦ πὰνευγενεστάτου ἥμων αὐθεντου T 234 (1171), 329 (1198); τὴν πανευγενεστάτην καὶ τιμιωτάτην καθηγουμένην GM 130 (1194). ‖ Gr. med. (XII sec.) *id.*, da πανευγενής, L-S, D.

πανευλαβέστατος agg. 'molto venerabile': τοῦ πανευλαβεστάτου καὶ ἱερωτάτου πρωτοπάπα πόλεως πανόρμου C 60 (1138), τοῦ παναγιωτάτου καὶ πανευλαβεστάτου ἀρχιεπισκόπου πόλεως πανόρμου C 80 (1172); τὸν πανευλαβέστατον καθηγούμενον R I 234 (1121), τὸν πανευλαβέστατον ἡγούμενον R II 13 (1134), τον πανευλαυεστατον καθηγουμενώ T 226 (1167). ‖ Da gr. tardo e med. πανευλαβής D.

πανευσεβής agg. 'santissimo': τῶν πανευσεβῶν νόμων C 47 (1190), T 384 (1228), πανὲυσευῶν νόμων T 206 (1159). ‖ Gr. tardo (IV sec., pap. VI sec.) e med. *id.* L, L-S, D.

πανευτυχέστατος agg. superl. 'felicissimo': τοῦ... ῥηγὸς καὶ τῶν πανευτυχεστάτων καὶ ἀνδρειοτάτων καὶ βασιλικοτάτων τέκνων αὐτοῦ C 69 (1143). ‖ Da gr. med. πανευτυχής D.

πανεύτυχος agg. 'felicissimo': τοῦ μεγάλου καὶ πανευτύχου κόμητος C 556 (1125), τῆς πανευτίχου πόλεως πανόρμου C 21 (1144). ‖ Forma metaplastica di πανευτυχής (v. il prec.).

πανεύφημος agg. 'molto stimato': τοῦ πανευφήμου υασιλικοῦ πρωτοσπαθαριου καὶ κατεπανου ἰταλίας T 15 (1015), GT 27 (1023); τῶν πανευφήμων καὶ θεοφόρων ἀποστόλων C 5 (1097), T 6 (981), 375 (1225). ‖ Gr. tardo (iscr., pap.) *id.* L-S, D, L.

Πανευφιμία pr. f.: τὸ σύνορον τῆς Πανευφιμίας GR 99. ‖ Dal prec.

πανητέριος s. m. 'fornaio, panettiere': πανητέριος τῆς ῥηγίνης C 75 (1166). ‖ Da fr. *panetier*, donde sic. *panitteri*, it. *panettiere* 'fornaio', 'chi custodiva il pane nelle case dei grandi' DEI. **2. Πανητήριος** ep.: νικήτας πανητήριος C 108 (1165). ‖ Cfr. *Laurentius panetterius* CDBa II 35 (1270); *Panetier* (Parigi).

Πανθαρράνα t. n. pl.: εἰς τὰ πανθαρράνα C 5 (1097); τῆς κυρᾶς μωριέλλας παθθεράνων C 471, 472 (1223). ‖ V. Πεθθερράνης.

πάνθεον s. n.: τουυάκιος σπαθαροκανδιδάτος καὶ ἐπὶ τοῦ πανθέου T 53 (1054?). ‖ Cfr. gr. ant. πάνθειον 'tempio dedicato a tutti gli dei' L-S, gr. tardo (V sec.) e ngr. πάνθεον, it. *panteon* 'id.' L, D, DEI. Ma in rapporto, come è qui, a cariche pubbliche bizantine, il sign. del termine risulta oscuro anche in DCG.

πανιερώτατος agg. superl. 'molto venerabile': ο σευασμιῶτατος [...] καὶ πανηερεῶτατος κυρος ἱερῶθεος T 225 (1167). ‖ Gr. med. *id.*, da gr. tardo (III-II sec. a. C.) πανίερος L-S, D, L.

πᾰνμφνουτος: v. Παφνούτιος.

Παννάκιος ep.: φιλῆππος παννάκιος T 532 (1251) e φιλῆππου παννάκιου ib. 531, γρηγορίου παννακίου T 495 (1283). ‖ Πανάκιος P-B; cfr. *Gregorius Pannachius* T 438 (1267), 444 (1268), *Pannaci* (CZ) DCC.

Παννάκωνες t. m.: χωριου τῶν παννάκονων T 142 (1130). ‖ Dal prec. + -ωνες; ora *Pannáconi* (CZ) DTOC.

Παννέας epit. m.: αλιας υιὸς λεοντος του παννεου T 37 (1039). ‖ Da παννίον + -έας[1]; cfr. *Pannìa* cg. (CZ) DCC.

παννιδέλλιον s. n. 'camicetta, blusa': στρίττα δύο, παννιδέλλια δύο καὶ δήμιτα, καὶ κουττέλλαν Falkenhausen II 449 (1209), στρίττα δύο, παννυδύλλια δύο, γύοππας δύο..., κοττέλλαν T 487 (1273). ‖ Per dissimilazione da *παλλιδέλλιον, *-ύλλιον (v. παλλιδάλλιον), con influsso di παννίον.

πάννινος agg. 'di panno': τραπεζόφορα δύο, τὸ ἓν πάννινον καὶ τὸ ἕτερον ἐκ μετάξου GM 210 (1189). ‖ Dal seg. + -ινος.

παννίον s. n. '(stoffa di) panno': παννην λεινον πυχαις μ' T 224 (1166), παννιν λινον πειχεις μ' T 324 (1196), παννὶν πίχας εἴκοσι τέσσαρες T 511 (1112). **b.** '(indumenti di) panno': αμκλειδιον εν, ὅπου ησιν τα πὰννηα T 171 (1141). ‖ Gr. tardo παννίον 'panno' L, da πάννος L-S, a sua volta da lat. p a n n u s; gr. med. (VI-VII sec.) anche 'capo di vestiario' L. Cfr. bov., otr. *panní* 'stoffa di cotone', 'pannolino' LG, catanz. *pannía* f. 'quantità di panni' NDDC.

Πανορμίτης ep. m.: λέον ἱερεὺς πανορμίτις C 482 (1148); τοῦ πανορμίτι T 555 (s. d.), τοῦ Πανορμίτου GR 138. ‖ Etn. da Πάνορμος P-B; v. Παλέρμου. **b.** Πανόρμιτος: ὁ Πανόρμιτος GR 357.

°**Πάνορμος** t. m. e f.: ἡ πάνορμος CSS 24, 38 = ar. *bānarm* ib. 25, r. 9, e 39, r. 3; τῆς πανόρμου C 22 (1141?), 69 (1143), T 411 (1244), ecc.; ἐν τῇ πανόρμω C 71 (1146); εἰς τὸν πάνορμον T 294 (1188), εἰς τὴν πάνορμον C 1 (1095?), T 156 (1136), ecc. ‖ *Id.* f., isolatamente anche m., P-B; v. Παλέρμου.

πανόσιος agg. 'santissimo': ὁ πανόσιος καθηγούμενος C 405 (1110). ‖ Gr. tardo (II sec.?) e med. *id.* L, D.

πανσέβαστος agg. 'venerabilissimo': εἰς τὸν αὐτὸν πανσέβαστον ναόν GSJ 160 (1156). ‖ Gr. med. *id.* L-S, D.

πάνσεπτος agg. 'veneratissimo': εἰς τὸν πανσεπτον ναόν T 46 (1050), GO 58 (1052?), ecc., εις τω πασεπτω ναων R I 164 (1056), εις τω... πανσέπτον ναόν R II 98 (1174), ἠς τὸν πάνσευτον νναόν T 312 (1192). ‖ Gr. tardo (pap. VI sec.) e med. *id.* L-S, D, L.

Πανταλέος pr. m.: πανταλεος R II 42 (1144); gen. πανταλεο T 275 (1181) = παντολεο T 273 e 274 (1181); τὸν Πανταλέον Z 153 (1086). ‖ Dal seg.; cfr. *Pantalèo* DCC, DCS, DCSO, DSCL e v. Λέος.

Πανταλέων pr. m.: ὁ πανταλέων T 217 (1164); gen. πανταλέοντος ibid. GSJ 224 (XII sec.), *Id.* e παντολεοντος R II 29 (1143), πᾶντολέοντος T 249 (1177), πατολεοτος T 24 (1029). **2.** agion.: τοῦ ἁγίου μάρτυρος πανταλέοντος C 119 (1164). ‖ *Id.* P-B, da παντα- + λέων 'in tutto leone'; cfr. it. *Pantaleone* Tagliavini II 242-244, DNI; *Pantaleo* CDAm 1, 2 (907), CDCv II 75 (972), ecc., *San Pantaleone* DTOC. V. Πασλέων.

παντανάθεμα s. n. 'maledizione totale, assoluta': ἕξει τὴν ἀρὰν παρὰ τῶν θεοφόρων πατρῶν καὶ ἀνάθεμα καὶ κατάθεμα καὶ παντανάθεμα C 400 (1105), ἐχέτω τω ἀναθεμα καὶ κατάθεμα καὶ παντανάθεμα T 119 (1154). ‖ Gr. med. (VIII sec.) *id.* D.

παντάναξ s. m. 're dell'universo': τὸν παντάνακτα CMG 13 (1328). ‖ Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L, D.

παντανίτζιον s, n. dim. 'piccolo pantano': pl. παντανὴτζηα T 206 (1159). ‖ Da παντᾶνον + -ίτζιον.

παντᾶνον s. n. 'pantano, stagno': παντάνον GSJ 148 (1155), C 480 (1172), πάντανον T 117 (1121), πανтανον T 341 (1201), τὸν πάντανον R II 153 (s. d.); pl. παντάνα T 472 (1270). ‖ Relitto del sostrato. Cfr. lat. P a n t ā n u s, nome di un lago (Plinio), oggi *Lago di Lesina* in Puglia, lat. med. *pantanum* (X sec.) DEI s. v. *pantàno*; *pantanum* Brühl 47 (1131), *pantanellum* ib. 231 (1151), Pratesi 62 (1169). **2. Παντᾶνον** t.: εἰς τοπον λεγῶμεν πανтανον T 549 (s. d.); ἅγιων φίλιππον τῶν παντάνων C 560 (1143). ‖ Cfr. *loco Pantanu* CDVerg I 16 (967), *in loco Pantano* ib. 45 (988), *Pantano* (freq.) TCI. V. μάρτζον.

Πανταχός ep. m.: Λέων ὁ τοῦ Πανταχοῦ GR 181. ‖ Cfr. *Id.* (At.).

Παντελεήμων (Ἅγιος) agion. m.: τοῦ ἁγίου μάρτυρος Παντελεήμονος SElia 717, 'Αγίου Παντελεήμονος C 300 (1141), GSJ 213 (1198), T 401 (1233), ecc., του αγηου παντελε ημοιος T 205 (1155). ‖ *Id.* P-B; cfr. ἅγιος Παντελεήμων Mikl-M, da gr. med. (VII sec.) παντελεήμων 'tutto misericordioso' = gr. tardo πανελεήμων L, *Panteleimonis* gen. DN 24 (1131), *Pantalema*, *San Pandalemo* tt. DTOC, *Pantalena* cg. DCC.

παντελεύθερος agg. 'totalmente libero, esente da ogni gravame': acc. n. ἐλεύθερον παντελεύθερον Grégoire 97 (1126), GSJ 168 (1159), ecc., τὼ χηλοτικὼν ἐλεύθερων καὶ παντελεύθερων C 560 (1143). ‖ Gr. tardo e med. *id.* D, L.

°**παντελής** agg. 'completo, assoluto': παντελῆν χρῆσιν C 662 (1160); παντελές avv. T 286 (1184).

παντοδύναμος agg. 'onnipotente': τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ C 26-27 (1145), C 130 (1151), R I 70 (1168), τῆς τρῐσὓποστατου παντοδυνάμου θεοτητος T 15 (1015); παντοδυνάμου θεότητι T 88 (1101); acc. τὼν παντοδύναμων θεόν GSJ 232 (1215). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D, L.

παντοιοτρόπως avv. 'in ogni modo': R I 256 (1126). ‖ Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.*, da παντοιότροπος (iscr.) 'di ogni specie', L, D.

παντοκρατορικός agg. 'onnipotente': τῆς προανάρχου καὶ παντοκρατορικῆς Τριάδος GSJ 65 (1102). ‖ Gr. tardo (I sec.) e med. *id.* D, L.

παντοκράτωρ s. m. 'onnipotente': ὁ παντοκράτωρ ἡμῶν θεός CMG 162 (1336); Κυρίου Θεοῦ Παντοκράτορος GO 74 (1052), C 325 (1172), ecc., του θεου παντωκράτορος T 56 (1058). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* riferito a Κύριος, (iscr.) riferito a Hermes L-S, D, L.

παντολεο, παντολεοντος: v. Πανταλέος, Πανταλέων.

πάνυι: v. Πανέβην.

πανυπέρλαμπρος agg. 'illustrissimo': ὁ πανῦ ὑπέρλαμπρος... δεσπότης T 150 (1133?); τοῦ πανυπερλάμπρου δουκός C 310 (1142?), του πανὓπερλαμπρου βασιλέως T 323 (1194). ‖ Gr. med. *id.* D.

πανυπέρτιμος agg. 'stimatissimo': ὁ πανυπέρτιμος ἄρχων τῶν ἀρχόντων C 72 (1146). ‖ Gr. med. *id.* D.

Παξιμάδιος ep. m.: νϊκόλαος παξιμάδιος T 223 (1166). ‖ Da gr. med. παξιμάδι 'biscotto' D, gr. tardo (IV sec.) παξαμάτιον, -άδιον 'id.' DCG, L; cfr. *Paximadi* CDBa III 23 (1071), *Paximadius* ib. II 193 (1247), *de Paxo mali* ib. VII 5 (1083), Παξιμάδης (At.).

παούσης: v. παύω.

Παπανδρέας ep. m.: παπαδρέας T 131 (1126); gen. παπαανδρέου Schneider 262 (1119), παπ' ἀνδρέου C 336 (1185). ‖ Da παπᾶς + 'Ανδρέας; cfr. *Papandrèa* DCC, DCSO. **2. Παπαθύρσος**: Παπαθῦρσος GSJ 85 (1127), 91 (1128); gen. Παπαθύρσου GSJ 83 (doc. cit.), 102 (1138?), ecc. ‖ V. Θύρσος. **3. Παπακοσμᾶς**: τοῦ Παπακοσμᾶ GSJ 213 (1198). ‖ Cfr. *Id.* (At.) e v. Κοσμᾶς. **4. Παπαλέος**: Νικόλαος τοῦ Παπαλέου Z 178 (1102). ‖ Cfr. *Papaleus* TabBelm 10 (1195), *Papalèo* DCC, DCS, DCSO, DSCL e v. Λέος.

Παπάνλιθον t. n.: αποδίδει εἰς τὸ λεγόμενον Παπάνλιθον GR 248. ‖ Da πᾶν + gr. tardo (II sec.) λίθιον L-S, D, dim. di λίθος 'pietra', con influsso di παπᾶς.

Παπαρρῶττας ep. m.: νικολάου παπαρρώττα R II 150 (s. d.). ‖ Ipocor. di Πάπαρος (At.); cfr. *Paparus* CDCv II 75 (972), *Pàparo* DCC, DCSO. Non meno che con cal. *pàparu* 'maschio dell'oca', sic. 'oca giovane' (Traina), etimo indicato dal Rohlfs, è probabile la connessione con ngr. dial. πάπαρος, παπαλλᾶς 'pene', voce del linguaggio infantile, bov. *páppaḍḍo* LG s. v. °πάππαλλος, cal. *Pápallo* cg. (CZ) e t. (RC) DCC, ngr. Παπαλάς, Παπάλης (At.), Πάπαρης, Παπάρας Triandaphyllidis.

πάπας s. m. 'papa, pontefice': τοῦ ἁγιωτάτου πάπα e τοῦ οἰκομενικοῦ πάπα C 5 (1097), τοῦ ἀποστολικοῦ πάπα C 291 (1096), προνοία πάπα 'Ρώμης Müller 13 (1359), ecc. ‖ Var. di παπᾶς; riferito al vescovo di Roma, gr. tardo (IV sec.) e med. L, D.

παπᾶς s. m. 'prete (regolarmente con un prenome)': παπας βασιλειος e παπὰς γεόργιος T 94 (1106), ὁ παπᾶς Δρόσος GSJ 90 (1128), ὁ παπᾶς Κονσταντίνος e ὁ παπας ιῶ R II 34 (1144), ecc., ὁ Νικήτας ὁ παπᾶς GR

242; τοῦ παπᾶ Θεωδώρου GSJ 223 (XII sec.), παπᾶ 'Ιωάννου e παπᾶ Λέοντος ib. 222, παπα λέο T 83 (1098), 101 (1114?), παπᾶ 'Ισηδόρου GD 48 (1042), παπα καλεκα T 312 (1192), ecc.; τὸν παπᾶ Κοσμᾶν GSJ 248 (1223), παπᾶ Νικόλαον GSJ 116 (1144), τὸν παπὰν 'Ιωάννην GSJ 98 (1128), τὸν παπᾶν Θίλιππον GD 48 cit., ecc. ‖ Gr. med. *id.* D (ma v. il prec.); cfr. otr. *pápa* 'prete', 'sacerdote', quasi sempre unito a un nome proprio o titolo ecclesiastico, LG. V. Μιτζοπάππας, πρωτοπαπᾶς e, qui sopra, Παπανδρέας, ecc.

παποῦς: v. παππούς.

Παππακαρβούνε ep. m. indecl.: gen. λουπίνο παππακαρβούνε οικκετωρ σαλερνου T 216 (1164). ‖ Composto imperativale da it. (anche merid.) *pappare* 'mangiare smodatamente' DEI + *carvune* 'carbone'. Cfr. *Iohannes* e *Leo Pappa* CDAm 211, 213 (1172), *Leonus Pappaboe* CDCv IV 167 (1010).

Παππάτου in ep. m.: αγγελος δε παππατου T 273 e 275 (1181). ‖ Dal ptc. di *pappare* (v. il prec.).

παππικός agg. 'del nonno': χωράφιον παππικόν C 326 (1173). ‖ Gr. tardo (pap. II sec.) *id.* L-S, D.

παππούς s. m. 'nonno': τοῦ παπποῦ μας T 162 (1140). ‖ Gr. med. (XI sec.) παπποῦς, παππούας, da gr. ant. πάππος EL, Kahane *Greek* I 412; cfr. bov. *pappú(a)* LG. Comunemente è attestato il gr. ant. πάππος T 51 (1054), τοῦ πάππου μας GSJ 90 (1128), ecc.; cfr. otr. *páppo*, bov. (Rochudi) *id.* V. κοροπάππος. **2. Παπποῦς** t.: εἰς τοῦ παποῦ T 334 (1198).

Παπυλλιούνης ep. m.: τοῦ νικήτου παπυλλιούνι T 411 (1244). ‖ Da gr. tardo (pap. III sec.) e med. παπυλιών 'tenda' L-S, D, L, o (meno prob., visto il prenome greco) da fr. *Papillon* ('farfalla') Dauzat, ant. *Papeillon* Langlois che entrambi risalgono a lat. p a p i l i o. Cfr. anche cal. *papagghiunu* 'padiglione' e *parpagghiuni* 'farfalla del baco da seta' NDDC.

°**παράβασις** s. f. 'violazione, trasgressione': ὑπὲρ παραβάσεως τοῦ τιμιου σταυροῦ T 238 (1173). ‖ Gr. tardo (I-II sec.) 'id.', gr. ant. 'deviazione' L-S, D, L.

παραβιάζω vb. tr. 'far violenza a, violare': pres. ind. παραβιάζεις C 452 (1245). ‖ Gr. tardo παραβιάζομαι dep. 'id.'; cfr. ngr. -άζω D.

°**παραβλέπομαι** vb. tr. 'trascurare': ὁ παραβλεπόμενος τὴν ἐμὴν πρόσταζιν T 147 (1131). ‖ Gr. tardo e med. παραβλέπω 'id.', gr. ant. 'guardare di traverso' L-S, D.

παραβραχύς agg. 'molto breve': παραβραχὺ ἀγοραῖον χάρτην ἐδείκνυον GM 88 (1152). ‖ Da παρα- intensivo + gr. ant. βραχύς 'breve'.

παραβρεθέντων: v. παρευρίσκομαι.

°**παραγίγνομαι** vb. intr. 'trapassare, defungere': aor. ptc. παραγεναμένου T 40 (1042). ‖ Gr. ant. 'sopravvenire', 'maturare' L-S, D; ngr. anche 'maturare troppo', 'decadere' B. Ma cfr. anche εἰς τὴν προρηθῆσαν χώραν παραγεναμένου μου 'essendo io giunto' C 80 (1172).

°**παραγραφή** s. f. 'eccezione (giudiziaria), riserva': ἀποτασσώμενοι ἀφ' ἡμῶν πάσαν παραγραφὴν νόμων GM 174 (1304), ...παραγραφὴν φώρου GM 181 (1306).

°**παράδεισος** s. m. 'giardino dell'Eden', 'Paradiso': θέμενος αὐτὸν ἐν τῶι παραδείσωι τῆς τρυφῆς ἀθανασίας καὶ ἀφθαρσίας GSJ 65 (1102); τοῦ ἀπυγωρευμένου ξύλου ἀκέρος οὐ κατελήφθημεν· οὐκ αν τοῦ παραδεῖσου γεγῶναμεν T 333 (1198). ‖ Gr. tardo (*Settanta, N. T.*) e med. 'id.', gr. ant. 'giardino, frutteto' L-S, D, L.

°**παραδίδωμι** vb. tr. 'consegnare': aor. ind. sg. 1. επαρεδοκα T 46 (1050), παρέδοκαν GO 171 (1065), 3. ἐπαρεδωκεν R I 208 (1102), pl. 1. ἐπαρεδώκαμεν T 11 (1000), 409 (1243), ἐπαραιδώκαμεν GM 180 (1306), 3. pass. ἐπαρεδόθησαν GD 49 (1042). Ppf. perifr. ἦχεν παραδωμένην R I 209 (doc. cit.).

παραδισκόμης s. m. 'sottovisconte, dignitario di rango affine al visconte': ἀπό τε δισκομίτων καὶ παραδι-

σκομίτων τουρμάρχων πλατηαρίων καὶ λυπῶν C 643 (1099). ‖ Da gr. ant. παρά 'accanto' + δισκόμης (v.).

°**παράδοσις** s. f. 'tradizione': ἡ παράδοσις... τοῦ... θεοδώρου τῶν στουδίου C 398 (1105). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) *id.* 'tradizione (di dottrine), insegnamento', gr. ant. 'consegna, tradizione (di leggende)' L-S, D.

παραδρομή s. f. 'corso': μὴ πῶς εἰς παραδρομὴν τοῖς χρόνοις εἰς ἀφανησμὸν γένηται παντελές C 406 (1110). ‖ Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* 'passaggio (del tempo)', gr. tardo 'il correre o passare accanto' L, D, L-S.

παραθαλασσία s. f. 'riva': ἐκεῖθεν (ὁ σηνοριασμὸς) ἀπέρχεται τὴν παραθαλασίαν ἄχρι εἰς τὸν ποταμόν C 290 (1096). ‖ Da gr. ant. παραθαλάσσιος agg. 'marittimo', usato a volte senza il sostantivo, L-S; v. παραθαλάττιος.

παραθαλασσίτης s. m. 'sovrintendente al traffico marittimo, portolano': μηδεὶς ἔστω μήτε παραθαλασσίτης μήτέ τις τῶν πρακτόρων ἡμῶν C 518 (1134); πράκτορσιν ἡμῶν παραθαλασσίταις τε καὶ λοιποῖς ib. 517. ‖ Gr. med. *id.* 'abitante o amministratore della fascia litoranea' D; cfr. Νικόλαος παραθαλασσίτης ActAth V 215 (1077), τοῦ κατὰ την ἡμέραν παραθαλασσίτου καὶ τοῦ ἀντιπροσωποῦντος αὐτῷ ib. 285 (1102).

παραθαλάττιος s. m. 'sovrintendente al traffico marittimo, portolano': πᾶσι τοῖς ἐξουσιασταῖς καὶ παραθαλαττίοις σικελίας καὶ καλαβρίας C 490 (1180) = *universis baiulis et portulanis sicilie calabrie* ib. 489. ‖ Da gr. ant. *id.* agg. 'marittimo'; v. παραθαλασσία.

παραθαρρέω vb. tr. 'rincuorare': aor. ind. παρεθάρρησεν SElia 1309. ‖ Da incrocio di gr. ant. (att.) παραθαρρύνω 'id.' e θαρρέω 'essere coraggioso'.

παράθεσις s. f. 'cessione': τὸ παρον τῆς παρἄθεσεως και αποταγῆς ποῦβληκον ἔγγραφον T 466 (1269). ‖ Gr. tardo e med. 'giustapposizione', 'somministrazione', 'accantonamento' L-S, D.

παραιγιαλία s. f. 'spiaggia': οἱ παρεγιαλήα τῆς αὐτῆς κουλτούρας T 147 (1131). ‖ Da gr. tardo (I sec.) παραιγιάλιος, -ον 'che frequenta la riva (detto di certi pesci)' = gr. ant. (IV sec. a. C.) e tardo παραιγιαλίτης, -ου, L-S, D; cfr. Θεόδωρος ὁ Παραιγιαλίτης ActAth VI 113 (1321), *Parghelía* (CZ) e *Pergalía* (RC), ngr. dial. παρεγιαλιά 'riva di mare' DTOC.

παραινετικῶς avv. 'con la convinzione, con modi convincenti': παρενετικῶς... εἰρηναίαν γαλίνην καὶ κατάστασιν πεποίηκα GSI 66 (1102). ‖ Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S, D.

°**παρακαλέω** vb. tr. 'pregare': pres. ptc. παρκαλῶντα R II 88 (1173). Aor. ind. ἐπαρεκάλεσα R I 186 (1080); pass. sg. 3. ἐπαρεκλήθη C 364 (1171), ἐπαρακλήθη GSJ 248 (1223), pl. 1. ἐπαρακλήθημεν 'invitammo' GM 50 (1095), επαρεκλιθομεν 'id.' T 121 (1122), 3. ἐπαρεκληθησαν C 526 (1142), ἐπαρακλήθησαν C 308 (1142). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) e med. 'id.', gr. ant. 'chiamare a sé, invocare' L-S, D; cfr. bov. *parakalò* e *-ào*, otr. *parakalò* LG. V. παρακηθεντων, ταρακληθής.

παρακάτειμι vb. intr. 'scendere': pres. ptc. παρακατιών τῆς τριώδου T 296 (1188). ‖ Lg. παρακάτω (v.)? **b.** 'seguitare': pres. ptc. παρακατιῶν δειλωσω 'qui in seguito, qui sotto' T 353 (1206), τὰ παρακατίοντα εντελλῶμεθα 'le cose seguenti' T 50 (1053). ‖ Gr. tardo (scol.) *id.* in questo sign. L-S.

παρακάτω prep. 'al di sotto di': παρακάτω τῆς τριώδου T 298 (1188). ‖ Gr. tardo (III-IV sec.) *id.* avv. e (pap. VI sec.) prep. L-S, D, (V sec.) παρὰ κάτω L.

°**παρακελεύομαι** vb. tr. 'prescrivere': ὅσα ὁ νόμος... παρακελιύονται MénC 340 (1128). **b. παρακελεύω**: ὅσα οἱ... νόμοι παρακελέβουσιν T 302 (1189). ‖ Gr. med. raramente anche att. D.

παρακηθεντων: κληθεντων... καὶ παρακηθεντων T 478 (1271). ‖ Lg. παρακληθέντων 'chiamati... e pregati'.

παρακλητικῶς avv. 'supplichevolmente': ἐγὼ δὲ παρακλιτικῶς ἐδεήθην C 377 (1206). ‖ Gr. tardo (II sec.) *id.* D, L.

°**παρακούω** vb. tr. 'disubbidire a': aor. inf. παρακοῦσαι ἢ παρασαλεῦσαι ἢ παρακόψαι ταύτιν... ἀφιέρωσιν Holtzmann 341 (1083), παρακούσε e ptc. τῶν παρακουσάντων CMG 7 (s. d.). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) 'id.', gr. ant. 'udire per caso', 'fraintendere' L-S, D.

παρακρουσμός s. m. 'violazione, elusione': πρὸς παρακρουσμὸν τοῦ τοιούτου ἐγγράφου C 33 (1153), 75 (1166), ecc. ‖ Cfr. gr. tardo (VI sec.) παράκρουσμα 'inganno', da gr. ant. παρακρούω 'ingannare', ma gr. med. 'vanificare, ostacolare' L-S, L.

°**παρακωχή** s. f. 'fornitura': κἀγω θεόχθηστος τῇ τῶν προγεγραφέντων παρακωχῇ ἰδιοχείρως ὑπέγραψα C 638 (1223). ‖ Gr. ant. e tardo 'id.' L-S, D, qui con riferimento ai beni elencati nel contratto dotale.

°**παραλαμβάνω** vb. tr. 'ricevere': pres. ptc. παραλαβοῦντες R I 262 (1125), παραλαβωτων R I 173 (1061). Aor. ind. επαραλάβομεν T 342 (1202), ἐπαραλάβαμεν GD 24 (1031), παρελάβαμεν T 302 (1189), ἐπαρελάβαμεν GSJ 259 (1264). **b.** pass. 'essere conquistato': παρελήφθη τὸ μήναιον CSS 24, ἐπαρελήφθη ὁ ἄγιος νίκων ib. 108, παρελήφθησαν οἱ ρογοί ib. 28.

Παραλείσης etn. m.: του αμπελου του παραλεισι T 493 (1283). ‖ Da un t. *Παραλία (v. il seg.); cfr. *Andreas Paralisius* Vendola 2996 (1310) e il t. *Paraglioti*, da *Παραλι-ώτης, STC 2921, Παραλία G-McD.

°**παραλία** s. f. 'costa, zona costiera': διὰ τῆς παραλίας παραλίας Kölzer 18 (1195) = *per maritimam maritimam* 'lungo la costa' ib. 17 = διὰ τὴν παραλιαν παραλιαν R II 143.

παράλλος: τὸ δὲ μέρος τῶν προλεχθέντων βουμαδάρι καὶ λοιπῶν ἀπεπαύσαντο ὡς παράλλος ζητούμενον C 472 (1123). ‖ Lg. gr. ant. παραλόγως 'assurdamente': 'in quanto la loro richiesta era assurda', ovvero 'a torto' (v. il seg.).

°**παράλογον** s. n. 'torto, ingiustizia': μήτε τῇ ἐγκλησία μήτε τῷ ἄρχοντι παραλόγον ποιεῖν R II 31 (1144); ανεμεν (lg. ἄνευ μεν) παραλογγου R I 218 (1108). ‖ Gr. ant. *id.* agg. e s. n. 'imprevisto'; ma cfr. gr. med. παραλόγου ἐπηρείας ActAth V 286 (1102).

παραμονή s. f. 'posto di guardia': ὑπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς παραμονῆς ἐγγὺς τοῦ φοσσάτου R II 153 (s. d.). ‖ Gr. tardo (V sec.) e med. *id.* 'guardia' L, D, 'custodia, vel statio militaris ad custodiam Palatij' DCG.

°**παράνομος**: v. παρονομου.

παρανοσφίζομαι vb. tr. 'sottrarre': μηδεις δὲ έστω παρανοσφισθη R II 121 (1193; lg. -ισθείς). ‖ Gr. med. *id.* L-S, D.

παρἀπανάγκης: v. ἀνάγκη.

παραπέτρου: νικόλαος τοῦ παραπέτρου T 300 (1188). ‖ Lg. Παπαπέτρου e v. παπᾶς.

παραπλήσιον. s. n. 'zona vicina: απέρχεται τα παραπλήσια της θαλάσσις T 129 (1126). ‖ Da gr. ant. παραπλήσιος agg. 'che si avvicina, simile'.

Παραπονεμένος ep. m.: Ἀρκάδιος Παραπονεμένος Z 165 (1145) = ...παραπονήμιος T 183 (1145). ‖ Dal ptc. pf. di gr. med. παραπονέω 'affliggere' D.

παραπόρτιον s. n. 'porticina secondaria': τὸ σπήλαιον ὃ ἐστὶν εἰς τὸ παραπόρτιον, μᾶλλον δὲ ὑποκάτω αὐτοῦ τοῦ παραπορτίου τῆς μονῆς T 66 (1087); ἔγγιστα καὶ τοῦ παραπορτίου τοῦ λεγομένου τοῦ ἑταιρειώτου T 67 (1089). ‖ Gr. med. *id.* D, L.

παραπτερύγιον s. n. 'parte della chiesa' (ala del transetto o finestra?): ἵνα μὴ εἰς τέλος ἀφανησθῶσι τὄσον αἱ αὐταῖ φεγγήδια ὅσον τὰ παραπτερύγια τοῦ αὐτοῦ ἁγίου ναοῦ CMG 22 (1328). ‖ Gr. med. παραπτέρυγον 'parte o specie di edificio' D, da παρά 'presso' + gr. ant. e tardo πτερύγιον, dim. di πτέρυξ 'ala', L-S.

παράπτωμα s. n. 'peccato: τὰ ἀνεξεγόρευτα παραπτώματα SElia 682. || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* 'infrazione' L-S, (II-III sec.) 'peccato' L.

παρασαλέυτος: v. ἀπαρασάλευτος.

παρασαλεύω vb. tr. 'turbare, scompigliare' e quindi 'violare (un contratto)': pres. ptc. παρασαλεύων T 231 (1170). Fut. ind. παρὰσαλεόσει R I 211 (1102). Aor. inf. παρασαλεῦσαι Holtzmann 340 (1083) e παρασαλέψε ib. 342 (1164), GO 128 (1054), pass. παρὰσάλευθείναι T 206 (1159). || Gr. tardo (III-II sec. a. C.) 'scuotere dalle fondamenta', (pap. VI sec.) 'turbare (un accordo)' L-S, D, L.

παράσκεται: v. πιπράσκω.

°**παρασκευή** s. f. 'venerdì': κατὰ τετράδα τε καὶ παρασκευήν C 54 (1143-1145?), 397 (1105). || Gr. tardo (*N. T.*) 'giorno che precede il sabato della Pasqua' presso gli Ebrei, gr. ant. 'preparazione' L-S, D; cfr. bov. *parašogwí*, otr. *parašegwí*, ecc. 'venerdì' LG. **2. Παρασκευή** agion.: τῆς 'Αγίας Παρασκευῆς GR 251, T 91 (1106), ecc., ...Παρασκεβῆς GSJ 212 (1198), T 431 (1266), ecc., ...παρασκεβίς T 337 (1199) in Calabria, 'Αγίας Παρασκευῆς τοῦ κεντουρίπη in Sicilia Cañellas 165 (1202). || Cfr. i tt. *Santa Parasceví*, *Santa Parascevé* (CS) e i calchi *Santa Vénere*, *Santa Vénneri*, ecc. DTOC, *Santa Venera*, *Santa Venerina* (CT).

παράσπορος s. m.: ἔχει δὲ καὶ ὀλίγον παράσπορον CMG 154 (1336). || Secondo l'editore si tratta di un piccolo podere a mezzadria' (indice, p. 224); cfr. gr. tardo (IV-III sec. a.C., pap.) παρασπείρω 'seminare presso' L-S, D, ngr. παρασπόρι 'pezzetto di terreno coltivato dal bracciante a proprio vantaggio' D, bov. *parásporo* 'semenza che il colono riceve dal padrone', 'piccolo campo per seminato', *paraspòri*, *-òro* 'piccolo seminato', cal. *paraspòru*, ecc. 'terreno che il colono lavora per conto suo', 'terreno lavorato a mezzadria' LG.

°**παρατίθημι** vb. tr. 'trascurare': εἰ δὲ παραθειη εἴτε ἐγω μεταμελουμενος... R II 11 (1134). || Gr. tardo (II sec. a. C.) 'mettere da parte, accantonare', gr. ant. 'porre accanto' L-S, D.

Παρατική t. f.: τοῦ ἁγίου νικολάου τῆς παρατικῆς T 304 (1191), 311 (1192), εις τοπον λεγωμενον τῆς παρατικῆς T 311 cit., τοὺ αγιου νικολάου τοῦς παρατικούς T 123 (1124). || V. Περατικός.

παράτρεξις s. f. 'corso': διὰ τὴν παράτρεξις τοῦ καιροῦ C 377 (1206). || Da gr. ant. παρατρέχω 'passare accanto o oltre'.

°**παραχωρέω** vb. tr. 'concedere': aor. ind. 1. pl. ἐπαρεχορήσαμεν εἰς σὲ τοῦ ἀγοράσε C 372 (1176).

Παρδακίανα t. n. pl.: τόπιον Τὰ Παρδακίανα GR 110. || Da *Παρδάκης, ipocor. di Πάρδος? Cfr. Παρδακίδης (At.).

Παρδιλίανα t. n. pl.: Ἕτερον τόπιον λέγεται Παρδιλίανα GR 297.

Πάρδης pr. ed ep. m.: υἱὸς πάρδι C 378 (1206), γουλιάλμου πάρδη C 316 (1157?). **b. Πάρδος**: ὁ παπᾶς Πάρδος GR 459, Πάρδος διάκονος CDBr I 44 (1187), Λέον Πάρδος GM 61 (1123), ῥογέριος πάρδος C 426 (1182), τοῦ βουνῶ τοῦ πάρδου T 195 (1152); acc. πάρδον T 543 (s. d.). || Πάρδος Moritz I 43, Mikl-M, da gr. tardo (II-III sec.) πάρδος 'leopardo' L-S, D; cfr. *Pardus* CDAm 2 (907), CDCv II 203 (984), da lat. p a r d u s (dal gr.) e, con influsso longobardo, *Pardo*, *-onis* CDCv I 37 (848).

°**πάρειμι** vb. intr. 'essere presente': ὁ παρόντα... καθηγούμενος C 456 (1257).

παρεκεῖ prep. 'al di là di, oltre': παρεκεῖ τοῦ λίθου GR 253. || Gr. med. *id.* 'id.', gr. tardo (Esichio) 'nelle vicinanze di' D, L-S.

παρεκκλήσιον s. n. 'cappella': τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου Μηνᾶ Z 179 (1102). || Cfr. gr. med. παρεκκλήσια δύο ActAth III 84 (1270-1274), δέκα παρεκκλησίων ib. 229 (924), ngr. *id.* 'chiesetta', 'cappella' D, B.

°**παρεκτείνω** vb. tr. 'protrarre': aor.

inf. pass. παρεκτανθῆναι R I 254 (1126).

παρεκτός prep. 'eccetto': παρὲκτὸς δυό ἀμπελοτόπων R I 182 (1076), παρεκτὸς καὶ μόνου τοῦ ἐπιτρόπου μου R I 193 (1086). || Gr. tardo (*N. T.*) e med. *id.* L-S, D, L.

παρεμποδίζω vb. tr. 'ostacolare': pres. inf. παρέμποδίζην σαι T 265 (1180). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, D.

Παρέντε ep. m. indecl.: γουλιείλμου παρέντε R II 149 (s. d.). || Cfr. fr. *Parent*, da lat. p a r e n s 'padre', Dauzat.

παρεπίδημος s. m. 'straniero': ξένοι καὶ παρεπίδημοι T 61 (1063). || Gr. tardo (pap. III sec. a. C., *Settanta*) *id.* 'residente all'estero' L-S, D.

παρεπινίας:] καὶ τῆς παρεπινίας τῆς οὔσης εἰς τὸ αὐτὸ χωράφιον· καὶ τοῦ μέρους ἡμῶν τῆς συκέας ἐν αὐτῶ οὔσης T 518 (1181).

°**παρέρχομαι** vb. tr. 'passare': aor. ind. 3. pl. επαρήλθον T 412, 413 (1244).

παρευθῆ: v. πορεύομαι.

παρευθύς avv. 'immediatamente': C 427 (1182), παρευθῦς T 88 (1101). || Gr. tardo (II-III sec.) e med. *id.* L-S, D.

°**παρευρίσκομαι** vb. dep. intr. 'essere presente': aor. ptc. παρευρεθείς T 7 (981), παρευρεθής T 129 (1126), παρευρεθεντες T 124 (1124), παρευρεθέντων T 47 (1050), ecc., παρεβρεθέντων C 660 (1185), παραβρεθέντων T 502 (1303), παρευθέντων R I 144 (1041), C 600 (1112), ecc. || Gr. med. 'id.' gr. ant. 'essere scoperto o trovato in', da παρευρίσκω 'inventare, trovare' D, L-S. V. απευρεθεντων.

°**παρέχω** vb. tr. 'offrire, dare': ἵνα παρέχουν C 1 (1095), ὅπως... παρασχῆ CMG 126 (1334).

παρήκοος agg. 'disubbidiente': ἐγὼ γὰρ ὑπὲρ τοῦτο παρήκοος οὐ γέγονα ἀλλ' εὐοίκοος C 311 (1142?). || Gr. tardo (IV-V sec.) e med. *id.* L, D.

Πάριας ep. m.: τὰ πεδία 'Αγάθις καὶ τοῦ Πάρια GR 189. || Cfr. Παριάς, -αδος ('guancia') P-B.

παριδίως avv. 'distintamente, separatamente': ἀνιστορίσαι παριδίως λεπτομερῶς T 295 (1188). || Gr. tardo (VI sec.) *id.* 'in privato' L.

Παρίλλου: v. Παρρίλλας.

Πάριπος pr. o t. m.: ὁ Πάριπος ὁ Μέγας GR 526.

Παρίς t. indecl.: ρουμουερτου δε παρις T 87 (1101?). **b.** ep.: γανδόλος παρής C 325 (1172). || Da fr. *Paris* t. Dauzat-Rostaing, Flutre. Cfr. *S. Maria de Parisio* RatDecSic 583 (1308-1310).

Παρίσης ep. m.: κύρου ρωπέρτου παρίσι T 328 (1198). **b. Παρίσιος** pr.: παρισίου T 318 (1193). || Da lat. P a r i s i u s (P a r i s i i etn. pl. Perin) o dal t. prec.; cfr. *Parisius* CDBa III 127 (1167), XX 298 (1193), XXI 297 (1183?), *magister Parisius* CDBr I 142 (1260), *presbiter Perisius* RatDecSic 1407 (1308-1310), Vendola 2412 (1324), ecc., *Parise*, *-i*, *-io* cgg. DCC, *Parisi* DCS, DCSO.

παριστάω vb. tr. 'presentare': pres. inf. Παριστᾶν SElia 1175; ptc. τὸ παριστάμενον 'quel che occorre' ib. 240. || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.*, da gr. ant. παρίστημι, L-S, D.

°**παρίστημι** vb. tr. 'presentare': aor. ind. pass. ἐπαρεστάθη C 443 (1223); cgt. att. παραστήση CMG 24 (1328).

Παρίται t. m.: τὴν ἄλλην ἄμπελον τὴν εἰς παρίτας T 66 (1087). || Da cal. *parita* 'canniccio sul quale si mettono a seccare i fichi', *parite* 'muro divisorio' NDDC, a sua volta da lat. p a r i e s, - e t i s; cfr. *Parite* (CS) DTOC.

παρκαλῶνται: v. παρακαλέω.

Παρλές ep. m. indecl.: μαΐστρο νικολάου παρλές..., νικολάου παρλές C 460 (1269).

°**πάροικος** s. m. 'straniero, ospite': πάροικοί ἐσμεν ἐν τῆ γῆ C 411 (1116). || Gr. ant. 'vicino, confinante'; gr. tardo (*N. T.*) 'forestiero'. **b.** 'colono, servo della gleba': acc. πάροικον T 199 (1154). Pl. οἱ πάροικοι ἔστωσαν ἐλεύθεροι, καὶ ὅσους ξένους ἀπ' ἀλλοδαπῆς χώρας προσάξουσιν, ἔστωσαν καὶ αὐτοὶ ἐλεύθεροι Caspar 633 (1098); gen. δεηθέντα δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἐμῶν παροίκων ἀνθρώπους δ'

ἐξονίσασθαι C 22 (1141?), δωροῦμεν... ἀπὸ τῶν παροίκων τῆς χώρας... παροίκους πέντε C 410 (1112), τῶν πρὸ ἐμοῦ δωρηθέντα... παρίκων τε καὶ χωρίων καὶ ἑτέρων πραγμάτων T 139 (1130); acc. παρίκους T 219 (1165). || Cfr. gr. tardo (*Settanta*) 'domestico, servo' D, (VI sec.) 'colono' L-S, πάροικοι 'accolae ascriptitij, qui simul cum praediis vaenibant' DCG.

°**παροίχομαι** vb. intr. 'trascorrere': ptc. τῆς παροχούσης ἰνδικτιῶνος CMG 31 (1328), τοῦ ενιαὐτοῦ παροχικότος T 398 (1233), παρωχηκότων... ἐνιαυτῶν T 318 (1193). **b.** 'scadere (da una carica)': ἴωαννου... παροχεικῶς πούπληκὸς ταβελλίονος T 468 (1269), ἰωαννης... παροχεικὸς πούπληκος νοτάριος ib. 469.

παρονομου: τοῦ οἱοῦδηποτε παρονόμου τρόπου T 400 (1233). || Lg. παρανόμου, da gr. ant. παράνομος agg. 'illegale'.

παρόρασις s. f. 'negligenza': acc. παρόρασιν C 360 (1116). || Gr. tardo (I-II sec.) e med. *id*. L-S, D.

Παρούκης ep. m.: τῶν υἱῶν παρούκη C 60 (1138). || Cfr. *Parrucci*, prob. da ipocor. di *Parrò* cg. e t. DCC, DTOC, Παρρᾶς, Παρρῆς, Πάρρος (At.). V. Παρρίλλας.

°**παρουσία** s. f. 'presenza': dat. παρουσία (senza ἐν) 'in presenza' GO 89 (1053), 153 (1056), παρρουσιαν 'id.' T 72 (1092).

παροχέας s. m. 'elargitore': τῶ παροχέα τῶν ἀγαθῶν θεῶ CMG 71 (1330), τῶ... παροχαια... θεῶ CMG 114 (1332); θεὸν τὸν παροχέα τῆς εἰρήνης CMG 68 (1330). || Da gr. tardo e med. παροχεύς L-S, D, L.

παροχεικῶς: v. παροίχομαι.

παρόχλησις s. f. 'molestia (giudiziaria)': ἀναλαμβανόμενος παρώχλησιν ἰδίων καὶ ξένων GSJ 136 (1154). || Da gr. ant. παροχλέω 'disturbare, molestare'.

παροχούσης: v. παροίχομαι.

παροψία s. f. 'deficiente sorveglianza': το αυτὸν αμπελιον εν ικία δεσποτια δεσπόσας αυτῶ ανοχλήτως εν προσόπω καὶ παροψία των προοῦ τοῦ ακτορος καὶ αυτοῦ T 412 (1244). || Cfr. ngr. *id*. 'difetto della vista' D, ma gr. ant. παροράω 'trascurare'.

°**παρρησία** s. f. 'libertà, facoltà': παρρησίαν ἐγχειρίζομαι πωλεῖν αὐτὰ T 186 (1145), 248 (1177), R II 66 (1156), 93 (1177), ecc. || Gr. ant. 'libertà di parola, franchezza', gr. tardo (*Settanta*) anche 'libertà di azione' L-S, D; nel sign. proprio cfr. cal. *parrasía* 'loquacità', 'mormorío', 'parlantina' LG, sic. *parracìa* 'cicaleccio', 'chiacchieramento ozioso' Traina.

παρρησιαστικῶς avv. 'd'arbitrio, con la costrizione': οὓς μὲν παρενετικῶς, οὓς δὲ καὶ παρρησιαστικῶς, τὸ μὲν λόγοις, τὸ δὲ ἔργοις ἐκλιπαρῶν εἰρηναίαν γαλίνην καὶ κατάστασιν πεποίηκα GSJ 66 (1102). || Da gr. ant. παρρησιαστικός agg. 'franco, schietto'.

Παρρίλλας ep. m.: ὁ Παρρίλλας GSJ 102 (1138?), ὁ Παρρήλλας GSJ 242 (1222); gen. Παρρίλλα GSJ 80 (1125), 101 (doc. cit.), Παρρίλλου GSJ 111 (1144), Παρίλλου GSJ 76 (1114). || V. Παρούκης e cfr. *Parrella*, *-illa* DCC.

παρρουσιαν: παρουσία.

Παρτζελλούτζης ep. m.: Νικόλαος Παρτζελούτζης Z 173 (1099) = παρτελλουτζης T 85. || Ipocor. da lat. med. *parcella* 'pezzetto' DCL?

Παρτηνίκον t. n.: ἰωάννης καβαλλάριος τοῦ παρτηνίκου C 516 (1133). || Da lat. P a r t h ē n i c u m, a sua volta da gr. παρθενικός 'virgineo' EG Introd. 37-38, II 35-36. Per un probabile influsso arabo cfr. lat. *partenicum* C 187 (1182) = ar. *b·rṭ·nīq* ib. 216, r. 1, (Edrisi) b · r t · n ī q BAS I 81.

°**πᾶς, πᾶσα, πᾶν** agg. 'ogni, tutto': gen. νόμου παντίου GSJ 259 (1264), πασοῦ τοῦ κλήρου Caruso 322 (1234), πάσεας ψυχῆς C 553 (1103), ἐξ επάσης (lg. ἐξε πάσης) εξουσιας T 105 (1178), σὴν πάση τῆς εἰσόδου C 236 (1139), χορῆς παση αντηλογῖας T 252 (1178), απὸ πασέου μερος T 98 (1113), 112 (1118); dat. παντὶ καὶ

πανταχοῦ 'in tutto e per tutto' GSJ 273 (1121); acc. τὸν πᾶσα ἐνιαυτόν C 372 (1176), πάσα δίκαιον T 410 (1243). Pl. nom. m. πάνται CMG 38 (1328); gen. μετα πασὸν τõν ανθρῶπων T 87 (1101?), πασῶν τῶν δικαιομάτων Caruso 323 (doc. cit.), C 457 (1257); dat. παντίοις διακατόχοις T I 199 (1092), σὺμ πάσης τῆς οὔσης ἐν αὐτῶ συνόροις C 424 (1182), σὶν πάσις αὐτῖς σινώρις C 457 cit.; acc. ἧς πάσας ἑτέρους ἀδελφούς T 165 e 166 (1141). || Cfr. bov. *pása* indecl. 'ogni', *pasaèna*, *pasána* 'ognuno' (+ ἕνας), f. *pasamía*, otr. *pásso* o *pássio*, f. *pássia* e *passoèna*, *passiosèna*, f. *passiamía* LG s. vv. πᾶς, πᾶς εἷς.

πασεπτω: v. πάνσεπτος.

Πασίκια t. n. pl.: Τὰ Πασίκια GR 520. || È incerta la lettura di -ὰ e Π-.

Πασίμνη pr. f.: gen. πασιμμνης, πασήμνης T 267 (1180).

Πάσις ep. m.: προάστειον πλησίον τοῦ Πάσιδος GR 106. || Cfr. il t. *Pasi* (CZ) DTOC?

Πασλέων pr. m.: πασλὲον σηβερητανος T 372 (1219). || Da Πανταλέων, con πασ- per παντα-.

Πασσαβάντης ep. m.: ἰωαννου ταχα καὶ νοταριου τῆ ἐπινομα τοῦ πασσαβαντου T 369 (1214). || Cfr. fr. *Passavant* ('che cammina davanti', in senso figurato) Dauzat, ant. fr. *Id*. Flutre; *Passavanti* DCC.

Πασταπᾶς ep. m.: 'Ανδρέας e Νικόλαος Πασταπᾶς GK 58 (1190) = πασταπας T 304. || V. Πάστοπος.

Παστεινός t. m. (?): ες τῶ λλάκκὸν τοῦ ἐπιλεγομένου παστεινοῦ R I 147 (1044) = πραστέοὺ ib. 148.

Πάστηλλος ep. m.: θεωδωρος e νικολαος παστηλλος T 343 (1202). || Da gr. tardo (IV sec.) πάστιλλος 'pastiglia' L-S, 'focaccina' L.

Πάστοπος ep. m.: ἀνδρέου πάστοπου T 363 (1213). || V. Πασταπᾶς.

Παστούριος ep. m.: φιλιππου παστουριω R II 42 (1144). || Da lat. p a s t o r, - ō r i s 'pastore'.

Πάσχα s. n. indecl.: τῶ ἁγίω πασχα T 180 (1145); εις το πασχα T 540 (s. d.). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *Id*., dall'ebraico, L-S, D; cfr. otr. *páska* n., gen. *tu paskátu* LG. **2.** ep.: ιωαννης πασχα T 224 (1166), γουλλιέλμος πασχα T 542 (s. d.); τοῦ Πάσχα GR 41. || Cfr. *Pasca* Morea 179 (1192), *Pasce* gen. CDBr I 139 (1260), *presbiter Pasca* Vendola 611 (1310), *Pasca* cg. (PA).

Πασχάλης pr. ed ep.: Πασχάλης CDBa IV 59 (1039), C 320 (1154), πᾶσχαλις T 281 (1182); gen. πασχάλη T 52 (1054), βασιλειου πασχάλου T 428 (1265). || Cfr. *Id*. (At.), *Pascale*, *-i* DCC, DCS. DSCL e v. Πασχάλιος.

Πασχαλῖνος ep. m.: 'Αρννός Πασχαλῖνος GSJ 232 (1215). || Ipocor. del seg.; cfr. *Pascalino* (PA). Forse qui è tutto prenome: 'Agnello pasquale'.

Πασχάλιος pr. m.: πασχάλιος T 524 (1203), 526 (s. d.), Πασχάληος GO 105 (1053); gen. πασχαλίου T 61 (1063), 234 (1172), ecc.; acc. πασχαλιον T 314 (1192). **2.** t.: εἰς τὴν τοποθεσίαν του πασχαλίου T 203 (1155). || Da gr. tardo (V sec.) e med. πασχάλιος 'pasquale' L, D; v. Πασχάλης.

°**πάσχω** vb. tr. 'essere oggetto di, ricevere': pf. δια τας πλίστας εὐεργεσιας καὶ πολλὰς ἀνταμηβὰς ἅς παρα σου πέπονφα T 244 (1175).

Πατάκωνες t. m. pl.: εἰς το πατάκονες T 551 (s. d.). || Cfr. Πατάκης, ipocor. di Πάτας cg. (At.), *Pata* DCC.

Παταλῖνος ep. m.: gen. Παταλίνου GR 24, 50. || Probabile ipocor.; cfr. Παταλᾶς (At.).

Παταλλᾶρον t. n.: gen. παταλλάρου = ar. *baṭallārū* C 262 (1183). || Cfr. ar. *id*. C 236, r. 16, 237, r. 13, ecc. (1182) = lat. *bat(t)allar(i)um*, *bat(t)ellarium* ib. 198, 199, 200; *Batalarum* ACAgr 80 (1178) e *Battillarium* ib. 309 (s. d.), *Patillarium* RRS 200 (1282), ecc. Certo il nome di questo antico castello, posto tra Bisacquino e Contessa Entellina (PA), è prearabo e risale molto prob. a un lat. *p a t e l l ā r i u s o - ā r i u m, da p a t e l l a 'piatto, piccola teglia', 'vassoio'; cfr., da qui o dal t., il cg. *Patellaro* (PA) e v. Πατηλᾶρος.

Πατάριμον t. n.: εἰς τὸ Πατάριμον GR 330. || Da πατὴρ ἡμῶν GR 57, nota 9. Cfr. i cgg. *Paternostro* DCC, Πατερημός Triandaphyllidis.

Πατέλλης ep. m.: του πατελλου..., του γρηγοριου πατελλου T 131 (1127). || Cfr. Πατέλ(λ)ης, ipocor. di Πάτας (v. Πατάκωνες).

πατέρας s. m. 'padre': acc. πατέραν GSJ 217 (1198), T 376 (1226), ecc. || Da gr. ant. πατήρ. **2. Πατέρας** t. m.: τὸ πετζὴν τοῦ παυλήάνου καὶ τοῦ γαλάτι καὶ τοῦ πάτερα C 395 (1101). || Cfr. il cg. *Patera* DCC, DCS, DCSO, Πατέρας (At.).

πατερήδι, πατερίνου: εἰς τὴν χώραν πατερήδι..., εἰς τοὺς δικέους ζηγοῦ πατερίνου C 379 (1221) = πατερήδ..., εἰς στοῦς δικέους ζήγου Spata II 456. || Ambedue le forme, in un testo abbondante di errori, van lette molto prob. Πατερνοῦ.

πατερικός agg. 'dei Padri (della Chiesa)': τῶν κανόνων τῶν πατερικῶν ἐπακολουθῶν GSJ 137 (1154). || Gr. med. *id.* D, L.

Πατερνῆται t. m. pl.: εις τοῦς πατερνήτας T 532 (1251). || Dall'etn. di uno dei segg.

Πατέρνον t. n.: τὸ τρίτον μερός μου τὸ εἰς βάριν ἤγουν τὸ εἰς τὸ χωρίον πατέρνον R I 180 (1076). || Da lat. (r ū s) p a t e r n u m; cfr. *Paternum* (SA) CDCv I 250 (956), CDAm 380 (1181) ecc., *Paterno* (in varie zone) TCI. **b.** γουλιελμος δε πατερνου T 299 (1188). V. πατούρνου. **2. Πατερνόν**: τοῦ πατερνοῦ C 555 (1125), ἐκ τῶ πατερνοῦ C 559 (1143), πατερνοῦ ib. 560, CMG 131 (1334), Παλτερνοῦ Cañellas 157 (1167), ῥουπέρτος πατερνοῦ C 562 (doc. cit.). || Ora *Paternò* (CT), *Paternio, -onis* nei docc. latini, EG I 69; anch'esso da lat. p a t e r n u m, ma con posizione greca dell'accento. V. πατερήδι.

Πάτζος epit. m.: ὁ Βαρίπους ὁ Πάτζος GR 90. || Cfr. cal. *pácciu, pazzu* 'folle' NDDC, it. *pazzo*, forse da lat. p a t i e n s 'sofferente' DEI; ant. laz. *marini qui dicitur pazzu* CDCajet 24 (1026). V. Πάκια.

Πατηλᾶρος ep. m.: Καντζηλλάριος Πατηλάρος GM 90 (1152). || Cfr. Πατελάρος (At.); da gr. tardo πατέλλα, πατέλλιον o πάτελλον 'piatto', a loro volta da lat. p a t e l l a. V. Παταλλᾶρον.

°**πατήρ** s. m. 'padre': ἵνα... ἐπιμελήσει τὸν ἀδελφόν μου ὥσπερ οἰκεῖον πατρι T 46 (1050); gen. pl. πατρῶν T 42 (1045), 67 (1089), ecc. || V. πατέρας, πάτρας e cfr. bov. *paterimò, patrimò* n., otr. *patrimò* 'paternostro', bov. *ta paterimá, ta patrimá* 'il rosario' LG. **2.** agion.: εἰς Ὅσιων Πατέρα GK 24 (1024), μωνην... τὴν ἐπονομαζωμένην Τῶν Πατέρων GK 34 (1181).

Πατητάρης ep. m.: μαρίνος πατητάρις C 325 (1172). || 'Fabbricante di zoccoli, zoccolaio'; cfr. it *patito* 'zoccolo, calzatura', sic. *patitu*, ngr. πατῆκι 'zoccolo', da gr. ant. πατέω 'calpestare', πατητός 'calpestato' DEI; *patitarius* CDVerg IV 310 (1159), CDBr I 124 (1252), CDBa VI 152 (1256), *Nicolaus Patitarus* De Citella I 132 (1287), ecc., *Patitari* DCS.

Πατία pr. f.: οἱ παῖδες τῆς πατίας C 27*a* (1145). || Da Ὑπατία, f. di Ὑπάτης, P-B.

πατοίκησιν: ἐν ὧ τὴν πατοικησιν ἔχουσιν C 514 (1132). || Lg. κατοίκησιν 'dimora', gr. ant.

πατολεοτος: v. Πανταλέων.

πάτον o **-ος** s. 'suolo' o 'via': τὸ δὲ τεῖχος..., ἄχρι τοῦ πάτου, οἰκεῖον τοῦ ἐμοῦ οἴκου, τὸ δε ὕψος κοινόν C 32 (1153). || Da gr. ant. πάτος, -ους s. n. 'via battuta, via, sentiero', gr. med. anche 'parte inferiore, suolo, pavimento' D; cfr. otr. *páto* 'fondata', 'strato', 'crosta inferiore del pane' LG.

πατούρνου: ἰωάννης πατούρνου C 309 (1142?) = πατηυρνου Spata II 498. || Lg. Πατερνοῦ t. o cfr. il cg. *Patorno* (CT) DCSO.

°**πατράδελφος** s. m. 'fratello del padre, zio paterno': C 658 (1178). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

πατραλήα: v. Πετραλία.

πάτρας s. m. 'padre': ὁ πατρας μου T 97 (1113), 111 (1118), ο πατρος μου T 379 (1227). || V. πατήρ.

Πατρηκόν t. n.: εἰς τὴν ῥόπαν τὴν λεγομένην πατρικό C 527 (1142). || Da lat. p a t r i c u s 'del padre', con influsso di -ικός; cfr. *Pátrico* (in Umbria) TCI 24 F 2, *Pátrica* (prov. di Frosinone) ib. 34 A 5, *Prática* (CZ) e *Praticá* (CS) DTOC.

πατριάρχης s. m. 'pontefice': σεργιου τοῦ ἁγιωτατου καὶ οἰκουμενικου πατριαρχου T 15 (1015), καὶ ἁγιωτατου καὶ πανευφήμου ἡγουμενικοῦ ἡμῶν πατριάρχου T 45 (1050), τοῦ ἁγιοτάτου πατριάρχου C 54 (1143-1145?). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* 'patriarca', (VI sec.) titolo dei vescovi di Roma, Costantinopoli, Gerusalemme, Antiochia, Alessandria L-S, D, L.

Πάτρικας ep. m.: τοῦ Πάτρικα GR 79.

πατρίκιος s. m. 'patrizio': CSS 24, 44, T 5 (975), ecc. || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* = lat. p a t r i c i u s, (pap. IV sec.) titolo onorifico, nella corte bizantina conferito ai più alti dignitari civili e militari, L-S, L. **2. Πατρίκιος** ep. m.: Κωνσταντίνου τοῦ Πατρικίου GR 476; νικόλαον πατρίκιον T 62 (1084). || Cfr. Πατρίκιος (At.).

πατριμόνιον s. n. 'patrimonio': T 381 (1227); gen. πατριμονιου T 484 (1272). || Da lat. p a t r i m ō n i u m; cfr. gr. tardo (pap. IV sec.) πατριμούνιον L-S suppl., L.

Πατρισαντός in t.: τὴν ἁγίαν θεοτόκου τοῦ πατρισαντός C 557 (1141). || Da lat. p a t e r s a n c t u s?

πατρος: v. πάτρας.

Πατρωνίτης ep. m.: Νικολαου Πατρωνήτου Schneider 261 (1119). || Etn. di *P a t r ō n a, da lat. p a t r ō n u s 'protettore'; cfr. bov. *Patruna*, nome dato alla Madonna e denominazione di qualche santuario, DTOC.

πατρωνυμία s. f. 'nome del padre': ἐπικυρῶ τὸ μὲν ὄνομα μετὰ τῆς πατρονυμήας ἰδιωχείρως προτάξας GSJ 176 (1165). || Gr. tardo (III sec.) e med. *id.* L, L-S, D.

πατώρων: τῶν τιη' θεοφώρων πατώρων GM 46 (1077). || Lg. πατέρων, da πατήρ, come di solito in questa formula, o cfr. il rarissimo gr. ant. (V sec.) e tardo πάτωρ 'possessore' L-S, D.

πάττον: v. πάκτον.

Παυλάκης ep. m.: τόπιον τοῦ Παυλάκη GR 429. || Ipocor. di Παῦλος; cfr. *Id.* (At.).

Παυλέλλος ep. m.: τῶ ἀρρήγω παυλέλλω CMG 38 (1328). || Ipocor. da lat. P a u l u s; cfr. *Paulillo* (It. merid.) DCSO.

Παυλῆᾶνον t. n.: ὑποκάτω τοῦ παυλήάνου C 395 (1101). || V. Παυλιανοί e cfr. ἡ Παυλιάνη PPE 176.

παυλιανίζω vb. intr. 'seguire l'eresia dei Pauliciani': pres. 2. pl. παυλιανίζετε SElia 446. || Gr. tardo (a. 325) *Id.* 'essere seguace di Paolo di Samosata' L.

Παυλιανοί t. m. pl.: ὑποκάτω τῶν Παυλιανῶν GR 307. || Da gr. tardo (IV sec.) Παυλιανός (anche Παυλικιανός) 'seguace di Paolo di Samosata' L; cfr. *Simonis Pauliniani* Pratesi 99 (1194),] *Paulinianensibus* ib. 287 (1220). V. Παυλῆᾶνον.

Παυλίτης ep. m.: οἱ παῖδες Παυλίτι GSJ 222 (XII sec.). || Prob. da Ἁγιοπαυλίτης.

Παῦλος pr. m.: GR 320, 415, Πάβλος Pratesi 433 (1261); gen. Παύλου GR 170, T 100 (1114?); πριόλον κυρ παῦλον T 316 (1193). **2.** agion.: τὼν αποστωλον παυλον T 80 (1097?). **b.** t.: εις το πλησιον αγίου παυλου T 262 (1180). || Da gr. crist. Παῦλος, a sua volta da lat. P a u l u s, Tagliavini I 211-212, DNI s. v. *Pàolo*.

°**παύω** vb. intr. 'cessare': παούσης πάσης ἀφωρμῆς CMG 7 (s. d.), 22 (1328), ἀφωρμῆς ται καὶ προφάσεως παβούσης CMG 80 (1330), πάσης ἀφορμῆς ποιοῦσης CMG 17 (1328).

°**Παφλαγονία** t. f.: gen. παφλαγονίας T 53 (1054?). || *Id.* P-B.

Παφνούτιος ep. m.: GM 213 (1189), T 334 (1198), ecc., παφνούτειος C 456 (1257), πᾶνμφνουτος T 410 (1243). || *Id.* P-B; cfr. *de donno Pafnuffio* (?) Pratesi 138 (1199), *Panfuccius* De Citella I 175

(1287) *presbiter Panphonutus* Vendola 4017 (1310), prob. *Pannuti* DCC, *Pannuzzo* DCSO, *Pannunzio* EnciclIt (indice).

παχαι: v. Παχύς.

Παχούμιος pr. m.: GSJ 68 (1102); gen. Παχχουμίου GSJ 80 (1124), Παγχουμίου GSJ 93 (1128), παχομίου C 327 (1172), Παχωμήου GM 98 (1163); acc. Παγχούμιον GSJ 89 (doc. cit.), Παχώμιον SElia 759. || *Id.* e Παχώμιος P-B, Παχώμιος Moritz I 15; cfr. *Pachumius* Pratesi 29 (1118) e il cg. *Pafumi* DCSO.

Παχύς epit. ed ep. m.: Βαρθολομαίου Παχύ Falkenhausen II (1209), λέοντος τοῦ παχύ C 404 (1109), ἰωάννου παχοῦ C 347 (1149) = παχέος GM 82, μαρίας τοῦ παχαι T 425 (1257). || *Id.* Moritz I 15, 28, 33, da gr. ant. παχύς 'grosso'; cfr. *Pachì* DCC, *Paxìa* DCSO (da Παχίας, con -*x*- in grafia med. = -*š*-), ngr. Παχής e Πάχης, Παχύς Triandaphyllidis. **2.** t.: εἰς τόπον λεγόμενον τοῦ παχῆ C 684 (1178).

Παχώμιος: v. Παχούμιος.

Πβούσα ep. m. indecl.: βασίλιος πβούσα C 81 (1172) = ar. *basīlī būsā* ib. 82, r. 15.

Πεγνηότης ep. m.: Βαλδάτζε Πεγνηότης MénC 340 (1128).

πεγριγοος: v. Περεγρῖνος.

Πεγτινᾶτος ep. m.: ιωαννου πεγτινάτου T 282 (1182). || Da lat. p e c t i n ā t u s 'pettinato'; cfr. *Iohannes Pettinatus* CDVerg V 212 (1166), *Pettinato* DCSO.

Πεδάρα t. f.: ἀναβέννη ἡ αὐτὴ ὁδὸς ἕως εἰς τὴν πεδάραν C 526 (1142) = πεδαίαν Spata III 32. || Da gr. ant. πεδίον 'piano, pianura', 'campagna' + -άρ(ι)α? Cfr. *Pedara* TCI 56 A 4 e, in Calabria, *Pedarace* t. e cg. DTOC.

Πεδεισον t. n.: Κωνσταντίνος χαμαλὸς νοτάριος τοῦ ἠεπακτρὴς τοῦ πεδείσου T 142 (1130).

Πεδεμόλλε ep. m.: δημητριος νικολαου πεδεμόλλε T 101 (1114?). || Da 'piede molle'; cfr. *Pedemullu* CDAm 99 (1051).

Πεδεμόνς t. m.: ῥομβέρτου... πεδεμόντος κόμιτος T 504 e 506 (1331), 'Αλοῦζου... Πεδεμοῦντος κόμιτος Müller 16 (1359). || Da lat. p e s m o n t i s 'base del monte, falde'; cfr. *in rupem quamdam in pede montis pilati* DN 58 (1145), *S. Maria de Pede Montis* Vendola 95 (1310), *Nicolaus cappellanus Pedimontis* ib. 2483 (1325), *Piedimonte* DTOC (CS; anche in altre regioni, TCI).

Πέδε φερρᾶτος ep. m.: ροπερτου πεδε φερράτου T 229 (1169). || Da 'piede ferrato'. Prob. calco dal francese; cfr. *Pedefer, Piedefer* (Parigi).

Πεδιαδίτης ep. m.: ὁ Πεδιαδίτης GR 247. || Etn. di un toponimo derivato dal seg.

°**πεδιάς** s. f. 'pianura': χωράφια, ὦρη, πεδιάδας, ὕλας, δάσους, κομᾶς T 140 (1130). || Gr. ant. agg. 'pianeggiante', anche s. 'pianura'.

°**πεζοπορέω** vb. intr. 'recarsi per via di terra': ptc. πεζοπορήσας SElia 1598. || Gr. ant. 'andare a piedi', gr. tardo (II sec. a. C.) 'andare per terra, marciare' L-S, D.

°**πεζός** s. m. 'bracciante agricolo': επιτέλλην ὑπὲρ αὐτῶν τῶν χωραφίων ετησιως... πεζους τρῖς, ενα εις τον σπόρον, ετερον εις τον σκαλεμμαν και τον ετερον εις το θερος Schneider 273 (1200); ἔχει πεζοῦς ἐκ τὰ δῦο χωρία ἀπὸ τοῦ καθενὸς πεζῶν εἰσὶν φαμήλιαι CMG 39 (1328). || Gr. ant. 'che va a piedi', 'terrestre'; cfr. bov. *pezòs* 'lavoratore', 'operaio', 'uomo' LG, *Pežžó* t. (RC) DTOC.

Πεζποῦζ ep. m. indecl.: ἰωάννου πεζπούζ C 678 (1238). || Da ar. b a z b ū z 'becco', 'beccuccio' Wehr?

πεθεροῦ: v. πενθερός.

Πεθθερράνης ep. m.: βουμαδάρης ὁ υἱὸς πεθθεῤῥάνου C 471 (1123). || Da Πανθαρράνα, attraverso un etnico arabo in -ī.

°**πείθω** vb. tr. 'persuadere': aor. cgt. 3. pl. πίσουν T 364 (1171).

Πειρασμός ep. m.: ὑπὸ τοῦ ἅρμου πλησίον βασιλείου πειρασμοῦ R II 146 (s. d.). || Cfr. χωράφιον τοῦ Πειρασμοῦ Mikl-M, ActAth V 308 (1110); da gr. tardo (*Settanta, N. T.*)

πειρασμός 'prova, tormento', 'tentazione' L-S, D.

°**πειράω** vb. tr. 'tentare': pres. ptc. medio πειροῦμενος C 23 (1141?); aor. cgt. πειρωσομεν R I 158 (1080), dep. ποιρασθωμεν T 346 (1202).

πειρεᾶσαι: v. ἐπηρεάζω.

Πέκκηλος: v. Πίκκιλος.

Πεκουλάρης ep. m.: τὸ σύνορον τοῦ Πεκουλάρου GR 95-96.

πεκούλιον s. n. 'denaro posseduto in proprio, peculio': πεκούλιον = lat. *peculium* Cannizzaro 182, ἰκίον αὐτῶν τί ιδιόκτηστον πεκούλιων αὐτῶν (τῶν μοναχῶν) CMG 49 (1329); ἀπέχεσθαι καὶ πεκουλίων C 399 (1105). || Gr. tardo (pap. III sec.) *id.* L-S, D, L.

πεκούνια s. f. 'denaro': acc. πεκουνίαν GSJ 259 (1264). || Cfr. ngr. *id.*, da lat. p e c u n i a, D.

Πελαγιᾶνον t. n.: καστελλίου πελαγιάνου T 17 (1016?). || Ora *Palagiano* (TA), da lat. *P e l a g i u s + - ā n u m, DTS; cfr. *Pelagiano* CDAm 207 (1123), *Guillelmus de Pelegiano* RRS I 123 (1282).

πελέας: ἕως τῶν δένδρων τῆς τε πελέας καὶ συκέας T 19 (1019). || Lg. μελέας, da μελέα CGlL II 73, 32, gr. ant. μελία 'frassino'; cfr. bov. *amiḍḍèa*, mess. *miḍḍèa* LG e v. Μελιοῦσον. O forse πτελέας, da gr. ant. πτελέα 'olmo'.

Πελεγρῖνα pr. f.: gen. πελεγρίνης T 520 (1195). || Dal m. Πελεγρῖνος.

Πελεγρῖνον o **-ος** t.: ἐν τοῖς προαστείοις πόλεως πανόρμου εἰς τὴν τοποθεσίαν τοῦ πελεγρίνου C 122 (1184) = T 287, κάτωθεν τοῦ βουνοῦ πελεγρήνου C 671 (1186). || Ora Monte *Pellegrino*; v. il seg.

Πελεγρῖνος pr. m.: Πελεγρίνος R II 37 (1144), Pratesi 282 (1219); gen. πελεγρίνου T 242 (1175), C 338 (1188); acc. πελεγρίνον T 237 (1173). **b.** ep.: gen. πελεγρίνου T 193 (1149), 203 (1155); στεφανος πελεγρινο R II 108 (1185), τοῦ γουλιελμου πελεγρινος T 212 (1160). || V. Περεγρῖνος e cfr. Πελεγρίνου Φώλωνος Strazzulla 136, n° 163, gr. med. πελεγρῖνος D.

Πελεγρίς pr. m.: πελεγρὶς τοῦ φαλκώνη C 380 (1221). || V. il prec.

Πελεκανός ep. m.: Θεόδωρος Πελεκανός Z 180 (1102) = T 185 (1145), φίλιππος πελεκάνος C 79 (1170); βαρθολομαίου πελεκανοῦ C 109 (1183); πέτρον πελεκανόν T 199 e 201 (1154). || Da πελεκανός (gloss.) 'folaga' L-S, o gr. tardo πελεκᾶνος 'pellicano' D; cfr. bov. *pelekanò* o *pelikanò* 'picchio' LG s. v. πελεκᾶς, *Pellicanò* cg. DCC, anche *Pelicano* DCSO, gr. med. Γεώργιον τὸν Πελεκανόν ActAth VIII 26 (1284).

πελέκιον s. n. 'scure': πελεκην T 80 (1097). || Gr. tardo (iscr., scol.) *id.*, dim. di gr. ant. πέλεκυς, L-S; cfr. bov. *pelèči* LG e v. μονοπέλεκον.

Πελεκιτός ep. m.: τοῦ Πελεκιτοῦ GR 214. || Cfr. Κωνσταντίνου τοῦ Πελεκητοῦ ActAth VIII 100 (ca. 1300), col f. Θεοδώρα χήρα ἡ Πελεκητῷ ib. 253 (1321); ngr. πελεκητός agg. 'tagliato con la scure' D.

Πελελῆς ep. m.: 'Αρκούδιος Πελελῆς Z 177 (1102). || Da gr. med. πελελός 'pazzo, sciocco' DCG, D; cfr. *Arcudius Pileli* Mirazita 152 (1097), Πελέλη gen. (At.), e v. Πυληλής.

Πελεμος pr. m.: ἱερεως Πελεμου Χρύσου 'Ιωάννου Müller 21 (1401). || Lg. Πολέμου?

Πελετάκας epit. m.: νικόλαος ἀναγνώστης ὁ πελετάκας C 57 (1143-1145?). || Cfr. Πελέτης (At.).

πελλεκατά: χωραφιον εἰς τὸν πελλεκατὰ πλησίον γουδέλμου κουτζοῦ R II 146 (s. d.). || Lg. πελλεκανᾶ, gen. di *Πελλεκανᾶς t., da gr. ant. πελεκάν 'picchio' o gr. tardo πελεκᾶνος L-S + -ᾶς[3].

Πελλερίτης ep. m.: Λέων... τοῦ Πελλερίτου Schneider 264 (1119). || Etnico; v. ἐμπελλέρημόντου, Πέλλουρον e cfr. *Pellerito* (anche t.) EG I 69, *Pelleriti, Pellegrito* DCC, DCSO.

Πελλητέρης ep. m.:] πελλητέρης T 238 (1173), ῥομπέρτος πελλητήρ C 655 (1173), γρινφουχνος πελλητερος T 326 (1196). || Da fr. ant. *pelletier* 'pellaio'

FEW VIII 166; cfr. lat. med. *pelletarius*, *Iohannes Pellecterius* CDVerg V 16 (1161) e i cgg. *Pellitteri* DCSO, *Pillitteri* DCC.

Πελλιπο- t.: πέραν τοῦ ποταμοῦ πελλίπου T 341 (1201).

πελλιτζοῦνιν s. n. 'indumento di pelle': πελλιτζοῦνιν, ὅπερ φέρω τὸ ἱμάτιόν μου τὸ καθημερινόν T 511 (1112). ‖ Da fr. ant. p e l i ç o n 'pelliccia da donna' DEI s. v. *pelliccióne*; cfr. cos. *pellëzzunë* 'gabbano di pelle dei pastori', 'vello di pecora portato dai pastori come cappotto' NDDC, *pellitionem* CDBa VI 42 (1211), *pellitionem* CDBr I 105 (1245), *pelleronem* (-*r*- lg. -*z*-) ib. II 62 (1322).

Πέλλουρον t. m.: Αγαλλιἀνοῦ του Πελλουρου Sola 535 (1068). ‖ Ora *Péllaro*, dial. *Péḍḍaru* o *Péḍuru*, frazione di Reggio, che ha preso il nome da *Capo Péllaro* DTOC, corrispondente in Sicilia a *Capo Pelòro* (ME), gr. tardo Πέλωρον, da gr. ant. πέλωρον 'mostro'. V. ἐμπελλέρημόντου, Πελλερίτης.

πέλων: ἐπιδεικνύων ἡμῖν τινα κέλευσιν γεγενημένην... ἐν βαμβακίνῳ χάρτῳ ὁ πέλων καὶ εἰς τέλος ἐκλελυκότος C 406 (1110). ‖ Forma certo corrotta, essendo escluso dal contesto un rapporto con gr. ant. πέλω 'essere'.

°**πέμπτος** agg. num. 'quinto': ινδικτιωνος δεκάτης πε̃πτης T 476 (1270); τῆ εἰκοστῆ πέμτη ἡμέρα C 458 (1269). **2. πέμπτη** s. f. 'giovedì': ημέρα πεμπτη T 83 (1098). ‖ Gr. tardo (V sec.) *id.* L; cfr. bov. *pèsti*, *pèθti*, otr. *pèfti*, *pètti* LG.

Πένγης ep. m.: νικόλαος πένγης C 463 (1279). ‖ Lg. Παίγνης, da gr. ant. παίγνιον 'trastullo', 'bambino prediletto, beniamino'; cfr. l'ipocor. Παιγνίδου e il composto Παιγνιγιάννης (At.).

πενεδίτος: v. Βενέδιττος.

πένη s. f. 'penalità': τὴν ἀγωγὴ τῆς πένης C 378 (1206), διὰ τὴν πένην ib. 377. ‖ Da lat. p o e n a. V. ποινή.

°**πενθερά** s. f. 'suocera': της ἐμης πενθερης R II 91 (1173). ‖ Ion. πενθερή; cfr. bov. *peθθerá*, *petterá*, otr. *petterá* 'id.' LG.

°**πενθερός** s. m. 'suocero': nom. πενθηρὸς T 152 (1133) = πενθερός GSJ 279; gen. πεθεροῦ C 324 (1172); acc. πεθερο̃ν T 254 (1179). ‖ Cfr. πεθερός DCG; bov. *peθθerò*, *petterò*, otr. *petterò* 'id.' LG. **b.** f. 'suocera': εἰρήνη καὶ πενθερο̃ς T 237 (1173).

°**πενιχρός** agg. 'povero': πενχρὰν διάταξιν T 253 (1179).

Πενταδάκτυλον t. n.: gen. Πενταδακτύλου SElia 697, Πεντεδακτύλου GSJ 222 (XII sec.). ‖ Πενταδάκτυλον e -ος (monte) P-B; ora *Pentidáttilo* (RC), «così detto da un complesso di cinque sassi che formano 5 dita di una mano gigantesca» DTOC. Cfr. gr. tardo πενταδάκτυλος e πεντεδάκτυλον 'cinquefoglie' L-S suppl.

Πενταιγρουππος ep. m.: βασιλίου πενταιγρούππου C 463 (1279).

πενταμερία s. f. 'quinta parte (del raccolto)': την πενταμερίαν T 323 (1194), δίδειν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τὴν πενταμερίαν GK 42 (1232) = T 396. ‖ Da incrocio di gr. tardo (Strabone) πενταμερής agg. 'di cinque parti' L-S e μερία.

Πεντάργη t. f.: κυροῦ πέτρου τῆς πεντάργης T 295 (1188).

Πεντεδάκτυλος: v. Πενταδάκτυλος.

Πεντενίτης ep. m.: παπα̃ ἄνδρεου πε̃ντενίτη T 422 (1256).

πεντεταρις: v. Πεντητάρης.

πεντζήν: v. πετζίν.

°**πεντήκοντα** num. 'cinquanta': πεντέκοντα C 420 (1167). ‖ Cfr. bov. *pendínta*, otr. *pentínta*, *pettínta* LG.

πεντηκονταρία s. f. 'vigna a 50 filari': τῆς πεντηκονταρείας R II 48 (1145); τὴν μίαν πεντικονταρίαν... τὴν ἑτέραν πεντηκονταρίαν T 103 (1116). ‖ Dal seg.

πεντηκοντάριος agg. 'a 50 filari': ἀμπελότοπα πεντηκοντάρια T 103 (1116), ἀμπέλια πεντεκοντάρεια R II 47 (1145). ‖ Da gr. ant. πεντήκοντα + -άριος.

πεντηντάριος agg. 'a 50 filari': χώραν τοῦ πεντηταρίου βινιαλίου T 37 (1039); χώραν υινιαλίων δυῶν, τῶν ἀνα πεντήκοντα ὀρδίνων..., τὴν ῥηθείσαν χώραν τῶν δύο βινιαλίων πεντηνταρίων T 30 (1033). ‖ Da πεντηκοντάριος. Per la sincope cfr. πεντῆντα (iscr.) L-S suppl., bov. *pendínta*, otr. *pentínta* LG s. v. πεντήκοντα. **2. Πεντητάρης** t. m.: εἰς τὸν πεντίταριν R II 145 (s. d.). **3.** ep.: παπα νικολαος πεντεταρις T 541 (s. d.). ‖ Cfr. Σαραντάρης.

πεντήντι: v. πεντίτης.

Πεντιάγιος ep. m.: ἱερέος πεντιαγίου νικολάου C 371 (1176). ‖ Cfr. Βεντάγιας.

πεντίτης s. m. 'quinqueviro, ufficiale (della Galea di Messina)': ἰωάννης ὁ κατὰ τὰ ἡμέραν πεντίτι γαλαίος μαισηνης..., πεντίτης..., πεντίτι C 371 (1176), γεώργιος... πεντίντι γαληκεσίων C 375 (1176); μετά τῆς βουλῆς τῶν πεντήντι τῆς αὐτῆς γαλαίας μεσήνης C 369 (1176). ‖ Da πέντε + -ίτης.

Πεντουπης ep. m.: νικολαου πεντουπου T 497 (1290).

πενχράν: v. πενιχρός.

Πεπενγγα̃ς: v. Πιπιγγα̃ς.

Πεπελέτζα t. indecl.: ἄχρι τοῦ πεπελέτζα C 294 (1131?). ‖ Da ar. b ā b 'portella' Pellegrini 288-289 + a l - ' i ğ ğ a h 'il gregge' Dozy II 95*b*.

Πεπελκηνήσηα t. n. indecl.: ἀποδίδι ἧς τὸ πεπελκηνήσηα C 616 (1145). ‖ Da ar. b ā b (v. il prec.) + a l - k i n ī - s y a h (v. Κινισίε) ArMed 187.

πε̃πτης: v. πέμπτος.

πέρ prep. 'per, in favore di': περ ψυχικῆς ἕνεκε σωτηρίας C 412 (1116), περ αφεσεος τας αμαρτίας αυτου T 190 (1147), περ μακαρίας κημίσεως C 484, 485 (1168). ‖ Da περί o ὑπέρ.

πέραμα s. n. 'passaggio': πέραμα GR 286, C 319 (1154), ecc., πέραμαν Grégoire 97 (1126). ‖ Gr. tardo (VI sec., gloss.) e med. *id.* L-S, D; v. πέραμος, πέρασμα.

περαμέρος: τὸ περαμέρος C 328 (1173), τὼ περάμερος τοῦ ῥίακος C 390 (1094), ἐκ τοῦ περαμέρους τοῦ ποταμοῦ... τὸ περάμερος τοῦ ῥύακος C 453 (1245). ‖ Lg. τὸ πέρα μέρος 'la parte opposta'; cfr. *id.* GSJ 40 (1054).

πέραμος s. m. 'passaggio': τὸν πέραμον C 550 (1102). ‖ Cfr. i tt. *Péramu*, *Permu* DTOC e v. πέραμα, πέραν.

πέραν: ἐπάνω τοῦ πέραν τῶν ἀλόγων T 174 (1142). ‖ Certo 'al disopra del Passo dei Cavalli'; v. πέραμα, πέραμος.

πέρασμα s. m. 'passaggio (ponte, guado)': ἐκ τοῦ περάσματος τοῦ ποταμοῦ Cañellas 157 (1167). ‖ Cfr. ngr. *id.* D e v. πέραμα.

Περατικός ep. m.: Περατικός Μηνυτής Z 176 (1102), νικολαος περατῆκο T 560 (s. d.). ‖ Da gr. tardo περατικός agg. 'che viene dall'altra parte, straniero' L-S; cfr. gr. med. Νικολάου τοῦ Περατικοῦ ActAth III 149 (ca. 1300), Λέων διάκονος ὁ Περατικός ActAth VIII 32 (1284). **2.** t.: εις τὸν αγιον νικολαον του περατίκου..., εἰς τὴν διακρατισιν τὼν περατίκῶν T 110 (1118). ‖ V. Παρατική.

Περγα̃να t. f.: κυρίου ἰωάννου ἐκ περγάνας C 517 (1134). ‖ Probabile relitto del sostrato, da una base * p e r g - / * b e r g - 'arx'; cfr. *Pergusa* (EN) EG II 36, *Virgánu* (RC) DTOC.

Πέργας ep. m.: ιωαννης υιος υόνι του πέργα T 143 (1130).

Περγονα̃ς ep. m.: τὸ σύνορον τοῦ Περγονα̃ GR 442-443.

Πέργουλα t. f.: GR 223. **b.** n. pl.: τὰ Πέργουλα GR 505, τῶν Περγούλων GR 211. ‖ Da gr. med. πέργουλα e πέργουλον, lat. p e r g u l a DCG.

περγουλέα s. f. 'pergolato': ὑπάρχουσιν δὲ καὶ συκάμινα... καὶ περγουλέαν GR 395. ‖ Da πέργουλα (v. il prec.) + -έα; cfr. otr. *pergulèa* 'pergola', ngr. dial. περγουλιά LG, D.

Περδεβοῦας ep. m.: Νικηφόρος τοῦ Περδεβούα Z 173 (1099) = νικηφωρος τοῦ περδευοῦα T 85. ‖ Da 'perde-bue'; v. Βοῦε.

Περδικάνης ep. m.: λέοντος περδικάνου T 520 (1195). ‖ V. il seg.?

Περδικάρης ep. m.: Μιχαὴλ τοῦ Περδικάρη Z 158 (1097) = περδεκάρου T 78. ‖ Gr. med. *Id.* Mikl-M, da gr. ant. πέρδιξ o med. πέρδικα 'pernice' + -άρης[1]; cfr. *Perdicaro* DCSO e il t. *Perdicari* DTOC.

Πέρδιτο- t.: εἰς τὴν τοποθεσίαν του περδίτου T 290 (1186). ‖ Da lat. p e r d i t u s 'perduto'.

πέρεαζην: v. ἐπερεάζω.

περεγρῖνος s. m. 'pellegrino': pl. acc. περεγρίνους = lat. *peregrinis* Cannizzaro 182. **2. Περεγρῖνος** pr.: Z 177 (1102), περεγρίνος T 372 (1219), πεγριγοος R I 175 (1061); gen. περεγρίνου T 384 (1228), 456 (1269), ecc.; acc. Περεγρῖνον GSJ 248 (1223). **b.** ep.: κυροῦ γουλιελμου περιγρινου R II 75 (1169). ‖ Da lat. p e r e g r ī n u s 'straniero', 'che viaggia all'estero', lat. tardo p e l e g r i n u s 'id.', lat. med. anche 'chi va a visitare i luoghi santi'; cfr. it. *pellegrino* DEI, *Pellegrino* pr. e cg. Tagliavini I.191, DNI, DCI, fr. *Pélegrin*, *Pérégrin* Dauzat. V. Πελεγρῖνος.

περεμπτορίως avv. 'perentoriamente': τούτο δὲ περὲμπτορίως ἀποφάναντες ὁρίζωμεν πάσης αφωρμῆς ποιοῦσης (v. παύω) CMG 17 (1328). ‖ Da lat. p e r e m p t o r i e. Cfr. περιεπορίαν.

περεσβύτερος: v. πρεσβύτερος.

περεώθη: v. *ὑπερωθέω.

Περζτή ep. m. indecl.: γουλῆάλμος πε̃ρζτῆ T 176 (1142). ‖ Cfr. fr. *Percy* t. (*Percie* XII sec.) Dauzat-Rostaing.

περησωτερῶ: v. περισσότερος.

°**περί** prep. 'per' (fine): περι την ψυχήν T 190 (1147; anche περ ibid.), περὶ ἀφαισέως καὶ σύνχώρισυν εκ τῶν ψυχῶν T 256 (1179), περη ψηχηκης σοτιρηας T 547 (s. d.), ecc.

περιαύλιον s. n. 'recinto': ἐν τῶ περιαυλίω τῆς ἐκκλησίας T 42 (1045). Pl. περιαύλοια, χωραφιέοι τόποι, καὶ πηγάδιον = lat. *clausurie*... T 11 (1000), περιαύλια... = *curti*... T 25 (1032; entrambi docc. bilingui). ‖ Gr. med. *id.* D.

°**περίβλεπτος** agg. 'illustre': gen. περιβλαίμττου μονῆς C 462 (1279).

°**περίβλεψις** s. f. 'custodia': περὶ τῶν ὀνοθυλίων ὧν ὁ... κυρ ρωπέρτος εἰς τὴν ἐγκλησίαν περίβλεψιν περὶέθηκεν R II 54 (1148). ‖ Gr. ant. 'il guardare intorno', gr. tardo (I-II sec.) 'attento esame, attenzione' L-S, D.

°**περιβόλαιον** s. n. 'orto': περίβολέον T 323 (1194); τοῦ περηβολέου T 161 (1139) = περιβολαίου GK 52, περιωολέου T 356 (1211). Pl. περιβολαίων Caspar 633 (1098). ‖ Gr. ant. 'copertura, veste', cfr. των... περιβολεων R I 170 (1059); iscr. 'recinto' L-S, D.

περιβολᾶς s. m. 'ortolano': ὁ ἀδελφός ἰωαννης ὁ περιβολᾶς CMG 177 (1336). ‖ Da περίβολον o gr. ant. περίβολος + ᾶς[1]; cfr. gr. med. περιβολάρης DCG, ngr. *id.* D, con -άρης[1], e i cgg. Περιβολάρης, Περιβολάς (At.).

περιβόλης s. m. 'orto': ὁ περιβόλης T 94 (1106); τὸν περιβόλι CMG 174 (1336). ‖ Da incrocio di περιβόλιον e gr. ant. περίβολος 'id.'.

περιβόλιον s. n. 'orto': περιβόλιον C 559 (1143), περιβόλι GSJ 207 (1186), C 339 (1192), ecc.; gen. περιβολίου GSJ 122 (1149). Pl. περιβόλια GR 147, 338, C 300 (1141); gen. περιβολίων GR 385. ‖ Gr. tardo (pap. II sec. a. C.) *id.* 'recinto' L-S, gr. med. 'giardino, orto' D.

περιβόλιτζον s. n. dim. 'orticello': τὸ... περιβόλιτζον C 92, 93 (1236), 95 (1239), CMG 38 (1328). ‖ Da περιβόλιον + -ίτζ(ι)ον; cfr. gr. med. ἀμπελίτζιν καὶ μικρὸν περιβολίτζην ActAth XII 34 (1034) e il cg. *Privolizzi* (PA).

περίβολον s. n. 'orto': gen. περιβόλου GM 210 (1189), CMG 125 (1334). Pl. περίβολα CMG 103 (1332). **2.** in agion.: εις την αγιαν θεοτοκον του περΐυόλου T 429 (1265). ‖ Da περιβόλιον; cfr. i tt. *Perigoli*, *Perivoli*, *Privoli*, *Privoglia* DTOC e v. *Ὡρτοι.

περίγειον s. n. 'terra, mondo': ἔχειν αὐτὰ εἰς ἰδίαν ἐξουσίαν καὶ κυριότητα εἰς ἀεὶ ἄχρι περιίσταται τὸ περίγειον C 340 (1192). ‖ Gr. med. *id.* 'id.', da gr. tardo περίγειος, -ον agg. 'che circonda la terra' D, L-S. **2.**

Περίγια t. n. pl.: χωράφιον εἰς Τὰ Περίγια GR 396.

περιγρινου: v. Περεγρῖνος.

περιεκτικῶς avv. 'complessivamente, nel suo insieme': T 28 (1032?), GSJ 177 (1165). ‖ Gr. tardo (V sec.) *id.* L, L-S, D.

περιεξῆς avv. 'all'intorno': φερειν εκ τας περιεξυς χωρᾶς T 81 (1097?).

περιεπορίαν = lat. *peremptorio* Cannizzaro 182. ‖ Cfr. περεμπτορίως.

°**περιῆλθον** vb. intr. aor. 'provenire': ind. περιέλθε C 677 (1238); ptc. περιελθόν μοι 'toccatomi' R I 181 (1076), τὸ περηελθότα ἧς ἐμέ GO 71 (1052).

περιθάλπω vb. tr. 'aiutare': pres. inf. πὲριθαλπηην R I 167 (1059), περιθαλπῆν ib. 169, περὶθάλπειν T 198 (1154), περΐθάλπηην T 340 (1201). ‖ Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* 'scaldare tutt'attorno' e 'aiutare, soccorrere' L-S, D, L.

περικάθισις s. f. 'assedio': ἀπερχομένου μου εἰς τὴν περικάθησιν Καπούας Caspar 632 (1098). ‖ Gloss. *id.* L-S.

περικυκλέω vb. tr. 'girare intorno a': περικυκλεῖ τὸ σπήλεον C 18 (1141). ‖ Gr. tardo (IV-III sec. a. C.) *id.* intr. 'girare intorno', gr. tardo e med. tr. 'muovere intorno' L-S, D.

°**περικύκλωσις** s. f. 'delimitazione, confini': τὴν περικύκλωσιν ὥς φυσὶν τα σιγίλλια ϊδῶς T 369 (1214). ‖ Gr. ant. 'accerchiamento' L-S, D.

°**περίληψις** s. f. 'contenuto': κατὰ τὴν περίληψιν τῆς αὐτῆς διατάξεως T 372 (1219). ‖ Gr. tardo (II sec.) 'riassunto, sommario', gr. ant. 'comprensione' L-S, D; gr. med. 'contenuto', cfr. ActAth III 101 (1295), 105 (1295), ecc.

°**περίνοια** s. f. 'malizia, astuzia': ἐκτὸς δόλου καὶ περινοίας τϊνος T 515 (1167?). ‖ Gr. tardo (IV sec.) 'inganno' L, gr. ant. 'accortezza, saggezza'.

περιορίζω vb. tr. 'delimitare': pres. ptc. pass. περιοριζόμενα GK 34 (1181). Aor. ind 1. sg. ἐπεριόρισα C 413 (1122), pl. ἐπεριορίσαμεν C 374 (1176); ptc. περιορίσας K 42 (1232), pass. περιορισθεν T 292 (1187), περιορισθεντος R II 106 (1183), περιόριστέντα T 286 (1184). Pf. pass. ind. περιὄρυσται T 404 (1239), περΐῶρισθαι T 419 (1251); ptc. περιορισμένον T 373 (1223). ‖ Gr. tardo (I-II sec.) e med. *id.* 'id.' L-S, D, L. **2.** intr. att. 'trovarsi delimitato, confinare': pres. ind. (ὁ κῆπος) περιορίζι C 374 cit., ὑπάγει τὸν ῥύακα ῥύακα περιορίζοντα σὺν τῆ περιχωρήσει τοῦ χωρίου C 18 (1141). **b.** dep. 'id.': pres. ind. 3. περιορίζετε e περιοριζουνται T 373 cit., περΐορίζῶντε T 293 (1187).

περιορισμία s. f. 'confine': τὸ ριἄκην τῆς περιὸρισμίας τοῦ ἀρμετιου T 222 (1166).

περιορισμός s. m. 'confine': GK 52 (1139), ecc. (freq.), περιωρισμός GD 24 (1031), περειωρησμός GM 46 (1077), πιρηωρησμός T 172 (1141). Pl. περιορισμη R II 137 (1198). ‖ Gr. tardo (I sec. a. C.) 'delimitazione', (II-I sec. a. C.) e med. 'confine' L-S; cfr. ActAth III 49 (1016).

περιόριστος agg. 'delimitato': n. περιόριστον T 247 (1176), περιωρηστόν C 634 (1192). ‖ Gr. tardo (Esichio) *id.* L-S, L.

περιοχή s. f. 'contenuto': τὴν περιοχὴν τοῦ λιβέλλου T 395 (1232) **b.** 'pezzo, tratto': ἧς αλλαγην περιωχης χωραφιου T 394 (1232). **c.** 'zona, circondario': εἰς την περιωχεῖ άστεος κήρκλαριου T 131 (1127). ‖ Gr. tardo *id.* 'contenimento', 'complesso', 'contenuto (di un libro)' L-S, D, (IV sec.) 'distretto suburbano' L.

°**περιπατέω** vb. tr. 'percorrere': περιεπάτησα... τα σύνωρα C 454 (1245). **b.** intr. 'procedere, andare verso': τὴν ὁδὸν τὴν περιπατοῦσαν εἰς τὴν πηγήν R II 120 (1193). ‖ Gr. ant. 'camminare su e giù', 'passeggiare' L-S, D; gr. med. (VI-VII sec.), detto anche di cosa, 'andare' L. Cfr. bov. *porpatò*, otr. *pratò* LG. V. περιπότων.

περιπόθητος: V. παναθνητὸν.

περιποίησις s. f. 'possesso': εἰς διηνεκῆ χρήσιν καὶ οἰκονομίαν καὶ περιποίησιν T 42 (1045). ‖ Gr. tardo e

med. *id* 'conservazione', 'acquisizione' L-S, D, L.

περιπολεύω vb. intr. 'essere in corso': Περιπολεύωντος φεβρουαρίου μηνός C 368 (1176). || Gr. tardo (III sec. a. C.) *id*. 'andare in giro o intorno', per gr. ant. περιπολέω 'id.', L-S.

περιπότων: κἀγῶ δὲ περιπότων, συμβιβαστικῶς ηὑτρέπισα καὶ εὐθίασα τὰ μέγαλα τράβατα ἐκ ματερίων T 371 (1217). || Lg. περιπατῶν?

περίσσεια s. f. 'abuso': κατὰ περήσσιαν ἔχεις ἀμπέλια GD 44 (1042). || Gr. tardo (*N. T.*) e med. *id*. 'eccedenza, abbondanza', (*Settanta*) 'avanzo' L-S, D.

περισσότερος agg. compar. 'maggiore': acc. f. περισωτέραν C 291 (1096), T 242 (1175), περὶσσουτεραν T 77 (1094), περισσουτεραν T 78 (1097), περισσυτέραν R I 266 (1125). Avv. περησωτερῶ R I 170 (1059). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.*, da gr. ant. περισσός 'abbondante' L-S, D.

Περιστέρενα ep. f.: περιστὲρενης T 546 (s. d.). || Dal m. Περιστέρης + -αινα.

Περιστέρης ep. m.: ἰωαννου περιστέρη C 683 (1178). || Gr. med. *Id*. Moritz I 15, da περιστέριον; cfr. *Pristeri* DCC.

°**περιστέριον** s. n. 'colomba': περιστερας γ', το ἓν ἥμερον, τα β' αγρια T 224 (1166). || Gr. ant. *id.*, dim. di περιστερά; gr. med. senza sign. diminutivo D; cfr. bov., otr. *peristèri* 'colomba', 'piccione' LG. **2.** in tt.: τὸ περιστέριν, τοῦ περιστέρι R II 153 (s. d.); τοῦ κριμνοῦ τῶν περιστεριων T 102 (1115?). || Cfr. il t. *Peristéri* DTOC, gr. med. μονὴ τοῦ Ἀσωμάτου ἤτοι τὸ Περιστέριον Mikl-M.

Περιστερῶνας t. m.: εις τον αρμον του Περιστερονου Schneider 273 (1200). || Da gr. ant. περιστερεών 'colombaia'; cfr. τόπος... ὀνομαζόμενος τοῦ Περιστερῶνος ActAth VIII 203 (1321), ngr. περιστερ(ι)ώνας D.

περισφίγγω vb. tr. 'costringere, opprimere': ἱ ἐν αὐτῶ ἄνθρωποι ἤνα μιδὲν περησφηγοντο παρά τινος ὃ μὶ παρὰ τοῦ ἡγουμένου C 559 (1143). || Gr. tardo (I sec. a. C.) 'legare o allacciare attorno', (VI sec.) in senso metaforico 'rendere più stretto' L-S, D.

περίσφιγξις s. f. 'costrizione': ἀξία περισφίγξει παιδεύων Kölzer 18 (1195) = R II 143. || Gr. tardo (V sec.) 'lo stringere attorno' L-S, D.

Περιτός ep. m.: ἰωάννου περιτοῦ C 379 (1221).

°**περιτρέχω** vb. intr. 'accorrere, accostarsi': περιτρέχειν καὶ ἀντλεῖν καὶ κληρονομεῖν εὐχῶν ἁγίων πατέρων e περιτρέχω τῆ σῆ ἁγιοσύνη R II 124 (1195). || Gr. ant. 'correre intorno'.

περιτρίτον: ἐπρασαμεν σει ἐλαίες πόδα τρία περιτρίτον T 484 (1272). || Lg. πόδας τρία περὶ τρίτον 'per un terzo'; cfr. ibid. ελαίες ποδα τέσσαρα περὶ τέταρτον.

°**περιφέρω** vb. intr. 'stare attorno': μετὰ πάντων τῶν περιφερόντων τῆ ἁγία μονῆ, χωράφιά τε καὶ ἀμπελῶνας Caspar 632 (1098). || Gr. ant. 'portare intorno'.

°**περιφράσσω** vb. tr. 'cingere (con una siepe)': pf. ptc. n. πέριφραγμεμενῶν καὶ χάρακομενον T 270 (1181).

περιχώρα s. f. 'territorio, zona': gen. ῥιμέτας καὶ Λυππαρίας περιχώρας C 621 (1148), τῆς αὐτῆς περιχώρας T 299 (1188); ἐν τῆ περιχώρα Στύλου GSJ 255 (1245). || Da περίχωρος o -ώριον, con influsso di gr. ant. χώρα 'luogo', 'regione'.

°**περιχώρησις** s. f. 'territorio': περιορίζοντα σὺν τῆ περιχωρήσει τοῦ χωρίου ῥαχαλσαλέμ C 18 (1141). || Gr. ant. (V sec.) *id*. 'rotazione' L-S.

περιχώριον s. n. 'territorio': ης τὸ περιχωριον νικοτέρας T 348 (1203), ἧς τιν περιχωριον νικοτερας T 351 (1204). || Gr. tardo (Strabone) τὰ περιχώρια L-S, D.

περίχωρος agg., con funzione sostantivale, 'territorio circostante, dintorni': τῆς περιχώρου C 317 (1154), κρητοῦ χώρας καὶ περιχώρου Ἰέρακος GSJ 259 (1264); τὸν περίχωρον γαλλιάνου

C 306 (1142), ἐκ τὴν περίχωρον αὐτῆς ib. 307, εἰς τὴν περίχωρον άστεος τροπίας T 236 (1173), τὸ περίχωρον πετραλίας C 650 (1134?), εἰς τὸ περίχορον Κρότου T 140 (1130), ης το περιχωρὄν νικοτέρας T 332 (1198). || Gr. tardo (*Settanta*, *N. T.*) s. 'id.', gr. ant. agg. 'limitrofo, circostante' L-S, D.

περιωνίας, v. πριονία.

περιώνυμος agg. 'famoso': τοῦ περιωνύμου αὐθέντου ἡμῶν R I 247 (1124). || Gr. tardo (V sec.) *id*. L, L-S, D.

Περνάρδος pr. m.: περνάρδος C 91 (1217). || V. Βερνάρδος.

περνάω vb. tr. 'attraversare, oltrepassare' e intr. 'passare': pres. ind. περνᾶ GR 252, 444, T 102 (1115?), ecc.; ptc. τὸν βαδον τον περνούμενον της διμοσίας R I 135 (1007). || Gr. med. *id*. D, L.

περνησμός s. m. 'vendita, mercimonio': του ἰούδα σκαριότου, ὅστης κατα του κυριου καὶ διδασκάλου ἀυτοὺ ἐμεγάλυνεν περνησμών T 116 (1121). || Da gr. ant. πέρνημι 'portare a vendere'.

Περούν ep. m.: χίλφε ἔπιν περούν = ar. *ḫilfah (i)bn bārūn* C 146*b* (1178). || Da βαροῦνος o direttamente da fr. *baron*.

πέρρε: v. Πέρρη.

Περρέττος pr. m.: πεῤῥέτου C 653 (1173?), τοῦ περρέττου T 334 (1198), τοῦ περρέττου μαλεπούντου T 488 (1277). || Cfr. fr. *Perret*, ipocor. di *Pierre*, Dauzat (v. il seg.); *Philippus Perettus* Vendola 4237 (1325), *Perretta*, *-i* DCC. V. Πιρρέττα.

Πέρρη pr. m. indecl.: nom. πέρρη T 208 (1159), πἔρρι T 364 (1213); gen. πέρρη C 634 (1192), πέρρε T 487 (1273). || Da fr. *Pierre* 'Pietro' Dauzat; cfr. *Perrus* Pratesi 187, 189 (1202), Vendola 2319 (1324), ib. 2340, ecc. (freq.), *Perri* cg. DCC, DCSO.

Περροῦκιν t. n.: εις τὃ άνω περρύκϊν T 102 (1115?). || Dall'ipocor. del prec.; cfr. *Perruccius Manganarius* De Citella I 136 (1287), *Perruccio* cg. DCC, DCSO.

Περρώνης pr. m.: Περρώνη T 194 (1148); gen. περρουνου T 453, 454 (1269). || Cfr. fr. *Pierron*, ipocor. di *Pierre* 'Pietro', Dauzat, ant. *Per(r)on*, *Pier(r)on* Langlois; *Perronus Maccaronus* MénM 161 (1239), *sir Perronus* Vendola 3356 (1324), *Perronus* RatDecSic 1588 (1366), *Perrone, Parrone, Pirrone* cgg. DCC, *Perrone, Pirrone* DCS, DCSO. V. Πηρρώνας.

Πέρσικος ep. m.: ὁ γιόδηκος πέρσικος C 327 (1173). || Gr. ant. e med. Περσικός 'Persiano' L-S, P-B, D.

περσουνάλιος agg. 'personale': dat. f. περσουναλία = lat. *personali* Cannizzaro 182.

Περτοῦσα t. f.: το μοναστηρην τῆς περτουσας T 84 (1099), εἰς τὸ μοναστίριον τὴς ἁγίας μαρίας της περτουσα T 100 (1114?), την ἁγίαν θεοτοκον μαρίαν τῆς περτοῦσα... του ἁγίου νικολάου τὴς πέρτοῦσα T 118 (1121), τοῦ χωρίου τῆς περτούσας T 195 (1152), τῆς ὑπεραγίας θεοτοκου της περτούσας T 227 (1168), τοῦ ὁσίου πατρὸς ημων νικολάου επικλυθεν τοῦ περτοῦσι R I 214 (1108). || Da lat. (p e t r a) p e r t u (n) s a 'roccia bucata, traforata' (v. Πετραπερτοῦσα). Ora *Pertosa* (PZ); cfr. in Calabria *Pertosa*, *Pertusa* STC 3028, DTOC.

πέρωθεν prep. 'al di là di': περωθεν τοῦ ποταμοῦ T 158 (1138). || Da gr. ant. πέραθεν, con influsso di ἄνωθεν, κάτωθεν, ecc.

Πέσιπος t. m.: εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Πέσιπον Caspar 633 (1098). || Ora *Pésipo* (CZ), nome preellenico, DTOC.

πεταλά: ἀπὸ τῆς πεταλὰ CMG 26 (1328). || Lg. τοῦ Πεταλᾶ? Cfr. il cg. Πεταλάς (At.) e ngr. πεταλᾶς 'maniscalco' D.

πετζίον s. n. 'appezzamento di terreno': πετζίν T 110 (1118), 125 (1125), πετζῆν T 531 (1251), πεντζήν T 456 (1269); gen. πετζήου T 277 (1182), πετζῆν C 395 (1101). Pl. πετζία R II 78 (1169); gen. πετζίων GR 109. || Gr. med. *id*. "pellis, cutis, corium' DCG, da lat. med. *pecia*, *petia*, *petium* 'fragmentum,

frustum, membrum', *pecia terrae, petium terrae* 'modus agri' DCL; cfr. *peciam* R II 116 (1189), *petias* C 528 (1188?). La voce è di probabile origine celtica, REW, DEI s. v. *pèzza*. V. Λυκοπέτζιν. **b. πέτζιον**: πέτζην C 465 (1280?) = πετζῆν Spata I 361, πετζη T 119 (1122). Pl. πέτζια C 671 (1186), πὲτζηα T 171 (1141). || Con influsso di lat. med. *petium*, o accento errato? **2.** **Πέτζη** t.: v. Ἠρόγκα.

πετζόπουλλον s. n. dim. 'piccolo appezzamento': τὸ πετζόπουλλον τῶν ἀμπελίων T 372 (1219), πετζώπουλλον e pl. πετζῶπουλλα T 419 (1251), 476 (1270). || Da πετζίον + -πουλλον.

Πετομένος ep. m.: τὰ πεδία τοῦ Πετομένου GR 188. || Πετώμενος nell'indice. Cfr. τοῦ Πετωμένου ActAth VIII 88, 89 (1300), forma di ptc. pf., in origine designazione di un trovatello, come it. *Proietti* da lat. p r o i e c t u s 'abbandonato' DCI; ngr. πετάω 'rifiutare', 'scacciare' D, da gr. ant. πετάω, πετάννυμι 'stendere'.

Πέτρα t. f.: υισκωμητος της πετρας T 100 (1114); εος τὴν Πέτραν Sola 534 (1068). || Da gr. ant. πέτρα 'rupe'. La seconda attestazione corrisponde a ἡ πέτρα τῆς Ῥηγίνης (Tucidide), cioè *Leucopetra*, ora *Capo dell'Armi* DTOC. Per altri toponimi da πέτρα v. Πετρακαύκα, Πετραλία, τυφλός; per tt. da lat. p e t r a v. ἄλβος, Βούλλαρης, Βουνᾶτα, Πετραπερτζαίδα, Πετραπερτοῦσα, Πιζζοῦτα.

Πετρακαῦκα t. f.: ἐν τῶ καστελλίω Πετρακαύκας SElia p. 198, Minuto 169. || Da gr. tardo (gloss.) καύκα 'coppa' D, καῦκος 'id.' L-S. Cfr. *Petra Cappa* (RC) DTOC, Πετροκαυκιά G-McD. V. Πετρὸκαῦκα.

Πετράκης pr. m.: τοῦ Πετράκη GR 85, 465. || Ipocor. di Πέτρος. Cfr. il pl. τόπος τῶν Πετρακόνων Mikl-M.

Πετράκκας pr. m.: πετράκκα R II 147 (s. d.), τοῦ κυρου πετράκκα ib. 151 (s. d.). || Cfr. it. *Petracca* cg. (con varianti) DNI s. v. *Pietro*; *Petracca* pr. CDBa XX 122 (1092) = Morea 120, CDBa III 46 (1096), CDVerg II 412 (1132), CDBr I 39 (1175), ecc., *Petracca* cg. (It. merid.) DCC.

Πετραλάτινα ep. f.: ἐρηνη πετραλατινα T 560 (s. d.). || Lg. Πετραλίτινα, f. di Πετραλίτης?

Πετραλία t. f.: gen. πετραλίας C 650 (1134?), 74 (1166), ecc., πετραλέας C 310 (1142?), πετραλῆς e dat. πετραλῆ C 361 (1155); acc., πετραλίαν C 311 (1142?). || Da gr. ant. πέτρα 'rupe' + λεῖος 'liscio' EG I 69; cfr. cal. sett. *liju* 'liscio' LG. V. Λιοπετρίδα.

Πετραλίτης ep. m.: νικολαος πετραλητης T 289 (1184), 559 (s. d.); ἰωάννου πετταλίτις C 669 (1185). || Etn. da Πετραλία; cfr. i cgg. *Petralito, Petrolito* DCSO.

Πετράνης pr. m.: gen. πετράνη τοῦ ποῦτζου R II 94 (1177). || Lg. Πετρούνη?

Πετραπερτζαίδα t. f.: gen. πετραπερτζαίδας C 457 (1257), παιτραπερτζίδας ib. 456 = *petrapercia* ib. 458. || Ora *Pietraperzìa* (EN), da lat. p e t r a + fr. ant. p e r c i e r 'forare', a sua volta da lat. *p e r t u s i ā r e, FEW VIII 285; cfr. *Petra perciata* ACAgr 243 (1280), *Petra Preciata* Vendola 2118-2119 (1324), *Petra Perciata* DTOC, *Perciata, -u*, ecc. (Cal.) STC 3003, *Perciata* TCI 49 D 4, 49 E 5, *-o* 50 A 6, 51 A 1 (Sic.).

Πετραπερτοῦσα t. f.: Πετραπερτούσα (καστέλλιον) e gen. Πετραπερτούσας GT 18 (1002). || Da lat. p e t r a p e r t u (n) s a. Ora *Pietrapertosa* (PZ); cfr. *Id.* anche altrove (CS, in Toscana, ecc.), *Petra pirtusa* CDAm 144 (1092) e v. Περτοῦσα.

Πετρικέλλα t. f.: τῆς πετρικέλλας T 328 (1198). || Dal dim. di lat. p e t r a; cfr. *Petricella* (CZ), *Petriciéḍḍë* (CS) DTOC.

Πετρίτζης pr. m.: τὸ ἀμπέλιον τοῦ Πετρίτζου MénC 327 (1107). || Da Πέτρος + -ίτζης; cfr. *Petrizzius* CDBa 49 (1099?), gr. med. ἀμπέλιον e χωράφιον τοῦ Πετρίτζη Mikl-M.

Πετρίτζι t. n.: εἰς τοῦ Πετρίτζη e τῆς ἁγίας ἐκκλησίας τοῦ Πετρίτζη

GM 131 (1194). || Da gr. ant. πέτρα 'roccia' + -ίτζιον; cfr. i tt. *Petrizzi, Pitrizzu* (Cal.) DTOC, Πετρίτσιον PPE 150.

Πετροθή ep. f.: οἱ υἱοὶ τῆς Πετροθῖ GR 179.

Πετροκαῦκα t. f.: τὴν ἐνορίαν τῆς Πετροκαύκας GR 447; εἰς Πετρόκαυκα GR 287-288. || V. Πετρακαῦκα.

Πέτρος pr. m.: GL 10 (fine X sec.), GSJ 94 (1128), ecc., Παίτρος GSJ 197 (1172); voc. κῦρ πετρε R II 79 (1169). **2.** agion.: τοῦ ἁγίου πέτρου T 15 (1015), C 361 (1155), 386 (1091?), ecc.; acc. τὸν ἅγιον πέτρον T 9 (999?), 112 (1118). || Gr. tardo (*N. T.*) *Id.*, calco dall'aramaico K ē f ā 'pietra, roccia' DNI s. v. *Piètro*. V. Κλαστόπετρος, Κονδοπέτρος, Λυκοπέτρος.

Πετρούνης pr. m.: gen. πετρούνοι C 488 (1172), Πετροῦνα GSJ 255 (1245; v. Πετρωνᾶς). || Da Πέτρος; cfr. fr. *Perron* Dauzat e i cgg. *Petrone, Pitrone* DCSO. V. Πετράνης, Περρώνης.

Πετροχελιδόνια t. n. pl.: ἀπὸ τὸ τράχειλον τοῦ Πετροχελιδονίων τοῦ ἐκγρεμνοῦ GSJ 90 (1128). || Da gr. med. πετροχελιδών, -όνος 'rondone' + -ίον; cfr. ngr. πετροχελίδονο 'id.' D.

Πετρωνάκιν t. n.: εἰς τὸ πετρωνάκην R II 147. || Dall'ipocor. di Πετρωνᾶς?

Πετρωνᾶς ep. m.: Πετρονάς GR 131; λέοντος τοῦ πετρωνᾶ T 51 (1054), prob. anche Πετροῦνα GSJ 255 (1245; v. Πετρούνης). || Gr. med. *Id.* Moritz I 16, 32, pl. Πετρονάδες Mikl-M, da gr. tardo (iscr. II sec. a.C.) πετρών 'petriera' L-S + -ᾶς[1]. Cfr. *Petroná* cg. e t. DCC, DTOC.

Πετρῶσα t. f.: τῆς πετρώσας T 212 (1160), 266 (1180), ecc., πετρόσας R II 97 (1174). | Da lat. p e t r ō s u s 'sassoso' STC 3051; cfr. *Petrosa, Petrusa, -i, -u* DTOC.

Πεττεβίνος ep. m.: φρέρι γουστανος πεττευίνου T 208 (1159). || Da fr. ant. *Peitavin* Flutre, *Peitevin, Petevin, Poitevin* Langlois, mod. *Poitevin*, merid. *Petavin, Peytavi* 'originario del Poitou' Dauzat; cfr. *Paganus de Pictavina* Sparti 73 (1298), *Nicolaus Pectavini* Vendola 1611 (1310), *Pettavino* DCSO, anche *Pattavina* (PA).

Πεττινάριν t. n.: εἰς τòπον καλοῦμενον πεττινάρην T 136 (1129). || Da lat. p e c t i n ā r i u s 'pettinaio'; cfr. *Pettinaru* STC 2969, DTOC, *Iohannes Pectinarius* Vendola 2845 (1326).

πεττραλίτις: v. Πετραλίτης.

πεφοίτι: πρὸς τὸν ἡγιασμένον ἡγούμενον... πεφοίτι καὶ τοῦ ἐδεήθειν R I 196 (1092). || Impf. 1. sg. da gr. ant. ἐπιφοιτάω: 'andai a trovare l'abbate e lo pregai'.

πεφυνῶτα: το προὲκτεθὲν αυτῶ δικαίωμα ἐπι χεῖρας ἡμῶν δεδωκὼς τοῦτω ἀναγνώσαντες, ἐγνώσαμεν κατα δικαιοσύνην (τὴν ἔγκλησιν) αὐτῶ πεφυνῶτα T 114 (1121). || Lg. πεφυκότα, da gr. ant. φύω 'nascere'.

Πηγαδάκια t. n. pl.: ἡ ὁδός, ἡ ἀπάγουσα εις τα πϊγαδάκεια T 492 (1281). || Dal dim. di πηγάδιον; cfr. *Pigadaci, Pagadaci, ta Pigadácia* DTOC, *Pegadaggi* EG I 69, gr. med. Πηγαδακίου e -ίων Mikl-M, Πηγαδάκια PPE 140.

Πηγαδᾶς ep. m.: ὁ πηγαδάς Spata I 299 (1183) = πηγάδας C 436. || Da πηγάδιον + -ᾶς[1]; cfr. ngr. πηγαδᾶς 'scavatore di pozzi' B, Πηγαδάς cg. (At.).

πηγάδιον s. n. 'sorgente, fonte': πηγάδιον T 19 (1019), GR 16, ecc., πηγάδιν T 74 (1093), C 304 (1141), πιγαδῆν T 149 (1132); gen. πηγαδίου MénC 323 (1076), πιγαδίου GL 10 (fine X sec.), GSJ 185 (1166), ecc. Pl. πηγάδια C 81 (1172), 533 (1130-1140?); gen. πηγαδίων C 453 (1245). || Gr. tardo *id.*, med. πηγάδιν D, L; cfr. bov. *pigádi* 'fontana' e i tt. *Pegádi, Pigádi, Pagádi, Pugadi* LG, DTOC. **b.** πήγαδον: gen. πηγάδου C 368 (1095), T 417 (1248). || Cfr. il t. *Pigádo* (da τῶν πηγάδων) DTOC. **2.** in agion.: εις την αγιαν θεοτοκον τοῦ πηγαδιου T 375 (1225).

°πηγή s. f. 'fonte, sorgente', in agion.: μονῆς τοῦ ἁγίου στεφάνου τῆς πηγῆς T 520 (1191). **b.** in tt.: ἡ πηγῆ της ἀριᾶς T 131 (1127), εἰς τὴν πηγην τῆς πλάκας T 75 (1093), ecc.

°πήγνυμι vb. tr.: τοὺς... σταυροὺς πήξαντες 'avendo tracciato' T 6 (981), ecc., ...πήπηξαντες T 7 (984), ...πίζαντες R I 224 (1120), ...πίτζαντες R I 234 (1121); ἐν ᾧ ὁ σταυρός ἐστι πηγμένος 'conficcato' C 315 (1144?). || Gr. ant. 'conficcare', 'rendere solido', 'stabilire'.

πηλοπλάστης s. m. 'vasaio': Πέτρου Πίτζουλου τοῦ πηλοπλάστου GM 150 (1201) = C 353. || Cfr. ngr. *id.* D, da gr. ant. πηλός 'argilla' + πλάστης 'modellatore'. **2. Πηλόπλαστος** ep.: μᾶρκος πιλῶπλαστῶς T 453 (1256); gen. πιλῶπλαστου ib. 422.

Πηρήξης ep. (?) m.: Θεοδορος του νοταριου του Πηρήξη Schneider 264 (1119).

Πηρρώνας pr. m.: τοῦ σηρε πηρρώνας R II 149 (s. d.). || V. Περρώνης.

Πηχέριος ep. m.: ρωγέριος πηχεριου R II 35-36 (1144). || V. Ποχερής.

°πῆχυς s. m. 'cubito (unità di misura)': pl. acc. πίχας T 511 (1112).

πιάνω vb. tr. 'prendere': pres. ind. 3. πιάνει C 319 (1154). Fut. πιάσωμαι T 194 (1149). Aor. ind. sg. 1. ἐπίασα R II 34 (1144), 3. ἐπίασεν CSS 106, ἐπείασεν T 150 (1133?), pl. 1. ἐπηάσαμεν GSJ 97 (1128), 3. ἐπίασαν CSS 32, 46, 104, ἐποίασαν GSJ 98 (doc. cit.); inf. ποιᾶσε ibid., πιάσειν T 329 (1198). Pass. aor. 3. sg. ἐπιάσθη CSS 24, 34, 38, pl. ἐπιάσθησαν ib. 26, 28, 30. || Gr. med. *id.*, dal fut. e aor. di πιάζω, forma dor. e tardo att. di πιέζω 'premere', più tardi 'afferrare' D, L-S. Cfr. bov., otr. *piánno* 'id.', aor. bov. *èpiasa*, otr. *èpiaka* LG; v. προπιάνω.

πίασμα s. n. 'acquisto': χωράφιον, ὅπερ ἦχεν ὁ πατρας μου... ποίασμα ἀπὸ ἔκπαλαι T 111 (1118). || Dor. e tardo att. per πίεσμα 'pressione' per il sign. vedi il prec.

πιασμός s. m. 'presa, espugnazione': εις τὸν καταλημὸν του κάστρου διὰ τον πιασμὸν αυτοῦ T 130 (1126). || Da πιάνω.

Πιγαδίτης ep. m.: gen. πιγαδίτου T 487 (1273). || Etn. da *Πηγάδιον (v. πηγάδιον).

Πιδέτε ep. m.: ιωαννης πιδετε T 135 (1129).

πίζαντες: v. πήγνυμι.

πιζζοῦτος agg. 'appuntito': ὅπου ἐστὶν ἡ πέτρα πιζζοῦτα T 109 (1117). || Da it. merid. *pizzutu* 'acuto, appuntito'; cfr. DEI s. v. *pizzuto*, *Petrapiczuta* CDVerg II 50 (1104), 94 (1112), *ad serram pizutam* Brühl 77 (1133), *Petra Pizzuta* DTOC. V. Πιτζοῦτος.

πιθαμή s. f. 'spanna': ὡδὸς γιτονικὴ κυνοτέρως εἰς πλάτος πιθαμας η' GM 180 (1306). || Gr. med. *id.*, per gr. ant. σπιθαμή, D.

Πιθάρης ep. m.: τῶν δένδρων τοῦ Πιθάρη GR 36. || Da gr. tardo (Esichio) πιθάριον, dim. di gr. ant. πίθος 'grosso orcio' L-S; cfr. otr. *pisári* 'alto vaso di creta per olio' LG, Kahane *Greek* I 424, *Pisara* cg. DCC, ngr. πιθάρι 'botte', 'brocca' D.

Πίθηκος ep. m.: οὐρσου πιθήκου T 151 (1133?). || *Id.* P-B, da gr. ant. πίθηκος 'scimmia'.

πικηρο: v. ἐπικυρόω.

Πικίας ep. m.: ιωαννου πικία T 284 (1183). || Cfr. Πικέας, Πικάς, Πικιός (At.), con Πικκ- var. di Πιτζ-, e v. Πίκκενος, Πίκκιλος, Πίτζης.

Πικκαρίσης ep. m.: Müller 23 (1401); gen. Πικκαρισίου ibid., Στεφάνου Πικκαρίση ib. 21.

Πικκενος ep. m.: ιωαννης του πίκκενου T 137 (1129). || Da *πικκ-, *πιτζ-; v. il seg. e Πικίας, Πίτζης.

Πίκκιλος ep. m.: πικκυλος T 466 (1269), 480 (1271); δε πέκκηλο T 359 (1211). || V. il prec. e cfr. *dompnus Iohannes Picchulus* Vendola 1244 (1325), *dompnus Nicolaus dictus Picholus* ib. 1550 (1324).

'πίκλην: v. ἐπίκλην.

Πίλιγα ep. o t.: τῶν αὐτουργίων τῆς Πίλιγας GR 43.

Πιλλικιᾶνον t. n.: Βασιλειος Πιλικιάνου GSJ 242 (1222), τὴν ὑπόστασιν τοῦ πιλλικηάνου GSJ 264, 265 (1093) = πιλλικκηάνου T 73; acc. Πιλλικιάννον GSJ 279 (1133) = πιλικκιάνον T 152. || Ora *Pedicciano*

(*Pellicciano*, RC) DTOC, da lat. Pelitius STC 2985a + -ānum.

Πιλλικκιανῖται ep. m. pl.: τὸ σύνορον τῶν Πιλικκιανίτων GSJ 133 (1154), 138 (1154). || Etn. del prec.

Πινέγκλητος ep.: Γρηγορίου Πινεγκλήτου Z 152 (1086).

Πίννας ep. m.: ὁ... πίννας e acc. τὸν πίννα T 541 (s. d.). || Da gr. ant. πίνη, πίν(ν)α 'conchiglia con barba serica', gr. tardo (pap. II sec. a. C.) anche 'perla' L-S; cfr. Πίννης (At.).

Πιννιατήρης ep. m.: gen. ἠλία πιννιατήρου T 183 (1145). || Da lat. med. *pignatarius* 'Ollarum, ex terra cocta... artifex' DCL; prob. lg. -άρης. Cfr. *Iannatius pinnatarius* Pratesi 136 (1199) e il cg. *Pignataro* DCC.

Πίντης ep. m.: ἰωάννης ὁ πιντι R I 271 (1131). || Da lat. pinctus; cfr. cal. *pintu* 'butterato' e il cg. (It. merid.) *Pinto* DCC, *iohannes pintu* T 352 (1204).

Πίον ep. m. (?): βονακουίς πιονκεφάλδος... βιτάλις πίον γαμβρός βενεδίκτου C 124 (1192) = T 315. || Prob. è forma corrotta in entrambi i casi; v. Βονακουίς e Κεφάλδος.

Πίπες ep. m.: γουδέλμου πιπε T 137 (1129), 138 (1130). || Cfr. cal. *pipe*, *pipi* 'pepe', NDDC da lat. piper 'id.', e il cg. *Pipi* (PA).

Πιπελφαρά t. indecl.: ἄχρι τὸν πιπελφαρά C 319 (1154), εἰς τὰ σελίδια βεπελφάρ C 304 (1142). || Da ar. bāb 'portella' + al-fara' o al-farā' 'asino selvatico, onagro', o al-farā', f. di afra' 'alto', Wehr.

Πιπιγγᾶς ep. m.: Ματθθέος Πεπενγγᾶς TabMalf 30 (1243); λέοντος πιπιγγᾶ C 636 (1223). || Da *πιπίγγος, cfr. bov. *pipíngo* 'specie di fungo' LG + -ᾶς[1]: 'labbruto, con labbra a fungo'. Per il sign. cfr. sic. *funciutu* 'di persona che ha labbra grosse e sporgenti', *fùncia* 'fungo' e 'grugno' VS.

Πιπίκλης ep. m.: Δημητρίου τοῦ Πιπίκλου GR 170.

Πιπῖνος ep. m.: ιωαννης τοῦ πιπίνου T 118 (1121), 136 (1129), ιωαννου πιπίνου T 119 (1122), 134 (1127). || Nome di area longobarda, di origine germanica; cfr. *Pepinus* CDCv I 13 (822), *Pipinus* CDVerg III 84 (1135), ecc., *Iohannes Pipinus* CDBr I 208 (1295), *Jacobus Pipinus* Vendola 1341 (1310) e *Pepinus* ib. 1383 (1324), *Pipino* DCC, DCS. Anche ant. fr. *Pepin* Flutre, Langlois, ant. ted. *Pipin*, *Bibbin*, *Bivinus* Förstemann 300; v. Βιβινῶν.

Πιπιτόνι epit. ed ep. m.: νικόλαος e βουγάλις τοῦ πιπιτόνι C 683 (1196-1200?), ῥοπέρτο πιποτόνι C 678 (1238). || Cfr. sic., cal. *pipitúni* 'upupa' LG, *Mathei Pipitonis* De Citella I 219 (1287), *Philippus Pipitonus* ib. II 145 (1299), ecc. e il cg. *Pipitone* DCC.

°πιπράσκω vb. tr. 'vendere': pres. ind. 1. pl. πράσχωμεν T 192 (1148), πρασχῶμεν T 190 (1147), pass. 3. sg. πράσκεται CMG 132 (1334), πεπράσκεται CMG 30 (1328), παράσκεται CMG 134 (1334); inf. πιπράσκαι T 217 (1164); ptc. nom. m. πιπράσκοντα GSJ 199 (1177), GM 111 (1178) = πιπράσκοντε C 349, f. πιπράσκοντα GM 65 (1135), πράσχοντα nom. T 211 e 212 (1160), πράσκωντα T 174 (1142), C 601 (1155), pl. πρασχωντες T 275 (1181), πρασχωντης T 215 (1163). Aor. 1. sg. πράσα T 44 (1049), ἔπρασαν T 449 (1269), pl. πράξαμεν C 380 (1221; πρᾶξιν = πρᾶσιν ibid.); inf. πιπρᾶσαι GK 36 (1181), πεπράσε T 345 (1202), medio πιπράσασθαι T 292 (1187), 302 (1189), ecc.; ptc. pass. πραχθεν T 123 (1124). Pf. ind. 1. sg. πέπρακαν T 254 (1179), pl. 1. πεπράκαμε T 165 (1141), ἐπράκαμεν T 439 (1267), 3. πέπρακαν T 472 (1270), 495 (1283). Ppf. perifr. ἦν πιπράσας R II 148 (s. d.).

°πίπτω vb. intr. 'cadere': aor. 1. sg. επεσα T 245 (1175). || Gr. ant. ἔπεσον aor., forma seriore anche ἔπεσα L-S; cfr. bov., otr. *pètto*, aor. *èpesa* LG.

Πιράκλε t. indecl.: οἱ ἐξώγραφοι πιράκλε = ar. al-muls bi-raqlah C 260 (1183). || Da ar. raqlah (v. 'Ηρακλῆς), con concrezione della prep. bi 'in'; ora *Rágali* IGM 249 III S.E.

πιρηωρησμός: v. περιορισμός.

Πιρόλλιος ep. m.: γηπέρτος πιρολλίου C 306 (1142), ὁ κῦρ γηπέρτος καὶ ὁ κῦρ γουλιάλμος πυρόλλιος ib. 308, γουλιάλμου πυρόλη ibid. e 313 (1144?). || Cfr. fr. *Perol*, ant. *Peirol* (cg. da t.), Dauzat, *Pirolle*, *Pirolles* (Parigi). **b.**: υἱοσπέρτου δεπαρόλλια C 318 (1154).

Πιρρέττα pr. f.: ηλθεν μαβήλιας θὐγάτέρα πίρρεττα T 241 (1175) = πιρέττα Z 115. || V. Περρέττος.

Πιρριακος ep. m.: γεοργιος... τη ἐπονυμια πίρριακος T 163 (1140). || Da gr. ant. πυρρός 'rosso'; cfr. gr. tardo (gloss.) πυρράκειος 'uomo dai capelli rossi' L-S.

πιρτάν: εἶπεν ὅτι ποιήται ἐλεημοσύνη εἰς το πιρτάν CMG 133 (1334).

Πισᾶνος ep. m.: μαρτίνου πισάνου C 123 (1184) = T 288. || Da lat. P ī s ā n u s, etn. di P ī s a e 'Pisa'.

πίσες: ὅταν δίδωνται εἰς καβάλα πίσες κ' ἤ ται κε' CMG 103 (1332).

Πισιανος pr. m.: πισιάνος γαμβρὸς τῆς κυρᾶς μορμέλλας C 530 (1188?). **b.** ep.: γοΐδος πισιανός C 562 (1143).

Πισκηαλοῦπος ep. m.: ρωπέρτος πισκηαλουπος T 124 (1124). || Cfr. fr. *Pisseloup* t. Dauzat-Rostaing.

πισκωπης: v. Ἐπισκοπή.

πισκώπω: v. ἐπίσκοπος.

πισσάριον s. m. 'pece': ἡ καβάλα τοῦ πισσαρίου C 556 (1125). || Gr. tardo (II sec.) *id.*, dim. di gr. ant. πίσσα, L-S; cfr. bov., otr. *pissári* 'id.' LG.

Πισσερ ep. m. Ἀλτεμπράντος Πισσερ Cañellas 158 (1167). || Cfr. fr. *Pissier* (Parigi).

Πισσιούνης ep. m.: κυροῦ υαρθολομαίου πισσίουνη T 357, 358 (1211). || Cfr. fr. *Peysson*, forma occitanica di *Poisson* ('mercante di pesci') Dauzat? *Pissioni* t. (CZ) DTOC.

πίστευσις s. f. 'convalida': πρὸς δὲ περϊσσωτεραν πίστευσιν καὶ ἀσφαλῆ βεβαιῶσιν R II 72 (1168). || Gr. tardo (I sec.) *id.* L-S.

°**πιστεύω** vb. tr. 'convalidare': τῇ ὑπογραφῇ καὶ βοῦλλῇ ἡμῶν πιστευθέν R I 162 (1053). || Gr. ant. e med. 'confidare', 'credere' L-S, D; cfr. bov., otr. *pistègwo*, *pistèggo*, *pistèo* 'credere' L-G.

πιστέω vb. intr. 'credere': οὐκ ἐπίσθησαν εἰς τοὺς ἀγωραίους χάρτους GD 46 (1042). || Da gr. ant. πιστεύω.

Πιστηλλαρία t. f.: gen. πιστηλλαρίας e πηστηλλαρίας T 472 (1270). || Da gr. tardo (pap. II-III sec.) παστίλλιον, dim. di πάστιλλος 'pastiglia', L-S, anche 'torta, focaccia' L; cfr. παστιλλάριος (iscr.) L-S e, per -ι- < -α-, cos. *pastillu* e *pistillu* 'castagna secca sbucciata' NDDC, lat. p a s t i l l u s 'pastiglia'. Meno prob. da ἐπίστυλον, -ύλιον ' architrave' STC 1273, o da lat. p i s t i l l u m 'pestello' ib. 3169.

Πιστηλληκόν t. n.: εἰς τὸ ἐπάνω μέρος τῶ χωραφίου τοῦ πιστηλληκοῦ C 436 (1183). || Da gr. tardo ἐπιστύλιον 'architrave', gr. ant. 'scansia, scaffale'?

Πιστιλλιούνης ep. m.: γουλιάλμος πιστιλλιούνεις C 302 (1142). || Originario toponimo; cfr. *Aschettinus de Pestilione* CDVerg II 308 (1128), *Gulielmus dominus de Pistileone* R II 68 (1159), *Guillelmus de Pistillono* De Citella II 11 (1298) e i tt. *Postiglione* (SA), *Postoleone* (Case) TCI 51 E 5, it. merid. *pistiglione* 'geco, tarantola dei muri', da lat. s t e l l i ō n e - DEI, NDDC.

Πιστόρε ep. m. indecl.: πέτρος πιστορε R I 271 (1131). || Da lat. p i s t o r, - ō r i s 'mugnaio', 'fornaio'. Cfr. it. *Pistóre* (nel Veneto) DCI, cal. *Pistorino* DCC, prob. anche *Pustorino* (PA).

°**πιστόω** vb. tr. 'certificare': aor. cgt. ὅπως μεθ' ὅρκου πειστόσωσιν τὸ μέρος τῶν ἀναγώντων σὺν ἀγωραίων αὐτοῦ χαρτόων GD 46 (1042). || Gr. tardo (II sec. a. C.) 'id.', gr. ant. 'rendere fedele, legare con giuramento' L-S, D; v. ὀπιστώσας.

Πίταρι: v. Πίτταρης.

Πιτέλμον t. n.: τὸ νερὼν τοῦ πιτέλμου C 560 (1143).

Πιτελχαμμούτ t. indecl.: ἐκ τὶν σελλάδαν καταβέννη τὸ ξηρὼν ῥήακην καὶ ὑπαγένη ἧς τὸ πιτελχαμμούτ C 561 (1143). || Da ar. b a t ī l 'locus quo fluit aqua in inferiore parte alvei' Freystag I 83*a* + Ḥ a m m ū d (v. Χαμμούτ), ovvero b a y t a l - Ḥ a m m ū d 'la casa di Ḥammùd'.

Πιτερᾶνον t. n.: ὁ ποταμὸς τοῦ πιτεράνου T 546 (s. d.).

πίτζαντες: v. πήγνυμι.

Πιτζέλλης ep. m.: κωνσταντινου πιτζελλη T 212 (1160). || Ipocor. di Πίτζης.

Πιτζένου t. indecl.: οἱ ἐξωγραφοι πιτζένου = ar. *al-m.ls bi-biğānū* C 282 (1283). || Cfr. lat. *divisa bicheni* C 192 (1182) = ar. *ḥadd raḥl biğānū* ib. 226, r. 3. Ora *Torre Bigini* TCI 49 F 3 (presso Castelvetrano, TP); v. Βουτζενοι, nella Sicilia orientale.

Πιτζηιωάννης ep. m.: τοῦ Πιτζηιωάννου GSJ 39, 40, 41 (1054). || Da Πίτζης + Ἰωάννης.

Πιτζήνη t. f.: τοῦ ρίακος τοῦ κατερχομένου εκ την γιεαν Πιτζηνην Schneider 273 (1200). **2. Πιτζήννης** ep. m.: νικολαου πητζήννη T 399 (1233). || Da lat. tardo p i t z i n n u s (v. Πίτζης). Cfr. *in loco vocato tis geras piccinias, hoc est vetule piccinie* Schneider 267 (1119?), *Arcudius de Pichinna* Brühl 117 (1136), il t. *Pizzinni* (CZ) DTOC, i cgg. *Piccinno*, *-i* DCS.

Πίτζης ep. m.: πήτζης T 165, 167 (1141), πίτζουν T 179 (1144); gen. πίτζη T 39 (1040), 96 (1110), πήτζη = *de pici* C 655 (1172?). || Da una base preindoeuropea * p i t s -, * p i č - 'piccino, minuto (di statura)', donde ngr. dial,. (Lemno) πίτζους 'nano', (Tessaglia) bίτζους 'bambino paffuto' IL (schedario), lat. p i s i n n u s, lat. tardo p i t z i n n u s (P i t z i n n i n a pr. f.), p i t i n n u s REW, DEI s. v. *piccinino*. Cfr. *riscum pitzinnum* 'rischio piccolo' e pugl. *pëccinnë* 'piccino' CDCajet 25, i tautologici cal. *piccininnu*, *pizzininnu* 'piccolo' (*ninnu* 'id.', 'bambino') NDDC, sic. *piccinicu* 'piccolo, nano' (*nicu* 'piccolo') Traina, e i cgg. *Picci*, *Pizzi*, forse anche *Pizzo*, DCC, DCS, DCSO, Πίτζης, Πίτζ(ι)ος (At.), tutti con ipocoristici e composti, il t. *Pizzoni* (CZ; da *Πίτζ-ωνες) DTOC. V. Πικίας, Πίκκενος, Πίκκιλος.

Πιτζιλέων ep. m.: Πιτζιλέων GD 32 (1036), C 27 (1145); gen. πίτζιλεο T 123 (1124), πιτζηλεω R II 145 e πιτζηλήου ib. 148 (s. d.). || Da Πίτζης + Λέων. Cfr. *terram de picileo* R I 178 (1074), i tt. *Pizzulíu* (CS), *Pozzolío* (CZ) DTOC, i cgg. *Pizzalèo*, *Pizzilèo*, *Pizzolèo* DCS.

Πιτζῖνον t. n.: τὸ πιτζίνον CSS 46. || Forse *Pizzo Calabro*.

Πίτζουλος ep. m.: ῥομπέρτου ὁ τὸ ἐπίνοιον ἔχων πιτζόλος e ῥομπέρτος... ὁ πιτζούλος C 362 (1171); Πέτρου Πίτζουλου GM 150 (1201) = C 353. || Ipocor. di Πίτζης; cfr. *lagu piczolu* CDCv IV 9 (1002), *pizulus* CDBa V 18 (1005), gli eponimi *Pizulus* CDBa III 53 (1109), Vendola 1517 (1373), *Picholus* ib. 1550 (1324), e i cgg. *Picciolo*, *Pizzolo* DCSO.

Πιτζοῦτος ep. m.: δαμιανος πιτζούτος T 263 (1180). || V. πιζζοῦτος e cfr. *dompnus Yohannes Picçutus* Vendola 1776 (1324), *Pizzuti* (It. merid.) DCC, *Pizzuto* DCS, DCSO.

Πιτιτζῆς ep. m.: νικόλαος πιτιτζῆς C 306 (1142) = νικόλαος πυτίττος ib. 303.

Πιτίττος ep. m.: νικόλαος πυτίττος C 303 (1142) e πιτύτος C 320 (1154), πέτρος πιδίττος C 434 (1183) e πέτρον πιτίττον ib. 432. || Cfr. *Bisantio qui dicebatur Petitto* CDVerg II 410 (1132), *Alferius Petitus* ib. III 258 (1140), *Petitto*, *Pititto*, da fr. *petit* 'piccolo', secondo DCC, DCS, DCSO. Ma l'estrazione etnica e sociale delle persone citate (v. anche Ἠλπετήτ) convalida l'opinione dell'Amari (SMS III 209, nota 200) di un rapporto con it. merid. e sic. *pitittu* 'appetito' Traina, NDDC, da lat. a p p e t ī t u s REW.

Πιτούνης, -ος ep. m.: ηόσφρὲ πιτουνος T 329 (1198), ἀνδρεου e ιωάννου πιτουνου T 483 (1272), γιῶσφρὲς πιτοῦνης T 334 (1198); χαρρῆ δὲ ποιτοῦμ T 234 (1171). || Indica un originario della regione fr. del *Poitou*, che ha preso nome dell'etn. lat. P i c t o n e s, EnciclIt.

πιτραχύλην: v. ἐπιτραχήλιον.

πιτροπι: v. ἐπίτροπος.

πιττάκιον s. n. 'documento': τῆς διαθήκης πιττάκιον GL 11 (fine X sec.). ‖ Gr. tardo *id.* 'tavoletta per scrivere', 'messaggio scritto' L-S, 'breve documento' L; cfr. *in Pictachio S. Stephani* CDBr I 145 (1261), cal. *pittáći* 'elenco notarile del corredo' LG.

Πίτταρης ep. m.: gen. πίτταρι T 545 (s. d.), Πίταρι GR 186. ‖ Da gr. med. πίτα 'lamina', 'placenta in modum laminae confecta' DCG, forse prestito di ritorno da gr. ant. πηκτή attraverso lat. *p i c t a, o da gr. ant. πίττα = πίσσα EL, + -αρης[1]. Cfr. bov., otr. *pítta* 'focaccia', ngr. πίττα, πίτα, ecc. LG e i cgg. *Pìtari, -o* DCC, *Pìttari* DCSO, Πιτάρης, Πιταράς, Πιτταράς, Πιττάς (At.); gr. med. Πιταρης ActAth IV 124 (1421), του Πυτάρη ib. 128 (1425).

Πλαγέλα t. f.: τῶν αὐτουργίων τῆς Πλαγέλας GR 42. ‖ Sta per *Πλαγέλλα, dim. di Πλάγιον?

Πλαγερόν t. n.: εἰς τὸ Πλαγερόν GR 49. ‖ Da *πλαγ(ι)ερός 'declive'?

Πλαγήτης etn. m.: Λέοντος πρεσβυτέρου τοῦ Πλαγήτου GO 124 (1054). ‖ Da Πλάγιον + -ίτης; cfr. Πλαγιτάνα.

πλαγία s. f. 'pendio, china': τῆς πλαγίας GSJ 279 (1133) = T 152; εἰς τὰς πλαγίας T 201 (1154). ‖ Da gr. ant. πλάγιος agg. 'obliquo, trasversale'; cfr. il t. *Prajía* DTOC, ngr. πλαγιά 'china, versante' D.

πλαγινός agg. 'in pendio': (χωράφια) ὁμελά τε καὶ πλαγινά C 337 (1188). ‖ Da πλάγιον + -ινός; cfr. il t. τὰ Πλαγηνά ActAth IV 46 (1347). **b.** **πλαγινά** avv. 'id.': εγερνι πλαγινά R I 215 (1108).

°**πλάγιον** s. n. 'pendio, declivio': R I 226 (1120), πλάγειν GSJ 248 (1223), τὸ πλάγιν πλάγιν 'lungo il pendio' Grégoire 83 (1124), 97 (1126); gen. πλαγίου T 153 (1141), τοῦ ποδὸς τοῦ πλαγίου R II 44 (1145). Pl. πλάγια GR 107, Grégoire 84 (doc. cit.), πλαγηα T 172 (1141). ‖ Gr. ant. πλάγιος agg. 'obliquo', pl. πλάγια 'fianchi'; cfr. ant. camp. *ipso plaio de ipso monte* CDCv I 172 (917), *plaium falde, in plaio montis* CDVerg VI 218 (1173), bov. *pláji* 'terreno in pendio coperto di macchia', 'pascolo pubblico in pendio', cos. *práju* 'piccola pianura' LG. **2. Πλάγιον** t.: τοῦ Πλαγίου GSJ 213 (1198). ‖ Cfr. i tt. *Plají, Prají, Praí* DTOC, *Práju* (ME) LG. **b.** pl.: εἰς τὰ Πλάγια GR 107. ‖ Cfr. *ad Plagia* CDVerg VII 218 (1179).

πλαγιούνιον s. n. 'lenzuolo': σάγκους β', πλαγιοῦνια δ', κοπέρτας δύο T 325 (1196). ‖ Da long *b l a h j o n (acc. di *b l a h j o), lat. med. *blaiones* pl. (IX sec.); cfr. otr. *plaúna* m. 'id.', pl. *i plaúni* e *ta plaúňa*, ecc. LG, DEI, sal. *chiasciune* VDS. Frequenti le attestazioni in docc. latini: *unum plaionem de lana* CDBa I 111 (1181), *unum parum de plaionis* ib. III 153 (1180), *unum plaionem capernum* ib. 69 (1138), *tres paria plaioni* ib. IV 83 (1061), *plaioni linei* ib. V 37 (1028), *plaione* CDCv II 262 (X sec.), *plaione unum* ib. VII 198 (1053), ecc.

Πλαγιτᾶνα etn. f.: Θεόδορος τῖς Πλαγιτάνας GO 105 (1053). ‖ Da Πλάγιον + -ιτᾶνα; cfr. Πλαγήτης.

Πλαγιτζᾶνος ep. m.: νικόλαος πλαγιτζάνος T 300 (1188). | Etn. da *Πλαγίτζιον, dim. di Πλάγιον. Cfr. il t. *Plaesano*, dial. *Preiźanu* e *Praiźźanu* (RC) DTOC; prob. *Plancesanum* Vendola 4064 (1325).

πλάγον s. n. 'pendio, declivio': τὰ πλάγα τῶν βαβείων T 326 (1196). ‖ Da πλάγιον (cfr. ὑπόπλαγον), o lg. πλάγια.

Πλάθακα t. f.: εἰς τόπον λεγόμενον Πλάθακαν GR 367.

πλάκα s. f. 'roccia liscia e piatta': ἡ πλάκα ἡ μεγάλη C 454 (1245); εἰς τὴν ἄριαν καὶ εἰς τὴν πλάκαν C 412 (1116). Pl. acc. εἰς ταίς μεγάλαις πλάκες C 318 (1154). ‖ Gr. med. *id.*, da gr. ant. πλάξ 'id.'; cfr. bov. *pláka* 'lastra di pietra', 'pietra larga su cui si stritola il grano', otr. *pláka, plága* 'lastra di pietra', 'pietra sepolcrale', 'sasso' LG. **2. Πλάκα** t.: τῆς μονῆς τῆς καλουμένης Πλάκας SLuca 478, εἰς τὸ βουνὶν τὸ τῆς πλάκας C 408 (1112), εἰς τὴν πηγην

τῆς πλάκας T 75 (1093); εἰς τὴν χέτην τῶν πλακῶν C 453 (1245). ‖ Cfr. gr. med. χωράφιον τῆς Πλάκας Mikl-M; *Práka* (RC, ME) LG, *Placa, Plache* DTOC.

Πλάκιδας ep. m.: Θεόδωρος Πλακίδας Z 177 (1102), ἴῶαννης πλάκηδας T 85 (1099); τὸν Ἰωάννην κατὰ τοῦ Πλάκηδα GSJ 93 (1128), Λέοντος Πλακήδα GSJ 249 (1223). ‖ Da lat. P l a c i d u s ('calmo, tranquillo'); cfr. it. *Plàcido* pr. Tagliavini II 70-71, DNI, e i cgg. Πλακίδας, Πλακίδης (At.). **2.** t.: απο κόμης πλάκιδου T 467 (1269).

πλάνον s. n. 'piana, pianura', in t.: εἰς τὸ πλάνον τοῦ ἀρχαγγέλου T 296 (1188). ‖ Da lat. p l a n u m 'id.'.

°**πλάξ** s. f. 'roccia liscia e piatta': τῆς πλάκος C 454 (1245; lg. πλάκας?). **2. Πλάξ** t.: τοῦ σωτῆρος τῆς πλακός CMG 29 (1328); τὴν χέτην τῶν πλακῶν C 453 (doc. cit.).

Πλασταζάρος ep. m.: Ἀρκούδιος Πλασταζάρος Z 158 (1096) = αρκουδιος πλατζαρας T 78 (1097).

Πλασταρᾶς ep. m.: T 165, 167 (1141), GSJ 178 (1165), ecc., πλασταρῶς T 464 (1269) = -ᾶς ib. 466 e 629; gen. πλασταρᾶ R I 271 (1131), II 147 (s. d.), πλασταρά T 558 (s. d.), πλασταροῦ T 478 (1271), γεωργίου πλαστάρας T 381 (1227). ‖ Da *πλαστάριον 'spianatoio, tavola per fare il pane' + -ᾶς[1]; cfr. ngr. πλασταριά 'id.' D, bov. *plastíri* 'tavola ai due lati della madia dove si forma il pane' LG s. v. πλαστήριον e il t. *Prastará* ib. s. v. πλαστηρᾶς; *Andreas Plastara* Vendola 3729 (1310), *Arcudium Plastra* Brühl 196 (1144), *Raynaldus de Plastara* Sparti 121 (1299), *Presterá* DCC, gr. med. χωρίον τοῦ Πλασταρᾶ ActAth VIII 10 (1259). V. Πλατζαρᾶς.

Πλαστάρης ep. m.: τὸν λέοντα πλαστάριν C 379 (1221). **b. Πλαστᾶρος**: T 221 (1165), 440 (1267); gen. πλαστᾶρου ib. 439, 488 (1277). ‖ Da *πλαστάριον (v. il prec.).

Πλαστός ep. m.: οὖβου υιου πλαστοῦ R II 33 (1144). ‖ Da gr. ant. πλαστός 'modellato', 'finto'?

πλαστουργέω vb. tr. 'creare': τὸν ἄνθρωπον..., πλαστουργήσας GSJ 65 (1102). ‖ Gr. tardo (Esichio) e med. *id.* 'modellare' L-S, D, (V sec.) 'creare (detto di Dio)' L.

Πλατανήσης ep. m.: τοῦ Πλατανήση Cañellas 161 (1175). ‖ Etn. da *Platanía* (v. il seg.) + -ήσης.

Πλατανίτης etn. m.: Προάστειον τοῦ Πλατανίτου GR 184. ‖ Da *Platanía* (CZ), a sua volta da *πλατανία 'albero di platano' DTOC; cfr. il t. ὁ Πλατανιάς (con -ᾶς[3]) PPE 129; gr. med. Πλατάνιον t. e Πλατανίτης ep. Mikl-M.

Πλάτανος epit. m. o -ον t. n.: πρεσβυτέρου θεοδώρου του πλατάνου T 343 (1202). ‖ Da gr. ant. πλάτανος 'platano'.

Πλαταντέρης ep. m.: τὸ χωράφιον τοῦ Πλαταντέρου Cañellas 161 (1175).

πλατεῖα s. f. 'elenco': ἡ πλατῖα τῶν παλουκίων καὶ τῶν πουλλοίον ('dei pulcini e dei polli') GSJ 221 (XII sec.); ἀπὸ τῶν ἡμετέρων παροίκων τῆς πλατεῖας Μαζαρίων Grégoire 83 (1124), τὸ κατόνομα τῶν ἀνθρώπων τῆς πλατεῖας ῥαχαλτζουχάρ C 513 (1132); φανῇ ἔχοντα περισσώτερον βελλάνον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πλατεῖαν C 532 (1130-1140?), πλατίαν τῶν ἀγαρινῶν τοῦ γιακίου C 541 (1095), πλατεῖαν περιέχουσαν τὸ κατόνομα τῶν παροίκων C 130 (1151). ‖ Gr. med. πλατεῖα 'piazza' DCG, con accezione regionale, da gr. ant. πλατύς agg. 'ampio, largo'. V. πλάτζα, πλατζάριος, πλατηάριος.

πλατεύω vb. intr. 'parlare': ἵνα πλατεύσω GSJ 241 (1222). ‖ Cfr. bov. *platègwo* 'id.' LG, gr. ant. πλατειάζω 'parlare con pronunzia larga'.

πλατζ[epit. m.: βουτζούμας ὁ πλατζ[= ar. *bū ǧum'ah al-'awn* ('aiutante, assistente') C 262*a* (1183). ‖ Lg. πλατζάριος.

πλάτζα s. f. 'plateatico, imposta (in genere)': ελευθερον απο παντος δημοσιακοῦ τελεσματος..., και της λεγομένης ωνής ηγουν πλατζας T 33

(1034?). || Da lat. med. *plaz(z)a* 'platea, tributum, vectigal' DCL. V. μέση.
2. Πλάτζα t.: βαρθολομαῖος τῆς πλάτζας C 327 (1173); εἰς τὴν πλᾶτζᾶν C 558 (1141). || Da lat. med. *plaz(z)a* 'locus vacuus, ubi aedificium construi potest' DCL. Ora *Piazza Armerina* (EN); cfr. *in partibus plazie* DN 71 (1154-1166), *Robertus de chazza* DN 67 (1153) e i cgg. *Piazza, Di Piazza, Piazzese, Chiazzese* (PA).

Πλατζαβήας ep. m.: τοῦ Φούλκου Πλατζαβήα GSJ 181 (1169).

Πλατζαρᾶς ep. m.: αρκουδιος πλατζαρας = *Arcudi plastara* T 78 (1097; doc. bil.) = Πλασταζάρος Z 158. || Da πλατζάριος + -ᾶς[1], o meglio lg. Πλασταρᾶς.

Πλατζάριος s. m. 'esattore (del plateatico)': πλατζάρος T 329 (1198); gen. πλατζαρριου T 283 (1182). || Gr. med. πλατζιάριος, πλατσάριος 'commerciarius, qui Placiam habet in foro, ad vendendum merces suas', πλατιάριος 'κομμερκιάριος', 'κήρυκες ἤτοι πλατζάριοι' DCG, ma lat. med. *plazarius* 'vectigalis, Plaza nuncupati, et cuiusvis alterius, exactor', *plateartii* 'plateatici exactores' DCL. V. πλάτζ[, πλατηάριος.

Πλατζηνός t. m. (?): εἰς τὸν ποταμὸν τὸν λεγόμενον πλατζηνόν C 314 (1144?). || Prob. da Πλάτζα.

πλατηάριος s. m. 'esattore (del plateatico)': pl. gen. πλατηαρίων C 643 (1099). || V. πλατζάριος.

Πλάτης ep. m.: τοῦ Πλάτου GO 105 (1053). || Cfr. con accento diverso, ngr. Πλατής, Πλατύς Triandaphyllidis, da gr. ant. πλατύς 'largo'.

Πλατιγής ep. m.: ἱερεὺς λέων πλατιγής C 437 (1189) = πλάττης Spata I 304. || V. il seg.

Πλατογένης ep. m.: ὁ Ἰωάννης Πλατογένης Z 173 (1099) = T 86; Ἀρκούδιον Πλατογένην Z 153 (1086). || Da gr. ant. πλατύς 'largo' + γένειον 'mento', 'barba'; cfr. *Johannes Platageni* Mirazita 152 (1097), Πλατυγένης (At.).

Πλατοπόδης ep. m.: Βασίλειος e Ἰωάννης Πλατοπόδης Z 165 (1096) = πλατοπόδος T 183 (1145), γεόργιος πλατοπόδος T 354 (1206). || Da gr. ant. πλατύς 'largo' + πόδιον (v.); cfr. gr. med. τοῦ Πλατοπώδη e Πλατυπόδη Mikl-M.

°**πλατύνω** vb. tr. 'allargare, ampliare': διὰ τὸ πλατήνην τὰ μανδρία C 320 (1154). || Gr. tardo (*N. T.*) 'id.' L-S, D, L, gr. ant. 'accrescere'; cfr. otr. *platènno* 'mi allargo' LG.

πλεβᾶνος s. m. 'parroco, pievano': γουλιέλμον καὶ κανώνηκον... καὶ πλεβάνον C 95 (1239). || Da lat. med. *plebanus* 'parroco' DCL, cfr. fr. ant. (vallone) *plebain* 'curato' FEW IX 56, it. *pievano, piovano* DEI.

πλειότερος agg. compar. 'maggiore': acc. f. πλειοτέραν C 675 (1194). || Gr. tardo (VI sec.) *id.* L, per πλείων, da πολύς; cfr. ngr. dial. *id.* Andriotis. Avv. **πλειοτέρως** 'per di più, in più': πλειοτέρος GSJ 142 (1154), πληοτέρως GSJ 152 (1156).

πλειρεύτατος: v. πλήρης.

πλειστόχρονος agg. 'anziano': τοῦ ἐμοῦ πλιστοχρόνου υἱοῦ GSJ 132 (1154). || Da πλεῖστος, superl. di πολύς, + χρόνος 'tempo', 'anno'.

πλεμικόν: v. πλομικόν.

°**πλέον** avv. compar. 'più': χρεωστῆ ογγίαι μ' καὶ πλήν CMG 52 (1329). || Cfr. bov., otr. *plèo, plè*, bov. *plèn*, otr. *plòn* LG. Nei docc. è normale l'uso di πλέον; la forma citata richiama l'ant. πλεῖον.

Πλήγουσαν: v. Πνίγουσα.

πλήν: v. πλέον.

πληοτέρως: v. πλειότερος.

°**πλήρης** agg. 'pieno, completo': superl. πλειρευτάτην ἀποδόσιν R II 54 (1148), πλιρἔτετην διάπρασιν T 270 (1181). Avv.: τελειως καὶ πληρεστως R II 41 (1144).

πληροφορία s. f. 'certezza': πρὸς πληροφορίαν παντων τῶν εντυγχανόντων T 29 (1032?). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D, L.

°**πληρόω** vb. tr. 'soddisfare': pres. inf. ἐκπληροῖν GSJ 54 (1098). || Cfr. bov., otr. *plerònno* 'maturare' LG.

°**πλήρωμα** s. n. 'somma, totale': του πληρουμα τον ρ' ανθρωπων T 87 (1101?). || Lg. τὸ πλήρωμα τῶν...; cfr. bov. *plèroma* 'maturazione' LG.

πληρωματίζω vb. tr. 'compiere': Z 150 (1086). || Gr. med. *id.* 'id.' D.

°**πλήρωσις** s. f. 'fine': τῆς τοῦ κόσμου τούτου πληρώσεως C 311 (1142?). || Gr. ant. 'completamento'; cfr. bov. *plèrosi* 'maturazione' LG.

°**πληρωτής** s. m. 'esecutore': των αυτου εντολων πληρωτης ακραιφνεστατος T 33 (1034?); πληρωταὶ γεγώνασιν τῖς τοῦ Κυρίου φωνῆς GSJ 193 (1171). || Gr. ant. 'contribuente', gr. tardo 'che completa' L-S.

°**πλησίος** agg. 'vicino': compar. f. πλησιεστέρα T 418 (1248). **2. πλησίον** avv. e prep.: τοῦ πλησίον 'del prossimo' GSJ 115 (1144); πλησιω τοῦ λεοντος T 157 (1138), πλησιω τοῦ ἁγίου ευσταθίου T 332 (1198), τὰ πέριξ καὶ πλησίω εισώδια CMG 158 (1336), πλήσιν πάκτων 'presso Patti' C 537 (1143?). || V. διαπλησίον.

°**πλησιόχωρος** agg. 'che abita vicino': ἑσυνάθρισα τοῦς γυρεοῦς καὶ εὐχριστοτερους ἀνθρώπους, μαλλον καὶ πλησιοφόρους T 354 (1206).

Πλιθάρι t. n.: προάστειον Τὸ Πλιθάρι GR 208. || Da gr. tardo πλινθάριον, dim. di gr. ant. πλίνθος 'mattone', L-S; cfr. ngr. πλιθάρι 'mattone' D.

πλοιω: v. πλομικόν.

Πλοκινα ep. (?) f.: προάστειον τῆς Πλοκίνας GR 106. || Πλοκόνα nell'indice. Prob. Πλόκινα, da Πλοκᾶς (At.), gr. ant. πλοκεύς 'panieraio', + -ινα.

πλομικόν s. n. 'amministrazione navale': τέλη... εἰς τὸ πλομικόν C 369 (1176), τελλει εἰς τὸ πλεμικὸν ιερακος T 559 (s. d.), τέλλει εἰς τω πλοιω ἵερακος T 558 (s. d.). || Da gr. med. πλώϊμον o πλόϊμον 'flotta da guerra', gr. ant. πλώϊμος agg. 'adatto alla navigazione', 'navigabile' D, + -ικός. Nella prima testimonianza si tratta del pagamento di un'imposta per l'uso di una barca su un fiume (ὁ ποταμὸς... τῶν τραυλησέων ib. 370). Le forme πλεμικόν e πλοιω son dovute prob. a imperfetta lettura. V. πλώϊμον.

°**πλόος** s. m. 'navigazione': τελῆ τῶ τετυπωμένον τοῦ πλώως C 369 (1176). || Lg. τοῦ πλοός, forma tarda (II-III sec.) per πλοῦ, L-S. V. πλομικός.

πλοῦ: ζημϊουσθω... τα ταρια της χαριτος τοῦ πλοῦ T 271 (1181). || Lg. διπλοῦ; cfr. ζημιοθῆ ης την εγκ[λ]ησιαν δυπλοῦν T 272 (1181).

Πλουμάρια t. n. pl.: προάστειον Τὰ Πλουμάρια GR 108. || Da gr. tardo πλουμάριος 'ricamato', L-S, D, a sua volta da lat. p l ū m ā r i u s 'che riguarda il ricamo'; cfr. gr. med. τῆς... θεοτόκου τῆς Πλουμαριώτισσας Mikl-M.

Πλοῦμας epit. m.: Κονσταντῖνος ὁ Πλοῦμας GD 46 (1042). || Forse *Πλουμᾶς, da gr. tardo (pap. VI sec.) πλουμίον 'ricamo' + -ᾶς[1], analogo a (iscr., pap. VI sec.) πλουμάριος L-S; cfr. i cgg. Πλουμάρης, Πλούμης (At.).

πλοῦμπους: v. πλοῦππος.

πλουπηγή: v. ἐν ᾧ ἐστὶν ὁ βουνὸς καὶ ἡ πλουπηγὴ καὶ τὰ ἀμπέλια νικολάου τοῦ ἀλεξιτάνου C 328 (1173) = ἡ πηγή Spata III 72.

πλοῦππος s. m. 'pioppo': τῶν πλοῦππων T 124 (1124); τοῦς πλοῦμπους R I 203 (1100). || Da lat. volg. p l ō p p u s o p l ŭ p p u s, class. p ō p u l u s; cfr. bov. *plúppo* LG s. v. *πλοῦππος. **2. Πλοῦπος** t. m.: προάστειον..., ὃ λέγεται Πλοῦπος GR 389; εἰς τὸ Πλοῦπον τὸν Μεγάλο GR 48. || Cfr. *sancta maria da li pluppi* CDCv III 16 (994), *in flubium de pluppi* ib. VII 42 (1047), *Pluppitu* CDAm 319 (1166), *in contrada que vocatur de Pupplo* Brühl 11 (1116), *Plúppo, Prúppo* DTOC.

Πλούπποσον t. n.: χωράφια εἰς τὸ Πλούπποσον GD 58 (1061). || Lg. Πλουππῶσον, da πλοῦππος + -ῶσον e cfr. *Purposa* STC 3205.

Πλουσιανή t. f.: εἰς τὴν πλουσιανῆ R II 151 (s. d.). || V. il seg.

Πλουσιανός epit. m.: Λέονταν τὸν Πλουσιανόν GD 46 (1042). || *Id.* pr. P-B. **2.** t. m.: εἰς τὸν πλουσιανόν R II 148 (s. d.).

°**πλούσιος** agg. 'ricco': ὁ Θεὸς δώει τὰ πλούσια ἐλέου 'la ricchezza della (sua) misericordia' Falkenhausen II 449 (1209). || Cfr. bov. *plúso*, otr. *plúsio*, *ta plússia* 'la ricchezza' LG.

Πλουτῖνος pr. m.: Πλουτίνος GD 45 (1051), Πλουτείνος GO 149 (1055?); gen. πλουτίνου C 124 (1191), T 315 (1192), 392 (1232); acc. Πλουτίνον GSJ 248 (1223). || Πλωτῖνος, da lat. P l o t ī n u s, P-B; cfr. *papa Leo Plutinu* Pratesi 402 (1240), *Plutino* cg. DCC.

°**Πλοῦτος** ep. m.: Κωνσταντῖνος Πλοῦτος e Κοσταντίνου Πλούτου GM 175 (1304). || *Id.* P-B.

πλώϊμον s. n. 'amministrazione navale': τὸ τέλος τοῦ πλώϊμου C 369 (1176). || Gr. med. *id.* 'flotta' DCG, D. Cfr. il sinonimo πλομικόν nello stesso documento.

πλωϊμός s. m. 'marinaio': εκ το κώνστα τον πλοὴμον T 205 (1155); pl. acc. πλοοιμους T 87 (1101?). || Gr. med. πλωϊμοί 'nautae classiarii' DCG.

πνεματικος: v. πνευματικός.

°**πνεῦμα** s. n. 'spirito': Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνευματος T 337 (1199), 421 (1256), 435 (1267), ecc. || Gr. tardo (*N. T.*) e med. 'Spirito (Santo, di Dio), gr. ant. 'soffio', 'respiro, fiato', gr. tardo anche 'ispirazione (artistica)' L-S, D. **2.** **Ἅγιον Πνεῦμα** t.: μαίστωρ βερνάλδος τοῦ αγιου πνευματος T 148 (1131).

πνευματίζω vb. tr. 'ispirare': διώτί τηνες τῶν ἡμῶν ἀδελφῶν ὑπήρχασιν πνευματισμένοι C 416 (1125?). || Gr. tardo (III sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

°**πνευματικός** agg. 'spirituale': πνεματικος μου πατηρ R II 20 (1141); πνευματικόν μου πατηρ T 76 (1094), πνευματικον ἡμῶν ἀδελφόν T 91 (1106), πνιματικον πατεραν R I 240 (1121-1141?), ecc. || Gr. tardo (*N. T.*) *id.* L-S, D, gr. ant. 'di vento, d'aria'.

Πνίγουσα t. f.: τὴν Πλήγουσαν GSJ 247 (1223), Πνίγουσαν ib. 248. || Da gr. ant. πνίγουσα 'soffocante', ptc. pr. di πνίγω.

πνιματικον: v. πνευματικός.

πό: v. ποῦ.

ποβλίκου: v. πούβλικος.

ποδαρία s. f. 'parte inferiore (di un terreno)': τῆς ποδαριᾶς τοῦ χωραφίου GM 175 (1304). || Da ποδο- + -αρία, o da ποδάριον dim. + -ία; cfr. bov. *podaría* 'id.' LG, ngr. dial. ποδαρία Kahane *Greek* I 411, gr. med. εἰς τὰς Ποδαρέας ActAth IV 150 (1430).

°**ποδάριον** s. n. 'pianta (di vite)': pl. ποδάρια GR 94, 96, 227. || Gr. ant. *id.* 'piedino', dim. di πούς; cfr. otr. *podári* 'ulivo', bov. *poδáli* (con influsso di it. *pedale*) 'fusto di albero' LG.

ποδαχέταρον s. n. 'base del monte': εἰς τὸν ποδαχέταρον C 341 (1218) = εἰς τὸν πόδα χέταρον Spata III 98. || Da ποῦς + χαιτάριον.

πόδεμα s. n. 'base': τὸ πόδεμα τοῦ ἀναφώρου Minuto 95 (1191). || V. πόδωμα.

ποδιδι: v. ἀποδίδω.

°**πόδιον** s. n. 'piede': πόδιν GSJ 102 (1138?). || Gr. ant. *id.*, dim. di πούς. V. **Βαροπόδης**, **Βαρυπόδης**, **Κοτζοπόδος**, **Πλατοπόδης**. **b.** 'parte inferiore': τῶ ποδῖ τοῦ βουνοῦ C 295 (1139), τὸ ποδὶ τοῦ κουκοῦλλου C 313 (1144?), τὸ ποδὶ ποδὶ τοῦ βουνός 'lungo la base del colle' ib. 314. **c.** 'pianta': pl. πόδια GR 87, 101, ecc., ποδία ib. 314, πόδα T 484 (1272); gen. ποδίων GR 86, 341, 460. || Cfr. bov. *pòδi* 'piede', 'pianta', 'albero', otr. pl. *ta pòdia*, *pòja*, sg. *o pòdi* (da ποῦς) LG.

ποδοβούνιν s. n. 'base, falda di monte': C 304 (1142). || Da gr. ant. ποδο- (πούς) o da πόδιον + βουνίον. Cfr. τὸν πόδα τοῦ μεγάλου βουνοῦ GSJ 279 (1133) = T 152; τῶ ποδί τοῦ βουνοῦ C 295 (1139). **b.** **ποδόβουνον**: T 146 (1131), 554 (s. d.), ποδώυουνον T 117 (1121). Pl. ποδόβουνα T 210 (1159).

Ποδομάτης ep. m.: τὸ σύνορον τοῦ Ποδομάτου GR 77. || Prob. connesso con gr. ant. ὑποδημάτιον, dim. di ὑπόδημα 'scarpa' e gr. tardo (iscr. II sec., gloss.) ὑποδηματάριος 'calzolaio' L-S; cfr. il cg. Ποδηματάς (At.).

Ποδόρτης epit. m.: Τεφυλάκτου τοῦ Ποδώρττη GSJ 188 (1167), τὸ ῥυάκην Ποδόρτι GSJ 199 (1177). || Da gr. med. ποδόρτιον 'vestito lungo fino ai piedi' D.

πόδωμα s. n. 'parte inferiore': τῶ πόδομα τοῦ βουνίου R I 147 (1044), τὸ πόδωμαν τοῦ χωραφίου T 112 (1118), τὸ πῶδωμα τοῦ κριμνου T 316 (1193). || Gr. tardo (II sec.) *id.* 'base' L-S, D; v. πόδεμα.

°πόθεν: v. τοπόθεν.

ποθεσία: v. τοποθεσία.

Πόθος pr. m.: gen. πόθου T 24 (1032), 56 (1058), Κῦρ Πόθου GR 482, φίλιππος πόθου C 317 (1154). || *Id.* P-B, Moritz I 43, da gr. ant. πόθος 'desiderio'.

Ποθουμένη pr. f.: προάστειον τοῦ Ζαχαρίου καὶ τῆς Ποθουμένης GR 125-126. || *Id.* P-B, dal ptc. di gr. ant. ποθέω 'desiderare'.

°**ποιέω** vb. tr. 'fare': pres. ind. sg. 1. medio ποιὼμε T 234 (1172), 2. ποιῆ T 63 (1084), pl. 1. ποιῶμεν T 222 (1166), 239 (1173), ecc., πιõμεν GD 30 (1036), πιοῦμε GO 124 (1054); cgt. αν πιη παὶδα 'se partorisce' T 171 (1141); ptc. nom. m. sg. ποιῶ T 234 cit., ποιῶντα T 136 (1129), 170 (doc. cit.), ποιοῦνταν C 533 (1130-1140?), ποιõνταν GO 156 (1056), πιῶνταν GO 108 (1053), pl. ποιῶντες T 8 (984). Impf. 3. sg. εποιοῦτω T 57 (1059?) Aor. ind. sg. 1. ἐποίησαν T 194 (1149), εποίσαν T 84 (1099), ἐπίεισαν C 457 (1257), ἐπειυσαν GO 71 (1052), ἐπιήσω R I 217 (1108), 2. ἐποίησες CMG 172 (1336), pl. εποιησειμεν C 436 (1183); cgt. pl. 3. ποιἤσουν T 376 (1226); inf. ποιήσαν T 138 (1129), πιεῖσυ C 616 (1145). Pf. ind. 1. sg. πεπήεικαν C 635 (1192), pl. 3. πεποιοικαν GSJ 83 (1127). Perifr. pf. ἔχει ποιήσας GL 11 (fine X sec.), ppf. ἦν ποιήσας C 454 (1245). **b.** serv.: aor. ind. sg. 1. ἐπήεισα πηειθοῖναι C 466 (1280?), ἐπίησα ἐλθεῖν GSJ 241 (1222), ποιηθῆναι ἐποίησαν Müller 23 (1401), 3. ἐποίησεν κλέψειν T 150 (1133?), pl. 1. ἐπὶεῖσαμέν σοι ποηθήναι T 440 (1267), ἐπιήσημεν ποιηθῆναι Schneider 274 (1200).

°**ποιμαντικός** agg. 'pastorale': κυριότιτα ποιμαντικὴν καὶ βουκολικήν 'diritto di far pascolare ovini e bovini' C 623 (1161).

ποιμενάρχης s. m. 'capo del gregge, pastore': ὁ ποιμενάρχης ἡμῶν χριστός CMG 57 (1329). || Gr. med. *id.* D, L.

°**ποίμνη** s. f. 'gregge (di monaci)': GSJ 137 (1154).

°**ποινή** s. f. 'pena, penalità': acc. ποίνην C 428 (1182), T 434 (1266), πήνην C 309 (1142), 640 (1291); pl. dat. πήνεσην T 336 (1199). || Cfr. πένη.

ποινόω vb. tr. 'punire': inf. pass. ποινοῦσθαι GSJ 259 (1264). || Gr. ant. ποινάω.

ποῖος agg. e pron. rel. 'quale': τὴν πίαν ἐμφωρεσιν T 406 (1239), ἐν ποῖοις οἰκήμασι C 465 (1280); εις πιους T 410 (1243). || Da gr. med. ὁποῖος 'id.', non da gr. ant. ποῖος interr.

ποιοῦσης: v. παύω.

ποιτοῦμ: v. Πιτούνης.

πολάδα: v. πουλάδα.

Πολέμης ep. m.: τοῦ Πολέμη GR 486, T 402 (1238), 404 (1239), C 404 (1109), πουλέμι C 465 (1280?). **b.** **Πολέμιος**: πολαίμιος C 463 (1279); acc. πολαίμον C 419 (1136?, 1151?). || Πολέμιος P-B.

πολητέλομενα: ταρια... ις' τα πολητέλομενα εν παση χωρα χαλὰυροῖας 'che hanno corso legale' T 270 (1181). || Cfr. gr. med. πολυτελέω e gr. tardo (IV-III sec. a. C.) πολυτελεύομαι 'spendere molto' D, L-S.

Πολίκη t.: ἀνδρέαν τοῦ πολίκη C 513 (1117). | Ora *Polizzi* (PA), da gr. med. (**Βασιλεό**)**πολις**, tramite ar. (Edrisi) B ū l i s BAS I 112; cfr. lat. med. *Policium* (1131), *Politium* (1171) EG Introd. 47, I 72. La forma citata è prob. effetto di riellenizzazione, con κ < *ts*; cfr. comunque l'etn. ar. a l - b ū l i s ī = ἐλπούλιση C 170*b* (1178).

πολικορίου: v. Πολλικόριον.

Πολινέρης ep. m.: λέων πολινέρης C 455 (1245).

Πολίστινα t. n. pl.: τα πολίστινα T 467 (1269). || Da *πολύστενος 'molto stretto' STC 3226; cfr. *Polistiena* Vendola 3924 (1310); ora *Polístena* (RC) DTOC.

°**πολιτεία** s. f. 'condotta': τοῖς ἐνευλαβείᾳ καὶ σεμνῇ πολιτεῖα δϊάγουσι μοναχοῖς R II 60 (1154), ἐν ἀγνεια κὰι ασκήσι και σεμνη πολητεια R II 105 (1183); χριστιανοῖς ἁρμόδιον πολιτείαν C 54 (1143-1145?), ecc. || Gr. med. 'id'. D, L, gr. ant. 'cittadinanza', 'vita politica'.

°**πολιτεύομαι** vb. tr. medio 'comportarsi': καλῶς πολιτεύεσθαι T 276 (1181), 316 (1193), R II 105 (1183). || Gr. tardo (II sec.) e med. 'id.' D, L, gr. ant. = πολιτεύω 'vivere come un libero cittadino'.

Πολίτης ep. m.: Πολίτης Z 167 (1096), πολήτης T 125 (1125), 184 (1145); gen. πολιτι T 280 (1182), πολίτου CSS 34, T 280 cit., 521 (1195). || *Id.* P-B, Mikl-M, da gr. ant. πολίτης 'cittadino'; cfr. *Politi* DCC, DCS, DCSO.

Πολιτιανος epit. m.: Λέων ὁ Πολιτιανός Z 177 (1102); τόπιον τοῦ Πολιτιάνου GR 502. || Etn. di *Politi* (CZ).

πολίχνις s. f. 'cittadinanza, piccola città': ἐν τῇ διακρατήση πολήχνεος βαδουλατου T 146-147 (1131). || Forma ipercorretta da gr. ant. πολίχνη, dim. di πόλις 'città'.

Πολλικόριον t. n.: πολλικόριον R I 262 (1125) = T 126, πολλικορίου T 145 (1131), πολικορίου R I 247 (1124), ecc. || Una derivazione da πολύχωρος (Alessio in LG), che troverebbe conferma nel X- della var. Χωραπόλλη (v.), richiede un tramite romanzo; cfr. *Pollicorio* R I 220 (1112), *Pollicoro* R II 128 (1196), *Policorium* DN 70 (1154-1166).

-πολλος: v. -πουλλος.

πολλυχρόνης: v. Πολυχρόνης.

πολυβιαζόμενος: βία πολιβιαζόμενος C 369 (1176). || Meglio lg. πολὺ βιαζόμενος 'molto, fortemente costretto'.

Πολύεκτος pr. m.: τοῦ γέροντος πολυέκτου C 386 (1091?), 429 (1182). || Iscr. *Id.* Dieterich 80, Πολύευκτος P-B, anche ἅγιος Πολύευκτος Mikl-M, da gr. ant. πολύευκτος 'molto desiderato, molto invocato', cfr. it. *Poliùto* DNI; *Pugliatti*, *Puliatti* DCC, DCSO (con -ευ > -α-).

Πολύκαρπος pr. m.: πολίκαρπος e gen. πολικάρπου C 459 (1269), Πολυκάρπου πρεσβυτέρου Falkenhausen I 194 (1097), Νικηφόρος τοῦ Πολυκάρπου GR 231; Πολυκάρπου τῆς Φυτ[ib. 232; acc. πωλύκαρπον C 419 (1136?). || *Id.* P-B, da gr. ant. πολύκαρπος 'fruttifero, fecondo'. 2. agion.: εἰς τὸ χωριον τοῦ ἁγίου πολυκαρπου T 142 (1130), εἰς τὴν πλαγίαν τοῦ ἁγίου πολυκάρπου T 356 (1211). || Cfr. ναὸς τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου Mikl-M; *San Policarpo* (RC) DTOC.

πολυπλασιάζω vb. tr. 'moltiplicare': aor. ptc. πολυπλασιάσας GM 211 (1189). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.*, forma seriore di gr. ant. πολλαπλασιάζω, L-S, D, L.

°**πολύς** agg. 'molto': τῇ σῇ πολῇ ἀγάπι C 372 (1176); ὅρος πολύν GR 56, 101; τῶν πολῶν ἡμῶν ἁμαρτιῶν R I 234 (1121), II 89 (1173). Avv. **πολύ**: πολλύ C 329 (1173), πολλῇ C 364 (1171). || Cfr. bov., otr. *poḍḍí* 'molto', agg. decl. e avv., LG.

πολύσκυλτος agg. 'affannoso': ἡ πολύσκηλτος τῶν ἀνθρώπων διαγωγή GSJ 53 (1098), πολύσκιλτος... C 411 (1116). || Gr. tardo *id.* D.

πολυτελέω: v. πολητελόμενα.

°**πολύτιμος** 'di gran valore': τα εἱερα καὶ θαυμάσια καὶ πολύτημα κόσμια T 225 (1167).

Πολυχρόνης ep. m.: Λέων Πολυχρόνης GK 53 (1139) = πολιχρόνης T 162, πολλιχρονις T 241 (1174), πολλυχρόνης T 258 (1179). || Πολυχρόνιος P-B, da gr. ant. πολυχρόνιος, -ον 'longevo'; cfr. il cg. *Polifroni* DCC.

Πομάρι t. n.: εἰς Τὸ Πομάρι GR 497. || Da gr. tardo (pap. III sec.) πωμάριον 'frutteto' L-S, in particolare

'meleto', (IV sec.) πομάριν L, a sua volta da lat. p ō m ā r i u m; cfr. *Pomari* DTOC e v. Πουμαρίσης, πωμάριος.

Πονδικός epit. m.: Θεοδόρου τοῦ Πονδικοῦ GM 167 (1266), Ἰωαννοῦς τοῦ Ποντικόῦ ib. 168. || Da gr med. ποντικός 'topo', a sua volta dall'etn. Ποντικός 'Pontico, del Ponto' D; cfr. bov., otr. *pondikò* 'topo' LG.

Πονηρός ep. m.: Νικηφόρου τοῦ Πονηροῦ GR 474. || *Id.* Mikl-M, da gr. ant. πονηρός agg. 'cattivo'; cfr. bov. *ponerúso* 'addolorato' (con lat. - ō s u s) LG.

Πόντζος: v. Ποῦντζος.

Πόντη t. f.: εἰς τὸ μέρος τῆς πόντης T 51 (1054). || Da un m. Πόντης; cfr. χωράφιον τοῦ Πόντου Mikl-M, Πόντης cg. (At.).

Ποντινιᾶνον t. n.: προάστειον εἰς Τὸ Ποντινιάνον GR 434. || Da lat. P o n t i n i u s Schulze + - ā n u m. Cfr. *Pontignano* TCI 22 B 6 (prov. si Siena).

Ποντίων ep. m.: προάστειον..., ὃ κρατεῖ Ποντίον GR 71.

πόπλικος: v. πούβλικος.

Ποπουλῖνος ep. m.: δρογώνος ποπουλινου T 282 (1182) e ...πουπουλινου T 269 (1181), τοῦ κυρου ῥάου ποπουλϊνου T 308 (1192). || Cfr. fr. *Popelin*, *Poplin*, ipocor. di *Popel* ('mammella', 'seno'), Dauzat.

°**πορεύομαι** vb. intr. dep. 'andare': pres. inf. πορεῦσται GSJ 249 (1223); aor. cgt. παρευθῇ CMG 7 (s. d.) **b.** 'vivere': pres. ind. πορεύονται CMG 166 (1336); inf. πωρευγεστε R I 170 (1059). || Gr. ant. *id.* 'andare, camminare, marciare', dep. da πορεύω; gr. tardo (I sec.) e med. anche 'vivere, comportarsi' L, D.

πορίτζιον s. n. dim. 'piccolo ἀπόριον': το υραχίτατον ἐκί πορίτζηον T 225 (1167). || Da ἀπόριον + -ίτζιον.

πόρκ[: v. Ποῦρκος.

Πορκέλλης ep. m.: κωνσταντίνος πορκελλης C 395 (1101). || V. Πορτζέλλης, Ποῦρκος.

Πορκῖνος epit. m.: ιωαννου τοῦ κηζότου ο ἐπονομαζομενος πορκινος T 268 (1181). || Da lat. p o r c ī n u s 'di porco', o ipocor. (v. Ποῦρκος); cfr. *Porcino* DCC.

πορνικὴ s. f. 'figlia adulterina': τῆς Ὠρέας τῆς πορνικῆς μου GSJ 214 (1198). || Da gr. ant. πορνικός agg. 'di o per prostituta'; cfr. ngr. dial. πορνικός 'illegittimo (figlio)' Andriotis.

°**πόρρω** avv. 'lontano': τοῖς ἐγγὺς καὶ τοῖς πόρω C 58 (1079?).

πόρτα s. f. 'porta': C 376 (1196); gen. πόρτας C 680 (1259), τῆς πόρτας τῆς Σιδιρᾶς GR 236, πόρτης T 11 (1000), τῆς πόρτης τῆς ἑβραϊκης R II 93 (1177); acc. πόρταν τοῦ παλεοῦ κάστρου GO 48 (1051). || Gr. tardo e med. *id.*, da lat. p o r t a, L, D; cfr. bov., otr. *pòrta* LG. **b.** 'portella, valico montano': gen. πόρτας C 318 (1154), 682 (1196-1200?), πόρτης C 81 (1172); acc. πόρταν C 116 (1136?) = T 156, πώρταν T 102 (1115?). || Cfr. lat. med. *portae* 'angustiae itinerum' DCL.

Πορτάρης ep. m.: τοῦ Πορτάρι GSJ 90 (1128). || Da gr. med. πορτάρης 'portinaio' D, gr. tardo (VI sec.) πορτάριος L; cfr. *Adrianus portarius* Pratesi 68 (1170), τοῦ Πορτάρῃ ActAth XII 124 (1407), il cg. *Portaro* DCC, DCSO.

Πορταρίτης ep. m.: νικολαου... πορταρίτης T 33 (1034) e ...πορταριτου ib. 34. || Etn.; cfr. *Portara* t. (CS) DTOC.

Πορτέρης ep. m.: μηχαηλ πορτερης T 375 (1225). **b. Πορτέρος**: ιωάννης πωρτέρος T 101 (1115?), μιλος πορτερος T 117 (1121). || Cfr. it. *portière*, da fr. *portier* (XII sec.), a sua volta da lat. p o r t ā r i u s DEI (v. Πορτάρης).

Πορτζέλλης ep. m.: λέων πουρτζέλλης C 302 (1142); του Ἀσκηττήνου Πορτζέλλης T 139 (1130). || Da lat. p o r c e l l u s 'porcellino'; cfr. fr. *Pourcel* Dauzat, *Porcelli*, *Porciello* DCC e v. Πορκέλλης.

πορτικέλλα s. f. 'piccola portella, stretto valico': gen. πορτικέλλας T 554 (s. d.), τῆς ἄνω πορτικέλλας R II 152 (s. d.); τὴν πορτικέλλαν R I 228 (1120), 232 (1110), II 151 (s. d.). || Dal dim. di

lat. p o r t a, con lo stesso valore geomorfico; cfr. *usque ad locum districtum, qui dicitur Porticella, vulgari vero eloquio Goletum* Mosino *Origini* 140 (1156), *supra porticellam* Pratesi 68 (1170), *Porticella* t. ib. 337 (1225), *Porticella, -elle* DTOC.

πορτοπαπᾶ: v. πρωτοπαπᾶς.

Πορφυρογεννήτης epit. m.: Ζωῆς αὐγούστας τῆς Πορφυρογενήτου GR 386, Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου GR 467, ἰωαννου... βασιλέως... πορφῦρογεννήτου T 511 (1112). || Da gr. med. πορφυρογεννήτης, -έννητος '*Porphyrogenitus, in purpura natus, patre jam Imperatore in lucem editus*' DCG.

πόρω: v. πόρρω.

°**πόσος** agg. interr. 'quanto': pl. nom. f. πόσες CMG 134 (1334). || Cfr. bov., otr. *pòsso* LG.

°**ποσότης** s. f. 'quantità': ποσώτης C 437 (1189), πωσώτης C 424 (1182); ἐν διπλῇ ποσότητι T 30 (1033), 37 (1039), ἐν διπλῇ ποσότητα T 96 (1110); acc. ποσότητα C 69 (1143), πωσώτητα MénC 326 (1097), C 437 (1189), ecc., πωσότιν C 457 (1257).

ποταμηδόν avv. 'come un fiume': ποταμηδῶν C 509 (1097); 536 (1143?). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, D.

Ποταμῆς ep. m.: Ἰωάννην Ποταμῆν Z 153 (1086). || Cfr., con accento più plausibile, Ποτάμης Mikl-M, da ποτάμιον.

ποταμία s. f. 'terreno adiacente a un fiume': gen. ποταμίας C 520 (1134), 377 (1206); acc. ποταμίαν Holtzmann 340 (1083), C 655 (1172?). || Cfr. ngr. ποταμιά 'zona vicina al fiume', da gr. ant. ποτάμιος 'fluviale', D, *Potamía* t. DTOC.

ποτάμιον s. n. 'fiume': ποτάμιν GT 19 (1002), GR 146, ποτάμι GR 453, τὸ ποταμὶν ποταμίν 'lungo il fiume' C 318 (1145). || Gr. tardo e med. *id.*, dim. di ποταμός, L-S, D; v. καταπόταμον, ξεροπόταμον. **2. Ποτάμιον** t.: τοῦ Ποταμίου GR 486. || Cfr. *Potami, -e, -u* DTOC, LG e v. Μεσοπόταμα.

Ποταμίτζης epit. m.: ὁ ἱερεὺς νικηφόρος ὁ ποταμίτζης C 32 (1153). || Ipocor. di Ποταμός; cfr. il seg.

ποταμίτζιον s. n. dim. 'fiumicello': εἰς τὸ ποταμίτζην R II 32, 33 (1144), ἀπὸ τὸ ποτομίτζην ib. 33. || Da ποταμός + -ίτζιον; cfr. bov. *potamízzi* LG s. v. ποταμός.

°**ποταμός** s. m. 'fiume': ὁ ποταμὸς ποταμός 'lungo il fiume' C 304 (1142); τὸν ποταμὸν ποταμόν 'id.' C 116 (1136?) = T 156, ecc., τὸ ποταμὸν ποταμόν C 618 (1146). || Cfr. bov. *potamò* LG. **2. Ποταμός** ep.: θεοδωρος ποταμός T 182 (1145); τοῦ Ποταμοῦ GR 393. **3.** t.: τόπιον τοῦ Ποταμοῦ GR 325; εἰς τόπιον λεγόμενον εἰς τὸν ποταμόν T 325 (1196). || Cfr. *Pòtamo, -u*, con accento latinizzato, LG.

°**ποτε** avv. encl. 'una volta o l'altra, un giorno': ὅστις δὲ βουληθείη ποτὲ καιροῦ ἢ χρόνου C 5 (1097), ἤ τις δ' ἂν φανῇ ποτε κεροῦ C 420 (1167); ὅστης δ' ἂν πωτε καιρὸς φανῇ C 414 (1122); εἰ δέ ποτε καιρῷ ἢ χρόνῳ T 518 (1181), εἰ μέν ποτε καιρῷ ἢ χρόνῳ GM 89 (1152); τινά ποτε κερὸν ἢ χρόνον C 15 (1134); εἰ δὲ καὶ φανῶ ποτὲ καιροῖς R II 14 (1134), ἐὰν φανῇ ποτὲ κερίς C 380 (1221). || V. ἀείποτε. **b.** 'defunto, fu': φιλίππου του ποτε ...κυρ γουδελμου T 99 (1114), εἰρἵνης της ποτε σήμβιου μουλε T 137 (1145), ecc.

Ποτέντζια t. f.: ἰωάννου τῆς ποτέντζιας C 486 (1168). || Da lat. P o t e n t i a; ora *Potenza*, in Lucania.

πότζου: v. ποῦτζον.

Ποτζούν ep. m. indecl.: ῥάος ποτζοῦν C 551 (1102). || Cfr. fr. *Pochon* Dauzat s. v. *Poche*.

°**ποτίζω** vb. tr. 'innaffiare': pres. 3. τοῦ ῥύακος ὅθεν ἐποτίζει ὁ παπᾶς Πάρδος GR 459. || Cfr. bov., otr. *potízo* 'abbeverare', 'irrigare' LG.

°**πότιμος** agg. 'per irrigare': μέλλω δοῦναι διὰ τὸ ποτήσαι τὸν κοῖπον καὶ τὸ ἄλλο περιβόλιον... ὕδωρ πότιμον... C 679, 680 (1259). || Gr. ant. 'potabile'.

ποτιριτής: v. τοποτηρητής.

ποτιστικός agg. 'irrigabile, irriguo':

χωράφιον ποτηστοικὴ T 302 (1189). **b.** n. s. 'terreno irriguo': τὸ ποτιστικόν T 359, 360 (1213), ποτηστικόν GSJ 218 (1198). || Cfr. bov. *potistikò* n. 'terreno irrigato' LG s. v. ποτίζω, ngr. ποτιστικός agg. 'irrigabile', 'irrigato' e ποτιστικό s. 'orto' D.

Ποτομίσονες t. m. pl.: τόπιον τῶν Ποτομισόνων GR 320. || Prob. lg. Ποταμισώνων, originario eponimo da *Ποταμ-ίσης etn. + -ωνες; cfr. il cg. *Potamisi*, il t. *Patamía* (*Potamía*) DCC, DTOC e v. Ποταμός.

ποτομίτζην: v. ποταμίτζιον.

°**πότος** s. m. 'il bere': ὑπάρχει ὁ τοῦ ἀμπελῶνος καὶ τοῦ καλαμῶνος πότος τοῦ ὕδατος ('l'irrigazione') καθὼς καὶ προέλαβεν ἡ συνήθεια C 623 (1161).

ποῦ pron. rel. indecl. 'che, il quale': τὶν ὡδὸν τὶν μεγάλην πὸ πορεύεται C 618 (1146), τὸ ῥύακαν ποῦ κατεβαίνει C 307 (1142?); τα χῶράφια ποῦ έναι αμπελι T 118 (1121), τὰ χοραφια σίν τοῦ όρους που υπαρχουν πλησίων T 328 (1198), τὰ ημετερα χωραφια ποῦ ὑπαρχει..., ἀμπέλιον καὶ κήπον που ὑπάρχει T 447 (1268), ecc. || V. ὅπου.

πούβλικος agg. 'pubblico': πούπλικος T 393 (1232), ποῦπλικος T 471 (1270); gen. πουβλίκου C 678 (1259), πουπλήκου GM 179 (1306), πούπληκου C 462 (1279), ποβλίκου T 417 (1248), 427 (1265), ποπλίκου C 93 (1236), ποπλήκου C 95 (1239), ecc.; acc. f. ποῦπληκαην e πουπληκαν R II 137 (1198), n. πούβλικον C 680 (1259), ecc. **b. πουβλικός**: πουπληκός T 468 (1269); gen. πουπληκοῦ C 640 (1291); dat. ποβληκῷ T 478 (1271). || Gr. tardo (III sec.) πούβλικος e πουβλικός S, πουβλικός e πουπλικός L, da lat. p ū b l i c u s.

Πουγγάδες t. pl.: χωρίου πουγγάδων εν τη άσταιος μιλητου T 277 (1182); εἰς τοὺς Πουγγάδες MénC 322 (s. d.). || Da Πουγγᾶς + -ᾶδες; cfr. *Franciscus de Pungadi* Vendola 4187 (1325). Ora *Pongadi* (CZ) DTOC.

Πουγγάδης ep. m.: πρεσβυτέρου ιωαννου πουγγαδου T 263, 264 (1180). || Da *πουγγάδιον, dim. di πούγγα (v. Πούγγης), o ricostruito dal prec.

Πουγγᾶς t. m.: εἰς τὸν Πουγγάν GR 394. || Epit. da πούγγα (v. il seg.) + -ᾶς[1]. V. Πουγγᾶδες, Πούγιας.

Πούγγης ep. m.: πούγγης e gen. πουγγου T 438 (1267), πουγγου T 444 (1268; *ego michael pungi* ibid.), πουνγγου ib. 443, τοῦ ποῦγγου T 531 (1251), πουγγου e πουνκου ib. 532. || Da gr. med. πούγγη 'borsa' o πουγγίον, πουγκίον 'id.' DCG. Cfr. lat. p u n g a 'id.' REW, ant. camp. *leoni ponge* gen. CDCv I 204 (936), it. ant. (XIII sec.) *pónga*, da got. p u g g s, DEI, *domina Punga* CDBr I 138 (1260); bov. *púnga, kúmba*, otr. *púnga* 'tasca' LG, ngr. dial. πούγγα Andriotis, e i cgg. *Pungi* DCC, *Punga* DCS, Πουγγής, Πουγκής (At.).

Πούγιας ep. m.: Πέτρος Πούγιας Z 177 (1102). || Lg. Πουγ(γ)ίας, da πούγγα + -ίας? Cfr. Πουγγᾶς qui sopra e Πουγγίας (At.).

Πουδάλης epit. m.: Γρηγορίου τοῦ Πουδάλη Z 167 (1096).

Πουζήρ t.: εἰς τὸ κάθησμα πουζήρ C 49 (1190). || Da ar. b ū z ī r 'grande giara per l'acqua' Kazimirski I 1032*a*.

Πουζουνάριον t. n.: τὴν κουλτούραν τοῦ Πουζουναρίου MénC 323 (1076), τὴν κουλτούραν μου τοῦ Πουζουναρίου MénC 325 (1097).

Πουκενένε t. indecl.: οἱ ἐξώγραφοι πουκενένε = ar. *abī k.nānah* C 268 (1183), τῶν ἀνθρώπων βουκουνένε = ar. *bū k.nānah* C 155 (1178). || Da ar. (a) b ū 'padre' (v. Βοῦ) + k i n ā n a h 'faretra' Wehr: 'quello della faretra'. Cfr. lat. *casale buchinene* C 189, r. 32 (1182) = ar. *bū k.nānah* ib. 220, r. 9, lat. *buckinene* ib. 196, r. 28 = ar. *abī k.nānah* ib. 233, r. 18.

πουλάδα s. f. 'puledra': gen. πουλάδας CMG 144 (1334); acc. πολάδα ὀνικήν Müller 22 (1401), την πουλαδη T 194 (1149). Pl. acc. πουλάδας CMG 128 (1334). || Cfr. gr. tardo (pap. IV sec.) τὴν πωλάδαν ὄνον L-S suppl., da gr. ant. πῶλος m. e f. 'puledro'; otr. *pulata* LG s. v. πωλάριον.

πουλαδίτζιον s. n. dim. 'puledrino': πουλαδιτζια ὄνπερ μέλλουσιν γέννήσι T 194 (1149). || Da gr. tardo (pap. III-IV sec.) πωλάδιον = πωλάριον L-S suppl.; cfr. Πουλάδης Moritz I 16.

Πούλαρης ep. m.: τοῦ πούλαρη T 95 (1110), ποῦλαρη T 165 (1141), πουλαρη ib. 166, Πουλάρι MénC 321 (s. d.), GSJ 223 (XII sec.), Πούλαρη GSJ 217 (1198). || Da gr. ant. πῶλος 'puledro' + -αρης[1]; cfr. *Púllari* t. DTOC; gr. med. Γεωργίου τοῦ Πώλαρι ActAth X 24 (1342).

πουλάριον s. n. 'puledro': ὀνάδα μίαν σὺν τοῦ πουλαρίου GSJ 218 (1198). || Da gr. ant. πωλάριον, dim. di πῶλος, L-S; cfr. bov., otr. *pulári*, ngr. πουλάρι LG s. v. πωλάριον.

Πουλβέρης ep. m.: ὁ Πουλβέρης GR 425, ὁ αὐτὸς Πουλβέρης GR 426.

Πουλβετζᾶνον t. n.: εἰς τὸ πουλβετζᾶνον R I 154 (1049). || Da lat. *Pulvicius o Publicius Schulze + -ānum.

Πουλέγιον t. n.: εἰς τὸν λακκον τοῦ πουλέγιου R II 148 (s. d.). || Da lat. pūlēium 'pulegio, specie di menta, nepitella'. Potrebbe essere il nome del proprietario; cfr. *Peregrinus Polegius* RRS I 395 (1283) e i cgg. *Pileggi, Pilèio, Pulèio* DCC, *Pulèo* DCS, DCSO.

πουλέω: v. πωλέω.

Πούλης ep. m.: ἰωαννης πούλη C 654 (1173). || Da ποῦλος? Cfr. Πούλης (At.).

Πούλια: v. Πούλλια.

Πουλίτα pr. f.: πουλίτα e gen. πουλίτας R II 133 (1198). || Da Πολίτης.

Πουλίτζης ep. m.: μαρίνου πουλίτζι C 93 (1236). || Da gr. med. πουλίτζιον 'avicula' DCG, πουλίτζιν D, o piuttosto da *Politium* t. (v. Πολίκη). Cfr. il cg. *Polizzi* (PA).

Πουλίχης ep. m.: Πέτρος Πουλίχης Z 178 (1102).

Πουλκαρης ep. m.: λεοντος πουλκαρι T 346 (1202). || Var. di Βούλγαρης? Cfr. *Pulcarus* Morea 68 (1008), *Laurentius de Polcario* CDBr I 146 (1261), f. *Paulcara* CDBa VII 70 (1175), *domina Pulcara* ib. XVI 81 (1318), *Runcius de Pulcaro* De Citella I 19 (1286), ecc. e il cg. *Polcaro* DCC, DCS.

Πούλλαν: v. Πούλλια.

*πουλλάκιον: v. παλούκιον.

Πουλλείσης ep. m.: νικολᾶου ποῦλλεῖσι T 476 (1270). || Etn da Πούλλια; cfr. *Nicolaus de Pullisio* Vendola 2657 (1325), *Puglisi* cg. (It. merid.) DCC, DCSO.

Πουλλήτου ep. m. gen.: βουπκέρης υἱὸς πουλλήτου C 513 (1117). || Molto prob. equivale a Βουλλέθ.

Πούλλια t. f.: gen. πουλλίας C 312 (1144?), 360 (1155), πουλλιας T 493 (1283), πουλίας C 464 (1280?), 677 (1238), ποὺλλειας T 475 (1270), ποῦλιας T 471 (1270); acc. Πουλλίαν DON 174 (1167), Πούλλαν R II 70 (1168). || Da it. (anche merid.) *Puglia*, a sua volta da lat. Apulia. V. Ἀπουλία.

πουλλίον s. n. 'pollo': pl. πουλλία GSJ 221-225 (XII sec.); Ἡ πλατῖα τῶν παλουκοίων καὶ τῶν πουλλοίον ib. 221. || Gr. tardo πουλλίον, dim. di ποῦλλος, da lat. pullus, EL s. v. πουλί, gr. med. πουλ(λ)ίν DCG, D; cfr. bov. *puḍḍí* 'uccello', otr. *id.* 'id.' e 'pulcino' LG.

-πουλλον suff. dim. n.: v. πετζόπουλλον. || Gr. med. -πουλον; cfr. -πουλο EL e v. -πουλλος, -πουλος.

-πουλλος, -πολλος suff. m. in patronimici: v. Βασιλειόπολλος, Γενναρόπουλλος, Καλογερόπολλος, Λιναρόπολλος, Μανόπουλος, Μυληναρόπολλος, Σπαθαρόπουλλος, Σπανόπουλλος, Σταρόπουλλος, Τζαγγαρόπουλλος, Χαλκηόπουλλος, Χαρτζόπουλλος, Χρυσόπουλλος. || Gr. med. -πουλ(λ)ος, suff. diminutivo, da lat. pullus 'animale giovane', 'pulcino'; cfr. -πουλος EL, -πουλλος MNE I 637, Psaltes § 106, LG, GSDI § 287. V. -πουλλον, -πουλος.

Ποῦλλος ep. m.: Ἰωάννης τοῦ Πούλλου GR 472. || Da lat. pullus.

ποῦλον s. n. 'puledro': ἔχει δὲ καὶ φοράδαν μίαν χονδρὴν καὶ πουλα β' CMG 99 (1332). **b. ποῦλος** m.: τοῦ πουλου CMG 132 e 134 (1334). Pl.

nom. πουλοι CMG 174 (1336); acc. πούλους CMG 134 cit. || Da gr. ant. πῶλος 'id.', 'animale giovane'.

-πουλος suff. dim. m.: v. σκλαβόπουλος. || Gr. med. *id.*; v. -πουλλος.

Πουλπενέτ t. indecl.: ἡ ῥάχη μικροῦ βουνοῦ τοῦ λεγομένου πουλπενέτ C 514 (1132). || Da ar. Bū 'l-banāt pr. ('Padre delle ragazze'); cfr. ar. *bū banāt* C 548*a* (1097).

Πουλπίγγης ep. m.: οι πούλπινγου T 276 (1181).

Πουμαρίσης ep. m.: λεων πουμαρίση T 77 (1097). || Etn. da Πομάρι.

Ποῦμος ep. m.: R I 271 (1131). || Da it. merid. *pumu* 'mela'; v. Δεποῦμα.

Πούνγτιος ep. m.: Γουαλτέριος Πούνγτιος e Γουαλτερίου Πουνγτίου MénC 340 (1128). || V. Ποῦντζος.

πουνκου: v. Πούγγης.

Ποῦντζος pr. m.: Πούντζου Δελοπότζου GM 88 (1152); acc. πόντζον C 526 (1142). **b.** ep.: ἰωάννης πούντζος C 302, 305 (1142); gen. ἰωάννης πόντζου C 319 (1154). || Da lat. Pontius; cfr. *Poncius* MénM 70 (1123), TabBelm 9 (1195), ecc., it. *Pónzio* DNI, i cgg. *Punzo* DCC, *Pònzio, Ponzo, Pùnzio* DCSO, e v. Πούνγτιος.

πούντη s. f. 'punta': εἰς τὴν χαίτιν τὴν κατερχομένην ἐκ τὴν πούντ[ην?] τοῦ καστελλάκη Sola 536 (1068). || Da lat. tardo puncta 'stoccata', da cui l'it. *punta*, a cui risalirebbero bov. *púndi* 'punta' e ngr. πούντα 'punta' e 'pleurite', DEI, EL. Ma l'antichità della testimonianza citata e la produttività regionale del lessema, con bov. *pundízo* 'bucare', *pundistò* 'acuto', otr. *púntima* 'momento' LG, fanno pensare a un prestito della voce latina già nel gr. tardo o medievale.

πουπληκός: v. πουβλικός.

Πουποιηταξιλ. epit. m.: ἰωαννης ὁ πατὴρ ἀσκηττίνου ὁ πουποιηταξιλ. C 621 (1148). || Lg. ποῦ ποιεῖ τὰ ξύλα 'che fa ('lavora') i legni', 'falegname'.

πουπουλινου: v. Ποπουλίνος.

Πουππούρηα pr. f.: θεοδορος πουππουρηας R I 149 (1044). || Da lat. purpurea 'di porpora', o v. Πούρπουρα.

Ποῦρκος ep. m.: λέον πούρκος C 414 (1122), γεοργιος πουρκος T 314 (1192). || Da lat. porcus. Cfr. φιλίππου πορκ[CMG 16 (1328) e il t. ὁ Ποῦρκος G-McD.

Πούρπουρα pr. f.: gen. Πούρπουρας GSJ 167 (1159), T 256 (1179), 307 (1192), πουρπυρα R II 54 (1148). || Da lat. purpura; cfr. *Peregrinus de Purpura* Pratesi 181 (1202), il cg. *Pùrpura* DCSO, e v. Πουππούρηα.

Πουρτζέλλης: v. Πορτζέλλης.

Πούρτζικας ep. m.: νικόλαος πούρτζικας C 460 (1269); φιλίππου πούρτζικα ibid. e 459.

Πουρτουλα t. f.: τῆς Πουρτούλας GR 28; εἰς τὴν αὐτὴν Πουρτούλαν GR 29. || Ipocor. da πόρτα?

Πουσαϊάχ t. indecl.: εἰς τὸν πύργον πουσαϊάχ C 514 (1132). || Da un nome di persona arabo; v. Βοῦ e cfr. ar. sayyāḥ 'viaggiatore' Wehr.

Πουταρτούρ t. indecl.: ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βουνοῦ τοῦ λεγομένου πουταρτούρ C 514 (1132). || Da ar. bū 'quello dal' (v. Βοῦ) + ṭurṭur 'alto cappello conico' Wehr, certo per la forma del monte. Cfr. *Butartur* ACAgr 306.

πουτέκα s. f. 'bottega': το οσπίτιον τῆς πουτεκας T 436 (1267). || Da lat. apotheca; cfr. *poteca* CDCv VIII 88 (1058), *potega* CDVerg VI 240 (1173), *duas potegas* ib. II 314 (1129), cal. *putica* NDDC. Comunemente è attestata la forma originaria gr. ant. ἀποθήκη.

Πουτέντα ep. m.: ἰοσφρὲς πουτέντα C 89 (1201).

Πουτέντε t.: εἰς τὴν πυγὴν τῆς πουτέντε T 109 (1117). || Dal ptc. di lat. puteo 'puzzare'; forse sta per εἰς τὴν πηγὴν τὴν πουτέντε 'alla fonte puzzolente', con πουτέντε non grecizzato.

Πουτζίρρα t. n. pl.: σμειγνειτε εις τα λεγόμενα πουτζίρρα T 115 (1121). || Cfr. *Pozzirro*, dial. *Puzzierru, Pizierro, Pizzirro* (CS) DTOC, cos. *pizierru, puzirru* 'getto d'acqua, sorgente' NDDC.

ποῦτζον s. n. 'pozzo': τὸ ποῦτζον C 377 (1206); gen. πούτζου e πότζου ib. 378. || Da it. merid. *puzzu* 'id.', a sua vol-

ta da lat. p u t e u s; cfr. bov. *púttso* TNC, LG s. v. φρέαρ. **2. Ποῦτζον** t.: τὸ Ποῦτζον GSJ 213 (1198), τὸν Ποῦτζον GSJ 248 (1223), Τὸ Ποῦτξον GR 321 (Ποῦτζον nell'indice); gen. πούτζου T 554 (s. d.), R II 94 (1177). ‖ V. Δελοπότζου.

Πουτζοῦδες ep. m.:]των Πουτζούδων... τῶν Κουτζούδων GR 37-39. ‖ Lg. Κουτζούδων e v. Κουτζός.

Πουτζώλω t. indecl.: οὔγω δὲ πουτζώλω C 512 (1111). ‖ V. Δεπουτζόλ.

Ποχερῆς epit. m.: οὔβου τοῦ ποχερι R I 229 (1120), οὔβος τοῦ ποχεροῦ R I 233 (1110). ‖ Prob. lg. Ποχέρης e cfr. fr. *Poher*, cg. bretone da t., ant. *Pou Caër*, Dauzat; *Arpettus Pocherius* Pratesi 29 (1118), *Pochiero* DCC, forse anche *Poerio* ib., *Pojero* (PA). V. Πηχέριος.

᾿ππιδεως: δεδώκαμεν σοὶ τὴν ῥηθείσαν καὶ συνοριασθείσαν χώραν... ἅμα καὶ τῆς ἐκεῖσε διακειμένης ᾿ππιδεως T 37 (1039). ‖ Lg. ἀπ(π)ιδέας.

Πραγκάτιος pr. m.: πρανκάτηος = ar. *b.r.nqāṭ* C 146*b* (1178). **b. Πραγκράτιος**: acc. Πραγκράτιον GSJ 68 (1102). ‖ Da Παγκράτιος; cfr. i cgg. (It. merid.) *Brancato, -i* DCC, *Prangati* (RC) DTOC, *Iohannes de Pracatio* Vendola 2876 (1310), malt. *Brincat*.

°**πρᾶγμα** s. n. 'cosa', 'sostanza, patrimonio': τὸ πρᾶγμαν C 427 (1182), GM 145 (1195), το πραγμαν ('il possesso') τοῦ σπιτάλου T 546 (s. d.), το σόμαν αὐτοῦ και το πραγμαν T 329 (1198), διὰ ποῖον πρᾶγμαν ('motivo') C 416 (1125?), πὰν πραύμα ὃν αφιέρωσεν T 105 (1116); τὴν καλὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγμαντος ('faccenda') καταλαβῶντες GSJ 84 (1127); τοῦτῶ ἐστὴν τὸ πράγματα τῶ ἅπερ ἐποίησε κλέψειν T 150 (1133?). ‖ Cfr. bov., otr. *práma* 'cosa' LG.

°**πραγματεία** s. f. 'affare': ἐπρόστισεν ἐπάνου ὥλης πρακματίας ταρὶν ἕν GM 163 (1264). ‖ Gr. ant. 'occupazione', 'opera'.

πραγματευτής s. m. 'mercante' ed ep.: Μουλὲ ὁ πραγματευτής GR 120, γουλιάλμος πραγματεύτης T 176 (1142), ἰωσὴφ πραγματευτής = ar. *yūs.f at-taǧǧār* ('il mercante') C 166*a* (1178); Νικολάου τοῦ πραγματευτοῦ GSJ 273 (1121). ‖ Gr. med. *id.* 'id.', gr. tardo (I-II sec.) 'agente di affari' D, L-S.

πραγματίτζιον s. n. 'modesta proprietà': πραγματίζην GSJ 102 (1138?). ‖ Da πρᾶγμα, -ατος + -ίτζιον.

πράγτειν: v. πράττω.

πραίτωρ s. m. 'pretore, governatore': gen. πραίτορος GR 452. Pl. dat. πραίτωρσιν Spata I 306 (1192) = πράκτωρσι C 439. ‖ Iscr. e gr. med. *id.*, titolo di funzionari e capi militari e civili, L-S suppl., D, L.

Πραιτωριᾶτον t. n.: εἰς τὸν ῞Αγιον Φαντῖνον τοῦ Πραιτωριάτου GK 52 (1139) = T 161; ἐν τῶ ποταμῶ τῶ λεγομένω πραιτοριάτω T 310 (1192). ‖ Cfr. *Pretoriate*, fiume ora scomparso (RC), da lat. * p r a e t ō r i ā t u m 'dominio di un pretore' DTOC (e Guillon, in GK 49, nota 1, con maggiori dettagli) e v. Πρετουριάτης.

πραιτώριον s. n. 'residenza del pretore, del governatore', 'palazzo del governo': πραιτόριον C 363 (1171), πρετόριον GR 250, πρετόρι T 83 (1098); gen. πραιτωρίου T 29 (1032?), C 329 (1173), ecc., πρετορίου R I 140 (1041); dat. πραιτωρίω Grégoire 102 (1129), πρετορίω T 241 (1175). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) *id.*, da lat. p r a e t ō r i u m L-S, L, D; v. Πρετόρια.

πρακματίας: v. πραγματεία.

πράκτειν: v. πράττω.

°**πρακτέον** s. n. 'cosa fatta': τῶν πρακτέων ἀντεπιμέτρησιν 'riconsiderazione delle azioni compiute' C 55 (1143-1145?). ‖ Gr. ant. 'cosa da farsi'.

πράκτορας s. m. 'esattore': ὁ πράκτορας C 433 (1183), πράκτωρας GSJ 242 (1222). ‖ Da gr. ant. πράκτωρ 'id.' (freq. anch'esso). Per un più esteso valore del termine si noti che ῎Αδαμ, estensore del doc. C 432-434, si qualifica come στρατηγός, ἐξουδιαστής e πράκτορας.

πράξαμεν: v. πιπράσκω.

πραξαπόστολος s. m.: ἀπέδωκα καὶ βιβλία ἑπτά, πραξαπόστολον καὶ βιβλίον ἕτερον... GSJ 177 (1165). ‖ Gr. med. *id.* «Liber Graecorum Ecclesiasticus Actus Apostolorum a S. Luca conscriptos continens» DCG.

πράξη s. f. 'vendita': περὶ τῆς πράξης CMG 145 (1334), τελήαν καὶ πληρεστάτην πρᾶξιν εἰς τὸν ῥηθεντα οἰκότοπον..., τὴν τηαύτην καθαρὰν καὶ πληρεστάτην πρᾶξιν C 380 (1221; cfr. πράξαμεν per ἐπράσαμεν ibid.), ἐκ τὸν πραξι τοῦ χωρίου CMG 132 (1334). ‖ Dal seg., per influsso di gr. ant. πρᾶξις 'azione'.

πράση s. f. 'vendita': nom. πρᾶσι GM 60 (1123), πράσυ T 550 (s. d.); gen. πράσης T 258 (1179), πρασις T 254 (1179); πράσην T 24 (1029). ‖ Cfr. ngr. dial. *id.* Andriotis, da gr. ant. πρᾶσις.

Πρασινάκης ep. m.: C 367 (1095); gen. πρασινάκη C 562 (1143), T 384 (1228), πρασινάκου ibid., πρασύνακου T 415 (1245). **b.** πρασυνάκος T 416 (1245). ‖ Da *πρασινάκιον, cfr. catanz. *presináči* 'acanto', *Presinaci* t. (CZ) LG, DTOC, o ipocor. di *Πράσινος (dal seg.), cfr. *Id.* (At.).

°**πράσινος** agg. 'verde': μαντιλλιων πράσινον T 376 (1226), κοττέλλαν πράσινον T 487 (1273). ‖ Cfr. bov. *prásino* 'verde' LG. **b.** κουττέλλαν πράσινην ειται βλεβειων T 435 (1267).

Πράστεια t. f. in agion.: τοῦ ἁγίου ἰωάννου τῆς πράστειας R II 61 (1154). **b.** τοπιον του επιλεγομένου πραστέού R I 148 (1044), τοῦ ἁγίου ἰωάννου τῶν πραστέων R II 21. ‖ Cfr. gr. med. περιοχὴ τοῦ Πραστοῦ Mikl-M. **c.** ες τον λλάκκὸν τοῦ ἐπιλεγομένου παστεινοῦ R I 147 (doc. cit.).

πράστης s. m. 'venditore': ὁ... πραστις T 192 (1148). ‖ Per πράτης.

πράτγειν: v. πράττω.

πρατήριος agg. 'riguardante una vendita': ὁ πρατήριος χάρτης e πρατηρίου χάρτου C 675 (1194), πρατήριον πούβλικον ἔγγραφον T 504 e 506 (1331); ἡ πρατήριοι χάρται GSJ 117 (1144); τῶν ἀγωρέον πρατιρίων χαρτίων T 390 (1229). ‖ Cfr. πρατήριον ActAth III 116 (1312), πρατήριον γράμμα ibid., πρατήριον ἔγγραφον ib. 102 (1295), ecc.

°**πράτης** s. m. 'venditore': ὁ πράτης C 370 (1176); τοῦ πράτου C 107 (1165), 91 (1217), T 260 (1179), ecc., του πρατή T 258 (1179), πράτη T 550 (s. d.). Pl. nom. πρᾶται GD 30 (1036), πράται T 543 (s. d.), πραταῖ T 495, 496, (1283), πρατες T 541 (s. d.), πράταις C 380 (1221); gen. πράτων ib. 379, T 425 (1257), ecc.; dat. πράτοις C 72 (1146). ‖ Forma rara in gr. ant. e tardo per πρατήρ L-S. **2. Πράτης** ep.: Νικόλαος νοτάριος κατὰ σίραν τοῦ Πράτου GSJ 68 (1102). ‖ Cfr. *Id.* (At.) e v. Καρδοπάτης.

πρατικός agg. 'riguardante una vendita': τὸν... χάρτην πρατικόν Cañellas 168 (1230), τὸ παρὸν πρατικὸν ἔγγραφον C 624 (1161). ‖ Gr. tardo (iscr., pap.) solo come s.: πρατική 'tassa sulle vendite', πρατικόν 'provvigione sulle vendite' L-S.

πράτρεα s. f. 'venditrice al dettaglio, merciaia': ἡ γραῖα πράτρεα = ar. *al-ʿaǧūz al-bayyāʿah* ('la vecchia merciaia') C 594*b* (1145?). ‖ Da gr. ant. πρατήρ 'venditore', cfr. πρατῆρες pl. T 485 (1272), con -εα per -ια. Cfr. ngr. dial. πράτρα, πλάτρα Andriotis.

°**πράττω** vb. tr. 'fare': inf. πράγτειν T 94 (1106), 204 (1155), 244 (1175), πράγτην T 130 (1126), 278 (1182), C 347 (1149) = GM 82, πράκτειν T 235 (1172), πράτγειν T 88 (1101).

πραύμα: v. πρᾶγμα.

πρεβελέγιον: v. πριβιλέγιον.

πρεβένδα s. f. 'prebenda': τῆς πρεβένδας C 93 (1236); εκρατει αὐτην (τὴν μονὴν)... ἧς πρεβενδαν Holtzmann 342 (1164). ‖ Da fr. ant. *prevende* 'id.' e *provenda* 'provvista di viveri' FEW IX 277-278. Cfr. lat. med. *praebendae* «cibi ac potus portiones diurnae, quae Monachis, Canonicis, aliisve quibusvis dantur ac praebentur» DCL, *prebenda Archidiaconatus* DN 53 (1145), *praebendarium de Kalataphime volumus prebende nomine obtinere* ib. 116-117 (1169).

Πρεβεντζᾶνος ep. m.: τοῦ ἀπεχομένου νικολάου τῇ ἐπὀνύμία τοῦ πρευεντζάνου T 279 (1182). || V. Προβεντζᾶνος.

Πρεβεντῖνος epit. m.: λέοντος τοῦ πρεβεντίνου C 56 (1143-1145?).

πρέβετε: v. πρέβιτε.

πρεβήτερος s. m. 'prete': πρεβητερος ευστάθιος T 96 (1110), πρεβητερος γριγοριος T 258 (1179), πρευητερος ιωαννης T 129 (1126). || Dall'acc. di lat. tardo p r e b y t e r REW (v. πρέβιτε), a sua volta da gr. πρεσβύτερος; cfr. bov. *previtero(se)* LG.

πρέβιον: v. βρέβιον.

πρέβιτε s. m. indecl. 'prete: του πρευιτε T 136 (1129); τὸν πρεύυτε C 416 (1125), κυρὸν πρέβετε C 482 (1156). || Da lat. tardo p r a e b y t e r (v. πρεβήτερος). Cfr. il merid. *prèvite* DEI; v. ἀρχιπρέβιτε.

πρεκωνάτωρας s. m. 'banditore': πρεκονάτωρας T 412 (1244). Pl. nom. πρεκονάτωρες ibid. || Da lat. *p r a e c ō n ā t o r, deverbale da p r a e c ō n o od - o r 'proclamare, annunziare'.

πρεκωνίζω vb. intr. 'essere banditore': ἵνὲ ('è') καὶ πρεκονΐζων T 412 (1244). || Cfr. lat. tardo e med. p r a e c o n i z a r e DCL, it. *preconiżżare*; dal seg. + -ίζω.

πρεκώνιν s. n. 'bando, proclama': ἔκροσεν πρεκόνην C 532 (1130-1140?). || Da lat. p r a e c ō n i u m. Cfr. gr. tardo πραίκων, da p r a e c o L-S, L. **b.** 'bando, (offerta di) vendita all'asta': ἔδωκε πρεκώνιν GM 163 (1264), οὔτε τη ηχασιν αυτῶ (τὸ ἀμπέλιον) δικαὶὅματι τοῦ πρεκονίου T 413 (1244).

πρεονία: v. πριονία.

πρεοῦρος s. m. 'priore': πρεουρος T 124 (1124). || V. πριούρης.

Πρεπερής pr. m.: πρεπερής βοργήσης C 483 (1156).

Πρέπης ep. m.: Θεόδωρος Πρέπης GR 362. || Cfr. *Id.* (At.), forma aferetica di Εὐπρέπης, -έπιος, da gr. ant. εὐπρεπής 'di bell'aspetto, avvenente'; it. *Euprèpio* DNI.

πρεπόσιτος s. m. 'preposto, abbate': μαύρος πρεπόσιτος, ὁ καὶ οἰκονόμος μονῆς τοῦ ἁγιοῦ υενεδίττου του μοῦντε κασσίνου T 10 (1000), βερνάρδος πρεπόσιτος τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου ἀποστολου πέτρου τοῦ βασιλικοῦ τῆς ἐν ταράντη T 103 (1116), ἰωαννης πρεπόσητος... T 186 (1145), προπόσιτος T 138 (1129); gen. πρεποσίτου T 178 (1143), πρεποσήτου T 186 cit.; acc. πρεπόσιτον T 144 (1131). || Cfr. gr. tardo (pap. IV sec.) e med. πραιπόσιτος, da lat. p r a e p ō s i t u s, titolo militare o civile, L-S, D, anche πρεπόσιτος L.

°**πρεσβεία** s. f. 'preghiera (di intercedere)': ἱκεσία καὶ πρέσβεια εἰς τὴν... θεοτόκον GMC 14 (1328); πρεσβείαν καὶ ικεσιαν CMG 18 (1328). Pl. πρεσβείαις ibid. **b.** 'intercessione': dat. τι πραΐσυὶα της αχραντου θεοτοκου T 81 (1097?), τη της θεὸμήτορος πρεσυεῖα καὶ του ἁγίου φιλίππου T 88 (1101). || Gr. tardo (IV sec.) 'id.' L, gr. ant. 'ambasceria'.

πρεσβευτερος: v. πρεσβύτερος.

πρεσβυτικός agg. 'che riguarda intercessione': πρεσυευτικὴν ἵκεσίαν πεποίηκεν πρός με T 368 (1214). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* 'di ambasciatore o ambasciata' L-S, gr. med. 'intercedente' L.

°**πρεσβυτέρα** s. f. 'moglie di un prete': η πρεσβῆτέρα T 560 (s. d.); acc. πρεσβυτέραν GD 46 (1042). || Gr. med. 'id.' L. **2. Πρεσβυτέρα** ep. f.: τῆς Πρεσβυτέρας Z 176 (1102), τῖς πρεσβητερας T 501 (1303), της πρεσυυτερας T 541 (s. d.). || Cfr. i cgg. (It. merid.) *Previtèra*, *Privitèra* DCC, da *πρεβυτέρα (v. πρεβήτερος).

Πρεσβυτεράνικος agg. 'appartenente ai Πρεσβυτερᾶνοι': τῶ Πρεσβυτεράνικον μέρος GSJ 40 (1054). || Forse lg. -ανικόν; dal seg.

Πρεσβυτερᾶνοι ep. m.: τῶν Πρεσβυτεράνων GSJ 39, 40, 41 (1054), 106 (1141).

Πρεσβυτέριον s. n. '(amministrazione o rendite della) parrocchia': λαμβάνει

καὶ εἰς ἄυξησιν τοῦ ἰδιαρίου ἀπὸ τοῦ πρεσβυτερίου τῶν 'Οργίλων ταρία ις' GR 411. || Gr. tardo (*N. T.*) *id.* 'consiglio dei sacerdoti', 'onore o privilegio di un sacerdote' L-S, D.

°**πρεσβύτερος** s. m. 'prete': GD 46 (1042), ecc. (freq.), πρεσυυτερος T 226 (1167), πρεσβιτερος T 241 (1174), περεσβύτερος T 558 (s. d.), περεσβήτερος GSJ 156 (1156), πρεσβευτερος R I 189 (1080); gen. πρεσβυτέρου C 405 (1109), T 183 (1145), ecc., πρεσβωτέρου R II 152 (s. d.). Pl. gen. πρεσβυτέρων C 405 cit. || Gr. tardo (*N. T.*) e med. 'sacerdote', gr. ant. 'anziano', dal compar. di πρέσβυς agg. V. ἀυαπρεσυυτερος s. v. ἀββᾶς, ἀρχιπρεσβύτερος, πρεβήτερος, πρέβιτε, πρωτοπρεσβύτερος.

πρεσσοῦρα s. f. 'spremitura': καθέκαστον ἔτος ἐν τῶ καιρῶ τοῦ τρύγου ἐξ ἑνὸς ἑκάστου κήπου πρεσσοῦρας τεσσαρα T 543 (s. d.). || Cfr. gr. med. πραισσόριον, da lat. med. *pressorium* 'palmento' DCG, DCL (*pressura* ib. con altri significati). Qui evidentemente il termine indica la quantità di uva che il palmento può contenere, un «carico» di palmento.

Πρεστεπαένος ep. m.: C 303 (1142). || Da fr. ant. *prest(r)e* 'prete' FEW IX 357 + Παένος. Cfr. *Rogerius Mazapreste* DN 254 (1193), *Corradus de Preste* CDBr II 42 (1314), *Iohannes Presta* Vendola 1528 e 5158 (1324), *Prestipino* (It. merid.), *Pristipino, Preste, -i, Lo Presti* DCC, DCS, DCSO.

Πρετόρια t. n. pl.: εἰς τὰ πρετόρια T 124 (1124). || V. πραιτώριον e cfr. il t. *Pretorium* CDVerg IX 270 (1192).

Πρετουριάτης t. m.: εἰς τὸ πρετοριάτην..., μέχρι τοῦ ποταμοῦ τοῦ πρετουριάτι..., ὁ πρετουριάτης T 557 (s. d.). || È lo stesso che Πραιτωριᾶτον.

Πρεφέτης ep. m.: τῶν παιδίων τοῦ Πρεφέτου GR 171. || Il secondo ε è di lettura incerta. Prob. si tratta di una var. di Προφήτης.

Πρήγγονες ep. o t. m. pl.: πλησίον χωραφίου τῶν πρήγγονων T 356 (1211). || Forma in -ωνες, per il cui singolare cfr. i cgg. Πρίγκάς, Πρίγκος (At.). A *Πριγκ-ᾶδες da un sing. *Πριγκᾶς, risalgono i tt. *Prengadi* e *Prigadi* (RC) DTOC. V. Πρίκονες.

Πρηγιοστζουλος ep. m.: κονστας υιος του πρηγιοστζουλου R II 91 (1173).

Πρῆτε t. m. indecl.: τὸ πυγάδιον τῶν φράσσων ὁ λέγεται τοῦ πρητέ T 109 (1117). || Forma sincopata di πρέβιτε; cfr. *Praetelei* gen. GSJ 71 (1105), 73 (1106), it. *prete* DEI.

Πρίαπος t. m.: τόπιον ὁ Πρίαπος GR 417. || *Id.* P-B; da lat. P r i ā p u s?

πριβιλέγιον s. n. 'privilegio': gen. πρεβελεγίου T 465 (1269), βριβιλεγίου DON 182 (1195) = R II 143; dat. πριβιλεγίω GSJ 259 (1264). Pl. πρεβελέγια CMG 121 (1334), προβελέγια CMG 100 (1332), βρεβελέγια Cannizzaro 181; gen. πριβιλεγίων C 441 (1217), προβελεγίων C 446 (1224), πρεβελεγίων C 442 (1217), 444 (1223); dat. βρεβελεγιοις T 473 (1270). || Gr. tardo *id.* e πριβιλήγιον, πριβιλίγιον, da lat. p r i v i l ē g i u m D; cfr. *brevilegium* T 1 (885?), con influsso di b r e v i s.

πρίγγιπος: v. πρίγκιπος.

πριγκιπάλιος agg. 'principale': pl. n. πριγκιπάλια Cannizzaro 182. || Gr. tardo (pap. II sec.) *id.*, da lat. p r i n c i p ā l i s, L-S suppl.

πρίγκιπας s. m. 'principe': πρίγκυπας C 312 (1144?). || Gr. med. *id.* (ne è attestato solo il pl. πριγκιπάδες) DCG, D, da πρίγκιψ. V. πρίγκιπος.

πριγκιπᾶτον s. n. 'principato': gen. πριγκιπάτου C 490 (1180), πρηγκηπάτου C 464 (1280?), πρινκηπατου T 431 (1266), πρηγκιπάτου C 677 (1238), πρηνκεπάτου C 90 (1217). || Gr. med. *id.*, da lat. p r i n c i p ā t u s, DCG, D.

πρίγκιπος s. n. 'principe': πρίγκιπος T 424 (1257), πρίγκηπος C 464 (1280?), πρίγγιπος Müller 16 (1359); gen. πρινκείπου C 458 (1257). || Da πρίγκιπας, attraverso la forma del genitivo in -ου; cfr. il cg. Πρίγκηπος (At.) accanto a Πρίγκηπας. **b. πρίγκιψ**: gen. πρίγκιπος R I 252 (1126), 257

(1126), T 504 (1331), πρΐγκιπο R I 246 (1124), προΐξ T 475 (1270). || Gr. med. πρίγκιψ D.

Πριζολετίτζης ep. m.: νικολαος πριζολετίτζης R I 194 (1086). || Prob. è forma corrotta; cfr. ὁ λαντίτζης ibid. e v. Λεοντίτζης.

Πρικαλλίδος ep. m.: ὁ πρικαλλιδος T 545 (s. d.). || Cfr. bov. *prikaḍḍíδa*, regg. *prikallída* 'specie di cicoria selvatica di sapore amaro, dente di leone' LG s. v. πικραλίς, NDDC, ngr. πικραλίδα 'lattuga amara, cicoria' D, B.

πρικέπτιον s. n. 'atto di donazione': πρίκέπτιον T 118 (1121). || Da lat. p r a e c e p t u m.

Πρίκονες ep. o t. m. pl.: ἀπὸ τοὺς Πρίκονας GR 514. || Forse variante denasalizzata di Πρήγγονες; o da *Πίκρωνες, pl. di Πικρός.

πριμικήριος s. m. 'primicerio (dignità sacerdotale)': gen. πριμικηρίου GR 15, κληρικοῦ καὶ πρϊμϊκηρίου GK 38 (1181), πρεσβυτέρου καὶ πριμικιρήου GO 88 (1053), ecc. || Gr. tardo e med. *id.*, da lat. p r i m i c e r i u s, L-S suppl., D, L. 2. **Πριμικήριος** ep.: Καλοκύρης e Λέων ὁ Πριμηκήριος Z 167 (1096) = λεων πριμηκεριος T 184 (1145), πρημικεριος e gen. προιμικηρίου T 384 (1228), πριμικηρίου GR 414, Πριμικιρίου GR 77, πριμηκυρίου R I 259 (1126). || Cfr. *Primicèrio, -èri* DCC, DCS, DCSO. b. **Πριμικίρης**: προάστειον καὶ ὅρος τοῦ πριμικίρι GR 120.

πρίντζης s. m. 'principe': πρῆντζης T 491 (1281), πρῖντζης T 497 (1290). || Da fr. *prince*, a sua volta da lat. p r i n c e p s. 2. **Πρίντζης** ep.: ροβερτος τοῦ πριντζδε R II 37 (1144). || Cfr. fr. *Prince* Dauzat.

πριόλος s. m. 'priore': R I 202 (1100), T 542 (s. d.); gen. πριόλου T 394 (1232), πριολω T 339 (1200), πριουλου T 221 (1165); acc. πριόλον T 316 (1193), πριολόν R I 202 cit. Pl. gen. πριούλων C 656 (1172?). || V. πριούλης.

πριόνη s. f. 'dorso di monte': η πριονι ολη T 546 (s. d.), εἰς τὸ ἄνω πριόνης ibid. b. **πριονία**: πριονία R I 135 (1007), T 34 (1034), GR 17, ecc., πριωνια T 112 (1118), η πριωνία πριωνία 'lungo il monte' T 105 (1116), πρεονία C 408 (1112); gen. πριονίας R II 44 (1145), πριωνίας GL 10 (fine X sec.), προνΐας T 269 (1181); acc. πριονίαν R I 135 cit., GSJ 185 (1166), πρεονίαν T 454 (1269). Pl. πριονίαι GSJ 40 (1054); acc. μετα ταῖς β' πριώνίαις T 112 (1118). | Da πρίων + -ία. 2. **Πριονία** t.: εἰς τὴν Πριωνήαν GD 24 (1031). || Cfr. *Preonia* Vendola 4185 (1325), *Pronía*, *Prunía*, ecc. DTOC.

πριούλης s. m. 'priore': C 512 (1117), πριύλης C 98 (1160-1200); gen. πριούλη C 512 cit.; acc. πριοῦλιν C 656 (1172?), 658 (1178), ecc. b. **πριούρης**: πρηόρης ὁ εστὶν ηγουμενος T 154 (1134); gen. πριόρε T 101 (1114?), 119 (1121), ecc.; acc. πριούρην GSJ 116 (1144), πριόριν C 13 (1134). c. **πριοῦρος**: acc. πριούρον T 196 (1154. || Da lat. p r i o r, - ō r i s; cfr. it. *prióre* DEI, sic. *priuri* e *priolo* Traina, *Priolo* cg. DCC e t. (SR). V. πρεοῦρος, πριόλος.

°**πρίων** s. m. 'dorso di monte': πρίων GSJ 125 (1151), T 556 (s. d.), πρίον GR 134, 257, T 555 (doc. cit.), ecc.; acc. ἧς τὸν πρίον GSJ 207 (1186). || Gr. tardo (*Settanta*) 'catena di monti a forma di sega', gr. ant. 'sega' L-S, D.

προαγοράζω vb. tr. 'comprare prima, in precedenza': aor. ptc. τὸν προάγωρασθεντα 'l'acquirente' T 292 (1187); ppf. perifr. τὰ ἡμίσια ἅπερ ὕπηρχε προαγοράσοντα ἡ ἁγία ἐκκλησία ἐκ πολλῶν χρόνων GSJ 181 (1166). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* 'comprare pagando in anticipo sulla consegna' L-S, D, L.

προαιρέτως avv. 'deliberatamente': πρωἐρέτως καὶ αὐτὸβοῦλως CMG 20 (1328). || Gr. tardo προαιρετῶς 'id.', da gr. ant. προαιρετός agg. L-S.

προάναρχος agg. 'senza inizio, eterno': τῆς προανάρχου καὶ παντοκρατορικῆς Τριάδος GSJ 65 (1102). || Gr. tardo (V sec.) e med. *id.* L, D.

προανατάσσω vb. tr. 'collocare prima': ὁ προανατεταγμένος ἔγωγε σέργιος 'il soprascritto...' T 529 (1219). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* 'anteporre, preferire' L-S, L.

προαναφέρω vb. tr. 'citare prima': ο προαναφερομενος βασιλειος T 27 (1032?), ἡμῆς οι πρῶἀνἀφερωμενοι T 7 (984). Gr. tardo (scol., pap. VI sec.) *id.* L-S, D, L.

προάντειον: GR 6. || Lg. προάστειον.

προάνω avv. 'sopra': Ἡμῖς οἱ προάνω ἐπιφερομένοι C 657 (1178). b. **προανωτέρω**: Ἡμεῖς οἱ προανοτέρω γεγραμμένοι GSJ 125 (1151), οἱ προανοτέρω γραφέντες GSJ 194 (1171). || Da προ- 'prima' + ἄνω, ἀνωτέρω '(più) sopra'.

°**προαπέρχομαι** 'precedere (nel tempo)': ὑπὲρ λύτρου καὶ αφεσαίως αμαρτιῶν ἡμῶν καὶ τὼν ἡμετερῶν γωναὶων καὶ συγγένὼν των προαπελθότων καὶ τῶν μελλοντων R I 186 (1080). || Gr. ant. 'andar via prima'.

προαποίχομαι vb. intr. 'morire prima': ptc. προἀπιχομένου T 99 (1114), προαποιχομένης T 526 (1203). || Gr. tardo e med. *id.* D.

προάρχω vb. tr. 'comandare, esercitare autorità su': πάντων τῶν ἐπινενοουμένων δουλευτῶν τε καὶ προαρχόντων τοὺς ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν C 384 (1117). || Gr. tardo (II-III sec.) e med. *id.* L-S, D, L.

°**προάστειον** s. n. 'podere suburbano': GR 5, 53, ecc. (freq.). || Gr. ant. 'spazio immediatamente dinanzi o intorno a una città, suburbio', gr. tardo e med. anche 'casa o tenuta nel suburbio' L-S, D; v. προάντειον.

προαύλιον s. n. 'spazio libero davanti a un edificio': προαυλίον τοῦ πραθέντος οσπιτίου T 491 (1281), προαύληον καὶ ῳδὸς γιτονική GM 180 (1306), ἀπὸ νότου ὁδὸς καὶ ἐξοδοέξοδος καὶ προαύλη C 376 (1196); ὁ οἶκος... αμα συν τοῦ ἐκεῖσε κυπυρίου καὶ προαὐλίου T 392 (1232), του προαυλίου τοῦ μύλου C 553 (1103); pl. gen. τὼν προαυληον T 81 (1097?), Schneider 270 (1140), πρὸαὐλιῶν T 293 (1187). || Gr. tardo (II sec., *N. T.*) e med. *id.* L-S, D. b. 'spiazzo davanti a un recinto per animali': τόπον... διὰ ληβάδην καὶ προαύλιον τῶν κτηνῶν C 308 (1142). || Cfr. ngr. dial. προαύλι 'id.' Andriotis.

προαφιερόω vb. tr. 'donare, offrire prima, in precedenza': ppf. perifr. ἧν πρῶἀφεἰἐρῶσασα T 8 (984). || Gr. med. *id.* L-S, D.

Προβάζσης ep. m.: βασὴλὴς προυαζσης T 205 (1155). || V. Προβάτζιος.

°**προβάλλω** vb. tr. 'preporre': impf. 3. ἐπροεβάλου με εἰς τὸν κλῆρον GO 89 (1053), 92 (1053?). Aor. ἐπροἔβλησε R I 240 (1121 o 1141?). || Gr. ant. 'mettere innanzi', 'proporre', gr. tardo (V sec.) 'preporre, porre a capo (di religiosi)' L. V. πρόβλημι.

Προβατέτζος ep. m.: πέτρου προβατέτζου C 27*b* (1145) = Πέτρου Προβατζίου Z 182.

Προβάτζιος ep. m.: Πέτρου Προβατζίου Z 182 (1145) = προβατέτζου C 27*b*. || Da lat. *P r o b a t i u s? Cfr. Προβάτιος P-B e v. Προβάζσης.

Προβατῖνοι t. m. pl.: ἐξέρχεται ἡ ὁδὸς ἐκ τοὺς προυατίνους T 298 (1188), εἰς τὴν βαθείαν προυατίνων ib. 300. || Originario eponimo, ipocor. da πρόβατον (v. il seg.); cfr. ngr. προβατίνα 'pecora' D, otr. *pr(o)atína* LG, bov. *provatína* 'id.' TNC.

Πρόβατος ep. m.: κονσταν προβατον T 254 (1179). || Da gr. ant. πρόβατον (generalmente pl.) 'pecora'; cfr. bov. *pròvato*, otr. *pròato* LG.

προβελέγια: v. πριβιλέγιον.

Προβεντζᾶνος ep. m.: ἡσναρδ προβεντζαν R I 223 (1114), Ἀντωνίου Προυβεντζάνου Müller 23 (1401); οἱ εἰ επονυμια προβενταζανοι R I 222 (doc. cit.). || Etn. dal seg.; cfr. *Provenzano* DCSO e v. Πρεβεντζᾶνος.

Προβέντζ(ι)α t. f.: πρωβέντζια T 439 (1267); gen. πρῶβέντζας T 475 (1270), προβετείας T 471 (1270). || V. Προβίντζ(ι)α.

Προβήμας ep. m.: Κωνσταντῖνος Προβήμας GSJ 224 (XII sec.).

Προβίγκια t. f.: gen. προυείνκειας T 501 (1303). ‖ Forma foneticamente ellenizzata del seg.

Προβίντζ(ι)α t. f.: προβήντζηας T 464 (1269), προβήντζης T 468 (1269), 478 (1271), προυίντζας T 486 (1273), Προυβίντζιας Müller 16 (1359), προβητήας C 464 (1280?). ‖ Da lat. P r o v i n c i a, ora *Provence* 'Provenza'; v. Προβέντζ(ι)α, Προβίγκια.

πρόβλημι vb. tr. 'preporre': πρόβλημοί σε ὡς φρονημώτατον GSJ 67 (1102). ‖ Da gr. ant. προβάλλω, forse per influsso di gr. tardo e med. πρόβλησις 'avanzamento, promozione'.

πρόβληψις s. f. 'udienza': τὴν πρόβληψιν ἐν τῶ θεοφυλάκτω παλατίω μεσσήνης μετὰ τῶν ἀρχόντων μου διαποιούμενος C 554 (1125). ‖ Cfr. gr. tardo (scol.) προβούλευσις 'deliberazione preliminare' L-S, o προέλευσις?

°**προγεννήτωρ** s. m. 'progenitore': pl. nom. προγεννητόρες C 438 (1192); gen. προγενητώρων C 316 (1157?).

°**προγίγνομαι** vb. intr. 'avvenire prima': pf. ptc. αὐτὸ τὸ (σιγίλλιον) προγεγονὲν παρ' ἡμῶν 'redatto precedentemente da noi' R I 274 (1132).

προγινώσκω vb. tr. 'prevedere': Θεοῦ... προγινώσκοντος τὰ ἐσόμενα Falkenhausen I 191 (1097). ‖ Gr. tardo *id.* da gr. ant. προγιγνώσκω.

°**πρόγονος** s. m. 'figliastro': Νικολάου προγονοῦ αὐτοῦ GR 168. ‖ Cfr. ngr. πρόγονος e προγονός 'id.' D.

°**προγράφω** vb. tr. 'scrivere prima, sopra': pass. aor. ind. προεγεγράφη CMG 28 (1328); ptc. f. προγραφούσης gen. GSJ 181 (1166), προγραφουσι dat. T 203 (1155). Pf. ptc. m. προγαιγραμένος GO 78 (1052?), R II 136 (1198), f. προσγραμμένη C 619 (1146), προγεγραμμένα R II 133 (1198), gen. m. προγεγραφαμενου R I 243 (1121), προγεγραμένης R II 100 (1174), pl. nom. προγεγραμένοι GSJ 146 (1155), T 117 (1121), ecc. ‖ Gr. ant. 'scrivere prima o in primo luogo', 'proclamare', gr. tardo (I-II sec.) 'scrivere in testa a una lista' L-S, D.

προγυμνασία s. f. 'preparazione, addestramento' Falkenhausen I 193 (1097). ‖ Gr. tardo (III-II sec. a. C.) *id.* 'esercitazione preliminare' L-S.

προδεσπόζω vb. tr. 'dominare prima': aor. ind. ἐπροδεσποσεν T 73 (1093). ‖ Scol. *id.* L.

προδιάδοχος s. m. 'predecessore': τῶν μακαρίω (lg. -ίων) ῥηγῶν προδιαδόχων C 443 (1223); τὰς (lg. τοὺς) ῥιθέντας ῥηγάδες προδιαδόχους ib. 444. ‖ Da προ- + διάδοχος.

προδιακρατέω vb. tr. 'possedere prima': τὸ πρόην επροδιεκρατει T 242 (1175). ‖ Da προ- + διακρατέω.

°**προδίδωμι** vb. tr. 'dare prima': aor. ind. ἐπροεδωκα T 129 (1126); pf. προδέδωκα GL 10 (fine X sec.).

Προδίσιμος ep. m.: τοῦ 'Αρκάδιο Προδίσιμο GR 453.

Προδότης epit. m.: 'Ο Προδότης GR 206; Θεοδορου του προδωτου Schneider 262 (1119). ‖ *Id.* P-B, da gr. ant. προδότης 'traditore'.

Πρόδρακος ep. m.: 'Αρκούδιος τοῦ Πρόδρακου Z 178 (1102).

προδωρέομαι vb. tr. 'donare prima': aor. ind. επροεδωρησάμην C 6 (1097). ‖ Gr. tardo (I sec.) e med. *id.* L-S, D.

°**προεδρεύω** vb. intr. 'presiedere, essere abate': οἱ μετα σᾶς μέλλοντας πρωὲδρεύην εἰς τῆν... μονῆν T 231 (1170); εἰς σὲ τὸν ἐν αὐτῆ προεδρέβοντα T 281 (1182). ‖ Gr. ant. 'presiedere', 'sedere in prima fila'.

°**προεδρία** s. f. 'comando': ὅτε καὶ τὴν προεδρίαν τοῦ γιάτου διεῖπε καὶ πάσης τῆς διαφερούσης αὐτῶ χώρας ἐστρατήγει C 516 (1133). ‖ Gr. ant. 'posto di prima fila', 'autorità'.

προέλευσις s. f. 'udienza': ἐν τῆ προέλεύσει τοῦ... ἡμῶν αὐθέντου κυροῦ μαλγερίου αλταβιλλα, τοῦ δικαιεῖν πλουσίους καὶ παίνειτας T 368 (1214). ‖ Gr. tardo e med. *id.* 'avanzata', 'sfilata' L-S, D, L; v. πρόβληψις.

προενίστημι vb. intr. 'essere presente': pf. ptc. τοῖς προενεστῶσι..., τοῖς

προενεστῶσι καὶ μέλλουσι Müller 13 (1359). ‖ Da προ- + gr. ant. ἐνίστημι 'porre in', pf. 'stare in'.

προεξάρχω vb. intr. 'essere a capo': τὸν ἐν αὐτῇ προεξάρχοντα C 289 (1096). ‖ Gr. tardo e med. *id.* 'id.', 'dare inizio per primo' L-S, D.

°**προέρχομαι** vb. tr. 'concordare, pattuire': προυῆλθον... ἵνα ὁ μαΐστωρ "Αγγελος... λάβη... ἀμπέλιον ἔν Müller 21 (1401). ‖ Gr. ant. 'andare avanti, procedere'.

προεστής s. m. 'priore, abate': μοναχὸς καὶ προεστὶς τῆς μονῆς C 372 (1176). **b.** **προεστός**: τὸν προεστόν GSJ 252 (1236), προαιστὸν GSJ 199 (1177), προἒστω T 233 (1171). Pl. ἡ προεστή GM 156 (1227-1250); gen. προεστῶν C 32 (1153), προεστõν GM 163 (1264); acc. προεστούς GSJ 227 (1214), T 360 (1213), ecc. ‖ Cfr. ngr. προεστός = προεστώς D.

προεστώς s. m. 'priore, abate': acc. πρωεστῶτα GSJ 136 (1154), προὲσθωτα T 291, 292 (1187), ecc. Pl. προεστῶτες GM 212 (1189); gen. προεστώτων GSJ 54 (1098). ‖ Gr. med. *id.* 'id.' D, dal ptc. pf. di προΐστημι.

προεύχομαι vb. intr. 'pregare a favore': πρὸεὐχομένους ὑπὲρ πάντων των χριστιανων T 88 (1101). ‖ Gr. med. (VII sec.) *id.* 'pregare anticipatamente' L.

°**προέχω** vb. tr. 'avere in precedenza': impf. 3. pl. ἐπροεῖχον C 471 (1123).

πρόην avv. 'precedentemente': επροστάξαμεν τῶ ριθεντι ιωαννη του έχειν και επικρατὴν το ριθεν αμπελιον ος το πρόην επροδιεκρατει T 242 (1175), προ ή T 111 (1118). ‖ V. προοῦ.

°**προθεσμία** s. f. 'predisposizione': σὴν προθεσμία πάσι καὶ ολοψυχω προθεσι T 314 (1192). ‖ Gr. ant. 'giorno prestabilito, tempo fissato'; cfr. ἤτησαν ἡμῖν προθεσμίαν 'ci chiesero una proroga' T 299 (1188). Qui sta certo per gr. ant. προθυμία 'zelo'; cfr. προθημία οὖν ἡμετέρα καὶ ὁλοψύχω προθέσει C 655 (1172?).

προθεωρητικῶς avv. 'giudiziosamente, saggiamente': υπᾶρχει ικονομιμένον προθεοριτικος ελευθερως T 408 (1243). ‖ Gr. tardo (IV-V sec.) e med. *id.* 'previggentemente' L, D.

προθυμέω vb. intr. 'essere volenteroso, pieno di zelo': πρό πάντων τῶν ἄλλων εἰς ταῦτα ἐπροθύμησα C 4 (1097). ‖ Gr. ant. e med. προθυμέομαι dep. L-S, D, L.

προῖκα: v. προίξ.

προικίζω vb. tr. 'dare in dote, dotare': inf. πρικοίζειν C 20 (1144). ‖ Gr. tardo (I sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

προικιμαῖος agg. 'dotale': τὸν... προικειμαῖον οἶκον C 76 (1169). Pl. προικήμαια GSJ 121 (1149), ἐν προικῖοις καὶ διὰ προικιμαῖα T 487 (1273). ‖ Gr. tardo (II-III sec.) *id.* 'gratuito', (pap. VI sec.) 'dotale' L-S, D.

προίκιον s. n. 'contratto dotale': προίκιον T 193 (1148), 216 (1164), ecc., προῖκειον T 436 (1267), προικειον T 493 (1283), προικείὂν T 377 (1226), προικίων T 487 (1273); pl. dat. προικίοις ibid. ‖ Cfr. otr. *ta pričía* 'dote, corredo', ngr. dial. τὰ προικιά LG s. v. προίξ, Kahane *Greek* I 413, III 12.

προίκιος agg. 'dotale': ἐκατέγραψα ἐκ τὸ πρικηον μαῖ συμβολαιον T 245 (1175). ‖ Tardo gr. *id.* 'gratuito' L-S; v. προικοσυμβόλαιον.

προικοδοτέω vb. tr. 'dare in dote': inf. πρικωδοτειν T 344 (1202), προικωδότειν GSJ 259 (1264). ‖ Gr. med. *id.* D.

προικοσυμβόλαιον s. n. 'contratto dotale': T 355 (1211), C 636 (1223), προικοσυμυόλαιον T 531 (1251), πρικοσυμβώλεον T 246 (1176), πρικοσυμβόλιον C 347 (1149) = GM 82. ‖ Da προίξ + gr. ant. συμβόλαιον 'contratto'.

προικοσύμφερον s. n. 'contratto dotale': καθὰ δηλοῖ τὸ προικοσύμφερον τῆς μητρος αυτῶν T 309 (1192). ‖ Da προίξ + gr. ant. συμφέρον 'accordo'.

Πρόϊμον t. n.: GR 424, Τὸ Πρόημον GR 243, 298; τοῦ Προῖμου GR 265. ‖ Da gr. ant. πρώϊμος 'precoce'; cfr. bov. *pròmo*, otr. *pròmio* 'precoce', 'primaticcio' LG.

°προίξ s. f. 'dote': εἰς προίκαν GSJ 265 (1093) = T 73, πρικαν T 314 (1192), 350 (1203), πρῆκαν GM 46 (1077), T 205 (1155), ecc. Pl. ἐν προίξ T 227 (1168), προιξὶ καταγράφειν GSJ 45 (1089), προιξὴ γράφειν C 119 (1164); ης πρῆξ T 339 (1200). ‖ V. ἀντίπροιξ, προιξιγράφω.

προῖξ: v. πρίγκιψ.

προιξιγράφω vb. tr. 'assegnare in dote, scrivere in atto dotale': inf. προιξιγράφειν C 98 (1160-1200), προιξγράφειν C 623 (1161), προιξειν-γράφειν C 354 (1201) = προιξὶ γράφειν GM 151. ‖ Da προιξί (v. προίξ) + γράφω.

προϊστάνω vb. intr. 'essere priore': ἡγουμενεύειν προεστάνειν GSJ 66 (1102). ‖ Da πρό + gr. tardo (pap. III sec. a. C.) ἱστάνω = ἵστημι L-S; cfr. προϊστάω L s. v. προΐστημι.

προΐστωρ s. m. 'priore, abate': acc. προίστορα e προειστορα Schneider 273 (1200), προΐστωρα T 91 (1106), GK 34 (1181). ‖ Da gr. ant. προΐστημι; cfr. προεστώς. Diverso da gr. tardo (Esichio) e med. προΐστωρ 'teste' L-S.

προκαθάρσιμος s. f. 'periodo di purificazione': νηστεύειν... τὴν προκαθάρσιμον τῆς Χριστοῦ γεννήσεως καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων Falkenhausen I 192 (1097). ‖ Gr. med. *id.* agg. D; cfr. προκαθάρσιμος ἑβδομάδα DCG.

προκαθεδρία s. f. 'consesso': εν ταύτη πᾶσι τῇ τάξει τῆς προκαθεδρείας T 114 (1121). ‖ Gr. tardo e med. *id.* = προεδρία, πρωτοκαθεδρία 'presidenza' L-S, D.

Προκλάριν t. n.: προάστειον Τὸ Προκλάριν GR 295-296. ‖ Da lat. P r o c u l u s Schulze + -ā r i u m?

προκοιμάομαι vb. intr. dep. 'premorire, morire prima': τῶν προκοιμηθέντων γονέων ἡμῶν T 6 (981). ‖ Gr. tardo (II sec.) *id.* 'id.' L-S.

Προκόπης pr. m.: τοῦ προκόπι C 27*b* (1145), προκόπου T 531 (s. d.) **b.** **Προκόπιος**: Προκόπιος Χαρτουλάρης GM 164 (1264). **2.** agion.: τοῦ ἁγίου μάρτυρος Προκοπίου GSJ 106 (1141), T 523 (1203), 525 (s. d.). ‖ Προκόπιος P-B, Moritz I 43, ἅγιος Προκόπιος Mikl-M. Cfr. it. *Procòpio* Tagliavini II 98-99, DNI.

προκοπιάω vb. intr. 'lavorare prima': ὑπερ πάντων τῶν προκοπιἀσάντων καὶ ἀφιἐροσάντων (τὸ χωράφιον) T 281 (1182). ‖ Iscr. *id.* L-S.

προκουρατούρης s. m.: gen. προκουρατούρη CMG 158 (1336); pl. nom. προκωρατοῦρει γενηκή GM 163 (1264), gen. προκωρατούρων ibid. ‖ Da **procuraturi*, forma regionale romanza di lat. p r ō c ū r ā t o r; v. il seg.

προκουράτωρ s. m. 'procuratore': T 433 (1266), C 459 (1269); gen. προκουράτωρος καὶ μουνδουάλδου C 465 (1280?); acc. πρωκουρατωρα T 398 (1233), προκουράτωρα καὶ μουνδουάλδον T 415 (1245), 531 (1251). Pl. gen. προκουρατορων T 480 (1271); acc. προκουράτωρας Cannizzaro 182. ‖ Gr. tardo (pap. II sec.) *id.*, da lat. p r ō c ū r ā t o r, L-S suppl., D.

προκουρατώριος agg. 'concernente una procura': μετὰ γραφῆς προκουρατωρίας C 441 (1217). ‖ Da lat. * p r ō c ū r ā t ō r i u s agg.; v. il prec.

προκουρεύω vb. tr. 'curare per conto di altri': ἵνα προκουρεύσῃ τὰ ρηθεντα ἀγαθά CMG 157 (1336). ‖ Da lat. med. p r o c u r a r e 'nomine alterius et ejus potestate agere', 'procuratoris officium gerere' DCL.

προκρατέω vb. tr. 'possedere prima': impf. 3. sg. ἐπροεκράτη C 404 (1109), pl. ἐπροεκράτουν C 290 (1096). ‖ Gr. tardo (II-III sec.) *id.* 'id.' L-S, 'prevalere' L; v. τεσπρό.

πρόκρημενα: εις σιοπὴν καὶ πρόκρημενα ρογερίου ράνου ακτορος T 414 (1244). ‖ Lg. πρόκριμα.

πρόκριμα s. n. 'pregiudizio, danno': εἰς πρόκρημα καὶ ὄγκον δυσφέρετον τῆς ἡμετέρας ψυχῆς CMG 51 (1329). ‖ Gr. tardo (*N. T.*, iscr., pap. II sec.) *id.* L-S, L; v. il prec.

προκωρατούρης: v. προκουρατούρης.

°προλαμβάνω vb. tr. 'prevenire, pre-

correre', aor. ptc. 'precedente': τοῦ προλαυότος καθήγουμένου T 46 (1050), τοῦ μακαριοτάτου προλαβοτος ανδρος μου R I 215 (1108); ἐν τῇ προλαβούσῃ επισκέψει CMG 127 (1334); η πρωλαυωτες T 60 (1063); ἐν ταῖς προλαβούσες ἐπισκέψαισιν CMG 94 (1330).

°προλέγω vb. tr. 'citare, menzionare prima': aor. ptc. pass. γουλιέλμος ὁ προλεχθῆς R II 60 (1154); τῆν προλεχθεῖσαν ἁγίαν εγκλησιαν..., το προδλεχθὲν χωράφιον R II 98 (1174), τῶ προλεγχθὲν χωράφιον C 368 (1095), τῶν προλεγοτων γεννητόρων R I 174 (1061), τὸν προρειτεντα προεσθωτα T 292 (1187). Pf. pass. ind. 3. προλέλεχθε CMG 28 (1328). ‖ Gr. ant. 'proclamare', 'preannunziare'.

προμάμμη s. f. 'bisavola, bisnonna': τῆς... προμάμμης T 113 (1121). ‖ Gr. tardo (III-II sec. a. C., iscr., gloss.) *id.* L-S, D; cfr. otr. *bronánna*, da incrocio con it merid. *nanna* 'nonna', LG.

προμνημονεύω vb. tr. 'menzionare prima': aor. ptc. pass. ὁ μακαριώτατος προμνημενευθεὶς κυρ ρωπέρτος R II 54 (1148), προμνημονευθέντι καθηγουμένω T 53 (1054?), τῶν προμνημονευθέντων ἐγγράφων R II 36 (1144). ‖ Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L-S, L, D.

προνΐας: v. πριονία.

°προνοέω vb. intr. 'provvedere': καγῶ ἐπροἐνοἐσάμην τοῦ ἔγγραφον ἐκθέσθαι ἐν ταύτα T 385 (1228). ‖ Anche gr. ant. προνοοῦμαι dep. **b.** **προνοιοῦμαι**: pres. ptc. εὕρωμεν σὲ... πολλὰς καινοτομείας καὶ ζημιας ὑποστάντα καὶ μέχρι θανάτου σεαυτὸν πρωνηούμενον T 9 (999?). ‖ Cfr. ngr. προνοιόνω B.

°προνομή s. f. 'saccheggio': δηαρπαγας τε καὶ προνομεσσης και λοπωδησηας R I 168 (1059). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) 'id.', gr. ant. 'foraggiamento' L-S, D. La forma potrebbe stare per *προνομεύσεις, da gr. tardo (II sec. a. C.) προνομεύω 'uscire a foraggiare', 'saccheggiare' L-S, D.

προνόμιον s. n. 'privilegio': προνόμιον = lat. *privilegium* Z 175, 179 (1102). Pl. προνόμια καὶ διατάγματα GSJ 205 (1186); τῶν προνομίων Grégoire 83 (1124), δικαιωμάτων καὶ προνομείων C 48 (1190), 671 (1186). ‖ Gr. tardo (V sec.) e med. *id.* L, L-S, D.

προξενητής s. m. 'sostenitore': εἰ μὲν ὁ μετὰ σοῦ προεδρεύειν βουλόμενος φίλος ἔσεσθαι τῆς μονῆς καὶ ὀφελίας προξενιτὴς... θελήσει C 323 (1172). ‖ Gr. tardo (V sec., iscr.) e med. *id.* 'mediatore' L-S, L, D.

πρόξιμος s. m. 'vicario, facente funzione': Ῥωμανὸς ὁ καὶ πρόξιμος ἡμῶν GT 18 (1002), κωνσταντινος προξημος οπαζηνος T 29 (1032). ‖ Gr. med. *id.* 'id.' D, (V sec.) 'primo segretario' L. **2.** **Πρόξιμος** ep.: νικητας πρόξιμος T 542 (s. d.); νικήτα τοῦ πρόξιμου e σατριάνος πρόξιμος T 214 (1161).

προονομάζω vb. tr. 'menzionare prima': pass. ptc. aor πρὸωνομασθείς T 490 (1277), f. gen. τῖς προωνωμαστῖς C 618 (1146), προονομασθέν C 450 (1225); pf. προονομασμένοι C 447 (1224). ‖ Gr. tardo *id.* L, D.

προορίζω vb. tr. 'prestabilire': aor. ἐπροορίσαμεν C 316 (1157?); pf. pass. 3. sg. προόριστε GSJ 65 (1102). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) e med. *id.* L-S, L, D.

προοῦ avv. 'precedentemente': ἡ πρωοῦ ἀφιέρωσης ἣν ἀφιερώσαμεν 'la precedente donazione che facemmo' T 231 (1170), ὥπερ ἐκράτησας ἐκ τους πρω ουμου (lg. προοῦ μου) 'che avesti dai miei predecessori' T 325 (1196). ‖ Da προ- + οὗ, gen. del pronome relativo? V. πρόην, προῦ e cfr. gr. ant. e med. προτοῦ 'id.' L-S, D, 'dapprima' SElia 211.

πρὸόυδοσον: το απερ καὶ υτον πρὸόυδοσον τουτον ὁ ἐμõς πατερ T 179 (1144). ‖ Lg. προοῦ δώσων = δώσας: 'che precedentemente gli aveva donato mio padre'.

προπάππους s. m. 'bisnonno, bisavolo': acc. προπάπουν C 334 (1185). ‖ Da προ + παπποῦς; cfr. cal. *propappú(a)* LG, Kahane *Greek* I 412.

προπιάνω vb. tr. 'prendere prima': aor. ind. ἐπρωποίασα C 367 (1095), προεπιάσαμεν GO 121 (1053?). ‖ Da προ- + πιάνω.

πρόπιος agg. 'proprio': τῆς ἐμῆς πρόπιας κουλτούρας..., τῶν ἐμῶν προπίων αληῶτον T 147 (1131), τὴν κουλτούραν τὴν ἐμὴν πρόπιαν,... τὴν ἐμὴν προπιαν κουλτούραν ib. 146; πρώπεια τοῦ μωναστηρίου καιφάλαια γʹ T 151 (1133?). ‖ Da lat. p r o p r i u s, con dileguo di - r - per dissimilazione, come in cal., sic. *pròpiu* NDDC, Traina.

προπόλεον s. n. 'sobborgo': τὰ προπόλεα SElia 1500, τῶν προπόλεων ib. 168. ‖ Gr. med. (*Suda*) προπόλεος, -ον 'che sta dinanzi a una città'; scol. τὰ προπόλεα = προάστεια L-S.

°**προπορεύομαι** vb. tr. 'precedere': impf. προεπορεύοντο ἡμᾶς C 447 (1224). ‖ Gr. ant. προπορεύω 'fare andare avanti', medio 'andare avanti'.

προπόσιτος: v. πρεπόσιτος.

προρειτεντα: v. προλέγω.

προσαφιερόω vb. tr. 'donare, dedicare': aor. ptc. πρὸσαφϊέροσαντες T 156 (1167?). ‖ Da πρός + ἀφιερόω.

προσγραμμένη: v. προγράφω.

προσεκτικῶς avv. 'prudentemente, con cautela': ἱκέτευσε... προσεκτηκώς C 438 (1192). ‖ Gr. tardo (I sec. a. C.) e med. *id.*, da gr. ant. προσεκτικός agg. 'attento' L-S, D. Ma molto prob. sta per προσευκτικῶς, da gr. tardo (III sec.) προσευκτικός agg. 'supplichevole' L-S.

προσἔλθες: v. προσέρχομαι.

προσενέγκω vb. tr. 'offrire': pres. ind. sg. 1. προσενεγκω T 272 (1181), pl. 1. προσἐνέγκωμεν T 256 (1179). ‖ Da πρός + ἐνέγκω.

προσένεξις s. f. 'donazione': acc. προσένεξιν R I 133 (1007), GO 64 (1051-1053?), προσένεξην GO 44 (1051), προσένεξιν e προσένεσσην GO 84 (1053), προσένεζιν T 38, 39 (1040). ‖ Gr. tardo (IV-V sec.) *id.* L.

προσενόω vb. tr. 'unire a': προσενοῦν καὶ συγκλεῖειν ταῦτα τῶ κήπω T 42 (1045). ‖ Gr. tardo (I sec.) e med. *id.* L-S, L, D.

προσεπικουρέω vb. tr. 'soccorrere': pres. inf. πρωςεποικουρῖν C 456 (1257). ‖ Da πρός + gr. ant. ἐπικουρέω 'aiutare, soccorrere'.

προσεπικυρόω vb. tr. 'confermare, convalidare': aor. πρόσεπεκύρωσέ μοι καὶ αὐτὸς... τὸ δηλωθεν πρωτοτυπόν μου σιγιλλιον T 28 (1032?). ‖ Cfr. ngr. *id.* D, da πρός + ἐπικυρόω.

°**προσέρχομαι** vb. intr. 'presentarsi': aor. ind. προσἔλθες R II 262 (1125).

προσευχή s. f. 'preghiera': προσφέρειν ἀεὶ προσευχὰς τῶ θεῶ C 69 (1143). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, L, D.

°**προσηγορία** s. f. 'eponimo, cognome': σὺν τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς προσηγορείας C 353 (1201). ‖ Gr. ant. 'denominazione, nome'. All'inizio del doc. si legge: σίγνον χειρὸς μαρίας γυναικὸς τοῦ τεθνεότι ἰωάννου τῆς ῥαπτήσσας.

°**προσήκω** vb. tr. 'spettare: impf. τὰ... πράγματα, ἅπερ αὐτὸν δηλῶν ἐπροσήκει T 295 (1188).

°**πρόσθεν** avv. 'prima, in precedenza': τὸ προστεν T 225 (1167).

προσθέτ(τ)ω vb. tr. 'aggiungere': pres. ind. πρὸσθέττωμεν CMG 80 (1330), προσθέτωμεν CMG 121 (1334). ‖ Cfr. ngr. προσθέτω 'id.', da gr. ant. προστίθημι, D.

°**προσκαλέω** vb. tr. 'far venire, invitare': aor. ἐπροσεκάλεσα C 471 (1123), προσκαλεσάμην R I 186 (1080).

προσκαρτερέω vb. intr. 'perseverare': ptc. προσκαρτερούντων C 13 (1134). ‖ Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

προσκεφαλάδιον s. n. 'guanciale': R I 154 (1049), προσκεφαλωδιον T 519 (1191). ‖ Gr. tardo (III sec.) e med. *id.*, dim. di προσκεφάλιον, L-S, D; cfr. bov. *porćilavádi* LG e riflessi del termine in Andriotis. È attestato anche l'ant. gr. προσκεφάλαιον, cfr. T 80 (1097), 511 (1112), ecc.

προσκέφαλον s. n. 'parte superiore (di un campo)': προςκέφαλον τῶν χωραφίων C 656 (1172?); pl. πρὸσκεφαλα τοῦ χωραφίου T 112 (1118). **b.** 'sorgente': ρίκτει προσκέφαλα τὸ αναρύακον τοῦ μάρκου T 105 (1116). ‖ Gr. tardo e med. *id.* 'guanciale' L-S, D; cfr. otr. *fraććòfalo*, *brašòfaḍḍo* 'guanciale o indumento che serve per guanciale' LG.

πρόσκεψις s. f. 'consultazione (?)': μετὰ καὶ προσκέψαιως τῶν ἡμετέρων ἰδίων καὶ κλοιρονόμων πεπράκαμεν τὸ ἡμέτερον χωράφιον C 655 (1172?). ‖ Da gr. ant. προσκοπέω 'guardare o esaminare attentamente', 'osservare bene', fut. προσκέψομαι.

προσκλαίω vb. intr. 'lagnarsi': ἤλθομεν μεσίνην, προσκλαίουσαι ('per lagnarci') κατὰ σοῦ τῶ... μεγάλῳ κριτῇ T 318 (1193). ‖ Gr. tardo (II-III sec.) *id.* 'piango per o a lungo', L-S; gr. med. medio 'lagnarsi' D.

°**προσκολλάω** vb. intr. 'attaccare': ptc. pass. προσκολλώμενα (ταῖς) καταστάσεσι Kölzer 18 (1195) = *institutionibus adherentes* ib. 16 (doc. bil.). ‖ Gr. ant. 'incollare, attaccare a', pass. 'aderire'.

°**προσκομίζω** vb. tr. 'portare a': ἐπροσεκόμησεν ἡμὶν κρῆσιν T 57 (1059?).

°**προσκρίνω** vb. tr. 'giudicare prima': aor. pass. ἐποσἐκρίθη T 113 (1121). ‖ Gr. ant. e tardo *id.* 'aggiudicare'. Sta per gr. ant. προκρίνω.

°**προσκρούω** vb. intr. 'incontrarsi con, andare a finire': προσκρούει εἰς τὸν τέρμοναν GSJ 106 (1141). **b.** tr. 'far violenza a, conculcare': ὥστης φανῆ προσκρούσοι τὴν ἁγίαν ἐγκλησίαν ἀπὸ τῆς τηαύτης ἀμφιερώσης GSJ l. c., ὅστις δὲ τόλμη βουλοιθῆ προςκροῦσαι τὸ ἐμον παρὸν σιγίλλιον C 394 (1101-1113?). ‖ Gr. ant. 'battere contro, urtare, scontrarsi con', 'avere uno scontro, urtarsi con'.

προσκυρόω vb. tr. 'dare in proprietà': εἰς τὴν μονὴν ταῦτα ἐπροσεκύρωσεν GT 27 (1023). ‖ Gr. tardo (Esichio, gloss.) e med. *id.* 'confermare' L-S, D, 'cedere' L.

προσόψιον s. n. 'pezzuola per coprire il volto': πρωσώψια τέσσαρα, ἓν αὐτῶν ἐκ μετάξου, καῖ τα τρεῖα κοῦκοῦλλαρικα T 436 (1267). ‖ Gloss. e gr. med. *id.* L-S, D = lat. *faciale* (v. φακιάριον).

°**προσπήγνυμι** vb. tr. 'imprimere': προσεπίξαμεν τοὺς τιμίους καὶ ζωοποιοὺς σταυρούς GD 24 (1031), 30 (1036). ‖ Gr. ant. e med. 'fissare, affiggere', gr. tardo (*N. T.*) anche 'crocifiggere' L-S, D, L.

προσράπτω vb. tr. 'ordire, tramare': πρόφασιν κατ' ἀυτῆς προσράπτοντες T 28 (1032?). ‖ Gr. tardo (I-II sec.) e med. 'cucire una cosa a un'altra', 'rattoppare' L-S, D.

°**προσρέω** vb. 'affluire': aor. ptc. pass. τω μερει του κραταιου και αγιου ημων υασιλεως προσρυεντων 'associatisi' T 18 (1019). ‖ Gr. ant. e med. 'scorrere verso, affluire', gr. tardo (I-II sec.) anche 'accorrere presso' L-S, D.

προσταγή s. f. 'ordine, comando': gen. προσταγῆς R II 13 (1134). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D.

°**πρόσταγμα** s. n. 'ordine, comando': πρόσταγμαν GM 145 (1195). ‖ Cfr. bov. *pròstamma* 'ordine', 'servizio', 'prestito' LG.

προστάγτω: v. προστάσσω.

προστακτικός agg. 'che dà mandato' e -ον s. n. 'mandato': γραμματα προστακτικὰ σειγιλλομένα διὰ τὸν σιγίλληον κηροῦ Φηλίππου..., διὰ τὴν ἄδιαν τοῦ ῥιθέντος προστακτικοῦ GM 163 (1264). ‖ Gr. tardo (I-II sec.) προστακτικός agg. 'di o per comandare', 'imperativo' L-S, D, L; v. προσταττικόν.

°**πρόσταξις** s. f. 'ordine, comando': gen. προσταξιως R II 122 (1193), προστάξε C 308 (1142). ‖ V. προστι.

°**προστάσσω, -άττω** vb. tr. 'ordinare, comandare': pres. ind. 1. sg. προστάγτω T 193 (1149), pl. προστάσωμεν R I 188 (1080); ptc. n. προστάσσονταν C 424 (1182). Impf. ἐπρόστασεν C 450 (1225). Aor. ind. sg. 1. ἐπρόσταξα T 73 (1093) = GSJ 264,

T 242 (1175), ἐπρόσταξα καὶ προστάσσω R I 210 (1102), ἐπροσέταξα GSJ 98 (1128), T 295 (1188), ecc., 3. ἐπροσέταξεν GSJ 93 (1128), C 130 (1151), ecc., επρωστεν T 319 (1194), pl. 1. ἐπροσετάξαμεν GSJ 272 (1121), T 354 (1206).

προσταττικόν s. n. 'ordinanza': καθώτι καὶ τὸ προσταττηκὸν ἐδίλη C 433 (1183). || V. προστακτικός.

προστεν: v. πρόσθεν.

προστι: γραφὲν... προστι τῆς κώρτης T 320 (1194). || Lg. προστάξει.

°**προστίθημι** vb. tr. 'aggiungere': aor. ind. sg. 1. ἐπρόσθησα GSJ 42 (1054), ἐπροσθεσα T 147 (1131), 3. ἐπρόσθησεν GMG 12 (1328), 58 (1329), ecc.

°**πρόστιμον** s. n. 'pena, multa': gen. προστίμου T 131 (1126), R II 126 (1195), ecc. || Gr. ant. e tardo *id.* L-S, D.

προστίνω vb. tr. 'offrire, proporre un prezzo': aor. ἐπρόστισεν ἧς αὐτὰ ταρία ἐννέα κοκκήα πέντε, ecc. GM 163 (1264); fut. inf. ἡ μὲν θέλει κανὴς προστίσιν τει πλέον ibid. || Da πρός + gr. ant. τίνω 'pagare'.

°**προστρέχω** vb. intr. 'accorrere, rifugiarsi': aor. ind. 1. sg. προσέδραμαν εἰς τὴν ἁγίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν GO 176 (s. d.).

προστρόφῆν: η δε καὶ τουτω ου διεγδικισωμεν, μάλλον καὶ προστρόφῆν ποιρασθωμεν T 346 (1202). || Lg. ἀποστροφὴν.

°**προσφέρω** vb. tr. 'presentare, offrire': pres. inf. προσφέρι T 276 (1181). Impf. sg. 1. προσήφερον C 397 (1105), 3. προσήφερεν GM 49 (1095), C 555 (1125), ἐπροσέφερεν T 73 (1093), ἐπροσήφερεν GD 44 (1042). Aor. inf. προσένεκκήν T 256-257 (1179). || V. προσενέγκω.

°**πρόσωπον** s. n. 'persona': τινὶ προσωπῶ CMG 38 (1328). || V. anche ἐκπρόσωπος.

°**προτάσσω** vb. tr. 'apporre prima': aor. ptc. m. προτάξον T 190 (1147), f. προτάσας C 364 (1171), προταξάσασα R II 133 (1198), pl. προτάσαντες C 353 (1201), 631 (1183), προτάξαντες f. GM 167 (1266), gen. sg. προστάξαντος T 213 (1161).

°**προτίθημι** vb. tr. 'porre prima': pf. ind. προτιθείκασι C 683 (1196-1200?).

°**προτίμησις** s. f. '(diritto di) prelazione': acc. προτήμισιν C 48 (1190); pl. gen. προτημήσεων GSJ 177 (1165). || Gr. ant. 'considerazione maggiore', 'preferenza', gr. tardo anche 'penalità, ammenda' L; ma cfr. δίκαιον προτιμήσεως ActAth V 102 (952), *pro parte protimissi* CDBa V 67 (1138), bov. *protímisi* 'diritto di preferenza', otr. *id.* 'prepotenza', 'arroganza' LG.

προῦ avv. 'precedentemente': οἱ προὺ ἐμοῦ ἐπίσκοποι 'i vescovi miei predecessori' C 313 (1144?), οἱ προὺ ἐμοῦ αὐθέντες 'i miei precedenti signori' C 424 (1182), προῦ (lg. οἱ προῦ) σοῦ του αγοράστοῦ 'i predecessori di te compratore' T 336 (1200). || Gr. med. *id.* D; v. προοῦ. **b.** prep. = πρό: προῦ ἀρίστου καὶ μετὰ τροφῆς CMG 19 (1328).

προυβαρούνοι: ὅσον ἐδέσποσαν οἱ προυβαρούνοι καὶ κύριοι C 307 (1142). || Lg. οἱ προῦ βαροῦνοι 'i precedenti baroni'.

Προυβεντζάνου: v. Προβεντζᾶνος.

Προυβίντζιας: v. Προβίντζ(ι)α.

προυῆλθον: v. προέρχομαι.

Προῦντος ep. m.: γουαρίνος υιος λέοντος προῦντος T 132 (1127). || Da lat. p r o m p t u s 'pronto'; cfr. *silva de Pruntu* Pratesi 62 (1169).

προϋπογράφω vb. tr. 'scrivere, segnare prima': τὸν... σταυρὸν ἀνωτέρως οἰκειοχείρως προυπογράψας C 683 (1178). || Gr. tardo (IV-III sec. a. C.) *id.* L-S.

προυχίζω vb. tr. 'essere padrone':]καὶ καρτερεὶν καὶ προυχήζειν εκύσε T 111 (1118). || Dal seg. + -ίζω.

προῦχος s. m. 'preposto, dirigente': θεὸφύλακτου καθήγοῦμενον καὶ προῦχον τῶν ἀδελφῶν καὶ πνευματικῶν ημῶν τέκνων T 46 (1050). || Gr. tardo *id.* L.

Προφανής ep. m.: τὸ σύνορον τοῦ Προφανοῦ GR 399. || Da gr. ant. προφανής agg. 'ben visibile', 'luminoso'.

°**προφέρω** vb. tr. 'offrire': inf. πρὸεφέρειν R I 224 (1120).

πρόφημι vb. tr. 'dire prima': impf. 1. sg. προέφη GO 184 (s. d.), pl. προέφημεν GK 36 (1181). || Gr. tardo (pap. VI sec.) e med. *id.* L-S, D, L.

Προφήτης epit. ed ep. m.: υονάκη τοῦ προφητου T 133 (1127), παπαλεοντος του προφιτου T 164 (1140), νοταρίου υασιλείου τῆ ἐπονυμία προφήτου T 252 (1179), του προφήτου T 547 (s. d.). || *Id.* P-B, Mikl-M, da gr. ant. προφήτης 'profeta, vate'; cfr. *Profiti* DCC, *Profita* (PA).

προχαράσσω vb. tr. 'imprimere prima, sopra': πρὸχαράξας τὸν τύπον τοῦ τιμίου σταυροῦ R II 56 (1154), οἱ ανώτερω τὸν τύπον τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ πρὸχαραξαντες R I 118 (1193). || Gr. tardo (III-II sec. a. C.) *id.* L-S, L.

προχειρίζω vb. tr. 'eleggere': pass. inf. pres. προχειρίζεσθαι GK 34 (1181), fut. προχήρησθαι GSJ 152 (1156). || Gr. ant. -ίζομαι 'id.'.

προχρεωστέω vb. tr. 'essere debitore di': impf. 1. sg. λαβὼν κἀγὼ Λέων ἀπὸ σοῦ τὸ ἐπροεχραιόστων ταρία η' GM 60 (1123). || Da πρό + χρεωστέω. Il contesto richiede προεχρεωστούμην 'ero creditore', trattandosi del denaro che Leone riceve per la vendita di certe vigne; cfr. ἀποχρεωστοῦμαι.

πρωγάμου: τὴν πρωγάμου δωρεάν T 356 (1211). || Lg. τὴν πρὸ γάμου δωρεάν.

πρωτεξάδελφος s. m. 'primo cugino, cugino germano': gen. πρωτεξαδέλφου T 515 (1167?). || Gr. med. (XIII-XIV sec.) *id.* L-S, D.

πρωτινός agg. 'primo': πρωτινοῦ αδελφοῦ 'fratello maggiore' T 105 (1116); εἰς τὴν πρὸτινὴν δρίν T 112 (1118), εις την πρωτηνὴ γηνή T 171 (1141). || Cfr. ngr. πρωτινός D, bov., otr. *protinó* 'id.' LG.

πρωτιστάνω vb. intr. 'essere priore': πρὸς τοὺς μέλλοντας πρωτιστάναι ἐν ταύτη τῆ ἁγία μονῆ C 32 (1153). || Da πρῶτος + ἱστάνω; cfr. προϊστάνω e gr. tardo (II sec.) e med. πρωτιστεύω 'essere il primo tra tutti' L-S, D.

πρῶτο avv. 'anzitutto': πρότο μέν T 55 (1058), 169 (1141). || Da πρῶτον; v. πρῶτος. **b.** τὸ πρότω 'precedentemente': C 371 (1176).

πρωτοβέστης s. m. 'tesoriere capo': Στεφανιτζιος προτοβεστις CDBa V 33 (1091). || Da πρῶτος + βέστης; cfr. *domini Stefanizzi protovesti* CDBa V 31 (1091).

πρωτοβεστιαρίτης s. m. 'guardarobiere capo': μοναχός καὶ τῆς μεγάλης μονῆς τοῦ σωτῆρος πρωτοβεστιαρίτης C 301 (1141). || Gr. med. *id.* DCG s. v. βεστιαρίτης.

πρωτοδιάκονος s. m. 'primo diacono, arcidiacono': τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος καὶ πρωτοδιακώνου στεφάνου T 198 e 200 (1154). || Gr. tardo e med. *id.* L, D; v. διάκονος.

***πρωτοϊούνης** s. m. 'giugno'. || Dalla quasi omonimia di Ἰούνιος e Ἰούλιος han tratto origine, in modo analogo a quel che si può costatare in altri dialetti neogreci, i succedanei bovesi *protojúni* 'giugno' e *storojúni* 'luglio', letteralmente 'primo giugno' e 'secondo giugno'; cfr. LG s. v. ἰούνιος, *δευτερο-ϊούνιος. Tali composti, non attestati nei documenti greci medievali, che ci dan solo i termini ufficiali, sono invece identificabili in documenti privati in lingua araba, nonostante la trascrizione infedele datane dall'editore. Infatti la fotografia dell'originale permette di emendare la forma *azzyūn* C 36, r. 7 (1154, a Palermo) in *b.rṭ.yūn* o *br.ṭ.yūn* (cioè *bruṭuyūn*), regolare riflesso fonetico di πρωτοϊούνης. Per 'luglio' v. *ὑστεροϊούνης.

πρωτοκαμβριλίγος s. m. 'primo camerlengo': τῶ ἀμηρᾶ παένω τῶ πρωτοκαμβριλίγω C 555 (1125). || V. καμβριλίγγος.

Πρωτοκάραβος ep. m.: Ιωαννης προτοκάραυος T 117 (1121); γαιοργιος του προτοκαραυου T 179 (1144), του σύνορου πρωτοκαραβου T 198 (1154), βονου πρωτοκαράβου T 322 (1194). || Da gr. med. πρωτοκάραβος 'gubernator navis' DCG s. v. κάραβος, D.

πρωτοκριτής s. m. ‘capo dei giudizi’: πρωτοκριτὴς ἁπάσης Καλαβρίτιδος χώρας GSJ 56 (1098). || Da gr. ant. κριτῆς ‘giudice’.

πρωτομανδάτωρ s. m. ‘capo dei corrieri’: πρωτομανδάτωρ ἐπὶ τõν Βασιλικῶν ἁρμαμέντων T 27 (1032?); Λέοντος ταβουλαρίου τοῦ ‘Αγίου Πέτρου καὶ θεοπίστου πρωτομανδάτωρος GR 475, κωνσταντός του πρωτομανδάτορος R I 236 (1121). || Gr. med. *id*. D.

πρωτομανδρίτης s. m. ‘archimandrita’: θεόδορος προτομανδρίτης της καλαυρας T 51 (1053). || Da πρῶτος + gr. med. μανδρίτης ‘monachus’ DCG s. v. μάνδρα.

πρωτομάρτυς s. m. ‘primo martire’: gen. πρωτομάρτυρος T 198 (1154) = GSJ 142. || Gr. tardo e med. *id*. D, L.

πρωτονοτάριος s. m. ‘protonotario, capo dei notai reali’: πρωτονοτάριος GSJ 40 (1054), 56 (1098), C 291 (1096), 302 (1142); gen. πρωτονοταρίου C 384 (1117). || Gr. med. *id*. L, D; cfr. *Protonotaro* cg. (It. merid.) e t. (ME) LG.

Πρωτοντῖνος ep. m.: ἰωάννου τοῦ πρωτοντίνου T 504 (1331).

*πρωτονωβελεσσιμᾶτον: v. ἀνωβελεσσιμάτου.

πρωτονωβελίσσιμος s. m. ‘primo dei νωβελίσσιμοι’: πρωτονωβελίσσιμος C 472 (1123), πρωτονοβελήσσιμος GSJ 56 (1098); gen. πρωτονωβελισίμου GSJ 207 (1186), προτονομβελλησιμοῦ T 172 (1141), προτονvοβελλισιμοῦ T 547 (s. d.); acc. πρωτονοβελίσσιμον C 58 (1079?). Pl. gen. προτονοβελισσίμων ibid. || Gr. medio *id*., alto titolo onorifico, da πρῶτος + νωβελίσσιμος, da lat. n ō b i l i s s i m u s, L; cfr. lat. med. *protonobilissimus* DCG, DCL.

πρωτοπαπᾶς s. m. ‘arciprete’ (comunemente seguito da pr.): πρωτοπαπᾶς GO 55 (1052), T 90 (1101), ecc., προτο παππας R II 42 (1144), προτοπαπας Pratesi 282 (1219); gen. πρωτοπαπᾶ T 8 (984), GSJ 40 (1054), ecc., πρωτοπάπα C 73 (1146), πρωτοππαπα Schneider 262 (1119), πορτοπαπᾶ GSJ 91 (1128); acc. πρωτοπάπαν Sola 537 (1068). || Iscr. e gr. med. *id*. D, L; cfr. regg. *protopapa* ‘arciprete’, catanz. *id*. ‘parroco’ LG. Spesso πρωτο- è graficamente ridotto ad ἀ-: cfr. απαπ R I 165 (1056), α/ παπα R I 170 (1059), 219 (1108), ἅππ R I 148 (1044), ecc.

πρωτόπλαστος agg. ‘plasmato per primo’: ἀπὸ τῆς τοῦ πρῶτὸπλάστου ἀδὰμ παρακοῆς R I 138 (1041). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id*. L-S, L, D. **b.** s. m.. ‘colui che fu plasmato per primo, Adamo’: διὰ τὴν τοῦ πρώτοπλάστου ἀποφάγησιν T 333 (1198), ὁ προτόπλαστος καὶ γενάρχης ἡμῶν CMG 7 (s. d.).

πρωτοπρεσβύτερος s. m. ‘arciprete’: προτωπρεσβύτερος Pratesi 438 (1265). || Iscr. e gr. tardo *id*. L-S, D, L.

πρῶτος avv. ‘anzitutto’: πρωτος εστω αναθεμα T 72 (1092). || Lg. πρώτως, con -ως dagli avverbi di modo? V. πρῶτο.

πρωτοσέβαστος s. m. ‘titolo di alto dignitario bizantino’: τοῦ ἀπηχωμένου γουλλιέλμου γραντεμανὴλ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ T 108 (1117). || Gr. med. *id*. DCG, D. È notevole il riferimento dell’epiteto a un grande feudatario normanno.

πρωτοσπαθάριος s. m. ‘titolo di alto dignitario bizantino’: πρωτοσπαθάριος T 28 (1032?), GR 162, ecc., προτοσπαθάριος το χρισο τρικλινό CDBa IV 92 (1071), προτοσπαθάριος ὕπατος καὶ γεγονός τουρμαρχα CDBa V 33 (1091); gen. πρωτοσπαθαρίου GT 19 (1002), GO 130 (1054), ecc., προτοσπαθαρίου ἐπὶ τοῦ χρυσο τρικλίνου καὶ κοιτωνος κριτοῦ τοῦ βίλου τοῦ ἱπποδρόμου CDBa IV 45 (1032). Pl. gen. πρωτοσπαθαρίων GSJ 45 (1089). || Iscr. e gr. med. *id* ‘id.’ D, ‘capo della guardia del corpo imperiale’ L.

πρωτοσύγκελλος s. m. ‘protosincello (dignità ecclesiastica)’: ἐπίσκοπος... καὶ πρωτοσύγκελλος T 69 (1091), ἱερεὺς καὶ πρωτοσύγκελλος e ἱερέως καὶ πρωτοσυγκέλλου T 512 (1112). || Gr. tardo e med. *id*. D; v. σύγκελλος.

πρωτότυπον s. n. ‘originale (di un documento)’: ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου μεταγράψας R I 156 (1049). || Gr. tardo (II sec.) *id*. ‘archetipo, originale’ L-S. **b. πρωτότυπος** agg. ‘originale’: τὸ... πρωτοτυπόν μου σιγιλλιον T 28 (1032?). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id*. L-S, D, L. Avv. **πρωτοτύπως** ‘in originale’: οἱ καὶ πρωτοτύπως τὰ σίγνα καὶ τὰς ὀνομασίας προτάξαντες C 681 (1196-1200?). || Cfr. ἡ ἄνωθεν πρωτοτύπως προτάξασα οἰκειοχείρως ActAth XII 104 (1358).

πρωτοφαμιλιάριος s. m. ‘primo familiare, primo cortigiano’: τοῦ... ἀρχιεπισκόπου πόλεως πανόρμου κυρίου γαλτερίου τοῦ πρωτοφαμιλιαρίου C 80 (1172). || V. φαμιλιάριος. Il termine, ἀφαμιλ nel mscr. (v. ἀ-), fu traslitterato in latino come un cognome *Aphamilius*, indi storpiato in *Ophamilius* (Pirri 103; *Offamilio* in seguito), perché venne riportato a un presunto originario cg. inglese *Of the Mill* (‘Del Mulino’); cfr. B. Rocco in «Beni Culturali e Ambientali di Sicilia» II, 3-4 (1981), pp. 181-182. Nessun eponimo accompagna il nome dell’arcivescovo Gualtiero negli altri documenti che lo menzionano: C 48 (1190), 39 (1180, in ar.), 224 (1182, in lat.).

πρωτοψάλτης s. m. ‘primo cantore’: πρωτοψάλτης C 301 (1141), *id*. e πρωτοψαλτου T 372 (1219), πρώτοψάλτου CMG 51 (1328). || Gr. med. *id*. D; cfr. *Peregrinus prothopsalti* Pratesi 320 (1224) e *prothospaltus* ib. 318.

πρωτωκαμπέρι: ἐπετάξαμεν τῶ πρωτωκαμπέρι καὶ φαμελλιαρίω ἡμῶν τῶ ἐπὶ τοῦ σεκρέτου τῶν ἀποκοπῶν Kehr 438 (1168). || Lg. πρωτοκαμπεραρίω e v. καμεράριος.

°πταῖσμα: v. ἔπταισμα.

°**πτελέα** s. f. ‘olmo’: τὴν πτέλαν C 368 (1095). || Cfr. bov. *aθelía* ‘specie di olmo nano’ LG. V. πελέας. **2. Πτελέα** t.: χωρίον ‘Η Πτελέα GR 374; ὁ ρύαξ τῆς πτελαίας C 684 (1178); εἰς Πτελέαν GR 314. || Cfr. *Altelía*, *Artalía* (RC), *Telía* (CZ) DTOC, *Altolìa*, *Ortoleva* (ME) EG I 32, 66; gr. med. την τοποθεσιαν [τῆς] Πτελαιας ActAth V 95 (941), χωρίον Πτελέας ActAth VI 58 (1095).

πτελερᾶς s. m. ‘olmeto (?)’: ἕως τοῦ μεγάλου πτελερά C 429 (1182); εἰς τὸν ἄνω πτελεράν C 386 (1091?). || V. il prec.

Πτελισᾶνος etn. m.: Νικόλαος ὁ Πτελίσανος GR 376. || Da Πτελέα.

Πτεροῦσα t. f.: τῆς Πτεροῦσας GSJ 81 (XII-XIII sec.); τὴν Πτερούσαν ib. 83 (1127). || Da *πτέρα ‘felce’ (v. il seg.) + -οῦσα.

Πτερύας t. m.: Χωράφιον ‘Ο Πτερύας GR 505. || Lg. Πτερίας, da *πτέρη o *πτέρα, forma metaplastica di gr. ant. πτερίς, -ίδος o πτέρις, -εως ‘felce’, + -ίας[3]; cfr. bov. *stèra*, *θtèra*, ngr. φτέρη, φτέρα ‘id.’ LG. V. il prec.

πτηχιαν: εκ τὴν πτηχιαν του αυτου μοναστηρίου εδεξαμεν τιμὴν μέρος τι [...] κριθαρίου κε/ και ος ταρια γ/ T 111 (1118). || Lg. πτωχίαν, da gr. ant. πτωχεία ‘miseria’.

°**πτῶσις** s. f. ‘faccenda’: ταῦτα ἡμεῖς ἴδωτες καὶ τὴν πτῶσιν κατανοήσαντες T 121 (1122). || Gr. ant. ‘il cadere’.

°πτωχεία; v. πτηχιαν.

Πτωχομούνδα pr. f.: τὴ ἴδία μου τη πτωχομουνδα θυγατρι T 307 (1192). || Prob. da un nome germ. in **-munda*, cfr. Förstemann 1133.

πτωχοτροφία s. f. ‘(luogo di) assistenza ai poveri’: πτωχοτροφῖαι καὶ ξένων ὑποδοχαί GSJ 227 (1214). || Gr. tardo (IV sec.) *id*. L, D.

°**πυκτεύω** vb. intr. ‘sforzarsi’: ὑπέμεινα εἰς τὸν τοιοῦτον τόπον πολλὰ πυκτεύσας τοῦ εἰς ἐμφάνειαν τὸ ἀφανῆ ἔργον χωρῆσαι C 396 (1105). || Gr. ant. ‘praticare il pugilato’; gr. tardo (VI sec.) anche ‘sforzarsi’ L.

Πυληλής ep. m.: γέροντα λέον πυληλήν T 412 (1244). || V. Πελελῆς.

πυράζεται: v. ἐπηρεάζω.

πυργάδα: τὰ τοῦ αλαιώνος χωράφια εἰς τανῦν ογγιαι β/ ὁμοίως εἰσὴν πυργάδα τῶν ιβ/ CMG 98 (1332).

Πυργάριν t. n.: τὸ πυργάριν CMG 34 (1328). || Da *πυργάριον, dim. di gr. ant. πύργος 'torre'.

Πυργέλλιν t. n.: εἰς τοπον ἐπιλεγώμενον πυργἔλλην T 364 (1213). || Dim. di ant. gr. πύργος 'torre'; v. il seg.

Πύργης ep. m.: Βασίλειος Πύργης GSJ 217 (1198), ὅρος τοῦ Πύργου τὸ ὀνομαζόμενον Δάρια GR 528. || Da gr. ant. πύργος 'torre'; cfr. *Id.* (At.).

Πυρήας t. m.: εἰς τὸν Πυρήαν GR 505. || V. Πύρριας.

Πυρίζειν t. n.: ἐκ τοῦ βοΐκου εἰς τὸ πυρίζειν C 116 (1136?) = T 156, Νικόλαος τοῦ Περίζη Schneider 261 (1119). || Cfr. *via pirizii et Biccari* DN 29 (1136), *ad viam ducentem de perizio ad Biccarum* ib. 30 (1036), *a perisio* C 195 (1182) = ar. *b.risū* ib. 230, r. 19, ecc., *casale Pirizi* RatDecSic 1597 (1366). Ora *Prìzzi* (PA).

Πύριτον t. n.: εἰς τὸ Πιριτόν GSJ 248 (1223), Προάστειον ὃ καλῖται Τὸ Πύριτον GR 192. || Da lat. p i r ē t u m 'pereto'; cfr. *Perito, Pirito* STC 3161, DTOC.

Πυρίχος epit. m.: θεοδωρος... ὁ πυρίχος T 92 (1106). || Da gr. ant. (Teocrito) πύρριχος = πυρρός L-S; cfr. il cg. *Piricò* DCC.

πυροστάτης s. m. 'treppiede': acc. πυροστάτην T 487 (1273), πυροστάτην σηδηροῦν Falkenhausen II 450 (1209). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

Πυρουκιᾶνος ep. m.: Θεοδώρου Πυρουκιάνου GR 181.

Πύρρα ep. f.: Λέων ὁ γαμβρὸς τῆς Πύρρας Z 168 (1096) = πυρροῦ T 184 (1145). || V. Πυρρός, Ἐλπήρρι.

Πύρριας ep. m.: ὁ Πύρριας Z 180 (1102) = T 185 (1145). || Cfr. gr. ant. Πυρρίας, nome di schiavo dai capelli rossi, gr. tardo (Esichio) πυρρίας 'specie di serpente di colore rosso' L-S (v. Πυρήας), ma anche bov. *pírria, píria* 'pettirosso' LG e i cgg. *Pìria,*. *Pìrria, -o* DCC.

Πυρρογένης ep. m.: πλησιον χωραφιον πυρρογενι T 392 (1232). || Da gr. tardo (III sec. a. C.) πυρρογένειος agg. 'che ha la barba rossa' L-S.

Πυρρός ep. m.: λέων γαμβρὸς πυρροῦ T 184 (1145) = τῆς Πύρρας Z 168. || Πυρρός Moritz I 16, da gr. ant. πυρρός agg. 'rossiccio', 'dai capelli rossi'.

Πυστιττες ep. m.: ῥωγέριος πυστιττες R II 36 (1144).

πωγίμι: λέων τῆς πωγίμι τοῦ φηλήππου μαΐστρου βασιλείου C 463 (1279) = τι επωνιμια Spata I 356. || Lg. gr. ant. τῇ ἐπωνυμία.

°**πωλέω** vb. tr. 'vendere': pres. ind. sg. 1. πουλῶ T 111 (1118), πουλω T 502 (1303), πουλό T 172 (1141), 3. πουλεῖ GM 46 (1077), pl. 1. πουλῶμεν T 311 (1192), πούλομἕν T 164 (1140); inf. πουλεῖν T 13 (1005), C 119 (1164), ecc., πουλῆν GD 24 (1031); ptc. πουλῶν GM 46 (1077), 104 (1169), πουλῶνταν T 111 (1118), πολόντα T 258 (1179), ecc., gen. πολοντος T 95 (1110), pl. nom. πουλοῦντες GD 30 (1036), πουλωντες T 311 (1192), πολόντες T 165 (1141). Aor. ind. sg. 1. επουλεισα T 192 (1148), 3. εποῦλησε T 172 (1141), ἐπώλησιν R II 149 (s. d.), ecc. || Cfr. bov. *puláo*, otr. *pulò*, aor. bov. *epúlia*, otr. *epúlisa* LG, gr. med. πουλεῖν DCG.

Πώλλα t. f.: πέτρου τῆς πώλλας T 151 (1133?), ρωπερτος δε λα πωλλα T 274 (1181), ιωαννου τῆς πὸλλας T 340 (1200). || Cfr. it. *pólla* 'vena d'acqua', deverbale da *pollare*, lat. tardo p u l l ā r e 'scaturire', DEI, *Iohannes de Polle* T 96 (1112), *casale de Polla* (Sic.) DN 113 (1169), *Polla* TCI 42 A 1 (PZ).

πωμάριος agg. 'coltivato a frutteto': τὸ πομάριον τόπιον GR 261 (πωμάριον nell'indice). || Da lat. p ō m ā r i u s 'da frutta'; v. Πομάρι.

πωρευγεστε: v. πορεύομαι.

πωτε: v. οἰκότοπος.

Ρ

῾Ραᾶς ep. m.: νικόλαος υἱὸς ῥᾶας C 661 (1185), τὸ χοράφιον τοῦ ῥαά C 682 (1196-1200?).

῾Ραβαῖνα t. f.: πρὸς σὲ τὸν δοναδδὰ τὸν τῆς ῥαβαίνας C 374 (1176). || Da *Ravenna*, città della Romagna.

῾Ραβαινίσια t. n. pl.: εἰς Τὰ ῾Ραβαινίσια GR 404, 480. || V. ᾿Αραβενίσια.

῾Ραβαρέλλον t. n.: ὅρος Τὸ ῾Ραβαρέλλον GR 507. || Cfr. il t. *Ravo* (CS) DTOC.

῾Ραβέλλας ep. m.: ὁ ῥαβέλλας e τὸν ῥαβέλλαν καὶ μαΐστορα τõν μαλφηνõν C 632 (1183), ῾Ραβέλλου μαΐστορος τῶς μαγείρων GM 116 (1188), πέτρου ῥαβέλλου C 377 (1206). || Cfr. fr. *Rabel* (deverbale da *rabelir* 'riparare', in zona occitanica der. da *raba* 'rapa') Dauzat, f. *Rabelle* ib. suppl.; *Ravellus magister amalfitanorum messane* C 330 (1173), *Nicolaus de Ravello milite* MénM 149 (1226) e il t. *Ravello* (SA).

῾Ραβελχάσι t. indecl.: χωράφιον ῥαβελχάσι C 677 (1238). || Da ar. r a b ' 'podere, campo' Pellegrini 320-321 + a l - ?; cfr. ar. ḥ i s ī 'pozzo scavato in un terreno sabbioso', 'suolo duro ricoperto di sabbia' Kazimirski I 429*b*.

῾Ραβιᾶνον t. n.: τὸ βουνὶν τοῦ ῥαβιάνου T 19 (1019). || Da lat. R a v i u s Schulze + - ā n u m.

῾Ραβιοῦσος ep. m.: τοῦ ῾Ραβιούσου GSJ 90 (1128), κοστα ραβιοσου T 150 (1132), νικόλαος τοῦ ραβιόσου T 291 (1186). || Da lat. r a b i ō s u s 'rabbioso, collerico'; cfr. *Nicolaus Rabiosus* CDBr I 68 (1205).

῾Ραβουσιούνης ep. m.: τοῦ κῦρ ῾Ραβουσιούνη GSJ 242 (1222). || Cfr. fr. *Ravaisson* (da *rave* 'rapa'), o *Ravoux, Ravousset*, forma merid. di *Raoul* (v. ῾Ραοῦλ), Dauzat.

ῥαγδαίως avv. 'fortemente': ῥαγδαίως πρέπον CMG 23 (1328) e ἀστοχεῖ ραγδαίος ib. 26. || Gr. tardo (III sec. d. C.?) e med. *id.* 'furiosamente, violentemente', da gr. ant. ῥαγδαῖος, L-S, D.

῾Ράγελα t. n. pl.: στὰ ῾Ράγελα GR 93, εἰς τὰ ῾Ράγελα ib. 94.

῾Ραγῖτον t. n.: τὴν βαθύαν τοῦ ῾Ραγίτου MénC 323 (1076). || Da lat. * r ā i ē t u m; cfr. cal. *raja* 'rosa di macchia', 'salsapariglia', 'smilace' (voce identica a *raja* 'razza, pesce cartilaginoso', da lat. r ā i a) NDDC, sic. *raja* 'pianta spinosa, smilace' Traina, *Raia* t. (CS) DTOC; *Raìto* t. (SA), *Raìti* cg. DCC, DCSO. V. ῾Ραΐυτο.

῾Ραγκάτης ep. m.: τοῦ ἀμπέλου ῥαγκάτη C 335 (1185), ὁ ἄμπελων τοῦ ῥαγκάτη ib. 336. || Cfr. *Rancati* (CS) DCC.

῾Ραγοῦσα t. f.: εἰς τὴν χώραν ῥαγούσας C 362-363 (1171), ...ῥαγούσης ib. 363. || Ora *Ragusa*, da ῾Ρογοί, per il tramite della forma ar. (Edrisi) R a ġ ū ṣ BAS I 103, Pellegrini 461, 472. Cfr. l'etn. ar. *ar-r.ġūṣī* = ἐρρογόση C 569*b* (1145), *ar-r.ġūsī* = ὁ ῥογούσης C 285*b* (1183), in cui le forme greche mantengono l' -o- originario. V. i segg.

῾Ραγουσαῖος etn.: ἡ γυνὴ καλὴ ῥαγουσέα C 364 (1171). || Da Ραγοῦσα + -αῖος.

῾Ραγούσια t. f.: καλῆς ῥαγουσίας e καλὴ τῆς ῥαγουσίας C 362 (1171). || V. ῾Ραγούσα.

῾Ράδαμνον t. n.: ἀπὸ τὸ ἀκανθοτὸν τὸ ἐπονομαζόμενον ῾Ράδαμνον GR 150 = ἀπὸ τὸ ἀκάνθιν τὸ ἐπονομαζόμενον ῥάμνος T 556 (s. d.). || Da gr. tardo (*Settanta*) ῥάδαμνος = ὀρόδαμνος 'ramo' L-S, D, 'virgulto' L. Ma v. ῥάμνος.

῾Ραδική t. f.: εἰς Ραδική GR 287. || V. il seg.

῾Ραδικῖνα t. f.: εἰς ῾Ραδικήναν GO 184 (s. d.), εἰς ῾Ραδικίνα GR 508. || Da lat. tardo r ā d ī c ī n a 'radice' REW; cfr. *Radicina* Vendola 3870 (1325), 3915 (1310), ora *Radicena* (RC) DTOC.

῾Ράδιλας ep. m.: τοῦ ῾Ράδιλα GSJ 76 (1114), 80 (1125). || Cfr. gr. med. Θειοτοκίου τοῦ ῾Ραδήλου ActAth VIII 229 (1321).

῾Ραδιλάτικον t. n.: εἰς τὸ ῾Ραδιλάτικον GSJ 102 (1138?). || Dal prec. + -άτικον.

῾Ραδοῦλφος pr. m.: ραδοῦλφος e προς σέ ραδόλφον μαίστορα τῶν ἐριμητῶν T 146 (1131). || Nome di area longobarda o francone. Cfr. ant. ted. *Radulf, Redulf*, da germ. * R a d i - v u l f a -, Förstemann 1219; *Radolfus* CDCv I 20

(837), *Raidolfu* ib. 37 (848), *Radulfus* DN 62 (1147), Pratesi 129 (1198), *Radulfus Alamannus* CDBa XXI 401 (1227), *Radulphus* DN 14 (1115), forse anche *Ridulfus* TabMalf 144 (1263) e i cgg. *Ridolfi*, *-o*, DCC, DCSO, se non sono varianti di it. *Rodòlfi*, da germ. *Hroth-wulfa-, DCI.

ʽΡάευσης ep. m.: Πέτρου τοῦ ʽΡάευσι GSJ 274 (1121).

ῥαηνοῦ: v. ʽΡανός.

ʽΡάϊε t. f. indecl.: ῥάϊ = ar. *rāyah* C 147 (1178), ῥάϊε = ar. *id.* C 270 (1183). ‖ Da ar. rāyah ʻbandiera, stendardoʼ Wehr; cfr. ar. *id.* C 234, rr. 6, 10 = lat. *rayam* ib. 196, 197 (1182), ar. *rāyā* ib. 231, r. 11 = lat. *raya* ib. 195, (Edrisi) *Rāyah* BAS I 87, ora *Raja* TCI 49 F 6 (PA).

ʽΡαϊμοῦνδος pr. m.: ῥαϊμούνδου δεποῦμα C 486 (1168), ʽΡαιμούνδου τοῦ Βαυκίου Müller 22 (1401). **b.** ep.: ἀνδρέας ῥαϊμούνδου C 434 (1193). ‖ Cfr. fr. *Raymond*, *Ramond*, da germ. *Ragin-mund-, Dauzat s. v. *Raimbaud*; it. *Raimondo* Tagliavini II 29-30, DNI, *Raymundus* DN 97 (1167), 153 (1172) e i cgg. *Ramundo* DCC, DCS, DSCL, *Ramunno*, *Romunno* DCSO. V. ʽΡαμόνδα, ʽΡαμοῦνδος.

ʽΡαϊνάλδος pr. m.: ῥαϊνάλδος T 287 (1184), ῥαηνάλδος e ῥανάλδος C 414 (1122), ῥανάλδος C 415 (1122?), GSJ 200 (1177), ecc., ῥανάλδως T 288 (1184), ʽΡενάλδος GM 112 (1178) = C 351, R II 123 (1193); gen. ῥαϊνάλδου R I 258 (1126), C 658 (1178), ecc., ῥενάλδου C 95 (1239), 354 (1201), ʽΡαεινάλδου GM 46 (1077), ῥηνάλδου C 361 (1155), ρενάδου T 494 (1283); acc. ῥανάλδον C 357 (1099?). ‖ Cfr. fr. *Raynaud*, *Renaud*, da germ. *Ragin-wald-, Dauzat; it. *Rainaldo*, *Rinaldo* Tagliavini II 268-269, anche *Renaldo* DNI s. v. *Rinaldo*, *Rainaldus* CDCv II 265 (989; prenormanno, da influsso francico), DN 14 (1115), Pratesi 206 (1205), ecc., *Raynaldus* DN 56 (1145), Pratesi 158 (1200), *Renaldus* DN 57 (1145), Pratesi 84 (1188), ecc., *Rinaldus* DN 95 (1166), e i cgg. *Ranaldi*, *-o*, *Rinaldi*, *-o* DCC, DSCL, anche *Rinàudo* DCS, DCSO. V. Φιλρενάλδος.

ʽΡαϊνέρης pr. m.: εἰς σὲ σέρη ῥαϊνέρην T 95 (1110). ‖ Cfr. fr. *Régnier*, *Reinier*, *Renier*, da germ. *Ragin-hari-, Dauzat; it. *Raniero*, *-eri* Tagliavini I 449, anche *Rain(i)èro* DNI, *Rainerius* Pratesi 308 (1222), *Raynerius* Pratesi 37 (1141), De Citella I 20 (1286), ecc., e i cgg. *Raineri*, *Ran(i)eri* DCC, DCS, DCSO. V. ʽΡανέρης.

ʽΡαΐυτο ep. m.: ρογεριος ραΐυτο T 334 (1198). ‖ Gen. di un etn. *ʽΡαγίτης da *Raia*, o del t. ʽΡαγῖτον.

ʽΡάκας ep. m.: νικόλαον ῥάκαν C 416 (1125?). ‖ Lg. ʽΡακᾶς, da gr. ant. ῥάκος ʻcencio, straccioʼ + -ᾶς[1]. Cfr. Ρακάς (At.) e v. ʽΡακίας.

ῥακενδύτης s. m. ʻvestito di stracci, straccioneʼ: μοναχὸς καὶ ρακενδύτης Minuto 183 (sec. XIV); ἡρομωνάχο Νήφονος ευτέλου και ρακενδίτη ib. 73 (sec. XIII?), Διονυσίου εὐτελοῦς καὶ ἀκαταστάτου ῥακινδίου Müller 16 (1359). ‖ Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

ʽΡακίας ep. m.: ιωαννου ρακια T 437 (1267). ‖ Da gr. ant. ῥάκος ʻcencio, straccioʼ + -ίας[1]; v. ʽΡάκας.

ʽΡακιδικοῦσον t. n.: GR 507. ‖ ʽΡαδικοῦσον nell'indice, da lat. rādix, -īcis ʻradiceʼ + -οῦσον.

ῥακινδίου: v. ῥακενδύτης.

ʽΡάκλης pr. m.: ὁ ἀδελφὸς τοῦ ῥάκλη e μαιμούν πρόγονος ῥάκλη = ar. *raqlī* C 146*a* (1178). ‖ Forma arabizzata di ʽΗράκλης.

°**ῥάκος** s. n. ʻdistintivo di stoffaʼ: ἐφόρεσαν οἱ χριστιανοὶ τὰ ράκι ἐν πανόρμω CSS 105. ‖ Gr. ant. ʻcencio, straccioʼ. Si trattava di un contrassegno di appartenenza alla fede cristiana (in arabo ġiyār ʻbendaʼ, cfr. SMS 619, nota 1), imposto dai Musulmani, quale poi dovettero portarlo gli Ebrei sotto il dominio cristiano. V. ἐμπάλλωμα.

ʽΡαμέττα pr. f.: μαρίας θυγατρὸς ἰορδάνου καὶ ῥαμέττης T 523 (1203), 524 (s. d.). ‖ Cfr. fr. *Ramette*, ipocor. f. di *Ram* (ʻramoʼ), Dauzat, forse con riferimento al ramoscello di palma pasquale, *Rametta* cg. DCS. Ma in Sicilia lo stesso cognome (DCSO) risale più prob. al toponimo (v. ʽΡιμάτα).

ʽΡάμνας t. m.: τὸ χωραφιον τὸ λεγομενον τοῦ ράμνα T 120 (1122). ‖ Lg. ʽΡαμνᾶς, da ῥάμνος + -ᾶς[3].

°**ῥάμνος** s. m. ʻprunoʼ, nome di vari arbusti spinosi, e t.: ἀπὸ τὸ ἀκάνθιν τὸ ἐπονομαζόμενον ῥάμνος T 556 (s. d.) = ʽΡάδαμνον GR 150; pl. ἐγγὺς τῶν ῥάμνων R II 151 (s. d.). ‖ Cfr. gr. med. τὰ δίκαια ʽΡάμνου t. ActAth V 235 (1081).

ʽΡαμόνδα pr. f.: gen. ʽΡαμόνδας GM 121 (1189). ‖ Dal m. ʽΡαμοῦνδος.

ʽΡάμος t. m.: εἰς τὴν πηγὴν τὴν λεγομένην ῥάμος C 315 (1144?). ‖ Da lat. ramus; cfr. *ad fontem qui dicitur Ramos* Brühl 168 (1143), *ad fontem Rami* ib. 145 (1143), *Ramusa* TCI 49 E 6.

ʽΡαμοῦνδος pr. m.: GM 180 (1306), ʽΡαμόνδος GM 90 (1152); gen. ραμουνδου Di Matteo 464 (1338). **b.** ep.: πέτρου ραμουνδου T 256 (1179). ‖ V. ʽΡαϊμοῦνδος.

ʽΡαμφρές pr. m.: gen. ῥαμφρέ C 519 (1134). ‖ Cfr. fr. *Rainfrey*, da germ. *Ragin-frid-, Dauzat; *Ranfredus* Pratesi 42 (1145), DN 72 (1154-1166), CDBa VII 73 (1176), *Ramfredus*, *Ramfridus* ib. XXI 305 (1184). V. ʽΡαφρές.

ῥανάλδος: v. ʽΡαϊνάλδος.

ʽΡανδάκης ep. m.: ʽΡωγερίου ʽΡανδάκου Sola 535 (1068). ‖ Dal seg. o da ʽΡενδάκης, con influsso arabo per -ε- > -α-. Cfr. *Rogerius Randazius* Vendola 4728 (1324) e i cgg. *Randazzo* e *Rendace* (anche tt.) DCC, *Randazzo* DCS, DCSO (dal seg.?), i tt. *Randace* e *Randáconi* (+ -ωνες) DTOC.

ʽΡανδάκιον t. n.: C 559, 560 (1143). ‖ Cfr. ar. (Edrisi) *R.ndāğ* BAS I 116, *Randacium* DN 5 (1092), ora *Randazzo* (CT), prob. da ʽΡενδάκης.

ʽΡάνδε t. f.: τῶν μαχαλλὲτ ῥάνδες = ar. *randah* C 273 (1183). ‖ Cfr. ar. *id.* C 203, r. 3, ecc. (1182) = lat. *rande* ib. 180, ecc., ar. *rand* ib. 228, r. 16 = lat. *rande* ib. 193. V. ʽΡένδα 1.

ʽΡανέρης pr. m.: gen. ρανερι T 177 (1143), ράνερι R II 33 (1144), ῥανερος ib. 36. **b.** ep. πετρου ρανερου T 125 (1125) = R I 267. ‖ V. ʽΡαϊνέρης.

ʽΡανός pr. m.: ρανος τῆς ρόγκας e ραηνοῦ τῆς ρώγκας R II 56 (1154), ρανοῦ T 257 (1179), μαμφὲς υἱὸς ῥάνου C 302 (1142); ῥανὸν κονταράτον T 240 (1174), 257 (1179). ‖ Nome certo già longobardo, reintrodotto dai Normanni. Cfr. fr. ant. *Ranon* Flutre, *Raino* (X sec.) DSCL s. vv. *Rainò*, *Rainone*, ted. ant. *Rainus*, *Ragino*, *Raino*, da germ. *Ragan-, Förstemann 1221-1222; *Raynonus* CDVerg I 350 (1092), *Rainone* abl. ib. III 395 (1151), *Rainonem* ib. X 32 (1193), *Raynonem* CDBa XXI 305 (1184), *Raynonis* gen. Pratesi 107 (1196), *Raynus* CDBa XXI 118 (1086), ecc., *vinee que fuit raynonis kerram* C 201 (1182) = ar. *raynūn karrān* ib. 242, r. 3, e i cgg. *Rainone* (CZ) DCC, *Id.* e *Rainò*, *Ranù* DCS, *Rainò* DCSO. **2.** t.: ἐν τῶ τῆς διακρατείας τῆς... χώρας Κοριλιάνα εἰς τόπον λεγόμενον ʽΡανόν Müller 13 (1359). ‖ Cfr. anche in Sicilia (PA) *Rainò* TCI 50 F 5, in Campania *Rainone* ib. 36 D 1.

ʽΡαντακιώτης ep. m.: χωραφίου τοῦ ραντακιῶτου T 342 (1202). ‖ Etn. da ʽΡανδάκιον.

ʽΡάος pr. m.: ῥάος ποτζοῦν e ῥάος δισαλτζές C 551 (1102), ῥάος βορριέρης C 414 (1122), ῥάος T 112 (1118), ecc. (freq.), ῥάος e ραός T 124 (1124), ραος δε νορρέ T 110 (1117); gen. ῥάου μαλακορούνα C 348 (1149) = ʽΡαοῦλ GM 83, ῥάου χανζήρ C 55 (1125), ecc., ραου T 134 (1127), ραού T 124 cit.; acc. ῥάον πανέβην C 357 (1099?), ʽΡάον Γαλκουλίνον GSJ 115 (1144). ‖ Forma metaplastica di ʽΡάων (v. le coppie Δρόγος e Δρόγων, Οὗρσος e Οὕρσων). Cfr. *Raus* CDVerg II 47 (1104), *Rau* CDBa V 144 (1135), *Ray* gen. CDBa XXI 153 (1105), *de Rao* CDVerg I 350 (1092), ecc., e i cgg. *Rào*, *Rago* (It. merid.) DCC, DCSO, anche *Raco*, *De Raco* DCC, *Rabo* DCS, DSCL. V. il seg. e Φηλραοῦ.

ʽΡαοῦλ pr. m. indecl.: nom. ῥαοῦλ C 481 (1148), GSJ 207 (1186); gen. ʽΡαοῦλ

Μαλακουροῦνα GM 83 (1149) = ῥάου C 348; acc. ῥαοῦλ R I 254 (1126), C 481 (1148). || Da fr. ant. *Raoul, Raol* Flutre, fr. *Raoul*, a sua volta da germ. *Radwulf-, Dauzat. Cfr. *Raul* Pratesi 21 (1100), DN 119 (1170), anche gr. med. 'Ραοῦλ Mikl-M. Un priore del monastero di S. Maria della Sambucina è chiamato indifferentemente *Raulus* Pratesi 159 (1200), 165 (1201), *Rao, -onis* ib. 167 (1202) e *Radulfus* ib. 161 (1201); cfr. «Medioevo Romanzo» I (1974), 443-444 e v. Ραδοῦλφος, 'Ράος, 'Ράων. Non sussiste pertanto il rapporto, sostenuto nel DCC, del cg. *Rào* e del med. *Raon-* con fr. *Raon, Rahon*, originari toponimi che risalgono, insieme con *Radon, Raddon*, a *Radon-, caso dipendente del pr. germ. *Rado, Ratdo*, Dauzat e Dauzat-Rostaing, Förstemann 1206. **b.** ep.: γουληέλμου ῥαοῦλ C 347 (1149). V. Φηλραοῦ.

'Ραπανο- t.: (χωρίον) 'Ραπάνου GM 173, 175 (1304). || Cfr. gr. tardo (II sec. a. C.) ῥαπάνιον, dim. di gr. ant. ῥάφανος 'cavolo' L-S, otr. *rapáni* 'ravanello' LG s. v. ῥαφάνιον; *Rapano* TCI 51 C 6 (ME), *Rapaná* (RC, CZ; da -ᾶς³) DTOC. V. 'Ριπνοῦσε.

'Ραπᾶρον t. n.: τοῦ ἁγίου αγγελου ραπάρου R II 12 (1134), νήφωνος ἡγουμένου τότε ῥαπάρεως R II 32 (1144). || Da lat. *rāpārium (rāpum 'rapa')? Cfr. *Raparo* (Monte) TCI 42 C 4 (PZ).

'Ράπας ep. m.: βασιλειος ράπας T 559 (s. d.). || Cfr. *Rapi* (CZ) DCC, *Rappa* (PA), Ράπης, Ράππας (At.).

'Ράπενα pr. f.: ϊ ραπενα T 560 (s. d.). || Dal prec. + -αινα.

'Ραπηκέλλης ep. m.: πέτρου υιου χρυσοιωαννου ραπηκελλου T 228 (1168). || Ipocor. di 'Ράπας.

'Ράπτης ep. m.: ῥάπτης C 654 (1173), 'Ράπτεις GO 134 (1054); gen. 'Ράπτη GM 131 (1194), T 487 (1273), ράυτι T 373 (1223), ῥάπτου C 119 (1164), T 502 (1303), ecc.; acc. ραύτην T 415 (1245). || Da gr. tardo (I sec., pap., gloss.) e med. ῥάπτης 'sarto' L-S, D. Cfr. ὁ ῥάπτης = ar. *al-ḫayyāṭ* ('il sarto') C 155*b*, 173*b*, ecc. (1178); *Peregrinus Rapti* Vendola 3316 (1325) e il cg. *Paparatti* da παπᾶς 'Ράπτης, DCC.

'Ράπτησσα ep. f.: τῆς 'Ράπτησσας GM 149 e 151 (1201) = ῥαπτήσσας e ῥαπτήσας C 353, 354. || Da ῥάπτης + -ισσα. Cfr. invece gr. med. υἱὸς Μιχαὴλ τοῦ τῆς 'Ραπταίνης ActAth VI 69 (ca. 1300).

'Ραπτικέλλης ep. m.: 'Ιωάννης 'Ραπτοκέλλης GR 185; τοῦ 'Ραπτικέλλη GSJ 181 (1166). || Ipocor. di 'Ράπτης.

'Ρασγαδέν t. indecl.: τρία χωρία τὰ λεγόμενα βουργινήσεν ῥαχαλιὼβ καὶ ῥασγαδέν C 17 (1141), 24 (1144). || Da ar. ra's 'cima' Wehr + ?; cfr. ar. ġadānī 'specie di fico' Dozy II 202*b*.

'Ρασελοῦππε ep. m.: ἔπιν ῥασελούππε = ar. *ra's al-lubbah* C 268*b* (1183). || Da ra's 'testa' + lubbah 'lupa' (v. Λοῦππε).

'Ράσκλα t. f.: ὑπὸ τὴν διακράτησιν τοῦ ἁγίου ἀγγέλου τῆς ῥασκλας T 36 (1039), εἰς τὴν διάκρατησιν τοῦ ἁγίου ἀγγέλου τοῦ ὑπὸ τὴν ράσκλαν T 30 (1033). || Prob. da *rascla, forma volg. di lat. *rasula; cfr. lat. *rasclare 'raschiare, grattare' REW, lat. med. *rasa* con vari significati, tra cui 'fossa, canale', DCL, cal. *rásula* 'scompartimento di terreno, aiuola' NDDC.

'Ραστζινέν t. indecl.: μέχρι τῆς χαίτης τῆς λεγομένης ῥαστζινὲν ἐραχιπεὶτ C 305 (1142). || Da ar. ra's 'cima' Wehr + ǧinān, pl. di ǧannah 'giardino' ib. (nel pl. anche 'vigne' Pellegrini 296), seguito da ar-raḥ(a)bāt, pl. di raḥ(a)bah 'granaio pubblico' (v. ῥάχαπ): 'cima delle vigne dei granai pubblici'.

'Ράστης ep. m.: νικηφορος ράστης T 559 (s. d.). || Lg. 'Ράπτης? Ma cfr. Ράστης (At.).

'Ραυδᾶς ep. m.: νικολάου ραυδᾶ T 207 (1159), ραύδου T 513 (1134). || Da *ῥαβδᾶς, per ῥαβδοφόρος, ῥαβδοῦχος 'littore; mazziere, usciere; birro' STC 3370; formato da ῥάβδος 'basto-

ne' + -ᾶς¹. Cfr. *iuxta puteum Rabda* Pratesi 161 (1201), *Ravidà* ep. EG I 74, DCSO, Μιχαὴλ τὸν 'Ραβδᾶ ActAth III 49 (1016), Ραβδᾶς (At.).

'Ραϋνάρδος pr. m.: 'Ραϋνάρδου τοῦ Κλίμπκαμ Z 179 (1102). || Cfr. fr. *Rainard, Renard*, da germ. *Raginhard-, Dauzat; it. *Rainardo* Tagliavini II 83, DNI. V. 'Ρενάρδος.

ραύτην: v. 'Ράπτης.

'Ραφαὴλ ep. m. indecl.: gen. νικόλαος ῥαφαὴλ καὶ βασίλειος ἀγουστήνου C 433 (1183). || Gr. tard. (*Settanta*) *Id.*, da ebr. Rephā'ēl, Tagliavini I 361-362, DNI s. v. *Raffaèle*. Cfr. *Rafaelis* gen. CDVerg V 229 (1166), *Rafaelem* ib. 226, *Perellus Rafaelis* Vendola 3653 (1310), gr. med. 'Ραφαὴλ Mikl-M, ActAth XII 64 (1070) e i cgg. *Rafeli* DCC, *Raffaele* ib., DCS.

'Ραφρές ep. m.: Λέων 'Ραφρές GSJ 249 (1223). || V. 'Ραμφρές.

ῥάχαλ s. indecl. 'casale, villaggio', nei seguenti toponimi, per lo più indeclinabili. || Da ar. raḥl 'luogo di sosta' Wehr, Pellegrini 322. Il normale corrispondente del termine arabo nei documenti bilingui è il gr. χωρίον, cfr. C 131; 132 (1151), 143 (1178), 256, 257 (1183), ecc., o il lat. *casale*, cfr. C 181, r. 3 = 204, r. 7 (1182), 181, r. 9 = 204, r. 12, ecc. (freq.). **2. 'Ράχα 'Ηταουήλ:** εἰς τὶν ῥάχα ἠταουὴλ C 618 (1146). || Da ar. raḥl aṭ-ṭawīl 'Casale alto'. **3. 'Ραχαλβές:** τὰ περιχώρια τοῦ ῥαχαλβές C 18 (1141). || Da ar. bāz 'falcone' Wehr; o meglio da 'Abbās pr., cfr. ar. *'ayn 'abbās* C 237, r. 9 (1182) = lat. *ad fontes albesi* (quasi fosse ar. *al-bās) ib. 198, γαπές = *'abbās* C 139*b* (1178), ἀβές = *al-'abbās* ib. 136*b*, ecc. **4. 'Ραχαλβούτ:** gen. ῥαχαλβούτα C 302, 303 (1142), 317, 319, 320 (1154), ῥαχαλβούτη C 304 (doc. cit.) e ῥαχαλβούτι ib. 305. || Da ar. 'Abbūd (v. 'Αββοῦτον); ora *Regalbuto* (EN), *Ragalbutum* RatDecSic 979 (1308-1310). **5. 'Ράχαλ 'Εξάμες:** χωρίον τὸ λεγόμενον ῥάχαλ ἐξάμες C 115 (1136?) = ῥαχαλα εξάμες T 156. || Da ar. *raḥl aš-šāmis 'casale solatio'; cfr. šāmis '(giorno) assolato' Wehr, šamīs 'luogo solatio' Dozy I 786*b*. Cfr. Σουμές. **6. 'Ραχαλιώβ:** C 17 (1141), 24 (1144). || Da ar. Iyyūb pr.; cfr. gr. tardo (*Settanta*) 'Ιώβ, it. *Giobbe*, da ebr. Iyyōbh Tagliavini II 153-154, DNI. **7. 'Ραχαλκασσῆς:** τοῦ χωρίου ῥαχαλκασσῆς C 18 (1141). || Da ar. qissīs 'prete' Wehr. **8. 'Ραχαλσαλέμ:** τοῦ χωρίου ῥαχαλσαλέμ C 18 (1141). || Da ar. salām 'pace', 'salute' Wehr; v. Σαλέμ. **9. 'Ραχαλτζουχάρ:** χωρίον ῥαχαλτζουχάρ C 513, 514 (1132). || Da ar. Ġawhar pr.; cfr. ar. *Id.* = τζάουχαρ C 167*a* (1178), τζέουχαρ C 258*a* (1183). **10. 'Ραχαλφαρχούν:** gen. ῥαχαλφαρχούν C 317 (1154). || Da ar. *Farḥūn pr., ipocor. di Farḥ (v. Φαρχούνης). **11. 'Ράχαλ Χαμμούτ:** εἰς τόπον γνωριζόμενον ῥάχαλ χαμμούτ C 657 (1178). || Da ar. Ḥammūd pr.; v. Χαμμούτ.

'Ραχαλιώτης ep. m.: 'Ιωάννην τοῦ 'Ραχαλιώτου MénC 325 (1097). || Cfr. i tt. *Ragaglioti, Raghaglioti*, originari etnici di *Racali, Rafale, Rahali* DTOC. V. ῥοχάλη.

'Ραχαντές t.: εἰς τόπον λεγόμενον 'Ραχαντές GR 363.

ῥάχαπ s. f. indecl. 'granaio pubblico': τὴν τοποθεσίαν τῆς ῥάχαπ..., ἡ ῥύμη τῆς ῥάχαπ..., ὁ οἶκος καβλράχαπ νεοφώτου καὶ νικολάου τζόμπ C 85-86 (1191), ἥμισυ φούνδακος πλησίον τῆς ῥάχαπ C 87 (1196). || Da ar. raḥbah 'ampio spazio aperto', 'mercato'; cfr. ant. sic. *rabba, rabbica* 'granaio pubblico', ArMed 312-315. Oscura la prima parte di καβλράχαπ: lg. κατὰ τὴν ῥάχαπ?

'Ραχέρης pr. m.: τοῦ ραχερου βουρμελλου T 588 (s. d.). || Cfr. fr. *Rahier, Rayer* ('barbiere') Dauzat, ant. fr. *Id.* Langlois.

ῥάχη s. f. 'dorso (di monte)': ἡ ῥάχη μικροῦ βουνοῦ C 514 (1132); τὴν ῥάχην τοῦ χαιταρίου C 342 (1218). || Da gr. ant. ῥάχις, -ιος 'id.'; cfr. gr. med.

τῆς μεγάλης ῥάχης AtcAth VI 152 (1353-1356), τὴν ῥάχην ῥάχην ib. VIII 18 (1284), ngr. ῥάχη D. **2.** in t.: τὴν ῥάχην τοῦ γαϊδάρου C 294 (1131?). ‖ Cfr. *Rábu di lu sceccu* = bov. *Rabo tu gadáru* DTOC, *Ráχi* (CZ), *Rabo* (LE), ecc. LG, ἡ ῾Ράχη PPE 47, G-McD.

ῥάχηλ: v. ῾Ράχης.

῾Ράχης ep. m.: λέων ῥαχής C 414 (1122), λέων ῥάχηλ C 415 (1122?). ‖ Da ῥάχη 'schiena'. V. Μαυροράχης.

῾Ραχίτης ep. m.: ῥαχίτης C 442 (1217), 455 (1245), ῥαχήτης ib. 453. Pl. τῶν ῾Ραχιτῶν SElia 49. ‖ Da ῥάχη + -ίτης: 'montanaro'; cfr. il cg. *Raciti* DCC, DCSO.

῾Ραχουδιά t. f.: ῥαχουδιάν (*Racudiam*) 'collinetta' Z 171 (s. d.). ‖ Da un dim. di ῥάχη? Cfr. *Racudya* RRS I 41 (1282), *Racuya* ib. 72, RatDecSic 576 (1308-1310), *Raccuja* (ME).

ῥάχωνας s. m. 'dorso (di monte)': ἀναυενη ὁ ῥάχωνας T 369 (1214). ‖ Da gr. med. ῥάχων = ῥάχη EL s. v. ῥαχώνι. V. Μεσοράχων.

ῥαχώνιον s. n. 'dorso (di monte)': το μέσα ραχώνην T 114 (1121); τοῦ ραχωνίου T 435 (1267). ‖ Gr. med. *id.* ActAth IX 29 (1047), VII 24 (1284), ῥαχώνιν ib. VII 201 (972), X 32 (1346), τὸ ῥαχώνιον ῥαχώνιον ib. VI 46 (1037), εἰς τὴν τούμβαν τὴν ἐπιλεγομένην ῾Ρωχώνην ib. V 234 (1081), ecc.

῾Ράων pr. m.: gen. ράωνος R II 145 (s. d.), ράωντος R I 219 (1108). ‖ Variante di ῾Ραοῦλ, sul modello dei nomi germanici in - o (caso soggetto), - o n - (caso dipendente) e molto più frequente della forma primitiva nei docc. latini: cfr. *Rao* CDBr I 27 (1135), Pratesi 64 (1170), 320 (1224), gen. *Raonis* ib. 24 (1113), CDBa III 62 (1129), DN 83 (1159), *Ragonis* ib. 142 (1171), *cuiusdam Raonis, qui fuit ortus de genere Lortmannorum* CDVerg I 393 (1102), II 12 (1102; lg. *Nort-* 'Normanni'), *dopni Raoni* CDVerg I 350 (1092), *Rahonem* CDBr II 24 (1314), *domino Rahone* ib. 210 (1363), *Raone* abl. CDBa III 71 (1138), CDBr I 25 (1131), ecc. V. ῾Ράος.

῾Ρέβετος pr. m.: Φράγκος δέ τις τοὔνομα ῾Ρέβετος SLuca 499.

*ῥεβόλτα: v. Ἠρεβόλτα.

῾Ρεβούγιον t. n.: τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τοῦ καλουμένου ῾Ρεβουγίου GT 19 (1002), μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ ῾Ρεβουκιΐου GT 27 (1023). ‖ Da lat. r e f u g i u m 'ricovero, rifugio'.

῾Ρέδικα t. n. pl.: εἰς τὰ ῾Ρέδικα GR 103.

ῥειπιόω vb. tr. 'abbattere, demolire': pass. aor. cgt. ριπιωθῆ CMG 84 (1330); ptc. f. ρηπιωθήσα CMG 54 (1329). ‖ Gr. tardo (IV sec.) *id.* S, da ἐρείπιος. V. ἐρειπόω.

῾Ρέκκαι t. f. pl.: χωρᾶφια... τὰ λεγόμενα τῶν ρεκκῶν T 130 (1126). ‖ Cfr. otr. *rèkko* n. 'porco', *rèkka* f. 'scrofa', voce onomatopeica, LG, *Recco* cg. DCC.

ῥέκτωρ s. m. 'rettore': τῶν χωραφίων τοῦ ῥέκτορος..., τὸ (σύνορον) τοῦ ῥέκτορος GR 477-479. ‖ Gr. tardo e med. *id.*, da lat. r e c t o r, D, anche ῥαίκτωρ DCG.

῾Ρεκτώριον t. n.: εἰς τὸ ῾Ρεκτόριον GR 59 (῾Ρεκτώριον nell'indice). ‖ Dal prec.: 'rettorato, governatorato'.

῾Ρεμάλδος ep. m.: πλησίον τῶν χωραφίων τοῦ ῾Ρεμάλδου Falkenhausen II 450 (1209). ‖ Cfr. fr. *Remaud* (Parigi) e il t. *Remaudière* (*Ramauderia* XIV sec.), da germ. * H r a b a n - w a l d -, Dauzat-Rostaing, ant. ted. *Ramuold* Förstemann 874.

῾Ρεμεδάν pr. m. indecl.: γέροντα ῥεμεδάν C 304 (1142). ‖ Da ar. R a m a ḍ ā n, tratto dal nome del mese di digiuno musulmano; cfr. ar. *Id.* = ῥαμδὰν C 137*a*, 144*a* (1178), ῥαμδέν C 131*a* (1151), e il t. *Ramadá* (CZ) DTOC.

῾Ρεμέδια pr. f.: ῥεμέδια e gen. ῥεμεδίας R II 51 (1145). ‖ Dal m. tardo lat. R e m e d i u s, lat. r e m e d i u m 'rimedio' DNI s. v. *Rimèdio*; cfr. *Remediu* CDCv V 209 (1031), *Remedius* CDBa I 40 (1049), f. *Remedia* CDBa III 7 (1036).

῾Ρεμίτ ep. m.: voc. Ὀρλάνδε ῾Ρεμίτ GM 140 (1195).

῾Ρεμματίσης ep. m.: gen. ῾Ρεμ-

ματίσου Z 153 (1086). ‖ Cfr. *Rema* t., da ῥεῦμα 'corrente', DTOC?

ρενάδου: v. ῾Ραϊνάλδος.

῾Ρενάλδος: v. ῾Ραϊνάλδος.

῾Ρενάρδος pr. m.: ὁ ρενάρδος ὁ συνεσκάλκος C 415 (1122?), ῾Ρενάρδος Σέλλος GM 90 (1152) = ῾Ρενάλδος Σελλος GM 112 (1178). ‖ V. Ραϋνάρδος.

῾Ρένδα t. n.: τὸ ῾Ρένδα CMG 4 (s. d.); τοῦ βουνου τοῦ ρενδα CMG 125 (1334). ‖ Da gr. med. ρένδα 'ζώνη, cintura', DCG, 'specie di mantello' LG? Cfr. *Renda* DN 47 (1144), *Renda* (Monte) TCI 49 D 5, 56 E 2 e v. ῾Ράνδε. **2.** pl.: μιχαηλ των ρενδων T 94 (1106), μιχαηλ ὁ τῶν ῥένδων R I 250 (1124), R II 20 (1141) = *michaelis de renda* ibid. ‖ La prima attestazione è tradotta *Michaelis de Arintha*. Corrisponde a *Rende* (CS), *Renda* Pratesi 371 (1232), forse l'antica Ἀρίνδη, città degli Enotri, STC 331, DTOC.

῾Ρενδάκης ep. m.: ρενδακης T 31 (1033). ‖ Cfr. *Rendace* cg. DCC, gr. med. ῾Ρενδάκης Mikl-M, ῾Ρεντάκιος Moritz I 48. È l'ep. di vari patrizi bizantini, tra cui un prefetto di Taormina, citato nella forma ar. *Randaš* in BAS I 284 (il passo manca nell'edizione della CSS), a cui potrebbe risalire il t. ῾Ρανδάκιον; cfr. SMS I 488, nota 1 e II 216, nota 3. In DCG è indicata una possibile connessione del nome con ῥένδα. V. il prec. e ῾Ρανδάκης.

῾Ρενδάροι ep. m. pl.: GR 314.

῾Ρενδώκιος pr. m.: ρενδώκιος ὑιὸς κώνσταντος R I 184 (1076). ‖ Lg. ῾Ρενδάκιος per ῾Ρενδάκης?

ρέξας: v. ῥήγνυμι.

ῥέος s. m. 'imputato, reo': gen. ῥέου T 398 (1233), 413 (1244); acc. ῥέον = lat. *reum* Cannizzaro 182. ‖ Gr. med. (VII sec.) *id.* L, da lat. r e u s.

῾Ρέσης ep.(?) m.: ὄρει τοῦ ῾Ρέσι GR 340.

῾Ρέτζα t. f.: εἰς τὸν πώρον τῆς ρετζας R II 149 (s. d.). ‖ Prob. sta per ῾Ρίτζας.

῾Ρετζαρίτης ep. m.: Γρυγόρυος ῾Ρετζαρίτυς GD 61 (1061).

ρέτζι: μαξιμίλλα ῥιγένι σόροp δόμινι ρέτζι T 299 (1188). ‖ Traslitterazione di lat. *Maximilla regina soror domini regis.*

ῥήγαινα s. f. 'regina': ῥήγαινα DON 181 (1195) = Kölzer 17 e ῥηγαινα R II 142; gen. ρηγένης R I 274 (1132), T 296 (1182). ‖ Gr. med. *id.* D, da ῥῆγας + -αινα; cfr. ῥηγίνα.

ῥῆγας s. m. 're': ρίγας T 150 (1133?); pl. διὰ τὰς ῥιθέντας ρηγάδες C 444 (1223). ‖ Gr. med. *id.*, da ῥήξ, D, pl. ῥηγάδες DCG s. v. ῥηγᾶς; cfr. bov. *ríga*, otr. *ría* LG, pl. bov. *rigáδo* gen., *rigáδu(se)* acc. TNC, il cg. *Ríga* DCC e il t. *Ricadi* (CZ) DTOC.

ῥηγᾶτον[1] s. n. 'regno': gen. ῥηγάτου C 461 (1279), ῥιγάτου Caruso 323 (1234), T 444 (1268), ecc.; ἐν τῶ ῥιγάτου C 458 (1257). ‖ Gr. med. *id.* D.

ῥηγᾶτον[2] s. n. 'reale (specie di moneta)': ῥηγάτα εὐδομίκοντα δύο GSJ 178 (1165), ρηγατα ιε' R II 55 (1148), ecc. ‖ V. i segg.

ῥηγᾶτος agg. 'reale (detto di moneta)': νομίσματα ρηγάτα T 388 (1228), 519 (1181), ecc., νομισματα ριγατα T 347 (1202); gen.]ῥηγάτων T 527 (1203). ‖ Da ῥῆγας + -ᾶτος: 'che reca l'immagine del monarca'. V. ῥηγιτά. **2.** s. m. 'reale (specie di moneta)': pl. acc. ρηγάτους δέκα T 516 (1167?), ριγατους μ' T 230 (1170). **b.** f.: acc. pl. ρηγάτας λς' T 204 (1155).

ρηγγός: v. ῥήξ.

ῥηγεύω vb. intr. 'regnare': pres. ptc. gen. ῥιγεύοντος T 418 (1251), 421 (1256), ρϊγέβοντος T 475 (1270), ριγεβὸντος T 491 (1281). ‖ Da ῥῆγας o ῥήξ + -εύω.

ῥηγέω vb. intr. 'regnare': pres. ptc. gen. ῥηγοῦντος T 488 (1277). ‖ Da ῥήγας o ῥήξ + -έω.

ῥηγικός agg. 'regio': ῥιγικὸς κριτής C 432 (1182), ῥιγηκῆς ἐξουσίας e ῥιγηκῆ χάριτι C 16 (1141); ῥιγικῶ σανδουκίω C 19 (1141); ῥιγηκὴν κόρτην GSJ 259 (1264). ‖ Gr. med. *id.* DCG.

ῥηγίνα s. f. 'regina': ῥηγίνα C 346 (1146) = GM 76; gen. ῥηγίνης C 321

(1172?). ‖ Gr. med. *id.* DCG, ῥηγῖνα D, da lat. r ē g ī n a. **2. Ῥηγίνα** pr. f.: gen. ρηγίνας T 306 (1192). ‖ Cfr. i cgg. *Reìna* DCC, DCS, DCSO, *Riìna* (PA), *Regina* DCS.

°**Ῥηγῖνος** etn. m. 'reggino': gen. ρηγίνου T 250 (1177), ριγίνου T 330 (1198), 353 (1204). ‖ Da lat. R ē g ī n u s.

Ῥηγινός etn. m. 'reggino': ὁ ρηγινός C 301 (1141), 664 (1172), ecc.; gen. ρηγηνου T 252 (1179), Ῥιγηνοῦ GSJ 160 (1156). ‖ Da Ῥήγιου + -ινός.

°**Ῥήγιον** t. n.: ῥήγιον e gen. ῥηγίου T 488 (1273), ῥηγειον CSS 34 e 38 = ar. *riyūh* ib. 35, r. 7 e 39, r. 5, Ῥήγην GO 176 (s. d.), ρίγιν CSS 105; gen. ῥηγίου T 294 (1188), 310 (1192), ριγηου T 57 (1059?), ρῆγιου T 324 (1194).

ῥηγιτά: νομίσματα ῥηγιτά C 325 (1172) = ῥηγι τά Spata III 66. ‖ Lg. ῥηγᾶτα, da ῥηγᾶτος.

Ῥηγιτᾶνα etn. f.: Λέων τῆς Ῥιγητάνας GSJ 223 (XII sec.). ‖ Dal seg.

Ῥηγιτᾶνος etn. m.: ιωαννου ριγιτανου T 240 (1174); Κῶνσταν τὸν Ῥιγητάνων GSJ 84 (1127). ‖ Da Ῥήγιον + -ιτᾶνος; cfr. *Nicolaus Rigitanus* Vendola 3495 (1328) e i cgg. *Reitano, Rigitano, Rijitano* DCC, anche *Riźźitano* DCSO. V. Ῥυγίτης. **b. Ῥηγιτίανος:** ὁ Χρύσιππος ὁ Ῥιγιτίανος GR 53.

Ῥηγιώτης etn. m.: pl. Ῥηγιῶται SElia 852; gen. Ῥηγιωτῶν ib. 480, 893. ‖ Da Ῥήγιον + -ώτης.

ῥηγκάρου: v. Ῥικκάρδος.

Ῥηγκέριος pr. m.: ὁ κῦρ ῥηγκέριος μελετάς C 317 (1154). ‖ Cfr. fr. *Richer, Richier,* norm.-picc. *Riquier,* da germ. *R i c - h a r i -, Dauzat; *Gerardus Rikerius* De Citella II 269 (1299), it. *Ricchieri* cg. DCI s. v. *Ricco, Ricceri* DCSO.

°**ῥήγνυμι** vb. tr. 'rompere': τὸ καράβι... ρέξας εἰς τον λημαίνω καὶ θλασθεῖς 'la caravella infrantasi e affondata nel porto' T 146 (1131).

ῥηγός s. m.: ὁ ῥηγὸς ῥογέριος C 424 (1182). ‖ Lg. ῥῆγας? Cfr. il gen. ῥηγὸς γουληέλμου ibid.

ῥηκάτου: v. Ῥιμάτα.

ῥηματικῶς avv. 'verbalmente': τοῦ ἐπιζητεῖν αὐτῶν ῥηματικῶς ἢ χειλοτικῶς Caspar 633 (1098). ‖ Gr. med. *id.*, da gr. tardo ῥηματικός agg. 'verbale' L-S, D.

ῥημάτου: v. Ῥιμάτα.

ρημενης: v. λέγω.

ῥημότας: v. Ῥιμάτα.

ῥηνάλδου: v. Ῥαϊνάλδος.

Ῥῆνας ep. m.: φιλίππου... τῇ ἐπονιμία τοῦ ῥήνα T 382 (1227). ‖ Da gr. ant. ῥίς, ῥινός 'naso'; cfr. τὴν ῥῖναν Psaltes 154 e v. Κουτζουρίνης, Κοψορίνος.

ῥήξ s. m. 're': ῥήξ T 141 (1130), C 13 (1134), ecc., ῥίξ T 138 (1130), C 15 (1134), ecc., ῥύξ C 461 (1279); gen. ῥηγός C 420 (1167), T 426 (1257), ecc., ριγός T 176 (1142), ριγõς T 150 (1133?), ecc., ρηγγός R II 59 (1154); acc. ῥῖγα GSJ 115 (1144). Pl. nom. ῥῆγες DON 181 (1195) = R II 142; gen. ῥηγῶν Cannizzaro 182, C 443 (1223). ‖ Gr. tardo *id.*, da lat. r ē x, L. V. ῥῆγας, ῥηγός.

ῥηπιον: v. ἐρείπιος.

Ῥηράρδης pr. m.: ὁ ἡποψίφιος κυρὸς ῥηράρδης τῆς μεγάλης ἐκκλησίας μεσήνης C 302 (1142). ‖ Cfr. είς τὸν ὑποψίφιον γυράρδην ib. 305, γιράρδης ὁ ὑποψίφιος μεσίνης C 312 (1144?) e lg. Γιράρδης.

ῥητέον s. n. 'detto': ἀντικρύων τῶ κανώνι καὶ τõ ἀποστολικῶ ριταίω CMG 70 (1330), 118 (1332). ‖ Gr. med. (IX sec.) *id.* L, da ῥητέος 'che dev'essere detto o menzionato', agg. verb. di λέγω.

Ῥητζάρδος pr. m.: C 380 (1221). ‖ Cfr. fr. *Richard*, da germ. *R i c - - h a r d -, Dauzat, fr. ant. *Richart, Rizard* Langlois; *Ricciardus* CDVerg IX 122 (1190), *Riczardus* Vendola 2964 (1310), RatDec Aprut 627 (1324), 5471 (1328), ecc., e i cgg. *Ricciardi* (It. merid.), *Rizzardi* (CZ) DCC. V. Ῥιγκιάρδος, Ῥικκάρδος.

ῥητῶς avv. 'formalmente': ἐμφέροντες δὲ ἐν τῶ ρηθέντει σιγιλλίω ῥητως οὕτως T 25 (1032). ‖ Gr. med. *id.* 'nominatim, expresse' DCG, da gr. ant. ῥητός

'detto', 'specificato', agg. verb. di λέγω.

ρηχαρδος: v. Ῥικκάρδος.

Ῥιακᾶς ep. m.: πάπα βασιλείου ριἀκᾶ T 458 (1269). ‖ Da ῥύαξ + -ᾶς[1]; cfr. *Riacà* (RC) DCC.

Ῥιακῆα t. f.: εἰς τοπον λὲγώμενον ριακῆα T 462 (1269). ‖ Da ῥύαξ + -ία.

ῥιάλες s. m. pl. 'reali (specie di monete)': νομισματα τουτ εστιν ριάλες λς′ T 178 (1143). ‖ Da lat. med. r ē g ā l e s «moneta aurea Regum Siciliae» DCL. V. ριγαλη.

Ῥιαρικά t. n. pl.: Τὰ Ῥιαρικά GR 113, εἰς Τὰ Ῥοιαρικά ib. 114.

Ῥιβανάρης epit. m.: Θεοδόρου τοῦ Ῥϊβανάρου GSJ 126 (1151).

ριγαλη: ὁμολογῶ εινα δῶσι εἰς τῶ σακκελλιον του ριγὸς ριγαλη κ′ T 190 (1147). ‖ V. ῥιάλες.

Ῥιγάλῃα pr. f.: ρϊγάλῃα e gen. ρυγάλιε T 246 (1176), ρϊγαλῆα e gen. ρϊγάληας T 285 (1184), gen. ρηγάλῃες ib. 287. ‖ Da lat. r ē g ā l i s 'regale, da re'; cfr. it. *Reàle* m. DNI, DCI, *Rigale* f. CDBa I 9 (997), XX 21 (944) e *Rigalis* ib. I 4 (952), V. 23 (1089), ecc.

ῥιγατεύω vb. intr. 'regnare': pres. ptc. gen. ῥιγατεύοντος GM 179 (1306), Di Matteo 464 (1338). ‖ Da ῥηγᾶτον[1] + -εύω.

Ῥιγκάρδος: v. Ῥικκάρδος.

Ῥιγκιάρδος pr. m.: gen. ριγκιάρδου R I 262 (1125), ριγκιαρδου e ριγκαρδος T 115 (1121). ‖ V. Ῥητζάρδος, Ῥικκάρδος e cfr. Ῥικιάρδος e Ῥεκιάρδος κόντες Mikl-M.

Ῥιγκό- t. (?): τῶν δυό φορέστων τοῦ καραμελλου και τοῦ ριγκοῦ R II 121 (1193).

°**ῥίζα** s. f. 'famiglia': η ριζη R I 146 (1044). **b.** 'vite': pl. nom. ρίζες T 93 (1106), 340 (1200); acc. ῥήζες T 307 (1192), ῥίζας GD 46 (1042), GO 128 (1054), GR 1, ecc. **2. Ῥιζες** t. pl.: εἰς ταὶς ῥήζες C 534 (1130-1140?).

Ῥιζέας ep. m.: Δουνναδδαίου Ῥιζέα Müller 21 (1401). ‖ Da ῥίζα 'vite' + -έας[1]; cfr. gr. med. τοῦ Ῥιζᾶ ActAth X 79 (1361), ngr. Ριζας (At.), il t. *Riźaci* (RC), dall'ipocor., DTOC.

Ῥίζικας ep. m.: τοῦ Ῥίζικα GR 238, 241. ‖ Da gr. med. ῥίζικον 'fatum' DCG (ngr. ῥιζικό D), forse in rapporto con ar. r i z q «res quas invenimus neque exspectatas, nec in computum relatas neque data opera acquisitas», lat. med. *risicum*, cal. *riźźicu*, ecc., ArMed 318-319. Cfr. *Risicus* CDVerg VIII 22 (1182), *Rìzzica* (*Rìźźica*) DCC e il t. *Rizzíconi* (da -ωνες; RC) DTOC, *Rìscica, Rìsica, Rìzzica* DCSO.

ῥιζίον s. n. 'vite': pl. ῥιζία GSJ 121 (1149), GM 82 (1149), ecc., ῥηζία GO 171 (1065), ρϊζεια T 476 (1270). ‖ Gr. ant. e tardo ῥίζιον e ῥιζίον, dim. di ῥίζα, L-S, D.

ῥιζόπλακον s. n. 'lastra di pietra conficcata nel terreno': ἀπὸ ταῖς κόγκαις καὶ τὸ ῥιζόπλακον C 308 (1142). ‖ Da ῥίζα o ῥίζιον + gr. ant. (iscr. IV sec. a.C.) e tardo (pap. I sec.) πλάκιον, dim. di πλάξ, L-S, D.

Ῥιζοτηλίθη t. f.: ἀπὸ δὲ νότου τὸ βουνὶν καὶ ἡ Ῥιζοτηλίθη GK 52 (1139) = ρηζοτηλήθη T 161. ‖ Secondo il Gillou il nome significa 'radice di fiengreco' (GK 50, nota 3). Ma lg. ῥιζωτοὶ λίθοι, non t., e v. il seg.

ῥιζωτός agg. 'conficcato nel terreno': εἰς τὸν λίθον τὸν ρηζοτόν C 318 (1154). ‖ Gr. med. *id.* 'che ha radici' D, da gr. ant. ῥιζόω 'far mettere radici', 'piantare'.

Ῥιθφυκτός ep. m.: Φίλιππος Ῥιθφυκτός GSJ 280 (1133) = T 153.

Ῥικάπης pr. m.: τοῦ οἴκου ἔπεν ῥικάπου C 60 (1138). ‖ Da un patronimico ar. *I b n R i q ā b.

Ῥικάρδος t. m.: τοῦ ῥικάρδου = ar. *riğard* C 150 (1178). ‖ V. Ῥητζάρδος, Ῥικιάρδος, Ῥικκάρδος.

Ῥικημοῦνδος ep. m.: νικολάου ρικημούνδου T 433 (1266). ‖ Cfr. got. Ῥεκιμοῦνδος, ant. ted. *Rihmund, Richmund, Recemund*, da germ. *R i - c j a - m u n d a -, Förstemann 1268; fr. *Richemont, -mond* Dauzat.

Ῥικκάρδος pr. m.: ῥιγκάρδος T 115 (1121), 168 (1141), C 616 (1145), *Id.* = *riccardus* C 670 (1186), Ῥηγκάρδος GSJ

207 (1186), ρηχαρδος T 244 (1175); gen. ῥικκάρδου R I 274 (1132), C 432 (1183), ecc., ῥηκκάρδου C 631 (1183), Ῥιγκάρδου R I 239 (1121), GSJ 98 (1128), ῥηγκάρδου C 302 (1142), T 450 (1269), ecc., ρϊνκὰρδου T 180 (1145), ῥηγκάρου C 296 (1139), ῥικάρδου C 523 (1142?); acc. ῥικάρδον C 357 (1092?), ῥικάρδην C 334 (1185). || Cfr. fr. *Ricard*, variante norm.-picc. di *Richard* (v. Ρητζάρδος), fr. ant. *Ricart* Langlois; *Riccardus* DN 74 (1136). Pratesi 35 (1130), 55 (1157?), ecc. (freq.), *Ricardus* DN 154 (1172), CDVerg IV 366 (1160), Pratesi 267 (1217), ecc. Ma il nome era già in uso nell'Italia meridionale in età prenormanna; cfr. *Richardus* CDCv I 40 (849), *Richarda* f. ib. II 9 (962). V. Ῥικάρδος, Φηρρηκάρδος.

Ῥικουμάννος pr. m.: ῥικουμάννος τισσαίος C 630 (1162). || Cfr. ant. ted. *Ricman*, *Richmann*, da germ. *R i - c j a - m a n n a -, Förstemann 1267; it. *Riccomanno* DCI s. v. *Ricco*, *Riccomannus* MénM 117 (1200), De Citella II 325 (1299), *Riccumannus* ib. I 193 (1287), *Ruccumannus* RRS II 603 (1283).

ῥίκτω vb. intr. 'volgersi, dirigersi': pres. ind. 3. sg. ρείκτει T 50 (1053), ρίκτη C 653 (1173), ρηκτη R I 164 (1056), ρύκτη R I 215, 216 (1108), ρίκτην T 82 (1098), ρίκτιν (e ρίκτι, ρίκτη) T 118 (1121), ρίττη, ρίττει, ρύττη (e ρύπτη), ρήττει, ῥύττει R I 226 (1120). || Gr. med. *id.* 'jacere' DCG; cfr. bov. *rísto*, *rífto*, ecc. 'gettare', otr. *rífto*, *ritto*, aor. bov. *èrizza*, *èriša*, otr. *èrifsa*, *írizza* LG. V. ῥίπτω. Il soggetto delle forme citate sopra è di norma un termine per 'confine'.

Ῥικυποῦτος pr. m.: ὁ κύριος ρικυπούτος CMG 42 (1328). || Da lat. *r e c e p ū t u s per r e c e p t u s; '(bene) accetto', '(bene) accolto'. Cfr. *receputum* = *receptum* CDBa IV 31 (1021); *notarius Richiputus* De Citella I 177 (1287), *Iohannes Receputo* Vendola 3982 (1310), *Richiputa* f. TabFrag 89 (1408) e i cgg. *Riceputo*, *Ricevuto* DCSO.

Ῥιμάτα t. n. pl.: τὰ ῥήματα CSS 46, τὰ Ῥιμάτα GM 163 (1264); gen. τῶν ἐρυμάτων CSS 108, Ῥιμάτων GM 156 (1227-1250), 164 (1263), ecc., Ῥιμάτον ib. 163, Ῥημάτων GM 195 (1342), 196 (XIV sec.). **b. Ῥιμέτα** f. sg.: gen. ῥιμέτας C 621 (1148). **c. Ῥημότα:** gen. ῥημότας C 325 (1172). **d. Ῥημάτον** n. sg.: gen. ῥημάτου C 367 (1095), ρηκάτου ib. 368. || Da gr. ant. ἐρύματα pl. 'difese'. Ora *Rometta* (ME); cfr. ar. (Edrisi) *Rimṭah* BAS I 117, con l'etn. *al-rim.ṭī* = ἐλρέμετη C 137*b* (1178), ἐλρίμετη ib. 174*b*, *Rameth*, *Ramet* DN 102 (1168), *Rimecta* Pirri 495 (1082), *Rametta* ib. 978 (1147), *Remeta* RatDecSic 875 (1308-1310).

ριμέτας: v. Ριμάτα.

ριπιος: v. ἐρείπιος.

Ῥιπνοῦσε t. indecl.: gen. ῥιπνούσε = ar. *ribnusah* C 277 (1183). || Prob. da gr. tardo (II sec. a. C.) ῥαπάνιον, o gr. ant. ῥάφανος 'rafano' L-S, + -οῦσα. Alla località corrispondono *mons qui dicitur Ravinusa* ACAgr 58 (1171), *cum monte Ravenuse* ib. 59, *S. Maria de Revenosa* ib. 64 (ante 1177), *intra bulucum et revenusio* DN 84 (1159), presso Chiusa Sclafani (PA); ma cfr. anche *Ravanusa* (AG). V. Ῥαπανο-.

°**ῥίπτω** vb. intr. 'volgersi, dirigersi': pres. ind. 3. sg. ῥίπτει εις το στενόν GR 442, ρύπτη εις τους λίθους R I 226 (1120; anche ρίπτει, ρύττη ibid.). || Gr. ant. tr. 'gettare'; v. ρίκτω.

Ῥίσα pr. f.: η ρίσα η οικογενής μου R I 153 (1049). || Cfr. long. *Riso* f., *Risus* m., da germ. *h r i s - (?), Förstemann 1279; *Risus* CDCv I 129 (884), *mulier nomine risu* ib. 24 (843), *Risonis qui dicebatur Butino* ib. II 51 (1104), e i cgg. *Riso*, *-i* DCC, DCS, DCSO.

Ῥίτγα t. f.: εἰς τὴν Ῥίτγαν GR 47. || V. Ῥιττᾶνος.

Ῥίτζα ep. f.: πέτρω τῆς ῥίτζας C 443, 445 (1223). || Dal m. Ῥίτζος; cfr. i cgg. *Larizza*, *Rizza* DCC, DCSO.

Ῥιτζᾶνος ep. m.: ἰῶ(αννης) ῥιτζᾶνος R I 270 (1131); ἰῶ τοῦ ριτζᾶνου R II 145 (s. d.). || Lg. Ῥιττᾶνος?

Ῥιτζᾶς ep. m.: τοῦ ἀμπελιου τοῦ ριτζά R II 153 (s. d.). || Da Ῥίτζος + -ᾶς[2].

Ῥίτζενα ep. f.: Ἀνδρέας τῆς Ῥίτζενας Cañellas 165 (1202). || Da Ῥίτζος + -αινα.

Ῥίτζος ep. m.: Βασίλειος Ῥίτζος GSJ 279 (1133) = T 152; Ἐσκιττίνος υἱὸς Ῥίτζου GSJ 68 (1102), χωράφηον τοῦ Ῥίτζου C 405 (1280?), ecc. || Cfr. cal., sic. *rizzu* s. 'riccio' e agg. 'ricciuto' NDDC, Traina, da lat. ē r i c i u s, gr. (gloss.) ῥίτζος 'ericius' DCG, it. (merid.) *Rizzo* DNI s. v. *Ricci*, gr. med. Ῥίτζος Moritz I 48, *Iaquintu Riczu* CDCv VII 6 (1046). V. Ῥίτζα.

Ῥιτζοῦτος epit. ed ep. m.: ανδρέου... τοῦ ριτζούτου T 281 (1182), ανδρεου ριτζουτου T 359 (1211). || Cfr. it. merid. *rizzutu* 'ricciuto' (v. il prec.); *Iohannes Riczutus* Vendola 4834 (1326) e il cg. (It. merid.) *Rizzuto* DCC. V. il seg.

ρὶτζψιτου: του ιωαννου ρὶτζψιτου T 171 (1141). || Lg. Ῥιτζούτου.

ῥιτικέλλα s. f. 'retina (per i capelli)': pl. acc. ριτικελλας T 487 (1273). || Da lat. med. *reticella* «Reticulum, muliebre capitis tegmen et ornamentum» DCL; cfr. *duas reticellas sericas* CDBa III 69 (1138), *retecella sereca* ib. VII 86 (1184), *reticellas duas de serico* ib. XIII 63 (1288). **2. Ῥιτικέλλα** ep.: υασιλειος ριτικαίλλα T 190 (1147).

Ῥιττᾶνος ep. m.: ἰῶ(αννου) τοῦ ρριτάνου R I 228 (1120), ἰωαννης ὁ τοῦ ριττᾶνου R I 233 (1110). || Etn. da *Ῥίττα; v. Ῥίτγα, Ῥιτζᾶνος.

ῥίττω: v. ῥίκτω.

Ῥίχουδον t. n.: εἰς Τὸ Ῥίχουδον GR 379. || Cfr. il t. *Rihúdi*, *Rifúdi*, dial. per *Roghudi* (uno dei centri grecofoni), da gr. tardo (II sec. a. C.) ῥηχώδης 'spinoso, scabro' L-S, LG.

ριώδου: εἰς τὸ πιτζηλὲω ἐγγὺς τοῦ ριώδου R II 150 (s. d.). || Lg. τριόδου.

Ῥοβέρτος pr. m.: ῥωβέρτος C 23 (1141?), ρωυέρτος T 150 (1133?), ῥοβερτας C 325 (1172), ῥοπέρτος C 482 (1148), 516 (1133), Ῥωπέρτος Holtzmann 340 (1083), ρουβυερτος T 179 (1144), ῥουπέρτος C 562 (1143), ῥομβέρτος = ar. *rubart* C 480*a* (1145), ῥομπέρτος C 676 (1238) = ar. *ubart* ibid., r. 1, ρομυερτος T 71 (1092), ρουμβερτος R I 239 (1121); gen. Ῥοπέρτου GSJ 279 (1133) = T 152, C 302 (1142), Ῥωπέρτου GSJ 93 (1128), ῥουπέρτου C 433 (1183), ῥοπβέρτου C 556 (1125), ῥομβέρτου T 122 (1124), 554 (1331), ecc., ῥομπέρτου C 90 (1217), 652 (1173), ῥονπέρτου C 315 (1157?), ῥουπέρτου T 474 (1270), ῥουμβέρτου C 384 (1117), R II 31 (1144), ρουμυερτου T 87 (1101?); dat. ῥομπέρτω C 555 (1225); acc. ῥουβέρτον C 357 (1099?), ῥομπέρτον C 76 (1169), 512 (1117), ῥουμπέρτον C 303 (1142). || Cfr. fr. *Robert*, da germ. *H r o d - b e r h t -, Dauzat; it. *Roberto* Tagliavini I 184-185, DNI, e i cgg. *Roperto*, *Ruperto* DCC. V. Ῥωμβέρτα.

Ῥοβοῦσας: v. Ῥουβοῦσα.

ροβῶν: v. ῥοῦβα.

ῥόγα s. f. 'concessione': χωράφιον..., ὅπερ κρατεῖ ὁ πρεσβύτερος Ἀνδρέας ὑπὸ ῥώγαν αὐτοῦ GR 237. || Gr. tardo (VI sec.) *id.* 'sussidio, largizione' L, gr. med. 'roga, donativum, honorarium' DCG, 'compenso' D, da lat. r o g a, deverbale di e r o g o, EL. Cfr. lat. med. *roga* «Donativum honorarium, quod Proceribus et Magistratibus, atque adeo etiam populo, ab Augustis, vel clero a summis Pontificibus *erogari* solet» DCL; gr. med. ῥόγας ἕνεκεν αὐτοῦ καὶ ἐνιαυσιαίου μισθοῦ ActAth IV 95 (1415).

Ῥογείς ep. m.: ἀνδρέου ῥογείς C 451 (1225). || Cfr. fr. *Rougé* cg. e t. Dauzat?

Ῥογέρης pr. m.: Ῥοκέρης MénC 327 (1107), Ῥωκέρης GSJ 94 (1128), ῥουκέρης C 358 (1099?); gen. ῥογέρι C 488 (1172), Ῥωκέρι C 4 (1097), GSJ 98 (1128), ρουκερι T 68 (1091?); acc. ῥογέριν C 303 (1142). **b. Ῥογέριος:** C 13 (1134), R I 240 (1121-1141?), GSJ 116 (1144), ecc., Ῥωγέριος Sola 535 (1068), C 448 (1224), Ῥωκέριος GSJ 84 (1127), ῥουγέριος R I 273 (1132), C 562 (1143). Ῥουκέριος GSJ 264 (1093) = T 72, T

76 (1094), ecc.; gen. ῥογερίου C 620 (1148), T 199, 200 (1154), ecc., ροκερίου C 1 (1095?), T 74 (1093), ecc., ῥοκγερίου C 367 (1095), ρονκεριου T 87 (1101?), 'Ρουκερίου Caspar 632 (1098); dat. ρωγερίω T 230 (1170); acc. ῥογέριον C 410 (1112), ῥουγέριον C 307 (1142?). || Cfr. fr. *Roger,* da germ. *Hrod-gari-, Dauzat; it. *Rugg(i)ero* Tagliavini II 336, DNI. **2.** t.: χωρίον ῥογερίου = ar. *raḥl ruǧīr* C 143 (1178).

*ῥόγκα: v. 'Ηρόγκα.

ρόγκας: v. 'Ρόκκα.

'Ρογκέλλα t. f.: τὴν ἐκκλησίαν ρογκέλλας T 185 (1145); τὴν 'Ρογκέλλαν Z 180 (1102). || Dim. di 'Ρόκκα; cfr. *Rocella* DN 79 (1157), *Roccella* Vendola p. 239 (1324), *Roccella* TCI (Cal., Sic.).

'Ρογκυσᾶνος ep. m.: λεου ῥογκυσανου T 280 (1182). || Etn. da 'Αρόγκιν (v. 'Αρουγχισάσσος), o meglio da 'Ρόκκα, 'Ρόγκα; cfr. *Iohannes Rocchisanu* Vendola 3307 (1325), *Roccisano* DCC.

'Ρογοί t. m. pl.: οἱ ῥογοί CSS 28, 30 = ar. *r.ġūs* ib. 29, r. 1 e 31, r. 6, οἱ ῥογοί CSS 100, 102. || Da gr. ant. (in Sicilia e Magna Grecia) ῥογός 'granaio' (cfr. lat. rogus) L-S. V. 'Ραγοῦσα.

'Ρογός ep. m.: 'Ιωάννης 'Ρογός Z 173 (1099) = T 85. **b.** **'Ρῶγος**: 'Ιωάννης 'Ρῶγος Z 176 (1102).

'Ροδιᾶνος pr. m.: τὸν κυρον ρὸδιάνου T 171 (1141), πλησίον τοῦ ρωδιάνου R II 147 (s. d.).

'Ροδίων ep. m.: κρατοῦσιν δὲ αὐτὰ 'Ροδίον καὶ 'Ιωάννης GR 463. || Cfr. *Rodìo* DCC, DCS.

'Ροδόκαλλος ep. m.: Νικόλαος 'Ροδόκαλλος Z 165 (1145) = νίκολαος ροδοκάλλος T 183; Δανιὴλ τοῦ 'Ρωδοκάλλου e 'Ροδοκάλλου GSJ 106 (1141). || Da ῥόδον + κάλλος: 'la bellezza della rosa'; cfr. ngr. ῥοδοκάλλι 'id.' e il cg. Ροδοκάλλης (At.); *Leonis Rodocalli* CDBr I 28 (1135). **2.** t.: ἀμπελοκύπους δῦο εἰς ῥοδοκαλλον T. 519 (1191).

'Ροδοπίνας ep. m.: 'Ο Γριγόριος τοῦ 'Ροδοπίνα GSJ 222 (XII sec.).

'Ροδόσταμος pr. m.: ροδοσταμος ὁ τοῦ ἰωσὴφ υἱός R I 245 (1123). || Da gr. med. ῥοδόσταμα (da gr. ant. ῥόδον 'rosa' + στάγμα 'stilla'), ῥοδόστομα 'acqua di rose' DCG, ῥοδάσταμα L; cfr. *Rodostamus* CDBa IV 55, 56 1039), V 165 (1144), CDVerg IX 331 (1193), ecc., *Rodostomus* CDBa IV 60 (1039), *Redostamo* CDBa XX 80 (1024) = Morea 82, 'Ροδόσταμος cg. Triandaphyllidis.

'Ροδωπάτης ep. m.: τὸν λέοντα ῥοδωπάτην C 419 (1136?, 1151?). || Da ῥοδόπατος 'sentiero di rose' L; o forse da *ῥοδοπράτης 'venditore di rose', con il secondo ρ caduto per dissimilazione, come in Καρδοπάτης, STC 1828a. Cfr. *Iohannes de Rodopatre* (o *Rodopaci*) TabFrag 45 (1339).

'Ρόζης ep. m.: 'Ιωάννης τοῦ 'Ρόζου GR 261. || Cfr. gr. med. χωράφιον τοῦ 'Ρόζου Mikl-M, Ρόζης (At.).

'Ρόκας: v. 'Ρόκκα.

ῥοκάσι: ῥαοὺλ τῖς ῥοκάσι C 481 (1148) = ρόκασι Spata I 432. || Lg. τῆς 'Ρόκ(κ)ας.

ῥοκγερίου, 'Ροκέρης: v. 'Ρογέρης.

'Ρόκκα t. f.: κωμῶν Μαυρωιωάννου καὶ 'Ρώκκας GM 191 (1320), χωρίων 'Ρόκας καὶ Μαυροιωάννου GM 190 (XIV sec.), χορας ρόγκας T 500 (1291), έν τη χόρα ρόγκας T 180 (1145), ραηνοῦ τῆς ρώγκας R II 56 (1154), γουλιελμου της ρώγκας T 429 (1265). || Cfr. lat. med. *rocca, rocha* «castellum vel praesidium in rupe, seu clivo extructum» DCL, da lat. *rocca 'roccia' REW, forse voce di sostrato, DEI s. v. *ròcca*[1]; ar.-sic. *ruqqah* C 229, r. 2 (1182) = lat. *castellum* ib. 193, r. 36, *ruqqat ad-dīs* 'rocca dell'ampelodesmo' ib. 228, r. 3 = lat. *roccam eddis* ib. 193, r. 22, *ruqqah anṭallah* ib. 239, r. 12 = lat. *castellum hantella* ib. 193, r. 33, *Ruqqah Bāsīlī* (Edrisi) BAS I 114, 115, *Roccamaris* Pirri 495 (1082), *rocca* s. CDCv IX (1066), CDVerg II 65 (1105), ecc., bov. *ròkka* 'sasso, grossa pietra' LG, ἡ 'Ρόκκα PPE 48. **2. 'Ρόκκα Νικηφόρου**: gen. ρῶκκας νικηφωρου T 85-86 (1099) = 'Ρόκηος Νικηφόρου Z

173. **3. 'Ρόκκα Φαλλούκα**: gen. ρώγκας φαλλοῦκας T 477 (1270), ρόγκας φαλλουκου T 366 (1214), ρόγκας τοῦ φαλλουκου T 499 (1291); εν τη ρόγκαφαλλουκα T 501 (1291). || Cfr. *Rocca Fallucta* Vendola p. 221 (1324), *Rocca Falluca* DTOC e v. Φαλλώκκας.

'Ρόκκος pr. m.: CDBa IV 105 (1021). || Nome di sicura origine germanica, ma di etimologia incerta; cfr. forse ant. ted. *Crocus* (IV sec.), *Rochus, Rocchus, Rocco,* da *Hroc 'corvo, cornacchia', Förstemann 879-880, it. *Ròcco* Tagliavini I 275-276, DNI, *Roccus* CDCv I 260 (988), III 9 (994), CDVerg II 183 (1123), Ρόκκος (At.).

'Ρολάνδος pr. m.: 'Ρολάνδος ὁ τοῦ μαλέττα C 427 (1182); κυρίω ῥολανδίου C 423-424 (1182), ῥολάδου C 313 (1144?). || Cfr. fr. *Roland,* da germ. *Hrod-land-, Dauzat; it. *Rolando* Tagliavini I 172-173, DNI, *Rollandus* Pratesi 45 (1150), DN 174 (1181), *Rolandus* TabMalf 80 (1255).

ῥομαῖον s. n. 'cavallo (?)': ἔχει δὲ ρομαῖον α' μοῦλον α' CMG 167 (1336). || È oscuro un rapporto con l'etn. 'Ρωμαῖος; si può forse pensare a una grave alterazione grafica di *ῥοντζῖνος (v. ῥουντζῖνος).

'Ρομάλδος pr. m.: 'Ρόμαλδος Pratesi 317 (1224), 'Ρουμάλδος CDBa IV 74 (1048), T 137 e 138 (1129); gen. ρωμάλδου T 193 (1148). || Da long. *Romuald* CDLo 270 (722), *Romoald* ibid. (735); cfr. ant. ted. *Romuald, Romald,* da germ. *Hroma-valda-, Förstemann 884, it. *Romualdo, Romaldo* Tagliavini I 39, DNI, *Romoaldus* CDCv I 6 (993), 12 (994), CDBa IV 21 (1011), ecc., *Romualdus* ib. I 95 (1028), *Romaldus* Pratesi 5 e 9 (1065?), CDBa XXI 189 (1128).

'Ρομανίτζης ep. m.: ἰουλιάνος τοῦ ρομανίτζη T 317 (1193). || Da 'Ρωμᾶνος + -ίτζης; cfr. *Rumanicius* Pratesi 73 (1178), 74 (1179), *Romanicius* CDBa VI 162 (1259), *Romanizzius* ib. II 56 (1276), *Romanitius* ib. II 18 (1267).

'Ρομίτζον t. n.: εἰς τὸ 'Ρομίτζον Falkenhausen II 449, 450 (1209); εἰς τὸν ἀπόστολον Πέτρον τοῦ 'Ρομίτζου ib. 450.

'Ρομογέρος ep. m.: γουλιάλμου ῥομογέρου τρισορέρι C 485 (1168). || Cfr. fr. *Romiguières* t. (da lat. rumex 'spino, pruno', *Romegos* a. 1124) Dauzat-Rostaing, o ant. ted. *Ruumker,* da germ. *Hroma-gairu-, Förstemann 884. V. 'Ρουμάγειρος.

ῥομπέρτος: v. 'Ροβέρτος.

'Ρόμφη t. f.: προάστειον ἡ 'Ρόμφη GR 56.

'Ρόνδιος ep. m.: νικόλαον ῥόνδιον C 416 (1152?). || Da gr. ant. 'Ρόδιος 'Rodiese'?

ῥόπα s. f. 'quercia': ανερχεται μαὶχρι τῆς ροπας T 81 (1097?); ἀνέρχεται εἰς τὴν ῥόπαν τὴν λεγομένην πατρηκό C 527 (1142). || Da gr. ant. ῥώψ 'cespuglio, arbusto', solo in Esichio al sing., L-S; cfr. bov. *ròpa* 'quercia', mess. *id.* 'querciuola' LG. **2. 'Ρόπα** t.: ἰωάννης τῆς ῥόπ C 86 (1191). || Cfr. *Ropa, -i* DTOC, *Ropi* (Sic.) IGM 253 II S.E. V. 'Ρούπ.τον.

'Ροπάλδος pr. m.: ὁ νοτάριος ῥοπάλδος C 484 (1168); τοῦ νοταρίου πάλδου e νοταρίου ῥοπάλδου ib. 485. || Cfr. fr. *Robaud,* ipocor. di *Robert,* o *Roubaud,* da germ. *Hrod-bald-, Dauzat.

'Ροπερτούνης pr. m.: τὰ χωράφια ῥουπερτούνου C 433 (1183), βόνω τῶ ῥοπερτούνη C 443 (1223) = *bonus ropertuni* ib. 445. || Da un ipocor. di fr. *Robert* (v. 'Ροβέρτος).

'Ρόσαι ep. f.: ἰοσφρὲς τῶν Ρόσων Pratesi 65 (1170), ἰωσφρὲς τῶν Ρρόσων Pratesi 71 (1171). || Da lat. rosa; cfr. *Guillelmus* e *Nicolaus da Rosis* Pratesi 179 (1202), *tenimentum in Isola quod dicitur Rosarum* ib. 311 (1222), *Rose* t. (CS) DTOC.

'Ροσάκης: v. 'Ρουσάκης.

'Ροσάνα pr. f.: επουλησά σοι ροσανα θυγάτηρ του πρεσβυτερου νϊκολάου T 379 (1227). || Cfr. *Rosana* CDVerg X 82 (1194), *dompna Rosana* Vendola 432 (1325), it. *Rosana,* forma al-

terata di *Rosanna* (*Rosa Anna*) o di *Rossana* DNI; gr. med. Ῥωσάννα ActAth VI 69 (ca. 1300), ant. ted. *Rosanna* Förstemann 1282.

ῥοσανήτης: v. Ῥουσανίτης.

Ῥοσιμάνου: v. Ῥοσσιμάννος.

Ῥοσκῖνον t. n.: ιωαννης του σινεσι απο το ροσκινου T 34 (1034).

Ῥοσσάνη t. f.: πόλεως Ροσσάνης T 141 (1130. ‖ Var. di Ῥουσιᾶνον.

Ῥοσσιμάννος pr. m.: ῥοσσυμάννος C 675 (1194); gen. Ῥοσιμάνου GT 28 (1023), ροῦσσου μάννου R II 147 (s. d.). ‖ Nome di area longobarda, da germ. *R o s - + *M a n n a - Förstemann 1282, 1088. Cfr. *Rossemannus* CDCv I 24 (843), T 10 (999?), CDBa IV 37 (1028), ecc., *Rosmannus* ib. 33 (1025), *Russemannus* CDCv IV 222 (1023), *Rosemannus* DN 41 (1141), *Russimannus* De Citella II 58 (1298), *Russomagnus* CDBa XIII 99 (1296), XXVI 130 (s. d.), e i cgg. *Rossomanno*, *-mando*, *Russomanno* DCC, DCS, DSCL.

Ῥοτζουλῖνος ep. m.: gen. κυροὺ ροπέρτου ῥοτζουλίνου T 236 (1173). ‖ Cfr. ant. ted. *Ruozelin*, *Ruzelin*, da germ. *H r o t h i -, Förstemann 890 e v. Ῥουσαλήν.

ῥότουλον s. n. 'rotolo (misura di peso)': ῥότουλον C 309 (1142), ρώτουλον T 468 (1269). Pl. ῥότουλα C 309 cit. ‖ Da ar. r a ṭ l 'id.'; cfr. sic. *ròtulu* ArMed 321-322. V. ῥούτλη.

Ῥοτοῦνδα t. f.: τῆς ροτουνδας T 109 (1117), τῆς ρουτούνδας τῆς θαλάσσης R I 118, 119, 122 (1193). ‖ Da lat. r o t u n d u s 'rotondo'. Cfr. *in monticulo rotundo* C 188 (1182), *a pede rotunde* ib. 185; *Maccla Rotunda* Pratesi 145 (1200), *de Rotunda* ib. 352 (1227), CDBr I 198 (1284) e l'odierno *Rotonda* (PZ; anche altrove, TCI). V. Ῥουγτοῦνδος.

Ῥότρης pr.(?) m.: νιχέτου τοῦ ροτρίου C 57 (1143-1145?). **b.** **Ῥότρος:** ὁ μοσχάτος, ὁ του ρότρου = *moscatus filius rotari* T 11 (1000, doc. bil.), μοσχάτος ὁ τοῦ ῥόττου = *moschatus filius rotari* T 25 (1032, doc. bil.). ‖ Cfr. *moscatus filius rotri* T 14 (1011).

ῥόττου: v. Ῥότρης.

ῥουάκιν s. n. 'torrente', 'burrone': εἰς τὸ ρουάκιν T 98 (1113), τῶ ρουάκην C 415 (1122), εις τον ρουάκην τὸ μέγα T 60 (1063); εις του ρουακει T 34 (1034). ‖ V. ῥυάκιον.

ῥοῦβα s. f. 'rova (misura agraria e di aridi)': GR 49. Pl. gen. ρουῶν T 296 (1188), ροβῶν e ρουβον T 547 (s. d.); acc. ρουβες T 408 (1243), ῥούβαις C 468 (1331-1335?). ‖ Da ar. r u b ' 'quarta parte, unità di misura', r u b ' a h 'misura di aridi'; cfr. cal. *ruva* 'antica misura equivalente a un tomolo e mezzo' ArMed 322-324. V. Μετζαρούβας, ῥοῦβος.

Ῥούβαλλος ep. m.: ιωαννης ρουβαλλος T 315 (1192). ‖ V. Ἀρούβαλλος; cfr. Ρουβαλης (At.).

Ῥούββια t. f.: τῆς ῥούββιας R I 226 (1120), 231 (1110), ρουμίβιας (lg. ῥούμβιας) R I 216 (1108). ‖ Da lat. r u b i a (Plinio, Vitruvio) 'robbia, pianta che serve per tingere in rosso' DEI; cfr. *Rubbia* DTOC.

Ῥουββιόλης ep. m.: νικολαος ρουββιόλης T 215 (1163); νικολαου δε λη ρουββηόλη T 273 (1181); νικόλαον ρουββιόλι T 275 (1181). ‖ Dal pl. di *r u b i o l a, dim. di lat. r u b i a (v. il prec.).

Ῥουβικλόν t. n.: ἐν το χορίο Ῥουβικλόν GO 162 (1056?; Ῥουβίκλον nell'indice). ‖ Da lat. *r u b i c u l u m, dim. di r u b i a (v. Ῥούββια).

Ῥούβιον t. n.: βασιλιος του ρουββιου R I 175 (1061), γουλλιέλμος. καβαλλάριος τοῦ ρουβίου T 178 (1143). ‖ Cfr. *Rúbbio* TCI 42 D 5, affluente del Sinni (PZ), da lat. r u b e u s 'rosso', REW, o v. i precc.

ῥοῦβος s. m. 'rova (misura agraria e di aridi)': ῥούβου C 437 (1189), T 388 (1228). Pl. gen. ρουβων e acc. ρουβους T 494 (1283); το δε̃ αλλον χῶραφιον υπαρχει ρουβου τρειωῦ T 477 (1270). ‖ V. ῥοῦβα.

Ῥουβοῦσα t. f.: τῆς ῥουυούσας T 556 (s. d.) = Ῥοβούσας GR 145 (ma Ῥουβοῦσα nell'indice). ‖ Da lat. *r u b ō s u s 'pieno di rovi' STC 3475.

ῥουβρῖκα s. f. 'rubrica': pl. acc. ῥουβρίκας = lat. *rubricas* Cannizzaro 182. ‖ Da lat. r u b r ī c a 'legge'.

ρουβυερτος: v. Ῥοβέρτος.

ῥοῦγα s. f. 'via': ἡ μεγάλη μαϊστέρα ῥῶγα GM 117 (1188); εἰς τὴν ρροῦγαν τοῦ γαπατοῦρι T 378 (1226), εἰς τὴν μεγάλην μαϊστέραν ῥῶγαν GM 111 (1178) = C 349. ‖ Gr. med. e mod. ρούγα 'ampia via cittadina, corso' DCG, D, gr. tardo (iscr. III-IV sec.) ῥούα L-S, da lat. r ū g a REW. Cfr. bov. *rúga*, regg., catanz. *id.* 'gruppo di case', 'vicinato', lecc. *rúa* 'vicinato', 'vicolo nel paese', sic. *rúa* 'strada', ecc. LG.

ῥουγέριος: v. Ῥογέριος.

ῥούγκιον s. n. '?': ἀναβαίνει ὁ πρίον ἧς τὰ ῥούγκια τοῦ Σγουροῦ GSJ 207 (1186). ‖ Cfr. i tt. *Runci*, *Rúncia*, *Rungi*, *Rúngia* DTOC, τὰ Ῥόγκια G-McD.

Ῥουγούλλος ep. m.: ῥανάλδος ῥουγούλλους C 483 (1156). ‖ Cfr. fr. *Roughol*, der. occitanico da 'rosso', Dauzat.

Ῥουγτοῦνδος epit. m.: λανδρὶς υιος ιωαννου του ρουγτούνδου T 151 (1133?). ‖ Da lat. r o t u n d u s 'rotondo'; cfr. *Rotundus* TabMalf 128 (1261), *Robbertus Rotundus* De Citella I 35 (1286), it. *Rotóndo* DCI. V. Ῥοτοῦνδα.

Ῥουδουλλέρης ep. m.: γιοσφέδος ῥουδουλλέρης C 551 (1102). ‖ Di origine francese; cfr. lat. med. *rotularius* 'notarius, scriba', medio fr. *rotuler* 'inserire in un rollo' FEW X 516 e il cg. *Rolleri*.

Ῥουδούνιον t. n.: μέσον τοῦ Σατοριάκου καὶ Τὸ Ῥουδούνιον GR 332.

ῥουζουλού: v. Ὀρζοῦλον.

Ῥουκάς pr. m. ρουκάς μαλγριννου R I 271 (1131), ῥουκαι τοῦ κωρνητος ib. 270. ‖ Prob. lg. Ῥουκέρης.

ῥουκέρης: v. Ῥογέρης.

Ῥουμάγειρος ep. m.: Πέτρος Ῥουμάγειρος Z 176 (1102). ‖ V. Ῥομογέρος.

Ρουμάλδος: v. Ῥομάλδος.

ρουμάνου: v. Ῥωμᾶνος.

ῥουμβέρτος: v. Ῥοβέρτος.

ῥούμης: v. Ῥώμη.

ρουμίβιας: v. Ῥούββια.

Ῥούμκιν t. n.: εἰς τὸ Ῥούμκιν GSJ 103 (1138?). ‖ V. Ἀρόγκιν.

Ῥουνδέλλο t. n. (?): γιλλιαλμος δὲ ρουνδδελλο T 148 (1131).

ῥουντζῖνος s. m. 'cavallo': ἔχη ρουντζίνους β' καὶ ὀνάδια β' CMG 144 (1334). ‖ Dall'ant. fr. *roncin*; cfr. it. *ronzino*, lat. med. (XII sec.) *roncinus*, DEI. L'uso del termine diviene frequente nei docc. notarili siciliani del XV sec.. V. ῥομαῖον.

ῥουπέρτος: v. Ῥοβέρτος.

ῥουπερτούνου: v. Ῥοπερτούνης.

Ῥούπ.τον t. n.: εἰς Τὸ Ῥούπ.τον GR 261. ‖ Prob. da gr. ant. ῥώψ (v. ῥόπα) + -ῆτον: 'Querceto'.

Ῥουσάκης ep. m.: ὁ Ῥοσάκης GR 117, λέων ρουσάκεις T 221 (1165). ‖ Ipocor. di Ῥούσιος o Ῥοῦσσος; cfr. *Rosaci* DCC, *-e* DCSO, Ρουσ(σ)άκης (At.).

Ῥουσαλήν pr. m. indecl. (?): τὸν γέρω ῥουσαλήν C 307 (1142?). ‖ Cfr. fr. ant.. *Rocelin*, *Rosselin*, *Roscelin* Langlois, ted. ant. *Ruozelin*, *Ruzelin*, *Roscelinus*, da germ. *H r o t h i -, Förstemann 890; *Rozalinus Iohannes de Anastasio* DN 120 (1170), *Ruzzolino* t. IGM 253 III S.E. V. Ῥοτζουλῖνος.

Ῥουσανίτης ep. m.: τοῦ Ῥουσανίτου GSJ 102 (1138?), υἱοῦ Ῥουσανίτου C 658 (1178). ‖ Etn. da *Rosano* TCI 41 B 6 (SA), 42 C 5-6 (Luc.); cfr. *Michaelis Rusaniti* DN 163 (1177) *Rosaniti* cg. e t. DCC, *Rosaneto* STC 3458, *Rosaniti* TCI 48 C 4.

Ῥούσαρης ep. m.: ἀμπέλην ρούσαρη T 259 (1179). ‖ Da Ῥοῦσσος + -αρης². Cfr. il t. *Rosarno* (RC), dial. *Rusarni*, a. 1551 *Rozarani*, da *Ῥουσάρ-ωνες, DTOC e i cgg. Ρούσ(σ)ας, Ρουσ(σ)έας (At.).

Ῥουσάτης ep. m.: βασίλειος ρουσάτης T 559 (s. d.); Ἰωάννου Ῥουσάτη GSJ 273 (1121); Ἰωάννην τὸν Ῥουσάτην ib. 272. ‖ Da lat. *r o s ā t u s 'color di rosa, roseo'; cfr. it. *Rosato* pr. e cg. DNI, DCI.

Ῥουσέλλης ep. m.: Ἰωάννου

'Ρουσέλλη GSJ 258 (1228), κωνστα τοῦ ρουσέλλου T 383 (1228). || Gr. med. 'Ρουσέλιος Moritz I 48, ipocor. di 'Ρούσιος; cfr. *Rosellus* Pratesi 5 e 12 (1065?), Ρουσέλης (At.).

'Ρουσιανίτης ep. m.: λεων νοτάριος ρουσιανιτης T 155 (1135); Νικολάου 'Ρουσιανήτου GM 163, 164 (1264). || Etn. da 'Ρουσιᾶνον.

'Ρουσιανίτισσα etn. f.: ἡ 'Ρουσιανίτησσα Z 182 (1145) = ῥουσιανητίσσα C 27*b*. || Da 'Ρουσιανίτης + -ίσσα.

'Ρουσιᾶνον t. n.: gen. ρουσιάνου T 64 (1086), ρουσιὰνοῦ T 68 (1091?), 'Ρουσιάνου Pratesi 317 (1224); τῇ 'Ρουσιανῶν πολίχνῃ SElia 1597, ῥουσιᾶνων T 225 (1167), ἐπὶ τὸν Ρουσιανόν T 139 (1130). || Da lat. R o s c i u s + - ā n u m; ora *Rossano* (CS) STC 3458, DTOC. Cfr. *Rusianum* Pratesi 101 (1194), 111 (1196). V. 'Ροσσάνη. **b.**: χώρας 'Ρουσιάνου Müller 14 (1359; LE).

ῥούσιος agg. 'rosso': ἔστιν δὲ τὸ σύνορον αὐτοῦ 'Ο 'Ρούσιος Λίθος GR 329, κριμνὸς ὁ ῥούσιος C 319 (1154), τὸ ῥούσιον χοῦμα T 557 (s. d.); εἰς τὸν ρούσιον ἁρμον R I 197 (1092), εἰς τὸ 'Ρούσιον Λάτρον GR 331. || Gr. tardo e med. *id.*, da lat. r u s s e u s, r u s s u s, L-S, D; cfr. bov. *rúso* 'rosso' LG. **b.** ἧς τῷ κρέμνω τοῦ ῥουσίου C 618 (1146), ἧς τὸν λήθον τῶν ρουσίων C 559 (1143). || Lg. εἰς τὸν κρεμνὸν τὸν ῥούσιον e εἰς τὸν λίθον τὸν ῥούσιον. **2. 'Ρούσιος** epit.: ἰωάννου τοῦ ρουσίου R II 111 (1185), ἐκ τοῦ σϊρουχου τὸν ρούσιον T 557 (s. d.). **b.** ep.: ρούσιος T 558, 559 (s. d.), Μαύρος 'Ρούσιως GSJ 224 (XII sec.); gen. ρουσίου T 297 (1188); acc. ῥούσιον C 410 (1112), 512 (1117). || Gr. med. 'Ρούσιος Moritz I 44; cfr. *Ruso* DCC, Ρούσης (At.).

'Ρουσῖτον t. n.: GR 148, 180, GSJ 121 (1149), 252 (1236), ecc.; gen. ρουσίτου R II 9 (1134), GSJ 197 (1172), ecc. || Da lat. r o s ē t u m 'roseto'; cfr. *tenimentum Roseti quod est in Insula* Pratesi 244 (1210), *ad portam Roseti* ib. 399 (1240), che corrispondono rispettivamente a *Rosito* (CZ) e *Roseto Capo Spulico* (CS) DTOC.

'Ρουσίχετον: v. 'Ρούσκιτον.

'Ρούσκιτον t. n.: τὸ ῎Ανω 'Ρούσκιτο GR 357, εἰς τὸ 'Ρουσίχετον GR 346. || Da lat. r u s c u m 'pungitopo' REW + - ē t u m; cfr. *Rosceto*, dial. *Ruscitu* (RC) DTOC, *Rosceto* TCI 24 F 1 (Umbria).

'Ρούσκλας ep. m.: Νικόλαος 'Ρούσκλας Z 177 (1102).

ῥούσος: v. 'Ροῦσσος.

'Ρούσουλος ep. m.: ὁ 'Ρούσουλος GR 70. || Ipocor. di 'Ροῦσ(σ)ος.

'Ροῦσσος ep. m.: ρούσσος R I 236 (1121), T 428 (1265), ῥούσος T 53 (1054?); gen. ῥούσσου R I 269 (1131), ῥούσου Grégoire 84 (1124), Müller 21 (1401), ecc.; acc. ῥούσσον R I 182 (1076). || Da lat. r ŭ s s u s 'rosso' REW. Cfr. i cgg. *Russo* DCC, Ρούσ(σ)ος (At.).

'Ρουσσότο- t.: κώμης ρουσσότου T 486 (1273). || Da un ipocor. dell'ep. 'Ροῦσσος.

ροῦσσου μάννου: v. 'Ροσσιμάννος.

'Ρουστικιλιᾶνον t. n.: εἰς τὴν σάλαν καὶ τὸ ρουστικιλιάνον R I 181 (1076). || Da lat. R u s t i c e l i u s Schulze + - ā n u m.

'Ρούστικος ep. m.: αγωρασεν εκ τον ρουστικον T 255 (1179). || Da lat. r u s t i c u s 'rustico'; cfr. *Gregorius de Rustico* TabMalf 123 (1259).

'Ρουστούγκει t.: ἐν τη ἐνορία τοῦ αγιου νϊκολάου τοῦ ροῦστούγκει T 491 (1281), ...του ουστοῦγκει T 422 (1256). || Da lat. * r e s t u p p e a 'stoppia', cfr. cal. *restuccia* 'id.' STC 3409, DTOC (?).

'Ρουτέλλιος ep. m.: Ράως Ρουτέλλιος Holtzmann 341 (1083). || Cfr. *Rutelli* DCC, DCSO.

ῥούτλη s. f. 'rotolo (misura di peso)': ρουτλην μιαν Schneider 273 (1200). || V. ῥότουλον.

ρουτούνδας: v. 'Ροτοῦνδα.

'Ρούτταρης ep. m.: ἀλεξανδρος ρούτταρις T 389 (1229). || Da gr. med. ῥοῦττα 'manipulus militum, Ruta' DCG, lat. med. *ruta, rutta, rupta* 'ruttariorum cohors', *ruptarii, rutarii* 'praedones, milites' DCL (anche s. v. *rumpere*), + -αρης[1].

'Ρούττας in agion.: τὸν τόπον λεγόμενον τοῦ ἁγίου ιωαννου του ροῦττα = *in locum qui dicitur sancti iohannis in ruliana* T 11 (1000), 25 (1032; entrambi docc. bilingui). || Lg. 'Ρουτᾶς e v. il prec.?

'Ρούφαρης ep. m.: ἀρκαδιος ρούφαρης e ιωαννης ροῦμφαρης T 559 (s. d.). || Da 'Ροῦφος + -άρης[2]. Cfr. Ρούφας (At.).

'Ροῦφος epit. m.: 'Αρκούδιος ὁ 'Ροῦφος Z 176 (1102); ἰωάννη τῶ ῥούφω R I 252 (1126). || *Id.* P-B; da lat. r ū f u s 'rosso' REW; cfr. it. *Ruffo* DCI, *Rufus* CDVerg IV 88 (1154), Pratesi 83 (1188), ecc. L'it. merid. *Ruffo* può essere esito di fr. sett. *Rouff*, ipocor. di *Rodfrid*, Dauzat s. v. *Rueff*, DCC.

'Ρούφουλος ep. m.: ἰωάννου ρουφουλου R II 92 (1177). || Ipocor. di 'Ροῦφος; cfr. *Rùffolo* DCC.

'Ρούφουνος ep. m.: ιῶαννου ρούφουνου R II 101 (1182). || Lg. 'Ρούφουλος.

'Ρούχαρης epit. m.: ιώαννου του ροῦχαρη T 172 (1141). || Da ῥοῦχον + -αρης[1]; cfr. gr. med. ῥουχάριος 'qui vestes servat, vestiarius' DCG e i cgg. 'Ρουχᾶς Moritz I 46, Georgacas 114 (1400), *Rúgari* DCC.

ῥοῦχον s. n. 'veste, indumento': pl. ροῦχα CMG 100 (1332). || Gr. med. *id.* 'pannus, vestis' DCG, D; cfr. bov., otr. *rúho* 'panno', 'roba' LG, ngr. ῥοῦχο 'panno', 'vestito' B. **b.** 'roba (in genere)': διαφορα ρούχα από τε χαλκοῦ σιδίρου καὶ των ϊματίων μου T 130 (1126), ῥοῦχα C 637 (1223); gen. ῥούχων C 662 (1160).

'Ρουψίας ep. m.: τοῦ 'Ρουψία GR 302.

'Ροφρίδος pr. m.: gen. 'Ροφρίδου Caruso 322 (1234). || Cfr. long. *Roffrid*, da germ. * H r o t h a - f r i t h u - Morlicchio 70, ant. ted. *Id.* Förstemann 898.

'Ρόχ ep. m. indecl.: μεϊμοῦν ἔπιν ῥόχ C 18 (1141). || Cfr. ῥούχ = ar. *arruḫḫ* 'carrettiere' C 259*a* (1183), De Simone 27.

ῥοχάλη s. f. (?): ὑποκάτω τῆς ῥοχάλης Τὸ Βαλάτων GR 528. || Lg. ῥαχάλη? V. 'Ραχαλιώτης.

ρριτάνου: v. 'Ριττᾶνος.

ρυαθαρια: ρύκτη ης τα ρυαθαρια οποῦ ηναῖ καχλυλλ... καὶ ρυκτη ης τα ρυθαρια τα στερὲά R I 215 (1108) = ρίπτει εἰς τὰς λάας ὅπου ἦσιν ἡ ἀγριέλαιας... καὶ ρίττη εἰς τοὺς λάας τοὺς στεραιούς R I 225-226 (1120), 231 (1110). || Lg. λιθάρια.

ῥύακας s. m. 'torrente', 'burrone': ο ρίακας R I 187 (1080), ρηακας T 547 (s. d.), 172 (1141); τοῦ ρύακα C 313 (1144?); acc. ῥύακαν GR 333, C 307 (1142?), ρίακαν T 152 (1133). || Da ῥύαξ.

ῥυάκη s. f. 'torrente', 'burrone': εις την ριάκην τὴν λεγωμενην τοῦ αγιου αρώντζου T 389 (1229).

ῥυάκης s. m. 'torrente', 'burrone': ὁ ρυάκῆς T 160 (1139), ὁ ριάκης T 275 (1181).

ῥυακιάκιν s. n. 'torrentello', 'burroncello': C 304 (1141). || Da ῥυάκιον + -άκι(ο)ν.

ῥυάκιον s. n. 'torrente', 'burrone': T 19 (1019), GR 16, ῥυάκιν GT 19 (1002), ῥυάκην GL 10 (fine X sec.), T 13 (1005), ρυακῆν R I 215 (1108), ρυακίον R I 203 (1100), ecc., τὸ ῥιάκιν ῥιάκιν 'lungo il torrente' C 319 (1154), ῥύακην ῥύακην C 116 (1136?) = T 156, ecc.; gen. ῥιακύου C 319 cit. Pl. gen. ῥυακίων GT 19 cit., C 18 (1141). || Gr. tardo e med. *id.* D, L, da ῥύαξ, -ακος + -ιον. Cfr. bov. *riáči* 'ruscello' e i tt. *Riace, -i* LG, DTOC; v. ῥουάκιν, Ξερορυάκιον, Στραβοριάκιον. **b. ῥύακον**: το ρυακον R I 225 (1125), ῥίακον C 433 (1183). || V. κατωρύακον, Ξηρορύακον.

ῥυακίτζιν s. n. dim. 'torrentello', 'burroncello': ρυακίτζιν T 15 (1015), ῥυακίτζην GSJ 40 (1054), Τοριακήτζην Caspar 633 (1098), ῥϊακιτζιν T 99 (1114), ρυακητζην R I 164 (1056), ecc., τὸ ὁ ριάκητζη T 221 (1165). || Da ῥυά-

κιον + -ίτζιον; cfr. gr. med. ῥυακίτζιον ActAth VIII 94 (1300), pl. -ίτζια ib. 81, ῥυακίτζιν ActAth XII 34 (1034).

°**ῥύαξ** s. m. 'torrente', 'burrone': εἰς τὸν ῥύαξ C 412 (1116), ο ρίαξ ρίαξ 'lungo il torrente' C 682 (1196-1200?), τὸν ῥύακα ῥύακα 'id.' C 18 (1141), τὸν ρύακα τὸν ἔνυδρον R II 45 (1145).

'Ρύγιντον t. n.: Τό 'Ρύγιντον GR 255.

'Ρυγίτης ep. m.: ρογεριος ρυγίτου T 329 (1198). || Etn. da 'Ρήγιον + -ίτης; cfr. il cg. *Reìti* DCC, DCSO e v. 'Ρηγιτᾶνος.

'Ρυγός pr. m.: ῥυγὸν κελλάρην C 512 (1117).

ρυθαρια R I 215 (1108). || V. ρυαθαρια e lg. λιθάρια.

ῥυκίζα s. f. 'miniera': ἀπέρχεται εἰς τὴν ῥυκίζαν τὴν μικρήν C 294 (1131?). || Da ar. r a k ī z a h 'filone d'oro, d'argento o altro metallo' Kazimirski I 916*a*.

ῥύμη s. f. 'via': ῥύμη C 521 (1137), 662 (1160); gen. ῥύμης C 494 (1186); dat. ρύμη T 515 (1167?); acc. ῥύμην C 31, 32 (1153), T 519 (1191), ecc. || Gr. tardo e med. ῥύμη 'via', da lat. r ī m a, L-S, D, DCG.

°**ῥυπαρός** agg. 'sordido': ἐπι ῥηπάρης καὶ οὐ προσήκουσι πράγμασι CMG 60 (1329).

ῥῶγα: v. ῥοῦγα.

'Ρῶδαθης ep. m.: ο μαμουνης ρῶδαθης T 559 (s. d.). || Cfr. 'Ροδαφθής Mikl-M.

'Ρώδινος ep. m.: τοῦ 'Ρωδίνου GSJ 41 (1054). || Da gr. ant. ρόδινος 'fatto con rose'; cfr. bov. *rodinò* 'rossastro, rosso bruno', ngr. dial. ῥοδινός 'rosso' LG, *Rodinò* DCC, anche *Rodanò* DCSO, *Ridinò* DSCL, 'Ροδινός Mikl-M.

'Ρῶδος pr. m.: του κυρ ρώδου R II 151 (s. d.). || Da gr. ant. ῥόδον 'rosa'; cfr. *Rodo* cg. DCSO e v. 'Ρωδώ.

'Ρωδώ pr. f. 'Rosa': τῆς κυραρωδοῦς T 113, 114 (1121; lg. τῆς κυρὰ 'Ρωδοῦς). || Cfr. ngr. 'Ροδοῦ, 'Ρόδω Buturas, da gr. ant. ῥόδον 'rosa'.

'Ρώδων pr. m.: 'Ρώδονος ἡγουμένου GT 28 (1023). || Cfr. ant. ted. *Hrodo*, *Ruodo*, da germ. *H r o t h i -, Förstemann 886?

'Ρωμαϊκός agg. 'latino': ὁ χάρτης ὁ ῥομαϊκός C 662 (1160); ῥωμαϊκῆ τῆ διαλέκτω C 98 (1160-1200). || Gr. tardo (II sec. a. C.) e med. *Id.* L-S, D.

'Ρωμαῖος etn. m. 'Latino' o 'Bizantino': Βασιλειος ὁ 'Ρωμαῖος Z 167 (1096) = ρωμαίον T 184, Γεοργιος... ρωμεος το γένη Sola 534 (1068); pl. gen. ῥωμαίων T 418 (1248), 424 (1257), τõν ρομεον T 416 (1245), Φρεδερίκου... βασιλέως 'Ρωμαίων GSJ 254 (1245). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *Id.* 'Romano' L-S, D, gr. med. 'Bizantino' DCG. Il termine designò anche coloro che erano stati in pellegrinaggio in Terra Santa o (più tardi) a Roma. **b.** ep.: Βόνος 'Ρομε̃ος GSJ 126 (1151); ἰωάννου ῥομαίου T 218 (1164) = C 118, στεφάνου ῥομαίου ib. 219 e 119, στεφάνου ῥωμαίου T 287 (1184) = C 123. || Cfr. it. (specialmente Cal., Sic.) *Romèo* DCI, DCC.

ῥωμαλεότης s. f. 'vigore': ὅπως ἐν ρωμαλαιώτητι σπεύσης καὶ ἐν νηφώτητι CMG 50 (1329), ... ἐν ρωμαι[αι]ώτητι... CMG 162 (1336; ρωμαιότης nell'indice). || Gr. med. *id.* D, da gr. ant. ῥωμαλέος 'forte'.

'Ρωμάνα pr. f.: ἰωσφρὲς υἱὸς ῥωμάνας C 320 (1154). || Dal m. 'Ρωμᾶνος.

ῥωμανᾶτος agg. 'romanato, (moneta) con l'effigie dell'imperatore Romano': νομίσματα πέντε ρομανάτα T 30 (1033), νομίσματα τρία ρωμανάτα T 37 (1039). || Gr. med. *id.* s. «Moneta aurea Romani Diogenis Imp.»; cfr. *duos romanatos de bona moneta* CDVerg II 403 (1132).

'Ρωμανία t. f.: Γιδέλμου 'Ρομανίας GSJ 57 (1098), εἰς μέροι ρομανίας CMG 122 (1334). || *Id.* P-B. Indicò dapprima l'impero romano, poi l'impero bizantino o l'Asia Minore, infine la Romanìa; cfr. DCG, Mikl-M.

'Ρωμᾶνος pr. m.: gen. 'Ρωμάνου GSJ 248 (1223), ρωμανου T 69 (1091?), ρουμάνου R I 228 (1120), II 19 (1135). || Da lat. R ō m ā n u s, etn. di R ō m a.

'Ρωμανός pr. m.: T 44 (1049), 52 (1054), C 419 (1136?, 1151?), ecc.; gen. ῥωμανοῦ C 418 (doc. cit.). || Dal prec., ellenizzato nell'accento; cfr. i cgg. *Romanò*, *Rumanò* DCC.

'Ρωμβέρτα pr. f.: κυρᾶς ῥωμβέρτης φάζαλης T 417 (1248). || Dal m. 'Ροβέρτος.

'Ρώμη t. f. 'Roma': gen. ῥώμης C 291 (1096), 376 (1196), ecc., ῥωμις C 456 (1257), ῥούμης C 96 (1243). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *Id.* P-B, da lat. R ō m a.

ῥώννυμι: v. ἔρρως.

'Ρῶσα pr. f.: τοις αὐταδέλφοις ἀλφαράνα καὶ ῥῶσα R I 243 (1123); gen. 'Ρῶσας Cañellas 168 (1230). || Da lat. r o s a 'rosa'; cfr. *Rosa* Pratesi 362 (1230), it. *Rosa* DNI.

'Ρῶτου ep. f. gen.: ματθαῖος τῆς ρῶτου T 471 (1270). || Cfr. i maschili 'Ρώτης P-B, 'Ρωτός Mikl-M e il cg. *Roti* DCC, DCSO.

Σ

Σαβαλούρης t. m.: προάστειον ὁ Σαβαλούρης GR 349.

Σαβαρ: v. βήν.

Σαβαρῖνα t. f.: εἰς ποταμὸν Σαβαρίνας GR 88. || V. Σεβηρῖνα.

Σαβαρίνας: v. Σηβηρῖνα.

Σαβαρῖνος pr. m.: σαβαρίνος C 483 (1156). || Da lat. S e v ē r ī n u s, der. di S e v ē r u s, Tagliavini I 51, DNI s. v. *Sevèro*. Cfr. i cgg. *Savarino, Saverino, Severino* DCC, DCSO.

Σάβας pr. m.: SElia 1273, GSJ 254 (1245), ὁ μοναχὸς σάβας C 418 (1136?, 1151?), Σάβας μοναχός GM 213 (1189); gen. σάβα e σαββα R I 144 (1041); τοῦ κῦρ Σάβα GR 387, τοῦ σάβα T 164 (1140), ecc. || Σάββας P-B, Σάβας Moritz I 43, Σάβ(β)ας Mikl-M; cfr. i cgg. *Sab(b)a, Sava* DCC, DCS. V. Σέβας.

Σαβατήκης ep. m.: 'Ανδρέας πρεσβήτηρος Σαβατήκης GSJ 143 (1154), 'Ανδρέας πρεσβήτερος Σαβατήκης GSJ 161 (1156), ...Σαμβατήκης GSJ 129 (1153), ...Σανβατήκης GSJ 153 (1156); τοῦ Σαμβατήκη ib. 152, Λέον τοῦ Σαμβατίκει GSJ 84 (1127), Λέοντος τοῦ Σαμβατίκοι ib. 83; 'Ιωάννην Σαμβατίκην GSJ 213 (1198), τὸν Σαμβατίκην e -ίκιν ibid. || Da σαββατίκιος; cfr. *Sapatici* nom. CDVerg I 7 (948), *Sapaticius* ib. II 4 (991). V. Σαμβατίκιος. **2.** t.: εἰς τὸν Σαμβατίκην GSJ 102 (1138?).

Σαββατῆρος ep. m.: τὸν βασίλιον τὸν σαββατήρον C 6 (1097). || Cfr. fr. *Savetier*, merid. *Sabatier* Dauzat, lat. med. *sabaterius*, *savaterius* 'veterum calceorum sutor' DCL, sic. *zavatteri* 'ciabattino' Traina, *Zavattieri* cgg. DCC, DCSO.

σαββατίκιος agg. 'del sabato': τὸ σαββατίκην εὐαγγέλιον GR 483. || Da σάββατον.

Σαββάτιος pr. m.: ὁ σαββάτιος R I 155 (1049); τῶ σαββατίω ib. 153. || *Id.* P-B, Mikl-M, anche Σαμβάτιος (iscr.) Dieterich 92; cfr. *Petrus f. Sambàti* CDBa IV 49 (1033) e i cgg. *Sambati*, *Sammati* DCS.

σάββατον s. n. 'sabato': gen. σαββάτου T 76 (1093), 84 (1099), ecc. || Gr. tardo (*Settanta*, *N. T.*) e med. *id.*, dall'ebraico, L-S, D; cfr. bov. *sávato* LG. A una variante *σάμβατον (cfr. lat. s a b b a t u m / s a m b a t u m REW e otr. *sámba*, pl. *ta sámbata* LG s. v. *σάμβατ) risalgono nomi propri tardo gr. (iscr.) in Σαμβατ- Dieterich 92 e quelli qui registrati. Cfr. anche *Sambatus hebreus* CDVerg I 182 (1041), ma *Sabbatus ebreus* CDBa VI 20 (1200), *Sàbato* cg. DCC, DCS, DCSO. V. Σάπατος.

Σαβοκῆνα t. f.: εἰς την μονην τῆς σαβοκήνας T 307 (1192). || Ora *Sambucina* (CS), dial. *Savucina* DTOC, da lat. s a m b u c ī n a 'suonatrice di sambuca' STC 3547a, o meglio da un der. di s a m b ū c u s / s a b ū c u s 'sambuco' REW; cfr. *Sancta Maria de Sabucina* Pratesi 61 (1169), 72 (1178), ecc.

Σαβουκίας t. m.: τὸ ῥυάκιον τοῦ Σαβουκία GR 458, τὸ νερὸν τοῦ Σαβουκία ib. 459. || Da *σάβουκος

'sambuco' + -ίας[3]; cfr. *Savucá* (CZ; con -ᾶς[3]) DTOC.

*σάβουκος: v. Ἄβουκκοι.

Σαβοῦτος ep. m.: ματθέου τοῦ σαβούτου T 246 (1176), κυρου οὔβου σαβοὺτου T 286 (1184). || Cfr. *Savuto* (fiume, CS-CZ), da lat. S a b ū t u s, e *Savucchia* (affluente), da * S a b ū t u l u s, STC p. XVI, 3499, DTOC.

Σαγγιλιᾶνος ep. m.: γιλλιέλμος σανγιλιάνος T 128 (1125) = γιλλέλμω σανγιλιανως R I 267. || Cfr. il t. *San Giuliano* TCI (freq.) e v. Γιλιᾶνος.

Σαγινάρης t. m.: τοῦ Σαγινάρη GR 204. || Cfr. *Saginaro* e *Sainaru* (CZ), sec. XVI *Sagenarius* 'luogo coltivato a saggina' DTOC, da lat. s a g ī n a 'alimento per ingrassare'; cfr. lat. med. *saginacia (silva)* 'glandium saginandis porcis ferax' DCL.

σαγίον s. n. 'mantello': τὸ διπρόσωπον σαγίον καταλιμπάνω τῶ γενεσίω R I 154 (1049). || Gr. tardo (pap. III sec.) e ngr. *id.*, dim. di σάγος (II sec. a. C.) 'rozzo mantello', 'saio', L-S, L, D.

σαγίς s. f. 'saccone (da letto)': κρευαντοστροσιν εχοντα σαγίδας β′ και προσκεφαλαιον[T 80 (1097). || Gr. tardo (Esichio) *id.* 'sacca' L-S.

σάγκας: v. Σάκκα.

σαγκέλλιον: v. σακέλλιον.

σαγκελλον: v. σάκκελλον.

σαγκέλλου: v. Σακελλον.

σαγκίν s. n. 'saccone (da letto)':]σαγκοιν T 80 (1097). || V. σακίον.

σάγκον, σαγκους: v. σάκκος.

Σαγκοτρίπας: v. Σακκοτρίπας.

σαγκούλιον s. n. 'fisco, erario': σανκκοῦλησν T 165 (1141), σανκοῦλησν T 167 (1141); προς τα ριγικὰ σαγκουλλεια T 367 (1214). || Da gr. med. σακκούλιον, a sua volta da lat. s a c c u l u s 'sacchetto', DCG, o da σάκκος + -ούλιον EL.

σαγκούλλου: v. Σακκοῦλλον.

Σαγμᾶτος epit. m.: γεωργίου τοῦ σαγμάτου C 57 (1143-1145?). || Da gr. ant. σάγμα 'coperta', 'grande mantello', gr. tardo 'basto' L-S, D, + -ᾶτος.

σαγριμιλίαν: v. ἀγριμηλία.

Σαδριᾶνον t. n.: τὸν οὖρσον τοῦ σαδριάνου T 122 (1123). || V. Σατριᾶνον.

Σαζάρης ep. m.: κυριακὸς... ὁ τοῦ σαζάρου T 505 (1331).

σαθρόω vb. tr. 'diroccare': τουτων (τὸν ναὸν) σεσαθρωμενων ευρον εκ βραθρων ανικυδωμησα σην κε ετερων χωραφιων R I 169 (1059). || Gr. tardo (*Settanta*) e ngr. *id.* D.

Σάϊς t. indecl.: ροβερτού δε σάϊς R I 260 (1126). || Da fr. *Sai* Ménager *Inv.* 341-342; ma cfr. *Saix*, ant. *Sais* (ca. 1128), Dauzat-Rostaing.

Σακάληπ t. indecl.: τοῦ σπιλαίου λεγομένου σακάληπ C 49 (1190). || Da ar. ṣ a q ā l i b, pl. di ṣ i q l a b 'slavo' Dozy I 663*b*. Cfr. ar. *maḍīq* ('passo, gola') *aṣ-ṣaqālibah* C 231, r. 2 (1182) = lat. *ad mudicam sicalbe* ib. 195.

Σάκας epit. m.: μηχαὴλ ἡερεὺς ὠ σάκας C 56 (1143-1145?). || V. Σακκᾶς e le possibili etimologie ivi indicate; ma cfr. anche ὁ σάκις = ar. *aš-šāqqī* C 138*a* (1178), etn. di Š ā q q a h (v. Σάκκα).

Σακάτης ep. m.: πρεσβύτερον Ἀσσέτιον Σακάτην Z 152 (1086). || Cfr. *Id.* (At.) e ngr. σακάτης 'storpio, invalido' D.

Σακγάρης ep. m.: Ἰωάννου Σακγάρι GD 22 (1031). || Lg. Σαγκάρι, per Σακκάρη, da σάκκος 'sacco', o da ar. s a q q ā ' (v. Σακκᾶς), + -άρης[1]; cfr. sic. *saccaru* 'colui che porta e riporta sacchi', 'chi porta e vende acqua' Traina, cal. *id.* 'acquaiolo, venditore di acqua' NDDC, ArMed 326-327, e i cgg. *Saccaro* DCC, DCSO, *Sàccari* (RC; da ′-αρης) DCC.

σάκελλα s. f. 'fisco': acc. σάκελλαν T 7 (981). || Gr. med. (VII sec.) *id.* 'id.' L, σακέλλη e ὁ ἐπὶ τῆς βασιλικῆς σακέλης 'sacellarius, custos regii thesauri' DCG, ἐν τῶ σεκρέτω τοῦ γενικοῦ λογοθέτου καὶ προσέτι ἐν τῶ τῆς μεγάλης σακέλλης ActAth III 235 (1302).

σακέλλιον s. n. 'borsa': ἐκυαλῶν ὁ ρηθεῖς ἀδελφὸς κυρὸς μϊχαηλ ἀπο τοῦ αὐτοῦ σακελλίου τὰ τῆς μονῆς

συγίλλια T 368 (1214). || Gr. tardo *id.*, dim. di σάκκος, LS, L; cfr. lat. med. *sac(c)ellum* 'crumena' DCL. **b.** 'fisco, erario': σακέλλιον GM 89 (1152), 112 (1178), T 281 (1182), σακκέλλιον T 47 (1050), σακκέλιων GM 168 (1266), σακκέλησν C 468 (1331), σαγκέλλιον GD 24 (1031), T 204 (1155), σαγκαίλλιον GSJ 189 (1167), σαγκέλλησν C 421 (1167), σαγκέλιον GD 60 (1061), σακέλλιν C 333 (1122), σαγκέλιν C 364 (1171), σακέλλι C 338 (1188); dat. σαγκελλίω R II 55 (1148), GK 30 (1161). || In questo significato il termine è regolarmente determinato da βασιλικόν, δημόσιον, δεσποτικόν.

Σακελλον t. n.: πλοισίον του σακκέλλου T 58 (1059?), πλησίον τοῦ σαγκέλλου T 557 (s. d.) = ...Σανκέλλου GR 159. **b.** pl. gen. τῶν Σακέλων GR 204. || Da lat. s a c e l l u m 'tempietto'.

σάκια s. f. 'canale d'irrigazione': κρούη ἧς τὴν σάκηαν τὴν παλεὰν καὶ ἐκ τὴν ρηθῖσαν σάκηαν ἀναβέννη C 559 (1143), ἐκ τὴν σσακίαν C 627 (1137). | Da ar. s ā q i y a h 'id.'; cfr. sic. *zàcchia*, *saja* ArMed 328-330, ar. *sāqiyah* C 209, r. 13 (1182) = lat. *rivulus* ib. 184.

°**σακίον** s. n. 'sacco (unità di quantità di foglie di gelso)': φύλλων σακία GR 19, 230, ecc., μικρὰ σακία GR 221. **b.** 'id. (unità di estensione di gelseti)': Ἡ Αὐλή..., ἔχουσα σακία β′, καὶ ἕτερον σακὶν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σεργίου GR 215, Ἕτερον προάστειον Τὰ Ῥιαρικά, ἔχον συκάμινον αὐτούργιον α′ σακίου τὸ τρίτον GR 113, ecc. **c.** 'saccone (da letto)': v. σαγκίν. || Gr. ant. σακ(κ)ίον 'sacchetto', dim. di σάκκος, L-S, D.

Σάκκα t. f.: gen. σάγκας C 130 (1151), *id.* = ar. *šāqqah* ib. 132, καστελλάνος σάκκας = lat. *castellanus castelli sacce* C 670 (1186). || Ora *Sciacca* (AG), da ar. š ā q q a h, corradicale di š a q q a h 'fenditura', 'crepaccio', ArMed 389-391; cfr. ar. *id.* C 237, r. 11 (1182) = lat. *ad sciaccam* ib. 198, acc. e l'etn. ar. a š - š ā q q ī = ὁ σάκις C 138*a* (1178), σάγκι C 282*b* (1183).

Σακκᾶς epit. m.: νοταριος λέον ὁ σακκάς C 533 (1130-1140?). || Ora *Saccà* cg. DCC, DCS, DCSO, da gr. tardo (iscr., pap.) σακκᾶς 'fabbricante o venditore di sacchi', cfr. ngr. *id.*, L-S, D; o da ar. s a q q ā ' 'portatore di acqua' Wehr, cfr. *al-saqqā'* = ὁ σακάς C 143 (1178), ar. *id.* = ἐλσάκα C 174*b* (1178). V. Σάκας, Σακγάρης.

σακκελλάριος s. m. 'tesoriere': πρεσυυτερον καὶ σακκελάρησν T 162 (1140). || Gr. med. σακελλάριος 'sacellario' (mansione ecclesiastica o politica) DCG, D.

σακκέλλιον: v. σακέλλιον.

σάκκελλον 'fisco, erario': σακκελλον T 522 (1202), σαγκελλον T 164 (1140). || Da σακ(κ)έλλιον.

Σακκῆς ep. m.: Εὐστάθιος τοῦ Σακκῆ Z 168 (1102) = T 184 (1145). || Cfr. gr. med. τοῦ Σακκῆ ActAth VIII 85 (1300), ecc., Σακκής (At.), da σακ(κ)ίον.

°**σάκκος** s. m. 'saccone (da letto)': acc. σάκκον T 487 (1273), σάγκον ἐν T 428 (1265); pl. σάκκους T 356 (1211), σάγκους T 224 (1166), 325 (1196). || Gr. ant. 'sacco'; v. σαγκίν e cfr. bov. *sakkokrevátti* TNC (da -κρεβάτιον, v. κρεβαττοστρώμνιον).

Σακκοτρίπας ep. m.: GSJ 149 (1155), Σαγκοτρίπας GSJ 168 (1159); gen. Σακκοτρίπου GSJ 160 (1156), Σαγκοτρίπου ib. 161. Pl. gen. Σακκοτρίπων GSJ 133 (1154). || Cfr. ngr. σακκοτρύπης 'specie di avena selvatica' D, regg. *sakkutripa* 'attaccamani (*Gallium aparine*)', 'orzo selvatico' NDDC, LG, *Saccutripa* t. DTOC, it. *forasacco* 'nome di diverse graminacee'.

Σακκοῦλλον t. n.: νικολάου πρεσβυτερου τοῦ σαγκούλλου T 96 (1110), χώρας σακκούλλου T 300 (1188), αρδρεας του σακουλον του R I 165 (1056). || Cfr. *Saccullo* (CS), cal. *saccullu* 'sacchetto' DTOC, dim. da σάκκος o lat. s a c c u s.

σακοντάρεία: v. σαρακοντάριος.

σακοπάθνιον s. n. 'mangiatoia': σακοπάθνιον, καὶ ἀμπελοφυτείαν ὑδροποτιστικήν GR 416. || Gr. tardo

(Esichio) χλιδός· σακκοπάθνιον (?) L-S e suppl.; gr. med. σακκοπάθνιον, σακοφάτνιον 'pera, mantica' DCG, da gr. ant. σάκ(κ)ος + φάτνη, gr. tardo πάθνη 'greppia, mangiatoia' L-S + -ιον.

Σακοστᾶς ep. m.: τον σακοστᾶ T 376 (1226).

Σακραί t. f. pl.: ἐν τῇ τῶν Σακρῶν τοποθεσία GSJ 53 (1098); εἰς ταὶς Σακραίς GSJ 247 (1223). || Da lat. sacer 'sacro'?.

Σακριτάνικος agg. 'dei Sacritani': τὸ ἀμπέλιον οὐδέποτε ὁ Μοσχάτος ἐν αὐτῶι ἔσχεν, ἀλλὰ Σακριτάνικον ὑπάρχει GSJ 57 (1098), τὸ ἐπὶ δυσμάς ἐστιν Σακριτάνικον ib. 58. || Dal seg.

Σακριτᾶνοι ep. m. pl.: ἐκ τὴν κληρονομίαν τῶν Σακριτάνων GSJ 55 (1098). || Etn. da Σακραί?.

σάλα s. f. 'sala, salone': τὰς θυρίδας τῆς σάλας τῆς ἁγίας μονῆς C 680 (1259). || Da lat. med. *sala* 'domus, aedes quaevis (ampla tamen et instructa), palatium, curtis praecipua' DCL, a sua volta da fr. ant. *sale* o prov. ant. *sala*, franc. *sal FEW XVII 40, DEI. Per un tramite longobardo della stessa voce (nell'It. merid., ma non in Sicilia) v. la voce seg.

Σάλα t. f.: εἰς τὴν σάλαν R I 181 (1076). || Da *sala 'acquitrino', 'voce del sostrato', DEI, o da long. sala 'costruzione, abitazione' (v. il prec.). Al primo etimo risalgono certo, in Sicilia, *Sala* TCI 49 F 1, *Salaparuta* (TP), ecc.; al secondo, in Campania, *Sala Consilina* (SA), *Sala* TCI 35 D 6, 36 D 2, ecc.

Σαλαμών pr. m.: πλησίον τῶ χῶραφιον του κῦρ σαλαμὸν υιου γουλλιελμου ρουσιτου T 191 (1147). || Da ant. fr. *Salamon*, var. di *Salomon* (v. Σολομών), Flutre. Cfr. anche, non necessariamente in rapporto col francese, *Salamonus de Salamone* TabMalf 225 (1288) e il cg. *Salamone* DCS, anche *Salamò* DCC e *Salamo* DCSO.

Σαλάνδρα t. f.: καταβέννη τὴν αὐτὴν χέτην ἄχρι τῆς σαλάνδρας καὶ ἄχρι τοῦ ποταμοῦ τοῦ ἁγίου ἀγγέλου C 527 (1142). || Da *salandra, voce del sostrato connessa con *sala 'corso d'acqua', 'acquitrino', EG Introd. 49, STC 3523a. Scomparso in Sicilia, il toponimo sussiste nell'It. merid.; cfr. *Salandra* TCI 42 A 6 (MT; *Id.* Vendola 2245, a. 1324), 43 A 1, 36 E 6, *Salandredda* ib. 42 A 4, *la Salandrella* ib. 43 B 1, *Salandría* (CS) DTOC, *in loco Salandri* CDBa VII 112 (1220), luc. *cialandra* 'burrone dove si buttano le immondizie' DEI (ma per questo termine v. Χελάνδρα).

σαλάριον s. n. 'salario': gen. σαλαρίου = lat. *salarii* Cannizzaro 182. || Gr. tardo (pap. II sec.) *id* L-S.

Σαλάσης ep. m.: τὰ ἀμπέλια του σαλάσου T 298 (1188). || Cfr. *Salaris* (RC) DCC, *Id.* (BR) DCS, Σαλάρης (At)?.

Σάλβαρης ep. m.: Θεόδωρον Σάλβαριν Z 153 (1086). || Cfr. ngr. σαλβάρι 'pantaloni larghi, specie di brache' (dal pers. D, dal turco EL)?.

Σαλβάτωρ agion. m.: εἰς τõν ἅγιον σαλβατωρα T 102 (1115?). || Cfr. *San Salvatore* DTOC, it. *Salvatóre*, da lat. *Salvator*, traduzione di Σωτήρ, DNI.

Σαλέμ t. n. indecl.: εἰς τὸ Σαλέμ Grégoire 83 (1124), εἰς [τὸ] Σαλέμεν ib. 97 (1126). || Ora *Salemi* (TP), da ar. salām 'pace' Wehr; cfr. *Salam* RatDecSic p. 119 (1308), *Salem* ib. 1644 (1366), RRS I 11 (1282), Pirri 891 (1288). In testi arabi la località è designata come *aṣ-Ṣanam* 'l'idolo' o 'pilastro'; cfr. BAS I 90, 92, 262, SMS II 217 in nota, Pellegrini 328.

Σαλερινή t. f.: ζωννάριον τῆς σαλερινῆς T 487 (1273). || Sott. χώρα; da Σαλερινός.

Σαλερινόν t. n.: τὸ σαλερινόν CSS 32 = ar. *s.l.r.n.h* ib. 33, r. 2; gen. σαλερινοῦ R II 63 (1154), Σαλερινοῦ Kölzer 18 (1195) = σαλερνοῦ R II 143, T 307 (1192), τοῦ ἄστυος σαλερινου T 68 (1091?), σαλερίνου C 109 (1183). || Dal seg.

Σαλερινός etn.: τοῦ πριγκιπάτου σαλερίνου C 490 (1180). Pl. τάρια σαλερινα T 195 (1152), 275 (1181). || Da Σάλερνον; v. Σαλερνός.

Σαλερνον t. n.: gen. σαλέρνου C 621 (1148), τοῦ σαλὲρνου e τῆς σαλέρνου R II 71 (1168), σαλερνου T 174 (1142), σαλλερνου T 251 (1178) δὲ σαλερνου T 272 (1181), δεσαλέρνου C 600 (1112). || Gr. tardo *Id.*, da lat. Salernum, P-B; ora *Salerno*.

Σαλέρνος pr. m.: σαλέρνος e gen. σαλέρνου T 375 (1225). || Dal prec.; cfr. *Salernus de Anserio* Pratesi 206 (1205), *presbiter Salernos* RatDecSic 795 (1308).

Σαλερνός etn.: κάστρου σαλερνοῦ T 64 (1086); pl. τάρια σαλερνα T 216 (1164), ταρία σαλερνά T 192 (1148), 251 (1178). || V. Σαλερινός.

Σαλήβους t. indecl. (?): τοῦ μετοχίου ἁγίου στεφάνου τοῦ σαλήβους... τοῦ χορίου ῥηθέντος σαλήβους C 639 (1291). || Da ar. *ṣalīb* 'croce' Wehr?.

Σαληνῆτος ep. m.: νϊκολαος σαληνητος T 558 (s. d.). || Etn. da Σαλῖνα o Σαλῖναι; cfr. *Saliniti* Vendola 3401 (1324), *Saloniti* ib. 3243 (1325).

Σάλικες t. m. pl.: εἰς τοὺς σαλικας R II 146 (s. d.). || Da σάλιξ (v. Σάλιξ), o direttamente da lat. salix.

σαλίκιον s. n. 'salice': σαλίκιν GR 136, σαλίκην T 555 (s. d.), σαλήκη C 616 (1145); gen. σαλικίου C 300, 301 (1141). Pl. σαληκεια T 265 (1180), σαλήκηα C 618 (1146). || Da gr. tardo (Esichio) σάλιξ, a sua volta da lat. salix, -icis, DCG; cfr. bov. *to salíći* LG. **2. Σαλίκιον** t.: τὸ πιγάδιον τοῦ Σαλικίου GSJ 40 (1054). || Cfr. *Salíce* (in varie zone) DTOC, *Salice* (Sic.) EG I 76.

σάλικος s. m. 'salice': ἀποδίδει εἰς τὸν σάλικον GR 395, ἐριμοκάλαμον καὶ σάλικον GR 420. **2. Σάλικος** ep.: τὸν σάλικον T 300 (1188). **3.** t.: εἰς τὸ σαλήκω T 308 (1192). || Da lat. salix 'salice' REW; cfr. cal. *sálacu, sálicu* 'id.' e i tt. *Sálacu, Sálicu* DTOC.

σαλῖνα s. f. 'salina': τὸ ἥμυσι τῶν σαλινῶν GO 140 (1054-1056?). || Da lat. salīnae. **2. Σαλῖνα** t.: Ἡ Σαλίνα GR 374. **b. Σαλῖναι** pl.: ἐπαρχίαν Σαλινῶν GO 45 (1051), ἐν τῇ χώρα Σαλινῶν SLuca 58; ἐν Σαλίναις SElia 595; εἰς Σαλίνας GR 507. || Σαλῖναι P-B (in varie zone dell'impero romano); cfr. *Saline* DTOC.

Σαλινίσης ep. m.: προάστειον τοῦ Σαλινίση GR 485. || Etn. da Σαλῖνα o Σαλῖναι.

Σάλιξ ep. m.: παῖδες τοῦ σάλικος T 297 (1188). || Gr. tardo (Esichio) σάλιξ, da lat. salix 'salice', DCG. V. Σάλικες, σαλίκιον.

Σαλιταρία t. f.: εἰς τὰ χωράφια σαλιταρίας C 361 (1155).

Σαλλακᾶς ep. m.: βασιλείου σαλλακᾶι R II 149 (s. d.), ...σαλλακᾶ ib. 150. || Cfr. Σαλάκας (At.); v. Σελλακᾶς.

σαλλερνου: v. Σάλερνον.

Σαλοβρίκας ep. m.: ὁ Σαλοβρίκας GR 178.

Σαλονίκη t. f.: προάστειον... τοῦ κατοικῶντος ἐν Σαλονίκη GR 100. || Da gr. tardo Θεσσαλονίκη; cfr. it. *Salonicco*.

Σαλούφας ep. m.: Λέων Σαλούφας GR 424. || Cfr. *Id.* (At.).

σάλτζος agg. 'salato', in t.: τῆς ἄγκουας σάλτζας T 146 (1131). || Da lat. salsus. Per -τζ- < -s- cfr. cal *sauzu, sarzu* 'salato' (da **salzu*) NDDC.

Σάλτος t. m.: εἰς τώπον λεγόμενων Σάλτον GSJ 164 (1159). Pl. Ἁγίου Πέτρου τῶν Σάλτων GR 44, τὸ ποτάμιν τῶν Σάλτων GR 146, τοῦ χωραφίου τῶν Σάλτων GR 153 = T 556, τοῦ ἁγιου νικολαου τῶν σαλτῶν T 286 (1184), Λέων τῶν Σάλτων GSJ 242 (1222); εἰς τόπον ἐπιλεγόμενον Σάλτους GSJ 146 (1155). || Da lat. saltus, -ūs 'regione boscosa', 'bosco'; cfr. gr. tardo (V-VI sec.) σάλτον 'id.' L.

Σαλωππιδάρης ep. m.: σαλωππιδάρι ὀσπιτοτόπιον R II 148 (s. d.).

Σάμαρος ep. m.: σάμαρος R II 27 (1143); gen. σαμάρη ib. 28, σαμάρου υἱοῦ εὐφημίου σαμάρου T 370 (1217). || Cfr. *Samarus* CDVerg I 212 (1051), V 146 (1164), *Sammarus* CDBa I 174 (1228), III 100 (1156), XX 93 (1054), Σαμάρης (At.).

Σαμβᾶς ep. m.: τοῦ σαμβόῦ R II 120

(1193). || Forse da gr. tardo (Esichio) σαμβά· ὀσφῦς, ὀφρῦς L-S + -ᾶς[2]; cfr. Σαμπάς (At.).

Σαμβατάκης ep. m.: το χωραφιον του σαμβατάκη T 409 (1243). || Cfr. *Id.* (At.), ipocor. di Σαμβάτιος (v. Σαββάτιος) o *Σάμβατος (v. σάββατον); *Sambataci* t. (CZ) DTOC.

Σαμβατίκης: v. Σαβατήκης.

Σαμβατίκιος ep. m.: Ἰωάννην τοῦ Σαμβατικίου GSJ 56 (1098). || V. Σαβατήκης.

Σαμβατικός ep. m.: Γουλιάλμος μάγιστρος ὁ κατὰ τοῦ Σαμβατικοῦ GSJ 68 (1102). || Da gr. tardo (I sec.) σαββατικός 'che si riferisce al sabato' L-S, D.

Σαμβέλλα pr. f.: gen. σαμβέλλας C 629 (1162). || Se, come pare, la forma attestata corrisponde a sic. *Sabbèḍḍa* pr., *Sabella* cg. DCSO (e PA), it. *Isabèlla*, fr. *Isabel*, essa costituisce una testimonianza precoce di questa variante del biblico (*Settanta*) Ἐλισαβέθ, diffusasi nel tardo Medioevo dalla Spagna; cfr. Tagliavini I 181-182, DNI.

Σαμιάτωρ ep. m.: ιωαννης σαμιάτωρ T 434 (1266); ιωάννης του σαμιατορος T 486 (1272).

Σαμμάτιος ep. m.: τοῦ Σαμματίου GR 12. || Cfr. gli ipocor. Σαγματόπουλος, Σαματιάδης e gr. tardo (II sec.) σαγμάτιον 'basto', dim. di gr. ant. σάγμα 'coperta, copertura, grande mantello' L-S.

Σαμνατικοί t. m. pl.: ἡ ὁδὸς ποῦ κατὰβαίνει ἐκ τοὺς σαμνατικούς T 546 (s. d.). || Da σαμνιτικός 'sannitico' (?) STC 3549; o dal prec.?

σαμπαρου: αλεξανδρος του σαμπάρου T 106 (1116). || Lg. Σαμπέρου, da Σαμπέρης? Cfr. i tt. *Samperi*, *San Peri* (RC) DTOC, *Sampieri* TCI 49 F 1, 51 E 1, 56 F 2 e il cg. *Samperi* DCSO, da fr. *Saint-Père* t. e cg. Dauzat-Rostaing e Dauzat.

σαμφήνηαν: v. σαφήνεια.

Σαμφρέδος pr. m.: T 292 (1187), 303 (1189). **b. Σαμφρές**: σανφρές C 562 (1143); ὀμφρὲς υἱὼς τοῦ σαμφρέ C 414 (1122), σαφρῇ καῖ οὔβου ταλαβόττα R I 260 (1126). || Cfr. fr. *Saffroy*, merid. *Safré*, da germ. * S a d - f r i d -, Dauzat; o piuttosto ted. ant. *Sandfrit*, *Satfrit*, da germ * S a n t h a - f r i t h u -, Förstemann 1297.

Σαμψών pr. m.: σαμψὼν στρατιώτης μανσιλέρας T 514 (1149). || *Id.* P-B, Mikl-M, da gr. tardo (*Settanta*) Σαμσών, a sua volta dall'ebr. S h a m - s h ō n Tagliavini II 207, DNI s. v. *Sansóne*. V. Σανσόνε.

Σαμωνάς ep. m.: περεγρίνου σαμωνά T 407 (1242), 410 (1243), ...σαμονά T 414 (1244), T 552 (s. d.), ecc., λέωντος τοῦ σαμονά T 515 (1167). || *Id.* P-B; cfr. *Samonà* (PA).

-σαν des. di aor. 1. sg.: v. -αν.

σανδούκιον s. n. 'fisco, erario': τῷ ριγικῷ σανδουκίῳ C 19 (1141). || Da gr. tardo (Esichio) σανδύκιον 'scrigno', cfr. scol. σενδούκη, -ούκι L-S e suppl., gr. med. σεντούκιον, σενδούκιον 'arca, capsa' DCG.

Σανδοῦρι t. n.: τοῦ ποταμοῦ σανδοῦρι T 19 (1019).

Σανέμον t. n.: χαρβέρτος τοῦ σανέμου C 23 (1141?).

°**σανίδιον** s. n. 'tavola, asse': pl. σανίδια κοινά C 630 (1162), τὰ μεγάλα τράβατα ἐκ ματερίων, καὶ σανιδίων καὶ σιδήρου T 371 (1217), οσπιτιον κτεισμενον, σκεπομενόν, σύν ξυλοις, σανιδίοις T 492 (1281). || Gr. ant. e med. *id.*, dim. di gr. ant. σανίς, L-S, D; cfr. per questo ἀνακτίσαμεν (τὴν ἐκκλησίαν) διὰ τε ξήλων καὶ σανήδων GO 121 (1053?).

Σάνσο ep. m.: ρογεριος σάνσο T 334 (1198). || Da fr. *Sanson* (v. il seg.); cfr. *Sanso*, *Sanzo* DCC, *Sansò*, *Sanzò* DCS.

Σανσόνε pr. m. indecl.: σανσόνε gen. R II 13 (1134). **b. Σανσούνης** decl.: του κυρου νικολαου σανσούνου T 410, 411 (1242) = *Nikolaos sasuni* ibid., 407 (1242), σανσούνου καὶ ἀνσέλμου καβαλλάρη C 486 (1168). || Cfr. it. *Sansóne* DNI, DCI, fr. *Samson*, *Sanson* Dauzat, lat. *Samson* e v. Σαμψών.

Σανταμαρία t. f.: γουλιάλμος δὲ σανταμαρίας T 117 (1121). || Cfr. i numerosi tt. *Santa Maria* DTOC e *Sainte-Marie* Dauzat-Rostaing.

Σαντανέλλος ep. m.: γιοφφου σάντανέλλου T 338 (1200). || Cfr. il toponimo fr. *Santanel* TCI 9 A 1-2 (al confine col Piemonte).

Σαντουνικάνδρου t.: ὅτι εκάθι ὀσέδιου τοῦ σαντουνικάνδρου T 119 (1121). || Cfr. *Sannicandro* di Bari e *Sannicandro Garganico* e v. Νίκανδρος.

Σάξα t. f.: προάστειον Ἡ Σάξα GR 267. || Cfr. ant. ted. *Saxa*, *Sasa* pr., *Sax* e *Saxo* m., dall'etn. germ. * S a h s 'Sassone', Förstemann 1288; long. *Saxo presbiter* CDLo 311 (770, a Lucca), *Sasso* CDCv I 249 (956) e f. *Sassa* ib. 22 (842), *Sasso* CDVerg I 6 (947), *Sassus* ib. 95 (1014), *Saxus* ib. III 58 (1134), ecc., e i cgg. *Sasso*, *Sassone* DCC, DCS, DCSO, DSCL. V. Σάσα, Σάσσος.

Σάπατος pr. m.: χρεοστὴμαι σάπατω ϊοῦδαιος χρυσοῦν ὀνκίας οκτῶ T 428 (1265). || Da σάββατον.

Σαπάχ t. indecl.: πυγῆς λεγομένης σαπὰχ..., βουνοῦ λεγομένου σεπάχ C 49 (1190). || Da ar. s i b ā ḫ, pl. di s a b (a) ḫ a h 'palude, acquitrino salato', Wehr.

Σαπβούκας ep. m.: χουσέϊν σαπβούκας = ar. *ḥusayn al-sābūqah* C 247*a* (1183). || Forma arabizzata da lat. s a (m) b ū c u s 'sambuco' (v. Ἄβουκκοι) o s a m b u c a 'sambuca (strumento a corde)' REW.

Σαποννάρ t. f.: ἀλβέριος της σαποvναρ R II 36 (1144). || Cfr. *Saponara* (PZ) 42 A 4, *Saponara di Grumento* ib. 42 C 3, anche *Saponara Villafranca* (ME) ib. 51 C 6, da lat. s a p ō, - ō n i s 'sapone' + - ā r i a.

Σαπουρῖτος ep. m.: ἰωάννου σαπουρίτου C 486 (1168). || Cfr. sic. *saputitu* 'saporito', 'grazioso' Traina, *Ansaldus Saporitus* RRS I 409 (1283), *Nicolaus de Saporita* Vendola 5103 (1324), il cg. *Saporito* DCC, DCS, DCSO, da lat. s a p ō r, - ō r i s 'sapore'.

Σαπωλήρης ep. m.: κονσταντίνου τοῦ σαπωλήρου C 57 (1143-1145?).

Σαραγαυδᾶς ep. m.: πρεσβητερος ιωαννης σαραγαβδᾶς T 258 (1179); πρεσβυτερου ιωαννου σαραγαυδου T 240 (1174), ...σάραγανδού T 349 (1203), πελεγρίνοῦ σαραγανδού ib. 350.

σαρακάριον s. n. 'rito funebre nel quarantesimo giorno dalla morte, quadragesimo': ποιησαι τα νενομϊσμένα τῆς ταφής μου· τριτένvατά τε καὶ σαρακαρι καὶ χρονίας T 253 (1179). || Cfr. gr. med. σαραντάρι 'id.' DCG e σαράντα 'quaranta' ib., da τεσσαράκοντα.

Σάρακας ep. m.: παῖδες σάρακα T 297 (1188). || Lg. Σαράκας? V. Σουράκας.

σαρακηνιστί avv. 'in lingua araba': σαρακηνιστή Grégoire 83 (1124), σαρακινιστί C 14 (1134), σαρακηνιστί C 516 (1133). || Da Σαρακηνός + -ιστί.

Σαρακῆνος ep. m.: Ῥογέριος σαρακεῖνος T 327 (1196); λανδόλφου του ιωαννου σαρακῦνου T 136 (1129). || Da lat. tardo S a r a c ē n u s, a sua volta dal seg. Per - ē n u s > - ī n u s cfr. it. *saracino*, fr. *sarrasin* 'musulmano, pagano, infedele', DEI e i cgg. *Saraceno*, *Saracino* DCC, DCS, DCSO, *Saracino* DCI.

Σαρακηνός etn.: acc. Σαρακηνόν SElia 284. Pl. Σαρακηνοί ib. 101, CSS 22, 24, ecc.; τῶν σαρακινῶν ib. 32. || Σαρακηνοί P-B, da ar. š a r q ī 'orientale' (DEI s. v. *saracino*), o da Σάρακα, città araba, D, o ancora dal nome dell'odierna tribù dei *Sawāriqah* (pl. di **Sāriqī*) EnciclIt. **2.** ep. m.: γουλιάλμος σαρακινός C 358 (1099?). **3.** t.: τοῦ τόπου τοῦ λεγομένου σαρακεινοῦ C 510 (1097) = σαρακηνάς C 537 (1143?). || Cfr. *Saracinó* DTOC.

Σαρακιανός ep. m.: ρϊνκάρδου σαρακοϊανοῦ e ...σαρακειανοῦ T 180 (1145). || Dal prec.?

σαράκοντα num. indecl. 'quaranta': Schneider 265 (1119), C 293 (1131?), ecc., σὰράκωντὰ T 351 (1204). || Gr. med. *id.*, da τεσσαράκοντα, anche σαράντα DCG, L, Dieterich 125. Cfr. bov. *saránta*, *seránta*, otr. *saránta* LG. **2.** in agion.: τῶν ἁγίων σαράκωντα T 402 (1238),

405 (1239). ‖ Cfr. il t. *Santi Quaranta* DTOC.

σαρακοντάριος agg. e s. '(vigna) a quaranta filari': τῆς δὲ σαρακονταρείας R II 48 (1145). Pl. gen. τῶν... δύο σαρακονταρείων R II 52 (1145); acc. τὰς δύο ταύτας σαρακονταρείας ibid., σαρακονταρία δύο R I 243 (1123), σαρακοντρία ib. 244, τρία σακοντάρεία R II 47 (doc. cit.). | Da σαράκοντα + -άριος; cfr. πεντηκοντάριος.

Σαρακοστή t. f.: τῆς Σαρακοστῆς GR 455. ‖ Da gr. med. σαρακοστή 'quaresima' DCG, gr. ant. τεσσαρακοστός agg. 'quarantesimo'; cfr. bov. *sarakostí* 'quaresima' LG.

σαρακοστόν s. n. 'rito funebre nel quarantesimo giorno dalla morte, quadragesimo': ἐπείυσαν σαρακοστά GO 71 (1052). ‖ Da σαρακοστός 'quarantesimo' L; cfr. gr. med. τεσσαρακοστά «quadragesimus dies a morte alicujus, quo officium defunctorum pro eo agitur» DCG; v. σερακοστόν.

Σαράνη t.: τοῦ χωρίου σαράνη C 80 (1172) = ar. *aš-ša'rānī* ib. 82, r. 3; τῆς πόρτης σαράνη ib. 81 = ar *id.* ib. 82, r. 7; τοῦ χωρίου τοῦ γνωριζομένου ἐσσιαράνη C 69 (1143) = *raḥl aš-ša'rānī* ibid., r. 4. ‖ Da ar. š a ' r ā n ī 'irsuto, villoso' Wehr, prob. anche 'sterposo', cfr. sic. *sciara* 'sodaglia', 'terreno di macchia fitta', da ar. š a ' r à ArMed 391-392.

Σαραντάρης epit. m.: ὁ Σαραντάρης GR 61; τοῦ Σαραντάρη GR 65, 466, ecc., ἰωαννου τοῦ σαρανταρου T 51 (1054). ‖ Da gr. med. τεσσαρακοντάριοι «milites quorum stipendium erat aureorum quadraginta» DCG, D; cfr. σαραντάρης, -άριος «qui Principi a poculis est, pincerna» DCG, σαράντα per τεσσαράκοντα ib. V. πεντετάρις.

Σαρασία t. f.: προάστειον 'Η Σαρασία GR 308.

Σαράφης ep.: παῖδες φιλιππου σαράφι T 297 (1188). ‖ Da ar. s a r r ā f 'cambiavalute' Cohen; cfr. anche Σαράφης (At.) e ngr. σαράφης 'id.', dal turco s a r r a f EL.

Σαργουδέος t. m. (?): εἰς τὸν πόρον τοῦ σαργουδέου C 290 (1096). ‖ Forma alterata di Σερβουδέους?

Σαρδήτα ep. m.: Ματθέος Σαρδήτα ACAgr 196 (1266). ‖ Dal seg. + -ίτης?.

Σάρδος ep. m.: σάρδος e gen. σάρδου T 31 (1033), Κωνσταντῖνος Σάρδος GR 75; gen. σάρδου T 35 (1035), οἱ παῖδες Σάρδου Z 180 (1102) = σαρδοῦ T 185 (1145). ‖ Dall'etn. lat. S a r d u s 'Sardo, abitante della Sardegna'; cfr. it. *Sardi, -o* DCI.

σάρκανα: v. σάρξ.

Σαρκιαλῖνος ep. m.: ιωαννης σαρκιἀλὶνου ὤ και τζωγκαλα T 123 (1124).

σαρκικός agg. 'carnale': του δουλεύσαι μϊ ὂ (lg. ὡς) υιος σάρκὴκὼς, ἄδηλος, ἀκλωπος T 189 (1146); ὥσπερ σαρκικόν μου υιον T 46 (1050). ‖ Gr. tardo *id.* 'carnoso', (*N. T.*) 'carnale' L-S, D. Avv. **σαρκικῶς** 'carnalmente, fisicamente': πνευματι μέν, οῦ σαρκικὸς δε T 15 (1015). ‖ Gr. tardo *id.* D.

Σαρκούν ep. m. indecl.: τὸ ὁσπίτιον ιῶ σαρκουν R II 151 (s. d.). ‖ Cfr. sic. *Zarcone, Zarcuni* da ar. z a r q ū n 'rosso vivo, colorito in viso' Pellegrini 235?.

σαρκοφορέω vb. intr. 'portare il corpo, avere sostanza corporea': pres. ptc. ἐν ἀνθρώποις σαρκοφοροῦσι τὸ βαρὺ τοῦτο τῆς ψυχῆς ἐφόλκιον SElia 1281-1282. ‖ Gr. tardo (II-III sec.) *id.* L, D.

σάρκωσις s. f. 'incarnazione': τῆς τοῦ κυρίου οιμῶν σαρκώσεως T 408 (1243), τῆς αὐτοῦ σωτηρϊώδους σαρκώσεως T 423 (1257), της κυριακῆς αυτοῦ σαρκῶσεως T 478 (1271), τῆς θείας σαρκώσαιος T 430 (1266), ecc. ‖ Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* 'id.' L, D. V. ἐνσάρκωσις.

Σάρλος pr. m.: σάρλος R II 13, 14 (1134), σαρλος T 116 (1121), σαρλός R II 37 (1144); gen. σαρλού R II 13 cit. ‖ Cfr. i cgg. Σάρλης, Σάρλος (At.), o piuttosto ant. ted. *Saralo, Sarilo*, da germ. * S a r v a -, Förstemann 1299, *Sarlus* Pratesi 72, 73 (1178), 106 (1196), ecc., *Sarulus* ib. 296 (1221), 304 (1222), *Sarolus*

CDVerg III 40 (1133), gen. *Sarlo* Pratesi 52 (1155), *Sarlonis* ib. 56 (1163), *Serlone* (o *Sarlone*), nipote di Ruggero I, e il t. *Pietra di Serlone* = ar. *Ḥağar Sārlū* SMS III 66, 137, ecc., BAS I 110, il cg. *Sarlo* DCC, DCS, DCSO.

Σαρμέντον t. n.: τοῦ ποταμοῦ σαρμέντου T 75 (1093), εις τον ποταμὸν του λεγομένου σαρμέντου T 115 (1121), εις τον μὲγαν ποταμον του σαρμὲντη T 188 (1145). ‖ Da lat. s a r m e n t u m 'sarmento' STC 3573; ora *Sarmento* TCI 42 D 6 (Luc.).

Σάρνος pr. m.: τοῦ αὐθέντου ἡμῶν τοῦ κυρίου σάρνου C 644 (1099; doc. di Albidona, CS). ‖ Cfr. *Sarnus*, da germ. * S a r v a - (?) Förstemann 1299; *Sarnus* pr. e t. CDCv III 31 (966), CDVerg V 212 (1166), *Sarnus Pappacena* CDVerg VII 12 (1176), *Sarna* f. ib. VIII 128 (1184), mod. *Sarno* t. (SA) e cg. (It. merid.) DCI, DCC, DCS, anche *Sarnella* (PA), *Sarnelli* DCC.

°**σάρξ** s. f. 'carne': τοῦ ἡμετέρου αὐθεντὸς κατὰ σάρκα ἰδίου ('parente carnale') ῥηγὸς γουλλιάλμου C 316 (1157?), τῶν κατὰ σάρκα μου κληρονόμων καὶ διαδόχων C 525 (1143), κληρονόμων αὐτοῦ καὶ κατὰ σάρκανα ἀνιψεων R I 142 (1041; lg. σάρκαν). ‖ Cfr. bov. *sárka* 'buona disposizione di guarire da una ferita', regg. *bòna sárka* 'buona carnagione' LG.

Σάρουκος t. m.: ἀποδίδει εἰς τὸν Σάρουκον GR 332.

Σάρφ t. n. indecl.: τὸ σάρφ τοῦ γαλλὲν γνωριζόμενον καλαμίν C 669 (1185). ‖ Da ar. š a r a f 'altura' Wehr; cfr. ar. *id.* C 227, r. 3 (1182) = lat. *montis* ib. 193, r. 5.

σας: v. ἐσεῖς.

Σάσα t. f.: προάστειον τῆς Σάσης GR 187. ‖ V. Σάξα.

Σάσσος ep. m.: παπᾶς σάσσος R II 63 (1154); ὅτου τοῦ σάσσου T 83 (1098), 84 (1098?), σάσσου υιος ιωαννου σάσσου T 282 (1182). **b.** **Σάσσων** pr.: T 53 (1054?). ‖ Cfr. *Robertus de Sasse* Ménager *Inv.* 385 (1114) e v. Σάξα.

Σάτακας ep. m.: πρὸ (lg. πρὸς) σὲ ἰωσὴφ τὸν υἱὸν βασίλει σάτακα C 375 (1196). ‖ Da ar. Ṣ a d a q a h pr.; cfr. σάδικα = ar. ṣ a d a q a h C 162*a* (1178), ar. ṣ a d a q a h s. 'carità' Wehr.

Σατάνατος t. m.: ἀποδίδει εἰς τὸν Σατάνατον GR. 17. ‖ Da gr. tardo (*Settanta*) e med. Σατανᾶς, var. di Σατᾶν 'Satana, il diavolo', L-S, D, L, a sua volta da ebr. s a t ā n 'avversario, oppositore' DEI s. v. *satanasso*. Cfr. *Satanasso* (torrente; CS) TCI 42 B 6.

Σατορίακος t. n.: μέσον τοῦ Σατοριάκου καὶ Τὸ 'Ρουδούνιον GR 332.

Σατριᾶνον t. n.: στρατηγὸς σατριάνου T 368 (1214), χῶρας σατριανου T 382 (1227), ροπερτον δε σατριανου T 542 (s. d.). ‖ Da lat. S a t r i u s Schulze + - ā n u m; cfr. *Satrianum* Vendola p. 228 (1310), ora *Satriano* (CZ) DTOC. V. Σαδριᾶνον.

Σατριᾶνος pr. ed etn. m.: ροπερτος ὁ υιος οὐρσος, σατριάνος T 213 (1161), σάτριανος ὁ υιος νικήτα τοῦ προξίμου ib. 214 (1161), 228 (1168), 542 (s. d.). ‖ Dal prec.

°**σαυτοῦ** pron. 'di te stesso': ἐδώσαμεν πρὸς σει σαῦτῶ T 417 (1248).

°**σαφήνεια** s. f. 'evidenza': acc. σαφήνειαν GM 124 (1193) = σαμφήνηαν C 351.

Σάφης ep. m.: τοῦ γαμβροῦ τοῦ σάφι C 368 (1095). ‖ Da ar. Ṣ ā f ī pr.; cfr. ar. *raḥl ṣāfī* C 204, rr. 7, 8 (1182; presso Iato, PA) = lat. *casale safi* ib. 181, *Safi* t. TCI 51 D 6 (ME) e v. il seg.

Σάφιον t. n.: τῆς μονῆς τοῦ σαφήου C 55 (1143-1145?). ‖ V. il prec.

σαφρῆ: v. Σαμφρές.

Σαφσάφ t. indecl.: τὰ χωράφια τὰ ἐπωνομασμένα τοῦ σαφσάφ τὰ γνωριζόμενα τοῦ μύρτου C 516 (1133) = ar. *al-ṣafṣāf* ib. 517, r. 4. ‖ Da ar. ṣ a f ṣ ā f 'salice'; cfr. ar. *'ayn al-ṣafṣāf* 'fonte del salice' C 133, r. 9 (1151), lat. *ad locum in montem qui dicitur safsaf* C 181, r. 29 (1182) = ar *ṣafṣāf* ib. 205, r. 11, lat. *ad salices* ib. 190, r. 7 = ar. *ṣafṣāf* ib. 221, r. 3.

Σαχαυβελχούμ pr.: CSS 40. ‖ È il nome di un capo arabo.

°σβέννυμι vb. tr. ‘spegnere’: pf. ptc. pass. τῶν λαμπάδων ἐσβεννημένων CMG 60 (1329). || Cfr. bov. *śvínno, śvíźo*, otr. *śvínno, śbínno*, ptc. bov., otr. *śvimmèno* LG.

Σγουρᾶδες ep. m. pl.: τὼν Σγουράδον GSJ 213 (1198). || Da Σγουρός + -ᾶδες.

Σγούρενα ep. f.: τῆν Σγουρένης GSJ 247 (1223); τὴν Σγούρενον e Σγούρεναν ib. 248. || Da Σγουρός + -αινα.

Σγουρός ep. m.: Σγουρός GSJ 129 (1153), σγουρõς T 101 (1115?); gen. Σγουροῦ GSJ 188 (1167), 212 (1198), ecc. || Gr. med. *Id.* Moritz I 16, 21, Mikl-M, da σγουρός ‘ricciuto’ D; cfr. *Sgrò, Isgrò, Sgròi* DCC, DCSO. **b.** **Σγοῦρος**: GR 180; gen. Σγούρου GM 46 (1077). || Cfr. *Sguro, -a* DCS; *Constantinus prothopapa Sguro* Vendola 2769 (1310).

Σέβας pr. m.: τοῦ γελαψοῦ σέβα τοῦ Ιουδαίου C 71 (1146). || Var. di Σάβας?.

σεβάσμιος agg. ‘venerabile, augusto’: nom. m. σεβάσμϊος T 471 (1270); gen. f. σεβασμίας C 422 (1171), R II 133 (1198), ecc.; dat. f. σεβασμία T 49 (1052), C 301 (1141), ecc.; acc. m. σευάσμιον T 85 (1099), f. σεβασμίαν GM 210 (1189), ecc. Pl. m. dat. σεβασμίοις R II 30 (1144); acc. σεβασμίους C 20 (1144). || Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S, D. Superl. **σεβασμιώτατος**: σευασμιῶτατος T 225 (1167); σεβασμιωτατου T 90 (1101).

Σεβάστια pr. f.: gen. Σεβάστιας Cañellas 168 (1230). || Dal m. Σεβάστης (v. Σεβαστός).

Σεβαστιᾶνος pr. m.: gen. Σεβαστιάνου GSJ 146 (1155). **b.** agion.: του αγιου σευαστιάνου T 276 (1181); εἶς τὸν ἅγιον σευαστιανον T 375 (1225), εις των ἁγίω σευαστιανοῦ T 264 (1180). || Da lat. S e b a s t i ā n u s (da cui Σεβαστιανός P-B), derivato da σεβαστός ‘venerabile’, Tagliavini I 21, DNI s. v. *Sebastiano.* V. il seg.

Σεβαστός pr. m.: σεβαστὸς ὁ γραμματικός T 524 (1203). || *Id.* P-B, da gr. tardo (I sec. a. C.) σεβαστός agg. ‘venerabile’ L-S, poi anche titolo onorifico bizantino DCG. Cfr. *Goffridus imperialis sevasto* CDBa VII 8 (1000), *Savasta* pr. f. CDVerg III 132 (1136), *Id.* cg. DCC, DCSO (da Σεβάστης, At.), *Sammastò* t. (da *Σεμβαστός) EG I 76. V. πρωτοσέβαστος.

Σεβέστης ep. m.: των κληρονόμων σεβέστου T 52 (1054). || Lg. Σεβάστου e v. il prec.

Σεβηρῖνα (°Αγία) t. f.: τῆς διακρατίσεως ἁγίας σευηρίνας T 85 (1099), ἁγίας σευηρίνας T 114 (1121), τῆς ʻΑγίας Σευηρίνης GR 475, αγίας σευερίνης T 268 (1180), εν τω περιχῶρο αγιας σευϊρήνης ib. 267, εν τι περιχώρο αγιας σευιρινης T 373 (1223), πόλεως ἁγίας σευειρίνης T 385 (1228), Αγιας Σεβηρηνης Pratesi 437 (1265); τὴν ἁγίαν Σευηρίνην GO 144 (1054-1056?). || Gr. tardo Σιβερίνη = lat. S e v e r i n e P-B (citata come città degli Enotri in Stefano Bizantino, DTOC), con evidente influsso di lat. S a n c t a S e v e r i n a; ora *Santa Severina* (CZ). V. Σαβαρῖνα.

Σεβηριτᾶνος ep. m.: λέον σευηριτάνος = lat. *leo soveritanus* T 85 (1099; doc. bil.). **b.** **Σεβηριτιᾶνος** etn.: Λουκιανοῦ τοῦ Φιλοθέου Σεβηριτιάνου GR 464. || Da Σεβηρῖνα + -ιτ(ι)ᾶνος; cfr. Σειβερήτης e v. Σιβεριτᾶνος.

Σεβιρα t. f.: απο τον ποταμον σεβιραν T 522 (1202). || Da lat. S e v ē r a (?) STC 3604, o da prelat. - s e b - ‘cavità’ ib. 3602a.

σεγγενη: v. συγγενής.

Σεγίας t. m.: εἰς τὸ μέτοπον λευκὸν τοῦ σεγία T 109 (1117). || Cfr. Σιτζιάς.

Σειβερήτης etn. m.: Θεοδώρου τοῦ Σειβερήτη GSJ 186 (1166). || Da (ʻΑγία) Σεβηρῖνα + -ίτης; cfr. Σεβηριτᾶνος.

Σεικεννάπης ep. m.: gen. Σεικεννάπου GO 146 (1055). || Lg. Σεικεννάτης etn.? Cfr. *Siciná* t. (CZ) da *συκινᾶς ‘luogo di fichi selvatici’, Συκινᾶς t. in Grecia, DTOC.

Σειμίων pr. m.: σειμίον T 79 (1093). || V. Συμεών.

σεινωνόρια: v. συνόριον.

°σειρά s. f.: ταῦτα εἰσὶ τὰ ὀνόματα καὶ αἱ σειραὶ (‘i congiunti, le famiglie’) τῶν δώδεκα δούλων καὶ βελλάνων Z 175 (1102). **b.** κατὰ σειρὰν ‘per parte di, per la consanguineità o l’affinità con’: ὁ ἐκ τοῦ Μοσκάτου κατὰ σειρὰν καταγόμενος GSJ 53 (1098), Πέτρου νοταρίου τὸ κατὰ συρὰν τοῦ Μαρονίτου GSJ 80 (1125), Θεοδώρου... τοῦ κατὰ συρὰν τοῦ ʻΡίτζου GSJ 271 (1121), Μιχαὴλ πρεσβύτερος ὁ κατὰ τοῦ Φουνικέλλου ibid., ecc., κληρονόμοι κατὰ συράν ‘eredi naturali, legittimi’ Cañellas 165 (1202). || Gr. ant. σειρά ‘corda, fune’.

Σέϊτ t. indecl.: τοῦ χανδακίου σέϊτ C 49 (1190), πλησιάζον τὴν πυγὴν σεῖτ C 622 (1161) = ar. *sa‘īd* ib. 624, r. 6. || Da ar. S a ‘ ī d pr. (‘Felice’); cfr. *Id.* = σεγίτ C 138*b* (1178); ma v. Βουσίδ.

Σέκαφρα t. n. pl.: εἰς Τὰ Σέκαφρα GR 435.

σηκλη: v. συγκλείω.

σεκρετικός agg. ‘amministrativo, riguardante l’amministrazione finanziaria regia’: ἐν τῷ διὰ τῶν χειρῶν ἡμῶν σεκρετικῷ πράγματι C 622 (1161). **2.** s. m. ‘segretario, addetto all’amministrazione finanziaria regia’: ἰωσφρὲς ὁ σεκρετικός C 80 (1172) = ar. *ǧāfrāy ṣāḥib dīwān* ‘Giuffrè, capo dell’amministrazione’ ib. 81-82, ὁ σεκρετικὸς τῶν κοιαιστώρων C 675 (1194); ἄρχοντος καὶ μεγάλου σεκρετικοῦ C 452 (1245); ἡμᾶς τοὺς σεκρετικούς C 321 (1172?), σεκρετικοῦ τῶν ἀποκοπῶν Cañellas 164 (1202). || Gr. med. *id.* ‘addetto al tribunale o all’annona’ DCG; v. il seg.

σέκρετον s. n. ‘amministrazione finanziaria, ufficio che amministra le finanze regie’: τὸ θεοφρούρητον Σέκρετον GM 140 (1195) e gen. τοῦ Σεκρέτου ibid. e 208 (1189), οἱ ἐπὶ τοῦ σεκρέτου C 622 (1161), T 310 (1192), οἱ ἐπ τοῦ σεκρέτου C 321 (1172?), ὁ ἐπὶ τοῦ σεκρέτου προύχων C 674 (1194), ἀρχόν των τοῦ σεκρέτου C 422 (1183). Pl. dat. σεκρέτοις = lat. *secretis* Cannizzaro 182. || Gr. tardo (III sec.) *id.* e σήκρετον ‘consiglio di camera, di corte’ da lat. s e c r ē t u m, L, L-S suppl., gr. med. σέκρετον ‘secretarium, forum, tribunal juridicum’ DCG, D.

Σελαντζιανός ep. m.: ὁ στρατηγὸς Σελαντζιανός GT 18 (1002).

Σελεῖμος pr. m.: Σελεῖμος τοῦ Βαρχάβα e gen. Σελείμου κατὰ τοῦ Βαρχάβα GO 152 (1056), ὁ Σέλιμος GR 119; τὸ χωραφιον τοῦ σελίμου T 164 (1140). || Da ar. s a l ī m ‘salvo’ Wehr; v. Σελημώ.

Σελέμ pr. m.: τοῦ χωραφίου παντὸς σελέμ C 49 (1190). || Da ar. S a l ā m pr. (s a l ā m s. ‘salute’, ‘pace’); cfr. ar *Id.* = σελλέμ C 131*a* (1151), 161*a* (1178). V. ῎Αειν Σελέμ e Σαλέμ.

Σελέος epit. m.: κανάρδος ὁ σελέος C 378 (1206). || Etn. in -αῖος da *Sailleium* o altro t. francese (cfr. Dauzat-Rostaing s. vv. *Sail, Sailhan*)?.

Σελημώ pr. f.: ἐκ τὴν βλάνκαν θυγατιρ μαρηας της σέλημούς T 547 (s. d.). || Dal m. Σελεῖμος.

Σελίδενος ep. m.: ὁ Σελίδενος GL 11 (fine X sec.).

σελίδιον s. n. ‘sella (di monte)’: τὰ σελίδια C 304 (1142). || Sta per *σελλίδιον, da σέλλα + -ίδιον; v. σελλίδα.

Σελιμᾶς ep. m.: κωνσταντῖνος κατὰ τοῦ Σελιμᾶ GSJ 91 (1128), ἰωαννου του σελημά T 547 (s. d.). || Var. di Σουλημέ.

σέλλα s. f. ‘sella (di monte)’: ἀποδίδει εἰς τὸν λίθον τὸν ῥιζοτὸν τῆς σέλλας C 318 (1154). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* ‘sella’, da lat. s e l l a, L-S; per la funzione geomorfica cfr. αἱ Σέλλαι t. PPE 137.

σελλάδα s. f. ‘sella (di monte)’: acc. σελλάδαν C 561 (1143), T 557 (s. d.), Σελλάδαν GSJ 117 (1144; non t.). || Da σελλάς; cfr. *selladam* Schneider 267 (1119?), *ad Selladam* Pratesi 29 (1118), gr. med. Σελλάδα ActAth IV 14, nota 49 (1316), τὸ χωρίον τὴν Σελάδαν ActAth VIII 14 (1263), τὸν τόπον λεγόμενον

Σελάδαν ib. 133 (1304), ecc., e i moderni *Sellada*, *Sellata* DTOC, Σελλάδα (freq. in Grecia) LG.

Σελλακᾶς ep. m.: βασιλειος σελλακας R I 271 (1131), κωνστας σελλακάς ib. 272. || V. Σαλλακᾶς.

Σελλαπιός t. m.: τα δε χωραφια τοῦ σελλαπιοῦ T 376 (1226). || Cfr. ngr. σελλοποιός 'sellaio' D; v. Σελόπτιος.

σελλάς s. f. 'sella (di monte)': ἀνέρχεται ἡ Πριονία (lg. πριονία s.) κατὰ μεσυμβρίας ἄχρει τῆς Σελλάδος MénC 323 (1076). || Da σέλλα + -άς, -άδος; cfr. gr. med. διέρχεται τὴν σελάδα τοῦ αὐτοῦ χθαμαλοῦ βουνοῦ..., εἰς τὴν σελάδα τῆς αὐτῆς ῥάχεος ActAth VIII 132 (1304), οἱ Σελλᾶδες t. PPE 48. V. σελλάδα.

σελλίδα, σελλίς s. f. 'sella (di monte)': gen. σιλλίδας C 314, 315 (1144?); acc. σελλίδα C 527 (1142), τὰ (lg. τὴν) σιλλίδα C 315 cit., τὴν σιλλίδην τὴν μικρήν C 314 cit. || Da σελλίς (*Etymol. Magnum*) 'sedia' o 'seggio' L-S suppl.; cfr. *a sillida* Brühl 161 (1143), *ad sillidam* ib. 162, i tt. *Sellida*, *Placasaḍḍida* (RC) DTOC, *Siḍḍita* EG I 79.

Σελλίττα pr. f.: gen. σελλίττας T 51 (1054). || Cfr. i m. *Sellictus* CDCv I 141 (900), CDVerg I 71 (1001), CDBa V 4 (1075), ecc., *Sillictus* CDVerg I 37 (987), CDBa III 76 (1144) e i cgg. *Sellitti*, *-o*, *Sillitti* DCS (anche PA), il t. *Li Sillitti* (CS), cal. *assillittu* 'scelto', da lat. *e x e l e c t u s DTOC, s e l e c t u s STC 3609a. V. Σιλλίττης.

Σέλλος ep. m.: Ῥενάρδος Σέλλος GM 90 (1152), Ῥενάλδος Σελλος GM 112 (1178) = ...σελλός C 351. || *Id.* P-B.

Σελμένης pr. m.: κάϊτης βοφκέρας υἱὸν σελμένη C 319 (1154). || Cfr. *sellemenus* C 511 (1111), ar. *salmān* = σελμέν C 570*b* (1145).

Σελόπτιος ep. m.: Οὔρσος τοῦ Σελοπτίου GR 409. || Cfr. ngr. σελλοποιός 'sellaio' D? V. Σελλαπιός.

Σέλου pr. m. indecl.: τὸ πηγάδιον τὸ λεγόμενον ἔπεν σέλου C 516 (1133) = ar. *'ayn (i)bn sālū* ib. 517, r. 1, da S ā l ū pr.

Σεμᾶτον t. n.: τὸ ἐμὸν ἐργαστήριον τοῦ σεμάτου C 494 (1186). || Da ar. s i m ā ṭ 'fila (di botteghe)', 'via, corso', a sua volta da lat. s e m i t a, ArMed 337-338. Cfr. ar. *simāṭ al-balāṭ* 'la via lastricata' C 62, rr. 16-17 (1137).

Σεμέτζης pr. m.: σεμέτζης ἔπιν ἐλχατζέμ C 616 (1145). || Cfr. ar. *bū s.māǧ* = βουσημέτζ C 173*a* (1178) pr.

Σεμινάριον t. n.: ἄστεως Σεμηναρίου SLuca 427, T 392 (1232), 402 (1238), σιμιναριου T 393, 403 (docc. citt.), σημιναριου T 493 (1283), σημιναρου T 295 (1188). || Da lat. s ē m i n ā r i u m 'semenzaio, vivaio'; cfr. *Seminaria* Vendola p. 284 (1310), ora *Seminara* (RC).

σεμνοπρέπεια s. f. 'dignità, gravità': πᾶσαν σεμνοπρέπειαν ἔχοντες C 54 (1143-1145?). || Gr. tardo (III sec.) *id.* L-S, D.

Σενάρης ep. m.: δομήνικος σενάρις C 630 (1162).

σενάτωρ s. m. 'senatore': σενᾶτωρ T 475 (1270); gen. σενάτωρος Z 133 (1249). || Gr. med. *id.* e σινάτωρ, da lat. s e n ā t o r, DCG; v. Σινάτωρ, Σινάτορας.

σενεσκάλκος s. m. 'siniscalco': μάστρου σενεσκάλκου T 380 (1227). || Da lat. med. *senescalcus* «officialis in aulis regis vel procerum, atque adeo etiam privatorum, cui domus cura incumbebat» DCL, fr. ant. *seneschal*, prov. ant. *senescalc*, a loro volta da franc. *s i n i - s k a l k, germ. *s i n a - s k a l k a 'servo più anziano' FEW XVII 69-70, DEI s. v. *siniscalco*. Cfr. *gofridus senescalcus* DN 68 (1154-1166). V. σινεσκάλκος.

σένια s. f. 'bindolo': τὸ περιβόλιον... ἐν ᾧ εἰσιν φρέαρ τῆς σένιας καὶ φισκεῖα C 679 (1259). || Da ar. s ā n i y a h 'id.', cfr. sic. *sènia*, ArMed 338-340. **2. Σένια** t.: ματθαῖος τῆς σενίας C 678 (doc. cit.).

Σεοτέν pr. m. indecl.: βουδίκερ ἔπεν σεοτέν C 471 (1123). || Cfr. σουδέν = ar. *sawdān* o *sūdān* C 140*b* (1178), σεουδέν = ar. *id.* ib. 152*b*, ecc., corradicale di a s w a d 'nero', 'negro' e di s ū d ā n ī 'Sudanese' Wehr.

σεοῦ: v. σύ.

Σεούτ pr. m. indecl.: σιτελκιοὺλ θυγατρὸς κάϊτ σεούτ C 118 (1164). || Da ar. S a ' ū d pr.; cfr. ar. *Id.* = σεγούδ C 174*a* (1178).

σεπάχ: v. Σαπάχ.

σέπην: v. Σιπέν(η).

Σεππόππας ep. m.: κώνστα τοῦ σεππόππα T 186 (1145). || Cfr. *Sapuppo* DCSO, dalla radice ar. s a b b a 'insultare, abusare' Wehr.

Σεπτέμβριος agg. 'Settembre': gen. σεπτεμβρίου (freq.), σεπτεβρίου C 359 (1116), 374 (1176), ecc., σεμπτεμβρίου Müller 13 (1159); dat. σεπτεμβρίῳ (freq.), σεπτεβρίῳ GO 113 (1053), CMG 55 (1329), σεπτεβρήο GO 153 (1056), μὴν σεπτέβρι C 359 cit. || Gr. tardo (I sec. a. C.) e med. *Id.*, da lat. S e p t e m b e r, L-S, D. Per -μ-, omesso su influsso di O c t o b e r cfr. Σεπτέβρηον a Siracusa Kaibel n° 98, σεπτεβρίου in Grecia (a. 291 d. C.) Dieterich 112; per la propagginazione di -μ- cfr. *semptembris* CDBa VI 40 (1211).

σέρ, σέρε, σέρη s. m. indecl. 'ser', termine di rispetto dinanzi a nomi propri: σερ ἔννουρε υἱοῦ ἀδημαριοῦ R II 28 (1143), τοῦ σερ οὔβου R II 149 (s. d.), του σερ φονγιδλου T 154 (1135), του σερε υασιλειου T 136 (1129), τὸν σερε πετρον R II 79 (1169); εἰς σὲ σέρη βαϊνέρην T 95 (1110). || Cfr. it. ant. *ser(e)* DEI e il cg. *Serrao* DCC (da Ῥάος); v. σίρ(ε), Σερεμῆλος, Σερρανέρης.

σέρα s. n. indecl. 'via sulle mura della città': τοῦ ἡμετέρου οἴκου, τοῦ διακειμένου ἐν τῇ πόλει πανόρμου εἰς τὸ σέρα τὸ κατερχόμενον ἐκ τὴν πύλην..., ἕως τοῦ σέρα δι' οὗ ἡ εἰσοδοέξοδος αὐτοῦ C 109 (1183). || Da ar. š ā r i ' 'via recta ac maior' Freytag II 412*b*, o š a r a ' a h 'tectum' ib. 413*a*, anche 'terrazza' Kazimirski I 1217*b*; cfr. *sera*, *shera*, *sherum* in docc. latini posteriori ArMed 341-343.

σεράκοντα num indecl. 'quaranta': C 600 (1112), T 401 (1233), ecc., σεράκωντα GSJ 254 (1245), T 442 (1268). || Per σαράκοντα; cfr. τέσσερα per τέσσαρα.

σερακοστόν s. n. 'rito funebre nel quarantesimo giorno dalla morte, quadragesimo': χρυσοῦν ὀνκείας πένται... εἰς πασαν ἐμην εξωδον, τὴν ἡμεραν του ενταφϊασμου μου, εἰς τρειτεννατον σεράκωστον καὶ χρώνιον T 428 (1265). || V. σαρακοστόν e il qui seg.

σερακοστός num. ord. 'quarantesimo': dat. σερακοστῷ T 397 (1233), GSJ 252 (1236). || Per *σαρακοστός; cfr. σεράκοντα.

Σερβουδέους ep. m.: νικόλαος σερβουδέους C 644 (1099). || Da lat. s e r v u s D e i 'servo di Dio'; cfr. *dominus Servedeus* Vendola 4765 (1326) e i cgg. *Servidio*, *Servadio* DCI. V. Σαργουδέος.

σεργέντης s. m. 'soldato': pl. σεργένται = lat. *servientes* Cannizzaro 182. || Gr. med. *id.* 'miles ex ordine peditum' DCG. **2. Σεργέντης** ep. m.: καλοκυρου σεργέντη T 145 (1131). || V. Σέργεντος.

σεργεντία s. f. 'servizio':]εκ τὲ σεργεντίαν T 232 (1170). || V. il prec. Dal doc. non pare che si tratti di servizio militare.

Σέργεντος ep. m.: Πέτρος Σέργεντος GM 104 (1169). || V. Σεργέντης.

Σέργης pr. m.: σέργις C 535 (1130-1140?), R II 91 (1173). **b. Σέργιος**: GR 412, C 27 (1145), ecc.; gen. Σεργίου GR 215, 465, GM 111 (1178) = C 349, ecc., κυροῦ σεργίου C 426 (1182). || *Id.* P-B, da lat. S e r g i u s, Tagliavini I 54-55, DNI s. v. *Sèrgio*. V. Σεργώ.

Σεργοτατος ep. m.: μᾶνιλος σεργοτατος T 369 (1214).

Σεργώ pr. f.: νικηφορος της σεργους T 94 (1106), Λέοντος τῆς Σεργό Falkenhausen II 450 (1209). || Dal m. Σέργης.

Σεργωνᾶς ep. m.: Z 180 (1102) = T 185 (1145), GD 25 (1031), Σεργονᾶς GO 153 (1056); gen. Σεργωνᾶ GD 57 (1061), T 558 (s. d.), σεργωνα T 134 (1127). || Pare poco probabile, per motivi fonetici (Σεργ- < Ζωγρ-) una derivazione da gr. tardo (IV sec.) ζῷγρος 'gab-

bia', da cui bov. *źúrgo*, cal. *źurgu* 'grande cesto di forma cilindrica con bocca ristretta per tenervi il pane', regg. *źurġuni*, mess. *źirġúni*, *źirúni* 'id.', con i cognomi *Źurgonà*, *Sorgonà* e il t. (RC) *Źurgunà* ('fabbricante di ceste') LG, DCC, DCSO, DTOC. In quanto al rapporto, non proprio certo per STC 3627*a*, con ngr. σεργούνι, σουργούνι 'esilio' (e σουργούνης 'esule', dal turco s ü r g ü n, EL), lascia perplessi la presenza di un turchismo in Italia già nell'XI secolo.

σέρε: v. σέρ. **2. Σέρε** pr. m. indecl.: σέρε ὁ τοῦ τοποτηριτοῦ νικολάου υἱός R II 27, 28 (1143), 49 e 53 (1145). || Cfr. *Sere* CDBa III 115 (1162), IV 71 (1105).

Σερεμῆλος pr. m.: σερεμήλος T 112 (1118). || Da σέρε + Μῆλος.

σέρη: v. σέρ.

σέρρα s. f. 'dorso di monte': τὸν καστανέτον τὸ κοῖτε εἰς τῆν σέρραν της λιμπιδάνις T 137 (1129), εἰς τὴν σέρρα τῆς παλουμβάρας T 75 (1093). || Da lat. s e r r a 'sega', lat. med. *id.* 'monte' DCG.

Σερρανέρης pr. m.: τὴν αμπελον του φιου του σερρανέρη T 379 (1227). || Da σέρ + 'Ρανέρης (v. 'Ραϊνέρης).

Σέρφ ep. m.: τοῦ ἀμπελίου υἱοῦ σὲρφ γνωριζόμενον C 671 (1186). || Cfr. ar. *ibn šarīf* = ἔπιν σέρηφ C 168*a* (1178), *al-šārif* = ἐλσέρηφ ib. 153*a*, da ar. š ā r i f 'vecchio' Wehr.

-σες per -σας nell'aor. ind. 2. sg.: v. ἀγοράζω, δίδω, κομίζω. || Gr. tardo (iscr., pap.) *id.*, per influsso dell'aor. forte, Dieterich 239; cfr. bov., otr. *-se* GSDI § 144.

σέτα s. f. 'dorso di monte': ὡς αναυαίννει εισαν εἰ σετα του αγίου αγγέλου T 71 (1092), καὶ ρίκτην η σέτα τῆς όλιθας T 82 (1098); ρίκτι εἰς τὴ κεφαλη της σέτα τη χωραφη τοῦ λέο κουλλοῦρα, καὶ από της σσετα τὴ κὲφαλη τοῦ κουλλοῦρα... T 118 (1121). || Cfr. «seta montis (a. 1219, a Marsiglia)... Sed legendum *sera* vel *serra*, collis, mons» DCL s. v. *seta*[2]. Ma cfr. anche il t. fr. *Sète* (*Sethius mons* V sec., *Seta* a. 1173), da preindeur. s e t -, Dauzat-Rostaing e forse *Cono di Setta* (CS) DTOC.

Σέτης ep. m.: ῥογέριος σέτις C 460 (1269); ῥογερίου τοῦ σαίτη C 465 (1280?). || Cfr. fr. *Sète* t. (v. il prec.).

Σεττεφάντης ep. m.: τὸν Χρυσομένον υἱὸν Σεττεφάντου GSJ 97 (1128). || Da *Sette Fanti* calco di οἱ ἑπτὰ παῖδες (it. ant. *fante* 'bambino, fanciullo', da lat. i n f a n s, - a n t i s, DEI), nome collegato al culto dei Santi Sette Dormienti in Efeso; cfr. più tardi (aa. 1532-1534) *ecclesiam unam sub vocabulo Septem Dormiencium quam cives corrupto vocabulo appellant San Fanenti*, donde l'attuale toponimo *Samponenti* Mosino, *Storia* 169-170. V. Φάντισσα.

σευερίνης: v. Σεβηρίνα.

Σζέγγας ep. m.: πετρος σζέγγά R I 271 (1131). || Cfr. Τσέγας (At.)?. Il digramma σζ per τζ è raro.

-ση per -σις: v. -η.

Σηβηρῖνα pr. f.: ἡ Σηβηρίνα e Σιβηρίνα, gen. Σηβηρίνας e Σαβαρίνας GM 88 (1152). || Da un m. *Σηβηρῖνος (v. Σαβαρῖνος).

σήγλον: v. σιγίλλιον.

Σηκανδο pr. m.: Ἐγῶ Σηκανδο νοταριος CDBa I 17 (1017). || Molto prob. è forma longobarda. Cfr. *Sicando* Morea 51 = CDBa XX 42, 43 (967), CDVerg I 305 (1080), *Sikandus* ib. 29 (979).

σηκε: v. συκέα.

σηκλη: v. συγκλείω.

Σῆκνος t. m.: ὁ σήκνος T 13 (1005). || V. Σίγνος.

Σηκότακος ep. m.: Βασίλειος Σηκότακος Z 180 (1102) = ...σικοτακει T 185 (1145). || Da gr. med. σηκωτής 'facchino' D + -άκης; cfr. Σηκοτακόπουλος (At.).

Σῆκρον t. n.: τὸν ποταμὸν τὸν καλούμενον Σῆκρον SElia 1267. **b. Σηκρόν**: εἰς τὸ χωρίον Σηκρόν GO 86 (1053?), ...Σεικρόν GO 125 (1054). **c. Σηκροῦς**: εἰς κόμην καλουμένην Σηκροῦς GO 137 (1054?), τὼ χωρίον τὸ λεγώμενον Σεικροῦς

GO 146 (1055). || Cfr. *Sicri*, *i Sicri* (CZ) DTOC.

σηκῶνω vb. tr. 'restaurare': aor. ἐσύκοσεν καὶ ἀνάστυσεν τὸ αὐτὸν ἀμπέλιον GSJ 83 (1127); ἵνα καλιεργήσουσιν την ἁγίαν τοῦ θεου ἐκκλησίαν καὶ σικόσουν την αγίαν τοῦ θεοῦ μωνήν T 75 (1093). **b.** 'ricevere': μέλλω... σηκώνειν διὰ χείρισιν ἀρνία εἴκοσι GM 120 (1189). || Gr. med. *id.* 'sollevare, (ri)alzare', 'prendere su' D, σικόννειν DCG. Cfr. bov. *sikònno*, otr. *sekònno* 'alzare', 'conservare', 'allevare' LG.

σημειοφόρος agg. 'miracoloso': του ωσηου και σημηοφωρου λουκα R I 166 (1059). || Gr. tardo e med. *id.* 'id.', gr. tardo 'portabandiera, alfiere' L, D.

σημειόω vb. tr. 'segnare, apporre un segno': ἐσημειόθη μοναχός 'si fece monaco' GSJ 181 (1166); τὸ τιμιον καὶ ζωὸποιὸν σταυρὸν... σιμιωθέν (ptc. dep. m.) T 111 (1118); τὰ δένδρα σημειούμενα ἀπὸ χειρῶν τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ GT 19 (1002). || Da gr. tardo (II sec. a. C.) σημειόω 'segnare con una pietra miliare' L-S, D; v. ἀποσημιόω.

°**σήμερον** avv. 'oggi': απο την σιμερο ημεραν T 254 (1179), ἀπὸ τὴν σήμεραν ἡμέραν C 660 (1185), ἀπὸ τὴν σύμεραν C 462 (1279), ἀπὸ σημέρου R II 102 (1182). || Cfr. bov. *símero* LG.

Σημῆλλος ep. m.: ρωπερτος σημηλλος T 148 (1131). || Cfr. *Simille* (Parigi) e prob. *Semilia* (PA, dal f.); ma v. Σιμίλιας.

σημιναρίου: v. Σεμινάριον.

σηνεσκάλιος: φιλιππος σηνεσκάλιος C 303 (1142) = φιλιππος συνεσκάλκου ib. 306. || Lg. Σινεσκάλκος.

σῆννος s. m. 'segno': σηννος R I 171 (1061), σηννο R I 163 (1056). || V. σίγνον; cfr. lat. *sinnus* C 89 (1201).

Σηπενδός t. f.: τοῦ συνόρου τῆς σηπενδοῦ T 19 (1019). || Forma alterata, da lat. S i p o n t u m, ora *Siponto* (prov. di Foggia).

Σήρικα pr. f.: CDBa IV 92 (sec. XI).

Σηριχοῦ: σηριχοῦ δεκρουούν gen. C 413 (1122). || Lg. σίρι Χοῦ e v. σίρ(ε), σῖρουχου.

σησίνιος: v. Σισίννιος.

Σῆττα pr. f.: gen. Σήττης GK 34 (1181). || Dal m. Σίττας e Σίττα P-B; cfr. gr. med. Τζίτας (v.) = Σίττας Moritz I 46.

Σηττάειρ pr. f. indecl.: σηττάειρ γυνῆς αὐτοῦ (ῥομπέρτου).

Σηφρεγάστα t. ed ep.: ῥωβέρτος δὲ σηφρεγάστα C 23 (1141?), ῥωμπέρτος μαίστορος [...] τῖ ἐπουνιμία σηφρεγάστα C 601 (1112).

σηφωνου: v. σύμφωνον.

σήχήν = σχεῖν: v. ἔχω.

σήχνον: v. σίγνον.

-σι per -σαι nell'aor. inf.: v. ἀγοράζω, γεννάω, δίδω, ἡσυχάζω. || Cfr. -σειν < -σαι per influsso del pres. e del. fut. MNE I 592-593, bov., otr. *-si* GSDI § 148.

°**-σία** suff. f. in nomi di azione: v. ἀνταμειψία, ἐνδυμασία, καταστασία, παροψία, συμμερισία, χαρισία, ὠνησία. || Cfr. MNE II 226, LG, GSDI § 288.

Σιβίλα t. f.: εἰς τὴν Σιβίλαν τῶν Λιθερῶν GR 49. || Da lat. S i b y l l a, gr. ant. Σίβυλλα?

Σιβίλια pr. f.: σιβήλημα C 617 (1146); gen. σιβηλιας T 255 (1179), σιβελίας C 90 (1217), Σηβήλλιας MénC 324 (1076), κυρας συβηλ R II 91 (1173). || Da fr. ant. *Sebile*, *Sibile* Flutre, anche *Sebilie*, *Sibilie*, *Sibille* Langlois, che deriva da lat. S i b y l l a, gr. ant. Σίβυλλα 'Sibilla'; cfr. *Sibilia* CDVerg III 362 (1148), CDBr I 56 (1194), Pratesi 101 (1194), ecc. (freq.), i cgg. *Scibìlia*, *Sibìlia*, *Sibilla* DCC, DCSO. V. Σιπίλια.

σιγγιλλίων, σιγγιλλον: v. σιγίλλιον.

σιγιγατας: v. Σιγλιγάϊτα.

σιγιλλᾶτος s. m. 'villano, servo della gleba': T 558 (s. d.); pl. acc. σιγίλλάτους ib. 557. || Da σιγίλλιον, in quanto elencati in un 'diploma' o 'platea' come servi indigeni, diversi dagli ακουμανδεμμενοι (v. ἀκκομανδεύω).

σιγίλλιον s. n. 'sigillo' e 'diploma, documento pubblico': σιγίλλιον C 5 (1097), 385 (1091?), GM 76 (1146), ecc., σιγήλλιον C 512 (1117), σιγίλιον C 359 (1116), σιγγίλλιον C 15 (1134), T 230

(1170); gen. σιγϊλλίου R I 274 (1132), pl. σΐγγιλίων ibid. **b. σιγιλλον**: σίγιλλον Caspar 632 (1098), *id.* e σιγίλλον T 141 (1130), σιγιλλόν R I 160 (1053), 246 (1124), σιγγιλλον T 329 (1198); gen. σιγίλλου T 140 (doc. cit.), σιγιλλοῦ R I 247 (1124), 252 (1126). Pl. σιγίλλα T 139 (doc. cit.), σιγιλλα R I 263 (1125). **c. σῆγλον**: C 372 (1176). ‖ Pap. e gr. med. σιγίλλιον 'sigillo' e 'diploma, documento munito di sigillo' DCG, D, da lat. s i g i l l u m 'sigillo', σιγίλλον Psaltes 34.

σιγίλλω, σιγιλλόω vb. tr. 'sigillare': γράμματα προστακτικὰ σειγιλλομένα διὰ τὸν σιγίλληον GM 163 (1264), σιγιλλόμενον παρὰ τοῦ σιγιλλίου GM 175 (1304). ‖ Dal prec.

Σιγλιγάϊτα pr. f.: σιγλιγαϊτα T 289 (1185), Σηκληγάτα e gen. Σικληγάτης T 191 (1169); gen. σηκληγαΐτης T 128 (1126), σικληγαίδας T 220 (1165), νικολαου της σιγιγατας T 349 (1203). ‖ Cfr. long. *Sikelgaita*, *Sic(h)elgaita* Förstemann 1335, *Sichelgaita* CDCv II 30 (1003), *Sikelgayta* Pratesi 4 (1065?), CDVerg II 316 (1129), *Sicilgayta* Pratesi 144 (1200), *Sagligayta* ib. 351 (1227), ecc.

σίγνα s. f. 'segno': τὰς σίγνας τοῦ σταυροῦ R II 54 (1148), τὰς σύγνας… R II 97 (1174), τὰς σοίγνας… T 264 e 266 (1180). ‖ V. σίγνον e cfr. cal. *singa* 'segno' NDDC, ngr. dial. σίγνα f. Andriotis s. v. σίγνον.

σίγνι: v. βάθος e Σίγνος.

σιγνογραφία s. f. 'diploma, documento pubblico': πρὸς γαλύνην καὶ εἰρεμίαν διεἰνεκεῖν, ἔγγραφα καὶ σιγνωραφίαι τίθενται T 367 (1214). ‖ Gr. med. *id.* 'sigillo' DCG.

σιγνογράφος s. m. 'firmatario': pl. σιγνογράφοι Cañellas 168 (1230); παρακληθεῖς παρα τῶν προγραφέντων σίγνογράφων τὴν παροῦσαν πράσιν ἔγραψα καὶ ὑπέγραψα T 404 (1238). ‖ V. il seg.

σιγνογράφω vb. tr. 'scrivere il nome di': ptc. aor. pass. τῇ παρακλήσει τῶν ἀνωτέρω σιγνογραφέντων τὸ ὅλον ὕφος ἐπίγραψα GK 43 (1232) = T 396. ‖ Da σίγνον + γράφω. Cfr. gr. med. σιγνογραφήσαμεν ActAth X 111 (1377; da σιγνογραφέω).

σίγνον s. n. 'segno (di croce)': σίγνον e σήγνον T 6 (981), ecc. (entrambi assai freq.), σειγνον T 7 (984), σήχνον T 216 (1164), σίγνο GK 24 (1024), GO 80 (1053), ecc., σήγνο Schneider 262 (1119), σίγνω C 347 (1149), T 268 (1181), ecc. ‖ Gr. tardo (iscr. III sec.) *id.* 'statua', da lat. s i g n u m 'id.' L-S, D, L, gr. med. 'signum appositum diplomati' DCG. V. σῆννος, σίγνα, σίγνος.

σιγνοπροτάσσω vb. intr. 'premettere la firma': ὁ σιγνοπροτάξας ἐγὼ ἀνωτέρω νικόλαος T 504 (1331); ὁ σΐγνοπροτάξας T 515 (1167?). ‖ Da σίγνον + gr. ant. προτάσσω 'porre innanzi'.

σίγνος s. m. 'segno (di croce)': R II 43 (1145), σήγνος GD 29 (1036), σῆγνος T 542 (s. d.); τὸν σίγνον T 544 (s. d.); τους συγνους R II 87 (1173), 104 (1183). ‖ V. σίγνον.

Σίγνος t. m.: ὁ ποταμὸς σίγνος e τὸν ποταμον τοῦ σίγνου R I 203 (1100), ποταμοῦ σίγνου R I 197 (1092), T 305 (1191), 322 (1194), του σίνι R II 119 (1193). ‖ Ora *Sinni* (Luc.), da lat. S e m n u s (anche S i r i s). V. Σῆκνος.

Σίγρωφος ep. m.: Γριγορίου Σίγρωφος Sola 534 (1068).

Σίγτα pr. f.: σιγτα T 56 (1058). ‖ V. Σήττα.

Σιδένε pr. m. indecl.: τὸν σιδένε καὶ τὸ χωράφιον αὐτοῦ C 5 (1097).

Σίδερος pr. m.: ὁ Σίδερος Z 166 (1145) = T 184, σήδέρος T 221 (1165); κυρου σὐδέρου T 337 (1199). ‖ Cfr. gr. med. Σίδηρος Moritz I 44, da gr. ant. σίδηρος 'ferro'; bov. *síđero*, otr. *sídero* LG, i cgg. *Sìdari*, *Sìdero* DCC, DCSO, i tt. *Siderno* e *Sidéroni* (RC), entrambi da *Σιδέρ-ωνες, DTOC.

°**σιδηροῦς** agg. 'di ferro': ἔξωθεν τῆς πόρτας τῆς Σιδιρᾶς GR 236.

σιδόνων: v. σινδών.

Σίκα pr. f.: σίκα η γηνὴ αὐτοῦ T 192 (1148); gen. σικας θηγατρὸς του ποτε ιωαννου σούγκα T 449 (1269). ‖ Nome

di provenienza prob. longobarda da germ. * S i g u -. Cfr. ant. ted. *Sigga*, *Sikka*, *Sika* Förstemann 1318; *Sicha* CDCv I 149 e *Sica* ib. 150 (903), *Sika* ib. II 62 (1005), *Sica* CDVerg II 58 (1105), ecc. e i cgg. *Sica*, *Sico* DCC, DCS, DCSO.

Σικάρδος ep. m.: ἰωάννης σικάρδος C 600 (1112). ‖ Cfr. fr. *Sicard*, da germ. * S i g - h a r d -, Dauzat, ant. ted. *Sigihard*, *Sicard*, ecc. Förstemann 1325-1326, it. *Siccardi* DCI; *Sichardus* CDCv I 17 (835), CDBa V 215 (1165), CDVerg VI 192 (1172).

°**Σικελία** t. f. 'Sicilia': gen. Σεικαιλήας GM 163 (1264), σικελλίας C 376 (1196), 380 (1221); acc. σικελεάν R II 70 (1168).

°**Σικελικός** agg. 'siculo, siciliano': τοῦ σικελικοῦ χαράγματος C 375 (1196); σΐκελΐκῶν ταρίων T 543 (s. d.).

σικέλιος: v. Σικελός.

σικελλίας: v. Σικελία.

Σίκελλος ep. m.: Φλόρου Σικέλλου GR 167. ‖ Da Σικελός; v. Σίκυλλος.

Σικελοί t. m. pl.: χωρα των σικελῶν R I 196 (1092), II 33 (1144). ‖ Dal seg.

°**Σικελός** etn. 'siciliano': f. gen. Θεοφανοῦς μοναχῆς τῆς Σικελῆς GR 170. **2.** ep.: Ἰωάννης Σικελός Z 166 (1096) = σικέλιος T 183 (1145); τοῦ Σικελοῦ Z 158 (1096) = σικλού T 77, Κονσταντῖνος Σικελός GO 105 (1053), ecc.

Σικηνοῦλφος pr. m.: acc. Σικηνοῦλφος GT 18 (1002). ‖ Da long. *Siginulf*, *Sichinolf*, *Siconolf*, formato da germ. * s i g u - + * w u l f a -, Förstemann 1336; cfr. *Sichenolfus* CDVerg I 22 (977), *Sikenolfus* ib. 88 (1009), CDBa IV 3 (939), CDCv II 84 (1006), *Siconolfus* ib. I 21 (842), *Ziconolfus* ib. VIII 325 (1064). V. Σικονόλφος.

σικία s. f. 'cisterna, acquedotto': ὑπάγει ὁ περιορισμός ἕως τοὺς λίθους βουλκοὺψ διαβένωντα ἐκ τοὺς λίθους τῶν σικίων C 116 (1136?) = T 156, καὶ ἀπέρχεται τῶ μονωπάτη ἄχρι ἧς τὸ σαλήκη ὅπου ἔνε εἰς τὺν σικήα τοῦ νεροῦ C 616 (1145). ‖ Da ar. s i q ā y a h 'locus, quo aqua continetur…, aquarium, cisterna' Freytag II 331*a*, Dozy I 665*a*, *siqqāyah*, *suqāyah* 'acquedotto' Kazimirski I 1111*a*, ArMed 330. **2. Σικία** t.: τῆς σικίας νικηφόρος C 535 (1130-1140?), μερκούριος σικείας C 446 (1224).

Σικίλια pr. f.: gen. σικίλιας T 231 (1170). ‖ Da lat. S i c i l i a.

Σικκέκ t. indecl.: σικκέκ = ar. *al-sikāk* C 273, 274 (1183). ‖ Da ar. s i k ā k, pl. di s a k k 'chiodo', Pellegrini 322, 'pozzo molto stretto', 'ogni fossa verticale' Kazimirski I 1111*b*; cfr. ar. *sikāk* C 221, rr. 13, 14, 18 = lat. *sickeki*, *sekeki*, *sykeki* ib. 190; *Sicchecchi* TCI 50 F 2 è in altra zona.

Σίκλαι t. f. pl.: ἰωσφρὲ τῶν σικλῶν C 558 (1141). ‖ Da gr. tardo (VI sec.) σίκλα (per σίτλα) 'secchia', a sua volta da lat. tardo s i c l a (*Appendix Probi*) per s i t u l a. Cfr. bov. *síkla* 'secchia per mungere', ngr. σίκλα LG, EL e v. Σικλέρης, σικλῶνιν.

Σικλέρης ep. m.: Νικηφόρου τῇ ἐπωνυμία τοῦ Σικλέρου GR 130 (1194). ‖ Da σίκλα (v. il prec.) + -έρης; cfr. *Guillelmus Plastara siclarus* TabMalf 270 (1296), *Iohannes Siclari* Vendola 3723 (1310) e, con accento ritratto (v. ˈ-αρης), il cg. *Sìclari* DCC, DCSO. È anche possibile un rapporto con lat. med. *siclarii* 'monetarii', da *sicla* 'moneta, seu aedes in qua cuditur' DCL, forma ipercorretta, più volte attestata in Sicilia (dall'a. 1217), da ar. s i k k a h 'typus monetalis', 'ferrum quo dirhemis typus cuditur', ArMed 346-347.

σικληγαίδας: v: Σιγλιγάϊτα.

Σικληγρίμα pr. f.: σικληγρίμα e gen. σικληγρίμης τῆς γυναικὸς ἄττου αγκονητάνου T 372 (1219). ‖ Cfr. ant. ted. *Sikelgrima*, da germ. * S i g u - + - g r i m a -, Förstemann 1335.

σικλού: v. Σικελός.

σικλῶνιν s. n. 'secchia': ἀπὸ τοῦ χαλκοῦ λευίταν […] ἐσχαράτζια δύο καὶ πυροστάτην σηδηροῦν, σουβλία δύο, καὶ ἠγδήν, καὶ σικλῶνιν, καὶ μανουάλιν Falkenhausen II 450 (1209).

|| Da σίκλα (v. Σίκλαι), o da lat. med. *siclo, -onis.

Σικονόλφος pr. m.: σικονόλφος e gen. σικονόλφου T 144 (1131). || V. Σικηνοῦλφος.

Σικοτάκης ep. m.: υασιλειος σικοτάκει T 185 (1145) = Σηκότακος Z 180 (v.).

Σικούδιον t. n.: χωράφιον... ὃ Σικούδιον λέγεται GR 73. || Da gr. ant. σικύδιον, dim. di gr. ant. σικύα o σίκυος 'cetriolo', gr. tardo senza valore dim., L-S, D, L.

Σικοῦνδον t. n.: χωράφιον εἰς Τὸ Σικοῦνδον GR 283-284. || Cfr. il prec.?.

Σικουτίνον t. n.: ἄχρι τοῦ σπιλαίου σικουτίνου C 49 (1190).

Σίκυλλος in agion.: εις τον νάον του ἀγΐου νικολαου σϊκύλλου T 429 (1265). || Da Σικελός STC 3660 (?). Cfr. il t. *Sicilò* (CZ) ib. e DTOC e v. Σίκελλος.

Σίλβεστρος pr. m.: του κυροῦ σϊλβεστρου T 477 (1270), Σιλβέστρου Müller 21 (1401), νηκωλαος του σιληβηστρου T 315 (1192); acc. Σήλβεστρων GD 44 (1042). || Cfr. it. *Silvestro*, da lat. Silvester Tagliavini I 450, DNI, *Silbester* CDCv I 9 (819), CDBa I 51 (1073), *Silvester* CDVerg V 19 (1161); gr. med. Σίλβεστρος ActAth[2] 54 (1577?). **2.** t.: τὴν βαθεῖαν τοῦ σιλβέστρου C 527 (1142), τὸ κλήσμαν τὸ λεγὅμενον τοῦ σηλβέστρου T 392 (1232).

Σιληπᾶς t. m.: τὸ βουνὴν τοῦ Σηληπα[GSJ 148 (1155), τοῦ βουνοῦ τοῦ ἀντὶ Κρειστοῦ Συληπα[ib. 149, εἰς τόπον ἐπιλεγόμενον σιληπάν T 247 (1176). || Cfr. cal. *sílipu* 'specie di erba (*Andropogon hirtum*)', bov. *silipári* 'id.'; i tt. *Silipá*, *Silipári*, *Sílipo* LG s. v. °σίλυπον, DTOC, *Silipà* EG I 79. La derivazione da lat. *silypum per *silybum 'cardo' REW (sostenuta in STC 3671, 3672) e quindi da gr. tardo (I sec.) σίλλυβον 'specie di cardo, *Silybum marianum*' L-S, D + -ᾶς[3], è negata dal Rohlf (LG l. c.), che ritiene preellenico il termine calabrese, per il suo significato, diverso da quello della voce greca. V. Σιλλιωπής.

Σιλίκων t. m.: βουνοῦ Σιλίκωνος Kölzer 18 (1195) = R II 143, *montem Silicolum* ib. 141. || Ora *Monte Sérico* TCI 37 E 5 (PZ); cfr. *Montis Solicole* Brühl 231 (1151). V. Σιρίκορος.

σιλλίδα: v. σελλίδα.

Σιλλίττης ep. m.: gen. σιλλίττου R I 229 (1120). || V. Σελλίττα.

Σιλλιωπής ep. m.: Νικόλαος Σιλλιωπῆς e gen. Σιλλιωποῦ Z 151 (1086), σιλλπής τοῦ αγιου αρχανγελου R II 35 (1144). || Prob. sono forme corrotte da *σίλυπον; v. Σιληπᾶς e cfr. il cg. *Sílipo* DCC.

Σίλυα t. f.: κυρ τανκριδα της σιλυα T 195 (1149). || Da lat. silva 'selva'; cfr. *Silva* (CS) DTOC. Non può escludersi che si tratti di un matronimico della stessa origine; cfr. *Silva* pr. f. CDVerg VI 284 (1174), da cui il m. *Silvus* ib. III 262 (1140), V 312 (1168), ecc., *Silbus* ib. VIII 285 (1181).

σιμά avv. e prep. 'vicino': σύγγια εἰς τὰ ἀμπέλια σιμά GR 46; σιμὰ τῆς τοιαῦτης ὅδου T 98 (1113). || Gr. med. *id.* D; cfr. otr. *simá* LG.

Σίμερο- t.: χρισοιωαννου τοὺ σιμερου T 124 (1124), εις την κρατησιν σήμερου T 388 (1228). || Da lat. Sēmirus (fiume) STC 3614; cfr. *Symarum* Vendola p. 219 (1310), *Symerum* p. 221 (1324), ora *Símeri* DTOC.

Σιμιάτικος ep. m.: προάστειον τοῦ Σιμιατίκου GR 168. || Forse Σιμιάτικον t., da Σίμιος + -άτικον.

Σιμίλιας ep. m.: κήρβου σιμίλιας C 78 (1170). || Σιμίλιος m., da lat. Similis, P-B, ma v. Σημήλλος.

Σίμιος ep. m.: τζίτας τοῦ σιμίου T 214 (1161), τζίτα του σειμηο T 122 (1123), λεοντος σιμίω T 305 (1191), 311 (1192), τοῦ συμείο R II 150 (s. d.). || Cfr. Σίμης, con l'ipocor. Σιμήτζης (At.), forse da Συμεών.

Σιμιοῦνα pr. f.: gen. σιμιοῦνας T 386 (1228). || Dal seg.; è la moglie di *Riccardus fallocco* ibid.

Σιμιούνης pr. m.: gen. σιμιούνη του

γιόφου T 263 (1180). || Cfr. fr. *Siméon* e v. Συμεών.

Σιμμάκκας ep. m.: ὁ μουτζαῖος τοῦ σιμμάκκας R II 135 (1198).

Σιμοῦν pr. m.: gen. σιμοῦνος C 409 (1112), σιμούν C 407 (1112), σιμοῦ C 394 (1101). || Da fr. *Simon*, designa un fratello di Ruggero II. Il nome risale a lat. eccl. Simon, -onis, da gr. tardo (*N. T.*) Σίμων, Σίμωνος, corrispondente a Συμεών.

σιμφέρρη: v. συμφέρω.

Σινάτερος pr. m.: σινατέρος υἱὸς πρεσβυτέρου οινομου T 387 (1228). || Forma alterata dei segg.

Σινάτορας pr. m.: Σινάτορας Ἐρεβίνθης GSJ 274 (1121); κυροῦ Συνάτορα Ἐριβήνθη ib. 273, Συνάτορα τοῦ Μουφᾶ ib. 274. || Da σινάτωρ. Cfr. i cgg. *Sinatra* DCSO, DSCL, *Senatra*, *Sinàtora* DCC.

σινάτωρ s. m. 'senatore': Συνάτωρ T 141 (1130; forse pr.). || V. σενάτωρ **2. Σινάτωρ** ep.: θεοδοτος ο του σίνάτωρ T 56 (1058), ὁ πρεσβύτερος σινάτορ T 511 (1112), σηνατρο ib. 512; συνάτορος T 57 (1059?), τοῦ κυροῦ Συνάτορος GSJ 125 (1151), ecc. || Cfr. *Senator* CDCv I 245 (956) e v. Σινάτερος, Σινάτορας.

σινδόνιν s. n. 'lenzuolo': σινδόνην T 519 (1191); pl. σινδόνια T 224 (1166). || Gr. tardo (iscr. III sec. a. C.) σινδόνιον 'cortina fatta di σινδών' L-S, ngr. anche 'lenzuolo' D; σινδόνη f. L, cfr. bov. *sindòni*, oggi sostituito da *lenźuli*, *denźuli* LG (v. λεντζοῦλον).

°σινδών s. f. 'lenzuolo': pl. gen. σιδόνων T 487 (1273). || Gr. ant. 'tessuto fine', 'sudario di lino'; cfr. *sindones sericas de altari* DN 135 (1171) e i cgg. *Sindona*, *Sinnona* (PA).

Σινέσης pr. ed ep. m.: κοστας σινες T 179 (1143); ιωαννης του σινεσι T 34 (1034), του πρεσβιτερου σινεσι T 94 (1106). || Συνέσιος P-B; cfr. *presbiter Senesius* Vendola 2759 (1310) e il cg. *Sinesio* (PA). V. Σινέσιος.

Σινέσιον t. n.: οἰκοιτωρ τοῦ συνεσιου T 116 (1121), εἰς τὴν χῶραν συνὲσιου R II 108 (1185), σεργιος του σινέση R I 175 (1061), αυθεντου τοῦ σΰνέσει R I 202 (1100), σρατιοτης του σύνεσι R II 19 (1135). || Ora *Senise* (PZ), prob. dal pr. Συνέσιος; cfr. *Senesium* Vendola 2284 (1310).

Σινέσιος pr. m.: του κυρ σινέσιου T 189 (1146). || V. Σινέσης.

Σινεσιώτης ep. m.: κυρ οὖρσου επονιμια σινεσιῶται T 221 (1165). || Etn. da Σινέσιον + -ώτης.

σινεσκάλκος s. m. 'siniscalco': βασιλικοῦ συνεσκάλκου GM 140 (1195). || V. σενεσκάλκος. **2. Σινεσκάλκος** epit. ed ep.: σινεσκαλκος T 127 (1125), 342 (1201), C 414 (1122), ὁ ῥενάρδος ὁ συνεσκάλκος ib. 415, σηνεσκαλκος T 553 (s. d.); gen. συνεσκάλκου T 126 (doc. cit.), C 306 (1142), 384 (1117). || Cfr. *Siniscalchi*, *-alco* DCC, DCS, DCSO, DCI e v. σηνεσκάλιος.

σίνι: v. Σίγνος.

Σινόπολις t. f.: gen. Σινοπόλεως GO 125 (1054); acc. Σηνόπολιν GO 176 (s. d.). || Cfr. *Sinopulum* Vendola p. 287 (1325); ora *Sinópoli* (RC). Foneticamente impossibile (per Σ- < ξ-) una derivazione da gr. *εὐξενόπολις 'città ospitale' STC 1313a, o da *ξενόπουλος 'figlio di straniero' ib. 4181, e non convincente un confronto col cognome gr. Σινόπουλος DTOC. Sarà piuttosto 'città (-πολις) di Sino'; v. il seg.

Σίνος ep. m.: acc. λοῦκα σινον T 429 (1265). || Cfr. Σίνης, Σίννης, Σίνος (At.).

Σινσίννιος: v. Σισίννιος.

Σιντάγνη t. indecl.: gen. σιντάγνη e ἁγίας ἅγνες = ar. *šantaġ.nī* C 272 (1183). || Dalla forma araba, che a sua volta riproduce un antico toponimo lat. Sancta Agnés; cfr. ar. *šantaġ.nī* C 203, r. 17 e 235, r. 5 = lat. *santagnes* ib. 180, *sancta agnes* ib. 197 e v. Ἁγνή.

Σιπέν(η) t. indecl.: εἰς τὴν ῥύμην μισΐτ τοῦ σιπένη C 31 (1153), ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν σέπην C 90-91 (1217), γουλιέλμος τοῦ σιπέν ib. 90. || Da ar. ṣibyān, pl. di ṣabīy 'giovane'; un *masǧid al-sabyān* (con *s-* per *ṣ-*) 'mo-

schea dei giovani', a cui corrisponde il citato μισῖτ τοῦ σιπένη, appare in C 102 (1161). Cfr. *contrada Sybeni* presso Erice (a. 1299), *casale Scibene* (AG, s. d.), ecc. ArMed 294, nota 281 e inoltre, in rapporto diretto con le testimonianze citate sopra, *sibilla filia quondam roberte de sibeni, bartolomeus filius sibeni* C 91.

Σιπίλια pr. f.: ῥηγὸς... γουλιέλμου καὶ σιπίλιας μητρὸς αὐτοῦ C 675 (1194). || V. Σιβίλια.

σίρ(ε) s. m. indecl. 'signor, ser', termine di rispetto dinanzi a nomi propri: τοῦ σηρε περρώνας R II 149 (s. d.). || Da fr. ant. *sire* 'signore', a sua volta da lat. s e n i o r, FEW XI 154*b*. Cfr. it. *sire* DEI e i cgg. composti *Siràngelo, Sirgiovanni* e *Sirianni, Sirleo, Sirleto* DCC. V. σέρ, δεσιρδρόγου, σϊρουχου, συρώτου. Anche in docc. arabi si legge *sīr ġulyālm* C 502, r. 4 (1150 o 1165), *sīr sīmūn* C 646, r. 14 (1213), *sīr ūbart fallamunaqab* C 604, r. 21 (1242). **b. σίρι**: σίρη ραϊνέρην T 95 (1110). || Cfr. cos. *siri* 'padre' NDDC e i cgg. *Siri, Sirimarco* DCC. V. σέρ, Σερρανέρης, Σηριχοῦ.

Σιρίκορος t. m.: τοῦ μουντ σϊρικορου R II 71 (1168) = *montem sulicolum* ib. 70. || V. Σιλίκων.

Σίριφη t. indecl.: χωρίου σίριφη = ar. *ġār* ('grotta') *al-ṣ.r.fī* C 247 (1183). || Da ar. *ṣarfīy* 'il grammatico che conosce bene le declinazioni' Dozy I 829*b*, Pellegrini 298.

σϊρουχου: ἐχει ἡ ἐκκλησια αφειέρωσιν ἐκ τοῦ σϊρουχου τὸν ρούσιον T 557 (s. d.). || Lg. ...σὶρ Οὔχου τοῦ ῥουσίου e v. Οὖγος, Χοῦς. Cfr. *Sirufo* cg. DCC, dove σϊρουχου è ritenuto erroneamente nome di un villano.

°**-σις** suff. f. in nomi di azione: v. ἀκύρωσις, ἀναζωοποίησις, ἀνάγερσις, ἀνακάλεσις, ἀνερμήνευσις, ἀντεπιμέτρησις, ἀποτίμωσις, ἀποφάγησις, ἀρηθμῆς, ἄρξις, ἐκδήμησις, ἐνέχησις, ἐπερέασις, ἐπιδέσπωσις, εὐλάβευσις, εὐοδίευσις, ἰδιόκτησις, καλλώπισις, καμάτευσις, κατατρύφησις, ληθάργησις, μοίρησις, ὄμωσις, παράτρεξις, παρόχλησις, πρόσκεψις, σμίξις, συγκατάβασις, συγκατάθεσις, ὑπάνδρευσις, ὑπόκεισις, χαρακτήρισις, χείρισις, χειροκράτησις, χλεύσις. || Cfr. bov., otr. *-si* LG, GSDI § 259, ma v. -η per -ις.

Σισινηᾶνο- ep. o t.: ρουγεριου σισινηάνου T 190 (1147). || Da un t. lat. *S i s i n n i ā n u m, da S i s i n n i u s (v. Σισίννιος).

Σισιννίακος ep. m.: ἀρκάδιος σισιννίακος T 300 (1188).

Σισιννίας pr. m.: ὁ Σισιννίας e τὸν Σισιννίαν GSJ 273 (1121); τοῦ Σισιννία ib. 272. || Dal seg.

Σισίννιος pr. m.: Σισίνηος Schneider 264 (1119), σησίνιος T 77 (1097), Σινσίννιος GD 60 (1061); gen. σισιννιου T 27 (1032), σισηνη T 77 cit. || *Id.* P-B, Σισίνιος Mikl-M, da lat. S i s i n n i u s Schulze; cfr. *Sisinnius* Vendola 5085 (1324), it. *Sisinnio* DNI, il cg. *Sisinni* DCC, DCS, DCSO, DSCL. V. il prec. e Σισινηᾶνο-. **2. Σισίννωνες** t. pl.: ἀπὸ κώμης σησίννονων T 495, 496 (1283). || V. -ωνες.

σιτάριον s. n. 'frumento': C 518 (1134), σιτάριν R I 136 (1007), T 511 (1112), ecc., σιτάρι C 311 (1142?), 316 (1157?), ecc.; gen. σιταρίου T 277 (1182). || Gr. tardo (pap. III sec. a. C.) *id.*, dim. di σῖτος 'grano', L-S; gr. med. 'grano', senza sign. diminutivo, DCG. Cfr. bov., otr. *sitári* LG.

σιταρχισμός s. m. 'vettovagliamento' (?):]ἀγορᾶς γεννήματα σιταρχισμου[CBDa IV 68 (1046). || Gr. tardo σιταρκισμός 'id.' L-S.

Σιτελκιούλ pr. f. indecl.: gen. σιτελκιοὺλ θυγατρὸς κάϊτ σεούτ e acc. σιτελκιοὺλ τὴν θυγατέρα καλῆς C 118 (1164) = T 218. || Da ar. S i t t a l - K u l l 'la signora di tutti' SMS III 263, nota 2. Cfr. *Serecul* CDBa XIII 157 (1301; lg. *Set-*), *Seccelcolla* ib. 158 (lg. *Sett-*) e v. Σιτέννης.

Σιτελχούσουν pr. f. indecl.: σιτελκούσουν e gen. σιτελχούσουν C 76 (1169). || Da ar. S i t t a l - ḥ u s n 'Signora della bellezza' (s i t t a l - ḥ u s n 'belladonna' Wehr). Cfr. *Seccelasum* CDBa XIII 158 (1301?), evidentemente da lettura imperfetta.

Σίτενης ep. m.: Ἰωάννης ὁ Σίτενης GM 46 (1077). || Prob. lg. Σιτέννης, qui matronimico.

Σιτέννης pr. f. indecl.: πρὸς ὑμᾶς σιτελκιούλ... καὶ πρὸς σὶν θυγατέρα σιτέννης C 118 (1164) = T 218. || Da ar. S i t t a n - N ā s 'signora degli uomini (maschi e femmine)' SMS III 263, nota 2; cfr. *Syttinesi* Sparti 28 (1298).

Σιτζιάς ep. m.: Ἰωάννου Σιτζιά Cañellàs 157 (1167). || Prob. lg. Σιτζίας; cfr. ngr. Σιτσάς (At.) e v. Σεγίας.

σίτηρον s. n. 'frumento': gen. σιτίρου C 433 (1183), T 429 (1265), C 468 (1331-1335?) = σιτιρίου Spata I 366. **b.** σιτηρόν: σιτηροῦ C 490 (1180). || Da gr. ant. σιτηρός agg. 'di grano'; anche (IV-III sec. a. C.) τά σιτηρά 'cereali' L-S, D.

σίτλα s. f. 'secchia': ἀπό τε χαλκώματος σίτλαν, λευήτην, καὶ υαζήλον T 356 (1211). || Gr. tardo (III sec.) e med. *id.*, da lat. s i t u l a, L-S, D; v. Σίκλαι.

Σιττασήρης ep. m.: βασίλιος σιττασήρης C 554 (1103). || Forse matronimico gen., da ar. s i t t + 'a š ī r a h 'Signora della tribù'.

Σιττέχλου pr. indecl.: ὁ Σιττέχλου υἱὸς ἐπν Σσουττένε Grégoire 83 (1124). || Traslitterazione di ar. S a y y i d A h l i h e i b n S u t ā n a h ib. 87. Ma cfr. σιτέχελου = ar. *sayyid ahlah* C 144*b*, ecc. (1178), σιδέχελου C 248*a* (1183), da leggersi, con De Simone 46, *Sayyid Ahluhu*.

Σιττινος ep. m.: νϊκολαος σίττινός T 558 (s. d.). || Ipocor. di Σίττας (v. Σῆττα)?.

σίφων s. m., σιφώνιον n. 'conduttura d'acqua': διδει εἰς τὸ σήφωνε, καὶ ἀπὸ τοῦ σήφωνε ἀποδίδει εἰς τὸ ρυάκιν T 50 (1053), ἀνέρχεται ἡ βάθη τὸ σιφώνιν..., καὶ κατέρχεται εἰς τὸν σίφωνα καὶ ἀποδίδη τὸ τοιοῦτον σίφωνα εἰς τὸ ποταμίτζην R II 33 (1144). || Gr. ant. σίφων 'sifone, tubo', gr. tardo (Strabone) *id.* 'conduttura d'acqua (nelle case)', (Esichio) σιφώνιον dim. L-S, D; cfr. mess. *sifúni*, bov. *Sifòni* nome di una 'fontana' LG.

σιχερος: v. Συχέρης.

Σκαγκέρης ep. m.: του ρεναλδου σκαγκέρου T 412 (1244). || Cfr. fr. *Changeur* ('cambiavalute') Dauzat, lat. med. *escangia, escangium* 'permutatio' DCL.

σκαδέντζια s. f. 'scadenza': = lat. *excadentia* Cannizzaro 182. || Prob. il termine vale 'fitto', 'canone'; cfr. *dedi et tradidi... duas scagencias de villanis* CDVerg V 86 (1163), *terra quam Philippus Vassallus tenet in scaiencia* ib. VII 112 (1178), *est autem feudum ipsum in hominibus, villanis et francis et quibusdam scadentiis, in molendino uno... et cultura quadam* Pratesi 221 (1208).

Σκαδίτης ep. m.: πέτρου σκᾶδίτου T 441 (1268). || Dall'etn. di *Scadá* (RC, CZ), da *ἰσχαδᾶς 'venditore di fichi secchi' (?) STC 1694, DTOC, o meglio da gr. med. ἰσχάς 'olivo adulto, fruttifero', (IV-III sec. a. C.) 'euforbia, *Euphorbia Apios*' L-S + -ᾶς[3].

σκάλα s. f. 'scala': gen. σκάλης R I 181 (1076); acc. σκάλαν R I 152 (1049). || Gr. tardo (II sec.) *id.*, da lat. s c a l a, L-S, L; cfr. bov., otr. *skála* 'scala' e bov. *sklapènno* 'salire', da *σκαλα-πηγαίνω, LG. **b.** 'terreno disposto a terrazze, terrazzamento': σκάλα C 49 (1190); gen. σκάλας C 294 (1131?), 358 (1099?), 390 (1094). || Cfr. gr. med. μέχρι τῆς σκάλης τῆν ἐπονομαζομένην Κορόνης ActAth III 171 (1321). **2. Σκάλα** t.: τῆς Σκάλας GR 436; τὶν σκάλαν T 409 (1243). || Cfr. *Scala* DTOC, Σκάλα PPE 101, 108, G-McD.

Σκαλβούνης ep. m.: ῥουβέρτος σκαλβούνης C 309 (1142?). || Da lat. *e x c a l v u s (per c a l v u s) 'calvo'; cfr. it. ant. *scalvare* 'render calvo' DEI, lat. med. *id.* 'potare' DCL, fr. *Chauve*, con vari derivati, Dauzat, da lat. c a l v u s.

Σκαλδᾶτος ep. m.: γουλιέλμος σκαλδατος T 334 (1198), ...σκαλδέτος T 329 (1198). || Da lat. med. *excaldare* 'scaldare', 'esasperare, irritare' DCL.

Σκαλδιέρης ep. m.: ἀνδρέου ιέρέος τι ἐπονιμήα σκαλδιέρις T 373 (1223).

|| Cfr. fr. *Chaudier* ('venditore di caldaie') Dauzat.

σκάλεμμα s. n. 'sarchiatura': πεζους τρῖς, ενα εις τον σπόρον, ετερον εις τον σκαλεμμαν και τον ετερον εις το θερος Schneider 273 (1200). || Da gr. ant. σκαλεύω 'smuovere, agitare'; cfr. gr. tardo (scol., Esichio) σκάλευμα 'ciò che è sarchiato' L-S, bov. *skalèggwo* 'zappettare', 'sarchiare' LG.

Σκαλῖται t. m. pl.: τὴν ἁγίαν θεοτόκον Σκαλίτων, ἤγουν τοῦ Ἀπράξη T 140 (1130). || Dall'etn. di Σκάλα; cfr. *Scaliti*, frazione di Filandari (CZ), DTOC, e v. Σκαλίττενα.

Σκαλίττενα t. f.: τόπιον Ἡ Σκαλίττενα GR 279. || Dal f. di *Σκαλίτης, etn. di Σκάλα; v. Σκαλῖται.

Σκαλλιούνης ep. m.: Ῥοπερτος Σκαλλούνης e Ῥωπερτου Σκαλλούνε Holtzmann 340 (1083), ...Σκαλλούνου ib. 341, ροπέρτος σκαλληούνος e *Rupertus Scalione* T 209 (1159). || Ora *Scaglione*, da fr. ant. *escaillon* 'dente di cavallo', cfr. cal. *scagliune* 'zanna', 'dente canino', DCC, DCS, DCSO, DSCL; *Berardus Scallonem* CDVerg IV 186 (1156), *Rogerius Scallone* ib. VI 275 (1174), *Guillelmus Scallonus* Pratesi 356 (1228), ecc.

Σκαλοίσης ep. m.: νικολάου σκαλοίσι C 458 (1257). || Dall'etn. di Σκάλα o di *Σκαλία ('gradinata', da σκάλα); cfr. *Scalise* DCC, *Scalisi* DCSO, *Scalèa* t. (CS) DTOC, *Scalìa* EG I 77.

Σκαλτζατίτζος t. m.: τὴν ἄμπελον τὴν τοῦ σκαλτζατίτζου καλουμένην T 66 (1087). || Eponimo, da lat. e x c a l c e ā t u s 'scalzo' + - i c i u s. Cfr. *Robbertus Scalzu* CDVerg VI 216 (1173), *Scalzo*, *Scalzilli* DCC.

Σκαλτζέρης ep. m.: Λέον Σκαλτζέρην Z 152 (1086). || Cfr. fr. *Chaussier* ('mercante di calzoni') Dauzat e ngr. σκάλτζα = κάλτσα EL.

Σκαμνάκης ep. m.: ὁ Σκαμνάκης GR 353; βασιλίου σκαμνάκα C 661 (1185); καὶ νικόλαον ῥάκαν καὶ θεώδορος καμνάκος καὶ σέργιν ψεμάτζιν C 416 (1125?). || Cfr. *Id.* (At.), ipocor. da gr. tardo (scol.) σκάμνος L-S, gr. med. σκάμνον D, da lat. s c a m n u m 'sgabello', *Scaminaci* cg. DCSO. **b. Σκαμνάκωνες** ep. pl.: κυρού χρισαφίου τῶν σκάμνακωνων T 278 (1182); Ἱερέα λεγόμενον τῶν Σκαμνάκων Z 152 (1086).

Σκαμνάρης ep. m.: ὁ Σκαμνάρης GR 365. || Da σκάμνος o σκάμνον (v. il prec.) + -άρης[1].

Σκαναβούλπιας ep. m.: ἄνθρωπος τοῦ σκαναβούλπια T 558 (s. d.). || Da *scannare* (v. Σκανναπαῖκος) + lat. v u l p e s 'volpe'.

Σκανδαλάρης ep. m.: πρεσβυτερος πέτρος σκάνδαλάρεις T 261 (1180). || Nome di mestiere in -άρης da lat. s c a n d u l a 'assicella' REW; cfr. lat. med. *scandularius* 'qui *scandulis* tecta contegit' DCL, cal. centro-merid. *scándalu* 'assicella pei tramezzi tra due travi (nella costruzione di un pavimento in un piano superiore), panconcello del solaio' DTOC, LG.

Σκανδάλης ep. m.: κονσταντινος πρεσυυτερος του σκανδαλου T 34 (1034). || Cfr. *Scandale* cg. e t. DCC, DTOC, Σκανδάλης (At.). V. Σκανδέλης.

σκανδαλίζομαι vb. dep. intr. 'commettere scandalo': aor. inf. σκανδαλισθῆναι C 54 (1143-1145?). || Gr. tardo (*N. T.*) *id.* 'id.', pass. di σκανδαλίζω 'indurre in peccato' L-S, D.

σκάνδαλον s. n. 'scandalo': pl. gen. σκανδάλων CMG 8 (s. d.). || Gr. tardo (*N. T.*) *id.* L-S, D.

Σκανδέλης ep. m.: νικόλαος υἱὸς σκανδέλου C 655 (1173?). || V. Σκανδάλης?.

Σκανί t.: εἰς τὸ στενὸν τοῦ Σκανί GR 442. || Il Σ- è di lettura incerta. Cfr. *Scannì* (presso Bova) DTOC.

Σκαννακαβάλλος ep. m.: ἀλφάννος σκαννακαβάλλος C 630 (1162). || 'scanna cavallo (-i)'; v. il seg.

Σκανναπαῖκος ep. m.: ἴαννινον σκάνναπαίκον T 330 (1198). || Cfr. it. (anche merid.) *scannare* 'tagliare la gola (*canna*)' DEI e cal. *pièccu* 'pecora' (da lat. p e c u s) NDDC, cal. *scannapiécure* 'cavalletto', *scannapécuri* 'coltello acuminati' ib.; *Scannapecum* CDAm 149 (1094), *Prosper Scannapecora* CDBa XV 139, n° 617 (1606), *Scannapieco* DCC, DCSO.

Σκανσάνη t. f.: acc. σκανσσάνην e gen. σκηνσσάνης R II 88 (1173). || V. il seg.

Σκαντζᾶνα t. f.: gen. σκαντζάνας T 126 (1125), T I 241 (1121-1141?), τῆς καντζάνας R I 251 (1124), acc. σκαντζάναν R I 248 (doc. cit.), σκαντζάνην R I 265 (1125). || Da lat. S c a n t i u s Schulze + - ā n a; cfr. *Scanzano* (It. centro-merid., Sic.) TCI.

Σκαπάρης ep. m.: Ἰωάννης πρεσβύτερος τοῦ Σκαπάρης GO 62 (1052?). || Lg. Σκαρπάρης 'calzolaio'? Cfr. *Scárpari* cg. e t. DTOC, DCC, da *σκάρπα (v. Σκάρπας) + -αρης.

σκαραμάγγι(ο)ν s. n. 'tunica di gran pregio': σκαραμάγγιν ἀληθηνάερον GR 247. || Gr. med. *id.* D, L. Cfr. lat. med. *scaramanga*, *-um* DCL, *duas sindones* ('tonache') *de sparamagna cum botanis* ('fodere') *de panno* CDCv IX 5 (1065), ant. modenese (XIV sec.) *scaramano*, tramite ant. fr. *escarimant*, DEI.

Σκαραμάγγος ep. m.: μαίστορος νικολάου σκάραμανγου T 428-429 (1265). || Cfr. *Id.* (At.), Σκαραμαγκᾶς ib. e Moritz I 46, dal prec.; da qui (con -ωνες) il t. *Scaramáconi* STC 3694a, DTOC.

σκαράνος s. m. 'soldato irregolare, scherano': ὁ κάϊτης τῶν σκαράνων τοῦ γιάτου C 516 (1133). || Da lat. med. *scarani* 'praedones' DCL, prov. *escaran*, a sua volta da got. * s k a r j a 'capitano'. Cfr. *in valle scarano* DN 97 (1167), sic. *scarana* 'baldracca' Traina, *Scarano* t. TCI 50 E 6, 51 E 1. L'ep. *Scaranus* è frequente: cfr. Pratesi 5, 9 (1065?), CDBr I 21 (1107; *donna Berta Scarana* ib. II 202, a. 1363), CDBa II 80 (1284), III 137 (1170), CDVerg VI 160 (1178), ecc., anche gr. med. Σκαράνος Moritz I 49, ὁ Σκαράνως ActAth III 79 (1270-1274); *Scarano* cg. DCC, DCS, DCSO. V. Ἀσκαράνος.

Σκαραπουλῖνος ep. m.: θεόδωρος σκαραπουλίνος C 437 (1189).

Σκαρδακός ep. m.: εἰρήνης τοῦ σκαρδακοῦ C 57 (1143-1145?). || Lg. Σκαρδάκου, da *Σκαρδάκης, ipocor. di Σκάρδης (At.); cfr. *Scardace*, *-i* DCSO.

Σκαρδοῦσα t. f.: χωράφιον εἰ Σκαρδοῦσα GR 194; τῆς Σκαρδούσας GR 201. || Cfr. *Scarda*, *Scardoso* DTOC, in Sicilia *Scarda* TCI 49 D 5, it. merid. *skarda* 'scheggia', da germ. * s k a r d a, con provenienza prob. longobarda, REW; ovvero it. ant. *scarda* 'specie di pianta (*ulva intestinalis*)', voce viva in tutto il Mezzogiorno, nel senso di 'baccello' DEI (ma questo termine, di etimologia incerta, manca nei lessici dei dialetti meridionali).

Σκαριώτου: v. Ἰσκαριώτης.

σκαρουλλάτος agg. 'scarlatto': μαντέλλον σκαρουλλάτον εὐδεδυμένον τζανδάτον Falkenhausen II 449 (1209). || Cfr. gr. med. σκαργελάτον 'scarlatum, pannus coccineus' DCG, lat. med. *scarlatum* 'scarlatto', da ar. s i q i r l ā ṭ o s i q i l l ā ṭ, a sua volta da gr. med. σιγιλλᾶτος, lat. (t e x t u m) s i g i l l a t u m, Pellegrini 114, ArMed 335-337.

Σκάρπας ep. m.: ἰωαννης σκάρπα T 285 (1183); Ὅτου Σκάρπου GM 117 (1188). || Cfr. it. (anche merid.) *scarpa*, da germ. s k a r p a, DEI; *Praudo Scarpa* RRS I 397 (1283). Da qui (o da ngr. Σκαρπάς?) il cg. *Scarpaci* (con -άκης) DCSO.

Σκαρπατέρενα ep. f.: ἴρήνη σκαρπατερενα T 560 (s. d.). || Da un m. *Σκαρπατέρης + -αινα.

Σκαρπίλλιος t. m.: ὁ χέτις ὁ λεγόμενος σκαρπίλλιος C 537 (1143).

Σκάρτος epit. m.: ἰωάννου τοῦ σκάρτου T 519 (1181). || Cfr. sic. *scart(r)u* 'astuto, scaltro'?

Σκαρωνίτης ep. m.: Λέων πρεσβείτερος Σκαρωνείτης GD 32 (1036). || Etnico di un t. non attestato, per il quale cfr. gr. ant. ἐσχαρεών 'focolare', gr. tardo 'fucina', (iscr.) ἐσχαρών 'posto per un focolare' L-S. **2.** t. pl.: χωραφίτζια εἰς τοὺς Σκαρονίτους GD 58 (1061).

Σκατζαρῖνος ep. m.: γολιάλμου σκατζαρίνου C 488 (1172).

Σκατοπλύτης t. m.: ποταμὸς ὀνομαζόμενος Σκατοπλύτης Z 150 (1086). ‖ Da gr. ant. σκῶρ, gen. σκατός 'sterco, lordura' + gr. tardo (IV-V sec.) πλύτης 'lavandaio' L-S; cfr. *Scatopleto* o *Scatoplito*, *Scotrapiti* (CZ), nomi di torrenti, DTOC.

°**σκάφη** s. f. 'conca montana': τὸν μέγαν ποταμὸν κατερχόμενον ἀπὲ τὸν σκάφων C 315 (1144?). ‖ Gr. ant. 'tinozza', 'culla', anche 'fossa' L-S, D; cfr. sic. *scaffa* 'buca nelle strade' LG. **2. Σκάφαι** t. pl.: Ἡ Σκάφες GR 330; acc. ταῖς Σκάφαις GR 378; τὸν ποταμὸν τῶν σκάφων C 313 (doc. cit.). ‖ Cfr. gr. med. εἰς τὴν Σκάφην ActAth VIII 203 (1321), *ad Scaffas* Brühl 165 (1143), *Scafa*, *Scafi*, *Scafizzi* DTOC, *Scafa* EG I 77.

Σκαφοῦλλος ep. m.: μηχαήλη σκαφούλλου C 528 (1188?) = *michaelis scafulli* ibid. ‖ Cfr. *Nicolaus constantini scafulli filius* T 238 (1173). Forse ipocor. dal prec.

σκεδιασμένος ptc. pf. 'decorato, adornato': τα υπομάνϊκα διάφορα χρυσόπαστα καὶ δια μαργάρου σκεδιασμενα T 225 (1167). ‖ Da gr. ant. σχεδιάζω 'fare in un momento, senza pensarci', gr. tardo (II sec. a. C.) 'inventare, improvvisare' L-S, ngr. anche 'disegnare' B.

Σκειλλειᾶνον t. n.: ἀλεξάνδρου σκειλλειάνου T 435 (1267), γαλτερίου τοῦ σκειλλειανου T 477 (1270). ‖ Ora *Scigliano* (CS) DTOC, da lat. S i l l i u s STC 3665, o meglio da * S c i l i u s (cfr. S c i l u s Schulze) + - ā n u m.

σκελλίζω vb. intr. 'procedere': ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σκελλίζει καὶ ρήκτει εἰς τὴν βαθείαν τὴν μεγάλην..., καὶ ἀπὸ τῆς καθθούσα σκελλήζει τὸν υουνὸν καὶ δίδει εἰς τον μεγαν ποταμόν T 50 (1053). ‖ Sta per *σκελίζω, da gr. med. σκέλι 'passus, gradus' DCG + -ίζω; invece gr. tardo σκελίζω tr. 'fare inciampare', 'ingannare' L-S, L.

σκεπάρνιον s. n. 'ascia': σκεπάρνην R I 136 (1007). ‖ Gr. tardo *id.*, dim. di gr. ant. σκέπαρνον 'id.' L-S, D; cfr. σκὲπαρνον T 171 (1141). Di qui otr. *šopárni* n. 'ascia del falegname', 'zappetta che ha la forma di un'ascia' LG.

°**σκέπασμα** s. n. 'coperta (da letto)': σκεπασματα επτὰ, ἐκ μετάξου T 532 (1251). ‖ Gr. ant. 'copertura, riparo'; cfr. bov. *šèpama* 'coperchio' LG.

Σκεπαστός ep. m.: νϊκολαος σκεπαστός T 184 (1145) = Z 168 (1096). **b.** t.: ἡ ῥύμη τοῦ σκεπαστοῦ C 93 (1236). ‖ Da gr. med. σκεπαστός agg. 'coperto, segreto' L-S. V. Σκεπεστός.

Σκεπείδης ep. m.: Ἐφστάθηος στρατηγὸς Λουκανήας ὁ Σκεπήδης e Εὐσταθίον... τοῦ Σκεπείδου GD 49 (1042). ‖ Ipocor. da *Σκέπης, da gr. ant. (IV-III sec. a. C.) εὐσκεπής, -οῦς 'ben coperto, ben protetto' L? Cfr. *Schepis* DCC, anche *Schèpisi* DCSO.

Σκεπεστός ep. m.: πλήσίον του χωραφίου του σκεπέστοῦ T 409 (1243). ‖ V. Σκεπαστός.

σκεπομένος pf. ptc. 'coperto': οσπιτιον κτεισμενον, σκεπομενόν, σύν ξύλοις, σανιδίοις T 492 (1281). ‖ Da gr. ant. σκεπάω (solo pres.) 'riparare', o gr. tardo (II sec. a. C.) σκέπω = σκεπάζω 'coprire' (solo pres. e impf.) L-S; cfr. bov. *šepamèno*, otr. *šepaśmèno*, da σκεπάζω, LG.

°**σκεῦος** s. n. 'recipiente', 'botte': τὰ σκεύη τοῦ οἴνου..., τὸ σκεύος..., τὸ δὲ ἕτερον, τοῦτεστί τὸ ὑπερ ὅλα μικρότερον ὁ λέγεται ἀμαξικον R I 154 (1049). ‖ Gr. ant. 'vaso', 'utensile, suppellettile'.

σκευοφυλάκιον s. n. 'deposito della suppellettile ecclesiastica, sacrario, sagrestia': ὧν τὸ κατόνομα ἐν ἰδιάζοντι βρεβείω γραφὲν ἀπετέθη ἐν τῶ σκευοφυλακίω τοῦ αὐτοῦ ναοῦ C 70 (1143). ‖ Gr. tardo (pap. III sec. a. C.) e med. *id.* L-S, DCG, D.

σκευοφύλαξ s. m. 'custode della suppellettile ecclesiastica, sagrestano': πρεσβύτερος καὶ σκευοφυλαξ της καθολικής ἐκκλησιας λοκρης T 90

(1101), πρεσβυτερος και σκευοφυλαξ και ταβουλαριος Schneider 271 (1140); πρεσβυτερου σκευοφυλαξ καὶ ταβουλαριου ib. 270, ἱερομόναχος καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν σκευοφύλαξ GM 193 (1325). ‖ Gr. tardo (pap. III sec. a. C.) e med. *id.* L-S, DCG, D.

Σκέφακας ep. m.: Λεοντίου Σκέφακα GR 465.

°**σκέψις** s. f. 'disamina': ετΐσασιν τὴν σκεύσιν T 413 (1244); μετὰ αποφαντικὴς σκεύσεως ib. 414.

Σκήβδος ep. m.: ἰωάννης σκήβδος C 459, 460 (1269); dat. σκήβδω ib. 460; gen. σκηβδου ib. 459, 461.

σκήβω vb. tr. 'scendere': σκήβει τὸ ὄρος GSJ 279 (1133) = σκηβη τὸ ὥρος T 152. ‖ Cfr. gr. med. σκύφτω, ngr. anche σκύβω 'abbassarsi, curvarsi', da gr. ant. κύπτω, D, EL.

Σκηδον t. n.: του οσιοὺ πατρος ημον φαντινου τοῦ σκηδοῦ T 81 (1097?), σὴν τοῦ Σκήδου GO 156 (1056). ‖ Cfr. *Scido* e *Scidó* (RC) DTOC, gr. tardo (Esichio) σχίδος· τὴν ἀπόσχισιν L-S, cioè forse 'spaccatura, crepaccio'. V. Σχῆδον.

Σκηνή t.: τὰ δύο χωράφια τὰ ἤμερα, καὶ ἔστιν ('cioè') πέτζη καὶ σκήνη C 622 (1161) = ...καὶ ἐστὶν πετζὴ καὶ σκηνή Spata II 398; gen. σκυνίου ib. 623. ‖ All'ultimo termine, che designa uno dei due campi, corrisponde nella parte araba del documento bilingue l'ar. *ǧabal* ('monte') C 624, rr. 8 e 16, 625, rr. 2 e 6, da emendarsi certo in *ḥabl* ('corda', Freytag I 337*b*). Esso quindi deriva, come bov., otr. *šiní* 'corda', 'fune' LG, ngr. σκοινί 'id.' D, da gr. ant. σχοινίον 'corda, fune fatta con giunchi', dim. di σχοῖνος 'giunco, vimine' L-S, passato alla funzione di toponimo Σκηνή (n., cfr. il gen. σκυνίου), per *Σχοινί(ον), attraverso l'accezione presumibile di *'terreno della misura di una corda'; cfr. gr. tardo (*Settanta*) σχοίνισμα 'lotto di terreno' e v. σχοινίον e Χάπελ. In quanto al nome dell'altro campo v. Πέτζη s. v. πετζίον e Ἠρόγμα.

σκηνσσάνης: v. Σκανσάνα.

Σκήτζης ep. m.: ῥομπέρτου υἱοῦ σκήτζη C 652 (1173), ῥοπερτου e νικολάου σκήτζη, νικολάου σκήτζηα ib. 654.

Σκῆττος ep. m.: νικολαος σκηττος T 559 (s. d.). ‖ Cfr. cal. *schittu*, *sch(i)ettu* 'celibe, scapolo', 'schietto, puro', da got. s l a i h t s 'schietto' NDDC.

Σκηφῆτα ep. f.: λέοντος τῆς σκηφήτας C 444 (1223).

Σκιάβος ep. m.: σκιάβου δεβάρι C 362 (1171). ‖ Cfr. it. *Schiavo* DCI e *schiavo*, da lat. med. s c l a v u s, DEI; v. σκλάβος.

σκιλαρη: v. Σκύλλαρης.

Σκίλεον t. n.: τόπιον εἰς Τὸ Σκίλεον GR 423. ‖ Lg. Σκύλλαιον, da gr. tardo (Strabone) *Id.*, lat. *Scyllaeum*, ora *lo Sciglio*, dial. *u Scigghiu*, nome volgare di *Scilla* (RC) STC 3602, DTOC.

Σκιμινᾶς epit. m.: νικολαος ὁ σκιμινας T 163 (1140). ‖ Da gr. ant. σκύμνος 'cucciolo' + -ᾶς[2].

σκινον: v. σχῖνος.

Σκλαβίτης ep. m.: **Βασίλειος** Σκλαβίτης Z 176 (1102). ‖ Etn. di *Schiavo* t. DTOC, da σκλάβος, o del seg.

Σκλάβοι m. pl., in agion.: τῆς μονῆς τῶν ἁγίων **μ**ʹ μαρτύρων, τῆς ἐπὄνομαξομενής τῶν σκλάβων R II 21 (1141); τωι τῶν σκλάβων... μετοχειωι R II 61 (1154); εἰς τὸν πάνσεπτον ναῶν τῆς ἁγιας θεοτόκου τῶν σκλάβων R II 105 (1183). ‖ *Id.* P-B; v. σκλάβος e cfr. οἱ Σκλάβοι t. PPE 138.

Σκλαβόπετρος ep. m.: Ῥωκέρης Σκλαβώπετρος e Ῥωκέρι Σκλαβοπέτρου GSJ 98 (1128). Ῥοκέριος Σκλαβόπετρος GSJ 280 (1133) = T 153; Ῥοκέριος ὁ Σκλαβοπέτρου ib. 279, ἐκ τοῦ Σκλαβοπέτρου GSJ 142 (1154); Ῥωκέριος νοτάριος κατὰ τῶν Σκλαβωπέτροσου GSJ 84 (1127). ‖ Da Σκλάβος + Πέτρος.

σκλαβόπουλος s. m. dim. 'schiavetto': τὸν δε σκλαβόπουλον μου CDBa IV 93 (sec. XI). ‖ Da σκλάβος + -πουλος.

σκλάβος s. m. 'schiavo': ἔχει σκλά-

βους β′ μάβρους CMG 175 (1336). || Gr. med. *id.* 'Slavo' e 'schiavo' DCG; anche lat. med. *sclavus* DCL. **2. Σκλάβος** ep.: κώνστα σκλάβος T 558 (s. d.), νικόλαος σκλάυος T 299 (1188); λέοντος σκλάβου T 254 (1179). || Anche Σθλάβος, Στλάβος Mikl-M. Cfr. *Iohannes qui vocabatur Sclabu* CDVerg III 362 (1148), *Sclavus* CDBa XX 208 (1148), *Schiavo, Scavo* DCC, DCS, DCSO. V. Σκιάβος.

Σκλαβούτζης ep. m.: ὁ Σκλαβούτζης GSJ 40 (1054); τοῦ Σκλαβούτζη ibid.; Λέοντος ἐκ τὸ Σκλαβούτζη ib. 39. || Ipocor. di Σκλάβος; cfr. *Scavuzzo* DCC, DCSO.

Σκλάπενα ep. f.: ἄννα σκλάπενα e gen. ἄννας σκλαπένας T 453 (1269). || Dal seg. + -αινα.

Σκλάπος ep. m.: τῷ χωράφιον παίδων σκλαπου T 442 (1268). || Da lat. med. s c a p u l u s, come it. *scapolo* 'libero da legami, non ammogliato' DEI, cal. *scapulu* 'id.' NDDC. Ma se la forma è Σκλαποῦ, da un nom. *Σκλαπᾶς, l'origine di questo nome di mestiere va ricercata in lat. s c a p u l a 'scapola' e 'braccio di una macchina', cfr. bov. *sklápa* 'batterella che tiene in movimento la cucchiaia della tramoggia' LG s. v. σκλάπα, o lat. med. s c l a p a 'scindula, assula' DCL, da cui it. *schiappa* 'scheggia lunga di legno', 'legna minuta' DEI; cfr. il cg. *Sclápari* DCC, con -αρης[1] invece di -ᾶς[1].

Σκλάφανης ep. m.: κυρίου ματθαίου σκλαφάνου CMG 133 (1334), ...τῶν σκλάφανον CMG 175 (1336). || Cfr. *Sclafani* cg. (It. merid.) DCC, DCSO, *Sclafani* e *Chiusa Sclàfani* tt. (PA), già *Schafa* Pirri 495 (1082) *Sclafa* ib. 389 (1132), C 483 (1156), *Schafana* Pirri 87 (1141), *Sclafana* ib. 802 (1167), *Scafani* RatDecSic 274 e *Sclafani* ib. 234 (1308-1310), ar. (Edrisi) *Isqlāfiah* BAS I 111, ma forse *Isqlāfinah* nella Cronaca di Cambridge (dove mancano i punti diacritici che distinguono -*y*- da -*n*-; il passo non figura nella CSS), con la var. *S.qlāfiah* ib. 112, nota 1, e 287. Sebbene resti inesplicabile l'uscita in -*na*, la ripetuta alternanza *Schafa*/*Sclafa* fa supporre, con EG II 41, una derivazione da lat. s c a p h u l a 'barchetta' 'vasca da bagno, tinozza', dim. di s c a p h a, qui in senso geormorfico (cfr. σκάφη), da cui una var. * S c l a p h u l a per propagginazione di - l -, o meglio * S c l a f a da s c a p h (u) - l a per metatesi (cfr. Φλάκα da f a c u - l a). V. Σχαβάνα.

Σκλέσαις t.: εἰς τόπον λεγόμενον σκλέσαις C 459 e 460 (1269). || Forse da gr. med. κλεῖσις 'chiusura', 'gola, passo montano' D (cfr. EG I 78), più precisamente da εἰς κλείσεις (sg. *κλεῖσα).

Σκληβάνδος ep. m.: υασίλειος σκλησυανδος T 201 (1154); ρωπερτου σκληβανδου T 278 (1182).

Σκληρός ep. m.: τοῦ Σκληροῦ Z 168 (1096) = T 184 (1145). || Da gr. ant. σκληρός 'duro'; cfr. *Schirò* DCC, DSCL, *Schilirò* DCS, *Schirò* e *Schilirò* DCSO, Σκληρός (At.).

σκόγκτος: v. Σκότος.

Σκολᾶνος ep. m.: Ἰωάννης Σκολάνος GM 107 (1175).

σκολαρίκια: v. σχολαρίκιον.

Σκολάριος ep. m.: τὸν βασίλειον σκολάριον τὸν ἀδελφὸν ἰωάννου σκολαρίου T 381 (1227). || V. Σχολάριος.

Σκορδᾶδες ep. m. pl.: ἡ κουλτούρα Πηόκας ἡ τῶν Σκορδάδων Z 150 (1086). || Da *Σκόρδος (v. Σκῶρδος); cfr. *Σκορδᾶς cg. (At.) e v. -ᾶδες.

Σκορνιάτης ep. m.: προάστειον τοῦ Σκορνιάτου GR 123, Στέφανος ὁ τοῦ Σκορνιάτου GR 269.

σκορπίζω vb. tr. 'spendere': τὴν τιμὴν σκορπῖσαι ὑπὲρ ὠφελείας μου ψυχικῆς R I 154 (1049). || Gr. tardo (Strabone, *N. T.*) e med. *id.* 'scagliare in qua e in là, disperdere' L-S, D; cfr., bov., otr. *skorpízo* 'spargere' LG e v. διασκορπίζω.

°**σκοτεινός** agg. 'oscuro, tenebroso', in t.: ἀναβαίνει τὸν ῥύακα τὸν σκοτεινόν C 314 (1144?). || Cfr. otr. *skotinò, skodinò* 'oscuro', 'buio' LG.

σκοτίζω vb. tr. 'oscurare': aor. cgt.

σκοτίσωμεν R II 135 (1198). || Gr. tardo (III sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D. Cfr. bov. *skotízo* 'stordire'.

Σκότος ep. m.: Πέτρος Σκωτός e Εἰρήνη τοῦ Σκώτου Z 158 (1096) = ...σκόγκτος e ...του σκοτου T 77. || Cfr. it. *Scòtto, Scòtti*, anche *Scoto, -i*, dalla designazione medievale degli oriundi della Scozia e dell'Irlanda, DCI; *Petrus qui dicitur Scottus* CDVerg III 95 (1135), *Iohannes Scoctum* ib. IV 272 (1158), *Nicolaus Scottus* Vendola 2173 (1324), *dompnus Scottus* RatDecSic 1749, 1761 (1374). Per una possibile influenza di it. merid. *scottu* 'stracotto', da lat. e x c o c t u s, cfr. *Stephanus Conctus* CDBr I 110 (1245).

Σκουλαρᾶς ep. m.: Κονσταντίνου Σκουλαρᾶ GD 48 (1042). || Da σχολάριος (v. Σχολ-) + -ᾶς[1].

σκουλαρικοιον: v. σχολαρίκιον.

σκουλαρικός agg. 'proprio degli σχολάριοι': σκουλαρικῶν ενοτῶν T 531 (1251). || Da gr. tardo (V-VI sec.) e med. σχολάριος 'guardia imperiale' L-S, DCG, D, + -ικός.

σκουλαρον: χρωστω αυτὴν δια το σκουλαρον T 171 (1141). || Molto prob. sta per σκουλαρίκιον; v. σχολαρίκιον.

Σκουλῆς epit. m.: Φίλιππος ὁ Σκουλῆς GR 376.

Σκουλινίβρης ep. m.: Πέτρος Σκουλινίβρης Z 177 (1102).

Σκουλκάμην ep. m.: Βασίλειον Σκουλκάμην Z 152 (1086). || Lg. Σκουλκάρην, da *σκουλκάρης 'esploratore', sinonimo di gr. med. σκουλκάτωρ. Cfr. σκουλκάτορες 'excubitores, vigiles' DCG s. v. σκούλκαι, κούλκαι, lat. *exculcatores* DCL s. v. *collocare*, it. ant. *scolca*, da lat. tardo s c u l c a, a sua volta da got. s k u l k a 'spia' DEI, *Sculca* t. (CS) LG, DTOC, *Sculco* cg. DCC.

Σκουλλάνδος ep. m.: ὁ σκουλλάνδος T 95 (1110), ρωπέρτος σκουλλαντός R II 35 (1144), ὥτος σκολλαντης ib. 36; γουλιελμου σκουλλανδου T 233 (1171), ἐκ τοῦ σκουλλάδου T 470 (1270). || Nome germanico, di provenienza francese. Cfr. ant. ted. *Scolant* (?) Förstemann 1003; *Rogkerius Scellandi* Pratesi 5 (1065?) = *Scollandus* Ménager *Inv.* 335 (1040-1050), *Scollandus Francise* CDVerg III 134 (1136).

Σκούλουδον t. n.: χωράφιον εἰς Τὸ Σκούλουδον GR 313.

Σκούμβαρης ep. m.: νϊκολᾶου σκοῦμβαρι T 421 (1256). || Cfr. Σκομπάς, Σκουμπάς (At.) e prob. Κούμβαρης (v.).

Σκουπαλλήτης ep. m.: ἰωαννης σκουπαλλήτης T 222 (1166). || Forma alterata dell'etn. di Σκούπελλος; cfr. *Scopelliti* DCS, DCSO, anche *Scupelliti* DCC.

Σκούπελλος t. m.: εἰς τὸν σκούπελλον C 5 (1097). || Da lat. * s c o p e l l u s, dim. di s c o p u l u s 'scoglio'; ora *Scopello* (TP) EG II 42. V. il prec.

Σκουτάριος epit. m.: ἀλπέρτος ὁ σκουτάριος C 600 (1112). || Da gr. tardo (pap. IV sec.) e med. σκουτάριος 'soldato armato di scudo' e 'soldato della guardia imperiale' L-S, DCG, D, a sua volta da lat. s c ū t ā r i u s 'id.' e 'fabbricante di scudi'; o direttamente da questo. **b. Σκουταρος** ep. m.: κονσταντινος σκουταρος T 289 (1184), βασιλειος σκουταρος T 368 (1214). || Cfr. il t. ὁ Σκουτάρος PPE 140.

Σκουτέλλης epit. ed ep.: Νοτάριος Σέργιος Δελλίας, ὃς καὶ Σκουτέλλης παρονομάζεται Z 178 (1102); εἰς τὸν ψευδορύακα τοῦ σκουτέλλου C 453 (1245). || Da gr. tardo (pap. II sec., iscr.) e med. σκουτέλλιον, a sua volta da lat. s c u t e l l a, L-S, D. Cfr. *Scutellà* DCC, Σκουτέλης e Σκουτελάς (At.; con -ᾶς[1]), *terra Siculi, hoc est ton scuteladi* (cioè τῶν Σκουτελάδων) Schneider 271 (1158).

Σκουτέριος epit. m.: γιράρδου τοῦ σκουτερίου C 74 (1166). **b. Σκουτέρος** ep.: γουλιάλμου σκουτέρου C 486 (1168). || Cfr. gr. med. σκουτέρης DCG, σκουτέριος Moritz I 42, Mikl-M, lat. med. *scuterius* 'armiger, spatharius' DCL, it. *scudiero* DEI, da prov. *escudier*; *Scuderi* e *Scuderi* cgg. DCC, DCS, DCSO.

σκουφάρικον s. m. 'cuffia': Z 139 = σκουλαρικὂν T 531 (v.).

Σκριβίτζης ep. m.: τοῦ σκριυιτζει T 60 (1063). || Da Σκρῖβος + -ίτζης.

Σκριβόνισσα pr. f.: gen. Σκριβόνισσας GSJ 193 (1171). || Cfr. Σκριβωνία e m. Σκριβώνιος, da lat. S c r i b o n i u s, P-B; cfr. *Scribonissa filia Andrizzii* Morea 267 (1191) = CDBa XX 296.

Σκρῖβος ep. m.: νικολαος σκρηυος T 165 e 167 (1141), νικολειος σκρυβοιν R I 137 (1007). || Cfr. gr. tardo (II sec.) σκρειβας = lat. *scriba* L-S suppl., L; *Scriva, Scrivo* DCC.

σκρινιάριος s. m. 'archivista', 'segretario': Ἰωάννης ὁ γραμματικὸς καὶ ἀρχιδιάκονος καὶ σκρινιάριος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας T 58 (1061). || Gr. tardo (V-VI sec.) *id.* 'id.' L-S, D, gr. med. 'χαρτουλάριος' DCG; cfr. lat. med. *scriniarius* DCL. **2. Σκρινιάριος** ep.: παένος κώμιτος γαμβρὸς σκρινηαρίου C 661 (1185). || Cfr. *Petrus Scriniarius* Mirazita 103 (1293).

Σκριπιανόν t. n.: τόπιον Τὸ Σκριπιανόν GR 504. || Da lat. * S c r i p i u s + gr. -ανόν da -ā n u m.

σκρίπτωρ s. m. 'scrittore': τον νϊκόλαον... τὸν καὶ τῆς γραφῆς σκρίπτωρ '...che ha scritto questo documento' R II 79 (1169). || Da lat. s c r i p t o r.

σκροῦφα s. f. 'scrofa': ἀφίω τῆς εἰριμενης καλῆς σκροῦφες δύο, δελφάκα ἐν, ὀνοίκον εν T 429 (1265). || Gr. med. σκρόφα, da lat. s c r ō f a, DCG; cfr. *scrufi* pl. Mosino *Testi* 109 (1466), la glossa τρώς: λα σκρούφα Frasca n° 109, cos. *scrufa* NDDC.

σκύβαλον s. n. 'immondizia, cosa immonda': πάντα τὰ τοῦ κόσμου σχύβαλά εἰσιν C 411 (1116). || Gr. tardo (I-II sec.) *id.* 'sterco, sudiciume' L-S; cfr. otr. *ta šífala, šívala* 'avanzi', 'rimasugli', 'rifiuti', ecc. LG.

Σκύλακος: v. Σκύλλαξ.

°Σκύλλα t. f.: παγκρατίου τῆς σκύλλης C 684 (1178). || L'ant. Σκύλλη (Omero), Σκύλλα (Eschilo), in origine nome del mitico mostro latrante che aveva sede sulla costa calabrese antistante lo stretto di Messina, subentrò più tardi nell'uso ufficiale a Σκύλλαιον (v. Σκίλεον); cfr. *Silla* (con *S-* = *Š-*) Vendola 5328 (1328), *Rogerius de Squilla* ib. 5024 (1324) e il mod. *Scilla* DTOC.

Σκυλλάκης ep. m.: acc. Σκυλλάκην GSJ 213 (1198), Σκηλλάκη e Σκηλλάκην GSJ 248 (1223). || Dal seg. Cfr. *Schillaci* DCC, DCS, DCSO.

Σκυλλάκιον t. n.: ἐπίσκοπος κάστρων σκύλλακιου στύλου καὶ ταυέρνων T 69 (1091), ἐν τῇ χώρα μου Μαγίδας καὶ Σκιλλακίου Caspar 633 (1098), ἀτζαλίνον σκυλλακίου C 357 (1099?), στρατηγος σκιλλακιου T 199 (1154), ecc. || Da gr. ant. Σκυλλήτιον, poi (Strabone) Σκυλάκιον, ora *Squillace* (CZ) DTOC; cfr. *Squillatium* Brühl 14 (1116) e v. i segg.

Σκυλλακιώτης etn. ed ep. m.: Ἠλίας Σκυλλακιότης GSJ 200 (1177); Νικολάου τοῦ Διαβατιάνου Σκηλλακιότι ib. 199, Πέτρου Σκυλλακηώτου GSJ 218 (1198). || Dal prec. + -ώτης; cfr. il cg. *Squillacioti* DCC, DCSO.

Σκύλλαξ t. m.: gen. Σκύλλακος SLuca 223, T 340 (1201), ecc., σκκυλλακος T 406 (1242), σκιλλακος T 201 (1154), Σκύλακος GR 457. || Var. di Σκυλλάκιον, costruita sul modello di gr. ant. σκύλαξ 'cagnolino', dim. σκυλάκιον; cfr. Ἱέραξ.

Σκύλλαρης ep. m.: τοῦ Σκύλλαρη Z 158 (1096) = σκιλαρη T 77. || Da σκύλλος (v. Σκύλλος) + -αρης[1]; cfr. *Scillà* (RC; con -ᾶς[1]) DCC, *Scillia* (ME, EN, anche PA; con -ίας[1]) DCSO, Σκυλλάς (At.).

Σκυλλιώτης ep. m.: Λέων Σκυλλιώτης Z 166 (1096) = σκύλλακος T 183 (1145). || Etn. da Σκύλλαιον (v. Σκίλεον).

Σκύλλος ep. m.: Νηκολάου Σκύλλου GSJ 189 (1167). || Da gr. tardo (Esichio) σκύλλος 'cagnolino', gr. med. 'cane' L-S, D; cfr. bov., otr. *šíḍḍo* m. 'cane' LG.

σκυνίου: v. Σκηνή.

σκυφᾶτος agg. 'scifato (detto di νόμισμα): νόμισμα ἐν σκυφάτον T 51 (1054); νομίσματα σκυφάτα T 130 (1126), νομίσματα ρ' σκιφάτα T 71 (1092), νομισματα σκυφάτα χρουσου T 149 (1132). || Da gr. ant. σκύφος + -ᾶτος: 'che reca la figura di una coppa'. Cfr. lat. med. *scyphati* 'nummi aurei' DCL, *centum skyphatos* T 22 (1024).

Σκῶρδος ep. m.: τοῦ μουλου σκώρδου T 233 (1171). || Da gr. tardo (*Settanta*) e med. σκόρδον, gr. ant. σκόροδον 'aglio'; cfr. bov., otr. *skòrdo* 'id.' LG e i cgg. *Scordo* DCC, DCSO, Σκόρδος (At.).

Σμαράγδα pr. f.: τῆς κυρας σμαραγδας T 484 (1272). || Σμαράγδη e m. Σμάραγδος P-B, da gr. ant. σμάραγδος 'smeraldo'. Cfr. *Smaracdus* CDCv I 261 (959), II 82 (1006), *Smaragdus* ib. VI 292 (1056), CDVerg I 70 (994), ecc. (freq.), *Smaralda* GM 186 (1200), TabMalf 131 (1261), i cgg. *Smeraldi, -o* DCC, DCS, DCSO.

σμίγγω vb. intr. 'unirsi, congiungersi': pres. ind. 3. sg. σμίγγη C 514 (1132). || V. σμίγω.

σμίγμα s. n. 'confluenza': nom. σμύγμα e gen. σμύγματος C 18 (1141). || Da σμίγω.

σμίγνυμαι vb. rifl. 'unirsi': pres. ind. 3. sg. ζμύγνιται GR 439, σμοίγνοιτε T 115 (1121), σμηγνυντε R II 32 (1174), pl. σμίνγνυνται C 485 (1168). **b.** σμιγνύω 'id.': σμηγνύων C 555 (1125). || V. il seg.

σμίγω vb. intr. 'unirsi, congiungersi': pres. ind. 3. sg. σμηγη T 34 (1034), σμιγει R II 32 (1144), pl. σμηγουν T 221 (1165). Aor. ind. 1. sg. ἔσμηξαν C 618 (1146); cgt. 3. sg. σμίξει C 532 (1130-1140?). Pf. ptc. pass. σμημένα C 557 (1141). **b.** medio 'id.': pres. ind. σμίγεται R I 203 (1100). || Gr. med. *id.* 'id.' D, da gr. ant. συμ-μίγνυμι, attraverso la forma σμίξω < συμμείξω, EL. Cfr. bov. *šmíngo, šmíšo* 'mischiare, unire', otr. *šmíggo, smío* 'mischiare' LG e v. i precc.

σμίξις s. f. 'confluenza': ἀπὸ τῆς μύξεος C 18 (1141); σμήξιν C 516 (1133). || Dal prec.; cfr. gr. med. σμίξη 'unione' D, ὑπάγει εἰς τὸ διπόταμον ἕως τῆς σμίξεως τοῦ Γούνη ActAth VIII 19 (1284).

-σμός: v. μός.

σόδιον s. n. 'rendita, guadagno': ἐρευνήσαμεν... τὸ τὴ ἀξόννη τὂν σωδίον τούτου τοῦ χωραφίου GM 157 (1227-1250). || Da gr. tardo (pap. III sec. a. C.) εἰσόδιον 'id.' L-S.

σόδω: v. εἰσοδοέξοδος.

Σόλδα pr. f.: acc. Σόλδαν γυνὶν σύνβιόν ποτε Νικολάου τοῦ Ἀλοῦσι GM 180 (1306). || Cfr. it. *Isolda*, da una forma germanica incerta (I s w a l t ?) Tagliavini II 338-339, DNI s. v. *Isotta*; ted. ant. *Isold* m. Förstemann 972.

σόλδιον s. n. 'soldo (moneta)': πρὸς σὲ καὶ πρὸς τὴν μονήν, λυχναψίας χάριν, σόλδια ἀπο υλησίων ὀκτῶ T 530 (1227); gen. σόλδων = lat. *solidorum* Cannizzaro 182. || Gr. med. σολδίον 'solido, moneta d'oro' D, σολδιόν e σούλδιον DCG, da lat. s o l i d u s s. 'moneta d'oro'.

σολίδιον s. n. 'sandalo': pl. σολήδια T 356 (1211). || Da gr. tardo (pap. II sec.) σόλιον 'id.', a sua volta da lat. s o l e a, L-S, D, + -ίδιον.

Σολομόντιος agg. 'di Salomone, salomonico': τὸ σολομόντιον ἐκεῖνω ῥῆμα GSJ 66 (1102). || Da Σολομών. Cfr. gr. tardo (IV sec.) Σολομώντιον s. n. 'detto di Salomone' L.

Σολομός pr. m.: gen. σωλομοῦ C 558 (1141), Σωλόμου GSJ 249 (1223), τὶν πιγὶν τὴν λεγομένην τοῦ σολομοῦ C 561 (1143). || Dal seg.; cfr. *Id.* e Σολωμός (At.).

Σολομών pr. m.: σολομών λευίτης C 380 (1221), σολομόν ὁ μαλεσκάλκος C 602 (1155), παρ εμοῦ σωλομων υιος ρογεριου T 282 (1182); τοῦ Σολομῶνος GR 34, σολωμόνος C 48 (1190), σολομῶντος T 514 (1149), σολομόντος C 665 (1173), κυροῦ σολομῶντος C 637 (1223), ...σωλωμόντος T 256 (1179). || Gr. tardo (*N. T.*) *Id.*, (*Settanta*) Σαλωμών, da ebr. S h e l ō m ō h P-B, Tagliavini I 327, DNI s. v. *Salomóne.*

Σόλωνας ep. m.: Οὐβέρτου τοῦ Σό-

λωνα Z 179 (1102). || Cfr. Σόλων (At.), da gr. ant. *Id.*

Σοντζοκαλά: προάστειον Σοντζοκαλά GR 169. || Lg. (εἰ)ς τὸν Τζοκαλᾶ (con ς- = στ-, qui -ς τ-); v. Τζουκαλᾶς.

Σοράκης ep. m.: ῥομβέρτος τοῦ σοράκι βοηττελλάριος τοῦ κραταιοῦ ῥηγός C 122 (1177) = T 251. || V. Σουρράκας.

σόρορ s. f.: σορορ δόμινι ρέτζι T 299 (1188). || Traslitterazione di lat. *soror domini regis.*

Σόρος ep. m.: γουαλτερης ὁ ἐπονομαζομενος σόρος R I 234 (1121). || Lg. Σορός, da gr. ant. (e ngr.) σορός 'bara', anche 'vecchio decrepito' L-S, D?

Σορούρη t. f.: εἰς τὴν σορούρην C 408 (1112). || V. Σουρούρης.

°**σός** agg. 'tuo': v. ἔσον.

Σοτηρικός pr. m.: σοτηριχός C 56 (1143-1145?); Φότης τοῦ Σοτιρίκου GO 177 (s. d.). || Da gr. tardo σωτηρικός agg. 'conservatore' D.

Σουάβια t. f.: gen. σουαυίας T 423 (1257). || Cfr. it. ant. (Dante) *Soave*, da lat. Suēbia, ted. *Schwaben*, ant. *Suevien* 'Svevia'.

Σουάϊπ t. indecl.: τοῦ χωρίου σουάϊπ = ar. *ġār* ('grotta') *šu'ayb* C 280 (1183). || Cfr. ar. *id.* C 35, rr. 9-10 (1154), C 224, R. 15, e 225, r. 9-10 (1182) = lat. *garsuayb* ib. 192 (1182), C 241, r. 19 = lat. *garsuhaybe* ib. 201. La base è il pr. ar. Šu'ayb = σουάϊπ C 250*b* (1183), σεγύπ C 142*a* (1178).

Σουβερᾶτον t. n.: gen. Σουβεράτου GR 194, 204, Z 179 (1102), ecc. || Cfr. *Suberatum* Vendola p. 228 (1310), 233 (1325), ora *Soverato*, dial. *Suvaratu*, DTOC, cal. *suveritu, suvaritu* 'bosco di sugheri' NDDC, da lat. suber. Analoga è l'origine di *Soverito* (CZ, RC) DTOC (con -ētum).

Σουβερῖνοι t. m. (?) pl.: ὁ φραγκοπέτρος υπάρχει ἐκ τῶν σουβερίνων T 558 (s. d.). || Prob. è un etnico; cfr. *Sovería* (CS), da lat. suber 'sughero' + -ία, DTOC.

σουβλίον s. n. 'spiedo': pl. σουβλία Falkenhausen II 450 (1209). || Gloss. e gr. med. σουβλί(ο)ν L-S, D, anche σοῦβλα f., da lat. subula, DCG; cfr. bov. *suvlí* LG.

Σούγκας ep. m.: σικας θηγατρὸς του ποτε ιωαννου σούγκα T 449 (1269). || Cfr. Σουγκα gen., Σουγκαρης (At.).

Σοῦδα t. f.: πλησίον τῆς σούδας T 22 (1026?). || Da gr. med. σοῦδα 'palizzata' L, «*fossa*, sed proprie *fossa sudibus munita*, qua castra muniri solent» DCG, D, a sua volta da lat. sudis 'palo, pertica'. Cfr. χωράφιον τῶν Σουδῶν Mikl-M, ἡ Σούδα G-McD.

σουεραπόλεως: ἰωάννης ὁπ σουεραπόλεως C 91 (1217) = ιωαννη[...]ραπόλεως Z 126.

Σουλᾶνος t. m.: προάστειον εἰς τὸν Σουλάνον GR 171; τῆς δημοσίας τοῦ Σουλάνου GR 438. || Ora *Solano* (RC), da lat. solānus 'vento di ponente' o da Solanius STC 3733a.

Σουλαρέα t. gen.: Ὄρος... τὸ ὀνομαζόμενον Σουλαρέα GR 529. || Da gr. med. σωλάριον (v. σωλέριον[1]) + -έα?

Σουλάρης ep. m.: ἰοσφρὲς σουλάρις C 483 (1156). || Cfr. fr. *Soulier* ('calzolaio') Dauzat?

σουλερίων: v. σωλέριον[2].

Σουληεμέ pr. m. indecl.: nom. σουληεμὲ ἐπενμεχέτη C 303 (1142). || Probabile refuso per Σουλεημέ, da ar. Sulaymān, di origine ebraica, corrispondente a Σολομών. Cfr. it. *Solimano* DNI e i cgg. *Solimena, Salimena, Sòlima* DCC, anche *Solimando* DCS, *Sòllima* DCSO.

Σουλκης t.: γουλιελμος στρατιώτης τοῦ σουλκης R II 55 (1148).

Σοῦλλα t. f.: εἰς τὸν ποταμὸν σούλλας C 471 (1123), τοῦ χωραφίου τῆς σούλλας GM 210 (1189). || Da lat. sulla (specie di erba) REW, DEI, forse relitto del sostrato EG II 44. Cfr. ar. wādī as-sullah C 238, r. 8 (1182) = lat. *flumen sulle* ib. 195.

Σουμερᾶς ep. m.: ροβερτος του σουμερά R II 35 (1144). || Nome di mestière, con -ᾶς[1], da fr. ant. *sumer* 'asino,

giumento', a sua volta da lat. tardo sagmārius 'somaro' DEI s. v. *somière.* Cfr. *Petrus qui dictus est Sumerus* CDVerg VIII 128 (1184) e il fr. *Sommier* ('bestia da soma' e 'asinaio, mulattiere') Dauzat. V. il seg.

Σουμερέρης ep. m.: ρουπερτου σουμερέρι T 441 (1268); ρουμβέρτου σουμέρου T 450 (1269). || Come il prec., ma con -έρης; cfr. *Someraro* DCC, *Semeraro* ib. e DCS.

Σουμές t. indecl.: τοῦ χωρίου σουμές C 116 (1136?) = T 156. || Prob. connesso con la radice ar. šamasa 'essere esposto al sole' Wehr. Cfr. Ῥάχαλ Ἐξάμες.

Σουμέτι t. indecl.: τοῦ χωρίου σουμέτι C 550 (1102), εἰς τὴν γροῦτταν τοῦ σουμέτι C 555 (1125). || Da ar. Sumātī (etn.?); cfr. *al-sumātī* = ἐλσουμέτι C 141*b* (1178), ὁ σουμέτης ib. 142*a*.

Σούμπεσα t.: τὸ πρετόριον τοῦ Σούμπεσα..., τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Σούμπεσα GR 250, τὸ μοναστήριον τοῦ Σούπεσα GR 453.

Σουπέρκια pr. f.: gen. σουπέρκιας της ποτὲ γυνῆς πρεσβυτέρου ράου T 338 (1200). || Cfr. *Superchi* cg. DCC e v. Συπέρκιας.

Σούπεσα: v. Σούμπεσα.

σουππίνα s. f. 'tettoia': συν του πραυληου καὶ σουππίνας τοις αυτις ταβερνας Di Matteo 464 (1338), ταβερνα συν του προαυληου και σουππινας ib. 465. || Cfr. it. merid. *suppiño*, da lat. *subpinnium 'copertura di una stanza' REW, cal. *suppignu* 'soffitta', 'finestra di soffitta' NDDC, sal. *suppigna* 'soppalco, soffitto della casa', 'tettoia', *suppinna* 'tettoia, stalla aperta da un lato', 'soffitto della casa', 'soffitta', da lat. volg. *subpinna ('vano sotto il pinnacolo, cioè sommità del tetto', VDS; lat. med. *suppignum* CDBa II 149 (1359), *suppenna* ib. 202 (1363), *unum casalenum cum uno suppenno ipsi casaleno aderente* ib. III 182 (1193), *suppinum* ib. 273 (1245), *subpinnum* ib. IV 22 (1011), *medietatem de ipsum applectum qui est suppinnum iuxta ipso muro* ib. V 31 (1091), *quoddam suppinnum meum quod habeo edificatum in terra monasterii* ib. VI 141 (1249), ecc.

Σουράκης ep. m.: νϊκολάου σουράκου e νικολαος σουράκ T 121 (1122), νηκητου ηερεως του σουρακου T 173 (1141). || V. Σουρράκας.

Σουράχ ep. m.: νικόλαος σουράχ C 522 (1137). || V. Σουρράκας.

Σουρβάριν t. n.: τὸ σουρβάριν R II 148 (s. d.), εἰς τὸν σουρβάριν R II 153 (s. d.). || Da σοῦρβον + -άριον[2].

σουρβία s. f. 'sorbo (albero)': gen. σουρβίας T 200 (1154); acc. σουρβίαν R I 135 (1007), 187 (1080). || Gr. med. σουρβία DCG, da lat. sorbus + -ία; cfr. bov. *survía* LG.

Σουρβιᾶνον t. n.: του σουρβιανου... εις το σουρυιανον T 81 (1097?). || Da lat. Surbius o Survius Schulze + -ānum.

σοῦρβον s. n. 'sorbo (albero)': pl. σοῦρβα GR 367. || Gr. med. *id.*, da lat. sorbum 'sorbo (frutto)' DCG; cfr. bov. *súrvo* n., otr. *súrva* f. 'frutto del sorbo' LG.

σουρεύω: v. σωρεύω.

Σουριάνα pr. f.: τῆ σουριανη T 306 (1192). || Da lat. med. sorianus, etn. di Suria, Syria, DEI s. v. *soriano.* Cfr. i cgg. *Suriano, Soriano* DCC.

Σουριανίτης ep. m.: οἱ παῖδες Σουριανίτου GSJ 222 (XII sec.). || Etn. dal seg.

Σουριᾶνον t. n.: παλεον χωριον σουριάνου T 233 (1171), βεσκομητος σουριᾶνου ib. 234. || Da Surius Schulze + -ānum; cfr. *Surianum* Vendola p. 288 (1325), ora *Soriano* (CZ) DTOC.

Σούρικας ep. m.: τῶν γέρων σούρικα C 307 (1142).

Σουρούρης pr. m.: δεδώρικά σοι ἀνθρώπους β', α' ἐκ τὴν λεοντίνην... καὶ ἄλλον ἐν τὴν συρακούσην σουρούρην ὅπου πυεῖ τὰ μεμβράνα C 551 (1102). || Da ar. Surūr ('gioia' Wehr); cfr. ar. *Id.* = σουρούρ C 142*a*, 167*a* (1178).

Σουρράκας ep. m.: νικόλαος σουρράκας T 412 (1244). ...σουρράκα

ibid., νικολάου σούρρακα ib. 413. ‖ Cfr. *Sorace, Surace, -i* DCC, DCS, DCSO e v. Σοράκης, Σουράκης, Σουράχ. Non è sicuro un rapporto con ar. s a r-r ā q 'ladro' Wehr, e quindi con *Saracco, Sarraco* DCS, *Sarracco* (PA), *Sarackus* CDVerg V 185 (1030), *Saracus* ib. 68 (1036), in docc. liguri e astigiani *Saragus* (a. 1157), *Sarachus*, ecc. Pellegrini 396-397, ivi riportati al corradicale s ā-r i q, pure 'ladro', pl. s u r r ā q. A questi però corrisponde Σάρακας, nonostante il diverso accento, insieme col t. *Sarácu* (RC) DTOC.

Σουρρέντος ep. m.: χωραφίου τοῦ σσουρέντου C 48 (1190). ‖ Da *Sorrento* t. (prov. di Napoli), lat. S u r r e n t u m.

σουρτίε s. f. 'sede della polizia': μέχρι τῆς μεγάλης ὁδοῦ τῆς σουρτίες C 664 (1172); ἐν τοῖς προαστείοις πόλεως πανόρμου εἰς τὴν σουρτίεν ib. 663. ‖ Da ar. š u r ṭ a h 'agente di polizia' ArMed 353-355, quindi 'sede della polizia'.

Σούρτιες t.: προάστειον Ἡ Σούρτιες GR 347.

Σουσάννας pr. m.: τὸν καθηγούμενον σουσάνναν C 90 (1217). ‖ Da gr. tardo (*Settanta*) Σουσάννα f., a sua volta da ebr. s h ū s h a n 'giglio', Tagliavini I 270-271, DNI s. v. *Susanna*; cfr. *Sosanna* CDCv III 137 (979), CDBr I 73 (1218), CDBa XXI 429 (1242), il cg. *Susanna* DCC, DCS.

Σουτριανίτης ep. m.: Ὁ Σουτριανίτης GSJ 224 (XII sec.). ‖ Etn. di *Σουτριᾶνον, da lat. S u t r i u s Schulze + -ā n u m.

σούφλε: v. Κορόπνις.

Σουφραγάρης epit. ed ep. m.: GSJ 223 (XII sec.); gen. Σουφραγάρι MénC 322 (s. d.), T 277 (1182), του σουφραγαρου T 271 (1181), του σοῦφραγαρου T 164 (1140), τοῦ Σουφραγάριο MénC 323 (1076). ‖ Da lat. med. * s u f f r a g a-r i u s; cfr. *suffraganei* «vicarii praelatorum in re aliqua exsequenda» DCL.

Σοφία pr. f.: gen. Σοφίας Z 166 (1096) = T 183 (1145), GSJ 142 (1154), C 341 (1218), 657 (1178). ‖ Da gr. ant. σοφία 'sapienza'; cfr. *Sofia* pr. DNI e cg. DCC, DCS, DCSO.

Σοφός epit. ed ep.: λεον σοφός T 438 (1267), λεων σοφῶς T 446 (1268), κῶνσταντίνος σοφος T 416 (1245), φιλίππου τοῦ σοφοῦ T 141 (1130), νικολάου σοφοῦ C 323 (1172). ‖ Da gr. ant. σοφός 'sapiente'; cfr. *Sofo* DCC e il t. *Sofadi* (CZ, con -ᾶδες) DTOC.

Σπαθαράκης ep. m.: τοῦ Σπαθαράκη GR 400. ‖ Ipocor. da Σπαθάριος.

Σπαθαρέα: μονὴ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς ἐπονομαζομένης Σπαθαρέα Στρατοῦ GR 290; τῆς Σπαθαρέα στρατοῦ GR 451, 506. ‖ Cfr. gr. med. σπαθαρία 'gara di scherma' L-S, D; i tt. *Spatarèa* (LE), Σπαθαρέα in Grecia DTS, *Spatarìa* IGM 260 IV S.E. (PA).

σπαθάριος s. m. 'scudiero (imperiale)': βασιλικου σπαθαρίου T 5 (975), τὸ κάστρον τοῦ σπαθαρίου Ἰωάννου GR 159. ‖ Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* 'guardia del corpo' L-S, D, 'armiger' DCG; v. πρωτοσπαθάριος. 2. **Σπαθάριος** ep.: σπαθάριος e σπαθαρίου R II 65 (1156), Σπαθάρις GO 159 (1056), σπαθαρος T 559 (s. d.), τοῦ σπαθάριν R I 197 (1092), Σπαθαρίου τοῦ Φουκατζάρη GK 53 (1139) = T 162. ‖ Cfr. *Spadaro, Spataro* DCC, DCS, DCSO, DSCL; *casale Spataroni* Vendola 3695 (1310), da *Σπαθάρ-ωνες.

σπαθαροκανδιδάτη s. f. 'moglie di uno σπαθαροκανδιδᾶτος': GR 267.

σπαθαροκανδιδᾶτος s. m.: 'spatharocandidato (alta dignità bizantina)': GO 141 (1054-1056?), R I 171 (1061); gen. σπαθαροκανδιδάτου GL 10 (fine X sec.), GSJ 39 (1054), ecc.; dat. σπαθαροκανδιδατω T 9 (999?), 23 (1026?). ‖ Gr. med. *id.*, detto di chi aggiunge alla dignità di σπαθάριος quella di κανδιδᾶτος (v.) DCG, L.

Σπαθαρόπολλος ep. m.: οὐρσος σπαθαροπολλος T 300 (1188). ‖ Ipocor. da Σπαθάριος; cfr. Σπαθαρόπουλος (At.).

Σπαθέας ep. m.: Λέων Σπαθέας Z 178 (1102). ‖ Da σπάθη + -έας[1]; cfr. σπαθέας Psaltes § 123, Σπαθάς (At.), *Spadèa* DCC.

σπαθίον s. n. 'spada': gen. σπαθίου C 303 (1142). ‖ Gr. tardo e med. *id.* dim. di gr. ant. σπάθη 'spada', L-S, L; cfr. bov. *spathí* 'profime dell'aratro' LG.

Σπαθίτζης ep. m.: θεοδορος σπαθίτζης T 174 (1141). ‖ Ipocor. da σπαθίον + -ίτζης; cfr. Σπάθης, Σπαθόπουλος (At.).

Σπαλλέρης ep. m.: Ῥικκάρδος Σπαλλέρης GM 163 (1264). ‖ Cfr. lat. med. *spaliarius* (1212, a Firenze) 'chi fa l'armatura delle spalle' DEI s. v. *spalla*[1], *spallarium, spallerium* «armorum genus, quo *spallae*, seu humeri teguntur» DCL.

Σπαλτουμούστρης ep. m.: ῥοπέρτου σπαλτουμούστρου C 486 (1168). ‖ Prob. da un toponimo composto, per il cui primo elemento cfr. *Épaumesnil*, da ant. fr. e s p a l 'riserva in una foresta' Dauzat-Rostaing.

Σπανδίατος ep. m.: ὁ Σπανδίατος GR 405. ‖ Cfr. Σπανδάτος (At.) e v. il seg.

Σπάνδιος ep. m.: nom. σέργις σπανδιω R II 91 (1173). ‖ Cfr. Σπάνδου gen. (At.).

Σπανή t. f.: κῶγτουραν οἱ επιλεγῶμενι αυτῆ σπανί R I 216 (1108), τῆς κουλτοῦρας επιλεγομενης σπανή R I 231 (1110). ‖ V. Σπανός.

σπανικόν s. n. 'specie di indumento': pl. γλύμπια, γαϊτάνια, σπάνηκα T 356 (1211). ‖ Cfr. ngr. ἰσπανικός agg. 'spagnuolo' D e v. ἰσπάνιον.

Σπανόπετρος t.: της μονῆς τῶν ἀποστολων σπάνοπέτρου T 334 (1198), τῶ ἀμπέλιον ἁγιου πετρου σπανοπέτρου T 454 (1269). ‖ Da σπανός + Πέτρος.

Σπανόπουλλος ep. m.: Λέοντος τοῦ Σπανοπούλλου GSJ 156 (1156). ‖ Gr. med. Σπανόπουλος Moritz I 18, Mikl-M, ipocor del seg.

Σπανός ep. m.: Κῶστας ὁ Σπανός Z 166 (1096) = κώνστας σπανοχος T 184 (1145), γεωργιος ὁ σπανός C 304 (1142), σπανός C 334 (1185), λέων σπανός T 183 (1145); σπανοῦ T 80 (1097), ἀνδρέας σπανοῦ T 499 (1291), ecc. ‖ Gr. med. *Id.* Moritz I 44, Mikl-M, da gr. tardo (II sec.) σπανός agg. 'glabro', (gloss.) '*malebarbis*' L-S, ngr. 'id.' D, da gr. ant. σπάνιος 'raro, scarso'. Cfr. il cg. *Spanò* DCC, DCS, DCSO, DSCL e, tramite lat. * s p a n u s, *Sbano, Spano* ib., *Paganus Spanus* MénM 176 (1248), *Trachedus Spano* Vendola 3255 (1325), bov. *spáno*, it. merid. *spánu* 'glabro' LG. V. Σπανή, τζπανον.

Σπανοχός ep. m.: κωνστας σπανοχος T 184 (1145) = Σπανός Z 166.

Σπανωβασίλειος ep. m.: GK 38 (1181). ‖ Da Σπανός + Βασίλειος.

Σπάρανος ep. m.: πρεσβυτερος σπάρανου T 252 (1178), ιωαννου του κυρ σπᾶρανου T 283 (1182). ‖ Sembra nome di area longobarda; cfr. *Sparanus* CDCv II 40 (1004), V 28 (1020), CDVerg I 254 (1065), ecc., *Sparano* DCC, DCSO.

Σπαρνήτης ep. m.: πρεσβυτέρου σπαρνήτου Z 184 (1145) = ...Σπαρτανίτου Z 167 (1096). ‖ Lg. Σπαρανίτης, etn. di un t. * S p a r a n u m (v. il prec.)? Cfr. *Sparanise* t. (prov. di Caserta), se da * S p a r a n - e n s i s.

Σπαρτανίτης ep. m.: πρεσβυτέρου Σπαρτανίτου Z 167 (1096) = σπαρνήτου T 184. ‖ V. il seg.

Σπαρτανός t. m.: ὄρι ἔξοκατερχόμενα ἐκ τὸν Σπαρτανόν GR 34 (1181). ‖ Prob. da un uguale eponimo o etnico; v. i segg.

Σπαρτᾶς t. m.: τοῦ σπαρτᾶ C 300 (1141), 338 (1092). ‖ Da gr. ant. σπάρτος 'sparto' + -ᾶς[3]; cfr. *Spartá* DTOC, τοῦ Σπαρτᾶ G-McD.

Σπάρτη t. f.: εἰς τὴν σπάρτην C 314 (1144?). ‖ Da gr. ant. σπάρτη 'sparto'. Cfr. i cgg. *Sparti* DCSO, *Di Sparti* (PA).

°**σπαρτίον** s. n. 'sparto': αχριν τοῦ σπαρτιου... ἀπὸ τὰ σπαρτια T 112 (1118). ‖ Gr. ant. *id.* 'cordicella', dim. di σπάρτον, gr. tardo (I sec.) 'sparto' L-S.

Σπάρτον t. n.: τὸ Σπάρτον GSJ 125 (1151). ‖ Da gr. tardo (I sec.) σπάρτον 'sparto', gr. ant. 'corda' L-S; cfr. bov. *spárto*, it. merid. *spártu* LG, *Sparto* t. DTOC, τὸ Σπάρτο G-McD.

Σπαρτοῦσον t. n.: εἰς τὸ σπαρτοῦσον T 435 (1267). ‖ Da σπάρτον (v. il prec.) o gr. ant. σπάρτος 'sparto' + -οῦσον; cfr. *Spartusu* e *Spartosa* DTOC.

Σπαστρίκης ep. m.: υασιληου σπαστρίκου T 174 (1141). ‖ Da gr. med. σπαστρικός 'mundus, detersus' DCG.

Σπαταφόρος ep. m.: δονανδέος υιος σπαταφὸρου T 207 (1159). ‖ Da Σπαθηφόρος P-B, con tramite latino; cfr. *Nicolaus Spatafora* Vendola 2455 (1325), *Spadafora, Spatafora* DCC, DCS, DCSO.

σπέρνω vb. tr. e intr. 'seminare': pres. inf. σπέρνειν T 401 (1233), σπέρνην C 533 (1130-1140?). ‖ Gr. med. σπέρνειν DCG, da gr. ant. σπείρω; cfr. otr. *spèrno*, bov. *spèrro* (con regolare -ον- > *-rr-*) LG. **b.** **σπέρω**: pres. cgt. σπέρη, inf. σπέρειν GK 42 (1232) = T 396.

Σπέρτος ep. m.: τοῦ Σπέρτου GD 60 (1061). ‖ Cfr. *id.* (At.).

Σπετζανίτης ep. m.: ανδρεας ο του επιλεγομενου σπετζανιτου T 93 (1106). ‖ Etn. di *Spezzano* (CS), da lat. *S p e t i u s + - ā n u m, DTOC; cfr. *Specianum* Vendola p. 316 (1324). V. Σπητηζᾶνον.

Σπέτζια pr. f.: C 363 (1171); gen. σπετζίας ib. 362. | Da lat. s p e c i e s 'bellezza', lat. med. *id.* 'res, vel quaevis supellex pretiosior', 'aromata, vel res quaevis aromaticae' DCL; cfr. *Specia* Morea 94 (1015), *Bonannus de Specia* (t.?) Citarda 76 (1325), it. ant. *spèzia*, mod. *spèzie* 'droga' DEI.

Σπέτζιας ep. m.: μαῦρος σπέτζιας C 320 (1154). ‖ Dal prec.; cfr. *Spèzio* (PA).

Σπήλαιον t. n.: Τὸ Σπήλαιον GR 468, Σπίλεον GR 422; τοῦ Σπιλέου GR 509. ‖ Da gr. ant. σπήλαιον 'grotta, caverna' (termine freq. nei documenti).

Σπηλαιώτης epit. m., in agion.: τοῦ 'Αγίου 'Ηλήου τοῦ Σπηλαιώτου GM 98 (1163), ἁγίου ἡλιοῦ τοῦ σπήληότου T 405 (1239). ‖ Da gr. med. σπηλαιώτης 'monaco che vive in ascesi dentro una grotta' D; cfr. σπήλαιον 'monasteriolum in spelaeo, seu antro, aedificatum' DCG, gr. ant. *id.* 'grotta, caverna'.

Σπηληγγᾶς ep. m.: λεων σπηληγγάς T 559 (s. d.). ‖ Da gr. ant. σπῆλυγξ, -υγγος 'grotta, caverna' (v. Σπίλιγγα) + -ᾶς[2]: 'cavernicolo'.

Σπήρητος agion. m.: εις τον ἅγιον σπηρητον T 376 (1226). ‖ Da lat. s a n c t u s S p i r i t u s = Ἅγιον Πνεῦμα.

Σπητηζᾶνον t. n.: εἰς τὸ Σπητηζάνον GO 156 (1056). ‖ Forse *Spezzano della Sila* (CS). V. Σπετζανίτης.

σπιθαρμῶν: τὸ οσπητιόν μου... ὡς ἔστι μετὰ τῆς σκάλης τῶν ὀκτῶ σπιθαρμῶν καὶ εἰσοδοεξόδον R I 181 (1076). ‖ Lg. σπιθαμῶν, da gr. ant. σπιθαμή 'spanna'; cfr. σπηθαμὰς τρεῖς καὶ ἡμισειαν R II 135 (1198), bov. *peθamí*, otr. *pisamí* LG.

Σπίλιγγα t. f.: χωράφιον 'Η Σπίλιγγα GR 420; εἰς τὴν Σπίλιγγαν GSJ 80 (1125). ‖ Da gr. ant. σπῆλυγξ, -υγγος 'grotta, caverna'; cfr. bov. *spílinga* 'grande grotta', sostituito da *grútta* (v. γροῦττα) e il t. *Spílinga* (freq. nella Cal. merid.) LG. V. Σπιρλήγγας.

Σπιναναμπέδης ep. m.: 'Ρουπέρτου Σπηνανανπεδ MénC 340 (1128), ...Σπινανανπεδίου ib. 341. ‖ Prob. da un toponimo francese con s p i n a - ('bosco spinoso' Dauzat-Rostaing s. v. *Épinal*), con influsso paretimologico di 'spina ad un piede'.

Σπίντζος t. m.: τοῦ Σπίντζου GR 431. ‖ Cfr. otr. *spínźo*, bov. *spínso*, regg. *spínsu*, *spínzu*, ecc., prob. da lat. *s p i n t h i u s, prestito da gr. tardo (Esichio) σπινθίον = gr. ant. σπίνος, σπίζα 'fringuello' L-S, LG s. v. σπίνος. Cfr. *Spinzia, Spinzo* DCC, *Spinzi* DCS.

Σπιρλήγγας ep. m.: ἰωσφρὲς υἱὸς τοῦ μαΐστορος σπιρλλήγγα C 448 (1224). ‖ Dal t. *Σπηρλύγγα. ora *Sperlinga* (EN), dial. *Spirlìnga* EG II 44, che risale a gr. ant. σπῆλυγξ (v. Σπίλιγγα). Ma lo spostamento dell'accento e la *-r-* anorganica, che si ritrovano in *Sperlonga*, *Sperlinga*, *Sperlunga* (ora *Brancaleone*, RC), *Sperlonga* (prov. di Caserta), *Sperlongara* (Masseria, prov. di Foggia) TCI 37 D 5, denunciano la mediazione di lat. s p e l u n c a (v. LG s. v. σπῆλυγξ). Cfr. *Robbertus Sperlingus* CDBa V 250 (1181), *Sperlinga* t. RRS I 401 (1283), RatDecSic 537 (1308-1310), *Sperlunga* ib. 1592 (1366).

Σπιταλέρ ep. m.: νικόλαος τοῦ σπιταλέρ C 455 (1245). ‖ Da lat. med. *hospitalerius, spitalerius, hospitalarius* = gr. ἡγουμενιάρχης DCG; cfr. *Spitaleri, Spidalieri* DCSO e v. i segg.

σπιτάλιον s. n. 'alloggio per i pellegrini': gen. σπιταλίου C 91 (1217), T 497 (1290), σπηταλίου C 632 (1183), T 401 (1233). ‖ Da ὁσπιτάλιον. **2.** in agion.: τοῦ 'Αγίου 'Ιωάννου τοῦ Σπιτάλη GSJ 177 (1165). ‖ Cfr. il t. *Spetale* (CS) DTOC. **b.** t.: 'Ρομβέρτος τοῦ Σπιταλίου GM 121 (1189).

σπιταλον s. n. 'alloggio per i pellegrini': ξενωδοχίου, λατίνως δὲ σπιτάλου T 545 (s. d.), ἀμπληκεύσαι εἰς τὸ χωραφιον τοῦ σπητάλου ἀνθρώπους ξένους εἰς τὸ ἀγκουμάνδεύσιν τοῦ σπιτάλου ib. 546. ‖ Dal prec.

σπίτιον s. n. 'casa': GSJ 248 (1223); gen. σπιτιου T 293 (1187). Pl. nom. σποίτεια C 390 (1094), σπήτηα, σπήτια e gen. σπητίων C 557 (1141), σπιτίων C 316 (1157?), GM 145 (1195). ‖ Gr. med. σπίτιν D, σπίτη, σπίτι DCG, L, da ὁσπίτιον; cfr. bov., otr. *spíti* LG.

σπιτότοπον s. n. 'casa': acc. σπιτότοπον e gen. σπιτοτόπου T 257 (1179). ‖ Da ὁσπιτότοπον; ma non può escludersi un nom. σπιτότοπος m., cfr. οἰκότοπος.

Σπλαθρᾶς t. m.: εἰς τὸν λάγκον τοῦ σπλαθρᾶ C 412 (1116). ‖ Da *ἀσπαλαθ(ρ)ᾶς 'ginestreto', der. da ἀσπάλαθρον = ἀσπάλαθος 'ginestra spinosa' EG I 80. O forse cfr. gr. tardo (Esichio) σπλαχρός· μεμιασμένος L-S, gr. med. σπλάχνον 'muschio' DCG.

°**σπουδάζω** vb. serv. 'prendersi cura di': ἐπεκτείνεσθαι δι' ἔργων σπουδάζουμεν C 55 (1143-1145?).

Σπρίλλικος ep. m.: acc. ῥουγέρι σπριλλικον C 307 (1142).

Σσουττένε: v. Σιττέχλου.

Σσούφης ep. m.: ματθαίου σσούφει e ματθαῖος σσούφφης C 94 (1239) = Z 127. ‖ Da ar. (a) ṣ - ṣ ū f ī 'mistico islamico' Wehr.

στά: v. εἰς.

Στάβελης ep. m.: τὸν Περεγρίνον Στάβελη GSJ 248 (1223). ‖ Cfr. it. *Stabile*, dal pr. tardo lat. S t a b i l i s 'fermo, costante, perseverante (nella fede)' DCI; *Stabilis* pr. CDCv IV 17 (994), CDVerg V 238 (1166), *Stabiles* ib. III 368 (1149). V. Σταῦλος.

στάβλος s. m. 'stalla': C 71 (1146); gen. στάβλου ibid., C 599 (1112), σταυλου R I 151 (1049). ‖ Gr. tardo (V sec.) e med. *id.* L, D, (pap. IV sec.) στάβλον L-S, da lat. s t a b u l u m. V. 'Αγρισταῦλος, βούσταβλος, κομηστάβουλος, Κουνουσταῦλος.

σταγνᾶτον s. n. 'caldaia di rame': σταγνατον T 325 (1196). ‖ Da lat. s t a g n ā t u m (v a s); cfr. ant. cal. *staynata* VLibVis, bov. *stañata* f., da regg. *id.*, LG. V. στεγνᾶτον.

στάθμημα s. n. 'valutazione, stima': σῶον τὸ στάθμιμα καὶ τὰ δικαιώματα τῆς ἁγίας ἐκκλησίας GM 157 (1227-1250). ‖ Gr. tardo (III-II sec. a. C.) *id.* L-S.

Σταλακτή t. f.: gen. σταλακτῆς T 345 (1202), σταλάκτης T 412 (1244), σταλάκτης T 406 (1242), 409 (1243), σταλακτου T 344 (doc. cit.). ‖ Da gr. tardo σταλακτός agg. 'gocciolante, stillante'; cfr. *Scalatti* Vendola 3332 (1325), *Stallachium* ib. p. 227 (1310), ora *Stalettí*, dial. *Stalattí*, DTOC, bov., regg. *stalatò* s. m. 'gocciolío', 'stillicidio' LG.

σταμεθα, σταμενος: v. ἵστημι.

στανήδων: κατὰ τὸ τυπικὸν καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερων κανώνα εἰσὴν δὲ ἀκήμητα β' τῆς μεταμορφώσεως καὶ τῆς θεοτόκου καὶ πολλάκις γ' δυλαδὴ τὸ ἕτερον εἰς τὴν πρόθεσιν ἔτει δὲ στανήδων ἕν τῆς μεταμορφώσεως CMG 133 (1334). ‖ V. στασίδιον. È assurdo il confronto con ngr. *στανίς 'ovile', proposto dall'editore (p. 227).

Στάμος ep. m.: μαρίας τοῦ στάμου C 92 (1236). ‖ Cfr. *Id.* (At.).

Στανότερος pr. m.: πέτρος υἱος κυρου στανοτερου του ρουσσου καλχους T 555 (s. d.). ‖ Lg. Σταvoπέτρου? Cfr. Στάνης, Στανόπουλος (At.), *Stanizzi* DCC e v. Πέτρος.

Σταπουρνιάτην t. n.: εἰς το σταπουρνιάτην T 231 (1170).

Σταρόπουλλος ep. m.: gen. στἀρόπουλλου T 481 (1271). || Cfr. *Staròpoli* DCC, DCSO, Σταυρόπουλος (At.), ipocor. di Σταυρός (ib.).

στασίδιον s. n. 'sedile, stallo di chiesa': φατλεῖα εἰς τὸ στασίδιον CMG 55 (1329). || Gr. med. στασίδια pl. 'id' DCG, στασίδιον L; v. στανήδων.

°**στάσις** s. f. 'durata': ἄχρι στάσεως κόσμου Schneider 270 (1140). || Gr. ant. 'stabilità', ecc. **b.** 'sostanza, proprietà': Το ἡμείσυὄν τῆς ἐμῆς στᾶσεως T 377 (1226), τὴν ἡμεισὺν στάσυν ib. 378. || Cfr. nello stesso significato gr. med. *id.* ActAth V 239 (1081).

σταυβάρκη: v. Σταυράκης.

Σταῦλος pr. m.: σταύλος κορβουσερος T 256 (1179). || V. Στάβελης.

Σταυράκης ep. m.: σταβρακις T 241 (1174), σταβράκης T 349 (1203); gen. σταυρακη T 257 (1179), σταυράκου T 240 (1174), σταυρακυ T 350 (1203), σταυβάρκη T 351 (1204). || Cfr. *Id.* (At.), ipocor. di Σταυρός, gr. med. Σταυράκιος P-B, Moritz I 49; *Starace, Storaci, Starvaggi, Straface* DCC, DCS, DCSO.

Σταυράκωνες t. pl. m.: τὸ χωρίον τῶν σταυρακόνων T 240 (1174), ...σταυράκονων T 257 (1179); ης τοῦς σταυρἀκοναις T 348 (1203), σταυρἀκωναις T 251 (1204). || Dal prec. + -ωνες; cfr. *Stavráconi* (CZ) DTOC.

σταυρίζω vb. tr. 'incrociare, attraversare': στραυρίζει, σταυρίζει R I 203 (1100). || Da σταυρός + -ίζω.

σταύριμα s. n. 'incrocio': σταῦριμαν C 453 (1245). || Lg. σταύρωμα, gr. ant. 'palizzata, steccato' e v. σταυρόω.

Σταυρίον t. n.: εἰς τὸ Σταυρίν GR 253; τῆν κουλτοῦραν... τῆν λεγωμένην τοῦ σταυρίου T 464 (1269). || Da gr. med. σταυρίον, dim. di σταυρός, D. Cfr. otr. *stavrí* 'spina dorsale', bov. *ta stavría*, nome di una costellazione ('cintura di Orione'?), e i tt. *Stavrí, Stavría* (RC) LG.

σπαυροπήγιον s. n. 'diritto episcopale di iniziare a costruire o di consacrare un edificio sacro ponendovi una croce': διὰ ἀρχιεπισκοπικοῦ σταυροπηγίου κελλία τε διάφορα ἀνοικοδομήσαμεν GM 210 (1189). || Gr. med. *id.* DCG, D, L, da σταυρός + πήγνυμι.

°**σταυρός** s. m. 'croce': acc. τὼν σταυρῶ GSJ 156 (1156), τω σταυρω T 277 (1181). || Cfr. bov. *stavrò* m. e n., otr. *id.* m. LG. V. μισταυρόν. **b.** 'incrocio': ἄχρι τῆς σταυρῶ τῆς ὁδοῦ C 526 (1142).

°**σταυρόω** vb. tr. 'tracciare una croce su', 'contrassegnare con una croce': συνήδωμεν σταυρωθηναι λήθους C 447 (1224), εἰς τὴν σταυροθησαν ἀγρικὴν ἀπιίδαν T 555 (s. d.), τοῦ σταυρωμένου δένδρου T 554 (s. d.), ecc. || Gr. ant. 'cingere di pali', gr. tardo (II sec. a. C.) 'crocifiggere' L-S.

σταυρώνω vb. tr. 'crocifiggere': inf. σταυρώνειν C 532 (1130-1140?). || Gr. med. *id.* DCG. dal prec.; cfr. otr. *stavrònno* 'mettere in croce o in difficoltà' LG.

σταυρώσιμον s. n. 'tropario che ha per oggetto la Crocifissione': pl. σταυρώσιμα GSJ 102 (1138?). || Gr. med. *id.*, da gr. tardo (Esichio) σταυρώσιμος agg. 'che riguarda la crocifissione' D, L-S.

σταυρωτός agg. 'segnato con una croce': το ληθαριον τω σταυρωτόν T 286 (1184), ἐκ τὸν λίθον τὸν σταυρωτόν GSJ 206 (1186), τοῦ λίθου τοῦ σταυροτοῦ T 554 (s. d.), ecc., εἰς τὸ σταυρῶ τὸν (lg. σταυρωτὸν) λιθάριν T 369 (1214). || Gr. med. *id.* 'incrociato' D.

Σταφίδας ep. m.: νϊκολάου σταφίδου C 497 (1290), ...σταφείδου C 502 (1303). || Cfr. Σταφιδας (At.), da gr. med. σταφίς 'uva passa', D, bov. *stafída*, otr. *stafída* 'id.' LG.

Στέγζηνον t. n.: εἰς τὴν πηγὴν λεγομένην στέγζηνον C 313-314 (1144?).

στεγνᾶτον s. n. 'caldaia di rame': στεγνάτον GL 10 (fine X sec.), στεγνατον T 80 (1097), 224 (1166), ecc.; pl. στὲγνάτα β' T 532 (1251). || Cfr. gr.

med. *id.* DCG, bov. *stennáto* LG e v. σταγνᾶτον.

στειγην: v. στήκω.

στειλάριον s. n. 'palo': τὰ στυλάρια σὺν καὶ τοῦ κλεῖσματος ἡμετέρα GM 111 (1178) = στοιλάρια C 350, διὰ μέσου στυλάρια καὶ καννίτζες τῶν ἄμφω κοινά GM 150 (1201) = C 353. **b.** 'correntino': ἐκ τὰ στυλάρια βαστάζοντα τὰ οἰκεῖα κεράμια τοῦ ὠνηθέντος οἴκου C 521-522 (1137). || Da gr. med. στειλειάριον, dim. di gr. ant. στελεόν, στειλειόν 'manico'; cfr. στελάριον 'foramen securis per quod ma[nu]brium seritur' DCG, otr. *steḍḍiári, stuḍḍiári* 'manico di zappa o scure' LG.

Στειλμον t. n.: πρεσβυτερου γρηγοριου του στειλμου R II 59 (1154).

Στείριον t. n.: μοναχοῦ καὶ ἡγουμένου τοῦ στειρίου C 56 (1143-1145?). || *Id.*, nome di città, P-B.

στέκω vb. intr. 'stare': pres. ind. 3. sg. στέκει T 98 (1113), 1. pl. στέκημεν C 347 (1149). || Gloss. e gr. med. *id.* DCG; cfr. bov. *stèko*, otr. *stèo* LG e v. στήκω.

Στεληγρόσσον t. n., in agion.: τῆς θεοτόκου καὶ ἀεὶ παρθένου μαρίας τοῦ στεληγρόσσου C 643 (1099). || È un' ignota località calabrese; il doc. è di Albidona (CS).

°**στενόν** s. n. 'passaggio stretto': μεσον αυτων στινος κηνον Di Matteo 465 (1338). || Lg. στενὸν κοινόν. Cfr. bov., otr. *stenò* agg. 'stretto', s. *id.* 'vicolo', 'strada stretta' LG.

στενόστρατον s. n. 'stradella, viuzza': τὸ στενό στρατον καὶ ὁ οἰκος T 392 (1232). || Per -στρατον da στράτα cfr. ἀρχαιόστρατον, δίστρατον, bov. *parástrato* 'strada di campagna', ngr. dial. παραστράτι n. LG s. v. *παράστρατον.

στενοτόν: v. στενωπός.

°**στενωπός** s. m. 'passaggio stretto, cortile': nom. στενοτόν e ὁ στενοπός C 376 (1196). || Gr. ant. f. (sott. ὁδός).

Στέρβενα ep. f.: gen. Καλῆς Στερβενης Schneider 264 (1119). || Forma in -αινα; da στραβός o στρεβλός (v. Στρίβλε)?.

στεργεύω vb. tr. 'confermare, convalidare': aor. ind. 1. sg. ἐστέργευσα MénC 324 (1076), 325 (1097), 3. pass. ἐστριγεύθη ib. 325. || Dal seg. + -εύω.

°**στέργω** vb. tr. 'confermare, convalidare': pres. στέργομεν e στέργειν C 374 (1176); ptc. στεργούντες R I 255 (1126; da *στεργέω?), εστἔργωτα R I 266 (1125). Aor. ind. 1. sg. ἔστερξα καὶ στέργω C 378 (1206), ἔστερξαν C 290 (1096), pl. ἐστέρξαμεν GSJ 106 (1141), ἐστέρχαμεν C 481 (1148), pass. 3. sg. ἐστέρκτι C 561 (1143), ptc. στερχέντα C 386-387 (1091?). Pf. ptc. στεργμένα C 385 (1117). || Cfr. gr. med. *id.* nello stesso sign. ActAth XII 105 (1358), 117 (1375), ecc.; gr. ant. 'amare', 'accontentarsi, rassegnarsi'. **b.** στέργη καὶ ἐνμένη ἡ τιαύτη πρᾶσις C 348 (1149).

στερεμνίζω vb. tr. 'rinforzare': aor. cgt. την σφῆν (κέλλαν) καλῶς καὶ ἐμφανῶς καλλοπήσης καὶ στεραιμνήσεις ἀπό κτήσματος καὶ ξύλων CMG 17 (1328). || Da gr. ant. στερέμνιος agg. 'fermo, saldo' L-S.

°**στερεός** agg. 'saldo': στερρεον... εγραφον T 270 (1181). || V. στερός.

°**στερεόω** vb. tr. 'rafforzare, convalidare': ταῦτα πάντα ἐπικυροῦμεν καὶ στερεοῦμεν τῶ αὐτῶ μοναστηρίω C 294 (1131?); στέρξαντες καὶ στερεώσαντες ibid. || Gr. ant. 'rendere duro o solido, indurire', gr. tardo (*N. T.*) 'fortificare' L-S.

°στερέω: v. ὑστερέω.

°**στερέωμα** s. m. 'convalida': πρὸς βεβαίωσιν δὲ καὶ ἄθραυστον στερέωμα τῆς... ἱερᾶς μάνδρας C 294 (1131?), εἰς ἀνάμνησιν καὶ υεβαίωσιν καὶ στερέωμα T 369 (1214), πράσεος στερέωμα καὶ ἀσφάληαν GM 180 (1306). || Gr. ant. 'corpo solido', 'struttura', gr. tardo (*N. T.*) 'saldezza, fermezza' L-S, D.

στερεώννω vb. tr. 'convalidare': στέργω καὶ σταιραιώννω τὴν ῥηθήσαν κολτούραν C 457 (1257). || Da στερεόω.

στερέωσις s. f. 'conferma': τῆς παρούσης στερεώσεως καὶ βεβαιώσεως C 25 (1144); πρὸς πιστωσην καὶ στερεὄσην T 399 (1233), στεραίωσιν δὲ καὶ γαλύνην τῆς αὐτῆς (ἐκκλησίας) C 448 (1224). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* L-S, D.

στερίζω vb. tr. 'rafforzare': ἔκρινα πραγματείας τοιαύτης στερῖσαι τὸν ταύτης φλεγόμενον C 297 (1136). || Da στερός (v.) o da una var. *στερύς (cfr. otr. *sterí* n. LG. e il tipo μακρύς < μακρός) + -ίζω. Nessun rapporto con ἐστέρισεν (iscr. IV-III sec. a. C.), var. grafica di ἐστέρησε(ν), aor. di στερέω 'privare' L-S, per il quale v. ὑστερέω.

Στερναδία t. f.: gen. Στερναδίας Müller 21 (1401). || Cfr. *castrum Sternatie* CDBa XV 236 (1375), ora *Sternatìa*, in documenti medievali χῶρα Στερναδίκτης, connesso con gr. volg. στέρνα, sal. *sterna* 'cisterna' DTS (?).

στέρξις s. f. 'convalida, conferma': στερξις T 407 (1242); gen. στἔρξεως T 180 (1145), στερξεος T 453 (1269); dat. στερξει T 477 (1270), στερξη T 181 (doc. cit.), στἔρξοι T 531 (1251); acc. στέρξιν C 490 (1180). || Gr. tardo (II-III sec.) *id.* 'affetto' L; ma v. στέργω.

στερός agg. 'fermo, saldo': σιγιλλιον... στερὸν ὄντα καὶ ἀπαρασάλευτον C 311 (1142?); πετρε στερε (lg. πέτραι στεραί) R I 164 (1056). || Da gr. ant. στερεός (v.), στερρός.

°**στερρότης** s. f. 'conferma, convalida': ἐπεδώθη πρὸς στερρώτητα τῆς εὐαγεστάτης μονῆς C 110 (1117). || Gr. ant. 'durezza, saldezza', gr. tardo 'fermezza' L-S, D.

Στεφανίτζης ep. m.: ιωαννης στεφανητζης T 287 (1184); gen. στἔφανίτζη T 249 (1177), στεφανετζου T 285 (1184), ἔμμης θυγατρὸς στεφανίτζης R II 65 (1156). **b. Στεφανίτζιος** προτοβεστις CDBa V 33 (1091). || Ipocor. da Στέφανος; cfr. *Stefanicius* Pratesi 50 (1153), 337 (1225?), Vendola 2795 (1326), *Stefanizius* CDBa I 188 (1253), *sire Stephanitius* ib. XIII 49 (1280), e i cgg. *Stefanizzi* DCC, DCS, DCSO, DSCL, Στεφανίτζης (At.).

Στέφανος pr. m.: GR 269, 299, GO 42 (1065), ecc.; τοῦ Στεφάνου GR 209, 385, GK 38 (1181), ecc. **2.** agion.: τοῦ 'Αγίου Στεφάνου GSJ 128 (1153), GK 42 (1232); τὸν "Αγιον Στέφανον GR 276, 519, ecc. || *Id.* P-B, da gr. ant. στέφανος 'corona'; cfr. it. *Stéfano* Tagliavini I 444, DNI.

Στζαβόβε pr. m. indecl.: μηχαὴλ τοῦ στζαβόβε υἱοῦ ἰωάννου κούτηκα C 599 (1112). || Cfr. il pr. ar. Ğ a b ī b = gr. τζεπίπ C 168*a* (1178)? Il trigramma στζ per τζ è insolito.

στήκω vb. intr. 'stare: pres. ind. 3. sg. στίκει C 682 (1196-1200?), pl. στήκουν T 378 (1226), στίκουν GT 19 app. (1002), στείκουν GO 48 (1051?); cgt. 1. sg. στικω T 112 (1118), στοικω GM 46 (1077), pl. 1. στίκωμεν T 61 (1063), 334 (1202), GSJ 90 (1128), στίκεμεν C 435 (1183); inf. στειγην T 343 (1202); ptc. στοιχοῦν T 519 (1191). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D, da ἕστηκα pf. di ἵστημι. V. στέκω.

Στηληγας ep. m.: νικολαου τη επονιμια στηληγα T 163 (1140).

στημένον: ὅπου ἔστιν τὸ ξύλον στημένον 'dov'è il legno ritto (piantato a terra)' C 415 (1122?). || Pf. ptc. di gr. ant. ἵστημι 'rizzare'.

Στιθούνης ep. m.: πέτρος στιθούνης C 442 (1217), 455 (1245); πέτρον στηθούνην C 441 (doc. cit.).

Στιλάτης ep. m. (?): Φρακίσκος τοῦ Στιλάτου GM 192 (1324). || Lg. Στυλίτου?

στίλβωσις s. f. 'splendore': τῆς στηλβώσεως τῆς ἐκκλησίας CMG 31 (1328). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* L-S, D.

Στιννιᾶνον t. n.: ἐν τὸ τοῦ Στιννιάνου χορίων GSJ 271 (1121). || Da lat. S t e n i u s o S t e n n i u s Schulze + - ā n u m; ora *Stignano* (RC) DTOC.

στινος: v. στενόν.

στιχάριον s. n. 'abito sacerdotale, tonaca': pl. στιχάρια GM 210 (1189). || Gr. tardo (pap. III sec.) e med. *id.* 'tunica variegata', dim. di στίχη 'tunica' L-S, D, L.

στιχεράριν s. n. 'raccolta di tropari cantati dopo un versetto d'un salmo':

GM 210 (1189), στηχαιράριν GSJ 102 (1138?). || Gr. med. *id.* DCG, στιχηράριον D.

στιχηροκαθημερινόν s. n. 'libro contenente i tropari per tutto l'anno': στιχηροκαθημερινόν τοῦ ὅλου χρόνου GR 274. || Da gr. tardo (IV sec.) e med. στιχηρός agg. 'composto in versi', στιχηρόν s. n. 'versetto' L-S, D, L + gr. tardo (*Settanta*) e med. καθημερινός 'quotidiano' L-S, D.

°**στοιχέω** vb. tr. 'concordare': aor. ptc. pass. τιμὴν στοιχηθεῖσαν T 290 (1186), C 370 (1176), ...στιχηθεισαν T 347 (1202), στοιχηθεῖσαν... διατίμησιν GM 111 (1178) = στοιχηθείσην C 350. || Gr. ant. 'camminare in fila', gr. tardo (II sec. a. C.) 'conformarsi' L-S, D.

στοιχειοῦμαι vb. rifl. 'conformarsi a': τῇ καλῇ προθέσει στοιχιούμενος C 339 (1192). || Gr. tardo (II sec. a. C.) e med. στοιχειόω 'insegnare i principi fondamentali' L-S, D.

στοίχημα s. n. 'convenzione, patto': στίχυμα T 542 (s. d.); ἐν στιχίμα τιοῦτω T 84 (1099); τὰ στιχήματα T 121 (1122). || Gr. med. *id.* D.

στοιχοῦν: v. στήκω.

Στολιανός ep. m.: λέων στολιἀνός T 201 (1154), λεων στολανός T 326 (1196); Νικόδιμος ὅς ἐκ τοῦ Στολιανοῦ GSJ 83 (1127), τῶν παίδων τοῦ Στολιανοῦ GSJ 121 (1149), 'Ιωάννης τοῦ Στολιανοῦ GSJ 185 (1166). || Cfr. *Staglianò* DCC, DCSO.

°**στόμιον** s. n. 'sbocco, foce': ἀπὸ τὸ στόμειον ποταμοῦ τοῦ ψυχροῦ C 357 (1099?); ἀπὸ τοῦ στομιου τοῦ ριακιου R II 120 (1193). || Gr. med. *id.* 'id.' DCG; gr. ant. 'bocca, apertura di una caverna', dim. di στόμα, L-S, D. Cfr. cos. *stòmiu* 'stagno', 'pozzanghera' LG.

Στοριᾶνον t. n.: τῆς κουλτούρας τοῦ στοριάνου C 390 (1094), 392 (1094?), χωράφια τῆς λίμνας τοῦ κάστρου καὶ τοῦ στοριανοῦ C 417 (1125?). || Da lat. * S t o r i u s + - ā n u m? Cfr. *Sturiano* IGM 257 III N.O.

Στουαλας ep. m.: γρηγοριος στουαλας T 553 (s. d.).

Στουδίτης epit. m.: Θεοδώρου τῶν Στουδίτων Falkenhausen I 192 (1097). || Cfr. Θεόδωρος Στουδίτης, cioè del monastero di Στούδιον a Constantinopoli, Mikl-M.

Στοῦππα t. f.: εἰς τὸν λήθον τῆς στοῦππα T 109 (1117); εις τὴν τοπωθεσιαν στοῦππά T 99 (1114). || Da lat. s t u p p a 'stoppa'.

Στουρνο- t. in agion.: τιν αγιαν θεοτοκον των στουρνὄν e τον στουρνόν T 547 (s. d.). || Da lat. s t u r n u s 'stornello' STC 3831.

στραβός agg. 'storto', nei segg. nomi propri. || Gr. tardo (II sec.) *id* 'strabico', (gloss.) 'guercio', gr. med. 'storto, storpio' L-S, D; cfr. bov. *stravò* 'storto', 'cieco', otr. *id.* 'storto', 'torto', 'guercio' LG. **2. Στραβογρονόμος** ep. m.: τοῦ Στραβογρονόμου GR 237. || Da gr. ant. ἀγρονόμος s. m. 'agronomo'. **3. Στραβομανδίλης** ep. m.: κωνσταντινου στρὰβομανδίλου T 454 (1269). || Da Μανδήλης o μανδήλιον; cfr. *Stramandìnoli* dal pl. *Στραβομανδίλ-ωνες, DCC. **4. Στραβοπόδης** ep. m.: νικόλαος στραβοπόδος T 355 (1206); Νικόλαον Στραβοπόδην Z 151 (1086). || Da πόδιον; cfr. στραβοπόδης 'che ha i piedi storti' L-S, bov. *stravopòdi* 'id.' LG, Στραβοπόδης (At.). **5. Στραβορυάκιον** t. n.: ὁ ρίαξ τοῦ στραβοριάκίου T 102 (1115?). || Da ῥυάκιον. In altri documenti lo stesso luogo è detto τζίμαρο καίκο, ποταμὸς τυφλός (v.), *magnus vallonus dictus Stravoriaca* GSJ 110 (1144). Cfr. *Stragorace* (CZ) DTOC. **6. Στραβοσκέλης** ep. m.: Γεωργίου Στραβοσκέλη GR 169. || Gr. med. *Id.* ActAth VIII 20 (1284); da gr. ant. σκέλος, -εος 'gamba'. **7. Στραβούτζης** ep. m.: Θωμᾶς Στραβούτζης GM 195 (1342). || Ipocor. da *Στραβός ep. + -ούτζης.

Στραβωτός epit. m.: νικολαος αναγνωστης ὁ στραυοτος T 92 (1106). || Da gr. med. (VII sec.) στραβόω 'rendere strabico, causare strabismo' L, (da cui ngr. στραβώνω 'accecare' D) + -ωτός: 'strabico, losco'.

Στράκης ep. m.: φίληππος στραχής C 451 (1225); φίληππον στράκην ib. 450. ‖ Da gr. ant. ὀστράκιον, dim. di ὄστρακον 'tegolo o coccio'; cfr. *Straci* DCC, DCSO, bov., cal. *stráći* 'coccio', 'pezzo di tegolo' LG.

Στρακίας ep. m.: λέουνου στρακία T 495 (1283). ‖ Da ὀστράκιον (v. il prec.) + -ίας[1]: 'tegolaio'; cfr. *Id.* (At.).

στραχής: v. Στράκης.

Στράμβος ep. m.: παιτρου στρᾶνυού T 283 (1182). ‖ Da lat. s t r a m b u s (gloss.), s t r a b u s, a sua volta da gr. ant. στραβός 'storto' REW; cfr. it. *strambo* 'stravagante' DEI, cal. *strammu, strambu* NDDC; *midaus qui vocatur strambus* Morea 152 (1115), *Girardus Strambus* CDBr I 27 (1135), *Iohannes Strambus* MénM 116 (1200), ecc., *Letus de Strambis* Pratesi 255 (1214). **b.** Στράμβου indecl.: ἄλη στράμβου = ar. *'alī al-isṭranbū* C 479*b* (1145). ‖ Forma arabizzata di Στράμβος; cfr. *hali strambus* DN 26 (1136) in altro elenco degli stessi servi.

στράτα s. f. 'strada': GR 438, C 386 (1091?), ecc.; gen. στράτας GT 19 (1002), T 19 (1019), 34 (1034), ecc., της στρατὸς τῆς μεγάλης T 124 (1124); acc. στράταν GR 49, T 71 (1092), στρᾶταν R I 202 (1100), στράτην C 618 (1146), στράτα T 71 cit. ‖ Pap., lat. med. *id.* DCG, D, da lat. s t r ā t a 'strada lastricata'; cfr. bov. *stráta*, otr. *stráta, stráda, strá* LG.

°**στρατεία** s. f. 'tributo militare': ἀπαίτησις συνηθειῶν ἢ δόματος ἢ καπνικιοῦ ἢ στρατίας ἢ δρουγγαραίον ἐπάγειν CDBa IV 68 (1046); ἐξόδους καὶ κόπους η στρατήας ἢ εἴ τι βελτιδσης T 278 (1182). ‖ Gr. ant. 'spedizione'. Cfr. lat. med. *defendamus... av ipsa stratia vel suffragio dominico* CDBa III 12 (1041), *stratia domnica* ib. IV 26 (1015), *a stratia imperiale* ib. V 32 (1091).

Στρατέλλα t. f.: ἄχρι τῆς δδοῦ τῆς στρατέλλας T 371 (1217). ‖ Dal dim. di lat. s t r ā t a 'strada lastricata'; v. στράτα.

Στρατηγῆς ep. m.: Λέων Στρατηγῆς GSJ 103 (1138?). ‖ Cfr. *Id.* (At.), da στρατηγός.

°**στρατηγίς** s. f. 'ufficio di stratego': ἐν τῷ καιρῷ τῆς στρατηγίδος αὐτοῦ C 297 (1136). ‖ Gr. med. 'id.' DCG, gr. ant. *id.* agg. 'del comandante', s. 'generalessa'.

°**στρατηγός** s. m. 'comandante civile', 'alto funzionario': στρατιγὸς συρακούσις C 488 (1172) = *siracuse stratigotus* ib. 487; pl. acc. στρατιγοῖς C 390 (1094). ‖ Gr. tardo e med. 'id.', gr. ant. 'generale' L-S. Cfr. *a scifo stratico* DN 69 (1154-1166), ant. sic. *stratikò* 'specie di magistrato municipale', ecc. LG, *Stratigò* cg. e *Stradigò* t. EG I 81, *Straticò* DCC, DSCL.

Στρατηλάτης ep. m.: στρατηλάτης e gen. στρατηλάτη T 62 (1076?), Στρατιλάτις Müller 13 (1359); gen. Στρατιλάτου ib. 14; acc. Στρατιλᾶτιν ib. 16. ‖ Cfr. *Id.* (At.), da gr. ant. στρατηλάτης 'generale', 'ammiraglio'.

°**στρατιώτης** s. m. 'cavaliere': Ῥικκάρδου στρατιώτη e Ῥικκάρδου ἐκείνου τοῦ στρατιώτου Falkenhausen II 449 (1209). ‖ Gr. ant. 'soldato'. Qui è sinonimo del più freq. καβαλλάριος. **2. Στρατιώτης** ep.: nom. υασίλι στρατιωτε T 118 (1121), αδριανος στρατιῶτα T 136 (1129); gen. ἰακῶβ στρατιότοι C 488 (1172). ‖ Cfr. *Id.* (At.), *Stradiota, Stradiotti* DCS, *Stradiotto* DCSO, *Stratoti* DCC.

στράτωρ s. m. 'staffiere (titolo onorifico)': gen. Νάσαρ στράτωρος GR 295. ‖ Gr. tardo (iscr. I sec.) *id.* 'id.', da lat. s t r ā t o r L-S, L, (gloss.) 'strator, equorum curator', gr. med. 'domatore di puledri' DCG, D.

στραυρίζει: v. σταυρίζω.

στραχής: v. Στράκης.

°**στρέφω** vb. tr. 'restituire': pres. cgt. 2. sg. στρέφης GSJ 118 (1159), 3. pl. pass. στρέφωνται C 305 (1142); inf. στρέφειν GSJ 255 (1245), στρέφη C 370 (1176). Aor. ind. 1. sg. ἔστρεψαν Holtzmann 342 (1164); cgt. 3. στρεψῆ GSJ 98 (1128); inf. pass. στραφηναι CMG 175 (1336), στραφήν T 289

(1184). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) 'id.', gr. ant. 'voltare' L-S, D; cfr. bov. *strèfo* 'rendere, restituire' LG e v. ἀντιστρέφω, ἀποστρέφω. **b.** serv. 'tornare a': ἵνα στρέφετε ἡ ἐκκλησια εἰς τὸ λαμβάνειν τὴν πεντημερίαν ὡς τὸ πρώτερον T 397 (1232?).

στρέφωμα s. n. 'ricovero, stalla': επουλεισα... το μέρος μου τῶν ὑμεροδενδριων καὶ αγρίων... σὺν τὸ ἐσόδω καὶ ἐξοδω, μετὰ τῶν φραγμῶν καὶ στρεφωματα τῶν βοηδίων T 192 (1148). ‖ Da gr. ant. στρέφω intr. 'volgersi'.

Στριβέρης ep. m.: Ῥιγκάρδος Στριβέρης MénC 324 (1076), Ῥηγκάρδος Στρηβέρης GSJ 207 (1186). ‖ Cfr. fr. *Etrier* ('sellaio') Dauzat, *Silvester striverius* T 414 (1244), *Strivieri* DCC, cal. *streva* 'corda del basto che serve di staffa', da franc. s t r e u p 'staffa' NDDC, DEI.

Στρίβλε epit. m. indecl.: χαμοὺτ στρίβλε = ar. *ḥammūd al-istrīblah* C 258 (1183). ‖ Forma arabizzata da gr. ant. στρεβλός 'storto, sbilenco'; cfr. Στρεβλός (At.).

Στρίσκης ep. m.: ἰωάννης στρίσκου C 654 (1173).

Στριστάϊνος: πρέσβυτερος Στριστάϊνος MénC 324 (1076). ‖ Lg. πρεσβύτερος Τριστάϊνος.

στρίττα s. f. 'camicia': στρίτταν καὶ παλληδάλλιον καὶ γϊούππαν τζηνδάτον T 356 (1211). **b. στρίττον** n.: στρίττα δύο, παννιδέλλια δύο καὶ δήμιτα καὶ κουττέλλαν Falkenhausen II 449 (1209), στρῖττα δύο, παννυδύλλια δύο, γυόππας δύο, κοττέλλαν πράσινον T 487 (1273). ‖ Da lat. s t r i c t u s ptc. 'stretto'; cfr. bov. *strítta* 'camicia da donna', 'camicia da ragazzo' LG. V. λάργον.

Στροβιλέα t. f.: προάστειον Ἡ Σαρασία ὃ λέγεται Στροβιλέα GR 308, μονὴ ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ὃ καλεῖται Στροβιλέα GR 373, Ἡ Στροβιλέα GR 450; τόπιον τῆς Στροβιλέας GR 499. ‖ Da gr. tardo (*Settanta*) στροβιλέα 'pino' L-S; cfr. gr. med. στροβηλαία ActAth XII 144 (1312).

Στροβίλην t. n.: προάστειον Τὸ Στροβίλην GR 60. ‖ Da gr. tardo (I sec.) στροβίλιον, dim. di στρόβιλος 'pigna', L-S, D.

Στρογγίλλος ep. m.: ο νικόλαος στρογγίλλος T 208 (1159). ‖ Cfr. *Id.* (At.), da στρογγύλος.

Στρογγυλίτης t. m.: τὸ χωρίον τοῦ στρογγυλίτου T 383 (1228). ‖ Etn. dal seg.

Στρόγγυλον t. n.: εἰς το στρογγιλον T 385 (1228). ‖ Ora *Strióngoli* (CZ), dal seg.; cfr. *Strongilum* Pratesi 218 (1204), *Strongulum* ib. 375 (1233). L'analoga proparossitonia di *Stròmboli* (isola delle Eolie), da gr. tardo (Strabone) Στρογγύλη, con influsso di gr. ant. στρόμβος 'trottola' (ma ancora ar. I s t r . n ğ . l ū in Edrisi, BAS I 43), può ben essere indipendente dalla mediazione di lat. (Plinio) S t r o n g y l ē, presupposta in EG II 44. Infatti per l'incostanza dell'accento cfr. ngr. στρογγυλός e i toponimi cal. *Stronghiló, Strongaló* (RC) DTOC, *Stranghilò, Stronghilà* DTS.

°**στρογγύλος** agg. 'rotondo': λίθος στρόγγιλος C 314 (1144?) = στρογγϊλος Spata II 504; στρογγίλου βουνίου C 526 (1142), υουνίου στρογίλου 149 (1132). ‖ Per la posizione dell'accento v. il prec.

Στύλικον t. n.: προάστειον Τὸ Στύλικον GR 123.

Στυλιτᾶνος etn. m.: Ἀρκουδίου τοῦ Στυλιτάνου GM 50 (1095), Θεωφυλάκτου πρεσβυτέρου υἱοῦ Λέον Στυλιτᾶνου GM 104 (1169); κῦρην Κοσταντῖνον τὸν Στοιλειτάνον GM 46 (1077); pl. νικολάου νοταρῖου ὁ τῶν στϊλϊτάνων R II 63 (1154). ‖ Da Στῦλον; cfr. i cgg. *Stelitano, Stilitano* DCC, il t. *Stelletánone* (RC), da *Στυλιτάν-ωνες, DTOC.

Στυλίτης etn. m.: Νικολάου τοῦ κριτοῦ Στυλίτου GR 162. ‖ Come il prec. V. Στιλάτης.

Στῦλον t. n.: τὸ Στύλον CDBa IV 93 (sec. XI) e ἀπὸ κάστρου Στύλος ib. 92, στιλον, στυλον T 555 (s. d.), Στειλον Müller 6 (1121), Στῦλο GSJ 264 (1093);

gen. Στύλου GR 133, 146, GSJ 46 (1089), ecc. || Da gr. ant. στῦλος 'colonna'; ora *Stilo* (RC) LG, DTOC.

°**σύ** pron. 'tu': nom. οὔτε σοῦ ὁ ρηθεις καθήγοῦμενος οὔτε μηδεῖς τῶν ἑτέρων ἀδελφῶν CMG 50 (1329); gen. τῶν μετὰ σεοῦ ἀδελφῶν C 537 (1143?), τῶν ἑτέρων χανουτίων συ τοῦ ἀγωρασθοῦ C 350 (1178), τοῦ ἀμπελῶνός συ τοῦ ἀγωραστοῦ C 370 (1176), ecc.; dat. ἐπιδωθέν συ τοῦ καθηγουμένου C 411 (1116), ἔστερξα συ τοῦ καθηγουμένου ib. 412, ἐδώσαμεν πρὸς σει σαύτῶ T 417 (1248), πεπράκαμέ ση αὐτόν T 165 (1141), ecc.; acc. ἡμεῖς υλέποντα σοι τοιούτον ἵναι ἱκανὸν κατὰ παντα T 9 (999?), ησε σσαι T 15 (1015), ησε σσε ib. 16, πρὸς σσέ C 33 (1153), ὑπὸ σσέ T 177 (1143). || Cfr. bov., otr. *esú*, gen. (dat.) *su* LG s. v. ἐσύ, TNC s. v. *esú*, gr. med. ἐσού Dieterich 289.

σύβιοι: v. σύμβιος.

συγγενᾶς s. m. 'cognato': gen. συγγενᾶ GSJ 142 (1154); acc. συνγενά T 257 (1179). || Ricostruito da *συγγενᾶδες, pl. di συγγενής.

°**συγγενής** s. m. 'cognato': συνγενής T 197 (1154), ecc.; gen. συγγενοῦ C 673 (1192), σινγενου T 171 (1141), συγγενοῦς GM 88 (1152; ma -οῦ app.), σεγγενη T 293 (1187); acc. συγγενήν Falkenhausen II 450 (1209), T 324 (1196), σηνγγενην R I 167 (1059). || Gr. ant. e med. 'parente, affine' L-S, D, gr. tardo (*N. T.*) acc. συγγενῆν Dieterich 175; cfr. bov. *sinǧení* 'cognato', pl. *sinǧenáδia* LG.

°**συγγενικός** agg. 'congiunto, parentale': συγγενικοῦ προσώπου ἢ ἀλλοτρίου C 47 (1190). || Gr. ant. 'congenito', 'di parenti'.

συγγένισσα s. f. 'cognata': συγγένησσα Z 182 (1145) = συγγενῆσσα C 27*b*, συνγενοισσα T 80 (1097); gen. συγγένισσας T 267 (1180), Cañellas 164 (1202). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* 'parente' L, D; cfr. bov. *sinǧènissa* 'cognata' LG.

σύγγιος agg. 'che ha il terreno in comune', 'con terreno annesso': τόπιον σύγγιον εἰς τὴν κλισούραν GR 45, μόδια σύγγια εἰς τὰ ἀμπέλια σιμά GR 46, ἀμπελιον... σύγγιον συν τῶν δένδρων τῶν ὄντων ἐκεῖσαι T 240 (1174), τὸ ἄμπέλιὸν μας συγγιω... τὸ ἄμπελιον· συγγιω σὶν κε των εκυσε δένδρων T 351 (1204), οσπιτιον συνγγιον, κτησμένον, σκεπομενον T 422 (1256), αμπελιον σινγγηον T 474 (1270). || Da *σύγ-γ(α)ιος, sul modello di ἀνώγ(α)ιος, κατώγ(α)ιος.

°**συγκαλύπτω** vb. tr. 'coprire': pres. ind. 3. pl. συγκαλείπτωσιν GD 44 (1042).

συγκαστρίτης s. m. 'concittadino, compaesano': οἱ συγκαστρίται R I 161 (1053). || Da συν- + καστρίτης (cfr. ngr. *id.*) 'abitante di un κάστρον'.

συγκατάβασις s. f.: συγκατάυασις αὐτοποραίρετος 'accordo spontaneo' T 44 (1049), μαιτα δαι τυς σινκαταβάσαιως του κυριου και σοτιρος ἱμῶν υισου χριστου 'dopo la discesa, l'incarnazione...' T 179 (1144), ἐθέσασιν ἐκῆ ἡγούμενον ἄνευ βουλῆς τοῦ ἡγουμένου τοῦ Θεριστοῦ καὶ τῆς ἀδελφώτιτος εἰς σινκατάβασιν καὶ ζημίαν τοῦ ὀσπιτίου τοῦ Θεριστοῦ '...a detrimento e danno...' GSJ 241 (1222). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* 'accondiscendenza', (IV sec.) 'longanimità' L-S, D, anche 'discesa (dal cielo)' L.

συγκατάθεσις s. f. 'accordo': ὅπως ποιήσει εἷς πρὸς τὸν ἕτερον συγκατάθεσιν C 358 (1099?). || Gr. tardo (II sec.) *id.* 'assenso', (*Settanta*) 'accordo' L-S, D, L.

°**συγκαταλέγω** vb. tr. 'ascrivere, aggiungere in un elenco': inf. pass. συνκαταλέγηναι τῇ λογάδι τῶν ἐν αὐτῇ μονῇ GSJ 176 (1165). || Gr. ant. 'ripetere o citare insieme con', gr. tardo (Strabone) 'aggiungere in un elenco' L-S, D. Lg. συγκαταλεγῆναι aor.?

συγκέλλιον s. n. 'erario': τοῦ δεσποτικοῦ συγκελλίου... εἰς τὸ δεσποτικόν συγκέλλιον C 622 (1161). || Lg. σαγκέλλιον e v. σακέλλιον.

συγκελλίτης e **σύγκελλος** s. m. 'segretario, vicario (?)': νοτάριος καὶ

συγκελλίτης Γεωργίου στρατιγού Sola 539 (1068), νοταρίου καὶ συγκαὶλλου ib. 538. || Gr. med. σύγκελλος 'concellaneus, domesticus, qui in eadem cella habitat', 'vescovo suffraganeo' DCG, D; cfr. lat. med. *syncellus* e *syncellita* 'id.' DCL. V. πρωτοσύγκελλος.

Συγκιμμενος ep. m.: νικόλαος συνκΐμμενος T 557 (s. d.). || Da συγκείμενος 'accordato' DCC. Ma più verosimilmente lg. Συγκιμμένος da συν- + κυ(η)μένος, ptc. pf. pass., con normale dileguo del raddoppiamento, da gr. ant. κυέω o κύω 'concepire'; quindi 'concepito insieme', 'gemello'.

συγκλείζω vb. intr. 'chiudersi, concludersi': pres ind. 3. sg. συνκλήζη T 188 (1145). || Da συγκλείω, con -ίζω per influsso del -σ- di συγκλεισμός.

συγκλεισμός s. m. 'termine, conclusione (di un confine)': acc. σηνκλησμον R II 137 (1198). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* L-S, D, L.

°**συγκλείω** vb. intr. 'chiudersi, concludersi': pres. ind. 3. sg. συγκλίηει C 481 (1148), συγκλῦ GSJ 149 (1155), 185 (1166), συγκλῆ Schneider 273 (1200), σηκλη T 205 (1155), pl. σῦνκλείουν T 498 (1290), συγκλῆουν T 454 (1269), σὺνγκλυοῦν T 419 (1251), συκκλῆων GSJ 90 (1228), συγκλήσυν C 121 (1177) = T 250. || Con sign. tr. συγκλῖ GR 301, συγκλήειν T 38 (1040). Per l'uso del medio nel significato rifl. cfr. σηνκλειήεται C 462 (1279), σύγλιται GR 332.

συγκληρονόμη s. f. 'coerede': σὺνκληρονόμη T 232 (1170). || Dal seg.

συγκληρονόμος s. m. 'coerede': GSJ 116 (1144), T 219 (1164). Pl. συγκληρονόμοι T 232 (1170), gen. συγκληρονόμων GR 510, σὶνκληρονομων T 204 (1155); acc. συγκληρονόμους GSJ 39 (1054). || Gr. tardo *id.* L-S, D, L.

°**συγκοινόομαι** vb. pass. 'essere congiunto': αἱ κουρατωρεῖαι συνκαικοινομέναι GR 449. || Gr. tardo (III sec. a. C.) *id.* 'id.', gr. ant. medio 'mettere in comune, accomunare' L-S.

°**συγκολλάω** vb. tr. 'congiungere': pres. ind. rifl. συγκολλάται R II 45 (1145). Pf. ptc. pass. συγκεκολλημένον C 331 (1176), GM 116 (1188), ecc., συνκεκολυμένον C 369 (1136), ecc. || Gr. ant. 'incollare, cementare insieme'.

συγκρατέω vb. tr. 'tenere insieme': pres. ptc. f. σηνκρατουσαν T 34 (1034). || Gr. tardo (I-II sec.) *id.* L-S, D, L.

συνγκυριεύω vb. tr. 'dominare': καὶ συνκυριεύση αυτην μεχρη τερματων αιώνων T 188 (1145). || Da συν- + κυριεύω.

συγκυρία s. f. 'coincidenza':]κατὰ συγκυρίαν T 294 (1187). || Gr. tardo (*N. T.*) e med. *id.* L-S, D.

συγχράομαι vb. intr. 'abusare': ει δὲ και τουτο οῦ ποιησω αλλα προς διαστροφην σινχρησομαι T 244 (1175). || Gr. tardo (I-II sec.) *id* 'id.' L.

°**συγχώρησις**[1] s. f. 'remissione': ὑπὲρ συγχωρήσεως τῶν ἡμετέρων ἁμαρτάδων C 444 (1223); συγχώσησιν τῶν πολλῶν μοῦ κακῶν T 31 (1033). || Gr. med. 'id.', gr. ant. 'accordo, consenso' L-S, D, L.

συγχώρησις[2] s. f. 'estensione': χωραφιον ὡς συγχορίσεως ἑκταρίων δύο GSJ 146 (1155), χωραφια μωδιων σιτου δ′ σὺχωρίσαιος T 157 (1138), χωραφιον... ωσσυ χωρίσεως μωδιων σιτου ε′ T 160 (1139), ὑπάρχουσιν δὲ τὰ αὐτὰ χοράφια ὁς συνχορίσειος μοδίων ρ′ GSJ 125 (1151). || Da συν- + χώρησις.

°**συζεύγνυμι** vb. tr. 'sposare': aor. pass. (rifl.) inf. συνζευχθείναι T 377 (1226), σῦνζευχθεῖνε T 435 (1267).

°**συζητέω** vb. tr. 'cercare insieme': pass. ptc. μαρτυρίας συνζητουμένης Müller 16 (1359).

°**συζυγία** s. f. 'matrimonio, connubio': συνζηγία T 246 (1176), συνζυγεία T 356 (1211).

συζυγιάζω vb. tr. 'pesare (monete)': pf. ptc. pass. ταρία καλῶς σιζηγιασμένα GM 180 (1306). || V. ζυγίζω.

°**σύζυγος** s. 'coniuge', m. 'marito', f. 'moglie': σύνζυγος f. T 426 (1265), 511 (1112), ecc., m. ib. 512; gen. f. συζῆγου T 377 (1226). Pl. gen. συζυγω T 519 (1191).

°**συκάμινον** s. n. 'gelso (albero)': pl. συκάμινα GR 4, 6, ecc. (freq.), σικάμινα C 481 (1148), T 323 (1194), σεικάμινα GO 128 (1054); gen. συκαμίνων GR 7, 11, ecc., σηκαμηνῶν CMG 21 (1328). || Gr. ant. e tardo συκάμινον 'frutto del gelso, mora', συκάμινος f. e m. 'albero del gelso, moro' L-S. Cfr. otr. *sikámeno*, bov. *sikamenò* n. 'gelso' LG, TNC.

συκαμινοφυτεία s. f. 'gelseto': acc. συκαμινοφυτείαν GR 235, 239. || Da συκάμινον + -φυτεία.

συκαμινοφυτόν s. n. 'gelseto giovane, piantato da poco': pl. συκαμινοφυτά GR 235. || Da συκάμινον + φυτόν; cfr. gr. med. συκαμηνόφυτα pl. ActAth VIII 149 (1304).

°**συκέα** s. f. 'fico (albero)': gen. συκέας GR 519, T 518 (1181); acc. συκέαν GR 333, συκαίαν μίαν ορθώσικα T 191 (1147). Pl. η σικεαις T 555 (s. d.); acc. τες σικέας T 136 (1129), εἰς τὰς ἄσπρας συκαίας GR 330, σηκε T 188 (1145). || Gr. ant. *id.* solo dor. (ma pl. συκέαι ion.) L-S; cfr. otr. *sucèa* LG. V. il seg. e ξυράσυκεα. La forma attica συκῆ è parimenti attestata: συκῆ R II 153 (s. d.); gen. συκῆς GR 150 = σικῆς T 556, GR 105; acc. συκήν GSJ 125 (1151). **2. Συκέα** t.: τόπιον Ἡ Συκέα GR 221, εἰς τὴν συκαίαν GR 49. || Cfr. ἀμπέλι τῆς Συκέας Mikl-M.

°**συκία** s. f. 'fico (albero)': acc. σικειαν T 190 (1147). Pl. συκίαι R II 153 (s. d.); acc. σικηές GSJ 213 (1198). || Iscr. dor. *id.* L-S; cfr. bov. *sucía* LG e v. ἀγριοσυκία. **2. Συκίαι** t. pl.: τῆς πηγῆς τῶν συκίων R II 149 (s. d.). || Cfr. gr. med. χωράφιον... τῆς Συκίας Mikl-M e v. Ψηρωσικῆα, Κατασείκας.

συκκλῆων: v. συγκλείω.

Σῦκον t. n.: χωράφιον εἰς Τὸ Σῦκον GR 505. || Da gr. ant. e med. σῦκον 'fico (frutto)' L-S, D; cfr. bov., otr. *síko* LG.

Συληπα[: v. Σιληπᾶς.

συλίζω vb. tr.: 'portar via, predare': ἢ φανὶ τίς συλίζων τι ἀπὸ τῆς μονῆς πραγμάτων CMG 54 (1329), τὸν συλίζοντα ibid. || Da gr. ant. συλάω, tramite l'aor.

°**συλλέγω** vb. tr. 'radunare': aor. ind. συνήλεξα T 91 (1106).

Σύλων: v. Ἄσυλα.

°**συμβαίνω** vb. impers. 'accade': pf. ind. συνέβηκεν GT 27 (1023).

συμβιβάζομαι vb. intr. dep. 'accordarsi, concordare': aor. ind. pl. 1. ἐσυμβηβάσθημεν T 397 (1232?), 3. ἐσυμβεβήσθησαν CMG 154 (1336); inf. συμβηβασθῆναι CMG 37 (1328). || Gr. ant. συμβιβάζω 'mettere insieme', gr. tardo (*N. T.*) pass. 'essere unito o congiunto insieme, essere ben connesso' L-S. V. συυάζειν.

συμβίβασις s. f. 'accordo': gen. συμβιβάσεως T 319 (1193); dat. συνυηυάση e acc. συμυιυασιν T 8 (984). || Gr. tardo (II sec.) *id.* 'id.' L-S.

συμβιβαστικός agg. 'consensuale': acc. f. σΰνυειυαστηκὴν ἀσφάλημα T 7 (984). || Gr. tardo (I-II sec.) *id.* L-S, D. Avv. **συμβιβαστικῶς** 'secondo l'accordo': T 371 (1217).

°**σύμβιος** s. f. 'moglie': C 324 (1172), ecc.; gen. συμβίου C 388 (1092), σινμβίου GO 104 (1053); dat. συμβίω C 414 (1122), συμβήο ib. 413. **b.** Pl. m. 'coniugi': οἱ σύβιοι T 518 (1181). || Gr. ant. 'compagno', gr. tardo 'marito' o 'moglie' L-S.

Σύμβλικας t.: προάστειον Τὰ Κριθερὰ οἳ Σύμβλικας GR 127. || Συνβλίκας nell'indice. Forse Συμβλικᾶς, un der. con -ᾶς[3] da gr. ant. σίμβλος 'alveare'.

συμβουλάτωρ s. m. 'consigliere': dat. φαμιληάρι καὶ συμβουλάτωρι C 25 (1144). || Gr. med. *id.* DCG, συμβουλάτορας D.

°**συμβουλεύω** vb. att. 'consigliare': aor. συνέβουλευσαντες ὁμοθυμαδῶν 'avendo deciso all'unanimità' GSJ 115 (1144). Pass. (dep.) συμβουλευθέντες ἐκρίνασιν 'tenuto consiglio, diedero il giudizio' R II 36 (1144), δεικνύειν ἢ συμβουλευθεῖν 'mostrare o consigliare' ib. 35, εσυμβουλευθήν με' τοῦς ἀδελφοῦς 'consigliatomi con i frati' R I 204 (1100).

συμβουλήν: πληοτέρως καὶ πρὸς τὴν συμβουλὴν καὶ ἐμμὲ γ(ὰ)ρ ἀγέδωκας ἡμῖν χάρης εὐλογίας ταρία η' GSJ 152 (1156). || Lg. σὴν βουλὴν καὶ εὐμένειαν ἔδωκας...; cfr. πλειοτέρος δὲ καὶ πρὸς τὴν σὴν βουλὴν καὶ εὐμενίαν δέδωκας ἡμῖν χάριν εὐλογίας ταρία τέσσερα GSJ 142 (1154).

συμβούλιον s. n. 'decisione': συμβούλιον ἐποιησάμην μετὰ σοῦ... καὶ εἰς τὴν σουμβουλὴν ταύτην καὶ συμφωνίαν ἅμα ἀρεσθέντες... κατὰ συμβούλιον τοῦ ἀποστολικοῦ πάπα C 291 (1096). || Gr. tardo *id.* 'consiglio, assemblea' L-S, D, qui nel sign. di gr. ant. συμβουλή, συμβουλία.

Συμεών pr. m.: σιμεῶν T 327 (1196), συμεών C 426 (1182), 557 (1141), Σιμεόν GSJ 149 (1155), T 136 (1129); gen. συμεῶνος C 401 (1105), 557 cit., του σιμεών T 123 (1124), συμαιών C 424 (doc. cit.). **2.** agion.: τοῦ ἁγίου συμεῶν C 637 (1223), ...σομεῶν ib. 638. || Gr. tardo (*Settanta*) *Id.* P-B, da ebr. S h i m e ' ō n, Tagliavini II 58, DNI s. v. *Simóne*; cfr. i cgg. *Scimò*, *Scimone* DCC, DCSO, *Scimone* DCS. V. Σειμίων.

συμθώνω: v. σύμφωνον.

°**συμμαρτυρέω** vb. intr. 'prestare testimonianza con altri', 'confermare la testimonianza di altri': aor. ind. ἐσὺνμαρτύρησαν T 355 (1206).

συμμαρτυρία s. f. 'testimonianza di più persone': ὓπο συνμαρτυριας χρυσήμων ανδρων T 286 (1184). || Gr. tardo (II sec.) *id.* 'configurazione (di pianeti)'; ma v. il prec.

συμμερίζω vb. tr. 'condividere': σεινμερίζω GO 58 (1052); aor. inf. συμμερίσαι GT 27 (1023). || Gr. tardo *id.* 'dividere in parti', (*Settanta*) medio 'prendere parte' L-S, D.

συμμερισία s. f. 'divisione, spartizione': συμμερισία R I 151 (1076). || Dal prec.

συμμερισμός s. m. 'divisione, spartizione': gen. συμμερισμοῦ R I 181, 182 (1076). || Da συμμερίζω.

συμμοιράζω vb. tr. 'condividere': σεινμειράζο GO 55 (1052), συνμειράζω GO 128 (1054). || Da gr. tardo (II sec.) συμμοιράω 'dividere nello stesso tempo' L-S.

συμμοιραστής s. m. 'comproprietario': οὔτε συνμμηρασταὶ οὔτε ἀδελφοὶ οὔτε συνκληρονώμοι οὐχ εἰπάρχουσιν τοῦ ἐνάγωντος GSJ 84 (1127). || Dal prec.

συμμύστης s. m. 'seguace, settario': τοῦ ἀνιέρου ἀρχεπισκότου καὶ τῶν συμμύστων αὐτοῦ..., οἱ συγκαστρίται αὐτοῦ καὶ συμμύσται τοῦ ἐπισκότου R I 161 (1053), διὰ τὸ συμμύστας καὶ συμπράκτορας εἶναι τοῦ χυδαίου καὶ παραβατου βασιλείου ib. 162. || Gr. tardo (iscr. I sec. a. C.) e med. *id.* 'chi è iniziato con altri' L-S, D.

Συμνάτης ep. m.: τῶν δένδρον τοῦ Συμνάτου GR 13, ὁ τόπος τοῦ Συμνάτου, τὸ λεγόμενον Αἱ Φούκαραι GR 16.

συμπαθάω vb. tr. 'condonare': aor. ind. ἐσυνεπαθήσαμέν σι ἅπαν τὸ τέλος C 372 (1176). || Gr. med. *id.* 'perdonare' D, da gr. ant. συμπαθέω 'simpatizzare'.

°**συμπατέω** vb. tr. 'confermare': ἐσηνεπάτησεν καὶ αὐτὸς τοὺς ὅρκους C 329 (1173). || Gr. ant. 'mettere sotto i piedi', qui nel sign. di 'ricalcare', detto di chi ripete ciò che è stato detto da altri.

°**συμπέρασμα** s. n. 'compimento, scadenza': μετὰ τὸ σιμπέρασμα τούτων τῶν προηριμένων ἐτῶν GM 98 (1163). || Gr. tardo (I sec. a. C.?) e med. 'id.', gr. ant. 'conclusione' L-S, D.

συμπιπράσκω vb. tr. 'vendere insieme': pf. ind. σηνπεπράκαμεν T 314 (1192). || Gr. tardo (pap. I sec.) *id.* L-S.

°συμπίπτω: v. συμπτωθεν.

συμπλησιάζω vb. intr. 'confinare (insieme?)': χοράφιον... σεινπλεισειάζοντα εἰς τ[GO 128 (1054). || Da συν- + gr. ant. πλησιάζω 'essere vicino'.

σύμπνοια s. f. 'concordia': acc. σύμπνοϊαν C 398 (1105). || Gr. tardo (III sec.) *id.* 'id.', (II sec.) 'il soffiare insieme' L-S, D, L.

°**συμπράκτωρ** s. m. 'complice': διὰ τὸ συμμύστας καὶ συμπράκτορας εἶναι τοῦ χυδαίου καὶ παραβάτου βασιλείου R I 162 (1053). || Gr. ant. 'aiutante, collaboratore'.

συμπράτωρ s. m. 'venditore insieme con altri': πέτρου... πελεγρῖνης συμπράτορος καὶ ἀντϊστάτωρος T 520 (1195). || Da συν- + gr. tardo (iscr., pap. III sec. a. C.) πράτωρ L-S; cfr. gr. ant. συμπράτης 'id.'.

συμπροίκιον s. n. 'contratto dotale': τὰ εἰρημένα ρίζια τοῦ ἀμπελίου εἶχες παρ εμοῦ... εἰς τὸ σὴνπροίκιον γεγραμμένον ἧς ὑπόυολον καὶ θεώρετρον T 401 (1233). || Da συν- + προίκιον.

συμπτωθεν: το εξ αμνημονευτων χρονων συμπτωθεν, παρ ημων τε ανακαινισθεν και κατοχυρωθεν καστρον T 18 (1018?). || Ptc. aor. dep. da gr. ant. συμπίπτω 'cadere insieme, crollare, rovinare'.

συμφαντάζομαι vb. pass. 'essere considerato': ὡς σὺνεφαντιμένη τυγχάνουσα χώρας τῆς σῆς T 40 (1042). || Gr. tardo (I-II sec.) 'essere immaginato insieme' L-S.

°**συμφέρω** vb. intr. 'spettare': pres. ind. σιμφέρρη T 500 (1291).

°**συμφωνέω** vb. tr. 'concordare, pattuire': aor. ind. sg. 1. ἐσυμφώνησα GM 120 (1189), 3. εσυνεφονεισεν T 378 (1226), pass. συνεφανήθη R II 135 (1198); ptc. n. pl. συμφωνιτέντα C 354 (1201) = συμφωνηθέντα GM 151.

°**συμφωνία** s. f. 'convenzione, contratto': dat. ξῶ σηφωνῆ (lg. ξὺν συμφωνία) R II 109 (1185); acc. συμφωνίαν C 108 (1165), 291 (1096), GM 209 (1189). || Gr. ant. 'accordo (di suoni)'.

°**σύμφωνον** s. n. 'convenzione, patto': gen. σηφωνου R I 168 (1059); dat. συμθώνω C 107 (1165). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* 'id.', da gr. ant. σύμφωνος agg. 'accordato, armonioso' L-S, D.

Συμχόπζης ep. m.: τοῦ χωραφίου συμχόπζου C 688 (1179).

°**σύν** avv. 'insieme': σὺ καὶ ἡ γυνῆ μου T 118 (1121). **2.** prep. 'con', col dat.: συμ πᾶσει μου προθυμεία T 207 (1159), σὺμ πάσης τῆς οὖσης ἐν αὐτῶ συνόροις C 424 (1182). **b.** col gen.: σὺν τοῦ υἱοῦ C 27 (1145), σὺν τῆς ἐκκλησίας C 557 (1141), σὺν τοῦ πηγαδίου MénC 325 (1097), σὺν τῶν χωραφίων GR 134, σὺν τῶν ὀσπιτίων GSJ 133 (1154), σὺν τῶν ὑποστάσεων GSJ 185 (1166), ecc. (molto freq.). **c.** con l'acc.: σὶν αὐθεντίαν καὶ κυριώτητα GSJ 255 (1245), σὺν πάντας τοῦς ὑϊοῦς R I 234 (1121). || Gr. ant. solo col dat.

συνάγω vb. tr. 'raccogliere': aor. ind. ἐσυνάξαμεν C 307 (1142), 453 (1245); ptc. pass. καὶ αναυαιννει τα λιθάρια σιναξαμέναι T 84 (1099).

συναθροίζω vb. tr. 'radunare': aor. ind. 1. sg. ἐσυνήθροισα C 419 (1136?, 1151?), ἐσὺνάθρισα T 354 (1206), ἐσυνάθρησα C 416 (1125), pl. ἐσυναθροίσαμεν C 307 (1142), 3. rifl. σινηθρίστησαν R II 40 (1144); inf. συναθροισιν T 74 (1093) = συναθροίζειν GSJ 267.

°**συναίνεσις** s. f. 'consenso': τῆ βουλῆ καὶ σινέμεσι τοῦ κραταιοῦ ῥιγός C 17 (1141), συνέμεσι τῆ ἑνῆ ib. 19.

°**συναινέω** vb. intr. 'essere d'accordo': aor. pl. 1. dep. εσυνενἕθημεν T 408 (1243), 3. att. ἐσυνενἕσασιν T 413 (1244).

συνακόλουθα avv. 'successivamente': C 454 (1245). **b. συνακολούθως**: C 671 (1186). || Entrambi da gr. ant. συνακόλουθος agg. 'che accompagna', 'conseguente' L-S, D.

°**συναλλάττω** vb. tr. 'permutare': aor. ind. 1. sg. ἐσυνάλλαξα T 200 (1154), ἐσυναλλαξαν T 121 (1122), pl. ἐσυναλλάξαμεν GM 130 (1194). || Gr. ant. 'mettere in relazione con', 'stipulare un contratto'; v. ἀλλάττω. **b.** dep.: aor. ptc. καγῶ δὲ τη παρακλήσει ὑμῶν συναλλαχθεῖς 'accondiscendendo' T 146 (1131).

συναναστρέφομαι vb. intr. 'tornare indietro': συναναστρέφεσθαι R I 258 (1126). || Gr. tardo (I-II sec.) συναναστρέφω 'id.' L-S.

σύναξις s. f. 'riunione (in chiesa per celebrare un defunto)': σύναξις γέγωνεν ἐν τῶ πανσέπτω ναῶ T 45-46 (1050); τῶν ἐνιαυσιέων συνάξεων τοῦ ῥηθέντος μακαριωτάτου ἐμοῦ 'Ρογερίου GM 212 (1189). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D, L.

συναπάγομαι vb. pass. 'essere costretto': οὐδὲ γὰρ βία οὔτε μὴν τυραννία συναπήχθην εἰς τούτο T 32 (1033). || Gr. tardo (*N. T.*) *id.* 'essere trascinato, sviato ugualmente', da gr. ant. συναπάγω 'portar via insieme con un altro' L-S, D.

°**συναρέσκομαι** vb. pass. 'essere d'accordo': aor. pl. 3. εσυναρέσθησαν T 121 (1122); ptc. ἡμῶν ἤδι συναρεστέντων GSJ 172 (1162).

°**συναριθμέω** vb. tr. 'annoverare': τῆ ποίμνη τῆ ἁγία τῶν πνευματικῶν ἀδελφῶν συναριθμῆσαί με GSJ 137 (1154). || Gr. ant. *id.* 'contare insieme, fare il computo totale', pass. 'essere incluso nel numero'.

συναρπαγή s. f. 'inavvertenza': οὐκ ἐξ ἀναγκής τινος ἢ βίας ἢ φόβου ἢ δόλου ἢ περιγραφῆς ἢ συναρπαγῆς ἢ ἄλλοις τινος αἰτήας C 47 (1190), C 670 (1186). || Gr. tardo (IV sec.) *id.* 'id.', D, (pap. II sec.) 'ruberia' L-S.

σύναρσις s. f. 'nascita, creazione': ἀπὸ τὴν σύναρσιν καὶ σύστασιν τοῦ χωρίου πέντε καὶ εἴκοσι GT 27-28 (1023). || Gr. tardo e med. *id.* 'aiuto' L-S, D, L.

συνασφάλεια s. f. 'assicurazione': acc. συνασφάλειαν GSJ 260 (1264). || Da συν- + ἀσφάλεια.

συνάφεια s. f. 'unione': επι τοι τηαῦτη συναφία καὶ συνζηγία T 246 (1176), ...συναφεία και σὺνζυγεία T 356 (1211). || Gr. tardo *id.*, anche come 'rapporto di parentela' L-S, D.

συνδέκνου: τοῦ ἐκεῖσε ἐπισκόπου καὶ πνευματικοῦ πατρὸς καὶ συνδέκνου κυρίου ρονπέρτου C 315 (1157?). || Lg. συντέκνου, da gr. med. σύντεκνος 'compater, pater spiritualis' DCG.

συνδέσμευσις s. f. 'legame, impegno': πάσης συνδεσμεύσεως δίχα CMG 80 (1330). || Dal seg.

συνδεσμεύω vb. tr. 'impegnare, obbligare': καθὰ συνεδεσμεύθησαν τῆ αὐτῆ σφραγίδι CMG 76 (1330), ...ἐσυνδεσμεύθησαν τῆ αὐτῶν σφραγῆδι CMG 66 (1329). || Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* 'legare insieme' L-S.

συνδεσμέω vb. tr. 'impegnare, obbligare': συνδεσμούμεν ἴγοῦν οπληκευόμεθα ημεῖς T 410 (1243). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id* = συνδεσμεύω L-S, D.

συνδεσμίζω vb. tr. 'obbligare, impegnare': συνδεσμίζωμεν ἐμαυτοὺς στρέψε σοι τὸ δηλωθὲν τίμημα GSJ 259 (1264). || Dal prec., attraverso l'aoristo.

συνδεσπόζω vb. tr. 'dominare insieme': inf. συνδεσπόζειν R I 255 (1126). || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L.

°**συνδιαμένω** vb. intr. 'rimanere': pres. ind. σινδιαμενουσι T 374 (1223). || Gr. ant. 'rimanere insieme'.

συνεγγίζω vb. intr. 'essere vicino, contiguo': μερος συνεγγύζωντα τοῦ θηλάκη T 114 (1121). || Gr. tardo (I-II sec.) *id.* 'essere vicino', 'avvicinarsi' L-S, D.

°**σύνεγγυς** prep. 'vicino a': ὑδρόμυλοι... σύνεγγυς ἐξαλίλων GR 197-198, σύνεγγὺς τῆς 'Αγίας μάρτυρος Λουκίας GR 287, σὺν τῆς σύνεγγυς αὐτοῦ φυτίας T 356 (1211), πλησίον καὶ συνὲγγεῖς τοῦ χωραφιου T 308 (1192).

συνεγείρω vb. tr. 'intraprendere': inf. aor. τοῦ συνεγεῖραι καὶ συλλαβεῖν τὴν ἀρχὴν τοῦ ὑσδραγωγίου ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ R II 57 (1154). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D, L.

συνεδριάζω vb. intr. 'sedere in consiglio': ptc. pres. συνεδριαζόντων T 295 (1188), συνεδριαζωντων C 389 (1094), aor. σηνεδριάσανταις C 367 (1095). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D, L.

°**συνεθίζω** vb. intr. 'essere solito': τῆ συνηθημένη μου βούλλη T 412 (1116), τὴν σεσυνηθησμένην CMG 12 (1328), σεσυνηθησμένας ἑωρτᾶς CMG 48 (1329).

συνειδός s. n. 'coscienza': μετὰ καθαροῦ σηνηδότος C 339 (1192). ‖ Cfr. ngr. *id.*, ptc. pf. n. da σύνοιδα (συνοράω), nel sign. di συνείδησις, D.

°**σύνειμι** vb. intr. 'essere presente con': μετὰ τῶν εἰρημένων μαρτύρων παρὼν συνήμην Müller 23 (1401).

συνεισφορά s. f. 'provento, reddito': gen. συνεισφορᾶς T 310 (1192), 404 (1239), συνηφοράς C 640 (1291); acc. συνεισφοράν T 58 (1061), 63 (1084), σηνησφοράν C 340 (1192), σοινησφωρῆν T 490 (1277). Pl. συνησφοραί T 472 (1270). ‖ Gr. tardo e med. *id.* 'contributo comune' L-S, D.

συνεισφορέω vb. tr. 'sfruttare, trarre proventi da': ἐξουσίαν κρατῆσαι δεσποτῆσαι καὶ συνησφορῆσαι τὰ προηροιμένα υποστατικᾶ πρᾶγματα T 465 (1269), ἐξουσίαν κρατῆσαι, δεσπόσαι συνησφορησαι βελτιὅσε εἰς τὸ αυτον χωράφιον T 479 (1271). ‖ Da συν- + gr. ant. εἰσφορέω = εἰσφέρω 'contribuire'.

συνείσφορον s. n. 'provento, reddito': τὰ συνήσφορα CMG 54 (1329). ‖ Da gr. tardo (pap. I sec. a. C.) συνείσφορος, -ον 'soggetto a contributo o tassa' L-S.

συνέμεσι: v. συναίνεσις.

°**συνέρχομαι** vb. intr. 'dipendere da': οἱ συνελθῶτες ἀπο ημῶν αυθενται T 147 (1131). ‖ Gr. ant. 'riunirsi, incontrarsi', 'essere uniti'. Cfr. bov. *sinèrkome* 'ricordare' LG.

Συνετος pr. m.: σήνετος κάττης C 451 (1225); gen. συνετοῦ C 468 (1331-1335?). ‖ Σύνετος e Συνετός P-B, da gr. ant. συνετός agg. 'intelligente, sagace, saggio'.

συνεύμενος s. m. 'consorte': τοῦ ἐμοῦ συνεύμενου..., τῶ εμῶ συνευμενω..., τὸν εμὸν συνεύμενον T 253 (1179). ‖ Forma corrotta del seg.

°**σύνευνος** s. m. e f. 'consorte': gen. συνεύμνου T 104 (1116), σηνεύμνου R II 91 (1173), τὴν συνεύμνη e τῆς συνεύμνος C 644 (1099); dat. συνεμνῶ C 415 (1122?).

συνζ-: v. συζ-.

°**-σύνη** suff. f.: v. ἀμφιερωσύνη. ‖ Cfr. Psaltes § 389, bov., otr. *-síni* (rarissimo) LG, GSDI § 289a.

°**συνήθεια** s. f. 'tributo': ἔλαβον παρὰ σοῦ... τὴν συνήθειαν καστελλίου πελαγιάνου T 17 (1016). ‖ Gr. tardo (pap. III sec.) e med. 'gratifica consueta', gr. med. 'consuetudo, tributum, vectigal' DCG, D, gr. ant. 'consuetudine' L-S, D.

συνθέττω vb. tr. 'stabilire': διὰ τοῦ παροντος μοῦ σιγιλλίου συνθέττων ἵνα... C 19 (1141). ‖ Da gr. ant. συντίθημι; v. θέττω.

συνθήθου: δι' ἐμαυτῆς ἢ δι' ἄλλου συνθήθου προσώπου C 466 (1280?). ‖ Lg. συνθέτου 'congiunto', da gr. ant. σύνθετος agg. 'messo insieme, composto'.

συνθλάω vb. tr. 'infrangere insieme, violare': οἱ γονοῖς ἡμῶν καὶ ἡμῖς ἐσὺνθλάσαμεν τὰ ὅρια T 354 (1206). ‖ Gr. tardo (Diod. Sic.) e med. *id.* L-S, D.

συνοικέσιον s. n. 'matrimonio': συνοικέσσοον T 486 (1273); gen. σινηκεσίου GSJ 164 (1159), σηνηκεσιου T 285 (1184). ‖ Gr. tardo (pap. II sec. a. C.) e med. *id.* L-S, DCG, D.

°**σύνοικος** s. m. 'coniuge': pl. σύνοικοι T 42 (1047). ‖ Gr. ant. 'coabitante, convivente'.

Συνονάρης ep. m.: τὸ σύνορον τοῦ Συνονάρη GR 300.

°**συνοράω** vb. intr. 'convenire': aor. ind. 1. sg. διά τούτο ἐσύνιδον κοινὴς ἡμῶν υουλής T 200 (1154). ‖ Gr. ant. 'vedere contemporaneamente', 'comprendere' L-S, D.

°**συνορέω** vb. intr. 'confinare': pres. ind. 3. sg. συνορή T 214 (1161), 215 (1163), συνορῆ T 216 (1164), 227 (1168), εις τον ρουακει σηνορη της τοῦ μαλια T 34 (1031; lg. συνορίτην), pl. συνοροῦν C 627 (1137); ptc. τὼ σινοροῦντα GO 104 (1053), τὸ συνορούντα C 634 (1183). ‖ Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* L-S. **b.** medio 'id.': pres. 3. συνορήται C 468 (1331-1335?), σηνόριται T 267 (1180), συνοροῦτε C 599 (1112).

συνορία s. f. 'confine': GR 16, 57, ecc. ‖ Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S, D.

συνοριάζω vb. tr. 'determinare i confini': pres. inf. συνοριάζειν... χωράφιον GSJ 267 (1093) = -άσιν T 74, συνοριάζειν intr. C 453 (1245), Aor. ἐσυνωριάσασυν... τὰ σύνωρα C 433 (1183); ptc. pass. συνοριασθείσαν χώραν T 37 (1039). **b.** intr. 'confinare, essere limitrofo': pres. ind. σινοριάζη C 559 (1143), dep. συνοριάζεται T 344 (1202); ptc. σηνορηάζων R I 163 (1056). ‖ Da συνορία + -άζω; cfr. bov. *sinoriázo* 'andare rasente il limite' LG.

συνοριασμός s. m. 'delimitazione, determinazione dei confini': GR 64, 98 GSJ 267 (1093), ecc., σηνοριασμός C 290 (1096), 324 (1172). ‖ Da συνοριάζω + -μός.

συνορίζομαι vb. medio 'confinare': pres. συνοριζεται T 311 (1192). ‖ Gr. tardo (iscr. III sec. a. C.) συνορίζω = συνορέω L-S. Cfr. bov. *sinorízo*, forma citata come inesatta in LG s. v. *συνόριον.

συνόριον s. n. '(linea di) confine, limite': σινόριν T 112 (1118), συνόρι T 98 (1113), τὸ σινόριν σινόριν 'lungo il confine' MénC 340 (1128); τοῦ συνορίου GSJ 148 (1155). Pl. συνόρια T 98, 112 citt., C 453 (1245), ecc., τὰ σεινωνόρια καὶ τα τερμώνια C 415 (1122?). ‖ Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S; cfr. bov. *sinòri* 'limite' LG.

συνορίτης s. m. 'confinante': R II 152 (s. d.), σηνορη της T 34 (1034; v. συνορέω); acc. συνορίτην GK 36 (1181). Pl. gen. συνοριτῶν T 541 (s. d.); acc. τας συνοριτάς m. T 61 (1063). ‖ Cfr. ngr. *id.* D.

συνοριώτης s. m. 'confinante': σινὸριῶτης T 221 (1165). ‖ Da συνορία + -ώτης. V. συνορίτης.

σύνορον s. n. '(linea di) confine, limite': GR 57, 64, ecc., τὸ σύνορον σύνορον 'lungo il confine' Grégoire 84 (1124), C 682 (1196-1200?), το σηνοροον R I 164 (1056), το συνορος T 286 (1184); τοῦ συνόρου GR 158, 394, ecc., σὺν τοῦ σύνορος C 656 (1172?). Pl. σινορα T 34 (1034), σύνωρα C 433 (1183). ‖ Gr. med. *id* D, da gr. ant. σύνορος agg. 'confinante', o da συνόριον. V. ἀντισύνορον.

συνοχεύς s. m. 'chi tiene insieme, coordinatore': ἵνα ἐκεῖνον κτίσωνται φύλακα καὶ συνοχέα τῆς ἱερᾶς δμιγύρεως C 53 (1143-1145?). ‖ Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L-S, D.

συνσμίγγω vb. intr. 'unirsi': pres. ind. 3. συνσμιγγί T 328 (1198). ‖ Da συν- + σμίγγω; cfr. ngr. συσμίγω = συσμιγνύω B, σύσμιχτος 'mescolato' D.

συνστέργω vb. tr. 'convalidare insieme con altri': aor. ind. εσινστἔρξαμεν T 410 (1243). ‖ Da συν- + στέργω.

συνταγή s. f. 'accordo, patto: δια φανερας συνταγῆς ὀπληκευωμαι T 500 (1291). ‖ Gr. tardo (IV sec.) *id.* pl. 'id.', (iscr.) 'ordine' L-S, L.

σύντεκνος s. m. 'fratello di latte': τῶ συντέκνω μου R I 182 (1076); τόν σύντεκνόν μου R I 192 (1086). ‖ Iscr. e gr. med. *id.* L-S, D, 'compater, pater spiritualis' DCG (v. συνδέκνου).

°**συντέλεια** s. f. 'fine (del mondo)': ἐος σὺντελείας T 16 (1015). ‖ Gr. tardo (*Settanta*, *N. T.*) e med. *id.* 'id.', gr. ant. 'contributo' L-S, D.

συντήρησις s. f. 'conversazione': acc. συντήρησιν T 34 (1034), C 53 (1143-1145?). ‖ Gr. tardo (pap. II sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D, L.

°**συντίθημι** vb. tr. 'unire, congiungere': aor. ind. rifl. ἐσεινεθέμιν τõ Χριστõ GO 117 (1053?). **b.** 'disporre': aor. rifl. ἐσυνέθετο GSJ 54 (1098). ‖ V. συνθέττω.

°**συντρίβω** vb. tr. 'abbattere': pf. ptc. τὰ ὅρια σιντετριμενα T 354 (1206).

Συπέρκιας ep. m.: ροπερτος συπέρκιας T 329 (1198). ‖ V. Σουπέρκια.

Συρακοσαῖος ep. m.: νικήτου συρακοσέου T 295 (1188). ‖ Da Συρακούση + -αῖος.

Συρακούση t. f.: συρακούση CSS 30, 32 = ar. *s.r.qūsah* ib. 31, r. 3, 33, r. 4, ecc.; gen. συρακούσις C 488 (1172), Συρακούσης SElia 141, ecc. ‖ Da gr. ant. Συράκουσαι P-B; ora *Siracusa*.

Συρακούσιος etn. m.: επισκοπου

συρακουσιου T 87 (1101?). **2.** ep.: Ἰσαΐας υἱὸς Σηρακουσύου GO 144 (1054-1056?). ‖ Gr. ant. Συρακόσιοι, etn. del prec., P-B.

Συρία t. f.: Ἡ Συρία GR 6. ‖ Cfr. gr. med. μέχρι τῆς συρίας τῆς καλουμένης τοῦ Μαβδέλη ActAth IV 198 (1504), ngr. dial. συρία 'fila' Andriotis, bov. *suría* 'fila', 'filare' (da σειρά 'fila' o da lat. s e r i e s?) LG. Cfr. Λυκοσυρέας.

συρώτου: ἰωσφρὲς γαμβρὸς συρώτου C 446 (1224). ‖ Lg. σὶρ Ὅτου.

°**σύστασις** s. f. 'prova (giudiziaria)': η εχωσιν του υποδειξαι σύστασιν εγγραφων ειτε αγραφων GSJ (1144). ‖ Gr. tardo (III sec.) 'id.', gr. ant. 'composizione', 'formazione', ecc. L-S.

°**συστατικός** agg. 'probatorio': διὰ ἐγγράφου συστατικοῦ GK 42 (1232) = T 395; εἰς τὸ σιστατικὸν ἔνταλμα καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ἀσφάλιον GO 89, 92, 94 (tutti 1053). ‖ Gr. tardo (II sec.) 'id.', gr. ant. 'commendatizio' L-S.

συστολή s. f. 'consumazione, fine': ἄχρι τῆς τοῦ κόσμου συστολῆς T 334 (1198). ‖ Gr. tardo (I-II sec.) *id.* 'contrazione, limitazione' L-S, D, L.

σύτγουλος: v. Συττούλης.

Σύτκα t.: ἄνωθεν πυγῶν λεγομένων σύτκα C 49 (1190). ‖ Cfr. *Sètica* EL I 79, ar. *ṣid.qab* pr. = σίτκας C 281*b* (1183), σίτικας ib. 279*a*, 281*a*, σέδκας C 156*b* (1178).

Συττούλης ep. m.: λεων συττούλις..., λέων υἱὸς νικολάου συττούλης... νικόλαος σύτγουλος C 460 (1269).

συυάζειν: συγκλήειν καὶ συυάζειν τὰς δύο μοῖρας τῆς χώρας T 38 (1040). ‖ Da gr. ant. συμβιβάζω 'mettere insieme, riunire'.

συχάζω: v. ἐσυχάζω.

Συχέρης pr. m.: ὁ μαΐστωρ τῶν Ἐρημίτων κυρὸς Συχέρης GSJ 279 (1133) = συχέρῖς T 152, ὁ κυρος σιχερος T 124 (1124).

συχνά avv. 'spesso': CMG 162 (1336). ‖ Cfr. ngr. *id.*, per gr. ant. συχνόν, più raramente συχνῶς, D, L-S.

συχωρίσαιος: v. συγχώρησις².

***σφάκηλα** s. f. 'gesto di scherno'. ‖ Cfr. pap. σφάκηλος 'dito medio', (*Suda*) σφάκελος 'id.', gr. med. e ngr. *id.* 'gesto di scherno, consistente nel serrare la mano a pugno, facendo sporgere il pollice tra l'indice e il medio', 'far le fiche' L-S, D. In ambito regionale il termine risulta unicamente attestato in una lettera in latino del 1322: *recipiendo litteras regias... spuavit* ('sputò') *in eas et imposuit sfacilas in eisdem* Sciascia 18.

Σφάλαγα t. f. (?): προάστειον ὃ λέγεται Σφάλαγα GR 207. ‖ Da (εἰ)ς Φάλα(γ)γα, gr. ant. φάλαγξ, -αγγος f. 'pezzo di legno cilindrico, tronco, fusto'? Attraverso il lat. p h a l a n g a 'rullo, cilindro' REW, la voce ha dato it. merid. *falanga*, col toponimo sic. *Falanga* TCI 51 E 4, anche *palanga*, it. *palanca* 'grosso palo', 'curro grosso e rotondo per tirare a terra una barca' LG, con *falangaggio* 'ancoraggio' (v. Φαλαλαγγάτικον); cfr. anche i cgg. *Falanga*, *Sfalanca*, *Spalanca* (PA).

Σφαλερός epit. m.: Ἀλέξανδρος ὁ λεγόμενος Σφαλερός GR 418. ‖ Da gr. ant. σφαλερός 'incerto', 'vacillante, traballante'.

σφαληστικόν: v. ἀσφαλιστικός.

°**σφάλλω** vb. intr.: ὁ κυρος γουλιαλμος ἔσφαλε 'fu assente, contumace' T 398 (1233), ἔσφαλε τῶν δικαιομάτων 'non fu in grado di presentare titoli di possesso' ibid. ‖ Gr. ant. 'andare in rovina', 'avere la peggio'.

Σφαμμένος ep. m.: Ἰωάννης Σφαμμένος GM 190 (XIV sec.), 191 (1320). ‖ Da *σφαμμένος per ἐσφαγμένος 'ucciso', ptc. pf. di gr. ant. σφάζω con dileguo del raddoppiamento; cfr. *Sfameli*, *Sfameni* DCSO, bov. *spammèno* 'ucciso' LG.

Σφάξας ep. m.: πέτρον σφάξαν C 316 (1157?).

Σφερραμολυνας ep. m.: ιωαννου σφερραμολυνα T 379 (1227), ιωαννῆς... ib. 380.

Σφιρίτης ep. m.: Κωνσταντῖνος τοῦ Σφιρίτου GR 472.

Σφονδυλός ep. m.: εἰς τὸ ἐπάνω μέρος σφονδαλοῦ T 296 (1188),

...μερος τοῦ οἴκου σφονδιλοῦ ib. 297. ‖ Cfr. Σπονδύλης Moritz I 15, in nota, Σφονδύλης (At.), da gr. ant. σφονδύλη 'blatta, scarafaggio', o σφόνδυλος 'vertebra', 'fusaiolo'.

σφουγγατερόν: στεγνατον κε σφουγγατερὸν κε καμαστρά κε β' μονοπελεκα κε αξϊναρήν T 542 (s. d.). ‖ La forma, tradotta dall'editore con «sartaginem», è certo riconducibile a *σφουγγατέριον, connesso con gr. ant. σπογγίζω, ngr. σφουγγίζω, bov. *spungízo* 'pulire'; prob. vale 'conca, tinozza (per lavare panni)'.

Σφούντζαρης ep. m.: νικολαος σφούντζαρης T 61 (1063). ‖ Cfr. *Sfungarius* CDBa VII 60 (1168), sic. *spunzaru* 'chi vende spugne' Traina, cal. *sponźa* e *sfonźa* 'spugna' NDDC, da lat. s p o n g i a, gr. ant. σπογγιά, σφογγιά, σπόγγος, σφόγγος. Si noti il suff. -αρης.

°**σφραγίζω** vb. tr. 'suggellare': aor. ind. pass. εσφραγιστι Sola 539 (1068). ‖ V. ἐσφάγισα.

°**σφραγίς** s. f. 'sigillo': σὺν τοῦ ἡμετέρου ἰδίου κριμαστοῦ σφραγίδος μετὰ κηρίου μέλανος ἐσφραγισμένον..., μετὰ τοῦ σφραγίδος αὐτῶν Müller 16 (1359). ‖ Lg. τῆς σφραγίδος.

Σφρίδα pr. f.: ἠγοράσαμεν ἀπὸ σφρίδας καὶ μάνσου τῶν ὁμοζυγῶν R I 243 (1123). ‖ Per aferesi da Γιοσφρίδα, m. -ας; v. Γιοσφρέ.

Σφυνάρος ep. m.: τὸν γέρωντα σφυνάρον T 220 (1165).

Σχαβάνα t. f.: ἐξ ὧν (ρυακίων) ὁ εἷς καταβένει ἐκ τοῦ τόπου τοῦ λεγομένου γεστέρνα, ὁ δὲ ἕτερος καταβένει ἐκ τὴν σχαβάναν C 18 (1141). ‖ Cfr. *Schafana* nella traduzione latina di Pirri 87 e v. Σκλάφανης.

Σχαζάνα t. f.: ἡ σχαζάνα CMG 34 (1328). ‖ Molto probabilmente da (εἰ)ς Χαζάναν (v. χαζάνα).

°**σχεδιάζω**: v. σκεδιαμένος.

Σχέκον t. n.: εἰς την κράτησιν κατάντζαριου ἐν τοπω λεγωμένω σχεκω T 428 (1265).

Σχῆδον t. n.: εἰς τὸ Σχήδων GO 176 (s. d.). ‖ V. Σκηδον.

Σχινᾶς t. m.: τὸ ῥυάκην τοῦ Σχινᾶ GSJ 41 (1054); εἰς τὸν Σχινάν ib. 40. ‖ Da σχῖνος o da gr. ant. σχοῖνος 'giunco, vimine' + -ᾶς³; cfr. *Sciná* DTOC. V. Σχοινοῦσα.

°**σχῖνος** s. m. 'lentisco': acc. τὸν σκῆνον T 554 (s. d.), τὸν σκηνόν T 555 (s. d.), τον σκινον T 247 (1176). Pl. ὅπου ἠσὶν τοὺς σχήνους R I 226 (1120), ἀπὸ τοὺς σχοίνους GSJ 138 (1154). ‖ Gr. ant. *id.* f.; cfr. otr. *šíno*, regg. *šinu* 'id.' LG. **b.** n.: τὸ σκήνον T 146 (1131), 197 (1154). **2.** in t.: τω βουνὼν του σκὺνου T 123 (1124). ‖ Cfr. *Scinu* DTOC, Σκίνος G-McD.

°**σχοινίον** s. n. 'misura di lunghezza': ὁ γῦρος αὐτοῦ (τοῦ χωραφίου) σχοινία εἴκοσι ὀκτώ, τὸ καθὲν σχοινίον ἀνὰ ὀργυίες ἓξ καὶ ἀγκῶνα α' GM 131 (1194); ὁ γῦρος αὐτοῦ σχοινία κη'..., τὸ καθὲν σχοινίον ὀργυίες ἓξε καὶ ἀγκῶνα ibid. ‖ Gr. ant. *id.* 'corda, fune' e 'unità di misura', dim. di σχοῖνος 'id.', L-S; cfr. bov., otr. *šinì* 'corda', 'fune' LG. V. Σκηνή.

Σχοινοῦσα t. n. pl.: εἰς τὰ σχοινοῦσα R II 147 (s. d.). ‖ Da gr. ant. σχοῖνος 'giunco, vimine' o da σχῖνος + -οῦσον. Cfr. *Scinusa* (da -οῦσα f.?). DTOC, ἡ Σχοινοῦσσα PPE 123; v. Σχινᾶς.

σχολαί s. f. pl. 'reparti della guardia imperiale': χαρτουλαρίου τῶν Σχολῶν GT 18 (1002). ‖ Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* L-S, DCG, D, da gr. ant. σχολή 'tempo libero', 'scuola'.

Σχολάρης ep. m.: Σχολάρις Pratesi 437 (1265); gen. σχολάρη T 236 (1173), σχολάρου C 77 (1169), 685 (1178). ‖ V. Σχολάριος.

σχολαρίκιον s. n. 'orecchino': σκουλαρικοιον T 80 (1097); pl. σχολαρίκια T 512 (1112), σκολαρίκια διάκρυσα T 519 (1191). ‖ Gr. med. *id.* e σκολαρίκιον, pl. anche σκουλλαρίκια DCG, D; v. σκουλαρον. Di qui otr. *skolaríči* 'erba che cresce sulle pareti', ngr. σκουλαρίκι 'specie di galanto' LG.

Σχολάριος epit. ed ep.: Ἰωάννης ὁ Σχολάριος Z 166 (1096), σχολάριος C 554 (1103), T 183 (1145), σκολάριος T

228 (1168); gen. Σχολαρίου GO 49 (1051), 171 (1065). || *Id.* Moritz I 41, da gr. tardo e med. σχολάριος 'guardia imperiale' L-S, DCG, D; cfr. *Andreas Scolaris* Vendola 3145 (1310), 2377 (1325), *Scolaro* DCSO, prob. *Scúllari* (con -αρης[1]) DCC, Σχούλαρης t. G-McD. V. Σκολάριος, Σκουλαρᾶς.

σχουλαρικόν s. n. 'orecchino': τα σχουλαρηκά T 376 (1226). || V. σκουλαρικός.

σχύβαλα: v. σκύβαλον.

°**σώζω** vb. intr. 'giungere': pres. ind. σώζει ἄχρι τοῦ ἀνατολικοῦ μέρος C 49 (1190), σώζει μέχρι οἴκου C 74-75 (1166), 76 (1169), σώζει ἕως μερῶν τριῶν C 623 (1161); ptc. σώζοντος ἄχρι γαδὴρ βουζήκ C 49 cit. **b.** πασαν ημων δϊκαιωσυνιν ην εχωμεν και δυνηθήναι σῶσαι εχυν T 498 (1290). || Gr. ant. 'salvare, preservare', gr. med. σώζειν 'ire, pergere' DCG; cfr. otr. *sòzo*, bov. *sònno* 'potere' LG. **2.** Ptc. (assoluto) 'tranne, eccetto': σῶζον καὶ τᾶ απόλοιπα 'fatti salvi anche gli altri diritti' T 398 (1233), σωζωμένης τῆς κατετουσιου δηκατήας e σωζωμένου τοῦ εἰσπράσε C 640 (1291), σωζωμένου ὅτι ἐπιόρκήσας φάνας CMG 4 (s. d.), ἔφει ὡς ὁ πλησίον σωζωμένου τῆς ἐνδυσίας CMG 43 (1328), ...σῶζον ὅτι γωγγίζει ἐκ τὴν τροφὴν CMG 80 (1330).

Σώζων agion. m.: τοῦ 'Αγίου Σώζοντος GR 195, T 368 (1214); ἐκκλησίαν τὸν ἅγιον σώζοντα T 25 (1032; v. Σώστης). || Da σώζω: 'Salvatore'.

Σωλδᾶνος ep. m.: νϊκολαος σωλδανος T 257 (1179), γούληἔλμος σωλδάνου T 274 (1181); γουλιελμου δωλδάνου ibid. || Cfr. fr. *Soudan* Dauzat, it. *Soldano* DCI, da fr. ant. *soldan, soudan*, it. ant. *soldano* 'sultano' DEI, a loro volta da ar. s u l ṭ ā n 'id.' Wehr. In un documento ar.-sic. (C 563, r. 7, a. 1145), il conte Ruggero è detto appunto *al-sulṭān al-kabīr* 'il gran Sultano'.

σωλέριον[1] s. n. 'piano superiore di un edificio': πέπρακαν... καὶ σολεριον της κυρᾶς σιβίλιας T 255 (1179). || Da gr. tardo (iscr., VI sec.) e med. σωλάριον, a sua volta da lat. s ō l ā r i u m 'terrazza', L-S, DCG, D.

σωλέριον[2] s. n. 'scarpa': τὰ σωλέριά μου T 512 (1112); κάλτζας σὺν τῶν σουλερίων καὶ ξυλίνων Falkenhausen II 450 (1209). || Da fr. ant. *soler*; cfr. *ta sulèria* 'le scarpe' LG, Kahane *Greek* I 425. È probabile che si tratti specificamente di scarpe con suole di cuoio, distinte da ξύλινα e φελλοκάλλιγα.

Σωλιμέν pr. m. indecl.: μοῦσες υἱὸς σωλιμέν C 115 (1136?) = T 156. || V. Σουλημέ.

Σωλινός ep. m.: παγάνος τοῦ σωλινοῦ T 418 (1248).

°**σῶμα** s. n. 'corpo': το σόμαν αὐτού T 329 (1198).

°**σωματικός** agg. 'materiale, effettivo': ὑς σοματικὴν φώρεσιν ἐβάλαμεν GM 180 (1306). || Gr. ant. 'corporale, fisico'. Avv. **σωματικῶς** 'materialmente': ἐμφορῶν σε σωματικῶς ἐξ αὐτῶν C 17 (1141), σοματηκῶς ἐγγίσας τὼ βηβλὴον GM 181 (1306), ecc. || Gr. tardo (III-II sec. a. C.) *id.* 'corporeamente' L-S.

Σωνάντης ep. m.: ουβου σωναντη T 194 (1148).

°**σωρεύω** vb. tr. 'radunare': pres. inf. σουρεύειν T 185 (1145). Aor. ind. 3. sg. ἐσώρευσεν C 532 (1130-1140?), pl. 1. ἐσουρεύσαμεν ib. 533, inf. σουρεῦσαι ib. 532, T 184-185 cit. || Gr. ant. 'accumulare, ammucchiare'; cfr. ὁ σωρὸς των ληθαρίων T 266 (1180), τὸν σωρὸν τῶν λιθαρίων C 454 (1245), bov. *sorò* 'mucchio di grano pulito sull'aia', da gr. ant. σωρός, LG.

Σώστης agion. m.: ἐκκλησίαν τον ἅγιων σόστην = lat. *ecclesiam sancti salvatoris* T 11 (1000) = ἐκκλησίαν τὸν ἅγιον σώζοντα = lat. *id.* T 25 (1032; entrambi docc. bilingui), εἰς "Αγιον Σόστην GSJ 133 (1154). **2.** ep.: 'Ιωάννης κατὰ τοῦ Σώστη GSJ 129 (1153). || Cfr. Σώστη gen. (At.), *Sosto* DCC, *San Sosti* t. DTOC, EG I 80.

Σωτήρ agion. m.: Γειροκομεῖον 'Ο Σωτὴρ GR 265, εἰκὼν μεγάλη ὁ Σωτὴρ GR 272; ὁ ναὸς τοῦ Σωτῆρος GR 531, τῆς τοῦ Σωτῆρος μονῆς GM 213 (1189), τῆς μεγήστης τοῦ Σωτῆρος μάνδρας ἀκρωτηρίου τοῦ Φάρου Μεσίνης GM 192 (1325), ecc. || *Id.* pr. P-B; cfr. *Satira, Sòtero, Sotira, Sutera* cgg. DCC, *Sotera, Sutera* DCSO, quest'ultimo anche t. EG I 81.

Σωτηρεῖον t. n.: πλησίον τοῦ Σωτηρίου GR 312.

σωτηρίκιος agg. 'crociato (detto di νόμισμα)': νομίσματα δύο σωτηρίκια ὁλότραχεα T 23 (1029), νομισματα ἔικοσι τέσσαρα σωτήριχια T 28 (1032?). || Da gr. medio σωτήριον (σίγνον) '(segno) salvifico', cioè il segno della croce impresso sulla moneta; cfr. σωτηρικίος DCG.

σωτηριώδης agg. 'salvifico': της σωτηριωδους σαρκώσεως T 423 (1257), 486 (1273), τοῖς σωτηριώδου σαρκώσεως C 464 (1280?), τοῦ ἐνσάρκου σωτηριώδου κυροῦ ιησοῦ χριστοῦ T 432 (1266). || Gr. tardo (III sec.) e med. *id.* 'id.' L-S, D, L.

Σώφας ep. m.: Πέτρου Σῶφα GSJ 255 (1245).

Σωφρόνης pr. m.: nom. Σωφρόνην e Σωφρόνης GD 57 (1061), Σωφρόνιως ib. 58. || Σωφρόνιος P-B.

T

ταβελλίων s. m. 'notaio': ποῦπλικος ταβελλίων T 471 (1270); gen. πουπληκὸς ταβελλιονος T 468 (1269); ταβελλίονος = *tabellionos* Cannizzaro 182. || Gr. tardo (pap. V sec.) e med. *id.* L-S, DCG, D, da lat. t a b e l l i o, - ō n i s 'notaio, scrivano'.

ταβέρνα s. f. 'taverna': CMG 3 (s. d.); acc. ταβέρναν CMG 30 (1328), Di Matteo 464 (1338), ταβέρνην CMG 103 (1332). Pl. acc. ταβέρναις CMG 125 (1334). || Gr. tardo e med. *id* D, da lat. t a b e r n a 'bottega', 'osteria'. **2.** **Ταβέρναι** t. pl.: τὰ τόπια τῶν Ταβερνῶν GR 461, ἐπίσκοπος κάστρων σκύλλακιου στύλου καὶ ταυέρνων T 69 (1091). || Ora *Taverna* (CZ) DTOC; cfr. *Taberna* Pratesi 335 (1224), Vendola p. 218 (1310).

Ταβερνῆσε ep. m.: λέον ταβερνήσε T 153 (1134). || Da lat. T a b e r n ē n s i s, etn. di *Taverna* (v. il prec.); cfr. *Peregrinus Tabernisi* Pratesi 402 (1240), *Tavernise* cg. e t. (CS) DTOC.

Ταβερνίτης ep. m.: ταβερνήτης T 147 (1131), Ταβερνίτης GSJ 161 (1156); gen. ταβερνίτη C 314 (1144?), ταβερνίτου T 407 (1242?), 553 (s. d.). || Dall'etn. di Ταβέρναι; cfr. *Petrus Taberniti* Vendola 2893 (1310), *Taverniti* cg. DCC.

Ταβιλάρα t. f.: προάστειον 'Η Ταβιλάρα GR 189. || Cfr. lat. med. *tabellarium* 'sedes, vel acervus tabularum, vel locus ubi tabulae servantur' DCL e il t. *Tabellara* (SA) CDCv II 240 (986), 278 (990), V 78 (1037). V. ταβουλάρια.

τάβλα s. f. 'tavola, asse': αἱ ταύλαις τοῦ λουτροῦ, ἐξ ὧν τὰ τριακονταδύο GR 131. || Gr. tardo (pap. I sec.) e med. *id.*, da lat. t a b u l a, L-S, D; cfr. otr. *távla* 'tavola', 'desco' LG.

ταβουλαρία s. f. 'archivio': τὴν ταβουλαρίαν τῆς... πόλεως πανόρμου C 21 (1144). || Da ταβουλάριος. Cfr. lat. med. *tabularia* 'id.' DCG, gr. tardo (pap. III sec.) ταβουλάριον, da lat. t a b u l ā r i u m, L-S suppl. **2.** **Ταβουλαρία** t.: εἰς τὴν Ταβουλαρίαν GSJ 121 (1149). || Da lat. * t a b u l ā r i u s agg. 'di tavola, piano come una tavola', o da ταβουλαρία. Cfr. *Tavolara, -o* DTOC e v. Ταβιλάρα.

ταβουλάριος s. m. 'archivista', 'notaio': ταβουλάριος C 33 (1153), 91 (1217); gen. ταβουλαρίου GR 475, GSJ 107 (1141), ecc., ταυουλαρίου T 7 (981), 8 (984), ecc., ταβολαρίου R II 18 (1135), ταβουλλαρίου GM 46 (1077), R II 136 (1198), ecc. || Gr. tardo (pap. II sec.) ταβλάριος L-S (iscr., pap.) ταβουλάριος L-S suppl., L, gr. med. ταβουλ(λ)άριος D, L, da lat. t a b u l ā r i u s. V. νομιζταβουλαρίου. **2.** **Ταβουλάριος** ep.: 'Αρκούδιος Ταβουλάριος Z 167 (1096). || Cfr. *Tavolaro* DCC.

Ταβοῦτος ep. m.: ρογέριος τᾶβοῦτος T 292 (1187). || Da ar. t ā b ū t 'cassa da morto'; cfr. sic. *tabbutu*, cal. *tavutu* 'id.' ArMed 358-359.

Ταβροβούκης ep. (?) m.: Θεόδωρος τοῦ Ταβροβούκη GR 201.

Ταβροβούκινος ep. m.: ὁ Ταβροβούκινος GR 174. || Dal prec.

ταβρομεντου: νηκολαου ταβρομεντου T 31 (1033). || Lg. Ταυρομενίτου.

Ταγγαρέλλης ep. m.: νϊκολαου τανγαρὲλλου T 170 (1141). || Ipocor. di Ταγάρης (At.)? Cfr. *Tagarelli* DCC, DCS, DSCL, ma anche *Tàngaro* DCC, *Tangarelli* DSCL.

Ταγγαρια ep. f.: της φίλλης της ταγγάριας T 81 (1097?). || V. il prec.

Ταγκρέδης pr. m.: C 438 (1192), Τανκριδ R II 67 (1156); gen. ταγκρέδου T 318 (1193), τανκρέδου C 549 (1102), ταγκριδου T 317 (1193). **b. Ταγκρέδος** C 550, 551 (1102). **c. Ταγκρές**: C 89 (1201), τάκρες T 260 (1180); gen. τανκρέ T 313 (1192), C 635 (1192), ταγγρή R I 260 (1126). **d. Ταγκρίδας**: gen. τανκριδα T 195 (1152), τρανκουδου T 494 (1283). || Cfr. fr. *Tancrède*, da germ. * T h a n c - r a d -, Dauzat, ant. ted. *Thancarat*, *Tancrad*, *Tancred*, *Tancrid*, Ταγγρέ Förstemann 1404-1405, Ταγγρῆς Mikl-M; *Tancredus* Brühl 6 (1110), *Tancridus* CDVerg VII 172 (1179), X 58 (1194), *Tancrida* ib. VII 82 (1178), *Tranchedus* C 483 (1156), Vendola 4711 (1324), *Trachedus* ib. 3255 (1325), *Trakedus* ib. 4261 (1310), *Tranquedus* RRS I 413 (1283), *Trancheda* CDBa XVIII 175 (1362), ecc., i cgg. *Tancredi*, *Tranchida* DCC, DCSO (qui erroneamente *Trànchida*).

ταγματοφύλαξ s. m.: τραχαχανηο του ταγματοφυλαξ υιος νεοφυτου T 63 (1084). || Gr. med. *id.*, dignitario bizantino i cui compiti non sono precisati, DCG.

τάκρες: v. Ταγκρέδης.

Τάκυνα t. f.: εἰς τὴν διακρατησιν χωρας τάκυνα. || Da lat. (*Itin. Ant.*) T a c i n a, (Plinio) T h a g i n e s, ora *Tácina* (CZ, fiume e monte) STC 3861, DTOC; cfr. *flumen Tachine* Pratesi 27 (1118), ...*Tacine* ib. 335 (1224).

Ταλαβότης ep. m.: οὔβος ὁ ταλαβοτης R I 250 (1124); ουβου ταλαβόττα R I 260 (1126). || Da fr. *Talebot* Ménager *Inv.* 367; cfr. *Hugo Talabót* CDBa V 112 (1117).

Τάλλα t. f.: ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν τᾶλλαν C 90 (1217). || Cfr. sic. *tagghiu* 'orlo, sponda, ciglione' Traina, cal. *tagghia* 'riva del fiume' NDDC, da lat. mèd. *tallare* 'exscindere' DCL.

Ταλλᾶτα t. f.: εἰς τὸ τόπονπωθεσίαν τῆς ταλλατας, ἐπικάτω τῆς φόσσας T 213 (1161). || Cfr. salent. *tajata* 'cava di pietra' VDS, da lat. tardo t ā l i ā r e, med. *talliare* 'secare, caedere', *tallare* 'exscindere' DCL.

Ταλλιακούλλιας ep. m.: nom. τάλλα-κούλλα R I 271 e 272 (1131), ταλλιακουλλιας R II 144 (s. d.); gen. τάλλιουκούλλια ib. 146, τάλλια κούλλια R II 145 e 153 (s. d.). || Da it. merid. **taglia-cuglia* 'castratore'; cfr. cal. *cuglia* 'ernia' NDDC, otr. *cuja* 'cuglia, borsa dei testicoli' VDS.

τᾶλο: v. ἄλλος.

ταμέρη: ἐπὶ ταμέρη παμπινέας ταῖς οἰκίαις μου τῇ τοῦ κηρκλαρίου περιοχῇ διατρίβοντος καμοῦ R II 20 (1141). || Lg. ἐπὶ τὰ μέρη 'dalle parti', 'nei dintorni'.

Τανάπερι t. indecl.: ταναπερι gen. = *al-ṭanābirī* C 149 (1178). || Da ar. ṭ a n ā b i r ī 'suonatore di ṭ u n b u r (specie di mandolino)' Dozy II 63*a*. V. Τανέπερης.

Τανείας epit. m.: Νικόλαος ὁ Τανείας GM 126 (1193) = τανήας C 352.

Τανέπερης ep. m.: χριστοδούλου τανέπερι C 665 (1173). || V. Τανάπερι.

ταξατίων s. f. 'tassazione': gen. ταξατίωνος = lat. *taxatione* Cannizzaro 182. || Gr. tardo (VI sec.) *id.*, da lat. t a x ā t i o 'stima, valutazione', L, gr. med. ActAth V 218 (1079).

°**ταξιάρχης** s. m. 'centurione': Κωνσταντῖνος ταξιάρχης ὁ καὶ καλούμενος τοῦ κοντοῦ GT 18 (1002), Ιωανης

ταξιαρχης T 16 (1015); Κῶνστα σπαθαροκανδιδάτου καὶ ταξιάρχου GSJ 39 (1054). || Gr. ant. e med. *id.*, più comunementte ταξίαρχος L-S, D; v. Ἀξίαρχος.

Ταπέχτης ep. m.: νικόλαος υἱὸς ταπέχτη C 88 (1196).

τάπητον s. n. 'tappeto': κουπερτούρια τρία καὶ τάπητ(ον) καὶ κουρτή(να) Falkenhausen II 450 (1209). || È possibile una lettura τάπητα, acc. di gr. ant. τάπης, -ητος m. 'id.', e certo κουρτίναν.

Τάρα t. f.: τὸ μέρος αὐτοῦ ὅλον τῆς τάρας T 66 (1087). || Prob. la forma sta per Τάραντος, da Τάρας.

ταραῖον s. n. 'tarì (moneta)': pl. ταραία T 479 (1271); gen. ταραιων T 485 (1272), ταρεῶν C 531 (1251). || V. ταρίον.

ταρακληθής: ταρακληθὴς τοῦ ποιεῖσαι πρὸς ἡμᾶς ἔλεον C 512 (1117). || Lg. παρακληθείς, da παρακαλέω.

Ταράντη t. f.: ἐν τῶ κάστρω ταράντης T 22 (1026), τοῦ κάστρου ταράντης R I 161 (1053), τῆς ταράντης R I 253 (1126), II 83 (1171), χώρας ταράντης Müller 22 (1401); ἐν ταράντη T 67 (1089), 103 (1116). || V. Τάραντος.

Ταραντιναῖα etn. f.: Ἡ Ταραντιναῖα Z 182 (1145) = ἡ τερεντίνεα C 27*a*. || Dal seg., con l'aggiunta di -αῖος.

°**Ταραντῖνος** ep. m.: πέτρου Ταραντίνου C 110 (1183). || Gr. ant. etn. di Τάρας.

Ταραντινός etn. ed ep. m.: ὁ Ταραντινός GM 185 (1159); φιλίππου ταραντινοῦ T 291 (1186). || Dal prec., con influsso di -ινός.

Τάραντος t. f. (?): κάστρου ταράντου T 58 (1061), ταράντου T 248, 249 (1177). || Da Τάρας. **b. Ταραντός**: gen. ταραντοῦ R II 94 (1177). || Cfr. gr. tardo Ταρεντός P-B e v. Τερεντός.

°**Τάρας** t.: ἐν τῶ κάστρω τάραντος T 5 (975), κάστρου τάραντος T 6, 7 (981); εἰς τάραντα T 65 (1087). || Gr. ant. *Id.* m. e f.; ora *Táranto*.

Ταράσιος pr. m.: ταρασιος πρεσβειτερος T 43 (1047). || Cfr. *Tarasi*, *-io* DCC, Ταράσης e gen. Ταρασίου (At.).

ταράων: τὴν πᾶσαν τελείαν δέκατίαν ἐξ ὧν κτώμεθα κινητῶν πραγμάτων ἀπὸ τε σίτου καὶ κριθῆς καὶ οἴνου καὶ ταράων καὶ προβάτων C 315 (1157?) = ταραχῶν Spata III 44. || Lg. τυρύων, da τυρίον.

Ταρεντῖνος etn. m.: πρινκείπου μαφραίδου ταρεντίνου C 458 (1257). || *Id.* P-B, da lat. T a r e n t ī n u s.

Τάρεντος t. f.: gen. ταρέντου T 424 (1257). || Da lat. T a r e n t u m, v. Τάραντος, Τέρεντος.

ταρίον s. n. 'tarì (moneta)': ταρίον GR 18, GM 98 (1163), ταρίν GR 30, GM 157 (1228), ecc., ταρήν T 215 (1163); gen. ταρίου = lat. *tarenum* Cannizzaro 182. Pl. ταρία T 13 (1005), GD 24 (1031), GR 44, ecc., ταρῆα C 1 (1095?), τάρια T 216 (1164). || Da ar. ṭ a r ī 'fresco (di conio)'; cfr. sic. *tarì* 'antica moneta d'argento' ArMed 371-373. V. ταραῖον, χρεισοθαρίον.

Τάρσια t. f.: τῆς ταρσίας R II 37 (1144), τῆς τάρσια T 319, 320 (1194), ἀπὸ ἄστεως Ταρσία MénC 339 (1128). || Dal seg.; cfr. *Tarsia* Vendola p. 196 (1325), *Társia* t. (CS, RC) e cg. DTOC.

Τάρσιας ep. m.: ἄννης θυγατρὸς τάρσια T 462 (1269). || Da Θαρσίας pr. STC 3909 (?). Cfr. *Tàrsia* DCC, DCS, DCSO.

Ταρτάνης ep. m.: βουλφουτοὺχ υἱὸς ταρτάνη C 320 (1154).

Ταρχανειώτης ep. m.: γριγωριος πρωτοσπαθαριως και κατεπανος ηταλιας ο τραχανηωτης e γρηγορίου βασιλικοῦ πρωτοσπαθαρίου καὶ κατεπάνω ἰταλίας τοῦ τραχανιώτου T 9 (999?), ...τραχανιότου = *trachanioti* T 12 (1000; doc. bil.), Ταρχανειώτης e Ταρχανειώτου GT 19 (1002), 27 (1023; Τρακανιώτου e Τραχανιότου in app.). || Gr. med. *Id.* Moritz I 40, Mikl-M; anche Τραχανειώτης ActAth X 219 (1415).

Τασελγάρδος pr. m.: τασελγαρδως Morea 54 (969). || Cfr. ant. ted. *Teutgardis*, da germ. * T h e u t a - g a r d i, För-

stemann 1429; *Taselgardus* Morea 53 (969), *Teudelgardus* ib. 87 (1052).

Τάσσις t. indecl.: Γαλτέριος δὲ Τάσσις MénC 327 (1107). || Cfr. fr. *Taissy* o *Tassé* Dauzat-Rostaing.

Ταυρία t. f.: τῆς ἐπισκοπῖς Ταυρίας GR 401. || V. Ταυριᾶνα.

Ταυριάκης ep. m.: κυρού χοῦ ταυριάκου T 180 (1145). || Da fr. *Tauriac*, ant. fr. *Tauriacum* (ca. 930), *Taurac* (1169), Dauzat-Rostaing.

Ταυριᾶνα t. f.: ἐν Ταυριάνη SElia 1612. || Ora *Taureana* (RC), da lat. T a u r i ā n u m, DTOC.

Ταυρῖνο- t.: βουνὸς ὁ λεγόμενος του ταυρίνου T 89 (1101). || Cfr. *Taurino* cg. DCS e t. TCI 55 A 4 (CL).

Ταυρολέος ep. m.: νηκηφορος του ταυρολεο T 34 (1034). || Da gr. ant. ταῦρος 'toro' + λέων (v. Λέος). Cfr. *Taurus* pr. CDCv I 3 (799).

Ταυρομενία t. f.: gen. Ταυρομενίας SLuca 541, SElia 736, ταυρομενείας C 452 (1245), τῆς ταυρομένων C 338 (1188); dat. Ταυρομενίᾳ SElia 1464; acc. Ταυρομενίαν ib. 1002. 2. **Ταυρομένιον** n.: εἰς τὸ ταυρομένην CSS 34 = ar. *ṭabarmīn* ib. 35, r. 1, εἰς τὶ ταυρομένην C 374 (1176), τὸ ταυρομενίω CSS 38, ταυρομένον C 290 (1096); gen. Ταυρομηνίου GM 112 (1178) = C 351. || Gr. tardo (I sec.) Ταυρομένιον P-B, ora *Taormina* (ME); cfr. *Tauromenia* Pratesi 217 (1204-1208?).

Ταυρομενίτης etn. m.: ὁ ταυρομενήτης C 27*a* (1145). || *Id.* P-B. V. ταβρομεντου. b. **Ταυρομενίτη** f.: τῆς Ταβρομενίτις GR 303.

Ταῦρος t. m.: τόπιον, ὃ λέγεται Ταύρος GR 91; εἰς τὸν Ταύρον GR 89. || Da gr. ant. ταῦρος 'toro'; o da t a u r o - 'monte', voce del sostrato, STC 3880.

Ταφιλοῦνι t. n.: προάστειον Ταφιλοῦνι GR 228.

Ταφούρης ep. m.: χωράφιον φίου ταφούρη T 454 (1269). || Da ar. ṭ a y f ū r ī 'canestraio' o 'scodellaio'; cfr. ar. *'alī al-ṭāfūrī* = ἄλης ταφούρης C 278 (1183), *Tafuri* cg. (It. merid.) ArMed 364, *Id.* e *Tafaradi* (dal pl. in -ᾶδες) DTOC.

Ταχας ep. m.: ἰωάννου ταχα T 369 (1214).

Ταχυδρόμος epit. m., in agion.: τõυ ἀγίου νηκολαου τοῦ ταχυδρομου R II 137 (1198). || Da gr. tardo (pap. VI sec.) e med. ταχυδρόμος 'corriere', (gloss.) = *cursor* L-S, D.

τεαμότη: ἄχρι τοῦ καλοῦ τεαμότη C 294 (1131?). || Cfr. *cal moltum*, nella traduzione latina dello stesso doc., Pirri 973, *Calatelmoz*, in altro doc. latino, con riferimento alla stessa località, Kölzer 71 (1196). Sono riflessi infedeli di ar. q a l ' a h 'castello, cittadella' (q a l ' a t in unione sintagmatica) + (quasi certamente) a l - m u d d: 'castello del moggio' (v. μόδιον); cfr. *al-mudd* C 217, r. 11 (1182) = lat. *mut* ib. 188, r. 20, *raḥl* ('casale') *al-mudd* ib. 221, r. 17 e 222, r. 7 = lat. *rahalmud* ib. 190, *Al-Mudd* (Edrisi) = *Moio Alcantara* BAS I 116, *Racalmuto* (AG).

τελαγγανὸντα: τῶ αυτον αμπελιον ὁσὸν καὶ εστὴν τελαγγανὸντα ημας T 552 (s. d.). || Lg. ὅσον καὶ οἷόν τέ ἐστιν λαγχάνοντα ἡμᾶς; cfr. τὸ ρηθὲν χωράφιον ὅσον καὶ οἶον ἐστίν T 417 (1248) e altrove.

τελεῖον: πᾶσαν τὴν αὐτοῦ στοιχιθῆσαν τελεῖον καὶ πληρεστάτην αὐτοῦ διατίμισιν C 336 (1185). || Lg. τελείαν (freq.) o τέλειον, da gr. ant. τέλειος, -α, ον o -ος, -ον 'completo'.

°**τέλεσμα** s. n. 'tributo': τέλεσμα GM 140 (1195); gen. τελέσματος T 33 (1034?), GM 174 (1304), pl. τελεμάτων T 381 (1227). || Cfr. τελέσματα 'pagamenti' ActAth V 239 (1081).

Τελέστης ep.: Φραγκήσκος τοῦ Τελέστου GM 175 (1304). || *Id.* P-B.

°**τελεστής** s. m. 'esecutore (testamentario)': ἐνόμιζον εἶναι τελεστὴν καὶ ἐκπληρωτὴν μετὰ τὴν θανήν μου πάντων ὧν ἐνετειλάμην R I 191 (1086). || Da gr. ant. τελέω 'eseguire, adempire' + -τής; cfr. gr. ant. (iscr. VI sec. a. C.) *id.* 'ufficiale', gr. tardo (II sec.) e med. 'iniziatore ai misteri' L-S, D. V. ὑποτελεστής.

τελεστικῶς avv. 'a censo, in affitto': ὅπερ παρ' ἡμῶν ἄχρι τοῦ νὴν τελεστικῶς ἐδέσποζεν C 322 (1172). || Gr. med. *id.* 'esaurientemente' D; ma v. τελέω.

τελετή s. f. 'locataria (?)':]τελετὴν τῆς ἁγίας ἐκλησήας GO 65 (1051-1053?). || La persona in causa è una donna, Νικητώ. Cfr. gr. tardo (III sec. a. C.) τελετής m. 'iniziatore ai misteri' L-S, ma v. τελέω, τελίτρια.

τελετήν: v. τελευτή.

°**τελευτή** 'fine, morte': μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελετὴν... ἐν τῶ καιρῶ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ C 300-301 (1141).

°**τελέω** vb. tr. 'pagare': pres. cgt. ἵνα τελοῦν ἑβδομάδα μίαν C 512 (1117); ptc. ἐτελοῦσαν [...] τελετήν GO 65 (1051-1053?). Impf. ἐτελοῦσαν δουλεῖαν R II 88 (1173). Aor. ptc. pass. τελεστήσης τῆς παρούσης πράξεως (lg. πράσεως) C 451 (1225). || L'uso del termine è frequente, in alternanza con τέλλω, per indicare pagamenti di censo in denaro o in natura, cfr. nello stesso significato ActAth III 66 (1085), IV 41 (1056), ecc.

τελικόν s. n. 'campo tenuto in affitto': τελικὸν γουλιελμου αρουβάλλου καὶ τελικὸν περεγρὶνου παπὰ ιωαννου T 467 (1269); καὶ αὐτὰ τελικά ἐκ τὸν ναόν T 402 (1238), τελικᾶ CMG 3 (s. d.); ἀπὸ τελικῶν CMG 26 (1328). || Da gr. tardo e med. τελικός agg. 'che riguarda la fine o il fine' L-S, D; ma v. τέλος. Cfr. il t. *Tilicó* (RC) DTOC.

τελίτρια s. f. 'locataria, affittuaria': μονής τελίτριας τὼν ροιθεντων πραγμάτων T 468 (1269). || Dal m. *τελιτής (v. τελοιτής).

°**τέλλω** vb. tr. 'pagare (un censo)': pres. cgt. 2. sg. τέλλης T 180 (1145), GM 157 (1227-1250); inf. τέλλειν C 5 (1097), GM 98 (1163), ecc., τέλλην T 81 (1097?), *id.* e ptc. τέλλοντος T 161 (1139). || Gr. ant. 'far sorgere', 'compiere'; ma v. τελέω.

τελμάτων: v. τέρμα.

τελοιτής s. m. 'locatario, affittuario': pl. τελοιταί T 468 (1269). || Lg. *τελιτής, var. di τελετής; v. τελετή, τελίτρια, τελότης.

°**τέλος** s. n. 'affitto, censo': τέλος δὲ ὑπὲρ τῶν δύο μύλων GR 244, ἔχουν εἰς τέλος ἐκ τὴν... μονήν T 161 (1139), εἰς τέλος ἔδοκεν CMG 16 (1328), ecc. (freq.); ἵνα στέρξο αυτῶ εἰς ὄνομα τέλους T 467 (1269); ἔλαβε τοῦτο εἰς τέλι C 369 (1176). || Gr. ant. 'obbligazione, pagamento', 'tributo'. Col sign. di 'tributo periodico' il termine è frequente anche nel gr. med.; cfr. ActAth III 41 (1056), V 90 (897), ecc.

τελότης s. m. 'locatario, affittuario': τελότης e gen. τελότου GM 175 (1304).

τεμιον: κυρ βαρθολομέων, τεμιον και ἄξεων αρχιμανδρίταν R II 87 (1173). || Lg. τίμιον, da gr. ant. τίμιος 'degno, onorato' (freq.).

Τεμμέμ pr. m. indecl.: τοῦ γελαψοῦ τεμμέμ C 71 (1146). || Da ar. T a m m ā m pr.; cfr. ar. *Id.* = τεμέμ C 169*b* (1178).

Τεμπουραῖοι ep. m. pl.: τὰ ἀμπέλια τῶν Τεμπουρέων GM 131 (1194).

Τεπενδε ep. m.: ρωκεριος του τὲπενδε T 171 (1141). || Cfr. Θεπέντης?

Τερεντίνεα ep. f.: ἡ τερεντίνεα C 27*a* (1145). || V. Ταραντιναῖα e il seg.

Τερεντῖνος ep. m.: Βασίλειος Τερεντίνος GSJ 224 (XII sec.). || Da Ταρεντῖνος o da Τερέντιον.

Τερέντιον t. n.: τὸ μοναστήριον τοῦ Τερεντίου GR 292. b. **Τέρεντον**: εἰς τὸ Τέρεντον GR 246, 269, ecc.; τοῦ Τερέντου GR 72, 369, ecc.

Τέρεντος t. f.: gen. Τερέντου SLuca 131, T 319 (1193). || Da Τάρεντος.

Τερεντός t. f.: ἡ τερεντός CSS 42 = ar. *tarantūh* ib. 43, r. 8; κάστρου τερεντοῦ T 7 (984). || Da gr. tardo Ταρεντός P-B; v. Ταραντός.

τερέω vb. intr. 'sorvegliare, badare': ὄντος μου εἰς τὴν χωραν ἱεράκος, κακεῖσε καὶ τεροῦντος μου διά τινας αναγκαιας δεσποτικας δουλεῖας T 322 (1194). || Cfr. ngr. *id.* B, da gr. ant. τηρέω, diverso da gr. med. τερέω 'perforare' D. Per -ε- da -η- v. τοποτηρητής.

τεριολου: v. Τηρίολον.

°τέρμα s. n. 'fine': ἄχρι τελμάτων αἰωνων GSJ 129 (1153), ἄχρι τερμέτον εόνον T 163 (1140).

τερμέτον: v. τέρμα.

τέρμονα: v. τερμόνιον.

τέρμονας s. m. 'limite, confine': εἰς τὸν τέρμοναν τοῦ Κλαβήτου GSJ 106 (1141), ἀπὸ τὼν τέρμοναν, ἐν ᾧ ἐστήσαμεν εἰς τὴν Σελλάδαν GSJ 117 (1144). || Cfr. ngr. *id.* D, da gr. ant. τέρμων, che è spesso attestato; cfr. GSJ 40 (1054), 57 (1098), ecc.

τερμονιάζω vb. tr. 'delimitare, stabilire i confini di': καὶ ἐμοιράσαμεν αὐτοὺς καὶ ἐτερμονιάσαμεν GM 50 (1095). || Da τερμόνιον + -άζω; cfr. gr. tardo (iscr. III sec. a. C.) τερμονίζω 'id.' L-S.

τερμόνιον s. n. 'limite, (pietra di) confine': τερμόνην GSJ 125 (1151), το ἐκ λίθου τερμόνην ἐπίχθη T 114 (1121), ὅπου τὸν λίθον ἐπίξαμεν τὸ τερμόνην T 555 (s. d.), τὸ τέρμονα T 56 (1058); καθὰ τὰ σεινωνόρια καὶ τὰ τερμώνια ἔστησας C 415 (1122?), τεῤμόνια φυτεύωντες..., τερμόνιον θεσαντες..., θέσαντες ἕτερον τεῤμόνιον T 354 (1206). || Da gr. ant. τέρμων + -ιον.

Τερνιτάτε agion. f. indecl.: εἰς τὴν ἁγίαν τερνιτάτε τὴς κάυα T 100 (1114?), 118 (1121), 119 (1122). || Da lat. eccl. T r i n i t a s, - ā t i s 'Trinità'; cfr. Τριάς.

Τερρακιτᾶνος ep. m.: Θεόδωρος Τεῤῥακητάνος Z 178 (1102). || Dall'etn. *Τουρρακ-ιτᾶνος (v. Τουρράκα).

Τερρᾶνος ep. m.: ιῶ τοῦ τερρᾶνου R II 145 e τοῦ γεωργίου τερράνου R II 153 (s. d.). || Forse t.; cfr. cal. *terranu* 'terragno' NDDC, *Terranu* STC 3896, *Terrano* TCI 56 B 4.

τερρᾶτα s. f. 'edificio rustico (?)': τὴν τερρᾶτα του παπα θεοδωρου R II 137 (1198), ἀμπελοτόπιον εἰς τας τερράτας πλησίων τῶν τοῦ κυρου κωνσταντίνου R II 148 (s. d.). || Cfr. *terrata nostra... av ipsa terrata bacua* CDCv I 24 (843), *qualiter edificata est ipsa terrata cum biis et anditis suis et legitima ingressa et regressa et cum inferius superiusque suis* ib. 25, *una terrata erga ipsa terrata mea* ib. IX 37 (1066), *terrata* CDBa XXI 112 (1083), *terrata et terra* Pratesi 35 (1130), cal. *terrata* 'ricovero per capre' NDDC. In DCL *terrata* ha altro significato. **2.** Τερρᾶτα t.: θεοδώρου ϊερέως τὴς τερράτας T 133 (1127). || Cfr. *Terrata* CDVerg I 7 (948), *grangia de Terratis* Pratesi 244 (1210), *...de Terrata* ib. 313 (1223), *Terrata* DTOC.

τερρατικόν s. n. 'imposta sul terreno coltivato, terraggio': παρ' ἡμῶν ἐκράτη αὐτὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς τέλος ἐδίδει τερρατικόν C 628 (1137). || Da lat. med. t e r r a t i c u m (anche t e r r a g i u m) 'id.' DCL.

Τερρατῖνος ep. m.: τοῦ τερρατίνου R I 173 (1061). || Dall'etn. di Τερρᾶτα.

τερρέρης s. m. 'barone, feudatario': τεῤῥέρης C 533 (1130-1140?); gen. τεῤῥέρη τῆς χώρας C 482 (1156); acc. τεῤῥέριν C 532 (doc. cit.). Pl. gen. τεῤῥερίων C 290 (1096), C 27 e T 184, 185 (1145), ecc.; acc. τερρερίους C 534 (doc. cit.). || Da fr. ant. t e r r i e r 'signore terriero' FEW XIII 251*b*. Cfr. lat. med. *terrarius* 'vassallus, tenens' DCL, «barones castellorum, qui *terrarii* vocantur» Pirri 696; anche ar.-sic. *tarrāriyyah* C 127, r. 4 e 129, r. 11 (1145), 246, r. 10 (1183), pl. di t a r r ī r ī (v. Ἐλτερίρε).

Τερροῦν t. indecl.: ρωπέρτου δὲ τερροῦν T 198 e 199 (1154). || V. Τυρούνης.

Τερχειρας ep. m.: γουλίαλμος τερχειρας T 176 (1142).

τέσαρα: v. τέσσαρες.

τεσπρό: ὤσα τεσπρὸ ἐκράτησε καὶ ἐς ὕστερον κρατήσει T 140 (1130). || Certo 'prima'; prob. lg. ὤσα τε προεκράτησε...

°τεσσαράκοντα num. indecl. 'quaranta': τεσαράκοντα C 370 (1176). || V. σαράκοντα. **2.** 'quadragesimo (della morte): εἰς δὲ τα τριτοέννατα καὶ τεσσαράκοντα καὶ ἐνχρόνιά μου T 511 (1112). **3.** in t.: τόπια των Ἁγίων Τεσαράκοντα GR 229. || Cfr. gr. med. οἱ ἅγιοι Τεσσαράκοντα Mikl-M.

τεσσαρατεῖον: τὸ οἰκοτώπιον...

ἔχωντα τὰ τεσσαρατεῖον ἐλεύθερα C 374 (1176). || Lg. τὰ τέσσαρα τειχία: 'l'edificio... con i quattro lati liberi'; v. τοιχίον.

°τέσσαρες num. decl. 'quattro': nom. m. τέσσαροι C 143, 153 (1178), τέσσαρη R I 143 (1041); gen. τῆς τεσσαρες και δεκάτης ἰνδικτιωνος T 17 (1016?), τεσάρων C 319 (1154), τεσσάρω GSJ 214 (1198); acc. m. τέσσαρους C 395 (1101), τεσσάρους C 447 (1224), 616 (1145), τέσσαρης GD 46 (1042), f. τέσσαρης T 64 (1086), n. τέσαρα GSJ 168 (1159), τέσσερα T 260 (1179), 350 (1203), ecc. || Cfr. τέσσερες e δεκατέσσερες Strazzulla n° 119 = Agnello n° 13, τεσαροις Kaibel n° 142; bov. *tèsseri*, *-a*, otr. *tèssari*, *-a*, LG. V. εἰκοσιτέσσαρες.

Τεστόσα t. f.: τῆς τεστόσας R I 227 (1108), 227 (1120), 232 (1110).

τεταγμία: ὑπὸ τεταγμίας ('in ordine') ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον C 17 (1141).

Τετανοι t. m. (?) pl.: προάστειον τῶν Τετάνων GR 499.

Τετος pr. m.: τετος T 271 (1181).

τετραγωνιαῖος agg. 'quadrangolare, squadrato': διὰ μεγίστων καὶ τετραγονιαίων λιθων T 155 (1136). || Gr. med. *id.* L-S, D.

Τετράκας pr. m.: MénC 324 (1076).

τετραμερωθέν avv. 'dai quattro lati': καθὼς καὶ τετραμερωθέν τὸ συνορον του τοιοῦτου χωραφίου ἐξ ονόματος δειλή τω χαρτήον T 278 (1182). || Lg. -ῶθεν, dal seg., + -θεν.

τετραμερῶς avv. 'dai quattro lati': συτω σὶνκληται τετραμερῶς T 283 (1182), τουτο τετραμερως περιόρισθεν χωραφιων T 302 (1189), ecc., συνκλῆ τετραμερός T 305 (1191). || Gr. med. *id.* 'in quattro parti' D.

Τετράνος ep. m.: ιῶ τετράνος R I 271 (1131).

°τετράς s. f. 'mercoledì': acc. ημερα τετραδ R I 232 (1110), τετράδα καὶ παρασκευήν C 54 (1143-1145?), C 397 (1105), Falkenhausen I 192 (1097). || Gr. ant. 'il numero quattro', 'quarto giorno del mese', incrociato con gr. ant. τετάρτη 'quarto giorno', gr. tardo (IV sec.) e med. 'quarto giorno della settimana, mercoledì' L, D; cfr. gr. tardo e med. τετράδα DCG, bov. *tetráδi*, otr. *tetrádi* LG, ngr. τετράδη D.

τετραχυλίζομαι vb. rifl. 'andare carponi, in ginocchio': μέλλω σταθῆναι ἐνόπιον αὐτοῦ (τοῦ Θεοῦ) γυμνὸς καὶ τετραχυλισμένος GSJ 218 (1198). || Cfr. ngr. τετράχηλος, -ον 'quadrupede' B.

°τετραχῶς avv. 'dai quattro lati': T 276 (1181), C 634 (1192), ecc. || Gr. ant. 'in quattro modi'. V. τραχῶς.

Τευδελμάννος ep. m.: Ιωαννης του Τευδελμαννου CDBa IV 85 (1065). || Nome longobardo. Cfr. ant. ted. *Teutman* Förstemann 1440; *Teudelmannus* CDBa XX 86 (1052), CDBr I 7 (1059), *Tadelmannus* CDBa III 181 (1192).

τεῦτος agg. dimostr. 'tale, questo': εἰς τέπτιν στίχημα T 137 (1129). Pl. nom. m. τευτέ e acc. τευτάδους GM 163 (1264). || Da gr. ant. (eol.) τέουτος = τοιοῦτος L-S; cfr. bov. *tèsto*, *tèfto* 'tale', otr. *tèftio* LG, ngr. τεῦτος GSDI § 124.

Τεφάνης pr. m.: οἱ παῖδες Τεφάνη GSJ 222 (XII sec.). || Da Θεοφάνης. Cfr. *Tufanius* CDCv I 139 (898), *Theodorus Tefani* Pratesi 261 (1217?), *Constancius de Tifano* De Citella I 31 (1286), *Tofania* f. Sparti 146 (1299), e i cgg. *Tifana*, *Tofano*, *Tufano* DCC, col t. *Tefani* DTOC.

Τέφρα ep. f.: Πέτρου ἐγγόνην τῆς Τέφρας GSJ 39 (1054). || Da gr. ant. τέφρα 'cenere'?

Τεφύλακτος pr. m.: gen. Τεφυλάκτου GSJ 188 (1167). || Da Θεοφύλακτος. Cfr. *tofilatus* CDCv II 298 (990), *Tofilactus* CDAm 255 (1142), *Tifilactus* TabMalf 266 (1296), *Theophylatus* Vendola 2892 (1310).

τζαγγάρης s. m. 'calzolaio': ὁ τζαγγάρης = ar. *al-ğazzār* C 139*a* (1178; 'macellaio', trascrizione errata per *al-ḫarrāz* 'calzolaio'); Γεοργίου Ἀρμένι τοῦ ζαγγάρι GO 82 (1053). || Gr. med. τζαγγάριος, τζαγκάρης DCG, da gr. tardo (Esichio) σαγγάριος, (VI sec.) τζαγκάριος 'chi fabbrica τζάγγαι, spe-

cie di scarpe', L-S, L. **2. Τζαγγάρης** ep.: τζαγγάρις T 324 (1196); gen. Τζαγγάρη GSJ 39 (1054), τζαγγάρου T 467 (1269). || Cfr. *Leo grecus zangari* CDCv VII 36 (1047), *Iohannes Zangari* Vendola 3072 (1324), *Rogerius Czangari* ib. 3483 (1328), i cgg. *Zángari* (Cal., Sic.) DCC, DCSO (con -αρης), *Zangaro* (TA) DCS, DSCL.

Τζαγγαριῶνος ep. m.: πετρου τζανγαριωνου T 429 (1265).

Τζαγγαρόπουλλος ep. m.: GSJ 85 (1127), 122 (1149), ecc., τζαγγὰρώπωλλος T 152 (1133), τζεγγαρόπολλος C 412 (1116), 448 (1224); Τζαγγαρόπουλλον GSJ 272 (1121). || Ipocor. di Τζαγγάρης; cfr. il cg. *Zingarópoli* DCS, gr. med. Τζαγκαρόπουλος Mikl-M, ActAth VIII 168 (1317), 205 (1321).

Τζαγκαλλήποδος ep. m.: ὁ Τζαγκαλλήποδος e τοῦ Τζαγκαληπόδου GSJ 273 (1121).

Τζάγκανον t. n.: εἰς τόπον λὲγώμενον τζάγκανον T 441 (1268). || Cfr. bov. *zákkano* LG s. v. *τσάκκανον, il t. *Záccanu* (in varie zone) DTOC, sic. *záccanu* 'luogo dove si ricoverano le bestie: gagno' Traina, cal. *id.* 'recinto per gli agnelli', 'ovile' NDDC, da ar. s a k a n 'abitazione' o da gr. *σάκανον, der. da dor. σακός = σηκός 'recinto, ovile' Pellegrini 280, ArMed 402.

Τζάλισου t. indecl.: τζάλισου = ar. ǧ ā l i ṣ ū C 147 (1178). || Da lat. c e l s u s 'alto', (m ō r u s) c e l s a 'gelso'; cfr. ar. *Id.* C 234, rr. 1 e 3 (1182) = lat. *ialcium* ib. 196, con l'etn ar. *al-ǧāliṣī* = ἐλ-τζάλισῃ C 161*a* (1178), τζάλισῃ ib. 161*b*.

Τζάμπιας ep. m.: γὲοργειου ὁ τι επονομα τζάμπια T 162 (1140). || Prob. lg. Τζαμπίας, forma nasalizzata per Τζαπ(π)ίας, con -ίας[1]; cfr. Δημήτριος ὁ Τζαπῆς ActAth III 148 (ca. 1300), da τζαπίον 'zappa' ib. 80, 84 (1270-1274), a sua volta da lat. (gloss.) s a p p a 'id.' DCL, DEI s. v. *zappa*, ma anche, con accento diverso, *Zàppia* DCC, DCSO, DSCL.

Τζαμπούρης ep. m.: το συνορον του τζανπουρη R I 164 (1056). || Cfr. ngr. τσάμπουρον 'graspo' D e il cg. Τσαμπούρης (At.).

Τζανᾶτος ep. m.: τζανάτου καβαλλαρίου C 521 (1137). || Da ar. z a n ā t ī (volg. * ǧ a n ā t ī?), etn. di Z a n ā t a h, tribù berbera rinomata per la sua cavalleria, ArMed 253; cfr. ar. *ḥaǧar* ('roccia') *al-zanātī* C 204, r. 1, e 209, r. 12 (1182) = *haiarzeneti* ib. 180, *haiarseneti* ib. 189, r. 8.

τζανδάτον s. n. 'zendado': μαντέλλον σκαρουλλάτον ευδεδυμένον τζανδάτον Falkenhausen II 449 (1209), γιόππαν μίαν τζανδάτην καὶ φοφόδην ib. 450. || V. τζηνδάτον.

Τζαννέλη pr. f.: κυροῦ ἰωάννου τῆς τζαννελης T 397 (1233). || Ipocor. di fr. *Jeanne*; v. Τζοάννα.

Τζαππακούννης ep. m.: οὗρσος πρεσβυτερου τζαππακουννης T 184 (1145) = Καππακειμένης Z 167 (1096). || Cfr. cal. *zappare* e *cunnu* 'conno' NDDC, da lat. c u n n u s.

Τζατίνε t. indecl.: gen. τζατίνε = ar. *ǧaṭīnah* f. C 249 (1183), τζατίνες = ar. *id.* ib. 250. || Da lat. I e t i n i etn. di * I e t a e, gr. tardo Ἰεταί, φρούριον Σικελίας P-W; cfr. ar. *ǧaṭīnah* C 224, r. 14 e 227, r. 10 (1182) = lat. *yatina* ib. 191, *iatini* gen. ib. 193, A * I e t a e corrisponde ar. *ǧāṭū* ib. 203, r. 15 = lat. *iatum* ib. 180, ecc.; cfr. *S. Giuseppe Jato* (PA), *Jato* (monte e fiume) TCI 49 E 5.

Τζάφφαρης pr. m.: acc. Τζάφφαριν GM 116 (1188). || Da ar. Ǧ a ' f a r pr.; cfr. ar. *Id.* = τζάφαρ C 152*a* (1178), τζάγφαρ ib. 141*a*, ecc., τζάφαρης ib. 137*b*, 259*a*, τζάχφαρης ib. 171*b*, τζαγάφαρης ib. 147*b*.

τζεγγαρόπολλος: v. Τζαγγαρόπουλλος.

Τζελλάρης ep. m.: ἔπιν τζελλάρι = ar. *(i)bn al-ǧallārī* C 279*b* (1183). || Forma arabizzata di lat. c e l l ā r i u s 'cantiniere, dispensiere' (con c- palatale); cfr. κελλάρης e v. Ἐλτζελλέρη.

Τζεντὴλ pr. m. indecl.: πρὸς σὲ παῖστορον (lg. μαΐστορον) τζεντὴλ καὶ ὑποψήφιον ἐπίσκοπον γεργεντίου C 601 (1155). || Da fr. G e n t i l Dauzat.

Τζέπαρ ep. m.: τοῦ υἱοῦ τζέπαρ C 668 (1179), ...τζέπερ Grégoire 97 (1126). ...τζεπέρ ib. 83 (1124). || Da ar. Ǧ ā b i r pr.; cfr. ar. *Id.* = τζέπερ C 147*a*, ecc. (1178).

Τζερατζείε ep. f.: υἱοῦ τζερατζείες C 48 (1190). || Da ar. * Ǧ a r ā g i y y a h, f. di * Ǧ a r ā ǧ ī, etn. di Ǧ ā r ā š BAS I 113, forse anche Ǧ a r a ǧ a h ib. II 119, nota 1, ora *Geraci Siculo* (PA), dalla pronunzia volgare palatalizzata di Γεράκιον.

Τζεφρές pr. m.: C 511 (1111). || V. Γιοσφρέ.

Τζήλλαστρον t. n.: τοῦ Τζηλλάστρου GK 34 (1181). || Da gr. ant. κήλαστρον 'agrifoglio', tramite lat. c e l a s t r u m STC 1879. L'iniziale Τζ- (*ts*-), che si conserva uniformemente in cal. *azzíḍḍastru* 'id.', bov. *azzíḍḍastro* (anche nei centri in cui -ξ- dà -*š*-), nei tt. *Zíllastro* e, con metatesi, *Astrillazzi*, *Strijazzu* DTOC, nonché luc. *ćèǧǧastru*, *ćèlastru*, escludono la base *ὀξυκήλαστρον (*ὀξύλλαστρον?), preferita nel LG per le forme calabresi. Per l'esito cal. *ts* da lat. c, invece del comune *ć*, prob. a causa di influsso dell'elemento bizantino regionale, cfr. *zífaru* e *cífaru* (v. ληκειφερι), *zímba* 'porcile', non da ζεῦγμα LG, ma da lat. c y m b a, a sua volta da gr. ant. κύμβη 'coppa', *zinnáre* 'ammiccare', da lat. tardo c i n n ā r e, *zippë* e *cíppu* 'ceppo', da lat. c i p p u s, ecc. NDDC; ed ancora, con lat. c (h) da gr. χ > cal. *ts*, cfr. luc., cal. *zilòna* 'testuggine', da gr. χελώνη, cal. *zímbaro*, napol. *zímberë* 'caprone, becco', da gr. χίμαρος, LG. V. Τζίμαρο.

τζηνδάτον s. n. 'zendado': γϊούππαν τζηνδάτον T 356 (1211; τζενδάτον nell'indice). || Cfr. it. *zendado*, *-ato* 'stoffa di seta leggera adoperata nella moda femminile', lat. med. *cendatum* (829, a Padova), da gr. σινδών 'mussolina', con tramite arabo, DEI; *zendatum* CDCv IX 5 (1065), DN 81 (1157). V. τζανδάτον.

Τζηουφρέ pr. m.: τζηουφρὲ λητζή C 414 (1122). || V. Γιοσφρέ.

τζῆππα s. f. 'velo': τῆς ἐμῆς ἀδελφῆς μιχάλδας δωθητω τὼ ἐμὸν μαντιλλιον τῶ ἀληθινον καὶ την τζήππαν μετεαληστον καὶ τα ἀργηρογάτανα T 376 (1226). || Gr. med. τζήπα, τζίπα, τζύπα 'membrana, vena, musculus, pellicula' DCG. Cfr. *una zippa de serico* CDCv II 300 (990), CDBa IV 83 (1065), *zeppam unam* ib. III 185 (1232), *zeppas duas de seta cum capitibus deauratis* ib. II 4 (1266), *zeppam unam cum profulis aureis* ib. XXII 39 (1285; lat. med. *profulum*, a. 1197 *mandilia cum profulis*, fr. *profil*, *porfil* DCL, it. 'profilo'), *zeppe... de seyta* ib. XXIX 71 (1385), *zeppam unam laboratam in capite ad liliolos... zeppam unam cum listis munitis de auro et seta nigra in capitibus* ib. 148 (1395). Il termine è rimasto oscuro per editori e commentatori o inteso come 'borsellino'; ma cfr. ancora cos. *zippa* 'membrana del fegato', 'omento' (detto anche *velu*) NDDC, lecc. *zippa*, brind., tar. *zèppa* 'omento' VDS, ngr. τσίπα 'pellicola' D, LG, Kahane *Greek* I 416.

Τζήρης e **Τζῆρος** ep. m.: ἰωάννης τζῆρος C 75 (1166); εἰς τὸ λακκον τοῦ τζήρι C 413-414 (1122), ὁ λάγκως τοῦ τζήρου C 415 (1122?). || Cfr. Τζηρα, Τζηρος, Τσιρης, Τσιρος, Τσιρογιάννης, ecc. (At.), ngr. τζίρος, τσίρος 'sgombro secco, aringa', detto di persona 'secco, magro' D, gr. med. *id.* EL.

Τζητάννα pr. f.: τζητάννα T 495 (1283). || Da Τζίτα Ἄννα; cfr. *Citanna* cg. DCC.

Τζητζηκρούδης ep. m.: ιωαννου τοῦ τζητζηκρουδη T 243-244 (1175), νικητου ο του τζίτζι κρούδου T 94 (1106). || Da lat. c i c e r 'cece' (v. Τζίτζης, Κίκερες) + c r u d u s 'crudo' (v. Κροῦδος).

Τζήφυννης ep. m. indecl.: τὸ ἀνπέλον τζήφυννης C 119 (1164) = T 219. || Da ar. ǧ a f n a h 'uomo generoso, liberale' Kazimirski I 306*b*.

Τζικάλας ep. m.: γουλιάλμως τζικάλας C 553 (1103); εἰς τὸ σύνορον τοῦ Τζυκάλου GR 368. || Da lat. c i c ā d a, c i c a l a REW; cfr. *Leo de Cicali* T 106 (1116) e il cg. *Cicala* (PA). V. Γερουκηκάλας.

Τζικόνια epit. f.: ὀσπήτιον εἰρήνης τῆς τζϊκονίας T 520 (1195). ‖ Da lat. cicōnia 'cicogna'; v. Κικώνιας.

Τζίμαρο καίκο t. n.: τὸ τζιμαροκαικω T 98 (1113), τὸ τζιμαρο καίκο T 115 (1116); του τζιμαρου κακου T 115 (1121). ‖ Da gr. ant. χείμαρρος 'torrente', con un tramite lat. c(h)- (cfr. regg. *címmaru* 'piccolo torrente, ruscello' NDDC), + lat. caecus 'cieco'; v. Τζήλλαστρον. Con forme più genuinamente greche lo stesso torrente è detto Στραβορυάκιον e ὁ ποταμὸς τυφλός.

Τζιμρίε t. indecl.: gen. τζιμρίε = ar. *ğ.m.riyyah* C 267 (1183).

Τζινδούρης ep. m.: υἱὸν ἀρκαδίου ἱερέως τοῦ τι επονιμία τζινδοῦρη T 513 (1134). ‖ È nome di uno schiavo, prob. arabo; cfr. la radice ar. ğandara 'manganare (panni)' Wehr.

Τζίρυολος ep. m.: τζίρυολος e gen. Τζίρυουλου T 296 (1188). ‖ Forse da gr. med. Σέρβλος etn., falsamente accostatoi a lat., servulus 'giovane schiavo', donde σέρβουλα, τζέρβουλα s. pl. 'servorum calceamenta' DCG, Psaltes § 154; cfr. Τζερβούλλης ActAth VIII 238 (1321). Meno probabile un confronto accennato in Mosino *Storia* 149, con cal. *círbiu*, *círviu* 'poiana, sp. di falco di palude' NDDC, da lat. c(r)ībrum 'crivello' DEI.

Τζίτα pr. f.: τζίτα T 122 (1123); gen. τζίτας R I 243 (1123), T 214 (1161). ‖ Cfr. gr. med. Τζίτας m. Psaltes 135, § 250, *Id.* = Σίττας Moritz I 46, it. *citto*, *cito* 'ragazzo, fanciullo', voce infantile, *zit(t)èllo*, *-a* 'fanciullo, -a', it. merid. *zito* 'fidanzato, sposo novello' DEI; *ecclesia sancte Marie que dicitur zita* ('Vergine') CDCv VII 263 (1055), *Maurum qui dicitur de Zita* ib. VIII 138 (1060), *puellam zitam Romanam* CDBa I 137 (1202), *Zita Alfarana* Morea 374 (1259), *Urso zitus* ib. IV 80 (1060), *Zitusleo filius Kuristefani* ib. II 179 (1155), *Zituscarus* ib. V 115 (1122), *Zitus Iohannes* ib. 101 (1147), *Iohannes Zito* CDVerg II 182 (1123), IV 156 (1156), *Carus Zitusleo* CDBa VII 105 (1213). Anche in Grecia Τσίτας, Τσίτος (At.). V. Γζήτα.

Τζίτζης ep. m.: τὸν υἱὸν τζίτζι C 6 (1097). ‖ Da lat. cicer 'cece'; cfr. *hugo cicius* C 633 (1183), forse anche *vinea chichi* C 603 (1242) = ar. *ḥīḥī* ib. 605, r. 13 (doc. bil,; prob. lg. *ğīğī*). V. Κίκερες, Τζητζηκρούδης.

Τζιτζινάρης ep. m.: εἰς τὴν ἐμφύτευσιν τοῦ Τζιτζινάρου GR 213-214.

Τζοάννα pr. f.: gen. τζοάννας e dat. τζοάννα C 94 (1239). ‖ Forma non regionale da Ἰωάννα, con Ἰ- semivocalico mutato in Ğ-; cfr. it. *Giovanna*, m. *-i*, fr. *Jeanne*, m. *Jean*, anche gr. med. Τζουάν, Τζουάννης Mikl-M s. v. Ἀντώνιος. V. Τζαννέλη.

Τζοκαλᾶς: v. Τζουκαλᾶς.

Τζοκέλλος ep. m.: νικολαος τζοκελλος T 211 (1160). ‖ Ipocor. da gr. med. *τζόκος 'zoccolo', pl. acc. τζόκους Psaltes 135, § 250, a sua volta da lat. soccus 'pantofola'; cfr. i cgg. Τσόκος e Τσοκας (At.) e v. Τζώκουλος.

τζόμπ, τζόππ: v. Ἀτζούπας.

τζόρφου: v. Τζούρφ.

Τζοτζέλμος pr. m.: κυρίου τζοτζέλμου C 615 (1145). ‖ Da fr. ant. *Godselmus*, *Josselmus*, *Jocealme* Langlois, mod. *Josseaume*, da germ. *Gauz-helm, Dauzat s. v. *Josse*, ted. ant. *Gauzelm*, *Gotselm*, *Jotselm* Förstemann 617-618; cfr. ar. *ğit.sālm* C 473, r. 3 (1145), lat. *Juzelmus* DN 64 (1153), *Jocelmus* ib. 39 (1140), MénM 77 (1133), ecc. V. Γητζέλμος, Γιοσζουλίνος, Γιουτζέλμος.

Τζουγάννης ep. m.: εἰς τὴν πηγὴν τοῦ τζουγαννη R II 146 (s. d.). ‖ Prob. da *Τζωάννης per Ἰωάννης. Cfr. l'ipocor. Τζουγαννάκης (At.) e v. Τζοάννα.

Τζουκαλᾶς epit. ed ep. m.: Τζουκαλᾶς GSJ 273 (1121), Τζοκαλᾶς GSJ 214 (1198), τζοκαλας T 241 (1174), Τσουκαλᾶς Z 176 (1102), τζοκαλό T 61 (1063); gen. τζοκκαλά T 327 (1196), τζοκαλα T 348 (1203), ιωαννης σαρκιάλινου ὤ καὶ τζωγκαλα T 123 (1124), Ζωνκαλα GSJ 223 (XII sec.). ‖ Da gr. med. τζουκαλᾶς 'figulus' DCG (v. il seg.). Cfr. gr. med. *Id.* ActAth III 81, 85 (1270-1274), 123 (1310-1325?),

ecc., ngr. τσουκαλᾶς 'stovigliaio', 'tegolaio' B; *Philippus Zuccala* Vendola 3380 (1324) e *Zuccalà* cg. DCC, DCS, DCSO, col. t. *Zuccaladi* (RC; con -ᾶδες) DTOC. V. Σοντζοκαλά.

Τζουκκάλης ep. m.: νικόλαος υἱὸς τζουκκάλη C 661 (1185). ‖ Da gr. med. τζο(υ)κάλι s. n. 'olla fictilis' DCG, a sua volta da lat. cucutia, che ha dato it. *zucca*, REW, DEI (v. Κουκούτζης). Cfr. bov., otr. *zukkáli* 'pentola di creta' LG s. v. τσουκάλι, ngr. τσουκάλι D e Τσουκάλης (At.), *Iohannes de Zuccalio* Vendola 3407 (1324). V. Τζουκαλᾶς.

Τζουλλῖνον t. n.: ἀπὸ χωρίου Τζουλλίνου Müller 21 (1401). ‖ Ora *Zollino* (LE) DTS.

Τζουνιέν t. indecl.: τοῦ ὕδατος τοῦ στενοῦ τοῦ ἐπωνομαζομένου τζουνιέν C 516 (1133) = ar. *ğ.niyān* ib. 517, r. 2.

Τζούρφ t. indecl.: τζούρφ = ar. *al-ğurf* C 261 (1183). ‖ Da ar. ğurf 'parete di monte scoscesa' Dozy I 187, Pellegrini 297. Cfr. i tt. ar. *ğurf bū karīm* C 225, r. 15 (1182) = lat. *iurfibuckerin* ib. 192; ar. *ğurf raḥl baḥrī* ('casale settentrionale') ib. 204, r. 2 = lat. *iurfum rahalbahari* ib. 180, sic. *ggiùrfu* 'argine di fiume o di gorgo corroso dall'acqua che vi trascorre impetuosa' VS. **b.** τοῦ τζόρφου κουρούπου C 616 (1145). ‖ Da ar. ğurf al-ġurāb 'scarpata del corvo'. V. Γοράπ.

Τζουτζιᾶνα pr. f.: gen. Τζουτζιάνας GM 116 (1188).

Τζόφφος pr. m.: νοταριου τζοφφου δε σαλέρνου T 272 (1181), ...τζώφφου T 251 (1178), 273 (1181), ecc. ‖ Cfr. fr. *Joffe* (Parigi), *Zoffus* CDBa VII 23 (1176), ib. XXI 113 (1083), *Philippus de Zoffo* TabMalf 186 (1270?). V. Γιόφφος.

τζπανον: ὑπαγει ὁ δρομος ἕος τω τζπανον T 102 (1115?). ‖ Lg. τὸν Σπανόν e v. Σπανός.

Τζπρούν pr. indecl.: nom τζπρούν C 303 (1142). ‖ Da ar. Ğabrūn pr.; cfr. ar. *Id.* = τζιπορούν C 254*a*, τζαπουρούν ib. 257*b*, τζαπορούν ib. 271*a* (1178), γζεπροῦν C 571*b* (1145). Di qui prob. il cg. *Giambruno* (PA).

Τσυκαλᾶς t. m.: ὁ Τζυκαλάς GR 166. ‖ Cfr. *Id.* ep. Mikl-M, ActAth VI 68 (1300), VII 89 (ca. 1300), ecc. (freq.), Τσυκαλάς (At.). Forse var. di Τζουκαλᾶς; cfr. ngr. τσικάλι per τσουκάλι D.

Τζύκαλον t. n.: εἰς τόπον λεγόμενον Τζύκαλον GR 357. ‖ Cfr. il prec. e v. -ον da -ιον.

Τζυκλίον t. n.: εἰς τὸ Τζυκλίον GR 313. ‖ Da κυκλίον 'matassa' (v.); cfr. ngr. τσυκλίον, τσουκλίον 'id.' D.

τζωγκαλα: v. Τζουκαλᾶς.

Τζώκουλος ep. m.: νϊκολαος τζωκουλου T 222 (1165). ‖ V. Τζοκέλλος e cfr. it. *zòccolo*, da lat. socculus, DEI.

-τη, -τή suff. f. in nomi di agente: v. ἀγοραστή, ἀθλετή, δεσπότη. ‖ Dal m. in -της, -τής.

Τηβέρης ep. m.: Λέον Τηβέρις GSJ 224 (XII sec.). ‖ Τιβέριος P-B, da lat. *Tiberius*.

Τηγάνης ep. m.: Νικηφόρος τοῦ Τηγάνη Z 180 (1102) = T 185 (1145), παιδων τυγάνη T 451 (1269), ἰωάννου τυγάνη T 456 (1269), τυγάνου T 545, 546 (s. d.). ‖ Dal seg. Forse la prima attestazione corrisponde a un t. *Τηγάνον; cfr. *Robbertus Tigani* Pratesi 161 (1201), *Iohannes Tiganus* Vendola 4266 (1310) e *Robertus de Tigano* ib. 2666 (1325), *Tigani* e *Tiani* cgg. e tt., Τηγάνον t. in Grecia, DTOC, anche cg. *Tegano* DCC.

τηγάνιον s. n. 'padella', 'teglia': τηγάνην T 80 (1097), τυγάνην T 224 (1166), 532 (1251). ‖ Gr. ant. e tardo (dubbi) *id.*, dim. di τήγανον, gr. med. senza sign. diminutivo, L-S, D. Cfr. bov. *tigáni* 'padella di creta', otr. *tiáni* 'teglia di rame rosso' LG. V. τηγάνον.

Τηγάνισσα ep. f.: Μοναχὴ Τηγάνισσα Z 180 (1102) = T 185 (1145). ‖ Dal m. Τηγάνης.

τηγάνον s. n. 'padella, teglia': τηγάνον T 325 (1196), τυγάνον T 436 (1267), τιγανον T 494 (1283). ‖ Da gr. ant. τήγανον, attraverso lat. *tegānum; cfr. it. merid. *tiganu*, *ti(j)anu* LG. Per gr. ant. τήγανον cfr. *id.* T 487 (1273), cal. sett. *tíganu* LG. **2.** t.: v. Τηγάνης.

τηκου: v. τοῖχος.

τηλάριον s. n. 'cortina (da letto)': τὸ τιλάριον και το προσκεφαλάδιον R I 154 (1049), κραυυαττόξυλον ἔχον τηλάρι, προσκεφαλώδιον, σινδόνην ἓν καὶ κουπερτουριν λινουάμμακον T 519 (1191). ‖ Dal seg. + -άριον[1].

τῆλον s. n. 'cortina (da letto)': τῆλο προσκεφάλαια καὶ ὑπευχήν T 325 (1196). ‖ Da lat. t ē l a 'tela'.

Τηληρικός ep. m.: Βαρβάρου Τηληρικοῦ GO 68 (1051-1057?).

τημωτῶσι: τοῖς ἡμετέροις τημωτῶσι CMG 7 (s. d.).

τήν pron. acc. encl.: v. αὐτός.

Τηνῆδον t. n. (?): εκ τον κανπων εκάστου τηνηδου μῖραν T 170-171 (1141). ‖ Da τὸ *ὑνίδιον, dim. di gr. tardo (pap. III sec. a. C.) ὕνις, -εως 'vomere'? Cfr. il t. *Tanidi* (CZ) DTOC, bov. *aní*, otr. *aní*, *janí* LG s. v. *ὑνίον; gr. med. ἡννίον ActAth III 80 (1270-1274), ἡνία ib. 84.

Τηοκαλή pr. f.: dat. τηοκαλή T 171 (1141). ‖ Forse lg. τῆ Καλῆ.

Τηρίολον t. n.: τηρίολον CSS 44 = *t.rywl.h* (lg. t. r ī w l. h o t. r i y ū l. h) ib. 45, r. 2; χωρας τεριολου T 366 (1214). ‖ Ora *Tiriolo* (CZ), corrispondente al sito dell'ant. A g e r T e u r a n u s DTOC; da * T e (u) r i o l u m, der. da una radice del sostrato * t e u r o = * t a u r o 'monte', STC 3905a; cfr. *Tyriolum* Vendola p. 306 (1310), *Tiriolum* ib. 307 (1324).

°**-τήριον** suff. n. strumentale: v. Ξιληστῆρι. ‖ Cfr. Psaltes § 416, LG, GSDI § 290.

Τήρρας ep. m.: Ἰωσῆφ... ὁ Τήρρας GSJ 46 (1089), 58 (1098). ‖ Cfr. Τήρρης (At.)?.

°**-της**, °**-τής** suff. m. in nomi di agente: v. ἀρωγήτης, δεφενδευτής, κατοικητής, κουταλιστής, Ὀψαριοπιάστης, συμμοιραστής.

τῆς pron. gen. encl.: v. αὐτός.

Τησεντίζηος ep. m.: νικόλαος υἱὸς τησεντιζηου T 205 (1155).

Τησιτᾶς ep. m.: νικολάου τησιτάς C 368 (1095).

Τητάνης ep. m.: Βασιλείου Τητάνη GSJ 218 (1198); Νικειφόρον Τητάνη ib. 217. ‖ Τιτάνιος, da lat. T i t i ā n u s, P-B.

Τηφλήτινα nome di una mucca: μιαν αγελαδαν ιγουν ι τηφλὴτινα T 171 (1141). ‖ Forma in -ινα, eccezionale per un nome proprio di animale, certo connessa con τυφλός.

Τιγᾶνα t. f.: εἰς τόπον λεγόμενον τῆς Τιγάνας R I 134 (1007), τῆς χωρας τύγανης e τηγάνης R I 185 (1080), τῆς τυγανης R II 147 (s. d.); τὴν τηγάναν R II 43 (1145). ‖ Ora *Teana* (PZ).

°**τιθασεύω** vb. tr. 'ammansire': τιθασσεύσας με ταῖς ἀπατηλαῖς θωπίαις GSJ 55 (1098).

°**τίθημι** vb. tr. 'porre': aor. ind. sg. 1. ἔθεσα C 424 (1182), ἔθεσε T 151 (1133?), ἔθεσεν C 413 (1122), 640 (1291), CMG 15 (1328), pl. 1. ἐθήσαμεν GK 58 (1190); inf. θέσαι GSJ 206 (1186), θέσε CMG 44 (1329). **b.** 'disporre': pres. ind. 1. sg. τὴθεμοι T 338 (1200), pl. τοιθε̃μεθα T 302 (1189), τεθέμεθα T 314 (1192), τήμεθα T 277 (1182).

τίθω vb. tr. 'mettere': pres. ptc. τίθων Falkenhausen I 192 (1097). **b.** medio 'disporre': pres. 1. sg. τίθωμαι T 384 (1228), τήθωμαι T 502 (1303), pl. τιθώμεθα T 267 (1180), 389 (1229), τοιθῶμεθα T 291 (1187). ‖ Sta sempre in locuzioni del tipo ἔγγραφον τίθωμαι καὶ ποιῶ. Gr. tardo (pap.) τίθω e τίθομαι Dieterich 217.

°**τίμημα** s. n. 'prezzo': τύμιμα C 420 (1170), τίμημαν GM 65 (1135), τήμιμαν C 483 (1156), GM 177 (1306), τιμὶμάν T 172 (1141), τημοιμαν T 331 (1198), ecc. ‖ Gr. ant. 'valutazione'.

Τιμινίανα t. n. pl.: εἰς Τὰ Τιμινίανα GR 286. ‖ Da lat. T i m i n i u s Schulze + - ā n u m, pl. - ā n a.

τίμιος: v. τεμιον.

τιμίων agg. 'onorevole, onorando': τημείωνα χρισουούλλειαν T 9 (999?). ‖ Da gr. ant. τίμιος 'id.'; ma forse è lettura inesatta per τιμίαν.

Τιμόθεος ep. m.: θεοδώρου τιμοθέου R II 149 (s. d.). ‖ *Id.* P-B, Mikl-M, da gr. ant. τιμάω 'onorare' + θεός 'Dio'; cfr. *Timotheus* CDBa V 4 (1075), it. *Timòteo* DNI, Τιμόθεος (At.).

Τιμουσκαττινα ep.: θεοδορος τιμουσκαττινα T 560 (s. d.). ‖ Forse lg. τῆς Μουσκαττίνας, da *Μουσχάτινα, f. di Μουσχᾶτος.

τιμόω vb. tr. 'onorare': ptc. pres. pass. τιμούμενος CMG 135 (1334). ‖ Iscr. *id.* per gr. ant. τιμάω L-S.

τιμω: v. τόμος.

τινάριον s. n. 'tino': τηνάριον T 170 (1141); gen. τιναρίου T 551 (s. d.). Pl. τυνάρια Falkenhausen II 450 (1209). ‖ Da lat. med. * t i n a r i u m; cfr. bov. *tinári* LG.

Τινία t. f.: εἰς τόπον Τινίαν GR 301.

τίποτε pron. indef. indecl. 'alcunché': ἵνα μὶ επιδωσω αὐτου τηπωτε T 189 (1146). ‖ Gloss. *id.* Dieterich 202; cfr. bov. *típote*, otr. *típoti* 'niente' LG. **b.** agg. 'alcuno': ουτε δια τιποτε αναγκη T 34 (1034). **2. Τίποτε** ep.: νικολαος του τίποτε e υἱοῖ του τίποτε T 137 (1129).

°**τις** pron. indef. encl. 'alcuno': μὴ ἐξεῖναι δε̃ τιναν T 236 (1173), τινὰ ἔγγραφον CMG 27 (1328). **b.** agg. 'un, un certo': τινα χωράφιον CMG 58 (1329). **2.** pron. 'chi... chi': ἔδωκεν ἡμῖν τινος βοΐδιόν τινος ἄλογον C 417 (1125). ‖ Cfr. bov. *tis... tis* LG s. v. τίς interr. e τίς = ὅστις.

Τιτίγυος epit. m.: Ἠλίας ὁ Τιτίγυος GR 176.

τίτλος s. m. 'titolo (giuridico): δικαίω τίτλω C 460 (1269). ‖ Gr. tardo *id.* e τίτλον n. L-S, L, anche τίτουλος, τίτυλος L-S suppl.

Τιυήλλια t. f.: αδάμος δε τιυήλλιας T 117 (1121), γουλιέλμου δαι τιυήλλια ib. 116. ‖ Da fr. *Théville* t. Ménager *Inv.* 346-347; cfr. Τεβήλλα, Τεβίλλα ibid. (s. d.), *Adam de Tivilla* DN 84 (1159), *Guillelmus de Tivilla* CDBa V 187 (1155).

τιχάννη: v. τυγχάνω.

τληπαθής agg. 'umile': ἀθανασίου μονοχοῦ τληπαθοῦς R II 126 (1195). ‖ Gr. tardo *id.* L-S, D.

Τοβῖνος pr. m.: τουίνος στρατηγός ὀππίδου T 299 (1188).

Τόδαρι pr. m.: τοδαρι πολιτης T 136 (1129). ‖ Da Θεόδωρος; cfr. *Thodorus* Pratesi 4 (1065?), *Todari* CDVerg I 390 (1102), *Thodarus* DN 254 (1193), il cg. *Tòdaro* DCC, DCS, DCSO, DSCL.

°**τοιοῦτος** agg. 'tale', 'questo': ὁ τιαῦτὸς ὁ ἀδελφός R II 17 (1135), f. τειάπτει GO 49 (1051), 117 (1053?); gen. τοῖς τοιούτης νύσου C 384 (1117; ἐν ταύτη τῆ νήσω ibid.); dat. ἐν τειούτει ὑποστάσει GO 125 (1054), ἐν τιοὺτῆ καταθέσυ T 408 (1243). Pl. ἡ τηαῦτη μάρτυρες C 433 (1183), τοιαῦτι C 628 (1137), τὰ τειοῦτα χωράφια GO 117 cit. V. τεῦτος.

°**τοιχίον** s. n. 'muro': τὸ τιχήων τοῦ περηβολίου C 559 (1143). ‖ Gr. ant. (iscr.) *id.*, dim. di τοῖχος; cfr. bov. *tiχío* n. 'muro' LG s. v. τειχίον e v. τεσσαρατεῖον.

τοιχοκλείω vb. tr. 'chiudere con un muro': pf. ptc. pass. περὶ κύκλω τῆς χώρας μου, ἥτις καὶ τοιχοκεκλεισμένη ἐστίν T 59 (1061). ‖ Da τοῖχος + κλείω.

°**τοῖχος** s. m. 'muro': ὁ τεῖχος GM 150 (1201); gen. τηκου R I 168 (1059); acc. τὸ τῖχον C 618 (1146). ‖ Cfr. otr. *tíbo* m. 'parete', 'muro' LG s. v. τεῖχος.

Τόκκος ep. m.: ρογέριος τόκκος C 121 (1177) = T 251. ‖ Cfr. fr. *Tocque* Dauzat.

Τολαβέρζης ep. m.: τολαβέρζης ἰωάννης C 638 (1223).

Τολομαῖος pr. m.: πρεσβυτερος τωλωμαῖος T 305 (1191), τολομεος T 393 (1232). ‖ Da gr. Πτολεμαῖος, tramite lat. *Ptolomaeus*; cfr. it. *Tolomeo* Tagliavini II 276, DNI, *filippus filius tolomei* T 320 (1194), *Tolomeus* CDBa VII 70 (1175).

Τολουμέρος ep. m.: γιλλιαλμος τολουμερος T 148 (1131). ‖ Cfr. fr. *Tollemer* Dauzat.

°**τόμος** s. m. 'documento': dat. τόμω C 464 (1280?), T 499 (1291), τιμω T 552 (s. d.). ‖ Gr. ant. 'taglio, porzione', gr. tardo 'tomo, volume' L-S, D.

Τοξίας ep. m.: τοῦ τόξια T 296 e 298 (1188). ‖ Da gr. ant. (Esichio) τοξεύς 'Arciere' (solo come nome proprio) L-S, con -ίας[1] da -εύς.

τοπάρχης s. m. 'feudatario, signore': τὴς χῶρας τοῦ κηρκλάριου τοπάρχου R II 60 (1154). ‖ Gr. tardo (*Settanta*, pap. III sec. a. C.) e med. *id.* 'governatore di un distretto' L-S, D, L, anche 'giudice' DCG.

τόπιον, τοπίον s. n. 'fondo rustico': τόπιον T 22 (1026?), GR 7, 45, ecc. (freq.), τόπιον ἐρίπιον GR 225, 413, ecc., πομάριον τόπιον GR 261, τόποιον T 88 (1101), τοπίον R I 152 (1049), T 520 (1195); gen. τοπίου GR 11. Pl. τόπια GR 229, τωπηα R I 168 (1059); gen. τοπίων GR 29. ‖ Gr. tardo (I sec.) τόπιον 'id.' L-S, D, gr. med. τοπίον 'praedium' DCG. V. ἀμπελοτόπιον e ἀμπελότοπον, ἐρειμοτόπιον, κτιτότοπον, κυριότοπον, ὀσπιτότοπον e σπιτότοπον, χωροτόπιον.

τοπόθεν avv. interr. 'da che parte, dove': ἱνα επιχωρίσωσιν τ<ο>πόθεν ἐστίν τὸ ζητοῦμενον τῆς μονῆς Sola 537 (1068). ‖ Lg. τὸ πόθεν?

τοποθεσία s. f. 'località': GSJ 53 (1098), τοπῶθεσηά R I 172 (1061); dat. τωποθεσία T 335 (1199), τωπωθεσία C 370 (1176); acc. τοποθεσίαν C 322 (1172), R II 47 (1145), ecc., τοποπωθεσίαν T 215 (1163), τοπονπωθεσίαν T 195 (1152), 212 (1160), τοπωνπωθεσιαν T 174 (1142), τὸπωθεσηαν T 80 (1097), τὴν ποθεσιαν T 552 (s. d.), την ποθεσια T 157 (1138), τὸ τόπον πωθεσίαν T 229 (1169), εἰς το ποθεσίαν T 517 (1172). ‖ Gr. tardo *id.* 'porzione geografica', 'descrizione di un luogo', (pap. VI sec.) 'regione', 'quartiere' L-S, DCG, D.

τοποθέσιον s. n. 'fondo rustico': τοποθέσιον C 359 (1116), τοποθέσειον T 26 (1032), τοποθεσίον R I 153 (1049). ‖ Dal prec.

τοπονπωθεσία: v. τοποθεσία.

°**τόπος** s. m. 'fondo rustico': GR 16, 139, ecc.; acc. τόπων GO 55 (1052). ‖ Gr. ant. 'luogo, posto' (così pure generalmente nei docc.); cfr. bov., otr. 'luogo', 'posto' LG e v. κυριότοπος, οἰκότοπος.

τοποτηρητής s. m. 'luogotenente, vicario': τοποτηρητης T 17 (1015), τοποτηρίτης T 371 (1217); gen. τοποτηρητοῦ T 18 (1019), τοποτηριτοὺ R II 27 (1143), τοποτηριτου T 371 cit. ‖ Gr. med. *id.* 'vicarius, loci servator, locum tenens' DCG, gr. tardo 'guardiano di un τόπος' L-S. **2. Τοποτηρητής** ep.: ἰωάννης τυποτερητῆς T 360 e 362 (1213), Δανηῆλ Ποτιρετῆς GK 58 (1190) = T 304. ‖ Per -τερη- da -τηρη- cfr. τερέω; per l'aferesi sillabica cfr. *Philippus regius potortius* CDBa V 257 (1187), l'ep. *Potortius* ib. 304 (1194?), VI 10 e 15 (1197), i cgg. *Potertì*, *Potortì*, *Putortì* DCC, DCSO.

Τόρα t. f.: Νικόλαος ευτελης προτοπάπας Τόρας Schneider 264 (1119). ‖ Cfr. *Tora* (prov. di Caserta).

Τόρας ep. m.: προάστειον τοῦ Τόρα GR 485. ‖ L' -ό- è di incerta lettura. Cfr. Τόρης (At.).

Τορβής ep. m.: θεοδωρος τορβής T 558 (s. d.).

Τορελοῦπος t. m.: ἀπέρχεται εἰς τὸν τορελοῦπον T 19 (1019). ‖ Da lat. turris lupi 'torre del lupo'? Cfr. *ad locum qui vocatur relupum* T 21 (1024), con riferimento alla stessa località.

Τοριακήτζην: v. ῥυακίτζιν.

τορμάρχης: v. Τουρμάρχης.

Τορναδώριον t. n.: καρουλου... φῶρκαλκεριου και τόρνάδωριοῦ κῶμιτος T 491 (1281), ...τορνοδωρίου C 464 (1280?). ‖ Da fr. ant. *Ternoderum* (IV sec.), *pagus Tornot(o)rinsis* (a. 670), ora *Tonnerre* Dauzat-Rostaing; cfr. *Tornodori* gen. CDBa XXII 19 (1277), 20 (1278).

Τορνάτης ep. m.: Νικόλαος Τορνάτης Z 165 (1145) = τορνάτωρ T 183.

Τορνάτορας e **Τορνάτωρ** epit. m.: ὁ Τορνάτορας, τοῦ Τορνάτορα e τὸν αὐτὸν Τορνάτοραν GSJ 40 (1054), Νικηφόρου τοῦ Τορνάτορος ib. 39, τὸν Τορνάτορα ib. 41. **b.** νικολαος τορνάτωρ T 183 (1145) = Τορνάτης Z 165. **c.** ιῶ τορνάτορε e νικολαος τορνατορος R I 271 (1131). **d.** Γρηγόριος Τορνατώρης Z 177 (1102). ‖ Da lat. med. tornator

'tornitore' DCL. Cfr. *Tornatorus* Mirazita 152 (1097), *Tornàtore* DSCL, *Tornàtola* DCS.

Τορναφράντζας ep. m.: κυρον τόρναφραντζα T 476 (1270). ‖ Cfr. *Tornafranza* t. (CZ) e cg. DTOC, DCC.

Τορνίκης, -ίκιος pr. m.: ο τορνίκης T 57 (1058); τορνικίου... τοῦ κοντολέοντος T 19 (1019). ‖ Gr. med. Τορνίκης Mikl-M, Moritz I 39, Τορνίκιος ib. 35. Cfr. il t. *Tornici* (CS) DTOC.

τόῤῥους: v. Τούρρους.

τόρτος agg. 'torto, storto', in t.: τὸν ποταμὸν τὸν τόρτων (lg. -ον) C 290 (1096). ‖ Da lat. tortus. Ora *Fiume Torto* TCI 50 EF 2. **2. Τόρτος** ep. m.: παπᾶς λέων τόρτου T 558 (s. d.). ‖ Cfr. *Cappellanus Tortus* Vendola 646 (1310), *Nicolaus Tortus* ib. 769 (1310) e i cgg. *Torto*, *Lotorto* DCC.

°**τόσος** agg. indef. 'tanto': pl. acc. f. τόσσας C 639 (1291), τόσσες ib. 640. ‖ Cfr. bov., otr. *tòsso* LG. **b.** n., cong. τόσον... τόσον 'sia... sia' T 409 (1243). **2. Τόσσος** ep.: γουλιάλμος τόσσος C 309 (1142?).

Τοσοφρωγαύρης ep. m.: Πασκάλης Τοσοφρωγαύρης GO 105 (1053). ‖ 'Orgoglioso (gr. ant. γαῦρος) della sua saggezza' (cfr. gr. ant. σώφρων 'saggio', σωφροσύνη 'saggezza').

τόσσες, Τόσσος: v. τόσος.

Τόστουκας ep. m.: γουλιάλμου τόστουκα ἀλάμου C 316 (1157?) = γουλιάλμου τοτου κα ἁλαμου Spata III 46.

τοτί: ωρκισαν ἵνα ἡμὶν εἶπον τὴν ἀλήθειαν τοτί γινωσκωσι 'giurarono di dirci la verità su ciò che sapevano' T 73 (1092) ‖ Lg. τὸ τί = ὅτι; cfr. ἐρωτήσαμεν αὐτοὺς τὸ τί γινώσκουσι GM 50 (1095), πρὶν ἴδωμεν τώ τι δηλοῦν τὰ σιγίλλια C 307 (1142?).

Τοτουβόνος ep. m.: λεοντος τοτουβόνου T 316 (1193). ‖ Da lat. totus bonus 'tutto buono'.

Τουβάκιος pr. m.: τουυάκιος σπαθαροκανδιδάτος T 53 (1054?). ‖ Gr. med. *Id.* Moritz I 49; cfr. *Tubaki* gen. Morea 87 (1052) = CDBa XX 85, ib. V 3 (1075), *Tubagissa uxor Melis* Pratesi 22 (1112), *Henricus Tubachissa* CDVerg VII 40 (1176), il cg. *Tubàzio* DSCL.

τουβάλλια s. f. 'tovaglia': pl. acc. τουυάλλιας T 487 (1273), τοῦβάλλες T 532 (1251). ‖ Da fr. ant. *tovaille*, a sua volta da franc. thwalja, NDDC s. v. *tuvaglia*, DEI s. v. *tovàglia*; cfr. *tobalia* DN 135 (1171), *tovalia* ib. 144 (1171), *tubalias...*, *-am* CDBa XXII 9 (1267), *tubaleas* ib. III 178 (1191), ecc.

τουβαλλον s. n. 'tovagliato, tela per tovaglie': τουβαλλου αγκονας ιβ' T 494, a. 1283, τοῦ βάλλου ἀγκωνάρι τριάκωντα T 436 (1267). ‖ V. il prec.

τούβουλον e **-ος** s. 'conduttura d'acqua (?)': επικάτω τοῦ τούβουλου T 419 (1251); εις το τουβουλον τῆς πέτρας T 308 (1192), εἰς τὸν τούβουλον τῆς κυρας χρυσῆς R II 149, ...τουβούλον ib. 148. ‖ Gr. med. τούβουλον 'tubulus, sipho' DCG, da lat. tubulus 'canaletto'. Cfr. i tt. *Túbolo, Túvolo* (burroni, CZ), *Túvulu* DTOC.

Τουδείσκα pr. f.: gen. Τουδείσκας Cañellas 168 (1230). ‖ Da lat. med. *Teutiscus* 'tedesco', germ. thiudisca, DEI s. v. *tedésco*.

Τουκία t. n. pl.: εἰς Τουκία GR 130, Τὰ λεγόμενα Τουκία GR 335.

Τούκιος t. m.: εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Τούκιον GR 334. ‖ Ora *Tuccio* (fiume, RC), cfr. *vallis Tuchii* Vendola p. 267 (1310), forse da lat. Tuccius pr. Schulze, STC 4010, DTOC (v. qui anche *Valletuccio*).

Τούκκης pr. m.: τούκκη τοῦ χριστιανοῦ C 623 (1161) = ar. *duqqī* ib. 624, r. 13. ‖ Da lat. Tuccius Schulze (v. il prec.)? Cfr. *Tucius* TabMalf 246 (1292), *Tuccius* CDBa XXII 164 (1331), *Thucius* CDBr II 117 (1345), il cg. *Tuccio* DCC, DCS, DCSO. V. Δούκκη, Γαρεδδούκι.

Τουκκίαι t. f. pl.: εἰς Τουκκίας GR 243.

Τοῦλαχη t. f.: εἰς τὴν τοῦλαχι T 135 (1129).

Τοῦλβα t. f.: καστελλίου Τούλβας

GT 18 (1002). || Ora *Tolve* (PZ); cfr. *Tulbium* Vendola 2026 (1310).

Τουμᾶς pr. m.: τοῦμὰς τροπός T 334 (1198). || V. Τωμᾶς.

Τουμάσιος pr. m.: τοῦμασιος e τοῦμάσις T 431 (1266); gen. τοῦμασιου ib. 430, τουμάσιου T 433 (1266). || Cfr. it. *Tommaso* e v. Τωμᾶς.

Τουρακιναῖα t. f.: τῆς τουρακιναίας CSS 26.

Τουρᾶνον t. n.: μιχαὴλ ἱερέως καὶ ταυουλαριου τουρανου T 131 (1126). || Cfr. *Torano Castello* (CS) DTOC, da lat. T h u r i u s Schulze + - ā n u m.

Τουργουμένης ep. m.: γουλιαλμος τουργουμένης C 554 (1103). || Da ar. t u r ǧ u m ā n 'interprete'; cfr. lat. med. *turchemannus* DCL, sic. *turcimannu* 'id.' ArMed 385-386.

τουργουνίαν: ἀποδίδει τὰ ἥσα ἧς τὸν ἄρμον εἰς τὴν τουργουνίαν τὰ ἐφήκριμνα καὶ ὑποκάτω τῆς βροντιμένης C 390 (1094) = C 392 (1094?).

-τούρης suff. m. in nomi di agente ed eponimi: v. Γαπατούρης, καντούρης, Κορατούρης, προκουρατούρης. || Cfr. it. merid. *-tùri*, da lat. - t o r, - t ō r i s (v. -τωρ).

-τούριον suff. strumentale n.: v. βαλκατοῦριν, κουπερτοῦριν. || Da lat. - t ō r i u m. **b.** *id.*: v. ἀναματούριον. || Cfr. LG, GSDI § 291; da incrocio di gr. ant. -τήριον e lat. - t ō r i u m.

Τοῦρκος ep. m.: ἀνδρεας τουρκος T 559 (s. d.) e ἄνδρηας τουρκος ib. 560; ιωάννου τούρκου T 314 (1192). || Dall'etn. *Id.* P-B; cfr. *Turco* DCC, DCS, DCSO e v. il seg.

Τουρκόττος ep. m.: τουρκόττως C 414 (1122). || Ipocor. del prec.

Τοῦρλυνα ep. m.: ιωαννης τοῦρλυνα T 475 (1270). || Cfr. Τουρλινος (At.).

τοῦρμα s. f. 'distretto': τοῦ ἐπισκόπου ἰωαννου τῆς τουρμας τοῦ τουρσίκου T 116 (1121). || Gr. med. *id.* 'guarnigione di un distretto', 'distretto' DCG, da lat. t u r m a 'squadrone di cavalleria'.

τουρμάρχης s. m. 'capo di un distretto': T 81 (1097?), GSJ 77 (1114), τουρμαρχα CDBa V 33 (1091), τορμάρχην GSJ 213 (1198). Pl. gen. τουρμαρχῶν T 54 (1054). || Gr. med. *id.* 'id.' D, gr. tardo 'comandante di uno squadrone' L; v. τρομάρχης, τρουμάρχης. **b. τούρμαρχος**: Ιωαννης τούρμαρχος CDBa IV 94 (XI sec.); gen. τουρμάρχου T 116 (1121). Pl. gen. τουρμάρχων C 643 (1099). **2. Τουρμάρχης** ep.: T 41 (1042), τορμαρχης T 32 (1033); gen. τουρμαρχου T 36 (1035); acc. Τορμάρχην GSJ 213 (1198). || Cfr. *Tomarchio* DCC, DCSO.

Τούρνη t. f.: εἰς τὴν Τούρνην τοῦ 'Ομφρέ = *ad Turrem maris* DON 174, 175 (1167), R II 70, 71. || V. Τούρρη. Forse è forma ipercorretta; cfr. -ρν- > bov. *-rr-* GSDI § 52, p. 38.

τουρνήσος s. m. 'tornese (moneta)': ταρία ὀκτὼ τοῖς τουρνήσοις μικροῖς λεπτοῖς ἀνὰ τεσσαράκοντα ε̄ τοῦ ταρίου..., ταρία ὀκτὼ τῶν τουρνήσων τῶν μικρῶν T 504 (1331). || Cfr. it. *tornése* 'moneta coniata in origine a *Tours*' da fr. ant. t o r n e i s, lat. med. T u r o n ē n s i s, DEI.

Τουρνιχος epit. m.: γαλατος ο τουρνιχος T 76 (1094).

τουρνόω vb. tr. 'revocare': αφελεῖν... καὶ τουρνοῦν T 225 (1167). || Cfr. fr. *tourner* 'girare', 'cambiare, mutare'.

Τουρόλδος pr. m.: ὁ στρατηγὸς κῦρ Τουρόλδος GSJ 67 (1102). || Cfr. fr. *Thouroud*, *Théroude*, ant. fr. *Turoldus*, da germ. * T h o r v a l d -, Dauzat; *Turoldo* DCS.

Τοῦρον t. n.: ἄλλα χωράφια τὰ λεγώμενα τοῦ Τούρου GSJ 247 (1223).

Τουρουσανος etn. m.: 'Ο Τουρουσανός e 'Ο Τουρουσάνος T 141 (1130). || Dal prec.

Τουρράκα t. f.: γενετας τῆς τουρρακας R II 35, 37 (1144). || Cfr. *Torracca* (CS), *Torraca* (CZ) DTOC, *Tarraca* TCI 37 B 4 (Luc.) da lat. t u r r i s 'torre' + - a c c a.

Τούρρη t. f.: τὴν μονὴν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς τοῦρρης T 85

(1099), ἐν τὸ τόπω το καλουμένο τούρρες T 69 (1091), θεοτόκου... μαρίας τῶν τοῦρρων T 123 (1124). **b.** εἰς τὴν Τούρρην τῆς Θαλάσσης R II 143, DON 182, Kölzer 18 (1195). || Cfr. *Turris Maris* Vendola 2048 (1310), ora *Torremare* TCI 43 B 3.

Τουρρησιᾶνος ep. m.: νικολαου τουρρησιανου R I 216 (1108), ...τουρρησιανοῦ R I 227 (1120). || Cfr. *Turresanus* Morea 60 (992). || Da un t. **Turrisi*, da lat. * t u r r e n s i s 'della torre'; cfr. *Torrisi* t. TCI 54 A 6, 56 B 4 (Sic.).

Τούρρους t. indecl.: χορίον τούρρους = ar. *ṭ.r.s.* C 132 (1151), τόρρους = ar. *id.* C 285 (1183). || Da ar. ṭ u r ū s, pl. di ṭ i r s 'foglio', 'carta' o prearabo Pellegrini 331. Cfr. *wādī* (fiume) *ṭ.r.s.* C 133, r. 6 (doc. cit.).

Τούρσικον t. n.: τῆς τουρμας τοῦ τουρσίκου T 116 (1121), τουρσίκου R II 32 (1144). || Cfr. *Tursium* Vendola 2274 (1310), ora *Tursi* (MT).

Τουσκάνια t. f.: ἐν τῇ τουσκανια T 486 (1273). || Da it. *Toscana*; v. Δουσκάνα.

Τουσκᾶνος ep. m.: ιωαννου τουσκανου T 315 (1192); φιλλιανον τουσκάνον T 437 (1267). || Da it. *Toscano* etn.; v. Τουσχᾶνα.

Τουστᾶνος pr. m.: τοῦστάνος καβαλλάριος T 153 (1133); gen. τουσταῖνου ibid. e 152, Τουστάνου GSJ 149 (1155), 161 (1156). || Da ant. fr. (norm.) *Tostain*, *Toustain*, mod. *To(u)tain*, da germ. * T h o r - s t e i n n, Dauzat; cfr. *Tustinus* CDVerg III 369 (1149), *Tustanus* DN 116 (1169).

Τουσχᾶνα pr. f.: τουσχανας θυγατρος αυτῶν T 474 (1270). || Da Τουσκᾶνος.

Τοῦτζοι t. m. pl.: ὁ βουνὸς τῶν Τούτζων GR 248. || Cfr. il cg. Τούτζης (At.).

τούτωρ s. m. 'tutore': pl. gen. τουτώρων = lat. *tutorum* Cannizzaro 182. || Da lat. t u t o r 'tutore'.

Τουφαρέλλος ep. m.: φιλίππου τοῦφαρελλοῦ T 356 (1211). || Ipocor. di *Tufaro* DCC.

Τοῦφι t. n.: Ἔχω εἰς τὸ Τοῦφη ἀμπέλιον GSJ 214 (1198). || Dal seg. + -ιον.

τοῦφος s. m. 'tufo': ἀποδίδει ἄνο εἰς τὸν τοῦφον GSJ 80 (1125). || Da lat. t ō f u s 'tufo'; cfr. otr. *túfo* m. 'tufo' LG s. v. *τοῦχος, gr. (iscr.) e ngr. τόφ(φ)ος D.

τουχὰρου: v. Χάρης.

Τοφέχ t. indecl.: κατεβένει ἧς τὸ μάργυν τὸ λέγοντα τοφὲχ καὶ τὸ λέγοντα μῆλον C 619 (1146). || Da ar. t u f f ā ḥ 'mela' Wehr; cfr. ar. *'ayn at-tuffāḥah* C 240, r. 20 (1182) = lat. *fontem pomerii* ib. 200.

Τραβάλλος ep. m.: οὔρσου τοῦ τραβαλλου R I 252 (1126), οὔρσου τραβαλλοῦ ib. 255. || Cfr. fr. *Travail* (Parigi; anche *Travaillé* 'affaticato' Dauzat); *Iohanne dictus Trabalia* CDVerg V 128 (1163), *Riccardus dictus Traballa* ib. 250 (1167), *magister Trabalia* Morea 318 (1222), *Guido Trabalis* Pratesi 389 (1237), ecc. e i cgg. *Travagli* DCC, *Travàglia*, *Travali* DCSO.

τράβας s. m. 'travatura': ηὐτρέπισα καὶ εὐθίασα τὰ μέγαλα τράβατα ἐκ ματερίων, καὶ σανιδίων καὶ σιδήρου T 371 (1217). || Cfr. gr. med. τράβα f. 'trave', da lat. t r a b s e, per il metaplasmo, gr. med. φάβα f. e φάβας, -ατος 'fava' n. D.

Τραβικέλλον t. n.: εις το τραβικελλον T 19 (1019). || Da dim. di lat. t r a b s 'trave'; cfr. it. *travicello*.

Τραβλησαῖοι t. m. pl.: ἐν τῇ τοπωθεσία τοῦ ποταμοῦ τῶν τραβλησέων C 369 (1176), ...τραυλησέων ib. 370, τοῦ ῥύακος τῶν τραπλησέων C 371 (1176), τοῦ ποταμοῦ τραβλησέων C 377 (1206). || Forma ellenizzata con -αῖος dell'etnico ar. ṭ r ā b. l. s ī, i ṭ r ā b. l. s ī 'tripolino' = τράβλησι C 572*a* (1145), τραπούλισι C 264*b* (1183), τραπούλσι ib. 265*b*, 279*b*. Cfr. *casale Treblezinum* Brühl 181 (1144), *casale Trabilis* Pirri 774 (1134) e v. Τριπολιτᾶνος.

τραγήνα, τραγίνα: v. Τραΐνα.

Τραγηνικατος ep. m.: νικολαος τραγηνικατος T 345 (1202).

τραδιτεύω vb. tr. 'consegnare': pres. ind. 1. sg. τραδιτεύω T 400 (1233), pl. τραδιτεύομεν T 523 (1203), τραδιτεύωμεν T 420 (1251), 422 (1256), ecc. Aor. 1. sg. ἐτραδίτευσα T 504 (1331). || Gr. tardo (VI sec.) *id.* 'id.', da lat. t r a d o, L. Cfr. lat. med. *traditio* 'cessio, concessio, alienatio, vel dispositio per testamentum', *traditor* 'donator', *traditoria* 'instrumentum seu charta traditionis, vel investiturae' DCL, gr. med. e ngr. solo in senso negativo τραϊτοῦρος 'traditore' τραϊτορία 'tradimento' D. V. Τραϊτοῦρος.

Τραῖνα t. f.: gen. τραῖνας C 302, 305 (1142), 317 (1154), ecc., τραγήνας C 532 (1130-1140?), τραγίνας ib. 533, δραῖνας C 296 (1139), 307 (1142), ecc., δραήνας C 416 (1125?), δραΐνης C 313 (1144?), 315 (1157?); dat. τραΐνα C 289 (1096); acc. δραῖναν C 314 (doc. cit.). **b.** n. pl.: gen. δραΐνων C 453 (1245). **c.** **Τραΐναι** f. pl.: εἰς τὰς τραΐνας C 290 (doc. cit.); gen. τῶν τραϊνῶν ib. 291. || Da * T r a g ē n a, voce mediterranea (?) EG Introd. 51, II 47. Cfr. *Tragina* Pirri 384 (1090), ar. (Edrisi) *Ṭarğinis* BAS I 109, *Iohanne prothospatario de traginiis* T 78 (1097), *willelmus messanensis et traginensis episcopus* C 533 (1125), *Malgerius de Tragina* Vendola 3361 (1324), ecc., il mod. *Troìna* t. (EN; ma *Traìna* cg. DCSO). V. ἀποδραΐνας.

Τραϊτοῦρος ep. m.: Ἰωάννης Τραϊτοῦρος Z 166 (1096) = T 183 (1145). || Da gr. med. τραιτοῦρος 'traditore' D, a sua volta da lat. med. t r a d i t o r DCL. V. τραδιτεύω.

Τρακλά t. n. pl.: τὰ χωράφια αὐτοῦ τὰ εἰς τὰ τρακλά T 487 (1273). || Da τρακλός. Cfr. i tt. *Tarcá, Tráche, Traché, Trachí, Traclé* DTOC.

τρακλή s. f. 'curva': εἰς τὴν τρακλὶν τῆς κανναυαρίας T 298 (1188), εἰς τὸ τρακλὴν Ἰαν[GO 176 (s. d.). || Da τρακλός.

τρακλίζω vb. intr. 'deviare': pres. ind. 3. τρακλήζη C 653 (1173). || Gr. med. *id.*, da *τρακλῶ, *τακλῶ, gr. ant. κατακλῶ 'spezzare' (ma Teocrito XXV 146 'piegare in basso') EL, Kahane *Greek* II 333-335. V. ἐπιτρακλίζω.

τρακλός agg. 'curvo': τῆς τρακλῆς ὁδοῦ C 386 (1091?), ἐπάνωθεν τῆς ὁδοῦ τῆς ἄνω τῆς τρακλῆς C 429 (1182). || Cfr. bov. *traklò* 'curvo, piegato', 'coricato' LG. V. τρακλίζω, τρακλή, Τρακλά. Avv. **τρακλά** 'obliquamente': MénC 323 (1076), GSJ 247 (1223), ecc. (freq.), τρακλᾶ C 454 (1182); ἐπὶ τρακλῆς 'di sbieco' GSJ 206, 207 (1186). || Cfr. cal. *di tráka* 'in modo obliquo', 'di sbieco' LG. V. μοῦσιτρακλά. **2. Τρακλός** epit.: ἴχιες τρακλώς = ar. *yibī al-mu'wağğ* 'il curvo, lo storpio' C 247*a* (1183), De Simone 48, 64; cfr. il cg. *Traclò* DCC, DCSO.

τρακταΐζω vb. tr. 'trattare': pres. inf. pass. τρακταΐζεσθαι T 486 (1273); ptc. att. τρακταείζοντος CMG 175 (1336). Aor. ptc. pass. τρακταηθήσεις (lg. τρακταϊθείσης) GD 48 (1042). || Gr. tardo (V sec.) med. *id.* L-S, L, D.

τρακτοῦρα s. f. 'botte': ἀφιω του ριθεντος νικολάου τρακτουραν μίαν, καὶ τῆς θεοδώτης τρακτουραν μίαν T 429 (1265). **b. τρακτούριον** n.: ἀφίω... τῶ οσπίτιων σύν τοῦ τρακτουρίου καὶ τοῦ τιναρίου T 551 (s. d.). **c. τράκτουρον**: αφηο πέρι τη εμεὶ ψύχει τράκτουρον ἐν μέτα του ἴνου ἴγουν λ/ λάγήνηα..., τρακτουρα β/ καὶ τηνάριον ἐν T 170 (1140). || Da lat. med. t r a c t o r i a (v i n i) 'vas grande' DCL; cfr. *tractora conciata per annum ubi illum* ('il vino') *reponant in casa* CDCv V 142 (1028), *tracturu unu* ib. 360 (1047), *buttes et tractoria* CDBa IV 72 (1048), *duas tractorias a vino* CDBa VI 42 (1211).

Τράμμας ep. m.: πετρου τοῦ τραμμα R I 145 (1044), πετρου τοῦ τράμα ib. 146.

Τραμουντᾶνοι ep. m.: οἱ Τραμουντᾶνοι GR 471. || Da lat. t r a n s m o n t ā n i 'ultramontani'. Cfr. *Angelus Tramontanus* Vendola 2639 (1325), *Tramontanus de Ruberto* TabMalf 169 (1266) e i cgg. *Tramontano, -i, -a* DCC, DCSO. Anche in Grecia Τραμουντάνας (At.).

Τραμουντᾶνον t. n.: κληροι δύο Τὸ Κουρία καὶ Τὸ Τραμουντάνον GR 469, τῆν θεοτόκον τοῦ τραμουντάνου T 102 (1115?). || Come il prec.

Τράνα(ι) t.: του κάστρου τράνας T 11 (1000), τοῦ κάστρου τρανῶν T 25 (1032), ἔννουρε υἱοῦ ἀδημαριού τρανι R II 28 (1143). || Ora *Trani* (prov. di Bari).

τρανκουδου: πλησιον του χωραφιου του τρανκουδου T 494 (1283). || Lg. Τραγκήδου e v. Ταγκρίδας s. v. Ταγκρέδης.

τρανόω vb. tr. 'allevare, rendere adulto': aor. pass. εἰς τὴν καλαβρὰν ἐτράφην καὶ ἐτρανώθην R II 34 (1144). || Gr. tardo (III-II sec. a. C.) *id.* 'rendere chiaro, distinto' L-S.

τραπεζάκιον s. n. 'tavola (da pranzo)': ὄντος μου καγῶ εἰς την (lg. τὸ) τραπεζάκην σὺν τὴν ἐμὴν σύμβιον R I 204 (1100). || Cfr. ngr. τραπεζάκι, dim. di τράπεζα 'tavola', D. **2. Τραπεζάκιον** t.: μέλεις τοῦ τραπεζακίου T 325 (1196). || Dall'accezione geomorfica di 'tavoliere'; cfr. *Trabesatium* Vendola p. 182 (1324), ora *Trebisacce* DTOC.

°**τραπέζιον** s. n. 'tavola (da pranzo)': τὸ τραπέζην καὶ τὰς δύο ἀπαλαρέας ἐχέτω λέων R I 155 (1049). || Gr. ant. *id.*, dim. di τράπεζα 'tavola', L-S. **b.** 'ripiano': εἰσέρχεται εἰς τὸ ὄρος καὶ κατέρχεται εἰς τὸ τραπέζην, κακεῖθεν κατέρχεται ὁ ῥύαξ ἕως εἰς τὸν λάκκον C 388 (1092). || Cfr. i tt. *Trabbése, Trapésia, Trapéźi* DTOC.

τραπεζόφορον s. n. 'tovaglia da altare': τραπεζόφορα δύο, τὸ ἓν πάννινον καὶ τὸ ἕτερον ἐκ μετάξου GM 210 (1189). || Gr. med. *id.* D. Cfr. *trapizofora una* LibVis 83.

τραπέζωμα s. n. 'ripiano': καθώς ἐστιν ἡ ἠσότης τοῦ ἀνωτέρω ἀμπελίου καὶ τοῦ Τραπεζόματος GR 512. || Gr. med. *id.* 'ciò che si mette sulla tavola, piatto' L-S, D. **2.** t.: Τὸ Τραπέζωμα καθὼς ἐστὶν περιορισμένον GR 531. || Cfr. gr. med. χωράφιον τῶν Τραπεζωμάτων Mikl-M, cal. *Santa Maria di Trapezzòmata* STC 3960, *Trapésimi* (CS), *Trapéźima* (RC) DTOC.

τραπλησέων: v. Τραβλησαῖοι.

Τρασιμοῦνδος ep. m.: γρηγορίου τού τη επονομια τρασιμοῦνδδου T 129 (1126). **b. Τρασομοῦνδος** pr. m.: GL 11 (fine X sec.). || Nome germanico, prob. longobardo. Cfr. ant. ted. *Thrasamund*, Τρασαμοῦνδος, *Trasimund, Transmund*, ecc. Förstemann 1464, long. *Trasimundus* CDLo 350 (772, a Grosseto); *Trasemundus* Morea 11 (904), CDBa XX 6 (905), CDCv VII 165 (1051), *Trasimundus* CDBr I 200 (1290), 210 (1298), *Transmundus* Pratesi 81 (1181), RatDecSic 70 (1275-1280), ecc.

Τράτος t. m.: εἰς τὸν ποταμὸν τὸν καλούμενον Τράτον..., ὁ αὐτὸς Τράτος GT 19 (1002).

Τραύλης ep. m.: ἀμπέλου ἀβδεσσέϊτ τραύλης C 123 (1184) = T 288. || V. Τραυλός.

τραυλησέων: v. Τραβλησαῖοι.

Τραυλός epit. m.: Κοσμᾶς ὁ τοῦ Τραυλοῦ Z 165 (1096) e Λέων τοῦ Τραυλοῦ ib. 166 = τραύλου e τραυλού T 183, 184 (1145), τοῦ Τραύλου GSJ 207 (1186). || *Id.* P-B, Moritz I 29, Mikl-M, da gr. ant. τραυλός agg. 'bleso'; cfr. *Basilius Traulo* TabMalf 232 (1288) e v. Τραύλης.

τραχανιώτης: v. Ταρχανιώτης.

τραχαχανηο του ταγματοφυλαξ υιος νεοφυτου T 63 (1084). || Lg. Τραχανιότης ταγματοφύλαξ.

τραχεῖα s. f. 'zona aspra, selvaggia': ἀναβαίνει εἰς τὴν πέτραν ἄχρι τῆς τραχίας C 533 (1130-1140?). || Da gr. ant. τραχύς, -εῖα, -ύ. Cfr. il t. *Trahè* (RC) LG s. v. τραχύς.

°**τράχηλος** s. n. 'collo, parte estrema': ἀπὸ τὸ τράχειλον τοῦ Πετροχελιδονίων τοῦ ἐκγρεμνοῦ ὡς συκκλῆων ἱ δύο† μονειρονη† τοῦ ἐγκρεμνοῦ GSJ 90 (1128).

τραχηλώδης agg. 'caparbio': τοὺς σκληροὺς καὶ τραχηλώδεις ἀξία περισφίγξει παιδεύων Kölzer 18, R II 143 (1195) = *duros et cervicosos digna cohercione castigando* ib. 17 e 141 (doc. bil.). || Cfr. gr. tardo (scol.) *id.* = τραχηλοειδῆς 'simile al collo' L-S.

τραχῶς: τούτω τιγαροῦν το τραχῶς περιὀρισθεν (χωράφιον), δωρουμεν, καὶ ἀφιερωννωμεν T 222 (1166). || Lg. τετραχῶς ο τὸ τετραχῶς.

-τρεα suff. f.: v. Μονάστρεα, πράτρεα. || Da -τρια; cfr. -έα per -ία.

°**τρεῖς** num. 'tre': αλλον χῶραφιον υπαρχει ρουβου τρειωῦ T 477 (1270). || Lg. ῥούβων τριῶν. Cfr. bov., otr. *tris*, *tría* LG.

Τρεκτόπυλον t. n.: εις το χειμαρρον του τρεκτοπυλου T 308 (1192). || Da *τρεκτός 'scorso, scolato' (τρέχω) + gr. ant. πηλός 'argilla', 'fango' STC 2991.

τρέμουλα s. f. 'luogo franoso' o t. (?): ἀπὸ ταῖς κόγκαις καὶ τὸ ῥιζόπλακον ἕως οὗ εἰς τὴν τρέμουλαν C 308 (1142?). || Da lat. t r e m u l u s agg. 'tremante, vacillante'. Cfr. ngr. Τρεμούλα G-McD, τρεμούλα 'tremito' D, *Tremúla* (CZ) DTOC, cal. *trémula* 'melma dei fiumi', sic. *id.* 'terreno molle e fangoso' NDDC; (*monasterium*) *in solo tremulo ac labenti fundatum* Pratesi 301 (1222), *serra Tremule* ib. 335 (1224).

τρετουριέρην: Ἰωάννην τρετουριέρην Sola 537 (1068). || Lg. τρεσουριέρην e v. τρισορέρης.

Τρῆκουλης ep. m.: ὁ τρῆκουλης T 560 (s. d.). || Da gr. tardo (II sec.) τρίκωλος 'trimembre' L-S. Cfr. gr. med. τοῦ Τρικῶλι Mikl-M, Τρικουλης (At.), *Trìcoli* DCC, DCSO.

τρηλοκητωρία s. f. 'facoltà di confutare': εδωθην τρηλοκητωρία καταστήναι ο ρογέριος τὴν ἄρννισιν του ρέου T 412 (1244). || Lg. τρηλοκουτωρία, da lat. med. *interlocutoria* DCL.

Τρηπαπελος ep. m.: λεων τρηπαπελος T 559 (s. d.).

Τρήφερος ep. m.: Νικόλαος Τρήφερος GSJ 200 (1177). || Da gr. ant. τρυφερός agg. 'delicato, raffinato'; cfr. bov. *trifirò* 'friabile' (termine incerto), otr. *triferò* 'morbido' LG, *Trifirò* DCC, DCS, DCSO, Τρυφερός (At.).

°**τρια** suff. f. in nomi di agente: v. ἀγοράστρια, τελίτρια, ὠνήτρια.

τριάδιον s. n. 'triade, gruppo di tre': υιυλία τρία, τὰ τριάδια ἀπὸ σοῦ λαβῶν T 44 (1049). || Prob. lg. τριώδια.

τριακοντάρχης s. m. 'capo di un gruppo di trenta': Κονσταντῆνος τριακοντάρχης υἱὸς Νικηφόρου τοῦ Σπανοῦ GO 122 (1053?).

τριάντα num. indecl. 'trenta': C 380 (1221). || Iscr., gr. med. *id.* L-S, DCG, D; cfr. bov. *tránta*, otr. *triánta* LG.

Τριάντας ep. m.: ὁ Τριάντας σὺν τῶν ἀδελφῶν GSJ 273 (1121).

Τριάς s. f. 'Trinità': GSJ 65 (1102); gen. Τριάδος ibid., T 45 (1050), ecc. || Gr. tardo e med. *Id.* L, D, gr. ant. τριάς 'gruppo di tre'. **2.** agion.: τῆς μονῆς τῆς ἁγίας τρίαδος τῆς κάυας T 50 (1053). || Cfr. Τερνιτάτε.

°**τριβή** s. f. 'pratica di vita': τῶν παντελῶς τὴν κοσμικὴν τρίβην διαφυγόντων C 13 (1134). || Gr. ant. 'pratica', 'oggetto di cura', 'indugio'.

Τρίβονα t. n. pl.: χωράφιον Τὰ Τρίβονα GR 420. || Cfr. forse *Tribona* (RC), cal. *tribbona* 'cupola o baldacchino dell'altare', da gr. ant. τρίβων 'mantello', DTOC, *Trabona*, *Trebona* EG II 46.

Τριβουκάτα t. n. pl.: εἰς τὰ Τριβουκάτα GSJ 41 (1054); τῶν Τριβουκάτων ibid. e 194 (1171), ecc., Τρηβουκάτων GSJ 199 (1177), τοῦ Τριβουκάτου e τõν Τριβουκάτον GSJ 227 (1214).

°**τρίβω** vb. intr. 'andare': ι οδος ὑ τρήβοῦσα υς χωραφιον μουταιρου T 270 (1181). || Gr. ant. tr. 'strofinare, logorare', 'calpestare, devastare'.

Τρίγεκτα t. n. pl.: Χωρίον Τὰ Τρίγεκτα GR 338. || Da lat. t r a j e c t u s 'traghetto' STC 3952a? Cfr. *Iohannes de Traiecto* Pratesi 303 (1222), *S. Maria de Trayecto* Vendola 3526 (1325), ...*de Tricco* ib. 3524 (1310), *Traietta* e *Tridetti* (RC) DTOC. V. Τριέτης.

Τριγκελλίτης ep. m.: ιωαννης τριγκελλίτης T 204 (1155). || Etn. da *Trincello* (monte, CS) DTOC; v. Τρογκελλίτης.

Τριγκῶγτος ep. m.: ὁ τριγκώγτος C 415 (1122?). || Cfr. sic. *tricottu* 'specie di biscotto', da lat. * t r i c o c t u s e l'ep. *Conctus* s. v. Σκότος.

τριγλίν s. n. '?': προσκεφάλαιον καὶ τριγλὶν καὶ παννὶν πίχας εἴκοσι τέσσαρες T 511 (1112).

τριγύρου prep. 'intorno a': χοράφια καμάτερα ἅπερ ἔχη τριγήρου τοῦ μεγάλου βονίου C 616 (1145). || Gr. med. *id.* D.

Τριεντος t. m.: ης τον κυλάδον ποταμου τρϊεντου T 225 (1167). || Da gr. ant. Τράεις, -εντος P-B, lat. T r a i s, - a e n t e; ora *Trionto* (CS) STC 3951, DTOC.

Τριέτης t. m. (?): προάστειον τοῦ Τριέτι GR 83 (Γριέτης nell'indice). || Cfr. Τριγέκτα?

Τρικαρίδης ep. m.: Νικόλαος Τρικαρίδης GSJ 223 (XII sec.).

Τρικάρικον t. n.: κάστρου τρικαρίκου GT 18 (1002). || Ora *Tricàrico* (MT).

Τρικάσης ep. m.: βασιλειου τρικασι T 494 (1283).

τρίκλινος s. m. 'granaio': ἀπὸ τοῦ οἰκίματος τοῦ ξενõνος ἕως τοῦ τρίκλιν GR 36. || Gr. tardo (II-I sec. a. C.) τρίκλινος ἤτοι ὡρεῖον 'granaio' L-S.

Τρίκογχα t. n. pl.: Τόπιον τὸ καλούμενον Τὰ Τρίκογχα GR 327. || Da τρεῖς + κόγχη; cfr. iscr. τρίκογχος 'a tre absidi' L-S, D, τρίκογχον s. n. 'chiesa a tre absidi' L.

Τρικόνταβρος ep. m.: Ἰωάννης Τρικόνταβρος GR 292.

Τρικούκκης ep. m.: Νικολάου Τρικούκκη Schneider 262 (1119). || Cfr. ngr. τρικοκκιά, τρικουκκιά 'specie di biancospino (*Crataegus oxyacantha*)' D; gloss. τρικόκκια = *terniones, tuberes* L-S.

τριλαμπής agg. 'che ha triplice splendore': τὰ φῶτα τῆς τρισσοφοῦς καὶ τριλαμποῦς ἡμῶν μιᾶς θεότητος CMG 32 (1328). || Gr. tardo e med. *id.* D, L.

Τρίμη t. f. (?): τοῦ ῥίακος τρίμης C 368 (1095). || Da gr. ant. τρύμη 'cavità'.

Τριμήκταρης ep. m.: ιωᾶννου τριμήκταρου T 329 (1198).

τριόδιον s. n. 'trivio': τριώδιον C 527 (1142), τριόδιν R II 153 (s. d.), τριόδην ib. 150, τριώδην ib. 147. || *Id.* L-S, da gr. ant. τρίοδος; cfr. i tt. *Triódi*, *Tródio* DTOC e v. Τρίωδον, Τρίωδος.

°**τρίοδος**: s. f. 'trivio': v. ριώδου, Τρίωδος.

τριπλός agg. 'triplo': στρέφειν... ἐν τριπλῶ T 360, 362, 363 (tutti 1213). || Cfr. ngr. *id.*, da gr. ant. τριπλοῦς, D. **2. Τριπλός** epit. m.: Ἰωάννης ὁ Τριπλός Z 178 (1102).

Τριπόδιν t. n.: ἄχρι τῶν τριῶν λίθων τῶν στερεῶν τῶν λεγομένων τριπόδιν C 318 (1154); (τὴν ὑπόστασιν) τεὶν λεγωμένιν τοῦ Τριπόδου GO 117 (1053?). || Da gr. ant. τριπόδιον, dim. di τρίπους L-S, D; cfr. bov. *tripòdi*, regg., sic. *tripòdi* 'treppiede come arnese di cucina', LG, *tripodiu* VLibVis, il cg. *Tripòdi* DCC, DCS, DCSO.

Τριπολιτᾶνος etn. m.: κάσιμ τριπολιτᾶνος = ar. *qāsim al-ṭarābulisī* C 267*a* (1183). || Da gr. ant. Τρίπολις. V. Τραβλησαῖοι.

Τρίπουλης ep. m.: Πέτρου Τρίπουλου GM 111 (1178) = C 350. || Da gr. tardo Τρίπολις P-B.

°**τρίπους** agg. 'di tre piedi': τῶ ρηθὲν ἡμήσιον μοιράδιον ρηθέντων τριπόδων αιλεων 'la detta metà delle dette tre piante di ulivo' R 470 (1270). || Prob. è lettura imperfetta: cfr. μοιράδιον ἐκ τὸν τρίων ποδίων αἴλεων ib. 469-470.

τρισάγιος agg. 'santissimo': πλησιον τοῦ νασῦ τρισαγίου T 356 (1211). || Gr. tardo e med. *id.* L, D.

Τρίσκας ep. m.: ραου τρὶσκα T 284 (1182). || Cfr. *Tresca* DCS.

°**τρισμακάριος** agg. superl. 'beatissimo': τοῦ κραταιοτάτου καὶ τριςμακαρίου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθεντός C 319 (1154).

τρισμακάριστος agg. superl. 'beatissimo': ὁ τριςμακάριστος καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης C 318 (1154). || Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S, D.

°**τρισόλβιος** agg. superl. 'felicissimo, beatissimo': gen. m. τρισολβίου T 40 (1042), C 429 (1182). || Gr. ant. e tardo *id.* L-S, D.

τρισορέρης s. m. 'tesoriere': γουλιάλμου ῥομογέρου τρισορέρη C 485 (1168); κανωνικὸν καὶ τρισορέριν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας πόλεως πανόρμου C 494 (1186). ‖ Da fr. ant. *tresorier* FEW XIII 311*a*. Cfr. *Flora de Trisoreriis* CDBa XIV 97 (1486) e v. τρετουριέρην.

τρισσοφαής agg. 'che brilla di triplice luce': τὰ φῶτα τῆς τρισσοφαοῦς καὶ τριλαμποῦς ἡμῶν μιᾶς θεὄτητος CMG 32 (1328). ‖ Gr. tardo *id.* D, L.

Τριστάνος pr. m.: MénC 324 (1076), τρυστανός T 542 (s. d.); gen. τρισταΐνου T 146 (1131), τριστιάνο T 124 (1124), τρϊστηανου R II 59 (1154), τρουσταίνου T 106 (1116), τριστινου e τρηστίνου T 287 (1184). ‖ Cfr. fr. *Tristan*, it. *Tristano*, da fr. ant. *Tristan* o *Tristran*, prob. ripreso da un antico nome scozzese, *Drustan* o *Drystan*, Dauzat, DNI; *domnus Tristainus... qui fuit hortus ex genere Lortmannorum* ('Normanni') CDVerg III 275 (1141), *Tristainus* Pratesi 64 (1170), *Tristaynus* CDBa III 231 (1223), *Trostinus* DN 68 (1154-1166). V. Στριστάϊνος. **2.** ep.: γουλιελμου τριστανου T 234 (1181).

τρισυπόστατος agg. 'di tre sostanze': τῆς τρισὑποστᾶτου θεότιτος καὶ ἀδιαίρέτου τριάδος T 45 (1050), τῆς τρΐσὑποστατου παντοδυνάμου θεοτητος μιᾶς εξουσιας καὶ βασιλείας T 15 (1015). ‖ Gr. tardo e med. *id.* L, D.

τριτέννατον s. n. 'messa per i defunti, al terzo e nono giorno dopo la morte': τριτέννατά τε καὶ σαρακαρι καὶ χρονίας T 253 (1179), εἰς τρειτεννατον σερακωστον καὶ χρώνιον T 428 (1265), τὰ τριτοέννατα καὶ τεσσαράκοντα καὶ ἐνχρόνια T 511 (1112). ‖ Gr. med. τριτεν(ν)άται (sott. μνῆμαι) L, D.

τρίτη s. f. 'martedì': τῇ τρίτη CMG 32 (1328); τὴν καθεκάστην τρήτην ib. 14. ‖ Cfr. bov., otr. *triti* LG, ngr. τρίτη 'id.' D, da gr. ant. τρίτος num. 'terzo'.

τρίτος: v. περιτρίτον.

τριτοέννατα: v. τριτέννατον.

Τριχάρης ep. m.: τριχάρις C 533 (1130-1140?); gen. τριχάρι C 404 (1109), τρηχάρι C 384 (1117). ‖ Da τρίχα (ngr.) 'capello, pelo', gr. ant. θρίξ D + -άρης[2], cfr. Τριχάς (At.).

τριχ(η): ἀλλ' οὐδέποτε ἐπίασα ἐξ αὐτων τῶν χοραφίων εἰς χρείαν τῆς καλαβρὰς τὸ χρεῖζοντα τριχ(η) ἐν R II 34 (1144). ‖ Lg. τρίχι, da gr. ant. τρίχιον, dim. di θρίξ 'capello' 'pelo'.

τριώδιον s. n. 'libro liturgico quaresimale': τριῶδιον τοῦ κῦρ Ἰωσὴφ καὶ τοῦ Στουδίτου GR 273, τριώδιν GSJ 102 (1138?). ‖ Gr. med. *id.*, da gr. ant. τρίς + ᾠδή, D L. Cfr. *triodi unum* CDCv VIII 38, 67 (1050). V. τριάδιον.

Τρίωδον t. n.: Τὸ Τρίωδον GR 57, 58, 443. ‖ Da τριόδιον.

Τρίωδος t. f.: τὸ χωράφιον τῆς Τριώδου T 297 (1188). ‖ Da gr. ant. τρίοδος 'trivio'.

Τρογή ep. f.: κωνσταντος τῆς τρογής R I 278 (1132). ‖ Da gr. ant. τρώγω 'masticare', 'mangiare'? Cfr l'ipocor. m. Τρογάδης (At.) e v. il seg.

Τρογιᾶς ep. m.: Ἰωάννου Τρογιᾶ MénC 340 (1128). ‖ V. il prec. e -ᾶς[2] o -ίας[2]: 'Mangione'. Cfr. la pronunzia *Troìa* di *Troia*, *Troja* (PA), se non è alterazione eufemistica di *Tròia* ('tròia') DCC, DCSO.

Τρογίον t. n.: τὸ χωρίον Τὸ Τρογίον GR 134 = τρόγινο T 555; gen. Τρογίου GR 136, 142 = τροΐου T ibid., τρογίου 556, Τρογίου GSJ 185 (1166), 225 (1245).

Τρογκελλίτης ep. m.: ιωαννην τρογκελλίτην T 151 (1133?). ‖ Cfr. *Troncelliti*, *Truncellito* DCC. V. Τριγκελλίτης.

Τρογλάρης ep. m.: μουλε ο της επόνυμια τοῦ τρογλαρου... ειρϊνη ὁ τη ἐπονυμεια τοῦ τρόχλαρου T 187 (1145). ‖ Più prob. Τρογλάρον t.; v. Τροκλάριον.

Τροκάριν t. n.: Τόπιον Τὸ Τροκάριν GR 58-59. ‖ V. il seg.?

Τροκλάριον t. n.: τόπιον Τὸ Τροκλάριον GR 433. ‖ Da gr. ant. τρώγλη 'foro', gr. tardo (*Settanta*) 'spelonca' L-S, + -άριον[1]. V. i precc.

Τρομαρχέλλος ep. m.: m.: νϊκόλαου

τρομάρχελλου T 437 (1267). ‖ Ipocor. di Τρομάρχης.

τρομάρχης s. m. 'capo di un distretto': pl. gen. τρομάρχων GSJ 267 (1093); dat. τρομάρχοις T 69 (1091). ‖ V. τουρμάρχης. **2. Τρομάρχης** ep.: gen. τρομαρχου R II 219 (1108), τρωμαρχου T 49 (1053), τρομαρχα CMG 103 (1332); acc. τρομάρχον C 416 (1125?).

Τρόπαιον t. n.: τὸ ἄκρον τοῦ Τροπαίου GR 442. ‖ Cfr. gr. ant. *Id.* P-B.

τροπαριόλογον s. n. 'raccolta di troparii': τροπαριόλογον λιτῆς παλεόν GR 481, ἕτερον τροπαριόλογον παλεὸν μονόκερον ib. 482. ‖ Da gr. tardo e med. τροπάριον 'canto ecclesiastico' D, L + -λόγιον (da λέγω) 'raccolta'.

Τροπέα t. f.: gen. τροπέας e άστεως τροπίας T 236 (1173), τροπέας ib. 237, ἐπὶ τῇ πόλει τροπείας T 296 (1188), τῆς διακρατίσεως τροπαίας T 85 (1099). **b. Τροπία** n. pl.: gen. ἀπὸ χῶρας τροπίων T 355, 356 (1211); κυροῦ ἄμφουσου τρόπαιον T 437 (1267) = *Amfusus da Tropea* T 532 (1251). ‖ Da τὰ τρόπαια, ant. gr. τρόπαιον 'trofeo', attraverso lat. t r o p a e a; cfr. iscr. V sec. (*massa*) *Trapeiana* nel sito dell'attuale *Tropea* (CZ), dial. *Trupía*, STC 3992, DTOC, LG s. v. τρόπαιον.

Τροπή t. f.: εἰς τον ἐπιλεγώμενον ποταμὸν τῆς Τροπῆς Sola 534 (1068), ποταμὸς ὁ λεγόμενος της τροπῆς T 89 (1101). ‖ Da gr. ant. τροπή 'svolta, curva'.

Τροπιᾶνος ep. m.: Ἰωάννης ὁ Τροπιάνως GSJ 85 (1127), Νικόλαος Τροπιάνος GSJ 203 (1186). ‖ Etn. di Τροπία; cfr. *Tropeanus* Vendola 2637 (1325), *Tropianus* ib. 3485 (1328), e i cgg. *Tropeano*, *Tropiano* DCC, DCS, DCSO. V. il seg.

Τροπιγιᾶνος ep. m.: Ἰωάννου τῖ ἐπονιμία Τροπιγιάνου GSJ 181 (1166). ‖ V. il prec.

Τροπός ep. m.: τοῦμὰς τροπõς T 334 (1198).

τροπόω vb. tr. 'fugare': ἵν' ὅπως τοὺς ἄλλους πάντας τροπώσωμαι GSJ 54 (1098), ἵνα τοὺς ἐναντίους τροπῶσι (lg. -ση) CMG 6 (s. d.). ‖ Gr. tardo (*Settanta*) *id.* L-S.

Τρόττα pr. f.: ἡ κῦρα τρόττα R I 225 (1120), 231 (1110); gen. τρόττας θυγάτηρ αλτρουδ R I 213 (1108), ούβου τῆς τρόττας T 192 (1148), τροττας T 312 (1192), τρόττης T 263 (1180). ‖ Cfr. fr. *Trote* ('corriere', da *trotter*) Dauzat, *Trotta* CDVerg II 29 (1103), 196 (1125), ecc., *Trocta* ib. 388 (1131), CDAm 290 (1157), CDBa VII 44 (1158), il cg. *Trotta* DCC, DCS.

Τροῦγγοι t. m. pl.: προάστειον Ἡ Τροῦγγοι GR 311. ‖ Da lat. t r u n c u s s. 'tronco'; cfr. *Tronchi*, *Trunchi* DTOC.

Τρούλλης ep. m.: Κωνσταντινος τρουλλης T 13 (1005). ‖ Da gr. tardo e med. τροῦλλος o τρούλλιον 'cupola', a lor volta da lat. t r u l l e u m 'bacino, catinella'. Cfr. gr. med. Τροῦλλος Mikl-M, *Trullo* DCS.

τρουμάρχης s. m. 'capo di un distretto': τρουμάρχης GO 153 (1056), GSJ 84 (1127). ‖ Per metatesi da τουρμάρχης; cfr. *trumarca* CDCv I 162 (911). **2. Τρουμάρχης** ep.: T 65 (1086), GSJ 223 (XII sec.), 97 (1128), τρουμαρχ R I 149 (1044); acc. Τρουμάρχην GSJ 98 (doc. cit.). ‖ Cfr. *Trumarchus* DN 82 (1159), *Tremarchi* Mirazita 126 (1315), *Tromarchi* Vendola 3489 (1328) con l'ipocor. *Tromarcopoli* ib. 3035 (1324), il cg. *Trimarchi* DCC, DCSO, *Trimarco* DSCL.

τρουσταίνου: v. Τριστάνος.

°**τροφή** s. f. 'nutrimento': acc. θροφήν R I 136 (1007), C 413 (1122). ‖ Cfr. bov. δροφί 'l'allevamento del baco da seta' (con *δ*- da κάμνω τὴν τροφή = *drofi*), ngr. dial. θροφή = τροφή LG, anche δροφή ILEIKI.

τροχικῶς avv. 'a turno (?)': ἐκεῖθεν δὲ πάλιν πρὸς ἕτερας (lg. -ον) ὅπου ὁ ἕτερος καὶ καθεξεῖς τροχικῶς ἕως ἂν ἡ ὅλη ἀδελφότης ἐκμετρηθῇ τὴν πᾶσαν ὑπηρεσίαν T 54 (1143-1145?). ‖ Cfr. gr. tardo (II sec. a. C.) τροχεός = τροχόεις 'rotondo (come una ruota, τροχός) L-S.

τρόχλαρου: v. Τρογλάρης.

τροώκαυσαν: στέργω ταυτῖ θέορυτρον... καὶ φορεσίαν αὐτῇ τροώκαυσαν C 636 (1223).

°τρύγη s. f. 'imposto sul raccolto': ἄνευ τρύγης GR 485, 487, ecc., ἄνευ τρύγης φύλου GR 72, ἄνευ τρύγης καὶ ἀγραρίου GR 10, 132, ecc. ‖ Gr. ant. 'raccolto', gr. tardo 'vendemmia' L-S.

Τρυγόνα t. f.: πέτρος ἐκεῖνος τῆς τρυγόνας C 371 (1176). ‖ Da gr. ant. τρυγών s. f. 'tortora' e 'trigone (pesce)'. Cfr. ngr. τρυγόνα 'tortora' D, sic. *trivòna* 'pesce marino', 'pastinaca', luc. *tradna* 'id.' LG, *Trigona* EG I 82, *S. Bartolomeo di Trigona* STC 4000, ἡ Τρυγόνα G-McD.

Τρυγόνης ep. m.: πέτρου ἐκείνου τοῦ τριγώνου C 368 (1176), ὁ τοῦ πέτρου ἐκείνου τοῦ τεθνεῶτος τοῦ λεγομένου τριγώνι υἱὸς e τοῦ πέτρου τρηγῶνη υἱός ib. 369. Pl. χωράφιον Τριγόνων GR 436. ‖ Da τρυγόνιον 'tortorella' (v. il seg.). Cfr. *Trigona* DCC, DCS, DCSO, Τριγόνης (At.) e i tt. ὁ Τριγόνας, τοῦ Τριγόνου G-McD.

Τρυγόνιον t. n.: ὄρος τὸ Τρυγόνιον GR 507; gen. τοῦ Τριγονίου ib. 508, 436, Τριγονίου ib. 439. ‖ Da gr. tardo e med. τρυγόνιον, dim. di τρυγών f. 'tortora', L-S, D. Cfr. bov. *trigòni* 'tortora' e il t. *Trigóni* LG, DTOC.

τρύγος s. m. 'vendemmia': ἐν τῷ καιρῷ τοῦ τρύγου T 543 (s. d.). ‖ Gr. tardo (Esichio) *id.* anche τρύγος, -ους n., da gr. ant. τρύγη; cfr. bov. *trígo*, otr. *trío* LG.

τρύπα s. f. 'buco', in agion.: τοῦ οσιου πατρὸς ἡμῶν νικολάου τῆς τρύπας R I 225 (1120), ...τῆς τρύπης R I 230 (1110). ‖ Da gr. tardo (II sec.) e med. τρύπη, (gloss.) τρῦπα L-S, D; cfr. bov. *trípa*, otr. *trípi* LG e il t. *Tripi* EG I 83.

τρυπάνιον s. n. 'trapano': τρυπανην R I 136 (1007). ‖ Gr. tardo (II sec.) e med. *id.*, dim. di gr. ant. τρύπανον, L-S, D.

°τρυπάω vb. tr. 'forare': pf. ptc. pass. τῆς τρυπημένης πέτρας GT 18 (1002).

°τρυπητός agg. 'forato': ἀναβέννη ἐκ τῶν λύθον τῶν τριπιτῶν T 102 (1115?), ἐπάνο τοῦ ληθαρήου τοῦ τριπητοῦ C 559 (1143). ‖ Cfr. i tt. *Tripidó*, *Tripitita*, *Tripitó* DTOC.

Τρωαδίτης etn. m.: τῶν τρωαδιτων e τοις τροαδίταις T 20 (1019?). ‖ Da Τρωάς; cfr. *Id.* Triandaphyllidis.

Τρωάς t. f.: καστρον ο φασι τρωάς T 18 (1019?); κάστρου τρωάδος ib. 19, 20. ‖ Cfr. Τρῳάς P-B. Ora *Troia* (prov. di Foggia).

Τρωιάτης etn. m.: των τρωϊατων T 33 (1034?). ‖ Dal prec.

Τσουκαλᾶς: v. Τζουκαλᾶς.

Τυανον t. n.: πρωτοπαπᾶ τοῦ Στύλου, Τυάνου καὶ[GSJ 46 (1089), 68 (1102).

°τυγχάνω vb. intr. 'toccare (in sorte)': pres. ind. 3. sg. ψυχῆς μεγίστη τυγχάννυ ὠφέλεια C 404 (1109). **b.** 'essere': ὡς δῆθεν καὶ ὁ συνοριασμὸς τυγχάννει C 406 (1110). **2.** trans. 'raggiungere': ἐκῆθεν δὲ τιχάννη τὸ ἄκτρον μέρως C 560 (1143).

τύμπα s. f. 'altura': την μεγαλην τύνπαν τῆς καθθοῦσα T 50 (1053?), ὁδὸν ἐπὶ τὴν τύμπαν R II 153 (s. d.). ‖ Da prelat. * t i m p a 'collina' STC 3930; cfr. *quedam timpa et terra boscosa* CDBa XXVII 80 (1320), it. merid. e bov. *tímpa* 'rupe, balza, dirupo', 'salita' LG. **2.** **Τύμπα** t.: των μύλων της τύμπης T 224 (1166). ‖ Cfr. *Timpa*, *-i*, *Timpone*, ecc. DTOC, ἡ Τύμπα PPE 115.

°τύπος s. m. 'disposizione': ζητῆν συνήθειάν τινα ἢ τύπον παλαιόν C 5 (1097). ‖ Gr. ant. 'impronta', 'modello', ecc.; v. τυπόω.

τυποτερητῆς: v. τοποτηρητής.

°τυπόω vb. tr. 'stabilire, disporre': aor. ind. sg. 1. ἐτύπωσα C 513 (1117), pass. 3. ἐτυπόθη C 520 (1134), ptc. τυπωθέντων T 20 (1019); pf. ptc. τετυπωμένα C 5 (1097), τετυπιμένα CMG 151 (1334). ‖ Gr. ant. 'foggiare, modellare'; cfr. gr. med. ὁρίσθη καὶ ἐτυπόθη 'fu stabilito e disposto' ActAth V 95 e 96 (941), ecc. V. τύπος.

°τύπωσις s. f. 'stesura (di un documento)': τὸ παρὸν ἰσότυπον τῆς τυπωσεως ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου μεταγράψας R I 156 (1049). ‖ Gr. ant. 'formazione, impressione'; v. il prec.

°τυραννέω vb. tr. 'prendere con la prepotenza': pres. 3. pl. τυραννοῦν τα τοῖαυτα τέλοι τῆς μονῆς T 323 (1194). ‖ Gr. ant. *id.* intr. 'essere tiranno', 'essere dispotico' L-S, D.

°τυραννία s. f. 'prepotenza': dat. τυραννία GSJ 54, 55 (1098), T 121 (1122). ‖ Gr. ant. e tardo 'comportamento tirannico' L-S, D.

°τυραννικός agg. 'prepotente': τυρανικῇ χειρὶ C 312 (1144?). Avv. **τυραννικῶς** 'con prepotenza': τυρανικῶς C 326 (1173).

Τύραννος ep. m.: λέων υἱὸς ιωαννου τουρμαρχου ο τοῦ τυράννου T 39 (1040). ‖ Da gr. ant. τύραννος 'sovrano assoluto'; cfr. gr. med. Γουδέλης Τύραννος Mikl-M, Τυράννης (At.).

°τυρίον s. n. 'formaggio': τύριον C 518 (1134), τυρί GM 120 (1189); gen. τυρίου CMG 125 (1334). ‖ Cfr. bov., otr. *tirí* e v. ταράων.

Τυρίτζιν t. n.: GR 450. ‖ Da τυρίον + -ίτζιον.

Τυρόλδος pr. m.: gen. τυρόλδου T 198 e 199 (1154), 523 (1203). ‖ Cfr. fr. *Thirault*, ipocor. di *Thierry*, da germ. * T h e u d - r i c - (lat. med. *Theodoricus*), Dauzat; *Tiroldus de Spoleto* CDBr I 101 (1245).

Τυρούνης ep. m.: ῥουγέριον τυρούνιν C 307 (1142), ‖ Da fr. *Thiron* t., ant. fr. *Tyronium* (ca. 1120), Dauzat-Rostaing, *Thiron-Gardais* Ménager *Inv.* 381. Cfr. *Robertus de Terona* Brühl 23 (1128), *Henricus Tironus* DN 116 (1169) e il cg. *Tirone* DCC. V. Τερροῦν.

°τυφλός agg. 'cieco', in tt.: τὴν πέτραν τὴν λεγομένην του τυφλοῦ T 15 (1015), τοῦ ποταμοῦ τυφλοῦ T 472 (1270). ‖ Cfr. otr. *tiflò* LG e v. Στραβορυάκιον, Τζίμαρο καίκο. **2.** **Τυφλός** epit. m.: ἰωαννης τοῦ τυφλοῦ C 27*b* (1145) = Z 182.

Τυχοτόν t. n.: εἰς Τὸ Τυχοτόν GR 468. ‖ Dall'agg. verb. di *τειχόω 'fornire di mura', cfr. gr. tardo τείχωμα 'fortificazione', (iscr.) τειχωτός (στέφανος) = τειχικός '*corona vallaris*' L-S; meno prob. da τοιχωτός (gloss.) 'provvisto di muro, parete' ib.

τύψις s. f. 'conio': χρυσᾶ ταρία τῆς χαραγῆς καὶ τύψεως τοῦ... ῥηγός GM 116 (1188). ‖ Gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* 'colpo, ferita', (I sec.) 'battito, percossa' L-S.

Τωμᾶς pr. m.: δύο τέκνον ἐμῶν ῥογερίου καὶ τωμᾶς C 679 (1259). ‖ Da fr. *Thomas*, a sua volta da Θωμᾶς. Cfr. it. *Tommaso*, per il tramite di lat. eccl. T h o m a s, Tagliavini I 437-438 e v. Τουμᾶς, Τουμάσιος.

τωπηων: ητησαμεν τωπηων παρα των ικυτωρων R I 168 (1059). ‖ Forse per *ἐπιτοπίων avv. 'sul luogo'; v. ἐπιτοπίως.

°-τωρ suff. m. in nomi di agente: v. εὐχάτωρ, κατοικήτωρ, συμβουλάτωρ. ‖ Cfr. ngr. -άτορας EL. **2.** *id.*: ἀντιστάτωρ, Ἀρκάτωρ, κάντωρ, ῥέκτωρ, σινάτωρ, σκρίπτωρ, τούτωρ. ‖ Da lat. - t o r, - t ō r i s; v. -τούρης, -τωρας.

-τωρας suff. m. in nome di agente: πρεκωνάτωρας. ‖ Da -τωρ + -ας.

Υ

υ-, -υ- v. anche ει, η, ι, οι; β, φ.

Ὑάκινθα pr. f.: υάκινθα e gen. υακίνθης T 67 (1089). ‖ Dal m. Ὑάκινθος (v. i segg.).

Ὑακινθέλλα pr. f.: τῆς ὑακινθέλλας T 178 (1143). ‖ Ipocor. del prec.

Ὑάκινσος t. m.: τοῦ ποταμοῦ ἰακίνσου C 406 (1110), τοῦ ποταμοῦ τοῦ ὑακίνσου e ὁ ποταμὸς τοῦ ὑακύνσου C 454 (1245). ‖ Lg. Ὑάκινθος ant. gr. ('giacinto').

υαπτησθοῦ: v. Βαπτιστής.

υαρωνων: v. βαροῦνος.

°ὑγιής agg. 'sano': φρένας σώας υγιούς καὶ ερρωμενας ἔχων T 252 (1179). ‖ Cfr. gloss. ὕγιος, -ον D, bov. *ígio*, otr. *ío* LG.

ὑδραγώγιον s. n. 'conduttura d'ac-

qua': υδραγωγõν R II 57 (1154); gen. ὑσδραγωγίου ibid., ὑδραγωγίου R I 198 (1092). || Gr. tardo (iscr. I sec. a. C.) *id.* e (Strabone) ὑδραγωγεῖον L-S, D. **b. ὑδραγώγιος** m.: ὁ ὕδραγόγιος R I 198 cit.

°ὑδρεύω vb. intr. 'attingere acqua', medio 'rifornirsi d'acqua': εἰς τὸ ὑδρευόμενον ὕδωρ τοῦ προριθέντος Τρογίου GR 136.

ὑδρόμυλον s. n. 'mulino ad acqua': ὑδρόμυλον C 311 (1143), ὑδρόμιλον R I 197 (1092); gen. ὑδρομύλου GR 19, C 636 (1223). Pl. ὑδρόμυλα C 311 cit., ὑδρώμιλα C 395 (1101). || Gloss. *id.* L-S. **b. ὑδρόμυλος** m.: T 310 (1192); acc. ὑδρόμυλον ibid., ἵδρόμυλων T 467 (1269). Pl. ὑδρόμυλοι GR 197; acc. ὑδρομύλους GR 327. || Gr. tardo (Esichio) e med. *id.* L-S, D.

ὑδροποτιστικός agg. 'irriguo': χωράφιον ὑδροποτιστικόν GR 67-68, ἀμπέλιον ὑδροποτιστικόν GR 118, ἀμπελόφυτον ὑδροποτιστικήν GR 293, ma ...ὑδροποτιστικόν ib. 416, ἀμπελοφυτείαν ὑδροποτιστικήν ib. 416-417. Pl. ἀπὸ τõν ἱδροποτιστεικõν ἀπὸ τõν δείον λουρίον τοῦ ποταμοῦ GO 159 (1056). || Da gr. ant. ὑδρο- (ὕδωρ) + ποτιστικός.

ʽΥδρουντήσιος etn. m.: πέτρου τοῦ ἱδρουντησίου R I 260 (1126). || Da ʽΥδροῦς.

°ʽΥδροῦς, -οῦντος t. m.: nom. υδρούντης T 504 (1331); acc. ἱδροῦντα R I 246 (1124), prob. anche ἱδροῦσιν: γέγωνεν ἡ ἐπένεσις ἡμῶν ἀπὸ ἱδροῦσιν εἰς τὸ κάστρον τῆς βάρεως CDBa IV 67 (1046). || Lat. Hudrentum; ora *Otranto*, per i grecofoni della zona *Derentò*, *Terentò* (da *ʽΥδρεντός) DTS.

ὑδροφύλαξ s. m. 'custode delle acque': ὁ οἶκος τοῦ ὑδροφύλακος C 32 (1153). || Gr. tardo (pap. I sec.) e med. *id.* L-S, D.

ʽΥδροχειλόναι t. f. pl.: εἰς τὰς ʽΥδροχειλόνας GR 510. || Da gr. ant. ὑδρο- (ὕδωρ) + χελώνη: 'testuggine acquatica'? Cfr. otr. *χelòna*, *ćelòna*, regg. *χalòna* 'testuggine' LG.

°ὕδωρ s. n. 'acqua': του υδατό T 256 (1179). || Nello stesso doc. μέρου per μέρους.

υειντaλιος: v. Βιτάλιος.

υελεάνειον: v. Βελλειάνιος.

υελτιοῖν: v. βελτιόω.

υεων: τα ανοτερω υεων υπεγραψα T 65 (1086). || Lg. βεβαιῶν.

υημερίαν: v. εὐημερία.

υἱοθεσία s. f. 'adozione': acc. υιωθεσίαν T 232 (1170), ἱωθεσίαν GSJ 103 (1138?). || Gr. tardo (I sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

υἱοθέτησις s. f. 'adozione': gen. υἱοθετήσεως GM 107 (1175). || Gr. tardo *id.* D.

υἱοθετίζω vb. tr.: ιωθετηζω T 189 (1146). || Cfr. gr. tardo (pap. IV sec.) e med. υἱοθετέω 'id.' L-S, D.

υἱόθετος s. m. 'figlio adottivo': ὁ Νικηφόρος ὁ ὑόθετός μου GL 10 (fine X sec.). || Gr. tardo (II-III sec.) e med. *id.* L, L-S, D.

Υἱορδάνου: v. Ἰορδάνος.

°υἱός s. m. 'figlio': υος T 7 (981), 137 (1129), ecc., ιωιος Holtzmann 342 (1164); gen. ʽΙοῦ GO 61 (1052?), υἱό GSJ 106 (1141). Pl. οιοι T 137 (1129), οι T 276 (1181); gen. ἱον T 314 (1192). || Cfr. bov. *jò(se)* LG. Per il presunto (ib.) pl. ἵλλι v. ὕλη.

υἱοσπέρτου: v. Γιοσπέρτος.

υἱοῦστάτζου: v. Εὐστάτζος.

υιστηάριον: v. βεστιάριον.

υιστιαρίτης: v. βεστιαρίτης.

υἱωσαφάτ: v. Ἰωσαφάτ.

ὑκτός: v. ἐκτός.

υλάυευσιν: v. *ευλάβησις.

°ὕλη s. f. 'selva, bosco': sg. nom. ηλλι e ηλλοι T 119 (a. 1122), ἤλλι T 135 (1129), οἴλλι e οἴλλι T 194 (1149); gen. ἥλης T 262 (1180).

῞Υλικην: v. ʽΗλικην.

ὕλις s. f. 'bosco': gen. ὕλεως GO 45 (1051), T 108 (1117), ἴλεως GO 78 (1052?), 84 (1053), οἴλεως GO 144 (1054-1056?). Pl. gen. ὑλέον GO 108 (1053). || *Id.* ThLG.

°-ύλλιον suff. dim. n.: v. παννιδύλλιον. || Cfr. ngr. -ύλλιο, bov., otr. *-íḍḍi*

(assai raro) LG sotto -ίλλιον, GSDI § 270.

°ὑλοκοπέω vb. tr. 'diboscare': τὸν τόπον αὐτὸν ὑλοκοπήσας GT 27 (1023). **b.** 'tagliare legna, far legna': pres. inf. ὑλοκοπεῖν T 35 (1035). Aor. ind. ἠλοκόποισα C 552 (1103); inf. ὑλοκοπίσαι T 105 (1116), ἡλοκοπῆσαι T 396 (1232). || Gr. ant. 'becchettare i tronchi di albero (detto del picchio)'.

Υλούπιν t. n.: ἠς τόπον λεγόμενον υλουπιν T 162 (1140).

°ὑμεῖς pron. 'voi': dat. ἡμῖν = ὑμῖν C 490 (1180?). || V. ἐσεῖς.

°ὑμέτερος agg. 'vostro': ημετερας T 165 (1141).

ὕνιον: v. ἵνον.

υοϊανοῦ: v. Βοϊωάννης.

υολταίλλα: v. Βουλταίλλα.

υόρδοναν: v. Βουρδόνα.

υουλλομενος: v. βούλομαι.

υουλοτηρίω: v. βουλλωτήριον.

υουλων: v. βούλομαι.

υουνελλη: v. Βονέλλος.

υουνκαλουμπι: v. Βουκκαλούπης.

υουτήραις: v. Βουτυρᾶς.

ὑπαγεᾶδα: καὶ κατεβέννη ὑπαγεᾶδα ἠς τὸν ποταμόν C 481 (1148). || Prob. da gr. ant. ὑπόγαιος 'sotterraneo'; quindi 'in basso', 'nella depressione del terreno'.

°ὑπάγω vb. intr. 'andare': pres. ind. sg. 3. ὑπάγει MénC 323 (1076), Grégoire 83, 84 (1124), υπαγέι R II 120 (1193), ὑπάι GSJ 267 (1093) = T 74, ἡπάγει ed ειπάει T 98 (1113), ἡπαϊ T 82 (1098), οιπάγι Schneider 270 (1140), ὑπαγειν T 61 (1063), ὑπαγένη C 561 (1143; ma anche υπάγι ibid.); imper. ἡπάγετε C 506 (1100-1200); ptc. τὸ ὑπήγοντα MénC 322 (s. d.). **b.** tr. 'ridurre': ὑπ' ἐξουσίαν ὑπαγογεῖν τὴν ἑαυτοῦ T 49 (1052). || Gr. ant. intr. 'avanzare lentamente', tr. 'sottoporre'. V. ἀπάγω.

ὑπαίρω vb. tr. 'prendere': aor. inf. ὑπᾶρε ἀφ' ἡμῶν τὸ ῥιθὲν πρᾶγμα GM 174 (1304). || Gr. tardo *id.* 'sollevare' D; v. ἐπαίρω.

υπακειται: v. ὑπόκειμαι.

ὑπακοή s. f. 'diocesi': ἀγϊου ϊωανvου τοῦ ἀλαρου... υπακωῆς μηλητου T 397 (1223), ...τῆς ὑπόκοῆς μηλητου ib. 399. || Gr. tardo e med. *id.* 'ubbidienza' L-S, D.

ὑπάμπελον s. n. o **-ος** m. 'terreno coltivato a vigna': acc. ὑπάμπελον χιλιάδων δύο Falkenhausen II 450 (1209). || Gr. med. **ὑπάμπελος,** -ον agg. 'coltivato a vigna' D.

ὑπάνδρευσις s. f. 'matrimonio': acc. ὑπάνδρευσιν R II 148 (s. d.). || Da gr. med. ὑπανδρεύω 'sposare' D. Cfr. bov. *prandèggo* 'id.', *prándemma* 'matrimonio' LG.

ὑπάντησις s. f. 'incontro': acc. ὑπάντησιν T 296 (1188). || Gr. tardo (*N. T.*, iscr. I sec.) *id.* L-S, D.

ὑπαπαντή s. f. 'Purificazione': ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς ὑπαπαντῆς T 144 (1131), ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ ὑπαπαντὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ T 371 (1217). || Gr. tardo e med. *id.* D, L.

°ὑπάρχω vb. intr. con gen. 'essere di, appartenere a': pres. ind. 3. sg. ὑπάρχει τοῦ ἀνθρώπου ἡμῶν GSJ 115 (1144), pl. ὑπήρχουν τοῦ γέροντος καλλήστου C 432, 433 (1183). **b.** copula 'essere': pres. pl. 3. δύνασται ὑπάρχουσιν GSJ 115 cit., ὑπάρχουν γονικά GD 48 (1042), ὑπάρχουν ξένοι GSJ 272 (1121); impf. 3. sg. ἀποκαιχορησμένη ὑπῆρχεν GD 46 (1042), pl. ὑπῆρχαν μητρῶα GM 210 (1189), ὑπήρχασιν πνευματισμένοι C 416 (1125?). **2.** aus. 'essere', per la formazione di passivi': cgt. sg. 1. ὑπάρχω χεικατοιραμένος GM 46 (1077), 3. ὑπάρχη κεκατηραμένος GSJ 102 (1138), 181 (1166), pl. 1. ὑπάρχημεν κατηραμένος C 635 (1192). **b.** in perifrasi, con ptc. pf.: ὑπαρχων δεδωκοτος μου 'avendo io dato' T 23 (1029), ὑπίρχη δαιδωριμένοι 'era stata donata' C 457 (1257). || Gr. ant. 'cominciare', 'esistere', 'essere (copula)'.

ʽΥπάτης pr. m.: Νικήτας τοῦ ʽΥπάτη Z 166 (1096) = T 184 (1145), υπατου T 207 (1159). **b. ʽΥπάτιος** agion.: τοῦ ἁγιου ἵπατίου T 109, 110 (1117), ...υπατίου T 242 (1175),

...ηπατίου T 379 (1227). || Ὑπάτης e -ιος, f. Ὑπατία P-B. Cfr. *Guido de Ypato de Fillino* Pratesi 416 (1248), *Pati* cg. DCC, DCS e t. DTOC; v. Κουλουπάτζε, Πατία.

ὕπατος s. m. 'console': πετρος προτοσπαθαριος ὕπατος καὶ γεγονὸς τουρμαρχα CDBa V 33 (1091). || Gr. tardo (II sec. a. C.) e med. *id.* 'id.', da gr. ant. ὕπατος agg. 'supremo, sommo' L-S, D.

ὑπεκτίθημι vb. tr. 'consegnare': ἔγγραφον... ὑπεκτίθημι T 248 (1177), 370 (1217). || Gr. ant. ὑπεκτίθεμαι 'trasportare al sicuro, portare in salvo'.

ὑπεμε: τῆς ὑπεμε τῶν καρβούνων μονῆς R II 25 (1143). || Lg. ὑπ' ἐμὲ.

°**ὑπεναντίος** s. m. 'avversario': οἱ ὑπεναντή GSJ 241 (1222).

ὑπεξουσίως avv. 'sotto il potere': πρὸς σὰς την νομὴν καὶ δεσποτιαν επαρεδωσαμεν υπεξουσιως εχην σας αυτα πουλειν T 474 (1270). || Cfr. gr. tardo (scol., pap.) ὑπεξούσιος agg. 'soggetto al potere di un altro'; qui ci si attenderebbe αὐτεξουσίως: 'che voi siate liberi di venderli'.

°ὑπέρ: v. πέρ.

ὑπεράγαθος agg. superl. 'buonissimo': ὁ υπεραγαθος θεός R I 213 (1108). || Gr. tardo (III sec.) e med. *id.* L-S, D.

ὑπεράγιος agg. superl. 'santissimo': τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου T 56 (1058), C 80 (1172), τῆς ὑπυραγίας... C 617 (1146); τὴν ὑπεραγίαν θεοτόκον C 1 (1095?). || Gr. med. *id.* D.

ὑπέραγνος agg. 'purissimo': τῆς ὑπεράγνου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου C 54 (1143-1145?), τῆς ὑπεράγνου μητρὸς αὐτοῦ (τοῦ θεοῦ) ib. 55. || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L-S, D.

ὑπεραγωνίζομαι vb. intr. 'sforzarsi, adoperarsi in favore': εἰς τὰς δουλείας τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας ὑπεραγονίζονται e ...ὑπεραγονίζομένου T 9 (999?). || Gr. tardo (I sec.) e med. *id.* L-S, D.

ὑπεράμωμος agg. superl. 'irreprensibilissimo, senza macchia': τῆς ὑπεραμώμου... Θεοτόκου Falkenhausen I 192 (1097). || Gr. med. *id.* D.

ὑπεράνου avv. 'sopra': τα ηπερανου γεγραμενα T 503 (1303). || Da gr. tardo ὑπεράνω L-S, D. Cfr. bov. *paránu* 'id.', da gr. tardo (pap.) παράνω D, LG.

ὑπεράνωθεν prep. 'al disopra di': υπερ ανωθεν τοῦ πϊγαδιου T 319 (1194). || Da ὑπεράνω (v. il prec.) + -θεν.

ὑπερέγραψε: v. ὑπογράφω.

ὑπερένδοξος agg. superl. 'gloriosissimo': ὑπερενδόξου... θεοτόκου T 69 (1091), C 323-324 (1172), ecc. || Da gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D.

ὑπερεσία s. f. 'servizio': acc. ὑπερεσίαν GK 52 (1139) = T 161. || Cfr. ngr. *id.*, da gr. ant. ὑπηρεσία, D.

ὑπερευγενέστατος agg. superl. 'nobilissimo': ὁ υπερευγενεστατος πρωτοσπαθαριος T 28 (1032?). || Da gr. ant. ὑπερευγενής 'id.'.

ὑπερευλογιμένος agg. superl. 'benedettissimo': τῆς ὑπερευλογιμένης... θεοτόκου T 45 (1050), C 674 (1194). || Da gr. tardo e med. ὑπερευλογέομαι 'essere lodato in sommo grado' D.

ὑπερεύχομαι vb. intr. 'pregare in favore di': pres. cgt. υπερευχωνται T 16 (1015); inf. ὑπερεύχεσθαι T 92 (1106), 157 (1138), ecc. || Gr. tardo *id.* D.

°**ὑπέρλαμπρος** agg. superl. 'illustrissimo': τοῦ ὑπερλαμπρου δουκός R I 247 (1124), του υπερλαμπρου... ριγός T 287 (1184). || Gr. ant. 'splendidissimo'.

ὑπερούσιος agg. 'soprasostanziale': μιᾶ τη ὑπερουσίω καὶ παντοδυνάμω θεότητι T 88 (1101). || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L-S, D.

ὑπέρτιμος agg. superl. 'stimatissimo': τοῦ ὑπερτίμου ἀντικαγκελλαρίου C 80 (1172). || Gr. med. *id.* D.

ὑπερύμνητος agg. superl. 'celebratissimo': τῆς ὑπερυμνήτου... Θεοτόκου Falkenhausen I 193 (1097), T 91 (1106), ecc., ὑπερυμνήστου... C 20 (1144); τὴν ὑπερύμνητον θεοτόκον C 549 (1102). || Gr. med. *id.* D.

ὑπέρφωτος agg. superl. 'luminosissimo': τῆς ὑπερφώτου... τριάδος C 423 (1182), 427 (1182), ecc., ὑπερφότου... T 123 (1124).

°**ὑπερχέω** vb. tr. 'versare sopra': pres. ptc. medio αἱ τοῦ ἡλίου μαρμαρυγαὶ... ὑπερχεωμέναι τὸ φῶς C 509 (1097).

*__ὑπερωθέω__ vb. tr. 'propagare, prolungare': πρινὴ δὲ αυτὴ δικὴ μετα σκευσεως περεώθη T 408 (1243). || Aor. pass. da gr. ant. ὑπέρ 'al di là, oltre' (cfr. πέρ) + ὠθέω 'spingere'. Semanticamente è meno probabile che sia una forma di gr. ant. περιωθέω 'spingere o respingere da ogni parte'.

ὑπευχήν: κρεββατοστρωσια τρια, ἔχοντα ἀμφωτέρα, το μὲν· τῆλο προσκεφάλαια· καὶ ὑπευχήν T 325 (1196). || Cfr. gr. med. ἐπεύχιον, πεύκιον, ngr. πεύκι 'tappetino' D.

°**ὑπηρεσία**: v. ὑπερεσία.

°**ὑπισχνέομαι** vb. dep. tr. 'promettere': aor. ind. 1. sg. ἡποσχώμην GSJ 191 (1169), 3. pl. ὑπεσχέθησαν CMG 89 (1330). || V. ἀπὲσχόμην, ὑπόσχομαι.

ὑποβλημαῖος s. m. '(figlio) illegittimo': ὑπουλημέος τής T 8 (984). || Da gr. ant. ὑποβολιμαῖος 'sostituito furtivamente, suppositizio (di bambini)'.

ὑπόβολον s. n. 'donazione prima delle nozze': ὑπόβολον T 519 (1191); gen. ὑπουόλου ibid., 324 (1196); τον ὑποβολον T 224 (1166). || Gr. med. *id.* 'id.', da ὑπόβολος agg. 'dato in pegno', D.

ὑποβουλή s. f. 'congiura': ὑποβουλὴ κακῶν ἀνθρώπων C 553 (1103). || Cfr. gr. ant. ἐπιβουλή 'id.'.

ὑπογραμμός s. m. 'modello, esempio': Ὁ ἑαυτὸς τίπος καὶ ὑπογραμμὸς ἡμεῖν θέμενως ὁ Χριστός GSJ 247 (1223). || Cfr. gr. tardo *id.* 'modello', 'schema' L-S, D.

°**ὑπογραφή** s. f. 'sottoscrizione, firma': τῆς ὑπογραφῆς T 473 (1270); τῆ ὑπογραφῆ T 22 (1026?), R I 162 (1053), οἱ διὰ τῶν οἰκείων ὑπογραφῶν καὶ σίγνον δηλούμενοι τὴν παροῦσαν ἔγγραφον C 71 (1146). || Pap. 'id.' D, gr. ant. 'atto d'accusa', 'schizzo, disegno'.

ὑπογράφω vb. tr. 'sottoscrivere, firmare': aor. ind. sg. 1. ὑπέγραψαν GSJ 207 (1186), ὑπεγραψάν T 7 (981), ὑπέγραυσα GM 175 (1304), ἡπέγγραψα GSJ 68 (1102; anche ὑπέγραψα ibid.), medio ὑποεγραψάμοι GD 60 (1061), 3. ὑπερέγραψε 336 (1199), pass. ὑπεγράφη T 36 (1035), ὑπογράφη T 475 (1270); ptc. pass. ὑπογραττῶν μαρτύρων T 531 (1251). Pf. ptc. υπογραμμενων T 474 (doc. cit.).

ὑπόδαιμαν: v. ὑπόδημα.

°**ὑποδείκνυμι** vb. tr. 'mostrare': pres. cgt. 2. sg. ὑποδυκνήας CMG 174 (1336) = ὑποδεικνηεις ib. 84 (1330). Aor. 3. pl. ind. ὑπόδιξαν C 433 (1183), cgt. ὑποδίξουν GSJ 98 (1128).

°**ὑπόδημα** s. n. 'base, falda': το υποδαιμαν του υουνιου... το υποδειμαν T 117 (1121). || Gr. ant. ὑπόδημα, gr. med. anche ὑπόδημαν '(suola di) scarpa' D.

ὑποδιάκονος s. m. 'suddiacono': ὑποδιάκονος CMG 134 (1334). || Gr. tardo (III sec. a. C.) *id.* L-S, D. **b. ὑποδιάκων**: Χεῖρ ἱποδιάκονως Νικολάου GM 157 (1227-1250). || Cfr. *id.* Psaltes § 288 e v. διάκων.

ὑποζήμιος agg. 'soggetto a una multa': ἦνε με ὑποζήμιον εις το διμωσιον T 385 (1228). || Da ὑπο- + ζημία.

ὑπόζυγος agg. 'da aggiogare': ὀνάδαν μίαν ὑπόζυγον CMG 128 (1334). || Gr. tardo (V sec.) *id.* L-S, D.

°**ὑπόθεσις** s. f. 'distretto, territorio': εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ κηρκλαριου T 291 (1187), εἰς την ὑποθεσιν τοῦ κόλφου T 302 (1189). || Gr. ant. 'problema', 'argomento'. In questo sign. cfr. GD 46 (1042), T 295 (1188), ecc.

ὑποκαμισοβράκια s. n. pl. 'combinazione di camicia e mutande': ὑποκαμισοβράκια δύο Falkenhausen II 450 (1209), ὑποκαμϊσοβράκια T 487 (1273). || Gr. med. *id.* D, da gr. tardo (VI sec.) ὑποκαμίσιον L-S, gr. tardo e med. ὑποκάμισον + (pap. IV sec., scol.) βράκια L-S, D (v. Βρακάρης).

°**ὑποκάτω** avv. 'sotto': τὸ ὑποκάτου μέρος GSJ 247 (1222-1223). || V. ἀποκάτω.

ὑποκάτωθεν prep. 'sotto' (stato): ὑποκάτοθεν τῆς αὐτῆς μονῆς T 316 (1193). || Dal prec. + -θεν.

°**ὑπόκειμαι** vb. intr. 'trovarsi': pres. ind. υπακειται R II 119 (1193). **b.**

'essere soggetto': inf. aor. ὑποκεῖσαι GSJ 138 (1154). **c.** 'essere sotto': ὑποκειμένων ('sottoscritti') μαρτύρων T 128 (1125). || Gr. ant. 'giacere sotto'.

ὑπόκεισις s. f. 'sottomissione': εἰς ὑπόκησιν ἢ ὀβληκατζιούνην CMG 51 (1329). || Dal prec.

ὑποκλίνω vb. tr. 'piegare in avanti, protendere': τὸ δὲ κράτος μου οὐς εὐήκοον ὑμῖν ὑποκλῖναν C 525 (1142). **b.** 'acconsentire a, obbligarsi a': aor. ind. ὑπέκλ ηνεν T 472 (1270), cgt. ὑποκλήνωμεν T 50 (1053), ptc. ὑπέκληνας T 473 (doc. cit.). || Gr. med. *id.* 'chinare leggermente in avanti (la testa)' D, gr. ant. ὑποκλίνομαι 'piegarsi giù'.

ὑπόκοῆς: v. ὑπακοή.

ὑποκόλοβος agg. 'incurvato, ricurvo': γέροντά τινα... τὴν ὑπήνην ἔχοντα βαθεῖαν καὶ ὁλοπόλιον, τὴν ἡλικίαν δὲ ὑποκόλοβον SElia 1148-1151. || Gr. med. *id.* D.

ὑπόκρημνος agg. 'ripido, scosceso': n. pl. sostantivato τὰ ὑπόκριμνα C 390 (1094). || Gr. tardo (Strabone) *id.*, prob. nome proprio, L-S, D. Cfr. ἐφίκριμνα.

ὑποκτίζω vb. tr. 'edificare, costruire': pres. ptc. ὑποκτίζοντες T 63 (1084); aor. ind. ὑπόκτισα C 340 (1192). || Da ὑπο- + gr. ant. κτίζω 'id.'.

ὑποκυρόω vb. intr. 'sottoscrivere, firmare': οἱ κατωτέρω τοῦδε τοῦ ὕφου ὑποκυρώσαντες C 622 (1161). || *Id.* ThLG. Cfr. gr. tardo e med. ὑποκυροῦμαι per ἐπικυροῦμαι e v. ἐπικυρόω.

ὑπολήνιον s. n. 'tino da palmento, che sta sotto il palmento': τοῦ ληνο ὑποληνίου... τὸ δὲ ληνο ὑποληνον ὅλον T 519 (1191), σὺν τοῦ ἀμπελῶνος καὶ τῶν ἐκεῖσε πάντων οἰκιμάτων καὶ βουτζίων καὶ λίνου καὶ ὑπολινίου C 340 (1192). Pl. κελλίων καὶ βουττίων ληνῶν τε καὶ ὑποληνίων GM 210 (1189), μετὰ τῶν ἐκεῖσε ληνῶν καὶ ὑποληνίων C 637 (1223). || Gr. tardo (*Settanta*, *N. T.*) *id.* L-S, D; v. λινουπολιν.

ὑπόλιτος agg. 'modesto, misero': προάστειον... ὑπόλιτον GR 370. || Gloss. *id* D.

ὑπομάνικον s. n. 'manipolo (indumento sacerdotale)': pl. ὑπομάνικα T 225 (1167), CMG 127, 131 (1334). || Cfr. gr. med. ὑπομάνικα ActAth XII 74 (1142), ngr. *id.* e v. ἐπιμάνικον.

°**ὑπόμνημα** s. n. 'memoria, ricordo': ὑπόμνημαν C 552 (1103).

ὑπομνηματογράφος s. m. 'cronista': πρεσβυτερος ευδομαριος καὶ υπομνιματογράφος e gen. υπομνηματογραφου T 226 (1167). || Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L-S, D.

ὑπόμνησκος s. m. 'cronista': ιωαννης κλιρηκος και ιπομνησκος πρωτοπαπα T 226 (1167). || Da ὑπομνήσκω; cfr. ὑπομνηματογράφος ibid.

Ὑπομνήσκυρος ep. m.: Ἰωάννης Ὑπομνήσκυρος Z 173 (1099) = ὑπομνῆσκιος T 85. || V. il prec.

ὑπομνήσκω vb. tr. 'ricordare': pres. ind. ὑπομνήσκωμεν GSJ 273 (1121), inf. ὑπομνισκιν T 99 (1114). || Gr. tardo *id.*, da gr. ant. ὑπομιμνήσκω, L-S, D.

ὑπομνηστικός agg. 'che richiama alla memoria': εγγραφου υπομνιστικου T 323 (1194) **b.** s. n. 'nota, documento': τὸ παρὸν ὑπομνηστικόν C 442 (1217); 451 (1225). || Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* agg. e s. n. L-S, D.

Ὑπομονός epit. m.: ὁ γέρων ὁ Ὑπομονός GR 463, ὁ Ἰωάννης ὁ Ὑπομονός GR 470. || Cfr. ngr. ὑπομονή 'pazienza', 'perseveranza' D, gr. ant. 'resistenza, sopportazione'.

ὑποπιέζω vb. tr. 'reprimere, comprimere': ptc. ὑποπιέζων SElia 690. || Gr. tardo (Plutarco) *id.* L-S, D.

°**ὑποπίπτω** vb. intr. 'incorrere': fut. ὑποπεσόμεθα C 73 (1146).

ὑπόπλαγον s. n. 'china, declivio': εἰς τόπον ἐπιλεγόμενον τὰ ὑπὸ πλαγα τῶν βαθείων T 326 (1196), τα ὑπὸπλαγα παιδων κάνκελλέρου T 444 (1268). || Da gr. ant. (V sec. a. C.) ὑποπλάγιος agg. 'leggermente obliquo' L-S.

°**ὑποσημαίνω** vb. tr. 'segnare sotto': aor. ind. ὑπεσημηνάμην τὸν τίμιον σταυρόν T 128 (1125), ὑπεσιμηνάμην... υπεσιμηνομην... υπεσιμηναμήν... υπεσιμναμην R I 267 (1125). || Gr. tardo (pap. VI sec.) e med. 'id.', gr. ant. 'dare segni segreti' L-S, D; gr. med. 'sottoscrivere' ActAth III 40 (956), IV 47 (1347), ecc.

ὑποσημειόω vb. tr. 'segnare, tracciare sotto': τὸ σίγνον τοῦ... σταυροῦ... ὑπὸσὴμϊῶσας T 206 (1159), ...ὑποσιμιῶσας T 207 (1159). || Gr. tardo e med. 'sottoscrivere', gr. ant. ὑποσημειόομαι 'mettere in iscritto, prendere nota' L-S, D.

Ὑποστασάρης ep. m.: υασιλείου ὑποστασάρι T 284 (1183).

°**ὑπόστασις** s. f. 'proprietà, patrimonio': T 73 (1093), C 316 (1157?), ecc.; gen. ὑποστάσεως GSJ 54 (1098), 83 (1127), υπωστάσιος T 170 (1141); acc. ὑπόστασιν GR 164, 255, GO 45 (1051), ecc. (freq.). || Gr. ant. 'sostanza reale, realtà'; v. ὑποτάσσεως.

°**ὑποστατικός** agg. 'di proprietà': ὑποστατικὸν πράγμα CMG 11 (1328); ὑποστατικῆς περιουσίας e ὑποστατικά πρᾶγματα T 391 (1232), ecc. || Gr. ant. 'intrepido, saldo', gr. tardo (II sec.) 'sostanziale' L-S, D.

°**ὑποστρέφω** vb. intr. 'girare': pres. 3. sg. ὑποστρέφὶς τιοῦτος υουνός T 149 (1132), pl. ὑποστρέφουν C 81 (1172). || Gr. ant. 'volgersi indietro, ritornare'.

ὑπόσχομαι vb. dep. tr. 'promettere': ὑπόσχωμαι C 19 (1141). || Gr. med. *id.*, da ὑπισχνέομαι, EL.

ὑποταγή s. f. 'sottomissione': ὑποταγῆν τοῦ ('al') ἐπισκόπου GL 11 (fine X sec.). || Gr. tardo (I sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

ὑπόταχτος s. m. 'subordinato': οἱ οἱποτακτοι CMG 7 (s. d.). || Da ὑποτάσσω. Cfr. gr. tardo (pap. IV sec.) ὑπόταχτος agg. 'convenuto' (detto di φόρος) L-S.

ὑπόταξις s. f. 'sottomissione': καθ' ὑπόταξιν CMG 28 (1328). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* L-S, D.

ὑποτάσσεως: ἀπὸ δὲ ὑποτάσσεως τὰ οἰκήματα C 637 (1223). || Lg. ὑποστάσεως.

ὑποτάσσω vb. tr. 'sottoporre': imper. pass. τοῦ ἐπισκόπου ὑποτασσέσθωσαν C 316 (1157?). **b.** 'porre sotto': ὑπέταξα τὸν σταυρον T 52 (1054). || Gr. tardo e med. 'subordinare' e 'mettere dopo' L-S, D.

ὑποτελεστής agg. 'soggetto a pagare un censo': ἕξ ὑποτελεσταί GR 429; τῶν ὑποτελε<σ>τῶν ἀνθρώπων GR 448. || Da ὑπο- + τελεστής *'affittuario' (cfr. τέλεσμα, τελεστικῶς).

Ὑποτηρητής epit. m.: ἀνδρέας ὁ ὑποτηρητής C 327 (1173), ἀνδρέας ὑποτηρητής ib. 328; ἀνδρέου τοῦ ὑποτήρου C 632 (1183). || Da nome di agente di gr. tardo (scol.) ὑποτηρέω 'prevedere' L-S, 'conservare' S, D.

°**ὑποτίθημι** vb. tr. 'consegnare': εἰς ἐνέχυρον γὰρ αὐτοὺς (τοὺς ἀμπελῶνας) ὑπέθησε T 318 (1193). || Gr. ant. 'collocare sotto', 'presentare'.

ὑποτοπάζω vb. tr. 'sospettare': τοιαῦτα ὑποτοπάζειν SElia 556. || Gr. tardo (III-II sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

°**ὑποτυπόω** vb. tr. 'sottoscrivere': ἐνώπιον τον υπωτετιμενων μαρτύρων T 342 (1202). || Gr. ant. 'delineare, abbozzare'.

ὑποτωθάζω vb. tr. 'beffeggiare, schernire': ὥς τινα λῆρον τὸν λόγον ὑποτωθάσας καὶ εἰς οὐδὲν λογισάμενος SElia 1192-1193. || Da ὑπο- + gr. ant. τωθάζω 'id.'. Il termine è registrato nel ThLG come forma errata per gr. ant. ἐπιτωθάζω 'id.'.

°**ὑποφέρω** vb. tr. 'sopportare, tollerare': aor. ind. ὑπηνέγκαμεν Kölzer 18 (1195) = DON 182.

°**ὑποφύομαι** vb. dep. intr. 'crescere': aor. ptc. μετὰ τῶν ἐκεῖσαι ὑποφυέντων δένδρων GK 36 (1181). || Da gr. ant. ὑποφύω 'far crescere', pass. 'crescere sotto o in sostituzione', gr. tardo (II-III sec.) 'essere in procinto di crescere' L-S.

ὑποψήφιος agg. 'elettivo, eletto': τῶ ταύτης ἀρχεπισκοπῆς ὑποψιφίω C 18 (1141), 25 (1144), ...αὐτοῦ τοῦ ὑποψιφίου ibid.; τὸν τιμιότατον ὑποψήφιον ἀρχιεπίσκοπον πόλεος πανόρμου C 17 (doc. cit.). || Gr. tardo *id.* D.

ὑπώρισεν: v. εὐπορέω.

ὑπωτετιμενων: v. ὑποτυπόω.

υραιβος: v. βλέβειος.

ʽΥρθοδέλλη ep. f.: Πέτρος τῆς ʽΥρθοδέλλης Z 152 (1086).

υριάτις: v. Εὐριάτης.

°**ὑστερέομαι** vb. dep. o pass. 'mancare di, essere privato di': pres. ptc. ἔστω ὑστερούμενος ἐκ πάντων T 47 (1050), τὴν μονὴν πτοχὴν καὶ ὑστερουμένην τὴν καθημέρην τροφήν C 395 (1101), γέροντας... ὑστερουμένους τροφήν C 410 (1112). Fut. τῆς ἡμετέρας ἀγάπις ἡστερηθίσεται C 561 (1143). Aor. cgt. ἡστερηθῇ CMG 17 (1328), inf. ὑστεριθῆναι GSJ 271 (1121). Pf. ptc. ἐστεριμένην C 13 (1134). || Gr. ant. 'essere indietro', 'mancare di ottenere'.

ὑστέρησις 'pochezza, scarsezza': παῖς ἐτύγχανον μὴ ἔχουσα νοῦν τὸν ἐπιφερόμενον διὰ τῶν ἐνιαυτῶν τὴν ὑστέρησιν GM 88-89 (1152). || Gr. tardo (*N. T.*) *id.* L-S, D.

***ʽΥστεροϊούνης** s. m. 'luglio'. || Attestazioni di questa voce, a cui corrisponde bov. *storojúni* (v. πρωτοϊούνης), mancano nei documenti greci medievali. Essa è però identificabile in un documento arabo di Palermo, nella forma *ist.zuyūn* C 37, r. 2 (1169; *'sṭzywn* nel testo, con normale omissione delle vocali), facilmente emendabile in *isṭ.ruyūn* e, come risulta dal contesto, sicuro nome di mese.

ὕστερος: v. ενησθερου.

υὔσικου: v. Βούζικας.

°**ὑφαιρέω** vb. tr. 'togliere, sottrarre': aor. ind. sg. 1. ὕφηλα GSJ 42 (1054), 2. ὑφείλας GM 140 (1195).

ὑφεξαίρω vb. tr. 'suscitare': ἢ καὶ φοραθῇ τῖς κύνησιν ἀγωγὴν ὑφεξέρειν εἰς τοῦτο T 403 (1238). || Da gr. tardo (II-I sec. a. C.) ὑπεξαίρω 'sottrarre', pass. ant. gr. 'essere esaltato' L-S, D.

ὑφήλιος s. f. 'terra, mondo abitato': ἡ ὑφήλιος ἅπασα C 24 (1114); τῆ ἡφ' ηλιω CMG 36 (1328); εἰς τὴν ὑφήλιον CMG 18 (1328). || Gr. tardo (III sec.) *id.*, da ὑφήλιος agg. 'che sta sotto il sole' L-S, D.

ὕφησεν: v. ἀφίω.

ὕφος s. n. 'testo (come insieme dei grafemi che compongono la firma)': ὕφος R I 250 (1124), II 96 (1174), ἥφος R I 165 (1056), GSJ 132 (1054), ὕφος του ονοματος R II 104 (1183); σην ολο μου το ήφω T 335 (1199); τα υφει των ονοματων και επονομιων T 115 (1121), ecc. **b.** 'testo (del documento)': ὕφος T 8, 9 (984), τω όλον ύφος T 343 (1202), ἥφος T 51 (1053), 369 (1214); ὁ τοῦ ὕφου γραφεύς C 33 (1153), του όλου ἥφου γραφεύς T 336 (doc. cit.); ἐν τωδαὶ τῶ ὕφος T 330 (1198), ecc. || Gr. tardo (Strabone) *id.* 'tela', detto poi del discorso o di un testo, L-S, D.

ὑψόω vb. intr. 'innalzarsi': (ὁ περιορισμὸς) ὑψῆ ἕος ληθάριον στερεόν C 653 (1173). || Gr. ant. *id.* tr. 'innalzare'.

ὕψωσις s. f. 'altezza': τὴν ὕψωσιν τοῦ σώματος CMG 157 (1336). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

Φ

φάβα s. f. 'fava': acc. φάβαν T 549 (s. d.). **b. φάβα(ς)** n.: ἀπὸ οἴνου καὶ σίτου κριθης φάβατος R II 14 (1134). || Gr. med. φάβα f. e φάβας n., pl. φάβατα D, da gr. tardo φάβα, -ατος, a sua volta da lat. f a v a, L-S; cfr. bov. *to fáva*, pl. *ta fávata* (le piante), ngr. φάβα f., dial. *id.* n. LG.

Φαβάλεις t. m. pl.: γουλλιελμος τῶν φαβάλων R I 212 (1102), T 189 (1146), γούδελμος τον φαυαλόν T 72 (1092), νικόλαον τῶν φαβάλων T 151 (1133?). || Da lat. f a b ā l e s (a g r ī) 'campi di fave'; cfr. *in locum ubi dicitur fabale* CDCv II 69 (972), *in loco Fabali* CDBa VII 58 (1067), ecc. *Favali, -e* (CS) STC 1316, DTOC.

φαβάρα s. f. 'sorgente': τὴν φαβάραν τὴν ἐπονομαζομένην τοῦ ἡρακλῆ C 516 (1133), τὶν φαουάρα τοῦ κριτῖ C 618 (1146). || Da ar. f a w w ā r a h 'id.'; cfr. sic. *favara* Pellegrini 294, ArMed 224.

Φαβαρᾶς ep. m.: βαρθολομαῖος φαβαράς C 317 (1154), ἰωαννης φαβάρας T 389 (1228). || Da *φαβαρός 'color di

fava' + -ᾶς[2]; cfr. bov. *èga favarí*, regg. *krápa fávara*, ecc. 'capra di vari colori', bov. *púḍḍa favarí* 'gallina di due colori' LG, *Favarò* cg. DCC (anche sic.).

Φαβατᾶς ep. m.: τοῦ Φαβατά GR 259; νικόλαν φαβατάν C 316 (1157?). || Da φάβα, -ατος + -ᾶς[1] o -ᾶς[2]; cfr. *Favatà* (TA) DCS, *Id.* t. DTOC, Φαβατάς (At.).

Φαβάτζης ep. m.: nom. φαβατζης T 269 (1181), ο φαβατζα T 266 (1180), φαβάτζαι T 292 (1187), φαβάτζας T 309 (1192); gen. φαβάτζη T 269 cit., φαβάτζου R II 63 (1154), φαβάτζην T 241 (1175). || Ipocor. da φάβα + -άτζης; cfr. *Riccardus Faba* Vendola 4125 (1325), it. *Fava*, *Favazzi* DCI.

Φαβατος ep. m.: τοῦ Φαβάτου GSJ 205 (1186). || Gr. tardo Φάβατος e Φαβᾶτος P-B, da lat. F a b ā t u s Schulze; o da φάβα + -ᾶτος. V. i precc. e cfr. τοῦ Φαβάτου Mikl-M, τοῦ Φαβάτη ActAth X 61 (1355).

Φαβεῖλλος ep. m.: φαβείλλου C 629 (1137). || Ipocor. di *Φάβας, da φάβα(ς); cfr. Φαββας (At.).

Φαβέλιν t. n.: εἰς Τὸ Φαβέλιν GR 282. || Da *φαβέλλιον, dim. di φάβα? V. il seg.

Φαβέλλας ep. m.: nom. κονστα φαβέλλα T 559 (s. d.). **b. Φαβέλλος**: τοῦ γεοργῖου φαυελλου T 142 (1130); βασίλειον τὸν φαυελλον ib. 141. || Dal dim. di φάβα (cfr. *Favuzza* PA). Di qui i tt. *Favella, -o, Favélloni* (da -ωνες) DTOC; cfr. *Nicolaus Favelli* Vendola 4371 (1324), *S. Philippus de Favellone* ib. 3922 (1310).

Φάβηρ ep. m.: ἀλήσανδρος φαβήρ C 309 (1142?; φάβηρ nell'indice). || Da lat. f a b e r 'fabbro'; cfr. *Goffridi Fabri* gen. CDBr I 40 (1175), *Andreas Faber* Vendola 2809 (1326), ecc., it. *Fabbri* DCI. V. Φράβος.

Φαγᾶς ep. m.: Φαγάς GR 305. || Da gr. ant. φαγᾶς 'mangione'; cfr. Φαγᾶς P-B, Moritz I 17, bov., otr. *o fagá* 'mangione' LG, *Fagà* DCC, DCS, DCSO. V. ʼΑναφαγᾶς, ʼΑρκοφαγᾶς, Βουδοφαγᾶς, Γαϊδαροφαγᾶς, Κατοφαγᾶς, Μαλλοφαγᾶς e cfr. ʼΑρκοφαγάρης, ʼΑρκοφάγος, Μαλοφάγος, ʼΟγγλοφάγος.

Φαγάστα ep. f.: τὸ σύνορον τῆς Φαγάστας GR 297.

Φαγέντας ep. m.: φίλιππος φαγέντας C 317 (1154), ...φαγέντα C 302 (1142).

φάγκτου: v. φάκτον.

Φαγολίνος ep. m.: ʼΙωάννου Φαγολίνου Z 151 (1086).

Φάγος t. m.: κάστρου Φάγου GK 58 (1190) = T 304. || Da lat. f a g u s 'faggio'; cfr. *Fago* STC 1332, DTOC, bov. *fágo*, cal. *fágu* 'faggio' LG, gr. med. χωράφιον τὸ λεγόμενον τοῦ Φάγου Mikl-M, ngr. ὁ Φάγος Krekoukias 442.

Φάγρος t. m.: τοῦ Φάγρου GR 312. || Da gr. ant. φάγρος 'fagro (pesce)', cret. 'cote' L-S, D.

φάγτου: v. φάκτον.

Φαδάλ ep. m. indecl.: σεργίου φαδάλ C 522 (1137). || Da ar. F a ḍ ḍ ā l pr. C 132*a* (1151), 270*b* (1183).

Φαζαλάρης ep. m.: Γροιγώρηος Φαζαλάρεις e τοῦ Φαζαλάρει GM 46 (1077).

Φάζαλη ep. f.: κυρᾶς ῥωμβέρτης φάζαλης T 417 (1248). **b. Φάζαλης** m.: τῶ χωράφιον φάζαλη T 433 (1266), Γριγορίου πρεσβυτέρου Φαζάλου GM 103 (1169). || Da ar. a l - F a z ā r ī (etn.) SMS I 195, con influsso di -αρης; cfr. *Dominicus et Goffridus Fazarus* Vendola 3888 (1310), *Leo Fazarus* ib. 4358 (1324) e il cg. *Fáżżari* DCC (anche PA).

Φαιδρίκος pr. m.: C 443 (1223). || V. Φεδερίκος.

°**φαίνω** e -ομαι vb. intr. 'apparire, mostrarsi': ind. pres. φενώμεθαν T 116-117 (1121); cgt. ἐαν ἐφενετον C 640 (1291). Fut. ind. φανέσεται C 98 (1160-1200). Aor. ind. ἠφάνεντο C 413 (1122); cgt. 3. sg. φανίει T 401 (1233), φανείει C 33 (1153), 1. pl. φάνομεν T 34 (1034). || In genere costruito con ptc.: φενωμεθα αφιερὸννοντα T 34 (1034), φένομε αἴχων GO 117 (1053?), φαινομαι πιπράσκοντα T 550 (s. d.),

ἐαν φανῶ ζητῶντα ἢ ἐγκλοῦντα R I 238 (1121), ecc. Cfr. bov., otr. *fènome* 'appaio', 'mi fo vedere' LG.

φαίσιν: v. φαῦσις.

φαίω vb. tr. 'dire': pres. ind. 3. sg. φαίει CMG 6 (s. d.); inf. φαίειν CMG 37 (1328). ‖ Da φημί.

φακιάριον s. n. 'pezzuola per coprire il volto': μανδήλια τρία, τὰ δύο τοῦ τόπου καὶ γλήμπιαν, φακιάριον Falkenhausen II 449 (1209). ‖ Gr. tardo (II-III sec.) *id.*, (III sec.) φακιάλιον, (scol., anche gr. med.) φακιόλιον L-S, D, da lat. tardo f a c i o l u m DEI s. v. *fazzuòlo*. Cfr. ant. sic. «latum et lineum cingulum, quo ligantur mulieres caput, quod vulgariter dicitur *faczolus*» Senisio 59, «Plepus, pi... *faczolus* mulieris, qui dicitur *glimpa*» ib. 69, ant. cal. *fazolu* 'fazzoletto, pezzuola' VLibVis, senza la distinzione, evidente nel nostro documento, dalla 'pezzuola o velo per la testa' (μανδήλιον, γλίμπια).

Φακιόλαινα ep. f.: Ἰωάννης ὁ τῆς Φακιόλαινας Z 177 (1102). ‖ Da un m. *φακιολᾶς 'venditore di φακιόλια' (v. il prec.), cfr. *Iohannes de Facciolena* Mirazita 152 (1097), *Facciolà* DCC, DCSO, Φακιολάς (At.).

φάκτον s. n. 'fatto, azione' (in formule giuridiche): gen. φάκτου T 6 (981), GM 60 (1111), ecc., φάγτου T 95 (1110), φάγκτου C 482 (1156), T 331 (1198), φαύκτου GD 30 (1036), T 237 (1171), ecc.; dat. φαύκτο C 420 (1167). ‖ Gr. tardo (V sec.) e med. *id.* L, S, DCG, da lat. f a c t u m. È prestito più recente dal calabrese il bov. *ecíno pái ta fáttitu* 'egli va per i fatti suoi', ecc. LG, TNC.

Φαλακρός ep. m.: Λέον Φαλακρός GSJ 222 (XII sec.). ‖ *Id.* P-B, Moritz I 44, da gr. ant. φαλακρός 'calvo'; v. Φαράκλης.

φαλαλαγγάτικον s. n. 'imposta per il diritto di approdo, falangaggio': οὔτε φαλαλαγγάτικον οὔτε ἕτερόν τι δίκαιων τῶν πλήων (lg. πλοίων) C 490 (1180?). ‖ Lg. φαλαγγάτικον o -ατικόν, da lat. med. f a l a n g a t i c u m «species tributi forte exsolvendi pro mercibus, quae *falangis* importantur» DCL. Cfr. però, per un più preciso sign., *falangagnum* «tributum, quod pro facultate figendi *falangas* seu fustes aut palos ad ripam, ad quas religentur naves, erigebantur» ib. e lat. p h a l a n g a e, - ā r u m 'stanga, pertica', da gr. ant. φάλαγξ 'id.', sic., cal., ecc. *falánga* 'grosso palo', 'curro grosso e rotondo per tirare a terra una barca' LG.

φάλβος agg. 'color giallo scuro (detto del manto di animali)': acc. f. φοραδὰ φάλβα T 194 (1149). ‖ Da lat. med. *falvus* (IX sec.), a sua volta da franc. * f a l w -; cfr. it. *falbo* 'id.' DEI, sic. *farbu* 'biondo', 'rossiccio' VS. V. Φάλπος.

Φαλερόν t. n.: ἀντικρὺς τοῦ Φαλεροῦ GR 421.

Φάλκος pr. m.: gen. κυρ φάλκου T 111 (1118). **b.** ep.: ριγκάρδος φᾶλκος T 125 (1124), γουλλιέλμος φάλκος C 456 (1245). ‖ Cfr. fr. *Falc*, *Falq(ue)* pr. e cg., da lat. tardo f a l c ō, - ō n i s 'falcone' forse tramite germ. * F a l c o (caso soggetto), * F a l c o n - (caso dipendente), Dauzat s. v. *Faucon*; *Falcus* CDCv I 11 (821), CDVerg II 130 (1117), ecc., *Falchus* CDCv II 56 (968), *Falco* CDVerg 80 (1006), ecc., il cg. *Falco* DCS, anche *Di Falco* (PA).

φαλκοῦνος s. m. 'falco, falcone', in t.: τοῦ λίθου λεγομένου τοῦ φαλκούνου C 18 (1141). ‖ Da lat. tardo f a l c ō, - ō n i s 'id.'. **2. Φαλκοῦνος** pr.: τοῦ ἱερεος φαλκούνου C 75 (1166). ‖ V. i segg. e cfr. *Falconus* CDCv VI 76 (1037), CDVerg VIII 21 (1184), ecc., *Falchonus* TabMalf 251, 252 (1294), *Riccardus Faliconus* DCSO (a. 1170).

Φάλκων pr. m.: φαλκονος υἱοῦ σεργίου T 35 (1035), ὁ υἱὸς φάλκωνος R I 179 (1076), 190 (1086). ‖ Da gr. med. (*Suda*) φάλκων DCG, S, a sua volta da lat. tardo f a l c ō, - ō n i s 'falco, falcone' REW; ma già gr. tardo Φάλκων P-B. Cfr. il cg. *Falcone* DCS (e PA).

Φαλκώνης ep. m.: πελεγρὶς τοῦ φαλκώνη C 380 (1221). ‖ Da lat. med. φαλκόνιον 'falcone' DCG, o direttamente da lat. tardo f a l c ō, - ō n i s 'id.'; v. il prec.

Φαλλαμόνακα ep. m. indecl.: ῥομπέρτος φαλλαμόνακα ὁ υἱὸς τοῦ μακαρίτου γέροντος κυρίου ἀβδεῤῥαχμέν C 676 (1238) = ar. *Ubart Fallamūnaqah* ibid., r. 1; ῥομβέρτου φαλλαμόνακα C 452 (1245). ‖ Nonostante la paternità araba, il cognome di questo importante collaboratore di Federico II non pare semitico; cfr. a Genova B. G. *Fallamonica* EnciclIt XIV 749 (secc. XV-XVI). Strana la forma incerta del prenome; cfr. *Nos obbertus fallamonacha imperialis doane de secretis et questorum magister* C 603 (1242) = ar. *ūbart fallamūnaqah* ib. 604, rr. 5-6, *Ubertus Fallamonaca*, nel suggello dello stesso documento, SMS III 628, nota 1, e v. Ῥοβέρτος, Οὐβέρτος, Χουβέρτος. Dall'ep. derivano *S. Helya de Fallomoneca* RatDecSic 189 (1308-1310), *Fellamónica* TCI 49 E 4.

Φαλλοῦκα t. f.: ρώγκας φαλλοῦκας T 477 (1270); εν τη ρόγκαφαλλουκα T 501 (1291). **b. Φαλλοῦκος** m.: ρόγκας τοῦ φαλλουκου T 499, 501 cit., ρόγκας φαλλουκου T 366 (1214). ‖ Da fr. *Falloc* ep. (v. Φαλλώκκας). Cfr. *Gualterius de Rocca falluccio* T 421 (1251), *Rocca Falluca* (cittadina scomparsa, CZ), *Falluca* (CZ) DTOC.

Φαλλοῦν ep. m.: ἰούδαν ἰακὼβ τὸν υἱὸν τοῦ γέροντος φαλλοῦν C 622 (1161).

Φαλλώκκας ep. m.: νικολάου φαλλώκκα R II 149 (s. d.). ‖ Da fr. F a l l o c t. Ménager *Inv.* 273-274; cfr. *Johannes Fall(u)ca* CDVerg V 144 (1164), *Ricardus Falluca* Pratesi 161, 162 (1201), ...*fallocco* T 386 (1228). V. Φαλλοῦκα, Φολόγκας.

Φαλούρδης ep. m.: τοῦ φαλούρδη R II 148 (s. d.). ‖ Cfr. ant. fr. *Fallourd*, *Falour(d)* ('ingannatore' o 'grossolano') Dauzat.

Φάλπος ep. m.: γιλῆυέρτος φαλπος T 176 (1142). ‖ V. φάλβος e cfr. i cgg. *Falbo*, *Falvo* DCC, *Falbaci* DCSO.

φάλτζος agg. 'falso': φάλτζῳ = lat. *falsas* Cannizzaro 182; pl. acc. γραφὰς ψευδεῖς ἤγουν φαλτζας R II 39 (1144), (χαρτία) ψευδὴ οἵτοι φάλτζη R II 78 (1169). ‖ Da lat. f a l s u s 'id.'. Cfr. gr. tardo (IV sec.) φάλσος 'spurio' L, ngr. φάλτζος 'storto' D.

φαμιλία s. f. 'famiglia': φαμήλια Cannizzaro 182. Pl. nom. φαμηλίαι CMG 20 (1328), φαμιλίαις ibid., φαμήλιαι CMG 39 (1328); acc. φαμιλίες C 533 (1130-1140?). ‖ Gr. tardo (iscr.) *id.*, da lat. f a m i l i a L-S, L, anche φαμηλία DCG.

φαμιλιάρης s. m. 'familiare, cortigiano': dat. φαμιληάρι C 25 (1144); acc. φαμηλιάριν C 341 (1218). **b. φαμιλιάριος**: φαμιλιᾰριος T 473 (1270); gen. φαμιλιαρίου C 80 (1172), Cannizzaro 182, ecc. Pl. gen. φαμιλιαρίων C 409 (1142). ‖ Gr. tardo (IV sec.) *id.*, da lat. f a m i l i ā r i s L-S, L; v. πρωτοφαμιλιάριος.

φάνανταις, φάνας: v. φημί.

φανδηνος: v. Φαντῖνος.

φανερόω vb. tr. 'manifestare': pres. ind. φανεροῦμεν T 439 (1267). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) *id.* L-S, D; v. διαφανερόω.

φανέρωσις s. f. 'manifestazione': acc. φανέρωσιν T 368 (1214), R II 144 (s. d.). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) *id.* L-S, D.

Φάνη t. f.: Ἡ Φάνη GR 332. ‖ Lg. ἡ Φανή, da gr. ant. φανή 'torcia', o οἱ Φανοί, da gr. ant. φανός 'fiaccola'? Cfr. *preter omnia fano que in certis locis ... die noctuque, die videlicet per fumum et nocte per luminaria, fieri facimus* Sciascia 37 (1322), sic. *fanò* 'fiaccola', sal. *id.* 'falò' LG.

Φανία t. n. pl.: εἰς Τὰ Φανία GR 493. ‖ Da *φανίον, dim. di gr. ant. φανή 'torcia'; v. il prec. e Φανίδα.

Φανίανα t. n. pl.: εἰς Τά Φανίανα GR 311, εἰς Τὰ Φανιανά GR 284, εἰς τὸν Φανίανα GR 73; των Φανιάνων GR 495. ‖ Da lat. F a n n i u s Schulze + - ā n a, ora *Fagnano Castello* (CS) DTOC. Cfr. *Riccardus de Fagnano* Vendola 5240 (1327). V. -ανον.

Φανίδα t. n. pl.: εἰς Τὰ Φανίδα GR 500. ‖ Lg. Φανία (v.) o Φανίδια, dim. di gr. ant. φανή 'torcia'?

Φανουήλ pr. m.: νοταρίου φανουήλ T 347 (1202). || Gr. crist. *Id.*, dall'ebraico, P-B. È il nome di un arcangelo, non contenuto nei libri canonici e perciò assai raro nell'uso onomastico, come Οὐριήλ; cfr. *a sir Fanuele* Vendola 2326 (1324), il cg. *Fanuele* DCC, DSCL (anche PA), ant. fr. *Fanuel, Fanoel* Flutre.

Φαντινος pr. m.: φαντῖνος T 44 (1049), Φαντίνος Pratesi 262 (1217), Φαντῆνος GD 46 (1042), φανδηνος T 238 (1173); gen. Φαντίνου GL 10 (fine X sec.); acc. Φαντῖνον GT 27 (1023). **2.** agion.: τοῦ Ἁγίου Φαντίνου GR 100, ναοῦ τοῦ ἁγίου φαντίνου T 266 (1180), εις το ριάκην τοῦ ἁγίου φαντίνου T 556 (s. d.). || Cfr. gr. med. Φαντῖνος μοναχός ActAth V 155 (1016), it. *Fantino* cg., da *fantino* 'bambino, ragazzo', dim. di *fante* (da lat. infans, -antis), DNI, *presbiter Fantinus* Vendola 3946 (1310), *presbiter Iohannes Fantinus* ib. 3192 (1310). V. il seg. e Σεττεφάντης.

Φάντισσα pr. f.: της φαντισσά T 283 (1182). || Cfr. il m. Φάντης cg. (At.) e v. il prec.

φαουάρα: v. φαβάρα.

Φάποσοι t. m. (?) pl.: κατέρχεται ἡ βαθεῖα μετὰ τῶν Φαπόσων GR 444.

Φαράκης pr. m.: φαράκι βεισκώμης C 629 (1137); gen. φαράκι ib. 628. || Da ar. Farağ pr. (farağ s. 'gioia'); cfr. ar. *Id.* = φάραζ C 157*a* (1178), con l'ipocor. *Farğūn* = φαρτζούν C 265 (1183) e i cgg. *Farace, -i, Foraci* DCC, DCS, DCSO, *Fargione* cg. e t. DCSO.

Φαράκλης ep. m.: ιωαννου φαρακλη T 241 (1175). **b. Φαρακλός**: νικολαος φαρακλός T 363 (1213), ἰωαννης φαρακλος T 368 (1214), ἀναστασιος φαρακλός ib. 369. **2.** t.: τὸ ῥυακὴν τοῦ φαρακλοῦ T 75 (1093), ἐν τῶ καστελλιω φαρακλου R II 13 (1134), ...τοῦ φυρακλου R I 242 (1121-1141?). || Cfr. gr. med. «φαρακλός pro φαλακρός, 'calvus'» DCG e il t. *Faraclati*, da -ᾶδες, STC 3061a (a. 1311), Φαρακλᾶς e Φαρακλός (At.).

Φαρατῆς epit. m.: θεοριανος ἱερευς καὶ ἔξαρχος ὁ φαρατῆς T 520 (1191). || Lg. Φαράτης, etn. di Φάρος?

Φαργαλά t. indecl.: εἰς τοῦ βουνακαρίου τοῦ φαργαλά C 404 (1109). || Da ar. farağ Allāh 'gioia di Allah' (v. Φαράκης); ora *Fragalà* t. (ME) e cg. DCSO. Cfr. *Fragalá* t. (CZ) DTOC (ma per questo v. anche il seg.).

Φαργάλης ep. m.: νϊέλλου φαργάλη R II 98 (1174). || Cfr. *Fragale* t. (CS) e cg., da lat. (terra) *fragālis 'fragoleto' e *Fragalá* (con -ας³) STC 1454a, DTOC.

Φαρίνας ep. m.: τοῦ κλησματος τοῦ φαρίνου T 307 (1192). || Cfr. it. *Farina*, da lat. farīna, DCI.

φάρκα s. f. 'pezzo di terra': δίδομέν σι καὶ τὴν φάρκαν τὴν ἐπικάτο μιτζηκενήου C 560 (1143). || Da ar. farqah 'misura agraria' Kazimirski II 583*b*; cfr. il t. *Farca* (RC) DTOC.

φαρκηκος: v. Φράγκηκα.

Φαρμο- t. (?): τοῦ ἰωάννου τοῦ φάρμο CMG 38 (1328).

Φάρνιτον t. n.: GR 452; ἁγίου νικολάου τοῦ φαρνέτου R I 197 (1092). || Da lat. *farnētum 'bosco di farnie'; cfr. cal. *farnitu* 'id.' e i tt. *Farneta, Farneto, Farnita* STC 1351, DTOC.

φάρνος s. m. 'farnia': Ἐγείρη καὶ περνᾶ εἰς Φάρνους GR 252-253, κατέρχεται ἀπὸ τοὺς Φάρνους καὶ τὰ χωράφια GR 339. || Da lat. farnus 'id.'.

Φάρος t. m.: ἀρχιμανδρίτης τῆς μεγήστης τοῦ Σωτῆρος μάνδρας ἀκρωτηρίου τοῦ Φάρου Μεσίνης GM 192 (1325), ἀρχιμανδρίτης τῆς μεγίστης μάνδρας τοῦ σωτῆρος ἀκρωτηρίου τῆς γλώττης τοῦ φάρου μεσσήνης CMG 4 (s. d.). || Da gr. tardo φάρος 'faro', a sua volta da Φάρος t., isola della baia di Alessandria, L-S, P-B; cfr. *usque Farum* Pratesi 404 e 408 (1241; = *capo Peloro*), *ecclesia S. de Faro* RatDecSic 499 (1308-1310), *archimandrita S. Salvatoris de lingua Fari Messane* ib. 661.

Φαρράσης ep. m.: νικολάου τοῦ φαῤῥάση C 91 (1217). || Da ar. farrāš 'cameriere' Wehr, prob. calco di καμεράριος 'camerlengo'.

Φαρρουνᾶδες ep. m. pl.: τὸ μέρος Φαρρουνάδων GSJ 273 (1121). || Dal seg. + -ᾶδες.

Φαρρούνης ep. m.: Ἰωάννης Φαρρούνης GSJ 271 (1121), ὁ Φαρρούνης ib. 273, ὁ Φαρρούνις ib. 272; τοῦ Φαρρούνη e τοῦ Φαρρούνι ibid.; τὸν Φαρρούνην ib. 273.

Φαρρούτζ ep. m. indecl.: εἰς τὴν πηγὴν τοῦ φαῤῥούτζ C 514 (1132). || Da ar. farrūğ 'pulcino, pollo' Wehr; cfr. ar. *al-farrūğ* = ἐλφαρούτζ C 140*a* (1178), il t. *rahl al-farrūğ* C 223, r. 13 (1182) = lat. *rahalfarrug* ib. 191, i cgg. *Farruggia, -o Ferruggia* DCC, DCSO. V. Ἐφαρούκης, Φερρούκης.

Φαρτάσης ep. m.: ἀλὶς φαρτάσης C 140*b* (1178). || Da ar. (berbero) farṭās 'tignoso' Dozy II 256*a*; cfr. ar. *id.* = ὁ φαρτάς C 279*b* (1183), ἐλφαρτάς C 176*a* (1178), ἠλφαρτάς C 578*b* (1145), sic. *fartasa, fattasa*, ecc. 'capra senza corna' VS.

Φαρτάτης ep. m.: Νικόλαος Φαρτάτης GSJ 223 (XII sec.). || Cfr. *'alī (i)bn al-f.rt.ttū* C 546*a* (1095), da ar. (berbero) farṭaṭṭ, farṭaṭṭū, farṭīṭī 'farfalla' Dozy II 256*b*, e il cg. *Fertitta* (PA) ArMed 48, nota 56, De Simone 52.

Φαρτζιένης t. indecl.: εἰς τὴν ἀδοῦραν τοῦ φαρτζιένης C 319 (1154) = τὸν ἀδούραν τοῦ φαρτζιενῆς Spata III 50. || Da ar. (alger.) farğannīs 'sughero' Dozy II 249*a*; ma cfr. anche il nome di persona ἀβδελχάκ ἐλφαρτζινίς = ar *'abd al-ḥaqq al-farğ.nnīs* C 169*a* (1178).

Φαρφάλλας ep. m.: θεωδωρου φάρφαλλου T 232 (1170). || Cfr. cal. *farfágghia, -áglia* 'farfalla che vola intorno al lume' NDDC, forse da contaminazione di gr. φάλλη 'falena' con lat. papiliō, -ōnis, DEI s. v. *farfalla*; *Farfàglia* cg. DCC, DCSO.

Φαρχούνης t. m.: εἰς τὸν ῥύακαν ποῦ κατεβαίνει ἐκ τὸν φαρχούνιν εἰς τὸ ζευξορύακον C 307 (1142). || Da ar. *Farḥūn, ipocor. di Farḥ (faraḥ 'gioia' Wehr); cfr. ar. *farḥ* = φάρχ C 167*a* (1178). In altro doc. la stessa località è detta Ῥαχαλφαρχούν.

Φασανήσης ep. m.: μαρήνος υιος ιωαννου φασανήσι T 154 (1134). || Etn. da *Fasana* (v. Δεφασάνα).

°**φάσκω** vb. tr. 'dire': pres. ind. 3. pl. φάσκωσι GD 48 (1042), φασκουν T 73 (1093).

Φασουλάρα t. f.: Ἡ Φασουλάρα GR 397. || Da gr. med. φασούλιον, φάσουλον DCG, Psaltes 38, § 87, φασόλιν D, gr. tardo φασίολος 'fagiolo' D, + -άρ(ι)α.

Φασούλης ep. m.: υαρθωλωμαίου φασούλου T 372 (1219). **b. Φασούλιος**: τὸν Λέοντα τὸν Φασούλιον MénC 324 (1076). || Cfr. ngr. Φασούλης (At.), da φασούλιον (v. il prec.).

Φάσσαι t. f.: ἀπὸ τὸν σχίνων τῶν Φάσσων GSJ 40 (1054). || Da gr. ant. φάσσα 'colombo selvatico, colombaccio' L-S, D; cfr. bov. *fássa*, cal., sic. *id.*, otr. *fása* LG.

Φάσσας ep. m.: dat. μαιστορω ιωαννη φασσας T 428 (1265). || Come il prec.

Φασσιομένος ep. m.: καλοκηρος τοῦ φασσιόμενου T 557 (s. d.). || Dal ptc. pf. di gr. tardo (I sec.) φασκιόω 'fasciare' L-S, D; cfr. bov., otr. *fašònno* 'id.' LG? Ma par troppo precoce un esito -σκ- > -š- (-σσ-).

Φαστεγιας ep. m.: νϊκολάου φαστεγια T 491 (1281).

φατλίον s. n. 'candela, cero': φατλήν CMG 157 (1336); pl. φατλεῖα CMG 10 (1328), φατλεία ib. 6 (s. d.). || Gr. med. *id.* DCG, da φακλίον, Psaltes 92, 180, (pap.) φακλεῖον, a sua volta da φάκλα (v. Φλάκα), lat. facula, D.

Φάτωρ ep. m.: τοῦ φάτορος C 71 (1146). || Forse dall'arabo, come altri nomi citati nel contesto.

Φαυαστέρης pr. m.: νικολαος μιλης ὁ του κυρου φαυαστερου T 326 (1196). || Forse (con -στ- lg. -τ-) cfr. fr. *Favatier* ('venditore di fave') Dauzat s. v. *Favier.*

φαύκτου: v. φάκτον.

φαῦσις s. f. 'splendore': εἰς φαύσιν καὶ ὡραιώτητα CMG 79 (1330), εἰς φαύσην καὶ κατακόσμησην CMG 109 (1332), εἰς φαίσιν καὶ λύχνον CMG 60

(1329). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D.

Φεβρουάριος agg. 'febbraio': gen. φεβρουαρίου C 1 (1095); dat. φεβρουαρίω T 193 (1148), φευβρουαρίω C 488 (1172), φευροἀρίω T 384 (1228); acc. φεβρουάριον C 519 (1134). || Cfr. καλάνδαις Φεβλαρίες Manni Piraino 202, n° 157, καλάνδων Φεβραρίων Agnello 28, n° 36, Φλεβαρίω μηνή Strazzulla 196, n° 383, ar. *iqlinār* C 472, r. 1 (1145), 493, r. 8 (1183; lg. *iflibār*), bov. *flevári*, otr. *fle(v)ári*, *fleári* LG, gr. med. φλεβάρης DCG.

Φεβρώνια pr. f.: φευβωνείας μοναχῆς C 341 (1218). 2. agion.: εἰς τὴν ἐνορίαν τῆς ἁγίας φεβρώνιας C 375 (1196). || Cfr. it. *Febrònia* (proprio della Sicilia, specialmente or.), dal culto di una santa, martire nell'epoca di Diocleziano; forse da lat. F e b r i s, dea delle malattie, o da f e b r u ā r e 'purificare', DNI; *Phevronia* TabMalf 29 (1243), *Sancta Fefronia* Vendola 3625 (1310). V. Βεβρόνια.

φεγγήδιον s. n. 'invetriata (di chiesa)': εἰς τὲς φεγγηδίοις... αἱ αὐταῖ φεγγήδια CMG 22 (1328). || Da gr. tardo e med. φεγγίτης m. 'id.', 'abbaino', con influsso dei diminutivi in -ίδιον; cfr. bov. *fengĭti*, regg. *fendíku* LG.

Φεδερίκος pr. m.: gen. Φεδερίκου T 424 (1257), GM 173 (1304), φεδερήγου C 380 (1221). || Da Φρεδερίκος. Per la caduta del primo -ρ- per dissimilazione cfr. it. *Federico* DNI.

φέδον s. n. 'feudo': gen. φέδου T 529 (1219); acc. φαιδόν R II 14 (1134), τὸν φίδον R I 237 (1121). Pl. gen. τῶν φέδων ib. 238. || Da lat. med. *feudum*, *fedum* DCL; v. φίον.

Φελλέκης ep. m.: κυρου λέου φελλέκη e νοταρίας τοῦ φελλέκει T 531 (1251).

φελλοκάλλιγον s. n. 'scarpa (con suola di sughero?)': κάλτζας σὺν τῶν φελλοκαλλίγων Falkenhausen II 449 (1209), κάλτζας σὺν τοις φελλοκαλλίγοις T 487 (1273). || Da gr. med. φελλός 'crepida' (gr. ant. 'sughero') + καλίγιον 'crepida' DCG; cfr. ngr. φελλός 'sughero', 'pantofola', καλίγι (da gr. med. καλλίγιον, dim. da lat. c a l i g a, EL) 'scarpa, calzatura' B. In entrambi i docc. si tratta di calzature femminili, mentre nel primo le scarpe maschili son dette σουλέρια.

Φέλλος t. m.: εἰς τόπον λεγόμενον φέλλον C 681 (1190-1200?). || Lg. Φελλός, da gr. ant. φελλός 'sughero', 'quercia da sughero'? Cfr. *Feddò* EG I 50, *Falló*, *Felló* DTOC, Φελλός P-B, otr. *fiḍḍò* 'tappo di sughero' LG. Ma non può escludersi un rapporto con Φέλλος pr. P-B; cfr. *Iohannes Fellus* Vendola 4942 (1326).

Φελνιέλης ep. m.: γοσφρίδος υἱὸς γουλιέλμου φὲλνιέλη T 144 (1131). || Da fr. ant. f i l (s) 'figlio' (v. Φιλαρνάλδ) + Νιέλης.

Φελόρης pr. m.: τοῦ Φελόρη GSJ 164 (1159). || Da Φλόρης; v. Φηλόρης.

φενέστρα s. f. 'finestra': pl. nom. φένεστραι CM 117 (1188), φενέστραις GM 111 (1178) = C 350. || Da lat. f e n e s t r a 'id.'.

Φένσος pr. m.: φενσος τῆς γαρισεῖνδας T 477 (1270); gen. φένσου T 435 (1267). || Prob. ipocor. da un pr. **Bendefenso* ('ben difeso').

Φέρας ep. m.: λέων του φέρα R I 271 (1131). || Da lat. f e r a 'bestia selvaggia, fiera'; cfr. *Fera* e cal. *fera* 'delfino' DCC, DCS, DCSO.

Φεραυίυας t. m.: εις τῆν περιοχὴν του αστεος ορζουλου εις την τοποθεσιαν του φεραυίυα T 155 (1135). || Originario ep., da lat. f e r a 'bestia selvaggia' + v i v a agg. 'viva'.

Φερδερῆκος pr. m.: gen. φερδερήκου T 358 (1211). || V. Φρεδερίκος.

Φερέττος ep. m.: γουλιάλμος φερέττος T 124 (1124). || Cfr. fr. *Féret*, probabile ipocor. di *Fery*, forma popolare di *Frédéric*, Dauzat.

Φερνένι ep. m. indecl. (?): ζόχτη υἱοῦ φερνένι C 664 (1172). || Da ar.-sic. f u r n ā n ī? V. Φουρνάνι.

φέρνω vb. tr. 'portare': pres. inf. φέρνειν C 533 (1130-1140?). || Gr. med. *id.*, da gr. ant. φέρω, D; cfr. bov. *fèrro* (con normale -ρν- > *-rr-*), otr. *fèrno* LG.

Φερουλέλλοι t. m. (?): ἡγούμενος τῆς μονῆς τῆς θεοτόκου τῶν φερουλέλλων CDBr I 103 (1245), Γεηγόριος ἡγούμενος τῶν φερουλέλλων ib. 172 (1273). || Forse Φερουλέλλαι f., dal dim. di lat. f e r u l a; cfr. *S. Maria de Ferurella* CDBr I 41 (1182); ...*de Ferulellis* ib. 97 (1244), ...*de Ferrarellis* Vendola 1349 (1310), ...*de Forolellis* ib. 1393 (1324; ora *Marmorella*, BR).

Φερουλλῆτον t. n.: εἰς τὸ φερουλλήτον..., εἰς τὸ χωρίου τοῦ φερουλλήτου T 356 (1211). || Da lat. * f e r u l ē t u m 'piantagione di ferule'; cfr. *ferolitu* s. CDCv II 315 (991), IV 80 (1006), *Feruletum* Vendola p. 305 (1310), 307 (1324) *Feroleto*, *Ferrito*, ecc. STC 1383, DTOC.

Φερράρος ep. m.: νικολάου φερράρου T 347 (1202), R II 146 (s. d.), ιῶ φερράρου ib. 148, 150. || Da lat. f e r r ā r i u s 'fabbro'; cfr. *Iohanni... qui dictus fuit ferrarum* CDCv VI 193 (1042), *Leo Ferrarius* Vendola 1551 (1324) e i cgg. *Ferraro*, *-i* DCC, DCS, DCSO.

Φερρούκης ep. m.: τοὺς παῖδας Φερρούκη GSJ 218 (1198). || Forma ellenizzata di ar. f a r r u ğ (v. Φαρρούτζ, Ἐφαρούκης). È meno probabile un rapporto con it. *Ferruccio* pr., raro nell'It. merid., da *Ferro*, Tagliavini II 348-349, DNI.

Φέρφερος ep. m.: κονσταντινου φερφερου T 265 (1180), λεοντος φερφερου ib. 266. || Cfr. bov. *férfero*, regg. *férfiru* 'cattivo, feroce', da gr. tardo (II sec. a. C.) πέρπερος, NDDC, DCC, L-S.

Φέρφης ep. m.: λέοντος φέρφη T 292 (1187). || Abbreviazione grafica del prec.?

°**φέρω** vb. tr. 'portare': pres. (?) inf. φέρι T 278 (1182). Aor. ind. sg. 1. ἤνεγκαν T 137 (1129), pl. 1. ἐφέραμεν C 305 (1141), T 262 (1180), 3. φέρασιν R I 218 (1108). || Cfr. bov. aor. ind. *èfera*, inf. *fèri* LG, TNC e v. φέρνω, ἐνέγκω, ἐνεγκαμένη.

Φεσίε ep. f.: τοῦ χάτζη υἱοῦ φεσίαις C 665 (1173). || Da ar. * F ā s i y y a ḥ, f. dell'etn. a l - f ā s ī = ὁ φέσης C 263*a* (1183), De Simone 19.

Φεσκάς ep. m.: ῥογέριος φεσκὰν ὁ ὑποψήφιος τῆς ἀρχιεπισκοπῆς μεγαλοπόλεως πανόρμου C 27 (1145); τοῦ ταύτης ὑποψιφίου κυροῦ ῥογερίω φεσκά C 19 (1141); κυρῷ ῥογερίω φεσκά C 25 (1144); κυρὸν ῥογέριον φεσκάν C 17 (doc. cit.), ῥογέριον φέσκαν C 614 (1144).

φευβρουαρίω: v. Φεβρουάριος.

φευβωνείας: v. Φεβρώνια.

°**φεύγω** vb. tr. 'sfuggire': ἔφυγω δίκειν T 398 (1233; lg. ἔφυγε δίκην). || Cfr. bov. *fègwo*, otr. *fèo*, aor. *èfiga* LG.

Φηγελλήτης ep. m.: μαναχῶς τοῦ φηγελλήτου C 57 (1143-1145?).

Φηληκήας t. m.: τον μυλον του φηληκήα T 225 (1167). || Da *φίλιξ, -ικος (v. Φίλικες) + -ίας[3]: 'felceto'; o da *φυλακέας, gr. tardo (II-III sec.) φυλακεύς 'guardiano'. Per -α- > *-i-* (-η-) in questa seconda forma cfr. bov., regg., ecc. *filićía* 'parte del mulino' dove l'acqua catturata si precipita sulle pale della ruota', da gr. ant. φυλακή 'guardia' LG; ma un rapporto diretto della nostra attestazione con questa voce (quale ivi si sostiene) è escluso dall'art. maschile.

φηλικτηρμόν: (ἀρχιεπίσκοπον) τῶ δὲ ῥιγικῶ κράτει πιστότατον καὶ φηλικτηρμὸν εὐχάτωρα C 17 (1141). || Lg. ant. gr. φυλακτήριον agg. 'che difende, che protegge'? Per -ι- da -α- v. il prec.

Φηλόρης pr. m.: ὁ Φηλόρης GSJ 139 (1154), 182 (1166); τοῦ Φιλόρι GSJ 185 (1166). || Da Φλόρης, con epentesi vocalica, per la quale cfr. Φελόρης e *Faloris* (s. v. χιοῦρε).

Φηλραοῦ ep. m.: ῥοβέρτον τὸν φηλραοῦ C 357 (1099?). || Da fr. ant. f i l (s) 'figlio' (v. Φιλαρνάλδ) + Ῥαοῦλ; cfr. *Ferraò*, *Ferraù* DCSO, *Ferrào*, *Ferrò*, *Firrào* DCC, *Firrào* DSCL (per questi ultimi v. Ῥάος).

°**φημί** vb. tr. 'dire': impf. (aor.?) ind. 1. sg. ἔφη GSJ 255 (1245), pl. ἑφημεν T 70 (1091), ἔφημε C 561 (1143). Aor. ptc. φάνας CMG 4 (s. d.), pl. φάνανταις ib. 7. || V. φαίω.

φημων: ει δε τις του ημετερου προ-

σταγματος φοραθειη τις εξελθειν, ου φημων την ημετεραν, ο δ[T 33 (1034?). || Lg. οὐκ εὐφημῶν 'non onorando, rispettando', da gr. ant. εὐφημέω 'lodare, onorare' L-S.

Φηρρηκάρδος ep. m.: πετρου φηρρηκαρδου T 204 (1155). || Da fr. ant. fil(s) 'figlio' (v. Φιλαρνάλδ) + 'Ρικ(κ)άρδος.

Φησάλης ep. m.: φήληππον φησάλιν C 410 (1112).

Φηττάχ pr. m. indecl.: φηττὰχ ἔπβην μοῦσε C 488 (1172). || Da ar. F a t t ā ḥ pr. (f a t t ā h 'chi apre le vie del profitto, del sostentamento' Wehr); cfr. ar. *Id.* = φεττάχ C 131*b* (1151), φετάχ C 140*a* (1178), ecc.

φθάζω vb. intr. 'giungere': pres. ind. 3. sg. φθάζει C 18 (1141), 119 (1164) = T 219. || Gr. tardo (V sec., scol.) *id.* = φθάνω L, L-S; cfr. otr. *ftázo, iftázo, stázo, estázo* 'id.' LG s. v. φθάνω. V. φθέζω.

φθάννω vb. intr. 'giungere': pres. ind. 3. sg. φθάννει C 49 (1190), 671 (1186), φθάννι T 107 (1117). || Dal seg.

°**φθάνω** vb. intr. 'giungere': pres. ind. 3. sg. φθάνει Grégoire 83 (1124), C 122 (1184) = T 288. Aor. cgt. 3. sg. φθάσει C 399 (1105), 1. pl. φθάσημεν CMG 60 (1329); ptc. f. φθασάσης R II 25 (1143). || Gr. ant. tr. 'giungere prima di altri'. intr. 'giungere prima', gr. tardo (III sec.) 'estendersi (fino a)' L-S. V. i precc.

φθέζω vb. intr. 'giungere': τὸ ἀνατολικὸν μέρος αὐτῶν φθέζη ἕως τῆς πυγῆς C 623 (1161). || Cfr. φθάζω, da gr. ant. φθάνω (cgt. aor. III epico φθέωμεν, φθέωσιν L-S) e v. ἀκρεφνέσει.

Φιγούλης ep. m.: λέων φιγούλης T 184 (1145) = Φιγοῦλος Z 167 (1096); Ἡλία Φιγούλη Z 165 (doc. cit.). || Cfr. Φίγουλος P-B, da lat. f i g u l u s 'vasaio'.

φιδικόμισσο- s. 'fidecommisso': gen. φιδικομίσσου = lat. *fidecommissi* Cannizzaro 182. || Gr. tardo (IV sec.) φ(ε)ιδεκόμμισσον L, gr. med. φιδεϊκόμισσος DCG; cfr. gr. tardo (pap. VI sec.) φιδεικομισσάριος = lat. *fideicommissarius* L-S suppl.

φίδον: v. φέδον.

Φικάρα t. f.: ἀλγέρη τῆς φικάρας C 526 (1142), Ἀλκερίου τοῦ τῆς Φικαρρας Collura I 610 (1142). || Da lat. f ī c ā r i a 'piantagione di fichi'. Ora *Ficarra* (ME); cfr. *Ficara* RatDecSic 564, 725 e *Ficaria* ib. 817 (1308-1310).

Φικαρομα t. f.: ει στρατα της φικαρομας T 34 (1034).

Φικαρρας: v. Φικάρα.

φιλάγαθος agg. 'amante del bene': ω φιλαγαθος θεος T 80 (1097?). 2. **Φιλάγαθος** pr. m.: φιλάγαθος... μοναχός C 458, 461 (1269). || Cfr. Γρηγόριος ὁ Φιλάγαθος ActAth V 315 (1115), *dompnus Filagathus* Vendola 2477 (1325).

Φιλάδελφος pr. m.: φιλάδελφος C 425 (1182), 431 (1182); acc. φιλάδελφον ib. 428. || *Id.* P-B, da gr. ant. φιλάδελφος 'che ama i fratelli e le sorelle'. 2. **φιλάδελφοι** pl.: οἱ ἅγιοι φιλάδελφοι C 401 (1105); τῶν ἁγίων φιλαδέλφων C 397 (1105). || Certo 'i santi frati'.

Φιλάνδρα pr. f.: gen. κωμητίσσης φιλάνδρας C 315 (1157?). || Dal t. *Flandra* 'Fiandra', con epentesi vocalica; o da gr. ant. φίλανδρος 'che ama gli uomini', gr. tardo (*N. T.*) 'affezionata al marito' L-S; cfr. il cg. *Filandro* DCC.

Φιλάρετος pr. m.: φιλάρετος C 339 (1192), 372 (1176); gen. Φηλαρέτου Holtzmann 342 (1164). || Gr. med. *Id.* Moritz I 17, da gr. ant. φιλάρετος, -ον 'amante della virtù'; cfr. i cgg. *Filareto, -eti* DCC. 2. agion.: μονῆς ἁγίου φιλαρέτου T 295 (1188).

Φιλάρμακος ep. m.: στέφανος φιλάρμακος C 395 (1101).

Φιλαρνάλδ ep. m.: γιλλελμου φιλαρνάλδ R I 267 (1125) = γιλλιέλμου φιλβεναλδου T 128. || Da fr. ant. fil(s) 'figlio' FEW III 521 + *A r n a l d pr.; cfr. fr. *Arnaud*, da germ. *A r n - w a l d, Dauzat. V. Φελνιέλης, Φηλραοῦ, Φηρρηκάρδος, Φιλδερρές, Φιλιωάννης, Φιλρενάλδος, Φιλιγάρης.

φιλάτγω: v. φυλάττω.

Φιλάχ ep. m. indecl.: ὁ γαμβρὸς κωνστας φιλάχ C 655 (1172?), ἰωάννου γαμβροῦ φιλάχ ib. 658. || Da ar. f a l l ā ḥ 'agricoltore' Wehr?

Φιλδερρές ep. m. indecl.: παύλον φιλδερρές T 441 (1268), 462 (1269), 469 (1270). || Da fr. ant. fil(s) 'figlio' (v. Φιλαρνάλδ) + Δερρές.

φιλειωνίτου: v. Φιλονίτης.

Φίλες ep. m.: θύρσος τοῦ φίλε T 325 (1196). || Cfr. *Id.* (At.).

φιλευσεβής agg. 'amante della pietà': φιλευσευεῖς νόμοι T 130 (1126), 204 (1155), ecc., οἱ φιλευσεβεῖς s. C 292 (1131?); φιλευευῶν νόμων T 383 (1228). || Gr. med. *id.* D.

φιλητικῶς avv. 'affettuosamente': φῖλιτικῶς καὶ αγαπιτικῶς T 464 (1269). || Da gr. tardo (I-II sec.) φιλετικός agg. 'affettuoso', gr. ant. 'propenso ad amare' L-S.

Φιλιγάρης ep. m.: 'Ράος Φιλιγάρης MénC 324 (1076). | Forse da ant. fr. fil(s) 'figlio' (v. Φιλαρνάλδ) + ?

Φιλιωάννης ep. m.: τοῦ φίλιωαννου T 135 (1129). || Da fr. ant. fil(s) 'figlio' (v. Φιλαρνάλδ) + Ἰωάννης; cfr. fr. *Filsjean* Dauzat s. v. *Fils*.

Φίλικες o **-ικοι** t. m. pl.: ὡς ἀνέρχεται τὰ λιβάδια ὑποκάτω τῶν Φιλίκων GR 524-525. || Da lat. f i l i x, -i c i s f. 'felce'; cfr. cal. *fílice, fíliciu* 'id.' NDDC, *Fílici* STC 1396.

Φιλικέττον t. n.: εἰς τόπον λεγώμενον Φιληκέττον e gen. Φιλικέττου Holtzmann 340 (1083). || Da lat. *f i l i c ē t u m 'felceto'; cfr. *Filicetta* Pratesi 68 (1170), *cultura que dicitur de Filicettis* ib. 274 (1218), *Felicetta, Filicetto, Filicitu* DTOC.

Φιλίκυος pr. m.: φιλίκυος υιος πρεσβυτερου θεόδωρου T 112 (1118). || Cfr. it. *Felice*, da lat. f e l i x, -ī c i s 'felice, contento' Tagliavini I 14-15, DNI; *Felicius* CDBa V 148 (1135), Morea 240 (1174), *Felicius Iohannis de Felicio* CDBa II 80 (1284).

Φιλιππάκιος ep. m.: Ἀνδρέαν τὸν Φιλιππακίου Z 152 (1086). || Ipocor. di Φίλιππος; cfr. Φιλιππάκης (At.).

°**Φίλιππος** pr. m.: φήλληππος T 165 (1141), φηλλιππος T 289 (1184), Φήληπος GO 71 (1052); gen. φιλλίππου C 307 (1142), φιλλίπου R II 153 (s. d.). 2. agion.: τοῦ ἁγίου φίλλιππου τοῦ βενιαμη R I 186 (1080). || Cfr. i cgg. *Fílippo, Filpo, Firpo* DCC, DSCL. V. Ἀργυρός.

Φιλίτης t. m.: εἰς τὸν ουυνὸν τὸν φιλίτην T 19 (1019).

Φίλλα pr. f.: της φιλλης T 81 (1097?). || Var. grafica di Φίλλια.

Φίλλας ep. m.: ιωαννου φιλλας T 320 (1194). || Dal prec.

Φίλλια pr. f.: φίλλια e gen. φίλλιας T 267 (1180); gen. φιλλίας C 659 (1185), Φυλλίας GSJ 155 (1156), ιωαννης τῆς φίλληας T 559 (s. d.). || Da 'figlia', lat. f ī l i a, forse secondo elemento di composto, come 'figlio' in Βομφίλλιος, Βονοφύλλος, Καροφύλλος; cfr. *Figlia* cg. (PA). V. i precc.

Φιλλιανος pr. m.: νοτάριον φιλλιάνον τουσκάνον T 437 (1267), 443, 444 (1268), φοίλλιανόν T 481 (1271).

Φιλλιουτέζος ep. m.: θεόδωρος φιλλιουτέζος C 27*a* (1145).

φιλοθεΐα s. f. 'amore di Dio': ἀγαθῆς προαιρέσεως καὶ φιλοθείας C 429 (1182). || Gr. tardo e med. *id.* 'id.' e 'pietà' L-S, D.

Φιλόθεος pr. m.: φιλόθεος C 301 (1141), 446 (1224), ecc., φιλώθεος C 443 (1223); gen. Φιλοθέου GR 464; dat. φιλοθέω C 455 (1245); acc. φιλόθεον C 445 (1223), 451 (1225). || *Id.* P-B, Mikl-M, da gr. med. φιλόθεος, -ον 'che ama Dio' D; cfr. it. *Filòteo* Tagliavini II 361, DNI.

φιλοκαλία s. f. 'amore del bene': acc. φιλοκαλίαν GM 211 (1189). || Gr. med. *id.* 'id.' D, gr. tardo (I sec. a. C.) 'amore del bello' L-S.

Φιλοκοντάρης ep. m.: Λεώντας Φιλοκοντάρης Z 177 (1102). || Da gr. ant. φίλος 'amico, che ama' + κοντάριον (v. Κονταρᾶς).

Φιλόμενος pr. m.: φιλόμενος T 541 (s. d.); gen. κυρ φιλῶμένου T 111 (1118). || Lg. Φιλομένος? Cfr. it. *Filomèno*, più frequente nel f. *Filomèna*, da gr. Φι-

λομένης, lat. crist. *Philoménus, -ena* ('che resta affezionato, fedele all'amore e all'amicizia'), DNI.

Φιλομμάτης ep. m.: Βασιλείου τοῦ Φιλομμάτου GSJ 129 (1153), ἐκ τοῦ Φιλομμάτου GSJ 197 (1172); ἐκ τὸν Φιλομμάτιν GSJ 102 (1138?). ‖ Gr. med. *Id.* Moritz I 17, 42, Mikl-M; cfr. τοῦ Φιλομμάτου ActAth VI 108 (1318), τοῦ Φιλομάτη ib. IV 97 (1415).

φιλομόναχος agg. 'amico dei monaci': SElia 1437. ‖ Gr. tardo (V sec.) e med. *id.* L, D.

°**φιλονικέω** vb. tr. 'contendere con': pres. ind. 3. pl. φηλονηκοῦν αὐτόν GD 48 (1042). ‖ Gr. ant. intr.

Φιλονίτης ep. m.: πέτρος φιλονίτης C 533 (1130-1140?); πέτρου φιλειωνίτου C 407 (1112).

Φιλοπάτιον t. n.: ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῇ ἐπονομαζομένῃ τοῦ φιλοπατίου C 331 (1176). ‖ Cfr. gr. med. Φιλοπάτιον «locus sic appellatus juxta et intra Constantinopolim, arboribus consitus, et venationi idoneus» DCG.

°**φιλοτιμία** s. f. 'mercede': αὕτη τῶν καταφρονούντων τῆς τοῦ Θεοῦ ἀνεξικακίας ἡ φιλοτιμία SElia 1104-1105. ‖ Gr. ant. 'ambizione', 'onore, stima'; cfr. gr. med. «φιλότιμον appellant Graeci hodierni munus, quo Patriarcham donant..» DCG.

φιλόχριστος agg. 'amante di Cristo': ὁ φιλόχριστος δεσπότης C 345 (1146); τοῦ φιλοχρίστου στρατοῦ T 25 (1032), τοῦ φιλοχρίστου μεγάλου βασιλέως GR 466, ecc., τῆς εὐσεβοῦς καὶ φιλοχρήστου βασιλείας T 281 (1182), τοῦ φιλοχρήστου μεγάλου ριγός T 317 (1193). ‖ Gr. tardo (IV sec.) e med. *id.* L, L-S, D.

Φιλρενάλδος ep. m.: γιλλιέλμου φιλῥεναλδου T 128 (1125) = φίλαρνάλδ R I 267. ‖ Da fr. ant. f i l (s) 'figlio' (v. Φιλαρνάλδ) + Ῥενάλδος.

φιλτώτατος agg. superl. 'carissimo': σὺν τõ ἐμõ φηλτωτάτω τέκνον C 615 (1145). ‖ Da gr. ant. φίλος, con incrocio di φιλώτατος e φίλτατος.

Φιμέττας ep. m.: ἰοσφρὲς φημέττας..., φιμέττας C 488 (1172) = *gaufridus femeta* ib. 487.

°**φιμόω** vb. tr. 'mettere il giogo a, aggiogare': ἵνα βοῦν ἀλοντα μὴ φημώσης CMG 73 (1330). ‖ Gr. ant. e tardo 'mettere la museruola' L-S, D.

φίον s. n. 'feudo': T 242 (1175), φίον καυαλλαρίου ἑνός T 296 (1188), φύον R II 148 (s. d.); gen. φίου GM 107 (1175). Pl. gen. φύων R II 144 (s. d.), φίων Cannizzaro 182. ‖ Da fr. ant. f i u, forse da franc. * f ē h u 'vacca', FEW III 442-445; cfr. anche gr. med. φῖον, φίαι 'feudum, fevum' DCG e v. φέδον.

Φιοντής ep. m.: Λέον Φιοντής GD 25 (1031). ‖ Incerta la lettura di -ιο-. Cfr. gr. med. φιώτης 'feudatario' DCG?

Φίσης ep. m.: νικολαου ιερεος του φίσου T 373 (1223). ‖ Da gr. tardo (VI sec.) φύσα s. f. 'gozzo (di uccelli)' L; cfr. *Nicolaus Fisa* Pratesi 175 (1202) e l'ipocor. Φυσάκης (At.).

φισκία s. f. 'cisterna': φισκεῖα e dat. φισκία C 679 (1259); gen. φυσκίας C 95 (1239). Pl. acc. φισκείας C 668 (1179). ‖ Da ar. f i s q i y y a h 'ricettacolo d'acqua, bacino con acqua'; cfr. sic. *fischìa* 'piccola vasca per acqua', ecc. Ar-Med 225-227.

φίσκος s. m. 'fisco, erario': gen. φίσκου C 640 (1291); dat. φίσκω T 123 (1124), 265 (1180), ecc.; acc. φήσκον T 448 (1268). ‖ Gr. tardo (iscr. I sec.) *id.*, da lat. f i s c u s L-S, D, L.

Φιστονίκλης ep. m.: Νικόλαον Φιστονίκλην Z 151 (1086).

Φιστύλλας ep. m.: Λέος τοῦ Φιστύλλα Z 178 (1102).

Φιτάλη t. f.: σὺν τῇ διακρατῆσι φιτάλης C 116 (1136?) = T 156. ‖ Ora *Campofelice di Fitàlia* (PA). V. il seg.

Φιταλια t. f.: τῆς χωρας νάσου καὶ φιταλίας C 428 (1182), ὁ τῆς φιταλίας φίλιππος παναγίτης ib. 431, 425 (1182). ‖ Da gr. ant. φυταλιά 'luogo coltivato a piante', 'piantagione', 'frutteto', 'vigneto' o da gr. tardo φυτάλιος = gr. ant. φυτάλμιος agg. 'che produce, che nutre, che fa crescere' L-S, D. Cfr. *Phitalia* RatDecSic 629 (1308-1310), *Phitilia* ib. 460, *San Salvatore di Fitàlia* (ME).

Φιταλίτης etn. m.: τὸν πανσεπτῶν ναον της αγίας καλλινικου μαρτυρος κυριακης τον φιταλιτην T 81 (1097?). ‖ Dal prec. + -ίτης. Cfr. anche *Fítili* (CZ), da *φύταλον 'piantagione, vigna, orto' STC 3120 e v. Φιτάλη.

φιτεπτών: v. φυτευτόν.

Φιτζουρρής ep. m.: παύλον φιτζουρρήν T 431 e 433 (1266), ...φιτζουρρίν T 453, 455 (1269). **b. Φιτζουρρός**: παύλον φιτζουρρόν T 451 (1269). ‖ Cfr. Φιτσόρος (At.)?

Φιτίας ep. m.: ιωαννης φιτίας T 328 (1198). ‖ Da *φυτεύς (> -ίας[1]) 'vignaiolo' (v. φυτεία); cfr. Φυτέας, Φυτάς (At.).

Φιτιέν ep. m. indecl.: βουλφιτοὺχ ἔπεν φιτιὲν ἀγαρινῶ C 14 (1134). ‖ Da ar. F i t y ā n pr.; cfr. *Id.* C. 132*b* (1151).

Φιττάσινε t. indecl.: τοῦ χωρίου φιττάσινε = ar. *raḥal q.ṭṭasinah* (lg. *f-*) C 263 (1183), χορίου φουττάσινη = ar. *raḥal f.ṭṭāsinah* C 131 (1151). ‖ Cfr. ar. *f.ṭṭāsinah* C 234, r. 15 (1182) = lat. *fantasine* gen. ib. 197.

Φλάβια pr. f.: φλάυια e gen. φλάυιας T 38 (1040); gen. Φλαβίας GSJ 143 (1154), 146 (1155), φλάβιας T 164 (1140), φλάυιας T 133 (1127), φλαβοϊάς T 270 (1181), τῆς φλαβ/ R I 272 (1131). ‖ Da lat. F l a v i u s, a sua volta da f l a v u s 'biondo'; cfr. it. *Flàvio*, f. *Flàvia* Tagliavini I 201, DNI. L'accento diverso di Φλαβία, Φλαυία P-B esclude per le nostre attestazioni il tramite greco.

Φλάβιας ep. m.: πετρος φλάβιας T 328 (1198). ‖ Da genitivo del prec.

Φλάκα s. f., in t.: καννα φλάκα T 347 (1202). ‖ Da lat. f a c u l a 'torcia', pl. 'fascine per accendere il fuoco'. Cfr. bov. *fláka* 'fiaccola', cal. sett. *fráka* 'ampelodesmo', 'stramba', ngr. dial. φάκλα 'fiaccola', 'legno resinoso per fiaccola', gr. tardo φάκλα 'verbasco' LG.; *Cannaflada* t. (CS) DTOC. V. φατλίον.

Φλακηᾶνον t. n.: gen. Φλακηανου, Φλακηανος e Φλακανου Pratesi 433 (1261). ‖ Da lat. F l a c c i u s Schulze + - ā n u m. Di qui prob. *Jaccianu* e *Jacianu* (CZ) DTOC; cfr. *Flagianum* Pratesi 262 (1217?), *S. Nicolaus de Flaiano* ib. 432 (1261). V. Φλακιανόν.

Φλακιανόν t. n.: gen. φλακιανοῦ C 435, 436 (1183), θεώδορον τοῦ φλακιανοῦ C 453 (1245; ma v. Φλατζανόν). ‖ Da lat. F l a c c i u s Schulze + - a n ū m > -ανόν. Cfr. Φλακηᾶνον e v. Φλατζανόν.

Φλαμένα t. f.: τοῦ ἀμπελίου τῶν ἱερέων τὸ ἐπιλεγόμενον τῆς φλαμένης C 342 (1218) = φιλαμένης Spata III 100. ‖ Prob. è grafia inesatta per Φλαμέγγης, dal maschile seg. Cfr. fr. ant. *Flamenca* Flutre, *Flamenga filia Alibrandi Theotonici* CDBr I 82 (1231), *Flamenga filia Franci* ib. 104 (1245), *Petrus de Flaminga* De Citella II 54 (1298), ecc.

Φλαμμέγγας ep. m.: κῦρ ἰωάννης στρατιώτης τῖ ἐπονημία φλαμμέγγα C 448 (1224). ‖ Dal germ. f l a m i n g etn. 'delle Fiandre'. Cfr. it. *fiammingo* 'id.', cal. *framignu* 'effeminato' DEI; *Guidelmus Flammengus* CDBa V 41 (1096?), *Iohannes de Flamengo* Pratesi 321 (1224), *Iacobus de Flamingo* Sparti 91 (1298), *Robertus Flamingus* CDBr II 191 (1362), i cgg. *Fiamingo* DCC, DCSO, fr. *Flaman, Flamenc, Flameng* Dauzat. V. il prec.

Φλανδίνα pr. f.: φλανδίνα T 466, 467 (1269); gen. κυρας φλανδίνας ib. 468, κυρίας φλανδίνας C 558 (1141), κῆρας φλανδίνας C 561 (1143), γουλιάλμου τῆς φλανδίνας C 486 (1168), Ἰωάννης τῆς Φλανδίνας Pratesi 262 (1217). ‖ Dall'etn. * f l a n d r ī n a 'di Fiandra' STC 1412. Cfr. *Flandrina* Pirri 156 (1136), *W. de Flandina* DN 119 (1170), *Johannes de Flandina* Pratesi 261 (1217?), ecc. e i cgg. *Flandina* DCSO, *Frandina* DCC (entrambi anche tt. DTOC); ant. fr. *Flandrin* m. Flutre.

Φλατζανόν t. n.: θεόδωρος τοῦ φλατζανοῦ C 455 (1245). ‖ Così la sottoscrizione, con -κι- di Φλακιανόν (nello stesso doc.) reso nella pronunzia volgare *-tts-* (-τζ-). Ora *Frazzanò* (ME); cfr. *Flasanum* RatDecSic 561, 718 (1308-1310), *Fasanum* ib. 812.

*Φλεβάρης: v. Φεβρουάριος.

Φλεβοτόμος epit. ed ep. m.: μιχαὴλ

τοῦ φλεβοτόμου C 494 (1186), Νικολάου Φλεβοτόμου GM 145 (1195), υἱὸς φλεβωτόμου = ar. *ibn al-fāṣid* ('figlio del salassatore') C 285*a* (1183). ‖ Da gr. tardo φλεβοτόμος, -ον 'che apre le vene', (II sec.) -ον s. n. 'bisturi' L-S, D; cfr. Φλεβοτόμος ep. ActAth III 117 (1312), VIII 226 (1321), Mikl-M.

Φλογειᾶδες ep. m. pl.: τὸ χωράφιον τῶν φλογειᾶδων T 480 (1271). ‖ Da Φλόγιος STC 3099, gr. tardo φλόγιος, var. di φλόγινος (*Settanta*) 'fiammeggiante', 'fiammante (di colore)' D, L-S, o da *Φλογιᾶς (con -ᾶς[2]); cfr. *Iohannes Flogia* Vendola 3308 (1325), il cg. *Frojo* DCC, DCS, il t. *Flójena* DTOC.

Φλορεντῖνος etn. m.: πρεσβυτερου ιωαννου τοῦ φλορεντίνου T 119 (1121). ‖ Da lat. Florentia, gr. tardo Φλωρεντία P-B; ma cfr. anche *Florentia*, ora *Forenza* (PZ), Vendola 1953 (1310), 1976 e 2003 (1324).

Φλόρης pr. m.: τοῦ φλορῖ T 546 (s. d.). ‖ V. **Φλόρος**.

Φλόρια pr. f.: gen. φλόρίας T 441 (1268), φλόριας T 450 (1269). ‖ Da lat. Flōrius (v. il seg.); cfr. *Floria* CDVerg X 50 (1193), MénM 188 (1252).

Φλόρος pr. m.: gen. Φλόρου GR 167, 457, 459, *Id.* e dat. Φλόρω GT 27 (1023). **2.** agion.: τῖς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Φλόρου καὶ Λαύρου GO 121 (1053?), λἐῶν τοῦ ἁγίου φλόρου T 85 (1099). ‖ Φλῶρος P-B, da lat. Flōrus (anche *Florius* DNI s. v. *Flòra*); cfr. *Stephanus de Floro* Vendola 2863 (1310), *Florius* pr. CDVerg X 222 (1195), Pratesi 309 (1222), ecc., i cgg. *Florio* DCC, anche (*Di*) *Fiore* (PA). V. **Φηλόρης**, **Φλόρης**.

Φλουμαρον t. n.: λέων τοῦ φλουμάρου T 341 (1201), ιοσφρὲς καβαλλάριος ὁ τοῦ φλούμαρου T 367 (1214). ‖ Forse, nonostante il genere diverso, da lat. *flumāria, cfr. cal. *χumára, jumara* e il t. *Fiumara* STC 1423, DTOC.

Φλουτζούνης ep. m.: Νικόλαον Φλουτζούνην Z 152 (1086).

Φλώκκας ep. m.: κωνσταντίνου τοῦ φλώκκα T 195 (1152). ‖ Cfr. bov. *flòkka* 'chioccia', otr. *vòkka, vòkkula* 'id.', voce di origine onomatopeica, affine a ngr. κλῶσσα, dial. κλόκα, LG s. v. *βόκκα, il cg. Φλώκας (At.) e i tt. ἡ Φλόκα (Laconia, Samo) PPE 128, 165, ὁ Φλόκας (Acaia) ib. 59, τοῦ Φλόκα G-McD. V. Ἐλεφλούκκα.

Φλωρῖτος ep. m.: υασιλειου φλωρίτου T 141 (1133?). ‖ Dal ptc. pf. di lat. tardo flōrīre per flōrēre DEI s. v. *fiorire*; cfr. *Floritus* CDVerg VI 284 (1174), *Fluritus* CDCv VIII 61 (1058), f. *Florita* MénM 199 (1265), e i cgg. *Fiorito*, *Florito* DCSO.

Φοβερός epit. ed ep. m.: αρκαδιος ο φωβερός T 558 (s. d.), Οὖρσος Φοβερός GSJ 146 (1155). ‖ Da gr. ant. φοβερός agg. 'pauroso', 'spaventoso'.

Φογγιόλος pr. m.: του σερ φονγιδλου T 154 (1135).

Φοδιλός ep. m.: Πέτρος τοῦ Φοδιλοῦ GO 141 (1054-1056?), Πέτρος Φοδιλοῦς GO 144 (1054-1056?).

°**φοιτητής** s. m. 'discepolo, seguace (detto di monaci)': εἰς... σέ, καθηγούμενον Κλήμεντα, καὶ εἰς τοὺς ὑπὸ σὲ φυτιτάς GD 60 (1061). ‖ Gr. tardo 'discepolo di Cristo o degli apostoli' L; cfr. gr. med. φοιτιτὰς καὶ διαδόχους ActAth IV 130 (1415), μοναχοὶ ὄντες καὶ φητοιτὲ αὐτοῦ..., οἱ φιτιταὶ καὶ κληρονόμοι αὐτοῦ ib. 131.

Φολάριον t. n.: gen. Φολαρίου GR 440. ‖ Da *φολ(λ)άριον, dim. di gr. med. φόλα 'tipo di moneta, obolo' D o di φόλ(λ)ις; cfr. *quindecim miliareni de follari leontati* CDBa I 14 (1001), *follari boni* CDVerg I 84 (1007), 104 (1022), ant. glossa giudaico-sal. *fòlare* LingCont 126, nota 314, ant. it. *fòlaro* (XIV sec.) DEI, i tt. *Folari* (RC) DTOC, *Quattro Fòllari* IGM 261 III S.O. (EN).

φόλις s. m. 'follis, tipo di moneta': τῶ δημοσίω φόλεις εἴκοσι τέσσαρες R I 156 (1049). ‖ Gr. tardo e med. φόλλις 'id.' L-S, D, da lat. follis 'borsa', 'moneta' Psaltes 122; anche φόλις 'ὁ ὀβολός' DCG; φόλης e φολ(λ)ις L.

Φολκαλκέρια t. f.: gen. φολκαλκέριας T 469 (1269), φορκαλκέρηας C 464 (1280?), Φουλκαρκέρη Müller 16 (1359), φουλκάριας T 431 (1266), φουλκαρίας T 433 (1266), 469 (1270), φοὗλκαρήας T 462 (1269). **b. Φολκαλκέριον** n.: φωλκαλκερίου T 439 (1267), 488 (1277), φωλκαλκἔριου T 464 (1269), φουλκαλκουερίου T 486 (1273), φῶρκαλκερίου T 475 (1270), φορκαλκεριου T 501 (1303), φουλκεριου T 493 (1283). ‖ Da fr. ant. *(de) Forcalcherio* (1004), (*in castro*) *Furnocalcario* (1018-1032), ora *Forcalquier* (contea) Dauzat-Rostaing.

Φολόγκας ep. m.: οὔβου φολόγκα R I 207 (1102). ‖ V. **Φαλλώκκας**.

Φονίσκος ep. m.: Νικηφόρου τοῦ Φονίσκου GR 104, τὰ παιδία τοῦ Φονίσκου GR 166.

°**φορά** s. f. 'volta': ἐν ἑτέρα φορᾶ C 327, 328 (1173); ἑτέραν φοράν C 363 (1171), ἄλλην φωράν T 337 (1199). Pl. acc. η΄ φοράς... τρίτην φοράν C 534 (1130-1140?), μίαν ἢ δυο φοράς R II 120 (1193), τρὶς φοράς CMG 145 (1334). ‖ Gr. med. 'id.' DCG, gr. ant. 'il portare', 'ciò che è portato, prodotto'; cfr. καρπῶν φοράν CMG 39 (1328), bov. *forá* 'portata', otr. 'volta' LG.

φοράδα s. f. 'giumenta': acc. φοράδαν CMG 99 (1332). ‖ Gr. med. *id.* DCG, da φοράς; cfr. bov. *foráδa*, otr. *foráda* 'cavalla' LG s. v. φοράς, χωράφιον τὸ ὀνομαζόμενον τῆς Φοράδας Mikl-M.

φοράδιον s. n. 'animale equino': φοραδ. ἐν R I 222 (1114); pl. κτήνη, φοράδια, καὶ ἀγελάδια, καὶ πρόβατα, καὶ χοιρίδια Caspar 633 (1098); gen. φοραδίων R II 14 (1134). ‖ Gr. tardo (IV sec.) *id.*, dim. di φοράς, L, L-S, gr. med. anche φοράδια n. pl. 'equini' D.

φοράς, -άδος s. f. 'giumenta': gen. φοράδος CMG 134 (1334); acc. ἐπιδίδωμι φοραδὰ φάλβα τὸ κάλλιστον ὅνπερ ἔχωμεν T 194 (1149). Pl. acc. φοράδας CMG 128 (1334). ‖ Gr. tardo (pap., Esichio) *id.* L-S, D; v. φοράδα.

φοράσει: v. ἀφοράω.

°**φορβάς** s. f. 'cavalla': pl. acc. φορβάδας δύο, βοΐδια τέσσαρα C 300 (1141). ‖ Gr. tardo (III sec.) e med. 'id.', gr. ant. m. e f. 'fecondo', 'pascolante' L-S, D; cfr. φορβάδων s. ActAth V 218 (1079), 243 (1082), 259 (1086), φορβάδαι Psaltes 177.

Φοργινος ep. m.: γρηγώριος φοργινου R II 18 (1135).

φορεσία s. f. 'abito, vestito': acc. φορεσίαν CMG 80 (1330), φορεσίαν ἢ ἐνδυσίαν CMG 23 (1328). Pl. acc. φορεσηαις T 80 (1097), δια ταις φορεσίαις T 224 (1166), λόγω φορεσίαις T 324 (1196), φορεσι ς΄ T 532 (1251). ‖ Gr. med. *id.* D.

φόρεσις s. f. 'abito, vestito': φόρεσιν ανδριαν μιαν, καὶ φορεσεις γυναικιας β΄ T 494 (1283), φῶρεσεις T 436 (1267). ‖ Scol., *Suda id.* 'id.' L-S, D. **b.** 'possesso': σωματικὴν φόρεσην Caruso 322 (1234), T 417 (1248), 433 (1266), ecc., σοματηκὴν φώρεσυν GM 180 (1306). ‖ V. φορέω b.

φορέστα s. f. 'foresta': φορέστα T 383 (1228); gen. φορέστας C 14 (1134), 314 (1144?), ecc. ‖ Da fr. ant. *forest* 'terreno boscoso, il cui uso è riservato al re, a un signore', lat. med. *forestis* (648) FEW III 708; cfr. it. *forèsta* DEI e v. φορέστος.

φορεστάριος s. m. 'guardaboschi': ἢ βεσκόμης ἢ στρατηγὸς ἢ φορεστάριος ἢ ἕτερος δουλευτής C 406 (1110). ‖ Da lat. med. forestarius DCL; v. il seg.

φορεστέριος s. m. 'guardaboschi': μαΐστωρ φορεστέριος C 426 (1182). Pl. gen. φορεστερίων C 453 (1245). ‖ Da lat. med. forestarius 'impiegato che deve sorvegliare la foresta' FEW III 709, *foresterius* DCL, ant. prov. *forest(i)er*, ant. fr. dial. *frostier* FEW l. c. Cfr. i cgg. *Forastieri*, *Forestieri*, *Frusteri* (PA). V. il prec., φοριστέρης, φουρεστέριος, Φροστέριος, Φρουστέρης, φρουστέριος, φωρωστέρης, μαϊστροφορεστέριος.

φορέστος s. m. 'foresta': pl. gen. φορέστων e acc. φορέστους R II 121 (1193). ‖ Cfr. lat. med. *forestus* 'id.' DCL e v. φορέστα.

°**φορέω** vb. tr. 'mettersi addosso (un

contrassegno)': aor. ind. ἐφόρεσαν οἱ χριστιανοὶ τῆς πανόρμου τὰ ἐμπαλλόματα CSS 34, ...τὰ ράκι ib. 105. || Gr. ant. 'indossare'. **b.** 'immettere nel possesso': aor. ἐφορέσαμεν τὸν κυρῦν ασκεττῖνον το... φίον T 301 (1188), ἐφωρεσαμὲν τὴν μονὴν... ἀπὸ τῶν ριθέντων ἀνθρώπων R II 111 (1185), ἐφορέσαμεν τὸν ἡγούμενον εἰς τὸ αὐτοῦ μετώχιον GSJ 243 (1222); ἵνα φῶρεσωμὲν τὴν ἐγκλησίαν... ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀνθρώπων R II 109 (doc. cit.). || Cfr. ἐμφορέω.

φοριστέρης s. m. 'guardaboschi': acc. φοριστέρην C 526 (1142). Pl. nom. φοριστέριοι C 555 (1125). || V. φορεστέριος.

φόρκα s. f. 'biforcazione': από τὴν φόρκα τῆς τοῦ ριάκης T 100 (1114?). || V. φοῦρκα.

φορκαλκέρηας: v. Φολκαλκέρια.

Φόρκας ep. m.: τὰ παιδία τοῦ φόρκα T 556 (s. d.) = τοῦ Φούρκα GR 154, προάστειον τοῦ Φούρκᾶ GR 181. || Da φόρκα.

Φορμῶσος pr. m.: τοῦ κυρου φορμῶσου R II 152 (s. d.), ῥοπερτου κορνου φορμώσου ib. 153 (lg. κυροῦ), βασιλείου κόρνου φορμωσου R II 145 (s. d.). **2.** ep.: νικόλαος φορμοῦσος C 437 (1189). || Da lat. formōsus 'bello'; cfr. *Formosus* CDBr I 18 (1097), CDVerg VI 114 (1171), VII 330 (1182), ecc., *Furmusos* DCSO (XII sec.), f. *Formosa* CDBa V 302 (1168) e i cgg. *Formoso, Formuso* DCS (e PA).

Φορνίνος ep. m.: ρανάλδος φορνινος T 264 (1180).

φόρος s. m. 'piazza': ἐργαστήριον οἴκημα τὸ εἰς τὸν φόρον T 530 (1227). **b.** 'tribunale': ἐκλογὴν φόρου τοῦ νόμου ϊουλϊανου T 496 (1283). || Gr. tardo (pap.) e med. *id.* e φόρον 'piazza' L-S, D, φόρος 'forum juridicum' DCG, da lat. forum.

φόρτον s. n. 'furto': gen. φόρτου = lat. *furti* Cannizzaro 182.

Φορτός ep. m.: γεωργίος τοῦ φορτού R I 271 (1131). || Lg. Φόρτου e cfr. Φόρτης (At.), it. *(Lo) Fòrte*, da lat. fortis 'forte' DCI.

Φορτουνᾶτος ep. m.: Θεώδωρος Φορτουνάτου GD 25 (1031), Σωφρόνην μοναχὸς οὗ τοῦ ἐπονιμία τὸν Φορτονάτον (lg. τῶν -ων) υἱὸς Νικολάου τοῦ ἐπιλεγωμένου Φορτονάτου GD 57 (1061), τοὺς Φορτονάτους... οἱ Φορτονάτοι ib. 58; κυρου Φῶρτοῦνατου T 419 (1251). || *Id.* P-B, da lat. Fortūnātus, fortūnātus 'che ha buona fortuna'; cfr. it. *Fortunato* Tagliavini I 419, DNI, *Fortunatus* CDCv VIII 144 (1060), *Fortenatus* ib. I 54 (856).

φορτώνω vb. tr. 'trasportare un carico': inf. pres. φορτώνειν C 555 (1125), aor. φορτῶσαι C 517 (1134). || Da gr. tardo e med. φορτόω 'caricare' L-S, D; cfr. bov., otr. *fortònno* 'caricare' LG. V. ἐπιφορτόω.

φόσσα s. f. 'fossa': gen. φόσσας T 122 (1123), C 453 (1245); acc. φώσσαν C 386 (1091?). || Gr. tardo (I-II sec.) *id.*, da lat. fossa, D; cfr. otr. *fòssa* 'id.', bov. anche 'carbonaia' LG.

φοσσᾶτον s. n. 'fossato': gen. φοσσάτου R II 153 (s. d.). **b.** 'esercito, armata': ἐσφάγη τὸ φοσσάτον τῶν σαρακινῶν CSS 32, 103 (= ar. *'askar* 'id.' ib. 33, r. 1). || Gr. tardo e med. φοσσάτον 'canale', 'campo trincerato', 'esercito' L, φόσσατον L-S, D, da lat. fossātum.

Φουβούδης ep. m.: Κοσμᾶς τοῦ Φουβούδου GSJ 224 (XII sec.). || Probabile var. fonetica di *Φουφούδης, da φουφούδιον; v. Φουφούλης.

Φουής ep. m.: Λέοντος τοῦ Φουῆ GSJ 151 (1156). || Lg. Φουνής? Cfr. la traslitterazione *Phonés* ibid., Φουνή nell'indice.

Φούκαραι t. f. pl.: Αἱ Φούκαραι GR 16.

Φουκᾶς ep. m.: λέων φουκᾶς T 201 (1154); του Φουκά GR 254, φουκα T 117 (1121). || V. Φωκᾶς e cfr. *Fucà, Fugà* DCC, DCS, DCSO.

Φουκατζάρης epit. ed ep. m.: Σπαθαρίου τοῦ Φουκατζάρη GK 53 (1139) = T 162, πλησίον Φουκατζάρι T 296 (1188). || Da lat. focācea 'focaccia' REW, lat. med. *focacia* DCL, +

-άρης[1]; cfr. *Salomon Fogazarius* Pratesi 136 (1199), it. *Fogazzaro.*

Φουκουγκοῦλος ep. m.: Φουκουνκούλος GSJ 165 (1159), Φουκουνκούλως GSJ 214 (1198); gen. Φουκουνκούλου GSJ 146 (1155), 164 (1159), Φουκογκούλου GSJ 185 (1166), Φουφουκκούλου GSJ 247 (1223); acc. Φουφούκουλον ib. 248. || Da 'fuoco in culo'; cfr. sic. *aviri lu focu nculu* 'essere in grandi angustie', *aviri lu frugareḍḍu* ('saltarello, fuoco artificiale') *n culu* 'avere l'argento vivo addosso', 'non avere pace per qc. alla quale si tiene molto' VS.

Φουλδερίκος pr. m.: T 395 (1232); gen. φουλδερίκου T 380 (1227). || V. Φρεδερίκος.

Φουλιᾶνον t. n.: gen. Φουλιάνου CDBa IV 67 (1046), Φωλινιάνου e acc. Φουλιάνον ib. 68. || Da lat. lat. Fulius o Fullius Schulze + -ānum; cfr. *Fogliano* TCI (in varie zone centro-settentrionali).

Φουλκάριας, Φουλκαρκέρη: v. Φολκαλκέρια.

Φοῦλκος pr. m.: Φούλκου Πλατζαβῆα GSJ 191 (1169). || Cfr. ant. ted. *Fulco* Förstemann 547, fr. *Fouque* Dauzat s. v. *Foucaud, frater Fulco* DN 122 (1170), *Fulco* CDBr I 42 (1182), *Fulconis* gen. MénM 176 (1248), *Fulcus* RatDecSic 1448 (1308-1310), i cgg. *Fulco, Furco* DCC, DCS.

Φουλκουρίτης ep. m.: ῥογέρι φουλκουρίτου C 488 (1172). || Etn. da fr. *Feuquières* (*Fulcherias* a. 1146), o *Fouchères* (*Fulcheriae* a. 1097) Dauzat-Rostaing s. v. *Faugères.*

Φοῦμοι ep. m. pl.: προάστειον τῶν Φούμων GR 491. || Cfr. Φούμης Triandaphyllidis, Φουμάκης (At.).

φουνδάκιον s. n. 'fondaco': pl. φουνδάκια CMG 125 (1334). || Dim. di φούνδαξ.

φούνδαξ s. m. 'fondaco': τοῦ... κλήσματος καὶ ὀνομαζομένου φούνδακος C 32 (1157), 87 (1196); dat. φούνδακι ibid.; acc. φούνδακα C 69 (1143). || Gr. med. *id.* 'funda, emporium' DCG, da ar. fundaq, funduq 'osteria, albergo', 'deposito di merci', a sua volta da gr. ant. πανδοκεῖον 'albergo, osteria' o πάνδοκος agg. 'che accoglie tutti'; cfr. sic. *fùndacu, fùnnacu* ArMed 229-231.

Φουνικέλλης ep. m.: τοῦ Φουνικέλλου GSJ 271 (1121). || Da un dim. di lat. funis 'fune, corda'. Ma cfr. cal. *funiceḍḍu* 'bozzolo di seta' (corruz. di *filugello*) NDDC, Mosino *Origini* 86; *Funiciello* DCS.

φούντακος s. m. 'fondaco': ὁ φούντακος C 662 (1160). || V. φούνδαξ.

φουρεστέριος s. m. 'guardaboschi': pl. gen. φουρεστερίων C 312 (1144). || V. φορεστέριος.

Φουρίνος ep. m.: νοταρίου Φουρίνου GSJ 224 (XII sec.).

φοῦρκα s. f. 'biforcazione': ἀπὸ τῆς φούρκας τῶν ποταμῶν T 50 (1053). || Gr. tardo (I-II sec.) *id.*, solo come traslitterazione di lat. furca; ma cfr. ngr. φούρκα 'forca' D; lat. med. *ad furcam vie publice* Pratesi 125 (1197), *furca que dicitur de alfano* CDCv VII 256 (1054). **2. Φοῦρκαι** t. f. pl.: Αἱ Φοῦρκαι GR 213. || Cfr. *Furca* Pratesi 365 (1230), *Forche* (CZ) DTOC.

Φουρκιτιᾶνος epit. m. Κωνσταντίνου τοῦ Φουρκιτιάνου GR 214. || Etn. da Φοῦρκαι?

Φουρμίλλ[t.: εἰς τ[..] Φουρμιλλ[GSJ 218 (1198). || Probabile ipocor. di *Φούρμης ep.; cfr. Φούρμα (At.) e v. il seg.

Φουρμουτούρβουλον t. n. χωράφιον εἰς Τὸ Φουρμουτούρβουλον GR 233. || Forse lg. τὸ Φούρμου τούρβουλον. Cfr. *Iacobus Furmus* TabMalf 131 (1261) e v. il prec.; lat. *turbulus 'torbido' REW e i tt. *Túrvolo, -i*, ecc. STC 4020.

Φουρνάνι epit. m.: ὁ φουρνάνι ἀλίς = ar. *al-furnānī 'alī* C 169*b* (1178). || Forma arabizzata di Φουρνᾶρος; cfr. Βουρδονάνι e v. Φερνένι. La forma propriamente araba per 'fornaio' è farrān; cfr. *al-farrān* = ἐλφαράν C 136*a*, 136*b*, φαράν ib. 144*a* (1178), De Simone 23.

Φουρνάξης t. (?) m.: τῶν δένδρων

τοῦ Φουρνάξη GR 42-43. || Cfr. gr. tardo (IV sec.) φούρναξ L, DCG, da lat. f o r n a x, - ā c i s 'fornace'.

Φουρνᾶρος ep. m.: νάσαρ φουρνάρος = ar. *naṣr al-farrān* ('il fornaio') C 138*a* (1178), μαϊμοὺν φουρνάρος = ar. *maymūn al-farrān* ib. 178*b*. || Cfr. gr. med. φουρνάρης, da lat. f u r n ā r i u s, EL, *Fornaro, -ari* DCS, DCSO. Di qui, con -αρης[1], *Fúrnari* cg. DCC, DCSO e t. (ME) EG I 52, ngr. φούρναρης D.

Φουρνίτης ep. m.: προάστειον τοῦ Φουρνίτου GR 222. || Etn. di **Φοῦρνος**.

φοῦρνος s. m. 'forno': φοῦρνος GR 46, R I 153 (1049); gen. φούρνου GO 131 (1054), MénC 323 (1076), ecc.; acc. φοῦρνον C 69 (1143). || Gr. tardo (II-III sec.) e med. *id.*, da lat. f u r n u s L-S, D; cfr. otr. *fúrno*, bov. *fúrro* LG. **2. Φοῦρνος** t.: τὸ κηπουρίτζι πλησίων τοῦ Φούρνου GD 58 (1061). || Cfr. *Furro, -i* DTOC; gr. med. εἰς τοὺς Φούρνους ActAth VIII 40 (1284?). **3. Φοῦρνος** ep.: λουκᾶς φουρνος T 341 (1201). || V. Βουκκαφοῦρνος.

φουρτζιουδικᾶτος ptc. m.: 'colpito da esproprio', 'condannato in contumacia': φουρτζιουδικάτους = lat. *forjudicatus* Cannizzaro 182. || Da lat. med. f o r (i s) j u d i c a r e DCL; cfr. *foriudicatus* 'bandito' CDBr II 161 (1359).

Φοῦσκος ep. m.: ἰωάννου φούσκου = lat. *iohannes de fusco* C 488 (1172). || Da lat. f u s c u s 'fosco, scuro', F u s c u s ('scuro di capelli o di carnagione'); cfr. it. (merid.) *Fusco* DCI s. v. *Fóschi*, Φοῦσκος P-B, τοῦ Φούσκη ActAth VIII 199 e 247 (1321), anche *Buccafusca* DCC, DCS (e *-uschi, -usco* PA).

φουσταΐνον s. n. 'fustagno': φουσταΐνον α' ο ἐστιν πυχαις ι' T 224 (1166), φουσταΐνον ἓν T 324 (1196). || Cfr. it. *fustagno, fustano*, da lat. med. f u s t a n e u m (XIII sec., It. sett.), DEI, bov. *fustáno*, regg. *fustánu* LG; anche gr. med. φουστάνη DCG, ngr. φουστάνι D. Il termine indica la stoffa e l'abito che ne è fatto; cfr. *fustianum unum usitatum* CDBr II 63 (1322).

φουττάσινη: v. Φιττάσινε.

φουφούδιον s. n. 'specie di stoffa': ἐπιτραχήλια δ', τὸ ἓν κατάβλαττον καὶ τὸ ἕτερον χάσδιον καὶ ἕτερον φουφούδιον καὶ ἕτερον ἔριον e τετραευάγγελα ἐνδεδυμένα φουφούδιν ActAth XII 69 (doc. cal., s. d.; in «Νέος 'Ελλ.» VII, 1910, p. 40, ed. Sp. Lampros), γιόππαν μίαν τζανδάτην καὶ φοφόδην Falkehausen II 450 (1209). || Cfr. gr. med. ἐπιτραχίλιον χρυσοῦν ρούσικον α' καὶ ἕτερα δύο φουφούδια... ἕτερον βλάτιον κωμάτιον φουφούδιν ActAth cit. 74 (1142), ῥένδαν βαβυλονικὸν φουφουδοτὴ καλήν DCG II 164, lat. med. *fuffude rossa et citrina* CDBa IV 83 (1065), *uno fuffudi citrino et nigro* ib. V 18 (1088). V. **Φουβούδης, Φουφούλης.**

Φουφουκκούλου: v. **Φουκουγκοῦλος.**

Φουφούλης ep. m.: Κώστας Φουφούλης Pratesi 262 (1217?). || Prob. sta per **Φουφούδης**, da φουφούδιον; cfr. *Iohannes Fufuda* Vendola 3658 (1310), *Fuffuda* DCC (a. 1466), l'ipocor. Φουφουδάκης (At.) e v. **Φουβούδης.**

φοφόδην: v. φουφούδιον.

φραβίκτα s. f. 'officina (?)': τῆς φραβίκτας e τὴν φραβικτήν R II 153 (s. d.). || Da lat. f a b r i c a; cfr. gr. med. φάβριξ, -ικος, pl. n. φαβρίκα Psaltes § 293. È inspiegabile il -τ-, se non come errore di lettura. Per la metatesi cfr. *fravice* pl. CDCv VI 66 (1036), *frabica* 'costruzione' VLibVis 70, *in loco ubi Frabica dicitur* CDVerg IV 68 (1153) e v. il seg.

Φράβος epit. m.: γεωργιος ὁ φράβος R II 148 (s. d.); γεωργίου τοῦ φράβου ib. 147. || Da lat. f a b e r 'fabbro'; v. **Φάβηρ** e cfr. il prec. per la metatesi.

Φραγγεμαγάρικα t. n. pl.: εἰς Φραγγεμαγάρικα CSS 36 = ar. *franḥāmafāriqah* ib. 37, r. 7 (lg. *franğamaqāriqah*?).

Φραγγιλλέτον t. n. (?): πετρονου του φραγγιλλετου Di Matteo 465 (1338).

Φράγγος: v. **Φράγκος.**

φραγζηκή s. f. '?': πορεύεται ἄχρι εἰς τὶν μοῤῥίαν καὶ φραγζηκὴν ὀνόματι ζέτε ἠλήτζη C 618 (1146).

Φραγκαβίλλα t. f.: gen. φραγκαβίλλας CMG 144 (1334); acc. φραγκαβήλλαν CMG 42 (1328). || Da f r a n c a 'libera' (v. φράγκος) + lat. v i l l a 'casa di campagna', lat. med. 'civitas' DCL. Ora *Francavilla di Sicilia* (ME); prob. è un riporto di fr. *Francheville* (ant. *Francavilla*, 1195, ecc.) o *Franqueville* (ant. *Francavilla*, XIII sec.) Dauzat-Rostaing.

Φραγκεῖνος pr. m., in t.: εις το βαθος του αγιου λεου την καλουμενην τοῦ κυρ φρανκειινου T 497 (1290). || Ipocor. di **Φράγκος.**

Φραγκέλλος ep. m.: βελλωπράνδος φραγκέλλος C 635 (1192). || Ipocor. di **Φράγκος.**

Φραγκεπάνος ep. m.: φραγκεπάνος e gen. φραγκεπάνου T 339 (1233). || Da 'spezza il pane'; cfr. *cum Goffrido Frangipane* DN 118 (1170), *Frangipane* DCC, DCS, DCSO.

Φράγκηκα t. f.: gen. φράγκηκας T 125 (1125), 262 (1180), στρατιγος μιλητου και φαρκηκος ib. 264, Φρακγήκα GD 29 (1036). || Da **Φράγκος** + -ικος (< -ικός): 'proprietà di Franco': ora *Fráncica* (CZ); cfr. *Lafrancita* Vendola 3973 (1310), τὰ **Φράγκικα** (Rodi) DTOC.

φραγκικός agg. 'francese': εἰς τὴν ὁδὸν τὴν μεγάλην τὴν φραγκικὸν τοῦ καστρονόβου C 290 (1096), σάκκους φρανκικους T 224 (1166). || Da **Φράγκοι** + -ικός.

Φραγκίσκος pr. m.: Φρακίσκος GM 192 (1324); gen. Φραγκήσκου GM 173 (1304), Φρακκίσκου GM 190 (XIV sec.). || Cfr. it. *Francesco*, da lat. tardo e med. f r a n c i s c u s etn., a sua volta da germ. * f r a n k i s k, 'dei Franchi', poi 'francese' Tagliavini I 337-339, DNI. **b.** ep.: κυρού ιωαννου φραγκήσκου T 377, 378 (1226).

Φραγκόπετρος ep. m.: φρανκοπετρος T 218 (1164), 229 (1168); gen. Φρανκοπέτρου GSJ 146 (1155), φρακοπέτρου T 289 (1184). || Da **Φράγκος** + Πέτρος.

Φράγκοι etn. m. pl.: φράνγγι CSS 46; gen. φράγκων CSS 109, φράνκων T 50 (1053). || Da lat. F r a n c u s (a. 241), a sua volta da franc. f r a n k 'libero' DEI. Nelle testimonianze citate l'etn. designa rispettivamente i Franchi (CSS) e i Normanni (T); cfr. gr. med. ἢ Σαρακηνῶν ἢ Φράγγων ἢ ἑτέρων τινῶν ἐθνικῶν καὶ 'Ρωμαίων ActAth V 198 (1060), τὸν φράγγον Ὦτον ib. 246 (1084), Φράγγοι Mikl-M. V. il seg.

φράγκος agg. 'libero':]φράγκον ἄνθρωπον e n. pl. φράγκα T 513 (1134), (τόπον) φράγκον καὶ ἐλευθερον T 50 (1053). Pl. ἐλεύθερος... ὡς φράνγγοι ἄνθρωποι T 334 (1198); τῶν ἀνθρώπων... φραγκον τε καὶ βελλάνων T 366 (1214), ἀνθρωπων φρἄγκον καὶ βελλάνων T 378 (1226). || Da franc. f r a n k 'id.; cfr. it. *franco* DEI. V. ἐγγραφοφραγκία. **2. Φράγκος** epit. m.: Ἰωάννης ὁ Φράγκος Z 165 (1096), ...ὁ Φράγγος ib. 166. **b.** ep.: Z 166 cit., T 374 (1225), C 463 (1279), φράνκος C 451 (1225), φρακος T 261 (1180); gen. Φράγκου GD 46 (1042), φράνκου = ar. *ifranqū'* C 473*a* (1145); acc. φράγκον C 450 e 461 (docc. citt.). || Cfr. it. *Franco, -chi*, sic. *La Franca* DCI, gr. med. Φράγγος, Φράγκος Moritz I 17, Mikl-M. **c.** t.: εις τόπον λεγομενον του φράγκου T 407 (1242).

φραγμοῦνδου: v. **Φραμοῦνδος.**

Φραΐνας ep. m.: ἰωάννου φραΐνας C 465 (1280?). || Lg. δραΐνας o τραΐνας, da Τραΐνα t.

Φρακγήκα: v. **Φράγκηκα.**

Φρακίσκος, Φρακκίσκου: v. **Φραγκίσκος.**

φρακοπέτρου: v. **Φραγκόπετρος.**

φρακος: v. **Φράγκος.**

φράκτη s. f. 'siepe', 'recinto': φράκτη C 412 (1116), φρακτή R I 226 (1120), φρακτή e gen. φρακτῆς GK 52 (1139) = T 161, φράκτης T 125 (1125); acc. φρακτην R I 135 (1007), φρακτήν T 125 cit., φραττήν R I 226 cit. || Cfr. gr. tardo (VI sec.) φράκτης m. 'chiusa, cateratta con paratoia' lat. med. *fracta* 'siepe' DCL, bov. *frásti, frátti*, ecc., ngr. φράχτης, dial. φράχτη f. LG, D.

Φραμοῦνδος pr. m.: φραμοῦνδος T 139 (1130); gen. φραγμοῦνδου T 558 (s. d.), φραμουδίου C 357 (1099?). || Cfr. ant. ted. *Framund* Förstemann 514, 520; *Framundus* Morea 146 (1110), *Fraymundus* Pratesi 29 (1118).

φράνγγοι: v. **Φράγκοι, φράγκος.**

Φραντζές ep. m. indecl.: ἰωσφρὲς φραντζές C 302 (1142); γουλιέλμον φραντζές C 512 (1117). || Da fr. *Francés* (*Français, François*), a sua volta da lat. tardo e med. f r a n c i s c u s 'francese' (v. Φραγκίσκος). Cfr. *Franzé, Franzese* DCS. **b. Φραντζής**: ἰωάννης φρατζίς C 309 (1142). || Anche gr. med. *Id.* Moritz I 47, Mikl-M.

Φραξᾶς t. m.: εις το πόρον του φραξα T 308 (1192). || Da φράξος + -ᾶς[3]; cfr. *Frasciá, Frassá, Frazzá* DTOC.

Φραξενιτόν t. n.: χωρίον Τὸ Φραξενιτόν GR 381. || Ora *Frascineto* (CS), da lat. f r a x i n ē t u m 'frassineto', STC 1466, DTOC; cfr. *Frassinitum* Pratesi 252 (1213), 367 (1230), *Frassenitum* CDBa V 101 (1111), *frascineti campus* C 194 (1182).

Φραξιτᾶνα ep. f.: Λέων Νικολέτας..., ὅς τῆς Φραξιτάνας ἐπονομάζεται Z 177 (1102). || V. il seg.

Φραξιτᾶνος ep. m.: Βασίλειος Φραξιτάνος Z 167 (1096) = βασιλειος πρεσβυτέρου φραξιτάνου T 184 (1145). || Etn. da Φράξος.

φράξος s. m. 'frassino': εἰς τὸν φράξον T 112 (1118); pl. φράξοι C 408 (1112). **b. φράξον** n.: ἧς φράξων καὶ ἀπο τω φράξων T 122 (1124). || Cfr. cal. *fraššu*, ngr. dial. φράξος m. e φράξο n., da lat. volg. f r a x u s ricostruito su f r a x i n u s, LG; v. φράσσος, φρέξος. **2. Φράξος** t.: ἀπὸ τὴν πηγὴν τοῦ φράξου C 295 (1139); εἰς τὸν Φράξον GSJ 41 (1054). || Cfr. *Frascio* DTOC, *Flascio* EG I 51, ὁ Φράξος PPE 32, 48, τὸ Φράξον ib. 46.

Φρασκέτας epit. m.: Ἀντονίου Προβεντζάνου λεγόμενος Φρασκέτας Müller 21, 23 (1401). || Cfr. sal. *fraschètta* m. 'uomo vanerello, leggiero' VDS, dim. di *frasca*.

Φρασσαλος ep. m.: κωνσταντινος φρασσαλος T 473 (1270).

φράσσος s. m. 'frassino': τὸ πυγάδιον τῶν φράσσων ὁ λέγεται τοῦ πρητέ T 109 (1117). || Da lat. volg. f r a x u s (v. φράξος). Per *-x-* > *-ss-* cfr. *frassum* CDCajet 22 (1028), cal. *frassu* LG s. v. φράξος, *terra que dicitur de Frasso* Pratesi 76 (1179), i tt. *Frassi, -o* DTOC.

°**φράσσω** vb. tr. 'difendere': pres. (?) ptc. φρασσάμενος CMG 37 (1328). || Il contesto è lacunoso e poco chiaro.

φρατζίς: v. **Φραντζής.**

φράτρε s. m. indecl. 'frate': φρατρε Μινᾶς GSJ 133 (1154). || Da lat. f r a t e r, f r a t r i s 'fratello'; cfr. ἀδελφός.

φρατṭή: v. φράκτη.

°**φρέαρ** s. n. 'pozzo': T 49 (1053), R II 153 (s. d.), C 679 (1259). || Cfr. otr. *frèa*, pl. *frèata*, in Calabria *Serra di Frèa* (CZ) LG; v. ποῦτζον.

Φρεδερίκος pr. m.: gen. Φρεδερίκου GSJ 232 (1215), C 96 (1243), ecc., φρεδερήκου C 90 (1217), φραιδερίκου T 402 (1233), φρεδερικοῦ T 408 (1243), φρεδδερίκου T 530 (1227), φρεδερίγου CMG 144 (1334), φρεδουρήκου T 377 (1266), 385 (1228), φρηδεριγου T 404 (1239), φρεδρήκου C 92 (1236), 94 (1239). || Da ant. ted. F r i d e r i c, F r e d (e) r i c Förstemann 537; è il nome dell'imperatore Federico II. V. **Φαιδρίκος, Φεδερίκος, Φερδερῆκος, Φουλδερίκος.**

φρέξος s. m. 'frassino': ρίκτι εις τους φρέξους T 264 (1180). || Lg. φράξους.

φρέρε s. m. indecl. 'fra, frate' (dinanzi a nomi di monaci): τοῦ φρέρε γουλιέλμου T 361 (1213). **b. φρέρης** decl.: φρέρεις βενεδίττος T 353 (1206); τοῦ φρέρη βενεδίττου ib. 355, τοῦ φρερου γολιελμου T 363 (1213); τὸν φρέρην υασίλειον T 336 (1199). **c. φρέρι** indecl.: φρέρι γούστανος πεττευίνου, φρερι γαλτέριος λουγλὲες, φρέρη πέρρη δὲ μαρσιλόνφου T 208 (1159). || Da fr. ant. f r e r e 'titolo dato ai religiosi di certi ordini' FEW III 765; cfr. *frere Yaque* CDBa II 66 (1281), *frerius Margaritus* ib. VII 177 (1275); anche gr. med. φρέριος DCG.

Φρεσέντα pr. f.: τῆς ἑαυτοῦ γυναικός φρεσέντα C 515 (1133). || Cfr. ant. ted. *Fredesindis, Frithesuind*, m. *Fridesindus* Förstemann 538; *Fredesenda* Pirri 773 (1111), *Fresenda* Brühl 67 (1133), TabBelm 5 (1165), *Frisenda* MénM 169 (1240), i cgg. *Frisenda, Frisenna* DCS, DCSO. V. Φρισέντα.

φρέσι: ἐν καθαρᾶ φρέσι καὶ ἀμετατρέβτω νωεί C 462 (1279) = φρεσι Spata I 354. || Lg. φρονήσει, da gr. ant. φρόνησις 'intenzione'.

Φρεστολος ep. m.: γαλτέριος φρεστολος T 176 (1142).

φρηδεριγου: v. **Φρεδερίκος.**

φρησκία s. f. 'religione': ἐν τῆ τῶν ἀγαρινῶν φρησκία C 16 (1141). || Da gr. tardo (*N. T.*) θρησκία 'id.', gr. ant. 'culto religioso' L-S; cfr. θείας θρισκίας gen. C 20 (1144).

Φρητζαις ep. m.: θεοδορος φρητζαις T 480 (1271).

Φριγανόν t. n.: τὸ μὲν ἕνα μετόχιον ἤως τὴν ἁγίαν θεοτόκον φριγανοῦ C 418 (1136?, 1151?). || Forma corrotta di Φρατζανόν?

Φριγγίλος ep. m.: Λέοντα Φριγγίλον GSJ 214 (1198), τὸν Φριγγίλον GSJ 248 (1223). || Da lat. f r ī n g (u) i l l a 'fringuello' REW. Cfr. *S. Angelus de Frigilo* Pratesi 199 (1205), *de Frigillo* ib. 243 (1210), *de Fringillo* ib. 418 (1248), *de Fringilo* ib. 424 (1258), *de Fringulis* Vendola 2770 (1310), *de Fringillo* ib. 2850 (1326), *S. Angelo di Frigillo* STC 1471a, DTOC. Cfr. anche φριγγιλλάρι «Cretensibus dicta *fringilla*» DCG. V. **Βριγγίλος, Φριγγιούλης.**

Φριγγιούλης ep. m.: ὁ Φριγγιούλης GSJ 222 (XII sec.); Φιλίππου Φριγγιούλη ib. 224, τοῦ Φριγγιούλη GSJ 68 (1102), Λέοντος Φρυγγιούλη GSJ 218 (1198). || V. **Φριγγίλος.**

Φριγουριᾶνα t. n. pl.: τὰ Φριγουριάνα e Φριγουρυάνα GO 55 (1052), **Φρηγουρηάνα** GO 152 (1056), Φριγουριάνα GO 166 (1057): || Da lat. *F r i g u r i u s + - ā n a?

φρικιάω vb. intr. 'rabbrividire': pres. ptc. φρικιῶντας SElia 521. || Gr. med. *id.* D.

Φρικνόλλης ep. m.: αρκαδηος φρικνολλης T 221 (1165).

Φρισέντα pr. f.: GM 156 (1227-1250). || V. Φρεσέντα.

Φροντίγας ep. m.: θεόδωρον φροντίγαν C 513 (1117).

°**φροντίς** s. f. 'pensiero, preoccupazione': acc. φροντίδαν R II 22 (1141). || Cfr. ngr. φροντίδα D.

°**φροντιστήριον** s. n. 'monastero': gen. φροντιστηρίου T 49 (1052), φροντιστιριοὐ R I 224-225 (1120); pl. φροντιστήρια T 138 (1130). || Gr. tardo (V sec.) e med. 'id.' DCG, L, gr. ant. 'luogo di meditazione, pensatoio', 'scuola'.

Φροστέριος ep. m.: μιχαῒλ φροστερίου C 426 (1182). || V. φρουστέριος.

φροστεύγω vb. tr. 'esiliare, bandire': inf. φροστεύγειν ἐκ τὴν χώραν C 532 (1130-1140?). || Da lat. med. f o r e s t a r e 'id.' DCL.

Φρουστέρης ep. m.: ὅτου φρουστέρι C 560 (1143). || V. il seg. e cfr. *Frusteri* DCC, DCSO.

φρουστέριος s. m. 'guardaboschi': pl. dat. μαΐστορσι φρουστερίοις C 443 (1223). || Cfr. fr. dial. *frostier* 'id.' FEW III 709, lat. med. *frusterius* CDBa V 3 (1195?), *Wilielmus Frusterius* CDVerg V 144 (1164), sic. *frusteri* 'forestiero' VS; v. il prec. e Φροστέριος, φορεστέριος.

φροῦττα s. m. (?) 'prodotto (agricolo)': συνάγειν τοὺς καρποὺς καὶ ὅσους φρούττας αὐτῶν Müller 14 (1359). || Forma anomala per *φρούττους, da lat. f r u c t u s, - ū s.

°**φυγοδικέω** vb. intr. 'non presentarsi in giudizio, essere contumace': aor. ind. ἐφηγωδίκησεν GSJ 98 (1128). || Gr. ant. 'fuggire, schivare un processo'.

Φυζατέρης ep. m.: ἐξάρχου τοῦ φυζατέρου T 528 (1208).

Φύλακας ep. m.: ὁ Φύλακας GR 234. || Da gr. ant. φύλαξ 'guardiano'; cfr. ngr. φύλακας 'id.' D.

°**φυλακή** s. f. 'prigione': πρεσβυτέρους εἰς φύλαξ κατακλύειν CSS 40. || Gr. tardo (*Settanta, N. T.*) 'id.', gr. ant. 'guardia, custodia' L-S.

Φυλάκης ep. m.: τοῦ Φυλάκι GR

75. || Da Φύλακας; cfr. *Filace, -i* DCC, *Filace* DSCL.

°φυλάττω vb. tr. 'osservare, rispettare': pres. ind. φυλάτγουσιν CMG 15 (1328), pass. φυλάτγεται CMG 48 (1329). **b.** intr. 'vigilare': pres. inf. φιλατγην T 80 (1097?).

°φύλλον s. n. 'foglia': ἄνευ τρυγῆς φύλου GR 72. || Cfr. bov., otr. *fíḍḍo* LG, φύλλον e φύλον DCG.

φυλολόγημα s. n. 'raccolta di foglie (di gelso)': τὸ φυλολόγημα GR 199. || Cfr. ngr. φυλλολόγημα 'id.', da gr. tardo (II sec.) φυλλολογέω 'raccogliere le foglie' L-S, D.

φυλολογία s. f. 'raccolta di foglie (di gelso)': ἡ φυλολογία GR 18, 26, ecc. || Da gr. tardo (pap. II sec.) φυλλολογία L-S.

φύλου: v. φύλλον.

Φυμή ep. m.: νικόλαος φυμὴ ὁ μέγας ἀρχιεπίσκοπος τῆς μεγαλοπόλεως μεσήνης C 324 (1172).

φυρακλου: v. Φαράκλης.

°φύραμα s. n. 'corpo, spoglia mortale': ὁ ἐμὸς Χριστὸς... τὸ ἡμέτερον φύραμα λαβών GSJ 65 (1102). || Gr. ant. 'miscuglio, composto', (III-II sec. a. C.) 'id.', detto della struttura dell'uomo, L-S.

Φυσάπτης e -άπτος ep.: νικόλαος φυσάπτος T 299 (1188); gen. φυσάπτου ib. 298; acc. φυσάπτην ib. 300, φυσάπτον ib. 297.

Φύσιλος ep. m.: Νικόλαος ὁ Φύσιλος Falkenhausen II 450 (1209).

φυσιποίημα s. n. 'creazione del mondo': ἀπὸ τῆς θεοῦ φυσιποιήματος ςφπζ' C 58 (1079?) = ἀπὸ τῆς θεοφυτίας αρλθ' Morso 300 (1139). || Lettura incerta, termine dubbio.

°φυτεία s. f. 'piantagione di un vigneto', 'vigna piantata di recente': την φυτίαν e τῆς φυτίας T 47 (1051), τοῦ αμπελίου τοῦ νεοῦ τὶν φητίαν C 618 (1146), τὴν ἡμετέραν φυτίαν τοῦ ἀμπελῶνος C 118 (1164). || Gr. ant. 'piantagione'. V. ἀμπελοφυτεία, καλαμοφυτεία e cfr. bov. *fitía* 'piantagione (spec. in un vigneto)', 'vigna' LG. **2. Φυτεία** t.: τὸ σύνορον Πολυκάρπου τῆς Φυτ[GR 233. Pl. εἰς τὲς Φυτίες GSJ 155 (1156). || Cfr. *Fitía, Fití* (RC) DTOC.

φύτευσις s. f. 'enfiteusi': τῆς φυτεύσαιος GM 145 (1195). || V. ἐμφύτευσις.

φυτευτολιθάριον s. n. 'masso conficcato nel terreno': GR 443. || Da φυτευτὸν λιθάριον.

φυτευτόν s. n. 'piantagione': ἐν τὸ ἀντειμέρισμαν τõν φιτεπτών, ὃν ἔχομεν ἰς τὸ Δαδείν GO 159 (1056). || Da gr. ant. φυτευτός; v. il seg.

°φυτευτός agg. 'conficcato al suolo': τροῖς λήθους φιτευτοῦς Sola 538 (1068), τοὺς λίθους τοὺς φυτευτᾶς T 298 (1188). || Gr. ant. 'piantato (di vegetale)', agg. verb. di φυτεύω; v. φυτευτολιθάριον.

°φυτεύω vb. tr. 'piantare (vegetali)': aor. ind. τὸ περηβολὴν ὥπερ ἐφητεψα C 616 (1145), pass. = medio τὸ ἀμπελιον τῆς ματίνας ὁπερ ἐφύτεύθη... ὃ ἀπηχομενος μαϊστωρ ἰάκοβος T 375 (1225). Pf. ind. 3 pl. πεφύτευκαν ἀμπελῶνα GSJ 54 (1098); ptc. (δένδρων) πευφητευμενων T 239 (1173). || Cfr. bov. *fitègwo*, otr. *fitèo* 'id.'. **b.** 'conficcare al suolo': pres. ptc. τερμόνια φυτεύωντες T 354 (1200). || Cfr. φυτευτός.

φυτοαμπέλιον s. n. 'vigna piantata di recente': GR 305; φυτοαμπέλιν GR 39. || Da φυτὸν ἀμπέλιον; cfr. ἀμπέλια φυτά GR 54 e v. ἀμπελόφυτον.

°φυτόν s. n. 'giovane pianta (ancora improduttiva)': ἔστιν δέ φυτὰ ποδῶν χιλίων GR 192, ἐκ τὰ φυτὰ τοῦ Οἰκονόμου GR 202. || Gr. ant. 'pianta', 'pollone'. Cfr. bov. *fitò* 'vivaio', otr. *fidò* 'semenzaio' LG e v. ἀμπελόφυτον, καλαμόφυτον, συκαμινόφυτον.

φυτός agg. 'giovane (detto di piante)': ἀμπέλιον καὶ καλαμõνα, τὸ μὲν ἥμισυ αὐτούργιον καὶ τὸ ἥμισυ φυτόν GR 207; συκάμινα αὐτούργια ιδ'... καὶ φυτὸν α' GR 93-94. Pl. n. φυτά GR 28, 30, ecc. (freq.), συκάμινα αὐτούργια δ'... φυτὰ ῥίζας κς' GR 62, 63, ecc.; gen. τῶν φυτῶν δένδρων κε' ὄντων μικρῶν GR 12; ecc. || Gr. ant. 'foggiato da natura', gr. tardo (*Settanta*) 'fruttifero, ferace' L-S.

°φύω vb. intr. 'nascere': aor. III ptc. περὶ ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας καὶ τõν ἑαυτοῦ φήντων ('figli') καὶ εἰδίον αὐτοῦ C 552 (1103), ἤτε ἐμεὶ κληρωνόμοι ἤτε ἐκ τοὺς ἐξ ἡμῶν φηέντας παῖδας GSJ 152 (1156), ...ἐξ ὑμῶν φήντας παῖδας GSJ 142 (1154). || V. πεφυνῶτα.

Φωκαιρός t. m.: τὴν χώραν τοῦ φωκαιροῦ e τὸν φωκαιρόν C 533, 534, 555 (1130-1140?), τὸν φωκαιρὸν κάστρον ib. 532, τῆς χώρας τοῦ φοκεροῦ C 525 (1142), τοῦ φοκεροῦ ib. 526.

Φωκᾶς ep. m.: νικηφόρου φωκᾶ T 297 (1188). || *Id.* P-B, Moritz I 43, Mikl-M.

Φώκεια t. f.: εἰς τὴν φώκειαν C 440 (1217). || Prob. è la città di *Foggia*, da lat. f o v e a 'fossa'; cfr. anche *Foggia* (CS, CZ) DTOC.

Φωνίοκος t. m.: τῶν οἰκημάτων φωνιόκου T 298 (1188), τὰ χωράφια τὰ εἰς τὸν φωνίωκον ib. 296.

°φωράω vb. tr. 'scoprire, cogliere sul fatto': pass. aor. cgt. sing. 1. φορανθῶ T 133 (1127), 3. φοραθῆ ποιῆσαι GK 24 (1024), ἐφοραθῆ ἐπιδοῦναι C 384 (1117), φοραθήει C 602 (1155), φοραθήη GM 60 (1123), φοραθίη GO 108 (1053), φωρωθῆ C 352 (1193), 1. pl. φωράθωμεν GSJ 164 (1159), φοράνθόμεν R I 148 (1044). || V. ἐπιφωράω.

φωρκαλκερίου: v. Φολκαλκέρια.

φωρωθῆ: v. ἐφοράω.

φωρωστέρης s. m. 'guardaboschi': pl. acc. φωρωστέρης C 390 (1094). || V. φορεστέριος.

φωστήρ s. m. 'datore di luce': τοῦ... φωστῆρος πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Θεριστοῦ GSJ 66 (1102). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D.

φωταγωγία s. f. 'illuminazione': πρὸς ὑπουργίαν καὶ λυχναψίαν καὶ φωταγωγίαν C 69 (1143). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D.

φωταψία s. f. 'illuminazione': ἀράθυμον δοξολογίαν καὶ φωταψίαν καὶ πάντα τῷ Θεῷ ἀρέσκοντα GM 211 (1189). || Gr. med. *id.* D.

Φωτας t. m.: τὰ χωράφια ἡμῶν τα επιλεγώμενα τοῦ φωτᾶ e τα δὲ έτερα γοράφια τα λεγωμενα τοῦ φώτα T 149 (1132). || Cfr. **Φώτας** cg. (At.) e v. Φώτης.

Φωτεινός ep. m.: παντολέων ἱερεὺς ὁ φοτινος T 520 (1191); Φωτεινοῦ e Φωτινοῦ GR 224, φωτεινοῦ C 664 (1172), φωτινοῦ C 412 (1116), Φοτίνου GSJ 39 (1054), φωτίνου C 50 (1190). || Gr. med. *Id.* Moritz I 44, Mikl-M, anche Φοτ(ε)ῖνος P-B; cfr. *Fotinus* CDCv VIII 129 (1059).

Φώτης pr. m.: GO 177 (s. d.), φώτις C 302 (1142), 317 (1154); τοῦ φότη T 153 (1134), Φώτου GSJ 252 (1236), φωτού T 207 (1159). **b. Φώτιος**: C 77 (1169). || **Φώτιος** P-B, **Φότηος** ActAth V 167 (1017); cfr. *Iohannes Foti* Vendola 3865 (1325) e i cgg. *Foti* DCC, DCS, DCSO, *Fòtina* (dal f. in -ινα) DCSO.

φώτισμα s. n. 'illuminazione (spirituale)': πρὸς τὸ ἅγιον φώτισμα ἀνακαλεσθεῖς καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καταξιωθεῖς C 16 (1141). || Gr. tardo *id.* = φοτισμός 'id.', eccl. 'illuminazione spirituale mediante il battesimo' D.

X

Χαβήτης ep. m.: γερβάσιος χαβήτης T 303 (1189); ιωαννου χαβήτου T 306 (1192), του πρέστε ιωαννου χαβητ R II 63 (1154).

χάγαρ s. indecl., in t.: εις λίθους λεγομένους σαρακινηστὶ χάγαρ ἐλγουράπ C 116 (1136?) = ar. *ḥaǧar al-ġurāb* ('rupe del corvo') C 133, r. penultima (1151). || V. Χάτζαρ, Γοράπ.

Χαγγέμα epit. f.: βασίλιος τῆς χαγγέμας C 27*b* (1145). || Da ar. **ḥaǧǧāmah*; f. del seg.

Χαγγέμης ep. m.: T 329 (1178), Χαγέμος Z 182 (1145); gen. Χαγγέμη GSJ 56 (1098), 76 (1114), C 393 (1101-1113?),

ecc., Χαγγέμοι GSJ 107 (1141), Χαγγέμου GM 191 (1321). || Da ar. ḥ a ǧ ǧ ā m 'barbiere, salassatore'; cfr. ar. *al-ḥaǧǧām* = ὁ χατζέμης C 141*a* (1178), χατζέμ ib. 159*a*, ecc., sic. ant. *barberij, seu changemi* (a. 1338) e i cgg. e tt. *Cangemi, Cancemi* ArMed 172-173. V. Ἐλχατζέμ.

χαζάνα s. f. 'ricettacolo, serbatoio di acqua': ἀπέρχεται ἧς τὸ ἀντζαρὴν τῖς χαζάνας C 618 (1146). **2. Χαζάνα** t.: οἱ μοναχοὶ τοῦ ἁγίου νικολάου καὶ χαξάνας C 416 (1125?). || Da ar. ḫ a z ā n a h 'armadio', 'credenza' e 'serbatoio di acqua'; cfr. sic. *arźana* 'striscia di terreno risultante dal terrazzamento di un pendio', *cazena* 'cesso', ecc., e i tt. *Casena, Gazzena*, ecc. ArMed 179-181. V. Σχαβάνα, Σχαζάνα. **b.** εἰς το χαζανη CMG 98 (1332).

χάζη: v. Χάτζ.

Χαθάς ep. m.: λέων χαθάς T 558 (s. d.).

χαιλη: v. Χηλη.

Χαιλήδη t. f.: εἰς τὼ ἄνω χωρίου Χαιλήδης περιχώρου πόλεως Μεσσίνης GM 180 (1306), χωρίων Χαιλήδης ib. 182, κριτὴς χωρείων Χοιλοίδης..., κρητὴς χωρήων Χηλήδδης ib. 181. || V. Χιλήδης.

χαίνω: v. χάσκω.

Χαιρούζ ep. m. indecl.: τὸν υἱὸν χαιρούζ C 5 (1097). || È un nome di un servo, prob. arabo.

χαιτάριον s. n. dim. 'piccola cresta montana': χαιτάριν T 81 (1097?), C 342 (1218), χετάριν GR 445, C 386 (1091?), ecc., χυτάριν GO 48 (1051?), τὸ χητάρην χητάρην 'lungo la cresta' C 618 (1146); gen. χαιταρίου C 342 cit., χεταρίου C 390 (1094); εἰς τὴν μικρὰν χετάριν ὅπερ... C 485 (1168). || Da χαίτη + -άριον[1]; cfr. bov. (disusato) *χetári* 'monte' LG e v. ποδαχέταρον.

°**χαίτη** s. f. 'cresta (montana)': χέτη GR 257, T 89 (1101), R I 226 (1120), ecc., χέτι R I 147 (1044), ἡ χέτη χέτη 'lungo la cresta' C 682 (1196-1200), ει ἀχαιτη ἐχαιτη T 123 (1024); της χετης T 15 (1015), τῆς χέτης ὄρους GR 369; τὴν χαίτην C 314 (1144), χαίτιν Sola 536 (1068), χέτην C 412 (1116), 116 (1136?), ecc., τὴν χέτην χέτην 'lungo la cresta' Grégoire 84 (1124), C 11 (1141), *id.* 81, col calco ar. *al-ḥārik al-ḥārik* (propriamente 'criniera') ib. 82, r. 11. || Gr. ant. 'chioma', 'criniera', 'cresta'; cfr. ngr. 'chioma', 'criniera' B, ngr. dial. 'cresta (di monte)' LG. **b. χαίτης** m.: ὁ χέτης C 390 (1094), 414 (1122), ὁ χέτης χέτης C 388 (1092), 406 (1110), ἡ χαίτης χαίτης C 305 (1142); τοῦ χέτου C 527 (1142); τὸν χέτην C 413 (1122).

χαιτίτζα s. f. dim. 'piccola cresta (montana)': ἐπάνω χετήτζας C 653 (1173). || Da χαίτη + -ίτζα.

Χάκκης epit. m.: ὁ χάκκης = ar. *al-ḥāǧǧ* C 128*a* (1145). || V. Χάτζης.

Χαλαβράκας epit. m.: Ἰωάννης ὁ Χαλαβράκας GSJ 84 (1127) e gen. Χαλαβράκα ib. 83, Λέων Χαλαβράκας GSJ 219 (1198); μετὸν Χαλαβράκην GSJ 214 (1198), μέ τὸ Χαλάβρακα GSJ 248 (1223). || Da gr. ant. χαλάω 'allentare, sciogliere' + βράκαι (v. Βρακάρης): 'Calabrache'; cfr. *Costa Colabrathi* Vendola 3183 (1310)?

Χαλαβρακήτικον t. n.: εἰς τὸ Χαλαβρακήτικον GSJ 214 (1198). || Dal prec. + -ίτικον.

Χαλακκώβελλας ep. m.: acc. Μιχαηλ Χαλακκώβελλαν Schneider 273 (1200).

Χάλασα t. f.: εἰς τὴν χάλασαν πόλεως πανόρμου C 98 (1160-1200). || Da ar. a l - ḫ ā l i ṣ a h 'l'eletta' ArMed 252; ora *Kalsa*.

χαλασμένος ptc. pf. 'diruto': σπήτηα χαλασμένα C 557 (1141). || Da gr. ant. χαλάω 'allentare', 'rilassare'; cfr. bov. *ħaláo* 'rovino', *ħalánno* 'demolisco', *èna spíti ħalomèno* 'una casa in rovina' LG s. v. χαλάω. V. κεχαλασμικῶς e il seg.

χαλασμός: ὁ οἶκος ο χαλασμός 'la casa diruta' T 338 (1200). || Lg. χαλασμένος. È sintatticamente inammissibile che si tratti di gr. tardo (I sec.) e med. χαλασμός 'allentamento, rilassamento', gr. med. 'rovina' L-S, D.

χαλατατράζη: v. Καλατατράζη.

Χάλβης ep. m.: λεος χάλβις T 163 (1140).

χαλεῖτε: v. καλέω.

Χαληπέρτος pr. m.: χἀληπερτὸς μορολλός R I 206 (1100). || Cfr. ant. ted. *Heleperht*, da germ. * H a l - b e r h t a, Förstemann 738.

χαλίκιον s. n. 'torrentello, botro': ἄχρι εἰς τὸ χαλίκιον τοῦ βελίς, ...κατερχεται ἄχρι τοῦ χαλικίου C 555 (1125). || Da ar. ḫ a l ī ǧ 'canale di derivazione'; cfr. sic. *galiggi, galinci* ArMed 170-171. È improbabile che si tratti di gr. med. χαλίκιον 'pietruzza, ciottolo' D.

Χαλίλ pr. m. indecl.: τὸν χαλίλ C 551 (1102). || Da ar. Ḫ a l ī l; cfr. ar. *Id.* = χαλήλ C 128*a* (1145) e ḫ a l ī l 'amico' Wehr.

Χαλίμος ep. m.: ἰοσφρὲς χαλίμος C 309 (1142?).

Χαλινάρης ep. m.: Χριστοφόρου τοῦ Χαλινάρου GR 105. || Da gr. ant. χαλινός 'morso', 'briglia' + -άρης[1].

Χαλινζετέρει t. indecl.: εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ χαλινζετέρει C 534 (1130-1140?).

Χαλιπαρης ep. m.: ιωαννου χἀλίπἀρί T 332 (1198). || Da gr. ant. χαλεπός 'difficile, intrattabile, rozzo' + -αρης[2]; cfr. *Calìpari* (con -αρης), *Cal(l)ipàri* (con -άρης) DCC, Χαλεπάς (At.).

Χαλκέας ep. m.: οἱ παῖδες τοῦ Χαλκέα GSJ 222 (XII sec.). || Da Χαλκεύς.

Χαλκέες ep. m.: λέοντος τοῦ χαλκέες C 56 (1143-1145?). || Da Χαλκεύς o Χαλκέας; cfr. LG s. v. -ές.

Χαλκέλλης ep. m.: λεοντος χαλκέλλου T 284 (1183). || Ipocor. di Χαλκός, Χαλκεύς; v. Χαρκέλλης.

Χαλκέος epit. ed ep. m.: χαλκεος T 169 (1141); gen. Χαλκέου GR 172, C 560 (1143), Χαλκαίου MénC 325 (1097), T 393 (1232), ecc. || Da Χαλκέας, attraverso il gen. *Χαλκέου; v. Χαλτζέος.

Χαλκεύς epit. ed ep. m.: Χαλκεύς GSJ 91 (1128), T 215 (1163), ecc., Χαλκέψ GM 195 (1328); gen. χαλκέως T 255 (1179), C 319 (1154), τοῦ χαλκεύς C 463 (1279). || Da gr. ant. χαλκεύς 'fabbro', come Χαλκέας, Χαλκέες, Χαλκίας, Χαλκός. Cfr. Χαλκεύς, Χαλκίας Mikl-M, i cgg. *Carcèa, -èo*, e i tt. *Carcía* (anche cg. PA), *Carciadi* (da *Χαλκιᾶδες), *Carcò, Farcò*, DCC, DTOC, ngr. χαλκιάς D, coi cgg. Χαλκάς, -εάς, -ιάς (At.).

Χαλκηόπουλλος ep. m.: τοῦ Χαλκηοπούλλου GSJ 152 (1156). || Ipocor. di Χαλκίας; cfr. Χαλκεόπουλος Moritz I 17, 18, Mikl-M, Ἰωᾶνης ἱερεῦς ὁ Χαλκηὄπουλος ActAth VIII 154 (1305), e v. Χαρτζόπουλλος.

Χαλκίας t. m.: ἐπάνω τῆς πηγῆς χαλκία C 314 (1144?). || Ep. da χαλκεύς; cfr. κωνσταντινου του χαλκια ActAth[2] 7 (1301) = ActAth VI 79, il t. ὁ Χαλκιάς G-McD.

Χαλκομύτης ep. m.: Νικόλαον Χαλκομύτην Z 153 (1086). || Da χαλκός agg. + gr. med. μύτη 'naso'; cfr. bov., otr. *mítti* 'id.' LG s. v. *μύττη.

χαλκός s. m. 'fabbro': κοστας σινες καλκος T 179 (1144); στανοτέρου του ρουσσου καλχους εκ τον στιλον T 555 (s. d.). **2. Χαλκός** epit. ed ep.: χαλκός T 185 (1145), R II 111 (1185); gen. χαλκοῦ C 485 (1168), τοῦ χαλκοῦ T 120 (1122); acc. χαλκόν C 393 (1101-1113?). || Da gr. ant. χαλκός 'rame', 'bronzo', 'ferro', o da χαλκεύς.

χαλκός agg. 'di rame': δυσκοπότηρον χαλκόν GR 271. **2.** in t.: ἄχρι τῆς μικρῆς πηγῆς τῆς χαλκῆς..., εἰς τὴν ἑτέραν πηγὴν τὴν χαλκῆν C 318 (1154). || Da gr. ant. χαλκοῦς, -ῆ, -οῦν; cfr. ngr. dial. χαρκός Andriotis.

Χαλκοφούρνης ep. m.: ὁ Χαλκοφούρνης GR 259. || Da χαλκός agg. + φοῦρνος.

°**χάλκωμα** s. n. coll. 'stoviglie di rame': ἀπό τε χαλκώματος σίτλαν, λευήτην καὶ υαζήλον T 356 (1211). || Gr. ant. 'utensile, vaso, strumento di rame'.

χαλλέτ: v. μαχαλλέτ.

Χαλοῦφ ep. m.: Ἰωάννης υἱὸς Χαλοῦφ Grégoire 102 (1129). || Da ar.

*Ḫallūf; cfr. ar. *Id.* = χαλούφ C 171*b*, χαλλούφης ib. 172*a* (1178), χαλλοῦφ C 572*a*, 584*a* (1145). È ipocor. di Ḫalaf = χάλεφ C 131*b* (1151; cfr. ḫalaf 'successore'), ecc.; v. anche Χαλφοῦν.

Χαλτέρης pr. m.: τοῦ αντπελιου του χαλτερι T 125 (1125). ‖ V. Γαλτέρης.

Χαλτζέος in t.: εἰς τὸν ἅγιον ιῶ τοῦ χαλτζέου R II 148 (s. d.). ‖ Da Χαλκέος, con palatalizzazione di -κ-.

χαλτουλάριος: v. χαρτουλάριος.

Χαλφοῦν ep. m. indecl., in t.: εἰς τὴν ῥύμην ἔπεν χαλφοῦν C 59 (1138), ...υἱοῦ χαλφοῦν C 76 (1169), εἰς τὸ ἄκρον τῆς ῥύμης χαλφούν C 494 (1186). **2. Χαλφούνης** decl.: νϊκηφόρου καλφόυνή T 145 (1131). ‖ Da ar. *Ḫalfūn, ipocor. di Ḫalaf; cfr. Χαλοῦφ.

Χάμα t. n.: εἰς τὸ Χάμα GR 48. ‖ La lettura di -ά- è incerta. Da ar. ḥamā' 'coenum, lutum tenue, nigrum foetensque' Freytag I 423*a*; cfr. sic. *cam(i)a, hama* 'melma di palude, fetore di terra fangosa' Pellegrini 255.

Χαμάδης ep. m.: Λέοντος τοῦ Χαμάδη GSJ 165 (1159). ‖ Cfr. Χαμαδας (At.).

χαμαίγαιον s. n. 'casetta bassa, con solo pianterreno': τὸ... χαμαίγαιον C 637 (1223). ‖ V. χαμόγαιον.

Χαμαλός ep. m.: Κωνσταντίνος χαμαλός T 142 (1130). ‖ Cfr. gr. tardo (Strabone) χαμαλός, ritenuto grafia errata per gr. ant. χαμηλός 'basso' D, e il cg. *Camalò* DCC. V. Χαμιλλᾶς.

χαμαμπέλιον s. n. 'vigna vecchia, improduttiva': gen. χαμαμπελίου C 636 (1223). ‖ Da gr. ant. χαμαί 'al suolo' + ἀμπέλιον; cfr. bov. *hamámbelo* e il t. *Famámpoli* (da *χαμάμπελον) LG, *terciam partem... chamampuli* MénM 161 (1239), ngr. dial. χαμάμπελος Andriotis.

Χαμεδέρης ep. m.: καλόκερος χαμεδέρης C 554 (1103). ‖ Da gr. ant. χαμαί 'a terra' + δέρη 'collo' STC 2545.

Χαμενίας ep. m.: ὁ Χαμενίας GSJ 264 (1093) = T 72.

Χαμέρι ep. m.: χαμέρι δεκαστρονώβω C 617 (1145).

χαμευνέτις agg. f. 'steso a terra': πόρσυνε γῆ μοι τὴν χαμευνέτιν κλίσιν EugPan 58. ‖ Cfr. gr. tardo (IV sec. a. C.) χαμευνάδας εὐνάς, gr. tardo (Esichio) e med. χαμεύνης 'che dorme al suolo' L-S, D.

χαμευνία s. f. 'il dormire a terra': τὰ μέλη δὲ κατατρύχων τῇ χαμευνίᾳ καὶ ἀλουσίᾳ SElia 207-208. ‖ Gr. tardo *id.* L-S, D.

Χάμζε ep. m. indecl.: καΐτης αβδεραχὰμ υἱὸς χάμζε C 320 (1154). ‖ V. Χάμσες.

Χαμιλίν pr. m. indecl.: Χαμιλὶν Γαστινέλλ[Collura I 611 (1142), χαμίλι γαστενέλ C 481 (1148); Καστίνου Χάμελι Collura II 332 (1101). ‖ Cfr. ant. fr. *Hamelin* Flutre, ant. ted. *Id.* Förstemann 744 o *Haimelin* ib. 731; *Hamelinus Guastinel* ACAgr 137 (1142), *Aimelinus Gastinel* Brühl 138 (1140), *Amilinus* ib. 191 (1144), *Aimelinus parmenterius* CDBa XXI 124 (1090).

Χαμιλλᾶς epit. ed ep.: Χαμιλλᾶς e Χαμειλλᾶς GSJ 77 (1114), ὁ Χαμιλλᾶς GSJ 84 (1127), 90 (1128); gen. Χαμιλλᾶ GSJ 221 (XII sec.); acc. Χαμιλλᾶν GSJ 84 cit. ‖ Da gr. ant. χαμηλός 'basso' + -ᾶς[2]; cfr. bov. *hamiḍḍò* 'basso' LG e i cgg. *Camillò* DCC, Χαμηλός, Χαμηλάκης (At.). V. Χαμαλός.

Χαμμέτ pr. m. indecl.: τὸ σπήλεον χαμμὲτ τοῦ ἀγαρινοῦ C 18 (1141). ‖ Prob. da una var. di ar. Aḥmad; cfr. ar. *Id.* = ἄχμετ C 128*b* (1145), ecc.

Χαμμέττας pr. m.: χαμμέττας C 23 (1141?); gen. χαμμέττα C 472 (1123). ‖ Dal secondo doc. pare nome di un arabo; v. il prec.

Χαμμούρρης epit.: νικολάου τοὺ Χαμμούρρη T 358 (1211). ‖ Forse da ar. ḥammār 'asinaio' Wehr; cfr. l'epit. ar. *al-ḥammār* = χαμμάρ C 264*a* (1283).

Χαμμοῦτ pr. m. indecl.: C 516 (1133). **2.** t.: ἧς τὶν κεφαλὴν τοῦ βουνήου χαμμοῦτ C 560 (1143). ‖ Da ar. Ḥammūd, ipocor. di Aḥmad pr.; cfr. ar. *Id.* = Χαμμούτ C 473*a* (1145), χαμμοῦτ C 128*b* (1145), χαμοῦδ C 145*b*, 152*a* (1178), ecc., *Chammutes* Schneider 271 (1158), *Rogerius Chamuti* Pratesi 56 (1163), e i cgg. *Camuti, -o* DCSO. V. Χαμούτης, Χαμώδης, ῾Ράχαλ Χαμμοῦτ.

χαμόγαιον s. n. 'casetta bassa, con solo pianterreno': τὸ ἕτερον χαμόγεον ματερίου ἑνός T 515 (1167?); gen. χαμογαίου e pl. χαμόγαια, χαμογέων C 32 (1153). ‖ Cfr. ngr. χαμόγειον 'casetta bassa, senza pavimento di tavole' D; v. χαμαίγαιον e qui sotto.

χαμόγαιος agg. 'basso, a pianterreno': τὸν ἡμέτερον οἶκον τὸν χαμόγεον C 375 (1196), ὀσπήτιον χαμόγαιον ματερίων δύο T 520 (1195); τὰ δύο χαμώγαια οἰκήματά μου C 465 (1280?). ‖ Cfr. gr. tardo (Esichio) ἐπίπεδον· ἐπὶ τὴν γῆν, χαμόγαιον, da correggersi in χαμόκοιτον secondo D.

Χαμοδράκης ep. m.: 'Αδάμος... Νικόλαος Χαμοδράκης e Λέοντος Χαμοδράκου Cañellas 158 (1167). ‖ V. il seg.

Χαμοδράκων ep. m.: ὁ Χαμοδράκων Z 180 (1102) = T 185 (1145). ‖ Cfr. ngr. χαμοδράκι 'drago' D, Χαμοδρακας (At.) e v. il prec.

χαμοκέλλα s. f. 'casetta bassa': ὑποκάτω τῆς ἀρκέας χαμοκέλλας τῆς 'Ενχρίγου GR 530. ‖ Cfr. ngr. *id.* D, gr. med. Χαμοκέλλα, Χαμεκέλλα tt. Mikl-M.

Χαμούνης ep. m.: χαμούνης C 445 (1223); τῷ γέροντι χαμούνη ib. 443. ‖ Cfr. *supra vineam hamonis* DN 174 (1181), *Ieconias de hamone* DN 226 (1188).

χαμούρρα s. f. '?': εἰς τὴν κακὴν χαμούρραν τῆς βασιλικῆς ὁδοῦ T 555 (s. d.). ‖ Cfr. bov., cal. *hamúrra* 'dirupo', prob. di origine araba, LG, forse connesso con la radice hamara 'versare (acqua)' Wehr.

Χαμούτης ep. m.: Λέοντος τοῦ Χαμούτου GR 259. ‖ V. Χαμμοῦτ.

Χαμπούνη t. indecl.: ἕως τῆς πηγῆς χαμπούνη C 81 (1172). ‖ Il doc. è bilingue: ma la forma araba corrispondente non è indicata; cfr. ar. *ḥabūn* = gr. χαπβοῦν C 591*a* (1145?).

Χάμσες pr. m.: τὸν κάϊτον χάμσεν C 663 (1172) = ar. *al-māštrī al-qā'īd ḥamzah* ib. 664, r. 1. ‖ V. Χάμζε.

Χαμώδης ep. m.: ῾Ο 'Ιωτζοῦλλος υἱὸς Πέτρου βεσκόμητος κατὰ τοῦ Χαμώδου GSJ 149 (1155). ‖ V. Χαμμοῦτ.

χανγγελλου: v. Καγκελλον.

χάνδακ s. n. indecl. 'vallone, burrone': ἀναβένι τὸ χάνδακ ἄχρη τοῦ ἀλωνίου C 435 (1183). ‖ Da ar. ḫandaq 'fossa'; cfr. sic. *ciànnaca, -u* 'spacco, fenditura', *cànnacu* 'fogna', 'fossato' ArMed 246-248. V. χάντακη. **2. Χάνδακ**, in tt.: εἰς τόπον λεγόμενον χάνδακ ἐλκαστάνι C 660 (1185). ‖ Traslitterazione di ar. ḫandaq *al-Qaṣṭanī, etn. di Qaṣṭanah (v. Κάστανα). Cfr. *in contrada dicta in lingua latina Scandali, que dicitur in lingua greca Thanduthi, et in lingua saracenica Alcastani* DN 163 (1177; transunto del 1346). **b.** τῷ ῥουάκην τοῦ χάνδακα ἐλχάνες C 415 (1122?). ‖ V. 'Ελχάναις. **c.** χάνδεκ ἐξαμάρ: v. 'Εξαμάρ.

Χανδακάριος ep. m.: ϊωἄννης τοῦ χανδακαρίου T 471 (1270); κυρον νικόλαον χανδακάριν T 403 (1238). ‖ Cfr. Χανδακάρης, Χανδακάς (At.).

Χανδάκης ep. m.: Λέος Χανδάκης Z 177 (1102), νικόλαος χανδακης T 393 (1232). ‖ Da χανδάκιον; cfr. Χανδάκη gen. (At.).

χανδάκιον s. n. 'vallone, burrone': C 523 (1142?), 653 (1173), χανδακιον e χανδανκιον T 243 (1175), χανδάκην T 95 (1110), 117 (1121), ecc., χανδάκηον e χανδάκιον C 557 (1141), χὰνδακίν R II 151 (s. d.); gen. χανδακήου C 557 cit., T 147 (1131). ‖ Gr. med. χανδάκιον, χαντάκιον 'fossa, vallum', da χάνδαξ 'id.', DCG, a sua volta da pers. ḫändäq; cfr. bov. *handáči* 'fossetto, solco profondo' LG, cal. *candaci*, sic. *cannaci* 'fossa che si fa per piantare' ArMed 246-248. V. κανδάς, χάνδακ, χάντακη. **2.** in tt.: τοῦ χανδάκιου σεΐτ καὶ νέσες..., ἄχρι χανδακίου ἀτζουτίες..., μέχρι χανδακίου χάσσεν, ecc. C 49 (1190).

χάνδεκ: v. χάνδακ.

Χανέα t. f.: μετὰ τῶν ἀμπελίων... ἅπερ εἰσὶ εἰς τὰ χανέα C 601 (1155) = τὴν χανέα Spata III 56. ‖ Da ar. ḫ a n i y y a h 'arcata, volta'; cfr. sic. (Bivona) *hanèia* 'arco che mette in comunicazione due abitazioni, sovrastato anche esso da vani abitati, sotto il quale, in genere, passa una strada', ant. sic. *tres chaneas sive macella* (a. 1403) ArMed 171-172 (con varie attestazioni toponomastiche medievali).

Χανζέρης epit. m.: λέοντος τοῦ χανζέρι C 77 (1169). ‖ Da ar. ḫ i n z ī r 'porco' Wehr, o meglio da una var. *ḫ a n z ī r, cfr. βουχανζήρ = *bū ḫ.nzīr* C 566*a* (1145), sic. (Modica) *canzirru* 'maialino'; ovvero da ar. *ḫ i n z ā r ī, *ḫ a n z ā r ī 'porcaio', var. di ḫ i n z a y r Dozy I 408*a*, cfr. ὁ χοιρόβοσκος = ar. *al-ḫ.nzārī* C 146*b* (1178), ὁ κοιρβόκος = ar. *id.* ib. 152*a*, ἐλχανζέρι = ar. *id.* C 146*b* cit., ecc., ArMed 249.

Χανζήρ ep. m. indecl.: ῥάου χανζήρ C 555 (1125). ‖ Da ar. *ḫ a n z ī r 'porco' (v. il prec.).

Χανινούς ep. m.: λέων χανινούς C 316 (1157?). ‖ Prob. va letto Χανῖνος, da ar. ḥ a n ī n 'dolce, soave' Dozy I 330; cfr. ant. tosc. *acanino*, sic. *haninu*, *cianinu* 'caro, amato' Pellegrini 75, 76, il cg. *Canino* (PA). V. Κανῖνος, Μινζηλχανέν.

Χαννι ep. m.: νικολαος χαννι T 211 (1159). ‖ Lg. Χαννίτης? V. il seg.

Χαννίτης epit. m.: Γριγορίου τοῦ Χαννίτου GO 117 (1053?), τοῦ ἀμπελίου τοῦ Χαννίτου GO 128 (1054). ‖ Forse etn. da *Χάννα (v. il prec. e Κάνη), e questo da ar. ḥ ā n, ḥ ā n a h 'taverna' Wehr.

χάννω: v. χαόννω.

χανουτέριος s. m. 'bottegaio', 'tavernaio': λέων ὁ χανουτέριος C 75 (1166). ‖ Da χανούτιον + -έριος (v. -έρης).

χανούτιον s. n. 'bottega': χανούτιον e pl. χανούτια, -ίων GM 111 (1178) = C 349, 350. ‖ Da ar. ḥ ā n ū t 'taverna', 'bottega' ArMed 248.

χάντακη: κατεβένει ἕως τὸ χάντακη C 481 (1148). ‖ Sta per χάνδακ o χανδάκιον.

χαξάνας: v. Χαζάνα.

χαόννω vb. tr. 'perdere': aor. ind. 1. ἔχωσα C 363 (1171), 3. ἐχάσεν T 151 (1133?); cgt. pass. 3. χαοθεῖ GSJ 171 (1162). Ppf. perifr. ὕπηρχον χαόσοντες GSJ 98 (1128). **b.** intr. 'perdere (una causa)': pres. cgt. 3. sg. χαόννη GSJ 265 (1093) = T 73. ‖ Da gr. tardo (VI sec.) χαόω 'rovinare, distruggere' L-S, coniato su gr. ant. χάος. Di qui, attraverso l'aor. ἔχασα da ἐχάωσα, il gr. med. χάννω 'perdere' D, EL, bov., otr. *hánno* 'id.', aor. *èhasa* LG.

Χαουένε pr. f.: χαουένε e gen. χαουένης θυγατρὸς ῥοπέρτου τῆς μάλφης C 661 (1160).

Χάπελ t. indecl.: τὰ δύο χωράφια τὰ γνωριζόμενα χάπελ καὶ ἠρόγκα τὰ ἀργά C 623 (1161). ‖ Nella parte araba del documento, che è bilingue, manca la frase corrispondente. Ma, con riferimento agli stessi campi si legge, nella parte iniziale, τὰ δύο χωράφια τὰ ἥμερα καὶ ἔστιν ('cioè') πέτζη καὶ σκήνη ib. 622 (ma πετζὴ καὶ σκηνή Spata II 398) = ar. *ruq'ah wa ḥabl* ib. 624, r. 8, τοῦ σκυνίου ib. 623 = ar. *ḥabl* ib. 624, r. 16, ecc., con ar. *ḥabl* 'funis, corda' Freytag I 337*b*, qui toponimo attraverso la presumibile accezione di 'unità di misura'. In verità il Cusa legge costantemente *ǧabal* ('monte'), ma sulla fotografia dell'originale non v'è traccia del punto diacritico sottoscritto, che dovrebbe distinguere *ǧ-* da *ḥ-*. Il termine *ḥabl*, che è frequente nella toponomastica maltese, riappare in Sicilia in «duas terras vacuas, quarum... altera vocatur *Habel edarge*» DN 247 (1191), con *edarge* da ar. a d - d a r ǧ a h 'la scala' ArMed 368-369.

Χαπές ep. m.: ἄχρι τοῦ σπιλαίου υἱοῦ χαπές C 49 (1190). ‖ Da ar. 'A b b ā s pr.? Cfr. ar. *Id.* = γαπές C 139*b*, 144*a* (1178).

Χάπζης pr. m.: ὁ γέρων κάϊτης χάπζης C 81 (1172) = ar. *ḫ.b.zah* ib. 82, r. 19. ‖ Cfr. ar. *id.* = χούπεζε C 140*b*, χούπουζα ib. 145*b*, 164*a* (1178), ar. *ḫubzah* s. f. 'forma di pane' Wehr.

χαραγή s. f. 'conio': gen. χαραγῆς C 59 (1138), R II 93 (1177), χαραγῖς GM

104 (1169), 656 (1172), χαραγῆς καὶ τύψεως GM 111 (1178), 116 (1188). ‖ Gr. tardo e med. *id.* D, L.

χαραγμόν: τὸν λίθον τὸν χαραγμόν C 682 (1196-1200). ‖ Lg. χαραγμένον 'inciso, segnato', dal ptc. pf. di χαράσσω; cfr. *ad petram plantatam que est quasi charassata* DN 195 (1182), da lat. med. *charaxare, caraxare* 'scribere', 'pingere, depingere' DCL. Sintatticamente è escluso che si tratti di χαραγμός s. m. 'incisione, tacca' (IV-III sec. a. C.) L-S, D.

Χαρακαλία ep. f.: οἱ παῖδες Χαρακαλίας GSJ 223 (XII sec.). ‖ Lg. Καρακαλίας, dal m. Καρακάλλης?

χαρακτήρισις s. f. 'conio': gen. χαρακτηρίσεως C 296 (1139), χαρακτηρήσεως Grégoire 102 (1129). ‖ Cfr. ngr. *id.*, da gr. tardo (I sec. a. C.) e med. χαρακτηρίζω 'incidere', 'mettere un segno' L-S, D.

°**χαράσσω** vb. tr. 'tracciare': aor. ptc. ἡμεῖς οἱ προγράφεντες οἱ τὰ σίγνα... χαράξας GSJ 152 (1156). ‖ Gr. ant. 'appuntire', 'incidere, segnare (figure)'. V. χαραγμόν.

χαρβᾶτος s. m. 'lanciere': ὁ τῶν χαρβάτων μάϊστωρ C 664 (1172). ‖ Prob. da ar. *ḥ a r b ā t (ī) 'lanciere', da ḥ a r b ā t, pl. di ḥ a r b a h 'corta lancia', anche 'soldato armato di lancia' ArMed 249, forse con -ī, suffisso proprio di nomi di mestiere (v. Ζαρκάτου). Rimane oscuro un eventuale rapporto con ar. *al-ḫarbāṭ* = gr ἐλχαρπέτ C 155*a* (1178).

Χαρβέρτος pr. m.: χαρβέρτος C 23 (1141?), χαρυέρτος T 97 (1113), καρυερτος T 189 (1146); gen. χαριυέρτου T 151 (1133?). ‖ Cfr. ant. fr. *Heribert* Flutre, fr. *Harbert*, da germ. * H a r i - b e r h t, Dauzat, ant. ted. *Hariberct, Haribert, Harbert* Förstemann 766, long. *Heribertus* CDLo 172 (685, a Cremona), *Herbertus* DN 60 (1147), ecc. V. Χαριμβέρτος.

Χάρβης pr. m.: χάρβης κελλαράρης C 551 (1102).

Χαρβίτης ep. m.: ὅτων χαρβίτης μαΐστορος ἰωάννου C 122 (1177) = χαρυίτης T 251.

Χαρέγγας ep. m.: ρουγερ χαρέγγας R I 230 (1110); ρουκέρου χαρέγιάς R I 224 (1120), του χαρενγα T 494 (1283). ‖ Cfr. fr. *Hareng* ('aringa') Dauzat.

Χαρέρης ep. m.: Χαρέρις GSJ 222 (XII sec.); gen. Χαρέρη GO 121 (1053?), χαρέρι C 486 (1168). ‖ Da ar. ḥ a r ī r ī 'tessitore di seta'; cfr. χαρέρης = ar. *al-ḥarīrī* C 155*a* (1178), ecc. (freq.) sic. *hareri, careri* 'tessitore', cal. *hareri* ArMed 175-176, *casale Charerj* Mosino *Testi* 132 (1466), *Careri* cg. DCC, *Carerni* (da *Χαρέρ-ωνες) DTOC.

Χαρζαλεγάμβιος ep. m.: κοσταντινος του χαρζαλεγαμβιος T 57 (1058).

Χαρζανίτης ep. m.: πρωτοσπαθάριος ὁ χαρζανίτης T 53 (1054?); τοῦ χαρζανίτι CSS 26 = ar. *al-ḫarzanīṭah* ib. 27, r. 6, τοῦ κυροῦ χαρζιανίτου T 520 (1195); χαρζανίτην GT 18 (1002), νικηφόρον χαρζανίτην C 513 (1117). ‖ Etn. di *Charsian*, tema bizantino dell'Asia Minore, EnciclIt IV 934*c*.

Χάρης pr. m.: Βασιλείου τοῦ Χαροῦ GK 57 (1190) = τουχὰρου T 303. ‖ Lg. Χάρου e cfr. gr. ant. Χάρης, -ητος P-B, da χάρις 'grazia'. V. Καλοχάρης.

Χαρής pr. m.: χαρὴς βούβλης C 309 (1142). ‖ V. Χαρρῆς.

Χαριένι t. indecl.: gen. χαριένι = ar. *al-qaryānī* C 280 (1183). ‖ Cfr. ar. *id.* C 204, r. 6 (1182) = *karienum* ib. 181, ecc.

χαρίζω vb. tr. 'elargire, donare': pres. ind. 1. sg. χαρίσω T 122 (1123), pl. προσφέρωμεν καὶ ἐχαρήσαμε T 134 (1127); inf. χαρίζιν GD 24 (1031), χαρίζη T 34 (1034); ptc. nom. m. χαρίζωντα T 266 (1180), 282 (1182), f. *id.* T 293 (1187). Aor. ind. ἐχαρίσασιν C 513 (1117); inf. χαρίση C 338 (1188), medio (pres.?) χαρίσεσθαι GM 120 (1189). ‖ Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.*, gr. ant. χαρίζομαι, cfr. otr. *haríżo* 'io regalo', bov. *ja na haríse* 'per carità' LG.

Χαριμβέρτος pr. m.: χαριμβέρτος ρούσσος R I 236 (1121). ‖ Forma nasalizzata di Χαριβέρτος (v. Χαρβέρτος).

χαρισία s. f. 'donazione': ἔχω αυτο απὸ χαρισιας T 394 (1232). ‖ Da χαρίζω; v. χαριστία.

χάρισμα s. n. 'dono': χἅρισμα T 277 (1181); pl. dat. χαρισμασι T 156 (1136) = C 115. || Gr. tardo e med. *id.* 'grazia, favore', med. anche 'dono' L-S, D.

χαριστία s. f. 'dono, regalo': δωρεὰ κὲ χαριστία T 235 (1172). || Lg. χαρισία?

χαριστικός agg. 'liberale (detto di dono)': χαριστικῆ δωρεᾶ T 234 (1171); acc. χαριστηκὴν δορεαν T 293 (1187). || Gr. tardo e med. *id.* L-S, D. **b. χαριστική** s. f. '(atto di) donazione': τιαΰτη καλοθέλη χαριστηκῆ T 142 (1130); acc. χαριστικην T 245 (1175).

Χαριστός epit. m.: Λέων ὁ Χαριστός Z 177 (1102). || Da χαριστός, agg. verb. di χαρίζω: 'Donato'; cfr. i femminili Χαριστή e Χαριστώ Buturas 165.

Χαριτελτζητήτε t. indecl.: εἰς τὸ χαριτελτζητήτε πόλεως πανόρμου C 124 (1191). || Da ar. ḥ ā r a t a l - ǧ a d ī d a h 'quartiere nuovo' Pellegrini 301.

Χαρίτος pr. m.: Χαρίτου ἡερωμωνάζοντος GM 98 (1163). || Cfr. *Id.*, forma popolare di Χαρίτων, Buturas 85; *in loco ubi dicitur Charitus* Pratesi 46 (1152) e prob. *Carito* cg. e t. DTOC, DCC.

Χαριτών pr. m.: χαριτών... μοναχός C 372 (1176). || Χαρίτων P-B, ActAth IV 75 (1395), ecc.

χαριυέρτου: v. Χαρβέρτος.

Χαρκέλλης ep. m.: Ἰωάννης Χαρκέλλης Z 182 (1145) = C 27*a*. || Da Χαλκέλλης, con dissimilazione.

Χαρληκής t.: ἀπὸ τοῦ καβάλλου καὶ τοῦ χαρληκής C 294 (1131).

Χαροκόπος ep. m.: Z 176 (1102). || Cfr. ngr. χαροκόπος 'scapestrato' D.

Χάροντες ep. m. pl.: οἱ χάροντες T 359 (1213).

χαροῦβα s. f. 'rovina': εἰς τὴν παλαιὰν ἐκκλησίαν ἕως τῆς βίγλας τῆς λεγομένης χαρούβας C 81 (1172) = ar. *ilà 'l-kinīsyat al-ḫ.rāb wa-min al-kinīsyat al-madkūrah ilà ra's an-nāẓur* 'verso la chiesa in rovina e dalla chiesa anzidetta verso la cima dell'osservatorio' ib. 82, rr. 11-12. || Da ar. ḫ a r ā b 'devastazione, rovina'; cfr. ant. sic. (1330) *charobi* 'danneggiamenti' ArMed 177. Pare che l'estensore del documento abbia ritenuto χαροῦβα un toponimo e forse lo abbia connesso (così anche in ArMed 162) con ar. ḫ a r r ū b (a h) 'carruba', da cui deriva il t. e cg. sic. *Carruba*.

Χαρούνης ep. m.: θεοδωρου νοταριου ὁ του χαρουνου T 345 (1202). || Cfr. Χαρούνης, Χαρώνης (At.).

χαῤῥέζ: v. Μίνζιλ Χαῤῥέζ.

Χαρρῆς pr. m.: χαρρῆς καρβουνελλος T 522 (1202), κυρος χαρρῖς, κυρου χαρρὶ e acc. χαρρῆν T 337 (1199); κυρου χαρρῆ T 234 (1171). || Cfr. fr. *Herry*, da germ. * H e r i - r i c, Dauzat, *Charri* Pratesi 318 (1224); ma v. anche Χερρίς, Ἀρρίγος.

χαρσία s. f. 'terreno roccioso, non coltivabile': καὶ καταβαίνει ἕως τοῦ ῥύακος τοῦ κατερχομένου ἐκ τὴν χαρσίαν· κακεῖθεν... ἕως εἰς τὸν μέλαν ῥύακα τὸν κατερχόμενον ἐξ ἑτέρας χαρσίας C 18 (1141). || Il termine, che prob. dev'essere accentato χάρσια, se non v'è influsso dei nomi in -ία, va connesso con ar. ḥ a r a š 'scabrosità' Wehr, ḥ a r š 'bosco, foresta', pl. ḥ u r ū š 'spazi coperti di rocce basaltiche' Dozy I 270*b*; ḥ. r š ā y a h 'arenaria' ib. 271*a*; cfr. i tt. *Harsa* (a. 1168), *arsha* (a. 1188), ora *Gàrcia*, *Càrcia* ArMed 178.

Χαρτζόπουλλος ep. m.: βασίλιος χαρτζόπουλλος C 463 (1279); gen. χαρτζοπούλλου ib. 461. || Dalla pronunzia romanza di Χαλκηόπουλλος. Cfr. il t. *Carzopillo* IGM 261 III N.E. = TCI 51 F 1.

χάρτη s. f. 'documento, atto': T 134 (1127); dat. χαρτή T 304 (1191), χαρτῆ T 311 (1192). Pl. οἱ χάρτες GD 46 (1042), T 91 (1106). || Gr. tardo *id.*, da χάρτης, D.

°**χάρτης** s. m. 'documento, atto': GD 25 (1031), GSJ 42 (1054), ecc.; gen. χάρτου GSJ 272 (1121); dat. χάρτη C 324 (1172); acc. χάρτην GM 88 (1149), GSJ 160 (1156), ecc., χάρτιν T 138 (1129). Pl. οἱ... χάρται C 32 (1153). || Gr. ant. 'foglio o rotolo di papiro', gr. tardo (VI sec.) 'documento ufficiale' L-S e suppl.

°**χαρτίον** s. n. 'documento, atto': GR 162, C 407 (1112), ecc., χαρτίων GM 60 (1111); dat. χαρτίο GM l. c. || Gr. ant. *id.*, dim. di χάρτης; cfr. bov. otr. *hartí* 'carta' LG, bov. anche 'documento' TNC.

χαρτόα s. f. 'documento, atto' pl. acc. χαρτόας δικεομάτον T 11 (1000). || V. il seg.

χαρτόος s. m. 'documento, atto': gen. χαρτόου GSJ 42 (1054), R I 172 (1061); dat. χαρτόο GSJ l. c. Pl. gen. χαρτόων GD 48 (1042); acc. χαρτόους ib. 46, 48. || Da gr. tardo e med. χαρτῷος agg. 'cartaceo' D, L.

χάρτος s. m. 'documento, atto': T 255 (1179), 481 (1271); gen. χάρτου GSJ 272 (1121); dat. χάρτω C 406 (1110); acc. χάρτον C 296 (1139). Pl. acc. χάρτους GD 46 (1042), T 173 (1141). || Pap. *id.* da χάρτης D, tramite il gen. χάρτου.

χαρτουλάριος s. m. 'archivista', 'notaio': GO 122 (1053?), 171 (1065); πρεσβυτερος και χαρτουλαριος της μεγαλης εκκλησιας T 90 (1101), χαλτουλάριος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας Sola 539 (1068); gen. χαρτουλαρίου GT 28 (1023), R I 150 (1049); acc. χαλτουλάριον Sola 537 (doc. cit.). || Gr. tardo (V-VI sec.) e med. *id.* L-S, D; v. καρτουλλάριος. **2. Χαρτουλάριος** ep. m.: κῦρ Χαρτουλάριος GSJ 279 (1133) = T 152; gen. χαρτουλαρίου C 468 (1331-1335?); acc. χαλτουλάριον C 526 (1142), Χαρτουλάριν GSJ 194 (1171). || Cfr. *Petrus de Cartulario* Vendola 2866 (1310). **3.** t.: ὅρος τοῦ χαλτουλαριου C 393 (1101-1113?). || Cfr. *Cartolari* TCI 51 E 3 e prob. *Cartolano* DTOC.

χαρτοφόρος s. m. 'corriere' (?): ὁ δεσποτικὸς χαρτοφόρος C 33 (1153). || Da χάρτη o χάρτος + -φόρος (φέρω).

χαρτοφύλαξ s. m. 'archivista (ecclesiastico)': T 92 (1106), χαρτοφύλακος Sola 539 (1068); gen. χαρτοφύλακος GR 423; acc. χαρτοφύλακα Sola 537 (doc. cit.). || Gr. tardo (VI sec.) e med. *id.* = χαρτουλάριος L-S, D, «notarius, qui instrumenta pubblica servat», «archivi et chartarum ecclesiae custos» DCG. Cfr. *Dominicus Cartofilato* Vendola 3479 (1328).

χάρων: v. Ἀχάρα.

χάσδιον s. n. 'specie di stoffa': ἐπιτραχήλια δ', τὸ ἓν κατάβλαττον καὶ τὸ ἕτερον χάσδιον καὶ ἕτερον φουφούδιον καὶ ἕτερον ἔριον ActAth XII 69 (doc. cal., s. d.; in «Νέος Ἑλλ.» VII, 1910, p. 40, ed. Sp. Lampros). || Gr. med. *id.* 'villosum sericum' DCG; cfr. ngr. (dial.?) χάσδι 'stoffa di seta', 'gualdrappa' B e il cg. *Casdìa* DCSO (da -ίας[1]).

Χάσενης pr. m.: παρὰ Χάσενη C 49 (1143), τοὺς παῖδας χασένι τοῦ μαζαριώτου C 524 (1143). || Da ar. Ḥa s a n; cfr. ar. *Id.* = χάσεν C 128*a* (1145), *Hasen* DN 154 (1172), ecc., e anche gr. med. Χάσενης Moritz I 49. V. Χάσσεν.

Χάσκαρης ep. m.: λέων τοῦ χάσκαρη T 185 (1145). || Cfr. *Id.* (At.).

Χάσκεα ep. f.: τοῦ Θεοδότου τῆς Χάσκεας GR 102. || Χασκέα nell'indice; cfr. Χασκας (At.).

°**χάσκω** vb. intr. 'spalancarsi': aor. cgt. χανι εἰ γίς και καταπιη αυτους T 82 (1097); ptc. δυς χάνασαν ἡ γή κατεπιεν T 76 (1093). || Le stesse forme possono ricondursi alla variante gr. tarda (I sec. a. C.) e med. χαίνω L-S, D.

Χάσπαρης ep. m.: τῶν χωραφίων χάσπαρη C 314 (1144?). || Cfr. *Id.* (At.).

Χάσπας ep. m.: Λεόντιος... Χάσπας GO 128 (1054).

Χασσαραμοῦννος ep. m.: ἀρκαδιου χασσαραμουννου T 233 (1171). || Dalla radice ar. ḫ a s i r a, II forma ḫ a s s a r a 'danneggiare', 'distruggere' Wehr, cfr. cal. *cassara* 'sciupio, perdita' NDDC, bov. *hassarègwo* LG s. v. χασσαρεύω, + lat. m u n d u s s. m. 'mondo, universo', cal. *munnu* 'id.' NDDC? Ma insolito è il composto ibrido e precoce l'assimilazione - n d - > *-nn-*; cfr. LingCont 77.

Χάσσεν t. indecl.: μέχρι χανδακίου χάσσεν C 49 (1190). || Χάσενης.

Χασσέτ ep. indecl.: τοῦ ἔπεν χασσέτ C 667 (1179). || È certo un nome arabo.

Χατδαίιε ep. f. indecl.: αζοὺζ ἔπβην χατδαίιε C 488 (1172). || Nome arabo.

Χάτζ pr. m. indecl.: gen. χάτζ C 486 (1168). || V. Χάτζης e cfr. ὁ χάτζκ = ar.

al-ḥāğğ C 144*b* (1178), ἐλχάτζ = ar. *id.* C 565*b* (1145).

Χάτζαρ Ἐλαρήδι t. indecl.: εἰς τὸν πλατὴν λίθον τὸν λεγόμενον χάτζαρ ἐλαρήδι C 319 (1154), εἰς τὸ ῥηάκην τὸ πλατύ τὸ λεγόμενον χάτζαρ ἐλλαρίδι... ἀπὸ χάτζαρ ἐλλερίδι C 304 (1142). || Da ar. ḥ a ğ a r a l - ʻ a r ī d 'pietra larga' Pellegrini 300; v. Χάγαρ Ἐλγουράπ.

Χατζαρτζούρδ t. indecl.: εἰς τόπον λεγόμενον Χατζαρτζούρδ εἰς τὴν διακράτησιν κεντορύπη Cañellas 157 (1167). || Da ar. ḥ a ğ a r 'pietra' e * ğ u r d 'nudo, spoglio', dalla radice ğ a r a d a 'denudare' Wehr. Potrebbe corrispondere all'attuale *Petra Longa* TCI 56 A 3.

Χατζέρηνελ: πύλης χατζέρηνελ C 89 (1201). || Lg. πύλης ἐλχατζερήν, da ar. b ā b a l - h a ğ ğ ā r ī n 'porta dei tagliapietre' Pellegrini 289, ArMed 263. Per il sg. ḥ a ğ ğ ā r v. Κατζάρης.

Χάτζης pr. ed ep. m.: ὁ χάτζης C 303 (1142), χάτζη C 658 (1178), χάζη C 524 (1142?); gen. χάτζη C 665 (1173), κάτζη C 318 (1154). || Da ar. ḥ ā ğ ğ 'pellegrino alla Mecca'; cfr. *Hasen filius Hagi* DN 154 (1172), il t. *Gaggi* o *Kaggi* (ME) e, con tramite turco, ngr. χατζῆς 'pellegrino alla Mecca o a Gerusalemme', ArMed 250-251. V. Γάζη, Ἐπινχάκ, Χάκκης, Χάτζ.

Χατζίλης ep. m.: χωραφίου χατζίλη C 682 (1196-1200?). || Ipocor. di Χάτζης?

Χαττούνης ep. m.: οἱ παῖδες τοῦ χαττούνη C 27*a* (1145). || È nome di un servo.

χεικατοιραμένος: v. καταράομαι.

Χειλόνης ep. m.: βαρθολομαίου χειλόνη C 463 (1279). || Da gr. ant. χελώνη 'testuggine'; cfr. *Celona*, *Cialona*, *Cilona* DCC, DCSO e v. Χελώνης.

°**χεῖλος** s. n. 'labbro': ὑποδίξε ἡμῖν τὰ ὑπὸ τῶν χυλαίων αὐτοῦ ἀγώμενα οἱ ἀληθές ἰσιν GSJ 84 (1127). **b.** 'sbocco, foce': χεῖλος τοῦ ποταμοῦ C 454 (1245), ὁ προλεχθεὶς ποταμὸς κατέρχεται μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ διὰ τοῦ χείλους τῆς θαλάσσης R I 248 (1124). **c.** 'orlo': ἀναβέννει τὸ χεῖλος τοῦ κάμπου T 554 (s. d.). || Gr. ant. 'labbro', 'orlo', 'sponda'; cfr. bov., otr. *χílo* 'labbro' n., pl. *χíli* LG.

χειλοτικῶς avv. 'oralmente': τοῦ ἐπιζητεῖν αὐτῶν ῥηματικῶς ἢ χειλοτικῶς Caspar 633 (1098). || Da χεῖλος 'labbro'.

Χειμάκης ep. m.: Ἰωάννης Χειμάκης Z 178 (1102). || Cfr. Χυμας, Χυμης (At.).

χείμαρρος s. m. 'torrente': C 300 (1141), R I 231 (1110), χύμαρρος T 200 (1154); gen. χειμάρρου C 300 cit., χείμαρρου R I 225 (1120), χημάῤῥου C 414 (1122); acc. χείμαρρον T 61 (1063), χειμάρρον R I 227 (doc. cit.), τὸ χείμαρρον T 290 (1186). || Gr. tardo *id.*, da gr. ant. χειμάρροος agg. e s.; cfr. bov. *χímarro*, cal. *χímaru*, ecc. LG.

°**χείρ** s. f. 'mano': sg. gen. χειρό R II 51 (1145), χυρῶ R I 222 (1144), χηρό GM 182 (1306), χειρού R II 9 (1134); acc. χεῖραν C 643 (1099). Pl. dat. κερσίν T 264 (1180), χειρισί C 353 (1201), εικίες χειρί T 234 (1172); acc. εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐκκλησίας 'in potere della chiesa' R II 78 (1169). || Cfr. otr. *χèra* LG.

χειραγωγία s. f. 'aiuto': δίδωμαι δὲ καὶ χωράφια πρὸς ὑποργίαν καὶ χειραγογίαν τῶν ἐκεῖσαι ἐντυγχανόντων καὶ διαγούντων C 412 (1116). || Gr. tardo (pap. I sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

Χειριανά t. n. pl.: εἰς τὰ Χειριανά GR 216.

χείρισις s. f. 'reddito': μέλλω δὲ τὸν καθὲν ἐνιαυτὸν σηκώνειν διὰ χείρισιν ἀρνία εἴκοσι..., μὴ ἔχειν ἄδειαν πιπράσκειν οὔτε χαρίσεσθαι, πλὴν ἀπὸ τῶν ἀρνίων καὶ ἐριφίων, ἄνευ τῆς χειρίσεως GM 120 (1189); ἔσχεν ἀπο δεκάτων πρωβάτων ἐγίδων ἐκ τὴν χείρισιν καὶ ἐκ τὴν καρπῶν φοράν CMG 39 (1328). || Da gr. tardo (II sec. a. C.) e med. χειρίζω 'amministrare' L-S, D. Indica il reddito del bestiame dato da allevare ad altri.

χειρογραφέω vb. tr. 'scrivere, redigere': κυρώσασθαι, χειρογραφῆσαι ἢ μαρτυρῆσαι ἔγγραφον CMG 23

(1328). || Gr. tardo (pap. II sec. a. C.) e med. *id.* L-S, D.

χειροκρατεῖα s. f. 'amministrazione, gestione' GSJ 232 (1215). || Gr. tardo (II sec. a. C.) χειροκρατία 'governo dispotico' L-S, D.

χειροκρατέω vb. tr. 'amministrare': pres. inf. χειροκρατεῖν GSJ 102 (1138?), χειροκρατῆν C 450 (1225), pass. χειροκρατεῖσθαι GSJ l. c. || Pap., gr. med. *id.* 'prendere in mano' L-S, D.

χειροκράτησις s. f. 'possesso': acc. χειροκράτισυν GSJ 133 (1154). || Dal prec.

χειρομανδήλιον s. n. 'fazzoletto': pl. χειρομανδυλια T 325 (1196). || Da χειρο- (χείρ) + μανδήλιον.

χειροποιέω vb. tr. 'fare, creare': ὅπως... προσθήσης καὶ χειροποιήσης πλείους ἑτέρους ἀδελφούς καὶ μοναχούς CMG 53 (1329). || Gr. tardo (IV sec.) *id.*, gr. ant. χειροποιέομαι 'fare con le proprie mani' L-S, D, L.

Χελανδάρης ep. m.: Νικόλαος τοῦ Χελανδάρη GR 201. || Da χελάνδιον + -άρης[1].

χελάνδιον s. n. 'salandra (specie di nave da guerra)': pl. χελάνδια CSS 30, 102, 108 = ar. *šalandiyāt* ib. 31, r. 3. || Gr. med. *id.*, diffuso attraverso l'ar. š a l a n d ī (Dozy I 783) in grande varietà di forme (cfr. DCG, DCL).

Χελάνδρα t. f.: τοῦ ποταμοῦ τῆς χελάνδρης R I 248 (1124), εις τὸν ποταμὸν τῆς χελάνδρας T 127 (1125). || Da una variante di gr. ant. χαράδρα 'letto asciutto e pietroso di un torrente, crepaccio, burrone'? Cfr. *Galatrella* DTOC, Χαλάνδριον PPE 49. Certo ha la stessa origine luc. *cialandra* 'burrone dove si buttano le immondizie', secondo il DEI forse da * s a l a n d r a (v. Σαλάνδρα), voce del sostrato che può avere esercitato un semplice influsso.

χελιδήσαι: ἐπρόσθησαν εἰς τὸ χελιδήσαι μονὴν καβάλα λεγομένων τοῦ καφάρου CMG 76 (1330).

Χελιδονίσης ep. m.: ιωάννης χελιδονίσις T 450 (1269), 482 (1271), ...χελίδονίσις e ιωὰννου χελιδώνισου T 416 (1245), ιωαννου χελιδονησι T 437 (1267). || Etn. di un toponimo tratto da gr. ant. χελιδών 'rondine' o χελιδόνιον 'celidonia (erba)'; cfr. *Celidonia* (TA) LG, DTS.

Χελῶναι t. f. pl.: εἰς Χελõνας GR 289. || Da gr. ant. χελώνη 'testuggine'; cfr. otr. *χelòna*, *ćelòna*, cal. *χalòna*, ecc. LG.

Χελώνης epit. ed ep. m.: λέων ὁ χελώνης C 326 (1173); gen. χελώνη C 324, 325 (1172). || Da gr. ant. χελώνη 'testuggine'; v. il prec. e Χειλόνης.

Χεμμουνία t. f.: τοῦ οἴκου σου τῆς χεμμουνίας C 662 (1160). || Da gr. ant. χειμών 'inverno' + -ία; cfr. *Kemonia* Brühl 218 (1148), bov. *χimonía* 'id.' LG. Era il nome di un torrente di Palermo, detto anche fiume di *Maltempo*, ora scomparso; cfr. EG I 42.

Χενδούν: v. Μίνζιλ Χενδούν.

Χεννεγής ep. m.: ἰωσὴφ τοῦ χεννεγοῦ C 672 (1192).

Χεννέτης epit. m.: ἰωσὴφ ὁ χεννέτης C 122 (1184) = T 287.

Χενρής pr. m.: R II 23 (1141), C 302 (1142), χενῤῥής C 316 (1157?). || Cfr. fr. *Henri*, da germ. * H a i m - r i k, Dauzat, *Henri* DN 84 (1159); v. Ἀρρίγος, Χερρίς.

χερίζω vb. tr. 'condurre a termine': τοῦ χαιρίσαι τὸ μεσότυχον ὅπερ ἐστὴν μέσον τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ δοχείου CMG 175-176 (1336). || Cfr. ngr. χειρίζω 'condurre a termine', da gr. tardo (II sec. a. C.) *id.* 'maneggiare, amministrare' D.

χέριον s. n. 'mano': δοδῆν καλάμην εἰς τὸ χαίρειν C 532 (1130-1140?). || Gr. tardo (II sec.) *id.*, dim di χείρ, L-S, D; cfr. bov. *χèri* e v. Κονταχαίριοι, Κοτζοχεγέρης, Κουτζοχέρης, Μαλοχείρης.

χέρου: ἔχει ἐκ τὸ φούνδακος ογγιαι α' μετα χέρου CMG 125 (1334).

Χερρίς pr. m.: χερρὶς ὑποψήφιος μεσήνης = *henricus* C 59 (1138), χαιῤῥὴ βόνβλη C 316 (1157?) = χαρρη βονβλη Spata III 46, Χαρὴς βούβλης C 309 (1142?). || V. Ἀρρίγος, Χαρρῆς, Χενρής.

°**χερσαῖος** agg. 'incolto': ἀμπέλιον ἓν μετὰ χωραφίου χερσέου Müller 21 (1401); χερσέων χωραφίων T 323 (1194).

°**χέρσος** agg. 'incolto': του χωραφιου του χέρσου T 147 (1131); χεύρσα... πάντα γεγώνασιν R I 173 (1061); χέρσων τόπων GR 325. ‖ Cfr. bov. *χèrso*, *χèrćo*, cal. *χèrsu*, sal. *šèrsu*, ecc. LG.

χερσότροφος agg. 'terrestre': οὐδὲν ζῶν... πτηνῶν ἐναλίων τε καὶ χερσοτρόφων EugPan 65. ‖ Da gr. ant. χέρσος 'terraferma' + -τροφος (τρέφω): 'nutrito dalla terra'.

χερσώδης agg. 'incolto': λοιπῶν... χερσώδει χωραφίων C 671 (1186). ‖ Gr. tardo (pap. VI sec.) *id.*, (gloss.) = *dumosus* L-S.

Χέτιμ pr. m. indecl.: ὁ Χέτιμ Grégoire 83 (1124). ‖ Da ar. Ḥ ā t i m ib. 87.

χεύρσα: v. χέρσος.

Χηλη, in t.: κατικοι χαιλη Δηνυσιου Di Matteo 464 (1338), κριτης χωράς χηλη Δηνυσιου e *iudex terre fluminis Dyonisii* ib. 466. ‖ Pl. da χεῖλος? Cfr. *super flumine Dionysii* Pirri 1034 (1093), *de flumine Dionisio* MénM 123 (1210), *judex casalis Flumenchonisii* GM 181 (1306); ora *Fiumedinisi* (ME; torrente e paese).

Χηλήδδης: v. Χαιλήδη.

χηόμενα: v. χύνω.

χῆρον: v. ἕνα χῆρον.

χηροσύνη s. f. 'vedovanza': GSJ 132 (1154). ‖ Gr. tardo *id.* L-S, D.

χήρπη s. f. 'tratto di un terreno con macerie, giardinetto tra case': τὸν ἡμέτερον οἶκον σὺν καὶ τῆς χήρπης τῆς κεκολλυμένης μετ' αὐτοῦ C 661 (1160), τὸν εἰρημένον οἶκον σὺν καὶ τῆς εἰρημένης χήρπης..., ὁ τοιοῦτος οἶκος καὶ ἡ χήρπη ib. 662. ‖ Da ar. ḫ i r b a h 'edificio diruto'; cfr. ar. *id.* C 207, r. 1 (1182) = *dirutum edificium*, sic. *iri scirbi scirbi* 'andare per luoghi scoscesi' ArMed 187-189.

χητάρην: v. χαιτάριον.

χθαμαλότης s. f. 'bassezza, umiltà': τὴν ἐμὴν χθαμολότητα C 399 (1105). ‖ Gr. tardo (II sec.) e med. *id.* L-S, D.

Χιλέλ pr. m.: ὁ κάϊτ χιλέλ C 303 (1142). ‖ Da ar. H i l ā l = χιλέλ C 128*a* (1145); cfr. ar. h i l ā l 'luna crescente' Wehr.

Χιλήδης pr. m.: κάϊτης χιλήδης C 319 (1154). ‖ Cfr. ar. Ḫ ā l i d = χάλιτ C 254*a* (1183) e ḫ ā l i d agg. 'eterno', 'glorioso' Wehr. V. Χαιλήδη.

°**χιλίας** s. f. 'migliaio': χιλιάδαν μίαν T 356 (1211); acc. ταρία χιλιάδες δέκα C 305 (1142). ‖ Cfr. bov. *χiłađa*, otr. *χiłáda* 'id.' LG.

Χιλιομόδιος t. m.: προάστειον ὁ Χιλιομόδιος GR 228; τοῦ Χιλιομοδίου ib. 229. ‖ Da χίλια μόδια '(campo di) mille moggi'.

°**χιλός** s. m. 'pascolo dei maiali': gen. χιλοῦ C 520 (1134). ‖ Gr. ant. 'biada, foraggio', gr. tardo 'pascolo' L-S, D.

χιλοτικόν s. n. 'imposta sul pascolo dei porci, ghiandatico': οὔτε νόμιστρον οὔτε χυλοτικὸν ἀλλ' οὔτε κρατήσιμον ἀνελάβετό τις ἐξ ἡμῶν πώποτε GT 18 (1002); ἀνεπερέαστον καὶ ἀνενώχλειτων ἀπὸ πάσης ἐπυρίας δώματος καὶ ἐγγαρίας καὶ χειλωτικῶν καὶ ἐρβατικῶν C 643 (1099); δίδομεν... τοῦ ἔχην τὸ ἐρβατικὸν καὶ τῶ χηλοτικῶν ἐλεύθερων παντελεύρων C 560 (1143); στέργω... τὰ κτίνη αὐτῶν τοῦ ἶναι ἐλεύθερα ἀπὸ παντὼς δημοτικοῦ τέλους, ἐρβατικοῦ καὶ χυλοτικοῦ GSJ 206 (1186); πιῶ καὶ το μοναστηριον ἐλεύθερον παντελεύθερων απο χηλοτίκοῦ καὶ ἀπὸ αρυατικου T 329 (1198). ‖ Da χιλός. Corrisponde a lat. med. *glandaticum* (v. γλανδάτικον).

Χίλφε: v. Μίλτζε Χίλφε.

χιλώνω vb. tr. 'pascolare (maiali)': inf. pres. χυλωήνειν C 294 (1131?), aor. χειλῶσαι C 509 (1097), 536 (1143?), χειλõσε ib. 537. ‖ Da gr. ant. χιλόω 'id.' L-S.

Χιμαρίας ep. m.: χιμαρία ἐυραῖου..., θεοφυλακτον τὸ γένει τῶν ἐυραῖων τὸν λεγομενον χιμαρίαν T 30 (1033).

Χίμμεσις t.: τὸ χοράφιον τὸ ἐπιλεγώμενον χίμμεσις C 481 (1148).

Χιονάτη ep. f.: ἱερέα Πέτρον τῆς

Χιονάτης Z 152 (1086). ‖ Cfr. Χιονάτος (At.), da gr. med. χιονάτος agg. 'bianco come la neve' D.

Χιότισα ep. f.: τὸ σύνορον τῆς Χιοτίσης GR 78. ‖ Dal m. Χιώτης Mikl-M, etn. di Χίος.

χιοῦρε s. m. indecl., in agion.: πρὸς τὴν εὐαγῆ μονῆ τῆν ἐπιλεγομένην τοῦ χείουρε T 357 (1211), ἡ μονῆ τοῦ χϊούρε T 376 (1226), 385 (1228), ...τοῦ χιοῦρε T 390 (1229), τὴν ἁγίαν μονὶν... ιωαννου τὴς λεγομένης χειουρε..., του αγίου ιωαννου του χυουρε T 357 cit. ‖ Dalla pronunzia dial. di lat. f l ō s, - ō r i s 'fiore'. Cfr. cal. *χure* 'id.' NDDC, *monasterium Floris* Pratesi 112 (1196), *tenimentum Floris* ib. 335 (1224), *monasterium Floris* Vendola 2895 (1310), 5009 (1326), ...*Faloris* ib. 2772 (1310) e i tt. *San Giovanni in Fiore* e Colle di *Jure* (CS) DTOC. V. Φλόρης, Φηλόρης, Χοῦρε.

Χιουρῆτα pr. f.: gen. χϊουρήτας T 376 (1226). ‖ Dalla pronunzia dial. di lat. tardo f l ō r ī t u s 'fiorito' (v. Φλωρῖτος); cfr. cal. *χuritu*, *χurutu* 'id.' NDDC.

Χιών ep. f.: Ἰωάννης τῆς Χιονως GSJ 260 (1264). ‖ Da gr. ant. χιών f. 'neve'.

χλεῦσις s. f. 'scherzo': χωρὶς χλεύσεως ἢ δόλου C 379 (1221). ‖ Cfr. gr. ant. χλεύη 'id.'.

Χλοροκόκης ep. m.: Θεόδορος Χλοροκόκης e gen. Χλοροκουκυ Pratesi 262 (1217), Χλοροκούκης ib. 437 (1265). ‖ Cfr. ngr. χλωροκούκκι 'fava fresca' D, B.

Χοιλοίδης: v. Χαιλήδη.

°**χοιρίδιον** s. n. 'maiale, porco': sg. χοιριδιον μιαν T 306 (1192). Pl. χοιρίδια C 294 (1131?), T 180 (1145), ecc., χοιρήδια GL 10 (fine X sec.), C 536 (1143?), χηρίδια C 447 (1224), χυρίδια GSJ 218 (1198); gen. χοιριδίων C 555 (1125), χοιριδιών R II 14 (1134), χοιριδείων C 423 (1171). ‖ Gr. ant. *id.* 'porcellino', dim. di χοῖρος; cfr. bov. *χirίđi* 'porco' LG.

Χοιροβοσκός epit. m.: σολομὼν e βουγάλιπ χοιροβοσκός = ar. *sulaymān* e *bū ġālib al-ḫ.nzārī* ('il porcaro') C 146*b* (1178), τζάφαρ ὁ κοιρβόσκος = ar. *ǧa'far al-ḫ.nzārī* ib. 152*a*. **b.** ep.: nom. κωνστα χοιροβοσκός e gen. κῶνστα χοιροβῶσκοῦ T 558 (s. d.). ‖ Da gr. tardo (scol.) χοιροβοσκός 'porcaro' L-S, D.

χοιρομάνδριον s. n. 'stalla di porci, porcile': pl. χειρομανδρια R I 135 (1007), χοιρομάνδρια C 454 (1245). ‖ Gr. med. *id.* DCG, D; cfr. i tt. *Xeromandri*, *Chieromandri*, *Fioremandra* DTOC.

Χοιρόποδον t. n.: εἰς τὸν "Αγιον Νικόλαον τῶν Λατέον ἤτοι τοῦ Χοιροπόδου GSJ 213 (1198). ‖ Da gr. ant. χοῖρος 'porco' + πόδιον 'piede'.

Χονδίνος ep. m.: ανδρέας χονδίνος T 183 (1145) = Χονδρός Z 165.

Χόνδρης ep. m.: Λέων Χόνδρης Z 180 (1102) = χόνδρις T 185 (1145). ‖ V. Χονδρός.

°**χονδρός** agg. 'grosso': τὸ χονδρὸν σύνορον T 124 (1124); παννιν λινον πειχεις μ', τα μὲν εἰκωσι λεπτα, και τα ετερα χονδρα T 324 (1196) = Z 120. ‖ Gr. ant. *id.* 'granuloso, grossolano', gr. tardo e med. 'grasso', (gloss.) = *grossus* L-S, D, anche 'stupidus, ineptus' DCG; cfr. bov. *brondò*, otr. anche 'stupido' LG. **b. χόνδρος**: τὸ σινορὸν το χόνδρο T 547 (s. d.). **c. χονδρή** f. 'gravida': φοράδαν μίαν χονδρήν CMG 99 (1332). ‖ Cfr. bov. *brondí* 'id.' TNC. **2. Χονδρός** ep. m.: 'Ανδρέας Χονδρός Z 165 (1145) = χονδίνος T 183. ‖ Cfr. *Condrò* cg. DCC e i tt. *Condrò*, *Contrò* DTOC, LG, *Condrò*, *Fondirò*, *Fundarò*, *Fundrò* EG I s. vv., *Matheus de Chundro* TabMalf 269 (1298). **b. Χόνδρος**: gen. Χόνδρου GSJ 146 (1155), 171 (1162). ‖ Cfr. il t. ὁ Χόνδρος PPE 83.

χονσέϊν: v. Χουσέϊν.

χοροστασίον s. n. 'luogo dove sta il coro': ἔξω τὸ χοροστασίον CMG 176 (1336). ‖ Cfr. ngr. χοροστάσιον 'id.' D.

Χορούλλουνη: v. Κουρουλλιούνη.

χορτάριον s. n. 'prato (?)': πλὴσιον του χορταρίου T 531 (1251). ‖ Gr. tardo (I sec.) *id.* 'erba volgare, quale cresce negli

acquitrini' L-S, (II-III sec.) 'fieno' L-S suppl.

χορτάσματα s. m. pl. 'vettovaglie': gen. χορτασμάτων T 55 (1054?). || Gr. tardo (II sec.) χόρτασμα 'foraggio', (*N. T.*) 'cibo per uomini' L-S, D.

Χοστάδια t. n. pl.: εἰς τὸ ἀδρὸν ἕλος τὰ ἐπονομαζόμενα Ζόμερα Χοστάδια GR 521.

Χούαρδος pr. m.: χούαρδος τοῦ λατρονίκου T 106 (1116). || Cfr. fr. *Houard* ('chi lavora alla marra, *houe*') Dauzat.

Χουβέρτος pr. m.: χουβυερτος T 179 (1144); gen. χουβερτου R II 41 (1144); acc. Χουβέρτον Holtzmann 340 (1083). || Cfr. fr. *Hubert*, da germ. *Hug-berht, Dauzat; v. Οὐβέρτος.

χοῦμα: v. χῶμα.

Χουμέλης ep. m.: Ἰωάννου Χουμέλη GSJ 222 (XII sec.). || Ipocor.? Cfr. Χούμης, Χούμος (At.).

Χουραρίνης ep. m.: Νικόλαος τοῦ Χουραρίνου Z 176 (1102).

Χουρασάνη t. indecl.: gen. χουρασάνη = ar. *ḫurāsānī* C 261 (1183). || Etn. da *Ḫurāsān* (Iran nord-orientale) Wehr.

Χοῦρε pr. f.: εις την σῦν συνβήον την χοῦρεν T 503 (1303). || Lg. Χιοῦρε (v.).

Χουρούν t. indecl.: τοῦ βουνοῦ λεγομένου χουρούν C 49 (1190). || Da ar. ḥārūn 'braciere' Wehr?

Χούρχουρη t., in agion.: μονῆς ὁσίου πατρὸς ἡμῶν νικολάου χούρχουρη C 31 (1153). || Cfr. *k.nīsiyat* ('chiesa') *al-hurhur* C 26, r. ultima (1149), 34, r. 5 (1154), C 229, r. 16 (1182) = *monasterio sancti nicolai de churchuro* ib. 194. || Dalla radice ar. harhara 'muovere, agitare'; cfr. ar. hurhūr 'gran quantità d'acqua' Kazimirski II 141*b*, Freytag IV 388*a*, harhar 'multa aqua, murmurans aqua' ibid., *Sanctu Nicola de lu Churcharu* Pellegrini 257 (1338).

Χοῦς pr. m.: GSJ 149 (1155), 161 (1156), T 287 (1184), χω T 480 (1271); gen. Χοῦ MénC 327 (1107), C 415 (1122?), ecc., Χῶ Cañellas 165 (1202). || Cfr. ant. fr. *Hue* (*Huon*), *Hus* Flutre, fr. *Hue*, da germ. *Hugo, Dauzat; v. Οὔγος, Σηριχοῦ.

Χουσάρδος ep. m.: ροπέρτου χουσάρδου T 333 (1198).

Χουσέϊν pr. m. indecl.: χουσέην C 482 (1156), χουσίν C 303 (1142), χονσέϊν C 516 (1133). || Da ar. Ḥusayn; cfr. ar. *Id.* = χουσέην C 162*b* (1178). V. Βουλχούσεν.

Χουσίνος pr. m.: χουσίνος ὁ υἱὸς θεοδοσίου των σικελῶν R I 199 (1092).

Χούσουν pr. m. indecl.: nom. e gen. χούσουν C 123 (1191) = T 315. || Da ar. *Ḥusun? Cfr. il f. *ḥusunah* = χούσουνε C 168*a* (1178) e ḥusn 'bellezza' (v. Σιτελχούσουν).

Χούστη ep. f.: λέων ὁ τῆς χούστης C 81 (1172) = ar. *law ḫustī* ib. 82, r. 18. || Cfr. Χούστης (At.), anche t. G-McD.

χούτζρα s. f. 'casetta': τὴν ἡμετέραν χούτζραν τὸν οἶκον τὸν μικρόν C 78 (1170). || Da ar. ḥuǧrah 'stanza, casetta' ArMed 251-252.

Χούφρα f., in agion.: τὸ νεκροτάφιον τοῦ ἁγίου νικολάου τῆς χούφρας C 680 (1259). || Da ar. ḥufrah 'fossa' Wehr, Pellegrini 303-304, ArMed 357, nota 298.

χοχλάκιον s. n. 'ghiaia': τὸ χοχλάκην το κατερχόμενον ἐκ τὸ ὄρος T 161 (1131) = χοχλάκιν GK 52. || Cfr. ngr. (dial.?) χοχλάκι 'ciottolo, sasso' B, dim. di gr. tardo (*Settanta*) κόχλαξ = gr. ant. κάχληξ 'ciottolo', 'ghiaia' e i tt. αἱ Χοχλακιαί PPE 87, Χοχλαχιάρης LG.

χρειώδης agg. 'necessario': (ὡς ἂν) καλῶς καταστήσης ἀνελλειπῆ τὰ χρειώδη εἰς τοῦτο ἔργα T 63 (1084). || Gr. tardo (I sec. a. C.) *id.* L-S, D.

°**χρέος** s. n. 'debito': τοῦ χρέος CMG 146 (1334), περὶ χρέου CMG 64 (1329; m.?).

χρεοστή: τοῦ εἶναι ἀδιαλύπτως πρὸεὐχομένους ὑπὲρ πάντων των χριστιανων καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ χρεοστὴ καὶ τῶν ὑπὸδιάδοχων αὐτοῦ T 88-89 (1101). || Forma corrotta da χρεώστης?

Χρές pr. m. indecl.: τὸν χρές C 5 (1097). || È nome di un servo, prob. arabo.

χρεωστέω vb. tr. 'dovere, essere debitore di': χρεοστῶ..., χρεῶστήμαι..., χρεοστήμαι T 428 (1265). || Gr. tardo e med. *id.*, att. e medio, L-S, D; cfr. bov. *ḫrostáo* 'essere debitore' LG; v. χρώστω.

χρεωφειλέτης: v. χρωφειλέτου.

χρεώστης s. m. 'debitore': pl. χραιωσταῖ CMG 76 (1330). || Gr. tardo (III-II sec. a. C.) *id.* L-S, D; v. χρεοστή.

Χρεωφιλης pr. m.: ἀπο χρεωφιλους CMG 4 (s. d.).

°**χρήζω** vb. intr. 'valere, costare': impf. ἔχρηζεν νομισματα γ′ ..., ἐχρηζασιν νομισματα η′ T 151 (1133?), ptc. οὐδέποτε ἐπίασα... τὸ χρεῖζοντα τριχη ἐν 'mai presi cosa che valesse un capello' R II 34 (1144). **b.** 'potere, aver facoltà di': inf. χριζε σε πουλειν, χαρίζειν, ανταλλαττειν T 321 (1194), χρΐζειν σε... T 364 (1213). || Gr. ant. 'aver bisogno di', 'desiderare, volere'; cfr. bov., otr. *ḫrízo* 'valere, costare' LG.

Χρηματᾶς ep. m.: acc. τὼν Χρηματᾶν GD 44 (1042). || Da gr. ant. χρήματα pl. 'ricchezze, denaro' + -ᾶς[1]. Cfr. gr. tardo (III sec. a. C.) χρηματίας s. m. 'uomo ricco' D e l'ipocor. Χρηματόπουλος (At.).

°**χρηματίζω** vb. intr. 'aver nome o titolo di': aor. ptc. Γέμμα ἡ τοῦ μακαριτου Νικεφόρου... χρηματίσασα γυνή R I 150 (1049). || Gr. ant. 'negoziare, trattare', ecc., gr. tardo (II sec. a. C.) 'prendere o portare un titolo o nome, esser chiamato o designato' L-S.

χρηματικός agg. 'civile': δικαὶοματων τόσον κανονικων τόσον χρηματικων T 409 (1243). || Gr. tardo (I-II sec.) *id.* agg. 'di denaro', s. pl. 'i ricchi' L-S, D; cfr. gr. tardo χρηματικὴ ζήτησις 'civilis actio' DCG.

°**χρήσιμος** agg. 'probo'. || Son detti generalmente χρήσιμοι o καλοὶ ἄνθρωποι i testimoni fededegni che concorrono a dirimere controversie confinarie. Gr. ant. *id.* 'utile', gr. med. 'probus, bonus, magnanimus' DCG.

°**χρῆσις** s. f. 'utilità': τα τοιαῦτα χωράφια... γυνόσκωντες αυτὰ εἰνε μικρὰς χρίζεος καὶ ακαμάτευτα T 467 (1269).

Χρῆστος ep. m.: Ἰωάννης τοῦ Χρήστου Z 165 (1145) = T 183. || Gr. med. *Id.*, variante grafica di Χριστός, Buturas 100.

χρίζεος: v. χρῆσις.

Χριμίτης ep. m.: ἰωάννης χριμίτης C 426 e 431 (1182). || Cfr. *Abatem Chremetem de Placa* DN 7 (1092), *Crimiti* (PA).

Χρισονᾶς pr. m.: χρίσονας T 77 (1097); gen. χρϊσονά T 247 (1176), χρισονα T 155 (1135). || Da gr. med. χρυσίων 'aurificina' DCG + -ᾶς[1]; cfr. *Crisonà* DCC.

Χρισουβύργα ep. f.: gen. χρισουβύργας Di Matteo 465 (1338). || Cfr. il m. Χρυσοβέργης Moritz I 47, Ἰωάννης ὁ Χρυσοβέργης ActAth VI 103 (1318), ngr. χρυσοβέργα 'verga aurea, specie di erbacea (*Solidago virga-aurea*)' D.

Χριστιάνα pr. f.: χριστιάνα e gen. χριστιάνας T 382 (1228). || Da Χριστιανός, tramite lat. Christiānus, -āna; cfr. it. *Cristiàno, -àna* DNI.

Χριστιανικός agg. 'cristiano': τοῦ χριστιανικοῦ γένους C 290 (1096), χριστιανικοῦ τάγματος R II 22 (1141), T 316 (1193). || Gr. tardo (III sec.) e med. *Id.* L-S, D. Superl. **Χριστιανικότατος**: τὸ χριστιανικώτατον φιλον (lg. φῦλον) C 4 (1097); τοῦ χριστιανικοτάτου γένους R I 195 (1092), χριστιανικωτάτου Falkenhausen I 192 (1097).

Χριστιανός s. e agg. 'cristiano': pl. χριστιανοί CSS 32; gen. τὸν χριστιανῶ T 119 (1121), ecc. (freq.). || Gr. tardo (*N. T.*) e med. *Id.* L-S, D; cfr. bov., otr. *ḫristianò, kristianò* 'uomo' LG.

Χριστιανότης s. f. 'cristianità, religione cristiana': ἐπὶ νίκην καὶ ὕψως χριστιανότητος C 4 (1097). || Dal prec.

Χριστῖνα agion. f.: τῆς Ἁγίας Χριστίνης SElia 859; τὴν ἁγίαν χριστίναν T 300 (1188). || Da lat. crist. Christīna (da Christus) 'cristiana' o 'consacrata a Cristo'; cfr. it. *Cristina* DNI, *Santa Cristina d'Aspromonte* (RC), e v. Κριστῖνα.

Χριστῖνος pr. m.: GR 281. ‖ V. il prec.

Χριστογέν(ν)ης pr. ed ep.: χριστογέννης κυβουκλεσιος R I 144 (1041), χρηστωγένης T 151 (1133?); οὖρσου χριστόγενη R II 147 (s. d.). ‖ Da Χριστοῦ γέννα (v.).

Χριστοδούλη pr. f.: χριστοδούλη e gen. χριστοδούλης C 663 (1172), 669 (1185), χρηστοδοῦλι T 340 (1200). **2. Χριστόδουλος** m.: T 139 (1130), T 219 (1164), C 50 (1190); gen. χριστοδούλου ibid., C 418 (1136?, 1151?), 665 (1173); dat. χριστοδούλω C 555 (1125); acc. χριστόδουλον C 58 (1979?), χρηστόδουλον C 419 (doc. cit.). ‖ Gr. med. Χριστόδουλος Mikl-M, χριστόδουλος s. m. 'servus Christi' DCG.

Χριστός ep. m. 'Cristo': gen. χριστοῦ C 53 (1143-1145?), T 432 (1266); dat. χριστῶ C 13 (1134), 20 (1144), ecc. (freq.). ‖ Gr. tardo (*N. T.*) Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Χριστός P-B, da χριστός, agg. verb. di χρίω, calco dall'ebraico m a s h ī a ḥ 'l'unto, l'eletto (di Dio, del Signore)' DNI s. v. *Cristo*. Oltre che a Gesù, il nome è riferito a persone comuni, ma in tal caso si tratta di un ipocoristico di composti come Χριστόδουλος, Χριστοφόρος; cfr. Buturas 100, il cg. Χριστοῦ (At.) e v. Κρειστός, Χρῆστος.

Χριστοῦ γέννα s. n. pl. 'Natale': τὰ χριστοῦ γἔννα T 180 (1145). ‖ Gr. med. Χριστουγέννα 'festum nativitatis Christi' DCG, ngr. Χριστούγεννα D; cfr. bov. *ta ħristòjenna, ta ħristòjena* LG.

Χριστοφόρος pr. m.: ὁ Χριστοφόρος GSJ 224 (XII sec.), χριστόφορος R I 189 (1080), T 230 (1170). **b.** ep.: βασιλειος χρηστοφορος T 560 (s. d.). **2.** agion.: εις τὸν ἁγιον χριστοφόρον T 130 (1126). ‖ Gr. med. Χριστόφορος pr. e agion. Mikl-M, da gr. tardo e med. χριστοφόρος 'chi porta Cristo in cuore' D, L; cfr. it. *Cristòforo* DNI.

Χρισώβης ep. m.: gen. χρισώβου C 368 (1095). ‖ Cfr. il f. Χίρσοβα ActAth² 105 (1819).

Χρισώλα ep. f.: τῆς Χρισώλας GSJ 249 (1223). ‖ Ipocor. di Χρυσῆ? Cfr. Χρυσούλα Buturas 147 e i m. Χρυσουλας, -ης (At.).

χρονέα s. f. 'anniversario': εις την ἐμην χρονέαν θέλω ἵνα δωθη εις τον ἅγιον σπηρητον... καρτην μίαν· καὶ ἡμήσι ὀγκείας ἵνα εξοδιαζεναι διὰ τὴν ἐμὴν ψυχην T 376 (1226). ‖ Non è pr. (così nella traduzione di T), ma variante del seg.

χρονία s. f. 'anniversario': τριτένναtά τε καὶ σαρακαρι καὶ χρονίας T 253 (1179). ‖ Da gr. ant. χρόνιος; per il significato v. χρόνιον.

χρονικόν s. n. 'cronaca' o 'calendario' (?): ἀφιερώσατο δὲ καὶ βιβλία δʹ εὐαγγελιον αʹ, ἐξαήμερα ββʹ καὶ χρόνικον αʹ C 301 (1141) = χρονικον Spata II 482. ‖ Da gr. tardo e med. χρονικόν 'cronaca' L-S, D, prob. con influsso di χρόνος 'anno'.

χρόνιον s. n. 'anniversario': εἰς τρειτενινατον σεράκωστον καὶ χρώνιον T 428 (1265). ‖ Gr. med. *id.* 'annuale, anniversarium, officium scilicet pro defunctis' DCG, da gr. ant. χρόνιος 'tardivo, duraturo', con influsso di χρόνος 'anno'.

χρονογράφιον s. n. 'cronaca': χρονογράφην CSS 22. ‖ Gr. med. χρονογραφεῖον 'cronaca' DCG, D.

°**χρόνος** s. m. 'tempo': εἰς τὸ χρόνον T 119 (1121). **b.** 'anno': κατὰ χρόνον 'annualmente' R 78 (1169), T 289 (1185). Pl. χρόνοι GR 163; gen. χρόνων T 44 (1049), C 674 (1194); acc. χρόνους GO 121 (1053?), C 349 (1183-1222?). ‖ Gr. med. *id.* 'annus' DCG; cfr. bov., otr. *ħròno* 'id.' LG.

χρόστω vb. tr. 'dovere, essere debitore di': χρòστω... μιλλιαρισια τρια T 171 (1141). ‖ Lg. χρωστῶ, da χρεωστέω.

Χρύσανθος pr. m.: nom. Γρίζαντος Morso 121 (1149); gen. χρυσάνθου T 31 (1033), χρύσανθου T 85 (1099) = Χρυσάντου Z 173, Γριτζάντου Morso 124 (1154). ‖ *Id.* P-B, Mikl-M, da gr. tardo χρυσάνθεμον n., -ος f. 'elicriso' L-S (χρύσανθον codd. L-S suppl.). Cfr. *grisanto* T 35 (1035) e i cgg. *Crisanti, Grisanti* DCSO.

Χρύσας t. m.: ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ χρύσα C 300 (1141). ‖ Gr. tardo (Diodoro Siculo) *Id.*, lat. *Chrysas amnis* (Cicerone), ora *Crisa* TCI 55 A 6.

Χρυσάφης e **-ιος** ep. m.: χρυσάφιος CSS 32, 103, χρισάφιος T 368 (1214), χρυσάφις C 302 (1142), χρύσαφις T 423 (1256); gen. χρυσαφίου R II 148 (s. d.), T 393 (1232), χρησαφίου T 56 (1058), Χρυσάφη MénC 323 (1076), Χρυσάφου MénC 326 (1107). ‖ Gr. med. Χρυσάφης Mikl-M, da gr. tardo (II sec.) e med. χρυσάφιον, dim di gr. ant. χρυσός 'oro', L-S, D; cfr. *Philippus de Grisafi* Vendola 2305 (1324) e i cgg. *Crisafi, -àfio, Grisafi* DCC, DCSO, bov. *ħrisáfi, krisáfi*, otr. *ħrusáfi, krusáfi* 'oro' LG.

Χρυσῆ pr. f.: χρυσῆ T 511, 512 (1112); τῆς κυρας χρησῆς R II 149 (s. d.). ‖ *Id.* P-B; cfr. Χρησῆ ActAth III 148 e Χρυσῆ ib. VI 68 (1300 ca.).

Χρυσήλιος pr. m.: Παπᾶ Χρησήληως GD 61 (1061); gen. χρισιλίου T 308, 309 (1192); dat. χρυσιλιω R I 141 (1041). ‖ Gr. med. *Id.* Moritz I 17, 40. **b. Χρύσηλος**: T 183 (1145); gen. χρίσηλου T 271 (1181).

Χρύσης ep. m.: ιωάννης χρύσης T 183 (1145) = Ἰωάννης τοῦ Χρήστου Z 165. ‖ Cfr. ngr. *Id.* Buturas 146-147, *Crisi* DCC, da gr. ant. χρυσός 'oro' o χρύσειος 'aureo'. V. Χρύσιος.

Χρυσικός ep. m.: μανουὴλ χρύσικος T 300 (1188); Κάλλοια τοῦ Χρυσικοῦ GM 46 (1077). ‖ Cfr. *Id.*, con l'ipocor. Χρυσικόπουλος, (At.), ngr. χρυσικός 'orefice' D, da gr. tardo (II sec. a. C.) χρυσικός agg. 'aureo' L-S; *Crisicelli* DCSO.

Χρύσιος pr. m.: T 183 (1145), χρυσίως T 96 (1110); gen. Χρυσίου GR 336, χρυσιου T 36 (1035), χρισιου T 236 (1173). ‖ Da gr. ant. χρύσειος 'aureo'; v. Χρύσης.

°**Χρύσιππος** pr. m.: ὁ Χρύσιππος ὁ Ῥιγιτίανος GR 53.

Χρυσίων pr. m.: χρυσιονος μοναχου R I 145 (1044). ‖ *Id.* P-B; cfr. il cg. *Criscione* DCSO.

χρυσοβούλλεια s. f. 'sigillo d'oro': acc. χρισουούλλειαν T 9 (999?). **b. χρισοβούλλη**: gen. χρισοβούλλης C 422 (1171). **2. χρισοβούλλιον** n.: χρυσωβούλλιον C 384 (1117), τὸ σιγίλλιον τὸ χρισοβούλλιον C 423 (1171). **b. χρυσόβουλλον**: Grégoire 82 (1145); gen. χρισοβούλλου T 138 (1130). ‖ Gr. med. χρυσοβούλ(λ)ιον e χρυσόβουλλον 'bulla aurea' DCG s. v. βοῦλλα, D.

χρυσοθαρίον s. n. 'tarì d'oro (moneta)': pl. χρεισοθαρία T 13 (1005). ‖ Da χρυσοῦ ταρίον; cfr. χρυσοῦ ταρία GSJ 45 (1098), ταρία χρυσοῦ T 530 (1227), χρυσίου ταραία T 479 (1271), ed anche, da χρυσοῦν ταρίον, χρυσοῦν ταρία T 246 (1176), χρισοῦν ταρία C 620 (1148).

Χρυσολέμος ep. m.: ρουπερτος χρισολεμος T 359 (1211); ρωμπέρτον χρυσολέμον T 326 (1196). ‖ Da χρυσός 'aureo, d'oro' + gr. ant. λαιμός 'gola', 'collo'.

Χρυσολέος ep. m.: Χρυσολέου Z 178 (1102). **b. Χρυσολέων**: χρισολέων T 117 (1121); gen. Χρυσολέοντος GSJ 142 (1154), χρισολεοντος T 494 (1283). ‖ Da χρυσός o Χρυσός + Λέος, Λέων.

Χρυσομένος ep. m.: GSJ 98 (1128); gen. χρυσομενου T 43 (1047), GSJ l. c.; acc. Χρυσομένον GSJ 97 (doc. cit.). ‖ Dal ptc. pf. di gr. tardo (*Settanta*) e med. χρυσόω 'rivestire d'oro' L-S, D.

Χρυσομίλα pr. f.: τῆς Χρυσομίλας GR 183. ‖ Da gr. tardo (I sec.) χρυσόμηλον 'mela cotogna' L-S, D, cfr. cal. *krisòmulu*, ecc. 'albicocco'.

°**χρυσόπαστος** agg. 'trapunto d'oro': τα υπομάνϊκα διάφορα χρυσόπαστα καὶ δια μαργάρου σκεδιασμενα T 225 (1167).

Χρυσόπουλλος ep. m.: Βασίλειος Χρυσόπουλλος GM 157 (1227-1250), Ματθέας Χρυσώπουλλος GM 163 (1264). ‖ Ipocor. da Χρυσός + -πουλλος; cfr. Χρυσόπουλος (At.); χρυσοπούλλη gen. = ar. *ḫ.r.subullī* C 591*b* (1145), *Grisopolli* DN 26 (1136), il cg. *Crisopùlli* DCC.

χρυσός agg. 'aureo': τῆς ὑπεραγίας

θεοτόκου πανόρμου τῆς λεγομένης χρυσῆς C 117 (1140). || Gr. tardo e med. *id.* da gr. ant. χρυσοῦς, D.

Χρυσός pr. m.: οὔρσος τοῦ χρυσοῦ T 85 (1099), χρισοῦ C 27*b* (1145). || Cfr. *Id.* cg. (At.) e v. Χρυσοῦς.

χρυσοτρίκλινο-: Κωνσταντίνου υασιλικου σπαθαριου επὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ στρατηγοῦ λαγουβαρδίας T 5 (975), Πετρος προτοσπαθάριος το χρισο τρικληνο CDBa IV 85 (1065). || Cfr. gr. tardo e med. χρυσοτρίκλινος, -ον agg. 'che ha il letto d'oro' (titolo) D; ma delle testimonianze citate sembra trattarsi di *χρυσοτρίκλινον, sostantivo indicante il palazzo e la corte imperiale.

Χρυσοῦς ep. m.: τὸν λέων χρυσοῦν C 316 (1157?). || Da gr. ant. χρυσοῦς 'aureo, d'oro'; v. Χρυσός.

Χρυσοχόος ep. m.: μαΐστωρ σολομῶν χρυσοχόος C 673 (1192); νοταριου ϊωαννου χρυσοχωοῦ T 399 (1233). || Da gr. ant. χρυσοχόος 'orefice'; cfr. τοῦ χρυσοχόου Λέοντος GL 10 (fine X sec.), Χρυσοχόος ep. Mikl-M.

Χρυσοχύνης epit. m.: βασιλίου τοῦ χρυσοχύνου R I 161 (1053). || Leg. Χρυσοχόου, dal prec., o Χρυσοχύρου, gen. di *Χρυσοχείρης, da χρυσός + gr. ant. χείρ 'mano', cfr. Χρυσοχέρης (At.).

χρωφειλέτου: σπλαγχισθεὶς ἐν τῆ ἡμετέρα πτωχία καὶ τὸ χρέος καὶ σφιγγόμενος ἐξ αὐτοῦ τοῦ χρωφειλέτου ἡμῶν C 324 (1172) = χρεωφειλέτου Spata II 64. || Lg. χρεωφειλέτου, da gr. tardo χρεωφειλέτης 'debitore', o più prob. da *χρεωφείλετον 'debito'?

χτõμεν: v. κτάομαι.

χυδαῖος agg. 'volgare': τοῦ ἀποστάτου καὶ χυδαίου βασιλίου τοῦ χρυσοχύνου R I 161 (1053). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. 'copioso, abbondante', 'ordinario, comune', 'grossolano, volgare' L-S, D.

χυλωήνειν: v. χιλόνω.

°**χύμα** s. n. 'flusso dell'acqua': ἔρχονται τὰ χύματα μέχρι τῆς σκάλας C 358 (1099?). || Cfr. bov. *to χíma* 'lo spandere' LG.

χύννω vb. intr. 'versarsi, scorrere': pres. ind. 3. sg. χήννη T 146 (1131), pl. χήννουν C 414 (1122), 415 (1122?), ecc. **b. χύνω**: pres. ind. sg. 3. χύνει C 453 (1245), χυνι R I 216 (1108), χήνει T 102 (1115?), χείνι e χίνει T 124 (1124); ptc. tr. ἄχρι τοῦ μεγαλου βουνοῦ... τὸ χήνον τὰ νερὰ... καὶ χύνον τὰ νερά 'che versa' C 320 (1154), pass. τα χηόμενα ὕδατα T 534 (s. d.). || Gr. tardo e med. χύνω e χύννω tr. 'versare' L-S, DCG, D, da gr. ant. χέω; cfr. bov. *χínno*, otr. *χúnno* 'spandere', 'versare' LG.

Χρυσοϊωάννης ep. m.: gen. χρυσοιωαννου T 76 (1093), 228 (1168), ecc., χρυσωιωάννου T 56 (1058), GSJ 181 (1166), Χρυσου 'Ιωάννου Müller 21 (1401); acc. Χρυσοϊάννην Z 152 (1086). || Da χρυσός 'aureo' o Χρυσός + 'Ιωάννης.

*χρωστομή: v. θρωστομῆς.

χυτάριν: v. χαιτάριον.

χω: v. Χοῦς.

Χωλικός epit. m.: γρηγωρίου τοῦ χωλικοῦ C 57 (1143-1145?). || Da gr. tardo (I-II sec.) χολικός 'bilioso' L-S, D.

Χωλός epit. m.: τοῦ Χολοῦ τοῦ πρωτοπαπᾶ GR 260, νικολάου τοῦ χωλοῦ C 87 (1196); νικόλαον χαλκὸν τὸν χωλόν C 393 (1101-1113?). || Da gr. ant. χωλός 'zoppo, storpio ai piedi'.

°**χῶμα** s. n. 'terra, terreno': τὸ ἄσπρον χõμα GR 476, τὸ ῥούσιον χοῦμα T 557 (s. d.). || Cfr. bov. *húma*, otr. *hòma* 'terra' LG. **2. Χῶμα** in t.: εἰς τὸ μαυρὸν χοῦμαν C 534 (1130-1140?), μουλὲς τοῦ μαύρου χώματος e τὸν ποταμὸν τοῦ μαύρου κώματος ib. 533, τοῦ ἄρχοντος Μουλὲ τοῦ Μαυροχούματος Collura I 611 (1142).

χωνσταντινου: v. Κωνσταντῖνος.

χωράκις: v. Κοράκης.

Χωραπόλλη t. f.: ρηκαρδου τοῦ κλερωμουντι ὁ καὶ αυθεντης τῆς ἐνταυθα χώραπολλης T 144 (1131; = καστρου πολλικορΐου e αστεως πολλικοριου ib. 145). || V. Πολλικόριον.

χωραφιαῖος agg. 'campestre, coltivabile': χωραφιαῖοι τόποι T 11 (1000), 25

(1032), ecc.; χωραφιαίους τόπους MénC 322 (s. d.); σην τε ημερωδενδρηης καὶ αμπελοσην καὶ χοραφιης ημερης τε καὶ αγρηης R I 168 (1059). || Gr. tardo (II sec.) *id.* L-S.

χωράφιον s. n. 'campo': χωράφιν GSJ 40 (1054), C 311 (1142?), χωράφην T 236 (1173), C 436 (1183), συνοριζεται δε τῆν αυτὴν χωραφην T 311 (1192), χοράφεον T 162 (1140); ἀπὸ τῆς χῶράφι T 118 (1121); με τὴν χωράφην αργῶ T 143 (1130). Pl. γωράφια (e χωράφια) T 149 (1132), χωρήφια R II 146 (s. d.), χωράφα T 60 (1063), χωράφη C 432 (1183), τους χωραφης T 187 (1145). || Gr. med. *id.* 'id.' gr. tardo 'campicello', dim. di χώρα, D, L-S; cfr. bov. *horáfi* '(pezzo di) terreno', otr. *id.* 'campo', 'podere', 'fondo agricolo' LG. V. ἐρειποχωράφιον, Κατωχωράφιον, ἀμπελοχώραφον.

χωραφίτζιον s. n. dim. 'campicello': R I 231 (1110), χωραφίτζιν GR 527, T 99 (1114), χωραφίτζην R I 225 (1120), GSJ 146 (1155), χοραφητζην T 161 (1139), χωραφίτζη T 93 (1106), ecc. Pl. χωραφίτζια GD 58 (1061), T 200 (1154). || Da χωράφιον + -ίτζιον.

χωρελασία s. f. '?': ἐκδότα ἀμπέλια καὶ όρι καὶ υουνὶ τῆ μονὴ, καὶ νομαδιαίοι τόποι, καὶ χωρελασίαι T 556 (s. d.) = χωρελάσια GR 148. || Nella trad. di T 'loca equitationi addicta'; cfr. gr. ant. ἐλασία 'maneggio' L-S?

χώρησις s. f. 'estensione, area': gen. χωρήσεως GR 237, 240, T 187 (1145), ecc., χορίσεως GR 231. || Gr. tardo e med. 'avanzamento', 'progressione', (gloss.) = *capacitas* L-S, D; v. συγχώρησις[2].

χωρήφια: v. χωράφιον.

°**χωρίζω** vb. tr. 'determinare il confine': τὰ δὲ τῆς Ματρεμόνιας ἐχώρισαν οὕτως GSJ 279 (1133) = T 152. **b.** 'vagliare, spulare': ἐξει αδειαν του χωρῆσαι και αλεσαι χωρις ἀλεσματος καὶ μεθωματος τοῖς εμοῖς μύλοις R II 121 (1193). **2.** rifl. 'separarsi': ὡς χωρίζουν τὰ δὺο βουνίτζια GSJ l. c. || Gr. ant. 'separare'; cfr. bov. *horízo* 'scegliere', 'dividere', otr. *id.* 'distinguersi', 'far figura' LG.

°**χωρίον** s. n. 'casale, villaggio': T 26 (1032), 127 (1125), GR 24, ecc. (assai freq.). || Gr. ant. 'zona', 'podere', 'luogo', gr. med. 'pagus' DCG. Cfr. bov., otr. *horío* 'paese', 'casale' e i tt. *Forío*, *Furíi*, ecc. LG; v. 'Απιταχωρίον, ἐρημοχωρίον.

°**χωρίς** prep. 'fuori da, all'esterno di': ἡ ἀγριέλαιας χωρὶς τοῦ ἀμπελίου τοῦ βαλί R I 225 (1120) = εξοθεν του ανπελήοῦ του βαλι R I 215 (1108). || Gr. ant. 'senza, separatamente da'.

χωρισία: ἀπὸ δὲ τῶν τοιοῦτων δικαιὀμάτων εἰσὶν... τὸ ἐν αγορὰ καὶ τὸ ἕτερον χωρισία R I 142 (1041). || Lg. χωριστά avv., da gr. ant. χωριστός 'separato', e cfr. ngr. *id.* D.

°**χωρισμός** s. m. 'perimetro, confine': χορισμός T 136 (1129), χορησμός GSJ 152 (1156). || Gr. ant. 'separazione'; ma cfr. χωρίζω.

*χωριστά: v. χωρισία.

χωροτόπια s. n. pl. 'territorio': εν τοις χωροτοπίοις καστρου καταντζαριου T 321 (1194), ἐν τῆς χοροτοπιΐς πόλεως καταντζαρίου T 364 (1213). || Da gr. ant. χώρα 'regione, contrada' + τόπιον.

Ψ

ψάζω vb. intr. 'ascendere (?)': ἐκ τὸν ἀμπέλου ψάζει ἡφηλμ[...]τῶν ἐξοδίων ογγίαι β′ CMG 110 (1332). || Probabile forma con aferesi da *ὑψάζω, der. da gr. ant. ὕψος n. 'altezza'.

°**ψάλλω** vb. intr. 'cantare salmi, salmodiare': pres. inf. ψάλλειν C 675 (1194). Aor. cgt. sg. 3. ψάλι GO 163 (1056?), pl. 2 ψάλητε CMG 40 (1328), ψάλετε CMG 18 (1328), 3. ψάλουσιν T. 16 (1015), pass. sg. 3. ψαλτῆ CMG 5 (s. d.), ψαλτή CMG 35 (1328). || Gr. ant. 'suonare l'arpa', 'cantare al suono dell'arpa', gr. tardo (*N. T.*) 'cantare' L-S, D.

ψαλμικῶς avv. 'con salmi': C 292 (1131?). || Gr. tardo *id.* 'come in un salmo' D, L, da ψαλμικός agg. 'riguardante i salmi'.

ψαλμωδός s. m. 'salmista': ὁ μέγας

ἐν προφήτες ψαλμοδὸς GSJ 171 (1162). || Gr. tardo (*Settanta*) e med. *id.* L-S, D.

°ψαλτήριον s. n. 'salterio, libro di salmi': SElia 699; pl. ψαλτήρια GSJ 102 (1138?). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.*, gr. ant. 'strumento a corda' D, L.

ψαλτηρίτζιν s. n. dim. 'piccolo salterio': GSJ 177 (1165). || Da ψαλτήριον + -ίτζι(ο)ν.

ψάλτης s. m. 'cantore': C 301 (1141). || Gr. tardo (*Settanta*) *id.* 'suonatore', 'citarista', poi 'cantore di inni sacri' L-S, D; v. πρωτοψάλτης.

ψάλτρον s. n. 'canto (ecclesiastico)': θέλω καὶ βούλομαι... λαμυάνειν τοὺς ἱερεῖς τοὺς μέλλοντας εὑρεθῆναι ἐν τῆ κηδία μου λόγω ψάλτρου αὐτῶν νόμισμα μιχαηλάτον ἕν T 511 (1112).

°ψεκτός agg. 'mendace': του επαλιθεύειν τῶ δικαίωμα καὶ μὴ ψεκτον φανείσεται T 114 (1121). || Gr. ant. *id.* 'biasimevole'.

Ψεμάτζης ep. m.: σέργιν ψεμάτζην C 416 (1125?). || Da gr. med. ψέμα 'mendacium' DCG, gr. ant. ψεῦσμα, + -άτζης; cfr. bov., otr. *zzèma* 'bugia' LG s. v. ψεῦμα.

Ψερωσικήα t. f.: εἰς τόπον λεγώμενον ψερωσικήαν C 634 (1192). || Forma corrotta per Ξεροσυκία. V. ξυρασυκέα.

ψευδαδελφία s. f. 'falsa fratellanza': σαίνοντες αὐτοὺς ψευδαδελφίας νόμῳ EugPan 89. || Da gr. tardo (*N. T.*) ψευδάδελφος 'falso fratello' L-S, D + -ία.

ψευδοβαθία s. f. 'falsa valle': T 555 (s. d.). || Da gr. ant. ψευδο- (ψευδής) + βαθεία.

°ψεύδομαι vb. intr. 'mentire': pres. ind. 1. pl. ψευδόμεσταν GD 48 (1042).

ψευδορυάκιον s. n. 'falso torrente (?)': GR 456, ψευδορυάκην R I 135 (1007). || Da gr. ant. ψευδο- (ψευδής) + ῥυάκιον. V. il seg. **b. ψευδορύακον**: ψευδορίακον C 433 (1183), ψευδοριακόν Schneider 270 (1140).

ψευδορύαξ s. m. 'falso torrente (?)': ὁ ψευδορύαξ T 554 (s. d.); τοῦ ψευδορύακος R II 44 (1145), του ψευδορίακας R I 187 (1080); τὸν ψευδορύακα C 453 (1245), τὸ e τὸν ψευδορύακα C 386 (1091?). || Da gr. ant. ψευδο- (ψευδής) + ῥύαξ. Ma forse sta per ξηρορύαξ.

Ψήμιθρος t. m.: εἰς τὸν ποταμὸν τὸν ψήμιθρον C 290 (1096).

Ψηφιστής ep. m.: Ἰωάννου Ψηφιστοῦ GM 126 (1193) = C 353. || Da gr. tardo ψηφιστής 'computista, contabile' L-S, D.

Ψιλά t. n. pl.: εἰς τὰ ἐπιλεγόμενα ψιλὰ ἤγουν τὰ γυμνά C 406 (1110), 454 (1245). || Da gr. ant. ψιλός 'nudo'.

Ψιλλιοχός ep. m.: βελλανος τοῦ ψιλλιοχοῦ τελλει αυτώ δῶμα T 558 (s. d.). || Da gr. tardo (iscr. III sec. a. C.) ψίλ(λ)ιον 'bracciale' L-S + -οχος (ἔχω); per la probabile proparossitonia dell'eponimo cfr. gr. ant. ἡνίοχος.

Ψίλλος ep. m.: ιωαννης φιτίας καὶ ψίλλος ἐξάδελφος αὐτοῦ T 328 (1198). || Da gr. ant. e med. ψύλλος = ψύλλα 'pulce' L-S, D; cfr. bov. *sfìddo, zzìddo*, otr. *fsìddo* 'id.' LG.

Ψιράκενον t. n.: τοῦ ῥήακος τοῦ Ψιρακένου C 318 (1154). || V. Ψυχρήκινον.

°ψυχάριον s. n. 'giovane servo della gleba': τοὺς ἀνωτέρου ῥηθέντας βελλάνους σὺν καὶ ψυχαρίοις λε' δέδοκα ὑμῖν C 515 (1132). || Gr. ant. *id.* dim. di ψυχή, gr. med. 'schiavo' L-S, D. Il termine indica certo i figli dei 30 servi elencati nel documento.

°ψυχή s. f. 'anima': περὴ ψυχῆ e περὴ ψυχήν T 134 (1127), διὰ την ἐμὴ ψυχῆ T 136 (1129).

ψυχικόν s. n. 'donazione per la salute dell'anima': (τὸ ἀμπέλην) τὸ περηελθότα ἧς ἐμὲ ψειχυκῶν GO 71 (1052), δεδηκότες οὖν μήποτε... τὸ ψυχηκὸν ἡμῶν χαοθεῖ GSJ 171 (1162). || Gr. med. *id.* DCG; cfr. το ψυχηκόν μου ActAth X 45 (1351?), λόγω ψυχικοῦ ib. XII 48 (1048).

ψυχοβλαβής agg. 'nocivo all'anima': μήπως... τὸ ψυχοφελὲς ψυχοβλαβες ἡμῖν μεταποιήσωμεν R I 259 (1126). || Gr. tardo e med. *id.* D, L.

ψυχοσώστης agg. 'salvatore d'anime': τὴν ψυχωσώστην... μονήν GSJ 137 (1154); τῆς ἐναρέτου ψυχωσόστριας ὑπακωῆς CMG 73 (1330); τὴν... ῥηθεῖσαν ἀληθῆ ψυχοσώστριαν ὑπακωήν CMG 83 (1330). || Gr. med. (IX sec.) *id.* D, L.

Ψυχραλέος ep. m.: του ψυχραλεου T 550 (s. d.).

Ψυχρήκινον t. n.: εἰς τὸ πηγάδιν τὸ λεγόμενον ψυχρηκίνου C 314 (1144?). || Da gr. ant. ψυχρός agg. 'freddo' + κρήνη 'fonte, sorgente'; v. Ψιράκενον.

Ψύχρης ep. m.: γεωργίου ψύχρι T 322 (1194). **b. Ψυχρός**: πετρος ψυχρός C 483 (1156); τοῦ ψυχροῦ GR 41. **2.** in tt.: ποταμοῦ τοῦ ψυχροῦ C 357, 358 (1099?; presso Bova, RC), τὴν ἐκλισίαν τοῦ ἁγίου ἰωάννου τοῦ ἐπιλεγομένου ψυχροῦ ποταμοῦ C 552 (1103; CT), τοῦ ποταμοῦ τοῦ ψυχροῦ ib. 553. || Da gr. ant. ψυχρός agg. 'freddo'; cfr. bov. *zzihrò, sprihò*, otr. *fsihrò*, ecc. 'id.' e i tt. *Zifrò, Zikrì* LG.

ψυχωφέλεια s. f. 'vantaggio dell'anima': προς ψυχοφέλειαν αυτου T 33 (1034?). || Gr. med. (*Suda*) *id.* L-S, D.

ψυχωφελής agg. 'vantaggioso per l'anima': μήπως... τὸ ψυχοφελὲς ψυχοβλαβὲς ἡμῖν μεταποιήσωμεν R I 259 (1126); τῆς ὑποθέσεως καὶ αἰτήσεως ψυχωφελοῦς R I 247 (1124). || Gr. med. (*Suda*) id. L-S, D. Compar.: f. ψυχωφελεστέρα GM 75 (1146) = C 345, n. ψυχωφελέστερον GM 209 (1189).

ψυχωφέλιμος agg. 'vantaggioso per l'anima': τήν ψυχοφέλυμον ἀφηέρωσιν T 544 (s. d.). || Da gr. ant. ψυχή 'anima' + ὠφέλιμος 'utile'.

ψωμᾶς s. m. 'fornaio, panettiere': κωνσταντινος ὁ ψωμας T 37 (1039), Κωνσταντινος ωρος ὁ ψωμᾶς T 41 (1042). || Da gr. tardo ψωμίον, dim. di gr. ant. ψωμός 'boccone, pezzetto (di pane)' L-S + -ᾶς[1]; cfr. bov. *zzomí, spomí*, otr. *fsomí*, ecc. LG, ngr. ψωμί 'pane' e ψωμᾶς 'fornaio, panettiere' B, gr. med. Ἰωάννης Ψωμᾶς Mikl-M.

Ω

ω: v. anche ο.

°-ώ des. di nomi propri femminili: v. Βαλσαμώ, Βασιλικοῦς, Θεογνώ, Καλώ, Κομητώ, Κοσκυνώ, Κρινώ, Κρισαρώ, Κρυναρώ, κυραρωδοῦς, Κωνστώ, Λεοντώ, Μελιτώ, Μουσκώ, Νικητώ, Οὐλώ, Σελιμώ, Σεργώ. || V. anche -οῦ.

Ὠγγλήσκος epit. m.: Πέτρου τοῦ Ὠγγλησκου GM 179 (1309) = *Petros de Inglisco* ib. 181. || Da lat. med. A n g l i s c u s (v. Ἐγγλήσης).

Ὤκεντος t. gen.: κωστας γαμβρος τοῦ κώστα ἐξ ὤκεντος R I 272 (1131). || Ora *Ugento* (LE), da gr. tardo Οὔξεντον, iscr. Αὐζαντῖνος, ecc. DTS.

ωκυρώθη διὰ ἐμῆ βούλλη C 510 (1097). || Lg. ἐπικυρώθη, da επικυρῶ.

°-ών suff. m. in sostantivi indicanti luoghi ricchi di certe piante e in toponimi che ne derivano: v. Δριῶνες, δρυμόν. || Cfr. bov. *-ona*, da -ῶνας, LG, GSDI § 292a.

-ωνες suff. m. pl. in eponimi: v. Ἀρδαβάστωνες, Ἀρδούρωνες, Βακαλῶνες, Βερβεκῶνες, Δημητρῶνες, Καμπλήτωνες, Κολουμούρδωνες, Κορτίκωνες, Μάκρωνες, Μαυρούτζωνες, Μαχερίτζωνες, Μελισσάρωνες, Παννάκωνες, Πατάκωνες, Ποτομίσονες, Πρήγγονες, Πρίκονες, Σκαμνάκωνες, Σταυράκωνες. || Nato dal pl. di nomi propri in gr. ant. -ων (Πλάτων: Πλάτωνες), il suffisso, ignoto in Grecia, è particolarmente sviluppato in Calabria, in eponimi (e toponimi derivati) e nell'indicazione dei membri di una famiglia, con bov. *-oni*, cal. merid. *-ini*; cfr. LG, GSDI § 293.

ὠνέω vb. tr. 'comprare, acquistare': pf. ind. 2. sg. ὤνηκας T 427 (1265), ὄνοικας T 432 (1266), ὄνυκας T 434 (1266), ὄνηκας T 442 (1268). || Gr. ant. ὠνέομαι 'id.'.

°ὠνή s. f. 'imposta sul commercio, plateatico': ἐλευθερον... της λεγομενης ωνής ηγουν πλατζας T 33 (1034?). || Gr. ant. 'compera, acquisto'.

ὠνησία s. f. 'atto di acquisto': εγραφη ἡ παρούσα ὀνισία T 113 (1118). || In verità il doc. è un atto di vendita. Cfr. gr. ant. o tardo e med. ὤνησις 'acquisto' L-S, D.

ὠνήτρια s. f. 'compratrice, acquirente': ὠνίτρια GM 180 (1306). || Da ant. gr. ὠνητής m.

-ώννω suff. verbale: v. ἀξόννω, ἀφιερόννω, διπλόννω, ζημιόννω, κυκλώννω, στερεώννω. || Cfr. bov., otr. *-ònno* LG, GSDI § 159, nato da -όω (VIII sec.), per influsso analogico dei verbi in -ύνυμι, attraverso il comune aor. in -ωσα, Dieterich 230, Psaltes § 350. Per la geminata -νν- v. anche ἀναλαμβάνω, ἀνεβαίνω, βαίνω, φθάννω, κλίννω, χύννω e cfr. bov. *-ánno, -énno* (anche *-éno*), *-ínno, -ónno, -únno* TNC.

ὠνοκλῶντα: v. ἐνοχλέω.

-ώνω suff. verbale: v. ἀφιερώνω, δεσπόνω, φορτώνω, χιλόνω. || Gr. med. *id.*, da gr. ant. -όω, Psaltes § 350, EL. V. -ώννω, -νω.

Ὦπος ep. m.: κωνσταντινου... του ωπου T 32 (1034?). || Cfr. τοῦ Ὤπου ActAth VI 58 (1095).

Ὧραι t. f. pl.: ὦραι CSS 42 = ar. *Awrah* ib. 43, r. 6. || Ora *Òria* (BR), da gr. tardo (Strabone) Οὐρία, lat. *Uria*, lat. med. (XII sec.) *Horia* DTS.

Ὠράνι[t.: φαβείλλου δὲ ὠράνι[C 629 (1137).

Ὡρέα pr. f.: τῆς Ὡρέας GR 167, GSJ 200 (1177), 214 (1198), ecc. || Ὡραΐα P-B, da gr. ant. ὡραῖος 'fiorente, fresco (di età)', gr. tardo (*Settanta*) e med. 'grazioso, bello' L-S, D.

ὡραΐζω vb. tr. 'abbellire': aor. inf. ὡραῆσε τὴν ἐκκλησίαν CMG 40 (1328). || Gr. tardo *id.* L-S, D.

ὡροθέντα: v. ὁροθετέω.

ὡρολόγιον s. n. 'libro ecclesiastico delle ore': ὁρολόγιν GSJ 177 (1165). || Gr. med. *id.* «sic dictus liber ecclesiasticus Graecorum, quod horas diurnas et officia contineat...» DCG; cfr. ὡρολόγιν ActAth X 107 (1375), ὁρολόγια ε' ib. XII 74 (1142).

Ὦρος pr. m.: ωρος ὁ ψωμᾶς T 41 (1042). || *Id.* P-B.

Ὠρσείνας ep. m.: φιλιππου υἱοῦ νηκολαου ὠρσείνα C 420 (1167). || V. Ὀρσῦνος.

Ὧρτοι t. m. pl.: τὴν ἁγίαν Θεοτόκον τῶν Ὤρτων GK 24 (1024). || Da lat. h o r t u s 'orto, giardino'; v. Ὄρτε, περίβολον.

°**ὡς** prep. 'verso': ὡς ἀνατολάς GSJ 133 (1154). **b.** cong. 'come': ος καθος R I 163, 164 (1056), ὥσπερεί R I 150 (1049).

-ῶσα suff. f., in toponimi relativi a luoghi ricchi di certe piante o animali o con determinate caratteristiche geomorfiche: v. Ἀκανθῶσα, Βεντρόσα, Βουνικόσα, Βρικῶσα, Καννῶσα, Μαγκῶσα, Μαραθῶσα, Ὀμυρῶσα, Πετρῶσα. || Da lat. - ō s a; v. -οῦσα, -οῦσον.

°**ὡσανεί** avv. 'quasi': χρυσόβουλλον ὡσανεὶ ἐξ ὅλου σεσαθρωμένον Grégoire 82 (1145). || Gr. ant. *id.* e ὡς ἂν εἰ 'come se', con verbi, L-S.

°**ὡσαύτως** avv. 'egualmente': ὁσάπτως GO 125 (1054), T 428 (1265).

°**ὡσεί** avv. 'circa': ὥσσυ T 160 (1139), οὖσαι R I 209 (1102).

ὡσομοῦ avv. 'complessivamente': Ὡσομοῦ πᾶσα εἴσοδος... ταρία πεντήκοντα GR 52-53, ὡς ὁμοῦ πάντα... ταρία λζ' GR 72. || Da ὡς ὁμοῦ.

-ῶσον suff. n. in sostantivi e toponimi relativi a luoghi ricchi di certe piante o con determinate caratteristiche geomorfiche: v. Βιτζόσον, Γιουγκιῶσον, λιθακὸστών, Μαγκόσον, Μαραθῶσον, Πλούπποσον. || V. -οῦσον.

-ῶσος suff. m. in ep.: v. Φορμῶσος. || Da lat. - ō s u s; v. -οῦσος.

ὡσότι cong. 'che': ὁσότι GSJ 97 (1128), ὁσώτι C 367 (1095), ὡς ὅτι C 16 (1141), GM 88 (1152). || Da ὡς + ὅτι.

ὥσσυ: v. ὡσεί.

-ώτας: v. -όττας.

°**-ώτης** suff. m. indicante pertinenza: v. ἁλιώτης, οἰκειώτης, ὁριώτης, συνοριώτης. **b.** *id.* in etnici: v. Ἀληγώτης, Ἀμεριμνιώτης, Βακαριτζιώτης, Βιζανότης, Ζερμονιώτης,

Καναλιώτης, Καριώτης, Καρρηώττης, Κηζότης, Κυβερτιώτης, Μαγιδιώτης, Μαζαριώτης, Μαθαριώτης, Μελισσιώτης, Μιλιώτης, Μολουγιότης, Μουσικιώτης, Νουκαρρώτης, Πακτιώτης, Ῥαντακιώτης, Ῥαχαλιώτης, Ῥηγιώτης, Σινεσιώτης, Σκυλλακιώτης, Σκυλλιώτης, Σπηλαιώτης. || Cfr. Psaltes 250, § 365, EL, bov., otr. *-òta, -òto* LG, GSDI § 295. Il suffisso è assai diffuso nell'Italia merid. e in Sicilia nella forma *-òtu*, con varietà di accezioni, per la quale cfr. G. Caracausi, in «Bollettino» XII, 1973, pp. 265-268. V. -ῶτος.

-ωτικός suff. aggettivale: v. ἐπικυρωτικός. || Cfr. gr. med. *id.* Psaltes § 429.

ὠτίον s. n. 'orecchio': gen. ὠτίου C 409 (1112), ὠτήου C 394 (1101); dat. ὀτίῳ C 515 (1133). || Gr. tardo (I sec.) e med. *id.*, dim. di οὖς, L-S, D; cfr. bov. *astí, aftí*, ecc., otr. *aftí, attí* 'orecchio' LG s. v. *αὐτίον.

-ῶτος suff. m.: v. Γαλιῶτος. || Da -ώτης.

-ωτός suff. aggettivale: v. στραβωτός. || Cfr. gr. med. *id.*, da verbi in -όω, Psaltes § 444, o in -ώνω, EL, otr. *-otò*, bov. *id.* e *-utò* LG.

Ὤχρεία t. f.: γαλτέριος τῆς ὠχρείας C 442 (1217), 453 (1245). || Da *ὤχρειος 'di color ocra', der. da gr. ant. ὤχρα 'terra giallo rossastra'. Ora *Ucrìa* (ME); cfr. *casale Ocrie* RatDecSic 567 (1308-1310).

INDICE

Finito di stampare
nella Tipografia Luxograph di Palermo
nel settembre 1990